48

7. a. 4-8-

Nº

Prestado al P.e Miguel Vasquez R.119 94

SVMMAE

Quæſtionum Ordinariarum Theologi re
cepto preconio Solennis Henrici A
Gandauo, cum duplici reperto-
rio, Tomos Prior.

Del Colegio de la Comp.a de IHS. de Granada

Venundatur in edibus Iodoci Badii Aſcenſii, cū
Priuilegio Regio ad calcem explicando.

IODOCVS BADIVS ASCENSIVS, LVDOVICO A FLANDRIA, ALTEræ, Foreſtæ, Foreſtinæ, Prati, Dulciſqꝫ loci Domino humaniſſimo, Gandauẽſiumqꝫ Prætori ac Vicecomiti prudentiſſimo ac nobiliſſimo, nobiliumqꝫ doctiſſimo, Necnon Senatui, Populoqꝫ Gandauenſi Salutem.

Qvandoquidem abhinc, plus, minus, biennium, Prętor, Procereſqꝫ optimi, Quodlibeticũ opus Henrici A Gandauo, Doctoris illuſtri pręconio Solẽnis, a nobis excuſum, incõparabili quotquot erũt ſclã, Heſperię vtriuſqꝫ Regi, Auſtrię Archiduci, Flãdrięqꝫ Comiti, Carolo ſemper Auguſto, felici auſpicio & iuſtis rationibus dicatũ eſt: nempe vt id operis in quo auctor ipſe nullis concluſus limitibus, quo libet euagatur, nunc de diuinis myſteriis, nũc de humanis diſputans negociis, ei dicaretur Pricipi, qui mox imperiali iure nullis includeretur terminis: Siquidem de Romanis ita Maronian⁹ Iuppiter: His ego nec metas rerum, nec tempora pono, Imperiũ ſine fine dedi: Et qui hęreditario, a Gadibus ad Męotim vſqꝫ, ditionẽ extenderet: Facturus mihi viſus ſum operęprecium, ſi eiuſdem Auctoris Summã certis adſtrictã argumentis (ſuo etenim ordine a philoſophia cõmuni ad Theologiam: & in ea a Deo & diuinis perſonis ad ea quæ dicuntur attributa, progreditur) ei Pretori, iiſqꝫ nuncuparem ciuibus, cuius & quorũ hortatu hanc operam depleuimus, & in quibus q̃ſimillima auctoris agnouimus ingenia. Siquidem in nullo verius ac in te, Ludouice generoſiſſime/cyclopędiã illam, diuinamqꝫ ſapientiam admirabili coniunctã eloquentię perſpicere liceat. Ei autem populo ius dicis ęquiſſimũ, quo neqꝫ ingenioſius, neqꝫ ad literas, etiam interiores, felicius natura produxit quicq̃. Noui etenim ciueis iſtos illuſtres Catullos, Gruteros, Magnos, A falciculis, A quęrnoligno, A Dumo, A foſſis, Auſtricos, Neolandos, Dullardos, ſexcentoſqꝫ alios, fœcundiſſimo pręditos ingenio: qui ſi non ab literarum ſtudiis ad reipublicę adminiſtrationem auocarentur, vt nunc cum omnium vrbium & numero & nobilitate ciuium ex ęquo loco certant, ita cum omnium eruditione & doctrina ex ſuperiore contenderent. Accedunt ad nuncupationis iſtius æquitatem auctoris ipſius, quæ apud vos ſunt, incunabula: propter quæ rem Ciuica corona non indignam facimus, qui talem ciuem iampridem cum blattis & tineis decertantem ab interitu redimimus. Accedit item pia Magiſtri Ioannis Dullardi memoria, qui primus horum operum in lucem emittẽdi & auctor & adiutor fuerat: & qui, niſi eum nobis inuidiſſent fata, vnus potuerit tãti ciuis ęquiparare ſtudia. Vt enim in philoſophia nihil illo Parrhiſiorum Muſęum extulit emunctius: ita de Theologia ei⁹ in qua initiatus obiit/omnes ſpem conceperamus maximã. Accedere huc etiam poteſt, ꝙ qui hanc operam velis atqꝫ remis nauauim⁹, Georgius Scanfelarius, & Ludouicus Blaublomeus, vna mecũ, veſtri ſumus, Prętor magnificentiſſime, procereſqꝫ clariſſimi, & ciues, & alumni. In hoc autem opere emendando quantum profecerimus, veſtrum, aliorumqꝫ bonorum ſit iudicium: quãtum vero ſudauerimus vix vllis conſequi verbis valeam. Pauca etenim nanciſci datum eſt exemplaria: atqꝫ ea omnia manca & mutila pręter vnum quod e Carmęlitarum Parrhiſienſium Bibliotheca nobis magno beneficio optimi illius ſanctiſſimi cœnobii Antiſtitis Magiſtri Ludouici de Lyra, commodatum eſt. Boni itaqꝫ conſulite, & hanc opellam probantes, Valete. E chalcographia noſtra apud Parrhiſios ad Idus Iulias: Anno ſalutis humanæ ſupra ſeſquimilleſimum viceſimo.

Index Queſtionum.

¶ Sũmę quæſtionũ Ordinariarũ Doctoris Solẽnis Hẽrici Bonicolli a Gãdauo Archidiaconi Tornaceñ. Partis prioris cõtinẽt Articulos. xl. Queſtiões aũt. ccxviii. Index ac tabella ſecundũ ſeriem qua diſputabunt, & numerum foliorum.

Que. Articulus. I. continens quęſtiones. XII.
De ſcientia & ſcibili in generali. fo. i.
1 Vtrum contineat hominem aliquid ſcire. i.
2 Vtrum contingat hominẽ aliquid ſcire ſine diuina illuſtratione. fo. iii.
3 Vtrum homo cognoſcat lucem diuinam qua cognoſcit alia. fo. viii.
4 Vtrum contingat hominem ſcire a natura, an ab acquiſitione. fo. xi.
5 Vtrum contingat hominem acquirere ſcientiam per ſemetipſum. fo. xiiii.
6 Vtrum contingat hominem acquirere ſcientiam alio homine docente. fo. xv.
7 Vtrum homo acquirat ſcientiam deo in quo libet actu diſcendi docente. fo. xvi.
8 Vtrum contingat hominem acquirere ſcientiam angelo docente. fo. xvii.
9 Vtrum acquirens per ſe ſcientiam poſſit dici ſeipſum docere. fo. xix.
10 Vtrum contingat hominem acquirere ſcientiam nihil pręſciendo. fo. eodem.
11 Vtrum notitia pręcedens omnem ſcientiam acquiſitam ſit homini innata. fo. xx.
12 Vtrum contingat hominem ęque primo ſine diſcurſu cuiuſlibet rei ſcientiam acquirere. fo. xxi.

Articu. II. conti. quęſt. VI. Fo. XXIII.
Que. De modo ſciẽdi: & primo de certitudine ſciẽdi.
1 Vtrum contingat hominem ſcire aliquid certitudinaliter. fo. eodem.
2 Vtrum quilibet homo certitudinaliter ſcit q̃cunqꝫ ſcit. xxiiii.
3 Vtrum omnes homines quicunqꝫ ſciunt eadem, ſciunt ea ęque certitudinaliter. xxv.
4 Vtrum quilibet homo quæcũqꝫ ſcit, ſciat ea ęque certitudinaliter. xxiiii.
5 Vtrum omnes homines apti ſint ęque certitudinaliter ſcire. fo. eodem.
6 Vtrum omnia ſcibilia nata ſint ęque certitudinaliter ſciri. fo. xxvii.

Art. III. cõti. quęſt. V. Fo. XXVIII.
Que. De qualitate rei ſcibilis. i. quid ſciri poſſit ab homine.
1 Vtrum contingat hominem ſcire non entia. folio. xxviii.
2 Vtrum contingat hominem ſcire omnia entia. folio eodem.
Vtrum contingat hominẽ ſcire omnia ex philoſophicis diſciplinis. fo. eodem. 3
Vtrum contingat hominem ſcire omnia ex puris naturalibus. fo. xxix. 4
Vtrum contingat hominem ſcire per gratiã illa quæ excedunt naturam. fo. eodem. 5

Art. IIII. cõti. quęſt. IX. Fo. XXX. Que.
De appetitu & deſiderio ſciendi in homine.
Vtrum homo appetat ſcire. fo. xxx. 1
Vtrum omnis homo appetat ſcire. fo. xxxi. 2
Vtrum homo naturaliter appetat ſcire. eodẽ. 3
Vtrum omnes homines ęqualiter appetant ſcire. xxxii. 4
Vtrum homo appetat ſcire ea quæ notitiam rationis naturalis excedunt. eodem. 5
Vtrũ homo appetat ſcire omnia. xxxiii. 6
Vtrum homo æqualiter appetat ſcire ſingula. folio. xxxiiii. 7
Vtrum ſit aliquod vnum quod homo principaliter appetat ſcire. eodem. 8
Vtrum propter illud qđ homo principaliter appetit ſcire, appetat oĩa alia ſcire. xxxv. 9

Art. V. cõti. quęſt. VII. Fo. XXXV. Que.
De ſtudio ſciendi.
Vtrũ ſtudendum ſit homini vt ſciat. xxxvi. 1
Vtrũ ſtudendũ ſit homini vt oĩa ſciat. eodẽ. 2
Vtrum ſtudendum ſit homini vt ſciat ſcibilia ſuper ſciẽtias philoſophicas. xxxvii. 3
Vtrũ ſtudendũ ſit homini vt ſciat omnia cõtenta ſcientiis philoſophicis. xxxviii. 4
Vtrum ſtudẽdum eſt homini vt ſciat ſingula eodem modo. fo. xxxix. 5
Vtrum ſtudendum eſt ei ſcire propter ſe. xl. 6
Vtrũ debeat ſtudio ſuo terminũ ĩponere. xli. 7

Arti. VI. cõti. quęſt. IIII. Fo. XLII. Que.
De Theologia ſcđm ſe quantum ad ſcientiã
Vtrum theologia ſit ſcientia. fo. xlii. 1
Vtrum proprie dicẽda ſit ſapiẽtia. xliii. 2
Vtrum ſit ſcientia vna. fo. xliiii. 3
Vtrum ſit ſcientia perfecta. xlvi. 4

Art. VII. cõti. quęſt. XIII. Fo. XLVII. Que.
De theologia in comparatione ad alias ſcientias.
Vtrum theologia ſit ſciẽtia diſtincta ab aliis ſcientiis. fo. xlvii. 1
Vtrum ſit certiſſima ſcientiarum. xlviii. 2
Vtrum ſit vniuerſalis ſuper alias. xlix. 3
Vtrum ſubalternet ſibi alias. li. 4
Vtrum ſubalternetur alicui aliarum. liii. 5
Vtrum ſit principalis ſuper oĩes alias. liiii. 6
Vtrum ſit prima omnium ſcientiarum. lvii. 7
Vtrum omnes alię ordinentur ad eam. lviii. 8
Vtrum habeat aſſumere in vſum ſuum exquiſita in aliis ſcientiis. fo. eodem. 9

10 Vtrum alię ſint diſcēdę ad vſum ipſius.lix.
11 Vtrū in vſum ſuū habeat aſſumere quęcūq; ſunt determinata in aliis ſcientiis. lx.
12 Vtrū omnes ſcientię ęqualem vſum habeāt ad eam.lxi.
13 Vtrum alię ſcientię concordēt veritati huius ſcientię,& econuerſo.fo.lxii.

Que. Arti.VIII.cōti.q.VI. Fo.LXIII.
De cauſa finali theologię.
1 Vtrum theologia ſit vtilis.fo.lxiii.
2 Vtrum ſit neceſſaria homini.lxiiii.
3 Vtrum ſit theorica an practica.lxv.
4 Vtrum literis erat conſcribenda.lxvi.
5 Vtrum ſimul tota erat conſcribenda.lxvii.
6 Vtrum perfecte conſcripta ſit in duob⁹ teſtamentis:nouo & veteri.fo.lxviii.

Que. Art.IX.cōti.q.III. Fo.LXX.
De auctore ſeu effectore theologię.
1 Vtrū idē ſit auctor vtriuſq; teſtamēti.eodē.
2 Vtrum deus ſit auctor ſacrę ſcripturę.lxxi.
3 Vtrum propter dei auctoritatem principaliter credendū ſit ſacrę ſcripturę. fo.lxxii.

Que. Art.X.cōtinēs queſt.III. Fo.LXXIII.
De auctoritate ſacrę ſcripturę.
1 Vtrū magis credendū ſit auctoritati theologię q̄ eccleſię,an econuerſo.fo.lxxiiii.
2 Vtrū magis credendū ſit auctoritati theologię q̄ rationi naturali.lxxiiii.
3 Vtrum auctoritas huius ſcripturę poſſit eſſe contraria rationi naturali.lxxv.

Que. Art.XI.conti.q.VII. Fo.LXXVI.
De doctore theologię.
1 Vtrū ſolus deus ſit doctor theologię.lxxvi.
2 Vtrū mulier poſſit eſſe doctrix eius. lxxvii.
3 Vtrū iuuenis poſſit eſſe doctor eius.lxxviii.
4 Vtrū vir religioſus poſſit &c̄.lxxix.
5 Vtrum homo peccator poſſit &c̄. eodem.
6 Vtrū primi doctores eius ſimplices & idiotę eſſe debebant.lxxxi.
7 Vtrū doctores ſequētes debeant eſſe inſtructi & eruditi in ſciētiis ſecularib⁹.lxxxii.

Que. Art.XII.cont.q.VIII. Fo.LXXXIII.
De auditore theologię.
1 Vtrum mulier poſſit eſſe auditor ſeu auditrix theologię.lxxxiiii.
2 Vtrum iuuenis poſſit &c̄. eodem.
3 Vtrum peccator poſſit &c̄.lxxxv.
4 Vtrum volens inhęrere naturali ratiōi. 86.
5 Vtrum non inſtructus nec eruditus in ſciētiis ſecularibus poſſit &c̄.eodem.
6 Vtrū omnis homo debeat eſſe auditor huius ſcientiæ.lxxxvii.
7 Vtrum quilibet homo ad auditum ei⁹ admittendus ſit.lxxxix.

Vtrum quilibet fidelis ſit ad audiendū eam admittendus.eodem. 8

Art.XIII.continēs.q.IX.Fo.XC. Que.
De modo addiſcendi theologiam.
Vtrum theologia poſſit addiſci ab hoīe.xc. 1
Vtrum theologia poſſit addiſci ab homine ſine ſpeciali illuſtratione diuina.xci. 2
Vtrum theologia poſſit diſci ab homine ſine lumine fidei.fo.eodem. 3
Vtrum ad eam diſcendam ſufficiat lumen fidei.fo.xcii. 4
Vtrum ad eam addiſcendam requiratur lumen gratię gratum facientis.xciii. 5
Vtrum eam addiſcens acquirat aliquā notitiam eius ſuper notitiam fidei.xciiii. 6
Vtrum cum illa vlteriori notitia ſtet notitia fidei.fo.xcv. 7
Vtrū homo per ſe,ſine doctore poſſit theologiam diſcere.fo.xcvii. 8
Vtrum ſcriptores huius ſcientiæ hoc eſt theologię habebant perfectum intellectū eius.fo.xcviii. 9

Art.XIIII.conti.q.II. Fo.XCIX. Que.
De modo tradendi theologiam.
Vtrum modus tradēdi theologiam debeat eſſe multiformis an vniformis.fo.xcix. 1
Vtrum ſit argumētatiuus an narratiuus.c. 2

Art.XV.conti.queſt.III.Fo.CI. Que.
De modo exponendi hanc ſcientiā ex parte ipſius ſcientię.folio dicto.ci.
Vtrum theologia ſit exponenda.ci. 1
Vtrum ſpecialiter vetus teſtamentū ſit exponendum.cii. 2
Vtrum theologia ſit vbiq; exponenda.ciii. 3

Art.XVI.conti.queſt.IX.Fo.CIIII. Que.
De modo exponendi theologiam ex parte ipſius expoſitionis.
Vtrum expoſitio profunda ſit in theologia inueſtiganda. fo.ciiii. 1
Vtrum multiplex ſit in ea expoſitio quærēda.fo.eodem. 2
Vtrum ſolum quadruplex expoſitio ſit in ea quærenda.cv. 3
Vtrum vbiq; in ea ſit multiplex expoſitio inueſtiganda.cvi. 4
Vtrum in qualibet expoſitione & ſenſu ſub ſit ei veritas.cvii. 5
Vtrum omnis expoſitio vera,ſit in ea indifferenter accipienda.cviii. 6
Vtrum rationis inueſtigatione ſit exponenda.fo.cix. 7
Vtrum potior ſit expoſitio rationis inueſtigatione,an auctoritate.cix. 8
Vtrum expoſitio inueſtigata claro ſermone propōnenda ſit.cx. 9

Que. Arti.XVII.cōti.q.II. Fo.CXI.
De modo exponendi iſtam ſcientiam videlicet theologiam ex parte eius.
1 Vtrum theologia ſit omnibus indifferenter exponenda.fo.cxi.
2 Vtrum quæcūq; eius expoſitio cuilibet indifferenter ſit proponenda.cxii.

Que. Arti.XVIII.cōti.queſt.III.Fo.CXIII.
De expoſitore theologię.
1 Vtrum hominis ſit ſcientiam iſtam exponere.fo.cxiii.
2 Vtrum indifferenter ſit cuiuſlibet hominis eam exponere.fo.eodem.
3 Vtrum homo poſſit eam exponere ſine ſpeciali illuſtratione diuina.fo.ſeqtienti.

Que. Art.XIX.cōti.q.II. Fo.CXIIII.
De cauſa materiali theologię.
1 De quo eſt theologia vt de ſubiecto: vtrū de deo an de aliquo alio.fo.eodem.
2 De quo eſt vt de materia,vtrum de quolibet ſcibili vniuerſaliter.fo.cxvi.

Que. Art.XX.cōti.queſt.IIII.Fo.CXIX.
Quomodo in theologia de deo & de diuinis locutio ſit habēda,& quomodo ītellecta de eis ſit exponenda.
1 Vtrum ſermone humano de deo & de reb⁹ diuinis debeat vti theologia.fo.cxix.
2 Vtrum indifferenter loqui debeat de eis ſignificando ea rebus & vocibus.cxx.
3 Vtrum loqui debeat de eis ſermone proprio & claro,an figuratiuo & obſcuro.cxxi.
4 Vtrum de eis loqui debeat ſermone ſimplici,an ornato.cxxii.

Que. Art.XXI.cōti.queſt.V. Fo.CXXIII.
De deo,an ſit in ſe & abſolute.
1 Vtrum deus habeat eſſe.cxxiii.
2 Vtrum in eſſe communicet cum creaturis.folio eodem.
3 Vtrum eſſe dei ſit aliquid pręter eius eſſentiam.cxxv.
4 Vtrum eſſe dei ſit ipſa eſſentia eius.cxxvi.
5 Vtrum deus habeat eſſe a ſeipſo.cxxviii.

Art.XXII.cōti.quę.VI.Fo.CXXIX.
Que. De deo: an deus ſit in comparatione ad noſtram notitiam.
1 Vtrum deum eſſe ſit cognoſcibile ab homine.folio.cxxix.
2 Vtrum deum eſſe ſit homini notum naturaliter per ſe.fo.cxxx.
3 Vtrum contingat cogitare deum non cogitando eum eſſe.fo.cxxxi.
4 Vtrum deum eſſe ſit homini demonſtrabile ex creaturis.folio.cxxxii.

Vtrum deum eſſe poſſit fieri notum homini alia via q̄ ex creaturis.fo.cxxxiiii. 5
Vtrum contingat aliquid intelligere circa creaturam eſſe,non cointelligendo deum eſſe.cxxxv. 6

Art.XXIII.cōti.q.II. Fo.CXXXVI. Que.
De quiditate dei in comparatione ad ipſum deum.
Vtrum in deo ponendum ſit eſſe quiditatem.cxxxvi. 1
Vtrum deus ipſe ſit ſua quiditas & eſſentia.fo.eodem.cxxxvi. 2

Art.XXIIII.cōti.q.IX.Fo.CXXXVI. Que.
De quiditate dei in comparatione ad noſtram cognitionem.
Vtrum quiditas dei ſit cognoſcibilis a nobis.ibidem. 1
Vtrum ex puris naturalibus cognoſcibile ſit quid ſit deus.fo.cxxxvii. 2
Vtrum eadem cognitione cognoſcatur de deo an ſit & quid ſit.fo.cxxxviii. 3
Vtrū ſcire quid deus non ſit,expediat ad ſciendum quid ſit.fo.cxl. 4
Vtrum quid deus non ſit,poſſit ſciri non ſciendo quid ſit,vel econuerſo.fo.cxl. 5
Vtrum quid ſit deus,poſſit ſciri ex creaturis.fo.cxli. 6
Vtrum quiditas dei ſit primum quod homo ex creaturis cognoſcit.fo.cxliii. 7
Vtrum ſcire id qd̄ deus eſt,ſit ratio ſciendi omnia alia.fo.cxlv. 8
Vtrum homo cognoſcēdo alia per id qd̄ deus eſt,diſcernat illud ab aliis. folio cxlvi. 9

Art.XXV.conti.q.III. Fo.CXLVII. Que.
De vnitate dei ſimpliciter & abſolute.
Vtrum deus ſit vnus.fo.cxlvii. 1
Vtrum deus ſit tm̄ vnus.cxlviii. 2
Vtrū ſit poſſibile eſſe plures deos q̄ vnū.folio.clii. 3

Art.XXVI.cōt.q.II.Fo.CLVII. Que.
De natura & eſſentia dei.
Vtrum deus ſit res,& natura aliqua ſub ente.fo.clvii. 1
Vtrum deus ſit res & natura alicuius p̄dicamenti.fo.clviii. 2

Art.XXVII.continēs.q.II.Fo.CLX. Que.
De viuere & Vita dei.
Quid ſit vita in viuēte & quid nominet.ibi. 1

Index Queſtionum.

2 Vtrum deo conueniat vita.clxiii.

Que. Art.XXVIII.con.q.VI.Fo.CLXIIII.
De compoſitione dei ex aliis.
1 Vtrum in deo ſit cõpoſitio ex partibus quãtitatiuis.fo.clxv.
2 Vtrum in deo ſit compoſitio ex materia & forma.fo.clxvi.
3 Vtrũ in deo ſit compoſitio ex genere & differentiis.fo.eodem.
4 Vtrũ ſit in deo compoſitio ex natura & ſuppoſito.clxvii.
5 Vtrum ſit in deo compoſitio ex eſſentia & eſſe.fo.clxviii.
6 Vtrum ſit in deo compoſitio ex potentia & actu.fo.clxix.

Que. Art.XXIX.cõti.q.VIII.Fo.CLXX.
De compoſitione Dei cum aliis.
1 Vtrũ deus habeat componi cum alio:vt forma cum materia.fo.clxxi.
2 Vtrum,vt materia cum forma, & hoc ad cõſtituendum vnum ſcd̃m ſubſtantiam,folio.clxxii.
3 Vtrum,vt accidens cum ſubiecto.fo.eodem.
4 Vtrum,vt ſubiectum cum accidente,ad conſtituendum vnũ per accidens.fo.clxxiii.
5 Vtrum,vt motor cũ mobili, ad conſtituendum vnum ex ſe motũ.fo.eodem.
6 Vtrum,vt finis cum ordinabili ad finem,ad conſtituẽdum vniuerſum. clxxiiii.
7 Vtrum,vt vnitas cum alio vno,ad cõſtitutionem numeri.fo.eodem.
8 Vtrum deus omnino careat omni modo cõpoſitionis.fo.clxxvii.

Que. Art.XXX.con.q.VI.Fo.CLXXVIII.
De immutabilitate dei.
1 Vtrum deus ſit mutabilis mutatione a non eſſe in eſſe.fo.clxxviii.
2 Vtrum deus ſit mutabilis motu corruptionis ab eſſe in non eſſe.fo.eodem.
3 Vtrum deus poſſit cogitari non eſſe. clxxix.
4 Vtrum deus ſit mutabilis mutatione variationis ab vno eſſe in aliud eſſe. fo.clxxx.
5 Vtrum deus ſit mutabilis ſcd̃m ſitum,operationes alternãdo circa diuerſa.clxxxiii.
6 Vtrum deus aliqua ratiõe ſit mutabilis, an omnino dicendus immutabilis.fo.eodem.

Que. Art.XXXI.cõ.q.IIII.Fo.CLXXXIIII.
De ęternitate dei.
1 Vtrum deus poſſit dici eſſe ęternus.fo.eodẽ.
2 Vtrum æternitas poſſit dici eſſe mẽſura dei folio.clxxxvi.
3 Vtrum æternitas poſſit diſtingui ſcd̃m differẽtias temporis,quæ ſunt pręſens,pręteritum & futurum.clxxxvii.
Quæ differẽtiarum temporis magis proprie attribuatur deo,pręſens,præteritum,an futurum.eodem. 4

Art.XXXII.cõti.q.V.Fo.CLXXXVIII. Que.
De proprietatibus cõmunibus ſubſtantialibus diuinæ eſſentiæ a creaturis attributis in generali.
Vtrum deo eſt aliquid tribuendum ex creaturis.fo.eodem. 1
Vtrum quælibet res cuiuſcꝫ pręedicamenti indifferẽter ſit deo attribuenda.clxxxix. 2
Vtrũ genus alicuius pręedicamenti deo poſſit attribui & non ſpecies vel econuerſo.fo.cxcii. 3
Vtrum deo attributa ſignificent de ipſo aliquid poſitiue an negatiue.cxcii. 4
Vtrum ratio alicuius pręedicamẽti cadat in deo.cxcv. 5

Art.XXXIII.cõti.quę.III.Fo.CCIII. Que.
De proprietatibus cõmunibus ſubſtantialibus diuinę eſſentię a creaturis attributis in ſpeciali.
Vtrum deus ſit intelligibilis.fo.cciiii. 1
Vtrum deus ſeipſo ſit intelligibilis.fo.eodẽ. 2
Vtrum ratio intelligendi deum:ſit ratio intelligendi omnia alia ab eo.fo.ccix. 3

Art.XXXIIII.cõti.q.VI. Fo.CCX. Que.
De veritate dei.
Vtrum in deo ſit veritas.fo.ccx. 1
Vtrum duplex veritas ſit in deo : videlicet eſſentialis & perſonalis.ccxi. 2
Vtrum veritas ſit in deo ratione eius eſſentię ſecundum ſe & abſolute,an ex reſpectu aliquo ad eius intellectum.fo.ccxiiii. 3
Vtrum veritas dei ſit in eius eſſentia, an in eius intelligentia.ccxv. 4
Vtrum veritas perfectius & verius eſſe habeat in eius eſſentia,an in eius intelligẽtia.ccxvi. 5
Vtrum contrarium veritati , videlicet falſitas aliqua,ſit in deo.ccxix. 6

Art.XXXV.cõt.q.VIII.Fo.CCXXI. Que.
De potentia dei.
Vtrum in deo ſit potentia aliqua.ccxxi. 1
Vtrũ in deo ſit aliqua potẽtia paſſiua.ccxxii. 2
Vtrũ ĩ deo ſit vna tm̃ potẽtia an plures.223. 3
Vtrum in deo ſit potentia actiua.ccxxiiii. 4
Vtrum ſit vna potentia actiua in eo an plures.fo.ccxxv. 5
Vtrũ potentia dei actiua ſit infinita.ccxxvi. 6
Vtrũ potẽtia dei actiua ſit differẽs a ſubſtãtia eius & etiam ab actu.ccxxix. 7

Tabula Alphabetica.

8 Vtrum dicat quid an ad aliquid.ccxxx.

Que. Ar.XXXVI.cõ.q.VII.Fo.CCXXXII
De potentia intellectiua dei quę eſt intellect⁹
1 Vtrum intellectus ſit in deo.fo.ccxxxii.
2 Vtrũ intellectus ſit in eo potẽtia. fo.ccxxxiii.
3 Vtrum intellectus ſit in deo potentia actiua an paſſiua.fo.ccxxxiiii.
4 Vtrum ſpeculatiua an practica. fo.eodem.
5 Vtrum naturalis,an rationalis.fo.ccxxxvi.
6 Vtrum intellectus diuinus ſit compoſitus an diuiſus.fo.ccxxxviii.
7 Vtrũ intellect⁹ in deo ſit diſcurſiuus.fo.eod̃.

Que. Art.XXXVII.cõti.q.II.Fo.CCXL.
De ratione habitus in generali in deo.
1 Vtrũ in deo ſit ponere rationẽ habitus. ccxl.
2 Vtrum in deo ſit ponere rationes omniũ habituum intellectualium.fo.ccxli.

Que. Art.XXXVIII.cõti.q.II.Fo.CCXLII.
De habitu ſcientiæ dei.
1 Vtrũ ſcientia dei ſit vl̃is an pticularis.eodem
2 Vtrum ſit duplex. ſcilicet eſſentialis & perſonalis.ccxliii.

Que. Art.XXXIX.cõ.q.VIII.Fo.CCXLIII
De actione dei in generali.
1 Vtrum deo conueniat agere.fo.ccxliiii.
2 Vtrum actio dei ſit ipſius eſſentia.ccxlv.
3 Vtrũ aliquã actionẽ agat diuina eẽntia.eodẽ.
4 Vtrum diuina eſſentia ſit ratio agendi omnẽ diuinam actionem.fo.ccxlvii.
5 Vtrum diuina eſſentia ſit per ſe termin⁹ alicuius diuinę actionis.fo.ccxlix.
6 Vtrum omnes diuinas actiones cõmuniter agant omnes perſonę.fo.ccl.
7 Vtrum actiones communes agant perſonæ omnes vniformiter.folio eodem.
8 Vtrũ deo conueniat aliqua actio in ipſo manens.fo.cclv.

Que. Art.XL.continẽs.q.VII. Fo.CCLVI.
De actione dei q̃ eſt intelligere in ſpeciali.
1 Vtrum deus ſit intelligens.fo.cclvi.
2 Vtrum deus intelligat ſeipſum.cclvii.
3 Vtrum ſemper & vniformiter intelligat de⁹ ſeipſum.fo.cclvii.
4 Vtrum perfecte intelligat ſeipſum, ita ꝙ intelligendo ſe intelligat alia a ſe.fo.eodem.
5 Vtrum vno ſimplici intuitu intelligat deus ſe & alia.cclviii.
6 Vtrum intelligere ĩ deo ſit tm̃ eſſentiale, an etiam perſonale.fo.eodem.
7 Vtrum ipſi intelligere dei qđ non eſt niſi eſſentiale,reſpondeat in deo aliquod verbum eſſentiale.cclix.

Finis Queſtionũ Prioris Partis.

¶ Sequitur tabella ſerie literaria eorũ quę in hac priore pte Sũmę Doctoris Solẽnis diſputabunť ꝑcipue,ac definienť. In qua nũer⁹ prior eſt folioꝝ:& q ſequiť poſt q.eſt q̃ſtiõis illi⁹ folii.

ABbatis Ioachim de lege ſpiritus ſancti opinio.fo.lxviii.Q.
Accidẽs ſi proprie ſumatur,de⁹ nõ põt eſſe accidẽs.clxxii.S.Nec accidẽs ĩ eo.clxxiii. B.
Actio dei in generali.ccxliii.art.xxxix.per totum.
Actio tam ea quæ eſt operatio in ſeipſa q̃ quę eſt trãſiens in rem extra,eſt duplex.ccxliiii.E.
Actio dei vtrũ ſit eius eſſentia.ccxlv.q.ii.per to.
Actionem vtrũ aliquã agat diuina eſſentia.fo eodem.q.iii.per to.Quæ ſit eius agendæ ratio,an diuina eſſentia.ccxlvii.q.iiii.per totam.
Actionis diuinę vtrũ eſſentia diuina ſit per ſe terminus.ccxlix.q.v.per to.
Actiones diuinas vtrũ cõmuniter agãt omnes diuinę perſonę.ccl.q.vi.p to.Vtrũ actiones cõmunes agãt pſonę oẽs vniformiter.ccl.q.vii.p to.
Actio ĩmanẽs vtrũ cõueniat deo.cclv.q.viii.p to.
Actionis diuinæ modi differentes ſunt operatio, actio,factio.ccxlix.Q.
Actionem cui plura ſunt neceſſaria / non perficit qui non habet ea omnia.ccl.Y.
Actiones tranſeuntes agũt diuinę perſonę omnino ſine ordine:& ideo nõ vt ſingulę ſed vt vnũ Actiones autẽ immanentes agunt quodam ordine intellectus noſtri:ideoqꝫ vt ſingulę non vt vnum.cclv.G.
Actio manens in deo q̃ ſit/ & quid differant hæc ſex,motio,mutatio,factio,productio,actio,operatio,ſcd̃m proprias rationes accepta.cclv.N.
Actio dei quæ eſt intelligere in ſpeciali.cclvi.art.xl.per to.
Actio nulla quæ ſit motio, aut mutatio,aut etiã factio cadit in deum.cclvi.O.
Actus eſt duplex.clxix.I.
Actus attribuibiles deo.ccxxi.O.
Actus vnus eſt in deo/ & in eo actus & potentia ſola ratione differunt.ccxxiiii.K.L.
Addiſcere contingit.iii.K.L.
Aeternitas dei.clxxxiiii.art.xxxi.per to.
Aeternitas quid dicat.clxxxiiii.H.
Aeternitas nunq̃ eſt diſſimilis.clxxxv.L.
Aeternũ variũ,& ęternitas nõ vna.clxxxv.N.O.
Aeternitas proprie dicta vtrum poſſit eſſe mẽſura dei.clxxxvi.E.
Aeternitas vtrũ poſſit dici menſura dei. clxxxvi. q.ii.per to.Vtrum poſſit diſtingui ſecundũ differentias temporis,pręſens,pręteritum,& futurum.clxxxvii.q.iii.per to.
Agere poteſt deus ſupernaturaliter immediate quæcunqꝫ agit mediantibus ſecundis cauſis. ccxxix.Z.

Agere vtrũ cõueniat deo.ccxliiii.q.i.per totam.
Agere conuenit deo duplici via.ccxliiii.B.
Agit deus intellectu aut volũtate dupliciter: vt declaratur fo.ccxlix.T.
Angelus vtrũ docere poſſit hominẽ.xvii.q.viii.p to.docere poteſt tripliciter.ibidẽ.E.F.G.H.
An eſt & quid eſt ſunt idem in deo.cxxxiiii.X.
Angelus non eſt ita incircũſcriptus: vt vbiq; ſit ſicut deus.clxxxiii.X.
Animę rationalis ſtatus duplex.xvii.C.
Anima non dicitur vita per eſſentiam.clxi.I.
Anima per intellectum eſt quodãmodo oĩa intelligibilia.ccxvi.K.
Appetitus ſciendi.xxx.art.iiii.per totum.
Appetat ne hõ ſcire.xxx.q.i.an oĩs hõ appetat ſcire.xxxi.q.ii.per to.an naturaliter appetat ſcire.xxxi.q.iii.p to. Vtrũ oẽs homines æqualiter appetant ſcire.xxxii.q.iiii.per to.Vtrum homo appetat ſcire ea q̃ notitiã rationis naturalis excedũt.xxxii.q.v.p to. Vtrũ homo appetat ſcire oĩa.xxxiii.q.vi.p to. Vtrũ ęqualiter appetat ſcire ſingula.xxxiiii.q.vii.per to.Vtrũ ſit aliquod vnũ qđ hõ principaliter appetat ſcire.xxxiiii.q.viii.per to. Vtrũ propter illud qđ homo principaliter appetit ſcire, appetat omnia alia ſcire.xxxv.q.ix.per totã.
Appetitus natus eſt ſequi duo.ſ.diſpoſitionẽ appetentis & qualitatem appetibilis.xxxiiii.P.
Appetitus fertur in aliquod primum.xxxiiii. V.
A ſe,dicit circũſtantiam cauſę efficientis vel formalis.cxxix.B.vbi videndũ quomodo deus habeat eſſe a ſe & quomodo non,per to.q.
Attributa deo & creaturis cõueniũt deo in ſumma perfectione & dignitate.clxxxvii.M.
Attributũ deo intelligiť aliquid duplr̃, & cõiicimꝰ aliqd ĩ deo ex creaturis duplr̃.clxxxix.F.G.
Attributa dicunť large & ꝓprie.clxxxix.K.L.M.
Attributa deo a creaturis.clxxxviii.per to.Vtrũ aliquid attribuendũ eſt deo a creaturis.ibidem q.i.per to. Vtrum quælibet res cuiuſcũq; prædicamẽti ſit deo ĩdifferẽter attribuẽda.clxxxix.q.ii.per to. Vtrum genus alicuius prędicamenti deo poteſt attribui & non ſpecies : vel econuerſo.cxcii.q.iii.per to.Vtrum attributa deo ſignificent aliquid poſitiue an negatiue. cxcii.q.iiii.per totam. Vtrum ratio alicuius prędicamenti cadat in deum.cxcvi.q.v.per totam.
Auctor vtriuſq; teſtamenti vtrum ſit vnus & idem.lxx.q.i.per to.Vtrum deus ſit auctor ſacrę ſcripturę.lxxi.q.ii.per tot. Vtrum propter dei auctoritatem principaliter credendum ſit ſacrę ſcripturę.lxxii.q.iii.per totam.
Auctoritas ſacrę ſcripturę.lxxiii.art.x. per totũ.
Auctoritas ſcripturæ duplex.quędã ſcripturę canonicę ſeu catholicæ:& quędã alicuius ſãctorũ aut expoſitorum eius.cix.K.
Auditor theologiæ quis & qualis eſſe debeat. fo. lxxxiii.ar.xii.p totum.
Vtrum mulier eſſe poſſit. ibi.quęſt. i. p totam. Vtrum iuuenis.lxxxiiii.q.ii.per totam.Vtrum homo peccator.lxxxv.quęſt.iii.p totã. Vtrũ volẽs inhęrere naturali rationi.lxxxvi.q.iiii.p to. Vtrum non eruditus in ſcientiis ſæcularibus. ibidem.q.v.p totam. Vtrũ omnis homo poſſit eſſe auditor theologiæ.lxxxvii.q.vi.Vtrũ quilibet homo ad auditum eius eſt admittendus. lxxxix.q. vii.per to. Vtrũ quilibet fidelis eſt ad eã audiendã admittendus.lxxxix.q.viii.per to.
Auditor theologiæ poteſt ei intendere dupliciter.folio.lxxxvi.F.
Auerrois erratum de deo motore.clxxxii. M.
Barbariſmꝰ quatenꝰ ſit theologo vitãdꝰ. & quid ſit.cxxii.O.P.
Bono ſummo non opponitur malũ ſũmum.folio.cli. Y.
Cauſa finalis theologię.lxiii.ar.viii.p to.
Cauſa efficiẽs theologię.lxx.ar.ix.p to.
Cauſa materialis theo.cxiiii.ar.xix.p to.
Cauſa formalis theologiæ quantum ad formam tractandi.xcix.arti.xiiii.per totum.
Cauſalitatis via qua deus ſe habet ad creaturas eſt triplex.fo. cxxxii. M.
Certitudo ſciẽdi.xxiii.ar.ii.per totũ. Vide Scire.
Cogitare deum vtrum contingat non cogitando eum eſſe.cxxxi.quęſt.iii.per totam.
Cogitare deum non eſſe,& non cogitare deũ eſſe differunt.cxxxi.B.
Cogitare quomodo poſſint contradictoria.clxxx. P.Q. Et quale non ens. ibidem. T.
Cognitio alia eſt qua cognoſcitur res: & alia qua cognoſcitur veritas eius.iiii.C.Cognitionis noſtrę ſufficientia ex deo eſt.viii.N.
Cognitio omnis ſit per aſſimilationem cognoſcẽtis ad cognitum.xiiii.B.
Cognitio duplex intellectualis ad quã homo naturaliter ordinatur.cxxxiiii. B.
Cognitio ĩtellectiua triplex imaginabilis de deo. cxxxviii.I.
Cognitio duplex eſt de deo quid eſt.cxl.G. &.cxlii. P.
Cognitio dei ex creaturis eſt duplex : quædam naturalis, quædam rationalis.cxliiii.F.
Cognitio rerum inſenſibilium & ſpiritualium, poteſt haberi ex rebus ſenſibilibus & materialibus dupliciter.cxli.N.
Cognoſcat ne homo diuinam lucem. folio. viii. quæſtione tertia.per totam.
Cognitio noſtra quomodo fiat.ibidem. A.
Cognoſcitur aliud ex alio dupliciter. ſcilicet formaliter & materialiter.cxliiii.I.
Cognitio qua apphẽditur de re id qđ eſt verum in ea,eſt alia ab ea qua apprehenditur veritas eius.cxlv.M.
Cõmunicatio creaturę cum creatore in eſſe formali.fo. cxxiiii.H.I.
Compoſitio vtrũ ſit in deo ex partibus quantitatiuis.clxv.q.i.p totã.Vtrũ ex materia & forma clxvi.q.ii.p to . Vtrũ ex genere & differentiis. clxvi.q.iii.per to. Vtrum ex natura & ſuppoſito.clxvii.q.iiii.per to.Vtrum ex eſſentia & eſſe clxviii.q.v.per to. Vtrum ex potentia & actu. clxix.q. vi.per to.
Compoſitionũ de quibꝰ dictę ſex quęſtiones fiũt gradus & ordines.clxv.O.
Cõpoſitũ ex natura & ſuppoſito qd ſit.168. B.C.
Compoſitio ex actu & potentia.clxx.L.
Compoſitio dei cum aliis nunqua ſit: vtrũ deus habeat componi cum alio vt forma cũ materia clxx.q.i.p to. Vtrũ vt materia cũ forma. clxxi. q.ii.per to. Vtrũ vt accidẽs cũ ſubiecto. clxxii. q.iii.per to. Vtrum vt ſubiectũ cũ accidẽte,ad conſtituendũ vnũ p accidens.clxxiii.q.iiii.p to. Vtrũ vt motor cũ mobili ad cõſtituendũ vnũ ex ſe motũ.clxxiii.q.v.p to.Vtrũ vt finis cũ ordinabili ad finem ad conſtituendũ vniuerſum clxxiiii.q.vi.per to. Vtrum vt vnitas cum alio vno ad cõſtitutionẽ numeri.clxxiiii.q.vii.p to. Vtrum omnino careat omni modo compoſitionis.clxxvii.q. viii.per to.
Complexa intelligit deus modo non complexionali.ccxxxix.R.S.T.
Conditor theologię non eſt homo, & tñ eſt eius expoſitor.cxiii.C.
Contraria nata ſunt fieri circa idem: quomodo ſit intelligenda propoſitio.clxxviii.R.
Cõtradictoria ſimul ĩtelligunť & cogitanť.ſ.deũ eſſe & deũ nõ eſſe.ſed quomõ,vide.clxxx.P.Q.
Conuenientia rei ad rem attenditur maxime in forma:idq; dupliciter.cxxiiii.G.
Creatura quõ accedit ad eſſe creatoris.cxxv.T.
Creaturas nõ ideo nouit deus quia ſunt,ſed ipſę ideo ſunt quia eas nouit.clxxxii.L.
Credibile an ſit demonſtrabile.cxxxiiii.Y.
Curſus,currens,currere,idem dicunt.cxxviii.T.
Demonſtratio omnis quomodo fiat p mediũ prius & notius.cxxxiiii.V.
Denareitas inquantũ eſt cũ ꝓprietate q̃ cõuenit omnibus decẽ,vna eſt &c.clxxvi.B.
Denoĩationis variatio qualis ſit ĩ deo.clxxxii.N.
Deſcendere & Tranſire dei.clxxxiii.V.
De ſe non ens diciť aliquid tripliciter. clxxix.F.
Deſiderium ſciendi, videatur Appetitus. & fo. xxxii.B.
Deus non differenter beneficia ſua diſpenſat:ſed quædam tm̃.cxi.B.
Deus vtrum ſit in ſe & abſolute. cxxiii. Art.xxi. per totum.
Deus vtrum habeat eſſe.cxxiii.q.i.per to.
Deus vtrum in eſſe cõmunicet cum creaturis. fo.cxxiii.q.ii.per totam.
Dei eſſe vtrum ſit aliquid præter eius eſſentiam cxxv.q.iii.per to.
Dei eſſe vtrum ſit ipſa eſſentia eius.fo.cxxvi.q̃ſt. iiii.per to.
Deus vtrũ habeat eſſe a ſeipſo.fo.cxxviii.q.v.p to.
Deum eſſe nemo negauit vnq̃ niſi inſipiens, & a deo in ignorantia deſtitutus.cxxiii.B.
Deus vtrum ſit in comparatione ad notitiã noſtram.cxxix.Art.xxii.per totum.
Deũ eſſe vtrũ ſit cognoſcibile ab homine. cxxix. q.i.p totã.Vtrum ſit homini notum naturaliter per ſe.cxxx.q.ii.per to.
Deum vtrum contingat cogitare non cogitãdo eum eſſe.cxxxi.q. iii .per to.
Deum eſſe vtrum ſit homini demonſtrabile. fol. cxxxiii.q.iiii.per to.
Deum eſſe vtrum poſſit fieri notum homini alia via q̃ ex creaturis. cxxxiiii.q.v.per to.
Deum eſſe non cointelligendo vtrum contingat intelligere aliquid circa creaturã eſſe.fo.cxxxv. q.vi.per totam.
Deũ eſſe cõtingit intelligere dupliciter.cxxx.Q.
Deus eſt,nõ eſt ꝓpoſitio per ſe nota.cxxxi.X.
Deum eſſe poſſunt multi dubitare.cxxxii. K.
Deo conuenit quiditas ſicut eſſentia. cxxxvi. R. Nullam tñ habet quiditatem. ibidem.S.
Deus vtrũ ſit ſua quiditas & eſſentia. fo.cxxxvi. q. ii.per totam.
Deus eſt vnus.cxlvii.C.Vtrũ ſit tm̃ vnus. cxlix. M. & O.vbi tenet q; ſic . Vtrũ ſit poſſibile eſſe plures deos q̃ vnum.cliii.B.
Deus nõ põt eẽ niſi purꝰ actꝰ ſimpliciſſimꝰ.153.E.
Dei non ſunt plures dicendi.cliiii.G.
Dei natura & eſſentia.clvii.Art.xxvi.per to.
Deus vtrũ ſit res & natura aliqua ſub ente.clvii. q.i.per to.Vtrũ ſit res & natura alicuius prædicamenti.clviii.q.ii.per to.& tenet q; non.ibidem.M.& O.
Dei viuere & vita.clx.Art.xxvii.per to.
Deo vtrũ conueniat vita.clxiii.q.ii.per to.
Dei compoſitio ex aliis an aliqua ſit.clxiiii. Art. xxviii.per totũ.Eius ſimplicitas.ibidem.
Deo nõ attribuũtur corporalia proprie.clxv.S.
Deus nõ participat formã cũ creatura.clxvi.E.
Dei compoſitio cum aliis.clxx.Art.xxix.p to.
Deus non eſt animus mundi.clxxi.E.
Deus non eſt prima materia nec alia.clxxii.K.
Deus non poteſt vt accidens componi.clxxii.S.
Deus non habet cum creaturis compoſitionem vt finis.clxxiiii.N.

Rerum Insignium Tabula Alphabetica.

Deus eſt ſumme ſimplex & ſūme vnꝰ.clxxvii.L.
Dei immutabilitas.clxxviii.Art.xxx.per to.
Deus vtrū ſit mutabilis. Vide Mutabilis.
Deus quomodo ſit ante quod nihil.clxxviii.T.
Deus an poſſit cogitari non eſſe.clxxix.q.iii.p to.
Deus habet eſſe neceſſariū.clxxviii.C. Et ita non habet potentiam ad non eſſe.clxxix.E.
Deum nō eſſe poteſt qs cogitare cogitando vnionem vocū. Cogitando vero ip̄am rem q̄ vocibꝰ ſignificatur, diſtinguendū eſt.clxxx.N.O.
Deus aliqn̄ vult qđ prius noluit.clxxxiii.Q.
Deus vtrū poſſit dici æternus. clxxxiiii.q.i.p to.
Deus quia eſt ſpiritus incircūſcriptus & illimitatus vbiq; p̄ſens per ſuam ſubſtantiā & eſſe, non mutatur per operationem &c.clxxxiii.T.V.
Deus nulla ratione mutabilitatis eſt mutabilis. clxxxiiii.Z.
Deus dicendus eſt ſumme eſſe propter ſummam immutabilitatem ſuam.clxxxiiii.A.B.
Deus quomodo ſit ſubſtantia dicēdus. cxcvii.F.
Deus an ſit in p̄dicamēto.cxcvii.I.& ſequētibus.
Deus an ſit ītelligibilis.cciiii. K. Vide Intellectꝰ.
Deus ī aliquo principiū ītelligēdi fo̅rale.cciiii.N.
Deus vtrum ſit intelligens.cclvi.q.i.per tot.
Vtrum intelligat ſeipſum. cclvii.q.ii.per tot.
Vtrū ſemp & vniformiter intelligat ſeipſum. fo.eodem.q.iii.p to. Vtrum perfecte intelligat ſeipſum, ita ꝙ intelligēdo ſe intelligat alia a ſe fo.eodem.q.iiii.per to. Vtrum vno ſimplici intuitu intelligat ſe & alia. cclviii.q.v.per to.
Deus quo ſit ītelligibilis tāq̄ ꝓpria rōne.ccv.Q. Vide argumētoꝝ ſolutiones.ccvi.C.D.E.
Deitas eſt veritas & bonitas &c.ccvi.Z.
Deū videri p ſpeciē ſuā eſt erroneum.ccvii.H.
Deus eſt verus deus.ccxv.B.
Deus eſt p eſſentiā & nō p aliquā pticipationem bonus, iuſtus, ſapiens, & hmōi.ccxxx.B.
Dei quiditas videat̄ Quiditas: & qđ ſit & quid non ſit: & ſimilia. vt id qđ deus eſt &c.
Dei vnitas ſimpliciter & abſolute. cxlvii. Artic. xxv.p totū. Videatur Vnitas dei.
Differentiū q̄ ſint ſeparabilia.clxi.M.
Differentia intentione quæ ſint.clxii.D.
Differētiarum temporis quęnam maxime ꝓprie attribuatur deo: pręſens, præteritū, an futurū. clxxxvii.q.iiii.p to.
Diſcere quō cōtigat theologiā. xc. Art.xiii.p to.
Diſcere quid ſit.xc.P.
Diſcurſus neceſſario p̄cedens intellectū cōponentem & diuidentē non eſt in deo.ccxxxix.Q.
Diſpoſitio intellectus de re intelligibili.xxv.Q.
Doctor quid faciat in diſcente.xvi.E.
Doctoris noīe quid ꝓprie intelligatur.xix.B.
Doctor theologię.lxxvi.Art.x.p to. Vide Theo.
Doctor dicit̄ quis duplici de cauſa.lxxx.K.
Doctrinę ordo attenditur dupliciter.lviii.G.
Dubitare quis poteſt deum eſſe.cxxxii.K.
ELoquentia debet congruere perſonæ & ætati.cxxxii.Q.
Ens nullo modo poteſt eſſe aliquid commune reale deo & creaturę.cxxiiii.F.
Ens non cōcipit̄ ſimpliciter ante conceptū entis qđ eſt deus aut creatura.cxxiiii.O.
Entis prima diuiſio in ens p ſe & p accidēs.cxxv. B. Non omne ens eſt principiū.cxxvi.E.
Ens omne habere eſſe ex ſe aut ex alio: quomodo debeat intelligi.clxxviii.S.
Entitas ſiue eſſe duplex, ſcilicet ſubſtātię & relationis.ccxiii.A. Non eſt aūt omnino aliud eſſe relationis & ſubſtantiæ in deo.ibidem.B.
Eodem vniformiter ſe habēte aliquid ſit aut nō ſit aliter q̄ fiebat aut non fiebat.clxxxi.G.
Eſſe dei vtrum ſit aliquid pręter eius eſſentiam. fo.cxxvi.q.iii.per to. Vtrū ſit ipſa eſſentia eius. fo.cxxvi.q.iiii.per to.
Eſſe rei quomodo non ſit aliquid aliud re pręter eius eſſentiam.cxxvi.F.
Eſſe dei nō eſt incertius q̄ eius eſſentia.ibi.H.
Eſſe ſimpliciter & abſolute nō dicitur res aliqua niſi ab eo ꝙ eſt ens in rerū natura.cxxvii.M.
Eſſe vtrū deus habeat a ſeipſo.cxxviii.q.v.p to.
Eſſe eſſentiæ conuenit rei ex eo ꝙ eſt natura & eſſentia quędam.cxxvii.O.
Eſſentia in creatura nō eſt ipſum eſſe.cxxvii.Q.
Eſſentia diuina eſt oīno ip̄m eſſe diuinū.ibidē.S.
Eſſe exiſtētię non differre re in creatura ab eius eſſentia oſtendit exemplo.cxxviii.T.
Eſſentia rei & quiditas eius differunt forte in rebus materialibus.cxxxvi.Q.
Eſſe in ſubiecto & non eſſe in ſubiecto, diuerſimode dici poſſunt.clix.T.
Eſſe rei duplex, complexū & incomplexū: & incōplexū rurſum duplex. ſ. eſſentię & actualis exiſtentię.clxvii.T.
Eſſentia dei non poteſt capi ab intellectu ſecluſo eſſe eius, quia penitus idem ſunt.clxxx.M.
Eſſe, fuiſſe, & fore, quomodo dicantur de deo, & aliis rebus differenter.clxxxvii.P.Q.& V.
Eſſentiale & p̄ſonale in quo & quō dr̄ant.ccxi.N
Eſſentia diuina vtrū ſit ratio agendi omnem diuinam actionem.ccxlvii.q.iiii.per to.
Vtrū ſit per ſe terminus alicuius diuinę actionis.ccxlix.q.v.per to.
Exemplar ſyncerę veritatis.vi.I.K.L.
Exemplar duplex lucere debet intus.x.G.
Exiſtentia p̄fecta in quo ſit.clxiii.V. Exiſtētię eſſe eſt in deo duplex.ibidem.X.
Exitus ab otio ad actū quō ſit deo.clxxxiii.P.
Expoſitio dictorum ſacrę ſcripturę quo tendere debeat.ciii.Q.
Exponendi diuina duplex modus.cvi.V.
Expoſitionū ſcripturarū quędā ſunt ptinētes, & quędā imptinētes.cviii.T. & q̄ ſint acceptandę Vide ibidē. Y. & in fine quęſtionis ſextę.
Expoſitio oīs ſcripturę debet claro ſermone conſtare, vt facile intelligatur.cx.S.
Expoſitio theologiæ & ſacræ ſcripturæ ex parte eius cui exponenda eſt.cxi.artic.xvii.p totum. Vtrū ſit oībus indifferenter exponenda.ibidē. q.i.p totā. Vtrū quęcūq; eius expoſitio ſit cuilibet indifferenter proponenda.cxii.q.ii.p to.
Expoſitionū diuerſitas duplex.cxii.I.
Expoſitiones ſubtiles proponendę ſunt nō capacibus ſi cōmixti fuerint capacibus.cxii.K.
Expoſitionis theologiæ & ſacrę ſcripturę modus ex parte expoſitoris ſeu eius qui eam debet exponere.cxiii.art.xviii.per tot.
Exponere theologiam vtrum ſit hominis ſeu ptineat ad hominem.cxiii.q.i.per totam.
Vtrum ſit indifferenter cuiuſlibet hominis eam exponere. ibidem.q.ii.per totam.
Vtrum homo poſſit eam exponere ſine ſpeciali illuſtratione diuina.fo.ſequenti.q.iii.per to.
Expoſitio ſacræ ſcripturæ poteſt fieri ab homine dupliciter: vel per ſapientiam acquiſitam: vel p infuſam.cxiii.q.ii.F.
Expoſitio vtrum profunda ſit in theologia inueſtiganda.ciiii.q.i.per to. Et ꝙ in ſacræ ſcripturæ expoſitione duo ſint attendēda. ibidem. B.
Vtrum multiplex expoſitio ſit in theologia q̄renda.ciiii.q.ii.per tot. Vtrum in ea ſolum quadruplex expoſitio ſit quęrenda.cv.q.iii.per tot.
Vtrum vbiq; in ea ſit multiplex expoſitio inueſtiganda.cvi.q.iiii.per tot. Vtrum in qualibet expoſitione & ſenſu ſubſit ei veritas. cvii. q.v.per totam. Vtrum omnis expoſitio vera ſit in ea indifferēter accipienda.cviii.q.vi.p to. Vtrum ipſa ſit rationis inueſtigatione exponenda.cix.q.vii.per totam. Vtra potior ſit expoſitio, rationis inueſtigatione an auctoritate. cix.q.viii.per totam. Vtrum expoſitio inueſtigata ſit claro ſermone proponenda.cx.q.ix. per totam.
Expoſitio cuiuſlibet ſcripturæ exigit vt veritas eius eluceſcat diſcenti.ciiii.B.
FActum quid proprie ſit.cclvi.ante O.
Falſitas veritati cōtraria vtrum aliqua ſit in deo.ccxix.q.vi.per to.
Falſa quæ & quomodo dicatur res. folio.ccxix. B.C
Fides quid ſit.xcv.O.
Fidei via ad cognoſcendum deum eſt alia a via ex teſtificatione ſenſibilium.cxxxv.F.
Fides quando non habet meritum propter experimentum.cxxxiiii.Z.
GEnera intelligibiliū a diuino intellectū ſunt duo. ccxxxvii.C.D.
Gradus & ordines opationū.ccxliiii. E. F. & cōp̄hēdētiū nobilitatē ſine opatiōe. ibi. F.
Gradus naturalis ordo in creaturis.ccliiii.Y.
HAbitus quō ſit mediū inter potentiā & actum.ccxl.C.
Habitus diuerſi quādo ponant diuerſos modos cognoſcendi.ccxlii.O.
Habitus ſcientię dei.ccxlii.art.xxxviii.per to.
Habitus in deo ratio in generali.ccxl.art.xxxvii. per to. Vtrū ſit in eo ponēdus.ibidem.q.i.p to. Vtrum ſit ponere in deo rationes omniū habituū intellectualium.ccxli.q.ii.per to.
Habituū & priuationū an ſit idē pricipiū. cl.V.
Homo an doceat theologiam.lxxvii.G.
Homo ordinatur naturaliter ad duplicē cognitionem intellectualem.cxxxiiii.B.
Hominē an cōtingat ſcire, & quid. Vide Scire.
Humanitas nō diuiditur per humanitates ſicut homo per homines.ccxii.X.
IDentitas & indiſtātia duplex. ſ. ſcđm naturā & ſcđm imaginationē.ccx.C.
Idolum rei quō percipiat homo.iii. K.L.
Imaginationū veritatē ſeu varietatē deo attribuere nō licet, ſed deduci ad imaginatiōes ab illis deo aliqđ ineſſe ſupeminēter coniiciēdo: & hoc appellādo oēm formā creaturę imaginē. 189.D.
Immutabilitas dei.clxxviii.art.xxx.per to.
Indeterminatio eſt duplex: quędam priuatiue dicta, quędam negatiue.cxliiii.H.
Infinitū an ſecū compatiatur quicq̄.cxxiii.D.
Infinitū vtrū ſit cognitū & intelligibile.cciiii.M.
Intellectiua virtꝰ quō ſit p̄fectior q̄ ſenſitiua.13.I.
Intellectꝰ quō deducat̄ de potētia ad actū.xv.D.
Intellectus noſter quō ſeparet īdiuiſa. clxviii.X.
Intelligere vtrū cōtingat aliqđ circa creaturā eē nō cointelligēdo deū eſſe.fo.cxxxv.q.vi.p totā.
Intellectus diuinꝰ.cciii.art.xxxiii.p to. Deus vtrū ſit ītelligibilis.cciiii.q.i.p to. Vtrū ſit ſeipſo ītelligibilis.ibi. q.ii.p to. Vtrū rō ītelligēdi deū ſit ratio intelligendi oīa alia ab eo.ccix.q.iii.p to.
Intelligēdę rei & non intelligēdę cauſa.cciiii.L.
Intelligibilitatis dei ratio eſt quodāmō ratio ītelligibilitatis oīm alioꝝ.ccix.V. Vide Ratio.
Intellectus dei.ccxxxii.art.xxxvi.per to.
Intellectus vtrum ſit in deo.ccxxxii.q.i.per to.
Intellectus in deo vtrū ſit potentia.ccxxxiii.q.ii. per to. Vtrū ſit in deo potentia actiua an paſſiua.ccxxxiiii.q.iii.p to. Vtrū ſit in deo potentia ſpeculatiua, an practica.ibidem.q.iiii.per tot.
Vtrū potētia naturalis an rōnalis.236.q.v.p to.
Intellectus in deo vtrum ſit compoſitus an diuiſus.ccxxxviii.q.vi.per to. Vtrum ſit diſcurſiuus.ccxxxviii.q.vii.per to.

Intelligere cõparatur in deo ad intellectũ multo aliter q̃ eſſe ad eſſentiam. ccxxxiii.G. Et q̃ eſſe ipſius ad viuere.ccxxxiiii.M.
Intelligere eſt quaſi tertium poſt rationem intelligibilis & intellectus.ccxxiiii.N.
Intellectus vnde dicatur ĩ nobis practicus,& vnde ſpeculatiuus.ccxxiiii. Q.Quid ĩ deo.ibidẽ conſequenter.R.& ſeq.S.T.V.
Intelligibiliũ a diuino ĩtellectu genera ſunt duo ccxxxvii.C.D.
Intellectus diuini potẽtia quomodo ſe habeat ad oppoſita,& quomodo non.ccxxxvii.G.
Intellectus qui dicatur componens aut diuidens & vnde.ccxxxviii.L.
Intellectus dei non eſt compoſitiuus nec diuiſiu⁹ ibidem.M.nec diſcurſiuus.ibidem.P.
Intelligens vtrum ſit deus.cclvi.q.i.per to.
Intelligere in deo vtrum ſit tm̃ eſſentiale an etiã perſonale.cclviii.q.vi.ꝑ to.Vtrũ ipſi intelligere dei qd̃ non eſt niſi eſſentiale,reſpondeat in deo aliquod verbum eſſentiale.cclix.q.vii.per to.
Intelligendi modus duplex.cclvi.V.
Intelligẽdi aliqd nõ ſemp vniformiter rõ.257.G.
Intelligibile põt dupliciter cõſiderari. cclviii.M.
Intellectus conſideratᷣ dupl'r.cclix.C.E.&.cclx.L.
Intus eſſe & ꝓpe vel iuxta eſſe differũt.cxiiii.N.
Libri diuini & clari & obſcuri ſunt ad hominũ cõmoditatẽ a ſpiritu ſancto dictati. cxxi.G.
Locutio qualis ſit in theologia de diuinis habenda, & quomodo exponenda intellecta de diuinis.cxix.art.xx.per to.
Lucem diuinam qua cognoſcit alia vtrũ cognoſcat homo.viii.q.iii.per to.
Lux diffundit ſe in oculo dupliciter.ix.C.
Lux,lucens,lucere, idem dicunt.cxxviii.T.
Lucem quomodo inhabitet deus inacceſſibilem: & ꝙ duplex eſt lux quã inhabitat deus.ſ.ſuæ naturę,& creaturę.cxxx.N.
Magnitudo quomodo dicatur eſſe ĩ deo clxv.T.
Materia & ſubiectũ in quo dr̃ant.n6.T.
Materia non eſt niſi in corporalibus.clxvi.B.
Materię diuiſio ſcd̃m diuerſas formas ſpecie ptinet ad numerũ formarũ ſubſtãtialiũ.clxxvi.A.
Materia eſt impeditiua cognitionis.ccxxxii.Z.
Memoria ſua non filii quomodo meminiſſe dicatur pater.ccliii.T.
Menſura ſit vnigenea menſurato.clxxxvi.B. Eſt autem triplex.ibidem.D.Vtrum ęternitas ſit menſura dei.ibidem.E.
Motio & Mutatio qd proprie ſint.cclv.N.
Motor primus infinito tẽpore mouẽs eſt potẽtię infinitę ſcd̃m Ariſtotelem.ccxxviii.R.T.
Motiua virtus duplex eſt.ccxxix.X.
Motuũ cęleſtium per aliquod æternũ continuatio ſcd̃m Ariſtotelem.clxxiii.G.
Mouere dei quale ſit,cum dicitur ꝙ creator ſpiritus mouet ſeipſum.clxxxiiii.F.
Mundus non miſceᷣ deo vt animus corpori. fo. clxxi.E.
Mutabilis num ſit deus mutatione ꝑ generationem a nõ eſſe in eſſe.clxxviii.q.i.ꝑ to.Vtrũ motu corruptionis ab eſſe in non eſſe.fo.eodẽ.q.ii. per to.Vtrũ poſſit cogitari nõ eſſe.clxxix.q.iii. per to.Vtrum eſt mutabilis mutatione variationis ab vno eſſe in aliud eſſe.clxxx.q.iiii.ꝑ to. Vtrum ſit mutabilis ſcd̃m ſitũ operationes alternando circa diuerſa.clxxxii.q.v. ꝑ to. Vtrũ ſit aliqua ratione mutabilis. fo.eodẽ.q.vi.ꝑ to.
Mutatio nunquam ſit in deo.clxxxi.B.D.
Natura quid ſit,& quid ſuppoſitum. fo. clxviii.B.cõſideratᷣ dupliciter.clxix.F.
Neceſſitas theologię accipi habet dupliciter. lxiiii.G.
Nobilitatem ſine operatione cõphendentium gradus & ordines.ccxliiii. F.
Nominis aliud eſt res ſignificata,aliud modus ſignificandi.cxciii.M.
Non entia an contingat ſcire.xxviii.q.i.per to.
Non ens quoddam cogitari poteſt,quoddã non poteſt.clxxx.T.
Notitia pręcedens omnẽ ſcientiã acquiſitã vtrũ ſit homini innata.fo.xx.q.xi.per to.
Notitia eſt duplex,quędam cauſata a rebus,& q̃dam cauſans res.ccxx.E.
Notionalis relatio & perſonales proprietates in deo.ccxxxi.M.
Notionales actus per quid diſtinguãtur ab eſſentialibus.cclviii.B.
Numeri & vnitatis natura.clxxiiii.R.S.
Numerus multiplex.fo.ſeq.Y.
Numerus quid ſit.clxxvii.F.
Obſcuritatis ĩ diuinis libris cauſę.cxxi.I.
Operatio duplex.cclvi.P.
Opiniones negantiũ oẽm ſcientiã.ii.C.
Ordo doctrinę ad doctrinã attẽdiᷣ dupl'r.lviii.G
Ordo quadruplex in creaturis.ſ.gradus naturalis,ſucceſſionis,originis, & rationis.ccliiii.Y.
Origo actus intelligendi.cclix.F.
Participatione nihil attribuendum deo ſed per eſſentiam omnia, vt potentia, bonitas,&c.ccxxx.B.
Peccatum faciens quomodo ſit ex diabolo. cli.Z.
Paſſio non poteſt eſſe in deo.ccxxiii.A.
Per,prępoſitione vtimur quinq; modis ſcd̃m qn q; genera circũſtãtiarũ quę notat circa ſuũ caſuale.fo.cclii.H.I.K.L.M.
Perfectũ quid ſit:& vtrũ theologia ſit ſciẽtia pfecta.xlvi.L.& quõ ſciantur diuina.ibidem.R.

Pater ſua non filii memoria meminit. ccliii.T.
Patri conueniũt omnia eſſentialia ex ſe & non ab alio.ccliii.X.
Perfectius nõ ſemp eſt impfectiore pri⁹.ccxxxii.&
Perſonæ diuinę vere dicũtur eſſe res,non autem relationes.ccxiii.Y.
Perſonę diuinę vtrũ agant cõiter.ccl.q.vi.per to. Vtrũ vniformiter.ccl.q.vii.per to.
Perſonarũ diuinarũ actiones vide.ccli.B.C.D.
Perſonale & eẽntiale ĩ quo & quõ dr̃ant.ccxi.N.
Ph̃ia prima eſt vl'is ad omnes.xxix.L.
Philoſophorũ error dicentiũ eodem vniformiter ſe habente nihil fieri aut non fieri aliter q̃ fiebat aut non fiebat.clxxxi.G.
Pœnitere quomodo dicatur deus.clxxxiii.R.
Potentia dicitur diuerſimode.clxx.K.
Potentia dei.ccxxi.Art.xxxv.per to.
Potentia vtrum in deo ſit aliqua.ccxxi.q.i.ꝑ to.
Potentia paſſiua vtrũ ſit in deo.ccxxii.q.ii.ꝑ to. Vtrũ in eo ſit vna tm̃ potentia paſſiua an plures.ccxxiii.q.iii.per to. Vtrum in eo ſit potentia actiua.ccxxiiii.q.iiii. per to. Vtrum ſit vna tm̃ an plures.ccxxv.q.v.ꝑ to. Vtrum potentia dei actiua ſit infinita.folio.ccxxvi.q.vi. per tot. Vtrum ſit differens a ſubſtantia & etiam ab actu.ccxxix.q.vii.per to.
Potentia dei vtrum dicat quid,an ad aliquid.fo. ccxxx.q.viii.per to.
Potentię opponiᷣ priuatiue impotentia ſiue carẽtia potentię:cõtradictorie nõ potẽtia.ccxxi.M.
Potentia diſtincta ab actu eſt duplex.ccxxi.P.
Potentia paſſiua quã nouerunt ph̃i.ccxxiii.C.
Potentia actiua ꝑ qd cognoſcaᷣ ĩ deo.ccxxiiii.N.
Potẽtia actiua ſemp eſt actiõis pricipiũ. ccxxv.S.
Potentię quomodo ſint in deo plures.ccxxv.X.
Potentia actiua & paſſiua in deo.ccxxvi.C.D.
Potentię diuinę duplex reſpectus.ccxxvi.G.
Potentia dei probatur infinita.ccxxvi. H. Etiam a philoſopho.ccxxviii.R.S.
Potentia agens duplex eſt.ccxxix.V.
Potens eſt deus per eſſentiam,non per participationem potentiæ alicuius.ccxxx.B.
Potentia dei habet reſpectum ad duo.ccxxx.D.
Potentia ſignificat ad aliquid ſecundũ dici,nõ ſecundum rem.ccxxxii.V.X.
Potentia intellectiua dei q̃ eſt intellectus.ccxxxii. Art.xxxvi.per totum.
Potentia vtrũ maneat ſimul cũ actu. ccxxxiii.C.
Potentia habet comparari ad duo.ccxxxvii.B.
Pręceptorũ diuinorũ explicatio.lxiiii.B.C.D.
Prędicamẽti ratio,non eſt in deo.clviii.M. Deus em̃ in genere eſſe non poteſt.ibidem. O.
Prędicamenti res & ratio differunt. clxxxix. I. &.cxcvi.B.
Prædicamẽti attributionẽ attribui deo poteſt intelligi dupliciter.clxxxix.K.
Prędicamentorum rationes an conueniant deo. cxcvii. & ſeq.
Primus qui eſt altiſſimus, non habet definitionẽ nec poteſt demonſtrari eſſe.cxxxii.I.
Primũ dicitur dupliciter.ccliiii.C.
Priuationũ & habituũ vtrũ ſit idẽ prĩcipiũ.cl.V.
Productio quid proprie ſit.cclvi.ante O.
Prope & intus eſſe differunt.cxiiii.N.
Prophetę non ſunt locuti vt arreptitii.xcix.M.
Proprietates diuinę ab art.xxviii.per to.
Proprietates cões ſubſtantiales diuinę eſſentię a creaturis attributę in generali. folio. clxxxviii. Art.xxxii.per to.
Proprietates cões ſubſtantiales diuinę eſſentię a creaturis attributę in ſpeciali.cciii.Art.33.ꝑ to.
Quęrere an deo conueniat quiditas aliqua,eſt aliud q̃ q̃rere an deus habeat quiditatem.cxxxvi.Q.
Quid ſciri poſſit ab hoĩe.fo.xxviii.Art.iii.per to.
Quiditas dei in comparatione ad ipſum deum. folio.cxxxvi.art.xxiii.per to.
Quiditas vtrũ ponẽda ſit eſſe in deo.ibi.q.i.ꝑ to. Vtrũ deus ſit ſua quiditas & eſſentia. ibi.q.ii.
Quid eſt,duplex eſt.cxxx.O.
Quiditas dei in comparatione ad noſtrã cognitionem.cxxxvi.Art.xxiiii.per totum.
Quiditas dei vtrum ſit cognoſcibilis a nobis. fo. cxxxvi.q.i.per to.
Quid eſt deus vtrũ ſit nobis cognoſcibile ex puris naturalibus.cxxxvii.q.ii.per to.
Quid ſit & an ſit deus, vtrũ cognoſcatur de eo eadem cognitione.cxxxviii.q.iii.per to.
Quid non ſit deus vtrum expediat ad ſciendum quid ſit.cxl.q.iiii.per to.
Quid non ſit deus vtrũ poſſit ſciri non ſciendo quid ſit,vel econuerſo.cxl.q.v.per to.
Quid eſt deus vtrum poſſit ſciri ex creaturis.fo. cxli.q.vi.per totam.
Quiditas dei vtrum ſit primũ qd̃ homo ex creaturis cognoſcit.cxliii.q.vii.per to.
Quiditas rei & eſſentia eius videntur in rebus materialibus differre.cxxxvi.Q.
Quid eſt,de re aliqua dupliciter habet cognoſci fo.cxxxvii.B.
Quiditas & veritas intelliguntur differenter. ccvi.E.
Rabi Moyſi de deo demonſtrando ſentẽtia.cxciii.N.
Ratio qua aliquid eſt intelligibile in ſe, poteſt intelligi eſſe ratio qua ſunt alia intelligibilia quinq; modis.ccix.X.
Ratio intelligendi aliud duplex. ccx.D.
Ratio propria quam addit verum ſuper ens.fo. ccxiiii.O.

Rationalis an æque ſit quilibet homo.xxvi.Z.
Ratiocinatio ad pbãdũ deũ eſſe in via cauſę efficientis eſt triplex.fo.cxxxii.M.& ſequẽti. N.O. In via cauſæ formalis duplex. cxxxiii. P.Q. In via cauſę finalis eſt vnica.ibidem.R.
Ratiocinatio ad probandum deum eſſe via eminentię eſt duplex.cxxxiii.poſt R.
Rationi naturali ĩhęrere cõtigit duplr.lxxxvi.B
Receptũ eſt in recipiẽte p modum recipientis,nõ per modum recepti.ccxx.D.
Relationes in diuinis non dicuntur res.ccxiii.Y.
Relationis modus in deo duplex.ccxxx.G.I.
Relationi verę & pprie dictę quę eſt relatio ſcd̃m eſſe,& eſt p ſe non reductiue de p̃dicamẽto relationis,quattuor cõditiões ſunt neceſſarię.ccxxxi.N.
Relatio fit duobus modis.ibidem.O.
Religionis ſtatus an repugnet ſtatui doctoris.fo. lxxix.B.
Res duplex in deo.ccxii.V.
Res eſt nomẽ ĩdifferẽs ad ens & nõ ens.fo.124.K.
Res a reor dicta differt a re a ratitudine dicta. cxxvii.O.

SAcrę ſcripturę finis.lxvi.B.Auctoritas. lxxiii.q.iii.p to.Et.lxxiii.Art.x.p totũ.
Sacrę ſcripturę dicta nõ ſunt niſi diuina oracula & veritatis æternę teſtimonia:ideo q̄ nõ ſunt aliter exponenda q̃ vt ipſa intelligãtur & cognoſcant̃ eſſe talia. cvii.M. Nec ſemp ſunt ad literalẽ ſenſum exponenda.cvii.N.
Sciẽtia & ſcibilia in cõmuni diſcutient̃.fo.i.Arti. primo:per totum.
Scire vtrum cõtingat hominem aliquid.fo.i.A.
Scire accipitur large.fo.eodem.B.
Scientiã negantiũ opiniones quatuor.fo.ii.C.
Sapientis an ſit mutare qd̃ ſtatuit.lxx.C.
Scire vtrũ cõtingat hominẽ ſine diuina illuſtratione.fo.iii.&.iiii.q.ii.p to.Opinio.fo.iiii.B.
Scire an contingat hominem a natura,an ab acquiſitione.fo.xi.q.iiii.per to.
Scire in potentia contingit homini a natura: in actu aũt & pfectione a ſtudio & acqſitiõe.xii.F.
Scientiã vtrũ acqrat homo p ſeipm̃.xiiii.q.v.p to. An ab alio docente.xv.q.vi.per to.
Scientiã an acqrat homo deo docente. xvi.q. vii. per to.Vtrum angelo docente.xvii.q.viii.p to. Docere hominem quid ſit.xvi.K.
Scientiam per ſe acquirẽs an dici debeat ſeipſum docere.xix.q.ix.per to.
Scientiam acquirere vtrum contingat nihil pręſciendo.f.xix.q.x.per to.
Sciens dicitur homo dupliciter.ibidem.F.
Scientiam omnem acquiſitam pręcedens notitia vtrum ſit homini acquiſita.fo.xx.q.xi.per to.
Scire ẽ triplex.ĩ potẽtia,ĩ habitu,& ĩ actu. xxi.B.
Sciẽtiã cuiuſlibet rei vtrũ cõtingat hominẽ acquirere æque primo ſine diſcurſu.xxi.q.xii.per to.
Sciẽtia eſt de vltima hominis perfectione,& in ea conſiſtit felicitas.xxi.I.
Sciendi modus & certitudo.xxiii.Art.ii.p to.
Scire certitudinaliter vtrũ cõtĩgat.xxiii.q.i.p to. Vtrũ qlibet hõ certitudinaliter ſcit q̃cũq̄ ſcit. xxiiii.q.ii.p to. vtrũ ſcit ea ęque certitudĩaliter xxiiii.q.iii.p to.Vtrũ oẽs hoĩes qcũq̄ ſciũt eadẽ ſciant ea æque certitudinaliter.xxv.q.iiii. p to. Vtrũ oẽs hoĩes apti ſint æque certitudinaliter ſcire.xxv.q.v.p to.Vtrum oĩa ſcibilia nata ſint æque certitudinaliter ſciri.fo.xxvii.q.vi.p to.
Scire quid ſit.& q̄ ſcientia certa eſt.xxiiii.F.
Sciri quid poſſit ab homine.xxviii.Art.iii.p to.
Scire an cõtingat nõ entia.xxviii.q.i.per to.
Scire an contingat omnia.xxviii.q.ii.per to.
Scire oĩa an cõtingat ex philoſophicis diſciplinis xxviii.q.iii.p to.An ex puris naturalibus.xxix. q.iiii.p to. An per gratiã ea quæ excedũt naturam,ſcire contingat.xxix.q.v.per to.
Scire vtrũ hõ appetat.30.ar.4.p to.vide Appetat.
Scire volũtate & naſa ẽ alio & alio appetitu.32.R.
Scire cõtingit duplr,deterĩate & ĩdeterĩate.33.L.
Sciendi ſtudiũ.xxxv.Art.v.p to.Vide Studium.
Scientiarum quędam eſt neceſſaria,quędã vtilis, quędã vana & ſuperſtitioſa.xxxviii.L.M.N.
Scientia quid nomine ſuo dicat.xliii.L.
Scientiarũ diſtinctio vnde proueniat.xlvii.B.
Sciẽtia vna vñde dicat̃ principalior.liiii.M.
Scientię vnius non eſt tm̃ conſideratio de rebus vnius naturę in genere vel in ſpecie: ſed etiam de rebus q̃ ſunt oĩno diuerſę naturę.cxiiii.B.
Scientiã nemo exponere poteſt niſi rectũ iudiciũ habeat de illis q̃ diſcernũtur in eadẽ.cxiiii.K.C
Scientiam q̃ eſt de neceſſitate ſalutis,decet ſcribi claris verbis:non tñ quãuis vtilẽ.cxxi.L.
Scit̃ de re an exiſtat actu,tripliciter. cxxxiiii.C.
Sciẽdo de re ſi eſt & qd eſt,quid ſciat̃.cxxxviii.O
Scire id qd̃ deus eſt,vtrũ ſit ratio ſciendi omnia alia.cxlv.q.viii.p to.Vtrum homo cognoſcẽdo alia per id qd̃ deus eſt: diſcernat illud ab aliis. cxlvi.q.ix.per to.
Sciẽtia dei vtrũ ſit vlĩs,an pticularis. ccxlii.q.i.p to.Vtrũ ſit eſſentialis & pſonalis.243.q.ii.p to.
Scientia hoc loco ſumitur cõmuniter.ccxlii.R.
Scientia theologica maxime eſt vlĩs.ibidem.S.
Sciẽtia tã eẽntial̃ẽ ĩ filio q̃ amor ĩ ſpũ ſctõ.243.Z.
Secundum dicitur dupliciter.ccliiii.C.
Senſibus nõ acquirit̃ certa veritas. ii.F.G.
Senſibilia quõ ſint in tranſmutatione.iii.H.
Sermone quali vti debeat theologia de rebus diuinis,vtrum humano.cxix.q.i.p tot.Vide etiã quęſtiones ſequentes.
Sermo non docet quia vox eſt, ſed quia ſignificatiuus.cxix.R.
Sermone non tam licẽtioſo vtemur in diuinis vt in humanis.cxx.poſt S.
Sermone tali debet ſciẽtia vti quali poteſt efficacius erudire & inſtituere.cxxii.M.
Si ſimpliciter ad ſimpliciter &c.quomodo debeat intelligi.cxxxviii.L.
Signa indicãtia res diuinas duplicia.ccviii.M N
Simplicitas dei qd differat ab ei[9] vnitate.clxv.N.
Simplicitati diuinę cõgruit plura amouere q̃ attribuere.cxcvi.Y.
Species in ſe habet totã naturã generis.cxcii.E.
Species tenet rationem differentię.ibidem.F.
Species nulla creata poteſt eſſe ratio vidẽdi & intelligendi ĩmediate diuinã eſſentiã. ccvii.G.
Species rei ĩ ĩtellectu ĩquãtũ eſt rei ſiĩitudo vera eſt,falſa eſt tñ ĩquãtũ nõ eſt ei[9] natura.ccxix.C.
Spiritus ſanctus ſub hiſtoriæ narratione aliud nos docere vult.cv.L.&.cvi.B.
Studiũ ſciendi.folio.xxxv.Art.v.p to. Vtrũ ſtudẽdũ eſt homini vt ſciat.xxxvi.q.i.Vtrũ vt oĩa ſciat.xxxvi.q.ii.p to.Vtrũ vt ſciat ſcibile ſupra ſciẽtias philoſophicas.xxxvii.q.iii.p to.Vtrũ vt ſciat oĩa contẽta ſcientiis phicis. 38.q.iiii.p to. Vtrũ vt ſciat ſingula eodẽ mõ.xxxix.q.v.p to. Vtrũ ſtudẽdũ eſt ei ſcire pp̄ter ſe.xl.q.vi.p to. Vtrũ dz ſtudio ſuo terĩm ĩponere.xli.q.7.p to.
Studendũ eſſe vſq̄ in extrẽmũ ſeniũ indicant patriarcharum in ſenecta coniugia.xli.N.
Subalternatio quid ſit,& quot ſint modi ei[9] &c. fo.lii.B.Vide Theologia.
Subiectum & finis poteſt idẽ eſſe ſub alia & alia ratione.cxv.E.
Subiectũ theologię.vide fo.cxiiii.q.i.per to.
Subiectũ excedit aliquid dupliciter.cxvi.O.
Subiectũ & materia in quo differant.cxvi.T.
Subſtãtię & accidẽtis noĩa qd dicant. fo.cxxv.R.
Subſtantiam æternã,non mobilẽ,abſtractã a ſenſibilibus,vtrum manifeſtum ſit eſſe.cliiii.H.
Subſtantię p̃dicamentũ verſum in diuinam p̃dicationem mutatur dupliciter.cxcvii.G.
Sufficiẽtia noſtra ĩ cognoſcẽdo ex deo eſt.viii.N.
Summo bono non opponit̃ ſummũ malũ.cli.Y.
Supponitur in ſcientia aliquid varie.lv.Q.
Suppoſitum quid ſit.clxviii.B.C.

TEndens in finem quęcũq̄ mouetur duobus.fo.cxl.B.
Termin[9] diuinę actiõis. ccxlix.q.v.p to.
Theologia ſcd̃m ſe.fo.xlii.Art.vi.p totũ.Vtrum ſit ſciẽtia.xlii.q.i.p to. Vtrũ pprie dicẽda ſit ſapientia.xliii.q.ii.p to.Vtrũ ſit ſciẽtia vna.xliiii. q.iii.p to.Vtrũ ſit ſciẽtia pfecta.xlvi.q.iiii.p to.
Theologia eſt dũtaxat credibilium.xlii.B.Habet principia prima credibilia.ibidem.E.
Theologia in cõparatione ad alias ſciẽtias. xlvii. Art.vii.per tot.Vtrum ſit ſcientia diſtincta ab aliis ſcientiis.ibidẽ.q.i.p to.Vtrũ ſit certiſſima ſcientiarũ.xlviii.q.ii.p to. Vtrum ſit vlĩs ſuper alias.xlix.q.iii. p to.Vtrũ ſubalternet ſibi alias. li.q.iiii.per to.Vtrũ ſubalternet̃ alicui aliarum liii.q.v.p to. Vtrum ſit principalis ſuper alias. liiii.q.vi.p to.Vtrũ ſit prima omniũ ſcientiarũ. lvii.q.vii..p totũ.Vtrum oẽs alię ordinẽtur ad eam.lviii.q.viii.p to. Vtrũ habeat aſſumere in vſum ſuũ exqſita in aliis ſciẽtiis.lviii.q.ix. p to. Vtrũ alię ſciẽtię ſint addiſcẽdę ad vſum iſtius lix.q.x.p to.Vtrũ ĩ vſum ſuũ habeat aſſumere quęcũq̄ deteriata ſunt in aliis ſciẽtiis.lx.q.xi.p to.Vtrũ oẽs ſciẽtiæ æqualem vſum habeãt ad ipſam.lxi.q.xii.p to.Vtrũ alię ſciẽtię cõcordent veritati theologię,& ecõuerſo.lxii.q.xiii.p to.
Theologię cauſa finalis.lxiii.Art.viii.p to.
Theologiæ auctoritati vtrũ magis credendũ ſit q̃ eccleſię:an econuerſo.lxxiii.q.i.p to. Vtrum magis q̃ rationi naturali.lxxiiii.q.ii.p to. Vtrũ auctoritas ſacrę ſcripturę poſſit eſſe contraria rationi naturali.lxxv.q.iii.per to.
Theologia vtrum ſit vtilis ſcientia. lxiii.q.i.p to. Vtrum ſit homini neceſſaria. lxiiii.q.ii.per to. Vtrũ ſit theorica an practica. lxv.q.iii. per to. Vtrũ erat literis conſcribenda.lxvi.q.iiii. p to. Vtrũ ſimul tota erat conſcribẽda.lxvii.q.v.to. Vtrum perfecte conſcripta eſt in duobus teſtamentis.lxviii.q.vi.per to.
Theologię auctor ſeu effector.lxx.Art.ix.p to.
Theologię doctor vtrum ſit ſolus deus.lxxvi.q.i. per totũ. Vtrum mulier poſſit eſſe doctor ſeu doctrix eius.lxxvii.q.ii.per totum. Vtrum iuuenis.lxxviii.q.iii.per totum . Vtrum vir religioſus.lxxix.q.iiii.per totũ. Vtrum homo peccator.lxxix.q.v.per totũ. Vtrum primi doctores eius debebant eſſe ſimplices & idiotę.lxxxi. q.vi.per totum.Vtrum doctores ſequentes debebãt eſſe inſtructi in ſciẽtiis ſecularib[9]. lxxxii. q.vii.per to.
Theologia an poſſit diſci ab homine.xc.q.i.p tot. Vtrũ poſſit diſci ab hoĩe abſq̄ ſpeciali illuſtratione diuina.xci.q.ii.p tot. Vtrũ poſſit diſci ab homine ſine lumine fidei. xci.q.iii.per totam. Vtrũ ad eã diſcẽdã ſufficiat lumen fidei. xcii. q.iiii.p to.Vtrũ requiratur lumẽ gratiæ gratũ faciẽtis.xciii.q.v.p to.Vtrũ addiſcens acquirat aliquã notitiã eius ſupra notitiã fidei.xciiii. q. vi.p to.Vtrum cũ illa vlteriori notitia ſtet notitia fidei.xcvi.q.vii.p to. Vtrum homo per ſe, ſine doctore poſſit theologiam diſcere.xcvii.q. viii.per to. Vtrũ ſcriptores theologię habebãt perfectũ intellectũ eius.xcviii.q.ix.p to.
Theologiam tradẽdi modus.xcix.Art.xiiii.p to.
Theologiæ cauſa formalis. ibidem.
Theologiam ſciendi modus triplex. xciii.Q.

Rerum Insignium Tabula.

Theologiam tradendi modus vtrum debeat eſſe multiformis an vniformis.xcix.q.i.p tot. Vtrũ ſit argumẽtatiu⁹ an narratiu⁹. Fo.c.q.ii.p to.
Theologię exponẽdę modus ex parte ipſius ſciẽtię.fo.ci.art.xv.p to. Vtrũ ſit exponenda.ci.q.i.per tot. Vtrũ ſpecialiter vetus teſtamẽtũ ſit exponẽdũ.cii.q.ii.p to. Vtrum theologia vbiq; ſit exponenda.ciii.q.iii.per totum.
Theologię exponendę modus ex pte ipſius expoſitionis.ciiii.art.xvi.per to.vide Expoſitio.
Theologia de quo eſt vt de ſubiecto : vtrum de deo an de alio.cxiiii.q.i.per to.
Theologia de quo eſt vt de materia, vtrũ de quolibet ſcibili vniuerſaliter.cxvi.q.ii.p to.
Theologia quali ſermone vti debeat de deo & de rebus diuinis, vtrum humano.fo.cxix.q.i.p to.
Vtrum indifferenter loqui debeat de eis ſignificãdo ea rebus & vocibus.cxx.q.ii.per totum.
Vtrũ loqui debeat de eis ſermone ꝓprio & claro an figuratiuo & obſcuro.cxxi.q.iii.p to.
Vtrũ de eis loqui debeat ſermone ſimplici, an ornato.cxxii.q.iiii.p to.
Theophania quid ſit & qualiter fiat.ccviii.M.
Tranſire aut deſcendere dei.clxxxiii.V.
VErbum quando ſit perfectum.viii.O.
Verbo diuino non acceſſit per incarnationẽ mutatio.clxxxiii.O.
Verbum in deo ſcd̃m perfectã rationẽ.cclx.N.
Verbum noſtrũ multũ a diuino differt.ibidẽ.O.
Verbum dicere aut dici ſcd̃m ſe.clxi.
Veritas rei vñ & quõ cognoſcat̃.iiii.C.D.E.
Eſt duplex.& duplex modus ſciẽdi eam.v.E.F.
Veritas ſyncera non poteſt conſpici niſi ad exẽplar æternũ:& quõ.vi.H.vſq;.M.&.viii.S.
Veritas eſt duplex.ſ.rei & ſigni : & veritas ſigni quadruplex.ccx.G.
Verũ nõ eſt in rebus ſicut bonũ & malũ.ccxi.K.
Veritas nõ oĩs eſt ſimilitudo.ccxi.L.
Veritas diuinę naturę vel eſſentię vt intellecta conſideratur in intellectu dupliciter.ccxi.P.
Veritas q̃ in deo eſt non fundat̃ niſi in eius eſſentia vt eſt natura & res abſoluta.ccxii.R.
Vera vnde dicatur res in ſua ſpecie: vt homo verus vel aſinus verus.ccxii.T.
Veritas nõ eſt ponẽda ĩ deo vt in filio q̃ ĩportet relationẽ & reſpectũ originati ad originantem niſi per quãdam appropriationẽ. ccxiii.C.Nec cõuenit aliter filio eo ꝙ eſt verbũ vel ſimilitudo patris niſi p appropriationem.ibidem.E.
Verũ quã rationẽ addat ſup ens.ccxiiii.O.
Veritas q̃ eſt diminuta entitas rei.ccxv.T.
Veritas dei quæ eſt ipſe deus habet eſſe in eius eſſentia vt eſſentia eſt & natura: & in ei⁹ ĩtelligentia, non tñ vt forma inhęrens.ccxv.D.
Veritas quid nominet in quiditate rei.ccxvi.I.
Veritas dei.ccx.Art.xxxiiii.per totum.
Veritas vtrũ ſit in deo.ccx.q.i.p totũ. Vtrũ duplex veritas eſſentialis & perſonalis ſit in eo.ccxi.q.ii.per totum.
Veritas vtrum ſit in deo ratione eius ſcd̃m ſe & abſolute, an reſpectu aliquo ad eius intellectũ ccxiiii.q.iii.per totum.
Veritas dei vtrum ſit in eius eſſentia, an in eius intelligentia.q.iiii.per totũ.
Veritas dei vtrũ pfectius & verius eſſe habeat ĩ eius eſſentia an ĩ ei⁹ intelligẽtia.ccxvi.q.v.p to.
Veritati contrarium, ſcilicet falſitas aliqua, vtrũ ſit in deo.ccxix.q.vi.per totum.
Veritas dei eſt in eius intelligentia.ccxviii.P.
Veritas diuina eſt ſumma & maxima, ac in fine veritatis: & ita in ipſa nulla omnino eſt falſitas. ccxix.B.
Vetus teſtamentũ an ſit exponendũ.cii.q.ii.p to.
Via cauſalitatis qua deus ſe habet ad creaturas eſt triplex.fo.cxxxii.M.
Via eminentię qua probatur deus eſſe, habet duplicem modum ratiocinandi.cxxxiii.poſt R.
Via fidei & reuelationis eſt alia via ad cognoſcẽdũ deũ eſſe, q̃ ex teſtificatione ſenſibilium.quã ſi nõ intẽdit dicere Auicẽna, errauit. cxxxv.F.
Virtus motiua eſt duplex.ſ.naturalis & voluntaria.ccxxix.X.
Viſibile dicit̃ aliquid alio a ſeipſo triplici modo. ccv.R.
Vita & viuere dei.clx.Art.xxvii.p tot.
Vita in viuente quid ſit.clx.q.i.p totũ.
Vita vtrũ cõueniat deo.clxiii.q.ii.p to.
Vita & viuere quomõ ſe habeãt ſcd̃m gradũ & ordinẽ circa diuerſa viuentia. clxi.poſt E.
Vita non ſic ſe habet ad viuere ſicut eſſentia ad eſſe.clxi.H.
Vita quomodo ſe habeat ad viuere.clxi.E.
Viuentia q̃ & qualia entia dicantur.clx.B.C.
Viuere quid ſit.clx.D.&.clxii.S.
Viuentiũ in viuẽdo gradus.clxiiii.B.C.D.E.
Vnitas dei: videatur Deus. Vtrũ deus ſit vnus. fo.cxlvii.q.i.p to. Vtrum deus ſit tm̃ vnus. fo. cxlviii.q.ii. p totũ. Vtrũ ſit poſſibile eẽ plures deos q̃ vnũ.clii.q.iii.per totum.
Vnitatis & numeri natura.clxxiiii.R.S.
Vnitas eſt in deo duplex.clxv.N.
Vniuerſale & pticulare nõ cadũt in deo: ſed ĩ ei⁹ attributis eſt ratio vniuerſalis &c. ccxxxiii.B.
Vocare dei quo vocat ea quæ non ſunt tãq̃ ea q̃ ſunt, quid & quale ſit.ccxx.K.
Vtile dicitur aliquid dupliciter.lxiii.B.

FINIS.

Incipit Summa magiſtri Henrici de Gandauo. Cuius Primus Articulus eſt de ſcientia & ſcibili in generali.

QVia Theologia eſt ſciẽtia in qua eſt ſermo de deo, & de rebus diuinis vt dicit Aug.viii.de ciui.dei. Dicit̃ eñ theologia quaſi deologia: a theos gręce qđ eſt de⁹ latine, & logos qđ eſt ſermo vel ratio, quaſi ſermo vel ratio de deo & de rebus diuinis, Ideo q̃rit̃ hic. ¶ Primo quomodo theologia de deo & de rebus diuinis ſit ſcientia. Secundo quomodo in ea de deo & de rebus diuinis locutio ſit habenda. Tertio q̃ & qualia in ea de deo & de rebus diuinis ſint cognoſcenda. Vt aũt iuxta proceſſum Aug.& eius intentionẽ in libris de Acade. argumẽta eorum quę multis ingerunt vim inueniendi deſperationẽ, dicentiũ ſcilicet omnia eſſe incerta & nihil poſſe ſciri: quãtis poſſumus rationibus amoueant̃, paulo altius ordiendo quęrendum eſt hic. Arti.i.

¶ Primo de ſciẽtia & ſcibili cõmuniter & in generali. Secũdo de ſcientia & ſcibili ꝓpriis theologiæ in ſpeciali. Et quia ſacra ſcriptura ſolũmodo ad hoĩs inſtructionẽ tradita eſt, ſecundũ apoſtolũ dicẽtẽ: Quęcũq; ſcripta ſunt, ad noſtrã doctrinã ſcripta ſunt: Ideo oĩa hic diſcutienda ad ſcientiam humanę inſtructionis ſunt referẽda. ¶ Quantũ igitur pertinet ad poſſibilitatẽ humanæ cognitionis circa primum prędictorum quęrenda ſunt hic quinq;.

Primum de poſſibilitate ſciendi.
Secundum de modo ſciendi.
Tertium de qualitate ſcibilium.
Quartum de appetitu ſciendi.
Quintum de ſtudio ſciendi.

¶ Circa poſſibilitatem ſciendi quantum ad hominem pertinet, quęrenda ſunt hic.xii.

Primum: vtrum contingat hominem aliquid ſcire.
Secundum: vtrum contingat hominem aliquid ſcire ſine diuina illuſtratione.
Tertium: vtrum homo cognoſcat lucem diuinam qua cognoſcit alia.
Quartum: vtrum contingat hominem ſcire a natura, an ab acquiſitione.
Quintum: vtrum contingat hominem acquirere ſcientiam per ſeipſum.
Sextum: vtrum contingat hominem acquirere ſcientiam alio homine docente.
Septimum: vtrum homo acquirat ſcientiam deo in quolibet actu diſcendi docente.
Octauum: vtrum contingat hominem acquirere ſcientiam angelo docente.
Nonum: vtrum acquirens per ſe ſcientiam poſſit dici ſeipſum docere.
Decimum: vtrum contingat hominem acquirere ſcientiam nihil pręſciendo.
Vndecimum: vtrum notitia pręcedens omnem ſcientiam acquiſitam ſit homini innata.
Duodecimum: vtrũ cõtingat hoĩem ęque primo ſine diſcurſu cuiuſlibet rei ſcientiam acquirere.

A Quæſtio.i. Arg.i.

CIrca primum iſtorum arguitur ꝙ non cõtingit hominẽ ſcire quicq̃. Primo ex parte modi ſciendi, ſic. Quicquid ſcit homo ſcit ex priori & notiori ſibi.primo Poſte. & primo phy. Sic autẽ non contingit eum ſcire aliquid niſi ſciẽdo illud per prius & notius eo: & eadẽ ratiõe illud per aliud prius & notius illo & ſic in infinitũ. Sic autẽ procedendo ad ſcientiã nihil contingit ſcire omnino ſecundũ philoſophũ ſecundo Metaphyſicæ, ergo &c. ¶ Secũdo ex parte medii quo ſcit̃, ſic. Omnis humana cognitio intellectiua ortũ habet a ſenſu.i.Metaph. &.ii. poſte. Sed a ſenſibus corporis ſyncera veritas non eſt expetenda, ſecundũ Aug.lxxxiii.q.queſtione.ix. Ergo cognitione intellectiua nõ poteſt homo ſcire ſynceram veritatem. Sed nõ cõtingit hominem ſcire niſi ſciendo ſynceram veritatem: quia nihil ſcitur niſi verũ.i.poſte.& nõ eſt veritas niſi ſit ſyncera.i.pura a falſitate, ſecũdũ Aug.lxxxiii.q.q.i.ergo &c. ¶ Tertio ex eodẽ medio argue 2
bant negantes ſcientiã, ſicut habet̃.iiii.Metaphyſicę, ſic. Senſus nihil certi apprehendit de re. quia ſi aliquid apparet vni de re aliqua: contrariũ eius apparet alteri de eadem: & quod apparet vni in vno tempore & in vna diſpoſitione: contrariũ eius apparet eidem in alio tempore, & in alia diſpoſitione. Quare cũ intellectus nihil apprehẽdit niſi a ſenſu, intellectus nihil certi poteſt apprehẽdere de re quacunq;. nõ poteſt aũt eſſe ſcientia niſi apprehendendo aliquid certũ & determinatũ ſecundũ Philoſophũ.vi.Meta.ergo &c. ¶ Quarto ex parte ſcibilis eſt ſimiliter argumentũ eorũ.iiii. 3
Meta, ſic. Scientia nõ eſt niſi de fixo & permanente ſecundũ Boetiũ primo Arithme. In rebus aũt 4

UNIV

ſenſibilibꝰ ex quibus habetur omnis humana cognitio mediante ſenſu, non eſt aliquid fixum aũt
permanens, ſecundũ Auguſti. qui dicit. lxxxiii. q. q. ix. Quod ſenſibile dicitur ſine vlla intermiſſio-
5 ne temporis commutatur. ergo &c. ¶Quinto ex parte ſcientis, & eſt argumentum Mẽnonis quo
negabat ſcientiam in principio Poſterio. vt dicit Commentator ſuper. ix. Metaphyſicæ, ſic. ne-
mo addiſcit niſi qui aliquid nouit. ſecundum Aug. iii. de Aca. & Philoſophum. ix. Metaphyſicæ.
Qui autẽ aliquid nouit non addiſcit: quia addiſcere eſt motus ad ſciẽdum. Nemo ergo eſt qui ali
quid addiſcit. Nemo autem poteſt habere diſciplinam qui nihil didicit, ſecundum Augu. ibidem.
6 ergo &c. ¶Sexto arguitur ex eodem medio aliter formando argumentum, ſic. nihil addiſcit qui
nihil nouit: non poteſt autem habere diſciplinam qui nihil addiſcit: ergo nõ poteſt habere diſcipli
nam qui nihil nouit. hõ quilibet ab initio nihil nouit: quia intellectus humanꝰ anteq̃ recipiat ſpe-
7 cies, eſt ſicut tabula raſa in qua nihil depictum eſt, vt dicitur in tertio de anima. ergo &c. ¶Septi-
mo ex parte obiecti, ſic. ille non poteſt ſcire rem qui non percipit eſſentiam & quidditatem rei: ſed
ſolum idolum eius. quia non nouit Herculem, qui ſolum vidit picturam eius. Homo autem ni-
hil percipit de re niſi ſolum idolum eius, vt ſpeciem receptam per ſenſus, quæ idolum rei eſt non
ipſa res. Lapis enim non eſt in anima, ſed ſpecies lapidis, ergo &c.

In oppoſitũ ¶In contrarium arguitur primo argumento Cõmen. ſuper principiũ ſecũdi Me-
taphyſicæ, ſic. Deſiderium naturale non eſt fruſtra. homo ſecundũ Philoſophũ in primo Metaphy
ſicę natura ſcire deſiderat: ergo deſiderium hominis ad ſcire non eſt fruſtra. Eſſet autem fruſtra ni
2 ſi contingeret eum ſcire, ergo &c. ¶Secundo ex eodem medio aliter formando argumẽtum ſic. qđ
homo naturaliter deſiderat poſſibile eſt ei accidere, ſecundũ ꝙ dicit Aug. iiii. contra Iul. Neqꝫ oẽs
homines naturali inſtinctu beati eſſe vellemus niſi eſſe poſſemus. homo naturaliter ſcire deſiderat
3 ergo &c. ¶Tertio adhuc quaſi ex eodem medio ſic. vnũquodqꝫ poteſt attingere ſuã perfectionem
ad quã naturaliter ordinatur, quia aliter eſſet fruſtra. Scire eſt hominis perfectio ad quã naturali-
ter ordinatur: quia in ſcientia ſpeculatiua conſiſtit eius felicitas ſecundum Philoſophum. x. Ethi.
4 ergo &c. ¶Quarto ſic. Philoſophus dicit. iii. & iiii. Metaphyſicę, & ſecundo cæ. & mũ. Quod nõ po
teſt compleri impoſſibile eſt vt incipiat fieri ab agente per naturam vel per rationem: quia omnis
motus habet finem & complementum propter quẽ eſt. Sed ſecundum eundẽ primo Metaphyſicę
homines philoſophati ſunt & prudentiã primo inceperũt inueſtigare propter id qđ eſt ſcire & in
5 telligere & fugere ignorantiam: poſſibile eſt ergo hominẽ ſcire & intelligere. ¶Quinto ſic. ſecundũ
Aug. de vera reli. qui dubitat an contingat aliquid ſcire ſe dubitare non dubitat, ſed certus eſt. nõ
eſt autem certus niſi de vero quod ſcit: ergo illum qui dubitat ſe ſcire, neceſſe eſt cõcedere ſe ali-
quid ſcire. Hoc autem non eſſet niſi contingeret eum aliquid ſcire cum contingit eum dubitare.
6 ergo &c. ¶Sexto quaſi eadem via arguũt Philoſophus & eiꝰ Cõmenta. iiii. Metaphyſicę ſic. qui ne
gat ſcientiam eſſe, dicit in hoc quia certus eſt ꝙ non eſt ſcientia, & non eſt certus niſi de aliquo qđ
ſcit: ergo qui negat ſcientiam eſſe, & ꝙ hominem non contingit ſcire, neceſſe habet concedere
ſcientiã eſſe, & quia cõtingit hominem aliquid ſcire. Et eſt hęc ratio conſimilis rationi illi qua Phi
loſophus concludit in. iiii. Metaphyſicę, ꝙ illum qui negat loquelam eſſe, neceſſe eſt concedere lo-
quelam eſſe.

B
Reſponſio. ¶Dicendum ꝙ ſcire large accepto ad omnem notitiam certam qua cognoſcitur
res ſicut eſt abſqꝫ omni fallacia & deceptione, & ſic intellecta & propoſita q̃ſtione contra negantes
ſcientiam & omnem veritatis perceptionẽ, manifeſtũ eſt & clarũ ꝙ contingit hominem ſcire aliqđ
& hoc ſecundũ omnẽ modũ ſciendi & cognoſcendi. Scire eñ poteſt aliquis rem aliquã dupliciter
vel teſtimonio alieno & exteriori, vel teſtimonio proprio & interiori. Qꝫ primo modo contingit
aliquid ſcire, dicit Aug. contra Aca. xv. de tri. c. xii. Abſit inq̃t, vt nos ſcire negemus, q̃ teſtimonio
didicimus aliorum. Alioquin neſcimus oceanum, nec ſcimus eſſe terras atqꝫ vrbes, quas celeber-
rima fama cõmẽdat. Neſcimus fuiſſe homines & opera eorum quę hiſtorica lectione didicimꝰ. po
ſtremo neſcimus in quibus locis vel ex quibus hominibus fuerimus exorti: quia hęc omnia teſti-
moniis aliorum didicimus. Qꝫ aũt ſecundo modo contingit aliquid ſcire & rem percipere ſicut
eſt, manifeſtum eſt ex eis quæ experimur in nobis, & circa nos. & hoc tam in cognitione ſenſitiua
q̃ intellectiua. In cognitione eñ ſenſitiua ſenſus ille vere rem percipit ſicuti eſt ſine omni deceptio
ne & fallacia: cui in actione propria ſentiendi ſuũ proprium obiectum nõ contradicit aliquis ſen-
ſus verior vel intellectus acceptus ab alio ſenſu veriori ſiue in eodem ſiue in alio. Nec de eo qđ ſic
percipimꝰ dubitandũ eſt quin percipiamus ipſum ſicuti eſt. nec oportet in hoc aliquã vlteriorem
cauſam certitudinis quærere. Quia vt dicit Philoſophus, Quęrere rationem cuius habemus ſen-

ſum, infirmitas intellectus eſt. cuius eñ dignꝰ habemus aliquid q̃ rationẽ, nõ eſt q̃renda ratio. ex
perimẽtũ eĩ ſermonũ verorũ ẽ vt cõueniãt rebꝰ ſenſatis. Hic eſt ꝙ dicit Aug. vbi ſupra. Abſit a no
bis vt ea q̃ per ſenſus corporis didicimus vera eſſe dubitemꝰ. Per eos eĩ didicimus cœlũ & terram
& ea q̃ in eis nobis nota ſunt. Hinc etiã Tull. in libro ſuo de Aca. volẽs ꝓbare contra Aca. ꝙ cõtin
git aliquid certitudinaliter ſcire, dicit ſic. Ordiamur a ſenſibꝰ: quorũ ita clara iudicia & certa ſunt
vt ſi optio naturę detur, non videã quid q̃rat̃ amplius. Meo iudicio maxima eſt in ſenſibꝰ veritas:
ſi & ſani ſunt ac valentes & omnia remouent̃ q̃ obſtant & impediũt. aſpectus ipſe fidẽ facit ſui iu-
dicii. De fide vero in cognitione intellectiua, quia ſic cõtingit per eam aliqd vere ſcire ſicuti eſt:
ſtatim ſubiungit ibidẽ. d. Aut qualia ſunt hęc q̃ dum de ſenſibꝰ percipi dicimus talia ſequũtur ea
quæ non ſenſibus percipi dicunt̃, vt hæc: ille eſt albus, ille eſt canus. Deinde ſequuntur maiora, vt
ſi homo eſt al'eſt. quo ex genere notitia rerũ nobis imprimit̃. Cognitione igit̃ intellectiua ſicut iam
dictũ eſt de cognitione ſenſitiua, intellectꝰ ille vere rem percipit ſicuti eſt ſine omni deceptione &
fallacia: cui in actione propria intelligendi nõ cõtradicit intellectus verior, vel acceptus a ſenſu ve
riori, nec de tali ĩtellectu plus dubitãdũ eſt q̃ de ſenſu. Vnde Aug. vbi ſupra. Cũ duo ſunt genera
rerũ quę ſciunt̃, vnũ eorũ q̃ per ſenſus corporis percipit animus, alterũ eorũ quæ per ſeipm̃, multa
illi philoſophi (loquit̃ de Aca.) garriũt cõtra corpis ſenſus: cũ tñ quaſdã firmiſſimas p ſeipas perce
ptiones rerum verarũ nequaq̃ ĩ dubiũ reuocare potuerũt: quale eſt illud: ſcio me viuere, in quo nõ
metuimꝰ ne aliqua veri ſimilitudine fallamur. Qm̃ certũ eſt eũ q fallit̃ viuere. Vbi nec Academicꝰ
dicere poteſt: fortaſſis dormis & neſcis & in ſomnis vides: quia nec in ea ſcientia per ſomnia falli po
teſt: q̃a & dormire & in ſomnis videre viuẽtis eſt. Nec illud Aca. dicere põt. furis fortaſſis & neſcis
quia ſanorũ viſis ſimilia ſunt etiã viſa furentiũ. Sed qui furit viuit, nec contradicit Aca. Non ergo
fallitur nec mẽtiri poteſt, qui dixerit ſe viuere. nec de hoc alia probatio requirenda eſt, q̃ illa quę
habetur exercitio intellectus, & per ſigna euidẽtia a poſteriori, qualia inferiꝰ ponet̃. ¶Cõtra hoc tñ C
antiquitus vigebant. vii. errores tũ ex parte ſenſus tum ex parte intellectus, quorũ quinqꝫ reprobat
Philoſophus. iiii. Metaph. illorũ. ſ. errorem qui negabant ſcientiã negando illud principiũ ſcientiale
de quolibet affirmatio vel negatio & nõ ſil' de eodẽ. ¶Sextũ vero q erat Mẽnonis negantis hoiem
poſſe addiſcere, reprobat in principio Poſte. ¶Septimũ vero qui erat Academicorũ negantiũ veri
perceptionẽ, reprobãt Aug. & Tulliꝰ in libris ſuis de Academicis. ¶Eorũ aũt cõtra quorꝫ errores
diſputat Philoſophus. iiii. Metaph. quidã dicebant ꝙ oĩa eſſent falſa: quidã vero ꝙ omnia eſſent ve
ra. Alii vero ꝙ oĩa eſſent vera & falſa ſimul. Eorũ vero qui dicebant ꝙ oĩa eſſent falſa: quidã ratio- Opinio
nem opinionis ſuę acceperunt ex parte rei, vt Anaxago. & Xenocrates: qui dicebant ꝙ omne eſſet prima.
admixtũ cũ omni, quia videbãt fieri oẽ ex omni: & illud mixtũ dicebãt eſſe neqꝫ ens, neqꝫ non ens,
& quaſi neutrũ extremorũ, ſed mediũ per abnegationẽ inter ipſa, & ideo impoſſibile eſſe vt aliqđ
ęſtimet̃ vere: ſed ꝙ oẽs ęſtimationes eſſent falſę: & ꝙ ſic non eſſet ſcientia de aliquo: quia ſciẽtia ſo
lũ verorum eſt, vt dicit̃ primo Poſte. Iſti errabant non diſtinguẽdo ens in potentia ab ente in actu.
In potẽtia eñ cõtraria & cõtradictoria ſunt ſimul, non aũt in actu. Circa entia eñ in actu eſt ſolũ
modo diſtinctio cõtrariorũ & cõtradictoriorũ: ꝙ. ſ. aliquid ſit determinate hoc & nõ illud, per qđ
eſt determinata veritas & ſcientia de aliquo ꝙ ſit ipſum & nõ aliud. ¶Alii vero dicebant ꝙ omnia 2
eſſent falſa ſumẽtes rationẽ ſuã ex parte ſenſus, vt Democri. & Leucippus: q dixerũt ꝙ idẽ ſentit̃ a q
buſdã quidẽ dulce, & a quibuſdã amarũ, & ꝙ iſti non differũt niſi ſcđm multitudinẽ & paucitatẽ
quia. ſ. illi quibꝰ videt̃ dulce ſunt plures & ſani: quibus vero amarum, ſunt pauci & infirmi. Nihil
ergo vt dicebant eſt in rei veritate determinate tale vel tale: immo quodlibet nec tale eſt nec tale.
& ſic nihil eſt verũ, ſed oĩa ſunt falſa, & nõ eſt omnino ſciẽtia. Cauſa erroris iſtorũ erat: quia æſti-
mabant ꝙ intellectꝰ & ſenſus idẽ eſſent, & ſciẽtia a ſenſu cõprehẽderet̃. Vnde cũ eis viſum fuit ꝙ
ſenſibilia diuerſã habẽt diſpoſitionẽ apđ ſenſũ, nec aliqd certi ſentiret̃, crediderũt ꝙ nec aliqd certe
ſciret̃. ¶Horꝫ opinioĩ ãnexa fuit opinio Acade. de q̃ dicit Aug. ꝙ affirmabãt ab hoĩe nihil veri aut 3
certi pcipi poſſe. Nõ tñ hoiem debere ceſſare a veritatis inq̃ſitione. Veritatẽ aũt dicebant aut ſolũ
deum noſſe, aut fortaſſe aĩam hoĩs exutã corpore. & ꝙ hoc intẽdebãt de rebus tm̃ quæ pertinent
ad phiam. de aliis aũt nõ curabãt. Ratio eorꝫ ſcđm ꝙ recitat Aug. fuit, q̃a dicebãt ſolũ his ſignis ve
rũ poſſe cognoſci, q̃ nõ poſſent habere rõnẽ falſi: ita ꝙ verũ a falſo diſſimilibꝰ notis diſcerneret̃, nec
haberet cũ falſo ſigna cõia, & ſic id qđ verũ ẽ falſũ apperę nõ poſſet. talia aũt ſigna ĩueniri poſſe, im
poſſibile eẽ credebãt, & ideo cõcludebãt ꝙ veritas ꝑpt q̃ſdã naturę tenebras vel nõ eſſet vel obruta
& cõfuſa nobis lateret. vñ & dixit Demo. vt habet̃. iiii. Meta. Aut nihil oĩno eſt verũ: aut qđ nõ mõ
ſtrat̃ nobis. ¶Alii vero vt Protagoras & eiꝰ ſeq̃ces dicebãt oĩa vera & falſa eẽ ſimul: Dicẽdo ꝙ nõ 4

eſſet veritas extra aĩam,& ꝙ illud qđ appet extra,nõ eſt aliqd qđ ẽ in ipa re in tpe quo apparet:ſed
eſt in ipo apprehẽdẽte. Vnde oĩno negabãt res habere eẽ extra aĩam: & ideo oportebat illos dicere
ꝙ duo cõtraria eſſent ſil' vera:nõ tm̃ ſecũdũ diuerſos ſenſus apphẽdẽtes ſed etiã ſcđm eũdẽ ſenſũ
diuerſimode diſpoſitũ:qa qđ appet vni mel ſecũdũ guſtũ;alteri appet ſecũdũ guſtũ nõ mel;& qđ
vni apparet mel ſecundũ viſum,apparet eidẽ nõ mel ſecũdũ guſtũ;& qđ alicui apparet vnũ ꝑ ocu
los:mutato ſitu oculorũ apparet ei duo.Ex quo concludebant ꝙ nihil determinatum appareret,
nec eſſet aliquid verum determinatũ,& ꝙ ideo oĩno non eſſet ſcientia. ¶Alii vero vt Heraclitus
5 & eius ſequaces dixerunt ꝙ omnia ſunt ſimul vera & falſa;quia ęſtimabant ꝙ tm̃ ſenſibilia eſſent
entia:& ꝙ ipſa non eſſent determinata in eſſe ſuo, ſed continue tranſmutata, & ꝙ ſic nihil in eis
maneret idem in rei veritate;ſed eſſent in eis ſimul ens & non ens, & de eodẽ;quia motus compo-
nitur ex eſſe & non eſſe;& omnis trãſmutatio media eſt inter ens & non ens.Propter qđ vlteriꝰ di
xerunt ꝙ non oporteret reſpondere ad queſtionem ſic vel non. Vnde & Heraclitus in fine vitæ
ſuæ opinabat̃ ꝙ nõ oporteret aliqd dicere, ſed tm̃ mouebat digitũ: ex quo mouebant̃ ad dicendũ
ꝙ de nullo ſcientia acquiri poſſet ab hoĩe. ¶Opinio Mẽnonis & quorundã Platonicorum erat ꝙ
6 nemo poſſet aliquid addiſcere: & ꝙ ideo nemo poſſet aliquid ſcire,vt ſupra dictũ eſt in.v.&.vi. ar
D gumento. Defectus rationũ opinionũ iſtarum patebit ſtatim in diſſoluẽdo argumenta.¶Sed con
Cõtra opiniones. tra poſitionẽ omniũ iſtorũ principalem,quia negans ſcientiã deſtruit omnem fidem & totã philo
ſophiam;vt dicit Philoſophus.iiii.Metaphyſicæ:impoſſibile eſt diſputare demonſtrãdo ſcientiam
eſſe,& aliquid poſſe ſciri;quia negant omnia ſciendi principia, ſed tm̃ vtendũ eſt defenſione ſcien
tię contra ipſos ſermonibus veris & valde probabilibus,quos non poſſunt negare. Ex talibus igit̃
ſermonibus per tria aperta incõuenientia ſequentia ex dicto ipſorũ conuincit eos Tullius in libro
ſuo de Aca.quorum primũ ſumit̃ ex ſcientiis artificialibus.Secundũ ex actibus virtutũ.Tertium
ex operibus humanę cõuerſationis.Primum inducit ſic. Oĩs ars ex multis perceptionibꝰ fit:quas
ſi ſubſtraxeris,quomodo diſtingues artificẽ ab inſcio? Quid ei eſt qđ arte effici poteſt niſi is q artẽ
tractabit multa perceperit? Vnde dicit Aug.de ve.rel.nihil aliud eſſe artem vulgarẽ niſi rerũ exp
tarũ memoriã.¶Secundũ inducit ſic.quero;vir ille bonus q ſtatuit omnẽ cruciatũ perferre potius
ꝗ officium perdat aut fidẽ,quõ fieri poteſt vt nullum ſuppliciũ recuſet niſi his rebꝰ aſſenſus ſit ꝗ
falſę eſſe non poſſunt? ¶Tertiũ inducit ſic.quõ ſuſcipe aliquã rẽ aut agere fideliter audebit cui cer
tum nihil erit qđ ſequat̃,vltimũ bonorũ ignorans quo oĩa referant̃? De hoc ponit bonũ exẽplũ Phs
iiii.Metaph.Ambulãs em̃ vt dicit ambulat & nõ ſtat,qa opinat̃ ꝙ ambulãdũ eſt: & nõ vadit ꝑ viã
ad puteũ ſtantẽ in via,ſed euitat ipſum.Scit em̃ ꝙ caſus in puteũ eſt malus.Rationes igit̃ ꝓbantes
ꝙ cõtingit aliquid ſcire,concedẽdę ſunt. Ad rationes vero in oppoſitũ reſpondẽdũ per ordinem.

E ¶Ad primũ ꝙ oĩs ſciẽtia eſt ex priori & notiori &c. Dicẽdũ ꝙ ille modꝰ acqrẽdi
Ad pri. principa. ſciẽtiã ſolũmõ eſt intelligẽdꝰ de ſciẽtiis cõcluſionũ.Principia ei ꝑ ſe primo & ĩmediate cognoſcunt̃
nõ ꝑ alia;quia nõ habent alia notiora ſe.Nõ diſtinguentibus igit̃ notum per ſe ab illo qđ eſt notũ
per aliud,illis ſolũmodo contingit ille proceſſus in infinitum & nihil ſcire,& non aliis.¶Ad ſecũ-
F dum ꝙ a ſenſibus corporis non eſt expetẽda ſyncera veritas; Dicendũ ꝙ verũ eſt vbiq; & in oĩbꝰ
Ad.2. ſequendo iudiciũ ſenſus.& hoc ꝓpter duo,ex quibus Auguſti.arguit,ꝙ iudiciũ certũ non eſt con-
ſtitutum in ſenſibus.Quorũ primũ eſt rerũ ſenſibiliũ mutabilitas.Secundũ eſt ipſius ſenſus fallibi-
litas.Apprehẽſione autem facta per ſenſus auertendo a ſenſibus vt iudicium fiat in ratione,quod
ſumme monet fieri Aug.in inqſitione veritatis, bene a ſenſibꝰ ſyncera veritas expetẽda eſt. & hoc
quantũ ex puris naturalibꝰ iudicio rõnis in lumine puro naturali poteſt cõſpici:vel ſimpliciter iu
dicio intellectus in claritate lucis ęternę.De qua ſynceritate in iudicio rõnis ſequẽtis ſenſum loqt̃
Aug.ad literã; ſecundũ ꝙ de vtroq; modo cõſpiciẽdi veritatẽ videbit̃ inferius.Ex ſenſu ergo origi
naliter bene eſt expetenda ſyncera veritas quodã modo:qm̃ ſenſus proprii eſt certiſſima cognitio
circa ſuũ ꝓpriũ obiectũ niſi impediat̃ vel ex ſe vel ex medio,vel ab aliquo alio:nec cõtingit ceſſan-
te omni impedimento ipm̃ errare ſiue aliter apphendere ſuũ propriũ obiectũ ꝗ ſit:licet talis appre
henſio non ſit manſiua vel propter rei vel propter ipſius ſenſus mutabilitatẽ:vt certa veritas diu
capi nõ poſſit ſtando omnino in iudicio ſenſus.Id tñ qđ apprehenſum eſt per ſenſum non deceptũ
abſtrahendo & iudicium formando penes intellectum,vbi manet quaſi ſine tranſmutatione quod
apprehenſum eſt, nec veriſimilibus ſpeciebus phantaſmatum obumbrari poteſt,certiſſima veri-
tas a tali ſenſu capitur,& nobis certiſſima ſcientia eſt illa rerum ſenſibilium quæ ad ſenſus ex-
perientiã poteſt reduci. Vnde ſenſum dimittentes & eius iudicium penitus abnegantes frequẽter

in abſurdiſſimos errores apud intellectum ſophiſticis rationibꝰ decepti inciderũt. Sicut Zeno,qui
dixit ꝙ nihil cõtingit moueri, & quicũq; dixit ꝙ moto vno mouent̃ omnia. Vnde ſemꝑ oportet
credere ſenſui particulari nõ impedito,niſi aliꝰ ſenſus dignior in eodẽ alio tẽpore, vel in alio eodẽ
tẽpore cõtradicat,vel virtus aliqua ſuperior ꝑcipiẽs ſenſus impedimentũ.Nõ em̃ ſenſus eq̃ bene
diſpoſiti ſunt in oĩbus vel in eodẽ diuerſis tẽporibꝰ,& ideo nõ ęqualiter iudicio eorũ credendũ eſt
vt patet in ſano & ęgro. Magis em̃ credendũ eſt guſtui ſani ꝗ ęgri, & ei qui videt aliquid de ꝓpe
ꝗ qui videt de longe:& ei qui videt aliquid per mediũ vniforme ꝗ ei qui videt ꝑ mediũ non vni-
forme,& ſic de cæteris hmõi diſpoſitionibꝰ. ¶Ad tertiũ ꝙ idem ſæpius apparet diuerſimode eidẽ G
vel diuerſis: Dicendũ ꝙ non ſequitur ex hoc ꝙ nulli ſenſui credendũ eſt: quia vt dictũ eſt in quo Ad.3.
vnꝰ fallit̃ alter freqnter verũ dicit:vel in quo idẽ fallit̃ in vna diſpoſitiõe:verũ dicit in alia. & ſic pa
tet quõ deficiebat rõ Democriti.Licet ei ſẽſibilia habẽt diuerſam diſpoſitionẽ apđ ſenſum,aliqd tñ
determinate ꝑcipit̃ ꝑ ſenſum nõ deceptũ in hora in ꝗ nõ decipit̃.Et nõ ſolũ differũt ſenſationes ꝑe
nes paucitatẽ & multitudinẽ ſenſibiliũ,ſed ſcđm dignitatẽ maiorẽ & minorẽ ſenſuũ in ſentiendo.
Silr̃ patet defectꝰ rõnis Aca.Nõ ei verũ eſt dictũ eorũ ꝙ nihil ꝑcipit̃ determinate ꝑ ſigna,& ꝙ nõ
verificant de re:immo ſigna ꝗ ſunt propria ſenſibilia alicuius ſenſus, id quod ſunt oſtendunt ſen
ſui proprio nõ decepto nec impedito,& in determinatã notitiã veritatis rei poſſunt intellectũ in-
ducere. Vnde & ipſimet ſollicitĩ erant in inquirendo veritatẽ per huiuſmodi ſigna magis ꝗ alii: li-
cet ęſtimatio eorũ eſſet ꝙ veritatẽ nũq̃ poſſent ĩuenire:& erat æſtimatio eorũ ſimilis in hoc ei qđ
currere aliquẽ ad apprehendendũ aliqd qđ nunq̃ apprehendet.Sicut improperat eis Phs.iii.Meta
phyſicę.Cętera vero pertinentia ad eorũ opinionẽ amplius declarabunt̃ in q̃ſtione proxima ſequẽ
ti.Per idẽ patet falſum eſſe qđ aſſumpſit Amphratagꝰ ꝙ res ſequunt̃ ſenſuum apparẽtias.qm̃ ſen
ſus ſiue verus ſiue deceptus non poteſt ſumi niſi a re:quia ſenſus eſt virtus paſſiua. Vnde & q̃uis
idem diuerſimode apparet eidem vel diuerſis, hoc non eſt niſi propter deceptionem vel impedi-
mentum alicuius ſenſus cui non oportet credere in hoc: nec tñ propter hoc dicendum eſt ꝙ nulli
ſenſui credendũ eſt.Senſui em̃ nõ decepto omnino oportet credere:& quis ſit talis maxime habet
iudicare intellectus ex pluribꝰ expimẽtationibꝰ ꝑhabitis circa illa in quibꝰ ſenſus poteſt decipi vel H
impediri.¶Ad quartũ ꝙ omnia ſenſibilia ſunt in cõtinua trãſmutatione:dicendũ ꝙ Heraclitiani Ad.4.
quorum illa fuit ratio ſolum ſenſibilia credebãt eſſe entia: & erat error omnium philoſophantiũ,
vſq; ad tẽpora Italicorũ,qui vnanimiter negabant ſcientiã eſſe propter mutabilitatẽ rerum ſenſi-
bilium naturaliũ.Quorũ errorem percipientes poſteriores philoſophi ponebãt ſcientiã eſſe,& ali-
quid poſſe ſciri in rebus ſenſibilibꝰ naturalibus.Sed in modo ſciendi & acquirẽdi ſcientiã diuerſi-
ficati ſunt.Pythagoras em̃ primus Italicorum credẽs cum ꝓcedẽtibus ꝙ de rebus naturalibus ꝓ-
pter earũ tranſmutationẽ ex eis ipſis nõ poſſet haberi ſcientia: vt tñ ſaluaret aliquo modo ſciẽtiã
rerũ naturaliũ,mathematica induxit in naturalibꝰ,ponẽdo ipſa principia & cauſas rerũ naturaliũ
tam in eſſe ꝗ in cognitione:eo ꝙ per abſtractionẽ ſuam a materia ſenſibili & trãſmutabili quodam
modo ſunt intranſmutabilia.Plato autẽ poſterior Pythagora vidẽs mathematica ſecũdũ rẽ ineſſe
naturalibus,& ideo realiter mutari cũ naturalibꝰ q̃tũcũq; abſtrahant̃ ab eis: nec per mathemati-
ca de naturalibꝰ fixã poſſe haberi ſcientiã: poſuit formas ideales cauſas & principia rerũ naturaliũ
tam in eſſe ꝗ in cognitione,& oĩo ſeparatas ab eis & abſq; omni trãſmutatiõe:vt ſic ꝑ illas de trãſ I
mutabilibꝰ intrãſmutabilis poſſit eſſe ſcientia. ¶Ariſtoteles autẽ videns ꝙ res nec habet eſſe nec
cognoſci niſi ꝑ id qđ eſt in re:& ꝙ ſingularium propter eorũ tranſmutationẽ non poſſet eſſe ſcien
tia ex ſeipſis,poſuit vniuerſalia genera.ſ.& ſpecies abſtrahi per intellectũ a ſingularibꝰ,in qbꝰ habẽt
eſſe ſecũdũ veritatẽ. Vniuerſale em̃ eſt vnũ in multis & de multis.ꝗ licet vt in ſingularibus ſunt
ſunt trãſmutabilia:vt tñ ſunt in intellectu:ſunt intrãſmutabilia.& ſcđm hoc de rebꝰ naturalibus
ſenſibilibꝰ,ꝑticularibus,trãſmutabilibꝰ ꝑ eorũ vniuerſalia exiſtẽtia apud intellectũ poſuit fixã habe
ri ſcientiã.Augu.autẽ philoſophia Platonis imbutꝰ ſiqua inuenit in ea fidei accõmoda in ſcriptis
ſuis aſſũpſit,ꝗ vero inuenit fidei aduerſa,quãtũ potuit in meliꝰ ĩterꝓtatꝰ eſt.Et ideo cũ vt dicit in
l.lxxxiii.q.xliiii.q.ſacrilegiũ videbat̃ eſſe opinari ideas rerũ poni extra diuinã mentẽ,quas ipa intue
ret̃ ad cõſtituendũ ꝗ cõſtituebat:qđ tñ Ariſto. Platoni impoſuit:dixit Platonẽ eas poſuiſſe in diui
na ĩtelligẽtia & ibi ſubſiſtere:ſm̃ ꝙ dicit.viii.de ci.dei.c.iiii. Quid ĩ eis Plato ſenſerit.i.vbi finẽ oĩm
actionũ,vbi cauſam oĩm naturaꝝ,vbi lumẽ oĩm rationũ eẽ cognouerit vel crediderit,temere affir
mãdũ eſſe nõ arbitror.fortaſſis eni q ꝑ cęteris Platonẽ fama celebriore laudãt, aliqd tale de deo ſen
tiũt vt ĩ illo ĩueniat̃ & cã ſubſiſtẽdi,& ratio intelligẽdi,& ordo viuẽdi. Vñ Aug.ſaniꝰ interꝑtãs di
cta Platonis ꝗ Ariſto.ponit prĩcipia certę ſcientię & cognitiõis veritatis cõſiſtere in regulis ſiue ra
tionibꝰ ęternis incõmutabilibus exiſtẽtibus in deo:quarũ participatione ꝑ intellectualẽ cognitionẽ

cognoſcitur ꝗcquid ſyncerę veritatis in creaturis cognoſcitur,vt ſicut ſua entitate eſt cauſa oīm
exiſtendi inquantum ſunt:ſic & ſua veritate eſt cauſa omniū cognoſcendi inquātum vera ſunt,
& per hoc de rebus tranſmutabilibus quantūcūq; tranſmutabiles ſint certa poteſt eſſe & fixa ſciē
tia.ſecundū ꝙ dicit Auguſti.xii.de Trini.Non ſolum rerum ſenſibiliū in locis poſitarum,ſine ſpa
tiis localibus manent intelligibiles incorporaleſq; rationes:verumetiam motionum in tempori-
bus tranſeuntium ſine temporali tranſitu ſtant etiam ipſę intelligibiles non ſenſibiles rationes:ad
quas mentis acie peruenire paucorum eſt. At cum peruenitur quātum fieri poteſt, non in eis ma
net ipſe peruentor: & fit rei tranſitorię tranſitoria cogitatio.Quæ tamē cogitatio tranſiens per di
ſciplinas quibus eruditur animus memoriæ commendatur,vt ſit quo redire poſſit quæ cogitur
inde tranſire.ꝗuis ſi ad memoriam cogitatio non rediret:atq; ibi qđ cōmendauerat inueniret:ve-
lut rudis adhuc ſicut ducta fuit duceretur: idq; inueniret vbi primum inuenerat in illa incorpo-
rea veritate:vnde rurſus quaſi deſcriptum in memoria figurareť.Sed de hoc amplior ſermo erit in
K quæſtione proxima inferius. ℭAd quintum & ſextum ꝙ non contingit ſcire : quia non contingit
Ad.5.&.6 addiſcere: Dicendū ꝙ aſſumptum falſum eſt.Bene em̄ contingit addiſcere,vt patebit inferius.Sed
intelligendum ꝙ addiſcere dupliciter poteſt accipi. Vno modo cōmuniter ad omnē acquiſitionē
ſcientiæ de nouo:ſic non oportet ꝙ omnis addiſcens aliquid nouit: quia addiſcens notitiā primo-
rum principiorū ex nulla notitia pręcedente eam acquirit.Alio modo proprie ad cognitionem cō
cluſionum ſolum,quā acquirit ſecundū actum ex notitia principiorum pręcedente:in qua latet ſe
cundum potentiam vt infra patebit : & ſic addiſcens aliquid nouit. ℭAd ſeptimum ꝙ homo ni-
Ad.7. hil percipit de re cognoſcibili niſi idolum ſolum:Dicendum ꝙ percipere idolum rei contingit du
pliciter. Vno modo tanꝗ obiectum cognitionis : hoc modo verum eſt ꝙ percipiens ſolum ido-
lum rei non cognoſcit rem.Sicut videns imaginem Herculis depictam in pariete, ex hoc non vi-
det neq; cognoſcit Herculem.Alio modo tanꝗ rationem cognoſcendi:ſic non eſt verum. Per ſolā
enim ſpeciem perceptam de re cognoſcitur vere res,vt lapis vere videtur per ſolam ſpeciem ſuam
ſenſibilem receptam in oculo:& vere intelligitur per ſolā ſpeciem ſuam intelligibilem receptam in
intellectu.Sed dices forte ꝙ illa ſpecies eſt ſenſibilis recepta a ſenſu:ergo cum ſit accidens & ſimili
tudo ſolius accidentis,non ducit in cognitionem eius quod quid eſt & ſubſtātiæ rei. Ad quod di-
cēdum ꝙ etſi intellectus recipit primo ſpecies intelligibiles rerum ſenſibilium & corporearum vt
ſunt ſenſibiles,quas primo per illas ſpecies intelligit:ſecundario tamen ſub illis ſpeciebus ſenſibiliū
naturalis rationis inueſtigatione concipit per ſeipſam notitias rerū non ſenſibiliū,vt ſunt quiddi-
tates ſubſtantiarū,& alia eiuſdē modi ꝗ proprias ſpecies non habent in intellectu.Et hoc eſt qđ di
cit Aug.ix.de Tri.c.iii.Ipſam vim qua ꝑ oculos cernim9:ſiue ſint radii,ſiue aliqd aliud,oculis cer-
nere non valemus,ſed mente quęrimus,& ſi fieri poteſt etiam hoc mente comprehendimus.Mens
ergo ipſa ſicut corporearum rerum notitias per ſenſus corporis colligit: ſic incorporearum per ſe
ipſam:& appellat res corporeas vt ſenſibiles ſunt.Res autē incorporeas quęcūq; id qđ ſunt ſenſibi
lia non ſunt:vt ſunt mathematica & quidditates ſubſtantiarum materia & forma : & huiuſmodi
quorū notitiam mens ſub ſpecieb9 ſenſibilium ex naturali colligātia ſenſibilium ad inſenſibilia na-
turalis rationis induſtria colligit quaſi fodiendo ſub ipſa ſpecie a ſenſibili re ei pręſentata:ad modū
quo ouis naturali inſtinctu per ſpecies ſenſatas ęſtimat inſenſatas: vt imaginando vel videndo per
ſpeciem lupi ſenſibilem æſtimat ipſum nociuum & inimicum. & ideo dicitur intelligere quaſi ab
intus legere.

A CIrca ſecūdū arguiť ꝙ nō contingit hoīem aliquid ſcire ex ſola naturali induſtria
Queſt.2. ſine ſpeciali illuſtratione diuina.primo ſic.ii.Cor.iii.dicit Apl's.Non ſumus ſuffi-
Arg.1. ciētes cognoſcere aliqd ex nobis quaſi ex nobis,ſed ſufficiētia noſtra ex deo eſt.nō
eſt autē ꝑceptio veritatis niſi cognitione:ergo ſufficientia ad ꝑcipiendū veritatē
nō eſt nobis niſi ex deo:ſed hoc non niſi ex illuſtratione ſpeciali alicui9luminis di
uini:quia oē qđ ꝑcipiť in lumine ꝑcipitur.ergo &c. ℭSecundo ſic.ſup illud.i.Cor.
xii.Nemo pōt dicere dñs Ieſus niſi in Spū ſctō.dicit Amb.Verū a quocūq; dicať
2 a Spū ſctō eſt.ſed ꝗcūq; ſcit verū aliqđ illud verbo mētis ſuę dicit,ergo a Spū ſancto ſcit illud & di
cit.hoc autē nō eſt ſine ſpeciali illuſtratione,ergo &c.ℭTertio ſic.Pri. Solilogorū dicit Aug.Intelli
3 gibilis eſt deus:intelligibilia ſunt & iſta diſciplinarū ſpectamina:tñ plurimū differūt.Nā terra viſi
bilis eſt & lux:ſed terra niſi luce illuſtrata videri nō poteſt.ergo & illa ꝗ in diſciplinis traduntᷣ,ꝗ qſ
ꝗ; veriſſima eſſe nulla dubitatione cōcedit,credēdū eſt nō poſſe intelligi niſi ab aliquo quaſi ſuo ſole
illuſtrenť.Ille autē alius quaſi ſol nō eſt niſi lux diuina, ſecundū ꝙ dicit ibidem. Quomodo in hoc
ſole tria quædam licet aduertere : ꝙ eſt : ꝙ fulgeat : ꝙ illuminet:ita & in illo ſecretiſſimo deo ta-

lia quædam ſunt, ꝙ eſt,ꝙ intelligit, ꝙ cætera facit intelligi, ergo &c. ℭQuarto ſic. dicit Augu- 4
ſti.l.ii.de ſer.dñi in monte.Omnis anima rationalis etiā cupiditate cæcata cū cogitat & ratiocinať
ꝗcqd in ea ratiocinatione verū eſt,non eſt tribuendū ei: ſed luci ipi veritatis a qua vel tenuiter tā
gīť.Illa aūt lux nō eſt niſi ſpēalis illuſtratiōis diuinæ,ergo &c.ℭQuīto ſic.Aug.dicit.xii.cōf. Si am 5
bo videm9 verū eſſe qđ dicis,& ambo videm9 verū eſſe qđ dico,vbi quęſo id videm9?nec ego vtiq;
in te:nec tu in me: ſed ambo in ipſa ꝗ ſupra mētes noſtras eſt incōmutabili veritate.ſed in illa ni-
hil videmus niſi ſpeciali illuſtratione diuina:quia ipſa excedit limites naturę noſtrę,ergo &c.
ℭIn contrariū arguiť primo ſic.Augu.dicit.i.de Aca. Quæ ducit ad veritatem nulla via melior In oppoſitū
inuenitur ꝗ diligēs inquiſitio veritatis.fruſtra aūt eſſet inꝗſitio niſi hō ꝑ ipſam ſine ſpeciali diuina
illuſtratiōe ad eā poſſet attingere,ergo &c.ℭSecūdo ſic. Phs dicit in principio Metaph. Oēs hoīes
natura ſcire deſiderant.ſed non deſiderant natura,niſi qđ ꝑ naturā ſcire poſſunt: ergo hoīes ꝑ na-
turā aliquid ſcire poſſunt.Ad tale autē non requiriť ſpecialis illuſtratio diuina,ergo &c.

ℭDicendum ad hoc ꝙ omnium cognoſcibiliū ſe habentiū per ordinē:ita ꝙ ſemꝑ B Reſpōſio.
poſtremū natū eſt cognoſci per præcedens:ſi cognitio primi illorū poterit attingi per intellectum
ex puris naturalibus ſine omni ſpeciali illuſtratione diuina: ſimiliter & omniū poſteriorum cogni
tio eodē modo poterit attingi. Si em̄ hō ex puris naturalibus ſine omni ſpeciali illuſtratione diui
na poterit attingere ad cognitionem primorum principiorū ſpeculabiliū: ſimiliter & ex puris na-
turalibus ſine omni ſpeciali illuſtratione diuina poterit attingere ad cognitionem omnium cōclu
ſionum ſequentium poſt principia.Licet enim cognitio principiorū ſit quædam illuſtratio ad co-
gnitionem concluſionum:ſi tamen ex puris naturalibus poterit homo attingere ad illam,non di-
citur illuſtratio ſpecialis diuina in cognoſcendo per ipſa concluſiones. Si autē in aliquibus cogno-
ſcibilibus ordinatis ad inuicem primum illorum non poteſt attingi ab homine ex puris naturali-
bus:ſed ſolum ex ſpeciali illuſtratione diuina,neq; ſimiliter aliqđ eorum quæ ſunt poſt : quia po-
ſteriora non cognoſcuntur niſi in ratione primi.Nunc autem proculdubio verum eſt ꝙ in aliqui
bus cognoſcibilibus primum illorum non poteſt cognoſci aut ſciri ex puris naturalibus : ſed ſo-
lum ex ſpeciali illuſtratione diuina:vt in illis quę per ſe & ſimpliciter ſunt credibilia. Et ideo in ta
libus ſimpliciter & abſolute concedendū eſt ꝙ non contigit hominem ſcire aliquid ex puris natu
ralibus:ſed ſolum ex ſpeciali illuſtratione diuina. ſecūdū ꝙ hoc inferius determinabitur. Quidam Opi.
autem hunc modum ſciendi volunt extendere ad omne ſcibile : dicendo ꝙ nullum verum con-
tingit ſciri ab homine ex puris naturalibus, ſine ſpeciali illuſtratione diuina lumine aliquo ſuper
naturali infuſo.Et credūt hoc eſſe de mente Aug.in oībus libris ſuis vbicūq; tractat ꝙ quicūq; ve
rū videt in prima veritate,ſiue in regulis æternis,ſiue in luce æterna illud videt: ſecundū ꝙ dicit
xi.de ciui.dei.ca.x.Non incōuenienter dicatur ſic illuminari animā incorporea luce ſapiētię ſimpli
cis dei: ſicut illuminatur aeris corpus luce corporea. Sic dicentes:multum derogant dignitati &
perfectioni intellectus creati.Cum enim cuilibet rei naturali perfectę in forma ſua debeatur aliqua
actio ſiue operatio propria naturalis, & ex puris naturalibus per quam poteſt attingere bonum
ſibi naturale,vt patet in omnibus rebus aliis naturalibus:ſecūdū ꝙ dicit Dam̄.i.ſententiarū. Quo
rum naturæ ſunt differentes,horum & operationes differentes.Impoſſibile em̄ eſt ſubſtantiam ex
pertam eſſe naturali oꝑatione.& li.de duplici natura & volūtate Chriſti.c.iiii.Impoſſibile eſt natu
rā cōſtitui extra eas ꝗ ſecundū ipſam naturales ꝓprietates veluti vitale rationale volūtariū. Qui
em̄ nō ratiocinať nō eſt homo.non factus eſt em̄ homo nō ratiocinans ſiue bene ſiue male.Cū ergo
ſcire & intelligere maxime ſit propria operatio intellectus:vt dicitur in primo de anima : ſi ſcire
non poſſet ei contingere ex puris naturalibus,neq; vlla operatio omnino, & ſic quoad hoc eſſet
inferior omnibus creaturis quod eſt inconueniens.Secundū em̄ ꝙ dicit Philoſophus.ii.cę. & mū.
Res bona completa integra bonitate non indiget operatione aliqua qua ſit bona,& eſt cauſa prima
oīm a qua omnis res alia recipit ſuam bonitatem:& ideo eget ꝓpria operatione ꝑ quā moueatur in
ipſam,vt diuino eſſe illius participet ſecundū ꝙ poteſt.Oīa em̄ illud appetūt,& cauſa illius agunt
quęcūq; agunt ſecūdum naturā. Forte dicetur hic pro opinione prędicta:bene verum eſt ꝙ intel
ligere verū & ſcire eſt propria & naturalis operatio intellectus & animę humanę per quā bonita-
tem ſuam acquirit:ſed ad illam eget ſpeciali illuſtratione propter actus illius eminentiā & dignita
tem:cum tamē cætera agant actiones ſuas ex puris naturalibus.Hoc enim eſt propter illarū actio-
nū imperfectionem.& ideo non eſt inconueniens ꝙ res vna indigeat pluribus ad agendum perfe-
ctiorem actionem cum res alia indigeat paucioribus ad agendum actionem imperfectiorem.
Hoc dicere omnino eſt inconueniens, & multum derogat dignitati animæ rationalis. Si enim

aliæ res inferiores ex puris naturalibus poſſint in aliquã operationẽ naturę ſuę correſpondentem
& proportionalem, inconueniens eſt hoc denegare animæ rationali : vt licet non poſſit ex puris
naturalibus in eminentem operationem naturã ſuam excedẽtem, quin poſſit in aliquã operationẽ
naturę ſuæ cõuenientẽ & ꝓportionalẽ. Multũ eñ eſt incõueniens vt deꝰ aĩam humanã fecerit in-
ter res naturales, & ſibi non ꝑparauerit inſtrumenta naturalia quibus poterit in operationem ali
quam naturalẽ ſibi debitam, cum illa ꝑparauerit aliis rebus inferioribus. Multo eñ minus deus q̃
natura aliquid operatur fruſtra, aut deficit alicui rei in ſibi neceſſariis. Operatio aũt animę huma
næ propria naturalis non eſt alia q̃ ſcire aut cognoſcere. abſolute ergo concedere oportet ꝙ homo
per ſuam animam abſq; omni ſpeciali diuina illuſtratione poteſt aliqua ſcire aut cognoſcere, &
hoc ex puris naturalibus. Contrariũ eñ dicere multum derogat dignitati animę & humanę na-
turæ. Dico autẽ ex puris naturalibus non excludẽdo generalẽ influentiam primi intelligentis, qđ
eſt primum agens in omni actione intellectuali & cognitiua. Sicut primũ mouens mouet in omni
motu cuiuſlibet rei naturalis, nec impedit illa influẽtia generalis adiuuãs ad cognoſcẽdũ, quin co
gnitio illa dicatur fieri ex puris naturalibus. Quia eñ homo in cognoſcẽdo q̃cũq; cognoſcit natu
raliter, habet ſibi aſſiſtẽtẽ illam influentiã: idcirco dicendũ eſt ꝙ ad cognoſcendũ omnia alia poſte
riora ad q̃ per illam attingit, ex puris naturalibus attingit. Si ergo large accipiamꝰ ſcire ad omnẽ
certam notitiã rei, vt comprehendat etiã cognitionẽ ſenſitiuam, ſicut dictũ eſt in quæſtione p̃ce-
denti. Quantũ eſt ex parte ſenſus & cognitionis ſenſitiuę, patet ꝙ ſimpliciter & abſolute dicendũ
eſt quod contingit aliquid ſcire & cognoſcere certa cognitione ſenſitiua vt oſtẽſum eſt in q̃ſtione
p̃cedenti, & hoc ex puris naturalibus: qđ pertinet ad iſtam queſtionẽ: & hoc ideo quoniã ſenſibilia
ſenſuum: pura quadã naturali neceſſitate ĩmutant ſenſus, & ꝑ illa etiã neceſſitate naturali immu-
C tant ſenſus tam exteriores q̃ interiores oĩa ſenſibilia poſteriora. ℭ Quantũ autẽ eſt ex parte intelle
ctus & cognitionis intellectiuę, cuius cognoſcere dicitur proprie ſcire, diſtinguendũ eſt. q̃q̃ eñ ſe
cundũ Aug. lxxxiii. q. nihil ſciatᷣ niſi verũ: aliud tamen eſt ſcire de creatura id qđ verum eſt in ea,
& aliud eſt ſcire eius veritatem vt alia ſit cognitio qua cognoſcitur res : alia qua cognoſcitur ve-
ritas eius. Omnis eñ virtus cognoſcitiua per ſuam notitiam apprehendens rem ſicuti habet eſſe
in ſe extra cognoſcentem: apprehendit qđ verum eſt in ea. Sed non per hoc apprehendit eius veri
tatem. Senſus eñ etiã in brutis bene apprehendit de re qđ verum eſt in ea, vt verum hominem,
verum lignũ, verum lapidẽ, & maxime proprium obiectum circa qđ de neceſſitate eſt verus. Sed
tamen nullius rei veritatem apprehendit ſiue cognoſcit: propter qđ de nullo poteſt iudicare quid
ſit in rei veritate, vt de hoĩe ꝙ ſit verus hõ, vel de colore ꝙ ſit verus color. Cognitione igitᷣ intelle
ctiua de re creata poteſt haberi duplex cognitio. Vna qua pręciſe ſci ſiue cognoſcitᷣ ſimplici in-
telligẽtia id qđ res eſt. Alia qua ſcitᷣ & cognoſcitᷣ intelligẽtia cõponẽte & diuidẽte veritas ipſiꝰ rei.
In prima cognitiõe ĩtellectus noſter oĩno ſequitᷣ ſenſum, nec eſt aliq̃d conceptũ in intellectu, qđ nõ
erat priꝰ in ſenſu. Et ideo talis intellectus inq̃tũ hmõi bene poteſt eſſe verus cõcipiẽdo ſiue cogno
ſcendo rem ſicuti eſt, quemadmodũ & ſenſus quẽ ſequitᷣ, licet non concipiat vel intelligat ipſam
veritatem rei certo iudicio percipiẽdo de ip̃a quid ſit, vt ꝙ ſit verus homo vel verus color. Cuius
duplex eſt ratio, vna ex parte ipſius intellectus, alia vero ex parte intelligibili. Ex parte intellectus
ratio eſt, quia intellectus veritatem non concipit ſimplici intelligentia: ſed ſolum compoſitione &
diuiſione. vt Philoſophus vult. vi. Metaph. & vt ĩferius habebit declarari. Vnde ſicut ſenſus dicitᷣ
verus comprehẽdendo rem ſicuti eſt, non autẽ cõprehendendo eius veritatẽ: Sic & ſimplex intelli
gentia ſequens ſenſum verum vera dicitᷣ, cõprehendendo rem ſicuti eſt, non autẽ cõprehendẽdo
eius veritatem. Ex parte autẽ intelligibilis ratio eſt, ꝙ alia eſt intẽtio rei qua eſt id quod eſt: & alia
qua dicitᷣ vera: licet ſimul ſunt in quacunq; re & cõuertuntur ſibi inuicẽ: quia omne ens eſt verũ
& econtrario. Vt eñ dicit prima propoſitio de cauſis, prima rerũ creatarum eſt eſſe, & ideo pri-
ma intentio cõprehenſibilis per intellectum eſt ratio entis: quam contingit intelligere abſq; eo ꝙ
vlla alia intentio circa ens intelligatur: quia nullam aliarum includit in ſe, & ipſa in omnibus aliis
includitur. Q̃q̃ eñ intentio entis non intelligitᷣ niſi ſub ratione veri qđ eſt per ſe obiectũ intelle-
ctus: non tamen verum in eo ꝙ eſt ratio intelligendi ens, eſt obiectum intellectus ſicut eſt ens. Ra
tio eñ veri eſt ratio intelligibilitatis in quocunq;: obiectum tamen eſt verum ens, vel verũ bonũ,
& ſic de aliis rerum intentionibus. Vnde quia intentio entis in omnibus aliis rerum intentioni
D bus includitᷣ tam vniuerſalibus q̃ particularibus, qđ eñ nõ eſt ens nihil eſt: Ideo vult cõmẽtator
ſuper primam propoſitionem de cauſis ꝙ eſſe vehementioris eſt adherentiæ cum re q̃ alię inten
tiones quę ſunt in ea. Poſt intentionem autem entis proximiores ſunt in re illę intentiones vni-
uerſales, quæ ſunt vnum verũ & bonum, & hoc diuerſimode & ſecũdũ ordinem, quoniam quęli

libet res ſub intentione entis exiſtens, tripliciter poteſt conſiderari. Primo inquãtum habet eſſe de
terminatum in natura ſua quo per formam ſuam eſt in ſe indiuiſa & a quolibet alio, diuiſa. & ſic
conuenit ei intentio vnius. In eo enim q̃libet res eſt vna, quo in ſe eſt indiuiſa formaliter & a quo
libet alio diuiſa. Vnũ enim vt dicit Philoſophus. iii. meta. eſt aliquid per ſe exiſtẽs ſolitarium. Secũ
do inquantum in eſſe ſuo habet ꝙ de ea exemplar ad qđ eſt repręſentat. Sic cõuenit ei intentio ve
ri. Intantum enim vera eſt quęcũq; res, inquantum in ſe continet qđ exemplar eius rep̃ſentat. Ter
tio autem inquantum conuenit ſuo fini ad quem eſt. Sic conuenit ei intentio boni. Intantum eñ
quęlibet res eſt bona inquantum reſpicit finem qui bonus eſt. Quia igitur verũ dicit intẽtionem
rei in reſpectu ad ſuum exemplar, quę non eſt prima ſed ſecundaria: ens enim dicit intẽtionem rei
primam & abſolutam: id qđ eſt ens & verum in re, bene poteſt apprehendi ab intellectu abſq; hoc
ꝙ intentio veritatis eius ab ipſo apprehendatur. Intentio enim veritatis in re apprehendi nõ po-
teſt niſi apprehendendo conformitatem eius ad ſuum exemplar. Intentio vero entis apprehen-
ditur in re abſoluta ſine omni reali reſpectu. In cognitione aũt ſecunda qua ſcitᷣ ſiue cognoſcitᷣ ve
ritas ipſius rei ſine qua non eſt hominis cognitio perfecta de re, cognitio & iudicium intellectus
omnino excedunt cognitionem & iudicium ſenſus: quia vt dictum eſt intellectus veritatem rei
non cognoſcit niſi componẽdo & diuidẽdo: qđ non poteſt facere ſenſus. & ideo talis intellectus po
teſt cognoſcere de re qđ non poteſt cognoſcere ſenſus, neq; etiam intellectus qui eſt ſimpliciũ in-
telligentia: qđ eſt certo iudicio apprehendere de re ꝙ in rei veritate ſit tale vel tale: vt verꝰ homo
vel verus color & hmõi. De iſto igitur modo ſciendi & cognoſcendi aliquid per intellectum quo
ſcitur veritas rei, qđ eſt proprie ſcire: vtrum ex puris naturalibꝰ poſſit homo ſcire aliquid ſine oĩ
ſpeciali illuſtratione diuina adhuc reſtat dubitatio. ℭ Et eſt dicendũ ꝙ cum vt dictum eſt iam ve E
ritas rei non poteſt cognoſci niſi ex cognitione conformitatis rei cognitæ ad ſuũ exemplar: q̃a ſe-
cundũ ꝙ dicit Auguſtinus de vera reli. vera intantũ vera ſunt inquantum principalis vnius ſi-
milia ſunt. & Anſel. de veritate: Veritas eſt rei conformitas ad ſuum exemplar veriſſimũ. & ibidẽ
Qđ eſt vere eſt inquantũ eſt qđ ibi eſt: Secũdum ꝙ duplex eſt exemplar rei: dupliciter ad duplex
exemplar veritas rei habet ab homine cognoſci. Eſt enim ſcđm ꝙ vult Plato in primo Timæi, du
plex exemplar: quoddam factum atq; elaboratum: quoddã perpetuũ atq; immutabile. Primũ exẽ-
plar rei eſt ſpecies eius vniuerſalis apud animam exiſtens: per quã acquirit notitiã omnium ſup
poſitorum eius: & eſt cauſata a re. Secundum exemplar eſt ars diuina continẽs omnium rerũ idea
les rationes, ad quod Plato dicit deum mundũ inſtituiſſe: ſicut artifex ad exemplar artis in men
te ſua facit domum: non autem ad primũ. ℭ Aſpiciendo igitur ad exemplar primum, Sciendum
ꝙ homo poteſt dupliciter aſpicere. vno modo vt ad obiectum cognitum deſcriptum extra cogno
ſcentem: vt aſpiciendo imaginem hominis depictam in pariete ad cognoſcendum hominem. Alio
modo vt ad rõnẽ cognoſcendi deſcriptã in cognoſcente: ſecũdũ ꝙ ſpecies ſenſibiliũ deſcribũtur in
ſenſu & ſpecies intelligibilium in intellectu. Primo modo impoſſibile eſt cognoſcere veritatem rei
aſpiciendo ad ſuum exemplar: ſed ſolum contingit de ea habere imaginariam apprehenſionẽ: qua
lem ſibi potuit formaſſe fortuito ipſa imaginatiua virtꝰ. vñ miraretᷣ homo ſi hõ cuius eſt illa ima
go quem nunq̃ viderat ſibi occurreret, vt dicit Auguſtinus. viii. de trini. ca. ii. Per illam etiã ima-
ginariam apprehenſionem acceptam de imagine depicta, ſi nominaretur ei ille cuius erat ima-
go, poſſet deuenire ad iudicandũ ęſtimatiue de illo cuius eſſet imago ſi ei occurreret: & tunc pri-
mo ex ipſa re viſa in propria forma eius veritatem cognoſcere & per ipſam de eius imaginne ſi
eſſet vera imago ei correſpondens iudicare. Per hunc modum legitur regina Candacis habuiſſe
imaginem Alexandri depictam apud ſe priuſq̃ eum vnq̃ viderat, & eum cognouiſſe ſtatim cum
eum videret: licet ſe alium eſſe ſimularet. Secundo igitur modo ſcilicet aſpiciẽdo ad exemplar ac
ceptum ab ipſa: vt ad rationem cognoſcendi in ipſo cognoſcente: bene poteſt aliquo modo veritas
ipſius rei cognoſci formando conceptum mentis de re conformẽ illi exemplari. & per hunc modũ
poſuit Ariſto. ſciẽtiã rerũ & veritatis cognitionẽ acq̃ri ab hoĩe ex puris naturalibꝰ, & de rebꝰ na-
turalibꝰ trãſmutabilibꝰ: & tale exẽplar acq̃ri ex rebus ꝑ ſenſum tanq̃ primũ principiũ artis & ſciẽ
tiæ: ſecũdũ ꝙ dicit in principio metaphyſicæ. Fit autem ars cum ex multis experimento intelle-
ctis vna fit vniuerſalis de ſimilibus acceptio. & in ſecundo poſteriorum. Ex ſenſu quidẽ fit memo
ria: ex memoria autem multotiens facta experimentum. ex experimento autem vniuerſali exiſten
te in anima vno pręter multa illud eſt artis principium & ſcientię. Cui concordat illud qđ dicit
Auguſt. xi. de tri. c. iii. Detracta ſpecie corporis quę corp̃aliter ſentitᷣ, remãnet ĩ memoria ſimilitu
do eius: qua rurſus voluntas conuertit aciem mentis vt inde formetur intrinſecus. Sicut ex cor-
pore obiecto ſenſibili extrinſecus formabatur inde, vt dicit. l. viii. c. v. Secũdum generales aut ſpe

ciales rerum notitias vel natura īſitas vel experientia collectas de eis quæ non vidimus cogitamus
Vñ ꝑ vniuerſalem notitiam quã in nobis habemus acquiſitam de diuerſis ſpecieb⁹ animalis, cogno
ſcimus de qualibet re quę nobis occurrit an ſit animal an nõ: & per ſpecialem notitiam aſini cogno
ſcimus de quolibet qđ nobis occurrit an ſit aſinus an non. ℭSed ꝙ ꝑ tale exemplar acquiſitũ in no
bis habeatur certa omnino & infallibilis notitia veritatis, hoc omnino eſt impoſſibile triplici rõne
quarum prima ſumitur ex parte rei de qua exemplar hmõi abſtractũ eſt. Secunda ex parte animæ
in qua hmõi exemplar ſuſceptum eſt. Tertia ex parte ipſi⁹ exemplaris qđ a re in anima ſuſceptum
eſt. Prima ratio eſt ꝙ exemplar tale eo ꝙ abſtractum eſt a re tranſmutabili, neceſſe habet aliquam
rationē trãſmutabilis. Vñ quia res naturales magẜ ſunt trãſmutabiles q̃ mathematicę: ideo poſuit
Philoſophus maiorem haberi certitudinē ſcientiæ de reb⁹ mathematicis q̃ de naturalib⁹ ꝑ ſpecies
earũ vl'es: & hoc non niſi ꝑpter ſpecierum ipſarũ exiſtētiũ apđ aĩam tranſmutabilitatē. Vñ hãc cau
ſam incertitudinis ſciētię rerũ naturaliũ ex ſenſibilibus acceptam Auguſt. ꝑtractans. lxxxiii. q. q. ix.
dicit ꝙ a ſenſibus corporis non eſt expetenda ſyncera veritas: & ꝙ ſaluberrime admonemur a
uerti ab hoc mũdo: & ad deũ. i. veritatē quę intelligitur & in interiori mente capitur: quæ ſemper
manet & eiuſdem naturę eſt, tota alacritate cõuerti. Secũda ratio eſt ꝙ anima humana quia mu
tabilis eſt & erroris paſſiua, ꝑ nihil qđ mutabilitatis ęqualis vel maioris ē cũ ipſa põt rectificari ne
obliquetur ꝑ errorē & ĩ rectitudine veritatis perſiſtat. igit̃ oĩe exemplar qđ recipit a reb⁹ naturali
bus, cum ſit inferioris gradus naturę q̃ ipſa, neceſſario ęqualis vel maioris mutabilitatis eſt cum
ipſa. Non ergo poteſt eam rectificare vt perſiſtat in infallibili veritate. & eſt ratio Aug. de vera re
li. probantis per hoc immutabilē veritatem per quã anima habet certam ſciētiam, eſſe ſuꝑ aĩam. d.
Lex omniũ artium cum ſit omnino immutabilis: mens vero humana cui talem legem videre cõceſ
ſum eſt mutabilitatem pati poſſit erroris: ſatis apparet ſuper mentem noſtram eſſe legem quę veri
tas dicitur: quę ſola ſufficit ad rectificandũ mentem commutabilē & obliquabilem in infallibili co
gnitione de qua non habet mens iudicare: ſed per illam de omni alio. de omni eñ eo qđ eſt inferius
mente, habet mẽs potius iudicare q̃ per illud iudicare de alio. ſecũdũ ꝙ determinat ibidē. Tertia rõ
eſt ꝙ hmõi exēplar cũ ſit intentio & ſpecies ſenſibilis rei abſtracta a phãtaſmate ſimilitudinē habet
cum falſo ſicut cum vero. Ita ꝙ quantũ eſt ex parte ſua internoſci nõ poteſt, ꝑ eaſdē eñ imagines
ſenſibiliũ in ſomno & in furore iudicamus imagines eſſe res ipſas: & in vigilia ſani iudicamus de
ipſis rebus. Veritas autem ſyncera nõ percipitur niſi diſcernendo eam a falſo. igitur ꝑ tale exem
plar impoſſibile eſt certam haberi ſcientiam & certã notitiam veritatis: & ideo ſi debeat certa ſciē
tia haberi veritatis oportet mentē auertere a ſenſibus & ſenſibilibus & ab omni intentione quãtũ
cũq; vniuerſali & abſtracta a ſenſibilibus ad incõmutabilē veritatem ſupra mentē exiſtētem, q̃ non
habet imaginem falſi a qua diſcerni non poteſt, vt dicit Auguſt. lxxxiii. q. q. ix. vbi pertractat iſtã
F rationem. ℭSic ergo patet ꝙ duplex eſt veritas & duplex modus ſciendi veritatē: quos innuit Au
guſt. retractans illud qđ dixit. i. ſol. Deus qui niſi mũdos verũ ſcire voluiſti. d. Poteſt reſpõderi mul
tos etiã immũdos multa ſcire vera: neq; eñ definitum eſt hic quid ſit verũ qđ niſi mũdi ſcire poſ
ſunt & quid ſit ſcire. Patet etiã ꝙ certã ſciētiã & infallibilem veritatē ſi cõtingat hominē cognoſce
re, hoc nõ cõtingit ei aſpiciendo ad exemplar abſtractum a re per ſenſus quantumcũq; ſit depura
tum & vniuerſale factũ. Propter qđ primi Academici ſententiã Platonis imitãtes (iidē q̃ppe ſunt
Academici qui Platonici, vt dicit Auguſt. in epiſtola ad Dioſcorum) negabant aliquid ſciri omni
no contra Stoicos: qui ſolũ ponebãt ſenſibilia in mũdo: & hoc intelligendo de notitia veritatis ſyn
cerę, ponendo oēm notitiã veritatis ſyncerę de quacũq; re haberi nõ poſſe niſi aſpiciēdo ad exēplar
G ſecũdũ. Qui tamen bene diſcernebant ꝙ aliqualis notitia veritatis poſſet percipi per ſenſus & me
diantibus ſenſibus ꝑ intellectum: quã tñ putabant non mereri ſcientiam dici, ſecundum ꝙ dicit
Auguſt. iii. de Aca. Sunt qui omnia iſta quæ corporis ſenſus attingit opinionem poſſe gignere con
fitentur: ſcientiam vero negant: quã volunt intelligentia contineri remotamq; a ſenſibus in men
te viuere. Cum enim vt dicit in. l. ii. eis nihil turpi⁹ viſum ē q̃ opinari: & nihil percipi poſſe conclu
ſerunt: vt nihil ſapiens vnq̃ approbaret: ſed illud qđ probabile & veriſimile appareret ſequeretur.
Vnde nõ diſtinxerũt de certa notitia qua percipitur id qđ eſt verum in re ſiue per ſenſum ſiue ꝑ
intellectum, a notitia qua ſcitur veritas ipſius rei. neq; etiam de hac diſtinxerunt ꝙ quædam eſt
veritatꝫ notitia liquida & ſyncera: alia vero phãtaſtica ꝑ phãtaſmata & imagines rerũ obumbrata.
Sed vt videbat̃ ex eorũ verbis ſimpliciter aliquid ſciri poſſe negabãt. Et ideo poſteriores Academi
ci verba põnis illorum tenentes, ſed mentem ipſorum ignorantes omnem ſcientiam & veritatis
perceptionem penitus negabant non ſolum quo ad perceptionem intellectus de notitia quæ per
tinet ad ſapientiam, & de rebus pertinentibus ad philoſophiam: ſed etiam quo ad perceptionem

ſenſus: vt expoſitum eſt in quæſtione præcedenti. Negabãt autem illi primi Academici omnē ſciē
tiam & notitiam veritatis ſimpliciter quantum ad verba ſua: vt veram ſentētiam Platonis de ſyn
ceræ veritatis notitia ad tempus opportune occultarent: quã deinde tempore cõgruo ad hoc. Ter H
tium genus Academicorũ ꝑpalaret. ſm ꝙ dicit Auguſtin⁹. ii. de Aca. Hoc mihi videntur egiſſe &
ad occultandum tardioribus & ad ſignificandum vigilantioribus ſententiam ſuam. certam enim
habuerũt Academici de veritate ſciētiã: & eam temere ignotis vel non purgatis animis prodere
noluerũt. Quid igitur (vt dicit lib. iii.) placuit tãtis viris agere ne in quęq̃ cadere veri ſcientia vi
deretur: audite, inquit, iam paululum attentius: nõ quid ſciam ſed quid ęſtimem. Plato vir ſapien
tiſſimus & eruditiſſimus temporum ſuorum fuit: quem certum eſt duos ſenſiſſe mũdos eſſe. Vnũ
intelligibilē in quo veritas ipſa habitat. Alterum autem iſtum mundum ſenſibilem ad illius ima
ginem factum: & de illo in eam qua ſe cognoſceret animam velut expoliri & quaſi ſerenari verita
tem. De iſto autem in ſtultoꝝ animis nõ ſcientiam ſed opinionē poſſe generari. Hæc & alia hmõi
videntur inter eius ſucceſſores quantum potuerunt eſſe ſeruata: & pro myſteriis cuſtodita. Non
enim facile iſta percipiuntur niſi ab eis qui ſe ab oĩbus vitiis mũdantes & in aliam quãdam pluſq̃
humanam conſuetudinem vendicant; grauiterq; peccat quiſquis ea ſciens quoſlibet homines
docere voluerit. Quãobrē cum Zeno princeps ſtoicorum nec quicq̃ eſſe præter hunc ſenſibilē mũ
dum nihilq; in eo agi niſi corpore. Nam deũ & ipſe ignem putabat: prudentiſſime atq; vtiliſſime
mihi videtur Archeſilas cum illud late ſerperet malum, occultaſſe penit⁹ Academię ſcientiã & q̃
ſi aurum inueniēdũ poſteris obruiſſe. Quare cũ in falſas opiniones ruere ſit turba paratior: & con
ſuetudine corpoꝝ oĩa eſſe corporea facillime ſed noxie credant; inſtituit vir acutiſſim⁹ dedocere
poti⁹ quos patiebat̃ male doctos: q̃ docere quos dociles non arbitrabat̃. Cũ eñ (vt dicit in ep̃la ad
Dioſcoꝝ) Epicurei nũq̃ falli corpis ſenſ⁹ dicerēt; ſtoici aũt falli aliqñ cõcederēt: vtriq; tñ regulã cõ
prehendēdæ veritatis in ſenſibus ponerent: quis iſtis cõtradicētibus audiret Platonicos ſi ab eis di
ceretur nõ ſolum eſſe aliquid qđ neq; tactu corporis neq; olfactu neq; guſtu vel auribus aut ocu
lis percipi poſſit: neq; aliqua imaginatione cogitari: ſed id ſolũ vere eſſe atq; id ſolum vere percipi
poſſe qđ icõmutabile atq; ſempiternũ eſt: ꝑcipi aũt ſola intelligētia q̃ veritas quõ attingi põt attin
gat: Cũ ergo talia ſentirent Platonici q̃ neq; docerēt carni deditos hoĩes, neq; tãta eſſent auctorita
te apđ populos vt credenda perſuaderēt donec ad eũ habitũ ꝑduceretur animus quo iſta capiun
tur: elegerunt occultare ſententiam ſuam: & cõtra eos diſſerere qui verum ſe inueniſſe iactarēt: cũ
inuentionem ipſam veri in carnis ſenſibus ponerent. Inde vt ait. iii. de Acade. omnia illa nata ſunt
quæ nouæ Academię attribuũtur. Noui enim Academici illud myſterium non ſcientes dixerunt
Acad. veteres penitus negaſſe ſcientiã: & ſic eos crudeliter infamarunt: quibus poſteriores fortiter
reſtiterunt. Nam Carneades primo illam calumniandi impudentiam qua videbat Archeſilam nõ
mediocriter diffamatum depoſuit: & ob hoc dicitur Carneades tertiæ Academiæ princeps atq;
auctor fuiſſe. Deinde vltimo Antiochus Philonis auditor iam veluti aperire cedentibus hoſtibus
portas cœperat: & ad Platonis auctoritatem legeſq; Academiam reuocare: q̃q̃ & Metrodorus id
antea facere tentauerat qui prim⁹ dicitur eſſe confeſſus nõ directe placuiſſe Academicis nihil poſ
ſe cõphēdi: ſed neceſſario cõtra Stoicos hmõi arma ſumpſiſſe. Poſt illa aũt tpa oĩ ꝑuicacia pertina
ciaq; demortua os illud Platonis qđ in philoſophia purgatiſſimũ eſt & lucidiſſimum dimotis nu
bibus erroris emicuit maxĩe in Plotino: vt in hoc reuixiſſe putandus ſit. Syncera igitur veritas
vt dictum eſt nõ niſi ad exēplar æternũ conſpici põt. Sed eſt aduertēdũ ꝙ ſyncera veritas ſciri po
teſt aſpiciendo ad hoc exēplar dupliciter. vno modo aſpiciēdo ad ipſum tanq̃ obiectum cognitum I
in ipſo ſcilicet videndo exemplatum: quia bene probat imaginem qui intuetur exemplar, vt dicit
Auguſtinus. iii. de Academicis cap. xxx. Alio modo aſpiciēdo ad exemplar illud tanq̃ ad rationem
cognoſcēdi tñ. Primo modo cognoſcimus de imagine Herculis ꝙ ſit vera imago eius vidēdo Her
culem: & in hoc aduertendo correſpondētiã imaginis ad exemplar, ſcimus ꝙ ſit vera imago eius.
hoc modo veritas cuiuſlibet rei factę ad exemplar perfectiſſime cognoſcitur viſo ſuo exemplari. &
ideo cum omnis creatura ſit imago quædam diuini exemplaris veriſſime & perfectiſſime cogno
ſcit̃ veritas cuiuſlibet creaturæ in eo qđ qđ eſt videndo nude diuinã eſſentiam. ſecundum ꝙ dicit
Auguſtinus. xi. de ciui. dei. Ipſi ſancti angeli per ipſam præſentiam incommutabilis veritatis ipſam
creaturam melius ibi tanq̃ in arte qua facta eſt q̃ in ea ipſa ſciunt. Vnde quia nõ ſolum imago na
ta eſt cognoſci per exemplar a priori: ſed etiã ecõuerſo exemplar per imaginē a poſteriori: Ideo Au
guſt. per creaturas docet cognoſcere qualis ſit ars diuini exemplaris: cum dicit in ſecundo lib. ſu
per Iob. Attendunt homines mirabilē fabricam: & mirantur conſilium fabricantis. Stupent qđ vi

dent:& amant qđ non vident.Si ergo ex magna aliqua fabrica laudatur hoim.conſilium,vis vi-
dere quale conſilium dei eſt.i.verbum dei?Attēde iſtam fabricam mundi:vide quæ ſunt facta per
verbum:& cognoſce quale ſit.Vñ per hũc mundum exaggregata notitia omnium creaturarum
tanq̃ vna imagine pfecta diuinæ artis:q̃tũ pfectior poterit eſſe in creaturis:poſuerũt philoſophi p
fectam haberi cognitionem dei quantũ ex puris naturalibus haberi poterit,vt infra videbitur.Ad
talem autem cognitionem diuini exemplaris homo non poteſt attingere ex puris naturalibus ſine
ſpeciali illuſtratione:nec etiam in vita iſta lumine communis gratiæ.Secundum ꝙ dicit Auguſt.
in l.de fid.catholica loquens ad deum.Tua,inquit,eſſentia & ſpecies poteſt dici & forma : & eſt id
qđ eſt.reliqua aũt nõ ſunt id qđ ſũt.Hęc veriſſime põt dicere ego ſum q ſum.hęc tanta & talis eſt
vt de eius viſiõe nihil in hac vita ſibi vſurpare mẽs hũana audeat:qđ ſolis electis tuis pmiũ in ſub
ſequẽti remuneratione reſeruas.Secundũ ꝙ dicitur ſuper illud Habitat lucem inacceſſibilem quã
nullus hominum vidit:ſed nec videre poteſt.ſcilicet in hac vita:poſt autem videbitur.Et ꝙ in hac
vita videri non poteſt verum eſt niſi per donum gratię ſpecialis : qua homo per raptum a ſenſi-
bus abſtrahitur:quõ Moyſes & Paulus deum viderunt in hac vita per eſſentiam,vt dicit Augu
ſtinus de videndo deũ ad Paulinã:& quõ beatus Bñdict⁹ ſub vno radio vidit totũ mũdũ,vt dicit
Gregorius in.iiii.dialo.quia cũ ad ipſius diuinæ naturæ exemplar videndũ non poteſt attingere
homo ex puris naturalibus ſine ſpeciali diuina illuſtratione, neq; ad ſciendum aliquã veritatẽ in
creaturis aſpiciendo ad ipſam.Si vero ſciatur ſyncera veritas aſpiciẽdo ad diuinũ exemplar vt ad
rationem cognoſcendi,hoc modo poſuit Plato oẽm veritatẽ cognoſci aſpiciendo ad exemplar ęter
num.Secundum ꝙ dicit Auguſtinus inducens ad hoc auctoritatem Tullii,in epiſtola ad Dioſco-
rum.Illud,inquit,attende qm̃ Plato a Cicerone multis modis apertiſſime oſtenditur in ſapientia
nõ humana,ſed plane diuina: vnde humana quodã modo attenditur:in illa vtiq; ſapientia prſus
immutabili atq; eodem modo ſemper ſe habente veritatẽ conſtituiſſe & finem boni & cauſas rerũ
& ratiocinãdi fiduciam : oppugnatos autem eẽ noie Epicureorum & Stoicorum a Platonicis eos
qui in corporis vel in animi natura ponerent & finẽ boni & cauſas rerum & ratiocinandi fiduciã
Duraſſe tñ errores ſiue de moribus ſiue de natura rerum ſiue de ratione inueſtigãdę veritatis vſ
q; ad tempora chriſtiana:quos iam obmutuiſſe conſpicimus. Ex quo intelligitur ipſos quoq; Pla-
tonicæ gentis philoſophos paucis mutatis quæ chriſtiana improbat diſciplina inuictiſſimo vni
regi Chriſto pias ceruices oportere ſubmittere:qui iuſſit & creditũ eſt qđ illi vel proferre metue-
bant.Hanc igitur ſententiam Platonis inſecutus eſt Auguſtinus,ſecundũ ꝙ dicit in fine de Aca.
k Nulli dubium eſt gemino pondere nos impelli ad diſcendum,auctoritatis atq; rationis.Mihi igi-
tur certum eſt nunq̃ prorſus a Chriſti auctoritate diſcedere.Non em̃ reperio valentiorem.Qđ au
tem ſubtiliſſima ratione perſequẽdũ eſt(ita enim iam ſum affectus,vt qđ ſit verum non creden-
do ſolum,ſed etiam intelligendo apprehendere deſiderem)apud Platonem interim qđ ſacris no-
ſtris non repugnat me reperturũ eſſe confido.Et eſt ſentẽtia quã in omnibus libris ſuis tenet:quã
& cum ipſo teneamus:Dicendo ꝙ nulla certa & infallibilis notitia veritatis ſyncerę a quocunq;
põt haberi niſi aſpiciendo ad exemplar lucis & veritatis increatę:vnde illi ſoli certã veritatem va
lent agnoſcere q eã in illo exẽplari valẽt iſpicere,qđ nõ oẽs valẽt,vt dicit de tri.viii.c.viii.ſed pau
ci acie ingenii tranſmutabilia oia valentes tranſcendere:& regulis immutabilibus de mutabilib⁹
iudicare,de quib⁹ nullus iudicat,& ſine quibus nullus certe iudicat,vt dicit in.ii.libro de lib.arb.
capit.vi.Hinc dicit.viii.de trinita.Formas rerum corporalium per ſenſus hauſtas & quodammo-
do infuſas memorię:ex quibus etiam ea quæ nõ ſunt viſa ficto phãtaſmate cogitãtur ſiue aliter q̃
ſunt ſiue fortuito quomodo ſunt,aliis oino regulis ſuper mẽtem noſtram immutabiliter manen-
tibus vel approbare apud noſmetipſos vel improbare conuincimur cũ recte aliquid probam⁹ aut
improbamus.& ibidẽ.Cum arcum pulchrum & æqualiter intortum quem vidi Carthagini ani-
mo reuoluo res quędam menti nunciata per oculos memoriæq; tranſfuſa imaginum aſpectum
facit:ſed aliud mente conſpicio,ſecundum ꝙ mihi opus illud placet.vnde & ſi diſpliceret corrige-
rem.Itaq; de iſtis ſecundum illud iudicamus & cernimus rationalis intuitu mentis. Iſta autem
præſentia corporis tangimus:aut imagines abſentium fixas in memoria recordamur : aut eorum
ſimilium talia fingimus:aliter figurãtes animo imagines corporum aut per corpus corporalia vi
dentes:aliter autem rationes artemq; ineffabiliter pulchram talium figurarum ſuper aciem men-
tis ſimplici intelligentia capientes.In illa ergo arte in qua temporalia facta ſunt omnia,formam ſe
cũdũ quã ſumus,& ſecundum quã vel in nobis vel in corporibus vera & recta ratione aliqđ ope-

ratur,viſu mentis aſpicimus:atq; inde conceptã rerum veracem notitiam tanq̃ verbum apud
nos habemus:& dicendo intus gignimus. & hoc non ſolum de hmõi rebus corporalib⁹,ſed etiã
de incorporalibus.ſm ꝙ dicit in epiſtola quadã ad Nebridiũ.Veniat in mẽtẽ illud qđ intelligere
appellamus duobus modis in nobis fieri:aut ipſa per ſe mente atq; ratione intrĩſecus:aut admo-
nitione a ſenſibus.In quibus duobus illud primum.i.de eo qđ apđ nos eſt,deum conſulendum
hoc autem ſecundum de eo qđ a corpore ſenſuq; nunciatur, nihilominus deum conſulendum
intelligimus:& ſic de vniuerſis quæ intelligmus, intus præſentem ipſi menti conſulimus veri-
tatem.vt dicit in l.de magiſtro. De qua micat omne quod rationali menti lucet , vt dicit Au-
guſtinus.iiii. ſoli.xiiii.cap.Quomodo autẽ hoc fiat in proxima queſtione ſequenti declarabitur.
¶Ratio autem huius ad præſens quæ ibi magis declarabitur , eſt quia ad hoc ꝙ aliqua con L
ceptio in nobis de veritate rei extra vera ſit ſyncera veritate,oportet ꝙ anima inquantum per
eam eſt informata ſit ſimilis veritati rei extra:cum veritas ſit quædam adæquatio rei & intelle-
ctus.Quare cum vt dicit Auguſtinus ſecundo de libero arbitrio, anima de ſe ſit mutabilis a ve
ritate in falſitatem:& ita quantum eſt de ſe nõ ſit veritate cuiuſq̃ rei informata,ſed informabilis
nulla autem res ſeipſam formare poteſt;quia nulla res põt dare qđ non habet:oportet ergo ꝙ ali
quo alio ſyncera veritate de re iformet.hoc autem non poteſt fieri per exemplar aliquod acceptũ
a re ipſa,vt prius oſtenſum eſt.Neceſſe eſt ergo ꝙ ab exemplari incommutabilis veritatis forme
tur:vt vult Auguſt.ibidem.Et ideo dicit lib.de vera reli.Sicut eius veritate vera ſunt quæcũq;
vera ſunt : ita & eius ſimilitudine ſilia ſunt.Neceſſe eſt igitur ꝙ illa veritas increata in conce-
ptu noſtro ſe imprimat:& ad characterem ſuũ cõceptum noſtrum tranſformet:& ſic mentẽ no-
ſtram expreſſa veritate de re informet ſimilitudine illa quã res ipa habet apud primã veritatem.
ſecundum ꝙ dicit.xi.de trinita.Ea quippe de illa prorſus exprimitur:iter quã & ipſam nulla na
tura interiecta eſt.Et quomodo ſit iſta expreſſio declarat per ſimile cum dicit.xiiii.de trini.Vbi
ſunt illæ regulæ ſcriptæ quibus quid ſit iuſtũ quid iniuſtũ agnoſcitur,niſi in libro lucis illi⁹ quę
veritas dicitur:vnde lex omnis iuſta deſcribitur:& in cor hominis non migrãdo,ſed tanq̃ impel
lendo tranſfertur:Sicut imago ex anulo & in ceram tranſit:& anulum non relinquit. Et hæc eſt
lucis illi⁹ informatio qua inquantum lucet hõ verax ſit in intellectu.Inquantũ vero tingit iuſt⁹
ſit in affectu.ſecundum ꝙ de primo dicit Auguſtinus ſuper Ioannem ſermone.xxxix. Fact⁹ eſt
oculus tuus particeps huius lucis : clauſus eſt : hanc lucem non minuiſti ; apertus eſt : hanc
lucem non auxiſti.ſed ẽ verax anima:eſt veritas apud deum:cuius eſt particeps anima:cuius par
ticeps ſi non fuerit anima omnis homo mendax eſt.De ſecundo vero dicit in ſermone quodam
de expoſitione ſacræ ſcripturæ.In deo(inquit)omne quod dicitur idipſum eſt:neq; enim in deo
aliud eſt poteſtas,aliud prudentia,aliud fortitudo,aliud iuſtitia,aliud caſtitas:quia hæc anima-
rum ſunt quas illa lux perfundit quodammodo,& ſuis qualitatibus afficit.quomodo cum ori-
tur iſta lux viſibilis,ſi auferatur vnus eſt corporibus omnibus color:qui potius dicẽdus eſt nul-
lus color.cum aũt illata illuſtrauerit corpora,q̃uis ipſa vni⁹ modi ſit pro diuerſis tamẽ corporũ
q̃litatib⁹ diuerſo ea nitore aſpergit.ergo aiarũ ſunt illæ affectiones quæ bene ſunt affectæ ab il-
la luce quæ non afficitur:& formatę ab illa quæ non formatur.Perfecta igitur vt dictum eſt in-
formatio veritatis non habetur niſi ex ſimilitudĩe veritatis mẽti impreſſa de re cognoſcibili ab
ipſa prima & exemplari veritate. Omnis enim alia impreſſa a quocũq; exemplari abſtracto a re
ipſa,imperfecta obſcura & nebuloſa eſt,vt per ipſam certum iudicium de veritate rei haberi
non poſſit.Propter qđ Auguſtin⁹ comparat primam & iudicium per eam ſereno aeri ſuper nu
bem.ſecundam vero & iudicium per eam aeri nebuloſo vl' obſcuro ſub nube.cũ dicit.ix.de trini
ta.c.vi.Claret deſuper iudiciũ veritatis ac ſui iuris icorruptiſſimis regulis firmũ ẽ,etſi corporaliũ
imaginũ q̃ſi quodam nubilo ſubtexitur.Sed intereſt vtrum ego ſub illa vel i illa caligine tanq̃ a
cęlo perſpicuo ſecludar:an ſicut in altiſſimis mõtium accidere ſolet:& inter vtrunq; aere libero
fruens & ſereniſſimam lucẽ ſupra & dẽſiſſimas nebulas ſubtus aſpiciam. ¶Et eſt ſciẽdum ꝙ di
ctus modus cognoſcẽdi veritatẽ ẽ cõmunis & ad notitiã pricipiorũ vt ſupra i argumẽto.iii.hu
ius queſtionis,& ad notitiam concluſionũ vt patet in omnibus iam inductis.& ita per hunc mo
dum acquirendi notitiam veritatis verarum artium habitus in nobis generantur:qui in memo
ria reconduntur vt ex eis iterato conceptus ſimiles formemus : & quo ad habitus tam princi-
piorum q̃ concluſionum.vt ſecundum hoc intelligamus illud Auguſtini nono de trinita.In il-

la æterna veritate viſa mẽtis conſpicimus: atq; inde conceptam veracem notitiam rerum tanq̃
verbum apud nos habemus:quod in habitu memoriæ concipitur : vt ad illam intelligentia re-
uertẽs iterato verbum formet:& hoc per certam ſcientiam habeat etiam de rebus tranſmutabi
libus,ſecundum ꝙ dicit Auguſtinus.xii.de trinitate.Non ſolum rerum ſenſibilium in locis poſi
tarum.& cætera in ſolutione quarti argumenti,vt ſupra in quæſtione præcedenti,vbi de hoc.
Iſte ergo eſt verior modus acquirendi ſcientiam & notitiam veritatis q̃ ille quem poſuit Ari-
ſtote.ex ſola ſenſuum experientia. ſi tamen ſic intellexit Ariſto.& in idem cum Platone non con
ſenſit:immo (qđ verius credit) etſi Platoni in modo dicendi obuiauit occultãdo diuinã doctri
nam magiſtri ſui:ſicut & alii priores Academici: eandem tamen cum Platone de notitia verita
tis habuit ſententiam . ſecundum ꝙ hoc videtur inſinuaſſe cum loquens de veritatis cognitio-
ne dicit in ſecundo metaphyſicæ,ꝙ illud qđ eſt maxime verum ſit cauſa veritatis eorum q̃ ſunt
poſt:& ꝙ ideo diſpoſitio cuiuſlibet rei in eſſe ſit ſua diſpoſitio in veritate.Propter qđ dicit Au
guſtinus in fine de Acad.Qđ autẽ ad eruditionẽ doctrinãq; attinet:& mores quibus conſulitur
animæ : non defuerunt acutiſſimi ac ſolertiſſimi viri qui docerent diſputationibus ſuis Ariſto-
telem & Platonem ita ſibi concinere vt imperitis minuſq; attentis diſſentire videantur multis
contentionibus.Sed tamen eliquata eſt vt opinor veriſſimę philoſophię diſciplina.non enim eſt
iſta huius mundi philoſophia quam ſacra deteſtantur:ſed alterius intelligibilis: cui animas mul
tiformis erroris tenebris cæcatas nunq̃ iſta ratio ſubtiliſſima reuocaret : niſi ſummus Deus
populari quadam clementia diuini intellectus auctorem vſq; ad ipſum corpus humanum
declinaret : cuius non ſolum præceptis : ſed etiam factis excæcatæ animæ redire in ſemetip-
ſas etiam ſine diſpoſitionum concertatione potuiſſent: cum iam (vt dicit in epiſtola ad Dioſco
rum) chriſtianæ ætatis exordio rerum inuiſibilium atq; æternarum fides per viſibilia mira-
cula ſalubriter prædicaretur hominibus qui nec videre nec cogitare aliquid præter corpora po
terant. Hoc ergo modo qui mente excedente aliquid veritatis ſyncerae intelligit,in rationibus
primę veritatis intelligit.Sed vt dicit Auguſtinus de videndo deum , forte hoc difficile eſt.Ir-
ruit enim de conſuetudine carnalis vitæ in interiores oculos noſtros turba phantaſmatum:
quæ vt dicit.iii.de Academi.conſuetudine rerum corporalium nos etiam cum veritas tene-
tur & quaſi in manibus habetur,decipere atq; illudere moliũtur .Igit̃ vt dicit de videndo deũ:
qui hoc non poteſt oret & agat vt poſſe mereatur : nec ad hominem diſputatorem pulſet vt
quod non legit legat: ſed ad deum Saluatorem,vt quod non valet valeat.Ex puris igitur natu-
M ralibus excluſa oĩ diuina illuſtratione nullo mõ cõtingit hoĩem ſcire liquidam veritatem.Sed ta
men adhuc reſtat queſtio vtrum ex puris naturalibꝰ poſſit eam ſcire.Si enim hõ ex puris natura
libꝰ poteſt ad illã attingere:& p illa ad illã lucis diuinæ illuſtrationẽ:& p illa ſcire ſyncerã verita
tem:ex puris naturalibus debet dici poſſe ſcire ſynceram veritatem : licet ſine illa illuſtratione
eam ſcire non poſſit.Sicut ſi ex puris naturalibus poteſt attigere ad prima principia diſciplinarũ,
& per illa ſcire alia,ex puris naturalibꝰ dr̃ ſcire illa:licet illa nõ poſſit ſcire ſine primis principiis.
ꝙ ſi ex puris naturalibꝰ non poſſit attingere ad illam illuſtrationem:nec per illam ex puris na-
turalibus dicendus eſt ſcire liquidam veritatem, vt dictum eſt in principio ſolutionis huius.
Nunc autem ita eſt ꝙ homo ex puris naturalibus attingere non poteſt ad regulas lucis ęter-
næ , vt in eis videat rerum ſynceram veritatem . Licet enim pura naturalia attingunt ad ip-
ſas : quod bene verum eſt (Sic enim anima rationalis creata eſt,vt immediate a prima verita-
te informetur,vt iam prius dictum eſt) non tamen ipſa naturalia ex ſe agere poſſunt vt at-
tingant illas : ſed illas deus offert quibus vult : & quibus vult ſubtrahit. Non enim qua-
dam neceſſitate naturali ſe offerunt , vt in illis homo veritatem videat : ſicut lux corporalis
vt in ea videat colores:ſicut nec ipſa nuda diuina eſſentia.Secundum enim ꝙ determinat Au-
guſtinus de videndo deum,ſi vult videtur: ſi non vult non videtur. Vnde & regulas æter-
nas deus aliquando offert malis,vt in eis videant multas veritates quas boni videre non poſ-
ſunt:quia præſcientia æternarũ regularum non offert eis.ſecundum ꝙ dicit Auguſtinꝰ.iiii.de
trini.Sunt nonnulli qui potuerunt aciem mentis vltra omnem creaturam trãſmittere:& lucem
incõmutabilis veritatis quãtulacunq; parte cõtingere:qđ Chriſtianos ex ſola fide viuẽtes nõdũ
potuiſſe derident. Eaſdem etiam regulas aliquando eis ſubtrahit:& eos in errorem cadere per-
mittit, ſecundum ꝙ ſuper illud Iob.xxxviii.In manibꝰ abſcõdit lucem.dicit Grego.xxvii.mora.

Immanes ſunt qui ſe elatis cognitionibus extollũt.Sed his lux abſcõdit,quia nimis in cogitatioi
bus ſuis ſuperbientibus cognitio veritatis denegatur.Aliis autem omnibus pro ſua ſanitate aſpi-
ciendum conceditur.vt dicit Auguſti.i.ſol. Abſolute ergo dicendum ꝙ homo ſynceram verita-
tem de nulla re habere poteſt ex puris naturalibus eius notitiam acquirendo: ſed ſolum illuſtra-
tione luminis diuini : ita ꝙ licet in puris naturalibus conſtitutus illud attingat: tñ illud ex puris
naturalibus naturaliter attingere non poteſt: ſed libera volũtate quibus vult ſeipſum offert. Ad
ſingula argumenta aliquid reſpondendum eſt.

¶Qz ergo arguitur ꝙ ſufficientia noſtra in cognoſcendo ex deo eſt:dicendum ꝙ N
verum eſt tanq̃ ex ſpecialiter illuſtrante in cognitione ſyncerę veritatis.In omni autem cognitio- Ad primũ
ne alia cogitationis non niſi ſicut ex vniuerſali mouente,vt dictũ eſt iam. & hoc ſufficit ad inten principale.
tionem apoſtoli contra illos qui dicebant ꝙ initium fidei eſſet ex nobis.contra quos ibi arguit. Si
enim initium cognitionis non eſt ex nobis,ſed ex deo,vt ex primo motore in omni actione & na-
turali & cognitiua,multo fortius nec initium fidei. Nec tamen eſt intentio apoſtoli contra hoc
quin initium cognitionis magis ſit ex nobis q̃ initium fidei : quia fidei initium requirit ſpecia-
lem illuſtrationem. Non ſic autem initium cognitionis niſi ſit de veritate ſyncera, vt dictum eſt.
¶Ad ſecundum ꝙ nemo poteſt dicere dominus Ieſus &c. Dicendũ ꝙ verum eſt verbo perfecto O
ad quod requiritur conſenſus voluntatis. Perfectum eñ verbum tunc eſt cum in eo quod mens Ad ſecũdũ
nouit voluntas delectata conquieſcit.vnde dicit Auguſtinus.ix.de Tri. ꝙ verbum perfectum eſt
cum amore notitia.vnde ſicut voluntas ex propria facultate naturali non poteſt aſſurgere in bo-
num ſine ſpecialis gratiæ adiutorio,ſic nec ad dicere tale verbum. Non tamen ſequitur quin ſim
plex verbum veritatis non ſyncerę poterit dicere ſine omni ſpeciali illuſtratione.Spũs ſcti.vnde di
cit gloſſa ꝙ apoſtolus proprie poſuit ibi hoc verbum dicere,ſignificans voluntatem & intellectũ
dicentis,& tale dicere circa ea quæ ſunt fidei puræ non poteſt aliquis dicere niſi ex fide. vnde de
alio ſimplici dicere dicitur Mat.vi.Non omnis qui dicit domine dñe &c.¶Ad tertiũ ꝙ ſcientiarũ P
ſpectamina non poſſunt intelligi niſi alio quodã quaſi ſuo ſole illuſtrentur:dicẽdum ꝙ verum eſt Ad tertiũ.
ſyncera veritate & omnino infallibili notitia.Alio tamen modo poſſunt intelligi in lumine lucis
naturalis vt dictum eſt ſupra.Propter qđ dicit Aug.xii.de tri.Credendum eſt mentis intelligibi-
lis ita conditam eſſe naturam vt rebus intelligibilibus naturali ordine diſponente conditore ſubie
cta:ſic videat iſta in quadam luce ſui generis incorporea quẽadmodum oculus carnis videt quæ
in hac luce corporea circumiacent, cuius lucis capax eiq; congruus eſt creatus. ¶Ad quartum Q
ꝙ quicquid anima cogitat aut ratiocinatur ei luci tribuendum eſt a qua tangitur: Dicendum Ad quartũ
ꝙ verum eſt de eis quæ cogitat aut ratiocinatur cognoſcendo liquidam veritatẽ, alias autem nõ
oportet vt dictum eſt.¶Eodem modo dicendum eſt ad quintũ & vltimum. Vel dicendũ:ꝙ vide- R
mꝰ verũ in prima veritate,põt eſſe:aut ſicut in eo qđ eſt obiectũ primo viſum,aut ſicut in eo qđ Ad quintũ
eſt ratio videndi tantũ vt in ſequenti quæſtione declarabitur. Primo modo omnis veritas videt̃
in prima veritate,ſicut omne bonum in primo bono,quia quicũq; videt verũ hoc aut verũ illud
videt verum ſimpliciter in vniuerſali qđ deus eſt. Sicut qui videt bonũ hoc vel bonum illud in
vniuerſali videt bonũ ſimpliciter qđ deus eſt:vt dicit Aug.viii.de tri.& inferius determinabitur
Secundo autẽ modo nõ niſi veritas ſyncere viſa vt dictũ eſt.Et ſunt iſti duo modi cognoſcẽdi ve
rum bonũ pulchrũ &c.quę nobilitatis ſunt in deo,& cõueniũt creaturis,notãdi:quia de eis loqui
tur Aug.in diuerſis locis,qñq; ſecundũ vnũ modũ,dicẽs nõ cognoſci bonũ pulchrũ verũ & hmõi
in creaturis:niſi per verũ pulchrũ & bonum in creatore. Quãdoq; vero loquit̃ ſecundum alium.
ſed omnis ſua determinatio circa hanc materiam vergit in vnum illorum modorum.

¶Argumenta duo in oppoſitũ bene probant ꝙ veritas aliqua ſine ſpeciali illuſtra S
tione diuina ab hoĩe poſſit ſciri & cognoſci:non tñ probant ꝙ ſyncera. ¶Vel ſi velimus poſſumꝰ Ad arg. in
dicere & forte melius ꝙ homo ex puris naturalibus ſuis ſine oĩ illuſtratiõe diuini luminis vel exẽ oppoſitũ.
plaris aſſiſtentis poteſt ſolũ cognoſcere per intellectũ id qđ verum eſt de re ſequẽdo ſenſum vt di
ctum eſt ſupra:clarius tamen cernendo qđ verum eſt q̃ ſenſus cernat : quia intellectus ſubtiliꝰ ap
prehendit & plus infunditur in ſubſtantiam receptibilis q̃ ſenſus:qui ſolum percipit exteriora ſe
cundũ ſuperficiem vt dicit Auicẽ.xii.Metaphyſicę ſuę. Qz ꝙ veritatem ipſam rei nequaq̃ ſiue in
modico ſiue in multo ſine illuſtratiõe diuini exemplaris poſſit percipere. & ꝙ exemplar abſtractũ
a re:ad hoc non ſufficiat per ſe. Sed oportet conceptũ de re ad exemplar acceptũ a re determina-
ri per diuinũ exemplar:vt ſi in illo conceptu debeat videre veritatem ſynceram & liquidam, cla-
rius illuſtretur intellectus exemplari diuino, & ſi aliquo modo q̃tumcunq; tenui etiam tenuiter

ipſo illuſtretur.& ſi nullo modo eo illuſtretur,nullo modo videat ipſam veritatẽ.Vt dicamus ꝙ
huiuſmodi exemplaris præſentatio ſecundũ cõmunem curſum vitæ huius q̃q̃ gratuito conceda
tur:nec naturalia animæ ſic ſunt ordinata, vt ſua naturali operatione ad ipſum poſſint attinge-
re.Omnibus tamen q̃tũ eſt ex parte dei hominibus æqualiter præſentatur:vt vnuſquiſq; ſecun-
dum diſpoſitionẽ & capacitatem ſuam eo illuminetur:niſi exigente eminente malitia aliquis me-
reatur : vt ei omnino ſubtrahatur : ne vllam veritatem animo videat: ſed totaliter infatuetur in
omni cognoſcibili,vt in alio determinato non videat veritatem in eo : ſed dilabatur in errorem
quem mereť. Et ſic ſecundum determinationẽ Aug.nulla veritas videtur omnino niſi in prima
veritate:& ꝙ hoc eſt naturale creaturæ rationali:ꝙ ſolũ poſſit ex puris naturalibus in cognitio-
nem eius:qđ verum eſt de re:& non vltra in cognitionem ipſius veritatis niſi per illuſtrationem
diuini exemplaris: & hoc propter eminentiam actus intelligẽdi ipſam veritatẽ vt dictũ eſt ſupra.
Et ſecundum hãc viã ad primum argumentum in oppoſitum:ꝙ niſi homo ex puris naturalibus
poſſet in cognitionẽ veritatis,fruſtra eã inueſtigaret:Dicendum ꝙ ſine illa illuſtratione non vale
ret homo eam inueſtigare intantum vt ad veritatis notitiam ex puris naturalibus inueſtigãdo
peruenire poſſet.Sed hic ſolum valet cum adiutorio illius illuſtrationis,ſic exiſtente anima ratio-
T nali in naturalibus creata . ¶Ad ſecundum:ꝙ homo naturaliter ſcire deſiderat:ergo poteſt ſcire
ex puris naturalibus:Dicendum ꝙ verum eſt.Non tamen ſic:vt per ipſam veritatẽ ex puris na-
turalibus videat,ſicut dictum eſt . Naturali enim appetitu bene deſiderat homo ſcire etiam illa
quę ſunt ſupernaturaliter cognoſcenda:quæ ſecundũ cõmunem illuſtrationem a diuino exẽplari
ſine illuſtratione ſpecialiori non poſſet attingere:vt infra dicetur.

A. Quæſt. iii. Arg.i.
CIrca tertiũ arguiť ꝙ cognoſcendo aliqua ſpeciali illuſtratione diuina homo co
gnoſcit illã lucẽ qua illuſtrať.Primo ſic.Aug.dicit.iiii.de trinit.In illa arte qua
tpalia facta ſũt oĩa:formã ſecundũ quã ſumus viſu mẽtis conſpicimus.Illa au-
tẽ eſt lux prædicta:quia vt dicit Aug.pri.ſoli.Deꝰ ĩtelligibilis lux eſt:ĩ quo &
2 a quo & ꝑ quẽ lucẽt:quæ intelligibiliter lucẽt oĩa.ergo &c. ¶Secundo ſic.Au
guſt.dicit de vera religio.Lux omnium artium cum ſit omnino immutabilis:
mens vero humana cui talem artem videre conceſſum eſt:mutabilitatem pati:præterea ſi vide-
3 re,ergo cognoſcere.¶Tertio ſic. Dicit Aug.ſup Ioã.ſermo.xxx.Lumẽ & alia demonſtrat & ſeipm
quia ſine lumine nõ poteſt videri qđlibet aliud qđ non eſt lumen.ſi idoneum eſt lumen ad demõ-
ſtrandum alia quæ non ſunt lumina, nunquid in ſe deficit?nunquid ſe non aperit:ſine quo aliud
4 patere non poteſt?q.d.vtiq;. ergo &c.¶Quarto ſic:primo ſoli.xii.c.dicit Auguſti. Lux quædam
eſt intelligibilis & incomprehenſibilis mentium:lux iſta vulgaris nos doceat q̃tum poteſt quomõ
illa ſe habet.Sed lux vulgaris non poteſt eſſe ratio videndi alia:quin ipſa ſimul videatur:quia eſt
primum viſibile, & vt dicitur primo Perſpectiuæ,lux non videtur niſi admixta colori:ergo &c.
5 ¶Quinto ſic.ix.de trinit.Aug.dicit.De illis ſecundũ illam iudicamus:& illam cernimus rationa
6 lis mentis intuitu ſecundũ aciem mẽtis ſimplici intelligẽtia capiẽdo.¶Sexto ſic.Aug.dicit in ep̃la
ad Conſentiũ.In viſibili ſimplici mentis ac rationis intentione cõſpicimus ipſum quoq; lumẽ quo
cũcta iſta cernimus:qđ tam nobis certũ eſt:q̃ nobis efficit certa:quæ ſecũdum ipſum cõſpicimus.
In oppoſitũ ¶In contrarium eſt illud qđ dicit in epiſtola ad Italicã exponens illud apoſtoli: Cũ venerit domi
nus & illuminabit abſcondita tenebrarũ.Erit tunc mens idonea quę lucem illam videat:quę nũc
nondum eſt.

A. Reſponſio. ¶Dicendum ad hoc: ꝙ ſic eſt in omni noſtra cognitione tam ſenſitiua q̃ intelle-
ctiua:ꝙ nihil cognoſcitur a nobis neq; cognitiõe ſimplicis notitię:neq; cognitiõe diſcretiua quin
ſe habeat in rõne obiecti reſpectu virtutis cognoſcitiuę.ſ. ꝑ illud qđ eſt rõ cognoſcendi reſpectu
alteriꝰ tm̃.qđ eñ nõ habet rõnẽ obiecti,nullo mõ põt dici eẽ ꝑ ſe,& ĩ ſe cognitũ a nobis: vtputa ſpe
cies ſenſibilis in oculo : quia potẽtia ſupra ſenſum:nullũ põt facere ſenſum:neq; ſpẽs intelligibilis
informãs intellectũ.Lux aũt diuina illuſtrãs mentẽ in notitiã veritatis ſimpliciter vel ſyncere ſolũ
ſe habet vt rõ intelligendi:non vt obiectũ viſui & intellectui.Idcirco abſolute dicendum eſt ꝙ ſic
alia facit videri vt in ſe nõ videať:nec ſimpliciter nec diſtĩctiue.Cuiꝰ duplex eſt rõ. vna q̃ ſumiť ex
natura ipſius lucis.Alia quæ ſumiť ex mõ illuſtratiõis eius.Rõ ergo ex parte ipſius lucis eſt:ꝙ ip-
ſa nõ eſt rõ cognoſcẽdi ſynceram veritatem in aliis ſub ratione alicuiꝰ generalis attributi dei:qua
le a nobis cognoſcibile eſt in hac vita,vt infra videbitur.Sed vt eſt ipſa diuina ſubſtãtia & ars ĩcrea
ta in ſuo eſſe particulari:quæ vt obiectum ſine lumine glorię in vita futura vel ſpecialis gratię in p̃
ſenti a mente humana videri non poteſt,vt dictum eſt ſupra.Hac aũt luce in hac vita non ſolum

a bonis: ſed etiã a malis multę veritates ſyncerę videnť.ſecũdũ ꝙ dicit Aug.ix.de Tri.Impii cogi-
tant æternitatẽ,& multa recte reprehẽdũt,recteq; laudãt in hoĩm moribꝰ,quibus tandẽ regulis ea
iudicant niſi in q̃bus vidẽt queãdmodũ q̃ſq; viuere debeat,etiã ſi nõ ipſi eo modo viuãt?vbi ſcriptę
ſunt niſi in libro lucis ęternę &c.Frequẽter etiã veritatẽ vidẽt in ea mali quã nõ poſſũt videre boni
vt dictũ eſt ſupra in q̃ſtione ꝓxima.Ipſe etiã diabolꝰ ſi q̃d veritatis ſyncerę videt,in ipſa videt.ſecũ
dum ꝙ dicit Aug.de ſer.dñi in monte.Voce dei (inquit) audiuit qđ voce veritatis ſcriptę intꝰ in
mente ſua verum aliquid cogitauit. ¶Vt aũt ex modo illuſtrationis videamus quomodo ars diui B
na quę eſt ipſa dei eſſentia in ſuo eſſe particulari poſſit eſſe ratio cognoſcendi & videndi alia:& tñ
ipſa nec cognoſcať nec videatur, conſiderandũ eſt in ſimili de viſione oculi corporalis. In ipſo eñ
ad cõpletionẽ actus videndi quo lux illuſtrat ad videndũ aliud a ſe, vt coloratũ,tria requiruntur
ex parte obiecti quod in nobis operať actũ videndi:quibus in actu noſtro ſyncerã veritatem intelli
gendi ex parte dei operantis ipſum in nobis,reſpõdent alia tria.Similitudinẽ eñ & proportionem
habẽt adinuicẽ hęc tria,videns,viſibile,& quo videmus,in ſenſu & in intellectu, ſecundũ ꝙ dicit
Aug.primo ſoli.Diſciplinarũ queq; certiſſima talia ſunt qualia illa q̃ ſole illuſtrãtur vt videri poſ-
ſint: veluti eſt terra,& terrena oĩa.Deus autẽ ipſe eſt qui illuſtrat. Ego aũt ratio ſum in mẽtibꝰ,vt
in oculis eſt aſpectus.Primũ illorum quę requirũtur in viſu corporali eſt lux illuminans organum
ad acuendũ.Secundũ eſt ſpecies coloris immutans eum ad intuendum. Tertium figuratio deter-
minãs eum ad diſcernendũ.Primum operať lux:quia in organo tenebroſo virtus viſiua iacet qua
ſi obtuſa,& niſi iſte actus lucis in oculo præcederet nunq̃ color ſuo actu ſpeciem ſuam immittẽdo
oculo ipm̃ immutaret:nec vis viſiua aliq̃d cõciperet,etiã ſi ſine luce ſpecies coloris ĩ organũ ſe dif-
funderet.vt ſecundum hoc intelligamꝰ qđ dicit Philoſophus.ii.de aĩa.Color eſt motiuum viſus ſe
cundũ actum lucidi.¶Sed hic eſt intelligendũ:ꝙ lux poteſt ſe diffundere in oculo a corpore lumi C
noſo dupliciter. Vno modo aſpectu directo.ſic non ſolũ illuminat ad videndũ alia a ſe:ſed ad ſeipm̃
videndũ & diſcernendũ etiã immutat.Alio modo ſe poteſt diffundere aſpectu obliquo,primo dire
cto aſpectu ſuper viſibilem colorẽ,ſecundo cũ colore ad viſum.ſic autẽ ſolum ad videndũ & mani
feſtandũ alia a ſe illuminat.Si eĩ eẽt mediũ illuminatũ, & nullũ in directo aſpectu ad oculum eſſet
obſtaculũ qđ viſum in ſe terminaret, & ſua luce aut colore immutaret, vt ſi mediũ illuminatum
eſſet infinitũ,viſus quaſi ſeſe erigẽdo circũquaq; ſe diuerteret q̃rẽdo circũquaq; ſi forte occurreret
aliquid qđ ĩtueri poſſet. Sicut modo ſpecies coloris diffuſa per totũ medium a corpore colorato a
quolibet puncto medii facit ſe in viſum,& tñ non immutat ad intuendũ ſe niſi vt ꝓcedit directo
aſpectu a ſuperficie corporis colorati,in quo color habet eſſe terminatũ quo eſt per ſe viſibile: non
autẽ in aliquo pũcto medii.Hoc ergo eſt ſcđm qđ requiritur ad perfectum actum videndi ſpecies
ſecundũ rectũ aſpectum diffuſa a per ſe viſibili immutans ad intuendũ. Quia tñ primo & per ſe
viſibile ſicut lux aut color,ratiõe qua lux aut color eſt nõ determinat diſpoſitionẽ rei viſę, qua di
ſtiguiť & diſtĩcte cognoſciť vnũ coloratũ eſſe differẽs & diuerſum ab alio:ſed hoc facit ſolũ chara
cter figurę corpis colorati: quẽ ſecũ defert color tã q̃ ſimilitudinem & imaginẽ rei viſę:ſimilitudi-
nẽ ratione coloris:imaginẽ rõne characteris:& characterizat viſum ꝑfecta ſĩlitudine & imagine rei
viſę:Hoc ergo eſt tertium qđ requiriť ad perfectum actum vidẽdi,tranſfiguratio determinans ad D
diſcernendum.¶His tribus reſpondent tria in viſione intellectuali ex parte dei : qui eſt ratio ope-
rans actum intelligendi.Primo enim eſt lux ſpiritualis oculum mentis illuminans ad viſum eius
acuendũ.Io.i.Erat lux vera quæ illu.o.ho.ve.in h.mundum.Secundo eſt forma ſiue ſpecies immu
tans eũ ad intuendũ.ꝓpter qđ diciť de ſpiritu & aĩa.c.viii.Aĩa nulla interpoſita natura ab ipſa veri
tate formať.Tertio eſt figura ſiue character cõfigurans eũ ad diſcernendũ.Eſt eñ ars quędã omni
potentis dei plena oĩm rationũ viuentiũ.vt dicit Aug.vi.de Tri.c.vlti. & ideo diciť Io.i.Qđ factũ
eſt in ipſo vita erat.Sũt eñ illę rationes tanq̃ omniũ figurationũ in naturis rerũ characteres & exẽ
plaria ꝑfectiſſima & cõfiguratiões expſſiſſimę.& eſt ipſa diuina eſſẽtia reſpectu ĩtelligibilis viſionis
in oculo mẽtis:ſicut illa tria reſpectu corpalis viſiõis in oculo corpis,ꝑter hoc ꝙ ip̃a diuĩa natura q̃
intima eſt omni rei,hæc oĩa facit nõ menti vt diſpoſitio eius inhęrendo, ſicut inhærent ſpecies lu-
cis,ſpecies coloris,ſpecies figurę oculo corpis:ſed ipſi intime illabẽdo.ſecũdũ ꝙ diciť de Eccl. Dog.
Illabi illi ſoli poſſibile eſt q creauit.Et facit ibi intima eius p̃ſentia ad viſum intellectꝰ aſſiſtẽdo ei q̃
faciũt ſpecies viſibiliũ in oculo corpis vel ſpecies ĩtelligibiles in oculo mẽtis ei inhęrẽdo.vnde dicit
Aug.ii.de li.ar.Trãſcẽde aĩm vt verũ ſempiternũ videas:iã tibi de ipſa ĩteriori ſede fulgebit,& de
ipſo ſecretario veritatis.Et ꝓpter iſta tria diciť deꝰ a ſctĩs aliq̃ñ ratio ĩtelligẽdi vt lux:aliq̃ñ vt ſpẽs
ſiue forma:aliq̃ñ vero vt exẽplar ſiue idea vel regula.Sed tñ in qualibet intellectuali cognitiõe ꝑfe
cta eſt ratio ĩtelligẽdi ſecũdũ hęc tria,& ſecũdũ illa tria q̃ ponit Aug.i.ſoli.cũ dicit. Nõ eſt habere

oculos ſanos qđ aſpicere: aut idē hoc eſt aſpicere qđ videre.ergo anima tribus quibuſdā rebꝰ opus
eſt vt oculos ſanos habeat quibus iam vti poſſit,vt aſpiciat,vt videat. quæ quidē tria ratio viden
di q̄ deus eſt,faciat in oculo mentis diuerſimode ſecūdū illa tria.Eſt em̄ primo ratio cognitiōis vt
lux,mētē ſolūmodo illuſtrādo:vt ad ītuēdū ſyncerā veritatē rei acuat̄:nō vt eā ītueat̄ & iā videat.
Deꝰ enim vt lux in mēte non facit niſi illuminādo qđ oculū mētis a nebulis prauarū affectionū &
fumo phantaſmatum purget:& quaſi ſpiritualem ſanitatem ei tribuat contra languorē cęcitatis
a dictis affectiōibus & phantaſmatibus quæ paſſus fuerat:& ad modū quo lux materialis tenebras
purgat in aere vel oculo corporis:in quibus etiam oculus diu perſiſtens languorem contrahit cu
iuſdam cęcitatis.Hinc Auguſtinus dicit.xi.de ciui.dei cap.x.Non incōuenienter dicit̄ ſic illumina
ri anima luce incorporea ſimplicis ſapientiæ dei:ſicut illuminat̄ aeris corpus luce corporea:& ſi-
cut tenebreſcit aer iſte deſertus luce:ita tenebreſcere animam luce ſapientiæ priuatā. Vnde ſuper
illud Thre.vlt.Conuerte nos & conuertemur.dicit gloſ.Eſt quoddam velamē ſenſibꝰ noſtris obie-
ctum qđ niſi illuminatione dei fuerit remotum conuerti non valemus:& eius remotio eſt cuiuſdā
E ſanitatis reſtitutio.ſm ꝙ Aug. dicit.i.ſol.Oculi ſani mens eſt ab om̄i labe corporis pura.Nihil em̄
(vt dicit conſequenter)plus noui q̄ iſta ſenſibilia eſſe fugienda:cauendumq; magnopere eſt dum
hoc corpus agimus:ne quo eorum viſco pennę noſtræ impediantur:quibꝰ integris perfectiſq; opus
eſt,vt ad illam lucem ab his tenebris euolemus.Interim autem vt dicitur ibidem,pro ſua quiſq; ſa
nitate ac firmitate comprehendit illud ſingulare & verum lumen:& hoc differēter ſecundū ꝙ de
terminat. Quorundam enim oculi mentis ita ſani & rigidi ſunt, vt ad illud lumen immediate ſe
conuertant qui per ſe vera in illa luce vident : & non doctrina,ſed ſola fortaſſe admonitione indi
gent.Aliorum autem ſunt qui non ad illud lumen immediate ſe cōuertere poſſunt : ſed ad lumē
in ſpecie aliqua creaturæ:qui debent paulatim manuduci & ſerenari, vt in illud lumē aſpicere va
leant.Sicut declarat in luce corporali ꝙ quorūdam oculi ſunt ita ſani & rigidi,vt eos ſine vlla tre-
pidatione in ipſum ſolem conuertāt:quē alii videre non poſſunt:ſed vehementer fulgore feriūtur:
& eo non viſo in tenebras cum delectatiōe redeāt.Et ideo prius exercendi ſunt:primo videndo nō
lucētia per ſe,ſed luce illuſtrata,vt lapides & ligna:deīde fulgētia,vt aurū & argētū:deīde ignē:de
inde lumen:deīde fulgur aurorę. Vnde Plato qui ſecūdum Auguſt.xiii.de trinita.poſuit animas
vixiſſe ante corpora:& liberam idearū lucē ꝑcepiſſe:poſuit ꝙ animę nube corporis obumbratę prio
nullam habuerūt ſyncerę veritatis cognitionē in idearū luce:ſed ſolū phantaſticā in luce creaturę.
Sed ꝙ abſtractione a ſenſibus corꝑis magis ac magis depurarent̄:& veritate ſyncera in idearū lu-
ce illuſtrarentur quaſi reminiſcendo ſub nube corporis oblita.Ita ꝙ in nuda luce idearum quæ eſt
diuina eſſentia , veritates rerum videre non poterunt : niſi totaliter a corpore & ſenſibus corpo-
ris vel per mortem vel per raptum fuerint abſtractę.Vñ dicit Auguſtinꝰ.i.ſol.ꝙ illa lux ſe oſtēde-
re dedignatur in hac cauea incluſis : vt iſta vel effracta vel diſſoluta poſſint in auras ſuas euade-
re.Et eſt aduertendum ꝙ lux iſta quando illuminat mentem directo aſpectu,tunc illuminat ad vi
dendum tanq̄ obiectum ipſam diuinam eſſentiam quę ipā eſt:qđ modo in vita iſta facere non pōt:
quia infirma mens non valet in directū huius lucis fulgorem aciem mentis figere.ſecundum ꝙ di-
cit Auguſt.i.de trini.cap.ii.Eſt acies mentis noſtræ inualida:nec in tam excellenti luce figitur niſi
ꝑ virtutē fidei nutrita vegetet̄,vt ad perceptionē incōmutabilis veritatis imbecillem mētem obſer
uata pietas ſanet.Sed hęc ſanitas niſi vinculo corporis ſolutę fuerint eis aduenire non poterat.ſm
ꝙ dicit in epiſtola ad Italicā.vñ ſumptū erat argumētū vltimū.Cū venerit dñs & illumīabit abſcō
dita tenebrarum:& manifeſtabit cogitationes cordis:lux ipſa qua illuminabunt̄ hęc omnia qualis
aut quanta ſit quis lingua proferat?quis ſaltem infirma mēte contingat?ꝑfecto lux deus eſt.Erit er
F go tunc mēs idonea quæ illam lucem videat quę nūc nondū eſt.¶Quando vero lux iſta illuminat
quaſi obliquo aſpectu a ſuo fonte,tunc illuminat ad videndum alia a ſe.Sicut lux obliquata a ſole
in medio illuminat ad vidēdū alia a ſole nō ipm ſolē.Et ideo ſicut lux iſta ſolis materialis non illu
minat oculū ad vidēdū ſe niſi ī recto aſpectu,ſed alia tm̄:Sic diuīa lux cū q̄ſi obliquo aſpectu illumi
nat,ſolū illuminat ad vidēdū alia a ſe:ſeipſam aūt nequaq̄ . Sic autē illuminat ſcđm cōmunē huiꝰ
vitę ſtatū ad cognoſcēdū ſyncerā veritatē rerū prio diffundēdo ſe ſuꝑ ſpecies rerū,& ab illis ī mētē
ad formādū ī ipō itellectu ꝑfectū cōceptū de re ipā:ad modū q̄ lux corꝑalis prio diffūdit ſe ſuꝑ co
lorē ad īformādū viſū ꝑfectū oculi.Et ita ſicut color ē motiuū viſus:ſm actū lucidi corꝑalis:ſic res
q̄libet itelligibilis ꝑ ſuā ſpeciē eſt motiuū viſus mētis ad ſyncerę veritat̄ cognitionē ſm actū luci-
di ſpūalis.Debet aūt ad ꝓpoſitū iſta ſilitudo ſufficere:qa vt dicit Aug.i.ſol.ca.xxi.lux q̄dā ē iuiſibi
lis & incōpħēſibilis mētiū.lux iſta vulgaris nos doceat quō illa ſe habeat.Sic ergo īquātū deꝰ eſt rō
vidēdi & itelligēdi ſub rōne lucis illumināt̄ ſolū ad vidēdū alia a ſe,nullo mō hic a nobis cognoſcit̄

aut videtur:quia ſolum eſt ratio videndi:nullo autem modo obiectū viſus.Secundo modo deꝰ eſt
ratio cognitionis vt forma & ſpecies mentem immutans ad intuendū. ſecundū ꝙ dicit Aug.ii.de
libero arb.Anima quadā forma incommutabili deſuꝑ pręſidente & interius manente format̄:q̄ vt
forma ē,imprimit ꝑ modū indiſtinctę cognitionis:ad modum quo ſpecies coloris apud viſum quæ
imprimit formā ſine figurę determinatione.vnde nullā diſtinctā cognitionē facit de re.Et quia in
tali notitia ad hoc eſt ſolum vt ratio diſponens & formans indiſtinctos conceptus mentis ad co-
gnoſcendū rerum veritates,non vt obiectum cognitū:ideo ad hoc nō ſolū non cognoſcit̄ cognitio
ne diſtinctiua:ſed nec ſimplici notitia.Tertio modo eſt ratio cognitionis vt exēplar atq; character
transfigurans mentem ad diſtincte intelligēdum:& hoc ratione æternarum regularū in diuina ar
te contentarū quę conditiōes rerū oēs & circunſtantias exēplant tanq̄ figuræ exemplares om̄es an
gulos & ſinꝰ earū īdicātes: ī quibus expreſſa rei veritas cōtinet̄:quā res ipſa in ſe cōtinet hñdo qc
qd de ipſa ſuū exēplar repſentat:q̄ ītātū falſa eēt īquātū ab illa deficeret.ſicut imago dr̄ falſa īquātū
deficit ab imitatiōe ſui exēplaris. Et ꝓpter hoc ꝓxima & ꝑfecta rō cognoſcēdi ſyncerā veritatē de
re quacūq; ꝑfecta diſtincta atq; determinata cognitione eſt diuina eſſentia inquātū eſt ars ſiue exē
plar rerum imprimens ipſi menti verbum ſimillimū veritati rei extra, per hoc ꝙ ipſa continēs eſt
in ſe ideas & regulas ęternas expreſſiuas omniū rerū ſimilitudines:quas imprimit cōceptibus mē-
tis:per qđ etiam ſigillat & characterizat ipſam mentem imagine ſua & expreſſiua.Sicut anulus cæ
ram:quæ non migrando:ſed tanq̄ imprimendo transfertur,vt dictum eſt.Si em̄ verbum veritatis
in mente de re quacūq; ē formata cogitatio ab ea re quā ſcimus,vt dicit̄.xi.de trinita.cap.ix.& ve-
ritas eſt adęquatio rei & intellectus: verbum perfectum veritatis debet eſſe formata cogitatio ſe-
cundum ſupremam & perfectam ſimilitudinem ad ipſam rem quæ non poteſt eſſe niſi exemplar
illud ęternum qđ perfectam & exꝑſſiſſimam ſimilitudinem rei in ſe continet : nulla ex parte diſ-
ſimilem,vt dicit Auguſt.in fine de vera reli.quia plena eſt omnium rationum viuentiū:& ideo ex
preſſiſſima omniū ſimilitudo,ad quā om̄e qđ eſt tanq̄ ſimile a ſimili productū eſt:ad cuius imagi-
nem & imitationem habet quicquid in ea veritatis eſt.Propter qđ dicit Auguſt.ix.de trini.c.vii.
In illa ęterna veritate viſu mentis conſpicimꝰ,atq; inde conceptam rerum veracem notitiā tanq̄
verbum apud nos habemꝰ qđ dicēdo intus gignimus nec a nobis naſcendo diſcedit.Et nota ꝙ li-
cet talem cōceptum ꝑfectę ſimilitudinis in mente format ſolūmodo diuinū exemplar:qđ eſt cauſa
rei:cum hoc tñ ad cōceptus formationē neceſſariū eſt exemplar acceptum a re:vt eſt ſpecies & for
ma rei a phātaſmate accepta in mēte.ſine illa em̄ nihil de re q̄cūq; concipere pōt intellectꝰ nī in ta
li ſtatu vitę in quali ſumus.Sine forma enim & ſpecie generali habita de re non poteſt habere ge-
neralem de ea notitiam : ſine forma ſpeciali non poteſt habere notitiam ſpecialem : & ſine for-
ma particulari vel ſpeciali particularibus conditionibus determinatam non poteſt habere noti-
tiam particularem: quā exemplar æternum debet illuſtrare:& cum ea in conceptu mentis ad ve-
ritatem ſynceram percipiēdā impſſionem facere. Sicut lux corporalis illuſtrando colores cum eis
facit impreſſionem ad informandum viſum.Vt ſic verbum qđ nō eſt ſimillimū neq; ſyncerę veri-
tatis ſiue etiā veritatis ſimpliciter expreſſiuum formatum a ſola ſpecie & exemplari accepto a re.
ſi tñ ad illud exēplar ſine adiutorio & impſſiōe exēplaris æterni verbū aliqđ poterit formari:fiat ſi
millimū & ſyncerę veritatis:& etiā veritatis ſimpliciter expreſſiuū ſolum ab exemplari ęterno.vn
de de Moyſe cuius nullam habemus notitiā particularem per ſpeciē ab ipō abſtractam nullum ve
ritatis verbum ad ipſum cognoſcendum poteſt in nobis formari:& cum Petrus vidit eum in trāſ
figuratione,ex ſola ſpecie recepta ab ipſo neſciuiſſet quia Moyſes fuiſſet,niſi ſpecialem de eo reue-
lationem habuiſſet.¶Ad videndū ergo formationem talis verbi in nobis & mentis informationē
ad cognitionē ſyncerę veritatis: Sciendū eſt ꝙ duplex ſpecies & exemplar rei debet interius luce G
re in mente tanq̄ ratio & principium cognoſcendi rem.Vna ſpecies accepta a re quæ diſponit mē
tē ad cognitionē ipſi inhęrendo.Altera vero eſt quę eſt cauſa rei quę non diſponit mentem ad co-
gnitionem ei inhęrendo,ſed ei illabendo pſentia,& maiori q̄ inhærendo in ea lucendo. Iſtis ſiqui-
dem duabus ſpeciebus exemplaribus in mente cōcurrentibꝰ, et ex duabus cōfecta vna rōne ad in
telligendū rem cuius ſunt exemplar mens concipiat verbum veritatis ꝑfecte informatę,ad ꝑfectā
aſſimulationē veritatis q̄ eſt in re ī nullo diſcōuenientis,vt ad modū quo pria veritas ſigillauit rē
veritate quā habet in eſſendo,ſigillet etiā mentē ipſam veritate quā habet in eam cognoſcēdo : vt
eadem idea veritatis qua habet res ſuam veritatē in ſe,habeat de ea veritatē ipſa anima, vt ſic ſit
expreſſa ſimilitudo verbi ad rem ipſam:& vtriuſq; ad eius exemplar primum ſicut eſt expreſſa ſi
militudo duarū imaginum in diuerſis cęris ab eodē ſigillo & īter ſe:& vtriuſq; ad exēplar commu
ne in ipſo ſigillo. Et ſunt in conceptu huius verbi duo conſideranda, vt perfecte diſcernamus

quid agat in ea exemplar temporale,& quid exemplar æternum.Eſt enim in eo conſiderare aliqd materiale & incompletum,& aliquid formale & completum:vt illud incompletum fiat perfectum & completū.ex exēplari eñ accepto a re habet qđ materiale eſt in ipſo:& incōpletā ſimilitudinem ad veritatē rei:ſicut ipm̄ ē ſilitudo rei icōpleta:ꝑ quā ex puris naturalib⁹ mēs nata ē cōcipere veritatem rei incompletam.Si tamen ad hoc poſſit ex ſe ſine exemplari æterno, vt dictum eſt ſupra in quæſtione proxima. Ex exemplari autem æterno recipit complementum & informationem perfectam vt ſit verbum expreſſę ſimilitudinis ad rem extra:ſicut ipſa ſpecies æterni exemplaris per illius ideam propriam eſt perfectiſſima ſimilitudo ad quā res ipſa eſt ꝓducta:& ꝑ quā ſolummodo habet de re in mēte vel ſimpliciter vel ſyncera veritas & infallibilis ſcientia.Et cum tale verbum perfectę veritatis formatum fuerit in anima,eſt ibi conſiderare tres veritates ſibi correſpondentes.Primo veritatē exēplaris diuini.Secūdo veritatē rei ꝓductę ab illa.Tertio veritatem in cōceptu mentis ab vtraꝗ expreſſam:quæ ē tanꝗ conformitas vtriuſꝗ & ex vtriuſꝗ ratiōe concepta & menti impreſſa:qua mens formaliter vera nominatur. Quantum enim eſt ex parte rei extra ratio conceptus illius eſt ſpecies eius apud animam:quantum vero ex parte dei, ratio eius eſt exemplar ęternum lucens in eius intelligētia.Et quia iſta ſpecies accepta a re eſt imperfecta ratio conceptus dicti verbi:lux vero dei eſt pfecta ratio eius,vt dictū eſt:Ideo dicit Auguſt.i.lib.de libero arbitrio,ꝙ ī cognitiōe veritatis rerum veritas æterna exteri⁹ admonet interius docet: de illa nullus iudicat:ſine illa nullus recte iudicat.Admonet qdem per ſpeciē acceptam a re quā ad ſuā ſilitudinem produxit.ſecundum ꝙ dicit ibidem libro ſecundo.O ſuauiſſima lux purgatę mentis ſapiētia non ceſſas innuere nobis quæ & quanta ſis:& nutus tui ſunt omne creaturarum genus. Docet autem per illam ſimilitudinem eandem qua rem ipſam produxit,vt diſpoſitio cuiuſlibet rei in eē ſit ſua diſpoſitio in veritate & cognitione.Vnde patet ꝙ peccant qui ponunt ꝙ prima pricipia & regulę ſpeculabilium ſunt impreſſiones quædam a regulis veritatis æternæ:& cum hoc non ponunt aliquam aliam impreſſionem fieri aut informationem in noſtris conceptibus a luce æterna: ꝗ illam ſolam quæ fit a ſpecie a re accepta adiutorio lucis naturalis ingenitæ.niſi enim conceptus noſtri a luce æterna aſſiſtente nobis formarentur,informes manerēt nec veritatem vel ſimpliciter vel ſynceram continerent,vt dictum eſt.Nec potens eſt lumen naturalis rationis vt ad ipſam concipiendam illuminare ſufficiat,niſi lumen æternum ipſum accendat.Et ideo Auguſtinus docens inquirere notitiam ſyncerę veritatis dicit de vera reli. Noli foras ire:in teipſum redi:ratiocinantem animam tranſcende.illuc ergo tende:vnde ipſum lumen rationis accenditur.Vnde nec bene dicunt ꝙ Auguſtinus intendit videri in regulis æternis illa quæ videntur in illis principiis vt a luce tamen æterna non impreſſis.

H
Ad arg.i. ī oppoſitū ¶Ad primum in oppoſitum ꝙ in illa arte qua temporalia facta ſunt formam ſecundum quā ſumus mente cōſpicimus:Dicendū ꝙ in illa arte tāꝗ in ratione conſpiciendi illam formā conſpicimus non in ſe,ſed in imagine ſua quā verbo mentis noſtræ imprimit:qđ nos conſpicim⁹.& hoc eſt qđ dicit Auguſt.ix.de trini.ca.ix.Cum deum nouimus fit aliqua dei ſimilitudo in

Ad ſcđm. nobis:inferior tamen qa in inferiori natura. ¶Per idē dicendū ad ſecundū ꝙ menti conceſſum eſt illā artē videre in eo qđ ab illa impreſſum eſt.Sicut ſigillum videt in imagine ſua impreſſa ī cęra.

I
Ad tertiū ¶Ad tertiū dicendū ꝙ lumē materiale mōſtrat ſe tam ex recto aſpectu a corpore luminoſo ꝗ aſpectu reflexo ab illo, recte tamen directo ab obſtaculo obiecto vtroꝗ modo per quandam neceſſitatem naturę & ideo monſtrando alia in eo ꝙ eſt ratio vidēdi ea nō poteſt ſe occultare quin etiā mōſtret ſe in ratione obiecti.Sed lux diuina non monſtrat ſe niſi voluntarie qñ vult:& qbus vult: & ideo bñ poteſt eſſe ratio videndi alia:licet nō monſtret ſe.& ꝙ non mōſtrat ſe nō eſt ex defectu ſuo

Ad q̄rtū. quin poſſit ſe ſumme mōſtrare.Sed nō vult ſe monſtrare niſi diſpoſitis.¶Per idem patet ad quartū

K ꝙ non eſt omnino ſimile de iſta duplici luce.¶Ad quintū ꝙ illam lucem cernimus ſimplici mentis

Ad qntū. intuitu:Dicēdū vt dictū ē ꝙ cernim⁹ nō in ſe ſed ī impreſſo ab ipa.vel dicēdū ad hoc & ad oīa alia cōſilia:ꝙ cernere ſumit hic large ꝓ intellectu attigere quocūꝗ modo ſiue vt obiectū cognitū ſiue vt rōnē cognoſcēdi.& verū eſt ſm dicta ꝙ vidēdo alia ꝑ iſtā lucē ipam attigim⁹ vt rōnē cognoſcē

L di.qđ appellatur hic cernere ſimplici mētis ītuitu & cōſpici et cognoſci extēdēdo hmōi noīa.¶Ad

Ad ſextū. ſextum ꝙ lumen hoc tam certū nobis eſt:ꝗ reliqua certa facit:Dicēdū ꝙ verum eſt:ſed alio & alio mō:qa alia facit nobis certa cognoſcēdo ea ī ꝓpria natura:ſeipm̄ facit nobis certū cognoſcēdo ipm̄ in verbo cognito ipſo ab ipſo.Qđ innuit ꝑ hoc qđ adiūgit ī eadē auctoritate q̄ſi exponēdo quō fecit ſe certū:cū ſubdit.Si autem aliqs ſplēdor ī nobis eſt q vera ſapiētia dicit, quātūcūꝗ ei⁹ ꝑ ſpeculū & ī ęnigmate cape poſſum⁹,oportet eā & ab oīb⁹ corpib⁹ & ab oīb⁹ corporū ſilitudib⁹ ſegregem⁹.

Illa aūt eius certitudo in verbo impreſſo ab ipſa,reuera eſt ſpeculum & ænigma & ita cognitio in ipſo eſt cognitio in ſpeculo & in ænigmate.

A
Queſt.iiii. Arg.i. CIrca quartum arguitur ꝙ ſcire conuenit homini a natura. Primo ſic.potentia naturalis naturaliter poteſt in ſuam operationem:quia qualis eſt potētia talis debet eſſe actus reſpōdēs ei:cū potētiæ determinent per actus. ſecundo de aīa. Potentia cognitiua in homine eſt potentia naturalis:cuius operatio eſt ſcire & in

Secundū. telligere.ergo &c.¶Secundo ſic.natura non deficit in neceſſariis. ſecundo de generatione.Scientia homini neceſſaria eſt ad regimen vitę & ad finem eius q eſt beatitudo.ſm Philoſophum.x.Ethi.ergo natura non deficit homini ad actū ſciē

Tertium. di.Sed homo poteſt naturaliter id in quo natura non deficit ei.ergo &c. ¶Tertio ſic.quanto virt⁹ ſuperior eſt & perfectior,tanto perfectius poteſt in ſuam operationem. vis cognitiua intellectiua perfectior eſt & ſuperior ꝗ ſenſitiua:ſenſitiua autem poteſt per ſe ſine omni acquiſitione naturaliter in ſuam operationem ſentiendi.ergo multo fortius intellectiua in ſuam operationem ſciendi & intelligendi.cum perfectius ſit ſcire & intelligere ſtatim ſine inquiſitione ꝗ per inquiſitionem.

Quartū. ¶Quarto ſic.quanto aliquid eſt ſuperius in natura,tanto paucioribus acquirit ſuam perfectionē. Secundum ꝙ orbis primus bonitatem ſuā perfectā acquirit vnico motu ſimplici:quā orbes inferiores acquirūt pluribus motib⁹.ſm Phm̄.ii.de cæ.& mun.Cognitio intellectiua ſupior eſt ſenſitiua: & illa vno actu ſimplicis intuitionis perficitur in ſuo actu ſentēdi.ergo & ītellectiua mlto forti⁹ in ſuo actu ſciēdi & ītelligēdi.ſed hoc nō eſt niſi ſciēdo & intelligēdo naturaliter ſine inqſitiōe.er

Quintū. go &c.¶Quinto ſic.puer gradatim & artificioſe īterrogat⁹ tanꝗ peritiſſimus diſciplinę,reſpōdet ad omnia interrogata geometræ: vt dicit Auguſt auctoritate Platonis.xii.de trini.hoc autem nō

Sextum. poſſet facere niſi naturaliter habendo illius artis peritiam.ergo &c.¶Sexto ſic.in animali perfectiori perfectior debet eſſe natura:quia in perfectione ſibi naturalium conſiſtit perfectio rei naturalis. Sed homo eſt animal perfectius cæteris:quia habet qđ habet omne aliud animal,& ampli⁹:& oīne animal aliud ex perfectione naturæ ſuæ habet ſciētiam naturalem neceſſariam ſibi in regimine vitę,vt apes formicę & araneę & cętera huiuſmodi.ergo & hō ex perfectione ſuæ naturæ debet habere naturaliter ſcientiam ſibi neceſſariam ad regimē vitæ ſuæ. talis eſt omnis ſcientia ſibi debita

Septimū. ergo oēm hmōi ſcientiā debet habere a natura ſine inqſitiōe.¶Septio ſic.illud agit hō naturaliter qđ agit ſolo ductu naturæ.ſcire & ītelligere agit hō ſolo ductu naturæ.i.naturalis rōnis:ergo hō

Octauum naturaliter ſcit & ītelligit.¶Octauo ſic.q naturaliter trāſit ꝑ viā aliquā,naturaliter ꝑuenit ad terminū vię.Via deducēs ad ſciēdū ſyllogiſm⁹ eſt.Maxīe via ſyllogiſmi hō vadit naturaliter in oīb⁹ ſuis operationibus.ſecundum ꝙ probatur in perſpectiua ꝙ puer naturaliter habet artem ſyllogizandi: eo ꝙ demonſtrato ei pomo pulchriori & minus pulchro intelligit naturaliter ꝙ pulchrius inquantum huiuſmodi melius eſt & magis eligendum & videns de duob⁹ pomis qđ alterum eſt pulchrius quaſi cōcludēdo accipit pulchri⁹ & dimittit minus pulchrū.ergo homo naturaliter ve

In oppoſitum.i. nit in actum ſciendi hoc autem eſt ſcire a natura non ab inquiſitione.ergo &c.¶Oppoſitū arguitur primo ſic.ad illud quod cōuenit homini a natura, non indigemus ſtudio & tempore:quia natura non deliberat ad habendam ſcientiam:ſed ad ſcire indigemus ſtudio & tempore. ſecūdum ꝙ dicit ſecundo Ethi.de virtute intellectuali:ꝙ plurimum ex doctrina habet generationē & augmētum:ideoꝗ experimento indiget & tēpore:quo ſcilicet ſtudio inſiſtentes habitum acquirim⁹ quo ſcimus & intelligimus,ſecundum ꝙ dicit Phus.vii.Ethi. Primum diſcētes complectuntur quidē ſermones: ſciunt autem nequaꝗ. oportet enim cōnaſci.i.velut naturam fieri habitum: & ſic intel

Secundū. ligere ſecundum Commen.hoc autem tempore indiget.ergo &c. ¶Secūdo ſic.qđ alicui ſpecie conuenit a natura, æqualiter inuenitur in omnib⁹ eius indiuiduis,vt in hominib⁹ eſſe riſibile. Sed ſci

B
Reſolutio re non inuenitur æqualiter in oīb⁹ hoīb⁹.ergo &c.¶Difficultas contingēs in hac quæſtione circa ſcientiam qualiter conueniat hominibus, contingit in omnibus formis exiſtentibus in ſubiecto, quarum actus qñꝗ nobis manifeſtat & quandoꝗ non:cuiuſmodi ſunt formæ materiales & perfectiones materiæ & formæ omnes quæ ſunt habitus & perfectiones potentiarū animę: vt ſunt ſciētiæ & virtutes. In eſſe enim & fieri iſtarum formarum in materia & ſubiecto ab antiquo triplex ſolebat eſſe opinio. Prima opinio erat ponentium omnes huiuſmodi formas aduenire proprio ſubiecto perfectibili,totaliter ab extrinſeco vt ab alicuius ſubſtantiæ ſeparatæ influentia:quā vocabāt datorem formarum quantum ad habitus ſcientiarum & virtutum.Et iſti erāt bipertiti. Antiquiores vt Platonici ponebant animas prius ſeparatas ꝗ corporibus vnitas: & ibi ex impreſſione idearū hēre habit⁹ ſciētiarū & virtutū,& ſecū illos deferre in vniōe ſua cū corpe: ſed ex corpis vmbratiōe īpediri ab vſu eorꝫ:& ea tradere obliuioni quo ad vſum & actū ſciēdi in pticulari, retinēdo

tamen habitus omnes ſciendi in particulari: ſed vſum & actum ſciendi ſolum in vniuerſali.ſecun-
dum ꝙ dicit Boethius in ſuo metro in pſona animæ dicẽtis.Cum mentem cernerem altã ſingula
noui.Nunc membrorum cõdita nube ſũmã retinui:ſingula perdidi.Et tunc poſtmodum ponebãt
animam per vſum & exercitium eius in corpore amouere illud impedimentum.Sicut faciunt in
recordatiuis poſiti volentes memorari eorum quorum erant obliti.Et per hunc modũ poſuit Pla-
to in Mennone ꝙ ſcire vel addiſcere nihil aliud erat q̃ reminiſci. ſecundum ꝙ recitat Philoſo-
phus in principio poſter.diſputans in hoc contra Platonem. Sicut etiam facit Auguſtinus.xii.de
trini.ca.vlti.vbi dicit ſic.Plato ille philoſophus nobilis perſuadere conatus eſt vixiſſe animas homi
nũ anteq̃ corpora generarentur: & hinc eſſe ꝙ ea quæ diſcuntur reminiſcantur potius cognita
C q̃ cognoſcantur noua.¶Poſteriores autem multo vt Auicen.& Arabes, ponentes intellectum ho-
minis non fuiſſe vnq̃ niſi corpori coniunctum & in corpore exiſtentem,poſuerunt ipſum ex pticipa
tione influentię intellectiuæ ſeparatæ ſibi de proximo in ordine naturę coniũctæ recipere habitus
ſcientiarum & virtutum: & ꝙ impedimento huic receptiõi nõ erat niſi quædã obnubilatio in aĩa
a corpore:& ꝙ tale impedimentũ oportebat amoueri ſtudio & exercitio noſtro.Vñ dicebãt ꝙ oĩs
actio noſtra ad acquiſitionem ſcientiarum & virtutum in nobis non eſt niſi pparatio q̃dã in ſuſce
ptibili ad formę ſuſceptionem,& amotio contrarii impedientis eius impreſſionẽ: vt omnino ppara
to ſuſceptibili & amoto impedimento actio intelligentiæ ſit influere in animas noſtras habitus ſciẽ
tiales & morales.Et tã iſti q̃ pcedentes cõiter ſentiebãt circa formas naturales ꝙ agẽs naturale nõ
agit niſi ppar ãdo materiã ad formæ ſuſceptionẽ:ad modũ quo agricola parat agrũ ad ſuſceptionẽ
ſeminis & ꝓcreationẽ fructꝰ:& ꝙ materia pparata actio ĩprimẽdi ſciẽtiã & intellectũ erat ideę ſm
Platonẽ, intelligentiæ ſcd̃m Auicen.& ſimiliter quo ad impreſſionẽ virtutum in anima & forma
rum naturalium in materia.Sicut ſi ſigillũ in cęra mollificata ſuam imprimat figurã:qđ facere nõ
potuit priuſq̃ fuiſſet mollificata.Alii vero vt Anaxag.& Anaximãder & ſequaces eorũ contrario
modo pdictis ponebant:Dicendo ꝙ omnes huiuſmodi formæ rebus eſſent inditę a natura:nec ali-
quo modo acciperent eas ab actu aliquo exteriori vel interiori:ſed ꝙ quandoq; latitarent eo ꝙ actꝰ
earum non poſſent exterius manifeſtari propter aliam materiæ & ſubiecti indiſpoſitionem : & ꝙ
per agens exterius nihil fieret niſi amotio illius diſpoſitionis impedientis:& tunc ilico formę intus
latentes in ſuis actionibus ſe manifeſtarent ibi eſſe & prius fuiſſe quãdo latebant.ſicut per limatio
nem auffertur rubigo ab auro vt fulgeat:& ſe aurũ manifeſtet. vel ſicut per aliquod adminiculũ
ſciens in habitu inducit̃ in recordationem vel conſiderationem actualem eius qđ prius nouit.Et ĩ
hoc dicũt iſti ad modũ Platonicorum, ꝙ addiſcere nihil eſt aliud q̃ reminiſci:& ita omnes iſtę opi
niones negabant ſcientiam a nobis haberi per acquiſitionem.Sed dicebant eam ſolum a natura eſ
ſe inditam vel ab exteriori naturaliter impreſſam:ſicut ſpeculum vnum formam quam habet na-
D turaliter imprimit in ſpeculum ſibi oppoſitum & pręparatum.¶Vtraq; dictarum opinionum in
conueniens eſt multum:quia ponit omne agens inferius & exterius ad eſſe iſtarum formarum eſſe
agens ſolummodo per accidens vt remouens prohibens;qđ ſecundum Philoſophum.viii.Phy.non
eſt niſi agens per accidens.Maxime autem derogat vtraq; iſtarum opinionum ordini vniuerſi in
quo deus diſpoſuit inferiora regi a ſupioribus per media.remouet enim cauſas ꝓximas oẽm actio
nem per ſe a ttribuẽdo cauſis primis. ¶Circa poſitionẽ autẽ Platonis:quia nõ vſquequaq; errabat
vt dictum eſt ſupra,ſciẽdum ꝙ poſitio ſua plures habebat articulos.Primus erat ꝙ in luce idearũ
diuinarum homo videbat ſynceram veritatem: & ꝙ non ſcientiam certam: ſed opinionem ſolam
poſſet acquirere per ſenſus. in quo veriſſime locutus eſt,vt viſum eſt ſupra.Secundo poſuit ꝙ lu-
cem idearum ſemper ſibi habuit anima pręſentem.quod ſimiliter optime dixit.ſecundum enim ꝙ
dicit Auguſt.ſecundo de libero arbitrio,illa veritas & ſapientię pulchritudo ſemper adeſt omnibꝰ
proxima eſt omnibus,ſempiterna,in nullo loco eſt:nuſq̃ deeſt:foris admonet:intꝰdocet:nullus de il
la iudicat;nullus ſine ea recte iudicat . Tertio dixit ꝙ deus præſens animam notitia perfecta ve-
ritatis de neceſſitate illuminat: & ꝙ hoc non facit modo in nobis, hoc contingit quia illuſtrationẽ
illam non poteſt anima recipere ſecũdum ſtatum præſentis vitę quem habet in corpore,ꝓpter qđ
poſuit animas præceſſiſſe corpora: & tunc illam perfectam illuſtrationem ſuſcepiſſe & in corpus
eam ſecum detuliſſe: ſed nube corporis tectam obliuioni totam tradidiſſe:ita ꝙ per depurationem
quandam,vt dictum eſt ſupra,rememorata per ſpecies acceptas a ſenſibus ad lumẽ idearum ſe cõ
uertit:& q̃ſi reminiſcendo in priſtinam notitiam venit. & per hunc modum poſuit diſcere eſſe re
miniſci.In hoc tertio articulo errauit:& per hoc in alia incõueniẽtia cecidit.lux em̃ diuina nulla ne
ceſſitate ſed ſola voluntate vnũquẽq; ſcd̃m gradũ ſanitatis ſuę illuſtrat vnũ plus alterũ minꝰ,quoſ
dã perfecte quoſdam nihil.In quibus eſt lux in tenebris lucens:& tenebrę eam non comprehẽderũt.

Propter qđ dicit Aug.i.ſol.Nouit iſta pulchritudo qñ ſe oſtẽdat.illa em̃ etiã medici fungitur mu-
nere: meliuſq; intelligit qui ſunt ſani q̃ iidẽ ipi qui ſanantur.quantũ em̃ in ſe eſt omnes ęqualiter
illuſtrat.Qđ videns Plato,& cũ hoc videns ꝙ anima quantũ eſt de ſe niſi eſſet corpe obumbrata p
fecte nata eſt illuſtrari:bene vidit ꝙ ſtatus iſte quẽ mõ habet in corpore,quodã modo eſt ei præter
naturalis.& ideo poſuit animã aliũ ſtatũ hr̃e præter iſtum quẽ modo habet in corpore ſibi magis
naturalẽ.& ſomniauit ſtatũ innocentię, vbi aĩa erat in corpore nõ ſubdito peccatis,qđ non corrũ-
pitur,nec aggrauat aĩam,& ideo nõ impedit a perfecta illuſtratiõe lucis diuinę: quã oẽs in illo ſta
tu percepiſſent:& perfectã veritatẽ ſcibiliũ facillime percepiſſent.Sed tñ q̃a iſtũ ſtatũ percipere nõ
potuit,in aliũ ſibi viſum poſſibilẽ quãtũ erat ex natura aĩę incidit:& poſuit aĩas ante corpora vixiſ
ſe ſepatas:& vnione corporũ obumbratas.Reuera ex corpis cõiũctione aĩę nr̃æ ſunt obnubilatę nõ
obnubilatiõe occultante aliquã notitiã latentẽ in eis vt poſuit Plato:ſed impediente receptionem
illuſtrationis diuinæ:& notitię veritatis ſyncerę:quã ab initio ĩpedit oĩno:& per purgationẽ ocu-
li mentis incipit quodã mõ illuceſcere.Et ideo Hugo ſentẽtiarũ ſuarũ.p.x.libro.i.c.ii.loquẽs de aĩa
pro vtroq; ſtatu in corpore diſtinguit triplicem oculum eius.d.Poſtq̃ tenebrę peccati in illam intra
uerũt:oculus quidem contemplationis extinctus eſt,vt nihil videat:oculus vero rationis lippus ef
fectus eſt,vt dubie videat.Solus carnis oculus in ſua claritate permãſit.& loquitur de toto huma
no genere quaſi de vno homine.Reuera oculus cõtemplationis quo pura intelligentia videre de-
bet ſynceram veritatem in luce æterna,ſicut vidit in ſtatu innocentiæ, modo cęcus eſt : quia niſi
purgetur aliquantulum in illa nihil videre omnino poteſt.Oculus autem ratiõis quo mens cũcta
rationis deductione per ſenſus in ſtatu innocentiæ intellecta percepiſſet:nunc lippus factus eſt,vt
ex ſenſibus nullam certam notitiam accipiat,vt dictum eſt ſupra.& dicit Auguſt.i.ſol. Dũ in hoc
corpore eſt anima etiã ſi pleniſſime videat hoc eſt intelligat,tamen quia corporis ſenſus vtũtur ope
re proprio,ſi nihil quidem valeant ad fallendum,tamen nõnihil valent ad ambigendũ. Non ergo
vera ſententia erat dictorum virorum ꝙ ſcientia ineſt homini a natura ſiue ab extra prouenĩedo
ſiue interius latendo.Et concordant omnes hmõi ſententiæ ꝙ ſcientia homini non acquiritur ni-
ſi per accidens: & ꝙ ſcd̃m primam & tertiam ſententiam,aut nihil contingat addiſcere hominem
neq; per ſe neq; ab alio: aut ꝙ ſcire ſit reminiſci:cuius contrariũ in ſequentibus quæſtionibꝰ decla
rabit̃ & demonſtrabit̃.¶Ideo eſt opinio media Ariſto.& ꝑipateticorum , quæ ponit omnes formas
hmõi eſſe ſuũ in materia & ſubiecto habere ptim ab intra a natura,& partim ab extrinſeca actio- Opinio
ne.Partim ab intra ponebat Ariſto.omnes hmõi formas pręexiſtere in ſubiecto.ſ.in potentia:& par media.
tim ab extra.ſ.per agens ſubiectum tranſmutans:vt forma quæ in ipſo prius erat in potentia fiat
in actu: non ꝙ id quod prius fuit in actu & latebat,oporteat ꝙ ſit in actu,vt dixit vltimorum opi
nio : & ꝙ non ſola impreſſione agentis in eo fiat:ac ſi cęra figuraretur ad pręſentiam ſigilli:ſed ꝙ
fiat in eo immiſſione virtutis producentis ab intra in actu qđ priꝰ fuit in eo in potentia:ac ſi cęra
figuraretur ad præſentiam actiui alicuius qđ cerę virtutem ſuam immittit,qua in figurationem
tranſit ab intra.Sicut etiã figurantur membra animaliũ in generatione eorũ naturali. Nõ autẽ vt
per agens extra in diſpoſita materia imprimatur forma ac ſi cerę molli apponatur ſigillum:ꝑ quẽ
modum prædicti ponebant formas ab extra. Ponebat igitur Ariſto.ꝙ forma quęlibet de potentia
in actum deducitur per agens extrinſecum proximum,non ſolum per agens extrinſecum primũ.
Et ꝙ hmõi potentia ſit quædam habilitas in ſubiecto & naturalis inclinatio imperfecta tamen
ad perfectionem illam quã nata eſt habere res potentia illa deducta in actum per agens:ſecundum
ꝙ in rebꝰ naturalibꝰ generãs calidũ nõ ponit calidũ ĩ materia,vt dicit pria opinio: neq; detegit oc
cultũ vt dicit ſcd̃a opinio:ſed vere gñat faciẽdo vt illđ qđ priꝰ erat ĩ potẽtia calidũ idẽ nõ aliđ fiat
poſtmodũ ĩ actu calidũ:ſecũdũ ꝙ dicit Phus.viii.Metaphyſicæ.Illđ qđ eſt in potẽtia fit in actu ab
agente in omnibus in quibus eſt generatio. Non em̃ eſt aliud cauſatum,ſed erit illud qđ eſt in po-
tentia in actu,vt dicit Commentator. Et cauſa vnitatis eſt:quia tranſmutatur illud qđ eſt in potẽ
tia donec in actu fiat ſub agente,ſ.ſub extrahente ipſum ex potentia in actum.Eſt igitur hoc aliqđ
vnum qđ prius eſt in potentia & poſt tranſſertur de potentia in actum. & tranſlatio non largitur
ei multitudinem:ſed perfectionem in eſſe.Similiter omnino contingit in generatione habitus mo-
ralis & ſcientialis.agens enim extra nec ipſum in ſubiecto ponit, vt dicit prima opinio : nec ipſum
detegit,vt dicit ſecunda opinio.Sed ipſum qđ eſt in potentia tale,puta temperatum vel ſciens,fa-
cit eſſe actu tale: ſecundum ꝙ virtutes intellectuales ad generationem ſuam & augmentum ſtu-
dio indigent & experientia:morales vero exercitio,vt determinat Philoſophus.ii.Ethico.vbi ex de
terminatione idem concludit dicẽs.Neq; igit̃ natura neq; præter naturã inſunt virtutes.Sed ĩna-
tis quidem nobis ſuſcipere eas,perfectis autem ꝑ aſſuetudinem & hoc in moralibus,& per ſtudium

in intellectualib⁹,vbi dicit Commentator.Hic nũc naturã eſſe dicit cuius perfectio ex natura adue
nit.Non ſic aũt inſunt nobis virtutes natura nec p̃ter naturam:quia aptis natis nobis eas ſuſcipe
aduenĩũt nobis noſtra actione,qua indigent ad pfectionẽ. Quomodo autẽ hoc fiat,videbit̃ in q̃ſtio
ne proxima ſequenti.Et eſt hic aduertendum ad cognoſcendũ perfectum modum generationis p
fectę ſcientiæ in nobis:& cognitionem ſyncerę veritatis, ꝙ non ſufficit conceptus mentis informa
tus a ſpecie & exemplari accepto a re.Sed requiritur ſpecies & exemplar æternum: quod erat cau
ſa rei:& qđ etiam non agit ad generãdum notitiam & ſciẽtiam veritatis in nobis ſcđm communẽ
curſum acquirendi ſcientiam & notitiam veritatis in nobis,exemplar æternum niſi mediante exẽ
plari temporali:ſicut dictum eſt in quęſtione præcedenti.Ex quo patet vt dictum eſt ibi,ꝙ modus
Ariſtotelis ſi non ſenſit id qđ dixit Plato,erat diminut⁹:quia nimiũ attribuebat,immo totum cau
ſis particularibus non attribuendo cauſæ vniuerſali niſi mediatam actionem:& vniuerſalem imp̃ſ
ſionem quã determinant agentia particularia.Patet etiã ꝙ modus Platonis ſi non ſenſit qđ Ariſt.
ſilr̃ et erat diminutus q̃a nimis parum attribuebat cauſis particularib⁹ nihil eis attribuẽdo in pri
cipali actione generationis verbi ſcientialis & informationis veritatis : ſed ſolum eis attribuendo
actionem in diſponendo per modum amotionis eius qđ prohibet:non per modum agentis qđ p
mouet:& ꝙ totum id agit vniuerſale agens.Et ſicut hæc & talia iſti duo viri dixerunt in genera
tione habit⁹ ſciẽtialis & veritatis:ſic & in generatione habituũ omniũ virtutũ & formarum natu
ralium.Dictum ergo vtriuſq; & Ariſto.& Platonis coniũgendũ eſt in omnibus & iſtis generatio
nibus iſtarũ formarũ:& ſic erit ex vtriſq; eliquata vna veriſſimę philoſophię diſciplina,vt dicit Au
guſtinus in fine de Aca.vt dicamus ꝙ omnes & formę ſciẽtiales & morales ab intra ſunt quãtum
ad potentiam ſuſceptibilis & etiam ab extra non ſolum quantum ad impreſſionem agentis parti
cularis ſecundũ modũ Ariſto.ſed etiã quãtũ ad impreſſionẽ agentis vl̃is ſcđm modũ Platonis.Ita
ꝙ ſicut pfectum verbũ veritatis imprimere non poſſit res extra in animam per ſuam ſpeciem ſine
impreſſione ab exemplari veritatis æternæ,vt dictum eſt ſupra:Sic nec pfectum habitum cuiuſli
bet veritatis:nec pfectam formã naturalem alicuius ſpeciei poſſit agere ex materia illud qđ impri
mit ei agens particulare creatum qđcũq;,niſi per ſeipſum immediate imprimat agens vniuerſale
& exemplar ęternũ vt ip̃m ſic agat,& tanq̃ agẽs vniuerſale ĩprimẽdo in omni qđ fit,mediãtib⁹ agẽ
tibus particularib⁹:quibus nihil effici poteſt niſi qđ imperfectũ eſt in natura rei: & etiã tanq̃ agẽs
particulare ĩmediate ĩprimendo in natura rei ꝓductę qđ pfectũ eſt:& cõplementũ eius:vt Idea aſi
ni quę deus eſt:ſit cauſa generationis aſini non ſolum ad quã natura particularis in agendo aſpi
cit vt Ariſto.impoſuit Platoni: ſed cauſa quæ agendo imprimit:& ſimiliter eſt cauſa generatiõis
notitię veritatis & ſciẽtię de aſino vt ſit in omnibus q̃ fiunt a nobis & a natura de⁹ & mediate agẽ
tibus aliis operetur qđ impfectũ eſt:& immediate qđ pfectum eſt,vt p hunc modum ſine deo nul
la natura ſubſiſtat,nulla doctrina inſtruat,nullus vſus expediat , vt dicit Auguſtinus.iiii.de ciui.
dei.& ſic res quas primo condidit adminiſtrare non ceſſat,vt ſecũdũ hoc verificet̃ qđ dixit filius
in Euãg.Pater meus vſq; modo operat̃ & ego operor.❡Poſitiones oĩm aliorũ circa hãc materiam
falſę erãt omnino. Non eñ aliqđ agens poteſt ĩprimere perfectã ſcientiã rei niſi habeat in ſe pfectã
veritatẽ eius & p illam agat.vnde quia lapis non agit verbum veritatis ſuę in ĩtellectu p ſeipſum,
ſed per ſpeciem ſuam quæ non eſt veritas ſua quã agit in intellectu:Ideo non poteſt formare ver
bum pfectę veritatis de ſe in mẽte,vt dictũ eſt ſupra.Similiter q̃a aſinus nõ agit per ſuã formam im
mediate,ſed p ſuam virtutem immiſſam in materia,ideo nõ poteſt formare perfectã veritatẽ formę
ſuę in materia:nihil eñ agit perfectam veritatem ſibi ſimilem in alio niſi qđ agit immediate per id
qđ eſt ipſa ſua veritas ſicut ſigillum per ipſam ſuam formam immediate imprimit ceram:& vera
figura qua ipſum informat,informat eam.vnde cũ intelligentię createnon habent in ſe rerũ verita
tes:ſed ſolum eas habet in ſe prima intelligentia quæ eſt deus : ſed illæ ſolum habent in ſe rerũ ſi
militudines.Ideo nulla illarum veritate perfecta poteſt informare immediate neq; mentẽ neq; ma
teriam aliqua forma perfecta.In hoc ergo errabat Auicen.& eius ſil'es.Errabant aũt & ponẽtes for
mas latere in actu:tunc enim contraria eſſent ſimul in eodem actu in materia:quod eſt impoſſibile
& tunc non contingeret aliquid addiſcere:ſed in rei veritate ſcire eſſet reminiſci apud intellectũ
& eſſent habitus naturaliter in anima:qđ nõ eſt verum,vt infra videbitur.Hoc autem dico de ha
bitibus acquirendis modo humano pręſeruando ad præſens ab habitibus infuſis.

F Rñſio. ❡Breuiter ergo dico ad q̃ſtionẽ ꝙ ſcire ĩ potẽtia nobis contingit a natura.In actu
autem & perfectiõe a ſtudio nr̃o & acq̃ſitione. & quõ hoc: patet ex p̃dictis.& etiã patebit ex q̃ſtio
nibus ſequentibus.Q; ergo perfecte nõ cõtingit nobis ſcire niſi acq̃ſitione:hoc bene cõcludũt duo

vltima argumenta . Sed quia priora argumenta nituntur concludere ꝙ perfecte contingit nobis
ſcire a natura:Reſpondendum eſt ad ſingula per ordinem .

G Ad primũ pri. ❡Q; ergo dicitur primo ꝙ potentia cognitiua eſt potentia naturalis,ergo na
turaliter poteſt in ſuam operationem: Dicẽdum ꝙ potentia naturalis dupliciter dicitur,ſecũdum
duos modos naturæ:quos ponit Boethius de duabus nat. Vno modo proprie vis inſita rebus pri
cipium mouens per ſe non per accidens.hoc modo potentia valet ad vnum tm̃:vt ignis calefacit.&
ſic potentia cognitiua non eſt potentia naturalis . Alio modo dicitur potentia naturalis quæcun
q; qualitas principium agendi informans aliud.Sicut quæcũq; rei ſpecifica differentia etiã dicit̃ na
tura & vniuerſaliter quicquid eſt de rei ſubſtãtia.hoc modo potẽtia cognitiua naturalis eſt,maxi
me autem reſpectu ſui ſubiecti.ſubiecti enim ſui potentia naturalis eſt:quia naturaliter animę in
dita & non ab extrinſeco acquiſita.reſpectu vero ſui actus maxime illius qui eſt ſcire ea q̃ poſt prin
cipia,non eſt proprie potentia naturalis:ſed rationalis:quia ſcire concluſiones nõ contingit homi
ni niſi via rationalis inquiſitionis & inueſtigationis,quæ valet ad oppoſita: quia in ea poteſt erra
re & dirigere.Vnde Philoſophus in ſecundo phy.diuidit principium operatiuum qđ eſt ratio, cõ
tra principium operatiuũ qđ eſt natura:eo ꝙ rationalis poteſtas valet ad oppoſita:natura vero ad
vnum tm̃.❡Ad ſecundum ꝙ natura nõ deficit in neceſſariis:dicendũ ꝙ natura non dr̃ deficere in
H Ad ſecundum neceſſariis quando dat illa per quæ omnia neceſſaria poſſunt acquiri:licet ipſa immediate nõ con
ferr.Sicut non deficit homini in neceſſariis non dãdo ei armaturam naturalem & veſtitum: ſicut
aliis animalibus dedit iſta:cum dedit homini rationẽ & man⁹ p quæ iſta ſibi põt acquirere:quę nõ
dedit brutis:& ideo eis illa dedit ne eis in neceſſariis deficiat:quia ſibi ea acquirere non poſſunt.
Diſtinguendũ tñ ꝙ quædam ſunt neceſſaria ad eſſe,quædam ad bene eſſe.In neceſſariis primo mo
do nunq̃ natura deficit alicui ſpeciei quin omnia ſibi neceſſaria immediate confert ei.In neceſſariis
autem ſecundo modo ſimiliter non deficit ei : quia illi quæ illa ſibi acquirere non poteſt, dat ĩme
diate ea p quæ illa ſibi acquirere poteſt.Vnde natura dicitur illa dare:quia licet nõ dat illa imme
diate,dat tamen illa p q̃ acquirere poteſt ea:& ſi aliquid pertinet ad perfectionem creaturę qđ non
poteſt natura ipſa de ſe dare ĩmediate vel mediate, illud immediate operat̃ in ipſa auctor naturę.

I Ad tertium. ❡Ad tertiũ:ꝙ intellectiua virtus perfectior eſt ſenſitiua:quæ naturaliter poteſt in ſuam operatio
nem:Dicendum ꝙ perfectio virtutis cõſiſtit in duobus: & in operatione,quia habet operationem
perfectiorem circa obiectum ſuperius & perfectius in natura : & in modo operandi : quia citius
actum perfectũ ſuæ operationis acquirit.Primo modo intellectiua potentia ſimpliciter perfectior ẽ
ſenſitiua:quia intelligere eſt actio perfectior q̃ ſentire:quia circa obiectũ perfectius. vnde intellect⁹
operatione ſua habet iudicare de operatione ſenſus.nõ econuerſo.ſicut dicit Augu.ii.de lib. arbi
trio. De ſcđo modo perfectionis loquendo intelligendũ eſt ꝙ potẽtia intellectiua & eſt ratio,& eſt
intellectus.Inquantũ eſt intellectus operatur vt natura circa propria obiecta , intelligendo ſcilicet
prima principia tã in ſpeculatiuis q̃ in actiuis ſimplici intuitu ſtatim cum ei offert̃ obiectũ ſine om
ni diſcurſu & inueſtigatione. Sicut viſus ſentit viſibile ſibi obiectũ in lumine.Et eſt in hoc adhuc
intellectiua potentia perfectior ſenſitiua:quia perfectius intelligit intellectus prima pricipia in ſua
veritate q̃ ſenſus viſus colorũ qualitates : quia & apprehendit & de apprehenſo iudicat. ſenſus
autẽ non iudicat de apprehenſo:ſed apprehendit tantũ.Nec tamen illam notitiã habet intellectus
omino naturaliter & ab intra:ſed cõtingit ei ex obiecto qđ accipit ab extra:& cũ hoc ex exemplari
ęterno.Sed perfectã debet habere veritatis notitiã:vt dictum eſt ſupra.Et quo ad hoc etiam illa no
titia quodã modo eſt naturalis:& quodã mõ eſt acquiſita.ſolum tamẽ in potẽtia ineſt naturaliter
inquantũ non eſt in actu,niſi per hoc ꝙ eſt acquiſita. Vnde & notitia ſenſus non eſt pure natura
lis:ſed quodã modo acquiſita per ſenſibilia:eſſet autem cognitio intellectus pure naturalis ſi nullo
modo indigeret acquiri ab extra.Et de hoc modo ſciendi a natura ſine omni acquiſitione neceſſa
ria ad ſciendũ propoſita eſt quæſtio:an ſcire cõtingit homini a natura, an ab acquiſitione aliqua
& alicuius ſuper id qđ habet homo a natura:quo diſpoſitus eſt ad ſciendũ.Inquantũ vero intelle
ctiua potentia operatur vt eſt ratio ipſa,non operatur niſi inquirendo & inueſtigando illa q̃ ſunt
poſt principia ductu ratiõis.& hęc eſt ſua opatio prima:quã ſtatim facit cognitis pricipiis per intel
lectũ.Sed ad opationẽ ſecũdã quę eſt ſcire ex inueſtigatiõe,nõ ſtatim puenit:& quo ad hoc impfe
ctior eſt operatio intellectiuæ q̃ ſenſitiuę,& ipſa potentia intellectiua q̃ ſenſitiua:quę tñ ſimpliciter
eſt pfectior:quia perfectior eſt eius operatio in re ex obiecto pfectiori:licet nõ in modo operandi.Eſt
enim illa perfectio quę conſiſtit in modo operandi ſm quid reſpectu illi⁹ q̃ eſt reſpectu obiecti:& cõ
tingit aĩę rõnali illa impfectio ex natura & ordine rerũ.Sic eñ eſt grad⁹ & ordo in reb⁹ ſm Phm.ii.

ce.& mū.vt illud qđ eſt ꝑfectū omni mō perfectiōis per ſe perfectionem habet: & non conſequit̃ eā
per aliam operationem.cetera vero ab ipſo ꝑfectionē ſuam conſequuntur ſua operatione qua in il
lum ferūtur.Sed res ei propinqua in natura vt angelicę ſubſtātię recipiūt eam vna operatiōe ſim
plici:& ideo ſine omni diſcurſu ſtatim concipiūt in principiis omnia ſua prīcipiata.Homo autem
remotior a primo perfecto in ordine rerum intellectualium:quia natus eſt conſequi bonum perfe
ctum operatione perfecta intelligendi,qđ & angelus ſuperior eo in natura:neceſſario illud ad qđ an
gelus poteſt peruenire vna operatione ſimplici,homo eget vt perueniat ad illud opere multiplici.
Res vero poſteriores quia non conſequit̃ bonum perfectum neq; habent operationem perfectā,ope
ratione ſimplici bonū ſuum cōſequuntur vt ſenſibilia.Patet ergo ꝙ actio ſenſus in operatione ſua
qđ eſt naturaliter & ſine diſcurſu magis eſt propter imperfectionem q̄ perfectionē:& diſcurſus in
tellectus rationalis in ſua operatione magis arguit perfectionem q̄ imꝑfectionē.verbi gratia,in ſa
nitate.corpus enim illud ꝑfectius eſt in ſanitate qđ ſanitatē perfectam acquirit:licet operationibꝰ
multis:q̄ illud qđ non poteſt acquirere niſi ſanitatem imperfectam;licet operatione vnica.Illud tñ
eſt perfectius qđ ſanitatem ꝑfectam acquirit vna opatione q̄ qđ pluribus:& illud perfectiſſimū qđ
K eam habet naturaliter nec eget vlla operatione qua eam ſibi acquirat,vt dicit Philoſophus.ii.cæ.
Ad q̄rtū. & mun.¶Ad quartum ꝙ intellectiua potentia eſt ſuperior natura ſenſitiua:ergo paucioribus in
diget in ſua operatione: Dicendum ſecundum iam dicta: ꝙ quando ſuperius & inferius in na
tura ſuis opatiōibus eandē ꝑfectionē conſequuntur tūc ſuperiꝰ pauperibus indiget.Sicut angelus
paucioribus indiget ad actum ſciendi q̄ homo:& orbis ſuperiori vnico motu cōſequitur bonum ꝑ
fectum qđ cōſequūtur orbes inferiores pluribus.qñ autem ſuperius conſequitur bonum perfectiꝰ
q̄ inferius, ſicut contingit in propoſito : tunc non eſt inconueniens ꝙ ſuperius indiget pluribus
in ſua operatione q̄ inferius,vt dictum eſt exemplo ſanitatis.Sicut etiam patet de elemētis quę nō
L habēt niſi ſingulos motus:cum orbes ſuperiores habeāt plures:qa perfectius bonum ſibi acquirūt
Ad q̄ntū. illis pluribus q̄ elementa ſibi acquirant ſingulis.ſecūdum Philoſophum.ii.cæ.& mun. ¶Ad quin
tum ꝙ puer reſpondet ad interrogata:Dicendū ꝙ non ſic reſpōdet ꝓpter aliquā ſcientiā quā priꝰ
anima eius habuit:& quæ in ipſo ſecundum habitum latet . vt per interrogata commoueatur vt
exeat in actum ſicut opinatus eſt Plato: ſed quia ex notitia primorum principiorum incōplexorū
quā ſibi prius acquiſiuit per ſenſus cognoſcēdo terminos, ſtatim hoc eſt modico diſcurſu patēt ei
quæcūq; proponuntur ſub interrogatiōe per immediata,& hoc maxime quādo eſt homo ingenio
perſpicax & aſſiſtit diuina illuſtratio ad perceptionem veritatis ſyncerę cui Auguſti.attribuit qđ
ſic puer reſpōdet prīo lib.Retra.Sicut em̄ patēt ītellectui.ſ.ſtatim ſine omī diſcurſu prima princi
pia ex prima notitia terminorum,ita patere poſſunt ex principiis proximis proximę concluſiones
ita ꝙ queſtionibus ſingulis propoſitis ordinatim & gradatim & per immediata ſemper ſine omni
diſcurſu ex præcedentibus patet intellectui veritas ſequentium. vnde Auguſt.xii.de tri.Credēdū
eſt mentis intellectualis ita cōditam eſſe naturam,vt dictū eſt ſupra.Vñ qa ſciētiæ geometricę tra
duntur per immediata,ad interrogata geometrę puer bene reſpōdit.Si tamē interrogatus fuiſſet
per mediata non ſic reſpondiſſet:quia veritas mediatorum non patet ſtatim in primis niſi media
explicentur.Si etiā interrogatus fuiſſet de rebus aliis:non ſic per immediationē ad prima prīcipia
cōnexis nequāq̄ diſerte reſpondiſſet.Vnde Auguſtinus ibidē.xii.de tri.arguens contra Platonem
loquens de puero dicit.Non ipſe ſine magiſtro alba & nigra diſcerneret:quia iſta iam nouerat añ
q̄ in rerum natura crearetur?Deniq; cur de ſolis rebus intelligibilibus id fieri poteſt vt bene inter
rogatus quiſq; reſpōdeat qđ ad quāq; pertinet diſciplinā etiā ſi eius ignarus eſt? cur hoc facere de
rebus ſenſibilibus nemo poteſt niſi quis iſta viderit in corpore cōſtitutus:aut eis qui nouerint īdi
cantibꝰ crediderit ſine literis cuiuſq; ſine verbis?In hac opiniōe cū Platone fuerat aliqñ Auguſt.in
ſi.ii.ſol.& recitat in prima retra.vbi illud retractat d.In quodā loco dixi ꝙ diſciplinis liberalibꝰ eru
diti ſine dubio illas in ſe obliuione obrutas eruunt diſcendo & quodammodo refodiunt : ſed illud
M quoq; improbo.¶Ad ſextum ꝙ homo eſt natura perfectior brutis:ergo potius q̄ illa debet habere
Ad ſextū. ſcientiam ſibi naturalem:Dicendū ꝙ reuera natura in hoīe ꝑfectior eſt q̄ in brutis: & maxime ra
tione intellectus quo ea excellit: & eſt de perfectione eius ꝙ nullam habet ſcientiam naturalem:&
de brutoꝝ imperfectione ꝙ habēt naturales induſtrias.quia enim natura eſt determinata ad vnū
& induſtria brutorum eſt naturalis:ideo ſolum habet vno & eodem modo operari in omnibus in q
bus eſt:vt omnis hirūdo eodem modo facit nidum & aranea telam & apis fauum.Quia vero pōt
ad diuerſa & oppoſita,ideo diuerſimode pōt hō per rōnē opari idem vt domū vel veſtem & hmōi.
& homo quia rationem habet diuerſimode pōt ſibi de neceſſariis prouidere & omnia ſibi neceſſa
ria operari:non autem beſtię:quia rationem non habent:ſed ſolum vno modo ſecundum ꝙ habēt

a natura operari ad vnum determinatū ſolum.Egent autem ipſę beſtię notitia aliquorum neceſſa
riorum ad regimen ſuę vitę: ſine quorum notitia non poſſet ſibi naturaliter prouideri:& ideo na
tura induſtrias dedit eis naturales illa cognoſcēdi & operandi circa eadem:vt hirundini ex qua ma
teria & quomodo debeat nidificare:& formicę qualia grana & quomō debeat ea ſibi theſaurizare:&
cęteris hmōi cōſimilia. Hō aūt quia per rōnē diuerſimode ſibi poteſt neceſſaria prouidere,ideo na
turalem notitiam nullā ſibi natura impreſſit,vt per rationem diuerſimode operari poſſit qđ ꝑ na
turalem induſtriam ſolū vno modo operaretur:qđ eſt multo nobilius. Si enim homo naturali īdu
ſtria ſolum haberet artē ędificandi:ſolum vno modo omīs homo domum ædificaret:Sicut vno mo
do omnis hirūdo nidificat.Nunc autem quia ratione ſibi artem acquirit ad domificādū,ex illa acq
ſita per rationem pluribus modis poteſt domus diuerſas ſibi ędificare:qđ multo nobilius eſt & per
fectius.& ideo dicit Philoſophus.iii.de aīa,ꝙ aīa eſt ſicut manꝰ.Manꝰ enim eſt organum organoꝝ
& intellectus eſt ſpecies ſpecierū.quia vt dicit ibi Cōmētator:anima recipit multas formas vt ma
nus omnia inſtrumenta. Vñ ſicut nullum inſtrumentū artis hō habet naturale: qa habet manus
quibus poteſt facere omnia inſtrumēta & vti eis : ita nullam artem habet naturalem : quia habet
rationem qua omēs artes poteſt ſibi acquirere. Et per hunc etiā modū dicit Philoſophus ꝙ anima
debet eſſe immixta & nulli habere aliquid cōmune nec proprium quatenus omnia intelligat.¶Ad N
ſeptimum ꝙ homo ſcit ſolo ductu naturalis rationis: ergo ſcit naturaliter : dicendum ſecundum Ad ſepti
ꝙ dictum eſt , ꝙ ratio in homine & eſt ratio & eſt natura . Si ergo ſciret ductu rationis natura mum.
lis vt eſt natura tunc reuera naturaliter ſciret : Sicut naturaliter ſcit prima principia ītelligendo
ea ſimplici cōceptu:non ratiocinando : quæ tamen non ſcit naturaliter niſi in potentia,vt dictum
eſt:& ampliꝰ infra dicetur.Sed vt actualiter ea ſciat & ītelligat requiritur aliquid acquiſitum quo
ea intelligat,vt ſaltem ſpecies intelligibiliū.Nūc ergo quia homo ſcit ductu ratiōis naturalis vt eſt
ratio diſcurrēdo & rōcinādo,hoc non ē ſcire naturaliter ſed rationaliter nō ꝑ ſcientiā innatam ſed
per acquiſitam.¶Ad octauū ꝙ hō naturaliter diſcit via ſyllogiſtica:ergo peruenit ad ſciētiam per O
eam : Dicendū ſcđm Philoſophum.ii.Ethi.ꝙ ſicut cōtingit qd grammaticū grammatice facere & Ad octa
nō grāmatice,ſiliter & ſyllogiſticū qd cōtingit facere ſyllogiſtice & nō ſyllogiſtice.Syllogiſtice fa uum.
cit hō aliqd qñ attēdendo ordinē medii ad extrema operat̃ procedēdo ad intentū:qđ ſolū pōt face
re habens artē acquiſitam vel per alterius inſtructionem vel per propriæ īduſtriæ inueſtigationē.
Non ſyllogiſtice facit homo aliquid qñ non attendendo ordinem medii ad extrema operatur pro
cedendo ad intentum via qua procederet attendens ad ordinem medii:qđ poteſt facere homo na
turali induſtria ex primis prīcipiis ſcientiarū naturaliter cognitis cognoſcēdo terminos:q etiā ſunt
prima prīcipia ſyllogiſmoꝝ.ſecūdū Philoſophū.iiii.metaphyſicę.& hoc poſſunt hoīes plus vel minꝰ
ſcđm ꝙ perſpicacioris vel obtuſioris ſunt īgenii.Hic dicit̃ de Hippocrate medico ꝓpter excellētiā
ſui ingenii ꝙ naturaliter ſciuit logicā. Secūdū hunc modū per viam ſyllogiſmi proceſſit ars illius
pueri nō tñ ſyllogiſtice.Ipſe em̄ ex ſenſu cognoſcēs terminos in primis eligibilibus naturali indu
ſtria percepit quia omne pulchrius & delectabilius inquantum hmōi magis eſſet eligendū: qđ eſt
maior in ſyllogiſmo.Minorē indicauit ei ſenſus de duobus pomis qđ eſſet pulchrius.ex quibus co
gnitis ſine artis ꝑſcrutatione quaſi cōcludēdo ſyllogiſmo practico pulchrius accepit. in tali em̄ ſyl
logiſmo maiorem vniuerſalē determinat ratio : minorē vero particularē ſenſus & phantaſia: con
cluſionē vero facit voluntas.qñcūq; em̄ ambę opiniōes cōueniunt ī re aliq̄ vniuerſalis ex parte rō
nis & particularis ex parte ſenſus,oportet ꝙ actio concludens ſtatim ſequatur . vt ſi fuerit apud
animam opinio rōnis vl̄is quia expedit omne dulce guſtare: & ſenſus dicat ꝙ hoc eſt dulce : ſta
tim guſtabit illud dūmō nō ſit aliqđ impediēs.ſecūdū ꝙ dicit Philoſophus.vii.Eth.Hęc qdē vl̄is
opinio:altera aūt de ſingularibꝰ eſt quorum ſenſus proprius.cū aūt vna ſit ex ipſis neceſſariū con
cluſum &c.vt ibi dicit. Et ſm hūc modū omēs hoīes rōne vtētes nō ſolū liberā voluntatis electio
nē ſequētes ſyllogiſmo licet nō ſyllogiſtice ꝓcedūt in omnibus actionibꝰ ſuis. Sicut ꝓbat̃ ꝑ dictū
exēplū de puero in perſpectiua.Nec ſolū homo induſtria naturali ex primis principiis ſyllogiſmi ſi
ne arte ſic poteſt facere q̄ ſunt artis quin ꝑ hęc poſſit quodāmō & brutū.ſm ꝙ recitat Ambro.di
cēs in Hexa.Exortem rōnis canē nemo eſſe dubitat: tñ ſi ſenſus eiꝰ vigorē conſideres cenſes eū ſen
tiēdi ſagacitate vim rōnis aſſiſcere. Deīde qđ pauci q in addiſcēdo vitę lōgitudinē cōtriuerūt,vix
potuerūt cognoſcere vt ſyllogiſmoꝝ cōnexiōes cōtexerēt,naturali hoc canis eruditiōe cōphēdere
facile poterit ęſtimari.Nā vbi veſtigiū leporis ceruiue reperit,atq; ad diuerticulū ſemitę venerit &
quoddā viarū cōpitū qđ partes in plurimas ſcindit̃: obiēs ſingula ſemitarū exordia tacitus ſecum
ipſe ꝑtractat:& velut ſyllogiſtica voce ſagacitatē colligēdi odoris emittit.Aut ī hanc partē inqt de
flexit aut in illam: aut certe in hunc ſe anfractum contulit . Sed nec iſtam nec illam ingreſſus eſt

viam: ſupereſt igitur vt in iſtam partem ſine dubitatione cōtulerit: & ſtatim in illum anfractum leporē perſequiť. Et ꝙ canis iſte in hoc obſeruat artis ſyllogiſticę regulam ſtatim Amb. exponit. d. Nonne totos dies conterunt phi ꝓpoſitiōes ſibi diuidentes: & ex tribus cum vnā earū veram eſſe neceſſe ſit, duas earū in principio interficiūt tanq̄ mēdacio conueniētes: & ſic ī ea q̄ relicta eſt vim veritatis eſſe definiūt. Canis ergo facit qđ artis ſyllogiſticę eſt, oīno ſine arte & ſine pricipiis artis ab ip̄o perceptis: puer aūt p̄dictꝰ ſilr̄ ſine arte ex primis tñ pricipiis artis ab ip̄o ꝑceptis. Et ſic vlr̄ quęcūq; agētia ꝑ cognitionem & ſcd̄m cognitionē quācūq; tā ſenſitiuā q̄ intellectiuam, ſecūdū regulas artis ſyllogiſticę faciūt quęcūq; faciunt vel artificioſe vt noſcentes artem illam, vel nō artificioſe vt nō noſcētes artem illam: qui etſi in faciendo regulā artis non habēt in ſe vt puer neq; etiā aliquid artis percipiūt vt bruta: tamē nō niſi ꝑ artē regulanť exiſtentē in luce æterna: quę oīm agentiū ꝑ cognitionem actiones dirigit vel ipſis agētibus impſſionē artis ꝑcipientibus vel nō ꝑcipientibus. ſcd̄m ꝙ dicit Auguſt. de vera rel. vbi cum oſtendit ſic eſſe in rōnem habentibꝰ, oſtendit & ſic eſſe in aliis d. Hoc & cęteris animantibꝰ q̄ rōne carentia ſenſu tñ non carent aīaduerti poteſt nullum em̄ hoꝝ eſt qđ non in ſono vel in cętero motu atq; opatione mēbroꝝ numeroſum aliquid & in ſuo gn̄e moderatū gerat: nō aliqua ſciētia, ſed tamē intimis naturę terminis ab illa incōmutabili numerorum lege moderatis.

A Quæſt.v. Arg.i. CIrca quintū arguiť ꝙ non cōtingit hoīem ſcire ꝑ ſeipſum acquirēdo ſcientiā ſine doctore. Primo ſic. in eo qđ hō pōt per ſe acquirere fruſtra q̄rit auxiliū alterīꝰ Nūc aūt hō vt ſciat nō fruſtra q̄rit alterīꝰ auxiliū vt patet. ergo &c.

2 ¶Scd̄o ſic. ſm̄ Philoſophū. ix. metaphyſi. nihil ꝓcedit de potētia ad actū niſi ꝑ aliqd ꝑexñs actu tale quale eſt illud in potētia. quare cū hō vt dictū eſt in q̄ſtione ꝓxima, ex ſe ſolū eſt in potētia ſciēs, nō poteſt fieri in actu ſciēs niſi ꝑ aliud ſciēs ī actu. hoc aūt eſt doctor aliqs. ergo &c.

3 ¶Tertio ſic. ſcd̄m phm̄ ī elen. Oportet eū credere qui diſcit. ſm̄ aūt Auguſt. de moribus eccle. ꝙ credimus debetur auctoritati. nullus ergo addiſcit niſi credēs auctoritati. hoc aūt ē acqrere ſciētiā nō niſi ab aliquo docēte, ergo &c.

In oppoſitum. ¶Oppoſitū arguitur prio ſic. Phus dicit. i. metaphyſicę. Ars fit cū ex multis experimento intellectis vna fit vlis de ſimilibus acceptio. & ibidē. Experientia artē fecit. Sed experiētiā de rebꝰ ſcibilibus pōt hō capere ꝑ ſe ſine omni doctore. & ſimiliter naturali rōne pōt colligere vniuerſalē de ſilibꝰ acceptionē: qa ſm̄ Commenta. ſuper prologum de anima, Intellectus facit vniuerſalitatem in rebus. ergo &c.

B Reſolutio ¶Ad intellectum huius quæſtionis notandū eſt in principio ꝙ omnis cognitio eſt ꝑ aſſimilationē cognoſcētis ad cognitū. vñ dicebant quidā philoſophantiū, vt recitat Phus in prio de anima: ꝙ intellectus cōpoſitus eſſet ex omnibus quatenus oīa cognoſceret. Sed hoc eſt impoſſibile ſm̄ ꝙ contra eos ibidem determinat Phus, vt ꝑ rerū ſubſtantiā eis aſſimiletur. non em̄ oportet vt ſit naturę ignis ad hoc vt cognoſcat ignem: neq; naturę aquę ad hoc vt cognoſcat aquam: & ſic de cęteris. Sed ſolū oportet vt aſſimileť eis īformatus ꝑ earū ſpecies. vñ ſm̄ ꝙ determinat. ii. &. iii. de aīa, oportet intellectum eē potētiā paſſiuā ſpeciei ſuſceptiuam: & ſe habere ad intelligibilia ſicut ſenſum ad ſenſibilia: & ideo ab omnibus eſſe immixtū & nulli habere q̄cq̄ cōmune vt oīa itelligat vt de ſe ſit intellectꝰ oēs formę q̄ recipiunť in eo nō actu, ſed potētia. & ſic intellectus de ſe quodā modo eſt oīa ītelligibilia. Sed actu nihil eoꝝ eſt anteq̄ intelligat: ſed ſicut tabula apta ſcripturę nihil habens actu ſcriptum in ea. Eſt ergo de ſe in potētia eſſentiali receptiua: q̄ per ſe nō exit ī actū: ſed ꝑ illud qđ recipit de ſpecie intelligibiliū. Ipſę etiā ſpecies intellectꝰ quibus ī rebꝰ ſenſibilibꝰ informari debet extra ītellectū nō ſunt ītelligibiles ī actu, ſed ī potētia ſolū: & ideo nec de ſe poſſunt fieri in actū vt moueāt ītellectū paſſiuū. Oportet ergo ponere virtutē aliā exiſtētē in actu q̄ ītelligibilia in potētia facit ītelligibilia ī actu, vt poſſint actu mouere ītellectū paſſiuū. Hęc aūt eſt vis quā appellamꝰ ītellectū agētē: q̄ poniť altera potētia aīę cū poſſibili: vt poſſibilis ītellectꝰ ſe habeat ad ītelligibilia ſicut ꝑſpicuū in medio & organo ad colores: & agēs ad oīa iſta ſicut lux. vt ſicut lux facit colores eē ī actu vt moueāt mediū & oculū: ſic ītellectꝰ agēs facit ītelligibilia eē ī actu vt moueāt ītellectum poſſibilē & fiat intellectus vnū in actu cōpoſitū ex intellectu & intelligibili, ſicut ex materia & forma. Intellectus aūt poſſibilis ſic informatus ſpecie intelligibiliū ſtatim in lumine intellectus agentis ſine omni notitia actuali vel habituali generali vel ſpeciali p̄cedente: ſed potētiali ſolū: de qua notitia potētiali dicit Gloſ. ſuper illud ad Heb. i. Cū ſit ſplēdor. Deus īſeminauit aīæ īitia intellectus & ſapiētię: Naturaliter concipit primas intentiōes intelligibiliū incōplexoꝝ primo cognoſcendo terminos & quiditates rerū. & ſic primo informatur mentis intelligentia primis rerū cōceptibꝰ: vt expſſiſſimis ſilitudinibus veritatis rerū in actuali cōſideratione mētis deſcriptis, vt ſunt intentiones entis & vnius numeri & magnitudinis & cęteroꝝ incomplexoꝝ q̄ ſunt pria na-

turaliter intellecta & incōplexa. Et vocať eoꝝ intellectꝰ indiuiſibiliū ītelligētia: q̄ mens primo naturaliter cognoſcit terminos: ex quoꝝ collectione adinuicē ꝑ intellectū cōponentē & diuidentē cōſimiliter cōcipit naturaliter ſine oī diſcurſu prias cōceptiones intelligibiliū cōplexoꝝ, vt ꝙ totū eſt maius ſua pte. Si ab ęqualibus æqualia demas, q̄ relinquunť remanēt ęq̄lia. De quolibet affirmatio vel negatio & nō ſimul de eodē. &c. hmōi: q̄ ſunt prima principia ſciētiarū cōplexa naturaliter intellecta, prius tñ intellectis terminis. De talibꝰ em̄ dicit Phus: ꝙ principia cognoſcimus inquantū terminos cognoſcimus. Et ſunt iſta quaſi principia ꝑ ſe naturaliter intellecta cuiuſlibet ſcientię ex puris naturalibꝰ acquirēdę. Qđ dico ꝓpter notitiā ſyncerę veritatis: & etiā ꝓpter notitiā ſcibiliū ſupnaturaliū, vt ſunt ea q̄ ſunt fidei & reuelationis: q̄ ex puris naturalibus & ita ꝑ ſe acqrēdo hō ſcire nō pōt: ſed ſolū ꝑ illuſtrationem diuinā; & ita deo interius docente, vt dictū eſt ſupra. q. ſecunda & infra diceť. In illis aūt primis principiis naturalibꝰ includiť in potentia notitia oīm particulariū cōcluſionū quę ſequunť: q̄ per ſtudium & diligentiā ductu rōnis naturalis de potētia deducūť in actum, vt intellectus ea in actu ſciat & in particulari: q̄ in principiis ſciuit in potentia & in vlī. & ꝑ hunc modū generať in aīa ſciētiæ habitus pfectus reponendo in habitu memorię quod prius lucebat in conſideratione intelligentiæ: vt intelligentia ad memoriam recurrēs cū opus fuerit, iterum cōſili notitia actualis conſiderationis informeť. Ita ꝙ cognitio oīs intellectualis tā principioꝝ q̄ concluſionum ſit acquiſita & nulla innata. Sed cognitio principioꝝ naturaliter acqriť: quia nec ſtudio nec deliberatione. & quo ad hoc diciť cognitio eoꝝ naturalis. Cognitio vero cōcluſionū volūtario ſtudio & mētis indagatiōe acquiriť: & ideo nullo mō diciť naturalis.

C ¶Hinc dicit Cōmen. ſup. iii. de aīa. Intellectꝰ qui in nobis eſt, duas habet actiones: quarū vna eſt cōphendere īntellecta: alia eſt extrahere formas & denudare a materiis. qđ nihil aliud eſt niſi facere eas ītellectas in actu poſtq̄ erāt in potentia. Intellecta aūt duobꝰ modis fiūt in nobis: aut naturaliter & ſunt primæ ꝓpoſitiōes; aut voluntate & ſunt intellecta acquiſita ex primis ꝓpoſitionibus.

D ¶Sed circa deductionē intellectus de potentia in actum: Sciendū ꝙ ſicut in naturalibus aliqñ principiū agēs intra, ita potens eſt vt ſine omni adminiculo exterioris agētis potētiā pōt in actū deducere: aliquādo vero ita eſt debile ꝙ ſibi nō ſufficit ad illđ ſine adminiculo agētis exterioris. verbi gr̄a, in ęgrotante aliquando vis naturalis intra curatiua morbi tā potens ē vt ſine omni adminiculo exteriori & adiutorio medici & medicinæ de potētia ſano faciat actu ſanum. Aliquando vero eſt tam debilis vt hoc nō poſſit facere ſine adiutorio medicinę exterioris. Similiter cōtigit in ꝓpoſito ꝙ aliqs homo aliquando inueniť ex ſolertia naturali ita ſubtilis & induſtrius, vt ſolo adiutorio interiori luminis intellectꝰ agentis poſſit ex primis principiis naturaliter intellectis elicere ductu naturalis rōnis cōcluſiones ꝓximas: & ex illis alias vlteriores: & ſic deinceps gradatim & ordinatim ꝓcedēdo vſq; ad concluſiones vltimas particulares rei cognoſcendę. De tali hoīe dico ꝙ ꝑ ſe & ſine omī doctore exteriori pōt dicto modo ſibi perfectam ſcientiā acquirere. Tūc em̄ opinamur vnūquodq; cognoſcere cum cognoſcimus cauſas primas & prima principia vſq; ad elemēta. Sicut ſcribitur ī principio Phy. vbi dicit Commen. ꝙ doctrinę ordinatę eſt incipe a cognitione primarū cauſarū rei cognoſcendę perfecte vſq; ad cauſas ꝓpinquas. Qñ vero homo ex naturali induſtria non eſt talis dico ꝙ per ſe ſcientiam alicuius rei perfectā acqrere nō poteſt ſine doctore: poteſt tñ aliquē gradū in ipſa acquirere maiorem vel minorem ſcd̄m qualitatē ſubtilitatis maioris aut minoris in ip̄o, maxime adhibitis ſtudio & diligentia. quia ſtudio acuendo ingenium aliquando recuperat id in quo natura deficit. ſcd̄m ꝙ dicit Boethiꝰ de diſ. ſchol. Studio diligēter immorandū eſt. Diligētia em̄ cuiuſlibet obtuſitas ꝑmoliť. Et Chryſoſto. ſup illud Matth. xxii. de reſurrectiōe mortuoꝝ. Nō legiſtis dicit, ex lectionū diligētia naſciť ſcientia. Ignorantia aūt negligentię eſt filia. Et ſicut eſt in hoc diſpoſitio diuerſa in diuerſis ex parte luminis naturalis menti inhęrētis; Sic ex parte luminis diuini menti aſſiſtentis vt dictum eſt. & ita ꝓpter diuerſam vtriuſq; diſpoſitionem in diuerſis diuerſimode ſe hñt diuerſi ad ſcientię inueſtigationē ꝑ ſeipſos. Credo igiť ꝙ ꝑ ſe homo ſine omni doctore exteriori ex puris naturalibus pōt ſcientiam ſibi acquirere. Sic em̄ ab initio artes repertæ ſunt: vt dicit Phs. i. metaphyſicę. Sed tñ nullus ꝑ ſe ad pfectū aliqd deducere potuit, vt dr̄. ii. metaphy.

E Ad primū prin. ¶Ad primū in contrariū ꝙ fruſtra q̄reret homo alterius auxilium ſi per ſe poſſet ſcientiam acquirere: Dicendum ꝙ non eſt verum: quia facilius citius & perfectius homo ſciētiam per magiſtrū acquirit: q̄ per ſe vt patebit in ſequenti q̄ſtioneť.

F Ad ſcd̄m. ¶Ad ſecūdū: ꝙ hō eſt in potētia ſciēs & ideo nō pōt ꝓcedere in actū ſine aliquo exiſtēte ī actu: Dicēdū ꝙ licet idē ſcd̄m idē nō ſit potēs ſeipſum ducere de potētia in actum: qñ tñ in vno ſunt duo quoꝝ vnū eſt principiū actiuū, alterū paſſiuum: poteſt bene ſeipſum per id qđ eſt in ipſo in actu, deducere in actum id qđ eſt in ipſo ī po

tentia.Sicut contingit in animatis ꝙ moueꝫ ex ſeipſis:quia ſunt diuiſibilia in duo:quoꝝ vnum eſt
ꝑ ſe mouēs,vt aīa: reliquū vero ꝑ ſe motū vt corpꝰ:ſicut dr̄.viii.Phy.Sic cōtingit in propoſito:qm̄
anima humana habet in ſe agēs quo pōt oīa facere q̄ pertinēt ad actū intelligendi:& poſſibile quo
pōt omnia fieri: vt dicit.iii.de aīa.Species em̄ vlis recepta ī poſſibili per agens mouet poſſibile & ī
format vt actu ſpeculeꝫ:tanq̄ rō concipiendi verbū mentis in quo ſpeculaꝫ notitiā veritatis vt di-
Ad tertiū ctum eſt ſupra.q.ſecunda & tertia.¶Ad tertium ꝙ nullus addiſcit niſi credēs auctoritati: Dicen
dum ꝙ dictum illud exponit ſeipſum.Bene em̄ verū eſt ꝙ diſcere ꝓprie ſumendo diſcere non cō-
tigit ſine doctore:quia diſcere dicit relatiue ad docere.Sed iſte nō eſt omnis modus ſciendi.q̄a prę
ter hunc eſt alius.ſ.ſciendo ꝑ ꝓpriam inuentionē.ſm ꝙ dicit Phs in elen.Qđ quis nouit,īueniēdo
vel addiſcēdo nouit.Vn̄ noſcere īueniēdo nō ē addiſcere niſi large ſūpto vocabulo ꝑ īueſtigare:vbi
nulli oportet credere:ſed ſolū ex notitia priorum ꝓcedere ad notitiam poſterioꝝ,vt dictum eſt.

A Queſt.vi. Arg.i. Irca ſextū arguiꝫ ꝙ nō cōtingit hoīem acquirere ſcientiā alio hoīe docente.Prio
ſic.per nullum poteſt alteri acq̄ri ſcientia niſi qui facit eū actu ſcientem de poten
tia ſciēte.qđ nō pōt facere hō circa hoīem:quia nō poteſt hō homini plus facere
docendo q̄ mōſtrare ſigna ſenſibilia particularia extra:q̄ inquantū hmōi nō mo-
uēt intellectū in quo debet acquiri ſcientia: ſed ſolū ſenſum.ergo &c. ¶Ex quo
2 arguiꝫ alr̄ ſcđo.ꝑ illū nō pōt alteri acq̄ri ſciētia cuius actio nō excedit ſenſum:cū
ſcientia debet generari ī ītellectu.actio hoīs exterioris cū ſolum ꝓponit ſenſibilia
3 particularia nō excedit ſenſum.ergo &c.¶Tertio ſic.homo nō habet ſcientiam niſi ꝑ ſpeciem ītel-
ligibilem quam habet de re:nec acquirit eam niſi per hoc ꝙ ſpeciem intelligibilem de re in ſe acq̄-
rit.per illum ergo qui nō poteſt intellectū informare ſpecie intelligibili non pōt homini acq̄ri ſciē-
tia.quilibet hō eſt hmōi:cū ſolū ꝓponit ſenſibilia particularia q̄ non ſunt niſi in potentia intelligi-
4 bilia:nec excedūt ſenſum inquantū hmōi.ergo &c.¶Quarto ſic.per illum nō pōt hoī acquiri ſciē-
tia qui nihil facit niſi proponēdo ei ſigna rerū quas penitus ignorat:aut quas prius ſciuit. quia ſi
penitus ignorat res quid ſint quę ſignāꝫ,& ignorat ſigna:quia ſunt correlatiua adinuicem ſignū
& ſignatū:& relatiuoꝝ eadē eſt intelligentia.ſm Philoſophum in p̄dicamētis.qui enim oīno igno
rat rem q̄ eſt lapis non cognoſcendo id cuius hoc nomen lapis debet eſſe ſignum:nec nouit an hoc
nomen lapis omnino ſit ſignū:& ꝑ tale non poteſt ſcientiā rei acquirere.Si aūt prius ſciuit rē:tunc
non acquirit eius ſcientiam per tale ſignum.Maxime cū homo homini nihil facit niſi talia ſigna ꝓ
ponendo exterius,vt dictum eſt.ergo &c.¶Quinto ſic ex eodē medio. hō non ꝓponit homini ni-
5 ſi ſigna nota aut ignota. nec per ignota pōt acquiri ſcientia:ſicut nec homini latino per gręca ver
ba:ſi non nouit gręcum:nec per nota: quia non ſunt nota niſi prius ſciendo res quarū ſunt ſigna
vt dictū eſt.ergo &c.¶Sexto ſic.Auguſtinus dicit de vtilitate credēdi. Neq̄ ſignis quibuſlibet ali
6 quid cognoſcere poteſt niſi illud ipm̄ cuius ea ſigna ſunt nouit.Sed hō nihil docet niſi faciendo rē
cuius eſt ſignum cognoſcere ſigno.ergo nō docet niſi qđ prius diſcens nouit. hoc aūt non eſt do-
cere ſed recordari.ergo &c. ¶Septimo ſic.ſi homini per hominē acquiritur ſcientia ille tanq̄ actu
7 ſciens alterū vt potentia ſcientem ſibi ſimilem faceret:& actu ſcientem. Sed non cōtigit aliquid fa
cere ſibi ſimile niſi per formam qua alteri aſſimulaꝫ.Sciens aūt ſcienti aſſimulaꝫ ꝑ formam quę eſt
ſcientia.ergo homo ꝑ ſuam ſcientiam generaret ſcientiā in alio.hoc autem falſum eſt:quia ſcientia
In oppoſi. primo. non eſt qualitas actiua ſicut eſt calor.ergo &c.¶Oppoſitum arguiꝫ primo ſic.per illum acquiritur
alteri ſcientia qui facit vt alter ſciat qđ prius ignorauit: qđ facit hō hoī ꝑ verba:ſicut experiētia vi
demus:& ſm ꝙ dicit Plato:ad hoc ſunt verba inuenta.ergo &c. ¶Secundo ſic.Apoſto.dicit primę
2 Corin.ii.Poſitꝰ ſum ego p̄dicator & doctor gentium in fide & veritate.ſed non eſſet doctor niſi ac
quirendo alteri ſcientiam.ergo &c.

B Reſolutio ¶Hic reducendæ ſunt ad memoriam opiniones tactæ ſupra in quarta quæſt.po
nentes em̄ ꝙ aīa humana de ſe habet omnem ſcientiā vel naturaliter ei impreſſam vel ante cor-
pus acquiſitam: cum ponebant ꝙ ſcire nihil aliud erat q̄ reminiſci,vt dictum eſt ibi:dicerent ꝙ ho
mo omnino de nouo nullam ſcientiam acquirit:& ita ꝙ per nullum doctorem acquireret hoī ſciē
tia:ſed quicquid hō ageret extra, hoc eſſet ad excitandū memoriā:vt recordareꝫ eius qđ priꝰ erat
oblitus:quia ſm eos addiſcere non erat niſi reminiſci.Sed contra hoc ſunt oīa ibi dicta ad illarum
opinionum reprobationem: & maxime illud ꝙ intellectus poſſibilis humanę animę eſt in potētia
pura ad ſcientiā.Auicen.ſimiliter q̄ poſuit ſcientiā aīę dari ab intelligentia:& ꝙ nihil reſtabat niſi
impedimētum recipiēdi influxum intelligentię amouere:ſimiliter diceret ꝙ hō non doceret niſi
amouēdo ꝓhibens:qđ non eſt docere niſi per accidens. Q̄ aliquoꝝ notitiam maxime illoꝝ q̄ ſunt

vires animę naturales,vt eſt cognitio credibilium:& illoꝝ q̄ pertinent a reuelationē,ſic anima hu-
mana ſuſcipiat:bene tenet fides catholica,vt infra dicetur:et ꝙ ſic ſuſcipiat notitiam veritatis ſyn
ceræ ſecūdū aliquem modū,conceſſum eſt ſuperius.Sed ꝙ aliter nullā cognitionem acquirat oīno
eſt contra veritatem philoſophicā, vt dictū eſt ſupra in quæſtione ſecunda.Eſt em̄ aīa forma natu
ralis:& ideo modo naturali perfectibilis:& hoc non niſi ſcientiam acquirēdo:et a rebus ſenſibilibus
inferioribus reducendo id qđ in ea eſt ſcientiæ in potentia vt fiat ſciens in actu.ſicut dicit Phus ī
iiii.phy.¶Ad cuius euidentiam cōſiderandū:ꝙ ſicut ea quæ fiūt ſolum ab arte, ſi ſimiliter poſſent C
fieri a natura,ſimili modo faceret ea natura ſicut facit & ars.ſm ꝙ dicit Philoſophꝰ.ii.Phy.Si eſſet
in ligno vis nauis factiua, ſimiliter vt natura feciſſet nauem.Similiter neceſſe eſt eſſe econtra ī eis
q̄ poſſūt fieri ab arte & a natura,cōſiliter ea fieri ab arte : ſicut nata ſunt fieri a natura,vt eodē mō
& ordīe quo natura agit in curādo morbū & gn̄ando ſanitatē,ageret & ars ſiue alterādo ſiue diri
gēdo ſiue quibuſcūq̄ modis aliis.Cuiꝰ ratio eſt:quia in om̄i actione in qua ars cōmunicat naturę,
non operaꝫ ars ſicut agens principale:ſed ſolū ſicut adminiculans & coadiuuans naturā.vnde me
dicus dicitur miniſter naturę.Sciētia aūt vno modo ab homine acquiritur vt a principio intra,qđ
eſt natura,vt eſt naturalis ratio,vt dictum eſt ſupra de eo qui ꝓpria inuentione ſibi ſcientiam ac-
q̄rit. Et alio modo ſcientia acq̄riꝫ ab homine a principio extra:vt a Didaſcalo:& hoc cōtingit in eo
qui addiſcendo ſibi ſcientiam acquirit admonitꝰ a didaſcalo.Dicendū ergo ꝙ ſicut ſi ꝑ ſe inueſti-
gans ſcientiam ſuppoſita notitia principiorum non poſſet errare in diſcurſu & deductione conclu
ſionū ex principiis, ex primis pricipiis eliceret concluſiones ꝓximas:& ex illis concluſionibꝰ:q̄ iam
ſunt principia concluſionū poſteriorum,eliceret concluſiones vlteriores:& ſic vſq̄ ad concluſiones
vltimas & principia proxima rei ſciendę:ſic ſemper conceptiones ſuas gradatim & per immedia-
ta ordinādo & ꝓcedendo a primis ad vltima:ſicut eſt ꝓcedere ſcientię ordinatę:Cōſiliter hō docēs
extra ex habitu ſcientiæ quo debet eſſe perfectus in actu , habere debet in promptu conceptus in
ſe ordinatos a primis principiis vſq̄ ad vltimas concluſiones,aliter enim non eſſet idoneus doctor
Eodem modo debet ꝓcedere in docendo diſcipulum:Primo prima principia ꝑ ſe nota proponēdo
ei:deinde ea per immediata quantū poteſt applicādo ad determinatas concluſiones:& ab illis in vl
teriores conſimiliter vſq̄ ad vltima explicando hūc diſcurſum diſcipulo ꝑ ſigna verboꝝ vel quæ
cūq̄ alia vt melius poterit:ſignantia illos conceptus quos ratio naturalis interius ordinaret,ſi in
ſuo diſcurſu errare nō poſſet.& ſic illos cōceptꝰ ſic ꝑ ſigna ꝓpoſitos format ī ſe diſcipulus admoni
tus per ſigna.Quos qdē cōceptus ꝑ ſe ſic ordinare neſciret:q̄a ratio nō habet a natura vt eos ordi
net:ſed in ordinando errare poteſt. Et quia ille ordo conceptiuum interius ſic formatorum eſt per
ſe cauſa doctrinę:& ꝓxima:vocū aūt ordinatio exterior non eſt niſi ſignū admonitiuū & directiuū
rationis in conceptus ſuos ordinando:ideo doctor exterior non eſt cauſa acquirendi ſcientiam in
diſcipulo niſi per accidens , ordinando ſcilicet ſigna exteriora . Ratio vero interior eſt cauſa eius
per ſe,ordinando ſcilicet conceptus interiores in quibus percipitur veritas rei cognoſcendæ im-
mediate.Sicut ſi quis eſſet intentus ad aſpiciendū aſtrū Iouis in cælo:& quia minutū ē aſtrū illud
conferens oculum circūquaq̄ non poſſet aciem viſus in ipo ſiſtere & figere determinate:& alter aſ
ſiſtat:qui aſtrū illud videat & digito ſuo dirigat aciem viſus illius quouſq̄ ad directam oppoſitio-
nē illius aſtri eum ꝑduxerit:& tunc ibi ſiſtat:& digitum immotum teneat: vt ſic viſus ſiſtendo ad
quietē digiti in aſtrum dictum aciem aſpectꝰ figere admoneaꝫ:& hoc facto ſtatim aſtrum videat:
& aduertat: iſte digitus aſtrū videre non facit per ſe:quia viſui eius nihil iprimit:ſed claritas aſtri
facit ꝑ ſe videre.¶Et nota ꝙ ſigna verboꝝ nō ſolū ꝑ accidens ſunt cauſa acquirendi ſcientiam,ſi- D
cut iſte digitus videndi aſtrū:Immo multo magis ꝑ accidēs. Digitus em̄ licet ꝑ ſe nō facit videre
aſtrū,per ſe tn̄ ducit oculum ad directam oppoſitionē ſub qua aſtrū videꝫ.Signa aūt verboꝝ nō ꝑ
ſe faciunt videre veritatē:nec ꝑ ſe ducūt intellectū ad ordinandū ſuos conceptus,ſed ꝑ accidens,in
quantum ſermo eſt ſicut ſymbolū inter doctorem & diſcentē non naturaliter, ſed ꝑ inſtitutionem
res ipſas p̄ſentās de q̄bꝰ formanꝫ cōceptꝰ:& ſic ſunt cauſa doctrinę accidentaliter ꝑ accidens:& ſi-
militer ipſe doctor.Et ideo dicit Phus in lib.de ſenſu & ſen.Secūdum accidens ad ſcientiam audi-
tus multum cōfert.Sermo em̄ exiſtens audibilis cauſa eſt diſciplinę non ꝑ ſe ſed ꝑ accidēs.ex nomi
nibus enim conſtat : nominum autem vnūquodq̄ ſymbolum eſt.

¶Ad obiectum primum:ꝙ doctor nihil facit niſi ꝙ proponit ſigna quę ſolum mo E
uēt ſenſum:Dicendū ꝙ licet ſub eſſe particulari quo ꝓponunꝫ a doctore:non excedunt ſenſum:ex Ad pri-
ſenſu tn̄ mediante phantaſia per lumen agentis ipſa ſigna particularia ſenſibilia facta vna intelli- mū prin.
gentia mouent intellectum & admonēt ipſum vt formet conceptus ad modum quo ſigna eorum

F exterius proponit doctor:& ſic ducit ad ſcientiã vt dictũ ẽ. ¶.Per idẽ patet ſecundum & tertium.
Ad.2.3.& ¶Ad quartum ꝙ ſigna quę ꝓponit doctor nõ oſtendunt rem niſi omnino ignotam aut cognitam:
4. Dicendum ꝙ neceſſe eſt ſi quis diſcat res aliquas ꝙ noſcat eas:ſed alio modo q̃ quærit noſſe:quia
ſcit ſub q̃dã confuſione & in gñali:& ignorat notitia diſtincta & in ſpeciali qua q̃rit ipſam rẽ ſcire,
G vt infra dicet.¶Per idẽ dicendum ad quintũ & ad ſextum:ꝙ ille qui addiſcit,ſigna nouit ſciendo
Ad qntũ res in generali:nec ad aliud ordinantur nomina q̃ ad cõfuſum intellectũ rerũ exprimendũ.Notitia
& ſextũ. enim diſtincta & in particulari exprimẽda eſt per definitionem q̃ nominis eſt expoſitiua. Secundũ
em̃ ꝙ dicit Philoſophus in principio Phy.totum q̃ddam & ĩdefinitũ ſignificat nomẽ,vt circulus.
Definitio aũt illius diuidit̃ in ſingularia:& ſic in noĩe,prio nobis ſunt manifeſta confuſa magis,quo
H rum quęritur ab addiſcẽte cognitio determinata.¶Ad ſeptimũ ꝙ ſcientia non eſt qualitas actiua:
Ad ſepti- Dicẽdũ ꝙ verũ ẽ:nec ĩtẽdim⁹ ꝙ doctor ꝑ modũ agẽtis naturalis ꝑ ſciẽtiã ſuã gñet ſciẽtiã ĩ diſcipu
mum. lo ſicut obiicit̃:ſed ꝙ ex ſua doctrina ꝓponat ſigna ordinata,ad q̃ ratio in diſcipulo cõſimiles debet
formare ſuos conceptus:& ꝑ hoc acquirere ſcientiam directus a doctore admonitus:ſed actione ꝓ
pria interiori:propter qđ agens interior verius dicendus eſt doctor q̃ exterior. Vñ & habet ille do
ctor interior de ꝓpoſitis ab exteriori,iudicare.Propter qđ dicit Auguſtinus in fine de gratia noui
teſt.Eo ipſo quo forinſec⁹ bene admonẽte iudicio non errare approbamus,q̃d aliud q̃ internum lu
men magiſtrum nos habere teſtamur.Propter qđ periti diſcipuli eſt examinare dicta magiſtri.qm̃
vt dicit Boethius de diſciplina ſchol.ſtultũ eſt magiſtratus orationib⁹ omnino cõfidere.Sed prio
eſt credendum donec videatur quid ſentiat.

I Irca ſeptimũ arguit̃ ꝙ ſcire non cõtingit homini deo docẽte in quolibet actu di
Queſt.vii ſcendi.Primo ſic.Deus in creatura non agit qđ agere in ſe,proprio motu ſuo po
Arg.i. teſt.ſecundum ꝙ dicit Auguſt.vii.de ciui.dei.Sic deus res adminiſtrat vt eas ꝓ
prios motus agere ſinat.Sed homo ꝓprio motu,ductu & inquiſitione naturalis
2 rationis poteſt ſibi ſcientiam acquirere,vt habitum eſt ſupra.ergo &c. ¶Secũdo
ſic.hominem non docet niſi qui actione ſua,ſpecie intelligibili mẽtẽ informat:q̃a
ꝑ hoc ſolum ſcit & intelligit:& hoc deus nõ facit in quolibet actu intelligẽdi:Im
mo in nullo facit ſ̃m cõmunem curſum huius vitæ:q̃a ſufficienter informat̃ a phantaſmate:& nõ
In op.pri. eſt natus aliter informari.ergo &c.¶Oppoſitum arguitur primo ſic.In Pſal.dicit̃ de deo.Qui do-
2 cet hominem ſcientiam. ¶Secundo ſic.ſcđm Aug.de magiſtro & de vera rel.Cathedram habet in
cęlis q corda hominum docet in terris.Ille non eſt niſi deus.ergo &c.

K ¶Dicendum ad hoc ꝙ hominem docere nihil aliud eſt q̃ ipſi oſtendere notitiam
Rñſio. veritatis,vt eã ꝑcipiat quã prius non vidit.Nũc autẽ veritas in creatura non eſt niſi emanatio q̃dã
a veritate prima:ſicut imago ab exẽplari,vt dicit gloſ.ſuꝑ illud Diminutę ſunt veritates a filiis ho
minũ.Vna eſt veritas qua illuſtrantur animę ſanctę:ſed quoniã mltę ſunt aĩæ,ĩ ipſis veritates mul
tę dici poſſunt.Sicut em̃ ab vna facie reſultãt multę imagines ĩ ſpeculo: ita ab vna prima veritate
multę veritates.Et Auguſt.dicit de vera rel.Si eſt falſitas,ex his ẽ q̃ imitantur vnũ:nõ inquãtũ id
imitant̃:ſed inquãtũ implere nõ poſſunt.Illa aũt eſt veritas quę id iplere potuit:& eẽ id qđ illud ẽ
vnde & verbum rectiſſime dicit̃:cætera vero illius vnius ſimilia dici poſſunt inquantũ ſunt.intan
tũ em̃ & vera ſunt.hoc aũt ei⁹ ſilitudo:& ideo veritas. Quapropter vera ĩtãtũ vera ſunt:inquãtũ
ſunt.Intãtũ aũt ſunt,inquãtũ principalis vni⁹ ſilia ſunt.Sic aũt eſt in oĩb⁹ factis ad exemplar : ꝙ ĩ
tãtũ eſt ĩ eis veritas inquãtũ rñdẽt ſuo exẽplari.Et quãto magis reſpõdẽt ei,tãto magis dicẽda ẽ ve
ritas in eis eẽ. Nec põt cognoſci ſi veritas ſit ĩ exẽplato niſi cognita cõformitate ei⁹ ad ſuũ exẽplar
ſcđm ꝙ dicit Auguſt.iii.de Aca.Bene ꝓbat imaginẽ q̃ſq̃s ĩtuet̃ exẽplũ.& dictũ ẽ de hoc ſupra in q̃
ſtione.ii. Veritas igit̃ cuiuſq; rei intellectui oſtẽdi nõ põt niſi oſtẽdẽdo ei cõformitatẽ ad ſuũ exem
plar primũ a quo eſt tranſformata:q̃re cũ illud exẽplar primũ & principaliſſimũ nõ ſit niſi veritas
prima:ſolum ille docere & maxime põt,qui intellectui põt oſtendere conformitatem rei ad ſuũ exẽ
plar primũ:hoc aũt ſolus deus poteſt. Et ideo abſolute cõcedẽdũ eſt ꝙ ſolus de⁹ & maxime põt do
cere.ſecũdũ ꝙ dicit Auguſt.contra epiſtolam Funda. Per hoĩes aliqua cõicatio ſignis verboꝝ fieri
põt:Docet aũt vn⁹ ver⁹ magiſter ipſa ĩcorruptibilis veritas:ſolus magr̃ interior:& hoc iſto mõ do
cendi:qui.ſ.fit oſtẽdẽdo cõformitatẽ rei createę ad ſuũ exẽplar primum,a quo creatura & creata eſt
& deſcripta:quia conformitas ad tale exemplar non poteſt videri niſi aſpiciẽdo ad ipſum : & ſolus
deus poteſt homini hoc exemplar oſtendere,vt ad ipſum aſpiciat:oſtendendo.ſ.illud vt obiectũ,vl'
vt rõnẽ cognoſcẽdi ſolũ:ſicut dictũ eſt ĩ q̃ſtiõe ſcđa ꝑcedẽti.ſecũdũ ꝙ de hoc mõ docẽdi loq̃t Aug.
d.v.cõfeſſ.Me docueras deus me⁹ miris & occultis modis,ꝓpterea credo ꝙ tu docueris qm̃ verũ
eſt:nec quiſq̃ ꝑter te alius doctor eſt vbicũq; & vndecunq; claruerit.& libro.xi.Quis porro docet

nos niſi ſtabilis veritas:quia & per creaturã cũ nos admonemur,ad veritatem ſtabilem ducimur.
quæ niſi maneret cum erramus:non eſſet quo rediremus. Vt aũt cognoſcimus, docet nos. ſecun
dũ ꝙ etiam dicit gloſ.ſuper illud Matth.xxiiii.Vnũ magiſtrũ habetis.A ſolo deo eſt mentis infor-
matio dãdo intellectum: pręter hoc aũt eſt exemplar ęternũ qđ eſt cauſa rei:& aliud exemplar rei
abſtractũ & cauſatũ a re,ad quod aſpiciẽdo poteſt homo quoquo modo cognoſcere veritatem rei
per conformitatem ad illud:ſed forte non ſine illuſtratione primi exẽplaris:vt dictum eſt ſupra in
eadẽ quęſtione ſecũda. Vnde tale exẽplar ꝓponẽdo conceſſum eſt in quæſtione præcedenti,ꝙ ho-
mo poteſt hominem docere,& nõ ſolum tali modo vt dictum eſt.Ad tale etiam exemplar aſpici-
endo poteſt homo per ſe ſcientiam inueſtigare: vt ſupra dictum eſt:& ideo in tali modo diſcendi
ad tale exemplar non eſt dicendum ꝙ deus doceat in quolibet actu diſcendi: niſi ſicut vniuerſale
cauſans,dãs diſcenti vires cognoſcitiuas per quas põt doceri, & apprehendere veritates:vel ſicut
vniuerſale mouens:ſine quo nullũ particulare mouet:vel ſicut lumẽ aliquod ſupernaturalis gra-
tiæ infuſum illuminans ad cognoſcendũ.Niſi dicamus vt dictum eſt ſupra:ꝙ exemplar creatum
non ſufficit ad oſtẽdẽdum aliquã veritatem,niſi ad illuſtrationẽ exemplaris increati:vt ſupra di-
ctum eſt.Primo enim modo deus non docet niſi ſecũdum ꝙ agit omnes actiones rerum natura-
lium in paſſibili : dando.ſ.ei potentiam , & virtutem recipiendi impreſſionem agentis in ipſum.
Sic enim docet dando alicui vim & potentiam,per quã poteſt addiſcere,& recipere diſciplinam:Si
cut ſi dicatur calefacere dando calefactibili vim & potentiam,per quã eſt receptiuum caloris.Sed
hoc eſt valde a remotis,& improprie attribuere deo aliquam actionem.De hoc tamen modo docẽ
di dicit Chryſ.ſuꝑ illud Matth.xxiii.Vos autẽ nolite vocari Rabi.Nolite(inq̃t) alios vocare Ra-
bi: ne diuinum honorem hominibus deferatis. Vnus em̃ eſt magiſter omniũ,qui oĩes homines
naturaliter docet.Si enim homo hominẽ erudiret:omnes homines diſcerent qui habent doctores.
Nũc aũt quia homo non docet:ſed deus,multi quidẽ docent̃,pauci vero diſcunt.Homo em̃ nõ in
tellectũ ꝑſtat homini docẽdo:ſed a deo pręſtitũ per admonitionẽ exercet. Doctrina enim cotis ha
bet officium.Sicut enim cos non facit ferrum:ſed acuit:ſic ſine cauſa inſenſat⁹ docetur . Vnde in
iſto actu deus potius dicẽdus eſſet pater & auctor naturę,q̃ magiſter & doctor ſciẽtię. In ſecũdo
vero mõ deus non aliter docet,q̃ agit oẽs actiones rerũ naturaliũ coagendo agẽtibus particulari
bus,dando & conſeruando eis virtutem agendi in omnibus ſuis actionibus.De quo modo agen-
di dicit Augu.ix.ſuper Geñ.ad lit. Natura agit interiori motu nobis occultiſſimo:cui tñ ſi deus
ſubtrahat opationem intimã:qua eam ſubſtituit,& facit:cõtinue tanq̃ extincta nulla creatura re-
manebit.Sed iſte modus docẽdi adhuc non eſt ꝓprius deo quẽ quęrimus.In tertio vero modo do
cendi docet deus hominẽ ea quæ ſunt ſupernaturaliter cognoſcẽda:vt ea quæ ſunt fidei vel reue
lationis:de quibus infra dicetur.De eis igitur quæ naturaliter ſunt cognoſcenda ab homine:& ex
puris naturalibus ad exemplar creatũ acceptũ a rebus : vt eſt oĩs cognitio qua ſcitur id qđ verũ
eſt in re,ſimpliciter dicẽdũ eſt,ꝙ de⁹ non docet in quolibet actu diſcendi:vt patet ex ſupra deter-
minatis.Quomodo aũt doceat in diſcendo ſyncerã veritatẽ, vel ſimpliciter quãcũq;,ſufficiẽter ha
bitũ eſt ex prædeterminatis.Quomodo autem doceat in eis quæ ſunt fidei & reuelationis: deter-
minabitur inferius.

¶Ad primum in oppoſitum: ꝙ homo poteſt proprio motu acquirere ſcientiam: M
Dicendum ꝙ verum eſt de rebus naturalibus,ſciendo id quod verum eſt in re:quod tamen deus Ad primũ i
docet:dando naturale iudicatorium quo ſcienda diſcernit. Synceram autem veritatem , aut ali- oppoſitum.
quam veritatem ſupernaturaliter cognoſcendam:aut forte veritatem quãcunq;, non poteſt ſcire
ſine ipſo proprio docente:vt dictum eſt:& infra dicetur. ¶Ad ſecundum ꝙ deus nõ informat mẽ N
tem ſpecie:Dicendum ꝙ verum eſt : niſi ſicut agens vniuerſale aliter docet per huiuſmodi ſo- Ad ſecundũ
lam ſpeciem conceptus mentis formando . Si tamen formari debet conceptus ad ſyncẽram veri-
tatem percipiendam:vel aliquid ſupernaturale cognoſcendum:vel forte ad aliam veritatem ſim-
pliciter percipiendam:ibi proprie dicitur docere:vt dictũ eſt. ¶Argumenta in oppoſitum non ꝓ-
cedunt,niſi ſecundum prædictum modum.

Irca.viii.arguitur,ꝙ non contingit hominem acquirere ſcientiam angelo docen A
te. Primo ſic. præter id qđ diuinitus menti impreſſum eſt ſupernaturaliter:nõ Quæſt.viii.
acquiritur ſcientia ab homine niſi per lumen intellectuale : & ſpeciem intelligi- Argu.i.
bilem:& per alia non docetur.Sed nullum horum operatur angelus in ipſa vt
patet.ergo &c.¶Secundo ſic.docens facit diſcentem,vt fiat ſciens in actu: qua- 2
lis ipſe eſt.ſed angelus ſciẽs eſt ſimplici intuitu,ſine diſcurſu. ergo ſi doceret ho

In oppoſitū primo. minē,faceret ipſum ſcire ſine diſcurſu:hoc aūt nō cōtingit,ergo &c.¶Ad oppoſitū arguit. Primo
ſic.Sicut ſe habet luminoſum corporale ad viſum corpalē:& ſpūale ad viſum ſpūalē. Sed lumino-
ſum corpale vt ſol lumen diffundēdo facit videre corpaliter oculū corpalē: ergo luminoſum ſpiri
tuale:cuiuſmodi eſt angelus,diffundendo lumen ſpūale faciet videre oculū humanæ mentis ſpiri
2 tualem.¶Secundo ſic:quanto aliquid magis eſt in actu, tanto magis natum eſt educere id quod
eſt in potentia ad actum.angelus magis eſt in actu ſciens ꝙ̄ homo. ſi ergo homo vt dictum eſt per
hoc ꝙ eſt in actu ſciens,poteſt docendo facere hominem actu ſcientem:multo fortius ergo & ange
B lus.¶In hac quęſtione & in aliis conſimilibus:vbi veritas latet & fides nihil diſtinguit: nihil aſſere
Reſolutio. re debemus niſi qđ naturali ratione fidei tū conſentaneum & non contrarium poterimus inue-
ſtigare:& vbi quęſtio vna plures ſinus habet & difficultatem ſicut iſta,non ſolū omnia: ſed ſingu
la ſuis locis propriis:& ſemper pro tanto quantum ad negocium propoſitum pertinet, pertractan
da ſunt.

C Reſponſio. ¶Dicendum igitur:ꝙ rationalis animæ duplex eſt ſtatus. Vnus ſeparationis eius
a corpore.Et alter vnionis eius cum corpore.In primo ſtatu eſt intelligētia quædam : vt angelus:
& tunc idem iudicium de modo docēdi angelum ab angelo,& animam humanam ab homine:de
quo nihil ad præſens.Maxime cum quęſtio eſt de ſcientia hominis coniuncti: quæ eſt alterius ge-
D neris ab illa quæ eſt aīæ ſeparatę:vt alias patebit.¶Circa ſciētiam aīæ & modū intelligēdi vt eſt in
corpore,& ita hominis per animam,conſiderādum ꝙ triplex eſt. Vnus eſt pure naturalis:quia na
turalis & modo naturali,quo intelligit ea quæ ſibi naturaliter ſubſunt:vt naturalia, & ea quæ ex
ſenſu circa naturalia poteſt inueſtigare. qui eſt naturalis:quia ex principiis & naturalibus inſtru-
mētis poteſt ad ipſum attingere,& eſt modo naturali:quia per ſenſus & ſenſibilia acceptꝰ.De quo
modo ſciendi dicit Philoſophus:ꝙ deficiente ſenſu,neceſſe eſt deficere ſcientiam ſecundum illum
ſenſum.Cęcus enim natus nihil poteſt cognoſcere de coloribus,neq; intelligendo, neq; imaginan-
do.Secūdus eſt ꝑtim naturalis,partim ſupnaturalis:quo itelligit per fidē ea ꝙ̄ ſunt fidei,q eſt ſuper
naturalis:quia per lumē aliquod ſupernaturaliter infuſum.Eſt aūt naturalis: quia mō naturali,q̄a
ꝑ fidē:& ex fide nō intelligimus,niſi ſub ſilitudinibus corporalibꝰ inuoluta.propter qđ dicit Apo-
ſtol.i.ad Corin.xiii.Videmus nunc ꝑ ſpeculū in ęnig.& btūs Diony.in pricipio cę.Hie.Impoſſibile
eſt aliter lucere nobis diuinum radium:niſi ſacrorum velaminum ſimilitudine inuolutum. Ter-
tiꝰ modus eſt omnino ſupernaturalis,quo intelligit homo pure ſpiritualia circa deum , & ſpiritu
ales creaturas,qui eſt ſupernaturalis:quia de illis ad quæ attingere non poteſt, niſi per lumen ſu
pernaturale.& eſt modo ſupernaturali:quia non per ſpecies a ſenſibus acceptas:ſed illis omnino ſo
pitis.quoniam illa non contingit homini in vita iſta videre: niſi per ecſtaſim in alio genere viſio-
nis intellectualis,quali vidit Paulus ea quæ non licet hominē loqui:vt dicitur.ii. Corinth. xii.De
qua dicitur ſuper illud.ii.Corinth.v.Siue mente excedimus.Ecſtaſis eſt exceſſus mētis,in quo infe
riora a memoria elabuntur:in qua fuerunt omnes ſancti , quibus aliqua ſupermundana reuelata
ſunt. Vñ nec de iſto tertio mō ſciēdi,vtrū hō poterit doceri ab angelo q̄ſtio eſt: quia ille ſtatus ſic
ſciendi aliquid habet animæ ſed ſeparatæ:& de primo modo & ſecūdo.Et quia non eſt dubium ho
mines in multis veritatibus ab angelis doceri.Hoc enim expertum eſt teſtimonio ſacræ ſcripturę.
E ſcđm ꝙ.Daniel.x.legiť angelū dixiſſe ad Danielē. Veni vt docerē te quę ventura ſunt.hoc igitur
abſolute concedendum eſt.Sed quis ſit docendi modus angelo proprius hic quærimus . Perquire
mus igitur dicta aliorum circa hoc:vt qđ verius videbitur teneamus:quia dubitare de ſingulis
non erit inutile. ¶Et includuntur dicta omniū de hoc quos videre potui, in tribus modis quibus
ponunt angelum docere hominem.Quorum primus ponit hoc angelum facere operādo circa ho
minis intellectuale.Secundus vero ponit hoc ipſum facere operando circa hominis imaginatiuū
Tertiꝰ aūt ponit ipſum hoc facere operādo circa hoīs ſenſus particulares.Iſto tertio mō ponendi:
dicunt ꝙ angeli docent homines ordinate:proponendo ſenſibus eorum ſenſibilia,a quibus recipi-
untur ordinata phātaſmata in imaginatiua:& ab illis ordinatis ſpecies intelligibiles ordinatę reci
piuntur in intellectiua ad modū quo dictum eſt ſuperius hoīes doceri per hominē. Sed de iſto mo
do docendi nulla eſt dubitatio:quin tā boni angeli ꝙ̄ mali poſſint hoīes docere:vel per ſigna natu
ralia prius a natura formata:aut quæ ipſi ex materia vi ſua conformant: vel per ſigna artificialia
vocum ſignificatiuarum,qualia ipſi poſſunt formare in aſſumpto corpore:qđ nobis nō manifeſtēt
vel quod nobis manifeſtēt:& hoc vel ab ipſis formato,in quali angelus docuit Mariā de filii dei in
carnatione.Luc.ii.vel a natura prius generato:ſecundum ꝙ dęmones loquuntur & docent ꝑ ener
guminos mouēdo in eis organa vocum ad loquendum aliq̄ñ linguā quā ignorāt obſeſſi:vel ſicut

angelus docuit Balaam,loquens per os aſinę.Nume.xxii. Sed iſte modus docendi nō eſt proprius
angelo:quia conuenit etiam homini:vnde nec ipſum quęrimus. ¶Secūdo modo principali.ſ.ponē
do angelum docere operando circa noſtrum intellectuale: Triplex eſt modus ponendi.Primus eſt
ꝙ cum omnis intellectualis opatio per duo perficiatur.ſ.per lumen intellectuale, & per ſpecies in-
telligibiles:ita ꝙ per ſpecies fiat apprehenſio:per lumen vero iudiciū de apprehēſo:cum igitur vt
ſupradictum eſt,modus ꝓprius docendi ipſius dei ſit ex parte luminis,quo illuſtratur homo ad ꝑ
cipiendam certam,& ſynceram veritatem,modus vero docendi hominis ſit ex parte ſpecierū eius
ordinatarum adminiculo in intellectu:Angelus autem medius natura eſt inter deum & hominē:
Medius ergo modus docendi conuenit ei partim cōmunicando cum modo docendi hominis: &
partim cum modo docendi dei.Cū modo docendi dei per hunc modum:quia enim angelus habet
lumen intellectuale imperfectius ꝙ̄ deus,lumen intellectuale non poteſt ei imprimere, vt ita perfe
cte diſcat:ſicut lumē qđ imprimit ei deus.Lumen enim dei eſt ratio exēplaris cuiuſlibet creaturæ:
vt dictum eſt ſupra.Nō ſic aūt lumen angeli. Quia tamē angelus habet lumen intellectuale perfe
ctius ꝙ̄ homo,poteſt ſe cum lumine ſpirituali animæ humanæ applicare ſpiritualiter: & illud ex
pręſentia,& approximatione ſua confortare:& quaſi accendere ad perfectius inſpiciendam verita
tem.ſed hoc nihil eſt:quoniā nihil proprie docet,niſi ꝙ ad cauſandum exemplar rei cognoſcendę
in mente aliquid agat:quo verbum veritatis de re concipiat.Per hoc enim ſolum informat diſcen
tem ſcientia:qđ appellatur docere.Hoc autem lumen angeli nullo modo facere poteſt:eo ꝙ ipſum
non eſt exemplar rei:quo verbo veritatis de re ipſa mens informari poſſit.vñ nec deꝰ diciť proprie
docere:ratione qua eſt lumen intellectuale:accendens lumē hoīs naturale:vt ad intelligendū actua
tur:ſed ſolū inquantū eſt ars:& liber rationum viuentiū.Per hoc enim ſolū imprimit mēti verbū
F determinatum naturæ rei:& eius diſtinctam cognitionem facit:vt dictum eſt ſupra. ¶Secundus
modus ponendi angelum docere operando circa noſtrum intellectuale eſt:ꝙ angeli ſunt ſicut ſpe
cula ſpiritualia clara lucida:& ſimiliter animæ humanæ:& ideo cum angelus applicat ſe,& oppo
nit ſpiritualiter animæ humanæ : ſpeciei quam habet in ſe ſpecies conſimilis formatur in ani-
ma.Sicut ſpeculum materiale in ſpeculo ſibi oppoſito,format imaginē qua informatur. Et ita per
hunc modū diciť qñq; ꝙ angelus viſa ſua facit nr̄a,& docet nos.¶Hoc apparet inconueniens tri-
pliciter.Primo ſic.quia ſi angelus ſic poſſet animam coniunctam corpori informare,& ſua viſa cō-
municare,multo fortius & animam ſeparatam: & vnus angelus alium angelum : & vnus ange-
lus primus omnem alium angelum:vt ſic intelligant per ſpecies acquiſitas:non per innatas.quod
multis inconueniens videtur.¶Secūdo apparet hoc inconueniens : quia angelus non poſſet aīam
ſpecie ſua informare migrando:ſed ſolum ſpeciem conſimilem ei,quā habet in ſe,in eā generando.
ſed hoc non contingit niſi in naturalibus actiuis & paſſiuis:quales non ponuntur eſſe aliquę ſub-
ſtantiæ ſeparatę a materia.¶Tertio apparet inconueniens:quia anima hominis vt eſt principium
intelligendi in homine , non recipit ſpecies niſi a phantaſmate : tanꝙ̄ a ſuo proprio actiuo:nec ali-
ter nata eſt eas recipere. quare cum nihil natū eſt naturaliter pati niſi a ſuo actiuo:ab angelo nul-
lo modo talem impreſſionem poteſt immediate recipere.vnde & Auguſt.vult.iii.de Tri. ꝙ angeli
nihil agant producendo in rebus naturalibus:niſi mediantibus cauſis naturalibus.aut igitur ani-
ma ſpecies illas ſpirituales ab angelo non recipit:aut per illas nullatenus intelligit:& ideo angelus
per eas hominem omnino docere non poterit.& hoc eſt quod teſtatur beatus Bernard. dicens ſu-
per Cant.Scitote nullum creatorum ſpirituum per ſe mentibus noſtris applicari: vt nullo medio
noſtri ſuive corporis inſtrumento, ita nobis miſceatur:vt eius participatione docti boni,ſiue me
G liores efficiamur.¶Tertius modus ponendi angelum docere operando.ſ.circa noſtrum intellectu
ale eſt : ꝙ ſicut homo nutu ſuo ſolo alium hominem ſubtilem in multis poteſt docere : ſic ange-
lus nutus quoſdam ſpirituales poteſt animæ hominis interius oſtendere:& per hoc hominem do
cere. Sed ꝙ ſic hominem ſolis nutibus doceat : hoc omnino eſt impoſſibile: qm̄ anima nihil ab ex-
tra ſe apprehendit:niſi ſpecie illius informetur. Aut ergo nutus illos anima omnino non apprehē
der:& ideo ꝑ illos angelus hominem omnino docere nō poterit:aut nutus ipſi facient ſpecies ſuas
in animā hominis qđ eſt impoſſibile:quia ſpeciebus informari nō poteſt,niſi acceptis a phantaſma
te:& per ſenſus vt dictū eſt. Q; ſi ſic ſpecies ipſorum acciperet:& angelus hominē doceret:eſſet il-
le modus docendi:quo determinatum eſt ſupra,hominem vnum docere aliū.¶Tertio modo prin
H cipali ponendi angelum docere hominem,operando.ſ. circa noſtrum phantaſticū, Triplex eſt mo-
dus ponendi:quorum duo ſunt impoſſibiles:tertius vero poſſibilis.Primus illorum eſt: ꝙ ipſe an-
gelus exiſtens in organo phantaſię oſtēdit intellectui ſpecies imaginabiles: non tamen imprimen-
do eas in phantaſia:quales ipſa phantaſia nata eſt eidē oſtēdere:vt ab eis abſtrahat ſpecies,intelligi

biles per quas intelligat:& ſic per illas angelus hominẽ doceat:qđ eſt omnino impoſſibile:quia talis ſpecies imaginabilis nõ eſt nata fieri:niſi ab obiecto ſenſibili,& in organo corporali.Et cum hoc ſi ab alio nata eſſet fieri per ſe ſubſiſtens:non tamẽ ab ea intellectus abſtraheret ſpecies intelligibiles:quia non eſt natus abſtrahere eas niſi a ſpeciebus exiſtentibus in phantaſmate:quę ſe habẽt ad

I intellectum,ſicut colores ad viſum:vt vult Philoſophus in.iii.de Anima. ℭSecundus modus ponendi angelum operari circa noſtrum phantaſticũ in docendo hominem eſt:ꝙ angelus imprimit nouas ſpecies imaginabiles immediate in phãtaſia:quales natus eſt imprimere ſenſus:vt ab illis intellectus ſpecies intelligibiles abſtrahat:& per hunc modũ angelus hominẽ doceat : ſicut dictũ eſt prius,qđ eſt ĩpoſſibile ꝓpter cauſam iã dictã:qa tales ſpecies nõ ſunt natę gñari:niſi ab obiecto ſenſibili:& mediãte ſenſu particulari.Angelus aũt nihil de nouo operatur circa res naturales niſi mediantibus cauſis naturalibus:vt dictum eſt ſupra.Ideo ſequitur tertius modus ponendi angelum docere hominẽ operando circa organum phantaſię: non aliquid ei imprimendo, ſed impreſſa ipſi a ſenſu diſponẽdo:vt regulariter & ordinate ab ipſis ſpecies intelligibiles abſtrahãtur. Sed hoc ponitur facere dupliciter.Vno modo amouendo prohibens,motum.ſ.inordinatum imaginũ in phãtaſmate ſedando.Quibus inordinate motis nõ põt mens p ipſas aliqd determinate intelligere.Fit enim illa ſedatio reprimẽdo id qđ motum imaginũ in phãtaſmate facit inordinatum:ſiue hoc ſit naturæ malitia,vel morbus,vel diſturbatio aliqua humorum, vel praua conſuetudo , vel dæmonis actio, vt ſedata perturbatione poſſint imagines ordinate mouere intellectum : & ſic ſedendo & quieſcendo fiat anima prudens. vt dicitur in.vii.Phyſico.Sed iſte modus docendi & agendi eſt omnino per accidens:quia agens ſolũ remouẽs ꝓhibẽs eſt agens per accidens.Ideo eſt ſecũdus modus quo ponitur illud agere per ſe:& non videtur alius modus poſſibilis angelo:vt doceat hominem ſecundum ſtatum cõmunem acquirendi ſcientiam ab homine in hac vita,quem ad præſens quærimus:& eſt ꝙ angelus dicatur docere hominem agendo circa imagines in phantaſmate a ſenſu receptas:vt ordinate pręſententur,& proponantur intellectui: cum intentus eſt ad intelligendum:& hoc ex ordine quo natę ſunt mouere intellectum ad ordinate recipiendum ſpecies intelligibiles per quas formentᷣ ordinati conceptus in intellectu ſecundum ordinatum diſcurſum a primis ſcibilibus ad ſcibilia poſteriora: ſicut ſupra expoſitũ fuit in modo docẽdi quo homo docet hominem. & hoc poſſunt facere angeli tam boni q̃ mali naturali potentia quã habent ad tranſmutandum naturalia localiter & corporaliter. Poſſunt ergo angeli docere homines per motum ſpirituũ & humorũ in hoĩs phantaſtico,ordinando imagines exiſtentes in ipſo , tali ordine quo intellectus intelligere poſſit per ſpecies intelligibiles abſtractas ab eis:quæ nunq̃ vel qualia nũq̃ intellexit:ſecũdum ꝙ de tali ordine facto imaginibus a natura aliquando videntur in ſomnis: qualia nunq̃ fuerunt viſa in vigilia:vt dicit Philoſophus in de ſom.& vig. Vnde de tali potentia angelorum dicit Aug.li.lxxx.iii.q.Dęmon ſerpit per omnes aditus ſenſuales:dat ſe figuris:accõmodat coloribus:adhæret ſonis : odoribus ſe ſubiicit : infundit ſaporibus : & oſtendit homini formas notas & ignotas:ex quibus facit conceptus complexos & incomplexos:quales nunq̃ prius conceperat. Intelligẽdum tamen ꝙ nullam formam per hoc poteſt repręſentare:cuius imaginem aut ſpeciem extra ſenſum nõ perceperat:vel in toto,vel in parte:ſecundũ ꝙ dormiẽtes ſomniant montes aureos: qđ nõ poſſent facere ſi nunq̃ ſeorſum vidiſſent montẽ,ſeorſum aurũ.Hoc ergo mõ angelus qđ ſcit p ſpecies ſibi innatas,proponit homini in ſignũ imaginum ordinate interius : Sicut homo docens hominem ſcientiam ſuam proponit ei ordinata ſenſibilia extra: per quę ordinabãtur imagines intra. Et ſecũdũ hoc nõ differũt modus docendi hominis & angeli: niſi ꝙ homo proponit extra illa per quę imagines ordinantur intra.Angelus vero interius motu ſuo facit:vt illa ordinatio fiat.Eſt autem hic aduertendum:ꝙ cum homo docet accidentaliter per accidens: quia per ſigna artificialia ſignificatiua ab impoſitione vt dictũ eſt ſupra,angelus docet per accidẽs:qa non niſi imagines proponendo:ſed non accidentaliter per accidens:quia illæ imagines ſunt ſigna naturalia per ſe intellectũ ad formandum conceptus de rebus ducentia.

Ad primum principale.

K ℭQꝫ ergo arguitur primo: Angelus non poteſt hominem docere : quia nec lumen nec ſpeciem imprimit: Dicendum eſt ꝙ hoc facere eſt docere per ſe : & licet ſic non

L
Ad ſecũdũ.

doceat, docet tamen quodammodo per accidens , phantaſmata ordinando : vt dictum eſt. ℭSimiliter patet ad ſecundum arg.principale. ſi enim immediate angelus a ſua ſcientia ſcientiam cauſaret in homine, aut produceret, talem modum ſciendi cauſaret qualem ipſe habet.Si

tamen ſubiectum eſſet & ſuſceptibile:qđ nunc non eſt ita. & ideo adhuc ſi hoc modo reciperetur ſcientia in homine ab angelo: reciperetur tamẽ ſecundum modum recipientis. Nunc autem quia angelus non cauſat in homine ſcientiam,niſi per phantaſmata,per quę diſcurrendo intelligit:ideo alium modum ſcientiæ in homine cauſat : q̃ ſit ille quo ipſe nouit. ℭ Ad argumenta in oppoſitum:quia nituntur ad inconueniens,ſimiliter reſpondendum eſt.Qꝫ ergo arguitur primo in oppoſitum:ꝙ angelus poteſt docere lumen infundendo ſpirituale : quia ſol corporaliter facit videre lumen infundendo corporale:Dicendum ꝙ licet ita ſit , neuter tamen horum lumen infundit: niſi in diſpoſitum,& luminis ſuſceptiuum.Nunc autem intellectus humanus corpori cõiunctus ſecundum communem ſtatum viæ, non eſt diſpoſitus ad recipiendum ab angelo huiuſmodi illuminationem quicqd ſit de hoc ipſo poſito in alio ſtatu:ſiue in corpore,ſiue extra corpus. ℭAd ſecundum : ꝙ angeli ſcientia magis eſt in actu,q̃ hominis.ergo &c. Dicendum ꝙ ratio procedit ac ſi ſcientia eſſet potentia actiua.& per hanc viam vna ſcientia ab altera generaretur : ſecundum ꝙ obiiciebat Cõment.ſuper.iii.de Anima.Nunc autem non eſt ſic:nec per hanc viam generatur ſcientia,ſiue ab homine,ſiue ab angelo:& non eſt alius modus quo angelus doceat hominem poſſibilis ſecundum ſtatum cõmunem vię:niſi mediante hominis phantaſmate:vt dictum eſt.

M
Ad primum in oppoſitũ.

N
Ad ſecundũ

A
Quæſt.ix.
Argu.i.

Circa.ix.arguitur:ꝙ p ſe acquirẽs ſcientiã,poſſit dici docere ſeipſum. Primo ſic. Actio quælibet magis debet attribui cauſę principali,q̃ inſtrumentali.Sed homo qui docet exterius ſigna ſenſibilia proponẽdo ſecũdum modum prędeterminatũ:eſt quaſi cauſa inſtrumẽtalis in docẽdo reſpectu intellectꝰ agẽtis.Signa em̃ illa ſunt q̃ſi inſtrumẽta intellectus agẽtis:a qbus ſpecies imprimit in intellectu poſſibili qbꝰ docet & intelligit vt dictũ eſt. Intellectui ergo agẽti tanq̃ cauſę pricipali,magis debet attribui actꝰ docẽdi,q̃ hoĩ exteriori. Si ergo hoĩ exteriori ꝓpter illa inſtrumenta ſignorum q̃ proponit attribuitur actus docendi: vt vere dicatur eſſe doctor:multo fortius & intellectui agenti debet attribui actus docendi. ſed quod attribuitur ipſi intellectui,verius attribuitur ipſi homini cuius eſt: quia ipſe intellectus reſpectu actus non eſt niſi hominis inſtrumẽtum:ergo ipſi homini qui diſcit principaliter debet attribui actus docendi.Vere ergo poteſt dici, ꝙ homo doceat ſeipſum,acquirendo per ſe ſcientiam,multo magis q̃ acquirendo per alium. ℭSe- 2
cundo ſic.ille principaliter docet qui facit diſcentem eſſe certum de veritate cognita. hoc autem facit homo ipſemet in ſe magis q̃ homo exterius per iudicium naturalis rationis ſuæ: vt dictum eſt ſupra.homo ergo acquirendo per ſe ſcientiam : verius debet dici docere ſeipſum,q̃ alius homo exterior. ℭTertio ſic.Sicut homo ſe bene exercendo eſt ſibi cauſa virtutis:ita bene ac diligenter 3
inquirendo eſt ſibi cauſa ſcientiæ.Sed qui eſt cauſa ſcientiæ dicitur docere.ergo &c. ℭIn oppoſitũ eſt Philoſophus:qui dicit.iiii.Phy.ꝙ impoſſibile eſt ꝙ docens addiſcat.

In oppoſitũ.

B
Reſolutio.

ℭAd intellectum aũt huius quæſtionis:ſolũ oportet ſcire quid dicitur & intelligitur noĩe doctoris. Sciendum igitur ꝙ omne agens inquantum huiuſmodi debet eſſe aliquid exiſtens in actu:ſecundum eſſe formę illius qua agit.Qđ patet tã in agente principali,q̃ in inſtrumẽtali.Generans enim aĩal tanq̃ agens principale:debet habere perfecte ſecundũ actum in ſe formam aĩalis.Generans vero aĩal tanq̃ agens inſtrumẽtale:vt calor naturalis: debet habere in ſe ſecũdum actum virtutẽ formę aĩalis.Qđ ergo importat perfectã rationẽ principii actiui ſecundũ aliquã formã ad cauſandum ſibi ſimilẽ in alio debet eſſe perfecte informatum forma illa ſecundum actum inquantum hmõi. Nũc doctor nomine ſuo importat pfectam rationem principii actiui ſecũdum ſcientiam:ad cauſandum ſcientiã conſimilem in alio,mõ tñ quo determinatum eſt ſupra. Doctor ergo ratione nominis ſui ſignificat docentem in ſe habere ſecũdum actum perfectam informationem ſcientiæ. quare cũ diſcens inquantum hmõi non eſt actu habens ſcientiã:ſed in potentia tm̃: actus autẽ & potentia ad illum cum ſint contraria ſecundum Philoſophum.ix. Metaph.non poſſunt eſſe ſimul in eodem:idem ergo non poteſt eſſe diſcẽs & docẽs ſeipſum.& hoc eſt qđ dicit Philoſophus.iiii.Phy.Impoſſibile eſt ꝙ docens addiſcat:qa docentem neceſſe eſt habere ſciẽtiam:diſcẽtem vero non habere.Cum ergo per ſe acquirens ſcientiam proprie eſt diſcens , talis in acquirendo ſcientiam nullo modo poteſt dici docere ſeipſum. ℭAd primum in oppoſitum : ꝙ homo inſtrumentaliter docens dicitur doctor:multo fortius ergo & homo per ſuum intellectum: cuius ille eſt inſtrumentũ:Dicendũ ꝙ alia eſt ratio: q̃ dicitᷣ aliquis doctor: & alia qua dicitᷣ cauſa doctrinę. Cauſa em̃ doctrinę ſolũmõ dr̃ ex eo ꝙ agit vt in alio doctrina fiat in actu: quocũq̃ mõ etiã inſtrumẽrali: & ideo nõ oportet ipm̃ inquãtũ hmõi forma doctrinę ĩformari.Doctor aũt vt dictũ eſt nõ

C
Ad primũ principale.

dicitur niſi qui agit ſecundum formam doctrinæ qua informatur. Licet ergo intellectus hominis
principalius agit vt fiat ſcientia in ſeipſo q̄ homo exterior:vt probat argumentum : quia tamen
homo exterior agit ex forma ſcientiæ qua informatur, ſecundum eam diſponendo , & proponen-
do ſigna,quibus alter docetur : non ſic autem agit ipſe homo per ſuum intellectum:cum ex ſeip-
ſo acquirit ſcientiam:Merito ergo debet dici doctor homo exterior: non autem ipſemet ſuiipſius.
vnde & ſi agens interior aliquãdo dicaẗ doctor:hoc eſt improprie ſumendo nomē doctoris,exten-
dendo ipſum ad principale agens in diſcēdo. Diſcere enim cōmunius eſt q̄ doceri:quia diſcere nō
ſolum dicit relationem ad docentem:ſed etiã ad quēlibet ſciētiã cauſantem:vt homo poterit dici
D diſcere ex ſeipſo:non aũt doceri:quia doceri ſolũ dicit relationē ad docentem. ¶Per idem patet re
Ad ſecundũ ſponſio ad ſecundũ.¶Ad tertiũ:dicēdũ ꝙ bene concedendũ eſt hoīem eſſe ſibi cauſam ſcientiæ,ſi-
& ad tertiũ. cut & virtutis:vt tamē non dicatur ex hoc doctor ſuiipſius. non habendo enim virtutem poteſt
homo ſibi eſſe cauſa moralis virtutis:& ſimiliter non habendo ſcientiam,poteſt ſibi eſſe cauſa ſci-
entiæ.Habendo autem ſcientiam,impoſſibile eſt ꝙ ſibi ſit cauſa ſcientiæ,ea ratione ſciendi qua ha
bet eam: alia autem ratione non eſt inconueniens:vt ꝙ habens ſcientiã in vniuerſali ſit ſibi cauſa
ſcientiæ in particulari.Sicut etiam habendo aliquid vno modo poteſt homo eſſe cauſa eiuſdem in
ſeipſo : non habendo illud idem alio modo : ſicut contingit in medico qui ſanat ſeipſum.Ip-
ſe enim habens ſanitatem in cognitione artis,cauſat eam in habitu ſui corporis. Nũc autem cum
ad hoc ꝙ aliqs dicatur doctor, ſecundum eandem rationem qua habet ſcientiam debet eam cau
ſare: & impoſſibile eſt ꝙ idem ſimul ſcientiam aliquam habeat & non habeat:vel non eodem mo-
do:non eſt autem aliquis doctor,niſi habendo ſcientiam quam debet docere: & ſecũdum modum
quo eam debet docere : neq; aliquis docetur niſi non habens ſcientiam : vel non ſecundum illum
modum quo debet doceri:Impoſſibile eſt ergo om̄ino ꝙ aliquis ſeipſum doceat:q̄q̄ ſit poſſibile:vt
aliquis in ſeipſo ſcientiam:ſicut & ſanitatem,aut virtutem cauſet.

E CIrca.x.arguitur:ꝙ homo non poteſt acquirere ſcientiam nihil præſciendo. Pri-
Quæſt.x. mo ſic.Qui nihil prēſcit:in nullo nouit qđ quærit:& talis neſcit qñ inuenit qđ
Argu.i. quærit:ſicut dicit Themiſtius ſuper prin.lib.Poſterio. Qui autē hoc neſcit ni-
hil addiſcit:quia non eſt addiſcere niſi ſciendo quæſitum per actum addiſcen-
Secundum. di.ergo &c.¶Secundo ſic.Philoſophus dicit nono Metaphyſicæ . Nihil moue-
tur ad aliquid niſi habeat aliquid de eo ad quod mouetur:diſcens mouetur ad
ſcientiã.ergo habet aliquid ſcientiæ,qđ expreſſe dicit ibidem.Neceſſe eſt(inqt)
Tertium. vt addiſcens habeat aliqd de cognitione. ¶Tertio ſic.Addiſcens oīs deſiderat ſcire,aliter eñ non
laboraret ad ſciendum.Sed ſecundum Auguſt.x.de Trinita. incognita deſiderare non poſſumus.
ergo addiſcens nouit aliquid.qđ expreſſe dicit ibidē.Niſi(inquit) impreſſam in animo haberem⁹
tanq̄ diſciplinæ notionem,nullo modo ad eam diſcendam ſtudio flagraremus. quare cum flagra-
mus ſtudio diſcendi:neceſſe eſt ꝙ ſtudētes ſcire aliquid habeamus de ſciētia.¶Quarto ſic:in prin
Quartum. cipio Poſterio.dicit Philoſophus.Omnis doctrina ex prēexiſtenti fit cognitione.diſcens non acqui
Quintum. rit diſcendo niſi diſciplinam.ergo acquirit eam ex prēexiſtenti cognitione.¶Quinto ſic.Augu.iii.
de Aca.Nemo diſciplinam in animo habere poterit qui nihil didicit.& ſequitur ſtatim.Nihil au-
In oppo. pri. tem didicit qui nihil nouit.ergo &c.¶Oppoſitum arguitur.Primo ſic:ſecundum Philoſophũ.iii.
de Anima,intellectus noſter ante addiſcere eſt ſicut tabula raſa in qua nihil depictum eſt:ſed ſine
pictura ſcibiliũ exiſtēs nullam habet ſcientiam. ergo ante addiſcere nullam omnino habet ſcientiã
addiſcens.ergo nihil prēnoſcit.¶Secundo ſic:ibidem,intellectus de ſe eſt omnia in potentia: & ni-
2 hil in actu eorum quē intelligit ante intelligere.Addiſcit autem anteq̄ intelligit id qđ non intelli
git. ergo ante addiſcere non eſt actu aliquid eorum quæ poſtea intelligit . Sed non eſt notitia niſi
ſciat homo actu id qđ nouit.ergo intellectus ante addiſcere nihil nouit.ergo &c. ¶Tertio ſic:non
3 eſt intellectus de ſe magis in actu intelligendi q̄ ſenſus in actu ſentiendi:quia non fit intellectus in
actu niſi p ſenſum:ſed ſenſus fit in actu ſentiendi nihil omnino præſentiēdo.ergo & intellectus fit
in actu intelligendi nihil omnino præintelligendo:& ſic fit in actu per addiſcere.ergo &c.

F ¶Dicendum ſecundum ꝙ diſtinguit Philoſophus in ſecundo de Anima:ꝙ homo
Reſponſio. dicitur ſciens dupliciter.Sciens in actu:& ſciens in potentia.Sciens in actu eſt habens habitum ſci
entiæ:& conſiderans ſecundum ipſum.qui dicitur ſciens proprie:& in rei veritate. ad iſtum non
ptinet addiſcere:ſed docere: qa eſt pfectus in ſciētia:vt dictum eſt in pcedenti qſtione.Sciēs aũt in
potētia dicitur duobus modis. Vno modo quia eſt innatus ſcire.Alio mō qa habet ſciētiã in habi

tu:ſed non vtitur ea:neq; conſiderat ſecũdum eã.Primo modo homo ignorans dicitur eſſe ſciens
in potentia:quia eſt ſicut materia,inquantum eſt receptibilis ſcientiæ.Secundo modo dicitur ho-
mo in potentia ſciens:quia habet potentiam conſiderandi cum vult. Sciens autem in potētia iſto
ſecundo modo,qui cũ vult,vadit ad actum conſiderandi,non dicitur addiſcēs: neq; acquirēs ſcié
tiam.Sed eſt alius modus acquirendi ſcientiam:vt dicit Philoſophus in ſecũdo de Anima: qui di
citur rememoratio:ſecundũ quē modũ Plato poſuit addiſcere:& non alio mō. Sciens aũt in potē
tia primo modo addiſcens eſt:& accipiens ſcientiam ab alio:vt a Didaſcalo:& eſt in potentia ſciēs
iſto modo ꝓprie ſciens in potentia:quia eſt ſciens in potentia,actui.ſ.contraria:qm̄ vt vult Philo-
ſophus,iſte quãdo vadit ad ſcientiam ex potentia alteratur in actum per doctrinam ex contraria
diſpoſitione,quē eſt ignorantia.Sciendũ etiã ꝙ potentia hmōi duplex eſt:quædam pura omnino
actu ſcientiæ impermixta.Quædam aũt permixta ſcientiæ imperfecte.ſecundũ ꝙ duplex eſt igno
rantia : quæ eſt cum hac potentia , ex qua tranſmutatur in actum contrariæ diſpoſitionis . Eſt
eñ vt dicit Philoſophus in lib.Poſterio.quēdam ignorãtia negationis,quæ omnē actum ſcientiæ
priuat,& perfectum & imperfectũ.Eſt & alia ignorantia diſpoſitionis:quē actum ſcientiæ perfectē
priuat:aliquē tamē actũ ſciētiē imperfectũ ponit: qa poſt ignorãtiã negatiōis multũ hō mutatur
ex diſpoſitione contraria ad habitum : quouſq; habitus ſit perfectus generatus firmus & fixus:
& in tota media tranſmutatiōe eſt actus mixtus cum potentia.Habet enim addiſcēs in tota trãſ
mutatione ſua,qua vadit ad ſcientiam , imperfectam notitiam cum potentia ad notitiam perfe-
ctam:vt iam dicetur.¶Cum igitur iſtis duobus modis itur ad ſcientiam ex contraria diſpoſitio-
ne duplici,ſi appellemus addiſcere coīter oēm motum ab ignorantia in ſcientiam:ſiue ſit ab igno G
rantia negationis,ſiue ab ignorantia diſpoſitionis:Dicendũ ꝙ neceſſe eſt ponere hominem addiſcē
tem poſſe acquirere ſcientiam nihil prēſciendo.Cum enim homo eſt in pura potentia:& ignoran-
tia negatiōis:om̄ino nihil nouit.Sicut oculus qui ſemper fuit in tenebris,nihil vnq̄ vidit.Sed hoc
modo non ſumitur addiſcere proprie. Addiſcens enim proprie diciẗ q p ductũ alicuius exterius
ad actum ſcientiæ vadit via diſciplinæ:vel per ductũ naturalis ratiōis interius.Quia igitur q ni
hil nouit:nihil ab alio percipit:quia ſigna quæ doctor proponit,omnino ignorat:nec etiam per ſe
ipſum ad aliquid tendit:& non eſt proprie diſcens niſi talis:igitur procedens ab ignorantia nega
tionis ad ſcientiã ille nihil nouit.Sed talis non proprie,immo improprie dicitur addiſcens. Diſcēs
enim proprie neceſſe eſt ꝙ ipſe ea quæ proponit doctor apprehendat: & per intellectum ad aliqđ
qđ prius non nouit, apprehēdendũ tendat.Dicendum igitur ꝙ addiſcere proprie ſumptum:opor
tet ꝙ ſit motus,non ab ignorantia negationis ad ſcientiam:ſed ab ignorãtia diſpoſitionis.Talis au
tem ignorãtia ponit aliquid ſciētiē:& ideo oportet omnem proprie addiſcētem ſcire aliquid.Pro-
pter qđ Philoſophus attendens motum diſcipuli in ſcientiam per doctorem,dicit in principio Po
ſterio.Omnis doctrina & omnis diſciplina intellectiua fit ex prēexiſtenti cognitione. & dicitur mo
tus ille,vt eſt in diſcipulo diſciplina:vt procedit a magiſtro,dicitur doctrina. Et quia iſte mot⁹ ad
ſcientiam eſt via inueſtigationis:& omnis inueſtigatio ortum ſumit a primis principiis ſcientiarũ:
idcirco oportet diſcentem prēſcire prima ſcientiarum principia:ſecundum ꝙ dicit Philoſoph⁹ in
iiii.Metaphy.Oportet addiſcētem aliquid primũ ſcire iſta,& non q̄rere ea cum quæretur ab eo de
eis.Et ideo horum principiorum notitiam comparauit ſecundo Metaphyſicē loco ianuē in domo
quem nullus ignorat,qui ad intrandũ domum tendit:quia per illam ingreditur homo ad cogno-
ſcendũ ſecretiora domus quæ ignorat.vbi dicit Cōment.In quolibet genere ſunt alia reſpectu alio
rũ:q̄ſi ianua reſpectu domus:& hēc nō latēt aliquē. Et hēc ſunt prima cognita habita naturaliter
in quolibet genere entium:& quomodo habita naturaliter,patebit in ſequēti quæſtione.Quæ aũt
diſcipulus circa principia debeat præcognoſcere,nec q̄rere ea cũ addiſcit:Philoſophus determinat
primo Poſter.De dignitate enim debet ſupponere quia eſt.i.certam inhērentiam p̄dicati ad ſubie-
ctum. & ſumit ibi dignitatem pro quolibet principio complexo : qđ non eſt concluſio in ſcientia.
De concluſione autem cuius ſcientiam quærit,debet habere duplicem notitiam.Vnã quo ad par
tes,quæ ſunt incomplexa.ſ.ſubiectum & paſſio.Alteram quo ad inhērentiã paſſionis in ſubiecto.
De ſubiecto autem oportet prēcognoſcere quid eſt:non definitiue:quia hoc bene eſt quæſitum in
ſcientia:vt patebit in ſequenti quæſtione:Sed quid eſt qđ dicitur per nomen: & ſimiliter ſi eſt,nō
in exiſtentia actuali exterius:ſed ſi ſit res & natura aliqua alicuius prædicamenti: vt infra patebit.
De paſſione aũt oportet p̄cognoſcere qd eſt qđ diciẗ p nomē tm̄: non ſi eſt:quia hoc eſt qđ quēriẗ
ſcire de ea.Ei⁹ eſſe eñ eſt ſubiecto ineſſe:cũ ſit accidens: qđ verum eſt cognitione certa & determi
nata.Si tm̄ aliquis ex principiis determinate quærit ſcire aliquã cōcluſionē:vt vtrũ angulus ad cir
cũferētiã triãguli deſcripti in ſemicirculo ſit rect⁹:neceſſe eſt vt pri⁹ aliquã ei⁹ notitiã habeat: vel

ex teſtimonio magiſtri,vel quocūq; alio modo.Si enim nullo modo ipſam concluſionē p̄ſciret niſi
in vniuerſali in principiis:cū ſcire aliquid in vniuerſali in principiis eſt ſcire in potentia ſolum: &
ita eſt oīno neſcire in actu,nullo modo eā determinate,& in pticulari ſcire affectaret. Oportet igit̄
ꝙ concluſionē p̄ſciat in ſua cōplexione,aliquo modo,licet non eo modo quo q̄rit ſcire. Si em̄ nihil
eā pręſciendo omnino,neq; ei⁹ ſcientiā q̄rendo,& affectando deueniat in eius cognitionē, hoc erit
caſu:quia pręter eius intentionē.Sed iſtū modū pręcognoſcēdi philoſophus non tangit cū aliis: q̄a
non eſt ſcientialis,ſed dubitationis,vel opinionis. Frequenter em̄ cum dubitamus de concluſione
vtrum ſit vera vel falſa: eo ꝙ habemus in iſta dubitatione aliquā notitiā de ipſa, procedimus ad
inueſtigandū an vera ſit,an falſa.Sed bene tangit iſtum modū p̄cognoſcēdi cū dicit: quia oportet
eū credere qui diſcit.Vnde cū magiſter Geometra dicit: ꝙ om̄is angulus ad circūferentiā triāgu
li deſcriptus in ſemicirculo eſt rectus, ſtatim diſcipulus credit:& ſic quodām̄ō nouit concluſionē
ſed non eo modo quo deſiderat ſcire.ſ.per demonſtrationem.& ille modus pręcognoſcendi eſt ille
de quo loquitur Auguſtinus.x.de Trinitate.

H — Ad arg. pri. ¶Per hæc patent omnia inducta ad primam partem: quia ad oſtendendū ꝙ ad-
diſcens ꝓprie dictus debet habere aliquid de notitia:qđ eſt verū:quia debet habere notitiā princi
piorū,& aliā cōcluſionis:cuius quærit notitiā,quā perfecte habebit in poſterū:quia ſine notitia ali
qua illius qđ q̄rit ſcire,nō deſideraret addiſcere:& ideo nec moueret ſe ad addiſcēdū, ſine notitia
vero principiorū non poſſet in addiſcendo procedere:quia ex illius rationis induſtria debet ei⁹ qđ
I — Ad arg. ii. in oppoſitum. quærit perfectam notitiam elicere. ¶Argumenta duo prima in oppoſitū procedunt,non de acqui
ſitione ſcientiæ proprie dictæ,quæ fit in addiſcente via inueſtigationis ſuppoſitis principiis, & eſt
ſcientia concluſionis:ſed de illa ſcientię acquiſitione qua acquiritur notitia principiorum. De illa
enim verum eſt,ꝙ non habetur ex pręexiſtenti cognitione notitia:quomodo autem habetur expo
K — Ad tertium nit ſequens quæſtio.¶Vltimum argumentum videtur probare ꝙ perfecta notitia intellectus poſ
ſit haberi addiſcendo:& nihil pręſciendo:quia notitia ſenſus ſtatim habetur nihil pręſciēdo.Dicen
dum igitur ad illud ſecundum Philoſophum ſecundo de Anima.ꝙ ſenſus comparatur ad intel-
lectum qui habet habitum in actu:ſed non actu cōſiderat:quia ſicut ſenſus poteſt exire ſtatim in
actum ſentiēdi per ſenſibilia quæ ſunt extra: ſic intellectus habens habitum ſciētiæ:ſtatim poteſt
procedere in actum conſiderationis per intelligibilia quæ ſunt intra:& nō differt niſi ꝙ ſenſus ha
bet mouētia particularia extra ſe.Anima aūt habet ſua intellecta vniuerſalia intra ſe:ꝓpter qđ vt
dicit:intelligimus cum volumus:non autē ſentimus.Si autem cōparetur intellectus ante habitū:
ad ſenſū non valet cōparatio,niſi quo ad ſimplicē apprehenſionē, & conceptū rei per ſuā ſpeciem.
Hoc em̄ intellectui aduenit naturaliter prima cognitio ſimplicis apprehenſionis,ſicut & ſenſui:vt
dicetur in proxima quæſtione:ſed in hoc non eſt intellectus contentus:ſed vlterius vadit ad co-
gnoſcendū id qđ latet in apprehenſo.ſ.ad comprehēdēdū veritatē rei apprehenſę,& ea quæ in ipſa
latent:vt ſunt ꝓprietates accidētia cōtingētia, qđ ſenſus nō habet facere:quia ratiōalis nō eſt:nec
virtus collatiua vnde dicitur intelligere q̄ſi intus.i.ſub ipſo qđ primo apprehendit legere ad vlte-
riora cognoſcēda.Scđm ꝙ dicit Auicen.ix.Metaphy.aſſignās in hoc differentiā intellectus ad ſen-
ſus.d.Anima rationalis plura cōprehēdit,& plus ſcrutatur apprehēſum,& plus expoliat illud ab
illis q̄ nō ſunt intra intentionē rei,niſi accidentaliter:& ipſa penetrat interiora cōp̄hēſi,& exterio-
ra.& hoc eſt nobilitatis quā habet intellectus ſupra ſenſum.& ad hoc eget aliquo principio ſciētia
li ſuperpoſito ad ſciendū & intelligendū veritatē in re: quali non indiget ſenſus ad ſolūmodo cō-
prehendum id qđ eſt ſuperficietenus ſenſibile in re.

A — Queſtio. xi. Arg. i. Circa.xi.arguitur ꝙ notitia præcedens ſcientiæ inueſtigationem non ſit innata,
ſed acquiſita.Primo ſic.Scire eo quod rei eſt innatum,nec vnq̄ fuit,nec eſſe po
terit:quia ineſt ei a natura, & inſeparabiliter: ſed mens humana ab initio eſt
ſine omni notitia: vt probant tria argumenta ad ſecundam partem quæſtio-
nis præcedentis.ergo ſi aliqua notitia præcedat ſciētiam acquiſitam per inue-
2 ſtigationem,illa non poteſt eſſe innata.¶Secundo ſic.Principia ſecundum Phi
loſophū nō cognoſcim⁹,niſi inquātū terminos cognoſcimus.Cognitio terminorū nō ineſt nobis a
3 natura:ſed per ſpecies rerū acceptas a ſenſu eā acquirim⁹,ergo &c. ¶Tertio ſic.qđ habetur via ex
periētię nō habetur a natura:ſed ab acquiſitione:quia experientia opus rationis eſt:nō naturę.prin
cipia prima:q̄ ſupponit addiſcēs,p hūc modū habēt ſecūdū Philoſophū prio Metaph. &.ii.Poſter.
In oppoſitū. ergo &c.¶Ad oppoſitū ſic.Oīs homo natura ſcire deſiderat.i.Metaphy.Deſideriū aūt non eſt niſi
ex aliqua notitia.ſcđm Aug.x.de Tri.Nec poteſt eſſe deſideriū naturale:niſi ex aliqua notitia na-
turali ante inueſtigationem,ergo.&c.

¶Dicendum ad hęc ſecūdum ꝙ triplex eſt ſcire.ſ.in potētia:in habitu:& in actu: — B
de quo dictū eſt ī queſtiōe ꝓxima.Triplex ineſt homini notitia.In potētia:in habitu:& in actu.No — Reſolutio.
titia in potētia,eſt notitia qua homo innatus eſt ſcire & noſſe: quę eſt ī naturali iudicatorio exiſtē
te in aīa,quę eſt in potentia: vt fiat oīa in cognoſcēdo:ſicut ſunt in materia potentię quibus eſt in
potentia:vt fiat oīa in eſſendo:& pręcedit omnem habitū & omnem actum notitiæ naturaliter in
anima pręexiſtēs:ſicut potētię in materia præcedūt omnem formā:& actum formæ naturaliter in
materia:& īclinat animā tāq̄ naturalis potētia & vis in ipa,vt naturalit̄ tēdat ad app̄hēdēdū verū.
Sicut illa inclināt materiā vt naturaliter ſe extēdat ad ſuſcipiendū in ſe formas rerū. Quare cum
illud qđ eſt ſolū in potētia,ſimpliciter eſt nō ens:vt qđ eſt in potētia homo nō eſt homo:ꝓpter il-
lam notitiā quę eſt in potētia pura: nō debet homo dici habere notitiam aliquā aut ſcientiam:ſed
magis:neq; ſcientiā habere:neq; notitiam: neq; ſcire aliquid aut noſſe. omnino ſicut materia pro-
pter potentiā quā habet ad formas,nō dicit̄ habere formā aliquā:neq; eſſe vllo modo formata.Sed
quātū eſt in ſe,oīno dicit̄ eſſe informis. Vnde per hoc qđ cōceſſum eſt ſupra:ꝙ ſcientia in poten-
tia īnata eſt honmini a natura:ſimiliter & ſcire,nō intendim⁹ ponere ꝙ aliquid habitus ſciētię vel
notitię inſit a natura in aīa.ſicut nec aliq̄d formę vel act⁹ ei⁹ ponim⁹ eſſe a natura ī materia:p hoc
ꝙ ponim⁹ ipſā a natura eſſe ī potētia ad oēs formas: & tenet ſe illa potētia ī aīa pl⁹ ex pte aīę q̄ ali
cuius habit⁹:ſicut & potētia materię plus ſe tenet ex pte materiæ,& potius eſt aliquid ipſius ma-
terię q̄ ipſius formę.Quomodo autē hoc ſit intelligendū alias videbit̄.Hęc igitur notitia in poten
tia ſola nobis innata eſt.appellando ergo acquiſitū omne ſupueniens ei qđ innatum eſt:oīs notitia
in habitu & oīs notitia in actu acquiſita eſt. ¶Sed aliq̄d qđ nō eſt innatū ſed ſuperueniēs & acqui — C
ſitū:dupliciter poteſt acquiri.Vno modo naturaliter.Alio modo rationaliter.Primo modo acqui-
rit homo notitiā primoꝝ principiorū tā ī ſpeculatiuis q̄ in actiuis.Sicut em̄ oculus de ſe nullā ha
bet ſpeciem viſibiliū innatam: quia ſcđm philoſophum receptiuū colorum eſt non color:neq; ali-
quē actū vidēdi anteq̄ ſpecies recipiat:quia videre pati quoddā eſt a viſibili.Sed nullo impedimen
to exiſtēte,neq; ex parte ſenſus: neq; ex pte medii:neq; obiecti:ſtatim cū offert̄ viſibile ſpeciem ſuā
naturaliter facit in viſum: & facit oculū actu videre. Ita ꝙ hoc contingente oculus nō poteſt non
recipere ſpeciē:& neceſſariū eſt ipſum videre viſibile:& exinde naturaliter defertur ſpecies vſq; ad
imaginatiuā & informat eā.Sic humanus intellectus de ſe nullā habet ſpeciem intelligibiliū inna-
tam:neq; aliquē intelligendi vel ſciēdi habitū aut actum:ſed ſcđm philoſophū ſolum eſt oīa intel-
ligibilia in potētia:& nō eſt aliq̄d eorum actu anteq̄ intelligit: & non intelligit niſi ſpecie recepta:
quia eſt virtus paſſiua.ſed nullo impedimēto exiſtente:neq; ex parte intellectus:neq; ex pte imagi
natiuę: ſtatim naturaliter ad imaginatiuam virtute intellectus agentis generatur ſpecies intelli-
gibilis in intellectu poſſibili naturaliter:& maxime in prima receptione quā nulla cognitio pręce-
dit & tūc facit ſtatim ſpecies recepta intellectū ītelligere:& primos cōcept⁹ formare:q ſtatim natu
ralit̄ veritate ſua mouet potētiā cognoſcitiuā:& illa ſtatim naturaliter p naturale iudicatoriū exi
ſtens in ea:ſtatim in ipſis cōceptibus cognoſcit veritatē principiorū:& concipit initiū habitus pri
cipiorū:quorū habitu cōcepto quantūcūq; imp̄fecto habilis eſt mens ex illo intelligere primorum
principiorū veritatē.Hoc ergo modo habitus principiorū ſupueniētes ſunt dicto iudicatorio prin
cipio ſciendi innato:& non ſunt innati,ſed naturaliter acquiſiti,per potentias naturales animę ra-
tionalis:ſicut oculus naturaliter acquirit ſpecies colorū in ſe:& per illas naturaliter videt. Tali au
tem notitia principiorū ſuppoſita ex acquiſitione tali,homo via inueſtigatiōis rationalis: totaliter
per potentiā naturalem rationis vt eſt ratio,diſcurrēdo acquirit ſibi ex notitia illorum principio-
rū notitiā cōcluſionū:& per hoc etiā habitum eorū: quo de facili poteſt ſe homo cū vult cōuerte-
re ſup eas intelligēdas:q̄a habit⁹ dicit̄ ſciētia: & dicitur ꝓprie habitus acq̄ſitus:quia p rōnis inue-
ſtigationem & induſtriā aduenit.Habitus autē principiorum ſimiliter acquiſitus eſt:ſed naturali
ter vt dictū eſt.Et ideo nō proprie acquiſit⁹ dicit̄.Quia ergo addiſcens ꝓprie dictus eſt:qui ſcien-
tiam rei acquirit per inueſtigationē:ſic autē non acquirit niſi ſcientiā cōcluſionis determinatā:&
in particulari,pręſupponēdo ſolū notitiā principioꝝ:& notitiā cōcluſionis cōfuſam & in generali:

¶Dicendum ad quęſtionem ꝙ notitia pręcedens ſcientiam acquiſitā per inueſti — D
gationem:quantum ad notitiam in potentia principii ſcientialis:eſt notitia naturalis innata: nul- — Reſponſio.
lo modo acquiſita: & qualis ſit illa dictum eſt: quia in potentia pura,quia.ſ.innati ſumus ſcire.vt
dicitur in ſcđo Ethi.Quātū vero ad notitiā principiorū:& ſimiliter cōcluſionis modo cōfuſo & in
generali non eſt innata vllo modo,ſed naturaliter acquiſita:& ita nō ꝓprie acquiſita:quia natura-
liter adueniens vt dictum eſt:non quęſita nec inueſtigata:ſicut eſt quęſita & inueſtigata a diſcen-

E te ſcientia concluſionis.
Ad pri.prin. ¶Per hec patent obiecta.Primũ enim ꝙ mens humana ab initio eſt ſine omni no-
titia,bene verum eſt de notitia in habitu,vel in actu,quę proprie notitia dicitur.De notitia autẽ
in potentia quę nõ eſt proprie notitia,nõ eſt verum. Illa enim vt dictum eſt,ineſt animę a natura.
Vnde quãtum ad habitus oẽs ſciẽtiales: anima eſt ſicut tabula raſa:tamẽ ſicut cõplanata & apta
nata oĩa hęc recipere quę in ea deſcribi poſſunt:& etiã apta de eis receptis iudicare. Vnde quantũ
ad omnia iſta recipienda quæ præcedũt notitiã inquiſitiuam, ſimile eſt de ſenſu & intellectu:niſi
quo ad hoc ꝙ ſenſus nullam veritatẽ habet comprehẽdere circa ſenſibilia,qđ facit intellectus cir-
ca intelligibilia.vt dictum eſt ſupra.Qꝫ nec etiã aliquis habitus in ipſo ſenſu generatur ex ſenſibi
lium comprehẽſione:ſicut generatur aliquis habitus in intellectu:ex cõprehenſione intelligibiliũ.
F ¶Ad ſecũdum patet ſimiliter:quoniam nõ eſt in nobis aliqua notitia pręcedens notitiã principio
Ad ſcđm. rum:neqꝫ ſecũdum actum:neqꝫ ſecundum habitum.Sed ipſa naturaliter eſt acquiſita:& eam ſolũ
Ad tertium pręcedit notitia potẽtialis innata,vt dictũ eſt.¶Per idẽ patet tertiũ:quia eodem modo procedit.
G ¶Qđ arguitur in oppoſitũ,ꝙ homo naturaliter ſcire deſiderat : ergo naturaliter
Ad argu. nouit aliquid: Dicẽdum ꝙ verũ eſt,ſecũdum modũ tamẽ deſiderii:quia deſideriũ ſciendi naturale
in oppoſitũ. pure ex notitia potẽtiali ꝓuenit:qua homo in potẽtia natus eſt ſcire:& hoc eſt a natura ante oẽm
receptionem notitię.Deſiderium autem naturale nõ pure:qđ eſt quodã modo rationale:& ex ali-
qua notitia actuali habita impfecte & in generali:qua deſideratur partim naturaliter: partim ra-
tionaliter ſciri in particulari & perfecte:vt patet ex determinatis.

H AD duodecimũ arguitur ꝙ homo ęque primo ſine diſcurſu poteſt ſibi notitiam
Quęſt.xii. ſingulorum acquirere. ¶Primo ſic,homo ſciẽtiam acquirit per ſpeciem acceptã
Arg.i. a ſenſu, ſed cuiuſlibet ſpeciem ęque primo natus eſt per ſenſum acquirere.ergo
2 &c.¶Secũdo ſic.Sicut ſe habet ſenſibile ad ſenſum: ſic intelligibile ad intellectũ:
ſed ſenſus ęque primo natꝰ eſt acquirere notitiam cuiuſlibet ſenſibilis:& ſtatim
in ipſo cognoſcere quicqd eſt ipſi cognoſcibile ſine diſcurſu,ergo & intellectus
æque primo natꝰ eſt acqrere notitiã cuiuſlibet ĩtelligibilis:& ſtatim ĩ ipõ cogno
3 ſcere quicquid eſt ipſi cognoſcibile ſine omni diſcurſu.¶Tertio ſic,quorum eſt eadem ratio agen-
di:æque primo nata ſunt agere in proprium paſſibile. vt quilibet ignis ratione qua eſt calidus ca-
lefacere calefactibile.Eadem eſt ratio cuilibet vero inquãtum eſt verũ,agendi in intellectum:& mo
uendi ipſum:quia nõ mouet intellectũ niſi ſub ratiõe qua eſt verum.ergo omne verum ſub ratio-
ne veri mouet intellectum æque primo.& ita ſine diſcurſu natum eſt ipſum mouere. Per hoc au-
4 tem acquirit ſcientiam,ergo &c. ¶Quarto ſic. facilius res quælibet nata eſt procedere in actum
ab habitu incompleto q̄ a priuatione pura : quia plus diſtat actus a priuatione q̄ a potentia . ſed
anima in pura carentia & priuatione de ſe ad habitus principiorum,vt dictum eſt:eſt in potentia
& habitu incõpleto per principiorũ notitiã ad habitus cõcluſionũ.ergo facilius eſt tranſire a prin
cipiis ad cognitionẽ concluſionum:q̄ per ſe ad cognitionem principiorũ. ſed ad illam vadit ſtatim
In oppoſitũ. naturaliter ſine diſcurſu:vt dictum eſt ſupra.ergo & ad iſtam.¶Contra.eorum quorũ vnum na-
tum eſt ſciri & intelligi per alterum & nõ econuerſo:non eſt intellectus æque primo natus acqui
rere ſcientiam:ſed vnius primo:& alterius per diſcurſum ab vno in alterum.Sic ſe habent intelle-
ctus principiorum & cõcluſionum.ergo non ęque primo:ſed per deductionem ab vno in aliud eſt
intellectus natus acquirere eorum ſcientiam.
I ¶Ad hoc primo intelligẽdum,ꝙ ſcientia ſiue notitia eſt de vltima hominis perfe
Reſolutio. ctione:& etiam cuiuſlibet intellectualis naturę: vnde & in ipſa conſiſtit felicitas vitæ contemplati
uę hominis.ſcđm phm.x.Ethi.Nunc autem ita eſt iuxta determinationem philoſophi.ii.cę.& mũ.
ꝙ res omnino perfecta perfectionem ſuam habet a ſe ipſa abſqꝫ omni operatione ſua: qua acquirat
eam.Et ideo deus ſcientiam & notitiã omnem de ſe & rebus aliis habet abſqꝫ omni acquiſitione a
rebus ſcitis : & abſqꝫ omni conuerſione ſuper eas:& abſqꝫ omni diſcurſu ab vno in aliud:ſed vno
ſimplici intuitu in ſeipſo æque primo & ſimul omnia cognoſcit: quia ſcientia ſua nõ eſt cauſata a
rebus.Res autem quęlibet alia:quia perfectionem ſuam in ſcientia nõ habet de ſe ſed ab alio: quia
habet eam a rebus:ideo eã non niſi ſua operatione acquirit.Sed ea quæ primo perfecto propinqua
ſunt in ordine rerum operatione ſimpliciore eam acquirunt : quæ vero ſunt remotiora, operatio-
ne poſſibili. & ideo angeli qui primo ſunt propinquiores conuertendo ſe ad principia ſcientia-
rum ſibi innata, ex illis ſibi ſtatim ſcientiam acquirunt omnium aliorum:ſine diſcurſu cauſalita-
tis intelligendi vnum ex altero : vt ex notitia vnius tanq̄ prius noti deueniant in notitiam alte-

rius poſterius noti:vt ſic per vnũ inueſtigent notitiã alterius: ſed ſingula æque primo intelligũt:
non tamen vno ſimul intuitu ſimplici ſingula intelligendo,ſicut deus facit:ſed vnum poſt alterũ.
ſecũdum ꝙ ſuper res ſe cõuertũt.Homo autẽ cum ſit in vltimo ordine intelligẽtiarũ poſt primũ:
qui nõ habet aliquã notitiam ſibi innatã niſi in potentia ſolũ:vt dictum eſt: primo ſibi naturaliter
acquirit notitiam principiorũ incomplexorũ ſub eſſe incompletiſſimo:& confuſo magis.ſecũdum
ꝙ congruit humanę naturę.Quia innata eſt nobis via ſciendi ex notioribꝰ nobis quæ ſunt cõfuſa K
magis procedẽdo in notiora naturę quę ſunt diſtincta & determinata magis: & hoc per hunc mo
dum.Homo em̃ ſibi acquirit notitiã primo de terminis & quidditatibꝰ rerũ in generali,primo co
gnoſcẽdo & cõſiderando quid dicitur per nomẽ. ex quibus terminis componẽdo & diuidẽdo ſecũ
do concipit prima principia complexa ſub eſſe confuſo. & ſecũdum ꝙ homo magis eſt diſpoſitus
in lumine naturalis intellectus:& ingenii ſubtilitate:tanto perfectius prima principia tam cõplexa
q̄ incomplexa ab initio concipit.oẽs tamen generaliter ab initio ea ſub eſſe confuſo concipiunt: li-
cet vnus magis diſtincte & minus confuſe q̄ alter.Sed poſtmodum paulatim determinant ea oẽs
ſemꝑ magis: & magis.ſcđm enim ꝙ dicitur in principio Phyſi.pueri prima appellant oẽs viros pa
tres & mulieres matres. Poſterius autẽ cum vigoratur intellectus eorum determinãt vnũquenqꝫ
horum:& cognoſcit puer patrem ſuum inter cęteros viros: & matrem ſuam inter cæteras mulie
res.& hæc confuſa notitia principiorũ inquãtum huiuſmodi habetur primo via ſenſus memorię
& experiẽtię:q̄ cõſiſtit ĩ ſingularibꝰ: in quorũ notitia nõ cõſiſtit ars aut ſcientia.artifex em̃ vniuer
ſale & cauſam cognoſcit:exptus autẽ noſcit ſingulare tm̃:& cauſam ignorat.vt dicitur in princi-
pio Metaphyſi.Sed ſolũ cõſiſtit in eis principiũ artis & ſcientię.principiũ dico extra terminos artis
conſiſtens:anteq̄ intellectus ex ipſis vniuerſale abſtrahat: qđ exiſtẽs in aĩa vnũ pręter multa,eſt pri
mũ principiũ artis & ſcientię:intra terminos artis conſiſtẽs.vt dicitur in ſi.poſte. Et tunc maxime
quãdo intellectꝰ in illo vniuerſali abſtracto naturã & cauſam rei cognoſcit:& veritatẽ videt. Tũc
em̃ prio determinatã notitiã pricipii habet.ſed tñ ante ipam ab eiꝰ notitia cõfuſa tã ĩ cõplexis,q̄ in
incõplexis incipit rationis diſcurſus,primo ad cognoſcendum veritatem quidditatis terminoꝝ in
principiis incõplexis : quorum notitia determinata acquirĩt inquirendo via definitiua ex confuſa
cognitione definiti in ſignificato nominis eliciendo cognitionem eius determinatã in definitiua ra
tione . Indefinitum enim quiddã ſignificat nomen vt circulus. Definitio autẽ ipſius diuiditur in
ſingularia.i.in ſingulas partes definiti.vt dicitur in principio Phyſi. Et tunc primo quando termi L
ni ſic cognoſcunĩ in definitiua ratiõe intelligiĩ veritas & quidditas rerũ:& ex ipſis cõcipiĩ intelle-
ctus determinatꝰ primoꝝ principiorũ cõplexorũ:ſicut prius eorũ intellectus indeterminatus con-
cipiebatur ex ipſis terminis cognitis in confuſa nominis ſignificatione.Et ſunt principia iſta defini
te intellecta tam complexa q̄ incõplexa principia artis & ſcientiæ infra terminos intellectualis co-
gnitionis:& de numero talium principiorum illa ſunt prima principia ſimpliciter: quę de primis
et vniuerſalioribꝰ magis concipiũtur.vt in incomplexis principiis primum principium & primus
conceptus eſt cõceptus entis inquantũ eſt ens:ſub quo ſunt omnes alii conceptus incõplexi: & ex
ipſo & poſt ipſum concipiunĩ. Ex conceptu enim entis via deductionis ratione definitiua eliciun-
tur oẽs alii cõceptꝰ ſequẽtes incõplexi.vnde dicit Auicẽ.i.Metaphy.ſuæ.Res & ens talia ſunt q̄ ſta
tim imprimũtur in anima prima impreſſione.quę non acquiritur ex aliis notioribꝰ ſe: & alia acqui
runtur ab eis.quæ enim promptiora ſunt ad imaginandum per ſeipſa:ſunt ea quæ cõmunia ſunt
omnibus rebus:ſicut res & ens:& vnum.&c.Et ideo nõ poteſt manifeſtari horum aliqđ probatio-
ne:quę non ſit circularis,vel per aliquid qđ non ſit notius:ſeu qđ eſt ignotius illis. ſcđm quẽ mo-
dum a primo pho,cuius ſubiectum eſt ens inquãtum ens:omnis alius artifex ſubiectum ſuum ſu
mit tanq̄ aliqđ ens particulare ſub ente ſimpliciter. In cõplexis vero primũ principium:& primus
conceptus eſt:qui primo fundatur ſuper cõceptus entis:inquantum ens eſt: & eſt ille:de quolibet
affirmatio vel negatio:& non ſimul de eodem: quia fundatur ſuper entis intentionẽ:in compara-
tione ad ſuum cõtrarium:qđ eſt non ens:priuſq̄ ſub ente conſideretur deſcenſus ad aliquam par-
tem entis.Sub hoc em̃ conceptu cõplexo ſunt oẽs alii conceptus cõplexi:& ex ipſo:& poſt ipm con
cipiũtur.ex cõceptu enim hmõi principii:de quolibet affirmatio vel negatio & non ſimul de eodẽ
via deductionis ratione ſyllogiſtica eliciunĩ omnes alii cõceptus complexi ſequentes.Vnde & ipſo
interempto omnes alii interimũtur.vt vult phs in.iiii.Metaphy. Et per ipſum omnes alii proban-
tur:& etiam primi cõceptus principiorũ ſyllogiſmi.vt patet per totũ ex analeticis phi.Et ideo qui
cũqꝫ aliquid intelligit,ens intelligit primo inter incõplexa:nec de hoc aliquis dubitare poteſt:quia
nihil poteſt intelligi niſi verũ:& non eſt verũ niſi ens.Et illud principiũ de quolibet affirmatio vel
negatio &c.prio intelligit ĩter cõplexa.ſcđm ꝙ de hoc pricipio dicit phs in.iiii.Metaphyſi.Neceſſe

eſt vt illud principiũ ſit valde manifeſtũ & notum:& de neceſſitate oportet cõcedere illud q habet cognitionẽ entis.vñ dicit cõmẽ.Queadmodũ oportet pħm attribuere q̃dlibet genꝰ entium alicui primo:& ſcire quid eſt illud primũ:& hoc quo ad incomplexa: ita oportet ipſum cum conſiderauit de primis ꝓpoſitionibus,attribuere omnia alicui primo. Vnde pħs contra negantes eã exteriꝰ q̃d tamen negari non poteſt quo ad interius rationẽ,nõ procedit per aliq̃d principium cõplexum ſed ſolum ex terminorũ incõplexorũ ſignificatiõe:quę ſolũ precedit hoc principiũ cõplexum.complexum enim primũ niſi per incõplexa cognoſcere nõ poſſumus.Licet enim aliqua propoſitio ſit ꝑ ſe nota: & primo quãtum eſt de ſe:vt eſt illa cuius pręcdicatũ includitur in ſubiecto:ignoranti tamen ſubiectum quid eſt:& eius definitionem,talis propoſitio non eſt nota.Ignorans enim ꝙ homo eſt aĩal rationale mortale,poteſt ignorare an homo ſit aĩal:& alius non. vt dicit Alg. in logica ſua Secũdum interius rationẽ dico:qa qui ſcit ꝙ homo eſt aĩal rationale mortale,ſcit pręcdicatũ includi in ſubiecto:cũ dicitur homo eſt aĩal. Vnde dicit Auicẽ.i.Metaphyſicę ſuę. Non poteſt cognoſci quid ſit vere enunciari:niſi de vnoquoq̃ eorum dicatur qa res eſt,vel aliquid,vel quid. & pħs.vi. Metaphyſi.Oportet non ignorare illud q̃d ſignificat aliq̃d quid ſit ſcd̃m eſſentiã & definitionẽ.qa quęrere abſq̃ hoc eſt facere nihil.cognitio em̃ eius q̃d quid eſt,eſt principiũ oĩs cognitiõis perfecte habendę de re:& ad eam omnis cognitio tam in complexis,q̃ in incomplexis reducenda eſt. Vnde illa propoſitio eſt omnibus per ſe nota: cuius omnes terminos cognoſcunt:illa vero ſolum ſapientibus:cuiꝰ terminos ſoli ſapiẽtes cognoſcũt. ſcd̃m ꝙ Boethius.li.de Hebdo. diſtiguit duplex genꝰ cõmunium conceptionũ animi.Quarum omniũ prima eſt illa:de quolibet affirmatio &c. Ex qua via deductionis argumẽtatione demõſtratiua eliciuntur omnes alii conceptus complexi ſiue illorum qui ſunt principia in aliquibus ſcientiis ſpecialibus,ſiue concluſionũ vltimarũ.Et ex hoc philoſophus cuius eſt conſiderare quidditates rerũ,habet probare prima principia particulariũ ſcientiarum.Et per hunc modũ quicquid homo cognoſcit poſt ſimpliciter prima principia naturaliter cognita:via rationalis deductionis cognoſcit:nõ ſolum intelligendo vnũ poſt alterũ:q̃d facit & angelus:ſed etiam intelligendo vnum ex altero,tanq̃ incognitum actu ex actu cognito in quo illud eſt cognitũ in potentia ſolum.Qui modus cognoſcendi angelo nõ conuenit. Vnde & modus intelligendi angelorum proprie intellectualis dicitur: hominum vero rationalis.ſecundum ꝙ dicit Damaſce.de duabus naturis: & vna pſona Chriſti.Operatio intellectualis eſt in angelis & in omnibus incorporeis ſimplici apphẽſione intelligentibꝰ:rationalis vero ĩ hominibꝰ: qui ex anima & corpore cõponunt̃:nõ ſimplici:ſed varia & ratiocinatiua apphẽſiõe ĩtelligẽtibꝰ.Et nota ꝙ eſt ordo ĩ illis poſterius cognitis ab hoĩe:quia quædã poſteriorum ſunt in potentia priori in illo primo principio tam incomplexo q̃ complexo prius ex eo nata cognoſci:quędam in poſteriori nata poſterius cognoſci ex eodem. & ſic per ordinem vſq̃ ad vltima incõplexa:& vltimas cõcluſiões complexas.

M Et ſecũdum hunc ordinem debet procedere ordinata ſcientia in cognoſcendo: ſicut natura procedit ordinate in generãdo:quia nõ ſunt omnia æque primo in potẽtia in primis principiis,vt ſciantur ex ipſis: ſed neceſſe eſt quędã ſciri mediantibꝰ aliis:ſicut nõ ſunt omnia ęque primo in potẽtia in materia,vt generẽtur ex ea:ſed neceſſe eſt quædam generari mediãtibus aliis primo gñatis. Et ideo ſicut natura non poteſt primo & immediate ex pane generare hominem:ſed oportet vt primo ex pane generet̃ ſanguis:& ex ſanguine ſperma,& ex ſpermate hõ:Sic ratio ex primis pricipiis nõ poteſt ſcire immediate ea quę mediata ſunt,ſiue complexa,ſiue incõplexa: ſed oportet eam currere per omnia intermedia priuſq̃ mediata poterit per prima cognoſcere. Et qui hunc ordinem non obſeruãt in addiſcendo modicũ proficiunt:& ſępius errant.Abſolute ergo dicendum ꝙ homo non poteſt æque primo deuenire in notitiam ſingulorũ: immo in quolibet genere principiorum oportet eum prius ſcire confuſa: q̃ determinata:& deinde ex confuſis via diſcurſus rationalis inueſtigare determinata,vel definitiue,vel demõſtratiue:& hoc per ordinẽ: ſemp primo cognoſcẽdo principia incõplexa: & deinde ex incomplexis complexa: & tam in his q̃ in illis primo confuſa & indeterminata:deinde diſticta & determinata vt dictum eſt.

N Ad pri.pri. ¶Ad primũ in oppoſitum:ꝙ ſpeciem cuiuſlibet rei æque primo mens nata eſt acquirere: Dicendum ꝙ licet ita ſit: non tamen nata eſt per illam intelligere omnia intelligibilia de ipſa re: æque primo & eodem modo: ſed primo conceptus confuſos primarum intentionum: & deinde ex determinatione definitiua conceptus earum determinatos: & per illos omnes conceptus ſequentes tam complexos q̃ incomplexos,ſecundum ꝙ apparet in pueris,qui primo omnes viros appellant patres.vt dictum eſt.

O Ad ſcd̃m. ¶Ad ſecũdum ꝙ ꝙ ſenſus ęque primo apprehendit omnia ſenſibilia:Dicendum ſecundum dicta ſuperius ꝙ non eſt ſimile de ſenſu & intellectu:quia ſenſus ſimpliciter & ſuperficie tenus exterius rem ꝑ ſuã ſpeciem apprehendit: ſed non ipſam rem interius:neq̃ ipſius rei veritatem in qua plura contingit diſcerni:ſicut facit intellectus,vt dictum eſt ſcd̃m Auicẽ.Propter q̃d dicit philoſophꝰ:Qui vnum dicit quodam modo multa dicit. ad quæ multa cognoſcenda non poteſt intellectus humanus ęque primo.Sed quędam latent in potẽtia in quibuſdã quæ operatiõe rationis oportet in actum deducere,q̃d et facit non niſi diſcurrendo:quia propter debilitatem luminis intellectualis in homine non poteſt oĩa illa ſtatim pcipere,q̃d poteſt angelus ꝓpter luminis actualis fortitudinem in ipſo. Sed hoc poterit homo cum euacuatum fuerit in ipſo quod ex parte eſt:& fuerit ſicut angelus dei in cælo.

¶Ad tertium ꝙ omnis veritas eſt per ſe obiectum intellectus:Dicendum ꝙ verum eſt:ſed veritas primorum eſt obiectum eius per ſe & primo: aliorum autem per ſe ſed non primo. & ideo non poteſt cognoſci veritas in illis niſi per diſcurſum ex primis. P Ad tertium

¶Ad quartum ꝙ facilius eſt animam tranſire ad notitiam concluſionum ex principiis,q̃ per ſe ad notitiam principiorum:Dicendum ꝙ verum eſt quantum eſt ex parte recipientis: quia anima humana de ſe nihil habet habitus principiorum:in principiis vero in potentia habet habitus concluſionũ.Sed quãtum eſt ex parte luminis intellectus quo fit iudicium veritatis & principiorũ & concluſionũ:ſecus eſt.quia aliquid ſufficit ad percipiendum ſtatim veritatem magis perſpicuam: quod non ſufficit ad percipiendum minus perſpicuam. Quia ergo magis perſpicua eſt veritas principiorum q̃ concluſionum:ideo cum quidditas terminorũ offertur intellectui:ſtatim vis cognitiua naturalis percipit veritatem principiorum:licet non concluſionum.quarum etiam veritatem ſtatim perciperet ſi intantum eſſet eleuatũ lumen cognoſcitiuũ in hominibus quantũ in angelis.Et ſicut eſt de pceptione veritatis principiorum & concluſionum:ita eſt de generatione habituũ:quia ex talibus actibus percipiendi primo habitus cognitiui concipiuntur,& per actum intelligendi veritatem principiorũ habitus principiorum tam complexorum q̃ incomplexorum concipitur in ſuo initio: & per talem actum frequentatum augmentatur & firmatur:& per actum ratiocinandi concipitur habitus concluſionis: & per ipſum frequentatum habitus concluſionis augetur & firmatur. Q Ad quartũ

R ¶Eſt enim intelligendum ꝙ aliud eſt principium:& aliud eſt habitus principii:ſicut aliud eſt concluſio:& aliud habitus cõcluſionis.Principiũ enim eſt quoddã opus intellectus:velut quędã notitia actu intelligendi lucens in intellectu tanq̃ verbum & conceptus eius: quo intellectus informatꝰ in actu intelligendi perfectiſſime eſt in actu id q̃d intelligit: & perfectius q̃ ex ipſa ſpecie quã habet de re.& ideo ex illa notitia eſt pfecta aſſimilatio intellectꝰ ad intellectũ:vt intellectꝰ cũ ſit de ſe quodã modo oĩa intelligibilia:actu tamẽ nihil eoꝝ eſt anteq̃ ĩtelligat.ſicut dicit pħs tertio de aĩa.Q̃d intelligo ipm̃ dicere nõ tam propter ſpeciem rei,q̃ intellectꝰ informatur,vt eliciat actũ intelligẽdi:ſed propter ipſam notitiam quę lucet in intellectu ex actu intelligendi. licet neutro illorum informetur intellectꝰ: niſi cũ eſt in actu intelligẽdi. Et eſt iſta notitia cõceptus quidditatis rei ĩ intellectu ſimplici:propoſitionis vero in intellectu componẽte vel diuidente:per quem habitus complexus vel incomplexus generatur & augmentatur: quo vtitur intellectus ad faciliter concipiendum principium poſtq̃ generatus eſt habitus in eo.Nõ eſt autẽ idẽ q̃d quis agit:& quo agit:ſicut habitu grãmaticę complexam orationem quis conſtituit:quę nõ eſt habitus ipe. Et ſimiliter in opatione rationis ex habitu ſcientiæ concipit quis concluſionem quę non eſt ipſe habitus.

Articulus.II.De modo ſciendi.& primũ de certitudine ſciendi.

QVia non cõtingit ſcire rem abſq̃ eo ꝙ ſciatur modus eius: viſo de poſſibilitate ſciendi: & ſcientiam acquirendi: conſequenter de modo ſciendi videndum eſt. Vbi de ſciendi certitudine.vi.ſunt inquirenda. Arti.2.

Primũ:vtrum contingit hominem ſcire aliquid certitudinaliter.

Secundum: vtrum quilibet homo certitudinaliter ſcit quæcunq̃ ipſe ſcit.

Tertium: vtrum quilibet homo quæcunq̃ ſcit, ſcit ea æque certitudinaliter.

Quartum: vtrum omnes homines quicunq̃ ſciunt eadem: ſciunt ea æque certitudinaliter.

Quintũ:vtrũ omnes homines apti ſunt æque certitudinaliter ſcire.

Sextum:vtrum omnia ſcibilia nata ſunt æque certitudinaliter ſciri.

A Queſt.i. Argu.i.
Irca primũ arguitur ꝙ nõ cõtingit hominẽ aliqd ſcire certitudinaliter.Primo
ſic.Auguſt.dicit.lxxxiii.q.q.ix.A ſenſibus corporis nõ eſt expetenda ſynceritas
veritatis.Sed homo ꝑ ſe nihil ſcit niſi ex ſenſibus:qa ab ipis oĩs nr̃a cognitio or
tum habet.i.Metaphy.ii.Poſter.&.iii.de aĩa.ergo homo nõ poteſt ſcire ſynceri
tatẽ veritatis.nihil autẽ ſcitur certitudinaliter niſi ſciendo ſynceram veritatẽ:
quia nõ eſt ſciẽtia niſi ex veritatis cognitione.ergo.&c.¶Secũdo ſic.Aug.ibid.
2 Nihil eſt ſcibile,qd̃ nõ habeat ſimile falſo:ita vt internoſci nõ poſſit.veritas aũt certitudinalit non
poteſt ſciri niſi notꝗ diſſimilibꝰ falſo.vt dicit.ii.de Academicis.ergo ꝑ ſenſibile nulla veritas põt co
In oppoſitũ. gnoſci certitudinaliter.ſed homo nõ cognoſcit niſi ꝑ ſenſibilia.ergo.&c. ¶Cõtra.habẽs regulã cer
tam ſciendi in qua nõ cõtingit eũ errare:poteſt certitudinaliter ſcire:qa põt ſcire in illa & ꝑ illã:&
ipſa fallere nõ poteſt.talis autẽ regula eſt veritas primoꝝ pricipioꝝ.ſm.n.phm.4.Metaphy.princi
piũ eſt valde manifeſtũ & notũ.Hoĩes aũt nõ decipiunt niſi ĩ eo qd̃ neſciũt.hoc aũt nõ habet dubi
tationẽ.talẽ autẽ regulã habet ĩ ſe homo naturaliter acqſitã.vt patet ex prędeterminatis.ergo &c.

B Reſponſio.
¶Dicendũ eſt ex prędeterminatis : ꝙ cũ hominẽ cõtingit habere notitiã primo-
rum principiorũ q̃ ſunt notiſſima in ſua veritate & certiſſima:ita ꝙ in illis nõ cõtingit eũ errare:
& ex illis via rationalis deductiõis cõtingit eũ ſcire poſteriora:in qbus ſimiliter nõ cõtingit errare
poſtq̃ intellectꝰ videt ea reducta in pricipia:& talis notitia certa eſt:neceſſario eſt ponẽdũ ꝙ cõtin
git hoĩem nõ ſolũmodo ſcire:qd̃ quodã modo cõcedebãt Academici:ſed & certitudinalit ſcire:qd̃
oĩno negabãt:& hoc etiã ſcd̃m cõmunẽ hoĩs modũ cognoſcẽdi ĩ ſtatu huiꝰ vitę. Verũ intelligẽdũ
eſt ꝙ certa notitia duplex ẽ ſcd̃m duo q̃ faciũt notitiã certã:quoꝝ vnũ eſt ꝙ ſit libera ab oĩ errore:
alterũ ꝙ ſit ĩ apta veritatꝗ viſiõe.Primo modo notitia ẽ certa,q̃ ita veritatẽ cognoſcimꝰ,ꝙ nequaq̃
de ea dubitare poſſumus.Secũdo modo illa eſt certa notitia,qua veritatẽ videmꝰ clare in luce in-
tellectuali ad modũ quo videmꝰ viſibile in luce ſolari.Primo modo certã notitiã cõtingit hominẽ
hic habere ſcd̃m dictũ modũ ſciẽdi ex primis pricipiis ſpeculabiliũ:ad quẽ põt attigere actiõe ꝓ
ſa naturaliũ viriũ aĩę:aſpiciẽdo ad ſolũ exẽplar creatũ abſtractũ a re:ſi tñ ad hoc ſufficiat illd̃ exẽ-
plar ſine illuſtratiõe exẽplaris ęterni.Scd̃o mõ neq̃q̃:niſi aſpiciẽdo ad exẽplar ĩcreatũ,qd̃ ẽ cauſa rei
ſcd̃m modũ ꝓdeterminatũ.cognitio eñ q̃ acqrit ꝑ phãtaſmata nõ põt eẽ qn quãtũ eſt de ſe aliquo
modo ſit obſcurata.ſcd̃m ꝙ dicit Aug.iii.de Acade.Iſtę imagines ſunt q̃ cõſuetudine rerũ corpa-
liũ nos etiã cũ veritas tenet & q̃ſi ĩ manibꝰ habet decipere & illudere moliunt.vñ ꝑ ſpecies ĩtelligi
biles puras:quæ nõ ſũt niſi idolum nõ veritas ipſa: hoĩem nõ cõtingit hic ſcd̃m cõmunẽ ſtatũ vię
ſyncerã & liqdã ſiue clarã veritatẽ,ſiue etiã qualẽcũq; ſcire:niſi aſpiciẽdo ad exẽplar lucis increatę
vt ꝓdeterminatũ eſt.ſcd̃m ꝙ dicit Aug. loquẽs de hmõi ſpeciebꝰ puris.xii. de tri.Rerũ trãſeuntiũ
ſtãt vtiq; intelligibiles nõ ſenſibiles rõnes:ad q̃s mẽtis acie ꝑuenire paucorũ eſt.& cũ ꝑuenit quãtũ
fieri põt:nõ ĩ eis manet ipſe ꝑuentor:ſed velut acie ipa reuerberata repellit.Et adhuc aſpiciẽdo ad
exẽplar increatũ ſicut ad rõnẽ ĩtelligẽdi tãtũ:nõ ſicut ad obiectũ intellectũ ſcd̃m ꝙ ſupra determi
natũ eſt: nõ cõtigit hoĩem ꝑfecta certitudine cognoſcere veritatẽ.Et qa ſcd̃m cõmunẽ ſtatũ nõ cõ
tingit ſcire aliqd aſpiciẽdo ad exẽplar increatũ vt ad obiectũ in ꝓ̃ſenti vita:ſed ſolũ in futura:ideo
dicit Auguſti.ix.de tri.in principio:ꝙ certa cognitio nobis nõ ꝑficit niſi poſt hãc vitam.De qua
certitudine dicit.xv.de tri.Ibi veritatẽ ſine vlla difficultate videbimus:eaq; clariſſima & certiſſima
perfruemur:nec aliqd quęremꝰ mẽte ratiocinãte,ſed cõtẽplãte cernemus. vnde ex hac obũbratiõe
vitę ꝓ̃ſentis frequẽter cõtigit:ꝙ homo qui certe ſcit neſcit quãta certitudine ſciat. propter hoc di
xit quidã:hoc ſolũ ſcire me ſcio,ꝙ neſcio:& econuerſo q neſcit ſcire ſe credit.ſcd̃m ꝙ dicit Chryſo.
Adhuc multa neſcimus:& illa quidẽ didiciſſe nos credimꝰ.& phs in.vii.Ethi. Quidã opinantium
non dubitant:ſed ęſtimant certe ſcire.

C Ad pri.pri.
¶Ad primũ in oppoſitũ,ꝙ a ſenſibus nõ eſt expetenda ſyncera veritas:Dicẽdum
ꝙ verũ eſt quãtũ aſpiciẽdo ad exẽplar lucis ĩcreatę:& hoc nõ qa ipa veritas in ſe ĩ aliquo ſit ĩpura:
ſed qa ĩ nobis ſit ĩpura:qñ eſt phãtaſmatibꝰ obũbrata: ſicut lux ſolis oculis fumo caligãtibꝰ ĩpura
quodã modo eſt:tamẽ certitudo aliq̃ veritatis ex ſenſibꝰ haberi põt,vt dictũ eſt:nõ ſtãdo ĩ ſenſibus
& eoꝝ iudicio:qa facillime decipiunt ſenſus:ſed ꝑ intellectũ intelligibilẽ ſpeciẽ quantũ poſſibile eſt
depuratã a ſenſibꝰ abſtrahẽdo:& ibi penes ſe iudicãdo.Vñ ad literã Aug.illo dicto ſuo hortat nos:
ne ſtemꝰ ĩ iudicio ſenſus: ſed abſtrahamꝰ nos quãtũ poſſumꝰ a ſenſibꝰ,& cõiũgamur ĩtelligibilibꝰ.
D ſcd̃m ꝙ dicit cõcludẽdo ĩ fine queſtiõis. Quapropt(inqt) ſaluberrime admonemur auerti ab hoc
Ad ſecũdũ. mũdo:qui ꝑfecto corporeus eſt atq; ſenſibilis:& ad deũ:& ad veritatẽ q̃ intellectu & ĩteriori mẽte
capit:q̃ nõ hẽt imaginẽ falſi:a q̃ diſcerni nõ poſſit:tota alacritate cõuerti.¶Per hęc pt; ad ſcd̃m:ꝙ

omne ſenſibile habet ſimile falſo.Dicẽdum ꝙ verum eſt quãtũ ex parte ſpeciei:inquãtum eſt ſen-
ſibilis & phantaſtica maxime ſtando in ſenſu: qui non poteſt ſimilium iudicare diſſimilitudinem.
Tranſcẽdendo tamen ſenſus ratio bene iudicat illam:& verum a falſo diſcernit.vnde Auguſti. in
tota illa quæſtione nihil intendit:niſi ꝙ imagines ſenſibilium vt ſenſibiles,quaſi omnino cõmunes
ſunt vero & veriſimili ſiue falſo. ſcd̃m ꝙ aſſimilant ſpecies quas viſus capit ab auro & ab orichal-
co:quę diſcerni iudicio ſenſus nequeunt.vnde & ſomniantes de ſpeciebus quę eis apparẽt iudicãt
ꝙ ſunt res ipſę.quare cum non poteſt ꝑcipi verum niſi a falſo diſcernatur:iudicium verũ nõ eſt
conſtitutũ in ſenſibꝰ:& ideo cõcludit in fine:Quãobrẽ ſalubriter admonemur &c.vt dictum eſt.

Irca ſecundũ arguitur ꝙ non quilibet homo ſcit certitudinaliter quęcũq; ſcit. E
Primo ſic.Augu.dicit li.lxxxiii.q.Cõprehẽdi nõ põt qd̃ ſine intermiſſiõe mu- Queſt.ii.
tatur:quia anteq̃ ratio poteſt iudiciũ cõplere: iam nõ eſt res ipſum qd̃ fuit.na Arg.i.
turalia ſunt huiuſmodi.vt dicit Auguſt.ibidẽ.ergo cõprehẽdi nõ poteſt qd̃ ta
le eſt:nec poteſt certitudinaliter ſciri.quis ergo cõtigit hominem naturalia ſci
re,vt dictum eſt ſupra:non tamen cõtingit eum ſcire ea certitudinaliter.¶Se- 2
cundo ſic.illa quæ tãtam habent diuerſitatem:vt homo vix ſibi in eis poſſit cauere ab errore,non
contingit hominẽ ſcire certitudinaliter.Moralia & legalia omnia ſunt hmõi,ſcd̃m phm.i.Ethi.Et
tamen cõtigit ea hominẽ ſcire.ergo.&c.¶Tertio ſic.philoſophus dicit.ii.metaphy. Diſpoſitio in- 3
tellectus noſtri apd̃ illud qd̃ eſt valde manifeſtũ in natura,ſimilis eſt diſpoſitionẽ oculoꝝ veſꝑti
lionis ad lucẽ ſolis:oculus autẽ veſpertilionis de luce ſolis nõ poteſt habere certam notitiam:quia
non ſufficit eã inſpicere:ergo nec intellectꝰ noſter de illis q̃ in natura ſua ſunt valde manifeſta.illa
ſcd̃m cõmẽ.ibidẽ ſunt diuina & ſupernaturalia.ergo q̃uis cõtingit hoĩem ea ſcire:non tamen con
tingit eum ea ſcire certitudinaliter.¶Contra.non cõtingit hominẽ aliquid ſcire niſi de quo habet In oppoſitũ.
veritatis notitiam:& inquãtum veritatem noſcit intantũ ſcit.Sed habendo notitiam veritatis nõ
contigit errare de re cuius eſt:quia non errat niſi falſitate deceptus.ſed vbi nõ cõtingit errare ſcit
homo certitudinaliter.ergo non contingit hominẽ aliquid ſcire quin ſciat illud certitudinaliter.

¶Dicendum ad hoc:ꝙ ſcd̃m philoſophũ,ſcire non eſt aliud q̃ certam habere veri F
tatis notitiam. Scientia ergo cuiuſcunq; ſit:aut certa eſt aliquo genere certitudinis:aut ſcientia Reſolutio.
nõ eſt.vnde & Academici quia oĩa credebant eſſe incerta:& tantis errorũ tenebris inuoluta:vt de
nullo poſſet homo certam notitiam habere,ſcientiam omnino negabãt:vt dictum eſt ſupra.Vnde
cum vt ibidem contra ipſos obtẽtum eſt, hoĩem poſſibile eſt ſcire & percipere notitiam veritatis:
abſolute cõcedendum ꝙ homo quęcũq; ſcit certitudinaliter ſcit: quia veritas cum menti apparet
de ipſa mens ipſa ſeipſam certificat ꝑ naturale iudicatorium,qd̃ penes ſe habet.de quo dictũ eſt ſu
pra.licet aliquãdo nõ niſi magno labore homo ad hoc deuenire põt vt ſibi appareat.ꝓpter qd̃ di-
cit Auicẽ.Vnaquęq; res certitudinẽ ſuã habet,qua eſt id qd̃ eſt.vnde ſi hoĩes in omnibus iudiciũ
ratiõis attenderẽt & expectarẽt,nunq̃ in certificãdo errarẽt.Nũc autẽ qa ſępius hoĩes iudiciũ opi-
nãdo ſcd̃m ea quę apparẽt pręueniũt,aliquãdo incertis tanq̃ certis adhęrẽt:& ſcire ſe credũt cum
ſolum opinionẽ habeant.vt dicit philoſophus.vii.Ethicorum.

¶Ad primũ in oppoſitũ,ꝙ naturalia ſunt in cõtinuo fluxu:Dicendũ ꝙ verum eſt G Ad.pri.pri.
in ipſis particularibꝰ:nõ autẽ ĩ vniuerſalibꝰ abſtractis ab ipſis q̃ manẽt in mẽte.ſcd̃m q̃ de ipſis eſt
certa ſciẽtia,qualitercũq; particularia mutent.vt dictũ eſt ſupra.Nõ eñ eſt ſcientia de rebꝰ inquã
tum ſunt extra in effectu:ſed inquantũ natura & quidditas earũ a mente eſt cõprehẽſa : ſiue res Ad ſcd̃m.
ſint extra,ſiue nõ.vt ĩfra dicet.¶Ad ſcd̃m ꝙ moralia ĩ maxĩa ſunt varietate:Dicendũ ꝙ licet mo
ralia & legalia ꝓpter cõditiones & circũſtãtias particulariũ in ſũma ſũt varietate:vt qd̃ modo ſta
tutũ eſt ad medelã,in proximo vergat ad noxam:vt nõ poſſint ſtatui ĩ eis aliqua pricipia vniuer
ſalia certa certitudinalit & apd̃ oẽs obſeruãda:dico ꝓxima. Prima eñ pricipia operãdorũ remota
certa ſunt ſemp:& infallibilia & ſemꝑ & vbiq; eadẽ manẽtia.vt ꝙ vnicuiq; reddendũ eſt qd̃ ſuum
eſt:cũ eſt in ſtatu recipiẽtis:& ꝙ nemini iniuriandũ eſt.&c.huiuſmodi. ex qbꝰ poſtmodũ ꝓ tpe &
loco valiturę certę regulę viuẽdi poſſunt inſtitui: quæ tamẽ poſtmodũ variatiõe tẽpoꝝ & locorũ
variari poterũt. de quibꝰ intẽdit phs illud ſupra dictũ prio Ethi.Variari aũt poterũt illę regulę
ſcd̃ę manẽtibus primis regulis inuariabilibꝰ. ex quibꝰ alię de nouo inſtitui poſſunt,ſimiliter ꝓ tẽ-
pore & loco valiturę. per quas etiã ſapiens certã habet operandorũ notitiã. Vnde qd̃ dicit phs ꝙ
moralia vident eſſe ſola legis inſtitutiõe,hoc ſcd̃m cõmen. verũ eſt quãtũ ad cõmunẽ ęſtimationẽ
& ſuſpitionẽ hominũ,qui prima principia operandoꝝ ex qbꝰ alia inſtituunt nõ ꝑcipiũt. Pręcepta H
enim moralia ſecundaria quę ſunt regulę proximę operandorum.inſtituta ſunt a iuſtitia quæ eſt

legis poſitiua:cui de q̄buſdā nõ cõtigit vniuerſaliter recte dicere: nec tamẽ peccatũ hoc eſt ĩ lege:
nec in legiſlatore:ſed in natura rei. Materia enim operabilium & eius regula talis eſt:ꝙ variabilis
eſt ſcḋm loca & tẽpora & pſonas. Vnde cũ illa iuſtitia quę dicit legis poſitiua: quę ĩ principiis ꝓxi
mis operandorũ conſiſtit,ſuperior eſt,iuſtitia:quę appellatur legis directiua:quę cõſiſtit in primis
principiis operãdoꝝ:& frequẽter mutat qḋ ſtatutũ eſt a legis poſitiua.verbi gr̃a.Iuſtitia q̄ appella
tur legiſlatiua,dicit ꝙ omni deponẽti reddẽdum eſt depoſitũ. vbi quãdoq; accidit incõueniens in
particularibus quę legiſlator nõ conſiderauit:qui non potuit oĩa particularia conſiderare:vt quã
do depoſitor fur eſſe perpẽditur vel in furiã verſus.In iſtis eñ caſibus deponẽti nõ eſt reddẽdum
depoſitum,puta,ſi ſit gladius quo furioſus velit ſeipſum occidere. Vnde tunc ſuperuenit legis di
rectiua corrigens complens legis poſitiuam:& excipit furem:& furibũdum: quos legiſlator exce-
piſſet ſi aduertiſſet,qa non fuit intẽtiõis ſuę hos includere:ſcḋm ꝙ hęc omnia determinat ph̃us.v.
Ethi.ante finẽ.Propter qḋ dicit in.iii.politicę.Quęcũq; nõ videtur poſſe determinare lex:neq; ho-
mo poteſt vtiq; nota facere. Sed vniuerſale lex inſtituit: reliqua,iuſtiſſima ſentẽtia iudicare habẽt
principes & diſponere.Et ſic patet plane qḋ quãtũ in moralibus eſt ſcientię tãtũ in eis eſt certitu-
I dinis.¶Ad tertiũ ꝙ intellectus noſter ſe habet ad manifeſtiſſima naturę:ſicut oculus veſptilionis
Ad tertium ad lucem ſolis: Dicendũ ꝙ quãtũcunq; homo nõ habet:nec modicum notitię clarę de ſupernatu-
ralibus:ſicut nec veſpertilio de ſole:tamẽ pro eo tantillo ꝙ notitiã habet de eis:bene poteſt habere
notitiam certã ſine omni ſcrupulo erroris. nõ enim ſolũ eſt certitudo notitiæ:quia clara:ſed qa ab
errore libera:vt dictũ eſt ſupra.queſt.ꝓxima. vnde veſpertilio certa poteſt eſſe de ſole quia lucet,li
cet hunc clare videre non poſſit.

K CIrca tertiũ arguit,ꝙ quilibet homo quęcũq; ſcit:ſcit ea ęque certitudinalit.Pri
Queſt.iii. mo ſic.Scientiæ certitudo eſt ex certitudine medii p qḋ res ſcitur.ſecũdum ꝙ
Argu.i. certior habetur ſcientia medio propter quid q̄ medio quia:quæ ergo ſciuntur
vno & eodẽ ſemp æqualiter certo,æque certitudinaliter ſciũtur.tali medio no
2 uit homo quęcunq; nouit:qa notitia primorũ principiorũ,ergo &c.¶Secundo
ſic. certitudo ſcientiæ ex notitia veritatis eſt : pure intellectui ſe præſentantis
vt dictum eſt. Sed æque pure cuiuſlibet rei ſcitę veritas ſe repræſentat intellectui,quia ſcḋm Au-
guſti.lxxxiii.q.q.i.veritas nunq̄ falſitatem patitur:& impura reddi nõ poſſet niſi ex falſitatis com-
In oppoſitũ. mixtione. ſcḋm ꝙ dicit Auguſt.in li.de Mendacio.Veritas nõ niſi mẽdacio violat̃.ergo &c.¶Con
tra.ſcḋm philoſophũ in principio Ethi. certum nõ ſimiliter in omnibus quęrendum eſt.Hoc autẽ
L nõ eſt niſi quia inueniri nõ poteſt.ergo &c. ¶Ad hoc dicendũ ſcḋm p̄dicta ꝙ certitudo ſciẽtię de
Reſponſio. re ſcita non eſt niſi quia clara eſt veritatis notitia : ac ab errore ſecura.Nunc autem hæc duo non
ęqualiter concurrunt in ſingulorũ notitia: quę homo nouit. Idcirco dicendũ abſolute ꝙ non con-
tigit eũ ęque certitudinaliter noſſe quęcũq; nouit.Dico in ſtatu vitę huius.Immo quęcunq; nouit
a primis ſcibilibus vſq; ad vltima,neceſſe eſt eum omnia illa ſcire,ſecũdum gradus certitudinis,ſi-
M cut ſecundũ gradus ordinis.de quibus dictum eſt ſupra.¶Ad cuius intellectum conſiderandũ:ꝙ
loquendo de certa notitia hominis ex parte hoĩs cognoſcentis,de qua eſt queſt.ſi cõparemus certi
tudinem ſecuritatis ab errore,ad ſecuritatẽ claritatis in viſione:Sic multo certi⁹ fidelis nouit ea q̄
ſunt fidei,adhęrendo auctoritati primę veritatis: q̄ ea quæ ſunt cognita ab ipſo,naturali ratione:
quãtũcunq; ſciat ea medio claro demõſtrationis.Ita ꝙ facilius poſſet trahi in dubium de conclu-
ſione ſcita medio demõſtrationis:q̄ de eo qḋ fide tenet.In illis autẽ de quibus habemus certitudi-
nẽ ſciẽtię ex clara notitia veritatis,nõ cõtigit hominẽ vnũ ęquali certitudine ſcire ſingula:neq; in
diuerſis generibus ſcientiarũ:neq; in eodẽ genere ſcientię.Sunt autẽ ſcḋm ph̃um tres modi philo-
ſophię eſſentiales,naturalis,mathematicus,& diuin⁹:in qb⁹ homo ſcḋm gradus,certitudinẽ habet
ſcientię:quia maximã in mathematicis:tum quia ſunt de rebus exiſtentibus in ſenſibilibus:& no-
ſtra cognitio a ſenſu incipit: tum quia ſunt de rebus quantum eſt de ſe intranſmutabilibus: tum
quia ſecũdum cõmenta.in principio Phyſi. ea quæ in illis ſunt priora & notiora ſimpliciter,prio-
ra & notiora ſunt & nobis.Minorẽ vero certitudinẽ habet ĩ naturalib⁹:qa licet ſint de rebus nobis
ſenſibilib⁹:tamen de ſumme mutabilib⁹.in qbus nõ ſunt priora & notiora nobis,quæ ſimplicit. ſed
a poſteriori ſimpliciter incipit in eis omnis noſtra cognitio.Et ideo dicit cõmẽ.ſup.ii.Metaphy. De
mõſtrationes mathematicę ſunt in primo ordine certitudinis:& demõſtrationes naturales ſequũ-
tur eas.Minima vero certitudo eſt homini in diuinis:tum quia ſunt de oĩno abſtractis:& elonga-
tis a ſenſu:tum quia ad illorum notitiã nõ aſcẽdimus niſi per ſenſibiliũ manuductionẽ.Et ideo di
cit philoſoph⁹.i.Metaphy.de ſua ſcientia diuina ſecũdum vnam literam.Notiores omnes hac.po-
tior autem nec vna eſt. In eodẽ autem genere ſcientiæ ſimiliter nunq̄ contingit duo ęque certitu-
dinaliter hominem ſcire: quia noſtra ſcientia eo ꝙ diſcurſiua eſt: non cognoſcit niſi poſteriora ex
prioribus vſq; ad primũ ſeminariũ ſcientię animę innatũ.quo primo cognoſcit naturaliter primũ
principium incõplexum:vt primũ cõceptum entis: & deinde poſteriores vſq; ad vltima incomple
xa:& mediantibus incomplexis cognoſcit prima cõplexa:& ex illis poſteriora vſq; ad vltimas con-
cluſiones:vt dictũ eſt ſupra. Et ſic in quocũq; genere ſciendi ſemp certior eſt cognitio principiorũ
q̄ principiata eorũ:& tanto certius vnũquodq; cognoſcit quãto cognoſcit mediãte pricipio prio-
ri:& tanto minus certe:quanto cognoſcit mediante principio poſteriori:quia ſemp clarius virtus
primi principii cognitiui relucet in ſibi proximiori q̄ remoto diſtãtia ordinis naturalis:ſicut ocu-
lus corporis tãto certius videt aliquid: quanto ſibi videt propinquius in diſtantia debita locali:&
tanto minus certe:quãto videt eum remotius vltra debitam videndi diſtantiam.

¶Ad primum in oppoſitum, ꝙ eodem medio omnia ſciuntur: dicendum ꝙ licet N
mediãte primo principio omnia ſciũtur:non tamen omnia per eãdem immediationẽ ſe habent ad Ad pri.pri.
ipſum:& ideo p ipm certius ſciũtur ꝓxima & imediata q̄ remota. Adhuc etiã dicẽdum ꝙ nõ oĩa
ex primis pricipiis naturaliter ſcitis ab homine nata ſunt ſciri:ſed ſolum illa quę ſubſunt natura-
li rationi:vt infra dicet.¶Ad ſecũdum,ꝙ veritas ſemp pura eſt:dicendum ꝙ in re ipſa ſemp pura O
eſt:nõ tamẽ ex parte cognoſcẽtis.Inquãtũ tamẽ nobis p̄ſentat̃ ſub ſpecie ſenſibiliũ abſtracta a phã- Ad ſcḋm.
taſmatibus:in qua cũ ſiĺitudine veri ſiĺitudo falſi cõmixta eſt,vt dictũ eſt ſupra,vt per hoc ipſa ſi-
militudo poſſit nos decipere,vt falſum credamus verum,vt orichalcum aurũ: & ecõuerſo,vt ſic
quãdoq; oĩno verum nõ intelligamus:& priuemur omnino ſciẽtia.ſcḋm ꝙ dicit Augu. 83.q.q.xi.
Omnis qui fallitur,in eo ꝙ fallitur non intelligit. Vnde ſecundum ꝙ tale qd magis & minus na-
tum eſt cõtingere in notitia ſcibilium quorũdam q̄ aliorum:ſcḋm hoc quædam nata ſunt magis
certitudinaliter ſciri q̄ alia:& minime certe ea in qb⁹ maxĩe nata eſt fieri deceptio talis:vt ſunt na
turalia, quorũ ſciẽtia p ſenſus maxime nobis generat̃:a quibus facillime ſumit intellect⁹ deceptio
nis occaſionẽ.ſcḋm ꝙ dicit Auguſt.3.de Academicis.Veritatẽ obtinere nemo poteſt:ſi falſis imagi
nibus deceptus:comprehẽſionis modos laxauerit. Sunt eñ iſtę imagines: quæ conſuetudine rerũ
corporaliũ nos etiã cũ veritas tenet̃ & quaſi in manibus habet̃ decipere aut illudere moliunt̃.Per
hunc ergo modũ in rebus in quibus veriſimile cõtingit apprehendere cum vero, veritas falſitatẽ
bene cõpatitur:quãtũ eſt ex parte intelligẽtis.Qḋ autẽ dicit Augu. ꝙ veritas falſitatẽ nõ cõpati-
tur,verum eſt ex parte rei intellectę:& maxime in illo qḋ eſt veritas per eſſentiã.de quo loquit̃ ibi
Augu. ad lite. probans ꝙ anima quia ſecũ quodã modo cõpatitur falſitatem: non eſt veritas per
eſſentiam ſed participatione.

CIrca quartũ arguitur,ꝙ omnes homines quicũq; ſciunt eadẽ,ſciunt ea ęque cer P
titudinaliter.Primo ſic.quicũq; rem æqualiter intelligũt: æque certitudinaliter Queſt.4.
eã ſciunt:quia ex modo intelligendi rẽ procedit certitudo ſciẽtiæ de ea.ſed qui- Arg.i.
cũq; aliquid intelligunt æqualiter illud intelligũt.ſcḋm ꝙ dicit Augu.83.q.q.31.
Non eſt dubium nec poſſe rem alium alio plus intelligere. ergo &c. ¶Secundo 2
ſic.certitudo ſciẽtiæ cõſiſtit in notitia veritatis:ſed notitia veritatis nõ cõtingit
diuerſis ſcḋm magis & minus:quia eſt adęquatio q̄dã rei & intellect⁹:& ita quę
dam æqualitas.æqualitas autẽ magis & minus nõ ſuſcipit.ergo &c. ¶Cõtra eſt.quia tũc docẽs & In oppoſitũ.
diſcens æqualiter ſcirent:quia diſcens æqualiter nouit id qḋ nouit docens,vt dictum eſt ſupra.cõ
ſequẽs eſt falſum: qa licet motũ habeat aliqd eius qḋ habet motor:nõ tamen habet ipſum eodem
modo quo habet motor.vt dicit cõmen.ſup.ix.Metaphy.

¶Ad hoc dicẽdũ, ꝙ diſpoſitio intellectus de re intelligibili eſt ſicut diſpoſitio ſen Q
ſus de re ſenſibili.propter qḋ Philoſophus.ii.Metaphyſicę aſſimilauit virtutẽ intellectus in cõpre- Reſponſio.
hendẽdo ſecũdum certitudinem intelligibilia abſtracta quæ ſunt ſumme intelligibilia debiliſſimo
viſui in cõprehendendo maxime viſibile,ſcilicet ſolem.vt ibidem dicit cõmen.Sicut ergo alterum
altero contingit vnam & eandem rem certius videre oculo corporis:ſic contingit alterum altero
vnam & eandem rem certius videre oculo mentis : & per hoc eam certius ſcire : & hoc duplici
de cauſa accepta ex parte videntis.Vna ex parte diſpoſitionis naturalis in ipſo.Altera ex parte diſ
poſitionis acquiſitæ ab eo.Ex parte diſpoſitionis naturalis:quia vnus habet oculum intellectus al
tero clariorem perſpicaciorem & limpidiorem:& ideo habet maiorem virtutem in ſe limpidius &
perſpicacius veritatem rei cõſpiciendi q̄ alter: ſecũdum ꝙ de hoc infra dicetur: & ex hoc certius
ſciendi eam,vt dictum eſt.ſicut habens oculũ carnis clariorem & limpidiorẽ & perfectiorem in ſe:
limpidius & clarius videt viſibile corporale q̄ alter. Ex parte diſpoſitionis acquiſitę:cauſa eſt:quia

vnus magis exercitat⁹ eſt circa inſpectionē veritatis rei ſcitę:q̄ alter:& ideo de notitia ei⁹ habet ha
bitū magis cōfirmatū q̄ alter: & conditiōes particulares quiditatis rei diſtinctius videt q̄ alter: &
ex hoc certius & diſcretius eam videt quā alter.ſcd̄m ꝙ ille qui frequenter videt imaginē aliquā
ſub imitatiōe ad archetypū,perfectius ſcd̄m vnāquāq; particulam videt in quo eū perfecte imita
tur,& in quo deficit,q̄ ille q ſolo aſpectu aduertit qa eſt vera rei imago ad eius imaginē facta.

R
Ad pri.pri. ¶Ad primū,ꝙ non contingit alium alio plus vel minus intelligere: Dicendum ꝙ
plus vel minus intelligere poteſt determinare actum intelligendi:vel reſpectu rei intellectę,ſic non
poteſt eadem res ſcd̄m plus vel minus intelligi a diuerſis: quia non habet eſſe in ſeipſa ſcd̄m plus
vel minus in veritate:ſicut neq; in eſſe,quare neq; in cognitiōe.Q d̄ enim ſignat eſſentiam cuiuſli
bet:hoc finis cognitiōis & eſſe rei.vt dicit.v.Metaphy. Eſſentia autē rei neq; intēditur:neq; remit
titur in ſe.quia igit res ipſa quęlibet vno & ſimplici modo ſe habet ī ſua veritate,quicūq; in ea in
telligit aliquid plus vel minus aliter rem intelligit q̄ eſt:& ita falſe:quare nec eam tūc intelligit ſi
cut argumentū dicit:qa nō cōtingit intelligere niſi verū.Vel poteſt li magis & minus intelligi de
terminare actū intelligendi reſpectu ipſis intelligētis:ſic bene cōtigit eandē rem vnum plus intelli
gere q̄ alterū:& ita certius. Sed hoc ſubdiſtinguendū:ꝙ rem eādem plus vel minus intelligere ex
parte intelligentis poteſt intelligi intēſiue vel extenſiue.Extēſiue hoc cōtingit qn̄ vnus particulas
quiditatis & eſſentiæ rei quas ratio diſtinguit diſtinctiūs intelligit q̄ alter.Intenſiue:quādo vnus
limpidius videt id qd̄ eſt veritatis rei q̄ alter:inquātum profundius viſu intellectuali vnus eā pe-
netrat q̄ alt,& minus poteſt eū īpedire obnubilatio falſitatū.& vtroq; mō cōtingit vnū altero ma-
S
Ad secūdū. gis & certius aliquid intelligere.¶Ad ſecundū ꝙ veritas eſt adæquatio:dicēdum ꝙ verum eſt:qa
quantum veritas manifeſtatur cuilibet,tantum eam intelligit. hoc tamen non impedit: quin vni
plus manifeſtetur q̄ alteri:& eam plus intelligat. & licet veritas ipſa eſt adęquatio intellect⁹ & rei
intellectę in quolibet intelligente: nō tamen eſt adæquatio intellectuum pluriū intelligentiū inter
ſe.Sicut eīn æqualitas eſt tanta binarii ad binariū quāta quaternarii ad quaternariū:non tamē eſt
ęqualitas binarii ad quaternarium: ſic tanta eſt adæquatio rei & intellectus minus apprehēdentis
veritatē rei:quāta in magis apprehēdente:licet nō adęquat̄ apprehēſio vnius apprehēſioni alteri⁹.

T
Queſt.5. Circa quintum arguitur, ꝙ omnes homines apti nati ſunt æque certitudinaliter
Arg.1. ſcire.Primo ſic.vbi cauſa nō recipit magis & minus,nec effectus:quia nō intēdi
tur effectus niſi per intenſionē ſuę cauſę:vt nigredo per calidū.Similiter neq; re
mittitur. Cauſa quare homo eſt ſciēs,eſt quia eſt rationalis:ſed rationale eſſe nō
ſuſcipit magis neq; minus: quia eſt differentia hominis ſpecifica ſubſtātialis:quę
nō recipit magis vel minus ſcd̄m phm ī prędi.ergo &c. ¶Secūdo ſic.vbi non eſt
2 contrariū:neq; magis vel minus:quia contrarium eſt cauſa eius quod eſt magis
& minus. vt enim determinatur in.6.principiis,albius eſt quod eſt nigro impermixtius.ſed ſcien
tia nō habet contrarium.propter quod etiā vult philoſophus in Topi. ꝙ delectationi per ſciētiam
nihil eſt cōtrarium:quare neq; ſciētię certitudo:quia intātum eſt ſciētia:inquātum eſt certa.vt di
ctum eſt ſupra.quare & certitudo ſcientię magis & minus nō poteſt ſuſcipere. Nō ergo contingit
In oppoſitū. vnum hominem certius ſcire q̄ alterum. ¶Contra eſt ꝙ non omnes ſunt æque proni ad diſcen-
dum:vt patet experiētia:quia diuerſi nō poſſunt æqualiter ꝓficere cum labore æquali: quare neq;
ſunt æque proni ad ſciētiam capiendum: & ideo neq; ad certitudinaliter ſciēdum:cum ab eodem
eſt ſcientia,& ſcientię certitudo.

V
Reſponſio. ¶Dicēdū ad hoc iuxta dictū in prçcedēti q̄ſtione:ꝙ cū certitudo ſcientię ad intel
lectum ſe habet ad modū certitudinis viſus ad oculū:ſicut nō ſunt omnes homines apti æque cer
titudinaliter oculo carnis videre viſibile:ſic nec omnes ęqualiter apti ſunt intellectu intelligere in
telligibile.Et hoc contingit homini ex duplici cauſa:vna naturali:altera accidētali.Cauſā naturalē
aſſignāt aliq ex pte intellect⁹ ſcd̄m ſe:& hoc dicit vno mō nō accipiēdo occaſionē bonitatꝭ ītellect⁹
ex parte corporis,dicēdo abſolute nihil diſcernēdo ex pte corporis ꝙ vn⁹ meliorē ſortitur animā q̄
alter:& ſecūdum hoc excellit in pſpicacia intellectus & aliis viribus animę.ſecūdum ꝙ quidam hę
X retici dicentes Chriſtū fuiſſe purum hominē:dicebant ipſum ſortitum fuiſſe meliorē animā aliis:
& ideo omnes exceſſiſſe in ſcientia & virtutum operatione:vt recitat Auguſt. in lib.de hęreſibus.
Alio modo alii ponunt idem accipiendo tamen occaſionem ꝙ vnus ſortiatur meliorem intellectū
alio ex parte corporis: dicendo ꝙ quāto corpus melius eſt diſpoſitum & prçparatū ad animę ſuſ-
ceptionem: tanto meliorē ſortitur animā & melius diſpoſitam in omnibus viribus ſuis naturali-
bus:quia vt dicūt forma recipitur ſecūdum capacitatem ipſius materię:& ſicut dicūt ambo,vnus

ſortitus eſt animā ſubtiliorem ex natura ſua q̄ alius. propter quod vnus aptus eſt certius ſcire q̄
alter.& ꝙ ideo dicat Philoſophus in ſecūdo de aīa,molles carne aptos mente.quia carnis mollities
apta nata eſt ſuſceptiōi animę intellectus ſubtilis:nō ſic autem carnis durities.Hoc habet magnā
dubitationem in ſe:de qua alias debet eſſe ſermo:ſed quātū ad pręſens nihil tamē circa hoc deter-
minando, magis apparet eſſe ponendum: ꝙ hoc non contingit ex diſpoſitione animæ in ſe:ſed ex
diſpoſitione corporis & virium inferiorū:quibus intellectus vtitur ad ſuam operationē quo ad ſpe
cierum receptionem: vt quāto organum phātaſię & aliarum virium ſenſitiuarū organa ſunt me
lius diſpoſita,vt imagines puriores ſtabiliores ordinatiores recipiant & conſeruent: quæ per hoc
habiliores ſunt vt ſpecies ītelligibiles ab eis abſtrahant̄ puriores ſtabiliores & ordinatiores:tāto in
tellectus mediantibus illis certius & limpidius intelligat:& econuerſo: vt quanto ex indiſpoſitio-
ne organorum imagines impuriores fluxibiliores & inordinatiores recipiant & conſeruent:a qui-
bus habent abſtrahi ſpecies intelligibiles impuriores fluxibiliores & inordinatiores: tanto intelle-
ctus mediantibus illis minus certe & obtuſius intelligat. Vnde vt vult Philoſophus.vii.Phyſi. in Y
diſtictio,inordinatio,& perturbatio motus ſpecierū in phātaſia multum actum intelligendi diſtur
bant:vt ex hoc infantes addiſcere nō poſſint neq; iudicare cōſimiliter ſenibus.Multa enim(vt di-
cit)turbatio & motus eſt circa eos.ſed ſedendo & quieſcendo anima fit prudens & ſciens. Et iſta
perturbatio aliquādo ſedatur a natura per ætatē,ſecūdū ꝙ dicit in principio phy.Pueri appellant
omnes viros patres:& mulieres matres:poſterius autē diſcernūt vnūquodq;:cum.ſ.per ætatem vi
goratur intellectus nō in ſe,ſed in viribus inferioribus:cognoſcit patrē inter cæteros viros: & ma-
trem inter cæteras mulieres.Aliquando vero ſedatur per cōſuetudinem & exercitium virtutum
moralium maxime caſtitatis:& per ſtudium in bonis diſciplinis. Vnde qui ex naturali complexio-
ne & organorum ſenſibilium diſpoſitione:& virtutum moralium exercitio:& bonarum artiū ſtu
dio habent motus paſſionum ſedatos: & ſpecies imaginatiuas puras quietas & ordinatas,maxime
ſubtiles ſunt in actu intelligendi: & certiorem nati ſunt acquirere de ſingulis ſcientiam q̄ cæteri
qui nō ſunt tales. Vnde ecōtrario ſuſtinētes motus paſſionū,vel ex malitia naturę,vl' ex vitio mo
rū,& ſegnes ad bona ſtudia,vel prauis ſtudiis imbuti maxime a pueritia,minime poſſunt ſcientię
alicuius certitudinem acquirere. & ita in hoc ꝙ quidam ſegnes ſunt plus ad dicendum q̄ alii: &
quidam melioribus ſtudiis & exercitiis imbuti a iuuentute q̄ alii, conſiſtit cauſa accidentalis: ꝙ
nō omnes æque apti ſunt ad certitudinaliter ſciendū. Vnde inter alia impedimēta cognoſcēdi ve
ritatem:quæ Phus ponit.ii.Metaphyſicę,Primū & fortiſſimū ſicut dicit cōmen.eſt praua conſue-
tudo in pueritia.Iſti enim praue educati a pueritia,ſcd̄m Philoſophū, dicere ſemper volunt quod
aſſueti ſunt dicere: & iudicant incōueniens qd̄ extra illud eſt:aq id ad qd̄ aſſueti ſunt maxime eſt
eis applicabile animo. Vnde dicit Auguſt.iii.de doc. Chriſti. Si animū occupauerit alicuius erro-
ris opinio:quicquid aliud aſſeruerit ſcriptura figuratū arbitrantur.Secūdum vero impedimētum
poſt hoc eſt ſegnities ſtudii. Tales eīn vt dicit philoſophus ibidem,odiunt ſermonē perſcrutatum:
quia nō ſtatim poſſunt capere.De quib⁹ dicit cōmē.ꝙ impoſſibile eſt vt addiſcant.& iſta ſunt duo
impedimēta ex cauſa accidentali.Tertium vero eſt ex cauſa prædicta naturali:quia in quibuſdam
dominat̄ virtus imaginatiua:qui nō poſſunt tranſire imaginationē:neq; credere demōſtrationib⁹
niſi imaginatio concomitetur eos.vnde iſti ad certum intellectū veritatis attingere nō poſſunt. Z
¶Ad primū in oppoſitum,ꝙ æque rationalis eſt quilibet homo:Dicēdū ꝙ ratio- Ad pri.pri.
nale quia nominat potētiam quę habet cōparationem ad actum & ad ſubiectum,magis vel minus
circa ipſum poteſt intelligi in reſpectu ad actum aut in reſpectu ad ſubiectū.Primo modo bene po
teſt intendi & remitti:inquātum vnus ex cauſis prædictis habilior eſt ad actū intelligendi q̄ alius
& ad recipiendum veritatis impreſſionē. ſecūdum ꝙ in.vi. principiis dicitur ꝙ animātius eſt bru
tum arbore:& rationale irrationali:& hoc quia brutum natum eſt pati a ſpeciebus ſenſibilium:ar
bor non:& rationale a ſpeciebus intelligibilium:irrationale nō. Et ſecundum hunc modum etiam
vnus homo dicitur rationabilior altero: quia natus eſt magis moueri veritatis impreſſione q̄ al-
ter.¶Secūdo modo ſubdiſtinguendū.Cum enim rationale ſit poteſtas hominis:vt homo eſt cōiun
ctus ex corpore:cuius eſt actus intelligendi & ratiocinādi,vt dicitur in primo de anima:poteſt cō
ſiderari prout conuenit homini ratione ſpeciei,vel ratione alicuius indiuidui. Si primo modo: cū
ſpecies ſequitur formā,quę in homine eſt anima rationalis:hoc modo non poteſt rationale ſuſcipe
re magis vl' minus:quia ſpecies ſecūdum ſe vna & eadem eſt,& æqualis in omnibus indiuiduis,nō
potens diuerſificari neq; intēdi,aut remitti in ſua ſubſtantia. Si ratione indiuidui:cum ratione in
diuidui ſe teneat ex pte corporis & materiæ hoc modo in indiuiduo rationale bene poteſt ſuſcipe-
re magis & minus, ſecūdum ꝙ vnus homo ex parte organorum ſenſitiuorum magis eſt aptus ad

intelligendum & ratiocinādum q̃ alter,vt dictum eſt.& hoc contingit:quia ſtante vnitate ſpeciei
ſemper formę in aliquo diuerſificant̃ in diuerſis indiuiduis numero ſecūdum diuerſitatē materia-
rum numero in quibus recipiuntur.Sed ſecūdū hoc eſt ei materia quodāmodo accidētalis,ſecūdū
quā ad oēs actus aię in corpore qdā ſunt aptiores q̃ alii: & vnus ad vnum aptior eſt:alius ad aliū:
tam in moralibꝰ q̃ in intellectualibꝰ: & vnus habilior ad vnam virtutē vel ſcientiam,alius ad aliā,
vt ſic ſicut in vno & eodem homine ſecūdum vnam & eandē animā in natura & eſſentia propter
mutationem ętatis contingit ipſum eſſe habiliorē ad vnum actum q̃ ad alium:& ſimiliter ad eun
dem actum in diuerſis ætatibꝰ:& ſimiliter propter mutationem temporis.Quæ quidem mutatio
non ponit per ſe aliquam variationem ex parte ſubſtantiæ animæ: ſed ſolius corporis: & per cor-
pus per accidens circa operationes animę. Ita ꝙ eadem anima ſi haberet aliam diſpoſitionem cor-
poris,aliter operaretur,ſecūdum ꝙ dicit Philoſophus in primo de anima.Si,ſenex haberet oculum
iuuenis:videret vtiq; ſicut iuuenis.virtutes eñ animę in ſe nō ſeneſcunt.Hinc dicitur in ſex prin
cipiis.Corpus vniuerſum vt eſt in tempore.ſuſcipit mutationes temporis:alteratur enim corpus
in ęſtate hyeme vere & autumno.ſimiliter & aīa.Acutius etenim quidā in hyeme:quidam in ęſta
te:quidam autem in vere ſpeculantur ſecūdum inſtrumenti complexionem.Anima enim coniun
cta complexiones corporis comitatur: vt aridę & gelidę complexionis dementiores ſeipſis ſæpe in
autumno ſunt:quibus vero ſanguis principatur,in vere.Similiter autem & de aliis:ſecundum ſi-
militudinem aīalium & temporum.Sicut inquā iſta diuerſificatio in operibus animę contingit in
eodem homine ſecūdum eandem animā omnino ex parte corporis:conſimiliter & in diuerſis ho-
minibꝰ ſcd̄m diuerſas animas: quia quātū ad ſubſtātialia ſpeciei nō poteſt eſſe diuerſitas ex parte
animarum: quia quælibet earum eſt tota ſpecies ipſa: & nihil aliud.ſecundum ꝙ alias hoc debet
probari.Si autem contingit diuerſitas: hoc non eſt ratione formę & ſpeciei:ſed ratione hypoſtati-
carum diſpoſitionum:quę per accidentia diſtinguūt ſpecies in ſuppoſita:ſiue iſtud accidens ſit ex
materia,ſiue præter materiā,ſecundum ꝙ per accidentia in formis ſeparatis ſpecies diſtinguūtur
per hypoſtaſes:ſicut in formis materialibus per materias.ſecūdum ꝙ docet Damaſc.in lib.de dua
bus naturis & vna pſona Chriſti.d.Sciendum ꝙ cōtentiua indiuiduorum ſolū ſpecies dicūtur ſpe
cialiſſimę.vt angelus,homo,equus,oliua,& talia.Cōtentiua autem ſpecierū ſpecialiſſimarū genera
dicūtur.Natura quidē igitur eſt ſecūdum ſanctos cōmune & indeterminatū:ſcilicet ſpecialiſſima
ſpecies:hypoſtaſis vero particulare ſecundum ſeipſum ſubſiſtens: & ſimpliciter dicere natura cō-
mune eſt:veluti humanitas:hypoſtaſis autem qđ particulare.Petrus hypoſtaſis eſt nō natura:ſed
habens perfectam naturam humanitatis.Impoſſibile eſt autem naturam conſtitui extra eas quę ſe
cundum ipſam naturales proprietates conſtituentes ipſam & diuidentes a reliquis naturis: qua-
rum congregatio in altera non conſideratur ſpecie. Item rurſus vnam & eādem hypoſtaſim non
A vti characteriſticis:& cōſtitutiuis ipſius:& diuiſiuis a reliquis hypoſtaſibus.¶Dicamus igit̃ quid
eſt naturalis proprietas & quid hypoſtatica proprietas:& harum differentiam. Naturalis proprie
tas eſt:quæ naturam conſtituit:velut rationale vitale:quæ diuidit ſpeciem a ſpecie: hoc eſt natu-
ram ab alia natura.Hypoſtatica proprietas eſt quæ diuidit hypoſtaſim ab alia hypoſtaſi:velut al-
bum nigrum. accidentia animæ hæc & aduenientia: quibus differens fit naturalium vſus.Vnde
vt determinat omnia opera ſimpliciter determinantur a natura ſpeciei:vt ſunt velle,intelligere,&
huiuſmodi.Pronitas autem & inclinatio ad volendum,aut intelligēdum,aut aliquid aliud agen-
dum ſic vel aliter,determinatur ab aliquo accidente,quod contingit naturę in ſuppoſito determi
nate per illud accidens,ſiue ſecundum ſe,ſiue in materia:per quod vnus aptus eſt ad magis certi-
tudinaliter ſciendum q̃ alter:non per aliquid qđ eſt ex parte naturę & ſpeciei:quæ ęqualis eſt quā
tum eſt ex parte ſui in quolibet ſuppoſito:ſed per aliqđ accidēs qđ determinat & facit hypoſtaſim
B diſtinctā ab alia hypoſtaſi ſub eadē forma.¶Ad ſcd̄m ꝙ ſciētia in aīa nō habet cōtrariū:Dicēdum
Ad ſcd̄m. ꝙ magis & minus in eis q̃ intenſionē nata ſunt ſuſcipere ꝑ ſe,eſt ab agēte:qa ſecūdū ꝙ maiori vir-
tute agit puritatē formę magis ĩprimit. Magis ergo & minus cauſari poteſt in diuerſis: qa vnum
agēs fortius agit ad imprimendū formę puritatē q̃ aliud:etiā ſi forma nō habeat cōtrariū in ſubie
cto. Et hoc modo ſciētia de vna re pōt eſſe certior q̃ de alia ĩ vno & eodē:qa veritas vna magis na
ta eſt mouere intellectū q̃ alia: & ſimiliter ſciētia de vna & eadē re pōt eſſe certior ĩ vno q̃ in alio:
quia veritas eadē magis nata eſt mouere intellectū vnius q̃ alterius.In eodē autē magis & minus
cauſat̃ per contrariū impediens agens:& ſcd̄m ꝙ plus & minus impedit:plus & minꝰ veritatē for-
mę imprimit:ſicut cōtingit in formis naturalibus: vt ꝑ hoc etiā in diuerſis cauſet̃ magis & minꝰ:
inquantū agēs in vno magis impedit̃ a cōtrario q̃ in alio.Iſte ergo modus eiꝰ qđ eſt magis & minꝰ
cauſat̃ ab eo qđ eſt habere cōtrariū:nō autē oīs modus ſuſcipinedi magis & minus vt dictū eſt.

CIrca ſextum arguitur,ꝙ omnia ſcibilia quātum eſt ex parte ſui æque certitu- C
dinaliter nata ſunt ſciri.Primo ſic.ſicut ſe habet vnūquodq; ad eſſe:ſic ad veri Queſt.6.
tatem & cognitionē.ii.Metaphyſi. Sed vnūquodq; ſe habet ad eſſe & veritatē Arg.i.
qđ æque vere eſt id qđ eſt: quia ita vere corporale eſt corporale: vt incorpora
le eſt incorporale.ergo vnūqđq; ęque vere ſe habet ad cognitionē.quę ęque ve
re ſe habēt ad cognitionē: æque certitudinaliter nata ſunt cognoſci. ergo &c.
¶Secundo ſic. veritas vniuſcuiuſq; rei createę ſimilitudo eſt in ea qua imitatur ſuum exēplar pri- 2
mum.Tunc enim vnūquodq; vere eſt in ſe,cum eſt tale:quale ipſum fore,exemplar reprǫſentat:&
tunc certe ſcitur,quando ſcitur tale eſſe. ſed vnūquodq; natum eſt æqualiter aſſimilari ſuo exem
plari primo:qa tantū imitat̃ vermiculus ideam ſcd̄m quā factus eſt:quātū angelus ſuā.ergo.ęqua
certitudine poteſt ſciri veritas cuiuſcūq;.ex hoc autē eſt certitudo ſcientię.ergo &c. ¶In oppoſitū In oppoſitū.
eſt:quoniā ex hoc nata eſt res certitudinaliter ſciri:ꝙ ſeipſam clare manifeſtat iudicio intellectus:
qui ex hoc per ſe teſtimoniū ꝓhibet veritati. ſed nō omnia æque clare nata ſunt ſe manifeſtare in-
tellectui:quia hoc impedit materia in materialibus,ſcd̄m cōmen.in pricipio.ii.Metaphy.ergo &c.
¶ Dicēdum ad hoc:ꝙ veritas rei eſt id quo res ſcitur & intelligit̃: quia ipſa eſt propriū obiectum D
intellectus:ex eodem autē eſt ſcientia rei & certitudo eius:quia nō eſt ſciētia niſi ſit certa:vt dictū Reſponſio.
eſt:certitudo ergo ſcientię eſt ex veritate rei ſcitę.quare ſcd̄m modū veritatis repertę in rebꝰ iudi
cādum eſt de certitudine ſciētię earū.diſpoſitio eñ per ſe effectꝰ ſemp ſequit̃ diſpoſitionē ſuę cau-
ſę.Nūc autē ita eſt,ꝙ veritas rei & eſſe eius parificant̃.Secūdum ꝙ dicit̃.ii.Metaphyſi.Neceſſe eſt
vt diſpoſitio cuiuſlibet rei ĩ eſſe ſit ſua diſpoſitio ĩ veritate.vnde ant.trāſl.dicit ibidē. Vnūquodq;
ergo ſicut ſe habet ad eſſe:ſic ſe habet ad veritatē.Quāto igit̃ vt dicit cōmē.ibidē,res q̃libet magis
fuerit perfecta in eſſe:tāto magis erit pfecta in veritate.Et ideo dicit̃ in eodē:ꝙ ens ſignificat eſſen E
tiam & veritatem rei:& ꝙ id qđ ſignificat eſſentiam cuiuſlibet:hoc eſt finis cognitionis & eſſe rei.
In eſſe autē ſic ſe habent res:ꝙ non habēt ipſum æqualiter:ſed eſt vnum ens primū:cui veriſſime
cōuenit eſſe,qa habet eſſe per ſuam eſſentiam:a quo omne aliud ens habet eſſe per participationē:
& ideo multo debilius,ſcd̄m ꝙ dicit Auguſt.vii.conf. dirigens ſermonē ad deū.Inſpexi cętera in-
fra te:& vidi nec omnino eſſe:nec oīno nō eſſe. Eſſe quidē quoniā abs te ſunt.Non eſſe autem:qm̄
id qđ es non ſunt. Amplius,in his quę habēt eſſe ꝑ participationē cum omnia entia ſunt a primo
per ordinē:nō ęq̃liter eſſe participāt:ſed ea quę ꝓpinquiora ſunt primo in eſſe,verius ipm̄ eſſe par F
ticipant q̃ remotiora.propter qđ dicitur.ii.Metaphyſi.Primum ſemper eſt magis dignum in eſſe.
Poſterius autem non ſic.& Auguſt.xii.conf. Feciſti cælum & terrā:vnū prope te:alterū prope ni-
hil:vnum quo ſuperior tu es:alterum quo inferius nihil eſt.Et eſt hoc dictum de materialibus cō
poſitis ex materia & forma:quia cum forma dat eſſe:& ſuperiora corpora:quia plus habent de for
ma:verius habent eſſe:& inferiora minus vere:quia plus habent de materia.Ideo cælum,qđ eſt ſu
premū in corporibus,dicitur factum prope ens primū. Terra autem infima in corporibus dicitur
facta prope nihil.Subſtātię autem ſpirituales ſecūdum illos qui dicunt ꝙ ſunt formę purę,veriſſi-
me & ſumme habent eſſe in creaturis . Materia autem pura quātum eſt de ſe:minime de eſſe ha-
bet.de qua dicit Auguſtinus quęrens quid ſit.xii.conf.Si dici poteſt nihil aliquid & eſt & non eſt.
& Plato in Timę. Idē hoc inter nullam & aliquā ſubſtantiā poſitum inuenitur:nec tamē nihil eſt.
Secūdum igit̃ hunc ordinē quāto res ſuperior eſt & ꝓpinquior primo ſimplici,q eſt forma & actus G
purus:tanto eſt perfectior in veritate:& quāto remotior eſt ab illo:& propinquior materiæ purę:
tanto imperfectior eſt in veritate.Propter qđ dicit Phus.ii.Metaphyſi. Vnūqđq; principiorꝝ cauſa
eſt eorꝝ ſcd̄m ꝙ ſunt alię res.& oportet vt illđ qđ eſt magis verū,ſit illud qđ eſt cauſa veritatis re
rum quæ ſunt poſt.Quare cum ſecūdum exigētiā veritatis rei nata ſit de ea haberi ſcientia certa
abſolute dicendum ꝙ non omnia:immo nulla a primo ente vſq; ad vltimū:quātum eſt de natura
rei,æqua certitudine nata ſunt ſciri . Immo primū in fine certitudinis natum eſt ſciri: poſt ipſum
autē ſubſtātiæ ĩmateriales ſpūales angelicę:& vltimo materialia:& in rebꝰ materialibꝰ vnūqđq; na
tum eſt ſciri tāto minus quāto magis materiale eſt. Vnde & mathematica abſtracta a materia ſen
ſibili certiori ſciētia cognoſcibilia ſunt q̃ naturalia.Et ideo dicit Philoſophus de illis ſubſtātiis im
materialibus cōparādo ſcientiā earum quātū eſt ex parte ſui ad ſcientiā materialiū.ii.Metaphy.ꝙ
in natura ſua ſunt valde manifeſtæ:& ꝙ nō eſt difficilis cognitio veritatis in eis propter ipſas res:
ſed ꝓpter nos:ecōtrario ei qđ cōtingit ĩ rebꝰ materialibꝰ,ſcd̄m ꝙ dicit ibi cōmē.Rectū eſt vt diffi
cultas in rebꝰ q̃ ſunt in fine veritatis:& in primo pricipio:& in pricipiis abſtractis a materia:ſit ex
nobis & nō ex illis:qa abſtracta ſunt intellecta ĩ ſe naturalr̃.& iō illa certiſſime nata ſūt ſciri:quāto
ſunt priora,ſm̄ ꝙ dicit Phs.i.Metaphy.Certiſſimę ſciarū maxīe primorū ſunt.In aliis autē in ſeipſis H

eſt difficultas ſciendi ea:quia non ſunt in ſe intellecta: ſicut formę materiales.Difficultas enim in
illis magis eſt ex ſe q̃ ex nobis:& maxime in cognoſcẽdo primã materiã. propter qđ dicit Plato de
ipſą:ꝙ nec plane intelligibilis eſt:nec plane ſenſibilis. Cõparãdo etiam materialia inter ſe ſecundũ
certitudinem ſciẽtię,dicit pħs ꝙ nõ oportet querere in qualibet ſciẽtia perſcrutationẽ:ſicut in ma
thematicis. Hoc enim nõ oportet querere niſi in eis quę nõ cõmiſcẽtur cũ materia:& ideo iſte mo
dus nõ eſt naturalis:quia omnis natura fere admixta eſt cum materia. Vbi dicit Cõmen. Demon
ſtrationes eñ Mathematicę ſunt in primo ordine certitudinis:& demõſtrationes naturales ſequũ
tur eas:& iterum inter mathematica tanto maiori certitudine nata ſunt ſciri:quanto magis ſunt
abſtracta.Propter qđ dicit̃.i.Metaphy.Quę eſt ex minoribꝰ certiores ſunt his quę ex appoſitiõe:vt
arithmetica,geometria.eſt eñ arithmetica de vnitate:q̃ eſt ſubſtãtia nõ poſita:geometria vero de
puncto:quæ eſt ſubſtantia poſita:& ita magis cõcernens materiã:& ideo geometria ſumit certitu
dinem ab arithmetica: deſcendendo de genere in genus: inquantũ magnitudines numeri ſunt.vt
dicit̃ lib.poſte.Minima ergo certitudo rerũ materialiũ nata eſt eſſe in ſciẽtia rerũ naturaliũ: & tan
to minor:quãto magis ſunt mutabiles:quia ꝙ præter hoc quod minus perfecte habent eſſe & ve-
ritatem:quia ſunt proxima materię:id modicum qđ habent eſſe & veritatis,amittunt inquãtum
mutãtur.ſcđm ꝙ dicit Augu.v.de tri. Qđ mutat̃ nõ ſeruat ipſum eſſe: & qđ mutari poteſt:etiã
ſi nõ mutetur:poteſt quod fuerat nõ eſſe.Ac per hoc id qđ nõ tãtum nõ mutatur:verũ etiã mu-
tari oĩno non poteſt:ſine ſcrupulo accidit ꝙ veriſſime dicatur eſſe.Et ideo corpora cęleſtia:qa ſolũ
mutantur ſecũdum ſitum:non ſecundum formam: ſicut elementaria certius nata ſunt ſciri q̃ ele
mẽtaria. Quorũ naturaliũ.ſ.in materia in hoc ꝙ minima certitudine ſciuntur: ſequuntur omnia
moralia propter particulariũ varietatẽ:circa quę ſunt.de quibus dicit̃.i.Ethi.Bona & iuſta de qui
bus ciuilis intẽdit:tãtam habent differẽtiam & errorem:vt videantur ſola lege eſſe.Et qa propter
mutationem quæ eſt in rebus naturalibꝰ:ipſa minime eſſe habẽt:& minima certitudine nata ſunt
ſciri: ideo etiam cõtingit ꝙ illa quorum eſſe & natura eſt ipſa mutatio:aut in mutatione cõſiſtit
minimũ eſſe habẽt inter oĩa naturalia:& debiliſſime nata ſunt ſciri: cuiuſmodi ſunt tẽpus & mo-
tus.De tempore eñ dicit pħs.4.Phyſi.Qđ apparet ꝙ omnino nõ ſit,aut vix & obſcure.& Augu.
I xi.conf.Quid eſt tempus ſi nemo ex me quærat ſcio:ſi quærenti explicare velim neſcio.quomodo
eñ eſſe dicemus:cui cauſa vt ſit illa eſt,quia nõ erit:vt.ſ.nõ vere dicamus tẽpus eſſe,niſi quia ten
dit ad nõ eſſe.Minime ergo iſta nata ſunt ſciri:qa minime nata ſunt eſſe determinatũ habere.vn-
de & illud qđ oĩno habet eſſe indeterminatum,id nulla ſcientia humana comprehẽdit.cuiuſmodi
eſt ens per accidens.de quo dicit philoſophus.vi.Metaphyſi.Nulla ſcientia perſcrutat̃ de hoc:quia
nõ habet eſſe determinatũ:& ideo neqꝫ ſciẽtiam permanẽtẽ.qm̃ oĩs ſcientia permanẽs,aut eſt illius
qđ eſt ſemp̱,aut eſt illius qđ eſt in maiori parte:qa qđ determinat̃:oportet ꝙ ſit ſemp̱,aut in maio
ri parte. Vnde & talia entia ad prima principia per ſe nota:quę ex ſua natura certius nata ſunt ſci
ri q̃ poſteriora in quolibet genere ſcientię:& in qualibet re ſcita, per accidẽs ſe habẽt , vnde ex illis
primis principiis nõ poteſt ratio humana talium notitiam inueſtigare.Sic ergo patet diſcurrendo
K per ſingula qualiter nõ omnia æque certitudinaliter nata ſunt ſciri:ſed quędam certius,quædam
Ad pri.pri. minus certe.vt dictũ eſt.¶Ad primũ in oppoſitum,ꝙ omnia æque vere ſe habent ad eſſe:dicendũ
ꝙ falſum eſt,ſcđm ꝙ patet ex dictis. Licet eñ quęqꝫ res ęqualiter vere ſit id qđ eſt:qa nulla ꝓpoſi
tio eſt verior ea in qua prædicat̃ idẽ de ſe ipſo: abſolute tamẽ non æque vere habet eſſe quælibet
S res:ſed vna verius altera. vnde arguendo ſic,vermiculus æque vere eſt id qđ eſt vt angelus: ergo
Ad ſcđm. æque vere eſt:eſt fallacia ſecũdum quid & ſimpliciter. ¶Ad ſecũdum ꝙ æque vere quęqꝫ res aſſi-
milatur ei ad quem facta eſt:ergo æque vere eſt:dicẽdum ꝙ nõ ſequitur:quoniam licet æque ve-
re aſſimiletur:nõ tñ tãtum aſſimilatur:quia nõ ſecũdum tãtum & ęquale nata eſt quęqꝫ res ei aſ-
ſimilari:& tanto res in ſe verius eſt quãto amplius illi primo aſſimilat̃. Vnde Auguſt.lxxxiii.q.q.
liii.Multis modis res poſſunt dici ſimiles deo. Alię ſecũdum virtutẽ & ſapiẽtiã: quia in ipſo eſt vir
tus & ſapientia. Alię inquãtum ſolum viuũt:quia ipſe ſumme viuit. Alię inquãtum ſunt:quia il-
le ſumme eſt.Et ideo quę tãtum ſunt,exigue ſunt ad ſimilitudinẽ eius. Quę vero viuunt:ampliꝰ
participant ſimilitudinẽ. Quæ vero ſapiunt,ſimilitudine propinqua ſunt:vt in creaturis nihil ſit
propinquius. Modicũ ergo ens tãtum aſſimilat̃ modico in ipſo ad qđ eſt,qđ tamẽ in ſe nõ eſt mo-
dicum:ſicut maximũ maximo.Nõ tamẽ ex hoc ſequit̃,ꝙ tãtum aſſimilatur modicum:ſicut maxi
mum.Modicũ & maximũ dico in deo: nõ ex ſe abſolute:ſed ex comparatione qua imitabilis eſt a
creatura.ſecundum gradus diuerſos.

Artic.III.De quiditate rei ſcibilis.i.qd ſciri põt ab hoie.

QVia diſciplinati eſt intãtum certitudinẽ quęrere ſecũdum Arti.3.
vnũquodqꝫ genus : inquãtum natura rei recipit,ideo poſtq̃ viſum eſt
de certitudine ſcientię humanæ,videdũ eſt de quiditate ſcibilis ab eo.
Et circa hoc quęruntur.v.
Primũ:vtrum contingit hominem ſcire non entia.
Secundum:vtrum contingit hominẽ ſcire omnia entia.
Tertium:vtrũ contingit hominẽ ſcire oĩa ex philoſophicis diſciplinis.
Quartum:vtrum contingit hominẽ ſcire oĩa ex puris naturalibus.
Quintum:vtrũ cõtingit hominẽ ſcire ꝑ gratiã illa q̃ excedũt naturã.

CIrca primum arguitur, ꝙ contingit hominem ſcire non entia. Primo ſic. ea A
quæ non ſunt ſolent pręcaueri ſi ſuſpicantur nociua : & ſperari ſi ſuſpicentur Queſt.1.
proficua:hoc nõ poſſet fieri niſi cõtingeret ea ſcire:ergo &c.¶Secũdo ſic.ꝓphe Arg.1.
tę pręnũciabant quę nõ erant:& neqꝫ ex curſu rerũ naturalium futura erãt:& 2
illa nõ erãt ſimpliciter:& tamẽ illa ſciuerũt.ergo &c. ¶Tertio ſic.cõtingit pręnũciare eclypſes ſolis & lunę.&c.talium anteq̃ ſint, qđ non eſſet niſi contingeret ſcire nõ entia.ergo &c. 3
¶Quarto ſic.ſm pħm li.peri hermenias,cõtigit vere enũciare de eo qđ 4
non eſt nõ eſſe. Hoc autẽ nõ eſſet niſi cõtingeret qđ nõ eſt ſcire.ergo &c. Probatio medię eſt:quia
ſi contingit vere enunciare de eo qđ nõ eſt nõ eſſe:cõtingit ſcire ꝓpoſitionẽ illã eſſe verã in q̃ enũ
ciat̃ qđ nõ eſt nõ eſſe:qa omne verũ eſt ſcibile. ſed nõ cõtingit ſcire veritatẽ cõplexionis niſi ſciẽdo
incõplexa:quia veritatẽ cõplexionis nõ cognoſcimus niſi inquãtum terminos cognoſcimus. cum
ergo termini illius cõplexionis & in ſubiecto & in prędicato ſint nõ ens.ergo &c.¶Oppoſitum ar- In oppoſi.1.
guitur.Primo ſic.nõ contingit ſcire niſi verum:verum & ens cõuertuntur.ergo &c. ¶Secũdo ſic. 2
ſcientia hominis cauſata eſt a rebus.non ens nullius poteſt eſſe cauſa.ergo &c.

¶Dicẽdum ad hoc,ſecundum philoſophũ.iii. de anima.ꝙ intellectus eſt quodam B
modo intelligibilia & ſciens ſcibilia:& cum non ſint niſi duo modi eſſendi vt ibi dicit cõmen. ne- Reſponſio.
ceſſe eſt vt intellectus & ſciens ſint intellectum & ſcibile extra animã aut forma eius.res autẽ ipſa
non poteſt eſſe: neceſſe eſt ergo ꝙ ſint quodãmodo forma & ſpecies eius ſpecie.ſ.rei intellectę & ſci
tę informatę. Vnde lapis nõ eſt in aĩa ſed ſpecies lapidis.Nihil igitur poteſt eſſe ſcibile niſi qđ ꝑ ſpe
ciem ſuam natũ eſt eſſe in anima:vt per ſpeciem anima quodãmodo ſit ipſum.Quare cum nõ ens
ſpeciem habere natũ nõ eſt:non ens nullo modo poteſt eſſe ſcitum inquãtũ huiuſmodi. Sed quic-
quid cõtingit hominem ſcire:neceſſe eſt ꝙ ens ſit:ita ꝙ prima ratio ſcita oportet ꝙ ſit ratio & in-
tentio entis.ſcđm ꝙ dicit Auicẽ. Ens & res talia ſunt ꝙ ſtatim imprimuntur in anima prima im-
preſſione:quæ nõ acquirit̃ ex aliis notioribus ſe & alia ab eis.vnde qđ priuat entis intẽtionem per
ſe,eſt illud qđ eſt per ſe & primo incognitum. Ita ꝙ ſicut vnũquodqꝫ ſcitum primo eſt cognitum
ſub ratione qua eſt ens: ita vnũquodqꝫ ignoratũ primo eſt incognitum ſub ratione qua non ens.
Propter qđ dicit Philoſophus primo Phyſi.ꝙ infinitum inquantũ infinitum eſt incognitum:quia
infinitum inquãtum infinitum eſt nõ ens. ¶Intelligẽdum tamen ꝙ ens dicit̃ multis modis.ſcđm C
pħm.v.Metaphy.& ſimiliter ꝑ contrariũ nõ ens.Quorũ vnus eſt ſcđm figuras ꝓdicamẽtoꝝ:& eſt
certitudo q̃ vnaqꝫ res eſt id qđ eſt:ſicut albedo habet certitudinẽ q̃ eſt albedo.& hoc appellat̃ eſſe
propriũ rei,quod eſt eſſentię eiꝰ. Nõ ens oppoſitũ tali enti eſt illud qđ nullã certitudinẽ habet ĩ ſe:
nec põt habere apud ĩtellectũ qua certificet̃ res eſſe id qđ eſt:ſed priuat eſſe tale:& eſt illud de quo
dictũ eſt:ꝙ homo nõ poteſt ipſum ſcire:quia eſt oĩno inſcibile:quia rẽ cuiuſlibet prædicamẽti pri-
uat. Sed ens dicto modo ſcđm qđlibet genus ꝓdicamẽti: diuidit̃ in ens ĩ potẽtia:& ĩ ens ĩ actu: &
dicit̃ illud qđ eſt in potẽtia nõ ens,reſpectu illiꝰ qđ eſt ens actu extra aĩam:qa id qđ ſolũ eſt in potẽ
tia nõ eſt in actu. Qđ tñ aliqñ poterit eẽ tale,vel potẽtia materię ꝑ gñationẽ,vel potẽtia efficiẽtis
ſolũ ꝑ creationẽ: de tali nõ ente nõ eſt negãdũ qn cõtigat hoiem ipm ſcire cõcipiẽdo qditatẽ & eſ-
ſentiã talis entis:ꝑter hoc ꝙ apphẽdat ipam eſſe ĩ actu extra animã. Talis.n.intellectꝰ quo apprehẽ
dit̃ res extra eſſe ĩ effectu:ſemp̱ cõcomitat̃ ĩtellectũ quo apphẽdit̃ res ſimplr̃ ĩ eſſentia ſua: vt dicit
Auicẽ.ponẽs exẽplũ tale.verbi gr̃a. Si dixerit aliqs,reſurrectio erit:ĩtellexiſti reſurrectionẽ q̃ nõ eſt:
& intellexiſti erit qđ nõ eſt:& ꝓdicaſti erit de reſurrectiõe. Sed intelligit̃ vt in hora futura vera ſit
de ea intentio de eſt:& ſic,vt dicit,enũciationes non ſunt niſi per id qđ eſt in anima:& per accidẽs
per id qđ eſt in exterioribꝰ. Et ſimiliter eſt de intellectibus incomplexorum. ſcđm ꝙ dicit Alga.in
logica ſua. Poſſibile eſt te intelligere hominem ſimpliciter,ita ꝙ nõ intelligas an habeat eſſe extra,

D an non eſſe:ſicut an habeat eſſe album,an non. Et ſi dubitas forte an habeat eſſe in mūdo,an non:
hoc nō impedit tuum intellectum ad intelligendū eſſentiā hominis.Q̄d manifeſte dicit Phs.ſcd̄m
anti.trāſl.2.poſte.Apparet(inquit)ꝙ intētio definitiōis rei:& ꝗa exiſtat:ſunt duę res diuerſę: quia
qui oſtendit quid eſt res:& eius definitionem:nō apprehendit ꝑ hoc ꝙ illa res exiſtat. Nam cum
homo oſtendit definitionē circuli,ꝙ ſit figura plana &c. nō apprehendit ꝑ oſtenſionem illius ꝙ
ſit eſſe circulo.Nota ꝑ illud q̄d dicit:Sūt duę res diuerſę:ipſum nō intelligere niſi diuerſitatē intē
tionum in intelligēdo.q̄d patet ꝑ hoc q̄d ſubdit:Quia ꝗ oſtendit &c.De nō ente vero q̄d opponi-
tur enti ſcd̄m figuras prędicamētoꝝ:q̄d priuat rē cuiuſlibet p̄dicamēti,de illo ſolo nō ente nō po
teſt eſſe ſciētia : niſi per accidēs:ſicut priuatio cognoſcit̄ ꝑ habitū,ſcd̄m ꝙ dicit Auicē.1.Metaphy.
Eſſe eſt notius,q̄ non eſſe. Eſſe enim cognoſcitur per ſe: non eſſe vero cognoſcitur per eſſe aliquo
Ad obiecta. modo.Per hęc patent obiecta vtriuſꝗ partis ſi quis inſpiciat.

E Queſt.2. Arg.1. CIrca ſecūdum arguitur,ꝙ contingit hominē ſcire omnia entia.Primo ſic.phus
dicit.3.de aīa.ꝙ intellectus eſt quodā modo omnia intelligibilia:ſicut ſenſus eſt
omnia ſenſibilia. Senſus ſic eſt oīa ſenſibilia ꝙ poteſt omnia ſentire. ergo intel-
lectus ita eſt omnia intelligibilia:ꝙ poteſt omina intelligere.hęc ſunt omnia ſci
2 bilia & oīa entia.ergo &c.¶Secūdo ſic.qui poteſt ſcire & intelligere magis ſci-
bile & intelligibile:& min⁹.ſcd̄m phm.3.de aīa.homo poteſt ſcire & intelligere
In oppoſitū. ſumme ſcibile.vt dictū eſt.Ioā.14.Hęc eſt vita ęterna.ergo &c. ¶Oppoſitū arguit̄.Primo ſic.Eccle-
2 ſiaſtici.13.Plurima ſunt ſup ſenſum hominis.ſed illa nō poteſt ſcire.ergo &c. ¶Secūdo ſic.Eccleſiaſti
ci.7.Dixi ſapiens efficiar:& ipſa receſſit a me multo plus q̄ erat.Sed hoc nō cōtingeret,ſi cōtinge-
ret eum ſcire omnia entia.ergo &c.

F Reſponſio. ¶Dicēdum ad hoc,ꝙ ita eſt in omnibus quibus cōpetit oꝑatio aliqua exercenda
per inſtrumentū:ꝙ agens de ſe ſufficiens vt agere poſſit,ſi habeat copiā inſtrumenti:dicendus eſt
ſimpliciter poſſe in illā oꝑationē:licet ei deficiat inſtrumentū : & ideo nō poſſit procedere in actū.
ſicut oculus dicit̄ poſſe videre omne viſibile:licet nō poſſit ꝓcedere ī actū vidēdi deficiēte luce ex-
teriori. Nunc autē ita eſt:ꝙ propria operatio hoīs ſcd̄m ꝙ homo,eſt ſcire & intelligere,ꝗa eſt eius
operatio ſcd̄m intellectum:& rationē qua vere homo eſt.ſcd̄m phm.8.Ethi.Ad operationē autem
huiuſmodi:hō quantū eſt ex natura ſui intellect⁹ ſi ſufficienter illuſtret̄ luce intellectuali ꝓportio
nali cuilibet ſcibili ſecūdum ſtatū & gradū ſuum,eſt in potentia vt ſciat & intelligat vnūquodꝗ.
Abſolute ergo concedendū eſt ꝙ homo poteſt ſcire oīa entia hoc eſt oīa ſcibilia.Et ob hoc dicit̄ in
G li.de ſpū & anima.Aīa ad ſimilitudinē totius ſapientię facta oīm in ſe ſimilitudinē gerit.Dicit etiā
Auicē.in.ix.Metaphyſicę ſuę:ꝙ ſua pfectio animę rationalis eſt:vt fiat ſcd̄m intelligibile:& deſcri
batur in ea forma totius:& ordo intellectus in toto:& bonitas influēs in omne:& vt incipiēs a pri
cipio totius ꝓcedat ad ſubſtātias intellectuales ſpūales abſolute:& deinde ad ſpūales pendentes ali
quo modo a corporibus:& deinde ad aīas mouētes corpora:& ꝑoſtea ad corpora cęleſtia:& vt hęc
omnia fiant deſcripta in aīa ſecūdū diſpoſitiones & vires eorū: quouſꝗ pficiat̄ in ea diſpoſitio eſſe
vniuerſitatis,& ſic tranſeat per intellectū in inſtar totius mūdi:& cernēs id q̄d eſt pulchrum abſo
lute:& bonitas abſolute: & decor verus:fiat vnum cum eo:inſculpta eius exemplo.

H Ad primū in oppoſitū. ¶Ad primū in oppoſitū,ꝙ plura ſunt ſupra ſenſum hominis:Dicēdum ꝙ verum
eſt attingēda lumine naturali. Si tamē ſufficiēter illuſtret̄ lumine ſupnaturali:nihil eſt ſupra ſen-
ſum hominis quin poſſit illud intellectu attingere. ¶Ad ſcd̄m ꝙ ſapiētia recedit ab inueſtigante:
I Ad ſecūdū. Dicēdum ꝙ dicit̄ recedere:quia quāto homo plus inueſtigat ſcientiā lumine naturalis ratiōis:tā-
to magis patet ei ꝓfunditas.Nihil tamē eſt ſcibile in creaturis,ſi ſufficiēti lumine illuſtretur quin
poſſit illud ſcire.Maxime cū illuſtret̄ ad hoc vt poſſit ſcire ſūmū intelligibile attingēdo licet nō cō
prehēdendo.In cuius cōparatiōe cognitiōis poteſt etiā verificari illud Eccl'iaſtes.7.Dixi ſapiēs effi-
ciar,& ipſa longius receſſit a me multo magis q̄ erat:Et alta profunditas,quis inueniet eā? Quan
to enim amplius cognoſcitur illud,tanto amplius recedere dicitur cognitio illius ab eo: qm̄ ſemp
de ſcibili illo claret plus reſtare cognoſcendum q̄ iam cognitum eſt.

K Queſt.iii. Argu.i. CIrca tertiū arguitur ꝙ contingit hominē ſcire omnia ex philoſophicis ſciētiis.
Primo ſic.quęcūꝗ ſunt in vniuerſo:per ordinē & cōnexionem ſe habent ad in
uicē.connexio illa ſciri poteſt ex philoſophicis ſciētiis:quia fit ꝑ naturā influē-
tię inter motorem & motū,cauſam & cauſatum:quæ ſciri poſſunt ex philoſo-
phicis ſcientiis:cōnexio autē & ordo aliquorū ſciri nō poſſunt niſi ſimul ſcian-
2 tur connexa & ordinata:quia relatiue ſe habent ad inuicem.ergo &c. ¶Secun

do ſic:ex ſcientiis philoſophicis habet homo ſcientiā ſuperiorum,& inferiorū,corporalium,& ſpiri
tualiū ſicut patet,& omnia iſta ſunt ſcibilia.ergo &c. ¶Contra eſt: qm̄ ex ſcientiis philoſophicis In oppoſitū.
nihil ſcitur niſi ſcientia quæ hauritur ex ſenſibus & ſenſibilib⁹:quia ſecundū Philoſophū:oīs no
ſtra cognitio a ſenſu ortum habet. ſed multa ſunt ſcibilia:quorū ſciētia ex ſenſu & ſenſibilib⁹ hau
riri non poteſt:vt ſunt omnia illa quorū notitiā ꝑ fidē tenet ſacra ſcriptura.ergo &c.
¶Dicendum ad hoc ſecundum Philoſophum.iiii.Metaphy.ꝙ ſciētiarum philoſo
phicarū omniū vna eſt vniuerſalis ad omnes,quā appellant philoſophi primā philoſophiā: alię ve Reſponſio.
ro ſunt particulares ſub illa.Nunc autē vt dicit Philoſophus ibidē,Sciētiarū patricularium cuiuſꝗ
eſt cōſiderare de accidente:quomō accidit alicui partiū entis,diuiſę a toto ente, cōtra alias partes
quas conſiderant alię ſcientię particulares.Sicut Mathematici accipiunt nūeros & magnitudines
& conſiderant de eis,& ſuis accidentibus,& naturales de ente mobili.Scientia vero vniuerſalis de
ente ſimpliciter conſiderat:& de eis quæ ſunt entis per ſe: & ideo cōſiderat etiā de primis cauſis,
& principiis entis ſimpliciter: de ꝗbus nulla ſciētia particularis ſe intromittit. Si ergo aliqua pars
philoſophię de natura,& quidditate diuinorū:& de eis quæ ſunt propinqua deo,& de ſubſtantiis
ſpūalibus conſideraret:illa eſt prima philoſophia:quia vt dicit̄ in.i.Metaph. Phs primus debet cō
ſiderare de rebus,quæ ſunt magis altę omnibus ſubſtantiis in veritate.Sed cōſtat ꝙ de illis Philo
ſophus non determinat niſi in vniuerſali inquantum ſunt principia,& cauſæ entis ſimpliciter:ſe-
cundum ꝙ ipſe dicit.i.Metaphy. Arbitramur(inquit) ſcire omnia ſapientē,ſicut contingit: non
ſecundum vnūquodꝗ ſcientiam habentem ipſorū.vbi dicit ant.trāſl. Non ſingularem eorū ſcien
tiam habentem. Cōſtat tamen ꝙ non minus ſubſtantiæ ſpirituales habent in ſe ſcibilia ſpecialiter
de eis ſciēda,q̄ ſubſtātiæ corꝑales:de quibus ſcientiæ particulares philoſophiæ,ꝑticularia vt dictū
eſt cōſiderant.Quare cum illa particularia ſcienda circa ſubſtantias ſpirituales nulla pars philoſo
phię docet:nec vniuerſalis,nec particularis:patet clariſſime ꝙ non contingit homines ſcire omnia
ſcibilia ſibi ex ſcientiis philoſophicis.vnde & Philoſophus qui hoc bene ſentiebat, qn̄ occurrebant
ei talia:q̄ ſcientiā philoſophicā excedebant:de hoc ſe non intromiſit:ſed conſiderationi alterius cō
miſit.Secūdū ꝙ de hoc habemus vnū exemplū clarū in.i.Ethi.vbi quęrit inter alia de felicitate an
ſit donum dei.dicit ſic.Si quidē aliquod aliud deoꝝ eſt donū hominibus,rationale eſt felicitatē dei
donum eſſe maximū quāto optimum.ſed hoc erit alterius perſcrutationis magis ꝓprium.

¶Ad primum in oppoſitum:ꝙ ex philoſophia ſcitur cōnexio omnium:ergo & cō M
nexa:dicendum ꝙ cōnexa cognoſcunt̄ ex philoſophia:quantū poteſt manuducere cōnexio a ſenſi Ad primum
bilibus ad inſenſibilia ꝓcedendo.& hoc eſt ſolum quo ad generalia quæ ꝑtinent ad rationem cau principale.
ſalitatis ſuperiorum reſpectu inferiorum: non autem quo ad ꝓpria,in quibus certior conſiſtit eo
rum ſcientia.¶Ad ſecundum ꝙ ex philoſophia habetur ſcientia omnium : Dicendum ꝙ verū eſt N
quo ad gn̄a ſingulorū:ꝗa de quolibet gn̄e entis cōſiderat:ſed nō quo ad ſingula generū: neꝗ quo Ad ſecundū
ad ſingula de ſingulis conſideranda.Sed quo ad ſingula generum conſiderat ſubſtantias corpore-
as:non autem incorporeas,quæ non minus ſcibilia ſunt quo ad ſingula ſpecialiter conſideranda
circa eas q̄ corporalia:vt dictum eſt.

CIrca.iiii.arguitur:ꝙ contingit hominem ſcire omnia ex puris naturalibus ſuis.
Primo ſic,Homo poteſt ſcire ex puris naturalibus ſuis ea quorū notitia inclu- O Quæſt.iiii. Argu.i.
ditur in potentia,in primis principiis naturaliter cognitis:quia ex illorum no
titia per naturalis rationis inueſtigationem poteſt cognitionem aliorum dedu
cere in actum.omnia ſcibilia ſunt hmōi.Omnium enim ſcibilium notitia in po
tentia includitur in primis principiis.ergo &c.Probatio aſſumpti eſt: quia pri-
mū principiū incōplexū eſt intentio entis inquātū ens eſt:primū cōplexū eſt:de
quolibet affirmatio vel negatio: vt dictum eſt ſupra . Sub intentione & conceptu entis ſimplici-
ter cōtinet̄ oīs cōceptus incōplexus:ſiue ſit creati,ſiue increati:vt vult Auicen.i.Metaph.ſuę.Sub
conceptu illius cōplexi: de quolibet affirmatio vel negatio,continetur quilibet conceptus cōple-
xus ſiue ſint extrema entis creati ſiue increati.¶Secūdo ſic.fruſtra eſſet aliquid in potentia ad ali- 2
ud,niſi actu illud poſſet attingere. Cum ergo intellectus humanus ſecūdum Philoſophum eſt in
potentia omnia intelligibilia: & hoc in puris naturalibus conſtitutus:nihil autem eſt ponere fru-
ſtra in fundamento naturæ,& creaturæ.ergo &c. ¶Oppoſitum arguitur ſic.Scientia hominis ex In oppoſitū.
puris naturalibus non eſt niſi via ſenſus ſecundum Philoſophum: Sed plura ſunt ſcibilia, quorū
notitia a ſenſu non capit ortū:quia omnino non cadunt ſub ſenſu: nec ea q̄ cognoſcūtur ex ſenſu
ſufficiūt ad hoc vt faciāt illa ſciri:vt ſunt quidditates incorporalium.ergo &c.

P Reſponſio.
¶Ad hoc dicendum:ꝙ ab agente per inſtrumentum non poteſt procedere actio
ad quã inſtrumentum ſe extendere non poteſt:quia inſtrumento artis fabrilis, opus carpentatio-
nis faber efficere non poteſt.Nunc autem ita eſt:ꝙ ratio naturalis in cognitione quę ſibi ex puris
naturalibus cõpetit:vtit̃ vt inſtrumẽto lumine naturali ſibi veritates rerum illuſtrante,& eas in-
tellectui manifeſtante:lumen aũt illud qa naturale eſt,limitatum eſt ad ſolũmodo notitiam homi-
nis naturalẽ illuſtrandam.Cũ ergo illa notitia q̃ eſt naturalis,ſit adminiculo ſenſuum & ſenſibiliũ
lux homini cõnaturalis ſolum illuſtrat ad ſciendum notitiã eorum,quę mediante ſenſu nata ſunt
cognoſci.talia ſunt illa quæ ſunt ſcibilia ph̃ica ſolum : præter quæ ſunt plura alia quæ excedunt
naturalem intellectum hominis:quia per ſenſibilia non poteſt ad eorum quidditates cognoſcẽdas
attingere.Maxime autem dei:quia omnia ſenſibilia ſunt effectus quidam virtutem illius in nullo
adęquantes,& ſine cognitione eius qđ quid eſt,omnino ſcientia de natura rei haberi non poteſt:
ſecundum ꝙ dicit Philoſophus.vi. Metaphyſicę. Oportet non ignorare illud quod ſignificat ali-
quid quid eſt:quia abſqꝫ hoc facere nihil eſt. Vbi dicit Commenta. Quærere enim aliquid ſcire
hoc non determinato eſt quaſi non quęrere.Vnde volentes ex veſtigio creaturæ diuinam eſſenti-
am perfecte cognoſcere,irridet Iob.xi.Forſitan (inquit) veſtigia dei comprehendes : & omnipo-
tentem vſqꝫ ad perfectum reperies.&.xxxvi.Ecce deus magnus:vincens ſcientiam noſtram.& non
ſolum clara illorũ notitia noſtri intellectꝰ poſſibilitatẽ excedit:ſed & illa quę nata eſt haberi de eis
per fidem & in ęnigmate:ſecũdũ ꝙ dicetur infra.

Q Ad pri.prin.
¶Ad primum in oppoſitum:ꝙ omnium notitia
in potẽtia includitur in primis principiis:Dicẽdũ primo ex parte primorũ principiorũ:ꝙ ſicut in
naturalibus illud qđ procedit ex radice ſemper tenet & ſapit naturam radicis:nec poteſt naturam
radicis excedere:ſic prima principia naturalis cognitionis cum a ſenſibus & ſenſibilibus velut a ra-
dice trahantur:vt ſępius dictum eſt:vim & naturam ſenſibilium excedere nõ poſſunt:vt ſicut ip-
ſa in naturali notitia hominis accepta ſunt a ſenſibilibus:vltra notitiam eorum quæ adminiculo
ſenſuum nata ſunt cognoſci,extẽdi nõ poſſunt.Licet ergo ratio entis ſimpliciter & abſolute acce-
pta ſit ſufficiens in potentia ratio cognoſcendi quodlibet cognoſcibile:qđ ſub ratione generali en-
tis continetur:inquantũ tamen eſt accepta ꝑ ſenſum a ſenſibilibꝰ:limitata eſt vt ſit in potẽtia prin-
cipium cognoſcendi ſolũ illa ad quæ poteſt deducere ratio naturalis adminiculo ſenſuum & ſen-
ſibiliũ & non alia.Secũdo dicendũ ex parte luminis naturalis intellectus : vt eſt coniunctꝰ:ꝙ q̃uis
principia prima ſint quantũ eſt de ſe ſufficienter in potentia ad faciendum ſcire quodlibet cogno-
ſcibile: ꝙ tamen lumen illud limitatum naturaliter eſt : vt non ſit natum illuſtrare ad eliciendũ
notitiam aliquam,vltra notitiam quæ ex ſenſibilibus hauritur,vltra quã nõ poteſt ſe extendere:ni-
ſi ei adiutorium luminis ſuperioris addatur.Sicut lux naturalis in oculo cati,ſufficit ad illuſtran-
dum medium:vt eo videat aliqua viſibilia groſſa,& non poteſt ei oſtẽdere minuta:niſi lumine ſo-
lis vel candelę,vel aliquo exteriori ſuperinfuſo.

R Ad ſecũdũ.
¶Ad ſecundum ꝙ omnia ſunt naturaliter homi-
ni cognoſcibilia:Dicendum ꝙ aliqua ſunt homini cognoſcibilia naturaliter:qa ex principiis ei na-
turaliter inditis poteſt in illorum cognitionem deuenire ſine adiutorio exteriori,ſic homini in ſta-
tu huius vitę ſolũ ſunt naturaliter cognoſcibilia,ea quę ſenſuũ adminiculo capere poteſt.Alio mo-
do ſunt aliq̃ ei naturaliter cognoſcibilia:qa de natura ſua natus eſt illa intelligere:ſed hoc nõ ꝙ ex
puris naturalibus illa ĩtelligit: ſed qa naturaliter ita ordinata ſunt:vt nata ſint recipere lumẽ,quo
adiuta illa intelligat.vnde ſecũdũ hunc modũ homo ordinatur ad hoc:vt per gratiam eleuetur ad
ſuſcipiendum maius bonũ,q̃ ſit illud qđ poteſt attingere per naturam:qđ nõ videbãt Philoſophi:
& ideo cognitionem hominis,& beatitudinem nõ poſuerunt vltra id qđ poteſt attingere per na-
turam,& ideo errauerunt.

S Queſti.v. Arg.i.
CIrca.v.arguitur:ꝙ non cõtingit hominem ſcire per gratiam:illa quæ excedũt
eius naturam.Primo ſic.Inter agens & patiẽs debet eſſe proportio : non eñ vt
dicit Philoſophꝰ:quodlibet natum eſt agere in quodlibet:ſed vnũquodqꝫ in ſi-
bi cõueniens & proportionale.Actus enim actiuorũ ſunt in patiẽte bene diſpo-
ſito.Scitũ aũt agit in ſciens:& non eſt proportio intellectus humani in cogno-
ſcẽdo,ad id qđ eius naturã excedit:qa ſi in cognoſcendo ipſum,eſſet eius ad ip-
ſum proportio,non excederet ipſum.ergo quod excedit ipſam naturam eius: non põt homo vllo
2 modo ſcire.¶Secũdo ſic:ſi ſciret per gratiam:quod eius naturam excedit:illa gratia neceſſario eẽt
ei ſupernaturalis:ſed qđ eſt ſupernaturale non eſt ſuſceptibile per naturam.ergo ſolum per gratiã
& eadem ratione illa per aliam:& ſic in infinitum. hoc autem eſt impoſſibile vt ſic procedat.ergo
3 & primũ:ꝙ homo ſciat per gratiam: quod nõ poteſt ſcire per naturam.¶Tertio ſic.ſicut ſe habet
oculus corporalis ad videndum:mediante luce corporali ſibi naturali: ſic intellectus ad vidẽdum

mediante luce ſpirituali ſibi naturali.Sed nullo lumine ſuperiori poteſt oculus corporalis eleuari
ad videndum quod nõ poteſt videre lumine ſibi naturali.ergo nec oculus ſpiritualis ad videndũ,
qđ nõ poteſt videre lumine ſibi naturali. ¶In contrarium eſt:qm̃ cognitio hominis naturalis non — In oppoſitũ.
excedit adminiculum ſenſus.ſi ergo non poſſet ſcire per gratiam,q̃ non poteſt ſcire per naturam:
nullo modo poſſet eius notitia excedere viſibilia.quare cum in vltima notitia hominis,cõſiſtit eiꝰ
beatitudo,beatꝰ eſſet ex notitia cauſatorum ſenſibiliũ quã poteſt habere ex ipſis: quare cũ hoc ſit
hęreſis phorum , aliam oportet homini dare ſcientiã per gratiam quã poteſt habere per naturam.

T Reſponſio.
¶Dicendum ad hoc:ꝙ ſecundum Auguſt.viii.ſuper Geneſim in ipſo mundo ge-
mina operatio diuinæ ꝓuidentiæ reperitur:partim naturalis,partim voluntaria.Naturalis ꝑ occul-
tam adminiſtrationem:de qua dicit lib.ix. Omnis iſte naturę vſitatiſſimus curſus habet quaſdam
leges naturales & determinatam vim quid vnũquodqꝫ valeat:vel non valeat.Verbi gratia: vt de
grano tritici non naſcatur faba,ſed triticum.Super hũc curſum rerũ naturalem: volũtaria admi-
niſtratione poteſtas eſt creatoris facere de omnibus aliud q̃ eorum ſeminales rationes habẽt.Ver-
bi gratia:vt lignum aridũ repente floreat:& fructũ gignat:& aſina loquat̃:& hmõi cętera quę de-
us naturis dedit : vt hęc ex eis fieri poſſent actione potentioris. Nõ eñ ex eis illa faceret niſi fieri
poſſent:vt ibi dicit Ioan.Damaſc.Quæ tamẽ non dedit eis: vt haberent ex motu ſuo naturali: &
ideo potentia illa appellatur potentia obedientię non naturę.Nunc autem ſicut deus agit & mo-
uet ſicut primꝰ motor in mouendo creaturas corporales motu corporali:ſic agit & mouet vt pri-
mus motor in mouẽdo creaturas ſpirituales motu ſpirituali.& ideo ſicut dupliciter mouet(vt di-
ctum eſt)creaturas corporales:vna.ſ.prouidentia naturali & generali:& altera prouidentia ſpecia-
li & volũtaria:ſimiliter congruit vt dupliciter moueat creaturã ſpiritualẽ. Motus autem eius eſt
in intelligendo & volendo:& hoc.ſ.ꝓuidentia generali mouendo eã lumine naturaliter ſibi indito
ad cognoſcendum ea quæ ſubſunt cognitioni naturali:& ſimiliter ad ea agendum:quę ſibi ex na-
turalibus agere competit.Prouidentia autem ſpeciali mouendo eam lumine ſupernaturaliter in-
fuſo ad cognoſcendum quæ ſunt ſuper facultatem rationis naturalis: & ſilr̃ volũtarie ad agendũ
quæ ſibi per gratiam agere competit:vt ſic homo ordinetur tam ex parte intellectus , q̃ affectus
ad aliquid ſuperius:q̃ ex puris naturalibus poſſit attingere:qđ non contingit in aliquibus ratiõe
carentibus:& hoc vt homo qui ferri debet in finem ſuum ratione & voluntate,qđ non competit
rõne carentibus,auxiliũ ſemꝑ a deo ſuo poſtulet:neqꝫ ipſum aliqñ cõtemnat.qđ de facili faceret:
ſi ex puris naturalibus ſibi oĩno ſufficeret.Et hoc eſt qđ dicit Chryſo.exponens illud Matth.vii. — V
Date & dabitur vobis.Omnem(inquit) creaturã ſenſibilem deus armatam & munitam creauit.
Alios eñ muniuit velocitate pedũ: alios vnguibꝰ:alios pẽnis:alios dẽtibꝰ:alios cornibꝰ.hoĩem au-
tem ſolũ ſic diſpoſuit:vt virtus illius ſit ipſe:& in eo ꝙ infirmiorẽ eũ fecit oĩbus, eo ipſo fortio-
rem voluit eum eſſe in ſe.Nam ſciens deus ꝙ cognoſcere & colere deum vita æterna eſt:ignorare
aũt & contemnere perditio ſempiterna:nec ita infirmũ eũ creauit: vt omnino nihil boni facere poſ-
ſit:ne quẽ ſuꝑ oĩa & ꝓpter quẽ oĩa fecerat:oĩbus inueniret̃ eſſe deterior: nec ita potẽtẽ eũ creauit:
vt etiã ſine dei auxilio ex ſeipſo facere poſſit qđ vult:vt infirmitatis ſuæ neceſſitate coactus: ſemꝑ
neceſſariũ habeat dñm ſuum.Si enim oĩs virtus hominis in deo eſt:& tamẽ cõtemnit omnium bo-
norum auctorem:quãto magis negligeret eum:ſi potẽtia eius eſſet in ſeipſo?

X Ad primũ principale.
¶Ad primum in op-
poſitum:ꝙ non eſt proportio intellectus ad ſibi ſupernaturale:Dicendum ꝙ verum eſt de ſe ꝑ lu-
men naturæ.tamen lumine gratiæ bene ſit proportionale:qđ eſt ſupernaturale : ſicut per lumen
naturale eſt proportionale ei quod ex puris naturalibus poteſt cognoſcere.

Y Ad ſecundũ.
¶Ad ſecundum: ꝙ il-
lius luminis gratiæ non eſt ſuſceptibilis per naturam: ſed ꝑ gratiam ſolũ : Dicendũ ꝙ verum eſt:
ita ꝙ ex puris naturalibꝰ illud ſibi acquirat:vel ꝙ naturaliter lumẽ ipſum ſibi inditum habeat,eſt
tamen ipſius ſuſceptibilis per naturam:quia natura de ſe ad hoc ordinata eſt : vt munere creato-
ris hoc recipiat:& per illud illa quæ natura non attingit cognoſcat.Vnde licet homo non accepit
a natura quo per ſe ad illorum notitiã attingat:accepit tamẽ a natura vt alterũ in ſe recipiat:cu-
ius adiutorio ad illã attingat.Aliter eñ ad illã oĩno attĩgere nõ poſſet:ſecũdũ ꝙ dicit Damaſ.lib.
de duabus na.& vna ꝑſona Chriſti.Impoſſibile eſt qualecũqꝫ naturam vti actione: vel operari ope-
rõnem vel paſſionẽ,quorum potentiã non ſecũdũ naturã aſſumpſit: velut non poteſt germinare
terra non ſecundum naturam accipiens a conditore germinatiuam potentiam.

Z Ad tertium
¶Ad tertium ꝙ
oculus corporalis per nullum ſupernaturale lumen poteſt videre qđ non poteſt videre in lumine
naturali:Dicendum ꝙ nõ eſt ſimile:quoniã pręter ſenſibilia in lumine materiali ſenſus non eſt ali-
ud ſenſibile omnino : ſed præter intelligibile lumine naturali intellectus eſt aliud intelligibile ei
lumine ſupnaturali, qđ diſtat a naturalibus intelligibilibꝰ intellectus:& ab ipſo intellectu: non ſi-

cut ſapor vel odor a viſu,& a colore q̄ nullo modo ſunt viſibilia: ſed ſicut viſibile excellens diſtat a viſibili tēperato: & a debili viſu ad qđ non poteſt ipſe attingere:niſi lumine clariori illuſtretur, & fortificetur. Vnde dicit Philoſophus.ii.Metaph. ꝙ intellectus noſter ſe habet ad manifeſtiſſima naturæ:ſicut oculus veſpertilionis ad lucem Solis.

Artic.IIII.de appetitu & deſiderio ſciendi in homine.

Articu.iIII. QVia ſcibilia nō ſūt facta homini cognoſcibilia,niſi vt aliqn̄ ea ſciat & cognoſcat : ad ſciendum autem ea non ſe extēderet niſi ſcire ea appeteret: Idcirco poſtq̄ viſum eſt de qualitate ſcibilium ab homine,videndum eſt de appetitu ſiue deſiderio ſciendi in ipſo.Et circa hoc quæruntur nouem.

Primum:vtrum Homo appetat ſcire.
Secundum:vtrum omnis homo appetat ſcire.
Tertium:vtrū homo naturaliter appetat ſcire.
Quartum:vtrum omnes homines ęqualiter appetant ſcire.
Quintū:vtrū hō appetat ſcire ea quę notitiā rōnis naturalis excedūt.
Sextum:vtrum homo appetat ſcire omnia.
Septimum:vtrum homo ęqualiter appetat ſcire ſingula.
Octauum:vtrum ſit aliquod vnum qđ homo principaliter appetat ſcire.
Nonum:vtrum ꝓpter illud qđ homo principaliter appetit ſcire,appetat omnia alia ſcire.

A
Quæſt.i.
Argu.i.

CIrca primū arguit:ꝙ hō non appetat ſcire. Primo ſic. Si homo appeteret ſcire: aut qđ nouit:aut qđ nō nouit:nec eſt mediū:qa eſt diuiſio ꝑ cōtradictoria,inter quæ non cadit medium.ſecundum Philoſophum.x.Metaphy. Non qđ nouit: quia eius qđ nouit,iam habet ſcientiam. Secundū enim Auguſt.in.li.lxxxiii.q. In ſciētiis idem eſt noſſe,qđ habere:appetitus autem nō eſt reſpectu habiti:ſed reſpectu non habiti,poſſibilis tamen haberi.Neq; qđ non nouit :quia ſecundū
2 Aug.iiii.de Trini.Appetitꝰ ex notitia ꝓcedit.ergo &c.¶Secūdo ſic: potētia naturalis nō eſt nata moueri,niſi ex ſuo proprio obiecto naturali.obiectum proprium appetitus naturale non eſt verū
In oppoſitū. qđ mouet ad ſciēdum:ſed bonū.ergo &c.¶Contra eſt,quia homo vt ſciat,laborat: qđ non eſſet niſi ſcire appeteret,ergo &c.

B
Reſponſio.

¶Dicendum ad hoc ꝙ ita eſt in omibus potētiis actiuis & paſſiuis ordinatis ad inuicem,ꝙ illa potentia quæ vniuerſalem finem reſpicit,mouere habet alias ad actus proprios illis & inclinare eos ad fines proprios illarum : quos ſub fine vniuerſali reſpiciūt tanq̄ ſibi proprios & particulares ordinatos in finem vniuerſalem,qui eſt proprius finis primi mouētis: qui oīa alia ad finem & ad bonū ſuū obtinendū mouet:veluti cælum qđ intendit vniuerſalem conſeruationem generabilium & corruptibilium,mouet omnia inferiora , quorum vnūquodq; agit particulariter ad conſeruationem ſuę ſpeciei. Similiter rex qui intendit bonum regni , mouet Barones & Baliuos qui intendunt bonum prouinciarum,aut ciuitatum quarundam:& Architectonica ars mouet alias artes,quæ ſunt ſub ipſa:vt dicit Philoſophus in principio Ethico. Nunc autem ita eſt ꝙ appetitus rationalis ſeu voluntas reſpicit tanq̄ ſuū finem bonum ſimpliciter vt bonum eſt:quælibet autem alia potentia animæ aliquod particulare bonum:qđ ſibi bonum eſt : Sicut viſus perfici intentione coloris : intellectus perfici intentione veri.ſecundum ꝙ dicit Auicen.ix.Metaphyſi.
C ſuę.Dico oportere vt ſcias ꝙ oīs virtus naturalis habet delectationē & bonū, quæ ſunt ſibi ꝓpria: & habet nocumentum & malum,quæ ſunt ſibi propria. Verbi gratia,Delectatio irę eſt victoria,& delectatio æſtimationis eſt fiducia,& delectatio cōſeruatiuę eſt recordatio.Appetitus igitur rationalis in homine ſiue voluntas mouere habet omnes alias potentias animæ ad actus ſuos & in proprios fines.Nihil autem mouet ad actus inclinando in finem niſi appetat finem.appetit ergo volūtas in homine:immo homo per voluntatem fines & perfectiones proprias omnium potentiarum aliarum animæ comprehendendo ſub actu ſuo actus omnium illarum:& ſub fine ſuo fines omnium illarum:& eſt ſeipſam mouens primo appetens ſibi bonum ſimpliciter: & mouens omēs alias appetens non ſibi:ſed eis bona ꝑticularia illis propria.ſed hoc intentione ordinandi oīa illa bona in bonum ſibi.Cum ergo de numero illarum potentiarum vna ſit intellectus:cuius obiectum & finis eſt verum & ſcire:Dicendum ꝙ homo per voluntatem appetit ſcire: ſed ſecundum intellectum.

¶Ad primū in oppoſitum:ꝙ homo non appetit,neq; qđ nouit, neq; qđ non nouit : Dicendum ꝙ duplex eſt appetitus,Naturalis,& rationalis:quia voluntas & eſt natura & eſt ratio. Vnde aliquid appetit appetitu naturali:vt eſt natura:& tali appetit qđ omnino nō nouit:quia appetitus naturalis vt eſt a natura potentiæ volitiuę nudę non ꝓcedit ex notitia aliqua in appetēte: ſicut eſt de appetitu materię:quo appetit formam.ſecundum Phūm primo Phy.vbi diſtinguit Cōment.duplicē appetitum. Vnum qui eſt ſine cognitione:& alterum qui eſt per cognitionem. Cum vero volūtas appetit aliquid appetitu rationali:ille eſt qui procedit ex notitia.& de illo loquitur Augu.De quo ſciendum:ꝙ cum homo appetit ſcire appetitu rationali qui ſit per cognitionem:ſcire illud qđ appetit,& nouit & non nouit:aliter tamē & aliter:qa qđ nouit imperfecte & in potentia & in vniuerſali:non nouit in actu & perfecte & in particulari:& appetit ſcire inquantum non nouit: & nō appetit inquantum nouit. ſed per illud qđ nouit excitatur ad appetendū qđ nō nouit: ſecundum ꝙ dicit Aug.x.de Trini.ad modū quo dictum eſt ſupra de addiſcente:qui aliquid nouit:& per illud mouetur ad acquirendum qđ non nouit.¶Ad ſecundum:ꝙ obiectum appetitus non eſt verū ſed bonum:Dicendū ꝙ verum eſt:qm̄ non niſi bonum eſt obiectum appetitus: ſed hoc vel bonū ſimpliciter qđ eſt bonum ſibi immediate:vel bonum huic,qđ eſt proprium bonum alicuius potentiæ ſub ipſo. Vnde obiectum appetitus nō eſt verum:vt verum ſub ratione veri:ſed ſub ratione boni potentiæ inferioris:vt intellectus:& per hoc ipſum appetit vt dictum eſt , ſicut econuerſo obiectū intellectus non eſt bonum voluntatis:vt bonum ſub ratione boni:ſed ſub ratione qua verū eſt. Et ideo iſtę duę potentię voluntas,& intellectus,ad inuicē ſeſe mouent: immo (vt magis proprie loquar)ipſum volentem & intelligentem:quia intellectus concipiendo finem per modum intentiōis ſub ratione veri proponit ipſum voluntati:quę ab ipſo fine mouetur ſub ratione boni.Et ſic intellectus mouet voluntatem metaphorice ad modū quo finis mouet efficientē. Ecōtra voluntas mouet intellectum proprie & per modum agentis & impellentis in opus:vt dictū eſt.Et ideo iſtę duę virtutes reflectuntur ſuper ſe inuicē:& ſuper actus ſuos.Intellectus enim intelligit ſe intelligere & actum,& obiectum ſuum:ſimiliter volūtatem intelligit velle & actum & obiectum eius.Et ecōtrario voluntas vult ſe & actum & obiectum ſuum:ſimiliter intellectum vult intelligere & actū & obiectum eius.& ſic vtriq; illorum eſt obiectum quicquid eſt obiectum alterius.

D
Ad primum principale.

E
Ad ſecundū

F
Quæſt.ii.
Argu.i.

CIrca ſecundum arguitur:ꝙ non omnes homines appetant ſcire.Primo ſic.vnuſquiſq; quærit quod appetit:ſed non omnes quærunt & laborant ſcire.ergo &c.
2 ¶Secundo ſic:nullus appetit qđ habere renuit:ſcire multi renuūt:vt illi qui dicunt deo.Iob.xxi.Recede a nobis,ſcientiam viarum tuarum nolumus.& Oſee.
3 iiii.Tu quoq; ſcientiā repuliſti.ergo &c.¶Tertio ſic:nullus appetit qđ odit:ſed ſcire multi odiunt.Prouerb.i.Imprudentes odibūt ſcientiam.ergo &c. ¶Cōtra
In oppoſitū. eſt:qa ſecundū Aug.oēs appetūt eſſe beati. Beatitudo aūt vel eſt ſciētia & notitia q̄dā ſecūdū Philoſophū.x.Ethi.vel non eſt ſine ſcientia.ſecundū Aug.i.de Acad.ergo &c.

G
Reſponſio.

¶Dicendū ad hoc:ꝙ ſicut q̄ſtio p̄cedens de appetitu hominis vt homo,eſt ſimpliciter intelligenda de appetitu hoīs rōne ſpeciei:ita q̄ſtio iſta qa eſt de oīs hoīs appetitu:intelligēda eſt principalr̄ de appetitu hoīs ratione indiuidui. Et differt multū de appetitu hoīs vt hō eſt, qui ſequit ſpeciē:& de appetitu hoīs vt iſte hō eſt:qui ſeq̄tur hypoſtaſim. Et nō ſolū hoc reſtat in appetitu:ſed etiā in aliis actionibꝰ & paſſionibꝰ aīę:ſecūdū ꝙ dicit Damaſc. in li.de duabꝰ nat.& vna ꝑſona Chriſti.Naturalis ꝓprietas eſt q̄ naturā cōſtituit:& diuidit ſpeciē a ſpecie : hypoſtatica aūt ꝓprietas eſt q̄ diuidit hypoſtaſim ab hypoſtaſi:& ſimplr̄ dicere q̄cūq; oēs hoīes habēt a conditore data naturales ſūt ꝓprietates:differēs aūt vſus hypoſtaticꝰ eſt:volūtas & velle naturale ē:differēs aūt volūtas,& differēs velle hypoſtaticū.Oīs hō habet poſſe velle:& oīs hō vult:ſed nō oīs hō ſilr̄ vult.q̄re ſimplr̄ velle ē naturale:hoc aliq̄d & taliter velle hypoſtaticū. Multū ergo diſtat iſta q̄ſtio a p̄cedēti.Intelligēdū ergo cū appetitus nō ſit niſi boni: ꝙ ſicut ſpēs eſt vlē q̄d,& ſimplr̄ ens reſpectu indiuidui:qđ eſt hic & nūc:ita appetitꝰ ſpeciei inquātū hmōi eſt appetitꝰ boni vt eſt bonū ſpeciei.Appetitꝰ vero indiuidui īquātū hmōi eſt bonū īdiuidui hic & nūc.Bonū aūt ſpeciei eſt bonū ſimplr̄:qa eſt bonū naturę:quā cōtinet ſpēs:& natura ſemꝑ appetit qđ bonū eſt ſimplr̄.Bonū vero indiuidui eſt bonū qđ videt̄ huic ſiue ſimplr̄,ſiue delectabile,ſiue vtile,qđ eſt hic & nūc: qa nō eſt bonū naturę niſi vt in hoc:& qđ hoc eſt appetit qđ ſibi bonū eſt. qa tm̄ rō ſpeciei cōtinet̄ in indiuiduo:bonū ſpeciei eſt bonū ſimplr̄ indiuidui:licet q̄nq; ratione indiuidui reſpicit ſpecialē rōnē boni ſibi cōuenientē.Cū ergo q̄rit̄ an oīs hō appetat ſcire:Dicēdū ꝙ oīs hō rōne qua hō eſt,& cōtinet in ſe naturā ſpeciei,appetit ſcire.ſicut & hō ſimplr̄ appetit ſcire:vt dictū eſt:qa in ſcire cōſiſtit ꝑfectio ſpeciei ſcđm intellectū:& vnuſq̄ſq; appetitu q̄ cōpetit ei rōne ſpeciei ꝑfectionē ſpeciei in ſe appetit: ſicut & ipſa ſpecies ſibi ſuam perfectionem appeteret ſi eſſet ſeparata ab indiuiduis.Ratione vero

H

indiuidui diſtinguẽdũ:ꝙ loquẽdo de ſcire ſimpliciter:oĩs hõ appetit ſcire. loquẽdo aũt de ſcire ali
qđ ſcibile particulare hoc vel illud,non oportet ꝙ oĩs homo appetat ſcire vel hoc vel illud.Cũ em̃
homo ratione indiuidui inquantũ hmõi non appetat aliquid niſi vt ſibi conueniens:vel ſimplici-
ter:vel vt delectabile,vel vtile:& ſcire per ſe ex natura ſua ſit delectabile: & natũ delectare:q̃cunq;
de quocũq; ſcibili ſcit,etſi nõ delectet,hoc eſt ꝑ accidẽs aliqđ exiſtẽs in indiuiduo:vel cõtingẽs ipſi
ex ipſo ſcire:vt iã patebit:ſicut & guſtũ ꝑ ſe delectat dulce:& ſi nõ,hoc eſt per aliqđ accidens exi-
ſtens in guſtu:vel contingens ipſi ex ipſo dulci.Hoc igitur particulare vel illud omnis homo per
ſe & naturaliter appetit ſcire inquantum ſcibile eſt:& ſimiliter appetitu rationali: ſi aliquo modo
I ipſum cognoſcat & aduertat: & ſi aliquis ſcire nõ appetit hoc particulare ſcibile vel illud:hoc eſt
Ad pri.prin. per accidens.& ſicut eſt de voluntate & appetitu ſciendi:ſic & aliorum.¶Ad primũ in oppoſitũ:
ꝙ non omnes quęrũt ſcire:Dicendũ ꝙ non oĩs appetitus mouet ad ꝓſequutionẽ appetiti : ſed for
tis quẽ non poteſt retrahere contrarius appetitus . Debilẽ enim ſciendi appetitũ habẽtes retrahit
fatigatio ex labore ne ſcire q̃rant . Et ideo cõtrarius appetitus fortior quieſcẽdi retrahit appetitũ
diſcendi:ne ad actum moueat:nihilominus tñ appetitus eſt in eis ad ſciẽdũ.vnde & multi nõ vo-
K lẽtes laborare vt ſciãt:bñ vellent ſcire ſine labore.¶Ad ſcđm ꝙ ſcire multi renuũt:Dicẽdũ ꝙ hoc
Ad ſecũdũ. eſt ꝑ accidẽs aliqđ quo informat̃ repugnãs ſcientię:vt ꝑ habitũ cõtrariũ:ſicut infidelis nõ deſide-
rat ſcire ſciẽtiã fidei:qa nec in eadẽ delectat̃. Vñ dicit Auicẽ.ix.Metaph.ſuę.Res cõueniens p̃para-
ta virtuti apphẽdẽti ſi fuerit ꝓhibens vel ĩpediẽs animã,abhorrebit eã,& eliget potius cõtrariũ:ſi
cut infirmꝰ aliquis abominatur ſapores dulces,& deſiderat ſapores malos, & abominabiles ꝑ eſſen
tiam.Vnde generalẽ cauſam quare multi non ſentiũt delectationes intellectuales ex ſcientia:q̃uis
comparari nõ debent delectationibus ſenſus:quia in infinitum excedũt:dicit: qa nos in hoc noſtro
ſeculo & noſtro corpore demerſi ſumus in multa turpia.Ideo nõ ſentimus illam delectationem cũ
apud nos fuerit aliquid de cauſis eius:nec allicimur ad eã:niſi prius depoſuerimus a ceruicibꝰ no
ſtris iugũ voluptatis & irę & ſorores earum:& deguſtemus aliquid illius delectationis:& ſic forte
imaginabimur de illa parum aliquid.Sed præcipue cum fuerint ſolutę queſtiones: & reuelata fue
rint inquiſita nobilia:tunc comparatio huius noſtrę delectationis ad illam noſtram delectationem
erit ſicut comparatio delectationis ſenſibilis,quæ eſt odorandi odores guſtãdorũ delectabilium ad
delectationẽ comedẽdi ea.vel eſt per accidens aliquod contingens ex ſcire: ſicut peccator non vult
ſcire legem:ne concipiat remorſum conſcientię ex ipſa:vel dicuntur ſcientiã renuere interpretati-
L ue:quia vt ſciant nolunt laborare.Nihilominus tamen omnes iſti q̃tum eſt ex parte ſcire ſimplici
Ad tertium ter ſcire vellent.¶Per idem patet ad tertiũ.Scire em̃ nullus odit niſi per accidens.vt dictum eſt.

M CIrca.iii.ꝙ homo nõ appetat ſcire natura,arguitur primo ſic. qđ naturaliter de
Queſti.iii. terminatũ eſt ad vnũ finẽ,nõ naturaliter inclinat ad aliũ: appetitꝰ naturaliter
Arg.i. determinatur ad bonũ:quia eſt propriũ obiectum eius.ergo non inclinatur na
turaliter ad verũ.ſed appetitus non appetit naturaliter niſi ad qđ naturaliter
inclinat̃.ergo &c.¶Secundo ſic,natura determinata eſt ad vnũ ſolũ.Si ergo ho
2 mo naturaliter appeteret ſcire:non niſi vnũ aliquid appeteret ſcire . Cõſequẽs
eſt falſum.ergo &c.¶Tertio ſic:vt dictum eſt per Aug.Appetitus non eſt niſi ex cognitione.Si er
3 go hõ natura appeteret ſcire, hõ a natura aliqd ſciret. Cõſequẽs eſt falſum ſecũdũ p̃determinata.
4 ergo &c.¶Quarto ſic:voluntas diſtinguit̃ cõtra naturã.ii. Ethi.quare cum hõ appetat ſcire volũ
In oppoſitũ. tate,nõ ergo natura.¶Cõtra eſt qđ dicit Phs in prin.Metaphy.Oẽs hoĩes natura ſcire deſiderant.

N ¶Ad hoc dicẽdum ſecundum Philoſophũ.ii.Phyſi.ꝙ quęcunq; agunt ſecũdum ꝓ
Reſponſio. poſitum & ſecundum naturam,ambo agunt propter aliquid & propter finem:non ſecũdum ꝙ q
dam dixerunt,ꝙ omnia naturalia ſunt a caſu: & ꝙ ſolum propter finem agerent, quęcunq; agũt
per cognitionem.Nunc autem ita eſt ꝙ quæcunq; agunt propter finem:neceſſario agunt mota a
fine:& ideo intendẽdo finẽ.ſecũdũ ꝙ dicit Philoſophus.ii.Metaph. Nihil incipit agere aliquã actio
nem niſi intendendo finẽ.&.iii.eiuſdẽ dicit:ꝙ impoſſibile eſt vt iſta cauſa ſit in rebus q̃ nõ mouent
erga ꝑfectionẽ.Intentio aũt & motus erga finẽ: non eſt niſi propter appetitũ finis.In oĩbꝰ ergo agẽ
tibꝰ ꝑpter finẽ neceſſe eſt ponere.appetitũ finis:quare cũ non oĩa agunt propter finem per cogni-
tionem & deliberationẽ:ſed q̃dã ſine cognitione & deliberatione:vt agentia ꝑ naturã:non ſolũ ne
ceſſe habemus ponere appetitũ deliberatiuum per cognitionem:ſed etiam appetitum naturalem
ſine cognitione:ſecundum ꝙ dicit Comment.in fine primi Phy.Appetitus alius eſt naturalis ſine
ſenſu:vt appetitus plantarũ ad alimentũ:& alius cũ ſenſu:vt appetitus aĩalium ad alimẽtũ. Quia
igitur appetitꝰ iſte qui eſt aĩalis, neceſſario ſit ꝑ cognitionẽ:& nulla cognitio naturalis eſt in hoĩe

vt dictum eſt ſupra:tali appetitu nõ appetit homo ſcire naturaliter. Appetitus aũt naturalis: qa
ſit ſine notitia,quodã occulto naturę inſtinctu:per quẽ ſit appetitus qui dicitur aĩalis:vadit deter
minate in finem ſuum:vt ſemen tritici ad pullulandũ in triticum, & materia mota per agens ten
dit ad formam.¶Cum igitur vt dictum eſt ſupra:homo ex natura ſui intellectus eſt in potentia O
omnia intelligibilia : & nihil eorum in actu anteq̃ intelligat : & ita naturaliter imperfectus eſt:
ꝑfectibilis tñ ꝑ ſpecies intelligibiliũ:vt ꝑ eas actu intelligat & ſciat:& imperfectũ naturaliter tẽdit
in ſuam perfectionem:abſolute ergo dicendum:ꝙ homo ante acquiſitionem omnis notitiæ appeti
tu illo qui non eſt aĩalis ſed in ipſo pure naturalis naturaliter appetit ſcire ſimpliciter. Sicut poſt
adeptam aliqualem cognitionem imperfectam appetitu cognitiuo appetit ſcire hoc vel illud : ſe-
cundum ꝙ imperfectam habet notitiam huius vel illius:vt ſcientia imperfecta in ipſo perficiatur.
Et hunc appetitum cognitiuum præcedit ille appetitus naturalis ſine omni cognitione.De quo
appetitu dicit Tullius in lib.de Acad.Mens ipſa quæ & ſenſuum fons eſt:& ipſa ſenſus eſt:natura
lem vim habet quam intendit ad ea quibus mouetur:cum nihil ei eſt veritatis luce dulcius.
¶Ad primum in oppoſitum:ꝙ appetitus naturaliter determinatus eſt ad bonum: Dicendum ꝙ P
verum eſt:qm̃ ꝙ appetit verum:hoc eſt in ratione qua eſt bonum intellectus: & ita verum apud Ad primum
voluntatem habet rationem boni:ſicut econuerſo bonum apud intellectum habet rationem veri: principale.
per quę voluntas & intellectus apponendo mutuo ſua obiecta mutuo ſe mouent: vt dictum eſt.
¶Ad ſecundum:ꝙ natura determinata eſt ad vnum:Dicendum ꝙ verum eſt ad vnum in gene-
re:quia ſub vna generali ratione appetibilis,ſcilicet boni:appetit quicquid appetit. Sicut enim ma Q
teria ſecundum ꝙ materia quicquid appetit forma eſt: nõ tamen tm̃ vnam formam:ſcđm genus Ad ſecundũ
vel ſpeciem appetit : ſed generaliter omnes : ſic & voluntas appetit ſcire generaliter ſub ratione
qua eſt bonum intellectus:& ideo oẽm ſcientiam generaliter:vt infra dicetur: quia intellectꝰ omĩ
ſcientia natus eſt perfici:vt dictum eſt ſupra.¶Ad tertium patet ſolutio per dicta:quoniã natura Ad tertium
lis appetitus purus non eſt per cognitionem. ¶Ad quartum:ꝙ voluntas diſtinguitur cõtra natu R
ram:Dicendum ſecundum quoſdam, ꝙ verum eſt : & ꝙ hõ appetit ſcire volũtate & natura, alio Ad quartũ.
& alio appetitu eſt.Principium enim appetitus naturalis eſt in ipſa cognitiua potẽtia ꝑ ſeminariũ
ſcientiæ,quo naturaliter ad actum ſciendi intellectus inclinatur:de quo dictum eſt ſupra.Principi
um autem appetitus cognitiui, eſt ipſa voluntas ex notitia aliquali iam habita:vt dictum eſt.Sed
hoc falſum eſt forte: quia idem actus ſpecie ſecũdum idem obiectum nõ eſt niſi eiuſdem virtutis.
Cũ igitur actus appetendi quocũq; modo ſit:non eſt niſi boni ſub rõne boni, idem ſpecie eſt.non
eſt igit̃ niſi eiuſdem virtutis.Volũtas ergo ſi appetit ex cognitione deliberatiue,etiã ipſa non alia
potentia appetit naturaliter ſine cognitione.Et ſicut ex cognitione appetit bonum ſibi & aliis : vt
prædictum eſt:ſic & naturaliter ſine cognitione.¶Dicẽdum eſt igitur ad obiectum:ꝙ volũtas vt
eſt deliberatiua ex cognitione præcedenti diſtinguitur contra naturam: non autem voluntas ſim
pliciter & in cõmuni accepta.In illa enim bene diſtinguit̃ qđ eſt natura ; & qđ ratio deliberatiua:
vt dictum eſt.

CIrca.iiii.arguitur:ꝙ oẽs hoĩes æqualiter appetant ſcire. Primo ſic.illi æqualiter S
appetunt q̃bus ineſt ęq̃liter appetitiuũ principiũ:qa effectꝰ proportionaliter ſe Quæſt.iiii.
quitur ſuam cauſam:omnibus hominibus æqualiter ineſt ſciẽdi appetitiuum Argu.i.
principium:vt ipſa natura animę in appetitu naturali,& notitia primorũ pri-
cipiorum in primo appetitu cognitiuo.ergo &c.¶Secundo ſic. appetitꝰ ſcien- 2
tiæ homini ineſt propter imperfectionem ſuam & indigentiã:ſed ęqualiter im
perfectus eſt quilibet homo quantum eſt de ſe,& indiget ſcientia.ergo &c. ¶Contra eſt: qm̃ tunc In oppoſitũ.
omnes æqualiter niterẽtur ad ſciendum:quia vbi eſt æqualiter motiuũ principiũ,eſt & motꝰ ęqua
lis. ¶Ad hoc dicendum:ꝙ loquendo de appetitu rationali cognitiuo: non eſt dubium quin ho- T
mines inæqualiter appetant ſcire:vnde non omnes ad acquiſitionem perfectę ſciẽtię ęqualiter nitũ Reſponſio.
tur.& illius duplex cauſa eſt. Vna eſſentialis.Alia accidentalis.Eſſentialis cauſa eſt: qm̃ non oẽs
æqualiter ſunt imperfecta notitia informati,qua mouet̃ appetitus ad amplius ſciendum.Qui em̃
plus nouit,aliis eiſdẽ retẽtis,plus appetit noſſe quouſq; in ipſo notitia cõpleatur:& ceſſat tunc pri
mo appetitus,& motus in fine ꝑ quietẽ in ipſo. quãto em̃ aliquis de aliquo ſcibili plus nouit citra
finẽ notitię:tãto plus fini aſſimilatur.Quare cũ appetitus ſit ratione aſſimilationis imperfectę ad
finẽ,quanto plus nouit quis & magis ꝑ aſſimilationẽ fini appropinquat,tãto magis appetitus inflã
matur : & ſit fortior eius motus in finem:ad modum motus naturalis qui ſemꝑ intenſior eſt in
fine.Cauſa vero accidentalis ꝙ appetitu rationali cognitiuo non oẽs ęqualiter appetunt ſcire:mul
tiplex eſt & indeterminata: qa in quibuſdã eſt indigentia neceſſariorũ:q̃ cauſat in eis deſperatio-

nem deueniendi ad ſcientiæ perfectionem:ꝑ quã retrahitur & refrigeratur appetitus. In quibuſdã
vero circa temporalia occupatio:& plures aliȩ infinitȩ. Loquendo vero de appetitu ſciendi natu-
rali:Dicendũ ſecundum prȩdeterminata:ꝙ aliquid dicitur naturale alicui ratiõe formȩ & ſpeciei,
vel ratione materiȩ & indiuidui.Quantũ eſt ex pte formȩ & ſpeciei:cũ ipſa ſit vniformiter in omĩ
bus indiuiduis:omnes homines ȩqualiter ſcire deſiderant:ſecundum ꝙ dictum eſt ſupra:ꝙ ratio-
ne ſpeciei omnes apti ſunt ad ſciẽdum.Quantũ vero eſt ex parte indiuidui & materiæ: ſecũdum
X ꝙ alii ſunt minus apti ad ſciẽdũ,alii aptiores:vt dictũ eſt ſupra:ſecũdũ hoc qdã appetunt plus ſci-
Ad primũ principale. re,quidam minus:& quidam plus vnam ſcientiam,quidã plus aliam . ℭAd primũ in oppoſitũ:ꝙ
principium appetendi omnibus æqualiter ineſt:Dicendum ꝙ non eſt verum in appetitu rationa-
li:quia non omnes æqualiter notitia mouente appetitũ, ſunt informati: neq; etiam in appetitu na
turali:quantum eſt ex parte materiæ & indiuidui:quia quidam ſunt minus diſpoſiti ad ſcientiam
q̃ alii,propter qđ in quibuſdam appetitus plus appetit q̃ in aliis:inquãtum anima ſequitur diſpo-
ſitiones corporis.& ſcire nõ eſt niſi coniuncti:vt dictum eſt ſupra.Quantũ vero eſt ex parte aiȩ ſi-
ue formæ: niſi eſſet corpore impedita, omnes æqualiter ſcire appeterent : ſecundum ꝙ æqualiter
apti eſſent ad ſciẽtiam:vt dictum eſt ſupra. Niſi velit aliquis dicere ꝙ anima meliorũ naturalium
Y vni corpori infunditur q̃ alteri: de quo ad præſens non debet eſſe ſermo. ℭAd ſecundum:ꝙ im
Ad ſecundũ perfectio eſt cauſa appetitus:Dicendum ꝙ imperfectio inquãtum dicit carentiam eſt cauſa appe-
titus per accidens.Sicut priuatio formæ in materia per accidens eſt cauſa generationis.Sed in ap-
petitu cognoſcitiuo id quod cognitum eſt incomplete: per ſe eſt cauſa appetitus . Cum igitur il-
Z lud non ſit æqualiter in omnibus:nec appetitus cognitiuus:vt dictum eſt, æqualiter ineſt . Sic in
appetitu naturali ipſa carentia notitiȩ pura,non eſt cauſa appetitus niſi per accidens.Sed inclina-
tio ad ſcientiam per principiũ intra,eſt cauſa per ſe appetitus:quæ in omnibus æqualis eſt ex par-
te formæ:ſed in quibuſdam impedita eſt plus ex parte materiæ:in quibuſdam vero minus: vt di-
ctum eſt:& ideo appetitu naturali,quantũ eſt ex parte formæ,omnes æqualiter ſcire appetunt:non
autem ex parte materiæ:vt dictum eſt.

A Quæſt.v. Argu.i. CIrca.v.arguitur: ꝙ homo non appetat ſcire ea quæ notitiam naturalis ratio-
nis excedunt.Primo ſic.appetitus naturalis non excedit potentiam naturæ:
quia oritur ex ipſa : & effectus non tranſcendit cauſam. quare cũ potentia na-
turæ non poteſt attingere illa quæ eam excedunt:neq; eius appetitus vt ea ap
2 petat.ℭSecundo ſic:fruſtra res habet deſiderium ad qđ nõ poteſt attingere:ſed
ratio naturalis non poteſt attingere vt cognoſcat quæ eam excedunt.ergo fru-
ſtra haberet ad ſciendum illa deſiderium. ſed nullum deſiderium naturale eſt fruſtra . ergo &c.
3 ℭTertio ex eodẽ medio cõtrario mõ,argumẽto Auer. ſup pricipiũ.ii.Metaph.ſic. Cõpehẽſio veri-
tatis eius nõ eſt impoſſibilis: cuiꝰ habemꝰ deſideriũ naturale ſciẽdi:quoniã ſi eſſet impoſſibilis:tũc
deſiderium eſſet ocioſum:& conceſſum eſt,ꝙ nulla res eſt ocioſa in fundamento naturæ,& creatu
ræ:ſed comprehenſio veritatis a ratione naturali eorum eſt impoſſibilis quæ excedunt eã.ergo ad
4 ſciendum illa non eſt ei deſiderium naturale.ℭQuarto ſic:ſi homo ex puris naturalibꝰ appeteret
illa ſcire,cum vanus eſſet appetitus niſi poſſet illa ſcire:nec appeteret illa ſcire niſi cognoſceret ſe
poſſe illa ſcire. ergo oporteret ex puris naturalibus ſe credere ꝙ poſſet illa ſcire . ſed hoc non eſt
In oppoſitũ. niſi ex fide.ergo ex puris naturalibus poſſet haberi fides.conſequens eſt falſum.ergo &c. ℭAd op-
poſitum arguitur primo ſic.quod naturaliter eſt in potentia ad aliqua,naturaliter deſiderat fieri
in actu illa:ſicut patet de materia ad omnes formas ad quas eſt in potentia : quia naturaliter il-
las deſiderat : ſed homo naturaliter eſt in potentia vt ſciat omnia etiam ſupernaturalia : vt di-
2 ctum eſt ſupra.ergo &c.ℭSecundo ſic.omnes homines ſecundum Augu.natura deſiderãt beatitu
dinem:non niſi illam quæ vera eſt:quia natura nõ deſiderat niſi qđ melius eſt & bonum ſimplici
ter.Vnde Boethiꝰ.Mẽtibus hominum inſerta eſt ſummi veri,& boni cupiditas.ſed bona beatitu-
dinis ſunt ſupra notitiam naturalis rationis.ergo &c.

B Opi. Auerr. ℭAuer.cõment.Philoſophi,qui exponens illud.ii.Metaph.Diſpoſitio intellectus in
anima : &c. ponit ꝙ homo ex naturalibus ſuis poſſit deuenire vt intelligat primum principium:
& principia ſeparata poſt ipſum:Diceret ꝙ deſiderium hominis eſſet ad ſciendum ea : nec ſine illo
rum adeptione ceſſaret appetitus.Hoc licet verũ ſit:tamen error eſt illud ex quo ponit . Ponit eñ
quoniam ex pura cognitione naturali quȩ eſt ex phantaſmatibus de rebus ſenſibilibus poſſibile ſit
deuenire in cognitionem quidditatis ſubſtantiarum ſeparatarum:quod erroneum eſt:quia mediũ
cognoſcẽdi ex phantaſmatibꝰ limitatũ eſt:vt de ſubſtantiis ſeparatis ex ſenſibilibus,ſicut ex effecti-

bus earum,amplius non poteſt homo cognoſcere niſi quia ſunt:nõ autem qd ſunt:niſi in generali
& remanet omnino cognoſcendum quid in natura & in ſubſtantia ſunt in ſpeciali . Cum enim
effectus exteriores ſint effectus artis ſiue ſubſtantiæ ſeparatæ vt ars eſt:non aũt eſſentiæ vt eſſen-
tia eſt:in notitiam artis ducere poſſent vt ars eſt:nõ autem in notitiã eſſentiæ vt eſſentia eſt.Limi
tata eſt ergo in hoc notitia naturalis:vt ad illa cognoſcenda attingere non poſſit:nec ad hoc ſe ex
tendit lumen intellectꝰ agẽtis:vt dictũ eſt.ℭPhi ponentes finem humanȩ cognitionis ex puris na-
turalibus haberi:& in vita ſua ex cognitione ſcientiarum ſpeculatiuarũ & primorum principio-
rum quantũ homini poſſibile eſt:& ꝙ in modica cognitione diuinorũ conſiſtit eius ſumma perfe-
ctio & delectatio:licet nõ poſſit attingere ad quiditates ſubſtãtiarum ſeparatarum:& eorum quæ
apud illas ſunt : Dicerent ꝙ hõ nullum appetitum haberet ſciendi illa:ex quo ex ſuis naturalibus
ad ea peruenire non poſſet:ne ille appetitus eſſet fruſtra.ℭSed ꝙ hoc non poteſt ſtare:apparet tri- C
plici via.Primo ex parte intellectus humani:qm̃ ſecundũ philoſophũ ipſe eſt in potentia oĩa intelli Contra op.
gibilia:ſicut ſenſus ſenſibilia:& hoc non ſolum omnia intelligibilia ex ſenſibus abſtracta:ſed etiam
ex ſe ſeparata.Cum enim ſecũdũ Philoſophũ illa nobis ſunt difficile intelligibilia: non propter ſe:
ſed propter nos:non tamen vt ibi dicit Cõmẽt.ſunt impoſſibilia nobis intelligi.Fruſtra eñ eſſent
facta nobis intelligibilia : ſi nunq̃ ea intelligere poſſemus. ſicut fruſtra eſſet factus ſol nobis viſibi-
lis : ſi eum nullo modo videre poſſemus . ita ꝙ ſicut prima materia ſi eſſet in potentia ad for-
mas:vt quaſdam poſſet recipere opere naturæ:& alias non poſſet recipere niſi opere ſupernatura-
li:omnes tamen tam has q̃ illas naturaliter appeteret : Sic intellectus humanus cum ſit in poten-
tia vt perficiatur notitia rerum naturalium quam poteſt ſua actione attingere naturaliter: & ſi-
militer ſupernaturaliũ quã ſolum poteſt ſupernaturaliter attingere:naturaliter appetat tam iſtam
notitiam q̃ illã:vt nõ ſolũ hõ ante adeptionẽ ſcientiæ rerum naturalium appetat illarum notitiã:
immo poſt adeptionem ſcientiȩ rerum naturalium appetat etiã notitiam rerum ſupernaturaliũ.
ℭScđa via patet idẽ ex parte ſcientiȩ incõpletȩ: quã habet ex rebus naturalibꝰ ad illa ſuperiora co
gnoſcenda:qm̃ omne imperfectum qđ ſe experitur impfectũ in aliquo actu,deſiderat conſequi per- D
fectionem in illo:qm̃ notitia imperfecta de aliquo neceſſario excitat intellectum bene diſpoſitum ad
deſiderandũ eius pfectionem.Nunc autem experimur in nobis notitiam imperfectã ſeparatorũ ex
effectibus eorum.ſ.notitiã quia ſunt,& quid ſunt in generali:quæ eſt imperfecta reſpectu notitiæ
eorum quid ſunt in ſpeciali.ſicut in complexis ipfecta eſt notitia qa eſt, vt ſol ꝙ eclipſatur,niſi ſcia
tur quare eclipſatur.Quare neceſſarium eſt ꝙ homo deſideret conſequi illam notitiam perfectam.
Ex hoc ergo ꝙ homo aliqua ex creaturis ſenſibilibus cognoſcat de deo & ſeparatis non quieſcit eiꝰ
deſiderium:ſed neceſſario excitatur magis ad cognoſcẽdum ea, ad quȩ tamen naturaliter attinge
re non poteſt.Semper enim effectus cognitus incitat appetitum ad cognoſcendum cauſam igno-
tam:ſecundũ ꝙ dicitur.i.Metaph.de primis Philoſophis:ꝙ videntes a principio effectus apparen-
tes & deficiẽtes in cognitiõe cauſarum: vt de lunȩ paſſionibus:& iis ȩque fiunt circa ſolẽ,& aſtra,
admirati ſunt:& propter id qđ eſt admirari:tunc primũ inceperũt philoſophari. & conſtat ꝙ hoc
non erat:niſi quia ex eis quæ nouerũt excitatus eſt in eis appetitus ad cognoſcendum ea quæ late
re eis perceperunt.ℭEt ex hoc perfecte apparet tertia via.Nõ enim ſolum eſt in homine deſideriũ
ad percipiendum impfectam notitiam:quã experitur in ſe:ſed etiam ad expellendum illam quã in
ſe experitur ignorantiam:ſecundum ꝙ etiam dicitur ibidem.Propter id qđ eſt fugere ignorantiã
phati ſunt.Quare cũ homo ex effectibus creaturarum experitur eſſe illa:quæ naturalẽ eius cogni
tionem excedunt:& ſcit naturam & quiditatem eorum ſibi eſſe ignotam:impoſſibile eſt ꝙ appeti
tus eius non tendit ad illa cognoſcẽda:& tãto magis quãto plura circa illa ꝑ creaturas experitur:
& cognoſcit ex hoc ſuam incompletam cognitionem & ignorantiam:vt prȩdictum eſt.

ℭAbſolute ergo dicendũ, ꝙ homo appetit ſcire ea quæ rationis naturalis notitiã E
excedunt:ita ꝙ per naturam quieſcere non poteſt humanus appetitus:quouſq; deueniat ad aper Reſponſio.
tam notitiam ſeparatorum , maxime quiditatis & eſſentiæ eius qui eſt prima veritas : ita ꝙ nihil
citra ipſam ſedare poſſet eius appetitum:etiam ſi videat clare omnes ſubſtantias angelicas:immo
tunc amplius eiꝰ deſiderium ad nudã diuinã eſſentiã videndam excitaretur: quanto propinquior
eſſet fini:& ei magis aſſimularetur:ſecũdum ꝙ videmus corpora moueri ad loca ſibi naturalia, &
tanto velocius moueri,quanto magis propinquãt fini. Nullũ ergo firmiter ſcibile poteſt quietare
appetitũ hominis in ſciendo:ſed ſolum illud infinitũ in ſummo cardine rerum conſtitutum.Cum
enim anima naturaliter capax ſit ſummi boni per affectum:& ſummi veri per intellectum:minori
impleri non poteſt:quia qđ poteſt capere maius: non poteſt impleri minori: ſed ſemper remaneret

aliquid de vacuo qd̄ appeteretur impleri:& ita adhuc etiam non eſſet quies. Et ideo dicit beatus
Auguſt.in prin.Confeſ.Tu excitas vt laudare te delectet:quia feciſti nos ad te: & inquietum eſt
cor noſtrum donec quieſcat in te.Reuera magna eſt confuſio philoſophorum: qui hæc omnia vi-
dere poterant:immo q̄a neceſſario viderunt:& in ſeipſis experti ſunt:& tñ in infimis perfectionem
humanæ notitiæ poſuerunt.vnde & multi eorum ex deſiderio qd̄ perceperunt hominem habere
ad illa cognoſcenda,bene perceperunt ꝙ notitia illorum non eſſet homini impoſſibilis:q̄m deſide-
rium naturale non poteſt eſſe fruſtra neq̧ ocioſum:vt manifeſte Cōmēt.Auer.concludit ſuper ſe-
cũdũ Metaph.& ideo multis & variis modis,ſed erroneis conati ſunt oſtendere quomodo homo
ad perfectam notitiam illorum poſſet in vita iſta peruenire.Viderunt enim bene(vt dicit Augu.
ſuper Io.)quo oportebat tẽdere:ſed viam ignorauerunt,quæ eſt via fidei:qua oportet prius oculũ
mentis purgari:vt tandẽ ad illorum notitiam homo mereatur peruenire:non per naturam, ſed ꝑ
gratiam,nec in hac vita:niſi forte ex priuilegio ſpeciali:ſed in futura.Errabant ergo dicentes ſepa
rata quo ad eſſentias & quiditates ſuas cognoſci poſſe ex puris naturalibus,plus dando naturæ
q̃ habuerit.Errabãt etiã dicentes ꝙ quiditates illę clare ab homine cognoſci nõ poſſent:quia ex na
turalibus ad illas attingere non poſſent:denegando naturæ qd̄ habuit.ſ.potentiam receptiuã vniꝰ
ex dono alterius.Medium eſt ergo tenendum.ſ. vt notitiam illorum recipere poterit: ſed ꝙ ꝓpria
F — actione ad illam attingere non poterit.¶Ad primum in oppoſitum:ꝙ appetitus non excedit potẽ
Ad pri.pri. — tiam naturæ:Dicendum ꝙ notitia illorum non excedit potentiam naturę:quin naturalis ratio il-
la cognoſcere poſſit:licet ex puris naturalibꝰ ad illorũ notitiã non poſſit attingere:ſed ſolũ ꝑ gratiã
& adiutorium luminis infuſi.Nunc autem appetitu naturali & cognoſcitiuo nõ ſolũ inclinat̃ res
ad illud ad qd̄ ꝑ ſe poteſt attingere:ſed etiã ad illud ad qd̄ naturaliter ordinat̃ vt dono alterius at
tingat illud.licet enim non niſi dono alterius ad illud attingat,nihilominus tamẽ oportet ꝙ in ſe
naturalem potentiã habeat:qua attingere poſſit.ſecundũ ꝙ dicit Ioan.Damaſc.in lib.de duabꝰ na.
& vna ꝑſona Chriſti,contra illos qui dicunt ꝙ homo de ſe nullam habet volitiuam potentiam:ſed
a deo habet bonam voluntatem:malam autẽ a diabolo.Dicit eñ ꝙ iſti ignorant ꝙ impoſſibile eſt
G — qualẽcũq; naturã vti actione cuius potentiã non ſecundũ naturã accepit.Et per idẽ patet ad ſecũ
Ad ſecundũ — dum. ¶Et dicitur ad tertiũ qd̄ eſt ex dicto Auer.prin.ſecun.Metaph. q̄ ex hoc probauit ꝙ ſepara
Ad tertium — ta poſſunt ab homine cognoſci quid ſint:ꝙ verum eſt:ſed non ex puris naturalibus illorũ notitiã
H — acgrẽdo:ſicut ipſe ęſtimauit:ſed ex dono gratuito.¶Ad quartũ:ꝙ ratio naturalis iudicat impoſſi
Ad quartũ. — bile hoiem illa cognoſcere:Dicẽdũ ꝙ falſum eſt:licet ph̃i illud opinati ſunt , q̄ nõ ponebãt hominẽ
I — eleuari vltra illud qd̄ poſſet ꝑ naturã.¶Ad quintũ : ꝙ cognoſcere ſe poſſe illa ſcire non eſt niſi ex
Ad quintũ. — fide:Dicẽdũ ꝙ nõ eſt verũ:immo ex puris naturalibus poſſet illud cognoſcere. poſſet eñ ex puris
naturalibꝰ ſcire ſe ad illorũ notitiã ꝑ ſe venire nõ poſſe:& ignorãtiã eius experiri:& ſcire ꝙ intelle
ctus hominis eſſet in potentia ad illa cognoſcenda:& ita ꝙ naturaliter illorum notitiam appete-
ret. Et ſi ſtetiſſet philoſophus in hoc, nec nimiũ præſumendo a recta ratione erraſſet: cognoſcens
propriam infirmitatem,& ignorantiam,& imperfectionem,compulſus fuiſſet diuinum adiutoriũ
inuocare:& ꝑcepiſſet donũ,quo ſciret quomõ ad illorũ notitiam aſcendere deberet. ſed nunc de ꝓ
prio ingenio confidens:& arrogantia excęcatus in errores a recta ratione deuiauit:vel confidendo
ꝙ propriis viribus illam notitiam attingere poſſet:vel ꝙ omnino eam percipere non poſſet: & ita
ab eius perceptione in deſperationem cecidit: & per hoc nec ſe notitiã illiꝰ appetere percepit:quia
bene percepiſſet:ſi ſe in naturali rectitudine tenuiſſet.

K — CIrca ſextum arguitur ꝙ homo appetat ſcire oĩa.Primo ſic: Sicut materia eſt
Quæſt.vi. — in potentia ad omnes formas particulares materiales: ſic intellectus humanus
Arg.i. — eſt in potentia ad omnes formas vniuerſales & ſpirituales . ſed materia omnes
formas materiales appetit:ſecundum Philoſophũ in fine primi Phyſi. ergo hu
manus intellectus appetit omnes formas vniuerſales & ſpirituales: non niſi vt
2 — eis perficiatur ad omnem ſcientiam.ergo &c. ¶Secundo ſic. homo appetit ſci-
re ea ad quæ eſt imperfectus & in potentia.homo eſt imperfectus reſpectu ſcientiæ omnium:& in
In oppoſitũ. — potentia:ſecundum ꝙ patet ex dictis.ergo &c.¶In contrarium eſt:ꝙ cum appetitus naturalis nõ
poteſt eſſe ocioſus & fruſtra:ſi homo appeteret ſcire omnia : ille appetitus eius poſſet impleri: &
ita poſſet hõ eſſe ꝑfectus ſcientia oĩm:& in hoc parificari deo:qd̄ eſt impoſſibile.

L — ¶Dicendum ad hoc ſecundum philoſophum,ꝙ ſcire contingit dupliciter:indeter-
Reſponſio. — minate & in vniuerſali:aut determinate & in particulari.Conſimiliter diſtinguendum eſt de appe
titu ſcientiæ:ꝙ eſt appetitus indiſtinctꝰ & in vniuerſali,Alius vero diſtinctus & in particulari.Et
ſimiliter ꝙ alius eſt rationalis per cognitionem:alius vero naturalis ſine cognitione.Primo modo

ſcilicet appetitu indiſtincto, & in vniuerſali bene contingit ꝙ homo appetat ſcire omnia vel ap-
petitu rationali:& hoc ꝑ aliquã entis gn̄alis notitiã:ſub qua cõtinetur notitia cuiuſlibet particula
ris:vel etiam appetitu naturali qui eſt ad ſcientiam ſimpliciter. ſecundum ꝙ homo iuſtus omni-
bus vult bonum:& deus vult omnes homines ſaluos fieri. Secundo modo.ſ. appetitu diſtincto &
in particulari non contingit ꝙ homo appetat ſcire omnia:& hoc appetitu rationali: quia non po-
teſt homo ꝑ cognitionẽ ad oĩa ſimul ſe cõuertere:ſicut ſi nauis haberet plurima foramina,ſingu-
la poſſet vnus homo obturare non omnia ſimul:quia non habet homo nec poteſt habere ſimul de
terminatam inclinationem ad ſingula & omnia ſcibilia:qd̄ oporteret:ſi appetitu determinato & in
particulari omnia ſcire appeteret.Loquendo autem de appetitu naturali tali appetit ſcire omnia:
inquantum ad ipſa eſt in potentia:ſed hoc quo ad rerum cognitionem ſecundum ſpecies quę ſunt
de vniuerſi perfectione eſſentiali ordine,non autem ſecundum indiuidua.

¶Per hæc patent duo argumenta ad primam partem. Licet enim homo imper- — M
fectus ſit & in potentia ad ſcientiam omnium:& ideo appetit appetitu naturali omnia ſcire:eo mo — Ad duo pri
do quo eſt in potẽtia ad ipſa:& quo natus eſt ipſis perfici: qd̄ eſt in particulari:ſicut materia de ſe — cipalia.
indifferenter appetit omnem formã:quia tñ appetitu rationali nõ habet inclinationẽ ad oĩa ſimul
niſi in vniuerſali:ideo nõ niſi in vniuerſali appetitu rationali põt oĩm ſcientiã appetere . Sicut eñ
materia vl̃r appetit perfici qualibet forma:non tamen in particulari fertur in aliquã adipiſcẽdam
niſi determinata per agẽs extra:vt quãdo eſt ſub forma aquę, agente igne extra fertur ad formã
ignis determinate adipiſcendã:non ad aliã:Conſimiliter intellectus appetitu rationali non fertur — N
in aliquod particulare cognoſcendũ:niſi cũ fuerit determinatus eiuſmodi vniuerſali notitia.¶Ad — Ad argu. in
illud in oppoſitum ꝙ ille appetitus eſſet ocioſus:Dicendũ ꝙ nõ eſſet ocioſus:licet nunq̃ impleret̃: — oppoſitum.
ſed ſi non eſſet poſſibilis impleri.nunc aũt poſſibilis eſt impleri in homine,ſaltem in poſtrema felici
tate per gloriam:omnia videndo ſimul in veritate prima.nec tamen ęquiparabitur notitiæ dei: q̄a
ad claritatem & limpiditatem viſionis diuinæ creatura non poſſet attingere : neq; etiam ad nu-
merum cognitorum:quia deus actu habet notitiam ſecundum numerum omnium:quorum ſpe-
ciebus natus eſt intellectus creatus perfici,cui accidit ꝙ notitia plurium indiuiduorum ſub eadẽ
ſpecie perficitur: nec poſſet perfici infinitis ſimul.

CIrca ſeptimũ arguit̃ ꝙ homo æqualiter appetat ſcire ſingula: Primo ſic.homo — O
appetit ęqualiter illa ad quæ eſt indifferens : quia ſi aliqua inęqualiter appete- — Quęſt.vii.
ret,non ſe haberet ad illa per indifferentiam.ſed homo quantũ eſt de ſe per in — Argu.i.
differentiam ſe habet ad omne ſcibile:quia nullius notitiam habet naturaliter
ergo &c.¶Secundo ſic.quorum eſt vna & eadem ratio appetẽdi:& ęqualis ap — 2
petitus:quia non variat appetitum niſi diuerſa ratio in appetibili.ſed ſub vna
& eadem ratione intellectus appetit quęcũq; appetit ſcire.ſ.ſub ratione veri.ergo &c.¶Ad oppoſi — In oppoſitũ.
tum eſt.q̄m ſicut eſt appetitus cognoſcendi reſpectu veri,ita appetitus fruẽdi reſpectu boni.ſed ho
mo non æqualiter appetit frui quolibet bono:ſed magis vno q̃ altero.ergo non æqualiter appetit
ſcire omne verum.

¶Dicendum ad hoc, ꝙ appetitus natus eſt ſequi duo: & diſpoſitionẽ appetentis — P
& qualitatẽ appetibilis:& vtrũq; natũ eſt diuerſificare appetitũ.ꝑpter qd̄ nõ cõtingit ꝙ hõ ęquali — Reſponſio.
ter appetat ſingula:q̄m ĩpoſſibile eſt ꝙ ęqualiter ſit diſpoſitꝰ ad ſingulorũ notitiã:neq; etiã ſingula
ſcibilia ęqualiter nata ſunt mouere appetitũ eiꝰ.Eſt ergo primo ĩpedimẽtũ ex parte hoĩs appetẽtis.
Deinde ex parte ſcibilium.Ex parte hominis vero eſt impedimẽtũ : & ex parte ſpeciei & formæ:&
ex p̄te corporis & materiæ. Ex parte eñ ſpeciei & formæ.ſ.animæ rationalis, contingit diuerſitas
& quo ad appetitũ naturalẽ:& quo ad appetitum cognitiuũ.Quo ad appetitũ naturalẽ cõtingit
diuerſitas:q̄a ipſa nõ eſt naturaliter ordinata ad æqualiter ſingula ſciẽda:ſed q̄dã prius,q̄dã poſte
rius:q̄dã clarius,q̄dam minus clare:vt patet ex ꝓdeterminatis:& ideo naturali appetitu plus appe
tit & primo ſcire q̃ prius natꝰ eſt ſcire & clarius: vt prius prima principia q̃ poſteriora &c.ꝑ ordi
nẽ quẽ habent ad p̄ria principia.Quo ad appetitũ cognitiuũ contingit diuerſitas ex p̄te aĩæ ratio
nalis:q̄a plus appetit q̄ſq; ſcire aliis eiſdẽ retẽtis:de quo maiorẽ habet notitiã:q̄a vt dictũ eſt:cogni
tũ imperfecte ſemper excitat appetitũ ad amplius cognoſcendũ.vnde hoĩes ſemꝑ appetũt plus ſci-
re & audire q̄lia audire cõſueti ſunt: ita ꝙ cõtrariũ eiꝰ q̃ñq; audire nõ delectat:ſecũdũ ꝙ cõſuetis
audire apologos & fabulas:illæ magis ſunt applicabiles eis q̃ ſuę veritates:vt dicit̃.i.Meta.Ex par-
te vero corporis & materię contingit diuerſitas:q̄m diſpoſitiones in corpore variant deſideriũ:vt
dicit Ph̃s.ix.Metaphy.& vt dicit̃ in.vi.prin.anima cõiuncta cõplexiones corporis cõcomitat̃.Vnde
ſecundũ ꝙ penes corporis qualitates q̄dã aptiores ſunt ad vnam ſciẽtiã q̃ ad aliam:vt dictũ eſt ſu

pra,ſecũdũ hoc quidã appetunt vnam ſciẽtiam plus ſcire q̃ aliã,& diuerſi diuerſas.vnde in quib⁹
abundãt ſenſitiuę virtutes magis apti ſunt ad naturalia:& plus appetũt ea ſcire:in qb⁹ vero ima-
ginatiua,mathematica:in qbus vero ęſtimatiua,leges & moralia:in qb⁹ vero cognitiua,rationalia:
Q in quibus vero intellectiua ex corporis temperãtia,diuina.Ex parte vero ſcibilis eſt diuerſitas:quia
quędã ſcibilia prius & clari⁹ nata ſunt ſciri:& ideo naturaliter prius appetit homo ſcire illa: vt di
ctũ eſt:& appetitu cognitiuo ſimiliter homo appetit magis ſcire illa in quibus inuenit clariores
veritates:& ideo plus appetit ſcire mathematica q̃ alia:poſtq̃ aliqua in eis cognouerit.Et ideo in-
ſtructi in phia non poſſunt ꝓficere in legibus:quia poſt ſubtiles veritates pceptas in phia,non dele
R ctãt illa groſſa & rudia.℄Ad primũ in oppoſitum ꝙ homo ſe habet p indifferentiã ad oĩa ſcibilia:
Ad pri.prin. Dicendũ ꝙ verum eſt quo ad hoc ꝙ nullã ſcientiã habet naturaliter:non tñ quo ad hoc ꝙ indiffe
S renter natus eſt inclinari per appetitũ ad ſingula ſcibilia,vt dictum eſt.℄Ad ſecundum:ꝙ omnia
Ad ſecũdũ. appetit ſcire ſub ratione veri:Dicendum ꝙ verum eſt,illa tñ ratio veri diuerſimode inuenit in di
uerſis ſcibilibus,propter qđ appetitus diuerſimode ĩclinatur ad diuerſa ſcibilia:& ipſa diuerſimo
de nata ſunt mouere appetitũ:ex qb⁹ cõtingit(vt dictũ eſt)ꝙ hõ inęqliter appetit ſcire diuerſa.

T
Quæſt. viii. Arg.i. CIrca.viii.arguit ꝙ nõ ſit aliqđ vnũ ſcibile qđ homo principaliter appetat ſcire.
Primo ſic.Si eſſet vnũ ſcibile qđ principaliter hõ appeteret ſcire, diuerſi ſtudia
ſua nõ diuerſificarẽt,ſed oẽs ad ſcibile illud ſciẽdũ tẽderẽt.Cõſequẽs falſum eſt.
ergo & antecedẽs.Cõſequẽtia patet:quia vnuſqſq; ſuo ſtudio tẽdit ad illud qđ
2 principaliter appetit ſcire:niſi alias ſit diſtractus aut impeditus.℄Secundo ſic.
vbi põt ꝓcedere appetitus in infinitum,nõ eſt aliqđ primo & principaliter ap-
petitum:quia in infinitis non eſt primũ.ſed in ſciendo poteſt appetitus ꝓcedere in infinitũ.poteſt
In oppoſitũ. eñ velle ſcire ſpecies numerorũ p ordinẽ:& illę procedũt in infinitũ.ergo &c.℄Contra eſt.ꝙ ſicut
ſe habet bonũ ad affectũ:ſic verum ad intellectũ.ſed ex parte affectus eſt vnum bonũ qđ hõ prin-
cipaliter appetit:vt ꝓprium bonũ affectus:ſicut eſt bonũ qđ eſt vltimus finis operandorũ.ergo ex
parte intellectus eſt vnũ verum qđ homo principaliter appetit vt ꝓpriũ bonũ ĩtellectus: qđ eſt pri
mũ ſcibiliũ:qa principiũ in ſpeculatiuis eſt ſicut finis in actiuis,ſecundum phm.

V
Reſponſio. ℄Dicẽdũ ad hoc:ꝙ ſicut neceſſe eſt ponere aliqd in vnoquoq; gñe:qđ p ſe & pri
mo & perfectius in ſe habet naturam generis illius,a quo & per cuius participationẽ habẽt ipſam
oĩa alia q̃ ſunt illius generis:vt vult Phs.x.Metaphy. Sic neceſſe eſt ſe habere in gñe appetibiliũ:ꝙ
in omĩ gñe appetibiliũ ſit aliqđ vnũ primo & ꝓpter ſe appetibile:& ꝓpter illud oĩa alia appetunt
quo ſubtracto nõ eſt qđ intẽdat,& qđ moueat appetitũ:ita ꝙ nõ ĩcipiat opari ad ꝓſequẽdũ appe-
titũ.Si eñ hoc appeteret ꝓpi illud: & illud ꝓpter aliud:& nihil ꝓpter ſe:iret ꝓceſſus in infinitũ.
Quare cũ in infinitis nõ eſt ponere vltimũ neq; primũ oĩno:vt vult Phs.ii. Metaphy . homo aut
nihil appetit oĩno:aut eſt aliqd qđ primo & p ſe appetit:& qua rõne hoc cõtĩgit in appetitu & ap
petibili qbuſcũq; aliis gñaliter,eadẽ rõne ĩ appetitu cognoſcẽdi & ſcibili ſpecialiter.Qđ etiã patet
rõne ſpeciali in appetitu ſciendi:q in hoĩe cauſat ex actu ſciendi: qm̃ qñcũq; aliqd in ſuo actu mo-
uet:ſemp magis ac magis intẽdẽdo motum: hoc nõ eſt niſi qa mobile ipſum ad finẽ motus conti-
nue ſcđm maiorẽ & maiorẽ aſſimilationẽ appropinquat:vt dictũ eſt ſupra.Cũ ergo cõtĩgat ĩ mo-
tu hoĩs in ſciẽdo, ꝙ ꝓcedẽdo magis ac magis in ſciẽdo ſemp magis ac magis intẽdit ſciẽdi appeti
tus:vt p̃dictũ eſt:hoc nõ eſt niſi qa ſemp fini quẽ intẽdit magis ac magis cõtinue aſſimilat:ſecũdũ
ꝙ ei magis ac magis appropinquat. Quare cũ nõ poſſit ꝓcedere appetit⁹ intẽdẽdo in infinitũ:ne-
ceſſario eſt hoĩs aliqs finis determinat⁹:quẽ ſciẽdo attingere appetit:in quo cũ ſciẽdo ꝓuẽtũ fuerit
ceſſabit oĩno in eo appetit⁹ ſciẽdi aliqd vlteri⁹. Hoc aũt nõ põt eſſe niſi qa ſcitum illud ſit ſummũ
& ꝑfectiſſimũ ſcibile hoĩ:vltra qđ nõ eſt aliud:qđ nõ eſt niſi primũ ſcibile:& prima veritas.Niſi for
te dicat aliqs ꝙ ſupma creatura intellectualis habet pro intelligibili ſcibili,illud qđ eſt ſimplr̃ ſum-
mũ & perfectiſſimũ:homo vero qa eſt inferior creatura intellectualis:propter debilitatem intellect⁹
ſui ad cognoſcendum maximum intelligibile:ſicut debilis eſt oculus noctuę ad apprehendendum
lucem Solis:habebit pro intelligibili ſibi perfectiſſimo aliquod inferius.Qđ nõ põt ſtare duplici ra
tione.Prima ex ordine rerũ:qm̃ cũ oĩs creaturę finis deus ſit, inquantũ q̃libet creatura eius ſilitu-
dinẽ participat quãtũcũq; modicũ:homo aũt q̃q̃ infima creatura ſit inter intellectualia,ſuperior ta
men eſt omni creatura carente intellectu:& ideo ad ipſum tanq̃ ad finem ſuum vltimum ꝑfectius
attinget:q̃ quodlibet aliud carens ratione:Cum igitur vnũquodq; ſuum finẽ vltimũ perfectiſſimũ
natũ eſt attingere ſua opatione ꝑfectiſſima:& perfectius aliis operatione illa qua excedit alia: cũq;
operatio hominis perfectiſſima qua excedit alia eſt operatio intelligendi:vel ipſa immediate diſpo-
nit ad illam:ſicut ſi illa ſit aliqua operatio voluntatis:neceſſario operatione ſua intelligendi attin-

get ad illud ſummũ & vltimum intelligibile.quantũcũq; eñ modicum & minus attingat illud q̃
ſubſtãtię intellectuales ſupiores:hoc erit ei maior delectatio:q̃ per cognitionẽ ſumme attĩgere qđ
cunq; aliud intelligibile inferius.Vnde dicit Auer.ſuper.xii.Metaph.ꝙ q̃ſtio de intellectu diuino
deſiderata eſt ſciri naturaliter ab omnibus. Inſuper eſt ſecunda ratio ad idem ex natura intellect⁹ X
humani.qm̃ quãtũcunq; illud aliud ĩtelligibile ab intelligibili primo qđ attingere poſſet, eſſet ꝑfe
ctum:tamen cum intellectus humanus pciperet ipſum eſſe cauſatum,amplius accenderetur appe-
titus eius ad ſciendum illud qđ eſt cauſa eius.Aut igitur appetitus humanus in ſciẽdo nõ ſtabit:
ſed ſemper intentius vlterius curret:aut ſtabit in intelligendo illud ſummum intelligibile.Quare
cum primũ impoſſibile eſt vllum appetitũ currere in infinitum extendendo ſe:vel ſemper anhelã-
do ad completum:& tamen nunq̃ compleatur:neceſſe eſt ponere ꝙ illud ſummum intelligibile in
telligendo aliquando attingat: ſi recto ordine & rationabiliter procedat: hoc aũt non eſt niſi vnũ
ſcilicet prima & ſumma veritas,cauſa omnium,nõ cauſata,quæ deus eſt:qui ſolus poteſt in bonis
implere deſiderium noſtrum.de quo dicit Aug.xix.de ciui.dei. Finem hominis dicimus non ꝙ cõ
ſumatur vt non ſit:ſed ꝙ perficiatur vt plenus ſit.ſine illo aũt plenius fieri non poteſt . Qđ eñ
capax eſt maioris minori repleri non poteſt.Abſolute ergo dicẽdũ ꝙ vnũ eſt ſcibile qđ homo prin-
cipaliter ſcire appetit:quod eſt prima & ſumma veritas.℄Ad primum in oppoſitum ꝙ nõ omnes Y
ad illud ſtudio tendunt:Dicendum ꝙ ſicut eſt in appetitu boni:ꝙ omnes bonum appetunt,& fi- Ad primũ
nem vltimum boni inquantum appetunt ſuam imperfectionem adimpleri:qđ non põt eſſe aut fie principale.
ri niſi per actionem vltimi finis:vnde & licet rationem hmõi actionis non oẽs in eo qđ eſt vltimus
finis ponunt:vt quidam in honoribus:quidam in diuitiis:& cæteri in cęteris:omnes tamen qđ ſic
appetunt ſub ratione vltimi boni appetunt:quia continet in ſe rationem om̃is boni appetibilis: Si
militer eſt in appetitu veri vltimi.Dicẽdũ igitur ꝙ oẽs ipſum appetũt inquantũ in ſciendo quod
cunq; ſcit,ſuam ſufficientiam ponunt:quia hoc verum vltimum in ſe habet omnem rationem ve
ri:& nullum aliud verum aliquis affectat ſcire:niſi inquantũ aliquã rationem huius veri in ſe con
tinet:& ita in quodlibet aliud appetendo nõ niſi iſtud appetit.℄Ad ſecundum ꝙ in ſcibilibus pro Z
cedit appetitus in infinitum:Dicendum ꝙ ſcibiliũ quædam ſunt ordinata adinuicẽ per ſe & eſſen Ad ſecundũ
tialiter:vt principia & pricipiata.in talibus nõ eſt proceſſus in infinitum:vt in demonſtrationib⁹:
ſicut probat Philoſophus primo Poſter.qa ex in infinitis nõ contingeret ſcire:vt dicitur ſecundo
Metaph.& talis eſt ordo omnium aliorũ ſcibiliũ,ad ſcibile primũ.Quędam vero ſunt ordinata ac-
cidentaliter:quorum vnum non ſcitur per alterum:in quibus non eſt ponere vltimum in ſuo ge-
nere:qa ꝓceſſus ꝓcedit in infinitũ:vt eſt reflexio intellectus ſuper ſuos actus:qa intellect⁹ intelligit
ſe intelligere:& intelligit actũ illũ primũ quo intelligit:& illũ quo intelligit ſe intelligere: & ſic in
infinitũ.& talis ordo eſt in ſpeciebus numerorũ:quia accidit p̃cedẽti ſpeciei numeri: ꝙ ei addatur
vnitas vt fiat noua ſpecies:nec eſt vna ſpecies principiũ & cauſa intelligẽdi alterã.Et in talib⁹ non
contingit ſcire ex aliquo vltimo aut primo ſcibili qđ ſit in ſuo genere:vt propter illud omnia alia
ſciãtur:quia nullũ eſt tale . contingit tamen ſcire omnia alia quãtũcũq; ꝓcedatur ex eis in infini
tum,aliquo vno extra ſuũ gen⁹:& ꝓpter illud cuiuſmodi eſt ſcibile primũ:qđ eſt veritas pura: qa
habet in ſe bonum cuiuſlibet numeri:& infinitarum ſpecierum numeri.

CIrca.ix.arguitur:ꝙ propter illud qđ homo principaliter appetit ſcire:non appe A
tit ſcire alia.Primo ſic:ꝓpter illud qđ primã & ꝑfectã habet rationẽ ſcibilis,nõ Quæſt.ix.
eſt appetendũ aliud ſcire:quia nõ eget alio vt ſciat:ſed ecõuerſo alia indigent Arg.i.
eo vt ſciant.iſtud qđ hõ pricipaliter appetit ſcire eſt hmõi.ergo &c.℄Secũdo 2
ſic.q̃ appetit hõ ſcire tanq̃ vergẽtia in ſuã damnationẽ,nõ appetit ſcire ꝓpter
principale ſcibile:qa iſtud ordinat ad oĩm ſalutẽ.multa talia appetit homo ſci
re vt patet.ergo &c.℄Tertio ſic.Phs.i.Metaph.vult ꝙ ſciẽtia ſpeculatiua eſt ꝓpter ſeipſam.nõ er- 3
go homo appetit eã ſcire ꝓpter iſtud ſcibile.℄Quarto ſic.multa alia appetit homo ſcire non cogi 4
tãs de hoc ſcibili:qđ non eſſet ſi appeteret illa propter iſtud.ergo &c. ℄Contra eſt illud Aug.xix. In oppoſitũ.
de ciui.d.Illud eſt finis:ꝓpter qđ amantur cætera.ꝓpter qđ amant appetunt:quare cũ hoc ſcibile
ſit finis ſcientiæ humanæ:vt dictum eſt: propter illud cætera appetit ſcire.

℄Dicendum ad hoc : ꝙ appetitibus ordinatis ad aliquid vnum : vt ad vltimum B
appetibile & finem:neceſſe eſt oĩa alia appeti ꝓpter illud vltimum appetibile:vt.ſ.mediantibus illis Reſponſio.
aſcendat homo ad vltimũ.Cuius ratio eſt: quia nullum aliorũ habet rationem appetibilis: niſi in-
quantum ratio vltimi appetibilis in ipſo relucet . Sicut ergo in appetitu boni quicqd appetitur:
appetitur ſub ratione boni: & ideo neceſſe eſt ꝙ appetatur aut tanq̃ bonum perfectum : quod eſt
vltimum & finis : aut tanq̃ tendens in vltimum & finem : conſimiliter in appetitu veri in ſcien-

do quicquid homo appetit ſcire, illud appetit ſub aliqua ratione veri:& ideo neceſſe eſt ꝙ illud ap
petat tanq̃ vltimum verũ qđ eſt finis:aut tanq̃ verũ tẽdẽs in vltimum verũ vt in finem.ꝙ ſi ſit vl
timum:vt in eius cognitione ſit ſtatus. Si vero ſit ad vltimum:vt eius cognitio ſit gradus & via
aſcendendi ad notitiam veri vltimi.Sẽp em̃ iperfectum in quo eſt alicui⁹ perfectionis inchoatio,or
dinatur ad illud in quo eſt ipſa perfectio.Et ideo dicit Chryſoſto.ſuper illud Matth.Et ecce Cen
turio.Scriptura infallibilis de deo,creatura eſt omnium rerum:quia nihil creatũ eſt in mundo per
qđ nõ manifeſtiſſime deus oſtẽdit.Et hoc qđ tale eſt & vltimũ:vltimo eſt ab appetitu ꝓſequendũ,
& primũ mouens appetitum:per quod mouent om̃ia alia appetibilia ordinata ad ipſum tanq̃ cau
ſę ſecundę:quæ non mouerent niſi motæ a primo mouente: & non niſi in ordine ad operationem.
Vnde & ſicut appetitus principalius eſt illius quod eſt vltimum: q̃ alicuius aliorum : ſic eſt alio
rum per ordinẽ:ſemper em̃ eſt amplius & principalius:quanto immediatius ſe habent, & propin
C quius ad illud appetitiuum.℄Et eſt aduertendum ꝙ ꝓpter vltimum appetũtur alia quæ ſunt ad
ipſum dupliciter:& formaliter & finaliter.Primo formaliter:quia non appetũtur alia: niſi qa in ſe
habent rationem & formã vltimi quodã modo:licet imperfectam: vt omne verum rationẽ primi
veri:& omne bonum rationẽ primi boni:quia om̃e aliud verũ & bonũ eſt ſicut q̃dã impreſſio pri
mi veri & boni:per cuius rationem mouet appetitum & intellectum.Et ideo finaliter ſecundo ap
petuntur propter vltimum verum & bonũ:quia per ipſa tanq̃ per imperfecta proficiſcitur appeti
tus quouſq; deueniatur ad vltimum:vt ad verum & bonum perfectum habens in ſe perfectam ra
tionem veri & boni ſimpliciter:& omnem rationẽ cuiuſlibet veri & boni particularis. Et ideo pri
D mũ verum in omni alio vero & per omne aliud verum quaſi vocat intellectum vt tẽdat ad ſui no
titiam:& primũ bonum in omni alio bono:& per ipſum quaſi vocat affectum: vt tẽdat in ſui frui
tionem & amorem.Et ideo quouſq; intellectus perducatur in perfectam notitiam ſummi veri:&
affectus in fruitionem ſummi boni:nunq̃ poteſt humanus appetitus quieſcere:ſed illis duob⁹ ade
E ptis totus perficietur:& nihil reſtabit appetendum:vt dictum eſt ſupra.℄Ad primum in oppoſi
Ad pri.prin. tum ꝙ vltimũ verum non eget alio vt ſciatur:Dicendũ ꝙ verum eſt quãtũ eſt in ſe: quia eſt ſum
me ſcibile,quantũ tamẽ eſt ex parte noſtra:qui non ſufficimus ſtatim illud capere,per gradus alio
rum verorum,debemus ad ipſum aſcendere & ideo appetere debemus alia ſcire propter illud.Vn
de Augu.viii.de Trinit.Conſuetudo carnalis vera quę creata ſunt:ſentit vt poteſt:veritatem au
tem qua creata ſunt non poteſt intueri.Nam ſi poſſet,nullo modo eſſet lux iſta corporea manife
ſtior.Et ideo ſicut exeũti de carcere qui nõ poſſet ſolẽ aſpicere,primo oſtenderet lumen candelę:de
inde lumen ſolis reflexũ in medio:deinde radius ſolis in aere : vt poſtea fortificatus poſſet ſolẽ in
ſeipſo aſpicere:ſic nos debemus primo creatas veritates aſpicere:& per illas ad veritatem ſummã
F aſcendere:vt docet Aug.i.ſoli.℄Ad ſecundum, ꝙ plurima ſcita vergũt in damnationem ſcientis:
Ad ſecundũ Dicendum ꝙ hoc non eſt propter ſcire:quia etiam ſecundum philoſophum ſcientia malorum bo
na eſt:& ideo etiam ad ſcientiam primi ſcibilis ordinatur : ſed ꝙ nocet hoc eſt per accidens: ꝓpter
G ſcientis abuſum,vel aliquid hmõi.℄Ad tertium ꝙ ſcientię ſpeculatiuæ ſunt propter ſe: Dicẽdum
Ad tertium ꝙ verum eſt generaliter ſumendo eam.ſ.ſecundum ꝙ includit ſpeculationem ſummi ſcibilis ſecũ
dũ illud qđ dicit Philoſophus maxĩe de prima phĩa inquantũ eſt de cognitione dei:q̃uis in illo ſpe
culo omnis quę ex ſcientia phĩca habetur nõ ſit finis: immo ipſa ordinatur ad iſtã ſicut ad finem:
H vt infra dicetur.℄Ad quartũ ꝙ nõ omnis appetẽs ſcire cogitat de vltimo fine : Dicendum ꝙ ĩmo
Ad quartũ. ĩplicite:inquãtũ in quolibet appetibili alio eſt ĩpreſſa ratio vltimi appetibilis:ꝓpter quã appetit:ſed
inquãtũ ipſa inuenit defectũ vlterius nititur: quouſq; perfecte in ſeipſo vltimũ appetibile reperiat.

℄Artic.V.De ſtudio ſciendi.

Articu.V. QVia appetitus ſciendi fruſtra eſſet niſi homo vt ſcire poſ
ſet ſtudium & diligentiam apponeret:Ideo poſtq̃ viſum eſt de appeti
tu ſciendi hominis:videndum eſt quale ſtudium adhibere debet ho
mo ſcientiæ.Et circa hoc quęrũtur ſeptem.
Primo:vtrum ſtudendum eſt homini vt ſciat.
Secundo:vtrum ſtudendum eſt homini vt omnia ſciat.
Tertio:vtrũ ſtudendũ eſt homini vt ſciat ſcibilia ſup ſciẽtias phĩcas.
Quarto:vtrũ ſtudendũ eſt homini vt ſciat oĩa cõtẽta ſcientiis phĩcis.
Quinto:vtrum ſtudendũ eſt ei vt ſciat ſingula eodem modo.
Sexto:vtrum ſtudendum eſt ei ſcire propter ſe.
Septimo:vtrũ homo ſtudio ſuo terminum debet imponere.

CIrca primũ arguitur ꝙ non eſt ſtudendũ homini vt ſciat.Primo ſic.ad illud qđ I
eſt homini inexplicabile non eſt ei ſtudendum vt ſciat : quia fruſtra ſtuderet: Quæſt.i.
cunctę res ſic ſunt difficiles:vt hõ eas nõ poſſit explicare:ſicut dicitur Eccľi.i. Argu.i.
ergo &c.℄Secundo ſic.ad illud non eſt ſtudẽdum quo adepto homo acquirit 2
ſibi materiã doloris:ſcire eſt hmõi.Eccľi.i.Qui addit ſcientiam:addit & dolorẽ.
ergo &c.℄Tertio ſic.ad illud non eſt homini ſtudẽdũ: qđ nõ poteſt inuenire. 3
notitia rerũ oĩm eſt hmõi. Eccľi.iii.Mũdũ tradidit de⁹ diſpoſitiõi:vt nõ ĩueniat hõ opus qđ opera
tus eſt deus ab initio vſq; ad finem.ergo &c. ℄Quarto ſic.homo non debet ſtudere minori bono 4
& dimittere maius:ſcientia minus bonũ eſt q̃ vita.Eccľi.iii.Cognoui ꝙ non eſſet melius niſi læta
ri & facere bona in vita ſua.ſtudendo autem ſcientiæ frequenter homo negligit opera vitæ. ergo
&c.℄Contra eſt:quoniã illi ſtudendum eſt qđ neceſſarium eſt ſaluti.ſcire eſt hmõi. Eſa.v.Propter In oppoſitũ.
ea ductus eſt populus meus captiuus:quia nõ habuit ſcientiam.&.xxvii.Non eſt populus ſapiẽs:
propterea non miſerebitur eius qui fecit illum.ergo &c.

℄Dicendum ad hoc: ꝙ om̃is homo qui intendit deuenire ad terminum aliquem K
ad quẽ deuenire non poteſt,niſi per viam deducentẽ ad ipſum terminũ:neceſſe habet ſe ponere in Reſponſio.
via & ambulare per eam.Nunc autẽ eſt ita ꝙ terminus vnus ẽ vitę humanę ad quẽ deuenire in
tendit homo.ſ.notitia ꝑfecta ſummi veri:ad quã ꝑuenire non poteſt,niſi ambulando in cognoſcen
do per alia vera quæ ſunt ad ipſum,tanq̃ per viam:vt dictum eſt.ambulare autem per notitiã ab
vno in aliud non poteſt niſi ſtudẽdo ſcientię:cum homini ſcientia non contingat niſi per ſtudium
& inueſtigationẽ:vt dictum eſt ſupra.Neceſſario igitur ſtudendũ eſt homini vt ſciat. & ideo dicit
Eccľi.vii. Hæc habet eruditio & ſapiẽtia ꝙ tribuit vitã poſſeſſori ſuo.& ibidẽ.vi. Quid ampli⁹ ha
bet ſapiens a ſtulto niſi vt pergat vbi eſt vita? vñ Aug.xix.de Tri.Sine ſcientia nec virtutes ipſę q
bus recte viuitur poſſunt haberi:per quas hæc vita miſera ſic gubernatur: vt ad illã q̃ vere beata
eſt perueniatur æternã. Et econtra dr̃ ſtudere ſciẽtię negligentibus Oſee.iiii.Quia tu repuliſti ſci
entiam:& ego repellam te.Hinc etiã Acad.qui negabant verum poſſe inueniri:dicebant tamẽ nõ
eſſe ceſſandum a ſtudio & veritatis inueſtigatione:& hoc eſt opus ſapientis.

℄Ad primũ i oppoſitũ,ꝙ cũctę res ſunt homini difficiles: & inexplicabiles:Dicẽ L
dũ ſecũdũ Gloſ.ibidẽ.ꝙ verũ eſt,vt ad plenũ eas hõ explicet: & ad ſummã ſciẽtiæ earũ ꝑueniat in Ad pri.prin.
vita iſta:qa quanto hõ magis ſciendo notitiã rerũ ingreditur:tanto amplius inuenit eam profun
dam.Propter qđ dixit Salomon ſapientiſſimus in rerum naturis, Eccľi.vii.Dixi ſapiens efficiar: &
ipſa longius receſſit a me amplius q̃ erat.& ibidem. viii. Eſt homo qui diebus ac noctibus ſomnũ
non capit oculis:& quanto plus laborauerit:tanto minus inueniet . vnde Gloſſ. ſuper illud cap.
Quãto ad ſapientiam accedis:tanto a te recedit:& altiorem ſe oſtendit.& hoc maxime verum eſt
accedendo ad ſapientiam quæ de deo eſt.vnde dicit Chryſo. ſuper Matth. Sicut quanto acutius
viderim⁹,tãto magis diſcim⁹ q̃ a cęli regione differim⁹:ſic etiã quãto ad virtutis aſcendimus ex
celſum,tanto amplius docemur q̃ ſit inter nos & deum grande diſcrimen.& Orig.ſuper pri.Exo.
loquens de profunditate ſacrę ſcripturę dicit ſic. Videtur mihi vnuſquiſq; ſermo diuinę ſcriptu M
rę ſimilis eſſe alicui ſeminũ:qđ tãto accumulatius diffunditur:quanto peritus agricola plus ſemi
ni laboris impẽdit.Ita & hic ſermo ſi peritum & diligentẽ inuenerit colonũ:cũ primo cõtactus vi
detur exiguus & breuis:vt cœperit excoli creſcit in arborem : vt poſſint diſputatores & rhetores
hmõi habitare in ramis eius.Tentabimus igiť pro viribus noſtris aliqua diſſerere: etiã ſi neq; vni
uerſa nobis explicare poſſibile eſt:qa & hoc ipm agnoſcere:ꝙ ſupra vires nr̃as ſit horũ ſcientia: nõ
paruę arbitror eſſe peritię.Nec eſt mirũ ꝙ ſit inexplicabilis:qa ad infinitũ ſcibile ducit: vt dictũ eſt
Vñ cõpetenter põt homo dicere illud Pſal.Mirabilis facta eſt ſcientia t.ex me.cõfor.eſt & non pote
ro ad eam.Et nota ꝙ talia dicta ſacrę ſcripturę & de ſacra ſcriptura non ſunt vt ſtudioſos terre
ant:& a ſtudio in deſperantiam ſciẽdi ponendo repellant: ſed vt tepidos excitent:& præſumptuo
ſos confutent.ſecundum ꝙ dicit Gloſ.ſuper illud.Cunctę res ſunt difficiles.Hæc ſententia eſt cõ
tra eos qui ſine labore & diſcendi ſtudio ſanctas ſcripturas ſe nouiſſe putant. ℄Ad ſecundum ꝙ N
ſtudio homo acquirit ſibi materiã doloris:Dicendum ꝙ duplex eſt dolor ſicut & triſtitia : ſecũdũ Ad ſecũdũ.
Apoſt.ii.ad Corint.vii.ſeculi,& ſcđm deũ.Seculi dolor eſt q eſt pro tẽporaliũ amiſſione:& quia nõ
in oĩbus homo proſperať ad nũc.Iſte nociuus eſt:& non addiť ex ſciẽtia:immo repelliť. Dolor ſecũ
dũ deũ eſt dolere qa hõ peccauit & fecit q̃ odit deus.Iſte vtilis eſt & additur ex ſcientia.vnde dicit
Gloſ.ſuper illud.Qui addit ſcientiam:addit dolorẽ.Quia quanto plus ſcit:tanto plus diuina iudi
cia timet:quia cui plus cõmittiť:ab eo plus exigetur. ℄Ad tertium ꝙ homo non poteſt opus dei O
inuenire:Dicendum ꝙ verum eſt ad plenum.Non tamen propter hoc retrahendum eſt ſtudium Ad tertium.

P Ad quartũ. quia ſtudendo ex illis poteſt ſcire multa ſibi vtilia:vt ibi dicit Gloſſ.ℭAd quartum:ꝙ homo ſtu-
dendo negligit opera vitæ:Dicendũ ꝙ non eſt verum niſi vane ſtudioſus ſit:immo ſtudere ordi-
nata intentione,ſtudere ipſum eſt opus meritoriũ vitę ęternę:quia nec ſine ſcientia dirigi poſſunt
virtutum opera:vt dictum eſt.propter qđ dixit Chriſtus Apl'is. Eſtote prudentes ſicut ſerpentes
& ſimplices ſicut colũbę.prudẽtes ſtudendo ſciẽtiæ,ſimplices ſtudendo recta intẽtione. & Apoſt.i.
Timo.iiii.Attende tibi & doctrinę.Hoc em̃ faciẽs,teipſum ſaluũ facies:& eos qui te audierint.

Q Queſti.ii. Arg.i. CIrca ſecundum arguitur:ꝙ ſtudendũ eſt homini vt ſciat oĩa.Primo ſic. Stu
dendum eſt homini vt ſcientia perficiatur qua eſt imperfectus:ſed omni ſcien
tia imperfectus eſt:vt patet ex pręhabitis.ergo &c. ℭSecundo ſic:ſcientiæ alio
2 rum ſtudendũ eſt ꝓpter ſcientiã dei adipiſcendã: vt dictum eſt.Sed oĩs ſciẽtia
ad illud valet.ſecundũ Hug.in Prolo.cęl.Hier. Sicut omne bonũ a ſummo bo
no eſt:ita & in omni bono ſecundũ ęmulationẽ participatiõis ſummũ bonum
In oppoſitũ. contemplari poteſt.ergo &c.ℭContra eſt.ꝙ homini non eſt ſtudendũ illi ad cuius notitiam nõ po
teſt peruenire.ad omnium notitiam nõ poteſt homo peruenire:ſecundũ Phm.ii.Metaphy.Nullus
hominũ poteſt venire in veritatis cognitione ſecundũ ꝙ oportet. vbi dicit Cõment.Quia nullus
comprehendit eam ſecundum totam vel magnam partem eius.ergo &c.

R Reſponſio. ℭDicendũ ad hoc: ꝙ vanitatis quorundã erat: ꝙ oporteret hominem omnium
rerum inueſtigare ſcientiam:vt ex hoc perfecte aſcenderet in cognitionem dei. Quoniã enim vt
dixerunt in creaturis cognoſcitur deus vt in effectu: nunc autem ita eſt ꝙ cauſa non perfecte re-
lucet in parte ſui effectus:ſed in toto effectu: ſi ergo homo vt dicebant in cognoſcendo aliquẽ di-
uinum effectum in creatura deficiat:non poteſt deum perfecte ex creaturis cognoſcere: ſecũdum
ꝙ poteſt cognoſci ab hoĩe.Si ergo debeat ab homine cognoſci ſecundũ ꝙ eſt poſſibile : debet eum
cognoſcere in omni creatura:omnes creaturas cognoſcendo.& in hoc ponebant hominem deo p-
fecte aſſimilari:& finem humanæ vitæ.Reuera deductio eorum vera erat de ſcientia quã põt ho-
mo de deo habere ſecundũ ſtatũ vitę huius ex puris naturalibus.Hinc dicit Augu.ſup Ioan.i.ſer.
Attende fabricam mundi:& vide quę ſunt facta per verbum:& tunc cognoſces quale ſit verbum
Et loquitur de verbo ęterno:qđ eſt dei virtus & dei ſapientia. Vana tamen erat eorum deductio:
quoniã nunq̃ erat hominẽ ad tantam creaturarũ notitiã poſſibile deuenire:tũ ꝓpter vitę breuita-
tem:tum propter experientię difficultatem:tum propter ſcientię profunditatem: ſecundum ꝙ di
cit Hippocrates medicus. Vita breuis: ars vero longa:experimentum fallax:iudicium aũt diffici
le.Vnde ſuper illud, Omnia ſunt difficilia:& non poteſt homo ea explicare ſermone: dicit Gloſſ.
Non poteſt homo cauſas & naturas rerum explicare:nec oculus ad plenum intueri: nec auris eti
am inſtruente doctore ad ſummam ſcientiæ peruenire. Reuera non poteſt homo naturas rerum
explicare propter vitæ breuitatem:nec oculus intueri propter experimenti fallibilitatem: nec au-
ris ad ſcientiam peruenire,propter artis difficultatem.Dicendũ eſt ergo ꝙ non eſt homini ſtudẽ-
S dum ad ſciendũ oĩa in vita iſta.Primo:quia hoc eſt ei impoſſibile:vt dictum eſt.Secundo:quia per
hoc negligeret magis vtile.Eccl'i.vii.Quid neceſſe eſt homini maiora quęrere cũ ignorat quid con
ducat?Gloſ.Quid ſit vtile ſibi in vita ſua:numero dierũ pegrinationis ſuæ: & tpe quo velut vm-
bra pręterit.Sed ſolum ſtudẽdum eſt ei ſic:vt ſtudeat ad vitæ futuræ vtilia:& inter illa ad magis
neceſſaria.ſecundum ꝙ dicitur Eccl'i.xiii.Altiora te ne quęſieris:& fortiora te ne ſcrutatus fueris.
neq; enim eſt tibi neceſſarium quę abſcondita ſunt videre oculis tuis:ſed quę præcepit tibi deus:
cogita illa ſemp:& in pluribus opationib⁹ ei⁹ ne ſis curioſus.In ſupuacuis rebus noli ſcrutari mul
tipliciter.vnde dicit Augu.ſuper illud.i.Corinth.viii.Sciẽtia inflat.Laudabilior eſt animus: cui no
ta eſt infirmitas ſua : q̃ qui ea non reſpecta ſyderum vias ſcrutatur : & terrarum fundamenta:&
cælorum faſtigia.Et ideo dicit Apoſtolus.Non plus ſapere q̃ oportet ſapere. Et Philoſophus.Ar-
bitramur omnia ſcire ſapientem vt conuenit. Vnde contra illos qui nimium ſcrutari volunt in
ſuperuacuis:dicit finis dictę auctoritatis.Eccleſiaſtici.xiii.Multos enim ſupplantauit ſuſpitio eo-
rum,& in vanitatem detinuit ſenſus illorum. Reuera ſupplantauit ſuſpitio : quia dicentes ſe eſſe
ſapientes ſtulti facti ſunt:vt dicitur Rom.i.ex hoc in errores incidentes.Secundum em̃ ꝙ ibi dicit
gloſſ.Hęretici duobus modis fiunt:vel de creatore,vel de creatura vltra modum diſputantes : &
in errores incidunt:& a veritate recedunt:& in vanitate detinuit eos ſenſus eorum: quia non po-
tuerũt qđ intendebant attingere.hoc tñ pmiſit eis de⁹:ne otio torpeſcerẽt.Eccl'i.iii.Vidi afflictionẽ
quã dedit de⁹ filiis hoĩm:vt diſtẽdanẽ i ea:cũcta fecit in tpe ſuo:& mũdũ tradidit diſputatiõi eorũ

vbi dicit Glo.Propterea Deus etiã peruerſorũ dogmatũ magiſtris conceſſit occupationẽ:ne mens T
eorum torpeſceret otioſa. ℭAd primũ in oppoſitũ:ꝙ homo omni ſcientia eſt imperfectus:Dicẽdũ Ad pri.pri.
ꝙ imperfectũ hominis in vita iſta nec in creaturarum cognitione impleri poteſt vt ſupra dictum
eſt:ſed hoc impletũ erit in futuro:quãdo ſcđm Grego.4.dialo. nihil erit qđ nõ videbit:qui vidẽtẽ
omnia videbit.Qđ ſolum cõtinget eis qui hic ſolum ea quibus opus eſt ſcire quęrũt:& cuncta ſo
brie inueſtigant ad opus doctrinæ fidei:& ad regulam fidei:cuius ſcientia magis eſt neceſſaria vt
homo peruenire poſſit ad pfectionẽ humanę vitę in ſciendo:q̃ oĩs diſciplina philoſophica. ℭAd ſe V
cũdum ꝙ in omni creatura conuenit ſummũ bonum cõtemplari ad opus doctrinę fidei: dicendũ Ad ſecũdũ.
ꝙ verum eſt:hoc tamen non eſt poſſibile hominem in omnibus perſcrutari, nec opus eſt amplius
ſcrutari,q̃ ſciẽtię fidei & pietatis ſatis eſt:vt infra dicetur.

CIrca tertium arguiẽ, ꝙ nõ eſt homini ſtudendũ vt ſciat ſcibilia ſuper ſcientias A
philoſophicas. Primo ſic. Eccl'iaſtici.xiii.dicitur.Altiora te ne quęſieris:& for- Queſt.iii.
tiora te ne ſcrutatus fueris. illa quę ſunt ſup ſcientias philoſophicas ſunt for- Argu.i.
tiora & altiora homine:quia ſupra vires naturalis rationis. vt dictũ eſt ſupra.
ergo &c.ℭSecũdo ſic. de notitia illorũ q̃ fidei ſunt & ſupra ſciẽtias philoſophi- 2
cas,dixit Chriſtus in euangelio. Nolite cogitare, quomodo,aut quid loq. &c.
Sed illud ad qđ non eſt cogitandum vt cognoſcaẽ: ſed munus ſpũs ſancti expectandum,nõ eſt ſtu
dio inueſtigandum.ergo &c. ℭContra eſt illud.i.Eſd.vii.Eſdras preparauit cor ſuum:vt inueſti- In oppoſitũ.
garet legem dñi.qđ non erat niſi ſtudio:lex autem dñi erat de ſcibilib⁹ ſupra ſcientias philoſophi-
cas.ergo &c.Et ſup illud Sapiẽ.vi.Cogitare de illa ſenſus eſt cõſummatus.diciẽ in Gloſ.In præſen-
ti ſtudẽdum eſt ſapientię:& ſecũdum normã diſciplinę viuendũ. ℭDicẽdum ad hoc ſcđm Augu. B
in pricipio de doct.chriſt. ꝙ error erat aliquorũ:ꝙ pręcepta de modo ſtudẽdi & inueſtigãdi obſcu Reſponſio.
ra ſacrę ſcripturę nõ erant neceſſaria:ſed ꝙ intellectus eorum diuino munere eſſet expectandus:&
ita negabant ꝙ eſſet homini ſtudendum ad ſciendum ſcibilia ſupra ſcientias philoſophicas. Cõtra
quos dicit Augu.loquens ſuis.Fratres(inquit)moneamus omnes ne paruulos ſuos ita doceãt.Im
mo qđ per hominẽ diſcẽdum eſt:ſine ſuperbia diſcant:neq; tẽtemus eum cui credimus:ne talibus
inimici verſutiis decepti ad ipſum quoq; audiendũ euangelium atq; diſcẽdum nolimus ire in ec-
cleſias,aut codicem legere.ſ.ſtudẽdo per nos,aut doctorem prędicãteq; hominẽ audire:& expecte-
mus rapi vſq; ad tertium cęlum:& ibi audire ineffabilia verba:aut ibi videre dominũ Ieſum:& ab
illo potius q̃ ab hominib⁹ audire euangeliũ.Dicere ergo abſolute ꝙ talibus quę ſunt ſuper ſciẽtias C
philoſophicas nõ eſt ſtudẽdum,error eſt & tentare deum. Verũtamen ſciendum ꝙ triplex eſt mo
dus cognoſcendi res:quidam naturalis & modo naturali:quidam ſupnaturalis & modo ſuperna-
turali:quidam medius ſupernaturalis & modo naturali. Primus eſt quo cognoſcuntur ſcienda in
diſciplinis philoſophicis:quę ſunt de rebus naturalibus:quarum notitia eſt naturalis: quia inueſti
gatione naturalis rationis & modo naturali:qui a via ſenſus & experientiæ capit ortum. Secũdus
eſt ille quo cognoſcunẽ clare & aperte quiditates cęleſtiũ ſpirituũ dei & angelorũ:qui ſunt res ſup
naturales:quorũ notitia nõ eſt naturalis:qa nõ naturalis ratiõis ĩueſtigatiõe: neq; modo naturali:
quia nec p illa quę accipiunẽ a ſenſu:ſed ĩmediate & pure a diuino dono ſpeciali. Vnde ad notitiã
talem & talium ſcibilium ſup ſcientias philoſophicas habendam nõ eſt ſtudẽdum naturalis ratio
nis inueſtigatione:vt in vita iſta acquiratur:quia ſtudiũ ad hoc eſſet fruſtra & labor perditus: ſed
ſic viuendũ eſt in pręſenti vita:vt in futura haberi promereatur,vel ſi deo placuerit ad horam cõ
cedatur. Tertius modus eſt ille quo ſupnaturalia & diuina hic cognoſcũtur per fidem:quorũ no-
titia eſt ſupnaturalis:quia per lumẽ infuſum:modo tamẽ naturali:quia in ęnigmate rerum ſenſibi
lium. Nõ enim in iſtis complexa & articulos fidei credimus per lumẽ fidei:niſi prius terminos &
incõplexa lumine rationis naturalis adminiculo ſenſus intelligamus.ſcđm ꝙ dicit Augu.8.de tri.
Credimus dñm Ieſum Chriſtum natum de virgine : quæ Maria vocabaẽ : quid ſit virgo,quid ſit
naſci,& qđ ſit nomẽ propriũ nõ credim⁹:ſed prorſus nouim⁹.& ſup illud,Da mihi intellectũ.Gloſ.
Nemo poteſt credere in deũ niſi aliqua intelligat: tamẽ fide ſanatur:vt ampliora intelligat. Circa
talia ergo quæ fide cognoſcũtur de ſupnaturalibus principaliter quęſtio exponẽda eſt. De talibus D
ergo ſciendis notandum,ꝙ initia fidei accipimus diuino lumine: ſicut initia primorũ principiorũ
ſciẽtialiũ ſumim⁹ lumine naturalis ratiõis:& ꝙ ſe habẽt prima credibilia fidei ad oĩa poſteriora cre
dibilia:ſicut & prima ſcibilia philoſophica ad poſteriora ſcibilia.Sicut ergo homo anteq̃ nouerit pri
ma pricipia ſcientiarũ philoſophicarũ nõ poteſt addiſcere neq; cætera ſtudio aliquo inueſtigare:vt
dictũ eſt ſupra:Sic ad cognitionem illorũ quę fidei ſunt ſtudere nõ poteſt anteq̃ lumine fidei pri-
ma principia credibiliũ cognouerit. Quib⁹ cognitis ad duo inueſtiganda ſtudẽdum eſt.Primo:vt

ex primis credibilibus inueſtigentur poſteriora.ſicut enim lumine naturalis rationis homo poteſt
ſtudendo inueſtigare notitiam eorum quæ in potentia cognita ſunt in principiis ſcientialibus: ſic
lumiue fidei poteſt inueſtigare credibilia quę in potētia cognita ſunt in primis prīcipiis credibiliū
ſcđm ꝙ Paulus noſtram reſurrectionē futuram probat credendam ex reſurrectione Chriſti quā iā
credimus factam.Et ideo dicit Orig.ſuper Gene.in Hom.de arca,ꝙ de aliquibus ſacra ſcriptura ni
hil retulit:ſed ſolum traditio tenet,quia opportunū videtur ſuper hoc habitum ſilentium:de quo
E ſufficienter quærere ratio docet. ℭSecundo autem ſtudendum eſt eis quæ ſunt fidei: vt credita
fiant intellecta.Secūdum enim ꝙ dicit Auguſti.ſuper Ioan.in princi.Sacra lectio ad hoc legitur &
auditur,vt exponatur & intelligatur.hinc dicit in fine de Academi.Ita ſum affect⁹: vt quid ſit ve
rum non credēdo ſolū,ſed intelligendo apprehēdere impatiēter expecto. Nō enim cum auditur &
creditur,ſtatim intelligitur:quia vt dicit Chryſoſto.ſup illud Matth.i.Inuenta eſt in vtero habēs:
non ęſtimes te cū cuncta audieris continuo cuncta didiciſſe. Vt ergo quę fide ſola tenemus intelli
gamus,ſtudere debemus:nō virib⁹ ſolū naturalis rationis.Cum enim (vt de philoſophis dicit Hu.
ſup prolo.cę. Hier.) poſt ſciētiam philoſophicam nouiſſime theologiam perſcrutatione inuiſibiliū
quaſi cōſūmaturi ſapientiā addiderūt,ibi corruere cœperūt in mēdacia figmētorū:& aſſumpſerūt
ſpecies viſibiliū ſimulacra diuinorū:vt inuiſibilia viderēt q̄ ea p videbātur:& euanuerūt cū trāſire
vellent mente ea quę ſola mente acceperūt.In hac ergo ſcientia ſapiētes mūdi ſtulti facti ſunt:quia
ſolo naturali ductu,ſecūdum elemēta & ſpeciem mūdi incedentes exemplaria gratię non habebāt
in quibus. etſi ſpecies erat humilis manifeſtior pręſtatur demōſtratio veritatis. Nō ergo ſolis viri
bus naturalis rationis ad ſciendū ſupnaturalia ſtudendū eſt:ſed viribus naturalis rationis adiutę
lumine ſupernaturali ad intelligēdū illa. Vnde Chryſoſt.ſuper illud.Petite & dabitur vobis.Deus
ita nos diſpoſuit eſſe,vt nec ſtudentes nec laborantes circa ſcripturas quęramus ſalutarem ſcien-
tiam ſine gratia dei,ne nobis imputemus qđ ſcimus:nec tamē gratiam acquiramus niſi ſtudueri-
mus & laborauerimus circa ſcripturas:ne dei donum negligētibus detur. Gratia enim eſt adiuto
riū infirmitatis noſtrę. Adiutorium autem nō dormientibus datur,ſed feſtinātibus,& prævalen
tibus.Sicut enim in bello nō omnis qui pugnat vincit: nemo tamen vincere poterit niſi pugnaue
rit:ſic nō oēs qui ſtudent & legunt acquirunt ſcientiam ſpiritualem.Nemo tamen acquirere po-
teſt niſi ſtudioſus fuerit ad legēdum:aſſiduus ad audiendum. Vnde idem ſup illud.Nolite ſanctū
dare canibus.Nō omnis poteſt aſcendere in altitudinē ſenſuū:& illas inuenire myſteriorū abſcon-
ditas margaritas:niſi vir ſpiritualis qui habet exercitationem ſpiritualium narrationū dei. Tali er
go gratia dei adiutus poteſt homo ſtudere & proficere in ſpiritualibus,& hoc ideo:quia taliū ſcien
F tia ſub ſenſibilibus occultatur.Intelligere autē & maxime talia quę ſunt ſupernaturalia quādā in-
teriorē cōſiderationē dicit eorū quæ nō ſtatim intellectu capiūtur cū audiunt.Dicitur enī intelli-
gere quaſi intus legere.i.enucleare qđ latet:vt ſub intētione & ſpecie ſenſibili accepta a ſenſu latet
veritas & quiditas rei:& ſub ſignis figuralibus ipſa figurata:& ſub eis quę tenentur vt credita ve
ritas nota:& ſub effectu cauſa.&c.huiuſmodi. Vnde iſta cognitio quæ conſiſtit in intelligendo,ſo
lido cibo comparatur. Simplex autem notitia per fidem,comparat̄ lacti, ſcđm ꝙ dicit Chryſoſto.
ſuper illud Matth.xxi. Ex ore infantium omnis prima inſtructio fidei.i.ſimplex doctrina lac dici-
tur:quoniam ſicut lac ſine labore & opere dentium mādueatur:& manducātem ſuauitate ſua de
lectat.Panis autē eſt perfectioris doctrina iuſtitię:quā accipere nō poſſunt niſi exercitati ſenſus cir
ca res ſpūales:qm̄ qui audit neceſſe habet intra ſe tractatib⁹ quibuſdā diſcutere & meditari:quaſi
quibuſdam dentibus ſpiritualibus molere. Idem ſuper illud.Matth.xxii. Miſit ſeruos ſuos vocare
inuitatos.Sicut enim qui mittit in os fragmētum panis,primū molit ipſum dentibus:& ita mittit
in ſtomachū:ſic & cum audimus omne verbum:neceſſe eſt id meditari in ore ſenſus:& quaſi qui-
buſdam dentibus id tractantibus molere : & videre quid eſt qđ dicit: aut vnde dicit:aut propter
quam rem dicit.Nam quēadmodum qualēcunq; cibum niſi maſticauerimus dentibus:non ſenti-
mus ſaporem ei⁹:ita & verbū quod cuſtodimus niſi maſticauerimus tractantes in nobis:nō poſſu
mus intelligere veritatem illius verbi. Nā & manna in ęremo figurā habens verbi,ideo dicit̄ mā-
na qđ interpretat̄ quid eſt hoc,vt quotiēſcūq; audiamus verbū:admoneat nos ipm nomē require
re,quid eſt hoc qđ audimus.Nam quēadmodum non prodeſt cibus niſi cum fuerit maſticatus:&
in ſtomachū deſcenderit: ſic non proficit ad ſalutē verbum niſi cum fuerit intellectum & memo-
rię traditum. Qui autem ſic manducat de ſpirituali conuiuio,impletur ſpiritu: dilatatur ſenſi-
bus:nutritur in veritate:pingueſcit in fide:& ſic ingrediens ad interiora voluntatis dei & manēs
in eis acquirit ſibi vitam æternam. Qui autem ab hoc conuiuio verbi dei longe factus fuerit eua
cuatur ſpiritu: anguſtatur ſenſibus:deficit a veritate:diſtillat a fide: & ſic egrediens ab omnibus

voluntatibus dei nouiſſime cadit in mortem.Sicut ergo ratio naturalis adiutorio luminis natura- G
lis quaſi fodiendo ſub ſignis & intentionibus ſenſibilium quę patent,poteſt in cognitionem venire
eorum quę ſub ipſis latent propter naturalem colligātiam eorum ad ſigna quę patent:ſic ratio na
turalis adiutorio luminis fidei , quaſi fodiendo ſub credibilibus poteſt venire in cognitionem veri-
tatis eorum.licet enim per ſe ad hoc non poteſt deuenire ratio ſolo lumine naturali : quia non ha-
bet veritas latens naturalem ordinem ad illa ſigna quæ patent, ſub quibus credenda proponūtur:
adiutorio tamen luminis ſuperioris, hoc bene poteſt. Vnde ad intellectum veritatis huius corru-
ptam poſſe parere: poteſt peruenire intellectus lumine rationis naturalis : ſed ad intellectum illius
virginem poſſe parere:non niſi lumine ſuperiori.Et ideo ſicut philoſophi ſtuduerunt ad cognoſcē
dum poſteriora ex prioribus:& ad intelligendum veritatem rerum naturalium ſolo lumine ratio-
nis naturalis adiuti : ſic fideles debent ſtudere ad cognoſcendum poſteriora credibilia ex prioribus
& ad hęc & ad illa intelligenda adiuti illuſtratione ſpiritus ſancti. Vnde ſuper illud Sapientiæ. ix.
Difficile ęſtimamus quæ in terra ſunt : & inuenimus cum labore : quæ in cælis autem ſunt quis
inueſtigabit?dicit Gloſ.Ne deſperemus,pręmiſſis ſubiungit conſolationem ſpiritus ſancti. vnde ſe
quitur. Spiritum autem tuum quis ſciet niſi tu dederis ſapientiam: & miſeris ſpiritum ſanctum
tuum de altiſſimis? Et debet eſſe primum ſtudium fidelis, vt cognoſcat quid credendum: deinde
quomodo intelligat credita:quoniam vt dicitur Eſaię.vii. Niſi credideritis non intelligetis. Vn-
de de ſapientia legis diuinę dicitur Eccleſiaſtici.vii.In omni animo tuo accede ad illam:& in omni
veritate tua conſerua vias eius. Inueſtiga illam,& manifeſtabitur tibi. Et debet eſſe iſta inueſtiga-
tio non ſolum ſtudio exercendo intellectum:ſed etiam bonis operibus mundando affectum. Vn-
de ſuper verbum illud præcedens.Quibus autem cognita eſt.dicit Gloſſa. Qui eam recta fide &
opere ſeruant. ℭAd primum in oppoſitum,ꝙ illa ſunt homine altiora: Dicendum ꝙ illa quæ ex- H
cedunt lumen naturalis rationis altiora ſunt homine ſimpliciter vt homo eſt:& quę excedunt lu- Ad pri.pri.
men fidei:illa ſunt altiora fideli vt fidelis eſt. Vnde qui metas nitebantur excedere ſiue philoſo-
phiæ ſiue doctrinæ catholicæ, illico in errores ceciderunt:& hęretici facti ſunt vel de creatore,vel
de creatura vltra modum diſputantes: vt dictum eſt in præcedenti quæſtione. quod non oportet
fieri circa eos qui pia fide quęrūt notitiam diuinorum ſupernaturalium: & non pręſumunt ad il-
la per propria naturalia peruenire.ſcđm ꝙ dicit Auguſt.v.de trini.c.i.Nō impudenter in illa quæ
ſupra ſunt diuina & ineffabilia pietas fiedelis ardeſcit:nō quā ſuarū viriū inflat arrogātia,ſed quā
gratia creatoris inflammat. ℭAd ſecūdum.Nolite cogitare &c. Dicēdum ſcđm Auguſt.ii.de do- I
ctrina chriſtia. diſtinguendo ꝙ eſt hora deliberationis ad loquendum:& eſt hora opportunitatis. Ad ſecūdū.
& pro hora opportunitatis in qua nō concedit̄ deliberatio,intelligit̄ illud dictum euāgelii.In hora
autem deliberationis fortiter ſtudēdum eſt, vt homo faciat qđ in ſe eſt:vt hora opportuna quātū
poterit paratum ſe inueniat.ſcđm ꝙ dicit Auguſt.iiii.de doctrina chriſtia.Diſcat omnia quę docē
da ſunt:quę & noſſe vult & docere.Facultatem diſcendi vt decet virum eccleſiaſticum comparet
ad horam vero ipſius dictionis illud cogitet bonę menti cōuenire,qđ domin⁹ ait. Nolite cogitare
&c. Quiſquis autem dicit nō eſſe hominibus pręcipiendum quēadmodum doceant,ſi ſpiritus ſan
ctus docet: poteſt dicere non orādum nobis eſſe:quia dominus ait.Scit pater veſter quid vobis ſit
neceſſarium priuſq̄ pietatis.

Circa quartū arguit̄,ꝙ nō eſt homini ſtudendū ſciētiis philoſophicis. Primo ſic. K
Qui ſciētiis phicis ſtudet: in vanitate ambulat.ſcđm ꝙ dicit Hierony.ad Da- Quęſt.4.
maſum papam. Videtur in vanitate ſenſus & obſcuritate mentis ingredi qui Arg.i.
diebus ac noctib⁹ in dialectica arte torquetur: qui philoſophicus perſcrutator
oculos trans cælum leuat: & vltra profundū terrarum & abyſſum in quoddā
inane demergit̄. ſed in vanitate non eſt ambulandum. ergo &c. ℭSecundo ſic. 2
ſtudens in ſcientiis philoſophicis corripiendus eſt.ſcđm ꝙ dicit Rabanus de preſſuris eccleſiaſticis
Legimus de beato Hieronymo, ꝙ cum libros legeret Ciceronis ab angelo correptus eſt : eo ꝙ vir
chriſtianus paganorum figmentis intenderet. ſed non eſt ſtudēdum ei pro quo quis corripiendus
eſt. ergo &c.ℭTertio ſic.in eo qđ non valet ad ſalutem:ſed mittit in errorem,non eſt ſtudendum: 3
quia omne ſtudium chriſtiani ad rectam doctrinam ducentē ad beatitudinē debet ordinari. Scien
tię philoſophicę ſunt huiuſmodi:vt dicit Ambro.ſuper epiſtolam ad Col.ergo &c.ℭContra eſt il- In oppoſitū.
lud quod dicit Beda ſuper Reg. Turbat acumē legentium & deficere cogit qui eos a legendis ſe-
cularibus literis omnino ęſtimat prohibendos. alioquin Moyſes & Daniel ſapientia & literis ægy-
ptiorum & Chaldęorum non paterentur erudiri.
ℭ Ad hoc ſciendum ꝙ ſcientiarum quædam eſt neceſſaria, quædam vtilis ſiue L Reſolutio.

fructuoſa:quędam vana & ſupſtitioſa. Supſtitioſa eſt omnis ars per pactiones dęmonũ & hominũ
inſtituta.Quę(vt dicit Augu.ſcđo de doctrina chriſtiana) eſt ad faciẽda vel colẽda idola,vel crea
turam ſicut deum,vel cõſultationes a dęmonibꝰ accipiendas,vel ad quorũdam euẽtuum ſignifica
tiones denotãdas,qualia ſunt omnia molimina artium magicarum,aruſpicum,& augurũ libri,ad
qđ genus pertinẽt oẽs ligaturę atqꝫ remedia morborũ ſuperſtitioſa,motus & geſtus,& inceſſus ſu
perſtitioſi,vel in ſe ipſis,vel in volatibus auiũ:& motibus aĩalium.Similiter annotatio conſtellatio
nũ geniturę:nec nõ & ea quæ fiunt per Phytones reſponſa. Hęc & his ſimilia inaniſſimarũ obſer
uationum genera,quibus vt dicit Auguſt.occulto dei iudicio pro meritis voluntatũ ſuarum tra-
duntur homines illudendi: atqꝫ ab angelis præuaricatoribus decipiendi:penitus ſunt repudianda
& fugienda chriſtiano:quia in eis omnino ſocietas dęmonum eſt formidãda: qui nihil niſi nos illa
M queare conãtur.Idcirco enim miniſterio dęmonũ huiuſmodi ſuperſtitionibus & diuinationum ge
neribus multa futura dicũtur:nec aliter ꝗ accidunt dicũtur: vt curioſiores homines fiant:& ma-
gis illaqueentur dęmonum operatione:qui (vt dicit Chryſoſtomus ſuper illud Matthęi.iiii. Non
in ſolo pane) ſi vtile aliquid iubeant: nec ſic quidem eos debemus audire: nec diabolo credamus
vnꝗ:etiam ſi quędam magna neceſſitas vrget.Tali ergo ſcientię vt ait Auguſtinꝰ.nullo modo eſt
ſtudendum: per quam tamen ſtudioſus tranſiens,quiſquis bonus & verus chriſtianus domini ſui
eſſe intelligat. vbicunqꝫ inuenerit veritatem:nec debet philoſophica,nec dęmonica reputari.Vti-
lis autem ſcientia eſt ſcientia vere philoſophica, quia ad perfectionem humanę naturę inuenta eſt.
Et iſti vt dicit Auguſtinꝰ.ſtudere non licet ad delectationem,aut vt in ea ſpes adipiſcendi bonam
vitam ponatur, aut deceptionem,aut rixandi libidinem. omnino enim cauenda eſt libido rixandi
& puerilis oſtentatio decipiendi. ob hoc enim ſermonem ſophiſticum: & captioſarum argumen-
tationum genera deteſtatur ſacra ſcriptura cum dicit. Qui ſophiſtice loquitur odibilis eſt.Stude
re tamen licet inquantum vtilis eſt & proficua.ſecundum ꝙ de omni tali ſcientia alia a ſacra ſcri-
ptura dat Auguſt.regulam generalem verſus finem ſecũdi de doctrina chriſtiana dicens. videtur
mihi ſtudioſis & ingenioſis adoleſcentibus & timentibus deum, beatam vitam quęrẽtibus ſalubri
ter prçcipi:vt nullus doctrinas ꝗ prçter eccleſiam Chriſti exercẽtur,tanꝗ ad beatã vitam capeſſen
dam ſequi audeat:ſed eas ſobrie diligẽterqꝫ diiudicet.Siquas vero inuenerit vanas & ignotas,ma-
xime ſi habent cum dęmonibus ſocietatem,repudiet penitus & ſtudium deteſtetur. Illa vero inſti
tuta quæ ad ſocietatem cõuiuentium valent,non negligat:ſed nec liberales ſcientias viſui verita-
tis aptiores & moralia præcepta vtiliſſima de ipſo vno deo colendo:quæ inueniuntur apud ipſos
Et de ci.dei.viii. Homo chriſtianus eccleſiaſticis literis eruditus cauet eos:qui ſecũdũ elemẽta hu-
ius mundi philoſophãtur,non ſecũdum deum a quo factus eſt mundus.Admonetur enim præce
N pto apoſtolico,qđ audit. Cauete ne quis vos ſeducat ſcđm philoſophiam & inanem ſeductionẽ,ſe
cũdum elementa huius mundi.Deinde ne oẽs tales eſſe arbitrentur,audi ab eodem apoſtolo dici
de quibuſdã.Quia qđ notũ eſt dei,manifeſtũ eſt illis.Deus enim illis reuelauit.Et de moribꝰ eccle
ſię.Nomẽ ipſum philoſophię ſi conſideret,rem magnam totamqꝫ animo appetendam ſignificat.Si
quidem philoſophia eſt amor ſtudiũqꝫ ſapiẽtię.Cautiſſime Apoſt.ne ab amore ſapiẽtię deterrere vi
deretur ſubiecit.Secũdum elementa huius mundi.Sunt enim qui deſertis virtutibus: & neſcien-
tes quid ſit deus:& quãta maieſtas naturæ ſemper eodem modo manentis,magnũ ſe aliquid age-
re putant:ſi vniuerſam iſtam corporis molẽ,quã mũdum nũcupamus curioſiſſime intentiſſimeqꝫ
perquirant. Vnde tanta ſuperbia etiam gignitur,vt in ipſo cęlo de quo ſępe diſputant:ſibimet ha
bitare videantur.Idem de ordine lib.i.in fine.Diuinę ſcripturę non omnino philoſophias,ſed philo
ſophos huius mundi euitandos:atqꝫ irridendos eſſe præcipiunt:nam quiſqs omnẽ philoſophiam
fugiendam putat:nihil nos vult aliud ꝗ non amare ſapiẽtiam.Idem in eodem libro.ii. Ego ſi quid
meos monere poſſum quãtum mihi apparet: quantũqꝫ ſentio,cenſeo illos diſciplinis omnibus eru-
diẽdos.Hinc dicit Hierony.de tribꝰ pueris in Daniele.Qui de mẽſa & vino regis noluerũt come-
dere ne polluantur.vtiqꝫ ſi ſapientiam atqꝫ doctrinã Babyloniorũ ſcirent eſſe peccatũ,nõ acquieſce
rẽt diſcere qđ nõ licebat. Vnde ſuper illud Exod.iii.Poſtulet mulier a vicina ſua & hoſpita. Gloſſa.
Poetę & philoſophi quodãmodo ſunt nobis vicini:quia in multis cõueniunt. Vaſa argentea & au
rea.Gloſſa. Argentum & aurum ab ægyptiis petimus: vnde tabernaculum deo fabricemus:cum
poetas & philoſophos legimus vt diuinam ſcripturam ſapiẽtius & facundius legamus. Ac veſtes
Gloſ.Morum atqꝫ bonorũ operũ.Ponetiſqꝫ.Gloſ.Erudiẽdo.Super filios veſtros.Gloſ.Maiores.Et fi
lias.Gloſſa.Minores. Et ſpoliabitis ægyptum.Gloſſa. Auferendo quæ tabernaculo dñi ſunt vtilia.
O Scientia autem neceſſaria eſt ſcriptura ſacra: cui principaliter ſtudendum eſt: & omni alteri pro-
Ad pri.pri. pter ipſam,vt infra dicet. ¶Ad primũ in oppoſitũ ꝙ ſcientiis philoſophicis ſtudere eſt in vanitate

ambulare:Dicẽdum ꝙ verum eſt:ſtudẽtibus in illis propter ſe: & ad immorandũ & delectãdum,
aut ad libidinem aliquã.Retorquẽdo tamẽ illas ad meliorẽ vſum ſacræ ſcilicet ſcripturæ,vt infra
dicetur,non eſt ita. Vnde Hieronymꝰ ſuper epiſtolam ad Titum.Geometria,arithmetica,& muſi
ca,habent in ſua ſcientia veritatem: ſed illa non eſt ſcientia pietatis: poteſt tamen proficere ad vi-
tam,dum fuerit in meliores vſus aſſumpta. ¶Ad ſecundum ꝙ propter ſtudium aliarum ſcientia P
rum eſt homo corripiendus: Dicendũ ꝙ verũ eſt:dũ homo nimis eis vult ĩmorari & delectari.pro Ad ſecũdũ.
pter quod erat correptus Hieronymꝰ. Non autem eſt corripiendus qui ſtudet in illis:vt vera in-
uenta in illis ad meliorem vſum conuertat:& propter alias cauſas quæ infra dicentur.Et ideo di-
cit Auguſti.ii.de doctrina chriſtiana. In omnibus tenendum eſt ne quid nimis. ¶Ad tertium ꝙ Q
ſcientiæ philoſophicę ducunt in errorem:& non valent ad ſalutem: dicendum ꝙ ſcientiæ aut ſcri Ad tertium
pta quæ non valent ad ſalutem: ſed ducunt in errorem: quia hæreſim contra ſacram doctrinam
continent:ſicut continent plurima ſcripta philoſophorum:aut auctor eorum per eccleſiam repro
batus eſt & damnatus:aut non.Si ſic,non debent admitti: neqꝫ ſtudendum eſt in illis,ꝗuis aliqua
vtilia contineant.vt.xvi.canones.extra,de ſentẽtia excõ. Canones.& maxime cũ damnatus eſt au-
ctor ante mortem. Si enim damnatus fuerit poſt mortem,ſcripta obſeruantur ratione bonę ſcien-
tię quã continent: licet aliqua habent erronea.vt ſcripta Origenis.vt.xvi.quęſtione.vii.& maxime
cum poſtmodum fuerint approbata in bene dictis:ſicut erãt ſcripta Origenis.ſecũdum ꝙ hęc no-
tantur.extra,de ſententia excommunicationis. Fraternitatis.Si ergo error nec ante mortem aucto
ris:nec poſt mortem fuerit damnatus: ſicut errores philoſophiæ plurimi per ſententiam Eccleſiæ
nunꝗ erant damnati:ſententiæ bonę taliũ tenẽdę ſunt:& in ſcriptis eorum ſtudere licet:nec vitan
dę ſunt propter vitium perſonarum:etiam ſi aliqua falſa contineant:ſed propter illa falſa ſunt ca-
uendæ. ſecundum ꝙ dicit Auguſtinus.cap.i.quæſtio.i.Dominus determinauit. Apoſtolus dixit:
Cretenſes malę beſtię,ventres pigri.Si ergo apoſtolus neſcio cuius alienigenę teſtimoniũ:quia ve-
rum comperit:etiam ipſe atteſtatus eſt: cur nos apud quęcũqꝫ inuenerimus qđ Chriſti eſt: & ve-
rum eſt:etiam ſi ille apud quem inuenitur peruerſus & fallax eſt: non diſcernimus propter vitiũ
quod homo habet,veritatem,quam non ſuam ſed Chriſti habet.

CIrca quintum arguitur,ꝙ eodem modo ſtudendum eſt homini ad inueſtigan R
dum ſcientiam de vnoquoqꝫ. Primo ſic.Illo modo ſtudẽdum eſt homini ad in- Quęſt.v.
ueſtigandũ ſciẽtiã de quocũqꝫ,quo nata eſt ſciri.qm̃ vt dicit Auguſt.ſecũdo de Argu.i.
doctrina chriſtia.Scientię verę non ſunt ab hominibꝰ inſtitutę,ſed animaduer-
ſę:& in rerum ratione & natura comparatę. ſed vnus eſt modus & idem,quo
vnumquodqꝫ natum eſt ſciri,ſcilicet ex ſuis cauſis. ſecũdum ꝙ dicitur ſecũdo
Metaphyſicę.Nos non ſcimus veritatem abſqꝫ eo ꝙ ſcimus cauſam eius.ergo &c. ¶Secundo ſic. Secundum.
Qđ ineſt homini a natura,idem eſt, & eodẽ modo ſe habet reſpectu cuiuſlibet obiecti. vt patet de
viſu reſpectu colorum.ſed modus ſciendi ad inueſtigandum ſcientiam nobis eſt innatus ſecũdum
Philoſophum.i.Phyſi.Innata eſt nobis via a certioribus nobis & notioribus.ergo &c.¶Contra eſt. In oppoſitũ.
qm̃ ſi eodem modo ſtudendũ eſt ad inueſtigandũ ſcientiã in vnoquoqꝫ,ergo æquali pſcrutatione.
Hoc autem reprehendit Philoſophus:cum dicit ſecũdo Metaphyſicę.Nõ oportet quęrere in quali
bet ſcientia perſcrutationẽ ſicut in mathematicis.ergo &c. ¶Dicẽdũ ad hoc:ꝙ ponere,ꝙ eodẽ mo S
do ſtudendum eſt ad inueſtigandum ſcientiã de vnoquoqꝫ,eſt ſummũ impedimentũ inueſtigandi Reſponſio.
ſcientiam in pluribus ſcibilibus:ad qđ habẽt reduci omnia impedimenta ſciendi quæ determinat
Philoſophus ſecũdo Metaphyſicę.Si enim idem eſſet modus inueſtigandi omnem ſcientiam:cum
modus inueſtigandi ſit idem cum modo ſciendi:quia ex eiſdem habet res ſciri: & ſcientia eius in-
ueſtigari:idem eſſet modus ſciendi oĩa quæ ſciuntur.& vlterius cũ ex modo ſciendi habetur ſcien
tiæ certitudo:eadẽ & ęqualis eſſet ſcientiæ certitudo in omnibus quæ ſciũtur. Vnde cum impoſſi
bile ſit ꝙ eadem ſit & æqualis certitudo ſciendi omnia,vt dictum eſt ſupra: impoſſibile eſt omni-
no ꝙ ſit idem modus ſciendi,ſiue idem modus ſcientiam inueſtigandi in omnibus,ſiue idem mo-
dus ſtudendi vt ſcientia inueſtigetur in omnibus:& hoc neqꝫ in notitia prĩcipiorum quando eam
opus eſt declarare:neqꝫ in notitia concluſionum.Ignorantia igitur modi ſciendi ſummũ eſt impe-
dimentum inueſtigandę veritatis circa vnũquodqꝫ ſcibile:& ecõuerſo cognitio modi ſciendi ſum
mũ eſt promotiuũ.Propter qđ dicit Augu.de vtilitate credendi. Nõ putabam latere veritatẽ:niſi
ꝙ in ea quęrẽdi modus lateret. ¶Ad cognoſcendũ igitur modos ſciẽdi in ſciẽtiis,aduertẽdũ eſt ꝙ T
habet diuerſificari modus ſciẽdi ſicut ſtudẽdi ad ĩueſtigãdũ ſciẽtiã,ex tribꝰ.ex materia,ex ꝓprieta
te ſciẽtię:& ex diſpoſitiõe ſciẽtis.De prĩo dicit Boethiꝰ.i.de tri. Vnũqđqꝫ vt intelligi atqꝫ capi põt

inſpiciamus.Nam optime videtur illud dictum,eruditi eſt hoīs vnūquodq; vt ipm̄ eſt,ita de eo fi
dē capere tentare. Nā cū tres ſint ſpeculatiuę ſciētię partes,naturalis eſt ī motu & inabſtracta:Ma
thematica vero ſine motu inabſtracta:Theologia vero ſine motu & abſtracta. Et loquiť Boethius
de abſtractiōe reali. In naturalibꝰ ergo rationabilit:in mathematicis diſciplinabilit: in diuinis vero
intellectualiter verſari oportet.De duobus etiā primis dicit philoſophꝰ ſimul in pricipio Ethicoꝝ.
Non oportet certitudinē in omnibus ſimiliter exquirere: ſed in ſingulis ſecūdum ſubiectam natu
ram:& intantū,inquātum propriū eſt doctrinę. De tertio diciť in principio phyſi.Innata eſt nobis
via ex prioribus & notioribus nobis. Primo igitur ſtudendum ad inueſtigandum ſcientiam circa
vnāquāq; rem ſecūdum naturam ſubiecti & materię,ſcd̄m ꝙ dicitur in principio Ethicoꝝ.In vno
quoq; dicetur ſufficienter,ſi ſecūdum ſubiectam materiā manifeſtetur:diſciplinati enim eſt intan-
tum certitudinem inquirere ſecūdum vnūquodq; genus:inquantum rei natura recipit. Proximū
enim & ſimile incōueniens videť mathematicū perſuadendo ſcientiā ſuā inueſtigare: & rhetorem
demōſtrādo.& hoc intelligēdo qn̄ poſſibile eſt inueſtigāti ſcd̄m materię exigētiā ꝓcedere:ſicut cō
tingit in moralibꝰ & mathematicis.In moralibꝰ em̄,vt diciť.i.Ethi.oportet groſſe & figuraliter ve
ritatē manifeſtare.& hoc ꝓpter incertitudinē materię & variationē particulariū circa q̄ ſunt mora
lia.In talibus em̄,vt diciť in pricipio Topi. habemꝰ ſufficiētem methodū. qm̄ ſimiliter habemꝰ vt
in rhetorica & medicina: & huiuſmodi ſcientiis cōiecturalibus.hoc eſt ex contingentibus facere q̄
appetimus:& de nullo ſubtilem rationem aſſignare:ſed aliquātulum figuraliter pertranſire.In ma
thematicis autē eſt econtrario. in illis em̄ propter materię abſtractionem a materia & tranſmuta-
tione ſecūdum intellectum oportet inueſtigare veritatem ſecundum perſcrutationem maximā:&
demonſtrationibus in primo genere certitudinis vt dicitur ſecundo metaphyſicę. & hoc,quia in
illis ea quæ ſunt priora & notiora ſimpliciter: ſunt priora & notiora nobis. vt dicit cōmen. ſuper
V principium phyſico.℄Secundo autem eſt ſtudendum ad inueſtigandum ſcientiā propter proprie
tatem doctrinę.Secūdum ꝙ de angulo gnomonis rector ædificiorū inquirit an ſit rectus: inquan-
tum valet ad ſuum opus regulandum:& hoc per experimētum & ſigna apparētia. Geometra ve
ro inquirit idē vt cognoſcat ipm̄ quale qd ſit in ſe: nō in ordinatione ad aliqd opus & per rationē
X & cauſam demōſtratiuam.ſicut dicitur primo Ethicoꝝ. ℄Tertio eſt ſtudēdum ad inueſtigādum
ſcientiam in vnoquoq;,ſecūdum diſpoſitionē inueſtigantis:inchoando ſcilicet a prioribus & notio
ribus ſibi: & procedendo ad inueſtigandum minus nota ſibi: & ſi aliquando illa ſunt magis nota
in natura ſua.vt cōtigit ī ſciētia naturali & diuina.Naturalia em̄ ſunt nobis occulta & incerta ꝓ-
pter ſe:& propter materiā magis q̄ propter nos. Diuina ecōuerſo magis propter nos: quia ſumus
indiſpoſiti ad ipſa capienda,q̄ propter ſe. vt dicit cōmenta. ſuper primum metaphyſicę:& dictum
eſt ſupra. Vnde errant qui in talibus maxime in diuinis exquiſitam quęrunt perſcrutationem:ſed
ſufficere debet in eis manuductio nobis proportionalis: quia in diuinis ſecūdum exigētiam mate-
riæ in perſcrutando procedere nō poſſumus propter illorū excellētiam:& animarū noſtrarum in-
firmitatē.vt dicit Auicē.i.metaphyſicę ſuę.ſecūdum etiam ꝙ dicit Plato in Timęo. tractaturus de
cęleſtibus & diuinis. Prædico (inquit)nunc iam Socrates:ſi dum de natura vniuerſę rei diſputa-
tur: minime inconcuſſas inexpugnabileſq; rationes afferre valuerimus , ne mireris . quin potius
illud intuere:ſi conſentaneas affectiones afferam.Memento enim tam me qui loquor,q̄ vos qui iu
dicatis,homines fore: atq; in rebus ita ſublimibus mediocrem explanationem magni cuiuſdam eſ
ſe onus laboris.Et contingit iſte modus inueſtigandi veritatem iuxta noſtram poſſibilitatem:non
ſolum circa totas ſcientias:ſed circa principia ſcientiarum. quarum cognitio cum non fuerit ma-
nifeſta nobis,inueſtiganda eſt diuerſimode: ſecundum ꝙ nobis poterit manifeſtari. Licet enim ma
nifeſtiſſima ſint in ſua natura:nobis tamen aliquando poſſunt eſſe occulta. ſecundum ꝙ dicit Phi
loſophus.vi.Metaphyſicę.Omnis ſcientia habet principia:aut ſecūdum finem certitudinis,aut ſe-
cundum perſcrutationem ſimplicem. Et ſecundum ꝙ ibi dicit antiqua tranſlatio quędam habent
pricipia certiora:q̄dā ſimpliciora.& intēdit vt dicit cōmē. ſimpliciora illa q̄ nō ſunt valde certa:&
ideo oportet ea quādoq; notificare:nō tamē vno & eodē modo: ſed ſcd̄m ꝙ facilius nobis poſſunt
innoteſcere.Quia vt diciť primo Ethi. quędā cōtēplātur inductione.vt illa:Si ab ęqualibꝰ ęqualia
demas q̄ remanēt ſunt ęqualia. & ſi ęqualibꝰ ęqualia addas,tota ſunt ęq̄lia.quędā vero contēplanť
ſenſu.vt elementorum qualitates,calidum,frigidum,humidū,ſicū.quædā vero cōſuetudine qua-
dam,vt quę ſunt virtutum moralium. alia vero experientia: vt vires medicinarū: alia vero aliter,
vt potētię naturales rerū per ſuos effectus. Secūdum hunc igitur modum diuerſimode tentandū
eſt nobis:ſtudendo ſingulorū notitiam inueſtigare: ſecūdum ꝙ innata ſunt cognoſci,vel in ſe,vel
ſecundū proprietatem ſciētię.Maxime autē ſcd̄m diſpoſitionē poſſibilitatis nr̄ę:& hoc vt nō extra

plurima fiāt opera:& multipliceť ſup nos inquiſitio eiꝰ,qd̄ excedit opus negocii. vt dicitur.i.Ethi.
℄Ad primū in oppoſitum,ꝙ vnūquodq; natum eſt ſciri ex ſuis cauſis: Dicēdum ꝙ verum eſt in Y
rebus habentibus cauſas.Hoc dico propter ſcientias quæ ſunt de primis pricipiis cuiuſlibet entis Ad pri.pri.
quę carēt cauſis.Quia tamē in rebus habentibus cauſas:illę nobis frequenter ſunt incognitę:opor
tet præſtituere nobis ordinem econtrario his quę ſunt a principio:& ſic melius proficere. ſicut in
his quę addiſcimus,vt diciť.i.Metaphy.Et qa nobis in diuerſis diuerſimode via eſt ad principia &
cauſas:ideo diuerſus ſtudendi modus eſt in diuerſis ſcientiis:ſicut & inueſtigādi & addiſcēdi eas:
nec ſolum propter nos: ſed etiam propter proprietatem materię & cōditionem ſcientię quandoq;
vt dictum eſt.℄Ad ſecundum ꝙ ineſt nobis a natura procedere a notioribus nobis:Dicendum ꝙ Z
iſte modus ſemper debet eſſe pricipalis: ſed tamen in diuerſis diuerſimode ex nobis notioribus mi Ad ſecūdū.
nus nota inueſtigantur , vt in moralibus ab iis quæ frequenter homines agunt,in naturalibus ab
effectibus qui apparēt:& ſic diuerſimode in diuerſis,vt dictum eſt circa declarationē principiorū.
& illa diuerſitas frequenter accidit propter materiæ proprietatem:& propter ſcientię conditionē,
vt dictum eſt.

CIrca ſextū arguiť,ꝙ ſtudēdū eſt homini ſcire ꝓpt ſe.Primo ſic.Studēdū eſt homi A
ni per ſe propter intellectus perfectionē:& ignorantię amotionē. ſed ipſo ſcire in Quęſt.vi.
tellectus perficitur:& ignorātia amoueť.ergo &c.℄Secundo ſic.Omnis actio or Argu.i.
dinata ad aliqd vt ad finē vltimū,eſt ad illud ꝓpter ipm̄.finis vltimꝰ ſtudii hu- 2
mani: cum ſtudere ſit actus proprius rationis,eſt ipm̄ ſcire:qa eſt vltimū in qd̄ 3
poteſt ratio vt ratio eſt.ergo &c. ℄Tertio ſic. ad illud ſtudēdum eſt propter ſe,
qd̄ ſtudens deſiderat propter ſe:& propter qd̄ acquirēdum ſtudere intendit:ſci-
re eſt huiuſmodi,ſcd̄m ꝙ dicit Philoſophus.i.Metaphyſicę.Scire(inquit)deſiderās,propter ſe ma-
xime ſciētiam deſiderabit.hæc autē maxime ſciētis eſt. Vnde & cōmē.addit.d.ꝙ Philoſophi ꝓpter
id qd̄ eſt ſcire & intelligere,pħati ſunt:& nō cōmodi alicuiꝰ cauſa: & ꝙ ideo ſapiētia philoſophica
libera eſt:quia eſt ſuiipſius gratia. ℄In contrarium eſt illud apoſtoli.i.Cor.xiii.Si habuero prophe- In oppoſitū.
tiam.Gloſ.Futuroꝝ notitiā.Et nouerim myſteria omnia.Gloſ.Occulta no.&.vete.teſt.Et nouerim
omnē ſciētiā.Gloſ.Diuinā & humanā Charitatē autē nō habuero,nihil ſum.Gloſ.Nihil mihi pro
deſt ad vitam.ſed ad tale nō eſt ſtudēdū ꝓpter ſe.ergo &c.℄Ad intellectū huiꝰ queſtionis in prin- B
cipio eſt hic aduertēdum:ꝙ cum quæritur an ſtudendum ſit homini vt ſciat propter ſe.i.propter Reſolutio.q.
ipſum ſcire,interrogatio poteſt intelligi dupliciter.vno modo,vt li propter dicat circūſtantiā cau-
ſę formalis.alio modo vt dicat circūſtantiam cauſę finalis.Si cauſę formalis:cum ſcientia de ſe for-
maliter ſit bona & delectabilis & deſiderabilis,vt merito propter eam ſtudeat homo.ſcd̄m ꝙ dicit
Tullius de Academi.Nihil eſt humanę mēti veritate dulcius.hoc modo concedi poteſt ꝙ ſtuden-
dum eſt homini ſcire propter ſe.ſ.formaliter:ſed hoc non excludit quin ſtudēdum ſit ꝓpter aliud
finaliter,ſcd̄m ꝙ virtutes & propter ſe ſunt expetendę : tanq̄ in ſe bonę & delectabiles formaliter:
& propter aliud,quia propter felicitatē finaliter.Secundū etiā ꝙ amicos dicimur diligere propter
ſe:etſi nobis nihil boni inde contingeret:etſi in India eſſent:vt vult Philoſophꝰ.Si vero interroga-
tio intelligatur vt li propter notet circūſtantiā cauſę finalis:vt ſcilicet ſcire ponatur finis vltimus
ſtudentis:non ad aliqd aliud vlterius ordinandus:dicunt aliqui,ꝙ quātum eſt ex parte ipſius ſci-
re:ipſi nō eſt ſtudendū propter ſe in ſtatu vitę pręſentis.Cuius rationē aſſignāt.Quoniā ſtatus vi C
tę pręſentis eſt ſtatus meriti : & meritum non procedit ex intellectu,ſed ex affectu:nec ex ſcire:ſed
ex agere:nec ex lectione:ſed ex deuotione.Seruus em̄ ſciens voluntatem dn̄i ſui & non faciens,va-
pulabit multis.& vt dicit Iaco. melius eſt viam domini non agnoſcere q̄ poſt agnitam retroire. In
ſtatu ergo huius vitę dicunt ꝙ non eſt homini omnino ſtudendum vt ſciat propter ſe,ſtatum ſci
licet faciendo in ſcire:ſed vt ſciendo cognoſcat quid agere:& ad qd tendere debeat.Dicunt igitur
ꝙ qualitercūq; eſt in patria cæleſti,ſiue viſio futura ꝑfectior ſit q̄ amor,ſiue fruitio,an ecōuerſo:in
via tamen merendi hic proculdubio actio præferenda eſt cognitioni.Melius enim eſt (vt dicunt)
facere & nō ſcire q̄ ſcire & non facere.Quare cum actus ſtudii non reſpiciat niſi modum acquirē D
di ſcientiā: via rationalis deductionis ꝓcedēdo a noto ad ignotū,vt p notū cognoſcať ignotū: qui
locum non habebit in patria:vbi cognitiones noſtræ diſcurſiuę a noto ad ignotum non erunt:ſed
ſolum locū habet hic in via:dicūt abſolute dicēdum,ꝙ non eſt ſtudendū homini finaliter vt ſciat
propter ſe, id eſt propter ipſum ſcire, ibi ſtando. Hoc enim eſt vanitas vanitatum: & fuit vanitas
philoſophorum: quoniā cū cognouiſſent deū,ſcd̄m ꝙ dicit apl̄us Ro.i.Qd̄ notū eſt dei manifeſtū
eſt illis.Gloſ.Qd̄ de deo eſt cognoſcibile ductu ratiōis:notum eſt illis.Et tamē nō ſicut deū eū glo
rificauerunt.Gloſ.Bene viuēdo & colēdo.Euanuerūt in cogitationibꝰ ſuis:putātes ſe aliqd eſſe cū

n̄ hil eſſent. Qđ reuera vanitas erat ſumma:& ideo dicẽtes ſe eſſe ſapientes:ſtulti facti ſunt.Reue
ra ſtulti ponendo beatitudinẽ in cognitione quã habere poterant ꝑ creaturas:quę ſolum ponen-
da eſt in cognitione creatoris.Et ideo dicit Auguſt.ſcđo de doct.chriſt.loquens de notitia creatu-
rarum quam habebant phi.Illa(inquit)plurimũ intellectum adiuuat:tantũ abſit error:quo viden
tur ſibi homines ipſam verę vitę veritatem didiciſſe cum iſta didicerint. Iſtorũ poſitio non poteſt
E ſtare. Cum enim omnis actio virtutum moralium ad ſerenandum oculum mentis ordinetur:vt
mundatus poſſit deum videre & hic quãtum poſſibile eſt per intellectum & fidem:in futuro ve-
ro per ſpeciem: ſuperior ꝑfectio & ꝑfectior eſt notitia ſciendi deum & diuina q̃ oĩs virtutis mora-
lis actio.Non eſt ergo ſcire ſimpliciter propter agere:ſed ecõuerſo.Et ꝙ ſcire dirigit agere:hoc eſt
propter ſe,vt clarius cõtingat ſcire oculo mẽtis ſerenato ꝑ agere. Nec eſt agere ꝑ virtutes mora
les omnino maioris meriti:q̃ ſecundũ intellectuales. Immo ecõuerſo quãtum eſt de ratione operis
maioris meriti eſt opus contẽplatiuę q̃ actiuę:& magis debet eſſe in electione:inquãtũ tamẽ contẽ
plari ex voluntate imperatur:& charitatis amore. Sed hoc declarari habet in quęſtione de cõpara
tione vitę actiuę & cõtemplatiuę.Dico autem ex charitatis amore:quia ſine charitate nulla valet
pręſentis vitę actio.vt dictum eſt ſcđm apoſtolum.i.Corinth.xiii.nec cognitio:quia ſcientia huius
vitę ſi ſola ſit inflat:& nõ niſi per charitatẽ ędificat.vt dicit.i.Corĩth.viii.vbi dicit gloſ. Scientia ſi
ſola eſt in ſuperbiam extollit.ergo ſi vis habere non inflantem ſcientiam:adde charitatem:& vtilis
erit ſcientia.per ſe enim inutilis eſt:vt patet in rationibꝰ ſupra inductis ad hoc:& etiã dictũ eſt.ſu
pra ſecundũ apoſt.i.Corĩth.xiii.Qualitercũq; ergo ſe habebit res in ſtatu glorię:in ſtatu pręſentis
vitę nõ eſt ſtudẽdũ ad ſcire ꝓpter ſe: ſed vt per habitã ſciẽtiam ſciẽs ex cognito dirigatur in actio
nẽ:& hoc quãtum ad ſcientias practicas.quãtũ vero ad ſcientias ſpeculatiuas vt amplius inflãme
tur ad amorẽ. Vnde videt̃ eſſe diſtinguẽdũ de ſcire & agere.Eſt em̃ quædã ſciẽtia agibiliũ:quædã
F vero ſpeculabiliũ.Siĺiter eſt q̃dã actio executiõis agibiliũ:q̃dã vero dilectiõis ſpeculabiliũ.Loquẽdo
autẽ de ſcientia & actione in agibilibus: ſciẽtia eſt propter actionem:& actio eſt finis ſcientię.vt in
ſcientiis practicis: in quibus ſtudendum nõ eſt ſcire propter ſe:ſed propter opus.ſecũdum ꝙ dicit
Philoſophus de ſcientia Ethic.Pręſens negotium nõ eſt vt ſciamus:ſed vt boni fiamus.Loquendo
vero de ſcientia & actione in ſpeculabilibus:ſic ſimiliter eſt ſcientia propter actionem:nec enim eſt
ſtudẽdum ſcire ſpeculãda: niſi dirigẽdo ad illa quę ex charitate ſunt diligenda:vt cognita diligan
tur.Propter autem operanda primo modo nõ eſt ſtudẽdum ſcientię ſecũdo modo dictę:ſed ꝓpter
ipſam magis eſt operãdum illa operatione. Abſolute ergo dicendum ꝙ nulli ſcientiæ ſtudendum
eſt ſcire propter ſe:ſed propter aliud:aut propter actionẽ agẽdorum:vt in ſcientiis operatiuis:aut
propter amorem diligẽdorum:vt in ſcientiis pure ſpeculatiuis. Vnde ſup illud.i.Corĩth.viii.Scien
tia inflat:charitas autẽ ędificat.dicit Gloſ.Addite ſcientię charitatem:et vtilis erit. ſcientia ꝑ ſe
inutilis eſt. Quare nec pręcipue iſti ſciẽtię ſacræ ſcripturę:cuius ꝓprius finis eſt charitas de corde
puro & cõſcientia bona & fide non ficta: & hoc tã ad pręcepta credẽdorum:q̃ agẽdorum.Propter
qđ dicit Augu. in ſermone de laude charitatis.Totam magnitudinẽ & altitudinem diuinorũ elo
quiorum ſecura poſſidet charitas:qua deum proximumq; diligimus.vt infra dicetur: loquẽdo de
auditore huius ſcientię.Et ideo dicit Augu.xiii.de tri. Habet ſciẽtia modum ſuum bonum,ſi qđ
in ea inflare ſolet æternorũ charitate vincatur. Vnde dicit Bernard. Nõ probat apoſtolus multã
ſcientiam ſi modum ſciendi neſcias. Modus autem ſciendi eſt vt ſcias quo ordine:quo ſtudio:quo
fine noſſe quęq; oportet. Quo ordine,vt illud prius quod maturius ad ſalutẽ.quo ſtudio:vt id ar
dẽtius qđ vehemẽtius ꝓmouet ad amorẽ.quo fine:vt propter tuã & proximi vtilitatẽ.Quidã em̃
ſtudent vt ſciant:& curioſitas eſt:quidam vt ſciantur:& turpis vanitas eſt: quidã vt ditentur: &
turpis quęſtus eſt:quidam vt ędificent:& charitas eſt.

G ¶Ad primum in oppoſitum,ꝙ ſcire eſt intellectus perfectio:Dicẽdum ꝙ in argu
Ad pri.pri. mento eſt figura dictionis:cõmutãdo quale in quid.Cũ enim dicitur ꝙ ſtudẽdum eſt homini pro
pter perfectionem intellectꝰ,perfectio ſtat ibi cõcretiue:& ſupponit ibi vt quale, ſub hoc ſenſu:ſtu
dendum eſt homini propter perfectionẽ intellectus.i.vt intellectus eius perfectus fiat. ſupponit au
tem pro abſtracto cum dicitur: ſcire eſt perfectio intellectus:& ita vt quid.Scire enim eſt ipſa per-
fectio.& ideo non ſequitur concluſio pro abſtracto : quæ pro concreto bene ſequeretur.Hęc enim
eſt vera. Studendum eſt homini vt ſciat propter intellectus perfectionem,id eſt vt ipſe intellectus
ſit perfectus. Illa tamen eſt falſa. ſtudẽdum eſt homini vt ſciat,id eſt propter ipſam ſcientiam,ſiue
propter ipſum ſcire. licet enim ſcientia ſit finis & perfectio intellectus(vltra em̃ ſcientiã nullo alio
perficitur)non tamẽ eſt finis ſuiipſius vt ſit propter ſeipſam ſcientia vel ipſum ſcire,& ſit vltimus
finis:vel in eo ſit ſtatus:quia ſcire ordinatur ad perfectionem vlteriorem in homine vt dictum eſt.

¶Ad ſecundũ: ꝙ ſcire eſt finis humani ſtudii:dicendũ ꝙ de actu ſtudii loquendum eſt dupli H
citer. Vno modo ſcđm ſe & abſolute:& ſic ſolũ verũ eſt ꝙ actus ſtudii eſt propter ſcire: vt ꝓ- Ad ſcđm.
pter vltimũ finem eius:quia ſtudẽs vt ſtudens ſtudio ſuo nihil amplius q̃rit ſuo actu ſtudẽdi
niſi ſcire.Alio modo loquẽdũ eſt de actu ſtudii vt cadit ſub ĩtẽtione volũtatis imperãtis ipm̃.
Sic nõ eſt verũ ꝙ actus ſtudẽdi eſt ad ſcire ꝓpter ſe: quia volũtas hoĩs bene regulata impans
actũ ſtudẽdi ĩ hoĩe, finẽ actꝰ ſtudẽdi q eſt ſcire,in finẽ vlteriorẽ intẽdit dirigere q eſt finis alte
rius actꝰ:vt actus amoris ad quẽ ordinat̃ actus ſtudẽdi:vt dictũ eſt.& hoc mõ protẽdit̃ q̃ſtio.
¶Ad tertium ꝙ ſtudens ꝓpter ſe deſiderat ſcire:dicẽdũ ꝙ phs qui hoc dicit : conſiderat hoĩs I
perfectionẽ in habitibus & actibus ex puris naturalibus acquiſitis:aut ꝑ mores quo ad virtu Ad tertiũ
tes practicas:aut per ſtudia quo ad virtutes ſpeculatiuas.& ideo perfectionẽ hominis in puris
naturalibus ſtatuẽs,ſcire ex ſciẽtiis ſpeculatiuis vltimã ponit hominis perfectionẽ. Et reuera
in hoc bene poſuit:vt alibi videbitur.Et ideo dixit:quia homo deſideraret ſcire propter ſe. In
hoc tamẽ ꝙ in ſcire ex rebus naturalibus poſuit conſiſtere vltimã hominis perfectionem : nec
poſſe vlla vlteriori perfici : ipſe errauit. Eſt em̃ vlterior perfectio illa q̃ conſiſtit in gratuitis:
quã homo natus eſt recipe:licet nõ ex puris naturalibꝰ ad illã attingere poſſit, vt dictũ eſt ſu
pra:& ad opus illius perfectionis gratuitę:qđ eſt dilectionis & charitatis:ordinat̃ omnis ſcien
tia ſiue naturalis,ſiue ſupnaturalis:quia ipſa plus fini vltimo cõiũgit: in quo conſiſtit vltima
perfectio.Hinc dicit Hu.ſup.vii.c.cęl.Hier. Dilectio ſupueniẽs ſcientię maior ẽ. plus em̃ deus
diligitur q̃ intelligitur.intrat dilectio vbi ſcientia foris ſtat. K

CIrca ſeptimũ arguit̃ ꝙ hõ ſtudio ſuo in acq̃rẽdo ſciẽtiã:terminũ aliq̃n debet Queſ.vii.
imponere.Primo ſic.Apo.dicit.Non plus ſapere q̃ oportet ſapere:ſed ſapere Arg.1.
ad ſobrietatẽ.ſed ſi terminꝰ ſtudio non eſſet imponẽdus:nũq̃ cõtingeret tm̃
ſapere quin plꝰ oporteret ſapere.ergo &c. ¶Secũdo ſic.Prouer.xxiii.ſup illđ 2
Noli laborare vt diteris.G.Scientia.& ſequitur in textu. Sed prudẽtię tuæ
pone modũ.Nõ aũt eſſet ei ponẽdꝰ modus ſciẽtię:ſi ſtudio terminꝰ nõ eſſet
imponẽdus.ergo &c.¶Contra eſt illud Eccĺi.vi. Fili a iuuentute excipe do- In oppo.1.
ctrinã:& vſq; ad canos inuenies ſapientiã. ſic autẽ facere nunq̃ eſſet ceſſare ſcđm intẽtionem
ſapientis.ergo &c.¶Item Aug.i.de Aca.dicit.Phĩa eſt a cuius vberibꝰ nulla ætas q̃rit excludi. 2
ergo &c.

¶Dicendũ ad hoc: ꝙ cũ ea quę ſunt ad finẽ a fine determinari debent: & ſtudiũ L
hominis in quacũq; ſciẽtia finaliter ordinatur ad inueſtigãdũ notitiã ſubiecti eius:& eoꝝ quę Rñſio.
circa ſubiectũ cõſiderãda ſunt intãtũ protẽdẽdũ eſſe ſtudiũ requirit ſciẽtia quęlibet, quouſq;
notitia ſubiecti & eorũ quę circa ipſum cõſideranda ſunt:haberi poſſint.Notandũ igit̃ ꝙ cir-
ca hoc aliter ſentiẽdũ eſt ĩ ſtudio ſacrę ſcripturę & aliarũ ſcientiarũ. Cũ em̃ in ſacra ſcriptura
ſtudendũ eſt:vt hic proficiẽdo per fidẽ circa illa quę tradũtur in ea, perueniamꝰ in futuro ad
contuendũ illa ꝑ ſpeciẽ.In iſto autẽ profectu quãto homo magis procedit:tanto magis ꝓficit:
& quãto amplius inuenit:tãto amplius inueniendũ ſentit.In tali autẽ ſtudio nũq̃ eſt ceſſandũ
invia:quouſq; ad terminũ aptę cõtuitionis perueniat̃ in patria.Idcirco quãtũ ad ſtudiũ ſacrę
ſcripturę abſolute dicendũ ꝙ terminꝰ ſtudii in eo ponẽdus nõ eſt,immo diſpoſitus & ordina
tus ad hoc ſemp intentionẽ proficiendi amplius & amplius in ea habere debet.& hoc maxime
ideo q̃a ſcibile in ipſa eſt infinitũ:circa qđ põt ꝓfectꝰ ꝓcedere ĩ ĩfinitũ.Scđm ꝙ dicit Aug.ſup
Io.par.ii.ſer.ix.Diuini cantici vox eſt.Quęrite dñm & viuet anima veſtra.quęramus inuenien
dũ:q̃ramus inuentũ:vt inueniendus q̃ratur,occultus eſt : vt inuentus q̃ratur immenſus eſt.
Vnde alibi dicitur. Quęrite faciẽ eius ſemp.Satiat em̃ q̃rẽtẽ:ĩquãtũ capit: ĩueniẽtẽ capaciorẽ M
facit:vt rurſus q̃ratur implere vbi plus capere cœpit:quia cũ conſummauerit homo, tũc inci
pit:donec ad illã vitã veniamus:vbi ſic ipleamur vt capaciores nõ efficiamur: quia & perfecti
erimus vt iam nõ proficiamꝰ.Tũc em̃ oſtendet̃ nobis qđ ſufficit nobis.Hic autẽ ſemp q̃ramus
non vt fructus inuentionis non ſit finis inquiſitionis:ſed ideo hic ſemp dicimꝰ q̃rẽdum:ne ali-
q̃n hic putemus ab inquiſitione ceſſandũ:atq; ita q̃rendo tendamus:& inueniendo ad aliquid
perueniemus:& ad id qđ reſtat q̃rendo & inueniendo tranſimus:quouſq; ibi fiat finis q̃rendi:
vbi perfectioni non ſupereſt intentio proficiẽdi.& in ſermone.xliii.Spiritus ſanctus nũc docet
fideles quãta quiſq; poteſt capere ſpiritualia:& in eorũ deſideriũ magis accẽdit, ſi quiſq; in ea
charitate proficiat:qua & diligat cognita & cognoſcenda deſideret. Ita vt ea quoq; ipſa quæ
nũc quandoq; cognoſcit nondum ſe ſcire ſciat:quomodo ſcienda ſunt in eam vitam: quã nec

oculus vidit,nec auris audiuit,nec in cor hominis aſcendit. quo ſciẽdi modo ſi nunc ea vellet interior magiſter dicere.i.nrẽ menti apire & mõſtrare,humana infirmitas portare nõ poſſet. Vnde dicit Chryſoſtomus in principio ſup Matth. Non a pueritia elegi aliquos ad diſcendũ iubentes, certũ annorũ numerum p̃finientes ad cõſummandũ ſtudia virtutũ:ſed cunctis ge-
N neraliter ætatibus differẽtes. Vnde Origenes in Homil.quomodo Abraham accepit Cethurã in vxorem:exponẽs quomodo ſancti in extrema ætate vxores duxerant, in typo ſapiẽtię ſemp conquirendę,dicit ſic.Patriarcharũ coniugia myſticũ aliquod indicant ſacramentũ.Abraham q̃uis eſſet ſenex:hoc tñ ſciebat ꝙ ſapientię nullus eſt finis: nec diſcendi terminũ ſenectus imponit. Sarę dormitio virtutis eſt intelligẽda conſummatio:quia vero perfectę & cõſummatę virtutis eſt: ſemper neceſſe eſt vt in aliqua eruditione verſetur:quã eruditionẽ coniugẽ eius ſermo diuin⁹ appellat. Accepit ergo ſenex Abrahã vxorẽ noĩe Cethurã.maior eñ ad ſapiẽtiã ſenſibus noſtris capacitas ineſt,qñ mortificatio Ieſu circũfert̃ in corpore mortali. Quanto eñ quis carne feſſus eſt:tanto erit virtute robuſtior: & ſapientię complexibus aptior. Igitur ad tales nuptias p ſenectam nullus excluditur:imo maturę ętati plus cõueniũt.Propter qđ dicit
O Dauid in Pſal.Letetur cor q̃rẽtiũ dominũ & cõfirmamini:quęrite faciẽ eius ſemp.Qđ Auguſtinus exponẽs.xii.de trin.in prin.di. Videt̃ qđ ſemp q̃rit̃ nũq̃ inueniri. & quomõ iam lętabit̃ & nõ poti⁹ cõtriſtabit̃ cor q̃rẽtiũ,ſi nõ potuerint inuenire qđ q̃rũt? Et ꝙ inueniri poſſit dũ q̃rit̃:teſtatur Eſa.cum dicit.Quęrite dñm:& mox vt inueneritis eũ:inuocate illũ. an inuentus q̃rendus eſt? Sic enim ſunt incomp̃hẽſibilia q̃renda: ne ſe æſtimet homo nihil inueniſſe: quin ꝙ ſit incomp̃henſibile qđ q̃rebat potuerit inuenire. Cur igitur ſic quęrit: ſi incomp̃henſibile comp̃henditur eſſe qđ q̃rit:niſi quia ceſſandum non eſt:q̃diu ipſa incomp̃henſibiliũ inquiſitione proficitur:& melior meliorq; fit q̃rens tã magnum bonũ:qđ et inueniendũ q̃ritur: & q̃rendum inuenitur? Nam & q̃ritur vt inueniatur dulcius:& inuenitur vt quęrat̃ auidius. Scđm hoc accipi poteſt qđ dictum eſt in Eccleſiaſtico.Qui me manducant,adhuc eſuriẽt: & qui me bibunt,adhuc ſitient.Manducant enim & bibunt:quia inueniunt:& q̃a eſuriunt & ſitiũt:adhuc quęrũt.Et.ix.de tri.in principio.Tutiſſima eſt quęrentis intentio donec app̃hendatur illud quo tendimus: ſi ea recta intentio eſt quæ proficiſcitur a fide.Sic ergo quęramus tanq̃ inuenturi:& ſic inueniamus tanq̃ quęſituri.Cum enim adhuc conſummauerit homo: tunc incipit:& hoc totum cõtingit propter ſcibilis infinitatem.Scđm ꝙ dicit Hila.de tri.Incipe: per curre: perſiſte:etſi non peruenturũ: gratulabor tamen profecturũ.Qui enim pie infinita proſequitur:etſi non contingat aliquãdo:ſemper tamen proficiet: & reuera ſaltem in futuro attinget.Scđm ꝙ dicit Auguſtinus de bono perſeuerantię.Bonę ſpei eſt homo,ſi eum ſic perſeuerantem dies vltimus huius vitæ inuenerit : vt adiiciantur ei quæ proficienti defuerint:& perficiẽdus q̃ puniendus potius iudicetur. Vnde de profunditate huius ſcientię & infinitate ſcibilis in ea, dicit Auguſtinus in epiſtola ad Voluſianũ.Tanta eſt Chriſtianarum profunditas literarum &c.vſq; ibi. Cum conſummauerit homo: tunc incipit: longa eſt auctoritas,ſed cõmunis. Vnde Origenes exponẽs illud qđ dicitur de Iſaac.Geñ.xxv.Habitauit iuxta puteũ nomine viuentis & videntis.Intelligentibus,inquit,grandis eſt iſta benedictio:qui poteſt ſingula quæ in lege & prophetis ſunt ſcire,& intelligere.ille habitat ad puteum viſionis.Magnã benedictionem accepit Iſaac vt habitaret ad puteum viſionis. Nos qñ ſatis mereri poterimus:ſi forte trãſitũ habere poſſimus p puteum viſionis?certe ſi nõ potero omnia intelligere: aſſideo tamẽ ſcripturis diuinis:& in lege dei meditor die ac nocte:& omnino nũq̃ deſino inquirendo:diſcutiendo:certe quod maximũ eſt orando:& ab illo poſcendo intellectum qui docet hominem ſcientiam, videor & ego habitare ad puteum viſionis. Tu ergo ſi ſemper perſcruteris propheticas viſiones : ſi ſemper inquiras : ſi ſemper diſcere cupias : hæc mediteris in his permaneas:percipis & tu benedictionem a domino: & habitas apud puteum viſionis: & dominus aperiet tibi ſcripturas.In ceteris autem ſcientiis ſtudio terminus ponendus eſt.
P Cũ enim (vt dictũ eſt ſupra)in aliis ſcientiis ſtudendũ non eſt niſi inquantum vtiles ſunt:& (vt infra dicet̃) intantum vtiles ſunt inquantum ad hanc ſacram ſcripturam proficiunt : Intantum ergo ſtudendum eſt vnicuiq; in aliis ſcientiis: inquantum ex hoc p̃fectũ poterit habere ſtudẽdi conſequenter in ſacra ſcriptura:ne nimiũ ĩmorando in aliis in illis tempus conſumat: per qđ fructuoſius in iſta proficere poſſet.etiam ſi quis illis intendat:vt ad iſtam ſciẽtiam veniens amplius & pluribus proficiat:cum reſiduum temporis vitæ ſuæ ad capiẽdum ea quæ ſunt huius ſcientiæ nõ ſufficiat. Ridiculũ enim eſt vt dicit Auguſtinus in epiſtola ad Dioſcorum,cum ꝑpterea multa ſuperflua didiceris:vt tibi aures hominũ ad votum præ-

parentur:ipſa neceſſaria non tenere:quibus ſuperflua pręparaueris: & dũ occuparis vt diſcas vnde facias intẽtos nolle,diſcere qđ infundatur intentis.Et Auguſtinus de vtilitate credẽdi. Intelligere ſup̃flua fortaſſe nõ nocet.Sed fortaſſe diſcere nocuit:cũ tẽpus neceſſariorũ occuparẽt Et permittit tñ deus curioſos diutius in illis immorari ſciẽtiis: ne tẽpore illo implicent ſe deterioribus.ſcđm ꝙ dicitur Eccl.iii. Vidi afflictionẽ quã dedit deus filiis hominũ:vt diſtendantur in ea.cũcta eñ bona in tẽpore ſuo,& mũdũ dedit diſputationi eorum. Vbi dicit Gloſ. Propterea dedit deus in p̃ſenti etiã peruerſorũ dogmatum magiſtros: conceſſit occupationẽ: ne mens eorum ocioſa torpeſceret.Deus eñ fecit omne bonũ qđ fecit.Sed in tẽpore ſuo bonũ bonũ eſt:nũq̃ vlterius q̃ opus eſt.Et ideo Auguſt.loquens de ſtudio ſcientiarũ ſecularium,dicit .ii.de doc.Chriſt.In doctrinis quæ apud gentes inueniũtur,in omnibus tenendũ eſt nequid nimis.Et de ordine.l.ii.Talis eruditio ſi quis ea moderate vtatur (Nam nihil magis q̃ nimiũ formidandũ eſt) talem phię militẽ mittit:vt ad ſummũ illũ modũ vltra quẽ requirere aliq̃d nec poſſit,nec debeat,nec cupiat,perueniat.Reuera opus eſt cauere in ſtudio ſciẽtiarũ phicarũ ne quid nimis:quia vt oſtẽdit ſcđo de doc.Chriſt.plurimũ accidit vt facilius homines res aſſequãtur ꝑpter q̃s aſſeq̃ndas iſta diſcunt̃: q̃ taliũ p̃ceptorũ nodoſiſſimas diſciplinas & ſpinoſiſſimas.Et tñ(vt ipſe ſubdit ibidẽ) quãdoq; miſeros magis in his oĩb⁹ ipſa ſpectamina veritatis delectant ſępe.De quibus dicit Chryſoſtomus.i.ſup Matth.Pleriq; totos dies peragunt.ꝑpter illã occupationẽ vaniſſimã:& multa detrimenta patiũtur:& cũ omni diligentia qđ audierint memorię cõmendant:eaq; ad animi ſui perniciem infixa cuſtodiunt.His vero vbi loquit̃ deus ne exiguũ quidẽ tempus patienter expectẽt. Vltimũ.ſ.ſenectutis: qđ tamẽ vtile eſſet multum Scđm ꝙ dicit Auguſt.ad Hiero. Ad diſcẽdũ ꝙ opus eſt:nulla ætas ſera videri poteſt:quia etſi ſenes magis decet docere q̃ diſcere,magis tñ diſcere q̃ quæ doceant ignorare.

¶Ad primũ in oppoſitum:non plus ſapere q̃ oportet:Dicendũ ꝙ ſemper oportet Q
plus:non tamen plus q̃ oportet:Sed ponere prudentię noſtrę modum,vt dicit ſecũda ratio.& Ad pri.
hoc fit ſemp pie ſcđm regulã fidei quęrendo, non tranſgrediendo terminos quos poſuerũt pa prin.
tres noſtri:vt dicit̃ Prouer.xxiii.vnde poſt illud Prouer.xxiii.Prudentię tuę pone modum:ſtatim ſequitur.Ne erigas oculos tuos.Gloſ.mẽtis.Ad opes quas nõ potes habere. Gl. diuinitatis perſcrutandas:quia cęleſtibus tñ ouibus patent. ¶Per idem patet ad ſecundum. Ad ſcđm

Arti. VI. de Theologia ſcđm ſe, quantum ad ſcientiam.

VIſo de ſciẽtia & ſcibili in generali, ſequitur videre de ſcientia & ſcibili theologiæ in ſpeciali, quæ continet theologia. Vbi cõſiderandũ eſt Primo de theologia in ſe.Secũdo deipſa in ſuis cauſis.

Circa theologiam in ſe quęrendum eſt
Primo ſcđm ſe & abſolute.
Secundo in comparatione ad alias ſcientias.

¶Circa theologiam ſcđm ſe & abſolute quęruntur quatuor.
Primo:vtrum theologia ſit ſcientia.
Secundo:vtrum proprie dicenda ſit ſapientia.
Tertio: vtrum ſit ſcientia vna.
Quarto: vtrum ſit ſcientia perfecta.

CIrca primum arguitur,ꝙ theologia non ſit ſcientia. Primo ſic. Scientia non A
eſt niſi eorum quorum ſunt cauſę & principia. Tunc enim ſcire opinamur Queſt.i.
vnũquodq;: cũ cauſas & principia arbitramur ſcire:vt dicit̃ in princ.Phyſi. Arg.i.
& in principio poſt.Et Auicẽ.dicit in principio Metaphyſicę ſuę. Inquiſitio omnis ſcientiæ non eſt de principiis:ſed de cõſequentibus principiorum.De rebus autem diuinis eſt theologia:quarum non ſunt cauſæ & principia.Sed
ipſę ſunt cauſæ & principia aliorũ.ergo &c. ¶Secundo ſic.omnis ſcientia eſt de intelligibilib⁹ 2
& vniuerſalibus.primo poſt.& primo Metaphyſicę.Theologia vt plurimũ non eſt de intelligibilibus & vniuerſalib⁹,ſed de ſenſibilibus & p̃ticularibus:quia de rebus hiſtoricis & humanis
geſtis:quę credunt̃ & non intelligunt̃:ſcđm Auguſt.lxxxiii.q.q.xlviii. ergo &c. ¶Tertio ſic.
theologia eſt ſolũ notitia eorũ quæ tenẽtur per fidẽ:& ad fidem de eis faciendã.Io.xx.Hęc aũt 3
ſcripta ſunt vt credatis.Sciẽtia aũt non eſt eorũ quæ fide tenẽtur:quia ſcientia fidem euacuat cũ ſcientia ſit eorũ,quæ intellectu vidẽtur.fides autẽ eorũ quæ nõ videntur.ergo &c.¶Quar-
to ſic.oĩs ſcientia p̃cedit ex principiis per ſe notis.primo poſt.Theologia aũt non p̃cedit niſi 4

In oppoſitū. ex creditis:ꝗ nō ſunt per ſe nota:cū a pluribꝰ eis cōtradicatur.ergo &c.¶In cōtrariū eſt Aug. cum dicit,ꝙ theologia eſt ſcientia de his rebus quas ignorare nō expedit : & quas nos ſcire ꝑ nos idonei non ſumus.

B
Reſponſio.

¶Ad queſtionē iſtā intelligendū,cū theologia ſit credibiliū, & nullorū aliorū,niſi vt accipiūtur ab initio:vt per fidē credita:Nūc aūt ita eſt ꝙ credibilia primo ꝑ fidē nata ſunt fieri ſcita ꝑ intelligētiā:vt quę ꝓponūtur homini primo credenda ꝑ fidē,poſtmodū diuino lumine adiutus,& ꝓprio ſtudio aptatus, capiat ea ꝑ intelligentiā , ſcđm ꝙ infra determinabit: ꝙ & ipſa alio modo iudicāda eſt eſſe ſciētia,inquātū eſt credibiliū vt credibilia ſunt tm̄:alio vero modo,inquantū credibiliū vt facta ſunt intelligibilia:Dicēdū igit ꝙ notitia aliqua appellata ſciētia dupliciter. Vno modo ſtricte:alio modo large.Large appellat ſcientia ꝗlibet notitia certa veritatis.Scđm ꝙ dicit Aug.primo de li.arb.Scire nihil aliud eſt ꝗ ratione,hoc eſt mēte habere perceptū.Et ſciētia ſic dicta diſtinguit cōtra opinionē,dubitationē & ſuſpitionem,quę ſunt opationes intellectus & notitiæ ſine vlla certitudine.Propter qđ phus.vi.Eth.in illis tribus non ponit eſſe intellectuales habitus. Vñ quia fides dicit certā notitiā eoꝝ ꝗ tenētur per fidē:vt infra dicet:ſub iſto modo ſciētię cōtinet notitia fidei.& ſic large ſumēdo ſciētiā,Theologia inquātū cōtinet credibilia conſiderata vt credibilia tm̄, nondum viſa ſiue intellecta, dicēda eſt ſciētia.Scđm ꝙ dicit Aug.de vidēdo deū. Merito nos ſcire dicimus:nō ſolū id qđ videmus:verū etiā illud qđ certiſſimū credimus. Vñ & credita etiā quodāmodo mente videre recte dicimus:quia ꝙ verū ſit minime dubitamꝰ.Hinc Io.euāg.de eo qđ ſola fide tenuit(Si tm̄ ſola fide & nō ſcientia pura ſiue intellectu tenuit)dixit.i.Io.iii.Scimꝰ qm̄ cū apparuerit:ſiles ei erimꝰ.Et Paulus.Nūc ſcio ex pte.Ecce(dicit Aug.)ſcire ſe dixit qđ nō vidēdo:ſed credēdo cognouerat.Stricte vero appellat ſcientia:nō ꝗcunq; certa notitia:ſed ſolūmō eoꝝ quoꝝ veritas intellectui ex rei euidētia apparet:vt intellectꝰ in ea ſibi ipſi ſit teſtis,& certitudinē ex eo qđ videt, habeat: nō tm̄ ex teſtimonio alterius:ſicut certitudinē habet fides. Scđm ꝙ dicit Auicē. ix.Metaph.Promiſſio quę fide recipit non eſt via ad ꝓbandū eā niſi teſtimonio prophetę.Sicut illa ꝗ eſt ꝙ habebimꝰ corpꝰ apđ reſurrectionē.De tali ſciētia dicit Aug.primo de li.ar.Proprie & pure ſciētia nominat:quia ratione atq; intellectu parat. Et ſciētia ſic dicta diſtinguit a fide & omni notitia eorū ꝗ fide tenētur inquantū hmōi:quia eſt intellectoꝝ ex rei euidētia: nō creditorū ex alterius teſtimonio.

D

Sed intellectus talis dupliciter poteſt haberi.Et ſcđm hoc ſcientia ꝓprie dicta eſt duplex. Vno em̄ mō haberi pōt vi naturalis rationis opantis mō naturali illuſtratione ſolius luminis naturalis:aut cū diuina illuſtratione generali.de qua dictū eſt ſupra.Alio mō vi naturalis rōnis opantis mō ſupnaturali illuſtratiōe ſpeciali luminis ſupnaturalis.Primo mō habet ītellectꝰ de rebꝰ naturalibꝰ ī ſciētiis phicis . Scđo aūt mō habet de rebꝰ ſupnaturalibus in iſta ſciētia.& hoc inquātū credibilia ſunt intelligibilia ꝗdā in potētia:vel iā intellecta.vt infra videbit. Vñ quia iſta ſciētia cōtinet credibilia ꝗ nō pfecte ſunt homini ītelligibilia in vita iſta:& hoc nō niſi paucis: et forte aliqua ſunt ita credibilia ꝙ nec ſunt ītelligibilia homini in vita iſta:qa qđ oculus nō vidit:auris nō audiuit:nec ī cor hoīs aſcēdit : ꝑparauit deus diligētibꝰ ſe.Sicut dicūt Eſa.& Apl's.qđ & optime credūt.Ideo dicit Aug.de vidēdo deū.ꝙ ſciētia noſtra cōſtat ex viſis & creditis.& in his ꝗ videmus noſipſi teſtes ſumꝰ.quę vero credimus teſtimonio alterꝰ tenemꝰ. Vñ ſicut differūt ſcire ex viſu ꝓprio:& ex auditu alterꝰ dicto:ſic differūt intelligere aliqd, qa euidētia eius mēti eſt pſto:& credere ſolū ex alterius teſtimonio.Scđm ꝙ dicit Aug.ibidē. Pręſentia ītelligimꝰ ꝗ pſto ſunt ſenſibꝰ animi ſiue corporis Sicut em̄ hāc lucē corporis ſenſu:ſic meā voluntatē plane video:quia pſto eſt animæ ſenſibus Si quis vero mihi indicet voluntatē ſuā:quia iam mihi latet ſenſu corporis & animi:credo,nō video:aut ſi eum mentiri æſtimo,non credo.

E
Ad primū prin.

¶Ad primū in oppoſitū:ꝙ theologia nō habet cauſas & principia: Dicēdū ꝙ falſum eſt : quia habet principia prima credibilia : ex quibus ductu naturalis rationis illuſtrante lumine ſupnaturali elici poſſunt credibilia poſteriora pertinentia ad hāc ſcientiā . Sicut in qualibet alia ſciētia ex primis pricipiis lumine naturalis rōnis eliciuntur poſteriora.Licet em̄ diuina oīa ſunt principia reſpectu rerū naturaliū: in ſe tm̄ quędā ſunt priora quibuſdam:quæ ſunt ſcđm hoc principia aliorū:etiam ī eis quę ptinēt ad ipm̄ deū.ſcđm ꝙ pater eſt principiū filii,pater & filius ſpiritus ſancti.

F
Ad ſecūdū.

¶Ad ſcđm:ꝙ theologia eſt de ſingularibus & ſenſibilibus: Dicendum ꝙ aliquid tractatur in ſciētia dupliciter:vel primo & ꝓpter ſe : vt ſunt illa ꝗ ſunt de ſubſtātia & ītegritate ſciētię:vel ſecūdario & ꝓpter illa ꝗ pricipaliter tractant:vt ꝑ ea declarentur,& facilior fiat doctrina,& melius ꝑcipiat addiſcens.Primo mō theologia ſicut & ꝗlibet

alia ſcientia eſt de vniuerſalibus & intelligibilibus. Secūdo modo bene poteſt eſſe de ſingularibus & ſenſibilibus.& hoc modo hiſtorię & geſta pticularia & ſenſibilia in hac ſciētia introducūtur: nōn tā propter neceſſitatē ſciētię:ꝗ propter declarationē eorū ꝗ pertinēt principaliter ad ſciētiā:& ꝓpter addiſcentē:& hoc duplici de cauſa.ſ.neceſſitatis & cōmoditatis.Neceſſitatis,eo ꝙ diuina,qa facultatē noſtrā excedūt:aliter capere nō poſſumus.ſcđm ꝙ dicit Dio.i.ca. de cęl.Hierar.Non erat poſſibile noſtro animo ad nō materialē cęleſtiū aſcendere contēplationē:niſi ea ꝗ ſcđm ipſum eſt materiali manuductione vtamur.Cōmoditatis,quia ꝑ exēpla ſingularia ſenſibilia nobis cōſentanea facilius quęq; capimus:ꝗ ſermone vl'i nobis ꝓpoſita. ſcđm ꝙ dicit Aug.li.de mēdacio . Diuinę ſcripturę nō ſolū pcepta dei continent,ſed etiā vitā moreſq; iuſtoꝝ:vt ſi forte occultū eſt queadmodū accipiēdū ſit qđ pcipit, ī factis ſanctorū intelligatur.Hinc etiā dicit Leo papa. Validiora ſunt exēpla ꝗ verba:& plenius eſt ope docere ꝗ ſermone. Vñ & iſta ſenſibilia hiſtorica ī hac ſciētia,ſunt quaſi exēpla in aliis:ꝗ licet ponere ī omi ſcientia:vt facilius capiat ꝗ addiſcit.ſcđm ꝙ dicit primo Prioꝝ.Nec tm̄ vt nuda exēpla & pure hiſtorica:talia in iſta ſciētia ſunt accipiēda.qa tūc nō eſſent oīno de integritate fidei & huiꝰ ſciētię.Sed debemus ea accipere vt facta legis declaratiua:& cū hoc vim pceptorū legis ī ſe habentia.Scđm ꝙ dicit Ambr.in Hexam̄.Aſaduertimꝰ ea ꝗ nūc in ſpecie hiſtorię tradūtur vim ſtatuiſſe legis ī poſterū. ¶Ad tertiū,ꝙ de his ꝗ tenent fide nō eſt ſciētia: Dicēdū ſcđm iam dicta:ꝙ verū eſt ſtricte ſumēdo ſciētiā:niſi īquātū credibilia ſunt ēt ītelligibilia.Large aūt ſumēdo ſciētiam,bene verū etiā eſt ꝙ de eis eſt ſciētia vt credibilia ſunt:vt dictū eſt. G Ad tertiū. ¶Ad quartū ꝙ nō ꝓcedit ex principiis ꝑ ſe notis:Dicēdū ꝙ ꝓcedit ex principiis ꝑ ſe notiſſimis & certiſſimis in ſua veritate:& etiā fideli certitudine fidei.licet prius ꝗ credita facta ſunt intellecta, nō ſint nota ex rei euidentia : vel licet etiā nec fide teneantur ſine lumine fidei. H Ad ꝗrtū.

CIrca ſcđm arguit:ꝙ theologia nō debeat dici ſapiētia.Primo ſic.Sciētia illa ꝗ eſt ſapiētia,principia ſua nō ſupponit ab alio: ſed oēs alię ſcię ab illa:vt vult phs.iiii.Metaph.Sciētia iſta pricipia ſua ab alio ſupponit:cuiꝰ teſtimonio credit eis.ergo &c. I Queſt.ii. Arg.1. ¶Scđo ſic.Sciētia ꝗ ſapiētia dicit, debet principia aliarū ſciētiarū ꝓbare cōtra negātes ea.ibidē.qđ nō poteſt facere hęc ſciētia:qa nō habet notiora intellectui:ꝗ ſint principia aliarum ſciētiarū.ergo &c. 2 ¶Tertio ſic.ſcđm Aug.xiii.&.xiiii.de tri.Fides ptinet ad ſciētiā,nō ad ſapiētiā.qre cū ſciētia iſta eſt ſciētia fidei,ſciētia erit ꝓprie,nō ſapiētia. 3 ¶Quarto ſic.Sciētia ꝗ eſt ſapiētia,ē ſui ipſius gratia.vt dicit.i.Metaph.qđ nō conuenit huic ſcientię:vt dictū eſt ſupra.& vt dr̄ Io.xx. Hęc ſcripta ſunt vt credatis.& nō vt hoc tm̄:ſed vt credētes vitā habeatis.ergo &c. 4 ¶Cōtra ē illud Apl'i.i.Corin.ii.Sapiētiā loquimur inter pfectos.ꝗ nō eſt niſi huiꝰ ſciētię.vñ dicit ibi Gl. De ſecretis dei.Hęc aūt ſcia maxime eſt de ſecretis dei.ergo &c. In oppo. ¶Hic eſt ītelligēdū prio ꝙ large accipiēdo nomē ſapiētię & ſtricte nomē ſciētię,& Sapiētia pōt dici ſciētia,& ſciētia pōt dici ſapiētia.Scđm ꝙ dicit Aug.xiii.de tri.Nec iſta duo ſic accipiamꝰ (.ſ.ſciētiā & ſapiētiā) ꝗſi nō liceat dicere vel iſtā ſapientiā ꝗ eſt in rebus humanis,vel illā ſcientiā ꝗ eſt in diuinis . Latiore em̄ cōſuetudine vtraq; ſapiētia:vtraq; ſciētia dici poteſt.Proprie tm̄ loquēdo abinuicē diſtinguūtur:vt aliqua notitia dicat cōmuniori nomine ſciētia,nō ſapiētia :alia vero proprio nomine dicatur ſapientia & non ſciētia. Scđm ꝙ Aug.ſubdit ibidē. Nullo modo tm̄ ſcriptum eſſet apud Apoſtolū,Alii dat ſermo ſapiētię:alii ſermo ſciētię: niſi & ꝓprie ſingulis rationibus hęc ſingula vocarētur. Vñ vt ſtatim determinat lib.xiiii. Scientia ꝓprie eſt notitia de humanis & tēporalibus rebus.Sapiētia vero de diuinis & æternis.Ex quo ſtatim apparet ſolutio ad ꝗſtionē.Licet em̄ ſciētia aliqua phica ſit de diuinis & ęternis:qa tm̄ nulla ſciētia phica eſt de deo principaliter:vt de ſubiecto & obiecto:neq; etiā de eo cōſiderat aliter ꝗ modo humano,notitiā eiꝰ eliquādo ex rebꝰ ſenſibilibꝰ & creaturis:ſola aūt theologia principaliter vt de ſubiecto & obiecto eſt de deo:& modo diuino & ſuperhumano de ipo cōſiderādo:Idcirco patet ꝙ ſola theologia ſimpliciter ſapiētia debet dici:& ꝙ nulla ſciētia philoſophica reſpectu eius ſapiētia dici poſſit.Sed vt iſtud quomodo ei conueniat apertius videamus,cum ſapientia nomine ſuo nihil aliud dicat ꝗ ꝓrogatiuā quādā ſupra nomē ſcientię:Cōſiderandū eſt ꝗ ſit illa ꝓrogatiua quā ſapientia habet ſupra ſciētiā ſimpliciter. Quę ſi īueniat principaliter ī hac ſciētia ſup oēs alias:patebit quō & quare ꝓprie ſapiētia dici debeat. K Reſol.q. ¶Notādū igit ꝙ ſcientia noīe ſuo nihil aliud dicit, niſi certam notitiā de re aliq: ita ꝙ vt dictū eſt in ꝗſtione pcedēti , oīs certa notitia de re,cōi noīe ſciētia pōt dici.Quare cū noīe ſapientiæ nihil niſi ꝗdā ꝓrogatiua ſciētię exprimit:& ꝓrogatiua rei debet eſſe in eo qđ eſt formale & pfectio eiꝰ:Perfectio aūt formalis ſcię L

tię q̄ notitia aliqua ſciētia dicit̄:eſt certitudo notitię in ip̄a:Scientia igit̄ vna ex hac p̄rogatiua
debet dici ſuper alias ſapientia:quia.ſ.in certitudine alias excedit. Et quia certitudo ſcientiæ
cauſatur ex cauſis & principiis ei⁹ q̄ conſiderat:& principia quanto ſunt priora & altiora:tan
to ſunt in ſua veritate certiora: & ex hoc etiā tāto magis ſunt cauſa certitudinis & veritatis
oīm eoꝝ q̄ ſunt poſt:vt dicitur.ii.Metaph. idcirco cōtingit ꝙ ſcientia quę ſimpliciter dicēda
eſt ſapiētia reſpectu oīm aliarū debet conſiderare prima principia ſimpliciter oīm & altiſſima:
& maxime inter illa illud qđ eſt maxime primū.Illud em̄ eſt prima cauſa & principalis ꝓpter
quā ſciētia dicēda eſt ſapiētia.Scđm ꝙ dicit pħs.i.Metaphyſicę.Arbitramur(inqt) certiorē &
doctiſſimū cauſarū ſapientiorē eſſe circa omnē ſcientiam.Certiſſimę autē ſcientiarum,maxime
primorum ſunt.Scire em̄ & ītelligere maxime propter has. Propter em̄ hęc & ex his alia co-
gnoſcūtur.Et cū hoc ꝙ ſcientia dicit̄ ſapiētia quia eſt cauſarū altiſſimarū:ex hoc maxime dicē
da eſt ſapientia ꝙ conſiderat cauſam quæ eſt finis:& bonū vltimū:cuius gratia agēdū eſt vnū
qđqꝫ:& verum primū,qđ eſt cauſa cognoſcēdi vnūquodqꝫ. Scđm ꝙ de primo dr̄.i.Metaphyſi
cę.Antiqſſima ſciētia & principalis cognoſcēs eſt cui⁹ cā eſt agēdū vnūqđqꝫ.Hoc aūt eſt bonū
vniuſcuiuſqꝫ:oīno autē in natura potiſſimū oīm.De ſcđo dr̄.ii. Metaphyſicę.Rectū eſt vocare
ſciētiam veritatis pħię pħiam ſpeculatiuā.Finis em̄ ſciētiæ ſpeculatiuę eſt veritas.ex quo cōſe
quenter contingit ꝙ hmōi ſcientię neceſſe eſt eſſe principia quę ſunt ſemper in fine veritatis:
neqꝫ habēt cauſam in eſſe vera,ſed ſunt cauſa in hoc aliarum rerum. Vnde & de vtroqꝫ dicit
Auguſtinus ſimul in lib.ſuo de Aca.Dico,inquit,hęc maxime eſſe conſideranda:initiū veri &
finē bonorum:nec ſapientem eſſe qui aut cognoſcendi initium ignorat:aut extremū expetēdi
vt aut vn̄ proficiſcat ur a ut quo perueniendū ſit,neſciat.Et ꝙ ob hāc cauſam ſcientia debeat
dici ſapientia:quia.ſ.conſiderat primas cauſas & altiſſimas, ſpecialius inſpiciendo:patet dupli
citer.Primo,ex conditionibus ſapientis ſimpliciter. Secūdo ex cōditionibus ſapientis alicuius
in aliquo genere ſcientię particularis.Primo em̄ patet ex ſapiente ſimpliciter: quia omnes con
ditiones:ſcđm quas deſcribit pħs ſapientem & ſapientiā ſimpliciter:conueniūt ei ex hoc ꝙ cō
ſiderat cauſas primas & altiſſimas. Ita ꝙ prima cōditio ſapiētis eſt ſcire oīa quodāmō p vlem
ſcientiā:& ſcđa difficilia hoī:& tertia ꝙ debet eſſe certior & doctiſſim⁹ cauſarū : & q̄rta ꝙ ei⁹
ſciētia ſuiipſi⁹ cā eſt:& q̄nta ꝙ ei⁹ nō eſt famulare,ſed famulari:ordinare: nō ordinari:ſuadere
M nō ſuaderi.¶Scđo ſimiliter patet idē ex ſapiente ꝑticulari: quia ꝙ aliquis ſapiens dr̄ in ſua fa-
cultate:hoc cōuenit ei ex certitudine ſcientię quā habet de re:& cognitione cauſę in illa facul
tate.Semper enim in eodē genere ſcientiæ ſapientior dicitur ſciens cauſam q̄ ignorās eā.ſcđm
ꝙ dicit pħs.i.Metaphyſicę:ꝙ artifices ſapiētiores exptis ſunt:& manu artifice architector: q̄a
hi cauſas ſciunt:illi autē non:quia enim ſciunt,ſed propter quid neſciunt. & inter ſciētes cau
ſas ſemper ſapientior dicitur qui priores cauſas nouit:ſiue in eodem genere ſcientiæ : ſiue in
diuerſo.ſcđm ꝙ ſcđm pħm ſpeculatiuus ſapientior dicitur actiuo. Et eſt aduertēdū ꝙ ſciētia
N non dicitur ſapientia ex certitudine cauſarum quas conſiderat: certitudine dico conſiderata
ex parte ſcientis:quæ cauſatur ex euidentia ſibi facta apud intellectum de re ſcita:Sed certitu
dine cōſiderata ex parte rei ſcitę:q̄a.ſ.principia prima q̄ cōſiderat certiſſima ſunt quātū eſt de
ſe in ſua veritate:quia prima ſunt.Et ideo ſunt in hoc cauſa veritatis aliorum : vt dicitur.ii.
Metaphyſicę.licet propter ſuam abſtractionē & debilitatē noſtri intellectus:qui euidētiā illoꝝ
non poteſt attingere,nobis ſiue ſapienti in ea non poſſunt eſſe notiſſima:ſcđm ꝙ dicitur ibidē
ꝙ manifeſtiſſima in ſua natura ſunt difficilis cognitionis in veritate ſua,non propter ſe: ſed ꝓ
pter nos:quia diſpoſitio intellectus noſtri ad ipſa eſt ſimilis diſpoſitioni oculorū veſpertilionis
ad lucem ſolis.niſi em̄ ſic eſſet, prima pħia.ſ.metaphyſica:inter ſcientias pħicas non diceretur
ſapientia.Non em̄ pħs habet certiſſimā ſcientiā quantū eſt ex parte euidentię ſibi factę de ſci-
bilibus in illa ſcientia:qm̄ euidentiā multo maiorem habet mathematicus de ſcibili ſuę ſciētię
Et ideo ratione illa mathematica deberet dici ſapientia potius q̄ metaphyſica : qđ falſum eſt.
Sed pħs certiſſimas cauſas conſiderat quantū eſt ex parte rei ſcitę : & ideo ſuper oēs ſcientias
pħicas ſua ſcientia ſapiētia dicitur.Quare cū theologia cōſiderat cauſas altiſſimas & ꝓfundio
ra & altiora circa illas q̄ ſciētia humana poſſet attingere:& maxime circa illā cauſam q̄ deus
eſt:q̄ & cauſarū & oīm ē p̄icipiū.vt dr̄.i.Metaphyſicę.quā ſumme cōſiderat vt eſt primū prin
cipiū omniū:omne ens inquantū verum producendo in eſſe a prima veritate q̄ ipſe eſt : & vt
eſt omniū finis vltimus:omne ens inquantū bonū, in bonum vltimum qđ ipſe eſt reducendo
quo ad bene eſſe. Circa em̄ deū theolog⁹ cōſiderat nō ſolū q̄ circa eū pħs ex creaturis potuit
cognoſcere:ſed etiā illa quę ipſi deo ſoli nota erāt naturaliter de ſe : quę nec ſupremus ange-

lus cognitiōe naturali poteſt attingere:q̄ nobis reuelauit p ſpiritū ſanctū,& in hac ſacra ſciē-
tia ſunt cōſcripta.Scđm ꝙ dicit Apo.i.Cor.ii.Loquimur ſapientiā dei in miniſterio:q̄ abſcon-
dita eſt: quā p̄deſtinauit deus ante ſecula in gloriā noſtrā : quā nemo principū huius ſeculi
nouit.Sicut ſcriptū eſt:Qđ oculus non vidit,nec auris audiuit,nec in cor hominis aſcendit:q̄
pręparauit deus diligentibus ſe.Nobis autē reuelauit deus per ſpiritū ſuū.Spiritus em̄ ſcru-
tatur oīa etiā profunda dei. Quis em̄ ſcit hominū q̄ ſunt hominis:niſi ſpiritus hominis:ita ꝙ
quę dei ſunt nemo cognoſcit:niſi ſpiritus dei:nos autē nō ſpiritū huius mūdi accepimus:ſed
ſpiritum qui ex deo eſt: vt ſciamus quæ a deo donata ſunt nobis:quæ & loquimur,non in do
ctis humanę ſapientię verbis:ſed in doctrina ſpiritus.

¶Abſolute ergo dicendū:ꝙ theologia vere & proprie debet dici ſapientia ſuper O Reſpōſio.
oēs ſcientias humanas:nō obſtante ꝙ minorē habet euidentiā de ſuo ſcibili q̄ ſciētiæ pħicę de
ſuo.Cui cōcordat Auicē.qui deſcribens ſapientiā dicit in primo Metaphyſicę.Sapiētia eſt ex-
cellentior ſcientia ad ſciendū id qđ eſt excellētius ſcitum:& eſt prima cauſarū totius.Hinc de
hac ſciētia dicit̄ Deuter.iiii.Hæc eſt ſapiētia nr̄a & ītellectus corā populis.Reſpectu ergo hui⁹
ſapientię oīs alia notitia abſolute ſcientia debet dici: quęcūqꝫ em̄ aliquorum cōtentorum ſub
noīe cōmuni res cōmunis per aliquā p̄rogatiuā conuenit vni illorū, illi appropriatur nomen
qđ p̄rogatiua exprimit:& alteris reſeruatur nomē cōmune. ſicut nomē accidentis ſimpliciter
tenet oē accidēs qđ a cōmunib⁹ principiis ſubiecti cauſat̄.Qđ vero cauſat̄ a principiis ꝓpriis
ſubiecti:noīe appropriato dicit̄ ꝓpriū:licet manat de genere accidentiū ſicut dicit Boethius.
Vnde oīa ea q̄ dicit pħs in cōmēdationē ſuę ſapiētię:multo verius poſſum⁹ dicere in cōmēda
tionē huius nr̄ę ſapientię:videlicet ꝙ hęc ſola ſcientiarū libera eſt:& iuſte nō humana reputat̄.
nec huiuſmōi aliā eſt cōgruū æſtimare honorabiliorē: diuina em̄ eſt & honorabiliſſima & dea
ſciētiarū. Vbi & p hoc ſapiētiā ſuā cōmēdādo ſignauit iſtā:cū cōtinue ſubiūxit: Etſi qua alia
diuinorū ſit:& hanc talē aut ſolus aut maxime deus habet. ¶Ad primū in oppoſitū:ꝙ theo- P
logia ſua principia ſupponat ab alio:dicēdum ꝙ ſi principia ſua ſupponit ab alio: hoc nō eſt Ad pri.prin.
ab alia ſciētia:quia hoc derogaret ſapiētię:ſed ꝙ ea ſupponit,hoc eſt a ſolo deo auctore huius
ſciētię.Vnde ſicut prima pħia ſua p̄icipia ſupponit ex teſtimonio naturalis ratiōis: cuius eſt
illam ſcientiā inueſtigare:Sic iſta ſupponit ſua principia ex teſtimonio dei:cuius eſt eā reuela
re:nec hoc in aliquo dignitati ſapiētię derogat.¶Ad ſecundū: ꝙ iſta ſcientia nō poteſt ꝓbare Q
principia aliarū ſcientiarū:dicet̄ infra in q̄ſtione de principalitate huius ſciētię ſup alias. vbi Ad ſcđm.
argumentū hoc magis habet locū q̄ hic.¶Ad tertiū:ꝙ iſta eſt ſciētia fidei: quę non ꝑtinet ad R
ſapiētiā:dicēdū ꝙ in fide tria cōſiderant̄: ſcilicet habitus fidei:& mod⁹ ſciēdi ſiue cognoſcēdi Ad tertiū.
per fidē:& ipm creditū ſiue obiectū fidei.Primo modo fides ꝑtinet ad ſciētiā:nō ad ſapiētiā:in
quātū.ſ.fides eſt tēporale qd:non æternū. Et ſil'r ſcđo mō inquātū.ſ.eſt ꝓpter ſuā impfectionē
euacuabilis.Tertio modo ꝑtim ꝑtinet ad ſciētiā:īquātū.ſ.eſt de tpalib⁹ ꝑtim vero ad ſapiētiā.ſ.
inquantū eſt de æternis. Et quo ad hoc aliqui ſolebāt dicere ꝙ iſta ſciētia,partim eſt ſapientia
partim ſciētia:qđ verū eſt:cōſiderādo hęc & illa,tēporalia.ſ.& æterna in ſe & abſolute.Sed nō
ſic cadit cōſideratio tpaliū ī hac ſciētia:ſed ſolū īquātū habēt ordinari ad ęterna:& ſunt ꝓpter
cōſiderationē æternorū.ſcđm ꝙ hoc declarat Aug.xiii.de ciui. in exēplo.d. Sapientia diuinis,
Sciētia humanis,attributa ſit vtrūqꝫ agnoſco ī Chriſto in eo qđ ſcriptura dicit.Verbum caro
factū eſt.In verbo intelligo dei filiū:in carne agnoſco verū hominis filiū: in rebus p tēpus or-
tis homo cōiūctus eſt deo:in rebus vero æternis ſumma veritas attribuitur dei filio.& ſequit̄
Sciētia ergo noſtra Chriſtus eſt:Sapiētia quoqꝫ noſtra idē Chriſtus eſt. per ipm pergimus ad
ipm : tēdimus p ſcientiā ad ſapientiā.Inquantū ergo tēporaliū cōſideratio nō eſt ī hac ſciētia:
niſi in relatione ad æterna, tota ſapiētię cōſideratio eſt:ſcđm ꝙ etiā in prima pħia cōſideratio
ſubſtātię ſenſibilis eſt ꝓpter cōſiderationē quiditatis ſubſtantię æternę ſeparatę.¶Ad quartū: S
ꝙ iſta ſciētia nō eſt ſuiipſius gratia.Dicēdū ꝙ ꝓprie loquēdo nulla ſciētia vt ſciētia eſt ſuiipſi⁹ Ad quartū.
gratia. Notitia em̄ ſuprema q̄ erit in patria p veritatē in intellectu, ordinat̄ ad fruitionē boni
per amorē in affectiua:vt aliquando videbitur cum fuerit ſermo opportunus de hoc. Omnis
etiā notitia huius ad ſcientiam vitæ futuræ ordinari debet. Vnde philoſophus dicens ꝙ ſci-
re ſapientiæ eſt ſuiipſius gratia:vel loquitur de ſcire ex pura ratione naturali & perfectione
quam poteſt attingere homo ex puris naturalibus:& verum eſt ꝙ vltra ſcire nihil perfectius
poteſt attingere homo pura vi naturalis rationis:vel ſi intendit ꝙ vltima perfectio hominis
in illo ſcire cōſiſtit:errat nihil ſentiens de ſciētia iſta:ad quā ordinari debet oīs ſciētia philoſo

phica: quæ etiã abſolute non eſt ſuiipſius gratia nec propter ſe:ſed ordinata ad iſtam: & me-
diante iſta ad claram notitiam patrię:quę nõ erit ad vlteriorem ſciẽtiam ordinãda.Et ideo ve
riſſime quo ad hoc:ſcientia iſta ſuiipſius gratia dicẽda eſt eſſe & propriiſſime ſapientia: inquã
tum non eſt vlterior ſcientia expectanda in hac vita.Abſolute autem ſapientia ſolũ poteſt dici
T cęleſtis vitæ contemplatio:quę altiora ſpeculatur de primo principio q̃ capere non poteſt hu-
mana æſtimatio. reſpectu cuius iſta ſcientia,& quęlibet alia vix abſoluto nomine ſcientiæ me-
retur appellari:ſicut ſapiens huius ſapientię reſpectu illius ſapientię verius ſtultus q̃ ſapiens
reputandus eſt:Secundũ ꝙ dicit Origenes ſup illud Exo.iiii.Non ſum eloquens ex quo locu-
tus es ad ſeruũ tuũ . Dũ eſſet Moyſes in Aegypto:& erudiretur omni ſapientia Aegyptiorũ:
nec profitebatur ſe eloquentẽ.Erat eñ quãtũ ad Aegyptios eloquẽtię incõparabilis.Vbi vocẽ
dei audiuit:cum incepit cognoſcere verbũ qđ erat in principio apud deũ:ſe pronũciat mutũ:
Mutis eñ animalibus q̃uis indoctus homo cõparet eloquẽs videbitur. Si vero eruditis & elo
quentibus ſtultus & mutus. At ſi quis dei verbũ & diuinã reſpiciat ſapientiã:multo amplius
q̃ apud nos pecudes,apud deum mutũ ſe animal profitebit. Vnde & bene dixit ꝓpheta ſapien
tiſſimus in Pſ.Vt iumẽtũ factus ſum apud te.Sed quia p intellectũ huius ſciẽtię notitia illius
ſcientię quodãmodo inchoatur: vnde quodãmodo etiã ex cõparatione ad illã ſapientiam: hęc
poteſt dici ſapientia : quę tamen reſpectu cuiuſlibet alterius ſcientię huius vitæ veriſſime ſa-
pientia dicẽda eſt.Vnde definitio illa ſapientię:quę ſcribit.i.de Aca. Aug.veriſſime huic ſapiẽ
tię conuenit.Dicit eñ ibi Aug. Sapiẽtia mihi videt rerũ humanarũ & diuinarũ q̃ ad beatam
vitam pertinẽt:non ſolũ ſcientia, ſed & diligens inquiſitio:vt homo quantũ poteſt in deũ trã
quillius tendat:& extremo vitę die ad id qđ concupiuit adipiſcendũ reperiatur paratus: frua
turq; merito diuina beatitudine qui ante ſit humana perfruitur.

CIrca tertiũ arguit,ꝙ theologia non ſit ſciẽtia vna.Primo ſic.Scientia vna eſt
A vni⁹ generis ſubiecti.i.poſter.theologia nõ eſt vni⁹ generis ſubiecti:qa eſt de
Quęſt.iii. illis quę ſunt diuerſa genere ſubiecti:vt ſunt temporalia & æterna: & de re-
Arg.i. bus & ſignis:& de rebus naturalibus & moralibus:de quibus omnibus natę
ſunt eſſe diuerſę ſcientię:ſicut patet in ſciẽtiis philoſophicis.ergo &c.¶Scđo
2 ſic.vnius inquãtũ vnũ vna eſt ſcientia.ii.Poſte.theologia nõ poteſt eſſe vni⁹
inquantũ vnũ:cum ſit de creatore & creatura:quę nullam vnitatẽ habẽt in-
In oppoſi. ter ſe:quia nihil eſt eis cõmune:neq; ſubſtãtia neq; accidens.vt infra dicetur.ergo &c.¶Cõtra
eſt,quoniã illud eſt vnũ ad qđ omnia alia reducũtur, quæ ſunt illius generis.ſcđm phm.iiii.
Metaphyſicę.In genere ſcientiarum omnes aliæ ſcientiæ humanę ad iſtam habent reduci : vt
infra videbitur.ergo &c.

B Reſponſio. ¶A hoc intelligendũ ꝙ cum ſcđm philoſophũ. iiii.Metaphyſicę, in omni genere
entis oportet repirc aliquod vnũ qđ eſt primũ & ſimpliciſſimũ,& principiũ & menſura cogno
ſcẽdi omniũ aliorũ in illo genere: erit ergo hoc inuenire in genere ſciẽtiarũ:ꝙ illa q̃ eſt prima
ſcientiarũ & mẽſura oĩm aliarũ:non ſolũ ſit vna,ſed maioris etiã ſit vnitatis & ſimplicitatis q̃
aliq̃ aliarũ.Quia cũ hęc ſciẽtia prima ſit omniũ:& mẽſura earũ:vt infra dicet:ipſa nõ ſolũ erit
vna ſicut q̃libet aliarũ:ſed maioris vnitatis q̃ aliqua illarũ. Eſt ergo ſciẽdũ ꝙ vnitas ſcientiæ
duplex eſt:q̃dã gñalis qua q̃libet ſciẽtia vna dicit:alia vero ſpecialis:q̃ ſoli illi ſciẽtię debet cõ
uenire:quę prima eſt & mẽſura aliarũ.Sicut aliq̃ eſt rõ vnitatis ſpecialis:q̃ cõuenit vni qđ eſt
principiũ nũerorũ:alia vero generalis q̃ cõuenit cuilibet numero.De primo igitur modo vni-
C tatis ſciẽtię cõmuni.ſ.& generali,Sciẽdũ ꝙ nulla ſciẽtia dicit vna ꝓpter aliquã vnitatẽ realem
illorũ inter ſe,de q̃bus ſciẽtia cõſiderat.Sic eñ nulla ſciẽtia eſſet vere vna : quęlibet eñ ſciẽtia
plura cõſiderat: q̃ in nulla vnitate reali ſubſtãtię aut accñtis cõueniũt ſcđm ꝙ medicina cõſi
derat corporis humani cõplexionẽ,cibaria,digeſtiones,egeſtiones,locorũ & tẽporũ diſpoſitio-
nes & plura alia hmõi quę in nullo reali vno cõueniũt:& tñ omniũ illorũ eſt ſciẽtia vna . Sed
dicit ſciẽtia vna cõmuniter:quia habet ſubiectũ vnũ vnius rationis.in qua q̃dẽ ratione aliquo
modo cõmunicãt oĩa q̃ ſciẽtia illa cõſiderat.Qđ intellexit phs:cũ dixit ſcđo Poſt.Vnius iquã
tũ vnũ,vna eſt ſciẽtia. quãtũcũq;.n. aliqua inter ſe ſint diuerſa,ſi rationẽ vnam induũt q̃ pri-
mo ei qđ eſt per ſe ſubiectum ſciẽtię cõuenit:vna eſt ſcientia de omnibus illis per attributionẽ
illorum ad ſubiectum ſciẽtię:cui primo illa ratio conuenit.verbi gratia:Medicina eſt de corpo
re humano vt de ſubiecto inquantum eſt ſuſceptiuũ ſanitatis.qđ primo a ſanitate denomina-
ri natum eſt: tanq̃ primum eius ſuſceptiuum:cuius rationem & denominationem ſuſcipit

quodlibet aliud qđ denoĩat ſanũ in medicina:inquãtũ ad corpus humanũ ſecũdũ aliquã ratio-
nem ſanitatis habet referri.videlicet aut vt conſeruatiuũ ſanitatis humani corporis ſicut exer
citium moderatiuum:aut vt effectiuum eius:ſicut ſyrupus vel ligatura:aut nũciatiuum ei⁹,
ſicut dies cretica laudabilis,aut vt indicatiuũ eius ſicut pulſus vel vrina,ſicut &c̃.huiuſmodi
quę oĩa ſana⁹dicũtur ſecũdũ attributionẽ ad vnũ ſub ratiõe vna.ſ.ad corpus humanũ,inquãtũ
eſt per ſe ſubiectũ ſanitatis & artis medicinę.Et hoc eſt qđ dicit Cõmẽtator ſup.iiii.metaphy-
ſicę.Scientiã habent nõ ſolũ illa quorũ eſt ſubiectum vnum cõmune,aut genere,aut ſpecie di-
ctũ vniuoce:ſed quorũ eſſe attribuitur vni.Et vt dicit ibidem litera philoſophi, Tũc cognitio
multorũ erit pluriũ ſcientiarũ: cũ non fuerit eis aliquod vnũ.vbi dicit Cõmẽtator.Multa quę
ſunt multarũ ſciẽtiarũ ſũt multa q̃ nõ attribuunt vni.Illa autẽ q̃ attribuunt vni,ſũt vni⁹ ſciẽ-
tię.Quare cũ theologia ſit de vno.ſ.de deo,vt de ſubiecto,ſicut infra videbit, & cætera omnia
cõſiderat inquãtum ſe habẽt per aliquã attributionẽ ad deũ,velvt a deo,vel vt ad deũ,vel quo
cunq; modo alio recipiendo aliquã rationẽ eſſe diuini:iſta generali vnitate,quę vnitas attribu-
tionis dicitur:ipſa debet dici ſcientia vna. Loquẽdo vero de vnitate propria & ſpeciali q̃ debet
cõuenire ſciẽtię primę q̃ eſt mẽſura aliarũ,& q̃ debet eis eſſe ſimplicior,& ideo maioris vnitatis
q̃ ipſę,ſciẽtia iſta ſup alias ẽ ſiľiter dicẽda vna,& ĩ hoc ẽ iſta ſciẽtia maioris vnitatis q̃ ſit aliqua
aliarũ. Vt autẽ ſciamus quõ modus iſte ſcientię iſti tanq̃ menſurę aliarũ debeat attribui: No D
tandũ ꝙ inter omnes modos vnius per ſe:quos tangit phus.v.&.x.metaphyſicę, ille principa
lior eſt quo aliquid dicitur vnũ,cuius totalitas eſt vna ſecundũ formã & ſecũdũ materiã.Secũ-
dum formã, quia eſt vna forma totius ſimplex & partium.Ita ꝙ non diſtinguuntur partes ad
inuicẽ per formas proprias ſub forma totius,neq; forma totius diuiditur per diuiſionẽ partiũ
ſecundum materiam:quia partibus totius contentis ſub forma non poteſt fieri additio vel
diminutio toto manente integro. ſecundum ꝙ corpus cęleſte dicitur vnũ ſecundum formam
quia eſt ei vna forma ſimplex in toto & partibus.Ita ꝙ nõ diſtinguunt partes eius adinuicẽ: ſe
cundũ proprias formas ſub forma totius:ſicut cõtingit diſtinctio in toto anomœomero . ver-
bi gratia:Homo diuiditur ſecundũ corpus in caput manus & pedes:quorũ quęlibet pars pro-
priam habet formã aliquo modo aliã ab alia.Neq; etiã diuiditur forma cęli ſecundũ diuiſionẽ
partium.Non eñ quęlibet pars cęli cęlum eſt:Sicut in toto anomœomero quęlibet pars aquæ
aqua eſt.Dicitur etiã corpus cęleſte vnũ ſecundũ formã,quia non poteſt ei fieri additio vel di-
minutio in partibus toto manente integro ſecundũ formã.& hoc propter figuram eius circu-
larẽ,cui nõ poteſt fieri additio vel diminutio circulo manẽte ĩtegro.Sicut põt fieri additio vel
diminutio lineę rectę manẽte rectitudine. Et ꝓpter iſta corp⁹ cęleſte dicit primũ & minimũ &
ſimpliciſſimũ in corporibus & mẽſura omnium corporũ,& magis vnũ q̃ quodlibet corpus ele
mentare rectũ. Secundum hunc modũ vnius vnitate ſibi propria inquãtum eſt ſcientiarũ pri-
ma & menſura aliorum,patet ꝙ iſta ſcientia vna eſt,& vnitatẽ cuiuſlibet alterius ſcientię exce-
dit ſcđm totalitatẽ ſeu vnitatẽ formę & materię.Primo patet ĩ totalitate formę.Eſt eñ iſta ſciẽ
tia vna totalitate ſiue vnitate formę,eo ꝙ eſt vna forma & ratio totius ſcientię ſecundũ quam
oẽs partes eius cadunt ſub conſideratione ipſius:qđ nõ cõtingit in aliqua alia ſcientia.Conſide
rant enim ſcientię philoſophicę ſub vna & eadem ſcientia diuerſa , ſecundũ proprias rationes
& quiditates ſuas ſecundum quas abinuicem diſtingunt,non ſolũ ſecundũ vnam cõmunem
rationem,qua referũtur ad ſubiectum totius ſcientię.Verbi gratia, Naturalis ſcientia cõſide-
rat propriã naturã cęleſtis corporis.in li.cę. & mund. & propriã elemẽtaris corporis ſimplicis
in li.de generatione.& mixti inanimati,in li.muneralium:& mixti vegetabilis in ſciẽtia de plã-
tis:& aĩati aĩa ſenſibili,in ſcientia de aĩalibus. Non ſolũ autem cõſiderat rationẽ cõmunẽ mo-
tus & mobilis in ipſis:ſecundũ quã referuntur ad corpus mobile ſimplr : hæc autẽ ſcientia cõ-
ſiderat de omnibus quę cõſiderat:vt infra dicetur: nõ ſecundum proprias rationes ſecundum
quas abinuicem differunt:ſed ſecũdum cõmunẽ rationẽ qua habent rationem eſſe diuini quo
ad deum referuntur.Non enim cõſiderat ignem: vt ignis eſt in natura & quiditate ſua , alius
ab aere.Similiter neq; aliquod aliorũ.Sed cõſiderat ignẽ & vnũquodq; aliorũ,inquãtũ in ſe ha-
bẽt diuini eſſe veſtigiũ & effigiem,manuducẽtes nos ſuis proprietatibus ad cognitionem diui
norũ quorũ gerunt effigiem,vt in eo ꝙ in igne cognoſcimus lucẽ, ex qua manẽte ſua integri-
tate emanat ſplendor,cognoſcimus quodãmodo quomodo in deo ex luce paternę ſcientiæ po-
teſt procedere ſplendor,qui verbum eius eſt & filius.ſimiliter de quocũq; alio, qđ ex creaturis
cadit in cõſideratione huius ſcientię.Et ex hoc cõtingit ꝙ quęlibet alia ſcientia diuiditur par
tialiter in libros ſecundũ diuerſas partes entis quas conſiderat:vt dictũ eſt de ſcientia natura-

li.Iſta vero nequaꝗ̃,ſed ſolũ diſtinguitur ſecundũ diuerſos modos tractãdi & ꝓponendi ſcien-
tiam credibiliũ & agibilium diuinę legis:vt viſum eſt alibi in generali diuiſione ſacrę ſcriptu
E ræ. Etiam in illis ſcientiis ſæpius id qđ eſt formale in ſubiecto ſcientię,diuiditur ſecundũ diui-
ſionẽ partium eius:vt patet in ſcientia naturali,vbi corpus mobile eſt ſubiectum : cuius ratio
formalis eſt eſſe mobile , & quælibet pars eius eſt de aliquo,inquãtũ eſt corpus aliquod mobi-
le particulare.Similiter metaphyſica eſt de ente ſimpliciter,cuius formã recipit quodlibet ens
inquãtũ cadit ſub illa ſciẽtia,quia cõſiderat de ſubſtãtia inquãtũ ens eſt: ſimiliter de qualitate
quãtitate,& ſic de aliis.Qđ nõ cõtingit in iſta ſcientia,cuius ſubiectũ deus eſt:cui ſoli cõuenit
eſſe deũ:& nulli alteri conſiderato in hac ſcientia . Similiter patet ꝙ iſta ſcientia eſt vna ſuper
alias totalitate materię. Hęc enim ſcientia ſic cõtinet ſub ſe oẽs partes ſuas,ꝙ impoſſibile eſt
eã recipere additionẽ aut diminutionẽ partiũ:vt patebit in ſequẽti q̃ſtione:qđ nulli alteri ſcien
tię cõuenit.Vnde vnã & eandem ſcientiam:vt metaphyſicã,aut naturalem, diuerſi phĩ tractã
tes:ſemp vnꝰ aliquid integritati eiꝰ appoſuit:qđ alter omiſit.qđ ĩpoſſibile eſt fieri in iſta ſcien-
tia.Totum eñ qđ ſcibile eſt pertinẽs tanq̃ neceſſarium ad ſalutem, in vtroq; teſtamẽto inclu-
ditur.Quãtũ ergo corpus cęleſte ĩ ſimplicitate & vnitate excedit corpus elemẽtare, & figura
ſiue linea circularis lineam rectam: tantũ iſta ſciẽtia diuina omnem aliam in vnitate & ſimpli
citate excedit pręter vnitatem quam habet communem cum aliis ſcientiis . Et hoc facit vt
F dictum eſt vnus modus conſiderandi omnia in ea ſub vna ratione ſimpliciſſima & nihil ſub
propria ratione. Vnde ratione vnitatis ſibi proprię conuenit ei antonomatice illud quod di-
cit philoſophus.x.metaphyſicę. Vnum ſecundum formã eſt qđ non habet diuiſionem ſecun-
dũ cognitionem.Reuera iſta ſcientia nullã habet diuiſionem ſecundum cognitionem:quia nõ
ſub alia ratione cõſiderat ſubſtantiã:ſub alia accidens:ſub alia hominẽ:ſub alia angelũ:ſub alia
cęlũ:ſub alia terram:ſed cõiter oĩa ſub vna & eadẽ ratione: inquãtũ ſcilicet eſſe quoddã diui-
num in eis relucet:& per hoc ex cognitione diuini eſſe in ipſo ſubiecto qđ deus eſt:habẽt quo-
dãmodo cognoſci oĩa alia ad ſcientiã iſtam pertinẽtia tanq̃ attributa ſubiecto.ita ꝙ ſupuacuũ
eſſet ſub genere ſcientię theologicę diuerſas ſcientias partiales contineri.cum tamen nõ ſit ſu
perfluum in genere ſcientię philoſophicę diuerſas ſcientias partiales cõtineri. Et hoc ideo con
tingit,quia alię ſcientię innitũtur lumini naturalis rationis,quo ſolũ per ſe cognoſcimus vni-
uerſale abſtractũ a ſenſibus:& tanto prius q̃to eſt vniuerſalius.ꝓpter qđ & in qualibet talium
ſcientiarũ,oportet ꝙ aliquod vniuerſale ſit ſubiectũ,& in prima illarũ ipſum ens qđ eſt ſum-
me vniuerſale.Nunc autẽ ex ratione ſubiecti vniuerſalis,inquantũ huiuſmodi,non ſunt nata
cognoſci aliqua,niſi ſecundũ rationẽ vniuerſalis exiſtẽtis in eis,nõ ſecũdũ rationẽ eſſe particu-
laris eorũ.& ideo nulla vna ſciẽtia vniuerſalis phĩca ſufficit:ſed ſub ipſa debẽt eſſe ſciẽtię parti
culares,& hoc diuerſę diuerſas rationes particulares diuerſarũ rerũ conſiderãtes . ſecundũ ꝙ
dicit phũs in.iiii.metaphyſicę.Quia per vniuerſale vegetabilis non poſſet homo duci in cogni
tionẽ ſenſibilis.& ideo nõ põt eſſe vna ſcĩa ꝑticularis vegetabiliũ & aĩaliũ. Iſta autẽ ſciẽtia in-
nititur lumini ſupernaturali infuſo,& hoc ad deũ ſupernaturaliter cognoſcẽdũ primo & per
G conſequẽs alia:econuerſo proceſſui qui fit in ſcientiis phĩcis.In deo autẽ ſunt oẽs omniũ ratio
nes,quo ad omnem modum cognoſcendi ipſa. Propter qđ ſicut ipſa diuina ſcientia qua deus
ſeipſum cognoſcit:eſt perfecta ratio vnica cognitiõe cognoſcẽdi oĩa alia a ſe ĩ formis propriis
ſic & iſta ſcientia de deo q̃tum eſt ex parte ſui, quę in hoc imitatur modũ ſcientię diuinę,na-
ta eſt ducere in cognitionẽ omnium particularẽ inquãtũ ad iſtam ſcientiam pertinẽt. Et ideo
ſicut ſi ex cognitiõe entis ſimpliciter naturali lumine ſufficiẽter haberi poſſet cognitio cuiuſli
bet entis ſecundũ propriam formã naturaliter cognoſcẽdi,non eſſet niſi vnica ſcientia phĩca:&
ſuperfluum eſſet plures eſſe de diuerſis partibus entis:Sic iſta ſcientia de deo,quia ex cognitio
ne dei in ea lumine ſupernaturali ſufficienter q̃tum ex ipſa eſt poteſt haberi cognitio cuiuſli-
bet entis:vt relati ad deum,& habentis eſſe diuinũ, non eſt niſi vnica,non ſolũ vna,ſed tantũ
vna vt ſupfflueret alia. Immo impoſſibile eſt aliã eſſe,ſicut impoſſibile eſt aliũ eſſe deũ, vel ali-
quod ens,qđ nõ habet eẽ per attributionẽ ad vnũ deũ. Et ex hoc patet tertius modus ꝓpriiſſi
mus vnitatis huius ſcientię,in quo oẽm modũ vnitatis cuiuſlibet alterius ſcientię excedit, &
ratione talis vnitatis omne ſcibile quodãmodo ad ſubiectũ huius ſcientię qđ deꝰ eſt reduci ha
bet.Abſolute igitur dicendum ꝙ theologia eſt ſcientia vna,& magis & verius vna q̃ aliqua
aliarũ.Nec iſtã vnitatẽ in ea ſtatuimus:ſed eã ex natura ſua ei ineſſe aduertimꝰ:ſicut philoſo
phi ſciẽtias quas de rebꝰ naturalibꝰ & argumẽtationũ cõnexionibꝰ cõſcripſerũt:nõ eas ſtatue
Ad pri.pri. rũt,ſed ex naturis rerũ aĩaduerterũt:vt dicit Aug.de doc.Chriſti. ¶Ad primũ in oppoſitũ ꝙ

ea quę cõſiderant̃ in hac ſcientia ſunt diuerſi generis ſubiecti:Dicẽdũ ꝙ etſi ſũt diuerſi generis
ſubiecti naturę:non tamen ſcientię, inquantum vna ratione cõſiderant̃,& per attributionẽ ad
idem quęcũq; in hac ſciẽtia cõtinent̃,q̃tũcũq; diuerſa ſunt,vt dictũ eſt.ſecũdũ ꝙ oĩa entia q̃tũ
cũq; diuerſa cadũt ſub vna ſciẽtia primę phĩę,inq̃tum oĩa ſub vna ratiõe.ſ.entis ea cõſiderat,q̃
ſecundũ particulares rationes & ꝓprias ſciẽtię particulares cõſiderãt,naturalis corpus mobi-
le,arithmeticꝰ nũerũ,& ſic de cęteris,licet alia & alia attributiõe hic & ibi.Hic eñ fit attribu-
tio aliorũ omniũ ad ſubiectũ ſcientię , ibi ad partẽ ſubiecti qđ eſt ſubſtãtia:cui attribuunt̃. ix.
ꝑdicamẽta accidentiũ. ¶Ad ſecundũ ꝙ nulla eſt vnitas creatori & creaturę , dicendũ ꝙ licet I
nullã vnitatẽ realẽ habẽt, tñ vnitatẽ ſimilitudinis & imitationis ſiue analogię habẽt, qua crea Ad ſecũdũ.
tura vt veſtigium imitatur creatorem,ſupra quã fundatur ratio cõis formalis vnitatis huius
ſciẽtię ad oĩa quę cõſiderat:ſicut oĩa obiecta viſus quãtũcũq; diuerſa ſunt in ſubſtãtia,rationẽ
tñ vnius obiecti habẽt inquãtum ſunt colorata.& ita vnitatẽ obiectorum in hac ſcientia pro-
pter vnã rationẽ formalẽ qua cõſiderant̃ in ea,ſequitur vnitas ipſius ſcientię,vt dictum eſt.

CIrca.iiii.arguitur ꝙ theologia nõ ſit ſcientia ꝑfecta. Primo ſic.Illa ſciẽtia eſt K
imperfecta,ex qua nõ contingit ſcire niſi imperfecte:quia ex ꝑfectione habi- Queſt.iiii.
tus ſequitur ꝑfectio actus.ex hac ſcientia nõ contingit hominẽ ſcire niſi im Argu.i.
perfecte.i.ad Corinth.xiii. Ex parte cognoſcimus , & ex parte ꝓphetamus.
Gloſ.i.imperfecte . & loquitur de cognitione ex iſta ſcientia.ergo &c. ¶Se- 2
cũdo ſic.Illud ẽ impfectũ qđ pluribus indiget.De ꝑfectione eñ rei eſt ꝙ ſibi
ſufficiat & nullius indigeat.Propterea eñ deus eſt omnino ꝑfectiſſimꝰ.& ideo dixit ei Dauid
in Pſal.Bonorũ meorum nõ eges.ſcientia iſta eſt huiuſmodi: quia eget adminiculis cuiuſlibet
alterius ſciẽtię.ergo &c.¶Contra.illud ſimpliciter eſt ꝑfectum qđ nõ recipit additionẽ nec pa In oppoſitũ.
titur diminutionẽ . ſecundũ ꝙ dicit̃.ii.metaphyſicę.& ibi Cõmen.dicit,ꝙ linea circularis eſt
perfecta:quia impoſſibile eſt ei aliquid addere vel minuere manẽte eadẽ.& ex cauſa contraria,
linea recta eſt diminuta.Iſta ſciẽtia eſt hmõi ſecũdũ ꝙ dicit Chryſoſto.ſup illud Matth.vii.Et
erat docẽs ſicut poteſtatẽ habens.Oĩs doctor ſeruus eſt legis,quia neq; ſupra legẽ aliquid ad
dere poteſt,neq; ſubtrahere aliquid.ergo &c.
¶Dicendũ ad hoc: ꝙ ꝑfectũ ſecundũ ꝑfectã ꝓprietatẽ vocabuli dicit̃ quaſi ad ple L
nũ factũ:& econtra imperfectũ quaſi nõ ad plenũ factũ.Perfectũ igitur & imperfectũ ſecũdum Reſponſio.
proprietatẽ vocabuli:in his ſolũ ſunt quę fieri habẽt,licet ſecus ſit ſecundũ ꝓprietatẽ rei. Deꝰ
eñ cui fieri nõ cõuenit,perfectiſſimus eſt.Nũc autẽ ſic eſt in eis quę nata ſunt fieri,ꝙ.ſ.de po-
tentia in actũ nata ſunt procedere : ſicut ab impfecto ad ꝑfectum.Ita ꝙ res tãto magis dicitur
eſſe impfecta:q̃to magis eſt in potẽtia,& tãto magis ꝑfecta,q̃to magis eſt in actu. Eo igitur di-
citur res imperfecta,quo eſt in potentia:& eo perfecta quo eſt in actu.Dicitur autem res in po
tentia quãdo ei deeſt quod nata eſt habere ſecundum naturam ſuam, & illud expectat. Econ-
trario dicitur eſſe in actu,quando totum quod nata eſt habere ſecundum naturam ſuam, ha-
bet,& nihil recipiendum expectat.& ideo dicitur illud eſſe perfectum cui nihil deeſt: & econ-
tra imperfectum cui aliquid deeſt . Secundum illa ergo quæ res nata eſt habere in actu : di-
cẽda eſt eſſe perfecta in habendo illa, & imperfecta in non habẽdo. Talia ſunt tria in vniuerſo
in rebus quę fieri habẽt ꝓprie,& ire de potẽtia in actũ,cuiuſmodi ſunt corporalia.ſ.debita q̃ti-
tas,debita forma,debitus finis. Vnde ſecundũ iſta tria aſſignat philoſophus tres modos princi M
pales perfecti.v.metaphyſicę. Primus,ſecũdũ quẽ dicit̃ ꝑfectũ qđ nec plus habet nec minus, q̃
naturę rei cõpetit.i.cui nõ eſt poſſibile fieri additionẽ vel diminutionẽ manente rei perfectio-
ne.ſecundũ ꝙ circulus dicit̃ figura ꝑfecta initiũ fine claudẽdo,& mundus ꝑfectus oĩa in ſe cõ
tinẽdo,& omne corpus ꝑfectum tres dimenſiones habendo:cum nõ ſit dimenſio quarta. Et eſt
iſta perfectio ſecũdũ q̃titatẽ.Secũdus ẽ ſecũdũ quẽ dicit̃ ꝑfectũ qđ nõ diminuit̃ in bonitate ſuę
naturę,eo ꝙ non inuenit̃ dignius in genere ſuo. ſecũdũ ꝙ dicitur perfectus medicus,cui nihil
deeſt ex his q̃ pertinẽt ad artẽ & ꝑfectionẽ medicinę. Tertiꝰ eſt ſecundũ quẽ dicit̃ ꝑfectũ cui ni
hil deeſt de fine ad quẽ eſt:ſed perfecte ipſum attingit. Vt ergo incipiamus ab vltimo: Dico ꝙ
loquẽdo de ꝑfectione rei a fine:iſta ſciẽtia ꝑfectiſſima eſt inter oẽs ſcientias huiꝰ vitę,quia tẽdit
immediate in finẽ nobiliſſimũ quẽ ꝑfectiſſime attingit,dei.ſ.notitiã:ad quã oĩs ſcientia intẽdit
ducere:q̃tumcũq; a remotis hunc finẽ ipſa includit tanq̃ finẽ intra,tradẽdo de deo ꝑfectiorẽ &
ſublimiorẽ notitiã q̃ omnino ex ſciẽtiis phĩcis humana ratio poſſit attingere. Ad hunc autem
eundẽ finẽ tendit tanq̃ ad finẽ extra ꝑducendo ad dei viſionẽ aptam.Eccl.vii.Quibus cognita
eſt,ꝑmanet vſq; ad cõſpectũ dei.Glo.Qui eã.i.hãc ſciẽtiã recta fide & ope ſeruãt.& ibidẽ.xliiii.

Quí elucidāt me.Gloſ.Plene & ꝑfecte ꝑcipiūt.Vitā ęternam habebūt.Gl. Quę eſt viſio dei,ad quā reuera nulla alia ſciētia pōt pertingere niſi mediante hac.Loquēdo autē de ꝑfectionē quali tatis & virtutis,qua dicit̄ vnūquodq̄ ꝑfectū cū attingit propriā virtutē:hæc ſciētia omniū eſt ꝑfectiſſima,quia de bonitate & virtute ſciētię:q̄ cōpetit vitę humanę in p̄ſenti, ei nihil deeſt:& oēs alias in virtute & bonitate excedit,quia docet illa in q̄bus cōſiſtit ꝑfecta virtus, & bonitas humanę vitę.Vnde Aug.de ſer.dn̄i in mōte : qui eſt quaſi ſumma quędā huius ſcientię: dicit ſic.Sermonē quē locutus eſt dn̄s Ieſus Chriſtus in mōte, ſicut in euāgelio.ſcd̄m Matth. legi mus,ſi quis pie ſobrieq̄ cōſiderare voluerit:puto ꝙ inueniet in eo quātum ad mores optimos pertinet perfectū vitę chriſtianę modū.Loquēdo vero de ꝑfectione q̄titatis,Sciētia iſta ꝑfectiſſi ma eſt,quia nec plus,nec minus continet q̄ humanę vitæ competit in fide & moribus ad pue niēdū ad gloriā vitę cęleſtis,ſecūdū ꝙ dicit Aug.xi.de ci.dei loquēs de deo ipſo.Hic primū per prophetas:deinde ꝑ ſemetipſum:poſtea ꝑ apl'os, quātum ſatis eſſe iudicauit loquutus ſcriptu

N rā condidit,quę canonica nūcupatur.& ſequit̄.Hoc termino voluit deꝰ diuinā ſciētiā include re,& occaſionē oēm humanę curioſitati vltiora inquirendi pręcludere. Sūt em̄ ſcripta q̄cunq̄ fidei & ſaluti humanę ſūt neceſſaria,& alia omiſſa,ſecūdū ꝙ de factis & dictis Chriſti dicit Au gu.ſup Io.p̄te.i.ſer.xlix.Ioannes Euāgeliſta teſtat̄ multa Chriſtū & feciſſe & dixiſſe, quę ſcripta nō ſunt.Electa autē ſunt quę ſcriberentur:quę ſaluti credentiū ſufficere credebant̄,ſecundū ꝙ dicit Chryſo.ſuper illud Matth.xxii. Oīa parata ſunt, venite ad nuptias. Qđ quęritur ad ſa lutē,totū iam impletū eſt ī ſcripturis, qui ignorās eſt inuenit ibi qđ diſcat,qui cōtumax eſt & peccator inuenit qđ timeat.Qui laborat inuenit ibi ꝓmiſſiones glorioſas,quibꝰ excitet̄ ad opꝰ.

O q̄ puſillanimis ē & īfirmꝰ,īuenit ibi mediocres iuſtitię cibos.q magnanimus eſt,īuenit ibi ſpiri tuales eſcas.Qui ꝑcuſſus eſt a diabolo,ibi inuenit medicinā. Nihil ergo minus eſt in hoc cōui uio qđ neceſſariū habet ſalus humana.& ſecundū ꝙ dicit Fulgentiꝰ in ſer.de cōfeſ.Dn̄icus ſer mo moderationis ſuę tenens vbiq̄ tēperiem,in quo ſic cęleſtiū delitiarū copia ſp̄ualis exuberat vt in verbo dei abundat qđ perfectꝰ comedat, abūdat & qđ paruulus ſugat,ibi prorſus ad ſalu tē cōſulit̄ vniuerſis,ibi eſt qđ omni ętati cōgruat, ibi qđ omni ꝓfeſſioni cōueniat,ibi audimus p̄cepta q̄ faciamꝰ:ibi cognoſcimus p̄mia q̄ ſperemus.Hoc etiā dicit Chryſoſt.ſup illud Matth. vii.Et erat docēs in tēplo,ſicut poteſtatē habēs . Oīs doctor ē ſeruus legis,quia neq̄ ſup legem addere pōt aliq̄d de ſuo ſenſu,neq̄ ſubtrahere aliq̄d ſecūdū ꝓpriū ītellectū:ſed hoc tātūmodo p̄dicat qđ habet ī lege.Qui autē hoc audet facere,ſapientiorē ſe putat eſſe q̄ deū,& incipit fal ſus eſſe teſtis.Ideo dicit Diony.de diuinis no. Non eſt audendū dicere aut intelligere quid de ſupeſſentiali & occulta diuinitate p̄ter diuinitꝰ nobis ex ſacra ſcriptura exp̄ſſa.Propter qđ etiā dicit̄ Eccl'i.vlti. Verba ſapiētū ſicut ſtimuli & quaſi claui in altū defixi,quę ꝑ magiſtrorū cōſi liū data ſunt a paſtore vno:his amplius Fili mi ne requiras. Faciēdi plures libros,nullus eſt fi nis.Gloſ.Si hoc cōtētꝰ nō fueris & vltra q̄ſieris.Nō ſic eſt de aliq̄ aliarū ſciētiarū.Oēs em̄ plus debito cōtinent de inutili:quia vt dicit Augu.ix.de tri.in eis eſt plurimū ſupuacuę vanitatis & noxię curioſitatis:cōtinēt & minus debito de vtili & neceſſario:q̄a idip̄m qđ cōtinēt, nō ꝑfi

P cit ad ſalutē,niſi in huius ſciētię vſum fuerit aſſumptū,vt infra dicet̄. Eſt autē aduertendū ꝙ in hoc modo ꝑfectionis tres ſunt gradus ꝑfectionis huius ſciētię, quibꝰ ph̄us ponit iſtū mūdū corporalē eſſe ꝑfectū in primo cę.& mū.Primus eſt quo aliquid dicit̄ eſſe ꝑfectū,cuius oēs par tes ſunt ꝑfectę.Secūdus quo id dicitur eſſe ꝑfectū qđ a nullo cōtinetur,cuius ſit pars. Tertius quo id dicit̄ eē ꝑfectū qđ cōtinet ſub ſe totā ſuā materiā,& totā ſuā formā,eo ꝙ nihil ſit extra ſe participās,aut natū participare formā ſuā:ſed eſt vnū numero in ſua ſpecie. Quo ad primū modū iſta ſciētia eſt ꝑfecta,q̄a cōſtat ex tribus partibꝰ ſuis ꝑfectis,in quibus ꝑfectiſſime tradita eſt.ſ.in ꝓphetis, in Euāgelis,in ſcriptis apl'icis.Sicut mūdus cōſtat ꝑfectus ex tribus p̄tibꝰ ſuis ꝑfectis,corpore graui qđ mouet̄ deorſum,corpore leui qđ mouet̄ ſurſum:corp̄e neutro qđ mo uet̄ circulariter.In ꝓphetis em̄ graui pōdere legis,doctrina gratię p̄nunciat̄: in Euāgeliis le

Q ui iugo Chriſti denūciat̄:in ſcriptis apoſtolicis,mutuo vnū per alterū exponit̄.Quo ad ſecun dū modū iſta ſcientia eſt ꝑfecta:quia ſub nulla alia ſciētia humana cōtinet̄:ſed oēs ſub p̄cipa tu ſuo cōtinet:vt infra dicet̄.Sicut mūdus a nullo corpore extra ip̄m cōtinet̄,& oīa intra ſe cō

R tinet.Quo ad tertiū modū eſt ip̄a ꝑfecta,q̄a vnica eſt,ſicut mūdꝰ eſt vnicus,& nō pōt eſſe alia.

Ad pri.pri. ¶Ad primum in oppoſitum ꝙ ex iſta ſciētia nō cōtingit ſcire perfecte : dicēdum ꝙ verū eſt ꝙ ex iſta ſciētia nō cōtingit ſcire ꝑfecte diuina ſimpl'r & abſolute: vt ꝑfectiꝰ ab hoīe ſciri nō poſſint: quia excedit eā in hoc multū notitia gl'ię, ad quā notitia huiꝰ ſciētię ordinat̄ vt dictū eſt,reſpectu cuiꝰ bene cōcedēdū eſt ꝙ iſta ſciētia:ſicut & q̄libet alia,multū eſt impꝑfecta

q̄uia admixta & obnubilata ignorātię tenebris.ſcd̄m ꝙ dicit Chry.ſup illud Mat.ii.Niſi abūda uerit iuſtitia veſtra.Huiuſmodi ſcīa ſi futurę ſciētię cōparet̄ portionalis & impꝑfecta q̄dā eſt.ſe cūdū etiā ꝙ dicit apl'us.Videmꝰ nūc ꝑ ſpeculū ī ęnigmate.& iterū.Ex p̄te cognoſcimꝰ,& ex p̄te ꝓphetamus.Cū autē venerit qđ ꝑfectū eſt,euacuabit̄ qđ ex p̄te eſt:tūc cognoſcā ſicut & cogni tus ſū.vbi dicit Glo.Nūc imagines veritat̄ ꝑ fidē vident̄,tūc res ip̄ę manifeſte,a ſiīi recto vultu ſeſe intuētiū.In genere tn̄ ſciētię humanę vitę p̄ſentis ꝑfectiſſime ex hac ſciētia cognoſcunt̄ di uina:nec ē modꝰ ꝑfectior neq̄ cōueniētior vitę p̄ſenti.Ea em̄ q̄ hic cognoſcunt̄ ī ęnigmate, alit̄ in vita p̄ſenti ab hoīe cognoſci nō poſſunt:etiā ī aliis ſciētiis ex puris naturalibꝰ oīno cognoſci

S bilia non ſunt. ¶Ad ſecundum ꝙ iſta ſcientia pluribus indiget,dicendum ꝙ verū eſt ad eius

Ad ſecūdū. declarationē & faciliorē intellectum & expoſitionē:nō tn̄ ad eiꝰ integritatē ꝑficiendā: vt infra dicetur.Signatus eſt enim canon eccleſiaſticus,minui vel augeri nō poteſt:vt dictum eſt. Vn de indiget iſta ſcientia qualibet alia,ſicut dn̄a,ancilla,non econuerſo,vt infra dicetur.

¶Arti.VII.De Theologia in cōparatione ad alias ſcientias.

Arti.vii. SEquuntur quęrēda circa theologiā in cōparatione ad alias ſcientias.vbi ſunt inquirenda.xiii.

Primum:vtrum theologia ſit ſcientia diſtincta ab aliis ſcientiis.
Secundum:vtrum ſit certiſſima ſcientiarum.
Tertiū:vtrū ſit vl'is ſup alias. Quartū:vtrū ſubalternet ſibi alias.
Quintū:vtrum ſubalternetur alicui aliarum.
Sextū:vtrum ſit principalis ſup omnes alias ſcientias.
Septimū,vtrum ſit prima omnium ſcientiarum.
Octauum:vtrum omnes alię ſcientię ordinentur ad eam.
Nonū:vtrū in vſum ſuū habeat aſſumere exquiſita in aliis ſcientiis.
Decimum:vtrum alię ſcientię ſint addiſcendę ad vſum iſtius.
Vndecimū:vtrum in vſum ſuum habeat aſſumere quęcūq̄ ſunt determinata in aliis ſcientiis.
Duodecimū:vtrū oēs ſcientię ęqualē vſum habeant ad iſtam.
Decimūtertiū:vtrū alię ſcientiæ cōcordent veritati huius ſcientię & econuerſo.

CIrca primū arguit̄ ꝙ theologia nō ſit diuerſa ſciētia ab aliis ſciētiis,neq̄ ab eis diſticta.Primo ſic.Illę ſciētię nō ſunt diuerſę & diſtictę,q̄ eadē & de eiſdē

A docēt.q̄a vniꝰ īquātū vnū vna ē ſcīa.ſcđo poſte.theologia eadē & de eiſdē do

Queſt.i. cet cū aliis ſciētiis.ſcd̄m ꝙ dicit Ambr.i.ſup Luc.Licet ſcriptura dīna mūda

Arg.i. nę euacuet ſciētię diſciplinā,tn̄ ſi quis q̄rat q̄ illi ī ſuis ſermonibꝰ mirabilia putāt,in ſcripturis diuinis īueniet.ergo &c̄.¶Scđo ſic.Sciētię a quibus licet

2 deſcēdere ab vna ī alterā:nō ſunt penitꝰ diſtictę.ſcd̄m ꝙ dicit ph̄s ī.i.poſte.Quia nō licet deſcē dere a genere ī genꝰ.Sed ſi debeat demōſtratio deſcēdere,neceſſe ē genꝰ.ſ. ſubiectū idē eē.ſ.ſim plicit,vel ſic hoc ē aliquo mō.Sed ab iſta ſciētia licet deſcēdere ad oēs alias , q̄a ſuppoſita in iſta debet ſupponere & nō negare oīs alia,& ꝓbata ī aliis iſta aſſumit ī vſum ſuū.ergo &c̄.¶In op

In oppoſitū. poſitū eſt.q̄m illę ſciētię ſunt diſtictę,& diuerſę abinuicē,quarū vna pōt doceri & diſci ſine al tera & ſciri.theologia eſt hmōi reſpectu aliarū. ſcd̄m ꝙ dicit apl'us loquēs de hac ſapiētia ī cō paratiōe ad ſciētias mūdanas.i.Cori.ii. Sapiētiā loquimur īter ꝑfectos.ſapiētiā nō huiꝰ ſcl'i,ſed dei ſapientiā ī myſterio abſcōditā,quā nemo p̄cipū huiꝰ ſeculi (Glo.Ph̄orū)nouit.ergo &c̄.

¶Ad habendū generalē notitiā diſtinctionis ſcientiarū inter ſe,& per cōſequēs hu

B ius ſcię ab oībꝰ aliis:dicēdū ſecundū iā dicta.Cum vniꝰ īquātū vnū vna ē ſcīa,ecōtra vna ſcīa

Reſponſio. poteſt eſſe diuerſa ab alia ꝓp̄t defectū alteriꝰ iſtoꝝ,aut.ſ.q̄a nō ſūt de eodē,aut q̄a nō eodē mo do.Si q̄a nō ſūt de eodē,hoc cōtingit dupl'r.aut q̄a ſunt oīno de diuerſis:aut q̄a p̄tim de eodē, p̄tim de diuerſis.Si oīno ſūt de diuerſis,aut ergo de diuerſis nullā oīno cōnexionē adinuicem habentibus : aut de diuerſis aliquam tamen connexionem inter ſe habentibus . Primo modo ſcię ſūt oīno diuerſę & diſparatę penitꝰ abīuicē diſtictę.Sicut diuerſę ſcię ſūt,Mathematica & moralis, q̄a ſūt de diſparatis oīno nullo mō cōnexis.Eſt em̄ moralis ſcīa de p̄ticulari & oꝑabili ab hoīe:Mathematica vero eſt de vniuerſali abſtracto a ſuppoſito & materia,circa qđ nō cadit motꝰ aut oꝑatio.Hoc mō diſtictiōis theologia a nulla alia ſcīa diſtincta eſt.oīm em̄ aliarū ſub iecta aliquo mō ſunt cōnexa ſubiecto eiꝰ,q̄a oē ens eſt ens ꝓpter ens primū, vt dicit.ix. ꝓpoſi tio de cauſis.& ip̄m regit oēs res:vt dicit ꝓpoſitio.xx. ip̄m aūt ē ſubiectū theologię vt īfra di cet̄.Si aūt ſcię abīuicē ſūt diuerſę,q̄a ſunt de diuerſis,aliquo tn̄ mō cōnexis,aut ergo h̄nt cōne xionē ī hoc ꝙ vna ſubmiſtrat alii a ſe det̄miata,aut ī hoc ꝙ mēdicat ab alia det̄miata.Prīo mo

do diuerſę ſcĩetię ſunt:ſed cõnexę,vſualis,& ſubminiſtratiua.Et dicit ars ſubminiſtratiua,quę
agit & ꝓparat aliqd in alterius artis miniſteriũ:q̃ ideo dicit vſualis,quia vtit ab altera ꝓpara-
to.Sed ſubminiſtratiua poteſt eſſe vna alteri dupliciter:vt diſtinguit Phus in primo Politicę.
Vno modo in ꝓparando ei materiã circa quã operat. Alio modo in ꝓparãdo ei inſtrumentum
quo opat.ſcd̃m ꝙ materialiter ſubminiſtratiua ẽ ars filitiua arti textorię:& ars ęris malleati-
ua arti fabrili.Inſtrumentaliter vero ſubminiſtratiua eſt ars pectinis factiua arti textorię:vt di
cit primo politicæ , & ars nauifactiua,arti nauali:vt dicit ſcd̃o phy.& vtroqꝫ modo theologia
eſt diſtincta a qualibet alia ſcĩetia.Ipſa em̃ eſt vſualis,& oĩs alia eſt ei ſubminiſtratiua,aut iſtru
mẽtaliter:vt ſcĩetię rationales,quę ꝓparãt ei ſicut & aliis modos ratiocinãdi,aut materialiter,
vt oẽs ſcĩetię reales,quę ꝓparãt ei veras ſentẽtias tanq̃ materiã ſuę determinatiõis: vt infra vi
debitur.Si aũt ſcientia vna ſit diuerſa ab altera,quia de diuerſo cõnexa:tñ in hoc ꝙ vna mẽdi
cat ab alia determinata,hoc modo ſcientia quę eſt de ſimplicioribus & magis certis diſtincta
eſt & diuerſa a ſcientia quæ eſt de magis compoſitis, & minus certis, & certificatur per illam
quæ eſt de magis certis : ſicut ſe habet arithmetica reſpectu geometrię : inquantum demon-
ſtrationes arithmeticæ certiores ſunt demõſtrationibus geometrię,q̃to numeri magis abſtra-
cti ſunt & ſimpliciores q̃ magnitudines.& ideo certificant demõſtrationes geometricę ꝑ demõ
ſtratiões arithmeticas deſcendẽdo de genere in genus,inquãtũ magnitudines numeri ſunt:vt
dicit primo poſte.Et hoc mõ etiã oĩs ſcĩetia ſubalternãs diſticta eſt a ſubalternata:qa oĩs ſubal
ternata indiget ſubalternãte:vt infra patebit.Hoc modo theologia ab oĩbus aliis ſcĩetiis eſt di
ſtincta,cõnexa tñ eis inquãtũ certitudine eiꝰ oĩs alia ſcientia debet certificari & regulari quo-
dãmodo:vt infra dicet.Si vero ſcĩa vna ſit diuerſa & diſtincta ab altera:qa eſt partim de eodẽ,
partim de diuerſo: hoc nõ ẽ niſi quia ſubiectũ vniꝰ eſt pars ſubiecti alterius:vt vna ſumat ſub
iectũ alterius cũ aliqua determinatione:& hoc aut cũ determinatione contrahẽte ipſum eſſen
tialiter,aut accidẽtaliter.Scĩetię diuerſę primo modo differũt ſicut totũ & pars: & hoc cõtin
git dupliciter.Aut em̃ ſcĩetia q̃ eſt de toto ſubiecto nõ habet aliquã propriã cõſideratiõẽ cir
ca ipſum:ſed ſolũ habet conſiderationem in ſuis partibus quę dicit ſcientia totalis:partes au-
tẽ eius dicũtur ſcĩetię ꝑtiales.quẽadmodũ ſcientia naturalis de corpore mobili ſimpliciter nul
lã habet cõſideratiõẽ niſi in ſuis ꝑtibꝰ,quę ſunt ſcĩetia phyſi.ſcientia cę.& mũd.& ſic de aliis
partibus eius.Aut ſcĩetia q̃ eſt de toto habet aliquã propriã cõſideratiõẽ de cõmuni:ꝑter cõ
ſideratiões quas alię de partibus cõtentis ſub illo cõmuni.talis ſcĩetia dicitur ſcĩetia vniuerſa
lis,& cõtentę ſub ipſa dicunt ſcientię ꝑticulares.quẽadmodũ metaphyſica,q̃ cõſiderat de ente
ſimpliciter cõmunia principia & ꝓprietates cuiuſlibet entis inquãtũ ens,dicit ſcientia vniuer
ſalis reſpectu cuiuſlibet alterius ſcĩetię phicę.quia quælibet illarũ ſumit aliquã partem entis,
cuius ꝓpria principia & ꝓprietates cõſiderat,vt mathematica magnitudinẽ,arithmetica nu-
merũ,& ſic de aliis.ſicut dicit.iiii.metaphyſicę.Primo modo nõ ſe habet iſta ſcĩetia ad alias,ne
qꝫ vt totũ,neqꝫ vt pars.Non vt totũ,quia habet propriiſſimã cõſideratiõẽ de ꝓpriiſſimo ſub-
iecto & ſimpliciſſimo,qđ partẽ nullã habet ſub ſe,neqꝫ ſubiectiuã,neqꝫ integralẽ,de qua poſſet
eſſe aliqua ſcĩetia partialis ſub ea.Immo ex cõſideratiõe ſua circa ſubiectũ ſufficit tradere no-
titiam omniũ aliorũ,quę ipſi ſubiecto habẽt attribui:ꝓpter qđ etiã iſta ſcientia eſt ſumme vna
vt dictum eſt ſupra.Neqꝫ etiã ſe habet ad alias,vt pars alicuius earũ:quia ſubiectum ſuũ nul-
lius ſcientię ſubiectum cõmune condiuidit contra alias partes:ſicut cõdiuidit corpus mobile
ad ſitũ:qđ ſubiectum eſt libri cę.& mũ.cõtra oẽs partes corporis ad formã,de quibus ſunt alię
partes naturalis philoſophię.neqꝫ etiam ſubiectũ eius cõtinetur ſub ſubiecto metaphyſicę: vt
infra dicetur:neqꝫ poteſt dici ſcientia particularis reſpectu illius.Immo iſta ſcientia verius de-
bet dici ſcĩetia vniuerſalis reſpectu cuiuſlibet alterius ſcĩetię,vt in ſequẽti q̃ſtione dicet.Si ve-
ro ſint diuerſę & diſtinctę partim de eodem,partim de diuerſo:quia vna ſumit ſubiectum alte
rius,cum determinatione accidẽtali:hoc contingit dupliciter:aut em̃ ſcientia inferior conſide
rat ſubiectum ratione ipſius determinationis:aut ratiõe eiꝰ cui addit determinatio.Primo mo
do adhuc cõtingit dupliciter.Aut em̃ illa determinatio nata eſt cauſari ab illo determinabili
tanq̃ a principio primo,licet non proprio:aut nullo modo nata eſt ab ipſo cauſari . Si ſecundo
modo,ſic ſunt ſcientię omnino diſparatę nõ coordinatę,vt ſcientia vna ſi cõſideraret de ſuper-
ficie alba quia alba , & alia ſi conſideraret de ſuperficie ſimpliciter ratione qua ſuperficies eſt.
Albedo em̃ non cauſatur aliquo modo a ſuperficie,ratione qua ſuperficies eſt res mathemati-
ca : ſed ratione qua naturalis . Si primo modo, ſic ſunt ſcientiæ diuerſæ : ſed coordinatę: vt
naturalis ſcientia quæ conſiderat de corpore mobili,& medicina quæ cõſiderat de corpore ſa-

no.cuius prima cauſa eſt in corpore mobili ſimpliciter:ſecũdũ ꝙ dicit phus in de ſenſu & ſen.
Phyſici eſt de ſanitate & ęgritudine prima prĩcipia inuenire.& ideo vbi deſinũt principia natu
ralis phię,incipiunt prĩcipia medicinę.Neutro iſtorũ modorũ ſe habet iſta ſcĩetia ad alias.neqꝫ
em̃ ipſa ſumit ſubiectũ alterius,vel altera ſuum cũ determinatione accidẽtali de qua cõſiderat
quia cõſiderat de deo,qui nulli accidit,& cui nullũ accidens eſt:vt infra videbit.Bene tñ ſe ha
bent alię per ordinẽ ad iſtam,& eã ſequũtur,quia principia prima omnium cõſiderat circa ſuũ
ſubiectũ:vt infra dicetur . Si vero ſcientia inferior conſiderat de ſubiecto determinato ratione
ipſius determinabilis:tũc ad idem reſpicit conſideratio vtriuſqꝫ, & in hoc quodã modo vna &
eadẽ ſcientia ſunt:licet vna ſit ſub altera ratione determinationis additę.& ideo dicunt alterę,
quia vna eſt ſubalternata alteri. ¶Sequitur ſecundũ membrũ principale:quõ ſcĩetia vna eſt di C
uerſa ab altera:quia non cõſiderat eodẽ modo,ſiue ſit de eodem,ſiue ſit de diuerſis.Hoc em̃ cõ
tingit dupliciter:aut quia omnino diuerſo modo cõſiderat:aut quia partim modo eodem:par
tim mõ diuerſo.Si primo mõ,ſic ſũt ſcĩetię omnino diuerſę:& hoc dupliciter.quia aut ille mo-
dus cõſiderandi diuerſus cauſatur ex natura rei ſolũ,& ſunt ſcientię diuerſę,quia & de diuer
ſis,& modo diuerſo:vt ſunt diuerſę ſcĩetię morales ab aliis.aut quia ille modus cõſiderãdi di-
uerſus cauſat ꝑtim ex natura rei:ꝑtim ex ipſo cõſiderãte,& ſũt ſcĩetię diuerſę,quia diuerſo mo
do cõſiderãt,etſi forte de eodẽ,vt naturalis & mathematica,q̃ ambę ſunt de corpore & quãtita
te.Vtroqꝫ iſtorũ modorũ iſta ſcĩa diſticta eſt & diuerſa ab oĩbus aliis ſcĩetiis,qa etſi de ſuo ſub
iecto cõſiderat metaphyſicꝰ,& de rebꝰ attributis ſubiecto ſuo cõſiderãt alię ſcĩetię,hoc tñ ẽ di
uerſimode:ſcd̃m tres modos qbꝰ diuerſę ſcĩetię pñt cõſiderare idẽ,qa aut ad aliud,aut ꝑ aliud,
aut ſcd̃m aliud.Ad aliud,ſcd̃m ꝙ geometra cõſiderat angulũ rectũ Gnomonis vt q̃le qd eſt ĩ
ſe exiſtẽs ad ſciendũ ſolũ:carpẽtarius autẽ prout valet ad opus:ſicut dicit.i.Ethi.Per aliud, ſe
cũdũ ꝙ naturalis probat terrã eſſe rotũdam per ęqualem motũ grauis ad cẽtrũ. Geometra au
tem per ęqualẽ diſtãtiã a circũferẽtia.Scd̃m aliud, ſecundũ ꝙ mathematicus cõſiderat corpus
inquantũ eſt quoddam ens:naturalis vero inquantũ mobile eſt.Omnibꝰ iſtis modis theologia
dicẽda eſt eſſe diuerſa ſcientia & diſtincta ab aliis ſcĩetiis , pręterq̃ ꝙ non eſt de alio omnino q̃
ipſę ſint. qm̃ phia conſiderat de toto ente:de nõ ente autẽ nõ põt eſſe ſcientia.¶Et ideo opor-
tet ꝙ de eodẽ ſit theologia:de quo aliquo modo conſiderat phia,ſed diuerſimode. Primo quia D
ad aliud.quoniã alię ſcĩetię entia cõſiderãt ad cognoſcẽdũ eorũ quiditates ſecundũ ſe : & ideo
de toto ente & de diuerſis partibꝰ entis diuerſę ſunt ſcientię.Theologia vero cõſiderat de en-
tibus de quibus ſunt alię ſcientię, nõ ad cognoſcendũ eorũ quiditates ſecundũ ſe:ſed inquãtũ
aliquo mõ habẽt rationẽ eſſe diuini ĩ ſe,ꝑ qđ ad eũ referuntur,vt infra determinabit. ¶Secun
do quia per aliud:quia phia conſiderat vnũquodqꝫ ex cauſis proximis & propriis ſibi: iſta ve-
ro ex cauſis primis & maxime ex cauſa prima omniũ:ſcd̃m ꝙ dicit Aug.iii.de tri.c.v.Volun-
tas dei eſt cauſa prima & ſumma omniũ.Nihil em̃ ſit quod nõ de intelligibili aula ſummi Im
peratoris aut iubetur,aut ꝑmittit ſecundũ ineffabilẽ iuſtitiã.Tñ vt ipſe dicit ibidẽ.c.iii.licuit
vanitati phorum etiã cauſis aliis ea tribuere,ſed proximis:cũ omnino videre nõ poſſent ſupio
rem cæteris oĩbus cauſam.De quo ponit cõgruũ exemplũ.c.iiii.dicẽs.Cõſtituamus hominẽ ſa
pientẽ,cuius anima ęternã veritatẽ in omnibus actibus ſuis cõſulat.Iſte ſi aliquo opere miſeri
cordię ęgritudinem cõtraheret,conſultis medicis ab alio diceret cauſa morbi eſſe ſiccitas cor-
poris,ab alio alia:vterqꝫ tñ de cauſis proximis & corporalibus ꝓnunciaret.At ſi cauſa illiꝰ ſic-
citatis quęreretur,inueniretur voluntarius labor, & iam ventum eſſet ad ſuperiorem cauſam
q̃ ab aĩa ꝓficiſceret in corpus qđ regit.Sed nec illa prima eſt.Illa em̃ proculdubio ſuperior eſt,
cui anima hominis ſeruiens & iubenti obediens voluntarium laborem ſuſceperat, & ſic nõ ni
ſi voluntas dei cauſa prima illius ęgritudinis veriſſime reperietur.& iſte eſt proprius modus
huius ſcientię:ſcilicet reſoluere omnes cauſas in cauſam primam ſimpliciter. Modus autẽ pro
prius philoſophię eſt reducere oẽs in cauſam ꝓximã,& nõ in cauſam primã niſi mediante cau
ſa alia corporali:ſcilicet motu cæleſti . Vnde cauſa proxima conſiderata iudicaſſet medicus
Ezechiam moriturum.Cõſiderata vero cauſa prima,ſcilicet diuini conſilii voluntate,iudicaſ-
ſet eum propheta ſuperuicturũ.Hanc etſi non vidiſſet philoſophus,negare tamen eam non de
buit:quia neceſſitas rerum naturalium ſubeſt diſpoſitioni ſuperiori , & eſt obſequẽs ei. Vnde
ſi curſus naturalis ꝓceſſiſſet, mori debuiſſet : ſed ex cauſa ſuperiori aliter diſpoſitus ſuperui-
uere potuit. Vnde verius fuit qa erat victurus q̃ ꝙ erat moriturꝰ. Victurus em̃ erat ſimplr:
moriturus autẽ nõ niſi ſub cõditione,ſecundũ ꝙ neceſſitas ex cõſilio cauſę ſupioris eſt neceſſi
tas ſimplr:reſpectu cuiꝰ oĩs alia neceſſitas ex cauſa ĩferiori ẽ neceſſitas cõditiõalis & ſcd̃m qd.

E ¶Tertio modo iſta ſcientia diuerſa eſt a qualibet alia:quia etſi cõſiderat id qđ alia conſiderat,
tamẽ ſecũdũ aliud. Philoſophus eñ ex creaturis in dei cognitionẽ procedit: & primo conſide
rat de creaturis:vltimo de deo. Theologus vero econtra,ex creatore tendit in notitiã creatu-
rę: & primo conſiderat de deo:vltimo de creatura.Philoſophus eñ nihil cõſiderat de deo niſi
per creaturas.Theologus vero conſiderat de deo per ea ſecundũ quę eſt principium creatura-
rũ.Philoſophus adhuc conſiderat de deo ſolũ ſecundũ attributa cõmunia,quibus ſe manife-
ſtat ĩ creaturis.Theologus vero cõſiderat de deo ſecundũ ꝑpria perſonarum quibus habet co
gnoſci in ſe:& in quibus nõ poteſt cognoſci ex creaturis.Adhuc,philoſophus conſiderat quę-
cũq; conſiderat,vt percepta & intellecta ſolo lumine naturalis rationis. Theologus vero cõſi-
derat ſingula,vt primo credita lumine fidei,& ſecũdo intellecta lumine vlteriori ſuper lumen
F naturalis rationis infuſum:vt infra patebit.Sic ergo patet quomodo ſciẽtię ſunt diuerſę: quia
omnino cõſiderant modo diuerſo.Si vero cõſiderant partim eodẽ modo,partim diuerſo, hoc
contingit in ſcientia ſubalternãte & ſubalternata: de quo infra videbitur.

G
Ad primũ prin. ¶Per hęc patet ad obiecta.licet enim vt primo arguitur iſta ſcientia ſit de eiſdẽ cũ
aliis:vt infra videbiť loquẽdo de ſubiecto huius ſcientiæ: hoc tñ eſt diuerſimode vt iã dictum
H eſt:qđ ſufficit ad diuerſitatem ſciẽtię. ¶Ad ſecundum ꝙ iſta ſcientia non eſt penitus diſtincta
Ad ſecũdũ. ab aliis,quia ſumit in vſum ſuũ quę ſunt aliarũ: dicẽdũ ꝙ hoc nõ arguit quin ſcientię poſſint
eſſe diuerſę:ſed arguit ꝙ non ſint ſic diſtinctę,quin aliquã habeant connexionẽ adinuicem,ſi-
cut habet metaphyſica cũ aliis ſcientiis philoſophicis,vel ſcientia ſubalternãs ad ſubalternatã
vel aliquo alio modo. Et verũ eſt ꝙ iſta ſciẽtia nõ ſic eſt diſtincta ab aliis,quin aliquã cõnexio-
nem habet cum eis:vt patebit loquendo de principalitate huius ſciẽtię ſuper omnes alias.

I
Queſtio.ii. Argu.i. Circa ſecundũ arguitur ꝙ iſta ſcientia non ſit certiſſima.Primo ſic. Theolo-
gia eſt ſcientia credibilium.Ioan.vi. Hęc autem ſcripta ſunt:vt credatis.alię
ſcientię ſunt intelligibiliũ,ſecundũ phm in poſt.Sed ſcientia credibilium eſt
minus certa q̃ intelligibiliũ,ſecũdũ ꝙ dicit Hu.li.i.ſuarũ ſentẽtiarũ p.iiii.Fi
des eſt certitudo de rebus abſentibus ſupra opinionẽ,& infra ſcientiã.& lo-
quitur de ſcientia quę eſt intelligibilium.ergo &c. ¶Secũdo ſic. Illa ſcientia
eſt incertiſſima,in qua maxime cõtingit errare & dubitare: quia incertitudo eſt cauſa erroris.
Hæc ſcientia eſt huiuſmodi:cũ ſit de eis quæ maxime remota ſunt a nobis.ergo &c̃. ¶In cõtra
In oppoſitũ. rium videtur illud philoſophi primo metaphyſicę.Certiſſimę ſcientiarũ ſunt maxime primo-
rũ.Iſta autẽ ſciẽtia eſt maxime primorum:vt dictũ eſt ſupra.q.proxima.ergo &c̃.
K
Reſponſio. ¶Dicendũ ad hoc iuxta ſupra determinata: ꝙ ab eodẽ cauſatur ſcientia de aliquo
& ſciẽtię certitudo.ſ.veritate ipſi⁹ rei ſcitæ:qa ſic ſe habet vnũquodq; ad ſciẽtiã & cognitionẽ
ſicut ſe habet ad veritatẽ.ii.metaphyſicę.Eſt eñ veritas per ſe obiectũ ſcientiæ inquãtum ſciẽs
eſt:& quãto eſt res ſcita certior & firmior in ſua veritate,tãto certior & firmior nata eſt de ea
haberi ſcientia:vt dictũ eſt ſupra.Cũ igiť veritas ſit quędã adęquatio rei & intellectus:& qua-
ſi menſura vtriuſq;:cõparata ad vtrũq; certitudo ſcientię poteſt iudicari vel ex parte rei ſcitę
vel ex parte ſcientis.Quãtũ eſt ex parte rei ſcitę, dicendum ꝙ huiuſmodi ſcientię maxima eſt
L certitudo:quia res ſcita in ea firmiſſima & certiſſima eſt in ſua veritate. quia aut eſt ipſa veri-
tas prima,aut innitens firmitati & auctoritati veritatis primę.Cũ eñ ſecundũ ordinẽ cauſa-
rũ ſemp maior certitudo eſt in cauſa prima & ex ipſa,q̃ in ſecũda vel ex ipſa,quia cauſa ſecũda
nõ habet certitudinẽ niſi a prima: cũ ergo certitudo veritatis huius ſciẽtię eſt in cauſa prima
& ex ipſa,in ipſa tanq̃ in formali obiecto & primo fidei, ex ipſa tanq̃ cuius auctoritati oĩs veri-
tas credendorũ innititur,cęterarum autẽ ſcientiarum certitudo innititur ſolum veritati pri-
morũ principiorum ſpeculabiliũ ex rebus creatis acceptorum, vel in ipſis conſiſtit:Neceſſariũ
eſt dicere ꝙ quãtũ eſt ex parte rei ſcitę iſta ſciẽtia eſt certiſſima,quia eſt maxime primorũ prin
cipiorũ ſcientia.& dicit philoſophus.i.metaphyſicę.ꝙ certiſſimę ſcientiarũ maxime primorum
ſunt.Et Augu.i.de Aca.deſcribens ſcientiam dicit,ꝙ certa ſcientia nõ ſolum rebus apprehen-
ſis : ſed ita incõprehẽſis cõſtat:vt neq; in ea quiſq̃ errare, neq; quibuſlibet aduerſitatibus im-
pulſus mutari debeat, qualia maxime ſunt quãtũ eſt ex parte ſui:ea quę ſunt huius ſcientiæ,
M ſecundũ ꝙ dicit Aug.xiii.de tri.c.pen.Chriſtus de ęternis nobis exhibet infallibilem veritatẽ.
Reuera eñ etſi aliqs ex debilitate fidei & intellectus circa veritatẽ huius ſciẽtię erret aut nu-
tet:hoc non debet facere q̃tum eſt ex parte rei ſcitæ.Sicut nullus debet nutare aut errare cir-

ca in primis pĩcipiis ſcientiarũ ſpeculatiuarũ,quia ſunt notiſſima in ſua veritate, licet aliquis male
diſpoſitus ſecundũ intellectũ ignorãdo terminos erret aut nutet circa ea. vnde dicit Chryſo. ſup
Mat.Recte ſi manifeſtis vis credere,inuiſibilib⁹ te oportet magis fidẽ q̃ viſibilib⁹ cõmendare. Q̃q̃
admirabile ſatis & magnũ ſit qđ diciť,tñ verum eſt:& habentibus intellectũ abſq; vllo ambiguo
cõfitendũ.Oculi carnis ſæpe falluntſ etiã in his quæ ipſi videntſ aſpicere : at vero mentis oculus ſi
diuinũ lumen accipiat:multo certi⁹ ab oĩ errore prorſus alien⁹ eſt.Ex parte vero ſciẽtis dupliciter N
contingit ſcientię certitudo,vno modo ex parte ſecuritatis de veritate eorũ q̃ continet hæc ſciẽtia
Alio modo ex parte euidẽtiæ in notitia veritatis,quã ſciẽs de ſcitis ex hac ſciẽtia conſequiť.Primo
modo adhuc iſta ſcientia eſt certiſſima ſcientiarũ,quia per habitũ fidei ſecurior eſt fidelis de veri-
tate huius ſciẽtię,& magis immunis ab omni errore, q̃ ſit Philoſophus de primis principiis ſcien-
tiarũ ſpeculatiuarũ ex habitu de eis acquiſito.Et appellatur hęc ſecuritas certitudo adhęſionis,quę
bene poteſt eſſe ſine omni clara & euidenti notitia.Quoniã aliqui opinionẽ ſolum de aliqua re ha-
bentes tanta certitudine aliquãdo ei adhęrent,quãta illi qui de aliqua alia re habent certã ſcientiã
adhęrent illi.Secundũ eñ ꝙ dicit Philoſophus.vii.Ethi.qdã opinantiũ non dubitant,ſed æſtimant
ſe ſcire:& nihil minus credunt eis quibus opinanť q̃ alteri quibus ſciunt. Et ſi hoc contingit in no
titia opinionis cui poteſt ſubeſſe falſum,multo magis & in notitia fidei,in qua homo prorſus ab er
rore alienus eſt.vt dictum eſt in auctoritate Chryſo. Hinc dicit Augu.de vtilitate credendi.Nihil
eſt certius homini ſua fide.& Ricar.de Tri. Quotquot veraciter fideles ſum⁹,nihil certius tenem⁹
niſi qđ cõſtanti fide tenemus.Loquendo vero de certitudine huius ſcientiæ ex parte euidẽtię ipſi⁹
notitię veritatis de rebus ſcitis ex ea:tunc intelligendũ: cum iſta ſcientia ſit ſcientia credibilium
& credibile vno modo conſideratur vt eſt ſub forma credibilis:alio modo vt eſt ſub ſpecie intelligi
bilis,inquãtũ credibile iã factũ eſt intelligibile:Aut ergo poſſum⁹ loq̃ de certitudine hui⁹ ſciẽtię in
quãtũ ſciť ex ea credibile ſub forma credibilis:aut ſub forma ĩtelligibilis.Primo mõ iſta ſciẽtia nõ ẽ
certiſſima ex rei ſcitę euidẽtia:qa ei credibile ſub forma credibilis ſemp habet notitię obſcuritatẽ in
ęnigmate,non poteſt habere talẽ euidentiam qualem habẽt intellecta lumine naturalis rationis in
aliis ſcientiis.& ideo quo ad hoc aliæ ſcientię certiores ſunt iſta. Sed hæc incertitudo huius ſcien- O
tiæ eſt incertitudo ſecundum quid,quia ſolum proueniens ex indiſpoſitione ſcientis. Sicut enim
prima principia ſcientiarũ ſpeculatiuarũ quę ſunt certiſſima in ſua veritate,alicui male diſpoſito
penes intellectum poſſunt eſſe dubia: ſic infideli ꝑpter defectum luminis fidei poſſunt eſſe dubia
ea q̃ ſunt huius ſcientię & cũ fide & illuſtratione luminis ſupioris poſſunt omni fideli eſſe in euidẽ
tia. Vnde ſicut ꝙ principia illa ſunt incerta alicui eſt incertitudo eorũ ſecundũ quid:ſic ꝙ iſta ſciẽ
tia ſit incerta,quia non in euidenti notitia, hoc eſt ĩcertitudo ſecundũ quid. Si autẽ loquamur de P
certitudine huius ſcientię inquantũ credibile in ea factũ eſt ſcienti intelligibile,tunc diſtinguendũ
eſt de euidentia veritatis rei ſcitę,ꝙ duplex eſt:quædam ex ipſa re in ſe percepta, alia ex medio ali
quo acquiſita.verbi gratia,aliquis ex medio cognito per linearũ extractionem cognoſcit euidẽter
ꝙ anguli trianguli ſunt ęquales duobus rectis,qui tñ ſine illo medio vidẽdo & intelligendo angu
los trianguli ex euidentia veritatis rei in ſe nunq̃ cognoſceret ꝙ ęquales eſſent duobus rectis:Hoc
eñ non poſſet ſcire niſi ſtatim viſo quocũq; angulo videret cuius proportionis eſſet ad angulum
rectũ. Vnde quia ſic ex euidentia rei abſtracta non poteſt homo ſcire veritates cõcluſionũ rerũ na
turalium,requirit medium per quod iudicet notitiam earum euidentem. Sed ſi primo modo poſ- Q
ſet illam immediate accipere,illa multo clarior eſſet & euidentior:quia media inducta poſſent eſſe
fallibilia.Aliqñ eñ credit homo habere medium demonſtratiuum,cum tamen nõ habet niſi topi
cum.Sed vbi ſeipſam res euidenter manifeſtat,minime poteſt eſſe deceptio,quia intellectus per ſe
cognoſcit veritates ex ſe euidentes,& circa eas non requirit aliud teſtimonium,& ideo illorum no
titia q̃ non poſſunt habere medium demonſtratiuũ,nec de natura ſua habent euidentiam notitię,
vt ſunt maxime ſciẽtiæ naturales,minime poſſunt habere certitudinẽ notitiæ ex euidentia.Loquẽ
do ergo de certitudine ex rei euidentia in ſe:dicendum ꝙ iſta ſcientia intellectui depurato a pec-
catorum maculis & nebulis phantaſmatum per lumen fidei:& ſup hoc illuſtrato dono & lumine
intellectus quo credibilia fiũt ei intelligibilia cum manuductione fidei & rationum adiutorio ex
rebus naturalibus, bene contingit ꝙ homini ſic diſpoſito in vita iſta ſcientia iſta ſit certiſſima,
& certior q̃ ſit aliqua alia ſcientia:vt ꝙ ex rei euidentia abſoluta clarius ĩtelligat quia deus eſt tri
nus & vnus: q̃ plurimas alias veritates de reb⁹ naturalib⁹. vñ de inuiſibilib⁹ ęternis & permanen
tibus dicit Aug.in epl'a ad Cõſen.Inuiſibilia ĩtellecta cõſpiciunť:ac p hoc & ipa mõ quodã cõgruo
ſibi videntur,& cum videntur multo certiora ſunt q̃ ea quę corporis ſenſus attingit.Sed iſte mo- R

dus ſciendi ex iſta ſcia paucorum eſt,et viroꝝ eminentiſſimoꝝ:quia eſt maxime primoꝝ & vl'lum
remotorum a nobis:& iō difficillimoꝝ ad cognoſcēdū:ſicut dicit Philoſophus primo metaphyſicę
& ſcd̄m ꝙ dicit Auguſt.in principio cōtra epiſtolā Fundamēti. Ad ſereniſſimā ſapiētiā pauci ſpūa-
les in hac vita pueniūt,vt eam ex minima pte qa hoīes ſunt:ſed tn̄ ſine dubitatiōe cognoſcāt: cæte
rā vero turbā non intelligēdi viuacitas:ſed credēdi ſimplicitas tutiſſimā tenet.&.lxxxiii.q.q.xlviii.
Quæ creduntur primo & poſtea intelligunt̄,ſunt ea q̄ in diuinis rebus nō poſſunt intelligi niſi ab
his qui mundo corde ſunt.qd̄ fit p̄ceptis ſeruatis bene viuendo: quę vt dicit Auguſt.vii.de trini.
animalis hō nō pcipit:nō enim pōt cogitare niſi moles & ſpatia vel minuta vel grandia volitanti-
bus in eius aīo phantaſmatib⁹ tāq̄ imaginibus corporum.ex qua īmūditia donec purget̄ credat,vt
fide.ſ.purgetur cor,& aptum fiat ad ſuſcipiendū lumē quo credita intelligat. Et ideo dicit̄ Eſa.7.
Niſi credideritis nō ītelligetis. Loquēdo vero de certitudine ex euidētia rei p medium aliud,cum
ea q̄ pprie ſunt credibilia ſunt diuina,quæ nō poſſunt habere medium prius quia ſunt prima, nec
poſterius,quod ſufficienter ad illorum notitiam ducit:quale medium poſſunt habere creata:Di-
cendū ꝙ iſto modo ſciendi iſta ſcia non eſt certiſſima:ſed multo ſunt certiores philoſophicę & ma
xime mathematicę.Sed iſta certitudo cum ſit mēdicata ab alio,illa aūt prior habetur a natura rei
iſta q̄ eſt per mediū eſt certitudo ſecūdū quid reſpectu illius quę fit ex natura rei in ſe. Et ideo ſim
pliciter & abſolute dicendū ꝙ iſta eſt certiſſima ſcientiarum:quia eſt de rebus certiſſimis in ſua ve
ritate, & ex parte ſcientis ſecuriſſima & euidentiſſima viro ſpirituali lumine intellectuali illuſtra
S to,prout homini in vita iſta eſt poſſibile. Per hęc patent obiecta.

Ad primū pricipale. ¶ Qd̄ arguitur primo ꝙ hæc eſt ſcientia credibiliū & ideo minus certa:dicendum
ꝙ verum eſt certitudine euidentię:inquantū credibile ſtat in forma credibilis:quia quo ad euiden
tiam fidei notitia eſt ſub ſcientia intelligibiliū. Certitudine tn̄ rei & adhęſionis ex pte fidelis ſciētia
fidei bn̄ poteſt eſſe certior,vt dictum eſt:nec quo ad hoc fides eſt ſub ſcia:ſed ſupra. Inquātum aūt
credibile factum eſt viro ſpirituali intelligibile,ſicut natum eſt fieri quantum eſt de ſe cuilibet ni-
T ſi ſit defectus ex parte ſui:hoc modo ex euidentia rei ī ſe hęc ſcia certior eſt ſimpliciter:licet nō eui
Ad ſcd̄m. dentia mendicata per mediū vt dictū eſt. ¶ Ad ſecundū ꝙ in hac ſcientia cōtingit facillime errare
Dicēdum ſecūdū p̄dicta,ꝙ hoc nō cōtingit ex parte ſcię & rei ſcitę:ſed ex pte ſciētis:nō cuiuſcūq;:
ſed male diſpoſiti. Bene enim diſpoſit⁹ p habitū fidei errare non poteſt:nec eſſe poteſt quin ſit ſecu
riſſimus in veritate credibiliū & immunis oīno ab errore. Bene etiam diſpoſit⁹ per lumen ſuperi⁹
intellectuale errare minime poteſt: quia veritatis euidentia omnino aſſecurat eum.

A Quæſt.3. Arg.1. Circa tertiū arguit̄ ꝙ theologia ſit ſcientia vl'is,primo ſic.illa ſcia eſt vl'is q̄ eſt con
tentiua cognitionis omniū:quia naturę vniuerſalis eſt ꝙ ſit naturaliter plurium
vt dicit̄.vii.metaphyſicę.theologia eſt hmōi.ſm ꝙ dicit Ambro.in q̄ſtione p̄cedē
ti.Quę illi ī ſuis ſermonib⁹ mirabilia putāt, ī ſcripturis diuinis īueniet.ergo &c.
2 ¶ Secundo ſic.illa ſcientia eſt vl'is cuius maxime eſt ſcire.ſecundū ꝙ dicit Ph̄s in
primo metaphyſicę.Maxime neceſſe eſt ſcire habentē ſciētiā vniuerſalē.theologię
maxime eſt ſcire,cū maxīe eſt ſapiētia,vt habitū eſt ſupra: & ſapiētię maxīe ſcire
3 etiā difficillima hoī,vt dicit Philoſophus ibidem.ergo &c. ¶ Tertio ſic.in.vi.metaphyſicæ dicit Phi
loſophus.Si aliqua ſubſtantia immobilis fuerit:erit primū:& ſciētia eius eſt philoſophia prima. hęc
autem ſubſtantia deus eſt ſolus,vt infra videbitur,de quo eſt iſta ſcientia:ergo ipſa eſt philoſophia
4 prima.talis ſecundum Philoſophum ibidem eſt ſcientia vniuerſalis.ergo &c. ¶ Quarto ſic.ſcientia
quæ non eſt vniuerſalis neceſſario eſt aliqua particularium:quia ſub ſcientia vniuerſali continētur
omnes aliæ. habens eñ ſcientiam vniuerſalem quodammodo ſcit omnia ſubiecta.iſta ſcientia non
poteſt eſſe aliqua particularium:quia eſt nobiliſſima omnium ſcientiarum:& vniuerſalis ſcientia
In oppo.1. ſemper eſt nobilior particulari.ergo &c. ¶ Contrarium arguitur Primo ſic.ſcientia vniuerſalis non
eſt alicuius generis determinati.ſecundum Philoſophum.iiii.&.vi.metaphyſicæ. Scientia iſta ma-
xime eſt generis determinati:quia determinate de vnico ente ſimpliciſſimo minime vniuerſali vel
2 communicabili vt de deo,conſiderat vt de ſubiecto.ergo &c. ¶ Secundo ſic.pricipiis ſciētiæ vniuer
ſalis vtuntur omnes ſcientiæ particulares ſub ipſa,ſecundum modum ſui ſubiecti: & ea ſupponūt
vt dicit Philoſophus.4.metaphyſicæ.nulla autem ſcientia particularis vtitur aliquo principio hu
ius ſcientiæ:aut ſupponit ipſum:immo magis ſciētiæ philoſophicę cōtrariantur eis ſcd̄m modum
determinādum inferius:& p̄terea pricipia hui⁹ ſcię credibilia ſunt:& accipiunt̄ vt credita:illę autē
3 ſcientię non procedunt niſi ex ſcitis & intellectis,vt vult Ph̄us in prīo poſter.ergo &c. ¶ Tertio ſic
Ph̄us dicit in primo Topic.de methodo ſiue arte vniuerſali,ꝙ difficile eſt eam inuenire: & inuen
ta omnino incerta eſt & raro vtilis.ſed hęc ſciētia certiſſima eſt,vt habitum eſt ſupra:& vtiliſſima.

vt infra videbit̄.ergo &c. ¶ Quarto ſic.ſicut ſe habet ſubiectum ad ſubiectū:& ſcientia ad ſcientiā. 4
ſed ſubiectum huius ſcientiæ non ſe habet vt vl'e reſpectu ſubiectoꝝ aliarum ſciētiarum. ergo &c.
¶ Quinto ſic.Philoſophus in primo Poſter.vult ꝙ ſcientia particularis eſt qua cognoſcitur aliquid 5
ſecūdū ipſum.vl'is vero qn̄ ſecundū aliud.eſt eñ particularis cognitio de Choriſco muſico cū co-
gnoſcimus ipſum eſſe muſicum.vniuerſalis vero cum cognoſcimus hoīem eſſe muſicum.ſed iſta
ſcientia docet cognoſcere vnūquodq; ſecundū ipſum in particulari:& ſecūdū aliud in gn̄ali: quia
circuit oīa:ſi ergo dicat̄ vl'is,debet dici & particularis ſimul. ¶ Sexto ſic.per id habet vnūquodq; 6
diſtīgui ab alio per qd̄ in ſe habet eē.ſciētia aūt ꝙ ſit ſciētia habet a ſubiecto.ergo & ꝙ ab alia diſti
guitur.ſed ſubiectum huius ſciētiæ qd̄ deus eſt, neq; eſt vniuerſale neq; particulare,vt infra vide-
bitur.ergo neq; vniuerſalis neq; particularis debet dici.

¶ Dicendum ad hoc:ꝙ illa ſcientia eſt prima & vniuerſalis ſimpliciter reſpectu o- B
mniū ſcientiarum,cuius eſt conſiderare primū ens ſimpliciter.Secūdum ꝙ dicit Ph̄us.vi.metaphy Reſpōſio.
ſicę.Si aliqua ſubſtātia immobilis fuerit,illa erit prima:& ſcientia eius erit prima & vl'is. Et huius
ratio eſt:quia ad illā ſcientiā ad quā pertinet conſideratio primi in aliquo genere,ad illam eandem
pertinet conſideratio naturę ſimpliciter illius generis,vt cuius eſt conſiderare de ente primo & de
ente ſimpliciter quocunq; inquātum eſt ens.ſecundū ꝙ dicit̄ in.iiii.eiuſdem. Vnius ſcientię eſt cō
ſiderare de ente & de re quæ eſt entis per ſe.ens eñ dicit̄ multipliciter & non æquoce:ſed attribui
tur vni naturę.Quare cū hæc ſciētia conſiderat de ente prīo qd̄ eſt deus:et propter illud et per at
tributionem ad illud conſiderat de quolibet alio ente,vt infra videbitur: ¶ Abſolute dicendū ꝙ iſta C
ſcientia debet dici vniuerſalis,& magis vl'is q̄ metaphyſica: īquātū ex cōſideratiōe ſua in prīo pri
cipio poteſt quantū eſt de ſe ptingere ad pticularia oīm rerū cōſideranda,inquātū ptinent ad iſtam
ſcientiā p attributionē ad ipm̄ primū,vt dictum eſt ſupra.Metaphyſica aūt p ea q̄ cōſiderat de pri
mo principio,nō pōt attingere ad conſiderāda de entibus aliis niſi cōmunia & gn̄alia conueniētia
eis inquantum entia ſunt:non autem particularia:quia tunc ſupfluerent ſcientię ph̄icæ particula-
res:et nō eēt niſi vnica ſcientia ph̄ica,metaphyſica ſcilicet:ſicut nō eſt nobis niſi vnica ſciētia theo
logica,vt dictū eſt ſupra. Nec refert in aliquo quantū ad ſcientię vl'itatē cauſandū ſiue ſcientia ipſa
quæ vl'is dicenda eſt,ſit de ente ſimpliciter vt de ſubiecto ſub quo cōtinetur ens primū,ſiue ſolum
ſit de ente primo vt de ſubiecto:et alia cōſiderat vt materialia quædam attributa ſubiecto.qd̄ con
tingit in hac ſcientia,vt infra videbit̄ loquēdo de ſubiecto eius.qm̄ vtroq; modo conſideratio vl'is
eſt de toto ente:licet alio & alio modo,vt videbit̄ loquēdo de ſubiecto huius ſcientiæ.Et huius pro D
batio eſt illud qd̄ dicit Philoſophus in.vi.metaphyſicę:ꝙ ſi nō eſſet hic alia ſubſtātia a ſubſtātiis na
turalibus, tūc pria philoſophia & ſcia vl'is eſſet ſcia naturalis.Et hoc ideo: qa tūc ſubſtātia natura
lis eſſet primum ens cui attribuerent̄ omnia alia entia.ſ.accidentia,quæ entia dicunt̄ p attributio-
nē quā habent ad ſubſtantiam,vt dicit.4.metaphyſicę.ſ.quia ſunt diſpoſitio entis qd̄ eſt ſubſtātia
vt dicit in ſeptimo.& ideo naturalis philoſophia cōſiderās de ſubſtātia naturali neceſſe haberet cō
ſiderare de ente ſimpliciter inquātū eſt ens. Propter qd̄ qdā antiqui naturales nō opinātes aliquā
ſubſtantiā eſſe niſi ſubſtantiam naturalē mobilē & trāſmutabilē, intromiſerūt ſe ad determinādū
de natura entis ſimpliciter.qui tn̄ errabant,vt dicit ī.4.metaphyſicæ:cum ſit aliqua ſubſtātia ma-
gis alta ſubſtantiis naturalibus.ſ.illa quæ eſt prima et principium omniū entium.Et tn̄ conſtat ꝙ
licet naturalis philoſophia eſſet prima philoſophia,& nō eſſet niſi ſubſtantia naturalis:ꝙ non eſſet
de ſubiecto alio q̄ de corpore mobili: cū nō niſi de diuerſis partibus corporis mobilis determinaret̄
in diuerſis partib⁹ philoſophię naturalis:ſicut et modo determinat̄.et forte nō diceretur ſciētia na
turalis ſcia vniuerſalis niſi pro prima eius parte quę eſt ſcia phyſicoꝝ:quę modo eſt ſciētia vniuer
ſalis:et canon vl'is omnium ſcientiarum naturaliū: quia de pricipiis vniuerſalib⁹ primi corpis mo
bilis et motus:& tūc eſſet ſcia vl'is cōſiderando de eiſdē,et cū hoc de principiis entis ſimpliciter:qa
ſubſtantia naturalis eſſet ens primum:ſicut nunc metaphyſica conſiderat de prima ſubſtātia et de
ente ſimpliciter. Vnde et quidā adhuc ſolebāt dicere ꝙ non ens in cōmuni eſt ſubiectū metaphyſi- E
cę:ſed ens primū:et ꝙ non tāq̄ de principali ſubiecto aut ptibus eius conſiderat de ente in cōmu-
ni aut de aliis entibus ab ente primo:ſed ſolū per quādam attributionem aliorum entium ad ens
primū:ſicut currit cōſideratio iſti⁹ ſcię,vt infra videbit̄. Et ꝙ metaphyſic⁹ nō cōſiderat de ente in
cōi niſi pp̄ter ens primū,manifeſte patet ex dictis Ph̄i iā recitatis ex.4.et.6.meta. Vn̄ & ī.6.meta.il
lā ſciam diuinā vocat,q̄ſi ſentiat eam eē de deo vt de pricipali ſubiecto,nō ſolum vt de parte nobi-
liori ſubiecti,probando per hoc ꝙ cęteris ſit nobilior,dicens. Sciētia nobilis debet eſſe nobilis gene
ris.quod genus ad literam retorquet ibi ad nobilitatem entis primi qd̄ deus eſt,propter qd̄ diuina
appellatur.Qd̄ ſi ſic eſſet,nihilomin⁹ dicitur metaphyſica ſcientia vniuerſalis pp̄ter vniuerſalitatē

cōſideratiōis nō ſubiecti. Q₃ ergo theologia nō ſit niſi de ſolo deo vt de ſubiecto ſimpliciſſimo: q̃a
tñ ꝓpter ipm̄ cōſiderat gñaliter de ente quolibet, vt ĩfra dicet̃, bene pōt eſſe ſciētia vl'is. licet eñ ſit
determinati gñis quātum ad prĩcipale ſubiectū ſuū: non tñ eſt determinati gñis quātū ad materiā
quo ad alia entia q̃ cōſiderat circa ſubiectū: & cū hoc etiā vl'itas quodāmō pōt ei attribui ꝓpter vl'i
tatem ſubiecti: nō in ꝓ̄dicādo: ſed in cognoſcēdo: q̃a ipſe deꝰ eſt rō ꝑfectę cognitiōis oīm: q̃a in ſe rō-
nes formales omniū cōtinet, propter qđ etiā iſta ſciētia de deo vnica ē & ſimpliciſſima, etiā ad oīm
particularia cognoſcēda ſe extēdēs: inquātum ſe habet ꝑ attributionem ad ſubiectū eiꝰ, vt dictum
F est ſupra. Hinc dicit Diony. ca. vii. de di. no. Deus laudat̃ a ſacris eloquiis non ſolum q̃a & rōnis &
intellectus & ſapientię eſt largitor: ſed quia omniū cauſas in ſeipſo vniformiter ꝑambiuit. & infra.
Simpla & vere exñs veritas circa quā vt puram & nō errātē ſciētiam diuina fides eſt vnicū credē
tiū fundamētum eos collocans veritati: & eis veritatem incredibilem incōmutabilē ſimplam veri-
tatis ſcientiam habentibus credulis. Ipſa eñ eſt ſcientia adunatrix cognoſcentium & cognitorū. &
infra. Igit̃ diuinæ ſapientiæ principes duces ꝑ veritate moriunt̃ omni die teſtimoniū ꝑhibentes, vt
eſt cōſequēs & verbo o m̄ino & opere vnitę ꝓpter chriſtianos verę ſcientię om̄ibꝰ ipſam eſſe & ſim
pliciorem & digniorem: magis autem eſſe ipſam ſolam veram & vnā & ſimplam diuinā ſcientiam
Idē in myſtica theologia. i. ca. Hic diuinꝰ Barptolemęus ait: et multā eſſe theologiā & minimā, mi
hi videt̃ ſupnaturalis intellectus: quia & multiloqua eſt optima oīm cauſa & breuiloqua ſimul: &
ſine verbo. & hoc iuxta illud qđ ĩfra determinabit̃ de eiꝰ ꝑfectione: & oīm attributione ad ipſam. Et
qđ dicit de di. no. ca. v. loquēs de prima cauſa omniū. Omniū eſt vt cauſalis omniū: & in ipſo oīa
principia oēs fines oēs cōcluſiones oīa exiſtentia coambiēs & ꝓhabēs &c. Vbi poſt m'lta circa hoc
ꝑtractata in fine dicit. Per hoc ꝓportionali ſciētia in quātū oīm quātū potētes ſumus, cām aſcēda-
mus. Omnia ergo huic exiſtētia ſecūdū vnā excellentem ſcientiam referēdum. Propter qđ iuxta di
ctum Phi in primo metaphyſicę, dea ſciētiarū merito nūcupat̃. vt eñ dicit gloſ. interl'. ſuper leu. ii.
de oblationibus. Dña ſancta eſt omnis boni ſcientia: ſed ſancta ſanctoꝝ quę de dei ſciētia diſputat.

G ¶ Per hęc patet ad argumētum in contrarium: Dicendo ꝙ ſciētia vniuerſalis non
Ad pri. in eſt alicuius generis determinati quo ad cōſideratione: quia de oībus debet cōſiderare. Q₃ tñ ſit ge
oppoſitū. neris determinati quo ad ſuū ſubiectum principale: hoc nō obeſt vniuerſalitati eius: & maxime ꝙ
cū hoc ꝙ eſt ſic determinatū, ꝙ eſt vniꝰ naturę ſimpliciſſimę & minime cōicabilis, vt ĩfra dicet̃: ha
bet reſpectu oīm alioꝝ rōnē vl'is in hoc ꝙ eſt tanq̃ prima rō cognoſcēdi oīa veriſſime continens ĩ
ſe formales perfectiones in actu: nō ſolū in potētia: ſicut genus vl'e cōtinet in ſe perfectiones ſpecie-
H rum. ¶ Ad ſecūdū ꝙ nulla alia ſcientia vtit̃ principiis huius ſcientiæ aut ſupponit ea: Dicendū ꝙ
Ad ſcđm licet theologia vere debeat dici ſcientia vniuerſalis, vt dictū eſt, aliqua tñ eſt rō vniuerſalitatis me
taphyſicę & nō huius ſciētię ꝓpter quā alię ſcientię vtunt̃ principiis illius nō aūt iſtiꝰ. Iſta ei vl'is
eſt ꝓpter cōſideratiōis gñalitatē: non propter aliquam ſibi realem cōmunitatē vniuocā vel analo-
gam, quali cōmunitate ſubiecti metaphyſica dicitur ſcientia vl'is, vt dictum eſt. Et ideo illa condi-
tio q̃ conuenit vl'itati metaphyſicæ ratione cōmunitatis ſui ſubiecti: nō oportet ꝙ huic ſciētię cō-
ueniat: licet vl'is ſit. Talis cōditio eſt illa ꝙ aliæ ſcientiæ vtunt̃ principiis metaphyſicę. Illa eñ prin
cipia prima metaphyſicę ſequunt̃ ſubiecti cōmunitatem vt ens inquantū ens eſt: & ideo oportet ꝙ
ſequant̃ quodlibet ens ſubiectū in quacūq₃ ſcientia particulari, & vtant̃ eis ſecundū quantitatē ſibi
ſufficientē: vt dicitur. iiii. metaphyſicę. hoc eſt ſecūdum ꝙ aptant̃ ad ſubiectū ꝓpriū cuiuſlibet ſciē
tiæ. Quare cū in hac ſciētia licet ſit vl'is nō eſt ſubiectū cōmune qđ arctatur ꝑ ſubiecta ꝓpria ſciē
tiarū particulariū, nō oportet ꝙ ꝓpriis prĩcipiis huius ſciētię cōmunicent alię ſcientię cōtentę ſub
ipſa. dico vt eis vtant̃ ad ꝓbādas ſuas concluſiones. omnes tñ eis debēt vti tanq̃ regulis: quibꝰ oēm
ſuam inueſtigationem debent regulare approbando conuenientia: & reſpuendo inconuenientia. &
propter hoc iſta ſcientia quo ad eius principia prima cognoſcenda primo ante omnes alias eſt ad-
diſcenda vt ſit prima intētio noſſe iſtam ſcripturā: & ſi non plene intellectā ſaltē non omnino ĩco-
gnitam habere. nam cæteras ſecurius leget, vt dictum eſt ſupra ſecūdum Auguſt. ſecūdo de doc.
I Chriſti. ¶ Ad tertium ꝙ ars vniuerſalis difficilis eſt ad inueniēdū & raro vtilis: Dicendū ꝙ ars di
Ad tertiū cit̃ vl'is: q̃a nō eſt ſciētia niſi de vniuerſali vt de ſubiecto. ſic eñ oīnis ſcientia ꝑhica diceret vniuer
ſalis: non quia cōſiderat de vl'i, vt dicitur primo Poſter. ſed quia habet vniuerſalem cōſideratione
Qđ poteſt eſſe dupliciter. vel quia cōſiderat de pluribus in vl'i ſecundū cōia prĩcipia & ꝓprietates
illoꝝ pluriū q̃ in aliis ſcientiis ꝑticularibꝰ hñt cōſiderari ſingula ĩ ſingulis ſciētiis ꝓpriis ſm̄ prĩci-
pia ꝓpria et ꝓprietates. vl' q̃a cōſiderat de plibꝰ ĩ gñali ſm̄ prĩcipia cōia et ꝓpria et ſcđm ꝓprietates
cōes et ꝓprias ſinguloꝝ. Primō metaphyſica ē ſcia vl'is, et ſciēs ĩ ipa ꝓꝑe dr̃ ſciēs vl'is: q̃a vl'ia et cōia

ſinguloꝝ nouit: nō aūt ꝓpria. & de ſciētia vniuerſali non ſic loquit̃ Philoſophus ĩ prĩo Top. ſed ĩ. i.
Poſter. vbi ꝓbat ꝙ demōſtratio vl'is potior eſt q̃ ꝑticularis, ea potiſſimū rōne ꝙ vniuerſale eſt ma
gis cauſa & propter quid: eo ꝙ eſt prima cauſa: q̃ aliquod aliorum & particulariū ſub ipſo: & ideo
eſt terminꝰ in quo ceſſat interrogatio cauſę. vt cuius cauſa venit? vt accipiat argētū: hoc autē qua
tenus reddat cui debuit: hoc autē eſt vt nō iiuſte agat. ſic ꝓcedētes cū non eſt ampliꝰ ꝓpter aliud
dicimꝰ finem venire, & cognoſcere magis ꝓpter q̃d venit. Scientia vero vniuerſali ſecūdo mō ſciēs
dicitur generalis: quia nouit de vnoquoq₃ non ſolum vl'ia: ſed & particularia. Et talis ſciētia vni-
uerſalis aut eſt humana, et humana inueſtigatione habita: aut eſt diuina & diuina reuelatiōe cō K
ſcripta. De ſciētia vl'i primo modo loquit̃ Phus ad literam ĩ primo Topi. Qualis eſſet illa methodꝰ
vna quæ doceret generaliter terminare oīne genus problematis. talis eñ methodus difficillima eſ
ſet ad inueniendū: quia difficillimū eſt ex principiis vl'ibus elicere cōcluſiones ſinguloꝝ particula-
res incipiendo ſemꝑ a primis: & hoc in eadē ſcientia. Sed ſi ad determinādum ꝑticularia circa vnū
quodq₃ ꝓponantur ꝓpria in ſingulis methodis prĩcipia, tūc facilius eſt vnūqđq₃ proſequi. Vñ ſub
dit ibidem. Propria autē in vnoquoq₃ determinatoꝝ generū aſſignata methodo, facile ex his q̃ cir-
ca vnumquodq₃ cōuenientibus exitus ꝓpoſiti. Eſſet etiā hoī talis ſcientia circa particularia, ĩcerta:
quia non habet̃ certa ſcientia niſi ex principiis ꝓpriis expreſſis, q̃ non determinaret illa ſcientia vl'is
ſicut ea determināt diuerſę ſciētiæ particulares. Eſſet ꝑterea talis ſciētia humana homini raro vti-
lis: quia talis ſcientia eſſet quaſi infinitorum ſub vno cōmuni confuſo contentorum. Infinitas au-
tem impedit cognitionem, quæ eſt fructus & vtilitas ſcientiæ. Iſta autem confuſio & infinitas eui
tatur quādo quodlibet genus ſcibilium conſideratur in propria ſciētia circa ſubiectū vniuerſale ꝓ
prium. Et ideo dicit Philoſophus primo Poſter. ꝙ quęcūq₃ ſcientia ſecundū ꝑtes ĩ infinita cadit. vni
uerſale aūt in ſimplex. Infinita aūt ſecundū ꝙ ſunt infinita non ſunt ſcibilia: ſed ſecundū ꝙ ſunt fi-
nita. De ſcientia vero vniuerſali generali cognitione ſinguloꝝ: nō ſolum quo ad cōmunia ſingu-
loꝝ: ſed etiam quo ad propria ex diuina reuelatione cōſcripta, non poteſt ſe extendere dictum Phi
quia non cōſiderat ſingula ex cōſideratiōe alicuiꝰ vniuerſalis qđ cōtinet ĩ potētia ea q̃ ſunt parti-
cularium: ſicut conſideraret metaphyſica ſi eſſet vna ſcientia omnium: & nō eſſent diuerſę ſciētiæ
particulares ſub ipſa: quæ idcirco difficilis eſſet & ĩcerta: & raro vtilis vt dictū eſt de vl'i methodo:
ſed conſiderat ſingula ex conſideratione alicuius vnitatis ſummę & ſimpliciſſimæ, quæ actu in ſe
cōtinet rationes omnium ſcibiliū circa particularia ſcibilia: ex cuius cognitione facillime, certiſſi-
me, & vtiliſſime omnia alia cognoſcuntur: ſicut cognoſcētur clara viſione in patria: & ſicut hic co-
gnoſcūtur ex iſta ſciētia quātū pertinet ad eam per attributionem ad eiꝰ ſubiectum, vt dictum eſt
ſupra. Ex quo plane patet quomodo iſta ſcientia debet dici vniuerſalis: immo generalis: qđ nō pōt
dici metaphyſica: & ſic in vniuerſalitatis ratione multum excedit eam, quātū excedit vniuerſali-
tas cognitionis qua cognoſcitur vnūquodq₃ non ſolum inquantū ens eſt: ſed etiā inquātū tale ens
eſt: vniuerſalitatem cognitiōis qua cognoſcit̃ ſolū inquātū ens eſt, nō aūt inquātū tale ens eſt. ¶ Ad L
quartum dicēdum ꝙ ſubiectum huius ſcientiæ non eſt vniuerſale reſpectu aliarum ſciētiarum. eſt Ad q̃rtū.
tñ cōſideratio eius vniuerſalis, imo generalis ſuper oīnia determinata in aliis ſcientiis. & hoc ſuffi-
cit ad vniuerſalitatem ſciētiæ, vt dictum eſt. Et cum hoc etiam licet ſubiectum huius ſcientię non
ſit vniuerſale prædicatione de pluribus vniuoce vel analogice: ſicut cōmune eſt ens qđ eſt ſubie-
ctum metaphyſicę, & ad deū & ad creaturā, vt dicit Auice. i. metaphyſicę: eſt tñ vl'e exemplaritate
prioritate & cauſalitate, ratione qua excedit ipſum ſubiectum metaphyſicę, nec continetur ſub ip-
ſo, vt dictum eſt. Vnde dicitur vniuerſale bonum: vniuerſale potens & huiuſmodi. Sic etiam pri-
ma principia communia omniū ſcientiarum dicuntur vniuerſalia: quia ſunt principia & ſimpli-
ciſſima virtute, qua in omnia alia principia ſingularum ſcientiarum deſcendunt: nō autem aliqua
cōmunitate prædicationis. & ſufficit ad hoc talis vniuerſalitas, vt ſcientia dicatur vniuerſalis. vni
uerſalitas enim primitatis in ſubiecto & primis principiis eſt prĩcipalis cauſa & ratio propter quā
ſcientia aliqua dicitur vniuerſalis, non autem aliqua cōmunitas prædicationis, niſi ſecundario,
vt dictum eſt, inquantum ſcientia conſiderans primum & optimum in aliquo genere debet conſi
derare naturam illius generis ſimpliciter. ¶ Ad quintū ꝙ hæc ſcientia eſt ſimul vniuerſalis & par M
ticularis: quia in ea aliquid cognoſcitur ſecundum ipſum: & ſecundum aliud: Dicendum ꝙ co- Ad q̃ntū.
gnitio ſecūdū ipſum & ſecundū aliud, alio mō dicit̃ ſciētia & particularis, q̃ accipiantur vl'e & par
ticulare in ꝓpoſito. illa eñ vl'is & particularis ſciētia eſt eiuſdē circa vl'e & proprium particulare
qđ includit̃ in ipſo vniuerſali: & ideo non diuerſificant ſcientiā: ſed ſunt ſecundū eādem ſciētiam
& differūt ſolū in hoc ꝙ potior eſt illa q̃ eſt vl'is q̃ illa q̃ eſt ꝑticularis. ſecundū ꝙ ꝓbat ibi Philoſo
phus, ꝙ demonſtratio vniuerſalis qua cognoſcit̃ ꝙ omnis triangulus habet tres: potior eſt q̃ parti

cularis qua cognoſcitur ꝙ iſoſceles habet tres:quia vt dicit ibidem, qui tale vniuerſale cognoſcit:
cognoſcit & particulare,non econuerſo.Iſto aũt modo quo loquimur hic de ſcientia vlı̃ & particu
lari,ipſa eſt diuerſorũ circa idẽ:quorum vnum non includit in ſua cognitione alterum:vt ſunt co
gnitio qua cognoſcitur aliquid inquantum ens ſimpliciter,& inquãtum eſt tale ens.vnde & diuer
ſificant ſcientias habitas hũana inuẽtiõe:qa alia ſunt principia pria qbus cognoſcit̃ de aliquo qa eſt
ens ſimpliciter:& alia qbꝰ cognoſcit̃ ꝙ eſt tale ens,hõ vel aſinꝰ.Sciẽtiã aũt habitã diuina inſpiratiõe
nõ diuerſificant:quia in illa idẽ eſt principiũ cognoſcendi oĩa ſecundũ rationẽ vlı̃s & ſecundum ra
tionem particularis,qđ eſt deus:& hoc non ſolum aperta viſiõe in patria:ſed in præſenti ad cogno
ſcendum omnia inquantũ attribuuntur ſubiecto huiꝰ ſcientiæ,ſufficientis virtutis eſt ipſa,ſiquis
ſufficeret virtutem principiorum eius illuſtratione diuinitus ſibi data ad illa extendere. Non ta-
men dicendum ꝙ ideo hęc ſcientia dicenda eſt ſimul vniuerſalis & particularis:ſed tm̃ vlı̃s:qa non
dicitur ſcientia particularis quia conſiderat rationem naturę ipſius particularis,ſecundum quam
eſt particulare:ſed quia conſiderat ipſam præciſe non ſimul conſiderando in ipſa rationem naturæ
vniuerſalis:ſicut conſiderãt ſcientiæ ꝑticulares ſub metaphyſica.Vnde iſta ſciẽtia eſt quodãmodo
ita vlı̃s quantum eſſet metaphyſica ſi ſimul cum ſua conſideratione vniuerſali conſideraret qcqđ
conſiderant ſciẽtiæ particulares ſub ipã:& eẽt ſolũ vna ſcientia philoſophica,ſicut eſt tm̃ vna theo
logica,vel ſicut ẽ vna ſciẽtia vniuerſalis de oĩ ꝓblemate determinate,cõſiderãdo pricipalit̃ ꝓblema
de definitione in quo rationes generales aliorum problematum incidunt: licet habeant ſua ꝓpria
principia per quæ terminantur diuerſimode:propter qđ de ipſis fiunt diuerſę methodi.vt dicit̃ in
primo Top.& expoſitum eſt ſupra.Propter quod ibi hæc diuerſitas diuerſificat methodos:nõ aũt
conſimilis diuerſitas diuerſificat hic ſcientiã.Et eſt conuenientiꝰ exemplum qđ poteſt aſſignari de
vlı̃tate huius ſcientiæ:qa in deo qui eſt ſubiectũ huius ſcientiæ,cõcurrũt rationes omniũ aliorum
entium.Sicut in problemate de definitione qđ eſſet ſubiectum illius ſcientiæ vniuerſalis topicę,cõ
N currunt rationes aliorum ꝓblematum. ¶Ad ſextum ꝙ deus neq̃ eſt vlẽ neq̃ particulare:ergo ꝓ-
Ad ſextũ. pter ipſum ſciẽtia iſta nõ debet dici neq̃ vniuerſalis neq̃ ꝑticularis:Dicendũ ꝙ ſcientia habet eſſe
ſcientia non ſolum a ratione ſui ſubiecti,ſecundum id qđ eſt:ſed etiam a ratione modi cõſiderandi
ipſum. Vnde ex ſolo modo cõſiderandi idem diuerſimode,bene habent̃ diuerſæ ſcientiæ, vt dictũ
eſt ſupra.Et ſic iſta ſcientia non ſolũ rationẽ ſcientiæ vnius habet rõne vnitatis ipſiꝰ ſubiecti,qđ ne
q̃ vniuerſale eſt neq̃ particulare: ſed & ratione vnius modi conſiderandi ipſum.ſ.ratione qua eſt
principium & ratio omniũ entium:& in hoc habens rationem vniuerſalis, tũ quia vlı̃ter de omi-
bus conſiderat vt tali principio attribuuntur,tum quia tale principium inquãtum hmõi habet ra
tionem vniuerſalis exemplaritate:licet nõ ꝑdicatione,qua in ſe omnia alia in actu quodãmodo con
tinet:nõ ſolum in potentia:ſicut cõtinet ſuum particulare vniuerſale ꝑ prędicationem,vt dictum
O eſt ſupra.Vnde ex prædictis poſſumus cõſiderare triplicem modũ ſcientię vlı̃s.Vno eñ modo di-
citur ſciẽtia vlı̃s quãdo aliquid ſcitur de vniuerſali ſubiecto vniuerſaliter ſumpto ꝑ cauſam primã.
Secũdũ quẽ modum determinat Philoſophus in primo Poſter.ꝙ demonſtratio vlı̃s potior eſt parti
culari:quia tũc magis ſcimus quando ſcimus vlẽ:q̃ quando ſcimus particulare:vt ꝙ omnis trian-
gulus habet tres,q̃ ꝙ omnis iſoſceles. & hoc mõ ſcientia vniuerſalis in actu icludit ſcientiã particu
larem.Alio modo dicit̃ ſciẽtia vlı̃s qua ſcit̃ aliquid in vlı̃ de ſubiecto cõmuni & vniuerſali: vt qua
ſcitur aliqd de aliquo hoĩe ſecũdũ ꝙ eſt aĩal:nõ aũt ſecũdũ ꝙ ẽ homo.tali modo metaphyſica ẽ ſciẽ
tia vlı̃s:& includit talis ſcientia vlı̃s particularem potentia & virtute:non autem actu.& talis ẽ ad
huc potior ſcientia particulari:quia ſcit per prima & altiſſima principia:quibus maxime cõtingit
ſcire habentem vniuerſalem ſcientiam,vt dicit Philoſophus in primo metaphyſicę.Tertio mõ dici
tur vniuerſalis ſcientia,ſciẽtia generalis qua ſciunt̃ ſingula & in vniuerſali & ĩ particulari quãtũ ꝑ
tinet ad illã ſcientiã.& talis ſciẽtia vniuerſalis eſt theologia:& eẽt ſic talis ſciẽtia topica,ſi vnica me
thodo doceret omne genus problematis,vt expoſitum eſt.

A CIrca quartum arguitur ꝙ theologia nullam ſcientiam ſubalternat. primo ſic.
Queſt.4. Scientia ſubalternata vtitur principiis declaratis in ſcientia ſubalternãte,vt mu
Arg.i. ſica declaratis in arithmetica.nulla aũt alia ſciẽtia vtit̃ principiis declaratis ĩ hac
2 ſcientia,vt ſupra dictum eſt.ergo &c. ¶Secundo ſic.hoc eſt generale in ſcientia
ſubalternãte & ſubalternata,ꝙ ſubalternans dicit propter quid de illis princi-
piis ſcientiæ inferioris,de quibus ipſa dicit quia.ſecũdũ ꝙ dicit Phs in prĩo Poſt.
Differt ſpeculari qa & ꝓpter quid per aliã ſciẽtiã.hmõi aũt ſunt q̃cũq̃ ſic ſe hñt
adinuicẽ ꝙ alterum ſub altero eſt: vt ſpeculatiua ad geometriã:& machinatiua ad ſtereometriã:

& harmonica ad arithmeticam:& apparentia ad aſtrologiam.ſed theologia nõ dicit propter quid
de principiis aliarum ſcientiarum:quia nec mentionem aliquam de eis facit.ergo &c. ¶Tertio ſic. 3
Scientia ſubalternata ſupponit ſua principia tanq̃ declarata a ſubalternante. nulla alia ſcientia po-
teſt ſupponere declaratum a theologia:quia ea quæ ipſa tractat ſunt fidei,& ſupnaturaliter cogni-
ta,vt ſupra viſum eſt:& amplius videbit̃ infra.talia non poſſunt ſupponi vt nota niſi lumine fidei
ſupernaturali:quo non innituntur aliæ ſcientiæ:ſed ſolo lumine naturali.ergo &c. ¶In contrariũ In oppoſi.
eſt,qm̃ illa ſcientia ſubalternat alias quæ conſiderat ex priori per cauſam ea quæ aliæ ſcientiæ con
ſiderant a poſteriori per effectum,vt patet de ſcientia nauali & aſtrologia,vt infra videbitur.Theo
logia ſic ſe habet reſpectu omnium aliarum:quia aliæ ſcientiæ omnem notitiam ſuam hauriunt ex
ſenſibus & ſenſibilibus.ſecundum ꝙ dicit Philoſophus ĩ prĩo Poſter.Deficiente ſenſu neceſſe eſt de
ficere ſcientiam ſecũdum illum ſenſum.Theologia autem quantum eſt de ſe,principium oĩs no
titiæ ſuæ ſumit ex diuinis rationibus & oraculis,quæ ſunt cauſæ primæ omnium.ſecundũ ꝙ di-
cit Philoſophus in primo metaphyſicę.Deus cauſarum & omnium eſt principium.ergo &c.

B

¶Hic oportet videre primo quid ſit ſubalternatio: & quot ſint modi ſubalterna- Reſol.q.
tionis:vt videre poſſimus ſi aliquis illorum conueniat huic ſciẽtię reſpectu aliarum.Sciẽdũ eſt igi-
tur ꝙ ſubalternare eſt ſub ſe alterum tenere: & ſubalternatio eſt vnius ſub altero detẽtio.vnde no
men ſubalternationis vſitatur in ſcientiis quæ quodam modo ſunt circa idem:ſed diuerſis modis
cõſiderãdi id ꝓpter qđ vna earũ dr̃ eſſe ſub altera,vt ſubalternata ſub ſubalternãte:& per hoc cõne
xionẽ & vicinitatẽ hñt.Et ſunt illi duo modi conſiderãdi,qa,& ꝓpter qd.Et eſt modꝰ cõſiderãdi ꝓ
pter qd,quo aliqd cognoſcit̃ ꝑ cãm & a priori.Modꝰ aũt cõſiderãdi qa,eſt quo aliqd cognoſcit̃ nõ ꝑ
cauſam a priori:ſed aut ſolum ſupponitur cognitum eſſe ab alio per cauſam: aut concipitur eius
notitia a poſteriori per effectum,vt conſequenter patebit.Et eſt iſte modus conſiderandi diuerſus
idem per ſe & primo cauſans diſtinctionem penes ſubalternãtẽ & ſubalternatam:& eſt ipſa identi-
tas eius qđ conſideratur cauſa cõnexionis earum & materiale principium illorum modorum con
ſiderandi.Niſi eñ eſſent circa idem quia & propter quid, nõ eſſet ſubalternatio.Ipſa autem diuer
ſitas modorum conſiderandi eſt cauſa diſtinctionis ſcientiarum:& formale principium diſtinguen
di ſubalternantem ſcientiam a ſubalternata,vt patet manifeſte ex dictis Philoſophi in ſecundo ar- C
gumento:& magis patebit proſequendo. ¶Et notantur quatuor modi ſubalternationis per qua-
tuor genera exemploꝝ quæ ibi ponit:qui diſtiguunt̃ per hunc modum.Cum enim vt dictum eſt,
Scientia ſubalternans & ſubalternata ſunt de eodem,ſolum differentes penes modum conſideran-
di idẽ.ſ.quia & propter qd,aut ergo ambæ conſiderant idem abſolutum:aut vna conſiderat abſolu
tum: altera vero conſiderat idem aliqua determinatione contractum:& hoc non ratione determi
nationis principaliter:ſed magis ratione determinati. Aliter enim eſſent omnino ſcientiæ diuerſæ
non cõnexæ:nec vna eſſet ſub altera,vt dictum eſt ſupra.Si ergo conſiderant idem abſolutum dif-
ferenti tamen modo ſecundum quia & ꝓpter qd,hoc cõtingit dupliciter:aut eñ vna cognoſcit ꝑ
rationem & per cauſam quod alia cognoſcit per ſolum ſenſum & experientiam:aut vna cognoſcit
per rationem & per cauſam modo cognitiuo,qđ altera cognoſcit ſolum ex ſola conſuetudine actio
nis modo operatiuo.Primo modo eſt primus modus ſubalternationis quo aſtrologia ſubalternat
ſibi naualem ſcientiã,quã Philoſophus in exemplis ſuis vocat apparentiam.Ambę enim idem con
ſiderant,videlicet ſtellarum coniunctionem in præſagium tempeſtatis aut tranquillitatis futuræ.
quã coniunctionẽ cognoſcit aſtrologus per rationem vt cauſam illius:& ita vt ꝓpter quid.Nauta
vero ſolum per ſenſum & experientiam vt ſignum eiuſdem:& ita vt quia tm̃.Secundo mõ eſt ſecũ D
dus modus ſubalternationis,quo Stereometria q̃ eſt pars geometriæ,conſiderans per rationem &
cauſam,& ita vt propter quid,modum conſtructionis ædificioꝝ ex corporibus ſolidis,ſubalternat
ſibi ſcientiã machinatiuã,quã Philoſophus in exemplis ſuis vocat imaginatiuam:quæ conſiderat
idem per executionem operis ex conſuetudine operandi:& ita vt quia ſolum.vnde ſe habent adin
uicem,ſicut architectonica & manu operatiua:quarum differentiam in modo cõſiderandi quia &
propter quid,ſecũdũ dictum modũ determinat plane Philoſophus in primo metaphyſicæ.Si vero
ambæ ſcientiæ ſubalternans & ſubalternata conſiderent idem differens penes abſolutum & con-
tractum,modo etiam differenti ſecundum propter quid & quia, hoc contingit dupliciter. quia
illa determinatio aut ẽ formalis cõditio abſoluti qđ determinat:aut materialis.Primo modo eſt ter
tiꝰ modꝰ ſubalternatiõis:ſecũdũ quẽ illa pars geometrię q̃ dr̃ Altimetria,cõſiderãs de linea ſimplr̃,
quã Phs ĩ ſuis exẽplis appellat geometriã,ſubalternat ſibi ꝑſpectiuã,quã Phs ĩ ſuis exẽplis vocat ſpe
culatiuã:q̃ cõſiderat de linea viſuali ſiue radioſa:q̃ ẽ diſpõ formalis ĩ linea quã cõſiderat ſub rõne

qua linea eſt:conſiderando.ſ.ꝓportiones linearum demõſtratas ab altimetra,tanq̃ ſuppoſitiões ad
declarandum quomodo ſub lineis diuerſimode protenſis a re viſibili ad viſum,videt̃ omne qđ vi-
det̃.Et ita qđ conſiderat altimetra vt propter quid,cõſiderat perſpectiuꝰ vt quia. Nec cõſiderat ꝑ
ſpectiuus omnino de linea ratione qua eſt radioſa.Hoc em̃ reſpectu actus videndi conſiderat natu
ralis:conſiderando.ſ.quomodo radioſitas ſiue luminoſitas in linea exiſtens immutat viſum.Sed ſe-
cundo modo eſt quartus modus ſubalternationis.ſecũdum quem arithmetica quæ conſiderat de
numero ſimpliciter & abſolute,ſubalternat ſibi muſicã, quã Philoſophus in ſuis exẽplis vocat har
monicam:quæ conſiderat de numero ſonoro:ſiue exiſtente in ſono:qui eſt materiale qđ & ſubiectũ
numeri:circa quẽ cõſiderat muſicꝰ ꝓportiões numerorũ demõſtratas ab arithmetico vt ꝓpter qđ
quas ab eo ſupponit vt quia,ad declarandum cõſonantias ſonorum.Eſt enim harmonia.i.conſonã-
tia rõ numeroꝝ in acuto & graui:ſicut dicit Philoſophus in prĩci.ii.poſter. Vnde cõſiderat nume
rum ſonorum ratione qua numerus eſt non ratione ſoni.Solũ em̃ in reſpectu ad auditum quẽ dele
ctat conſonantia,conſiderat naturalis:conſiderando.ſ.quomodo ſonus habeat immutare auditum.
Iſti proculdubio ſunt.iiii.modi ſubalternationis,ſecundum determinationem Philoſophi:nec ſunt
plures nec pauciores:nec alii ab iſtis:qui diſtinguuntur inter ſe.qm̃ primi duo modi ſumuntur ex
parte modi conſiderandi:ꝙ idem abſolutum diuerſimode conſiderant via rationis & experientia,
vt in primo modo:aut via rationis & cõſuetudinalis operis,vt in ſecũdo modo.Duo vero alii mo
di ſumuntur ex parte rei conſideratę:ꝙ idem conſiderant ſub alia & alia determinatiõe,vel forma
li,vt in tertio modo:vel materiali,vt in quarto modo:ſicut viſum eſt.

¶His expoſitis videndum eſt an aliquo iſtorum modorum theologia aliis ſciẽtiis
cõnexa eſt.Cum igit̃ vt dictum eſt in primo modo ſubalternationis,Scientia quę dicit propter qđ
per rationem ſubalternat ſibi illam quæ dicit de eodem quia tm̃ per experiẽtiam,vt aſtrologia na
ualem:Sacra autem ſcriptura dicit propter quid per cauſam & rationem,de quibus alię ſcientię di
F cunt ſolum quia per experientiam:Idcirco abſolute dicendum ꝙ primo mõ ſubalternationis theo
logia omnes alias ſcientias ſibi ſubalternat.¶Ad cuius intellectum ſciendum:ꝙ ſecũdum dicta ſu-
perius Phi in eis quæ ad creaturas pertinẽt ſolummõ,cauſas ꝓximas colligatas naturaliter ſuis ef-
fectibus principaliter conſiderant:quas ſupponunt dicentes ſolum de illis quia ſunt: non autẽ ad
primum omnium principium voluntarium ab omnibus ſeparatum attendunt: quæ eſt cauſa pro
pter quid aliorum omniũ:quã conſiderat iſta ſcientia,cauſalitatẽ omniũ q̃ fiũt deo aſcribendo etiã
ſuper ea q̃ ſunt pria & ꝓpria pricipia ĩ ſingulis aliis ſuppoſita. Propter qđ dicit̃ Iaco.iiii.Dicitis ho
die aut cras ibimꝰ in ciuitatem illam:& faciemus ibi annum & mercabimur & lucrũ faciemꝰ:qui
ignoratis quid fiet vobis in craſtino pro eo vt dicatis ſi dominꝰ voluerit. Vbi dicit Gloſ.Stultitiã
vocat quia ſuę poteſtatis ęſtimant vbi annum faciant:& in his omnibus ſuperni iudicis examẽ ad
mentem reuocare contemnunt. Vnde & Ioſeph venditionẽ & proſcriptionem ſuam in ęgypto nõ
attribuit maligno fratrum ſuorum conſilio:ſed potius diuinę voluntati,tanq̃ cauſæ primę,q̃ pra-
uas eorum voluntates ordinauit in bonum:cum dixit fratribus ſuis.Geñ.xlv.Non veſtro cõſilio:
G ſed dei voluntate huc miſſus ſum.& cap.vlt. Vos cogitaſtis de me malũ & dominus conuertit il-
lud in bonum:vt exaltaret me.¶Ad modum igitur quo aſtrologia ſubalternat ſibi ſcientiam na-
ualem:quia de principio eodem dicit propter quid per cauſam,de quo nauta ſolũ dicit quia ꝑ ex-
perientiam:theologia ſubalternat ſibi omnes alias ſcientias:quia illa prima quæ ſapiens mũdi ſup
ponit ex experientia:qua ſciunt̃ prima principia primo metaphyſicę & ſecũdo poſter.vt per ſe no-
ta:Theologus dicit habere eſſendi cauſam voluntatem diuinam.vnde nec eſt certum iudicium ex
cauſis proximis quas nouerunt,quouſq; recurratur ad primã cauſam quã attendunt theologi:vt
patet ex dictis ſupra de morte & vita Ezechię,& morbo quẽ ex ope miſericordiæ ĩcurrit vir iuſtꝰ.
Et ideo dicit Auguſt.iii.de trini.Nihil fit qđ non de interiori aula ſummi ĩperatoris aut mãdatur
aut permittitur in iſtius totius creaturæ immẽſa quadã republica.Hoc ergo modo theologia ſub
alternat ſibi omnes ſcientias rerũ cauſas & principia conſiderantes:& hoc quo ad ſcientias ſpecu-
latiuas.Conſimiliter & in eodem modo ſubalternandi ſubalternat ſibi om̃es ſcientias practicas. In
talibus enim ipſum propter quid ſumitur a fine,reſpectu cuius a quolibet alio fine ſub ipſo ſumit̃
ipſum quia.Quæcũq; igitur ſciẽtia finem vltimum operandorum attingit,ſecundum quẽ totum
opus debet regulari,ſubalternare ſibi debet omnes alias ſcientias quę attendunt finem inferiorem
non cognoſcendo rationem finis vltimi.Nunc autem ita eſt ꝙ finis vltimus omnis ſcientię opati-
uę eſt deus inquantũ eſt bonum ſupernaturale creaturę rationalis:quẽ ſola inter ſcientias huma-
nas theologia attingit,dicẽs propter illũ omnia debere operari.Theologia ergo primo modo ſub-

alternationis non ſolum omnes ſcientias ſpeculatiuas, ſed etiã omnes ſcientias operatiuas ſibi ſub-
alternat,dirigens omnes tam ſpeculatiuas q̃ practicas,illas in cognitione veri,iſtas autem in opa-
tione boni:& per hoc vt in ſequentibus determinabit̃,iſta ſcientia eſt principalis ſuper omnes alias
ſcientias & ſpeculatiuas & actiuas.Similiter de ſecundo modo ſubalternationis ſciendum:ꝙ cum
illo modo ſcientia quæ dicit propter quid modo cognitiuo ſubalternat ſibi illam quæ de eodẽ di-
cit quia,modo operatiuo,vt ſtereometria machinatiuã:quia operatiua modũ operãdi ex fine nõ co
gnoſcit,ſed ſolum ex operandi conſuetudine. Hoc modo theologia omnes ſcientias manu operati
uas maxime circa diuinum cultum ſubalternat,regulam & modum operandi ad regulam iuſtitię
eis determinans.Tertio vero & quarto modo ſubalternationis clarum eſt ꝙ nullam aliarum ſcien
tiarum ſibi ſubalternat:quia nulla earum ſubiectum ſuum cum determinatione ſibi extranea cõ-
ſiderat: qualis additio eſt in illis modis ſubalternationis,vt dictum eſt ſupra.Deus enim nullo mo
do determinari poteſt,vt infra dicetur.

¶Ad primum in oppoſitum: ꝙ nulla aliarum ſcientiarum vtitur principiis deter H
minatis in hac ſcientia:Dicendum ꝙ non eſt verum,ſecundum ꝙ quidam credunt:ꝙ hoc eſt ge- Ad primũ
nerale in omni ſubalternatione, ꝙ ſcientia ſubalternata vtitur determinatis in ſubalternante.hoc princi.
enim ſolum habet veritatem in tertio & quarto modo ſubalternationis : non autem in primo &
ſecundo.Perſpectiua enim vtitur demõſtratis in geometria:& muſica demõſtratis in arithmetica
ſed naualis non demõſtrato in aſtrologia vtitur,qa demonſtratum eſt ĩ illa (nõ enim nouit nauta
ex tali cõiunctiõe ſtellarum ſequi tempeſtatem aut tranquillitatem:quia hoc ſupponit ipſe eẽ pro
batum ab aſtrologo) ſed quia hoc experiẽtia multiplici collegit.Similiter machinatiua nullo mo-
do capit principia ſtereometrię:ſed ſolũmodo modũ operãdi ex conſuetudine operandi tenet.dicit
enim Philoſophus.i.metaphyſicæ:ꝙ manu artifices quæ faciunt incognita faciunt,velut ignis cõ-
burit: ſed inanimata natura quadam faciunt:manu aũt artifices per cõſuetudinem. Quia igitur
vt dictum eſt theologia nõ ſubalternat ſibi alias ſcientias ſecundũ tertiũ & quartum modum ſub
alternationis:ſed ſolum ſecundum primum & ſecũdũ:non oportet ꝙ aliquibus pricipiis determi-
natis in theologia vtant̃ aliæ ſciẽtię:licet ex ſuis pricipiis nouerit cãm vt ꝓpter qđ,de quo alię ſciẽ I
tiæ ſolũ nouerũt quia,vt ꝑdictũ eſt.¶Per idem patet ad ſecundum:Dicendo ꝙ non oportet ꝙ ſciẽ Ad ſcđm.
tia ſubalternans mentionem faciat aliquam de propriis principiis ſcientiæ ſubalternatæ:ſed ſuffi-
cit ꝙ conſideret talia principia prima quæ ſufficiunt ad dicendum propter quid de propriis prin
cipiis aliarum ſcientiarum ſi eis applicentur.Et ſi illis applicentur in ſcientia ſubalternante,& pro
bent̃ per ea,hoc accidit ei:nec hoc reqrit ſcientia ſubalternata. Siue em̃ ꝓbet̃ in aſtrologia ꝙ talis
coniunctio ſtellarum eſt cauſa tempeſtatis futurę ſiue non,nihil ad nautã:quia ex propria experien
tia capit notitiam quam habet de hoc. Similiter machinatiua ſola conſuetudine operandi mo-
dum operandi nouit non apprehendẽdo rationes operandorum,vt dictum eſt. Vnde non oportet
ꝙ ſcientia ſubalternata ſupponat a ſuperiori aliquo modo cauſam illiꝰ de quo ipſa dicit quia.ĩ pri
mo em̃ & ſecundo modo ſubalternationis inferior ſciẽtia nihil aduertit de cauſa aliqua quã nouit
ſuperior,vt dictum eſt.Sed ſufficit in illis duobus modis ꝙ ſcientia ſuperior tradat cauſam eorum
quę ſupponunt̃ & dicuntur in ſcientia inferiori.Et quia cauſam talem non aduertit ſcientia infe-
rior,non tangit aut aliquo modo ſupponit: ſed ſolũ ſupponit ex experientia vel ex conſuetudine il
lud de quo ſcientia ſuperior nouit cauſam.Ideo nihil refert ad ſubalternationẽ ſiue illã cauſam tra
dat ſcientia ſuperior via naturalis rationis,ſiue via reuelationis:ſicut tradit principia ſua ſcientia
theologiæ.Et per hoc ad Tertium obiectum. Ad tertiũ

CIrca quintum arguitur ꝙ ſcientia theologiæ ſubalternet̃ alicui alii ſcientię. Pri- A
mo ſic.Scientia illa quæ habet principia ignota de quibus dicit ſolum quia eſt, Queſt.v.
debet habere ſcientiã ſuperiorẽ in qua notificant̃ q̃ dicit de eis propter quid.ali Arg.i.
ter videret̃ vt ſciẽtia qa:qa ex ſimpliciter ignotis ꝓcederet: & ita non eſſet vere
ſcientia:quia non eſt ſcientia niſi ex notis.primo poſter. Scientia illa non eſt niſi
ſubalternans iſtam:quia ſecundum ꝙ dicit Philoſophus primo poſter.propter
quid & quia non differunt per aliam & aliã ſcientiam niſi ꝙ vna ſit ſub altera.
ergo &c.¶Secundo ꝙ ſubalternetur metaphyſicę arguitur ſic.Si ſubiectũ eſt ſub ſubiecto: & ſcien 2
tia ſub ſcientia.Subiectum theologię qđ deꝰ eſt,eſt ſub ſubiecto metaphyſicę qđ eſt ens ſimpliciter
ergo & theologia eſt ſub metaphyſica:non vt aliqua particularium:quia eſt de primo ente de quo
etiam conſiderat metaphyſica:quæ non conſiderat de ſubiecto alicuius ſcientiæ particularis.ergo
&c.¶Tertio ſic.videtur ꝙ ſubalternetur cuilibet alteri,ſic.Scientia quæ dicit quia de eo qđ ſumit 3

ab altera q̃ de illo dicit propter qd,ſubalternat̃ illi. Scientia iſta eſt huiuſmodi reſpectu cuiuſlibet
alterius:quia ſumit in vſum ſuum ꝓpria oĩm ſcientiarũ q̃ ſupponit ab illis a quibus ꝓbant̃,vt in=
In oppo.1. ſra videbit̃.ergo &c.¶Contrariũ arguit̃ primo ſic.illa ſcientia q̃ ſuperior & dignior eſt reſpectu o=
mnium aliarum,& cui alię ſunt adminiſtratiuę,nulli poteſt eſſe ſubalternata: quia ſcientia ſubal=
ternata inferior eſt regulata a ſubalternãte.Iſta ſciẽtia ſic ſe habet reſpectu cuiuſlibet alteri⁹ ſciẽtię
2 vt infra videbit̃.ergo &c. ¶Secũdo ſic.ſcientia ſubalternãs ſemꝑ dicit ꝓpter qd eius cuius ſciẽtia
ſubalternata dicit quia,vt dictũ eſt:ſed nulla alia ſcientia poteſt dicere ꝓpter qd de articulis fidei,
de quib⁹ iſta ſciẽtia dicit qa: qa ſunt ſupra naturalẽ rationẽ,ad q̃ nulla ſciẽtia poteſt attingere vt
B infra videbit̃.ergo &c.

Reſpõſio. ¶Ad hoc plana eſt reſponſio dicendo quo ad oẽs ſcientias humanas, philoſophi=
cas.ſ.ꝙ iſta nulli earũ ſubalternet̃,cũ ipſa omnes ſibi ſubalternet vt p̄determinatum eſt: & cum ſit
principalis ſuper oẽs vt infra dicet̃,& ſemper ſcientia ſubalternans aliquã principalitatẽ habet ſuꝑ
ſubalternatã,vt patet in oĩb⁹ modis ſubalternatiõis. Diſcurrẽdo etiã ꝑ ſingulos modos ſubalterna
tionis,patet ꝙ impoſſibile eſt iſtã ſcientiã alicui ſubalternari.Non primo modo neq̃ ſecundo:quia
in illis ſcientia ſubalternans nouit ꝓpter quid & cauſam,de quo ſubalternata ſolũ nouit qa.Nunc
autẽ vt argutũ ẽ,impoſſibile eſt vt humana ſciẽtia philoſophica.ſ.agnoſcat cauſam,& dicat ꝓpter
C quid eorũ quæ ſunt fidei,de quibus hęc ſcientia dicit quia:quia excedũt naturalẽ rationẽ.¶Specia=
liter autẽ patet ꝙ non ſubalternat̃ alicui earũ in ſecundo modo ſubalternationis,quia ibi ſubalter
natur ſciẽtiæ cognitiuę ſcientia operatiua,q̃ minime eſt ſpeculatiua aut ſapiẽtia.Iſta aũt ſciẽtia ma
D xime ſapiẽtia eſt,vt p̄determinatũ eſt,& oĩno ſpeculatiua,vt ĩfra determinabit̃.¶Specialiter etiã pa
tet ꝙ aliis nõ ſubalternat̃ tertio vel quarto modo,qa nõ habet ſubiectũ determinabile qđ reqrit̃ in
illis modis,neq̃ principia ſua quib⁹ vtit̃ habet probata in aliqua aliarũ ſcientiarũ: qđ requirũt illi
duo modi.Et licet hęc ſcientia nulli ſcientię humanę philoſophicæ ſubalternet̃:aliqui tñ volunt ꝙ
ſubalternet̃ ſcientię ſuphumanę.ſ.diuinæ vel angelicę.Cuius rationẽ aſſignãt aſſumptã in argumẽ
to quodam:qm̃ cuiuſlibet ſcientię principia debent eſſe per ſe nota.Hoc em̃ quantũ eſt de ſe eſt de
ratione principiorũ,ꝙ ſi non in vna ſcientia,ſaltem oportet ꝙ ſint ꝑ ſe nota in alia. Aliter em̃ non
eſſent principia,quia nõ eſſent nota omnino. Eadẽ em̃ videt̃ eſſe diſtinctio notitiæ principiorũ ex
E parte ſcientiarũ,& ex parte ſcientiũ.¶Ex parte autẽ ſcientiũ vt vult Boethius,oportet ꝙ id qđ eſt
principiũ,ſit per notũ,vel oĩbus vel doctioribus ſaltẽ.ꝙ ſi neutro modo eſſet per ſe notũ non eſſet
principium omnino,qđ maxime patet ex hoc, quia etiã illud qđ eſt principium doctioribus venit
ex illo qđ eſt notum omnibus. Si ergo principia theologię q̃ non ſunt nota in ipſa non eſſent nota
in alia ſcientia,nullo modo eſſent nota:ſed ſciẽtia non eſt ſcientia niſi quia ꝓcedit ex principiis no=
tis: Theologia igitur quæ ex ſolis talibus procedit, aut non erit ſcientia, aut ſua principia q̃ nõ
ſunt nota in ipſa,erũt nota in alia ſuperiori.Sed conceſſum eſt ſupra ꝙ theologia eſt ſciẽtia,ergo vt
videt̃ oportet nos cum eis cõcedere ꝙ principia theologię ſunt per ſe nota in aliqua ſuperiori ſciẽ=
tia.Tali aũt ſcientiæ in qua principia alterius ſunt per ſe nota,ſubalternat̃ ſcientia q̃ ſupponit ſua
principia ab alia eſſe nota: igit̃ vt videt̃ oportet cõcedere ꝙ theologia ſubalternet̃ ſciẽtię ſuperiori
ſcilicet diuinæ vel angelicę.Iſta poſitio ex ſimplicitate & ignorãtia naturę ſubalternationis venit.
In ſubalternatione em̃ vt dictũ eſt ſupra, hoc eſt ꝑ ſe & eſſentiale,ꝙ ſcientia ſubalternans dicat ꝓ=
pter quid de quo ſubalternata dicit quia.Nunc aũt principia theologię cũ ſint de oĩno & ſimplici
ter primis,ꝓpter quid ſciri non poſſunt in quacũq̃ ſcientia:quia cognitio ꝓpter quid ſemꝑ eſt per
prius & notius,licet ergo principia theologię ſciant̃ clarius in ſcientia ſuperiori, propter quid tñ
non plus ſciunt̃ in illa ſcientia q̃ in iſta:Immo multo minus,quia ſcientia dei & beatorũ diſcurſiua
non eſt a primo in poſtremũ per mediũ ſicut eſt noſtra, vt alias forte videbit̃. Non eſt aũt ſcientia
ꝓpter quid niſi ꝑ mediũ diſcurſus.Notũ ergo & nõ notũ non faciunt diſtinctionẽ ſciẽtię a ſcien=
tia,vt ſubalternãtis a ſubalternata,ſed ꝙ id qđ ſolũ notũ eſt qa eſt,in vna ſciẽtia,notũ ẽ ꝓpter qd ĩ
alia. Sed illud dictũ eorũ de comparatione notitiæ principiorum in hac ſcientia & in illa ſuperio=
ri bene facit ꝙ vna ſcientia ſit principalis ſuper aliam & regula illius. Eſt enim diuina & bea=
F torum maxime ſapientia & regula prima omniũ humanarũ ſcientiarũ. Abſolute igit̃ dicendũ ꝙ
theologia nulli ſcientię ſubalternat̃ neq̃ diuinę neq̃ humanę,licet ſciẽtia diuina principalis ſit ſu=
ꝑ eã.Alia em̃ eſt ratio quare vna ſciẽtia dicit̃ ſubalternare alterã,de qua habitũ eſt ſupra.Alia vero
eſt ratio quare vna ſciẽtia dicit̃ eſſe principalis reſpectu alteri⁹,de qua videbit̃ ĩfra.Cõcedẽdę ergo
G ſunt rõnes ꝓbantes ꝙ theologia nulli ſcientię ſubalternat̃,q̃ tñ ꝓbant ſolũ ꝙ nulli ſcientię hũanæ.

Ad pri. princi. ¶Ad primum in oppoſitum ꝙ theologia habet principia ignota, dicendum ꝙ li

cet hoc verum ſit:non tamen oportet ꝙ ſubalternetur ſcientiæ,in qua ſunt nota,niſi eſſent nota ĩ
illa ſcientia notitia propter quid & per mediũ:qđ non eſt verum.Immo cognoſcunt̃ in illa ſimplici
apprehenſione ſine omni diſcurſu,vt dictum eſt.Si vero illud appelletur ſubalternatio quãdo vna
ſcientia habet claram & apertam notitiam principiorũ,cuius auctoritate altera ſcientia recipit ea=
dem principia tanq̃ obſcura & nota ſolummodo per fidem, ſcientiæ diuinæ vel beatorum iſta ſciẽ
tia ſubalternatur.Sed poſtq̃ notum fuerit de rebus,& intelligamus quid dicere velimus, diſputa=
tionem de nominibus particularibus relinquamus:& videat qui hoc poterit, vtrum naturæ ſub=
alternationis iuxta determinationẽ Philoſophi congruat.¶Ad ſecũdum ꝙ ſubiectũ theologiæ eſt H
ſub ſubiecto metaphyſicę:ergo ei ſubalternat̃:Dicẽdũ dupl'r.Primo ꝙ falſum eſt:licet em̃ de⁹ ſit ꝑs Ad ſcđm.
ſubiecti metaphyſicæ ĩquãtũ cognoſcibilis eſt in ſcĩa phĩca ex puris naturalib⁹:inquantũ tñ eſt co=
gnoſcibilis per fidẽ & intelligẽtiã ſupnaturalẽ tãq̃ ſubiectũ in hac ſcientia:nõ cõtinet̃ ſub ſubiecto
metaphyſicę:ſed in ratione cognoſcendi pręcedit eius ſubiectũ illđ,& ſeipſum vt pars eſt illi⁹ ſub
iecti,vt infra videbit̃.Vel aliter dicẽdũ:ꝙ licet ſubiectum huius ſcientiæ ſit ſub ſubiecto illius ſciẽ
tiæ:nõ tamen oportet ꝙ illa ſubalternet iſtam.Non em̃ requiritur ad ſubalternationẽ ꝙ ſubiectũ
ſit ſub ſubiecto.In duobus em̃ primis modis ſubalternationis,nõ eſt ſubiectum ſubalternatæ ſub
ſubiecto ſubalternãtis,vt patet.Neq̃ ſequitur ecõuerſo,ꝙ ſi ſubiectũ ſit ſub ſubiecto,ꝙ ſciẽtia ſciẽ
tiam ſubalternet.ſub ſubiecto enim libri Phyſi.qđ eſt corpus mobile ſimpliciter conſiderandũ ſecũ
dum generalia principia & paſſiones motus & mobilis,eſt ſubiectum libri cę.& mun.qđ eſt corpus
mobile ad ſitum:& tamen ſcientia Phy.non ſubalternat ſibi ſciẽtiam cæ.& mun.Vnde metaphyſi
ca q̃uis ſub ſubiecto eius ſint ſubiecta omnium particularium ſcientiarum,vt dicitur.iiii.metaphy
ſicæ,nullam tamen ſcientiarum particularium ſibi ſubalternat:quia propria principia aliarũ ſcien
tiarum nullo modo habet probare:neq̃ cognoſcere niſi in vniuerſali.aliter em̃ nõ eſſent illæ ſciẽtiæ
alię ab ipſa.neq̃ etiam habet defendere principia propria ſcientiarum contra negantes ipſa, niſi
quatenus redundat falſitas cõtra illa in ſua principia propria,vt infra dicet̃.Vnde ꝙ defendit alia
rum ſcientiarum principia, hoc non eſt quia ſubalternet eas aliquo modo:ſed quia eſt ſciẽtia vni=
uerſalis ſuper eas:& illud conuenit ei qa conſiderat id qđ eſt primum & optimum in genere entis
vt dictum eſt ſupra.Et ex hoc etiam ſic principalis eſt ſuper omnes alias, ꝙ aliæ omnes famulent̃
ei & ſubminiſtrent:ſed hoc nihil ad ſubalternationem.Subminiſtratio em̃ & famulatus oĩno aliud
eſt a ſubalternatione:& eſt fatuum dicere ꝙ ſubminiſtratio ſit aliqs modus ſubalternatiõis,hoc em̃
nullus dicit niſi ignorãs Philoſophi determinationẽ circa ſcientiarum ſubalternationem.Submini
ſtratio em̃ eſt ex hoc ꝙ ſcientia inferior parat aliqd in vſum ſuperioris,vt dictum eſt ſupra. Subal
ternatio autem eſt ex hoc magis ꝙ ſcientia ſubalternata mendicat aliquid a ſuperiori : & deficit
circa propriũ cognoſcibile ibi aliqd nõ cognoſcẽdo qđ cognitum eſt a ſciẽtia ſuperiori,vt dictum I
eſt.¶Ad tertiũ ꝙ theologia ſumit ab aliis ſciẽtiis:& dicit qa,de qb⁹ipſę dicũt ꝓpter qd:Dicẽdũ ad Ad tertiũ
hoc,ꝙ licet cõſideratio qa & ꝓpter qd diſtinguũt,vt dictũ eſt,ſciẽtiã ſubalternãtẽ & ſubalternatã:
nõ tñ ſemꝑ ſciẽtia dicẽs qa de aliquo pĩcipio qđ ſumit ab alia,ſubalternat̃ illi a q̃ ſumit, q̃ de eodẽ
dicit ꝓpter qd.Sed tres cõditiões cũ hoc requirunt̃.Prima ꝙ illud tanq̃ principiũ deſcẽdat in totã
ſcientiam quę ſumit illud ab alia.Secunda ꝙ ipſa aſſumat illud mendicãdo propter ſuam indigen
tiã:non autem principãdo ꝓpter ſuum vſum.Tertia ꝙ illud aſſumat quia ſubiectũ ſcientię a quo
aſſumit accipit tanq̃ principale ſuæ conſiderationis.Principia em̃ arithmeticę cadunt in totã mu=
ſicam:quæ muſica mendicat quia non habet alia ſibi propria:& ſuper numerũ qui eſt ſubiectum
arithmeticę,cadit ſua pĩcipalis cõſideratio vt dictũ ẽ.Et ſil'iter eſt de pĩcipiis altimetriæ reſpectu
ꝑſpectiuæ,vt patet ex prędeterminatis.Propter defectũ primi mẽbri Medicina non ſubalternatur
geometriæ : licet geometria de aliquo dicit propter quid de quo medicina dicit quia:neq̃ phyſi=
ca ſimiliter perſpectiuæ : & hoc ideo,quia illud principium de quo dicit propter quid geometria
& medicina quia,non cadit in totam ſcientiam medicinæ:ſed eſt circa aliquam concluſionem ei⁹
tm̃.Similiter eſt de perſpectiua reſpectu phyſicæ.ita ꝙ Ariſtoteles remouet ab iſtis ſubalternatio=
nem:cum dicit in primo Poſterio.de iride . Ipſum quia Phyſici eſt ſcire:ſed propter quid eſt ſpe=
culatiui.Multę autẽ & non ſubinuicem ſcientiarum ſe habent ſic,vt medicina ad geometriã,ꝙ em̃
vulnera circularia ſanantur tardius medici eſt ſcire quia:propter quid autem geometræ. Propter
defectum ſecundi membri theologia non ſubalternatur alicui ſcientiæ a qua ſumit id de quo dicit
quia,& alia propter quid:qa non aſſumit mendicando tanq̃ principia ſuæ ſcientiæ & regulas ſuæ
conditionis.Immo habet principia propria ſuperiora principiis omniũ aliarum ſcientiarum.Sub=
alternata autem ſcientia mendicando principia ſua accipit a ſupiori ſciẽtia: quia nulla habet pro
pria.Sed theologia aſſumit ab omnibus ſcientiis eis principãdo & ĩ vſum ſuum ad declarãdum ea

quæ ex ſuis principiis propriis propter eorum elongationem a nobis,manifeſta eſſe non poſſunt,ni
ſi adminiculo nobis cognitorũ ex ſenſibilibꝰ & ꝓbatis & manifeſtatis in aliis ſciẽtiis : & ſic ordinat
& regulat ea q̃ ſunt aliarũ ſcientiarũ in finem eorũ vltimum,qđ ipſęmet facere non poſſunt.Sicut
ſcientia militaris accipit inſtrumenta ſua ab aliis artibus ſibi ſubiectis,quibꝰ vtit̃ dirigendo eas in
debitos fines,vt inferius amplius declarabit̃.Propter defectũ tertii mẽbri geometria nõ ſubalterna
tur arithmeticę,licet principia declarata in arithmetica deſcendũt in totã geometriã, & ita geome
tra dicit quia de quo arithmeticus dicit ꝓpter quid:quia licet ratio numeri qui eſt ſubiectum ari
thmeticę deſcẽdit in magnitudinẽ,de numero tñ vt eſt numerꝰ nõ eſt ſpeculatio pricipalis geome-
trię:ſed de magnitudine vt eſt magnitudo.Vnde dicit Philoſophus primo Poſte. Tria ſunt in de-
mõſtrationibꝰ.Vnũ qđ demõſtrat̃:cõcluſio aũt hoc.Vnũ aũt dignitates,ex quibꝰ eſt demõſtratio.
Tertio aũt genus ſubiectũ,cuiꝰ ſunt paſſiones.ex qbꝰ igit̃ demõſtratio ſit cõtigit eadẽ eſſe. Quorũ
genꝰ eſt alterũ,non eſt arithmeticã demonſtrationẽ cõuenire in magnitudinibus accidẽtia: niſi ma
gnitudines numeri ſunt.Et ſic cõnexæ ſcientię ſunt,& quodammodo eadem ſcientia arithmetica
& geometria:non tñ ſicut ſubalternãs & ſubalternata,propter cauſam dictã.Si em̃ nullo modo eſ-
K ſent eadẽ nũq̃ deſcẽderẽt principia demonſtrationis arithmeticę in geometriã.Semper em̃ ſcientię
ſunt aliquo modo eadẽ ſcientia,quarũ vna dicit quia,& alia ꝓpter quid.ꝓpter quod dicit Philoſo-
phus ibidem.Aut ſimpliciter neceſſe eſt idem eſſe genus,aut ſic,ſi debet demonſtratio deſcendere
Aliter autem impoſſibile eſſe manifeſtũ eſt.ex eodem em̃ genere neceſſe eſt vltima eſſe & media.
Dicit autẽ ſimpliciter,ꝓpter ſubalternãtes & ſubalternatas, q̃ ſunt in oĩbus modis ſuis quaſi eadẽ
ſcientia,vt patet inſpicienti.Dicit aũt ſic,propter ſciẽtias quę ſe habent adinuicẽ ſecundũ ordinem
quẽdam & cõnexionem,licet vna non ſit alteri ſubalternata,ſicut arithmetica & geometria.

L

Queſt.vi. Arg.i. CIrca.vi.arguitur ꝙ iſta ſcientia nõ ſit principalior ſcientiarũ. Primo ſic. ꝓbata a
ſcientia principali ſumunt & ſupponũt alię,non ecõtrario.vt alię ſciẽtię ſumunt
& ſupponũt ꝓbata a metaphyſica,& generaliter ſciẽtia ſubalternata a ſciẽtia ſub
alternante.Nulla aũt aliarũ ſcientiarũ ſumit & ſupponit aliquid probatũ ab iſta
2 ſciẽtia.ergo &c.¶Scđo ſic.illa ſciẽtia eſt pricipalior aliis q̃ ẽ vniuerſalior,ſub cuiꝰ
ſubiecto cõtinentur ſubiecta aliarũ. ſecundũ qđ metaphyſica principalis eſt ĩter
ſciẽtias philoſophicas,ſecũdũ Philoſophũ.i.&.iiii.Metaph.& talis non eſt iſta ſciẽ
tia:qa ſubiectũ eiꝰ qđ eſt deꝰ,eſt ſub ſubiecto metaphyſicę qđ eſt ens:& eſt quaſi q̃dã ps entis ſcđm
3 Auicen.i.Metaphyſicæ ſuę,ergo &c.¶Tertio ſic.illa ſcientia nõ eſt principalis quę ſupponit tanq̃
ſubiectũ ſuum qđ in alia ſciẽtia probat̃:iſta ſciẽtia eſt huiuſmodi.Supponit em̃ tãq̃ ſuum ſubiectũ
ſcilicet deũ eſſe,qđ ſecundũ Auicen.ꝓbatur in ſciẽtia philoſophica. Supponit etiã & ſumit in ſuũ
4 vſum alia plura probata in aliis ſciẽtiis,vt infra patebit.ergo &c.¶Quarto ſic. Philoſophus dicit.i.
Metaph.de ſcientia illa.Potior hac neq; vna.ſed illa q̃ eſt potior eſt principalior,ergo illa eſt princi-
5 palior omnibus:non ergo iſta.¶Quinto ſic.Sciẽtia principalior aliis debet eſſe iudex & regula alia
rum ſecundũ Philoſophũ.iiii.Metaph.qđ non poteſt eſſe iſta ſcientia.quia ſecundum Aug.xiii.de
Tri.c.i.eius nõ eſt cognoſcere niſi ea q̃ ſunt fidei.p q̃ nõ poſſunt iudicari vel regulari ea q̃ ſunt alia
rum ſcientiarũ.quia q̃ ſunt fidei non cognoſcunt̃ niſi lumine ſupernaturali.quę ſunt aliarũ ſcien-
6 tiarũ iudicari,cognoſci,& regulari habent lumine naturali.ergo &c.¶Sexto ſic.nullus bene iudi-
cat niſi q̃ nouit:ſed huius ſciẽtię nõ eſt noſcere illa quę ſunt aliarũ ſciẽtiarũ,vt ꝙ anguli trianguli
ſunt ęquales duobus rectis,& cętera huiuſmodi.ſcientię autẽ principalis eſt iudicare illa quę ſunt
In oppo. aliarum.ergo &c.¶Contra eſt.qm̃ ſcientia quę eſt aliarũ ſapiẽtia principalis eſt ſuper alias,ſecun-
dum Philoſophũ.i.Metaph.hęc ſcientia eſt huiuſmodi vt habitum eſt ſupra.ergo &c.

M

Reſpõſio. ¶Dicendũ ad hoc,primo intelligendo ꝙ ſcientia vna non dicitur altera principa
lior ex hoc ꝙ melior eſt & vtilior,honorabilior,dignior,certior, aut aliquid hmõi : ſed ſolũ ex hoc
ꝙ habet pręrogatiuã aliquã ſuper illã in dirigendo & regulando eã aliquo modo.vnde etſi libera-
les ſciẽtię ſpeculatiuę digniores & meliores & certiores dicant̃ ſciẽtiis mechanicis,& vniuerſaliter
ſciẽtiis practicis:non tñ dicunt̃ principales reſpectu illarũ,quia nullã pręrogatiuã regiminis habẽt
ſuper eas,neq; eis principant̃ in aliquo.Sed ſcientia ciuilis dicit̃ principalis reſpectu omniũ artium
mechanicarum q̃ exercendę ſunt in ciuitate,quia oẽs ordinat diſponit & regulat,vt dicit Philoſo-
phus.i.Ethi.Sciendũ igit̃ cum duo ſint genera ſcientiarũ liberaliũ ad quę oẽs alię reducunt̃:Quæ-
dã em̃ ſunt practicę,quarũ finis eſt bonũ ſiue operatio: Quędã vero ſpeculatiuę, quarũ finis eſt ve
ritas ſiue cognitio,vt dicit Philoſophus.ii.Metaph. Regimẽ aũt omne conſiſtit in directione rei in
ſuum finẽ: ſi igit̃ aliqua ſcientia dicit̃ principalis reſpectu oĩm aliarũ, hoc erit reſpectu ſpeculatiua
rũ dirigẽdo eas in cognitiõe veri,& reſpectu practicarũ dirigẽdo eas in opatione boni.& illa q̃ talis

eſt:ipſa reuera principalis debet dici reſpectu omniũ ſcientiarũ:talis autẽ eſt hęc ſcientia theologię
Idcirco abſolute dicẽdũ ꝙ theologia ſimpliciter eſt ſciẽtia principalis & pricipaliſſima oĩm ſciẽtia-
rum:& ſpeculatiuarũ regulãdo oẽs ſpeculatiuas in finẽ ſuum quo ad cognitionẽ veri:& practicarũ
regulãdo oẽs practicas in ſuũ finem quo ad opationem boni.ſecũdũ ꝙ iſtę duę cauſę primum verũ
& vltimũ bonũ,principaliter cadũt in cognitiõe huius ſciẽtię.Propter qđ etiã dicta eſt ſapiẽtia ſup
oẽs alias ſcias,vt determinatũ eſt ſupra.¶Ad cuius intellectũ ſciẽdũ ꝙ duplex eſt modus pricipali N
tatis ſcię vnius ſup alias:quoꝝ vnꝰ eſt in ſciẽtiis ſpeculatiuis:aliꝰ vero eſt ĩ ſciẽtiis practicis. In ſciẽ
tiis em̃ ſpeculatiuis eſt pricipalitas vl̃itatis.ſm ꝙ in ſciẽtiis ſpeculatiuis illa dr̃ eſſe principalis q̃ eſt
ſup oẽs alias vl̃is.In ſciẽtiis vero practicis ẽ pricipalitas reſpectu actiõis.ſm ꝙ ĩ ſciẽtiis practicis illa
dicit̃ principalis q̃ ſup oẽs alias dominiũ habet atq; imperiũ.ſm ꝙ Philoſophus in primo Eth.vo-
cat ſcientiã ciuilem pricipalẽ & architectonicã ſup oẽs ſcĩas practicas tã liberales q̃ mechanicas.De
ſciẽtia igit̃ principali in ſpeculatiuis,Sciendũ primo ꝙ in ſciẽtiis ſpeculatiuis illa dicit̃ pricipalis &
vl̃is reſpectu aliarũ,q̃ conſiderat cauſas altiſſimas & prima principia oĩm:cum alię conſiderẽt cau
ſas inferiores quæ per illas cauſas primas & altiſſimas regi habẽt. Propter qđ ſicut patet primo &
quarto metaphyſicę,Phus metaphyſicam principalem & vniuerſalem ſciẽtiam ſup alias ponit:vo-
cans eã ſapientiã & primã philoſophiã.Nunc aũt ita eſt ꝙ theologia ſimpliciter cõſiderat de rebꝰ
magis altis in oĩbus entibus:& q̃ intellectũ naturalis rõnis excedũt: etſi aliqua ex illis nõ omnino
eum excedunt:quia magis vl̃ia ſunt & prima:& ideo remotiſſima a ſenſu difficillima ſunt hoĩ co-
gnoſcere,vt dicitur ĩ primo metaphyſicę:cum alię ſcientię conſiderẽt de eis q̃ naturali rationi ſub
ſunt,vt dictum eſt ſupra.& ſunt illa altiſſima prima in eſſe & in veritate:quia diuina:& ideo cau-
ſę oĩm aliorũ:p q̃s ipſa nõ ſolũ in eſſe:ſed in veritate & cognitiõe hñt regulari:& in vl̃i quo ad cõ-
munia & gñalia pricipia cuiuſlibet gñis entis:de qbꝰ cõſiderat metaphyſica in particulari quo ad
ꝓpria principia vniuſcuiuſq; gñis entis de qbꝰ conſiderãt diuerſæ ſciẽtiæ particulares.Deus em̃ vt
dicit Phus,cauſarũ & oĩm pricipiũ qđdã eſt. Quia igit̃ de deo conſiderat theologia illa q̃ ipſi ſoli
ſunt naturaliter cognita:ſed creaturę rõnali ſupnaturaliter reuelata:& q̃ naturali rõne nõ ẽ poſſi-
bile pſcrutari.ſecũdũ q̃ deus eſt principium oĩm & origo:vt ſunt regulę artis diuinę ĩ verbo,& vo
luntatis ĩ ſpiritu ſan.&c.hmõi quę extẽdũt ſe ad pticcularia rerũ:hęc ſcientia ſequit̃ modũ diuinę
ſapientię,vt poterit attingere pticularia aliarum ſciẽtiarũ ſm ꝙ rationem ſubiecti huius ſciẽtię in-
duunt,& cognoſcere ea,vt ſic rõne virtutis principioꝝ & ſubiecti huius ſcientiæ:licet ſit ſimpliciſ
ſimũ & minime cõmune in ſe,iſta ſcĩa vl̃ior dicat̃ omnibus etiam metaphyſica.& ſecũdũ hoc ipſa
certiſſime regulare habet oẽs ſciẽtias conſiderantes cauſata ab iſtis primis principiis q̃ de deo con-
ſiderat iſta ſcientia:& hoc approbando bene dicta & cõdẽnãdo errata in eis. Et ideo dicit Augu.in
lib.ſanctę viduitatis de hac ſciẽtia:ꝙ doctrinę noſtrę regulam figit.& lib.ii.contra Chryſoſto.Salu-
bri vigilãtia canon eccleſiaſticus cõſtitutꝰ eſt:ad quẽ certi & ꝓphetarũ & apl'oꝝ libri ptinẽt:quos oĩ
no diiudicare non audemus: et ſecũdũ quos de cęteris literis vel fideliũ vel infidelium libere iudi-
cemus.& ſecũdo de doc.Chriſt.dicit de hac ſciẽtia. Quicqd hõ extra eã didicit ſi noxiũ eſt ibi dãna
tur:ſi verum,ibi ĩuenitur.i.ex eis quæ ibi tractant̃ verum eſſe cognoſcit. Quæcunq; enim eis quæ
fidei ſunt conſentanea in aliis ſcientiis,proculdubio vera ſunt cenſenda: quæcunq; vero repugnan
tia falſa ſunt omnino iudicanda.Vnde ea quæ ſunt huius ſciẽtiæ, regulæ ſunt om̃is veritatis oĩm
ſcientiarum etiam in diſcendo eas. ſecundum ꝙ dicit Auguſti.ii.de doc.Ghriſt ꝙ inſtructus fide
charitatis diuinarum ſcripturarum cæteras ſcripturas ſecurius leget: ne præoccupẽt imbecillum
animũ:& piculoſis mendaciis atq; phantaſmaticis eludentes præiudicent aliquid contra intelligẽ
tiam ſanam.¶De ſcientia vero principali in ſcientiis practicis ſciendum eſt ſecundo ꝙ in illis ſcien O
tiis ſcientia illa dicitur principalis & architectonica reſpectu aliarum & regula directiua illarum q̃
vltimum finem operandorum conſiderat:ad quem fines omniũ aliarum ordinãtur.ſecũdum enim
ꝙ dicit Philoſophus in principio Ethi.ciuilis ſcientia principalis eſt & architectonica reſpectu oĩm
artium quæ obſeruantur in ciuitatibus:quia ordinat quas diſciplinarum debitum eſt eſſe in ciui-
tatibus:& quales vnũquẽq; addiſcere & vſquequo:& quia continet omnes alias ſub ſe:& leges po-
nit vniuerſales quid oportet opari & a qbꝰ abſtinere ĩ ciuitatibꝰ & p̃cipit cęteris:& ꝙ hoc cõuenit
ei:quia finis eius cõplectit̃ fines omniũ aliarũ.Nũc aũt ita ẽ ꝙ theologia finẽ vltimũ omnium ope-
randorum conſiderat : ad quẽ fines omnium operationum & ſcientiarum practicarum ordinãtur
.ſ.diuinam viſionem & amorem:quia in eis conſiſtit vltima beatitudo: & ideo omnes alias in finẽ
ſuum habet ordinare & dirigere & regulare eas:& determinare quas illarum oportet vnũquenq;
addiſcere & vſq; ad qđ tempus:& a quibus abſtinere:& debet leges viuendi omnibus imponere:&
bene acta in ſingulis commendare & male acta improbare,ſecundum ꝙ de his om̃ibus Aug.xiiii.

de Ci.dei dicit ſic.Quicqd Philoſophi inter falſa q̃ opinati ſunt verũ videre potuerunt, & laborio
ſis diſputatiõib⁹ ſuis pſuadere moliti ſunt,videlicet quẽadmodũ mũdũ fecerit de⁹: eũq; ipſe prudẽ
tiſſimus adminiſtret,de honeſtate virtutũ,de amore patrię,de fide amicitię,de bonis operibus atq;
omnibus ad mores probos pertinentib⁹ rebus, q̃uis neſcientes ad quem finẽ & quonã eſſent omnia
iſta referenda,propheticis,hoc eſt diuinis vocibus potius q̃ per homines illos populo commenda-
ta ſunt,non argumentationũ cõcertationib⁹ inculcata, vt nõ hoïs ingenium ſed dei eloquium cõ
tẽnere formidaret,qui illa cognoſceret.& ibidẽ.Quid aget? vel quo vel qua vt ad beatitudinẽ per
ueniat humana ſe porriget infelicitas,ſi diuina non ducit auctoritas?quaſi dicat,certe oĩno neſcit
Vnde principia huius ſciẽtię continẽt virtute principia oĩm aliarũ ſciẽtiarũ,& per hoc etiã quodã
modo iſta ſcientia cõtinet in ſe oẽs alias:& quęcũq; in aliis ſcientiis continẽtur. ſicut dicit Ambr.
ſuper Lucã in principio.qđ bene expoſuit Aug.cum dixit in epiſtola ad Voluſianum.Hic phyſica
qm̃ oẽs oĩm naturarũ cauſę in deo ſunt:hic Ethica,qm̃ vita bona & honeſta nõ aliũde ſumiẽ, q̃ cũ
ea q̃ diligẽda ſunt diligunẽ quẽadmodũ ſunt diligẽda,hoc eſt de⁹ & ꝓxim⁹.hic logica :qm̃ veritas
lumenq; animę rationalis non niſi deus eſt,Hic laudabilis reipublicæ ſalus. Neq; eñ cuſtodiũtur
optimę ciuitates niſi fundamẽto & vinculo fidei fraternęq; concordię cum bonum cõmune diligiẽ
qđ ſummũ & potiſſimũ de⁹ eſt,atq; ĩ illo ſynceriſſime ſe hoĩes diligũt. Vnde vt determinat Aug.
P in epiſtola ad Dioſco.errores gentiliũ ſiue de moribus,ſiue de natura,ſiue de ratione inueſtigandę
veritatis:in quib⁹ Platonici Stoicis & Epicureis maxime reſiſtere arbitrati ſunt ad ſuũ pertinere
officiũ:duraſſe vſq; ad tempora chriſtiana cõſtat.Cum eñ Plato a Cicerone apertiſſime oſtẽditur
non in humana ſapiẽtia ſed diuina,vnde humana quodãmodo attendiẽ, veritatem cõſtituiſſe, &
finem boni,& cauſas rerũ & ratiocinandi fiduciam,Epicureis & Stoicis regulam cõprehendẽdę ve
ritatis in ſenſibilib⁹ ponentib⁹,quis iſtis contradicẽtibus audiret Platonicos non valẽtes auctorita
te turbas terrenarũ rerũ delectatione cęcatas ad inuiſibiliũ lumẽ ducere?Quos certe nos ſic obmu
tuiſſe conſpicimus, vt ſiqua ſecta erroris contra eccleſiã Chriſti emerſerit,niſi noĩe cooperta chri-
ſtiano ꝓſilire non audeat.Ex quo intelligiẽ ipſos quoq; platonicę gentis philoſophos paucis muta
tis q̃ chriſtiana improbat diſciplina,inuictiſſimo regi Chriſto ceruices oportere ſubmittere,q iuſ-
ſit & creditum eſt,qđ illi vel proferre metuebant.Non eñ putandũ eſt ad ſequendã veritatẽ me-
lius cõſuli potuiſſe generi humano,q̃ vt homo ab ipſa veritate ſuſceptus recta pręcipiendo & di-
uina faciendo ſalubriter credi ſuaderet,qđ nondũ prudẽter poſſet intelligi.Tũc eñ Platonis ſcho-
la Romę floruit habẽs acutiſſimos & ſolertiſſimos viros:q cũ Chriſti nomẽ terrenis regnis ãmirãti
bus crebreſceret,emergere cœperũt ad proferendũ atq; aperiendũ quid Plato ſenſit. Itaq; totum
culmen auctoritatis lumenq; rationis in illo vno ſalutari noĩe atq; in vna ei⁹ eccleſia recreãdo atq;
reformando humano generi cõſtitutũ eſt,vnde patet ꝙ omnis humanę ſcientię altercatio per iſtã
vt per finẽ & regulam aliarũ terminata eſt. Abſolute ergo dicendũ eſt ꝙ theologia ſuper oẽm ſciẽ
tiam & ſpeculatiuam & practicã principalis eſt:& hoc ſecundũ illum modũ quo dictum eſt ſupra
ꝙ ambas ſubalternat, vt patet ex ꝑdeterminatis : & habet oẽs gubernare & regere tam in cogni-
tione veri q̃ in operatione boni.Ita ꝙ quicqd regulis fidei non congruat, quantumcũq; humanæ
ſapientiæ appareat,reſpuendum eſt:quicquid autem congruat,quantumcunq; humanæ ſapien-
tię contradicat ſuſtinendum eſt.Fides eñ eſt menſura ſcientię dei.vt dicit Gloſ. ſuper illud Leuit.
ii.Tollet pugillum ſimilę. Vnde & iure diuino debet regi vniuerſa reſpublica mundi, & re vera
regitur, inquãtum a regulis diuinæ legis oẽs alię leges deriuantur, & per ipſas menſuranẽ vt ap-
probentur vel reprobenẽ.Homo igiẽ fidelis maxime cui credibilia huius ſcientię facta ſunt intelli-
gibilia,iam ſpiritualis exiſtens,ex hac ſcientia omnia tam in ſpeculandis q̃ in agendis habet iudica
re ſufficienter ex hac ſcientia inſtructus:cũ ipſe in eis q̃ ſunt huius ſcientiæ,a nemine iudicandus
ſit.Q; ſi pauci ad hanc perfectionẽ deueniunt non eſt defectus ex parte ſcientię,ſed noſtra,vt dictũ
eſt ſupra.& ideo dicit Apl's.i.Col.ii.Aĩalis homo non percipit ea quę ſpũs dei ſunt & non poteſt in
telligere.Spiritualis autẽ iudicat omnia,& ipe a nemine iudicaẽ.vbi dicit Gloſ.ſuper illud.Iudicat
omnia.Non quidẽ quæ continet diuina ſapientia,ſed quę ad iuſtitiã & vitam ſufficiũt.i.omnia iu
dicanda iudicat certa fide.nec ſolum eſt principalis ſuper omnes cognitiuas ſpeculatiuas & pra-
cticas:immo etiã ſuper omnes operatiuas.Omnis eñ ad regulã debet ſuũ opus dirigere inquantũ
ſubalternat etiã eas vt dictum eſt ſupra.

Q Ad primũ principale

¶Ad primum in oppoſitum ꝙ nulla ſcientia ſupponit ab iſta,ſed iſta ſupponit ab
omnibus:dicendũ ꝙ aliquid ſupponiẽ in vna ſcientia vt p ſe notũ,qđ ſupponiẽ ab alia tãq̃ ſubiectũ

ſcientię,vel principiũ ꝓbandi ꝓprias cõcluſiones ſciẽtię,aut tanq̃ adminiculans ad notificãdũ ea q̃
ꝓ ſe conſideranẽ in ſcientia:qđ tñ neq; eſt ſubiectũ neq; per ſe principium probandi ꝓprias conclu
ſiones ſcientiæ.Qñ ſciẽtia vna ſupponit ab alia ſubiectum ſuum, vel prĩcipiũ aliqđ probandi ſuas
ꝓprias cõcluſiões:tũc illa ſciẽtia a qua tale ſupponiẽ, eſt ſciẽtia principalis.Hoc modo iſta ſciẽtia
a nulla alia ſumit aut ſupponit:ſed magis omnes alię ſcientię ab iſta vt iam dicetur.Quãdo vero
vna ſcientia ſupponit ab alia adminiculãs ſolum ad declarandum illa quæ pertinent ad ſuam ſciẽ-
tiam,tunc non oportet quin ſcĩa q̃ tale quid ſupponit ab alia,ſit ſcientia principalis.ſecũdũ ꝙ me-
taphyſica multa talia ſupponit a phyſica:& tñ metaphyſica eſt ſciẽtia principalis ad phyſicã.Hoc
modo iſta ſcientia ſupponit & ſumit ab aliis ſcientiis quæcũq; ab eis aſſumit ad vſum ſuum. Vel
poteſt dici ſecũdum prædicta,ꝙ ſcientia vna ſupponit aliquid & ſumit ab alia:aut tanq̃ mendicãs
a prędominante: aut tanq̃ vtens a ſubminiſtrante.Primo modo accipere ab alio eſt contra naturã
ſcientię prĩcipalis.Scđo modo nõ.& hoc modo theologia ſumit ab aliis ſcientiis declarata,vt dictũ
eſt ſupra.ſicut & metaphyſica ſumit declarata a phyſica. ¶Ad ſecundũ,ꝙ ſubiectum huius ſcien- R Ad ſcdm
tię eſt ſub ſubiecto metaphyſicæ:non ergo hęc eſt principalis ad illam:Dicendũ ad hoc ꝙ deum cõ
tingit conſiderare dupliciter. Vno modo ſecundum id qđ eſt in ſe cognoſcibile de ipſo,non ex cõ
paratione ad creaturam.Alio modo ſecũdum id qđ cognoſcibile eſt de eo in comparatiõe ad crea
turam.Vtroq; modo cõſideratio de deo cadit ſub hac ſcientia.Secundo modo ſolũ ſub ſciẽtiis phi
loſophicis. Et ideo iſta ſcientia primo conſiderat de deo rationes quæ conueniũt ipſi abſq; oñi re-
ſpectu ad creaturas:vt ſunt maxime ea quę pertinent ad trinitatem perſonarum.Secundo vero cõ
ſiderat in eo rationes ſecundum quas procedunt creaturę in eſſe ab ipſo.Tertio vero & vltimo cõ
ſiderat de ipſis creaturis:inquãtũ.ſ.manet in ipſis impreſſum diuini eſſe veſtigium, & dimittit cõ
ſideranda ſcientiis philoſophicis entia creata ſecũdũ id qđ ſunt in ſe in natura & quiditate ſua:ſi-
cut metaphyſica conſiderat de vnoquoq;,inquantum ens eſt ſimpliciter,& dimittit ſcientiis parti
cularibus conſiderare diuerſa entia particularia inquantũ ſunt entia talia mobilia vel immobilia &
hmõi.Scientiæ vero aliæ primo conſiderant de creaturis:vltimo vero de deo inquantum relucet
cognitio eius ex creaturis.ſ.inquantum ex creaturis cognoſcitur eſſe principiũ earum ſecũdũ po-
tentiam in producendo, ſecundum ſapiẽtiam in diſponendo, ſecundum bonitatem in ordinando.
Et quia iſto modo conſiderandi deum vt.ſ.conſideratur in ſcientiis philoſophicis, non eſt deus id
quod primo mẽs in rebus concipit(dico conceptione diſcretiua diſcernendo ipſum ab aliis. conce
ptione enim abſoluta eſt id quod etiam in naturali notitia mens primo concipit,vt infra oſtendeẽ)
Immo primus conceptus diſcretiuus naturalis cognitionis ex creaturis eſt ratio entis ſimpliciter
ſub quo concipit ſecundario rationem entis prĩcipiati & principiantis.conſiderando enim id quod
eſt creatum: quia mobile & tranſmutabile eſt,non poteſt habere eſſe a ſe:ſed neceſſario recipit ip-
ſum ab ente aliquo immutabili: Sub conſideratione entis ſimpliciter Philoſophus deuenit in co-
gnitionem dei non ſecundum id quod eſt in ſe abſolutum a creaturis, ſed ſecundum ꝙ eſt crea
turarum principium:& ſecundum illa quæ concurrunt ad rationem principiandi in actu creatu-
ras,quæ ratio non manifeſtatur naturali cognitioni intellectus niſi ex productione creaturæ , ſi-
cut neq; eſſe deum.Hoc ergo modo cognoſcendi deũ de⁹ cadit ſub ſubiecto metaphyſicę quod eſt
S ens ſimpliciter,eo ꝙ intentio entis ſimpliciter prior eſt nobis q̃ intentio prĩcipii:quia vt dicit Aui
cen.primo metaphyſicæ ſuæ,ens abſolute non eſt principium:ſed accidit ei eſſe prĩcipium alterius
vt creaturæ.Eſt enim deo quaſi accidens ꝙ ſit creaturæ principium.accidit enim enti ſimpliciter
habere principium eſſendi:quia non omne ens eſt huiuſmodi.Deus enim non habet eſſendi prin-
cipium.Quia vero modus conſiderãdi deum inquantum ſcilicet cadit vt ſubiectum in conſidera-
tione huius ſcientiæ, ſcilicet quo ad cognitionem de eo ſecundum ſe nõ ex creaturis habitam:ne
q; natam haberi ex creaturis:quæ eſt infallibilis ratio acquirendi etiam notitiam illam quæ nata
eſt haberi de ipſo ex ipſis creaturis:& etiam eius quæ nata eſt haberi de ipſis creaturis: Iſto modo
cognoſcendi deum,deus nequaq̃ cadit ſub ente ſimpliciter qđ eſt ſubiectum metaphyſicæ.Immo
præterit totam rationem & cõmunitatẽ illius entis.illud enim ens nihil cõtinet niſi qđ eſt principi
um vel principiatum inquantum huiuſmodi:& ideo licet continet omne creatum ſecundum o-
mnem rationem quiditatis & eſſentiæ creaturæ,deum tamen non continet vt in ſe aliquid eſt: ſed
ſolum inquantum principium quoddam eſt,qđ cognitum eſt de ipſo a poſteriori in ſciẽtia philo-
ſophica & a priori in ſcientia iſta.Et inquantum cognitum a poſteriori naturali cognitiõe ex crea
turis,cadit intentio principii ſub intentione entis ſimpliciter.Inquantum vero cognitum a prio-
ri cognitione ſupernaturali non cadit intentio principii in deo ſub ratione entis ſimpliciter: qđ cõ

mune eſt creatori & creaturæ:qa eſt poſterioris naturæ. Sicut & poſterioris naturæ eſt ipſa crea
tura:quæ eſt pars quædam a qua abſtrahitur intentio entis ſimpliciter. Et hoc modo deus eſt id
qđ prius per intellectum ſupernaturaliter cōcipitur,q̄ intentio entis ſimpliciter:& ipſe deus,vt in
fra videbiť,eſt vera ratio cōcipiēdi tale ens ſimpliciter.Et ſic patet ſuppoſitū ſupra, quomodo iſta
ſcientia rōne ſui ſubiecti vniuerſalis habet dici ſuper omnem ſciētiam philoſophicam & metaphy
T ſicam.¶Ad tertium ꝙ iſta ſcientia ſupponit ſuum ſubiectum ſcilicet deū eē a metaphyſica:qa hoc
Ad tertiū ibi probatur:Dicendum ſecundum iam dicta,ꝙ deum eſſe inquantum habet rationem cauſę,vt a
quo iam aliquid eſt cauſatum in effectu,hoc modo probatur deum eſſe in metaphyſica:& ſecun
dum iſtam rationem cadit deus ſub ſcientia philoſophica ſicut pars ſubiecti : & ſecundum iſtam
rationem præciſam non cadit vt ſubiectum ſub iſta ſcientia.Deū aūt eſſe cognoſcitur ſcđm id qđ
eſt in ſe:& ſecundum rationem qua eſt cauſatiuū omnium,etiam anteq̄ creaturam produxerit,
hoc modo cadit vt ſubiectum in hac ſcientia:& hoc mō non poteſt probari eſſe ex ſcientia philoſo
phica:qa nec ſic om̄ino cognoſcibilis eſt ex ſcientia philoſophica. Et ideo hæc ſcientia non ſumit
aut ſupponit ſubiectum ſuum a prima philoſophia:ſed magis a diuina auctoritate : qua dicitur
Deutero.vi.Audi Iſrael: dominus deus tuus,deus vnus eſt.Immo vt aliquid amplius dicamus
prima philoſophia & omnis philoſophica ſcientia poti⁹ ſuū ſubiectū ſumit & ſupponit ab iſta ſcīē
tia.Iſta enim ſcientia vt dictum eſt conſiderat de deo ſecundum id qđ eſt in ſe: & vt omnium eſt
cauſatiuum etiā anteq̄ fierent.cōſiderat etiam omnia cauſata ab ipſo inquantum in ſe habent ef
figiem quandam diuini eſſe. Aliæ vero ſcientiæ conſiderant res cauſatas a deo ſecundum quidita
tes & eſſentias earum, in quibus effigies diuini eſſe fundatur : & ipſum deum inquantum actu
eſt cauſa illorum.Et ideo ſicut a metaphyſica omnes aliæ ſcientiæ philoſophicę ſumunt & ſuppo
nunt ſua ſubiecta : quia ipſa conſiderat vt ſubiectum ſuum ens ſimpliciter ſecundum commu
nem rationem entis:quælibet autem alia ſcientia conſiderat aliquod particulare ens ſecundum ali
quam particularem rationem entis:ſub ratione entis ſimpliciter contentā,vt dicitur quarto me
taphyſicę:conſimiliter quia iſta ſcientia conſiderat vt ſubiectum ſuum deum ipſum ſecundum ſe:
& omnia alia inquantum habent in ſe diuini eſſe effigiem, ex qua habent rationem entis ꝙ ſunt
quiditas & natura alicuius p̄dicamēti,vt infra dicetur : q̄ omnis ſcientia philoſophica conſiderat
ſecundum ſuas quiditates naturas & eſſentias,quæ ſunt ſicut particularis ratio in ipſis ſub ratio
ne diuini eſſe in ipſis,omnis alia ſcientia competenter dicenda eſt ſumere & ſupponere ſubiectum
V ſuum ab iſta:& ſic omnino contrario modo ſe habet res q̄ ſupponatur in argumento. ¶Ad quar
Ad q̄rtū. tum: ꝙ prima philoſophia eſt potior ſcientiarum : Dicendum ꝙ verum eſt inter ſcientias philo
ſophicas ad quas Philoſophus in dicto ſuo reſpectum habuit: non autem reſpectu huius,ad quam
nō aduertit:aut ad illam ſuā ſcientiam,ſi verū dixit,comparari nō intendit:quia iſta potior eſt oīb
X us ſcientiis philoſophicis vt in prædeterminatis patuit,& in ſequenti quęſtione patebit.¶Ad qn
Ad qntū. tum ꝙ iſta ſcientia non poteſt eſſe iudex & regula aliarum:& ideo non eſt principalis: Dicendum
ſecundum prædicta, ꝙ in veritate iſta ſcientia iudex eſt aliarum & regula.Et ꝙ aſſumitur in ar
gumento:ꝙ per ea quæ ſunt fidei iudicari non poſſunt illa quæ ſunt aliarum ſcientiarum neq; re
gulari:quia alio mō cognoſcunť hæc & illa:Dicendū ꝙ hoc non impedit: quoniam ſciētia ſuperior
principalis non iudicat neq; probat ea q̄ negātur in ſcīa inferiori,niſi ſecundū ſuū modum non ſe
cundum modum ſcientiæ inferioris:ſicut primus Philoſophus in prima philoſophia reprobat er
rorem dicentem ꝙ ens eſt vnum per diuiſionem vnius & entis,quæ pertinent ad conſiderationem
Y metaphyſici non naturalis. ¶Ad ſextum : ꝙ huius ſcientiæ non eſt noſcere illa quæ ſunt alia
Ad ſextū. rū ſcientiarum:quare neq; iudicare: Dicendū ad hoc : ꝙ ſicut dupliciter eſt iudicare aliquid eſſe
rectum:vno modo ex natura propria recti in ſe conſiderata,proſpiciendo an medium exeat ab ex
tremis:Alio mō ex applicatiōe ad regulam rectam,de qua non dubitatur ꝙ recta ſit: Primum dif
ficile multum eſt:& ſolum artificis in ſcientia ſpeciali:Secundum vero facile & cuiuſlibet qui va
let aſpicere regulam: Conſimiliter iudicium quo ad veritatem & falſitatem eorum quæ tangun
tur in ſcientia,dupliciter fit,quia veritas & falſitas eorum quæ tanguntur in ſcientia: aut redun
dant in prima principia ſcientiæ ſuperioris vt appareant illis conuenire vel contrariari: aut non.
Si primo modo,tunc ſcientia ſuperior principalis habet iudicare quaſi per regulam rectam pri
morum principiorum de eis quæ tractantur in ſcientia inferiori,vera approbādo tanq̄ ſuis princi
cipiis conuenientia , & falſa reprobando tanq̄ ſuis principiis repugnantia . Si ſecundo modo:
tunc ſcientia propria ſolum habet iudicare quæ vera & quę falſa tanguntur in ea ex ꝓpria na

tura rei.verbi gr̄a,Errorem qui dicit in naturali ph̄ia ꝙ ens eſt vnū & immobile:quia deſtruit ſub
iectum ſcientię naturalis:quę ſupponit plura entia eſſe & mobilia:& ita redundat in primā philo
ſophiam:a qua ſumit hoc principiū:non habet ſcientia naturalis iudicare: neq; reprobare,ſed pri
ma philoſophia.Eſt eñ error in ipſis pricipiis. Errorem vero qui dicit,ꝙ in corporalib⁹ moto vno
mouentur oīa:nō habet metaphyſicus reprobare:quia non ponit inconueniens apparenter redun
dans in ſua pricipia:ſed ſolum iſtum habet iudicare & improbare ex propriis principiis ſuis natu
ralis philoſophia.Eſt enim error poſt principia ſcientiæ naturalis.Dicēdum igitur ad propoſitū,ꝙ Z
iſta ſcientia habet iudicare quaſi ad regulam articulorū fidei vel primorū, vel poſteriorum appli
cando quid verum & quid falſum in qualibet ſcientia,inquātum redundat in principia ſua talia:
dicendo eſſe verum quicquid eis conuenit,& falſum quicquid eis contrariatur: & approbare quæ
vera ſunt:& reprobare falſa quātum poſſibile eſt ex ſuis principiis talibus. licet capere talem pro
bationem non poſſet animalis homo:ſolum innitens naturali rationi . Quid autem ſit verum &
quid falſum in aliis ſcientiis,ſi tamen non redundat in articulos fidei per conuenientiam aut repu
gnantiā,non habet iſta ſciētia iudicare omnino,neq; quo ad hoc alias ſcientias regulare: quia non
eſt eius propria cuiuſlibet ſcientiæ conſiderare.Siue enim quis dicat in geometria ꝙ anguli trian
guli ſunt æquales duobus rectis,ſiue ꝙ tribus:nihil ad articulos fidei.& ideo circa iudicium taliū
eſſe ſollicitum,nihil pertinet ad theologum:ſicut etiā neq; ad metaphyſicū.quia non redūdat hoc
apparenter in cōtrarietatem principiorū metaphyſicę.Nihilominus tamen eſt ſcientia principa
lis ad oēs philoſophicas.Similiter ergo & theologia ſciētia eſt principalis & iudex reſpectu aliarū:
licet de propriis ſcientiarum concluſionibus nihil conſiderat: niſi inquātū in ſua principia redun
dant,vt dictum eſt.

CIrca ſeptimū arguitur,ꝙ theologia non ſit prima ſcientiarū.Primo ſic.per alias A
ſcientias diſcūtur quæ intelliguntur:per iſtam quæ creduntur.Sed ante credere Queſt.vii.
oportet intelligere.ſecūdum ꝙ dicit Gloſ.ſuper illud Pſ.Da mihi intellectum. Arg.i.
ergo alię ſcientię pręcedunt iſtam. ¶Secundo ſic.prius eſt via q̄ terminus vię. 2
Alię ſcientię ſunt vię per quas tranſire debemus ad iſtam,vt ad finem earum.
ſicut infra dicetur.ergo &c.¶Contra.ſcientia prior eſt quæ de ſubiecto priori In oppoſitū.
eſt.Scientię enim ordinanť ſecundū ordinem ſcibilium.ſcđm Philoſophū.vi.Metaphyſicæ. Sciētia
iſta eſt de priori ſubiecto,quia de primo pricipio qđ eſt deus.Alię autem oēs de aliquo poſt ipſum B
vt de cōmuni intētione entis,ſicut eſt Metaphyſica,vel aliqua parte ei⁹ in creaturis.ergo &c.¶Di Reſponſio.
cēdū ad hoc:ꝙ multi ſunt modi prioris & poſterioris.ſcđm Philoſophū in li.prædicamētorū.&.v.
Metaphyſicę.inter quos.iiii.ad pręſens ſufficiunt.Quorū primus eſt tempore & antiquitate.ſicut
bella Troię fuerunt ante bella Medię,& puer ante virum. Secūdus originis.ſcđm ꝙ vox prior eſt
cantu.Tertius eſt prius dignitate.ſecundū ꝙ dn̄s eſt ante ſeruum.Quartus eſt prius per ſcientiā
& ordinem doctrinę.ſicut elementa ſunt priora ſententiis. Loquendo de prioritate antiq̄tatis ſiue
temporis iſta ſcientia prior eſt omnibus aliis,quia ab exordio generis humani incepit.dicente Au
guſt.xvi.de ciui.dei,in principio.Chriſti prędicatio ab initio generis humani.nō ſic autē alię ſcien
tię:vt philoſophicę.quæ primo repertę ſunt circa ægyptū : vbi gens ſacerdotū ſtudere cōceſſa eſt.
ſicut dicit Philoſophus.i.Metaphyſicę.Aegyptiis enim Iſis,quę tēpore Iſaac fuiſſe perhibeť,primo
literas dedit.vt dicit Auguſt.viii.de ciui.dei.c.iii.apud quos lōgo tēpore priuſq̄ in Gręcia ſtudiū
floruit,ſcientia viguit philoſophica. Vnde de iactātia ægyptiorū prę antiquitate ſapientię eorum
dicitur in primo Timęi.vbi inducitur ſacerdos quidam ægyptius ſic Solonem ſapientem græco
rum alloquutus.O Solon græci pueri ſemꝑ eſtis:nec quiſq̄ a gręcia ſenex:rudi nouellaq; eſtis me
moria:nec eſt vlla penes vos cana ſcientia:quę monumentorū publicorum priuatorumq; perſeue
rantiam nutrit : ſtudioſeq; tam noſtrę nationis rerū geſtarum memoria q̄ cæterarum gentium:
quas fama nobis per cognitionē tradidit:deſcripta templorū continetur cuſtodiis apud nos.Tha
les autē Mileſius philoſophantiū princeps,vt dicit Ph̄s.i.Metaphyſicę,tēpore Eſaię prophetę fuiſ
ſe perhibeť.vt dicit Augu.xxviii.de ciui.dei.c.xxiiii.&.xv.qui vt dicit ibidē,fuit vnus.vii. ſapiētū,
qui tūc primo philoſophati ſunt in gręcia.qui tamē nihil in ſcriptis relinquerūt:niſi ꝙ Solon vn⁹
eorū quaſdā leges Athenienſib⁹ dediſſe ꝑhibeť.Poſt Thalē autē vt dicit Augu.ibidē.c.xxvii.in per
ſcrutanda natura rerū Anaximander,Anaxagoras, & cęteri quos Philoſophus cum dictis eorum
recitat.i.Metaphyſicę,ſucceſſerūt vſq; ad tempora Italicorū Philoſophorū.quorum prim⁹ erat Py
thagoras:cuius tempore in gręcia floruit Socrates magiſter Platonis,qui in Chronicis poſt Eſdrā
fuiſſe reperitur.Nō ergo ante tempora prophetarū legitur aliquem philoſophorum claruiſſe. Ni
hil igitur vt dicit Auguſt.ibidem,habent Philoſophi vnde ſapientiam ſuam iactent:quo religio

ne noſtra vbi vera eſt ſapiētia,videatur antiquior:nullaq; gens de antiquitate ſuę ſapientię ſe vlla
vanitate iactauerit:quādo nec ægyptus inuenitur:quę ſolet falſo & inaniter de ſuarum doctrina-
rum antiquitate gloriari: qualicūq; ſapientia ſua prophetarum noſtrorum præueniſſe ſapiētiam.
C ¶Loquendo autem de prioritate originis:iſta ſcientia omnes alias præcedit:quia cum hoc ꝙ tem
pore omnes præterit:omnes etiam ortū trahunt ab ea,ſecundū ꝙ dicit Caſſiod.ſuper Pſal.Omnis
ſplendor rhetoricę eloquentię:oēs modi poeticę locutionis: quęlibet varietas decorę pronunciatio
nis,a diuinis ſcripturis ſumpſit exordiū.Et ſecundū hoc iſta ſciētia dicit̃ prima tanq̃ primū princi
pium in genere ſcientiarū:a qua omnes alię emanant:& inquā omnes habent reduci. Loquēdo au
tem de prioritate dignitatis,iſta prior eſt: quia omnibus dignior:& hoc omnibus modis dignita-
tis:qui in ſcientiis habent inueniri.vt ſicut in deo qui eſt ſubiectū theologiæ inuenitur quicqd eſt
nobilitatis & dignitatis in omnibus aliis rebus:ſic in ſcientia de eo inuenitur quicquid eſt nobili-
tatis & dignitatis in qualibet alia ſcientia. Nobilitas enim & dignitas ſcientiæ ſequitur nobilita-
tem & dignitatem ſubiecti.vt habetur in principio de anima,& in vi.Metaphyſicę. Eſt autem iſta
ſcientia omnibus aliis dignior.Primo veritatis certitudine.Secūdo auctoritatis magnitudine.Ter
tio ſubiecti nobilitate.Quarto finis vtilitate.Quinto eloquii fœcūditate.Sexto perfectiōis integri
D tate.De veritatis certitudine ſuper alias habitū eſt ſupra.de qua etiā dicit Auguſt.lib.de pręd.gra
tiæ. In ſacrarum voluminib⁹ literarum lector inconcuſſa fide tenere debet nuſq̃ deeſſe veritatem:
etſi pro magnitudine rei non facile intellectus occurrit.Idem de videndo deū. Neq; fieri vllo mo-
do poteſt:vt hęc ſacrarum literarū auctoritas ex aliqua parte mentiat̃.Et ad Hierony. Tantūmo-
do ſcripturis canonicis hanc debeo ſeruitutem:quas ſolas ita ſequar, vt conſcriptores earum ni-
hil in eis omnino errare,nihil fallaciter poſuiſſe nō dubitem. Si enim ad ſacras ſcripturas admiſſa
fuerint vel officioſa mendacia: quæ tandem de ſcripturis illis ſententia proferetur,cuius pondere
contētioſę falſitatis obtenebretur improbitas? Auctoritatis magnitudine dignior eſt iſta ſciētia cæ
teris dupl'r.Primo,ex magnitudine auctoritatis ſuę in ſe,ex efficientis teſtificatiōe. Scđo exmagni
tudine auctoritatis ſuę ſup alias,ex regiminis poteſtate.De ſecūda ei⁹ auctoritate habitū eſt ſupra
ſufficiēter,loquēdo de ei⁹ vniuerſalitate,ſubalternatiōe,& pricipalitate. De prima vero auctorita
te eius dicit Augu.xi.de ciui.dei.Hic (.ſ.dei filius) prius p prophetas,deinde per ſeipſum, poſtea
per apoſtolos:quātum ſatis eſſe iudicauit loquutus,ſcripturam condidit.quæ theologia nuncupa
tur eminentiſſimę auctoritatis.& ibidem in principio. Sacra ſcriptura non fortuitis motibus ani-
morum: ſed plane ſummę diſpoſitione prouidentię ſuper omnes omnium gentium literas omnia
ſibi genera humanorū ingeniorum diuina excedēs auctoritate ſubiecit. Hinc dicit in fine ſecundi
ſuper Gene.Maior eſt huius ſciētię auctoritas,q̃ omnis humani ingenii perſpicacitas.& cōtra Ma
nichęos.Quātum diſtat de Chriſti aduentu:inter prædicationē angelorum:& confuſionē dęmo-
num:tantum eſt inter auctoritatem prophetarum:& curioſitatem literarum ſecularium.& lib.ii.
de ordine.Auctoritas partim diuina eſt,partim humana:ſed vera,ſumma,firma ea eſt:quæ diui-
E na nominatur.humana autem auctoritas plerūq; fallit.De ſubiecti nobilitate dicit Auicen. primo
Metaphyſicę ſuę. Sapientia illa eſt nobilior cæteris qua apprehenditur nobilius ſcitum. Nobilius
autem ſcitum deus eſt, & cauſę proximę poſt eum. De quibus principaliſſime inter omnes ſcien-
tias hęc ſciētia determinat,vt habitū eſt ſupra,& infra dicetur. Vnde & cauſa ſubiecti ſui dicitur
hęc ſcientia diuina,vt competēter conueniat ei illud Philoſophi.Scientia nobilis debet eſſe nobilis
generis. Alię vero ſcientię ſunt valde bonę:ſed iſta eſt melior omnibus ſcientiis. Bonorum enim &
honorabilium omnem ſcientiam opinantes,vt dicitur in principio de anima,aut propter certitu-
dinem, aut quia meliorum & mirabiliorum eſt,propter vtraq; hęc,hanc diuinā ſcientiam in pri-
mis ponam⁹:& maxime ex hoc ꝙ de ſolo deo vt de ſubiecto cōſiderat. Qđ dico propter metaphy
ſicam:quę de ente in cōmuni cōſiderat:cuius cognitio ex hoc vilior eſt:licet de deo ſub ente con-
ſideret.vt infra videbitur loquēdo de ſubiecto huius ſcientię.De finis vtilitate dicit Auguſt.ii.de
doctrina chriſtiana.Quāto minor eſt auri &c.vt habitū eſt ſupra.Et ideo dicit̃ Prouerb.xix. Vbi
nō eſt ſcientia animę:non eſt bonū.& Sapiē.xiii. Vani ſunt oēs hoīes: quib⁹ non ſubeſt ſciētia dei.
De eloquii fœcūditate dicit Greg.in prolog.moral'.Sacra ſcriptura oēs ſcientias locutionis ſuę mo
re tranſcēdit:quia in vno eodemq; ſermone dum notat textum,prodit myſterium,ſicut myſteriis
prudentes exercet,ſic plerunq; ſuperficie ſimplices refouet. Habet in publico vnde paruulos nu-
triat: ſeruat in ſecreto vnde mentes ſublimiū in admiratione ſuſpendat,quaſi quidam fluuius eſt
(vt ita dixerim)planus & altus:in quo & agnus ambulet & elephas natet.vt ſecūdum Augu.al-
titudine ſuperbos irrideat:profunditate attentos terreat:veritate magnos paſcat:affabilitate par-
uulos nutriat.De eius perfectione ſuper alias,ſatis habitum eſt ſupra.Loquendo de prioritate ordi

ne doctrinę:non eſt prius nobis ſemper qđ eſt prius in natura: ſed illud a quo eſt facilior doctrina.
Quia igitur ſcientia iſta de occultiſſimis eſt nobis:quia de eis quę ſoli deo cognita ſunt,& omnem
naturalem intellectum creaturę excedentia:ad quorū notitiam illa quæ ſunt in aliis ſcientiis ſunt
manuducentia,vt infra dicetur:Ideo licet iſta ſcientia ſit prior aliis ex natura rei: tamen eſt poſte-
rior omnibus ordine doctrinæ:ſicut metaphyſica vltima eſt ordine doctrinę inter omnes ſcientias
philoſophicas,prior tamen natura,ſecudnum ꝙ dicit Auicē.in primo metaphyſicę.Ex merito hu-
ius ſcientiæ eſt vt ipſa ſit excellentior ſuper omnes alias:quantum vero ad nos,poſterioratur poſt
omnes alias. ¶Per hæc patent rationes vtriuſq; partis. Ad ratiōes.

CIrca octauū arguitur,ꝙ non ordinantur omnes alię ſcientię ad iſtam.Primo ſic. F
illud qđ in ſeipſo finem ſuum conſequitur,ad aliud nō ordinatur:quia adepto Quęſt.viii.
fine quieſcit vnūquodq;.ſcientię philoſophicæ in ſeipſis finem ſuum conſequū Arg.i.
tur,ſcilicet cognitionē veritatis:quę naturali ratione ex creaturis poteſt acqui-
ri. Vnde Philoſophus poſuit in ea humanā beatitudinem. ergo &c. ¶Secundo 2
ſic.ad iſtam ſcientiā non ordinatur qđ fidem euacuat,ſed ſolum id qđ eam cor
roborat.ſecūdum Auguſti.xiiii.de tri.in principio. Sed aliæ ſcientiæ in eis quæ docent fidem eua-
cuant:quia ſcientia habet claram notitiam in qua non eſt fidei obſcuritas.ergo &c. ¶Contra.in eis In oppoſitū.
quæ ordinantur ad eundem finem:illa quę imperfecte conſequūtur finem ordinantur ad illud qđ
perfecte ipſum conſequitur.vt vult Philoſophus in principio Ethi.ſcientię omnes finem habēt dei
cognitionē.Hic eñ eſt finis philoſophię ſcđm Auicē.primo metaphyſicę.quē oēs alię ſciētię imper
fecte conſequūtur:quia per creaturam ſolum.quæ vt dicit Hug. in prolog.ſuper cęl'. Hier.creato-
rem ſuum demonſtrat.Sed eſt ſimilitudo peregrina ad excellentem maieſtatem. Iſta autem ſcien-
tia eum perfecte conſequitur : quantum vita præſens patitur:quia de ipſa dicitur Eccleſiaſtici.vi.
Cui cognita eſt:permanet vſq; ad conſpectum dei.ergo &c.

¶Dicēdum ad hoc,ꝙ ordo doctrinæ ad doctrinā dupliciter attenditur:& ex par G
te noſtra:& ex parte rei.Ex parte noſtra,doctrina illa ordinat̃ ad aliā:a qua nobis eſt facilior via de Reſponſio.
ueniendi in notitiā alterius.Ex parte vero rei illa ordinat̃ ad aliā:q̃ attingit impfecte qđ altera cō-
ſequit̃ pfecte.& vtroq; modo omnis alia ſciētia ordinatur ad iſtā.Primo igit̃ ex parte noſtra oīs alia
ſcientia ordinatur ad iſtam: quia per illas eſt nobis facilior via diſciplinę deueniendi in cognitionē
iſtius.Ordo enim diſciplinę noſtræ requirit vt ab imperfecto ad perfectius: & a nobis magis noto
ad minus notum aſcendamus:& ideo cū intētione vltima in ſcientia philoſophica eſt cognitio dei
altiſſimi:& cognitio angelicorum ſpirituum & ordinum ſuorum.vt dicit Auicē.primo metaphy
ſicę.& in eodem conſiſtit tota intentio theologica.ſicut patet. Omnes autem aliæ ſcientiæ docent
nos deuenire in cognitionem dei:& rerum ſpiritualium diuinarum imperfectam, ſcilicet quo ad
cōmunia ſcibilia de ipſis: quæ facultatem humanę rationis non excedunt: & illa docent per nobis
magis nota,vt per creaturas, in quibus eluceſcunt ſicut cauſæ in effectu. Iſta vero ſcientia docet
de eiſdem propria ſcibilia pertinentia: quæ ſibi ſoli naturaliter de ſe ſunt cognita:quæ facultatem
naturalis rationis excedunt:& docet illa modo nobis minime noto cognoſcere,ſcilicet via fidei.Id-
circo omnes alię ſcientiæ quātum eſt ex parte noſtra ad iſtam ordinātur. Vnde & Philoſophi ſcien
tiam illam in qua ponebant dei cognitionem & inuiſibilium,vltimā ordinabant adipiſcendam: &
ad illam omnem aliam dirigebant. Et ideo de illa ſcientia vltima dicit Auicen.ꝙ ipſa eſt excellen-
tior ſuper omnes ſcientias.quantum vero ad nos poſterioratur poſt omnes ſcientias:quia propter
debilitatem animarum noſtrarum non poſſumus procedere per viam quæ eſt progreſſus ex prin-
cipiis ad ſequentia:& ex cauſa ad cauſatum.Vnde de ordine huius ſcientiæ ad alias dicit Hug.in
prolog.cęl.Hierar. Philoſophia tres partes continet,Logicam,Ethicam,Theoricā.Theoricę autem
ſunt tres partes, Mathematica, Phyſica, Theologia.quarum mathematica ſpeculatur viſibilium
rerum viſibiles formas. Phyſica vero viſibilium rerum inuiſibiles cauſas. Theologia vero inui-
ſibiles ſubſtantias:& inuiſibilium ſubſtantiarum inuiſibiles naturas. Et eſt in his quaſi progreſſio
quędam & profectus mentis ad cognoſcendum verum. Per viſibiles enim viſibilium formas per-
uenitur ad inuiſibiles viſibilium cauſas:& per inuiſibiles viſibilium cauſas aſcenditur ad inuiſibi-
les ſubſtantias: & earum cognoſcendas naturas. hæc autem philoſophiæ ſumma eſt: & veritatis H
perfectio:qua nihil altius eſſe poteſt animo contēplanti. Secundo vero ex parte rei omnis alia ſcien
tia ad iſtā ordinatur:ſicut nō principales ad principalē.Sed alia ratione practicę,alia vero ſpecula-
tiuę:inquātum vt dictū eſt ſupra,alia ratione eſt principalis ad practicas:alia vero ad ſpeculatiuas
Practicę quidem omnes ordinantur ad iſtam ex eo ꝙ principalis eſt ad illas:quia ſcilicet cōſiderat

& intendit finem vltimum ad quem realiter ordinantur proprii fines omnium ſcientiarum pra-
I ꝯticarum:qui ſunt imperfecti in ſe, & non perficiuntur niſi reductione ad finem vltimum.In pra-
cticis autem ſcientiis eſt ordo ſecundum ordinem finium,vt ſicut ſcientia eſt ſub ſcientia:cuius fi
nis eſt ſub fine alterius,ſic illa ſcientia ordinatur ad aliam cuius finis ordinatur ad finem alterius.
Cum igitur fines omniũ ſcientiarum practicarum ordinẽtur in finem huius ſcientię,in quo per-
ficiuntur cum in ſe ſint imperfecti:neceſſario etiam omnes practicæ ſcientię ordinantur ad iſtam,
vt in qua perficiuntur: quia finem vltimũ per ipſam perfecte conſequũtur,in præſenti per gratiã
in futuro per gloriam:cum in ſe ſint imperfectæ:quia imperfectę per proprios fines illum finem vl
timũ aſſequũtur.Propter qđ Salomon poſtq̃ petiuit a domino aſſiſtricem ſapientiam ad intellectũ
iudicii & legum : & conſideraſſet inſufficientiam & imperfectionem in omnibus aliis ſcientiis re-
ſpectu iſtius,dixit.Si quis erit conſummatus inter filios hominũ,ſi ab illo fugerit ſapientia tua in
nihilum computabitur.vt dicitur Sapientię.ix.Reuera in nihilum computandus eſt homo ſciens
omnẽ aliam ſcientiam,iſtam vero ignorans.Propter qđ dicitur in eodẽ.xiii.Vani ſunt omnes ho-
mines quibus non ſubeſt ſcientia dei.& Prouerb.xix. Vbi non eſt ſcientia dei non eſt bonum.Pro-
pter qđ dicit Auguſtinus.v.confeſ.Infelix enim homo ille qui ſcit omnia illa:te autem neſcit.Bea-
tus autem qui te ſcit etiam ſi illa neſcit.Qui vero te & illa nouit:non propter illa beatior:ſed pro
K pter te ſolũ beat⁹.Similiter ſciẽtię ſpeculatiuę ordinãtur ad iſtã eo ꝙ principalis eſt ad illas:qa.ſ.cõ
ſiderat prima principia altiſſima,ſub quibus omnia alia continẽtur quæ conſiderãtur in aliis ſciẽ-
tiis:quæ perfectam notitiam non habent in ſua veritate : niſi inquantum ordinantur in principia
prima ſimpliciter.Cõcluſiones em̃ ſcientię in fine non cognoſcunt̃ perfecte per pricipia illius ſcien-
tię:non enim illa principia perfecte cognoſcunt̃ niſi reducantur in principia ſuperioris ſcientiæ:&
ſic per ordinẽ vſq; ad principia prima primæ ſcientiæ & ſupremę.Propter qđ dicit Auer. ſup.vii.
Metaphyſicę,ꝙ impoſſibile eſt cognoſcere quiditatem ſcientiæ ſenſibilis ſi non cognoſcatur cauſa
prima omniũ. Nunc autem ita eſt in ſcientiis ſpeculatiuis: ꝙ ordo eſt in ipſis ſcientiis ſecundum
ordinem principiorũ,vt ſicut principia ſunt ſub principiis:& ſcientia ſub ſcientia. vt ſic illa ſcien-
tia ordinetur ad aliam : cuius principia ordinantur ad principia alterius. Cum igitur principia
omnium ſcientiarum ſpeculatiuarum ordinãtur ad principia huius ſcientię:quia ſunt prima & al
tiſſima, vt habitum eſt ſupra : in quibus perficiunt̃ in veritate & cognitione,neceſſario etiam oẽs
ſcientię ſpeculatiuę ordinantur ad iſtam, vt in qua omnes perfectionem notitię veritatis conſequũ
tur.& ideo dictum eſt ſupra: ꝙ huius ſcientiæ eſt omnes alias iudicare approbando bene dicta:&
reprobando errata.

L ¶Ad primum in oppoſitum,ꝙ alię ſcientię in ſe finem habẽt ſuum:Dicendum ꝙ
Ad pri.pri. verum eſt:ad quem naturalis intellectus per ſe poteſt attingere. Secundum ꝙ dicit Gloſ.ſuper il-
lud Ro.i.Inuiſibilia dei.Quãtũ tamẽ ad finẽ cognitionis:quẽ intellect⁹ human⁹ dono alterius ad-
iutus poteſt ſuſcipere:non habẽt alię ſcientię in ſe finem ſuum.Quare cum omnis ſcientia ordina
tur ad perfectionem vltimam intellectus:& illa quãtum eſt poſſibile homini in vita iſta eſt ex hac
M ſcientia:ideo omnes manuducendo ordinantur ad iſtam.¶Ad ſecũdum ꝙ alię ſcientię fidem eua
Ad ſecũdũ. cuant:Dicendum ꝙ non eſt verum in eis quę ſunt per ſe credibilia:quoniã aliæ ſcientię nullo mo
do ea intelligere faciunt.In eis autem quę nõ ſunt per ſe & pura credibilia,ſi aliqua ſunt ſcibilia ex
ſcientiis philoſophicis:& cum hoc alias credibilia:nõ tamẽ ſcientiæ philoſophicę tam clara notitia
faciunt ipſa ſcire : quin quo ad hoc ꝙ expectantur ſciri clariori notitia,adhuc maneant credibilia.
Vnde & ſic euacuare fidem vt perficiatur quantum poſſibile eſt in vita iſta per intellectũ,ſumme
vtile eſt.euacuare autem fidem vt cõtraria fidei ſentiamus,illud omnino pernicioſum eſt.

N CIrca nonũ arguit̃,ꝙ iſta ſcientia nõ debet exquiſita in aliis ſciẽtiis ſupponere:&
Queſt.ix. in vſum ſuum aſſumere.Primo ſic.ſciẽtia quę habet alias regulare,nihil ſumit
Argu.i. probatum ab illis.ſed magis ecõuerſo.Scientia iſta eſt huiuſmodi vt habitũ eſt
2 ſupra.ergo &c. ¶Secũdo ſic.pfectũ nullo indiget:qa oĩs indigẽtia eſt ratiõe im
3 perfectionis.Scientia iſta perfectiſſima eſt,vt habitum eſt ſupra.ergo &c.¶Ter
tio ſic.ſuper illud.i.Corinth.i. Perdam ſapientiã.dicit Gloſ.Quia prędixerat ꝙ
eã non reciperet in prędicatione euãgelica.Tota iſta ſcientia eſt principaliter prędicatio euãgelica.
In oppoſitũ. ergo i ea nõ debet recipi ſecularis ſapiẽtia.¶Contra eſt qđ Decret.diſt.37.legit̃. Dñs præcepit filiis
Iſrael,vt expoliarẽt ægyptios:moraliter inſtruẽs,vt ſiue aurũ ſapiẽtię ſiue argentũ eloquẽtię apud
O poetas iuenim⁹,in vſũ ſalutiferę eruditiõis vertam⁹.Salutifera eruditio ſola eſt iſta ſciẽtia.ergo &c.
Reſponſio. ¶Dicendum ad hoc,ꝙ ita eſt in omnibus ſcientiis ordinatis ad vnã tanq̃ ad prin

cipalem:ad cuius finem in practicis,vel principia in ſpeculatiuis,principia & fines aliarum ordinã
tur,ꝙ licet illi ſcientię principali aſſumere & in vſum ſuũ cõuertere quicqd ſibi vtile in aliis ſcien-
tiis ſibi ſubiectis inuenerit : quia propter ipſam & eius finem & principia tractatur principaliter
quicquid in illis tractatur.vnde & principalis ſcientia quæ circa ſuperiora occupatur,ſcientiis in-
feriorib⁹ dat ſua ſubiecta particularia pertractãda,vt conſiderent illa quę circa ipſa ſunt conſiderã
da,vt ex eis in vſum ſibi aſſumat:quę ſibi ſunt vtilia. ſecũdum ꝙ hęc patent in prima philoſophia
reſpectu aliarum ſcientiarum philoſophicarum : & in ſcientia ciuili reſpectu aliarum ſcientiarum
practicarum.Quare cum vt determinatum eſt ſupra:hęc ſcientia principalis eſt omni modo prin
cipalitatis ſup omnes ſcientias:ideo eius eſt ab eis bene conſiderata in ſuum vſum aſſumere: & in
principia ſua reducere:& ad ſuum finem ordinare:qui eſt finis vltimus & felicitas humanæ vitæ:
ad quem iſta ſcientia immediate ordinatur & nulla alia niſi mediãte iſta:ſed omnis alia per iſtam.
Et ideo dicit Auicẽ.i.Metaphyſicę,ꝙ omnes ſcientię cõmunicant in vna vtilitate:quæ eſt acquiſi-
tio perfectionis humanæ animæ in effectu,præparantis eam ad futuram beatitudinem. Cum au- P
tem inquiritur in principiis ſcientiarum : non eſt intentio earum perducendi ad hoc : ſed iuuan-
di ſeinuicem ad hoc vt vtilitas proueniat,poſtq̃ certificatur ſcientia alia ab alia. Reuera poſtq̃
hæc ſcientia certificatur per alias in eis quæ ſunt quęſita in illis & quæ aſſumit in vſum ſuum ab
eis,ducit omnes in finem humanę vitę: ad quẽ nulla aliarum per ſe & immediate poteſt attingere
& ideo omnes vanę ſunt:& vanos homines faciunt:niſi quatenus aſſumũtur in vſum huius ſcien
tiæ.Ad hãc enim deus omnes alias licet per ignorãtes ordinauit.ſecũdum ꝙ dicit Hug.ſuper pro
log.cęl.Hier.Legimus artes & ſtudia,diſciplinas & rationum præcepta plurima quæ illi ſuo ſenſu
& ingenio ſcrutati ſunt : & inuenerunt & conſcripſerunt : inuenta & legenda poſteris tradide-
runt.Logicam,Ethicam,Phyſicã,& Mathematicã,de forma vitæ & morum de diſpoſitione & or-
dinatione & cauſis & prouentibus rerum omniũ:& inualuerunt in parte iſta vt verum apprehen
derent:quoniã & hęc veritas per eos miniſtranda erat:qui nõ erãt ad vitam:data eſt illis propter
nos quibus conſummatio ſeruabat̃,& inchoatio parabatur:vt inuenirent veritatẽ illam quã opor
tuit ſuſcipere filios vitæ ad obſequiũ ſummę veritatis:cuius labor phĩs appoſitus eſt:his vero fru-
ctus ſeruatus. Propter qđ dicit Augu.ii.de doctrina chriſtia.Philoſophi ſiqua forte vera dixerunt
non ſolum formidanda non ſunt, ſed ab illis tanq̃ ab iniuſtis poſſeſſoribus in vſum noſtrum ven-
dicanda.quę ab eis auferre debet chriſtianus ad vſum iuſtum prędicãdi euãgelium,qđ multi fide
les noſtri fecerũt:vt martyr Cyprianus,Victorinus,Hilarius:& vt de nr̃is taceam:innumerabiles
gręci,qđ etiã fecit Apoſto.Actuum.xvii.dicẽs enim de deo.Quoniã in ipſo viuimus:mouemur &
ſumus.ſumit confirmationẽ a poeta qui dixit.Ipſius em̃ & gen⁹ ſumus. Hinc etiã dicit Hierony.
in epiſtola ad Optatum. Doctores antiqui intãtum philoſophorum doctrinis atq; ſententiis ſuos
repleuere libros vt neſcias quid in illis admirari debeas : eruditionem ſtyli an ſcientiam ſcriptu-
rarum. ¶Sed intelligendum ꝙ aſſumere philoſophica : & miſcere inter ſacra ſcripta poteſt ho- Q
mo dupliciter. Vno modo anteq̃ plene inſtructus ſit in hac ſcriptura, volens per vera dicta a phi-
loſophis interpretari veritates ſacræ ſcripturæ. Alio modo veritate ſacræ ſcripturæ prius perfe-
cte ptractata & intellecta, deĩde illa tãq̃ vtilia & declaratoria adducere.Primũ nõ licet oĩno.Scđm
vtile eſt valde. Vnde Clemẽs papa.diſt.37.Quidã ingenioſi hoĩes ſanis doctrinis aduerſant̃:vt put
eis videt̃:nõ ſecũdũ traditiones patrũ:ſed ſecũdum ſuũ ſenſum docere videant̃:& ex his q̃ legunt
in aliis ſciẽtiis veriſimilitudines capiũt,volẽtes ſtatim p ſimile ĩ aliis iudicare. Sed diligenter obſer
uãdum eſt vt lex dei cum legitur:non ſecundum propriã ingenii virtutem aut intelligentiã lega
tur,vel doceatur. Sunt enim multa verba in ſcripturis diuinis:quæ poſſunt trahi ad eũ ſenſum:
quẽ ſibi vnuſquiſq; ſponte præſupponit: ſed non oportet. Non enim ſenſum alienum extrinſecus
debem⁹ quęrere,ſed quoquo modo ex ſcripturis ipſis ſenſum capere veritatis oportet.& ideo opor
tet ab eo ſcientiã addiſcere literarũ: qui eã a maioribus ſuis ſecundũ veritatẽ ſibi traditã ſeruat,vt
ipſe poſſit eam quã recte ſuſcepit cõpetenter aſſerere. Cum vero ex diuinis ſcripturis integram
quiſq̃ & firmã regulã veritatis ſuſceperit,abſurdum nõ erit,ſi aliquid etiã ex eruditione commu
ni ac liberalibus ſtudiis quæ forte in pueritia attigit,ad ſermonem veri dogmatis conferat. Ita ta-
men:vt vbi vera didicerit falſa & ſimulata declinet. Hic tamẽ oportet diſtinguere: quia aliena ap
ponere dictis ſacrę ſcripturæ poteſt aliquis,vel voluntarie & ex affectu hoc deſiderante,vel neceſ-
ſario & ex vtilitate ad hoc compellente. Primo modo adhuc non licet : quia vanitas eſt & oſtenta-
tio.Secundo modo licet ſolummodo.ſecundum ꝙ dicit Hierony.ſuper epiſtolã ad Titũ.Siquando
cogimur literarũ ſecularium recordari:& aliqua de his dicere quę olim omiſimus:non eſt noſtræ
voluntatis,ſed(vt ita dicam)grauiſſimę neceſſitatis. ¶Et nota ꝙ ſunt.iiii.vtilitates prouenientes R

ſacrę ſcripturæ ex hoc ꝙ ſcripta aliena dictis eius cõmiſceantur,propter quę licet ea aſſumere.Prima,vt veritas ſacrę ſcripturę teſtimoniis aduerſariorum congruere appareat.ſecundũ ꝙ idem immediate poſt prędictum verbum ſuper epiſtolã ad Titum,adiungit.d. Vt probemus ea quę a ſanctis prophetis ante ſecula multa prędicta ſunt:tam grȩcorum ꝗ latinorum & aliarum gentiũ literis contineri.Cui atteſtatur Chryſoſto.cum dicit ſuper illud Matthei.ii. Vidimus ſtellam eius in oriente.Ad maiorẽ (inquit) dei gloriam pertinet:ſi virtus etiam inimicorum teſtimonio panderetur:etiam ſi ipſi quoqꝫ gentilitatis magiſtri conſonam proferrent veri dei potentiã.Secũda,vt philoſophicis dictis imbuti facilius ad veritatem fidei vocentur. ſecundũ ꝙ dicit Chryſoſto. ibidem de vocatione magorũ per ſtellam in typum vocationis gentium ad fidem.Per ea(inquit)illos vocat:quæ familiaria eis conſuetudo faciebat : quia enim vnuſquiſqꝫ conſuetudinis ſuæ amicitia ligatur,miſſi ad totius orbis ſalutem magiſtri de ipſorum cuiuſlibet more gentis modos ſibi aſſumunt docendi.ſicut Paulus gentibus ſcribebat in medium teſtimoniũ proferẽs poetæ:ſicut patet Actuũ.xvii.Iudæis adhuc ſub lege viuentibus de ſacrificiis poſuit initium doctrinę.ſicut patet in epiſtola ad Hebrę.Tertia,vt veritas ſacræ ſcripturę per illa appoſita clarius exponatur.ſcd̃m ꝙ dicitur ex ſynodo Eugenij papę diſt.xxxvii. c.De quibuſdam. Diligẽtia adhibeat vt magiſtri & doctores inſtituantur : qui ſtudia literarum liberaliumqꝫ artium dogmata aſſidue doceant: quia in his maxime manifeſtantur & declarant mandata.& Gloſ. interlinea.ſuper illud Leui.ii. Primitias tantũ.Diſce artes,vt ꝑ eas diuina ſcriptura quaſi inſtrumẽto procreetur.Quarta,vt per vera quę ex illis literis aſſumuntur,falſa ibidem contenta euidentius improbentur.ſecũdum ꝙ dicit Auguſtin⁹ contra Manichęos.Si quid veri de deo Sibylla vel Orpheus,aliive gentilium vates,aut Philoſophi prædicaſſe perhibentur, valet quidem ad paganorum vanitatem reuincendam, non tamen ad auctoritatem complectendam.

S Ad pri.pri. ¶Ad primum in oppoſitum,ꝙ iſta ſcientia habet alias regulare:Dicendum ꝙ verum eſt: & ideo nihil eorum per quæ habet eas regulare,aſſumit ab aliis ſcientiis:cuiuſmodi ſunt illa quæ pertinẽt ad integritatem ſuam:ſed magis econuerſo.vt dictum eſt ſupra.Sed ex his quæ pertinent ad integritatem aliarum ſcientiarum:& quæ in eis ſunt declarata,bene poteſt ſicut debet ſciẽtia regulãs aſſumere.vt ſimiliter dictũ eſt ſupra.

Ad ſecũdũ. ¶Per hoc patet ad ſecũdũ.Iſta enim ſcientia tanꝗ perfecta:non indiget eis quæ aſſumit ex aliis ſcientiis,ad ſuam integritatem & neceſſitatem:poteſt tamẽ eis egere ad ſuam vtilitatẽ. ſecundũ ꝙ felix eget diuitiis,amicis,& bonis talibus.qđ prouenit ei ex pricipalitate ſuper alias. Sunt enim aliæ ſcientię vtiles ad iſtam:ſicut ſeruus eſt vtilis dño ſuo. Ipſa autem eſt ita alta: ꝙ ipſa non dignatur eſſe vtilis aliis ſcientiis: niſi extendendo nomen vtilitatis.ſecundũ ꝙ dominus dicitur eſſe vtilis ſeruo: inquãtum ab ipſo ſeruus ſumit omnia neceſſaria ſibi.ſecundũ ꝙ talia dicit Auicẽ. de philoſophia prima reſpectu aliarũ ſcientiarũ in primo metaphyſicę ſuę.

T Ad tertium ¶Ad tertium ꝙ dominus prędixerat:ꝙ humanã ſapientiam non reciperet in prędicatione euangelica:Dicẽdum ꝙ verum eſt:quo ad id ꝙ erat humana.Hoc enim erat quo ad id ꝙ infirmitatem in ſe quandoqꝫ habebat.in eo enim ꝙ continet veritatem,diuina magis eſt.vnde dicit ibi alia Gloſ.Perdam.i.irritã faciã.Sapientiã ſapientum.nõ vtiqꝫ meã in eis perdam: ſed illam quæ eorum.Non enim vera ſapientia & vera prudentia perditur a domino,ſed falſi nominis ſcientia quã ſibi theſaurizat lingua mendacii. Dicendum etiam eſt illud verum : ꝙ humanam ſapientiam etiã quo ad veritatem quã continet,non reciperet in prædicatione euangelica. In ſapientia ſcilicet mundana principaliter mundũ cõuertendo. ſecũdũ ꝙ dicit Apoſt.i.Corin.ii.Sermo meus & prędicatio mea non in perſuaſibilibus humanæ ſapientię verbis:ſed in oſtenſione ſpiritus & virtutis:vt fides noſtra non ſit in ſapientia hominum: ſed in virtute dei.Gloſ.Vt fides non attribuatur homini:ſed deo.Vnde & propter eãdem cauſam in prima prædicatione euangelii nõ miſit ſapientes:ſed ſimplices,vt infra dicetur.Propter vtilitatem tamen vt dictum eſt,bene licet ea quę ſunt humanę ſapientiæ in prędicatione euangelii aſſumere.Vnde Exod.v.ſuper illud.Vt eamus viam trium dierum in deſerto.dicit Gloſ. Horum trium dierũ iter proficiſcimur,ſi rationalem,moralem,naturalẽ ſapientiã de rebus mũdialibus auferentes ad inſtituta diuina cõuertimus.

A Queſt.x. Argu.i. CIrca decimũ arguitur,ꝙ alię ſcientiæ non ſunt addiſcendę niſi in vſum huius ſcientiæ. Primo ſic. Abuſus eſt quando vtile aſſumitur non ordinando ipſum in finem ad quẽ eſt. Vtile enim nihil dicitur niſi in ordinatione ad ſuum finẽ. Alię autẽ ſcientię non ſunt homini conceſſę:niſi quantũ vtiles ad iſtam,vt iam dictum eſt.ergo &c. 2 ¶Secundo ſic. Scientia quę de ſe non valet ad ſalutem:ſed mittit in errorem niſi in melioris ſcientię vſum aſſumatur:non eſt addiſcenda

niſi in vſum melioris ſcientię:quia ſe mittere in errorem illicitum eſt. omnes ſcientię alię ſunt huiuſmodi:in errores enim mittunt de ſe,vt dictum eſt ſupra. ſcd̃m Ambro.De ordine vero earum in vſum meliorem dicit Hierony.ſuper epiſtolam ad Titum.Alia(inquit)ſcientia non eſt ſcientia pietatis. Proficere autem poteſt ad vitam,dum fuerit in meliores vſus aſſumpta. qui ſecundum ipſum non eſt niſi vſus huius ſcientię.ergo &c. ¶In oppoſitum arguitur ſic.Qđ bonum eſt ex ſe: per ſe ſumptum eligendũ,etiam ſi eligibile ſit propter aliud,vt virtutes.veritas ſcientiarum philoſophicarum eſt huiuſmodi.ergo &c. In oppoſitũ.

¶Dicendum ad hoc ꝙ omnis humana ſcientia vitæ huius ordinatur ad finẽ humanæ vitæ,quæ eſt aperta dei viſio in futuro : & ideo cum nulla aliarum vnꝗ finem illum in ſe includat:neceſſarium eſt ꝙ quælibet illarum ordinetur ad aliquẽ finem alium a ſe: mediante quo ordinatur ad illum finem vltimum : ita ꝙ non niſi in ordine ad illum finem ad quem immediate ordinatur:debeat addiſci:aliter enim fruſtra addiſceretur:& in vanum. Aliarum autem ſcientiarum quædam ordinantur immediate ad aliquem finem alium ſibi proprium : præterꝗ ſit ipſum ſcire per ipſas.Secundum ꝙ in Mechanicis carpentaria ordinatur ad arcam,aut ſcãnum,quę fiunt per ipſam.In liberalibus vero: medicina ordinatur ad humani corporis ſanitatem, ciuilis vero ad pacem ciuitatis.De iſtis bene verum eſt,ꝙ addiſci bene poſſunt non in vſum huius ſcientiæ: quia mediante ſuo proprio fine vtiliter ordinatur quælibet earum ad finem communem humanę vitę.Alię vero ſunt quę non ordinantur ad aliquem alium finem operatum per ipſas ſibi proprium, præterꝗ ad ipſum ſcire quod acquiritur per eas.vt ſunt ſcientię philoſophicę,maxime pure ſpeculatiuę.de quibus dicit Philoſophus primo Metaphyſicæ,ꝙ inuentę ſunt non propter aliquam inuentorum vtilitatem,aut neceſſitatem,ſed ſuiipſius gratia: & eius quod eſt ſcire. Sed quia quantũcunqꝫ ſunt ſuiipſius gratia & ei⁹ qđ eſt ſcire,vanę tamẽ eſſent omnes niſi ad aliquid aliud ordinarentur:& per illud ad finem vltimũ humanę vitę:quæ eſt viſio dei: cum de ſe illum non includant:licet Philoſophus in ſpeculatiõe per ſcientias ſpeculatiuas finem humanę vitæ poſuit:& male:Scire igitur in iſtis ſcientiis cum non ordinetur ad aliquid operari per ipſas: neceſſario ordinatur ad aliud ſcire ſuperioris ſcientię:& per illam ad finem vltimũ vitę humanæ:propter quem ſolũmodo ſunt addiſcẽdę. Sũt eñ addiſcende,quaten⁹ ex cognitis ꝑ ipſas ratio noſtra progredi poſſit a viſibilibus ad inuiſibilia:& a temporalibus ad ęterna.Non enim vt ait Auguſt.de vera relig. fruſtra & inaniter intueri oportet pulchritudinẽ cæli: & ordinem ſyderum: candorem lucis:dierum ac noctiũ viciſſitudines,lunę menſtrua,curricula anni,vim ſeminũ,ſpecies muneroſqꝫ gignẽtium,& omnia in ſuo genere modum naturãqꝫ ſeruantia.In quorũ conſideratiõe nõ vana & peritura curioſitas,ſed gradus ad immortalia & ſemper permanẽtia faciendus. Hoc autem non poteſt eſſe niſi mediante ſuperiori ſcientia : quæ immediate ad illa pertingit. Illa autem ſcientia vlterior non poteſt eſſe niſi iſta,quæ immediate attingit finem vltimũ:in cuius vſum ordinantur aliæ.De ſcientiis igitur philoſophicis pure ſpeculatiuis abſolute dicẽdum,ꝙ non licet eas addiſcere:niſi in vſum huius ſcientiæ. Niſi forte quis aliquam illarum ſcientiarum diſcat vt melius diſponatur ad diſcendum quædam alia.veluti logicam & naturalem philoſophiam:vt magis proficiat in medicina. Qui enim philoſophicas ſcientias diſcũt finem ſtatuendo in ipſis propter ſcire naturas rerum : non in ordine ad vſum iſtius ſcientiæ, vel per ſe, vel per alios,quos forte docet philoſophia vt promoueantur ad theologiam :iſti ſunt qui ambulant in vanitate ſenſus ſui:qui ſecũdum apoſtolum,Veritatem dei in iniuſtitia detinent.Deus enim veritatẽ illarum ſcientiarũ propter vſum huius ſcientię ab illis vanis hominibus inueſtigari permiſit.vt dictum eſt in quęſtione præcedenti.¶Per hęc patent obiecta.Alię enim ſcientię quæ fines proprios non habent,re vera nõ ſunt homini conceſſæ niſi propter iſtam:& ideo vanum eſt eas diſcere niſi in vſum iſtius,nec licet.quia vt dicitur in ſecundo argumento,qui philoſophicis diligit inſiſtere propter ſe:non poteſt,vel vix poteſt errores euadere verę fidei contrarios.Scientiæ vero quæ habent proprios fines: bene ſunt homini conceſſę aliter ꝗ ad vſum iſtius:& licet eas addiſcere ſine periculo erroris. B Reſponſio.

¶Qꝫ arguitur in oppoſitum,ꝙ bonum per ſe eligendum:Dicẽdum ꝙ per ſe dicitur aliquid eligendum finaliter,vel formaliter.Per ſe formaliter omnis ſcientia & virtus eſt eligẽda:non autẽ finaliter.de quo eſt hic ſermo.ſecundũ ꝙ de hoc habitũ eſt ſupra in queſtione An ſtudendum eſt ſcientię propter ſe.Vnde in ſcientiis liberalibus ſtare propter delectationem illius ſcire quod in eis inuenitur: non ordinando ſcire acquiſitum ex illis ad aliam vtilitatem:& maxime in vſum huius ſcientię,omnino illicitum eſt. C Ad argu.in oppoſitum.

D Queſt.xi. Arg.i. Circa vndecimũ arguitur,ꝙ iſta ſcientia in vſum ſuum habet aſſumere quæcũq;
in aliis ſcientiis ſunt inueſtigata.Primo ſic. Veritas vbicũq; inuenitur,dei eſt &
a ſpũ ſancto. vt dictũ eſt ſupra. Sed omnia quę dei ſunt,in vſum ſcientię huius
2 licet aſſumere:qa eſt ſciẽtia diuina.ergo &c.¶Secũdo ſic.Eccl'iaſtici.xlii.ſcribit in
perſona fidelis deum glorificantis in creaturis. Memor ero operũ domini:& quę
In oppoſitũ. vidi annũciabo in ſermonibus dñi.illi ſunt ſermones huiꝰ ſciẽtię.ergo &c.¶Con
trariũ eſt illud qđ dicit Ambro.in Hexame.De numero cælorũ ordine & motu
& cęterorũ huiuſmodi quę aliena ſunt a ſtudio noſtro & diuinę lectiõis ſerie: his qui foris ſunt re
2 linquamus.hoc non eſſet faciendũ:ſi in vſum huius ſcientię illa eſſent aſſumenda.ergo &c.¶Item
Auguſt.ix.de tri.in principio dicit.Non quicqd ab homine ſciri poteſt in rebꝰ humanis,huic ſciẽ
tię tribuendum.ſed totũ eſſet ei tribuendũ:ſi in vſum eius eſſet aſſumendũ.ergo &c.

E Reſponſio. ¶Dicendum ad hoc,ꝙ ſic eſt in omnibus quæ velut vtilia ſunt ordinata in aliquẽ
finem:ꝙ a fine debent determinari:vt inquantũ ad finẽ vtilia ſunt aſſumantur in eius ꝓſecutione
alias autẽ nõ:quia in vanum alias aſſumerẽtur.Quare cum vt determinatũ eſt ſupra,ea quę ſunt
aliarum ſcientiarũ ſunt aſſumenda ad iſtam tanq̃ vtilia: quæcũq; ergo vera in aliis ſcientiis inue
niantur,ſi cognoſcantur eſſe vtilia huic ſcientiæ,ſecure ab hac ſcientia ſunt aſſumenda:& alia nõ.
Et ideo dictũ eſt ſupra,ꝙ nõ volũtate affectãte: ſed neceſſitate cõpellente aſſumãt . Quęcũq; igiť
vera ſunt in aliis ſcientiis:& cognoſcibilia in vniuerſis creaturis:ad hanc ſciẽtiam aſſumi poſſunt.
ſed aſſumi non debent niſi in gloriam dei,inquãtum fructũ aliquẽ faciunt huic ſcientię:& in pro
ximi profectũ: inquantũ aliquem quãdoq; facilius dicta ſecularium ſcientiarũ ad ſpiritualem vitã
ducũt,q̃ huius ſacræ ſcripturę.ſecundũ ꝙ de primo dicit Eccl'iaſtici.xlii.in perſona doctoris fidelis
ſacrę ſcripturę.Memor ero operum dñi &c.Memor ero.ex aliis ſcientiis in quibꝰ perſcrutãtur ſpe
cialiter.Operũ dñi.Gloſ. Quę ipſe dixit & facta ſunt.Quæcũq; vidi.i.in aliis ſcientiis didici.In ſer
monibꝰ dñi.i.ſermonibꝰ huiꝰ ſacrę ſcripturę:q ſunt ſermones dñi.Memor ero illoꝝ operũ.Et quare
hoc faciendũ,ſequiť poſt aliqua interpoſita.Et gloria dñi plenũ eſt opus eius.i.materia glorificãdi
deũ eſt in omni opere eiꝰ.ꝓpter qđ debẽt aſſumi in ſermonibꝰ eius.& hoc eſt qđ ſequiť.Nõne dñs
F &c.De ſcđo vero dicit Orig.in Homil'.Quomodo Abrahã Cethurã accepit in vxorẽ.Sane(inqt)
pręter hoc qđ ex lege dei edocemur,ſi etiã ex his eruditiõibꝰ q̃ extrinſecus videnť eſſe i ſeculo:aliqs
cõtigimꝰ:verbi cauſa,vt eſt eruditio literarũ artis grãmaticę,vt eſt geometrica doctrina,vel ratio
numeroꝝ,vel etiã dialectica diſciplina:& hæc omnia extrinſecus quæſita ad noſtra inſtituta ꝑdu
cimus:tunc videbimur ex alienigenis in matrimoniũ ſumpſiſſe,vel etiã concubinas:& ſi de huiuſ
modi coniugiis diſputando diſſerendo cõtradicentes redarguendo conuertere aliquos poterimus
ad fidem:& ſuis eorum rationibus & artibus ſuperantes veram philoſophiam Chriſti & verã pie
tatem dei ſuſcipere ſuaſerimus: tunc ex dialectica & rhetorica videbimur quaſi ex alienigena qua
dam,vel concubina filios genuiſſe.

G Ad pri.pri. ¶Ad primũ in oppoſitum de dicto Ambro. Dicẽdum ꝙ illud dixit Ambro. non
quia talia nunq̃ ſint aſſumẽda in vſum huius ſcripturę ſi opus fuerit:ſed quia paſſim nõ ſunt aſ
ſumenda.& licet nulla paſſim ſint aſſumenda,hoc tamẽ potius de talibus dicit: quia rarius habẽt
vſum in hac ſcriptura q̃ alia.Vnde dicit ibidem. Quid mihi quęrere quę ſit mẽſura circuitus ter
rę,quã geometrę æſtimãt ſtadioꝝ.clxxx.quã libẽter fateor me neſcire,ꝙ ſcire nihil ꝓderit. Propter
qđ dicit in figura Leui.ii.Primitias tantũ eorum offeretis ac munera.Gloſ.interli.Elementa & oĩa
quę philoſophi repererunt,quæ diuinis eloquiis neceſſaria ſunt.& Gloſ.margi.Dicit in canti. Mel
& lac ſub ligua tua.vt oſtendať paganorũ ſcientia & Iudæorũ litera eccleſiaſticę doctrinę ſubiecta
eſſe.Horum non vult integrã doctrinam offerri: vnde ait Primitias tm̃ offeretis. Primitias enim
illius ſapientię offerimus:non totã:ſicut Paulus ait ad Ephe. Sicut veſter poeta dicit.Huius genꝰ
ſumus.qđ enim inuenit cõgruum ſcientię dei:non reſpuit:non tamen vltra teſtimonia multiplica
H Ad ſecũdũ. uit:quia placuit deo per ſtultitiã prędicationis ſaluos facere credẽtes.vt infra videbitur.¶Ad ſecũ
dum de dictis Auguſt. Dicẽdum ꝙ aliqua attribuuntur huic ſcientiæ tanq̃ ad integritatem eius
pertinentia. hoc modo non omnia quæ ſciri poſſunt huic ſcientiæ tribuenda ſunt.Alia vero attri
buuntur huic ſcientiæ tanq̃ vtilia & proficua illis quæ pertinent ad integritatem huius ſcientiæ.
Hoc modo omnia quæ ſunt ſcita in aliis ſcientiis bene poſſunt huic ſcientię attribui. Vnde ſcien
dum ꝙ in humanis ſcientiis quædam ſunt noxia & falſa:quę in ſermonibus huius ſcientiæ nunq̃
debent aſſumi niſi vt improbentur.Quędam autem ſunt vera: ſed vana:quia nullũ vſum ad hãc
ſcientiã habẽt:& ideo nunq̃ aſſumi debẽt. Alia vero ſunt vera & huic ſciẽtiæ ꝓficua:& talia aſſu

mi debẽt cum opus eſt.Horum trium diſtinctionem tangit Auguſtinus in ſuo dicto cum ait.Nõ
quicquid ſciri ab homine poteſt in rebus:vbi plurimum ſuperuacuę vanitatis.ecce ſecundum . Et
noxię curioſitatis.ecce primũ.Huic ſcientię tribuendum:ſed illud tantũmodo quo fides ſaluberri
ma,quę ad veram beatitudinem ducit:gignitur,nutritur,defenditur,roboratur.ecce tertium.Sciẽ
dum tamen ꝙ non ſunt aliqua ita vana,ſi tamen vera,ſi huic ſcientiæ ſint proficua: quin ad hanc
ſcientiam ſint aſſumenda:quia tunc non ſunt vana.nihil enim eſt in creaturis quin per ſimilitudi
nem aliquam in diuinam cognitionem ducat.vt infra videbitur.

Circa.xii.arguitur ꝙ omnes alię ſcientiæ æqualem vſum habent ad iſtam. Primo Queſt.xii.
ſic.Hæc ſcientia alias aſſumit in vſum ſuum:inquantum in finem ſuum ordi Argu.i.
nantur.omnes æqualiter in finem eius ordinantur : quia vt in finem vltimum.
ergo &c.¶Secundo ſic.hæc ſcientia alias ſcientias aſſumit in vſum ſuum, ratio 2
ne veritatum quas continent. ſed æqualis eſt veritas omnium verorum : quia
veritas eſt rectitudo quædam. ergo &c. ¶Contra eſt ſecundum prædicta:quia In oppoſitũ.
non aſſumit illa quę ſunt aliarum ſciẽtiarum,niſi ad vſum ſuum ſint vtilia.ſed
non ſunt omnia ęqualiter vtilia ad hanc ſcientiam:vt determinat Auguſtinus ſecundo de doctri.
chriſtiana.ergo &c.

¶Dicendum ad hoc ꝙ illa quę æqualem vſum habent ad aliquid:neceſſe eſt ꝙ ad I
illud ſe habeant eodem ordine ſecundum idem & eodem modo:quia in iſtis conſiſtit comparatio Reſponſio.
nis æqualitas.Nunc autem comparando alias ſcientias ad iſtam ſecundum vſum ſuum: neq; eo
dem ordine,neq; ſecundum idem,neq; eodem modo ſe habent ad eam. Idcirco dicendum ꝙ non
æqualem vſum habent aliæ ſcientiæ ad iſtam.Primo quidẽ non ordinantur aliæ ſcientiæ in vſum
iſtius eodem ordine:quoniam quædam ordinantur ad iſtam mediatius:quædã immediatius . Cũ
enim vt dicit Hug.in prolo.cę.Hierarchiæ, Phĩa oĩnis in tres partes ſecatur:Prima eſt logica, ſub
qua comprehendit omnes ſcientias ſermocinales:quæ non docent cognoſcere res ſed modos ſcien
di alia:de quibus dicit Philoſophus:Quędam non volumus ſcire propter ſe:ſed vt per hęc alia co
gnoſcamus.& ideo ſunt aliis priores:ſecundum ꝙ dicit Boethius. Neceſſe eſt prius oſtendere qs K
modus ſit poſſibilis ad veritatem propoſitam manifeſtandam.Secunda eſt ethica:quæ formã vir
tutum diſponit:& eſt in ſecundo ordine:quia mentem habitibus virtutum ad percipiendum re
rum veritates ſerenat.ſecundũ ꝙ dicit Aug.iiii.de ciui.dei.ca.iii.Socrates primo vniuerſam philo
ſophiam ad corrigendos,componendoſq; mores flexiſſe memoratur : cum ante illum omnes ma
gis phyſicis perſcrutandis operam impendebant. Nolebat enim immundas terrenis occupationi
bus animas ſe in diuina conari : quæ non putabat niſi munda mente poſſe comprehendi : ideoq;
primo purgãdæ vitæ cenſebat inſtandum: vt depreſſis libidinibus ornatus animus naturali vigo
re in æterna ſe extolleret.Tertia vero eſt Theorica:quæ ſola verum in eo qđ eſt & non eſt ſcruta
ri elegit.Huius vt dicit Hug.tres ſunt partes.Prĩa Metaphyſica. Secũda phyſica.Tertia theologia
in quibus contemplatio veritatis quibuſdam quaſi contemplationum gradibus ad ſummum cõ
ſcendit. Prima enim ſpeculatur viſibiles inuiſibiliũ rerum formas.Secũda inuiſibiles rerum viſibi
lium cauſas.Tertia contemplatur inuiſibiliũ ſubſtantiarum inuiſibiles naturas. Et eſt in iſtis qua
ſi progreſſio quædam & profectus mẽtis ad cognoſcẽdũ verũ. per viſibiles enim inuiſibiliũ formas
peruenitur ad inuiſibiles viſibilium cauſas:& per inuiſibiles viſibilium cauſas aſcenditur ad inui
ſibilium ſubſtantiarum cognoſcendũ naturas:vbi eſt ſumma veritatis perfectio:qua nihil altiꝰ eſſe
poteſt animo contemplanti.Non ergo eodem ordine aliæ ſcientiæ vſum habent ad iſtam: ſed quę
dam mediatius:quędam vero immediatius.Immediatius enim ad iſtam ordinantur ſcientię phy L
ſicę.i.naturales cõmuniter dictę continentes ſub ſe metaphyſicam: poſt illas mathematicæ:& poſt
mathematicas morales,& poſt morales ſermocinales.Secũdo etiã modo non ordinantur aliæ ſcien
tiæ in vſum iſtius ęque principaliter.ſ.ſecundum idem.Cum enim vt dicit Auguſt.iiii.de ci.dei.
cap.iiii. ſtudium ſapientiæ in actione & contemplatione verſatur : & actio conſiſtit in amore bo
ni,& contemplatio in ſpeculatione veri:ad partem theologię,quę in actione cõſiſtit,plus valet mo
ralis philoſophia:ad partem vero eius quæ in contemplatione cõſiſtit,plus valet tota phĩa reſidua
Tertio ſimiliter mõ non ordinanť omnes ſcientiæ in vſum huius ſcientiæ eodem modo.Cum eñ
ad ꝑfectũ modũ tractandi ſacram ſcripturã duo ſunt neceſſaria.ſ.modus inueniendi quæ intelligẽ
da ſunt:& modus proferendi quæ ſunt intellecta:vt dicit Aug.i.de doct.chriſtiana quãtũ ad mo
dum proferendi duo ſunt neceſſaria:orationis cõgruentia,& orationis decentia.Quãtũ ad primũ
vtilis eſt grammatica:vt modos locutiõis nos doceat:in quibus vſus nobis deficit.& ſic neceſſaria

eſt nobis ad vſum huius ſcientiæ:ſicut & ad vſum aliarum ſcientiarum:ſed per accidens.ſecundũ
ꝙ dicit Auguſtinus.iiii.de doctri.chriſtiana.Neqꝫ ipſa arte grãmatica, qua diſcitur locutionis in-
tegritas,indigerent pueri, ſi eis inter homines qui integre loquerentur, creſcere daretur & viue-
re.Neſcientes enim vlla nomina vitiorum:quicquid vitiorũ cuiuſlibet ore loquentium audirent
ſana ſua conſuetudine reprehenderent & cauerent. ſicut ruſticos vrbani reprehẽdunt: etiam qui
literas neſciunt.Quantum ad ſecundum vtilis eſt Rhetorica: vt ex ea modos ꝑſuaſionũ ſacra ſcri
ptura accipiat. ſecundum ꝙ dicit Auguſt.iiii.de doctri.chriſtiana. Cum poſita ſit in medio facul-
tas eloquii:quæ ad perſuadenda ſeu praua, ſeu recta valet plurimum : cur non bonorum ſtudio
M comparatur vt militet veritati:cum mali ad obtinẽdas prauas vanaſqꝫ cauſas in vſus iniquitatis,
& erroris vſurpent!❡Circa modum inueniendi quę intelligenda ſunt:duo ſunt neceſſaria.ſcilicet
inuentio verarum ſententiarum:qđ pertinet ad ſcientiam rerum.& inuentio connexionum: qui-
bus quæ vere inuenta ſunt in rebus,eſſe vere inuenta cognoſcant:qđ pertinet ad artem diſputati
uam.ſecundum ꝙ dicit Aug.ii.de doctri.chriſtiana.Aliud eſt noſſe regulas connexionũ:aliud ſen-
tentiarũ veritatẽ.In veritate ipſę ꝑ ſe ſentẽtię cõſiderãdę ſunt:ſed veris certiſqꝫ ſentẽtiis cũ incertę
vera cõnexione iũgunt,ipſę etiã certę fiant neceſſe eſt.❡Circa vſum artis diſputatiuę,Sciẽdũ ꝙ ſe
cũdũ ꝙ dicit Auer. & etiã Aug.de Acad.dupl'r vtẽdũ eſt ea in hac ſciẽtia,ſicut & in aliis.prĩo qa
declarat cõmunes propoſitiones qbus vtitur q̄libet ſciẽtia. Secũdo qa docet modos arguẽdi quibꝰ
declaratur vere inuentum eſſe id qđ aliæ ſcientiæ ex ꝓpriis principiis vere adinueniunt:ſecundũ
ꝙ dicit Phs loquẽs vt logicus in lib.Poſter. Aliarũ ſcientiarũ eſt medium inuenire. Noſtrũ autem
eſt ordinare.De vtilitate ſcientię diſputatiuę ſpecialiter ad iſtam ſcientiam dicit Auguſt.ii.de do-
ctrina chriſtiana.Diſciplina diſputationis ad omnia genera quæſtionum,quę in literis ſanctis ſunt
penetranda & diſſoluenda plurimum valet. Diſputatione autem ſophiſtica maxime cauẽdum eſt
vti in hac ſcientia:& pręcipue litigioſa.quoniã vt ibidem dicit Auguſt. Genus captioſarum con-
cluſionum ſcriptura quantũ deteſtatur illo loco oſtẽdit vbi dictũ eſt:Qui ſophiſtice loquitur odi-
bilis eſt. Cum enim vt dicit.ii. libro ſoli. non melius veritas poſſit q̄ interrogando & reſponden-
do inueſtigari: & vix quiſq̄ inueniatur quem non pudeat conuinci diſputatione: eo pene ſemper
euenit:vt rem bene inductam ad diſcutiendum,inconditus pertinaciæ clamor expendat : & cum
N laceratione animorum plerũqꝫ diſſimulata,interdum etiã aperta.❡Sciendum tamen ꝙ ſophiſtica
rum cõnexionũ rationes etiã vtile eſt ad vſum huius ſcientiæ aſſumere:vt cognoſcantur,& dece-
ptiones prauorum fidelibus non lateant. Cum enim vt dicit Auguſti.iiii.de doctri.chriſtiana, in
principio:illi fallacibus argumentis veritatem oppugnent,& falſitatem aſſerant:iſti vero nec vera
defendere:nec falſa valeant refutare: illi animos audientium in errorem mouentes impellenteſqꝫ
terreant:contriſtent:exhilarent:exhortentur ardenter:iſti pro veritate lenti frigidiqꝫ dormitent:
quis ita deſipiat vt hoc dicat! De vtilitate notitiæ rerum ex ſcientiis naturalibus dicit Auguſti-
nus ſecundo de doctrina chriſtiana.Rerum ignorantia facit obſcuras lectiões,cum ignoramus vel
animantium, vel lapidum, vel hærbarum aliarumve rerum naturas : quæ plerunqꝫ in ſcriptu-
ris alicuius ſimilitudinis gratia ponuntur.De vtilitate vero Arithmeticæ dicit ibidem.Numero-
rum imperitia multa facit non intelligi.& de Muſica ibidem.Non pauca etiam claudit atqꝫ obte-
git rerum muſicarum ignorantia. & ſic de cæteris:ſecundum ꝙ de eis ibidem plura pertractat.
Eſt autem pro generali regula tenendum in omni ſcientia rerum : ꝙ tanto plus valet ad vſum
huius ſcientiæ:quanto plura & apertiora de deo & de rebus diuinis loquitur. Et ideo Auguſtinꝰ
octauo de ciuitate dei,in tractandis ſacris literis vtilitatem philoſophiæ Platonis,philoſophiæ cæ-
terorum philoſophorum anteponit.Quicunqꝫ (inquiens) philoſophi de ſummo deo,& vero iſta
ſenſerunt:ꝙ rerum creatarum ſit effector, & lumen cognoſcendarum, & bonum operandarum:
ꝙqꝫ ab illo nobis ſit & principium naturæ,& veritas doctrinæ, & felicitas vitæ,ſicut Plato & qui
eum bene intellexerunt,eos omnes cæteris anteponimus: eoſqꝫ nobis propinquiores fatemur.

O ❡Ad primum in oppoſitum,ꝙ omnes ſcientiæ æqualiter ordinãtur in finẽ huius
Ad primũ principale. ſcientiæ:Dicendum ꝙ licet æqualiter ordinentur in finem huius ſcientiæ:quo ad hoc ꝙ in ipſum
ordinantur tanq̄ in finem vltimum:non tamen eodem modo:quia non ęque immediate: neqꝫ ſe-
P cundũ idẽ neqꝫ ad idẽ:vt dictũ eſt.❡Ad ſecundum ꝙ æqualiter eſt veritas oĩm ſcientiarum: Dicẽ
Ad ſecundũ dum ꝙ licet ita eſſet:veritas tñ quorundam maiorẽ conformitatẽ habet ad ea q̄ ꝓprie ſunt huius
ſcientiæ q̄ aliorum:& ſecundum hoc diuerſimode bene poſſunt aſſumi in vſum huius ſcientiæ.
Quomodo non ſit veritas æqualis in omnibus, habitum eſt ſupra.

CIrca.xiii.arguitur:ꝙ non omnes aliæ ſcientiæ concordant in veritate eorũ quæ Q
ſunt huius ſcientiæ:neqꝫ econuerſo:ſed ꝙ ſecundum illas ſcientias aliqua falſa Quæſt.xiii.
vera ſunt iudicanda ſecundum iſtam:& econuerſo.Primo ſic.ſuper illud Pſal. Arg.i.
Mirificauit miſericordiam ſuam mihi in ciuitate munita.dicit Gloſ. Mundus
dicitur ciuitas munita:quia ſciẽtia carnali & philoſophica traditione armatus
erat contra dominũ. qđ eſſe non poſſet:niſi veritas mundanę ſapientiæ contra
ria eſſet veritati huius ſcientiæ,quę eſt ſcientia domini:quia non armatur niſi contrarium contra
contrarium.ergo &c.❡Secundo ſic.ſup illud.i.ad Corin.i.Non miſit me deꝰ baptizare ſed euange
lizare:nõ in ſapiẽtia verbi:vt non euacuet crux Chriſti.dicit Gloſ. Quaſi dicat,miſit me euange- 2
lizare non in ſapientia verbi.i.in ſapientia philoſophorum,quæ ſapientia verbi dicitur quia verbo
ſos facit.Per illã eñ ſapientiã euacuat crux Chriſti.i.mors Chriſti:& ĩpoſſibile ſecundũ naturã iu
dicatur:vt deus immortalis moreretur.ſed hoc non eſſet niſi veritas illius ſapientiæ veritati huiꝰ
ſcientiæ contrariaretur.ergo &c.❡Tertio ſic.Illę ſcientię non concordãt in eodem: quæ proferunt 3
iudicia contraria,& ſimul vera:immo falſum apud vnã,verum eſt apud alteram:& econuerſo.iſta
ſcientia & alię comparatę huic ſunt hmõi.ergo &c.Probatio medię eſt.Philoſophus enim ex ſcien-
tia phica medicinali vere iudicaſſet Ezechiã moriturum.Theologus autem ex ſcientia iſta ſi ex ea
diuini conſilii diſpoſitionem vidiſſet: iudicaſſet eum & vere non moriturum:ſed ſuperuicturum.
❡In oppoſitum arguitur.primo ſic.quęcunqꝫ ſunt vera:intantum ſunt vera, inquantũ imitantur In oppoſitũ.
primã veritatem:& falſa inquantũ ab eius imitatione deficiunt:vt dictum eſt ſupra: ſecũdum Au
guſtinũ de vera religio. Vnum autem & idem non niſi vniformiter imitatur eam ſub quacunqꝫ
ſcientia & cuiuſcunqꝫ cognitione cadat. ergo idem ſub quacunqꝫ ſcientia, & ſub cuiuſcunqꝫ co-
gnitione cadat,ſemper eodem modo eſt verum.Quare cum non contingit ſcire niſi verum:quod
verum eſt & ſcitum a ſapiente in vna ſcientia, verum etiam erit a quocunqꝫ fuerit ſcitum : & in
quacunqꝫ ſcientia:& contrarium eius falſum. Non ergo verum in hac ſcientia poteſt eſſe falſum
in alia vel econuerſo.❡Secundo ſic.deus ipſe nouit veritatem cuiuſlibet ſcientiæ, huius & aliarũ. 2
Si ergo idem quod verum eſt in hac ſcientia:falſum eſſet in alia vel econuerſo: Scientia dei eſſet ſi
biipſi contraria circa idem: quia eſſet ſimul vera & falſa: qđ eſt impoſſibile. Nec poteſt reſponde-
ri:ꝙ nõ eſt incõueniẽs:quia hoc eſt ex comparatione ad diuerſas ſcientias:quoniã ſcientia dei non
eſt cauſata ex rebus vel ſcientiis aliis a ſe:ſed a ſeipſo ſcit quæ nouit. ❡Tertio.ſic.ſecũdum ꝙ dicit 3
Philoſophus ſecundo Metaphy. Vnũquodqꝫ ſicut ſe habet ad eſſe:ſic & ad cognitionem & verita-
tem:quia eadem ſunt principia eſſendi & cognoſcendi. Et ſecundum Augu.de vera rel. vnũqđqꝫ
verum eſt in eo ꝙ verum aliquid eſt,& falſum in eo ꝙ falſum nõ ens eſt. & hoc eſt idem cũ eo qđ
ſolet dici:ꝙ verum,& ens:falſum & non ens cõuertuntur.ſed ita eſt ꝙ vnum & idem ex eo ꝙ con
ſideratur a diuerſis aut in diuerſis ſcientiis,non poteſt ſimul eſſe ens & non ens:ens reſpectu vni-
us, & nõ ens reſpectu alterius:quia eſſe quid abſolutum eſt. ergo idem non poteſt eſſe ſimul ve-
rum & falſum.verum reſpectu vnius:falſum autem reſpectu alterius.
❡Dicendum ad hoc:ꝙ veritas propria fidei & ſacrę ſcripturæ capacitatem natu R
ralis rationis excedit:nec poteſt ratio naturalis de ſe extẽdere ſe vt veritates quæ ſunt proprię hu Reſponſio.
ius ſcientiæ,capiat vel percipiat. ſecundum ꝙ dicit Apoſtolus.i. Corinth.ii.Quæ dei ſunt,nemo
cognouit niſi ſpiritus dei.Gloſ.Id eſt ſpũs ſanctus & illi quos cognoſcere facit.vñ ſequitur in Apo
ſto.Animalis homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritus dei. Gloſſ. Vt partum virginis & reſurre-
ctionem.Nihil enim æſtimat poſſe fieri:niſi quod nouit quomodo fiat. Et dicitur animalis animi
ſenſus,qui de deo iuxta corporum phãtaſiam vel rationem philoſophicam iudicat. & ſequitur in
Apoſtolo.Stultitia eſt illi:& non poteſt intelligere.Gloſſ.Secũdum humanum ſenſum.Et q̄uis ita
ſit:quęcunqꝫ tñ vera ſunt iudicio huius ſcientię,falſa eẽ non poſſunt in recto iudicio naturalis ra
tionis: ſi ad ea capienda poſſet naturalis ratio eleuari : ſicut econuerſo quæcunqꝫ vera ſunt iudi-
cio vero naturalis rationis in alia ſciẽtia, in recto iudicio huius ſcientiæ falſa eſſe non poſſunt.Pro
pter quod dicit Philoſophus in principio Ethico. Vero omnia conſonant exiſtentia. Falſo autem
cito diſſonat verum. Vnde etſi quædam quæ in rei veritate vera ſunt, & vera iudicantur recto
iudicio huius ſcientiæ:iudicio alterius ſapientis vt mũdani,falſa eſſe dicũtur:hoc non cõtingit ni
ſi per errorem iudicantis,qui præſumit iudicare quæ facultatem ſuam excedunt: in quibus oĩo
certum iudicium habere non poteſt.Sicut enim cęcum naturaliter impoſſibile eſt cognoſcere vel
iudicare in coloribus quid album,quid nigrũ:ſic hominem in puris naturalibus conſtitutum,qui
naturaliter cęcus eſt quo ad ſpiritualia & ſupernaturalia:licet per gratiam natus ſit illuminari ad

aſpiciendum illa:impoſſibile eſt cognoſcere vel iudicare in eis quæ ſunt ſupernaturalia & propria
huic ſcientiæ, quid verum,& quid falſum,quę bene cognoſcit & iudicat homo ſpiritualis per lu-
men fidei & intellectus,lumine ſuperiori illuſtratus:ſecũdum ꝙ poſt ſupra dicta ſequitur in Apo
ſto.Spiritualis autem iudicat om̃ia:& ipſe a nemine iudicatur.vbi dicit Gloſ.Intelligit & diſcernit
omnia quæ ad iuſtitiam & vitam ſufficiunt certa fide: & ipſe a nullo homine animali intelligitur
vtrum bene an male intelligat.Quia dicentes ſe eſſe ſapientes ſtulti facti ſunt: vt dicitur Ro.i.vbi
dicit Gloſſ.Sapientes in naturis rerum ſtulti facti ſunt in deo. Veritas igitur theologica & ph̃ica
in omnibus concordant: & eſt veritas philoſophica manuductiua ad veritatẽ theologicam & gra
dus ad illam.Vnde rationes quę videntur ex principiis philoſophiæ conſtructæ contrarię veritati
fidei & theologię:non ex veris principiis ph̃ię:ſed ſolum per errorem humanę induſtriæ ſunt con
ſtructę:ſecũdum ꝙ etiã multa ſibimet cõtraria ph̃i in philoſophia ſenſerunt: q̃a humanis ſenſibus
& humanis ratiocinationibus iſta quęſierunt:vt dicit Augu.ix.de ciui.dei.ca.xli.Et ideo quia non
ſunt conſtructę ex principiis philoſophię omnes vere diſſolubiles ſunt. Et ſicut per errorem natu-
ralis rationis ſunt conſtructę:vel circa vera principia philoſophię, vel male extendendo principia
philoſophię vltra id qđ extendi deberent:ſic per directionem naturalis rationis vel ex ſe vel adiu-
torio ſupernaturalis illuſtrationis qua ſupernaturalia cognoſcũtur,omnes poſſunt diſſolui. Vt ſi
arguat aliquis ꝙ natura non poteſt idẽ corporaliter reparare: ergo nõ poteſt fieri reſurrectio mor
tuorum:male extendit principia vera philoſophię naturalis.Multa enim in materia naturali vir-
tute ſuperiori poſſunt fieri:quæ natura non poteſt facere:vt dictum eſt ſupra:vnde debet cõclude
re:ergo actione naturę non poteſt fieri reſurrectio mortuorum:& ibi ſtare.Sed cum concludit ꝙ a
nulla alia virtute hoc põt fieri, philoſophiam excedit:quia hoc ex principiis philoſophię non ha-
S bet:ſed contrarium potius.Ex quo enim ph̃ia docet primum principium omnium eſſe potentiæ
infinitę:licet ignoret quomodo poſſit operari ſupra ſolitum curſum naturę:non debet negare q̃n
ab aliqua virtute ſupernaturali hoc ſit poſſibile fieri:cum ſcit eſſe aliquod agens infinitę virtutis.
Nec etiam ex philoſophia debet aſſerere ꝙ illud nõ poſſit fieri:quia ignorat quomodo fieri poſſit
ſupra conſuetum curſum naturæ:vt demus deum aliquid poſſe: qđ nos fatemur inueſtigare non
poſſe:ſicut dicit Auguſt.in epiſtola ad Voluſianũ.Et forte ſi aliqui pręſumant dicere ꝙ extra cur
ſum conſuetum naturę primũ principiũ nihil poſſet agere:hoc re vera humana temeritas confin-
git:nec recta ratio ex principiis philoſophię dictat.Vnde ſicut temerarius theologus ignorans ea
quæ ſunt philoſophię:multa poteſt reputare falſa in ſciẽtiis ph̃icis quæ t̃n ſunt veriſſima:& crede
re hoc ſe habere ex principiis theologicis:in q̃bus deceptus eſt:ſic econtrario temerarius ph̃s mul
ta põt reputare eſſe falſa in hac ſciẽtia,quę t̃n ſunt veriſſima:& credere hoc ſe habere ex principiis
ph̃icis,in quibus deceptus eſt,vel quæ male ad vera theologica deſtruenda applicat. ſicut Cõmẽt.
ille hęreticus Auer.ſuper.xii.Metaph.impoſſibile reputat deum eſſe trinum & vnum:quia vt di-
cit,non poſſunt eſſe tres niſi in eis numeretur ſubſtãtia.& nõ intellexit quid dixit.Propter qđ di-
cit Aug.in epiſtola quadã ad Marcellum.Si ratio contra diuinarũ ſcripturarũ auctoritatẽ reddit:
q̃libet acuta ſit,fallit veri ſimilitudine:nam vera eſſe non poteſt.Rurſum ſi manifeſtę certęq; ratio
ni velut ſcripturarũ ſacrarum obiicitur auctoritas,non intelligit qui hoc facit, & non ſcripturarũ
T illarũ ſenſum,ad quem penetrare non potuit:ſed ſuum potius opponit veritati. ¶Item Paulinus
in epiſtola ad Augu.Hęretici qui doctrinas dęmoniorum & ſequũtur,& promũt cõceptis ab eorũ
ſpiritu adinuentionibus,quæ non viderunt phantaſmata quaſi viſa fingentes:& peſtiferis diſpu-
V tationib9 corda male credula ſeminãtes:hi ſunt qui non tenent caput.i.Chriſtũ fontem veritatis:
cuius doctrinę quicq̃d aduerſatur,inſanũ eſt. ¶Item Aug.in epiſtola ad Cõſentiũ.Illa ratio quę p
ſuaſit in ea trinitate quę deus eſt,filium non eſſe patri coæternũ:& alterius eſſe ſubſtantię: atq; ali
qua parte diſſimilem,& ex modo inferiorem:Non ideo quia ratio:ſed quia falſa ratio : cauenda &
deteſtanda dicenda eſt.Nã ſi ratio vera eſſet,non vtiq; erraſſet. Quapropter ſicut non ideo debes
omnem vitare rationem:quia eſt & falſa ratio:hoc & de ſapiẽtia dixerim: neq; enim ꝓpterea ſapiẽ
tia vitãda eſt:q̃a eſt & falſa ſapiẽtia.Et dixit Aug.hęc cõtra Cõſentiũ:q̃a ille dixit ꝙ ĩ eis quę ſunt
fidei & ſacrę ſcripturę:nõ rationi ſed auctoritati credendũ eſt:q̃a hęretici nõ erraſſent ſi ſcripturis
X ſacris magis q̃ ſuis rõnibus accõmodare fidẽ mallẽt.Per hęc patent in parte obiecta in contrarium.
Ad pri.prin. Qꝫ ergo arguitur primo ꝙ mundus philoſophica traditione armatus erat cõtra
deũ:Dicẽdum ꝙ aliud eſt dicere ph̃iam:aliud vero philoſophicã traditionẽ.Ph̃ia em̃ eſt vera rerũ
naturaliũ ſcientia:quæ a veris ph̃is ex rebus eſt animaduerſa:nõ ab eis inſtituta , & ſemper ſonat
quantum eſt de ſe nomen ph̃iæ in bonum.Vnde q̃cunq; philoſophi cõſcripſerunt:quę vere ex re

bus animaduerterunt:illa veriſſima ſunt:& contraria deo & dictis eius eſſe non poſſunt:quia crea
turæ ſunt verum opus dei:in quo veritas diuinæ ſapientiæ relucet.Eccli.xlii. Gloria domini ple-
num eſt opus eius.& Eccli.i.Effudit illam ſuper omnia opera ſua. Ph̃ica autem traditio eſt omne
illud qđ in publicis ſcriptis reduxerunt:quaſi ex rebus veridica animaduerſione inueſtigatum:in
q̃bus q̃plurimũ multi ex ipſis errauerũt.Et quo ad illa erronea in q̃bus mundus per ipſos erat in-
ſtructus:quæ contraria erant diuinæ veritati:dicit Gloſ.illa:quia mundus erat philoſophica tra-
ditione armatus contra deum.Vnde illa traditio erat ſapientia mundi:de qua dicit Apoſtolus.i.
Corinth.iii.Sapientia huius mundi,ſtultitia eſt apud deum.Et quomodo deprehẽditur eſſe ſtulti
tia,ſtatim ſubdit Apoſtolus prophetico vtens teſtimonio,dicẽs.Scriptum eſt enim: Comprehẽdã
ſapientes in aſtutia ſua.vbi dicit Gloſ. Comprehẽdã.i.falſos oſtendam,faciendo aliter q̃ ipſi dicũt.
Sapientiam enim illam deus probat eſſe ſtultitiam, faciẽdo qđ mundus poſſe fieri negauit.Vnde
ſapientia mundi non vero nomine:ſed abuſiuo ſapientia dicitur. ſecundũ ꝙ ſuper illud.i.Corint.
primo.Perdam ſapientiam ſapientum.dicit Gloſſ. Non vera ſapientia perditur a domino:ſed fal-
ſi nominis ſcientia,quã ſibi theſaurizant lingua mendacii,& deficiunt ſcrutantes ſcrutinia.Secun
dum enim ꝙ dicitur in Pſal.Dominus ſcit cogitationes hominum:quoniã vanæ ſunt.i.falſę. dicit
Gloſ.ſuper illud:Cõprehẽdam. Vnde talem doctrinam hortatur Apoſtolus fugere cum dicit Co
loſſen.ii.Ne tetigeritis: neq; guſtaueritis: neq; contrectaueritis. quæ omnia ſunt in interitu ipſo
vſu:ſecundum præcepta & doctrinas hominum:quæ ſunt rationem quidem habentia ſapientiæ
in ſuperſtitione.¶Per idem patet ſecundum:quoniã per veram ſapientiam verorum philoſopho- Y
rum:nihil euacuatur eorũ q̃ ſunt fidei:vt dictum eſt.ſed ſi quid euacuatur, hoc eſt ꝑ falſam falſo- Ad ſecũdũ.
rũ ph̃orũ ſapientiã: quæ dicitur ſapientia verbi,q̃a dicit̃ ſapiẽtia:etſi non ſit, vt dicit Gloſſ. ¶Ad
tertiũ ꝙ aliæ ſcientię & iſta dant contraria iudicia circa idẽ:quę ambo ſunt vera:Dicẽdũ ꝙ eſt qđ Z
dam iudicium circa præſentia & præterita:& illud eſt determinatum:quia circa illa ex natura rei Ad tertium.
eſt veritas determinata:nec vllo modo poſſunt circa idem eſſe contraria iudicia vera. Aliud vero
eſt iudicium circa futura,in quibus eſt veritas quantũ eſt ex natura rei indeterminata: niſi deter-
minatio ei contingat ex ſua cauſa:& ideo non poteſt circa illa in veritate eſſe iudicium determina
tũ aliter q̃ ex ſua cauſa a qua fieri habẽt.Nũc aũt ita eſt: ꝙ in talibus duplex eſt cauſa fieri rei.vna
particularis & proxima:alia vniuerſalis & prima.quę ſic ſe habent inter ſe:ꝙ nõ fit res neq; poteſt
fieri a proxima niſi per primam.econtra autẽ a prima multa fieri poſſunt non per proximã:& hoc
maxime ab illa quę eſt ſimpl'r prima oĩm:q̃ effect9 oĩm cauſarũ proximarũ per ſe põt producere ſi
ne cauſis proximis:licet hoc negarent falſi philoſophi:vt alias videbitur.Propter qđ quęcunq; res
futura quæ nata eſt fieri ab vtriſq;: magis ſequitur hm̃oi cauſam primam q̃ proximam:& magis
iudicãda eſt eſſe futura vel non futura ſecundum cauſam primam q̃ ſecundum proximam:ita ꝙ
ſi ſit futura actione cauſę primę,& ſit non futura actione cauſę proximę,ſimpliciter debet iudicari
eſſe futura,& non futura ſecũdum quid. Vnde verus iudex ex cauſis naturalibus proximis nihil
debet iudicare futurũ:niſi ſub conditione ſi cauſa prima cõgruat cauſæ ꝓximę:aliter enim frequẽ
ter poterit errare:ſicut patet in exemplo propoſito.Ezechias enim quantũ erat ex cauſis proximis
ęgritudinis ſuę moriturus erat:nec tamẽ a medico ex hoc debuit iudicari moriturus ſimpliciter:
ſed ſolum ſub cõditione:ſi cauſa prima ꝓageret curſum:quẽ cũ cauſis proximis ęgritudinis illius
iã agere cœperat.ſed ab inſpectore diuini conſilii,& cauſę primæ potius debuit iudicari victurus
ſimpl'r:quia vidit cauſam primam ſe ſubtrahere debere ab actiõe quã cœperat cum cauſis ægritu
dinis ꝓximis,& ſupnatural'r agere cũ principiis & cauſis ſanitatis cõtra cauſas ægritudinis. Veri
dica igit̃ iudicia huius ſcientię & aliarum circa idem nõ poſſunt eſſe contraria,niſi ſecundũ quid.
Vnde iudicia abſoluta quę ſumuntur a cauſis proximis etiã in voluntariis omiſſa cauſa prima re
probat Iac.in cano.ſua.dicens.Ecce nunc dicitis,hodie aut cras ibimus in ciuitatem illam: & facie
mus ibi annũ: & mercabimur & lucra faciem9: qui ignoratis quid ſit vobis futurũ in craſtinum:
pro eo ꝙ dicatis ſi dñs voluerit:& ſi vixerimus,faciem9 hoc vel illud. vbi de præſumptuoſis dixit
Gloſ.In his omnibus ſuperni iudicis examẽ ad mentem reuocare contemnunt.Qꝫ ergo iſta ſcien-
tia dicit ſecundum diuinum conſilium Ezechiam victurum,verum dixit ſimpliciter:ꝙ vero me-
dicina dixit ipſum moriturum:falſum dixit ſimpliciter:& verum ſecundum quid.& ex hoc dictũ
eſt ſupra:ꝙ iſta ſcientia omnes ſubalternat in dicendo propter quid.

Articu.VIII.De cauſa finali Theologiæ.

Artic. VIII. Via non ſcimus rem abſq; eo q ſciamus cauſam eius, viſo
de ſcientia Theologię in ſe:& in comparatione ad alias ſcientias: Vidē
dum eſt de ea in ſuis cauſis. Et quia finis mouet efficientē:& efficiens
intendit formam inducere in materia:Ideo circa hoc quæruntur qua
tuor. Primum de fine.Secundum de cauſa efficiente.Tertiū de forma.
Quartū de materia.Etiam quia a fine eſt ſcientiarum vtilitas:& per fi
nem diſtinguūtur ſcientiæ in theoricas & practicas:& ex fine eſt earū
neceſſitas:& conſcribendi eas opportunitas:Ideo circa finem quærun
tur.vi.

Primum:vtrum hæc ſcientia ſit vtilis.
Secundum:vtrum ſit neceſſaria homini.
Tertium:vtrum ſit theorica an practica.
Quartum:vtrum literis erat conſcribenda.
Quintum:vtrum ſimul tota erat conſcribenda.
Sextum:vtrum perfecte conſcripta eſt in duobus teſtamentis.

A Irca primum arguitur:q hæc ſcientia non ſit vtilis.Primo ſic.Nihil eſt vtile ni
Quæſt.i. ſi ex relatione in finem extra.quia ſecundum Auguſti.Vti eſt referre in finem.
Arg.i. Sed inter oēs ſcientias iſta ſola non eſt relata in finem extra ſe: ſed in ſe conti
net finem omnium aliarū ſciētiarū:vt habitū eſt ſupra.ergo &c.¶Secundo ſic.
2 vtile pertinet ad actum voluntatis : quia ſecundum Auguſt. vti eſt aſſumere
aliquid in facultatem voluntatis.ſcientia non pertinet ad volūtatem:ſed ad in
In oppoſitū. tellectum.ergo &c.¶Ad oppoſitum arguitur primo ſic.vtile eſt illud quod re
latum eſt in finem:hęc ſcientia immediate refertur in finem vitæ humanę,quæ eſt viſio dei:vt ſu
2 pra habitum eſt.ergo &c. ¶Secūdo ſic.quod alterum regulat & dirigit:vtile eſt ei.hęc ſcientia eſt
3 huiuſmodi reſpectu aliarum:vt dictum eſt ſupra.ergo &c.¶Tertio ſic.Apoſt.dicit.ii.ad Timo.iii.
Omnis ſcientia diuinitus inſpirata eſt vtilis ad docendum &c.hæc eſt talis.ergo.&c.

B ¶Ad hoc intelligēdum eſt:q vtile dicitur aliquid ex relatione, & profectu ad alte
Reſponſio. rum dupliciter:proprie.ſ.& improprie.Proprie illud dicitur alteri vtile : qđ natum eſt ſumi in fa
cultatem alterius:vt prędominantis. ſicut martellus vtilis eſt fabro.hoc modo iſta ſcientia eſt vti
lis homini:& magis q̄ aliqua aliarum : quia immediatius per ipſam in finem ſuum tendit . Dicit
enim Auicen.q omnes ſcientiæ cōmunicant in vna vtilitate.quę eſt acquiſitio perfectionis huma
næ,præparantis ipſum hoīem ad futurā felicitatem:non vt immediate omnes attingant ad eam:
ſed vt iuuent ſe mutuo:vt ſcilicet vna earum attingat illam immediate,veluti iſta: quia ſine hac
ſcientia nemo beatus eſt:vt dicit Gloſſ.ſuper illud.i.Corinth.ii.Nos ſpiritū dei accepimus,vt ſcia
mus quæ donata ſunt nobis.& per iſtam attingant eam omnes aliæ:inquantum iſta ſumit oēs
alias in vſum ſuum:vt ſupra dictum eſt.Vtilitatem huius ſcientię ad illum finem tangit Apoſto
lus cum dicit.ii.Timo.iii.Omnis ſcientia diuinitus inſpirata vtilis eſt ad docendum,ad arguendū,
ad corripiendum,ad erudiendum in iuſtitia: vt perfectus ſit homo dei ad omne opus bonum in
ſtructus.& hoc in quatuor conditionibus:reſpondentibus quatuor generibus hominum:quorum
inſtructioni vtilis eſt hæc ſciētia.Eſt eīm vtilis infidelibus,vt in fide informent̄ & ei obediāt.Sic vti
lis eſt ad docendum.Gloſ.ignorantes.Eſt etiam vtilis rebellibus:vt fidei obediant:ad corrigēdum.
Gloſſ.contumaces.& obedientibus:hoc eſt rudibus vt credenda percipiant:ad erudiendum. Gloſ.
rudes.& tepidis:vt credita opere implere ſtudeant:ad arguendum. Gloſſ.negligentes. Improprie
autem ſumendo vtile,iſta ſcientia vtilis eſt aliis ſicut dominans eſt ſeruienti:& regens ad id quod
regitur.hæc enim ſcientia eſt adeo alta ſuper alias: vt aliter eis vtilis eſſe non poſſit:ſicut patet ex
prædeterminatis.

C ¶Ad primum in oppoſitum:q iſta ſcientia non eſt relata in finem extra ſe:Dicen
Ad primum dum q verum eſt alicuius ſcientiæ alterius vitæ huius.Refertur tamen vt in finem ad ſcientiam
in oppoſitū. alterius vitę:quē etſi in ſeipſo cōprehendit:hoc eſt imperfecte:propter imperfectā notitiam quam

tradit de deo:reſpectu illius quæ erit in patria. ¶Ad ſecundum q vtile pertinet ad actum vo D
luntatis:Dicendum q verum eſt: inquantum voluntas eſt vniuerſalis motor : ſuper omnes vires Ad ſecundū
animæ. Vti tamen & vtile pertinet ad actum cuiuſlibet prædominantis ordinantis alterum in
actum, & in finem ſuum : q̄uis voluntas ex hoc q vult quamlibet aliam potentiam ſic vel ſic ali
quo vti:etiā ſic ipſa quodammodo vtatur. ¶Ad tertium in oppoſitum: q iſta ſcientia eſt vtilis E
aliis:Dicendum q verum eſt improprie loquendo:vt dictum eſt : ad modum quo dominus eſt vti Ad tertium.
lis ſeruo: vt determinat Auicen.de vtilitate metaphyſicę ſuę ad alias ſcientias:in primo Metaphy
ſicæ ſuę.

Irca ſecundum arguitur q iſta ſcientia non ſit homini neceſſaria . Primo ſic.Il F
lud qđ naturam rei ſecundum ſuam ſpeciem excedit,non eſt ei neceſſarium:ſi Quęſt.ii.
cut talpæ viſus.iſta ſcientia eſt hmōi: quia excedit facultatem humanæ ratio Argu.i.
nis vt habitum eſt ſupra.ergo &c.¶Secundo ſic.illud non eſt homini neceſſa 2
rium:ſine quo poteſt perfecte attingere ſuum finem vltimum . Homo ſine hac
ſcientia poteſt hoc.ergo &c.Probatio medię eſt.quoniā qui facit quod poteſt ex
humana ratione,poſtq̄ deficit : & non habet qđ faciat vlterius, deus ei⁹ defectū
ſupplet: nec perire permittit.facere enim qđ eſt in ſe,conſulit Gloſſ.ſuper illud Matth.v. Si filius
dei es:mitte te deorſum.Chriſtus autem quod ſuum eſt ,hora neceſſitatis apponendum ꝑmittit:
cū dicit Apoſtolis.Nolite cogitare quomodo aut quid loquamini.vt dicit Auguſtinus quarto de
doctrina chriſtiana.cap.xiii.ſed illud poteſt facere homo ſine hac ſcientia.ergo &c.¶Tertio ſic.Deu 3
tero.xxxii.dicitur. Dei perfecta ſunt opera.Nō eſt autem perfectum qđ nihil poteſt de ſe in ſibi ne
ceſſarium.ergo cum homo ſit de perfectioribus operibus dei:per ſe poteſt in ſibi neceſſarium. Nō
ergo hæc ſcientia eſt ei neceſſaria:quia de ſe non poteſt in ipſam:vt dictum eſt. ¶Quarto ſic.Ho 4
mo non eſt imperfectior aliis creaturis . ſed omnia ex propriis ſibi naturalibus poſſunt in ſibi ne
ceſſaria.ergo vt prius. ¶Cōtra eſt:quoniam illa ſcientia eſt homini neceſſaria:ſine qua non poteſt In oppoſitū.
placere deo:& ipſum damnari neceſſe eſt. hæc ſcientia eſt huiuſmodi:quia eſt ſcientia fidei : & ſi
ne fide impoſſibile eſt placere deo:vt dicitur Heb.xi.& Marci.vlti.dicitur. Qui vero non credide
rit cōdemnabitur.ergo &c.

¶Dicendum ad hoc:q neceſſitas huius ſcientię dupliciter habet accipi. Vno mō G
do in comparatione ad nos.Alio modo in comparatione ad alias ſcientias. Primo modo propter Reſponſio.
noſtram indigentiam.Secundo modo propter aliarum ſcientiarum inſufficientiam. De neceſſita
te eius ſecundo modo ſuper ſcientias philoſophicas,ſufficienter habitum eſt ſupra : determinan
do quomodo non contingit ſcire omnia ex ſciētiis philoſophicis:vn̄ ſolū de neceſſitate eius primo
modo hic debet eſſe ſermo.¶Sciendum igitur q homo in hoc differt a cæteris creaturis corpora H
libus : q nulla earum ad vlterius bonum ordinatur q̄ attingere poterit ex puris naturalibus ſu
is.Solus autem homo ſic creatus eſt:vt naturaliter habilis ſit eleuari ad vlterius bonum per gra
tiam,q̄ poſſit attingere per naturam.Nunc autem ita eſt q quandocunq; aliquid ordinatur ad ꝑ
fectius q̄ per naturā ſuā poſſit attingere:neceſſariū eſt ſi debeat ad ipſum attīgere,ꝓmoueri actio
ne ſuperioris perfecti in illo ad quod alter eſt promouendus. Nihil enim procedit de potentia ad
actum etiā in his quæ per naturam poteſt attingere : niſi per aliquid ſecundum idem exiſtens in
actu:ſic etiam neceſſe eſt ipſum promoueri ad illud actionee ſuperioris: vt cum ſit in diſpoſitum
& debile ad ſuſcipiendam perfectam actionem & influentiam illius ſuperioris: q illius actionē &
influentiam non recipiat ſtatim perfecte: ſed primo imperfecte : deinde perfectius , vſquequo to
taliter perficiatur.Si enim hoc contingit in actionibus naturæ in recipiendo illud ad quod res ali
qua naturaliter ordinatur,multo fortius ergo & in recipiendo illud ad quod ſupernaturaliter or
dinatur.Cum igitur homo ſic paulatim procedit ad perfectionem in omni cognitiōe:qua per pu
ra naturalia ꝑfici poteſt:vt etiā nullā earū ſtatim ſimul recipe pōt:ſicut patet in diſcipulis qui ac
cipiunt diſciplinas per magiſtrum : in quibus a facilioribus & groſſioribus procedit ad ſubtiliora
& difficiliora quæ ſtatim non poſſet capere diſcipulus:Multo fortius ergo ſic oportet q procedat
gradatim ad perfectionem illius cognitionis qua ſupernaturaliter debet perfici:cum magis ſit in
diſpoſitus & debilior ad ſuſcipiēdum influētiā agentis ad cauſandū in ipſo illud ad qđ ordinat̄ ſu
pernaturaliter, q̄ ad ſuſcipiendum influentiam agentis ad cauſandum in ipſo aliqđ ad qđ ordinat̄
naturaliter.Quare cū homo ordinatur ad hoc:vt ſupnaturaliter perficiatur perfecta cognitione di
uinorum,clara ſcilicet & aperta: ſtatim ꝑ ſtatu huius vitæ eā capere non ſufficit:ſed neceſſe eſt q

agens ſuperius actu perfectum illorum cognitione,aliqua illorũ cognitione imperfecta & obum-
brata primo imbuatur,per quam ad perfectam proficere poſſit. Sicut ergo in diſciplinis diſcen-
ti primo proponuntur quædã,& tamen faciliora:quorum rationes ſtatim capere non poteſt:pote-
rit autem poſtea:& tamen ſine illis non poſſet aſcendere ad altiora : ideo ſecundum philoſophum
oportet eum credere qui diſcit:ſic in claram notitiam dei & diuinorum homo deuenire non po
teſt:niſi ei primo proponantur quædam credenda:quorum rationes ſtatim capere non poteſt : ex
quorum manuductione ad perfectiorem notitiam gradatim perueniat:& ſemper proficiat q̃diu
ſit in hac vita , donec in futuro ad perfectam perueniat viſionem : quæ fidei ſuccedet.Hæc ſunt
K illa quæ docentur per hanc ſcientiam. Ideo dicendum ſimpliciter, ꝙ homini hæc ſcientia ſumme
neceſſaria eſt:& hoc eſt qđ dicitur in collationibus patrũ:collatione.x. Quãtũ operatio noſtra ſeſe
habet cuiuſlibet artis ſiue diſciplinę pfectio:neceſſe eſt vt qbuſdã mollibꝰ,incipiẽs rudimẽtis facilio
ribus primum ac tenerrimis initiis imbuatur:vt quodã rationali lacte nutrita & paulatim educa-
ta ſuccreſcat:atq; ita ſenſim ab imis ad ſumma gradatim conſcendat. quibus cum fuerit planiora
principia & quodãmodo ianuas acceptæ pfeſſiõis aggreſſa:ad penetralia quoq; & excelſa faſtigia
conſequenter & abſq; labore perueniat.Qđ continuo declaratur ibidem per exẽpla,cum ſubditur.
Nam quemadmodũ pnunciare puerorum quiſpiam ſimplices poterit ſimul copulas ſyllabarum:
niſi prius elementorũ characteres diligenter agnouerit?vel quomodo citatam legendi peritiã con
ſequetur qui breues & anguſtas deſcriptiones nominũ necdum idoneus eſt cõiugare? Ex quo cõ
ſequẽter ibidẽ cõcludit.Quapropter huic quoq; ſubtiliſſimę diſciplinę p quã inſtruimur deo iugi
ter inhęrere, nõ dubito q̃dã inſtitutionis ineſſe fundamina:quibꝰ primum firmiſſime collatis poſt
hoc ſuppoſita extollant pfectionis excelſa faſtigia.Huius aũt inſtitutionis fundamina ſunt illa quę
nobis in hac ſcientia traduntur cognoſcenda in præſenti de deo per fidem:vt in futuro cognoſca-
tur a nobis per ſpeciẽ.Niſi eñ illa ex hac ſcientia haberemus:vnde de eis quę ſunt ibi aliqd cogita
remus non haberemus.ſecundum ꝙ Aug.loquens de ſcriptoribus huius ſcientiæ ſub metaphora
mõtium,dicit in principio ſuper Ioan.Oculos noſtros dum leuamus ad ſcripturas:quia per homi
L nes miniſtratę ſunt:leuamus oculos nřos ad montes:vnde veniat nobis auxilium. niſi enim mon-
tes iſta dicerent, vnde omnino cogitaretis non inueniretis. Et licet iſta ſcientia quę ſic homini cõ
ceditur primo de diuinis eſt imperfecta:per hanc tamẽ ordinať ad perfectiorem:propter quã adi-
piſcendam hęc prima conceditur:vt p hanc homo quoquo modo cognoſcens diuina,& ad vlterio
rem cognitionem inflammatus omnino tẽdat,& anhelet ad illam:& totũ ſtudium ſuum ad illam
dirigat:qđ non poſſet facere niſi hanc primo pciperet: quia nemo in aliquid tẽdit amore:qđ nõ fu
it aliquo modo ab eo pręcognitum. Vñ attendendo notitiam diuinorũ quã modo habemus per fi
dem,dixit Chriſtus diſcipulis.Ioan.xv.Omnia quęcũq; audiui a patre m.no.f.v.Attendendo vero
illam quã expectamus p ſpeciẽ,dixit eiſdem.Ioan.xvi.Adhuc multa habeo vobis dicere quæ nõ po
teſtis portare mõ.Nota aũt fecit illa vt ex eis aliquãtulũ cognoſcamus iſta: & cognita diligamus:
M & dilectione pficiendo ad ea quandoq; capienda nos pparemus. Vnde Auguſt . exponens vtrũq;
dictorum verborum ſuper Ioã.ſer.xlii.partis ſecũdę dicit ſic.Chariſſimi non a nobis expectetis au
dire,quæ tunc noluit dominus dicere diſcipulis:quia nõdũ poterãt illa portare:ſed potius in cha
ritate proficite:vt ſpiritualia diligentes ſpũalem vocẽ interiori auditu noſſe poſſitis.Non eñ dili-
gitur qđ penitus ignoratur.Sed cum diligitur qđ ex quacunq; parte cognoſcitur:ipſa efficitur di
lectione vt melius & plenius cognoſcatur.Si ergo in charitate pficiatis,deus deducet vos in oẽm
veritatem:ſic fiet vt illa diſcatis quæ noluit tunc dicere, & ea ipſa quæ per lectiões atq; ſermones
extrinſecus adhibitos didiciſtis:& cum didiciſtis de natura dei non corporea ipſa mente conſpi-
cere atq; percipere valeatis.ſed ſi ille magiſter interior vellet nobis id quod de incorporea luce di
xit:ita dicere ſicut ſanctis angelis dicit,nondũ ea portare poſſemus.Proinde qđ ait,Inducet vos in
omnem veritatem: non arbitror in hac vita in cuiuſq̃ mẽte poſſe impleri . Quis enim viuens in
hoc corpore quod corrumpitur & aggrauat animam, poſſet cognoſcere omnem veritatem: cum
dicat Apoſtolus:Ex parte ſcimus?Sed per ſpm̃ ſanctum fit nobis:vñ nunc pignus accepimus : vt
ad ipſam quoq; plenitudinem veniamus:de qua dicit. Tunc autem videbimus facie ad faciem:&
nunc ſcio ex parte:tũc cognoſcam ſicut & cognitus ſum. Vñ & debet illud modicum quod nunc
eſt ex parte & imperfectum,multum ab homine reputari.Philoſophi enim qui aliquid ex rebꝰ na-
turalibus de deo & de diuinis ſciebant,illo excitati omnem ſuam notitiam in diuina extẽdere ni
tebantur. Propter quod contra Simonidem qui ſuadebat hominibus ptermittenda diuina : quaſi
humanam cognitionẽ excedẽtia,inquientẽ humana debere ſapere hominem,& mortalia mortalẽ,

dicit phus in.x.Ethic.ꝙ homo debet ſe trahere ad immortalia & diuina q̃tum poteſt.Et ideo
quia proximiora immortalibus ſunt corpora cęleſtia,dicit in ſecũdo cę.& mun.ꝙ cũ de cęleſti-
bus q̃ſtiones poſſunt ſolui parua & topica ratione,conuenit auditori vt vehemẽs ſit gaudium
eius.Et quia adhuc ſunt ſuperiores ſubſtãtię ſeparatę,de illis dicit.xi. de aĩalibꝰ, ꝙ q̃uis parũ
ſit qđ de ſubſtãtiis ſuperioribꝰ pcipimꝰ, tñ id modicũ eſt magis amatũ & deſideratũ oĩ cogni
tione quã de ſubſtãtiis inferioribus habemus . Ecce qualiter philoſophi nobiſcum in idipſum
nitebantur. ¶Ad primum in oppoſitum ꝙ hęc ſcientia excedit hoĩs ſpeciem : dicendũ ꝙ verũ N
eſt:ita ꝙ eã ex puris naturalibꝰ poſſit attingere. Nõ tñ quin naturaliter ſit ordinata:vt ad eã Ad primũ
poſſit attingere per gratiã,vt dictum eſt.ſecundũ ꝙ dicit Augu. Poſſe habere fidẽ & charita- principale.
tem naturę eſt hoĩm:habere autẽ gratia eſt fidelium.¶Ad ſcđm:ꝙ homo ſine hac ſcientia po- O
teſt facere q̃tum in ſe eſt:vt ſuã perfectionem attingat:dicendũ ꝙ verum eſt. Nihilominus ne Ad ſcđm.
ceſſaria eſt hęc ſcientia:quia per ipſam facit deus qđ in ſe eſt.Per notitiam eñ fidei ducit quẽli
bet qui diſpoſitus ẽ ad eã,ſi in ea perſiſtat,ad viſionẽ perfectã,ad quã per phiam ex puris natu
ralibus acceptã non poſſet attingere.¶Ad tertiũ ꝙ dei perfecta ſunt opera,dicẽdũ ꝙ homo eſt P
opus dei dupliciter.Naturale,& ſcđm hoc eſt perfectus quo ad naturalia ad acquirẽdũ ea q̃pfi Ad tertiũ.
ciũt eũ in ſtatu naturę. Et eſt opus dei gratuitũ pfectibile ab eo quo ad gratuita. Prio quo ad
gratuita dona huiꝰ vitę:deinde futurę.iuxta Aug.Nihil deus in nobis pter ſua dona coronat.
¶Ad quartũ ꝙ alia ſibi acquirũt neceſſaria ex naturalibꝰ,dicendũ.ꝙ hõ non põt acquirere ſuã Q
vltimã perfectionem ex puris naturalibꝰ,hoc nõ eſt ex eius imperfectione:ſed perfectione: quia Ad quartũ
ſcilicet ad altius ordinatur q̃ ex puris naturalibus natura ſua poſſit attingere,qđ contingit in
aliis,quę etiã quo ad pura naturalia ſunt ĩferiora hoĩe. Vñ quia hõ ad altius ordinať q̃ natura
ſua ex ſe poſſit attingere,nõ eſt mirũ ſi altiori auxilio ĩdiget & pluribꝰ vt attingat ad finẽ ſuũ
vltimũ ad quẽ eſt,q̃ alia.Nec tamen ſolũ neceſſaria eſt hęc ſcientia propter ea quę nõ poteſt ho
mo ex naturalis rationis inueſtigatione attingere:ſed etiã pter illa q̃ aliquo modo attingere
põt.ſcđm ꝙ de neceſſitate eius quo ad vtraq; infra diceť,loquendo de materia huius ſcientiæ.

CIrca tertiũ arguiť ꝙ iſta ſcientia ſit practica.Primo ſic.Finis practicę eſt ope R
ratio.ſcđo metaphyſicę.& ſcđm Aug.iiii.de ci.dei. Practica ad agendũ vitã Queſt.III.
& mores ptinet.hæc ſcientia principaliter ad operationẽ ordinať,& ad agen Arg.i.
dum vitã & mores.Iac.i.Eſtote factores verbi,nõ auditores tm̃. & apl'us.ii.
Tim.iii.Oĩs ſcriptura diuinitus inſpirata &c̃.vbi ſequitur: Vt pfectus ſit
hõ dei ad omne opus bonũ.ergo &c̃. ¶Scđo ſic.Sacra ſcriptura nihil aliud
eſt q̃ lex diuina. Vnde & diuiditur penes diuiſionem legis diuinę in veteri & nouo teſtamen- 2
to.Lex autem pertinet ad ſcientiam practicam:quia ad mores.ergo &c̃. ¶Tertio ſic.Illa ſcien-
tia eſt practica,cuius finis eſt bonum intellectus practici.hæc ſcientia eſt huiuſmodi ſecũdum 3
Auguſtinum primo de doctrina chriſtiana. Legis & omnium diuinarum ſcripturarũ plenitu
do & finis dilectio eſt,qua fruendũ.& li.ii.In eo ſe exercet omnis ſcripturarũ ſtudioſus nihil in In oppoſi.I.
eis aliud inuẽturus q̃ diligendũ eſſe deũ:& proximũ propter deum.ergo &c.¶Ad oppoſitum
Primo ſic.ſm Boe.de tri.Tres ſunt ptes ſpeculatiuę ſciẽtię,Naturalis,Mathematica,& theolo
gia.¶Scđo ſic.Nobiliſſima ſcientiarum quæ maxime eſt ſui gratia, ſpeculatiua eſt non practi- 2
ca,ſm phm.i.metaphyſicę,theologia eſt huiuſmodi,vt habitũ eſt ſupra.ergo &c̃. ¶Tertio ſic. 3
Sicut habitum eſt ſupra,iſta ſcientia ppriiſſime eſt ſapientia:ſed ſapientia eſt ſupremus habitꝰ 4
ſpeculatiuus ſm phm.x.Ethic.ergo &c̃. ¶Quarto ſic.Philoſophus dicit in.vi.metaphyſicę. Si
aliquid eſt ſempiternum non mobile abſtractum,manifeſtum eſt ꝙ cognitio eius erit in aliqua
ſcientia ſpeculatiua.de tali eſt cognitio in iſta ſcientia.ergo &c̃.
¶Ad queſtionem iſtam dicũt aliqui:ꝙ eſt aliqua ſcientia pure practica:vt illa quę S
docet operanda,& eſt propter opus principaliter:ſicut eſt moralis ſciẽtia:de qua phus dicit ꝙ Opi. aliq.
nõ eſt vt ſciamꝰ ſed vt boni fiamꝰ.Alia vero ẽ pure ſpeculatiua vt q̃ docet ſpeculãda nullo mõ
ordinata ad opus: vt mathematicę,qa ĩ eis nullo modo attendiť modus neq; finis:vt diciť.iii.
metaphyſicę. De iſta igitur ſcientia dicũt ꝙ eſt ſicut media participãs naturam vtriuſq;, par-
tim practica,ptim ſpeculatiua.quia finis eiꝰ,& eſt veritas fidei,& eſt bonitas morũ,& eſt ſimul
ad illuminandum intellectum in fide ad cognitionem veri , & ad inflãmandum affectum in
charitate ad amorem boni,& ita eſt ad fidem inſtruendam,& ad opera fidei exercenda. Quod
non poteſt ſtare.Cum enim hæc ſcientia ſit vtiliſſima inter ſcientias huius vitæ,ad quã & ad
cuius finem omnes aliæ & fines earum reducuntur:vt habitum eſt ſupra : finis autẽ vltimus

diuerſorũ ordinatorũ ad idẽ ſemp debet eſſe vnus & idẽ. vel ſi plures ſint, oportet ꝙ ſemp vnꝰ
ordinet ad alterũ, vt ſic ſit vnicus principalis. Vnicꝰ ergo finis pricipalis neceſſario debet poni
huiꝰ ſcientię, non duo æque principales. Non igiẽ debet ſimul hæc ſcientia dici theorica & pra
ctica: ſed alterũ ſolum, vel principaliter. Qđ aliqui concedunt, dicentes ꝙ principaliter eſt pra
ctica: quia nõ eſt in ea ſpeculatio: niſi propter actionẽ: ſicut oſtendunt obiecta ad partem illã in
ducta. Qđ non poteſt ſtare. Eſt enim finis & bonũ idem: vt dicit. iii. metaphyſicę. & vt dicit. ii.
phy. nõ omne vltimũ finis eſt: ſed optimũ. Licet ergo plura ſint bona ad q̃ aliquid ordinatur, nõ
quodlibet eorum debet dici finis eius: ſed ſolũ id qđ eſt optimũ illorũ: & maxime ad qđ omnia
illa quæ ſunt illius ordinant. Nunc autẽ indubitanter conſtat ꝙ melior eſt ex ſe veri cognitio
q̃ boni operatio: quia non attenditur in moribus operatio boni: niſi vt ſerenetur oculus men-
tis ſedatis paſſionibꝰ, & fiat clarior in ſpeculatione veri. Beati eñ mundo corde: quoniam ipſi
deũ videbũt: vt dicitur Mat. v. ſcđm ꝙ de hoc dictũ eſt ſupra. Operatio igiẽ boni ad hoc eſt: vt
oculus mentis ſanus fiat, & in ſpeculando opus ſanitatis agat: vt primo ſpeculando per fidem,
intãtũ proficiat: vt credita intelligat q̃tum poſſibile eſt in pſenti: & tũc deinde in futuro cre-
dita & intellecta facie ad faciem videat. Vnde Augu. in ſer. de Iacob & Eſau. Tota operatio no
ſtra in hac vita eſt ſanare oculum cordis, vnde videatur deus: ad hoc ſacroſancta myſteria ce-
lebrant: ad hoc ſermo dei pdicatur: ad hoc exhortationes eccleſię morales ad corrigẽdos mores
ad emũdãdas carnales cõcupiſcẽtias: ad hoc agũt quicquid agũt diuinę ſanctęq; literę, vt pur-
T getur illud interius ab ea re quę nos impedit ab aſpectu dei. ¶Nec eſt igitur huius ſcientię du
Reſponſio. plex finis: ſed vnicus: nec practicus: ſed ſpeculatiuus: ad quẽ ordinatur oĩs finis practicus. Sim
pliciter ergo debet dici hæc ſcientia ſpeculatiua & nõ practica. Sicut ergo moralis ſciẽtia ſpecu
latur verum: ſed nõ niſi ad operandum bonũ: non tamen dicitur ſpeculatiua ſed practica: Sic
iſta ſcientia licet aliquo modo reſpiciat opus, quia tamẽ propter ſpeculationẽ, ſimpliciter debet
dici ſpeculatiua. eſt eñ in ea labor operis propter quietẽ ſpeculationis. Vnde ſicut ſcientię pure
practicæ ordinãtur ad ſpeculatiuas, & vniuerſaliter vita actiua ordinatur ad cõtemplatiuam:
Sic qđ in iſta ſciẽtia eſt actionis, ordinatur ad illud qđ in ea eſt ſpeculatiõis. Et debet in nobis fi
nis ſpeculatiuę ſemper eſſe per intentionem voluntatis: licet aliquando finis practicę q̃ritur in
exercitio operis. Hinc dicit beatus Grego. vi. Moral. In contẽplatione principiũ qđ deus eſt: quę
ritur: in operatione vero neceſſitatis faſce laboratur. Et ideo licet ſm Augu. iſta ſciẽtia dici po
teſt, vt in pluribus, practica: & ſcientia non ſapientia, ꝓpter conſiderationẽ & actionem tempo
ralium: ſimpliciter tñ dici debet ſapientia ſpeculatiua propter conſiderationem ęternorũ, quo-
rum regulis temporalia diriguntur. hoc enim eſt de pfectione huius ſapiẽtiæ, ꝙ in ea per illa q̃
ſunt purę ſpeculationis, diriguntur illa quæ ſunt actionis. Q̃to enim virtus aliqua altior eſt:
tãto ad plura vnico ſimplici ſe extendit: vt habetur in lib. de cauſis. in quo iſta ſciẽtia aſſimilat
ſapientiæ diuinę qua deus ipſe notitia purę ſpeculationis omnia operãda cognoſcit & dirigit.
V ¶Ad primum in oppoſitum, ꝙ hæc ſcientia principaliter ad actionem & mores ordinatur: Di
Ad pri. pri. cendũ ꝙ falſum eſt: quoniam, vt dictum eſt, non reſpicit opus niſi propter ſpeculationem. Vn-
de qđ dicit Iac. Eſtote factores. & iterum. Scienti bonũ & non facienti peccatũ eſt illi. Et aplus.
Sit homo dei ad omne opus bonum inſtructus. hoc non eſt, niſi vt hic cor mundetur: & hic cõ
templari incipiamus, ſaltem in ſpeculo & in ęnigmate, & in hoc proficiamus: vt aliquando con
templemur aperta ſpecie, & perueniamus vbi omnis ceſſabit actio, & perſeuerabit contẽplatio:
X quoniam Maria optimam partẽ elegit quæ non auferetur ab ea. ¶Ad ſecũdum ꝙ ſacra ſcriptu
Ad ſcđm. ra eſt lex diuina: dicendum ꝙ verum eſt. non tamen talis lex qualis eſt humana, quia illa ex re-
gulis pure practicis docet operanda: & ideo eſt pure practica. hæc autẽ ex regulis ſpeculatiuis
Y vt dictum eſt, & ideo eſt pure ſpeculatiua. ¶Ad tertiũ ꝙ finis huius ſcientię eſt dilectio dei, &
Ad tertiũ. fruitio boni: Dicendũ ꝙ verum eſt. non tamen ex hoc debet iſta ſcientia dici practica. Eſt enim
duplex bonũ voluntatis. Vnum qđ ab ipſa volũtate pficiẽ: vt eſt actio bona quã in aliud extra
ſe extendit. Sicut eſt quælibet actio directa in finẽ. Aliud vero qđ ipſam voluntatem perficit.
vt eſt operatio pfecta quã ĩtra ſe elicit, & p quã fini vltimo ſe vnit. Primũ bonũ volũtatis perti
net ad ſcientiam practicam: quia in ipſa eſt ſpeculatio vt actionẽ dirigat: quod propriũ practi-
cę eſt. Secundum vero bonum voluntatis pertinet ad ſcientiam ſpecialiter ſpeculatiuã. quia in
ipſa eſt ſpeculatio ſolũmodo, vt voluntati obiectum ſuæ operationis perfecte oſtendat: vt in ip-
ſum ſtatim opatione pfecta tendat, qđ eſt ꝓpriũ ſpeculatiuę ſupremæ: quæ cognitionem ex-
tendit in amorem. Et eſt iſta operatio perfecta voluntatis: dilectio dei & finis vltimus ad quẽ tẽ
dit iſta ſcientia. Qua quidẽ actione voluntatis in preſenti tendit in deum: vt in quodam modo

diſtans a ſe: quia amore imperfecto. In futuro autem ſe penitus immerger eidem amore perfe-
cto: vt ſibi intime coniuncto & vnito. Primum ergo bonum non eſt finis huius ſcientię, niſi fi- Z
nis ſub fine: ſed ſecundum: ad qđ ordinatur primum vt in finẽ vltimũ. & ex hoc habet iſta ſciẽ
tia ꝙ pfectiſſime ſit ſpeculatiua: & nomen ſapientię ſibi appropriet: vt dicatur ſapientia a ſapo
re: quia non ſolum illuminat intellectum in cognitione veri: ſed vlterius inflãmat affectum in
fruitionem boni: bono ſe vniendo, non ſe ad aliquod bonũ operandum vlterius extendẽdo. Sic
enim continet quicquid eſt perfectionis in omni habitu tam ſpeculatiuo q̃ practico: quia finem
omnis veri in cognitione, & finem omnis boni in affectione. Et ideo reſpectu iſtius ſciẽtiæ nul-
la alia poteſt dici ſapientia: ſed iſta reſpectu omnium aliarum: ſecundum ꝙ ſupra determinatũ
eſt. Vnde & quia huius ſcientię ſpeculatio: ſicut & vitę futurę, perficitur in affectiõe dilectio-
nis & fruitionis, dicitur a quibuſdam ꝙ iſta ſcientia debet dici potius affectiua q̃ ſpeculati-
ua: ſed non eſt ita. Denominatio eñ ſcientię debet eſſe a fine ſuo intra, in quo ſtat ipſa cognitio
intra limites ſuos. Nunc autem illud qđ eſt in affectione ſequens huius ſcientię ſpeculationem
finis extra ſe eſt: ſed ipſa ſpeculatio quæ ſtat in cognitione veri in intellectu, eſt finis eius intra
ſe: vt ſciẽtia eſt. & ideo ſimplr̃ & abſolute verius debet dici ſpeculatiua q̃ practica aut affectiua.

Circa quartũ arguitur: ꝙ hęc ſcientia literis non erat conſcribenda. Primo ſic. A
Cognitio quæ ſolo diuino munere habetur, literis non eſt cõſcribenda: quia Queſt. IIII.
literis non conſcribitur ſcientia: niſi vt a nobis addiſcatur. Vnde apoſtolus. Arg. i.
Quęcũq; ſcripta ſunt ad noſtram doctrinã ſcripta ſunt. Scientia iſta eſt hu-
iuſmodi: quia eſt notitia fidei: quæ ſolo diuino lumine habeẽ: cũ excedit limi
tes naturæ. &. i. Io. ii. Vnctio docet de omibus. ergo &c̃. ¶Secũdo ſic. Illa ſcien 2
tia non eſt literis conſcribenda: quæ habetur ex dictamine legis naturę: ſcien
tia iſta eſt huiuſmodi: quia nõ cõtinet niſi pcepta legis naturæ: vt in principio Decre. & Deut.
xxx. Mandatum qđ ego pcipio tibi non eſt ſupra te: neq; procul poſitum: ſed iuxta te eſt in ore
tuo & in corde tuo. Qđ exponens apoſtolus. Rom. x. dicit. Hoc eſt verbũ fidei qđ prędicamus.
ergo &c̃. ¶Tertio ſic. Si eſſet literis conſcribẽda: hoc non eſſet niſi in vſum hominũ. Cum ergo 3
apud deum non eſt acceptio perſonarum, omnibus quicunq; fuerũt erat conſcribenda. hoc au
tem factum non fuit: quia non fuit conſcripta ante Moyſen. ergo &c̃. ¶Ad oppoſitum argui- In oppoſi.
tur Primo ſic. In omni cognitione quam non habemus a natura indigemus ſcriptura: quia de
facili labitur a memoria: quæ per literam reuocatur. quare cum hęc ſcientia nõ ineſt nobis a na
tura, indigemus ea in ſcripto. ergo &c̃.

¶Dicendum ad hoc: ꝙ in ſacra ſcriptura & ſunt leges viuendi, & decreta creden- B
di. Eſt enim ſacra ſcriptura ad hoc: vt per eam perficiamur in fide & moribus: licet moralis per Reſponſio.
fectio ad fidei perfectionem ordinetur: vt dictũ eſt ſupra. Nunc autem principium cognoſcen-
di ea quæ morum ſunt, in lege naturę nobis naturaliter inditum eſt: quæ eſt ſeminariũ impreſ
ſum ad omnem notitiã operandorũ intellectui practico: ſicut ſupra dictũ eſt ſeminariũ impreſ-
ſum eſſe ad oẽm notitiam ſpeculandorum via rationis intellectui ſpeculatiuo. Principium vero
cognoſcendi decreta credendorũ ex nobis non eſt: ſed per gratiã fidei fidelibus infuſum. Qua-
re cũ ſcđm ꝙ manifeſtũ eſt, de ſe ſcriptura quæcũq; nõ eſt nobis neceſſaria: niſi quia principiũ
cognoſcendi ab intra, non eſt principium ſufficiens ad indicãdum & conſeruandum in prom-
ptu notitiã eorum quæ nobis ſunt neceſſaria pro tempore illo: in quo ſufficere potuit princi-
pium intra tam innatum q̃ infuſum ad indicandum notitiam credendorum & agendorum, &
ad notitiam eorũdem conſeruandum: hæc ſcientia literis conſcribenda non fuit: ſed ſolum con
ſcribenda ab illo tempore quo principium illud intra non potuit ſufficere: & ab illo tẽpore cõ-
ſcripta fuit: ſecundum ꝙ dicit Caſ. in coll. patrũ. coll. viii. Deus (inquit) creans hominẽ natura C
liter ei ſcientiam legis inſeruit: quæ ſi fuiſſet ab homine obſeruata ac cuſtodita, nõ vtiq; neceſ-
ſarium fuiſſet aliam dare quã literis promulgaret. Erat enim ſuperfluum exterius offerri in re
medium qđ adhuc interius vigebat inſertum. Quã primus ille homo potuit euidenter attin-
gere, ſuiſq; poſteris cum certa ratione tranſmittere. Vnde ſuper illud Exod. xxxiii. Proiecit de
manu tabulas & confregit. dicit Orige. in Homi. Significatur ꝙ dñs primũ hominẽ ratione &
ingenio decorauit: cor ſapiens & intelligẽs dedit: vt ſine difficultate & errore ſcire & implere
poſſet. Hoc ergo faciendo quaſi tabulas quaſdã ſcripſit & dolauit: ſed eas cõfregit homo cũ dia
bolo acquieuit. Iubetur ergo iterum tabulas dolare ad recipiẽdum pręcepta dei. i. latitudinem

cordis ꝑparare:qđ homo nondũ litera legis naturæ animo deleta,ſine litera exterioris ſcripti
facere potuit:& exẽpla operis poſteris tanq̃ tabulas legis pro ſtatu illo ſemper poſteris reliquit:
vt tabulas literæ nõ ſcribere oportuerit. Vnde ſuper illud Exođ.xxiiii.Dabo tibi tabulas: dicit
Gloſ.in fortibus fixa intentione cuſtodienda:quorũ exempla cũ nobis imitanda proponũtur:
quaſi ſcripta ĩ lapide lex oſtẽdit.Hic vt dicit Caſſian⁹,Mãdata legis abſq; literę cognitiõe ante
legem,immo ante diluuium omnes ſanctos obſeruaſſe cognoſcimus,ſecũdum ꝙ exempla indu
cit de Abel,Enoch,Sem,& Iaphet,Abrahã,Loth,& Iob.quæ propter diſpendium prętereo.Sed
generaliter addit ꝑ omnibus dicens.Quem ſanctorum legimus ante legem vllũ legis non ob-
ſeruaſſe mandatum?Quis illorum non cuſtodiuit?Audi Iſrael deus tuus vnus eſt? Quis non
impleuit illud,Non facies tibi ſculptile:neq; vllam ſimilitudinem? Quis illorum non obſerua-
uit,honora patrẽ & matrẽ,vel illa quę ĩ Decalogo ſequunẽ,Nõ occides,Nõ adulteraberis, Nõ
facies furtum , Non falſum teſtimonium dices , Non concupiſces vxorem proximi tui , aliaq;
D his multo maiora,quibus non ſolum legis:ſed etiam euangelii impleuere mandata. Ex quibus
vlterius procedendo:intentũ concludit dicẽs.Illi igitur habentes naturalis atq; inſitę legis ſa-
nam atq; integram diſciplinam,nequaq̃ lege hac extrinſecus addita,literiſq; deſcripta: quæ in
adiutorium illi naturali data eſt,indigebãt.Ex quibus apertiſſima ratiõe colligiẽ:vt dicit: nec
iſtam legem cõſcriptam literis dari ab initio debuiſſe.Erat eñ hoc ſuperfluũ fieri,ſtante adhuc
naturali lege:nec ad integrum violata.Hanc eñ legẽ Seth paterna traditione ſuſcipiens,& per
ſucceſſiones poſteris tradẽs,donec diuiſus a ſacrilega propagatione Cham perdurauit.quoniã
eam ſancte ſuſcepit:ita etiã vel ad dei cultũ vel ad vtilitatem vitæ communis exercuit. Cum
vero impię generationi fuiſſet permixtus, & filiis Seth libidinis inſtigatione tranſgreſſis man-
datum:qđ ab exordio mundi naturali inſtitutione fuerat cuſtoditum:neceſſe fuit per literam
legis poſtea reparari,lege naturali iam corrupta vſu libertateq; peccandi.Et tunc primum ad-
iutrix lex ſcripta appoſita eſt, erudiẽs eos ne ab illa diſciplina in qua naturaliter fuerãt inſtitu-
ti,diſcedant:ne penitus litera legis naturalis extingueretur.Et ideo dicit apoſtolus:quia iuſtis
non eſt lex poſita:quia naturaliter ea quæ legis ſunt,faciunt:ſed iniuſtis & ſceleratis & pecca-
toribus.ſecundum ꝙ dicit Chryſoſtomus ſuper illud Mat.vii.Ecce centurio.Scripturæ ad prę
iudicium peccatorum factę ſunt,non ad neceſſitatem ſanctorũ:quia rectis & fidelibus ſcriptu-
ræ neceſſarię nõ ſunt:ſed iniuſtis.Magiſtra enim omnis iuſtitiæ ipſa natura eſt hominum.Vn
de dicit Auguſtinus in ſermone quodam. Præſumebant homines de ſuis viribus:& faciendo
quicquid ſibi licere arbitrabantur:peccabant in lege dei occulta.Vnde & lex iſta manifeſta pro
mulgata eſt eis:qui omnino ſibi rei non eſſe videbantur.Sic ergo nec in ſtatu innocentiæ: nec
ſtatim poſt peccatum debuit iſta ſciẽtia ſcriptis commendari:ſed ſolum tunc cũ lege naturali
quaſi deleta per eam non ſufficiebant ſe homines iuuare. & ſi tranſgreſſores illi primi natu-
ralis legis non meruiſſent ſine vlla excuſatione,aquarũ diluuii inundatione puniri: & tempus
pœnitentię eis fuiſſet indultum,ſtatim fuiſſet tempus conſcribendi legẽ in literis.ſed quia tũc
non niſi Noe iuſtus ſuperſtes manſit cum ſuis:quaſi in quo viguit iudiciũ naturalis legis ſuf-
ficienter pro ſe & pro ſuis,non fuit opus adhuc ſcripturam condere:ſed tunc noua populi in-
ſtitutione facta per Noe,& filios eius expectatũ eſt: quouſq; ſecundũ genus humanum in pro-
fundo peccatorum pelago ſe demergeret: & tunc educto de populo barbaro , populo ad legis
ſuſceptionem idoneo:tunc primo tempus fuit per Moyſen in ſcripto tradi mandatorum legis
E edicta.Intelligimus ergo ꝙ deus ab initio hominem & in naturalibus & in gratuitis perfectũ
creauit:& in corpore & in anima.In corpore,quia factus erat perfectus homo: vt ſtatim poſſet
generare.Et in anima,tam quo ad cognitionem naturalem , q̃ quo ad cognitionem ſuperna-
turalem. Quo ad cognitionem naturalem, quia ſciuit ex naturali induſtria omnia quæcunq;
ex primis principiis naturaliter notis tã in actiuis q̃ ĩ ſpeculatiuis ſciri poſſunt.Quo ad cogni
tionem ſupernaturalem : & eorum quæ naturalem cognitionem excedunt: quia in iis quæ de
deo & de rebus diuinis cognoſcenda erãt per fidẽ,pro ſtatu illo perfectius nouit q̃ nos pro ſta
tu poſt peccatum noſſe poterimus.Intelligimus etiã de poſteris eius ſi in ſtatu innocẽtiæ ꝑmã
ſiſſet.ꝙ ſcđm incremẽtũ viriũ ad ꝑfectũ in omni ſcientia naturali & gratuita ꝑfeciſſent,quã ſi-
ne obliuione conſeruare faciliime potuiſſent. Propter qđ in ſtatu illo non erat oĩno literis cõ-
ſcribendũ:qđ legis erat. Poſt peccatũ etiã,quouſq; per peccatorũ exuberãtiã legis lr̃a quaſi de
corde hoĩs erat deleta:ſufficiebat oĩno lr̃a legis naturalis ꝑ naturã ſcripta ĩ corde hoĩs,& lr̃a le
gis ſuꝑnaturalis ſcripta ꝑ gratiam,Nec oportuit vnã vel alterã ſcribere lr̃is exterioribus : ſed

poſt peccati exuberantiam illud neceſſe ſolum erat fieri : vt dictum eſt: & hoc ad memoriam
& ad faciliorem notitiam.Sicut ergo ab ipſo Adam notitia legis naturalis diffundi potuit per F
poſteros quouſq; per peccatum fuit obumbrata:vt reparatione egeret per legis literam : ſic ab
ipſo notitia huius ſcientiæ quo ad decreta credendorum diffundi potuerit : quouſq; ſimiliter
per peccatum fuit obumbrata: vt egeret per legis literam reparatione. Hinc dicit apoſtolus
Roma.vii.in perſona illorũ quibus lex data erat. Concupiſcentiã neſciebã:niſi lex diceret.Non
concupiſces.Gloſ.Dicit eſſe peccatum vel tam magnum peccatum.

¶Ad primum in oppoſitum,ꝙ cognitio quæ habetur diuino munere non eſt con G
ſcribenda:dicendum ꝙ verum eſt,donec munus illud maneat in ſuo robore & vigore : hoc eſt Ad pri. [illegible]
donec mens tenebris peccatorum inuoluatur.ſecũdum ꝙ dicit Chryſoſtomus in principio ſu-
per Matthęum.Quantum erat ex lege naturæ,oportuerat non indigere auxilio literarum:ſed
tam in omnibus habere vitam mundam,vt illarum vice gratia ſpiritus ſancti vteretur:& ſicut
atramento paginæ:ita corda noſtra inſcriberentur a ſpiritu. Quia vero hanc a nobis excluſi-
mus gratiam,vel ſecundas diuitias expetamus. Nam Noe, Abrahę, eiuſq; poſteris Ioſeph &
Moyſi non per literas : ſed per ſemetipſum locutus : quia ſcilicet corda eorum munda re-
perit. Poſtq̃ vero omnis populus non ſolum gentium:ſed & Iudęorum in ima delapſus eſt,
tunc iam literæ dantur ac tabulæ per quæ legis naturalis admonitio miniſtretur. ¶Ad ſe- H
cundum ꝙ iſta ſcientia eſt de dictamine legis naturæ:dicendum ꝙ verum eſt ſumendo largo Ad ſcđm.
modo naturam:vt appelletur id nobis ineſſe a natura,qđ a nobis non eſt per nos acquiſitũ:ſed
nobis inditum ſiue naturæ impreſſum:vt ſunt principia agendorum legis naturæ:ſiue natu-
ræ infuſum:vt ſunt principia credendorum. Sic enim Adam habuit iſtam ſcientiam ex dicta-
mine legis naturæ vt dictum eſt.Vel vt appelletur natura naturale principium ad acquirẽdũ
aliud vel ſuſcipiendum. ſic omnes poſteri eius omnes alias ſcientias & iſtam habuerunt & ha
bent.Habent enim naturalia principia acquirendi ſcientias humanas,& ſuſcipiẽdi influentias
ad percipiendum ſcientiam diuinam. ſecundum ꝙ de hoc ſufficienter habitum eſt ſupra. &
ſic Caſſianus large ſumit naturam in dicto ſuo: & Chryſoſtomus ſimiliter.Et licet hoc modo
ſcientia iſta eſt legis naturæ:quia tamen principia eius & pręcepta erant rubigine peccatorum
quaſi deleta:vt in eis legere nõ ſufficeret homo:indiguit vt ſingula reſpiceret diſtincte literis
conſcripta:quæ alias in illis regulis ſine literis eſſent cõſpiciẽda.Vnde nec fides ſufficit in no-
bis ſingula credenda monſtrare:ſed oportet ea ex litera reſpicere:vel a doctore audire. Secũdũ
ꝙ ſcimus centurionem Cornelium: q̃uis exauditas orationes eius & eleemoſynas reſpectas ei
angelus nunciauit, Petro tamen traditum imbuendum: per quem non ſolum ſacramenta ſuſ
ciperet, ſed etiam quid credendum,quid ſperandum,quid diligendum eſſet audiret: vt dicit
Auguſtinus.i.de doctrina chriſtiana:& tamen per fidem interius a deo prius illuſtratus fuiſſe
creditur. ¶Ad tertium ꝙ erat conſcribenda in vſum hominum, dicendum ꝙ verum eſt:ſed I
pro tempore cum opus erat: vt dictum eſt. ¶Ad primum in oppoſitum ꝙ labilis eſt memo- Ad tertiũ.
ria,& ideo indigemus ſcriptura:dicendum ꝙ verum eſt:ſed hoc non habet niſi ex inundantia K
peccatorum.Vnde nec in ſtatu innocentiæ,nec ſtatim poſt peccatum hoc contingebat.& ideo Ad argu. i.
nec illis temporibus erat hæc ſcientia conſcribenda:ſed aliæ vt dictum eſt. oppo.

CIrca quintum arguitur,ꝙ hæc ſcientia tota ſimul & perfecta erat conſcribẽ L
da,non vna prius:vt vetus teſtamentum:altera poſterius:vt nouũ teſtamẽ Queſt.V.
tum.Primo ſic. Natura facit ſemper qđ melius eſt , ſcđm ꝙ eſt poſſibilius: Arg.i.
vt dicit philoſophus.multo fortius ergo & auctor naturæ,qui melior eſt &
perfectior.ſed melius fuit recipere ſcientiam ſimul totam perfectam q̃ par-
tem, & hoc erat poſſibile dare auctori huius ſcientiæ:deo ſcilicet.ergo &c̃.
¶Secundo ſic:Quãto ſcientia perfectior eſt:tanto melius & facilius inſtruit. ſed propter hoĩs 2
inſtructionẽ iſta ſcientia cõſcripta eſt.vt dictũ eſt.ergo tota ꝑfecta debuit cõſcribi.¶Contra eſt In oppoſi.
apoſtolus cum dicit primę Corinth.decimoquinto.Non prius qđ eſt ſpirituale q̃ qđ animale.
ſed qđ animale q̃ qđ ſpirituale.vetus teſtamentum eſt animale,nouũ ſpirituale.iuxta apoſtoli
intentionem ibidem.ergo &c̃.¶Item Gal.iii.Lex pędagogus fuit in Chriſto:vt ex fide iuſtifice 3
mur.i. in nouã legem fidei Chriſti.Sed pędagogus debet pręcedere illum cui⁹ eſt pędagogus.
Vetus ergo teſtamentum prius debuit cõſcribi q̃ nouum. quare cum ambo ſint partes huius
ſcientiæ:non ſimul debuerunt conſcribi:ſed partes ſucceſſiue.

M ¶Dicendū ad hoc: ꝙ cū vt dictum eſt:ſcientia iſta non niſi in vſum & auxiliū ho-
Reſponſio. minū literis deſcribēda erat:eo modo & tpe deſcribēda erat quo vſui hoīs magis cōpetit. Nūc
autem ita eſt:vt patet ex dictis:ꝙ homo per hanc ſcientiā ab imperfecto ducēdus eſt ad pfectū:
qd̄ oportuit fieri gradatim a minus perfecto aſcendendo ad magis perfectum. Et hoc non tan-
tum in cognoſcendis:vt declaratum eſt ſupra eodem articulo,queſtione tertia:ſed etiā in agē-
dis:vt iam reſtat declarare. Cum enim vt dictum eſt queſt. proxima hoībus ſubmerſis in pro-
fundo peccatorum ſcientia iſta conſcribenda erat:qui omnino inhabiles erāt ad perfectiora ope
ra virtutum exercenda : ſed ſufficiebat eis ſi ab initio poſſent vſum peccatorum dimittere :
& tunc demum ad opera perfectionis & virtutū anhelare:Idcirco eis ab initio iſta ſcientia per
fecte deſcribi non debuit:ſed aliquis gradus in ea:vt in minori aſſuefacti ad magis perfectum
ſuſcipiēdū fierent idonei. vt ſic primo pars illa q̄ faciliora & minus pfecta deſcriberet, in veteri
teſtamento:deinde cōſequēter illa quæ difficiliora & pfectiora edicta cōtinet, in nouo teſtamē-
to traderetur: vt per primam partem fugere peccata diſceret timore pœnę:per ſecūdam virtu
tes amare zelo iuſtitię. Propter quod dixit apoſtolus. Ad nihil pfectū ducit lex: ſed pædagog⁹
noſter fuit in Chriſto. Hinc eſt ꝙ dicit̄ in collatione p̄dicta. Quia lex naturalis corrupta fuerat
vſu libidineq; peccandi appoſita eſt adiutrix naturæ legis Moſaicę ſeuera diſtrictio:vt vel me-
tu pœnæ præſentis non penitus litera ſcientiæ naturalis extingueretur , quæ tantum du-
rare debuit quo priſtinæ legis naturæ poſſent ſuſtinere mandata,quæ in lege euangelii erant
diuulganda. Quoniam vt dicit Ambroſius ſuper Lucā, Iob, Melchiſedech, Abraham, Iſaac, Ia-
cob per fidem ſine lege viuebāt. Pręuenientes enim legem patriarchę ſancti p̄ceptorum vincu-
lis abſoluti libera & cōſimili nobis euangelii gratia refulſerūt. & ſequitur. Multo melius egiſ-
ſet circunciſus populus:ſi vitam maiorum voluiſſet imitari. Sic em̄ fuiſſet vna ædificatio prio
N rum ac ſequentium. Sed quia primum illū vitę actū poſterioris infirmitas non potuit implere
tanq̄ medius paries interiectus eſt: ne continua bonorum morum ædificatio rumperetur. Et
ideo vt dicitur in dicta collatione:non erat poſſibile euāgelicam perfectionem tradi ante legis
cuſtodiam. Non enim poterant audire, Qui te pcuſſerit in dextera maxilla prębe illi & alterā,
qui cōtenti non erant tali ęqualitate iniurias pprias vindicare, ſed telorū vulnera pro alapa le
uiſſima rependebāt:& pro vno dente aīas percutientiū expetebāt. Sed nec dici illis poterat, Di
ligite inimicos veſtros:in quibus magni fructus dicebant̄ vt amicos ſuos diligerēt , declinarēt
vero ab inimicis : & ſolo ab illis odio diſſiderēt:nec opprimere illos & occidere feſtinarēt. Mo-
ſaicę igit̄ iuſtitię modus a talibus prius cuſtodiendus erat: non excedere in vindicta modum,
ne plus rependat quiſq; q̄ acceperit, & tunc demū nouę legis gratiam valet ſuſcipere, vt nō ſo-
lum vindictam non expetat:ſed etiam totam remittat:inſuper & iniuriāti beneficia cumulet.
ſcd̄m illud. Si ſitit inimicus tuus, potū da illi. Quia vt dicit Auguſtinus. i. de ſer. do. in monte.
Magnus hic iuſtitię gradus oculū pro oculo, dentē pro dēte:quib⁹ nominib⁹ ſignat̄ modus: vt
iniuria vindictā non tranſeat:& hęc eſt quædā pacis inchoatio. Perfecta vero pax eſt talē peni-
tus nolle vindictā. Inter ergo illud primū qd̄ pręter legem eſt:vt maius malū pro minore red-
datur: & hoc qd̄ dominus diſcipulis dicit:ne pro malo vllum reddatur malum, mediū quēdā
locum tenet:vt tantū reddatur q̄tum acceptū eſt. Per qd̄ a ſumma diſcordia ad ſummam con
cordiam:pro tēporū diſtributrione tranſitus factus eſt:vt homo per legem Moyſi adiutus, ipſa
tanq̄ pędagoga vtatur:& ad legis naturę p̄cepta nō ī tabulis lapideis:ſed in tabulis cordis ſcri
pta reuertatur. dicēte dño p Hieremiā prophetā: qd̄ & aſſumit apoſtolus. Heb. x. Ecce dies ve-
niunt, & cōſummabo ſuper domū Iuda & ſuper domū Iſrael teſtamentum nouum:nō ſecūdū
pactum qd̄ pepigi cum pluribus eorum in die qua apprehendi eos : vt educerem eos de terra
ægypti:ſed hoc erit pactum meum:dabo legem meam in viſceribus eorum:& in corde eorum
ſcribam eam. Eſa. xi. Lex mea in corde ipſorum. Gloſ. interli. Euangelium. Vnde ſtatim deficien
te lege naturæ nō erat deſcribenda lex euangelii, ſicut nec Chriſtus eam ſcripſit:quia non erat
literis conſcribenda:vt diſcatur:ſed ſolum prędicationibus proponenda: vt in cordib⁹ homi-
num ſcripta legatur. Sed quia poſt prędicationem euāgelii (vt dicit Chryſoſtomus) ſicut prio
res a lege naturæ:ſic & poſteriores multi a recto calle euangelicę prædicationis detorſerant,
eius rurſus quæ conſtat ex literis eguerunt:& opus erat vt ſcriberentur euangelia : quæ non
O niſi ad naturalis legis recordationem erant diuulganda. ¶Ad primum ꝙ auctor naturæ facit
Ad primū qd̄ melius eſt:dicendum ꝙ verū eſt quando eſt poſſibilius & congruentius. Nunc autē non ita
principale. conueniens & congruum fuit homini totam ſimul conſcribere: vt per partes:ſicut dictum eſt.
Ad ſcd̄m. ¶Ad ſecundū ꝙ ſcientia perfectior perfectius & facilius inſtruit, dicendū ꝙ verum eſt, quando

recipiens ad perfectionem ſcientię eſt diſpoſitus. ſed quando eſt indiſpoſitus, īperfectior ſcientia
facilius & perfectius ſm̄ ſuum ſtatum inſtrueret eum, vt dictum eſt.
CIrca ſextū arguitur ꝙ ſacra ſcriptura nō eſt perfecte cōſcripta in duobus te- P
ſtamētis:ſed ꝙ reſtat tertia pars cōſcribenda. Primo ſic. In quolibet genere im Queſt. VI.
perfectū expectat perfectionem per aliquid ſui generis. Perfectum em̄ & imper- Arg. i.
fectū ſunt vnius naturę ſm̄ phūm. vii. metaphyſicę. Et Chryſo. ſup illud Mat.
v. Niſi abundauerit iuſtitia veſtra &c̄. dicit. Cōmendat legem antiquā, eā con
fert nouę, cuius ſane illā eſſe quaſi cognatam docet, & omnino germanā. Plus
enim ac minus eiuſdem eſſe generis manifeſtū eſt. Hæc ſcriptura in vtroq; te
ſtamēto imperfecta eſt, ſm̄ apoſtolū. i. Corin. xiii. Ex parte cognoſcimus. ergo expectat perfectio
nē p aliquid ſui generis. hoc nō eſt niſi aliqd ſcientię huius vitę, qd̄ ad eā ptinet, quia ſciētia vi
tę futurę oīno eſt alterius generis. ergo &c̄. ¶Scd̄o ſic. Io. xvi. dixit Chriſtus. Adhuc multa ha- 2
beo vobis dicere:ſed non poteſtis portare modo. Cum autē venerit ille ſpiritus veritatis doce-
bit vos omnem verita tem. Sed ex nouo teſtamento non cognoſcimus veritatem aliam q̄ Chri
ſtus diſcipulis dixerat & fecerat:& adhuc non omnem illā, ſecundū ꝙ dicitur Io. vlti. concludē
do finē euangeliorum. Sūt autem & alia multa quæ fecit Ieſus, quæ ſi ſcribantur per ſingula,
nec ipſum arbitror mundū capere eos qui ſcribendi ſunt libros. ergo reſtat ad integritatē hu-
ius ſcripturę, qd̄ per ſpiritū ſanctum annūciandum eſt. ¶Contra. ſi eſſet aliquid adhuc conſcri In oppoſi.
bendū, illud euangeliū mereret̄ dici, quia eſſet melior & certior futurorū annunciatio q̄ facta
ſit, q̄ ſemper euangeliū meretur dici ſm̄ Chryſoſt. in principio ſuper Mat. Sed tale quid reſtare
nō poteſt conſcribendū, ſcd̄m ꝙ dicit Apl̄us Gal. i. Euangelium non eſt aliud, niſi ſunt aliqui
qui vos cōturbant, & peruertere volunt euangelium Chriſti. ergo &c̄.
¶Dicēdum ad hoc: ꝙ opinio aliquorum erat:& dicitur abbas Ioachim illius fuiſ Q
ſe opinionis:ꝙ promiſſio illa de miſſione ſpiritus ſancti. Io. xvi. nondū cōpleta erat tempore Reſponſio quorūdam
apoſtolorū. Et ꝙ ipſe ſpiritus adueniens nouum euāgelium conderet:in quo omnino legem di 1
uinā perficeret. Vnde & tribus diuinis perſonis & tribus tēporibus ſibi ſuccedētibus dicebant 2
cōgruere tria teſtamēta:vt vetus teſtamētū pręcedens dicatur patris:nouū filii:& tertiū futu
rū ſpiritus ſancti. Vnde & Manichęus dixit illā ſpiritus ſan. promiſſionē in ſe cōpletam fuiſſe:
& p̄dicationē noui euāgelii ab eo recipiendā eſſe:vt dicit Aug. cōtra epiſtolā Fundamēti. Cōſi
militer & plures alii qui ſectas errorū ſibi cōgregauerūt:vt Mahumetus fecit:quoꝝ nō erat in
tentio, niſi peruertere euāgelium Chriſti:vt dicit apl̄us. Quorū errores p̄uidens apl̄us, omnes
tales volentes noua ſcripta euangelio addere, quaſi lex euangelica eſſet impfecta, ponit ſub ana
themate, cum dicit. Gal. i. Sed licet nos aut angelus de cęlo euāgelizauerit vobis p̄terq̄ qd̄ euā
gelizauimus vobis anathema ſit. & vt amplius cōfirmet, repetit idē dicēs:Sicut p̄dixi, & nunc
iterū dico de iſtis. Si quis vobis euangelizauerit p̄ter id qd̄ accepiſtis anathema ſit. In dicto illo
rū error erat & vanitas quo ad duo. Primū quo ad hoc ꝙ dicebant ſpūs ſan. pmiſſionē in apl̄is
nō fuiſſe implerā. Iterū vero quo ad hoc ꝙ dicebāt per ſpiritū ſanctū nouū euangeliū ad perfe-
ctionē euāgelii Chriſti eſſe condendū. ¶Contra primū eſt illud qd̄ dicit Chriſtus. Io. xv. Cū ve R
nerit ſpūs paracletus quē ego mittam vobis a patre:ille teſtimoniū perhibebit de me, & vos te Obiectio
ſtimoniū perhibebitis. i. ille teſtimoniū perhibebit per vos & in vobis. ſcd̄m ꝙ dicit Ioā. xiiii. Ego cōtra. i.
rogabo patrē:& aliū paracletū dabit vobis:vt maneat vobiſcū in ęternū ſpiritus veritatis. & ſe
quit̄:vos autem cognoſcetis eū, quia apud vos manebit, & in vobis erit, & Luc. vlti. Ego mitto
pmiſſum patris mei in vos:vos autē ſedete in ciuitate quouſq; induamini virtute ex alto. Vn
de dicit̄ Io. vii. Nondū erat ſpūs datus, quia Chriſtus nō erat glorificatus. q. d. ſi Chriſtus eſſet
glorificatus, ſtatim ſpūs eſſet datus. Et ideo pmiſſionē quā dudū fecerat, iterauit in aſcenſione
pmittēs eū eis de ppiquo, ſcd̄m ꝙ dicit̄ Actuū. i. Vos autē baptizabimini in ſpū ſancto nō poſt
multos hos dies. Qd̄ impletū eſt Actuū. ii. vbi dicit̄ ꝙ cū complerētur dies pētec. &c̄. vbi quia
manifeſtiſſime cōuincunt̄ negabāt aliqui eorū actus apoſtolorū eſſe de canone, ī quo manifeſte
eis cōtradicit Aug. cū i. li. cōtra epl̄am Fundamēti dicit loquēs de actib⁹ aploꝝ. Cui libro neceſ
ſe eſt me credere:ſi credo euāgelio:qm̄ vtrāq; ſcripturā mihi ſilr̄ catholica cōmēdat auctori
tas. ¶Cōtra ſcd̄m eſt illud qd̄ dicit Chriſtus Mat. v. Non veni ſoluere legē, ſed implere. Nunc S
aūt non impleſſet, ſi adhuc aliquid quo implenda eſſet reſtaret. Vnde ſup hoc dicit Chryſo. In Contra. ii.
priorū augmētū & cōplemētū erāt q̄ dicebant̄ a Chriſto. fuiſſent aūt ī cremētū, ſed nō in cōple
mētū:ſi aliquid reſtaret. Et ꝙ oīno nihil reſtabat addēdū, ſup dicta Chriſti, vt iuſtitia legis īple
ret, manifeſte appet ex eis q̄ xp̄s docuit. Cū em̄ vt docet Aug. de ſer. d. ī mōte , magn⁹ gradus

iniurię eſt maleficiũ reddere ꝑ bñficio:ſũmus vero gradus pſectę iuſtitię eſt beneficiũ reddere
pro maleficio:Inter quos ſunt multi gradus medii iniuſtitię, & multi iuſtitię, qui ſunt mino=
ris iniuſtitię & iuſtitię,ſecũdũ ꝙ minor iuſtitia erat pœna Talionis veteris teſtamẽti , oculum
pro oculo,dentẽ pro dente,vbi modus vindictę modũ non excedit iniurię:illũ autẽ gradũ iu=
ſtitię ſummę Chriſtus in ſummo docuit:vt vlterior modus iuſtitię nec ſit,nec excogitari poſ=
ſit,qñ.ſ.docuit ꝙ nulla omnino vindicta eſſet expetenda: ſed beneficiũ pro maleficio redden=
dũ,& nõ qualecũq; beneficiũ pro qualicũq; maleficio:ſed pro ſummo maleficio qđ erat pſecu=
tio inuidorũ inimicoꝝ vſq; ad mortẽ,reddere ſummũ beneficiũ.ſ.animã pro eis ponere:& pro
ipſis occiſoribus exorare,& veniã eis impetrare,Orate(inquit)pro perſequẽtibus & calũnian=
tibus vos.Et ꝙ ille ſit gradus vltimus ex lege charitatis ꝓcedẽs manifeſtum eſt.Si eñ iuxta di
ctũ Chriſti maiorẽ charitatẽ nemo habet,q̃ vt animã ſuam ponat quis pro amicis ſuis:Multo
fortius nemo maiorem charitatem habet,q̃ vt animã ſuã ponat pro inimicis ſuis . Iſtud ergo
T eſt vltimũ & vltra qđ nihil pſecti⁹ addi põt,& ꝑ hoc euãgelica pſectio a Chriſto tradita imme
diate fini vltimo cõiungit,vt nulla lex vel iuſtitia poterit eſſe immediatior. Et ideo dicit Heb.
iii.Participes Chriſti effecti ſumus. Si tñ initium ſubſtãtię eius vſq; in finẽ firmũ teneamus.&
vii.Nihil ad perfectũ perducit lex.Inductio vero melioris ſpei per quã proximamus ad deũ.In=
tantũ melioris teſtamẽti ſponſor factus eſt Chriſtus.&.x. Habentes itaq; fratres fiduciã in in=
troitu ſanctorũ in ſanguine Chriſti, quã initiauit nobis viam nouã & viuentẽ per carnẽ ſuam
accedamus cũ vero corde in plenitudine fidei. Et ita cũ deductio mũdi proceſſit ſcđm tres le=
ges ꝑ tres ſtatus hoĩm,legẽ naturę,legẽ Moyſi,& legẽ euangelii Chriſti:nullus ſtatus vitę hu=
ius perfectior eſſe poteſt,ſtatu nouę legis,& euangelii Chriſti. Vnde durabit vſq; ĩ finẽ,ſcđm ꝙ
de ſtatu generationis fideliũ Chriſti expoſuit Chryſoſto. illud Matth.xxiiii. Dico vobis quia
V non ꝑteribit generatio hæc donec oĩa fiant.& loquitur de illis quę fient in fine mundi.Eſt ergo
Reſponſio. ſacra ſcriptura nõ ſolum in ſe perfecta,ſed & perfectiſſime cõſcripta:vt nihil reſtet cõſcribẽdũ,
ſicut dictum eſt ſupra.

X ¶Ad primũ in oppoſitũ ꝙ imperfectũ perficiendũ eſt ꝑ aliqd ſui:Dicendũ ꝙ imꝑ
Ad primũ principale. fectio priuatio quædã eſt perfectionis.Nunc autẽ vt vult phus.v.metaphyſicę,Priuatio alicui⁹
dicitur eſſe in aliquo:cũ nõ habuerit qđ natũ eſt eſſe in alio pſectiori ſe.ſecũdũ ꝙ dicit ꝙ plã=
tæ carent ſenſu, qui inuenitur in aĩali,& ꝙ talpa caret viſu,q̃uis nõ eſt nata viſum habere: ſi=
cut alię ſpecies aĩalis.Et ſecundũ hunc modũ vult phus.iii.de aĩa.ꝙ q̃dã aĩalia ſunt pſecta:vt q̃
hñt oẽs ſenſus.Quędã vero impſecta,vt q̃ carẽt aliquo vel aliquib⁹ ſenſibus. Alio mõ dicit pri
uatio eſſe in aliquo qđ caret eo quod natũ eſt habere ſecundũ ſuã ſpeciem. Sicut eſt cęcitas in
hoĩe.Et ſecundũ hunc modũ dicitur aliquid proprie imperfectũ primo modo,quo imperfectum
nõ eſt innatũ in ſe recipere perfectionẽ eius,reſpectu cuius dicit imperfectũ.Sicut planta nõ eſt
nata habere ſenſum,neq; talpa viſum. Hoc modo ſcripturę ſacrę ſciẽtia eſt imperfecta reſpectu
viſionis apertę.Sicut dicit apl'us. Ex pte cognoſcimus.& ideo tale imperfectũ non eſt natũ per=
fici per aliud: ſed adueniente perfectiori omnino euacuari.Secundũ ꝙ dicit ibidem apl'us.Cum
venerit qđ pſectũ eſt,euacuabit qđ ex pte eſt.Hinc Orig.ſuꝑ illud Leui.iiii. Quicquid autẽ ter
tius dies inuenerit ignis aſſumit.Duos(inquit)dies,puto duo teſtamẽta poſſe intelligi, in q=
bus liceat oẽ verbũ qđ ad deũ ꝑtinet requiri & diſcuti,& ex ipſis oẽm ſciẽtiã rerũ capi.Si quid
ſuꝑfluxerit qđ diuina ſcriptura nõ decreuit,tertiã ſcripturã nõ debere ſuſcipi,q̃ hic dies tertia
noĩat:ſed qđ ſupereſt igni tradam⁹,& deo reſeruemus:quia in p̃ſenti vita deus ſcire nos oĩa no
luit,quia nũc ſcimus ex parte.&c̃.Impſectũ autẽ ſecũdo modo eſt illud qđ natũ eſt pſici ꝑ illud
qđ innatũ eſt habere ſm ſuã ſpeciem:ſicut homo cęcus ꝑ viſum. Hoc mõ ſciẽtia veteris teſtamẽ
ti eſt impſecta,pſectibilis ꝑ ſciẽtiã noui teſtamẽti ſuperuenientẽ : cũ qua eſt cognatę naturę, vt
dictũ eſt ſecundũ Chryſo.quæ nõ euacuat omnino per nouũ ſuperueniens:ſed manet ſub ipſo
in eſſe perfectiori.quia vt dicit Gloſ. Matth.v.dum fuerit addita ad perfectionem: & hæc ple=
nius agunt quę ſunt p̃miſſa ad ĩchoationẽ. Tota vero iſta ſciẽtia cõflata ex veteri teſtamẽto &
nouo,iſto modo impſectiõis nullã oĩno habet impſectionẽ,ſed eſt tota & pſecta.quia ſcđm ꝙ di
cit Primus modus totius.v.metaphyſicę,ab ea nõ diminuit aliqua pars eorũ quibus dicit totũ
Y .i.eoꝝ quę ſunt pſectionis humanę ſciẽtię in vita iſta:vt determinatũ eſt ſupra. ¶Ad ſecũdum
Ad ſcđm. ꝙ ex euangelio Chriſti non habetur oĩs veritas quã promiſit Chriſtus docturũ ſpiritũ ſan.di=
cẽdũ ꝙ verũ eſt materialiter nõ formaliter.Non eñ ꝓmiſit ſpiritũ docturũ aliquã aliã veritatẽ
aut pſectiorẽ q̃ ipſe docuerat:ſed poti⁹ explanaturũ illã quã ĩ veteri teſtamẽto & ĩ ſua doctrina

euãgelica ĩexpoſitã reliqt:& appoſiturũ ſuꝑ illa dicta vet.teſt.q̃ in euãgelio nõ appoſuit Chri
ſtus:quoꝝ ĩtellectũ apl'i tũc nõ potuerũt portare nõdũ ſpũ repleti. Et hoc eſt qđ ipſe dicit Io.
xiiii.Hęc loquut⁹ ſum vobis apđ vos manẽs:paraclitus aũt ſpũs ſctũs quẽ mittet pater ĩ noĩe
meo,ille.v.d.o.& ſuggeret vobis oĩa q̃cũq; dixero vobis.Et ideo dicit eis Matth.vlti.Eũtes do
cete oẽs gentes .Et ſequit.Docẽtes ſeruare eos oĩa q̃cunq; mãdaui vobis. Et ecce ego vobiſcũ
ſum omnibus diebus vſq; ad cõſummationẽ ſeculi.Doceri ergo debet doctrina Chriſti:& ad
doctrinę eius exemplũ exponi tã vetus q̃ nouũ teſtamentũ:& apponi quãtũ ſpirit⁹ ſanctus di
ctauerit vſq; ad conſummationẽ mũdi. Vnde ſciendũ ꝙ doctrina euãgelica ſe habet ad doctri
nã veteris teſtamẽti vt eius ĩpletiua.Scđm ꝙ dixit Chriſtus Matth.v.Non veni ſoluere legẽ:
ſed adimplere.Impleuit aũt eam quantũ ad doctrinã pertinet,dupliciter. Vno mõ quo ad ceri
monialia:alio mõ quo ad moralia.Quo ad cerimonialia eorũ obſeruantias ſpiritualiter interp̃
tando:& literaliter euacuando.Quo ad moralia imperfectũ in ipſis perficiendo:qđ.ſ.omiſſum Z
erat ſupplẽdo.Et ſic doctrina euangelica nõ tam erat impletiua q̃ expoſitiua legis veteris te=
ſtamenti,perfectũ modũ obſeruantię vniuerſorum pręceptorũ legalium explicando.Euãgeliũ
enim expoſitio eſt legis.vt dicit Gloſ.Leui.x. Vnde dicit Chryſoſtomus ſuper Matth. editio=
ne ſecunda. Scđm modum viuẽdi Chriſtus legem impleuit duobus modis. Primũ exteriores
quidẽ legis figuras ſoluens: interiores autẽ eius virtutes adimplens . vtputa in lege præcepit
oẽ opus ſeruile in ſabbato quẽq̃ facere nõ debere. Spũaliter autẽ ſcđm euãgelii veritatẽ opus
ſeruile peccatum eſt. omne autẽ opus bonũ non eſt ſeruile,ſed liberale: & animæ fit:licet ipm
videatur in prima facie corporale. Vides ergo quia Chriſtus ſabbatis operãs adimpleuit legẽ:
non ſoluit:manifeſtauit:non occultauit.Deinde adimpleuit legẽ in minimis iſtis. ſcđm ꝙ pla
nius exponit hoc in prima editione.d. Nõ in interitũ priorũ:ſed in augmentũ potius & com
plementũ erant quę dicebantur a Chriſto. Erant autẽ in complementũ quo ad p̃cepta negati &
ua de iniuriã non inferendo:amplius prohibendo q̃ in lege erat prohibitũ . Quo vero ad præ
cepta affirmatiua:plus p̃cipiendo q̃ in lege erat præceptũ. & hoc tam in iniuriis ſuſtinendis,
q̃ in beneficiis conferendis.ſcđm ꝙ de impletione præceptorũ negatiuorũ dicit Chryſoſtom⁹.
Illius quippe ſentẽtię q̃ dicitur:Non occides:haud interemptio,ſed adimpletio magis atq; mu
nitio eſt dicere. Nõ iraſcaris. Omniũ ſimiliter cæterorũ adimpletio atq; munitio facta eſt per
Chriſtum nõ interemptio. De præceptorum vero impletione tam in beneficiis conferendis
q̃ in iniuriis ſuſtinendis dicit Chryſoſtomus.Non iam vſitatũ miſericordem requirit: ſed etiã
tunica te exui iubet ad tegendum alterius nuditatẽ: neq; ſimpliciter remittẽtẽ, ſed illũ quoq;
qui alteram maxillam p̃beat ferire cupienti. Doctrina vero apoſtolica ad doctrinã euãgelicam
nullo modo ſe habet vt eius impletiua:impſectũ aliquid exiſtens in ipſa ſupplendo & addendo
vel expoſitione ſpũali aliqd literale euacuãdo:ſicut doctrina euãgelica dicta eſt ſe habere ad do
ctrinã veteris teſtamenti.Sed doctrina apl'ica ſe habet ad doctrinã euãgelicã & mediãte illa ad
doctrinã veteris teſtamẽti cõſequẽter:vt explanatiua quorũdã eorũ q̃ obſcure ĩ illis dicta ſunt
in ſenſu literali:& vt interpretatiua eorũdẽ ſcđm ſenſum myſticũ, allegoricũ, tropologicũ,vel
anagogicũ.Specialiter autẽ ſe habet ad vet⁹ teſtamẽtũ eodẽ mõ ſicut ſe habet doctrina euãgeli
ca cerimoniales obſeruãtias ſpũaliter interp̃tãdo:& defectũ moraliũ ſupplẽdo.Hęc oĩa facit vi
ce doctrinę euãgelicę ipſam in oĩbus imitando.Chriſtus eñ nõ oĩa obſcura lr̃aliter nec in teſta
mento veteri:nec in ſua euangelica doctrina expoſuit:ſed aliqua tñ:& ad exemplar eorũ reli=
quit apl'is cętera exponenda.Similiter nec omnẽ moraliũ præceptorum imperfectionem dictis
ſuis impleuit:ſed q̃dã:& ad exemplar illorũ cętera dimiſit apl'is ſupplenda.Et ſic vltima expoſi
tio & perfecta in corpore canonis eſt doctrina apoſtolica. Vnde ſuꝑ illud Leui.ii.Panes abſq; fer
mento.dicit Gloſ.Verba apoſtolorũ ſunt panes:lagana prophetarũ.Quanto eñ panes laganis
ad nutrimentũ ſunt aptiores:tãtũ p̃cellunt verba apoſtolorũ, verbis prophetarũ.Concorditer
ab illis de Chriſti miſeratione ſcriptũ eſt.Sed apoſtoli plenius ſcripſerunt:qui completum oſtẽ
dunt qđ illi nũciauerũt futurũ.Et ideo pauca figuratiua:& plurima clare dicta cõtinet. ſcđm
ꝙ dicit Auguſtinus de opere monachorũ . Magis ꝓprie q̃ figuratiue pene omnia ſe habent in
epiſtolis apoſtolicis.& ſic perfecta ars & ſciẽtia eorũ quæ cõtinentur in doctrina apoſtolica,tra
dita eſt in doctrina euangelica.Nec eſt doctrina apoſtolica alia ſcđm formã a doctrina euange
lica:ſed q̃ſi ſcđm materiam ſolũ,inquãtũ artem exponendi obſcura & ſupplendi omiſſa tradi=
tam in doctrina euangelica doctrina apoſtolica applicat ad plures materias. Et ſic ex euãgelio
Chriſti formaliter habetur oĩs veritas quã pollicitus erat per ſpiritũ ſanctũ apoſtolos doctu=
rum. Vnde ſcire quomodo illa euãgelica doctrina iuxta artem quam in ea tradidit Chriſtus

eſſet applicanda ad plures materias dictis modis,erat illud qđ Chriſtus apoſtolis promiſit cū
dixit.Adhuc multa habeo vobis dicere &c. Propter qđ ſub eodem teſtamēto formaliter cadit
apoſtolica doctrina cum euangelica:quia quicquid artis & perfectionis eſt ī ſciētia apoſtolica:
totū eſt in ſcientia euāgelica:licet non ad tot materias applicatū.Nō ſic autē quicqd eſt artis
& perfectionis in doctrina euāgelica:inuenitur in vete.teſta.Et ideo oīno eſt aliud nouū teſta.
a veteri:& eſt aliter doctrina apl'ica in doctrina euangelica,q̄ doctrina euangelica in doctrina
vet.teſt.Immo vniuerſaliter doctrina tota noui te.eſt ī doctrina vet.teſta. Eſt em̄ doctrina no.
teſt.in veteri,non tm̄ ſicut explicitū in īplicito:& planū in obſcuro:ſed etiā ſicut perfectū ī im
perfecto.Doctrina vero apl'ica eſt in euāgelica nō ſicut pfectū ī īpfecto:ſed ſicut explicitū ī iex-
plicito:& ſicut exēplatū in exēplo.Eſt etiā aduertēdū ꝙ p illum etiā eūdem modū quo doctri-
na apoſtolica ſe habet ad euangelicam & ad doctrinā vet.teſt.ſe habet doctrina doctoꝝ Augu
ſtini,Ambroſii,& cęterorum ad totam doctrinā canonicā: licet non æquale pondus auctorita
tis obtineat:quia non cōſtat eccleſiæ doctores aliquos catholicos in ſpiritu ſancto fuiſſe loquu
tos:ſicut cōſtat ipſi apl'os in eo fuiſſe locutos.Sicut enim Chriſtus plurima reliqt apl'is exponē
da & ſupplenda ad exemplar eorum quę ipſe expoſuit & ſuppleuit in doctrina euangelica: Sic
apoſtoli in ſua doctrina dimiſerunt plurima exponenda & ſupplenda doctorib9 ad exēplar eoꝝ
quæ ipſi expoſuerūt & ſuppleuerūt ī ſua doctrina.Scđm ꝙ dicit Beat9 Gregori9 in Homil.de
ſemine,quā Chriſtus p ſe expoſuit.Idem dn̄s p ſemetipſum dignatus eſt exponere qđ dicebat:
vt ſciatis rerum ſignificationes q̄rere in his quæ per ſemetipſum noluit explanare. Et de expo
ſitis per apoſtolum dicit Orig.in Homil.de nuptiis Abrahę cū Cethura. Semper (inquit) no-
bis ſanctus apoſtolus occaſiones p̄bet intelligētię ſpiritualis:& licet pauca,tamē neceſſaria ſtu
dioſis oſtendit indicia:quibus ꝙ lex ſpiritualis ſit in oībus,cognoſcit. Vñ illud.Adhuc multa
habeo &c.dictū erat apoſtolis non tam ꝓ ipſis q̄ ꝓ ſuis ſucceſſoribus.Licet em̄ apoſtoli primi-
tias ſpiritus ſancti receperint:virtutem tamē eius oēs poſteri fideles recepturi ſunt vſq; in fi-
nem mūdi:& p ipſam ſacrā ſcripturā tractaturi:& opere impleturi.ſcđm ꝙ dicit Chryſoſtom9
Hoc eſt quippe mirabile,ꝙ Chriſtus non ſolū legē īpleuit ipſe,ſed idē illud nobis quoq; facere
donauit.Qđ apl's ſignando dicebat peccatum illum damnaſſe in carne:vt iuſtificatio legis im
pleretur in nobis:qui non ſcđm carnem ambulamus.Et iterum. Legem ergo deſtruim9? abſit.
Sed ſtatuimus.Sicut ergo apoſtoli expoſuerūt ſcripturas non expoſitas a Chriſto,ad exemplar
eorum quæ ipſe expoſuit: Sic catholici doctores ea quæ nec Chriſtus, nec apoſtoli expoſue-
runt,ad exemplar illorū quæ ipſi expoſuerūt,debēt vſq; in finem mūdi exponere:nec antiquis
expoſitiōibus cōtenti eſſe. Propter qđ dicit Orig. Ge.xxvi.ſup illud,Senuit aūt Iſaac. Tente-
mus facere illud qđ ſapientia cōmonet dicēs:Bibe aquam de tuis fontibus & de tuis puteis:&
ſit tibi fons tuus ꝓprius.Tenta ergo & tu auditor habere puteum proprium, & fontem pro-
priū vt & tu cum apphenderis librum ſcripturarum:incipias & ex ꝓprio ſenſu ꝓferre aliquē
intellectum:& ſcđm ea quæ in eccleſia didiciſti,tenta & tu bibere de fonte ingenii tui. Eſt in
te natura aquæ viuę:venę perennes & irrigua fluenta,rationales ſenſus:ſi modo non ſunt ter
ra opta.Sed ſatage terram tuam fodere:purgare ſordes.i.ingenii tui amoue deſidiam: & tor-
porem cordis tui excute.Audi quid dicit ſcriptura:Punge oculum,& producet lachrymam:
punge cor & proferet ſenſum.Purga ergo & tu ingeniū tuū,vt aliquādo ēt de tuis fontib9 bi
bas.Si enim accepiſti a Chriſto verbum vitæ & fideliter accepiſti:fiet in te fons aquę ſalientis
in vitam æternam.Cui concordat illud Senecę.Nihil æſtimo latentes ſub aliena vmbra ſemp
nunq̄ auſos conſcribere qđ diu didicerūt habere generoſum. Turpe enim eſt ſeni ac proſpiciē
ti ſenectuti ſemp ex cōmentario ſapere.Propter qđ dixit Zeno.Quouſq; ſub alieno moueris:
aliqđ & de tuo ꝓfer.Vñ Boethius de diſciplina ſcho.Miſerrimi eſt ingenii ſemp inuentis vti:
& nunq̄ inueniendis.Sed intelligendū ꝙ non eſt vtēdum inueniendis,neq; aliqđ eſſe in eis niſi
iuxta regulam inuentorū.Vnde Orig.ſup illud Exo.xxxv.Separate apud vos primitias dño.
Non poteris aliquid de ſenſu tuo offerre deo:niſi prius quę ſcripta ſunt corde cōcepis:niſi in-
tentus fueris:& diligens audieris.Nō concipit corde niſi qui vacat ore mēte liber & tot9 intē
tus.qđ cū fecerit,dignū eſt vt quādoq; ad cōplēdū ſacrę ſcripturę ædificium, quilibet aliquid
de ſuo offerat.Iuxta illud qđ ſubdit ibidē.Iuſtum eſt vt in templo dñi inueniatur quiſq; ha-
bere portionē ſuā.Non em̄ latet dn̄m quiſq; quid offerat.Q; glorioſum ſi dicat in templo dñi
aurum illud quo arca teſtamenti tegitur, illius eſt: argentum ex quo baſes & columnę ſunt
illius eſt & cętera quęcunq; per ſingula, q̄ indecorum: q̄ miſerum: ſi dominus viſitans taber-
naculum nihil muneris tui inuenerit:nihil a te oblatum cognoſcat.Sic ergo vult dn̄s vt qli-

bet de ſuo offerat:vt ſic totum ædificium continue creſcens tandem perfectū fiat. & hoc tam
cognitione doctrinę,q̄ opere vitæ.Iuxta illud qđ dixit Chriſtus.Matth.v.Donec tranſeat cęlū
& terra, Iota vnū aut vnus apex non peribit de lege donec oīa fiant. Cūq; omnia hæc fuerint
facta:tūc erit finis.Scđm ꝙ dr̄ Matth.xxiiii. Prędicabit hoc euangeliū regni ī vniuerſo orbe:&
tunc veniet cōſummatio. Et ideo Chriſtus in principio ſuę p̄dicationis dixit.Pœnitētiā agite
appropinquabit em̄ regnū cęloꝝ.Vñ cū nō ſolū p̄dicatū fuerit euangeliū per orbē vniuerſum
Chriſti nomen diuulgando:qđ impletū fuit tēpore apoſtolorū: ſed etiā cū effectu pœnitentiā
recipiendo:vt in omni gente eccleſię ædificent,& ab aliquibus in illis colatur Chriſtus: qđ nō
dū erat factū tempore Auguſt.vt dicit in epl'a ad Eſichium. qđ forte impletū fuit poſtmodū
conuerſis tēporibus beati Greg.papę inſulis oceani. Cūq; non ſolū hoc factū fuerit, ſed etiam
expoſitū:& opere impletū qđ reſtat exponendū & implendū:tūc erit cōſummatio & finis mū
di. Citra aūt cōtinue augmētatur ſacrę ſcripturę intellectus,& expoſitio.Iuxta illud qđ dicit
Beda ſup illđ Exo.xxv.Duo quoq; Cherubim. Scriptura ſpirituali ſciētia plena ē:quę ex quo
fieri cœpit:augetur ſemp & multiplicat. Vñ pertrāſibunt plurimi, & multiplex erit ſcientia.
Moyſes nāq; ampliorē patriarchis habuit ſciētiā. Vñ. Ego q apparui Abrahę,Iſaac,& Iacob,
& nomē meū Adonai,nō indicaui eis.ſubaudi, ſicut tibi. Dauid quoq; ait.Sup oēs docētes me
intellexi.Apl'os quoq; maiora prophetis noſſe declarat dn̄s.d.ī Luca.Multi ꝓphetę & reges cu
pierunt videre q̄ vos videtis &c.Recte ergo Cherubim ſciētia multiplicata dicit: ꝙ in vtroq;
teſtamento magis ac magis ex tēpore cognitio veritatis fidelibus innoteſcit.

¶Arti.IX.de auctore ſeu effectore Theologiæ.

Sequitur de cauſa efficiente huius ſcientię.i. de auctore. Arti.IX.
Et quia auctori ſcientiæ ſuccedit doctor eiuſdem, & doctori reſpō
det auctor:Ideo circa hoc tria ſunt inquirenda.
Primum de auctore.
Secundum de doctore.
Tertium de auditore.
Et quia ab auctore ſuo ſcientia ipſa habet auctoritatem: ideo circa
hoc quęruntur duo.
Primum de auctore huius ſcientię.
Secundum de eius auctoritate.
¶Item quia propter auctoritatem dei creditur etiā huic ſcientiæ:
Ideo circa hoc quęruntur tria.
Primum:vtrum idem ſit auctor vtriuſq; teſtamenti.
Secundum:vtrum deus ſit auctor ſacræ ſcripturæ.
Tertium:vtrum propter dei auctoritatem principaliter credendum eſt ſacræ ſcripturæ.

Circa primum arguitur:ꝙ non ſit idem auctor vtriuſq; teſtamenti.¶Primo A
ſic.Sapientis non eſt mutare qđ ſtatuit:quia variatio actionis eſt nota īpro Queſt.I.
uiſionis.Cum ergo varium & diuerſum eſt nouū teſtamentū a veteri: qui Arg.I.
ſtatuit vetus,nō ſtatuit nouū.¶Secūdo ſic.eiuſdē nō eſt ſtatuere cōtraria. 2
Statuta nouę legis cōtraria ſunt ſtatutis veteris legis.ibi em̄ dicit: Oculū
pro oculo:hic dr̄:Qui te percuſſerit in vnā maxillam,p̄be ei & alterā. ergo
&c.¶Tertio ſic.ab optimo p̄cepta crudelitatis nō procedūt,ſed miſericordię:p̄cepta veteris te 3
ſtamēti ſunt crudelitatis:vt patet,oculū ꝓ oculo.Cū ergo optimus ſit auctor noui teſtamēti:
qđ patet in p̄ceptis miſericordię q̄ ſunt in nouo teſtamēto:ille nō eſt auctor veteris.¶Quarto 4
ſic.Matth.v.Sit ſermo veſter eſt ē:nō nō.qđ amplius eſt a malo ē. ſed āpli9 erat qđ ī lege erat
p̄ceptū,cū dictū eſt.Reddes dño iuramēta tua.ergo illud erat a malo.Sed qđ a malo eſt:nō eſt
a deo bono ſtatutū.ergo &c.¶Quinto ſic.ille non eſt auctor bonus qui non dat p̄cepta bona:
talis erat auctor vete.teſt.Eze.xx. Ego dedi eis præcepta non bona, & iudicia in quibus non 5
viuent:& pollui eos in muneribus ſuis.ergo &c.¶Contra.ſup illud apoſtoli ad Gal.Abraham In oppoſi.
duos habuit filios.dicit Chryſoſt.Sicut ergo diuerſę ſunt fœminæ,ſed vir vn9 vtriuſq;:Sic &
duo ſunt teſtamenta:vnus vero vtriuſq; legis eſt conditor.

¶Dicendū ſcđm ꝙ recitat Auguſtinus in li.de hęreſibus.Manichęi deū qui legē B
per Moyſem dedit:& Hebręis locutus eſt:dicūt nō eſſe verū deū:ſed vnū ex principibus tene- Reſpōſio.

brarum:& illum condidiſſe vetus teſtamentū. Deū autē verū condidiſſe nouū nō vetus. quorū
rationes ad hoc ſupra inductę ſunt. Quorū error tam abſurdus eſt: ꝙ improbatione non indi
get neqꝫ dignus eſt. Non enim eſt ſapientis contra quālibet poſitionē fatuam diſputare. cōſtat
enim ꝙ inimicus humani generis princeps tenebrarum leges ſalubres hominibus nō daret:
maxime q̄ ipſum hominē ad ſeruiēdū deo vero ordinarent. Cum etiā ſcd̄m Manicheos contra
rii erant principes tenebrarum, & deus lucis: & adinuicē nō ceſſabant pugnare: Sed potius ſi
poſſet talis p̄cepta legis peruerteret. Quare cum hmōi leges & pręcepta plurima de vno vero
deo colendo: & proximū diligendo contineat vetus teſtamentū: nullo modo fatendū eſt: ipm
eſſe conſcriptum ab aliquo principe tenebrarum: vel contrario vni deo vero. Propter q̄d dicit
Chryſoſt. ſi hęc ab initio diaboli lex fuiſſet: nūq̄ intātū profeciſſet. niſi enim illa p̄iſſent: non tā
facile iſta fuiſſent ſecuta. Si a diabolo eſſet vetus teſtamentū: nequaq̄ ſimulacra coli vetuiſſet:
ex aduerſo aūt ſui cultū etiā p̄cepiſſet. hoc enim diabolus fieri volebat. Firmiter ergo credēdū
eſt ab illo eſſe conſcriptum & editum vetus teſtamentū a quo et nouū. Maxime cū ſcd̄m Au
guſtinū. xvi. de ci. d. Vetus teſtamentū non eſt aliud niſi noui occultatio: & nouū nō eſt aliud
niſi veteris reuelatio. & ideo dicit ſuper Io. Ille dedit legem qui dedit gratiam. Sed legem per
ſeruum miſit: cum gratia ipſe deſcendit. Vnde dicitur Numeri. xxxii. de tabulis veteris teſta
mēti: quia ſcriptura dei erat ſculpta in tabulis. Nos igit̄ (vt dicit Chryſoſtom⁹ ſup Matth.)
vnū atqꝫ eundem vtriuſqꝫ teſtamenti aſſerimus conditorem: qui ad varias hominū vtilitates
vtrūqꝫ teſtamentū diuerſis tp̄ibus diſpenſauit. Q̄d manifeſte teſtat⁹ eſt Hieremi. xxxi. cū dixit
in p̄ſona domini. Feriā domui Iſrael, & domui Iuda fœdus nouum: non ſcd̄m pactum quod pe
pigi cum patribus veſtris &c. Qui ergo pepigit cum patribus in veteri teſtamēto, pactum fe
cit cum filiis in nouo teſtamento.

C Ad pri. prin. ¶ Ad primū in oppoſitum: ꝙ ſapientis non eſt mutare q̄d ſtatuit: Dicendum ꝙ ſa
piens aliquādo aliquid ſtatuit ꝑpter id q̄d eſt in ſe rectum & perfectum: aliud vero ſtatuit qa
congruū & vtile alii. Q̄d ſtatuit primo modo non mutat. Sic aūt ſtatuit p̄cepta nouę legis: cui
nulla alia ſupuētura ſunt: vt dictū eſt ſupra. Q̄d vero ſtatuit ſcd̄o mō, bene mutat. Sicut me
dic⁹ ſtatuit dietā cōualeſcēti, quā mutat cū cōualeſcēs cōfirmatus eſt ī ſanitate: & ſic ſtatuit
deus vetus teſtamētū tanq̄ veteri populo cōgruū: cui nō poſſet cōpetere nouū, q̄d poſtmodū
cōpetens fuit nouo pp̄lo, vt dictū eſt ſupra. Et hoc ē q̄d dicit Augu. de vera rel. Quicūqꝫ ideo
negat vtrūqꝫ teſtamētū ab vno deo eſſe: qa non eiſdē ſacramētis tenet̄ populus nr̄: qb⁹ Iudęi te
nebant̄, poteſt dicere nō poſſe fieri vt idē paterfamilias iuſtiſſimus aliud impet eis qb⁹ ſeruitu
tem duriorem vtilem iudicat, aliud eis quos in filiorum gradū adoptare dignat̄. Si aūt pręce
pta vitę mouent: ꝙ in veteri lege minora ſunt, in euangelio maiora: et ideo putant nō ad vnū
deum vtraqꝫ pertinere: potius putent ſe perturbari cum medicus alia per miniſtros ſuos ima
becillioribus præcipiat: alia per ſeipſum, valentibus. Vt enim ars medicinę cū eadem maneat:
neqꝫ vllo pacto ipſa mutetur: mutat tamen præcepta: quia mutabilis eſt valetudo: ita & diui
na prouidentia cum ſit ipſa oīno immutabilis, mutabili tamen creaturæ ſubuenit, & p̄ diuer
D Ad ſcd̄m. ſitate morborū alias alia iubet ac vetat. ¶ Ad ſcd̄m: ꝙ idē non ſtatuit cōtraria: dicendū ꝙ ſcri
ptura in nullo continet contraria. tunc enim contineret falſa: cum contraria nō poſſint ſimul
eſſe vera: licet illud opinati ſunt Manichęi: ſcd̄m plura capitula quę inducūt, quaſi contraria
vtriuſqꝫ legis, q̄ Auguſtin⁹ oſtēdit cōcordātia in. l. cōtra Adamantiū & cōtra Fauſtū. Vn̄ q̄d
ibi pręcipitur, oculum pro oculo, non eſt contrariū illi q̄d hic dicitur. Si quis te percuſſerit in
vna maxilla: prębe. &c. Nam vt dicit Chryſoſtomus, illud præcepit vt percuſſori timorem in
cuteret: Hoc vero præcepit vt percuſſum ad tolerantiam præparet: percuſſorem ſupplicio ter
rendo: & percuſſum virtute patientię cōſolidādo. & hoc congruebat vtriqꝫ tēpori & vtriqꝫ po
E Ad tertiū. pulo: vt patet ex ſupradictis. ¶ Ad tertium: ꝙ ab optimo non procedunt præcepta crudelita
tis: dicendū ꝙ licet lex antiqua dicta ſit lex crudelitatis propter edicta dura valde: tamen erat
lex benignitatis: aſpiciendo ad intentionem legiſlatoris: & ſtatum populi veteris. Vnde Chry
ſoſtomus loquens de præcepto Talionis dicit. Illud præcepit non vt mutuo nobis oculos eru
amus: ſed vt innocentes manus contineamus. Nihil enim aliud intendebat legiſlator per præ
cepta vtriuſqꝫ teſtamenti: q̄ homines ad pacem & ad concordiam trahere: ad quam illos opor
tebat compellere tanq̄ induratos peccatis timore pœnę: & ita per dura præcepta: Iſtos autem
tanq̄ virtuti aptos: ad idem competebat trahere amore iuſtitiæ: & ita per præcepta lenita
tis. Vnde & Auguſtinus de vtilitate credendi. Illam legem dicimus vtiliter eſſe latam: ꝙ

homines qui reuocari a peccatis ratione non poterant, tali lege coercendi erant. ſ. pœnarum
quæ videri a ſtultis poſſunt minis & terroribus. a quibus gratia Chriſti cum liberat, legem il
lam non damnat: ſed obtemperare ſuæ charitati non ſeruire timori legis inuitat. Lex enim pe
dagogus noſter in Chriſto erat. Ille igitur pędagogum dedit hominibus quē timerēt, qui ma
giſtrum poſtea quē diligerent. ¶ Ad quartū: Q̄d amplius eſt, a malo eſt: Dicendū ꝙ ly a malo F Ad quartū
non ſupponit ibi pro legis inſtitutore: vt dixerunt Manichæi: ſed pro inſtitutionis occaſione:
quia vt dicit Chryſoſtomus: accipientium legem infirmitas exigebat. Et ſimiliter vt dicit ſup
Matth. v. nunc iurare a malo eſt. i. ab infirmitate non iurātis: ſed qui iurare cogit. Vel ſtat ibi
pro legis imperfectione. Vnde Chryſoſtomus. Sic Chriſtus a malo eſſe dixit: non vt oſtenderet
ex diabolo eſſe, veterem legem: ſed vt vehementer ab antiqua vilitate reuocaret. Sicut ma
milla nutricis cum omne ſuum impleuerit officium, & puerum ad menſuram firmioris æta
tis adduxerit: inutilis iam eſſe videtur: & parentes qui prius eam neceſſariam eſſe filio iudica
bant, illam irriſionibus proſequūtur. ¶ Ad quintum: ꝙ dedit eis pręcepta bona: Dicendum ꝙ G Ad quintū
præcepta veteris teſtamenti erant non bona ſimpliciter propter legis permiſſiones quæ ma
lę erant ſimpliciter: et ideo nō obſeruādę in noua lege: videlicet vt cū libello repudii vxorē di
mittere, odio habere inimicū, & cætera huiuſmodi. Illi tamen populo bona erāt: quia congruē
tia ei: & ideo p̄miſſa. Velut econtrario (vt dicit Chryſoſtomus) portari in humeris in prima
ætate bonum eſt: poſtea vero miſerrimum: lacte nutriri ad mamillam, in initio vtile: poſtea ve
ro pernicioſum. Vel ſcd̄m aliā Gl. Eze. xx. Præcepta quę erant bona in ſe: mala erant tranſgreſ
ſoribus. Sicut & lex bona mala erat tranſgredienti. & hoc per occaſionem: vt dicitur Ro. vii.
vel ſcd̄m aliā Gl. illud intelligitur de præceptis cerimonialibus: quæ poſt idololatriam Iudęo
rum deo iuſſa ſunt offerri potius q̄ idolis: quæ non erant per ſe bona: nec tamen mala quando
deo offerebantur. & ita ſemper in bonum & a bono deo ſunt data.

CIrca ſecundum arguitur: ꝙ homo debet dici auctor huius ſcientiæ: non H Queſt. II.
deus. Primo ſic. Ille debet dici auctor ſcientiæ, cuius teſtimonio ſcientiæ cre Arg. 1.
ditur: quia ſecundum Auguſtinum: quod credimus debetur auctoritati. Sed
hominis teſtimonio creditur huic ſcientiæ. ergo &c. Probatio mediæ eſt per
Auguſtinum. xi. de tri. vbi dicit. De inuiſibilibus quæ a noſtro ſenſu interio
re remota ſunt his nos oportet credere, q hęc in illo incorporeo lumine diſ
poſita didicere: illi erant homines, prophetæ, apoſtoli, & eorum ſucceſſores. ergo &c. ¶ Secūdo 2
ſic. Ille non dicitur auctor operis qui exemplar oſtendit ad q̄d faciendum eſt: ſed qui opus ad
exēplar deſcribit. Sicut patet in artificiali imaginis deſcriptione: & in ſcientiis philoſophorū.
de quibus dicit Apoſtolus. Roma. i. Deus illis reuelauit. quarū ipſi tn̄ auctores dicunt̄: quia re
uelata deſcripſerūt. Quare cū hāc ſcientiā deus ſolū reuelauit velut exemplar ad q̄d eandem
deſcripſerūt, auctores vere hui⁹ ſciētiæ debēt dici: ergo nō deus. Qꝫ deus filius ſiue Chriſtus:
arguitur per Auguſtinum: qui dicit. xi. de ciuitate dei. Idem ipſe deus & homo prius per pro
phetas: deinde per ſemetipſum: poſtea per apoſtolos: quantum ſatis iudicauit loquutus, ſcri
pturam condidit quæ canonica appellatur. Sed talis debet dici auctor: & alii miniſtri: ergo
&c. Qꝫ ſpiritus ſanctus, videtur per illud quod dicitur. ii. Pe. i. Non voluntate humana ali
quando allata eſt prophetia: ſed ſpiritu ſancto inſpirati loquuti ſunt ſancti dei homines. eiuſ
dem autem inſpiratione locuti ſunt & conſcripſerunt hanc ſcientiam: ille autem cuius inſpi
ratione ſcientia cōſcribitur debet dici auctor eius. ergo &c. Qꝫ pater: arguitur per illud quod
dicitur Ioannis. vii. a Chriſto. Mea doctrina non eſt mea: ſed eius qui me miſit. Qui illū miſit
pater eſt: doctrina ergo Chriſti principaliter eſt patris, cuius principaliter eſt doctrina, ille au
ctor eius eſt. ergo &c.

¶ Dicendum ad hoc: ꝙ in artificialibus vbi eſt vnus artifex qui opus dirigit & I Reſponſio
regulat: & alius manu opans ſcd̄m regulas ab artifice traditas: manu opans non dicit̄ auctor
opis: ſed artifex. Maxime ob hoc, qa hic rationes & regulas operandorū nouit: ille autē non: vt
dicitur in primo Metaph. Similiter ergo erit in aliis artibus & ſcientiis. ꝙ ſcd̄m ꝙ deſcribens
artē nouit vel nō nouit regulas artis, ſcd̄m hoc debet dici auctor artis: vel non auctor: vt ille
qui p ſe nouit rōnes & regulas artis: quas alteri deſcribēdas dictat & ꝓponit: & q eas de ſe no
uit, debet dici auctor principalis & primus ſcientię: non autē qui eā īmediate deſcribit. Nunc

autem ita eſt ꝙ rationes & regulas huius ſcientię ſolus deus p ſe & de ſe nouit:nec potuit creatura vlla ex puris naturalibus ad eas attingere: ſed ſolū ſcdm regulas & rationes eius ſibi inſpiratas a deo prophetę & apoſtoli eam conſcripſerunt:& conſcribere potuerūt.Scdm ꝙ dicit Auguſtinus in principio ſuper Ioan.circa expoſitionē illius.In principio erat verbum. Dicere (inquit) vt eſt quis poteſt?audeo dicere fratres mei:nec ipſe forſitan Ioānes dixit vt eſt:ſed vt potuit:quia de deo homo dixit:& quidem inſpiratus a deo.Sed tamen homo quia inſpiratus, dixit aliquid.Si nō inſpiratus eſſet:dixiſſet nihil.Quia vero homo inſpiratus: non totū quod eſt dixit: ſed quod potuit homo dixit.Et vt hoc intelligatur eſſe generale in omnibus doctoribus & ſcriptoribus ſacrę ſcripturæ:continuo ſubiungit.d.Erat em̄ iſte Ioannes de illis montibus:de qbus ſcriptū eſt.Suſcipiant mōtes pacē populo:& colles iuſtitiā.Quę eſt iuſtitia quā colles accipiūt?fides:quia iuſtus ex fide viuit.Montes ſunt excelſę animę.Colles ſunt paruulæ animę.Non autem acciperent minores animę fidē:niſi maiores animæ quæ montes dictę ſunt:ab ipa illuſtrarent̄:vt poſſint puulis traiicere qđ poſſint capere.Solus ergo deus proprie poteſt dici auctor huius ſcientiæ. Quia tn̄ vt dicit ibidem,per homines miniſtratę ſunt ſcripturæ,q eas conſcripſerunt,& contemplati ſunt ipſam ſapientiā quantū potuit humanis cordibus contingi:& ſic regulas artis huius quā conſcripſerunt, perfectiſſime intellexerunt: ſicut inferius amplius declarabitur:non ſolū organa & canalia: vt per quæ tranſierunt verba huius ſciētię: aut tāq̄ manu artifices ſiue pictores inquātū ipſam conſcripſerunt: imo veri licet ſecūdarii debent dici auctores ex theſauro artis ſibi infuſæ eam deſcribentes. Sicut deſcripſerunt phi artes ex theſauro artis a ſe acquiſitę.Reducitur autem auctoritas huius ſcientiæ ad diuinam auctoritatem:non phicę:licet omnes quadā illuſtratione diuina ſunt acquiſitę:vt dictū eſt ſupra quia iſta ſine omni humani ingenii cooperatione primo habita eſt ex ſola auctoritate diuinę inſpirationis. Scientiæ autē phicę non ſine coopatione humani ingenii in ſua prima inuētione.

K Vn̄ & quo ad hoc infallibilis eſt veritas huius ſciētię: qa habetur ex ſola diuina auctoritate: Fallibiles aūt ſunt in pluribus ſciētię phicę: quia dependēt ab inueſtigatione rōnis hūanę. Propter qđ dicit Aug.ii.ſup Ge.ꝙ maior eſt huius ſcientię auctoritas q̄ omnis humani ingenii pſpicacitas.Intātū etiam dependet veritas huius ſcientię a diuinę auctoritatis inſpiratione: vt non ſolum homines conſcribentes hanc ſcientiam per inſpirationē cōciperent ſentētias conſcribendas:ſed etiā verborū qualitatem ac formā.Scdm ꝙ dicit Gl.ſup illud.ii.Pe.i. Nō volūtate humana allata eſt aliqn̄ ꝓphetia &c.Attendite(inquit) prophetico ſermoni.Nā a deo eſt.Qđ poteſt probari:quia prophetia nō eſt talibus verbis & tali modo locutionis ſcripta quali vtūtur homines in locutione ſua:& quali ſeculares literæ ſunt cōpoſitę.Et vere nō erat locutio ꝓphetarū ſcdm ſuā vel audientiū:ſed ſcdm voluntatem ſpiritus ſancti qui loquebatur in illis. Sicut em̄ ī ꝓphetarū poteſtate nō erat ſemp hr̄e ſpiritū,ſemp futura pdicere:Ita nō erat poteſtatis eorū vt qcūq̄ vellent,docerent.Sed ea ſola docebant quę a ſpiritu didicerant.Deus igit̄ principalis & ſolus vere eſt auctor huius ſcientiæ:licet per hominē ſit deſcripta:vt poſſit quo

L ad hoc hō dici auctor ei⁹ ſcđari⁹ & miniſterialis.Et ꝙ deus principalis auctor dr̄ hui⁹ſcię, hoc diuerſimode attribuitur toti trinitati & ſingulis perſonis in trinitate. Dicit̄ em̄ auctor principalis deus trinitas:quia actio reuelationis ſiue inſpirationis,eo ꝙ eſt reſpectu creaturę, cōmunis eſt toti trinitati.Sed quia hoc qđ agūt filius & ſpiritus ſanctus:ſicut & hoc qđ ſunt,habēt a patre:ideo principalitas auctoritatis huius ſciētię:ſicut & cuiuſlibet alteri⁹ diuini opis,attribuēda eſt deo patri.Scdm ꝙ dr̄ Matth.xvi.Caro & ſanguis non reuelauit tibi:ſed pater meus qui eſt in cęlis.vbi dicit Gl.Qui illuminat mentes ſanctorū.Ipſa autem ſciētia q̄ p reuelationē cōſcripta eſt:quia appropriatur filio:& filr̄ ipſa reuelatio: quo ad hoc prīcipalis auctoritas huius ſcientiæ attribuitur filio.Ipſa etiā reuelatio quia non niſi ex dono procedit: qđ appropriatur ſpiritui ſancto:quo ad hoc auctoritas hæc attribuitur ſpiritui ſancto.Et ſcdm hoc diuerſimode deo attribuitur auctoritas huius ſcientiæ.

M ¶Ad primū in oppoſitum:ꝙ hominis teſtimonio creditur in hac ſcientia: dicēdū
Ad primū princip. ꝙ verū eſt:ſed non ꝓpter ſe:ſed ꝓpter diuinā auctoritatē circa ipſum:manifeſtantē ſe in ſignis & miraculis.Scdm ꝙ dicit̄ Matth.vlti.Illi autē pfecti prędicauerūt vbiq̄ dn̄o cooperante:&
N ſermonē confirmante ſequentibus ſignis.Et ideo non ipſi auctoritas attribuenda eſt. ¶Ad ſe-
Ad ſcdm. cundum:ꝙ non eſt auctor oſtendens exemplar operis:ſed opans iuxta illud:dicēdū ꝙ verum eſt quādo eſt oſtendēs exēplar purum:nec oñdit regulas operandi:ſed eas habet penes ſe operās.Sicut cum pictori oſtenditur imago: ad quam ipſe aſpiciens per artem depingendi quam habet penes ſe, depingit conſimilem.Sic & philoſophis oſtenſum eſt exemplar creaturæ factæ

ſcdm artem diuinę legis:in qua animaduerterunt rationes & regulas artiū phicarum de creaturis.Et ideo licet deus illis reuelauit,exemplar creaturę eis oſtendendo, & naturalem induſtriā inueſtigandi tribuēdo:etiā forte cū hoc & eos radio lucis increatę illuſtrādo:ſine quo veritas cōſpici nō pōt, vt habitū eſt ſupra: proprie tn̄ dicunt̄ auctores ſuarū ſciētiarū:qa rōnes ſuarū ſcientiarū eis explicite ſine ꝓprię indagationis induſtria non reuelauit: Sicut reuelauit rationes hui⁹ ſciētię ꝓphetis & aplis.Et ideo auctores hui⁹ ſciētię principales dici nō poſſunt: ſicut dicunt̄ phi ſuarū ſcientiarū. Alię rationes patent iuxta dictam determinationem.

Circa tertiū arguitur:ꝙ ꝓpter dei auctoritatē nō eſt credendū huic ſcientię. O Quęſt.iiii.
Primo ſic.Fides q̄ fit ab aliquo principio p mediū,fit ſcdm exigentia medii. Arg.i.
Vn̄ ſi maior ꝓpoſitio ſit de neceſſario:& minor de cōtingēti:quia maior nō facit fidē de cōcluſione niſi p minorem:cōcluſio nō eſt niſi de cōtingēti. Iſti ſciētię fides nō adhibetur ꝓpter dei auctoritatē:niſi mediāte teſtimonio hominū:quare cū hoīes decipi & decipere poſſunt:nō eſt huic ſciētię credēdū
ex auctoritate dei:cū ſit mediāte taliū teſtimonio.¶Secūdo ſic.ꝓpter qđ vnūqđq̄,& illud ma 2
gis.hui⁹ ſcientię nō credit̄ deus auctor niſi quia hoīes hoc teſtant̄.ſ.prophetę & apoſtoli. ergo in hac ſciētia magis credit̄ hominū teſtimonio,q̄ dei auctoritati.quare cū per hominū teſtimo
niū abſolutū nō eſſet ei credendū:nec ꝓpter dei auctoritatē eſt ei credendū.¶Tertio ſic.ꝓpter 3
incertū auctorē nulli ſciētię ē credēdū. Hoc em̄ eſt leuitatis.Eccli.xix.Qui cito credit:leuis eſt corde. Sed ꝙ deus ſit auctor huius ſcientiæ incertū eſt:cū nulla certa ratione vel ſigno nobis
hoc conſtat.ergo &c.¶Contra eſt illud Aug.ſcđo ſup Ge.Maior eſt huius ſcientię auctoritas In oppo.
q̄ omnis humani ingenii perſpicacitas.Sed talis auctoritas nō poteſt eſſe ei niſi a deo auctore: qui ſolus eſt ſuper humanū ingeniū:vt vult Auguſtinus.ergo &c.

¶Dicendū ad hoc,ꝙ quæſtio iſta nihil aliud q̄rit,q̄ vtrū rationale ſit hominē cre- P
dere deū fuiſſe auctorē huius ſcientię:cū(vt videt̄ fatuis) nullā rationē hoc credēdi habeam⁹ Reſponſio.
Quorūdā em̄ opinio fuit hęreticorū: ꝙ ſolis teſtimoniis credere,vel homini,vel ſcripturę,ſine reddita ratione fatuū eſſet.ſicut recitat Auguſtinus in principio dialog. ad Felicianū. Et iſti erant Manichęi:qui idcirco irridebant veritatē catholicę fidei: eo ꝙ in ea iuberētur homines credere : non autē quid eſſet verū certiſſima ratione docerētur.vt dicit in retractatione ſuper libro de vtilitate credēdi:in quo ſufficiēter diſputat contra illū errorē: oſtēdēs quoniā hoc dicere nihil aliud eſt q̄ ad veram religionē ſacrilegā viam q̄rere: oſtēdens etiā cū hoc ꝙ recte catholicę diſciplinę inſtitutū eſt:vt accedentibus ad religionē fides perſuadeatur ante oīa:ſcdm
ꝙ probari debet diſputādo de fide.Nos tn̄ quibus credere perſuadetur ſine ratione tradita de Q
credēdis:nō ſine rōne credere debemus:qua.ſ.rationale nobis videatur eſſe credēdum & pſuadenti:& illi cui perſuadetur.ſcdm ꝙ dicit Auguſtinus de vera reli.Temporaliū rerū fides magis credendo q̄ intelligendo valet.Sed noſtrū eſt conſiderare quibus vel hominibus vel libris credendū eſt:ad colendum recte deū.Et quia cū dictis alicuius non per rationē ſed per ſolam fidem creditur:hoc maxime fit ꝓpter auctoritatem dicentis: reſtabat igitur (vt dicit de vtilitate credendi)videre quęnam eſſet illa auctoritas:cum in tantis diſſenſionibus ſeſe quis illam traditurum pollicetur: cum nomē ſapientię etſi nemo palam audeat,pleriq̄ tamē ex obliquo ſibi vendicant:licet de rebus ipſis quarum cognitione conſtat ſapientia,inter ſe diſſentiant.Et hoc eſt qđ quęrit noſtra quęſtio:an ſit rationale credere deū fuiſſe auctorem huius ſcientię:cū oſtenſum ſit ſupra quęſtione proxima:ꝙ hoc ponendum eſt.quia ſi illud conſtiterit:palam eſt
qd dicendū ad ꝓpoſitā q̄ſtionē.ſ.ꝙ ꝓpter dei auctoritatē huic ſumme credēdū eſt: quia nulla R
eſt maior ea.Scdm ꝙ dicit Auguſtinus de vtilitate credēdi.Fateor me iā Chriſto credidiſſe:& in animo induxiſſe id eſſe verū qđ ille dixit:etiam ſi nulla ratione fulciatur. & vt dicit in fine de Aca.Mihi certum eſt prorſus nuſq̄ a Chriſti auctoritate diſcedere.Non em̄ reperio valētiorē.Qz rationale aūt ſit credere auctorē huius ſciētię fuiſſe deū,Auguſtinus de vera rel.oſtēdit ex quatuor.Primo ex miraculorum operatione in eius prędicatione: quia, vt dicit, miraculis conciliauit auctoritatem : auctoritate meruit fidem : fide attraxit multitudinem : multitudine obtinuit vetuſtatem: vetuſtate roborauit religionem deus in Chriſto viſibiliter operans:quæ naturæ excedunt facultatē,cæcos illuminando:morbos curādo:dæmonia pellendo: mortuos ſuſcitando: ſecreta conſcientiarū rimando: mentes idiotarū ad ſecretiſſima ſapiētiæ illuminādo:& ad diuerſa linguarū gn̄a loquēdū ſubito inſtruēdo:& cętera hmōi. Primo rōnabiliter auctoritatē p hoc ſibi cōpauit:vt ſibi crederet̄ ī eis q̄ ſupnaturaliter cogitāda doceret.

Scđo ex hoc maxime rationabile eſt credere huius ſcientię auctorem fuiſſe deum in Chriſto: ꝙ
nihil terrenum, nihil qđ carnis & voluptatis erat prædicauit: ſed quę paupertatis,abſtinētiæ
& aſperitatis:& ꝙ nihil eorum quę ſenſus attingit,ꝓ deo colendum docuit.Tertio patet idem
ꝙ ſcđm doctrinam eius impitum vulgus credit & p̄dicat:ſeruat ꝑpetua ieiunia:contemnit cō
iugia:cruces ac flāmas negligit:patrimonia paupibus diſtribuit. Quarto patet idē eo ꝙ tā hu
milem doctrinā Chriſti per apoſtoloꝝ itinera:per martyrū contumelias,cruces, & ſanguinē:ꝑ
ſanctorū p̄dicatā vitam totus fere mūdus conuerſus eſt:qđ per phos & eorum doctrinam pſpi
S cacem fieri non potuit. Scđm ꝙ dicit Auguſtinus de vera rel. Sapientes quos phos vocant
ſcholas habebant diſſidentes & templa cōmunia.Non enim populos vel ſacerdotes latebat de
deorum natura q̄ diuerſa ſentirent: cum ſuam quiſꝗ opinionem publice confiteri non formi
daret:atꝗ omnibus ſi poſſet perſuadere moliretur:omnes tamen cū ſectatoribus ſuis ad ſacra
cōmunia nullo ꝓhibente veniebāt.Et ſatis apparet aliud eos in religione ſumpſiſſe cū populo:
aliud eodē ipſo populo audiente defendiſſe priuatim.Non enim ſic iſti nati erāt,vt opinionē
populorum ſuorum ad verum cultum veri dei a ſimulacrorū ſupſtitione: atꝗ ab hui9 mūdi
vanitate conuerterent.Illud tamē fidentiſſime dixerim pace horum omniū qui eorū libros per
T tinaciter diligunt:Chriſtianis tēporibus quęnam religio potiſſimū tenenda ſit? Si enim Plato
ipſe viueret : et ſi quis eius diſcipulus cum ſibi ab illo perſuaderetur:non corporeis oculis ſed
pura mente veritatē videri:ad quā percipiendam nihil magis impedire,q̄ vitā libidinibus de-
ditam:quamobrē ſanandū eē animū ad intuēdum incōmutabilem formam:ab eo q̄reret: vtrū
ſi quiſq̄ exiſteret vir magnus atꝗ diuinus qui talia populis perſuaderet credenda,ſaltem ſi pa-
cipere non valerent eū diuinis honoribus dignū iudicaret?Reſponderet(credo) ille non poſſe
ab homine hoc fieri: niſi quē forte ipſa dei ſapientia ab ipſa rerū natura exceptū: nec hominū
magiſterio,ſed intima illuſtratione a cunabulis illuſtratū tanta illuminaret gratia:tāta firmi-
tate roboraret:tanta deniꝗ maieſtate ſubueheret:vt omnia cōtemnendo quæ praui homines
cupiunt: & omnia perpetiendo quæ horreſcunt:& omnia faciendo quę mirātur:genus huma
nū ad tam ſalubrē fidem ſummo amore,atꝗ auctoritate conuerteret. & cętera quę prolixe pa-
tractat vſꝗ ibi:Nā tertio vitio curioſitatis,legāt in originali qui voluerint.Hęc ergo & hmōi
ad rationabiliter credendū huic ſciētię ꝓpter dei auctoritatē ſufficiētia debent eſſe indicia:nō
ſolū ꝓ tempore eccleſię primitiuę,ſed etiam ꝓ toto eccleſię diſcurſu vſꝗ in finem: licet de cę-
tero non fiant.quia vt dicit de vera reli.facta ſunt tunc opportunitate:vt his multitudine crē
V dentium congregata atꝗ ꝓpagata:in ipſos mores vtilis conuerteretur auctoritas. Mores em̄
tātū valent ad obtinendū hominū mentes:vt etiā quæ in his praua ſunt improbare citius at
ꝗ deteſtari q̄ deſerere poſſimus." Et licet per prophetas & apoſtolos intermedios iſta doctrina
tradita ſit,& auctoritate eorū diuina auctoritas nobis in eis credita eſt,tamē ꝓpter Chriſti au
ctoritatē,immo dei in Chriſto,ei ipſi principaliter credēdū eſt. qm̄ ita eſt in agētibus ꝑ ordinē
ad aliquē effectum determinatū:ꝙ nullū mediorū dicit̄ eē agens per ſe:niſi quia agit in virtu-
te primi agentis,aliter em̄ iudicaretur agens per accidens.Primū em̄ ſemper eſt cauſa eorum q̄
ſunt poſt:vt calidum in igne eſt prima cauſa calefaciendi:& ꝑ conſequēs cauſa calefactionis in
vnoquoꝗ.vt dicitur.ii.Metaph.Et ideo primū dicitur eſſe magis agens & principalius. ſcđm
ꝙ dicit prima ꝓpoſitio de cauſis: Omnis cauſa primaria plus influit in effectū q̄ cauſa ſecūda
ria.Quare cū vnūquodꝗ ſicut ſe habet ad eſſe:ita & ad cognitionem: ſicut effectus nō habet
eſſe per mediū niſi ꝓpter primū:ſimiliter certa cognitio non habetur de effectu ꝑ aliquod me
diorum niſi ex virtute primi agentis.Ita ꝙ ꝑ illud magis & principalius certitudo notitię ha
betur de eodem q̄ per aliquod aliud. Quare cū ſacra ſcriptura directa ſit humano generi a
deo per medios prophetas & apoſtolos & eorū ſucceſſores : certitudo notitiæ veritatis huius
ſcientiæ non poteſt attribui alicui mediorū niſi qa in ipſo cognoſcit̄ primū dirigens.ſ.virtus
diuina refulgens in miraculis circa medios ad nos ſcientiam iſtā deferentes. Ideo abſolute di-
cendum ꝙ huic ſcientię principaliter credendum eſt ꝓpter dei auctoritatē,& nulli alii niſi in
quātū ex virtute dei refulgente circa ipſum conſtet eum mediatorem dei in hoc fuiſſe.

X ¶Ad primū in oppoſitum,ꝙ agens primū non facit fidem niſi ſcđm exigentiam
Ad primū princip. medii: Dicendum ꝙ eſt medium quod virtutem primi contrahit : & ad ſe trahit. In talibus
primū non facit fidem niſi ſcđm exigentiam medii.Sicut agens primū in naturalibus nō agit
niſi ſcđm exigentiam medii:quia medium habet propriam virtutē agēdi qua determinat pri-
mū.Eſt autē aliud mediū qđ determinat̄ per virtutē primi:qđ nec agit niſi virtute primi: qa

non habet virtutem propriam niſi determinatam ſecundum exigentiā primi. ſicut in ſyllogiſmis
vbi eſt maior de neceſſario quæ determinat minorem de ineſſe vt ſequatur concluſio de neceſſario
Tale agēs licet de ſe nullam faceret certitudinem,quale eſt ſecundum ſe omne humanum teſtimo
nium:per virtutem tamen primi agentis circa ipſum bene facit fidem:& etiam ipſum primum per
mediū:ſicut cōtingit in propoſito,vt dictum eſt.¶Ad ſecundum,ꝙ deus non creditur eſſe auctor Y
huius ſcientiæ niſi quia homo hoc teſtificatur:dicendum ꝙ non creditur deus eſſe auctor huius Ad ſcđm.
ſcientiæ quia homines hoc teſtati ſint inquantum homines nudo teſtimonio humano:ſed inquan
tū circa eos effulſit virtus diuina:& ita deus eis & ſibi ipſi in eis teſtimoniū perhibuit.Q; autē cre
dimus poſterioribus circa quos non apparent virtutes diuinę,hoc eſt quia non prædicant alia q̄ q̄
illi in ſcriptis certiſſimis reliquerunt: quæ conſtat per medios in nullo fuiſſe vitiata ex conſenſio-
ne concordi in eis omnium ſuccedentium vſꝗ ad tempora noſtra.¶Ad tertium ꝙ deum eſſe au- Z
ctorem huius ſcientiæ incertum eſt:Dicendum ꝙ non eſt verum.huius enim fidem faciūt illa quę Ad tertiū
circa primos prædicatores huius ſcientiæ operatus eſt,qui hoc teſtificati ſunt:& etiam quæ opera
tus eſt circa vniuerſalem eccleſiam vſꝗ ad tēpora noſtra: propter quæ credēdum eſſet ipſi eccleſiæ
etſi non eſſet teſtimonium ipſius ſcripturę.ſecundum ꝙ dicit Auguſt.contra epiſtolam fundamē-
ti.In catholica eccleſia vt omittam ſynceriſſimā ſapiētiā multa ſunt quæ in eius gremio iuſtiſſime
me teneant:tenet conſenſio populorum ac gentium:tenet auctoritas miraculis inchoata,ſpe nutri
ta,charitate aucta,vetuſtate firmata:tenet ab ipſa ſede Petri Apoſtoli cui paſcendas oues poſt reſur
rectionem domin9 commēdabat,vſꝗ ad pręſentem epiſcopum ſucceſſio ſacerdotum:tenet poſtre-
mo ipſum catholicę nomen, quod non ſine cauſa inter tam multas hęreſes ſic iſta eccleſia ſola obti
nuit.Non eſt igitur incerta dei auctoritas circa hanc ſcripturam:nec leuitatis eſt ei credere.

Art.X.de auctoritate ſacrę ſcripturę.

SEquitur de auctoritate huius ſcientię:& quia de eius aucto Art.X.
ritate ſuper alias ſcientias patet ſufficienter ex habitis ſupra,comparā-
do eam ad alias:reſtant hic quęrēda de auctoritate eius reſpectu aucto
ritatis eccleſiæ & rationis naturalis,tria.
Primum:vtrum magis credendum eſt auctoritati huius ſcientię q̄ ec-
cleſiæ,an econuerſo.
Secundum:vtrum magis credendum eſt auctoritati huius ſcientiæ,q̄
rationi naturali.
Tertium:vtrum auctoritas huius ſcripturæ poſſit eſſe contraria ratio
ni naturali.

CIrca primum arguitur ꝙ auctoritati eccleſiæ magis eſt credendum q̄ auctorita- A
ti huius ſcripturę Primo ſic,magis credendum eſt teſti q̄ illi cui perhibetur teſti Quæſt.i.
monium.huic ſcripturę ꝓhibet teſtimoniū per eccleſiam.ſecūdum ꝙ dicit.ii.Ti- Arg.i.
mo.ii.Tu ergo fili confortare in gratia.Gloſ.Fidei & ſapientiæ in te ſeruanda:&
aliis annūcianda.Quę eſt ī Chriſto Ieſu:& quæ audiſti a me per multos teſtes:
hæc cōmenda fidelibus hominibus qui idonei ſunt & alios docere.ergo &c.¶Se- 2
cundo ſic.Auguſt.dicit contra epiſtolam fundamenti.Ego euangelio non crede
rem niſi me catholicę eccleſiæ cōmoueret auctoritas.ſed illi magis eſt credendum ſine quo alteri
non crederetur.ergo &c.¶Contra.i.Ioan.v.Si teſtimonium hominum accipimus , teſtimoniū dei In oppoſi.
maius eſt.teſtimonium autem dei eſt teſtimonium ſacrę ſcripturæ,in qua ipſe loquitur.ergo &c.
¶Dicendum ꝙ iſta quęſtio de credendo auctoritati eccleſiæ vel ſcripturæ non in- B
telligitur niſi in teſtificando ea quæ ſunt fidei.In eis autem quæ ſunt fidei ita eſt ꝙ eccleſia & ſacra Reſpōſio.
ſcriptura in omnibus concordāt:& idē teſtificant̄.ſ.veritatē fidei,in qua ambob9 rōnabile eſt crede
re.Scripturę quidē propter auctoritatē Chriſti,quā veris ꝑſuaſionib9 cōſtat eſſe in ea,vt in quęſtio
ne præcedenti oſtenſum eſt.Eccleſię vero propter ea quæ homo videt in ea.ſecundum ꝙ dicit Au
guſt.contra epiſtolā fundamēti.In catholica eccleſia &c.vſꝗ ibi.Apđ vos aūt nihil horum.de quo
ſupra in quæſtione proxima,& infra in quæſtione ſequenti. Videndū eſt ergo cui eorum magis in
eis quæ ſunt fidei credēdum ſit,q̄uis omnino concordent;vt ſi forte cōmunitatem quæ reputabi
tur fore eccleſia, & ſacram ſcripturam diſcordare in aliquo aliquando contingeret ,ſcire poteri-
mus cui eorum ſecurius adhęrendum ſit.Cum igitur credere reſpicit credentem,& id cui credē-
dum eſt,credere alteri eorum magis pōt intelligi vel ex parte rei creditę,vel ex pte credentis.Si ex
parte rei creditæ,diſtinguendum eſt.Aut enim intelligitur cōparatio ſcripturæ ad eccleſiam quæ

vere ē ecclesia & merito & reputatiōe. Aut reputatione tm̄. Primo mō oīno credēdum est ęqualiter
C ſcripturæ & ecclesię: quia in nullo diſcrepare poſſunt. Secundo autem modo dicendum ꝙ ſimplici
ter & abſolute magis credendū est ſacræ ſcripturæ q̄ ecclesiæ: quia veritas ipſa in ſcriptura immo
biliter & ĩpermutabiliter ſemper cuſtoditur: nec permittitur cuiq̄ addere, ſubtrahere, vel mutare.
Vnde ſuper illud Matthęi. v. Non veni ſoluere legem: ſed adimplere: Chryſoſtomus dicit de Iudęis
Etſi legem illi nec cogitationibus nec operibus implerent, ipſas tamen literas volebāt auctoritate
immobili permanere. nihil enim eſt aliud adiungi illis. In ꝑſonis autē ecclesiæ mutabilis ē & varia-
bilis, vt diſſentire fidei poſſit multitudo illarū: & vel per errorem vel ꝑ malitiam a fide diſcedere: li
cet ſemper eccl'ia in aliquibus iuſtis ſtabit. Quātū ē ergo ex pte credētis reſtat q̄ſtio, cui magis ho-
mo credere debet, ecclesiæ an ſcripturæ. Vbi primo ſciēdum ſecūdū ꝙ tactum eſt in ꝓcedēti q̄ſtio-
ne, ꝙ licet credere debeamus ſine ratione reddita de credendis: quia rationem præcedit auctoritas:
& fides præterit intellectum: tamen oportet nos conſiderare quibus hominibus vel libris creden-
dum ſit ad colendum recte deum. ſicut Auguſtinus dicit de vera relig. Ecclesiæ ergo vel ſcriptu-
ræ quantum eſt ex parte credentis credēdum eſt magis ſecundum ꝙ recta ratio ſuaſerit rationabi
liter alteri illorum credendum magis. Aliter enim credere vni potius q̄ alteri temeritatis & leui
D tatis eſſet. ¶Eſt igitur ſciendum: ꝙ circa fidem duo ſunt conſideranda: & ipſe habitus fidei: & ipſa
credibilia quæ ſubſunt ei per ipſum cognoſcenda. & vtrūq; eorum dupliciter: vel quo ad fieri & ge
neratione eorum, vel quo ad eorum complemētum & ꝑfectionē. De habitu fidei quo ad fieri eius
& generationē cū a deo immediate ſolo dono gratuito infuſus eſt: nihil ad quęſtionem: niſi quo ad
hoc ꝙ ꝑ ſcripturæ inſpectionem vel ecclesiæ ſtatū & conuerſationē homini aliquo modo poſſit ra-
tionabiliter perſuaderi vt ei videatur aſſentiendum eis quę ſcriptura dictat aut ecclesia prædicat:
& ſic aliquo modo diſponitur de cōgruo ad ſuſceptionem habitus fidei munere diuino. Et q̄a ad il
lis aſſentiendum rectę rationi efficacius ſuadent facta in ecclesia iuſtorum q̄ in lege conſcripta, ſe-
cūdū ꝙ dicit Leo papa in ſermo. de beato Laurentio: Etſi facilis ad exhortādum ſit ratio, efficax ad
ſuadendum: validiora tm̄ ſunt exempla q̄ verba & plenius eſt opere docere q̄ ſermone. hoc mō acce
dens ad fidem magis debet credere auctoritati ecclesiæ q̄ ſcripturæ eius quā apud eam inuenit: q̄a
facta poſſunt eum magis certificare q̄ nuda verba nōdū intellecta. Vnde per hunc modum cōuer-
ſus fuit beatꝰ Aug. ſecūdū ꝙ dicit cōtra epiſtolā fundamenti. Euangelio non crederē niſi me catho-
lica ecclesię commoueret auctoritas. Quibus obtemperaui dicentibus, Crede euāgelio. Vnde ꝙ ad
prędicationem beati Ambro. conuerſus fuit ſecundū ꝙ recitat in lib. confeſ. ſuarum, hoc non erat
quia veritatem euangelii prędicauit: ſed quia catholicis euangeliū ꝓdicantibus prius credidit. vt
dicit ibidem contra epiſtolam fundamenti. quibus vt credatur maxime in eis quæ ſunt fidei, plus
ſuadent facta q̄ verba. vnde & dixit Iudæis Chriſtus in euangelio. Si mihi non creditis operibus
E credite. ¶Per hūc eundem modum etiam quo ad primam notitiam eorum q̄ credenda ſunt, plus
ecclesiæ q̄ ſcripturæ credēdum eſt: q̄a licet habitus fidei diuinitꝰ infuſus ſit quo potēs eſt hō cogno
ſcere credendorum veritatem & eis aſſentire: tm̄ vt homo cognoſcat particularia credenda, opor-
tet ꝙ ei proponātur vel interius occulta inſpiratione, vel exterius ecclesiæ prędicatione. In quo ma
gis valet prædicatio ecclesiæ q̄ inſpectio ſcripturæ: quia diſtincta magis in ea fit articulorum expli
catio. Hic eſt ꝙ dicit de Cornelio Act. xiii. in Gloſ. ꝙ fidē habuit, & per eā deuenit ad opera. Quia
tamen quæ particulariter credenda erant ignorauit, ad eum imbuendum miſſus eſt Petrus: nō au
F tem ſcriptura aliqua oſtenſa eſt ei. Quo ad primam igitur fidei generationem & ſuſceptionem ma
gis valet ecclesiæ auctoritas q̄ ſcripturę. & ideo rationabile eſt hominē primo accedētem ad fidē
primo & magis credere ecclesię q̄ ſcripturę: & ꝓpter ecclesiā Chriſto & eiꝰ ſcripturę. Propter qđ di
cit Auguſt. loquens de conuerſione ſua in lib. de vtil'. cre. Nullis me video credidiſſe niſi populorū
atq; gentium confirmatæ opinioni ac famæ admodum celeberrimę. Cur non igitur apud eos po
tiſſimum diligētiſſime requiram quid Chriſtus præceperit, quoꝝ auctoritate cōmotus Chriſtum
G aliquid vtile pręcepiſſe iam credidi? Vnde quia ad primam fidei generationē ſumme valet auctori
tas ecclesiæ: & humanum teſtimonium: dicitur. Ro. x. Quomodo credēt ei quē nō audierūt? Quo-
modo audient ſine ꝓdicante? vbi dicit Gloſ. q. d. non credent niſi audiāt. Et in rei veritate nec olim
aliquis credidit qui non aliquo modo audiuit vel interiori inſpiratione vel exteriori prædicatio-
H ne. Ad fidem autem iam genitam confirmādam & corroborādā in fideli, maxime valet auctoritas
intellecta ſacrę ſcripturę: cui fidelis adhęret: etſi videret illos ꝑ quos fidē accepat a fide reſilire: & ꝑ
ĩpoſſibile totā ecclesiā ĩ aliis a fide diſcedere. vt poſſit dicere illđ qđ Samaritani ad Chriſtū vocati ꝑ
mulierē poſtq̄ Chriſtū audierunt dixerūt ad eā. Dixerunt eñ illud Io. iiii. Iā nō ꝓpter tuam loque
lam credimus, ipſi enim audiuimus & ſcimus: quia hic eſt vere Saluator mundi. vbi dicit Gloſ.

ſuper illud. Et māſit ibi. Sic quotidie apud illos qui foris ſunt: intrat Chriſtus per mulierem. i. eccle
ſiam: & credunt ꝑ iſtam famam: inde apud eos manet. ſ. ꝑſens in ſacra ſcriptura, in q̄ ipſe immedia
te loquitur fidelibꝰ. vnde dicitur in alia gloſſa. Prius audierunt famam: poſtea cōpererunt ꝑſentem
Nec ſatis eſt, ſed apud ſe manere faciūt, vt ipſius verbis inſtruanť: quę præferunt verbis mulieris.
Sic certe fidelis ſacra ſcriptura cognita, & in ipſa Chriſto inuēto: plus verbis Chriſti in ea credit q̄ I
cuicūq; prędicatori, q̄ etiam ecclesiæ teſtificāti: quia propter illam iam credit ecclesię: et ſi ipſa q̄dē
cōtraria ſcripturæ diceret ipſi nō crederet. & ideo talis robur fidei in auctoritate huius ſcientię ꝑ-
fectiſſime conſiſtit. Propter qđ dicit Auguſt. i. de doct. Chriſtia. Titubabit autē fides: ſi diuinarum
ſcripturarum vacillat auctoritas. Et ex hoc etiā cōtingit ꝙ fideles quanto magis in intellectu huiꝰ
ſcientiæ ꝓficiunt, tanto firmiores in fide & magis catholici fiunt. ſecundū ꝙ dicit Auguſt. contra
epiſtolam fundamenti. Intelligentia quāto magis proficiūt, tāto magis catholici eē firmanť. ¶Per Ad obie-
hęc patent obiecta. Prima enim duo obiecta procedunt in primo membro. obiectum vero in oppoſi cta.
tum procedit in ſecundo, vt patet inſpicienti.
CIrca ſecundū arguitur ꝙ plus credēdū eſt auctoritati huius ſciētię q̄ rationi na- K
turali Primo ſic. Auguſt. dicit. i. ſup Gene. Maior eſt ſcripturę auctoritas, q̄ oīs Quęſt. ii.
humani ingenii perſpicacitas. Sed oīs ratio noſtra humani ingenii ꝑſpicacitati Arg. i.
innitiť. Maior ergo ē auctoritas huiꝰ ſcripturę q̄ ſit q̄libet rō. ſed maiori teſtimo-
nio magis eſt credendū. ergo &c. ¶Secundo ſic. illi magis eſt credendū vbi eſt cer 2
tius iudiciū veritatis: quia ibi eſt fortius teſtimoniū. certius iudiciū veritatis eſt
huius ſcientiæ q̄ in quacunq; ratione. certitudo eñ iudicii veritatis in auctori-
tate huius ſcientię eſt: quia concordat intellectui diuino. rectitudo aūt eſt iudicii in ratione: q̄a cō-
cordat intellectui humano: & maior eſt certitudo ex concordantia intellectui diuino q̄ humano:
quia iſte errare poteſt, ille nequaq̄. ergo &c. ¶In oppoſitum arguiť primo ſic. nō crediť alicuiꝰ teſti In oppoſi.
monio niſi quatenus ꝑ ipſum conſtat de veritate rei. ſed magis conſtat de veritate rei ꝑ rōnē q̄ per primum.
auctoritatem, q̄a ſecundū Auguſt. ꝙ credimus debeť auctoritati: ꝙ ſcimꝰ debeť rationi: & magis
conſtat de re ſciendo q̄ credēdo. ergo &c. ¶Secundo ſic. nullus credit auctoritati cuiq̄ niſi quia cō- 2
ſtat ſibi ꝙ rōnabile ſit ei credere: hoc aūt nulli cōſtat niſi rōne q̄ ꝑſuadeť ei q̄a auctoritati illi eſt cre
dēdū. ꝙ ergo hō credit auctoritati: hoc eſt ꝓpter rationem. ſed propter qđ vnūquodq; tale, & illud
magis. ergo &c.
¶Dicendum ad hoc: ꝙ licet ſecundum Auguſt. de vera religione auctoritatē ratio L
penitus non deſerit cum ratione conſiderať cui credēdū: Summa enim eſt ipſius iam per rōnem co Reſponſio
gnitæ perſpicuæ veritatis auctoritas: ſine qua non valet auctoritas, vt dicit in ſermone de aſſum-
ptione: Proprie tamen loquēdo ratio & auctoritas in hoc differunt. qm̄ auctoritas inquantum au
ctoritas fidem ſolummodo flagitat. Ratio aūt vt rō eſt, intelligētiam format. Eſt igiť ad q̄ſtionē in
telligendū ꝙ q̄ſtio iſta de credendo plus auctoritati ſcripturæ vel rationis humanę, non intelligiť
niſi in fidē faciendo de credibili aliquo. Nunc autē ita eſt vt in ſequenti quæſtione determinabitur
ꝙ cum ſint circa idē recta ratio & fides, omnino concordant: & ambobus rationabile eſt credere. Fi
dei aūt ſcripturę & ecclesię rationabile eſt credere propter dicta in ꝓcedenti q̄ſtione. Rōni ſiquidē
rationabile eſt credere: quia ei naturaliter teſtimoniū ꝓhibet mēs humana bene diſpoſita. Vñ ſi for
te ꝑ noſtram ignorantiam vel intellectus debilitatem aliquando diſcordare videantur, videndum
eſt cui eorum ſecurius adhęrendum ſit. Et etiam cum ratio eſt recta & omnino concordat ſacræ
ſcripturę, propter qđ illorum magis aſſentiēdum eſt illi in quo concordāt, eſt quęſtio. ¶Et eſt diſti M
guendū vt ſupra, ꝙ de duobus alteri magis eſſe credēdū pōt intelligi vel ex pte rei creditę, vel ex ꝑ
te credentis. Quātū eſt ex parte rei creditę: dicēdū eſt ſimpliciter ꝙ magis credēdū eſt auctoritati
ſcripturę q̄ cuicūq; naturali rōni: quia ſcriptura ex rectitudine diuinę veritatis cōſcripta eſt: quæ
in infinitum excedit rectitudinem humanæ rationis. vnde & ſcriptura cōtinet veritates natura-
lem rationem excedentes. Quātum vero eſt ex parte credentis maiorem dubitationem habet q̄ſtio
cum eñ, vt dictū eſt in ꝓcedenti quæſtione, noſtrum eſt conſiderare cui magis eſt credendum: &
hoc non poſſumus facere niſi ſecūdum ea quæ nobis ſuadenť: igiť magis credēdū eſt ſcripturę vel
rōni. ſecundum ꝙ ratio alteri eoꝝ ſuaſerit magis eſſe credēdum. Et eſt hic diſtiguendum de ratio
ne cui credendum eſt. Aut enim eſt rō veridica q̄ euidētē veritatē rei oſtēdit: ita vt nullo modo
intellectus de ea poſſit venire in dubium: aut non. Si primo modo, tunc ipſa ratio ſola nobis ad cre
dendum ſibi ſuadet ſufficienter ex ipſiꝰ rei euidētia quā nobis oſtēdit, cōtra quā nulla valet ꝑſua
ſio: nec poteſt talis ratio niſi in veritate fundari. cui ſi litera ſcripturæ videatur eſſe contraria, hoc
non eſt niſi quia male eſt intellecta. & tunc magis credendum eſt rationi naturali q̄ auctoritati

ſcripturę,quo ad illum ſenſum quē litera prætendit contrariū rationi: & querendus eſt alius quo
uſq; inueniatur ille q rōni congruit:& ſi nō ſtatim poſſit inueniri,non ꝓpter hoc omnino literam
N veritatem habere negandū eſt,vt dicēdū eſt infra. ¶Si vero litera ſcripturæ congruat tali rationi:
aut ergo ſufficienter nobis pſuaſum eſt ꝙ in ſcriptura viget diuina auctoritas: aut non.Si ſic:cum
diuinę veritatis rectitudo maior ſit q̄ rectitudo cuiuſlibet rationis hūanę naturalis,magis credē-
dum eſt propter auctoritatem ſcripturæ q̄ propter rationem naturalem.Si ſecundo modo,ſic quā
tum eſt ex parte credentis magis credendum eſt rationi q̄ cuiuſcunq; ſcripturæ auctoritati: quia
ratio veridica euidentius rei veritatem oſtēdit intellectui q̄ quæcūq; auctoritas. & ſecundū hanc
viā proceſſit tertia rō.Vn̄ Auguſt.in epiſt.quę dicit̄ fundamētū,cōtra Manichęos qui ꝓmittebāt
euidenti rōne ſeſe manifeſtaturos veritates eorum quæ credenda ſuadebant:& in hoc p̄ferebant ſe
auctoritati omnium eorum quæ in eccleſia catholica continebantur, enumeratis illis quibus ipſe
perſuaſus erat conſentire eccleſiæ catholicę,& dimittere Manichęos,concludens dicit.Iſta ergo tot
& tanta nominis chriſtiani clariſſima vincula recte hominem tenent credentem in eccleſia catholi
ca,etiā ſi propter noſtræ intelligētię tarditatem vel vitę meritū veritas nōdum ſe aptiſſime oſten
dat.Apud vos aūt vbi nihil hoꝶ eſt qd̄ me īuitet aut teneat,ſola pſonat pollicitatio veritatis.Quę
gdem ſi tam manifeſta mōſtratur vt in dubio venire nō poſſit,p̄ponēda eſt omnibus illis rebus q-
bus in catholica teneor.Si aūt tm̄modo ꝓmittit̄ & non exhibet̄,nemo me mouebit ab ea fide quæ
aīm meum tot & tantis nexibꝰ chriſtianæ religionis aſtrīgit.Et de vera rel'. Nunc agit̄ quibus cre-
dendum ſit anteq̄ quiſq̄ ſit idoneus ineundę rōnis de diuinis & inuiſibilibus rebus.Nam & ipi rō
ni purgatioris animę q̄ ad perſpicuam veritatem puenit,in eminētia nullo mō auctoritas humana
p̄ponit.Propter qd̄ cōtingit ꝙ multa poſſunt ſuſtineri quaſi nō contraria fidei,veritate ſacræ ſcri-
pturæ ſuper hoc non clare intellecta, vel ſuper hoc nihil determinante: quę poſtmodum cum cer
ta ratione cognita ſint eſſe falſa, iudicāda ſunt fidei eſſe contraria.ſecundum ꝙ dicit Auguſt.i.ſu-
per Gene.ad literam.Eſſe lucem corporalem ante cęlum,cui ſuccedere nox potuit:tādiu non eſt cō
tra fidem donec veritate certiſſima refellat̄:& tunc iudicandū eſt eſſe contra fidem qd̄ in rei verita
te prius erat cōtra:ſed nō apparuit:& ideo nō iudicabat̄ eſſe cōtra.Et quo ad hoc(dicit Auguſt.)
tādiu non eſt cōtra fidē:licet poſtmodū īcipiat eē cōtra fidē.vn̄ cōtinuo ſubdit.Qd̄ ſi factū fuerit,
nō hoc habebat ſcriptura diuina:ſed hoc ſenſerat hūana ignorātia.¶Sed ad talē rōnē(nō dico ſolū
O de credibilibus q̄ naturalem rationē excedunt:et ideo ad ea ratio naturalis attingere non pōt:ſed
etiam de credibilibꝰ quę naturali rationi ſubſunt)aut impoſſibile,aut ſumme difficile ē peruenire
ſecundum ꝙ dicit Auguſt.ad Renatum in libro de quantitate animæ.Si cupiditatem iſtam refre
nare non potes qua tibi pſuaſiſti ratione peruenire ad veritatem, multi & longi circuitus tibi to-
lerandi ſunt vt te ratio non adducat niſi ea q̄ ſola ratio dicenda eſt.i.vera ratio:& non ſolum vera,
ſed ita certa & ab omni ſimilitudine falſitatis aliena (Si tamen vllo modo ab homine inueniri po-
teſt) vt nullæ diſpoſitiones falſæ aut veriſimiles ab ea te poſſint traducere.Vn̄ ſi per īpoſſibile di-
lucida veritate ratio aliqd oſtenderet cuius contrarium ad literam ſacra ſcriptura teneret,aut eiꝰ
infrīgeretur auctoritas,aut myſtico intellectu exponeretur.Eo enim ſolummodo ſcientię eſt aucto
ritas: quia ei ſubeſt veritas.Vn̄ Auguſtinus in epiſtola prima ad Hiero.Si ad ſcripturas ſacras ad
miſſa fuerint vel officioſa mendacia, quid in eis remanebit auctoritatis? quæ tādem de ſcripturis
illis ſententia proferetur cuius pondere contentioſę falſitatis obteretur īprobitas?quaſi dicat.nulla
Vnde quicquid ī ſacra ſcriptura verū nō poteſt habere ſenſum literalē,pro vero ſenſu myſtico po-
nitur & exponēdum ē.ſcd̄m ꝙ dicit Auguſt.iii.libro de doctrina Chriſtiana. Cum ſenſus ad pro-
prietatem verborum ſi accipiatur abſurdus eſt,quęrendum vtiq; ne forte illo vel illo tropo dictū.
P Si igit̄ dilucida veritate ratio aliquid oſtenderit:qd̄ etiam auctoritate ſcripturæ continetur:dum
tamen non eſt nobis ſic perſuaſum in ſcriptura vigere diuinam auctoritatem vt in dubium ve-
nire non poſſit, magis de eo fides rationi adhibenda eſt q̄ auctoritati: quanto intellectus notitia
quæ eſt ex ratione, euidentior eſt notitia fidei quę eſt ex auctoritate.Si vero om̄ino perſuaſum fue
rit diuinam auctoritatem in ſcriptura iſta vigere vt magis auctoritati ſcripturæ credatur : tunc
faciendum eſt ſecundum ꝙ conſulit Auguſt.dicens in eodem. Quis ſcripturæ conſentit niſi qui
audit vel legit pie deferens ei cultum auctoritatis?vt qd̄ obſcurum vel abſurdum illi ſonat non in
de concitet contradictionum certamina : ſed oret vt intelligat:beniuolentiam tamen & reueren-
tiam tantæ auctoritati exhibendam eſſe meminerit.de quibus infra habebitur amplius. Si ve-
ro ratio ſiue propria ſiue aliena ſit talis ꝙ non ſic euidenter,& euidentem rei veritatem oſtendit
vt circa eam non contingat hominem hæſitare : ſed magis ei credit perſuaſus veriſimilitudine q̄
viſa veritate: magis credendum eſt omnino auctoritati huius ſcientiæ, q̄ cuicunq; ratio-

ni humanæ, etiam ſi in eodem concordent. Si enim ratio talis diſcordet, omnino reſpuenda eſt:
quoniam etſi vtriq; credat homo, neutri tamē credit de ipſa re per eius euidentiam certificatus:
ſed ſolum alterius vel proprio teſtimonio ſuaſus.& ideo illi magis credendum, cuius fortius eſt te
ſtimonium.Teſtimoniū autem veritatis huius ſcripturæ eſt veritas diuina cui īnitit̄,& ipe deus.
Teſtimoniū aūt rōnis talis eſt mens ipſa humana:quæ iudicat rem ſic ſe habere vt ratio ipſa cōclu Q
dit:licet res nō euidēter appareat.Nunc aūt ita eſt ꝙ veridica ratione pſuaſum debet eſſe mēti cu
iuſcūq; fidelis, vt quātūcūq; viuaci ratione aliquid ſibi veriſimile appareat,dū tn̄ veritatem euidē
tem non faciat,ꝙ circa idem magis credēdū eſt diuino teſtimonio in hac ſcriptura.qa de teſtimo-
nio diuino certus debet eſſe ꝙ non poſſit errare: de teſtimonio autē mentis ſuæ quandocunq; non
oſtenditur ei liquida veritas,certus debet eſſe ꝙ errare poterit.Propter quod dicit Auguſtinus.ii.
ſuper Geneſim. Hoc eſt verum quod diuina dicit auctoritas: potius q̄ illud quod humana infir-
mitas coniicit.Et notabiliter dicit coniicit:quia quicqd ratione percipit quæ liquidā veritatem nō
oſtendit,potius coniicit q̄ intelligentia capit. Propter qd̄ dicit de mo. eccleſię. Potius audiamꝰ ora
cula noſtraſq; ratiunculas diuinis ſubdamus affatibus.Et hoc neceſſario cōtingit in omnibꝰ rōni-
bus circa pure credibilia quęcūq; excedūt naturalis rōnis intelligentiam.quantūcūq; em̄ ratio effi
cax de eis ab homine proponatur,liquidā eorū veritatē non poteſt oſtēdere:quia etſi non deſit,ho
mo tn̄ etſi ei diuinitus ꝓponatur illam cape non ſufficit in vita iſta.ſecundū ꝙ dicit Auguſtinus
ſuper Ioan.par.ii.ſermo.xliii.Ea quæ in doctrina religionis in quorumlibet hominum notitia legi
mus,ſi vellet eo modo nobis Chriſtꝰ dicere,ſicut ea dicit angelis ſanctis,quinam portare homines
poſſent?Sufficiat autem fortificato intellectu in vita futura:vbi veritates omnium eorum quę nūc
credimus, euidentiſſima & certiſſima ratione ſciemus.ſecundum ꝙ dicit Auguſt.de quantitate
animę.In ipſa viſione atq; contemplatione veritatis q̄ eſt perfruitio ſummi & veri boni,plane nūc
ego audeo tibi dicere :nos ſi curſum quē nobis deus imperat conſtantiſſime tenuerimus,peruētu-
ros p veritatē dei atq; ſapientiam ad illam ſummam cauſam, ſummum auctorem, primum prin-
cipium omnium : quo intellecto tunc agnoſcemus q̄ vera credenda imperata ſunt : q̄ opportune
ac ſaluberrime apud matrem eccleſiam nutriti fuimus:vt certius non ſit nobis ſolem cum occide
rit oriturū.Quia ergo vt in ſequēti quęſt.dicet̄:veritas rationis & ſcripturæ non poſſunt eſſe con- R
traria,veridica ratio quæ liquidam veritatem oſtendit circa ea quæ ſubſunt naturali rationi,prę-
ualet auctoritati ſcripturæ quo ad literam quę contrarium prętendit:ita ꝙ literali ſenſui non de-
bemus inhęrere:ſed myſticum quærere:quia non literalem illum ſenſum intēdit ſcriptura,etſi qn̄
q; illum firmat ſibi humana ignorantia.Vnde quia naturali ratione liquida conſtat ꝙ terrę moles
non poteſt ſuperferri aquis,illud Pſal.Qui fundaſti terram ſuper aquas.non literaliter vt tota mo-
les terrę natando aquis innitatur exponendum eſt:quia hoc falſum eſſe rerum natura indicat:ſecū
dum quā elemēta ī ſuis locis ab auctore naturę naturaliter ordinata ſunt:in quo ordine ſic res ad
miniſtrat vt eas proprios motus agere ſinat, vt dicit Auguſt.vii.de ciuita.dei.ſed potius myſticū
intellectum ibi ſcriptura intendit,vt infra dicet̄ in q̄ſtionibus de doctore ſciæ huiꝰ.Scripturę autē
huius auctoritas vbi de eius mēte homo certus eſt, pręualet omni humanę rationi: etſi congruat
ei:& illā om̄ino euacuat quæ cōtrarium prætendit.illa enim omnino veridica eſſe non poteſt : ſed
falſa & ſolubilis:etſi infirmitati mentis hūanæ tam veridica videat̄ vt eā ſoluere non poſſit.ſecūdū
ꝙ dicit Auguſtinus de baptiſmo paruulorum.iii.cōtra Donatiſtas.Ego(inquit) etſi refellere iſto
rum argumenta non valeam video tamen inhęrēdum eſſe his quæ in ſcripturis ſunt apertiſſima
vt ex his reuelent̄ obſcura.Quia igit̄ ſcd̄m Aug.i.de doct.Chriſt.titubabit fides ſi diuinarū ſcriptu S
rarum vacillat auctoritas,quiſquis auctoritati ſcripturæ ſacræ reſiſtit,plus credens ſuis rationibꝰ
q̄ illi,tanq̄ hęreticus fidem impugnat.Et ſi forte aliqui fidem chriſtianam profitentes,contra illa q̄
ex ſcriptura tenet eccleſia, rationibus ſuis philoſophantes ſcripturam tanq̄ veridicam defendere
velint:dicendo vbi rationibus ſuis contrariari videtur, non eſſe intellectam:ſicut ſecundum Au-
guſtinum non intelligūt eam qui dicunt terrę molē aquis ſuſtineri:quia dicitur in Pſal.Qui funda
ſti terram ſuper aquas.hoc reuera eſt valde temerarium dicere.Cum enim non habent rationem
ſic euidentem contra illa quæ eccleſia tenet ex ſcriptura : ſicut habēt contra id ꝙ moles terræ T
ſuſtineatur aqua:quod non diceret tota eccleſia: etſi forte aliqui errantes in ſcriptura deberent
credere in illis expoſitoribus ſcripturæ potius q̄ ſuæ rationi. ſecundum ꝙ dicit Auguſtinus de
vtilitate credendi. Si vnaquęq; diſciplina q̄q̄ vilis & facilis,vt percipi poſſit doctorem aut ma-
giſtrum requirit, quid temerariæ ſuperbiæ plenius q̄ diuinorum ſacramentorum libros ab inter-
pretibus ſuis nolle cognoſcere? Et ideo dicit Gloſſa.Matthæi decimoquarto in principio. Re-
gnum Dei,doctrina euangelii:cui obedire ſimpliciter ſine vlla retractatione debemus.Sicut puer

nõ contradicit doctorib⁹. Et Aug. i. de ſermo. do. in mõte. Dũ ſe auctoritati diuinę ſubdit aĩa, inde venit ad diuinarum ſcripturarum cognitionem. vbi oportet ſe mitem præbere pietati: ne id qđ iperitis videtur abſurdum vituperare audeat: & peruicacibus concertationibus efficiatur indocilis. Ideo etiã dicit in fine de vtilitate credẽdi. Quid eſt aliud ingratũ eẽ opi atq́ꝫ diuino auxilio q̃ tãto labore ꝑdicatę veritati velle reſiſtere! Poſtq̃ ergo homo catholicam fidem profitendam ſuſceperit, iſti ſcientiæ iuxta expoſitiones eccleſiæ, & interpretum catholicorum eius omnino debet credere q̃ſi diuino oraculo etiam ſine ratione reddita: & nullo modo humana ratione contraire. Qđ ſi fecerit, dubitandum non eſſet quin tanq̃ hæreticus in fide hæſitet. Homo igitur quiſq́ꝫ fidelis qui per fidem ſuam huic ſcientiæ credendum fore ſtatuit: & ſcriptis ĩ ea, & hoc non niſi ꝓpter diuinũ teſtimonium quaſi diuino oraculo editis, magis debet credere auctoritati huius ſcripturæ q̃ cuiq̃ rationi quantũcunq́ꝫ viuaciter aliquid perſuadere videatur. Et ideo auctoritas canonis ſacræ ſcripturæ ſcriptis quorumlibet hominũ quantũcũq́ꝫ rõnabiliter loquẽtium, & rationibus viuacibus dicta ſua probãtium, ꝓferri debet. ſecũdum ꝙ probãtur hęc Decretorum diſt. ix. per plurima capitula: & maxime per Auguſt. in capitulo Quis neſciat: & duobus capitulis ſequentibus.

V

Ad obiecta. ¶Per dicta patent omnia obiecta, pręter vltimum in quo aſſumitur ꝙ non creditur huic ſcientiæ niſi propter rationem. Ad qđ eſt dicendũ: ꝙ ratio dupliciter poteſt ſe habere ad auctoritatem huius ſcientiæ. Vno modo quia inducit̃ ad probandum id qđ cauet̃ auctoritate huius ſcripturæ. Alio modo quia inducit̃ ad perſuadẽdum ꝙ auctoritati huius ſcripturę credẽdum eſt. Propter rationem primo modo inductam non credit̃ huic ſcientiæ: immo magis econuerſo, inquantum. ſ. auctoritas huius ſcientiæ regula debet eſſe omnis rõnis & humanæ ſcientiæ, vt dictũ

X eſt ſupra. De ratione autem inducta ſecũdo modo, intelligendũ ꝙ credere auctoritati huius ſcientiæ ꝓpter rationem poteſt intelligi dupliciter: aut tanq̃ ꝓpter cauſam ꝑ ſe & ſufficientem, ſufficiẽter probantem homini ꝙ credere debeat auctoritati eius: aut tanq̃ ꝓpter ꝑſuaſionem ad credẽdũ ei inducentẽ. Primo mõ nõ eſt verũ ꝙ ꝓpter rõnẽ credit̃ auctoritati hui⁹ ſciẽtię: q̃a nõ poſſet eſſe rõ hũana ad hoc ſufficiẽs. tũc ei poſſet eẽ ſufficiẽs rõ hũana ad ꝓbãdũ de quolibet articulo fidei ꝙ hõ deberet eũ credere. Secũdo aũt mõ reuera credit̃ auctoritati huius ſcientiæ ꝓpter rationẽ. non eñ credit homo huic ſcientię: neq́ꝫ ei exhibet auctoritatẽ niſi quia ratione aliquali ſuaſum eſt ei, & rõnabile videt̃ ꝙ ipſi credere debeat. ſine tali ei rõne nõ crederet hõ aliquẽ articulũ fidei. Tali etiã perſuaſione dicit Auguſt. ſe inductum ad tenendum ſe intra eccleſiam: & non eſſe conuertendum ad Manichęos. contra epiſtolam enim fundamẽti alloquendo Manichęos dicit ſic. Vt omittã ſynceriſſimam ſapientiã quã in eccleſia catholica eſſe non creditis, multa ſunt alia quæ in ei⁹ gremio iuſtiſſime me tenent: tenet conſenſio populorũ ac gentium: tenet auctoritas miraculis ĩchoata, ſpe nutrita, charitate aucta, vetuſtate firmata: tenet ab ipſa ſede Petri apoſtoli cui paſcendas oues ſuas poſt reſurrectionẽ ſuã dominus commendauit, vſq́ꝫ ad præſentẽ epiſcopum ſucceſſio: tenet poſtremo ipſum catholicæ nomen: qđ nõ ſine cauſa inter tam multas hęreſes ſic iſta eccleſia ſola obtinuit: vt cum oẽs hęretici catholicos ſe dici velint, q̃renti tñ peregrino aliquo vbi ad catholicam conueniatur, nullus hæreticorum vel baſilicam ſuam vel domum audeat oſtendere. & tunc ſe-

Y quitur auctoritas ſupradicta. Iſta ergo tot &c. Breuiter ergo tali ratione debent nobis eſſe perſuaſa cuncta quę rationabiliter tenem⁹. Vnde illud qđ tenemus cũ propheta: Niſi credideritis nõ intelligetis: dicit Auguſtinus contra Conſentiũ, ꝙ ratione tenemus, ſecundum ꝙ de hoc habet̃ au-

Z ctoritas infra in quæſtione an lumen fidei requiratur ad notitiam huius ſcientiæ. Quando autem creditur alicui auctoritati primo modo propter rationem, ſequitur ꝙ magis creditur rationi: quando autem creditur alicui auctoritati propter rationem ſecundo modo, illud nequaq̃ ſequit̃: q̃a illa regula Si ſimpliciter ad ſimpliciter &c. nõ tenet niſi ĩ illis quę ſunt cauſę per ſe. vnde iam factus fidelis ſimpliciter & abſolute magis credit fidei & auctoritati huius ſcientię q̃ cuiq́ꝫ perſuaſioni: per quã forte inductus eſt ad credendum, vt dictum eſt in quæſtione proxima.

A
Quęſt. iii.
Arg. i.

CIrca tertium arguitur ꝙ auctoritas huius ſcientiæ poſſit eſſe contraria rationi. Primo ſic. illa bene ſunt contraria quæ contraria ſuadent. auctoritas huius ſcientiæ & ratio ſunt hmõi: quia ratio ſuadet nihil fieri poſſe niſi quod eſt ſecũdum naturam: Auctoritas autẽ huius ſcientiæ ſuadet fieri poſſe aliquid contra naturã. quia ſuper illud primę Corinth. ii. Si quis inter vos videt̃ eſſe ſapiens in hoc ſeculo, ſtultus fiat. dicit Gl. Et deum contra naturã credat poſſe qđ mũdus fieri poſſe negat, ergo &c. ¶Secundo ſic. in epiſtola Conſentii ad Auguſt. di-

citur de hæreticis. Non ſic errarent ſi ſcripturis magis q̃ ſuis rationibus accommodare fidem mallent. Ducit ergo eos ratio in errorem contra dicta ſcripturæ. Sed quod ducit in errorem contra id qđ ſub auctoritate alterius continetur eſt contrarium auctoritati illius. ergo &c. ¶In oppoſitum ẽ illud Auguſt. ad Marcellum. Si ratio cõtra diuinarum ſcripturarum auctoritatem redditur quãtũcunq́ꝫ acuta fuerit veri ſimilitudine fallit. Nam vera eſſe non poteſt. Sed non eſt ratio ſi non ſit vera: immo ſophiſma. ergo &c. In oppoſi.

B
Rñſio. ¶Dicendum ad hoc, ſuppoſito ꝙ huic ſcientiæ non ſubiacet niſi verum, vt probatur multis cap. ix. diſt. Decretoꝝ. Aliter enim nulla eſſet eius auctoritas, vt dictum eſt in quæſtione præcedenti. Suppoſito etiam ex ſupra determinatis in quęſtione, an veritas huius ſcientię cõtrarietur veritati alicuius alterius ſcientiæ: ꝙ quæcunq́ꝫ vera ſunt iudicio & auctoritate huius ſcientię, falſa nullo modo eſſe poſſunt iudicio rectæ rationis & naturalis: ſed ſi ea quę ſunt huius ſcientiæ, ab aliquo falſa eſſe credũt̃ & cẽſent̃, hoc eſt ꝑ errorẽ iudicii & defectũ rõnis rectę. His ĩquã ſuppoſitis, cum ex eis manifeſtum ſit ꝙ tam auctoritas huius ſcientię q̃ ratio quę recta & vera dici poteſt, veritati innitantur: & ſecundum Philoſophum, verũ vero cõtrariũ eſſe nõ põt: abſolute dicendum, ꝙ auctoritati huius ſcripturę ratio nullo modo poteſt eſſe cõtraria. immo omnis ratio recta ei conſonat. quia vero omnia conſonant, vt dicitur. i. Eth. Siqua autem ratio inueniatur contrariari auctoritati huius ſcientię, non vera neq́ꝫ recta ratio: ſed falſa ratio & ſophiſma debet iudicari. ſecundum ꝙ ſufficienter probatum eſt pluribus rationibus ĩ q̃ſt. ſupradicta. Et Aug. in fi. i. ſuper Gene. Reſpõdendum eſt (inquit) hominib⁹ q̃ calumniari libris noſtrę ſalutis affectant, vt q̇cq̇d de ipſa rerũ natura veracib⁹ documentis demonſtrare potuerint: oſtẽdam⁹ noſtris literis nõ eſſe cõtrarium: quicq̇d aũt his noſtris lr̃is. i. catholicę fidei de q̇buſlibet ſuis voluminib⁹ cõtrariũ ꝓtulerint: aut aliqua falſitate oſtẽdamus, aut nulla dubitatione credamus eſſe falſiſſimum: & quantum valemus ita defendamus ad literam, vt qui non rationabiliter moti ꝓpter animi prauitatẽ vel hebetatẽ credere iſta detractẽt: nullam tñ inueniãt rõnem vnde falſa eſſe cõuincãt: ſicut dicit lib. viii. in prin.

C
Ad pri. princi. ¶Ad primum in oppoſitũ, ꝙ auctoritas huius ſciẽtię & ratio ſuadent contraria, dicẽdũ ꝙ nõ eſt verũ niſi de rõne erronea. Q̄ꝫ aũt aſſumit̃ ꝙ auctoritas ſuadet deũ poſſe agere cõtra naturam: cuius contrariũ ſuadet ratio, quæ non ſuadet ſecundum naturam: Dicẽdum ꝙ ſicut ſcđm Phum. ii. Phy. natura dicitur materia, & natura dicitur forma: & ſecũdum ꝙ dicit. i. de gñatione, materię proprium eſt pati: formę aũt agere: Conſimiliter a natura quę eſt forma, dicitur natura actio procedẽs ſecũdũ curſum pricipioꝝ naturaliũ actiuoꝝ: & cõtra hmõi naturã dicit̃ eẽ illa actio q̃ agit cõtraria tali actioni: & a natura q̃ eſt materia, dicit̃ natura paſſio recepta ſecundũ capacitatẽ principioꝝ naturalium paſſiuoꝝ: & contra hmõi naturã dicit̃ illa paſſio q̃ eſt contraria receptioni naturali. Prĩo mõ de⁹ bñ agit cõtra naturã: q̃a contrariũ effectũ illi ad quẽ pricipia naturalia actiua naturę nitunt̃ ducere, vt patet ĩ Ezechia, quem pricipia actiua naturalia corruptiõis deducere nitebant̃ ad mortẽ: & deus eũ reſtituit ad ſanitatẽ actiõe cõtraria actioni naturę. Sed nõ eſſet recta ratio quę cõcluderet contrariũ huius. ſ. ꝙ de⁹ non potuiſſet eum ad ſanitatem reducere: nec poſſet eſſe aliqua actio ad hoc ſecũdũ naturã: quia iſta actio dei eſt ſupra actionẽ naturę: & licet ipſa ſit cõtraria alicui actiõi naturali: non tñ ſequit̃ ꝙ recta rõ ſcđm naturã poſſet eſſe cõtra ipſam: q̃a vna actio naturalis bñ põt eſſe cõtraria alteri ambabus exiſtẽtib⁹ ſcđm naturã: vt ſunt generatio & corruptio: & tñ cõtra neutram põt eẽ rõ vera ſcđm naturã. Scđo aũt modo de⁹ nihil agit cõtra

D naturã: q̃a nihil agit in reb⁹ naturalibus nec agere põt, qđ natura nõ põt ꝑ pricipia naturalia receptiua ſuſcipere, quibus creatura ſubiicit̃ ꝑfecta obediẽtia actioni creatoris: ita ꝙ ſi aliq̇d impoſſibile eſſet naturã in ſe recipe, impoſſibile eſſet oĩno deũ id in rerũ natura agere: q̃a qđ deus agit in rerũ natura, natura ipſa hoc recipit: & nõ recipit niſi qđ poſſibile ẽ eã recipe: q̃a nõ eſt act⁹ niſi cui⁹ ẽ potẽtia, vt dr̃ de ſom. & vi. Vñ ſi recta rõ ſcđm naturã oſtẽderet ꝙ natura ñ poſſet tale q̇d ĩ ſe recipe reuera nec de⁹ illud poſſet agere. Nũc aũt nec eſt recta rõ ſecũdũ naturã ꝓbãs naturã nõ poſſe recipe: aut deũ non poſſe agere id qđ ĩ veritate põt agere & natura recipe. Vñ licet deus ĩ natura agit qđ natura agere nõ poſſet: nihil tamẽ agit in ea cõtra eã: q̃a nihil agit ĩ ea qđ ipſa non põt recipere & ſic qđ agit ĩ ea q̃ſi cõtra vnã naturã, agit ſcđm aliã naturã: nihil aũt agit cõtra naturã ſimpliciter & oĩno. Vñ ſup illđ Ephe. iii. Quę ſit diſpẽſatio ſacramẽti abſcõditi ĩ deo. dicit Gloſ. Habet eñ de⁹ in ſeipſo abſconſas quorũdã factoꝝ cauſas quas rebus conditis nõ inſeruit, eaſq́ꝫ implet nõ illo opere prouidẽtiæ quo naturas ſubſtituit vt ſint: ſed eo quo illas adminiſtrat vt voluerit, quas vt voluit condidit. In mundo enim ſunt abſconditæ rationales cauſæ omnium rerum quæ naturaliter fiunt: ſicut abſconditus erat Leui in lumbis Abrahæ. Sed in deo ſunt abſconditæ cauſæ

eorum quæ per gratiam fiūt:ſiue eorum quæ ad hæc ſignanda mirabiliter non naturaliter fiunt,
vt ꝙ de oſſe viri dormientis facta eſt mulier. & in locum coſtę non coſta:ſed caro ſuppleta eſt:non
habuit hoc prima conditio rerum vt fœmina ex eo ſic fieret:ſed hoc habuit ꝙ ſic fieri poſſet:ne cō
tra cauſas quas voluntate inſtituit:mutabili voluntate aliquid faceret. Reuera non habuit prima
conditio rerum vt fœmina ſic de coſta fieret.ſ.actiue, virtute qua natura id facere poſſet : ſed ha-
buit vt ſic de coſta fieri poſſet.ſ.paſſiue.habuit enim in ſe potentiam qua reciperet qđ natura in ea
agere non poſſet:ſed virtus diuina ſupernaturalis.vnde ad plura eſt natura in potentia paſſiua q̄ ī
actiua.Eſt etiam deus ad plura in potentia actiua q̄ ſit natura in potentia paſſiua. Plura enim po-
teſt per ſe facere q̄ natura habet recipere:vel q̄ ſint illa quæ ex ea fieri poſſunt.contra id qđ imponi
tur Philoſopho.xi.metaphyſicæ,licet nunq̄ illud dixit.ſ.ꝙ omnes formæ quæ ſunt in motore pri-
mo in actu,ſunt in materia prima in potentia.hoc enim eſt falſiſſimum.nulla enim fortaſſis ſpecies
animalis perfecti eſt in materia in potentia , cuius non ſunt aliqua indiuidua in actu:quia ſecun-
dum Philoſophū in lib.de Plan.natura non ceſſat nec ceſſauit generare aīalia & plantas & cun-
ctas ſuas ſpecies.Et dicit.xi.metaphyſicę,ꝙ perfecta in omni genere entis priora ſunt imperfectis:vt
animal ſemine ex quo generatur . Conſtat autem ꝙ poſſibile eſt deo nouas ſpecies animalium &
plantarum quales mundus non habet in ſe, de nouo creare:licet inaniter philoſophātes hic cōtra-
dicerent:dicēdo deum nihil noui poſſe facere immediate neq̧ aliquid aliud facere in mundo q̄ qđ
iam fecit.De quibus poſſumus dicere illud Pſal. Narrauerunt mihi iniqui fabulationes:ſed nō vt
E lex tua.¶Ad ſecundum:dicēdum ꝙ ratio ducit hęreticos in errorem contra auctoritatem huius
Ad ſcd̄m. ſciētiæ : Dicendum ꝙ dictum illud ſuam expoſitionem ſecum portat & ſolutionem rationis.non
em̄ dicit ꝙ non erraret ſi ſcripturis magis q̄ rationibus mallēt accōmodare fidem:ſed ſignāter ad
dit ſuis: vt p hoc intelligamus rationes illas q̄ ſunt deficientes.Rōnes enim verę nō ſunt hęretico-
rum pprię neq̧ noſtrę:ſed ipſius veritatis & dei:quia deus veritas eſt.ſecundum ꝙ dicit Augu.
ſuper Ioan.ſer.v.exponens illud Euang.Qui loquitur mēdaciū de ſuo loquitur.Non em̄(inqt)ha
bet homo de ſuo niſi mendacium & peccatum . Si quid autem habet homo veritatis ac iuſtitiæ
de deo loquitur.&.xii.confeſ.Veritas tua:nō mea eſt nec illius aut vlli⁹:ſed oīm noſtrū.Si ambo vi
demus verum vbi quęſo id videmus?Nec ego vtiq̧ in me nec tu in me:ſed ambo in ipa quę ſupra
mentes noſtras eſt incōmutabili veritate.ſecundum ꝙ hoc expoſitum eſt ſupra.Vel pōt dici ꝙ ad
literam Cōſentius ęſtimauit ꝙ in ſacra ſcriptura rationes non erant adducendæ:ſed cauēdę quaſi
eſſent omnino cauſa erroris:& contrarię auctoritati:& dictis ſacræ ſcripturæ:non diſcutiendo ra-
tionem veram a non vera.Vnde etiam Auguſt.in quadam epiſtola ad ipm ſup hoc eū rephēdit di
cens. Non ratio:ſed falſa ratio cauenda & deteſtanda eſt.Nam ſi ratio vera eſſet, non vtiq̧ erraſ-
ſent hæretici propter eam. & addit. Quapropter ſicut non debes omnem vitare ſermonem qa eſt
& ſermo falſus:ita non debes vitare omnem rationem quia eſt & falſa ratio.

Art.XI.de Doctore Theologię.

Art.XI. SEquitur de doctore huius ſcientiæ circa quem inquirenda
ſunt ſeptem.
Primum:vtrum ſolus deus ſit doctor huius ſcientiæ.
Secundum:vtrum mulier poſſit eſſe doctor ſeu doctrix eius.
Tertium:vtrum iuuenis poſſit eſſe doctor eius.
Quartum:vtrum vir religioſus.
Quintum:vtrum homo peccator.
Sextum:vtrum primi doctores eius ſimplices & idiotæ eſſe debebant.
Septimum:vtrum doctores ſequentes inſtructi debebant eſſe in ſcien-
tiis ſecularibus.

CIrca primum arguitur ꝙ ſolus deus ſit doctor ſacræ ſcripturæ.Primo ſic.Aug.
dicit.iiii.de doct.Chriſt.In ipſis hominibus & angelis nemo recte diſcit quę per-
F tinent ad viuendum cum deo, niſi fiat a deo docilis . docilis a deo nemo fit niſi
Quęſt.I. deo docente quę pertinent ad viuendū cum deo.q̄ ptinēt ad viuēdū cū deo ſunt
Arg.1. ea quæ ſunt ſacræ ſcripturæ.ergo q̄ ſunt ſacrę ſcripturę nemo diſcit niſi deo do
2 cente.¶Secundo ſic.qui non poteſt in minus non poteſt in id qđ eſt magis. Mi-
nus eſt docere q̄ diſcere:quia docens debet eſſe in actu eius ad qđ eſt diſcens in
potentia.ſed homo ex ſe nō pōt hanc ſcientiam diſcere : ſed ꝙ eam diſcat hoc habet ex deo,vt vi-
In oppoſi, debitur infra.ergo ꝙ eam doceat non poteſt hō ex ſe:ſed hoc ſolum eſt dei docere.ergo &c. ¶Cō-

tra eſt illud Eph.iiii.Et ipſe dedit alios paſtores & doctores in ędificationem corporis.i.eccleſiæ in-
ſtructionem.& hoc non niſi in hac ſciētia de qua ibi loquit.ergo &c.i.Et.Timo.ii.dicit Apoſtolus
vocans ſe doctorem huius ſcientiæ.Veritatem dico non mētior,doctor gentiū in fide & veritate.
¶In hac quæſtione an deus doceat hanc ſcientiam non eſt dubium:ſed in hoc eſt G
dubitatio maior an homo doceat ipſam:& quomodo eam deus doceat in om̄i actu diſcendi:& quo Reſolutio
modo homo.Ad quorum intellectum ſciēdum iuxta ſuperius determinata,ꝙ deus dicitur doce-
re in quolibet actu diſcendi etiam in illis quæ naturaliter cognoſci poſſunt:quia inſtrumenta na-
turalia diſcēdi mēti hūanę miniſtrat,quibus om̄ia etiam quę naturaliter ſunt cognoſcenda diſcit
& rerum veritates cognoſcit. inter quæ ſunt intellectus poſſibilis & lumen agētis: & maxime effi
gies primæ veritatis præſidens mēti,vt ſupra expoſitum eſt. Ad diſcendū autem ea quæ ſunt ſup
naturaliter cognoſcēda,vt ſunt ea quæ ſunt fidei & huius ſcientiæ iſta non ſufficiunt per ſe:ſecū
dum ꝙ ſufficiūt ad diſcēdū illa quæ naturaliter ſunt diſcenda.Immo cū his requiritur lumen ſu-
perius īfuſū ampli⁹ illuſtrās:vt ſub illo verum ſupnaturale diſcere poſſit:qđ nequaq̄ diſcere poſſet
ſub ſolo lumine naturali intellectus & cōmuni præſidentia primæ veritatis. Tale autem eſt lumē
fidei in cognoſcendo ea quæ ſunt fidei:& ſi aliquid ſit ſuperius cognoſcibile ad qđ lumen fidei nō
ſufficit ad veritatem illius perſpiciendam,adhuc ſecundum ꝙ infra videbitur,illuſtratio aliqua cla
rior & ſuperior requiritur.¶Et tūc dicendū ad quæſtionem. cū ſacræ ſcripturę veritas excedit no
titiam naturalis rationis:quia eſt de eis quæ ſunt fidei,vt dictum eſt ſupra:& etiam dicetur infra H
ad quorū notitiam deus lumen fidei ſupernaturale infundit menti humanæ,ſub quo naturale iu-
dicatorium illuſtrat intātū vt ſufficiat in illis veritatem pſpicere:ſicut ergo in ſcientiis naturalib⁹
dicitur ſolus deus docere maxime pſidendo mēti, vt dictū ē ſupra:ſiliter dicet ſolus de⁹ docere hāc
ſcientiam mēti imprimendo lumē fidei,vel aliquam aliam illuſtrationem in ea faciēdo, quæ vt in-
fra dicetur ſufficiat ad veritates credibilium mēti humanę manifeſtādas.Sed ex parte hoīs ī diſcē-
do hanc ſcientiam & alias aliter cōtingit & aliter.In ſcibilibus em̄ ſcientiarum rerum naturalium
hō ex rebus naturalib⁹ mediantibus ſenſib⁹ colligere pōt notitiā terminoꝝ,& per ſe ex illis forma
re conceptus cōplexos:ī qbus per ea q̄ naturaliter ſibi indita ſunt,aſſiſtēte gn̄ali illuſtratione diui-
na,de q̄ dictū eſt ſupra:cognoſcere pōt veritatē primoꝝ principioꝝ.ex qb⁹ vlteri⁹ pōt elicere noti-
tiā poſterioꝝ.Et ideo determinatū fuit ſupra,ꝙ hō p ſe ſola īueſtigatiōe ex puris naturalib⁹ſine oī
doctore exiſtēte poteſt ſibi acquirere ſcientiam rerum naturaliū:& omnium eorum quæ ſubſunt
iudicio naturalis rationis.In doctrina autē huius ſcientiæ ſecus eſt.q̄q̄ em̄ terminos incomplexos
credēdoꝝ cognoſcit homo p ſe anteq̄ poteſt aliquod complexum ex illis credere:qui enim pri⁹ ni-
hil intelligit credere non poteſt:vt qui non intelligit generali notitia quid homo,quid pati, quid
Chriſtus,nō poteſt credere Chriſtum hominem paſſum.ſecundum ꝙ dicit Auguſt.4.de trinita.
Credimus dn̄m Ieſum Chriſtum natum de virgine quæ Maria vocatur:quid autem ſit virgo, &
quid naſci:& quid ſit nomen proprium non credimus:ſed prorſus nouim⁹.Complexiones tamen
determinatas credibilium particularium non poteſt homo per ſe ſibi formare,vt in eis diſcernat ra
tio an conſentiendum eis ſit an non, etiam ſuſcepto habitu fidei. niſi cum hoc articuli ei ab aliquo
tanq̄ credendi proponerētur & ſuaderētur:& hoc vel adeo interius per inſpirationem:ſicut Paulo
inſpirauit notitiam Euang.aut ab homine vel ab angelo exterius per prædicationem & ſacræ ſcri-
pturæ inſtructionem.Et ideo dicit Auguſt.ſer.i.ſuper Ioan.Per homines miniſtratę ſunt ſcripturæ
niſi em̄ iſta dicerent,vnde omnino cogitaretis non inueniretis.Et licet deus poſſit interiori inſpi-
ratione ſufficienter inſtruere in eis quæ fidei ſunt & ſacræ ſcripturæ:vult tamen illud fieri p homi
nem quantum per ipſum fieri poteſt.vnde nec vult hoc per angelum facere vt homini reuerentiā
aliquam exhibendam oſtendat:& homines fortius vinculo charitatis cōiungat.Igitur quia ſacram I
ſcripturam ordinate & diſtincte proponere, & omnino ea quę ſunt fidei docere eſt quodammodo:
modo quo homini docere competit,vt dictum eſt ſupra:concedere oportet ꝙ hominem contingit
aliquo modo hanc ſcientiam docere ſicut & alias. Quia tamen eius non eſt intellectū ad intelligē
dum aliquo modo illuminare:ſed ſolius dei,multo ꝙminus in hac ſciētia q̄ in aliis:quo ad hoc ſim
pliciter ſolius dei eſt docere hanc ſcientiam:ſicut & quālibet aliam:& multo ſpecialius, vt dictum
ęſt.Vnde Auguſt.poſtq̄ dixit ꝙ p homines miniſtratæ ſunt ſcripturæ,dicēs.Niſi enim iſta dicerēt
vnde omnino cogitaretis non inueniretis.immediate adiunxit vocando ſcriptores ſacræ ſcripturę
montes.Ergo ex mōtibus(inqt) venit nobis auxilium vt iſta audiretis:ſed nōdum poteſtis intelli
gere qđ audiſtis:inuocate auxiliū a domino qui fecit cælum & terram: quia montes ſic potuerūt
loqui vt non poſſent ipſi illuminare:quia & ipſi illuminati ſunt audiendo.Ioannes qui ſupra pe-
ctus domini diſcubuit,de pectore domini bibit qđ nobis propinaret:Sed propinauit verba,itellectū

aūt inde debes capere vnde & ipſe bibebat qui tibi ꝓpinauit, vt inde impleas pectꝰ,vnde impleuit
ille.Hic etiā dicit Orige.ſup Exo.Quis eſt ille quē replet deꝰ illo ſpū quo repleuit Moyſen & Aarō
vt eodem ſpiritu illuminatus poſſit quę per illos ſunt geſta differere:Aliter eñ non arbitror expla
K nari,niſi eodē ſpiritu quo geſta ſunt diſſerant.¶Dicendū igitur ꝙ ſimpliciter ſolus deus docet hāc
Reſpōſio. ſcientiam,quia ipſe ſolus dat eā intelligi,quod eſt proprie eam docere.vnde Aug.ſuper Ioā.ſer.vii.
Nemo dicat quia alius dedit legem & alius docet eam.Ipſe eñ illā docet qui eam dedit. Quo ad
aliquid aūt vt dictum eſt:non ſolum deus docet eam hominem:immo etiam & homo.quod & po-
teſt angelus facere,licet alio modo q̃ deus,vt dictum eſt ſupra de modo docēdi ſimpliciter. Et hoc
eſt quod dicit Aug.primo de doctri. chriſtiana. Cornelium Centurionem q̄uis exauditas oratio-
nes eius & eleemoſynas reſpectas ei angelus nunciauit, Petro tamen traditum ſcimus imbuēdum
per quem non ſolum ſacramenta perciperet,ſed etiā quid credendū,quid ſperandū, quid diligēdū
eſſet:audiret.Et poterāt vtiq; omnia hęc per angelū fieri,ſed abiecta eſſet hūana cōditio,ſi per ho-
mines hoībus deus verbum ſuū miniſtrare nolle videret. Quomodo eñ verū eſſet qđ dictum eſt:
Templū dei ſanctū eſt qđ eſtis vos:ſi deꝰ de humano templo reſpōſa nō redderet, & totū qđ homi
nibus diſcendū tradi vellet,de cœlo atq; per angelos perſonaret:Deinde ipā charitas quę ſibi hoīes
inuicem nodo vnitatis aſtringit,nō haberet aditum refundendorū & quaſi miſcendorū ſibi animo
rum,ſi hoīes ab hoībus nihil diſcerent.Et certe ſpadonem illum qui Eſaiā ꝓphetam legens non in
telligebat,neq; ad angelū ſed ad apoſtolū miſit : neq; per angelū ei id qđ non intelligebat expoſitū
aut diuinitus in mente ſine hoīs miniſterio reuelatum eſt:ſed potius ſuggeſtione diuina miſſus
eſt ad eū: ſeditq; cū eo Philippus qui nouerat Eſaiā ꝓphetam,eiq; humanis verbis & lingua qđ in
ſcriptura illa tectū erat aperuit.

L ¶Ad primum in oppoſitum ꝙ nemo diſcit hanc ſcripturam niſi fiat a deo docilis
Ad primū dicendū ꝙ verum eſt interius ad intellectum huius ſcientię illuſtrando & lumen fidei infunden-
principale do.per hoc tñ non excludit miniſteriū hominis per qđ docet exterius vt dictū eſt.¶Ad ſecūdum
M ꝙ hō nō poteſt ex ſe diſcere hanc ſciētiā,quare neq; docere: dicendū ꝙ verum eſt ſine adiutorio in
Ad ſcđm. teriori diuini luminis,nihilominꝰ tñ per hoc non excludit quin homo miniſterialiter doceat exte-
rius:Semꝑ tñ deo principaliter docente interius in omni actu docendi vt dictum eſt ſupra.

N CIrca ſecundum arguitur ꝙ mulier poſſit eſſe doctor huius ſcientię. Primo ſic.
Quęſt.2. Prouer.iiii. Vnigenitus fui coram matre mea & docebat me.id aūt qđ docebat
Arg.1. erat huius ſcientię,vt patet ibidē.ergo &c.¶Secundo ſic.non eſt minoris gratię
prophetare q̃ docere:immo & prophetarum eſt docere publice ea q̃ eis reuelan
2 tur.1.ad Cor.xiiii.Qui prophetat hominibus loquit ad ędificationē. mulieribus
cōceſſum eſt ꝓphetare,vt Marię ſorori Moyſi.Exo.xiiii.Debborę Iudic.iiii.Oldę
3 iiii.Reg.xxii.Annę.Lu.i.ergo &c.¶Tertio ſic.i.Pet.iiii.Vnuſquiſq; ſicut accepit
gratiam in alterutrū adminiſtrantes.ſed mulieres quādoq; gratiā ſcientiæ huius accipiunt:ergo
aliis debent adminiſtrare,qđ non poſſunt facere niſi docendo.ergo &c. vnde Maria & Martha cū
In oppo. apoſtolis genera linguarū acceperunt:& publice ſicut apoſtoli docuiſſe & prędicaſſe legunt.¶Con
tra eſt illud apoſtoli.i.Ti.ii.Docere mulierem non permitto.

O ¶Dicendum ad hoc:ꝙ iſta quæſtio & ſequentes differunt a præcedenti. Illa eñ q̃
Reſolutio ſiuit de potentia abſoluta facti,cuius eſt poſſe docere:an ſolius dei,an quodā modo hoīs & angeli.
Iſtę vero quęſtiones quęrūt de potētia iuris & auctoritatis:an.ſ.ſtatus quarundā perſonarum per-
mittat ꝙ officiū doctoris habeāt.Rñdēdū igit ad iſtas q̄ſtiones quātū ad potentiā docēdi nō de fa
cto,ſed de iuris ꝑmiſſione.Planū eſt ei ꝙ de facto q̄libet hō ſciēs ſiue vir ſiue mulier,ſiue ſenex ſiue
P iuuenis,ſiue religioſus ſiue ſecularis,ſiue clericꝰ ſiue laicus poteſt docere q̃ nouit.Dicendū igit ad
iſtā ꝓpoſitā q̄ſtionē & cōſimiliter ad alias,ꝙ docere poteſt aliquis ex officio vel ex beneficio.Vt aūt
aliquis poſſit docere ex officio quatuor in eo requirunt,duo reſpectu doctrinę,& duo reſpectu illo
rum quibus diſpenſanda eſt doctrina. Primū eſt docendi cōſtantia,ne de facili a veritate cognita
doctor ſe diuertat.Secundū eſt exequendi efficacia, ne per infirmitatē ab opere deſiſtat. Tertium
eſt docētis auctoritas, vt auditores ſibi credendo obediant.Quartū eſt ſermonis viuacitas, vt vitia
corrodendo ad virtutes impellat.Propter primū Chriſtꝰ.Mat.v.primos doctores cōparat luci quę
non tenebreſcit:propter ſecundū ciuitati quę nō deficit:propter tertiū lucernę quę ſuper candela
Q brum ponitur:propter quartū ſali quo caro a putredine præſeruatur.¶Quantū ergo ad iſtā quæ-
Reſpōſio. ſtionē dicendū,ꝙ contraria his quatuor inueniunt in mulieribꝰ,ꝓpter qđ mulier ex officio docere
non poteſt:& ideo nec doctor eſſe huius ſcientię.De primis duobus dicit gloſ.Luc.vlti.Quia cōſtā

tiā prædicandi non habet infirmior ſexus:& ad exequendum infirmior ē:mandat viris officiū euā
gelizādi.Mulier vero p̄dicandi ſeu docendi conſtantiā non habet:quia de facili a veritate ſeducit.
Et ideo poſtq̄ dixit Apoſtolus.i.Timo.ii.Docere mulierem non permitto:poſt modicum ſubiunxit
quaſi ꝑ cauſa.Adam non ē ſeductꝰ:mulier autem ſeducta in p̄uaricatione fuit.Mulier ſecundo exe
quendi officium doctoris non habet efficaciam:quia ſexus fragilitatem patitur,qui non ſufficit in
publico diſcurrere & laborare.Et ideo ibidem etiam cum dixiſſet: Docere mulierem nō permitto:
ſtatim addidit:Sed eſſe ī ſilētio.Mulier tertio doctoris auctoritatem habere nō pōt ꝓpter ſexus cō
ditionē qui non habet exequendi libertatem:quia ſub alterius debet eſſe poteſtate.Geñ.iii.ſub po-
teſtate viri eris:& ipſe dominabitur tui.Et ideo cum mulieri officium docendi inhibuiſſet,dicēdo
Docere mulierem non permitto,immediate adiūxit:Neq; dominari in virū . vbi dicit Gloſ.Vnde
etiā auctoritatē docendi ei negauit. Et poſtq̄ dixit primæ Corinth.xiiii.Nō permittit eis loqui:im
mediate adiunxit:Sed ſubditas eſſe ſicut lex dicit.vnde ꝙ ſumeret auctoritatē p̄ſidentis,indecens
eſſet ei & verecūdum valde.& ideo addit Aplꝰs.Turpe eſt aūt mulieri in eccleſia loqui. vbi dicit
Gloſ.Quia contra diſciplinam eccleſiaſticam eſt. Mulier quarto viuacitatem ſermonis non habet
ad mortificandum:ſed magis prouocandum peccata,& ideo ſuper illud.Docere mulierem nō per
mitto,dicit Gloſ.Si eñ loquit magis īcitat ad luxuriā & irritat.& ideo dicit Eccleſiaſtici.ix.Collo R
quium illius quaſi ignis exardeſcit.Gloſ.In corda auditorꝝ. ¶Loquendo autē de docere ex benefi-
cio & charitatis feruore , bene licet mulierem docere ſicut & quemlibet alium ſi ſanam doctri-
nam habeat:& hoc priuatim:& in ſilentio:& non in publico & in facie eccleſię.Hoc eñ ſolum licet
docentibus ex officio:& tali modo docere ſolūmodo ei prohibet.Vnde cum dixiſſet Apoſtolus pri
mæ Corinth.xiiii.Poteſtis omnes ꝓphetare vt omnes diſcant:ne crederet aliquis ꝙ hoc liceret mu
lieri in publico ſicut viro,intulit. Mulieres in eccleſia taceant. Non enim permittitur eis loq. Ve-
rum ē in eccleſia ſecundum ꝙ dicit Gloſ.ſuper illđ.ad Timo.Docere mulierem non permitto.Ni-
hilominus tamen alibi in priuato eis ꝑmittitur docere ea quæ licet eas diſcere:& hoc maxime mu
lieres alias & puellulas:viros autē nō.tū quia ſermo earū viros ad libidinem inflammaret,vt dictū
eſt.tum quia hoc eſt turpe & inhoneſtum viris.ſecundum ꝙ dicit Hiero.ad Paulinam . Diſcūt ꝑ
pudor a fœminis qđ viros doceant.& hoc niſi ſit mulier ſpeciali gratia prædita: vt fuit virgo bea-
ta quæ Apoſtolos in ſilentio docuit.ſecundum quod Auguſtinus in ſermone quodam de virgi-
nis natiuitate:loquēs de apoſtolorum & eius diſciplina, dicit.Ipſi per reuelationem ſpiritus ſancti
edocti fuerunt omnem veritatem.Incomparabiliter tamen manifeſtius ac eminentius ipſa per eun
dem ſpiritum ipſius veritatis intelligebat profunditatem,ac per hoc multa eis per eam reuelaban-
tur:quæ in ſe non ſolum ſcientia ſed ipſo effectu,ipō experimento didicerat de myſteriis eiuſdē do
mini Chriſti.

¶Ad primum in oppoſitum:ꝙ dixit Salomon de matre ſua, Docebat me:dicēdū S
ꝙ hoc erat doctrina priuata qua mater erudiuit filium tāq̄ minorē: qđ licuit:quia talibus etiam li Ad pri.
cet conuerſari cum fœminis:nec turpe eſt eis neq; ad libidinem earum ſermonibus prouocantur. princip.
Melius dicendum ꝙ illi verbo docebat non ſupponit ly mater,ſed pater.vnde litera ſic iacet. Filiꝰ T
fui patris mei tenellus & vnigenitus coram matre mea:& docebat me. Gloſ.interli. Pater . ¶Ad Ad ſcđm.
ſecundum: ꝙ licet mulierem prophetare , quare & docere : Dicendum ꝙ prophetia data eſt mu-
lieribus non ad publicam inſtructionem:ſed priuatam.& ſi vt per eam viros doceat:hoc eſt ex gra
tia ſpeciali, quæ non reſpicit ſexuum diſtinctionem.ſecundum ꝙ dicitur Colꝰ.iii.Induite nouū ho
minem qui renouatur ſecundum imaginem eius qui creauit illum vbi non eſt maſculus neq; fœ
mina. Viris autem data eſt ad publicam īſtructionem. Et ideo , vt dictum eſt, poſtq̄ prophetiam
apoſtolis omnibus conceſſit,ſpecialiter mulieribus publicam doctrinam abſtulit nō viris,vt dictū
eſt.¶Ad tertium ꝙ vnuſquiſq; ſecundum ꝙ accepit gratiam adminiſtret:Dicendum ꝙ hoc licet V
ſed vnicuiq; ſecundū ꝙ decet.ſ.mulieribꝰ priuate & viris publice.& ideo ſequit ibidem.Sicut boni Ad tertiū
diſpēſatores multiformis gr̄ę dei:tanq̄ ex virtute quā adminiſtrat deꝰ vt ī oībus honorificet deus.
Vnde & ſi ex ſpeciali gratia det mulieri vt publice prędicet:hoc tunc licet ei quia gratia,vt dictū
eſt,diſtinctionem ſexuum non reſpicit.tali enim gratia conceſſum eſt mulieribus publice prophe-
tare in ve.teſt.in virorum contumeliam:quia effœminati facti erūt:ſicut & fœminis conceſſum
eſt publica regimina ſuper viros gerere:& ſimiliter in primitiua eccleſia propter meſſis multitu-
dinem & metentium paucitatem conceſſum eſt mulieribus Marthæ & Mariæ publice prædicare
&.iiii.Philippi filiabus publice prophetare. ſecundum ꝙ habetur Act.xxi.

X
Queſt.3. Irca tertiũ arguiť ꝙ iuuenis poſſit eſſe doctor huius ſciẽtię.Primo ſic. Apoſtolꝰ
Arg.1. dicit.i.Tim.iiii.Pręcipe & doce.nemo adoleſcẽtiã tuã contẽnat.ſed contẽnenda
eſſet niſi liceret adoleſcẽtem docere.ergo &c.¶Secundo ſic.Dañ.iii.dicitur. Suſ
2 citauit dñs ſpiritũ pueri iunioris,qui dixit. Reuertimini ad iudiciũ meũ.ſed nõ
In oppo. liceret eũ iudicare quẽ nõ liceret docere.ergo &c. ¶In cõtrariũ eſt Gl.vlti.Mat.
iii.quæ loquitur ſic.Ioannes pręðicabat & baptizabat.ſ.qñ Chriſtus.xxx.annorũ
erat,oſtendẽs nullũ ſacerdotẽ vel pręðicatorẽ debere fieri niſi virilis ętatis.Sicut
Ioſeph tricenarius regimẽ Aegypti ſuſcepit:Dauid regnare eadẽ ętate inchoauit:Ezechiel ꝓphe-
tiam ꝓmeruit.p̃dicatio aũt & prophetia cũ doctrina eodem curſu currunt.ergo &c.

Y
Reſpõſio. ¶Dicendum ad hoc. cum ſecundum philoſophum ſapientis eſt ordinare, eius eſt
ſingula q̃ in vſum humanũ aſſumũtur ſic diſpenſare,vt tunc vnũqđqꝫ in vſum ꝓferat qñ iuxta re
ctę rationis iudiciũ magis valet.vnde & ſecundũ Philoſophũ, vnũqđqꝫ in tẽpore in quo magis va-
let magis eſt eligendũ,vt fortitudo in iuuentute q̃ in ſenectute,quia magis indigent in ſe refrena
ri motꝰ paſſionũ.ſapientia econtrario:quia ſedatis paſſionibus melius ea vti poteſt ſenex q̃ iuuenis
Quare cũ docere ſecundũ Philoſophũ opus ſit ſapientis & ſapientię, quo doctor ſapientia ſua vtiť
ad aliorũ inſtructionẽ,officia docendi,& maxime hanc ſcientiã quę vere omniũ ſcientiarũ ſapiẽtia
eſt,& poſt oẽs alias docenda,vt dictũ eſt ſupra,non niſi in ętate prouecta aſſumendum vel alicui in
iungendũ eſt:& ſic regulariter iuuenis non debet eſſe doctor huius ſciẽtiæ.Vnde & ſuper hoc eſt
priuilegiũ theologorũ Pariſienſium continens ꝙ nullus poteſt incipere in theologica facultate niſi
fuerit ad minus.xxxv.annorũ.Propter qđ & illi doctores qui ſpũ ſctõ repleti ad docẽdũ venerũt,vt
Ezech.Dauid,Ioan.baptiſta,& etiã ipſe Ieſus Chriſtus dei virtus & dei ſapientia,vt in hoc hoĩbus
cõuenirent,& exemplũ darent,vſqꝫ verſus tp̃s illud officiũ docendi diſtulerũt.ſecundũ ꝙ dicit bea
tus Grego.ſuper Eze.Qꝫ Eze.xxx.anno ſpiritũ ꝓphetię acceperit,indicat nobis aliquid conſideran
dũ.quia iuxta rationis vſum doctrinę ſermo nõ ſuppetit niſi ętate perfecta.Vnde & ipſe dñs ętatis
ſuæ anno.xii.in medio doctorum in templo ſedens non docens,ſed interrogãs voluit inueniri. Vt
eñ non auderent hoĩes in infirma ętate pręðicare,interrogare hoĩes eſt dignatus in terra,q per di-
uinitatem ſuam ſemp angelos docet in cœlo.Propheta igiť vt oſtendať cuius ętatis ſit in pręðica-
tione,ætatis ſolidę eſſe deſcribitur:quatenus ei cũ vita & ſpiritu omnia quę ad p̃dicandũ cõgruũt
concordare videanť.Eſt autẽ expediens & vtile vſqꝫ ad illã ætatem opus doctoris differre:tanq̃ in
Z quo vſus eius iuxta regulã rectę rationis magis valet,& propter ipſum doctorẽ,& ꝓpter ipſos au-
ditores:vt eũ ex doctrina ſua neqꝫ proueniens ęmulorũ vituperiũ deprimat,neqꝫ laus adulatorum
eleuet.qa(dicit Gre.)ad exemplũ nõ ſunt oſtendẽda niſi q̃ firma ſunt.Prius eñ cõualeſcere debet
mens,atqꝫ ad vtilitatẽ proximorũ poſtmodũ demõſtrari,cũ iam nec ꝑ laudẽ eleuata corruat,nec ꝑ
vituperationẽ percuſſa cõtabeſcat.Hoc autẽ ne fiat in quolibet doctore multũ timendũ eſt,ſecũdũ
ꝙ dicit Chry.ſup illud Mat.v.Vos eſtis ſal terræ.Non eñ(inquit)oportet vos maledicta hominũ
timere tñ:ſed & laudes.quas ſi audire cupiatis tunc vere infatuati eſtis atqꝫ conculcãdi. Qꝫ ſi oĩ
doctori quantęlibet ętatis ſit & maturitatis hęc ſunt timenda, magis ergo & iuueni. & ideo dicit
Gre.Cum prima ſunt adoleſcẽtię vel iuuẽtutis noſtræ tẽpora,nobis adhuc a p̃dicatione ceſſandũ
eſt:vt vomer noſtrę linguę ꝑſcindere non audeat terrã cordis alieni. quouſqꝫ eñ infirmi ſumus cõ
tinere noſmetipſos debemus:ne dũ tenera bona citius oſtendimus amittamus:quia & arbuſta plã
tata ſi prius in terra radicata non fuerint, manu tacta citius areſcunt,at ſi ſemel radicem fixerint
manus tangit,& tñ nihil officit:venti ĩpellunt nec lędunt.Valet aũt propter ipſos auditores: qm̃
propter ętatẽ doctori maiorem reuerentiã ferunt, & vberiorẽ fructum ſapientię expectant,quia ra
tione ętatis pręſumitur ꝙ in ipſis vberior ſapientia inueniať.ſecundum ꝙ dicit Iob.xii.In antiquis
eſt ſapientia,& in multo tẽpore prudentia.Gloſ.interline.Vnde infirma ætas etiã cum recte ſapit
ad p̃dicandũ non debet proſilire.Illa eñ dicta in radice ſapientię ſunt ſolidata,quæ ꝑ viuẽdi vſum
etiã actuum experimento cõualeſcunt.Vnde & dicit Philoſophus. Nemo iuuenes eligit duces,qa
non conſtat eos eſſe ſapientes.Doctores aũt ſunt duces diſcipulorũ quaſi ignorantiũ & cęcorũ.Ro.
ii.Confidis te eſſe ducem cęcorũ,lumen eorum qui in tenebris ſunt,eruditorem inſipientium,ma-
giſtrum infantium.

& ¶Ad primum in oppoſitũ de Timo.dicendum ꝙ q̃uis ętas requiritur in doctore
Ad primũ regulariter vt dictũ eſt:ſi tñ iuuenis dono gratię ſpecialis ita pręditꝰ eſſet,& in ſe cõfirmatꝰ, ne ca
principale ſus in eo timẽdus eſſet,& cũ hoc de eius ſapiẽtia conſtaret,ex priuilegio ſpeciali doctor eſſe poſſet:
maxime ſi neceſſitas eum requireret,ſicut contingebat in Timo.qa in eo mores & cõuerſatio ętatẽ

ſupplebant.Vnde cum ſapientiam cõpetentem adoleſcẽs habuerit ex gratia priuilegii ſpecialis,epi
ſcopus ordinari & doctor inſtitui potuit.vñ Apoſtolus ſtatim poſtq̃ dixit Adoleſcentiã tuã nemo
contemnat,eũ ad exempli honeſtatem inuitat:& per hoc idoneum eum fore ad illud oſtẽdit dicẽs.
Eſto exemplum fideliũ in verbo,in cõuerſatione,in fide,& in caſtitate.vnde Gloſ.Monet eũ per oĩa
exemplum aliis eſſe , vt ĩ adoleſcente mirabilis eſſe videatur & grauis diſciplina,vt actus eius ex-
cuſarent ætatem:& non quaſi iuuenis:ſed ſenior habereť & erubeſcerẽt maiores natu ſi non ſe ex
hiberent iuxta formam eius cõuerſatione & moribus graues. Nec ſolum quia talis erat eum tam
cito promouit Apoſtolus:ſed quia eccleſia eo opus habuit: quia tunc quando eccleſia erat nouel-
la plantatio,paucos ad opus prælati & doctoris habuit idoneos.Greg.reſpõdet aliter:vt.ſ.adoleſcẽ
tia ſtet pro iuuentute declinante ad ætatem virilem,dicens.Etſi Timo.dicitur, pręcipe hoc.i.doce.
Nemo adoleſcentiam t.cõtem.Sciendum eſt ꝙ in ſacro eloquio nõnũq̃ adoleſcentia iuuentus vo-
catur.vnde ſcriptum ẽ.Lętare iuuenis in adoleſcẽtia tua.¶Ad ſecundum de Dañ. Dicendum con &
ſimiliter ꝙ doctrina & mores in ipſo ſupplebant ætatẽ.vnde ſuper illud Suſcitauit ſpiritum,dicit Ad ſcđm.
interl.Nõ dedit:quia iam in eo erat:ſed propter ętatis tenuitatẽ quieſcebat:& occaſione data ſuſci
tauit eum.erat aũt occaſio: quia aliter oportuiſſet innocẽtẽ damnari ſenibus Iudęorum infatuatis
vnde ipſe cõtinuo dixit.Sic fatui eſtis filii Iſrael non iudicantes:neqꝫ qđ verum eſt cognoſcentes cõ
demnatis filiam Iſrael.& illi ſtatim dixerunt ei.Veni ſede in medio noſtrum & iudica nobis:qa de
us dedit tibi honorem ſenectutis.Gloſ.interl.Sed nõ ætatis de qua Sap.iiii.Senectus venerabilis ẽ:
non diuturna neqꝫ numero annoꝝ computata.cani ſunt ſenſus hominum:& ætas ſenectutis vita ĩ
maculata.vbi dicit Gloſ.interli.Quia nõ ætas corporis:ſed maturitas mentis:& morum probitas
laudatur:quia ille canus eſt qui bene ſenſatus : ſenex eſt bene qui mundus & ſimplex.¶Et nota ꝙ
ſi hoc modo aliquẽ iuuenem in doctorẽ quandoqꝫ legamus aſſumptũ,hoc tamen regulariter ĩ exẽ
plum trahendũ nõ eſt.ſecũdum ꝙ dicit Gloſ.Lu.iii.Chriſtus.xxx.anno baptizať:facit miracula:do
cet:vt reprimat temerarios qui omnem ætatem ad hęc officia idoneam credunt.qđ non eſt ita:niſi
aliquando dei miraculo cõtingat: vt Hieremię & Danieli.Et Grego.ait.Nec mouere quempiã de
bet ꝙ Hieremias & Daniel ꝓphetię ſpiritũ pueri perceperunt:quia miracula in exẽpla operationis
nõ ſunt trahenda.Oĩpotẽs eñ deus & linguas infantium facit diſertas:atqꝫ ex ore infantium & la
ctentiũ perficit laudem. Sed aliud eſt qđ nos de doctrinę vſu atqꝫ diſciplinæ dicimus:aliud qđ de
dei miraculo ſcimus.

Irca q̃rtũ arguiť ꝙ vir religioſus nõ debeat eſſe doctor huiꝰ ſciẽtiæ Prĩo ſic.xvi. A
q.i.c.i.dicit Niceno Synodus.Monachũ ꝑ oĩa ſingulariť agere oportet. doctoris Queſt.4.
officiũ eſt nõ ſingulariť agere:ſed cũ mltis.ergo &c. ¶Scđo ſic.dicit Greg.ĩ regi Arg.1.
ſtro.Nemo põt eccleſiaſticis obſeqis deſeruire & ĩ monachorũ regula ordinate ꝑ 2
ſiſtere:docere obſequiũ eccleſiaſticũ eſt vnũ de p̃cipuis.illđ aũtẽ nõ debet facere,
ꝓpter qđ ĩ regula nõ põt ꝑſiſtere.ergo &c.¶Tertio ſic.Hieronymꝰ ad Hyperiũ 3
& Deſiderium. Monachus nõ doctoris:ſed plangentis habet officiũ.docere aũt
nõ debet hanc ſciẽtiã q nõ poteſt habere doctoris officium.ergo &c. ¶Quarto ſic.vii.q.i.dicit ca. 4
Pręcipit.Monachorũ vita ſubiectionis habet verbũ & diſciplinatꝰ nõ docẽdi.¶Cõtra eſt illud Hie- In oppoſi.
ro.ad Ruſticum.Si clericatꝰ titillat diſcas qđ poſſis docere multo tẽpore diſcas q̃ poſtea doceas.

¶Iſta quæſtio nihil aliud inquirit q̃ an ſtatus religionis repugnet ſtatui doctoris B
ita ꝙ ſimul non poſſit quis eſſe religioſus & doctor:ſuppoſito ꝙ alioq ſit idoneus & literatus.Dice Reſol.q.
re ſimpliciter ꝙ nulli religioſo liceat officium doctoris aſſumere,nõ ẽ verum.Ne beatũ Grego.aut
beatum Aug.Anglorũ epiſcopũ & Ioannem Dam.& q̃plurimos alios negemus officium docto-
ris habuiſſe,aut feciſſe cuiꝰ officiũ exercere nõ debebant.cõſtat eñ indubitáter oẽs iſtos docuiſſe &
religioſos fuiſſe.Diſtinguẽdum igitur ex parte monachoꝝ ſub monachis oẽs religioſos cõphen-
dendo.qm̃ cum idem eſt monachus & clericus,aliqd põt ei conuenire ĩquãtũ monachꝰ& aliqd in-
quantum clericus.Inquantũ enim monachus officium non habet doctoris ſiue docentis, ſed plan
gentis,vt dicit Hiero.in tertio argumento.qui per illud dictum ſuum noluit excludere qn mona
chus poſſit eſſe doctor : ſed voluit diſtinguere inter officia monachi & clerici : oſtendendo quid
cuiqꝫ officio conueniat,vt dicit Gratianus.xvi.queſtio.i.c.Superiori.vnde vt ibidem dicit.vſqꝫ ad
tempora Zoſimi papæ monachi ſimpliciter fuerunt monachi.ſ.laici & non clerici.Si vero loqua-
mur de monachis inquantum clerici vel aliquo modo literati , reuocanda eſt diſtinctio illa in
præcedenti q̃ſtiõe habita ꝙ docere poteſt aliquis vel ex officio vel beneficio. Si enim monachus ſa
nam habeat doctrinam, inquantum hmõi bene licet eum docere ex beneficio:ſed priuatim conſo-

cios ſuos monachos multo magis q̄ mulierem. Cui iſtud conceſſum eſt ſupra. Loquendo vero de
C docere ex officio, Sciendum ꝙ docere poteſt aliquis ex officio auctoritatis paſtoralis, aut auctori-
tatis magiſtralis. Primo modo publica prædicatione. Secundo modo publica lectione. Ex officio
aūt auctoritatis paſtoralis poteſt aliqͥs docere populū p̄dicatione, vel quia habet auctoritatē paſto-
ralē ordinariā vel cōmiſſam. Secūdo modo bene licitū eſt religioſum vel monachū docere populū
prælati a quo miſſus eſt de conſenſu abbatis ſui: ſed non vltra commiſſionē procedere. ſecundum
ꝙ dicit Gregorius in Regiſtro. Si quiſpiam monachorū ad clericatus officium acceſſerit, non ibi
aliquā habeat vlterius poteſtatem. Auctoritate autem paſtorali ordinaria non licet eum docere o-
mnino ſicut neqꝫ prædicare, niſi ipſe aſſumptus ſit in prælatum, & tunc videndum eſt an licet re-
ligioſum docere, & an licet eum prælatum eſſe. Et conſtat eum poſſe prelatum eſſe non diſceden
do a priori voto, cū ad hoc fuerit electus & ordinatꝰ, vt probat Grat. pluribꝰ ca. xvi. q. i. ante illū. §.
D Reſpōſio. His omnibus. ¶ Idcirco dicendum ꝙ religioſus poteſt eſſe doctor auctoritate paſtorali: ſed tunc ab
ſoluitur ab obſeruantiis quæ ſpecialiter ſolent obſeruari in monaſteriis: quia ambo non poſſent ſi-
mul cuſtodiri. ſicut dicit Grego. in. ii. argumento. Satis enim incongruū eſt (vt idem dicit) ſi cum
vnum ex his pro ſui magnitudine diligenter quis non poſſit explere, ad vtrūqꝫ videatur idoneus
Si vero neutro modo habeat auctoritatem paſtoralem nullo modo licet eum docere populum pu
blica prædicatione, quia non licet eum prædicare omnino cuiuſcunqꝫ ſit literaturæ. ſecundum ꝙ
dicit Leo papa. xvi. q. i. c. Addidimus. Præter domini ſacerdotes nullus audeat prędicare ſiue mona
chus ſiue laicus ſit ille, cuiuſlibet ſcientiæ glorietur, niſi forte intus fuerit diuina gratia ad hoc cō-
monitus. ſicut refert beatus Gregorius de beato Benedicto qui homines montis Caſſiani ad fidē
adduxit. & de quodam Equitio cui angelus in ſomnis apparuit, & eum ad prædicandum miſit. vt
dicit Grat. cauſa prędicta in. c. Hoc idē. Si vero loquamur de docere auctoritate magiſtrali per le-
ctionem: dicendum ꝙ hoc modo docere ſumme competit religioſis, & ſacram ſcripturam expone-
re. q̄to magis iuxta dictamen ſacræ ſcripturæ diſtrictius debent viuere! Sic enim inuicem ſacram
ſcripturam docuerunt ſancti eremitę & expoſuerunt, ſicut patet in collationibus patrum. Per hęc
patent obiecta.

E Ad primū principale ¶ Ad primum ꝙ oportet monachum ſingulariter agere: dicendum ꝙ doctoris of
ficium prædicando auctoritate paſtorali ordinaria non eſt ſingulariter agere, quia habet cum hoc
illos quos docet gubernare. Docere autem omnibus modis aliis, quia eſt ſine regimine, non repu-
gnat ei qđ eſt ſingulariter agere. Vel dicendum ꝙ loquitur de monacho vt monachus, non autē
F vt clericus. ¶ Per idem dicendū ad ſecundum, ꝙ nemo poteſt eccleſiaſticis obſequiis deſeruire, ſcili
Ad ſcđm. cet populum gubernando, & in monachorum regula ordinate perſiſtere, ſcilicet quo ad clauſtri
obſeruantias. poteſt tamen quo ad illa quæ ſunt ordini ſubſtantialia. & tam hæc q̄ illa bene poteſt
G obſeruare cum officio docendi, dum tamen non ſit ei cura regiminis annexa. ¶ Similiter etiam pa
Ad tertiū tet tertiū. docere em̄ nō eſt officiū monachi vt monachi: ſic em̄ eſſet laici niſi ex beneficio ad modū
mulieris ſi ſanam habeat doctrinam. Eſt tamen bene monachi inquantū clerici literati & edocti, iu
H xta determinatum modum. ¶ Similiter patet quartū. monachus em̄ niſi prælatus vel miſſus a prę
Ad q̄rtū. lato non habet officium docentis prędicando, ſed diſcipuli & ſubiecti. poteſt tn̄ bene habere officiū
docentis legendo vt dictum eſt.

I Queſt. 5. Arg. 1. CIrca quintum arguitur ꝙ doctor huius ſcientię non debeat eſſe iuſtus. Lucæ. ix.
de illo qui non ambulat cum Chriſto, quem apoſtoli a docendo voluerunt ꝓhibe
re, dicit Chriſtus. Nolite prohibere. Ille autem malus erat, ex quo Chriſto non ad
hęſit: eſſet autem prohibendus ſi non liceret docere niſi iuſtum. ergo &c. ¶ Secū-
2 do ſic. Philipe. i. dicit apoſtolus. Quidam ex contentione Chriſtum annunciant
non ſyncere, exiſtimantes preſſuram ſuſcitare vinculis meis. De iſtis conſtat ꝙ
mali erant, quod etiam teſtatur gloſ. & tamen Apoſtolus gaudere ſe dicit pro eo
ꝙ docuerunt. Quid enim? (inquit) dum omni modo ſiue per occaſionē, ſiue per veritatē Chriſtus
annuncietur, & in hoc gaudeo, ſed & in hoc gaudebo. Hoc autē non dixiſſet Apoſtolus niſi liceret
In oppo. 1. tales docere. ergo &c. ¶ Oppoſitum arguitur primo ſic. ſuper illud Matthęi. x. Simonem qui voca-
tur Petrus. dicit gloſ. Petrus agnoſcens, Simon obediens, Andreas virilis: qđ doctoribus conuenit,
quia hi ſoli ſunt in magiſterio apti qui ſapientiæ luce illuſtrantur, & pręceptis dei obediūt, & aliis
viriliter ſuggerunt. Doctores autem non debent eſſe niſi apti ad docendū & magiſterio. ergo &c.
2 ¶ Secundo ſic. Chryſoſtomꝰ ſuper illud Matthęi. v. Qui ſic fecerit & docuerit magnus vocabitur.

dicit. Docere ſine opere condemnat docentem. ſed nulli licet facere qđ eum condemnat. ergo &c.

¶ Ad quæſtionē iſtam an iniuſtus & peccator poſſit eſſe doctor huius ſcientiæ: an K
non debeat eſſe niſi iuſtus: Dicendum ꝙ doctor dicitur aliquis quia potēs docere: aut quia docen Rñſio.
di officium habēs. Primo modo dicitur aliquis doctor ex habitu ſcientię, quo eſt talis in actu qua-
lem poteſt facere diſcipulum, qui eſt talis in potentia ſolum. Cū ergo talē habitum non amittit ex
actu peccandi: ſicut nec eum ex actu virtutis acquirit, niſi diſpoſitiue inquantum habitus virtu
tum diſponunt ad ſcientiæ acquiſitionem, vt vult Commen. ſuper. vii. Phry. hoc modo doctor hu
ius ſcientiæ poteſt dici malus & peccator: quia pōt ita ſanam doctrinam habere vt iuſtus, & perfe-
ctiori habitu huius ſcientiæ informatus eſſe. Se habet enim hoc modo doctor ad inſtruēdum aliū
ſecundum habitum huius ſcientiæ: ſicut artifex quidam ad operandum artificium ſecundum ha-
bitum artis. De artifice aūt dicit Philoſophus in fine primi politicę: ꝙ non oportet eum habere vir
tutem. ad hoc enim ꝙ ſit bonus faber potēs facere bonos cultellos nulla virtus moralis in eo reqri
tur, ſed ſolum perfectio artis fabrilis. Secūdo modo dicitur aliquis doctor: quia ei cōmittitur & ꝑ
mittitur officium publice docendi. Cum igitur officium tale committi nō debet niſi illi quem ex
pedit docere: & ſolum talis debet in officio tali permitti: ſicut nec medicus debet in ciuitate ꝑ-
mitti practicare aut ordinari ad hmōi officium niſi expediat ciuitati: ſicut ergo medicus in ciui-
tate quantumcunqꝫ peritus non deberet poni in officio vſus medicinæ neqꝫ in eo ꝑmitti niſi ſic
eſſet diſpoſitus vt vtilis eſſet ęgrotis ad recuperandum ſanitatem: ita ꝙ ſi eſſet ita iracūdus vt oēs
ęgrotantes ad iram prouocaret, qua neceſſe eſſet eos periclitari: quantumcunqꝫ eſſet peritus &
daret bonas medicinas: non tamen deberet ꝑmitti practicare in ciuitate: Sic eſt de doctore huius
ſcientiæ: ꝙ quantūcunqꝫ quis peritus eſt in ſacra ſcriptura ſi officium doctoris exercere non poſſet
niſi cū ꝑiculo audientium, nullo mō deberet permitti docere: nec eſſe doctor huius ſciētiæ. Quia
igitur ꝙ aliquis docere poſſit hoc habet ex habitu ſcientiæ: ꝙ vero ſine periculo audientium ſci-
licet ad profectum eorum docere poſſit, hoc habet ex fama bonę vitæ: Idcirco in doctore qui de iu
re & ex officio poſſit & debeat docere hanc ſcientiam, duo requiruntur: ſcientia qua docere poteſt
& vita qua ſalubriter docere poteſt: & hoc ideo: quia doctor ſacræ ſcripturæ ſicut inſtrumentū eſt
& organum verbi dei in docendo fideles ad eorum & propriam ſalutem ſiue vtilitatem. Vnde ſu
ꝑ illud Matth. iii. Vox clamātis. Gloſ. Ioānes eſt vox: Chriſtus verbū qđ clamat in Ioāne. Sic aūt eſt
in organo ſiue inſtrumento, ꝙ determinatur quo ad diſpoſitionem formalem & materialem ī ipſo
a fine & a materia circa quā operatur. Sicut patet in ſerra inſtrumēto artificiali: quia enim habet
ſecare materiam duram ligneam, debet eſſe ex materia dura ferrea. qa vero habet eam linealiter di
uidere ſecando, debet eſſe dētata, vt determinat Philoſophus. ii. Phy. ita ꝙ ſi eſſet in materia molli
nō poſſet ī materia dura agere neqꝫ ſecare. Si vero nō eſſet in forma dentata non poſſet ſecando fi-
nem aſſequi: & linealiter ligna diuidere. Nūc autē in ꝓpoſito materia ſubiecta circa quā habet age- L
re actum docendi doctor ſacrę ſcripturę, fideles ſunt ī eccleſia quos debet iſtruere. finis vero ad quē
agit, ſalus eſt ſiue vtilitas propria & aliorum ex inſtructione. Quantū ergo eſt ex parte materię de
bet eſſe inſtructus, vt ſit inſtructio principium materiale in ipſo doctore. Quātum vero eſt ex par
te finis ad quem habet agere diſpoſitio formalis in ipſo, ſit vitæ ſanctitas qua ipſe primo faciat quę
aliis facienda docet. Si enim inſtructus non eſſet, docere non deberet: nec poſſet. ſecundum ꝙ ſuꝑ
illud Iac. iii. Nolite plures magiſtri fieri. dicit Gloſ. Niſi tm̄ diſcreti & in ſcripturis docti. Qui em̄
indoctus officium docendi vſurpat: & Chriſtum nō ſyncere nūciat: maiorem damnationem mere
tur. Sicut neqꝫ ſerra ſi eſſet ex materia molli poſſet ligna diuidere. Si vero eſſet inſtructus: ſed nō
in opere iuſtus: tunc etſi fideles inſtruere poſſet, ad vitæ ſanctitatem informare vel in ipſa cōtine-
re nō poſſet. ſecūdū ꝙ dicit Chryſoſtomus ſup illđ. Vos eſtis ſal terræ. Doctor om̄ibus virtutibus
debet eſſe ornatus, vt pigros circa bona opera valeat promouere magis ſuo exemplo q̄ voce. Bona
conuerſatio ſacerdotis ſine verbo tenet quidem ſanctos in ſanctitate per ſuum exemplum: adduce-
re vero ignorantes ad ſcientiam veritatis non poteſt. Verbum adducere quidem ignorantē ad ſciē
tiam veritatis & ſine conuerſatione bona poteſt: tenere aūt in fide vel ſanctitate abſqꝫ bona conuer
ſatione non poteſt. Magis vero ſcandalizat. Reuera etſi bonos valde adducere poſſet ad cognitio- M
nem veritatis, malos tamen magis a veritate auelleret. ſecundum ꝙ dicit ſuper illud. Sic luceant
opera veſtra bona. Qui non facit (inquit) quod docet, non alios docet: ſed ſeipſum condemnat.
Et melius eſt facere & non docere q̄ docere & non facere: quoniā qui facit etſi tacuerit aliquos cor
rigit ſuo exemplo: qui autem docet & non facit: non ſolum neminem corrigit: ſed ad hoc mul-

tos ſcandalizat.Quis enim non moueatur ad peccandum,cum viderit ipſos doctores pietatis pec-
catores &c.ſecundum ꝙ ibidem pertractat.Hinc etiã dicit Grego.i.paſt.In ipſo magiſterio lingua
confunditur,quando aliud agitur & aliud docetur,quia qđ verbis prædicãt moribus impugnant.
Et ideo cuius vita deſpicitur,reſtat vt eius prædicatio contemnatur:econtrario autem illa vox li-
bentius auditorũ cor penetrat,quã dicentis vita commendat:quia qđ loquendo imperat,oſtẽden-
do adiuuat vt fiat. Vnde ſicut ſerra non dentata ad finem regulariter ſecandi attingere non poſ-
ſet.Sic nec doctor ſi ſanctitatis conuerſatione non fuerit informatus alios ſalubriter inſtruere po-
teſt.Dicendum ergo ꝙ doctor idoneus huius ſcientiæ non ſolum debet eſſe inſtructus vt vera do
ceat,ſed bonus & iuſtus vt eadem faciat.Et ideo ſuper illud Actuum.i.Cœpit Ieſus facere & do-
cere.dicit Gloſ.Bonũ doctorẽ iſtruit,quia qđ docet facit.id eſt pri⁹ eſt facere,poſtea docere:ne ver
bum opere deſtruatur.Vnde ſuper illud Matthæi.v.Vos eſtis ſal terræ.dicit Chryſoſtom⁹. Prius
vocauit eos ſal,poſtea lux,quia primum eſt bene viuere:ſecundum autem bene docere. Nam per
bonam conuerſationem aſcenditur ſine dubio ad ſcientiam, per ſcientiam autem neſcio ſi ad bo-
nam conuerſationem omnino peruenitur. Perpendi quidem ſcientes ſine timore dei multos : ti-
mentem autem deum ſine ſcientia vidi nullum.peccator ergo aut iniuſtus non debet eſſe doctor
N huius ſcripturę. ℂVerũtamen diſtinguendum eſt propter argumenta & dicta ſanctorũ circa hoc
ꝙ malus & peccator eſt aliquis,aut contra veritatem doctrinę ſentiens ſicut hęreticus, aut contra
veritatem doctrinę agens ſicut peccans in moribus.Malus & peccator primo modo non debet do
cere omnino neq; eſſe doctor huius ſcientiæ, tum quia excommunicatus eſt, tum quia auditores
corrumperet.& ideo dicitur Canticorum.ii.Capite nobis vulpes paruulas quæ demoliuntur vi-
neas.Gloſ.Debellate & deprehendite hęreticos,quia pręcipitia faciunt & ſunt nociui.Secundo mo
do peccator fidelis eſt & ſanam doctrinam habet,ſed vitam non habet.de quo diſtinguendum.
quia aut eſt occultus & bonæ famæ:aut diffamatus eſt ſuper mala vita & manifeſtus.Si ſit occul-
tus, aut ergo peccat ex ipſo actu docendi, quia docet ad quæſtum, aut vanam gloriam: aut eſt
peccator ex actu alio.puta inuidus vel cupidus,& huiuſmodi.Primus ſeipſum occidit,& ideo non
debet q̃tum eſt de ſe docere,ſed ſeipſum retrahere.Vnde ſuper illud Philip.i.Dum eñ omni mo-
do &c.dicit Gloſ.Species doctorum diſtinguit bonorum & malorum,qui omnes Chriſtum annũ-
ciant:ſed non eodem modo.Mali enim nec ſimplici nec veraci animo Chriſtum annunciant: boni
O autem puro & fide ſyncera:omnes tamen euangelio proficiunt.& ſequit̃ in gloſſa.Tres inuenimus
perſonas,paſtoris,mercenarii,furis. Paſtor in veritate veritatem annunciat. Mercenarius vero oc-
caſione veritatem annunciat. Fur & latro veritatem negat & tollit. Diligendus ergo eſt paſtor,
tolerandus eſt mercenarius, cauendus eſt latro. Mercenariũ appellat qui ad quæſtum prædicat.
Furem vero hæreticum qui falſa prædicat.Paſtorem autem qui vera & propter deum prædicat:
Sicut dictũ eſt de doctore fure qui hæreticus eſt & peccat in doctrina:ſimiliter dicunt aliqui de ſe
cundo:dicendo ſcilicet de mercenario & omni qui peccat in moribus, & eſt occultus, ꝙ quilibet
peccator quantumcunq; occultus in docendo id cuius contrarium agit peccat.& ideo docere non
debet,quia nemo debet facere quo ſeipſum condemnat. Sed hoc non videtur rationabile. Si enim
peccator exiſtens in peccatis per bona opera de genere bonorum poteſt ſe diſponere ad gratiam
de congruo:inconueniens eſt dicere eum in illo peccare.Cum ergo poteſt facere,& expedit ei alia
P opera de genere bonorum quæ vergunt in vtilitatem proximi : multo fortius & opus docendi
quod multo magis vergit in proximi vtilitatem q̃ plura aliorum. Si ergo ſit peccator occultus
in moribus non ex actu docendi:nec contra veritatem doctrinę ſentiendo,vt non ſit excommuni-
catus:dicendum ꝙ talis licet occulte agat cõtrarium ei qđ docet,quia in hoc vtilis eſt aliis, & hoc
eſt ſibi proficuum ſicut & alia opera miſericordiæ facta in mortali, bene licitum eſt ei docere,&
poteſt eſſe doctor.Hinc dicit Anaſtaſius papa diſ.xix.in ca.Secundum.Nõ quæratur quis vel qua
lis prædicet:ſed quid prædicet.Qui vero ſuper vita mala manifeſtus eſt & diffamatus, ille quan-
tum eſt ex parte ſui omnino docere non debet, quia ſcandalizat. ſecundũ ꝙ dicit Chryſoſtomus.
Qui cum ſeipſum docere nequiuerit alios emendare conatur,irriſioni expoſitus eſt plurimorum
cum verbis eius clariores hominum voces reclament.ſecundum ꝙ dixit Chriſtus primis doctori-
bus Matthæi.v.Vos eſtis ſal terræ : & ſi ſal euanuerit in quo ſalietur? ad nihilum valet vltra niſi
vt mittatur foras,& conculcetur ab hominibus. Gloſ. interline.Irridentur a carnalibus dum con-
temnitur eorũ vita,& ideo maiorem ſibi damnationẽ acquirunt.De iſto tñ ſciendũ:ꝙ ſi ſanã doctri
nam habeat, quouſq; ab eccleſia permittit̃,& ab officio nõ repellit̃,quãtũ ex eſt parte fideliũ audiri

poteſt & debet. Iuxta illud qđ dominus dicit Matth.xxiii. Super cathedram Moyſi ſederunt
Scribę & Phariſęi.omnia ergo quæcũq; dixerint vobis ſeruate & facite.ſcđm opera eorũ nolite
facere.Super cathedrã ſe.Gl.Docentes doctrinã quã Moyſes docuit.Quęcũq; dixerint.Gl.Ad
cathedram pertinentia.Seruate & fa.Gl.Corde & opere:propter cathedram:non ꝓpter vitam.
Si vero ab eccleſia repellantur:tunc nec omnino ſunt audiendi.ℂAd prima duo argumẽta pa Q
tet reſponſio ex dictis: q̃a procedunt de doctore mercenario:qui ꝓpter aliorum vtilitatem do Ad pri.
cere poteſt ꝑmiſſus.quãtũ tñ eſt ex ꝑte ſui docere non deberet:quia officium doctoris non tã prin.
requirit verba q̃ facta:vt dictum eſt. ℂPrimũ argumentũ in oppoſitum procedit de illo qui R
perfectus debet eſſe doctor:& de iure quãtũ eſt ex ꝑte ſui.nihilominus tñ qui non eſt talis q̃lis Ad pri. in
ibi deſcribitur bene poteſt eſſe doctor ex permiſſione:ſicut dictum eſt. ℂAd ſecundum:ꝙ do- oppoſitũ.
cere ſine opere ſe condemnat:Dicendum ꝙ verum eſt:maxime cum ſcandalizat.Et ideo quan Ad ſcđm.
tum eſt ex parte ſui doctor talis eſſe non debet.quia tamen ab eccleſia permiſſus eſt:docere po
teſt & audiri:vt dictum eſt.

CIrca Sextum arguitur: ꝙ primi doctores huius ſcientiæ ſimplices & idiotę S
eſſe non debebant.Primo ſic.tales debebant eſſe primi huius ſapiẽtię docto- Queſt. VI.
res:per quos mundus facilius ad fidem poſſit conuerti: quia ad hoc docebãt Arg. 1.
hanc ſcientiam fidei.Mundus autẽ facilius potuit conuerti per tales quales
erant ſapientes huius mundi.ergo &c.Probatio minoris per Chryſoſtomũ:q
dicit ſup illud Matth.ii.Vidim⁹ ſtellã ei⁹.&c.Miſſi(inq̃t) ad totius orbis ſa-
lutem magiſtri de cuiuſlibet ipſorum more gentis modos ſibi aſſumũt do-
cendi.Sed mos cõmunis gentiũ tunc erat non credere niſi quod naturali ratione poſſet inue-
ſtigari. ſcđm ꝙ ſuper illud.i.Corin.i.Iudęi ſigna q̃runt,gręci ſapiẽtiã.dicit Gl. Quęrũt.ſ.vtrũ
qđ prędicatur natura patiatur. ℂSecũdo ſic.Illa ſcientia q̃ ſoli auctoritati nõ naturali rationi 2
innititur,neq; docetur niſi vt ei credatur,per illos debuit primo doceri ꝑ quos maxime ei cre-
deretur.tales erant ſapientes mundi:non idiotę:quia illis ſolet credi:iſtis non.ergo &c.ℂIn cõ In oppoſi.
trarium eſt Gl.Io.i.quæ dicit.Nathanael peritiſſimus ſcripturarũ,quia doctiſſimus,non eſt in
apoſtolatum electus.Omnes enim apoſtoli primo de idiotis ſunt aſſumpti. ſcilicet vt confun-
dantur ſapientes.

ℂDicendum ad hoc: ꝙ proculdubio primi doctores huius ſcientiæ ſimplices & T
idiotę electi ſunt. Scđm ꝙ dicit Auguſtinus.xxii.de ci.dei. Ineruditos liberalibus diſciplinis: Reſponſio.
& omnino quantũ ad iſtorũ doctrinas attinet impolitos,non peritos grãmatica, non armatos
dialectica,nec rhetorica inflatos:piſcatores Chriſtus cũ retib⁹ fidei ad mare ſeculi pauciſſimos
miſit:atq; ex omni genere tã multos piſces:& tãto mirabiliores quãto rariores:etiã ipos p̃hos
cepit.Et quare tales Chriſtus mittere debuit & voluit:triplex eſt ratio. quarum Prima eſt: ꝙ
ſcientia iſta quia non innititur humanę rationi:neq; humano teſtimonio, ſed primæ veritati:
vt dictum eſt ſupra: per tales debuit doceri ab initio:per quos ſumme poſſet apparere auctori
tas primę veritatis in ea:nec eã eſſe fulcitam alicuius humanę rationis aut inuentionis indu-
ſtria.tales erant ſimplices & idiotę.Contra tales eñ nulla erat ſuſpitio: ne humana inuẽtione
eã cõfinxiſſent:& ne naturali ratiõe populo eã ad credẽdũ ſuaſiſſent. ſicut fuiſſet ſi ꝑ ſapiẽtes
mũdi eam ab initio docuiſſet.Vnde Greg.exponens illud Iob. Ligabit eum ancillis ſuis. dicit V
xxxiii.Moral.Bene dñs Leuiathã nõ ſeruis ſuis: ſed ancillis ſe ligare aſſeruit:quia ad noſtram
redẽptionẽ veniens:& ſuos cõtra mũdi ſapientiã ꝑ̃dicatores mittens:relictis ſapientibus inſi-
pientes,relictis fortibus debiles,relictis diuitibus pauperes elegit.Vnde in euangelio domin⁹
Nathanael laudat:nec tñ in ſorte ꝑ̃dicãtiũ numerat:quia ad ꝑ̃dicandũ tales venire debuerãt:
qui de laude propria nihil habebant:vt tanto ſolius veritatis cognoſceretur eſſe qđ agerent:
quanto & aperte cerneretur quia ad hoc agendũ idonei non fuiſſent. Vt ergo mira potentia
per ꝑ̃dicatorum linguas clareſceret:mirabilius actum eſt vt eorũ prædicãtiũ nulla eſſet. Idcir X
co ergo hæc ſcientia ꝑ ſimplices & idiotas:& nõ ꝑ alios ab initio doceri debuit: vt ex eoꝝ ſim
plicitate & doctrinæ efficacia in cõuertendo totũ mũdũ cõfunderent̃ ſapiẽtes:& relicta vana
mũdi ſapientia:ad veram ſapientiã dei diuerterẽt:& ſic per verã ſapientiã falſam ſapientiã de
strueret.Et hæc eſt ratio quã aſſignat Apl's.i.Corin.i. Non me(inquit) miſit deus baptizare:
ſed euangelizare:non in ſapiẽtia verbi:vt nõ euacuet̃ crux Chriſti.Gl.i.non in ſapientia p̃hoꝝ
in lepore & ornatu verborũ:quia ꝑ̃dicatio Chriſtiana nõ indiget pompa & cultu ſermonis:ne
videat̃ eſſe ex verſutia & calliditate humanę ſapiẽtię:nõ ex veritate. Ibi eñ cõpoſitio verboꝝ
quęrit̃,vbi teſte virtute nõ cõmẽdat ſe ipſa veritas.ſicut in ſapientia mũdana.Sequit̃ in aplo.

Scriptum eſt enim. Perdam ſapiẽtiã ſapientiũ,& prudentiã prudentiũ reprobabo. vbi ſapiẽs?
vbi ſcriba,vbi inquiſitor huius ſeculi?Gl.Id ſcriptũ eſt in Abdia.Sapientiã mũdanã & pruden
tiã eliminabo a ꝑdicatoribus euangelii: vt tales ſapientes inter ꝑdicatores non recipiã.Scriba
eſt,qui de moribus & artibus ꝑcepta dat. Inquiſitor qui ſecreta naturę rimatur.tales non reci
pit deus inter ꝑdicatores:ſed ſtultos.Vnde ſequit. Nonne ſtultam fecit deus ſapientiã huius
mũdi?Nã quia in dei ſapientia nõ cognouit mũdus per ſapientiã deũ,placuit deo per ſtultitiã
prędicationis ſaluos facere credẽtes.Gl.i.per ꝑdicatores imperitos mũdanę ſapientię,qui ſtulti
Y videbantur.¶Secũda ratio eſt:quia ſi ſapientes,potẽtes,& nobiles electi fuiſſent:non ſolũ fidei
& ſcientiæ hæc virtus ꝑdicationis: ſed conditioni talium aſcriberetur: vt dicit præcedẽs ra-
tio.ſed & ipſi propter tales conditiones ſuas ad hoc viderentur electi:& ita ex hoc in ſe ſuper-
Z birent.Ne igitur hoc contingeret:tales nõ elegit:ſed ſimplices,pauperes,& infirmos. ¶Tertia
vt mundi ſapientes confunderet:qui non potuerunt ad ſuam ſectam ſaltem vnam conuertere
gentem:quando viderunt ad apoſtolos per eorum prædicationem conuerti totũ mundũ.Has
rationes duas ſimul aſſignat apoſtolus cum dicit.i.Corin.i.Videte enim vocationem veſtram
fratres.quia non multi ſapientes ſcd̃m carnem,non multi potentes,non multi nobiles,ſed quę
ſtulta ſunt mundi elegit deus,vt confundat ſapientes:& infirma mundi elegit deus vt cõfun
dat fortia:& ignobilia mundi & contemptibilia elegit deus,& ea quæ non ſunt,vt ea quę ſunt
deſtrueret:vt non glorietur omnis caro in conſpectu eius.Gl.i. Videte per quos inſipientes &
infirmos vos vocati eſtis: qui tñ confuderunt ſapientes & fortes. Venit humilis deus q̃rens
humiles non altos: quia etſi primum elegerit pauperes, infirmos,& indoctos, non tñ reliquit
ſapientes,diuites,& nobiles:Sed ſi eos eligeret primos:merito taliũ rerum ſibi viderẽtur eligi:
atq; inflati de his rebus ſalutem humilitatis non reciperent.Ideoq; non elegit reges:vel ſenato
res:vel phos:vel oratores:immo elegit plebeos:pauperes:ĩdoctos piſcatores. Niſi fideliter præ
A cederet piſcator:non humiliter ſequeretur orator. Vnde Auguſt. i.ꝑ ſup Io.ſer.vii.Si doctus
eligeretur fortaſſis ideo diceret ſe electum:quia doctrina eius meruit eligi. Domin⁹ igit Ieſus
Chriſtus volens ſuperborum frangere ceruices:non quęſiuit per oratorem piſcatorem: ſed de
piſcatore lucratus eſt imperatorem. Magnus Cyprianus orator:ſed prior Petrus piſcator:per
quẽ poſtea crederet non tm̃ orator:ſed etiam imperator.Nullus nobilis primo electus eſt:nul-
lus doctus:quia infirma mundi elegit vt cõfunderet fortia. Eratq; Nathanael magnus & ſine
dolo,hoc ſolo non electus ne cuiq̃ videretur dominus doctos elegiſſe.Et de verbis apoſtoli ſer.
xxvi.Petrus piſcator fuit:& modo magnam laudem habet orator ſi poterit ab illo intelligi pi
ſcator.Si enim eligeret primitus Chriſtus oratorẽ,diceret orator:eloquentiæ meæ merito ele-
ctus ſum. Si eligeret ſenatorẽ: diceret ſenator,dignitatis meæ merito electus ſum.Si eligeret
imperatorem:diceret imperator:poteſtatis meæ merito electus ſum.Quieſcant & differantur
iſta paululum: quieſcant:non omittantur:ſed aliquantulum differantur cum poſſunt gloria
ri de ſemetipſis in ſemetipſis.Da mihi(inquit) illum piſcatorem:da mihi idiotam:da mihi im
peritum:da mihi cui non dignatur loqui imperator: nec quãdo emit piſcem: ipſum(inquit)
da: hunc ſi impleuero manifeſtum eſt ꝙ ego facio: q̃q̃ & imperatorem & ſenatorem & orato-
rem ego ſum facturus:ſed citius piſcatorem.Poteſt ſenator gloriari de ſemetipſo : poteſt ora-
tor:poteſt imperator: nõ poteſt niſi de Chriſto piſcator.Prius ergo veniat piſcator:per ipſum
B melius adducetur imperator.Sed quid eſt?nũquid Paulus doctus electus eſt?Reuera vtiq;:ſed
doctrinam ſuam ſubiecit:qđ facere oportuit.ſecundum ꝙ ſuper illud,Perdam ſapientiam. di-
cit Gl.Inter prædicatores: inter quos eſſe voluit: ſapientiam illam abiicere oportuit.Et cum
hoc Paulus fuit iuuenis : vnde doctum ipſum fore nondum conſtitit: nec doctrina ſua vſus
fuit.ſecundum ꝙ ipſe dicit.i.Corin.ii. Ego cum veniſſem ad vos fratres: veni non in ſublimi-
tate ſermonis aut ſapientiæ annuncians vobis te.Chriſti &c.Gl.Qui erã ſapiens,fui quaſi nõ
eſſem ſapiens:vt logicis rõnibus vterer:aut phicis ſpeculationibus illud confirmarẽ.ſed in ſer
mone meo oſtendi me habere ſpiritum & virtutem in miraculis faciẽdis:vt fides noſtra nõ at
tribuatur homini:ſed deo:quia non in verbis:ſed in virtute eſt:non humana ratione compre
henſibilis:ſed ſpiritus efficacia credibilis.ſecũdum ꝙ apoſtolus ad Hebr.ii.loquens de initio
prædicationis fidei:dicit.Quę cum initium accepiſſet enarrandi per dominũ ab eis qui audie
runt, in nos confirmata eſt conteſtante deo ſignis:& prodigiis: & portentis : & variis virtu-
C tibus:& ſpiritus ſancti diſtributionibus ſecundum ſuam voluntatem. Et hoc totum factum
eſt:vt vis prædicationis: non humanæ ſapientiæ:ſed diuinæ virtutis eſſe oſtenderetur.ſcd̃m
ꝙ ibidẽ dicit Gl. Per qđ oſtẽdit ꝙ verbũ prædicationis nõ ſimpliciter eſt eis creditum:ſed per

ſigna & prodigia.Ideoq; dum credimus,nõ illis:ſed deo credere declaratur:non ſcd̃m meritũ
hominũ:ſed ſecũdum ſpiritus volũtatem.Et hoc eſt qđ dicit Apoſtolus ĩ dicto verbo.Et ego
(inquit) cum veniſſem ad vos fratres:veni non in ſublimitate ſermonis aut ſapientiæ annun
ciãs vobis teſtimoniũ Chriſti.Non enim me iudicaui ſcire aliq̃d inter vos niſi Ieſum Chriſtũ
& hunc crucifixũ:& ego in infirmitate & timore & tremore multo fui apud vos: & ſermo &
prædicatio mea non in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis : ſed in oſtenſione ſpiritus &
virtutis:vt fides noſtra non ſit in ſapientia hominũ:ſed in virtute dei. vt expoſitum eſt ſcd̃m
Auguſtinũ.Vel poteſt dici de vocatione Pauli ſapiẽtis, ſcd̃m ꝙ dicit Gl.ſuper illud.Nõ mul
ti nobiles &c. Non ait (inq̃t) nulli: forſitan pro ſe:qui ſolus inter apoſtolos ſeculariũ literarũ
peritus:& terrenarũ opũ diues.& Romanæ dignitatis parentela conſpicuus fuit : qui tñ hęc
nihil pendit:nec vſus eſt eis.ſcd̃m ꝙ iam oſtenſum eſt.
¶Ad primũ in oppoſitũ:ꝙ mũdus facilius potuit conuerti per ſapiẽtes:Dicẽdum D Ad pri. prin.
ꝙ non eſt verum: quia per ſapientiam mũdi nõ potuiſſet mundus deũ cognoſcere neq; recipe
verbũ fidei: ſed ſolũ per virtutẽ ſpũs opantis ĩterius ꝑ gratiã,& exterius ꝑ miraculoꝝ poten-
tiam.Ne ergo id qđ fieret per ſpiritus virtutẽ,aliquo modo aſcriberetur humanæ ſapiẽtię,pla
cuit deo per ſtultitiam ꝑdicationis.i.per prædicatores imperitos ſaluos facere credentes:vt di
citur.i.Corin.i.Vnde dicit Auguſtinus in principio de vera rel.Non ſic iſti Socrates & Plato
nati erant: vt populorum opinionem ad cultum verũ dei veri a ſimulacrorũ ſuſpitione atq;
ab huius mũdi vanitate conuerterent. Et (vt dicit ibidem) ſi quęſitum fuiſſet a Platone an
ille homo eſſet diuino honore dignus : qui talia populo perſuaderet qualia eccleſiæ ꝑ Chriſtũ
& apoſtolos ſunt ꝑdicata:reſpondiſſet nõ potuiſſe ab homine hoc fieri niſi quẽ ipſa dei virtus
atq; ſapiẽtia:nec hoĩm magiſterio:ſed intima illuſtratione illuſtraret:vt dictum eſt ſupra.Vñ
ad hoc ꝙ ſuaderent cuiq; ſcd̃m morẽ ſuũ: ſufficiẽter ſuadebat eis ſpiritus: nec oportebat eos
ad hoc aliter fuiſſe edoctos.¶Ad ſecũdũ:ꝙ huic ſapiẽtiæ plus crederetur per ſapientes mũdi: E
Dicẽdũ ꝙ verũ eſt ſi apoſtoli propria auctoritate eam docuiſſent. Sed quia docuerunt eam in Ad ſcd̃m.
diuina virtute per ſapientię ſpectamina operante interius,per miraculorũ opera fulgente exte-
rius:vt etiã ipſi ſapientes mũdi ſtupefierent:per hoc magis creditũ eſt idiotis: quia nulla erat
contra eos ſuſpitio:quin ſolũ diuina virtute non humano ingenio ea ſuaſiſſent: quæ fuiſſent
contra ſapientes mũdi aliquo modo.Vnde & talis conuerſio mũdi maximũ veritatis fidei eſt
argumentũ.Hinc eñ dicit Chryſoſtomus.Quę ſapientes ſeculi ne per ſomnũ quidẽ imaginari
aliquãdo potuerũt,hæc iſti cum aſſeueratione manifeſta annũciant: atq; perſuadent ſubiugan
tes fidei nõ duos:nõ viginti:nõ centũ:aut mille:aut decẽ millia:ſed vrbes & gentes,terram ac
mare, Græciã ſimul ac Barbariam, habitabiles partes orbis ipſumq; deſertũ:& certe ea pſua-
dent:quæ naturã noſtram longe videntur excedere.Hęc autẽ a piſcatoribus ꝑdicata ſunt, ex-
agitatis vndiq; & ſepius verberatis,abſq; vllo loquentibus cultu & arte verboꝝ:& imperiti &
eruditi: & ſerui:& liberi:& reges:& milites:& Gręci:& Barbari cũ reuerentia ſuſceperunt.Et
ideo dicit Apoſtolus.ii.Corin.x.Arma militię noſtrę non ſunt carnalia:ſed potentia deo ad de
ſtructionẽ munitionũ:conſilia deſtruentes & omnẽ altitudinẽ extollẽtẽ ſe aduerſum ſciẽtiam
dei:& in captiuitatem redigẽtes omnẽ intellectum in obſequiũ Chriſti. Arma militiæ noſtræ.
Gl.Virtutes & miracula,per quæ in ꝑdicatione militamus. Sed potentia deo.i.per deũ. Oẽm
altitudinẽ.i.profunditatẽ ĩtellectus tam legiſperitorũ:q̃ phoꝝ.In obſequium Chriſti.i.vt fidei
Chriſti cui ante repugnauerũt,humiliter obediant.Vnde & in talib⁹ armis etiã Chriſtus mi
litauit: nec aliter doctrinã ſuã confirmare voluit. Scd̃m ꝙ dicit Chryſoſtomus ſuper Matth.
Nec ideo credebatur Chriſtus facere virtutes:quia veritatem prędicabat: ſed ideo credebatur
veritatem prædicare:quia poterat facere virtutes.

Circa Septimũ arguit: ꝙ nec doctores poſteriores ꝑiti debent eſſe vel inſtructi F
ſapientia ſeculari:ſed ſimplices.Primo ſic. Vbi eadẽ eſt cauſa,& idẽ effectus. Quęſ.VII.
Sed eadem eſt cauſa eſſendi ſimplices poſteriores doctores & priores: vt pa- Arg.1.
tet:quia ſicut fidei generatio diuinę virtuti eſt aſcribenda:ita & eius conſer-
uatio: & ſicut illi ſi ſapientes vocarentur conditioni ſuæ poſſent vocationẽ
ſuam aſcribere: ita & iſti.ergo &c.¶Secũdo ſic.non plus virtutis requirit ad 2
minus q̃ ad maius. immo potius minus.Sed plus eſt fidei initium fundare,q̃
fundatã multiplicare:quia ſcd̃m phm,Principiũ maximũ & difficillimũ eſt ĩ vnoquoq;.Quare
cũ ad fidei fundationẽ nõ req̃rit primos doctores peritos eſſe & inſtructos: ſed magis cõtrariũ
vt dictũ eſt:multo fortius nec ſequentes doctores requiritur ꝑitos eſſe: ſed contrariũ magis.

In oppoſi. ¶In contrariū eſt illud Aug.iii.de doc.Chriſtia.in fine. Vnuſquiſq; de ſocietate gētiliū exiens
liberales ſcientias debet ab eis aſſerere ad vſum iuſtū p̄dicandi euāgelii.& ſup illud Exo.v.Ve
eamus viā triū dierū in ſoli.Gl.Triū dierū iter ꝓficiſcimur,ſi rōnalē,moralē,naturalē ſapiētiā
de rebus mūdialibꝰ auferētes ad inſtituta diuina cōuertimꝰ. Sed poſt primos doctores multi
taliū ad fidē de ſocietate gētiliū exierūt edocti ſciētiis liberalibus,facti doctores huiꝰ ſciētię,vt
Dionyſius,Victorinus,& cęteri hmōi. ergo nō ſimplices eſſe debebāt: ſed potius edocti.
G Reſponſio. ¶Dicendum ad hoc: ꝙ ſicut in cognitione naturali innata eſt nobis via a cauſa-
tis & compoſitis rerū naturalium & temporaliū ad cauſas earū ſimplices:tanq̄ a nobis notio-
ribus in notiora naturę:& hoc ꝓpter occultationē cauſarū rerū naturaliū:quarū effectus pa-
tent:ſic multo fortius in cognitione rerū ſupnaturaliū æternarū:tum quia elōgata ſunt a no-
ſtro intellectu:tum quia cōſuetudine cognitionis tēporaliū multū impedimur a notitia æter-
norū. Oportet igitur illorū diuinorū notitiā ī nobis incipere a notioribus nobis.Illorū autem
notitia triplex eſt:quædā credendo:quædā intelligēdo:quædā aperte videndo. Quarū prima
eſt inferior & nobis magis proportionabilis:& diſponit ad ſecūdā:quia Eſaię.vii.dicitur. Niſi
credideritis,nō ītelligetis.& ambę diſponūt ad tertiā.Primę duę ſunt vitæ huius:tertia vero
eſt vitę futuræ.Nūc autē ſcd̄m Auguſt.qd̄ credimus debetur auctoritati:qd̄ autē ītelligimus
debetur rōni.auctoritas eñ rationi viam p̄parat:ratio autē ad intellectū cognitionēq; pducit.
Sciētia ergo iſta quæ eſt rerū æternarū:vel ad æternitatē relatarum, primo in toto genere hu
H mano velut in vno homine,debuit per fidei auctoritatem fundari: & deinde per rationem in-
tellectus patefieri:quæ in futuro per apertam viſionē debebit manifeſtari.Sicut ergo primi do
ctores in fundando hanc ſcientiam fidei ſolum debebant diuinę auctoritati inniti: & ideo eſſe
ſimplices & immunes ab omni ſcientia mundana quæ innititur rationi: vt dictū eſt in ꝓxima
queſtione:Sic poſt eius fundationē in diuina auctoritate doctores eius ſequētes ad ducēdum
credentes in intellectū & cognitionem creditorum,debebant inniti rationi. Sicut enim primo
rum doctorū principale opus fuit fidem ſuadere:ſic opus poſteriorū principale eſt fidē perſua-
ſam quantū poſſibile eſt homini in via intellectā facere: vt qd̄ mūdus per priores doctores cre
dit,per poſteriores intelligat.& iſte erat congruus ordo:quia niſi p rius credidiſſet: poſtmodū
intelligere nō potuiſſet:ſcd̄m illud p̄dictū Eſaię.vii.Niſi credideritis:non intelligetis. Qd̄ ex-
ponens Aug.dicit in ſer.xxxvii.ſup Io.primę ptis. Ideo credis quia nō capis:ſed credēdo fis ido
neus vt capias.Nam ſi non credis,nunq̄ capies:quia minus idoneus remanebis.Fides ergo mū
I det te:vt intellectus impleat te.Et reuera tunc primo homo fit idoneus vt ad doctoris officiū
accedat:cum fide purgatus diuinorum intellectum perceperit.dicente Orig. ſuper.xvi.Geneſ.
Si fideliter percipiatis auditu, operatur in vobis Iſaac.i.Chriſtus purgat corda veſtra a terre-
nis ſenſibus:& videntes myſteria in diuinis ſcripturis eſſe latentia,& in intellectu proficitis &
in ſpiritualibus ſenſibus incipietis etiam ipſi eſſe doctores: & procedēt ex vobis flumina aquæ
viuæ.Quare cum ratio manuducens ad intellectum & cognitionem ęternorum vtplurimū
eſt ex ſcientiis liberalibus:de rebꝰ creatis:oportet poſteriores & modernos auctores inſtructos
eſſe in ſciētiis ſecularibus de creaturis.Inuiſibilia eñ dei per ea q̄ creata ſunt intellecta conſpi
ciuntur.vt dicitur Ro.i.Et vt dicit Chryſoſtomus ſup illud Matth.vii.Et ecce Centurio.Scri
ptura infallibilis de deo, creatura eſt rerū omniū:quia nihil creatū eſt in mundo: per qd̄ non
manifeſtiſſime deus oſtenditur.In quoꝝ conſideratione(vt dicit Auguſtinus de vera rel.)nō
vana curioſitas exercenda eſt:ſed gradus ad ſemper manentia faciendus(qd̄ vt dicit de quāti
tate animæ)his facilius cōtingit qui bene eruditi ad hoc accedunt:non ſtudio inanis gloriæ:
K ſed diuino amore veritatis accēſi.Nam exercet animū hoc genus diſciplinarum ad ſubtiliora
cernenda:ne luce illorum repercuſſus ea ſuſtinere non valens,in tenebras quas fugere cupie-
bat,refugiat:& affert(ni fallor)argumenta certiſſima quibus qd̄ fuerit inuentum atq; confe
ctum impudentem habeat dubitationem.Idem de ordine libro ſecundo.Ego ſi quid meos mo
nere poſſum,quantum mihi apparet,quantūq; ſentio,cenſeo illos diſciplinis omnibus erudien
dos.Aliter proprie iſta intelligi nullo modo poſſunt. Phia rationem promittit:quę non modo
nō contēnere iſta myſteria:ſed ſola intelligere vt intelligenda ſunt,cogit.Nullūq; aliud habet
officium quæ vera,& (vt ita dicam) germana philoſophia eſt,q̄ vt doceat quod ſit omniū re
rum principium ſine principio: quantuſve in eo maneat intellectus quē vnū deum omnipo-
tentem, patrem & filium,& ſpiritum ſanctum docent veneranda myſteria.Oportet igitur ſe-
L quentes doctores nō ſimplices eſſe:& idiotas: ſed peritos & inſtructos.Vnde qui primo elegit
ſimplices & indoctos: pauperes & ignobiles:non reliquit ſapientes:diuites ; & nobiles ; quos

etſi non elegit primos: elegit tñ ſecūdos.Vnde dicit beatus Greg.xxxiii.Moral.Prius collegit
indoctos:& poſtmodū phos: & non p oratores docuit piſcatores:ſed mira potētia p piſcatores
ſubegit oratores.Eſt tñ diſtinguēdū ex pte eorū q̄ in ſecularibus ſciētiis edocētur: qm̄ eorum M
quę tractātur in ſecularibus ſciētiis q̄dā ſunt quorū notitia etiā pertinet ad iſtam ſcientiā: vt
eſt prima rerum creatio:& alia q̄plurima quæ de creaturis ſunt credenda.Alia vero ſunt quo
rum notitia multū adminiculatur ad declaranda & defendenda ea quæ pertinent ad iſtā ſciē
tiam:vt ea quæ conſiderantur in aliis ſcientiis de anima & de potentiis eius,& plurima conſi
milia.Sunt etiā alia quæ nec ad iſtam ſcientiam pertinēt:nec adminiculantur ad eam.vt ſunt
illa in quibus ſentire contraria nihil fidei obeſt oīno:vt ſunt menſura quantitatis ſolis, lunæ,
terræ:& q̄pluriū hmōi.Eſſe peritum in ſciētiis ſecularibus quo ad omnia iſta,eſt ſupereminē
tis ſcientiæ in ſacro doctore.Non enim neceſſe eſt ad hoc ꝙ ſit doctor idoneus ſacræ ſcriptu-
ræ, ſcire illa quæ ſunt de tertio genere. ſcd̄m ꝙ de notitia taliū dicit Auguſtinus in epiſtola
ad Petrum preſbyterum de origine animæ. Non magnū (inquit) doctrinæ arbitror detrimē
tum iſta neſcire:et ſi de corporū quidē generibus ſubtiliter diſputetur, hoc maiore difficulta
te q̄ vtilitate perdiſcitur. Vnde omniū taliū notitiā vt de numero,& ordine,& motibus cęli:
& cæterorum hmōi,ſcd̄m ꝙ dicit Ambro.in Hexam̄.quia aliena ſunt a noſtro ſtudio & a di-
uinę lectionis ſerie:his qui foris ſunt relinquamus.Vidētur igitur mihi multū iniuriari phis
& ſacrę ſcripturę metas tranſcēdere:qui de talibus q̄ſtiones in ſcholis theologicis p̄ſumūt mo
uere.Hinc dicit Ambr.in Hexam̄.Quid mihi q̄rere q̄ ſit mēſura circuitus terrę &c.vt īfra de
materia iſtius ſciētię.Vnde talia q̄ ſunt a noſtro ſtudio aliena:quia modicū aut nihil admini-
culātur ad ea q̄ ſunt fidei:& aliena ſunt a ſerie lectionis diuinę:quia ſacra ſcriptura non tenet
ea inter credenda:nec adminiculantur principaliter ad illa:nō oportet ſcire doctorē idoneum N
ſacræ ſcripturæ.Scire autē illa quæ ſunt de primo genere.ſ.quę cadunt de creaturis inter cre
denda,licet de eis determinant ſeculares ſcientiæ:ſimiliter & illa quę ſunt de ſecundo genere:
quę licet ꝓprie non ptineant ad materiā ſacrę ſcripturę:nec cōputātur inter credēda: multū
tñ eoꝝ notitia adminiculatur ad declarādū & defendēdū ea q̄ ſunt huius ſcientię: vel etiā ad
impugnādū:quia cōtrarioꝝ eadē eſt diſciplina:Scire inquam talia ptinet ad idoneū doctorem
ſacrę ſcripturę: & quo ad iſtoꝝ notitiā debet eē pitꝰ ī ſciētiis ſecularibꝰ quo ad illa q̄ de eis ſci
re:nō pōt ex tractatu huiꝰ ſciētię.Propter qd̄ dicit Aug.ī pri.iii.de doc.chriſt.Homo q volūta
tē dei &c. vt infra de auditore:an debeat eſſe inſtructus in ſciētiis ſecularibꝰ.Eſt aūt triplex ra Q
tio ꝓpter quā iſti ſecūdi doctores:nō ſimplices:ſed inſtructi eſſe debēt in ſciētiis ſecularibꝰ, vt
dictū eſt.Prima,vt errores ſapiētię mūdanæ contrarii veritati fidei cognoſcant & improbent.
ſcd̄m ꝙ dicit Hieronymꝰ de fidelibꝰ ſciētias phicas diſcētibꝰ.Diſcūt(inqt)nō vt ſequāt:ſed vt
iudicēt atq; cōuincāt.Scd̄a:vt veritates cōtētas in eis agnoſcāt:& ī vſum doctrinę fidei cōuer
tāt.Decret.d.xxxvii.§.Cur ergo.Quidā eas ad eruditionē addiſcūt:vt errores gentiliū legēdo
deteſtētur:& vtilia q̄ in eis īueniūt ad vſum ſacrę eruditionis deuoti īuertāt: Tales laudabili
ter ſeculares literas addiſcūt.Tertia:vt poſtq̄ circa eos diuinæ auctoritatis miracula deficiūt:
quę primos doctores & eoꝝ doctrinā honorabiles reddebāt:ſaltem eis peritia rationis aſſiſtat:
ne deſpicabiles a ſapientibus mūdi habeant:& p eos ſcientia fidei ab infidelibus blaſphemetur
quia vt dicit Auguſtinꝰ de ordine li.ii.loquens de ſciētiis ſecularibus,Quiſqs (inquit) iſta ne
ſciens:non dico de ſummo illo deo:ſed de anima ipſa ſua q̄rere aut diſputare voluerit:tātū er
rabit quantū errari plurimū poteſt. Vñ Hieronymus ſup epiſtolā ad Tit. Riſui patet aduer-
ſus phos diſputās ſi ignorat dogmata phorū. Diſcat ergo ea mēte doctrinā Chaldaicam:qua
Moyſes omnē ſciētiā Aegyptiorū didicerat.Et Auguſtinꝰ.i.ſup Ge.ante finē. Plerūq; accidit:
vt aliqs de cęlo:de terra:de cęteris mūdi huiꝰ elemētis:de motu & cōuerſione:vel etiā magni
tudine & interuallis ſyderū:de defectibus ſolis & lunę:de circuitibꝰ annorū & tēporū:de na-
turis aīaliū:fructuū:lapidū:& hmōi cęteris etiā nō Chriſtianꝰ ita nouerit: vt certiſſima rōne P
vel expiētia teneat.Turpe aūt eſt nimis & pniciosum:ac maxime cauēdū:vt Chriſtianū de his
rebus quaſi ſcd̄m literas Chriſtianas loq̄ntē:ita delirare audiat:vt(quēadmodū dicit)toto cę
lo errare cōſpiciēs riſum tenere vix poſſit. Et nō tā moleſtum eſt ꝙ errans homo,ſed ꝙ aucto
res noſtri ab eis qui foris ſunt:talia ſenſiſſe credūtur: & cū eorum exitio,de quorū ſalute ſata
gimus,tanq̄ indocti reprehendūtur atq; reſpuunt. Cū eñ queq̄ Chriſtianorū in ea re quam
optime norint errare deprehenderint: & vanā ſententiā ſuā de noſtris libris aſſerere: quo pa-
cto illis libris credituri ſunt de reſurrectione mortuorum:de ſpe vitæ æternæ: de regno cęlo-
rum:cum de his rebus quas experiri:vel percipere potuerunt: fallaciter putauerint eſſe con-

Q ſcriptos! De quo ponit exēplū lib.ii.poſt principiū,dicēs.Cauendum ne forte quia ſcriptum in Pſal.eſt.Fundauit terram ſuper aquas. arbitretur aliquis noſtrū aduerſus de ponderibus elementorum ſubtiliter differentes iſti teſtimonio ſcripturæ eſſe nitendū:quia illi nō retenti auctoritate literarum noſtrarum:& neſcientes quemadmodum dictum ſit:libros ſanctos facilius irridebunt q̄ illud repudiabunt : qđ vel certis rationibus perceperunt: vel experimentis certiſſimis probauerunt.Illud nanqꝫ in Pſal.aut figuratiue dictum recte accipi poteſt:Terram fidem ſimplicem paruulorum dictam:quæ per baptiſmum ſolidatur: aut ad literā ſublimia terrarum:vel tegmina ſpeluncarum:quæ ſuperiora ſunt aquis. Opportunum eſt ergo doctores poſteriores huius ſcientiæ inſtructos eſſe literis ſecularibus : ne contra veritates ibi compertas aliquid quaſi ex libris noſtris proferamus.Quid enim (vt ait Auguſtinus) moleſtię,triſtitiæve ingerāt prudentibus fratribus temerarii præſumptores, ſatis dici nō poteſt:cum ſiquādo de praua & falſa opinione ſua reprehendi & conuinci cœperint ab eis qui auctoritate librorum noſtrorum non tenentur:ad defendendum id qđ leuiſſima temeritate vel pertinaciſſima falſitate dixerunt, eos libros ſanctos vnde id probent proferre conantur:non intelligentes neqꝫ quæ loquuntur:neqꝫ de quibus affirmant.

R Ad primū princip. ¶Ad primum in oppoſitum:ꝙ eadem eſt cauſa,poſteriores eſſe ſimplices & priores: Dicendum ꝙ falſum eſt.Priorum enim erat fidem fundare in auctoritate diuina fulgentibus miraculis.Iſtorum autē eſt credita cognita facere perſpicuis rationibus. Et ideo ſicut miracula quæ in illis fulſerunt:in iſtis defecerunt:quia fundata fide opus eorum non erat:ſic rationes quæ in poſteris luxerunt: in illis opus non habebant:vt dictum eſt.Sed dicet aliquis:ꝙ ſicut fides diuina virtute ſola generata eſt in principio : ſic & in omnes poſteros generatur & conſeruatur:ergo ſicut miracula erant neceſſaria ad generationem fidei in illis: ita & ad generationem & ad conſeruationem in iſtis.Dicendum ꝙ fidei generatio & cōſeruatio in poſterioribus diuinæ virtuti interius operanti per gratiam aſcribenda eſt:ſicut & generatio in prioribus:non tamen operanti exterius per miraculorum ſplendorem in noſtris doctoribus: ſed per lucem bonorum operum quę debent ſuccedere miraculis.Scđm ꝙ dicit Chryſoſtomꝰ in principio.ii.partis ſuper Matth.Sacerdotis eſt vt doceat.Et quia miraculorum faciendorū non eſt ſemper neceſſitas, doctrinam ſuam bona vita quaſi miraculis factis commendat. Idem ſuper illud.Videns Ieſus turbas aſcendit in montē.Bona conuerſatio ſacerdotis ſine verbo tenet quidem ſanctos in ſanctitate per ſuum exemplum:verbum adducere ignorantem ad ſciētiam veritatis ſine conuerſatione bona poteſt,tenere autem in fide vel ſanctitate abſqꝫ conuerſatione bona non poteſt:magis vero ſcandalizat. Nec poteſt cōuerſatio fidei vel poſteriorum doctorū vocatio vllo modo eorum induſtrię aſcribi: quia certum eſt hoc qđ dicunt nō eſſe verum niſi ex auctoritate priorū:quā in ſcripturis ſuis nobis reliquerūt. Vñ poſtq̄ deus fecit qđ in ſe eſt fidē fundādo:homo debet facere qđ in ſe eſt ipſam manifeſtando:& ad hoc totis viribus ſtudere:vt dictum eſt ſupra:quia ipſa ſapiētia dicit : Qui elucidant me:vitam æternā habebūt:nec

S Ad ſcđm. ſolum ſapientiæ claritatē elucidando ſed & ſanctitatem vitæ confirmando:vt dictum eſt.¶Ad ſecundū: ꝙ plus erat fidem fundare q̄ declarare vel cōſeruare:Dicendum ꝙ verū eſt.& ideo plus virtutis requirebat fundatio,nō humanæ:ſed diuinæ vt dictum eſt.

Artic.XII.de auditore Theologiæ.

Artic.XII. SEquitur de auditore ſacrę ſcripturę:circa quē q̄runt̄ duo.

Primum:qualis debet eſſe auditor huius ſcientiæ.

Secundum:quomodo poterit eam addiſcere.

¶Circa primum vero queruntur octo.

Primū:vtrum mulier poſſit eſſe auditor ſacræ ſcripturæ.

Secundum:vtrum iuuenis.

Tertium:vtrum homo peccator.

Quartum:vtrum volens inhęrere naturali rationi.

Quintum:vtrum non inſtructus in ſcientiis ſecularibus.

Sextum:vtrum omnis homo debet eſſe auditor huius ſcientiæ.

Septimum:vtrum quilibet homo ad auditum eius eſt admittendus.

Octauum:vtrum quilibet fidelis ad audiendum eam eſt admittendus.

A Quęſt.I. Arg.i. CIrca primū arguitur:ꝙ mulier poſſit & debeat eſſe auditor huius ſciētię.Primo ſic.qui tenet̄ aliqua ſcire:poteſt & debet ſciētiā audire ex qua illa ſciunt̄ quia niſi audiēdo nō poſſet ſcire illa.mulier tenet̄ ſcire illa q̄ ſunt neceſſaria ad ſalutē:q̄ nō ſciunt̄ niſi ex hac ſciētia : quia ſcđm Aug.ipſa eſt eoꝝ q̄ ſunt neceſſaria ad ſalutē.ergo &c.¶Scđo ſic.Nullū ipfectū debet impediri a pſecutione ſuę pfectionis:Mulier eſt impfecta in ſciētiis & virtutibus ſicut & vir,q̄ pueniūt ex auditu huiꝰ ſciētię.Prouer.ii.Audiat ſapiētiā auris tua.Et ſequit̄. Tūc itelliges timorē dñi:& ſcientiā dei inuenies.ergo ab auditu huius ſciētię impediri non debet.Poterit ergo eſſe auditor eius.

In oppoſi. ¶Contra.cum iſta ſcientia non legatur niſi lectione publica: quē nō licet diſcere in publica lectione,nō licet audire hāc ſciētiā.mulierē nō licet diſcere i publica lectione.ſcđm illud.i.Cori.xiiii.Mulieres ſi qd volūt diſcere domi viros ſuos interrogēt.Gl.Tm̄.

B Reſponſio. ¶Dicēdū ad hoc:ꝙ nō eſt aliquis auditor ſciētię cuiuſcūqꝫ niſi vt inſtruat̄ in eis q̄ ſunt ſciētię.Et qcūqꝫ eſt inſtruēdus in ſciētia aliqua vel in eis q̄ ptinēt ad ipſam,debet eſſe aliquo mō auditor eiꝰ.Quare cū huius ſciētię ſunt q̄cūqꝫ ſunt neceſſaria ſciri ad ſalutē tā viro q̄ mulieri ſiue in vita,ſiue i moribus:& in his duobus qlibet homo eſt inſtruendus: vñ & pdicatio apl'i de iſtis duobꝰ erat.ſcđm ꝙ ſup illud.i.Corin.ii. Nō iudicaui me ſcire aliqd inter vos: niſi dominū Ieſum Chriſtū.dicit Gl. Sciendū ꝙ Chriſtū pdicat non ſolū qui fidē eius aſtruit: ſed & q mores qbus in ea viuit̄,inſtruit.Non ergo ita accipiēdū eſt qđ hic dixit Apl'us:tāq̄ ea tm̄ dixerit quæ ſunt credēda de Chriſto:ſed etiā q̄ obſeruanda ſunt aut in vita: aut in moribus ei q accedit ad compagē corporis Chriſti.Neceſſe eſt ergo ponere ꝙ qlibet Chriſtianꝰ etiā mulier debeat eſſe auditor huiꝰ ſciētię.

C Verūtamē intelligēdū,ꝙ ſcđm Aug.ix.de ci.d.in his q̄ ſunt fidei & morū homo dupliciter pōt inſtrui.Vno mō vt ſciat tm̄ quid credēdū:& qd agendū ppter adipiſcendā vitā æternā.Alio mō vt ſciat qm̄ hoc ipm opituletur piis: & cōtra impios defendatur.Hoc ſcđo mō nō debet eſſe aliquis huiꝰ ſciētię auditor vt inſtruatur i ea, niſi cuius eſt ſcire pfunda huiꝰ ſciētię:& ea publice aliis ſuadere: & contra aduerſarios defendere Quare cū hoc nō licet facere mulierē:tū qa nō licet eā publice docere:vt dictū eſt ſupra: imo ppter debilitatē ingenii muliebris nō eſt poſſibile eā ad tātā pfectionē huius ſciētię puenire:imo pfundādo ſe i ſcrutādo occulta huiꝰ ſciētię,potiꝰ errādo deficeret q̄ pficeret.Sic.n.ſciēdo vt dicit Aug.hac ſciētia nō pollēt fideles plurimi:q̄uis fide polleāt plurimi: & pauci ſic ad eā ſciēdā pueniūt:vt dicit cōtra epiſtolā fundamēti. Hoc ergo mō mulierē nō licet eſſe auditorē huius ſciētię.Primo aūt mō.ſ.vt ſciat qd credēdū,& qd agēdū tm̄,iterū diſtinguēdū,ꝙ in hoc

D iſtrui pōt dupliciter. Vno mō vt ſciat hō ex ea q̄ ſaluti ſuę ſunt neceſſaria:ſcđm ſtatū ſuū ſibi cōgruētia.Alio mō,vt cū hoc etiā ſciat ex ea q̄ ſcđm ſtatū ſuū ei ſunt icōpetētia.Hoc ſcđo mō adhuc nō licet mulierē eſſe auditorē huiꝰ ſciētię: vt inſtruat̄ ex ea in illis q̄ ſcire eā nō expedit ſcđm ſtatū ſuū.Vñ doctor diſcretus debet mulieri pponere ex hac ſciētia ſolūmō:q̄ ei opus eſt ſcire:& expediēs: & nō vlteriora:etiā ſi ea diſcere velit:quia curioſę ſunt ad ſciēdū mulieres q̄ eis ſcire nō expedit.Hoc ēt Gl.eis phibet ſup illđ.i.Tim.ii.Mulier i ſilētio diſcat.Nihil (inqt) iterrogās diſcat qđ ignorat.Qđ ignorat dico.ſ.ignorātia piculoſa ad ſalutē.de qua dicit Apl's Ignorans ignorabit̄.Vñ multū fatue agunt qui mulieres vltra id qđ decet & expedit eas ſcire ex hac ſciētia inſtruūt:& maxime q eis occulta ſcripturę pandūt:& in vulgari ſermone ſacros libros eis trāſferūt ad legēdū.Audire aūt hanc ſciētiā ad ſciendū ea q̄ ſunt ei neceſſaria ad ſalutē:& expediētia ſcđm ſtatū ſuū:bene licitū ē mulieri:imo opportunū:ſicut & cuilibet hoim.

E Sed tūc diſtinguēdū ē de audiēdo hāc ſciētiā: quia aūt cōtigit eā audire in lectione:qua ſeries ſacrę ſcripturę exponit̄:vel in pdicatione:qua qđ expediēs eſt de ſacra ſcriptura pponit̄.Primo mō nō licet oīno mulierē eſſe auditorē huiꝰ ſciētię.tū qa in lectione pponunt̄ & exponunt̄ ardua & ſecreta ſciētię q̄ nō expedit mulierē audire. tū qa nō licet mulierē hoc mō in publico diſcere.Scđm illud.i.Tim.ii. Mulier i ſilētio diſcat.Scđo mō.ſ.in pdicatione tā publica q̄ priuata licet mulieri hanc ſciētiā audire:quia in pdicatione nō ſunt pponēda vlteriora: q̄ q̄ expediūt ſcđm cōmunē ſtatū ſaluti humanę.De hoc mō audiēdi dicit̄ Deut.xxxi.Leges verba libri huius corā oīnī Iſrael:tā viris q̄ mulieribꝰ: paruulis & aduenis:vt audiētes diſcāt & timeant dominū:& cuſtodiāt impleantqꝫ oēs ſermones legis huiꝰ. Qꝫ ſi vlterius aliqd velit addiſcere nō debet publice pdicatorē interrogare:ſed domi in ſecreto virū ſuū:vel quēcūqꝫ aliū q debet in hoc eſſe ei loco viri.Et hoc eſt quod dicit Apl'us.i.Corin.xiiii. Mulieres in eccleſia taceant. Si quid autē volunt diſcere viros ſuos interrogent.& hoc domi tm̄:vt dicit Gl.Turpe aūt eſt mulierem in eccleſia loqui.Gl.Quia contra diſciplinam eccleſiaſticam eſt.

F ¶Per dicta patet ad primum argumentum reſponſio. bene enim licet mulierem
Ad primũ princip. eſſe auditorem huius ſcientię ad ſciendum ſibi neceſſaria: non alia: & hoc non lectione publica
ſed prędicatione ſiue publica: ſiue priuata. ¶Ad ſecundũ: ꝙ mulier eſt imꝑfecta ſicut & vir
G reſpectu eorũ quæ ſunt ſcienda ex hac ſcientia: Dicendum ꝙ verũ eſt: ſed non eſt ita diſpoſita:
Ad ſcđm. vt ꝑ notitiã eorũ quæ ſunt huius ſcientię perficiatur ſicut vir, vt dictũ eſt. Et ideo nõ ꝑ-
mittitur ei vt ſtudeat ad ꝑficiendũ ſe ꝑ notitiã hui⁹ ſciẽtię in hac vita: niſi quatenus ſufficit
ei vt ꝑueniat ad gloriam ſempiternã: in qua ꝑficietur omne qđ imꝑfectũ eſt hic.

H
Queſt.II. Arg.i. Circa ſecũdum arguitur: ꝙ iuuenis non debet eſſe auditor huius ſciẽtiæ. Pri-
mo ſic. maior requirit maturitas & compoſitio in auditore huius ſcientię q̃
cuiuſlibet ſcientiæ ſecularis: quia eſt ſcientia Chriſtianæ religionis. Sed phs
2 dicit in primo Eth. ꝙ politicę ſciẽtiæ nõ eſt ꝓpri⁹ auditor iuuenis. ergo &c.
¶Secun do ſic. Apoſtolus dicit Heb. vi. Perfectorum eſt ſolidus cibus. ſolidus
In oppoſi. cibus eſt ſacra ſcriptura, vt ibi exponit Gl. & hoc maxime eis qui eã audiũt:
Perfecti autẽ non ſunt iuuenes: ergo eã audire non debẽt. ¶Cõtra eſt illud
Eccli. vi. Fili a iuuentute accipe doctrinã: & vſq; ad canos inuenies ſapiẽtiã. Gl. Qui in iuuen-
tute ſtudet ſanę doctrinę: & in ſenectute dulces fructus metet ſapientiæ. hæc eſt ſana doctrina
a qua expectantur fructus ſapientiæ. ergo &c.

I
Reſponſio. ¶Ad hoc dicendum ſcđm iam dicta: ꝙ loquendo de auditore huius ſcientiæ per
prædicationem ad cognoſcendum credẽda & oꝑãda, prout compeťunt iuueni ſcđm ſtatum
ſuũ: ipſe debet eſſe auditor huius ſcientiæ: nec ab iſto modo audiendi eã aliqua ętas aut ſexus
excluditur. Loquendo autem de auditore a magiſtro ꝑ lectionem ad inueſtigãdũ ſcđm ſeriẽ
ſcripturæ eius occulta myſteria: intelligendũ ꝙ ſicut ſeruus dicitur aliquis proprius & cõue
niens & vtilis dño: q in oĩbus dño ſuo ſe conformat: & obſequit̃: & correſpondet ei in oĩbus
volũtati ſuæ: Seruus autẽ non ꝓprius & incõueniẽs & inutilis q ſe dño ſuo nõ cõformat: neq;
obſequit̃: neq; reſpondet ei in oĩbus voluntati ſuæ: cõſimili modo dicit̃ aliqs auditor ſciẽtię ali
cuius ꝓprius: qui ſciẽtiæ aptus eſt: & in oĩbus ſciẽtiæ ſe cõformat. Dicit̃ aũt auditor nõ pro-
prius, q ſcientiæ nõ eſt aptus neq; cõformis oĩno. Loquẽdo ergo de iuuene inquantũ nominat
ætatẽ minorẽ: qa ratione ætatis lubricus eſt ad vitia: & labilis ĩ ſciẽtia. ſcđm ꝙ dicit̃ Threñ. iii.
ſup illđ. Bonũ eſt viro. Magnũ (inqt Gl.) eſt iuueni ſe a vitiis abſtinere: & lubricę ac ꝑplexę vię
errorẽ fugere. Hęc. n. ętas fragilis eſt: & labilis ĩ ſciẽtia: temeraria. Scđm hoc ergo iuuenis rõne
.ſ. ætatis incõueniẽs & inutilis eſt auditor ſciẽtię huius. Incõueniẽs inquãtũ eſt mẽte & rõne
K inſtabilis: & imꝑfectus. Inutilis inquãtũ eſt ad vitia ꝓcliuis. Quo ad primũ ſciẽdum ꝙ pro-
prius & cõueniẽs auditor huius ſciẽtię debet eſſe talis vt ꝓfundas veritates eius cape poſſit:
& iudicare de his q̃ audit in ſciẽtia, bene dicta accipiẽdo: & cõtraria refutãdo. Hoc aũt nõ põt
facere niſi firm⁹ & ſtabilis ĩ rõne & ĩtellectu: & q notitiã habet aliquã fixã de his q̃ determinat
ſciẽtia. quia vt dicit̃ in principio Eth. nullus bene iudicat: niſi qui nouit. Sed iuuenis ratione
ætatis mente & ratione nõ eſt ſtabilis: nec habet fixã notitiã eorũ quæ ꝑtinent ad hanc ſciẽtiã
quæ maxime ſunt cognoſcibilia fidei. Ideo iuuenis incõueniẽs & inidoneus auditor eſt lectio-
nis huius ſcientiæ: in qua difficiliora tractant̃. ſed prius indiget (ſcđm ꝙ dicit Aplus Hebr.
v.) vt doceatur quæ ſunt elementa exordii ſermonis dei: quia ei lacte opus eſt: non ſolido cibo.
Et ſunt elementa exordii ſermonis dei ſcđm Gl. Simplex doctrina articulorum fidei: quaſi lac
infanti: cui non eſt opus ſolidus cibus. i. doctrinæ quæ eſt de arcanis dei. quia vt dicit cõſequẽ
ter Apoſt. omnis q lactis eſt ꝑticeps: expers eſt ſermonis iuſtitiæ. q ſcđm Gl. perfectis cõuenit
Paruulus eñ eſt: & ideo ſcđm Gl. ſicut puulus q non diſcernit cibos perit ſumendo noxios:
ſic indoctus: q nec bonorũ nec malorũ valet apphẽdere rationẽ, perit cũ ſolida doctrina ei ꝓpo
L nitur: quã capere nõ valet: quia ſumit malũ quãdoq;: & damnat bonũ. Et ideo ſermo lectionis
huius ſcientiæ quo agit vt non ſolũ credatur: verũetiã intelligat̃: ſciatq; qđ dicitur: facilius il-
los premit q̃ paſcit: quoniã vt cõſequẽter addit Apoſtolus, Perfectorũ eſt ſolidus cibus: qui ꝑ
conſuetudine exercitatos habent ſenſus ad diſcretionem boni & mali. quod ſcđm Gl. inexerci
tati mente non poſſunt. Et ideo quodam fidei lacte prius nutriendi ſunt, prædicationis verbo
& in notitiam ſimplicẽ literæ ſacrę ſcripturę ad fidei fundationẽ ĩbuẽdi: Sicut Iudæi inſtruũt
M pueros ſuos ĩ veteri teſtamẽto. Qđ ẽt facere vtile eẽt anq̃ puer Chriſtian⁹ ad aliquã aliã ſciẽ
tiã diſcẽdã poneret. ſcđm ꝙ dicit Aug. i. de doc. chriſ. Ille (inqt) erit diuinarũ ſcripturarũ ſoler
tiſſimus indagator: qui primo eas legerit: notaſq; habuerit, etſi nõdũ intellectu, iã tñ lectione,

Nã cæteras ſecurius leget fide charitatis inſtructus: ne pręoccupẽt imbecillẽ animũ, & pericu-
loſis mẽdaciis atq; phãtaſmatibus illudẽtes pręiudicent aliquid contra intelligẽtiã ſanam. &
in fine eiuſdẽ. Cum quiſq; cognouerit finem pręcepti eſſe charitatẽ de corde puro & cõſcien-
tia bona, & fide non ficta, omnem intellectũ diuinarũ ſcripturarũ ad iſta tria relaturus: ad tra-
ctationem illorũ librorum ſecurus accedat. Per hunc modũ dicit phus in principio Ethico. ꝙ
iuuenis nõ eſt proprius auditor ciuilis ſcientię: quia eſt inexꝑtus actuum qui ſunt ſm vitam
ex quibus procedũt rationes ſcientię moralis. Vnde ſicut ibi iuuenis non eſt cõueniẽs auditor
ſcientię ciuilis: quia inexꝑtus eſt actuum ſm vitam: Sic non eſt hic conueniens auditor hui⁹
ſcientię: quia nõ eſt validus & exercitatus ſcibilium quę ſunt ſm fidem. Quomodo autẽ eſt au-
ditor inutilis inquantũ eſt paſſionũ inſecutor, patebit in ſequenti quęſtione proxima.
¶Per dicta patent duo prima argumẽta. Bene enim probant ꝙ non debet eſſe iu N
uenis auditor lectiõis hui⁹ ſciẽtię, ad intelligẽdũ credita & ſcripturę abſcõdita: niſi virtus ſup Ad argu.
pleat ætatẽ: vt confirmatus in fide ſit canus mẽte: licet nõ ętate. Auditor tamen debet eſſe præ pri.
dicationis vel lectionis literalis ſimplicis cognitionis ad credẽda diſcernendum nõ intelligẽdũ:
vt ſupra dictũ eſt. Et ideo dicit Gloſ. ſuper illud Omnis qui lactis eſt particeps. Spirituales (in-
quit) iſta carnalibus nõ omnino taceant propter catholicã fidem quæ omnibus ꝑ̃dicanda eſt:
nec tñ ſic diſſerant: vt volentes eos ꝑducere ad intelligentiã non capacẽ. facilius eñ facient ſa-
ſtidiri in veritate ſermonẽ: q̃ in ſermone ꝑcipi veritatẽ. ¶Per idẽ patet ad argumẽtũ in oppo O
ſitũ: Fili a iuuẽtute accipe doctrinã. Qđ bñ exponit Gloſ. i. ſanã doctrinã. & hoc quo ad ſimpli Ad argu. i
cem notitiã credendorũ, & ex hoc in prouecta ętate aſcendnedo vt ſtudio auditionis expoſi- oppoſitum
tionis huius ſciẽtię intelligãtur credita: & in ſenectute metat dulces fructus ſapientię. ſ. puras
veritates ſcientię huius ꝑcipiẽdo. Vñ ſequit̃ ibidẽ. Quaſi is q arat & q ſeminat: accedet ad eã.
Arat quidem mẽtẽ ad fidẽ parãdo, ſeminat verbũ fidei ſtudio lectionis vt fructificet cõfouẽdo.

Circa tertiũ arguit̃ ꝙ homo peccator debeat eſſe auditor huius ſcientiæ. Pri- P
mo ſic. Aegroto maxime cõpetit medicina. Mat. ix. Nõ eſt opus valẽtib⁹ me- Queſt. III. Arg. i.
dicus: ſed male habentibus. auditio huius ſciẽtiæ eſt medicina cõtra morbũ
peccati. Sap. xvi. Neq; herba neq; malagma ſanauit eos: ſed ſermo tuus dñe
qui ſanat oĩa. ergo &c̃. ¶Secundo ſic. Ille debet maxime eſſe auditor huius 2
ſciẽtię, propter quẽ data eſt. Aliter eñ fruſtra eſſet data propter ipm. Data
eſt autẽ principaliter propter peccatores. i. Timo. i. Iuſtis non eſt lex poſita: ſed impiis & peccato
ribus. ergo &c̃. ¶Contra eſt: qm̃ magis debet eſſe idoneus auditor huius ſciẽtię q̃ cuiuſlibet ſe- In oppoſi.
cularis. ſed peccator paſſionum inſecutor nõ eſt idoneus vt ſit auditor ſcientię ciuilis: ſicut di
cit phus. i. Ethic. ergo &c̃.
¶Dicendum ſecundũ ꝙ dictum eſt ſupra: ꝙ iſta ſcientia non ſolum docet ea quæ Q
ſunt fidei: vt deũ cognoſcamus: ſed etiam ea quæ ſunt vitę & morum: vt boni fiamus. Et ideo Reſponſio.
nõ ſolum requirit auditorem ſibi conuenientẽ: vt cõſequatur finẽ ſcientiæ in cognoſcẽdo ea q̃
ſunt fidei: ſed etiã vt cõſequatur finẽ eius in agendo ea quæ ſunt vitę & morũ. Ab vtroq; autẽ
horũ in audiẽdo deficit malus & peccator: quia ex quo malus eſt: nõ agit q̃ ſunt vitę & morũ.
& per hoc excęcatur ne cognoſcere poſſit credenda q̃ dictant agẽda. ſecũdũ ꝙ dicit Chryſo. ſup
illud Mat. xxii. De reſurrectiõe autẽ mortuorũ nõ legiſtis. Putas ne (inqt) ſacerdotes Saducęo
rũ non legebant ſcripturas: ſed cognoſcere nõ poterãt in eis: quia nolebãt viuere digne deo. Ta
lis eñ eſt ſcriptura nolẽti viuere ſm deum: quẽadmodũ ſi aliquis agricolę non habẽti volunta-
tem pugnãdi exponat bellicam diſciplinã: aut econtra viro bellatori nolenti colere terras agri
culturã exponat. ſi tota die audiat verba expoſitionis illius, nihil intelligere aut cõprehendere
põt: qa nec habet deſideriũ diſciplinę illius. vbicũq; enim fuerit deſideriũ hoĩs illic dirigitur &
ſenſus ipſi⁹. & ideo dicit ſup illud Mat. xxi. Interrogabo vos & ego. Cęcitas ſpiritualis eſt mali-
tia cordis. Sicut aũt cęcus non poteſt aſpicere in ſplendorẽ luminis: Sic nõ poteſt intelligere hõ
malignus myſteria pietatis. Iuxta illud. In maliuolam animã &c̃. Malitia aũt vt dicit phus. vii.
Ethic. corrumpit principium per qđ fit recta æſtimatio de fine & eius quæ ſunt ad finem. Et R
ideo dicitur de peccatoribus. Sap. ii. Excęcauit eos malitia eorum: & neſcierunt ſacramẽta dei.
Hinc dicit Chryſo. ſuper illud Mat. vi. Nolite theſaurizare. Mentis cõfuſione cęcati non facile
poſſunt ea quæ ſunt diſcenda percipere. Hinc dicit etiam phus. i. Ethico. de auditore ſcientiæ
ciuilis, qđ multo fortius debet intelligi de auditore huius ſcientiæa. Paſſionum (inquit) ſecu-
tor exiſtens inaniter audiet & inutiliter. Inaniter. i. ſine vlla efficaci, inquantum deficit a fine

huius ſcientiæ:qui eſt tam credendorum q̃ operandorum cognitio. Inutiliter,inquãtum finẽ
intentũ ſcientię non conſequitur:qui eſt operatio iuxta ea quæ ſunt cognita.Licet em̃ iſta ſciẽ-
tia principaliter ſit ſpeculatiua,docet tamen operanda.& ideo oportet cognitioni operatiões ap
ponere.Si autem neutrum ſequatur,vani & fruſtra ſunt ſermones & auditus.Vnde dicit Cõ-
mentator ſuper primũ Ethic.Oportet auditorem ſi debet proprie & conueniẽter audire,exiſte
S re extra paſſionum ſeruitutem.Etenim iuuenis non tantũ propter ętatem non eſt proprius &
conueniens auditor,q̃tum propter detentionem a paſſionibus:quoniam vinculo malarum co-
gitationum grauatus & ad terrã aſpiciens,ad bonũ reſpicere non poteſt:ſcilicet neqꝫ in cogno
ſcendo,neqꝫ in agendo.Verũtamen intelligendum eſt ſecundũ Auguſtinũ de doctrina chriſtia
na.Cũ ſcientia iſta medicina ſit,qua ſubuenitur morbis humanarũ voluntatum : & ſicut dicit
Chryſoſtomus ſuper Matthęum,Sicut medicina languenti corpori:ſic verbum prodeſt animę
ęgrotanti:& ſicut medicina corporalis dupliciter cõſideraẽ.Vno modo,vt eſt directiua ſiue cõ
T ſeruatiua ſanitatis.Alio modo,vt eſt curatiua ęgritudinis:Similiter & iſta ſcientia.Primo mo-
do auditor huius ſcientiæ nõ poteſt eſſe niſi iuſtus:ſecũdũ ꝙ dicit Chryſo.ſup illud Mat.Vi-
dẽs Ieſus turbas aſcendit in montem.Sup mõtẽ(inquit)ſanctitatis aſcendit qui vult audire pie
tatis doctrinam,quoniam in via morum per hanc ſcientiam dirigi non poteſt:niſi qui in ea in-
uentus eſt.& ſic iſtius ſcientię auditus vtilis eſt ſolum iuſtis ad directionem in via morum &
credendorum.Qui enim boni ſunt ante auditum huius doctrinę ex fide & iudicio legis natu-
ræ & conſuetudine bene operandi,non habẽdo,aliter regulam artificialẽ qua regulentur & mẽ
ſurentur,per auditum ſermonum huius ſcientiæ habent regulam artificialem qua dirigantur
in operandis & credendis: certificati ex ſermonibus huius ſciẽtiæ quæ bene & quę non bene ſe
habent.Et ideo dixit Dauid in pſal.in perſona iuſti. Vtinã dirigãtur vię meę ad cuſtodiendas
iuſtificationes tuas.& ſtatim ſubiungit de directione. Tunc non confundar cum perſpexero in
omnibus mandatis tuis.Gloſ.Qui autem in eis non perſpicit:in quo errat neſcit.Secundo mo
do.ſ. inquãtũ eſt ſicut medicina ęgritudinis curatiua,hoc modo ſumme competit prauo & ſe
cutori paſſionum,ſiue ſenex ſit ſiue iuuenis:ꝙ ſit auditor eius . ſecundum ꝙ dicit Commen-
tator ſuper primum Ethic. Neqꝫ prauis omnino inutilis eſt. Si enim non confeſtin eis ex ipſa
profectus obuiat:ſed tamen cognoſcentes in quanto malo depreſſi ſunt:& q̃ longe ſunt a me-
liori:niſi omnino ſint ſine intellectu,habebunt quẽdam appetitum ad directionem,& ita paula
tim addentes forte perfecte ad melius tranſponentur. Videbitur enim incõueniens corpora a
V ſua curatiua iuuari:Animas autẽ rationes habẽtes ex propria medicina non iuuari. Et ideo di
cit Chryſoſtomus ſuper illud Mat.vi.Lucerna corporis tui oculus tu9 eſt. Te ad viſum redire
impoſſibile eſt : niſi prius didiceris:quomodo cęcatus es.Quomodo ergo es cęcatus ? de mala
concupiſcentia quæ pupillam mentis tuæ, quaſi malignus quidam humor influxit, denſamqꝫ
nebulã prorſus operata eſt.Sed & diminui atqꝫ diſpergi hanc nebulam facile eſt, ſi radiũ doctri
nę Chriſti voluerimus admittere.Et quid(inquit)mihi prodeſt huiuſmodi audire vocem quã
do concupiſcentię vinculis teneor aſtrictus? ſed & ipſam concupiſcentiam diſſoluere maxime
poteſt aſſiduus auditus.Idem ĩ fine libri ſecũdi. Et quid(ait)lucri eſt quãdo quis audit & nõ
attendit adimplere quę dicta ſunt?Non paruus eſt etiã ex ipſo profectus auditu. Nam qui au
dit,& ſemetipſum ſępe reprehendit:& altius ingemiſcit,eo quandoqꝫ perueniet:vt ſtudeat etiã
adimplere qđ didicit.Quia vero nec quia peccauit,cognoſcit:quando a peccatis recedet? quan
do ſemetipſum culpabit?quando emẽdare conabiẽ? Cũ vero ex auditu huius ſcientię quia pec
cauit,cognouerit: tũc primo corrigere ſe poterit velle.ſecundũ ꝙ dicit Orige.ſuper Exođ.Cũ
parũ quid agnitionis acceperit,tunc præcipue geſtorũ ſuorũ tenebras videt: tũc errorũ ſuorũ
caliginẽ ſentit:vt extinguãtur in eo primogẽita Aegypti.Et hoc fit obſeruãdo quæ lex pręci-
pit.Et ideo dicit Dauid in pſal.In quo corrigit adoleſcẽtior viã ſuã?& rñdet.In cuſtodidẽo ſer
mones tuos. Et plius ĩ pdicamẽtis. Prauus ad meliores exercitatiões deduct9 & doctrinas,vel
modicũ aliqd pficiet vt melior fiat. Si autẽ ſemp vel modicũ cremẽtũ acceperit:palã quia aut
X perfecte mutabitur:aut ſatis multum crementum ſumet.Verũtamen de malis & peccatorib9
diſtinguendũ.Aut em̃ omnino ſunt indurati in malitia:vt non ſit ſpes de eorum conuerſione.
aut ſpes de eis poterit haberi.De iſtis intelligẽda ſunt iã dicta.De primis aũt dicẽdũ ꝙ omni-
no inutile eſt eis doctrinæ huius auditores eſſe:quia ex auditu doctrinæ detrahunt & deterio
res fiunt.Vnde dominus Mat.iiii.Nolite ſanctum dare canibus:neqꝫ margaritas mittere ante
porcos.vbi dicit Chryſoſtomus.Canes,hic ſignificãt homines in ĩpietate viuẽtes:ſpemqꝫ omni
no conuerſionis in melius non habentes:porci, in luto luxuriæ iugiter cõmorantes:quos do-

minus ſuper huiuſmodi doctrina pronunciat indignos . Fiunt quippe peiores poſtq̃ didicerint
ſecreta:temerarii magis ea ignota reuerentur.Per hæc patent in parte obiecta.
¶Ad primum ergo in oppoſitum:ꝙ audire hanc ſcientiam maxime competit pec Y
catori,ſicut ęgroto:dicendum ꝙ verum eſt inquantum eſt curatiua ęgritudinis. Inquantũ au Ad primũ
tem eſt directiua ſanitatis,eſt principaliter propter iuſtos & ſanos. ¶Per idem patet ad ſecun- principale. Z
dum.quomodo autẽ ſit ppter peccatores poſita,nõ iuſtos: ſuas habet q̃ſtiões per ſe inquirẽdas. Ad ſcđm.

CIrca quartũ arguitur : ꝙ volens inhęrere iudicio naturalis rationis non poſ- A
ſet auditor huius ſcientiæ eſſe.Primo ſic.i.Corinthi.ii.dicit apoſtolus. Aĩalis Queſt.IIII.
homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritus dei.Stultitia enim eſt illi , & nõ po- Argu.i.
teſt intelligere . cuiuſmodi ſunt illa quæ ſunt huius ſcientiæ : & vt ibi dicit
Glo.Animalis homo dicitur qui de deo iuxta corporum phãtaſias,vel ratio-
nẽ philoſophicã iudicat. ergo volẽs inhęrere iudicio naturalis rationis nõ po
teſt intelligere quæ ſunt huius ſcientiæ:ſed ei ſtultitia videtur.talis non po-
teſt eſſe auditor huius ſcientię:quia auditorem in omni ſcientia oportet credere.ergo &c̃. ¶Se 2
cundo ſic.Omnis auditor ſcientiæ debet iudicare quę audit in ea.Et ideo dicit philoſophus ꝙ
iuuenis non eſt auditor politicę ſcientię:quia non poteſt iudicare de actibus ſecundum vitam.
Sed volens inhęrere iudicio naturalis rationis non poteſt iudicare de eis quæ ſunt huius ſcien
tiæ.ſecundum ꝙ dicit Gloſ.ſuper illud.i.Corinthi.ii.Spiritualis omnia iudicat, & ipſe a nemi-
ne iudicatur.Ideſt(dicit Gloſſa)Spiritualis diſcernit omnia quæ continet diuina ſcriptura, tñ
de deo ſecundum imagines corporum,vel humanã philoſophiam non ſapit, & ipſe a nullo ani
mali hoĩe intelligitur,vtrum bene an male intelligat.ergo &c̃. ¶Cõtra eſt,quoniam ille eſt cõ- In oppoſi.
ueniens auditor huius ſcientiæ qui diſpoſitus eſt vt credibile fiat ei intelligibile: quia vt vult
Auguſtinus in principio ſuper Ioan.ad hoc exponitur ſcriptura:vt intelligatur.talis eſt inhæ-
rens iudicio naturalis rationis:quia ſecundum Auguſtinum ꝙ credimus debetur auctoritati,
ꝙ intelligimus debetur rationi.ergo &c̃.
¶Dicendum ad hoc:ꝙ inhærere naturali rationi contingit dupliciter . Vno mo- B
do vt homo nulli aſſentiri velit,niſi quod naturali ratione poterit attingere , limitem cogno- Reſpõſio.
ſcendorum ab homine infra naturalem rationem ponendo . Alio modo vt limitem cogni-
tionis humanæ infra naturalem rationem non includat : ſed etiam illi rei cui fides ſuper na-
turalem rationem aſſentiendum eſſe dictat,ſine omni contradictione , & abſqꝫ omni naturali
ratione conſentiat, & ſi quid naturali ratione nouerit , in obſequium fidei adducat, nec in ali-
quo propter id quod ſibi ratione apparet , contradicat . Inhærens naturali rationi Primo mo-
do omnino eſſe auditor huius ſcientię non poteſt.Ipſe enim vere animalis eſt,de quo dicit apo
ſtolus.Animalis homo nõ percipit ea quę ſunt ſpiritus dei.vbi dicit Gloſ. Vt partum virginis
& reſurrectionem.Nihil enim æſtimat poſſe fieri,niſi quod nouit quomodo fiat.Vnde non po-
teſt ſcire ſpiritualia,quia improbat ſtatim audita:& ex hoc deterior fit, & amplius excęcatur,
& pręcludit ſibi viam intellectus.Quia vt dicit Auguſtinus contra Adamantiũ,q̃diu ſcriptu
ram lacerare conantur,nullo modo intelligere permittuntur.Idem in eodem.Sancta ſcriptura
non temerarios & ſuperbos accuſatores,ſed diligentes & pios lectores deſiderat.Vnde Chryſo
ſtomus ſuper illud Mat.vi.Nolite ſanctum dare canibus:dicit de talibus aduerſantibus: ne ad
audiendum hanc ſcientiã recipianẽ.Quia ergo(inquit)diſcere naturali ratione illa nõ poſſunt
vel ignorantia reuerẽtur.neqꝫ enim porcus aliquis cuius precii Margarita ſit,agnouit : & hoc
igitur quia neſcit, ideo non conculcat . Nihil enim amplius affertur iis qui huiuſmodi ſunt,
cum audiunt,niſi culpa cumulatior.Siquidem ab illis ſancta temeranẽ,contraqꝫ nos potius ar
mãtur.Propter qđ dominus dixit.Ne forte conculcent eas pedibus ſuis: & conuerſi diſrũpant
nos.Et nota ꝙ in illo vnico verbo , Nolite ſanctum dare canibus:neqꝫ margaritas mittere an- C
te porcos,ſententiã dat pro iſta quæſtione & pręcedenti:per porcos intelligendo carnales, pro
pręcedenti quæſtione : per canes animales : pro iſta quęſtione. Neutri enim veritatem huius
ſcientiæ capiunt,& ſoli tanq̃ indigni repellendi ſunt.Illi ne operibus contrariis contemnãt.Iſti
ne rationibus apparentibus impugnent.Vnde Auguſtinus libro ſecundo de ſermone domi-
ni in monte. Canes pro oppugnatoribus veritatis:porcos pro contẽptoribus poſitos nõ incon
grue æſtimo.vtrũqꝫ aĩal immundũ eſt,canis & porcus.Cauendum igitur eſt ne quid aperiatur
ei qui non capit.Melius enim quærit qđ clauſum eſt,qa id qđ apertum eſt,aut infeſtat aut ne-
gligit.Neqꝫ vero alia cauſa reperitur cur ea quę magna ſunt non aperiantur,præter odium &

contẽptum,quorum propter vnum,canes:propter alterum,porci nominati ſunt. Vnde pro ra
tione quare hęc ſunt eis abſcondenda , ſubdit ibi dominus dicens pro porcis,Ne forte concul-
cent eas pedibus ſuis,& pro canibus dicit,Et conuerſi diſrumpãt nos. Reuera non eſt alia cau
ſa propter quã aliqui ſint indigni auditores huius ſcientiæ.Mulier enim & iuuenis non repel-
luntur ab auditu huius ſcientię quia indigni,ſed quia inſufficientes ſolũ & inidonei,vt prędi-
ctum eſt.Inhęrens autem rationi ſecundo modo,ille eſt multũ cõueniens auditor: quia q̃d au
dit & fide credit,manuductione rationis citius intelligit.Cognitio enim naturaliũ gradus eſt
ad cognitionẽ ſupnaturaliũ,quia eñ aĩa per ſeipſam diuina videre nõ poteſt,nullo gradu in re
D bus humanis ad diuina capeſſenda interpoſito per quẽ niteretur,ineffabili miſericordia dei tẽ
Ad obiecta porali diſpenſatione per creaturam mutabilẽ ei ſubuenitur:vt dicit Auguſt.de vera reli. ¶Per
hęc patẽt rationes vtriuſq; partis.Primę eñ duę ſunt ad vnam partem.Tertia vero ad aliam.

E
Quęſt.V. CIrca quintũ arguit:ꝙ auditor huiꝰ ſciẽtię debet eẽ inſtructus in ſciẽtiis ſecu
Arg.i. laribꝰ. Primo ſic. Illa notitia q̃ gradus eſt ad cognoſcẽdũ diuina:ſine quo ad
diuinorũ notitiã hõ aſcendere non poſſet,debet eſſe inſtructus auditor huiꝰ
ſciẽtię.qa aliter ĩ ea nõ pficeret.Sciẽtię ſeculares ſunt hmõi,quia docent no-
titiam creaturarũ,quę ſunt gradus ad cognitionem diuinorum,vt dictũ eſt
ſecundũ Auguſt.in pręcedenti quęſtione.ergo &c̃.¶Secundo ſic.Illa notitia
2 cuius defectus obtundit acumen auditorũ huius ſcientię ne in ea proficiant, auditores huius
ſcientię eſſe debent inſtructi.Sed ſcientię ſeculares ſunt huiuſmodi. ſecundũ ꝙ dicit Beda ſu-
per librum reg.Turbat(inquit)lumen legentium,& deficere cogit,qui eos a legendis ſeculari
In oppoſi. bus libris omnino exiſtimat prohibendos. ergo &c̃. ¶Contra. ille non eſt conueniens auditor
huius ſcientię,cui nõ placet deo eam reuelare:quia aliter eam fruſtra audiret, niſi deo placeret
intellectũ eius ei reuelare:quia eã non poteſt intelligere:vt dictum eſt ſupra,& infra dicet. ſed
deo non placet eam reuelare ſapientibus ſeculariũ literarum.ſecundum illud Mat.xi.Abſcon-
diſti hęc a ſapientibus & prudẽtibus:& reuelaſti ea paruulis.Ita pater,qm̃ ſic placitum fuit an
te te.Vbi dicit Gloſ.Ne quis quęrat cur humiles elegit:ſapientes reprobet.
F ¶Dicendum ad hoc,ꝙ auditor huius ſcientię poteſt ipſi intendere dupliciter.ſecũ
Reſponſio. dum ꝙ dictum eſt ſupra,ſm Auguſtinũ.xiiii.de tri.Vno modo:vt ſolũmodo ex ea diſcat quid
credendũ & quid agendum quãtum ſibi ad futuram vitam adipiſcẽdã ſufficiat.Alio modo vt
ex ea diſcat quantũ hoc ipſum q̃d in ea diſcit,piis opituletur,& cõtra impios defendat. Audi-
torẽ ergo primo modo nõ oportet eſſe inſtructũ ſcientiis ſecularibus:quia hic ſcriptum habet
ſufficienter in ſuperficie doctrinam ſimplicem credendorũ & agendorũ,qua ſicut lacte paruu-
los nutriat,& quã quilibet ſine induſtria ſecularium literarum capere poteſt.Auditor vero ſe-
cundo modo ſi ad perfectionem & magiſterium maxime modernis temporibus huius ſcientiæ
tendere velit:neceſſario debet eſſe inſtructus ſcientiis ſecularibus ad cognitionem creaturarũ,
ſcd̃m ꝙ ſupra de doctore dictũ eſt.Aliter enim in multis deficiet,niſi ſpecialiter diuinitus illu-
ſtretur.Abſcondita eñ myſteria huius ſcientię & quęſtiones altiſſimę multa indigẽt manudu
ctione ex propriis creaturarũ:vt humanus intellectus illa ſine ea capere non valeat. Et ideo di
cit Augu.in pri.iii.de doctrina chriſtiana.Hõ qui volũtatẽ dei in ſcripturis ſanctis diligẽter in
quirit,primitus in cognitione quarũdam rerũ neceſſariarum ne vim naturãve earũ quæ pro-
pter ſimilitudinẽ adhibentur,ignoret,veniat ille inſtructus ad ambigua ſcripturarũ diſcutien
G da atq; ſoluẽda. Et ideo pcipit Synodus.xxxvii.diſt.ca.De quibuſdã. dicens.Ab vniuerſis Epis
ſubiectis plebibus & aliis locis in quibus neceſſitas occurrerit,omnino cura & diligentia adhi-
beatur:vt magiſtri & doctores conſtituantur,qui ſtudia literarũ liberaliũq; artium dogmata
aſſidue doceant:quia in his maxime diuina manifeſtanẽ & declaranẽ mandata.Eſt autem cui-
libet diſcenti & audienti hanc ſcientiam in fide & charitate vtilis notitia ſcientiarum ſecula-
rium & creaturarum ex ipſis propter quatuor. Primũ quia ex ipſis ingeniũ acuitur ad faciliꝰ
arcana huius ſcientiæ penetrandum.ſecundum ꝙ dicit Beda ſuper lib.Reg. Turbat acumen
legentiũ qui eos a legendis ſecularibus libris omnino exiſtimat prohibendos. Nã vt dicit Au-
guſtinus de quãti.animę,exercet animum hoc genus diſciplinarum ad ſubtiliora cernenda:ne
luce illoꝝ repercuſſus,& eam ſuſtinere nõ valens,in eaſdẽ tenebras quas fugere conabatur,re-
H fugiat.Item Orige.exponẽs illud Gene.xxvi.Quomodo Abimelech,Ochozath,& Phicol,venę
rũt ad Iſaac,dicit.Qui tres(vt ego arbitror)imaginem totius philoſophię tenent, quę in tres
partes diuiditur,Logicam,Phyſicam,Ethicam.i.rationalem,naturalem,moralẽ.Quę poſtq̃ ex-

poſuit,exponẽs cõſequẽter quõ Iſaac fecit eis conuiuiũ magnũ,dicit.Quia hoc conuiuium ſa-
pientibus exhibet, idcirco dicitur ꝙ non paruum,ſed magnum conuiuium fecit . & tu ſi non
ſis adhuc paruulus lacte indigens:ſed exercitatos deferas ſenſus , & eruditione plurima præ-
miſſa ad intelligentiam verbi dei capacior venias,fit tibi conuiuium magnum: miniſter verbi
loquitur tibi ſapientiam,quæ inter perfectos profert ſapientiam: de myſteriis abſconditã pro-
fert tibi.Reuelabit tibi Chriſtum,ſecundũ ꝙ in eo ſunt Theſauri ſapientiæ & ſcientię abſcon-
diti.Sapientia non iugulat hoſtes ſuos:tantũ eſt vt nos ingreſſi conuiuium ſapientię non rur-
ſum nobis indumẽta inſipientiæ deferamus,non infidelitatis veſte circũdati,nec peccatorũ ma
culis fuſcati:ſed in ſimplicitate & puritate cordis amplectamur verbũ dei,& diuinę ſapientiæ
famulemur. Secũdũ,quia ex ipſis error ſeculariũ magiſtrorum cognoſcitur & declinaẽ. ſecun- I
dũ ꝙ dicit Ambro.ſup Luc.Legimus aliqua nõ vt teneamus,ſed vt repudiemus. Tertiũ,qa ex
ipſis cognita veritate naturę creaturarũ,errores declinanẽ in detrimẽtũ fidei catholicę vergẽ
tes.Ignorãtes eñ creaturarũ naturã creaturã deũ eſſe opinati ſunt,putãtes eſſe a ſeipſo,q̃d nõ
habet eſſe niſi ab alio.De qbus dicit Sap.xiii.Ignẽ aut ſpiritũ,aut citatũ aerẽ,aut gyrũ ſtellarũ
aut nimiã aquã,aut ſolẽ & lunã rectores orbis terrarũ deos putauerũt. Q̃d veri phĩ cognoſcẽ
tes creaturarũ naturas omnino reprobauerunt. ſecundũ ꝙ dicit Auguſt.in prin.de vera reli.
de Socrate.Admonebat(inquit)illos qui mundũ iſtum viſibilem ſummũ deum opinabantur,
turpitudinis ſuę:docens eſſe cõſequẽs:vt quilibet lapis tanq̃ ſummi dei pticula iure coleretur
Q̃d ſi execrarẽtur,mutarent ſententiam,& vnum deum colerent,a quo totũ mundum iſtum
fabricatum cognoſcerent.& hoc non cognouerunt:quia naturam creaturę ignorabant. q̃d eñ
natura rei non patitur,non ei attribuitur,niſi quia ipſa ignoratur.Vnde ex ignorãtia creatu-
rę,creaturę q̃d dei erat attribuebãt.ſecundũ ꝙ dicitur Sap.xiii.Incõmunicabile nomen lignis
& lapidibus impoſuerunt.Vnde & propter idẽ Manichęi duo rerum ponebant principia,cuiꝰ
cauſa non erat niſi ordinis creaturarũ ad creatorẽ ignorãtia. propter q̃d dicit Augu.de orig.
animę.Error circa creaturã redundat in falſam de deo ęſtimationẽ,& hominũ mẽtes a deo ab-
ducit,ĩ quẽ fides adducere nitiẽ. Quartũ eſt,quia ex creaturarũ cognitiõe faciliꝰ ad dei cogni- K
tionẽ,ac diuinorum eleuamur.ſecundũ ꝙ dicit Auguſtinus de ordine libro ſecundo.Ego ſi q̃d
meos monere poſſum,quantum mihi apparet,quantumq; ſentio,cenſeo illos diſciplinis omni-
bus erudiendos.Aliter quippe iſta ſic intelligi vt luce clariora ſint,nullo modo poſſunt.Si au-
tẽ pigriores ſunt aut aliis negotiis pręoccupati,aut iam duri ad diſcẽdũ, fidei ſibi pſidia parẽt.
Duplex enim eſt via quã ſequimur cum rerum nos obſcuritas mouet:aut rationem, aut certe L
auctoritatẽ.Phĩa rationẽ promittit,& vix pauciſſimos liberat , quos tamen non modo nõ con-
tẽnere illa myſteria,ſed ſola intelligere vt intelligenda ſunt,cogit.Nullumq; aliud habet nego
tium quę vera &(vt ita dicam)germana phĩa eſt,q̃ vt doceat q̃d ſit omnium rerum principiũ
ſine principio,quãtuſq; in eo maneat intellectus, quidve inde in noſtrã ſalutẽ ſine vlla degene
ratione manauerit,quẽ vnũ deum omnipotentem,patrem & filium & ſpiritũ ſanctũ docent ve-
neranda myſteria.Hinc eſt etiam q̃d dicitur Sap.xiii.A magnitudine enim ſpeciei & creaturæ
cognoſcibiliter poterit creator horum videri . Ex magnitudine enim videri poteſt dei virtus.
ſecundum ꝙ dicitur ibidem.Si virtutem & opera eorum(ſcilicet creaturarũ) mirati ſunt, in-
telligãt ab illis qm̃ qui hæc fecit eſt illis fortior.Semper enim virtutem facti excedit virtus fa-
cientis.Ex ſpecie vero ſapiẽtia dei videri põt.Effudit enim illam ſuper omnia opera ſua.Eccl̃i.i.
Et ideo dicit Chryſoſt.ſuper illud Mat.vi.Conſiderate lilia agri.Cuius(inquit)rei gratia tan-
to etiam hęrbas decore veſtiuit:vt ſuã ſcilicet ſapientiam creator oſtẽderet, copiamq; virtutis
vt vndiq; illius gratiã diſceremus.Non cęli tantumodo gloriam dei narrant,verũetiam terra.
Id etiam maximas deſignat diuinę diuitias ſapientię,quando etiam in hęc quę ſunt viſibilia tã
tũ decoris effudit.Ex ipſa vero creatura videri poteſt dei bonitas.quicqd eñ bonitatis vndiq;
in creatura diſperſum eſt,ab illo neceſſario eſt,ĩ quo totũ quicquid eſt bonitatis,vnitũ eſt.Sap̃.
xiii.Etenim cũ in operibus illius conuerſenẽ,inquirũt & pſuaſum habent qm̃ bona ſunt quę vi
dentur. Si enim tantũ potuerunt ęſtimare ſeculũ, quomodo eius dñm facilius nõ inuenerũt?
¶Per hęc patent obiecta. Ad primũ ꝙ creaturarum notitia eſt gradus ad diuina: M
dicendũ ꝙ verũ eſt eis qui ad pfectionẽ notitię diuinę ex hac ſcientia debent aſcẽdere , non aũt Ad primũ
eis quibus ſufficit ſcire ex hac ſcientia,quæ & in credendis & in agendis ſibi ſunt neceſſaria ad prin.
ſalutẽ.Talibꝰ eñ modica notitia ex naturis rerũ ſufficit.¶Ad ſcd̃m ꝙ defectꝰ notitię illorũ ob N
tũdit acumẽ audiẽtiũ & deficere cogit, dicẽdũ ꝙ verũ eſt ab apphẽſiõe pfectę notitię diuinorũ Ad ſcd̃m.
ſcd̃m ꝙ dictũ eſt.Non tñ tantũ obtundit:quin ex hac ſciẽtia ſine illorũ notitia capere poſſunt,

quæ ſibi ſunt neceſſaria ad ſalutem.

O Ad arg. in oppoſitum

¶Ad argumentum in oppoſitum : ꝙ non placet deo ſcientiam hanc reuelare ſapientibus : dicendum ꝙ verum eſt de ſapientia ſua ſuperbientibus. Vnde dicit Gloſſa. Sapientibus & prudentibus non opponit inſipientes & hebetes: ſed paruulos: vt probet ſe tumorem damnare non acumẽ. Vnde non tam prodeſt in auditore huius ſcientiæ notitia ſapientiæ ſecularis q̃ obeſt elatio ex ipſa. Qui ergo in aliis ſcientiis farcitus in iſta ſcientia proficere velit, humilis & vt paruulus ad eam veniat: quia vt dicit Auguſt. v. ſuper Gene. Sacra ſcriptura ſic loquitur: vt altitudine ſuperbos irrideat: profunditate attentos terreat: veritate magnos paſcat: affabilitate paruulos nutriat. Et ideo dicit in fine ſecundi de doctrina chriſtiana, loquẽs de Cypriano, Lactantio, Victorino, & cęteris qui ſuffarcinati literis ſecularibus ad fidẽ chriſtianam conuerſi acceſſerunt. Sed hoc modo (inquit) inſtructus diuinarum ſcripturarum ſtudioſus cum ad eas perſcrutandas accedere cœperit, illud apoſtolicũ cogitare nõ ceſſet : ſciẽtia inflat: charitas autem ędificat. & hoc maxime in hac ſcientia in qua præcipue deus ſuperbis reſiſtit: humilibus autem dat gratiam, ſine qua hęc ſcientia addiſci non poteſt: vt conſequẽter videbitur. **P** Vnde ſi philoſophi in eis quæ ductu naturalis rationis percipere potuerũt, ſtetiſſent, & quãtum naturalis ratio dictauit deum colendo ei gratias egiſſent, ſumme diſpoſiti fuiſſent: vt purgati per fidem notitiam huius ſcientię ſuſciperent. ſecundum ꝙ dicit Gloſ. Rom. i. Phĩ interrogantes creaturas de creatore, ex omni ſpecie ac diſpoſitione quaſi voce reſpondente ex arte artificẽ cognouerũt. & infra. Qđ vtiq; illis credendũ fuit: vt hoc tenendo qđ videre poterant, ab illo ſanarentur qui dederat vt viderent. Si enim hoc facerent, humilitatem ſeruarent, & poſſent purgari, atq; illi beatiſſimę contemplationi inhęrere. Hinc dicit Auguſti. de phĩs. de vera reli. Illi ſi reuiuiſcerent & inuenirent refertas eccleſias, templa deſerta, a cupiditate tẽporalium ad intelligibilia & ſpiritualia vocari & currere humanũ genus, dicerẽt ſi fortaſſe tales eſſent, quales fuiſſe cõmemorãtur, hęc ſunt q̃ nos ſuadere populis nõ auſi ſumus, & eorum potius conſuetudini ceſſim⁹ q̃ illos in noſtram fidem volũtatemq; traduximus. Ita ſi hanc vitam illi viri nobiſcũ rurſus agere poſſent, paucis mutatis verbis atq; ſententiis chriſtiani fierẽt: ſicut pleriq; noſtrorũq; tẽporũ Platonici fecerũt. Aut ſi hoc nõ faterẽtur, nec facerẽt, in ſuperbia & inuidia remanentes neſcio vtrum poſſent ad ea quæ appetenda & deſideranda eſſe dixerãt, reuocari. Reuera nõ poſſent: quia vt dicit Gloſ. vbi ſupra, ingrati illi qui eis p̃ſtitit vt viderent, ſibi voluerunt tribuere qđ videbant, & facti ſuperbi & dicẽtes ſe eſſe ſapientes ſtulti facti ſunt. & tamen audacter ad occulta diuinorũ perſcrutanda, & ad quæ naturalis ratio attingere nõ poteſt procedentes in errores execrabiles ceciderũt. ſecũdum ꝙ dicit Orig. ſup Exod. Intelligant diuinę & diſpenſationis & prouidentię occultiſſimas eſſe rationes. Poſuit enim de⁹ tenebras latibulum ſuum: quas illi audacter & temere perſcrutari cupientes, & alia ex aliis aſſerentes in craſſas & palpabiles errorum tenebras deuoluti ſunt.

Q Queſt. VI. Arg. i.

CIrca ſextum arguitur ꝙ omnes tenentur audire hanc ſcientiam. Primo ſic. Apoſtolus dicit. i. Corin. xiiii. Quę ſcribo vobis dñi ſunt mãdata. Si quis autem ignorat, ignorabitur. Gloſ. A deo in futuro. i. reprobabitur. ſed ignorantur niſi ex iſta ſcientia audiant. Quare cũ quilibet tenetur facere vt in futuro nõ reprobetur: quilibet iſtam ſciẽtiã debet audire. **2** ¶Secũdo ſic. Quilibet eo qđ ſibi a deo cõceſſum eſt vti debet ad id ad qđ cõceſſum eſt ei. Aliter em̃ fruſtra eſſet ei conceſſum. Sacra ſcriptura omnibus cõmuniter cõceſſa eſt ad doctrinã. ſecundũ ꝙ dicit apl's. Rom. xv. Quęcũq; ſcripta ſunt ad noſtrã doctrinã ſcripta ſunt. ergo quilibet debet ea vti ad ſuam doctrinã. Hoc autem non poteſt eſſe niſi eam audiendo. ergo &c̃. In oppoſi. ¶Contra eſt. qm̃ hõ non tenetur ad illud ſine quo finem ſuum ad quẽ eſt poteſt adipiſci. ſine auditione huius ſcientię finem ſuum poteſt hõ adipiſci. Turbã enim vt dicit Auguſt. cõtra epiſtolam fund. fidei ſimplicitas tutiſſimam tenet. ergo &c̃.

R Reſpõſio.

¶Dicendum ad hoc : ꝙ finis neceſſitatem imponit eis quæ ſunt ad finem. Cum igitur auditus huius ſcientiæ eſt de eis quæ ordinant hominem in finem humanæ vitæ : qui eſt beatitudo ſiue viſio dei : debitum audiendi hanc ſcientiam ex tali fine debet determinari. Illi ergo quibus ſubtractio auditus huius ſcientiæ non eſt vitioſa : nec excludit a fine humanæ vitæ : non tenentur audire hanc ſcientiam. Illi vero quibus ſubtractio auditus huius ſcientiæ intantum eſt vitioſa, ꝙ excludit a fine humanæ vitæ, eam proculdu-

bio audire tenentur: quia quilibet tenetur facere id ſine quo finem ſuum attingere non poteſt. **S** Eſt igitur intelligendum ꝙ quidam hominum nec ſunt ſic ingenio prędití, nec ſic aliis diſciplinis imbuti: vt ad myſteria huius ſcripturę inueſtiganda, & ad populum inſtruendum vnq̃ vtiles eſſe poſſint. Iſti debent ſolũmodo curam proprię ſalutis gerere: nec vnq̃ acquieſcere vt pręficiantur in ſtatu: vbi curę aliorum eos oporteat intendere, & alios inſtruere, qualis eſt maxime turba hominũ popularis. Et de iſtis dicendũ ꝙ non oportet eos eſſe auditores hui⁹ ſcientiæ per lectionem: ſed ſolum per prędicationem: quouſq; inſtruantur in fide & moribus q̃tum eis ſufficit ad ſalutem, & ſe cuſtodire in fide, ſpe, & charitate, & per illa attingere finem vltimũ huius ſcientię. ſecundum ꝙ talis inſtructio cuilibet adulto baptizato proponenda eſt: groſſo modo ea quæ ſunt huius ſcripturæ tranſcurrẽdo. ſecundũ ꝙ dicit Auguſtinus. iiii. de Aca. Narratio plena eſt cũ quiſq; primo catechizatur ab eo qđ ſcriptũ eſt. In principio fecit deus cęlum & terrã, vſq; ad pręſentia tempora eccleſiæ. Non tamen propterea debemus totum Pẽtateucum, totũq; Iudicũ, & Regnorum, & Eſdrę libros, totũq; euangelium & actus apoſtolorũ, vel omnia quæ iis voluminibus continentur, narrando euoluere & explicare: ſed cuncta ſummatim complecti. In omnibus ſane non tantũ nos oportet intueri pręcepti finẽ, qđ eſt charitas de corde puro & conſcientia bona: & fide non ficta: quo ea quę loquimur cũcta referamus : **T** ſed etiam illius quẽ loquendo inſtruimus: ad id mouẽdus atq; illuc dirigẽdus eſt aſpectus: quia vt dicit in ſer. de laude charitatis, totam magnitudinem & altitudinem diuinorum eloquiorũ ſecura poſſidet charitas: qua deum & proximũ diligimus. Docet enim nos cęleſtis vnus magiſter & dicit. Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo: & ex tota anima tua: & ex tota mente tua: & proximum tuum ſicut teipſum. In his duob⁹ pręceptis tota lex pendet & prophetæ. Si ergo non vacas omnes paginas ſacras ꝑſcrutari, omnia inuolucra ſermonũ euoluere, omnia ſecreta ſcripturarum penetrare, tene charitatẽ vbi pendẽt omnia: ita tenebis qđ ibi didiciſti: tenebis etiam qđ nondum didiciſti. Si enim noſti charitatem: aliquid noſti: vnde & illud pendet qđ forte nõ noſti, & in eo qđ in ſcripturis nõ intelligis charitas latet. Ille itaq; tenet & qđ patet & qđ latet in diuinis ſermonibus, qui charitatem tenet in morib⁹. Vnde concludit in fi. primi de doctrina chriſtiana. Homo itaq; fide, ſpe, & charitate ſubnixus eaq; inconcuſſe retinens nõ indiget ſcripturis, niſi ad alios inſtruendos. **V** Alii vero ſic ſunt naturali ingenio prędití, & aliis diſciplinis imbuti: vt ad myſteria huius ſciẽtię inueſtiganda, & ad populum inſtruendum aliq̃n vtiles eſſe poſſint. De quibus diſtinguendum. Aut enim diſponunt vnq̃ conſentire vt ad ſtatum pręficiantur in quo inſtructioni aliorum debent intendere: aut non. Si primo modo: dicẽdum ꝙ tales omnino debent eſſe auditores huius ſcientię: non ſolum per prędicationẽ: ſed etiã audiendo eam per lectionem : dũmodo prędicatione non potuerint ſufficienter inſtrui vt ſint idonei alios docere ſecundum gradum ſtatus ſui. Aliter enim exponerent ſe diſcrimini ex pręſumptione, non ex charitate opus vltra vires aſſumerent. Propter qđ de talibus dicit Apoſtolus in epiſtola ad Timo. Scientiam quoq; non negligat literarum obtinentem eum qui ſecundum doctrinam eſt fidelem ſermonem: vt potens ſit exhortari in doctrina ſacra, & contradicẽtes redarguere. Vñ dicit Zozimus papa diſtin. xxxvi. In eccleſiaſticis diſciplinis per ordinẽ non imbutus, nequaq̃ ad ſummum eccleſiæ ſacerdotium aſpirare pręſumat. Vt em̃ dicitur ĩ Mala. labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem requiram de ore eius. Vnde negligentibus auditum huius ſcientiæ, interdicit dominus aſcẽſum ad gradũ regiminis populi per Oſee dicẽs. Tu quoq; ſciẽtiã repuliſti, & ego repellam te ne ſacerdotio fungaris mihi. Hinc etiã dicit Gregorius ĩ primo paſto. Nulla ars doceri pręſumit: niſi intẽta prius meditatione diſcatur. Ab imperitis ergo paſtorale magiſterium qua temeritate pręſumitur, quando ars eſt artium regimẽ animarum! Et in quo cõſiſtit illa temeritas conſequẽter declarat dicens. Sunt nonnulli qui intra ſanctam eccleſiam per ſpeciem regiminis gloriam affectant honoris: videri doctores cupiũt & quod eſt miſerrimum, tunc quærunt ſacram ſcripturã addiſcere, quando pro gradu dignitatis in ea deberent alios docere. contra illud qđ dicitur diſtin. xxxvi. Prędicatores per quos eccleſia circũfertur, ſacris literis debent ſemper inſiſtere: nec tunc quęrant diſcere cum ex officio debeant alios docere. Sed ſecundum ꝙ dicit Hieronymus ad Ruſticum, ſi clericatus titillat, multo tempore diſcas quod poſtea doceas. Non enim erit magiſter qui non ſe nouit eſſe diſcipulũ, ſicut dicit Boethius de diſciplina ſchola. **X** De illis aũt q ex aliis ſciẽtiis ĩſtructi, & ĩgenio naturali ꝑditi ſunt, vt ad ꝑfectionẽ hui⁹ ſciẽtię poſſint attingere, & aliis ex auditu huius ſcientię multũ ꝓficere, etſi nunq̃ curę & doctrinę aliorũ ꝓponãt intẽdere, aut vt pp̃lo ꝓficiant aſſentire: ſubdiſtiguẽdũ. q̃a tales ſi dimittũt auditũ hui⁹ ſciẽtię, aut hoc ẽ ex cauſa rõnabili, veluti q̃a ſunt im

pediti legitimis negotiis quęcūq; ſint illa: aut ſine cauſa rationali, & impedimento negotiorum
legitimorum. Si primo modo: dicēdum adhuc, ꝙ non tenentur audire hāc ſcientiam: niſi quā=
tū eis ad ſalutem eſt neceſſarium: qđ poteſt ſufficienter fieri per prędicationem. quia vt dicit. i.
Corin. xii. Diuiſiones gratiarum ſunt, idem autē ſpiritus: & diuiſiones operationum ſunt &c.
vt continue ſequitur. vbi dicit Gloſ. Gratias autem hic appellat diuerſos gradus & ordines: q
ſunt in officiis eccleſiæ: quibꝰ alii aliis ſubſeruiunt: quia ſunt opera maiora & opera minora: &
deus non omnia vni tribuit: ſed omnia in omnibus operatur: vt quod non habeat quis in ſe, ha
beat in alio: & ſic maneat charitas. Et in eodem cap. Et quoſdam poſuit deus in eccleſia, primo
prophetas, ſecundo apoſtolos, tertio doctores. & ſequitur. Nunquid omnes prophetę? nunquid
oēs doctores? Gloſ. Prophetas ſcripturarum myſteria reuelantes, doctores pręcepta viuendi dā
tes. Si vero negotiis legitimis impediti nō ſunt, tūc omino ad auditū huius ſacrę ſcripturę de=
bent ſe tranſferre: quia reddituri ſunt rationem de talento ſibi commiſſo: pro eo. ſ. ꝙ ingeniū
naturale & ſcientias acquiſitas in vſum huius ſcientiæ non ordinant, cui famulari debent vt
in ea deus cognoſcatur & diligatur q̄tum poſſibile eſt pro ſtatu huius vitę, etiam ſi ex ſola de
ſidia & negligentia ab auditu eius ſe alienent. Qꝫ ſi eam audire ex aliquo contemptu omit=
tant: vel quia auditum eius nō eſſe neceſſariū dicant, aut paruipendant: vel aliarum ſcientia=
rum auditum eius auditui tanq̄ precioſiorem anteponant: iſti maiorem damnationem incur=
runt. ſecundum ꝙ dicit Chryſoſtomus in principio ſuper Mat. Iam conſidera q̄ ſit omnino ex=
tremę demētię: vt qui tanta deberemus vitæ perfectione pollere: vt nihil prorſus literis egere=
mus: ſed ſcribenda ſpiritui pręberemus corda propaginis: ſi primam illam perdidimus di=
gnitatem, & minoribus indigemus: ne ſecundo quidem remedio ad noſtram vtamur ſalutem.
Si enim illis indigere & non gratia ſpiritus ſancti ſplendere culpabile eſt: vide q̄ti ſit crimi=
nis nec per illud auxilium velle proficere: ſed quaſi fruſtra & vane poſita ſcripta cęleſtia deſpi
cere, maius eſt abſq; dubio ſubire ſupplicium. & ſequitur poſt aliqua interpoſita. Et quis eſt
tam infelix qui non hęc precioſiora credit oībus & clariora fateatur? Ille ſine dubio qui nō vel
tanto eis ſtudio vacat: q̄to ī diabolicis illis theatris occupatur. Ibi eñ plurimi totos dies pera=
gunt: & cum omni diligentia quæ audierint memoriæ commendant: eaq; ad ſui animi per=
niciem penitus infixa cuſtodiūt. Hic vero vbi loquitur deus, ne exiguum quidē tēpus patien=
ter expectant. Et certe propter hoc deus gehēnam minatur. Nam pręcipiente nobis deo non
modo vt audiamus quę dicuntur: verum vt cum omni etiam deuotione faciamus, nec audire
curamus. Quando igitur ea quæ dicuntur implebimus: qui nec ſermonem ſuper his quidē pa
tienter audimus? Vnde Orig. in Homil. de Rebecca, exponens quomodo ſeruus Abrahę obtu=
lit ei inaures aureas & armillas, dicit. Vult aurea in auribus verba percipere, & aureos actus
in manibꝰ habere: ſed hæc prius accipere nō potuit: neq; mereret̄ niſi veniſſet ad puteos hau=
rire aquas. Tu ergo qui non vis venire ad aquas, qui non vis in auribus tuis aurea prophetarū
verba ſuſcipere: quomodo poteris eſſe ornatus in doctrina, ornatus in actibus, ornatus in mori
bus? reuera hoc eſſe nō poteſt. Reuera nequaq̄. ſm eūdē ſup Exod. xxxiiii. & eſt ī Gloſ. Quis no
ſtrū tāto labore & ſtudio diuinas quærit literas: quāto q̄ſiuit humanas. Aliqui vt recitari au=
dierint quæ leguntur ſtatim diſcedūt. nulla de his quę dicta ſunt adinuicem quęſtio: nulla col
latio: non interrogant patres ſuos vt dicant ſibi: nec preſbyteros vt annuncient. Alii nec pa=
tienter expectant vſquequo lectiones in eccleſia recitentur. Alii nec ſi recitentur: ſciunt: ſed in
remotioribus eccleſiæ locis ſecularibus curis occupantur: quibus non iam velamen ſuper cor,
ſed paries & murus poſitus eſt. Si enim qui adeſt & intendit & quæ audit retractat & diſcu=
tit: vix poteſt ad libertatem ſcientię peruenire: qui abſcondit aures ſuas ne audiat, & terga in
faciem legentis obuertit, quomodo dicendus eſt velamē habere ſuppoſitum, ad quē ne ipſum
quidem velamen literæ quo ſenſus velatur, qui eſt ſenſus vocis, acceſſit? Nec ſolum hoc dānū:
ſed etiam cum hoc ſimul diuinam offenſam incurrit. ſecundum illud quod dicit Chryſoſto=
mus poſt verba eius ſupradicta. Quomodo (inquit) non putamus offendi q̄ñ eo de tantis re
bus loquente contemptis quę dicuntur ad alia omnino cōuertimur? Idem lib. ii. Hoc eſt qđ oēs
quaſi vna peſte corrumpit: quoniam lectionem ſcripturarum vtiq; diuinarum ad ſolos putatis
monachos pertinere: cum multo magis illis ſit neceſſaria, qui cum verſantur in medio, & vul=
nus quotidie ſup vulnꝰ accipiūt, ipſiꝰ dei potius indigēt medicamine. Itaq; multo eſt grauius
atq; deterius ſuperfluam eſſe legem dei putare, q̄ illam omnino neſcire. Hæc enim verba ſunt
quæ de diabolica prorſus meditatione promuntur. Propterea eñ ille ſuadet nihil omnino eſſe
cōmodi diuinas audire ſcripturas: nequando etiam ex auditu, ſequi videat actionem.

Y
Ad primum principale.

¶ Ad primum in oppoſitū: ꝙ ignorans ignorabitur: dicendum ſecundum Gloſ. ꝙ
hoc non dicit Apoſtolus de iis quæ pertinent ad paucorum intelligētiam: vt ſunt obſcura myſte=
ria & occulta huius ſcientiæ: ſed de iis quæ fidem & mores ædificant, quæ ſunt ſaluti neceſſaria
Priora ſciri non poſſunt ſine auditu lectionis huius ſciētię: iſta vero ſciri poſſunt a quolibet ex ſim
plici auditu pdicationis.

Z
Ad ſecundū & Ad arg. i. op.

¶ Ad ſecundum ꝙ ſacra doctrina ad omnium vſum eſt conceſſa: Dicen
dum ꝙ verum eſt: & oēs debēt ea vti ad ſuam eruditionē, vel ex auditu lectionis, vel prędicationis
vt dictum eſt. ¶ Ad tertium qđ eſt in oppoſitum, ꝙ ſine auditu huius ſcientię poteſt homo finem
ſuum adipiſci: Dicendum ꝙ verum eſt de hoīe populari: vt dictum eſt. de hoīe aūt diſponente ſe
ad gubernationem aliorum: vel alias diſpoſito ad profectum magnum ſibi & aliis ex auditu huiꝰ
ſcientiæ, non eſt ita, vt dictum eſt.

A
Queſt. vii. Argu. i.

Circa. vii. arguitur ꝙ quilibet hō indifferēter ad auditum huius ſcientiæ admit
ti debet. Primo ſic. Miſericordia ad omnes indifferenter extendenda eſt tam bo
nos q̄ malos. Matth. v. dicitur. Diligite inimicos veſtros: benefacite his qui ode
runt vos: vt ſitis f. p. v. qui in cælis eſt: qui ſolē ſuum facit oriri ſuper bonos &
malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. ſed proponere in auditum aliorum ſa=
cram ſcripturam eſt opus miſericordiæ: quia non in ſolo pane viuit homo: ſed
in omni verbo qđ procedit de ore dei. Deut. viii. ergo ſacra ſcriptura in auditum oīm eſt proponē
da: & ita ad eius auditum omnes indifferenter debent admitti. ¶ Secundo ſic. Matth. xiii. Simile eſt
reg. cæ. ſagenę miſſę in mari: & ex omni genere piſciū congregāti. Gloſ. Euangelica prędicatio, quę 2
omnes ad veniam vocat, omnis generis homines. hoc autem non faceret niſi omnes ad ſuam audi
entiam admitteret. ergo &c. ¶ Contra eſt illud Matt. vii. Nolite ſanctum dare canibus: neq; marg.
mittere ante porcos. Gloſſ. Verbum prædicationis ſicut periculoſum eſt abſcondere: ita periculo=
ſum eſt canibus dare. per quos quoddā genus hominum intelligitur. nō ergo omnes ſunt ad eius
auditum admittendi.

In oppoſitū.

B
Reſponſio.

¶ Dicēdū ad hoc: ꝙ cū ſacra ſcriptura tradita ſit non pro ſalute vnius generis ho
minū tm̄: ſed pro ſalute totius orbis: vt dicit Gloſſ. ſuper illud Matth. v. Vos eſtis ſal terræ: ab ini=
tio omnibus eſt proponenda, & bonis & malis: & in hoc nulla debet eſſe diſtinctio: vt nemo manēs
in infidelitate, aut errore p defectu eius ſe poſſit excuſare. q̄a Ioā. xv. dr̄. Si non veniſſem, & locutus
eis non fuiſſem peccatum non haberent. Nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo.
Ro. x. dicitur. Quomō credent ei quē non audierunt? quaſi dicat nullo modo. Et tamen vt dicitur
ibidem, non omnes obediunt euangelio: licet omnes audierunt. ſecundum ꝙ continuo ſequitur.
Nunquid non audierunt? & quidem In omnem terram exi. ſo. eorum: & in fi. or. ter. ver. eorum. ſe=
cundum ꝙ præceperat eis Chriſtus. Matth. xxiiii. Et quidem prædicabitur hoc euāgelium in vni
uerſo mundo: in teſtimonium omnibus gentibus. Ab initio ergo anteq̄ conſtat de obſtinatione &
rebellione alicuius contra veritatem euangelii, nemo excludendus eſt ab auditu huius ſcientiæ:
neq; in lectione neq; in prædicatione. Sed quia poſt auditum non omnes obediunt euangelio: ſed

C

aliqui inimici eius fiunt, & rebelles, & impugnatores eius poſt eius auditum: quos dominus ſigna
uit nomine canum & porcorum: ſecundum ꝙ dicit Gloſſ. Matth. vii. Canes ſunt qui oblatrant: &
qđ integrū eſt dilacerāt: porci vero vilipendunt & conculcant: Quicunq; tales inuenti fuerint ad
auditum huius ſcientiæ non ſunt admittendi: ſed præcludendi: & eſt eis ſacrę ſcripturæ litera pe=
nitus occultanda & ſubtrahenda: & ſolis beniuolis proponenda: quouſq; & ipſi rebelles beniuoli fi
ant: & digni q ad eius auditū admittant̄. ſecundū ꝙ dicit Matt. xv. Nō eſt bonū ſumere panē filio
rū & dare canibꝰ. Gloſ. Canina rabie latrātibꝰ. Vñ & Chriſtꝰ oībꝰ clarā doctrinā prīo ppoſuit: ſed
poſtq̄ multi ex ſcribis & Phariſſęis & turbis rebelles erant doctrinā eiꝰ impugnātes, ſtatim incepit
eis doctrinā ſuā abſcondere, & in parabolis loq. Et licet conſequenter talibus ea quę ſunt ſacrę ſcri
pturæ debent abſcondi: tñ maxime debent eis abſcondi illa precioſa in q̄bus latent profunda my=
ſteria: clara autem & viliora quandoq; eis pponi poſſunt. ſecūdū ꝙ dicit Gloſ. Matth. vii. Talibus
myſtica non ſunt aperienda: ſed velo tegenda ſunt ſancta ſanctorum: apertiora vero & quaſi vili=
ora dici poſſunt. Sed ſi deſinunt eſſe canes latrantes: & fiunt catuli obedientes: dandum eſt eis: ſe=
cundum ꝙ reſpondit mulier Chananęa Chriſto in pſona gētium dicens. Etiam domine. Gloſſ. Ve
rum eſt. ſ. ꝙ non eſt bonum dare canibus: catellis tamen licitum eſt. & ideo conſequenter adiūgit:
Nam & catelli edunt de micis quæ cadūt de menſa dominorum ſuorum. vbi dicit Gloſſ. Sub per
ſona mulieris mira fides eccleſiæ: & patientia, & humilitas prædicatur. Fides: qua credit: patientia
qua perſtat: humilitas: qua ſe nō canibus ſed catulis cōparat. Menſa eſt ſacra ſcriptura: dominorū,

Iudęorum:quibus ſcriptura primo loco appoſita eſt:catuli,gentiles homines paruuli:quia ſcriptu
ræ ſubditi,de qua edunt.Et ideo Apľi Iudęos obſtinatos relinquentes ſacrã ſcripturã tranſtulerũt
ad gentes:ſecundum ꝙ legitur Actu.xiii.Vniuerſa ciuitas cõuenit audire verbum dei. Videntes
autem turbas Iudęi repleti ſunt zelo:& contradicebant his quę a Paulo dicebantur blaſphemãtes.
Tũc conſtanter Paulus & Barnabas dixerunt.Vobis oportebat primũ loqui verbum dei:ſed quã
do repuliſtis iſtud,& indignos vos iudicaſtis æternæ vitæ:ecce conuertimur ad gentes. ſic em̃ no
D bis pręcepit dominus.Et impletum eſt illud.Matt.xiii.Qui habet dabitur ei.Gloſ.Qui habet ver-
bi amorem,dabitur ei ſenſus intelligendi,& abundabit intelligẽtia.Qui autẽ non habet. Gloſ.amo
rẽ verbi.Et qđ habet. Gloſ.vel naturali ĩgenio,vel ſtudio literarũ.Auferet̃ ab eo.Multo ergo magis
& exterior ſcriptura.quia vt dicit alia Gloſſ.nulla pars ſapientiæ dulcedine gaudebit.Eſt autẽ ta-
libus ſacra ſcriptura oĩno auferenda:quia vt dicit Chryſo. ſi eam diſcant geminũ eſt inde damnũ:
cũ certe & ipſi nihil fructificent inde:imo magis magiſq; lędantur:& ecclię negocia atq; pericula
mille cõmoueant:ſecundũ ꝙ infra exponemus in quęſtione:an omnibus indifferenter debeat iſta
ſcriptura exponi.Vnde & tempore Antichriſti:qñ fere oẽs obſtinati erũt & rebelles lumini ac ve-
ritati ſacrę ſcripturę,auditus huius ſcientiæ & publica lectione & pręḋicatione omnino ſubtrahe-
tur.ſecundum ꝙ dicitur Amos.viii.Ecce dies veniunt dicit dominus:& mittam famẽ in terrã:nõ
famẽ panis,neq; ſitim aquę:ſed audiendi verbum dei.Gloſ.Mittet dominus in eis qui terrena ſapi
unt,famẽ audiendi verbum dei:quando propter peccata deficit doctrina in eccleſiis.

E
Ad primũ principale. ¶Ad illud qđ arguitur primo in oppoſitum:ꝙ opus miſericordiæ debet exerceri
indifferenter ad oẽs:Dicendum ꝙ duplex eſt miſericordia: quędã corporalis quã facimus de no
ſtro:quædam ſpiritualis quã diſpenſamus de eis quę ſunt dei.ſecundũ ꝙ diſtinguit Chryſo.ſuper
illud Matth.vii.Nolite ſanctum dare canibus.In primo miſericordia facienda eſt ad omnes pro tẽ
pore & loco.In ſecundo aũt nequaq̃ niſi ad dignos. ſcđm ꝙ etiã deus ad cuius exemplũ Chriſtus
nos voluit eſſe miſericordes, materialia beneficia præſtat bonis & malis:dignis & indignis:nõ au-
tem ſpiritualia niſi dignis & bonis ſolũ.Nõ em̃ vt ait Chryſo.dicit ſcriptura: qui ſpiritũ ſanctũ iu
bet deſcendere ſuper gratos & ingratos:ſicut Qui pluit ſuper iuſtos & iniuſtos:& facit oriri ſolẽ
ſuum ſuper bonos & malos.Propter quod in veſtris eſtote ſimplices & benigni:in eis autem q̃ dei

F
Ad ſecũdũ. ſunt prudentes & cauti.¶Ad ſecundum de ſagena:Dicendum ꝙ ſicut ſagena materialis congre-
gat de omni genere piſcium: capiens ſecundũ Gloſſ.quicquid incidit bonos & malos: quos trahit
ad littus:ſic ab initio auditus huius ſcientię & prædicatione & lectione oĩbus eſt concedẽdus &
nulli denegandus:ſiue ſint boni ſiue mali:dum tamen ſtent abſconditi ſine rebellione & contradi
ctione ſacrę ſcripturæ.quibus tamen poſtq̃ facti ſunt rebelles ei & obſtinati contra veritatem:bene
eſt auditus eius omnino denegandus.In apertis enim bene iudicat eccleſia & ſeparat ĩ pſenti bonos
a malis:& a cõmunicatione ſacramentorũ oĩm & beneficiorum eccleſię,licet non in occultis.

G
Quæſt. viii. Arg.i. CIrca.viii.arguitur ꝙ quilibet fidelis ad auditum omnium quę ſunt huius ſcien
tiæ:indifferenter eſt admittendus.Primo ſic.Matthæ.v.dicitur.Nemo accendit
lucernam & ponit eam ſub modio:ſed ſuper candelabrum, vt luceat oĩbus qui
in domo ſunt.Gloſ.in eccleſia vel in mundo.Lucerna ſecundũ Gloſ.ſacra eſt do
ctrina:quę in quolibet dicto ſuo lucerna eſt.iuxta illud Pſal. Lucerna pedib⁹ m.
ver.tuũ.Nõ autem poſſet omnibus lucere quæ in domo ſunt.i.in fide eccleſiæ:
2 niſi omnes indifferenter ad auditum eius admitterent̃.ergo &c. ¶Secundo ſic.
quilibet tenetur ſcire quæ debet obſeruare:ſed quæcunq; dicta ſacrę ſcripturę:tam in credendis q̃
in agendis quilibet fidelis debet obſeruare:ſecundum illud Matth.v.Qui ſoluerit vnum de man
datis iſtis minimis:minimus vocabitur in regno cælorum.Gloſ.vel non agendo vel non credendo
ergo quilibet tenetur illa ſcire:ſed nõ poſſet ea ſcire,niſi audiendo.Ro.viii.Quomõ credent ſi non
In oppoſitũ. audiant:ergo &c. ¶In oppoſitum videtur eſſe illud.i.Corinth.ii.Non iudicaui me ſcire aliquid in
ter vos:niſi Ieſum Chriſtũ:& hunc crucifixum.ſapientiam aũt loquimur inter perfectos. & ſequi-
tur ca.iii.Ego autem fratres nõ potui vobis loqui quaſi ſpiritualibus,ſed quaſi carnalibus.hoc aũt
vt videtur non fecit niſi quia ſciuit aliqua quę decet docere illos & non iſtos. ergo &c.

H
Reſponſio. ¶Dicendum ad hoc,ꝙ quæſtio iſta eadẽ eſt cum illa quã mouet Aug.ſuper Ioan.
parte.ii.ſer.xx.exponendo illud Ioan.xvii.Adhuc multa habeo vobis dicere q̃ non poteſtis portare
modo.Eſt autem queſtio illa:Vtrum ſpirituales homines habeant aliquid in doctrina qđ carnalib⁹
taceant:& ſpiritualibus dicãt: & perſuadet ad partẽ negatiuã:quia vt dicit:ſi dicerem⁹ eos aliqua
talia habere:cauendum & timẽdum eſt ne ſub hac occaſione in occultis nefaria doceant̃ ſpũalium

nomine:velut ea quæ carnales capere nõ poſſunt.Perſuadet aũt in oppoſitum ex dicto Apoſtoli.i.
Corinth.ii.iuxta argumentum vltimum iam inductum.cui perſuaſioni etiam aperte videtur cõ-
ſentire Auguſt.iiii.de doct.chriſtia.dicens ſic.Sunt quędam quę vi ſua non intelliguntur: aut vix
quãtolibet,& quãtũlibet,q̃uis planiſſime dicentis verſentur eloquio:quæ in populi audiẽtiam vel
raro ſi aliquid vrget:vel nunq̃ omnino mittenda ſunt.Ne ergo in quęſtione hac dictorũ Auguſti I
ni aliqua controuerſia permaneat:diſtinguendum eſt:ꝙ ea quę ſunt ſacræ ſcripturæ in audientiã
fidelium dupliciter poſſunt proponi.Vno modo in ſimplici dicto ſecundum ſeriẽ ſcripturę:vt au
diens ſolummodo ex ipſo ſimplici dicto inſtruatur quid credere debeat. Alio vero modo poſſunt
proponi in expoſitione profunda:vt audiens intellectum credendorum percipiat.Primo modo pro
ponendi nihil eſt in ſacra ſcriptura qđ ſpiritualibus debet dici,& carnalibus abſcondi.Nihil em̃ eſt
in tota ſcriptura quo inſtrui non poſſit paruulus:ſaltem quo ad ſuperficiẽ literæ:quia vt dicit bea
tus Gregor.in prolog.Moral.Diuinus ſermo ſicut myſteriis prudentes exercet: ſic plerunq; ſim-
plices ſuperficie refouet:habet in publico vnde paruulos nutriat:ſeruat in ſecreto vnde mẽtes ſub
tilium in admiratione ſuſpendat.quaſi quidam quippe fluuius (vt ita dixerim)planus & altus:in
quo & agnus ambulat:& elephas natat.Quæ ſic loquitur(vt ait Augu.v.ſuper Geñ.) vt altitu-
dine ſuperbos irrideat:profunditate attentos terreat:veritate magnos paſcat: affabilitate paruu-
los nutriat. Hoc ergo modo proponẽdi nihil eſt in ſacra ſcriptura:ad cuius audientiam tam in pꝛe-
dicatione q̃ in lectione omnes fideles indifferenter non ſunt admittendi.Loquẽdo autem de ſecun-
do modo proponendi,bene ſunt aliqua quæ profunda expoſitione ſpũalibus dici poſſunt:& car-
nalibus abſcondi.De quibus loquitur Aug.in dicto libro.iiii.de doct. chriſtia.ſecundum ꝙ de hoc
erit ſermo inferius: vbi dubitabitur quibus exponenda ſit ſacra ſcriptura.

¶Per hæc patent obiecta.ꝙ enim arguitur primo:Nemo accendit lucernam &c. K
Dicendum ꝙ lucerna ſacrę ſcripturæ omnibus debet lucere fidelibus & nulli abſcondi:quo ad ei⁹ Ad pri.prin.
ſimplicem ſermonem:etiã quo ad ei⁹ ſimplicẽ expoſitionem:vt infra dicetur.Quo tamen ad ſubti
lem & pfundam expoſitionẽ quã ſimplices capere nõ poſſunt,bene poteſt, & debet eis in pluribus
locis abditis abſcondi:vt infra dicetur.& ita nec debẽt ad hmõi dictorũ ſacræ ſcripturæ audientiã
admitti.¶Ad ſecundum ꝙ quilibet fidelis quęlibet dicta ſacræ ſcripturæ tam in agendis q̃ in cre- L
dendis debet obſeruare:ergo omnia audire:Dicendum ꝙ verum eſt,quo ad agenda & credẽda in Ad ſecundũ
generali,quantum ei ſufficiat vt nulli pręcepto diuinæ legis contrariũ agat aut diſcordet. Q; tñ
ſingula eius dicta expreſſe , & in particulari diſcernat & intelligat ſiue in agendis ſiue in creden-
dis:hoc non oportet.Et ideo non oportet vt ad audientiam multorum dictorum ſacræ ſcripturæ
quo ad pfundas eoꝝ expoſitiones admittatur:nihil tamen eſt in ea,cuius ſimplex dictum cuiq̃,tã
ſit ſimplex fidelis,occultari oportet.Nihil em̃ continet pertinẽs ad agẽda vel credenda:in quib⁹ ex
ſuperficie literę quãtũ ſibi ſufficit inſtrui quãtũcunq; ſimplex ſit non poſſit.

¶Ad argumentum in oppoſitum ex dicto apoſtoli:ꝙ nõ potuit loqui carnalibus M
ſicut ſpiritualibus:Dicendum ꝙ hoc verum eſt:non quia aliqua locutus ſit ſpiritualibus quæ non Ad arg.i op.
erant dicenda carnalibus:ſed quia eandem doctrinam ab ipſo vtriſq; ſimul propoſitã quilibet eoꝝ
intellexit ſecundum modũ ſuũ: & id quod carnalis apprehẽdit literaliter & carnaliter: ſpiritualis
apprehendit ſpiritualiter. Quoniam ſicut dicit Augu.Caro Chriſti,mors, & vulnera nõ eodem
modo a carnalibus:quo a ſpiritualibus cogitãtur:& illis lac eſt:iſtis vero cibus.Qđ etſi iſti nõ au-
diunt amplius,ampli⁹ tñ intelligunt:& ſic nõ ęqualiter mente ab eis percipitur: etiã qđ fide pari-
ter ab vtriſq; recipitur . Inde enim eſt ꝙ pręḋicatus eſt Chriſtus crucifixus ab apoſtolis,Iudęis q-
dem ſcandalum,gentibus autem ſtultitia: ipſis autem vocatis Iudæis & græcis dei virtus & dei
ſapientia : vt dicitur.i. Corinth.i.Sed carnalibus paruulis id tñ credendo tenentibus, ſpirituali-
bus capacioribus id etiam intelligendo cernentibus.Illis ergo erat tanq̃ lacteus potus:iſtis tanq̃ ſo
lidus cibus:non quia iſti hoc aliter in populis:illi aliter in cubilibus cognouerũt:ſed qđ eodem mo
do vtriſq; cum palam diceretur audiebant,pro ſuo modo quiq; capiebant.Hoc igitur cognito ſe-
cundum ꝙ concludit Auguſt. nulla videtur eſſe neceſſitas : vt aliqua ſecreta doctrinæ docean-
tur,& abſcondantur fidelibus & paruulis, ſeorſum dicenda maioribus.Et ideo fatendum qđ dixit
Apoſtolus.Non potui vobis loqui quaſi ſpiritualibus:ſed quaſi carnalibus.quia hoc ipſum:ꝙ non
iudicauit ſe ſcire niſi Ieſum Chriſtum,& hunc crucifixum : ipſis non potuit loqui quaſi ſpiritua-
libus:quia id ſicut ſpirituales capere non valebant.Quicunq; autẽ inter eos ſpirituales erãt,id qđ
illi tanq̃ carnales audiebant,ſpirituali intelligentia capiebant.Vt ſic intelligatur dictum quod ait
Apoſt.Non potui vobis loqui quaſi ſpiritualibus. quaſi dicat:non potuiſtis quaſi ſpirituales reci-

m.ii.

pere: ſed quaſi carnales. Ex quo fit vt dicit Aug. vt ſpũales iſta carnalibꝰ nõ omnino taceãt ꝓpter catholicã fidẽ, q̃ oĩbus ꝑdicanda eſt. Nõ tñ ſic deſudant: vt volẽtes eos ꝑducere ad intelligẽtiã non capiant, facilius eñ faſtidiri facerent in veritate ſermonem, q̃ in ſermone percipi veritatem.

Artic. XIII. De modo addiſcendi Theologiam.

Artic. XIII.

Equitur quomodo auditor diſcere poſſit hanc ſcientiam: Vbi circa modũ diſcendi hanc ſcientiam queruntur. ix.

Primum: vtrum hæc ſcientia poſſit diſci ab homine.

Secũdũ: vtrũ poſſit diſci ab hoĩe ſine ſpeciali illuſtratione diuina.

Tertium: vtrum poſſit diſci ab homine ſine lumine fidei.

Quartum: vtrum ad eam diſcendam ſufficiat lumen fidei.

Quintum: vtrũ requiratur lumẽ gratiæ gratum facientis.

Sextũ: vtrũ diſcẽs acquirat aliquã notitiã eius ſuper notitiam fidei.

Septimũ: vtrũ cum illa vlteriori notitia ſtet notitia fidei.

Octauũ: vtrũ homo ꝑ ſe ſine doctore poſſit hanc ſcientiam diſcere.

Nonũ: vtrũ ſcriptores huius ſciẽtiæ habebant perfectum intellectum eius.

O
Queſt. i.
Argu. i.

Irca primũ arguitur ꝙ hęc ſcientia non poſſit diſci ab hoĩe. Primo ſic: addiſcẽs debet habere aliquid notitię eiꝰ qđ debet addiſcere: vt patet ex prædeterminatis. ſed homo de ſe ante addiſcere nihil habet huius ſciẽtiæ: qm̃ eſt omnino ſupernaturalis: vt infra videbitur. ergo &c.

2 ¶ Secundo ſic: ſi id qđ magis natũ eſt ſciri ab hoĩe non poteſt ſciri ab ipſo per aliquam operationẽ eius: ſed ſolo munere diuino: neq̧ id qđ minus natũ eſt ſciri ab ipſo. ſed in oĩ ſciẽtia principia magis nata ſunt ſciri ab homine & a quocũq̧ ſciente naturaliter: q̃ ea q̃ ſunt poſt principia: qa ea q̃ ſunt poſt principia nata ſunt cognoſci ꝑ principia. ſed principia pria huius ſcientię. ſ. prima credibilia, non poſſunt ſciri ab homine aliqua eius operatione: ſed ſolo diuino munere: nõ ergo poteſt homo ea addiſcere. Nõ aũt addiſceret hanc ſciẽtiã niſi illa diſcendo. ergo &c.

In oppo. pri. ¶ Contra eſt illud qđ dicitur Deut. v. Audi Iſrael cerimonias atq̧ iudicia quę ego loquor in auribus tuis hodie: diſcite ea, & ope cõplete. diſcere aũt illa eſt diſcere hãc ſcientiam. ergo &c.

2 ¶ Item Dauid in Pſal. dicit. Di dici iudicia iuſtitiæ tuæ.

P
Reſponſio.

¶ Dicendum ad hoc ꝙ diſcere nihil aliud eſt: q̃ ex iam cognito ſtudio & inueſtigatione vel per ſe: vel ex alterius admonitione ad vlteriora cognoſcenda procedere: ſecũdum ꝙ habitum eſt ex ſupra determinatis. Prima aũt cognita in hac ſcientia fidei ſunt articuli primi, qui ſtatim cũ proponunť habẽti lumẽ fidei, ipſo lumine cognoſcunť eſſe vera: vt ratio aſſentiat eorũ veritati, ſicut cũ ꝓponuntur prima principia ſcientiarum ſpeculatiuarũ ſtatim cognoſcunť eſſe vera in lumine naturalis rationis. Si ergo poſſibile ſit hoĩem diſcere hanc ſcientiam: cuius prima principia ſunt credendorũ articuli: diſcere eam eſt ex illis primo cognitis in lumine fidei: vel ex auditu: vel ex diuina inſpiratione, poſteriorum cognitionem ſtudio: vel per ſe: vel alterius inſtructione inueſtigare. Et tunc iuxta opinionẽ illorum qui dicebant ꝙ non eſſet ſtudendũ inueſtigationi ſacræ ſcripturę: ſed eius intellectus diuino munere eſſet expectandus: Dicendũ eſſet: ꝙ homo nõ poſſet aut non deberet ſtudio ſuo addiſcere iſtã ſciẽtiã: ſed ſolo diuino munere eius notitiã expectare. Sed horum opinio ſufficienter improbata eſt ſupra in q̃ſtione tertia: de ſtudio hoĩs ad ſciẽdũ. Vnde ſecũdũ modũ quo ibi cõceſſum eſt ꝙ ſtudẽdũ eſt homini ad ĩueſtigãdũ ſcibilia ſup ſciẽtias phĩcas: quæ principaliter ptinẽt ad iſtã ſciẽtiã: ſecundũ eundẽ modũ dicendũ eſt hic ꝙ poſſibile eſt hoĩem addiſcere hanc ſciẽtiã ad illorum notitiã quę ſunt ſup phĩam noſtro ſtudio inueſtigandã: & hoc ideo: quia appetitus quo homo ſtudio horum & inueſtigationi intẽdit, nõ eſt ponẽdus eſſe fruſtra: fruſtra aũt eſſet niſi homo per ipſum ſcientiã iſtam addiſcere poſſet.

Q
Ad primũ principale.

¶ Ad primum in oppoſitum ꝙ homo de ſe nihil habet huius ſcientiæ: Dicendum ꝙ verũ eſt ex naturali cognitione. Sed ex lumine fidei, aſſentit primis articulis fidei: anteq̃ aliqd poterit huius ſcientiæ addiſcere: vt ſtatim videbitur: & illis ſic cognitis poteſt vlteriora inueſtigare: vel ipſorum intellectui ſtudere: & ſic ea quæ ſunt huius ſcientiæ addiſcere: vt dictum eſt ſupra.

R
Ad ſecundũ

¶ Ad ſecundum ꝙ homo prima credibilia non poteſt ſcire opere ſuo: Dicendũ ꝙ verum eſt in puris naturalibus conſtitutus: adiutus tamen dono gratię fidei opere intellectus ipſis aſſentit. Et cõſimiliter bene verum eſt ꝙ ex puris naturalibus opere rationis non poſſet iſtam ſcientiam addiſcere: adiutus tamen lumine fidei manuduci poteſt ad vlteriora credibilia inueſtiganda: vel ad iã credita intelligenda: vt infra dicetur.

S
Quæſt. ii.
Arg. i.

Irca ſecundũ arguitur ꝙ hęc ſciẽtia põt addiſci ab hoĩe ſine ſpeciali illuſtratione diuina. Primo ſic. ſuper illud. i. Corinth. xiii. Si nouero omnia myſteria. dicit Gloſ. Occulta noui & veteris teſtamenti: q̃ mali ſciunt. & hoc nõ niſi addiſcendo. hæc ſunt illa quæ ſunt huius ſcientię. ſed mali non percipiunt diuinam illuſtrationem ſpecialem: immo ſecundum Auguſt. tenebris peccatorum eam excludunt. ergo &c.

2 ¶ Secũdo ſic: qđ ſummũ eſt in cognitione huius ſcientiæ, eſt pertinens ad diuinarum perſonarum diſtinctionem: & ſubſtantię vnitatem. ſed hoc Philoſophi potuerunt diſcere ſine luminis ſpecialis infuſione: naturalis rationis perſuaſione: ſecundũ ꝙ dicit Auguſt. vii. cõfeſ. Ibi (. ſ. in libris Platonis) legi oĩno multis & multiplicibus ſuaderi rationibꝰ ꝙ in principio erat verbũ: & verbũ erat apud deum &c. hmõi. ergo &c.

In oppoſitũ. ¶ Ad oppoſitum eſt Augu. xi. de ci. dei. Scriptura quę canonica appellatur: de his rebus eſt: quas ignorare non expedit: nec ꝑ nos ipſos noſſe idonei ſumus. ſed ad talia diſcenda a nobis requiritur in nobis lumẽ ſupernaturale. ergo &c.

2 ¶ Item ibidem in fi. eiuſdem ca. Hæc ſcientia eſt de his quæ a noſtris ſenſibus interioribus remota ſunt. talia autem ſine ſpecialis luminis illuſtratione diſcere non poſſumus. ergo &c.

T
Reſponſio.

¶ Dicendum ad hoc ſecundum ſuperius determinata: ꝙ homo naturaliter ordinatus eſt: vt quædam poſſit ſcire ad quæ ſolo adiutorio luminis naturalis & illuſtrationis generalis poteſt attingere: & aliqua quæ omnem eius facultatem naturalem excedunt: & hoc tum propter eius debilitatem, ꝙ in tam excellenti cognoſcibili figi non poteſt: tum propter eius obtuſitatem: qua illuſtratione generali & vi luminis naturalis illa inſpicere non ſufficit. Quare ſi talia debet ſcire: neceſſario requiritur aliquid ſupernaturale, & ſpeciale ei infuſum, quo in virtute fortificetur & eleuetur & in viſu acuatur. hoc autem eſt qđ apellamus ſpeciale lumen ſpeciali illuſtratione infuſum: quod eſt quaſi ſanitas ſpiritualium oculorum mentis, quod ſufficit intellectui ſcibilia ſupernaturalia illuſtrare vt ipſa ſcire poſſit.

V
Cum ergo de talibus quæ ſunt ſecundi generis ſit iſta ſcientia vt infra videbitur, ab homine diſci non poteſt omnino ſine ſpeciali illuſtratione diuina: ſecundum ꝙ de hoc habitum eſt ſupra ſufficiẽter art. iii. q. v. & art. v. q. iii. & de hoc dicit Aug. in epiſtola ad Conſentiũ. Cum cœpero te in tanti huius ſecreti intelligentiam introducere: niſi deus intus adiuuerit omnino non potero. & ibidem. Tu autem chariſſime ora fortiter, & fideliter: vt det tibi dominus intellectum: ac ſic ea quę forinſecus adhibet diligentia præceptoris ſiue doctoris, poſſint eſſe fructuoſa: quoniã neq̧ qui plantat eſt aliquid: neq̧ qui rigat: ſed qui incrementũ dat deꝰ.

X
¶ Eſt igitur ſciendum ꝙ humana ratio aliter mouetur in acquiſitione ſcientiæ de rebus naturalibus q̃ ſibi ſubſunt. Aliter vero in acq̃ſitiõe rerum ſupernaturalium quæ eam excedũt. Q m̃ in acquiſitione ſcientiæ rerum naturalium motu proprio ꝓcedit ex naturaliter ſibi cognitis ad incognita via naturalis inueſtigationis cognoſcenda. In acquiſitione vero ſcientiæ rerum ſupernaturalium ſeq̃tur motũ naturę intellectualis ſupioris ſupernaturaliter cognoſcenda ei omnino reuelantis: ad modũ quo corpora elementaria mouentur duplici motu: vno ſibi naturali: altero quo ſequuntur motũ corporũ ſuperiorũ: & ſilr̃ ſe habent in motu ſuo ſpherę inferiores reſpectu primi mobilis.

Y
Ad primum principale.

¶ Ad primum in oppoſitum: ꝙ mali poſſunt ſcire myſteria huius ſcientię: Dicendũ ꝙ verũ eſt: ſed hoc non ſine alicuius ſpecialis luminis illuſtratiõe. Nõ dico gratiæ gratum facientis qua mali carent: ſed gratis datę, quæ plerũq̧ datur malis in vſum fidelium.

Z
Ad ſecundũ

¶ Ad ſecũdum ꝙ phĩ cognouerunt naturali ratione perſonarum diſtinctionem & ſubſtantiæ vnitatem: Dicendũ ꝙ non eſt verũ. Qꝫ eñ inuenit Aug. illud, In principio erat verbum &c. in libris Platonis: hoc nõ poſuit Plato in ſuis libris tanq̃ a ſe inuentum: ſed tanq̃ a doctrina aliorum acceptum. ſ. prophetarum: quoniam vt dicit Augu. ii. de doct. chriſtia. probabile eſt Platonẽ tempore Hieremię ꝓphetæ ꝓfectũ fuiſſe in Aegyptũ: & ꝙ ibi per Hieremiã ꝓphetã nr̃is literis fuerit imbutus: & ideo ex hoc potuit ſcribere ea q̃ fide laudanť. ¶ Sed contra hoc arguet aliquis, ex eo qđ dicit Aug. ſuper Ioan. ſer. ii. Hi (inquit) de quibus dicit Apoſtolus, Qui cum cognouiſſent deum: vident hoc qđ dixit Ioan. quia per verbum dei facta ſunt omnia: & quia vnigenitum filium habuit deus. Et dicendũ ꝙ viderũt deum & diuinam mẽtem: quã νοῦν vocabant, aut filium: non vt diſtinctam perſonam ſecundum ꝙ fidelis tenet: ſed vt artem & conceptum quendam eſſentialem diuinæ mentis, pertinentem ad eſſentiam: licet filio approprietur. vnde appropriata viderunt: licet nõ propria: & licet circa illa ex naturalibus multipliciter perſuaſerunt veritatem: non tamen attingebant vnq̃ ad illa vt ſunt propria huic ſcientiæ: quia talia exc{ç}ecãt magis q̃ illuminãt: iuxta illud quod dicit Gloſſ. Exo. in fine. Scriptura ſancta ſanctis. & ſuam ignorantiã fatentibus lumen eſt, iniquis vero & ſcientiam iactantibus nubes eſt.

A Queſt.iii. Argu.i. Irca.iii.arguitur ꝙ iſta ſciētia addiſci poſſit ab hoīe ſine lumine fidei.Primo ſic nō minor reqrit̃ illuminatio in cognitiōe ꝓphetica ꝑ reuelationē,ꝗ in cognitione huius ſciētię ꝑ doctrinā.vnde & primi doctores iſtā ſcientiā quaſi ꝓphetica reuelatione ſuſceperūt: ſed ad cognitionē habitam ꝓphetica reuelatione nō requirit̃ lumē fidei.ergo nec ad notitiā huius ſciētię ꝑ doctrinā.

2 ¶Secūdo ſic:qui ꝑ ſe ſufficiens eſt ad cognoſcēdū terminos & principia ex terminis cōpoſita(qa principia cognoſcimus inquantū terminos cognoſcimus,ſecūdū Phm)& ꝗ poteſt cognoſcere principia:& illa poteſt cognoſcere quę ſequunt̃ ex ipſis,ſed homo ſine lumīe fidei poteſt cognoſcere oēs terminos huius ſcientię:quid deus:qd mūdus:qd creare:qd pati:qd homo:quid virgo:quid mater. Hoc em̄ vt dictū eſt ſupra,oportet intelligere anteꝗ̄ credere. ergo ſine lumine fidei poteſt cognoſcere principia hui⁹ ſciētię cōplexa ex his:vt ꝙ deus creauit mūdū:ꝙ deus homo paſſus eſt:ꝙ virgo mater eſt.quare & ſine lumine fidei poteſt ſcire oīa ꝗ̄ conſequunt̃ ex his. hęc ſunt omnia huius ſciētię.ergo &c.

3 ¶Tertio ſic:infideles & hęretici fingēdo ſe fideles:audiendo a magiſtris catholicis hāc ſcientiā ꝑ ſtudiū & exercitiū poſſent fieri magiſtri in ea, & alios docere:ſicut fecit Arrius:ſed hoc nō poſſet fieri niſi diſcendo hanc ſcientiā ſine lumine fidei.ergo &c.

In oppoſitū. ¶Oppoſitū arguit̃ ſic.ſup illud.i.Corint.ii.Sapientiam loqmur inter ꝑfectos:dicit Gloſ.Quę nō eſt humana rōne cōphēſibilis:ſed ſpūs efficacia credibilis.ſed talis non poteſt diſci ſine fide.ergo.&c.

B Reſponſio. ¶Dicendū ad hoc.ꝙ cū iſta ſcientia ſit de eis quę facultatē naturalis rationis excedūt ꝓpter intellectus noſtri debilitatem:& eorum elongationem:vt dictum eſt: oportet vt eius notitiā capiat ab eo ꝗ eā nouit.Nūc aūt ita eſt: ꝙ oīs diſcens qui ꝓpter debilitatem intellectus ſui & elongationem intelligibilis ab eo:non poteſt ſtatim ꝑ euidētiā videre rerum veritates:neceſſe habet primo credere illi qui eas nouit:a quo debet earum notitiam accipere. Quare diſcētem in hac ſciētia prīo oportet veritates eius credere,& fide tenere ab eo a quo expectat eas euidēter ſcire: cū nutritus ꝑ fidē,ad hoc vt euidēter eas ſciat factus ſit idoneus.Ille aūt ſolus deus eſt:de ipſo em̄ principaliter eſt iſta ſcientia:& credenda oīa:& ipſe ſolus ſeipſum ꝑfecte nouit.

C Fidem ergo exhibendo deo:vt teſte veritatis eorum quę dicunt̃ in hac ſcientia:oportet addiſcere hanc ſcientiam: vt per fidē primā ꝑparemur ad eius intelligētiā:cui vt dicit Aug.xi. de ci.d.fidē adhibem⁹ de his rebus ꝗs ignorare nō expedit:nec per noſipſos ſcire idonei ſumus. hoc tñ mediātib⁹ teſtibus aliis quib⁹ ille reuelauit:ſecundum ꝙ dicit ibidem. Nam ſi ea ſciri poſſunt teſtibus nobis quæ remota non ſunt a ſenſibus noſtris ſiue interioribus ſiue exterioribus:vnde & ꝑſentia nūcupātur:profecto ea quę remota ſunt a ſenſibus noſtris:quoniam noſtro teſtimonio ſcire non poſſumus: de his alios teſtes requirimus:eiſq; credimus qui viderunt:qui hæc in illo incorporeo lumine didicerunt: & hęc tanꝗ̄ verba nobis proponentibus: non autē tanꝗ̄ verborum intellectū prębentibus.hoc enim ſolius dei eſt:ſecundum ꝙ dicit Augu.i.ſer.ſuper Ioan.exponendo illud.In principio erat verbum.& vocando ſcriptores huius ſcientię montes:dicit.Niſi montes iſta dicerent:vnde oīno cogitaretis non inueniretis.ergo ex montibus venit nobis auxilium:vt hoc vel audiretis.Sed nōdū poteſtis intelligere qđ audiſtis.Inuocate auxiliū a domino qui fecit cę.& ter.quia montes ſic poterunt loqui:vt nō poſſent ipſi illuminare:qa & ipſi illuminati ſunt audiēdo.Inde qui dixit,hoc accepit:Ioānes ille qui diſcubuit ſupra pectus dn̄i:& de pectore dn̄i bibit qđ nobis ꝓpinaret:ſed propinauit verba:intellectū vero inde debes capere vñ & ipſe bibit ꝗ tibi ꝓpinauit:vt leues oculos ad mōtes : vnde veniat tibi auxiliū:vt inde tanꝗ̄ calicē.i.verbum propinatum acciperes: & tñ qa auxiliū tuū a dn̄o qui fe. cę.& ter.inde ipleres pectus vnde ille impleuit.Solus enim ille qui fidē dedit:pōt ꝑſtare intellectū: ſed hoc ſecūdū cōmunē curſum:non niſi fide ꝑcedente : per quā homo ad intellectum fit idoneus vt videat ex euidētia rei vel ratiōis qđ prius ſola fide tenebat.Hic dicit Aug.li.de ordi.ii.Nullus hominū niſi ex imperito peritus fit.Nullus aūt imperitus nouit qualē ſe debeat ꝑbere docentibus & quali vita eſſe docilis poſſit. Euenit vt oībus bona magna & occulta diſcere cupientibus non aperiat niſi auctoritas ianuā:quā quiſq; ingreſſus ſine dubitatione vitæ optimę ꝑcepta ſectatur: ꝑ quę cū docilis fuerit tū demum diſcet:& quāta rōne ꝑdita ſunt ea ipſa ꝗ̄ ſecutus eſt ante rationē: & qd ſit ipſa ratio quā poſt auctoritatis cunabula firmus & idoneus iam ſeqt̃ atq; comprehendit.

D ¶Eſt igit̃ hic aduertēdū:ꝙ fides qua ex auctoritate hui⁹ ſciētię credim⁹, nō eſt fides rōnib⁹ apparētib⁹ ꝑſuaſa:ſed diuina virtute infuſa.Cū.n.nulla rō ex reb⁹ īferiorib⁹ ſumpta ad hoc eſt efficax: nec mens humana ſufficeret capere rationē ſufficientem ad hoc acceptam a ſuperioribus:oportet igitur ꝙ ſit fides a deo infuſa quę rationi ſuadeat dicta ſacrę ſcripturę eſſe diuina oracula: & ideo eis aſſentiendum:quæ etiam voluntatem inclinat vt captiuet intellectum, & aſſentire faciat eis

quæ non videt:ſed quaſi ex auditu & teſtimonio auctoritatis ſuperioris ea vera eſſe teneat.Vnde Aug.ſuper illud Ioā.Et nos credimus & cognouimus.dicit in ſer.xvii.Non agnouimus & credimus:ſed credimus & cognouimus.credimus enim vt cognoſcamus:nā ſi prius cognoſcere:deinde credere vellemus:nec cognoſcere nec credere valeremus.& ſer.xxix.Si non intellexiſti,crede.Intellectus enim merces eſt fidei.ergo noli ꝗ̄rere ītelligere vt credas, ſed crede vt intelligas.niſi enim credideritis non intelligetis.¶Eſt etiam aduertendum ꝙ fides quæ via eſt ad intellectum, non eſt fides qua ſolūmodo creditur deo vt teſti vero: ſed qua credens in ipſum fidit vt in fidei auctore, & remuneratore.Vñ Aug.in ſer.xxviii.exponens illud:hoc eſt opus dei:vt credatis in eum quē ille miſit:ad exponēdum illud aliud:Si quis voluerit volūtatem eius facere cognoſcet de doctrina eius dicit. Quis neſciat eſſe voluntatem dei operari opus eius? hoc aūt opus dei eſt vt credatis in eum:non vt credatis ei.Sed & ſi credatis in eum,creditis ei.Non autem continuo qui credit ei credit in eum.Nam dęmones credebāt ei & non credebant in eum.Rurſus credendum eſt Paulo: ſed non credēdum in Paulum.Credēti enim in deum reputatur fides ad iuſtitiam. Et ꝙ ſic fidem ꝑire intelligentiam in cognitione eorum:quę naturalem rationem excedunt:non ſit quaſi ex ſola legis inſtitutione:ſed magis ex rationis naturalis neceſſitate:oſtendit Aug.in epiſtola ad Conſentiū dicens.Vt in qbuſdā rebus ad doctrinā ſalutarē pertinentibus:quas ratione percipere non valemus,ſed aliqñ valebimus,fides qua cor mūdat̃ pręcedat rōnē:vt rationis capiat & ꝑferat lucem: hoc vtiq; ratiōis eſt.Et ideo rationabiliter dictum eſt per prophetam: Niſi credideritis non intelligetis. Vbi proculdubio diſcreuit hæc duo:deditq; conſilium quo prius credamus:vt id qđ credimus,intelligere valeamus.Vt fides igitur pręcedat rationem rationabiliter prouiſum eſt.Nam ſi hoc præceptum rationale non eſt:irrationale eſt:abſit.Si ergo rationale eſt vt magna capiant̃ qdā E ꝗ capi nōdū poſſunt fides antecedat rationem:proculdubio quātulacūq; ratio quę hoc perſuadet etiam ipſa antecedit fidē.Propterea monet Apoſtolus paratos nos eſſe debere ad reſponſionē omī poſcenti nos rationem de fide & ſpe noſtra.Quoniam ſi a me infidelis rationem poſcit fidei & ſpei meę:& videro ꝙ anteꝗ̄ credat:capere nō poteſt:hanc ipſam ei reddo rationē:in qua ſi fieri poteſt: videat ꝗ̄ prępoſtere ante fidem poſcat rationem earum rerum:quas capere non poteſt.Sic ergo dicendum:ꝙ ſine fide iſta ſcientia diſci non poteſt : quia ſine ea non poſſet homo vllo modo dictis eius aſſentire:& multominus ea intelligere : ſed fide roboratus & firmatus eius manuductione ꝓcedere poteſt:& occulta huius ſcientiæ perquirere:& vt ea intelligat inueſtigare:ſecundum ꝙ de hoc habitū eſt ſupra in Titulo.viii.q.iii.Et ideo dicit Augu.in.iii.de doct.chriſtia.ꝙ ſacra ſcriptura nihil aſſerit niſi fidem.

G Ad pri.prin. ¶Ad primum in oppoſitum:ꝙ ad cognitionem habitam reuelatione prophetica non reqritur fides:Dicendū ꝙ prophetia de eis ꝗ̄ ſupernaturaliter ſunt cognoſcēda: aut a prophetante non intelligitur omnino:nec nouit quid prophetizet: ſicut patet de Caypha, cum prophetauit ꝙ expediret:ꝙ vnus homo moreretur pro poplo:aut neceſſario fidem adhibet eis:ſaltem fidem informē ex dono gratis dato.

H Ad ſecundū. ¶Ad ſecundum ꝙ homo ſine fide poteſt terminos cognoſcere: quia etiā complexa ex eis:Dicendū ad hoc ꝙ veritas cōplexionum aliquādo cauſatur eſſentialiter ex natura & quiditate & virtute terminorū: aliquando autem non ſic:ſed natura & quiditas terminorum ſolum ſuſtinet & patitur vt in eis complexionis veritas comprehendatur.In primo caſu ſubdiſtinguendum:quia aut homo ex lumine naturali attingere poteſt ꝑfecte ſub terminis perfecte cognoſcendo naturam terminorum ad illud in natura & quiditate rei ſignatę:quo ſunt cauſa veritatis cōplexionis:aut non.In primo caſu cognoſcēs terminos lumine naturalis rationis:eodē lumine cognoſcit & complexiones eorum:vt contingit in omnibus pure naturalibus ꝑdicationib⁹ tam ſubſtantialibus ꝗ̄ accidentalibus.In ſecundo vero caſu cognoſcens terminos lumine naturali: cognoſcit ipſos incomplete. Complete autem quo ad id ꝙ ſunt cauſa veritatis complexionis:non cognoſcit ipſos niſi lumine ſupernaturali:& ſic non niſi lumine ſupernaturali cognoſcit veritatē complexionis in illis.Verbi gratia:quoniam cognoſcēs lumine naturali:quid deus: qd trinitas: qd vnitas:non tamen cognoſcens lumine naturali quid deus inquantū cauſat in ſe(vt ita loquar)trinitatem perſonarum in vnitate eſſentiæ, non cognoſcit ꝙ deus eſt trinus & vnus lumine naturali:ſed ſolum lumine ſupernaturali:quia quiditates illorū terminorū inquantū ſunt cauſa veritatis illius cōplexionis nō ſunt natæ cognoſci niſi lumine ſupnaturali.Qñ aūt qditas terminorū nō cauſat naturalr̃ in ſe neq; continet veritatē cōplexionis: ſed ſolū ſuſtinet eā a ſupnaturali agēte in ſe cauſari:vt ꝙ natura mulę ſuſtinet ꝙ loqt̃:tūc termini bñ poſſunt cognoſci ꝑfecte lumīe naturali:ſed cōplexiōis veritas ſolū lumine ſupnaturali. vt ſilr̃ cōtingit in veritate illius ꝓpoſitionis ꝗ̄ di

cit virginem parere:& illius quæ dicit diuinam naturã vniri humanę naturæ in vnitate perſonæ.
I ¶Ad tertiũ ꝙ infidelis poſſet hanc ſcientiam diſcere:Dicendum ꝙ ad perfectam notitiam intelle-
Ad tertium ctus quã quęrit diſcens de re:duo debent concurrere.Vnum eſt aſſenſus veritatis. Alterum eſt iu
diciũ de eo qđ verũ eſſe aſſerit.Hoc ſecundum non poteſt eſſe ſine perceptione veritatis ex rei vel
rationis euidentia:ſecundum ꝙ dicitur in principio Ethico.Vnuſquiſqꝫ bene iudicat quæ cogno
ſcit.Primũ aũt bene poteſt eſſe ſine ſecũdo & ſine omni perceptione veritatis euidenti. Aſſentit.n.
intellectus aliquando veritati propter auctoritatẽ dicentis & atteſtantis: licet eã ex euidentia om̃i
no non percipiat. Secundum quẽ modũ cõſentimus eis & aſſerimus tanq̃ vera quæ cognoſcimus
ex hiſtoriis quas aliqua auctoritate conſtat eſſe conſcriptas.& eſt talis notitia fideliũ de his quæ te
nent eẽ vera ſolo lumine fidei. vñ eſt notitia quaſi ex auditu ſine aliqua ꝑceptione veritatis ex eui
K dentia rei aut ratiõis:quare nec ꝓprie meretur dici notitia:vt habitum eſt ſupra. Eſt em̃ quodam
modo talis qualem habet cęcus de coloribus:credendo ea quę videntes quos veraces eſſe ſciuit,de
coloribus ei atteſtantur eſſe vera:quorum notitiam ex ſolo auditu,nullo aũt mõ ex rerum euidẽ-
tia capere põt. Nec inconueniẽter cõparat̃ fidelis in cognoſcẽdo diuina & intellectualia:cęco in co
gnoſcendo colores:qm̃ in ſentiendo corporalia poſt peccatum oculus carnis remanſit clarus: in co
gnoſcendo autem intellectualia oculus rationis factus eſt lippus:in cognoſcẽdo vero diuina & in-
tellectualia om̃ino eſt excęcatus.Differt tamẽ in hoc,ꝙ cęcus nec terminos cognoſcit cũ diſputat
vel audit diſputare de coloribus:& ſola credulitate ex puris naturalibꝰ de coloribus alterius teſti-
monio acqeſcit:fidelis autẽ neceſſario terminos credibiliũ cognoſcit anteq̃ cõplexiones credat : vt
dictũ eſt ſupra:& non acquieſcit eis quę ſunt fidei credendo,niſi per aliquẽ habitum infuſum.Vn
de ſcientia cæcorum de coloribus,vocalis eſt tm̃:quia eam habent ex ſolis rerum nominibus quæ
intelligunt:q̃uis res ſignificatas per ipſas omnino nõ percipiunt.Vñ cæcus per auditũ inſtructus
de vocabulis colorũ ſyllogizare põt:& multa vera dicere circa colores quę omnino non intelligit.
Scientia vero fidelium de eis quę ſunt fidei:non tm̃ vocalis eſt:ſed & realis:qa complexorum ſigni
ficata intelligunt:licet ex euidentia veritatẽ complexionũ de articulis fidei non capiunt. Bene em̃
intelligunt qd tres:qd trinus:qd vnus:licet non capiunt intellectu : ſed ſola fide tenent:ꝙ deus ſit
trinus & vnus. Vñ & in hac notitia differunt fidelis & infidelis:quia infidelis ſicut fidelis ſignifi-
L cata terminorũ incõplexorũ capit:ſed ille veritati cõplexiõis cõtradicit.Scit em̃ infidelis qd ſit vir
go,& qd parere:licet veritati huiꝰ cõplexiõis qua dicit̃ ꝙ virgo peperit,oĩno nõ cõſentit:ſed ei cõ
tradicit:cui conſentit fidelis.Vnde de quo fidelis habet notitiam intellectus veritati tali aſſentien
do ꝑ fidẽ,infidelis ſolũ habet notitiam imaginariam:qualem habemus de monte aureo. Sicut em̃
intelligendo rationẽ montis,& rationem auri,imaginatiõe cõponente extrema imaginamur mon
tem aureũ:Similiter ipſe intelligẽdo qd virgo,quid parere,imaginatione cõpoſite extrema imagi-
natur virginem parere:cui tñ nullo modo aſſentit:& ideo nec intelligit omnino.Et ſic dicendum
ꝙ ſine fide notitiã imaginariã põt infidelis habere,de eis quæ ſunt huius ſcientiæ,maxime q̃ ſunt
ſupernaturalia:nullam aũt omnino cognitionẽ intellectus. Sed qa fidelis anteq̃ cõplexa põt crede
re:oportet ꝙ prius intelligat incõplexa:quę intelligere nõ poteſt prius q̃ ea credat: Sic quodã mo
do verũ eſt dicere:ĩtellige vt credas:& quodã modo verum eſt dicere,crede vt intelligas.Intellige
re em̃ debemus incõplexa vt credamus cõplexa:& credere prius cõplexa : vt eadẽ poſtea intelliga
mus.Et iõ dicit Aug.de verbis Apli.ſer.xxvi.Intellige vt credas,& crede vt ĩtelligas.Breuiter dico
quõ vtrũqꝫ ſine cõtrouerſia accipimus. Intellige vt credas verbũ meũ:crede vt ĩtelligas verbũ dei.
M Irca quartũ arguit̃:ꝙ ad iſtã ſcientiã diſcẽdã non ſufficit lumẽ fidei. Primo ſic.
Quæſt.iiii. qm̃ ſi ſolo lumĩe fidei ſufficiẽter diſci poſſet,ergo plus pollẽs fide plus ꝓficeret
Arg.i. diſcẽdo hãc ſciẽtiã:qa poſita cauſa neceſſe eſt poni effectũ. Cõſequẽs falſum eſt
ſecũdũ Aug.xiiii.de Tri.cap.i.ergo &c. ¶In oppoſitũ videt̃ eſſe Aug.q dicit de
In oppoſitũ. doctrina chriſtia.ii.Sacra ſcriptura nõ aſſerit niſi fidem.nihil autem diſcendum
in ſcientia niſi qđ aſſerit.ergo in hac ſcientia nihil diſcendum eſt niſi fides.illa
diſcitur ſolo lumine fidei.ergo &c.
N ¶Dicẽdum ad hoc: ꝙ iſta ſciẽtia cũ ſit homini de neceſſitate ſalutis,eſt ei neceſſa
Reſponſio. ria:non ſolum eã ſic recipere vt veritati credibiliũ aſſentiat:ſed etiã ſic eã ꝑcipere:vt veritatẽ cre-
dibiliũ piis opitulari:& cõtra ĩpios ab om̃i falſitate defenſare ſciat.Primũ neceſſariũ eſt cuilibet.Se
cũdũ eſt neceſſariũ ſolũ maioribꝰ & ſupioribꝰ in eccl'ia:vt dictũ eſt ſupra de auditore huiꝰ ſciẽtiæ
niſi em̃ ꝑ maiores piis credibilia exponerent̃ & ſuaderent̃:ac cõtra aduerſarios defenderet̃: de faci
li a cordibꝰ infirmoꝝ fides ꝑiclitaret̃. Vñ diuina ſapiẽtia q̃ clara notitia viſiõis ex euidẽtia rerũ no
uit ea quæ ſunt credenda:& quomodo piis debent opitulari:& quomõ cõtra aduerſarios defendi

poſſunt ab omni falſitate,iuxta duo opera ſapientis:quę ſunt:non mentiri de quibus nouit:& men
tientem poſſe manifeſtare:ea dupliciter homini dignata eſt reuelare: & ipſum in eiſdem ſapiẽtem
poſſe facere.vno videlicet modo veritates credibiliũ homini indicando:ne oĩno in eis mentiat̃ ap-
prehendendo credibile,ſicut eſt in rei veritate.Secundo modo veritates credibiliũ dilucidando:ne
in eis vllo modo vacillet ea aliis ſuadendo:& cõtra alios defendẽdo.Ad ſciendũ credibilia quę ſunt
huius ſcientiæ primo modo & ad eam addiſcendam ſufficit ſolum lumen fidei: quia ſic ſciuntur
credendo ſolũ.Ad ſciendum vero ea ſecũdo modo:& ad ſic addiſcendũ hãc ſcientiã,neceſſario re-
quiritur illuſtratio aliqua ſuperior illuſtratione fidei: quia hoc modo ſciũtur non ſolum credẽdo:
ſed & credita intelligendo.vt infra videbitur.Et ſicut primũ fit auctoritate ſcripturæ acquieſcen-
do adiutorio luminis fidei:ſic fit ſecundum veritatem ſcriptorum percipiendo adiutorio alicuius
illuſtratiõis ſuperioris.de qua dicit Auguſt.cõtra epiſtolã fundamẽti.Qđ credimꝰ intelligere me-
reamur : non iam hominibus ſed ipſo deo intrinſecus mẽtem noſtram illuſtrãte atqꝫ firmãte. Hos
duos modos ſciendi credibilia huius ſcientię diſtinguit Augu. cũ dicit.xiiii.de tri.c.i.Aliud eſt ſci
re tantũmodo quid homo credere debeat propter adipiſcendam vitam beatam . Aliud vero ſcire
quoniã hoc ipſum ſcire & piis opitulatur:& cõtra malos & impios defenditur.Qua ſciẽtia nõ pol
lent fideles plurimi:q̃uis polleant ipſa fide plurimũ.quã vt ait Augu.ibidem, Apoſtolus ſciẽtiam
appellare videtur cũ dicit.i.Corith.xii.Alii quidẽ per ſpiritũ datur ſermo ſapientię:alii ſermo ſciẽ-
tię:alii fides.Gloſ.i.de diuinis intelligentia:ſcientia de humanis:fidei cõſtantia. Sicut ergo hæc cõ
ſtantia fidei qđ eſt donum gratis datum,differt a fide quæ eſt virtus,in eo ꝙ ipſa datur dono ali-
quo ſuperiori: ſic notitia quæ ſcientia vel ſapientia eſt huius ſcientiæ neceſſario differt a notitia
fidei:ita ꝙ illuſtratione aliqua ſuperiori datur q̃ habeat̃ ex notitia fidei : & ſcire hanc intelligendo
eam tali illuſtratione,hoc eſt proprie ſcire eam.
¶Per hęc patet obiectum in oppoſitum,ꝙ hęc ſcientia non aſſerit niſi fidẽ.Dicẽ O
dum ꝙ verũ eſt:quia nõ aſſerit niſi ea quę ſunt fidei.ſed ea quę ſunt fidei,cognoſci poſſunt diſcer Ad argu.in
nẽdo quæ credẽda ſunt:& quę nõ.qđ poteſt fieri ſolo lumine fideĩ,vel cõſpiciẽdo quomodo ea piis oppoſitum.
opitulari debent:& cõtra impios defenſari:ad qđ neceſſario requiritur illuſtratio ſuperior illuſtra
tione fidei:ſicut eſt ſuperior cognitio.
Irca quintũ arguitur,ꝙ ad notitiam huius ſciẽtię requiritur donũ gratię gra- P
tum facientis.Primo ſic.homo nõ poteſt addiſcere hanc ſcientiã niſi requieſcat Quęſt.v.
in eo ſpũs ſanctus. Sed non requieſcit in aliquo niſi per donũ gratię gratum fa Arg.i.
cientis:quia deus charitas eſt.ergo &c.Probatio maioris eſt.Chryſoſto.dicit ſu
per illud Matth.vii.Et ego ſum homo poſitus ſub poteſtate.Non quia obſcura
ſunt aut profunda myſteria veritatis non omnes ea cognoſcunt: ſed quia per-
uerſa ſunt corda eorum : & nõ requieſcit in eis ſpũs veritatis. propterea ergo ſpũs veritatis fugit
ab eis.qui rectus eſt corde,vt requieſcat in eo ſpiritus veritatis,nõ poteſt longe eſſe a veritate.¶Se 2
cundo ſic.Auguſti.in ſer.quodam de dei timore dicit.Multos reperimus negligentiſſimos iuſtitię
& auidiſſimos ſapientię.Hos docet diuina ſcriptura peruenire nõ poſſe ad id qđ appetunt niſi ſer
uãdo qđ negligũt.Serua(inquit)iuſtitiã:& prębebit tibi dñs quã cupis ſapientiã.ſed illa nõ poteſt
ſeruari ſine dono gratum faciente.ergo &c.¶In oppoſitum eſt Gloſ.ſuper illud.i.Corith.xiii.Si no In oppoſitũ.
uero omnia myſteria.vt dictum eſt ſupra.
¶Dicendum ad hoc:ꝙ triplex eſt modus ſciendi hanc ſcientiam. vnus modus eſt Q
quo quis ea quę ſunt huius ſcientię ſola fide diſcernit. Alius quo ea defenſare nouit.de quibus di- Reſponſio.
ctũ eſt in præcedenti.q.Tertius eſt quo ea q̃ nouit intellectu aſſentit affectu:vt ei ſapiãt in affectu
quę nouit intellectu.vt iuxta proprietatẽ vocabuli hæc ſcientia ſit proprie ſapientia.i.ſapida ſcien-
tia. Primis duobus modis bene contingit addiſcere hanc ſcientiã ſine dono gratum faciente:ſed ſo
lum dono gratis dato. vt per donum fidei informis quo ad primũ modum,vel per donũ alicuius
illuſtrationis diuinę vltra gradum illuſtrationis cõmunis:& hoc quo ad ſecundũ modum.Tertio
autem modo non contingit omnino eam addiſcere ſine gratia gratum faciente:quia illa ſolum fa-
cit vt hoĩes ſpiritualiter ſapiant quæ audiũt:& tali auditori ſolũmodo iſta ſcientia valet ad ſalutẽ.
& ſolũmodo talis valet huic ſciẽtię ad eã ꝑſeuerãter ſuſtinendã,ſicut verus eiꝰ amator & amicus.
ſcđm ꝙ dicit Augu.in ep'ſa ad Vitalẽ. Id opus eſt gratię:quã q accipiũt doctrinę ſalutari ſanctarũ
ſcripturarũ etſi fuerĩt inimici fiũt amici: quã qui audiũt & legũt ſine gr̃a dei,eiꝰ peiores efficiunt̃
inimici:& lex dei atqꝫ doctrina q̃uis ſancta & iuſta & bona: tamen occidit ſi non viuificat ſpũs:per
quẽ fit vt non audiendo ſed obediendo:neqꝫ vt lectione:ſed dilectione teneat.Agnoſcamus gratiã

quæ fecit prodeſſe doctrinā,quæ gratia ſi deſit,videmus etiam obeſſe doctrinā.De primis duobus
modis diſcēdi procedit ratio ſecūda.de tertio procedit prima:& eſt iſte veriſſimus & perfectiſſim⁹
modus diſcendi hanc ſcientiā : & ſic addiſcens eam propriiſſimus auditor eius eſt:quia ipſe ſolus
perfecte pcipere poteſt ea quę dei ſunt:quę non poteſt pcipere aīalis homo:qualis eſt oīs ſine gratia
gratū faciente exiſtens.Vnde & iſte ſolus finem huius ſcientię poteſt attingere.ſcd̄m ꝙ dicit Au-
guſt.talem auditorem hortādo ad auditū huius ſcientię,in fine primi de doctri.chriſtia.Cū quiſq;
cognouerit finē pręcepti eſſe charitatē de corde puro & conſcientia bona & fide non ficta:ad tra-
ctationem illorum librorū ſecurus accedat. Vnde & qui hoc modo ſcit hanc ſcientiam vt capiat
affectu:quę intelligit intellectu:ſolum perfecte & vere nouit hanc ſcientiam.ſcd̄m ꝙ dicit Chryſo.
ſuper illud Matth.Et aperti ſunt ei cęli.Cęli(inqt)ſunt ſcripturę diuinę in quib⁹ habitat deus.Si
cut enim in cælo celatur deus:ita & in ſcripturis abſcōditur:& ſicut hoc cęlum corporale omnes
quidem homines vident : nō autē aſpiciunt deum inhabitātem in eo:ita & diuinas ſcripturas oēs
quidem homines legunt:non tamē omnes intelligunt deum veritatis poſitū in ſcripturis:niſi qui
fuerit baptizatus,vt accipiat ſpiritū ſanctum.Vnde & apoſtolis priuſq̄ baptizati erant ſpiritu ſan
cto:erant clauſæ ſcripturæ,poſtq̄ aperuit eis ſenſum inſufflans eis ſpiritū ſanctum: tunc reſeratæ
ſunt omnes ſcripturę ante oculos cordis eorum.Ergo qui baptizatus eſt:& meretur accipere ſpiri
tū ſanctum,aperiunt ei omnes ſcripturæ:vt intelligat quæ ibi poſita ſunt myſteria veritatis.Pro-
pterea autem non aperiuntur omnibus:quoniā quidam falſum baptiſma habētes nō poſſunt acci-
pere ſpiritum veritatis. Quoſdam autem non baptiſmus impedit ne accipiant ſpiritū ſanctum,&
R aperiantur eis ſcripturę: ſed propoſitū malum,q̄uis bene fuerit baptizati.Idem ſuper illud Petite
& accipietis. Et non timentes deum inueniunt ſcientiam legendo & ſtudendo:ſed non illā quę ex
deo eſt:ſed hanc quæ ex natura carnali per exercitationem carnis acquiritur:quā habuerūt etiam
& gentilium ſtudioſi.Qui eñ actionibus nō inſtat:nec operibus bonis:ſed per ſolum ſtudium le-
ctionum factus eſt ſapiens:quādo aliis prędicat ipſe ſibi non ſentit qd̄ prędicat:alios forſitā terret:
ipſe tamē nō timet:alios admonet credere:& ipſe nō credit q̄ dicit.quādo alios docet:abint⁹ cōſcie
tia eius ridet ſibi de verbis ſuis: quia ſcientia quæ eſt ex ſolis lectionibus ex ore procedit:quę autē
de ſpiritu ſancto eſt:ex corde profertur. & ideo ſpiritualis ſcientia nō ſolum diſcitur:ſed etiam an
te ſcitur.non tm̄ in ſcripturis legitur:ſed ex corde ſuggeritur.& ſi alios terret:ipſe amplius timet.
& omne quod loquitur,nō lectione ſed experimentatione probat.De quo dicitur in collat.patrum
exponēdo illud Pſal.Mōtes excelſi ceruis.Quiſq̄s diſcretionis virtute munitus ad figurā rationa-
lis cerui mentis alacritate peruenit:paſcitur in propheticis & apoſtolicis montibus.i.excellentiſſi-
mis eorum ac ſubtiliſſimis ſacramētis:vt omnes quoq; pſalmorū affectus in ſe recipiens ita incipiat
decantare : vt eos nō tanq̄ a propheta compoſitos,ſed velut a ſe editos quaſi orationem propriam
profunda cordis compunctione depromat,vel certe ad ſuā perſonā ęſtimet eos fuiſſe directos: eo-
rūq; ſententias non tunc tantūmodo prophetam,aut in propheta fuiſſe completas: ſed in ſe quo-
tidie geri impleriq; cognoſcat.Tunc enim ſcripturæ diuinæ nobis clarius perpateſcunt: & quodā
modo venę medullęq; panduntur:quando experientia noſtra non eas tm̄ percipit: ſed etiam pre-
uenit notionem : ſenſuſq; verborum non per expoſitionem nobis : ſed per documenta reſerantur.
Eundem nāq; pręcipientes cordis affectum:quo quiſq; decantatus vel deſcriptus eſt Pſalm⁹,velut
auctores eius facti præcedimus magis intellectum ipſius q̄ ſequamur , id eſt: vt prius dictorum
veritatem q̄ notitiam colligentes,quid in nobis geſtū ſit, vel quotidianis geratur incurſibus,ſem-
per pręueniente meditatiōe quodāmodo recordemur in Pſal. & velut in ſpeculo puriſſimo pui-
dētes efficacius cognoſcamus:& ita magiſtri affectibus eruditi:non vt audita:ſed tanq̄ perſpecta:&
memorię cōmendata palpemus:& velut ipſi rerum naturę inſita de interno cordis parturiamus
S affectu,vt eorum ſenſum non textu lectionis ſed experientia pręcedente penetrem⁹. Vt autem ta
li modo ſciamus hanc ſcientiam,non ſufficit fides quæcunq; aut illuſtratio:ſed neceſſario requiri
tur fides operans per dilectionem.de quo dicit Chriſtus.Ioan.vii.Siq̄s voluerit facere voluntatem
eius qui miſit me:cognoſcet de doctrina ei⁹.qd̄ exponēs Augu.ſer.xxix.dicit.Quid eſt cognoſcet?
hoc eſt intelliget, quid eſt volūtatem eius facere? hoc eſt credere,vt credatis in eum.quid eſt crede
re in eum? credendo amare:credendo in eum ire:& eius mēbris incorporari.Ipſa eſt ergo fides quę
per dilectionem operatur: hęc in te ſit: & intelliges doctrinā dei. Hinc dicit.lxxxiii.q.q.xlviii.Quę
primo creduntur & poſtea intelliguntur : ſunt illa quæ in diuinis rebus non poſſunt intelligi niſi
ab his qui mundo ſunt corde.qd̄ fit præceptis ſeruatis quæ de bene viuendo accipiuntur.Et ideo
dicit.i.par.ſuper Ioā.ſer.xviii.Mores perducunt ad intelligētiam.genus vitę pducit ad genus ſcien
tiæ.Item in ſer. de Iacob & Eſau.Vultis plus capere? creſcite:vultis creſcere? bene viuite.qui enim

non vult bene viuere:non vult creſcere.Reuera qui per hunc modum hanc ſcientiam didicerit,vt T
non ſcientiam ſed vt veriſſime ſapiētiam:guſtu ſpirituali ſapidam eam optinebit, vt ſapientia fiat
ei ſecūdum nomē ſuū ſapida ſcientia a ſapore dicta:quia nō ſolū illuminat intellectum:ſed ad amo-
rem & delectationem ſpiritualem inflāmat affectum. ſecundum enim ꝙ dicitur Eccl'iaſtici.xl.Vi-
num & muſica lętificat cor:& ſup vtraq; delectatio ſapientię.Et ideo ſapiens dicit de ſeipſo.Sapien
tiæ.viii. Intrans in domū meā conquieſcam cum illa. non enim habet amaritudinē conuerſatio il-
lius nec tedium conuictus illius,ſed lętitiam & gaudium.Vnde Grego.exponens illud Iob. Quis
poſuit in viſceribus hominis ſapientiam? dicit.Notandum vero ꝙ ſapientia diuinitus inſpirata in
viſceribus hominis ponitur:quia nimirum quātum ad electorum numerū ſpectat:non in ſolis vo-
cibus:ſed etiā in ſenſibus datur,vt iuxta qd̄ loquit̄ lingua,viuat conſciētia:& lux eius tāto clarius
reſplendet in ſupficie:quanto verius inardeſcit. Hanc ergo ſapiētiam reuera homo ſine gratia gra
tum faciente optinere non poteſt:quia vt de ipſo dicitur Sapien.ii. In maliuolam animam non in-
troibit ſapientia:neq; habitabit in corpore ſubdito peccatis. Siqua enim ipſi ſciunt,ſine ſapore dul
cedinis ſpiritualis hæc ſciunt. Videt enim lucem ſapientiæ eorum intellectus: ſed dulcorem eius
nō guſtat eorum affectus.Vnde ſicut lōge poſiti a radio diuinę lucis,ſolum illuminātur nō autē
inflāmātur. Vnde & de tali modo diſcēdi hāc ſcientiam dicit Orig.in Gloſ.Exo.xxxiiii.Dum legē V
tes ſacras ſcripturas nō intelligim⁹,dū obſcurę ſunt & clauſę:nōdū cōuerſi ſumus.cōuerſis eñ ſta
tim aufert velamē.Oīs qui cū recitātur verba legis aliquib⁹ fabulis occupatur,aduerſus eſt:& qui
de negotiis ſeculi de pecunia de lucris & de dñiorum cupiditate ſollicitus eſt:qui gloriæ ſeculi:&
mundi honorib⁹ ſtudet:aduerſus eſt.Qui etiam ab his videtur alien⁹ aſſiſtit animo:& audit ver-
ba legis:vultu autē atq; oculis intētus:corde tamē atq; cogitatiōe vagatur,aduerſus eſt. Quid er
go conuerti? Si his omnibus terga vertamus,ſtudio actibus mentis & ſollicitudine verbo dei ope-
ram demus:in lege eius meditemur die ac nocte:omnibus deo vacemus & exerceamur in teſtimo
niis eius:hoc eſt conuerſum eſſe ad dominū.¶Per iam dicta patent obiecta inſpicienti. Ad obiecta.

CIrca ſextum arguitur, ꝙ addiſcens hanc ſcientiam nō acquirit aliam notitiam A
eius ſuper notitiam fidei.Primo ſic.ii.Corīth.v.dicit Apoſtol⁹.Q̄diu ſum⁹ in Queſt.vi.
hoc corpore peregrinamur a dño.per fidē eñ ambulam⁹ nō per ſpeciem.Gloſ. Argu.i.
Modo per fidem tm̄ illuminamur.non ergo aliquo habitu ſuperiori. ¶Secūdo 2
ſic.cognitio quę eſt per ſpeculū & in ęnigmate non excedit habitum fidei:quia
ſpeculum & ęnigma ſunt de eſſentia fidei.omnis noſtra cognitio in pręſenti eſt
huiuſmodi.i.Corinth.xiii. Videmus nunc per ſpeculum in ęnigmate.ergo &c. ¶Tertio ſic.omnis 3
cognitio q̄ eſt nunc ex parte:deſtruet̄.oīs noſtra cognitio q̄ nunc eſt,ex parte eſt,vt patet ibidē.Ex
parte cognoſcimus:& ex parte prophetamus:cum autē venerit qd̄ perfectū eſt:euacuabitur qd̄ ex
parte eſt.ergo omnis noſtra cognitio quę nūc eſt deſtruetur. ſed nō deſtruetur adueniente qd̄ per
fectum eſt aliqua cognitio in nobis niſi fidei:& hoc ratione imperfectionis ſuę & ęnigmatis qd̄ ha
bet.quia ſi aliqua alia eſſet i nobis:magis pficeret̄.ſicut perficiet̄ charitas.ergo nūc nō eſt nobis alia
cognitio q̄ fidei. ¶In oppoſitum eſt. quoniam ſi diſcendo hanc ſcientiam nullam notitiam ſuper In oppoſitū.
notitiā fidei acquireremus:fruſtra ergo eſſet ſtudere in hac ſcientia ad inueſtigādum ea quę ſunt
credita:conſequens eſt falſum.vt habitum eſt ſupra.ergo &c.

¶Dicendum ad hoc,ꝙ ſicut in diſciplinis circa idem triplex eſt modus cognoſcē B
di diſcipulo poſſibilis.vn⁹ ex ſolo auditu:quo credit dictis magiſtri & eius auctoritati: puta q̄ lu Reſponſio.
na eclipſatur:ſi hoc dicat ei magiſter eius. Alius ex aſpectu corporali : quo cernit oculis quia lu-
na eclipſatur:ſed propter quid ignorat.Tertius ex ratione ſola: qua certis temporibus & certis ſi-
tibus ex motibus ſolis & lunę circa terram:nouerit lunam neceſſario eclipſari:licet non videat q̄a
nunc eclipſatur:neq; aliquis hoc ei dicat.Cōſimiliter in notitia eorum quę ſunt fidei in hac ſciētia C
triplex eſt modus cognoſcēdi.vnus qui eſt ſolius fidei,q̄ſi ex auditu aſſentiēdo diuinę auctoritati.
quia in ſcriptura ſua illa aſſerit.Roma.x.Fides ex auditu. Alius eſt ex rei creditę apparentia: quo
modo cognoſcūt eā ſancti in patria. Tertius modus eſt medius quo cognoſcūtur credita: nō ſolū
auditu:nec apparētia rei quaſi viſu: ſed ex rationis euidentia:qua intellectui conſpicuū eſt naturā
rei ſic ſe habere ſicut fides tenet.Queādmodum enim cognoſcendo naturā ſolis & lunæ:& diſcur
ſus eorūdem circa terram : per intellectus inueſtigationem adiutorio luminis naturalis cum ge-
nerali illuſtratione diuina poteſt homini notum fieri quomodo contingit lunam eclipſari:ſic co-
gnoſcēdo naturas terminorum credibilium,vt patris,& filii,& ſpiritus ſancti in diuinis,per intel-
lectus inueſtigationem adiutorio luminis ſupernaturalis & diuinę illuſtrationis ſpecialis poteſt ei

notum fieri quia ſpũs ſanctus procedit a patre & filio:& nõ a patre ſolo:& ſic de cæteris quę ſunt
D huius ſcientię propria,& ad fidem pertinentia.¶Ad cuius ampliorem cognitionem notandum,ꝙ
actus intelligendi importat quandam interiorem notitiam.dicitur enim intelligere quaſi intus le-
gere.qđ euidẽter patet in notitia quã habet intellectꝰ ex eis q̃ percipit ſenſu.Cũ enim vt dicit Phi
loſophus,ſenſus eſt ſuſceptiuus ſpecierũ ſenſibiliũ ſolũ:intellectus a ſenſu recipit ſolas ſpecies intel
ligibiles ſenſibiliũ.Ipſe tamẽ intellectus ſub ſpeciebus ſenſibilium inueſtigãdo quaſi ſubtus fodien-
do,penetrat ad cognoſcẽdum ea quę latent intelligibilia ſub ſpeciebus ſenſibilium:quorum multa
ſunt genera. Nam ſub ſpeciebus intelligibilibus ſenſibilium latent quiditates ſubſtãtiarum accidẽ
tibus ſubiectarũ:& ſub verbis latent ſignificata verborũ:& ſub effectibus latẽt cauſę. Oĩm talium
notitiam intellectus ab initio vt non eſt purus: ſed ſolum phantaſticus:nõ habet niſi quaſi ex au-
ditu:ſed per inueſtigationem ex euidentia rationis eam acquirit. Vnde ſicut ſub ſpeciebus accidẽ
tium quiditates ſubſtãtię,ſub verbis ſignificata,ſub effectibus cauſę,per inueſtigationẽ lumine na
turali cognoſcũtur:eo ꝙ illa quæ latent ad illa quę patent habent colligantiam quaſi naturalẽ:Sic
etiam ſub figuris legalibus & prophetalibus integumẽta veritatũ:& ſub terminis ęnigmaticis cre
dibilium per inueſtigationẽ lumine ſupernaturali cognoſcuntur propter colligantiã ſupernatura
lem illorum quę latent ad illa quę patent.Vnde ſicut ſimplici notitia Ioſeph per intellectũ cogno-
uit ſignificatum in ſomnio Pharaonis ſpiritu prophetico:cuius Pharao ſolum ſpecies ſenſibiles ap
prehendit:Sic dono aliquo intellectus poteſt homo ſpiritualis intelligere veritates credibiliũ aſſen
tiendo eis ex euidentia rationis non ex ſolo auditu fidei: quas alius non intelligit: ſed ſola fide te-
net.Non eñ minoris virtutis eſt lumẽ ſupnaturale ad oſtẽdendũ intellectui inueſtigãti ea quæ la
tent ſub ſenſibilibus ſupernaturali colligãtia,q̃ lumen naturale ad oſtendendum intellectui inue-
ſtigãti ea quæ latent ſub aliis naturali colligãtia.Vnde hanc inueſtigationẽ Auguſt.intelligẽs fa-
ciendam in expoſitione ſacræ ſcripturæ,dicit in ſer.xxiii.ſuper Ioan.Putemus ſcripturam dei tanq̃
agrum eſſe,vbi volumus aliquid ædificare. Non ergo ſimus pigri, nec ſuperficie contenti: fodia-
mus altius:donec pueniamus ad petram,de qua dicit apoſtolus.Petra erat Chriſtus.Qui.ſ.quęrẽ-
E dus eſt vbiq; in ſacris ſcripturis. Vnde ad talem intellectum promerẽdum,primo credendum eſt
auctoritati ſacrę ſcripturæ:deinde ſtudio ſacræ ſcripturæ diligenti inueſtigatione inſiſtendum ad
hoc qđ creditũ eſt intelligẽdũ,aſſiſtẽte nobis ſupnaturali illuſtratiõe diuina:quę nobis nunq̃ deeſt
in cognoſcendis ſupernaturalibus:ſicut nunq̃ deeſt in cognoſcẽdis naturalibus,ſecũdum ꝙ habi-
tum eſt ſupra:ſi faciamus quod in nobis eſt:& ad eius ſuſceptionẽ nos pręparemus. Vnde nõ pro-
pter nudum credibilium conceptum ſub forma credibilium ſacra ſcriptura exponenda eſt:ſed vt
eorum quæ creduntur acquiratur intellectus.ſecũdum ꝙ dicit Auguſt.ſuper Ioan.ſermo.primo.
Ad quid exponitur ſi non intelligit? & ſermo.xxii.Ne quis deſperet ꝙ poſſit capere dono dei,quod
loqui dignatus eſt filius dei.Ergo quæ loqui dignatus eſt:debemus credere quia voluit vt intelli-
geremus:ſed ſi non poſſumus: præſtet intellectum rogatus: qui verbum præſtitit non rogatus.
Qui verbum(inquit)meum audit & credit ei qui miſit me:habet vitam æternam.Nunquid igi-
tur nos audire voluit verbum ſuum,intelligere noluit? quaſi dicat,in audiendo & credendo vi-
ta æterna eſt:multo magis in intelligendo. Sed gradus pietatis eſt fides. Fidei fructus,intellectus.
F & ſermo.xxxix.Fide præcedente quæ ſanat oculum cordis noſtri,quod intelligimus ſine obſcuri-
tate capiamus:quod non intelligimus,ſine dubitatione credamus:a fundamento fidei non receda
mus,vt ad culmen perfectionis veniamus.& ſermo.xxxviii.Quiſquis ad ſciendum verbum dei ad
huc minus idoneus eſt,lacte fidei nutriatur.fides eñ in meritum eſt:intellectus pręmium.In ipſo
labore intentionis deſudat acies mentis noſtræ,vt purget ſordiculas nebulę humanę:& ſerenetur
ad verbum dei.Et patet plane:quia in omnibus huiuſmodi dictis Auguſtinus loquitur de intelli
gere huius vitæ:contra eos qui exponunt illud Eſaię,Niſi credideritis nõ intelligetis,ſolũmodo de
intellectu futurę vitę:ad quem neceſſario præambula eſt fides huius vitæ. q̃uis enim hoc verum
ſit:tamen non ſolũ hoc verum eſt.Verum enim ſimul eſt & pro intelligere pręſentis vitę.qđ aper
te patet ex illo qđ dicit in ſer.xxi. Diſcamus,vt ſi ille dignũ iudicat qđ modo verũ eſt intelligamꝰ:
ſi autem non poterimus:non eamus in id qđ falſum eſt.Melius enim eſt neſcire q̃ errare.Sed ſcire
melius eſt q̃ neſcire: igitur ante omnia conari debemus vt ſciamus verba dei: quare enim dicta
ſunt niſi vt ſciantur? quare ſonuerunt niſi vt audiantur? quare audita ſunt niſi vt intelligãtur? Et
G ſicut dicit.ii.de lib.ar.niſi aliud eſſet credere:aliud intelligere:& primo credendum quod intellige
re cuperemus:fruſtra ꝓpheta dixiſſet:Niſi credideritis nõ intelligetis.¶Abſolute igitur dicendũ
ꝙ diſcens hanc ſcientiam vt congruit,ſuper habitum fidei acquirit habitum intellectus: vt quæ
primo credit fide,poſtmodũ intelligit ratione: & cui primo aſſentit ita ſuaſus alterius auctoritate

quaſi audiendo, deinde aſſentit motus ab ipſa credibilis veritate vere intelligendo: ita ꝙ id idem
quod ei primo fuit lacteus potus per fidem,poſtmodum eſt ipſi ſolidus cibus per intelligẽtiam: &
quod vni eſt potus qui ſolum tenet fide: alteri eſt cibus qui capit intellectu.Vnde Auguſtinus ſer
mo.xliiii.parte.ii.exponens illud apoſtoli ad Corinth. Non potui vobis loqui quaſi ſpiritualibus:
ſed quaſi carnalibus,quaſi paruulis in Chriſto lac vobis dedi potum:non ſolidum cibum.dicit.Ea-
dem in ſacra doctrina:non eo modo a carnalibus,quo a ſpiritualibus cogitantur: qa & illis lac eſt,
& iſtis cibus: quia etſi non audiunt amplius,intelligũt amplius.Non eñ æqualiter mente percipi
tur,quod fide ab vtriſq; pariter percipitur.Itaq; fit vt pędicaret ab apoſtolis Chriſtus Iudæis ſcan
dalum,gẽtibus ſtultitia,ipſis vero vocatis Iudęis & Gręcis,dei virtus,& dei ſapientia: ſed carnali-
bus paruulis id tm̃ credendo tenẽtibus:ſpiritualibus autẽ capacibus id etiam intelligendo cernen
tibus.Illis ergo tanq̃ lacteus potus,iſtis tanq̃ ſolidus cibus. Idem ibidem exponẽs illud apoſtoli ad
Corinth. Si quis eſt inter vos propheta aut ſpiritualis agnoſcit quæ ſcribo vobis.dicit. Quæ ſcri-
pſit ad Corinth. aliter ab ipſis paruulis,aliter a capaciorıbꝰ poſſe intelligi ſciens ait.Si quis eſt &c.
Solidam profecto voluit eſſe ſcientiam ſpiritualium: vbi non ſola commodaretur fides: ſed certa
cognitio teneretur: ac per hoc ea ipſa credebant quæ ſpirituales inſuper & cognoſcebant. Diffi-
cile eſt vt a me iſta intelligat: qui ea in ſeipſo experimento omnino non ſentit. ꝙ ſi non intelligat
credat:ne ſe ad ſpiritualem intellectum peruenire poſſe deſperet: quem quærit omnis qui expoſi-
tioni,& ſtudio ſacrę ſcripturæ intendit.ſecundum ꝙ dicit Auguſtinus in ſermo.prædicto.Omnis
de hac re ſermo quid agit:niſi vt nõ ſolum credatur verũ etiã intelligaẽ & ſciatur qđ dicitur.Ali
ter eñ vanũ eſſet multo ſtudio inſiſtere expoſitioni ſacrę ſcripturę,poſtq̃ credita ſunt illa firmiter
circa quorum notitiam laboramus.ſecũdum enim ꝙ dicit Auguſtinus ſer.xxxvii.qđ breuiter di-
citur non breuiter poteſt exponi,vt qđ auditur intelligaẽ. ¶Ne autẽ omnia quæ ſunt huius ſciẽ- H
tię primo credita talia intelligamus,vt intellectum eorum expectemus:Sciendum ſecundũ Augu
ſti.lxxxiii.q.q.xlviii.ꝙ credibiliũ tria ſunt genera.Alia quę ſemper credunẽ & nunq̃ intelliguntur.
ſicut eſt omnis hiſtoria:temporalia & humana geſta percurrens:& hoc maxime pręterita:quę nec
vidimus,nec viſuri ſumꝰ:& ideo oĩno a ſenſu & intellectu ſeiuncta ſunt. Et de eo qđ tale eſt dicit
queſt.liiii.Quicquid verũ eſt atq; a ſenſibilibꝰ & a mẽte ſeiunctũ eſt:credi tm̃ nõ ſentiri aut intelli-
gi poteſt.De talibus dicit in epiſtola ad Conſentiũ.Viſibiliũ rerũ præteritarum quæ temporaliter
tranſierũt ſola fides eſt. quoniã nõ adhuc ſperantur videnda:ſed tranſacta & facta credũtur: ſicut
ꝙ Chriſtus ſemel pro peccatis noſtris mortuus eſt. Alia vero mox vt creduntur intelligũtur: vt
ſunt omnes rationes humanę,vl' quę de numeris,vel diſciplinis,id eſt cognita humana ratione de
rebus naturalibus:quia in iſtis non oportet ꝙ fides præcedat rationem,de quibus dicit in epiſtolã
ad Cõſentium.Sunt quędam quæ cum audimus non accõmodamus eis fidẽ:& ratione nobis red
dita: vera eſſe cognoſcimus quæ credere non valemus. Alia vero ſunt quæ primo creduntur: &
poſtea intelliguntur:qualia ſunt illa quæ in diuinis rebus non poſſunt intelligi niſi ab his qui mũ
do ſunt corde,qđ fit præceptis ſeruatis: quæ de bene viuendo accipiuntur.de quibus dicit Augu
ſtinus ad Conſentium,ꝙ neq; præterita,neq; futura ſunt:ſed æterna permanent:quæ ſunt inuiſi
bilia:ſed intellecta conſpiciuntur:ac per hoc ipſa quodam modo ſibi congruo videntur. hæc enim
ſunt illa de quibus per ſe & præcipue eſt hæc ſcientia tanq̃ de primis ſcibilibus in ea, vt infra vi-
debitur:per quorum cognitionem ad cognitionem aliorum proceditur.ſecũdum ꝙ expreſſe dicit
Auguſtinus de vera religi. Religionis(inquit)ſectandę caput eſt hiſtoria & prophetia:quæ cum
credita fuerint:mẽtem purgabit vitæ modus diuinis pręceptis conciliatus:& idoneam faciet ſpi-
ritualibus percipiendis, quæ nec præterita ſunt, nec futura,ſed eodem modo ſemper manentia:
nulli mutabilitati obnoxia,id eſt vnum deum patrem & filium & ſpiritum ſanctum. qua trinitate
quantum in hac vita datum eſt cognita:omnis intellectualis,& animalis,& corporalis creatura ab
eadem trinitate creatrice eſſe inquantum eſt & ordinatiſſime adminiſtrari ſine vlla dubitatione
perſpicitur:quo cognito ſatis apparebit quantum homo aſſequi poteſt: quantum neceſſariis & iu
ſtis legibus deo ſuo cuncta ſubiecta ſunt: ex quo illa quæ primo credimus nihil niſi auctoritatem
ſecuti, partim ſic intelliguntur: vt videamus eſſe certiſſima: partim ſic, vt videamus fieri poſſe
atq; ita oportuiſſe.

¶Ad primum in oppoſitum,ꝙ modo per fidem tm̃ illuminamur: Dicẽdum ꝙ li I
tm̃ ibi ſolum excludit notitiam patrię quę eſt per ſpeciẽ. Notitia enim quę eſt hic per intellectum In oppoſitũ.
de credibilibus,nunq̃ eſt pura ab omni obſcuritate fidei,vt dicetur in ſequẽti queſt. vnde dicit ibi

Gloſ.Eſt illuminatio per fidem:eſt illuminatio per ſpeciē. Modo ꝑ fidem tm̄ illuminamur: nō per
ſpeciem.Homini enim vitam mortalem adhuc agenti non poteſt cōtingere vt dimoto atq; diſcuſ
K ſo omni nubilo phantaſiarū corporalium:ſereniſſima incōmutabilis veritatis luce potiatur. ¶Ad
Ad ſecūdū. ſecundum ꝙ ex hoc eodem proceſſit ꝙ pręſens noſtra cognitio non excedit fidem:Dicendū ꝙ ve-
rum eſt:ita ꝙ ſit intellectus purus fidei omnino impermixtus de aliquo, fide ſcilicet de eodē maxi
me quo ad ꝑ ſe credibilia totaliter euacuata.Quo ad aliquid tamē poteſt haberi intellectꝰ de eodē
L de quo prius habebatur ſola fides:vt in ſequenti quęſtione patebit. ¶Ad tertium ꝙ omnis noſtra
Ad tertiū. cognitio in pręſenti eſt ex parte:ergo deſtruetur:Dicendum ꝙ cognitio dicitur ex parte duplici-
ter.vno modo propter obſcuritatē ſpeculi & ęnigmatis: alio modo propter defectum perfectionis.
Primo modo ex parte eſt cognitio fidei. Et ideo oportet eam euacuari cum venerit viſio per ſpe-
ciem:quia non compatiuntur ſe:ſicut non poteſt aliquis ſimul videre alium per imaginem eius in
ſpeculo,& facie ad faciem:ſecundum ꝙ vtranq; harum cognitionum diſtinguit apoſtolus conſe-
quenter cum ſubiungit dicēs. Videmus nunc per ſpeculum in ęnigmate:tunc autem facie ad fa-
ciem. vbi dicit Gloſ. Nunc imagines veritatis ꝑ fidē videmus:tunc res ipſas a ſimili ſeſe recto vul
tu aſpicientium.Secūdo modo ex parte eſt omnis cognitio per intellectum in præſenti reſpectu in
tellectus qui erit in patria:vbi iſte intellectus complebitur.ſicut etiam ibi complebitur charitas.&
tangit Gloſ. In pręſenti enim incōplexa credibilium per ſe conſpicimus intellectu & lumine ratio
nis naturalis per imagines rerum naturalium:ſed complexionū ipſarum veritates in quibus con-
ſiſtunt articuli fidei: ex manuductione fidei intelligimus intellectu in lumine & illuſtratione ſu-
pernaturali:ſed imperfecte. Quæ quidem imperfectio complebitur in futuro:vbi intellectu natu-
rali in lumine glorię videbimꝰ incomplexorum veritates: & per hoc perfecte veritates complexio
num ex ipſis. Vnde talis cognitio ex parte in pręſenti non deſtruetur in futuro:ſed perficietur ma
gis. ¶Vnde notandum ꝙ quinq; ſunt modi humanæ cognitionis per intellectum. Prima lumi-
M ne ſupernaturali: & modo ſupernaturali: & de re ſupernaturali: qualem in gloria habent angeli
& ſancti de deo & de rebus diuinis. Secunda lumine ſupernaturali: modo naturali: de re natu-
rali: qualem habent fideles per fidem de rebus naturaliter cognitis. Tertia lumine ſupernatu-
rali:modo naturali:de re ſupernaturali: qualis habetur in præſenti a fidelibus de rebus per ſe cre-
dibilibus, vel obſcure per ſolam fidem,vel quodammodo clare per ſcientiam & rationem. Quar-
ta lumine naturali: modo naturali: de re naturali: qualem habent philoſophi de rebus ſenſibili-
bus. Quinta lumine naturali: modo naturali: de re ſupernaturali:qualem habent philoſophi de
ſubſtantiis ſpiritualibus.

N Circa ſeptimū arguit, ꝙ fides & intellectus iam dictus nō ſtant ſimul circa eūdē
Queſt.vii. & de eodē.Primo ſic.Qđ intelligimꝰ,ſine obſcuritate capimꝰ,vt dicit Auguſti
Arg.i. nus prima parte ſuper Ioan.ſer.xxxix.& habitum eſt in quæſtione præcedenti.
ſed fides non eſt ſine obſcuritate,vt ſatis dictum eſt in quęſtione pręcedēti,er-
2 go &c.¶Secundo ſic.ſicut ſe habet opinio ad intellectum habitum lumine na-
turali: ſic fides ad intellectum habitū lumine ſupnaturali. Eſt enim opinio via
ad illum intellectum ſicut fides ad iſtum.ſed idem de eodem non poteſt ſimul habere intellectum
In oppoſitū. ſiue ſcientiam & opinionem.ſecūdum philoſophū.ii.Poſter.ergo &c. ¶In contrarium eſt illud qđ
dicit Auguſt.ii.parte ſuper Ioan.ſer.xliiii.de notitia carnaliū & ſpiritualium circa idem.Nō ęqua
liter(inquit)mente percipitur quod in fide ab vtriſq; percipitur. vt habitum eſt in quęſtione præ
cedenti. Idem in eodem. Ea ipſa illi credebant quæ ſpirituales inſuper & cognoſcebant. vt habi-
tum eſt prius.

O ¶Ad hoc conſuetum eſt dici,ꝙ fides eſt cognitio non apparentium. ſecundū apo
Reſponſio ſe ſtolum Hebrę.xi.& ita abſentiū:& habita quaſi ꝑ auditum aſſentiendo teſtimonio alieno,qđ vide
cūdum ali- tur idoneum vt ei credatur. Intellectus autē ſiue ſcientia(quæ in propoſito pro eodem accipimꝰ)
ſiuos. eſt præſentium:& eorum quæ præſto ſunt ſenſibus intellectus,quibus homo non aſſentit propter
teſtimonium alterius,ſed propter teſtimoniū proprii intellectus de ipſa veritate agnita.Quare cū
ratio propria alicuius obiecti deficit,deficit neceſſario & actus circa ipſum.Quādocunq; ergo ali-
quid incipit eſſe præſens vel apparēs:obiectum fidei eſſe non poteſt: neq; fides de illo.Cuiuſcunq;
autē eſt intellectus vel ſciētia inquantū huiuſmodi:ipſum pręſens eſt & apparens ſiue pręſto intel
lectui.cuiuſcūq; ergo eſt intellectus vel ſciētia,eiuſdē nō pōt eſſe fides.apđ eūdē dico.apud autē di-
uerſos: hoc nullū eſt incōueniēs.Et hic diſtiguūt de credibili.ꝙ eſt qđdā credibile ſimplr & abſolu

tum,qđ excedit omnē facultatē humani intellectꝰ in ſtatu vię: ſicut deū eſſe trinū & vnum & hu
iuſmodi.quare cū de talibus neceſſe eſt hominē habere fidem:nec poteſt euacuari in ſtatu vię:di-
cunt ꝙ talia in vita iſta nūq̄ poſſunt eſſe ſcita vel intellecta:ſed ſolum ſunt credita,cōtra illa quę
determinata ſunt in ꝑced.q.& ſolū intellecta ī futuro: ita ꝙ de eis nūq̄ ſimul poſſunt eſſe fides &
intellectꝰ. Aliud vero eſt credibile nō ſimplr & abſolute,ſed alicui:qđ facultatē naturalē intellectꝰ
nō omniū hominū excedit,ſed aliquorū ſolū:ſicut deum eſſe vnū aut incorporeū & cętera huiuſ-
modi.quę ſecundum modum dicendi quo prius alius poteſt ſcire veridica ratione & intellectu na
turali,ſed non vnus & idem: quia cum incipit ea ſcire,cognitio fidei oīno euacuatur circa eadem.
¶Dictum iſtorum in primo fundamento de differētia inter fidem & intellectum deficit:quia non P
faciunt vlterius diſtinctionem inter cognitionem per viſum & per intellectum:ſed ſumunt intel- Improbatio.
lectum pro viſu. Verū eſt em̄ ſcđm ꝙ dicit Augu.de vid.deū. ꝙ illa quæ credūtur abſentia ſunt:
ſed eis alterius idoneo teſtimonio aſſentitur.Illa autem proprie dicūtur videri:quę pręſto ſunt vel
animi vel corporis ſenſibus: quibus intellectus proprio teſtimonio aſſentit propter euidentiā veri
tatis ex natura ipſius rei,vel rationis.Sed diſtinguendo notitiam viſionis proprie ſumptæ a noti-
tia intellectus vl' ſcientię:proprie dicit̄ eſſe notitia viſionis quādo res eſt pręſto videnti ꝑ ſeipſam:
ſicut viſui corporali præſto ſunt ī lumine viſibilia corporalia,& intellectui angelico & humano in
gloria præſto ſunt ea quæ vident in verbo & luce increata. Proprie autem dicitur notitia intelle-
lectus:quando res eſt pręſto intelligenti vel ſcienti per ſpeciem ſolum ſuam vel alienā.ſicut geome
tra habet intellectum & ſcientiam figurarū corporaliū ad abſentiā earū ſcđm rem per veridicā ra-
tionem quā habet de eis adminiculo ſpecierum ſuarum apud animā. ſcđm ꝙ triplex iſta cognitio,
fide,viſu,intellectu,diſtincta eſt in principio quęſtionis pręcedētis in notitia eclipſis ſolis. De cogni
tione autem viſionis,quia ipſa propter rei pręſentiā claram in ſeipſa,nullam in ſe patitur obſcuri-
tatem,ſed eſt omnino clara & perfecta,certe verum eſt qđ dicunt, ꝙ non poteſt eſſe ſimul de eodē
& apud eundē ſciētia vel intellectus cū fide:quia talis notitia intellectus quę proprie viſio appellat̄
non poteſt haberi in præſenti de illo circa qđ non poteſt in pręſenti fides euacuari:vt ſecundum il
lud qđ eſt credibile ſimpliciter & abſolute fiat intelligibile viſu: quia talis notitia quādocūq; adue
nit fidē euacuat,vel quo ad habitū vt in beatis,vel quo ad actum,vt in raptis:quia res viſa inquā-
tum huiuſmodi ſtatim amittit rationem credibilis:ſicut dicūt,& bene.Et de tali modo intellectus
non intelligo determinaſſe ꝙ in præſenti credibile poſſit fieri quocūq; lumine ſpiritali homini in-
telligibile,vt ſtatim dicetur.Sed loquendo de intellectu proprie dicto:cui res pręſto eſt per ſpeciem Q
& maxime ꝑ ſpeciē alienā:ſicut ſunt ipſi præſto credibilia de deo:q̄ ſunt ꝑ ſe & abſolute credibilia:
quę in pręſenti fiunt intelligibilia manuductiōe fidei,nō eſt ex rei præſentis euidētia,ſed ex veridi
cę rationis efficacia:loquendo inquam de tali intellectu:nō eſt verum:quin ſimul de eodem poteſt
aliquis habere fidem & intellectum:quia talis intellectus non eſt oīno perſpicuus & clarus.propter
qđ ſecum compatitur aliquā fidei obſcuritatē:& ideo nō omnino fidem euacuat: quia nō tollit ei
rationem ſui obiecti.poteſt enim talem intellectum & fidem homo habere de eodē creditū intelli-
gendo ex ratione veridica cum diuinę illuſtrationis adiutorio. Vnde Auguſt.contra Conſentium.
Ea quę fidei firmitate iā tenes:etiā rationis luce cōſpicias:abſit nāq; vt hoc in nobis deus oderit in
quo nos reliquis animātibus excellentiores creauit:abſit inquā vt ideo credamus ne rationem acci
piamus ſiue quęramus:cum etiam credere non poſſemus niſi rationales animas haberemus.Et de
tali intellectu dictū eſt ſupra,ꝙ credibile fit homini in vita iſta quodāmodo intelligibile.¶Eſt igit̄ R
intelligendū ad quęſtionē dicendo ꝙ intelligere ea q̄ ſunt fidei primo & abſolute,quę proprie per Reſponſio
tinent ab iſtam ſcientiam,de quibus ad pręſens principaliter loquimur,cōtingit dupliciter,vel per auctoris.
fecte & notitia clara,vt nihil lateat intelligēdum de re ipſa prius credita cognitiōe obſcura.qđ Au
guſt.proprie appellat videre.vel imperfecte & notitia non omnino clara:vt aliquid reſtet de ipſa re
clarius intelligēdum.qđ proprie appello intelligere diſtinctum cōtra videre. Intelligere primo mo
do non ſtat ſimul in eodem cum fide:ſed fidem omnino euacuat vt dictū eſt:& non poteſt contin
gere in vita iſta ſcđm ſtatū vię:& erit ſolūmodo in ſtatu patrię.Intelligere autē ſecūdo modo,bene
cum eodem & circa idem ſtat ſimul cū fide:nō tamē quātum eſt ex parte cognoſcētis quo ad idē.
cum enim in iſto intelligere non eſt omnino obſcuritas notitiæ nec perfecta claritas, quo ad id ꝙ
obſcurū aliqd manet in notitia illa,ſtat fides:quo ad id vero qđ clare de re ꝑceptū eſt: eſt intellectꝰ
de ea:ſicut pōt patere exēplū in luce & tenebra corporali.Cū em̄ de nocte,aer eſt oīno tenebroſus:
in meridie vero aer eſt oīno lucidus:in ortu vero ſolis & occaſu ſimul lucidus & obſcurꝰ,vt tunc
poſſit dici aer tenebroſus quo ad id qđ habet ī ſe obſcuritatē euacuādę oīno ī plena luce meridiana:
poſſit vero dici lucidꝰ quo ad id qđ habet luminoſitatis euacuātis aliqđ de obſcuritate tenebrarū

noctis,quę ꝑficienda eſt & complēda oīno luce meridiana:euacuatis omnino tenebris noctis.Vn
de ſicut ab ortu diei vſq; ad meridiem ſemꝑ procedit lucis augmentum,& tenebrarum decremē-
tum,quę oīno euacuantur circa meridiem:ſic claritas intellectus ꝑdicti circa credibilia. Poſtꝗ em̄
homo prius credita omnino inceperit intellectu percipere,ſi proficiendo continue procedat,conti-
nue clareſcit notitia eius circa credita,ſemꝑ magis ac magis continue fidei obſcuritatem euacuan
do:quā tamē nunꝗ ꝑfecte euacuare poterit:quouſq; adueniat claritas lucis meridianæ ī viſiōe cla
ra diei æternitatis. vt ſic omnis noſtra cognitio in pręſenti quātūcunq; proficiat,ſit ex parte reſpe
ctu viſionis gloriæ:& hoc dupliciter: tum quia obſcura: tum quia imperfecta:& opportunum eſt
ꝙ talis maneat:quouſq; viſione aperta euacuetur q̄d obſcurū eſt ex fide:& ꝑficiatur q̄d imperfe
ctum eſt intellectus claritate. Propter q̄d dixit Apoſtolus.i.Corinth.xii. Nunc autem ex parte co
gnoſco:tunc autem cognoſcam ſicut & cognitus ſum.Gloſ.Ex parte.id eſt obſcure & imperfecte.
obſcure quidem quo ad id quod eſt fidei , quod euacuabitur . imperfecte vero quo ad id quod eſt
intellectus,quod perficietur cum venerit quod ꝑfectum eſt.Super quo dicit Auguſtinus ſecūda
parte ſuper Ioan.ſermo.xliii.Ex parte ſcimus:ſed per ſpiritū ſanctum ſit,vnde pignus accepimꝰ,vt
ad ipſam quoq; plenitudinem veniamus.Sed nunc interim(vt dicit Gloſ.Ephe.vi.& Col.iii.)ſpi-
ritu mētis per ſpiritū ſanctum qui ducit rationē veram in agnitionem dei,homo ſecūdum ratio-
nalem mentē magis ac magis creſcit: quia etſi is qui foris eſt homo noſter corrūpitur:tamē is qui
intus eſt,renouatur de die in diem.vt dicit.ii.Corith.iiii.Ita ſane ſicut dicit Auguſt.in epiſtola ad
Italicā: vt in hac vita qualiſcūq; prouentus ſit,longe abſit ab illa ꝑfectiōe ſimilitudinis ꝗ idonea
erit ad vidēdum deū(ſicut dicit apoſtolus)facie ad faciem. Vt enim dicit de vtil.credendi,in hac
vita quātūcunq; id ſciatur nōdum eſt certiſſimū.quin incomparabiliter longe eſt ampliꝰ id q̄d in
de neſcitur.Et ideo poſt modicū ſubdit,ꝙ omnis intelligens credit: nō omnis qui credit intelligit.
Propter q̄d dicit ſup Ioā.ꝑte prima ſer.xxxix.Q̄d intelligimus ſine obſcuritate capiamus,q̄d nō in
S telligimus ſine dubitatione credamus.A fundamēto fidei non recedamus, vt ad culmē ꝑfectio-
nis veniamus.Poſſumus ergo exponere illud.Quia etſi is qui foris eſt &c.vt dicamꝰ rationale no-
ſtrum foris eſſe quo ad id quod fide cognoſcit ex ſpeculo & ęnigmate creaturę. Intus vero eē quo
ad id quod intellectu capit ex clara veritate.quantum enim creſcit & augetur intellectus,tantum
decreſcit & euacuatur fides:quouſq; transferamur ad apertam viſionē in qua euacuabitur omni
no quod ex parte fidei eſt:& ꝑficietur q̄d eſt ex parte intellectꝰ.vt ſic in charitate radicati & fun
dati,tandem poſſimus comprehēdere cū oībus ſanctis:quæ ſit lōgitudo,latitudo,altitudo & pro-
fundū:& cognoſcere ſupeminentē ſciētię claritatē Chriſti,& impleri in omnē plenitudinē dei:vt di
citur Ephe.iii. Super quo dicit Augu.ii.parte ſup Ioan.ſer.xli.Iſto modo docebit nos ſpiritus oēm
veritatem:cū magis magiſq; diffundat in cordibus noſtris charitatem.Quēadmodum igitur cō-
traria cum ſint in medio citra ſua extrema & terminos ſuæ excellētię ſimul ſunt:& ſeſe cōpatiun
tur: & cōtinue ad augmētū vnius ſequitur detrimentū alterius:quouſq; vno ꝑfecto in termino
alterum oīno corrūpatur:ita fides & intellectus ſeſe inſimul compatiuntur in eodem & circa idē:
quouſq; intellectus viſione perficiatur:& fides omnino euacuetur.Aliter enim neceſſe eſſet omni-
no negare aliquem intellectum poſſe eſſe in vita iſta de eis quę ſunt fidei & ſacrę ſcripturę.Quo-
T niā fides in ſtatu vitę huius deficere omnino nō poteſt: quoniā eſt regula & fundamētū intellectꝰ,
viam ei pręparans quouſq; viſio adueniat.Vnde fides reſpectu intellectus huius vitę potius habet
ſimilitudinē fundamēti ad ędificiū ꝗ lactis ad cibum.Quoniā cum puer ſolidum cibū attingit,lac
deſpicit:ſed cum ędificium ſurgit fundamētum nō dimittit.Et ſic intellectus vitę huius nunꝗ fi-
dem euacuat:ſed ſemper in fundamēto ſuo habet:qa propter debilitatē noſtri intellectꝰ in vita iſta
ſine fidei tēperamento tam ardua capere non poſſet:ſicut ea capiunt intellectus angelorū & beato
rum.ſcd̄m ꝙ dicit Auguſt.ſup Ioan.parte.ii.ſer.xliiii.Proprie non cōuenit rei huic ſimilitudo ma-
terni lactis & ſolidi cibi,ſed potius fundamenti:quia & puer quādo ablactat̄ vt ab alimentis infan
tiæ iam recedit,inter ſolidos cibos non repetit vbera quæ ſuggebat. Chriſtus autem crucifixus &
lac ſuggētibus eſt,& cibus proficientibꝰ.Fundamēti vero ideo apertior eſt ſimilitudo:quia vt ꝑ-
ficiatur q̄d ſtruitur,additur ędificiū,nō ſubtrahitur fundamentū. Propter q̄d alloquens eos qui ſi
bi ꝑfecti videbātur,cum ſeipſum imperfectū dixiſſet: ait.Quotquot ergo ꝑfecti ſumꝰ: hoc ipm̄
ſentiamus: & ſi aliq̄d aliter ſapitis:hoc quoq; deus ipſe reuelabit.verūtamen ad id in quo perueni-
mus in eo ambulemus.Si quid ergo intellexeris q̄d nō ſit cōtra regulā catholicę fidei,ad quā velut
ad viā quę te ducit ad patriā ꝑueniſti:& ſic intellexeris vt in eo dubitare oīno nō debeas: adde ędi
V ficium:noli tamē relinquere fundamētū.Quātūcūq; igitur quis perfectus eſt intellectu in vita iſta
in fundamento intellectus ſemꝑ debet habere fidem:& in hoc ſemꝑ imperfectus eſt reſpectu intel-

lectus qui erit in vita futura. Vnde Auguſtinus vt ſupra.ſer.xliii.Spiritus ſanctus & nūc docet fi
deles quanta quiſq; poteſt capere ſpiritualia,& in eorum deſiderium magis attēdit ſi quiſq; in ea
charitate proficiat qua & diligat cognita & cognoſcenda deſideret: ita vt ea quoq; ipſa quæ nūc
quomodocunq; cognoſcit, nondum ſe ſcire ſciat quomodo ſciēda ſunt in ea vita quā nec oculus
vidit:nec auris audiuit:nec in cor hominis aſcendit.Quo ſciendi modo ſi nūc vellet iterior magi-
ſter dicere.i.menti noſtrę aperire atq; monſtrare,humana infirmitas portare non poſſet.Sed ea ipſa
quæ in doctrina religionis in quorumlibet notitia hominum legimus,ſi vellet eo mō nobis Chri-
ſtus dicere,ſicut ea dicit angelis ſanctis, quinam portare homines poſſent? Et cum deum nemo
taceat quis eum ſicut intelligendus eſt capiat?quis eſt cuius acies mentis ad eum accedat?quis eſt
qui eum trinitatem ſciuiſſet niſi ipſa ſic inoteſcere voluiſſet? & quis hominum iſtam iam ſileat tri
nitatem:& tamē quis hominum ſicut angeli ſapiat trinitatem?Ea ipſa ergo quæ de dei æternitate
veritate ſanctitate in promptu & palam ſine ceſſatione dicuntur,ab aliis bene,ab aliis male intel-
liguntur.Immo ab aliis non intelliguntur:qui enim male intelligit: non intelligit.Ab eis ipſis au-
tem a quibus bene intelliguntur , ab aliis minus ab aliis amplius mentis viuacitate cernuntur,et
ſi a nullo hominum ſicut ab angelis capiuntur . In ipſa ergo mente hoc eſt in interiore homine
quodammodo creſcitur non ſolum vt ad cibum a lacte tranſeatur:verum & vt amplius atq; am-
plius cibus ipſe ſumatur.Non autem creſcitur mole ſpatioſa : ſed intelligentia luminoſa : quia &
ipſe cibus intelligibilis lux eſt . Et in epiſtola ad Deogratias quæſtione ſexta in fine ſic dicit. Sunt
innumerabiles quæſtiones quæ non ſunt finiendæ ante fidem ne finiatur vita ſine fide : ſed pla- X
ne retenta iam fide ad excitandum piam dilectionem mentium fidelium ſtudioſiſſime requiren-
dæ : & quod in eis reluxerit , ſine typo arrogantiæ communicandum : quod autem latuerit: ſi-
ne ſalutis diſpendio tolerandum. Vult ergo ꝙ aliquid lateat & aliquid pateat: & q̄d latet planum
eſt eſſe fidei,quod vero patet,intellectus.Hinc dicit in epiſtola ad Conſentium.Si iam fidelis ratio
nem poſcat vt q̄d credit itelligat,capacitas eius intuenda eſt:vt ſecundum rationem redditam ſu-
mat fidei ſuæ quantam poteſt intelligentiam:maiorem ſi plus capit:minorem ſi minus:dum tamē
quouſq; ad plenitudinem cognitionis ꝑfectionemq; perueniat ab itinere fidei nō recedat. Hic eſt
ꝙ dicit Apoſtolus.Et tamen ſi aliquid aliter ſcitis,id quoq; deus ipſe vobis reuelauit . verūtamen
in q̄d ꝑuenimus in eo ambulemus.Iam igitur ſi fideles ſumꝰ ad fidei viam ꝑuenimus:quā ſi nō
dimiſerimus:non ſolum ad tātam itelligētiam rerum incorporearum & incōmutabiliū,quanta in
hac vita ab hominibus capi non poteſt:verū etiam ad ſummitatē cōtēplatiōis quā dicit Apoſtolus
facie ad faciem,ſine dubitatione ꝑueniemus.Et addit poſt aliqua interpoſita.In qua via(id eſt in
cuius Chriſti crucifixi fide) qui eius rectitudinē per dei gratiam comprehendere potuerūt,& phi-
loſophi ſunt appellati ſiue oratores,profecto humili pietate confeſſi ſunt ſibi in ea fuiſſe pręuios pi-
ſcatores non ſolum credendo firmiſſimo robore,verum etiam intelligēdo certiſſima veritate. Hoc
(inquit Auguſtinꝰ)dixerim vt fidem tuam ad amorem intelligētię cohortarer,ad quā ratio vera
ꝑducit,cui fides animum præparat. Vnde patet ꝙ dicere ꝙ credibilia ſola fide tenenda ſunt:&
ꝙ eorum intelligentia in hac vita omnino expectanda non eſt,valde eſt ꝑnicioſum. ſecundum ꝙ
dicit Auguſtinus in eadē epiſtola.Falſę rationi nō ſolū vera ratio qua id q̄d credimus intelligamꝰ:
verum & fides ipſa rerum nondum intellectarum ſine dubio pręferenda eſt.habet nanq; fides ocu
los ſuos : quibus quodam modo verum eſſe videt quod nondum videt:& quibus certiſſime videt
nondum ſe videre q̄d credit.Porro autem qui vera ratione id q̄d tm̄modo credebat intelligit , ꝑ-
fecto pręponendus eſt ei qui cupit adhuc intelligere quod credit.Si autem nec cupit:& ea quæ in
telligenda ſunt credenda tm̄modo exiſtimat:cui fides proſit ignorat.

¶Per hæc patent obiecta. Ad primum ꝙ fides & intellectus non ſtant ſimul:quia Y
fides habet obſcuritatem,intellectus claritatem:Dicendum ꝙ verum eſt quando ſunt in ſuis ex- Ad pri.
cellentiis & pura.ſed citra excellentias obſcuritas non omnino occupata & claritas non omino pu princi.
ra bene ſe compatiuntur:& ſic ſtant ſimul fides & intellectus.Alio modo non , vt patet ex deter- Z
minatis.¶Ad ſecundum:ꝙ ſcientia & opinio non ſtant ſimul:ergo neq; fides & intellectus: Dicen Ad ſcd̄m.
dum ꝙ quantum eſt ex parte notitiæ obſcurę in opinione & fide,reſpectu notitiæ clarę in ſcientia
& intellectu,bene teneret ſimilitudo & ꝓcederet ratio.Sed aliud eſt q̄d reformat pactum : propter
quod non tenet ſimilitudo neq; procedit ratio . quoniam quod ſcitur vel intelligitur cognoſcitur

quia impoſſibile eſt aliter ſe habere.quod autem opinatur quis, inquantum huiuſmodiæ,ſtimat.
poſſe aliter ſe habere.qđ aũt creditur & fide tenetur, propter fidei certitudinem, quantumcunq;
ſit obſcura notitia,tenetur quia impoſſibile ſit aliter ſe habere.Opponuntur ergo ſcientia & opi
nio:non ſolum ſicut contraria:quæ poſſunt habere medium,ſcilicet vt obſcurum & clarum:ſed ſi
cut contradictoria inter quæ non eſt medium ſcilicet vt poſſibile aliter ſe habere, & non poſſibile
aliter ſe habere. Non ſic autem fides & ſcientia:ſed ſolum ſicut obſcurum & clarum:& ita vt con
traria inter quæ cadit medium.Licet ergo ſcientia & opinio non poſſunt ſimul ſtare in eodem cir
ca idem:quia non poſſunt concurrere in medio aliquo propter contradictionem quam habent: fi
des tamen & intellectus quia ſolum habent inter ſe contrarietatem quæ in vnum medium po
teſt concurrere : bene citra ſuas excellentias in terminis,poſſunt ſimul ſtare,vt patet ex determi
natis.& ſic ſcientia & opinio poſſent ſimul ſtare non impediente eorum contrarietate:ſi non im
pediret contradictio quam important.

Quæſtio.VIII.

A Circa octauum arguitur ꝙ homo per ſe ſine doctore poſſit hanc ſcientiam addiſce
Queſt.8. re.Primo ſic,nõ eſt minoris efficaciæ lumen ſupernaturale ad cognoſcẽdum ſu-
Arg.i. pernaturalia, q̃ lumen naturale ad cognoſcendum naturalia. ſed homo adiu-
torio luminis naturalis per ſe ſine doctore poteſt inueſtigare notitiam ſcibili-
um naturalium,vt habitum eſt ſupra.ergo & per ſe propria inueſtigatione ſine
doctore lumine ſupernaturali poteſt notitiam ſcibilium ſupernaturalium inue-
ſtigare.talia ſunt ſcibilia huius ſcientiæ.ergo & cętera. ¶Secundo ſic.Auguſti-
2 nus poſt principium de doctrina Chriſtiana, loquens de beato Antonio dicit:ꝙ ſine vlla ſcientia
literarum ſcripturas diuinas & memoriter tenuit : & prudenter intellexit. ſed hoc non fuit niſi
In oppoſi. per ſe addiſcendo hanc ſcientiam.ergo &c.¶Oppoſitum arguitur ſecundum illud quod habetur
Actuũ.viii.vbi quęrebat Philippus ab eunucho legente Eſaiã,putas ne intelligis quæ legis?Qui re
ſpondit. quomodo poſſum ſi non aliquis oſtenderit mihi?vbi dicit Gloſ.Hic arguit eorum auda-
ciam qui ęſtimant ſine doctore diuinam ſcripturam intelligere.

B ¶Hic intelligendum eſt in principio:cum iſta ſcientia ſit credendorum per fidem
Reſol.q. & operandorum per charitatem,vt dictum eſt ſupra:ꝙ Aliud eſt ſcire ſiue cognoſcere credenda
& operanda quæ pertinent ad hanc ſcientiam,diſcernendo ſcilicet credenda & operanda inter ſe:
& a non credendis:& a non operandis:Aliud vero eſt habere ſcientiam credendorum & operan-
dorum,ſcilicet ſcire non ſolum quid credendum & quid non credendum:quid operandum & qđ
non operandum:ſed etiam quomodo fides credendorum & charitas operandoꝝ gignitur,nutri-
tur,roboratur,& defenditur:qua ſcientia non pollent fideles plurimi,q̃uis polleãt ipſa fide vel di-
lectione plurimum.Aliud eſt enim ſcire ſolummodo quid homo credere vel operari debeat pro-
pter adipiſcendam beatam vitam: Aliud autem eſt ſcire quoniam hoc ipſum piis opituletur : &
contra impios defendatur,vt dicit Auguſtinus.xiiii.de trinitate. Et eſt talis ſcientia paucorum.ſe
cundum enim ꝙ dicit Auguſtinus in principio libri contra epiſtolam fundamenti, Ad cognitio-
nem ſynceræ ſapientiæ pauci ſpirituales perueniunt in hac vita , vt eam ex minima parte , quia
homines ſunt , abſq; dubitatione cognoſcant : cæteram quippe turbam non intelligendi viua-
citas:ſed credendi ſimplicitas tutiſſimam tenet. Et de vtroq; modo ſciendi poteſt habere locum
quæſtio:ſed principaliter de ſecundo,vt patebit. ¶Sciendum igitur iuxta illud qđ dicit Philoſo-
C phus, Diſpoſitio vniuſcuiuſq; in eſſe,eſt ſua diſpoſitio in veritate & cognitione:ꝙ Sicut quædam
habent eſſe a natura tm̃,vt triticum de ſemine tritici:quædam vero ab arte tm̃,vt arca de ligno:
quædam vero partim a natura , partim ab arte , vt ſanitas quam natura inchoat : ſed adiu-
torio quidem medicinæ conſummat : conſimiliter eſt & in cognitione , ꝙ quædam ſciuntur via
inueſtigationis rationis ſolum: quædam vero per diuinam reuelationem ſolum : quædam vero
vtroq; modo:quorũ notitia a reuelatione inchoat̃:ſed perficit̃ per ſtudiũ & inueſtigationẽ,coadiu
uante reuelatione.Primo modo ſciuntur res naturales a philoſophis.Secundo mõ ſcitũ eſt euãge
liũ & ſacra ſcriptura ab apoſtolis,dicẽte Hiero.in prol.Bibl.Quicqd aliis exercitatio & quotidiana

lege meditatio tribuere ſolet,illis hoc ſpũs ſuggerebat ſanct9.Tertio modo ſcita eſt a fidelibus ſcien
tia : fidei quæ p habitũ ſiue fidei lumen infuſum inchoatur:ſed perficitur per humanum ſtudium
cum adiutorio diuinæ illuſtrationis per determinationem credendorum: quæ ſolus habitus
fidei non declarat : quia ſine hac determinatione habens fidei habitum : q̃ credenda ſunt non co-
gnoſcit:ſicut nec ſecit Cẽturio anteq̃ inſtruct9 eſſet a Petro,vt habet̃ in Gloſ. Act.x.Et de hoc mõ D
ſciendi ſacram ſcripturam ab homine,ſcilicet quo ad determinatã notitiam credẽdorum,procedit
queſtio principaliter.Si ergo intelligatur queſtio de ſcientia qua ſolum diſcernuntur credenda,de
illa ſimpliciter eſt dicendum ꝙ non poteſt ſciri niſi aliquo docente & determinante articulos cre-
dendorum:& hoc vel deo inſpirante interius , vel angelo vel homine docente exterius . Et hoc eſt
quod dicit Apoſtolus Roma.x.Quomodo credent ei quem non audierunt? quomodo audient ſi-
ne prædicante?quaſi dicat,nullo modo.Si vero intelligatur de ſcientia qua ſacra ſcriptura piis opi
tulatur : & contra impios defenſatur, ſuppoſita notitia diſcretionis credendorum , de qua pro-
priiſſime intelligitur quæſtio : Aliter enim proprie non cognoſcitur aut ſcitur ſacra ſcriptura : q̃
q̃ fide cognoſcantur credenda : Intelligendum ꝙ ad ſcientiam perfectam ſacræ ſcripturæ , ſicut
& cuiuſlibet alterius , tria concurrunt.Primum ꝙ homo mentem literæ & interpretationem eius
per totum cognoſcat . Secundum, ꝙ illa quæ latent in potentia ſub primis ſcibilibus ſcientiæ, &
quæ litera non exponit, ſciat explicare: & ſecundum actum deductionis rationalis elicere . Nulla
enim ſcientia omnia particulariter ſcienda ex principiis ſuis explicat aut exponit:ſed ſolum illa ex
ponit:ex quibus alia ſufficienter elici poſſunt. ſecundum ꝙ dicit Orig.in Homilia de arca Noe:ꝙ
in ſacra ſcriptura ſuper hoc opportunum videtur habitum ſilentium, de quo ſufficienter conſe-
quentię ipſius ratio doceret.Tertium ꝙ illa quę ab initio credit ſola fide,intelligat ratione.¶Quo E
ad primum dicẽdum eſt abſolute,ꝙ excluſa gratia ſpecialis reuelationis ſecundum communem Reſpõſio.
ſtatum humanum homo non poteſt ſcire ſacram ſcripturam ſine doctore. Et hoc ideo , quia ipſa
vtitur ſignis rerum:ſicut aliæ ſcientię vtuntur ſignis vocum.Res autem ſignificat iuxta ſuas pro
prietates.Vnde cum eadem res varias habeat proprietates quibus varia & cõtraria ſignificari poſ-
ſunt:& ita ſacra ſcriptura ſub ipſis intentionem ſuam in figuris & ęnigmatibus repręſentat;& in-
definite non poteſt homini eſſe per ſe nota rerum ſignificatio in ſacra ſcriptura, vt cognoſcat qd q̃
libet res velit ſignificare:& pro quo ſupponat.Vnde ſicut homo ignorãs idioma græcum:licet di-
ctiones græcas diſciplinabiliter prolatas audiat : inſtrui tamen per illas non poteſt niſi prius in- F
ſtructus in vocũ ſignificatione:cõſimiliter legens ſacram ſcripturam eam intelligere non poteſt ſi
ne interpretante ei rerum proprias & figuratiuas ſignificationes ignotas aut dubias. Propter qđ
dicit Auguſtinus.ii.de doctrina Chriſtiana. Duabus de cauſis non intelligũtur quæ ſcripta ſunt:
ſi aut ignotis aut ambiguis ſignis obteguntur . & ibidem . Rerum ignorantia facit ambiguas fi-
guratiuaſq; locutiones. Vnde ad cognoſcendũ obſcuros modos loquendi ſacræ ſcripturæ,ſine qui
bus ſciri & intelligi non poteſt,compoſuit Auguſtinus libros de doctrina Chriſtiana . Vnde quia
ſine doctore litera ſacræ ſcripturæ ſciri & intelligi non poteſt,dicit Hieronym9 ad Paulinũ. Lex ſpi
ritualis:& reuelatione opus eſt vt intelligatur:liber in Apoca.vii.ſigillis ſignatus oſtenditur:quan
ti hodie putant ſe noſſe literas:tenent ſignatum librum:nec aperire poſſunt niſi ille ſcilicet vel per
ſe vel per miniſtros reſerauerit qui habet clauem Dauid, claudit & nemo aperit,aperit & nemo
claudit.Vñ eunuchus ille in actibus cũ legeret illđ Eſaię.liii.Tanq̃ ouis ad occiſionẽ duct9 eſt & cę
tera:& librũ teneret,& verba domini in cogitatiõe conciperet,lingua volueret,labiis pſonaret,igno
rabat eum quem in libro neſciens venerabatur. Interrogatus autem a Philippo putas ne intelligis
quæ legis?reſpondit:quomodo poſſum niſi quis oſtenderit mihi?obſecro de quo propheta dixit de
ſe an de aliquo alio?tũc Philippus incepit ei euãgelizare Ieſum qui clauſus latebat in litera.Ex his
cõcludit Hierony.qđ dixim9 ſupra dicẽs. Hęc a me perſcripta ſunt breuiter, vt itelligeres te i ſcri
pturis ſacris ſine pręuio & monſtrante ſemitam non poſſe ingredi.Et ideo qui non inſtructi vidẽt
per ſe ſacram ſcripturam,vident eam quaſi attendẽtes ad lucernam lucentem in caliginoſo loco,
vt dr̃.ii.Pe.i.ad quã hõ literas intelligibiliter legere nõ põt.& hoc qm̃ vt dicit ibi Gloſ.null9 pphe
tarum propria ſua interpretatione populis doctrinam vitæ prædicauit.eget ergo omnino interp̃-
tatione aliena.Summa ergo ſatuitas eſt, maxime hominum in ſcientiis ſecularibus inſtructorum: G
ꝙ ad nutum & ſine doctore ſacram ſcripturam per ſe præſumũt capere & intelligere.quos Hiero
nymus reprehendit dicens , Qui forte ad ſcripturas ſanctas poſt ſeculares lr̃as venerũt:& ſermo-
ne cõpoſito aures populi mulſerũt: qcqd dixerĩt hoc legẽ dei putant:nec ſcire dignant̃ qd pphę qd

Apoſtoli ſenſerint:ſed ad ſenſum ſuum incongrua aptant teſtimonia.De hoc Auguſt.de vtili.cre-
dendi dicit ſic.Nulla imbutus poetica diſciplina Terentianum ſine magiſtro attingere non au-
deres:tu in libros diuinarum rerum ſine duce irruis: & de his ſine præceptore audes ferre ſen-
tentiam!& infra.Et ſi vnaquæꝗ diſciplina q̃q̃ vilis & facilis vt percipi poſſit doctorem aut magi-
ſtrum requirit,quid temerariæ ſuperbiæ plenius, q̃ diuinorum ſacramentorum libros & ab in-
H terpretibus ſuis nolle cognoſcere, & incognitos velle damnare! ¶ Quo ad ſecundum modum
ſciendi ſacram ſcripturam,Dicendum ꝙ ſicut adiutorio luminis naturalis rationis poteſt homo
naturali ratione ex primis principiis ſcientialibus ſcientiarum naturaliũ elicere & inueſtigare con
cluſiones ſiue expreſſas in ſcientia ſiue non,quæ tñ latẽt in potentia in pricipiis in ipſa ſcientia ex-
pſſis:Sic adiutorio luminis fidei põt hõ naturali rõne ex primis pricipiis credẽdoꝝ elicere oĩa poſte
riora credenda ſiue in ſciẽtia fidei expreſſa ſiue non,tanq̃ illa quæ in potentia ſcita ſunt in priorib9
& hoc ſine omni alio doctore,poſtq̃ in primis credendis fuerit ſufficienter inſtructus. Vnde Augu
ſtinus ſecundo de doct.Chriſtia.Erit diuinarum ſcripturarum ſolertiſſimus indagator qui pręno-
tatas legerit notaſꝗ habuerit: etſi nondum intellectu,iam tamen lectione.Deinde quæ in eis apte
poſita ſunt præcepta viuendi vel regulę credendi,ſolertius diligentiuſꝗ inueſtiganda ſunt:quę tã
to plura quiſꝗ inuenit quanto eſt diligentia capacior. In his enim quæ aperte in ſcriptura poſita
ſunt,inueniuntur illa quæ continent fidem moreſꝗ viuendi.In ea igitur quę obſcura ſunt aperiẽ-
da & diſcutienda pergendum eſt,vt ad obſcuriora illuſtranda de manifeſtioribus ſumãtur exẽpla
& quędam certarum ſentẽtiarum teſtimonia incertis auferãt dubitationem.¶Quo ad tertiũ ve-
ro modum ſciendi ſacram ſcripturam,dicendum ſimiliter ꝙ aſſiſtente diuino adiutorio communi
ſine quo intelligi non poſſunt credita,ſine omni alia prærogatiua reuelationis homo ſufficienter
inſtructus in credendis & in dictis ſacræ ſcripturæ ſine omni alio doctore poteſt deuenire ſcruta-
tione naturalis ingenii in intellectũ eorum quę prius tenebat ſola fide, quantum poſſibile eſt cre-
dita in vita iſta ſecundum communem ſtatum hominũ fieri intellecta.Et quia hoc vt dictum eſt
fit diuina gratia aſſiſtente & illuminante,maxime gratum faciente,plus proficitur in hoc oratione
q̃ auditione.Propter quod dicit Auguſtinus in ſer.de gratia noui teſtamẽti.Ama eccleſiaſticas le-
gere literas: & non multa inuenies quæ requiras: ſed legendo & ruminando ſi etiam pure domi-
num largitorem bonorum omnium depreceris, omnia quæ cognitiõe digna ſunt:aut certe plu-
rima ipſo magis inſpirante q̃ homine aliquo commonente perdiſces.& de videndo deum. Primũ
mihi videtur plus valere in hac ĩquiſitione,viuendi q̃ loquẽdi modus.Nam qui didicerũt a domi
no Ieſu mites eſſe & humiles,plus cogitando & orando proficiunt q̃ legendo & audiẽdo.Nec ideo
tamẽ agere partes ſuas ſermo ceſſauerit:ſed cũ plantator & rigator officium ſui geſſerit muneris,
cætera illi qui dat crementum relinquit.

I
Ad pri. prin. ¶Ad primum in oppoſitum:ꝙ lumine naturę ſine doctore cognoſcim9 naturalia
ergo & lumine ſupernaturali ſine doctore ſupernaturalia:Dicendum ꝙ verum eſt loquendo de ſe
cundo modo ſciendi, ſcilicet poſteriora ex prioribus præcognitis. Sed quo ad notitiam literæ in
aliis ſcientiis & in iſta,omnino refert:propter hoc ꝙ in aliis ſigna ſunt voces propriæ determinate
ducentes in notitiam rerum: hic autem ipſæ res ducentes obſcure per ſuas proprietates in noti-
K
Ad ſcdm. tiam aliarum rerum,vt dictum eſt.¶Ad ſecũdum de beato Antonio:Dicendum ꝙ illud fuit gra-
tiæ prærogatiuę:ſed quęrimus de notitia quę poteſt contingere ſecundum communem ſtatum ho
minũ.ad illum enim priuatum modum accipiendi notitiam ſcripturæ non eſt homini expectan-
dum:ſed ſtudio proprio quantum poteſt cum diuino adiutorio ad ĩtellectũ ſacrę ſcripturæ diligẽ
ter laborandum,vt dictum eſt ſupra.

L
Queſt. ix.
Arg.i. CIrca nonum arguitur:ꝙ illi qui ſacram ſcripturam conſcripſerunt: non perfecte
eam intellexerunt.Primo ſic.Ionę.ii.dicitur ꝙ ad pręceptum domini Ionas præ-
dicauit,adhuc quadraginta dies & Niniue ſubuertetur.qđ ſecundum Gloſ.non
erat prophetia deſcendens de pręſcientia dei:ſed cõminatio ad correctionem.qđ
tamen vt videtur Ionas ignorauit credens ad literam fuiſſe prophetiam:quia ſe
quitꝰ ꝙ ſedebat ſubter quercũ donec videret qd accideret ciuitati.ergo & cõſimi
liter alii potuerunt ignoraſſe myſteria & figuras,quę dominus eis reuelauit,quę
2 ĩ hac ſcia cõſcripſerũt.¶Scđo ſic.Hier.iiii.Hieremias.heu heu heu dñe de9.ergo ne decepiſti pplm
iſtũ & Hieruſalẽ dicẽs pax erit vobis!& ecce puenit gladi9 vſꝗ ad aiam.vbi dicit Gloſ.Quia ſupra

dixit In tempore illo vocabunt Hieruſalem ſolium domini:& tamen nunc dicit Peribit cor Regis
& cætera:turbatur propheta & in ſe deum putat mentitum:nec intelligit illud longe poſt hoc fu-
turum.Si ergo Hiere.ignorauit quæ conſcripſit,& alii ignoraſſe potuerunt.¶Contra eſt illud qđ In oppoſi.
dicit Apoſtolus pro ſe & pro aliis ſacræ ſcripturæ ſcriptoribus.i.Corinth.ii.Nos non ſpiritum hu
ius mundi accepimus:ſed ſpiritum qui ex deo eſt,vt ſciamus quę a deo donata ſunt nobis:quæ &
loquimur.illa ergo ſciuerũt quæ locuti ſunt:ſed talia cõſcripſerunt.ergo &c.

¶Dicẽdum ad hoc:ꝙ error erat quorũdam hęreticorum prophetas & ſacræ ſcri M
pturæ conſcriptores tanq̃ arreptitios loquutos fuiſſe:& ita ea q̃ cõſcripſerunt non intellexiſſe:ſi- Reſpõſio.
cut nec intelligũt arreptitii q̃ dicũt. Quoꝝ errorẽ excludit Paulus in verbo p̃dicto.Nos nõ ſpũm
huius mundi accepimus:in nobis.ſ.loquentẽ:vt ſcribenda nõ intelligamus:& nõ ſolum per nos,vt
per calamum cõſcribentẽ.Gloſ.Nõ ſpiritũ huius mũdi.i.ſpiritum phytonicum qui per Sibyllã lo-
quutus eſt.Sed accepimus ſpũm qui ex deo eſt.Gloſ.i.ſpiritum ſanctum,quo docemus ſapientiam
q̃ de deo eſt.Et ideo dr̃ .ii.Petri.i.Spiritu ſctõ inſpirati locuti ſunt ſancti dei hoĩes. & nõ ſolũ inſpi
rati ad cognitionem verborum:ſed ad ĩtellectum ſententiarum.ſecũdũ ꝙ dicit Gloſ.Ea ſola doce
bãt q̃ a ſpiritu ſancto didicerãt.Non ſolũ aũt verba docebant, ſed myſteria & intellectus expone-
bant.ergo & illa a ſpiritu ſancto didicerant.Aliter enim non fuiſſet eis facta p̃fecta reuelatio.Cum
enim ſecundum Auguſt.in fine contra Adim̃.tria ſunt genera viſionis: Vnum corporalis viſionis
ſecundum oculos.Sicut vidit Abrahã tres viros ſub ilice Mambre:Alterũ imaginarię:nã hęc pars N
noſtra cum diuinitus aſſumitur multa nobis reuelantur: Sicut vidit Petrus diſcum cum variis
animalibus!Tertium vero genus viſionis eſt ſecundum mentis intuitum quo intellecta conſpiciũ-
tur veritas atꝗ ſapiẽtia: ſine quo genere illa duo vel ĩfructuoſa ſunt,vel etiam in errorem mittũt:
Scripturam ergo iſtam quæ conſcribentibus non infructuoſa fuit:nec in errorem miſit eos: nõ eſt
dicendum qn iſto tertio genere viſionis per reuelationem acceperint qui conſcripſerũt: & ita eam
perfecte intellexerũt quãtũ pro tempore expediebat.vnde ſequitur ibidẽ.Cũ ea quæ corporis ſenſi-
bus ſiue illi pti quæ corporalium rerum imagines capit diuinitus monſtrantur non ſolum ſciunt
his modis:ſed etiam mente intelliguntur: tũc eſt perfecta reuelatio. Quid enim profuit Balthaſar
regi ꝙ manũ ſcribẽtẽ añ oculos ſuos ĩ pariete cõſpexit!cui viſiõi qa nõ potuit attigere,mẽtis aſpe-
ctu q̃rebat adhuc videre qđ viderat.Tali aũt acie luminis p̃ditus Daniel qua iſta intelligunt,men
te vidit qđ ille viderat corpore.Rurſus illa parte q̃ imagines corporum capit, vidit ſomnum Na-
buchodonoſor Rex:& quoniam non habebat idoneum mentis oculum ad intelligendum qđ vide
rat,ideo ad interpretandum viſum ſuum aſpectum quæſiuit alienum.ſ.oculum Danielis. Daniel
autem reuelante ſpiritu dei:& quid ille vidit in ſomnis,ea parte vidit qua corporũ capiunt imagi
nes:& quid ſignificaret mente conſpexit.Non eſt autem propheta dei veri & ſummi,qui oblata di
uinitus viſa vel ſolo corpore vel etiam illa parte ſpiritus videt qua capiuntur imagines: & mente
non videt.Sed plerunꝗ in ſcripturis ſic poſita inueniuntur quẽadmodum viſa ſunt: non etiam
quemadmodum intellecta ſunt:vt mentis viſio in qua totus fructus eſt,exercendis lectoribus ſer-
uetur.Sed ex multis quæ apte ſunt ſcripta,manifeſtatur nobis quomodo illa intellexerunt quæ ſic
in libris poſuerunt quomodo figurate illis demonſtrata ſunt. & ideo Auguſtinus dixit in lib.eo- O
dem.Apoſtoli oĩa intelligẽtes pauca expoſuerũt,vt ad eaſdem regulas cætera poſteris intelligen
da relinq̃rẽt.Et beatus Hieronym9 in Prolo.Biblię.Pleriꝗ ſtupent in dñi doctrina;& mirant in Pe
tro & Ioanne quomodo legem ſciant:cum literas nõ didicerint.Quicquid enim aliis exercitatio &
quottidiana ĩ lege meditatio tribuere ſolet,illis hoc ſpirit9 ſanct9 ſuggerebat:& erãt iuxta ꝙ ſcri-
ptum eſt dociles deo.¶Sed quia quæſtio non ſolum quęrit vtrũ intellexerunt quę ſcripſerunt:ſed P
etiam vtrum perfecte intellexerunt:Dicendum ad hoc,ꝙ perfectus intellectus duplex eſt:quidam
ſimpliciter perfectus & abſolute:quidam quo ad ſtatum intelligentis. Secundo modo dicitur ille
perfecte intelligere qui tãtũ intelligit quantum intelligendum eſt & expedit intelligere pro loco &
tempore.Hoc modo generaliter quicunꝗ ſacri doctores qui ſpiritu ſancto inſpirati locuti ſunt,p-
fecte intellexerunt q̃ ſcripſerunt.Propter qđ ſuper illud primæ Corinth.ii.Sciamus quæ a deo do-
nata ſunt nobis.dicit Gloſ.Inde probatur ꝙ ſpiritum dei accepimus:quia hoc ſcimus qđ vtiꝗ ſci
re expedit.Sed ꝙ omnes perfecte intelligant primo modo,hoc non oportet niſi in ſumme & perfe-
ctiſſime ſpiritu ſancto illuſtratis:ſicut erat Moyſes.Ad illum enim perfectum intellectum duo re-
quiruntur.Primum ꝙ homo omnino veram expoſitionẽ intelligat quã ſcriptura ſancta continere
poteſt:ſecundũ ꝙ quãlibet expoſitionẽ ſecundum oẽs conditiones ſuas perfecte ĩtelligat.ſecũdũ ꝙ
Moyſes perfecte intellexit quæ ſcripſit. dicente Auguſt.xii.confeſ.in fine.Moyſen famulum tuum

ſcripturę diſpēſatorem ſpiritu tuo plenum ita honoremus,vt hoc eū te reuelāte cum ſcriberet at
tēdiſſe credimꝰ,qđ ī eis maxie & luce veritatis & fruge vtilitatis excellit.Itaq; cū alius dicit,hoc
ſentit qđ ego:& aliꝰ,immo qđ ego,religioſiꝰ me arbitror dicere:cur non vtrūq; potius,ſi vtrūq; ve
rum eſt?quid ſi tertium?& quid ſi quartum?Et ſi quid omnino aliud verum quiſpiam in his ver
bis videt,cur non omnia illa vidiſſe credatur per quem deus vnus ſacras literas vera & diuerſa vi
ſuris multorum ſenſibus temperauit?Nolo itaq; deus meus tam præceps eſſe vt hoc illū de teme
ruiſſe non credam.Senſit igitur ille omino in his verbis atq; cogitauit cum ea ſcriberet quicquid
hic veri potuimus inuenire:& quicquid nos non potuimus aut nondum poſſumus:ſed tamen in
eis inueniri poteſt.Per hęc patent obiecta.

Q
Ad pri. princip. ¶Ad primum igitur de Iona,Dicendum ꝙ ipſe myſticū ſenſum comminationis
bene intellexit in illis verbis.Sed alium ſenſum literalem forte ignorauit:an.ſ.deus literaliter intel
lexit Niniuen eſſe ſubuertendam poſt quadraginta dies:& ideo ſedit extra ciuitatē expectans exi
R
Ad ſcđm. tum rei & euentum. ¶Patet ſimiliter ſecūdū de Hiere.ipſe enim intellexit bona q̄ & qualia promi
ſerat per eum dominus:licet ignorauit tempus quando promiſſio implenda erat:quia hoc ſcire eū
non expediebat quacunq; de cauſa latente & occulta,propter quam dominus illud prophetæ ſuo
reuelare diſtulit.

Arti.XIIII.de modo tradendi Theologiam.

Ar.XIIII. Sequitur de cauſa formali huius ſcientiæ:& quia in ſcientiis duplex eſt forma.ſ.forma tractandi & forma tractatus,ideo duplex eſt hic q̄ſtio.Primo de forma tractādi. Secundo de forma tractatus.Et qa forma tractandi in ſcientia idem eſt qđ modus agendi,qui conſiſtit in traditione & expoſitione,ideo circa hoc quęruntur duo.

Primo de modo tradendi hanc ſcientiam.

Secundo de modo exponendi eam.

Circa modum tradendi duplex eſt quæſtio.

Prima:vtrum modus tradendi hanc ſciētiam debeat eſſe multiformis an vniformis.

Secunda:vtrum ſit argumentatiuus an narratiuus.

A
Quęſt.i.
Arg.i. Circa primum arguitur primo,ꝙ modus huius ſcientiæ debeat eſſe multiplex nō vniformis.Primo ſic.He.i.Multifarie multiſq; modis olim deꝰ loquēs in patribꝰ,hęc eſt locutio huius ſcientiæ,quæ reſpicit modum tradēdi eius.Multiplex ergo eſt modus tradendi hanc ſcientiam non vnicus. ¶Secūdo ſic.Eph.iii.dicitur,
2 Innoteſcat principibus & poteſtatibus per eccleſiā multiformis ſapientia dei,ſed
In oppoſi. non innoteſcit eſſe talis niſi ex modo traditiōis eius.ergo &c. ¶In cōtrarium eſt:
q̄m modus ſcientiæ debet eſſe proportionalis auditori:quia aliter nō inſtrueret
& materiæ:quia aliter non congrueret,ſed ingenio carnali cui proponitur lac fidei in auctoritate
ſcripturæ,magis eſt proportionalis modus vniformis q̄ multiformis:quia vniformi facilius inſtrui
tur:& multiformi amplius confunditur:quia in paucioribus via magis,materiæ ſimiliter magis
congruit modus vniformis q̄ multiformis.quoniam ipſa eſt maximę ſimplicitatis & vniformita
tis,vt dictum eſt ſupra de vnitate huius ſcientiæ.ergo &c.

B
Reſpōſio aliquorū. ¶Dicunt aliqui,ꝙ modus ſcientiæ huius in tradendo eam debet eſſe multiplex,tū
propter dei ſapientiam multiformem quę tradi debet in hac ſcientia,tum propter multiformē ſta
tum hominū quibus debet iſta ſcientia congruere.Cū enim (vt dicunt) qui iſtrui poſſent vna via
& vno mō,alia via & alio mō inſtrui nō poſſent:ſed diuerſi diuerſimode de diuerſis:ita ꝙ modus
cōgruꝰ vni non eſt modꝰ cōgruus alteri:neceſſariū eſt vt modus huiꝰ ſciētię multiplex ſit.Et di
ſtinguūt modos iſtos penes hoc:ꝙ ſacra ſcriptura aliq̄n p̄cipit,aliq̄n ꝓhibet,aliq̄n ꝑmittit,aliq̄n cō
ſulit:aliq̄n minatur,aliq̄n promittit,aliq̄n terret,aliquando hortatur,aliquando reuelat arcana,ali
q̄n recitat facta & cętera huiuſmodi:vt ſecundū hoc modꝰ ſcripturæ alicui ſit p̄ceptiuus:alicui ꝓ
hibitiuus:alicui vero permiſſiuꝰ &c.hmōi.Dictum iſtorum manifeſtum eſt deficere & in re dicta:
& in ratione dicendi.In re dicta,ꝙ ſcilicet modus ſciētiæ huiꝰ ſit multiplex,ex eo maxime qa alicui
p̄cipit:& ideo p̄ceptiuꝰ:alicui ꝓhibet:& iō ꝓhibitiuꝰ,& cætera hmōi:qa iſta diuerſitas nō ē ex ꝑte
modi tractādi hāc ſciētiā ſiue tradēdi:ſed maxie eſt ex ꝑte materię q̄ tractat̄ ī ipſa.ſcđm ꝙ alibi tra

dit p̄cepta,alibi ꝓhibita,alibi ꝓponit terrenda,alibi ſperanda & cętera huiuſmodi.Vn̄ ſi ꝓpter iſta
modus ſciētię huius poſſet dici multiplex:& modꝰ cuiuſlibet alteriꝰ ſcię eodē mō poſſet dici mul
tiplex ſecūdum diuerſas partes materię quas tractat.qđ nō oportet:q̄m idem modus tractādi ſciē
tiam bene poteſt eſſe tractādo diuerſas materias ſiue terrendo ſiue ꝓhibēdo & cętera hmōi.ſecūdū
ꝙ idem modus tractandi ratiocinatiuꝰ ſiue argumētatiuꝰ eſt ī diuerſis ſciētiis philoſophicis ſcđm
diuerſas materias quæ tractātur.¶In ratione autem dicendi deficit dictum illorum.licet em̄ mul C
tiplex ſit dei ſapientia & multiplex hoīm ſtatus:non tn̄ ſcđm hoc debet eſſe multiplex modus hu Improba
ius ſciētię.Nō ꝓpter multiplicitatē ſapientiæ dei:tū qa vnus modus tractādi cuilibet ſapientię dei tio.
poteſt applicari:etiā ſi ī diuerſis partibꝰ ſciētię diuerſus modus ſapiētię dei tractaret̄,vt alicubi ſa
pientia qua p̄cipit,alicubi ſapiētia q̄ ꝓhibet,& cętera hmōi vt dictū eſt:tū quia hic non tractat̄ mul
tiplex ſcia dei,de vna hic,alibi de alia:ſed q̄ſi in quolibet ſermone huius ſcię ſecūdū multiplicē ſen
ſum & expoſitionē habet̄ multiplex ſcientia dei,vt infra dicet̄.Similiter neq; ꝓpter multiplicem ſta
tū hoīm debet eſſe multiplex modus huius ſcientię:tum qa alicubi deberet tūc eſſe ſcia iſta tradi
ta vni ſtatui,hominū alicubi alteri:& non tota vbiq; & ſic nō vbiq; tota omni ſtatui hominū ꝓpo
ni deberet:qđ falſum eſt,vt īfra patebit.Quare cū tota vbiq; cuilibet ſtatui hominū cōſiderāda ꝓ
ponit̄,ꝓpter diuerſos ſtatꝰ hoīm nullo modo debet dici iſtius ſcię modus eſſe diuerſus,vt ſępiꝰ quā
libet ſniām vnā diuerſimode oporteret tractari:qđ eſt abſurdum.¶Aliter igit̄ dicēdum ꝙ cū iſta D
ſcia ſicut & quælibet alia non ſit tradita niſi vt ab hoīe ad cuiꝰ opus tradita ē ſciatur.ſecūdum ꝙ Reſpōſio.
dicit Apl's Ro.v.Quęcūq; ſcripta ſunt ad noſtrā doct.ſcrip.ſunt.& Auguſt.ſpecialiter de iſta ſcia
dicit ſup Ioā.ſer.ii.Ante omnia conari debemus vt ſciamꝰ verba dei,quare enim dicta ſunt niſi vt
ſciant̄?neceſſarium eſt ꝙ modus tradendi huius ſcię ſicut & cuiuſlibet alterius ſit cōformis modo
ſciendi,vt tali modo tractet̄ quo competentius ab homine ſciri poſſit.De modo aūt ſciendi in ſcien E
tiis dictum eſt ſupra,ꝙ attendit̄ & ex conditiōe materię & ex ꝓprietate ipſiꝰ ſcię & ex diſpoſitione
ſcientis.Materia huius ſciētię,vt infra dicet̄,eſt rerū vniuerſitas tam in ope creatiōis q̄ iterū factio
nis.Proprietas vero huius ſcientię eſt ſtruere fundamētū ſpūalis ędificii in eis quę ſunt fidei.Diſpo
ſitio vero ſcientis eſt varietas ſtatus hoīm quo ad intellectū & quo ad affectum ad ꝑcipiendū ea q̄
ſunt huius ſciētię.Quia ergo nō valet hæc ſcia de ſingulis q̄ ꝑtinēt ad materiam huius ſciētię tra
ctare ſingulariter & diſtincte:& prout diuerſis ſtatibus hominū diuerſimode competit ea quę ſunt
fidei inſinuare:modus proprius & competens huic ſcientię eſt:non vt ſingula pertinentia ad hanc
ſcientiam ſeorſum tractentur,prout diuerſis diuerſimode congruunt:& eos diuerſimode & de di
uerſis in fide informare poſſunt:ſed debet eſſe talis vt ſub vno & eodem ſermone contineantur di
uerſæ ſententiæ de diuerſis materiis & diuerſis credendis,diuerſis ſtatibus diuerſimode con
gruentes:vt qui amplius capere non poteſt,contentus ſit ſuperficie literæ:qui vero amplius ca
pere pōt,ſecundū gradum ſui profectus perquirat ſub litera intelligētiā ſpiritualē.Et hoc eſt qđ di F
cit Aug.ii.cōfeſ.approbādo modū tradēdi ſacrā ſcripturā,quo ad ſcripturā Moyſi & ſpecialit̄ quo
ad librum Geneſeos,q etiam gn̄aliter ꝑtinet ad totā ſcripturā,dicēs ſic. Ego deꝰ meus nō poſſum
minus credere de Moyſe fideliſſimo famulo tuo q̄ mihi optarem abs te dari muneris,ſi tēpore quo
ille natus fuiſſem,eiuſq; loco me cōſtituiſſes,vt ꝑ ſeruitutē cordis ac linguæ meæ literæ illę diſpen
ſarentur quæ tanto poſt omnibus gentibus eſſent profuturę:& per vniuerſum orbem tanto aucto
ritatis culmine omnium falſarum ſuperbarumq; doctrinarum ſuperarent̄ ſnīę.Vellē quippe ſi tūc
eſſem Moyſes:& mihi abs te liber Geneſeos ſcribendus adiungeretur:talem mihi facultatem dari:
& eum texendi ſermonis modum,vt neq; illi qui nondum queunt intelligere tanq̄ excedentia vi
res ſuas dicta recuſarent:& illi q hoc poſſent,quālibet veram ſententiam cogitādo eam nō prętere
miſſam in paucis verbis famuli tui reperirent:& ſi alius aliam vidiſſet in luce veritatis,nec ipa in
eiſdem verbis intelligenda deeſſet.Sicut enim fons in paruo loco vberior eſt,pluribus riuis in am
pliora ſpatia fluxum miniſtrat,q̄ quilibet eorum riuorum qui per multa loca ab eodem fonte dedu
citur:ita narratio diſpenſatoris tui pluribus profutura paruo ſermonis modulo ſcatet fluenta li
quidę veritatis,vnde ſibi quiſq; verum qđ de his rebus poteſt hic illud ille aliud per longiores lo
quelarū anfractus trahat.Vnde falſiſſimum eſt illud qđ aliqui ſolēt dicere,ꝙ modus ſciētię huius G
debet eē m̄ltiformis:vt aliter alicubi fiat demōſtratio veritatꝭ hebeti,aliter alicubi mediocri:& ite
rum alibi aliter ſubtili:qa aliter erudiendi ſunt paruuli & īperfecti:& aliter adulti & ꝑfecti.ſecūdū
illđ Apoſtoli.i.Corīth.iii.Tāq̄ ꝑuulis ī Chriſto lac potū dedi vobis nō eſcā,nōdū em̄ poteratis:ſed
nec nūc qdē poteſtis.Q, ei aliter & aliter hi & illi ſunt iſtruēdi,hoc bn̄ eſt verū.Sed hoc fit qa alio
& alio ſenſu capiūt ſcripturę expoſitionē hi & illi:nō qa alia dicta ſacrę ſcripturę ꝓponunt̄ inſpiciē
da iſtis & alia illis,imo oīa dicta ſcripturę cōiter oībꝰ inſpiciēda ꝓponūt̄:q̄ ſe coaptat cuilibet iuxta

capacitatem ſuam. Vnde ſecundum Auguſt. nõ alia ſeorſum ſunt exponenda perfectis: & alia par
uulis: ſed cõmuniter omnibus, vt capiat quiſqꝫ ſecundum ꝙ poteſt. vnde & eadem doctrina propo
ſita, propter diuerſam capacitatẽ aliis eſt lac fidei tñ: aliis vero eſt ſolidus cibꝰ, eorũ qui cũ fide poſ
ſunt capere intellectum aliquem, vt infra dicetur. Quia igitur ſub compẽdio verborum ſimpliciũ
pluralitatem ſententiarum colligere de diuerſis & diuerſis congruentes & ſic per omnes partes
ſcientiæ procedere eſt ſummam vniformitatem in modo tradendi & deſcribendi tenere: Dicẽdum
eſt abſolute ꝙ modus tradendi hanc ſcripturam ſummę ſimplicitatis & vniformitatis eſt: & tanto
maior in ea ẽ vniformitas quãto ex parte materię quã tractat maior eſt vnitas q̃ in aliis ſciẽtiis, vt
habitum eſt ſupra.

H ¶Ad primum in oppoſitum ꝙ in hac ſciẽtia multifariam multiſqꝫ modis deus lo
Ad pri. cutꝰ eſt: Dicẽdũ ꝙ illa varietas non refertur ad modũ tractandi ſiue cõſcribendi illa quæ ſunt huiꝰ
principale ſcientiæ: ſed ad modũ reuelandi conſcribẽda diuerſis perſonis & diuerſimode, ſecundum ꝙ ibi di
cit Gloſ. Multifariã, i. multotiẽs, & m̃ltis hoĩbꝰ, ſ. Abrahæ, Iſaac & Iacob: & ceteris, & eiſdẽ ſepe mul
tis modis, i. multis q̃litatibꝰ: quia mõ ꝑ ſomnia, vt Danieli. mõ aperta voce, vt Moyſi. mõ ĩteriori in
ſpiratione vt Dauid. Vel vt dicit alia Gloſ. multifarię, i. multo & diuerſo gñe locutiõis: vt ꝑ ſomnia
vel iſpiratiões vl' aptas voces. Multiſqꝫ modis, i. rerũ diuerſis myſteriis futura ſignificãs. Sed oĩs iſta
diuerſitas ſub eodem modo tradendi hanc ſcientiam cõtinetur. Vanum ergo multum eſt illud q̃d
ſolebat dici, ꝙ in prophetis modus huius ſciẽtiæ ẽ reuelatiuus. Iſtud em̃ nihil admodum cõſcriben
di reuelata: ſed ſolum quo ad modum percipiendi conſcribenda. vnde quia quæcunqꝫ ſcripta ſunt
in hac ſcientia per reuelationem agnoſcebant ea conſcriptores ſui, per illud dictum tota iſta ſcien
I tia modũ reuelatoriũ habere dicenda eſſet: & patet q̃ vanum hoc eſſet dicere. ¶Ad ſecũdũ ꝙ hęc ẽ
Ad ſcdm. multiformis ſapientia dei: Dicendũ ꝙ verum eſt non quo ad modum tradẽdi eam, ſed quo ad cõ
tenta in ipſa: quia in multis & mirabilibus factis ſapientia dei in hac ſcientia deſcribitur manifeſta.
Vnde dicit ibi Gloſ. ꝙ ĩ greco eſt multifaria ſapiẽtia. ſ. nõ ſolũ varia: ſed multa varietate diſtincta.
Videamus ergo quomodo eſt multiformis. Immenſus eſt Chriſtus: ſed concipitur: vagit infans ĩ
præſepio: ſed ab angelis laudatur in cęlo: Herodes perſequitᷓ: ſed magi adorãt: ignorant Phariſæi:
ſed ſtella demonſtrat, &c. huiuſmodi.

K C Irca ſecundum arguitur ꝙ modus tradendi hanc ſcientiam debeat eſſe argumẽ
Quæſt. ii. tatiuꝰ ſiue doctrinalis ſiue ratiocinatiuꝰ ſiue inquiſitiuꝰ, q̃d idẽ eſt, Primo ſic. cer
Arg. i. tior ſcientia certiori modo debet tradi: quia certitudo in modo tradẽdi certo cõ
ſiſtit. hęc ſciẽtia certiſſima eſt ſciẽtiarũ, vt habitũ ẽ ſupra: ergo &c. Sed certiſſimꝰ
modus tradendi ſciẽtiã eſt modus inq̃ſitiuus ſiue argumẽtatiuꝰ: cũ vt dicit Au
guſt. ii. ſol. non melius veritas inueſtigari poſſit q̃ interrogando & reſpondendo:
2 quæ maxime fiunt in modo inquiſitiuo. ergo &c. ¶Secundo ſic. ſcientiæ ſumme
neceſſarię vt ſciatur cõpetit modus tradendi quo maxime ſcientia acquiritᷓ: ſcientia iſta maxime
neceſſaria eſt vt ſciatur: quia eſt ſcientia ſalutis. Modus maxime faciens ſcire inquiſitiuus & ratio
In oppoſi. cinatiuus eſt: quia ſecundum Aug. de vera rel'. ꝙ ſcimus debetur rationi. ergo &c. ¶Oppoſitũ ar
guitur. ſcientia illa quæ eſt de eis quæ excedunt hominis rationẽ, ſi debet ab homine comprehen
di debet tradi illo modo quo talia ab homine magis poſſibile eſt apprehendi. Sed modus quo ma
gis poſſibilia ſunt apprehendi non eſt modus inquiſitiuus: quia inquiſitio non procedit niſi ex
illis quæ ſupponuntur vt nota rationi: per quæ inueſtigat ignota: qualia non ſupponit iſta ſcientia
cum ſit de illis quæ rationem excedunt. ergo &c.

L ¶Dicendum ad hoc: ꝙ cum vt patebit inferius ſcientia iſta ſit principaliter
Reſpõſio. de eis quæ facultatem naturalis rationis excedunt: & hoc propter eius debilitatem & illarum re
rum elongationem: Manifeſtum eſt ꝙ inquiſitio naturalis rationis de ſe, ad inquiſitionem ſiue
inueſtigationem illarum non poſſet ſufficere: & idcirco modus tradendi hanc ſcientiam non põt
eſſe inquiſitiuus ſecundum diſcurſum naturalis rationis purę. Sed quia oportet ſecundum deter
minata ſuperiusꝙ notitiã eius accipiat homo a ſciẽte aliquo ſupiori qui eã nouit, cuius actionẽ nõ
ſufficit ab initio perfecte recipere ad eius notitiam perfectam ꝑcipiendam: immo neceſſe ẽ vt eam
primo imperfecte percipiat: & illius notitiæ imperfectę manuductione idoneus fiat vt aliquãdo eiꝰ
notitiam perfectam attingat: igitur cum ꝑfecta notitia huius ſcientię & eorum quę tractãtur in ea
nata eſt ſic acquiri. ſ. modo doctrinali inquiſitiuo: manifeſtum eſt ꝙ iſta ſciẽtia ab initio ab illo ſciẽ
te ſuperiori mõ inquiſitiuo tradi nõ debuit. Quia etſi ſic ab illo eius auctore tradi potuit: Non em̃
ratio omnium quæ in hac ſcientia docuit, ei defuit: homo tamen propter cuius eruditionem tra

denda erat, hmõi rationem capere idoneus non fuit. ſecundum ꝙ dicit Auguſt. de moribus eccle
ſiæ. Caligãtes hominum mẽtes perſpicuitati ſynceritatiqꝫ rationis aſpectũ idoneum intendere ne
queũt. Qꝫ q̃ etſi ad capiendum rationem eorũ q̃ in hac ſcientia tractanᷓ idoneus fuiſſet: expediẽtiꝰ
tamen fuit vt non ratione tradita: ſed miraculorum operatione oſtenſa fidem ei adhiberet. q̃q̃ ali
qui fidem ei non adhibent: quia rationem nõ habẽt. vnde Auguſt. ad Conſentium. Sunt quædam
quæ cum audierimus nõ accommodamus fidem: & ratione nobis reddita vera eſſe cognoſcimus
quæ credere non valemus: & vniuerſa dei mirabilia ideo ab infidelibus non creduntur: quia eorũ
ratio non videtur. Et reuera ſunt de quibus ratio reddi nõ poteſt: nõ tamen non eſt. Quid em̃ eſt M
in rerum natura q̃d irrationabiliter fecerit deus? Sed quorũdam mirabiliũ operum eius expedit oc
cultam eſſe rationẽ: ne apud aĩos faſtidio lãguidos eiuſdẽ rõnis cognitione vileſcant. Sunt em̃ mul
ti qui plus tenenᷓ admiratione rerum q̃ cognitione cauſarũ vbi mirabilia mira eſſe deſiſtunt. Vn
de opus eſt eos ad ĩuiſibiliũ fidẽ viſibilibꝰ mirabilibꝰ excitari, vt puritate purgati eo ꝑueniãt vbi fa
miliaritate veritatis mirari deſiſtant. Quare cũ modus tradẽdi & acquirendi rei alicuius notitiam
non ſit niſi duplex, vnus via rationis quæ mẽtem illuminat vt ea q̃ quærũtur intelliganᷓ: & vnus
via auctoritatis quę aſſenſum ratiõis flagitat vt ea quę proponunᷓ credanᷓ. ſecũdum ꝙ dicit Au
guſtinus de vera rel'. Medicina animę in auctoritatem rationẽqꝫ diſtribuitur: auctoritas fidem fla
gitat & rationi præparat viam: ratio ad intellectum cognitionem perducit. Primus modus inqui
ſitiuus eſt ex notis ignotorum notitiam inueſtigans. Secundus vero modus authẽticus eſt: fidem
eorum quæ ignota ſunt exponens. Et vt dictum eſt modus tradendi hãc ſcientiam non poteſt eſ
ſe doctrinalis inquiſitiuus ꝓcedens ſermone regulari & cõnexo. Neceſſe eſt igitur ꝙ ſit authẽticus
ſententiatiuꝰ ꝓcedẽs ſermone ſimplici & abſoluto. Ex prima enim traditione ſua non eſt ordinata
hæc ſcientia vt intellectum demonſtret eorum quæ tractat: ſed ſolummodo vt hõ eis fidem exhi
beat: & ideo proprie dicitᷓ ſcientia fidei. Et etiã ideo ſolet dici ꝙ ꝓprius modus ſcientiæ huius nar
ratiuus eſt: quia per totum quaſi ſententias & concluſiones credendas proponit, vt ꝙ in principio
creauit deus cæ. & ter. & ꝙ tũc terra erat ianis & va. & cætera hmõi. Et iõ pħi q̃ vt dicit Auguſt.
nihil volebant credere niſi q̃d ratione potuerũt agnoſcere, fidem ſciẽtię huic exhibere noluerũt: ſed
ſimplicitatem eiꝰ reſpuebãt. Q̃d ſeipſum teſtatur feciſſe ante ſuam conuerſionem, cum dicit. iii. con
feſ. Animum meum inſtitui intẽdere in ſcripturas ſanctas: vt viderem quales eſſent. & ecce video
rem nõ cõſpectam ſuperbis neqꝫ nudatam pueris: ſed inceſſu humilem, ſucceſſu excelſam: & velatã
myſteriis: ſed viſa eſt mihi indigna quã Tullianę dignitati compararem. Tumor enim meꝰ refugie
bat modum eius.

¶Ad primum in oppoſitum, ꝙ ſcientia iſta certiſſima eſt: quare debet habere mo N
dum certiſſimum: Dicendũ ſecundum ꝙ determinatum eſt ſupra, ꝙ etſi ſciẽtia iſta ſit certiſſima: Ad pri.
hoc eſt ex parte rei ſcitę, non aũt ex parte hominis ſcientis eam, niſi quantũ ad ſecuritatem & firmi principale
tatẽ adherentię veritati quã tractat prius q̃ credibile in ipſa factum ſit intelligibile. Nunc ergo cũ
dr̃ ꝙ ſcientia certiſſima debet habere certiſſimũ modũ: Dicẽdũ ꝙ verũ eſt iuxta genꝰ ſuę certitudi
nis: & hoc ĩ ꝓpoſito maxĩe non ex ꝑte rei ſcitę: ſed ex ꝑte ſcientis. Modus em̃ ſciendi magis ſequitur
conditionem ſciẽtis q̃ rei ſcitę. Cum ergo certitudo ſecuritatis & adhærentiæ in hac ſcientia ſit ex
auctoritate primę veritatis, vt dictum eſt ſupra, certiſſimus modus reſpõdẽs certitudini adhęren
tię eſt modus tradendi hanc ſcientiam modo authentico non inquiſitiuo: quia modus inquiſitiuꝰ
cauſat certitudinem euidentiæ, quæ licet eorum quæ traduntur in hac ſcientia, maior poteſt eſſe
in multis: q̃ eorum quæ traduntur in aliis ſcientiis. hoc tamen non poteſt attingere quan
tum eſt ex parte diſcentis, vt dictum eſt, ex prima huius ſcientię traditione: ſed ex ſpeciali diuina il
luſtratione vel ex eius rõnabili expoſitione. Vnde Auguſt. docens qualiter & ad quid per homines
adminiſtratæ ſunt ſacræ ſcripturæ, loquens de eis ſub metaphora montium, dicit ſic. Ex montibus
venit vobis auxilium vt iſta audiretis: ſed nondum poteſtis intelligere &c. vt ſupra. Vnde & præ
ter rationem iam dictam propter eandem rationem qua primi doctores huius ſcientiæ ſimplices
eſſe debebant non illuſtrati rationibꝰ humanæ ſapientię, vt in eis magis illuceſceret diuina auctori
tas, eadem ratione omnino debet iſta ſcientia tradi modo ſimplici ſine rationum connexione, vt
non humana induſtria: ſed diuina auctoritate intelligatur edita. ſecundum ꝙ dicit Auguſt. xviii.
de ciui. dei. Quia ea q̃ ſunt huius ſcientię diuinis vocibus populo ſunt commendata, non argumẽ
tationum conіectationibus inculcata: vt non hominis ingenium: ſed dei eloquium contemnere for
midaret qui illas cognoſceret. Et ſuper illud. i. Petri. ii. Non voluntate humana allata eſt aliquando
prophetia. dicit Gloſ. Attẽdite ꝓphetico ſermoni. Nam a deo eſt. Q̃d poteſt probari per hoc ꝙ pro
phetia nõ eſt talibus verbis & tali mõ locutionis ſcripta quali vtũtur homines ſeculares in locutio

O ne ſua:& quali ſeculares ſcripturæ ſunt compoſitę.¶Ad ſecũdum:ꝙ ſcientia iſta eſt ſumme neceſ
Ad ſcdm. ſaria vt ſciat:dicẽdũ ꝙ duplex eſt neceſſitas ſciẽdi hãc ſciẽtiã.Vna pricipalis ad cognoſcẽdũ credẽ
da.Alia ſecũdaria ad cognita & credita defendendũ.Prima neceſſitate neceſſaria eſt vt ſciatur.ſ.ne
ceſſitate ſine qua nõ eſt ſal⁹.ſ.ad fide tenẽdũ ea q̃ tractat:ꝓpter qđ primo tradita eſt.Eſt aũt neceſ
ſaria ſecũda neceſſitate ad opitulãdũ piis & ad defendẽdã fidẽ cõtra impios,ad ĩtelligẽdũ.ſ.ꝑ ratio
nem illa quę per ipſam traduntur.ſed ad hoc non eſt prima ei⁹ traditio facta per primos doctores
ſed ad hoc eſt eius expoſitio facta per doctores ſequentes,qui idcirco debuerunt ſciẽtia ſeculari eſſe
prędití,vt ſupra determinatum eſt.

Arti.XV.De modo exponendi hanc ſcientiam ex parte ipſius ſciẽtię.

Art.XV. Sequitur de modo exponẽdi hanc ſcientiam.vbi quatuor ge
nera dubitationum occurrunt.
Primum:ex parte ipſius ſcientię exponendę.
Secundum:ex parte ipſius expoſitionis tradendę.
Tertium:ex parte eius cui exponenda eſt.
Quartum:ex parte eius qui eam habet exponere.
Ex parte autem huius ſcientię exponendę ſunt tria inquirenda.
Primum:vtrum iſta ſcientia ſit exponenda.
Secundum:vtrum ſpecialiter vetus teſtamentum ſit exponendum.
Tertium:vtrum vbiq; ſit exponenda.

A Queſt.i. Arg.i. Circa primum arguitur ꝙ iſta ſcientia non ſit exponẽda,primo ſic.Io.Dam̃. dicit
in principio ſententiarũ ſuarum.Omnia q̃ tradita ſunt nobis per legem & per ꝓ
phetas & apoſtolos & euangeliſtas ſuſcipim⁹,& veneramur,& cognoſcim⁹ nihil
vltra hoc inquirentes.exponens vltra id neceſſario inquirit.ergo &c. ¶Secundo
2 ſic.Chryſoſtomus ſuper illud Mat.i.Habens in vtero de ſpiritu ſancto,dicit ſic.
Nequaq̃ euageris vlterius, nec ſuper ea quæ dicta ſunt quicq̃ requiras. ſuſcipe
qđ reuelatũ eſt:noli indagare qđ tectum eſt.ſed exponẽs ſemper aliquid vlterius
3 euagatur,& aliquid requirit ſuper id qđ reuelatum eſt, & indagat qđ tectũ eſt.ergo &c. ¶Tertio
ſic.Hieronymus ſup illud Mat.xiii.Ediſſere nobis parabolã zizaniorũ.dicit in Homilia.Nõ ei debe
mus propere intelligẽdi deſiderio ante ei⁹ notitiã quęrere q̃ a dño ediſſeratur. ſed ante quęrit qui
In oppo. ſcripturam quã ipe nõ expoſuit exponit.ergo &c.¶In contrariũ eſt Aug.dicẽs de hac ſcriptura in
principio ſuper Io.Quare auditur ſi nõ exponatᷓ:quaſi dicat. nõ eſſet audienda ſi non eſſet exponẽ
da.ſed cõſtat ex ſupra determinatis ꝙ ſacra ſcriptura eſt audienda,erit ergo & exponenda.

B Reſpõſio. ¶Dicendũm ad hoc:ꝙ proculdubio ſacra ſcriptura exponẽda eſt, & hoc requirit
mod⁹ traditionis ipſi⁹ ſciẽtię.Sic em̃ tradita & ĩuoluta eſt myſteriis vt ſenſus ſpũalis necnõ & lite
ralis ſit frequenter obſcurus,& etiã quantũ apparet prima facie frequẽter ſenſus literalis abſurdus
ſit.Ne ergo in ea abſurditas aliqua appareat,& vt veritas eius tecta pateat, attentiſſime ſacra ſcri
ptura exponenda eſt.Vnde de expoſitione facienda ꝓpter apertionẽ occultorũ dicit Aug.in ſermo
ne de aſſumptione beatę virginis. Quia(ingt) quędã ſcriptura ſacra veris indagationũ ſtudiis q̃
renda reliquit,nõ ſunt ſuperflua ęſtimanda dum vera indagatione fuerint patefacta. Fœcunda em̃
eſt veritatis auctoritas:& dũ diligẽter diſcutiᷓ, de ſe gignere qđ ipſa eſt cognoſcit. Sępe ei diſcuſſa
verã cõuenientiã parit,quã manifeſtis ſermonib⁹ abſcondit.De expoſitiõe aũt faciẽda ad intellectũ
abſurdorũ,dicit Aug.in principio de morib⁹ eccleſię.Quis(ingt)mediocriter ſan⁹ nõ facile intelli
git ſcripturarũ expoſitionẽ ab iis petendã eſſe qui earum doctores ſe eſſe profitentur? fieriq; poſſe
immo id ſemp accidere:vt multa indoctis videanᷓ abſurda,q̃ cum a doctoribus exponunᷓ eo laudã
da videanᷓ elatius quo abiectius aſpernanda videbanᷓ, & eo accipianᷓ aperta dulcius quo clauſa
difficilius aperiebanᷓ?Et eo ipſo rationalis expoſitio quærenda eſt ardentius, quo dictũ ſecundum
literã videbaᷓ eſſe irrationabili⁹.ſecundũ ꝙ dicit Greg.in principio.iiii.Mora.Qui textũ cõſiderat
& ſenſum ſacrę ſcripturę ignorat,non tã ſę eruditione inſtruit q̃ ambiguitate cõfundit,qa nõnũq̃
ſibi literę cõtradicunt,ſed dũ a ſemetipſis per contrarietatẽ diffident, lectorẽ ad intelligentiã veri
tatis mittunt,vt qui difficultatẽ exterius patitur,veritatis intelligentiã conſideret quã ſequatur.
Tanto em̃ quiſq; illius notitię extraneus reddiᷓ,quanto in ſola eius ſuperficie ligaᷓ. Q; beatus Iob
diei ſuę maledixit,hoc tanto intrinſecus maiori myſterio plenum,quãto extrinſecus humana ratio
ne vacuũ.Nã ſi quid rationabile fortaſſe extrinſecus ſonuiſſet,nequaq̃ nos ad ſtudiũ interioris in
tellectus accenderet,eoq; modo nobis plenius aliquid intus innuit quo foris rationabile nil oſtẽdit.

Sed nec ad eam exponendam ĩduxiſſet ſacros expoſitores vna cauſa vel altera, niſi cum hoc coe
giſſet hæreticorum pertinacia:qui in obſcuris male exponendo eam peruerterunt;& propter illa q̃
in ea videbantur abſurda,eam reſpuebãt. Et ideo dicit Auguſt.i.par.ſup Ioã.ſermo.xxxvii.ſcriptu
ras diſcutiendas non fuiſſe ſi fieri poſſet,niſi hæreticorum cõmẽta cõpellerẽt.Vt enim dicit in ſer.
ꝓcedenti,mlti hęretici abũdant,& ad hoc eos deus abũdare ꝑmiſit:ne ſemp lacte nutriamur.qa em̃
non intellexerunt ſapuerunt quomodo voluerunt:non recte aũt ſapiendo fidelibus catholicis q̃ſtio
nes moleſtiſſimas intulerunt.Cœperunt ergo agitari & fluctuari corda fidelium: iam tunc neceſſi
tas facta ẽ ſpũalib⁹ viris vt contra arma diaboli Chriſti arma proferrent:& aduerſus fallaces falſoſ
ꝙ doctores quantis poſſent viribus apertiſſima conflictatione pugnarent:ne ipſi cum tacerẽt alii
perirẽt. Quæ res cogit etiam nos ne taceamus,vt vos intelligatis mecũq; gaudeatis:aut ſi intelli
gere nondum valetis,credẽdo ſecuri in portu maneatis.Dicam ergo,capiat qui poteſt:credat qui
non poteſt,tamen dicam.

¶Ad prima duo obiecta in contrarium dicendum ꝙ aliquid quærere vltra vel ſu C
pra id quod traditum vel reuelatum eſt vobis: poteſt eſſe dupliciter:quia aliquid poteſt eſſe vltra Ad duo
vel ſupra id quod in litera patet & in ſenſu latet : vel ſupra ſiue vltra id quod in litera patet: arg.prin.
non tamen ſupra vel vltra id quod in ſenſu latet. Quod primo modo eſt ſupra vel vltra , non eſt
omnino requirendum in expoſitione:quia eſt vel impertinens vel contrarium regulis fidei . & in
hoc caſu loquuntur auctoritates illæ. Quod ſecundo modo eſt ſupra vel vltra,omnino per expoſi
tionem eſt requirendum.Vnde ſuper illud Gal.i.Si quis vobis euangelizauerit præter id quod ac
cepiſtis, anathema ſit.dicit Gloſ.Attendendum eſt ꝙ non ait plus q̃ accepiſtis : nam qui ſupplet
qđ minus erat,addit:qui autem prætergreditur fidei regulam non accedit in via. Supra ergo vel
vltra licet requirere in expoſitionibus plus aliquid addendo qđ non expreſſum fuit,ſed tñ latuit:
non tamen id qđ eſt ꝑter id qđ in litera latet,apponendo ſcilicet qđ nec latet in ſenſu:ſicut nec ex D
preſſum eſt in litera:quia illud neceſſario vel impertinens eſt vel contrarium,vt dictum eſt . ¶Ad Ad tertiũ
tertium de Chryſoſtomo,dicendum ꝙ illud exponit ſeipſum.verum enim eſt ꝙ proprie non debe
mus anteq̃ a domino ediſſeraᷓ ſacræ ſcripturæ notitiam quærere.ſ.naturalis ingenii induſtria ſi
ne diuina gratia.qđ fit quãdo homo confidens ingenio ſuo præſumit eius intellectum per ſe inue
ſtigare.In adiutorio autem diuinæ gratiæ quæ pręſumitur adeſſe quando homo pie & modeſte
quęrit:non eſt proprie quęrere niſi dño diſſerente:& hoc bene faciendũ eſt,vt ampli⁹ infra patebit.

Circa ſecundum arguitur ꝙ ve.t.nõ ſit exponendum Primo ſic.In eis quæ perti E
nent ad operationẽ,vana & inutilis eſt ſciẽtia,ſi non ſecundum eam ſequanᷓ ope Quæſt.ii.
ra.ſecundum ꝙ dicit Philoſophus in principio Eth.Sed ve.teſt.in pluribus præ Arg.i.
ceptis eſt de iis q̃ ꝑtinent ad opera,vt ſunt circũciſio,obſeruãtia ſabbati,& cętera
hmõi:q̃ non licet obſeruare cũ euangelio,vt oſtẽdit Apoſtolus in epiſtola ad Ga
la.per totũ.vanum eſt ergo & inutile vet⁹ teſt.ſcire. Sed nõ debet exponi niſi vt
ſciatur.exponi ergo ipſum eſt vanum & inutile.tale non debet fieri.ergo &c.¶Se 2
cundo ſic.illud qđ eſt cauſa erroris & exorbitatiõis a fide euangelica non licet tenere.ve.teſt.eſt hu
iuſmodi:cum ſuadet illa teneri quæ tenere diſſuadet fides euangelica, dicente Apoſtolo ad Gala.
Si circũcidimini Chriſtus nihil vobis prodeſt.cum dictum erat in Gẽ.Oĩs anima cuius caro ꝑ
putii circũ.nõ fu.peri.de populo ſuo.ergo &c.¶Tertio ſic.Leui.xxvi. Vetera nouis ſuperueniẽtib⁹ 3
proiicietis.Gloſ.Vetera, lex & ꝓphetę:noua,euangelica:ꝓiicietis,tanq̃ mortifera.Sed mortifera nõ
ſunt legenda neq; exponenda.ergo &c.¶Quarto ſic.Chryſoſtom⁹ ſuper illud Matth. Et apti ſunt 4
ei cæli.dicit apđ Marcũ.Vidit Ieſus cælos ſciſſos:qa ſcripturę veteres ſciſſę ſunt & inutiles factę.
ſed ad exponendum inutile non eſt laborandum.ergo &c.¶In oppoſitum eſt illud qđ dicitur.ii.Pe. In oppoſi.
i.Habem⁹ certiorẽ ꝓpheticum ſermonem cui attẽdentes benefacitis.Gloſ.vt lucem ſcientiæ poſſi
tis habere.Sed omnis ſermo ve.t.eſt ſermo propheticus,no.teſt.prænunciatiuus,ſecundum Aug.
ergo ei attendendum eſt,vt lucem ſcientiæ poſſimus habere. hoc autẽ fit exponẽdo ipm̃.ergo &c.

¶Dicendum ad hoc ꝙ error Manichęoꝝ fuit ꝙ ve.te.omnino reſpuendum erat: F
& non legendum neq; exponendum:tum quia non a bono deo:ſed a principe tenebrarum editum Rñſio hæ
erat:tum quia ipſum obſeruare non licebat cum euangelio,& ideo non tenere legendo vel exponen reticorũ.
do.Quorum dictum quo ad primum articulum ſupra improbatum eſt:quo ad ſecũdum articu
lum error eſt in dicto eorum.Non enim intellexerunt Manichęi vim & efficaciam veteris teſtamẽ
ti.Etſi enim hominibus carnalibus tũc tpis datum fuit in onus quo ad obſeruancias cerimoniales,
viris tamen ſpiritualibus datum fuit quo ad eaſdem obſeruantias in prophetiam:vt in illis obſer
uantiis intellectis libertatem ſpiritus agnoſcerent inueniendam in nouo teſtamento.Si ergo vetus

teſtamentū non fuiſſet datū niſi in onus & obſeruantiā,bene verū eſt ꝙ cū veniſſet nouū ceſſare de
buit eius obſeruantia omnino,& ꝓiici debuiſſet,nec legi nec exponi.¶Quare cū nō ſolum in onus
G fuit datū,ſed in prophetiā eorū quæ continent̃ in nouo teſta. Dicendum igit̃ abſolute ꝙ vetus te
Reſpōſio ſtamentū debet exponi vt maior fides adhibeat̃ dictis in nouo teſ.& vt cognoſcat̃ nouū in illo fuiſ
auctoris. ſe prænunciatū. Vnde beatus Petrus cū oſtendiſſet multis ſignis certitudinē doctrinę no.teſ.adiun
xit dicēs,Et habemꝰ firmiorē ꝓpheticū ſermonē.vbi dicit Gloſ. Qđ ego dixi vobis nō eſt fabuloſū
ſed certum eſt,& non tm̄ his ſignis declaratū,ſed ad cōfirmationē noſtrę p̄dicationis habemus ꝓ
pheticum ſermonē.Et debemꝰ ibi pro ſermone prophetico intelligere totum ve.teſ.ſecūdū ꝙ dicit
Aug.in li.de Catech.Ante aduentū domini ſcripta ſunt oīa q̄ in ſanctis ſcripturis legimus, vt illis
cōmendaretur aduentus Chriſti,& futura p̄ſignaret̃ eccleſia. Et ideo vt dicit.iiii. contra Fauſtum
illa veteris teſ.ad intelligēdas in eis no.teſ.prænunciationes accipimꝰ.veteris quidē teſtificatio fidē
nouo conciliat.Idem ſuper Apo.ſer.iii.Sicut animal volare non poteſt niſi pennas habeat: ſic p̄dica
tio no.teſ.fidē nō habet niſi habeat veteris teſ.p̄nūciata teſtimonia.Semp em̄ qđ ante dictū eſt futu
H rum,& poſtea factū inuenitur,fidem facit indubitabilem.Item gloſ.ſuper illud Mat.xiii. Qui pro
fert de theſauro ſuo noua & vetera.Apoſtoli ſunt ſcribę & notarii Chriſti eiiciētes de theſauro do
ctrinarū ſuarum noua & vetera,quia quicquid in euangelio p̄dicant legis & ꝓphetarum vocibus
cōprobant. Vnde & Iudęi diuina ordinatione ad hoc ꝑ vniuerſum mundū diſpſi ſunt,& ab antiq̄
legis veneratione nunq̄ in ritū alicuius gentis conuerſi,vt vbiq̄ per ipſos,libros ve.teſ. in teſtimo
niū noui oſtēdere poſſemꝰ.ſecundū ꝙ dicit̃ in Pſal.liiii.vbi ſcđm ant.trāſl.loqt̃ ꝓpheta de Iudęis di
cens.Ne occidas eos neq̄n obliuiſcant̃ legis tuę:diſperge illos in virtute tua. Qđ exponens Aug.
in Epiſt.quadā ad Paulinū dicit ſic.Cōuenienter mihi videt̃ intelligi ita eſſe p̄nunciatū eandē gē
tem etiā debellatam atq̄ ſubuerſam in populi victoris ſuperſtitionibꝰ non fuiſſe ceſſuram,ſed in ve
teri lege manſurā,vt apud eū eſſet teſtimoniū ſcripturarum toto orbe terrarum,vnde eccleſia fue
I rat euocanda. Nullo em̄ euidentiori documento oſtendit̃ gentibus qđ & ſaluberrime aduertitur
non inopinatū & repentinū aliquid inſtitutū ſpiritu præſumptionis humanę, vt Chriſti nomen in
ſpe ſalutis ęternę tanta auctoritate p̄polleat,ſed olim fuiſſe prophetatum atq̄ conſcriptū.& ſequit̃
poſt pauca.Si em̄ in vno loco eſſent terrarum non adiuuarent teſtimonio p̄dicationē euangelii quę
fructificat toto orbe terrarū.Ideo ergo diſperge illos in virtute tua,vt eius ipſius cuius fuerūt ne
gatores,perſecutores,interfectores,vbiq̄ ſint teſtes per ipſam legē quā non obliuiſcunt̃:& in qua il
le ꝓphetatꝰ eſt quē nō ſequunt̃.Idē in ſer.de cōceptu Rebeccæ exponēs illud Ge.xxv.Maior ſeruiet
minori.dicit.Hęc qui diligēter attēdit in chriſtianis & iudęis agnoſcit. Maior eī & ſenior populus
Iudęorum:minori.i.populo chriſtiano ſeruire probat̃,dum per totum mundū libros diuinæ legis
ad inſtructionē omniū portare cogit̃.Ideo em̄ per omnē terram Iudęi ſunt diſperſi, vt cum aliquē
paganū voluerimus inuitare,& ab oībus prophetis ip̄m Chriſtū annunciatum eſſe teſtamur,& il
le reſiſtens dixerit a nobis potius q̄ a ſpiritu ſancto libros diuinę legis eſſe cōſcriptos,nos habeamꝰ
vnde eum redarguere certa ratione poſſimus,dicentes ei:de noſtris libris tibi dubitatio naſcit̃:ec
ce Iudęorū libros vtiq̄ īimicorū noſtrorū:quos certū eſt ꝙ ego cōſcribere & īmutare nō potui:ip̄e
relege,& cum ipſis:& noli eſſe incredulus ſed fidelis.Hoc ordine maior populus minori ſeruire co
K gitur,cum etiā per illorū libros ad credendū in Chriſto gentiū populus inuitatur.
Ad primū ¶Ad primum in oppoſitum,ꝙ ve.teſ.nec eſt legendum neq̄ exponēdum quia nō
principale eſt ſeruandū:dicendū ſcđm iā dicta ꝙ verū eſſet ſi non eſſet legendū niſi ad obſeruandū:ſicut ſecū
dum Philoſophū aliter moralis philoſophia non eſt legenda niſi ſcilicet vt in opere obſeruent̃ q̄ di
ctat.Non em̄ eſt vt ſciamus,ſed vt boni fiamus.Nunc autē legendū eſt etiam vt ꝓphetata & præ
nūciata per ip̄m ea quę ſunt no.teſ.cognoſcamus. Vnde Augu.li.vi.contra Fauſtū exponens illud
Apo.Hęc em̄ illis in figura noſtri cōtigerunt:ſcripta aūt ſunt ꝓpter nos.dicit ſic.Cū dixit,Scripta
ſunt propter nos:ꝓculdubio demonſtrat quāta nobis cura legenda & intelligenda,& in quāta au
ctoritate habenda ſunt.Quia vero dixit,Figura noſtri fuerunt,& in figura illis contigerūt:oſtēdit
iam opus nō eſſe,vt cū res ipſas manifeſtatas agimus figurarū p̄nunciatarū celebrationi ſeruiamꝰ.
Vnde ſcriptura ip̄a tunc erat p̄ceptum:nūc teſtimoniū:tunc agebatur ſub præcepto figurato: nūc
legitur in teſtimonio reuelato,illud erat tempus ſignificandi,nunc manifeſtandi,tunc fuit illa ſcri
ptura exactrix operum ſignificantium:nunc teſtis eſt rerū ſignificatarum, quæ & tunc ſeruabatur
ad p̄nunciationem,nunc recitatur ad confirmationem. Ex quo inſtruit̃ quilibet doctor chriſtianꝰ
vt in expoſitione ve.teſ.pricipaliter myſticę expoſitioni intēdat.hiſtoricus aūt ſenſus Iudęis erat ꝓ
prius.ſecundū ꝙ dicit Orig.ſuper Ge.loquens de litera ve.te.in Ho.v.Si quis hæc ſecundū literā
ſolū audire vult & intelligere,magis cū iudęis q̄ cum chriſtianis debet habere auditoriū.Si qs aūt

vult eſſe chriſtianus & Pauli diſcipulus,audiat eum dicentem ꝙ lex ſpiritualis:& orare debet ad
dominum vt ipſe auferat velamē literæ,& aperiat lucē ſpiritus.¶Aliter igitur poteſt dici ad argu L
mētū: ꝙ licet illud teſtamētum non ſit modo ſeruandū literaliter ſicut tūc,eſt tamen ſeruandum
ſpiritualiter.& ideo multo diligentius eſt nunc legendum & exponendum vt intelligatur:quan
to difficilius eſt ex ipſo nunc cognoſcere quæ ſunt agenda ſpiritualiter ſecūdū ipſum,q̄ erat tūc q̄
agenda erāt literaliter. Et hoc eſt qđ dicit Auguſt.in lib.contra Adimātium.Itaq̄ ablatę ſunt ſer
uiles obſeruationes:ſed earum interp̄tationes tenent̃. Quicquid em̄ futurā eccleſiā ſignificabat ꝓ
phetia eſt.Habes aūt apoſtolum dicētem.Spiritum nolite extīguere:prophetias nolite ſpernere:oīa
legite : quæ bona ſunt tenete.Legenda eſt ergo ſcriptura diuina & ſpūs ſancti diſpenſatione cogno
ſcenda,& intuenda ꝓphetia,reiicienda carnalis ſeruitus & liberalis intelligētia retinenda. Hinc di
cit Orige.in Homilia.v.ſuper Exo. Doctor gētium in fide & veritate apoſtolus Paulus tradidit ec
cleſię quā cōgregauerat ex gētibus,quō libros legis ſuſceptos ab aliis ſibiq̄ ignotos prius & valde
peregrinos deberet aduertere,ne aliena inſtituta ſuſcipiens & inſtitutorum regulā neſciēs in ꝑegri
no trepidaret inſtrumēto. Propterea ergo ip̄e in nonnullis intelligentię tradit exempla,vt & nos ſi
milia obſeruemus in cæteris : ne forte ꝑ ſimilitudine lectionis & inſtrumenti,Iudæorum nos effe
ctos eſſe diſcipulos crederemꝰ. Hoc ergo differre vult inter diſcipulos Chriſti & ſynagogę:ꝙ legē
quā illi male intelligendo Chriſtū non receperunt,nos ſpiritualiter intelligendo oſtendamus eam
ad eccleſiæ īſtructionem merito datam.Accepta ergo a beato Apoſtolo ſemina intelligētię ſpūalis
quantum dominus illuminare dignabitur excolamus.Ecōtra aūt fuit in veteri teſtamento: qa vt
Auguſt.dicit in eodem contra Fauſtum vbi ſupra,cum adhuc non oporteret ante aduentum do
mini nudare populo legitimarum ſacramenta figurarum,nō inuitabantur ſignificata intelligere:
ſed iuſſa cogebantur implere. Et vt dicit ibidē.Tunc enim anima quaſi matrimonio iuncta erat li
terę velut viro : quem oportuit mori prius vt tunc demū alteri viro copuletur.ſ.ſpirituali intelli
gētię. Vnde Orige.in Homilia.vi.ſuper Geñ.Apoſtolus dicit mulierē alligatam eſſe legi q̄diu vir
viuit.Si autem mortuus fuerit vir, ſolutam eſſe a lege viri: vt iam non ſit adultera ſi fuerit cum
alio viro.Oportet igitur mori prius legem literę: vt ita demum libera iam anima ſpiritui nubat & M
noui teſtamenti gratiam ſortiatur.¶Ad ſecundū ꝙ vetus teſtamētū eſt cauſa erroris & exorbita Ad ſcđm.
tionis a fide euangelica,dicendum ꝙ non eſt occaſio data:ſed occaſio accepta a male & peruerſe in
telligentibus ipſum.Sicut non eſt aliqua tam recta ſcriptura quin praua interpretatione poſſit eſſe
occaſio erroris.Bene autem intelligentibꝰ ipſum expoſitum eſt cauſa magnę confirmationis in fide N
euangelica,vt dictum eſt.¶Ad tertium ꝙ nouis ſuperuenientibus vetera ꝓiicietis:Dicendū ꝙ ve Ad tertiū
rum eſt ſecūdum cerimoniales obſeruantias non ſcđm ſpirituales:neq̄ ſcđm ſpūalem intelligentiā O
vt dictum eſt.¶Ad quartū:ꝙ ſcripturę illę inutiles ſunt:Dicendū ꝙ verum eſt non ad ſciendum, Ad q̄rtū.
ſed ad vtendū,niſi ſecundū ſpiritualem intelligētiam,vt dictum eſt. Vñ cōtinuo ſubdit.Quia poſt
Chriſtum iam lege & prophetis nō vtimur:ſed euangelio Chriſti quaſi telo. P
CIrca tertiū arguit̃ ꝙ ſacra ſcriptura nō ſit vbiq̄ exponēda.Primo ſic. Si vbiq̄ eſ Queſt.iii.
ſet exponēda, tūc nihil in ea ſecūdū ꝙ litera ſonat eſſet tenēdū.qm̄ expoſitio q̄rit Arg.i.
aliq̄d extra qđ litera ſonat.cōſequēs falſum eſt.ſecūdū illud qđ dicit Amb.ī Hexa
me. exponens illud.In principio creauit deꝰ cę.& ter.&c.Iam ordo(inquit)ſeruā
dus eſt quem ſcriptura contexuit.erubeſcemus igit̃ intelligere ſimplices creatu
ras,q̄ ſimplicibus & ſuis declarant̃ vocabulis.Cum legimꝰ cęlū,cęlum accipiamꝰ
cum terram legimus, terrā fructiferā intelligamꝰ.ergo &c. ¶Secundo ſic.Aug. 2
dicit lib.v.cōtra Iul'.Vbi manifeſta res eſt,ſcripturę diuinę ſenſū noſtrū addere nō debemꝰ.Nō em̄
hoc facit humana ignorātia:ſed p̄ſumptiōe ſupba.ſed in multis locis ſcripturę res manifeſta eſt:vt
in illo loco Geñ.iii.vbi dicit ſcriptura de primis parentibus poſt peccatū:quia fecerunt ſibi pizoma
ta.ſup quo diſputat ibi cōtra Iul'.ergo &c.¶In oppoſitū eſt illud Auguſt.ſuper Io.ſer.ii. Bonum ē In oppoſi.
fratres vt textum diuinarum ſcripturarum nullum locum prætermittēdo pertractemus vt poſ
ſumus.& loquit̃ de eiꝰ expoſitione.vbiq̄ ergo eſt exponenda.
¶Dicendum ad hoc:ꝙ expoſitio dictorum ſacræ ſcripturæ ad duo in genere ten Q
dere debet.ſecundum ꝙ inferius declarabitur.Primo ad intentum literę explicandū cū ſanum in Rñſio.
tellectū habere poterit.Secundo ad ſenſum myſticum latentem ſub cortice literæ indagandū.Lo
quendo de expoſitione primo modo,ſemp eſt exponenda.niſi litera ipſa intentum clare rep̄ſentet:q̄
nō eſt exponēda.ſecundum ꝙ dicit Auguſt.ſuper Ioā.par.i.ſer.l.Quædam in ſcripturis ita manife
ſta ſunt:vt potiꝰ auditorem q̄ expoſitorem deſiderent.Tūc em̄ expoſitio vel erit verborum concul
catio,ſi per alia verba nota explicetur: vel ipſius literę maior obumbratio,ſi explicet̃ per ignotiora:

vel ſenſus literalis eneruatio,ſi aliter intentum eius nitamur exprimere q̃ ꝓtendit.ſecundū ꝙ dicit
Aug.de opere monach.contra illos qui clara dicta Apoſtoli aliter volebāt exponere q̃ litera haber,
& ideo dicebāt ipa eſſe obſcura.Quid(inquit)hoc apertiꝰ?qd clarius?vereor ne forte volēs id expo
nere obſcurū fiat qđ per ſe lucet ac clamat.Propterea vbi aliter ea interpretari nō poſſunt,etiā cla
ra & manifeſta obſcura & incerta eſſe rñdēt.Et hoc modo intelligit dictū Ambr.& ſilr Aug.in pri
mis duobꝰ argumētis.Loquunt em̄ cōtra illos q alio modo q̃ litera ꝓtēdit,eā exponūt, negādo ſen
R ſum quem litera prętendit,ſicut patet inſpicienti originalia. Loquendo autē de expoſitione ſecūdo
modo,dicendum ꝙ ea quæ ſacra ſcriptura in ſerie literę exprimit,aut ponunt principaliter vt in
tellectum ſcriptoris atq̧ intentum exprimētia,aut vt illorū colligamenta & cōtinuamēta:ſicut in
oratione partes principales ſunt nomen & verbū: cætera autē illarum alligamenta. Vnde illa tota
hiſtoria de generatione Nachor Ge.xxii.in fi.nō eſt niſi vt inducat Rebecca quā Iſaac aſſumere de
buit in vxorē.ſecundū ꝙ ibi dicit Gloſ.& quę talia ſunt,cum certū eſſe poteſt, nō ſunt myſtice ex
ponenda:quia nec ſpūs ſctūs ꝓpter aliqđ myſteriū illa appoſuit.vnde dicit ibi Gloſ. Nec mirum ſi
non hęc omnia myſticos ſenſus gerunt:quia nec omnes arboris rami fructū ferūt. & ſecūdū Aug.
xvi.de ci.dei.c.xviii.non omnia quę ſunt in cithara ſonum reddunt,nec quę ſunt in aratro terram
ſcindunt.Quādo aūt non eſt certū eſſe talia,nō eſt incōueniens in eis myſteriū quęrere.Quę vero
ponuntur principaliter ad intentū exprimendū, illa ſemp & vbiq̧ exponenda ſunt quātūcūq̧ ſint
S literalia & hiſtorica. Vnde & de exponendis miraculis Chriſti dicit Greg.in Homi.Lucę de cęco il
luminato.Miracula dn̄i & ſaluatoris noſtri ſic accipienda ſunt,vt & in veritate credant facta:& tn̄
per ſignificationem aliquid nobis innuāt.opera quippe eius & per potentiā aliud oſtendunt, & per
myſterium aliud loquunt.Ecce quis iuxta hiſtoriā cęcus fuerit ignoramus:ſed tamen quē per my
ſterium ſignificat nouimus.cęcum quippe genus humanū eſt:ſecundum ꝙ ipſe exponit miraculū
illud,qđ proſequit myſtice. Vnde de eodē dicit Aug.ſuper Io.par.i.ſer.xliiii. Ea q̃ fecit Chriſtꝰ ſtu
pēda & mirāda & opa & verba ſunt:opera quia facta:verba quia ſigna.Si ergo qd ſignificet id qđ
factum eſt cogitemus,genus humanū eſt iſte homo:ſecundū ꝙ ſimiliter totum myſtice exequitur
Et ſi hoc faciendū eſt circa hiſtorica facta noui teſ.multo fortius ergo & circa ea quæ ſunt veteris
teſ.ſecundum ꝙ dicit Augu.ſer.de Ioſeph.Quotiens fratres chariſſimi lectiones de veteri teſ.reci
tant non ſolū hoc debetis attendere qđ ſonāt,ſed qđ intelligit,& ſapit ſpū. Idem in ſermone de cō
iūctione Iſaac & Rebeccę.Hiſtorias narrare in ſcripturis ſanctis animarū eſt eruditio & ſpiritualis
T doctrina.Illud ergo quod principale intentum ſcriptoris exprimit, vbiq̧ exponendum eſt. Et hoc
niſi in duobus caſibus:quorū primus eſt qn̄ ipſa litera ſenſum ſolūmodo ſpiritualē ꝓtendit.ſicut eſt
illud.Diliges dn̄m deum tuū ex toto corde tuo &c. vbi nō eſt aliꝰ ſenſus ſpiritualis inueſtigādus,
qa ipſa litera ſe eſſe moralē oſtendit,ſed ſolūmodo expoſitione literali intentio literę cū nō eſt ſatis
clara eſt explicanda.ſecundū ꝙ exponit qd ſit diligere ex toto corde,qd ex tota aīa &c.hmōi:& ma
xime vbi literalis intellectus ſub ſilitudinibꝰ ꝓponit. vt patet in parabolis q̃s Chriſtꝰ ꝓponit Mat.
xiii.Secūdus vero eſt quando ſcriptor ipſi literę appoſuit myſteriū qđ per expoſitionē apponēdum
fuit.Tunc em̄ in illo genere expoſitionis alia expoſitio non eſt exquirenda. Vnde Orig.in Homi.cir
cūciſionis ſuper Ge.volens oſtendere ꝙ ſermo de circunciſione carnali quando ipſa ſola exprimit
allegorice exponendus eſt, ſuper illud ꝓphetæ:Oēs alienigenæ incircunciſi ſunt carne, filii autem
iſrael incircunciſi ſunt corde:quia ibi duplex incircunciſio exponitur,vt non oporteat ſpiritualem
per expoſitionem allegoricam quęrere:dicit. Ecce propheta vtranq̧ circunciſionē deſignat: carnis
V & cordis: allegoriæ nō ſupeſt locus vbi vtraq̧ ſpecies circūciſiōis exhibet. Vn̄ Mat.xiii.vbi Chriſtꝰ
exponit pabolas de ſemine & fermēto allegorica expoſitiōe,nō licet aliter eas exponere q̃ Chriſtꝰ ex
poſuit.ſcđm ꝙ in Homi.de ſemine dicit btūs Gre.Lectio ſctī euāgelii quā modo fratres chariſſimi
audiſtis expoſitione nō indiget,ſed admonitione.quā ei p ſemetipam veritas expoſuit,hāc diſcute
re hūana fragilitas nō pſumit.ſecūdū etiā ꝙ dicit Aug.in epiſtola ad Deogratias in fine,vbi loquit
de hiſtoria Ionę,dicit.Licet ſane cuilibet q̃libet aliter,dum tn̄ ſecundū regulam fidei,cętera omnia
q̃ de Iona propheta myſteriis operta ſunt aperire.Illud plane ꝙ in ventre cete triduo fuit,fas non
eſt aliter intelligere q̃ ab ipſo cœleſti magiſtro in euāgelio cōmemorauimus. qm̄ vt dicit ſecundo
de doc.chriſtiana,legentes ſcripturam nihil aliud appetunt q̃ voluntates & cogitationes eorum a
quibꝰ cōſcripta eſt inuenire,& p illas voluntatē dei,ſecundū quā tales hoīes loquutos eſſe credimꝰ.
X Nulla aūt expoſitio nos de illo certiores facere poteſt q̃ expoſitio Chriſti.Nulla igit oīno alia q̃rēda
eſt q̃ illa quā ipſe appoſuit.& hoc dico in eodē genere expoſitiōis.In alio aūt genere expoſitionis,vt
Y intentum literę clarius capiat,vel allegorice vel anagogice intelligatur, bene licet vlterius expone
Ad obie. re ſi cōgrua expoſitio occurrat.¶Per iam dicta patent obiecta vtriuſq̧ partis.

Artic.XVI. Z
Art.XVI

SEquitur de modo exponendi hanc ſcientiā ex parte ipſius
expoſitionis,vbi perquirenda ſunt.ix.
Primum:vtrum expoſitio profunda ſit in ea inueſtiganda.
Secundum:vtrum multiplex ſit in ea expoſitio quęrenda.
Tertium:vtrū ſolum quadruplex expoſitio ſit in ea quęrenda.
Quartum:vtrū vbiq̧ in ea eſt multiplex expoſitio inueſtiganda.
Quintum:vtrum in qualibet expoſitione & ſenſu ſubeſt ei veritas.
Sextū:vtrū omnis expoſitio vera eſt in ea indifferēter accipienda.
Septimum:vtrū rationis inueſtigatione eſt exponenda.
Octauū:vtrū potior ſit expoſitio rationis inueſtigatiōe an auctoritate.
Nonū:vtrū expoſitio inueſtigata claro ſermone proponenda ſit.

CIrca primum arguitur ꝙ expoſitio profunda in hac ſciētia non eſt inueſtigāda. A
primo ſic.Illud non debet ab homine inueſtigari:quod nō poteſt ab eo inueniri, Queſt.i.
qa fruſtra laboraret. profunda expoſitio in eis q̃ ſunt huius ſcientię eſt huiuſmo Arg.i.
di.ſecundū ꝙ vult Aug.in illa auctoritate cōmuni in Epiſtola ad Voluſianum.
Tanta eſt chriſtianarū profunditas literarū &c. ergo &c. ¶Secundo ſic. Ro.xii. 2
Non plus ſapere q̃ oportet ſapere.ſed nō eſt plus ſapere q̃ oportet niſi profunda
inueſtigatione ſcripturæ.hoc em̄ facit oēs hęreticos.ergo &c.¶In oppoſitum eſt. In oppoſi.
quoniam vt dicit Aug.i.de Aca.Res magna diligenti digna eſt inquiſitione: ergo res maxima cu
iuſmodi eſt expoſitio huius ſcripturæ diligentiſſima digna eſt inquiſitione.hęc non eſt niſi profun
da.ergo &c.

¶Dicendū ad hoc,ꝙ cū ſcripturę cuiuſlibet expoſitio hoc q̃rit vt veritas eius elu B
ceſcat diſcēti,in ſacrę ſcripturę expoſitione duo ſunt attendēda:quoꝝ primū eſt euidētia veritatis Reſpōſio.
q̃ q̃rit.Secūdū eſt capacitas diſcētis q̃ veritate iformari intēdit.Quātū ad primū exponētis intētio
ceſſare nō debet quouſq̧ ad liquidā veritatē pueniat,& cū eā īuenerit ceſſare cōtinuo,nec in eodē
gn̄e,& modo expoſitionis īueſtigare aliqd vlteriꝰ,ſiue inueſtigatiōe ꝓfūda inuēta ſit,ſiue planiori.
ſcđm ꝙ dicit Gre.ſup illud Ge.xxx.Tollens igit Iacob virgas. Intellectꝰ ſacri eloquii inter textū &
myſteriū tāta libratione pēſandus eſt,vt neq̧ nimię diſcuſſiōis pōdus deprimat, neq̧ torpor īcurię
vacuū relinquat.Multę em̄ ſententię tāta allegoriarū conceptione grauidę ſunt,vt quiſq̧s eam ad
ſolam hiſtoriā tenere nititur,earū notitia per incuriam priuetur. Quędā vero ita exterioribus ꝓ
ceptis inſeruiūt,vt ſi qs ſubtiliꝰ penetrare deſiderat nihil itus inueniat, ſed ſibi etiā qđ foris eſt abſ
condit.Si ergo liquida veritas q̃ quæritur,vltro in litera ſe offert, profundius inueſtiganda expo C
ſitione nō eſt.Cū vero veritatē litera abſcondit,quouſq̧ liquida veritas inueniat expoſitio profun
da q̃renda eſt.ſecundū ꝙ dicit Aug.ſup Io.ſer.xxiii.Quodā loco in euangelio(ſ.Mat.viii.) dn̄s ait
prudentē auditorē verbi ſui ſimilē eſſe debere homini,q volēs ędificare fodit altius donec peruenit
ad fundamētū ſtabilitatis petrę.Putemus ſcripturā dei tanq̃ agrū vbi volumus aliquid ędificare
Non ſimus pigri,nec ſuperficie cōtenti,fodiamꝰ altius donec perueniamꝰ ad petrā. Petra aūt erat
Chriſtus,in quo vt dicit Apoſtolus:ſunt oēs theſauri ſcientię & ſapientię abſconditi.Et ſic non eſt D
ceſſandū donec ad ſolidā ſapientię veritatē perueniamus. Sed intelligendū, ꝙ priuſq̃ altius ſolida
veritas inueſtigata eſt in determinādo & ſentētiādo de ipa cautela adhibēda eſt,in eo.ſ.qđ liquidū
nō eſt nihil temere affirmando dum adhuc dubiū eſt verū falſum ne ſit.Quod autē doceri poteſt
rerū apertiſſima,vel ſcripturarū certiſſima auctoritate, ſine cunctatione aſſerendū. ſcđm ꝙ dicit
Aug.viii.ſup Ge.in prin.eo tn̄ moderamine ſeruato(ſicut dicit in li.vi.) vt in ꝓfundę literę ſenſu
qđ certū eſt ſic terminet,vt magis pſtemus diligentiā inquirēdi q̃ affirmandi temeritatē.& vt di
cit in li.x. ſi non liquidam de qua dubitare non debeat:tn̄ acceptabilem ſententiam nanciſcamur
tenere eā donec certū aliqd illuceſcat non ſit abſurdū.Q; ſi nec hoc quidē potuerimꝰ documētoꝝ
momētis vndiq̧ pariterq̧ nutantibꝰ, ſaltem non videbitur noſtra dubitatio laborē deuitare quęrē
di,ſed affirmandi temeritatē.¶Quantū vero ad ſecundum ſemper iuxta diſcentis capacitatē for
māda eſt expoſitio.Et ideo cum plures diſcentiū groſſi ſunt & hebetes,groſſa & vſitata expoſitio ꝓ E
cipue quęrēda eſt.Inuſitata aūt etſi vera ſit potius inſinuanda q̃ aſſerenda eſt.Si autem tā obſcura
ſit vt vires diſcentiū excedat differenda eſt.& vſq̧ ad tp̄s opportunum occultāda.ſcđm ꝙ Acade
mici leguntur occultaſſe ſentētias doctrinę Platonis.Et hęc eſt qđ dicit Aug.ſup euāge.li.iii.Boni

catholici qui fidem integram ſequunt̃ & bonos mores, qđ ad fidei doctrinam pertinet ita quęrũt, ſi
F quid quęrendũ eſt, vt abſit cõcertatio periculoſa: vel ei cũ quo q̃rit̃, vel eis qui diſcentes audiũt. Ita
autẽ docent: ſi quid docendũ habent, vt vſitata & cõfirmata ſecuriſſime & cõfidentiſſime & leuiſſi
me, vt poſſunt inſinuent. Inuſitata vero etiam ſi veritatis manifeſtatione liquidiſſima perceperint
quęrendi potius q̃ percipiendi aut affirmandi modo propter audientis infirmitatẽ. Si em̃ tãtũ pon
dus habet aliquod verum, vt vires diſcentis excedat: ſuſpendendum eſt vt expectet creſcentem: nõ
imponendum vt obterat paruulum: aliquãdo aũt & occultãdum eſt: ſed cum ſpe hortatoria, vt nõ
faciat deſperatio frigidiores: ſed deſiderium capaciores. Inde eſt illud Dñi. Multa habeo vobis dice-
re: ſed non poteſtis portare modo, & etiam illud Apoſtoli. Non potui vobis loqui quaſi ſpũalib⁹: ſed
quaſi carnalibus: tanq̃ paruulis ĩ Chriſto lac potum dedi vobis non eſcã: nondũ em̃ poteratis intel-
ligere. Perfectis aũt & ſpiritualibus expoſitio pfunda ſpiritualis eſt pponenda. Propter qđ idẽ Apo
ſtolus dixit. Sapiẽtiam loquimur ĩter pfectos. & ſequit̃. In doctrina ſpũs ſpũalib⁹ ſpũalia cõparãtes
G ſpũs em̃ omnia ſcrutat̃ etiam pfunda dei. Vñ quia intellectus pfunda expoſitione eliciendus ẽ mul
tum caute in tali expoſitione pcedẽdũ ẽ ne qd temere aſſerat̃ niſi qđ iuxta regulã fidei certiſſime ĩ
uentum cognoſcatur: qua cautela omiſſa hęreſes omnes in eccleſia cõtigerũt. dicente Aug. i. par.
ſuper Ioã. ſer. xviii. Neq; em̃ hæreſes natę ſunt: & q̃dam documenta puerſitatis illaqueantia aĩas: &
in profundum pcipitantia: niſi dum ſcripturę bonę intelliguntur non bene: & qđ in eis non bene ĩ
telligitur: etiam temere & audacter aſſeritur. Ita chariſſime valde caute audire debemus ad q̃ ca-
pienda ſumus paruuli: & corde pio: & cũ timore, hanc tenentes regulam ſanitatis, vt qđ ſecundũ
fidem qua imbuti ſumus intelligere valuerimus, tanq̃ de cibo gaudeamus, quod autem ſecũdum
ſanam fidei regulam intelligere nondum potuerimus, dubitationem auferamus: intelligentiam
differam⁹: hoc eſt vt etiã ſi quid ſit neſcim⁹, bonum tñ & verũ eſſe minime dubitemus: a quo pror
ſus fides noſtra labi non debet: quæ nullis hominũ argumentis extorquẽda eſt cordi noſtro: ad quã
dirigamus ea quæ intelligimus: & quæ forte non intelligimus, dirigenda ad hanc regulam quãdo-
q; differamus cum idonei fuerim⁹. Fides em̃ (vt dicit Gloſ. ſup illđ Leui. ii. Tollet pugillum ſimilę)
eſt menſura ſcientiæ.

H Ad pri. princip. ¶ Ad primum in oppoſitum, ꝙ homo non poteſt attingere ad profundam expoſi
tionem dictorum huius ſcientię: Dicẽdũ ꝙ verum eſt omnia eius pfunda pſcrutando: & maxime
quantum pſcrutabilia & ſcibilia ſunt homini. hoc enim homini impoſſibile in vita iſta eſt. ſecundũ
ꝙ dicit Orige. ſup Exo. Si ſingula diligenter inſpicias, plura in quibus hęreat intellectus q̃ in quib⁹
expediri poſſit inuenies: pro quibus dicere in oratione debeamus. De profundis clamaui ad te do-
mine. & ideo ſtudio eius in hac ſcientia nõ eſt termin⁹ ponẽd⁹, vt dictũ eſt ſupra. Multa tñ profun-
da hui⁹ ſcię põt inueſtigare expoſitiõe pfunda p gratiã dei q̃ multũ excedit iueſtigationẽ naturalis
I rõnis. ſecũdũ ꝙ dicit Apoſtolus. i. Corinth. ii. Q; oculus nõ vidit nec auris audiuit nec in cor hoĩs
Ad ſcđm. aſcẽdit q̃ nobis reuelauit deus per ſpũm ſuũ. Spũs em̃ oĩa ſcrutatur etiam profunda dei. ¶ Ad ſe
cundum ꝙ plus ſapere q̃ oportet eſt profunda inueſtigare: Dicendũ ꝙ verum eſt qñ pfunda inue
ſtigatio excedit moderamẽ intellectus inueſtigantis. Maxime quando cum hoc excedit regulas fi-
dei. Sed eſt alia pfunda inueſtigatio ſub moderamine intellectus inueſtigantis: & ductu rectę ra-
tionis iuxta regulas fidei: qua inueſtigare profunda non eſt plus ſapere q̃ oportet. Profunda inue-
ſtigatio primo modo præſumptuoſa eſt: & temeraria: & hęreticos facit: quia quęrunt altiora ſe vt
dictũ eſt ſupra. Vnde dicit Eſichius ſuper illud Leui. vi. Omnis qui tetigerit illam ſanctificabitur
Plane oſtendit ꝙ diſputando de deo. i. theologizando ſufficit nobis tm̃ tangere. qui enim vult ca-
leſieri: ſi manum in ignem miſerit pro calefactione aduſtionem ſuſtinebit. Profunda vero inueſti-
gatio ſecundo modo charitatiua eſt & ſtudioſa: quia manet in ſobrietate. Et ideo vbi dixit Apoſto
lus. Nõ plus ſapere q̃ oportet ſape. ſtatim addidit. Sed ſape ad ſobrietatẽ. Gloſ. i. inueſtigare de my-
ſteriis diuinis ſine præſumptione & temperate. qđ pręceptum tranſgreſſi ſunt omnes hæretici. vn
de pfunda iueſtigatio non competit niſi viris ſpiritualibus & perfectis: cæteris autem pnicioſa eſt.

K Quæſt. ii. Arg. i. CIrca ſecundum arguitur ꝙ ſacra ſcriptura non ſit multipliciter exponenda. Pri-
mo ſic. Scientia illa quę maxime eſt ſcientia veritatis, maxie ſimplices debet habe
re ſmones. ſm ꝙ dicit Seneca. Quę veritati opam dat oſo, icõpoſita debet eẽ & ſim
plex. ſcia iſta ẽ hmõi: qa oĩno falſitate caret, vt patet ex pdeterminatis. Maior aũt
eſt ſermonis ſimplicitas cũ habet ſenſum vnicũ & vnicã expoſitionẽ q̃ cũ mltipli
2 cẽ, ergo &c. ¶ Scđo ſic. cũ ñ ſit expoſitio niſi ſit vera: ſi mltiplex eẽt expõ ſacrę ſcri
pturę & ſmõis ei⁹: tũc ĩ hoc oĩs ſmo ei⁹ eẽt mltiplex. Eſt ei ſmo mltiplex q plures

cõtinet ſenſus in quibus poteſt verificari, ſm Philoſophũ in Elenchis. Talis autẽ ſermo ſophi-
ſticus eſt. theologia ergo eſſet ſciẽtia maxime ſophiſtica, & ſermo ei⁹ ſophiſticus. cõſequens eſt
falſum: ſcđm illud. Qui ſophiſtice loquit̃ odibilis eſt deo. in quo ſcriptura iſta ſermonẽ ſophiſti In oppo.
cũ deteſtat̃: vt dicit Aug. ii. de doctrina chriſtiana. ergo &c̃. ¶ In oppoſitũ eſt Auguſtinus dicẽs
in principio ſup Geñ. In libris omnib⁹ ſanctis intueri oportet, quę ęterna intiment̃, q̃ facta nar-
rent̃, quæ futura pnuncientur, quę agẽda pcipiant̃. vbi quatuor ſenſus ſcripturę exprimuntur.
¶ Dicendum ad hoc. ſecundũ ꝙ tangit Orig. in Homil. de natiuitate Iſaac, quidã L Reſponſio.
dicebant ꝙ ſimpliciter erãt intelligẽdę ſcripturę, ita ꝙ nõ niſi literalẽ ſenſum oporteret aduer
tere: qđ aperte falſum eſt, quoniã etiam in manifeſtis hiſtoriis oportet aliũ ſenſum pquirere. ſecũ
dum ꝙ dicit Orig. ibidẽ. Quid? putamus quia propoſitũ ſit ſpiritui ſancto hiſtorias ſcribere, &
narrare quomodo a lacte depulſus ſit puer, & conuiuium factum ſit, & quomodo luſerit, aliaq;
puerilia geſſerit? An p hoc putãdũ eſt ꝙ nos diuinũ aliquid edocere velit, & dignũ qđ humanũ
genus dei vocibus diſcat? & infra ibidem ſuper illud. Ecce ancillam. Hęc (inquit) quomodo in-
telligi debeant nõ cõmẽtabor. Apl's infra diſſeruit dicẽs: Quę ſunt ſm allegoriã dicta. hęc ille di
cit allegorica eſſe: vt nos qd faciẽdũ ſit in cæteris nouerim⁹: & in his maxime in quib⁹ nihil le-
ge diuina dignũ hiſtorica videt̃ indicare narratio. Cõcedere igit̃ oportet ꝙ multiplex eſt expo
ſitio ſacrę ſcripturę, & ali⁹ ſenſus ſępi⁹ q̃rẽdus q̃ lr̃a ptendat. ſcđm ꝙ dicit Aug. in ſer. de pro
prietatib⁹ verbi. Per ſpiritũ ſanctũ ſcripturę cõſcriptę ſũt, & ſenſũ hñt nõ eũ ſolũ qui in manife
ſto eſt: ſed & alios quidẽ latentes q̃plurimos. Et illius pluralitatis duplex eſt neceſſitas. Vna ex M
pte noſtra. Altera ex pte ipſi⁹ ſcientię. Ex parte noſtra, quia vt dicit Aug. xv. de ci. dei loquẽs de
hac ſcientia, multos ſenſus peperit eius obſcuritas, cũ diuinarũ ſcripturarũ quiſq; tractator ſe-
cundũ fidei regulã idipſum conatur exponere. & contingunt iſta de cauſa multę expoſitiones
etiã in eodem genere exponẽdi. Ex parte autẽ huius ſcientię multę conueniunt ei expoſitiões:
quia ſcđm pdeterminata, ſcientia iſta in dictis ſuis debet eſſe fœcunda myſteriis: vt ſub eadem
litera diuerſos ſenſus cõprehendat: & in hoc habeat progatiuam ſup omnes alias ſciẽtias. ſecun
dũ ꝙ dicit beatus Greg. in prolo. mor. Sacra ſcriptura omnes alias ſcientias &c̃. vt habitũ eſt ſu
pra. titulo. vii. q. iiii. Diuerſi autẽ ſenſus & ſententię ſm diuerſa myſteria non poſſunt explicari
niſi diuerſis expoſitionibus. Idcirco abſolute dicẽdum ꝙ iſta ſcientia in dictis ſuis diuerſas de-
bet habere expoſitiones.
¶ Ad primum in oppoſitũ ꝙ ſimplicior eſt ſermo habens vnicam expoſitionem N Ad pri. pri.
q̃ plures: & ſimiliter ad ſecundum ꝙ ſermo habens plures expoſitiones, eſt ſermo multiplex & Ad ſcđm.
ſophiſticus: dicendũ ꝙ diuerſitas expoſitionũ contingit dupliciter: vel ſecũdum eandẽ rationẽ
intelligendi & ſignificãdi: vel ſm aliam & aliã rationẽ ſignificãdi & intelligẽdi. Diuerſitas ex-
poſitionũ primo modo ſolũmodo eſt in ſermone multiplici, videlicet quia ſub eadem voce, ſi-
ue cõplexa, ſiue incõplexa ſignificãtur plura vel cõſignificant̃. & iſte ſermo eſt ſophiſticus. Sed
talis diuerſitas expoſitionũ nõ eſt illa quę cõpetit huic ſciẽtię: ſed quę fit ſm aliam & aliã ratio
nẽ: quia videlicet expoſitio hiſtorica fit ſm ſignificationes vocum, expoſitiões vero myſticę ſm
ſignificatiões rerũ, & diuerſę circa eãdẽ rẽ propter diuerſas pprietates eius. & talis diuerſitas
nõ facit omnino ſermonẽ eſſe ſophiſticũ neq; multiplicem: immo ſub ęquali ſimplicitate ſermo
nis qua in aliis ſciẽtiis ſolũ ſenſus vnus cõtinet̃, cõtinent̃ in iſta ſcientia ſenſus plures. & hoc ſi
gnificat magnã efficaciã & virtutẽ hui⁹ ſciẽtię: quia quãto aliquid eſt ſuperius & maioris vir-
tutis tanto vno ſimplici plures exercet virtutes & actiones.

CIrca tertiũ arguitur ꝙ ſacræ ſcripturę nõ debent eſſe ſenſus niſi duo. Dicit O
em̃ Diony. in cę. Hier. Duplex eſt ſanctę manifeſtationis modus. Sancta autẽ Queſt. III.
manifeſtatio diuinorũ ſit per expoſitiones huius ſciẽtię. ergo &c̃. ¶ Q; ſolũ Arg. i.
ſunt tres, arguit̃. Dicit em̃ Hu. iii. ſentẽtiarũ ſuarũ. Tres ſũt modi ſacrę ſcri- 2
pturę. Hiſtoria quæ eſt rerũ geſtarũ narratio. Allegoria, cum per vnũ factũ
aliud ĩtelligit̃. Tropologia. i. moralis locutio, in qua de morib⁹ ordinãdis tra
ctatur. ¶ Q; ſint. iiii. arguitur. Dicit em̃ Beda in Glo. ſup Geñ. Quatuor ſunt regulę ſcripturę 3
Hiſtoria, quæ res geſtas loquit̃. Allegoria in qua aliud ex alio intelligit̃. Tropologia. i. moralis
locutio, in qua de moribus ordinandis tractatur. Anagogia. i. ſpiritualis intellectus, per quem
de ſummis & cęleſtibus tractaturi ad ſuperiora ducimur. his enim quatuor quaſi quibuſdã ro
tis diuina ſcriptura voluitur. ¶ Q; ſint. v. arguitur. quia Augu. de vtil. credendi, annumerat ſi 4
militer. iiii. modos, in quibus tangit vnũ pręter dictos quatuor dicẽs. Omnis ſcriptura quę ve-

tus teſtamentũ vocatur,diligenter eã noſſe cupientibus quadrifaria diuidit:ſm hiſtoriam,ſm
ſ etymologiã,ſm analogiã,ſm allegoriam. ¶Q₂ ſint multo plures arguit:quoniã ſicut aliquan
do ſacra ſcriptura exponitur hiſtorice,aliqñ tropologice,vl' allegorice,vel anagogice:Sic aliqñ
exponit parabolice,aliquãdo ironice,& plurib⁹ aliis modis,ſecũdũ diuerſas figuras locutionis.

P ¶Dicendũ ad hoc,ſecundũ ꝙ dicit Augu.i.de doctrina chriſtiana.Legis & oĩm di
Reſponſio. uinarũ ſcripturarum plenitudo,& finis eſt dilectio.Diligere autẽ homo nõ põt hoc qđ nõ cre
dit.porro ſi credit & diligit,bene agẽdo efficit vt ſperet ad id qđ diligit ſe eẽ vẽturũ.Tria itaqꝫ
hęc ſunt qb⁹ ſcĩa oĩs & ꝓphetia militat,fides,ſpes,& charitas. Quapropter cũ quiſqꝫ cognoue
rit finẽ ꝑcepti eſſe charitatẽ de corde puro & cõſciẽtia bona & fide nõ ficta:oẽm intellectũ diui
narũ ſcripturarũ ad iſta tria relaturus,ad tractationẽ illoꝝ librorũ ſecurus accedat.Et quia ea
quæ ſpei ſunt & charitatis,ſub iſta ſcĩa nõ cadũt:niſi inquãtũ ſunt res fidei:vñ & iſta ſcĩa,fidei
ſciẽtia nũcupatur:quęcũqꝫ eñ in iſta ſcĩa tractant: ſic exponẽda ſunt omnia:vt ad regulã fidei
dirigant,ſcd̃m ꝙ dicit Aug.xv.de ci.dei,quæ hic exponẽda ſunt, etſi nõ vno diſſerunt modo,
Q ad vnã tñ fidei catholicę concordiã reuocãda ſunt. Quare cũ iſta ſcientia nõ cõtinet niſi tria,
quę ordinant ad tria bona cõſequenda in vita iſta,credẽda.ſ.vt a nobis credãtur,diligẽda vt a
nobis diligant,ſperanda vt a nobis ſperent,& de omnibus his ſacra ſcriptura tractat : vt de eis
q̃ fidei ſunt:eſt eñ fides credibiliũ, diligibiliũ,& ſperandorũ:oĩs ergo expoſitio ſacrę ſcripturæ
tẽdere debet ad hæc tria ſecundũ regulã fidei:ſcilicet vt credant credibilia,vt diligant diligibi
lia:vt ſperent ſperanda.Quare cũ ſcriptura ſacra notitiã tradat credibiliũ,diligibiliũ,& ſperã
dorũ:non tã in ſeipſis literaliter illa nobis deſcribendo, q̃ ex quibuſdã factis & geſtis q̃ narrat
nobis ea inſinuando.Non ſolũ eñ ſcientia iſta loquit vocibus,ſicut alię,ſed etiã loquit reb⁹:ex
factis aũt & geſtis illoꝝ notitia inſinuari nõ põt,niſi geſtis ipſis primo in ſe literaliter ꝑcogni
R tis.Duplex igit expoſitio ſcripturę ſacrę nobis in primis neceſſaria eſt. Vna ad cognoſcẽdũ ve
ritatẽ rei in ipſis factis & geſtis,quibus alia intelligẽda nobis inſinuantur:quę appellat expoſi
tio hiſtorica ſiue literalis:ſupra quã debet fundari expoſitio ſpũalis.Alia vero ad cognoſcendũ
illa quæ ꝑ facta & geſta huiuſmodi intelligenda inſinuant,quæ appellat expoſitio myſtica ſiue
ſpũalis.Propter iſtã duplicem expoſitionẽ dicitur de muliere forti in pſona eccleſię.Prouer.vlt.
Non timebit domui ſuę a frigorib⁹ niuis.oẽs eñ domeſtici ſui veſtiti ſunt duplicib⁹. Domeſti
ci aũt ſunt doctores ſacrę ſcripturę,q ſũt veſtiti duplicib⁹.i. duplici expoſitiõe ſacrę ſcripturæ
hiſtorica. ſ.& myſtica muniti.Et ideo nõ timebit domui ſuę.i.ſcripturę ſacrę:in cuius contem
platiõe requieſcit:a frigorib⁹ niuis.i.errore hęreticę prauitatis.Quãdocũqꝫ eñ ab eis aliqd ab
ſurdũ proponit in ſenſu literali:ſtatim ad ſanũ intellectũ debemus recurrere ſpũalem. Et quia
S per facta & geſta literalia huius ſcientię fidei,nobis intelligenda nõ inſinuant niſi illa in quibus
ipſa nos informare intendit,videlicet quid credendum,quid diligendũ,quid ſperãdum:ad quę
tendere debet omnis ſpũalis expoſitio hui⁹ ſcientię ſcd̃m regulã fidei : Idcirco ſpũalis expoſi
tio triplex eſt,& tantũ triplex,vna ad inſinuandũ nobis ex factis & geſtis qd credẽdũ:alia quid
diligẽdũ:tertia qd ſperãdũ.Pria dicit allegorica.Scd̃a tropologica.Tertia anagogica. Allegori
ca autẽ expoſitio eſt,quæ in credẽdis nobis inſinuat arcana ſacramẽta primę veritatis:in quib⁹
per fidem Chriſti fundatur eccleſia.Idcirco eñ allegorica expoſitio reſpicit Chriſtum & eccle
ſiã:qa in trinitate diuinarũ pſonarũ notitia credendorũ refert ad filiũ, eo ꝙ ei appropriatur ſa
pientia.Tropologica autẽ expoſitio quæ in diligendis nobis inſinuat incentiua amoris ſummę
bonitatis:quibus per charitatẽ in nobis mores & forma viuendi inſtituuntur. Idcirco eñ tro
pologica expoſitio reſpicit virtutũ informationẽ ĩ anima iuſta,& refertur ad ſpiritũ ſanctum,
quia ei appropriatur bonitas. Anagogica autẽ expoſitio qua in expectandis nobis inſinuantur
immẽſa gaudia æternorum bonorum,ad quæ adipiſcẽda per ſpem erigimur.Idcirco eñ anago
gica expoſitio reſpicit ꝑmia ſuperna in vita æterna,& refert ad patrẽ:quia ipſi æternitas appro
priatur: vt tamẽ iſta triplex expoſitio myſtica in vnica expoſitione hiſtorica fundata, perfecte
quodam modo reſpondeat trinitati diuinarum perſonarum in vnitate eſſentiæ radicatæ : cui
T fidei veritas in hac ſcientia innititur.De iſtis tribus expoſitionibus ſpiritualibus intelligimus
dici illud Prouerbioꝝ.xxiii. Appone cor tuum ad doctrinam meam:vt ſit in domo mea fidu
cia. Vnde oſtendi tibi eam & deſcripſi eam tripliciter : vt oſtenderem tibi firmitatem & elo
quia veritatis.Re vera fiducia eccleſiæ eſt ex firmitate auctoritatis ſacrę ſcripturę:vt ſupra di
ctum eſt:q̃ ſpũaliter intellecta nunq̃ vacillat.Simul autẽ de iſtis quatuor ſenſib⁹ & expoſitioni
bus ſacræ ſcripturæ:dicit Auguſtinus in principio ſuper Geñ.In libris omnibus ſanctis intue
ri oportet,quæ ibi æterna intimẽtur(hoc quo ad ſenſum anagogicũ)quę facta narrentur(hoc

quo ad hiſtoricum)quę futura prenunciẽtur(hoc quo ad allegoricum)quæ agenda moneant
(hoc quo ad tropologicũ).De quib⁹ etiã Paul⁹ dicit.ii.Timo.iii. Oĩs ſcriptura diuinitus inſpi
rata,vtilis eſt ad docẽdũ.Gloſ.Neſcientes.hoc quo ad hiſtoriã.in quo primo ſunt imbuẽdi.Ad
arguendum.Gloſ.i.ad conuincendum de malo.hoc quo ad allegoriã.qua hęreſes ſunt dãnan
dę. Ad corripiendum.Gloſ.in malo perſiſtentes.hoc quo ad tropologiam. qua vitia refrẽnãtur
Ad erudiendum.Gloſ.pœnitẽtes.hoc quo ad anagogiam,qua ad cęleſtia properatur.De his po
nit Beda exemplum in Gloſ.ſuper princi.Gene.dicẽs.Hieruſalem ſcd̃m hiſtoriam eſt ciuitas,al
legorice eccleſiam ſignificat,ſecundum tropologiam animã fidelem,ſecundum anagogiã cæle
ſtium ciuiũ vitã.Vnde Auguſtinus attendens ſimplicitatẽ lr̃æ huius ſcientiæ, quo ad ſenſum
hiſtoricum,& profunditatem intellectus quo ad ſenſum myſticum,dicit.xii.confeſ. Ecce elo
quiorum ante nos ſuperficies blandiens: ſed mira profunditas:deus meus horror eſt intende
re.Eſt enim in illa,vt dicit Sap.vii.Spũs intelligentię,ſanctus vnic⁹ multiplex. Sic ergo breui
ter dicendum ꝙ quatuor ſunt ſenſus huius ſcientiæ,& non poſſunt eſſe plures. & ſecundum
hoc ſolũmodo quadruplex eſt eius expoſitio,nec plures nec pauciores.

¶Ad primum in oppoſitũ ꝙ duplex eſt ſecundum beatum Dionyſium, dicẽdum V
ꝙ modus manifeſtationis diuinorũ duplex eſt.Vnus pertinens ad modum deſcribẽdi nobis di Ad primũ
uina per literam huius ſcientię: Alius pertinens ad modum interpretandi id qđ eſt in ea de di prin.
uinis deſcriptum.Quo ad primum modum manifeſtandi loquit Diony.& ille non eſt niſi du
plex.Cum enim vt dicit in principio cęl.Hier. Diuina nobis manifeſtari nõ poſſunt,niſi ſacris
velaminibus circũuoluta,& illa velamina ſumuntur ex illis quæ cognoſcimus in creaturis.In
creaturis autẽ quædam ſunt proprietates quæ aliquid nobilitatis ponunt, & quæ prius con
ueniũt deo q̃ creaturis:vt ſunt bonitas,ſapientia,& huiuſmodi: Aliæ vero ſunt quas indignũ
eſt in propria ſignificatione deo attribuere: per aliquam tamen ſimilitudinem ei attribui poſ
ſunt,vt habere oculos,brachium,& huiuſmodi:Secũdum iſta ſumitur ſecundũ Diony.duplex
modus manifeſtandi diuina.Quorum vnum appellat conuenientem:vt quando per illa notifi
cantur,quæ inueniuntur ĩ creaturis,& tamen dignius inueniuntur in deo. Alium vero incon
uenientem,quando notificantur per illa quæ inueniunt in creaturis,& indigna ſunt deo,& nõ
poſſunt ei attribui niſi ſecundum tranſlationem quandam.Sed iſti duo modi non tangunt di
uerſos ſenſus ſiue expoſitiones.immo ambo ad ſenſum hiſtoricũ pertinent, cũ his modis diui
na nobis in ſacra ſcriptura manifeſtant. Oĩs eñ metaphora & parabola ad ſenſum hiſtoricũ X
pertinent:vt iam dicetur.¶Ad ſecundum ꝙ Hugo non annumerat niſi tres modos exponen Ad ſcd̃m
di:dicendum ꝙ Hugo non loquitur niſi de expoſitionibus quæ cadunt circa illa quę ſunt ma & tertium
teria ſacræ ſcripturæ.Nunc autem ſecundum ipſum,materia ſacrę ſcripturæ eſt opus repara
tionis tantum,qđ agitur in eccleſia militante.Non autem opus glorificationis,qđ agitur in ec
cleſia triumphante.Et ideo cum ſenſus anagogicus pertinet ad eccleſiam triumphantem : alii
vero tres ſenſus ad eccleſiam militantẽ:vt patet ex dictis:Ideo ſolum annumerat illos tres mo
dos,& quartũ omittit.Sicut fecit Strabo ĩ Glo.Exod.penul.Sãcta(inqt)ſcriptura hiſtoria mo
ralitate & allegoria conſtans, nullis hęreticorum dogmatibus poteſt rumpi,quia funiculus tri Y
plex difficile ſoluitur. ¶Q₂ arguitur qđ Auguſtinus ponit etymologiã vnum ſenſum pręter Ad quar
dictos quatuor:dicendum ꝙ non intendit ibi Auguſtinus aliquo modo diſtinguere ſenſus & tum.
expoſitiones ſcripturę:ſed diuerſos modos ponere quibus tractatur,& maxime quibus aſſumi
tur litera veteris teſtamenti in nouo:vt per hoc vetus teſtamentum oſtendat non eſſe contra
rium nouo.Omnis enim ſcriptura quæ vetus teſtamẽtũ vocatur,quadrifariam diuiditur:ſci
licet in tractatu noui teſtamenti,ſcd̃m quatuor ſcilicet modos quibus dicta veteris teſtamenti
aſſumuntur in nouo : videlicet ſm hiſtoriam , ſecundũ etymologiam, ſecundum anagogiam,
ſecundum allegoriam.Secundum hiſtoriam cum docetur in nouo teſtamento quid ſcriptum,
vel quid geſtum ſit in veteri. ſecundum etymologiam cum oſtenditur in nouo teſtamento,
quid qua de cauſa factum vel dictum ſit,ſecundum anagogiam cum oſtenditur non contraria
rĩ duo teſtamenta,ſecundum allegoricam cum docetur in nouo,non ad literam eſſe accipiẽda
quædam quę ſcripta ſunt in veteri, His eñ modis Chriſtus & apoſtoli vſi ſunt veteri teſtamẽ
to in nouo.ſecundum ꝙ Auguſtinus manifeſte declarat per exempla & hiſtoriam veteris teſta
menti,& etymologiam, & anagogiã, & allegoriam in nouo inueniri teſtamẽto.Nam ad hiſto
riã illud pertinet:cũ obiectum eſt Chriſto,ꝙ die ſabbati diſcipuli ſpicas euulſiſſent.Non legi
ſtis(inquit)quid fecit Dauid cũ eſuriret,& qui cum eo erant: quomodo intrauit in domũ dei

& panes ꝓpoſitionis manducauit,quos nõ licebat manducare niſi ſolis ſacerdotibꝰ. Ad etymo-
logiã vero illud ꝑtinet:ꝙ cũ Chriſtꝰ ꝓhibuiſſet vxorẽ abiici:niſi fornicatiõis cauſa,relatũqꝫ eẽt
Moyſen dato libello repudii ꝑmiſiſſe licentiam:Hoc(inquit)Moyſes fecit propter duritiã cor-
disveſtri.De analogia nõ ponit ſpeciale exemplũ:ſed poteſt adduci illud qđ dixit Chriſtus Ioã.
v.Si crederetis Moyſi, crederetis forſitã & mihi. hoc em̃ dicto cõgruentia vtriuſqꝫ teſtamenti
oſtendit.Allegoria aũt vtitur Saluator ex veteri teſtamẽto cũ dicit.Generatio hęc ſignũ quæ-
rit,& non dabit ei niſi ſignũ Ionę prophetę.Sicut em̃ Ionas &c̃.Et ſumit ibi Aug.allegoriã lar
Z ge ad oẽm ſpiritualem intellectũ dictorũ veteris teſtamẽti:vt cõprehendat ſub ſe tres myſticos
Ad quintũ ſenſus exponẽdi ſacram ſcripturã.℄Ad vltimũ,ꝙ multi alii ſunt ſenſus & modi exponendi.ſ.
parabolice,ironice,metaphorice,& huiuſmodi:dicendũ ꝙ oẽs illę expoſitiones ad expoſitionem
hiſtoriæ reducunt: quia hiſtorica veritas aliquãdo exprimit ſermone ꝓprio,aliquãdo ſermone
trãſlato & figuratiuo,& diuerſimode ſm diuerſos modos figurarũ locutionũ. Vñ parabolę euã
gelicę ad ſenſum hiſtoricũ ꝑtinẽt,& ſimiliter earum expoſitio,expoſitio eſt hiſtorię.Et meta-
phora de lignis quõ ſibi elegerunt regem.Iudi.ix.ad hiſtoriam ꝑtinet &c̃.huiuſmodi.

A

Queſt.IIII. Argu.i. CIrca quartum arguit ꝙ hęc ſcientia vbiqꝫ debeat pluribus modis exponi.Pri-
mo ſic.Augu.dicit in lib.de catechizãdis rudibus.Quicquid narras ita narra
vt ille cui loqueris audiendo credat,credendo ſperet,ſperando amet. Sed iſta
tria vt dictũ eſt,ꝑtinẽt ad tres modos exponẽdi huius ſciẽtię ꝑter modum
hiſtoricum:vt dictũ eſt ſupra.ergo in omni eo qđ narramus ſecundum hanc
ſcientiã, iſte triplex modus debet obſeruari ꝑter modum hiſtoricũ. ergo &c̃.
2 ℄Secundo ſic.Aplꝰs.ii.Timo.iii. Omnis ſcientia diuinitus inſpirata vtilis eſt
ad docendũ,ad arguendũ,ad corrigendũ,ad erudiendum. In quibus vt dictũ eſt, omnes modi
exponẽdi hanc ſcientiã exprimuntur.ſed ſacra ſcriptura vbiqꝫ eſt diuinitus inſpirata.ii.Pet.ii.
Spiritu ſancto inſpirati locuti ſunt ſancti dei hoĩes.Gloſ.Nõ erat in poteſtate eorũ:vt quęcũqꝫ
In oppoſi. vellent,docerẽt:ſed ea ſola docebãt quæ a ſpiritu didicerãt.ergo &c̃.℄In oppoſitũ arguit. Pri-
mo ſic.Aug.ii.ſup Geñ.cõtra Manichęos.Quiſquis voluerit oĩa quę dicta ſunt ſm literã acci-
ꝑere,& nõ aliter intelligere ꝗ litera ſonat,& potuerit euitare blaſphemias,& omnia congruen-
tia fidei catholicę ꝑdicare:non ſolum ei nõ eſt inuidendũ:ſed ꝑcipuus multũqꝫ laudabilis intel
lector habẽdus eſt.ſed cõſtat ꝙ plurima ſunt in ſcriptura ſacra ꝗ ſic ad literã exponi poſſunt,ſi
2 cut illud. In principio creauit deus cę.&c̃.vt dictũ eſt ſupra ſm Ambro.ergo &c̃. ℄Secũdo ſic.
dicit Aug.in ſer.de aſſumptione virginis,ꝙ ſacra ſcriptura qñqꝫ nõ habet ꝗrẽdũ in ea aliud ꝗ
qđ ſonat:qñqꝫ habet pariter literã & myſteriũ:qñqꝫ myſteriũ tm̃.ſed cum non habet quęren-
dum aliud ꝗ ſonat:non habet niſi literalem ſenſum tm̃.ergo &c̃.

B

Reſponſio. ℄Dicendũ ad hoc,ꝙ cũ ſecundũ apoſtolum lex ſpiritualis ſit:& bene ſpirituali in-
digeat interpretatione:vbicũqꝫ hiſtoria deſcribit,nõ ſolũ ſenſus literalis:ſed etiã ſpiritualis in
dagandus eſt.quia vt idẽ dicit aplꝰs,Spiritus eſt qui viuificat,caro autẽ non prodeſt quicꝗ.i.
carnalis & literalis expoſitio:niſi adſit & ſpiritualis.Propter qđ dicit Augu.ii.de doctrina chri
ſtiana.In his quæ aꝑte in ſcripturis poſita ſunt,inueniunt illa omnia quæ cõtinent fidẽ, mo-
reſqꝫ viuẽdi,ſpem ſcilicet & charitatẽ.Et Orig.ĩ Homi.de ĩmolatiõe Iſaac.Obſerua ſingula qꝗ
ꝗ ſcripta ſunt.In ſingulis em̃ ſiquis ſciuerit ĩ altũ fodere,inueniet theſaurũ:& fortaſſis vbi nõ
ęſtimat,latẽt myſteriorũ ꝑcioſa monilia.Idem ĩ Homil.de Rebecca.Fabulas putatis & hiſtorias
narrare ĩ ſcripturis Spũm ſan. aĩarũ ẽ eruditio,& ſpũalis doctrina:myſteria cũcta ſũt ꝗ ſcripta
C ſũt.Vñ etiã qa ſpũalis ĩtellectus prĩcipaliter intẽdit vbiqꝫ ĩ ſacra ſcriptura:vbi ipſa lr̃a intentũ
ſpũalis ĩtelligẽtię exprimit:vlterior expoſitio exquirẽda nõ eſt. Vbiqꝫ ergo multiplex expoſitio
in ſacra ſcriptura exquirẽda eſt,ꝑterꝗ vbi literaliter ſpũalis expoſitio expreſſa ẽ:vt eſt illud, Di
liges dñm deũ tuũ:& cetã ꝑcepta moralia apto ſermõe ꝓpoſita:ꝗ nõ ſunt niſi lr̃aliter exponẽda
& nullũ myſteriũ in eis ꝗrendũ,quia magis obumbraret intelligẽtiã ꝗ illuminaret. ſicut & in
pluribꝰ dictis Salomonis.Vñ dñs lr̃aliter ꝓponẽs moralẽ ſenſum.Mat.xv.Nõ qđ ĩtrat ꝑ os &c̃.
rephẽdit diſcipulos qa ſenſum aliũ myſticũ ꝗrebãt,dicẽs.Adhuc eſtis ſine intellectu.ꝗrẽdo.ſ.ex
poſitionẽ ꝑter lr̃alẽ vbi ꝗrẽda nõ eſt.Et hoc ẽ qđ dicit Greg.Intellectꝰ ſacrę ſcripturę ĩter textũ
& myſteriũ &c̃.vt ſupra ti.iſto.q.i. Vñ in collationibꝰ patrũ.viii.Ioãnes Caſſianꝰ diſtinguit tri
plex genꝰ dictoꝝ ſacrę ſcripturę,ꝙ quędã ſunt lr̃aliter tm̃ exponẽda,ꝗdã vero myſtice tm̃,ꝗdã
vero vtroqꝫ mõ.vbi dicit ſic.Dĩnarũ ſcripturarũ auctoritas,de iis ĩ qbꝰ nos voluit erudire,ꝗdã
etiã iis q acumĩe ĩgenii carẽt,tã lucide & euidẽt effata eſt:vt nõ ſolũ nulla occultiorꝫ ſẽſꝰ obſcu
ritate velent: ſed ne vllo qdẽ p̃rocinio interꝑtatiõis indigeãt, & in ſupficie vocis ac lr̃ę ſuos in-
tellectꝰ,ac ſñias ꝓferãt.Et hoc duplr̃,vel ĩ ſupficie lr̃ę myſticũ hñdo ĩtellectũ,vl' hiſtoricũ.ſcđm

ꝙ proſequitur explanando & exemplificando. Quędã vero vt dicit ita cõtexta ſunt,vt in eorũ D
diſcuſſione & ĩtellectu ĩmẽſũ nobis exercitii cãpũ ac ſollicitudinis reſeruẽt.Quędã vero vtroqꝫ
modo ſe habent. quæ ſtatim declarat dicens. Itaqꝫ ſatis proprie diuina ſcriptura agro optimo
ac fertili cõparatur,qui multa gignat,ac proferat ad hoĩm victum:vt ſine aliqua ignis coctio-
ne ꝑficiant.Quędam vero niſi prius flãmę calore mitigata atqꝫ mollita omnem auſteritatẽ de-
poſuerint cruditatis,vel incongruentia vſibus humanis,vel noxia ſentientur. Nonnulla vero
ita vtriqꝫ vſui apta naſcuntur: vt nec cocta ſua cruditate diſpliceant,vel offendant: & tamen
ignis calore decocta ſalubriora reddantur. Plura quoqꝫ ad eſcam tantũmodo irrationabilium
iumentorũ & animalium,vel ferarũ ac volucrum proferuntur cibis hoĩm minime profutura,
quæ etiam in ſua aſperitate manentia abſqꝫ vlla ignis coctione vitalem iumẽtis conferunt ſatu
ritatem.Quã rationẽ ſatis euidẽter aſpicimus in hoc vberrimorũ ſpiritualiũ ſcripturarum pa
radiſo contineri,in quo ita quędam ſignificatione literę plana ac luculenta reſplendẽt: vt cum
ſublimiore interpretatione non egeant,ſimplici tantũ ſono literę abundent,paſcant, ac nutriãt
audiẽtes:vt eſt illud.Audi Iſrael,dñs deus tuus deꝰ vnus eſt, & Diliges dominũ deum tuũ ex
toto corde tuo,& ex tota anima tua,& ex tota mẽte tua. Quædã autem ſi allegorica explana-
tione attenuata non fuerint,& ſpiritualis ignis examinatione mollita,nullo modo ad ſalutẽ in-
terioris hominis ſine corruptionis labe ꝑuenerit. Magiſqꝫ ex eorum ꝑceptione lęſio ꝗ vtili
tas aliqua ſubſequitur:vt eſt illud.Sint lumbi veſtri ꝑcincti,& lucernę ardentes in manibꝰ ve-
ſtris.& Qui nõ habet gladiũ,vendat tunicã ſuam & emat gladiũ.& Qui nõ accipit crucẽ ſuã
& ſequitur me,non eſt me dignus.Qđ quidã indiſcretiſſimi monachorum habẽtes quidem ze E
lum dei:ſed non ſecundũ ſcientiã, ſimpliciter intelligentes fecerunt ſibi cruces ligneas:eaſqꝫ iu
giter humeris circũferentes non ędificationẽ:ſed riſum cunctis videntibus intulerũt.Nõnul- F
la vero ad vtrãqꝫ ꝑceptionem tam hiſtoricã ꝗ allegoricã,ita cõmode ac neceſſarie capiuntur:
vt vtraqꝫ explanatio vitales ſuccos animę ſubminiſtret:vt ẽ illud.Si qs te ꝑcuſſerit in dextra
maxilla ꝑbe ei & alteram,& Cũ ꝑſequẽtur vos in ciuitate vna fugite in aliam,& Si vis ꝑfectꝰ
eſſe,vade & vẽde oĩa quę habes & veni & da pauꝑibꝰ & ſequere me,& habitabo tecũ in cælo,
Producit ſane & fœnũ iumentis,quibus pabulis oẽs ſcripturarum repleti ſunt campi,ſimplicẽ
ſcilicet purãqꝫ narrationẽ hiſtoricę lectionis,qua ſimpliciores quiqꝫ ac minꝰ capaces ꝑfectę & in
tegrę narratiõis,ſecũdũ ſtatus ac mẽſurę ſuę cõditionẽ,ad opus tantũ actualis vitę,vegetatio-
res robuſtioreſqꝫ reddãtur. Dictũ triplicem modũ exponendi ponit Auguſtinus, & declarat ꝑ
exempla.xvii.de ci.dei.c.iii.ꝑ totum.

G

℄Ad primum de catechizandis rudibus,dicendum ꝙ per illa tria non intenditur Ad primũ
triplex ſacrę ſcripturę expoſitio:ſed triplicis virtutis theologicę promotio:quæ poteſt fieri in prin.
qualibet expoſitiõe,vna vel pluribus. ℄Ad ſecũdũ de apoſtolo dicẽdũ ꝙ dictũ illud nõ eſt niſi H
quædã adaptatio ad ſenſus ſacrę ſcripturę:ſed realiter illa quatuor pro tẽpore & loco poſſunt Ad ſcđm
fieri ꝑ quodlibet dictũ ſacrę ſcripturę.℄Ad argumentũ in oppoſitũ,ꝙ nõ aliter accipere ꝗ li- prin.
tera ſonat,laudabile eſt,dicendũ ꝙ verũ eſt primo. Vnde dicit in principio illius auctoritatis, I
Hic totus ſermo primo ſm hiſtoriam diſcutiẽdus eſt:Deinde ſm prophetiã. Sane quicunqꝫ vo Ad primũ
luerit oĩa &c̃.Per hoc ergo nõ excludit quin etiã ſecũdario ſub ſenſu literali ſenſꝰ ſpũalis vbiqꝫ in oppoſi.
quęrẽdus ſit.℄Ad ſecundũ dicendũ ꝙ Augu.non loquit ibi niſi de expoſitionibus quas natu- K
ra rei de ſe inueſtigãdas inſinuat, vt factũ pure naturale nõ inſinuat niſi hiſtoricum ſenſum: Ad ſcđm.
factum vero ꝑ diuinum oraculum, & hiſtoricũ & myſticũ.factũ vero qđ natura & proprie-
tas rerum non patitur,myſticum tãtũ.ſecundũ ꝙ concordant exempla eius & dictũ.Dicit em̃
ſic.Sępe apertis ſermonibus inſinuat:in qbus nihil ꝑter qđ ſonuit inuitat quęrendũ:vt eſt quia
Abrahã genuit Iſaac,Iſaac genuit Iacob,& cętera talia,in qbus ſola tenẽda eſt litera.Quędã au
tem ſic cõmendat,vt pariter literam & myſticum intellectum inſtruat:vt in trãſitu maris ru-
bri,& mãna cęleſti & tabernaculo atqꝫ arca teſtamẽti.Quædã tantũ myſtice:vt cum deũ dicit
inſufflaſſe in faciem Adã ſpiraculũ vitę, qui os ad ſpirandum non habet. Vnde licet in primo
modo ex natura facti litera non inuitat ad ꝗrendũ aliud ꝗ qđ ſonat, nihilominus tñ aliud bñ
poteſt inueſtigare ex proprietate rerũ. Vnde Mat.i.ſup illud.Abrahã genuit Iſaac,Iſaac genuit
Iacob.Gloſ.interli.Fides genuit ſpem,fides & ſpes charitatẽ.& ita Glo.factũ illud exponit mo-
raliter.Qđ ergo dicit Auguſtinus,ꝙ in talibus ſola litera eſt tenẽda:non intendit quin alia ex
poſitio ſit quærenda:ſed ꝙ nullam aliam oportet quęrere,immo quãtum eſt ex natura facti il-
lius,litera etſi ſola conſideretur,tenenda eſt.Non ſic in ſecũdo modo: vbi oportet ad myſteriũ
currere,quia illa non ſunt facta,niſi ad alia inſinuanda.

L Queſt.V. Argu.i. CIrca quintum arguiẗ ꝙ nõ cuilibet ſenſui ſacrę ſcripturę ſubeſt veritas.Pri-
mo ſic.Iudi.ix. dicitur,ꝙ ierunt ligna ſyluarũ: vt vngerent ſibi regem.qđ oĩ
no a veritate abſurdũ eſt.ergo &c̃. ¶Secũdo ſic.Gene.xxvii.dixit Iacob Iſaac
2 patri ſuo,ego ſum primogenitus tuus Eſau.vbi apertum mendacium(vt vi
3 detur)tenet ſcriptura,& tanq̃ verum. ¶Tertio ſic.ii.Reg.xi.de facto Dauid
& Vrię,in quo Dauid iniuriatus eſt Vrię,& Vrias paſſus eſt iniuriam, ſen-
ſus myſticus dicit ſm Gloſ.ꝙ Dauid ſignificat Chriſtũ,Vrias autẽ diabolũ.qđ nullo modo po
teſt eſſe myſterium verũ.quoniam vnũ cõtrariorũ nõ eſt principium intelligendi reliquum.er
4 go &c̃.¶Quarto ſic.Geñ.ix.cũ Loth dixit angelis vt manerẽt in domo eius:reſpondẽt,minime
5 ſed in platea manebim⁹.qđ tñ nõ fecerũt.mẽtiti ſunt ergo ipſi:& ibi ſacra ſcriptura. ¶Quinto
ſic.Geñ.xx.dixit dñs ad Abimelech. Morieris propter mulierẽ quã tuliſti, & tamen mortuus
6 non fuit.mẽtitur ergo ibi ſcriptura.¶Sexto ſic.Exod.i. Obſtetrices ne infantes Hebręorũ inter
In oppoſi. ficerentur,mẽtitę ſunt,deo factum approbante & remunerante.ergo &c̃.¶In oppoſitũ eſt,quo
niam quęlibet expoſitio ſacrę ſcripturę ꝓcedit ſecundũ regulam fidei,cui nõ poteſt ſubeſſe fal-
ſum,quia immititur primę veritati:vt habitum eſt ſupra.ergo &c̃.

M Reſponſio. ¶Dicendum ad hoc. ꝙ ſacrę ſcripturę dicta nihil aliud ſunt q̃ diuina oracula, & veritatis ęternæ teſtimonia.Et ideo non aliter ſunt exponenda, q̃ vt ipſa intelliganẗ & cognoſcantur eſſe talia.Vnde dixit Chriſtus auctor & expoſitor principalis ſcripturæ.In hoc veni in mundũ:vt teſtimonium perhibeam veritati. Veritas autẽ æterna non requirit aliqua falſitate teſtificari.Idcirco huic ſcientię in omni expoſitione & ſenſu eius neceſſe eſt ſubiacere veritatẽ. Propter qđ dicitur Iob.xiii. Nunquid deus indiget veſtro mendacio:vt pro eo loquamini dolos?Gloſ.Veritas non indiget falſitate fulciri.& ſequiẗ. Nunquid faciem eius accepiſtis? & pro eo iudicare nitimini.Glo.Faciem dei accipere eſt auctoritatem eius in iudicio aſſumere. Q̃tũ autẽ ſacra ſcriptura vbiq; veritatẽ cõtinet,ſufficiẽter dictũ eſt ſupra.Qđ etiam ſpecialiter exprimit Auguſt.in principio de p̃deſti.gratiæ. Quilibet(inquit) lector qui expoſiturus ſacram ſcripturam aggreditur,cum in ſacrarum voluminibus literarum aliqua velut diuerſum ſonãte ſententia ſollicitatur, certa & inconcuſſa fide tenere debet nuſq̃ deeſſe veritatem, etſi non facile propter magnitudinem rei intellectus quęrentibus occurrit.

N Ad primũ prin. ¶Ad primum in oppoſitum de libro Iudicũ, dicendũ ꝙ regula Auguſtini habet, ꝙ quãdocũq; litera verũ ſenſum hiſtoricũ habere nõ poteſt, ad myſticum recurrẽdũ eſt, & ſermo nõ ꝓprie ſed figuratiue exponẽdus eſt. Litera ergo illa nullũ habet ſenſum ꝓpriũ hiſtoricum verum,ſed pro ſenſu myſtico figuratiue verba ponuntur,& metaphorice debet exponi.ſecundum ꝙ exponit Iſido.in Gloſſa.per arbores & ligna,homines intelligendo, ſecundum ſenſum allegoricũ literę. Et eſt in talibus metaphoris & parabolis veritas q̃tum ad ſignificationẽ rerum:ſicut in hiſtoriis,propriis verbis expreſſa veritas eſt ſecundum ſignificationem vocum. In iſta enim ſcientia non ſolum ſignificãt voces,res: ſed etiam q̃dam res ſignificãt quaſdã alias

O Ad ſcđm. res:vt infra dicetur. ¶Ad ſecundũ de lib.Geñ.dicendum ꝙ Iacob & Eſau ibi nõ ſuas perſonas ſed ſignificata per ipſas ſupponunt.Vnde pro perſonis illorũ ſermo ille etiam poſſet eſſe verus Verus eſt tamen pro ſignificatis per perſonas illorum. Vnde Auguſtinus.xvi.de ci.dei. Quis iſte dolus ſimplicis?quę fictio non mẽtientis niſi profundum myſterium veritatis?Et in lib. de mendacio de talibus dictis ſacrę ſcripture dicit.Qui ſentiunt ꝙ mentiendũ eſt cũ vtile ſit,adhibent teſtimonia ſuę ſententię,cõmemorantes Sarram cum riſiſſet:negaſſe ꝙ riſit, Iacob a patre interrogatũ reſpõdiſſe ꝙ ipſe eſſet Eſau maior filius,& multa exẽpla huiuſmodi. Eoꝝ hominum mendacia cõmemorãt,quos culpare non audeas.Quibus reſpondet conſequenter dicẽs.De veteribus, mẽdaciorum exempla prolata ſunt:vbi quicquid geſtum eſt,figuratiue accipi poteſt. Quicquid autem figuratiue fit aut dicitur, non eſt mendacium. Omnis eñ enunciatio ad id qđ enunciat referẽda eſt. Omne autẽ figuratiue dictum aut factum,hoc enunciat qđ ſignificat eis quibus intelligendum prolatum eſt.Vnde credendum eſt illos qui propheticis temporibus digni auctoritate fuiſſe commemorantur, omnia quæ dicta ſunt de illis, prophetice egiſſe atq; dixiſſe, nec minus prophetice accidiſſe, quæcunq; ſic accidunt: vt eodem prophetico ſpiritu memoriæ literiſq; mandata iudicarentur.Vnde qđ Iacob dixit,in prima eccleſia locutus eſt,quę maior & antiquior in primis patribus fuit ſynagoga Iudæorum, quam ſignificauit Eſau.ſecundũ ꝙ exponit Auguſtinus contra Fauſtum loquens de eadem materia.

¶Ad tertiũ de libro Regũ,dicendũ ꝙ in p̃dicto facto duo ſunt cõſideranda.& ſubſtantia facti; & qualitas facti,ſiue modus faciendi ipſum.Q̃zq̃ ergo quo ad qualitatem facti nõ poſſit habere in bono expoſitionem verã,quo ad ſubſtantiã tamen facti bene poteſt habere expoſitionẽ veram in bono,quia ſubſtãtia facti bene poteſt ſonare in bonũ. Poteſt eñ eſſe ꝙ princeps iuſte occidere faciat militẽ aliquẽ,& ꝙ eius vxorem ſibi aſſumat; & per hunc modũ ꝙ non eſt inconueniẽs ꝙ factũ malũ habeat bonã allegoriã & in bonũ expoſitam.ſecundũ ꝙ ibi exponit Gloſ. — P Ad tertiũ.

Q Ad quartũ & quintũ. ¶Ad quartũ & quintũ & ad omnia cõſimilia exempla in ſacra ſcriptura reperta: dicẽdũ ꝙ oĩa intelligũtur dicta ſub cõditiõe intellecta. Vnde angeli nõ intraſſent ad Loth:niſi oppido eos cõpuliſſet,& hoc angeli cõditionaliter in dicto ſuo intellexerunt. Et ſecũdũ hunc modum dominus dixit Abimelech moriturũ,niſi citius viro vxorem ſuam redderet. quod ſequitur in litera. Redde vxorem viro ſuo,& viues.Si autẽ reddere nolueris,morieris.

R Ad ſextũ. ¶Ad ſextũ de obſtetricibus: dicẽdum ꝙ ſacra ſcriptura nõ ſolũ ꝓponit facta moreſq; iuſtorũ quibus ꝓuocat ad imitandum: ſed etiã infirmitates & peccata,quibus inſtruit ad timendũ. Vnde mẽdaciũ illud proponit ſcriptura tanq̃ exẽplũ qđ nõ cõmẽdat ad imitandũ(vt dicebant aliqui ponẽtes talia mẽdacia non eſſe peccata)ſed potius recitat illud ad inſtruendũ quã pœnã etiam tã pium mendacium mereatur.Secundum ꝙ dicit ibi beatus Gregorius in Gloſſa.Multi conantur aſſerere hoc mendacii genus nõ eſſe peccatum:quia ędificauit eis dñs domus.in qua magis cõpẽſatiõe cognoſciẗ quid mendacii culpa mereatur.Nã benignitatis earũ merces quę poſſet in ęterna vita retribui,pro culpa mẽdacii in terrenam compenſationẽ declinata eſt.Breuiter ergo quęcũq; mendacia in ſcriptura reperiuntur,illa aſſerendo & cõmendando non proponit: ſed recitando tñ ad inſtructionem aſſumit.

S Queſt.VI. Argu.i. CIrca ſextũ arguiẗ ꝙ nõ oĩs expoſitio vera ĩdifferẽter eſt accipiẽda. Primo ſic. Si eñ ita eſſet:cũ ergo vbi Chriſtus exponit expoſitionẽ verã, quãdoq; alia
põt vera ſup eodẽ inueniri: aliter ergo poſſet exponi qđ ſemel a Chriſto ex-
poſitũ eſt,cuius cõtrariũ dictũ eſt ſupra ſm Augu.¶Scđo ſic. Clemens papa
2 dicit diſt.xxxvii.c.Relatũ.Multa verba ĩ ſcripturĩ diuinis ſũt,q̃ pñt trahi ad eũ ſenſum:quẽ ſibi ſpõte vnuſquiſq; p̃ſumpſit,ſed nõ oportet.Non eñ ſenſũ ſolũ alienũ extriſecus,& extraneũ debetis q̃rere,ſed quoquo mõ ipm ex ſcripturis ſenſũ capere veritatis oportet.Hoc autẽ nõ eſſet verũ,ſi q̃libet expoſitio vera indifferẽter eſſet accipiẽda.ergo &c̃.

In oppoſi. ¶In oppoſitũ eſt.qm̃ vero oĩa cõgruũt vt exiſtẽtia:vt dicit pħs in.i. Ethi. & ita oĩa vera.cũ ergo vt dictũ eſt huic ſciẽ nõ ſubeſt niſi verũ,oĩs ergo vera expoſitio huic ſciæ cõgruit.

T Reſponſio. V ¶Dicẽdũ ꝙ iſta q̃ſtio duplicẽ articulũ habet.Vnũ,an oĩs expoſitio vera ĩ hac ſciẽtia eſt accipiẽda: Aliũ,an indifferẽter quęlibet illarũ accipienda eſt. Ad primũ articulum intelligendũ ꝙ verarũ expoſitionũ quædã eſt oĩno imptinens ad id qđ exponendũ eſt.Alia vero eſt bene ptinens.Imptinens autẽ põt eſſe duplex.quia aut imptinens eſt circũſtãtię literę,ĩmo circũſtantia lr̃ę aliud intelligendũ indicat:aut eſt imptinẽs intẽtioni lr̃ę, quia non valens ad fidei ędificationẽ aut morũ,ad quę tota expoſitio ſacrę ſcripturę debet tẽdere,vt ſupra dictũ eſt. Expoſitio vera primo mõ,ſi tñ ex circũſtãtia lr̃ę dep̃hẽdi poterit eſſe talis, tãq̃ imptinẽs reſpuẽda eſt:vt dicit plane Decretũ,vnde argumẽtũ ſcđm ſumptũ eſt.de qua dicit Ambr.Qđ apta ſcripturarũ auctoritate nõ didici quaſi ſecretũ p̃tereo.Nos inhęreamus ſcripturarũ cęleſtiũ magiſterio.Nos ſcripturarũ ſeriẽ atq; ordinẽ ſequamur:& opus dei deſinam⁹ hũanę opatiõis & noſtrę cõtẽplatiõis poſſibilitate metiri,opus cõtẽplatiõe ęſtimem⁹ auctoris,cõſiderem⁹ ſcripturę verba q̃ librata ſũt,trutinem⁹ examine.Et ſilr̃ eſt ĩ illa q̃ ĩptinẽs eſt ſcđo mõ. Vñ Aug.i.de doc. chriſtiana de vtroq; mõ ſimul dicit.Quiſquis ſcripturas diuinas vel quãlibet earũ partẽ ĩtellexiſſe ſibi videẗ:vt in eo ĩtellectu nõ ędificet iſtã geminã charitatẽ dei & ꝓximi,nõdũ intellexit Quiſquis vero inde talẽ ſciẽtiã duxerit:vt hic ędificãdę charitati ſit vtilis:nec tñ hoc dixerit qđ ille quẽ legit eo loco ſenſiſſe ꝓbaẗ,nõ p̃niciose falliẗ,at ſi qs errore deſerens viã, eo tñ p agrũ p̃gat,quo etiã illa via p̃ducit,corripiẽdus ẽ,& q̃ ſit vtili⁹ viã nõ deſerere demõſtrãdũ ẽ,ne aſſuetudine deuiãdi etiã in trãſuerſũ aut p̃uerſũ ire cogaẗ.Sic eñ exponi debẽt dicta ſacrę ſcripturę,ſicut dicit Aug.de verbis Dñi.ſer.xxii.vt oĩa in vnã rationẽ cõcurrãt, nihilq; ĩ vna prędicaẗ qđ ĩpediat aliã.Si vero expoſitio ptinẽs ſit vtroq; mõ:vt ſ.circũſtãtia lr̃ę eã nõ refutet,& ad fidei & morũ ędificationẽ ducat,oĩs talis expoſitio vera acceptãda ẽ.Sed tũc diſtinguẽdũ ẽ
X in ſcđo articulo.qm̃ ſi litera habere poterit ſenſum hiſtoricũ & literalẽ,& ſilr̃ myſticũ:hiſtorica expoſitio primo & principaliter attendenda eſt & accipiẽda:& deinde myſtica:& nõ primo myſtica,niſi cũ nõ poterit haberi literalis.ſecũdũ ꝙ dicit Augu.ii.ſup Geñ. cõtra Manichęos.

hic ſermo totus primo ſm hiſtoriam diſcutiendus eſt:deinde ſecundũ prophetiam.Secundum
hiſtoriã facta narrantur.Scdm prophetiam futura pnunciant.Sane quiſquis voluerit oĩa quæ
dicta ſunt ſm literã accipere,ideſt nõ aliter ĩtelligere q̃ litera ſonat,& potuerit euitare blaſphe
mias,& oĩa cõgruentia fidei catholicę pdicare, nõ ſolum ei nõ eſt inuidendũ,ſed pcipuus mul
tũqꝫ laudabilis intellector habẽdus eſt. Si autẽ nullus exitus datur,vt pie & digne deo q̃ ſcri
pta ſunt intelligant,figuratiue & in ęnigmate propoſita credamꝰ. Vnde quia apl'i in illo dicto
Chriſti.Mat.xv.Non qđ intrat in os &c.quęrebãt ſenſum myſticũ omittẽtes literalẽ,reprehen
dit eos dicẽs.Adhuc vos ſine intellectu eſtis. Gloſ. Putatis myſterium quod proprie eſt dictũ.
Super quo dicit Hieronymus in Gloſſa.Vitioſus eſt auditor qui vel obſcura manifeſte,vel ma
nifeſta dicta obſcure vult intelligere.Vbicunqꝫ ergo ſenſus literalis haberi poteſt,primo quoqꝫ
exponẽdus & intelligẽdus:deinde myſticus ſuper eũ fundãdus.ſcdm ꝙ dicit Augu.in ſer.quo
dã de ĩmolatione Iſaac.Ante oĩa fratres hoc in noĩe dñi & admonemus q̃tum poſſumus,& pci
pimꝰ,vt qñ auditis exponi ſacramẽtũ ſcripturę narrãtis quę geſta ſunt,prius illud quod lectũ
eſt credatis ſic geſtũ quomodo lectũ eſt,ne ſubtracto fundamẽto rei geſtę,quaſi in aere quęratis
ędificare.Et ſicut dicit.iiii.ſup Geñ. prius om̃ia quę ſcripta ſunt facta mõſtrent:deinde ſi opus
Y eſt etiã aliquid ſpirituale ſignaſſe doceant,ne recedatur a ꝓprietate rerũ geſtarũ, quę primitus
in huiuſmodi narrationibus cũ obſeruatione fundãda eſt:vt dicit lib.vi. ¶Eſt autem aduertẽ
dum:ꝙ tam in ſenſu literali q̃ myſtico, cũ vtrobiqꝫ plures congruentes poſſint haberi, ad co
gnoſcendũ quis eorũ magis ſit acceptãdus, ſentiendũ eſt cũ Aug.in eo qđ dicit in fi.primi ſup
Geñ.ad literam.Cũ diuinos(inquit)libros legimus, in tãta multitudine verorũ intellectuũ q
de paucis verbis eruunt,& ſanitate fidei catholicę muniunt:id potiſſimũ eligamꝰ qđ certũ ap
paruerit eũ ſenſiſſe quẽ legimꝰ.Si aũt hoc latet,id certe qđ circũſtãtia ſcripturę nõ ĩpedit, & cũ
ſana fide cõcordat.Si autẽ ſcripturę circũſtantia pertractari & diſcuti nõ poteſt, ſaltem id ſolũ
qđ ſana fides pſcribit.Aliud eſt eñ quid potiſſimũ ſcriptor ſenſerit nõ dinoſcere: aliud autẽ a
regula pietatis errare.Si vtrũqꝫ vitet,pfecte ſe habet fructꝰ legẽtis.Si vero vtrũqꝫ vitari nõ põt
etiã ſi volũtas ſcriptoris incerta ſit,ſanę fidei congruã nõ inutile eſt eruiſſe ſentẽtiã.Cũ eñ(vt
dicit de vtili.credẽdi)de rebꝰ obſcuris lectio eſt:ſi hoc ſentimus qđ ille quẽ legimꝰ:rariſſimũ oĩ
no eſt,neqꝫ id liquido homo ſcire põt:ſed tantũmodo credere poteſt. In his tñ expoſitionibus
gradus eſt aliquis.Semp enim illa eſt potior quę ex alia ſcripturę litera poterit cõfirmari.ſcdm
ꝙ dicit.iii.de doctrina chriſtiana.Quando ex ſcripturę verbis non vnũ aliquid ſed duo vel plu
ra ſentiunt, etſi iam latet quid ſenſerit ille qui ſcripſit: nihil periculi eſt: ſi quodlibet illorum
cõgruere veritati ex aliis locis ſanctarũ ſcripturarũ doceri poteſt:id tñ eo conante qui diuina
ſcrutatur eloquia:vt ad veritatẽ perueniatur auctoris:per quẽ ſcripturã illã ſpiritus operatus
eſt ſanctus.Ille quippe auctor in eiſdẽ verbis quę intelligere volumus,& ipſam ſentẽtiam forſi
tã vidit,& certe dei ſpũs qui per eũ operatus eſt,& iam ipſam obſcuram lectori vel auditori ſi
ne dubio puidit:immo vt accurreret:quia ex ipſo eſt veritate ſubnixa,puidit.Nã quid in diui
nis eloquiis largius & vberius potuit diuinitus prouideri, q̃ vt eadem verba pluribus intelli
gantur modis,quos alia nõ minus diuina faciãt approbari? Vbi autẽ talis ſenſus eruit,cuius in
certũ certis ſanctarũ ſcripturarũ teſtimoniis nõ poſſit aperiri,reſtat vt ratione reddita manife
ſtus appareat,etiã ſi ille cuius verba intelligere quęrimꝰ,forte aliud ſenſit.Sed hæc cõſuetudo
periculoſa eſt.per ſcripturas eñ diuinas multo ambulat tutius:quas verbis trãſlatis occupatas
cũ ſcrutari volumus,vt hoc inde exeat,qđ nõ habeat cõtrouerſiam, aut ſi habeat,ex eadẽ ſcri
ptura vbicũqꝫ eius inuentis atqꝫ adhibitis teſtimoniis terminet.Et ideo dicit.i.ſup Ge.ante fi
nem. In rebus obſcuris atqꝫ a noſtris oculis remotiſſimis ſiqua in ſcriptura diuina legimus q̃
poſſunt ſalua fide qua imbuimur alias atqꝫ alias parere ſentẽtias,in nullã earum nos pcipiti af
fectione ita proiiciamus,vt ſi forte diligẽtius diſcuſſa veritas eã recte labefactauerit, corruamꝰ
nõ ꝓ ſnĩa diuinarũ ſcripturarũ:ſed ꝓ nr̃a ita dimicãtes:vt eã velimus ſcripturarũ eẽ q̃ nr̃a ẽ:cũ
potiꝰ eã q̃ ſcripturarũ eſt noſtrã eẽ velle debeamꝰ.De quo bñ dicit ĩ coll'.patrũ.coll.viii.De his
q̃ apta explanatione ꝓbata ſunt,nos quoqꝫ cõſtanter poſſumus definire:auderẽtqꝫ noſtram p
ferre ſententiam. Ea vero quæ meditationi & exercitio noſtro reſeruatis ſcripturis ſanctis
ſpiritus diuinus inſeruit, quibuſdam ea volens indiciis & opinionibus colligi, ita pedetentim
debent cauteqꝫ conferri, vt ſit aſſertio vel confirmatio in diſputantis vel ſuſcipientis arbitrio
collocata.Nonnunq̃ enim ſuper vna re diuerſa ſentẽtia poteſt vtraqꝫ rationabilis iudicari: & ſi
ne detrimento fidei vel fixe vel medie ſuſcipi:vt ei nec plena credulitas,nec abſoluta refutatio
deputetur,prioriqꝫ ſequens opinio derogare nõ debeat,cũ neutra earũ fidei inueniat obſiſtere

¶Ad primum in oppoſitum: ꝙ in eo quod Chriſtus expoſuit non eſt alia expoſi Z
tio vera accipiẽda: Dicẽdũ ꝙ verũ eſt tãq̃ illã quã ſcriptor intellexit principaliter in illo gene Ad pri.
re expoſitionis.In alio tñ gñe expoſitiõis nõ eſt incõueniẽs aliã acceptare ſentẽtiã tãq̃ cõgruã: prin.
licet nõ tãq̃ principaliter a ſcriptore intẽtã.Vnde nõ eſt incõueniẽs ipſum ſcriptorẽ ſub eadẽ
litera plures expoſitiones intellexiſſe:& vnã aliis excellentiorẽ & principaliorẽ: vt dicit Aug.
in fi.xii.conf.¶Ad ſecũdũ:ꝙ ſenſus alienus extrinſecus non eſt q̃rendus: Dicẽdũ: ꝙ ille ꝓprie &
eſt alienus extrinſecus qui impertinens eſt aliquo duorũ pdictorum modorũ:qui vt cõceſſum Ad ſcdm.
eſt:non eſt q̃rendus.Quilibet aũt alius quoquo modo ptinẽs eſſe poteſt:dũ,tñ ſcripturis circũ
ſtantibus congruat:& illę nullũ aliũ expreſſius indicent.¶Ad tertium:ꝙ omnis expoſitio ve 9
ra congruit ſacrę ſcripturę:Dicendum ꝙ verum eſt non contradicendo ei: quia nulla veritas Ad arg.in
(vt dictũ eſt ſupra) contraria eſt veritati ſacrę ſcripturę. Sed non omnis expoſitio vera con oppoſit.
gruit ei:ſe illi conformando:ſed ſolum illa quæ pertinens eſt ſecundum duas conditiones prę
dictas.

CIrca Septimũ arguitur: ꝙ iſta ſcientia inueſtigatione rationis non ſit expo A
nenda.Primo ſic.Ambr.de ſacramentis. Tolle rationẽ vbi fides q̃ritur: piſca Queſ.VII.
toribus creditur non dialecticis.Fides autẽ q̃ritur in expoſitione huius ſciẽ Arg.1.
tiæ:quia eſt propter fidem generandã.Io.vlt.Hæc autẽ ſcripta ſunt vt creda
tis.ergo &c.¶Secũdo ſic.Greg.dicit in Homil'.Pẽtec. Fides nõ habet meritũ 2
cui humana ratio prębet experimentũ. Expoſitio ergo inueſtigata ꝑ rationem
euacuat meritum fidei.Sic autẽ non eſt iſta ſciẽtia exponenda vt euacuetur
meritum fidei:quia aliter labor exponendi non eſſet meritorius.ergo &c.¶Tertio ſic.Auguſt. 3
xvi.de ci.dei.c.xxxi. Diuino intonante pcepto obediendũ eſt:non diſputãdũ.omnia dicta ſacrę
ſcripturæ ſunt diuina pręcepta.de eis ergo nõ eſt diſputandũ. ſed inquiſitio ratiocinatiua nõ
procedit niſi diſputando.ergo &c.¶In contrarium eſt illud Aug.ſcđo de ordine. Ad diſcẽdũ In oppoſi.
dupliciter ducimur:auctoritate,atqꝫ ratione.Sed ꝑ expoſitionẽ huius ſciẽtię ducimur ad diſcẽ
dum eam.ergo tã auctoritate q̃ rationis inueſtigatione exponenda eſt.
¶Dicẽdum ꝙ Conſentius in epiſtola ſua ad Auguſtinũ ſentiebat ꝙ veritas rerũ B
diuinarũ ex fide magis q̃ ex ratione deberet pcipi:& ꝙ ſcdm hoc expoſitio ſacrę ſcripturę nõ Reſponſio.
tam ratione q̃ auctoritatibus ſanctorum eſſet requirenda:quoniã (vt dicit) non ſic erraſſent
hęretici ſi ſcripturis ſanctis magis,q̃ ſuis rationibus accõmodare fidem mallent.Cõtra quẽ di
cit Aug.in epiſtola ſuper hoc directa ad ipſum. Neqꝫ cũ cœpero te in tanti ſecreti intelligẽtiã
vtiqꝫ inducere:qđ niſi deus intus adiuuerit oĩno non poſſum:aliud diſſerendo facturus ſum
q̃ rationẽ vt potero redditurꝰ:quã ſi vl'a me vel a quolibet doctore nõ irratiõabiliter flagitas
corrige definitionem tuam.Quia (vt dicit ibidem inferiꝰ) qui ea q̃ credẽda ſunt,credẽda tñ
modo exiſtimat, cui rei fides proſit,ignorat.Econtrario autem Felicianus opinatus eſt ꝙ po
tius ratione q̃ fide veritas ſcripturæ inquiri deberet,dicẽs ſic ad Aug. Nihil deterius puto q̃
ꝙ ſic pręcepta fidei rudibus traditis:vt non de intelligendarum rerũ rõne: ſed potius de qua
dam teſtimoniorum oſtentatione colloquẽtibus pręſcribatis:qđ nũc non dicam fatuum:ſed q̃
ruſticum ſit nullus ignorat. Contra quem dicit Auguſtinus. Facilius in negotiis fidei teſti
moniis creditur:q̃ ratio inueſtigatur. Vtriqꝫ ergo quodammodo contra vtroſqꝫ Auguſt.con
ſentit. ¶Concedẽdũ igit eſt ꝙ huius ſciẽtię expoſitio & auctoritate & ratione ĩueſtiganda eſt C
Eſt enim ſciendum ꝙ ſacra ſcriptura ad duo exponitur:quorum vnũ eſt vt recta fides creden
dorum ex eius expoſitione capiatur.aliud vero eſt,vt ea quæ recta & certa fide tenentur: cla
ra intelligentia cognoſcant.Et quia ſecundum Auguſtinum de vera rel.ꝙ credimus debetur
auctoritati: ꝙ intelligimus debetur rationi: expoſitio ſacræ ſcripturæ prima intentione de
bet potius fieri auctoritatibus q̃ ratione.Secunda vero intentione potius debet inueſtigari ra
tione q̃ auctoritate.Auctoritatibus autem exponi poteſt ſcdm dicta ſanctorum patrum: & ex
eis q̃ tenet cõſuetudo vniuerſalis eccleſiæ. ſed maxime exponẽda ſunt obſcure dicta ſacrę ſcri
pturæ:ex quibuſdam aliis clarioribus dictis eiuſdem ſcripturæ.ſcdm ꝙ dicit Auguſtinus. ii.
de doctri.Chriſtia.Ad obſcuriores lectiones illuſtrandas de manifeſtioribus ſumantur exẽpla:
& quædam certarum ſententiarum teſtimonia incertis auferant dubitationem. & maxime
ſumenda ſunt talia ex illis quæ illa quæ obſcura ſunt circũſtant in eadẽ materia. Ratione au
tem inueſtiganda eſt ſacræ ſcripturę expoſitio:triplici de cauſa.Vna iam dicta:vt quæ ex ſcri
pturis credimus:clara intelligentia capiamus.Secundum ꝙ de lectione ſacræ ſcripturæ dicit

Auguſtinus in prin.ſuper Io. Vt quid exponitur ſi non intelligitur? Intellectũ aũt eius,qđ ex
ſcriptura fide credit, ratio aliquo modo parare poteſt: quia omnis res naturalis ſuper quã no
titia naturalis rationis fundatur,aliquale eſt veſtigium diuinę imaginis. Habet enim effectus
omnis ſuę cauſę ſimilitudinem:licet creaturę habẽt eam imperfectam valde: quia cauſæ ſuæ
omnino non adæquant virtutem.Colligendo ergo ex rebus creatis ſimilitudines & manudu
ctiones,poteſt via rõnis nobis aliquo modo parari:via ad intellectum eorũ q̃ dei ſunt & fidei q̃
D in hac ſcientia continentur. Alia vero cauſa eſt:vt illa quæ fide tenẽda ſunt nec ſacra ſcriptu
ra exponit:certa rõnis cõſeq̃ntia innoteſcãt.Scđm eñ ꝙ dicit Orig.in Homil.de arca Noe,op
portunũ videt̃ ſup hoc habitũ ſilentiũ:de quo ſufficienter ipſius cõſeq̃ntię ratio doceret.Hinc
eſt ꝙ dicit Auguſtinus in ſermone quodã de aſſumptione beatę virginis.Sunt q̃dã, q̃ q̃uis cõ
memorari omiſſa ſunt,vera tñ ratione traduntur:ad quę ipſa conueniẽtia rei queadmodum
dux & p̃uia creditur.Vnde diuina ſcriptura nihil cõmendat niſi q̃rẽdum ratione quid cõſen
E tiat veritati:ſitq; ipſa veritas auctoritas,ſine qua neceſſe eſt nec valeat auctoritas.Tertia vero
cauſa eſt:vt aduerſarios ſacræ ſcripturæ quos nõ poſſumus cõuincere ſola auctoritate:cõuin
camus & ratione cõſentiente auctoritati.Scđm ꝙ dicit Aug.in ep̃la quadã ad Maxim.Re aga
mus:ratione agamus:diuinarũ ſcripturarũ auctoritatibus agamus: quieti atq; tranquilli quã
tum poſſumus petamus,quęramus:pulſemus vt accipiamus & inueniamus:& aperiatur no-
bis: ſi forte fieri poſſit vt adiuuante domino tanta deformitas atq; impietas de noſtris terris
incipiat aboleri.

F
Ad primũ princip. ¶Ad primũ in oppoſitum:tolle rationem vbi fides quęritur: Dicendum ꝙ ratio
dupliciter ĩduci poteſt:vbi fides q̃ritur. Vno modo tãq̃ fidei p̃uia:vt propter rationem creda
mus.Alio modo tãq̃ fidei pediſſequa:vt ea quæ fide credimꝰ:ratione intelligamus.Primo mo
do omnino ratio tollenda eſt vbi fides q̃ritur.Scđo aũt modo non:ſcđm ꝙ ſufficiẽter patet ex
ſupra determinatis:quia fides in nobis ſemper debet præcedere rationem. Sunt enim talia ea
quæ ſunt huius ſcientiæ:ſicut & cætera dei mirabilia:de quibus aliter a nobis ratio reddi nõ
poteſt.Non tamẽ non eſt,vt dicit Aug.ad Conſentium.quia vt dicit Ricar. de tri. Credo ſine
dubio ad quęcunq; neceſſe eſt non tm̃ probabilia:immo etiã neceſſaria argumenta non deeſſe.

G
Ad ſcđm. ¶Per idẽ patet ad ſecũdum.Ratio eñ p̃cedens fidem,ſine qua homo nõ eſſet crediturus,oĩno
fidei meritum euacuat.Sed ratio fidem ſubſequens quã habet credens ante rationem, & alias
crediturus ſine ratione:illa nullo modo euacuat fidei meritũ:ſed firmius credere facit:& me-
ritum potius augmentat.ſcđm ꝙ dicit Auguſtinꝰ cõtra epiſtolã Funda.Carnales gremio ec-
cleſiæ contenti lacte nutriẽdi ſunt:ibi incipiũt ſp̃ualiter allegoricas parabolas intelligere pau-
latim:qua intelligẽtia quanto magis proficiunt:tanto magis catholici eſſe firmãtur.Qualiter
H autẽ ratio & intellectus ſimul ſtant cum fide,dictum eſt ſupra. ¶Ad tertiũ:ꝙ diuino p̃cepto
Ad tertiũ. intonante nõ eſt diſputandũ,ſed credendũ: dicẽdum ꝙ non eſt diſputandũ ante fidem an cre
dendũ ſit:vt poſtmodũ ꝑpter rationẽ credatur.eſt tamẽ bene diſputãdũ ſuppoſita fide: vt qđ
creditur intelligatur, & cõtra aduerſarios defenſetur:& eis ſuadeat̃. ſcđm ꝙ dicitur.i.Pe.iii.
Parati reddere rationem de ea quæ in nobis eſt fide & ſpe. Et ad Timo.i. Potens ſis exhortari
in doctrina ſana:& eos qui contradicunt arguere.

I
Queſt.viii. Arg.i. Circa Octauũ arguitur:ꝙ potior ſit expoſitio per auctoritatem q̃ per rationẽ.
Primo ſic.illa expoſitio potior eſt quæ magis certũ poteſt facere de intentio
ne ſcribentis: quia illa expoſitio eſt laudabilior quã ſcriptor magis intellexit
vt dictũ eſt ſupra.talis eſt expoſitio q̃ fit auctoritate. Ipſa eñ expreſſe poteſt
dicere ſic vel ſic ſcriptorẽ intellexiſſe, vel verbis ſuis inſinuare:qđ nullo mo-
do oſtenderet ratio. ipſa eñ poteſt docere qđ verũ ſit:non autem an hoc ſcri
2 ptor ĩtellexerit.ergo &c.¶Secũdo ſic.Illa expoſitio potior eſt cui minꝰ poteſt
cõtradici.hęc eſt expoſitio q̃ fit ex auctoritate:quia auctoritati neceſſe eſt quẽlibet obedire:nõ
In oppoſi. aũt rationi : q̃a vni videt̃ ratio:alteri nõ videt̃:ſed ſolubilis p̃ſuaſio.ergo &c.¶In oppoſitũ eſt:
q̃m illa expoſitio potior eſt q̃ magis inſtruit.magis aũt inſtruit expoſitio ratiõe q̃ auctoritate:
quia ratio facit intelligere:auctoritas credere:vt patet ex p̃determinatis.ergo &c.

K
Reſponſio. ¶Dicendũ ad hoc:diſtinguendo primo de auctoritate:quia aut eſt auctoritas ſa-
crę ſcripturę canonicę: aut eſt auctoritas alicuius ſanctoꝝ aut expoſitorũ eius.Et ſimiliter de
ratione:aut eſt clara & lucida:vt de eius veritate dubitari nõ poterit:aut nõ eſt talis: ſed cui
aliq̃s cõtradicere poterit.Secũdo diſtinguendũ eſt de expoſitione:vt diſtinctũ eſt in quæſtione

præcedenti.aut eñ tendit expoſitio ad recte credendum:aut ad credita intelligẽdum.Si vero L
expoſitio tendat ad recte credendum:potior eſt ſemper expoſitio quæ eſt auctoritate canonicę
ſcripturę,q̃ cuiuſcũq; rationis: quia in hoc ſemper magis credere debemus tali auctoritati q̃
cuicũq; rationi:vt habitũ eſt ſupra.Vnde eſt etiã multo tutior, ſcđm ꝙ dicit Aug.iii.de doc.
Chriſtia.Vbi talis ſenſus eruitur cuiꝰ incertũ & cętera.vt ſupra.q.proxima p̃ter vnã.Sed illa
expoſitio quæ fit ratione dilucida ſemp eſt potior q̃ illa q̃ fit aliqua alia auctoritate nõ catho-
lica.ſcđm ꝙ dicit Aug.de vera rel.Ipſi rationi purgatioris animę q̃ ad perſpicuã veritatẽ per-
uenit,nullo modo auctoritas humana p̃ponitur: niſi forte quatenus fundatur ſup aliquã au-
ctoritatẽ canonicã:vel dilucidam rationẽ. Aliter eñ vt dicit Aug. nemo cogitur ei adhibere
fidem.Illa autẽ expoſitio talis quæ fit ratione dubia: ſemper poſtponitur illi quæ fit quacunq;
confirmata auctoritate.Hmõi eñ rationibus magis credẽtes hęretici q̃ dictis ſanctorum,facti
ſunt hæretici,vt dictum eſt ſcđm Conſentium in.q.præcedenti. Si vero expoſitio tẽdat ad re M
cte credita intelligendum, ſic expoſitio veridica ratione facta (Alia eñ ratio nõ intellectum
ſed errorem generat) ſemp potior eſt illa quæ fit quacũq; auctoritate.Et ſcđm hoc dictum eſt
ſupra:ꝙ magis credendũ eſt rationi q̃ auctoritati. Quia tñ ꝑpter intellectus noſtri debilitatẽ
ad clarum intellectum credibilium:& ad diſcernendũ quæ ſit ratio veridica: & quæ non: vix
peruenire poſſumus:cum frequenter nobis vera ratio videat̃:quę vera non eſt:in hac ſcientia
fidei omnis ratio ſup fidei auctoritatẽ fundari debet:& ſcđm eam dirigi. Idcirco & ſimplici-
ter & abſolute potior eſt expoſitio in hac ſcientia auctoritate canonis facta:q̃ ratione quacũq;.
licet quantũ eſt de natura rei:ad perſpicuã notitiã faciẽdum ſemp potior eſt veridica ratio vt
ei credatur:q̃ auctoritas q̃cũq;.Propter qđ etiam licet dignitate naturę in omni diſputatione
ad veritatis inueſtigationẽ ratio p̃cedere deberet auctoritatẽ:propter nos tñ econtra ſemp au
ctoritas debet p̃cedere rationem & potior haberi.Et ideo dicit Auguſt.de vera rel.Quia in tẽ N
poralia deuenimus & eorum amore ab æternis impedimur, quædam medicina temporalis:q̃
non ſcientes ſed credentes ad ſalutem vocat:non excellentia naturæ: ſed ipſius temporis ordi
ne prior eſt.& de morib.eccleſiæ. Naturæ quidem ordo ita ſe habet:vt cum aliquid diſcimus
rationẽ præcedat auctoritas. Nam infirma ratio videretur:quę cũ reddita fuerit auctoritatẽ
poſtea per quã confirmet̃ aſſumat. Quia tñ caligãtes hominũ mẽtes perſpicuitati ſynceritati
q; rationis aſpectum idoneum intendere nequeunt:ſaluberrime comparatum eſt, vt in lucem
veritatis aciem titubantem velut ramis humanitatis opacatã inducat auctoritas.& hoc gene
raliter reſpectu omniũ hominũ indifferẽter: maxime in credibilibus quæ naturalem rationẽ
excedunt.In credibilibus eñ quę naturali rationi ſubſunt, bene contingit cõtrariũ: ꝙ rudibꝰ
quidẽ ſemp prior eſt & potior auctoritas:prouectis tñ bene poteſt eſſe prior ratio & potior.In
quo peccauit Felicianus in hoc diſtinguẽdo quo ad modos hominũ,nõ aũt quo ad genera cre
dibiliũ:cũ loquẽs ſup hoc in Dial.ad Aug.dixit.Nihil deterius puto,q̃ ꝙ ſic p̃cepta fidei rudi
bus traditis vt nõ de intelligẽdarũ rerũ ratione:ſed potius de quadã teſtimonioꝝ oſtẽtatione
colloquẽtibus p̃ſcribatis.qđ vt non dicã fatuũ,interim q̃ ruſticũ ſit nullus ignorat. Manifeſtũ
quia ſi is qui docet̃ libris iã credidit, nõ pugnat: alioquin nõ magis tibi q̃ iis teſtimoniis quæ
pro affirmato ingerũtur:neceſſe eſt contradicat.Et ideo melior (vt dicit)ad docẽdũ videtur
hęc via qua primũ fidei ratio ſine teſtimoniis reddit̃:poſt ratiõe cõuicto idẽ illud ſcripturis re
ſpõdẽtibꝰ exponat̃.& poſt pauca addit.Et illã q̃dẽ diſputãdi viã fateor in aliis tolerabilẽ,quos
imperitię neceſſitas quia p ſe ſtare nequeũt:cogit ad aliena cõfugere: in te vero idcirco nullo
modo prorſus iſta p̃petior: quia eloquentiã pariter cũ ſcientia fidei tibi video nõ deeſſe.Reue
ra multo melior eſſet illa via docendi:ſi humana debilitas in credendis rationẽ cape ſufficeret O
& reddere.Sed ad hoc nullo modo ſufficit in eis q̃ oĩno rõnẽ excedũt.ſcđm ꝙ Aug.eidẽ reſpõ
dẽs dicit.Non vſqueadeo duci me putes laudibus meis:vt iniuriã faciã p̃cedẽtibꝰ ſanctis: nec
præſumã vnq̃ in ſapientia verbi ne euacuetur crux Chriſti:ſed ſcripturarũ auctoritate cõten
tus ſimplicitati potius obedire ſtudui q̃ tumori.Sed meliꝰ inq̃s rõne q̃s q̃ teſtimoniis edocet̃.
Quid ergo? quã rõnẽ afferre potes ſi partũ p̃dicas virginis?ſi redditos oculos nõ negas cęcis?
ſi ſepultos rediſſe oſtẽdas a mortuis?Si ergo & incõp̃hẽſibilis rõ & veritas ꝑpoſita eſt:facilius
in negotiis fidei teſtimoniis credit̃ q̃ rõ inueſtigat̃. Peccant ergo multũ q̃ in exponẽdis & tra
ctandis illis q̃ ſunt fidei,plus rationibus q̃ auctoritatibus inniti volũt:immo p hoc fidẽ deſpe-
ctã reddũt:cũ rationẽ nitũtur oſtẽdere de eis quę nõ rationibus ꝓbari poſſunt:ſed auctorita-
te fidei teneri abſolute debent.vbi etiã licet quãdoq; ea quæ credimus rationibus nitimur cõ
firmare:ſemper tñ auctoritati magis q̃ rationi innitendum eſt.

P
Ad pri. prin.
¶Ad primũ in oppoſitum: ꝙ expoſitio per auctoritatem eſt potior: quia certior
de intentione ſcribentis: Dicendum ꝙ verum eſt quo ad fidem firmandã: ad quã tendit ſcribẽ
tis auctoritas: non autẽ ad intellectum cauſandum: quẽ ratio illuminat. ¶Ad ſecundũ: ꝙ au-
Q
Ad ſcdm.
ctoritati minus poteſt contradici q̃ rationi. Dicendum ꝙ hoc ſolũ verum eſt quo ad adhęren-
tiam quæ eſt ex fide: ad quã firmandã bene cõceſſum eſt ꝙ expoſitio ꝑ auctoritatẽ eſt potior
Quo autẽ ad claritatẽ notitię minus poteſt rationi veridicę contradici q̃ auctoritati: & ita ex
poſitio ꝑ rationẽ quo ad intellectũ cauſandũ potior eſt. Et ſcdm hãc viam bene procedit ar-
gumẽtũ in oppoſitum, ſicut patet. alio aũt modo nequaq̃.

R
Queſt. IX.
Arg. i.
CIrca Nonũ arguitur: ꝙ expoſitio ſcripturę ſermone obſcuro proponenda eſt.
Primo ſic. Sic ſacra ſcriptura eſt exponẽda vt impios lateat: qa nõ eſt ſanctũ
dandũ canibus. qđ non fit niſi ſermone obſcuro expoſitionẽ ꝓponẽdo: vt ipſi
eam non intelligant. ergo &c. ¶Secũdo ſic. ſic exponẽda eſt ſcriptura ne vile
ſcat. ſed expoſitio clara eam vileſcere facit. Ob hoc em̃ claro ſermone ipſa tra
In oppoſi.
dita non eſt: vt infra dicetur. ergo &c. ¶In oppoſitũ eſt. quoniã ſi ad hoc ſcri
ptura principaliter exponitur vt intelligatur: ſic maxime debet exponi: vt
maxime poſſit intelligi. Maxime autem intelligitur ſermone claro. ergo &c.

S
Reſponſio.
¶Dicẽdum: ꝙ expoſitores cuiuſq; ſcientię non tam ſibi laborant vt intellectum
in ſcripturis ꝑ expoſitiones ſuas editas memoriter habeant: q̃ aliis: vt q non ꝑ ſe aut non ſine
difficultate capere poſſent, ꝑ alioꝝ expoſitionẽ faciliter intelligant. Hoc aũt non fieret, niſi ſer-
mone ſuo claro expoſitionẽ ꝓponerẽt: Expoſitio igiť bene edita q̃cũq; ſit: nõ ſermone obſcuro
ſed claro ꝓponẽda eſt: vt expoſitio vlteriori expoſitione nõ indigeat. Et hoc eſt qđ Aug. iiii. de
doct. Chriſt. cõtra eos q putarẽt obſcuro ſermone a nobis celãdos eſſe diuinos ſermones (ſicut
cut & ab Academicis philoſophici ſermões obſcuritatibꝰ occultati ſunt) dicit. Etſi nos de lr̃is
eorũ q̃ ſine difficultate intelligũtur, nõnulla ſumamꝰ: tñ neq̃q̃ putare debemus imitãdos eos
nobis eſſe in his q̃ ad exercitãdas & elimãdas quodã mõ mẽtes legẽtiũ, & ad rũpenda faſtidia,
atq; acuenda ſtudia diſcere volentiũ: celãdos quoq;: ſiue vt ad pietatẽ cõuertanť: ſiue vt a my
ſteriis ſecludãtur, animos impiorũ vtili atq; ſalubri obſcuritate dixerũt. Sic quippe illi locuti
ſunt: vt poſteriores qui eos recte ĩtelligerẽt & exponerẽt, alterã gratiã diſparẽ qdẽ verũtñ ſub
ſequentẽ, in dei eccleſia reperirent. Nõ igiť ita expoſitores loqui debẽt tãq̃ ſeipſos exponendos
ſimili auctoritate ꝓponãt: ſed in oĩbus ſermonibus ſuis vt intelliganť elaborẽt ea, quant ũpoſ-
ſunt, ꝑſpicuitate dicẽdi: vt aut multũ tardus ſit q nõ ĩtelligit: aut ĩ rerũ q̃s explicare atq; oſtẽ-
dere volumus difficultate ac ſubtilitate nõ in noſtra locutione ſit: qua minꝰ tardiuſve poſſit
intelligi. In libris aũt q ita ſcribũtur vt ipſi quodã mõ lectorẽ teneãt cũ ĩtelliguntur: cũ nõ ĩtelli
gunť, moleſti nõ ſunt volẽtibꝰ legere. Et ĩ collationibꝰ patrũ. Nõ eſt hoc officiũ deſerẽdũ: vt ve
ra q̃uis ad ĩtelligẽdũ difficilia q̃ ipſi iã ꝑcepimꝰ cũ quãtocũq; labore diſpõnis ad alioꝝ intel
ligẽtiã ꝑducamus. Et ex hoc cõtingit ꝙ illa q̃ breuiter dicta ſunt ab auctoribus, lõgos tracta-
tus habẽt in expoſitoribꝰ. ſcdm ꝙ dicit Aug. ꝑte prima ſuꝑ Io. ſer. xxxvii. Quę in ſctõ euãgelio
breuiter dicuntur, nõ breuiter oportet exponi: vt qđ audiť, intelligatur. Verba em̃ pauca ſed
magna ſunt, nõ numero ęſtimanda, ſed pondere.

T
Ad primũ princip.
¶Ad primũ in oppoſitũ: ꝙ ſcriptura impiis eſt abſcondenda: Dicendũ ꝙ verũ eſt
ſubtrahendo eis expoſitionẽ & verbo & ſcripto: qđ tñ exponiť ꝓpter pios erudiendos: ſiue ver
bo ſiue ſcripto, clariſſimo ſermone quãtũ poſſibile eſt: ꝓponẽdũ eſt. & hoc quantũ eſt ex parte
noſtra: niſi forte generalis ſtatꝰ ꝑ tꝑe repugnet: quia ꝓfundior expoſitio ꝓpter multitudinẽ in
capaciũ nõ expedit. Sed nec tũc ꝓfundior expoſitio oĩno celãda eſt: ſed in expoſitiõe obſcuriori
aliqua ĩdicia eiꝰ ſunt exprimẽda: per q̃ capaces ſupueniẽtes eã quoquo mõ aduertere poterũt.
dicẽte Greg. Exo. xxxv. in Gl. Plerumq; magiſtri ſignant: quod ab auctoribus capi non poſſe
V
Ad ſcdm.
cõſiderãt. ¶Ad ſcdm: ꝙ clara expoſitione vileſceret: Dicẽdũ ꝙ nõ eſt verũ: immo eã magis de
ſiderabilẽ faceret, viſo ꝙ ſub ſimplici & obſcuro ſermone latet ꝓfundiſſima intelligẽtia. In ſola
em̃ prima ſciẽtię editiõe ſua, ſolet ſciẽtia ꝓpter nimiã claritatẽ ſuã vileſcere: nec diligẽtia ei ap
poni. Propter qđ iſta ſciẽtia ab initio ĩ multis obſcure tradita eſt: ĩtermixtis ẽt qbuſdã claris: q
bus obſcura pateſcũt: quę cũ primo obſcure ſunt tradita ne vileſcãt: & poſtmodũ clariſſime ex
poſita, ſumme delectãt. Et hoc eſt qđ Aug. ii. de do. chriſ. loq̃ns de ſacra ſcriptura dicit: ꝙ legẽ
tes nihil aliud appetũt, q̃ cognitiones volũtateſq; eoꝝ a qbus cõſcripta eſt: & ꝑ illas voluntatẽ
dei: ſcdm quã tales hoĩes locutos credimus: ſed multis & multiplicibus obſcuritatibꝰ & ambi

guitatibus obſcure dicta: dẽſiſſima caligine obducũt. Qđ totũ prouiſum diuinitus nõ dubito
ad edomãdã labore ſuꝑbiã, & intellectũ a faſtidio reuocãdũ, cui facile inueſtigata plerũq; vi
leſcũt. Quid em̃ eſt q̃ſo, ꝙ ſi quis dicat ſanctos eſſe hoĩes atq; ꝑfectos, quorũ vita & moribus X
Chriſti eccleſia de qbuſlibet ſupſtitionibꝰ p̃ſcidit eos q ad ſe veniũt, & imitatiõe bonoꝝ ſibimet
quoq; incorporat: q boni fideles & veri ſerui dei deponẽtes onera ſeculi ad ſanctũ baptiſmi la
uacrũ venerũt: atq; inde aſcẽdẽtes cõceptione ſpũs ſancti fructũ dant geminæ charitatis. ſ. dei
& ꝓximi: Quid eſt ergo ꝙ ſi q̃s hoc dicat minus delectat auditum: q̃ ſi ad eũ ſenſum locũ illũ
exponat de Cãticis Cãticoꝝ: vbi dictũ eſt eccleſię, cũ tãq̃ pulchra q̃dã fœmina laudareť: Den-
tes tui tãq̃ grex tonſarũ aſcẽdẽs de lauacro &c. non aliud habebit q̃ cũ illđ planiſſimis verbis
ſine ſil̃itudinis huius adminiculo audiret, & tñ neſcio q̃ ſuauius intueor ſanctos: cũ eos quaſi
dẽtes eccleſię video p̃ſcindere ab erroribꝰ hoĩes, atq; in eius corpus emollita duritia q̃ſi demor
ſos mãſoſq; trãſferre: oues etiã iocũdiſſime agnoſco: detõſas oĩbꝰ ſecularibꝰ tãq̃ velleribus po-
ſitis: & aſcẽdẽtes de lauacro. i. de baptiſmate creare geminos, duo videlicet p̃cepta dilectionis:
& nullã eſſe ab iſto ſancto fructu ſterilẽ video. Sed quare ſuauius videam: q̃ ſi nulla de diuinis
libris talis ſil̃itudo ꝓmereť: cũ res eadẽ ſit: ſitq; eadẽ cognitio, difficile eſt dicere. Nũc tñ nemo Y
ambigit: & ꝑ ſil̃itudines libẽtius quęq; cognoſci: & cũ aliqua difficultate q̃ſita multo gratius
inueniri. Qui em̃ ꝓrſus nõ inueniũt qđ q̃rũt, fame laborãt: qui aũt qđ q̃rũt in promptu inue-
niũt, faſtidio marceſcũt. In vtroq; aũt lãguor cauẽdꝰ eſt. Magnifice igiť & ſalubriter ſpũs ſctũs
ita ſcripturas ſanctas modificauit: vt locis aptioribꝰ ſatuis occurreret: obſcurioribus aũt faſti
dia detergeret. nihil em̃ fere de illis obſcuritatibꝰ eruiť: qđ nõ planiſſime alibi dictũ repiatur.

¶Articulus. XVII.

Z
Art. xvii.
SEquitur de modo exponendi iſtam ſcientiam ex parte eius
cui exponenda eſt. vbi ſunt duo dubitanda.
Primũ: vtrum ſcientia iſta omnibus indifferenter eſt exponenda.
Secũdũ: vtrũ q̃cũq; eius expoſitio cuilibet indifferẽter eſt ꝓponẽda.
A
Queſt. I.
Arg. i.
CIrca primũ arguiť: ꝙ ſcientia iſta oĩbus indiffe-
rẽter eſt exponẽda. Primo ſic. Sciẽtia iſta oĩbus in
differẽter eſt p̃dicanda: & ꝑ eã fides ſuadẽda ad
ſalutẽ. Matth. vlt. Eũtes in mũdũ vniuerſum p̃di
cate euangeliũ omni creaturę, Qui crediderit &
baptizatus fuerit ſaluus erit. Non autẽ poſſet ꝑ
eã fides ſuaderi ad ſalutẽ niſi exponẽdo eã. ſcdm ꝙ dicit Aug. in epl'a ad Conſentiũ, Scripturę
ſanctę quę magnarũ rerũ ante intelligẽtiã ſuadent fidẽ niſi eas recte intelligas: vtiles tibi eẽ nõ
2
poſſunt. Recte aũt ĩtelligi nõ poſſunt ſine eius expoſitione. ergo &c. ¶Scđo ſic. Matth. xiii. Sil'e
eſt regnũ cęlorũ ſagenę miſſę in mari: & ex omni genere piſciũ cõgregãti. Gl. Sagenę cõparať
p̃dicatio euãgelica: q̃ ad veniã vocat oĩs generis hoĩes. Sed hoc nõ põt facere niſi ipam exponẽ
do vt eã cape poſſint. ſcdm ꝙ ibi dicit alia Gl. Petrus & Andreas Iacobus & Ioãnes cõſtruxe
rũt ſibi ſagenã ex veteri & nouo teſtamẽto, & miſerũt in mare ſeculi: capientes quicqd incidit
bonos & malos. Illa em̃ ſtructura ex vtroq; teſtamẽto facta fuit, ſcdm Gl. exponẽdo. ſ. vnũ ꝑ al-
In oppoſi.
terum. ergo &c. ¶In oppoſitũ eſt illud Matth. vii. Nolite ſanctum dare canibus: neq; mittatis
margãritas ante porcos. Gl. Talibus non ſunt myſteria aperienda.

B
Reſponſio.
¶Dicendum ad hoc: ſcdm ꝙ tangit Chryſoſtomus in ſecũda editione ſuper illud
Nolite ſanctum &c. ꝙ aliqui attendentes & minus bene intelligẽtes illud qđ dixit Chriſtus,
Eſtote miſericordes: dicerẽt ꝙ nõ ſolũ miſericordia facienda eſſet peccatoribus & inimicis no-
ſtris de noſtro: ſed etiã de eis quę dei ſunt: & ab ipo nobis diſpẽſanda cõceſſa: vt ſicut plena eſt
dei miſericordia q facit ſolẽ ſuũ oriri ſuꝑ bonos & malos: & pluere ſuꝑ iuſtos & iniuſtos:
ſic ſit plena noſtra miſericordia: vt nõ ſolũ ea quæ noſtra ſunt eis cõmunicemus: ſed etiã ea q̃
dei ſunt: vt ſcripturę ſacrę myſteria eis diſpẽſemus & exponamus. Sed non eſt ita. talem enim
æſtimationẽ, vt dicit Chryſoſtomus, Dñs ꝓuido ſermone cõpeſcit, dicẽs. Nolite ſanctũ &c. Et
eſt eorũ ratio erronea: quia falſum ſupponit. Deus em̃ nõ indifferenter oĩa beneficia diſpenſat
bonis & malis: ſed carnalia ſolum, ſpiritualia autem ſolum bonis. Sic & nos debemus facere, &
patrem noſtrum cęleſtem imitari. Vnde dicit Chryſoſtomus. Videte patrem veſtrũ Deum:
ad cuius exẽplũ voluit Chriſtus nos eſſe miſericordes: carnalia beneficia dignis & nõ dignis

ſimiliter prꝺſtat. Nunqd gratias ſpirituales? Non eñ dixit vobis, ꝙ ſpiritũ ſanctũ iubet deſcē=
dere ſup gratos & ingratos: & dat benedictiones ſuas ſup iuſtos & iniuſtos. Propter qđ in ve
ſtris qdẽ eſtote ſimplices & benigni: in eis aũt q̃ dei ſunt, prudẽtes & cauti. Requirit deus talẽ
diſpẽſatorẽ gratiarũ ſuarũ: q bene tractãdo gratias ei⁹ faciat gratiores, nõ male diſpẽſando red
dat ingratas. Quia igitur ſacrꝺ ſcripturꝺ expoſitio diſpenſata non apud omnes facit eam gra=
tiorẽ: ſed apud quoſdã ingratã magis: Idcirco abſolute dicẽdũ, ꝙ ſacra ſcriptura nõ omnibus
indifferenter eſt exponenda: multo minus q̃ ſimpliciter proponenda: ſed ſolũ illis quibus expo
ſita vtilis ſit: & gratioſior: vt ſunt fideles & obedientes: quibus expoſitio proponi debet vel
ꝑ lectionem, vel ꝑ prædicationem: ſcđm ꝙ ſupra determinatum eſt eos admittendos ad
huius ſcientiæ auditũ. Diuerſis tñ diuerſimode proponenda eſt, vt dicetur in ſequẽti q̃ſtione.
Cꝺteris autẽ omnino eſt occultãda: quos vt dicit Chryſoſtomus, Chriſtus ꝑ canes & porcos
expreſſit. Nam ꝑ canes: quia canis ex omni parte immũdus eſt: nam neq; ruminat neq; vn=
gulam habet fiſſam: gentiles & hꝺretici intelligũtur omnino immũdi & propter actus ſuos &
C propter ꝑfidiam. Canis enim naturale eſt improbum eſſe: nunq̃ vocẽ mittere niſi ad abigẽ=
dos ſuꝑuenientes. Tales ſunt omnes gentiles & hꝺretici latrantes aduerſus ſeruos dei. Per
porcos vero: q̃a porcus ex pᵵe ĩmũdus eſt: nã vngulã habet fiſſam: ſed non ruminat: Chriſtiani
animales & carnales intelliguntur: qui ꝓpter fidem ſuã quidem mũdi ſunt, propter aũt actus
ſuos ſordidos immũdi ſunt. Scđm eñ ꝙ dicit Chryſoſtom⁹, Porci propriũ eſt in cœno ſe volu
tare: & nũq̃ cꝺlũ aſpicere: nec q̃rere dñm ſuũ niſi cum eſurit. Tales ſunt etiã Chriſtiani, qui in
carnalibus immũditiis delectant: & non quꝺrũt dominũ niſi cũ neceſſitas eis aduenerit. Quos
omnes dominus ſuꝑ hmõi doctrina indignos reputauit: non ſolum vt eis exponatur, vt di=
ctum eſt ſupra: dum tamen tales ſint: vt ſcire veritatem non affectent: nec cognitæ obediant:
ſed magis eam audire volunt & exponi vt repellant blaſphement & ſpernant, ſpemq; omnino
conuerſionis in melius non habentes: ſicut dicit Chryſoſtomus. Si enim ſaltem audire vellent
& ſine contemptu tentare qualis eſſet: et ſi conſentaneam rationi inuenirent obedire diſpone=
rent: bene eſſet eis ſacræ ſcripturæ expoſitio capax diſpenſanda, multo magis q̃ nuda litera ꝓ=
ponẽda: quia forte expoſitione ꝑciperent qđ in nuda litera non viderent. Scđm ꝙ Auguſti=
nus ante conuerſionem ſuam: ſicut ipſe recitat in confeſſionibus ſuis: audiuit beatum Ambro
ſium prædicantem, & ſacram ſcripturam exponentem: cuius doctrina cõtra id qđ ſperauit in
ſtructus, conuerſus fuit. Audiuit enĩ (ſicut dicit) vt tentaret qualia diceret: non vt aſſentiret
Scđm hanc enim diſtinctionem determinatum eſt ſupra: quomodo mali poſſunt eſſe audito=
D res huius ſcientiæ. Primo ergo ab expoſitione huius ſcientiæ repellendi ſunt canes. i. hæretici
& gentiles in impietate viuentes. Scđo porci. i. Chriſtiani carnales & animales in luto luxuriꝺ
& immũditiæ iugiter cõmorantes: quia vt dicit Chryſoſtomus: ſi eã diſcãt: geminũ omnino
eſt damnũ: cum certe nihil fructificent ipſi inde: immo magis magiſq; lꝺduntur: & cũ negotia
mille ac pericula cõmoueãt. Et declarat vtrũq; in vtriſq;. Primũ. ſ. ꝙ inde non fructificant: ſed
magis lꝺduntur: oſtendit de vtriſq; ſimul, dicẽs. Nihil affertur amplius his qui hmõi ſunt: &
tamen audiunt: niſi culpa cumulatior. Sicut enim ſi canibus dederis ſanctum, aut porcis mar=
garitas: nec ſanctum canes ſanctificat: nec margaritæ nutriunt porcos: ſed econtra canes coin
quinant ſanctum: & porci ſordidant margaritas vel cõfringunt: Ita ſi hominibus caninos vel
porcinos mores habẽtibus ſanctũ dederis: vel margaritas propoſueris: nec ſanctũ illos ſanctifi=
cat: nec myſteria veritatis illos illuminãt: Sed ecõtra ipſi ſanctũ coinquinãt, & myſteria verita
E tis blaſphemant. Scđm vero, ꝙ pericula magis cõmoueant: declarat vtrũq; in vtriſq; diuiſim
Primo in canibus, exponens illud, Et conuerſi diſrumpũt vos, dicens. Et bene cõuerſi diſrũpũt
vos. Modeſtiã quippe ſimulant vt ſecreta cõdiſcant. Cum vero didicerint: non alii effecti ex
aliis, irrident, inſultant, atq; illudũt: non ꝙ ex his quæ didicerint armantur: ſed eorum occa=
ſione ſuperbius efferunt: atq; inſolentia fœdiore complentur. Et idcirco nõ exiguũ lucrum eſt
tales in ſua ignorantia ꝑmanere. Non enim tam tecta temeritate deſpiciũt. Et ſi talibus cani
bus dederis ſancta: ſuſcipiunt quaſi canes ſine diſcretione: & ſub pedibus actibus ſuis concul=
cant ea: & pro nihilo ꝺſtimantes quæ acceperunt cõuerſi diſputationibus ſuis quaſi latratibus
irrationabilibus rumpunt veritatis prædicatorem. Et ideo veritatis expoſitio eis oĩno celãda
eſt: ſcđm ꝙ dicit Aug. de moribus eccleſiꝺ. Poterã ꝓ mea mediocritate diſcutere ſingula: &
eruere & demõſtrare: in quoꝝ excellẽtia & altitudine plerũq; verba deficiũt: ſed q̃diu latra=
tis nõ eſt faciẽdũ. Nõ eñ fruſtra dictũ eſt. Nolite ſanctũ dare canib⁹. Scđo declarat idẽ ĩ porcis
dicẽs. Si talib⁹ porcis ſecretoꝝ myſterioꝝ miſeris margaritas, cœnoſꝺ vitꝺ delectatiõe grauati

non intelligunt precioſitates earum: ſed æſtimantes eas ſimiles eſſe fabulis mundialibus, ſimi
liter eas carnalibus actibus conculcant: & poſtmodum conuerſi rumpunt prædicatores earũ.
Dominus ergo (vt dicit Chryſoſtomus) cũ dixit diſcipulis: Qđ audiſtis in ãre, prꝺdicate ſup
tecta: non indifferenter omnibus ꝓ̃dicari iuſſit: ſed his quos doceri oporteret, præcepit cum fi
ducia prædicari. quoniã margaritꝺ non ſunt dandꝺ niſi deſiderantibus veritatem: & cum ra=
tione humana viuentibus. Solis ergo talibus ſacra ſcriptura exponẽda eſt: quia talibus vtilis
eſt expoſita: & gratioſa. Nec tñ omnibus æqualiter: ſed diuerſis diuerſimode, ſcđm capacitatẽ
cuiuſq;: vt in ſequenti queſtione dicetur.

¶ Ad primum in oppoſitum: ꝙ doctrina fidei omnibus eſt ſuadenda: & ita expo= F
nenda: Dicendum ꝙ verũ eſt anteq̃ conſtet de obſtinatione. Sed poſtq̃ conſtat de obſtinatione Ad pri.
non eſt eis ſacra ſcriptura exponenda. Vnde nec deus iſtud facere voluit. Scđm ꝙ dixit Chri= prin.
ſtus Matth. xi. Confiteor tibi pater domine cꝺli & terrꝺ: quoniã abſcondiſti hæc a ſapientibus
& prudentibus: & reuelaſti ea paruulis. Gl. Sapientibus & prudentib⁹ non præponit inſipien=
tes & hebetes: ſed paruulos: vt ꝓbet ſe tumorẽ damnare non acumẽ. ¶ Ad ſecũdũ: ꝙ prædica= G
tio euangelica ad veniam vocat omnes gentes: & ita omnibus eſt exponẽda: Dicendum ꝙ ve= Ad ſcđm.
rum eſt ab initio: Sed poſtq̃ aliqui reddũt ſe obſtinatos: illis expoſitio omnino eſt ſubtrahẽda:
vt dictum eſt.

CIrca ſecũdum arguitur: ꝙ quæcunq; expoſitio cuilibet indifferenter eſt pro= H
ponenda. Primo ſic. Expoſitio quælibet proponitur propter eruditionem au= Queſt. II.
dientis. audiens autem quilibet indiget erudiri ꝑ quãlibet expoſitionem. er Arg. 1.
go quælibet expoſitio indifferenter proponenda eſt cuilibet. ¶ Secundo ſic. 2
propter illos qui capere poſſunt: nõ eſt omittẽda expoſitio quã alii capere nõ
poſſunt: vt dicit Auguſtinus in princip. ſup Io. Nec propter intelligẽtes eſt
omittẽda expoſitio quꝺ valet non intelligentibus: vt dicit ſer. xxxix. hoc non
eſſet niſi cuilibet q̃libet expoſitio indifferenter eſſet ꝓponẽda. ergo &c. ¶ In contrariũ eſt illud In oppoſi.
qđ dicit Aug. ſuper Io. p. i. ſer. xliiii. Sermo vt nõ ſolũ credatur verũ etiam intelligatur qđ dici
tur & ſciatur, talia ꝑcipere nõ valẽtibus eſt oneroſus: faciliuſq; illos premit q̃ paſcit. ſed nulli
eſt proponenda expoſitio qua audiens premitur non paſcitur: non ergo quꝺlibet expoſitio cui
libet eſt proponenda.

¶ Dicendum ad hoc: ꝙ eſt diuerſitas expoſitionum dupliciter: & ſcđm diuerſa ge I
nera exponendi quatuor ꝓ̃determinata: vel ſcđm diuerſos modos in eodem genere differentes Reſponſio.
penes groſſitatem vel obtuſitatẽ & ſubtilitatẽ. Si loquamur de diuerſitate expoſitionũ penes
exponendi genera: ſic q̃libet expoſitio cuilibet indifferẽter ꝓponenda eſt. ſi tñ exponendi mo=
dus ſit capacitati audiẽtis ꝓportionalis. ſumma eñ cautela adhibẽda eſt ne aliqua expoſitio
proponat: quæ capacitati eius cui ꝓponit nõ congruit. Vnde loquendo de diuerſitate expoſi=
tionũ penes modos exponẽdi: cõſiderare debet expoſitor: ſiue in ꝓ̃dicatione: ſiue in locutione:
an cõmixti ſint capaces & ſpirituales carnalibus & non capacibus: an ſint diſtincti. Si cõmixti K
tunc q̃libet expoſitio cuilibet ꝓponẽda eſt: quia ꝓpter nõ capaces nõ eſt omittenda ſubtilis ex
poſitio quã alii poſſunt capere. vt dictũ eſt. ſcđm Aug. ſer. i. ſup Io. in princi. nec ꝓpter capaces
omittẽda eſt expoſitio groſſa quã alii cape poſſunt. vt dicit in ſer. xxxiiii. in prin. Sic ergo tũc
tẽꝑanda eſt expoſitio: vt cũ groſſa expoſitione quã capiũt carnales, miſceantur ſubtilia q̃ pe
netrare faciũt ſp̃uales: vt ſingulus quiſq; qđ potuerit capere capiat: vt idẽ ſermo ꝓpoſitus lac
ſit paruulis: & cibus maioribus. ſcđm ꝙ dictũ eſt ſupra ꝙ Paulus Cori. nõ potuit loqui quaſi
ſpiritualibus: ſed quaſi carnalibus: qui tñ ſapientiã loq̃batur inter ꝑfectos. Nõ quia alia & alia
propoſuit his & illis: ſed quia eũdẽ ſermonẽ appꝰhendebãt illi carnaliter: & iſti ſpiritualiter.
Vñ ſubiũxit ex pᵵe illoꝝ ꝓ cauſa. Nondũ eñ poteratis intelligere: ſed nec nũc quidẽ poteſtis
Adhuc eñ carnales eſtis. quaſi dicat, potuiſſetis intellexiſſe ſpiritualiter ſicut & alii: ſed re=
ſtabat in vobis: quia capaces nõ eratis ꝑ habitũ habentes ſenſus exercitatos ad ſeparandũ bo=
nũ a malo. ſicut dicit Apl's ad Heb. de illis quos perfectos vocat. Si aũt ſeorſum ſunt capaces
& non capaces, capacibus indifferenter quælibet groſſa expoſitio & ſubtilis proponenda eſt:
quia qui capere poſſunt maius & minus: quia id qđ minus eſt, manuductiuum eſt ad maius:
& qđ maius eſt qđ minus eſt intelligere facit. & quantũcũq; capaces ſunt vt eis plus compe=
tat ſubtilis expoſitio rationis q̃ groſſa auctoritatis: ab initio tamẽ talibus expoſitio groſſa via
auctoritatis proponẽda eſt. Scđm ꝙ docet Aug. ii. li. de ordine, dicẽs: Sequit vt dicã quomodo

L ſtudioſi erudiri debeant.Ad diſcendum aūt neceſſario dupliciter ducimur:auctoritate:atq; ra
tione.Tēpore auctoritas:re autē rō prior eſt.Itaq; q̄q̄ bonoꝝ auctoritas imperitę multitudini
videat̄ ſalubrior eſſe:ratio vero aptior eruditis: tn̄ quia nullus hominū niſi de imperito peri-
tus fit:nullus autem imperitus nouit qualem ſe debeat præbere docentibus: & quali vita eſſe
docilis poſſit:euenit vt omnibus bona magna & occulta diſcere cupientibus non aperiat niſi
auctoritas ianuam. Rationem aūt poſt auctoritatis cunabula firmus & idoneus iā ſequit̄ atq;
M cōpħēdit.Vn̄ nō reſtat difficultas niſi quo ad nō capaces:an q̄libet expoſitio indifferenter eis
ꝓponēda eſt.Et eſt dicēdū ꝙ talibꝰ maxime ſi inexercitati ſint in doctrina ſacra,ſubtilis expo-
ſitio per rationem capacitatem eorum excedentem omnino non eſt proponenda: quia vt di-
cit Orig.in Homil.de Rebecca, Nemo inexercitatus & imperitus ſermonem propheticū ſuſci
pit.Et Auguſtinus ſuper Io.ſer.xliiii.ptis ſecūdę.Inualida & inexercitata mente niſi fidei quo
dam lacte teneantur:vt inuiſibilia q̄ nō vidēt,& intelligibilia q̄ nōdū ītelligūt credāt:facile ad
vanas & ſacrilegas promiſſiones ſcientiæ ſeducuntur:quia validus cibus profundę expoſitio-
nis eis oneroſus eſt:& facilius ꝑmit q̄ paſcit.Et de quantitate animæ. Tales homines quorum
ꝑfecto maxima multitudo eſt,ſi ratione velint verum cōprehendere,ſilitudinibus rationum
facillime decipiuntur: & in vanas noxiaſq; opiniones ita labuntur : vt emergi inde & libera-
ri aut nunq̄ aut difficillime queant.Et Chryſoſtomus ſuper illud Matth.xxi.Ex ore infantiū.
Sicut infanti ſi dederis fragmētum panis:quoniam anguſtas habet fauces:effocatur magis q̄
nutriatur: Sic & homini imperfecto in fide: & puero in ſenſibus, ſi altiora myſteria ſapientiæ
volueris dicere anguſtā habēti fidem & ſenſum,magis ſcandalizabitur q̄ ędificetur. His ergo
vtiliſſimū eſt auctoritati credēdo vitā ducere.Et ideo dicit Auguſtinus de vera rel.A magnis
& ſpiritualibus viris eccleſiæ video cautiſſime prouideri nequid agant qđ nondum eſſe tem-
poris vt cum populo agatur intelligunt: alimenta lactea populis inſtanter infundunt:validio
ribus autem cibis cum ſapientibus paucis veſcuntur: carnalibus vero & animalibus nonnul-
la obtegunt:ſed nulla mētiuntur.Peſſime ergo faciunt qui laicis & mulieribus proponunt &
exponūt ſacræ ſcripturæ occulta & ſecreta myſteria:quia & ipſi nil inde fructificāt:immo ma
gis magiſq; lęduntur:& mille eis pericula inde contingunt.Hinc dicit Chryſoſtomꝰ ſup illud
Matth.vii.Nolite ſanctum dare canibus.Audiant qui impudenter omnibus ac temere copu-
N lantur,deſpicabilia illa quæ ſunt reuerenda faciētes.Nam & myſteria clauſis ianuis idcirco ce
lebramus:& eos qui nondum initiati ſunt adeſſe prohibemus: nō quia infirmitatem aliquam
myſteriorum deprehēdimus: ſed quia ad perceptionem eorum illi adhuc quos arcemus infir-
mi ſunt.Propter qđ etiā ipſe Chriſtus multa ad Iudęos in parabola diſſerebat:quoniā viden-
tes non videbāt.Propterea iuſſit & Paulus ſcire nos quēadmodū debeat vnicuiq; reſponderi.
Et ideo in figuram huius,diſcipuli.Matth.xiiii. confractū panē turbis proponebant.Sed minu
tias reliquiarū.xii.cophinos tulerunt.Per panes illos ſcđm Gl.ſacra ſcriptura intelligitur:per
fractionem vero groſſa expoſitio quā populares cape poſſunt:per reliquias, ſubtiles expoſitio-
nes quas doctores debēt ab illis auferre:& ſibi reſeruare.Scđm ꝙ ibi dicit Gl.Secretiora quę a
rudibus capi nequeūt:nō ſunt negligenter habenda:ſed a.xii.apoſtolis,vt per.xii.cophinos: &
ab eorū ſucceſſoribꝰ diligēter inqnirenda . Eis em̄ ſubtilis expoſitio magis eſt ꝓficua. ſcđm ꝙ
dicit Chryſoſto. vt ſupra Matth.xxi.Viro ꝑfecto ſi dederis lac:fauces eius delectat: mētē aūt
eius nō confortat. Si autē panē manducet:non tātū fauces delectat quantū ꝓſtat ei virtutem.
Sic viro perfecto & maturo ſenſibus ſi vber ſapientię expoſueris:ratione delectatur vt ędificet̄
O in fide.Vnde etiā & capacibꝰ nō ſingulariter ęque profunda expoſitio eſt ꝓponēda: ſed ſingu
lis ſcđm capacitatē ſuā.ſcđm ꝙ dicit Aug.i epl'a ad Cōſentiū.Si iā fidelis rationē poſcat vt qđ
credit intelligat,capacitas eius intuēda eſt:vt ſcđm rationē redditā ſumat fidei ſuę quantam
poteſt intelligentiā, maiorē ſi plus capit,minorē ſi minꝰ:vt ſic cōtinue ꝑ gradꝰ prudēs expoſi
tor ſuppleat q̄ fidei eoꝝ defuerūt:Sicut ꝓmiſit apl's facere Theſſal.poſtq̄ capaciores facti erāt:
prius groſſiori expoſitione ſuſcepta quādo nō ſufficiebāt capere profundiorē:vt cōpetēter eis
tūc dicere potuiſſet.Adhuc multa habeo vobis dicere quæ nō poteſtis portare modo. ſicut di
xit Chriſtus apoſtolis.qđ exponens Aug.ſup Io.ſer.xliiii.dicit. Illa ipſa q̄ docuerat ſi vellet eis
ſic apire vt in illo cōſpiciūtur ab angelis,hoc infirmitas humana in qua adhuc erant ferre non
poſſet.Spiritualis autē homo q̄libet pōt alterū hominē docere qđ nouit:ſi ꝓficiendo capaciorē
faciat ſpiritꝰ ſanctꝰ. q̄q̄ etiā & inter ipſos ſpūales ſunt vtiq; aliis alii capaciores:vt quidam il-
P lorum ad illa peruenerit:quæ non licet homini loqui.Vnde bonam doctrinam generalem de
modo docendi & exponendi ſacram ſcripturam dat Aug.li.iii.q.ſuper euangelia: dicēs. Boni

autem catholici ſunt:qui & fidem integram ſequuntur & bonos mores.qđ autē ad doctrinā fidei
pertinet,ita quęrunt ſi quid quęrēdum habent,vt abſit cōcertatio periculoſa,vel ei cū quo quęrit̄
vel eis qui diſcentes audiunt.Ita autē docent ſi quid docendū habent: vt vſitata & confirmata ſe-
curiſſime & cōfidētiſſime & leuiſſime vt poſſunt inſinuēt.Inuſitata vero etiā ſi veritatꝭ manifeſta
tione liquidiſſima perceperint,quęrendi potius q̄ pręcipiendi aut affirmādi modo propter audien
tis infirmitatē.Si enim tantū habet pondus aliqđ verum vt vires diſcentis excedat: ſuſpendēdum
eſt vt extendat creſcētem:non imponēdum vt obterat paruulū:aliquādo autē & occultādum eſt:
ſed cū ſpe hortatoria:vt nō faciat deſpatio frigidiores:ſed deſideriū capaciores.Inde eſt illud eiuſdē
domini.Multa habeo vobis dicere:ſed nō poteſtis portare modo. Vnde & conſimilem modum de Q
bet homo obſeruare ſtudio ſacrę ſcripturę per ſe inſiſtendo.ſcđm Auguſt.ii.de doctrina chriſtiana
dicentē.Erit diuinarū ſcripturarū ſolertiſſimꝰ indagator qui prius totas legerit notaſq; habuerit:
etſi nondū intelligentia,iā tamen lectione.Deinde illa quæ in eis aperte poſita ſunt,diligentius in-
ueſtiganda ſunt.Tum vero facta quadam familiaritate cum ipſa līgua diuinarū ſcripturarū,in ea
quę obſcuriora ſunt aperienda & diſcutienda pergendū eſt:vt ad obſcuriores lectiones illuſtrādas
de maioribꝰ ſumant̄ exēpla:& quædā certarū ſentētiarū teſtimonia dubitationē incertis auferant.

¶Ad primū in oppoſitum,ꝙ audiens quilibet indiget erudiri per qualibet expoſi R Ad pri.pri.
tionem:Dicēdum ꝙ verum eſt quo ad ſingula genera expoſitionū. quo ad modos autē expoſitio-
num:etiā licet indigeret inſtructiōe profunda & ſubtili: proponi tamē nō debet niſi competēs ca-
pacitati ſuę:quia alias eſſet ei inutilis & pernicioſa,vt dictū eſt.& modo exponendi ſibi cōgruo be
ne poteſt inſtrui ſecūdum quodlibet genus ſacrę ſcripturę:quātum ſufficit ad ſalutem.¶Ad ſecū S Ad ſecūdū.
dum ꝙ propter rudes nō eſt expoſitio ſubtilis omittenda nec econtrario:Dicendū ꝙ verū eſt cum
mixti ſunt.tunc tamen expoſitio ſic temperanda eſt,vt quilibet inueniat,quod ſecūdum modum
ſuum capere poſſit,ſicut dictum eſt.

Articulus.XVIII.De expoſitore Theologię.

Sequitur de modo exponendi hanc ſcientiam ex parte eius T Artic.xviii.
qui eam debet exponere.vbi tria ſunt inquirenda.
Primū:vtrum hominis ſit ſcientiam iſtam exponere.
Secundum:vtrum indifferenter ſit cuiuſlibet hoīs eam exponere.
Tertiū:vtrū homo poſſit eā exponere ſine ſpeciali illuſtratiōe diuina.

Circa primū arguitur,ꝙ ſit hominis eam exponere. A
Primo ſic. eius eſt exponere cuius eſt docere:quia Queſt.i. Arg.i.
nō docet doctor niſi exponendo. ſed hoīs vt dictū
eſt ſupra,eſt hāc ſciētiā docere.ergo &c.¶Scđo ſic. 2
Aug.dicit primo de doct.chri. ꝙ Philippus eunu
cho legēti Eſaiā: & nō ītelligēti:qđ in ſcriptura te
ctū erat aperuit.Hoc autē erat exponere.ergo &c. ¶In oppoſitū arguit̄ Primo ſic.Cuiꝰ eſt cōdere In oppoſitū arg.i.
legē,eiꝰ eſt eā exponere. Cōdere hanc ſcientiā diuinę legis ſolius dei erat:quia ipſe ſolus nouit quę
verbis ſuis expreſſit.ergo &c.¶Secundo ſic.temerarium eſt dicere in ſcripturis hominē quę Chri
ſtus non dixit.ſecundū ꝙ Auguſt. ſuper Ioan.parte.ii.ſer.xlii.exponens illud,Adhuc multa habeo
vobis dicere,ſed nō poteſtis portare modo:vbi Chriſtꝰ nō expoſuit quę erāt illa,dicit.Quęnā ſint
iſta quę ipſe non dixit,temerariū eſt velle dicere.ſed in omni expoſitione ſcripturę dicitur aliquid
quod Chriſtus non dixit:quia qđ dixit,textus fuit.ergo &c.

¶Dicendū.ad hoc ꝙ cuicūq; cōcedit̄ ſcientiā aliquā docere:neceſſariū eſt ponere B
& concedere eum illam aliquo modo exponere:quia vt dicit Auguſti.de moribꝰ eccleſię:quis me- Reſponſio
diocriter ſanus non facile intelligit ſcripturarum expoſitionē ab iis petendam eſſe: qui earum do-
ctores ſe eſſe profitentur?Cum ergo ſupra cōceſſum eſt:hominem aliquo modo eſſe doctorem hu
ius ſcientię:neceſſe eſt conſimiliter concedere eum eſſe eius expoſitorem:& hoc ſecundum eūdem
modum quo eſt eius doctor,qui ſupra declaratus eſt. ¶Secūdum hoc ergo concedenda ſunt duo
obiecta ad primam partem.

¶Ad primū in oppoſitū,ꝙ hominis nō erat hāc ſcientiam cōdere:Dicendū ſcđm C
ꝙ ſupra determinatū eſt ꝙ homo non poteſt dici conditor huius ſcientię principalis ſed inſtrumē Ad primum in oppoſitū.
talis. Et ita cōſimiliter bene concedendum eſt ꝙ non poteſt dici principalis expoſitor:quia non ha
bet a ſe regulas ſecūdū quas conditę ſunt & exponendę:ſed ſolū deus.habet tamē eas ſibi a deo ad
miniſtratas.Secundū quas idcirco miniſterialiter hanc ſciētiam homo exponit:ſicut & editor eius

fuit. Vnde in huius ſignificationẽ legit Matth. xiiii. de quinq; panibus, per quos ſecundũ Gloſ. intel
ligitur ſacra ſcriptura, ꝙ Chriſtꝰ eos benedixit & fregit: & dedit diſcipulis. Per qđ intelligitur ſua
expoſitio prima: qua eã in cordibꝰ apoſtolorũ exponit, ſecũdũ ꝙ ibi dicit Gloſ. Benedixit, & fregit:
quia prius dedit diſcipulis ſenſum, vt intelligerẽt ſcripturas. Diſcipuli autem eos cõfractos appo
ſuerũt: quia iuxta expoſitionẽ quã a Chriſto ſuſceperãt: turbis exponere vlterius debebãt. ſcđm ꝙ
D ibi dicit Gloſ. Dedit diſcipulis, diſcipuli autẽ turbis, vt per miniſteriũ diſcipulorũ aliis exponãtur.
Ad ſecũdũ. ¶ Ad ſecũdum, ꝙ temerarium eſt dicere in ſcripturis qđ Chriſtus nõ dixit: Dicẽdum ꝙ verũ eſt
de eo qđ nullibi dixit: ita ꝙ nec in ſcriptura, aut explicite, aut implicite, nec in obſeruatiõe cõmuni
& auctoritate ecclię tenet. Hęc eñ cenſent eſſe Chriſti dicta. Secũdũ enim ꝙ dicit Augu. ad Ianua
rium: quæ non ſcripta, ſed tradita cuſtodimus: quæ quidem toto terrarũ orbe obſeruãtur: dantur
intelligi vel ab ipſis apoſtolis, vel plenariis conciliis: quorũ eſt in eccleſia ſaluberrima auctoritas cõ
mendata atq; ſtatuta teneri. Et quęcũq; talia ſunt: intelligũtur ex dictis & factis Chriſti: quæ quo
dam modo dicta ſunt deſcendiſſe per apoſtolos, vel reuelatione quã memoriter retinuit eccleſia, vł
per ſcripturas, aut implicite, aut explicite: vt poſſit veridicę rationis cõſequentia ex illis explicari.
Vnde cum nihil debet aſſumi in expoſitiõe niſi iuxta regulam fidei vt dictum eſt ſupra: & omne
tale, vel ex ſcriptura, vel obſeruatione cõmuni eccleſiæ habetur: nihil omnino debet aſſumi in ex
poſitione ſacræ ſcripturæ: niſi aliquo modo dictum a Chriſto. Et ideo per illud quod nullo mo
do poteſt oſtendi dictum a Chriſto: quale eſt illud de quo eſt ſermo: omnino eſſet temerarium ſcri
pturam exponere. Vnde Auguſtinus de hoc in ſerm. dicto. Quæ cum ipſe tacuerit, quis noſtrum
dicat: iſta vel illa ſunt? aut ſi dicere audeat, vnde ꝓbat? Quis enim eſt tam vanus, aut temerarius:
qui cum dixerit etiam vera, ſine vllo teſtimonio diuino affirmet ea eſſe: quæ tunc dominus dicere
voluit? Et ideo dicit Damaſcenus in principio ſententiarum ſuam. Omnia quę tradita ſunt nobis
& per legem & prophetas & apoſtolos & euangeliſtas, ſuſcipimus & veneramur & cognoſcimus:
nihil vltra hoc inquirentes.

E
Quęſt. ii. Argu. i. C Irca ſecũdum arguitur, ꝙ cuiuſlibet hominis ſit exponere hanc ſcientiam. Pri
mo ſic. Cuius eſt habere habitum: eius eſt agere ſecundum ipſum. expoſitio ſa
crę ſcripturę eſt actio procedens ſcđm habitum fidei vt dictũ eſt ſupra. Habe
re autem habitum fidei cuiuſlibet hominis eſt indifferentur: quia ſecũdũ Au
guſt. poſſe credere naturę eſt hominũ: credere autẽ gratię eſt fidelium: quã lar
2 gitur ſine perſonarũ acceptione. ergo &c. ¶ Secundo ſic. primę Corinth. xiiii. di
cit apoſtolus. Poteſtis omnes per ſingulos ꝓphetare, vt omnes diſcant & omnes exhortẽtur. Et lo
quitur de prophetia ſacrę ſcripturę in occulta exponẽdo. Quia vt dicit Gloſ. ibidẽ. Q; ſi alii reue
In oppoſitũ. latum fuerit ſedenti, prior taceat. datur aliquãdo inferiori quod nõ ſuperiori. ergo &c. ¶ Cõtra eſt
illud Clemẽtis papę. diſt. xxxvii. in ca. Relatũ. Oportet ab eo ſcientiã addiſcere ſcripturarũ: qui eam
a maioribus ſecũdum veritatem ſibi traditam ſeruat. qui non eſt quilibet indifferẽter. ab eo autem
diſcitur qui eam exponit. ergo &c.

F
Reſponſio. ¶ Dicẽdum ad hoc: ꝙ expoſitio ſacrę ſcripturę poteſt fieri ab homine dupliciter.
vel per ſapiẽtiam acquiſitam humano ſtudio diuina gratia aſſiſtente, ſecundũ cõmunem modum
adminiſtrationis gratię, vel per ſapiẽtiam ex gratia ſpeciali ſubito infuſam. Secundo modo cuiuſli
bet eſt eam exponere, ſecũdum ꝙ ſpũs ſanctus poteſt cui vult gratiam ad hoc miniſtrare: quia ſpi
ritus vbi vult ſpirat. Ioan. iii. In hoc caſu loquit̃ Apoſt. i. Corinth. xiiii. vt obiectũ eſt in ſecũdo argu
mento. Primo autẽ modo nequaq̃: vt proceſſit ratio vltima. immo requiritur ꝙ ſit eleuatus in ſpi
rituali vita: & exercitatus in eis quę cõtinet iſta ſcientia, vt quo ad primũ ſpiritualis iam factus ſit
dono diuinæ gratiæ. Spiritualis enim omnia iudicat. i. Corinth. ii. quo ad ſecũdum: vt omnem mo
dum huius ſcientię nouerit ſtudio humanę induſtriæ. Perfectorum enim eſt ſolidus cibus: eorum
qui pro ipſa conſuetudine exercitatos habent ſenſus. vt dicit Hebr. v. De vtroq; ſimul dicit Chry
ſoſtomus exponens illud. Nolite ſanctũ dare canibus: neq; margaritas mittere ante porcos. Myſte
ria (inquit) veritatis margaritę ſunt: quia ſicut margaritę incluſę cochleis poſitæ ſunt in profun
dũ maris: ſic & myſteria diuina in verbis incluſa poſita ſunt intus in altitudine ſenſus ſcripturarũ
ſanctarum. Et ſicut non omnis homo poteſt ſe mergere: & de profundo tollere margaritas: niſi ar
tifex qui habet vſum illius rei: ſic non omnis homo poteſt deſcendere in altitudinem ſenſuum: &
illic inuenire myſteriorum abſconditas margaritas: niſi vir ſpiritualis qui habet exercitationẽ ſpi
G ritualiũ narrationũ dei. Et qualis debet eſſe iſta exercitatio: bene exponit Auguſtinus in principio
tertii de doctrina chriſtiana dicens. Homo timens deũ qui voluntatem dei in ſcripturis ſanctis dili

genter inquirit, præmunitus ſcientia linguarum: ne in verbis locutionibuſq; ignotis erret: præ
munitus etiam in cognitione quarundam rerum neceſſariarum: ne vim naturamve earum quæ
propter ſimilitudinem adhibentur ignoret: adiuuante etiam codicum veritate quam ſolers emen
dationis diligentia procurauit: veniat ille inſtructus ad ambigua ſcripturarum diſcutienda atq;
ſoluenda. In expoſitore etiam cum his oportet cõcurrere etiam quę ſuperius fore neceſſaria in do
ctore dicta ſunt.

¶ Ad primũ in oppoſitum, ꝙ cuiuſlibet hominis eſt habere habitũ fidei, ad cuius H
regulam iſta ſcientia debet exponi: Dicendum ꝙ non ſecũdum habitum fidei quæcunq; ſacra ſcri Ad pri. pri.
ptura poteſt exponi: ſed ſecundũ illum qui perfecte eſt exercitatus in eis quæ ſunt fidei, vt vſq; ad
ſummum illa explicare poſſit: qđ non eſt cuiuſlibet: ſed ſolum talis qualis iam deſcriptus eſt. ¶ Ad Ad ſecũdũ.
ſecundum patet ſolutio per prædicta.

C Irca tertium arguitur, ꝙ homo ſine ſpeciali illuſtratione diuina poſſit ſcriptu I
ram iſtam exponere. Primo ſic. Deuter. xxx. dicitur. Mandatũ qđ ego præcipio Quęſt. iii.
tibi nõ eſt ſupra te: neq; procul poſitũ: ſed iuxta te in ore tuo & in corde tuo. Arg. i.
qđ exponẽs apoſtolus dicit. Roma. x. Hoc eſt verbum fidei qđ prędicamus. ſed
quod non eſt ſupra hominem, immo iuxta ipſum: exponi poteſt ab ipõ ſine ſpe
ciali illuſtratione: quia quod talem illuſtrationem requirit, longe eſt ab eo, ergo
&c. ¶ Secundo ſic. iii. de doctrina chriſtiana dicit Auguſt. Homo timens deum &c. vt iam dictum 2
eſt in præcedenti quęſt. Sed illa omnia poteſt habere homo fidelis ex ſtudio ſine ſpeciali gratia. er
go &c. ¶ In oppoſitum eſt illud. ii. Petri. i. Spiritu ſancto inſpirati loquuti ſunt ſancti dei homines. In oppoſitũ
Gloſ. Hoc ideo dicit, ne qs ad libitũ ſcripturas exponat. Inſpiratione ergo ſpeciali ſunt exponendę.

¶ Dicendum ad hoc, ꝙ nemo ſcientiam aliquam poteſt exponere niſi verum & K
rectum iudicium habeat de illis quę diſcernuntur in ſcientia. Nemo autem recte iudicat niſi quę Reſponſio
nouit: vt dicitur in principio Ethicorum. oportet igitur ꝙ exponens hanc ſcientiam, certam ha
beat notitiam eorum quæ diſſeruntur in ea. Notitia autem iſta non eſt quæcunq;: ſed illa qua ea
quę credibilia ſunt, intelliguntur. niſi enim ſcripturam intelligat homo, eam exponere non poteſt.
Et ideo eunucho legenti Eſaiam: & ſibimet eum exponere non potenti: dixit Philippus. putas ne
intelligis quæ legis? qui ſtatim confeſſus fuit: quia intelligere ea non poſſet ſine exponente. Si igi L
tur per expoſitionem cuiuſq; ſcientiæ diſcipulus de non intelligente fit actu intelligens: & nemo
procedit de potentia in actum niſi per aliquid exiſtens tale in actu: oportet ergo omnino ꝙ expo
nens iſtam ſcientiam actu eam intelligat: & tanto melius & clarius eam exponat: quanto limpi
dius eam intelligit. Quare cum vt ſupra determinatum eſt, intellectus huius ſcientiæ non poteſt M
haberi ſine illuſtratiõe diuina ſpeciali lumini fidei ſuperaddita: igitur abſolute dicendũ eſt, ꝙ ſine
illuſtratiõe ſpeciali diuina fidei ſuperaddita ſcientiã iſtam nemo poteſt exponere: vt eodem ſpiritu
& conſimili inſpiratione qua editę intelligũtur exponãtur. Hinc dicit Auguſt. in ſer. de proprieta
tibus verbi. Totius eccleſię vna ſententia eſt, eſſe ſcilicet omnẽ legem ſpiritualem: non tamẽ ea quę
ſpirat lex, eſſe hominibus nota: niſi iis ſolis quibus gratia ſpiritus ſancti in verbo ſapientiæ & ſcien
tię cõdonatur. Et ſup illud Ephe. iii. Inueſtigabiles diuitias. Gloſ. Si inueſtigabiles ſunt diuitię: quo
modo apoſtolus eas euangelizat? Nam inueſtigabilis eſt res quę non poteſt comprehẽdi. Ad qđ di
citur ꝙ in ſua natura inueſtigabiles ſunt: ſed per gratiam & reuelationem ſpũs ſancti veſtigabiles
ſunt. Vnde dicit Orig. in Homi. iiii. ſuper Exod. Quis eſt ille quẽ replet deus ſpiritu: quo repleuit
Moyſem & Aaron cũ hæc ſigna & prodigia perficerentur: vt eodẽ ſpiritu illuminatus poſſit quæ
per illos geſta ſunt diſſerere? aliter enim non arbitror ingentiũ rerum varietates ac differentias ex
planari: niſi eodem ſpiritu quo geſta ſunt diſſerantur.

¶ Ad primũ in oppoſitum, ꝙ verbum eſt iuxta te: Dicendum ꝙ aliud eſt eſſe pro N
pe vel iuxta: aliud eſſe intus. Verbum ſapientię naturalis intus eſt: quia ex naturali inueſtigatione Ad pri. pri.
concipi poteſt. Verbum vero fidei ſeu huius ſciẽtię non eſt intus: quia ex puris naturalibꝰ inueſti
gari non poteſt: vt dictum eſt ſupra. Eſt tamen prope, vt dicit Gloſ. quia per gratiam faciliter po
teſt concipi: & hoc per gratiam communem fidei in puro ænigmate: per ſpecialem vero gratiam
vlteriorem vt aliqualiter perſpicue intelligatur: & vlterius exponatur. ¶ Ad ſecundũ ꝙ homo prę O
munitus ſcientia linguarum & rerum veniat ad diſcutienda ambigua ſcripturarum: Dicendum Ad ſecũdũ.
ꝙ illa requirũtur: ſed ſola non ſufficiunt: ſed cũ illis requiritur gratia ſpecialis vt dictũ eſt.

Articulus.XIX.

Arti.xix. SEquitur de cauſa materiali huiꝰ ſciẽtię:& qa generali noĩe
materię matia ſcię appellat oẽ id de quo ſcia cõſiderat: ĩ qbꝰ,ſm Phm
4.Metaph.oportet eẽ aliqd vnũ prĩcipale qd ſubiectũ dicit:cui reliq at
tribuunt:q cõi noĩe dicunt matia ſcię:Idcirco circa hoc ẽ duplex qſt.
A Queſt.i. Prima de quo ẽ iſta ſcia vt de ſubiecto: vtrũ de deo:an de aliquo alio,
Secũda de quo eſt vt de materia:vtrum de quoli-
Arg.i. bet ſcibili vniuerſaliter.

CIrca primũ arguit,ꝙ deꝰ nõ ſit ſubiectũ huiꝰ ſciæ.
Primo ſic.Illud cuiꝰ cognitio eſt finis ſciẽtię nõ eſt
ſubiectũ in ea:qa cognitio rei q eſt finis ſciẽtię quę
rit in ea:ſubiecti aũt cognitio ſupponit. ſcd̃m Phi
loſophum.i.poſter.Cognitio dei eſt finis huius ſciẽtię:quia ĩ ipſa conſiſtit vita ęterna ſiue felicitas
2 Ioan.xvii.Hæc eſt vita ęter.vt cogn.te deum verũ.ergo &c.¶Secundo ſic.Subiectum nõ eſt idem
cum fine ſcientiæ: quia ſubiectũ materia eſt: & materia non coincidit cum aliis cauſis.ii.Phyſico.
3 Deus eſt finis huiꝰ ſciẽtię.Eccl'iaſti.xliii. Cõſũmatio ſermonũ ipſe eſt,ergo &c.¶Tertio ſic.Sicut in
iſta ſciẽtia inqrit dei cognitio modo ſupnaturali:ex ſciẽtia fidei diuinitꝰ inſpirata:Sic ĩ prima phia
inquirit ſciẽtia dei modo naturali,ſciẽtia intellectꝰ rõnaliter inueſtigata. quia vt dicit Auicẽ.i.Me
taphy.ſuę,Prima phia eſt ſcientia de prima cauſa:& ideo definit eſſe ſciẽtia diuina.ſed vt probat in
4 eodem,Deus nõ poteſt eſſe ſubiectũ in illa ſcientia:quare videt ꝙ cõſimili rõne nec in iſta.¶Quar
to ſic.Illud nõ poteſt eſſe ſubiectũ in ſciẽtia:cuius nõ ſunt pricipia,partes,& paſſiones p ſe cõſidera
tę in ſciẽtia.Secundũ em̃ Phm primo poſter.vna ſcientia eſt q eſt vnius generis ſubiecti. quęcunq
ex primis cõponunt:& partes & paſſiões hoꝝ ſunt p ſe.Dei autẽ nõ ſunt pricipia neq partes,neq
5 paſſiões,ergo &c.¶Quito ſic.De ſubiecto oportet ſupponere qd ſit,primo Poſter.qd non põt ſup
ponere de deo iſta ſciẽtia:qa in deo qd eſt dicere eſt ĩpoſſibile.vt dicit Damaſ.i.ſentẽtiarũ.ergo &c.
6 ¶Sexto ſic.Boethiꝰ de tri.Forma ſimplex nulli ſubiectũ eẽ põt. Deꝰ eſt hmõi.ergo &c. ¶Septimo
7 ſic.Cõſideratio ſciẽtię cuiuſcũq nõ excedit ſubiectũ eiꝰ:qa ipm eſt ſuũ ꝓpriũ obiectũ:& ſuũ ꝓpriũ
ſcibile.Propria aũt operatio non excedit ꝓprium obiectum:ſicut videre nõ cõtingit niſi colorem.
ſcientia iſta de pluribꝰ aliis cõſiderat q de deo:vt multa de creaturis:& maxĩe de humanis actibꝰ.
8 ergo &c.¶Octauo ſic.Hug.in prolo.de ſacramẽtis dicit,ꝙ materia diuinę ſciẽtię ſunt opa reſtaura
tionis.Aliarũ vero ſciẽtiarũ opa primę cõditiõis.ſed opa primę cõditionis aliarũ ſciẽtiarũ ſunt ma
teria,ita ꝙ ſubiectũ earũ ſunt:vt Metaphyſicę ens ſimplr:cuiuſlibet alterius ſciẽtię aliqua pars en
9 tis:ſicut dicit.4.Metaphy.ergo &c.¶Nono ſic.in Gloſ.ſup prĩcipiũ Pſalterii dicit Caſſiod.ꝙ ma
teria ſacrę ſcrip.totꝰ Chriſtꝰ eſt.caput & mẽbra.hoc aũt ẽ tota cõtinẽtia eiꝰ.Materia aũt q cõtinet
10 totũ qd eſt ſciẽtię,neceſſario eſt ſubiectũ eiꝰ:qa nihil pter ipm eſt in ſcientia,ergo &c.¶Decimo ſic.
Aug.i.de doct.chriſt.dicit ꝙ cõtinẽtia noue ac veter legis res ſunt & ſigna,qd eſt cõtinẽtia ſciẽtię
11 neceſſario eſt ſubiectũ eiꝰ,vt prius,ergo &c. ¶Vndecimo ſic. qd eſt cõmune cõtinẽs oĩa de qbꝰ eſt
ſcia,ſubiectũ ẽ eiꝰ vt priꝰ,ens diuinũ ẽ hmõi ĩ hac ſcia,vt patz,ergo ẽ ſubiectũ eiꝰ.Cũ ergo ſingulũ
In oppoſitũ. aliorũ alid ſit q deꝰ,Deꝰ nõ põt eẽ ꝓpriũ ſubiectũ huiꝰ ſcię. ¶In cõtrariũ ẽ qm̃ ſcię diſtiguunt pri
ciplr penes ſua ſubiecta:qa ſm Phm.3.de aĩa,ſecãt ſcię queadmodũ & res.ſ.de qbꝰ ſũt.ſʒ ſm Boeth.
i.de tri.theologia ĩ hoc diſtiguit a naturali & mathema.qa natural' ẽ ĩ motu & ĩabſtracta:eo ꝙ cõ
ſiderat formas corpoꝝ cũ matia,Mathematica vero ſine motu abſtracta eſt:ſpeclãt em̃ formas cor
porũ ſñ matia,Theologia vero ẽ ſine motu abſtracta ſepabil'.Nã dei ſcia & motu & matia caret.er
go deꝰ eſt theo.ſubiectũ ſicut formę abſtractę ſbm ſũt mathe.& corpa mobilia ſubiectũ ſũt natural'.
B Reſponſio. ¶Ad hoc dicẽdũ ſcd̃m ꝙ vult Phũs.iiii.Metaphy. Vniꝰ ſcię nõ eſt tm̃ cõſideratio
de rebꝰ q ſunt vnius naturę in gñe vel in ſpecie:ſed etiã de rebꝰ q ſunt oĩno diuerſę naturæ:inter
ſe:dũ tamẽ oẽs attribuunt alicui vni pricipaliter cõſiderato ĩ ſciẽtia : qm̃ medicina eſt ſciẽtia vna
de oĩbꝰ attributis ſanitati corporis:ſiue ſit indicatiuũ ſanitatis,vt vrina,ſiue effectiuũ:vt ſyropus,
ſiue cõſeruatiuũ:vt ordinata dięta.&c.hmõi.Sic & cæterorũ ſiliũ ad idẽ attributionẽ habentiũ eſt
vna ſcia:qm̃ vt dicit Phs ĩ pricipio.4.politi.in oĩbꝰ artibꝰ & ſciẽtiis q ſũt ſcd̃m vnũ genꝰ aliqd:viniꝰ
eſt cõſiderare qd cõgruit circa vnũqdq genꝰ.ita ꝙ ſcdʒ hoc qlibet ſcia cõſiderat aliqd vt genꝰ ſub
iectũ:& alia plura q cõgruũt circa illd. In oĩbꝰ em̃ q ſic diuerſimode cadũt ſub cõſideratiõe viniꝰ,
ita ſe hʒ,vt dicit ĩ.4.Metaph.ꝙ ſcia ĩ rei veritate & pricipl'r eſt illiꝰ rei prior p quã alię res cõtinẽt
& cõſiderant ĩ ſcia.verbi gra:Prima phia pricipl'r eſt ſcia ſubſtãtię:qm̃ oĩa alia entia p attributionẽ

ſe habẽt ad ſubſtãtiã:quia aut ſunt relationes ſubſtãtię,aut qualitates,aut paſſiões eius,&c.hmõi.
Ita ꝙ ſi prima phia q de illis oĩbꝰ cõſiderat:de nullo alioꝝ cõſideraret vllo mõ ꝓpter ſe:ſed de oĩbꝰ
aliis a ſubſtãtia cõſideraret ſolũ ꝓpter cõſiderationẽ & cognitionẽ ſubſtãtię: ſubſtãtia diceret ſubie
ctũ ĩ ea:& cętera oĩa ſolũ ſciẽtię Metaphy.qd tñ modo nõ cõtigit: qa Metaphy.pricipl'r intẽdit cõ
ſiderare qditates entis vt ens eſt:nõ qditatẽ ſubſtãtię ſolũ vt ſubſtãtia eſt:& ideo p ſe cõſiderat qdi
tatẽ cuiuſlibet entis ĩquãtũ ens eſt,ſiue ſit ſubſtãtia,ſiue accidẽs.Propter qd ibi ſubſtãtia nõ põt di
ci ſubiectũ:ſed ens ſimplr: nec aliqd aliud:vt ꝓbat Auicẽ.i.Metaphy. Quare cũ iſta ſciẽtia notitię
& cõſideratiõi dei intẽdit pricipalit & ꝓpter illã & vt ad eã notitia eoꝝ ꝓficiãt qcũq alia conſide C
rat,vt in ſequẽti queſt.dicet:in ea nihil aliud oĩno poteſt poni ſubiectũ q deꝰ ipſe.Cuius etiã neceſſi
tas apparet ex hoc ꝙ ſubiectũ ſic ſe habet ad ſciẽtiã in cognitiõe ĩtellectiua: ſicut ſe habet obiectũ
per ſe alicuiꝰ actꝰ ad actũ ſentiẽdi in cognitiõe.qm̃ ſicut obiectũ eſt primũ p ſe mouens ſenſum ad
actũ ſentiẽdi in cognitiõe ſenſitiua:vt color viſum ad actũ videndi:ſic ſubiectũ ſciẽtię cuiuſcũq eſt
primũ p ſe mouẽs ĩtellectũ ad actũ ſciẽdi ĩ cognitiõe ĩtellectiua.Eſt em̃ ſubiectũ illud de quo ſcd̃m
phm ĩ ſciẽtia oportet primũ ſupponere ſi eſt & qd eſt.Nũc aũt ita ẽ ꝙ obiectũ p ſe ſenſus cuiuſq,
illud ſolũ eſt qd p ſe & primo natũ eſt ſenſũ illũ mouere:& alia oĩa nõ ſunt ſubiectũ eiꝰ:niſi ſub ra
tiõe illiꝰ:& inquãtũ rationẽ eiꝰ aliqliter participãt:veluti color eſt p ſe obiectũ viſus:& cætera oĩa:
vt lignũ:lapis:& hmõi,inquãtũ colorata ſunt:& ſic aliquo modo participãt rationẽ coloris. Qua
re cũ ſimilit in iſta ſcientia deus eſt illud qd primo habet mouere ĩ ea intellectũ & p ſe,qa ad ipm D
primo & pricipalit notitiã dirigit : ſicut dirigit intellectũ ad eũ p ſe & primo ſpeculandũ q ad iſtã
ſcientiã accedit : cętera autẽ oĩa nõ habẽt mouere intellectũ eius,nec dirigũt aciẽ mẽtis ad ipa co
gnoſcẽda niſi ĩquãtũ in ſe habẽt aliquo modo rationẽ dei, ſcd̃m aliquẽ ordinẽ ad ipm,aut qa ſunt
ab ipſo,aut qa dirigũt ad ipm, aut qa placẽt ipſi,aut qa habẽt in ſe effigiẽ aliquã ipſius &c. hmõi:
Neceſſariũ eſt dicere abſolute ꝙ deus ſit ſubiectũ huiꝰ ſciẽtię p ſe:ſicut color eſt p ſe obiectũ viſus.
Et huiꝰ eſt ſignũ duplex:vnum quaſi prodigiũ:quia.ſ.deus eſt primũ ſubiectũ & fundamentũ pri
morũ principiorũ huius ſciẽtię quæ ſunt articuli fidei.Primi em̃ articuli fidei ad quos oẽs alii re
ducũtur,ſunt de deo.Vnde & ſacramẽta eccl'ię virtutẽ ſuã non habẽt niſi in fide trinitatis.Idẽ au
tẽ eſt fundamentũ & ſubiectũ totius ſcientię & principioꝝ eius.Aliud vero eſt ſimplr ſignũ:vide
licet noĩs intitulatio, ꝙ hęc ſciẽtia dicit theologia quaſi de deo ſermo,vt dicit Aug.vii.de ciui.dei.
¶Ad primũ in oppoſitũ,ꝙ finis ſciẽtię nõ eſt idem cũ ſubiecto: Dicendũ ꝙ idem E
nõ poteſt eſſe ſubiectũ & finis ſcd̃m eandẽ rationẽ,ſcd̃m aliã tñ & aliã rationẽ bene poteſt eſſe ſub Ad pri.pri.
iectũ & finis.Eſt em̃ deꝰ ſubiectũ huiꝰ ſciẽtię quo ad ĩꝑfectã cognitionẽ quã ſciẽtia de ipſo ſuppo
nit:& eſt finis eiꝰ quo ad ꝑfectã cognitionẽ quã de ipſo qrit. hoc em̃ modo in qlibet ſciẽtia finis
intra eiꝰ eſt pfecta cognitio ſui ſubiecti,qd ſubiectũ eſt & in ſciẽtia ſuppoſitũ quo ad cognitionẽ ſi
eſt & qd eſt impfectiſſimã.de qbus infra videbit.Et qa illa cognitio impfectiſſima eſt dei:vt ſimpli F
ciſſime & abſolutiſſime cõſiderat:circa quẽ oĩs vlterior notitia ingrit tanq aliqd ptinẽs ad finẽ hu
ius ſciẽtię:patet aperte qm̃ peccãt dicẽtes,ꝙ deus nõ eſt ſubiectũ theologię niſi ſub aliqua cõditiõe
ſpeciali.ſ.vt eſt principiũ nrẽ reſtaurationis & finis nrẽ glorificatiõis. Si em̃ ſub iſtis cõditionibꝰ deꝰ
eſſet ſubiectũ in hac ſciẽtia,iſta ſupponerent in ea:nõ autẽ tractarent vt crederent & ſcirent circa
deũ ex ea.Et ſic deꝰ ſimplr oĩno & abſolutiſſime acceptꝰ debet dici ſubiectũ huiꝰ ſciẽtię: nõ magis
vt circa ipm determinat ratio pricipii reſtaurationis & glorificatiõis: q circa ipm determinat ratio
creatiõis & gubernatiõis.& hoc cõgruit vñitati huiꝰ ſciẽtię: vt.ſ.deꝰ ſub ea rõne ponat eẽ ſubiectũ
huiꝰ ſciẽtię: ſub qua oĩa cognoſcẽdo ĩ ipſa ad ipm põt fieri attributio.Ex hoc em̃ iſta ſciẽtia habet
ſuã vnitatẽ,vt habitũ eſt ſupra.Et licet forte de deo pricipaliꝰ cõſiderat vt ẽ pricipiũ reſtauratiõis
& glificatiõis q ſcd̃m aliqs alias rõnes:ppt hoc nullo mõ variari debet ratio ſubiecti. Metaphyſica
em̃ pricipaliꝰ cõſiderat de ente ſub rõne ſubſtãtię q accidẽtis: qa ratio entis veriꝰ ſaluat ĩ ſubſtãtia
q in accidẽte.Accidẽs em̃ nõ eſt ens niſi qa eſt entis qd eſt ſubſtãtia.vt dicit.vii.Metaphyſicę:& nõ
eſt metaphyſica ſciẽtia vna de ſubſtãtia & accidẽte:niſi p attributionẽ prędicamẽtoꝝ accidẽtiũ ad
pdicamẽtũ ſubſtãtię:vt dicit ĩ.4.eiuſdẽ.Et tñ nõ debet dici ꝙ ſubiectũ Metaphyſicę ſit ens ſub rõ
ne ſubſtãtię:ſed potiꝰ ens ĩquãtũ ens ſimplr dictũ,vt p ĩdifferẽtiã ſe habet ad rõnẽ ſubſtãtię & acci
dẽtis & oĩm aliarũ rõnũ ſpecialiũ q ſunt pter rõnẽ entis ſimplr:vt ſũt vl'e particulare:actꝰ potẽtia,
& hmõi.¶Per idẽ videret aliqbꝰ reſpondendũ ad ſcd̃m:Dicẽdo ꝙ finis & materia ſiue ſubiectũ nõ G
coincidũt in idẽ ſcd̃m vnã & eãdẽ rationẽ,ſcd̃m tñ aliã & aliã rationẽ bene coincidũt,vt dictũ eſt. Ad ſecũdũ.
Sed hoc nõ ſufficit:qa hoc eſt etiã cõmune ĩ aliis cauſis ꝙ nõ coincidũt in idẽ niſi ſcd̃m aliã & aliã
rationẽ.Qd em̃ eſt forma reſpectu materię dãs eẽ,eſt finis agẽtis terminãs opꝰ.Quãtũ ergo ad co
incidentiã talẽ materia nõ deberet excipi a coincidẽtia cũ aliis cauſis.Ipſa em̃ ſcd̃m dictũ illud inci
dit cũ fine nõ ſcd̃m eam rationẽ,ſed ſcd̃m aliã & aliã:ſicut facit forma.¶Propter qd dicẽdũ aliter, H

ꝙ cum agens & finis determinãt ſibi materiã vt vult Philoſophꝰ de agẽte.i.de aĩa.de fine.ii.Phyſi.
ſecũdum ꝙ duplex eſt operatio agẽtis,vt diſtinguit Phs in primo politicę:vna quæ dicitur factio:
altera quę dicitur actio:& duplex finis, vt diſtinguit in primo Ethi. quorũ vnus dicitur operatio,
alter res operata (nam factio eſt operatio ex qua derelinquitur aliquid operatum tanq̃ finis:vt ex
operatione fabri cultellus: actio vero dicitur operatio illa ex qua nihil operatum relinquitur:ſed fi
nis eius eſt ipſa operatio:vt muſico operante ſecũdum muſicam,nihil operatum relinquitur)ſecũ
dum hoc duplex eſt genꝰ materię.Eſt enim quædam materia ex qua fit aliquid:quę eſt materia fa
ctiõis: ex qua fit aliq̃d operatũ q̃d manet ceſſante operatiõe & agẽte.verbi gratia:Lana eſt materia
ex qua textor operatur telam:quæ manet ipſo ceſſante & ab opere quieſcente.de qua dicit Philoſo
phus.i.politicę. Dico autẽ materiã quod ſupponitur:ex quo aliquod perficitur opus:puta textori
quidem lana:ſtatuario autem ęs.Eſt & alia materia circa quã exercetur operatio tm̃:ſupra quã ni
hil manet factũ ceſſante operãte.verbi gratia:Chorda in cithara eſt materia circa quã operat̃ muſi
cus ſonitũ melodię:quo ceſſante nihil manet operatũ in ea.quã materiã dico eſſe q̃d ſupponit̃ circa
q̃d aliqua perficitur operatio.De materia primo modo habet veritatẽ ad literam dictũ Philoſophi.
Illa enim materia eſt pars rei factę:in qua forma recipit̃:q̃ eſt finis intra agẽtis:poſt quã ſequit̃ finis
extra:& ideo cũ neutro fine poteſt materia illa coincidere. De materia autẽ ſecũdo modo nõ eſt di
ctũ ſuũ verũ vniuerſaliter.Talis enim materia eſt ſubiectũ ſciẽtiæ,q̃d neceſſe eſt coincidere cum fi
ne.Circa ſubiectũ enim veluti circa proprium obiectũ ſcientię vertitur principalis ſcientię conſide
ratio:& propter ipſum cognoſcẽdum fit omniũ aliorum quę in ſcientia ſpeculãtur,inquiſitio.Vn
de deus ſic eſt per ſe obiectũ & finis fidei,ꝙ cognitio fidei eſt principaliter de deo:& ad eius perfe
ctam cognitionẽ finaliter ordinatur.Et ſic oĩno huius ſcientię quæ eſt ſcientia fidei,ſubiectũ per ſe
& primũ eſt ipſe deus:q̃a eius prĩcipalis ſpeculatio eſt de deo.Eſt etiã finis eius: q̃a ipſa tota ad per
K fectam dei cognitionem ordinatur.¶Ad tertium,ꝙ deus nõ poteſt eſſe ſubiectum in prima philo
Ad tertium ſophia quę eſt ſcientia diuina:quare nec in theologia:dicẽdum ꝙ non eſt ſimile,quoniã vt dicetur
in ſequẽ.queſt.Diuerſus eſt ordo cõſiderandi de deo in hac ſcientia & in ſcientiis philoſophicis.q̃m
iſta ſcientia primo & principaliter conſiderat de deo tanq̃ de eo de quo ſunt eius prima principia
ſcilicet primi articuli fidei.Sunt enim de diuina vnitate in ſubſtãtia,& trinitate in perſonis.Secũ
dario autem & poſterius conſiderat de creaturis ſecundũ relationẽ & attributionẽ quã habent ad
deum.Scientiæ autem philoſophicę ecõtrario primo cõſiderant de creaturis,vltimo autẽ de deo:
quia inueſtigatio naturalis ratiõis a poſteriori & magis ſenſibili & cõpoſito incipit, tanq̃ a magis
notis nobis:& procedit ad ſimpliciora intelligibilia magis:vt dicit̃ in principio Phyſi. Et ideo vlti
mo conſiderãt de deo & de rebus ſpiritualibꝰ diuinis.Inuiſibilia enim dei per ea quę facta ſunt in
tellecta cõſpiciunt̃,vt dicit̃ de ſciẽtia philoſophoꝝ.Ro.i.Propter q̃d inter ſciẽtias phicas vltima eſt
Metaphyſica:quia finis ſpeculationis in tota philoſophia eſt cognitio dei:& cęleſtiũ ſpirituũ,ſcd̃m
ꝙ dicit Auicẽ.i.Metaphy.ſuę.Ordo(inq̃t)huiꝰ ſcientię eſt vt diſcat̃ poſt ſciẽtias naturales & diſci
plinales:quia intẽtio vltima in hac ſcientia eſt cognitio gubernationis dei altiſſimi: & cognitio an
gelorum ſpiritualiũ & ordinũ eorum. Quia igit̃ vt dictũ eſt ſubiectũ debet eſſe primũ ſcitum in
ſciẽtia & in eius cõſideratiõe.& poſt ipm̃,& ſub ratiõe ipſius oĩa alia:ſicut color eſt primũ cognitũ
a viſu:& ſub ratione illius omnia alia:ex ordine igitur & ꝓprietate huius ſcientię deus eſt primũ
ſcitum in ea:& ex ordine & proprietate in aliis ſcientiis deus eſt vltimũ ſcitum in eis. Idcirco igit̃
deus poteſt hic eſſe ſubiectũ:non tamẽ in aliqua ſcientia philoſophica. Et ideo bene dicit Auicẽ.ꝙ
deus nõ eſt ſubiectũ illius ſciẽtię:immo ex iis & de numero eorũ quę quęrunt̃ in ea:quia an deus
ſit nõ poteſt cõcedi in illa ſciẽtia:q̃a nõ eſt manifeſtũ per ſe,vt infra videbit̃.Speculatio autẽ de pri
L cipiis nõ eſt niſi inquiſitio de ſequẽtibus ſubiectũ illius ſciẽtię.¶Ad quartũ,ꝙ ſubiectũ in ſcientia
Ad quartũ. debet habere principia,partes,& paſſiones: Dicẽdum primo ex parte principiorum:ꝙ hoc accidit
ſciẽtię,ꝙ ſcilicet cõſideret prĩcipia,quę ſunt principia ſubiecti:quia ſcilicet ſubiectũ eſt compoſitũ,
ſicut eſt corpus mobile in naturalibus:cuius principia.ſ.materiã & formã cõſiderat naturalis.Vn
de prima philoſophia quæ eſt de ente ſimpliciter vt de ſubiecto:nõ cõſiderat principia aliqua ſub
iecti:quia non habet vlla.ens eñ ſimpliciter vt dicit Auicẽ.primo Metaphyſicę ſuę,nõ habet prin
cipium:ſed eſt principiũ aliquibꝰ entibus.quapropter illa ſciẽtia nõ inquirit principia entis abſolu
te:ſed alicuiꝰ entiũ:ſicut faciũt alię ſciẽtię particulares.Vnde ſolum ſcientiarũ particulariũ quę cõ
ſiderant aliq̃d ens particulare creatum,eſt conſiderare principia ſubiecti(quia illud principia habe
re poteſt)non autem ſcientiæ vniuerſalis , ſiue quæ conſiderat de ente ſimpliciter, quod conti
net ſub ſe omne ens: ſiue ſit principium ſiue principiatum : vt Metaphyſica: ſiue quæ conſiderat
de primo principio cuiuſlibet entis , vt eſt iſta ſcientia : quia tale ſubiectum non habet principia.

Vnde ſup illd̃.i.Phyſi. Intelligere & ſcire cõtingit circa oẽs ſciẽtias. quarũ ſunt prĩcipia aut cauſę
aut elemẽta ex horum cognitione.dicit cõmẽ.Dixit quarum ſunt:quia artiũ ſpeculatiuarũ,quædã
ſunt de rebus carentibus principiis:& hęc eſt diſpoſitio ſcientię de primis principiis cuiuſlibet en
tis.vnde ſi talis ſcientia quæ non habet principia ſubiecti:conſiderat aliqua prĩcipia:illa ſunt prin
cipia aliquorũ quę cõſiderantur in ſcientia poſt ſubiectum.ſcd̃m ꝙ dicit Auicẽ.de prima philoſo
phia,ꝙ conſideratio in ea de principiis nõ eſt niſi inquiſitio de cõſequẽtibus ſubiectũ ex parte par
tium ſubiecti.Cõſimiliter poteſt dici ꝙ hoc nõ eſt verum:quia.ſ.ſubiectũ ſciẽtię debet habere par
tes:niſi de ſcientiis habẽtibus ſubiectũ cuius ſunt partes integrales vel ſubiectiuę,vel quaſi partes.
ſcd̃m ꝙ dicit Auicẽ.ꝙ entis inquãtũ eſt ens,q̃d eſt ſubiectũ primę philoſophiæ,q̃ſi partes ſunt ſub
ſtantia,qualitas,quãtitas &c.huiuſmodi.Vnde in hac ſcientia quaſi partes ſubiecti de quibus cõſi
derat ſciẽtia,inquãtũ de eis diſticte & diuerſa cõſiderat,poſſunt dici pater & fi.& ſpũs ſãct.Ex par
te paſſionũ Dicẽdum ꝙ circa ſubiectũ non oportet ꝙ inquirantur verę paſſiones:ſed aliqua quaſi
paſſiones.ſcd̃m ꝙ dicit Auicẽ.ꝙ ex eis quę ſunt enti quaſi accidẽtia ꝓpria cõſiderata in prima phi
loſophia:ſunt ſicut vnum & multũ:potẽtia & actus:vniuerſale & particulare &c.huiuſmodi.quæ
non oportet ꝙ re ſint accidentia circa ens inquãtum ens:quia tunc eſſent potius pars ſubiecti:vt
ſunt qualitas,quantitas,& cętera accidentia.Sed pro tanto dicuntur eſſe accidentia:quia modum
habent accidentis inquãtum ſunt præter intẽtionem entis inquãtum ens eſt:& extra ipſam.& ſic
quaſi accidentia in hac ſcientia circa ſubiectũ eius q̃d eſt deus cõſiderata, ſunt ſapiẽtia,bonitas,&
cętera diuina attributa:& proprietates diuinę. Circa etiam ea quę vt materialia conſiderantur in
hac ſcientia:bene poſſibile eſt ꝙ verę paſſiones & accidẽtia ſpeculẽtur circa illa in iſta ſcientia:vt.ꝙ — M
corpora humana reſurgent. ¶Ad quintũ,ꝙ iſta ſcientia non poteſt ſupponere de deo quid eſt:Di — Ad quintũ.
cendũ ꝙ quid eſt pręcognitio ſupponẽda nõ eſt quid eſt res,q̃d quidẽ quid eſt pertinet ad rationẽ
definitiuam,quę eſt ſermo quiditatis & eſſentię in creaturis:& tale q̃d eſt de ſubiecto nõ debet ſup
poni ſed quęritur:ſed q̃d eſt q̃d de ſubiecto debet ſupponi ſolũmodo eſt quid dicitur ꝑ nomen.ſe
cundum ꝙ cantat litera in principio Poſter.Dupliciter pręcognoſcere neceſſariũ eſt.alia nãq; quia
ſunt,opinari neceſſe eſt:alia vero q̃d eſt q̃d dicitur,intelligere.Et hoc modo bene poſſibile eſt dice
re de deo,quid.ſ.eſt q̃d hoc noĩe deꝰ dici intelligit̃:quoniã tale aliquid,quo maius excogitari nõ po
teſt.vt dicit Anſel.Vnde dicit Auguſt.Oẽs latinę linguę ſocios cũ aures eorũ ſonus iſte tetigerit, — N
mouet ad cogitandũ excellentiſſimã quãdã immortaleq; naturã. ¶Ad ſextũ,ꝙ forma ſimplex nul — Ad ſextum.
li poteſt eſſe ſubiectũ: Dicendum ꝙ verum eſt accidentiũ verorũ,q̃d Boethius intendit.Vnde ſta
tim ſubiungit ꝓ cauſa dicti ſui.Formę vero ſubiectę eſſe non poſſunt.Nã ꝙ cęterę formę ſubiectę
accidentibꝰ ſunt:hoc facit materia.Cõſiderationi vero & ſcientiæ forma maxime habet eſſe ſubie
ctũ:quia nihil ſcitur niſi per formã,ſecũdum philoſophũ.An autem in creaturis:& quomodo for — O
ma ſine materia poſſit eſſe ſubiectũ accidentium,de hoc erit ſermo inferius.¶Ad ſeptimũ,ꝙ ſcien — Ad ſeptimũ.
tia non excedit ſubiectum:Dicendum ꝙ aliquid excedit ſubiectum:aut quia non ſit de natura &
eſſentia ſubiecti:aut quia nullam habet relationẽ,ſiue attributionẽ ad ſubiectum,ſiue vt effectus,
ſiue vt paſſio:vel aliquo alio modo.Primo modo quęlibet ſcientia excedit ſubiectum ſuum:non ſe
cundo modo.Non eñ ſcientia ſolum cõſiderat quę ſunt de natura ſubiecti & de eſſentia eius:ſed
etiam conſiderat omnia illa quę attributionem & relationem aliquã habent ad ipſum:& manudu
cũt ad aliquã notitiã habẽdam circa ſubiectum: quæ omnia pertinẽt ad materiã ſciẽtię:vt ſunt illa
quę cõſiderat hoc ſcientia circa creaturas & ideo dicit Philoſophꝰ.Vna autẽ ſciẽtia eſt:q̃ eſt vnius
generl ſubiecti:quęcũq; ex primis cõponit̃:& partes & paſſiones horũ ſunt ꝑ ſe. Vnde & partes &
principia & paſſiones oĩa ſimul cadunt ſub vnius ſcientię cõſideratione.ſcd̃m ꝙ dicit in principio
iiii.Metaphyſicę.Vnius ſciẽtię eſt conſiderare de ente & de eis quę ſunt entis ꝑ ſe.¶Ad octauũ de — P
Hu.& ad nonũ de Caſſiod.reſpõdẽt aliqui ex illo dicto Diony.de ecclia.hierar.In tria diuidunt̃ ſup — Ad.8.&.9.
mũdanę ratiões oĩs diuini intellectus:in eſſentiã virtutẽ & operationẽ. dicẽdo ꝙ ſcd̃m hoc de ſub
iecto theologię tripl̃r eſt loqui:q̃m primo mõ ſubiectũ theologię deꝰ eſt.Secũdo modo Chriſtꝰ:qui
eſt dei virtꝰ,& dei ſapiẽtia.i.Corit.i.Tertio mõ opus reſtauratiõis humani generis factũ ꝑ Chriſtũ.
Sed iſta diuerſitas nõ põt ſtare:q̃a ſicut vniꝰ virtutis nõ poſſunt eẽ formalit̃ plura obiecta:Sic nec
vniꝰ ſciẽtię plura ſubiecta.vt patet ex p̃dictis.Et eſt friuolũ aſſumere illã aſſignationẽ ex dictis Dio
ny.q̃m partes illius diſtinctiõis Diony.prĩcipaliter reſpiciũt cauſam efficientẽ theologiæ. Subiectũ
autem ſcientię pertinet ad cauſam materialẽ: cui minime appropriari poſſunt conditiones agẽtis.
Vnde dicendũ ꝙ Hug.loquit̃ ibi nõ de ſubiecto ꝓprie dicto huiꝰ ſciẽtię:ſed de materia eiꝰ:quę ad
ad ampliꝰ extẽdit̃ q̃ ſubiectũ.Eſt eñ opꝰ recreatiõis:materia prĩcipalis huiꝰ ſciẽtię.& opꝰ creatiõis
eſt materia ſciẽtiarũ ſeculariũ,q̃d tñ ſcd̃m aliã rõnẽ & attributionẽ ad deũ,bñ põt eẽ pars materię

p.iiii.

huius ſcientię.Non enim competenter poſſet oſtendi hominis lapſus & reparatio,niſi oſtẽderetur
prima rerū creatio:ſicut dicit Hug.in prin.ſententiarū ſuarū.Et per eūdẽ modū materiā nō ſubie
Q ctum huius ſcientię ponit Caſſiod.Chriſtum totum caput & mẽbra.¶Ad decimū ſcd̄m Auguſt.
Ad decimū. dicendū,ꝙ loquiṫ cõmuniter de materia vt ſubiectū ſciẽtię ſub ſe cõtinet,& etiā ea q̄ ſunt ipſi ſub
iecto attributa.Res enim ſunt & illa quibus fruendū eſt:vt eſt ipſe deus:& vt ſunt tres perſonę di
uinę:quę pertinent ad rationẽ ſubiecti huius ſcientię.Res ſunt illa etiā quibus vtendū eſt:vt ſunt
R cętera oīa.Signa autem ſunt ſacramẽtalia myſteria: quę omnia ꝑtinent principaliter ad materiam
Ad vndeci- huius ſciẽtię.¶Ad vltimū:ꝙ cõmune cõtinens omnia declarata in ſcientia debet dici ſubiectū:Di
mum. cendū ꝙ verū eſt quãdo non ſecūdum aliquā rationẽ propriā vni,qđ primo per ſe & principaliter
cõſiderat,conſiderat oīa alia cõtenta in ſcientia:ſed oīa ſecūdum rationẽ cõmunẽ omnibus contẽ-
tis ī ſciẽtia.ſicut Metaphyſica ſcd̄m Auicẽ.nihil cõſiderat ſecūdū aliquā rationẽ particularẽ entis:
vt ſubſtãtiā ſecundū ꝙ ſubſtantia eſt:neq; quãtitatem ſecundū ꝙ quãtitas eſt:& cętera huiuſmo-
di:ſed vnūquodq; illorū ſub ratione qua eſt ens.& ideo ens ſimpliciter,debet dici ſubiectū:non ali
quod ens particulare:ſubſtãtia vel accidens. Et in ſolo iſto caſu habet veritatẽ ꝙ ſubiectum ſciẽtię
debet eſſe aliquid vnum,vniuocū vel analogū ad omnia illa quę determinanṫ in ſcientia.ſed quan
do ſcientia conſiderat aliquod determinatū primo per ſe & principaliter ſecūdum ſuam naturam
propriā & determinatā:& cætera omnia nō niſi per relationem & attributionẽ eorum ad illud:ſi-
cut iſta ſcientia deū conſiderat:& omnia alia ab ipſo,vt patet ex prædictis:non debet poni aliquid
cõmune ad omnia cõtenta in ſcientia eſſe ſubiectum eius:ſed illud ſolum qđ principaliter & per ſe
conſiderat:& propter qđ omnia alia ad ſcientiam illam reducūtur:ſicut ſi prima philoſophia prici
paliter cõſideraret ſubſtantiā ſcd̄m ꝙ ſubſtãtia eſt:& nō ſolū ſecūdū ꝙ ens eſt: & accidẽtia oīa nō
niſi per attributionẽ ad ſubſtãtiā:tūc ſubſtãtia ſola nō ens ſimpliciter ponereṫ eſſe ſubiectū in illa.

S CIrca ſecūdū arguiṫ,ꝙ iſta ſcientia ſit vniuerſaliter de quolibet ſcibili, vt de ma
Quęſt.ii. teria quā cõſiderat.Primo ſic.Sciẽtia illa q̄ eſt omniū vniuerſalis ꝑfectiſſima:cu
Argu.i. ius maxime eſt ſcire:debet cõſiderare de oibus.ſcd̄m ꝙ dicit Philoſophus.i.Me
taphyſicę. Scire quidem maxime omnia habenti vniuerſalẽ ſcientiā neceſſariū
2 eſt.Scientia iſta eſt huiuſmodi:vt habitū eſt ex ꝑdeterminatis.ergo &c.¶Secū-
do ſic. huius ſcientiæ eſt conſiderare de eis quibus poteſt acquiri dei cognitio:
quia ad illam principaliter tendit,vt ſupra habitum eſt.ſed ex omni creatura cognitio dei acquiri
In oppo.pri. poteſt:inquãtum in qualibet eſt diuinum veſtigium.ergo &c. ¶Ad oppoſitū arguitur primo ſic.
de eo qđ eſt ꝓpriū ſciẽtię particularis nō debet cõſiderare ſciẽtia vniuerſalis.Nō eñ cõſiderat me-
taphyſica de eis quæ ſunt ꝓpria ſcientiis particularibꝰ ſub ipſa.vt de generatiõe aīaliū,lapidū &c.
huiuſmodi.Iſta ſcientia vt patet ex pręedeterminatis vniuerſalis eſt ad oẽs alias. Nihil ergo eorum
2 quę particulariter cõſiderant alię ſcientię,debet cõſiderare iſta.ergo &c. ¶Secūdo ſic.vbi ſufficit ſi
bi natura in vanum eſt ponere auxilium gratię.qđ eñ poteſt fieri per vnū,vanum eſt fieri per plu
ra.vnde ſi per legẽ poſſet fieri iuſtitia,ergo gratis mortuus eſt Chriſtus,vt dicit apoſtolꝰ.ſed natu
ra ſufficit ſibi ad omniū rerum naturalium ſcientiam.ergo ad illam ſciendam non eſt danda ſcien-
tia per gratiam.talis eſt hæc ſcientia.ergo &c.

T ¶Dicendum ad hoc:ꝙ quæcūq; in ſcientia cõſiderantur,aut conſiderãtur in ipſa
Reſponſio. vt ſubiectū pricipale ſciẽtię,aut vt materia eiꝰ.Et differunt in hoc materia & ſubiectū,ꝙ ſubiectū
eſt illud qđ primo cadit in notitia ſciẽtię tanq̄ eius ꝑ ſe obiectū:& cuiꝰ notitia principaliter intẽdi
tur. Materia vero generaliter eſt omne illud pręter ſubiectū qđ in ſciẽtia cõſideraṫ propter aliquā
attributionẽ ad ipſum ſubiectū ſub ratiõe qua ſubiectū eſt,vt dictū eſt in q̄ſt.pręced. Et ſumiṫ iſta
differẽtia in arte ad imitationẽ eorū quę reperimus in natura.In ſcientia eñ dicūtur aliqua ſubie-
ctum & materia : quia ſubiiciunṫ tanq̄ obiectū conſiderationi intellectus:ad modū quo in natura
dicūtur ſubiectū & materia aliqua: quia ſubiicīūtur tanq̄ ſuſceptiuū operi naturę.Ars eñ imitaṫ
naturā.vt diciṫ.ii.Phyſi.Nūc autẽ in natura ſic differūt materia & ſubiectū:vt vult cõmẽ.ſup.iiii.
Metaphy.quia materia dicit qd in potẽtia ſimpl'r. Subiectū vero dicit qd in actu vno modo,& alio
modo in potẽtia. Materia eñ inquãtū materia oīno eſt in potẽtia & ad formā ſubſtãtialẽ & ad ac-
cidẽtalẽ:penitꝰ carẽs actu.Subiectū vero inquãtū ſubiectū eſt in actu ſub forma ſubſtãtiali: & in po
tentia ſolū ad aliquā formā accidentalẽ. Secūdum hunc ergo modū ſubiectum dicitur in ſciẽtia id
qđ aliquo modo eſt in actu cognitū,inquãtū de ſubiecto oportet ſupponere & ꝑcognoſcere ſi eſt &
qd eſt,vt dictū eſt ſupra.Et qđ ecõtrario alio modo eſt ī potẽtia cognitū inquãtū vlterior cognitio
V de ipo in ſciẽtia inueſtigãda eſt,vt dictū eſt ſupra. Materia vero ꝓprie debet dici ī ſciẽtia id qđ nul
lo modo ſupponiṫ in ſciẽtia vt cognitū:ſed vt oīno cognitio eiꝰ in ſciẽtia inueſtigãda eſt:nō ſcd̄m

id qđ eſt:ſed inquantū in ſe habere põt rõnẽ ipſius ſubiecti:vt dictū eſt: ita ꝙ ſubiectū ſciẽtię actu
de ſe importat rationem illam ſecundum quā omnia cõſideranṫ in ſcientia: & ſecundum illam id
cui principaliter conuenit aliquo modo eſt actu ꝑcognitum in illo: aliquo aūt modo in potẽtia vt
cognoſcaṫ. Materia autem ſciẽtiæ de ſe eſt in potentia vt in ipſo conſidereṫ ratio illa.Et per hoc re
ducunṫ ad illam ſcientiā:vt ratio illa ſit quaſi forma ſubſtantialis per quā aliquid cadit ſub ſcien-
tia,ꝑ quā conſiderantur omnes alię rationes tanq̄ formę accidentales:ſecundum quas cognitio in-
ueſtigaṫ in ſciẽtia.Et ſcd̄m hoc qa ſolus deus habet in hac ſciẽtia illā rõnem ex ſe: & alia non niſi ꝑ
attributionem ad ipſum:ſolus deus igitur debet dici ſubiectum huius ſcientię:alia vero oīa ma
teria eius:vt patet ex pręedeterminatis. Cum igitur hmōi ratio ſecundū quā ſit cõſideratio in hac
ſcientia:& ſecūdū quā vt dictū eſt ſupra accipitur vnitas eius,per ſe eſt ſolius dei:cęteris autem nõ
conuenit niſi per quãdam attributionem ad ipſum:pręter deum ergo de nullo cõſiderat iſta ſcien
tia vt de ſubiecto:ſed vt de materia ſolū:& hoc non niſi eo ꝙ aliā habet attributionem ad ipſum:
ſecundū rõnẽ qua deus cõſideratur vt ſubiectū eius.Deus aūt ſubiectū huius ſcientię eſt non quo
cunq; modo cognoſcẽdi ipſum. Cum eñ habeat cognoſci cognitione naturali acquiſita ex creatu
ris:& cognitiõe glorioſa ex ſeipſo per ſpeciẽ apertæ viſionis:& cognitiõe media per fidẽ in ęnigma
te:Primo modo cognoſci habet ex ſcientiis phicis cõmuniter a fidelibus & infidelibus:Secūdo mo
do in vita futura ſolūmodo a beatis:Tertio mō a fidelibꝰ in vita ꝑſenti:& ex hac ſciẽtia & ſub iſto
modo cognoſcẽdi ipſum ſolū eſt ſubiectū huius ſcientiæ:vt infra dicetur.quæcūq; ergo cadūt ſub
iſtius ſcientię conſideratione: hoc eſt inquantū ſe habẽt ꝑ aliquā attributionem ad deum:vt ad ip
ſum qui eſt primum fidei obiectum:& per hoc huius ſciẽtię fidei ſubiectum: & ita inquantum ca
dunt ſub fide:non inquantū cognita vel cognoſcibilia ratione naturali. Nunc autem ita eſt in eis
quę ſunt fidei:ꝙ ſicut omne ens diciṫ ens inquãtū in ſe habet ſimilitudinẽ primi entis.ſ.dei,inquã-
tum.ſ.omne aliud ens eſt ſecundū aliquā attributionẽ ad ipſum:ex qua participat rationem entis:
ſic in eis quæ ſunt fidei non dicitur aliquid tale niſi inquantū in ſe habet aliquam rationem primi
obiecti fidei.ſ.dei,inquantum.ſ.ipſe eſt primū credibile: & hoc ſit ſecūdum aliquā attributionẽ ad
ipſum:qua.ſ.participat rationẽ credibilis.Rationem autẽ primi credibilis habet deus:inquãtū fide
tenetur eſſe ens per ſe exiſtens,nullo indigens: a quo omnia procedunt vt a creatore primo:& ad
quẽ oīa ordinanṫ vt ad vltimū glorificatorem:& cętera hmōi.Nihil ergo cadit ſub conſideratio
ne huius ſcientię,niſi inquantū eſt relatum ad deum:vt a deo exiſtens per creationem:vel per ipm
conſiſtens ſecundū gubernationẽ:vel ad ipſum ordinatū ſcd̄m glorificationẽ &c.hmōi. vt per hoc
ſe habeant in ratione credibilis. ¶Dicẽdū igitur ad quęſtionẽ ꝙ omne ſcibile inquantū habet ratio X
nem credibilis,per attributionem aliquā ad primum credibile,qđ eſt ſubiectum huius ſcientię in-
quantum credibile eſt, ad iſtam ſcientiam pertinet. ſiqua autem ſunt alia ſcibilia quę ſub fide non
cadunt:neq; per fidem credenda eſſe determinantur ex hac ſcientia:omnino non ſunt de conſide-
ratione huius ſcientię:qualia ſunt q̄plurima quę propria ſunt ſcientiis phicis:quorum notitia eti
am ſi per fidem teneatur firmiſſime,in nullo ad credenda de deo adminiculatur: vt eſt notitia de
numero,ordine,& motu cælorum & cęterorum hmōi:quæ vt ait Amb.in Hexa.quia aliena ſunt
a noſtro ſtudio,& a diuinę lectionis ſerie:his q̄ foris ſunt relinquamus.Quid mihi(inq̄t)quærere
quę ſit menſura circuitus terræ,quẽ Geometrę.clxxx.ęſtimauerūt ſtadiorū? libẽter fateor me ne-
ſcire,qđ ſcire nihil proderit. Certe Moyſes eruditus in oñi ſcientia Aegyptiorū:ſed ſpm̄ dei acce
pit quaſi miniſter dei: inanem illam & vſurpatorię phiæ doctrinam veritatis ratione poſthabuit:
& ea deſcripſit:quę noſtrę fidei accõmoda iudicauit:ꝙ.ſ.terram fecerit deus:virgulta de terris:&
oẽm animam viuẽtem.An nō ille putauit dicẽdū quãtum de ſpatio aeris occupet vmbra terrę:cū
ſol recedit a nobis?quemadmodum lunæ globus incidens eclipſim faciat? quin quæ nihil ad nos:
quaſi nihil ꝓfutura ꝑteriit.Vidit eñ in ſpiritu ſancto:non illius iam marceſcentis ſapientię vani-
tates ſequendas:quę rebus inexplicabilibus mentẽ noſtram occupãt:viditq; ea opera potius deſcri
benda:quę ad veritatis ſpectarent profectum:non itaq;(vt ait Augu.de Tri.)quicquid ſciri ab ho
mine põt in rebꝰ humanis:vbi plurimū ſuperuacuę vanitatis,& noxię curioſitatis,huic ſciẽtię tri-
buens:ſed illud tãtummodo quo fides ſaluberrima:quæ ad veram beatitudinem ducit:gignitur:
nutritur:defenditur:roboratur.Vnde & hiſtoria ſacræ ſcripturæ tam veteris, q̄ noui teſtamenti
non omnia geſta diuina in patribus ſanctis cõtinet: ſed illa ſolummodo quæ ſpiritus ſanctus fidei
profutura dictauit.Et quæ ſunt talia bene exponit Auguſt.v.ſuper Geñ. dicens.Solet quæri quæ
forma & figura cæli credenda ſit ſecundū ſcripturas noſtras.Multi eñ diſputant de his rebus:q̄s
maiori prudentia auctores noſtri omiſerunt ad beatam vitam nō ꝓfuturas diſcentibus,& occupā
tes,quod peius eſt,multum precioſa & rebus ſalubribus impẽdenda tẽporum ſpatia.Quid eñ ad

me pertinet:vtrum cælum ſicut ſphęra vndiqꝫ cõcludat terram in medio mũdi molem libratam
Y an ea ex vna parte deſuper velut diſcus aperiatur.Sed qa de fide agitur ſcripturę,breuiter dicen-
dum eſt de figura cæli hoc ſenſiſſe auctores noſtros:qđ veritas habet: ſed ſpiritũ dei qui per eos lo
quebatur noluiſſe iſta docere homines nulli ſaluti profutura.De motu etiam cæli nõnulli fratres
quæſtionem mouent:quibus reſpondeo, multum ſubtilibus ac laborioſis rationibus iſta perquiri:
quibus tractandis,nec mihi tempus eſt:nec illis eſſe debet , quos ad ſuam ſalutem & ſanctæ eccle-
ſię neceſſariam vtilitatem cupimus informari.Sola ergo talia quorum notitiam ſpiritus ſanctus fi
dei noſtrę dictauit ꝓfuturam,tanꝗ materia ſunt de cõſideratione huius ſcientię:ſiue pertineãt ad
rerum naturalium creationem:ſiue ad humanam reparationem : & hoc ſiue a prophetis conſcri-
pta ſũt:ſiue non.Cętera vero oĩa vt ſunt principaliter in aliis ſciẽtiis expoſita & determinata: licet
non pertineant ad iſtam ſciẽtiam:neqꝫ vt ſubiectũ:neqꝫ vt materia eius:ſi tñ ei in aliquo potuerint
Z eſſe proficua:in vſum eius libere ſunt aſſumenda:vt dictum eſt ſupra. Quidam autem attẽdentes
ad ea quæ tractantur in hac ſcientia:& non rationem diuerſam:ſecundũ quã aliqua cõſiderantur
in ea vt materia tm̃:aliud vero vt ſubiectum proprie dictum:generalius aſſignauerũt ſubiectum
huiꝰ ſciẽtiæ vt dictũ eſt.Hu.eñ de ſancto Victo.attẽdẽs ad illud qđ velut materia prĩcipalius tra
ctatᷣ in hac ſcientia:dixit materiam & ſubiectum eſſe huius ſcientiæ opus reparatiõis,qđ eſt Chri
ſtus:& eius ſacramẽta.& ſecundum Caſſiod.totus Chriſtus,caput & membra.& ſecundũ ipſos ſa
cra ſcriptura nõ tangit opus creationis:qđ eſt mũdus & eius elementa: niſi vt cõpetẽtius accedat
ad ea quę ſunt recreationis.Non enim conuenienter poſſet oſtendere,qualiter homo ſit reparatus
niſi prius deſcriberet qualiter ſit lapſus : neqꝫ qualiter ſit lapſus niſi prius oſtẽderet qualiter a deo
ſit inſtitutus:ad cuius declarationem opus fuit deſcribere vniuerſalẽ rerum creationẽ. Vnde qui-
dam alii attendentes ꝙ opus reparationis eſt principalis materia huius ſcientiæ : dicebant ſubie-
ctum eius eſſe determinãdũ per reſpectũ ad hmõi materiã : vt ꝙ deus non ſimpliciter debeat dici
ſubiectum huius ſcientię:ſed ſolũ inquantũ redẽptor aut reparator. Qđ nullo modo poteſt ſtare:
vt dictum eſt ſupra:quia tunc nullo modo opus creationis poſſet dici eſſe de hac ſcientia vt ma-
teria,cum non ſe habeat ꝑ aliquam relationem ſeu attributionem ad deum vt eſt redemptor : ſed
ſolum vt eſt creator.Tunc etiam ſcientia iſta fuiſſet dicenda habere aliud ſubiectum ante lapſum
ſi ſtetiſſent homines *in ſtatu* innocentiæ : quam vt ſibi neceſſariam habuiſſent : licet non literis
conſcriptam:ſicut fides eis neceſſaria fuiſſet:vt debet declarari loquendo de fide : & tamẽ deus vt
reparator:tunc ſubiectum eius dici non potuiſſet:quia nihil fuiſſet reparandũ. Aug.aũt attẽdens
ad totam materiam & creationis & reparationis,etiam ſub materia comprehẽdẽdo ſubiectum,di-
A cit ſacram ſcripturam eſſe de rebꝰ & ſignis veluti de quodam toto integrali.Eſt enim tota ſcriptu
ra ſacra de deo in opere creationis & reparatiõis manifeſtato.Quidam autẽ volentes hæc oĩa cõ
iuncta reducere ad totum quoddã vniuerſale:vt ad ſubiectũ cõmune continens oĩa quæ in hac
ſcientia tractantur:dicunt ſubiectum huius ſcientiæ eſſe ens diuinum: quia omne de quo tractat
hæc ſcientia:aut eſt ens diuinũ ꝑ eſſentiã:cuiuſmodi eſt ipſe deus trinitas:aut ꝑ participationẽ:vt
ſunt oĩa alia.qa ens diuinũ dicitur aliqd participatione quo ad eſſe:ſic ens diuinum dicitᷣ omne ꝑti
nẽs ad opus creatiõis:aut dicitᷣ aliqd ens diuinũ ꝑticipatione quo ad bñ eſſe:ſic dicitᷣ ens diuinum
omne ꝑtinens ad opus recreationis:& hęc ſunt oĩa de qbꝰ tractat hęc ſcientia.Si eñ tractat de pœ
B nis & peccatis:hoc eſt tanꝗ de defectibus & priuationibꝰ iſtorũ.Et patet ex p̃dictis : ꝙ non ſic tale
cõmune põt hic aſſignari ſubiectũ:qm̃ qñcũqꝫ aſſignatᷣ aliqd ſubiectũ tãꝗ vl'e cõe in ſciẽtia:oportet
ꝙ ea ꝗ in ſciẽtia ſub illo cõſiderantᷣ,nõ cõſiderentᷣ ſcđm rationes ꝓprias:neqꝫ ſecũdũ rõnẽ ꝓpriã ali
cuius illorũ:ſed ſcđm cõmunẽ rõnẽ ſubiecti:ſecũdũ ꝙ in pria pħia: vbi ens ſimpl'r eſt ſubiectũ: nõ
conſideratᷣ ſubſtantia ſecundũ ꝓpriã rõnẽ qua ſubſtãtia eſt:ſed ſecundũ rõnẽ cõmunẽ qua ens eſt.
ſimiliter neqꝫ qualitas,neqꝫ quãtitas,neqꝫ aliqđ aliorum.Si eñ ſecundũ ꝓpriã rõnẽ qua ſubſtantia
eſt:ſubſtantia ibi cõſideraretᷣ:& alia non alia ratione ꝗ ꝓpter attributionem & relationem eorum
ad ſubſtantiam:ſubſtãtia nõ ens ſimpl'r ibi ſubiectũ deberet poni. Quare cum ea quæ conſiderantᷣ
in hac ſcientia non conſiderantᷣ in ea ſecundũ rationẽ aliquã cõmunẽ quę non ſit propria alicuius
illorũ quę in ea conſiderantᷣ: Ratio vero eſſe diuini etſi cõmunis ſit oĩbꝰ quodãmodo vt dictũ eſt:
illa tamẽ eſt ꝑ ſe ꝓpria alicui illorũ.ſ.deo:& nõ conuenit aliis niſi ꝑ attributionẽ ad deũ:Deus igitᷣ
ipſe non aliqd cõmune ſcđm rõnẽ cõem ad ipſum & ad alia acceptum debet poni hic ſubiectũ:mo
do contrario ei qđ cõtingit in prima pħia:vbi ens ſimpliciter non aliquod ens vnum ſubiectũ po-
nitur:vt prędictum eſt.¶Ex quo etiã patet ꝙ non valet aſſignatio qua alii aſſignãt ſubiectum cõ
mune ens credibile.Licet enim nihil conſideratur in hac ſciẽtia niſi ſub ratiõe credibilis: illa tamẽ
eſt vnius eorum quæ conſiderantur in hac ſcientia:& primo ei conuenit ſecundum propriam ra-

tionẽ ſuã:vt deo ſcđm ꝙ deus eſt:qui eſt primũ credibile. Et p̃terea ratio credibilis nõ dicit rẽ aliã
conſideratã:ſed modum conſiderandi ſolum:& cõmunitas ſubiecti & ratio eius non eſt ſumenda
ex parte modi conſiderandi:ſed ex parte rei conſideratę.Ex quo vlterius patet ꝙ licet deus non cõ- C
ſideratur in hac ſcientia niſi ſub ratione qua cognoſcibilis eſt per fidem & credibile quoddã:non ta
mẽ ſecũdũ ꝙ aliqui ęſtimare poſſent,deus debet hic poni ſubiectum nõ ſimpliciter: ſed cum deter
minatione credibilis:dicẽdo ꝙ deꝰ ſit ſubiectum huius ſciẽtię nõ ſimpliciter dictꝰ,ſed vt cognoſci-
bilis ab homine ꝑ fidẽ:ad differentiam cognitionis qua cognoſcibilis eſt a philoſophis per natura-
lem rationem,& a beatis per ſpeciem.Hoc eñ non eſt conueniens dicere:quia illa determinatio cre
dibilis non dicit niſi modũ cognoſcendi ex parte cognoſcentis. Rõ aũt ſubiecti non debet determi
nari niſi per id qđ de ipſo eſt cognoſcibile in ſcientia.Quare cum deus in iſta ſciẽtia ſit cognoſcibi
lis per fidem:& quo ad illa in qbus cognoſcibilis eſt a philoſophis naturali ratione vt iam dicetur:
& etiam quo ad illa in quibus cognoſcibilis eſt a beatis per ſpeciem:deus ſimpl'r & abſqꝫ determi-
natione omni,accipiendo ex parte cognoſcibilis,vt dictum eſt in p̃cedẽti q̃ſtione,debet poni ſubie-
ctum huius ſcientiæ:licet ex hac ſcientia cognoſci non habet aliqd niſi ſub ratiõe credibilis. Et ſic
quãtũ eſt ex parte modi conſiderandi poſſet dici ſubiectum huius ſcientiæ: non ſimpl'r.i.ſecundũ
oẽm modũ conſiderandi:ſed cum determinatione alicuius modi cõſiderandi particularis:dicendo
ꝙ deus eſt ſubiectũ huius ſcientiæ inquantũ habet rationẽ credibilis: vt dictum eſt:non tamẽ (vt
ſimiliter dictum eſt) debet credibile ſimpliciter poni ſubiectũ. Ex quo vlteriꝰ patet modus vnꝰ dif
ferentiæ huius ſciẽtiæ ad quãlibet aliam.Alię eñ omnes,res conſiderant naturali rõne ſecundum
id qđ ſunt:iſta autem conſiderat per fidẽ quęqꝫ:& non niſi ſub ratione qua credibilia ſunt,nata au
tem manuductione fieri intelligibilia:nũꝗ tamẽ circa ipſa fidẽ oĩno euacuãdo:vt habitũ eſt ſupra.
¶Ad illud qđ primo arguitur, ꝙ iſta ſcientia debet de omnibus cõſiderare : quia D
eſt perfectiſſima:Dicendum ſecundum iam dicta:ꝙ cum de ratione huius ſcientię nihil ſit conſi- Ad primum
derare niſi ſub ratione credibilis:hoc non eſt de ĩpfectione ſua ſi non conſideret de omnibus:videli principale.
cet non de illis quæ fidei nõ ſunt proficua: quæ idcirco ſpũs ſanct.noluit ſpeculari neqꝫ deſcribi in
hac ſcientia ſub ratione credibilis:ſicut non dicitur ſcientia naturalis imperfecta:licet non conſide
ret omnes paſſiones & proprietates magnitudinis:quia illæ excedunt rationem ſubiecti,& cõſide-
rationis ſuę modũ.Nõ eñ cõſiderat naturalis magnitudines:niſi vt ſunt termini corporis natura
lis mobilis.plures aũt ſunt paſſiones magnitudinis abſtractę:quas conſiderat Geometra.Immo de
perfectione huius ſcientiæ eſt ꝙ non conſiderat multa ꝗ aliæ ſciẽtię cõſiderãt:quia.ſ.ea pauca quę
cõſiderat ſufficiẽtia ſunt ei ad cõſecutionẽ finis ſui:& alia p̃termittit tanꝗ ad illud ſupuacua & p̃ E
ternéceſſaria.¶Ad ſecundũ ꝙ ex oĩ creatura põt acqri dei cognitio: q̃re ꝑtinent oẽs ad cõſideratio Ad ſecundũ
nẽ huiꝰ ſciẽtię:Dicẽdũ ſecundũ iã dicta:ꝙ hic acqritᷣ cognitio dei nõ quocũqꝫ mõ:ſed vt eſt cogno
ſcibilis prĩo ꝑ fidẽ:deinde ꝑ ſupnaturalẽ ĩtelligẽtiã: nõ ꝑ purã rõnẽ naturalẽ.Licet ergo q̃libet crea
tura valeat ad cognitionẽ dei ꝑ naturalẽ rõnẽ:inquãtũ in ipſa ẽ aliꝗ imitatio dei:qa tñ nõ q̃libet va
let ad cognitionẽ dei ſupnaturalẽ,ꝗ ĩ iſta ſciẽtia q̃ritᷣ ꝑ fidẽ:vt dictũ eſt ſupra ſcđm Ambr.&Aug.
ideo iſta ſciẽtia nõ cõſiderat de qualibet creatura:neqꝫ de oĩ ſcibili de quo cõſiderãt alię ſcientię
vt de ꝓpria materia:licet ꝓpter veſtigiũ dei in creatura poſſit cũ opus eſt in vſum ſuũ aſſumere
quęcũqꝫ ſunt ſcibilia in creaturis:& per oẽs ſciẽtias pħicas ſcita: vt ſupra determinatũ eſt. Eſt eñ F
accidens huic ſciẽtię & p̃ter modũ & naturã eius,ꝙ ex creaturis notitiã inueſtiget creatoris.¶Ad
cuius intellectũ notãdũ:ꝙ alio & alio ordine de deo,& de creaturis eſt cõſideratio in hac ſciẽtia &
in aliis:quia in hac ſciẽtia prima eſt cõſideratio dei:poſtrema vero creaturarũ.ordine eñ ſibi pro-
prio eiꝰ eſt ꝓcedere ex notitia dei ad notitiã creaturarũ:ex creditis prĩo circa deũ, eliciẽdo credẽda
cõſequẽter circa creaturas:vt ꝑ fidẽ habitã prĩo circa deũ, hõ fidelis reſpuat circa creaturas qcqd
cõtrariatᷣ creditis circa deũ:& approbet qcqd illis cõgruat:ſicut tactũ ẽ ſupra.Alię vero ſciẽtię ecõ
trario prĩo cõſiderãt creaturas:& ex illis ꝓcedũt ad cognitionẽ dei:ita ꝙ ĩ nulla earũ deꝰ p̃t eẽ ſub
iectũ:ſed q̃ſitũ tm̃:nõ ſolũ qd ſit re,ſed & an ſit.In hac aũt ſciẽtia ecõuerſo nullo mõ de ĩpo põt eẽ
q̃ſitũ an ſit:ſed hoc in prĩa ſuppoſitiõe fidei poni neceſſe eſt:& ideo deꝰ,& nõ aliud,ſubiectũ põt eẽ
huiꝰ ſciẽtię:vt habitũ eſt.& ex hoc maxime contingit ꝙ iſta ſciẽtia pfectiſſima ſit & nobiliſſima:qa
ſcientię dei quã ipſe habet de ſe & de aliis rebꝰ,ꝗ eſt pfectiſſima & nobiliſſima,ſimillima ẽ.Sicut.n.
deꝰ ſeipm̃ cognoſcẽdo prĩo,cõſequẽter ĩtuetᷣ oĩa alia:ſic & ex iſta ſciẽtia de deo acqritᷣ notitia primo
& prĩcipaliter,& ex cõſequẽti de creaturis. vt ſic ꝑ hãc ſciẽtiã fiat in hoĩe quodãmõ imago q̃dã ſa
piẽtię diuinę:ſcđm ꝙ de illuſtratione ex hac ſciẽtia dicit Apl's.ii.Corin.iii.Nos vero reuelata facie
gloriã dei ſpeculãtes in eãdẽ imaginẽ trãſformamur a claritate in claritatẽ tãꝗ a ſpũ dei . vbi dicit
Gloſ.Nos credẽtes reuelata facie.i.exq̃ſita rõne. Speculantes gloriã dei.i.glorioſum dñm.In eandẽ

imaginē traſformamur.i.vt dei imago & dii.i.ſiles deo ſim⁹. Tāq̄ a dn̄i ſpiritu.i.ducti a deo. A cla-
ritate in claritatem.i.a claritate maioris cognitionis dei in claritatem minorem cognitiōis creatu-
rarum. Vnde bene competit proprietati huius ſcientię qđ dicit Auicen.de deo in.iiii.Metaph.ſuę.
Non poteſt fieri demonſtratio de deo:ſed ipſe eſt demonſtratio de omni qđ eſt. Vnde perſcrutari
volens & pertractare ſcibilia huius ſcientiæ,primo debet tractare ea quæ ſunt cōſideranda de deo
vt de ſubiecto huius ſcientię.deinde conſequenter de aliis relatis ad deum : vt de creaturis,q̄ ſunt
materia huius ſcientiæ.quē quidē modum nos obſeruabimus in proſequendo. ¶Ad argumēta in
oppoſitum oportet reſpondere: quia nituntur oſtēdere ꝙ nihil conſideratum & cognitum ex alia
G ſcientia ductu naturalis rationis poteſt eſſe materia huius ſcientiæ vel fidei obiectum. ¶Ad pri-
mum ꝙ iſta ſcientia quia eſt vniuerſalis non debet conſiderare ea quæ ſunt aliarum ſcientiarum:
Dicendum ꝙ eſt quędam ſcientia vniuerſalis ratione rei conſideratę in ratione ſubiecti:quędā ve-
ro ratione modi cōſiderandi.Ratione rei conſideratę ſcientia illa dicitur vniuerſalis:quę conſiderat
rationes rerum vniuerſales:& generales earum proprietates:quarum ſcientiæ particulares conſi-
derant rōnes particulares & particulares ꝓprietates:ſicut vniuerſalis ſciētia dicit̄ Metaphyſica q̄
conſiderat de vnoquoq; genere entis ſecundū ꝙ ens eſt:non ſecundū ꝙ tale ens eſt:& generales ꝓ
prietates oīm entium,quę ſunt vnū multū actus potentia &c.hmōi.cum ſcientię particulares ſub
ipſa conſiderant diuerſa entia particularia,& particulares proprietates eorum:vt determinat pħs
iiii.Metaph.Ratione autem modi cōſiderandi dicitur ſcientia illa vniuerſalis: quę ſuperiori & ge-
neraliori modo conſiderat entia:cum ſcientię ſub ipſa conſiderant ea modo inferiori & determina
to magis.Sicut in propoſito ſacra ſcriptura vniuerſalis dicitur ad omnes alias ſcientias humanas:
quia ſpeculat̄ ſua ſpeculāda, lumine fidei & diuinę reuelationis:cum alię ſcientię nihil ſpeculātur
niſi lumine naturalis rationis:ſecundum ꝙ de hoc habitum eſt ſuperius.Loquēdo de ſcientia vni-
uerſali primo modo, bene verum eſt ꝙ non habet conſiderare ea quę ſunt particularium ſcientia
rum:neq; iudicare:quia ſunt extra rationem ſui ſubiecti.Eſt enim ſubiectum Metaphyſicę ens in
quantū ens:non inquantum tale ens eſt.& ideo extra hoc qđ conſiderat illa ſcientia vniuerſalis de
quolibet genere entis inquantum eſt ens,debēt eſſe ſcientię particulares:quæ conſiderant diuerſa
genera entis,inquātū talia entia ſunt.De ſcientia vero vniuerſali ſecūdo modo hoc nō eſt verum:
quia nullū ens particulare rationē ſubiecti ei⁹ excedit:quia om̄e ens quātūcūq; particulare, dū tn̄
rōnē credibilis habeat:per attributionē ſe habet ad deū in iſta ſcientia. Sic em̄ oīa q̄ habēt rationē
credibilis:& ꝑtinēt ad materiā hui⁹ ſciētię cōprehēdunt̄ ſub ſubiecto huius ſciētię qđ deus eſt:nō
vt ꝑtes eius vel accidentia:ſed vt ad ipm̄ aliqualiter ordinata:vnde iſta ſciētia vſq; ad vltima ſin-
gula quarūcūq; rerū ſpeculat̄:dū tn̄ ad notitiā fidei ꝑtineāt : & in hoc iſta ſciētia multū in vtilitate
H & poteſtate excedit primā pħiam. ¶Ad ſecūdū ꝙ naturalis inueſtigatio ſufficit ad notitiā oīm re
rū naturaliū,ergo nō debet ꝑtinere ad hāc ſciētiā fidei: Dicēdū eſt ad hoc ꝙ licet iſta ſciētia princi
paliter eſt de iis q̄ facultatē hūanę rōnis excedunt:vt ſuppleat in nobis notitia fidei: id ad qđ natu
ralis notitia nō pōt attingere:vt eſt circa deū:ꝙ ſit trinus & vnus: & circa creaturas eſt pria rerū
ꝓductio quā deſcribit Moyſes in pricipio Gen̄.&c.hmōi.Secūdario tn̄ bene eſt de illis ad quę etiā
naturalis ratio poteſt attingere:vt ſunt:deū eſſe vnū:& mūdū a deo factū:& cętera hmōi:quę pħi
in ſciētiis ſuis naturalis rōnis inueſtigatiōe tractauerūt. Amborū aūt notitia quātū ſpūs ſanct.op-
portunū nobis fore dictauit,ꝑ hāc ſciētiā nobis credēda ꝓponit̄:qđ ꝗdem nobis neceſſariū erat val
de & opportunū:qđ patet quātū ad ea q̄ excedūt facultatē naturalis rōnis ex ſupra determinatis
circa neceſſitatē hui⁹ ſcientię.niſi em̄ illa q̄ naturalē rationē excedūt ꝑ iſtā ſciētiā fidei nobis eſſent
reuelata:qcq̄ qđ de illis cogitare poſſet humana fragilitas nō haberet:vt dicit Augu.ſer.i.ſup Ioā.
quare nec deſiderio aliquo ad illa obtinēda tēderet.nihil em̄ deſideratur niſi cognitū.Quia igitur
homo naturaliter ordinatur ad obtinenda illa quæ naturalem rationem excedunt : vt em̄ dicitur
in Eſa.Oculus non vidit deus abſq; te:q̄ pręparaſti diligentibus te.qđ expreſſius dicit Apoſtolus
Oculus non vidit:nec auris audiuit:nec in c.h.aſ.q.p.d.d.ſ.& ad alia nō poſſet attingere niſi ea di
ligendo & deſiderio ſuo ad ipſa tēdendo : vt illa aliquando attingere poſſet:neceſſe fuit ex diui-
na prouidentia illa hominibus per iſtam ſcientiam reuelari.de quibus dicit̄ Eccli.iii. Plurima ſup
I ſenſum hominis oſtenſa ſunt tibi.& hoc principaliter propter quinq;.Primū vt homo ex cæleſtiū
& ęternorum cognitiōe excitaretur ad eorum amorem.Secūdū vt ex hoc per amorē cęleſtium re-
traheretur ab amore terrenorum.Tertium vt per hoc exigua quę de æternis docet hæc ſcientia:
diſceret homo cogitare eximia.Quartum vt credendo aliquid eſſe ſuper id quod eſt & quod po-
teſt cogitare,diuina & cæleſtia reuerenda cognoſceret.Quintum vt confunderetur humana teme
ritas,quæ naturali ingenio omnem præſumeret poſſe inueſtigari notitiam.ſecundum ꝙ om̄ia hęc

patent ex ſupra determinatis. Quantum vero ad illa quæ ſubſunt naturali rationi : patet ſi K
militer ꝙ opportunum erat nobis ea proponere per hanc ſcientiam : quia etſi ſingula na-
turalia & plurima de deo cognoſcenda naturali rationi inueſtiganda ſubſunt, ad eorum ta-
men notitiam inueſtigandam ipſa ſibi non ſufficit : vt non ſit ſuperuacuum & vanum ho
mini credenda proponere. Aliquibus ſcilicet propter naturalem indiſpoſitionem ad veritatis
profundæ inueſtigationem. De quibus dicit Philoſophus ſecundo Metaphyſicæ,ꝙ triſtantur
per ſermonem perſcrutatum, & odiunt illum : quia non poſſunt comprehendere eum. vbi
dicit Commentator. Et iſti ſunt impoſſibiles vt addiſcant. Aliquibus vero propter errorem in
ipſis inductum ex praua conſuetudine vel prauis moribus paſſioni obediendo : quibus ani-
ma fluctuat : vt non ſit apta ad veritatis inquiſitionem : quia vt dicit Philoſophus ſepti-
mo Phyſicorum, ſedendo & quieſcendo anima hominis fit prudens. vel prauis opinionibus
a iuuentute acquieſcendo. Iſtis enim vt dicit ſecundo Metaphyſicæ,inopinabile videtur id ad
quod non ſunt aſſueti. quibus fabuloſa magis ſunt applicabilia animo q̄ rerum veritates.
vbi dicit Commentator. Iſti cum concedunt prima : non concedunt ea niſi inquantum famo-
ſa : ita ꝙ ſi accideret ꝙ contraria ipſorum eſſent famoſa, negarent illa. Aliquibus autem
propter ſegnitiem, refugientibus ſcilicet laborem. Qui quidem modus impedimenti maxi-
mus eſt in hominibus carnalibus in veritatis inueſtigatione : ſecundum ꝙ Auguſtinus ex-
cuſans ſe ad Manichæos, ꝙ non ex ſeueritate, ſed ex charitate redarguat, dicit in princi- L
pio contra epiſtolam fundamenti. Illi in vos ſæuiant : qui neſciunt cum quo labore verum
inueniatur : qui neſciunt q̄ rarum & arduum ſit carnalia phantaſmata piæ mentis ſerenita-
te ſuperare : qui neſciunt cum quanta difficultate ſerenatur oculus interioris hominis vt
poſſit intueri ſolem ſuum : qui neſciunt cum quibus ſuſpiriis,& gemitibus fiat: vt ex quan-
tulacunq; parte poſſit deus intelligi. In aliquibus quidem propter temporalium occupatio-
nem : quia vt dicitur Matthæi.xiii. Sollicitudo iſtius ſeculi & fallacia diuitiarum ſuffocant ver
bum. Et idem ſuper Ioan. ſermo.viii. Homines in aliud intenti perdiderunt conſiderationem
operum dei. De quibus dicit Origenes. in Homil. ſuper Gen̄.xxv. Vereor ne forte qui ne-
gligentes ſunt : nec bibant de puteo vitę nec reficiantur : ſi occupationibus vacent : & cogi-
tationibus quas ſecum deferunt, & diſcedant a ſcripturarum puteis ſitientes. Deinde cer-
te in aliquibus propter cognitionis incertitudinem quæ per ſenſus a ſenſibus trahitur. pro-
pter quam plurimum inueſtigationi humanæ rationis fragilitas admiſcetur: cum veritatem
ſe credit inueniſſe : cuius ſignum eſt ꝙ ſapientes mundi ſibimet ipſis in q̄plurimis contra-
riati ſunt. Quia igitur vt ex omnibus his patet humanum genus ad veritatis notitiam inue M
ſtigandam etiam in eis quæ ſubſunt naturali rationi ſibi nō ſufficit:oportuit circa eadem ei ꝑ iſtā
ſcientiā via fidei fixam certitudinem & puram veritatem denunciari de pluribus rebus tam natu
ralibus q̄ diuinis etiā naturalis rationis induſtria inueſtigabilibus: vt.ſ.cognitionis veritatis in eis
quę ſunt neceſſaria ad ſalutem:oēs de facili participes eſſe poſſint: ad quorum regulam cętera oīa
tam in naturalibus q̄ diuinis cognoſcerent inueſtigari debere.Propter qđ recipientibus talem ſciē
tiam dicit Apoſtolus Ephe.iiii.loquens de Chriſto.Et ipſe(inquit)dedit quoſdam ꝗdem apoſtolos
quoſdam autem prophetas:alios vero euangeliſtas: alios aūt paſtores & doctores ad cōſummatio
nem ſanctorum in opus myſterii,in ædificationem corporis Chriſti: donec occurramus omnes in
vnitatem fidei:in agnitionē filii dei:in virum perfectum & menſuram ætatis plenitudinis Chriſti
vt iam non ſimus paruuli fluctuantes:& non circūferamur om̄i vento doctrinę in nequitiam ho-
minum:in aſtutia ad circūuentionem erroris. Et ſequitur poſt modicum. Hoc ergo dico & teſti-
ficor in domino : vt iam non amplius ambuletis ſicut & gentes ambulant in vanitate ſenſus
obſcurati, inhærentes intellectui, alienati a via dei propter cæcitatem cordis eorum : qui ſe-
metipſos tradiderunt impudicitiæ. Vos autem non ita didiciſtis Chriſtum : ſi tamen illum au-
diſtis : & in illo edocti eſtis, ſicut veritas eſt in Ieſu. Vbi dicit Gloſſa. Hos dictos miniſtros N
dedit vt caueant ſibi a conſuetudine antiquæ gentilitatis a tempore fidei. Et ideo dicit dominus
Eſaiæ octauo. Cum dixerint ad vos : Quærite a Phytonibus, & a diuinis, qui ſtudent incanta-
tionibus ſuis:ad legem magis : & ad teſtimonium. vbi dicit Gloſſ. interlinearis. Ad legem, ſci-
licet occurrite,in qua inuenietis veritatem: & ad teſtimonium ſcripturæ quæ non fallit. Docuit
autem dominus ad legem currere tanq̄ ad illud in quo erat certum quid tenendum oculis ſi-
ne lege circa varia vagantibus & errantibus. Propter quod dicit Apoſtolus Roma.ſecundo.
Requieſce in lege.Gloſſa. Non vageris erroribus, certus quid debeas obſeruare : ſicut vagan-

tur illi qui ſunt ſine lege: & ideo multipliciter laborant:ſecundum ꝙ de illis dicitur Eccl'i.x.Labor
ſtultorũ ꝑdet eos qui neſciunt in vrbem pergere.Vnde plus ſolidę veritatis de ſecretiſſimis dei,&
neceſſariis ad ſalutem modo ſcit vna vetula q̃ antiquitus ſciuerũt omnes philoſophi. Quod bene
promiſit dominus dicens per Eſa.prophetã.Ponã vniuerſos filios tuos doctos a domino: & per ſe
cognoſcent me a minimo eorum vſq; ad maximum.

Articu.XX. Quomodo in Theologia de deo & de diuinis locutio ſit habenda:& quomodo intellecta de eis ſit exponenda.

Artic.XX. QVoniã vt ait Aug.i.de doct.criſtiana, res quibus vtitur oĩs
tractatio ſcripturarum ſunt modus inueniendi quæ intelligenda ſunt:
& modus proferendi quæ intellecta ſunt: Inuento igitur quę & qualia
ex ſacra ſcriptura intelligenda,ſiue cognoſcẽda ſunt:quomodo.ſ.Theo
logia ſit ſcientia de deo,& de rebus diuinis:& quomodo deus & diui
na in ea ſunt intelligenda & cognoſcẽda: ſequitur videre quomodo de
deo & de diuinis in iſta ſcientia locutio ſit habenda:& ita quomodo in
tellecta de eis ſunt proferenda.Et circa hoc quęruntur quatuor.

Primum:vtrũ ſermone humano de deo,& de rebus diuinis debeat vti
hæc ſcientia.

Secundum:vtrum indifferenter loqui debeat de eis ſignificando ea re
bus & vocibus.

Tertium:vtrum loqui debeat de eis ſermone proprio & claro:an figuratiuo & obſcuro.

Quartum:vtrum de eis loqui debeat ſermone ſimplici,an ornato.

P Queſt.i. Argu.i. CIrca primum arguitur ꝙ iſta ſcientia non debeat vti loquendo de deo & de re
bus diuinis ſermone cõmuni humano.Primo ſic.illo ſermone nõ debet vti hęc
ſcientia loquendo de deo,& de rebus diuinis,qui eſt cauſa erroris circa illa:q̃a
ſcientia omnis eſt vt dirigat ſermonem contra errorem. ſermo humanus eſt
huiuſmodi:quia eſt impoſitus rebus naturalibus:ſignificãs diſpoſitiones & na
turas earum,quę non attribuunt̃ diuinis rebus & deo niſi per errorem. quare
non poteſt vti ſermone humano:loquendo de deo & de rebus diuinis:niſi attribuendo eis diſpoſi
tiones & naturas hmõi,quę per ipſum ſignificant̃:quia quandocũq; loquimur de aliquibus:attri
buimus eis proprietates,quas ſignificant verba quibus loquimur:quę deo nõ niſi per errorem poſ
2 ſunt attribui.ergo &c.¶Secundo ſic:ſigna ad placitum inſtituta per pactiones & conſenſiones ho
minum non inducunt in notitiam vlteriorem q̃ ad quã ſignificandam inſtituta ſunt : vt ſi circu
lus eſt inſtitutus ad ſignificandum vinum:nunq̃ inducit ad cognoſcendum in cellario eẽ bladum
ſed omnis ſermo humanus eſt ſignum inſtitutum ad placitum per hominum pactiones & conſen
ſiones:quia ſermo omnis ſymbolum eſt : vt dicit Philoſophus in de ſenſu & ſenſato, & ſecundum
ꝙ dicit Auguſt.de doctri.chriſtiana lib.ii.omnes hę ſignificationes(& loquitur de ſignificationibꝰ
vocũ & literarũ)pro ſuę cuiuſq; ſocietatis cõſenſiõe animos mouẽt.ſed nõ eſt inſtitutus niſi ad ſi
gnificandum conceptus naturali cognitione comprehenſos:quia nemo imponit nomẽ niſi eis quę
nouit.ergo non poteſt ducere in conceptus ſupernaturales comprehendendos.omnes autem cõce
In oppoſitũ. ptus huius ſcientię ſunt ſupernaturales quia fidei:vt patet ex habitis ſupra.ergo &c.¶In contra
rium eſt illud.xvii.de ciui.dei. Deus per hominem more hominũ loquitur.& loquitur ibi Augu.
de modo locutiõis huius ſcientię.ergo &c.&.lxxxiii.q.q.xxi.dicit.Diuinę ſcripturę a terreno & hu
mano more ad diuinum & cęleſtem nos erigentes vſq; ad ea verba deſcenderunt: quibus inter ſe
etiam ſtultiſſimorum vtitur conſuetudo.

Q Reſponſio. ¶Dicendum ꝙ alia eſt iſta quæſtio: an iſta ſcientia debet vti de deo & de rebus
diuinis loquẽs ſermone humano:& illa,an deus poſſit ſignificari ſermone humano:de qua erit ſer
mo inferius:vbi erit diſputatio de diuinis nominibus:an ſcilicet deꝰ ſit noĩabilis. ſiue enim deꝰ ſit
nominabilis proprio ſermone:ſiue nõ:bene cõtingit dubitare an nominibus rerum naturaliũ vtẽ
R dum eſt in ſcientia quę de deo,& de diuinis rebus tradit notitiam. ¶Intelligẽdũ eſt igitur ad quæ
ſtionem propoſitam:ꝙ cum ſermone ad hoc vtitur ſciẽtia:vt per eum doceat de rebus: ſermo au
tem non docet quia vox eſt:ſed quia ſignificatiuus exiſtens,non ſimpliciter : ſed ei qui doceri de
bet.Vnde græcus per dictiones latinas doceri non poſſet:quia licet ſint ſignificatiuæ aliquibus:ei
tamen non ſunt ſignificatiuæ.propter qđ dicit Phus.iiii.Metaphy.Neceſſe eſt vt ſermo loquentis

ſit ſignum de aliquo apud ipſum qui loquitur:& apud alium cum quo loquitur.Nunc autem ita
eſt:ꝙ ſermo homini non eſt ſignificatiuus niſi humanus:qui eſt ſignificatiuus earum paſſionum
& conceptionũ quę ſunt in anima,quas de rebus ſibi cognitis concepit. quia vt dicit Philoſophus
vii.Meta. qui non definit & diſcernit aliquid:non poteſt ei nomen imponere : qm̃ non erit notum
ei.vbi dicit Cõment.Qui neſcit rem:non ponit ei nomẽ.Nullus em̃ ponit nomen rei quam neſcit.
Si em̃ eſſet ſermo aliquis qui eſſet ſignificatiuus cõceptionũ ſupernaturaliũ de rebus ſupernatura
libus:quas oculus humanus nõ vidit:nec auris audiuit:nec in cor hominis aſcendit:ille non eſſet
humanus, nec homini ſignificatiuus : vt eſt homo in puris naturalibus conſtitutus:& ſola natu
rali cognitione informatus:ante.ſ.fidei inſtructionem:quę debet fieri in eo per hanc ſcientiam.Sciẽ
tia ergo iſta ſi debeat hominem iam inſtitutũ in ſcientia pure naturali docere ſcientiam ſupernatu
ralem de deo:& de rebus diuinis:neceſſe eſt eam vti ſermone humano:& per ipſum effari homini
diuina:q̃a aliter ei effari ea omnino eſt impoſſibile.Et hoc eſt qđ dicit Damaſc.in prin.ſententiarũ
ſuarũ.Oportet eum qui de deo vult dicere & audire,manifeſte ſcire ꝙ neq; omnia ſunt ineffabilia
quæ ſunt catholicæ diſputationis:neq; omnia effabilia.multa em̃ quę de deo obtuſe intelliguntur
non integre enũciari poſſunt:ſed ea quę nota ſunt ſecũdũ nos,cogimur in his quę ſunt ſupra nos
dicere.Scire enim oportet(vt dicit ibidẽ)ꝙ nos homines exiſtentes:& groſſas carnes indutos diui
nas & excelſas & immateriales diuinitatis operationes intelligere & dicere impoſſibile eſt:niſi ima
ginibus & formis & notis quæ ſunt ſecundũ nos,vſi fuerimus.Dicẽdũ igit̃ abſolute:ꝙ iſta ſciẽtia S
de deo,& rebꝰ diuinis vti nõ debet niſi ſermõe hũano:nec põt: vt videlicet loquat̃ homini de rebꝰ
ſupnaturalibus & doceat ſciẽtiã ſupernaturalem per ſermonẽ de rebus naturaliter cognitis, tranſ
ferendo.ſ.nos a naturalibus nobis notis ad ſupernaturalia naturaliter nobis incognita:& quaſi per
nota notificando nobis ignota.ſecundũ ꝙ dicit Diony.in prin.Angelicę Hierar. Non eſt poſſibile
animo noſtro ad non naturalẽ aſcẽdere cęleſtium contemplationem:niſi ea quę ſecundũ ipſum eſt
manuductione vtatur. Et Auer.exponens illud philoſophi in principio Phyſi.Materia appetit for
mam ſicut fœmina virum.dicit. Declarat quod intendit,per comparationẽ:quæ licet nõ vſitatur
in doctrina demonſtratiua:vſitatur tamen in rebus non ſenſibilibus:quę non intelligunt̃ niſi ꝑ cõ
parationẽ.Et hoc eſt qđ dicit Aug.in prin.de Tri.Scriptura ſacra paruulis cõgruẽs nulliꝰ generis
verba vitauit:ex q̃bus quaſi gradatim ad diuina atq; ſublimia noſter intellectus velut nutritus aſ
ſurgat. Nã verbis ex rebꝰ corporalibus ſumptis vſa eſt cũ de deo loq̃ret̃:q̃bus ſignificaret illud qđ
ita non eſt:ſed ita dici opus eſt:ſicut eſt: Pœnitet me feciſſe hominẽ.De rebꝰ aũt q̃ om̃ino nõ ſunt
nõ trahit aliqua vocabula.Eſt tñ aduertẽdũ: ꝙ nõ ea laxitate & libertate aſſumit in vſum ſuũ ver
ba locutionis humanę ſacra ſcriptura:nec licet expoſitoribus eiꝰ vti eis in quãta vtunt̃ eis mũdi ſa
piẽtes in ſciẽtiis mũdanis:imo ſicut in cognoſcẽdo,oĩa q̃ ſunt huius ſciẽtiæ ad regulã fidei ſunt di
rigẽda:ita & in eloquẽdo.Propter qđ frequẽter ignorãtes modũ huius ſciẽtię in ſermone eius tur
bant̃:ſecũdũ ꝙ dicit Aug.xi.de ci.dei.Liberis vocibus loquunt̃ Phi:nec in rebus ad intelligendum
difficillimis offenſionẽ religioſarũ auriũ ꝑtimeſcũt.Nobis aũt ad certã regulã loqui fas eſt:ne ver
borũ licentia:& de rebꝰ q̃ hic ſignificãtur:impiã gignãt opinionem.ſcđm ꝙ dicit lib.i.cõtra aduer
ſariũ legis & ꝓphetarũ.In libro no.teſt.deſunt verba quę ſi ſic accipiant̃ ſicut in hoĩbus intelligi ſo
lẽt:nullo mõ cõgruũt diuinitati,& grauẽ pariũt offẽſionẽ: ſicut ibidẽ declarat ꝑ plura exẽpla.Vñ
etſi ſcriptura ſacra verbis vtat̃ coĩbꝰ:tñ ſicut eodẽ idiomate vtẽtes diuerſę natiões diuerſos habẽt
modos & regulas loquẽdi ſecũdũ linguas ſuas: ſic & ſacra ſcriptura modũ habet ꝓpriũ quo aliter
vtitur verbis eiſdem q̃ vtant̃ ſciẽtiæ ſeculares.Vt ira quę motum animi turbati ſignificat in ali
ſcientiis,in hac ſciẽtia circa deũ opus exprimit diuinę vindictæ.Vt em̃ dicit Aug.ſuper illud Ro.
ii.Theſaurizas tibi iram,perſpicuũ eſt irã in deum non cadere:ſed clementiſſimũ ad vindictã nſis
vitiis ꝓuocari.Et ideo dicit ſup illud.Reuelat̃ ira dei.Quotiẽs irã dei legimus:non ꝑturbatio ani
mi eius intelligenda eſt:ſed iudicium quo irrogatur pœna peccato.Vnde qui hũc modũ ſcriptu
rę ignorat,turbatur cum ſermone humano diuina pronunciat.ſecundum ꝙ dicit idem ſuper Ioã.
ſer.x.loquens de ſacra ſcriptura.Linguã(inquit)ſuam habet:quicũq; hanc linguam neſcit:turbat̃.
quare ſicut familiaritate conuerſandi cũ illis quorũ lingua diſcenda eſt : modus loquendi eoꝝ co
gnoſcit̃:& ꝑ hoc ea q̃ ab ipſis dicunt̃ intelligunt̃:ſic familiaritate cõtracta ex freq̃ẽti vſu cum hac
ſcientia,modus eius capitur:& quę abſurda videtur in ea intelligũtur. Proptereaquod dicit Greg.
in princi.iiii.Moral.Veritatis intelligentia cum per cordis humilitatem quęritur legendi aſſidui
tate penetratur.Sicut em̃ ignotorum hominũ facies cernimus & corda neſcimꝰ:ſed ſi familiari eis
locutiõe cõſtigimur,vſu colloquii etiã eorũ cogitationes indagamꝰ:ita cũ in ſacro eloqo ſola hiſto
ria aſpicit̃:nihil aliud q̃ facies videtur.Sed ſi huic aſſiduo vſu cõſtigimur,eiꝰ nimirũ mẽtẽ:quaſi ex

locutionis familiaritate penetramus.dum eñ alia ex aliis colligim[9],facile in eius verbis cognoſcimus aliud eſſe quod intimant:aliud quod ſonant.

T Ad primum principale. ¶Ad primum in oppoſitum:ꝙ ſermo humanus eſt cauſa erroris in diuinis: Dicẽdum ꝙ verum eſt:ponendo in diuinis eſſe proprietates rerum naturalium: quibus primo nomina ſunt impoſita.Quia tamẽ inquãtũ proprietates illę in rebus naturalibus exiſtẽtes exemplata ſunt a paradigmate formarum exemplariũ diuinarum:in quibus verius habet eſſe vnũquodq̧ q̃ in rerum natura exẽpla:ppterea noĩa rebus impoſita quæ ſunt hic,manuducentia poſſunt eſſe ad cognoſcendum ea q̃ ſunt ibi: ſicut & res iſtę manuducentes ſunt ad cognoſcendũ illas quę ſunt ibi: ſecundum ꝙ dicit Diony.de di. no. Ex oĩm exiſtentium ordinatione quaſdam imagines,& ſilitudines diuinorum paradigmatũ habente in ſupmũ oĩm redeundũ eſt omniũ ablatione:& eminẽtia & oĩm cauſa.Vbi tangit triplicẽ modum,quo humana manuducunt ad cognoſcendum diuina.ſ. ablatione,eminentia,& cauſalitate.Quę etiam tãgit Damaſc.in illis tribus poſitis ſupra,imaginibus,formis,& notis.Cauſalitate enim deus cognoſcitur ex omni creatura imaginibus:inquantum creatura aliquã dei ſimilitudinem ſiue veſtigiũ exprimit:ſicut cauſatum cauſę. Eminẽtia vero cognoſcitur formis,inquãtum oĩs diſpoſitio formalis ad dignitatem, & nobilitatem ptinẽs pfecti[9] & eminentius inuenitur in deo q̃ in aliqua creatura.Ablatione autẽ cognoſcitur notis,inquãtum omnis diſpoſitio quæ notatur in creatura vt ſibi propria, defectum habet aliquem a diuina perfectione:ſecundum ꝙ de iſtis modis planius erit ſermo inferius in ſuis locis.

V Ad ſecundũ ¶Ad ſecundũ ꝙ ſigna non inducunt per inſtitutionem ad vlteriorẽ cognitionem q̃ ſunt illa ad quę ſignificãda ſunt inſtituta:Dicendũ ꝙ verum eſt ex ſignificationis pprietate.propria eñ ſignificatiõe oĩs ſermo humanus ſignificat diſpoſitiones rerum vt ſunt naturaliter natę ab homine cõcipi.Vnde voces nõ ſunt notę rerum niſi quia ſunt notę primo intellectuum conceptorũ de rebus. Et ideo propria ſignificatione nullus ſermo humanus facit notitiam alicuius cognoſcibilis ſupernaturaliter.Ex trãſlatione aũt quadã naturalium aut ſupnaturalium ſecundum dictos tres modos bene nomina rerum naturalium ſicut & ipſæ res poſſunt ducere in cognitionem ſupernaturaliũ: vt iam dictum eſt in parte:& amplius dicetur infra exponendo modos loquendi de deo.

A Quæſt. ii. Arg.i. Circa ſecundum arguitur ꝙ ſacra ſcriptura non debet loqui indifferenter ſignificando diuina rebus & vocibus:immo videtur vocibus magis:ſic.illud inducit magis notitiam alteri[9] ſignificãdo,qđ magis habet rationẽ ſigni illius:quia non inducit in notitiã ipſius neq̧ ſignificat ipſum niſi per hoc ꝙ rationẽ ſigni habet:quia illa facere eſt proprietatis ſigni:vt patet ex eius definitione.ſed voces ſignificatiuę rerum magis habent rationẽ ſigni ad indicandũ diuina q̃ ipſę res:quia vox eſt ſignificatiua ex eo ꝙ talis rationem ſigni habet: non ſic ipſa res: quia eſt quid ab-

2 ſolutum.ergo &c. ¶Secundo videtur ꝙ ſolis vocibus & non rebus debẽt ſignificari diuina:ſic.ſuperfluum eſt aliquid ſignificare p illud cuius ſignificatio intelligi nõ poteſt niſi expoſita per aliud qđ per ſe ſufficit illud ſignificare & ſignificationis ſuę intellectũ exprimere. Superfluũ eñ eſt fieri per plura qđ ęqualiter & cõpendioſius põt fieri per vnũ.quicqd de diuinis ſignificat̃ reb[9],ſignificari poteſt vocibus:nec intelligitur quid res ſignificãt:niſi id voces exprimant:quæ per ſe intellectũ ſignificationis ſuæ faciunt.Abſoluta eñ bouis ĩmolatio non daret intellectum quia Chriſtus ver[9] bos eſſet immolandus:niſi vox verbi vel mentis indicaret quia bos Chriſtum immolandum intel-

In oppoſitũ. ligere daret.ergo &c.¶In contrarium eſt Augu.ſer.xxv.ſuper Ioan. qui dicit ꝙ facta Chriſti ſunt verba:quia vt dicit ſer.xxiiii.ſunt diuina opera,& ad intelligendum deum de viſibilibus admonẽt humanam mentem:habent eñ linguã ſuã.Nã qa ipſe Chriſt[9] verbum eſt,etiam factum verbi verbũ e[illegible] & ſer.xxvii.Opus dei lingua eſt.

B Reſponſio. ¶Dicendum ad hoc.cũ ſecundum iam dicta,cognitionem acquirere non poſſumus ſupernaturalium niſi per notitiam quã habemus rerum naturalium:inquantũ effigies quędam & imago ſupernaturalium in naturalibus inuenitur: ſacra ſcriptura tradens nobis ſupernaturalium cognitionem , per illa debet nobis eloqui ſupernaturalia : quæ nobis expreſſius effigiem & imaginem ſupernaturalium poſſunt explicare.Nunc autem ita eſt ꝙ res ipſæ in ſeipſis veritatem continent diſpoſitionum & proprietatum:per quas ſupernaturalium ſunt indicatiua : voces aũt ſigna illarum ſunt:confuſe ex inſtitutione ipſas præſentãtia. Idcirco igit̃ res ipſæ verius diuina & ſupernaturalia explicãt q̃ earũ voces rebus ſupernaturalib[9] applicatę.Et ideo propriiſſimus modus loquendi ſacræ ſcripturæ eſt loqui rebus & factis:quia frequẽter ex proprietatibus rerũ & factorum poſſibile eſt hominem illa de diuinis coniicere:quę impoſſibile eſt verbis explicare.Congruit ergo primo ſumme in hac ſciẽtia,diuina p res & facta explicare:& hoc ex pte rei cognoſcẽdæ. Cõgruit etiã ſcđo ex pte auctoris hui[9] ſcię.talib[9] eñ ſignis debet loqui auctor in ſcia:quæ ſunt ſapiẽtię ſuę maxime indicatiua. talia ſunt poti[9] res q̃ verba:quia ipſe p ſuam ſapiẽtiam immediate ẽ cauſa rerum:non aũt cauſa humanoꝝ verboꝝ,niſi cum occaſione ſapiẽtię humanæ . Et ideo ſicut ſcientię humanę pprie debẽt deſcribi verbis ab humana ſapiẽtia inſtitutis:ſic iſta ſcientia debet deſcribi rebus a diuina ſapiẽtia datis.vnde & vniuerſa in ſe creatura eſt quaſi diuinę ſapiẽtię q̃dã ſcriptura. C Congruit etiã tertio ex pte cognoſcẽtis,cũ eñ diuina myſteria quæ tractat iſta ſcientia nõ ſunt omnibus pandẽda,ſic ſunt pponenda quõ apertius piis & deuote quęrẽtibus potuerunt ĩnoteſcere:impiis vero & faſtidiẽtib[9] occultari:hoc autẽ fit reb[9] & factis ea pponẽdo nõ vocib[9].Quia eñ voces id qđ ſunt nõ niſi ſigna ſunt:& nõ ſiſtũt intellectũ audiẽtis ĩ ſeipſis: ſed ad rei ſignificatę per ipſas intellectum dirigunt:idcirco quod vocibus proponitur omnib[9] pãditur,& ad percipiẽdũ p vocẽ aliud q̃ ipſa ſit auditor excitatur.Quia vero res ipſæ & res ſunt & ſigna:inquantũ res ſunt ſuiipſius intellectum inſinuãt determinate inſpicienti eas,ſiſtẽdo intellectũ eius in ſeipſis determinate.Inquãtũ vero ſigna ſũt ptẽdũt ĩtellectũ ĩdeterminatũ ppter diuerſas pprietates vniuſcuiuſq̧ rei,quibus diuerſa poſſunt ſignificari:& ideo nõ ſunt ſigna niſi ſtudioſis,ſigna rerum ad ſignificata applicare valẽtib[9]:& hoc in hac ſciẽtia nõ niſi diuinę gratię adiutorio aſſiſtẽte.Et ſic mod[9] loquendi per res & facta,per quas ſine magno ſtudio ſignificata comprehẽdi non poſſunt,conueniẽtiſſim[9] eſt huic ſcientiæ: vt occultẽtur myſteria eius indignis qui ĩueſtigatiõi diligẽtiam exhibere nolunt: & per illa quibus maxime nata ſunt pręſentari inueſtiganda proponuntur dignis.alicubi tamen ſolis factis & rebus loquitur:vbi.ſ.occultiora myſteria paucis reuelãda pãdunt̃.alicubi aũt verbis ſolũ:vbi.ſ.cõmunia omnibus neceſſaria:& ideo ab omibus capiẽda pponũtur.alicubi vero verbis & ſignis rerum cõmiſtim:vbi per aptiora opus eſt magis obſcura in parte explicare.ſecũdũ ꝙ ſacra ſcriptura omnibus cõgruẽs alicubi apta debet eẽ,alicubi vero obſcura,vt in ſequẽti queſtiõe dicetur.

D Ad pri. princi. ¶Ad primum in oppoſitum ꝙ vox magis ducit in notitiã rei: quia magis habet rõnẽ ſigni:Dicẽdũ ꝙ verũ ẽ ſimplicib[9],& ĩ notitiã rei ſimplicẽ acqrẽdã.Ad notitiã aũt pfectã acqrẽdã ſcđm cõditiões & pprietates cognoſcibilis puectis res magis hñt ſigni rõnẽ:& magis in notitiã ducũt diuinoꝝ:quoꝝ cõditiões nõ tã pfecte potuerũt exprimere voces ſicut res.vñ & moralia documẽta ſacra ſcriptura ĩ factis ſanctoꝝ frequẽter pponit poti[9] q̃ ĩ verbis:qa facta ſũt circa pticularia & ideo magis exprimũt cõditionẽ & modũ operãdi q̃ verba.ſecũdum ꝙ dicit Auguſt.de mẽdacio Diuiæ ſcripturę nõ ſolũ pcepta dei cõtinẽt:ſed & vitã moreſq̧ iuſtoꝝ,vt ſi forte occultum eſt quẽadmodũ accipiẽdũ ſit qđ pcipit̃, ĩ factis ſanctoꝝ intelligat̃.

E Ad ſcđm. ¶Ad ſcđm:ꝙ ſignificatũ reb[9] expſſi[9] ſignificat̃ vocib[9]:Dicẽdũ ꝙ verum eſt ſimplicib[9]:& indiſtincta expreſſione:puectis aũt & expſſione diſtincta vt dictũ eſt:meli[9] exprimũt res ipã cognoſcẽda circa diuina q̃ voces.Et ſi vocib[9] aliquãtulũ explicãt myſteria rebus ſignificata,nunq̃ tamen ita pfecte myſteria explicãt voces vt res ea indicãt:ita ꝙ p res ipãs ĩſpici põt qđ p voces apphẽdi nõ poteſt. Et ideo dicit Auguſt.ſup Ioan.ſer.xix. Aliq̃n ſermo deficit vbi intellectus proficit.

F Queſt. iii. Arg.i. Circa tertiũ arguit̃:ꝙ ſacra ſcriptura loq debet de deo & de reb[9] diuinis ſermone claro:nõ ſermone obſcuro.Prĩo ſic.doctrina ſapiẽtis facilis ẽ.hęc doctrina ẽ auctoris ſapiẽtiſſimi:qa dei:ad cui[9] nutũ eã cõſcripſerũt ſancti dei hoĩes,vt habitũ ẽ ſupra.ergo debet eẽ facillima.hoc aũt fit mõ claro & ſermone pprio:nõ figuratiuo & obſcuro eã deſcribẽdo.ergo &c.¶Scđo ſic.ſcĩa illa q̃ ſumme neceſſaria eſt oĩb[9] 2 mõ tali debet deſcribi,vt ab oĩbus poſſit capi:quia aliter fruſtrarentur ea multi. iſta ſcĩa eſt hmõi,vt patet ex dictis.ergo &c.¶In cõtrariũ eſt Chryſo.dicẽs ſup il- Inoppoſi. lud Matth.xxiii.Vę vobis qui clauditis regnum cęlorum.Nõ ſunt ſcripturæ clauſæ:ſed obſcuræ, vt cum labore inueniantur.

G Reſpõſio. ¶Dicẽdũ ad hoc : ꝙ ſcientia ſacræ ſcripturæ : quia eſt maximę neceſſitatis & ad oĩm ſalutẽ ẽ deſcripta debet oĩb[9] cõgruere,& oĩb[9] paſtũ neceſſariũ ſalutis miniſtrare.Et qa oẽ gen[9] hoĩm qđ ſcię ĩueſtigatiõi exponit̃,ĩ ſimplices diſtiguit̃ & puectos,ſic ergo debet deſcribi ſacra ſcriptura,vt ambob[9] cõgruat.Simplicib[9] aũt cõgruit:ſi ſmone deſcribat̃ claro & pprio:qa aliter nõ capiũt. puectis aũt ſi vtroq̧ mõ:& hoc plurib[9] de cauſis.Prĩa,vt obſcuritas eos detẽtos teneat:& claritas inſtruat.hinc dicit Aug.lxxxiii.q.q.liii. De[9] ad ſalutẽ aĩarũ ſic diuinos ſpũ ſancto moderatus ẽ libros,vt nõ ſolũ manifeſtis paſcere,ſed etiã obſcuris nos exercere vellet.Idẽ cõtra Adimã.Aliq̃n apte ponit̃ ĩ ſcriptura ipã diuiã auctoritas,aliq̃n aũt occultatur,vt & manifeſtis lector ĩſtruat̃ & exercitet̃ obſcuris.& ĩ fi.eiuſdẽ lib.Ex mltis q̃ apte ſcripta ſũt manifeſtat̃ nobis quõ illa ĩtelligũt̃ q̃ ſic ĩ illis libris poſuerũt,quõ figurate illis demonſtrata ſũt.Idẽ de vera rel.Iã vero ipẽ toti[9] doctrię mod[9]

partim apertiſſimus:ptim in ſilitudinibus in dictis in factis ĩ ſacramẽtis ad oẽm aĩæ inſtructionem
H exercitationẽq; accommodatus qd aliud q̃ rõnalis diſciplinę regulã impleuit? Nam & myſteriorũ
expoſitio ad ea dirigiẽ q̃ aptiſſime dicta ſunt:& ſi ea tm̃ eſſent q̃ facillime intelliguntur:nec ſtudio
ſe quęrereẽ:nec ſuauiter ĩueniretẽ veritas. Vnde ſecũda cauſa eſt: ne veritas clara omnino vileſcat:
& ſub obſcuro ſermone notitia inuẽta dulcior fiat,ſecundũ ꝙ Augu.dicit loquens de hoc,ſcdo de
doct.Chriſtiana capitu.ii. Quod totum prouiſum eſſe diuinitus non dubito ad edomandam la-
bore ſuperbiam & intellectũ a faſtidio reuocandũ:cui facile inueſtigata plerunq; vileſcũt:& cũ ali-
qua difficultate quæſita multo gratius inueniri,qui enim prorſus non inueniũt q̃ q̃runt,fame la-
borant:qui autẽ non quęrunt quia in prõptu habent, faſtidio ſępe marceſcũt:in vtroq; aũt lãguor
cauẽdus eſt.Magnifice igiẽ & ſalubriter ſpũs ſanct⁹ ita ſcripturas ſanctas modificauit,vt locis aper
tioribus fami occurreret, obſcurioribus aũt faſtidia detereret.nihil em̃ fere de illis obſcuritatibus
eruitur,quod non planiſſime alibi dictũ repiatẽ.Idem contra mendaciũ.Locutiões actioneſq; pphetí
cę ppterea figuris velut amictibus obteguntẽ,vt ſenſum pie quęrentis exerceant:& ne nuda & prõ-
pta vileſcant:nec inuidentẽ diſcẽtibus ꝙ his modis obſcurãtur:ſed commendantur magis: vt qua
ſi ſubtracta deſiderentẽ ardẽtius & inueniantur deſiderata iocũdius. Idem de mo. eccleſiæ. Multa
dicuntur ſubmiſſius,humi repentibus aĩs accõmodatius,vt p hũana in diuina conſurgant: multa
figurate,vt ſtudioſa mens & quęſitis exerceatur vtilius,& vberius lętetur inuentis. Idem de vera
innocẽtia. Bene ſunt ĩ ſcripturis myſteriorum pfunditates:q̃ ob hoc teguntẽ ne vileſcant:ob hoc q̃
I runtur vt exerceant: ob hoc aperiuntur vt paſcant. Et quia tunc efficacius paſcit:cum ex eadem
litera plures ſentẽtias parit:ideo ex pte obſcuritatis ẽ ſpecialiter prima cauſa,ꝙ debet ſcriptura ad
hoc eſſe obſcura,vt videlicet copioſior ſit in ſentẽtia.ſecũdũ ꝙ dicit Aug.xi.de ciui.dei. Sermonis
obſcuritas etiã ad hoc vtilis eſt,ꝙ plures ſententias parit:& in lucẽ notitię pducit:dum alius eũ ſic
alius aũt ſic intelligit.Secũda vero obſcuritatis ei⁹ cã eſt,vt ĩdignis & ſtudere faſtidiẽtibus lateat,ſe
cũdũ ꝙ de hoc dicit Chryſoſtom⁹,vbi ſupra Matth.xxiii.Obſcura eſt notitia veritatis,ne nõ tã vti
lis inueniatur q̃ contemptibilis.Contemptibilis enim eſt quæ ab illis intelligitur a quibus nec ama
tur:nec cuſtoditur.Non ergo abſcondita eſt in ſcripturis veritas:vt non inueniant qui quęrũt eã:
ſed vt non videant qui quærere eam nolũt:vt ad illorum quidem gloriam pertineat qui inueniũt
eam quia deſiderauerunt eam & quæſierunt:& inuenerũt: ad illoꝝ aũt cõdẽnationẽ,q nõ ĩueniũt
eã qa nõ deſiderauerũt eã,nec q̃ſierũt,nec ĩuenerũt.Nec põt eis eſſe excuſatio cõdẽnationis ignorã
tia veritatis,quibus fuit inueniendi facultas:ſi fuiſſet quęrendi volũtas. De hac cauſa obſcuritatis
dicit Diony.cap.ii.cęl.Hier.Hoc myſticis eloquiis eſt decentiſſimum, per incomprehẽſibilia diuina
ęnigmata occultare,& inuiam multis pandere ſacram abditamq; veritatem. Eſt enim non omnis
ſacer:neq; omnium eſt vt eloquia aiant ſancta.Et.i.de di.no.in fine. Apponamus ſanctis ſancta per
diuinam traditionem collocantes : & indoctis hoc & deridentibus auferentes.eſt enim diuina ho-
norifica ſcia,vt dicit in prin.Eccl.Hier.hæc incontaminata ab imperfectis cõſeruans:Sacris autem
ſolis cum ſacra illuſtratione ſancte & pulchre cõmunicans. Tertia vero cauſa eiuſdẽ ſecundũ Chry
ſoſto.ibidem ẽ:quia de⁹ voluit alios eſſe doctores:alios vero diſcipulos. Si autem omnes omnia ſci-
rent,doctor neceſſarius non erat:& eſſet ordo rerum cõfuſus. Eſt aũt aduertendum ꝙ dicta diuer
ſitas locutiõis ſacræ ſcripturę penes obſcurum & manifeſtum non ſolum in diuerſis ſermonibus:
ſed etiam in eodem ſermone eſt attendenda:vt frequenter contingit ꝙ ſenſum vnum habeat cla-
rum in ſuperficie exterius : alium autem obſcurum interius occultat in medulla.ſecundum ꝙ
dicit beatus Grego.in prol. moral. Diuinus ſermo ſicut myſteriis &c.vt ſupra dictum eſt.& Au-
guſtinus.vi.confeſ. Eo mihi illa venerabilior & ſacroſancta fide dignior apparebat : quo & omni-
bus ad legendum eſſet in promptu,& ſecreti ſui dignitatem in intellectu profundiore ſeruaret:ver
bis apertiſſimis & humillimo generę loquendi ſe cunctis præbens, & exercens intentionem: & vt
exciperet omnes populari ſinu, & per anguſta foramina paucos ad ſe traheret.

K Ad pri. princip.
¶Ad primum in oppoſitum ꝙ doctrina ſapientis facilis eſt:dicendum ꝙ verum
eſt quo ad hoc,ꝙ quanto quis melius intelligit aliquid tanto clarius illud exprimere & exponere
poteſt.Non tamen ex hoc ſequitur ꝙ quanto doctor eſt ſapientior,tanto clarius doctrinam ſuam
proponere debeat: quia eo modo debet eam proponere quo nouit eam magis proficuam lectori-
bus & auditoribus eius:& hac de cauſa iſta ſcientia habet claris obſcura cõmixta: quia hoc modo
L auditoribus magis eſt proficua,vt dictum eſt. ¶Ad ſecundum ꝙ ſcientia omnibus neceſſaria ab
Ad ſcdm. oĩbus debet ĩtelligi:& ita clare debet deſcribi:Dicẽdum ꝙ verum eſt quo ad illa quæ ſunt de neceſ
ſitate ſalutis.Et reuera quo ad talia tam in credẽdis q̃ in operandis iſta ſcientia clariſſima eſt.quan
tũ vero ad alia q̃ de ſalutis perfectione non ſunt: hoc non oportet : quia non expedit, vt dictũ eſt.

CIrca quartũ arguiẽ ꝙ iſta ſcia loqui debeat de deo & de rebus diuinis modo or- Quæſt.4.
nato & compoſito, Primo ſic.ſecũdũ Phm.ii. Eth.ſermones inquirẽdi ſunt ſecũ Arg.1.
dum materiam.vbi ergo materia eſt elegantior:& ſermo quo explicatẽ debet eẽ
elegãtior.elegãtiſſima eſt materia de deo & de reb⁹ diuinis.ergo ei competit ſer-
mo elegantiſſimus.ille maxime eſt ornatus & compoſitus.ergo &c. ¶Secũdo ſic. 2
illo mõ debet loqui ſcriptura quo veritatẽ efficaci⁹ ſuadere poſſit.ad hoc em̃ edi
ta eſt.hoc fit ſermone ornato,vt patebit in ſoluẽdo per Aug.ergo &c. ¶In oppo- In oppoſi.
ſitũ eſt Chryſoſtomus ſup illud Matthęi.xxiii.Quotiens volui congregare filios tuos.Oia(inquit)
verba diuina ruſtica ſunt & incompoſita.

¶Dicendũ ad hoc:ꝙ cũ ſecũdũ Platonem in ſecundo Timęi,vocis & auditus ra M
tio ad plenam vitę hoĩm inſtructionẽ data ſit:ſiquidẽ ſermonis eſt ordinata cõmunicatio vt pſto ſi Reſponſio
ant mutuę voluntatis indicia:tali ergo ſermone debet ſciẽtia vti quali efficacius poſſit inſtruere,&
materiæ ſuæ intentionem explicare,vt in ſermone diuino non tam qualiter q̃ quid dicatur atten-
datur:et vt in omnibus qualitas ſermonis quiditati rei explicandę deſeruiat. Diſtinguendum eſt
ergo de ſermonis cõpſitione & ornatu.aut em̃ eſt inſtructioni deſeruiens,vt melius inſtruat, &
intentum clarius exprimat:aut non:ſed magis inſtructioni & expreſſioni impedimẽtum prębeat:&
hoc vel ex parte pferentis:eo ꝙ nimia intentio circa pnunciationis modum frequenter obliuionẽ
faciat ſnĩarum.ſecũdũ ꝙ dicit Auguſt.iiii.de doct.Chriſtia.Cauẽdũ eſt ne fugiant ex aĩo quę dicẽ
da ſunt,dũ attẽdiẽ vt arte dicantẽ.vel ex pte audiẽtis,vt dulcedo ſermonis mẽtẽ audiẽtis demulcẽ-
do ad ſe rapiat:nec reb⁹ ĩpis attẽdere ſinat.Cõtra qđ dicit Aug.iiii.de doct.Chriſt.Bonoꝝ ĩgenioꝝ
inſignis eſt indoles in verbis verũ amare non verba.Quid em̃ pdeſt clauis aurea:ſi apire nõ põt qđ
volumus:aut quid obeſt lignea ſi hoc põt:qñ nihil q̃rimus niſi patere qđ clauſum eſt.vel ex parte
ipſius ſentẽtiæ proferẽdæ:quã frequẽter ſermonis cõpoſitio aut ornatus occultat:& ſermo incult⁹
oſtentat.In iſtis tribus vltimis modis iſta ſcia omnino negligit ſermonis cõpoſitionẽ & ornatũ, nõ N
ſolũ nõ curãdo de ſermonis decẽtia ĩ harmonia vocũ:ſed nec de ei⁹ cõgruẽtia ĩ vniõe dictionũ,qn
barbariſmũ,aut ſolœciſmũ mauult incurrere,q̃ ſniĩę integritati:& eius ampliori expſſioni in aliquo
derogare.Qđ etiã debẽt p poſſe doctores catholici obſeruare.ſm ꝙ dicit Aug.iiii.de doct.Chriſt.
In bonis doctorib⁹ tãta docẽdi cura ſit,vt verbũ qđ niſi obſcurũ vel ambiguũ latinũ eẽ nõ põt vul
gi more ſic dicatẽ,vt ãbiguitas obſcuritaſq; vitetẽ,nõ ſic dicatẽ vt a doctis:ſed poti⁹ vt ab ĩdoctis dici ſo
let.Si em̃ nõ piguit dicere ĩterptes noſtros Nõ cõgregabo cõuẽticula eoꝝ de ſanguinib⁹:qm̃ ſenſe-
rũt ad rẽ ptinere vt eo loco pluraliter enũciaretẽ hoc nomẽ,qđ ĩ latina ligua ſingulariter tm̃mõ dr,
cur pietatis doctorẽ pigeat ĩperitis loquẽtẽ oſſũ poti⁹ dicere q̃ os:ne iſta ſyllaba nõ ab eo qđ ſũt oſſa:
ſed ab eo qđ ſũt ora ĩtelligatẽ?Quid eĩ pdeſt locutiõis ĩtegritas quã nõ cõſequiẽ aĩ intellect⁹:cũ lo-
quẽdi oĩno nõ ſit cã:ſi qđ loqmur nõ ĩtelligũt ppter quos loquimur vt intelligãt:ſi tenet auditorẽ
diſcẽdi cupiditas: nec mẽtis capacitas deſit:q̃ quodãmodo intimata poſſit accipere: nõ curãte illo
qui docet quãta eloquẽtia doceat:ſed quãta euidẽtia.Cuius euidẽtię diligẽs appetitus aliqñ negli-
git verba cultiora:nec curat quid bene ſonat:ſed quid bene dicat atq; intimet qđ oſtẽdere intẽdit.
Vñ ait quidã cũ de genere talis locutiõis ageret,eſſe in ea quãdã diligentem negligẽtiã.Idẽ de eo- O
dẽ lib.iii.Plerunq; loquendi conſuetudo vulgaris vtilior eſt q̃ integritas literata. Mallem quippe
cũ barbariſmo dici non eẽ abſconditum oſſum meũ a te, q̃ vt ideo eſſet minus aptũ:quia magis la
tinum eſt.Nam qđ ſcriptũ eſt:Nõ eſt abſconditũ os meũ a te qđ feciſti in occulto:nõ lucet legenti
vtrũ correpta litera os pnunciet an pducta.Si enim corripiat,ab eo qđ ſunt oſſa:ſi aũt pducat,ab
eo qđ ſunt ora intelligitur. Vnde ꝙ hoĩes non obſeruata vocum compoſitione & congruentia fre
quenter offenduntur:hoc facit humana infirmitas:quia pietas non offenderetur. ſecundum ꝙ di-
cit lib.ii.Solœciſmus nihil aliđ eſt q̃ cum verba non ea lege ſibi coaptantur qua aptauerunt q prio
res nobis non ſine auctoritate aliqua locuti ſunt.vtrũ em̃ inter hoĩes an inter hominib⁹ dicatẽ,ad re-
rum nihil pertinet cognitionem.Item ibidem. Barbariſmus quid aliud niſi verbum non eis literis P
vel ſono enunciatum quo ab eis qui ante nos latine locuti ſunt enunciari ſolet? Vtrum autẽ igno
rare producta aũt correpta tertia ſyllaba dicatur, non multum curat qui peccatis ſuis deum vt
ignoſcat petit.Quid ergo eſt integritas locutiõis niſi alienę cõſuetudinis conſeruatio loquentium
veterum auctoritate firmata? Sed tamen eo inde magis offenduntur homines quo infirmiores
ſunt:quo doctiores fieri volunt non rerum ſcientia qua ędificantur:ſed ſignorum:qua non inflari
omnino difficile eſt:cum et ipſa rerum ſcientia ſæpe ceruicem erigat niſi dominico reprimatur iu
go.Dicit ergo in ſer.ii.ſuper Ioan.Non timeamus ferulas grammaticorũ,dũ tñ ad veritatẽ ſolidã
& certiorẽ pueniam⁹. Si vero ſermõis cõpoſitio & cõgruẽtia ſm nullũ dictoꝝ modoꝝ ĩpedimẽtũ

præbeat expreſſioni ſentētiæ,omnino vtilis eſt & curanda.ſecundum ꝙ dicit Auguſt.iiii.de doct.
Chriſtia.Illum oportet attēdere qui poteſt diſputare vel dicere ſapienter etiā ſi nō pōt eloquenter
vt proſit audientibus: etiam ſi minus,q̄ prodeſſet ſi etiā eloquenter poſſet dicere.Porro qui non ſo
lum ſapienter verum etiā eloquenter vult dicere, ꝑfecto plus proderit:ſi vtrūq; pōt.Qui ergo(vt
dicit in eodē)docet,vitabit verba omnia quæ non decent:& ſi ꝑ eis oīa q̄ intelligantur integra po
teſt dicere , id magis eligat:ſi aūt non poteſt , aut quia non ſunt:aut quia in præſentia non occur
runt:vtatur verbis minus integris:dum tamen ipſa res doceať & diſcernatur ītegre.Tamen ſic de
trahat ornatum vt ſordes non contrahat: quia per hoc ſumme impeditur in auditore promouen
da vtilitas.ſecundum ꝙ dicit in eodem ī principio.Cū per artem rhetoricā & vera ſuadeantur &
falſa,qs audeat dicere aduerſus mēdaciū in defenſionib⁹ ſuis inermē debere conſiſtere veritatē,vt
videlicet qui res falſas perſuadere conantur,nouerint auditorem vel beniuolum,vel intentum,vel
docilem primo facere:iſti autem non nouerint?Illi falſa breuiter:aperte:veriſimiliter:& iſti vera ſic
narrēt vt audire tędeat:intelligere nō pateat:credere poſtremo nō libeat.Illi fallacib⁹argumētis ve
ritatē oppugnent:aſſerant falſitatē:iſti nec vera defendere:nec falſa valeant refutare.Illi animos au
diētium ī errorem mouentes impellenteſq; dicendo,terreant,contriſtent:iſti pro veritate lenti fri
gidiq; dormitent.Quis ita deſipiat vt hoc ſapiat?Cum ergo poſita ſit in medio facultas eloquii:q̄
ad perſuadenda ſiue praua ſiue recta valet plurimum,cur non bonorum ſtudio comparatur vt mi
litet veritati:ſi eam ad obtinendum peruerſas vanaſq; cauſas in vſus erroris & iniquitatis vſur
pent.Vn̄ & taliū eloquentia maxime cauenda eſt.ſecundum ꝙ dicit Auguſtinus ī eodē ca.iiii.Af
fluit inſipienti eloquentia, tanto magis cauendus eſt:quanto magis ab eo in iis quæ audire inuti
le eſt delectatur auditor:& eum cū diſerte dicere audit:& vere dicere æſtimat.Sicut autē ſæpe ſu
menda ſunt arma ſalubria:ita ſemper vitanda eſt pernicioſa dulcedo.Sed ſalubri ſuauitate vel ſua
ui ſalubritate qd meli⁹?Quāto eñ magis illic appetiť ſuauitas,tanto ſalubritas facilius ꝓdeſt.Id
circo(vt ait cōtinuo)ſunt eccleſiaſtici viri qui diuina eloquia non ſolum ſapienter:ſed etiā eloquē
ter tractauerunt.Nec ſolum ipſi : ſed etiam noſtri auctores ſacri.ſecundum ꝙ de hoc mouet Au
guſtinus quæſtionem ibidem,dicēs.Sed qd eſt?ipſe liber canonis ſolum ſapienter non etiam eloquē
ter deſcriptus eſt.Cui quęſtioni reſpondet Auguſtinus cōtinuo dicēs.Quæ quidē quęſtio apd̄ me
facillime ſoluitur.Nā vbi eos intelligo,nō ſolū nihil eis ſapiētius,verū etiā nihil eloquētius mihi vi
deri poteſt.Et audeo dicere,omnes qui recte intelligunt qđ iſti loquūť,ſimul intelligere non eos lo
Q qui aliter debuiſſe.Sed quia hoc non vbiq; iuxta mundanam eloquentiam quę huic ſcientię nō cō
gruebat(vt ſuper illud primę Corinth.i.Non in ſapiētia verbi, bene exponit iſta Gloſ.Nō pſumit
Apoſtolus in ſcientia verbi prædicare &c.)Ideo quaſi diſtinctos modos eloquentię ſubdit.Sicut au
tem eſt quędam eloquētia quę magis ætatem iuuenilem decet q̄ ſenilem: Nam nec dicenda eſt elo
quentia ſi perſonę non cōgruat loquētis:ita eſt quędam quæ viros ſumma auctoritate digniſſimos
planeq; diuinos decet.Hac illi locuti ſunt:nec ipſos decet alia:nec alios ipſa.Ipſis enim cōgruit:aliis
autem quanto videtur humilior,tanto altius non vētoſitate:ſed ſoliditate tranſcendit.Vbi eos nō
intelligo , minus apparet mihi eorum eloquentia:ſed eam non dubito eſſe talem qualis eſt vbi in
telligo.Illud autem magis admiror,ꝙ iſti noſtra eloquentia vſi ſunt per quandam alteram eloquē
tiam,vt nec deeſſet eis:nec emineret in eis:quia eam nec improbari nec oſtentari oportet:quorū al
terum fieret ſi vitaretur: alterum putari poſſet ſi facile cognoſceretur : & in quibus forte a doctis
agnoſciť intelligas tanq̄ inſeparabilē non vocatam ſequi eloquentiam. Neq; enim hęc humana in
duſtria compoſita,ſed diuina mente ſunt fuſa ſapienter & eloquenter, non intenta in eloquentiam
ſapiētia,ſed a ſapiētia nō recedēte eloquētia.Si eñ qdā diſertiſſimi atq; acutiſſimi dicere potuerūt
quæ velut oratoria arte diſcuntur:quid mirū ſi & in iſtis inueniuntur quos ille miſit,qui fecit īge
nia?Quapropter eloquentes quidem nō ſolum ſapientes canonicos auctores noſtroſq; doctores fa
teamur tali eloquētia vſos qualis perſonis huiuſmodi congruebat.ſecundum ꝙ ibidem declarat
per plura exempla tam in veteri q̄ in nouo teſtamento.

R
Ad pri. principale ¶Ad primum in oppoſitum ꝙ ſcientię huius elegātiſſima ē materia,ergo eius de
bet eſſe elegantiſſimus modus ſapiendi:qui eſt in ornatu & compoſitione ſermonis : Dicendum ꝙ
S hoc verum eſt.ſecūdum tñ ꝙ decet grauitatem huius ſciētiæ. ¶Ad ſecundum ꝙ ornatus effica
Ad ſcdm. cius ſuadet:Dicendum ꝙ verum eſt,non tamen debet eſſe talis ꝙ decentiam corrumpat.quod fie
ret ſi tali colore ſermonis eſſet ornata qualē deſcribit ars rhetorice.¶Secundū quem modum pro
cedit argumentum in oppoſitum.

Art.XXI.De deo an ſit in ſe & abſolute.

VIſis quaſi preambulis ad intētū noſtrum principale, quō.ſ. Ar.XXI.
theologia ſit de deo:& ꝙ de rebus diuinis ſit ſciētia:& quomō de eiſdē
in eadē locutio ſit habenda:Reſtat de principali intēto proſequi:quæ.ſ.
& qualia in hac ſcientia de deo & de rebus diuinis ex ea ſunt ſentiēda.
Et quia,vt dictum eſt ſupra in quęſtione de ſubiecto & materia huius
ſcientię,proprius ordo & modus ꝓcedēdi in ea, eſt incipere a deo & ꝓ
cedere ad creaturas,ideo hic dubitandum eſt de duobus in ſumma.
Primum eſt de deo,vt de ſubiecto principali huius ſcientiæ.
Secundum eſt de creaturis,vt de materia ſubiecto attributa.
Et iuxta duplicem pręſcriptum modum quo vtitur omnis tractatio di
uinarum ſcripturarum,circa deum duo ſunt dubitanda.
Primum:quæ & qualia de deo ſunt intelligenda.
Secundum:quomodo intellecta de ipſo ſunt proferenda.
Et qa deus conſideratur vt ī ſe exiſtens:& vt a quo omne aliud procedēs:ideo circa ipſum dubitā
da ſunt duo.
Primum de eis quæ conueniunt deo in ſe.
Secundum:de eis quæ conueniunt ei in comparatione ad creaturas.
Et quia in deo ſunt ſubſtantiæ vnitas & perſonarū diſtinctio,ideo circa primum quęruntur duo.
Primum de eis quæ pertinent ad communem ſubſtantiam.
Secundum de eis quæ pertinent ad perſonarum diſtinctionem.
Et quia in diuina eſſentia aliquid conſideratur vt res & natura ſubiecta:aliud vero vt proprietas
ei inhęrēs:Ideo circa primum adhuc quæruntur duo.
Primum de ipſa diuina ſubſtantia in ſe. Secundum de ſubſtantialibus ei⁹ proprietatibus.
Et quia eſſe ſecundum Auicen.eſt primus conceptus in re,& viuere eſt quidam modus eſſe:viue
re enim viuentibus eſt eſſe,vt dicitur in ſecundo de anima:Ideo circa primum adhuc duo q̄rūtur.
Primum de eſſe dei. Secundum de viuere dei.
Et quia vnum & ens intrant eſſentiam cuiuſq; rei:quia ſecūdū Cōmē.iiii.meta.nō ſunt diſpoſitio
nes additę eſſentię:& ſecūdū Auicē.i.metaphyſi.ſuę,ſtatim imprimunť in aīa impreſſione prima q̄
non quęriť ex aliis notioribus:Ideo circa diuinam eſſentiam inquirenda ſunt duo.
Primum de eius entitate & vnitate. Secundum de eius natura.
Et quia vnum circa ens ſignificat negationē,& eſt priuatio diuiſibilitatis,vt dicit Philoſophus.iiii.
metaphyſicæ:Ideo circa primum quęruntur duo.
Primum de dei entitate. Secundum de dei vnitate.
Et qa circa rei entitatem duo cōtingit cōſiderare:ſm ꝙ eſt duplex ꝑcognitio circa ſubiectū ſciē,an
ſit,& qd ſit,vt vult Phs in principio poſter.& ſm eādē quæſtio an ſit,ſimplicior eſt q̄ q̄ſtio qd ſit:qa
cognito an ſit res quęriť quid ſit,nō econuerſo:Ideo circa dei entitatem quæruntur duo.
Primo an ſit. Secundo quid ſit.
Et quia ſecundum Philoſophum ſecundo metaphyſicæ,vnūquodq; ſicut ſe habet ad eſſe:ſic ſe ha
bet & ad cognitionem:Ideo de deo an ſit,quęſtio eſt duplex.
Prima in ſe abſolute. Secunda in comparatione ad noſtram notitiam.
Igitur circa primum inquirenda ſunt quinq;.
Primum:vtrum deus habeat eſſe.
Secundum:vtrum deus in eſſe communicat cum creaturis.
Tertium:vtrum eſſe dei ſit aliquid præter eius eſſentiam.
Quartum:vtrum eſſe dei ſit ipſa eſſentia eius.
Quintum:vtrum deus habet eſſe a ſeipſo.

CIrca primum arguitur ꝙ deus non habeat eſſe.i.ꝙ deus non ſit,Primo ſic.Si de⁹ A
eſt,tale eſt quo mai⁹ cogitari eſſe nō poteſt:quia aliter finitus eſſet & limitatus Quæſt.i.
& nullum finitum ponitur deus.tale quidem impoſſibile eſt poni eſſe:quia quo Arg.i.
libet poſito in eſſe poteſt excogitari maius, vt eſt qđ continet in ſe quicquid eſt
ſuum & etiā quicqd eſt alterius a ſe:quia omne ex duobus coniunctum maius
cogitatur q̄ ſingulum per ſe.ergo &c.¶Secundo ſic.ſi deus eſt,tale quid eſt qđ
habet in ſe omnis boni & nobilis infinitatem. Sed vnum infinitum nullū aliud
ſecū compatitur:vt ſui gñis:qa totū qđ ſui gñis eſt occupat: vel cōtrarii multo fortius:qa vnū con

trariorum nõ compatit̃ ſecũ ſuũ cõtrariũ:ſed deſtruit ipm̃.ergo ſi deꝰ eſt,nullũ erit malũ in rebꝰ:
cũ ſit ipſe bonꝰ:nullũq; aliđ erit in rebꝰ bonũ & nobile.conſequẽs eſt manifeſte falſum.ergo & añs

In oppoſi. primum. ¶In cõtrariũ eſt primo illud qđ de deo dicit ꝓpheta in Pſal.Tu aũt idẽ ipſe es.& Moyſes loquẽs in
pſona dei dicit.Exo.iii.Ego ſum.¶Secũdo ĩ cõtrariũ eſt illud qđ Anſel.arguit in pſol.ſic.Id eſt quo
2 maiꝰ & meliꝰ excogitari nõ põt,deꝰ eſt hmõi.ergo &c.Maiorẽ ꝓbat ſic.Cũ dicit̃ id quo maiꝰ & me
lius cogitari nõ põt audiẽs ĩtelligit qđ dicit̃.ergo eſt in eius intellectu.ſed nõ põt eẽ in ſolo intelle
ctu eiꝰ.qm̃ ipm̃ qđ eſt in intellectu & etiã in re,maius eſt eo qđ eſt in ſolo ĩtellectu.quare cũ qđ eſt
in re,p cognitionẽ põt eẽ in ĩtellectu & põt cogitari eſſe in re,maius põt cogitari eo qđ eſt in ſolo ĩ
tellectu.Eſt ergo neceſſario in re id quo maius cogitari non põt.Probat aũt minorẽ ſic.qm̃ ſi deus
non eſſet quo maius cogitari non poſſet:tunc intellectus noſter poſſet excedere deum:& creatura
poſſet cogitare aliquid melius deo & maius:qđ falſum eſt.ergo &c.

B Reſponſio ¶Dicẽdũ ad hoc:ꝙ licet ſecũdũ ꝙ dicit Ioã.Dam.tm̃ prevaluit pernicioſa malitia
naturę hoĩm vt quoſdã ĩ irrõnabiliſſimũ & oĩm maloꝝ peſſimũ pditionis barathrũ pduceret,vt di
cãt deũ nõ eſſe:quoꝝ inſipiẽtiã ſecretoꝝ enũciator Dauid exprimẽs,ait.Dixit ĩſipiẽs in cor.ſuo nõ
eſt deꝰ:Tñ in hoc ꝙ deꝰ ſit,oẽs quoꝝ nõ eſt corrupta natura cõſentiũt:& hoc quia hoc docet natu
ra.dicẽte Dam̃.Non reliquit nos deus in oĩmoda ignorãtia ſui. oĩbꝰ eñ cognitio eſſendi deum na
turaliter inſerta eſt.qa hoc etiã ſacra atteſtat̃ ſcriptura dicẽte Dauid ĩ Pſal.Scitote qm̃ dñs ipẽ eſt
deꝰ.Hoc deniq; vniuerſa clamat creatura.dicẽte beato Aug.xv.de tri.Neq; diuinoꝝ libroꝝ tm̃mõ
auctoritas deũ eẽ pdicat:ſed oĩs q̃ nos circũſtat creatura:ad quã etiã nos ptinemus.vniuerſa enim
ipſa rerũ natura ꝓclamat habere ſe pſtãtiſſimũ cõditorẽ.Hoc deĩde ex ipſis creaturis efficaciſſime
rõ cõuincit hũana,dicẽte Aug.cõſequẽter.Qui nobis mẽtẽ rõnẽq; dedit q̃ viuẽtia nõ viuẽtibꝰ,ſen
ſu pdita nõ ſentiẽtibꝰ,ĩtelligẽtia nõ ĩtelligẽtibꝰ,ĩmortalia mortalibꝰ,incorruptibilia corruptibilibꝰ
ĩmutabilia mutabilibꝰ,incorporalia corporalibꝰ pferẽda videmꝰ:ac p hoc rebꝰ creatis creatorẽ ſine
dubio pponimus.Et de verbis dñi dicit̃(& habet̃ in Gloſ.Ro.i.)Vt deus q̃ inuiſibilis eſt:etiã a vi
ſibilibꝰ poſſet ſciri:opus fecit qđ opificẽ ſua viſibilitate mõſtrauit:vt p certũ ĩcertũ poſſet ſciri:& il
le eẽ oĩm deꝰ crederet̃ q̃ hoc fecit qđ ab his ĩpoſſibile eſt fieri.Hoc Phi nobiles q̃ſierũt:ĩterrogantes
creaturas de creatore oĩm ſpecie ac diſpõne:artificẽ cognouerũt.qbꝰ aũt & qualibꝰ rationibus hoc
de deo ex creaturis nouerũt inferius videbitur. Deum igit̃ eſſe firmiſſime tenendum eſt.

C Ad pri. principale ¶Ad primũ in oppoſitũ ꝙ quolibet ente poſito poterit aliquid maiꝰ cogitari: Di
cẽdũ ꝙ verũ eſt de ente finito:qa quolibet finito appoſita p cognitionẽ entitate q̃ eſt ĩ alio finito,fit
maiꝰ.Nõ aũt verũ ẽ de ente ĩfinito.infinitũ ei appõne finiti nõ põt fieri maiꝰ:qa nõ recipit appõnẽ
vt augeat̃ ĩ ſe ſub rõne illa q̃ ẽ ĩfinitũ:qa ĩfinities cõtinet quodlibet finitũ.vñ & tali ĩfinito nõ poſſet
maiꝰ cogitari:ẽt intellectu ĩfinito.vñ etiã corpi infinito ſub rõne q̃ infinitũ nõ põt fieri additio.Quõ
aũt pfectio diuina oĩa cõtinet & nõ patit̃ vllã additionẽ:ĩmo p ſe tãtus eſt & tã bonꝰ q̃ quolibet alio

D Ad ſcđm. adiũcto:videbit̃ inferiꝰ loquẽdo de diuĩa pfectione.¶Ad ſcđm ꝙ ĩfinitũ ſiſe nõ cõpatit̃ & cõtrariũ
deſtruit: Dicẽdũ qđ eſt infinitũ extẽſione.de illo verũ eſt ꝙ dimẽſiones ſuę totũ locũ occupãt:& iõ
nõ cõpatit̃ ſecũ aliqđ dimẽſionatũ.aliqd tñ nõ dimẽſionatũ bene ſecũ cõpateret̃.Infinitũ vero vir
tute & ſimplicitate cuiuſmõi eſt deꝰ,nullũ ens expellit:ĩmo oẽ ens penetrat & cõtinet & cõpatit̃ ſe
cũ:ſicut cã cauſatũ.Nec ſolũ ens & bonũ:ſed & defectũ entis & malũ:qa nõ eſt aliqd cõtrariũ bono
qđ ipſe ẽ formaliter:eo ꝙ malũ nõ priuat bonũ qđ ipſe ẽ: ſed bonũ aliqđ creaturæ cui cõtrariat̃.&
ideo p ſuã exiſtẽtiã nõ deſtruit oẽ illđ malũ qđ cõtrariat̃ bono creaturę: ſicut ipſum habet deſtrue
re p ſuã exñtiã ipm̃ bonũ creaturę qđ natũ ẽ deſtrui p ipm̃ malũ.ſ; ſi deſtruit qñq; malũ illđ,hoc fa
cit noſtra volũtate inquãtũ ei cõtrariat̃ vt deordinatiuũ a fine oĩs entis qđ ipẽ eſt:qua volũtate ſua
ita eſt bonꝰ & potẽs ſup oẽ malũ deſtruẽdũ,ꝙ nullo mõ mala fieri ĩ opibꝰ ſuis pmitteret niſi de ma
lo illo aliqđ eliceret bonũ,& ſic ĩ finẽ & decẽtiã vniuerſi ordiaret:ſicut dicit beatꝰ Aug.in ench.& ſi
cut dicit beatus Greg. Quę deꝰ iratꝰ pmittit:ſic tolerat vt in cõſilii ſui vſum vertat. Vñ fit vt qđ
ſine volũtate dei agit̃,voluntati eius contrarium non fit:qa dum in vſum bonum mala vertũtur,
eius conſilio militant etiam quæ repugnant.

E Queſt.ii. Arg.i. CIrca ſcđm ꝙ deꝰ ĩ eẽ cõicet cũ creaturꝭ.i.ꝙ eẽ ſit aliqd cõe deo & creaturꝭ arguit̃
Primo ſic.illđ quo aliq̃ differũt ab alio & nõ inter ſe,cõe & idẽ eſt illis:qa ſi non
eẽt eis cõe,illo differrẽt iter ſe:nõ cõiter a tertio.ſed deꝰ & creatura entitate ſua
ſimplr̃ differũt cõiter ſm rationẽ ĩtelligẽdi,ab eo qđ nõ ẽ,qđ dicit purã priuatio
2 nẽ eſſe.ergo &c.¶Scđo ſic.cũ idẽ & diuerſum diuidũt totum ens:ſi deus & crea
tura non eſſent idem neq; cõmunicarent in ente, differrẽt ĩ ente:& diuerſa eẽnt
abinuicẽ in eo ꝙ entia ſunt,quare cum idem & diuerſum ſm Phm̃ reducunt

ad vnũ & multum:Deus igit̃ & creatura eſſent multa ĩ ente. Quare cũ oẽm multitudinẽ oportet
reduci ad vnitatẽ,ſup ens in quo differũt deꝰ & creatura, & in quo ſunt multa, eſſet aliqd in quo
cõuenirẽt & eſſent vnũ.hoc aũt eſt impoſſibile:qa rõ illius eſſet prior rõne entis:q̃ prima eſt ſcđm
Auicẽ.ergo &c.¶Tertio ſic.dictũ de pluribꝰ qđ habet p ſe intellectũ pter intellectus illoꝝ,eſt aliqd 3
reale cõmune ad illos:quia oĩs cõceptꝰ fundat̃ in re aliqua.ens eſt hmõi:qa ſecũdũ Auicẽ.ens ĩpri
mit̃ impſſione prima etiã anteq̃ in ipſa imprimit̃ intellectꝰ aut creaturę aut dei.ergo &c.¶In cõtra In oppo. primum.
riũ arguit̃ primo ſic.qm̃ quęcũq; ſunt diuerſa inter ſe & ĩ aliquo cõmuni cõueniũt:neceſſario ſecũ
dũ eẽ differũt in illo cõmuni,vt hõ & aſinus ſub aĩali.Si ergo eſſet eẽ aliqđ cõmune deo & creatu
ræ, ſub illo ſcđm eẽ differrẽt.Erit ergo duplex eẽ deo.vnũ in quo cum creatura cõuenit ſiue com
municat.aliđ in quo a creatura differt.hoc aũt eſt impoſſibile:qa tũc nõ eſſet ĩ deo eẽ oĩno ſimplex
nec eſſet eẽ purũ:cuius cõtrariũ infra patebit.ergo &c.¶Scđo ſic.accidẽs qa diſtat a natura ſubſtã
tię cui cõuenit eẽ ſimpliciter,non dr̃ ſimpliciter ens.qa aũt aliquo mõ appropinquat ipſi vt diſpõ 2
ipſiꝰ,aliquo mõ nomen entis cõicat cũ ſubſtãtia,vt dicat̃ ens qa eſt diſpoſitio entis qđ eſt ſubſtantia
vt dicit Phus in.vii.meta.ita ꝙ ſi non appropiquaret hoc mõ accidẽs ſubſtãtię,nõ cõicaret cũ eo ĩ
eẽ vt diceret̃ ens:qa eſt entis qđ ẽ ſubſtãtia.ſ; eẽ creaturę nõ appropiquat ĩ aliquo naturę creatorꝭ:
qa ĩter eos ẽ ĩfinita diſtãtia.creatura ergo ĩ nullo cõicat eẽ cũ creatore p aliquã attributionẽ ad ipm̃.

F Reſpõſio. ¶Dicẽdũ ad hoc: cũ ens vt infra dicetur nõ ſignificat aliquã vnã intẽtionẽ cõmu
nem ſubſtãtię & accidẽti:ſed ſignificat ſignificatiõe pria vnũqđq;.x.pdicamẽtoꝝ,nulla cõitate rea
li ipſum ens põt eẽ cõe ſubſtãtię & accidẽti. Quare cũ multo minus in aliquo vno reali cõueniũt
creator & creatura q̃ duę creaturę:ſubſtãtia.ſ.& accñs:immo mlto plus diſtat rõ eſſendi creatoris
a rõne eẽndi creaturę q̃ differat rõ eẽndi vniꝰ creaturę a rõne eẽndi alteriꝰ:nullo mõ ens põt eẽ ali
qd cõe reale deo & creaturę.Et iõ abſolute dicẽdũ:ꝙ eẽ nõ ẽ aliqd cõe reale ĩ quo deꝰ cõicet cũ crea
turis:& ita ſi ens aut eẽ pdicat̃ de deo & creaturis,hoc ẽ ſola nois cõitate,nulla rei: & ita nõ vniuo

G ce p definitionẽ vniuocoꝝ:nec tñ pure æquoce,ſcđm definitionẽ æquocorũ caſu:ſed medio mõ vt
analogice.¶Ad cuius ĩtellectũ notãdũ ꝙ cõueniẽtia rei ad rẽ maxĩe ĩ forma attẽdit̃:& hoc duplr̃:
ſcđm ꝙ duplex ẽ modꝰ cõicãdi aliq̃ ĩ forma.vna ſcđm eãdẽ rõnẽ:q̃ dr̃ cõueniẽtia ſilitudĩs:& ẽ eoꝝ
q̃ vna forma pticipãt ſcđm rẽ,vt albedĩe duo alba,& hũanitate duo hoĩes:q̃ facit cõueniẽtiã vniuo
cationis:qualis vt dictũ eſt,nõ eſt dei & creaturę ĩ eſſe.alia vero eſt cõueniẽtia ĩ forma ſcđm aliã &
aliã rõnẽ:q̃ dr̃ cõueniẽtia imitatiõis & eſt vlr̃iter in efficiẽtibꝰ & factis, cauſis & cauſatis.Cũ eĩ oĩe
agẽs etiã quantũcunq; cõtrariũ ſm Phm̃ agit in finẽ inquãtũ ſiſe:agẽs aũt inquãtũ ſiſe nõ pducit
niſi ſiſe:agit etiã oĩe agẽs p ſuã formã:& pducit cauſatũ in aliquo eſſe formali:Neceſſe eſt ergo in
oĩbꝰ talibꝰ vt ſemp in cauſato & effectu ſit ſilitudo formę agẽtis.& ſi nõ ſcđm eãdẽ rõnẽ ſpeciei,ſit
ſilitudo ĩter ipos:ſicut ẽ hoĩs gñantis ad gñatũ:erit tñ ſcđm quãdã imitationẽ.Sicut aliqd gñatũ a
ſole: etſi ñ accedat ad ſilitudinẽ ſpeciei cũ ſole,vt recipiat formã ſolis:accedit tñ ad aliquã imitatio
nẽ ſpeciei ſolis:vt recipiat formã aliquo mõ ꝓportionabilẽ & correſpõdẽtẽ formę ſolis:& vlr̃iter quã
to agẽs ẽ ꝓpiquiꝰ & ĩmediatiꝰ pducto,tãto maior ẽ cõueniẽtia imitatiõis pducẽtis ad pductũ : &

H tãto minor quãto agẽs ẽ mediatiꝰ & remotiꝰ.Et iõ cũ deꝰ ſit cã effectiua oĩm creaturarũ:licet q̃rũ
dã mediãtibꝰ aliis cauſis:q̃rũ quo ad hoc ẽ primũ pricipiũ remotiſſimũ: neceſſario oĩs creatura cũ
deo ſcđm formã aliquã habet cõueniẽtiã:ſaltẽ ſecũdũ imitationẽ formę ad formã.Quare cũ forma
diuĩa ſit ipm̃ eẽ,vt ĩfra videbit̃:a quo oĩs creatura mutuat nomẽ eẽndi ĩquãtũ ẽ cã eiꝰ,vt ĩfra dicet̃:
Neceſſe ẽ dicere ꝙ ſaltẽ ĩ eẽ cõueniẽtia imitatiõis cõicet creatura cũ creatore.Et ita q̃uis ĩ nulla cõ
ueniẽtia realis ſilitudĩs in aliq̃ forma ſignificata noĩe entis cõicẽt:cõueniũt tñ ĩ ente cõueniẽtia imi

I tatiõis formę ad formã:q̃rũ vnã ſignificat ens ĩquãtũ cõuenit deo:aliã vero ĩquãtũ cõuenit creatu
rę.Nõ ergo eẽ cõuenit deo & creaturꝭ vniuoce:qa nõ ſcđm eãdẽ formã ad quã nomẽ entis ad ſigni
ficãdũ ĩponit̃.Nec tñ pure ęquoce:cũ nõ ęque prĩo & pricipalit̃ ſignificet formã dei & creaturę:ſi
cut ęquoca caſu ęque primo & pricipaliter ſignificãt ambo ſignificata ſua:vt hoc nomẽ Aiax Tela
moniũ & Oilei filium:ſed medio mõ.ſ.analogice: quia ſignificat vnũ ſuoꝝ ſignificatoꝝ prĩo & pri
cipaliter:alterũ vero ĩ ordĩe & reſpectu ſiue ꝓportiõe ad illđ:vt prĩo & pricipalit̃ formã q̃ habet eẽ
deꝰ:ĩ ordĩe aũt ad illã,formã q̃ habet eẽ creatura.Sicut cõtingit ĩ ſubſtãtia & accñte:in qbꝰ ens prĩo
& pricipaliter ſignificat ſubſtãtiã:accidẽs vero qa ordinẽ habet & reſpectũ ad ſubſtãtiã.& ſcđm hoc
ſubſtãtia dr̃ ens prĩo:& accidẽs dr̃ ens ſub ordĩe ad ſubſtãtiã:ita ꝙ ens prĩo ſignificat ſubſtãtiã:& ex
ordĩe quẽ habet accñs ad ſubſtãtiã mutuat nomẽ entis a ſubſtãtia.ſcđm ꝙ dicit̃.vii.metaphyſicæ.
Ens dr̃ mltis modis.& primũ iſtoꝝ eſt qđ ſignificat ſubſtãtiã:& alia dicũt̃ entia:qa ſũt entis qđ eſt
hmõi.Et.4.eiuſdẽ Ens dicit̃ mltipliciter nõ ęquoce:ſed oẽs modi attribuũt̃ vni rei & vni naturę.Et
ſecũdũ hũc modum ens cõmuniſſime dictum primo ſignificat deũ:ſecũdario creaturam:ſicut ens

creatum primo ſignificat ſubſtãtiã:ſecundario accidẽs:ſed alio & alio modo attributionis:qa alia
entia attribuũt ſubſtãtię vt vni ſubiecto:omnes vero creaturę attribuunt deo vt vni fini:& vni for
mę:& vni efficienti.vt fini,a quo pficiũt quo ad bene eſſe:vt formę,a qua participant ꝙ dicant ha
K bere eẽ eſſentię:vt efficiẽti,a quo habẽt ꝙ eis cõueniat ſimpliciter eẽ actualis exiſtentię.Cum eñ res
vt dicitur a reor reris nomen eſt indifferens ad ens & nõ ens:ex hoc ꝙ conceptum hoc noĩe qđ eſt
res,habet rationem exemplaris in primo agẽte,ad quã nata eſt per eius effectiuã potentiam pduci
in eſſe actuali: attribuitur ei eſſe eſſentiæ: a quo res ipſa concepta dicitur eſſe ens aut eſſentia ali
qua.qđ eñ in prĩo rõnẽ exẽplarẽ non habet purũ nõ ens eſt.Hęc aũt res q̃ eſt ens ſiue natura & eſ
ſentia aliqua ex eo ꝙ ei attribuit eſſe pꝑter rationẽ exemplarẽ quã habet in primo,adhuc eſt indif
ferens ad ens & nõ ens in exiſtentia actuali: cui ex hoc ꝙ facta eſt a deo:& eius effectus,attribuitur
eſſe actualis exiſtentię a quo res ipſa dicit eſſe exiſtens in actu. Qđ eñ non eſt effectus dei vel im
mediate vel mediantibus aliis cauſis , nullo modo exiſtit in actu:quia omnia per ipſum facta ſunt:
& ſine ipſo factum eſt nihil,vt dicit Ioan.primo. Vtrũq; ergo eſſe conuenit creaturæ nõ niſi per ali
L quã attributionem ad ens primũ . ℭRefert adhuc & in alio:quia ordine rei & noſtræ cognitionis
ſubſtãtia prior eſt accidente:qa eſt cauſa accidentiũ:& cadit in eorum definitione:& ita vtroq; mo
do:& quãtum eſt ex parte rei:& quantum eſt ex parte noſtrę cognitionis ens primo ſignificat ſub
ſtantiã & impoſitum eſt ad ſignificandũ eam:ſecũdario vero accidens. In deo vero & creatura:ali⁹
eſt ordo rei:alius vero noſtrę cognitionis.Deus enim ordine rei & naturę prior eſt creatura.ordine
vero cognitionis noſtrę ſecundum ſtatum vitę huius in naturali cognitione pura & diſtincta,econ
trario prior eſt creatura deo:quia ex creaturis deuenimus in cognitionem dei.Et ideo contigit ꝙ
ordine rerum eſſe prius dicit de deo q̃ de creaturis:quia tamen ordo ĩpoſitionis noĩs ſequit ordi
nem noſtrę cognitionis:quia nemo nomẽ imponit q rem nõ nouit:ordine noſtrę cognitionis & im
poſitionis nominis eſſe primo dicit de creaturis:ſecũdario de deo:qa ſic eſt in hoc noĩe ens: ſicut &
in aliis nominibus q̃ deo attribuimus acceptis a creaturis,vt infra videbitur . Et hoc contingit in
pluribus.ſ.ꝙ illud qđ eſt prius & dignius ſimpliciter,non eſt prius ſecundum famoſitatem noĩs.
M
Ad primũ principale ℭAd primum in oppoſitum ꝙ deus & creatura in eſſe differunt a non ente nõ in
ter ſe:ergo conueniũt in ipſo:Dicendũ ꝙ verum eſt cõuenientia imitationis formę creaturę ad ſpe
ciem dei hincinde ſignificatarũ noĩe entis:non autem cõueniẽtia reali alicuius ſimilitudinis,vt di
N
Ad ſcd̄m. ctum eſt.ℭAd ſecundũ ꝙ ſi deus & creatura ſunt diuerſa in ente,reducit multitudo illorũ ad vni
tatem:Dicẽdũ ꝙ verũ eſt: nõ ad vnitatem tertiam aliam ab illis multis:ſicut procedit obiectũ:nec
eſt hoc ſemper neceſſarium:ſed ad vnitatẽ in altero illorum:& ſic quicquid eſt in creatura per attri
butionem quãdam reducitur in deum,vt dictum eſt:& ſic omnis entium multitudo reducitur ad
vnitatem primi entis:ſicut & omnis numerus reducit ad vnitatẽ primã a qua incipit & quã cõti
O
Ad tertiũ net in ſe.ℭAd tertiũ,ꝙ ens ſimpliciter concipit ante cõceptum entis qđ eſt deus aut creatura:Di
cendum ꝙ non eſt verum. Nunq̃ enim poteſt concipi aliquis intellectus entis ſimpliciter abſq; eo
ꝙ homo concipit aliquem intellectum dei aut creaturę,vt concipiat aliquem vnicum intellectum
ſimplicem cõmunẽ ad deum & creaturam,alium præter intellectum dei aut creaturæ:quia nullus
poteſt eſſe talis.ſed ſi aliqd concipit homo,illud eſt aut qđ pertinet ad eẽ dei tm̃:aut qđ pertinet ad
eſſe creaturę tm̃.Sed vtrũq; eorum indifferenter & ęque ſimul quantum eſt ex parte vocis natũ
eſt pręſentari ĩ ſignificato eius qđ eſt eſſe.Et ideo vbicũq; ponit in enũciatione ſiue exterius expſſa
ſiue in mẽte cõcepta,ſemp facit enũciationem eſſe multiplicem & diſtinguendam.ſecundum ꝙ iſtã
enunciationẽ qua dicit ens eſt,diſtinguit Phus.i.Phyſi.cõtra Parmeni.& Meliſſum:ꝙ aut ſignificat
ens qđ eſt ſubſtantia:aut ens accidens. Omnis ergo conceptus realis quo aliquid rei concipit con
cipiendo eſſe ſimpliciter,aut eſt cõceptus rei quę deus eſt:aut q̃ creatura eſt:nõ alicuius cõmunis
ad vtrũq;. Videtur tamẽ hoc non potẽtibus diſtinguere multiplicitatẽ entis & eſſe creatoris ab eẽ
creaturæ:ſicut nec potuit Plato ponens ens eſſe genus,tanq̃ ſit nominis entis vnum aliquid cõmu
ne conceptum. qđ nõ videtur ſubtilioribus potentibus diſtinguere ens,& eius ſignificata diſcerne
P re qualis erat Ariſt.Q; aũt nomine entis videat concipi aliquid commune,eſt quia ſiue concipia
tur aliquid qđ eſt res diuina,ſiue qđ eſt creatura:tamẽ cũ cõcipit eſſe abſq; eo ꝙ determinate & di
ſtincte cõcipit eſſe dei vel creaturę,illud nõ concipit niſi indeterminate.ſ.non determinando intelle
ctum ad eſſe dei vel eſſe creaturæ.Et hũdo reſpectum ad diſtinctum intellectum dei aut creaturę,
ĩtellexit Auicen. (ſi bene intellexit)ꝙ intellect⁹ entis prior eſt ĩtellectu dei aut creaturę.Intelligẽdũ
tamen ꝙ illa indeterminatio alia eſt reſpectu eſſe dei,& alia reſpectu eſſe creaturæ:qa duplex eſt in
determinatio:vna negatiue,altera vero priuatiue dicta. Eſt enim negatiua indeterminatio quan
do indeterminatum non eſt natum determinari:ad modum quo deus dicitur eſſe infinitus:qa nõ

eſt natus finiri.Eſt autẽ priuatiua indeterminatio quando indeterminatũ natum eſt determinari:
ad modum quo punctus dicitur infinitus cum non eſt determinatus lineis quibus natus eſt deter
minari.Secundum iſtam autẽ duplicem indeterminationem oportet intelligere ꝙ concipiendo eẽ Q
ſimpliciter & indeterminate quod eſt dei: tunc eſt indeterminatio negatiua:quia eſſe dei nullo eſt
natum determinari,vt ſi poſtq̃ ĩtellexeris in creaturis hoc eſſe & illud eſſe:ſi intellexeris eẽ ſimpli
citer per abnegationẽ ꝙ ſit neq; huius determinati:neq; illius vel alicuius alterius determinati:in
telligis eſſe dei.ſecundum ꝙ dicit Auguſt.viii.de trini.Intelligis bonũ hoc,bonũ illđ,intellige bonũ
ſimpliciter & deũ intellexeris.Similiter ſi intelligis hoc ens & illud ens:ſi intelligis ens ſimpliciter:
deũ intelligis.& hoc cõcipiendo eſſe ſimpliciter & indeterminatũ ĩdeterminatiõe negatiõis,vt di
ctum eſt. Cõcipiẽdo aũt ipſum eſſe indeterminate ĩdeterminatione priuationis illorum quibus na
tũ eſt determinari,cõcipit eẽ qđ creaturę ẽ:qa eẽ creaturę p ꝓprias naturas qb⁹ ĩuicẽ differũt,natũ
eſt determinari. Qđ eñ dicit ens ſimpliciter ex eo ꝙ habet rationẽ exẽplaris ĩ primo,vt iam dictũ
eſt,duplici natura habet determinari:q̃ nõ dicit eẽ ſimpliciter:ſed eſſe aliquid:cuiuſmodi eſt natu
ra ſubſtantiæ & accidentis.Nomen enim ſubſtãtiæ dicit aliqd qđ eſt ens non exiſtens in alio vt in R
ſubiecto.nomen vero accidẽtis dicit ens qđ eſt exiſtẽs in alio vt in ſubiecto: & ſecũdũ hoc ſubſtãtia
& accidẽs cõſtituũt diuerſa genera pdicamẽtoꝝ,vt ĩfra videbit. vt alio & alio cõueniat oĩ creaturę
ex eo ꝙ eſt res pdicamẽti,ꝙ habet eẽ,& ꝙ habet eẽ aliquid.eſſe eñ cõuenit ei ex participatione p at
tributionem ad ens primum inquantum eſt ens,vt dictum eſt.eſſe vero aliquid conuenit ei ex de
terminatione proprię naturę.ſecũdũ ꝙ dicit Boethius de Hebd.Oĩe qđ eſt participat eo qđ eſt eẽ
vt ſit:alio vero participat vt aliqd ſit.vnde Commẽtator exponens illud Boethii de trini.Deus eſt
forma quæ eſt ipſum eſſe & ex qua eſſe eſt. dicit.i.eſt forma quæ non ab alio mutuat hanc dictio
nem eſt:& quæ cæteris omnibus quadam extrinſecus participatiõe cõmunicat.Cum eñ(vt dicit
in principio expoſitiõis Hebd.)dicim⁹ homo eſt,vel corpus eſt,vel hmõi:theologi hoc eſſe dictum
intelligunt quadam extrinſecus denominatione ab eſſe ſui principii.Non enim dicũt corporeitate
corpus eẽ:ſed eſſe aliquid:nec humanitate hominem eſſe:ſed eſſe aliquid.Et ad eũdem modum qđ
qđ operante ſummo principio ẽ,eadẽ pricipali & ĩcreata eſſentia dr̃ eẽ:ſuo vero quolibet gñe eẽ ali
quid.Qđ tñ,vt infra videbit:nõ dicit niſi aliqua participatione diuini eẽ:inquantum omnium en
tium pfectiones in ſe continet.Per hunc ergo modum eſſe indeterminatum p abnegationem cõue
nit deo:& p priuationẽ creaturę.Et qa indeterminatio p abnegationẽ & p priuationẽ ꝓpinquę ſũt: S
quia ambę tollũt determinationẽ,vna tm̃ ſecũdũ actum:alia ſecũdũ actũ ſimul & potẽtiam : ideo
nõ potẽtes diſtinguere inter hmõi diuerſa ꝓ eodem concipiunt eſſe ſimpliciter & eſſe indetermina
tum:ſiue vno modo ſiue altero:ſiue ſit dei:ſiue creaturę.Natura eñ eſt intellectus non potentis di
ſtinguere ea quæ propinqua ſunt,concipere ipſa vt vnum:quę tñ in rei veritate non faciunt vnum
conceptum.Et ideo eſt error in illius conceptu. Verus eñ conceptus primo concipiendo eſſe ſim
pliciter indeterminatũ quod ratione ſuę indeterminatiõis nihil ponit omnino neq; determinat,vt
ex hoc nihil ſit re commune deo & creaturę poſitiuum:ſed negatiuum ſolum:& ſi aliquid ſit poſi
tiuũ ſubſtratũ negationi,illđ eſt alteri⁹ & alteri⁹ rõnis:ſicut qđ eſt p eſſentiã & qđ ẽ per participa
tionẽ:q̃ conſequẽter rectus intellectus bene diſtinguit concipiendo eſſe indeterminatum vel negati
ue vel priuatiue.& ſecũdũ hoc bene ꝓceſſit primũ argumẽtum in oppoſitum.ℭAd ſecundũ,vero T
qđ videt oſtendere ꝙ deus & creatura nullo modo in eſſe cõmunicant:neq; participatiõe neq; imi Ad ſcd̄m
tatione:quia in infinitũ diſtat creatura a creatore:Dicendũ ad hoc ꝙ licet creatura non appropin arg.ĩ op.
quat creatori,vt ſit aliquid naturę eius vel diſpoſitio eius:ſicut accidens appropinquat ſubſtantiæ
vt procedit obiectio:appropinquat tñ ei inquãtum eſt aliquid eius vt exẽplatum vel effectus hñs
aliquã eius imitationẽ, ꝓpter quam in eſſe cõmunicat cum ipſo:ſicut accidẽs cũ ſubiecto:nõ ꝙ ali
qđ cõmune ambob⁹ ab ipſis abſtractũ per intellectũ ſignificet nomine entis,vt intelligendo hoc ens
qđ eſt deus,& hoc ens qđ eſt creatura,dimittã hoc & hoc: & intelligam ens commune ipſis:ſicut
cum intelligo hunc hominẽ Sortem & hũc Platonem,dimitto hũc & hũc,& intelligo hominẽ ſim
pliciter.Hoc eñ põt fieri hic non ibi.qa hic eſt ſecũdum ſpeciem vna forma naturalis humanitatis
exiſtẽs in ambob⁹ ptita & determinata p materias:Propter qđ dimittẽdo materias & determinatio
nes formę p ipſas,poteſt intelligi ipſa forma ſimpliciter vt eſt vl'is facta p intellectum,& eſſentialis
ſimilitudo ſuppoſitorum Sortis & Platonis.Nõ autem põt hoc fieri ibi.quia nõ eſt ibi vna forma
naturalis exiſtẽs in creatura & creatore in ambobus partita & determinata. Et ideo dimittẽdo hoc V
& hoc,nunq̃ ĩtelligo vnũ aliquid cõe eis factũ per intellectũ qđ eſt eorum ſimilitudo.Sed intelligo
quoddam determinatũ ad vnũ & ad alterum:non vnica indeterminatione:ſed duplici,vt dictũ eſt.
Sed quia natura qua habet eſſe creatura,imitatio eſt naturę qua habet eſſe deus(non dico ſimilitu

do:ſicut humanitas in Sorte eſt proprie ſimilitudo humanitatis in Platone,vel ſimile ei) ideo eſſe
creature etiā imitatio & cōformitas quędā eſt ad eſſe creatoris,& iſta eorū cōformitas eſt illa eorū
cōmunitas quā habent in eſſe creator & creatura:non cōmunitas realis in aliqua re vna,q̃ ſignifice
tur nomine entis. Vnde et ſi talis imitatio non eſſet eſſe creaturę ad eſſe creatoris:nulla diceretur
eſſe inter eos cōmunitas in ente niſi vocis ſolum,& eſſet ens pure ęquiuocum ad creatorem & crea
turam:cū modo ſit analogum vt dictū eſt.ſecundū etiā ꝙ & accidens quia participat eſſe per ſub-
ſtantiam,quia eſt diſpoſitio eius,ideo eſt aliqua communicatio analogię eorum in ente.quæ quidē
non eſſet ſi accidens non haberet eſſe per ſubſtantiā,ſed per eſſe non exiſtendo in ſubſtantia. Tunc
eñ pure ęquiuoce diceret̃ ens de ſubſtantia & accidēte, ſicut dicit̃ de qualitate & quantitate.niſi
forte qualitas habeat eſſe in ſubiecto mediante quantitate.& ſecundū hoc ens per prius dicitur de
vno q̃ de altero,& de vno per alterum:& ita quodam modo analogice.

A
Queſt.3. Arg.1. CIrca tertium arguit̃ ꝙ eſſe dei ſit aliquid pręter eius eſſentiā.primo ſic. Si eſſe dei
non eſſet aliquid pręter eius eſſentiā,ſed penitus idem ipſi,certitudo quę eſſet cir
ca deum de vno eſſet & de altero,quia eidē inquantū idem ſemper natum eſt ac
cidere idem.cōſequens falſum eſt:quoniā deum habere in ſe diuinam eſſentiam
eſt per ſe notū de deo. quia eſſentia cuiuſcūq; eſt ſua certitudo qua eſt id qđ eſt.
vt dicit̃ in.v.Metaphyſicę.c.de ente.Deum autē habere eſſe non eſt per ſe notum
quoniā hoc poteſt nō cōcedi:ſed eſt quęſitū in prima philoſophia. vt dicit Auicē.
2 in principio Metaphy.ſuę.ergo &c.¶Secundo ſic.id quo res vna conuenit cum alia, eſt aliquid in
eadē pręter id quo differt ab illa.quia vno & eodē non poteſt res vna cōuenire cum alia & differre
ab eadē inquantū vnū eſt & idē oīno.De⁹ ſuo eſſe conuenit cum aliis rebus & ſua eſſentia differt
ab eiſdē.Vñ ſcđm Auic.Deus ratione qua eſt ens cōſiderat̃ in eadē ſciētia cū aliis reb⁹, in qua eſt
ſubiectū ens ſimpliciter inquātū eſt ens.Ratiōe vero qua de⁹ eſt,eſt pars illi⁹ ſciētię diuerſa ab aliis
In oppoſi. differēs ab illis ſub ente ſicut pricipiū & pricipiatū.ergo &c.¶In cōtrariū eſt.qm̃ ſi in deo eſſe eſſet
aliquid pręter eius eſſentiā:tunc in deo neceſſe eſſet ponere aliquam cōpoſitionis rationem. conſe-
quēs falſum eſt,vt infra patebit.& cōſequentia patet:qa quęcūq; ſic ſe habent ꝙ vnū eſt aliquid pꝛę
ter aliud in eodē,neceſſario ei coniungitur per vnionem,non per identitatem.

B
Reſpōſio. ¶Dicendum ad hoc paulo altius ordiendo ſermonem a quocūq; eſſe generaliter
ꝙ ſecūdū Philoſophū.v.Metaph.in modis entis,ens prima diuiſione diuidit̃ in ens per ſe, & in ens
per accidens.Eſſe autē in ente per accidens ſignificat de duobus hoc accidere huic. qđ contingit
dupliciter.ſ.ſecundū accidens abſolute,& accidētaliter p accidens. Primo modo vnū accidit alteri
vt ꝙ homo eſt muſicus aut albus eſt homini eſſe per accidēs, quia accidit homini eſſe muſicū aut
album.Secundo modo quando ambo accidunt eidē,vt ꝙ album ſit muſicū contingit albo acciden
taliter per accidens,quia ambo accidunt eidē vt homini ſubiecto. & quia id quo res habet eſſe ta-
le eſt accidens eius eſſentialiter differens ab ea:ideo eſſe tale ſemp eſt aliquid p̄ter eſſentiā eius cui⁹
eſt,& eſt accidens ei.Et quia in deo nullū cadit accidēs,vt infra patebit:ideo tale eſſe in deo nō ca-
C dit,ſed ſolū ens & eſſe per ſe.qđ habet duos modos:vt diſtinguit Philoſophus.v.Metaph. Eſt enim
ens per ſe duplex:& illud qđ ſignificat eſſentiam rei, & illud qđ ſignificat veritatē rei. Et dicitur
hic veritas,non quę idē eſt qđ rei p ſe entitas in natura & eſſentia ei⁹ qua habet eſſe in ſe: ſed dimi
nuta rei entitas qua habet eſſe apud aīam apprehendentē eam.vt dicit̃.vi.Metaph. Tale eñ ens eſt
ens verum & pertinet ad p̄dicamētum accidentis,nō accidentis ipſi rei in ſe,ſed prout ab intelligē
te concipit̃.& ideo eſt accidens non in intellecto:ſed in intelligente. Ens autem qđ ſignificat eſſen-
tiā rei,magis ptinet ad p̄dicamētū generis.vt dicit Cōmē.ſuper.v. Metaph. Et (vt dicit ibidē) Ari
ſtoteles intēdebat diſtinguere inter hoc nomen ens qđ ſignificat complexionē in intellectu, & qđ ſi
gnificat eſſentiā q̃ eſt extra intellectū. Vnde cum dicit̃ ſortes eſt,hoc qđ eſt eſt,vno modo ſignificat
rem exiſtere in actu & p̄dicat eſſe rei in ſeipſa.alio modo ſignificat cōpoſitionem eſſe cum homine
D eſſe veram & p̄dicat eſſe rei in anima.Quib⁹ modis ꝓcedit illa cōmunis diſtinctio propoſitionū:ꝙ
propoſitio aut eſt de re aut de dicto.Eſt eñ de re propoſitio iſta,ſortes eſt,quādo hoc verbū eſt co-
pulat circa ſubiectū exiſtentiā eius abſolute ſub hoc ſenſu,ſortes eſt.i.eſſe conuenit ſorti. Eſt aūt de
dicto,quando cōpoſitionem eſſe cū ſubiecto indicat eſſe veram ſub hoc ſenſu,ſortes eſt.i.ſortem eſſe
eſt verum.De iſto modo eſſe per ſe.ſ.diminuto,verū eſt ꝙ ſemper eſt aliquid p̄ter eſſentiā rei cui⁹
eſt,quia eſt aliqđ non in ipſa re,ſed in cognoſcente & apprehendente ipſam.& eſſe dei modo iſto.ſ.
eſſe qđ eſt verum exiſtēs de deo apud intellectū creatū cognoſcentē & apprehēdentē deū,eſt aliqđ
pręter eſſentiā dei,non in ipſo deo,neq; aliquid in eius eſſentia exiſtēs,ſed in creato intellectu appre
hendente ipſum. Nec de tali eſſe dei intelligēda eſt propoſita quęſtio,ſed de eſſe eius primo modo

qđ conuenit ei in natura & eſſentia ſua,quæ eſt extra intellectū,qa ſecūdū Philoſophū vbi ſupra.v.
metaphy.diuiditur in ens actu & in ens potentia:ita ꝙ ens ſimpliciter dictum, vt commune ad
ens actu & ens potentia, eſt ens largiſſimo modo acceptum. quod ſecūdum Auicen.eſt ſubiectum
metaphy.& eſt commune analogum ad creatorem & creaturam,continens ſub ſe ens principium
& ens pricipiatum.quia ſecundum Auicen.non omne ens eſt principium, nec cuiuſlibet entis eſt
pricipiū. Et ſignificat hoc ens commune creatori & creaturę prima ſignificatione nō aliquid vtri E
q; commune reale:ſed ſignificat prima ſignificatione hinc creatorem:hinc creaturam,vt expoſitū
eſt ſupra. Et ens quod eſt pricipium non eſt niſi purus actus.Ens autem principiatum quantum
eſt de ſe non eſt niſi in potentia pura. Eſſe enim in potētia nullo modo conuenit deo,vt infra vide
bitur:nec in eſſe hoc communicat cum creatura:eſt enim eſſe ſecundum quid:quia ens in potentia
ſolum inquantum hmōi ſimpliciter eſt non ens:quale ens quantum eſt de ſe , eſt omne creatum.
Q; ſi conueniat ei act⁹ & eſſe in actu:hoc ſolū conuenit ei ex participatione ab eſſe creatoris,vt di-
ctum eſt:& ſic inquantum creaturæ conuenit eſſe in actu:& conuenit quodam modo cum creato
re:non conuenientia alicuius realis communitatis:ſed ſolum imitatiōis,vt dictum eſt.& hoc tam
quo ad eſſe illud quod conuenit rei ratione eſſentiæ ſuæ & naturæ per definitionem eius,expreſ-
ſum in habēte definitionem:ſecundū ꝙ definitio dicitur oratio indicans quid eſt eſſe:q̃ quo ad ei⁹
eſſe qđ cōuenit ei ratione ſuæ actualis exiſtentiæ,vt expoſitum eſt ſupra. Loquendo autē de eē qđ
conuenit rei ratione ſuæ eſſentię & a quo dicitur res etiā creata eē natura & eſſentia q̃dā , vt di-
ctum eſt ſupra:de quo dicit Auicen.ꝙ eſt illud qđ naturaliter primo de re concipitur: prius enim
res quæcunq; nata eſt mouere intellectum ratione qua ens eſt indeterminate conceptum ſub īdif-
ferentia ad duplicem determinationem prędictam:q̃ ratione qua deus creator eſt:aut creatura:Lo
quendo inquā de tali eſſe qđ ſit aliquid aliud a re,ſiue ſit ſubſtantia creata ſiue increata,q̃ eius eēn
tia: hoc omnino eſt impoſſibile.Cum eñ illa res alia quæ eſt ipſum eſſe,ſi ponatur eſſe aliud a na-
tura & eſſentia rei,dat illi rei de cui⁹ eſſe loquimur eſſe primum qđ habet:verius ipa dicet̃ eē eēn
tia illius rei q̃ quæcūq; alia res:quia id eſt quiditas & eſſentia in vnoquoq; qđ dat ei eſſe primo.ab
actu eñ eſſendi dr̃ eſſentia id qđ eſt,vt infra videbitur. Aut ergo erit proceſſus in infinitū:ꝙ ſemp
id qđ eſt in re,natura & eſſentia ſua habebit eſſe per aliud re ab ipſa:aut qđcūq; ens etiā creatū di-
cetur eſſe ſimpliciter per ſuam eſſentiam non per rem aliam additam eſſentiæ. Quare cum impoſ-
ſibile ſit procedere in infinitum:tunc enim non eſt ponere in re cui primo conueniret eſſe:quare ne
q; vltimum:qđ falſum eſt:Et qua rōne eſt ſtādum in aliquo qđ habet eſſe per ſuam eſſentiam:nō p
rem aliam additam illi:& in primo creato:Qđcunq; ergo datum p illud qđ eſt eſſentia ſua habet
eſſe,ſecundum ꝙ procedit determinatio Philoſophi.iiii.Metaphyſi.& Cōmē.ibidem contra Aui-
cen.De tali ergo ente & eē dicendum abſolute ꝙ non ſolum in deo creatore:ſed & in creatura cau F
ſata ab ipſo,eē rei non eſt aliquid aliud re præter eius eſſentiā:nec dicitur aliquid eē ens ſiue crea-
tor ſiue creatura p aliquam diſpoſitionem additam eſſentiæ ſuę:ſed per ipſam ſuam eſſentiam. Q;
autem hoc neceſſarium ē ponere in creaturis,patet per Philoſophum:qui.viii.metaphy.de illis en-
tibus quæ ſecundum ipſum non habent materiam:neq; ſenſibilem neq; intelligibilem:dicit ꝙ vnū
qđq; eoꝝ ſtatim eſt id qđ eſt p ſuā eſſentiā:& nō eſt alia cauſa alicuius iſtorū vt ſit vnū,neq; vt ſit
ens.vbi etiā Cōmentator dicit.i.illa quæ non habēt materiam non habent aliam cauſam a ſe ī hoc
ꝙ ſint vnum & in hoc ꝙ ſint ens,econtrario eis quæ ſunt in materia.qm̃ vnūquodq; iſtorum ex ſe
eſt aliquod vnum:& aliquod ens:qđ non eſt vnum ex alio,neq; ens ex alio.Et hoc intendebat cū di
xit,ſtatim.ſ.non per additum.In habentibus autem materiam ſunt compoſita ex materia & forma
vnum per formam.Et ſimiliter hoc qđ dicunt,ꝙ illa non habēt aliam cauſam vt ſint ens & vnū:ſi
habeat veritatem intellige formaliter:non effectiue , formaliter dico adhuc tanq̃ non a forma in-
hęrente:non aūt tanq̃ nō a forma exemplari.qđ eñ eē habet ab alio tanq̃ a forma inhęrente,habet
eē ab eo qđ eſt aliud re ab ipſo cui inhęret. Vñ ſi hoc mō res aliqua ī ſua eēntia haberet eē ab alio:
tunc illud eēt quædam forma eſſendi qua ſubſtratum dicitur eſſe:ad modū quo corpus dicit̃ eē al
bum vel nigrū recepta forma albedinis aut nigredinis in ſe.ſecūdū ꝙ Auer.imponit Auicē.ſ.ꝙ po
ſuit ꝙ eſſe eſſet accidens enti.qđ nō eſt verum.Et ſecundum hoc,vt dicit Philoſophus & bñ:ſi ſint
aliquæ formæ ſimplices ſine materia,illę ex eo ꝙ ſunt eſſentiæ quędam habent eſſe non aliquo alio
inhęrente eis formaliter : & ideo ſtatim.ſ. ex eo ꝙ ſunt natura quædam & eſſentia.Non ſic autem
illa quæ habēt eſſe in natura:quia ex eo ꝙ ſunt aliquid in materia & eſſentia materię non habent
eſſe niſi in potentia. ſecundum actum autem non niſi per formam.& ideo non ſtatim neq; ſecun-
dum actum eſſentiæ,qa illū nō habet res in materia,niſi in potētia: neq; ſecundum actum exiſten
tiæ:quia illum nō habet res materialis niſi per generationem educta forma in actu de potentia ma

G terię. Loquēdo autem de habere eſſe formaliter, tamen nō a cauſa exemplari, hoc modo nulla creatura habet qđ ei conueniat ex ſe, non ab alia cauſa ſuum eſſe eſſentię. Illud em̄ ſoli deo cōuenit, ipſe em̄ ex ſe formaliter non ab aliquo ſibi formaliter inhęrente habet eſſe, vt infra videbit̃. Neq; ab aliquo vt a forma exemplari: quia eſt prima forma exemplaris omnium, vt ſimiliter infra videbitur. Omnis autem res quæ creatura eſt: formaliter habet eſſe eſſentiæ ſuæ ab alio vt a cauſa exemplari: a qua etiā effectiue habet ſuum eſſe exiſtentię, vt dictum eſt ſupra. & hoc vel immediate ex prima creatione, ſecundū ꝙ in Gene. dicit Moyſes. In principio creauit deus cœlum & terrā, hoc eſt ſecundū Gloſ. ſpiritualē & corporalem creaturam, vel mediantibꝰ aliis cauſis ex rerū creatarū gubernatione, de qua dixit Chriſtus in Io. Pater meꝰ vſq; modo operat̃, & ego operor. & hoc quo ad rerum generabilium & corruptibilium ꝓpagationē. Effectiuę em̄ ſubſtātię illæ createę quę ſunt formę ſimplices non habent eſſe ſuum a ſe, ſed a deo dante illis eſſe immediate, vt bene probat Auicē. vi. Metaphy. ſuę. & hoc dat eis ſtatim, quia totū qđ ſunt quo ad rationē exemplaris in deo ſecūdum eſſe eſſentię, efficit in eis ſil' ſecūdū eſſe actualis exiſtētię, nō prius cauſando ꝑ ſe ī eſſe materiali, qđ poſt modū producendū eſſet in eſſe formali, ſecundum ꝙ illę quę fiunt per naturā ex materia, non ſtatim habent formas in materia, ſed per naturę motū acquirūt eas, & in eo ꝙ natura ꝑ motū dat eis non ſtatim formas ſuas in materia, in hoc dat eis eſſe exiſtentię, nihil rei dando eis præter formam in materia. In deo autem hoc neceſſarium eſt ponere: ſcilicet ꝙ ex ſe & ſua eſſentia omnino habeat eſſe & nō ab alio, neq; formaliter neq; effectiue. Ipſe em̄ ex ſe habet eſſe, & eſt id qđ ē neceſſe eſſe, vt infra videbitur. Aliter etiam in deo eſſet compoſitio ex diuerſis re differentibus, ſcilicet ex ipſa diuina eſſentia & ipſo eſſe: qđ poneret̃ eſſe aliquid aliud re p̄ter diuinam eſſentiam: quod eſt omnino impoſſibile. Quomodo autē nec etiā intentione in deo differunt eſſe & eſſentia eius, quę differunt intentione in omni creatura, videbitur in ſequenti quęſtione.

H
Ad pri. princip. ¶ Ad primum in oppoſitum ꝙ certum eſt habere deum in ſe eſſentiam diuinam non autem habere eſſe: dicendū ꝙ falſum eſt. Cum em̄ deus non habet eſſe niſi per ſuam eſſentiā dubitās de eſſe an ſit dubitat ſimiliter & diuinā eſſentiā eſſe, aut eſſe aliquid, aut aliquid eſſe deū, qđ ſcilicet habeat in ſe diuinā eſſentiam, & ita habere in ſe aliquā diuinam eſſentiā nullo modo eſt notum niſi ſimul notum ſit deū habere eſſe, & in eſſe eſſentię, quia illud eſt proprius actus ipſius eſſentię vt eſſentia eſt, ſicut lucere eſt propriꝰ actus lucis vt lux eſt, & etiā in actu exiſtētię, quia in deo non differunt actus & potētia, per quę differūt, in eo eſſentia & exiſtētia & eſſe eſſentię, ab eſſe exiſtentię, vt infra videbit̃. Ita ꝙ etiam iſta duo in deo omnino nullā compoſitionem ponere poſſunt, in eo em̄ nulla cadit cōpoſitio, neq; ex eſſe & eſſentia, neq; ex actu & potentia, vt infra videbit̃ licet in creaturis vbi differūt actus & potentia, poſſint hęc diſtare, vt ſit in creaturis ex eis compoſitio, vt īfra videbit̃. Vnde & in creaturis ſciri poterit rei eſſentia: dubitari tū poterit an habeat eē in exiſtētia, vt dictū eſt ſupra in quęſt. an cōtingit ſcire nō ens qđ cōtingit in deo, vt infra videbit̃.

I
Ad ſcđm. ¶ Ad ſecūdū ꝙ deus ſua eſſentia differt a creaturis, & ſuo eſſe cōuenit cū eis: ergo hęc nō ſunt eadem: dicendum ꝙ hoc verū eſſet ſi eſſe eſſet aliqd cōmune creatori & creaturę reali ſimilitudine. Tunc em̄ ſi deꝰ in eſſentia differret a creatura, & cōueniret cū ipa in eē, neceſſario in deo eſſet alia intētio qua eſt ens, & alia qua eſt deus, etſi idē eſſet re, ſicut alia eſt intētio qua ſortes cōuenit cum aſino inquantū eſt aīal, & alia qua differt ab eodē inquātum eſt homo, etiā ſi ſit vna forma ſimplex qua eſt hō & qua eſt aīal. Nūc aūt cū nihil ſit cōmune reale in ente ſignificatū ad creatorē & creaturam, vt ſupra dictū eſt: nō oportet ꝙ aliquo alio vel re vel intētione cōueniat deus cū creatura inquantū ens, & alio differat inquantū eſt deus, quia illa cōuenientia nō eſt cōuenientia reali ſimilitudine, ſed ſolū cōueniētia imitationis formę ad formā, vt dictum eſt ſupra. Illa aūt forma in deo eſt diuina eſſentia: q̄ inquantū dat deo eſſe deū, eſt cā differentię eius a creaturis, inquātū vero dat ei eſſe ens primū entiū, & ita eſſe ſimpliciter, eſt cauſa cōuenientię eius cū creaturis, quia ꝓprie & appropriate loquēdo nō inquantū deus, ſed inquātū ens primū, hoc eſt nō ſecūdū rationē qua deꝰ eſt, ſed ſecundū rationē qua eſt ens primū, eſt cauſa omniū aliorū. Semꝑ em̄ primū in vnoquoq; genere eſt cauſa eorū q̄ ſunt poſt, inquantū huiuſmodi, vt vult Philoſophus. ii. Metaph.

K
Queſt. 4. Arg. 1. CIrca quartū arguit̃ ꝙ eſſe dei nō ſit ipa eſſētia diuia, ſiue ꝙ in deo nō ſit idē eē & eſſentia, primo ſic. Ad eſſentiā diuinā ſequit̃ eſſe, & nō ecōtrario. Sequit̃ ei, hoc eſt deus, ergo eſt, & nō cōuertitur, ergo eſſe prius eſt diuina eſſentia, quia vt dicit̃ in p̄dicamētis, prius eſt illud a quo nō cōuertit̃ cōſequētia. ſed idē ſeipſo nō poteſt
2 eſſe priꝰ & poſteriꝰ, ergo &c. ¶ Secūdo ſic, ſi in deo idē eſſēt eſſe & eſſentia, cū ei qđ eſt eſſe rei nihil poſſit addi ſuperius, diuina eſſentia eſſet id qđ inferiꝰ nullā poſſet recipere additionē, tale aūt nō eſt niſi ens ſimpliciter, diuina ergo eſſētia eſſet ipm

ens ſimpliciter: & ita cōmune p̄dicabile de omnibus: & eſſet idē eſſe dei & cuiuſlibet entis: īmo ipa diuia eſſentia eēt eē cuiuſlibet entis, cōſequēs falſum ē vt īfra videbit̃: q̄re & an̄s. ¶ Tertio ſic, ſi ī deo 3 eēnt idē eē & eēntia, cognito de deo an ſit cognoſceret̃ ſtatim quid ſit: qa qđ quid eſt rei, eſt eiꝰ eēntia, cōſequēs falſum ē, ſecūdū ꝙ patebit inferiꝰ, quare & an̄s. ¶ In contrariū eſt, qm̄ oē illđ qđ habet In oppoſi. eſſe: & nō eſt eſſe ipſum ſiue ens ꝑ eſſentiā ſiue ex ſe: eſt ens & habet eē ꝑ participationē: ſicut qđ ē calidū & non eſt calidū ꝑ eſſentiam: eſt calidū ꝑ participationē, quare cum deus habet eſſe, vt ꝓbatū eſt ſupra: & nō habet eſſe nec eſt ens ꝑ participationem: quia tūc haberet eē ab alio: quia omne participatū reducit̃ ad illđ qđ ē ꝑ eſſentiā: a quo participatur, vt infra declarabitur: eſt ergo ens & habet eſſe ꝑ eſſentiam, tale autem eſt ipſum ſuum eſſē: & eſt eēntia eius ipſum eſſe ſuum, ergo &c.

M
Reſpōſio. ¶ Dicendū ad hoc ſecūdū prędicta: ꝙ q̄uis ens qđ ſignificat eſſentiā rei cōe ſit ad ens actu & ens potentia: & ad ens verum qđ eſt in aīa: & verū eſt ꝙ a quolibet mō entis res dicit̃ aliquo mō eſſe: eſſe tū ſimpliciter & abſolute nō dicit̃ res aliqua niſi ab eo ꝙ eſt ens exn̄s ī effectu in rerū natura. Nō em̄ dicit̃ aliqd eſſe ſimpliciter & abſolute ꝓpter ens ſimpliciter dictū, quod ſeqt̃ eſſentiā rei vt eſſentia eſt ī re creata: qđ cōuenit ei ex hoc ꝙ rōne exēplaris qđ habet in deo, ſecūdū quā nata eſt a deo ꝓduci in effectu, ipſa in ſe eſt natura & eſſentia q̄dā q̄ nata eſt habere eē in intellectu & eius app̄henſione, etſi nullo mō habeat eſſe in re extra. Non enim ꝓpter eē qđ habet in potentia materię vel efficientis, dicit̃ res vlla eē: ſed ſolū ꝓpter eſſe qđ cōuenit ipſi in effectu: tunc em̄ vere res dicit̃ eſſe quādo eſt in rerū natura exiſtēs in effectu. Et nota ꝙ iſtū verū modū eſſendi aliter habet creatura: aliter creator, creatura em̄ noīe ſuo dicit naturā & rem alicuius p̄dicamēti, quę de ſe & rōne ſua non habet eſſe in effectu: ſed q̄ ſolummōdo ꝑ agēs nata eſt recipē eē tale: & hoc vl' ꝑ agēs naturale ex materia p̄cedēte ꝓducendo formam de potentia in actum: vel ꝑ agēs ſupnaturale ꝓducendo rē de nihilo q̄ prius eē non habuit in potētia materię: ſed ſolū ī potētia efficiētis, vt ſic nulli creato ex natura ſua quātūcūq; formali cōueniat eſſe in actu: ſed ſolūmō inquantum eſt effectus ſuę cauſę efficientis, & maxīe primę, a qua ēt eſſe participat ſuę eſſentię, vt dictū eſt ſupra. Qđ etiam Phi bene cōſenſerunt: niſi ꝙ dicebant ꝙ quędam hmōi ſubſtātię de neceſſitate ſemꝑ ſunt cōiunctę cauſę efficienti: & ei coęternę: non h̄ntes ex ſe nō eſſe: ſed ſolū eſſe: licet ab alio: & hoc ī diuerſitate ſubſtātiæ: ad modū quo nos dicimus in diuinis ꝙ filiꝰ habet eſſe a patre. Nō tū ex ſe habet vllo modo nō eſſe: neq; potētiam ad ipm, ſecūdū ꝙ inferius amplius declarabit̃: & ſcđm ꝙ in parte dicit Auicē. in. vi. meta. ſuę. ſic inquiēs, Cauſę eſſentiales rei ꝑ quas eſt eſſe rei in effectu: neceſſe eſt vt ſint cum ea. Poſt q̄ aūt hoc ita eſt, tunc cū aliqua ex rebus ꝑ eſſentiam ſuā fuerit cauſa eſſe alterius rei, ꝑfecto ſemꝑ erit cauſa. Res ergo hmōi oībꝰ cātis eſt dignior in cauſalitate eo ꝙ abſolute ꝓhibet rem non eſſe. Et hęc eſt intentio quæ apud ſapiētes vocatur creatio: qđ eſt dare rei eſſe poſt nō eſſe

N
abſolute, cauſatū enim quantum eſt in ſe, eſt vt non ſit: quātum vero ad cauſam ſuam eſt ei vt ſit Qđ autem eſt rei ex ſeipſa apud intellectum, prius eſt ꝑ eſſentiam nō tempore eo qđ eſt ei ex alio a ſe. Igitur eſſe creatum eſt poſt non eſſe poſteritate eſſentiæ. Si autem laxauerit nomen inceptionis tunc omne creatum erit incipiens. Per hunc ergo modum eſſe verum in actu habet omnis creatura ab alio, ſiue habeat illud ab æterno ſiue non: & ſic eſſe in actu acquirit̃ eſſentię eius, qđ de ſe nō habet formaliter niſi recipiat ab agente ipſam. Et etiam in omni creatura differunt eſſe: & eſſentia: & eſt alia ratio ipſius eſſe: alia vero ipſius eſſentiæ. Non autem ſolum ipſius eſſe exiſtentiæ, de qua planius eſt: quia illud recipit ipſa de nouo & ex tempore. Ex quo patet ꝙ licet vt prædictum eſt, eſſe exiſtētiæ rei non addat aliud re ſuper ipſam eſſentiam: ꝙ tamen ſit omnino alia intentio ipſius eſſentiæ: & eſſe exiſtentiæ eius. Et non ſolum alia eſt ratio eſſe exiſtentię & ipſius eſſentiæ: ſed etiam eſſe eſſentiæ & ipſius eſſentię: licet non ſit ita clarum. ¶ Ad cuius intellectum ſciendum: ꝙ alia eſt ratio cuiuſlibet rei createę vt res eſt a reor reris dicta, q̄ ipſius eſſe eſſentię qđ cōuenit ei ex eo ꝙ eſt natura & eſſentia quædam: & res a ratitudine dicta: & hoc ex eo ꝙ habet rationem exemplaris in deo: vt ſępe dictum eſt. Dicitur enim omnis creatura res abſolute ex hoc ꝙ de ſe dicit aliquid de quo ſaltem natus eſt formari conceptus aliqualis in anima. Dicitur autem eēntia & natura quędā ex eo ꝙ habet in diuino eē rationē exēplaris: ſm quā nata eſt produci in actuali eſſe: a quo conuenit ei eſſe eſſentiæ, vnde vt dictum eſt ſupra: qđ talē rōnē exēplarē in deo nō habet purū nihil ē in natura & eſſentia: nec eſt res alicuiꝰ p̄dicamēti nec poſſibile fieri in effectu: qa deus nihil pōt facere in effectu cuiꝰ rōnē exemplarē in ſe non habet vt ſit in qualibet creatura. Alia intentio q̄ dicit̃ res abſolute a reor reris, quā habet ex hoc ſolo ꝙ de ſe poteſt formari conceptus aliquis in anima, nec determinat iſta rei intentio ꝙ ipſa ſit eſſentia quędam in deo exemplata: ſed ꝑ indifferentiā ſe habet ad hoc & ad ſuum contrarium. Et ideo eſt alia intētio circa idem qua eſt natura & eēntia quædam a qua cōuenit ei eſſe eſſentię: vt ex eo ꝙ eſt res abſolute nec eſſe eſſentiæ ei cōue

O

niat,ſed ſolum ex eo ꝙ eſt natura & eſſentia quedã vt dictum eſt.Quia tamen res ab eodẽ reſpectu
habet ꝙ ſit in ſe eſſentia & natura q̃dã,& ꝙ cõueniat ei eſſe eſſentię.ſ.ex reſpectu ad rationẽ diuini
exẽplaris:vt nõ de nouo ipſi eſſentię adueniat ſuũ eſſe proprium q̃d dicitur eſſe eſſentię:ſicut ei de
nouo aduenit eſſe exiſtẽtię,nõ eſt ita planũ ꝙ eſſe eſſentię ſit alia intentio ab intentione ipſius eſſen
tię,vt licet nulla creatura poſſit dici ꝙ ſit eſſe ſuæ exiſtentiæ, videretur alicui ꝙ poſſit dici ꝙ ſit
ſuũ eſſe eſſentię,vt ſicut deꝰ ſit ſuũ eſſe eſſentiæ nõ participatũ, ſic creatura ſit ſuũ eſſe eſſentię par
P ticipatum.Ex quo em̃ res habet rationem exemplarem in deo,non poteſt eſſe quin in ſe ſit natura
& eſſentia quędam participans eſſe eſſentię.Sed tamen oportet aduertere,ꝙ licet propter identita
tem rei ipſius eſſentię & eſſe eius q̃a nihil aliud re addit ipſi,& propter inſeparabilem concomitã
tiam rationis vtriuſq;, ſecundum ꝙ dictum eſt, poſſet aliquo modo concedi ꝙ in creaturis ipſa
eſſentia ſit ipſum eſſe eius,loquendo de eſſe eſſentię ſecundum ꝙ expoſuimus, in quibuſdam quæ
ſtionibus noſtris de quolibet:quia tamen eſſentia in creatura non poteſt eſſe actus purus vt ratio
eſſentię ſit ratio actus ſiue operationis eius,immo quantũcũq; ſunt idem re & ſeſe concomitantur
in creatura eſſentia & actus ſiue eius ꝑpria operatio, ſemp tñ ſunt oppoſitæ rationes eſſentiæ &
actus,qui eſt eius propria operatio:ita ꝙ nomen impoſitum a ratione actus prædicari non poſſit
omnino per identitatem de eo nomine quod imponitur a ratione eſſentię, licet igitur in creatura
idẽ ſint omnino re & ſeſe concomitantia eſſentia & eſſe,vt non ſit eſſentia ſine ſuo proprio eſſe: ſi
cut ſe habet lux & lucere,vita & viuere: propter oppoſitas tamen rationes eſſentię & actus eius in
creatura,ſimpliciter & abſolute dicendum ꝙ in creatura nõ eſt verum dicere ꝙ eſſentia ſit ſuum
eſſe,neq; ꝙ lux eſt lucere, neq; ꝙ vita eſt viuere. Hoc enim ſoli deo conuenit per ſummã eius ſim
plicitatem qua eſt actus purus,& penitus ſunt eiuſdem rationis vel ſaltem non contrariæ rationis
in ipſo eſſentia & eſſe : ſicut neq; eſſe & operari,quæ multo amplius differunt in creatura q̃ eſſen
tia & eſſe eius proprium.Et cum ſic vt dictum eſt,in omni creatura vt creatura eſt,differũt eſſen
Q tia & eſſe proprium eſſentię,vt non poſſit dici ꝙ eſſentia ſit ipſum eſſe: vt non ſolum ratione di
camus in creatura differre eſſentiam & eſſe proprium eſſentiæ: ſed etiam quodãmodo cõtraria in
tentione:multo fortius dicendum ꝙ in omni creatura ſic differunt eſſentia & eſſe exiſtentiæ eius
vt dicatur ꝙ eſſentia creaturæ nullo modo dicẽda eſt eſſe eius exiſtẽtia,vel eſſe exiſtentiæ eius.Eſ
ſentia enim vt dictum eſt,dicitur res ex reſpectu ad deũ, inquantũ ab ipſo exemplata eſt ab æter
no.Dicit̃ aũt exiſtens ex reſpectu ad deũ inquantũ ipſa eſt effectus eius ex tẽpore. Vnde nec dicit̃
eſſe hoc aliq̃d rei eſſentię additũ,quia ipſa eſſentia rei inquãtũ eſt effectus creatoris,in ſe formaliter
habet eſſe.Deus em̃ cauſando naturã eſſentię dat ei eſſe tanq̃ ꝑprium actũ eius in ſeipſa,ſicut pro
prius actus lucis eſt lucere, qui nihil rei eſt aliud a luce, quam in ſe agit, etſi non eſſet extra quod
R poſſet illuminare.de quo ſtatim videbimꝰ ampliꝰ. Per hũc ergo modũ creatura habet eſſe in actu,
ſed aliter deus.Ipſe em̃ eſſe ſuum habet a ſe formaliter: effectiue aũt a nullo,nec a ſe,nec ab alio.vt
dicetur in ſequẽti q̃ſtione.Et ideo in ipõ nõ poteſt ſeparari eſſe ab eſſentia,nec re,nec intẽtione,eo
ꝙ eſt actꝰ purꝰ nulli potẽtię vel determinabilitati admixtꝰ vt ĩfra dicet̃.Propter q̃d etiã neceſſario
habet eſſe eſſentię ſuę indifferens oĩno ab eſſe in actu:vt ſint oĩno idẽ in eo eſſentia & eiꝰ exiſtẽtia.
Multo fortiꝰ ergo & eſſe eſſẽtię,& eiꝰ vt eſſe tã eſſẽtię q̃ exiſtẽtię nullã rẽ apponat ſup eſſentiã,ſed
nec quãtũ eſt ex parte ſui,aliã intẽtionẽ aut cõtrariã rationẽ.& hoc ideo, qm̃ ꝑculdubio ſi diuina
eſſẽtia nõ eſſet idipm̃ oĩno q̃d vtrũq; eſſe eiꝰ,nõ dico tm̃ re,ſed etiã intẽtiõe: eſſẽtia diuina ex eo ꝙ
eſt eſſentia,non eſſet ipſum eſſe,quia ab eo ꝙ eſt eſſentia nõ haberet niſi rationẽ eſſentię. Non igit̃
rationẽ eſſe.Oporteret igit̃ ſi eſſe haberet eſſẽtię vel in effectu,etiã ſi illud ab ęterno haberet, ꝙ eẽt
ei acquiſitũ,& ita ab alio participatũ.q̃d em̃ acquirit̃, vel participat̃, neceſſario ab alio acquirit̃ vel
participatur,vt infra in quęſtione ſequẽti patebit eſſe acquiri deo ſiue a ſeipſo ſiue ab alio omnino
S impoſſibile eſt. ¶Abſolute ergo dicendum ꝙ oĩno eſſentia diuina eſt ipm̃ eſſe diuinũ & econuerſo
& ſunt oĩno idẽ in deo:nõ ſolũ re,ſed etiã intentione,vt nec ratio ipſa abinuicẽ diſtinguere poſſit
apprehendẽdo diuinã eſſentiam abſq; eo ꝙ apprehendit̃ eſſe,vt infra videbitur magis. immo qui
apprehendit diuinã eſſentiã,apprehendit eius exiſtentiã actualẽ,quia ipſa non eſt niſi ipſe actus eſ
ſendi purus ſine omni potentia admixtus,in quo omnẽ creaturã & eius ſimplicitatẽ excedit. quia
etſi eſſe creaturę ſit idem in re cũ eius eſſentia,quia formaliter habet eſſe per ſuã eſſentiã non per
aliam diſpoſitionẽ realẽ ſubſtantialẽ vel accidentalem additam ipſi eſſentię,ita ꝙ etiã & res & ens
eandẽ naturã oĩno nominãt in creaturis:ſcd̃m tñ ꝙ dictũ eſt res noĩat eam vt ſimpliciter intellectã
ens autẽ ſecundũ eſſentiã vt a ratione diuina exemplatam:ens vero ſecundũ exiſtentiam vt haben
tem impreſſionẽ potentię dei agẽtis & primi entis,quia res vt res abſoluta de ſe nõ habet eſſe, nec
per hoc ꝙ intelligit̃ vt res quędã,cointelligit̃ ei eſſe aliq̃d,ſicut nec non eſſe, ſed in ſe eſt quędã eſſen

tia inquantũ eſt diuinę rõnis exemplatum:& in ſe eſt exiſtẽs q̃dã in actu:inquantum eſt diuię po
tẽtię opatũ.ex hoc em̃ ĩ ipſa eẽntia & natura creaturę vt eẽntia eſt vel exñs,fundat̃ reſpectꝰ q̃dã &
relatio ad deum,vt ad principium efficiens & formã:a quo participat eſſe non ex aliquo ei ſupad
dito ſecũdũ rẽ:ſed ex ſolo reſpectu ad ipſum vt ad rationẽ formalẽ,vł ad ipſum cauſans,vt dicatur
eſſe natura & eſſentia quædam in actu exiſtẽs.Sed primus reſpectus eſt ei æternus.vnde ſecũdum
illum in creatura non diſtat potẽtia & actus:vt ex eo q̃d eſt res,prius poſſet exemplari in deo q̃ ſit
exemplata.Secũdus vero reſpectus eſt ei ex tempore.vnde & ſcd̃m illum reſpectũ in creatura bene
diſtant potentia & actus.ad eſſe enim in effectu quodammõ natura ipſa in ſe eſt in potẽtia,ĩquãtũ
.ſ.exẽplata in primo exẽplari nata ẽ eſſe effectus agẽtis primi. Vñ quo ad hoc omnis creatura exñs
in actu eſt cõpoſita ex potẽtia & actu ſiue ex eſſentia & eſſe:vt infra videbitur:ita ꝙ in nulla crea
tura poteſt dici ꝙ eius eſſentia ſit ſuum eſſe. Licet em̃ ipſum eſſe eius non ſit res alia eſſentię addi
ta,vt ſupra oſtẽſum eſt:alia tñ ẽ intẽtio eẽntię & eſſe ĩ creatura:vt ſit alia ratio & ĩtẽtio creaturæ
vt res & eſſentia eſt:alia vero rõ eiꝰ vt ens & ĩ effectu eſt. Vt aũt hoc clariꝰ videamꝰ:qualiter.ſ.nec
ipſum eſſe exiſtentiæ re differat in creatura ab eius eſſentia:vtamur exemplis pluribus . Ecce tria T
dico cum dico curſus currẽs currere.Item alia tria cũ dico lux lucẽs lucere.Et vt clarius & magis
proprium ſit hoc vltimum exemplũ,ponamus lucẽ a materia ſeparatam:q̃ nihil minus in ſe lucet:
licet nihil materiale illuminaret.ſecundũ em̃ ꝙ dicit Auicen.per ſe agens & ꝑ ſuã eſſentiam eſt ſi
cut calor ſi eſſet exiſtens expoliatus & ageret:& tunc quod proueniret ab eo proueniret ab hoc q̃d
eſt calor tm̃.agens autem per virtutem eſt ſicut ignis,qui eſt agens ꝑ calorem ſuum.In illis tribus
curſus,currens,currere,manifeſtum eſt ꝙ penitus & omnino ſignificant idem re:ſed curſus ſigni
ficat rem ipſam vt res eſt:currens vero vt eſt alterius diſpoſitio.currens em̃ ſolum curſum ſignifi
cat in diſpoſito:ſicut album ſolam albedinem ĩ habẽte eam.currere vero ſignificat eam vt eſt actio
egrediens ab agente.& eſt ſolũ differentia iſtorũ trium in modo ſignificandi idem:& per cõſequẽs
in modo intelligẽdi.Similiter eſt de aliis tribus q̃ ſunt lux lucens lucere:quæ quidem ſi ĩtelligamꝰ V
luce exiſtente ſeparata:tunc ipſa lux vt eſt res q̃dam & natura ſiue eſſentia exiſtẽs ſecũdũ ſeipſam
per ſuã eſſentiã formaliter luceret in ſeipſa:vt idẽ penitꝰ re eẽnt ĩ ea lux lucẽs & lucere:ſicut in aĩa
ſeparata idem re ſunt omnino vita viuens & viuere.aĩę enim natura vita quædam eſt:& viuens ĩ
ſe,agens operationem ſibi eſſentialẽ quę eſt viuere,q̃d eſt ſuum eſſe propriũ:excepto hoc ꝙ nõ con
uenit ei niſi inquantum eſt effectus primi entis in effectu.& ꝑ hoc ipſum viuere q̃d ẽ eẽ in effectu
intentione & rõne differt ab ipſa aĩa,vt etiã ſi ipſa aĩa ſeparata a corpore eſſet pura forma,eſſet in
ipſa ratio compoſitionis ex eſſentia ſua:quia in ſe eſt eſſentia quædã ad eſſe in effectu non habens
ipſum de ſe:ſed ſuſceptibilis eius a primo ente.& nõ eſt rõ diuerſitatis ſcd̃m ĩtẽtionem in ea eẽntię
& eſſe in actu,vt conſtituant in ipſa rõnem alicuius compoſitiõis:niſi quia eſſe ſuum nõ habet per
eſſentiam ſuam ſine actu agentis primi in ea:ita ꝙ ſi poneremꝰ eã ex ſua natura formaliter ſine oĩ
agente alio habere eſſe: nullo modo in ea eſſet intentionis alicuius diſtinctio inter eſſentiã eiꝰ qua
eſt id q̃d eſt nomine abſoluto,& qua habet eſſe in actu:ſed eſſet omnino ſine omni rõne coopatiõis
idem in ea eſſentia & eſſe:vt nec re nec intentione,ſed ſola rõne poneremus in aĩa differre eſſentiã
& exiſtẽtiam ſicut in deo.tale em̃ eſſe attribuere aĩę eſt ponere ipſam eſſe deum quẽdam:ſecũdũ ꝙ
aliqui philoſophantium poſuerũt quãlibet intelligẽtiã ſeparatã deum quẽdam habẽtem eſſe ĩ actu
formaliter ex ſua natura & eſſentia:tanq̃ in qua nõ eſt omnino potentia ad nõ eſſe:ſed nec fuit vn
q̃ potẽtia ad eſſe differens ab actu.hoc em̃ contingit in ſolo deo:ꝙ ſcilicet ipſe ex natura ſuę eſſentię
formaliter habet eſſe in actu abſq; eo ꝙ ſit effectus alicuius,vt dicetur in ſequenti quęſt.Et ideo in
ipſo neq; ſecundum intẽtionem aliquam diſtat eſſe ab eſſentia:ſicut neq; diſtat re:nec faciunt ĩ ipõ
aliam rationẽ cõpoſitionis omnino eſſe & eſſentia:immo eſſentia ipſa pure & ſimpliciter eſt ipſum
eẽ & non aliud re vel intẽtione q̃ eſſe:qui eſt actus purus ſimpliciſſimus in fine ſimplicitatis exñs.
ſecundum ꝙ inferius amplius videbitur.Et quia eſſe ẽ vt ſecũdus actus & vt vigilia & conſidera X
re:Eſſentia autem eſt ſicut actus primus ſcientia & ſomnus: nobilior autem eſt cuiuſlibet diſpoſi
tio qua eſt actus,& in actu ſuo ſecundo,q̃ qua eſt vt in habitu:propter q̃d vult etiam Philoſophus
ꝙ felicitas in actu quodam conſiſtit non in habitu:Idcirco nobiliſſima diſpoſitio dei eſt qua dicitur
eſſe,& perfectiſſima & ſimpliciſſima: vt dignius ſit dicere de deo ꝙ ſit ipſum eſſe q̃ ꝙ ſit ens aut eſ
ſentia quædam.vt ſicut in creaturis quia nõ ſunt purus actus primum ſecũdum rationem noſtrã
intelligendi ſic ſe habent eſſentia & eſſe eſſentię, ꝙ in eis producit̃ eſſe ab eſſentia,vt dicantur eẽ ſe
cundum eſſentiam quia ſunt eſſentię & naturę quædã:Sic in deo quia eſt purus actus,ſecundũ ra
tionem noſtram intelligendi ſe habẽt eſſentia & eſſe ſimpliciter,ꝙ ab eſſe dicatur propriiſſime eſſen
tia:non aũt econuerſo dicatur eſſe:quia eſt eſſentia. Vñ proprietas talis eſſe ſoli deo conuenit.ſecun

dum ꝙ dicit Aug. in principio de Tri. Rebus quæ in creatura reperiuntur, ſolet diuina ſcriptura velut infantilia oblectamenta formare. Quæ vero proprie de deo dicuntur, quæ in nulla creatura reperiuntur, raro ponit diuina ſcriptura, ſicut eſt illud qđ dictum eſt ad Moyſen. Ego ſum q̄ ſum & qui eſt miſit me ad vos, ſup quo dicit Aug. in ſer. xxxix. ſup Ioã. Deus hoc qđ eſt eſt: ideo ꝓpriū nomen ſibi tenuit: ego ſum qui ſum. & de natura boni in pĩcipio. De eo qđ eſt, hoc eſt qđ ipſe eſt: ꝙ nihil aliud dicam eſſe niſi ipſum eſſe. Et vt dicit de mo. ec. Subeſt enim huic verbo manentis in ſe atq; immutabiliter ſe habentis naturę ſignificatio, cui ſi contrarium recte quæras, nihil eſt omnino. Eſſe em̄ contrarium non habet niſi non eſſe. vt dicit de mo. mani. Eſſe ergo id qđ dicit, vt actum dicit ſimpliciſſimum, & primum in deo, in quo radicantur omnes alii actus diuini primo eſſentiales, vt ſcire & intelligere & huiuſmodi: deinde & conſequenter ſecundum noſtram rationem intelligendi, etiam omnes pſonales. Et ideo congruiſſimus ordo eſt volentibus conſiderare diuina, ab eſſe dei puriſſimo q̄ eſt primus conceptus in eo, inchoare, & ex illo omnia alia de deo conſiderando per ordinem elicere: Primo quæ ſunt conſideranda circa ipſum in ſe: Secundo in comparatione ad creaturas. & circa conſideranda in ſe, primo circa eſſentialia, quorũ primũ eſt eſſe: deinde circa notionalia, quæ in eſſe & in ipſis eſſentialibus fundantur. & ſic ordine quodam ad dei cognitionem peruenire bonę diſciplinæ officiũ eſt. vt dicit Aug. primo ſol. Aliter em̄ procedere omiſſo. ſ. ordine diſciplinę, magnum inſtructionis eſt impedimentum. vt habitum eſt ſupra.

Y Ad pri. principale. ℭQꝫ arguitur primo in oppoſitũ ꝙ eſt prius diuina eſſentia q̄ eius eſſe: quia non cõuertiť ab eo conſequentia: ergo non ſunt idem eſſe & eſſentia in deo: dicendũ, ꝙ aliquid ſit prius a quo non cõuertitur conſequentia, hoc eſt propter cõmunitatem. Sed duplex eſt cõmunitas, quædã rei, quędam noĩs tm̄. vbi vnum ex duobus eſt prius altero cõmunitate rei, quia non cõuertiť cõſequentia, neceſſe eſt differre re vel intentione illa duo. quando vero eſt prius a quo non conuertiť conſequentia propter cõmunitatem nominis ſolum, vt contingit in propoſito in cõmunitate entis, ſicut dictũ eſt ſupra, illud nõ oportet, quia tũc nomen non imponiť ab alia re neq; ab alia intentione ad ſignificandũ magis cõmune & minus, vt ſubſtantia & ens inquantũ prędicatur de ſubſtantia tanq̄ cõmuniꝰ ipſa, & ſimiliter in propoſito de diuina eſſentia & eſſe eius.

Z Ad ſcđm. ℭPer hæc patet in parte ad ſecundũ: ꝙ ſi in deo eſſent idẽ eſſe & eſſentia, nihil poſſet addi ſuperius diuina eſſentia. & ſic eſſet ens ſimpliciter de oĩbꝰ p̄dicabile. Dicendum ꝙ non ſequitur, quia bene verũ eſt ꝙ nihil poteſt ei addi ſuperiꝰ ea diuerſum ab ip̄a re vel intẽtione. bene tm̄ additť ei aliquid ſuperius ſolo noĩe, cuiuſmodi eſt ens, qđ analogię cõmunitate cõe eſt ipſi & creaturis vt dictũ eſt ſupra, & ſignificat vtrũq; illorũ ſignificatione prima, differẽs ſolũ in deo ab eius eſſentia in modo ſignificandi & intelligendi idẽ diuerſimode, vt infra videbitur.

& Ad tertiũ. ℭAd tertium, ꝙ tunc cognito de deo an ſit, cognitum eſſet quid ſit: dicendũ ad hoc ſecundũ p̄dicta in q̄ſtione ꝓxima, ꝙ cũ ens vno modo ſignificat eſſentiam rei, q̄ eſt vera rei entitas, a qua ſumiť eſſe qđ dicit actum eſſendi rẽ extra aĩam in ſeipſa & natura ſua: alio vero modo ſignificat veritatẽ rei, q̄ eſt diminuta rei entitas a qua ſumiť eẽ qđ ẽ verũ qđ dicit actũ eſſendi rem apud aĩam: q̄ſtio de cognoſcẽdo de deo an ſit poteſt intelligi primo modo & ſic eſt q̄ſtio de incõplexo, q̄a in rebus nõ ineſt veritas niſi incõplexa. vel ſecũdo modo: & ẽ queſtio de cõplexo, quia oĩs veritas in aĩa circa cõpoſitionẽ & diuiſionẽ conſiſtit. vt infra videbiť, loquendo de veritate. Et primo modo q̄ſtio de eſſe dei, eſt q̄ſtio de genere. Secũdo aũt modo de accidente: vt vult Auer. ſup. v. Metaph. Si primo modo, bñ verũ eſt ꝙ nõ cõtingit ſcire de deo an ſit, niſi cognito quid ſit. Non em̄ ſunt diuerſę q̄ſtiones de deo re aut intẽtione aliqua circa rem abſoluta, ſed ratione ſolũ ex reſpectu intellectus noſtri ex diuerſo modo ſignificandi & intelligendi idẽ per an ſit & q̄d ſit. vt infra diceť. Sicut idẽ re & intẽtione ſunt in deo eſſe & eſſentia, vt dictũ eſt ſupra, differentia ſola rõne reſpectu noſtri itellectꝰ. vt ampliꝰ videbiť ĩfra. Si ſecũdo modo, bñ cõtingit ſcire an ſit nõ cognito q̄d ſit: quia ſunt diuerſę queſtiones re de eodẽ. Sicut aliud eſt eſſe dei qđ eſt eſſentię eiꝰ in ſe: aliud aũt qđ eſt eſſe verũ de ipſo apud aĩam. Scimꝰ ei ex diuinis effectibꝰ, ꝙ hęc cõpoſitio apđ aĩam qua diciť deꝰ eſt, vera eſt: licet nõ ſciamus ip̄am rẽ q̄ eſt diuina exiſtẽtia: vt infra patebit.

A Queſt. V. Arg. 1. Circa quintũ arguiť ꝙ deus nõ habet eſſe a ſeipſo. primo ſic. Si deus haberet eẽ a ſe, dando ſibiipſi eſſe, ipſe eſſet cauſa ſui eſſe, quia cauſa eſt illud a quo eſt aliud. conſequens eſt falſum: nihil enim eſt cauſa eſſe ſuiipſius. ergo &c.

2 ℭSecundo ſic. qđ habet eſſe ab aliquo principiatũ, eſt ab eo. eſſe in deo nõ poteſt eſſe principiatum oĩno. ergo nec deꝰ habet eſſe a ſe. Probatio medię, dupľr. Primo, q̄a in deo nihil eſt principiatũ niſi pſona ſubſiſtẽs, q̄a inter principiũ & pĩcipiatũ eſt relatiua oppoſitio, q̄ nõ eſt in deo niſi pſonę ad pſonã, vt infra videbiť, eſſe aũt in deo non eſt pſona ſubſiſtens: quia

eſt eſſentiale q̄d in quo oẽs pſonę diuinę cõmunicãt. Secũdo q̄a rõ principii prior eſt ratione principiati. Ratio autem eius qđ eſt eſſe, eſt prima ratio quę de deo nata eſt concipi: vt dictum eſt ſupra.

In oppoſitũ. ℭIn cõtrarium eſt. qm̄ illud a quo oẽ aliud habet eſſe: neceſſario habet eẽ a ſe: quia ſi, nõ, neceſſario haberet eſſe ab alio: & eſſet ire in infinitũ: vel oporteret ſtare in illo qđ haberet eſſe a ſe: nõ ab alio: illud autem eſt ipſe deus: vt dictum eſt ſupra. ergo &c.

B Reſponſio. ℭDicendũ ad hoc breuiter: ꝙ ly a ſe põt dicere circũſtantiã cauſę agẽtis ſiue efficiẽtis, vel formalis. Si prĩo modo, ſic dicẽdũ ꝙ deꝰ nõ habet eẽ a ſe: imo nec etiã ab alio. Nõ a ſe, q̄a ſecundũ Augu. nihil ſeipſum ꝓducit ad eſſe vt ſit, q̄a neceſſario prius ſecundũ intellectũ & rationẽ cauſandi habet eſſe cauſa q̄ cauſatũ: & qđ non eſt non põt alicui eſſe cauſa eẽ. ſi ergo ipſa aliquod eſſe cauſat in ſe: oportet ꝙ prius habeat aliud eſſe pręcedẽs: & ſic non erit ipſum eſſe eius ſimplex & vnicum: & p̄terea illud eſſe ſecundũ neceſſario erit etiã conſtitutũ in eſſe ꝑ principia ipſiꝰ eſſentię primi eẽ: & ſic neceſſario erit ei eſſe accidẽtale tanq̄ ꝓpriũ cõſequẽs ſpeciẽ: vt riſibile hoĩem: qđ iterum eſt impoſſibile: quia eſſe accidẽtale non conſeq̄ť eſſentiã rei niſi prius conſtitutã in eſſe ſubſtantiali: q̄a aliter prius accidens exiſteret in actu q̄ ſuũ ſubiectũ: & effectus q̄ cauſa: & ſi hæc ſunt impoſſibilia in creaturis, ergo multo fortius & in creatore: in quo nullũ cadit eſſe accidẽtale. Si ergo diuinę eſſentiæ acquiratur eſſe: hoc fit neceſſario ab alio agẽte. Agẽs aũt aliud a diuina eſſentia eſt agẽs aliud a deo. eſſet ergo cauſa eſſe dei, alius a deo. Quare cum deus nõ põt eẽ alicuius cauſa

C agẽs: niſi ſibi acquiſito eſſe in ſua eſſentia qua aget: deꝰ ergo nõ eſſet prĩa cauſa agens: ſed alia quę ageret ipſum in eſſe: vt ipſe agere poſſet vlteriꝰ: & eẽt mouẽs motũ: qđ eſt cõtra p̄determinata. Et iterum ſi ita eſſet, cũ in actiuis & paſſiuis eſſentialiter ordĩatis ſemꝑ ꝓductũ veriꝰ eſt in cã q̄ ĩ cauſato: illud agens verius haberet eẽ q̄ ipſa eſſentia diuina, q̄ eſt ipſe deus: & ſic deꝰ ipſe haberet eſſe principiatũ: nec poſſet eẽ primũ ens. Et iterũ, cũ oẽ qđ eẽ incipit ab alio: de ſe eſt in potentia ad eẽ: aliter. n. nunq̄ reciperet eẽ: ſic ergo in deo eẽt potẽtia: nõ ergo de ſe eẽt purꝰ actus: nec oĩno ſimplex ſed cõpoſitꝰ ex potẽtia & actu, ſiue ex eẽntia & eẽ: cuiꝰ oppoſitũ ĩferiꝰ demõſtrabiť. Vñ Auicen. i. Metaph. ſuę, vocãs deũ neceſſe eſſe: qm̄ neceſſe eẽ ſignificat vehemẽtiã eſſendi q̄ ꝓpria eſt deo: eo ꝙ ip̄e ſolꝰ nõ põt nõ eẽ: vt ĩ ſequẽti queſt. patebit: & oẽ aliđ põt nõ eẽ: vt patebit ĩ q̄ſtionibꝰ de eẽ creaturarũ: dicit. Qm̄ aũt neceſſe eẽ nõ habet cauſam manifeſtũ eſt: ſi. n. haberet cauſam eſſe, pfectio eẽ eiꝰ eſſet ꝑ illã. quicq̄d aũt eſt cuiꝰ pfectio eſt ꝑ aliud: ſi cõſideratũ fuerit ꝑ ſe ſine alio non habet eſſe neceſſariũ: nec eſt neceſſe eſſe ꝑ ſe. In hoc mẽbro ꝓceſſerũť duo argumẽta ad primã partẽ.

D ℭSi vero ſecũdo modo ly a ſe dicat circunſtãtiã cauſæ formalis: ſic dicendũ ꝙ deus habet eſſe a ſeipſo. habet em̄ eſſe ex hoc ꝙ eſt forma & actus purus, quę eſt ip̄m eſſe oĩno indifferẽs: nec aliq̄d p̄ter ip̄m eſſe: vt ꝓbatũ eſt ſupra. Et hoc dictũ eſt loquendo de eſſe eſſentiali in diuinis: non de eſſe pſonali: prout ſcilicet eſſe attribuiť vni deo in tribus pſonis. loquendo. n. de eſſe eſſentiali: ſicut ipſa diuina eſſentia ĩ ſe nec pĩcipiat aliq̄d ꝑ ſe: nec ip̄a ab alio pĩcipiať: ſic & ip̄m eẽ diuinę eẽntię nec aliq̄d pĩcipiat, nec ab aliquo pĩcipiať. Prout aũt eẽ iſtud hꝫ eẽ ĩ pſonis diuinis pĩcipiatis: vt ĩ filio, & ſpũ ſctõ & ſic cõtrahiť ad eẽ pſonale: ſecꝰ eſt: qm̄ filiꝰ & ſpũs ſctũs habẽt eſſe ſuũ pſonale ab alio nõ a ſe. Dico effectiue ſiue pĩcipiatiue vt a pře: ſed formaliter habẽt eẽ a ſeipſis vniformiter cũ pře. & hoc eſt vel ꝓpter vnitatẽ diuinę eſſentię: qua habẽt vnũ eſſe eſſentiale: vel ꝓpter formales ꝓprietates q̄bꝰ abinuicẽ ipſę pſonę diſtinguunť: & a q̄bus diuerſa eſſe pſonalia eis attribuunť. Vñ ſolus pater nõ habet eſſe ab aliquo effectiue ſiue pĩcipiatiue: neq; eſſentialiter: neq; pſonaľr: ſicut nec deꝰ ip̄e eſſentialiter dictꝰ ſuũ eẽ eſſentiale habet ab alio. Filiꝰ aũt & ſpũs ſanctꝰ a patre habẽt eẽ ſuũ & eſſẽtiale, & perſonale effectiue ſiue pĩcipiatiue. formaliter aũt a ſeipſis habẽt vtrũq; eſſe: eſſe. ſ. eſſentiale ab ipſa diuina eſſentia exiſtẽte in eis: eſſe vero pſonale a ſua pſonali proprietate: ſicut & formaliter deꝰ ipſe habet eſſe ſuũ eſſentiale a ſe. i. ab ipſa diuina eſſentia q̄ eſt ipſe: & q̄ eſt ipſum eẽ dei, vt dictũ eſt ſupra. Pater aũt habet formaľr eẽ ſuũ pſonale a ſeipſo: hoc eſt a ſua pſonali ꝓprietate, q̄ eſt id qđ ipſe, vt infra diceť. Et ſic patet ꝙ in diuinis pſonis aliquid habet eſſe: & a nullo principiatiue neceſſe eſſe ꝑ ſe & ꝑ aliud. Filius em̄ & ſpũs ſanctꝰ habẽt ꝙ ſunt neceſſe eſſe, a ſua diuina eẽntia quã habẽt in ſe formaliter: & ita ꝑ ſe. habẽt etiã neceſſe eſſe a patre: a quo habẽt ipſam diuinam eſſentiã principiatiue. Solus aũt deus pater & deus trinitas habet ſuũ neceſſe eſſe ita ꝑ ſe formaliter: ꝙ ꝑ nullũ aliũ effectiue ſiue principiatiue. Sed qđ Auicẽ. & gñaliter oẽs philoſophi habẽt ꝓ incõuenienti

E ꝙ aliq̄d habet a ſe ꝙ ſit neceſſe eſſe: & ſimiliter ab alio: nõ eſt incõueniẽs niſi cõtra ponentes deum eſſentiaľr dictũ eſſe neceſſe eſſe ꝑ ſe: & ꝑ aliud. Dicit. n. Auicẽ. ſic. Patet etiã ꝙ ĩpoſſibile eſt: vt aliq̄d idem ſit neceſſe eſſe per ſe: & neceſſe eſſe per aliud. Si em̄ eſſet neceſſe eẽ per aliud, tũc ĩpoſſibile eẽt illud inueniri ſine illo alio. impoſſibile ergo eẽt inueniri neceſſe eẽ per ſe: q̄a eẽt neceſſarium per ſe iam habere eẽ: & illud aliud nihil ageret ad eẽ eius neceſſariũ, quicquid em̄ eſt in quod agit aliud

ad ſuum eſſe:eſſe eius non eſt neceſſarium in ſe:quicquid autem poſſibile eſt conſideratũ in ſe:eius
F eſſe & eius non eſſe:vtrũq; eſt per cauſam.Cum.n.habuit eſſe:tũc acquiſitum eſt ſibi eſſe deſertum
a non eſſe: cum vero deſierit eſſe,iam acquiſitum eſt ſibi non eſſe deſertum ab eſſe.igitur nõ opor
tet eſſe quin vtrũq; iſtorum ſibi acquiſitum ſit ab alio a ſe. Et per hunc modum de eſſe iam dicto
in diuinis,ꝙ formaliter poteſt pſona aliqua habere eẽ a ſe:& principiatiue ab alio:etiam aliqui dice
bãt ꝙ in creaturis poſſet eẽ aliqd a ſeipſo formaliter:licet dicat̃ eẽ ab alio vt a primo agente effecti
ue:dicendo ꝙ corpus cæleſte & oẽs ſubſtãtię ſeparatę ſunt ſubſtãtię ſempiternę:ita ꝙ quãtũ eſt ex
ſua natura formali:nõ poſſunt nõ eſſe:licet eſſe effectiue ſolũ habeant ab alio:qđ eſt oĩno impoſſi-
bile:vt infra videbitur:qm̃ tũc ſeqret̃:aut ꝙ tales creaturæ etiã quãtũ eſt ex pte cauſę efficiẽtis nõ
poſſent nõ eſſe:etiã ſi virtutem qua ipa in eſſe cõtinet,eis ſubtraheret:aut ꝙ virtutem ſuã qua eis
eẽ tribuit & conſeruat,eis ſubtrahere nõ poſſet:& ꝙ ab eis om̃ino ſeparari non poſſet: qa in eis ſe
cundũ ipſos non eſt oĩno potẽtia ad non eẽ,neq; ad eſſe:quæ alia eſt ab actu eſſendi. Et hoc ſentie-
bat ille Auer.cum dixit:ꝙ id qđ de ſe eſt corporale,nõ eſt neceſſarium & perpetuum aliũde,quorũ
falſitas inferius manifeſtabitur.

G Ad pri.pri. ¶Per hæc patet obiecta.cum arguit̃ primo ꝙ deus non habet eſſe a ſe:quia eſſet
cauſa ſuiipſius:Dicendum ꝙ verũ eſt:ſi haberet a ſe eſſe principiatiue:hoc em̃ eſt impoſſibile:quia
H nihil eſt principiatiuũ ſuiipſius.formaliter tamẽ bñ eſt poſſibile aliquid habere eſſe a ſe: vt dictum
Ad ſecũdũ. eſt.¶Per idẽ patet ſecũdũ.bene.n.pbat ꝙ deus nõ habet eſſe a ſe principiatiue: non tñ pbat qn ha
I beat eſſe a ſe formaliter.¶Per idẽ patet argumẽtũ in oppoſitũ, ꝙ ſi deus nõ haberet eſſe a ſe:habe
Ad arg.i op. ret eſſe ab alio.Dicendũ ꝙ verum eſt ſi formaliter non haberet eſſe a ſe. qđ em̃ tale eſt ex ſe ſolum
eſt poſſibile ad eſſe : qđ non habet eſſe niſi acquiſitũ ab alio:non aũt oportet ꝙ illud habeat eſſe ab
alio qđ nõ habet a ſe ẽe effectiue:qm̃ omne agens reducitur ad agens primũ,cuius actio reducitur
ad formã ſuam qua agit primo formaliter actum primũ in ſeipſo qui eſt eſſe : immo (vt verius lo-
quar) cuius actio quę eſt ẽe,ipſe eſt:vt nihil aliud ſit q̃ ipm̃ eẽ:& cuius eẽ eſt eius forma & eſſentia
vt dictũ eſt ſupra:per quã agit cõſequẽter actus ſequẽtes:tã intra ſe ſiue ſint eſſentiales:vt ſunt in-
telligere velle & hmõi:ſiue notionales:vt ſunt generare,ſpirare:q̃ extra ſe:vt ſunt creare,guberna
re & huiuſmodi:qui omnes habent reduci ad actum primum qui eſt eſſe,quem agit formaliter in
ſe non effectiue.

Articu.XXII.de deo,an ſit in comparatione ad noſtram notitiam.

Arti. XXII. SEquitur videre: an ſit deus in comparatione ad notitiam
noſtram:circa quod quæruntur ſex.
Primum:vtrum deum eſſe ſit cognoſcibile ab homine.
Secundum:vtrum deũ eſſe ſit homini notum naturaliter per ſe.
Tertiũ:vtrũ cõtingat cogitare deũ nõ cogitando eum eſſe.
Quartũ:vtrũ eſſe deũ ſit homini demõſtrabile ex creaturis.
Quintum:vtrum eſſe deum poſſit fieri notum homini alia via q̃ ex
creaturis.
Sextum:vtrum contingat aliquid intelligere circa creaturam eſſe,nõ
cointelligendo deum eſſe.

K Quæſt.i. Arg.i. CIrca primũ arguit̃ ꝙ deũ eſſe nõ ſit cognoſcibile ab hoĩe.Primo ſic.illud qđ eſt
in eo qđ penitus eſt nobis inacceſſibile,nõ põt ſciri ab hoĩe an ſit: ſicut ſcire nõ
a poſſumus de aliquo an ſit vltra torridã zonã.deus eſt hmõi.i.Timo.vlt. Habi
tat lucẽ inacceſſibilẽ.ergo &c.¶Secũdo ſic.Qđ ſemp latet in tenebris reſpectu
humanę cognitiõis:nõ poteſt cognoſci ab hoĩe an ſit:qa om̃e qđ illuminat ali-
quid lumẽ eſt:deus eſt hmõi:vt in Pſal. Poſuit tenebras latibulum.ſ.ergo &c.
3 ¶Tertio ſic.in eis quæ ſunt ignotę naturę prius oportet ſcire qd ſit:q̃ an ſit:vt pri⁹ qd ſit vacuũ
q̃ an ſit vacuũ:vt dicit̃.iiii.Phyſico.& ſecundũ eundẽ modum dicit Auguſt.cõtra eplam funda.ꝙ
In oppoſitũ. prius oportet ſcire quid ſit malũ q̃ vnde ſit malũ.ſed deus non poteſt ſciri ab hoĩe qd ſit : vt dicit
Damaſc.& ifra habebitur.ergo &c.¶In cõtrariũ eſt:qm̃ illud eſt cognoſcibile ab hoĩe qđ ſacra ſcri
ptura docet de deo:quia pppter eius cognitionẽ eſt ſcriptura.ſecũdũ aplm.Oĩa pppter noſtram in-
ſtructionem ſcripta ſunt.eſſe deum docet ſacra ſcriptura:dicente Dauid in Pſal. Tu autem idem
ipſe es.ergo &c.

L Reſponſio. ¶Dicendum ad hoc: ꝙ iſta queſtio nõ q̃rit niſi de cõplexo,vtrũ contingit hoĩem
ſcire deum eſſe veritate cõpoſitionis pdicati cũ ſubiecto,q̃ eſt in aĩa : & diminuta rei entitas:an.ſ.

cõtingat hoĩem tenere certa notitia ꝙ vera ſit illa ppoſitio qua dicit̃ ꝙ deus eſt. Non aũt quærit
an cõtingat hoĩem ſcire ipſum eſſe dei quo vere habet eſſe in ſe. De hmõi.n.ſciẽtia erit ſermo q̃rẽ
do de deo qd ſit:eẽ em̃ dei eſt ſua qditas:vt dictũ ẽ.Hoc ergo mõ itelligẽdo qſtionẽ:Dicẽdũ ꝙ du
pliciter cõtingit ſcire rẽ aliquã eſſe.Vno mõ p ſeipſam ex euidẽtia exiſtẽtię ſuę apud ſciẽtẽ:ad mo
dũ quo ſcit ignẽ eẽ ille q videt ignẽ pſentẽ oculis.hoc mõ apud intellectũ ſciunt̃ pria principia ſciẽ
tiarũ p ſe nota,q̃ ſine medio ſe offerũt noſtrę cognitioni.Cognoſcimus em̃ ea non p aliqd extra ſe:
ſed p aliqd intra ſe,qđ eſt de ſua integritate.qm̃ ſcđm Phm principia cognoſcimus inquãtũ termi
nos cognoſcimus.Et qa principia ſciẽtiarũ ſic ſunt prima in cognitiõe ꝙ cognoſcunt̃ p ſe eſſe & eẽ
vera:nõ p mediũ aliud:ſed oĩa alia cognoſcunt̃ p ipſa:Ideo Cõmẽt.ii.Meta.cõparat ea loco ianuę in
domo,quẽ nullus debet ignorare:ſed prĩo itrare:& p ipm̃ ire ad pſcrutãdũ ſecretiora dom⁹.Loquẽ
do de iſto mõ cognoſcẽdi deũ eẽ,dicẽdũ ꝙ deũ eẽ nõ eſt cognoſcibile ab hoĩe:niſi cui illđ eſt p ſe no
tũ:i cognoſcẽdo.ſ.deũ eẽ,cognoſcẽdo ei⁹ naturã & qditatẽ:ſine cui⁹ cognitiõe nõ cognoſcim⁹ ex cui
dẽtia rei terminos in illa ppoſitione q̃ dr̃ de⁹ eſt. ſed de cognitione qd eſt deus:& an deũ eſſe ſit p
ſe notũ nobis,videbit̃ inferi⁹.Alio aũt mõ cõtingit ſcire rẽ aliquã eẽ nõ p ſe ex rei euidẽtia:ſed per
mediũ noti⁹ deducẽs via rõcinatiua ad illud cognoſcẽdũ tãq̃ ignoti⁹ ex colligãtia exiſtẽtię vni⁹ ad
exiſtẽtiã alteri⁹.quorũ vnũ ex rei euidẽtia videt p ſeipm̃: alterũ vero nõ viſum p ſe ex rei euidẽtia
p illud viſum p ſe tanq̃ p mediũ cognitiõe collatiua cognoſcit, ad modũ quo aliqs ſcit ignẽ eſſe in
domo q videt oculis ſuis fumũ exeuntẽ de camino:quo mõ etiã ſciũt̃ cõcl'ones in demõſtrationib⁹
p ſua principia.Loquẽdo aũt de hoc mõ cognoſcẽdi,Dicẽdũ abſolute ꝙ bñ contingit hominẽ ſcire
deũ eẽ:ſciẽdo em̃ p viſum & expiẽtiã ſenſus creaturas eẽ,ex naturali colligantia earũ ad eſſe creato
ris infallibiliter põt ſciri ductu naturalis rõnis deũ eſſe:ſecũdũ ꝙ patebit clarius in qſt.q̃rta ſequẽti.
¶Ad primũ in oppoſitũ ꝙ deus inhabitat lucẽ inacceſſibilẽ homini:Dicẽdum ꝙ M Ad pri.pri.
duplex ẽ lux quã inhabitat de⁹:lux.ſ.ſuę naturę:& lux creaturę:& p vtrãq; cognoſcibilis ẽ ab hoĩe
Lux creaturę quã inhabitat nõ eſt hoĩ inacceſſibilis:qa ſubeſt naturali rõni:& ideo etiã ex puris na
turalib⁹ aſtãte gñali illuſtratiõe diuina:ſcđm ꝙ habitũ eſt ſupra:eſt homini acceſſibilis:& p illã eſt
deus ab hoĩe cognoſcibilis,vt dicet̃ in qſtione quarta ſequẽte.Prima vero lux ex puris naturalibus
eſt homini inacceſſibilis:ex dono aũt gratię ſpecialis bene eſt ei acceſſibilis:ſcđm ꝙ de cognitiõe dei
clara in luce diuinitatis p gratiã,infra videbit̃.Vñ dicit ibi Gloſ.Habitat lucẽ inacceſſibilẽ:qa nul-
lus ad eũ accedit ex ſe:ſed cui dat̃ ex dono ei⁹.¶Ad ſecundũ ꝙ poſuit tenebras la.ſuũ.Dicẽdũ ꝙ ſi N
cut apparitio dei i ſua claritate dicit̃ ei⁹ manifeſtatio qua nat⁹ eſt cognoſci apta viſione ſuæ eſſen- Ad ſecũdũ.
tię:ſic occultatio ei⁹ ſub ſiĩitudine & ęnigmate creaturę q̃ eſt q̃ſi tenebra reſpectu claritatis diuinę
lucis,dr̃ ei⁹ latibulũ:nõ tale qđ oĩno abſcõdat cognitionẽ latẽtis,ſicut tenebrę corpales oĩno abſcõ-
dunt corpus ne videat̃ oĩno ab oculis corpis:ſed qđ clarã dei cognitionẽ habẽdã p aptã viſionẽ ob
umbret.¶Ad tertiũ dicẽdũ ꝙ duplex eſt qd eſt.qđdã.n.eſt qd eſt qđ dicit̃ p nomẽ:& eſt in demon- O
ſtratiuis ſciẽtiis pcognitio.eſt aliud qd eſt.ſ.rõ eſſentię & naturę ei⁹ qđ dicit̃ ipo noĩe:& eſt i demõ Ad tertium
ſtratiuis q̃ſtio & definitiua rõ:de qb⁹ ampli⁹ infra videbit̃. Quid eſt primo mõ, debet ſciri ante ſi
eſt.vnde dicit Ariſt.de vacuo:ꝙ ad declarãdũ an ſit vacuũ & qualiter ſit:optet accipere qd ſignifi-
cet nomẽ.& tale qd eſt oportet ſcire de deo prius q̃ ſciat̃ ſi eſt.Cũ.n.nõ ſcit̃ ex creaturis an ſit niſi
p cauſalitatẽ & eminẽtiã:vt dictũ eſt ſupra:ad hoc vt via cauſalitatis & eminẽtiæ iueſtiget̃ deũ eẽ
oportet pri⁹ itelligere qd ſignificet̃ hoc noĩe de⁹:& qd hoc noĩe eẽ.Aliter.n.pbato ꝙ eẽt aliqd emi-
nẽs ſup creaturas:nõ ex hoc ſciret̃ de⁹ eẽ.Neſciẽti.n.qd ſignificet̃ hoc noĩe deus,nullo mõ eſſet p-
batũ qa deus eſſet.tali em̃ cõtingeret qđ cõtingit q̃renti ſeruũ fugitiuũ quẽ non cognoſcit om̃ino:
talis em̃ etſi queſitum inueniat:non tñ cognoſcit qa ille eſt: & ita neſcit ſe illum inueniſſe.vt dicit
Themiſtius ſuper princip.Poſt.& hoc cõtingit ideo:qa nemo põt iudicare de eo qđ ignorat.vt di
citur.i.Ethi.Quid eſt ſecundo modo non neceſſario ſcit̃ ante ſi eſt. bene em̃ contingit ſcire de deo
ſi eſt,non cognita re ipſa quæ deus eſt:ſecundum ꝙ infra dicetur.

CIrca ſecũdũ arguit̃ ꝙ deũ eẽ ſit homini notũ naturaliter & p ſe.Primo ſic. Da- P Queſt.ii. Argu.i.
maſc.dicit in primo lib.Omib⁹ cognitio eẽndi deũ naturalr̃ inſerta eſt.tale no-
tũ eſt naturaliter & p ſe.ergo &c.¶Secũdo ſic.Hu.lib.i.De⁹ ab initio ſic tẽpera
uit notitiã ſuã ad hoĩem:vt ſicut nũq̃ qd eẽt totũ poterat cõphẽdi:ſic qa eſſet 2
nunq̃ prorſus poſſet ignorari.illud aũt qđ nõ põt ignorari eſt p ſe naturalr̃ no
tũ.ergo &c.¶Tertio ſic.illđ ẽ p ſe naturalr̃ notũ:qđ cognitis terminis ſtatĩ ſcit̃
ſicut cõtingit in primis principiis:q̃ ſcđm phm cognoſcimus inquãtum terminos cognoſcim⁹.ſed 3
cognito eo qđ ſignificat̃ hoc nomine deus:& quod ſignificat̃ p eſt:ſtatim cognoſcit̃ qa deus eſt:eo
ꝙ in deo penitus ſunt idem eſſe & eſſentia:vt eſſentia dei ſit ipſum eſſe eius: ſicut dictũ eſt ſupra.

In oppoſitũ. ergo &c. ¶In oppoſitũ eſt Auicē.i.Metaph.ſuę.vbi dicit.An ſit deus nõ põt concedi in hac ſcientia
vt ſubiectum:ſed eſt quæſitũ in ea nõ manifeſtum ꝑ ſe.

Q Reſponſio. ¶Dicẽdũ ad hoc:ꝙ deum eſſe contingit intelligere dupliciter. Vno mõ in gñali:
inquãtũ deꝰ intelligit ſub noĩe entis vel boni abſolute:vel alicuius ꝓprietatis nobilis:ꝗ ei conuenit
& ſimiliter creaturis: ſecundum ꝙ dicit Auguſt.Intellige hoc bonũ,intellige illud. intellige bonũ
ſimpliciter ſi poteris:intellexeris deũ.Alio modo in ſpeciali:vt ſignificat ſub hoc noĩe deus.ſ.vt na-
tura aliqua excellẽtiſſima:vt dicit Aug.i.de doct.chri.Primo mõ dicendũ ꝙ cognitio eſſendi deũ
naturaliter nobis inſerta eſt:qa in primis cõceptibus cũ intelligimus ens vnũ aut bonũ ſimpliciter
in generali intelligimꝰ deũ ſub quadã cõfuſione: ſicut ex ꝑte affectus naturaliter oẽs in volẽdo qḋ
cũqꝫ bonũ:volũt eſſe beati:& in hoc volũt ſaltẽ in vlĩ primũ & ſummũ bonũ:qḋ deus eſt. Vnde ꝑ
hunc modũ cognoſcẽdo bonũ eſſe aut pulchrũ:vel aliqd hmõi:neceſſario in hoc confuſe & in gña-
li cognoſcit deũ eſſe:vt infra patebit. Verũtamen ſicut neqꝫ ex hac dicta voluntate dicendũ eſt ꝙ
oẽs volũt deum habere, ſic nec ex illa cognitione vlĩ dicendũ eſt ꝙ oẽs cognoſcãt deũ eſſe:ſicut co
gnoſcẽs aliquẽ eſſe inquantũ hõ,nõ cognoſcit ipſum eſſe inquantũ ſortes. Vnde non obſtante tali
notitia qua cognoſcit deꝰ eſſe,inquantũ cognoſcit ens ſimpliciter vel bonũ ſimplr̃ eſſe: põt homo
deũ magis in particulari.ſ.inquãtũ ſignificat hoc noĩe deꝰ,nõ intelligere eſſe.ſicut dictũ eſt ſupra.
poteſt.n.vt dicit Phs aliqd ſciri in vlĩ,& dubitari ĩ particulari.vt eñ dicit ĩ prin. Poſter. qḋ neſciũt
ſimplr̃ ſi eſt:hoc quodãmõ ſciũt.& verſus mediũ eiuſdẽ. Vniuerſale cõſiderãtes multotiẽs neſciũt
qḋ ſingulariũ.Nũc aũt ad hoc ꝙ ꝓpoſitio iſta deꝰ eſt eẽt ꝑ ſe nota: oporteret ꝙ ex virtute termini
huius deꝰ,inquãtum hoc termino ſignificat deitas, in ſubiecto cointelligeret in ꝑticulari eſſe: non
ſolũ in vlĩ inquãtũ intelligit eſſe ſub rõne gñali entis & boni:intelligẽdo eẽ ens aut bonum ſimpli
citer.Aliter eñ illa ꝓpoſitio virtute terminoꝝ ſuoꝝ nõ faceret iſtã notitiã;qḋ neceſſario requirit ad
hoc ꝙ ꝓpoſitio dicat ꝑ ſe naturaliter nota. Et ſolũmodo de illa notitia eſſendi deum gñali loquit
Damaſc.qñ dicit illã nobis naturalr̃ inſertã eſſe: & hoc ideo qa hmõi generalẽ notitiã eſſendi deũ
hõ naturaliter ſine ſtudio & inueſtigatione prio conceptu cõcipit:vt infra dicetur: ſicut capit pri
ma principia: non qa aliqua notitia nobis ſit innata: ſcḋm ꝙ de hoc dictũ eſt ſupra. Cognitio aũt
R eẽndi deũ nõ eſt oĩno nobis naturalr̃ inſerta: vt iã dicet.& ſecũdũ hoc nõ eſt omino ꝑ ſe nota iſta
ꝓpoſitio,deus eſt.Eſt igit hic intelligẽdũ in pricipio: ꝙ iſta qſtio:vtrũ deũ eſſe.ſ.in actuali exiſtẽtia
ſit ꝑ ſe notũ:intelligit de cõplexo.ſ.vtrum ſit ꝑ ſe notũ,ꝑdicatũ eiꝰ ineſſe ſubiecto:vt hõ communi
animi cõceptione enũciationẽ iſtã qua dicit ꝙ deꝰ eſt,ſtatim ꝓbet auditã.i.ſtatim ex eo ꝙ audit eã,
nouit ꝙ ſit vera:& hoc ꝓpter euidẽtẽ inherẽtiã ꝑdicati in ſubiecto.Aliter eñ nõ mereret dici ꝓpo
ſitio ꝑ ſe nota:aut cõis animi cõceptio.Nõ.n.dicit ꝓpoſitio ꝑ ſe nota, aut animi cõceptio ꝓpter ali
quã aliã euidẽtiã,aut ꝓbationẽ forinſecus de ſe acceptã.Duplr̃.n.contingit cognoſcere de re ſi eſt:
aut ex natura ſua in ſe,aut ex collatiõe ſui ad aliq̃ alia:vt in ꝓxima qſt.ſupra dictum eſt.Et ex hoc
patet ſtatim ꝙ nõ valet ad ꝓpoſitũ diſtinctio aliquoꝝ dicẽtiũ: ꝙ notitia rei reſpicit duo:& rem co
gnitã:& ipm cognoſcẽtẽ.ſm ꝙ diſtinguit Comẽt.ſup prin.ii.Metaph.ꝙ q̃dam ſunt difficilis cogni
tiõis nõ ex nobis:ſed ex natura rei cognitæ:q̃dã vero ecõuerſo. & ꝙ iõ ſi loq̃mur de notitia dei an
ſit ex ꝑte rei cognoſcẽdę:Dicẽdũ ſit:ꝙ deũ eẽ notiſſimũ ſit,& ꝑ ſe & naturalr̃ notũ:vt oĩs illa ꝓpoſi
tio ſit ꝑ ſe & naturalr̃ nota:cuiꝰ ꝑdicatũ ĩcludit in rõne,& ſignificatiõe ſubiecti:vt hic,hõ ẽ aĩal,qa
aĩal eſt de rõne & ſignificatiõe hoĩs:& ſic de q̃libet ꝓpoſitiõe ꝑ ſe.Nũc aũt ita ẽ in ꝓpoſito:qa eñ ĩ
S deo idẽ eſt eẽ & eſſentia:vt dictũ ẽ ſupra:in ſubiecto qḋ ſupponit diuinã eẽntiã, intelligit eẽ qḋ co
pulat in ꝑdicato. Si vero loq̃mur de notitia dei an ſit ex ꝑte cognoſcẽtis,diſtiguẽdũ erit vlteriꝰ vt
iã videbit. Et patet ꝙ nõ valet iſta eoꝝ diſtĩctio ad ꝓpoſitũ.Bñ.n.verũ ẽ ꝙ aliq̃ enũciatiões notiſſi
mę ſunt in ſua veritate:quãtũ eſt ex ꝑte ipſiꝰ rei ſubiectę,& ꝑdicatę:vt forte ꝙ aliqḋ cęlũ ſit ĩmobi
le.Nõ tñ ex hoc habet ꝓpoſitio q̃ illud enũciat:ꝙ ſit ꝑ ſe nota:vt dicat cõis animi cõceptio: niſi cũ
hoc ſit nota cognoſcẽti:vt eã ſtatĩ ꝓbet auditã. Aliter.n.oĩs ꝓpoſitio eẽt ꝑ ſe nota in q̃ ꝑdicatũ eẽn
tialiter ineſt ſubiecto:qḋ verũ nõ eſt.Propter veritatẽ ergo ex ꝑte rei nunq̃ ꝓpoſitio dicẽda eſt ꝑ ſe
nota:ſed ſolũ ꝑ ſe cognoſcibilis,quãtũcũqꝫ ꝑdicatũ ĩcludat in rõne ſubiecti:ſed ſolũ ꝓpter euidẽtẽ
notitiã veritatis eiꝰ ex ꝑte appꝛehẽdẽtis.Nõ dico ꝓpter euidẽtiã quã habet de ea ex ſua ĩduſtria,aut
ex ſtudio & diligẽtia:qbꝰ nouit rẽ diſtĩcte quã termini ſignificãt cõfuſe: ſed ſolũ ꝓpt euidẽtiã quã
facit ipſa ꝓpoſitio de ſe expreſſe & diſtincte indicãdo ex ſola ſignificatione euidẽti terminoꝝ ꝑdi
catũ includi in ſubiecto,& ſic requirit vt res ipſa qa taliter ſe habet:ꝙ.ſ.ꝑdicatũ includitur in ratio-
ne ſubiecti:ipſamet ꝑ ſubiectũ & ꝑdicatũ euidẽtiſſime cognoſcẽti ſe offerat. Propter hoc eñ dixit
Phs,ꝙ pricipia cognoſcimꝰ inquãtũ terminos cognoſcimꝰ: vt.ſ.ex hoc ꝙ vltro cognoſcamus per
terminos rẽ ſubiectã & rẽ ꝑdicatã : ſic etiã vltro ꝑdicatũ eẽ in rõne ſubiecti cognoſcamꝰ, & ineſſe

ꝑ ſe ſubiecto:& ſic intãtũ dicamꝰ ꝓpoſitionẽ notã eẽ ꝑ ſe:iquãtũ ſubiectũ & ꝑdicatũ in natura rei
ſunt nota ꝑ ſe:& cũ hoc ſeſe vltro & ꝑ ſe notificãt alteri:vt rẽ ſignificatã ſtatim qſqꝫ ꝓbet ꝑ vocem
auditã.Ita ꝙ ſi oĩbꝰ ꝑfecte notũ ſit illo mõ de ſubiecto & ꝑdicato qd ſit qḋ ſignificat ꝑ nomẽ,tũc il
la ꝓpoſitio erit nota oĩbus ꝑ ſe & naturalr̃.Si aũt aliqbꝰ hoc nõ ſit notũ:nec illa erit ꝑ ſe nota illis.
Primꝰ modus cõtingit in ꝓpoſitionibꝰ maximis:q̃ ſunt dignitates cõmunes oĩbꝰ ſciẽtiis: vt ſunt: T
Oẽ totũ eſt maiꝰ ſua parte:Si ab ęqualibꝰ eq̃lia demas,q̃ relinquũt ęq̃lia ſunt.& cętera hmõi.qa.n.
apud oẽs notũ eſt ꝑfecte ex ipis terminis de ſubiecto & ꝑdicato in talibꝰ ꝓpoſitionibus:& ꝙ ꝑdica
tũ includit in ſubiecto:talis ꝓpoſitio apud oẽs ꝑ ſe & naturalr̃ nota eſt:ſicut ꝑ ſe nota eſt in ſua ve
ritate.Scḋs modus cõtingit ĩ ꝓpoſitiõibꝰ illis,in qbus nõ oĩbꝰ eſt notũ de ſubiecto & ꝑdicato:ſecũ
dum iã dictũ modũ.Et ideo licet ꝓpoſitio talis ex parte ſua notiſſima ſit in veritate ſua : tñ apud
illos q ignorãt qḋ dicit ꝑ ſubiectũ & ꝑdicatum,bene põt eſſe ignota.Sic eñ multis ſunt incognita
principia ꝓpria ſciẽtiarũ ꝑticulariũ:q̃ tñ ſunt notiſſima & certiſſima in ſua veritate:& vnicuiqꝫ in
ſtructo in hmõi ſcia, vt ĩ analeticis:ꝙ ex maiori negatiua,vel minori ꝑticulari nihil ſeqt &c.hmõi.
Hinc dicit Boethius in prin.li.de hebdo.ꝙ cõis animi cõceptio eſt quã qſqꝫ probat auditã. Quarũ
duplex eſt genus.Nã ita vna eſt cõis:vt oĩm ſit hoĩm:veluti ſi hãc ꝓponas.Si a duobꝰ ęqualibꝰ ęq̃
lia auferas:quę relinquũt ęqualia ſunt.Nullus.n.id intelligẽs negat.Alia vero doctorũ tm̃: vt hæc
q̃ corporalia nõ ſunt in loco nõ eſſe,&c.hmõi:quę nõ vulgus:ſed docti ꝓbãt.Breuiter ergo dicẽdũ
ꝙ iſta ꝓpoſitio deꝰ eſt:ſi ſit ꝑ ſe nota:optet ꝙ ſubiectũ & ꝑdicatũ vltro ſe offerãt cognitiõi:ita ꝙ ꝑ
dicatũ coĩtelligit ĩ ſubiecto ex virtute euidẽtię ſignificati ĩminoꝝ: & ex hoc ꝑ ſe cognoſcat veritas
ĩherẽtię ipſoꝝ:& hoc ab oĩbꝰ vel ſaltẽ a ſapiẽtibꝰ:& hoc aut oĩbꝰ ſapiẽtibꝰ:aut pluribus:aut maxĩe V
notis.Eſt igit ĩtelligẽdũ ꝙ cognitio ĩminoꝝ ſubiecti & ꝑdicati huiꝰ ꝓpoſitiõis deꝰ ẽ:põt haberi du
plr̃.Vno mõ in vlĩ.alio mõ ĩ ꝑticulari.Cognitiõe ĩ vlĩ & ĩdetermĩata,eſt oĩm ĩtellectũ habẽtiũ ipos
cognoſcere.ſm Aug.i.de doc.chri.Et qa cognitiõe in vlĩ & ĩdetermĩata põt intelligi deꝰ abſqꝫ eo ꝙ
cointelligat eẽ:vt infra dicet: tali intellectu ĩminoꝝ ꝑdicatũ nõ cointelligit cũ ſubiecto & in ſubie
cto:quãtũ neceſſariũ eſt ad hoc ꝙ ꝓpõ dicat eẽ ꝑ ſe nota.Et iõ ex tali cognitiõe ĩminoꝝ habita ab
oĩbꝰ deũ eẽ nõ põt eẽ cõis cõceptio ꝑ ſe nota oĩbꝰ. Cognitione vero determinata & in ꝑticulari eſt
terminos illos cognoſcere vno mõ ex notitia rei viſione apta: ſicut ſancti vidẽt deum in patria: in
qua nõ põt cognoſci eẽntia diuina abſqꝫ eo ꝙ cognoſcat eẽ.vñ & beatis q ſic terminos cognoſcũt,
eſt ꝓpoſitio illa ꝑ ſe nota deus eſt. Alio autẽ mõ eſt terminos illos cognoſcere,cognitione determi-
ta:ſine tñ apta viſione:& hoc dupliciter. Vno mõ ex inſtructione habita de ipſa re ꝑ ſtudii diligen
tiã.Alio mõ ex ſimplici notitia rei ꝑ virtutẽ ĩminoꝝ in tali euidẽtia ipaꝫ rẽ ſignificãtiũ:vt vltro iu
dicẽt ꝑdicatũ includi in rõne ſubiecti. Prĩo mõ terminos huiꝰ enũciatiõis deus eſt,cognoſcere poſ
ſunt ꝓphetę ꝑ ſapientiã infuſam de deo:vel ſummi phĩ ꝑ ſapiẽtiã de deo ex rebus creatis acq̃ſitam
vt ſint termini illi ita noti eis ĩ ꝑticulari:vt cõpoſitionẽ ipſam ꝑdicati cũ ſubiecto vltro ꝓbẽt audi
tã.& ſic eis veritas huius enũciatiõis deus eſt:eſt notiſſima: ſed tñ nõ eſt dicẽda ex hoc ipſa enũcia
tio eis eẽ ꝑ ſe nota:qa illa notitia nõ ꝓuenit eis vltro ex virtute ꝓpoſitiõis & ĩmioꝝ eiꝰ:ſed ex ĩdu
ſtria & ĩſtructiõe acq̃ſita. Qꝫ aũt ꝓpoſitio dicat ꝑ ſe nota,nõ cõtigit:vt dictũ eſt:niſi ex hoc ꝙ ter
mini notitiã rei ſic vltro offerũt:vt virtute ipoꝝ ſtatĩ ꝑdicatũ cognoſcat ĩ rõne ſubiecti.Quia igit
termini huiꝰ enũciatiõis,deꝰ eſt:ſignificãt diuinã eſſentiã & eiꝰ eẽ nõ niſi in gñali:ſcḋm ꝙ oẽs hoc
dicũt & ĩtelligũt deũ eẽ:qḋ cęteris rebꝰ anteponũt:ſiue ſit deꝰ ſcḋm veritatẽ:ſiue nõ: vt dicit Au
gu.i.de doc.chri.Deꝰ cũ de illo nihil digne dici poſſit:admiſit tñ hũanę vocis obſeqũ:& inde ẽ ꝙ di
cit deꝰ.Nõ.n.in ſtrepitu iſtarũ duarũ ſyllabaꝝ cognoſcit ipſe. Sed tñ oẽs latinę linguæ ſcios:cũ au
res eoꝝ ſonꝰ iſte tetigerit,mouet ad cogitãdũ excellẽtiſſimã quãdã naturã: nec qſq̃ inueniri põt q
hoc credit eſſe deũ:quo eſt aliqd meliꝰ.itaqꝫ oẽs deũ eſſe cõſentiũt:qḋ cæteris rebꝰ oĩbꝰ anteponũt
Quia igit diuinã naturã & eiꝰ eſſe ſignificãt termini illi in gñali ſolũ: & ſic indicãt eã audiẽti:vt
nõ oporteat virtute terminoꝝ ꝑdicatũ intelligi in rõne ſubiecti: ꝓpoſitionẽ iſtã nullus cognoſcit
ĩquãtũ ĩmĩos eiꝰ cognoſcit.& cũ hoc etiã ſi terminus ille deꝰ ſignificaret diuinã naturã ſub illa rõ-
ne ꝑticulari q̃ ĩcludit in ſe rõnẽ eẽ eiꝰ:qa tñ nõ vltro tale ſignificatũ offert intelligẽti:vt qcũqꝫ ter
minũ talẽ ĩtelligit:intelligit ſtatim in ipſa diuina eẽntia rationẽ ſui eſſe:idcirco adhuc nõ eẽt ex il-
lo ſignificato ꝓpoſitio per ſe nota:qa nõ vltro ꝑ ſuos terminos notificat ſe audienti:vt eã ꝓbet au-
ditam.Sic ergo apparet ꝙ nullo mõ propoſitio illa deus eſt:poteſt dici per ſe nota ad modũ quo il
la eſt per ſe nota:totũ eſt maius ſua parte:qm̃ aut homo omnino non intelligit quid in hac propo X
ſitione dicitur per terminos:aut ſi aliquid intelligit:quãtũcũqꝫ modice,ꝑdicatum ipm intelligit in
ſubiecto.Non.n.aliqua rõne põt hõ intelligere rõnẽ totius,& ſuę partis:qn intelligat ꝑtẽ vt contẽ
tã in toto: & totũ continẽs partẽ:& hoc eſt totũ eſſe maius ꝑte.Similiter eſt de iſta apud ſapiẽtes

Incorporalia nõ ſunt in loco.Incorporale eñ rõne nois vltro dat intelligere ſapienti qd incircũſcri
ptibile & inſituabile.& hoc eſt idem qđ nõ potẽs eſſe in loco:quia eſſe in loco nihil ſignificat ſapiẽ
ti niſi circũſcribi loco.Nullo ergo modo iſta ꝓpoſitio deus eſt:cuicũq; intelligẽti põt eſſe ꝑ ſe nota
quaſi ꝑ ipſam ꝓpoſitionẽ quãtacũq; certitudine nota ſit. Iterũ ergo & iterũ reuoluẽdo ſermonem
dico: quia etſi homo ꝑ ſtudiũ ſuum ſcire põt & intelligere hoc noĩe deus ſignificari id quo maius
excogitari non põt:& ita qđ nõ põt cogitari nõ eſſe: etiam ſi cũ hoc ſtudio ſuo ſciat ꝙ eſt purum
eſſe:& ita ꝙ non poſſit nõ eſſe:hoc nihil eſt ad faciẽdum propoſitionẽ per ſe notã:immo ad hoc ꝙ
dicatur ꝓpoſitio ꝑ ſe nota:oportet ꝙ termini.ſ.ſubiectũ & ꝑdicatũ vltro ꝑtẽdãt talẽ rẽ ꝑ ſe ſignifi
cari:vt oẽs,vel ſaltem ſapientes ſtatim terminis ꝓlatis ꝑdicatum ineſſe ſubiecto ꝑcipiant:ſicut iſta
noĩa:totũ,pars,maius,ſic vltro ꝑtendũt ſua ſignificata:vt ꝑ ipos oẽs aliqd cognoſcẽtes de ſignifica
to horũ terminoꝝ cognoſcant ſtatim veritatem huius:totũ eſt maius ſua parte.Quare licet in rei
veritate deus ſit ſuũ eſſe:& id quo maius cogitari nõ põt: quia tñ hoc termini iſti vltro nõ prætẽ
dũt:etiã ſi hoc ipſum mente propter ſtudiũ vel donũ gratiæ ꝑciperemus,propoſitio quę dicit deũ
eſſe non põt aliquo mõ ꝓpter hoc dici nota ꝑ ſe:& hoc maxime:qa hoc nomẽ de⁹ ſignificat prima
fronte quãtũ eſt de ꝓprietate nois diuinã naturã in eſſe quodã cõfuſo:& in generali:& intelligen
Y do diuinã naturã tali mõ,nõ oportet cointelligere ipſam eẽ: vt dictũ ẽ.Simpliciter ergo dicẽdũ ꝙ
iſta ꝓpoſitio deus eſt:non eſt ꝑ ſe nota alicui:nec ſtulto:nec ſapienti:niſi forte quatenus ex pueritia
aſſueti ſum⁹ hoĩes audire cõfitẽtes deũ eſſe:& ſic ex cõſuetudine factũ eſt nobis quaſi connaturale
aſſentire ꝓpoſitioĩ qua dicit de⁹ eſt,tanq̃ ꝑ ſe notę.Sed hoc nihil ad faciendũ ꝓpoſitionem eſſe ꝑ ſe
notã:vt patet ex ꝑdictis.Vnde patet ꝙ iſta ꝓpoſitio deus eſt:nõ eſt oĩno ꝑ ſe nota:deum tñ eſſe in
natura ipſius rei in ſe notiſſimũ ẽ:& ꝑ ſe notũ.i.ꝑ eã ipſam rẽ habet ꝙ ſit notũ: q̃ ſeipſam demõſtrã
do,facit notũ ſe eſſe cui vult:& hoc quo ad aptã viſionẽ,quãtũ aũt ad diſtinctã cognitionẽ ſine ap
ta viſione:hoc nulli põt eẽ notum:niſi ex fide aut reuelatioẽ:aut ſumme ſapiẽti poſt plenã de aliis
reb⁹ inſtructionẽ ex naturalis rõnis inueſtigatioẽ:vt dictum eſt.

Z
Ad pri.pri. & Ad ſecũdũ. ¶Ad primũ in oppoſitũ:ꝙ cognitio eſſendi deũ hoibus naturaliter inſerta eſt:pa
tet ex iã dictis.¶Ad ſecũdũ ꝙ quantũ eſt ex diuina diſpoſitione nunq̃ potuit ignorari deũ eſſe qn
ab aliquibus notũ eſſet qa deus eſt:qui in hoc alios docerẽt:potuit tñ ignorari quãtum eſt ex ipſa
Ad tertium ipſius ꝓpoſitionis cõditione,& humanę naturę:maxime ꝑ pctm̃ deſtitutę.¶Ad tertiũ:ꝙ cognitis
terminis hui⁹ ꝓpoſitionis deus eſt,ipſe cognoſcitur eſſe:Dicendũ ꝙ verũ eſt:nõ tñ ſequit ꝙ cõple
xio talis naturalr ẽ cognita & ꝑ ſe,niſi termini cogniti ſint naturaliter:qđ non eſt verũ in ꝓpoſito.
qd eñ ſignificet & quomodo hoc noĩe de⁹:& quõ ſignificatio ꝑdicati ſe habet ad ſubiectũ: nõ oẽs
ſtatim ſciunt:immo nullus quãtũ eſt ex puris naturalibus:ſed eget magna inueſtigatione.& ideo
in nulla ſciẽtia ex phicis poteſt deus eſſe ſubiectũ:vt optime dixit Auicẽ.immo in cognitione phi
ca vltima debet eſſe cognitio dei.& ideo phi volẽtes in ſuis ſciẽtiis ordinate procedere a nobis no
tioribus in nobis occultiora & notiora naturæ, Metaphyſicã quæ eſt de dei cognitione vltimo or
dinauerũt poſt omnes alias ſcientias philoſophicas:licet econtra prima eſt cognitio dei in conſide
ratione theologica:vt expoſitum eſt ſupra.

A
Quæſt.iii. Arg.i. CIrca tertium arguit ꝙ contingit cogitare deũ,non cogitãdo ipſum eſſe. Primo
ſic:in cognitione q̃ poteſt ꝓbari demonſtratiue:ꝑdicatũ nõ eſt idẽ penit⁹ cum
ſubiecto:qa idẽ nõ probat neq; demonſtrat de ſeipſo: eo ꝙ nõ eſt medium ali
qđ inter ſubiectũ & ꝑdicatũ vbi idẽ ꝑdicat de ſe:& oĩs concluſio ꝓbata habet
mediũ inter ſubiectũ & ꝑdicatũ per qđ ꝓbat. deũ eſſe eſt concluſio:q̃ põt pro
bari demõſtratiue:vt videbit infra.ergo in ea nõ eſt ꝑdicatũ penitus idẽ ſubie
2 cto.ſed in eis q̃ nõ ſũt penit⁹ idẽ:vnũ põt cogitari nõ cogitãdo aliud.ergo &c. ¶Secũdo ſic.qđ nõ
eſt ꝑ ſe notũ eẽ:inquãtũ hmõi,põt cogitari nõ eſſe:qa põt de eſſe eius dubitari.deũ eſſe põt multis
In oppoſitũ. nõ eẽ ꝑ ſe notũ:vt dictũ eſt.ergo &c.¶In cõtrariũ eſt:qm̃ eidẽ inquãtũ idẽ ſemp natũ eſt accidere
idẽ.Cũ ergo vt viſum eſt ſupra: in deo penit⁹ ſunt idẽ deus & eſſe dei:ſi accidat deo vt ab aliquo
intelligatur:ſimiliter & eſſe eius neceſſario intelligitur ab eodem.ergo &c.

B
Reſponſio. ¶Dicendum ad hoc ꝙ quæſtio de non cogitando deum eſſe, differt ab illa quæ
ſtione de qua erit ſermo inferius:an.ſ.contingit cogitare deũ non eſſe: in hoc,ꝙ ibi actus cogitãdi
affirmatur:& eſt q̃ſtio de negatione inhęrentię eſſe ad deũ:vt negatio cadat ſuper eſſe ſolũ: hic ve
ro negatur actus cogitandi:& negatio includit totũ:quia quęſtio iſta quęrit vtrũ cogitando deũ
contingit non cogitare ipſum eſſe:vt licet nõ contingit in natura rei diſtinguere inter dei eſſentiã
& eſſe eius:qa deus non poteſt non eſſe:vt videbitur infra:contingat tñ ſeparare ea per intellectũ

noſtrũ intelligendo diuinã naturã & eſſentiã,non cointelligendo ipſam eſſe:vt quo ad hoc ſit quę
ſtio de complexo:vel non cointelligendo eius eſſe:vt ſit quæſtio de incõplexo.Et hic eſt diſtinguẽ C
dum:quia intelligens diuinam eſſentiã : aut intelligit eã diſtincte & in particulari intelligendo eã
in natura ſua qua eſt id qđ eſt:aut indiſtincte & in vniuerſali: in aliquibus.ſ.eius vniuerſalibus at
tributis.Primo modo dicẽdũ abſolute ꝙ nõ cõtingit intelligere diuinã eſſentiã nõ cointelligẽdo
eius eſſe:quia nihil eſt in ſe niſi ſuũ eſſe:vt dictũ eſt ſupra. & ſic nõ contingit cogitare deũ non co
gitando ipſum eſſe:quia talis cogitatio ſequit naturam rei:& conſiſtit veritas talis cogitationis in
adęquatione quadam rei & intellectus.Secũdo aũt modo ſimiliter diſtinguẽdum de eſſe : qa eẽ dei
aut cõtingit ĩtelligere diſtincte in ſeipſo:aut cõfuſe cũ eẽ alteri⁹.Et neutro mõ cõtingit intelligere
deum niſi cointelligendo ei⁹ eẽ:quia ſicut deus cũ intelligitur clare in ſua natura, cointelligit eſſe
eius clare:ſimiliter cũ in aliquo eius gñali attributo diſtincte,vel cum intellectu alicuius qđ eſt in
creaturis,confuſe intelligitur deus:de quo videbitur infra:eo modo quo intelligitur ipſe deus:ſem
per cointelligit eius eſſe:qa nõ eſt niſi eſſe:ita ꝙ nihil de eo poteſt intelligi niſi eſſe. Vtroq; aũt mo
do bene contingit cogitare deum:non ſimul cogitando ipm̃ eſſe.intelligẽdo eñ deum vt ſummũ
bonũ ſimpliciter:& vt ſimpliciſſimũ,aut aliquid hmõi: vel intelligẽdo ipm̃ intelligẽdo bonũ aliqđ
abſolute:non oportet eius eſſe vel qđ ipſe ſit cointelligere. Non eñ ſic intelligit vel cogitat eũ niſi
ſecundum proprietates creaturæ.Et ideo cũ oĩs talis proprietas in natura ſua põt intelligi non vt D
exiſtẽs in creatura:neq; vt exiſtẽs oĩno:ideo & relata ad creatorẽ conſilr poteſt ipe in ea intelligi nõ
cointelligendo ipſum eſſe:quia & ipſa diuina eſſentia nihil aliud eſt q̃ proprietas illa ab omni defe
ctu abſoluta intellecta ſiue cogitata. Sed talis intellectus diuinæ eſſentiæ eſt ſecundũ noſtrã poſſi
bilitatẽ:& imperfectus multũ:q de eo qđ eſt idipſum & in ſe ſimpliciſſimũ,format diuerſos cõce
ptus:eo ꝙ ſimul vnico conceptu capere non poteſt quicqd de re ipſa concipiendũ eſt: & ſic alio &
alio cõceptu cõcipit de deo eſſentiã ſuã: & ipm̃ eſſe:ſicut alio & alio conceptu cõcipit ipſum:& ꝙ
ſit ſapiens & ꝙ ſit bonus.Et cum hoc intelligẽdũ etiã, ꝙ licet omni mõ quo homo intelligit deum
intelligit eius eſſe:qa ipſe nõ eſt niſi eẽ:ſicut intelligens dei bonitatẽ intelligit eius ſapientiã:qa idẽ
ſunt in eo bonitas & ſapientia:qa tñ ſicut eſt alia ratio bonitatis & ſapientiæ:vt intelligens eius ſa
piẽtiam ſub ratione ſapientię non oportet ꝙ ſimul intelligat eius bonitatem ſub ratione bonitatis:
ſic quia alia eſt ratio deitatis:alia vero eſſe eius : intelligẽs deũ ſub ratione deitatis non oportet ꝙ
ſimul eum intelligat ſub rõne eſſe:qa ſub alia rõne intelligimus in deo ꝙ eſt ens,& ipſam eſſentiã
& eius eſſe. Intelligitur eñ ens tanq̃ habens eſſentiam & eſſe ipſo informatum. Per hunc eñ mo E
dũ vt dicit Boethius in lib.de hebdo. multa ſunt quæ actu ſeparari non poſſunt:animo tñ & cogi
tatione ſeparant:& per hoc in illis quę ſimplicia ſunt in re:& habent intellectum ſimplicẽ de ſe:in
tellectus ea cõponit & diuidit:ſecundũ ꝙ dicit Cõment.ſuper.xii. Metaph.In eis quæ ſunt forma
in materia,diſpoſitio & diſpoſitũ reducunt ad vnũ in eſſe:& ad duo in conſideratione,qua ꝑdica
tũ differt a ſubiecto in propoſitioĩbus affirmatiuis categoricis.Intellect⁹ eñ natus eſt diuidere ad
unata in eſſe in ea ex quib⁹ res cõponitur:ſicut diuidit materiam a forma, & formã a cõpoſito ex
materia & forma:cũ diſponit habentẽ formã ꝑ formam. Intelligit enim vtraq; adunata aliquo mo
do,& differẽtia alio modo.verbi gratia:quando diſponit hominẽ per rationalitatẽ:intelligit ꝙ ſub
iectum rationalitatis & rationalitas idem ſunt in adunatione:& intelligit ꝙ deferens ex eis eſt ali
ud a delato.Diſpoſitio aũt idem eſt qđ diſpoſitũ in rebus abſtractis:ſed potẽtia duo:qñ intellectus
diuidit alterũ ab altero.& illa duo ĩtelligo eſſentiã & eẽ in oĩni creatura.Qñ aũt fuerit cõſiderata
diſpoſitio & diſpoſitũ in eis q̃ nõ ſunt in materia:tũc reducunt ad vnũ intẽtione oibus modis:&
nullus modus erit quo ꝑdicatũ diſtinguitur a ſubiecto.ſ.in eſſentia rei:niſi ſcđm acceptionẽ nr̃am
.ſ.qa idẽ accipit ſcđm diſpoſitionẽ & diſpoſitũ.& hoc intelligo in ſolo deo.vnde ſubdit.Et ſi intelle
ctus nõ accepit in iſtis diſpoſitionẽ & diſpoſitũ:nõ poſſet ĩtelligere naturas eorũ neq; determinare
eas & magna differẽtia eſt ĩter ea q̃ differũt in eẽ & in ĩtellectu:& q̃ differũt in ĩtellectu ſolũ.Vbi in
telligo ꝙ oĩs creatura differt in eſſe & in ĩtellectu:qa habet eẽ diſtinctũ ab eſſentia in natura rei:&
intellectus ea capit diſtincta:& ꝙ ſolus deus differt in intellectu tm̃, ſub alia.ſ.ratione apprehẽdẽ
do eius eſſentiam:ſub alia vero eius eſſe:& ſub alia eius ſapientiã:ſub alia vero eius bonitatem: vt
dictum eſt.Per hęc patent obiecta.

¶Qꝛ ergo prio arguit : ꝙ deũ eẽ eſt cõcluſio q̃ põt demõſtrari:ergo ꝑdicatũ dif F
fert a ſubiecto:vt poſſibile ſit deũ ĩtelligere nõ cointelligẽdo ipſum eſſe:Dicendum ꝙ verum eſt ſe Ad pri.pri.
cundum rationẽ intellectus noſtri diuerſam in intelligendo:vt dictum eſt: vt intelligamus deum
ſimpliciter nõ cointelligẽdo cõpoſitionẽ eẽ ad ipm̃:vel intelligendo ipſum ſub ratione diuinitatis:
non cointelligendo ipſum ſub ratione eſſe. Quanto enim tẽpore hõ nõ poteſt,capere ꝑfecte ipſam

diuinam eſſentiā,poteſt intelligere ipſam nō cointelligēdo rationē eiꝰ: aut ipſum eſſe. Si aūt pfecte
caperet eā:quātūcūq; intelligeret alia ratione eſſentiam:& alia ipſum eſſe: nullo modo tñ intellige
G ret eſſentiā non cointelligēdo eius eſſe:& ipſam eſſe.¶Similiter dicēdū ad ſecūdū : ꝙ quouſq; non
Ad ſecūdū. fuerit homini per ſe notū deū eſſe,ex imperfecta notitia ipſius eſſentiæ pōt cogitari eſſentia:nō co
gitādo rationē eius eſſe vel ipſam eſſe:qđ nō poſſet fieri pfecte cognoſcēdo eſſentiā,& ꝑ ſe exiſtēte
H noto deū eſſe.¶Ad tertiū:dicēdū ꝙ licet in deo idē ſunt re & intētione eſſe & eſſentia:qa tñ diffe-
Ad tertium runt ratiōe ab eo:qui imperfecte nouit diuinā eſſentiam bene poteſt cogitare ipſam eſſentiā abſq;
eo ꝙ cogitet eius eſſe ſub ratione eſſe:vel ipſam eſſe,vt dictum eſt.

I Circa quartū arguitur:ꝙ eſſe deū non ſit homini demōſtrabile ex creaturis. Pri
Quæſt.xiii. mo ſic.propoſitio īmediata & per ſe notiſſima nō eſt ꝑ alia demōſtrabilis:qa oīs
Arg.i. demonſtratio eſt ꝑ media & notiora.deū eſſe eſt hmōi,cū in ea idē pdicat̄ de ſe
2 ipſo:vt patet ex pdeterminatis.ergo &c.¶Secundo ſic: In deo idē ſunt an ſit,&
qd ſit.ſed qd ſit deꝰ nō eſt homini demonſtrabile ex creaturis,vt infra videbit̄.
3 ergo &c.¶Tertio ſic:demōſtratio eſt ſyllogiſmꝰ faciēs ſcire:vt dicitur.i.Poſter.
Deū eē nō cōtingit ſcire:qa eſt vnꝰ de articulis fidei:& fides eſt nō apparētiū,vt dicit Apl's ad He
bre.xi.& vt dicit Grego.Fides non habet meritum:cui humana ratio pbet experimētum.ergo &c.
In oppoſitū. ¶In oppoſitum eſt Apoſtolus Ro.i.Inuiſibilia dei &c.vbi dicit Gloſſ. Deꝰ qui inuiſibilis erat natu
ra,opus fecit quod opificem ſua viſibilitate monſtraret.

K ¶Dicendum ad hoc: ꝙ qui poneret deum eſſe,eſſe per ſe notum omnino,nega-
Reſponſio. re haberet deū eē poſſe demōſtrari.Sed nō eſt ita vt habitū eſt ſupra.plurimi eñ dubitare poſſunt
deum eſſe:ſed hoc non eſt ex imperfectione & incertitudine eſſe dei in ſe: cum ſit manifeſtiſſimus
in ſuo eſſe ſecundū ſe:ſed ex debilitate intellectus noſtri:qui eum intueri nō poteſt vt eſt in ſe : vt
ideo oporteat eum certitudinem de eo quod deus eſt:ex ſibi notis circa creaturas ratiocinando eli
cere:& ſic deum eſſe demonſtrare.ſecundū ꝙ dicit Gloſ.Rom.i. Vt deus qui natura inuiſibilis eſt
etiam a viſibilibus poſſet ſciri,opus fecit qđ opificē ſua viſibilitate mōſtrauit:vt per certum incer
tum poſſet ſciri:& ille eſſe oīm deus crederetur.ſecundū ꝙ de hoc habitum eſt ſupra. Diſtinguen
dum tamē de demonſtrabili: ꝙ aliqd eſt demonſtrabile ſimpliciter ex natura rei: & aliqd nobis ex
diſpoſitiōe noſtri intellectus. Et ſecūdū hoc dicēdū ad qſtionē: ꝙ quātū eſt de natura dei in ſe,deū
eſſe non eſt demonſtrabile homini:qa non eſt ꝑ medium cognoſcibile: eo ꝙ non eſt mediū inter eiꝰ
eſſe & eſſentiam:ſed penitus ſunt idem vt dictum eſt ſupra:& ideo non habet prius aut notius ip
ſo.Sed hoc modo deū eſſe ſolū eſt homini in futuro immediate per nudā ſpeciē oſtenſibile:qua vi-
ſa non erit hoī dubitare quin deus nō poſſit nō eſſe:nec cogitari nō eſſe:ſed erit ratio demōſtrandi
L & cognoſcendi omnia alia.Propter qđ dicit Auicen.in.viii.Metaph.ſuę.Primus q eſt altiſſimus &
glorioſus non habet definitionē:& non poteſt fieri demonſtratio de eo:ſed ipſe eſt demonſtratio de
omni qđ eſt.Quātū vero eſt ex diſpoſitione intellectus noſtri:bene eſt ei demonſtrabile: nō dico eē
dei qđ habet in ſe:ſed qđ ſignificat cōpoſitionē intellectus:vt ꝙ iſta enūciatio ſit vera:qua dicitur
deus eſt:& eſt hoc ei demōſtrabile ex creaturis tanq̄ ex ſibi notioribus: ex qbus ꝓpter eſſentialē de
pendētiā ipſarū ad deū tanq̄ ad cauſam & principiū earū, irrefragabiliter ꝓbari poteſt quia ipē eſt
ſecundū ꝙ dicit Aug.ſer.ii.ſup Ioan. Phi ingſierunt creatorē ꝑ creaturā:qa pōt inueniri per crea-
turā:& ad hoc nobis maxime creaturarū naturę inueſtigandę ſunt.dicēte eodem de vera Rel. Nō
fruſtra & inaniter intueri oportet pulchritudinē cęli,& ordinē ſiderum:q̄ oīa in ſuo gn̄e modū ꝓ
priū & naturā ſeruāt:in quorū cōſideratione nō vana & peritura curioſitas exercēda eſt:ſed gra-
dus ad īmortalia & ſemp manentia faciendus:vt ex eis quę videmus rōcinādo intelligamꝰ ea quæ
nō videmꝰ.Inuiſibilia.n.dei(vt dicit Apl's)a creatura mūdi ꝑ ea q̄ facta ſunt cōſpiciunt̄.& hoc pri
mo demōſtratiue.Secūdo analetice.Demōſtratiue duplici via:ad quā oēs alię habēt reduci.ſ.cauſa
litate & eminētia.Cū eñ vt dicit Diony.de di.no.ex oī exiſtētiū ordinatiōe in ſūmū oīm redeūdū
eſt omi ablatione & eminētia & omi cauſa: via tñ remotionis nō cognoſcit̄ de deo an ſit:cū ſit illa
via negatiōis remouēdo eē oīm creaturarū de deo:& ex negatiuis puris pluribꝰ nūq̄ ſeqt̄ aliq̄ affir
matiua. via autē cauſalitatis aut eminētię ſolūmō poſſibile eſt cognoſcere de deo ex creaturis qa
eſt.Et q̄libet harū viarū multiplr̄ ꝓcedit rō ad pſuadēdū deū eſſe:quarū potiſſima eſt via cauſali-
M tatis.¶Eſt aūt via cauſalitatis q̄ deꝰ ſe habet ad creaturas triplex.ſcđm ꝙ ī triplici gn̄e cauſę ſe ha
bet ad creaturas.ſ.efficiētis,formalis,& finalis:& ex q̄libet harū ſunt rōcinatiōes ad ꝓbādū deū eē.
& ſunt tres in via cauſę efficientis.Quarū pria & manifeſtior eſt illa:q̄ ꝓcedit ex pte motus:q̄ ꝓce
dit Phs.viii.Phy.ſic.Sūme certū eſt & ſenſu cōſtat ī mūdo aliq̄ moueri:cui ī hoc fatuū eſt cōtradi-
cere:qa hoc teſtat̄ ſēſus.Oē aūt qđ mouet̄ ab alio mouet̄,ſcđm ꝙ efficaciſſime pſuadet ibi. Aut er

go ꝓcedet in īfinitū ꝓceſſus:vt hoc motū moueat̄ ab illo & illud ab alio in īfinitū:aut ſtabit̄ in ali
quo qđ nō mouet̄ ab alio:& ita qđ non mouet̄ oīno.qđ ſi nō eēt: neceſſario ſeqret̄ ꝙ nihil ſit motū
& mouēs oīno:qa mouētia ſecūdaria nō mouēt niſi moto prio.Quare cū ꝓceſſus in infinitū ſit im
poſſibilis:& multa hoc moueri manifeſtū eſt:abſolute manifeſtū eſt ꝙ oportet ponere aliquod pri-
mum mouens immobile: & hoc eſt quod intelligimus deum.ergo &c. ¶Secunda ratiocinatio in N
eadem via:& per cōſimilem modum,eſt illa quę procedit ex cōditione eſſe qđ acquiritur per mo-
tū,qđ eſt tale ꝙ poteſt non eſſe:qua ꝓcedit Phs.i.cę.& mū.ſic.Cū certū eſt aliqua eſſe:quę poſſunt
eſſe & nō eſſe:omne autē tale a ſe non habet eſſe quia habet eſſe ſuum in actu qđ ex potentia : ni-
hil a potentia procedit in actum niſi ab aliquo exiſtēte in actu: quia omne qđ mouetur & trāſmu
tatur:ab alio mouetur & tranſmutatur:vt habitum eſt ex pręcedenti ratione:ergo oportet pone-
re aliquid aliud,qđ nō eſt potēs nō eſſe.Aliter eñ eſſet proceſſus in infinitū:vt patet.Quare opor
tet eē tale qđ neceſſario habet eſſe: & qđ tale eſt,aut habet cauſam ſuę neceſſitatis a ſe,aut ab alio.
Si ab alio,ſilr̄ de illo alio eſt q̄rere:an a ſe an ab alio habeat cauſam ſuę neceſſitatis:& erit in infi
tum procedere,vel ſtare in illo qđ habet cauſam ſuę neceſſitatis a ſeipſo. Quare cū in infinitū pro
cedere ſit impoſſibile:iſtud ponere eſt neceſſariū,ꝙ ſcilicet ſit aliqđ ens neceſſariū habens ſuam ne-
ceſſitatem:nō aliūde ſed a ſeipſo. Hoc autē eſt qđ vocamus deum,primā ſcilicet cauſam oīm.ſicut
exponit Cōmēta.v.Metaphyſi.c.de neceſſario.ergo &c. ¶Tertia ratiocinatio in eadē via & per cō- O
ſimilem modū eſt illa:quę procedit ex cōditionibus cauſæ & cauſati:quibus hoc habet eſſe mouēs
& eſſe neceſſarium a ſeipſo: illud aūt motum & eſſe ab alio.qua procedit Phs.ii.Metaphyſicę,pro
bans ſtatum in cauſis efficientibus,talis.cum certū eſt & videmus in iſtis ſenſibilibus generabilibꝰ
& corruptibilibꝰ,ꝙ aliquid ſit cauſatū in eſſe:oſ̄e autē tale neceſſario cauſatum eſt:& eſſe ſuum
habet ab alio:nihil enim eſt qđ ſeipſum ad eſſe producit:vt ſit ſuiipſius cauſa:quia ſic idem prius
eēt & poſterius ſeipſo,qđ eſt impoſſibile, aut ergo erit procedere in īfinitū, ꝙ hoc ſit cauſatum ab
illo:& illud ab alio,aut erit ſtare in aliquo primo qđ eſt nō cauſatum ab alio : & hoc vno vel pluri
bus:quia in hoc nihil reſtat ad propoſitam queſtionē de dei entitate:ſed magis ad illam queſtionē
de qua erit ſermo inferius.ſ.de eius vnitate.Quare cum procedere in infinitum in cauſis efficiēti-
bus ſit impoſſibile:quia in oībus talibus primū eſt cauſa medii,& mediū vltimi,ſiue ſint plura me
dia,ſiue non:& ſemp remota cauſa ab eſſe,remouetur eius effectus:ergo ſi non fuerit in efficienti-
bus primū omnino,nec erit vltimū.Neceſſe eſt ergo ponere aliquā cauſam primā omniū efficien-
tem:illa eſt quā vocamus deum.ergo &c. ¶In via autem cauſę formalis cum forma ſit pricipium P
eſſendi & cognoſcēdi:duplex eſt ratiocinatio: quarum prima procedit ex parte eſſe, qđ eſt in rebꝰ
a forma:Secunda ex parte cognitionis:cuius principium eſt forma:& ambę procedunt eodem mo
do arguendi quo prius.Prima eſt illa quā venatur Auguſt.in lib. de vera reli. longa diſputatione
talis.Cū certum eſt:& videmus ad oculum: ꝙ in qualibet natura corporea etiā infima inanimata
eſt aliqua decentia & pulchritudo quæ placet:& adhuc maior in corporea animata non ſentiente:
ſed viua:& iterum amplior in viua ſentiente:& multo amplior in rationali: quæ de omnibus aliis
iudicat:quia ſemp pręſtantior eſt res quæ iudicat:q̄ de qua iudicat:quare cum ſit in omnibus pul
chritudo & cōueniētia,placet:& quia in ſe ſummā pulchritudinē nō habet: ſemper in melioris cō
paratiōe reſpuit̄,qua iudicat̄ quātū aliq̄li pulchritudine perficitur & deficit a pfecta.Aut ergo erit
procedere in infinitum,aut erit ſtare in vno pulcherrimo decētiſſimo:a cuius pulchritudine & de
centia omnia alia deficiunt: & quo iudicātur.hoc aūt indubitāter eſt illud qđ deum appellamus:
incōmutabilem.ſ. naturam ſuper rationalem creaturam exiſtentem : quia nulla creatura talis eſſe
poteſt:cum ſit omnis creatura mutabilis.Quare cū ſic procedere in infinitum eſt impoſſibile:opor
tet ponere illud in quo eſt ſtatus qđ deus eſt. ¶Secunda eſt quā venatur:Auguſt.ii.de lib.arb.lon- Q
ga diſputatione cōſimiliter talis.Cum certum eſt & in nobis experimur,ꝙ ſenſu particulari iudi-
camus ſenſibilia propria:vt viſu colores:auditu ſonos:qbꝰ nō poſſumus iudicare quæ cōmuniter
eis cōueniunt:& quibus differūt:ſed illa iudicamus quodā ſenſu cōmuni interiori: nec in iſtis poſ
ſumus omnia hęc tam cōmunia q̄ ꝓpria diſcernere ab inuicem niſi quadā virtute ſuperiori:quæ
ratio dicitur:quare cum in oībus talibus ſemper melius eſt & præſtantius qđ de alio iudicat q̄ id
qđ iudicatur:aut ergo erit procedere in infinitum, aut ſtare in aliquo pręſtātiſſimo quo oīa alia
iudicantur: & de ipſo iudicat nullus. hoc aūt proculdubio incōmutabilis ſapientia eſt ſup mentes
rationales:& ſuper omnia mutabilia exiſtens: quia non niſi in aliquo immutabili mutabilia habēt
iudicari:quā quidem immutabilem ſapiētiam deum appellamus.Quare cum ſic procedere in infi
nitum eſt impoſſibile:oportet ponere illud in quo eſt ſtatus, quod non eſt niſi deus.¶In via cauſę R
finalis eſt vnica ratiocinatio cōſimilis pręcedentibus:qua procedit Philoſophus.ii.Metaphyſicę,ſic

Cum videmus aliquid ordinari ad aliud velut ad finem ſuum:& ille finis ordinatur ad aliquid vl
terius vt in finem : & ſic eſt in omnibus entibus : Bonum enim vniuſcuiuſq; per ſe & natura eius
eſt finis eius, & eſt propter ipſum.vt dicit.iii.Metaphy. aut igitur erit proceſſus in infinitum,aut
erit ſtare in ordine finiũ in aliquem primũ:qui eſt bonum & finis omniũ præcedentium:& nõ ha-
bet bonũ neq; finẽ vlteriorẽ.Quare cũ ꝓceſſus iſte in infinitũ ſit ĩpoſſibilis vt prius,qm̃ ſi nihil fue
rit tale,nõ erit ꝓpter qđ fiũt cętera,& ita deſtruet̃ ĩ entibus natura boni,& fient oĩa ocioſe & abſq;
intẽtiõe finis: Neceſſe eſt ergo ponere ſtatũ ĩ aliquo bono vltimo qđ eſt finis oĩm.Hoc aũt eſt illud
qđ deũ dicimus,qa eſt ens optimũ,ergo deus eſt.℄Poſt viã cauſalitatis potior eſt via eminẽtię ad
probãdũ deũ eſſe,& ꝓcedit ſcđm modũ rõcinãdi duplicẽ. Vno ad modũ quo argutum eſt in pri-
mo argumẽto via cauſę formalis,deducẽdo.ſ.ab oĩ bono & laudabili in creaturis,qa diminutũ eſt,
& deficiẽs, ad bonũ & laudabile pfectũ & cõſummatũ in creatore,ne ſit ꝓceſſus ĩ infinitũ.De quo
dicit Ricar.de tri.Certiſſimũ eſt,& vnde nemo dubitare põt, ꝙ in tanta rerũ varietate oportet ali
quid eſſe ſummũ quo nihil maius eſt, nec meliꝰ, qđ eſt quaſi entitas & bonitas vera a quo oĩa alia
bonitatẽ & entitatẽ hñt.Et Anſel.in mon.iii.ca.Cũ naturarũ negari nõ põt alias eſſe meliores aliis,
pſuadet ratio aliqd in eis eẽ ſupeminẽs,vt nõ habeat ſuperiorẽ nec habere poſſit.Et Aug.i.de doct.
Chriſtia.Qui per intelligentiã pergunt videre qđ deus eſt,oĩbus eũ naturis,nõ ſolũ viſibilibus &
corporalibꝰ,verũ etiã intelligibilibꝰ & ſpũalibus, oĩbuſq; mutabilibus pferũt:oẽs certatim ꝑ excel-
lentia dei dimicant:nec quiſq̃ inueniri poteſt,qui hoc deũ credat eſſe,quo eſt aliquid maius.Itaq;
vt cõuenit, deũ eſſe oẽs conſentiũt,qđ cęteris rebus oĩbus anteponunt. Alio aũt modo arguendi
procedit via eminentię,cõparãdo.ſ.approbanda in creaturis & in creatore,ſcđm magis & minꝰ &
ſimpliciter, ſic:& eſt rõ Anſel.in princi.mon.In quibuſcũq; eſt inuenire magis & minus,in eodẽ ge
nere eſt inuenire aliqd ſimpliciter.Sed in entibus eſt inuenire bonũ & melius,pulchrũ & pulchriꝰ,
delectabile & delectabiliꝰ . ergo ſimilr̃ eſt inuenire in entibꝰ aliqd ſimpliciter bonũ, ſimpliciter pul
chrũ,ſimpliciter delectabile,reſpectu cuius ſumit̃ magis & minꝰ in aliis. hoc aũt nõ eſt niſi deꝰ,in
quo eſt pura bonitas,ſimilr̃ pulchritudo & delectatio,& ſic de aliis.ergo deꝰ eſt.Cõſimili eĩ rõne ar
guit phs.4.Metaph.cõtra dicẽtes ꝙ oĩs opinio eẽt ęſtimatio,& nulla eẽt certa ſcia. q tñ cũ hoc di-
xerũt ꝙ ęſtimationes differunt inter ſe,ſecundum magis & minus in veritate.cuius ratiocinatio-
nẽ clarius q̃ litera pertractat Commenta. ſic. Si aliquid fuerit maioris veritatis & minoris falſita-
tis:neceſſe eſt aliqd eſſe verũ ſimpliciter,reſpectu cuius dicũtur magis & minus. Cum.n.illud qđ
eſt maioris veritatis & minoris falſitatis,propter admixtionẽ contrarii neceſſario habet aliqd ma-
gis verũ ſupra ſe:ꝙ ſi illud non ſit ſimplr̃ verũ,ſed habet aliqd falſitatis, habet ſimilr̃ aliqd magis
ſupra ſe:& ꝓcederet in infinitũ,aut eſt ſtare in id qđ eſt verũ ſimplr̃,& eſt illud qđ eſt maxime ve
rũ & cauſa veritatis rerũ quę ſunt poſt.vt dicit̃.ii.Metaph.vbi dicit Cõmẽ. ꝙ hoc eſt pria cã oĩm
S q̃ deꝰ eſt.ergo &c .℄Idẽ arguit̃ rõnibꝰ analeticis & ꝓbabilibꝰ,q̃ tñ habẽt reduci ad rõnes ſupiores
demõſtratiuas ſicut oẽ ꝓbabile ad neceſſariũ.Analetice aũt iuxta rõnẽ a cauſa efficiente arguit ſic
Ric.de tri.ſupponẽdo duas diuiſiões p ſe notas.quarũ pria eſt:ꝙ oẽ qđ eſt vel excogitari põt,aut ẽ
ab ęterno,vel incepit eſſe ex tempore.Secũda eſt . ꝙ oĩe qđ eſt vel eſt a ſeipſo habẽs eſſe ſuum,vel
ab alio . Quibus ſuppoſitis arguit ſic ratione diuiſiua quadrimembri.omne ens,vel eſt ab æterno
& a ſemetipſo,vel neq; ab ęterno neq; a ſemetipſo,aut medio modo dupliciter vel ab æterno nõ a
ſemetipſo,vel a ſemetipſo non ab ęterno.Et interimit primo hoc vltimum membrum tanq̃ omni
no impoſſibile:quoniã quicquid eſt nõ ab ęterno, incepit eſſe per primam ſuppoſitionem. Et ideo
ſuum eſſe habet ab alio:quare nõ a ſe,iuxta ſecundam ſuppoſitionẽ . Et ex ſecũdo & tertio mẽbro
arguit primũ ſic.Si aliquid ſit nõ a ſemetipſo ſiue ab ęterno,vt dicit tertiũ mẽbrũ: ſiue nõ ab ęter
no,vt dicit ſcđm membrum,illud neceſſario habet eſſe ab alio:per ſecundam ſuppoſitionẽ.De illo
ergo alio eſt quęſtio vtrum ſit ab alio.& erit ꝓceſſus in infinitum:qđ eſt impoſſibile : aut erit de-
uenire ad aliquid qđ nõ habet eſſe ab alio.erit ergo aliquid ab ęterno & a ſemetipſo. hoc eſt qđ di
citur deus,ergo &c.Eadem via arguit Damaſce.lib.i.ſic.omne qđ eſt, vel poteſt intelligi eſſe : vel
eſt creabile vel increabile. Si creabile,ergo vertibile, & exiuit de non eſſe in eſſe:non ab alio crea-
bili,ne fiat ꝓceſſus in infinitũ:quęrẽdo de illo alio a quo proceſſit in eſſe.ergo ab alio ĩcreabili.hoc
autem eſt quod ponimus eſſe deum . ergo &c. Eadem via arguitur materialiter ſic. omne qđ eſt
aut poteſt eſſe,cauſa eſt,aut cauſatum,aut vtrũq;.Sed omne cauſatum habet eſſe a cauſa alia a ſe
quia nihil eſt cauſa ſuiipſius vt ſit:aut ergo erit proceſſus in infinitum:aut erit aliqua cauſa non
cauſata.& illa eſt quę dicitur deus,ergo deus eſt.Ex ratione conſeruationis rerum idẽ arguit Da-
maſce.lib.i.cap.iii.ſic.Omne cõpoſitum & diſſolubile ab aliquo ſimplici & indiſſolubili conſeruat̃
in eſſe,qa de ſe caderet in nihilum.omnia mũdana ſunt huiuſmodi.ergo &c.Idem arguunt aliqui

ex rerum gubernatione,via cauſę finalis ſic.omnia naturalia agunt propter finem, ſecundũ Phi-
loſophũ.ii.phy.Sed non per cognitionem,quia illam non habent: nõ cognoſcens autẽ in finem nõ
dirigitur determĩate,niſi regulatũ a cognoſcẽte,ſicut ſagitta a ſagittario:eſt ergo aliquod cogno-
ſcens a quo omnia naturalia gubernantur in finem.ille eſt quẽ ponimꝰ deum.ergo &c. Idẽ arguit T
Anſel.ex natura veritatis in Mon.& Aug.de vera rel. & lib.ſol.& de libero arbitrio,ſic.veritas nõ
põt non eẽ,ſed eſt ęterna & immutabilis,vt perſuadet̃ in libris illis ꝓlixe & multipliciter. Sed veri
tas æterna nõ eſt niſi deꝰ.ergo deũ eẽ neceſſe eſt.& ꝓcedit rõ hæc via cauſę finalis.Sic igitur patet
irrefragabiliter:qa neceſſe eſt ponere deũ eſſe,ex quo ponimꝰ aliqđ eſſe entiũ.℄Ad primũ in oppo V
ſitũ:ꝙ oĩs demõſtratio eſt per mediũ priꝰ & notiꝰ:Dicẽdũ ꝙ verũ eſt,vel ſimplr̃ vel quo ad nos. Ad pri.prin.
Nũc aũt licet ad ꝓbandũ deũ eſſe nõ ſit mediũ prius & notius ſimplr̃, bene tamẽ eſt mediũ prius
& notius quo ad nos,vt dictũ eſt.Cum eñ dubitamus deũ eſſe capiẽdo aliquid per intellectũ, vt
diuinã eſſentiã ſub ſignificato nominis confuſo:ipſum mediante creatura quę nota eſt nobis, eſſe X
cõuincimus quo ad notitiã intellectꝰ,licet non in natura rei. ℄Ad ſecundum:ꝙ in deo ſunt idem Ad ſecũdũ.
an eſt,& qd eſt:dicendũ ꝙ verũ eſt de eſſe quo in ſe ſubſiſtit,nõ de illo eſſe qđ ſignificat cõpoſitio-
nẽ intellectus. & ideo licet illud an ſit nõ poteſt cognoſci non cognito qd ſit:de quo tñ infra vide Y
bitur,põt tamen iſtud,vt dictũ eſt prius,& infra dicet̃. ℄Ad tertiũ:ꝙ deũ eſſe nõ eſt demonſtrabi Ad tertium
le,quia eſt articulus fidei:dicendũ ꝙ eſt aliqđ credibile ſimplr̃,qđ eſt oĩbꝰ credibile: qa excedit ſim
pliciter naturalis rõnis inueſtigationẽ:vt deũ eſſe trinum. tale nõ eſt oĩno demonſtrabile ex crea-
turis,licet aliquę cõgruẽtię in creaturis inueniant̃,qbꝰ ad firmius credẽdũ tale,intellectꝰ manudu
ci poſſit.Sed ſolũ credimꝰ illud deo per lumẽ fidei reuelãte,vt merito fidei aliquo ſupiori infuſo lu
mine qđ prius credimꝰ intelligamus.Vnde ad talẽ veritatẽ declarandã veriſimiles rõnes inducẽ-
dę ſunt:nõ aũt ad ipam cõtra aduerſarios cõuincẽdã:quia nõ ſunt in rerũ natura,eo ꝙ nullo mo
do relucet rõ trinitatis ĩ creatura,ſcđm ꝙ ĩfra de hoc videbit̃.Aliud vero eſt credibile alicui,qđ nõ
oĩno excedit naturalis rõnis intelligẽtiã:vt eſt deũ eſſe,aut eẽ vnũ.Iſtud eñ aliquibꝰ groſſis ẽ oĩno
credibile,quibus non poteſt probari ex creaturis. Aliis vero ex creaturis eſt ꝓbabile,vt ſubtiliori-
bus,& illis eſt ſcibile quodã modo,& quodã mõ tñ credibile,inquãtũ.ſ.nõ tam dilucide ꝓbari põt
ex creaturis hoĩ in via,q̃ cognoſci ſperatur per apertam viſionẽ in patria,ſcđm ꝙ in talibus ſemꝑ Z
ſtant ſimul fides & ſciẽtia ſiue intellectus,vt dictũ eſt ſupra.Et ꝙ addit̃ de Greg.ꝙ fides nõ habet
meritũ &c.Dicendũ ꝙ eſt quędã rõ pręuia ad fidẽ probãs credẽda & cauſans fidẽ: quę nõ eſt poſſi
bilis in ſimplr̃ credibilibꝰ:ſed ſolũ in credibilibꝰ alicui:iſta nõ habet meritũ ſi nõ niſi ꝓpter rõnem
credit̃.Si aũt alias crediturus rõne ꝓueniat fidem vel ſubſequat̃:ratio nõ tollit meritũ.vnde philo
ſophi venientes ad fidẽ,multa meritorie crediderũt de deo quę prius vel poſterius rõne nouerũt.
vnde Aug.viii.de tri.ca.ix.Valet fides ad cognitionẽ & dilectionẽ dei,non tanq̃ omnino incogniti
& non dilecti, ſed quo cognoſcatur manifeſtius,& quo firmius diligatur. vnde talis ratio potius
augmentat meritum q̃ tollat.

CIrca quintũ arguitur ꝙ deũ eſſe poteſt fieri notum homini alia via q̃ ex creatu A
ris primo ſic.illud qđ oñdit oĩa alia eſſe ĩtellectui,ſicut lux cętera viſibilia ocu Quæſtio.V.
lo,ſeipm prio oñdit ꝙ ſit.lux eñ corporalis priꝰ naturalr̃ ſe oſtẽdit oculo q̃ co Arg.i.
lores.Deus eſt hmõi,ſcđm ꝙ dicit Auguſt.in lib. ſolil.Terra viſibilis eſt & lux.
Sed terra niſi luce illuſtrata videri nõ põt.Similiter diſciplinarum ſpectamina
nõ poſſunt intelligi niſi aliquo ſuo ſole illuſtrẽtur. ille aũt deus eſt ſecundum
Aug.ibidẽ.ergo &c.℄Secũdo ſic.Auguſt.lib.lxxxiii.q.Mens nulla interpoſita creatura ipa veritate 2
format̃.illa eſt veritas quę deus eſt,vt vult ibidẽ.Sed veritas informans ſine medio/ ſine medio co
gnoſcit̃.ergo &c.℄In oppoſitũ eſt illud qđ dicit Hu.loquẽs de ſcala Iacob. Angeli(inquit)nõ indi In oppoſitũ.
gent ſcala:quia volant p contemplationẽ.homo autẽ qui volare non poteſt indiget ſcala. Scala illa
creatura eſt,ad cognoſcendum deũ.ergo &c.

B

℄Dicendũ ad hoc ſecundũ iã diu ſuperius determinata ꝙ homo naturaliter or- Reſponſio.
dinatur ad duplicem cognitionẽ intellectualẽ, quarũ vna eſt ad quã ex puris naturalibꝰ ſtudio &
inueſtigatione poteſt attingere:& talis cognitio procedit de deo & de creaturis,quãtũ phia ſe põt
extendere.Alia vero eſt,ad quã non poteſt attingere niſi dono luminis alicuiꝰ ſupernaturalis gr̃æ
vel gloriæ adiuta,& vtraq; via poteſt fieri homini notum deũ eſſe: & hoc eſt qđ ſolet dici, ꝙ deũ
eſſe,poteſt dupliciter homini eſſe notũ.Vno modo via naturalis rõnis.Alio modo via ſupernatu-
lis reuelatiõis.In via cognoſcẽdi deũ eẽ,primo modo erat opinio Auicẽ.(ſi tñ locutus eſt vt purus
phs)ꝙ pter notitiam quã habemus de deo ex ſenſibilibus a poſteriori,poſſibilis eſt alia a priori.ſe-
cundũ ꝙ ꝓmittit modũ illum in primo Metaph.ſuę dicẽs, Poſtea manifeſtabitur tibi ꝙ nos habe-

mus viā ad ſtabiliendū primū principiū nō ex via teſtificatiōis ſenſibiliū,ſed ex via ꝓpoſitionum
vniuerſaliūītelligibiliū,que faciūt neceſſariū ꝙ ens habet pricipiū, etiā qđ eſt neceſſe eē,& ꝙ totū
debet eſſe ꝑ illud,ſcđm ordinē totiꝰ.Sed nos ꝓpter īfirmitatē noſtrarū aiarū nō poſſumꝰ incedere
ꝑ ipſam viā demōſtratiuā:que eſt ꝓgreſſus a principiis ad ſequētia, & ex cauſa ad cauſatū,niſi
aliquibus ordinibꝰ vniuerſitatis eoꝝ que ſunt.In quo reprehendit eū Cōmē.ſup finē primi Phy.
dicēs ꝙ Auicē.maxime peccauit,cū dixit ꝙ primus phs debet demōſtrare primū eſſe.Reuera val
de bñ in hoc rephēdit eum,ſi intellexit notitiā illarū ꝓpoſitionū vniuerſaliū nō haberi ex ſenſibili
bus creaturis, qm̄ nō eſt nobis oīno via ad ꝓbandū ipſum eſſe niſi ex ſenſibilibus,neq; etiā ad co
gnoſcendū ipſiꝰ naturam & eſſentiā,neq; aliqua alia circa intelligibilia,ſiue ſint naturalia, ſiue ſu
pernaturalia:multo tñ minus circa ſupnaturalia,& maxime circa diuina. dico notitia naturali &
C ex puris naturalibꝰ acquiſita.¶Ad cuiꝰ intellectū ſciendū ꝙ tripliciter cōtingit ſcire de re aliqua
an ſit in actu exiſtēs.Vno mō ex pñtia eiꝰ,ad modū quo ſcit ignis eē pñs oculis.Alio mō ex cogni
tione nature & eſſentie ipſius rei,ſicut homo cognoſcit naturā ignis, abſq; eo ꝙ videt eā in pſen
ti.Tertio mō ex collatione & dependentia exiſtētie aliorū ad exiſtētiā eius qđ cognoſcendū eſt eē.
Primo mō nō cognoſcit deus eſſe niſi vidēdo eiꝰ nudā eſſentiā,ſicut vidēt eā ſancti in patria,ſciē
tes per hoc deum eſſe,ſicut videns ignem pre oculis,ꝑ hoc ſcit ignem eſſe.Et hac via cognoſcendi
ſcire deū eſſe impoſſibile eſt homini ex puris naturalibus in quocunq; ſtatu.quia oīno impoſſibile
eſt eum ex puris naturalibus peruenire ad videndum nudam dei eſſentiam,quia talis modus co
gnoſcēdi deū excedit oīno naturā hoīs:vt homo eſt ſimpliciter.Ita ꝙ hominē videre nude diuinā
eſſentiā ex puris naturalibꝰ,ſicut vidēt eam btī per gloriā,oīno eſt impoſſibile.de quo aliqñ debet
eſſe qſtio difficilis in ſe.Scđo mō nullā rē cōtingit ſcire eē in effectu,niſi quiditas ſua includat ſuū
eſſe exiſtentie,qđ cōtingit in ſolo deo,quia in ſolo deo idē ſunt eſſentia & eſſe: nō ſolū eſſentie,ſed
etiā actualis exiſtētie,vt dictū eſt ſupra.Igit iſto modo cognoſcēdi nulla creatura pōt ſciri eſſe:cō
tingit em̄ ſcire & cognoſcere eſſentiā cuiuſlibet creature, nō ſciendo eā eſſe:immo cointelligendo
eā non eſſe.Sed ſolū deū poſſibile eſt ſcire eſſe:ſciēdo eius quiditatē & eſſentiā: ꝙ.ſ.talis ſit ꝙ in eo
idē ſint eēntia & eē: & ꝑ hoc ſcire ex eiꝰ eēntia ꝙ ſit neceſſaria exiſtētia,ita ꝙ nō ſit poſſibile ītelli
gere eiꝰ eſſentiā,ītelligēdo cū hoc ipam nō exiſtere ī effectu, vt īfra videbit.& hoc poſſibile ē homi
nō ſcire & cognoſcere de deo ex puris naturalibus.vt infra videbit.Vñ patet ꝙ ꝑ hūc modū deus
cognoſcit eē cognoſcēdo eiꝰ eſſentiā quo ad hoc ꝙ eius eſſentia includit ipm eſſe.In ipo em̄ nō dif
ferūt exiſtētia & eēntia,qđ in viſione nuda ipſiꝰ eſſentie manifeſtiſſime cōtēplat.Hoc vt credo itel
lexit Auicē.cū dixit ꝙ poſſit homo ſcire deū eſſe,ex via ꝓpoſitionū vniuerſaliū intelligibiliū:nō ex
D via teſtificationis ſenſibiliū.Sūt aūt ꝓpoſitiōes ille vniuerſales de ente,vno,& bono,& primis rerū
intētionibꝰ, que primo cōcipiunt ab ītellectu,in quibꝰ pōt hō ꝑcipere ens ſimplr,bonū,aut verum
ſimplr:tale aūt eſt neceſſario ſubſiſtēs quid ī ſe,nō in alio participatū. & qđ tale eſt,ipſum eſſe eſt,
ipſum bonum eſt,ipſa veritas eſt,ipſe deus eſt.ſcđm ꝙ dicit Augu.viii.de trini.Deus veritas eſt.
cū audis veritas eſt , noli querere qd ſit veritas.Statim em̄ ſe opponūt caligines imaginū corpora
liū:& nebula phātaſmatū, & ꝑturbāt ſerenitatē:q̄ primo ictu diluxit tibi:cū dicerē veritas ē.Ecce
in ipſo prīo ictu qua velut coruſcatiōe ꝑſtringeris cū dicit veritas,mane ſi potes,ſi nō potes,relabe
ris ī iſta ſolita terrena.Ecce iterū bonū hoc bonū illđ:& vide ipm bonū ſi potes: ita deū videbis nō
alio bono bonū,ſed bonū omnis boni. Et quia boni ſic ſimplr cōcepti,cōceptꝰ quidē boni vniuerſa
lis eſt,& primus cōceptꝰ boni,poſt quē ſequunt alii,ſubdit Aug.ibidē.Nō diceremꝰ aliud alio me
lius:cum vere iudicamꝰ: niſi nobis eſſet impreſſa notio ipſiꝰ boni:& nō eſt quo ſe cōuertat animꝰ
vt fiat bonꝰ aius,niſi maneret in ſe illud bonū.vnde ſi ſe auertit:nō ē quo iterū ſi voluerit ſe emē
dare cōuertat.Et ita cū ſm Auicē. & ſcđm rei veritatē cōceptꝰ quāto ſunt ſimpliciores,tāto ſunt
priores:& ideo vnum/res/&. talia ſtatim imprimūtur in aīa,prima impreſſione,que nō acquiritur
ex aliis notioribus ſe,& ſcđm Aug.intelligēdo ens oīs entis,& bonū ſimplr oīs boni,intelligit deꝰ:
Ideo ex talibꝰ cōceptibꝰ ꝓpoſitionū vniuerſaliū cōtingit ſcđm Auicē.& Augu. intelligere & ſcire
deū eſſe,nō ex via teſtificatiōis ſenſibiliū.qđ ꝓculdubio verū eſt,eſt em̄ iſte modus alius a via co
E gnoſcendi deū eſſe teſtificatione ſenſibiliū:qua eſſe creature teſtificatur eſſe dei:ſcđm ꝙ apparuit
in queſt.ꝓcedenti.Nō tamē non eſt omnino iſte alius modus a via cognoſcēdi deū eſſe per creatu
ras,quia iſte modus ortum ſumit a cognitione eſſentie creature.Ex veritate em̄ & bonitate crea
ture intelligimus verū & bonū ſimplr. Si em̄ abſtrahēdo ab hoc bono & illo poſſumus intelligere
ipm bonū & verū ſimplr, nō vt in hoc & in illo,ſed vt ſtans,deū in hoc intelligimus.Sed hoc vel
nō poſſumus,vel vix poſſumꝰ ꝓpter debilitatē aiarū noſtrarū: nō ob aliud (vt dicit Aug. lib.ii.
de ordine) niſi quia in iſtorū ſenſibilium negotia mentē noſtram ꝓgreſſam redire in ſemetipſam

difficile eſt.Iſte ergo modus cognoſcendi deū eſſe,licet nō ſit teſtificationis creaturarū:qđ elegan
ter dicit Auic.ortū tñ ſumit a creaturis.in quo,quaſi hoc nō cōſenſiſſet Auicē.eū rephēdit Auer.
& male.Illud em̄ bene inſinuauit Auicē.cū adiunxit,ꝙ ꝓpter infirmitatē aiarū noſtrarū nō poſ
ſumus ꝑ illā viam incedere,niſi aliquibꝰ ordinibꝰ vniuerſitatis eoꝝ que ſunt.Vnde addit ibidem.
Ex merito huius ſcientie eſt:vt ſit excellētior ſup oēs:quātū vero ad nos,poſteriorat poſt oēs.
Vnde & ꝙ iſta via ortū ſumit a creaturis,bene docet Aug.viii.de tri.dicēs.Cum audis hoc bonū
& illud bonū,que poſſunt alias dici nō bona,ſi poteris ſine illis que participatione bona ſunt per
ſpicere ipm bonū cuius participatione bona ſunt,ſimul em̄ & ipſum intelligis cū audis hoc aut
illud bonū:ſi ergo potueris illis detractis per ſeipm ꝑſpicere bonū, ꝑſpexeris deū.Iſtum aūt modū
ꝓbandi deū eſſe ex ꝓpoſitionibꝰ vniuerſalibus,aliter q̄ ſupra dictū eſt,ex teſtificatiōe ſenſibiliū vi
debimus infra loquēdo de dei vnitate.Et eſt iſta via ſciendi deū eſſe,multo ꝑfectior q̄ ſecūda,licet
ambe ſint ex creaturis: qa in illa pōt ſciri deꝰ eē abſq; eo ꝙ cognoſcat ꝑdicatū eē de rōne ſubiecti,
qđ neceſſario ſcit in iſta.Et ideo in iſta cognoſcit diuina eſſentia,& qd ſit deus magis in particula
ri & diſtincte q̄ ī illa. In illa em̄ ſcit ſolū ꝙ eſt aliqua natura ſuperior & prior omni creatura,abſq;
F eo ꝙ ſciat qa in ipſo eſt ſūma ſimplicitas & idētitas eſſe & eſſentie:qđ ſcit in iſta.Aut ergo Auicē.
ignorauit qd dixit,& mētitus eſt dicendo ꝙ eſt nobis alia via ad cognoſcēdum deū eſſe, q̄ ex teſti
ficatione ſenſibiliū:aut intellexit vt iā expoſitū eſt,aut nō phice loquutus eſt : ſed ſomniauit viā fi
dei & ſupnaturalis cognitiōis via reuelatiōis:de qua aliqua dicere intromiſit ſe ſup alios phos,de
terminando.ſ.de phicis reuelationibus in fine Meta.ſue. Qꝫ ſi hanc viā intellexit: bene dixit: & in
hoc catholice.Eſt em̄ via fidei & reuelatiōis ſupnaturalis,modus aliꝰ poſſibilis ad cognoſcēdū deū
eſſe,alius ab illa que eſt via naturalis rōnis ex creaturis,& illa via plures noſcunt & tenēt deū eē,
qui ad aliā ꝑtingere non poſſunt.Vnde neceſſariū eſt aliqua q̄ naturali rōne ſunt cognoſcēda,etiā
tenere via fidei tanq̄ credibilia & ꝑtinētia ad fidei articulos,vt habitum eſt ſupra.Et eſt iſta via
multo ſuperior & certior ex parte rei cognite,quia nūq̄ fallit,q̄ prior que fallit multotiēs. Eſt etiā
frequēter viro ſpūali multo euidētior. Cū em̄ adiutorio luminis ſuperioris,credibilia facta ſunt ei
intelligibilia,multo euidētius diuina cōſpicit mētis perſpicacia & inueſtigatiōis ſtudio adiutorio
luminis ſupnaturalis ex primis credibilibus, q̄ Phus ex primis ſpeculabilibꝰ in rebꝰ naturalibꝰ:vt
etiā fidelis cōſequēter diſpoſitionē mundi & ordinem inferiorū certius & clarius cognoſcat a pri
mis & ſupremis deſcēdendo via rōnis, & ad poſteriora & infima, q̄ phs eā cognoſcat a poſteriori
bus infimis aſcēdendo ad prima ſuperiora via experientie & ſenſus.Et ſcđm hoc diximꝰ ſupra:ꝙ
ſicut ſcientie phice eſt incipere a creaturis & ꝓcedere ad creatorem, ſic huius ſciētie eſt incipere a
creatore & ꝓcedere ad creaturas cognoſcēdas ex creatore,& tunc iterū reſoluēdo oēs reducere in
creatorē.Et ideo ſicut phus oēm ſcientiā ſuā debet reducere vltimo in veritatē vltimā que eſt ſen
ſibiliū apprehēſorū per ſenſum,& in prima principia ſpeculabiliū accepta via experiētiae ex ſenſu:
ſic Theologus oēm ſuā ſcientiā debet reducere vltimo in veritatē primā,que eſt primi intelligibi
G lis apprehēſi ꝑ intellectū,& in pria principia credibiliū accepta via fidei a pria veritate.Et ideo di
cit Aug.de vera rel.Religionis ſectande caput eſt hiſtoria & ꝓphetia,que cum credita fuerint mē
tem purgabit vite modus diuinis ꝓceptis cōciliatis:& idoneā faciet ſpūalibus ꝑcipiēdis,que nec ꝑ
terita ſunt,nec futura,ſed eodē modo ſemp manētia,nulli mutabilitati obnoxia.i.vnū deū Patrem
& filiū & ſpiritū ſctm̄.qua trinitate,quātum in hac vita datū eſt cognita oīs intellectualis, & aīa
lis & corporalis creatura ab eadē trinitate creatore eſſe inquātū eſt & ordinatiſſime adminiſtrari
ſine vlla dubitatiōe perſpicit.Quo cognito ſatis apparebit quātum hō aſſequi pōt q̄ neceſſariis &
iuſtis legibꝰ deo ſuo cūcta ſubiecta ſūt:ex quo illa oīa q̄ prīo credimꝰ nihil niſi auctoritatē ſequuti
ꝑtim ſic ītelligūt,vt videamꝰ eē certiſſima:ꝑtim ſic videmꝰ fieri poſſe,atq; ita fieri oportuiſſe.Hūc
ordinē & regnū vniuerſi deſcribit Aug.iii.de tri.dicēs.Illā ſupnā atq; celeſtē vñ ꝑegrinamur pa
triā cogitemꝰ.illic em̄ dei volūtas &c.vſq; ibi.Si ergo apls Paulꝰ. Et qa phi nō videbāt hūc ordinē
quo ꝓcedit a ſupioribꝰ ad īferiora,ſed cōuerſū quo ꝓcedit ab īferioribꝰ ad ſupiora:ea q̄ contingūt
in mundo cauſis ꝓximis attribuebāt omiſſis primis.ſm ꝙ dicit Aug.ſuperius in eodem lib.Nihil
fit niſi dei voluntate,ſed pleriſq; non apparet.Itaq; licuit vanitati phorū,& cauſis aliis ea tribuere
veris,ſed vel ꝓximis:cū oīno videre nō poſſent ſuperiorē ceteris omnibus cām.i.dei voluntatem.
que tñ omnia vir ſpūalis potēs illū ordinē priorem cōſpicere potius attribueret cauſis primis.ſm
ꝙ declarat per exemplū in cap.ꝓximo dicēs.Cōſtituamus ergo aio talem ſapientem &c.vſq; in fi
nē capituli.¶Ad primū in oppoſitū ꝙ nō vident ſcientiarū ſpectamina niſi a deo ſuo ſole illuſtrēt. H Ad pri.prin.
Dicendū ꝙ deus nō eſt qui oſtēdit oīa intelligibilia intellectui ita ꝙ nō cognoſcunt niſi in ipo de
terminate cognito,ſicut nō vident colores & corpora niſi in luce viſa, vel ſicut nō vident conclu

ſiones niſi in principiis per ſe notis:quo ad hoc em̄ nõ eſt ſimile:Sed qa ꝑ eius influentiã, & ab ipo
I nobis inditum naturale lumē,& forte cū aliq̄ illuſtratiōe gñali,oīs cauſat̄ in nobis cognitio, ſcd̄m
Ad ſecūdū, ꝙ ſupius diffuſius declaratū eſt.¶Ad ſcd̄m ꝙ mens nulla īterpoſita creatura ab ipſa veritate for-
mat̄:Dicēdū ꝙ verū eſt viſiōe aperta,qua cognoſcit̄ ꝑ ſuã eſſentiã . ſed illa nõ ē cognitio naturalis,
nec huiꝰ vitę qualē q̄rimꝰ:ſed ſupnaturalis & vitę futurę,de qua īfra videbit̄.Nõ aūt verū ē illud,
de viſione in p̄ſenti:ſiue naturali,ſiue ſupernaturali,qua cognoſcit̄ ꝑ ſpeciem alienam vt creaturę.
K C Irca.vi.arguit̄ ꝙ cõtingit ītelligere creaturã eē,nõ cointelligēdo deū eē. Primo
Queſtio.VI. ſic.Sēp priꝰ põt ītelligi nõ coītelligēdo poſteriꝰ.creaturã eē ē nobis priꝰ & notiꝰ
Artic.i. q̄ deū eē:qm̄ deū eē ꝓbamꝰ & cognoſcimꝰ ꝑ hoc ꝙ cognoſcimꝰ creaturã eē.er
go creaturã cõtingit ītelligere eſſe,nõ coītelligēdo deū eē. ¶Scd̄o ſic. Boethiꝰ
2 dicit de hebdo.Amoueamꝰ primi boni p̄ſentiã pauliſper ex aīo,qd̄ eſſe q̄dē cõ-
ſtat.hoc igit̄ pauliſꝑ amoto ponamꝰ oīa eē q̄ ſūt bona,atqꝫ cõſideremꝰ quēadmo
dum bona eſſe poſſent,ſi a primo bono minime fluxiſſent. Sed nõ poſſet hõ amouere ex aīo primi
boni p̄ñtiã,& ponere oīa quę ſunt eſſe bona,cõſiderãdo quēadmodū bona eſſe poſſent:niſi ītellige
In oppoſitū. re cõtingeret illa eē nõ cointelligēdo deū eſſe,ergo &c.¶In oppoſitū eſt,qm̄ nihil qd̄ aliqd ē in crea
tura cõmune cū creatore,cõtingit intelligere niſi coītelligēdo qd̄ qd eſt ī deo. Dicit em̄ Aug.viii.
de tri.Cum audis bonū hoc & bonum illud,ſimul cum audis hoc & illud,intelligis illud bonum,
cuiꝰ participatiōe bona ſunt.Et ſicut eſt de bono,ita eſt de vero,& de eſſe,& de cęteris quę cõmu
niter cõueniūt deo & creaturę,vt infra videbit̄.Ens ergo qd̄ eſt creatura,nõ cõtingit ītelligere niſi
cointelligēdo ens qd̄ eſt deus,neqꝫ eſſe qd̄ eſt creaturę nõ cointelligēdo eē qd̄ eſt dei. ergo nec cõ-
poſitū ex his.ſ.creaturã eſſe,cõtingit intelligere ſine compoſito ex illis,qd̄ eſt deum eſſe.
L ¶Dicēdū eſt ad hoc:ꝙ ſcd̄m ꝙ cõtingit intelligere diuinã eſſentiã in gñali vel in
Reſponſio. particulari,vt dictū eſt ſupra,cõſimiliter & eē eiꝰ,& ſimilr̄ cõpoſitiōem huiꝰ cū hoc.Si ergo loqua
mur de intelligere deū eē in gñali & cõfuſe,ſic non cõtingit intelligere aliquã creaturam eſſe non
cointelligēdo deū eſſe.Sic.n.ītelligere deū eē in oībꝰ cõceptibꝰ cõplexis circa eē,primꝰ eſt, etiã quo
ad nos,ſicut & primꝰ eſt ex natura rei.Et de hoc modo intelligēdi deū eſſe dicit Damaſ. ꝙ deū eē
nobis naturalr̄ īſertū ē,vt dictū ē ſupra . Qꝫ aūt neceſſariū ſit illū eē primū cõceptū cõplexū de eē
dei,& coītelligi quocūqꝫ ītellectu cõplexo ītelligat̄ eē:ptꝫ ex hoc ꝙ ī eēntialibꝰ p̄dicatiōibꝰ,in qbꝰ p̄
dicatū ꝑ ſe ineſt ſubiecto,nõ cõtigit cognoſcere tmīos,qn eodē mõ quo ipi cognoſcãt̄,cognoſcat p̄
dicatū ineſſe ſubiecto,vt q ī gñali & intellectu cõfuſo cognoſcit qd ſit aīal & qd hõ,ī gñali & ītel-
lectu cõfuſo ſimul ſcit qa hõ eſt aīal,qa aūt in ſpeciali intellectu determīato cognoſcit hmõi termi
nos, in ſpeciali & determinate ſcit qa hõ eſt aīal.Nūc autē ita eſt ſcd̄m ꝙ procedit vltima rõ,ꝙ qcū-
qꝫ ītelligit aliqd īcõplexi in creaturis qd̄ cõicat cū deo,ſimul ītelligēdo qd̄ eſt creaturę,cointelligit
in gñali ītellectu cõfuſo qd̄ eſt dei,vt q intelligit bonū hoc,intelligit bonū qd̄ deꝰ eſt: & eadē rõne
q ītelligit ēs hoc,ītelligit ens qd̄ deꝰ eſt.Et ſimilr̄ q ītelligit eē huiꝰ neceſſario eadē rõne ī gñali co-
intelligit eē dei:& nõ ſolū coītelligit,ſed prio ītelligit id qd̄ eſt dei,& ꝑ illud qd̄ ē creaturę,vt īfra
determīabit̄.Ita ꝙ primi cõceptꝰ ſimplr̄ ab ītellectu ī primis cõceptibilibꝰ ſunt de illis q̄ dei ſūt:vt
entis boni veri.& hmõi.Quare cū eē dei,vt ſupra detmīatū ē,ſit de rõne dei,& idē oīno cū eiꝰ eēn
tia,& vt iã dictū ē,qcūqꝫ ītelligit aliqd̄ ens,ītelligit ens in gñali qd̄ ē deꝰ,& q ītelligit aliqd̄ eē,ītelli
git eē qd̄ ē dei,vt iã dictū eſt,& īfra detmīabit̄,igit̄ qcūqꝫ ītelligit aliqd̄ ens ī creaturis eē, in gñali
intelligit deū eē.Si vero loquamur de ītelligere deū eē in ſpāli,ſic nõ oportet ꝙ q intelligit in ſpāli
creaturã aliquã eē, ꝙ ītelligat ī ſpāli deū eē: qa nec oportet ꝙ tmīos ītelligat ī ſpāli.ſcd̄m ꝙ deter
minatū ē ſupra,ꝙ cõtingit ītelligere diuinã eēntiã ī gñali,nõ coītelligēdo eiꝰ eē in ſpāli. Nõ ē aūt
incõueniēs ꝑ hūc modū aliqd ſcire ī vniuerſali:& id ipm ignorare in ꝑticulari. vt determīat Phil.
in lib.poſte.& nõ ſolū ignorare,ſed & negare.Vñ illos q nõ cognoſcūt naturã & qditatem horum
termioꝝ hõ,aīal,niſi in gñali:& ī hoc ſciūt in gñali illã eſſe verã,hõ eſt aīal:bñ tñ cõtingit hoc ne
gare ī particulari;nõ ſciēdo ꝑfecte & ī ꝑticulari qd ꝑ illos termīos ī ꝑticulari ſignificet̄.Per hęc pa
M tēt obiecta.¶Ad primū ꝙ eē creaturã priꝰ eſt in nr̄a cognitiōe q̄ eē deū,ergo &c.Dicēdū ꝙ verū ē
Ad pri.prin. cognitiōe ī ꝑticulari,qa nr̄a cognitio a ſenſu īcipit.Et ideo põt hõ ſcire creaturã eſſe in ꝑticulari,
nõ ſciēdo ī ꝑticulari creatorē eē:cognitiōe aūt ī vlī,neceſſario priꝰ cadit ī nr̄a cognitione deū eē,q̄
aliquã creaturã eē.& iō ī vlī nõ põt aliq̄ creatura ītelligi eē,nõ coītelligēdo deū eē, licet hoc ītelle
N ctꝰ nõ aduertit.vt īfra videbit̄ magis.¶Ad.ii.de dicto Boet.Dicēdū ꝙ ītelligit amoueri ab aīo deū
Ad ſcd̄m. eē intellectu in particulari:qd̄ bñ poſſibile eſt.& cū hoc ītelligere in ꝑticulari creaturã eſſe:aut eſſe
bonã.ſed intelligēdo in particulari creaturã eſſe aut eſſe bonam nõ cointelligendo deū eſſe in vni
uerſali,illud non eſt poſſibile:nec ponibile niſi per impoſſibile.vt ex dictis patet.

Articu.XXIII.De quiditate dei in comparatione ad ipm̄ deum.

V Iſo de deo an ſit: cõſequēter vidēdū eſt de eodē quid ſit:& O
circa hoc querunt̄.ii. Primum de qditate dei in cõparatiōe ad ipſum Artic.
deum cuius eſt.Secundū de ipſa in cõparatione ad noſtram cognitio XXIII.
nem.Circa primum ſunt queſtiones due.

Prima:vtrum in deo ponendū ſit eſſe quiditatē.
Secūda:vtrū deus ipe ſit ſua qditas & eſſentia.

D E primo arguit̄ ꝙ in deo non ſit quiditas. Primo P
ſic.Auicen.dicit.viii.Metaph.quicquid habet qui- Quæſtio.ii.
ditatem cauſatū eſt.deus non eſt cauſatū,ſed pri- Argu.i.
mum principiū,& omniū cauſa.ergo &c. ¶Secun a
do ſic.ph̄s dicit.vii.Metaph.Definitio eſt ſermo qditatis.cui ergo nõ cõuenit definitio:nec qditas
deo nõ cõuenit definitio:quia definitio habet partes,quę ſunt partes rei definitę.vt ſimiliter dicit In oppoſitū.
ibidem.deus aūt nõ habet partes omnino,vt infra videbit̄. ergo &c.¶Contra,quiditas & eſſentia
idē ſunt maxīe ī ſeparatis a materia.vt vult ph̄s.iiii.&.vii.Metaph.Sed deo cõuenit veriſſime eſſen
tia.qa magis proprie dicit̄ eſſentia q̄ ſubſtantia;vt infra videbit̄.quare veriſſime cõuenit ei qditas.
¶Dicendum ꝙ in hac queſtione aliud eſt querere an deo cõueniat quiditas ali- Q
qua:& querere an deus habeat quiditatē.Si em̄ primo modo intelligamus queſtionem,ſcire debe- Reſponſio.
mus ꝙ licet forte in rebus materialibus aliud ſit eſſentia rei:aliud quiditas eius:vt eſſentia rei cõ
prehēdat omnia illa quę ſunt de ſubſtantia eius, vt materiam & formã. ſcd̄m ꝙ dicit Auer. ſu-
per.viii.Metaph. Duo dant eſſe rei,qd̄ ſignificat definitio in omnibus rebus habētibus materiã &
formã.qditas aūt noīat formã ſolū. ſcd̄m ꝙ dicit Auer.ſup.vii.Metaph.Quiditas hoīs vno modo
eſt homo.alio mõ nõ eſt hõ.i.eſt forma hoīs: & nõ eſt hõ,q eſt cõpoſitꝰ ex materia & forma.In re-
bus tamē abſtractis a materia idē eſt omnino quiditas rei & eſſentia eius: quia nõ ſunt niſi forma
& actus liberatus a materia.ſcd̄m ꝙ dicit ph̄s.vii.Metaph.In rebꝰ primis quę dicunt̄ per ſe eſſen-
tia;quęlibet rerū ſingulariū,& qd̄libet ſingulare idē & aliquod vnū.& in.viii.eiuſdem.Oīa quę nõ
habēt materiam,neqꝫ ſenſibilem neqꝫ intelligibilē,vnūqd̄qꝫ eorū eſt ſtatim vnū illud qd̄ eſt ꝑ eſſen
tiã,vbi dicit Cõmēta.i.vnūqd̄qꝫ eorū eſt idem cum eo qd̄ dat ſuum eſſe.ſcd̄m ꝙ quiditas & eſſen
tia ſunt in eis idem.vt dicimꝰ in aliquo ꝙ habet eſſentiã,ꝙ in eo nõ eſt aliqd additū eſſentię. Et ſi
hoc ſit in abſtractis a materia(qd̄ forte nõ eſt in eis vſquequaqꝫ verū,vt alias videbit̄) maxīe & in
dubitanter verū eſt in primo & ſumme abſtracto,& a materia,& limitatione ipſius eſſe,quod nul
li creaturę cõuenit.vt de eo principaliter intelligamus verificari illud Auicen.v.Metaph.ſuę.Qui
ditas oīs ſimplicis eſt ipſumqꝫ ſimplex.nihil em̄ eſt ibi receptibile ſuę quiditatis.Cum ergo querit̄
an ſit deo quiditas aliqua,Dicendū ꝙ veriſſime ei cõuenit quiditas ſicut & eſſentia: hoc modo.ſ. R
vt ipſe dicat̄ eſſe quiditas & eſſentia quędã,ſicut melius patebit in ſequēti queſt. Si aūt intelliga-
mus queſtionē Scd̄o modo,an.ſ.deꝰ habeat quiditatē,ſcire debemus ꝙ nõ dicit̄ aliquid ꝓprie ha-
bere quiditatem,niſi id in quo poſſit eſſe alia & alia ratio quiditatis & habentis quiditatē : vt etſi
eſſentia talis rei cõprehendit totū qd̄ eſt de natura eius,quiditas tñ ſolū nominat in ipſa re id qd̄
determinat eſſe & eſſentiã eius,& maxime vltimū,qd̄ eſt cõpletiuum in re,ad modū quo in rebus
materialibꝰ totum qd̄ eſt in eis & materia & forma, dicit̄ eſſe de eius eſſentia,quiditas aūt eius ſo
lum dicit̄ forma,quę facit ꝙ ſit quid,& ens determinatum,& ad modū quo ſpeciei definitæ eſſen-
tia eſt totum qd̄ cõtinet definitiua rõ eius:quiditas aūt ꝓprie dicit̄ & maxime differentia vltima
ſpecifica. Et ſic in ſubſtãtiis ſeparatis a materia(ſi tamen ſint aliquę tales,& cum hoc ſit in eis cõ
poſitio ex genere & differentia) totum quod eſt in eis & forma generis & forma differentiæ, eſt
eſſentia eius.quiditas vero eius ꝓprie,dicit̄ proprie forma differētię ꝑ quã habet ꝙ ſit quid deter
minatū in ſpecie.Si etiã aliqua earum ſit forma,ita ſimpliciter,vt non ſit in ea ratio compoſitionis
ex gñe & differētia,ſed ſolū ex eſſe & eſſentia:quã neceſſe eſt ponere ad minꝰ in ſimpliciſſima crea
tura,vt infra videbit̄ : etſi totū quod eſt in ea,eſſentia eius eſt:ipſa tamē eſſentia inquãtū determi
nat eſſe eius:ꝓprie qditas eius dicit̄:quia ſic dat ei eſſe in ſpecie determīata. Quod cū ita ſit,patet
ꝙ nõ eſt aliqd hñs quiditatē:niſi qd̄ habet eſſe ꝑ formã ſuã determīatū:& ita aliquã rõnē cõpõnis.
Deus igit̄ nullo modo dicēdꝰ eſt hr̄e qditatē ꝓprie loquēdo:qa eſſe ſui nulla in ſe eſt determīatio: S
vt īfra videbit̄ magis:& ideo deꝰ nõ hꝫ definitionem:neqꝫ habet ꝓprie locū in ipſo queſtio qd ē. In
hñtibꝰ.n.qditatē,cognito de re an ſit:ſtatī hēt locū ī eodē,q̄ſtio qd ſit.q̄ſtio.n.qd eſt ſcd̄m ph̄m ſup
ponit queſtionem an eſt,vt infra dicetur.In deo aūt cognito ꝑfecte an ſit:vt cognito īfinito pelago
eſſe eius,non habet locum quid ſit:vt infra patebit:quia non habet aliquid eſſe ſuum determinãs.

Nō enim eſt niſi eſſe purū, vt ſupra dictū eſt. Vnde etſi deus dici poteſt eſſe quiditas quedā: ſicut
eſt eſſentia quedā: nō tñ ita proprie dicitur quiditas vt eſſentia: quia nomen eſſentie ſumit ab eſſe
ſimpliciter, nomen autē quiditatis ab eo qđ eſt determinatū eſſe: & facit rē eſſe quid, & in eſſe ſuo
determinatā. Ex quo patet vlteriꝰ ꝙ in habēte ꝓprie qditatē, eē eiꝰ nō eſt tota eius eēntia, vt eſt in
T deo: ſed magis cōſequēs eius qditatē: & extra eius intētionē, vt ſupra expoſitū eſt. Propter oīa hæc
iam dicta dicit Auicē. viii. Metaphy. ſue. Primū nō habet quiditatē. Dico eñ ꝙ neceſſe eſſe nō po
teſt habere quiditatē quā cōcomitat neceſſitas eēndi: ita vt ſit in eo cōpoſitio, igitur omne habens
quiditatē cauſatū eſt: & talia ſunt omnia alia a neceſſe eſſe: & habēt quiditates que ſunt ꝑ ſe poſſi
biles eſſe: quibus nō accidit eſſe niſi extrinſecus. Primus igitur vt dicit nō habet quiditatē: ſed ſup
habētia quiditates fluit eſſe ab eo: & in omni eo qđ eſt preter ipſum, eſt additio ad eſſe. Cum autē
deſignatur eius certitudo: non deſignatur niſi poſt entitatem per negationē conſimilium: & per
affirmationē relationum ad ipſum: qm̄ oīe qđ eſt: ab ipſo eſt: & non eſt cōicans ei qđ eſt ab ipſo.
Ad obiecta. ¶ Per iam dicta patent obiecta vtriuſqꝫ partis.
V Circa ſecundum arguit, ꝙ deus non ſit ſua quiditas. Primo ſic. Hila. dicit. vii. de
Quæſt. ii. Arg. i. tri. Nō eſt idem ens natura & res naturæ: vt homo, & quod eſt hominis. Deus
eſt ens natura, quiditas autem vel eſſentia eius eſt res nature que ipſe eſt, ergo
2 &c. ¶ Secundo ſic. Nihil eſt id qđ eſt aliqd ſui. eēntia vel quiditas dei eſt aliqd
In oppoſitū. eius: quia forma in ipſo, ergo deus nō eſt ſua eēntia. ¶ Contra eſt illud qđ dicit
Boethius lib. de hebd. Nature ſimplici idē eſt qđ eſt & quo eſt. qđ eſt, deus eſt:
quo eſt: eius eſſentia eſt, ergo &c.
X ¶ Dicēdum ad hoc, ꝙ quādocūqꝫ aliquid nō eſt ſua eſſentia: oportet ꝙ ſit in eo ali
Reſponſio. quid preter ſuam eſſentiā. Si enim nihil eſt in re preter ſuam eſſentiā: totū qđ res eſt: eſt eius eſſen
tia. in deo autē nō poteſt aliquid eſſe preter eius eſſentiā: quoniā tunc eſſentia eſſet in deo per mo
dum partis: & eēt in eo cōpoſitio, qđ eſt impoſſibile, vt infra videbit. Abſolute ergo cōcedere opor
tet ꝙ deus ipſe ſit ſua eſſentia, vnde cum ſuperius oſtenſum eſt, ꝙ eſſentia dei eſt eſſe eius: abſolu
te tenēdum eſt ꝙ etiā deus eſt ſuum eſſe, & nihil aliud omnino preter eſſe ſuum purum.
Y ¶ Ad primū qđ arguitur in oppoſitum ſecūdum Hila. Dicēdū ſecundū magiſtrū
Ad pri. prin. primo ſenten. diſt. xxxiiii. ꝙ illud dixit Hila. reſpiciendo ad naturas creaturarū. vnde non habet lo
Z cum dictum eius circa deū. ¶ Per ſimile dicendū ad ſecundum, ꝙ in cōpoſitis illud ſolū habet ve
Ad ſecundū ritatē ꝙ res nō eſt id qđ eſt aliqd ſui: qa res nō eſt niſi id qđ totā naturā ſuā cōplectit. in ſimpliciſ
ſimo aūt ſicut eſt deus: vbi idipſum eſt tota natura rei, idipſum eſt res ipſa: & magis ꝓprie res di
citur eē ipſa: q̄ dicatur eē ipſius: & non dicit eiꝰ niſi ꝓpter proprietatē: & modū ſignificandi. Eſſen
tia. n. ſignificat vt forma: Deus autem vt ſuppoſitum forme.

Ar. XXIIII. Sequitur Artic. XXIIII. De quiditate dei in cōparatione ad
noſtram cognitionem. Et circa hoc queruntur nouem.
Primum: vtrum quiditas dei ſit cognoſcibilis a nobis.
Secundū: vtrū ex puris naturalibus cognoſcibile eſt qd ſit deus.
Tertiū: vtrū eadē cognitione cognoſcit de deo, an ſit, & quid ſit.
Quartū: vtrū ſcire qd non ſit expedit ad ſciendum quid ſit.
Quintū: vtrū qd nō ſit pōt ſciri non ſciendo quid ſit: vel ecōuerſo.
Sextū: vtrū qd eſt deus poteſt ſciri ex creaturis.
Septimū: vtrū qditas dei eſt primū qđ homo ex creaturis cognoſcit.
Octauū: vtrū ſcire id qđ deꝰ eſt: eſt ratio ſciendi omnia alia.
Nonum: vtrum homo cognoſcēdo alia per id quod deus eſt: diſcernat illud ab aliis.
A Circa primū arguit, ꝙ quid ſit deꝰ, ſit a nobis cognoſcibile. Primo ſic. Aug. dicit
Queſt. i. Arg. i. xiiii. de tri. Mens eo eſt imago dei: quo capax eſt, vel capax pōt eſſe. Capax aūt
eius eſt per cognitionē. vt exponit in li. de ſpiritu & aīa. Eſt autem imago dei:
non quo aliquid eſt ſimpliciter: quo ad hoc eñ omnis creatura eſt ſimile deo:
& eius veſtigiū: vt dicitur. lxxxiii. q. q. li. ſed rōne qđ qd eſt in eo. ſ. ratione vnita
tis eſſentie & trium perſonarū. Dixit enim deus trinus & vnus illud Gen. i. Fa
ciamus hominē ad imaginē & ſimilitudinē noſtram. vt exponit Auguſt. & Hila. ergo deus ratio
2 ne eius qđ quid eſt in eo, capax eſt ab homine per cognitionē. ¶ Secundo ſic. Nō amatur niſi cogni
3 tum: ſed cōtingit hominē amare diuinā eſſentiā, ergo &c. ¶ Tertio ſic. Non contingit cognoſcere
de aliquo ſi eſt: niſi aliquo modo cognoſcēdo de eo quid eſt, vt infra declarabitur. de deo contingit

hominem cognoſcere eſt, vt ſupra declaratū eſt. ergo &c. ¶ In oppoſitū eſt Damaſc. qui dicit In oppoſi. i.
li. i. ca. ii. Quid eſt dei ſubſtātia, ignoramꝰ: & dicere nō poſſumus. Et ca. iiii. Quoniā eſt qd, ma
nifeſtū eſt: quid autē eſt ſcđm ſubſtantiā & naturā, incōphenſibile hoc & ignotū. ¶ Itē Greg. 2
ſup Eze. Quātūcūqꝫ mens in cōtēplatione ꝓfecerit, nō ad id qđ ipſe eſt: ſed ad aliqd quod ſub
ipſo eſt peruenit.
¶ Dicēdum ad hoc: ꝙ quid eſt de re aliqua dupliciter habet cognoſci. Vno modo B
ſciendo eius definitiuā rationē: quia ſcđm phm, definitio eſt ſermo quiditatis & eſſentie. Alio Reſponſio.
modo habēdo nature qua res eſt id qđ eſt, imediatā in natura definiti notionē. Primo mō qdi
tas ſolū habet cognoſci in habētibus definitionē: quā deus habere nō poteſt, vt dictū eſt: qa oīs
definitio habet ptes eaſdē cū partibus rei definite. ſcđm phm. vii. Metaph. Deus aūt ſimplex
& purum eſſe eſt, vt dictū eſt ſupra. Si ergo dei quiditas cognoſcat: hoc fit cognoſcendo natu
rā eius qua eſt id qđ eſt: qui ſolū vere eſt id qđ eſt. Sed vt dicit Auguſt. ſer. ii. ſup Ioan. Quid
eſt qđ eſt, niſi qđ tranſcēdit oīa q̄ ſic ſunt ꝙ nō ſint? Quis ergo capit aut quis quocūqꝫ ītēderit
vires ſuas, vt attingat quomō poteſt id qđ eſt? certe rarus eſt valde. ſcđm ꝙ dicit li. ii. de ordi
ne. Ratio eſt mētis motio, q̄ ducere ad deū ītelligēdū: rariſſimū oīno genus hominū poteſt. Et
ideo ꝓpter exceſſum intelligibilis increati ſup omnē intellectū creatū, dicebant aliqui ꝙ deus
in ſua qditate & natura a nulla creatura cognoſci aut videri poſſet: ſicut ſol ꝓpter excellētiā
lucis viſibilis in eo a debili viſu veſpertilionis oīno videri nō poteſt. Vnde dixit Ioānes Scotus
Cōmē. Angelice Hier. ꝙ ſolū in qbuſdā Theophaniis a creatura rationali videret diuina eſſen
tia & cognoſceret: q̄ obūbrarēt ſuā eſſentiā ſicut ſol ī nube: nō ī ſē nude. Nō oportet ſic dicere:
quia non valet ſimile: quoniā ſol quātū eſt de ſe: eſt de neceſſitate viſibile repſentans ſe in toto
ſuo fulgore: nō potens ſe ꝑ ſe cōtēperare videnti. Et ideo oportet ꝙ ꝑ aliud vt ꝑ nubem cōtem
peretur. Quiditas aūt diuina nulla neceſſitate: ſed ſua mera voluntate viſibilis eſt creaturæ.
Scđm ꝙ dicit Auguſti. de vidēdo deū: ad Paulinū. In eius volūtate ſitū eſt videri: cuiꝰ natu
re eſt nō videri. Nā ſi nō vult, non videtur: Si vult videt. Et ideo pōt deus ipſe ſuā eſſentiā co
gnoſcēti cōtēpare ſine medio, vt videat. Sicut ſol cōtēperat mediāte nube. ſcđm ꝙ dicit Dio.
i. de di. no. Bonū diuinū ſcđm ſignificationē nō eſt nobis incōmunicabile: qa cuilibet noſtrū ꝓ
portionatū ſe immittit. ¶ Sed tūc vtrū cognoſcibile ſit de deo qd ſit; ī vita iſta, de hoc eſt totū C
pondus q̄ſtionis. Et videt forte pluribus dicēdū: ꝙ in vita iſta quid ſit oīno cognoſci nō poſ
ſit: ſed ſolū qd nō eſt. Scđm ꝙ videt ſentire Damaſc. cū dicit in primo ſentētiarū ſuarū. Quid
eſt dei ſubſtātia: vel qd eſt ſm ſubſtātiā ignoramus, & dicere nō poſſumꝰ. Incomphēſibile oīno
hoc: & ignotū. Qđ declarare videt tā ī eis q̄ cognoſcunt de deo priuatiue, q̄ ī eis q̄ de ipſo co
gnoſcunt poſitiue. De primis dicit. Incorporeū eſſe deū, hoc ſubſtātie eius demōſtratiuū, neqꝫ
ingenerabile: & ſine principio & inalterabile & īcorruptibile: & q̄cūqꝫ talia de deo & circa deū
eē dicūt: hec nō qd ē ſignificāt: ſed qd nō eſt. Oportet aūt eū q vult ſubſtātiā alicuiꝰ dicere, qd
eſt enūciare: nō qd nō eſt. Verūtñ in deo qd eſt dicere: īpoſſibile eſt ſcđm ſubſtātiā. Vñ cogni
tionē de deo qd nō eſt principaliter inueſtigandam eſſe docet: cū ſubdit. Familiarius aūt ex oī
ablatione hominū facere rationē. Nihil eñ eoꝝ q̄ ſunt eſt, nō vt nō ens: ſed ſup oīa ens. & hoc
ſolū eſt cōphēſibile eius infinitas & incōphēſibilitas. Sed hoc nō videt cōueniens: qm̄ negatio
eoꝝ q̄ ſunt circa creaturā īquātū hmōi: nihil ponit oīno entis: ſed remouet qđ eſt. Priuatio aūt
& qđ nō eſt, nō eſt principiū cognoſcēdi aliqd in ente: ſed magis ecōuerſo. ſcđm ꝙ dicit Auicē.
Eſſe notius eſt q̄ nō eſſe. Eſſe eñ cognoſcit ꝑ ſe: nō eſſe vero cognoſcit ꝑ eſſe aliquo mō. Et ita
talia cognoſcere de deo q̄ ſolū dicūt priuationē eoꝝ q̄ habent eſſe in creaturis, ſi nihil aliud po
ſitiue oīno cognoſcamus de eo qđ eſt ſcđm ſubſtātiā eius: qa nō eſt niſi ſimplex eſſe: nō eſt no
bis oīno cognoſcibile aliqd de eo: vt nihil plus dicamur ſcire de deo quid ſit: q̄ ſciamꝰ de hoīe
ſciēdo ꝙ nō eſt lapis: aut lignū: & qđ ampliꝰ ē nec hoc qđ nō eſt poſſet circa ipm cognoſci: nō
cognoſcēdo aliquo mō qd ē: vt infra dicet. Vñ cū vt dicit Aug. de orādo deū ad Probā, qđ ſi
cuti ē cognoſcere nō poſſumus: vtiqꝫ neſcimꝰ: ſi igit deū oīno qd ſit neſciremus: oīno eū non
amaremus: quia inuiſa diligere poſſumꝰ: īcognita nequaq̄, vt dicit. vi. de tri. neqꝫ etiā eū inuo
caremus. Scđm ꝙ dicit in principio cōf. Quis te īuocat neſciēs te? Concedere ergo oportet ꝙ
qditatē dei hominē cognoſcere eſt poſſibile quoquo mō. Scđm ꝙ dicit Aug. ſer. i. ſup Io. Quid D
factū eſt in corde tuo cū dicerē deus? magna & ſumma q̄dā ſubſtātia cognita eſt: que trāſcen
dit oēm mutabilē creaturā, hoc eſt verbū de deo in corde tuo. Sed ad tātillā cognitionē eiꝰ qđ
quid eſt de deo deuenire, etſi ſumme eſt difficile: eſt tñ poſſibile: qm̄ ſic eſt in natura oīm rerū: E
ꝙ naturaliter ordinatū ad aliquā opationē, debet habere a natura organa & inſtrumēta: per q̄

poteſt in opationē ſuā ꝓcedere. Aliter eñ eſſet fruſtra: qđ nō eſt ponere in aliqua rerū natura-
liū. Vñ dicit phs. ii. cęl. & mū. Quia extra rationē eſt: vt natura poſuerit ſtellas mobiles: & nō
præparauerit eis īſtrumēta motꝰ. Et natura qdē nō abſq; cauſa aliqd vacuū poſuit. Homo aūt
ordinat̃ ad ſpeculandū deū: tāq̄ ad eius opationē optimā & pfectiſſimā circa optimū & pfectiſ-
ſimū ſpeculabile: qa ī tali opatione cōſiſtit eiꝰ finalis beatitudo, ſcđm phm ī. x. Ethi. Propter qđ
etiā determinat Aug. xiiii. de tri. ī pricip. ꝙ nō dr̃ aīa imago dei ex eo ꝙ capax eſt p ītelligētiā
memoriā & volūtatē ſuiipſius aut alicuiꝰ rei mutabilis: ſed ex eo ꝙ ipſius dei capax eſt. Specu
latio aūt talis nō eſt circa deū niſi inquātū deus eſt obiectū intellectualis cognitionis. Obiectū
aūt ītellectualis cognitionis circa qđcūq;: nō eſt niſi qđ qd eſt ī eo. ergo deꝰ ſcđm ſuā eſſentiā:
& qđ qd eſt ī eo, eſt obiectū ſpeculatiōis & ītellectualis opationis ī hoīe, ad quā ordinat̃. Debet
igit̃ hō habere ī ſe organū: p qđ pōt in ſpeculationē eſſentię & qditatis dei p intellectualē opa
tionē ꝓcedere. Aliter eñ ipſe eſſet fruſtra. Illđ aūt organū nō eſt niſi potētia ītellectualis ī eo: p
quā qditatē & eſſentiā dei pōt cognoſcere. Abſolute igit̃ cōcedēdū ꝙ qditas dei & eſſentia ab
hoīe eſt cognoſcibilis: nō ſolū ī futuro: qđ ſolū videt̃ cōuincere declaratio habita: ſed & ī pñti.
Vñ & Cōmē. exponēs illud ſcđi Metaph. Diſpoſitio intellectꝰ in aīa apud illud qđ eſt in natu
ra valde manifeſtū, ſilr̃ ē diſpoſitiōi oculoꝝ veſptilionis apđ lucē ſolis, dicit ꝙ difficultas cōp
hēſionis in rebus q̄ ſunt in fine veritatis. ſ. in primo principio: & in principiis abſtractis a mate
ria, eſt ex nobis & defectu noſtri: nō ex illis. Et aſſimilauit virtutē intellectꝰ in cōphēdēdo in
telligibilia abſtracta debiliſſimo viſui in cōphēdēdo maxime ſenſibile. ſ. ſolē. Sed hoc nō demon
ſtrat res abſtractas intelligere eſſe īpoſſibile nobis: ſicut inſpicere ſolē eſt īpoſſibile veſptilioni.
Mōſtrat aūt poſſibilitatē cognoſcēdi ipm deſideriū naturale ſciēdi verū, qđ ceſſare nō pōt quo
uſq; deueniat in cognitionē pfectā primi veri. vt dictū eſt ſupra. cuius cognitionē pfectā nullo
mō in pſenti deſideraret: niſi aliquo mō etiā ī pſenti pcipet: vt iā dictū eſt. Vñ p hoc ꝙ mō no
uit homo modicū: excitat̃ ad maximū. Propter qđ dicit Aug. in pric. cōf. Feciſti nos ad te: & in
quietū eſt cor noſtrū donec quieſcat ī te. & de vidēdo deū. Deſideriū veraciter pioꝝ: quo vide
re deū cupiūt: & inhianter inardeſcūt: nō (vt opinor) in eā ſpeciē cōtuendam flagrat: qua vt
vult apparet qđ ipe nō eſt: ſed ī eā ſubſtātiā qua ipſe eſt qđ eſt: quā videre deſiderauit Moyſes
cū dixit. Si inueni gratiā corā te: oſtēde mihi temetipm. Quātū aūt & quō cognoſcibile eſt de
F deo: qđ qd ē ī pſenti: iā cōſeqnt videbit̃. ¶Scđm iā dicta igit̃ cō cedēda ſunt pria duo obiecta.
Ad princi. ¶Ad obiectū in cōtrariū p Damaſ. dicēdū ꝙ loquitur de aliquo modo ſpeciali co
Ad primū gnoſcēdi dei qditatē: nō aūt de oī. Aliqs eñ aliquo mō eſt poſſibilis in pñti: & aliqs ī futuro: &
in oppo. aliꝰ nullo mō. vt in ſeqnti. q. patebit. ¶Silr̃ ad dictū Greg. Dicēdū ꝙ idcirco dicit illđ: qm̄ qcqd
G hic ītelligimꝰ de deo, ſub ęnigmate & velamine creaturę ītelligimꝰ, vt īfra videbimꝰ. Et quoad
Ad ſcđm. hoc qđ intelligimꝰ de eo ī pñti: lꝫ ſit eiꝰ qditas: ē tñ ſub ītellectu nudę qditatis. vt īfra patebit.
H Irca Secūdū arguit̃: ꝙ ex puris naturalibꝰ cognoſcibilis ſit ab hoīe diuina qdi
Queſt. II. tas. Primo ſic. Illud quo oīa alia cognoſcimus: quo etiā de ipſis iudicamus: co
Arg. i. gnoſcit̃ neceſſario cognitis aliis: quia ꝓpter qđ vnūqđq; & illud magis. Sicut
lux ab oculo ī cognoſcēdo p ipm colores: & iudicando de eis: & prima princi
pia ab intellectu in cognoſcēdo cōcluſiones & iudicādo de eis, prima veritas,
quę eſt diuina quiditas, eſt hmōi, vt vult Aug. de vera rel. & xiiii. de tri. vt ha
2 bitum eſt ſupra. ergo &c. ¶Secundo ſic. Auguſt. dicit. i. ſoli. Ratio ꝓmittit ita
tuæ menti demōſtraturum deum vt oculis ſol demōſtratur. ſed oculis ſol demōſtratur præ-
ſentialiter p ſuam eſſentiā. ergo p eſſentiam ꝓmittit ratio demōſtraturū deum. ſed nō ꝓmittit
niſi īplere poſſet. ergo ratio pōt deū in eſſentia ſua demōſtrare. ſed ipſa in nobis eſt pure natu
3 ralis. ergo &c. ¶Tertio ſic. Finis & p ſe obiectū intellectualis cognitionis, veritas eſt ſcđm phm
ii. Metaph. Sed ī eis q̄ ſunt p ſe, ſi ſimpliciter ad ſimplr̃: & magis ad magis ī īfinitū. Propter qđ
dicit phs in prio Politicę: ꝙ ſicut medicinalis ſciētia eſt ad ſanitatē in infinitū: & q̄libet artiū
finis eſt in infinitū. Nūc aūt homo ex puris naturalibꝰ pōt cognoſcere veritatē aliquā. ergo &
maiorē veritatē poterit magis cognoſcere: & ſummā ſumme. Vñ ſcđm phm: intētio intelligi-
bilis non debilitat intellectum: ſicut intentio ſenſibilis ſenſum: ſed confortat magis: quia poſt
magis intelligibile nō minus intelligit minꝰ ītelligibile: īmo magis, vt dicit ī. iii. de aīa. ſed ſum
4 ma veritas eſt diuina quiditas. ergo &c. ¶Quarto ſic. nos nō ſcimus veritatē abſq; eo ꝙ ſcia-
mus cām eius. ſed prima veritas eſt cā oīm aliarū veritatū in eſſe & ī eſſe verū. ſcđm ꝙ vtrūq;
hoꝝ habet̃. ii. Metaph. ergo nō ſcimꝰ aliā veritatē abſq; eo ꝙ ſcimꝰ primā veritatē. Multas aūt
veritates alias ſcimꝰ ex puris naturalibꝰ. ergo & primā veritatē: illa aūt ē diuīa qditas. ergo &c.

¶In oppoſitū ē. qm̄ ſcđm Aug. xii. de ci. dei, qcqd ſcit̃, ſciētis cognitiōe cōphēdit̃. ergo qđ ſcit̃ ex In oppoſi.
puris naturalibꝰ: ex puris naturalibꝰ cōphēdit̃. ſꝫ dei qditas cū ſit eē purū ñ limitatū, vt hītū ē
ſupra, nō pt̃ cōphēdi ab eē creaturę naturali limitato, vt videbr̃ loq̄ndo de creaturis. ergo &c.
¶Dicēdū ad hoc: ꝙ ad modū triplicis cognitionis ſenſitiuę cōtingit imaginari de I
deo triplicē cognitionē ītellectiuā. Eſt eñ q̄dā cognitio ſenſitiua rei ex eiꝰ pñtia nuda p eſſen Reſponſio.
tiā ſuā: Sicut oculus videt colores ī pariete. Eſt aūt alia cognitio ſenſitiua rei ī eiꝰ abſentia. &
hęc eſt duplex. Vna q̄ res ipſa cognoſcit̃ p ſuā ꝓpriā ſpeciē. Sicut hō imaginat̃ ī tenebris colo-
res quos vidit ī lumine. Alia q̄ res cognoſcit̃ p ſpeciē alienā: ſicut ouis vidēs lupū, p ſpeciē colo
ris eiꝰ & figurę ęſtimat inimicū & nociuū. Ad modū primę cognitiōis ſenſitiuę deꝰ cognoſcit̃
immediate p nudā eſſentiā: et hoc ſimplici ītelligētia: nō rōne collatiua p aliqđ mediū rōnis.
Vñ & illa cognitio dicit̃ cognitio viſionis: qa ī ea videt deū oculus mētis: ad modū quo videt
oculꝰ corpis formā coloris. Hoc mō ſcire vel ītelligere de deo qd ſit p eſſentiā: nō cōtingit ali-
cui creaturę ex puris naturalibꝰ, de quo ī ſe debet eē bona q̄ſtio: neq; ſilr̃ cognitione tali cogno
ſcibilis eſt ī vita iſta ex cōi gr̃a. ſm ꝙ dicit Aug. in li. de fide cathol. Tua eſſentia & ſpēs poteſt
dici, & for̃a: & eſt id qđ eſt. Reliq̄ aūt nō ſunt id qđ ſunt. Hæc veriſſime pōt dicere: Ego ſum q
ſū. Hęc tāta & talis eſt: vt de eiꝰ viſiōe nihil ī hac vita ſibi vſurpare mēs hūana audeat, qđ ſolis
electis tuis pmiū ī ſubſeqnti remūeratiōe reſeruas. Vñ ſup illđ: Habitat lucē inacceſſibilē: quā
nullus hoīm vidit: ſed nec videre pōt. Gl. In hac vita, poſt aūt videbit̃. Intelligo aūt ī hac vita
ſcđm cōmunem curſum: & ſecundum cōmunem gratiā. In raptu aūt ex gratia priuilegiata
bene pōt videri et ī vita iſta: ſicut viderūt eū Paulus & Moyſes. vt deteriat Aug. in li. de vidē
do deū, ad Paulinā. Ad modū aūt ſcđę cognitiōis ſenſitiuę nō eſt deus oīno natus cognoſci. qa
nō habet ſpeciē ſui aliā a ſua eſſentia q̄ cognoſcibilis ſit: qa nihil pōt eē ſimplicius eſſentia eiꝰ:
de quo alias debet eē ſermo. Ad modū aūt tertii modi cognitiōis ſenſitiuę ſic ī pñti cognoſcit̃
quid ſit ex puris naturalibꝰ aſſiſtēte diuina illuſtratione generali. et hoc eſt ex creaturis, vt vi
debit̃ ī ſeq̄ntibꝰ. Et de iſto tertio mō cognoſcēdi ꝓceſſit prima rō. Aliter eñ deꝰ ſm cōem cur-
ſum huiꝰ vitę nobis nō eſt rō cognoſcēdi alia (dico tāq̄ primo cognitū) q̄ ſcđm illū modū quo K
cognitio eiꝰ capit̃ ex creaturis: vt īfra videbit̃. ¶Ad ſcđm: ꝙ rō ꝓmittit ſe demōſtraturā deū Ad ſcđm.
vt oculis demōſtrat̃ ſol: Dicēdū ꝙ verū ē: ſed nō oīno ī virtute ſua: ſed ī virtute luminis glię,
vel ſpeciał gr̃ę: cuiꝰ eſt ſuſceptiua, & firmit p fidē ſe ſuſcepturā cōfidit, ſi bñ naturalibꝰ ſuis vſa
fuerit: qa hñti dabit̃. & ī tali cōfidētia illđ ꝓmittit: nō pſumēdo de virtute naturali ꝓpria, ſꝫ de L
diuina bonitate gratuita. ¶Ad tertiū: ꝙ ex puris naturalibꝰ pōt hō cognoſcere veritatē ſimplr̃ Ad tertiū.
ergo & maiorē & maximā: Dicēdū ꝙ illa dignitas, Si ſimplr̃ ad ſimplr̃ &c. ītelligit̃ ſolū ī illis q̄
adīuicē ſe hñt p ſe: vt ſe hñt albū et diſgregare. Propt qđ ſeq̄t̃. Si albū diſgregat, & magis albū
magis, & maxīe albū maxīe. Nūc aūt ī ꝓpoſito lꝫ cognitio & veritas p ſe, ſe hñt adīuicē: & ideo
ſequit̃ qa veri eſt cognitio: ꝙ maioris veri ē maior cognitio: & ſummi veri ſūma cognitio, ſicut
ſi appetitꝰ boni: & maioris boni maior appetitꝰ: & maximi maximꝰ: et p hūc modū finis artiū
eſt infinitꝰ; quia eñ artifex appetit finē opis p ſe ſm finis intēſionē, ſequit̃ intēſio appetitꝰ: vt ſi
medicꝰ appetit facere ſanitatē, maiorē ſanitatē magis appetit facere: et ſi in īfinitū creſceret ītē
tio ſanitatis: & appetitꝰ eiꝰ ſilr̃: Nō tñ ſe habēt adīuicē p ſe veritas & potētia ſciēdi ipſā ī ſciēte
ſicut nec ſanitas & potētia recipiēdi ipſam ī ſubiecto. Et ideo ſicut medicus lꝫ appetat ſanitatē
ſemp magis & magis ī īfinitū ſcđm crementū ſanitatis: nō tñ facit eā ī ſubiecto ſemp magis ac
magis ī īfinitū: ſed ſolū ſm poſſibilitatem ſubiecti, vt dicit phs. ii. cę. & mū. Sic ſciēs ſiue potens
ſcire & cognoſcere: licet veritas & ſcibile excreſcat p intētionē ī īfinitū: non tñ pōt eā recipe p
cognitionē niſi ſcđm modū & gradū eſſe & naturę ſuę, vt dictū ē. Nec eſt in hoc defectꝰ aliqs
ex pte cognoſcibilis ex natura eiꝰ excellētię quā nō pōt pati recipiēs: ſicut eſt ex pte ſolis ne
videat eū oculus veſptilionis: ſed ex pte ſubiecti: qa oīno eū cape non pōt. Immo ſi cape poſſet
quātūcūq; debiliter, capiētē cōfortaret: vt ſemp magis ac magis poſſet ſe cognoſcere & alia: &
nūq̄ corrūperet, ecōtrario ei qđ cōtingit in ſole: & vlr̃ circa excellētiā ſenſibiliū. ſed hoc habet M
p ſe q̄ſtionē bonā. ¶Cōſilr̃ dicēdū ad quartū: ꝙ nullā veritatē ſcimꝰ niſi ſciēdo primā veritatē Ad quartū
Sed hoc nō cōtingit ex puris naturalibꝰ niſi ſcđm modū quo ſcit̃ ex creaturis, vt īfra videbit̃. N
Irca Tertiū arguit̃: ꝙ nō eſt eadē cognitio qua cognoſcit̃ de deo ſi eſt & qd Queſt. III.
eſt. Primo ſic: qm̄ ſi ita eſſet: tunc cū certa cognitio & deteriata pōt haberi Arg. i.
de deo ſi eſt, vt habitū eſt ſupra: & certa & determinata pōt de eo haberi co
gnitio qd eſt. cōſeqns falſum eſt p Hu. vt ſupra. in. q. an deū eſſe ſit p ſe no
tū. ergo &c. ¶Secūdo ſic. quoꝝ cognitio eſt eadē, vnū nō pōt cōcipi a cogno 2

ſcēte ſine altero.eſſentia dei pōt cogitari & cōcipi nō cōcipiēdo ipm̄ eſſe,vt habitū eſt ſupra.er
In opposi. go &c.¶Cōtra. ſicut vnūqdq; ſe habet ad veritatem,& ad cognitionē:ſed eadem veritas oīno
indiuiſa eſt ipſius ſi eſt & quid eſt de deo:quia eius eſſe eſt eius qd eſt eſſe: quia eſſentia ſua eſt
ſua quiditas,vt habitum eſt ſupra.ergo &c.

O ¶Hic primo vidēdū eſt qd ſciatur de re ſciēdo ſi eſt:& qd ſciēdo qd eſt.aliter em̄
Reſol.q. nō poterimꝰ ſcire cōuenientiā & differētiā ipſoꝝ.Prius em̄ oportet aliq̄ cognoſcere i ſe anteq̄
poſſit cognoſci eoꝝ cōueniētia aut dr̄ia īter ſe.Sciēdū ergo primo de ſi eſt: & ſil'r de qd eſt: ꝙ
vtrūq; vno mō eſt ꝑcognitio.ſcd̄m ꝙ phs deteriat de eis i pricipio primi Poſt.Alio vero mō ē
q̄ſtio.ſcd̄m ꝙ deteriat de eis i pri.ſcdi Poſt.& ſe habēt qd eſt & ſi ē i oībꝰ ſuis acceptiōibꝰ adin
uicē ſcd̄m hūc ordinē.Quid eſt em̄,ꝑcognitio ē nuda,& ſimpl'r cognitio,& ītellectꝰ cōfuſus eiꝰ
qd̄ ſignificat̄ ꝑ nomē:nihil i ſignificato noīs deīminādo:neq; ꝙ ſit eius qd̄ eſt ens ī rerū natura
neq; ꝙ ſit nō ens:ſed ſolū ꝙ de ſe ſit cōceptꝰ aliqs:& res nō a ratitudine,ſed a reor reris dicta:
quę ex ſua intētione nō deteriat aliqd̄ eſſe eſſentię, vel exiſtētię:neq; nō eſſe:ſed ſe habet ꝑ idif-
ferētiā ad id qd̄ purū nihil eſt:vt Hircocerūꝰ vel Tragelaphus:& qd̄ eſt eſſentia & natura aliq̄
ſcd̄m ꝙ ſupra expoſitū eſt.Et ideo ex cognitione eiꝰ qd̄ qd eſt vt eſt ꝑcognitio, ſolū qd̄ dicit̄ ꝑ
nomē intelligere oportet.vt dr̄ i pric.Poſte.Et ē primū qd̄ ꝑ vocē appħēdit̄: & ꝑcedēs oēm aliā
notitiā,& ſcientiā de re quacūq;.Pręcedit em̄ cognitionē de re ſignificata ſi eſt aut nō eſt:ſiue
quo ad eſſe eſſentię:ſiue quo ad eſſe exiſtētię.Vn̄ cognitio eiꝰ qd̄ qd eſt: cū eſt ꝑcognitio, īdiffe
rēter ſe habet ad ens & nō ens,& neutrū determinat.Significare em̄ ꝑ nomē eſt & q̄ nō ſunt ſi
P cut ea q̄ ſunt.vt dicit̄.ii.Poſte.Vn̄ iſtud qd eſt:nihil aliud eſt q̄ ratio noīs:quid.ſ.nomē ſignifi-
cet.Quo cognito ſtatim de cōcepto in rōne noīs:vt ꝙ nomē īdicatiuū ſit eiꝰ qd̄ eſt aut homo
aut Tragelaphus:ſtatim dubitat homo de eo qd̄ rō noīs de ſe nō determinauit:videlicet ſi eſt
vel nō eſt res.ſ.aut natura aliq̄ quo ad eē eſſentię:& eſt pria dubitatio fundata ſup primū cōce
ptū mētis q ē entis,ī reſpectu ad ſuū cōtradictoriū:qd̄ ē nō ens:ſup quo fundat̄ prima cōis ani
mi cōceptio.De quolibet affirmatio vl' negatio,& nō ſimul de eodē.Vn̄ phs.iiii.Met.& Auic.
primo Meta.ſuę:diſputāt cōtra negātes hoc ex noīs ſignificato:tāq̄ nihil aliud ſit ꝑcedēs hmōi
principiū in hūana cognitione:niſi deteriata noīs ſignificatio & cognitio eiꝰ qd̄ qd eſt:qd̄ dr̄ ꝑ
nomē.Vn̄ dubitatio de re q̄cūq; an ſit ī eē eſſentię natura aliq̄:an nō: debet deteriari ī pricipio
cuiuſlibet cognitiōis ſciētialis.De quo em̄ habet̄ ſcia,neceſſe ē ſcire ꝙ ē. qd̄.n.nō eſt,nullꝰ ſcit,
vt dr̄ ī.ii.Poſt.Et eſt iſtd̄ ſcire de prio & ſimpliciſſimo cōceptu īcōplexo entis: q natꝰ eſt haberi
de eo qd̄ ſcit̄ ꝑcognitiōe eiꝰ qd̄ dicit̄ ꝑ nomē.ſ.an ipm̄ ſit res & aliq̄ natura:q eſt primꝰ cōceptꝰ
ſimpliciſſimꝰ:qa de eſſe abſoluto ſimpl'r dicto nō determinādo circa ipm̄ hoc vel illd̄:ſiue i gn̄e
ſiue in ſpecie:qd̄ ſtatim,vt dicit Auic.i.Metaph.ſuę,prima īpſſione ī aīa īprimit̄:Ita ꝙ oīs alia
cognitio de re ſiue creati:ſiue īcreati:ſiue ſubſtātię: ſiue accidētis:ꝑ additionē ſe habet ad iſtā,
ſicut oīs alia intētio entis ſe habet ꝑ additionē ad eē:& differēs eſt ab illa vl' ſcd̄m rōnē:vel ſm̄
intentionē aliquā.Et ita ſicut ī ꝑcognitione qd eſt,cognoſcit̄ ſimpl'r qd dicit̄ ꝑ nomē:nō deter
minādo eſſe vel nō eſſe: ſic ī cognitione de re ſi eſt īcōplexū cognoſcit̄ ſimpl'r eſſe de re intelle-
cta ſi eſt,nō determinādo circa ipſam an ſit hoc vel illud,creator vel creatura,ſubſtātia aut ac
cidēs.& hoc ē cōphēdere eē de re ſub illa rōne q̄ ens ē ſubiectū metaph. cui quodā mō accidūt
ſubſtātia & accn̄s,ſicut inferiora accidūt ſupioribus.& vl'r illud dr̄ accn̄s rei,qd̄ eſt ei aduenīēs
extra ſuā ꝓpriā ītētionē & definitionē.ſcd̄m ꝙ dicit Auic.i prio Metaph.De qbꝰ tractat̄ ī aliis
ſcientiis:ſunt accn̄tia in hac ſcientia:qm̄ ſunt diſpoſitiōes q̄ accidūt ad eſſe & diuiſiones eius.
Ens em̄ talis naturę eſt:ꝙ ꝑdicat̄ de oī:ſiue illd̄ ſubſtātia ſit:ſiue aliud.Ipſa.n.ſubſtātia ex hoc
ꝙ eſt ens:nec eſt ſubſtātia:nec ſb̄a aliq̄.Hic etiā dicit phs ī.ii.Poſter.ꝙ ſb̄a nō eſt eē ſimpl'r:ſed
aliqd eoꝝ q̄ ſunt ꝑ ſe.Et nota ꝙ lʒ talis cognitio de eſſe ſit prima ī q̄cūq; re,reſpectu oīm aliarū
in eadē:ipſa tn̄ ī vna re ꝑcedit ſeipſam in alia re.Quędā em̄ ſunt ita prima ꝙ nō poſſunt noti-
Q ficari ꝑ alia eſſe.Alia vero ſunt quoꝝ eſſe ꝑ alioꝝ eſſe notificat̄ & probat̄.Cognitio de eſſe ſi eſt
circa illa q̄ ſunt de prio mō,ē ꝑcognitio.Vn̄ de ſubiecto ſciētię qd̄ eſt primū ī illo gn̄e oportet
ꝑcognoſcere ſi eſt:vt dicit̄ prio Poſt.Circa illa vero q̄ ſunt de ſcdo mō eſt q̄ſtio:vt ſi eſt aut nō
eſt Centaurus aut deus:ſicut dicit̄ ī pricipio ſcdi Poſt. Cognito aūt ſi eſt īcōplexo de eo qd̄ ꝑ
cognitione qd eſt intelligit̄ in noīs ſignificato ſtatim poſtq̄ de eo cōceptū eſt eē,dubitat homo
de eo qd̄ eſt ſimpl'r cōceptū nō determinatū,dubitat īquā ſi eſt ſubſtātia vel accn̄s:& eſt dubi
tatio fundata ſup primā diuiſionē eē,qm̄,vt dicit Aui.prio Metap. Qd̄ priꝰ ē oībꝰ diuiſionibꝰ
eoꝝ q̄ ſunt ꝑ eſſentiā,eſt:qm̄ eē duobꝰ modis ē. Vnꝰ qdē eſt nō eē ī alio,vt ī ſubiecto cuiꝰ ē ps.
qd̄ ē ſubſtātię,aliꝰ qd̄ ē eē ī alio:vt ī ſubiecto cuiꝰ ē ps:& ē accn̄tis.& illd̄ qd̄ ſic dubitat̄,ē id qd̄

querit̄ q̄ſtione qd eſt:cuiꝰ cognitio anq̄ poſſit haberi aut aggredi,nccio ꝑſupponit cognitionē
ſi ē.Scd̄m ꝙ dr̄ ī.ii.Poſt.Impoſſibile ē ſcire qd ē ignorātes ſi ē:qa de eo qd̄ nō ē nō cōtigit ſcire
qd ē.ſm̄ ꝙ dicit ī eodē.Quid ē Tragelaphꝰ nō cōtigit ſcire.Sed ītelligēdū ꝙ ſcire ſi ē,cōtigit R
dupl'r de re aliq̄:aut ꝑ cognitionē ſui accn̄tis:qa ei qd̄ nō ē nihil accidit:et iō cognoſcēdo ſi eſt
de eo qd̄ accn̄s ē:nccio ſcit̄ ī gn̄ali qa ē aliqd cui accidat:aut ꝑ īdeteriatā & cōfuſā cognitionē
ſuę naturę:ad modū quo ſignificat̄ ipo noie quā deteriat ipa cognitio qd ē:q̄ exprimit̄ ī definiti
ua rōne.De eodē.n.ſunt q̄ſtio ſi ē & qd ē:ad modū quo idē ſignificāt nomē & definitiua rō,vt
dicit phs ī.viii.Met.ſʒ diuerſimode.Nomē em̄ qddā īdefinitū ſignificat,vt circulꝰ.Definitio āt
q̄ dr̄ ꝙ ē figura plana vnica linea cōtēta,diuidit̄ ī ſingl'aria.i.ī ſingulas ptes rei definitę, vt dr̄ ī
pri.phy.Scire ſi ē de re prio mō ē ſi ē ſm̄ accn̄s.qd̄ nō ē vere ſcire de re ſi ē.Scire vero de ea ſi ē
ſcdo mō:ē ſcire de ea ſi ē vere & ꝑ ſe.Vn̄ poſtq̄ phs dixit ī.ii.Poſt.ꝙ īpoſſibile ē ſcire qd ē igno
rātes ſi eſt:cōtinuo adiūxit illos duos modos ſciēdi ſi ē,cū dixit.Hoc āt ſi ē alīt qdē ſm̄ accn̄s
hēmꝰ:alīt hn̄tes qd ipiꝰ rei.Per qd̄ īnuit ꝙ cognitio ſi ē vere & ꝑ ſe,ē quodā mō ps cognitiōis
eiꝰ qd̄ qd ē:nō āt cognitio eiꝰ qd̄ ē ſi ē,ſm̄ accn̄s. de quo ſtatī ſubiūgit.Sed q̄cūq; ſm̄ accn̄s ſci
mꝰ qa ſūt,nccē ē nullo mō ſe hr̄e ad qd eſt:qa nec qa ſunt vere ſcimꝰ.Sʒ q̄cūq; hēmꝰ ꝑ ſe qa ſūt:
facile ē de illis ꝑ ſi eſt iueſtigare qd eſt:qa quātū de eis hēmꝰ,qa eſt,tātū de eis hēmꝰ qd ē,hn̄do
.ſ.ex ſi ē,aliqd eiꝰ qd̄ eſt qd ē. ē.n.iſtd̄ ſi ē,aliq̄ portio eiꝰ qd̄ qd ē:qa eſt īdeteriata cognitio gn̄is
& naturę rei:nec tn̄ cadit ſub eo qd̄ ē qd ē,qd̄ diſtiguit̄ cōtra ſi ē.Hoc.n.qd ē,ē q̄ſtio de natu
ra rei deteriata,vel ſm̄ genꝰ:et hoc quo ad incōpletā cognitionē eiꝰ qd̄ qd ē:vel ſm̄ definitiuā
rōnē:& hoc quo ad cōpletā cognitionē eiꝰ qd̄ qd eſt:in q̄ etiā cognoſcēdo qd̄ qd eſt:cōplete co S
gnoſcit̄ ſi ē:qd̄ ē q̄ſtio de natura rei oīno īdeteriata,ēt ſm̄ genꝰ gn̄aliſſimū.Vn̄ ſicut īꝑfecta & ī
determiata cognitio eſt principiū cognitiōis ꝑfectę & deteriatę:ſic cognitio ex q̄ſtione ſi eſt,ē
pricipiū cognitiōis ex q̄ſtiōe qd eſt.& ecōuerſo ſicut habita ꝑfecta & deteriata cognitiōe,ꝑficit̄
qcqd erat īꝑfectū ī cognitiōe īdeteriata,ſic hn̄ta cognitiōe ꝑfecta ex q̄ſtiōe qd ē, hr̄ ꝑfecta cogni
tio eiꝰ qd̄ q̄rit q̄ſtio ſi ē.Scd̄m ꝙ docet Cōm.cū dicit ſup cap.de vacuo.Pricipiū q̄ſtiōis ꝑ vtrū
ſimplex.ſ.vtrū aliqd ſit vel nō,eſt exponere nomē ꝑ ſermonē cōpoſitū ex alio qd̄ eſt genꝰ:& alio
qd̄ ē dr̄ia:& tūc vlteriꝰ īq̄rere vtrū ſit genꝰ eiꝰ qd̄ poſitū ē eē genꝰ:& vtrū ſit dr̄ia eiꝰ qd̄ ponit̄
vt dr̄ia.qn̄ aūt ſic eē īuenit̄ tūc ſcit̄ res illa eē. Si āt nō īuenit̄ eē ī aliquo gn̄e:tūc ſcit̄ qa res nō
eſt.& ſic ꝑfecta rō cognitiōis ipſiꝰ ſi ē:eſt cognitio eiꝰ qd̄ eſt qd eſt.Et iō dicit phs ī.ii.Poſt.Sciē
tes qa eſt qd ſit q̄rimꝰ.Cā.n.ipſiꝰ eē.Qd̄ expſſiꝰ repetit cōſeq̄nt cū dicit.Sicut diximꝰ:idē ē ſci
re & qd eſt:& ſcire cām ipſiꝰ ſi eſt.Et nota ſm̄ ꝑdicta de cognitiōe ſi eſt,ꝙ qd ē cū eſt de illis q̄
ſunt oīno prima ī natura & eſſentia ſua:q̄ nec ꝑ alia habēt ꝓbari aut notificari: tūc eſt ꝑcogni
tio: ſm̄ ꝙ de ſubiecto ſciētię oportet ꝑcognoſcere qd eſt,ſicut ſi eſt. Cū vero ē de illis q̄ nō ſūt
oīno prima ī natura & eſſentia ſua, ſed hn̄t aliquo mō priora:qbus hn̄t notificari:tūc eſt q̄ſtio
ſcd̄m ꝙ dr̄.ii.Poſte.Eoꝝ q̄ ſunt:alia ſunt ſine medio:& pricipia ſunt:q̄ eſſe & qd eſt ſupponere
oportet:Sed habētiū mediū quoꝝ eſt q̄dā altera cā,ꝑ demōſtrationē oſ̄dere.Cognito aūt de re
ſi eſt de incōplexo: et qd eſt definitiua rōne: reſtat dubitatio de ſi eſt cōplexo: vcʒ de inherēn-
tia rei ad rē:& hoc vel eſſentiali:vt ſi hō eſt aīal:ſi deus eſt bonꝰ:vel accidentali:vt ſi hō eſt al-
bus vel nō.Et differūt ſi eſt de īcōplexo & de cōplexo:qa ſi eſt de incōplexo,eſt de eſſe rei in ſe
qd̄ eſt ſua vera entitas.Si vero eſt de cōplexo:eſt de veritate cōpōnis:q̄ ē diminuta rei entitas
apud aīam.Et de iſto ſi eſt cōplexo: ſciēdū ꝙ in eis q̄ ſunt prima & ꝑ ſe nota eſt ꝑcognitio, vt
qm̄ oē aut affirmare,aut negare verū eſt:vt dr̄ ī pricipio Poſt.In eis aūt q̄ nō ſunt prima nec
oīno ꝑ ſe nota,eſt q̄ſtio quā phs in.ii. Poſte.appellat q̄ſtionē qa eſt. Cū em̄, vt dicit,vtrū aliqd
ſit hoc aut hoc q̄rimꝰ ī numerū ponētes:vt vtrū ſol deficiat aut nō:qa q̄rimꝰ.Inueniētes.n.qa
deficit pauſamꝰ:& ſi ī principio ſciremꝰ qa deficeret,nō q̄reremꝰ vtrū. Cū aūt ſciamꝰ ipm̄ qa
ipm̄ ꝓpt qd q̄rimus:vt ſcientes qa deficit,ꝓpter qd deficit q̄rimꝰ:quo teriato finit̄ hūanę iue-
ſtigationis ſollicitudo.¶His ꝑlibatis dicēdū ad ꝓpoſitū.cū q̄rit̄:vtrū eadē cognitiōe cognoſcit̄ T
de deo ſi eſt & qd eſt:Sciēdū ꝙ cognitio cū ſit q̄dā aſſimilatio cognoſcētis ad cognitū:q̄ſtio de Reſponſio
identitate cognitionis ꝑt ītelligi vel ex pte cognoſcētis,vel ex pte cogniti.Si ex pte cogniti:ſic
nō eſt dubiū quin eadē cognitione vtrūq; de deo cognoſcit̄:quia in deo quātū eſt ex pte ſua dif
ferētiā nullā ponūt:ſed ſi aliquā habeāt differētiam,hoc eſt ex pte cognoſcētis. Vnde ex par- V
te cognoſcentis ſolū habet locū q̄ſtio:& dicēdū ꝙ ſi qd eſt:eſt ꝑcognitio: ꝙ non eadē cognitio-
ne cognoſcitur vtrūq; de deo: quia bene cōtingit ſcire de deo quid dicit̄ & intelligitur per no
mē intellectu confuſo & indeterminato:nō ſciēdo ſi ſit deus:quocūq; mō intelligat̄ ſi eſt ꝑco-
gnitio vel q̄ſtio:ſiue de incōplexo ſiue de cōplexo:qa cōſtat,vt dicit Aug.i.de doct.Chriſtiana

ꝙ oẽs latinę linguę cũ aures eoꝝ ſonus iſte deus attigerit: mouet ad cogitandũ excellẽtiſſi-
mã quãdã naturã:qui tñ bene poſſunt dubitare an ipſa habeat eſſe ſiue in exiſtẽtia actuali aut
in rerum natura:quia q̃rens & inueſtigans ex creaturis ductu naturalis rõnis,an deus habeat
eſſe vel in effectu:vel in rerũ natura,neceſſe habet prius ſcire qd intelligiť hoc noĩe deus. Ali
ter enim neſciret quando per rationẽ inueniret an ipſe habeat eſſe, vt dictũ eſt ſupra in q̃ſtio-
ne:an cõtingit hoĩem ſcire ex creaturis deũ eſſe. Vnde & quod populares idololatrę ponebant
deũ eſſe aliqd ꝑ eſſentiã & in effectu:hoc nõ erat ex aliqua eoꝝ ſciẽtia quã habebãt de dei eſſen
tia:vel eius exiſtẽtia:ſed ex fide quã habebãt phĩs:qui illud ꝑ rões ex creaturis (vt habitum
eſt ſupra) de deo ſciuerũt:a q̃bus etiã habebãt notitiã eius quod dicitur ꝑ hoc nomẽ deus. Et
ideo in determinatiõe eius qđ ꝑ nomẽ intellexerũt,errabãt:cũ vnuſq̃ſq; eoꝝ illud ponebat deũ
eſt:qđ ceteris antepoſuit:q̃dã cęlũ:q̃dã ſolẽ:q̃dã lunã:& ſic diuerſi diuerſimode. vt dicit Aug.
iii. de doc. Chriſt. qđ nũq̃ feciſſent,ſi aliqd de ſi eſt deus:vere ſciuiſſent: q̃a qđ diuinę naturę co
gnoſciť eſſe:nõ cognoſciť eſſe eius niſi cognoſcẽdo ipm excellere oẽ qđ in creatura reperiť. Qđ
quia bene nouerũt phĩ,etſi adorabãt idola cum populo tãq̃ deos ĩ tẽplis:oſtẽdebãt tñ deos nõ
eſſe in ſuis ſcholis:negãtes deos eſſe in ſcholis:quos ſicut deos venerabanť in templis. vt dicit
X Aug. de vera rel. Si vero qd eſt ſit q̃ſtio:aut ergo eſt de natura dei in aliquo eiꝰ generali attri-
buto:& hoc vel cõmuni cũ creaturis,quo intelligiť cognitione ĩdiſtincta:vel ſibi appropriato:
quo intelligiť cognitione diſtĩcta. ſcđm ꝙ de his modis cognoſcẽdi qd eſt deus,ĩfra videbiť. aut
in ꝑticulari de illa ſingulari natura:in qua lucet veritas oĩm attributoꝝ. Si primo mõ: tunc ſi
eſt:aut eſt de cõplexo,aut de incõplexo. Si de cõplexo:aut ergo poſſumꝰ loqui de cognitione in
actu vel in habitu. Si de cognitione ĩ actu: tũc dicẽdũ ꝙ nõ eſt eadẽ cognitio q̃ ſciť de deo ſi eſt
& qd eſt. Põt eñ aliq̃s actuali cognitione cõcipe ĩ aliquo gñali attributo diuino id qđ deꝰ ẽ:vel
cognitione indiſtincta:vt ĩtelligẽdo bonũ ſimplr̃:vel diſtincta,ĩtelligẽdo bonũ nõ ꝑticipatũ:ſed
ꝑr eſſentiã bonũ,vt ſupra expoſitũ eſt:nõ cõcipiẽdo inſimul inhęrẽtiã eſſe ad ipſum ſiue ſim-
Y pliciter:ſiue in actuali exiſtentia:vt habitũ eſt ſupra. Si vero de cognitione in habitu:dicẽdũ ꝙ
eſt eadẽ cognitio oĩno qua ſciť de deo ſi eſt aliquid & qd eſt. Si eñ intelligens qd eſt deus, ĩ eiꝰ
quãtũcũq; gñali attributo aduertat de eiꝰ eſſe,ĩpoſſibile eſt intelligere vel cogitare qd eſt deus
quin ſimul cogitareť eſſe:q̃a ꝑ̄dicatũ cogitať in ſubiecto. & ſcđm hoc deus nõ põt cogitari nõ
eſſe. vt infra diceť. Cogitãs eñ bonũ vel ſapiẽs vel aliqd hmõi ſub rõne qua cõuenit deo. ſ. co-
gnitione diſtincta qua deo ſoli cõuenit illud cõcipiẽdo, cogitat ſub rõne qua eſt bonũ nõ ꝑti-
cipatũ:ſed ꝑ eſſentiã:q̃ eſt ſuũ eſſe & ſua exiſtẽtia:& quo maius excogitari non põt. vt habitũ
eſt ex ſupra determinatis. Si vero qd eſt deus intelligať in aliquo eiꝰ attributo generali cogni-
tione indiſtincta:qua etiã creaturę cõuenit,de qua ĩfra diceť:nõ oportet ꝙ ĩtelligẽs qd eſt deꝰ,
intelligat eũ eſſe:q̃a illud qd in rõne ſua nõ includit eſſe. Si vero ſi eſt ſit q̃ſtio de incõplexo: &
ſil'iter qd eſt de natura dei in aliquo eiꝰ gñali attributo:ſiue cõmuni,ſiue appropriato:ſic oĩno
eſt eadẽ cognitio qua cognoſciť ſi eſt: & qd eſt: quia oĩno idipm ſunt in eo eſſentia & eſſe. &
ſic nõ differt cognoſcere ſi eſt & qd eſt:niſi ratione tm̃. ſicut ſola rõne differunt eſſentia & eſſe
vt habitũ eſt ſupra. Si vero qd eſt ſit de natura determinata dei in ꝑticulari qua eſt ipſum eẽ
purũ ſimpliciſſimũ:in quo ratio oĩm attributoꝝ fundať:tũc ſimiliter diſtinguẽdũ vt prius de
ſi eſt:ꝙ põt eſſe de cõplexo vel de incõplexo. Si primo mõ:dicẽdũ ꝙ nõ eſt eadẽ cognitio qua
de deo cognoſciť qd eſt & ſi eſt:q̃a homo bene põt cognoſcere certitudinaliter & determinate
quia vera ſit iſta ꝓpoſitio qua diciť deus eſt:cum tñ nõ ſciat determinate & in particulari na
turã ipſius dei qd ſit. Illud eñ bñ põt ſcire hõ ex puris naturalibꝰ:iſtud aũt nõ:nec ĩ vita iſta
nec ex gratia cõmuni:vt habitũ eſt ſupra. Si vero fuerit ſi eſt de ĩcõplexo: aut ergo cognitio ſi
eſt de deo,habeť ſcđm accidẽs:aut ꝑ ſe. Primo mõ nõ eſt eadẽ cognitio:q̃a ex creaturis poteſt
cognoſci ſi eſt deus:nihil cognoſcẽdo de eiꝰ qd eſt in natura ſua ꝑticulari. Si ſcđo mõ:ſic ꝑenitꝰ
eſt eadẽ cognitio:q̃a ſi eſt cognoſcere de deo ꝑ ſe,nõ cõtingit niſi ſciẽdo qd ſit in ꝑticulari eius
natura:nõ in aliquo eiꝰ attributo. per attributa eñ cognoſciť ſi eſt:nõ niſi ſm accidẽs:vt infra
dicẽdũ eſt. Nec cõtigit cognoſcere de deo ĩ ꝑticulari qd ſit:niſi ſimul cognoſcẽdo q̃a eſt. Et ſic
Z dicẽdũ:ꝙ multo efficacius cognoſcẽdo qd eſt in ꝑticulari,cognoſciť ſi eſt incõplexũ de deo: q̃
Ad pri. princip. cognoſcẽdo qd eſt in aliquo gñali eiꝰ attributo. ¶Per dicta pateť obiecta. Primũ eñ argumẽ
tũ ſolũ ꝓbat ꝙ cognitio ſi eſt deus de cõplexo & qd ĩ ꝑticulari nõ ſunt eadẽ cognitio:qđ bene
Ad ſcđm, & tertium. conceſſum eſt. ¶Cõſimiliter in eiſdẽ membris proceſſit ſcđm argumẽtũ. ¶Tertiũ vero argu
mentum procedit de ſi eſt incõplexo: & ipſo quid qđ q̃ſtio eſt. Et bene conceſſum eſt ꝙ in iſtis
membris eadẽ cognitione cognoſcitur de deo ſi eſt & quid eſt.

Irca Quartũ arguiť:ꝙ ſcire quid nõ eſt deus,nõ expedit ad ſciendũ qd eſt. A
Primo ſic. ſicut ſe habet vnũq̃dq; ad eſſe,& ad cognitionẽ. Sed vnũq̃dq; cõ Queſt. IIII. Arg. i.
tradictoriorũ nõ cõfert ad eſſe alteriꝰ. ergo nec ad cognitionẽ. qd nõ eſt:eſt
cõtradictoriũ ad qd eſt. ergo &c. ¶Secũdo ſic. Priuatio nata eſt cognoſci ꝑ 2
habitũ:nõ ecõuerſo: quia rectũ eſt iudex ſuiipſius & obliqui. vt diciť. i. de
aĩa. Quid nõ eſt:eſt priuatio eius qđ eſt quid eſt. ergo &c. ¶In cõtrariũ eſt In oppoſi.
Aug. xxii. ſer. ſup Io. Si nõ potes cõprehẽdere qd eſt deus:vel cõphẽde qd nõ ſit:multũ ꝓfece-
ris ſi nõ aliud q̃ eſt de deo ſenſeris. Nõdũ q̃s poteſt ꝑuenire ad qd ſit deus:ꝑueniat ad qd nõ
ſit:non eſt corpus:non eſt terra:non cęlũ:non luna:non ſol:non ſtellæ: non eſt deus mutabilis
ſpecies:tranſi hæc omnia:hanc pietatẽ volo a te ſeruari:& ꝑ̄cipue moneo vt ſi non vales comp̄
hendere deus quid ſit:parum non tibi putes ſcire quid non ſit.

¶Dicendum ad hoc:ꝙ tendens in finẽ quecũq; duobus promouetur: quorũ vnũ B Reſponſio.
eſt fuga,& amotio eius qđ eſt impedimentũ motus in finẽ:& facit deuiare a fine: Alterũ vero
eſt adheſio & tentio eius qđ eſt ductiuũ in finẽ. & hoc ſcđm duas ꝑtes iuſtitię q̃bus acq̃runť
virtutes. ſ. diſcedẽdo a malo & faciendo bonũ. Nũc autẽ cognitio qd eſt deus,finis eſt tẽdentis
ſtudio ſuo in cognitionẽ dei:cuius impedimẽtũ eſt ignorare qd nõ ſit deus in creaturis:ꝓmo-
tiuũ vero eius eſt ſcire q̃bus gradibus a creatura aſcendiť ad cognitionẽ eius qđ eſt deus:nec
poteſt ſcire de aliquo in creatura q̃a ſit gradus aſcẽdẽdi ad deũ:niſi cognito ꝙ nõ ſit deus. ali
ter eñ in illo ſiſtere vellet in via. ſ. ꝓ termino vię. Primũ ergo quo moueť tẽdes cognoſcere qd
eſt deus:eſt cognoſcere qd nõ eſt:ne ĩ illo ſiſtat putãdo id deũ eẽ qđ nõ eſt deus. Et ideo dicit
Boethius, ꝙ cognitio mali bono deeſſe nõ põt:nec vitať malũ niſi cognitũ. Et hoc eſt qđ di-
cit Aug. ſup Io. ſer. xxi. Intelligamꝰ qđ verũ eſt:ſi aũt hoc nõ poterimꝰ:nõ eamus ĩ illud qđ fal
ſum eſt. Melius eñ eſt neſcire q̃ errare. Itaq; ante oĩa curare debemꝰ vt ſciamꝰ. Si aũt nõ pote
rimus deuenire ad veritatẽ,nõ eamus ad falſitatẽ. Et hoc maxime cauẽdũ eſt circa cognitionẽ
quid eſt deus:quia vt dicit Aug. i. de tri. neq; ꝑiculoſius alicubi errať: nec laborioſius aliqd q̃
riť:nec fructuoſius aliqd inueniť. Et q̃a in tali inueſtigatione difficillimũ eſt hoĩes cauere ſibi C
oĩno ab errore,ideo dicit Aug. ibidẽ. Si qd eis erga deũ amoris vel timoris eſt, ad initiũ fidei
& ordinẽ redeũdũ eſt. Iam ſciẽtes q̃ ſalubriter in ſancta eccleſia medicina fideliũ conſtituta ſit
vt ad ꝑceptionẽ ĩcõmutabilis veritatis imbecillẽ mentẽ obſeruata pietas ſanet:ne in opinionẽ
noxię falſitatis temeritas inordinata ꝑ̄cipitet:quia mẽtis humanę acies inualida in tã excellẽ
ti luce nõ figitur:niſi ꝑ iuſtitiã fidei nutrita vegeteť. Excedit eñ,vt dicit de ſent. Proſperi,ſuꝑ
eminẽtia diuinitatis nõ ſolũ vſitati eloquii noſtri:ſed etiã ĩtelligẽtię noſtrę facultatẽ. Nõ ꝑua
eñ notitię ꝑs eſt,ſi anteq̃ ſcire poſſimꝰ qd ſit deꝰ,poſſimus ſcire qd nõ ſit. Querẽtes igiť qd ſit
deus,q̃cq̃d cogitanti occurrit abiicimus,reſpuimꝰ,improbamꝰ,nõ eſſe hoc qđ q̃rimꝰ nouimꝰ:
q̃uis illud nondum quale ſit nouerimus. Eſt igitur in nobis (vt ita dicam) q̃dam docta igno
rantia:ſicut dicit ad Probam.

¶Ad primũ in oppoſitũ:ꝙ oppoſitũ non confert ad eſſe oppoſiti:ergo neq; ad co D
gnitionẽ:Dicẽdũ ꝙ verũ eſt ꝑ ſe in cauſando eſſe aut cognitionẽ. ꝑ accidẽs aũt amouẽs ꝓhibẽs Ad pri. prin.
bene põt cõferre:ſic vt frigidũ circũſtãs calidũ: & ĩ hoc ꝓhibẽs ne diffundať extra ſe:ſed ꝙ cõ
ſtringatur intra ſe. & ſic fortius cõburit. ſic cognoſcere qd nõ ſit deus, conſtringit intellectũ
vt intra ſe ſpũaliter q̃rat qd ſit deus:& nõ euageť q̃rendo eũ ꝑ creaturas extra ſe: & ſic valet
multũ ad cognoſcendũ qd ſit deus. ¶Ad ſecundũ: ꝙ priuatio non eſt principiũ cognoſcendi E
habitũ:Dicendũ ꝙ verum eſt ꝑ ſe: ſed magis econuerſo:per accidens autẽ non eſt incõueniẽs Ad ſcđm.
vt dictũ eſt. Verũtamẽ intelligẽdũ ꝙ negatio circa id quod non eſt deus:duplex eſt:aliqd eñ
negať de deo ratione rei ſignificatę:vt ꝙ non eſt lapis aut canis. aliquid vero negatur de ipſo
ratione impfectionis ſcđm quã inueniť in creaturis:vt ꝙ deus nõ eſt bonus: quia eſt ſuperbo
nus:& ipſa bonitas:& hmõi. Cognitio qd nõ eſt deus primo modo ꝑ̄ſeruat ab errore:ne credať
deus eſſe qđ non eſt:non autẽ agit ad dirigendũ in cognoſcendo quid eſt:quia eſt pure negati-
ua niſi ꝑ̄ſeruando a putando eſſe quod nõ eſt. Cognitio vero de deo quod nõ eſt ſecundo mo
do:non ſolum præſeruat ab errore,ne credať eſſe deus qđ nõ eſt:ſed agit ad dirigẽdum in co-
gnoſcendo qd eſt, eo ꝙ nõ eſt pure negatiua:ſed negãdo circa rẽ rationẽ impfectionis intẽdit
includere circa eã in deo ꝑfectionẽ illi ĩpfectiõi cõtrariã. Vñ diciť ꝙ deus nõ eſt bonꝰ ne intel
ligať bonũ cõuenire ipſi ꝑ inhęrentiã & ꝑticipationẽ:& ſic intelligať eẽ bonitas ipſa ꝑ eſſentiã.
Et hoc eſt qđ ĩtellexit Auicẽ. in. viii. Metaphyſicę ſuę. Prius eſt eſſe expoliatũ cõditione negan-

di priuationes & cęteras proprietates ab eo:nõ ꝙ ipſum ſit eſſe expoliatũ:cuius hæc ꝓprietas
eſt.ipſum enim nõ eſt illud ens expoliatũ conditione negandi:ſed eſt ens conditione affirman-
di.ſ. ꝙ eſt. ens cum conditione non addita compoſitioni.

F Queſt.V. Arg.i.
Irca Quintum arguitur:ꝙ nõ contingit cognoſcere de deo quid nõ eſt: nõ
cognoſcẽdo quid eſt.Primo ſic.ſcire quid nõ eſt deus: eſt ſcire de aliquo q̄a
eſt aliud a deo.Non ſcitur aũt quia eſt aliud a deo,niſi ſciat̃ q̄d eſt deus: q̄a
aliud eſt relatiuũ diuerſitatis:& cognito vno relatiuorũ neceſſe eſt cognoſci
reliquũ.ergo &c.¶Secũdo ſic.ex eodẽ habet cognoſci quid eſt rei alicui idẽ:
2 & quid diuerſum ab eodẽ:quia ab eodẽ eſt in re identitas ſibi: & diuerſitas
ab alio:& ſicut vnũquodq; ſe habet ad eſſe,& ad cognitionẽ.ſed nõ cognito de aliquo quid ſit,
non poteſt cognoſci quid ſit idem ſibi:vt in exẽplo Themiſtii de ſeruo fugitiuo:qui eñ nõ co
In op po.i. gnoſcit eũ,non poteſt ſcire ſi ipſe eſt cũ eũ inuenerit.ergo &c. ¶In oppoſitũ eſt Aug.in dua-
bus auctoritatibus dictis in q̃ſtione ꝑcedenti.In prima vbi dicit. Non parua notitię pars eſt,ſi
anteq̃ ſcire poſſimus quid ſit deus:poſſum⁹ ſcire q̄d nõ ſit.Et in ſecũda vbi dicit.Nõ eſſe hoc
2 qđ q̃rimus nouimus:q̃uis illud nondũ quale ſit nouerimus.¶Item ꝙ ecõuerſo nõ poteſt ſciri
quid ſit:nõ ſciendo q̄d nõ ſit:videt̃.q̄a ſcđm pħm:q bene definiũt contraria conſignificant.Cõ
3 traria aũt ſunt qđ res eſt:& qđ non eſt.ergo &c.¶In cõtrariũ eſt:quoniã qui ſcit de deo q̄a eſt
id qđ cęteris eſt anteponẽdũ,ſcit aliquo mõ q̄d eſt:q̄a hoc conuenit ei rõne ſuę quiditatis ſuper
alia.ſed hoc ſciẽs de deo bene ignorat q̄d nõ ſit.Nã vt dicit Aug.i.de doc. Chriſt. cũ alii alios
& alios deos colũt:ſiue in cęlo,ſiue in terra,oẽs tñ certatim ꝑ excellentia dei dimicãt:nec q̄ſq̃
inueniri poteſt hic,qui deũ eſſe credat quo eſt aliquid melius.ergo &c.

G Reſponſio. ¶Dicendũ ad hoc ꝙ iſta queſtio q̃rit an vna & eadẽ cognitione cognoſcitur de
deo q̄d eſt,& q̄d nõ eſt:vt q cognoſcit vnũ de ipſo, cognoſcat & aliud. Et eſt dicẽdũ ꝙ de deo
duplex eſt cognitio q̄d eſt,ꝑter illã q̃ eſt determinata ꝑ nudã eſſentiã:q̃ nõ poteſt ſciri quid ſit
niſi ſciẽdo q̄d non ſit ſimul ꝑfecte:& ecõuerſo nõ poteſt ſciri ꝑfecte q̄d nõ ſit, niſi ꝑfecte ſciẽdo
q̄d ſit:vt ſemꝑ affirmatio ſit cauſa ꝑfectę cognitionis ipſius negationis: & ꝑter illam etiã q̃ eſt
indeterminata ꝑ eſſe cõfuſum in eis q̃ ſunt creaturarũ:de qua videbim⁹ ĩ ſequẽti q̃ſtione:q̃ nõ
eſt cognitio diſcreta: & ideo nõ habet locũ q̃ſtio iſta de cognitione illa:q̄a nõ cognoſcit̃ q̄d nõ
ſit res niſi diſcernẽdo eius eſſe & nõ eſſe.ꝑter has ĩquã duas cognitiones de deo eius qđ q̄d eſt
ſunt alię duę.Vna oĩno generaliſſima:qua cognoſcit̃ ſimpliciter ꝙ eſt optimũ in eis q̃ ſunt,nõ
determinãdo cõditiones bonitatis & ꝑeminẽtię eius ſuꝑ alia. & illa eſt cognitio qua ſcitur q̄d
dicit̃ ꝑ nomẽ:nõ q̄d eſt res.Alia vero eſt ſpecialis q̃ cognoſcit̃ ꝙ optimũ eſt & cęteris ꝑeminens
& cũ hoc q̃ ſunt cõditiones ꝑeminẽtię : videlicet ꝙ habet oẽm rõnẽ ꝑfectionis : & nullã patit̃
rõnẽ impꝑfectionis & defect⁹:ꝙ ſit ſimpliciſſimũ & ĩmutabiliſſimũ & cętera hmõi.Loquẽdo de
cognitiõe de deo q̄d eſt primo mõ,cõtingit ſcire de deo q̄d eſt,nõ ſciẽdo vl'r q̄d nõ eſt.ſ.quo ad
oĩa q̃ nõ ſunt qđ deus eſt:licet forte ſciat̃ de pluribus: vt de illis in q̄bus nõ inuenit illam eſſe
eminẽtiã quã reputat diuinã:vt oſtẽdit vltima ratio.aliter eñ idololatrę dicẽtes deũ eſſe opti
mũ:nõ ponerẽt illđ optimũ eẽ cęlũ,aut aliq̄d lucidũ ĩ cęlo:qđ ĩ rei veritate de⁹ nõ eſt.Loq̄ndo
aũt de cognitione q̄d eſt de deo ſecũdo mõ:nõ cõtingit ſcire de deo q̄d eſt,nõ ſciẽdo q̄d nõ eſt
oppoſitũ illi in quo cognoſcit̃ de deo q̄d eſt:nec ecõuerſo.Sciẽdo eñ q̄d eſt: ſciẽdo.ſ.oẽs rõnes
ꝑfectionis eſſe in ipſo:neceſſe eſt ꝙ ſimul ſciat vl'r de oĩbus q̄d nõ eſt: & ꝙ nulla creaturarum
ſit:vt ꝙ oẽ habẽs in ſe aliquã rõnẽ impꝑfectiõis,nõ ſit deus:& tale eſt oĩs creatura.Sciẽdo vero
q̄d ſit ſcđm aliquã ꝑfectionẽ:& nõ ſcđm oẽs:neceſſe eſt ſimul ſcire q̄d nõ ſit ꝭm ĩpꝑfectionẽ oppo
ſitã illi:licet nõ ſcđm oẽm.Vñ ſciẽs de deo q̄a eſt ꝑfect⁹ in ſimplicitate,ſcit ꝙ nõ eſt aliq̄d cor-
poreũ.Sciẽs vero ꝙ eſt ꝑfect⁹ in ĩmutabilitate,ſcit ꝙ nõ eſt aliqua ſubſtãtiarũ ſimpliciũ q̃ ſunt
mutabiles.Et ecõuerſo ſciẽs ꝙ nõ eſt aliq̃ illarũ ꝓpter impꝑfectionẽ quã ĩuenit ĩ illis: neceſſe ha
bet ſimul ſcire q̄d ſit deus quo ad oppoſitã ꝑfectionẽ:& ſciẽs q̄d nõ eſt ꝭm oẽs ꝑfectiões q̃ ſunt
in creaturis:neceſſario ſcit ſimul q̄d eſt ſcđm oẽs ꝑfectiones reſpõdẽtes impꝑfectionib⁹ illis quæ
ſunt ĩ creaturis.Vñ idololatra cognoſcẽs aliq̃s ꝑfectiones de deo:ſciẽdo quo ad illas q̄d eſt de⁹
H ſcit creaturas illas nõ eſſe deũ in q̄bus inuenit impꝑfectiões oppoſitas : vt ſciẽs ꝙ ſit cognoſcẽs
& intelligens,ſcit ꝙ non eſt aliquod brutum aĩal. Ecõtrario aũt neſciẽs ꝙ eſt ſimpliciſſimũ:&
ſpiritus q̄dã:neſcit ꝙ nõ ſit corpus: vt cęlũ vel ignis.Pħs aũt bene inſtructus:ſciendo vniuer-
ſaliter oẽs cõditiones ꝑfectionis diuinę:in q̄bus ecõtra creatura habet in ſe aliquã impꝑfectionẽ
quã ſil'r nouit:Sciẽdo inquã q̄d eſt deus ſcđm oẽs rõnes ſuę ꝑfectiõis,neceſſe eſt eũ ſcire ſimul
q̄d nõ ſit deus:& hoc vl'r,& ecõuerſo ſciẽdo vl'r q̄d nõ ſit deus:neceſſe eſt eũ ſimul ſcire vl'r q̄d

ſit de⁹.Et ſic cognitio de deo quid eſt,determinando cõditiões ꝑeminẽtię eius,& cognitio quid
non eſt ei oppoſita,currunt eodẽ curſu.q̃tum enim ſcit homo de vno, & de altero.Qui eñ ꝑ-
fecte quo ad omnes cõditiones pręeminentię ſcit quid eſt,ꝑfecte ſcit quo ad oẽs creaturas q̄d
nõ ſit.Qui autẽ quo ad aliquas cõditiones ꝑeminẽtiæ ſcit quid eſt,& quo ad aliquas creaturas
ſcit quid nõ eſt:& quo ad aliquas nõ ſcit hoc.Scit enim quo ad illas,in quibus eſt impꝑfectio op
poſita ꝑfectioni quam nouit in deo. Quo ad alias autẽ nõ.& hoc ideo quia negatio nõ cogno
ſcitur niſi ꝑ affirmationẽ,ſicut priuatio ꝑ habitum.ſecundũ ꝙ dicit Auicen.i.metaphyſicę.
Eſſe cognoſcit̃ ꝑ ſe:non eſſe vero ꝑ eſſe aliquo modo.& ſecundũ ꝙ dicit Anſel.de caſu diabo-
li.Remotio alicuius rei ſignificari nullatenus poteſt:niſi cũ ſignificatione eius cuius ſignificat̃
remotio.Nullus eñ intelligit quid ſignificat non homo,niſi intelligendo quid ſit homo.Et ſic I
patet ꝙ eſſentialior via ex parte rei cognitę in cognoſcendo qđ quid eſt de deo,& quid non eſt,
eſt procedere a cognitione quid eſt deus,ad ſciendũ quid nõ eſt in creaturis. licet ſit ecõuerſo
ex parte noſtra idoneor via ꝓcedendo a cognitione quid nõ eſt,ad cognoſcendũ quid eſt, via.ſ.
remotionis.ſecundũ ꝙ dicit Damaſcen⁹.Oportet eũ qui vult ſubſtantiã alicuius dicere , quid
eſt enunciare,nõ quid nõ eſt.Verũtamen in deo quid eſt dicere,impoſſibile eſt ſecundũ ſubſtã-
tiam.Facilius autẽ magis ex omni ablatione facere rationẽ. Sic enim ꝑ rationes impꝑfectiõis
via remotionis omnis impꝑfectionis a deo & attributionis eminẽtię incipit homo cognoſcere
de deo quid ſit in ſpeciali,vt in ſequẽti queſtiõe dicet̃. Et ſic cognoſcẽdo quid eſt,ꝑ ipm quid
eſt ꝑfecte nouit quid nõ eſt,& ꝑ quid non eſt amplius nouit quid eſt. Et ideo qui bene defi-
niunt hoc modo ꝑ cognitionẽ de deo quid nõ eſt,vel q̄d eſt deus:cõtraria cõſignificãt:vt pro
ceſſit ꝑnultima ratio,& duę primę rationes.Non autẽ qui bene definiunt quid eſt cognitione
generali,quid eſt.ſ.qđ dicitur ꝑ nomẽ,oportet ꝙ cõtraria cõſignificent,vt dictũ eſt.Neq; qui
bene definiunt quid non eſt, ꝑ cognitionem quid eſt generalẽ,oportet ꝙ cõtrariũ conſignifi-
cent definiendo vniuerſaliter quid eſt cognitione ſpeciali:vt proceſſit ratio ex duabus auctori- K
tatibus Auguſt.¶Et ſic patet ad quæſtionem & ad obiecta ſimul. Ad obiecta

L Queſt.VI. Argu.i.
Irca ſextũ arguitur ꝙ nõ cõtigit ſciri ex creaturis quid eſt de deo. Primo ſic.
Non ſit cognitio niſi ꝑ conuenientiam & ꝓportionem cogniti ad id quod
cognoſcitur.qđ quid eſt in deo,nõ habet conuenientiam ad aliquid qđ eſt in
creaturis.quia in infinitum plus differunt q̃ conueniũt. ergo &c̃. ¶Secundo 2
ſic.Illud quo cętera habent cognoſci,ꝑ ſe,nõ ꝑ alia habet cognoſci,ſed ecõ
uerſo ꝑ ipſum:quia ipſum eſt in cognitione primi.id qđ deus eſt, eſt huiuſ-
modi.Veritate eñ quæ deus eſt,cognoſcitur omne verũ,& bonitate qua bo-
nus eſt omne bonum.Neq; eñ vt dicit Aug.iiii.de tri.In oĩb⁹ bonis diceremus aliud eſſe me
lius &c̃.vt infra dicetur in ſoluendo. ¶Tertio ſic.Dionyſius dicit.c.i.de di.no.Per ſimilitudĩes 3
inferioris ordinis rerũ,nullo modo poſſunt ſuperiora cognoſci.Omnes creaturę ſunt diuinę na
turę ſimilitudines:ſed inferioris ordinis.ergo ꝑ ipſas non poteſt diuina natura, ſiue quiditas
cognoſci,cũ in infinitũ ipſa ſit ſuꝑioris ordinis. ¶Quarto ſic.Ex illo qđ eſt cauſa oberrãdi a no
titia alterius,nõ poteſt illud cognoſci.creatura eſt huiuſmodi reſpectu quiditatis dei. ſecundũ 4
ꝙ dicitur Sap.xiiii.Creaturę dei in odium factę ſunt,& in tentationẽ animę hominũ. ergo &c̃.
¶In cõtrarium eſt,quoniã ſuꝑ illud Rom.i.Inuiſibilia dei. Gloſ.Tam pulchra aſtra cõdidit:vt In oppoſi.
ex eis quãtus & q̃ admirabilis eſt eorũ creator cognoſci poſſit.Sed cognoſcere q̃tus ſit & q̃ ad
mirabilis,eſt cognoſcere eius quiditatem:quia quãtitas ſua eſt ſua quiditas.ergo &c̃.

M Reſolutio. ¶Dicendum ad hoc.ꝙ cum ſint quædam creaturę ſenſibiles corporales,quædam
vero incorporales inſenſibiles,q̃ſtio de cognitione dei in nobis ex creaturis, nõ intelligitur niſi
ex creaturis corporalibus ſenſibilib⁹,quia etiã de creaturis incorporalibus inſenſibilibus nõ ha
N bemus cognitionẽ aliquã ,niſi ex corporalibus ſenſibilibus.Scđm hunc ergo modũ intelligen-
di q̃ſtionẽ,Sciendũ ꝙ ex ſubſtãtiis materialib⁹ ſenſibilib⁹ dupliciter poteſt acquiri cognitio ali
qua de ſubſtãtia ſupernaturali ĩſenſibili.Vno modo inquãtum mobilis & ſenſibilis,hoc eſt ſecũ
dũ ꝙ eſt ſubſtãtia naturalis,& de cõſideratione phyſici.Alio modo ſcđm ꝙ eſt ens & ſubſtãtia
ſimpliciter,& de cõſideratione metaphyſici.Primo modo ex ſubſtãtiis ſenſibilib⁹ creatis habet̃
cognitio de deo quia ſit.ſ.ex collatione cauſati ad cauſam,mobilis ad mouentẽ. & ſic probatio
quia deus eſt,ꝑ ſe pertinet ad phyſicum & naturalem philoſophũ,& nõ ad metaphyſicũ,niſi in
quãtũ induit formã phyſici accipiendo probata a phyſico . Secundo vero modo ex ſubſtantiis
ſenſibilibus creatis habetur noſtra cognitio de deo,& q̄a ſit,alia.ſ.via q̃ deductione ex creatu-
ris,de qua ſermo habitus eſt ſupra,& etiã quid ſit, ſiqua cognitio de deo quid ſit a nobis in prę

ſenti habeatur.& hoc ſit via eminẽtię per abſtractionem a creaturis intentionũ quę ſecundum
analogiam cõmuniter cõueniũt creatori & creaturis. & ſic cognitio ex creaturis quia eſt & qd
eſt deus,ꝑ ſe pertinet ad metaphyſicũ. Vñ Cõmen.ſup prin.vii.meta.aſſignãs differentiã cõſi-
deratiõis ſubſtãtię ſenſibilis a phyſico & metaphyſico,dicit ꝙ in naturalibꝰ ꝑſcrutatꝰ eſt phus
de principiis corporis ſecundũ ꝙ eſt naturale:hic vero ſcdm ꝙ eſt ſubſtãtia tm̃. Et iſta queſtio
inducit ad ſciendũ primã formã omniũ & vltimũ finẽ,qm̃ cũ fuerit ſcitũ quid ſit quiditas huiꝰ
ſubſtãtię ſenſibilis,tũc erit ſcita prima cauſa omnium entiũ.Illa vero q̃ſtio in ſcientia naturali
inducit ad ſciendũ primã materiã & formas naturales & primũ motorẽ. De q̃ſtione ergo ĩ pri
ma phia propria ad ſciendũ quid eſt de deo ex creaturis , Sciendũ ꝙ queſtio iſta quid eſt de na
tura & ſubſtãtia dei,nõ põt terminari niſi cognoſcẽdo de eo ſi eſt de incõplexo : ita ꝙ quãtum
cognoſcit de ſi eſt,tãtũ cognoſcit de quid eſt,& ecõuerſo,vt habitũ eſt ſupra: vbi determinatũ
etiã eſt quõ ſi eſt poteſt ſciri de re,vel per ſe,vel ſcdm accidẽs. vt em̃ patet ex ibi determinatis
ſcire de re ſi eſt,per ſe nõ cognoſcitur niſi accipiendo principiũ notitię huiꝰ ex natura rei in ſe
ipſa,cognoſcẽdo.ſ.in propria eius natura quid eſt res.& hoc fit in creaturis,vbi differũt quidi
tas & eſſe,& ratio vniuerſalis & particularis,cognoſcẽdo primo naturã rei in eſſe omnino ide
terminato quãtũ pertinet ad q̃ſtionẽ ſi eſt de incõplexo:ad qd̃ ſequitur q̃ſtio per quid eſt de na
tura rei determinata ſcdm genus,vel ſpeciem, vel ſm definitiuã rationẽ per genus & differen
tiã.In deo aũt quia in ipſo nõ eſt diſtinguere per diuerſas intẽtiones eſſe & naturã:vt viſum eſt
ſupra:neqꝫ cõtingit in ipo accipere rationẽ vniuerſalis & particularis generis aut ſpeciei:vt in
fra videbit̃,nõ cõtingit cognoſcere ſi eſt ꝑ ſe,principiũ.ſ.cognitionis eius,accipiendo ex ipſa di-
uina natura primo indeterminate & in generali,& deinde procedẽdo per appoſitionẽ alicuius
& determinationẽ ad cognoſcendũ qd̃ quid eſt in eo,ac ſi deꝰ haberet quiditatẽ ad modũ crea
turę,qd̃ negatũ eſt prius . Sed ſi cognoſcat̃ de deo per ſe ſi eſt: neceſſe eſt ꝙ principium cogni-
tionis ſit eius natura determinata:q̃ nõ cognoſcit̃ niſi nuda,& aperta viſione.Hoc ergo mõ co
gnoſcẽdi de deo quid eſt ex ſi eſt,oĩno impoſſibile eſt in vita iſta : ſicut & videre nudã eſſentiã
dei.Nec hoc igit̃ mõ oĩno poſſibile ẽ de deo cognoſcere ex creaturis quid eſt aut ſi ẽ ꝑ ſe.Scire
aũt de re ſi eſt ſcdm accidẽs,accipit pĩcipiũ cognitiõis ex aliquo qd̃ accidit ei:vt cũ cognoſci-
mus quia ignis eſt ꝑ fumum quẽ videmus aſcendentẽ. hoc modo per creaturas cõtingit cogno
ſcere de deo ſi eſt incomplexũ,in cognoſcendo.ſ.ex creaturis naturã alicuiꝰ generalis attribu-
ti eius,vel ſimpliciter quo ad cognitionẽ de deo indiſtinctã,vel ſub ratione tali,qua nulli crea-
turę natum eſt conuenire,& hoc quo ad cognitionem eius diſtinctam.& eodem modo quid eſt
contingit ex creaturis ſciri,& non alio.Et ſicut hoc modo nõ eſt vere & per ſe ſcire de re ſi eſt,
ita nec quid eſt.Iſtud enim ſi eſt,nullo modo ſe habet ad cognoſcendum per ipſum quid eſt ve
re.de quo quidem loquit̃ Damaſce. vt ſupra eodẽ.q.i.& ad qd̃ referũt intẽtũ,dicẽtes ꝙ de deo
in vita iſta nõ cõtingit cognoſcere quid eſt:quin tñ ſcdm accidẽs ex creaturis in eius generali
attributo aliquo modo ſciatur de deo quid eſt, ſicut & ſi eſt.Scimus em̃ ex creaturis,quia bo-
nus,& quia magnus &c̃.huiuſmodi.vt em̃ dicit Augu.v.de tri. Hoc eſt illi eſſe qd̃ magnũ eẽ.
hoc de bonitate omnibuſqꝫ ꝑdicatis quæ de deo poſſunt pronunciari. Non eſt igit̃ negandum
O omnino ꝙ de deo nõ ſit cognoſcibile ꝑ creaturas a nobis quid eſt.Nec hoc negat Damaſc.Sed
ſolũ negat ꝙ hmõi quid eſt ſcire quale de deo ſciri poteſt,per creaturas,nõ eſt ſcire quid eſt ſm
ſubſtantiã in ſe.Et tñ vt innuit,licet iſtud ſcire quid, nõ eſt ſcire quid ſm ſubſtãtiã ſimpliciter
aliquo tñ modo eſt ſcire quid ſcdm ſubſtantiã,ſcilicet in attributo aliquo qd̃ eſt circa ſubſtãtiã
& hoc clare patet ex mõ ſuo ꝓbandi,ꝙ nõ cõtingit ſcire de deo quid eſt,ſcdm ſubſtãtiã:cũ dicit
Deus nihil eſt eorũ quæ ſunt,nõ vt nõ ens,ſed ſup omnia eſt,& ſup ipm̃ eſſe.Et intelligit ſuper
eſſe,qd̃ eſt analogũ ad decem ꝑdicamenta: circa qd̃ cadit ꝑ ſe & primo oĩs noſtra huiꝰ vitæ co-
gnitio,& ex quo elicitur cognitio naturalis quã habemus de deo ſi eſt & quid eſt. Vnde quia ex
illo nõ poteſt elici notitia qua per ſe deus cognoſcit̃ ſi eſt & qd eſt ĩ ſubſtãtia,ſed ſolũ ꝑ accidẽs.
Creatura em̃ oĩs inquãtũ habet eſſe ꝑticipatũ,quaſi eſſe actuale habet reſpectu eſſe dei, & eorũ
quę habẽt cognoſci circa diuinã ſubſtantiã.ſubdit.Si em̃ eoꝝ q̃ ſunt,cognitiões ſunt,quod ſup
cognitionẽ eſt omnino,& ſup ſubſtãtiã erit. cui.ſ.primo cõuenit eſſe in rebꝰ ꝑdicamẽtorũ,quę
ꝑcedit accidẽtia cognitiõe ſm phm.vii.metaphyſicę.& ſequit̃ in Damaſ.Et ecõuerſo qd̃ ſupra
ſubſtãtiã eſt & ſupra cognitionẽ erit.ſ.ꝙ amplius ſit cognoſcibilis q̃ ex ſubſtãtia q̃ eſt ꝑdicamẽ
tũ,& oĩbꝰ creaturis. Et hęc eſt illa cognitio quã appellat quid eſt deꝰ ſm ſubſtantiã . & ſequit̃
Quõ tñ poſitiue cognoſcit̃ in ſuis attributis.in quibus nõ vult & bene ꝙ deus cognoſcat̃ ſm
ſubſtantiã ſuã cognitiõe quid eſt ꝑ ſe,dicẽs.Quęcũqꝫ autẽ dicimꝰ in deo affirmatiue,nõ naturã

ſed ea quę ſunt circa eiꝰ naturã oſtendunt.Etſi em̃ bonũ,etſi iuſtũ,etiã ſi ſapiens,etſi quęcunqꝫ
dixeris,nõ naturã dicis dei:ſed ea quę ſunt circa naturã.& verũ eſt nõ naturã:vt cognoſcibilis
eſt ĩ ſua nuda ſubſtãtia,cognitiõe ꝑ ſe,& tñ iſta de deo nõ niſi naturã ſuã indicãt, vt cognoſci
bilis eſt ex creaturis,& quaſi per ſuũ accidens. Vnde quia in talibus nõ cognoſcit̃ vere & per ſe
quid eſt deus ſm ſubſtantiã,dicit Aug.in.v.de tri.Intelligamus deũ quãtũ poſſumꝰ, ſine qua-
litate bonũ,ſine quãtitate magnũ,quiſqꝫ deũ ita cogitet,etſi nondũ põt oĩno inuenire quid ſit,
pie tñ caueat quãtũ põt aliqd de illo ſentire qd̃ nõ ſit.Quia tñ ĩ talibꝰ aliquo mõ,etſi ꝑ accidẽs
cognoſcit̃ de deo qd ſit,cõtinuo ſubdit.Eſt tñ ſine dubio ſubſtãtia,vel ſi meliꝰ appellat̃,eſſentia.
Quicqd.n.de eo dicit̃ vel ĩtelligit̃,nõ ſcdm accidẽs,ſed ſm ſubſtãtiã ĩtelligit̃. ¶Dicẽdũ igit̃ bre P
uiter ad ꝓpoſitũ,ꝙ cognoſcere de deo qd ſit,dupl'r cõtingit. Vno mõ diſtincte & in particula- Reſponſio.
ri.Alio mõ indiſtincte & ĩ vniuerſali.Primo modo cognoſcit̃ quid eſt,videndo eũ in propria ſpe
cie & natura : qd̃ non eſt niſi vidẽdo eius nudã eſſentiam,quã nulla creatura ex puris natura
libus põt videre:vt alias declarabit̃.& ideo tali modo nõ poteſt hõ cognoſcere de deo ex crea-
turis quid eſt.Et qd̃ amplius eſt,licet homo vel aliqua creatura ex puris naturalibꝰ videre poſ
ſet nudam diuinã eſſentiam,& quiditatẽ:non tñ ex ſpeculatione creaturarũ poſſet ad hoc aſcẽ
dere:quia deꝰ non natura eſt viſibilis a naturalibus cuiuſcũqꝫ creaturę,ſed volũtate tm̃:vt di-
ctũ eſt ſupra. Et ideo quãtũcũqꝫ homo aſcẽdat per naturaliter cognoſcibilia ad diuinã quidita
tem nudã cognoſcendã,nunq̃ poterit attingere:& qd̃ adhuc amplius eſt,licet quiditas dei eẽt
naturaliter cognoſcibilis de ſe,nec poſſet latere ꝑſens cognoſcẽti diſpoſito,ſicut non põt latere
lux ꝑſens oculo ſano,nõ tñ ex creaturarũ oĩm cognitione poſſet cognitio hęc haberi.qm̃ oĩnis
creatura eſt quædã peregrina ſimilitudo naturę diuinę,nõ cõformis ei quo ad eſſentiã eius, vt
eſt natura & eſſentia quædã in particulari & in ſe ſubſiſtens.Et ideo cũ perfecta cognitio nõ ꝓ-
cedat niſi ex ꝑfecta aſſimilatione cognoſcẽtis ad cognitũ,quã nõ poteſt facere in nobis creatu-
ra reſpectu dei,perfecta cognitio eius qd̃ quid eſt deus,ex creaturis haberi nõ poteſt:ſed omnis
creatura eſt gradus multo inferioris q̃ vt per ipſam fiat ꝑfecta aſſimilatio ad ꝑfecte cognoſcẽdũ
quid deꝰ eſt.Eſt tñ creatura naturæ diuinæ cõformis quo ad aliqua eius attributa ſubſtãtialia
& hoc nõ vt ſunt ipa natura diuina in eſſe ꝑticulari cõſiderata:ſed vt ſunt quaſi quędã diſpoſi
tiones diuinę vniuerſales,eo ꝙ eis cõmunicant aliquo modo creaturę.Cũ igit̃ nullũ mediũ co- Q
gnoſcẽdi poteſt deducere ad vlteriorẽ cognitionẽ alterius q̃ ſit proportio ſimilitudinis ſuę ad
ipm̃,eo ꝙ non ducit in cognitionẽ alterius niſi ſub ratione ſimilis: cum ergo rationẽ ſimilis ad
diuinã quiditatẽ,vt quiditas eſt in eſſe ſuo particulari cõſiderata,creatura nõ habet, ſed ſe ha-
bet ad ipſam ꝑ ſummã & infinitã diſtantiã,& ſolũ habet rationẽ ſimilis ad ipſam vt eſt ens, bo
nũ,vnũ,verum,pulchrũ &c̃.huiuſmodi:quæ ſecundũ aliquã rationem analogię ſunt cõmunia
creatori & creaturę:& hoc non in eſſe particulari,quo ſunt ipſa diuina quiditas:ſed ſolũ in eſſe
vniuerſali,quo ſũt ſubſtãtialia eius attributa:Idcirco ſpecies vniuerſalis creaturę ĩ cognitionẽ
diuinę qditatis vt habet ſe in eſſe naturę ſuę particulari,nullo modo deducere poteſt: ſed ſolũ
deducere poteſt in eius cognitionẽ ſub ratione alicuius generalis attributi eiꝰ.& hoc eſt cogno
ſcere de deo quid eſt,in vniuerſali & ſecundũ accidens ſolũ,quãtumcũqꝫ etiã vniuerſitatis crea
turarũ effigies in mẽte hũana deſcribat̃.Scdm ꝙ phi ex hoc poſuerũt intellectũ adeptũ & aptũ
contẽplationi diuinorũ:vt determinat Cõmen.ſup.iii.de aĩa dicẽs.Philoſophi non poſuerũt in
tellectũ adeptum ꝑfectũ circa cognitionẽ diuinorũ & ſubſtãtiarũ ſeparatarũ,niſi poſtq̃ ꝑfectus
fuerit cognitione omniũ ſcibiliũ.ex quorũ cognitione ꝑfectus,vt nõ egeat amplius abſtrahere
a phãtaſmatibus,poteſt ſe omnino a ſenſibilibus & ſenſibiliũ phantaſmatibus abſtrahere, & ſo
li contẽplationi diuinorũ vacare. Et verum eſt ꝙ ſi in tali ſtatu poſſibile eſſet hominẽ deueni- R
re ex ſtudio naturalis ingenii ꝙ cognoſceret de deo & de diuinis q̃tum poſſibile eſſet cognoſce
re ex puris naturalibus.ſcdm illud Rom̃.i.Qd̃ notũ eſt dei,manifeſtũ eſt illis.Gloſ.i.qd̃ de deo
cognoſcibile eſt ductu ratiõis.& hoc ex fabrica mũdi.quia vt dicit Augu.ſer.i.ſup Io.Attẽde fa
bricam mũdi,& vide q̃ facta ſunt per verbũ, tunc cognoſces quale ſit dei verbũ. Tñ quãtũcũqꝫ
in huiuſmodi cognitione ꝓfecerit & ſciuerit quicquid in ea ſcibile ſit,nunq̃ tñ ad cõſpectũ nu
dę diuinę eſſentię & diuinorũ ſupnaturaliter ſcibiliũ poterit attingere. Vnde Gloſ.vbi ſupra.
Rom̃.i.Ideo autẽ dicit qd̃ de deo noſcibile:quia multa ſunt q̃ de deo ꝑ naturã ſciri nõ pñt.No
tũ ergo dei ẽ qd̃ ex huiꝰ mũdi diſpoſitiõe & naturali ratiõe aſſequi poſſumꝰ.Ignotũ vero dicit̃
ratio ſubſtãtię eiꝰ vel naturę q̃ oẽm latet creaturã.Et qd mirũ ergo ſi ex oĩbꝰ creaturis diuinę
naturę quiditas ſciri nõ põt,cũ nec ex eis ſciri põt quiditas ſubſtãtię ſeparatę ĩtellectiuę: & qd̃
amplius eſt,vix poſſet ſciri quiditas ſubſtãtię ſenſibilis:qa multũ latet:vt dicit phus.vii.meta.

nec ſufficienter ſciri põt ex ſenſibilibus,quia vt dicit ibi Cõmen. plus eſt ſcire quiditates ſub-
ſtãtiarũ q̃ cauſas accidẽtium.Solũ ergo de modo cognoſcẽdi deũ in generalibus attributis be-
S ne cõcedendũ eſt ꝙ ex creaturis poſſibile eſt cognoſci de deo quid ẽ.¶Ad cuiꝰ intellectũ ſciẽdũ
ꝙ duplex eſt abſtractio formę per intellectũ a ſuppoſito participãte formã. Vno modo:vt rela-
tę ad ſuppoſita.Alio modo vt abſolutę a ſuppoſitis.Cõſiderata Primo modo, eſt abſtractio vni
verſalis a particulari,vt boni ab hoc bono & ab illo:quia ſm phm vniuerſale eſt vnũ in multis.
Secũdo modo eſt abſtractio formæ omnino a materia cõſideratę.ſ.vt in ſe ſubſiſtẽtis:vt boni ab
oĩni participãte bonũ,qđ eſt ſubſtãtialiter,& ĩ ſe ſubſiſtẽs bonũ. Vñ Primo modo intelligit for
ma:vt eſt participata a creatura.Scđo mõ,vt eſt impartibilis exiſtens in creatore.De quibꝰ ipm
bonũ cõmuniter acceptũ analogice dicitur.Vnde ſicut cũ cognouerimꝰ ſenſu hoc bonũ in ſub
ſtãtia ſenſibili abſtrahẽdo per intellectũ bonũ ab hoc, conſideramus bonũ primo ſimpliciter, vt
eſt cõmune quoddã & vniuerſale bonũ,nõ vt hoc,neq; vt illud,ſed tñ vt participatũ & exiſtẽs
in multis.ſ.in hoc & in illo:Sic cognoſcẽdo primo p intellectũ bonũ ipm vt vniuerſale & abſtra
ctum, poſtmodũ abſtrahendo bonũ per intellectũ ab alio omnino,& cõſiderando ipm vt bonũ
ſimpliciter,nõ vt hoc vel illud,neq; vt huius vel illius,ſed vt nulliꝰ omnino (qđ eſt bonũ in ſe
ſubſiſtẽs ſolius creatoris)Secũdario iuxta bonũ participatũ creaturę cognoſcimus bonũ per eſ-
ſentiam ipſius creatoris, non tam via excellentię, q̃ via remotiõis.& ſicut eſt de bono,ſic eſt de
oĩbus aliis attributis,cõmuniter cõueniẽtibꝰ creaturę & creatori,q̃ per iã dictũ modũ poſſunt
T ex creaturis cognoſci ineſſe creatori.Et ſic in eis quodãmodo cognoſci poteſt a nobis quid eſt
deꝰ per creaturas,& hoc in triplici gradu.Primo generaliter.Scđo generalius. Tertio generaliſ
ſime.Et vt a cõfuſo magiſ,& ita a nobis magis noto incipiamꝰ,generaliſſime,& modo ſumme cõ
fuſo intelligimus quiditatẽ dei in ſuis attributis,intelligẽdo id qđ eſt excellẽtię & dignitatis in
creatura.Et eſt iſte modus cognoſcẽdi diuinã eſſentiã quid ſit, ille de quo loquiẽ Auguſt.viii.
de tri.cum dicit. Cũ audis bonũ hoc & bonum illud, quæ poſſunt alias dici etiam non bona,ſi
potueris,ſine illis q̃ participatione bona ſunt,ꝑcipe ipm bonũ cuius participatione bona ſunt.
Simul eñ & ipſum intelligis cũ audis hoc aut illud bonum.Si ergo potueris illis detractis per
V ſeipſum ꝑſpicere bonũ,perſpexeris deũ. Vide ergo ex dictis Augu. ꝙ cõtingit bonũ intelligere
tripliciter:vt iſte primus modus tres gradus in ſe habeat,& quolibet illorũ intelligere deum.
Vno modo intelligendo hoc bonũ,& hoc ſumme indiſtincte a creatura.Dicendo eñ hoc bonũ
duo dico,& quia bonũ,& quia hoc.qđ diciẽ hoc,hoc eſt creaturę,qđ diciẽ bonũ,hoc eſt cõmu-
ne creatori & creaturę.A quo ſi ſubtraxeris hoc & illud,eſt ſecũdus modus intelligẽdi bonum
ſcilicet minus contractũ ad creaturã q̃ prius,& eſt cõmune analogum ad deum & creaturam,
& eſt de primis intẽtionibus quę p ſe & primo cõcipit intellectus de rebus: vt ſunt vnũ & ens.
Et licet ſcđm ſe diuerſos intellectus diſtinctos faciunt bonũ creatoris & bonum creaturæ,ſicut
& ens de deo & de creatura:quia tñ ꝓximi ſunt,intellectus noſter cõcipit modo cõfuſo vtrũq;
vt vnũ.& ſic iſto modo adhuc intelligit bonitatẽ dei quæ eſt eius quiditas, modo cõfuſo & in-
diſtincto a bono creaturę.Q; ſi potueris diſtinguere vnũ ab altero, intelligẽdo bonum vt ſubſi
ſtens & nõ in altero exiſtẽs,nõ tanq̃ bonũ participatũ,ſed tanq̃ alterũ a bonis q̃ ſunt participa-
tione bona,tanq̃ illud cuius participatione cætera ſunt bona:Iſte eſt tertius modus intelligẽdi
bonũ.ſ.oĩno abſtractũ a bono creaturę,qđ eſt bonũ ſolius creatoris,quo ꝑſpecto magis de ꝓpe ꝑ
ſpiciẽ deꝰ:vt dicit Augu.Et ſicut eſt de intellectu boni,ita eſt de intellectu entis,veri, pulchri,
iuſti,& cæterarũ intẽtionũ,quę aliquid dignitatis & nobilitatis dicũt in creatore & creaturis.
In omnibus eñ illis intelligiẽ ratio primi veri,pulchri,& iuſti,& cæterorũ huiuſmodi. Sic er-
go iſte eſt primus modus quo cognoſcimus generaliſſime de deo quid ſit, in ſuis primis & ſim
plicibus attributis ſimpliciter primo & naturaliter cognitis: ſicut in primis rerũ conceptibus
qui velut prima principia p ſe & naturaliter ſtatim ſunt cognita:vt expoſitum fuit ſupra. Si-
cut eñ oculus ſimul cõcipit colorẽ & lucẽ,& colorẽ non niſi ſub ratione lucis, licet plus iudi-
cat de viſione coloris q̃ lucis,quia groſſities coloris obumbrat rationẽ lucis:Sic intellectus ſi-
mul in eẽ cõfuſo cõcipit rationẽ primi boni, & boni ĩ creaturis:licet iudicat ſolũ de bono crea
turę,vel prius q̃ de bono creatoris,quia groſſities boni creati obumbrat in nobis rationem bo-
ni increati.Scđo modo.ſ.generalius,ſed nõ generaliſſime cognoſcit homo quid ſit deꝰ,intelligẽ
do deũ in ſuis generalibꝰ attributis,nõ ſimpliciter & abſolute intellectis,vt in mõ ꝑcedẽti: ſed
ſub quadã ꝑeminẽtia,vt.ſ.eſt quædã natura excellẽtiſſima,qualẽ naturam deũ eſſe oẽs cõfitenẽ
de eiꝰ ſublimitate dimicãtes,quãtũcũq; diuerſificẽt opiniones ſuas,quis ſit deꝰ:vt dicit Aug.i.
de doctrina chriſtiana.Talẽ autẽ naturã intelligẽdo nõ ſolũ intelligimꝰ quiditatẽ q̃ dei eſt ſub

illa ratione in qua poteſt cõmunicare cũ creatura:vt in modo ꝑcedẽti:ſed talẽ quę quiditas ſo-
lius dei eſt,q̃ ſub tali ratione concipitur,qua ſoli deo cõuenit,& hoc in eius generali attributo
nequaq̃ cõtrahẽdo ipſum ad aliquod ſuppoſitũ ſingulare,cui ſoli cõueniat.in quo intelligitur
ratio quiditatis diuinæ,vt forma quædam eſt in ſe conſiderata, & in vniuerſali , non vt in ali-
quo determinato ſuppoſito. Et contingit homini iſta cognitio primo ex creaturis . Sapientes
enim primi diſcurrentes rerum naturas,& inuenientes in ſingulis defectũ aliquem,& quod
imperfectum eſt per induſtriam naturalis ratiõis cognoſcentes, ꝙ omne imperfectũ ad aliquod
ꝑfectum reducẽdũ eſt,via naturalis ratiõis omnes creaturas tranſcendẽtes,ſimul via remotio-
nis & eminentię inuenerũt ponendã ſuper creaturã aliquã naturã liberã ab omni defectu & im
perfectione & diſpoſitã omni nobilitate & ꝑfectione, & illam cuius erat talis natura & quiditas
deũ appellabant.a quibus poſteri nominis impoſitionẽ ſuſcipientes,licet naturã rei ſignificatę
nõ perſpicientes,& in ipſa dei natura errãtes,& in illo in quo nõ erat ponẽda eã ponẽtes,appel-
labat tñ vnuſquiſq; deũ id qđ ei excellentiſſimũ videbatur:vt dicit Auguſt. Vnde contigit ꝙ X
idololatrę cõcipientes & cognoſcẽtes quid eſt deꝰ in generali:vt natura quędã excellentiſſima
qualem ſm Auguſt.oẽs deũ eſſe conſentiũt:ignorãtes tñ illud in particulari,quid ponẽdũ erat
eſſe tale,creaturarũ ignorantiã habẽtes,multũ circa quiditatẽ dei errabãt in particulari,dicen
tes eã eſſe id qđ nõ eſt.ſecundũ ꝙ dicit Augu.ibidẽ.i.de doctrina chriſtiana. Et ideo dictũ fuit
ſupra,ꝙ ſumme neceſſaria eſt ſacrę ſcripturæ ad dei cognitionẽ,cognitio creaturarũ ex phicis
ſcientiis.Ipſa eñ ſumme ꝓmouet ad ſciendũ non ſolũ an ſit deus:ſed etiã ad ſciendũ qđ nõ ſit
deus,& cũ hoc etiã quid ſit,quãtũ hõ ex puris naturalibus poteſt cognoſcere.Eorũ vero igno-
rãtia in ſummos errores deducit, non ſolũ vt incõmutabile nomen deitatis attribuant ligno,
aut lapidi:ſed etiã vt Inſipiens dicat in corde ſuo nõ eſt deus.ſicut diciẽ in Pſal.Vñ de iſto mo Y
do cognoſcẽdi deũ per creaturas dicit Aug.ſuper Io.ſer.ii.Phi inquiſierũt creatorẽ per creatu-
rã:quia poteſt inueniri per creaturã.& quomodo,determinat in ſer.xx.dicẽs.Tranſcẽde corpus
& ſape animũ,tranſcende animũ & ſape deũ,nõ tãgis deũ niſi & animũ trãſieris,attolle te a cor
pore,tranſi etiã te.vide quid dicit Pſal.& admoneris quẽadmodũ ſciendus ſit deꝰ.Dicitur(in-
quit)mihi quotidie vbi eſt deus tuus.tanq̃ pagani dicãt.Ecce dii noſtri,vbi eſt deus veſter? Et
quaſi volens cõprehendere deũ ſuum,Hæc memoratus ſum(inquit)& effudi ſup me animam
meã.Nõ effudi aĩam meã ſuper carnem meã,nec ſup me:trãſcendi me:vt illum tangerem.Ne
mo enim tãgit:niſi qui ſe tranſierit. & quõ ſic trãſcendendũ eſt?ex eminentia vtiq; conditionũ
laudabiliũ in creatura,& amotione defectuũ circa eaſdem.Non eñ in tranſcendẽdo creaturas
ad cognoſcẽdũ deũ pñt ſeparari abinuicẽ via remotionis & eminẽtię:quia remotio pura defectꝰ
creaturę a deo nihil ponit in deo.Eminẽtia autẽ laudabiliũ circa creaturã ex creatura nõ poni
tur in deo:niſi quia laudabilibus in creatura annexus eſt defectus,ꝓpter quem nõ poteſt eis at-
tribui eminẽtia taliũ.Vnde de iſto modo trãſcendẽdi dicit Aug.ſer.xxxviii. Quid dementius
q̃ vt in aliquo laudẽ creaturã qđ nõ in creatore laudẽ?Laudẽt ergo creatorẽ oĩa opera ſua.totũ
qđ hic ex partibꝰ ſingulis & rebꝰ ſingulis ĩueniẽ,totũ ibi ſimul:& nõ ſolũ hoc qđ ĩ creatura,ibi
inuenitur:ſed inenarrabiliter trãſcendere credẽdũ eſt creatorẽ.Et de vera reli.Nõ fruſtra & in
aniter intueri oportet pulchritudinẽ cęli & ordinẽ ſiderũ,q̃ oĩnino in ſuo genere modũ ꝓpriũ Z
naturaſq; ſeruãt.In quorũ cõſideratione nõ vana & peritura curioſitas exercenda eſt:ſed gra-
dus ad immortalia & ſemper permanentia faciendus. Tertio modo,generali.ſ.cognoſcit homo
quid ſit deꝰ, nõ ſolũ in ſuis generalibus attributis,reducendo quicquid dignitatis & nobilita-
tis eſt in creaturis in deum ſimpliciter:vt in primo modo:neq; ſub quadam excellentia reducẽ
do quicquid dignitatis & nobilitatis eſt in creaturis in deũ in excellẽtia:vt in ſcđo mõ:ſed co-
gnoſcẽdo quid ſit in eiꝰ primo attributo ſimpliciſſimo,reducẽdo ſcilicet oĩa nobilitatis & digni
tatis attributa eiꝰ in vnũ primũ ſimpliciſſimũ,ſcilicet per intellectum quia quicquid in ipſo eſt
ſit eius eſſentia,& ꝙ eius eſſentia nihil omnino ſit aliud re vel intẽtione q̃ eius eſſe ſiue exiſten
tia:vt declaratum eſt ſupra.Et hoc ex creaturis de ipſo habet cognoſci ſola via remotionis.Cũ
enim cognitum fuerit de ipſo quid ſit primo & ſecundo modo,nihil reſtat amplius ex creatu-
ris de ipſo cognoſcendum niſi quomodo quęcunq; cognoſcuntur eſſe in ipſo,ſe habent in ipſo.
& hoc conuincitur ex creaturis,ex eo ꝙ hõ percipit ꝙ illa q̃ ſunt nobilitatis in creaturis, ſunt
in eis per quãdã diuerſitatẽ & cõpoſitionẽ,& ꝙ hoc defectus eſt & imꝑfectiõis.Notũ eñ eſt qꝛ
a deo remouenda eſt oĩno diuerſitas & cõpoſitio,& ꝙ in ipſo ſunt p ſummã vnitatẽ & ſimpli-
citatẽ.Hoc ẽ ergo qđ de deo ex creaturis poſſumꝰ ſcire qđ ſit:q̃uis reſpectu eiꝰ qđ de ipſo ſcibi
le eſt ĩ nuda viſiõe naturę eius modicũ ſit.ſcđm ꝙ dicit Augu.ſup Io.pte.ii.ſer.xliii.Quicquid

de creatura ſciri pōt,minus eſt ipſo creatore,& cū eum nemo taceat,quis eſt qui eū ſicut intel
ligendus eſt capiat?cum de oribus & auribus hoīm non recedit,quis eſt cuiꝰ acies mētis ad eū
accedat? Ideo etſi deus ineffabilis eſt quo ad id qđ cognoſcibile eſt de ipſo in ſua nuda viſione:
nō tñ omnino eſt ineffabilis dicēdus quo ad id qđ cognoſcibile eſt de ipſo in ſua generali cogni
tione.Propter qđ dicit Aug.de verbis dñi.ſer.xxxiiii.Loquimur de deo, quid mirū ſi nō cōpre
hēdis?Si eñ cōprehēdis,nō eſt deus. Attingere aliquātulū,magna beatitudo eſt. Cōprehēdere
autem omnino impoſſibile.&.v.ſuper Geñ. Incōparabili felicitate ꝑſtantius eſt illū ex quātula
cūq; particula ſentire, q̄ illa vniuerſa comprehendere.ſ.noritiam creaturarum.

A — Ad primū prin. — ¶Ad primū in oppoſitū:ꝙ quid eſt in deo non habet aliquā proportionē ad id qđ
eſt in creatura:ergo nō poteſt cognoſci ex creatura,Dicēdū ꝙ ꝓportionalitas ſicut cōuenientia
duplex eſt.Quędā eſt vniuocatiōis ꝑticipatione eiuſdē formę.hęc nō pōt eſſe inter deū & crea
torē:vt dictū eſt ſupra.Alia vero imitatiōis formę ad formā.Oñe eñ quid in creaturis ꝓcedit
cauſaliter ab eo qđ eſt quiditas creatoris.Nūc aūt oñe agēs,licet nō ſemp formā ſuā imprimit
ꝓducto,ſemp tñ forma quā ꝓducit aliquā imitationē cōuenientię habet ad formā ꝓducētis.Si
cut in oñi qđ generat ſol in inferioribꝰ, eſt ſemp aliqua imitatio formę generati ad formā ſolis
licet in ipo nō generaẗ forma ſolis.Hoc ſcđo modo bene eſt ꝓportio quiditatis dei ad quiditatē
creaturę,vt per illā poſſit aliquo modo cognoſci : ita ꝙ qui ꝑfectius cognoſcit quiditates crea
turarū,perfectius ex eis aſcēdit in cognoſcendo quiditatē dei:nullus tñ ita ꝑfecte,ſicut ex ſeipſa
nata eſt cognoſci.Quia loquēdo de cōueniētia primo modo nihil ꝑ ſeipm ipſi ſimile eſt: vt dicit
Boethius de heb.Loquēdo vero de cōuenientia ſcđo modo dicit ibidē ꝙ alia ſunt ei ſilia inquā
B — Ad ſcđm. — tū fluūt ab ipſo.¶Ad ſcđm ꝙ ꝑ id qđ deꝰ ē hñt cognoſci creaturę nō ecōuerſo,rñdeẗ ī ſequēti.
C — Ad tertiū. — ¶Ad tertiū,ꝙ per ſimilitudines inferioris ordinis nō poſſunt ſuperiora cognoſci,dicendū ꝙ eſt
ſimilitudo q̄ eſt ſpecies qua fit cognitio informādo cognoſcētē ad cognoſcēdū: q̄ nō eſt obiectū
cognitū:ſed ſolū ratio cognoſcēdi aliud:vt ſpecies lapidis in aīa ad cognoſcendū lapidē.Alia ve
ro eſt ſilitudo q̄ eſt mediū cognoſcēdi,& obiectū primo cognitū,ducens ad cognoſcendū aliud:
vt effectus cognitus ducit in cognitionē ſuę cauſę. De ſpecie primo modo loquiẗ Diony.inten
dēs ꝙ deus in eſſentia ſua nulla ſpecie q̄ eſt mediū informās viſum intellectus ad vidēdū, vi
detur.Sic eñ creator per ſpeciem quæ eſt creatura vel creaturę,videri aut cognoſci nō pōt. Sē
per eñ ſpecies qua cognoſciẗ res, ſpecialior & ſimplicior debet eſſe cognito.De ſpecie ſcđo mō
nō loquiẗ,niſi forte intēdat de cognitione ꝑfecta.Perfecta eñ cognitione ꝑ ſpeciem creaturę nū
q̄ cognoſciẗ quid eſt creator ꝑfecte.Aliqua tñ cognitione generali bene pōt per ipſam cognoſci
vt dictū eſt,& in ſequēti q̄ſtione adhuc amplius diceẗ. ¶Ad quartū,ꝙ creatura eſt ratio oberrandi
D — Ad quartū — circa cognitionē quid eſt deꝰ,dicendū ꝙ verū eſt quaſi occaſione errādi a creaturis acce
pta,nō a creaturis data.Creaturę eñ quātum ad id qđ ſunt,effigies ſunt eius qđ quid eſt deꝰ,
& clamāt ſuis formis quia nō ſunt deus,ſed ꝙ deꝰ eas fecit,vt dicit Aug.& per hoc ex ſe ſunt
ratio cognoſcendi deū:nec dant aliquam occaſionē errādi circa deū : ſed ꝙ homo errat ꝑ crea
turas circa deū,hoc eſt occaſione ꝑ ſuā fatuitatē a creaturis accepta, ponendo bonū & pulchrū
in creaturis,bonum & pulchrum ſimpliciter,& in illo ſiſtendo ꝑ intellectū tanq̄ in primo prīci
pio omnis boni & pulchri,& ei inhęrēdo ꝑ affectū tanq̄ vltimo fini omnis boni & pulchri.

E — Quę. VII. — CIrca ſeptimū arguiẗ, ꝙ quid eſt deꝰ nō ſit primū qđ homo cognoſcit ex crea
Argu.i. — turis.Primo ſic.In omni cognitioue per mediū prius oportet cognoſci mediū
q̄ poſtremū,quia oīs cognitio eſt ex priori & notiori.quid eſt deꝰ ex creaturis
2 — cognoſciẗ vt per mediū.ergo &c. ¶Scđo ſic.Quid eſt deus nō cognoſcitur ex
creaturis,niſi notitia eliquata ex phātaſmate & ſenſu:quo primo haurimꝰ ſpe
cies ſenſibiles,a quibus abſtrahunẗ ſpecies intelligibiles,quibus intellectus no
ſter cognoſcit rerū quiditates.ſed ꝑ ſpeciem talē non cognoſciẗ primo niſi for
ma materialis:qa ipſa nō eſt ꝑ ſe ratio niſi formę materialis.Si ergo ex creaturis cognoſcit qđ ē
deꝰ,cū quiditas eiꝰ nō ſit niſi forma īmaterialis,oīno nō pōt illā cognoſcere prīo ſed ſecūdario.
In oppoſi. — ¶In cōtrariū eſt,qm̄,illud eſt primo cognitū quo cætera habēt iudicari ſi debeant ab intellectu
cognoſci.qđ patet ī principio & principiato.quid deꝰ eſt,eſt hmōi.nō eñ pōt iudicare ītellectꝰ
de aliquo ꝙ ſit bonū aut iuſtū,& de cæteris cōditionibꝰ nobilitatis quæ cōmuniter cōueniūt
deo & creaturę,niſi cognoſcēdo quia bonū ſimpliciter & iuſtū,qđ per ſe,& nō per aliud cogno
ſcitur eſſe tale:vt vult Aug.iiii.de tri. de vera relig. de ſolil.& vbicūq; loquiẗ de hac materia
Tale autē bonum & iuſtum,nō eſt niſi bonū & iuſtū qđ eſt ipſe deus:vt vult ibidem.ergo &c.

¶Dicendū ad hoc,ꝙ cognitio dei ex creaturis duplex eſt quędā naturalis: quædā — F
rōnalis.Prima eſt cognitio dei cū primis ītētionibꝰ entis cōcepta ſtatim & naturaliter.Scđa ve — Reſponſio.
ro ē cognitio via ratiocinatiuę deductiōis aīaduerſa. Loquēdo de cognitiōe iſta ſcđo mō, quid
eſt deꝰ,nō eſt primū qđ homo cognoſcit ex creaturis:ſed vltimum potius. Immo prius cogno
ſciẗ quid eſt ipſius creaturę:& per illud quid eſt deꝰ,via eminentię & remotionis. Abſtrahēdo
eñ ab hoc bono ſingulari,& etiā a bono ſimpliciter vniuerſali & participato a creaturis, ipm
bonū ſimplr qđ nō ē bonū ꝑticipatū:ſed ſubſiſtēs bonū:prius oportet ītelligere bonū ſingulare
a quo prīo fit abſtractio boni vlis,& deīde etiā ipm bonū vle ꝑticipatū: a quo vlteriꝰ bonū ſepa
ratū nō ꝑticipatū ꝑ eminētiā & remotionē abſtrahiẗ:q̄ illđ qđ ab illo abſtrahiẗ.Et ſic priꝰ opor
tet intelligere(vt dictū eſt) bonū creaturę q̄ bonū creatoris intelligaẗ vt ſubſiſtens bonum &
ſimpliciter:qui eſt tertius gradus intelligēdi.deū in modo generaliſſimo intelligēdi quid eſt ſu
pra determinato.quare & multo magis oportet intelligere dicto modo bonū creaturæ prius q̄
bonū creatoris:vt ſub ampliori eminētia & abſtractione.ſ.intelligendo ipm vt optimū & ſum
mū bonū,qđ ꝑtinet ad modū intelligēdi quid eſt deꝰ modo generaliori,& adhuc multo magis
prius q̄ intelligatur vt tale vt optimū,quod nō eſt aliud q̄ idipſum bonū,immo pura bonitas
quæ eſt ipſa ſimplex entitas: qđ pertinet ad modū intelligēdi quid eſt deꝰ in generali & ſimplr.
Loquēdo aūt de primo modo ſupra iā dicto intelligēdi deū quid eſt.ſ.naturaliter in primis in — G
tētionibus entis,q̄ ſunt ens,verū,vnū, bonū naturaliter intellectis,qđ pertinet ad modū intelli
gēdi deū quid ſit modo generaliſſimo in primo & ſcđo gradu eiꝰ:Dicendū ꝙ quid eſt deus eſt
primū cōprehēſibile ꝑ intellectū,cuiꝰ ratio ē,ꝙ hmōi ē natura nr̄ę cognitiōis a ſenſu acceptę,ꝙ
ſemp ab indeterminato incipiat,ſicut & ipſe ſenſus ꝑ naturā ſemp ſenſibilia ſub eē īdetermina
to priꝰ cōcipit,q̄ ſub eē detminato:licet qñq; ſil duratiōe cōcipiat īdetminatū ſil cū determina
to.qđ patet qñ diſtīguūẗ cognitio determinata & īdeterminata.Sicut eñ ſenſus de veniēte alō
go prius cognoſcit ꝙ ſit corpus q̄ ꝙ ſit aīal, & prius ꝙ ſit aīal q̄ ꝙ ſit hō,& prius ꝙ ſit hō q̄ ꝙ
ſit ſortes:Sic & ītellectus ſemp intelligit de quocunq; prius natura,etſi nō ſemp prius tpe,ꝙ ſit
ens,q̄ ꝙ ſit hoc ens:& ꝙ bonū q̄ ꝙ hoc bonū:& ꝙ ens q̄ ꝙ ſit ſubſtantia , & ſic de cæteris gra
dibus intelligendi,ſemp prius intelligēdo vniuerſalia cōfuſa magis,ꝑticularibus & determina
tis.& ſic vniuerſaliter q̄to ītelligibile magis eſt indeterminatū,tāto naturaliter prius ipm intel
lectus noſter intelligit.Nūc autē indeterminatio duplex eſt.Quędā priuatiue dicta. Quędā ne — H
gatiue dicta.Cum eñ diciẗ hoc bonū,aut illud bonū,intelligitur vt ſumme determinatū, & ꝑ
materiā & ꝑ ſuppoſitū.Indeterminatio priuatiua eſt illa q̄ intelligiẗ bonū vt vniuerſale,vnū in
multis & de multis,vt huiꝰ & illiꝰ bonū,licet nō vt hoc vel illud bonū,qđ natum eſt determi
nari ꝑ hoc & illud bonū,quia eſt participatū bonū.Indeterminatio vero negatiua eſt illa qua in
telligiẗ bonū ſimplr vt ſubſiſtens bonū,nō vt hoc vel illud:neq; vt huius vel illius,quia eſt nō
participatū bonū,nō natū determinari,& eſt indeterminatio huius boni maior q̄ illiꝰ. Ergo cū
ſemp intellectꝰ noſter naturaliter priꝰ cōcipit indeterminatū q̄ determinatū,ſiue diſtinctū a de
terminato,ſiue indiſtinctū ab eodē:intellectus noſter intelligendo bonū quodcunq; in ipſo na
turaliter,prius cointelligit bonū negatiōe indeterminatū.& hoc eſt bonū qđ deus eſt . & ſicut
de bono ita & de oībus aliis de deo intellectis ex creaturis.Abſolute ergo dicēdū ꝙ in generaliſ
ſimo modo intelligēdi quid eſt deꝰ,quo ad primū & ſcđm eiꝰ gradū, quid eſt deꝰ eſt primū ob
iectū qđ ab humano intellectu ex creaturis habet intelligi:vt nihil poſſit cognoſci in creaturis
& ex creaturis , quia verū,bonū,pulchrum,iuſtum,ens,vnū,aut aliquid hmōi determinatum
exiſtēs per materiā,aut per ſuppoſitū,niſi naturaliter prius,licet qñq; ſimul duratione,cognito
eo qđ eſt ſimpliciter & indeterminatū verū,bonū,pulchrū,ens,vnū & hmōi.vt.ſ.in ipſo deo ſit
prīcipiū & finis noſtrę cognitiōis:prīcipiū quo ad eiꝰ cognitionē generaliſſimā:finis quo ad eiꝰ
nudā viſionē particularē:vt ſic ſit principium & finis oīm rerū in eſſe cognitiuo, ſicut eſt prin
cipium & finis earū in eſſe naturę.& ſicut nihil aliud pōt perfecte cognoſci niſi ipſo prius ꝑfe
cte cognito,ſic nec aliqd pōt cognoſci quātūcūq; imꝑfecte,niſi ipſo prius ſaltē in generaliſſimo
gradu cognito:vt hō,aut albū,aut quodcūq; aliud.Nihil eñ taliū cognoſciẗ ī creatura aut in
telligiẗ vt tale,niſi priꝰ cognoſcēdo & ītelligēdo ipm ſub ītētiōe entis & vniꝰ,& cæterarū pri
marū intētionū: vt ꝙ ſit ens aut vnū,q̄ neceſſario prima īpreſſione ſaltē prioritate naturę cōci
piunẗ de quolibet, anteq̄ cōcipiaẗ aliqd eoꝝ qa albū,aut qa hō.Cōcipiēdo aūt ens,neceſſario cō
cipiẗ primū,& ſimpliciter ens:vt dictū ē.Sicut.n.cōcipiēdo hoc bonū neceſſario concipiẗ bonū
ſimplr,& ī illo bonū qđ dei ē,vel ipe deꝰ ē,vt dictū ē ꝑ Aug.ſupra:Sic cōcipiēdo hoc qđ ē hō vl
albū,cōcipio ens ſimplr,& ī illo primū ens qđ deꝰ ē. Simplr ergo dicēdū ſm detmiationē Aug.

ꝙ in oĩ cognitiõe q̃ cognoſcit̃ aliq̃d ſm veritatẽ in creatura, cognoſcit̃ aliq̃d qđ dei ẽ, qđ ſcilicet eſt q̃d in eo & ipſe deꝰ, vt entitas, veritas, bonitas, vel aliq̃d hmõi, & hoc mõ generaliſſimo.

I Ad primũ principale. ¶Ad primũ in oppoſitum, ꝙ quid eſt dei cognoſcitur ex creaturis: ergo creaturæ prius, Dicẽdũ ꝙ aliquid cognoſci ex alio cõtingit dupliciter: formaliter & materialiter. Formaliter qñ illud ex quo cognoſcit̃ aliud, eſt ꝑ ſuã notitiã formalis ratio cognoſcendi aliud. Quẽadmodũ ĩ demõſtratiuis cõcluſiões cognoſcũtur ex prĩcipiis, & oẽ qđ cognoſcitur ꝑ aliud tanq̃ per illud quo acquirit ſibi ꝑ diſcurſum notitiam alterius. Hoc modo ex creaturis nõ cognoſcit̃ per intellectũ quid eſt deus. cognitiõe dico generaliſſima. imo magis ecõuerſo, quicquid veritatis de creaturis ꝑ ĩtellectũ cõcipit̃, formaliter cõcipit̃ ex ratiõe cognitiõis primę veritatis, ſicut nõ cognoſcit̃ bonitas in creaturis niſi ex ratiõe primę bonitatis: cuius cognitio eſt naturaliter menti impreſſa: vt dictum eſt ſupra ſm Auguſt. Cognitione vero generali & generaliori & in tertio gradu cognitionis generaliſſimę bene cognoſcit̃ iſto modo cognoſcendi quid eſt deꝰ ex creaturis via deductionis. ſ. excellentia & remotione: vt prius dictum eſt. Materialiter vero cognoſcit̃ aliquid ex alio qñ illud ex quo cognoſcit̃ aliud non eſt ꝑ ſuã notitiã formalis ratio cognoſcẽdi aliud: ſed q̃a ab illo extrahit̃ quo alterũ cognoſcat̃. Quẽadmodũ eñ a ſenſibili abſtrahit̃ ſpecies intelligibilis q̃ cognoſcit ĩtellectꝰ ĩtelligibile, hoc mõ q̃cq̃d de deo cognoſcimꝰ, & de quocũq; alio cognitiõe naturali, ex creaturis cognoſcimꝰ. Species eñ prima ĩtelligibilis ex phãtaſmate abſtrahitur, qua per intellectum concipiuntur primo primi conceptus intelligibiles, entis. ſ. & vnius, veri & boni, & aliarũ generaliũ intentionũ vt generales ſunt: nõ diſtinguendo in eis id qđ creatoris ab eo qđ eſt creaturę, ſicut a ſubſtantia abſtrahitur ens ſimpliciter cõmune analogũ ad ſubſtantiam & accidẽs nõ diſcernẽdo ſub eo id qđ eſt ſubſtãtię ab eo qđ eſt accidẽtis. Sicut etiã in vniuocis abſtrahitur natura cõmunis: vt natura aĩalis ab aſino, nõ diſcernẽdo ſub illa qđ eſt aſini ab eo qđ eſt equi. Per ſpecies igit̃ ſenſibiliũ cõceptis illis primis generalibus intentionibus, ſtatim cũ iudiciũ debet fieri rationis de veritate cõcepti determinãdo ſub illo qđ eſt creaturę ab eo qđ eſt creatoris, anteq̃ hoc poteſt fieri, vt. ſ. de particulari ꝑcipiat ꝙ ſit bonũ hoc, hoc nõ põt ꝑcipere niſi prius ꝑcipiẽdo rationẽ boni ſimpl'r: de qua nõ iudicat: ſed per ipſum iudicat, & cognoſcit de quocũq; alio ꝙ ſit bonũ hoc, licet illa nõ diſcernit, ſicut oculus corꝑis videns colorẽ in luce, prio videt lucẽ, & ꝑ illã iudicat de colore: licet nõ diſcernat de luce ſicut de colore, ꝓpt ſubtilẽ eiꝰ ĩmutationẽ. Et ſic ĩ oĩbꝰ cõceptibꝰ, in q̃bꝰ aliq̃d iudicat̃ eẽ verũ, bonum aut huiuſmodi, & vniuerſaliter in quibus aliquid percipitur vt verũ, bonũ, pulchrum, aut huiuſmodi, prima ratione concipiunt̃ conceptus primi entis veri boni, in quibus vt dictũ eſt cognitione generaliſſima cognoſcitur quid eſt deus.

K Ad ſcđm. ¶Ad ſecundũ ꝙ per ſpeciem abſtractã a phãtaſmatibꝰ nõ intelligit̃ primo niſi quiditas rei materialis, dicendũ ꝙ ſpecies intelligibilis rei, puta aſini in intellectu poſſibili, nõ ſolum eſt ratio concipiendi conceptus quiditatis illius rei determinatę qua differt ab alia re: ſed omniũ conceptuum cõmuniũ vſq; ad primum conceptum cõmuniſſimũ entis vt ens eſt, qui etiam implicite continetur in quolibet cõceptu determinato. Si ergo abſtrahat̃ conceptus aliquis generalis vt entis veri vel boni, qui indifferenter vt dictum eſt cõmunis eſt ad id qđ eſt creatoris, & ad id qđ eſt creaturę, patet ꝙ in illo nõ oportet primo intelligi qđ creaturę eſt, immo qđ dei eſt. In cõceptu eñ vniuerſalis puta entis ſimpliciter, nõ intelligitur qđ creaturę eſt, niſi intelligẽdo ens in alio, ad modũ quo vniuerſale intelligit̃ vt vnũ in multis. Nõ autẽ poteſt intelligi ens in alio, niſi naturaliter intelligat̃ prius ens abſolute abſtractũ ſimpliciter, vt nec hoc, nec illud, nec huius, nec illius, qui eſt intellectus entis ſubſiſtẽtis in puro eſſe, qđ nõ eſt niſi dei. qđ ſi aduertat homo & concipiat vt in ſe ſubſiſtens, deum diſtincte intelligit. In omnibus ergo generalibus intentionibus rerũ cum aliquam illarum intelligis ſimpliciter: vt ens verum bonum, primo deum intelligis, etſi nõ aduertis: & quãtum ſteteris in illo ſimplici intellectu tantum ſtas in intellectu dei. Si autẽ modo aliquo qđ ſimpliciter conceptum eſt determines, ſtatim ĩ intellectu creaturę cadis. ſecũdũ ꝙ dicit Augu. viii. de tri. Quoniam deus veritas eſt, cũ audis veritas, noli quęrere quid veritas. Statim enim ſe opponent caligines imaginationũ, & nebula phantaſmatũ, & perturbabunt ſerenitatem, quæ primo ictu diluxit tibi cum dicerem veritas. Ecce in ipſo primo ictu qua velut coruſcatiõe perſtringeris, cum dicitur veritas, mane ſi potes, ſi autẽ non potes, relaberis in iſta ſolita & terrena. Sed nec hoc impedit omnino dei intellectum, quia in omni conceptu entis quantumcunq; determinato includitur primus conceptus entis ſimpliciter, & in illo conceptus primi entis ſaltem quo ad duos primos gradus intelligendi ipſum modo generaliſſimo: vt iam dictum eſt.

L Queſt. 8. Arg. 1. CIrca octauum arguitur, ꝙ cognitio eius quod quid eſt de deo, nõ ſit ratio cognoſcendi qđ quid eſt in aliis. Primo ſic. illud quod eſt ratio informandi aciem intelligentiæ ad actum intelligendi, eſt ratio cognoſcendi. quia ſecũdum Auguſt. xv. de trini. cap. x. formata cognitio ab ea re quã ſcimus verbũ eſt, in quo. ſ. conſiſtit ĩtellectualis cognitio. ratio informandi aciem intelligentiæ ad actum intelligendi creaturas eſt ſpecies vniuerſalis ab ipſis recepta. ſecundum Auguſt. xi. de tri. cap. iii. Detracta ſpecie corporis quę corporaliter ſentit̃, remanet in memoria ſimilitudo eius, qua rurſus volũtas conuertit aciẽ mẽtis, vt inde format̃ intrinſecus, ſicut ex corpore obiecto ſenſibili extrinſecus formabatur. ergo &c. ¶Secundo ſic. illud quo quis ſibi conſcius eſt & intelligit quid bonum & quid malum: eſt ratio cognoſcẽdi illud. hoc eſt lex naturalis, vt dicit Gloſ. ſuper illud Roma. ii. Cum gentes quæ legem non habent. lex autem naturalis non eſt aliqua dei cognitio: ſed magis ipſarum rerum de quibus homo iudicat per illam legem. ergo &c. 2

In oppoſi. ¶In contrariũ eſt, quoniã illa ſola cognitio certa eſt: qua res cognoſcitur in ratiõe ſuæ veritatis, non in ratione ſuę imaginis. vt enim dicit Hu. ſuper. x. ca. angelicę Hierar. ſi imago videtur veritas non videtur. imago enim veritas non eſt. ſed quicquid ꝑ intellectum accipitur a creaturis cognoſcendis ſolum eſt imago creaturę, vt ſpecies vniuerſalis intelligibilis abſtracta ab ipſa, ſecũdum ꝙ dicit Boethius ſuper Commen. Porphy. Vniuerſale eſt eſſentialis ſimilitudo ſuppoſitorũ. illud autem ſolum creaturarũ veritas eſt, qđ ĩtellectꝰ concipit per cognitionẽ in deo. dicit eñ Auguſtinus. ii. de lib. arb. prȩſto eſſe incommutabilem veritatem omnia quę vera ſunt continentem omnibus cõmuniter vera cernentibus. ergo &c.

M Reſol. q. ¶Hic diſtinguendum primo ex parte cogniti de deo, ſecundo ex parte rationis cognoſcendi in deo. Quãtum ad primum ſciendum ſecundum ꝙ habitum eſt ſupra articulo. i. in quæſtione ſecunda: ꝙ alia eſt cognitio qua apprehenditur de re id quod eſt verum in ea: & alia qua apprehenditur veritas eiꝰ: & ꝙ perfecta notitia rei nõ conſiſtit ſolum in cognoſcendo id qđ verũ eſt in re: ſed cum hoc in ſciẽdo veritatem eius. Vnde primus intellectus de re quo intelligitur id quod eſt in intellectu vero, omnium poteſt eſſe aut plurium indifferenter, q̃a ſequitur imaginẽ veram & ſenſum verũ de re quã multi aſcendere non poſſunt. Intellectus vero ſecundus ſapientiũ ſolum: q̃a ſequit̃ iudiciũ de cõcepto ex imaginatiõe & ſenſu trãſcẽdẽs imaginationẽ & ſenſum. Et in hoc perficitur cognitio intellectiua: ad quã duo requirũt̃. Quorum primum eſt verbum intellectus quo informatur concipiendo qđ quid eſt de re. Secũdum vero eſt iudicium de tali cõceptu ſine quo intellectus purus non eſt: ſed ſemꝑ phantaſticus manet. Et eſt primus intellectus ſimplicium: & ideo ſemper verorum eſt, ſecundum Philoſophũ. Intellige nõ concipiẽdo veritatem rei: ſed id qđ verum eſt in re. Veritatẽ eñ ſolũ concipit intellectus ſecũdus, qui in compoſitione & diuiſione conſiſtit. vnde & verus & falſus poteſt eſſe ſecundũ Philoſophum. In quo & plures deluduntur credentes percipere veritatem qui tamẽ eam non percipiunt veriſimilitudine phantaſmatum decepti, ſecundum ꝙ dicit Auguſt. de vera religione. Amplectamur noſtra phantaſmata quæ redeũtibus nobis ad intelligendum veritatem in itinere nobis occurrunt: & nos tranſire non ſinunt, quę tamen quantũ eſt ex ſe non niſi verũ ex imaginatiõe & ſenſu oſtendunt. vnde non ſolum intellectꝰ ſimpliciũ apphẽſionũ ſemꝑ verus: quin etiã ſemꝑ verꝰ eſt & ipſe ſenſus ĩ apprehẽdẽdo & nũciãdo: ita ꝙ oĩs falſitas in iudicio & collatiõe vel intellectꝰ vel imaginatiõis oriat̃. ſm ꝙ dicit Aug. iii. de Aca. Credo ſenſꝰ nõ accuſari vl' ꝙ imagines falſas ferẽtes patiũt̃: vel ꝙ falſa ĩ ſomnis videmꝰ. Quicq̃d poſſunt videre oculi verũ vidẽt: noli plus aſſentire q̃ vt ita tibi ꝑſuadeas apparere: & nulla deceptio eſt.

N

O Quãtũ vero ex ꝑte rõnis cognoſcendi in deo: Sciẽdũ ꝙ id qđ quid eſt in deo ſicut dupliciter poteſt cognoſci ab homine, vno modo diſtincte & in particulari in eſſentia & natura eius nuda: alio modo indiſtincte & in vniuerſali in aliquo eius generali attributo, vt dictum eſt ſupra: Sic qđ quid eſt in deo, dupliciter poteſt eſſe ratio cognoſcẽdi qđ quid eſt in creatura. Vno mõ vt ipſa natura & eẽntia diuina in propria ratione ſit ratio cognoſcendi qđ quid eſt in creatura. Alio modo vt ipſa ſit ratio cognoſcendi qđ quid eſt in creatura ſub ratiõe alicuius generalis attributi eiꝰ.

P Reſpõſio. ¶Dicẽdũ igit̃ ad q̃ſtionẽ: ꝙ loquẽdo de cognitione eiꝰ qđ q̃d eſt in creatura, apphẽdẽdo id qđ res ẽ nõ apphẽdẽdo veritatẽ eiꝰ, ſemꝑ cognitiõis eiꝰ qđ q̃d eſt ĩ creaturis, eſt rõ cognoſcẽdi id qđ q̃d eſt in deo: nõ ſub rõne eẽntię & naturę ĩ eſſe ꝑticulari: ſed ſub rõne eiꝰ attributi ĩ eẽ vl'i: ad modũ quo id qđ ẽ primũ ĩ vnoquoq; gñe ſemꝑ ẽ rõ eorꝫ q̃ ſunt poſt: vt dictũ eſt ĩ q̃ſti. ꝓce. ꝙ id qđ q̃d ẽ de deo ſub eiꝰ gñali attributo, eſt id qđ hõ prio cognoſcit ex creaturis, vt nõ ſolũ ſit rõ cognoſcẽdi ſecundũ ꝙ pria veritas ẽ tm̃ rõ cognoſcendi quamlibet aliam veritatem, vt dictum eſt ſupra in ti. i. q. ii.

Sed vt ſit etiam obiectũ cognitũ,ſecundũ ꝙ dicetur in q̃ſtione ſequenti.Et hoc eueniet ex natura
ipſarũ rerum cognoſcibilium.Sicut enim ens determinatum ꝑ materiam aut per ſuppoſitũ ſingu
lare & determinatũ, id qđ eſt non habet eſſe niſi ꝑ formam quę in eo determinatur, quæ de natu
ra eſſentię ſuę ĩ ſe nõ dicit aliqd determinatũ:& ideo neq; habet cognoſci eẽ tale ens niſi ex cogni
tione ipſius formæ in ſe ratione naturę & eſſentię ſuę in eſſe ſuo indeterminato:vnũquodq; eñ ſi
cut ſe habet ad eſſe,& ad cognitionem:Nemo eñ poteſt cognoſcere de hoc bono aut pulchro ĩ na
tura & eſſentia ſua quale ens aut quid ſit, niſi cognoſcendo bonum et ens ſimpliciter:Sic non ha
bet eſſe hoc ens aut hoc bonũ niſi ꝑ ens ſimpliciter aut bonum ſimpliciter.& ſicut eſt de hoc bono
& hoc ente reſpectu boni & entis ſimpliciter & abſolute dicti:ſic eſt de bono & ente participato re
ſpectu boni & entis nõ ꝑticipati.Sicut eñ hoc bonum & hoc ens non poteſt eſſe neq; cognoſci niſi
ꝑ ens aut bonum ſimpliciter dictum:ſic & ipſum bonum & pulchrũ ſimpliciter conſideratũ vt nõ
determinatum ꝑ materiam aut per ſuppoſitum,ſi non ſit eſſentialiter ſed ꝑticipatione bonũ,& ita
determinatum per materiam aut ſuppoſitum,non habet eſſe neq; cognoſci niſi ꝑ ipſum bonũ ſim
pliciter nõ participatum:vt ſicut bonum ꝑticipatum nõ habet eſſe niſi per bonum nõ participatũ
ſic nec poteſt cognoſci eſſe tale niſi cognito ipſo quod eſt ſimpliciter & per ſe bonum nec determi
natum nec participatum.ſecũdum ꝙ dicit Auguſt.viii.de trini.Bonum hoc, bonum illud. quid
plura & plura? vide ipſum bonũ ſi potes:ita deum videbis:nec alio bono bonum:ſed omnis boni bo
num.Neq; eñ in oĩbus bonis diceremus aliud alio melius cum vere iudicaremꝰ,niſi eſſet nobis
impreſſa notio ipſa boni,ſecũdũ quã ꝓbaremus aliquid & aliud alio ꝓponeremus.& ĩfra. Vbi noui
mus quid ſit iuſtus etiam cum iuſti nõdũ ſumus.& ĩfra.An illud qđ videt,veritas interior eſt pre
ſens animo quã valet intueri? quaſi dicat:immo.Et ſic eſt de cognitione boni & iuſti,ꝙ nõ cogno
ſcimus bonum aut iuſtũ niſi in ratione primi boni & iuſti:ſicut eſt de amore boni: ꝙ ſicut nõ ama
mus aliquod bonum niſi in ratione primi boni:ſic nec cognoſcimꝰ verum niſi in ratione primi ve
ri.De amore enim omnis boni in ratione primi boni dicit ibidem. Cur alium diligimꝰ quem iuſtũ
credimus,& non diligimus ipſam formam,vbi videmus quid ſit iuſtus, vt & nos iuſti eſſe poſſe
mus? & infra. An vero & niſi iſtam diligeremꝰ nullo modo eum diligeremus quem ex iſta diligi
mus? ſed dum iuſti non ſumus minus eam diligimus q̃ vt iuſti eſſe valeamus. Loquẽdo aũt de co
gnitione eius qđ quid eſt in creatura apprehendendo veritatẽ eiꝰ,ſciendũ iuxta id qđ determina
tum eſt ſupra in quæſtiõe.ii.articuli primi,ꝙ veritas rei non poteſt cognoſci niſi cognoſcendo cõ
formitatem eiꝰ ad ſuum exemplar:& ꝙ duplex eſt exemplar ad qđ habet cognoſci:vnum acceptũ
a re,qđ eſt ſpecies vniuerſalis in mente:alterum cauſans res,qđ eſt ars idealis exiſtens in mẽte diui
na.De cognitione autem eius quod quid eſt creaturæ cognitione veritatis determinatum eſt ſu
pra,quomodo ſine illuſtratione exemplaris veritatis primę nulla veritas aut ſimpliciter aut ſaltem
ſyncera poteſt cognoſci.Per iam dicta patet ad argumenta.

Q ❡Ad primum ꝙ ex ſpecie detracta a corpore manet mẽoria,vnde formatur acies
Ad pri. mentis ad intelligendum verum:Dicendum ꝙ verum eſt in cognoſcẽdo id qđ verum ẽ de re:non
principa. autem intelligendo veritatem rei vel ſimpliciter vel ſyncere & iudicio certo: quod ſolum fit in ra
tione primæ veritatis,vt dictum eſt.In cognoſcendo etiã vel id qđ verũ eſt,vel ipſam veritatẽ quo
cunq; modo non contingit aliquid intelligere in creaturis niſi intelligendo id qđ deus eſt in pri
R mis cõceptibus generalibus,vt dictum eſt.❡Ad ſecundum ꝙ in lege naturali ĩtelligit homo quid
Ad ſcđm. bonum & quid malum:Dicendum ſimiliter ꝙ hoc non facit intelligendo ſynceram veritatem:aut
etiam forte veritatem qualẽcunq; niſi in lumine primæ veritatis tanq̃ in eo quod eſt ratio intel
ligendi tm̃:non autem obiectum intellectum vt ſupra determinatum eſt:aut intelligendo quocun
q; modo veritatẽ,aut id qđ verũ eſt,niſi in ratione primæ veritatis tanq̃ in eo qđ eſt obiectum pri
mo cognitũ,vt patebit in q̃ſtione ſequenti;qđ ĩ hoc eſt ratio cognoſcendi alia,nõ tanq̃ in eo qđ eſt
ratio cognoſcendi tm̃:quia quolibet intellecto intelligitur id qđ deus eſt in primis conceptibus re
S rum,vt dictum eſt.❡Ad argumentum in oppoſitum:bene probat intentum noſtrum ſecundum
Ad arg.in determinationem Auguſt.ꝙ nullum verum aut alicuius rei veritas poteſt cognoſci aliter q̃ in pri
oppoſi. ma veritate:& hoc vel in nudo exemplari diuinæ eſſentiæ,vt in eo qđ eſt ratio cognoſcendi verita
tẽ tm̃:nõ aũt obiectũ cognitũ:vel in aliquo eiꝰ gñali attributo,vt ĩ eo qđ eſt primũ obiectũ cognitũ
& per hoc ratio cognoſcendi oĩe aliud qđ ĩtelligibiliter cognoſcitur.Et ex his duobꝰ conflatur de
terminatio Auguſt.ꝙ omne quod intelligitur,in prima veritate intelligitur.Aliquando enim lo
quitur ſecundum vnum modum,vt in.viii.de tri.Vide bonum hoc & bonum illud &c.Sepiꝰ aũt

loquitur ſecundum alium modum:nec habet perfecte intentionem Auguſt.qui intelligit eũ ſecũ
dum alium modum ſolummodo locutum fuiſſe.

Circa nonum arguitur ꝙ homo cognoſcit & diſcernit qđ quid eſt de deo:qđ ẽ ra T
tio ei ad cognoſcendum qđ quid eſt in creatura, primo ſic. Propter qđ vnũqđq; Quæſt.ix.
tale & illud magis.Si ergo ꝓpter illud qđ qd ẽ dei cognoſcit̃ & diſcernit̃ qđ qd ẽ Arg.i.
creaturæ,multo magis cognoſcit̃ & diſcernit̃ qđ quid eſt creatoris. ❡Ad idẽ ſũt 2
omnes rationes inductę ſupra articulo.i.q.iii.ad ꝓbandũ ꝙ homo videt & diſcer
nit lucem æternam,in qua videt & diſcernit alia.❡In cõtrarium eſt.qm̃ ſi illđ qđ In oppoſi.
eſt cauſa cognoſcendi alterum cognoſcitur diſcretiue,cognoſci poſſet ſine cogni
tione illius:quia cognitio cauſæ non dependet a cognitione effectus : ſicut neq; eſſe ſuum ab eſſe
illius . auferendo autem omnino creaturæ cognitionem , non contingit hominem habere de deo
aliam cognitionem quid ſit:quia omnis noſtra cognitio naturalis in ſenſus reducenda eſt, vt dictũ
eſt ſupra.ergo &c.

❡Dicendum ad hoc ſecundum determinata : ꝙ id quo alterum cognoſcitur, V
aut ſe habet vt ratio cognoſcendi tm̃: aut cum hoc vt obiectum cognitionis : & ꝙ illud quod eſt Reſol.q.
ratio cognoſcendi vt ratio tm̃:non vt obiectum ſimul : nullo modo cognoſcitur in eo ꝙ aliud co
gnoſcitur per ipſum.& hoc modo deus vt lux eſt & veritas prima & ratio cognoſcendi alia,ĩ eo ꝙ
per ipſum alia cognoſcuntur & diſcernũtur,ipſe nec cognoſcit̃ nec diſcernitur.Sed de cognoſcẽdo
qđ quid eſt de deo,inquantum tm̃ eſt ratio cognoſcendi quod qd eſt creaturę nõ eſt hic ſermo:ſed
ſupra articulo.i.q.iii.Immo hic ſolummodo ſermo eſt de cognoſcendo qđ quid eſt de deo:inquãtũ
eſt ratio cognoſcendi qđ quid eſt creaturę,in eo ꝙ eſt primum cognitum.De quo ſciendum ſecũ
dum ꝓdeterminata:ꝙ id qđ qd eſt primo cognitum de deo,poteſt eſſe primo cognitum vel in ſpe
ciali in natura diuina determinata,vel in generali in aliquo eius attributo.Primo modo cognoſcẽ
do quod quid eſt de creatura ꝑ hoc quod quid eſt de deo,non ſolum cognoſcit homo quid eſt deꝰ,
ſed etiam diſtincta cognitione id cognoſcit: ad modũ quo eũ cognoſcit̃ imago Herculis,ĩ ipõ Her
cule videndo ipſum,diſtincte & perfecte cognoſcitur & videtur ipſe Hercules.ſed talis cognitio eiꝰ
qđ quid eſt de deo,nõ eſt propria vię:ſed patrię,vt dictum eſt ſupra.Secundo modo cognoſcere qđ X
quid eſt de creatura per cognitionem eius qđ quid eſt de deo,in eius.ſ.generali attributo,contigit
dupliciter ĩtelligere:ſecũdũ ꝙ de re qualibet ꝑticulari duplex poteſt eſſe cognitio. Vna cõis genera
lis vel ſpecialis : alia vero particularis:ſecũdũ ꝙ ĩ ea eſt natura vl'is,generalis, vel ſpecialis, & parti
cularis.Generali eñ cognitione cognoſcimus de Callia ꝙ ſit aĩal,ſpeciali ꝙ ſit homo : particulari
ꝙ ſit Callias. Primo modo per generalẽ cognitionẽ quã habemꝰ de re in forma generis,puta aĩalis
vel per ſpecialem in forma ſpeciei,puta hominis,cognoſcimus de quolibet particulari tanq̃ ꝑ medi
um primo cognitũ & cõmunem rationẽ cognoſcendi,de quolibet qđ nobis occurrit,an ſit aĩal vel
homo:non prius ipſo cognito in eſſe ſuo particulari. Per hanc notitiam generalem vel ſpecialem
cognoſcimus omnia quæ nobis hiſtorice de partibus hominis narrantur & credenda proponun
tur.ſecundum ꝙ dicit Auguſt.viii.de trinita.cap.v. Habemus quaſi regulariter infixam naturæ
humanę notitiam:ſecundũ quã quicquid tale aſpicimꝰ:ſtatim hominem eſſe cognoſcimus vel ho
minis formã.Secũdũ hanc notitiã cognitio noſtra informat̃ cum credimus ꝓ nobis deũ hominem
factum.Nam & ipſius facies dñicę carnis innumerabiliũ cognitionum diuerſitate variatur & fin
git̃:q̃ tñ vna erat q̃cũq; erat:neq; ĩ fide nr̃a quã de dño nr̃o Ieſu Chriſto habemꝰ,illud ſalubre eſt
qđ ſibi animus fingit lõge fortaſſe aliter q̃ res habet:ſed illud qđ ſecundum ſpeciem de homine co
gitamus.Neceſſe enim eſt cum aliqua corporalia lecta vel audita quæ non vidimus credimus,fin
gat ſibi animus aliqd in lineamẽtis formiſq; corporũ:ſicut occurrit cogitanti:qđ aut verum nõ ſit
aut etiam ſi verum eſt (qđ rariſſime poteſt accidere) nõ hoc tamen fide teneamus quicq̃ prodeſt:
ſed aliud aliquid qđ per hoc inſinuatur:& ſecũdum ſpecies & genera rerum vel natura inſita:vel
experientia collecta,de factis hmõi cogitamus ne fides noſtra ficta ſit. Neq; enim nouimus faciem
virginis Mariæ:in quibus membrorum lineamẽtis fuit Lazarus:neq; Bethaniã:neq; ſepulcrum:ne
q; omnino ſcimus quicunq; iſta non vidimus:an ita ſint vt ea cogitamus:immo probabilius æſti
mamus ita non eſſe.nanq; cum alicuius ſpecies eadem occurrit oculis noſtris quæ occurrebat ani
mo,cũ eam prius q̃ videremus cogitabamus,non paruo miraculo mouemur:ita raro & pene nun
q̃ accidit.eſt tamen poſſibile.ſecundum ꝙ exponit Commen.ſuper.iii.de anima.& tamen ea firmiſ
ſime credimus:quia ſecundum ſpeciem generalem ve notitiam quę certa nobis eſt cogitamus.Sed
hoc mõ aliquid in generali attributo cognitũ de deo non põt eſſe rõ cognoſcẽdi aliqd:quia ipſe nõ
eſt forma creaturarũ:neq; gñalis:neq; ſpecialis:neq; etiã alicuiꝰ ĩ ſeipſo:qa in ipõ nõ ẽ ſumere rõnẽ

vniuerſalis & particularis,vt infra determinabitur.Vnde qđ ſupra determinauimꝰ,qa de deo poſ
ſumꝰ cognoſcere quid ſit notitia generali:nõ ſumit ibi notitia gñalis ſicut hic: vt modo cognoſca
mus quid ſit deus quaſi in forma vniuerſali : & videndo nudam eſſentiam cognoſcamus quid ſit
in forma particulari:prius cognoſcendo quid ſit deus q̃ quid ſit iſte deus : ſicut prius cognoſci
mus quid ſit homo q̃ quid ſit iſte homo:eo modo quo indiuiduum eſt quid ſub ſpecie.Sed ſumit
ibi generalis notitia ꝓ notitia in aliquo eius attributo quod cõmunitate analogiæ eſt communi
ter cõueniẽs ipſi & creaturę,reſpectu cuius dicit ſpecialis illa notitia,quę eſt in nuda eius eſſentia:
in qua omne attributũ eius eſt idipſum:licet modo noſtro intelligendi generalius intelligimus rõ
nem attributi q̃ intelligenda eſt nuda eſſentia:& alia rõne concipimus attributum q̃ concipienda
eſt eſſentia:& alia ratione vnum attributum q̃ aliud,vt declarabitur inferius loquendo de attri
butis.Si igit iſto ſecundo modo cognitionis vl'is gñalis vel ſpecialis de deo in aliquo eius attribu
to tanq̃ in primo cognito intelligat qđ quid eſt deus, ratio cognitiõis de alio,in cognoſcendo.ſ.eiꝰ
naturam ꝓpriam & particularẽ:hoc modo conceſſimus in queſtione p̃cedẽti ꝙ cognitio eiꝰ qđ qd
eſt de deo,eſt ratio cognoſcẽdi qđ qd eſt in omni creatura:ex hoc videlicet ꝙ quid eſt deꝰ primum
cõceptum eſt in generalibus & primis cõceptibus entis:qui quidẽ primi conceptus gñaliũ atq; vni
uerſalium intẽtionum entis ſunt primo cognita:& per hoc ratio cognoſcẽdi oẽs alios cõceptꝰ ſub
ente in quacũq; re,eſſe eñ eſt primo cognitũ & cõceptum in quolibet ente:& eſt ratio cõcipiendi
quãlibet aliam intentionem rei ſub eſſe,vt dicit in Commen.primę ꝓpoſitionis de cauſis. Quare
ꝑ hunc etiam modũ vt dictũ eſt cognitio eius qđ quid eſt de deo in eiꝰ gñalibus attributis eſt pri
mum obiectum cõceptũ ab intellectu noſtro:etiã ante maxime vl'es cõceptus alicuius intẽtionis ĩ
creaturis,vt dictum eſt in queſt.ante p̃cedẽtẽ:& eſt prima rõ cognoſcẽdi qđ qd eſt in qualibet crea
tura,vt dictũ eſt in queſt.ꝓxima p̃cedẽti.Vnde nõ reſtat dubium quantũ ꝑtinet ad iſtam q̃ſtionẽ:
niſi an in eo qđ qd ẽ dei,eſt rõ cognoſcẽdi qđ qd eſt ĩ creatura:& prio cognitũ ita ſit prio cognitũ,
ꝙ diſtĩcte cognoſcat & diſcernat ab eo qđ ꝑ ipm cognitũ ẽ ĩ creatura.Vbi notãdũ ꝙ aliđ ẽ aliqd co
gnoſcere.Aliđ vero ĩ cognoſcẽdo ipm ab alio diſcernere.Cognitio eñ ẽ q̃libet ſimplex cõceptꝰ rei ꝑ
intellectum:etſi intellectus rem conceptam nõ aduertat:ſicut ille qui alibi mente intentus eſt,con
cipit oculo corporali per ſpeciem receptam in oculo coram ſe tranſeuntem : quem poſtea interro
gatus negat ſe vidiſſe:quia non aduertit ipſum.Cognitio autem diſcretiua eſt cum animaduerſio
Y ne notitia,qua ſcilicet cognitum vnum diſcernit ab alio.¶Dicendum igitur ad quæſtionem,quod
Reſponſio eſt primum cognitum a nobis de deo,quod eſt ratio cognoſcẽdi qđ quid eſt in creaturis:non eſt ni
ſi qđ quid eſt deus in ſuis generalibus attributis modo generaliſſimo:& hoc quo ad primum & ſe
cundum eius gradum,vt ꝙ ſit bonum ꝑulchrum aut aliquid huiuſmodi ſimpliciter:ſub tali.ſ.mo
do concipiendi quodlibet iſtorum,ſub quo communiter poteſt conuenire creaturę & creatori:non
ſub aliquo modo conuenienti deo ſpecialiter:& non creaturis: vt ꝙ eſt bonum vel pulchrum ſub
ſiſtẽs:& hoc modo generaliſſimo in tertio eius gradu:vel ꝙ ſit bonum præeminẽtiſſimum:& hoc
modo cognoſcendi deum generalius:vel ꝙ ſit bonum qđ eſt ipſa bonitas,ita ꝙ pura rei entitas:&
hoc modo cognoſcẽdi deũ generaliter: & ſic de aliis attributis nobilitatis primis in quibus cogno
ſcitur quid eſt deus.Iſto autem modo cognoſcendi de deo qđ qd eſt:& ex hoc qđ qd eſt ĩ creaturis
dicendum ꝙ etſi deus iſto modo cognoſcendi cognoſcatur & intelligatur vt primum cognitum
& ratio cognoſcendi aliud,non tamen cognitione iſta qđ quid eſt de deo, diſtiguitur ab eo qđ qd
eſt creaturę:quia ſub nulla ratione determinante aut appropriante attributum illud deo,concipi
tur:immo ſi hoc modo concipitur ſub ratione entis,non diſtinguit eſſe eius ab eſſe creaturę.Si ſub
ratione boni, nõ diſtinguit ſecũdũ intellectũ bonũ qđ eſt in deo ab eo qđ eſt bonũ in creatura:ſed ĩ
tellectus ambo concipit quaſi vnum:eo ꝙ ꝓpe ſunt exiſtentia,vt dictum eſt ſupra.Vnde iſta cogni
tio eius qđ quid eſt de deo nõ habetur per inueſtigationem & diſcurſum rationis:ſed naturaliter
& ſimplici cõceptu:ſicut & concipiunt prima principia complexa & ĩcõplexa,inter quæ cõceptus
dei ſub ratione entis aut boni ſimpliciter alicuius hmõi intentionis generalis eſt: aut primo primꝰ
quem non diſcernit propter eius ſimplicitatẽ ab intentionibꝰ hmõi cõuenientibus creaturis:a qui
bus concipitur qđ in eis cõuenit creatori:ſicut etiam intelligendo entia particularia in quibꝰ prio
conceptu homo intelligit intentionem entis ſimpliciter & vniuerſalis ad omne ens creatum,nõ diſ
cernit illam propter eius ſimplicitatem ab aliis intentionibus communibus & particularibꝰ: q̃uis
non ſit tantę ſimplicitatis,vt eſt intellectus entis ſimpliciter cõmunis de deo & creaturis:& maxi
Z me vt eſt intentio entis quæ ſoli deo conuenit.

Ad pri. principa. ¶Ad primũ qđ arguit in oppoſitũ,propter qđ vnũqđq; tale & illđ magis, dicẽdũ

ꝙ illđ dictũ itelligit in cognoſcẽdis:qñ illđ ꝓpter qđ aliud,eſt ꝑ ſe abſolutũ obiectũ actꝰ cognoſcẽdi
vt cũ cognoſcimus cõcluſiones propter principia,magis cognoſcimus pricipia:quia ſunt per ſe &
abſolute obiectum cognitionis.Similiter ſi diligo nutricem propter filiũ,magis diligo filium:qa eſt
obiectum abſolutũ dilectiõis.Vbi aũt illud ꝓpter qđ aliud nõ eſt abſolutũ obiectum actus:nõ opor
tet:vt ſi videmus colorem propter lucem:non oportet tamen ꝙ magis videmus lucem:quia nõ vi
detur diſtincta a colore:& in eo quod propter ipſum videtur , color magis ſe habet vt ratio viden
di q̃ vt obiectum.& ſimiliter eſt in propoſito,vt patet ex dictis.¶Argumẽta ſuperius inducta nõ &
habent locũ niſi de illo quod ratio eſt cognoſcendi tm̃,ſecundum determinationem habitam in il Ad ſcđa.
la queſtione,vbi argumenta illa ſoluta ſunt.

Art.XXV.de vnitate dei ſimpliciter & abſolute. Art. xxv.

V Iſo de dei entitate , ſequitur de eius vnitate.Et circa hoc q̃
rũtur duo.Primum ẽ de eius vnitate ſimpliciter & abſolute:vtrum ſit
vnus.Secundum vero eſt de pręeminẽtia vnitatis:vtrũ.ſ.ſumme vnus
Quorum ſecundum dependet ex diuina ſimplicitate.Cum enim ratio
vnitatis ꝓpria eſt ratio indiuiſionis:ex hoc eſt ſumme vnus, ꝙ eſt ſum
me ſimplex:& ita ſumme indiuiſus,vt infra ẽ determinãdũ cum de dei
ſimplicitate determinabitur.ex illo eñ patebit iſte articulus.Circa vni
tatem dei ſimpliciter quæruntur tria.
Primum:vtrum deus ſit vnus.
Secundum:vtrum deus ſit tm̃ vnus.
Tertium:vtrum ſit poſſibile eſſe plures deos q̃ vnum.

C Irca primum arguitur ꝙ deus non ſit vnus Primo ſic.nullus defectus vel priua A
tio conuenit deo:quia eſt ens ſumme in actu.Vnũ dicit ens ſub priuatione.ſecũ Queſt.i.
dum Philoſophum.4.&.10.metaphyſicæ.ergo &c.¶Secũdo ſic.qđ maxie dicit ra Arg.i.
tionẽ finitatis & limitatiõis,minime cõuenit ĩfinito.Deꝰ aũt ĩfinitꝰ eſt,vt ĩfra pa 2
tebit.vnũ autẽ dicit finitationẽ & limitationẽ.ergo &c.¶Tertio ſic.primum ac 3
cidentis qđ eſt de eſſentia eius, accidens eſt.vnitas eſt principium numeri q eſt
ſpecies quantitatis & de eius eſſentia.ergo eſt accidens.in deo nullum cadit acci
dens.ergo nec vnitas,non eſt ergo vnus.¶Quarto ſic.cui non conuenit diuiſum:neq; aliquod di 4
uidentium.ens qđ prædicatur de.x.prædicamentis diuiditur in vnum & multum.ſecundum Phi
loſophum.xi.metaphyſicæ.illud autem ens non conuenit deo,vt habitum eſt ſupra:& amplius in
fra videbitur.ergo neq; vnum,cum ſit diuiſiuũ eius , ¶In contrarium eſt Diony.cum dicit vl.ca. In oppoſi.
de di.no.Nihil eſt exiſtentiũ nõ participãs vno.ſed qđ in entibꝰ participatũ eſt dignitat,cuiuſmõi
eſt vnitas,vt iam dicetur,eſt in deo per eſſentiam,vt videbit infra.ergo deus eſt vnum, & eſſentia
liter vnus.

¶In hac queſtione ſicut & in qualibet alia: oportet primo ſcire quid dicitur ꝑ no B
men.Cum igitur ſupra viſum eſt quid dicit hoc nomine deus,reſtat hic primo videre quid dici Reſol.q.
tur hoc nomine vnus.Sciendum ergo ꝙ ſecundum Philoſophum & Commen.x.metaphyſicę,idẽ
eſt modus conſecutionis entis & vnius ad prædicamenta,& ęqualiter diuiduntur prædicamenta
ſecundum ea.Sicut enim dicimꝰ ꝙ ens diuiditur per ſubſtantiam qualitatem quantitatem:& ſic
de aliis:ſic & vnum. & hoc ideo:quia vt dicit.4.eiuſdem:non ſignificat vnum re aliud ab ente.ſer
mo enim dicentis homo vnus aut homo ens, non diuerſa ſignificat.& ideo ſicut ſupra dictum eſt
de ente,ꝙ ſignificat de re eſſentiam eius & naturam,non diſpoſitionem aliquã realem aliã additã
eſſentię rei:ſicut eſt diſpoſitio in albo & nigro: ſimiliter eſt de vno quod eſt conuertibile cum ente
ꝙ.ſ.ſignificat de re eſſentiam eiꝰ & naturã non diſpoſitionem aliquam realem aliam additam eẽn
tiæ rei:ita ꝙ ſubſtantia cuiuſlibet rei eſt vna per ſe eſſentialiter:non per rem additam ipſi,vt omi
no ſit eadem ratio realis rei:& vniꝰ rei:ſicut hominis & vnius hominis,vt dicitur ĩ Elench.Vnde
& Auicen.qui dicit in.ii.Metaph.ꝙ vnum ſignificat aliđ ab ente:quia non recipitur in certificatio
ne quiditatis alicuius:et ideo vnitas eſt intentio quę eſt accñs:dicit ibidẽ ꝙ vnitas ẽ eẽ qđ nõ diui
dit ſic ꝙ eſſe eſt de eſſentia vnitatis:non ſubiectũ ei.Ex quo plane patet ꝙ Auicẽ.poſuit cũ Pħo ꝙ
vnum non ſignificat re aliud ab ente:& ita ꝙ non ſignificat accidens additum enti:ſicut eſt diſpo
ſitio in albo & nigro,vt impoſuit ei Auer.ſed ꝙ ſignificat aliam intentionem additam intentioni

entis:quã ſecundũ modum ſuũ loquendi appellat accidẽs,vocãdo accñs rei omne qđ conuenit rei
extra certitudinem quiditatis & intẽtiõis eius.Et ſi hoc cõtingit in creaturis:cõſimiliter & ĩ deo
multo fortius cõtigit:ꝙ.ſ.eſſentia ſua ex ſe:eẽtialiter eſt vna ſicut ẽ ens,vt ſemp eodẽ ordine cura=
rant eſſe rei eſſentiale:& vnitas quæ cum ipſo conuertitur.& ſic omnino eadem via cõcedendum
eſt ꝙ de⁹ ſit vnus qua cõcedit ꝙ ſit ens.dicit em̃ Boethius ſuper Porph.ꝙ omne quod eſt,ideo ẽ qa
vnum eſt.& de conſol.Omne quod eſt tandiu manet atꝗ conſiſtit q̃diu vnitatem retinet : & ne=
ceſſe eſt interire atꝗ diſſolui cum vnũ eſſe deſierit.& de vnitate & vno.Tãdiu eſt quicqd eſt,q̃diu
C vnitas eſt.Cum autem deſierit eſſe vnum , deſinit eſſe id quod eſt. ℭPoſtq̃ ergo conceſſum eſt ſu=
Reſpõſio. pra deum eſſe ,ſecundum eundem modum concedendum eſt ipſum eſſe vnum.vnde ex declara=
tione qua ſupra declaratum eſt deum eſſe,patet declaratio quõ ponendũ eſt deũ eſſe vnum.Vt tñ
ſciamus diuerſitatẽ inter q̃ſtionẽ de ente & de vno circa deum,ſciendum ꝙ licet idem ſignificant
vnum & ens:quia eſſentiam rei non diſpoſitiones aliquas additas eſſentiæ:ipſam tñ vt dicit Com
men.ſup.4.metaphyſicę,ſignificant ſecũdũ diuerſos modos:ita ꝙ modus ſignificationis entis a quo
imponitur ad ſignificandum rei eſſentiam,ſimplicior eſt q̃ modus ſignificationis vnius:quia ens ĩ
ponitur ab actu eſſendi abſoluto & poſitiuo.vnum autem in ſignificato ſuo includit ſignificatum
entis cum determinatione:non dico addente ſuper ens rem aliquam aliam ab illa quæ ſignificatur
nomine entis:ſed ſolum addit vnum ĩ ſuo ſignificato ſuper ſignificatum entis, modũ ſignificandi.
Aliter enim eſſe vnum nullo modo deo conueniret:quia in ipſo ſuper ſuum eſſe nõ cadit determi=
natio neꝗ compoſitio,vt infra patebit. Et ille modus ſignificandi quem addit nõ eſt poſitiuus:ſed
priuatiuus ſolum nõ priuando aliquid poſitiue dictum:aliter enim adhuc deo nullo modo conue=
niret eſſe vnum:quia eſſe eius omni defectu & priuatione caret:ſed modus ille ſignificandi quem
addit vnum ſuper ens,eſt modus priuatiuus priuando ſolum aliquid negatiue dictum:cuius pri=
uatio veriſſime deo conuenit:& ſic vnum ſignificat ens carens priuatione illa quæ ſignificatur rea
liter nomine multitudinis,licet modo poſitiuo.A deo autẽ quia eſt puriſſimus & perfectiſſim⁹ act⁹
vt infra patebit,veriſſime omnis ratio defectus & priuationis remouet:vt ideo veriſſime poterit
D dici vnus ſicut & ens.ℭAd cuius intellectum & ad diſſolutionem primi argumenti ſciendum,ꝙ
ſecundum Philoſophum.viii.metaphyſicæ, nullus poteſt imponere nomen niſi qui nouit rem. Et
ideo ſecundum modum quo res cognoſcimus nomina eis imponimus.Nunc autem aliquando cõ
tingit ꝙ nobis in multis notius eſt id qđ ſecundum veritatem priuatio eſt,q̃ habitus ſibi contra=
rius.In compoſitis enim ex materia & forma vnio partium ſecundum rei veritatem habitus qui=
dam eſt a forma rei partes continẽte:& ſignificat̃ nomine vnius.Diuiſio autem eorum ſecundum
rei veritatem eſt priuatio illius habitus: & ſignificatur nomine multitudinis . Vnde multum eſt
ens in ſe aliquo modo diuiſum.Vnum vero eſt ens in ſe indiuiſum.& ideo dicit Boethius de vni=
tate & vno.Cum forma materię vnitur,neceſſario ex coniunctione vtriuſꝗ aliquid vnum cõſtitui
tur. in qua conſtitutione illud non permanet niſi q̃diu vnitas formam cum materia tenet.ergo de
ſtructio rei non erit aliud q̃ ſeparatio formæ a materia,quæ eſt vnitiõi contraria.& propter hoc ni
hil eorum quæ ſunt:appetit eſſe multa. Quia tamen notior eſt nobis rerum diuiſio & ſeparatio ſe
cundum partes,q̃ earum vnitio: ſecundum ꝙ nobis notius eſt compoſitũ q̃ ſimplex: prout dicit
Philoſophus in principio phyſi.Sunt autem nobis primum manifeſta & certa mixta & compoſi=
ta proprie.vbi dicit Commentator . Cauſata ſunt cognita apud nos. cauſæ autem ſunt notiores
E apud naturam : quia natura facit compoſita ex cauſis . Nunc autem ita eſt ꝙ notiora nobis po=
tius vt habitus comprehendimus q̃ minus nota.Propter quod frequenter id quod minus poſiti=
uũ eſt:ſed magis defectiuam rem dicit:ſignificamus nomine habit⁹:& econuerſo quod rem magis
poſitiuam dicit:ſignificamus nomine priuationis,vt patet in diuiſione ſubſtantiæ per corpoream
& incorpoream:licet enim incorporeum magis ens poſitiuum ſit q̃ corporeum : quia tamen no=
tius nobis eſt corporale q̃ incorporeum ſpirituale , hoc nomine habitus concipimus & exprimi=
mus,illud econtra nomine priuationis . Et ſecũdum eundem modum nomen ſeparationis ſignifi=
camus poſitiue hoc nomine quod eſt diuiſio.Nomen autem vnitiõis ſignificam⁹ priuatiue hoc no
mine indiuiſio:licet ex parte rei ſit econuerſo:ꝙ ſignificatum reale diuiſionis ſit priuatiuum:& ſi=
gnificatum reale indiuiſionis ſit poſitiuum.Diuiſio enim ſiue multitudo nobis magis nota eſt &
ſenſibilis q̃ ĩdiuiſio ſeu vnitas,vt dicit Phs in.4.meta.Qđ verũ ẽ ſecũdũ primũ cõceptũ imaginati
uũ.ſecũdũ aũt verũ cõceptũ intellectiuũ eſt ecõuerſo.ſm ꝙ dicit Auicẽ.3.meta.ſuę.Videt̃ ꝙ mľtitu
do notior ſit ſecundum noſtram imaginationem q̃ vnitas : & videtur ꝙ vnitas ſit de iis quæ
prius formamus.Prius em̃ imaginamur multitudinem:ſed prius intelligim⁹ vnitatem. Vnde qa

vnũ imponit̃ ad ſignificandum indiuiſionem:& multum imponit̃ ad ſignificandũ diuiſionem : &
diuiſio eſt priuatio ſecundum rem:indiuiſio vero negatio diuiſionis non eſt niſi negatio priuatio=
nis:& ita vera poſitio:vnum igitur ſecundum rem ſignificat poſitionem.ſecundũ modum autem
poſitionis ſignificat negationem. Multũ vero econuerſo,ſecũdũ rẽ ſignificat priuationẽ.ſecũdũ ve=
ro modũ nois,poſitionẽ.Significat em̃ vnum poſitionẽ mõ negationis qa:ſignificat negationem ne
gationis.multum vero ſignificat negationẽ poſitionis mõ:quia ſignificat affirmationem negatio=
nis.Hinc euenit ꝙ multitudo definit̃ ꝑ vnitatẽ:& vnitas ꝑ multitudinem.ſecundũ ꝙ dicit Auicẽ.
in.iii.metaphyſicæ ſuę.Vnum eſt principium multitudinis:& multitudo eſt illud qđ numeratur
per vnum.vnitas em̃ in intellectu diſcernit̃ & cõcipit̃ vt habitus,cui⁹ priuatio eſt mľtitudo. Apđ
autem imaginatiuam quæ eſt principium intellectus cõtingit ecõuerſo.Et ideo dicit Auicen.ibidẽ
Facimus cognoſci multitudinem ꝑ vnitatem cognitione intelligibili. & hic accipimus vnitatẽ for
matã in ſeipſa & a pricipiis imaginatiõis.Facim⁹ aũt eã cognoſci ꝑ multitudinẽ ĩueniẽdo in hoc in
tentionem imaginatiuam ad hoc vt inducat nos ad hoc quod tũc poterat nobis eſſe ꝑ ſe notum,
ſed non formabat̃ ꝓ̃ſens in intellectu.Et ad iſtam intentionẽ vnius inquantum reſpicit informatio=
nem apud imaginatiuam, fit impoſitio vnius.iuxta ꝙ ipſum definit Philoſophus cum dicit.iii.me
taphy.Vnum eſt diuiſibile aliquod ens ꝑ ſe ſolitarium.& in.x.Eſſentia vnius eſt vt non diuidatur
& Cõmẽ.dicit ſuper.iiii.Hoc nomen vnum ſignificat negationem:& eſt priuatio diuiſibilitatis.

ℭAd primum igitur patet per iam dicta:licet enim ſecundum modum nominis F
vnum ſignificat priuationẽ:quia tñ illa non eſt niſi negationis,ſecundũ rẽ nominis ſignificat verã Ad pri.
poſitionẽ:ꝓpter qđ bene cõuenit deo.De eo aũt qđ dicit priuationem habitus vel alicuius poſitiui principa.
intelligit̃ ꝙ nulla priuatio cadit in deo. ℭAd ſecundũ ꝙ vnũ dicit rationẽ finitatiõis & limitatio= G
nis:Dicendũ ꝙ ſicut duplex eſt infinitũ: vnũ multitudine vel extenſione:alterum eſſentia & vigo Ad ſcđm
re:Sic duplex eſt finitatio & limitatio.vna quæ opponitur infinito & illimitato multitudine vel ex
tenſione.altera quę opponit̃ ĩfinito & illimitato eſſentia & vigore.Finitatio & limitatio ſecũdo mo
do minime cõueniunt deo:quia ipſe eſt infinitus eſſentia & vigore,vt infra patebit. Finitatio autẽ
& limitatio primo modo maxime deo conueniũt:quia ĩfinitas & illimitatio ſunt ei oppoſitę ſecun
dum partium multiplicationem:quæ maxime deo repugnat.In hoc enim diuina natura ẽ ſumme
finita & limitata ꝙ eſt ſumme vna, ſumme ſimplex:& idipſum ſine omni diuerſitate,ſecundum ꝙ
dixit Dauid in Pſal.Tu autem idem ipſe es. Ecõtra infinitas numerorũ per appoſitionem:& ma=
gnitudinis ſiue per appoſitionem ſiue per diuiſionẽ,ſumme illimitata & ĩfinita eſt propter ſummã
partium multitudinem & diuerſitatem & carẽtiã vnitatis atꝗ ſimplicitatis. Vnũ aũt finitationẽ
& limitationem non dicit niſi oppoſitã tali infinitati & illimitatiõi per appoſitionem vel diuiſionẽ
partium:non illi quæ eſt per eſſentiam & vigorem:immo cauſat illam:qa omnis virtus vnita plus
eſt infinita q̃ ſeparata,vt dicitur in lib.de cauſis:& cauſatur ab vnitate ſimplicitatis:& ita a caren
tia diuerſitatis:quæ cauſat dictam infinitatem & illimitationem,quæ deo non conuenit.ſecũdum
ꝙ dicit Boethius de tri.In deo nulla eſt diuerſitas.Nõ eſt autem pluralitas ſine diuerſitate:quare
nec numerus eſt in deo : ſed vnitas tm̃. ℭAd tertium ꝙ vnitas accidens eſt:& ſimul ad quartum H
ꝙ vnum eſt diuiſiuum entis qđ commune eſt ad decem ꝑ̃dicamenta:Dicendum ꝙ triplex eſt vnũ Ad tertiũ
quoddã qđ conuertitur cum ente:non ſolum cum illo qđ eſt analogum ad decem prędicamenta:
ſed etiam cum illo qđ eſt analogum creatori & creaturæ:& tali vnitate quælibet res eſt vna, ſicut
& ens per ſuam ſubſtantiam non per aliquid additum ei.Si em̃ res eẽt vna per aliquid additum ei
tum illud additum qđ facit aliđ eſſe vnum,oportet ꝙ ſit in ſe vnum:& ita per aliquid aliud addi
tum ei:ſi non ſit vnũ per ſuam ſubſtãtiam : & ita erit abire ĩ infinitũ:aut ſtãdũ in aliquo qđ ẽ vnũ
per ſuam eſſentiam:& eadem ratione ſtandum eſt in primo.ſicut arguit Commen.ſuper.4.meta=
phyſi.Aliud vero eſt vnum quod eſt principium numeri quantitatis diſcretæ. tali vnitate quæli=
bet res ĩ qua eſt vnitas eſt vna per aliquid aliud additum ſubſtantiæ ſuę,quod eſt accidens ei. Per
quod(vt dicit Commen.ſuper.4.metaphy.)fuit Auicẽ.deceptus.credens enim ꝙ tale eſſet vnum
quod cõuertit̃ cũ ente,dixit ꝙ vnum illud dicit diſpoſitionẽ additã eſſentię rei:ſicut diſpõ eſt ĩ al
bo & nigro.Econuerſo autem Pythagorici credẽtes ꝙ vnũ pricipium numeri eẽt tale vnum quale
eſt illud qđ conuertit̃ cũ ente,dixerũt ꝙ vnũ pricipium numeri nõ ſignificat niſi ſubſtãtiã rei:& qa
numerus componitur ex vnitatibus, crediderunt ꝙ numeri ſunt ſubſtantiæ rerum:ꝙ & princi
pia numeri eſſent pricipia rerũ.Tertium vero eſt vnũ quod diuidit ens cõtra multum:& eſt pars
illius vnius qđ cõuertitur cum ente.Vnde & multum diuiſum contra hoc vnum, etiam eſt pars
vnius qđ cõuertit̃ cum ente.Eſt enim vnum eo modo quo eſt ens.Non enim eſt incõueniens ꝙ il

lud qđ eſt indiuiſum vno modo atq; vnum,ſit diuiſum atq; multum alio modo:ſicut totum inte
grum qđ eſt vnum & indiuiſum ſecundum formam totius,eſt multum & diuiſum ſecundũ par-
tes.multum enim nullo modo eſſet ens niſi aliquo modo eſſet vnum,vt dicit Auicen.iii.meta.ſuę.
& hoc modo oĩs numerus eſt vnũ ſecũdum aliquam ſpeciem numeri:& multũ ſecũdum partes,&
qđ amplius om̃e compoſitum ex partibus.Propter qđ dicit Diony.vlt.de di.no.ꝙ non eſt multitu
do niſi participans vno.Vnde & ſolummodo illud eſt vere vnum in quo nullus eſt numerus,nul-
I lumq; aliud præterq̃ id qđ eſt,vt dicit Boethius de trini.& hoc ſolum deus eſt,vt ĩfra diceť.℄Ad
tertiũ ergo dicẽdũ,ꝙ vnũ qđ cõuertiť cũ ente nõ eſt tale q̃le eſt illud qđ eſt principium numeri:li-
cet hoc credidit Auicẽ.ſecũdũ ꝙ ĩponit ei Auer.& iõ licet deꝰ nõ ſit vnꝰ vnitate illa q̃ eſt prĩcipiũ
k numeri,q̃ eſt quãtitas diſcreta:bñ tñ põt eẽ vnũ vnitate q̃ cõuertiť cũ ente,vt dictũ eſt.℄Ad q̃rtũ
Ad q̃rtũ. vero dicẽdũ:ꝙ vnum diuidẽs ens cõtra multũ: ſi intelligamus ens diuiſum ſolũ illud qđ cõſequi-
tur p̃dicamẽta,illud non cõuenit deo:ſed vnum qđ cõuenit deo eſt aliud vnum, qđ.ſ.analogatur
cum ente gñaliori:qđ.ſ.eſt cõmune analogum creatori:& illi enti qđ conſequitur.x.prædicamẽta.
Si autem intelligamus illud ens generalius dictum diuidi per vnum & multum,illud vnum diui
ſum cõtra multum ſoli deo cõuenit:cum nulla ſit creatura quæ non ſit multa ex aliqua cõpoſitio
ne in ipſa,vt infra exponendum eſt.Et eſt iſta vnitas deo eſſentialis:ſicut ſua entitas.Sed eſt intelli-
gendum ꝙ iſta vnitas poteſt conſiderari vt attribuitur deo ratione ſuæ eſſentiæ,vt eſt ſimpliciter
eſſentia ratione ſui eſſe:& hoc modo de ipſa eſt ſermo in iſta quęſtione. Vel poteſt cõſiderari vt at-
tribuitur deo ratione actus ſubſiſtendi in ſuppoſitis:& ſic de ipſa eſt ſermo in duabus quęſtionibꝰ
ſequẽtibꝰ.Iſta em̃ q̃ſtio de eiꝰ vnitate terminať ex eiꝰ entitate.Secunda vero ſequẽs & ſimiliter ter-
tia terminabitur ex eius ſubſiſtẽtia in ſuppoſitis.Quæſtio vero de eius vnitate excluſione oĩs mul
titudinis,terminabitur loquendo de eius ſimplicitate inferius.

L Irca ſecundum arguitur ꝙ non ſit tm̃ vnus deus:ſed ꝙ ſint plures dii: Prĩo ſic.
Quæſt.ii. In om̃i genere entis,qđ eſt tale per participationẽ reducitur ad illud qđ nõ ẽ ta-
Arg.1. le ꝑ ꝑticipationẽ,ſed per eſſentiã.Sed m̃lta ſunt gña entiũ q̃ dicunť eẽ talia ꝑ par
ticipationẽ:vt ſunt ſapiẽtia,bonitas &c.hmõi:qbꝰ creaturę plures dicunť eſſe ſa
piẽtes,bonę,& cętera hmõi per participationem,ergo eſt ſiliter ponere plures qui
ſunt tales per eſſentiam,vt aliquẽ q eſt bonus ꝑ eſſentiã,& aliquẽ q eſt ſapiens ꝑ
eſſentiã:& ſic de cæteris,quilibet autem talium non eſt niſi deus.ergo neceſſe eſt
2 ponere ꝙ ſint plures dii.℄Secundo ſic.plura bona paucioribus meliora ſunt ĩ qualibet natura bo-
ni,vt plures ſapiẽtes q̃ vnꝰ plures boni q̃ vnꝰ,& ſic de cęteris:ergo plures dii boni meliores q̃ vnꝰ.
Sed dicit Aug.iii.de lib.arb.Qđ meliꝰ eſt ponere eẽ q̃ nõ eſſe, credẽdum eſt eẽ ĩ vniuerſo.Itẽ dicit
ꝙ de deo ſemꝑ ſentiẽdũ ẽ qđ eſt meliꝰ.credẽdũ ergo & ſentiẽdũ potiꝰ ꝙ ſint plures dii boni q̃ ꝙ vnꝰ
Q.plures ſolus.℄Deĩde arguiť ꝙ ſit ponere plures deos malos,prĩo argumẽto Manichæi ſic. Nõ eſt eadẽ cã
ſint Dii habitus & priuationis.Vñ dicit Auicẽ.i.meta. ſuę.Intẽtio eſſendi eſt ex cã quę ẽ cauſa eſſendi:& ĩ
mali prĩo. tẽtio nõ eſſendi eſt ex cã q̃ eſt priuatio cauſę intẽtiõis eẽndi.Sed bonũ,malũ,lux,tenebra,corꝑale,ĩ
corꝑale,ens nõ ens & cætera hmõi ſe habẽt ſicut habitꝰ & priuatio.ergo nõ ſunt ex eadẽ cauſa:ſed
ex diuerſis. ſed in quolibet ordine & genere cauſarum eſt ponere aliquod primũ. ſecũdũ Philoſo-
phum.ii.metaphyſicæ.ergo in ordine priuationum eſt ponere aliquam primam cauſam omniũ pri
uationum:ſicut in ordine habituum eſt ponere vnam primam cauſam omniũ effectuum poſitiuo-
rum: quarum vna non habet eſſe ab alia:quia ſunt contraria:& contrarium non eſt cauſa cõtrarii
& ita ſunt ambo increata & ęque prima.ſed omnis cauſa increata deꝰ eſt.ergo plures ſunt dii,vnꝰ
2 bonus & alter malus. ℄Secũdo ſic.Dam̃.dicit lib.iiii.Bonum & pernicioſum ſunt ſui corruptiua
& non ſubſiſtunt vnum cum altero.ergo ſi ſolum ſit vnus deus ſumme bonꝰ,in toto vniuerſo nul
lum malum perſiſtere ſineret.Cum ergo videmus ꝙ multa mala perſiſtãt in vniuerſo tam ĩ pec-
catis & defectibus naturalibus q̃ in voluntariis:non ergo eſt ſolum vnus deus bonus q non cau-
ſat niſi bonum,nec quantum eſt de ſe permittit malum: immo neceſſe eſt ponere alium deum
malum qui non cauſat niſi malum,& quantum eſt de ſe deſtruit omne bonum contrariando in oĩ-
3 bus deo bono.℄Tertio ſic.malum opponitur ꝑ ſe bono.ergo & maiori bono opponitur maiꝰ malũ:
& ſumme bono ſumme malum. Nunc autem vult Philoſophus.i.cæ.& mund.ꝙ ſi vnum oppoſi-
torum eſt in natura,& reliquum.quare cũ ſit ponere in rerũ natura ſumme bonũ:& illud non ẽ ni
ſi deus bonus.ergo ſimiliter neceſſe ẽ ponere in rerum natura ſumme malũ,qđ nõ ſit niſi deꝰ ma-
Cõfir.I. lus.℄Ad confirmationẽ autẽ huius dicti ſui adducunt auctoritates ſacræ ſcripturæ,vt recitat Au
2 guſt.in diuerſis lib.ſuis.Dicitur em̃ primę Ioan.iiii.Qui facit pct̃m ex diabolo eſt,& hoc nõ niſi tan
q̃ ex primo principio mali.ergo &c.℄Itẽ Matth.xv.dicit Chriſtus.Omnis plantatio quã non plan

tauit pater meus cæleſtis eradicabiť.Eſt igitur vt dicunt aliqua plantatio quã non plantauit pater
cæleſtis,q̃ ab ipſo ẽ eradicãda.illa aũt nõ ẽ plãtata niſi a deo malo pr̃i cæleſti cõtrario.ergo &c.℄Itẽ 3
ſecundę Corinth.iii.dicit Apoſtolus.Deus huius ſeculi excęcauit mentes ĩfidelium.ille autem (vt
dicũt) non eſt niſi deus malus.ergo &c.℄Itẽ Ioan.xiiii.dicit Chriſtus. Nunc princeps huius mũdi 4
eiicieť foras.ille autem(vt dicunt) non eſt niſi deus malus.ergo &c.℄In oppoſitũ arguitur primo In oppo.1.
ſic ratione diuinæ perfectionis.ille ſolus eſt deus cui ſoli conuenit quicquid natum eſt deo conue-
nire.vnus ſolus eſt talis cui conuenit quicquid deo natum eſt conuenire.ergo &c.Minor patet.q̃m
quæ deo nata ſunt conuenire, omnia ꝑ ſuꝑabundantiam dicunť de eo.ſecũdum enim beatũ Dio-
ny.Deꝰ nõ eſt bonus ſed ſuꝑbonꝰ:nõ eſt ſapiẽs ſed ſuꝑſapiẽs:& ſic de cęteris hmõi.qđ aũt ꝑ ſuꝑabũ
dãtiã dicitur vni ſoli cõuenit.ergo &c.℄Secundo ſic ratione potentiæ(& eſt ratio ex dictis Auicẽ. 2
i.metaphyſicæ ſuę)diuerſa adinuicem ordinata oportet ordinari per aliquod vnum. cum em̃ di-
uerſa inquantum huiuſmodi ex ſeipſis omnino ſeiuncta ſunt,ex ſeipſis inquãtũ hmõi ordinata &
coniuncta eſſe nõ poſſunt niſi per accidẽs qđ neceſſario reducitur ad aliquod per ſe.om̃es ꝑtes vni
uerſi abinuicem diuerſę ſunt:& tñ ordine cõiunctę per ſe,& eſſentialiter:quia quædam earum mo
uentur a quibuſdã in ſuos fines:vt corpa inferiora a ſuperioribus, & illa a ſubſtantiis ſeparatis. o-
mnes ergo partes vniuerſi ordinantur & cõiunguntur adinuicem per aliquod vnum.ille eſt quem
vocamus deum,qui ad finem ſuum a ſe intentum,qui ipſe eſt,omnia alia mouet tanq̃ amatum &
deſideratum,vt Philoſophus vult.ergo deꝰ vnus eſt.℄Tertio ex eodem medio ratione morali iu- 3
xta doctrinã Philoſophi in.iiii.Politicę arguitur ſic.mundus ſiue vniuerſum perfectiſſimus eſt,vt
ꝓbat Philoſophus.i.cæ.& mun.ergo debet eſſe ordinatiſſimus.ordo autem mundi,vt vult in.xi.me
taphyſicæ,eſt ſicut exercitus ad principem & ducem.ergo debet mũdus eſſe ordinatus ad modũ
ordinatiſſimi principatꝰ.Prĩcipatꝰ aũt in cõmunitate ordinatiſſimꝰ eſt ille q eſt monarchicus ĩ quo
dominať vnus ſolus,vt probat in.iiii.politicæ.ergo ordo mundi debet eſſe ex principatu vnius.ille
aũt qui mundo vniuerſo prĩcipať deus eſt.ergo &c. ℄Quarto ex eodẽ medio arguiť ex dictis Au- 4
guſt.iii.de lib.arbi.ſic. melius eſt fieri per vnum qđ vnico poteſt fieri,q̃ pluribus.Aliter enim fieri,
eſt aliquid eſſe vanum & ſuꝑfluum.qđ autẽ eſt melius eſſe q̃ nõ eſſe,hoc credendum eſt ĩ mũdo eſ
ſe,vt dictum eſt per Auguſt.ergo &c.℄Quinto ſic ratione dignitatis.in quolibet genere rerum eſt 5
aliquod primum principium qđ eſt ſimpliciſſimum & menſura aliorum,vt in melodiis tonus. ſi-
cut vult Philoſophus.iiii.metaphyſicę.eſſe eſt vnum genus ſiue intentio vna realis in qua omnia
conueniunt.oportet ergo ponere vnum primũ ens ſimpliciſſimũ & mẽſurã in eſſe aliorum.hoc au
tem deus eſt,vt dicit Commẽ.ibidem de primo in genere ſubſtantię, ad quam reducunť omnia ge
nera accidentium.ergo &c.℄Sexto ſic ex eodem medio iuxta dictum beati Diony.cap.xiiii.de di. 6
no.Semper multitudo eſt participans vno:ſed omnis multitudo participans vno neceſſario redu-
ciť ad id qđ eſt vnum nõ participatũ:ſed ꝑ ſuam eſſentiam:& hoc non eſt niſi deus.ergo &c. ℄Se- 7
ptimo ſic ratione operationis.vni motui reſpondet vnus motor. ſecundum Philoſophum.v.phyſi.
Sed tm̃ eſt vnus motus primus regula & menſura omnium aliorum.ergo tm̃ ẽ vnꝰ motor primꝰ
ſecundum ꝙ procedit demõſtratio Philoſophi in.viii.phyſic.ille autem non eſt niſi deus.ergo &c.
℄Octauo arguit Dam̃.lib.i.cap.v.rõne regiminis vniuerſi,ſic.ſi eſſent dii multi,eẽnt contrarii & re 8
pugnantes:quia dignitas parem non patitur:& ita mundus ordine quietọ nõ gubernaretur ab eis
Nunc autem videmus eum quiete gubernari.ergo &c.℄Ad hoc ſunt auctoritates ſacræ ſcriptu-
ræ.Deuter.iii.Neq; eſt alius deus vel in cælo vel in terra.Itẽ ibidẽ.vii.Audi Iſrael dominus deꝰ tuꝰ 9.per au-
deus vnus eſt.Item Pſal.xvii. Quis deus pręter deũ noſtrũ?Item.lxxxv.Tu es deus ſolus.Item Eſa. ctoritates.
xliiii.Abſq; me non eſt deus.

℄Dicendũ ad hoc,ꝙ ex iis quæ dicta ſunt in pręcedenti quęſt.non eſt ſoluta iſta q̃ M
ſtio.licet enim deus ſit vnꝰ in natura & eſſentia, non ex hoc habeť ꝙ ſit vnicus & tm̃ vnus in ſup- Reſolutio
poſitis.Sicut ex hoc ꝙ habemus ꝙ homo ſit vnus:quia eadẽ eſt ratio hominis & vnius hois:nõ ha
bemus ꝙ ſit tm̃ vnus homo.Intelligendum igiť ꝙ vnum cũ ſignificat indiuiſionem quæ eſt nega N
tio & priuatio diuiſionis ſimpliciter & cõmuniter dictæ, ſecundum ꝙ in entibus eſt reperire dupli
cem diuiſionem,ſecundũ hoc vnum poteſt dicere duplicem indiuiſionem oppoſitam duplici diui
ſioni exiſtenti in entibus : & oportet nos ſic procedere , & iuxta rationem diuiſionis inueſtigare
rationem indiuiſionis : quia diuiſio nobis notior eſt indiuiſione:& multitudo vnitate,vt dictũ eſt
ſupra.Eſt aũt in entibus vna diuiſio aliquorũ vt omnino ſeparatorum non ſub aliqua vnitate con
tentorum,vt eſt denarius.x.hominum,inquãtũ ſunt multi:& inquãtum numerus denarius ẽ mul
titudo.x.vnitatum.Alia vero eſt diuiſio aliquorum vt ſub vnitate alicuius formæ contentorũ , vt
eſt denarius decem hominũ inquantũ ſunt multum, & inquãtum ſecundũ Philoſophum.v.meta.

denarius eſt ſemel decem,nō decies vnum.vt eſt ſimiliter oē totū ex pluribus partibus integratū ſub vna forma contentū,vel naturali,ſecūdum ꝙ omne continuū vt oīs magnitudo & omne animal compoſitū ex pluribus mēbris eſt vnū:vel artificiali,ſecundū ꝙ vnū eſt omne aggregatum:vt eſt omne totū glutino vel colla,ſicut domꝰ vel arca.Diuiſio primo modo ꝓprie ſignificat noīe multitudinis,& eſt in quolibet numero inquantū eſt multitudo quędā ex vnitatibus producta.ſecūdū ꝙ dicit Philoſophus in.iiii. Metaph.Multa ſunt vna plura.& hoc modo multa inquātū hmōi nullo modo participāt vno,ſed ſolū reducunt̃ ad vnū,vt infra patebit.ſicut neq̃ participant ente.Nō em̄ ſunt ens aut vnū,ſed entia & vna.Nec cadit talis multitudo in diuiſione entis aut vniꝰ.Nulla em̄ eſſet diuiſio dicere,entiū aliud eſt ens vnū,alia ſunt entia multa.Diuiſio ſecūdo modo ſignificat̃ ꝓprie noīe multi ſingulariter dicti:& eſt in quolibet compoſito ex partibus inquantū ſub vna forma cōtinentur.Eſt em̄ quodlibet tale multū ratione partium diuerſarum,& vnū ratione formę continentis partes.& qđ tale eſt:opponit̃ vni oīno ſimplici:& cadit in diuiſiōe entis cōtra ipm̄ diuiſum.vnū em̄ ſimplicitate formę & carētia partium ſub ipſa,dicit indiuiſionē oppoſitam diuiſioni multitudinis partiū quarūcūq̃ ſub vna forma contentarū.ſecundū ꝙ dicit Cōmen.ſuper.xi.Metaphyſicę.Vnū qđ dicit̃ de continuo,ſignificat aliquod multū in potentia & vnū in actu.Continuū em̄ diuiſibile eſt:ſimplex aūt abſolutum indiuiſibile.& opponunt̃ hæc vnū & multum priuatiue.Vnū autē cōmune qđ conuertitur cū ente,eſt illud qđ dicit indiuiſionē oppoſitā diuiſioni quā dicit multitudo pluriū diſiunctorū,& inquantū ipſa multitudo cōponit̃ ex huiuſmodi vnitatibus opponunt̃ vnum & multa relatiue,ſicut menſura & menſuratū:ſecundū ꝙ dicit Philoſophus.iiii. Metaph.ꝙ numerꝰ eſt multitudo mēſurata per vnū.& de tali vnitate eſt hic quęſtio:vtrū.ſ.deꝰ ita ſit vnus ꝙ non ſint multi dii.Et reſtat multū quęrere de deo vtrū ſit vnus ſimpliciter,de quo habitū eſt in quęſt.ꝓced.& vtrū ſit vnus ita ꝙ nō multus.de quo habebitur infra,loquendo de eius ſimplicitate.& vtrū ſit vnus,ita ꝙ nō ſint plures:de quo agitur hic.In prima em̄ ly vnus tenetur abſolute.in ſecunda vero diſcretiue.in tertia vero participatiue.

O Reſpōſio. ¶Ad quęſtionem ergo hanc an ſit tantū vnus deus:dicendū eſt abſolute ꝙ ſic.& hoc conuincunt aliquę ex rationibus ſupradictis, probantibus ꝙ deus eſt,non tn̄ oēs hoc conuincunt.Per rationes em̄ Philo.ii.Metaph.ex ſtatu cauſę in genere cauſę efficientis & formalis bene ꝓbatur ꝙ deus eſt,& ita ꝙ vnus eſt,quia non eſt ens niſi vnum,ſecundū ꝙ procedit pręcedens quęſtio:ſed non probant ꝙ tm̄ vnus eſt:quia cū hoc ꝙ rationes illæ probant omne genus cauſæ ſtare ſigillatim in vno ſui generis:non probat̃ ꝙ omne genus cauſę ſtet ſimul in aliquo vno & nō in pluribus.Illud em̄ deus eſſet,& tm̄ vnus.Nec etiā videtur hoc probari ex demonſtratione Ariſt.viii. phy.cum probat per reductionē omniū motuū ad vnum motum primū,& omnium motorum ad motorē omniū primū:ꝙ de neceſſitate ſit tm̄ vnꝰ primus motor,qui nō eſt niſi deꝰ. Dicere em̄ poſſet aduerſarius ꝙ bene verū eſt ꝙ vnū eſt primū in genere mouentiū. Nam ſi eſſent plures ſimul mouentes,neuter eſſet perfectus motor,& eſſet aliquis vnus prior eis:quia perfectum ſemp pręcedit imperfectū in diuerſis.ſecundū Philoſophum in.xi. Metaph.et ſic vnus moueret poſt alterum,& ita eſſent plures ſucceſſiue,& ſic neuter eſſet proprius motor neq̃ naturalis, ſed ambo accidentales.Non tn̄ ex hoc habet̃ ꝙ tm̄ ſit vnū primum omnium & vnus deus:quoniā ille motor poteſt dici eſſe primus ordine & perfectione & cauſalitate mouendi:non tamen cauſalitate efficiendi: vt licet oēs dicantur moueri ab vno primo:non tn̄ oportet ꝓpter hoc dicere ꝙ omnes habent eſſe in forma & ſubſtātia ſua ab illo vno primo,ſed forte ab alio.& ſic licet ille ſit primus in genere cauſę mouentis:non oportet ex hoc ꝙ ſit primꝰ in genere cauſę efficiētis,nec forte in genere cauſę finalis ſimiliter oportebit:vt dicat̃ ꝙ etſi mouentia & mota diuerſorū generum moueant & moueantur propter vnū primū,ꝙ hoc ſit propter vnū primū,ſed ꝓpter diuerſa:& tamē qđlibet illorū ſi ponatur primum,neceſſariū eſt ponere ipm̄ eſſe deum.

P Dicta ergo demōſtratio Philo.ex.viii.phy.nō cōuincit propoſitum niſi valde implicite.Procedit em̄ ſolūmodo via motus,quā ſolam habet naturalis Philoſophus cōſiderare:quia impoſſibile eſt declarari in naturalibus alia via ſubſtantiā abſtractā eſſe niſi ex motu.& ſi ſint alię vię,illę monſtrant̃ in philoſophia prima.vt dicit Cōmē.ſuper.xi.Via autē motus inquantū huiuſmodi non ꝓbatur eſſe vnū primū niſi in ratione mouentis:non autē in rōne efficiētis vel finis.Nec etiā demōſtratiōes ſecūdi Meta.ſingulariter acceptę hoc cōuincūt:ſed ſi oēs ſimul cōſtentur in vnū,bene cōuincūt ꝓpoſitū.& ideo Philoſophus in.xii. Meta.reuertit̃ ſup ſuam demonſtrationen habitam in.viii.Phy.& adiungit ſibi illas de ſecundo Meta.reducendo tria genera cauſarū in vnam,probando ꝙ agens & finis ſunt idē cum forma:probando per hoc non ſolum eſſe vnum primum principiū omniū qđ deꝰ eſt,in ſingulis generibus cauſarū: ſed in omnibꝰ ſimul,& ſic ꝙ ſit tantū vnus deus:& tm̄ vnum principium.Probat em̄ ꝙ agens idem eſt cum for

ma:qa agēs proximum nō agit niſi per formā quā gn̄at in paſſo.Medicina enim inquātum eſt ars ſanitatis effectiua,aliquo modo eſt ſanitas:& domificatiua in artifice quodammodo eſt domus:& vis in ſemine generatiua hoīs quodammodo eſt homo.& ſecundum Cōmen.diſpoſitio vltimi mouentis omnia eſt ſicut diſpoſitio mouentis propinqui.Quare cum primum mouēs mouet ad oēs formas,manifeſtum eſt ꝙ forma primi mouentis quodammodo eſt omnes formę.Et veritas eſt qđ dicit:ꝙ.ſ.primum principium debet eſſe conueniens principiatis,ſecundum modum quo eſt cōueniens proximum principium:ſed aliquo modo vl'i nō autem particulari,ſicut conueniens eſt prīcipium proximum.Probat etiam ꝙ finis in primo mouente idem ſit cum forma qua mouet,vt propter hoc ſit primū mouens:& qa agit motum:& quia informat motū:& quia eſt finis motus.Qđ Philoſophus ſimpliciter proponit dicens ꝙ mouet ſicut deſideratum & intellectum.ſed Commentator pertractat ꝓbationē,dicēs ꝙ in nobis differunt agens motum & finis motus.ſecundū ꝙ agēs motum eſt in aīa:finis autem motus eſt extra aīam.ita ꝙ ſi contingeret ꝙ id propter qđ agit:non eſſet extra animā,vt ꝙ forma balnei propter qđ agit calefaciendo aquam, non eſſet in materia:ſed in aīa tm̄:tunc idem in aīa exiſtēs moueret ſecundū agens & ſecundum finem ſine aliqua variatione.Et ſic probat Philoſophus generaliter ꝙ omnia mouet primꝰ motor:& ſecundum ꝙ eſt forma earum ad quas mouet:& ſecūdum ꝙ eſt agēs eorū q̄ mouent̃ ab ipſo: & ſcđm ꝙ eſt finis quē appetūt in hoc motu tāq̄ aliquid magis bonū ipſis qđ eſt nobiliſſimū entium.Iſta ergo tria concludendo in vnū,agens.ſ.formā & finem,concludit̃ infallibiliter ꝙ primum principium ſit vnum & tm̄ vnum: quia vt ex hoc Philoſophus concludit ibidē,cælum & omnia alia continua & connexa ſunt adinuicem propter vnū primū principiū.Quæ connexio oſtendit efficaciſſime primi principii vnitatem,& ꝙ tm̄ vnum ſit. Qđ patet pertractando.Cum enim omnia quæ ſunt in vniuerſo connexa ſunt:& habent vnum primum motorem qui mouet vt efficiens ſecundum formam & finem, ipſe eſt ens ꝑfectiſſimum & perfectius aliis:ad cuius ſimilitudinem alia habent eſſe perfectioni eius magis appropinquantia,ſecundum ꝙ ſunt ei ꝓpinquiora in gradu & ordine vniuerſi.Propter cuius perfectionem in ſe attingendam quantum poſſunt directa ab ipſo mouentur in ipſum: ſed ꝑ ordinem quo oīa ſunt ad ipſum ordinata & inter ſe cōnexa,vt per ordinē ſemper vnū regat & moueat alterum:ita ꝙ oīa mota ſint ab vno primo,& in idipſum vltimo ꝑ ſuum motum reducta:& ſic vnitati finis reſpondeat vnitas agentis:& econuerſo. Et per hunc ordinem & cōnexionē omniū ꝓcedentium ab vno & in vnum in eſſe ſuo reductorum ens dicitur analogice de omnibus non ęquiuoce:quia ſemper actum & motum eſt ſimile & proportionale quodammodo in eſſe mouenti.propter qđ etiam vnum dependet ſemp in eſſe ab altero: & quodammodo aſſimilat̃ ei in forma. Et ratio eēndi in qbuſdā dicta eſt per habitudinem ad alia:& per hoc vnum eorum ſemper ducit in cognitionem alterius:& ſecūdū hoc vt dicit Cōmen.omnes motus & actiones rerū naturaliū idem intendunt.ſ.ordinem totius:quia oēs colligati ſunt per motum primi,& quilibet motor alius perficitur ꝑ formā primi motoris omnium:& eſt diſpoſitio eorū in iuuando & conſeruādo adinuicem:ſicut eſt diſpoſitio bonorū virorum qui regūt ſe adinuicē in bonā quietē,qm̄ omnes actiones eorum ſunt erga actionē primi principis. Ponunt enim actiones ſuas ſeruientes & conſequētes actionē primi prīcipii.quēadmodū primꝰ princeps ī ciuitatibꝰ neceſſe eſt vt habeat actionē propriam quæ eſt nobiliſſima actionū quā intēdūt omnes qui ſunt ſub primo ꝑ ſuas actiones:ſicut accidit eis qui iuuant ſe erga vnum artificiale.ſecundū ꝙ determinat Philoſophus in primo Ethi. ꝙ omnes artes in ciuitate ordinant̃ in finē ciuilis ſcientiæ. Vnde & Philoſophus ipſe dicit in ſi.xii. ꝙ in natura totius eſt bonum & nobile diſtinctum & ordinatum:vt in exercitu & ciuitate eſt bonum:& in duce magis:& ille non eſt propter ordinē:ſed alia ꝓpter iſtum.oīa em̄ ordinata ſunt ī ſimul aliquo modo:ſed non ordine conſimili natantia,volantia,& plantę.ſed tamen non ſunt ī tali poſitione in qua non comparātur adinuicē omnino:ſed habēt aliquid compationis.omnia enim ordinata ſunt adinuicē & reſpectu vnius.Ordo ergo vniuerſi & regimen mūdi eſt illud quo demōſtratiue poſſumus probare deum eſſe vnum tm̄, & hoc a poſteriori,pręter illa quibus in ſequēti q̄ſtiōe probatur a priori:quia.ſ.deū neceſſe eſt eſſe tm̄ vnū:ita ꝙ impoſſibile ſit oīno plures deos eſſe. Vnde ex ratiocinatione iam pertractata,cōcludens Philoſophus in.xii.dicit.Igit̃ deus eſt vnꝰ,æternus,in fine nobilitatis. Et ſecūdum viam illius ratiocinationis ꝓceſſerunt omnes rationes ad partem iſtam adductę:ſicut patet:& ideo concedendæ ſunt.

R Ad pri. principale ¶Ad primum in oppoſitum ꝙ in pluribus generibus rerum multa ſunt per participationē:ergo & vnum per eſſentiā in ſingulis:Dicendum ꝙ non oportet ꝙ oīs participatio ad vnū & eūdē finē reducit̃,qui eſt quodāmodo forma omniū formarum,vt dictū eſt:& eſſe omnium entiū,vt dicēdū eſt infra. Vnde non ſunt diuerſa genera participatoꝝ per ſe diſtincta & inordinata

ſed omnia ſunt adinuicē & ad vnum ordinata.vt dictum eſt.& ſecūdū ꝙ dicit Dio.c.iiii.de di.no.
oīa inuicē connectunt̄,nec ſolum inuicem,ſed ad vnū oīa,vt cōmilitones in exercitu adinuicē cōne
ctuntur ſecundū ſub & ſupra,& oēs ſimul ad ducē.vt dictum eſt.Et ꝑ hunc modū etiā vere mul
ta non ſub aliqua forma vnitatis,ſed ſolius ordinis contenta ad vnū neceſſario reducunt̄ in vni
uerſo,cui⁹ vnitas eſt cauſa vnitatis vniuerſi.ſecūdū ꝙ dicit Boethius de vnitate & vno. Quia na
turæ creator vnus eſt:ideo rebus quas cōdidit hoc in cōmune dedit, vt vnaquęq; habeat eſſe vna
Ac ꝑ hoc quia ex eo ex quo res habet eſſe eſt vna:ideo motus omniū ſubſtantiarū eſt ad vnum,
& propter vnū:ideoq; ad vnum tendunt.vnitas em̄ quæ vnit omnia, & retinet omnia, diffuſa eſt
in omnibus quę ſunt. & ideo dicit Philoſophus in.xii. Motor primus qui non mouetur eſt vnus
numero & ratione:tm̄ ergo vnum cœlum eſt.& loquit̄ de cœlo primo,per cuius vnitatē intelligit
vnitatē totius mundi.& Plato dicit in Timęo.Mundus eſt vnus,quia iuxta vnum exēplar forma
tus eſt.Sed tn̄ ſecundū genera diuerſa participatorum antiqui plures deos ponebant ſecundū plu
ralitatem effectuū diuinorū circa creaturas,quos ad vnū reducere neſciebant. vnde ponebant deū
ſapientię,deum pacis,deū belli:& ſimiliter diuerſis creaturis diuerſos deos ꝑeſſe dicebāt.vt pertra
ctat Aug.de ci.d.Per hunc em̄ modū imponitur Platoni ipſum poſuiſſe ideam ſeparatam ſapiētię
iuſtitię & omniū rerū naturaliū,q̄ eſſent ꝑ eſſentiā id qđ eſſent alia ꝑ participationē:q̄ deos eū po
S nere neceſſe erat ſecundū eos. Si Plato ſic poſuiſſet, erraſſet ꝓculdubio. vnde potius credit̄ omnes
ideas in mente diuina poſuiſſe,vt viſum eſt ſupra ſecundū Aug. Quicūq; tn̄ alicuius ſapientię ſic
poſuerūt plures deos q̄ formaliter eſſent per eſſentiā bonitas non participata,ſimiliter ſapiētia &c.
huiuſmodi,poſuerunt oēs tales deos ſub vno vero deo cōtineri, a quo effectiue participarent vno
& ente,& ceteris oībus perfectionibus, qui ſolus eſt vnus & ens ꝑ eſſentiā formaliter & a nullo ef
fectiue.vt habitū eſt ſupra.Vnde ad huiuſmodi participationē oīm deorū ab vno aſpiciēs Proclus
dicit.Omnis deus participat aliquo vno ꝑter vnum. De omnibus tn̄ talibus dicit Dio.c.x. de di.
T no.ꝙ nec ipſi nec patres eorū ſciuerunt quid dicerent, ſeparantes in diuerſos,qđ in vno ſolo ponen
Ad ſcd̄m. dum erat.¶Ad ſecundū ꝙ plures dii meliores ſunt q̄ vnus:dicendum ꝙ hoc eſt verum in illis qui
diſtincta bona habent in ſe,ita ꝙ bonum vnius non inſit omnino alteri.ſed ſi eſſet in vno quicquid
boni poſſet poni in pluribus,& multo excellentiori modo q̄ in illis,vt eſt in deo noſtro,hic plura bo
V na non ſunt magis eligenda q̄ vnum,vt infra videbitur de diuina ꝑfectione:immo ipſum vnum
Ad tertiū magis eſſet eligendū q̄ illa plura quotquot eſſent ſegregata ab iſto vno.¶Ad tertium argumentū
Manichęorū ꝙ non eſt idem principium habituū & priuationū:dicendum ꝙ ſecundū Philoſophū
iiii.Metaph.& ſecūdū Cōmē.inter negationē & priuationē differētia eſt, q̄a negatio ē abſolutio ne
gati ab eſſe ſimpliciter.vnde non habet cauſam omnino ſicut non ens purum, vt chimęra vel tra
gelaphus.Priuatio vero eſt abſolutio eſſe alicuius a natura determinata. vnde habet ſubiectum de
quo dicitur:qđ cum fuerit diſpoſitū ꝑ priuationē,erit priuatio ipſa in forma affirmationis deno
minās ipſum.quia vt dicit Philoſo.ii. phy.priuatio ſpecies quodāmodo eſt. Vnde quia priuatio eſt
negatio in ſubiecto & nō tollit totaliter ens ſed aliq̄d ipſi⁹ eē tollit,& aliquid reliquit in ſubiecto in
quo eſt. Aliter enim non eſſet priuatio ſed negatio. & ſic non ens qđ eſt priuatio eſt quodāmodo
ens,propter ſubiectum ſcilicet in quo fundat̄ priuatio.propter qđ eſt ſimpliciter non ens:ſecundū
quid autē ens.Hinc eſt ꝙ priuatio poteſt habere cauſam eſſe ſui in ſubiecto, ſed nō oportet ꝙ aliā
ab illa quæ eſt cauſa vel nata eſt eſſe cauſa habitus ſibi oppoſiti:ſed vel aliam vel eādem alio & alio
modo ſe habentē.ſecundū ꝙ dicit Philoſophus.ii.phy.Eadem eſt cauſa contrariorum. Quę em̄ prę
ſens per ſui pręſentiam eſt cauſa alicuius,ꝑ ſui abſentiam eſt cauſa ſui contrarii:vt abſentia guber
natoris eſt cauſa ſubmerſionis nauis,cuius erat præſentia ſalutis cauſa.& ſic priuatio a quocunq;
cauſetur non habet cauſam efficientē ſed deficientem ſolum.ſecūdū ꝙ dicit Augu.xii. de ci.dei.c.
vii. Non eſt efficiens cauſa mali ſed deficiens, nec voluntas mali eſt effectio ſed defectio.& Dio.
Optimorum cauſa vna eſt,malorum multę.non quidem effectiue ſed defectiue.Et hoc non in quo
cūq; agēte eſt poſſibile,ſed ſolū in illo qđ in ſua actione a fine intēto a ſe poteſt deficere, cuiuſmodi
non poteſt eſſe cauſa prima quæ eſt deus.Ipſe enim in eo qđ immediate agit,nullum defectum ſi
ue malū relinq̄re pōt.quia vt dicitur in Cāti.Deute.Dei perfecta ſunt opera. Cū enim vnumqđq;
dicitur bonum & perfectum in ordine ad finem:ſecundū ꝙ dicit̄.iii.Meta.Bonum per ſe & ꝑ ſuā
eſſentiam eſt finis & complementum:& in rebus quæ non mouentur erga perfectionem,in eis non
eſt aliquod bonum: & vt dicitur ſecundo eiuſdem,nihil incipit agere actionem niſi intendendo fi
nem:Malum igitur aut defectus non contingit in opere alicuius agentis,niſi quia deficit a fine: vt
producat rem ſub tali diſpoſitione in qua non eſt nata ordinari in finem intentū ab agente. Deus
autē in nullo opere ſuo qđ agit immediate a fine intento deficere poteſt,& hoc vel a fine vniuerſali

ſpeciei,vel a fine ꝑticulari indiuidui qđ operatur.& ſic in nullo ope ſuo pōt incidere defectus aut
malum.Vnde ſi vellet creare hominem cæcum:& crearet: ſicut & poteſt : etſi ille deficeret a fine
vniuerſali ſuæ ſpeciei ad quē naturaliter ordinatur ꝑ vſum viſus:non tamen deficeret a fine par
ticulari ad quem fit tale indiuiduum:qui pōt eſſe glorificatio dei aut manifeſtatio potentiæ eius:
in quem pro loco & tempore ꝑfectius poſſet ordinari homo cæcus q̄ videns: & ſic opus hoc inquā
tū a deo fieret eſſet oīno ꝑfectū:& ī nullo defectiuū ſimpliciter: licet eēt opus ſimpl'r defectiuū:ſi ta
le fieret a natura:q̄ nō poſſet ītēdere ī eo aliū finē q̄ finē ſpeciei a quo deficit:reſpectu cui⁹ hoc īdiui
duum qđ eſt op⁹ dei,licet ſit defectiuum:hoc eſt ei eſſe defectiuum ſecundum quid:qđ tamen ſim
pliciter eſt perfectum inquantum eſt opus dei ad finem perfectiorem ordinatum q̄ ſit finis ſuę ſpe
ciei:quem finem perfectiorem niſi deus in illo ſuo opere intenderet,ſimpliciter eēt defectiuum. Sed
hoc impoſſibile eſt ponere circa deum,ꝙ tale opus faceret:& talem finem non intenderet:tūc enim
non ageret ipſum niſi aut intendēdo finē ſpeciei a quo deficit:& ſic incideret malum ſiue defect⁹ in
opere dei:aut nullum finem intendendo omnino:& vtrūq; eſt impoſſibile omnino. Primum eſt im
poſſibile:ꝙ.ſ.intendat finem conſequi in ſuo ope quē non conſequit̄:quia vt dicitur in Pſal. Oīa q̄
cūq; voluit dominus fe.in cæ.& in ter.& aliter impotens eſſet.Secundum ſimiliter eſt impoſſibile
quia actio ſine intentione finis non eſt per rationem & diſpoſitionem prouidentiæ,ſine qua impoſ
ſibile eſt deum operari in creaturis.Ponere ergo ſic operari deum aliquem effectū eſt implicare cō
tradictoria,deū.ſ.non eſſe deum.Operās enim ex nihilo deus ē:operās autem ſine ratione & proui
dentia deus non eſt.Nec etiam poteſt poni ꝙ malum & defectus fiat in rebus ab aliqua cauſa quę
ſit cauſa prima mali & ſoli⁹ mali.ſecundū ꝙ dicebāt Manichæi:& quidā antiq̄ nō ponētes materiā
ex qua fierent contraria:& tamen ponebant fieri contraria & ea tranſmutari adinuicem:vt ex bo
no malum & ex habitu priuationem fieri.Qui cum ponebāt tranſmutationem contrariorum fieri
ex principiis contrariis agentibus ſine ſubiecto, neceſſe habebant ponere principium priuationis &
mali in eſſe,principium aliud & contrariū omnino principio boni & habitus.Sed ponendo materiā
ſubiectam contrariis:non eſt neceſſe ponere hoc,vt dicit Philoſophus contra eos in.xii.metaphyſi.
Quia in cauſis agentibus ſecundariis ſub cauſa prima qđ agere natum eſt id qđ eſt habit⁹,natum
eſt etiam agere id quod eſt priuationis.deficiendo enim in actione circa ſubiectum poteſt eſſe cau
ſa mali & priuationis. Et hoc nō poteſt cōtingere aut vix in illis quę proximę ſunt primo:in quib⁹
nunq̄ cadit error ſiue defectus:aut raro & modicus:quas Philoſophus dicit eſſe in mundo ſicut fi
lios in domo:ſed in cauſis remotis quas dicit eſſe ſicut ſeruos in domo.q̄ filii & ſerui ambo ſub deo
ſunt in mundo:ſicut in domo ſubiecti ſub vno domino.ſecūdum ꝙ dicit Greg.in homilia. Condi
tor rerum regit quos condidit:& ſic in hoc mundo poſſidet quaſi ſubiectos dominus in domo.Vn
de de cā mali & defectus in mundo Phus quęrit in.xii.meta.Si oīa vt ꝑdictū eſt,ſunt ordinata inter
ſe & reſpectu vnius,vnde ergo accidit error & malum . Et reſpondet dicens , ꝙ ſicut liberi domus
raro comprehenduntur facere quicq̄ inordinati:ſed omnes actiones eorum aut plures ſunt ordina
tę:ſeruorum autem actiones fiunt quandocūq; vt frequenter inordinate agant : & hæc eſt natura
vtriuſq; eorum:Similiter eſt in vniuerſo.Errabant ergo Manichæi:ſicut pręedicti quos Philoſoph⁹
redarguit.errabant enim credendo priuationes per ſe exiſtere & cauſari:& habere cauſas poſitiuas
ſicut & habitus habent.ſecundū em̄ Auguſt.contra ipos Manichęos,ſine omni defectione ex parte
agentis:ſed ex ſola natura rei defectibilis in ipſa cadere poteſt defectus & priuatio.ſecundum ꝙ di
cit contra epiſtolam fundamenti.Diſcite naturas quas fecit deus & condidit excellentiæ gradib⁹
ordinatas a ſummis vſq; ad infimas omnes bonas:ſed alias aliis eſſe potiores:factaſq; eſſe de nihilo
vt eſſet qđ non erat & inquantum eſſet,bonum:inquātum autem deficeret,ſe nō a deo genitum:
ſed ab ipſo de nihilo factum oſtēderet:& hoc ita ꝙ ſi tollatur quicquid boni eſt omnino deficit res
& nulla natura manet quę poſſet dici mala. Q; ſi maneat aliq̄d qđ poſſit dici quia ē:& malum eſt:
hoc non contingit niſi quia id quod eſt bonum eſt : & quod mali eſt in illo bono conſiſtit . Vnde
dicit in eodem . Malo adempto manet natura purgatior . Bono autem ſubtracto non manet vl
la natura. Hoc ibi facit natura quod bonum eſt : quod autem malum , non natura : ſed con
tra naturam eſt. quod non videbant Manichæi. Vnde errabant quęrendo vnde eſſet malum:non
prius quęrendo quid eſt malum.Prius enim(vt dicit Auguſt.)quęrēdum eſt quid ſit malum:dein
de vnde ſit:vt inuento ꝙ non ſit natura aliqua,non quęratur ei efficiens cauſa:ſed deficiēs ſolum.
Vnde & Auicen.in auctoritate aſſumpta in argumento dicit ꝙ intentio non eſſendi eſt ex cauſa q̄
eſt priuatio cauſę eſſendi,non quæ eſt priuatio ſimpliciter in ſe ſubſiſtēs.Qđ quia non dixerūt Ma
nichæi:ſed ponentes malum eſſe naturam aliquam in ſe ſubſiſtentem, cum quęrebant vnde eſſet
non potuerunt eis niſi vana occurrere:& ideo errabant ponendo plura principia contraria boni &

mali ſeparata : & plures deos vnum bonum, alium malum: errore conſimili quo præcedentes po-
X nebant plures deos bonos.¶Ad quartū ꝙ ſi non eſſet niſi vnus deus bonus, ipſe non permitteret
Ad q̄rtū. malum in ſuo vniuerſo: dicendū ꝙ aliquid eſt deſtructiuū alterius actione naturalis contrarieta
tis,vel voluntarię diſpoſitionis.Primo modo calidū deſtruit frigidum.Secūdo modo cauſans cali-
dū deſtruit frigidū.Primo ergo modo bonū nō deſtruit malū niſi qđ habet malū ſibi formaliter cō
trariū,a quo deſtrui natum eſt.Hoc modo ſummū bonū nullius mali eſt deſtructiuū : quia malū
non cadit in ipſo:nec contrariatur ei formaliter,ſed ſolū particularibꝰ bonis:inquantū deficiunt a
ꝑfecta bonitate primi.Hoc eñ modo deo ſolū opponit̃ negatio eſſe,qđ nō eſt malū priuatiue dictū
ſecundū ꝙ dicit Aug.de natura boni.Ei qui vere eſt,nō poteſt eſſe cōtrariū niſi qđ nō eſt. & de ve
ra reli.Bonū qđ vitiari non poteſt deus eſt:cętera oīa vitiari poſſunt, q̄a ꝑ ſe nihil ſunt.Nec tñ qđ
cūq; illorū vitiat̃ ſed infima ſolū.ſecundū ꝙ dicit Aug.cōtra epiſtolā funda. Quis ſit malum cor
ruptio,& non ſit a conditore naturarum:tñ illo gubernāte omnia q̃ fecit,ſic ordinata eſt vt nō no
ceat niſi naturis infimis.& hoc(ſecundū ꝙ dicit de natura boni)vt cedant infirmiora firmioribus
inualidiora fortioribus,impotētia potentioribꝰ:atq; ita cœleſtibus terrena cōcordent tanq̄ ꝓcellen
tibus ſubdita.Sed quęrunt Manichęi,num faceret deus naturas corruptibiles: & reſpondet Aug.
Inquātum(inquit) naturę ſunt deus fecit, inquantum corruptibiles,nō fecit. Cum eñ dico natu
ra corruptibilis,non vnum ſed duo dico. Item cum dico fecit ex nihilo, non vnum ſed duo aduer
timus. Redde ergo ſingula ſingulis: vt audis naturam,ad deū ꝑtinet : vt audis corruptibilem:
ad nihilū.Naturam ergo fecit bonum:inquantū hoc fecit,bonum fecit:q̄q̄ incorruptibile bonū me
lius eſt, & niſi feciſſet corruptibilia, non eſſent omnia. Fecit ergo ſingula & corruptibilia & incor
ruptibilia,vt eſſent omnia.Hinc dicit in Ench.Ab ipſa ſumma trinitate cętera oīa ſunt,nec ſum-
me bona nec ęqualiter:ſed tamen bona ſingula,ſimul vero vniuerſa valde bona, quia ex oībus con
ſiſtit vniuerſitatis admirabilis pulchritudo.Sed diceres:nō ꝑmitteret illa corrūpi,nec malū oīno
in bono fieri,qđ fecit.Hoc reuera facere poſſet,& malū omne volūtarie deſtruere:ſed nō vult,quia
ordinem ſuū talem rebus ꝑmittere ad decorē & ordinem vniuerſi eſt. aliter eñ non permitteret
ea.ſecundū ꝙ dicit Aug.cōtra epiſtolā funda.Cur(inquis)qđ naturę dedit deus tollit corruptio?
& reſpōdet dicens.Non tollit niſi vbi permittit deus: ibi autē permittit vbi iuſtiſſimū & ordina-
tiſſimum iudicat pro rerū gradibus & meritis animarū.Primū quo ad corruptionē pœnalem.Se-
cūdū quo ad corruptionē vitioſam.Et quomodo hoc,ſtatim declarat in ſimili dicēs.Nā ſpecies vo-
cis emiſſa pręterit:& ſilentio cōprimitur:& tamē ſermo noſter ex prętereuntiū verborū deceſſione
ac ſucceſſione peragitur,& moderatiſſimis ſilentiorum interuallis decenter ſuauiterq; diſtingui-
tur.Ita ſeſe habet etiam temporaliū infinita pulchritudo,vt rerū tranſitu peragatur,& diſtinguat̃
morte naſcentium:cuius pulchritudinis ordinem & modos ſi poſſet capere ſenſus noſter atq; me-
moria,ita nobis placeret,vt defectus quibus diſtinguitur,nec corruptiones vocare auderemus.Et
de natura boni.Fit autē decedentibus & ſuccedentibus rebus tēporalibus quædā in ſuo genere pul
chritudo,vt nec ipſa quæ moriuntur vel quæ eſſe deſinunt,turpent aut turbent modum, ſpeciem
aut ordinē vniuerſę creaturæ:ſicut ſermo bene compoſitus vtiq; pulcher eſt,q̄uis in eo ſyllabę atq;
omnes ſoni tanq̄ naſcendo & moriendo tranſcurrant.Hinc dicit in Ench. Id qđ malū dicitur,bene
ordinatū & in loco ſuo poſitum eminentius cōmendat bona,vt magis placeāt & laudabiliora ſint
dū comparātur malis.Neq; enim deus omnipotens cum ſumme bonus ſit, vllo modo ſineret mali
Y aliquid eſſe in operibus ſuis,niſi vſqueadeo eſſet oīpotens & bonus,vt & bene faceret etiā de malo.
Ad q̄ntū. ¶Ad quintum ꝙ eſt ponere ſumme bonū,ergo & eius contrariū ſumme malum:dicendū ſecundū
iam dicta ꝙ ſumme bonum non habet malum aliqđ contrarium, ſed illud ſolum habet contrariū
ſibi bonum particulare ſub ipõ.Qđ autē aſſumitur,ſi ſimpliciter ad ſimpliciter &c.Dicendum ꝙ
illa regula intelligit̃ in illis quæ ſunt per ſe,vt ſi albū diſgregat,& magis magis,& maxime maxi-
me:non autem in eis quæ ſunt ꝑ accidēs:vt ſi album eſt muſicum:magis album eſt magis muſi-
cum,& maxime maxime.Nunc autem malum non cōtrariatur bono per ſe quia bonum: ſed quia
ex non ente productū,vt dictum eſt prius.& ideo malum habet eſſe in bono,& non niſi in bono.ſe
cundū ꝙ dicit in Ench.Nullū eſt qđ dicitur malū niſi vllum bonum ſit.quapropter in his contra-
riis quæ bona & mala vocantur,illa dialecticorum regula deficit q̃ dicit nulli rei ſimul ineſſe,ſimul
non ineſſe.Hæc eñ duo contraria ita ſunt ſimul,vt ſi bonum non eſſet in quo eſſet malum, pror-
Z ſus nec malum eſſe potuiſſet:quia nō modo vbi conſiſteret,ſed vnde etiā oriretur non haberet. Ex
Ad aucto bonis ergo mala orta ſunt,& niſi in aliquibꝰ bonis nō ſunt.¶Ad primā auctoritatē,Qui facit pec-
ritatē pri- catum ex diabolo eſt:dicendum ꝙ verum eſt non quo ad naturam, ſed quo ad malum peccati in
mam. natura,& hoc non efficiendo,vt volunt Manichęi:aliter eñ non haberent ſuū intentū:ſed ſuaden-

do,& ipſum diabolum in ſuo peccato imitando . qđ non arguit diabolum in natura ſua eſſe aliqđ
malum,ſed ſolum in ſuo vitio & actu vitioſo.¶Per idem patet ad ſecundam.plantatio enim pecca Ad ſcđam
ti ex diabolo eſt,vt dictum eſt , non natura peccantis , & non ex natura diaboli procedens: ſed ex
eius vitio.¶Similiter per idē patet ad tertiam.per hoc enim diabolus excęcat ꝙ peccatum ſuadet. Ad tertiā
¶Per idem patet ad quartam.dicitur enim diabolus princeps huius ſeculi:qui totus ī maligno po Ad q̄rtā.
ſitus eſt:non ratione naturæ:ſecundum ꝙ Manichæi oīa corporalia poſuerūt eē a deo malo: ſed
ratione malignitatis eius:quia eſt cauſa eius:ſecundum modum tamen iam dictum.

Circa tertium arguitur ꝙ poſſibile eſt plures deos eſſe,primo ſic.eodē gradu cur A
runt vnitas dei,& vnitas mundi. Vnde Philoſophus in.xii.metaphyſi.ex vnita- Quęſt. iii.
te mundi probat vnitatem dei:& econuerſo,vt dictum eſt ſupra.ſed poſſibile ē Arg.1.
plures eſſe mundos & ſimul & ſucceſſiue:quod etiam plures philoſophi poſue-
runt:cum plures mundos eſſe(vt videtur)nō includit contradictionem:& ita ē
poſſibile deo.quia enim eſt omnipotens,poteſt oē poſſibile: quale eſt oē illud
in quo non includitur contradictio:quia aliter deo nihil eſt impoſſibile.ergo &c.
¶Secundo ſic.bonum & perfectum eſt ſuiipſius diffuſiuum ; tunc enim ſecundum Philoſophum 2
vnumquodq; perfectum eſt:cum poteſt generare alterum tale quale ipſum eſt.Deus autē ſumme
bonus:& ſumme perfectus eſt:in quo eſt quicquid in aliis perfectiōis eſt.ergo poteſt producere aliū
deum qualis ipſe eſt:& ſic poſſibile eſt vt ſint plures dii.¶In oppoſitum primo arguitur ex diſtin- In oppoſi.
ctione eorū ſic.Si plures ſint dii,puta duo,oportet ꝙ ambo cōueniāt in intētione deitatis,& vt ſub
illa diſtinguātur. Aliter eñ aut ambo non eſſent dii:aut nō plures dii.Diſtictio aūt ſub aliquo cō-
muni non eſt niſi per aliquid additum illi communi in vno eorum vel in vtroq;.ipſo enim commu
ni non poſſunt diſtingui:quia ipſo conueniunt: & diuerſitas in ſubſtantia reducitur ad multitu-
dinem:ſicut conuenientia ad vnitatem,vt habetur.ix.metaphy. Id igitur qđ eſt commune ipſis,
eſt cauſa conuenientię ipſorum:& qđ eſt diuerſum in eis eſt cauſa differentię ipſorum.tale autem
qđ facit diuerſitatem additum ad id qđ eſt idem,facit compoſitionem.vnus ergo eorum vel ambo
eſſent compoſiti.Non eſt autē deus niſi ſit ſimplex,vt infra videbitur:aut ergo neuter eorum erit
deus aut alter tñ.¶Scđo quaſi ex eodē medio alio modo ſic.quicūq; ſunt plures re,ſi debēt eē plu 2
res dii,de quibus eſt quæſtio,oportet ꝙ communicent eadem natura deitatis:non ſecundum hoc
aliquid:quia tunc non eſſet niſi vnus,ſicut fides tenet tres perſonas in vna ſubſtantia eſſe vnū deū
ſed neceſſe eſt ꝙ tñ communicent eadem natura deitatis: ſecūdum rationem vnam communem
in eo ꝙ ſunt deus ſimpliciter:& ſecundum rationes diuerſas ī eo ꝙ ſunt hoc aliquid q̄cunq; ſunt
talia.& ſi idem communicēt,hoc eſt ſecūdū aliud & aliud eſſe.Duorū eñ diuerſorꝫ in eo qđ ē hoc
aliquid,non ē idē eſſe:ſed quęcūq; eandem naturam cōmunicant ſcđm aliud & aliud eſſe,in nullo
eorum ſua quiditas eſt ſuum eſſe:quia illud eſſe non eſt totum qđ eſt naturæ illiꝰ: ſed participatū
in vtroq;.Non eſt autem deus niſi cuius eſſentia eſt ſuū eſſe purum nō participatū.ergo &c.¶Ter 3
tio arguitur ad idem ex natura diuinæ ſimplicitatis ſic.natura quæ ex ſeipſa determinat ſuppo-
ſitum,in pluribus inueniri non poteſt;quia id qđ eſt principium indiuiduationis & ſuppoſiti de-
terminati,pluribus eſſe commune non poteſt.ſecundum ꝙ dicit Dam̃.de duabus na.Chriſti.Im-
poſſibile ē vnā & eandē hypoſtaſim nō vti characteriſticis & cōſtitutiuis ipſiꝰ & diuiſiuis ipſiꝰ a re
liquis hypoſtaſibꝰ.natura diuina ſeipſa determinat ſuppoſitum & hoc aliquid:quia ſeipſa eſt indi-
uidua:quia ſi alio a ſe fieret indiuidua , eſſet indiuiduum compoſitum ex ipſa natura: & alio ei ſu
peraddito:qđ eſt impoſſibile,vt infra probatur.Iterum,ſi alio a ſe fieret indiuidua:tunc illo ipſa na
tura in illo indiuiduo determinaret̃,poſtq̄ de ſe ad indiuiduum determinata non eſſet:ſed indiffe-
rens ad plura indiuidua,naturam autem diuinam aliquo determinari eſt impoſſibile. Cum enim
deus ſit eſſe purum & ſubſiſtens,vt dictum eſt ſupra:illud ergo determinans cum facit ipſum eſſe
hoc aliquid , aut requiritur in deo ad eſſendi complementum in eo ꝙ debet eſſe hoc aliquid:aut
non.Si non,ergo eſt ipſi accidentale : quia quicquid ſequitur completum eſſe rei in natura & ſub-
ſtantia ſua,accidentale eſt illi,qđ eſt impoſſibile ponere in deo:quia in deo nullum cadit accidēs,vt
infra videbitur.Sed dato ꝙ poſſit in deo cadere adhuc tale accidens: cum non poſſit eſſe nec adue
nire ſubſtantiali eſſe ſine cauſa alia,de illa cauſa quęro,aut eſt ipſa diuina eſſentia quæ eſt ipm̃ ſub-
ſiſtēs eſſe: aut aliquid aliud.Si primo modo:quare cum accidēs qđ cauſatur a ſubiecto qđ determi
nat ipſum ſubiectum & in quo eſt:non indiuiduatur niſi per ſubiecti indiuiduationem:ſi ipſum eſ
ſe ſubſtantiale non eſt indiuiduatum:ſed poteſt eſſe in pluribus:nec illud accidēs. Et ſi ſic,illud ac
cidens ipſum eſſe ſubſtantiale ad ſuppoſitum determinare non poteſt. Si autem cauſa illius acci-
dentis ſit aliquid aliud ab ipſa diuina eſſentia & eius eſſe:tunc niſi illud aliud eſſet, nō haberet ab

ipſo eſſe in deo,hoc accidens,neq; eſſet ipſius dei indiuiduatio & diſtinctio, ſed eſſe eius proprium
quo habet eſſe hoc aliquid,dependeret ab alio.& ita neuter ipſorum qui ponitur eſſe deus,ex ſe eſt
neceſſe eſſe,ſed habet eſſe ſui cauſam ab alio:cũ nihil habeat eſſe niſi in ſuppoſito exiſtat & hoc ali-
quid.Si autem illud determinans requiritur ad complementũ eſſe ſubſtantialẽ in deo : & per hoc
dat ei ꝙ ſit hoc aliquid:hoc non poteſt eſſe niſi quia aut includitur in ipſo vt animatũ in aĩali:aut
quia ſpecificatur per ipſum tanq̃ per differentiam,vt animal per rationale.Si primo modo,tunc in
differenter illud conuenit ambobus diis,ſicut & ipſum eſſe:& ita per illud non diſtingueret̃ vnus
eorũ ab alio in eo qđ eſt hoc aliqd ſicut neq; per ipſum eſſe.Secundus modus omnino ſtare non po
teſt.Cum em̃ differentia non eſt de ratione generis, ſed ratio generis de ſe cõpleta eſt quo ad eſſe
generis ante aduentum differentię:licet ſine differentia non poſſit ſubſiſtere in actu: quare cũ ipſa
diuina eſſentia quę ponitur habere rationem generis ſit ipſum eſſe in actu,quia eſt eſſe purum per
eſſentiam non participatũ vt habitum eſt ſupra, illa differentia adueniens non poteſt ipſi eſſentię
dare actum eſſendi.Si em̃ daret eſſe, acquireret̃ ei,& non eſſet ipſum eſſe.Cum ergo vt probatum
eſt natura diuina vt ſit hoc aliquid nullo determinari poteſt,& tñ ipſa habet eſſe in actu,vt proba
tum eſt ſupra:& nihil exiſtit in actu niſi ſit hoc aliquid:ipſa diuina eſſentia neceſſario de ſe vt eſſen
tia eſt:eſt hoc aliquid:nec poteſt igitur pluribus cõuenire.Non poteſt aũt eſſe deus niſi cui conue
4 nit diuina eſſentia,plures ergo deos eſſe eſt impoſſibile.¶Quarto ex eodẽ ſic.neceſſitas eſſendi non
conuenit niſi ſignato inquantũ ſignatum:cũ ſit ratio ſuæ indiuiduationis:quæ non eſt cõmunica-
bilis,nec poteſt alteri cõuenire:quia ſingularitas rei & ratio indiuiduationis eiꝰ ſi alteri cõueniret
tunc non eſſet ſingularitas,vel ſimul eſſet ſingularitas & non ſingularitas,& eſſent contradictoria
ſimul in eodem.Et ideo dicit Philoſophus in.vii.Metaph.Impoſſibile eſt ꝙ ſubſtantia alicuius ſint
q̃ dicunt̃ vniuerſalia.Subſtãtia em̃ prima quę eſt cuiuſlibet,ꝓpria eſt cuilibet,& nõ eſt alteriꝰ:vni-
niuerſale aũt cõmune eſt:neceſſitas ergo eſſendi q̃ deus eſt nõ poteſt alteri cõuenire.Probatio maio
ris eſt,quoniam qđ de ſe non eſt hoc ſignatum non eſt de ſe actu exiſtens: quia actu exiſtẽs non eſt
niſi ſignatũ & diſtinctum.Si ergo neceſſitas eſſendi non eſſet de ſe ſignatũ in ſuppoſito,nõ eſſet de
ſe exiſtens in actu:quare oporteret ꝙ ei acqreret̃ ab alio, a quo deſignatio ſui eſſe fieret, & ſic ipm
eſſe eiꝰ ab alio depẽderet,& nõ eẽt neceſſe eſſe.Quare cũ vera dei natura id qđ eſt nõ ſit niſi neceſ
ſe eſſe,vt habitũ eſt ſupra:ipſa non cõuenit niſi ſuppoſito ſignato inquantum ſignatum eſt, vt per
idem deus ſit deus & iſte deus.Tale autẽ nullo modo plurificabile eſt. Sicut ſi ſortes eodẽ ſignato
quo eſt ſortes eſſet homo:ſicut id qđ eſt ſortes re,nõ poteſt eſſe plures ſortes:ita natura qua eſt ho-
5 mo non poſſet eſſe plures homines,ergo &c.¶Quinto virtute eiuſdem medii arguit Ricardus in
primo de Tri.ſic.Non aliud eſt deitas q̃ illa ſubſtantia dei vnius:ſi ergõ aliud in ſubſtãtia haberet
deitatẽ,habebit & illã ſubſtantiã,& ſic idẽ erit in ſubſtãtia plura & vnũ: qđ eſt ĩpoſſibile. ergo &c.
6 ¶Sexto arguit in eodẽ.c.xviii.ſic.Deitas aut eſt cõicabilis pluribus ſubſtãtia diuerſis aut incõicabi
lis.ſi incõicabilis,ſolũ vnus deus eſt.ſi cõicabilis,aut in vnitate ſubſtãtię,& non eſt niſi vnus deus,
vt in perſonis diuinis tribus:aut in diuerſitate ſubſtantiæ.ꝙ ſi ſic,cum deitas non ſit niſi illa ſubſtã
tia vnius dei,& ſubſtantia vna non poteſt communicari pluribus diuerſis in ſubſtantia,niſi vna
ſubſtantia ſit ſimul vna & plures, hoc autem eſt impoſſibile : non ergo deitas eſt communicabilis
pluribus differentibus in ſubſtantia,ſed ſolum eiſdem.tales autem propter vnitatem ſubſtantię nõ
7 ſunt niſi vnus deus.ergo &c.¶Septimo arguit in eodem.c.x.&.xiiii.ſed alia via ſic. Idẽ ſunt in deo
noſtro ſumma potẽtia,ſumma ſapiẽtia.& ſumma eſſentia.aliqd ergo diuerſum ab eo in ſua ſumma
eſſentia non poteſt eſſe ſumma potentia & ſumma ſapientia, ſed nõ eſt deus niſi ſit ſumma poten-
8 tia, ſumma ſapiẽtia.ergo &c.¶Octauo arguit ad idem Dam̃.lib.i.ſentẽtiarum ſuarum.c.v.ratione
diuinę perfectionis ſic.Si multos diceremus deos,neceſſe eſſet inter eos differentiam conſiderare,
quæ eſſet aliquid perfectionis in vno & non in alio,& ſic in neutro vel nõ in altero eſſet ſumma per
fectio:qa id qđ eẽt perfectionis in vno quo differret ab altero,non eſſet in illo.Deus autem omnino
9 debet eſſe ꝑfectus & indeficiẽs.ergo &c.¶Et hoc eſt qđ faciliꝰ arguit̃.ix.ſic.Si plures eſſent dii,cum
neuter eſſet ratio eſſendi alterũ neq; eius qđ eſt in ipo, bonitas vnius eorũ alteri deeſſet oĩno,& ita
non eſſet aliquid eorũ quo nihil melius excogitari poſſet,quia melius eſſet habens bonitatem inte
10 gratã ex vtriuſq; bonitate.non eſt autẽ deus niſi quo meliꝰ nihil poteſt excogitari.ergo &c. ¶De-
cimo ratione potentię ſic.& eſt ratio Ricar.primo de Tri.c.vlti.Non eſt deus niſi ſit omnipotens,
ſed nõ poteſt eſſe oĩpotens niſi vnus.ergo &c.Maior patet:quia in deo nullius potentię eſt defectꝰ.
Minorẽ probat ibidẽ:qa q vere oĩpotẽs eſt facile efficit vt ſingulũ cęterorũ nihil poſſit. qđ facere nõ
poſſet ſi alter deus oĩpotẽs eſſet:quia tunc quantũ vnus poſſet agere,tãtũ alter poſſet cõtra agere.
11 ergo &c. ¶Vndecimo arguit Dam̃.ſic vbi ſupra ex diuina incircunſcriptione. Si multi ſunt dii,

nullus eorũ erit vbiq; & incircũſcriptus:quia vnus eorũ nõ erit in altero.cõſequens eſt impoſ
ſibile in deo.ergo &c̃. ¶Duodecimo ſic arguit ibidem ex regimine vniuerſi & ordine Anſel.in 12
mon.ca.iii.ſic.Omne qđ eſt, per aliquod ens eſt,quia per nihil,nihil habet eſſe. & illud oportet
eſſe vnũ per qđ ſunt cuncta quę ſunt:qđ nõ eſt,niſi deꝰ ſit nõ plurificabilis.ergo &c̃.Aſſumptũ
probat trimẽbri diuiſione: quia ſi eſſent plura ꝑ quę entia haberent eſſe,aut illa referuntur ad
vnũ aliquod per qđ ſunt,& tũc nõ ſunt omnia per plura: ſed potius per illud vnũ.Aut illa plu
ra ſunt ſingula per ſe exiſtẽtia: & tũc cũ ĩ natura exiſtendi per ſe cõueniunt,ergo eſt aliqua vis
& natura exiſtẽdi per ſe,quã cõmuniter habent vt ꝑ ſe ſint. Verius ergo per idipſum vnũ ſunt
q̃ per plura quę ſine illo eſſe vel ſtare non poſſunt. Aut illa plura per ſe abinuicem habent eſſe,
qđ nulla patitur ratio. quoniã irrationalis cogitatio eſt:vt aliqua res ſit per illud cui dat eſſe.
¶Decimotertio arguit idem,& eodẽ modo in.c.iiii.ſic. Quæcũq; ſe habent adinuicem ſm gra- 13
dũ & ordinem dignitatis,habẽt aliquid qđ omnibus eis ſupeminens eſt. & pertractat ꝙ hoc ne
ceſſe eſt eſſe tm̃ vnũ,ita ꝙ nõ poſſit plurificari.quoniã ſi ponãtur plura talia,cũ nõ poſſunt eſſe
inęqualia:qa tũc vnũ illoꝝ ꝓcelleret,neceſſario ergo ſunt ęqualia. & hoc nõ poteſt eẽ niſi ꝑ idẽ
qđ ẽ eorũ eſſentia, aut aliqd aliud.Si primo mõ,cũ eoꝝ eẽntia ſit vna q̃tũ ẽ de ſe,nõ diuerſifica
ta in vno & in altero,illud neceſſario eſt vnũ.Si ſcđo modo, tũc ipſa ĩ eſſentia ſua minora ſunt
q̃ illud.ergo eis aliquod vnũ ſupeminet. Plura igit̃ eẽ nõ poſſunt,quibus nihil eſt ſupeminens.
¶Ad idẽ ſunt ratiões Auicẽ.quatuor ĩ metaphyſica ſua efficaciſſimę quas ponemꝰ in ſoluẽdo. Rationes Auicennę.
¶Dicendum ad hoc,ꝙ ex rationibus probantibus ſimpliciter ꝙ deus eſt,& etiam B
ex probantibus ꝙ ſit tm̃ vnus,non habetur ꝙ neceſſe eſt ꝙ ſit tm̃ vnus:vt impoſſibile ſit ꝙ ſint
plures,niſi forte gratia materię.In creaturis em̃ ſm theologicam intelligentiam res exiſtens in Reſponſio.
actu, ab alio habet eſſe in actu ſimpliciter,& ab alio eſſe hoc,& ab alio eſſe hoc aliquid.Qꝫ enim
habet eſſe in actu,habet inquãtum eſt effectus primi entis.ꝙ vero habet eſſe hoc, habet a natu-
ra eſſentię ſuę,inquãtum eſt exemplatũ diuinę rationis:vñ habet ꝙ dicat̃ eſſe ſubſtãtia vel acci
dens , homo vel aſinus . ꝙ vero habet eſſe hoc aliquid , habet a natura ſuppoſiti determinan-
tis naturã,in quo diuina actione eſſentię acquiritur eſſe exiſtẽtię. Quomodo autẽ hoc fiat, aut
per materiã ſm phm,aut per alias diſpoſitiones hypoſtaticas ſm Damaſc.non eſt ꝓſentis inqui-
ſitionis. Et licet cõcordant phi ꝙ in creatura qualibet ratiõe differũt eſſe ſimpliciter,& eẽ hoc
& eſſe hoc aliquid, non tñ concordãt in hoc , ꝙ res ab alio habeat eſſe ſimpl'r in actu,& eẽ hoc
ſm eſſentiã.Ambo em̃ dicũt rẽ habere a forma ſua,cõſiderãdo.ſ.cauſam ſuã ꝓximã nõ primam:
vt dictũ eſt ſupra.Et ideo tã ſm phos q̃ ſm theologos in creaturis ex eo ꝙ aliquid probat̃ eẽ in C
actu ſimpl'r , licet ex hoc habeatur ꝙ ſit vnum in ſuppoſito ſicut eſt ens,ad modũ quo ꝓbauit
deũ eſſe vnũ q̃ſtio prima ſupra exequuta de vnitate dei,qm̃ ſubſtantia cuiuſlibet ꝓpria eſt cui
libet,& nõ eſt alterius niſi ſuiipſius,& illius cuius eſt,& nõ eſt in pluribus: vt dicit phs in.vii.
meta.vniuerſalia em̃(vt probat ibidẽ)non ſunt ſubſtãtię rerũ,niſi quatenus ſunt particularia
in ſuppoſitis:Non tñ ex hoc habet̃ probatũ, ꝙ ſit tm̃ vnum in ſuppoſito,ad modũ quo proba-
uit quęſtio proxima ꝓcedens ꝙ tãtũ ſit vnus deus,& multo minus ꝙ neceſſe ſit ꝙ ſit tm̃ vnũ,
ad modũ quo quęrit iſta q̃ſtio,an ſit tantũ vnus deus , ita ꝙ nõ poſſint eſſe plures.In creaturis
em̃ põt forma determinata ſuppoſito de ſe eſſe vniuerſalis & indeterminata ſcđm ſuppoſita,&
eſſe in pluribus ſuppoſitis.ſecundũ ꝙ dicit phs.Qđ vniuerſale eſt,cõmune eſt.Non em̃ dicitur
vniuerſale,niſi qđ naturaliter eſt plurium rerũ,& cõmune pluriũ. Sed ſi ſequatur in aliquo ꝙ
cũ eo ꝙ ponat̃ eſſe, & vnũ in ſuppoſito, ſit tm̃ vnum:& hoc ita ꝙ impoſſibile ſit eſſe plura ſe-
cundũ ſuppoſita,hoc ſolũ tenet gratia materię,aut.ſ.quia ipſa forma eſt de ſe ſubſiſtens, & ideo
nõ nata eſſe niſi hoc aliquid,nec cõſiderari niſi ſub ratione ſingularitatis, non ſub aliqua ratio
ne cõmunis:aut quia etſi ipſa forma de ſe nata eſſet multiplicari ꝑ ſuppoſita, quia tamen cõti-
net totã ſuã materiã,in qua nata eſt eſſe , ita ꝙ nõ nata eſt multiplicari per ſuppoſita ſm diui-
ſionem quãtitatis vllo modo,ſicut totã ſuã materiã poſſibilẽ ad ſuã formã,ſm phm, continent
corpora cęleſtia:qui em̃ dicit cęlũ,dicit formã ſolum,qui vero dicit hoc cęlum,dicit formam in
materia,& tñ non põt ſm phm in eadem ſpecie eſſe aliud cęlũ,quia totam ſuam materiam cõti
net indiuiſibiliter forma primo modo ſubſiſtẽs:dicũt phi ꝙ nõ eſt in natura ſua cõmunis pluri
bus:ſed ſolũmodo ſingularis ſpecies,nullo modo vniuerſalis apta multiplicari.Si em̃ plures eſ-
ſet:vt hoĩes:foret ſpecie vnũ,numero vero plura:& ita vt dicit phus in.xii.haberet materiam.
quia quęcũq; ſunt plura numero,habent materiam.Forma autẽ ſubſiſtens,quia in ſe eſt ende-
lechia & actus(vt dicit ibidẽ)non habet materiã.Forma ſimiliter continẽs totã ſuam materiã,
licet multiplicabilis eſſet quãtũ eſt ex ꝑte formę,inquãtum tñ eſt in materia ſua tota,q̃ non po

ceſt multiplicari,quia nec diuidi ſm quãtitatẽ,nullo modo ſm pſm eſt multiplicabilis ꝑ plu-
ra ſuppoſita. Per qđ phus probat in.i.cę.& mun.mundũ eſſe vnũ pfectũ,& nõ poſſe eſſe plures.
Sed quocũq; mõ iſta ſe habeãt in creaturis,q̃ ad pñs nõ ſunt pſcrutanda,ita eſt proculdubio
in deo,ꝙ in eo idem ſunt oĩno eſſe ſimplr̃ & eẽ hoc.quia vt dictum eſt ſupra,in deo idẽ ſunt eſ-
D ſentia & eſſe.Idem etiã cũ eſſe ſimplr̃ & eſſe hoc,eſt in ipſo eſſe hoc aliquid. qa ſicut in deo non
differt eſſentia ab eẽ,ſic nec eẽ hoc aliquid ab eẽ hoc:vt ĩfra videbiť.Et ſic ratiõe materię oẽs ra
tiões ꝓbãtes deũ eſſe,ꝓbãt ꝙ eſt vnꝰ:& ratiões oẽs,tã ad q̃ſtionẽ an deꝰ habeat eẽ:q̃ ad q̃ſtionẽ
an habeat eẽ vnꝰ ratiõe materię:ꝓbãt cõſilr̃ ꝙ ſit tm̃ vnꝰ,& oẽs illę ad quẽlibet illorũ articulo
rũ probãt ꝙ nõ poſſunt eſſe plures. Et ex hoc ꝙ in deo idem ſunt eſſe,& eſſe hoc,& eſſe hoc ali
quid,proculdubio in deo nõ eſt ponere rationẽ vniuerſalis & pticularis cõtenti ſub forma vni
uerſali:vt infra videbiť.Sed deus ſolũmodo rationẽ habet eiꝰ qđ indiuidualiter habet eſſe hoc
aliquid in ſuppoſito,& vnũ numero,nõ dico vnus:vt infra videbiť.qm̃ eſſe purũ qđ deꝰ eſt,&
qđ eſt neceſſitas eſſendi, nõ cõuenit niſi ſignato inquãtũ ſignatũ eſt,& hoc ſub ratiõe ſimplici
ſine oĩ determinatione,& cõtractiõe.Propter qđ deus in ſe habet oĩm ꝑfectiones,& ad eũ redu
cunť oĩa alia tanq̃ ab ipſo participãtia qđ in ſe ꝑfectionis habẽt. ſecundũ ꝙ ex his ꝓceſſerunt
oĩa argumẽta ad iſtam partẽ ſupra inducta:vt patet inſpiciẽti. Et ideo abſolute concedendũ ꝙ
deus eſt vnus in eſſentia & indiuiduali natura.Non dico in ſuppoſito.etem̃ deus licet ſit plu-
res in ſuppoſitis:ꝓpter vnitatẽ tñ eſſentię indiuiſibilis in eis,nõ eſt niſi vnus deꝰ in illis:vt in-
fra amplius patebit.ita ꝙ impoſſibile eſt eſſe plures,neq; ꝑ ſucceſſionẽ:vt ꝙ vno corrupto al-
ter ex ſubſtãtia deitatis genereť:quia ipſe vnꝰ eſt neceſſe eſſe,vt habitũ eſt ſupra,qđ nõ põt nõ
eſſe vt videbiť infra:neq; ſimul:quia incõicabilis eſt natura deitatis: nec rationẽ vniuerſalis ha
bet:ſed indiuidui,& eius qđ eſt hoc aliquid:vt dictũ eſt.Nõ em̃ habet rationẽ vniuerſalis ſicut
generis:vt poſſimus dicere ꝙ deus eſt vnus genere, plures autem ſpecie:quia quęcũq; ſe habẽt
vt ſpecies ſub genere, ꝑ differẽtias additas generũ cõtrahunť.Et ideo oportet ꝙ ſint cõpoſita
ex eo qđ eſt in potẽtia, & ex eo qđ eſt in actu:vt infra diceť. Genus em̃ imponiť ab eo qđ eſt in
E ſpecie potẽtiale,& differẽtia ab eo qđ ẽ in ipſa actuale:vt habetur ex. vii.meta.Deꝰ autẽ nõ põt
eſſe niſi purus actus ſimpliciſſimus.Nec habet deꝰ rationẽ ſpeciei: vt poſſimus dicere ꝙ deꝰ eſt
vnꝰ ſpecie, plures vero numero,ſiue ꝑ materiã,ſiue ꝑ accidẽtia.nõ ꝑ materiã,quia ipſe eſt
purus actus & endelechia,quæ nõ habet materiã:vt infra diceť.neq; per accidentia,quia in deo
nullũ cadit accidẽs:vt infra diceť,& quia tunc nõ eſſet ꝑ ſe neceſſe eſſe : vt inductũ eſt ſupra.
Et ideo quia deitas nõ eſt ſuppoſitũ,neq; hoc aliquid ꝑ aliquam huiuſmodi cõtractionẽ, ſed
ꝑ id quod eſt in ſe in ſua natura & eſſentia,Aug.viii.de tri.cõparando deũ ad illa q̃ ſunt hoc
aliquid ꝑ huiuſmodi cõtractionem,dicit. Bonum hoc , bonum illud.tolle hoc,& illud,& vi-
de ipſum bonũ ſi potes.tũc ipm̃ deũ videbis.Et ſic ſm eandẽ naturã cõmunẽ deitas alteri in na
tura cõicari nõ poteſt.Et ideo ꝙ cõicatur,hoc eſt ſm eandẽ naturã totaliter & in ſuppoſitis re
latiuis diuinis,aut analogiã diuerſarũ naturarũ ad naturam diuinã in diuerſis ſuppoſitis abſo
lutis,inquãtum.ſ.id quod in ſolo deo eſt ꝑ eſſentiã, in aliis inueniť ꝑ participationem,vt in
creaturis.Et ex hoc eſt ꝙ om̃is multitudo creaturarũ ad diuinã vnitatẽ habet reduci.ſecũdum
ꝙ ex hoc a poſteriori proceſſerũt quædam argumenta probãtia deum eſſe vnum,& tm̃ vnum.
Nullum tamen eorum probauit gratia formæ,ꝙ non poſſunt eſſe plures.ex vnitate enim & or
dine mundi non poteſt probari deꝰ non poſſe plurificari, niſi ex ſuppoſitione,ꝙ.ſ.mundus nõ
poſſit plurificari. Vnde phus cõcederet deũ poſſe plurificari, ſi poſſibile eſſet mundũ ſiue pri-
mũ cęlũ plurificari.ſecundũ ꝙ dicit in.xii.Si plures eẽnt cęli,vt hoĩes,foret prĩcipũ qđ eſt circa
vnũquodq; ſpecie vnũ,numero autẽ plura.Cęlum autẽ ſumit ibi pro mũdo.ſecundũ em̃ ꝙ di-
cit ibi Cõmen.innuit ꝙ mundus eſt vnus nõ plures.Per principia circa vnũquodq;, intelligit
ſcđm Cõmen.primã eſſentiã.ſ.deũ. Vnde phus ibidem ex vnitate dei qua eſt ita vnꝰ ꝙ nõ poſ-
ſunt eſſe plures,vnitatẽ mundi,ita ꝙ nõ poſſint eſſe plures,cõcludit dicẽs. Vnũ numero & ra-
F tione eſt primũ mouens immobile ens,& motũ ergo ſemꝑ cõtinue vnũ ſolũ.Gratia autẽ formę
arguendi ſolũ illa argumenta ꝓbãt deũ non poſſe plurificari,quæ hoc probabãt ratione ſimpli
citatis & gubernationis & pfectionis eiꝰ,& hm̃õi,quorũ media ſumebanť ex parte entitatis dei
quæ ſm rationẽ noſtrã intelligẽdi pcedit eius vnitatẽ.Et ſic ꝓceſſerũt quaſi a priori & a cauſa.
Ex quibus etiã rationibꝰ habeť ꝓbatio neceſſaria, primũ principiũ eſſe id qđ eſt neceſſe eẽ ꝑ ſe,
alia via q̃ a poſteriori ex creaturis.Qđ intellexit Auicẽ.cũ dixit in.i.metaphyſicę ſuę.Nos ha-
bebimus viã ad ſtabiliendũ primũ principiũ nõ ex via teſtificationis ſenſibiliũ: ſed ex via ꝓpoſi
tionũ vniuerſaliũ intelligibiliũ,q̃ faciũt neceſſariũ ꝙ ens habet principium,& ꝙ eſt neceſſe eſſe,

Ipſum autẽ deũ eſſe abſolute,nõ eſt nobis via aliqua ad ꝓbãdũ niſi ex creaturis. ſecũdũ ꝙ dicit
Cõmẽ.ſup.xi.meta.Impoſſibile eſt declarari ſubſtãtiã abſtractã eẽ niſi ex motu,& oẽs vię ducẽ-
tes ad primũ motorem eſſe pter viã motus qualiter ſunt ſufficiẽtes:quaſi dicat nullo modo.&
ſi eſſent vere,eſſent numeratę in prima phia.Principia em̃ impoſſibile eſt vt demonſtrẽtur.Et
quia q̃ſtio de entitate pcedit queſtionẽ de vnitate & neceſſitate & oĩm aliarũ:Ideo ad probãdũ
ꝑ priora ꝙ deus ſit vnꝰ,& ꝙ ſit neceſſe eſſe,vel aliquod aliorũ,nõ eſt nobis via niſi primo co-
gnito ex creaturis quia ſit.Et ideo dicit Auicẽ.Propter infirmitatẽ aĩarũ noſtrarũ nõ poſſumꝰ
ꝓcedere ꝑ ipſam viã demonſtratiuam,quę eſt ꝓgreſſus ex principiis ad ſequẽtia,& ex cauſa ad
cauſatũ,niſi aliquibus ordinibus vniuerſitatis eorũ q̃ ſunt.Ex hac igitur veritate de eſſe & vni G
tate dei,excludiť om̃is error fatuorũ dicentiũ in corde ſuo.ꝙ nõ eſt deus,& etiã om̃is vanitas
poetarũ & phorũ,maxime idololatrarũ ponẽtiũ plures deos eẽ. vel a diuerſis,ſcđm ꝙ vnuſqſq;
infideliũ errantiũ deũ ſuũ poſuit qđ ei eminẽtius viſum fuerat in rebꝰ:vt dicit Augu.i.de do-
ctrina chriſtiana.vel ab eodẽ,ſiue ponẽdo plures ęquales & ęque primos,& hoc vel ambos bo-
nos,vel vnũ bonũ & vnũ malũ:vt poſuerũt Manichęi,ſiuę ponẽdo vnũ principalẽ ſuꝑ omnes
qm̃ oẽs alii non dii ſunt:ſed dęmonia.ſcđm illud Pſal.Dii gentiũ dęmonia: dominus autẽ cęlos
fecit.& ſiue ponanť naturę diuerſę ab eis quę circa nos ſunt,ſiue ponãtur cõformes hoĩbus &
aĩalibus quibuſdã:vt ponebãt aliqui.ſicut dicit phus.xii.meta.ſiue ponanť hoĩes deificati:vt po
nebãt pagani:ſicut dicit Augu.de ci.dei.ſiue ponanť idola muta: & ſcđm illos de q̃bus diciť in
Pſal.Simulacra gẽtiũ argentũ & aurũ.ſiue ponanť intelligẽtię ſiue angeli boni,qđ videť ponere
Ariſtoteles.Licet em̃ ponat primũ motorẽ ſũmũ deũ & primũ,alios tñ motores ſub ipo etiã po
nit deos fuiſſe in natura & ſua eẽntia hñtes eẽ ex ſeipſis formaliter:licet inferioris gradus q̃ ha
beat prima intelligẽtia. Vnde poſtq̃ cõcluſit in fine.xii.meta.ꝙ eſt vnus deus ęternus in fine no
bilitatis,ſtatim ſubdit dicens.Aliquam ſubſtantiam ęternã non mobilem abſtractam a ſenſibili-
bus eſſe manifeſtũ eſt hoc modo,& iã declaratũ eſt hanc ſubſtãtiã nõ habere aliam magnitudi-
nẽ:ſed neq; partẽ:neq; diuiſionẽ : & manifeſtũ eſt ꝙ nõ patitur neq; trãſmutať.hæc igitur ma-
nifeſta ſunt eſſe talia. Vtrũ aũt ponenda eſt ſubſtãtia talis eẽ vna aut plures:aut quot ſunt,cõ H
ſiderandũ.& ſubdit ſtatim determinando circa hoc ſuã intentionẽ dicẽs.Nos autẽ dicamus de
ſubſtãtiis diuinis.Principiũ em̃ & primũ entiũ nõ mouetur nec ſubſtãtialiter, nec accidentali-
ter:& mouet,& facit primũ motum ęternũ,& ęternꝰ motus fit ꝑ motorẽ ęternũ, & vnus ꝑ
vnũ,& nos videmꝰ pter motũ totiꝰ ſimplicẽ alios motꝰ ęternos q̃ ſunt erraticorũ.Neceſſe ẽ igi
tur vt vnuſquiſq; iſtorũ motuũ fiat ꝑ aliquid qđ eſt ęternũ ꝑ ſe & ꝑ ſubſtãtiã ęternã.Ex quo cõ
cludit dicẽs.Manifeſtũ igiť ꝙ ſunt ſubſtãtię ęternę naturalr̃,& ꝑ ſe ĩmobiles,& ſine magnitudi
ne ꝓpter pdictã cauſã.vbi manifeſte aſcribit oĩbꝰ aliis eaſdẽ ꝓprietates q̃s aſcribit primę ſubſtã
tię:gradũ tñ ĩter eas ſolũ aſſignat,cũ dicit.Qm̃ aũt ſubſtãtias eẽ,& earꝫ hęc ẽ pria,hęc aũt ſcđa
ſm ordinẽ motuũ ſtellarũ manifeſtũ ẽ. Vñ ſtatĩ ſm numerũ motuũ cõcludit numerũ harũ ſub
ſtãtiarũ ꝙ ſũt.xlvii.vel.lv.dicẽs.Nõ ẽ igiť alia natura oĩnoꝰ niſi iſta:ĩmo neceſſe ẽ ꝙ numerꝰ ſub
ſtãtiarũ ſit iſte. Vñ cõcludit deridẽdo ĩ fine poſitionẽ aliorũ deorũ ab illis quos iam numerauit
dicẽs.Alia aũt ſunt ſimilia fabulis ꝓpter vſum legũ & qđ eſt cõferens.Et ideo dicũt ꝙ iſta ſunt
ſimilia quibuſdã aliis aĩalibus,& alia ſimilia nõ conuenientia dictis.Si igitur aliquis dixerit ex
iſtis,& acceperit primũ tm̃:opinabitur ꝙ primæ ſubſtãtię ſunt dii, & recte & ſecundũ ꝙ opor-
tet.vbi dicit Cõmen.Si aliquis expoſuerit ſermonẽ eorũ quẽ dicũt ꝑ deos primas ſubſtantias
q̃ ſunt principia corporũ cęleſtiũ:tunc expoſitio erit vera.Proculdubio ergo Ariſto. poſuit plu
res deos naturaliter ex ſeipſis exiſtẽtes,reducẽdo oẽs ad vnũ primũ,nõ ſicut a quo alii haberẽt
eſſe poſt nõ eſſe:ſed ſicut pcedens eos in ordine dignitatis & principii motiui : a cuiꝰ motu de-
pendẽt motus oĩm aliorũ ꝑ ordinẽ,& ꝙ vniformiter ſemꝑ prior habet cauſalitatẽ ſuꝑ poſterio
rem,qualẽ primus ſuꝑ oẽs,ſed immediate ſuꝑ vnũ ſibi ꝓximũ,& mediante illo ſuꝑ oẽs alios, &
ꝙ oẽs ſcđm gradus ſuos haberẽt cõiter cauſalitatẽ ſuꝑ om̃ia inferiora,& nõ vnus ſine aliis: vt
primus nihil poterit agere niſi ꝑ motũ & mediantibus aliis.vt ſic nõ ſit ſummus deus ſm eũ
niſi quædã intelligẽtia cęteris nobilior & gradus ſupioris,non tñ in infinitũ diſtantis ab aliis,
& ꝙ q̃libet earũ ex ſe eſſet virtutis & ſubſtantię infinitę:licet illa ſuperior primũ gradũ habe-
ret actionis in mouẽdo alias,& eis influendo ꝑ ſuũ motum:ita etiã ꝙ nulla illarũ agere poſſet
niſi mediãte motu ſui corporis.Propter qđ dicit ibi Cõmen.Quod moderni dicũt ſubſtantiam I
primam eſſe priorem motore totius, falſum eſt.Quęlibet enim ſubſtãtia eſt principium ſub-
ſtãtię ſenſibilis & ſcđm finẽ,& ſm motorẽ.Et ideo dixit Ariſtoteles.Si aliqua ſubſtãtia eſſet nõ
mouẽs:eſſet otioſa.ita vt dicamus ꝙ vna actio ſequiť vnũ agẽtem tm̃.Tñ eſt illic cauſa & cau-

ſatum.ſecundum ꝙ intellectũ eſt cauſa intelligentis.& ꝙ nulla intelligentia eſt forma quaſi fi-
nis cõmunis & vniuerſalis niſi illa prima.Diſpoſitio em̃ in iuuamẽto corporũ cęleſtium adin-
uicem in cauſando entia quæ ſunt hic & conſeruando,eſt ſicut diſpoſitio regentium bonorum
qui iuuant ſe &c̃.vt dictum eſt ſupra.Et ideo Ariſtoteles nõ poſuit plus diſtare ſummũ deum
ab aliis,q̃ ducem in ciuitate a ciuibus, vel ducem exercitus a conmilitonibus adinuicem ſe ha
K bẽtibus ſcd̃m gradus & ordines. Plato autem licet deos vocauit intelligẽtias ſub ſummo deo,
multo tñ melius ſentiebat de ipſo & fidei magis cõgruentia, q̃ Ariſto.Poſuit enim illum ſum-
mũ,non ſolum ęternũ:ſed alios ab illo incepiſſe, & eẽ eorũ conſeruari,& in potentia illius ſemp
eſſe vt ad voluntatem eius diſſolui poſſint:ſicut & totum mundũ:per gradus tamẽ & ordines
rerum.ſecundũ ꝙ dicit in ſcd̃o Timęi. Dicendum eſt cur rerum conditor,fabricatorq; naturę
omne hoc inſtituendũ putauerit.& cur, ſubdit dicẽs. Optimus erat: ab optimo porro,inuidia
longe relegata eſt.itaq; cõſequenter cuncta ſui ſimilia prout natura cuiuſq; capax eſſe beatitu-
dinis poterat,effici voluit. Quã quidẽ voluntatẽ dei originẽ rerũ certiſſimã ſi quis ponat,re-
cte eũ putare conſentiam.Vnde & ſpecialiter ad deos poſteriores loquẽs longe poſt dicit.O dei
deorũ,quorũ opifex,ideq; pater ego,opera ſiquidẽ vos mea diſſolubilia natura:me tamen ita vo
lente indiſſolubilia,quia facti generatiq; eſtis:immortales quidem nequaq̃:nec omnino indiſſo-
lubiles,nec tamẽ vnq̃ diſſoluemini,nec mortis neceſſitatẽ ſubibitis,quia volũtas mea maior eſt
nexus & vegetatior ad æternitatis veſtrę cuſtodiã,q̃ illi nexus vitales,ex quibus æternitas ve-
L ſtra coagmentata atq; cõpoſita eſt. Natura ergo Plato ſolũ vnum deum poſuit: participatiõe
autem quadam immortalitatis & adoptione ſubſtantias intellectuales proximiores deo ceteris,
deos appellauit. Qđ nõ eſt abſurdum a modo ſcripturę ſacrę.ſecundum ꝙ dicitur in Pſal. Nõ
eſt ſimilis tui ĩ diis domine.& iterũ. Ego dixi dii eſtis.Ille autem qui verus de9 & naturalis eſt
non niſi vnicus eſt.Cæteri autem creaturę eius ſunt.qđ Plato verius q̃ Ariſto.ſentiebat:vt di-
ctum eſt. Hanc talem vnitatem dei Auicẽ.primo metaphyſicę ſuę profeſſus eſt deo ineſſe,cũ di
xit.Dicamus eſſe impoſſibile:vt ei qđ eſt neceſſe eſſe ſit cõpar aliud neceſſe eſſe,ita vt hic ſimul
habeat eſſe cum illo,nec vnum eorum ſit cauſa alterius,ſed ſint ęqualia in comitatu eſſendi:ita
vt eius eſſe non dependeat ex eſſe alterius:nec comitetur illud.Et non ſolum ſic eſſe dixit: ſed
etiam efficaciſſima ratione conuicit,arguendo ſic. Neceſſe eſſe debet eſſe vnica eſſentia. Si au-
tem ſunt multę:vt vnaquęq; earum ſit neceſſe eſſe:aut ergo vnum eorum differt ab altero in
certitudine eſſentię ſuę,ita ꝙ vnum habet eam ab altero, & tunc non eſt deus niſi vnus illorũ
ille.ſ.a quo alter habet eſſe,quia deus nõ põt eſſe qui habet eſſe ſuũ ab altero.aut nõ: ſed vterq;
M habet eam a ſeipſo: & tñ differunt per hoc ꝙ hoc non eſt illud. Et reprobat hoc membrum ra-
tione diuiſiua tali.Si ponantur duo nõ differre in certitudine eſſendi in hoc ꝙ vnũ eorum ſit
ab altero:quia vtrũq; eorum ex ſe eſt neceſſe eſſe: ſed differunt ex eo ꝙ hoc non eſt illud: tunc
aut vnum eorum differt ab altero,eo ꝙ eſt p̃ter intellectum ſuę eſſentię,& ita per aliquod adiũ
ctum eſſentię vnius,qđ non eſt adiunctũ eſſentię alterius, neq; de ratione eſſendi illius:aut vnũ
differt ab altero,eo ꝙ eſt de ſua ratione eſſendi,& de intellectu ſuę eſſentię,qđ non eſt de ratio
ne eſſendi,neq; de intellectu alterius,quia ſcilicet proprietas & ſolitudo vnius in neceſſitate eſ
ſendi, non eſt proprietas & ſolitudo alterius.Hanc diuiſionem non proponit,ſed membra eius
exequitur & interimit:& primo primũ dicens. Q; ſi illa quæ dicuntur conuenire in neceſſita-
te eſſendi, eo ſolo differunt quod eſt pręter intellectum eſſentię eorum,quod ſcilicet eſt adiun-
ctum eſſentiæ vnius, & non eſt adiunctum eſſentiæ alterius: tunc illud additum intentio-
ni eſſendi in qua conueniunt, aut eſt neceſſarium ad intentionem eſſendi in qua conueniunt,
aut non. Si ſic,tunc quæcunq; conuertuntur in neceſſitate eſſendi, neceſſe eſt vt in eo conue-
niant,ex quo ſunt neceſſe eſſe.Si non,tunc neceſſitas eſſendi eis cõmunis eſt vt genus aut ſpe-
cies:vt ſcilicet neceſſitas eẽndi ſit eis intẽtio vel generalis vel ſpecialis.Si dicat̃ ꝙ generalis,aut
ergo diuiditur in illa duo per differentias,aut per accidentia.per accidentia non poteſt:quia ac
cidens tale neceſſario conſequens eſt.vel ex ipſa ratione eſſendi,& tunc oporteret ꝙ ambo con-
uenirẽt in intentione illius accidentis:quia vbi eadem eſt cauſa, & idem effectus: ſed poſitum
eſt ꝙ in ea differrent,& ſic conuenirent & differrent in eodem,quod eſt inconueniens.Vel ac-
cidit illa intentio accidentis ex cauſis extrinſecis, & tunc ſequitur ꝙ non differrent in cer-
titudine eſſendi,ſi non eſſet talis cauſa extrinſeca, & ꝙ ſi eſſet talis cauſa, quæ ſola faceret eos
differre in neceſſitate eſſendi,neutrum eorum eſſet per ſe ſingulariter neceſſe eſſe: ſed neceſſi-
tas eſſendi vtriuſq; eorum ſibi propria & ſolitaria ab illo eſſet ei acquiſita, & neutrum eorum
a ſe illam haberet, quod eſt contra naturam eius quod eſt neceſſe eſſe, quia ipſum neceſſe

eſſe,id qđ eſt neceſſe eſſe in ſua ſingularitate debet habere p ſe nõ per aliud.Similiter p differẽ-
tias diuidi non põt. Cum em̃ differentię nõ ſunt de ratione generis,& certitudo eſſendi ſcd̃m N
poſitionẽ eſt eorũ genus cõmune: differẽtię illę nõ acquirerẽt eis certitudinẽ eſſendi:ſed eẽ ali
quid in actu ſub illa.Rationale em̃ nõ acquirit aĩali intẽtionẽ qua eſt aĩal: ſed qua ẽ hoc aĩal,ho
mo vel aſinus.Qđ eſt incõueniẽs in ꝓpoſito:primo quia illud eſſe in actu nõ poteſt eſſe niſi ne
ceſſitas eſſendi.quia quãto aliquid eſt in actu magis pfectũ,tanto illi magis cõuenit eſſendi ne-
ceſſitas.Sed illud eſt ratio generis in quo cõueniũt,& ratio generis nõ acquirit̃ p differẽtiã:vt
dictũ eſt.Vñ dicit in lib.iiii.Rationale em̃ nõ ẽ cõditio,vt ex ea pendeat aĩal q̃tum ad intẽtionẽ
aĩalis,& certitudinẽ eius,ſed ad hoc vt habeat eſſe ſignatũ in ſpecie.Nunc aũt ſi ipm̃ neceſſe eſ
ſe eſſet intẽtio cõis,& eſſet differentia qua egeret ad hoc vt neceſſe eſſe haberet eſſe,tunc illud
qđ eẽt ei quaſi differẽtia,eſſet intra quiditatẽ ei9 qđ eſt quaſi gen9, qđ eſt impoſſibile.Primo er
go eſt incõueniens neceſſe eſſe diuidi p differẽtias acquirẽtes eſſe aliquid in actu ſub neceſſita-
te eſſendi.Idem ſcd̃o eſt incõueniẽs:quia tũc neceſſitas eẽndi hoc dependeret ab alio q̃ qđ in ſe
eſt neceſſe eẽ. Poſitũ em̃ eſt ꝙ ſit neceſſe eſſe p ſe,in quo cõueniũt ambo,& impoſſibile eſt ꝙ idẽ
ſimul ſit neceſſe eſſe p ſe & per aliud:vt probatũ eſt ſupra in q̃ſtione an de9 habeat eẽ a ſe.Poſtq̃
igit̃ neceſſitas eſſendi duob9 cõis,quorũ vtrũq; eſt neceſſe eẽ,nõ põt eſſe intẽtio generalis, neceſ
ſe eſt ꝙ ſit intẽtio ſpecialis: qđ nõ poteſt eẽ.qm̃ ſingularia eiuſdẽ ſpeciei poſtq̃ nõ ſunt diuiſa in
intellectu eẽntię,in illa vnũ ſunt,& ſi ſint diuerſa debẽt eẽ diuiſa accidẽtib9, vel p materias:q̃a
differẽtiis nõ diuidit̃ niſi genus:& iã oſtẽſum eſt ꝙ neceſſe eſſe accidẽtibus diuidi non põt. per
materias etiã diuidi nõ põt:quia neceſſe eſſe nõ poteſt habere materiã:quia materia eſt in potẽ-
tia eſſe.Deinde interimit membrũ ſecundũ pręmiſſę ſubdiuiſionis dicẽs.Si quis vero dixerit ꝙ
neceſſitatẽ eſſendi eſſe proprietatẽ huius non prohibet eã eſſe proprietatẽ alterius:Eam em̃ eſſe
alterius nõ remouet eã eſſe proprietatem huius: vt ipſa ſicut ſpecies vna ex ſe ſit tota ſine ali-
quo addito in diuerſis indiuiduis, puta ſi ponant̃ duo angeli eiuſdẽ eſſe ſpeciei ſine om̃i mate
ria & accidente quibus diſtinguant̃,ſed ꝙ ſolũ ſeipſis diſtinguant̃:licet exemplũ non ſit om̃ino
ſimile:Dicemus(inquit)quia hoc qđ dicimus ꝙ neceſſitas eſſendi aſſignat̃ ꝓprie rei illi inquã-
tũ eſt illius,& inquãtum cõſiderat̃ nõ eẽ alterius,intelligit̃ ꝙ nõ eſt ꝓprietas alterius ipſamet,
ſed cõſimilis eius.quoniã ipſa nõ debet̃ niſi ipſi ſoli.Sicut poſitis duobus angelis eiuſdẽ ſpeciei
id qđ vnus eſt re nõ eſt id quod alter re:ſed cõſimile ei.Sed tũc poſtq̃ vnũ eorũ eſt neceſſe eẽ vel
idem ipſum,in eo.ſ.ꝙ eſt neceſſe eſſe,& in eo ꝙ eſt hoc ſingulare,erit vnum tñ: vt nulla ſit ra-
tio diuerſitatis in eo ex hoc ꝙ dicitur eſſe hoc ipſum proprie:& ꝙ dicit̃ eſſe neceſſe eſſe.& tunc
quod eſt neceſſe eſſe,erit quod ipſum,id eſt quod eſt hoc ſingulare, & non aliud p̃ter ipſum.Et
tũc ſicut qđ eſt hoc ſingulare non põt eſſe niſi vnũ, quia ſingularitas vt ſingularitas incõmu-
nicabilis eſt: Sic nec ipſum neceſſe eſſe põt eſſe in pluribus q̃ in vno, vel ipſum eſſe neceſſe eſſe
erit aliud q̃ ipſum eſſe ipſum,& tũc coniũctio horũ diuerſoꝝ qđ eſt ipſum eſſe ipſum,& qđ eſt
ipm̃ eſſe neceſſe eſſe, vt ꝙ ipſe idem ſit ipm̃ neceſſe eſſe,vel erit per ſeipſum,vel p cauſam aliã:
p̃ter ſe facientẽ illud eſſe neceſſe eſſe. Si autẽ qđ eſt ipm̃,neceſſe eẽ fuerit per ſeipſum, tũc quic-
quid eſt neceſſe eſſe,erit illud idem. Aliter em̃ nõ eẽt per ſeipm̃ neceſſe eſſe.Si vero id qđ ipſum
fuerit qđ eſt neceſſe eſſe p cauſam aliam facientẽ illud eſſe neceſſe eſſe, tũc de eo qđ ipm̃ eſt ipm̃
idem erit cauſa:& proprietas ſui eſſe ſolitarii erit cauſa: quia in ſuo ſolitario eſſe & ꝓprietario
ſecundũ poſitionẽ non habet aliud eſſe q̃ neceſſe eſſe.Igit̃ qđ eſt ipm̃ & qđ eſt neceſſe eẽ totũ eſt
cauſatum in eo.qđ eſt inconueniens. Ex quo efficaciſſime & veriſſime cõcludit dicens.Neceſſe
igitur eſſe eſt vnum non ſicut ſpecies ſub genere,& eſt vnum numero non ſicut indiuiduum
ſub ſpecie:ſed eſt intentio quæ ſignificat illud tñ ſuo nomine, in cuius eſſe nihil aliud ſibi cõ-
municat:immo quod amplius eſt, nec cõicare poteſt:vt oſtenſum eſt. ¶Secũdam deductionem O
inducit ad idem lib.viii.dicens.Certitudo primi eſt ipſi tñ & non alii. Vnus enim inquantum
eſt neceſſe eſſe eſt id qđ ipſum eſt,& eius eſſentia.i.qđ ab eodem habet ꝙ ſit hoc, & ꝙ ſit eſſen-
tia quædam,& neceſſe eſſe ſimpliciter,propter qđ impoſſibile eſt ipſum plurificari.Verbi gra-
tia.Si id qđ eſt neceſſe eſſe ſit hic homo,tunc neceſſe eſt vt hic ſit hic propter hũanitatẽ.i.q̃a eſt
homo.ꝙ ſi propter hoc ꝙ eſt homo,ſit hic homo,tunc humanitas indicat tñ hunc hominẽ. Si
enim eſſet humanitas alii pręter hunc,tunc nõ indicaret humanitas hũc, & hic non eſt factus
hic niſi propter aliã cauſam pręter humanitatem. Similiter eſt diſpoſitio de neceſſe eſſe.Si em̃
ipſa per ſeipſam fuerit hoc ſignatum,tunc impoſſibile eſt vt illa certitudo ſit alii:niſi illi. Alio-
quin ipſa certitudo in ſe non eſſet hoc.Si autẽ certitudo huius intentionis non fuerit huic ſi-
gnato ex ſeipſo:ſed ex alio a ſe:quare cum nec ipſum eſt ipſum:niſi quia ipſum eſt hęc intentio

ſignata,tunc ꝓprium eſſe eius erit ei acquiſitū ab alio a ſe.& ſic nō erit ipm̄ neceſſe eſſe,qđ eſt
impoſſibile & cōtra poſitū. Igitur certitudo de neceſſe eſſe vni tm̄ eſt,qđ.ſ.eſt neceſſe eſſe.Duo
em̄ nō ſunt duo,niſi ꝓpter intentionē,vel ꝓpter ſuſtinēs intentionē, vel ꝓpter illud in quo ſūt
& ꝓpter locū,& ꝓpter horā & tēpus,& omnino ꝓpter aliquā cauſam.Queçūqꝫ aūt nō differūt
ꝑ intētionē,differūt ꝑ aliqd qđ accidit intētiōi,& ē adiūctū ei.Qđ ergo nō habet eē niſi intē-
tiōis,nec depēdet ex cauſa extrinſeca,nec diſpoſitiōe extrīſeca,in q̄ differt ab alio ſibi conſimili,
nō eſt aliud ei cōicās ī ſua ītētiōe.Igiť prio,nihil ē ęquale. Et ſubdit cōtinuo ad idē tertiā dedu
ctionē dicēs.Itē dico ꝙ neceſſitas eſſendi nō pōt eē ītētio ī q̄ cōicet aliqd aliud a ſe vllo mō: ita
vt ſint cōuenientia in certitudinibꝰ, nec ſunt diuerſa certitudinibꝰ. Quia em̄ neceſſitas eēndi
P nō habet quiditatē adiunctā ſibi niſi ipſam neceſſitatē eſſendi:vt dictū eſt ſupra & infra dicet,
neceſſe eſt vt id in quo ſingula quę ſunt neceſſe eē differūt poſt cōuenientiā in quiditate & ne-
ceſſitate eēndi,ſit aliquid qđ eſt vel ī oīmbus illis,vel in nullo illorū,vel ſit in aliquibꝰ,& ī aliis
nō ſit.Huius diuiſionis trimēbris primo deſtruit ſecundū dicēs:ꝙ ſi nō fuerit alicui eorū,tunc
nō erit in eis aliquid ꝓpter qđ accidit ī eis diuerſitas poſt cōuenientiā ipſorū. Quare cū ī certi
tudinibꝰ eēndi,vt ſuppoſitū eſt,nō ſit inter ea diuerſitas oīno:ergo ſunt cōuenientiū certitudi
nū. falſum ergo eſt quod poſitū eſt:diuerſas.ſ.eē certitudines eoꝝ poſtq̄ in certitudine & neceſ
ſitate eēndi cōueniūt.Scđo deſtruit tertiū mēbrū dicēs,ꝙ ſi fuerit aliquibꝰ eorū,& aliquibꝰ nō
verbi grā,ꝙ vnū eoꝝ ita ſit diſcretū ab alio,ꝙ habeat certitudinē neceſſitatis eēndi,& inſup ali
quid aliud qđ eſt cōditio diſcretiōis,& alii ſimiliter eſt certitudo neceſſitatis eēndi:ſed cū pri-
uatione illius cōditionis, ita ꝙ nō ſit diſcretū ab hoc,niſi ꝑ priuationē hmōi: tūc erit ei neceſ-
ſitas eſſendi & certitudo quā habet ex hoc ꝙ ſtabilitur exiſtēs cū priuatiōe illius cōditiōis quę
ſequiť illud.Quare cū priuatio nō habet intentionē acquiſitā in rebus,alioquin eēnt in aliquo
intētiones infinitę:Ea em̄ q̄ ab aliquo remouenť,infinita ſunt cōparatiōe eorū quę de ipſo affir
manť:de quibus fierēt negatiōes infinitę:Non pōt igitur eē quin neceſſitas eēndi ſit ei certifica
ta ſine additione q̄ eſt ei,aut nō.Si autē nō ſine additione q̄ ē ei,tūc qđ erit ſine illa nō habebit
neceſſitatē eēndi: & cōditio īmediate eēndi erit ī altero,qđ ē īpoſſibile.qa tūc nō eēt ex ſe neceſ-
ſe eē. Si aūt ſine additiōe,tūc additio erit ſupflua & nō erit de neceſſitate eēndi, & erit cōpoſi-
Q tū:ſed neceſſe eē nō ē cōpoſitū.Tertio deſtruit primū mēbrū diuiſiōis prīcipalis ꝓpoſitę dupli-
ci ratione.Prima oſtēſiua & ſimplex,q̄ talis eſt.ſi fuerit vnicuiqꝫ eorū aliquid ꝑ qđ diſcernitur
ab altero,tūc hoc indicat cōpoſitionē in vtroqꝫ eoꝝ:q̄ nō pōt cadere ī eo qđ eſt neceſſe eē.ſcđm
ꝙ inferius oſtendetur.Secunda ratio cōpoſita eſt & diuiſiua:cuius primo ꝓponit duo membra
dicēs ꝙ illud non pōt eē quin aut neceſſitas eſſendi ſit perfecta abſqꝫ vnaquaqꝫ dictarū cōditio-
num,vel ſit ei in vtroqꝫ cōditio hęc ꝑ quā ꝑficiať. Deinde ꝓſequitur interimēdo primo pri
mum mēbrū dicēs,ꝙ ſi fuerit ꝑfecta abſqꝫ illis cōditionibus,tunc in neceſſitate eſſendi nō eſt di
uerſitas ꝑ eſſentiā,ſed ꝑ accidētia q̄ ſequunť:quibus nō eget neceſſitas eſſendi ad ſuā exiſtē
tiam,quæ impoſſibile eſt cadere in eo qđ eſt neceſſe eſſe:vt dictū eſt in prima ratione.Deinde in
terimit ſecūdū mēbrū ratiōe diuiſiua bimēbri,cuiꝰ mēbra ponit primo dicēs,ꝙ ſi nō ꝑficitur
neceſſitas eſſendi ſine illis cōditionibus additis,tunc neceſſario nō ꝑficietur ſine illis cōditioni-
bus ad habendū in eis certitudinē neceſſitatis eſſendi,aut neceſſitas eſſendi erit intētio certifi-
cata in ſeipſa,ita vt nec illa duo,nec altera duo ſint intra idētitatem eſſendi ſecundū ꝙ eſt ne-
ceſſe eſſe,ſed eſt neceſſariū vt ſit ei acquiſitū eſſe cū aliquo illorū.Et hoc ſecūdū mēbrum decla-
rat ꝑ exēpla duo(Si tñ veritatē in ſe habet:ſed nihil refert ad ꝓpoſitū)dicēs. Verbi grā.Sicut
hyle cuius ſubſtātialitas q̄uis ſit in definitione ſuę hyleitatis, tñ ſuū eſſe in effectu nō eſt niſi ꝑ
hanc formam vel ꝑ aliam.Colorē quoqꝫ q̄uis differētia nigredinis nō cōſtituit inquantū eſt
color:nec differētia albedinis,tñ vnaquæqꝫ earum eſt ei quaſi cauſa ad eſſendū in effectu,& ad
habendū eſſe.nec vna earū tm̄ eſt cauſa eius,ſed quęcūqꝫ euenerit,q̄uis illa ſit in vna diſpoſitio
R ne & hęc in alia.Deinde deſtruit primum membrum huius vltimę diuiſionis dicēs,ꝙ ſi fuerit
res ſecundum iudiciū primi modi,tunc vnūquodqꝫ eorum erit intrans in conſtitutione neceſſi
tatis eſſendi,& erit conditio in illo.oportebit ergo ꝙ vbicūqꝫ fuerit neceſſitas eſſendi, ꝙ illa cō
ditio ex vtroqꝫ confecta ſimul ſit cum eo,& non ſolum erit vna illarum conditionum in vno,&
alia in alio,ſed ambę in vnoquoqꝫ.& ſi ſic,per illas diſtingui non poſſunt,ſicut nec ꝑ ipſum ne
ceſſe eſſe in quo conueniunt.Deinde deſtruit ſecundū membrum dicēs, ꝙ ſi fuerit ſecundū iu
dicium modi ſecundi , tunc neceſſitas eſſendi indigebit aliquo ꝑ qđ habet eſſe,& eſſet ei eſſe
non niſi poſtq̄ affirmaretur ei intentio illa qua ipſum neceſſe eſſe eſt.ſicut materia non exi-
ſtit in actu niſi per formam,& color niſi per albedinem & nigredinem.Egeret igitur alio per

qđ haberet eſſe.qđ eſt inconueniens:quia ipſum neceſſe eſſe includit ex ſeipſo eſſe in actu,ſicut
color ex ſe īcludit coloreitatē,& hyle hyleitatē,licet nō includāt ex ſe in actu entitatē.Vnde ſi
cut differētia albedinis & nigredinis nō adduntur ad colorem ad faciendū coloreitatē,neqꝫ for
ma ad hyle ad faciendū hyleitatem,ſic oportet vt proprietas dictarū cōditionū non ſit aliquid
ad ſtabiliendū neceſſitatē eſſendi.Eſt autē hic aduertendū ꝙ nō poteſt eſſe ſimile oīmno de ne- S
ceſſe eſſe reſpectu coloris,& hyle,quo ad eſſe in actu , quia illa ꝑ id quod ſunt in eſſentia ſua,
nō includūt in ſe eſſe in actu,ſicut facit neceſſe eſſe.qm̄ neceſſe eſſe eſt ſtabilitū eſſe,immo ipſum
eſt ſtabilimentū eſſendi,& eſſe eſt cōditio in ſtabilienda quiditate eius qđ eſt neceſſe eſſe,vel vt
verius dicať ipſum eſt ipſum eſſe in effectu cū priuatione priuationis, vel prohibitione deſtru
ctionis.Neceſſe em̄ eſſe eſt id qđ eſt nō potens nō eſſe. In colore autē eſſe eſt cōſequēs qđ ſequiť
quiditatē quę eſt color.Igitur quiditas quę ꝑ ſeipſam eſt color,inuenitur in effectu ꝑ eſſe , &
eſt ei eē illud acquiſitū a cauſa ſua.qđ quid ē eē nō ē cauſa ī ſtabiliēda quiditate coloris,ſed pro
prietas eſſendi.Reuertētes igitur ad propoſitū dicamus ſm̄ Auicen. & rei veritatē , ꝙ ſi eſſe in
eo qđ eſt neceſſe eſſe nō eſſet cauſa formalis intrinſeca ad ſtabiliēdū quiditatē neceſſitatis eſſen
di,ſed eſſet proprietas eſſendi inquātum acquiriť ſibi eſſe,& ſic eſſe eſſet aliquid ꝑ̄ter illam qui
ditatē,veluti colori qđ eſt in actu,eſt aliquid ꝑ̄ter quiditatē coloris,tunc procederet hoc ſm̄ cō
ſiderationē cauſarū rerum cōmuniū determinatarū ſuis differētiis vel ſubſtantialibus, vel acci
dētalibus,& ideo diuerſarū intētionibus diuerſis,& oporteret vt eſſe eſſet ei acquiſitū , ad hoc
vt eſſet eius entitas.igiť ꝓprietas eſſet,ſicqꝫ in aliquo indigeret ea, in quo in rei veritate nō in-
diget ea.qđ eſt abſurdū & incōueniens,quia tūc eſſe eſſet in eo aliquid,& non eſſet ipſum eſſe:
ſed certitudo illius qđ eſt neceſſe eſſe egeret alio ſecūdo eſſe ad qđ ſequatur ei eſſe, ſicut certi-
tudo coloris eget qđ ſit ei cauſa eſſendi,qđ eſt impoſſibile.Si em̄ certitudo neceſſitatis eſſendi
ꝑenderet ex aliquo dante ſibi neceſſitatē,tūc neceſſitas eſſendi in ſe eſſet poſſibilitas eſſendi, qđ
non eſt verū. Ex quibus cōcludit in fine huius materię. Probatum eſt igitur ꝙ in neceſſitate T
eſſendi nō eſt cōmunicatio.Igitur primo nihil cōmunicat. Et ſic patet ꝙ non eſt ponere alium
deū cōmunicantē ei in natura deitatis,ita ꝙ nec eſt poſſibile eſſe alium . Et ne dicať ꝙ ſit alius
deus malus nō communicans ei in natura,ſed contrarius & contrarię naturę ei exiſtens,vel ꝙ
poſſibile eſt eſſe talem,ſubdit.Poſtq̄ aūt liberum eſt a materia & ab eius appendiciis & ab omni
corruptione,& vtraqꝫ hęc ſunt cōditio eius qđ cadit ſub cōtrarietate:tunc primus non habet
cōtrariū.Ex his patent multa ſuperius determinata circa eſſe dei,& eius quiditatem.patebunt
etiā multa inferius determinādo circa conſequētia ad eſſe dei & eius vnitatē:vt ſunt immuta-
bilitas,ſimplicitas,& cætera huiuſmodi.de quibus videbitur inferius.

¶Ad primū in oppoſitū ꝙ poſſibile ē mūdos eē plures,ergo & plures deos:Dicē- V
dū ad hoc ꝙ multū reſtat inter opinionē Ariſt.phi de primo principio,& fidē catholicam quę Ad primū
innititur ipſi primę veritati,a qua plures phi deuiauerunt.Fidei em̄ veritas cui concordat oīs prin.
recta ratio,tenet ꝙ vnum eſt primū principium omniū,a quo omnia habent eſſe, non neceſſita-
te naturę:ſed libera voluntate nulli neceſſitati annexa,cuius ſolius eſt actio propria , & imme-
diata creaturam omnem de non eſſe in eſſe producere ſine omni medio materiali, vel agēte in
hoc ei ſuffragante.Actio autem ſecundaria eſt creaturas quaſdam mediantibus quibuſdam gu
bernare:licet immediate poſſet. Ecōtra autē eſt opinio Philoſophi, ꝙ ſcilicet etſi a primo prin
cipio omnia alia habent eſſe effectiue,hoc eſt eis eſſe ſuum in gradu inferiori communicando,
& hoc naturæ neceſſitate,non tamen aliquid de non eſſe abſoluto in eſſe producendo,& ꝙ eius
operatio propria ſit primum mobile mouere,& neceſſitate naturę ei coniunctum eſſe & deter-
minate,& mediante motu eius omnia alia regere & gubernare , nec aliquid noui niſi median
te illius motu agere.ſecundum ꝙ ſuis locis ex dictis eius omnia iſta poterunt declarari . Vn-
de huic veritati catholicę prędictę obuians Commen.in.xii.metaphyſicę dicit.Moderni dicunt
ſubſtantiam primam eſſe priorem motore totius,qđ falſum eſt.Quælibet enim ſubſtantia iſta-
rum eſt principium ſubſtantię ſenſibilis. Et(vt dicit)ꝙ ideo dixit Ariſtote. ꝙ ſi eſſent aliquæ
ſubſtantiæ abſtractę non mouentes,eſſent ocioſę. Vnde dicit ꝙ hoc qđ dicit Plato in ſuis ver- X
bis obſcuris,ꝙ creator creauit angelos:Deinde pręcepit eis creare alia mortalia, & remāſit ipſe
in quiete ſine labore: Non eſt intelligendum ad literam. Et addit ꝙ forte æſtimare hoc in deo
fuit cauſa ſabbati poſiti in lege filiorum Iſrael.Sicut ergo philoſophus poſuit cælum eſſe pro-
pter ſuum motum , & non poſſe exiſtere niſi moueret : ſic poſuit perfectionem dei eſſe in mo-
uendo cælum, & ꝙ non exiſteret,vel vanus eſſet & ocioſus niſi moueret.Sicut neqꝫ quæcunqꝫ

res poteſt eſſe ſine eo quo pficitur in ſuo eſſe. Et ideo ſicut ex naturali colligãtia vnitas formæ
determinatur vnitate materię & ecõuerſo: ſic poſuit vnitatem primi mobilis ſiue mũdi per cõ-
ſequens determinari vnitate primi principii mouẽtis ipm. & ſimiliter de aliis mobilib⁹ & moto
ribus: quia vt dicit in. xii. Motus ęternus fit per motorẽ æternum, & vnus per vnũ. & ecõtra in
telligendũ ẽm ipſum ꝙ plures per plures. & ideo ad vnitatẽ prĩcipii mouentis poſuit ſequi vni
tatẽ mobilis & ecõuerſo: tã circa primũ mouẽs & mobile ſuũ, q̃ circa poſteriora & mobilia eorũ.
Et ita ſi primũ cælũ eſſet plures numero & idẽ ſpecie, & primi mouẽtes, & ecõuerſo, & ſimiliter
de cęteris. & ſuppoſuit vtrũq; eſſe impoſſibile. Vnde & pbat primo cę. & mun. pluralitatẽ mũdi
omnino eſſe impoſſibilẽ. Fundamentũ autẽ eius eſt, ꝙ non eſt in aliquibus multitudo ẽm nu-
merũ: niſi in qbus eſt materia generabilis & corruptibilis perticularis ẽm quãtitatẽ: vt ẽm di-
uerſas partes materię eiuſdem ſub diuerſis partib⁹ quãtitatis diuerſet̃ forma ſcd̃m numerũ per
ficiens diuerſas partes materię. ſecundũ ꝙ dicit in. vii. meta. Neq; demõſtratio, neq; definitio eſt
ſenſibiliũ particulariũ. Habẽt enim materiã quę habet naturã qua res poteſt eſſe & non eſſe. Et
ideo corrũpuntur omnino particularia. Vnde & in ęternis tam corporalibus q̃ incorporalib⁹,
nõ poſuit ſpeciẽ ſubſiſtere niſi in vnico ſuppoſito. Vnde & dicit in. xii. vnde ſumptũ eſt argu-
mentũ. Si plures eſſent cęli: vt hoĩes plures. ſ. numero: & vnus ſpecie foret principium mouens,
qd̃ eſt circa vnũquodq; cęlum ſpecie vnũ, numero vero multa. ſed quęcũq; ſunt numero multa
Y habẽt materiã. Nos autẽ ecõtrario dicimus ꝙ deus eſt primus motor vniuerſalis, nulli mobili
determinatus, neq; etiã vniuerſo, neq; vllo modo ab ipſo in ſuo eſſe dependet: ſed econtra. Et
ideo ſup pluralitatem mundorũ habet potentiã, vel ſucceſſiue plures producẽdo cõtinue in in
finitũ, permittendo. ſ. vnũ cadere in nihilum, & alium iterato pducendo, vel ſimul aliũ mundũ
vel alios iſti cõmunicando, quorũ vnus ab altero non dependeret: ſed ambo ab vno deo: vt non
oporteret plures mũdos reducere ad aliquã vnitatem ĩter ſe: ſed ſolũ ad vnũ principium oĩm.
Et eſt falſum quicquid phus in huiuſmodi ſuis principiis ſuppoſuit, & dictam rerũ cõnexionẽ
eẽ, & indiuidua ſub ſpecie multiplicari nõ poſſe niſi per materiã. ſcd̃m ꝙ alias oĩa iſta pprias de
bent habere determinatiões. Vnde ex vnitate dei, & ꝙ nõ poſſunt eſſe plures, nõ poteſt argui
ꝙ nõ poſſunt eſſe plures mũdi: ſed ſolũ poteſt probari ꝙ ſit vnus tñ, non ex neceſſitate aliqua
naturę rerũ: ſed ex cõgruẽtia correſpondẽtię naturę exemplati ad exemplar, iuxta qd̃ tñ plura
exemplata poſſent produci. Et ſcd̃m hunc modũ Plato in ſcd̃o Tim. ex vnitate dei probauit vni
tatẽ mundi, cum dixit. Nũc vtrũ recte mundũ vnũ dixerim⁹ aut plures dici oportuerit, vel in
numerabiles, conſiderandũ. Et ſtatim reſpõdet dicẽs. Vnũ plane, quia iuxta exemplar formatus
eſt. Et ꝙ illud exemplar ſit vnũ cõtinue probat dicẽs. Id eñ qd̃ vniuerſa continet intelligibilia
cũ alio, ſcd̃m eſſe nõ poterat. Vtrũ eñ ex duobus cõtineret oĩa nõ (opinor) liqueret, nec eſſet
vnũ ſimplex cũcta cõtinẽs, ſed cõiugatio copulata. ſed de hoc ſatis viſum eſt iã. Ex quo ſtatĩ cõ
cludit intẽtũ dicẽs. Vt igitur exemplari cuius ęmulationẽ imitabat̃, etiã in numero ſimilis eſ-
ſet, idcirco neq; duo, neq; innumerabiles mũdi, ſed vnic⁹ a deo fact⁹ eſt. Quin tñ plures poterãt
facti fuiſſe, nõ negant. Hęc igit̃ ſit ars noſtra cõtra phos in principiis ſuis eis obſiſtere in oĩb⁹
in quibus veritati fidei cõtrariant̃. Aliter eñ in eis quę ſunt poſt principia, nõ poſſemus eis re-
ſiſtere. Propter qd̃ Orige. in Homil. iiii. ſup Exod. exponens illud qd̃ dixit dñs Moyſi. Exod. vii.
Stabis in occurſum ei⁹ ſup ripam fluminis, dicit. Sed nec illud putãdũ eſt nobis inaniter obſer-
uatum, ꝙ primo quidem Moyſes non intrat ad Pharaonem: ſed occurrit ei exeunti ad aquas:
poſtmodũ vero intrat ad eum. Et in hoc arbitror intelligi poſſe, ꝙ ſi nobis in verbo dei & reli-
gionis aſſertione certamen eſt aduerſus Pharaonẽ, & eſt nobis in diſputatione luctamẽ: nõ ſtatĩ
prima fronte ingredi debemus ad vltima quęſtionũ loca, ſed occurrendũ nobis eſt aduerſario
ad aquas ſuas. Aquæ eñ ſuę ſunt auctores gentilium phorum. Ibi ergo nobis primo diſputa-
re volentibus occurrendũ eſt: vt ipſos arguamus, & ipos erraſſe doceamus. poſt hoc iam nobis
ingrediendũ eſt & ad interiora certaminis. Dñs eñ dicit. Niſi quis prius alligauerit fortẽ, non
poteſt introire in domũ eius, & vaſa eius diripere. Prius ergo alligandus eſt fortis, & quæſtio-
nis vinculis cõſtringẽdus, & ita introeundum ad diripiendũ vaſa eius, & liberandas aĩas, quas
deceptione & fraude poſſederat. Qd̃ cũ fecerim⁹, ſtemus cõtra ipm eo modo quo dicit Apoſto.
Z State ergo ſuccincti lũbos veſtros in veritate. ¶ Ad ſcd̃m ꝙ bonũ eſt ſuiipſius diffuſiuũ, dicen-
Ad ſcd̃m. dũ ꝙ verũ eſt, non tñ niſi ẽm modũ quo poſſibile eſt diffundi, ſicut & natura ſemp facit qd̃ me
lius eſt: cũ tñ eſt poſſibilius. Sciendũ igitur ꝙ deus quia eſt ſua bonitas, omni modo quo poſſi-
bile eſt fieri diffuſionẽ ſui ſe diffundit. Cũ eñ diffuſio nõ ſit niſi ſcd̃m aliquã diuerſitatẽ, & ẽm
aliquã idẽtitatẽ, ſicut eſt habitudo inter principiatũ & prĩcipiũ, quia nihil ſeipm pducit in eſſe

ſecundũ Auguſtinum primo de tri. Etiam omne qd̃ fit, fit a ſibi ſimili, ſecundũ philoſophum
vii. Metaph. Identitas diffundentis ſe ad illud in quo ſe diffundit, poteſt eſſe vel realis ſimili-
tudinis: vel analogię & proportionis. Secundo modo diffundit ſe diuina bonitas in creaturas
ſecundum ſcilicet diuerſitatem ſubſtantiæ & ſuppoſiti: manente ſola identitate ſeu vnitate
analogię & proportionis vnius ad alterum: inquantum id quod eſt bonitatis in deo per eſſen
tiam: in creaturis eſt per quandam participationem: & hoc in earum eſſentia: non ſecundum
aliquid additum eſſentiæ earum, vt probat Boethius in libro de hebd. Primo modo poteſt
intelligi ſe bonitas diffundere dupliciter ſcd̃m duo q̃ poſſunt eſſe in natura ſe diffundente. ſ.
natura & ſuppoſitum. Poteſt ergo ſe diffundere ſcd̃m identitatẽ ſubſtãtię in diuerſitate ſup-
poſiti, vel econtra ſcd̃m identitatẽ ſuppoſiti in diuerſitate ſubſtantię. Primo modo dupliciter
vel ſcd̃m identitatẽ naturæ ſcd̃m ſpeciem differẽtis: aut ſcd̃m numerũ & ſuppoſita. hoc modo
diffuſio eſt p naturalẽ generationẽ. Sed impoſſibilis eſt in deo: quia diuina natura cõmunis eẽ
non poteſt, vt oſtenſum eſt ſufficienter. Sed talem diffuſionem q̃rebat argumẽtum. Vel ſcd̃m
identitatem naturæ ſcd̃m numerum in diuerſitate ſuppoſiti: ſic eſt diffuſio bonitatis naturæ
diuinę in tribus diuinis perſonis. Diffuſio autẽ ſcd̃m identitatẽ ſuppoſiti in diuerſitate ſubſtã
tię, eſt diffuſio eiuſdem perſonæ ſuper duas naturas in Chriſto.

¶ Art. XXVI. de natura & eſſentia Dei.

VIſo de iis quæ pertinent ad dei entitatem & vnitatem, Art. xxvi.
ſequũtur illa quæ pertinent ad eius naturam & eſſentiam: cui con
uenit eſſe vnum & ens. Et circa hoc quęruntur duo.
Primum: vtrum deus ſit res & natura aliqua ſub ente.
Secundum: vtrum ſit res & natura alicuius prædicamenti.

CIrca Primũ arguitur: ꝙ deus non poteſt dici res A
& natura aliqua ſub ente. Primo ſic. Res & natu Queſt. I.
ra ſub ente determinant eſſe in eo cui cõueniũt. Arg. I.
Secundũ eñ ꝙ dicit Auic. i. Metaph. ſuę. Intẽtio
vnius, & intentio rei ſunt duę intentiones. & no
tum eſt ꝙ certitudo rei eſt rei p̃ter eſſe. Sed eſſe
in deo nullo modo poteſt determinari: quia eſſe dei eſt eius ſingularitas ſibi ſolitaria: nullo de-
terminata, vt habitum eſt ex p̃cedentib⁹. ergo &c. ¶ Secũdo ſic: qd̃ eſt res & natura aliqua ſub 2
ente, eſt particulare & hoc aliquid diſtinctum ab aliis: quia ſcd̃m Auic. Res eſt certitudo pro-
pria, qua eſt vnũquodq; id qd̃ eſt. Deus autẽ non eſt hoc aliquid aut particulare, vt infra vide
bit̃. ergo &c. ¶ Cõtra eſt: nihil eſt ĩ ſe ſubſiſtẽs niſi qd̃ eſt res & natura aliqua: qa nihil ſubſiſtit In oppoſi.
neq; (qd̃ ãpli⁹ eſt) exiſtit, niſi ſit certitudo aliq̃ q̃ ſubſiſtẽs eſt id qd̃ eſt. Sicut circulus nõ eſt ens
& vnũ niſi quia habet certitudinẽ in eſſentia qua eſt circulus, & albedo habet certitudinẽ qua
eſt albedo. & ſic de quolibet ente & vno. Hęc autem certitudo res & natura aliqua dicitur in
ente. ergo &c.

¶ Iſta quęſtio quaſi determinata eſt ſupra, determinando q̃ſtionẽ illã: an quiditas B
ſit in deo: ſed tñ vt expreſſius terminet̃ ſub forma ppoſita: Dicendũ ad hoc: ꝙ licet in oĩbus q̃ Reſol. q.
deo attribuũt̃, manuducimur ex creaturis: vt q̃ ſunt pfectiõis & dignitatis ĩ creaturis deo nõ
denegemus: nõ tñ ſcd̃m eũdẽ modũ deo attribuim⁹ illa: quo ĩuenim⁹ ea in creaturis. qa ĩ crea
turis nihil inuenim⁹ niſi ſub aliqua rõne defectionis & imperfectionis: inquãtũ. ſ. a perfectione
primi entis recedit. Gradus igit̃ intẽtionũ inſpiciẽdi ſunt ſub ente in creaturis ſcd̃m rõnẽ per
fectionis & ĩpfectionis: vt ex oppoſito, vel ex ſupeminẽti cognoſcamus quomodo ponendę ſunt C
in creatore. Eſt igit̃ intelligendũ ſcd̃m ꝙ in parte dictũ eſt ſupra, ꝙ iſta. v. differũt in oĩb⁹ crea
turis: eẽ ſimpliciter: & eſſe hoc: & eſſe aliqd: & eſſe hoc aliqd: & eẽ hoc aliqd ĩ actu. Et differũt
per hunc modum. eſſe enim in creaturis ſimpliciter eſt eſſe analogum eſſentiis decẽ p̃dicamẽ-
torum. vt eñ dicit Auic. i. Metaph. Eſſe cõmuniſſime dictum ſignificat multas intentiones: a
quibus res quælibet in certitudine ſuę eſſentię dicitur ens. & eſt illud eſſe proprium rei: ſicut
certitudo eſſentię cuiuſlibet rei eſt ſibi propria. Sed nullam illarũ determinat nomẽ entis ſim-
pliciter acceptum. Scd̃m ꝙ dicit idẽ in eodem in fine. Ens talis naturę eſt: ꝙ p̃dicatur de omni
ſiue illud ſit ſubſtantia, ſiue aliud. Ipſa enim ſubſtantia ex hoc ꝙ eſt ens non eſt ſubſtantia: nec
aliqua ſubſtantia. ſ. ſubiectũ aliquod. Et conuenit rei hoc eſſe ſimpliciter dictum ex hoc ꝙ in

certitudine ſua eſt exēplatū quoddā diuini eſſe. Et tali eſſe rei opponitur nō eſſe eius qđ oīno
nihil eſt per eſſentiam: quia.ſ.in deo exemplar formale exiſtendi nō habet, vt p̄dictū eſt ſępius.
Eſſe aūt hoc, eſt ipſum eſſe ſimpliciter dictū, contractū per certitudinē eſſentiæ alicuius entis:
a qua ſumitur intentio qua ens dicitur res alicui⁹ decē p̄dicamentoꝝ. Ens em̄ & res cōſtituūt
diuerſas intētiones. Vnaqueqꝫ em̄ res habet certitudinē q̄ eſt eius quiditas qua eſt id qđ eſt, vt
albedo habet certitudinem qua eſt albedo: & hoc eſt qđ appellam⁹ eſſe ꝓpriū rei. Et differūt iſta
duo in eodē ſola ratiōe: quia dicit̄ res ex certitudine eſſentię ſuę qua hoc ens eſt, ſubſtātia.ſ. vel
accidēs. dicit̄ autē ens ex eadē certitudine eſſentię ſuę ſimpliciter dicta & intellecta. Vñ & ꝓ
D pter diuerſas certitudines rei in diuerſis p̄dicamētis & in quolibet eodē vſqꝫ ad vltima indiui
dua, q̄ reſpōdēt diuerſis intētionibus idealibus in deo, ens diuerſimode & analogice dr̄ de ipis.
Nō eſt em̄ ipſa res qua eſt vnūquodqꝫ id qđ eſt ī ſua eſſentia & certitudine, aliud q̄ ipſa ſimili
tudo diuini exēplaris: a quo habet ꝙ ſit res & ꝙ dicat̄ ens: ſiue fuerit ſubſtātia, ſiue accñs. Eſſe
aūt aliqd, eſt eſſe rē determinatā in ſpecie athoma ſub genere: ſi ꝓprie accipiat̄: a quo ſumit̄ in
tētio qua dicit̄ natura. ſcđm ꝙ dicit Aug. ii. de Mor. Manichęorū. Natura nihil aliud eſt q̄ id
qđ intelligit̄ in ſuo genere aliqd eſſe. Eſt aūt hoc aliqd eſſe rei determinatū in ſingulari ſuppoſi
to, qđ in nulla creatura determinat certitudo eſſentię eius vt eſſentia eſt abſolute. Vñ & dicit
Auic. in princip. Metaph. ꝙ res ex hoc ꝙ dicit̄ aliqd, nō ſequit̄ ipſam eē aliqd ſignatū: nā aliqd
cōe eſt, res aūt nō fit aliqd ſignatū ꝑ hoc ꝙ dr̄ aliqd cōmuniter niſi habuerit differentiā ꝓpriā
Nec refert etiā ſi tota ſpecies ſit in vnico īdiuiduo: quia vt dicit ibidē lib. iii. cū natura ſpeciei
fuerit ī vno indiuiduo, hoc vno mō eſt ſpecies: & alio mō nō ē ſpecies: & alio modo vl'e: & alio
modo non vl'e. Eſſe aūt in actu, eſt ipm̄ eſſe hoc determinatū in ſuppoſito: quando ipſa res in ſe
recepit, & in ipſa ſua eſſentia actū primi principii, & facta eſt eius effect⁹. Et eſt vnus ex modis
entis: quo veriſſime res dicit̄ eſſe: qđ tñ ſepabile eſt a natura & eſſentia rei createę: vt eſt natura
& eſſentia: & hoc ꝑ ſuū interitū in nō eſſe. Poteſt em̄ eſſentia rei ītelligi ſine tali eſſe: tā q̄ habēs
rōnē in diuino exēplari per quā iterato pōt reduci ī actuale eſſe: & a cui⁹ reſpectu & cōpatiōe
nō pōt abſolui. propter qđ nec pōt abſolui ab intentione q̄ dicit̄ res q̄dā aut eſſentia. Hoc aūt
nō diceret̄ niſi eſſet ī natura ſua q̄dā diuini exēplaris ſil'itudo. Et a tali reſpectu & cōparatiōe
cōuenit rei ſuū eſſe eſſentię, vt dictū eſt: qđ ſemꝑ eſt ei coniunctū in natura & eſſentia eius. Et
ideo appellatur eſſe eſſentię. Eſſe vero actuale: quia eſſentię rei adeſt & abeſt: modū accidentis
habet, Et ideo dicit̄ eſſe accñtale. Scđm ꝙ dicit Auic. in pricip. ii. Metaph. diſtinguēdo iſta duo
E eſſe. Dicamus (inqt) ꝙ eſſe vel eſt rei per ſuā eſſentiā: ſicut homini eſſe hominē: vel eſt ei ꝑ ac
cidēs, ſicut Petro eſſe albū. Propter qđ dictū eſt ſupra ſępius: ꝙ ſolum eſſe primū eſt eſſe diſci
plinale: eſſe vero ſecūdū, nō. Nō em̄ requirit̄ vt res ſit in exiſtētia ad hoc ꝙ de ipſa ſit ſcientia:
ſed ſufficit ꝙ ſit res & natura aliqua in ſua eſſentia. Vñ Auic. ſubiūgit ibidē, dicēs. Ea vero q̄
F ſunt ꝑ accidēs, infinita ſunt. attingamus & tractem⁹ ſcđm ꝙ eſt eſſe ꝑ eſſentiā. Sic ergo patet
quomō in dictis. v. intētionibus differētia eſt in creaturis, licet ſit in eis oīno idētitas rei ſupra
quā fundat̄. In deo autē ſcđm illa. v. nulla differentia pōt eſſe oīno: neqꝫ ſcđm rē, neqꝫ ſcđm in
tentionē. Eſſentia em̄ dei nihil eſt niſi ſuū eſſe: qđ nō eſt niſi eſſe hoc aliqd in actuali exiſtentia,
vt ſupra dictū eſt. Vñ eſſentia qua deus eſt: & eſſe eius ſimpl'r: nō poſſunt ī ipſo differre: ſicut
differūt eſſentia & eſſe eſſentię creaturę. ꝓpter ſummā em̄ actualitatē dei, ei⁹ eſſentia ē ipm̄ eē
Et differūt ſcđm rationē ſignificādi ſolū. Propter receſſum aūt ab actualitate primi, eſſentia
creaturę nō pōt dici ipm̄ eſſe ei⁹ niſi ratiōe idētitatis: qua eſſe nō noīat aliqd aliud re ab eo qđ
noīat eſſentia. ſcđm ꝙ idē ſignificāt re, currere & curſus, vt dictū ē. Et ideo dicit Auic. ī primo
metaph. ꝙ ſubſtātia ſit adunata naturæ entis ſine medio: vel ſit ipm̄ eſſe. Sil'r neqꝫ aliqd eſſe &
eſſe hoc vel hoc aliqd in ſuppoſito poſſunt differre in deo ſcđm intētionem vl'is & perticularis
quia hęc in deo nō cadūt: eo ꝙ nō eſt diuiſibile: nec intellectu, quaſi eſſentia eius ſit compoſita
ex intelligibilibus intētionibus diuerſis, vt dicit Auic. ix. Metaph. ſuę. de quo infra videbitur
amplius. Similiter neqꝫ eſſe ſimpliciter & eſſe in actu poſſunt differre in ipſo ſcđm intētionem
entis ſcđm eſſentiā: & nō entis in actu: quia ī deo oīno nulla eſt potētia ad nō eſſe: ſed eſt purū
G neceſſe eſſe in actu: vt infra videbit̄. ¶Si quidē igit̄ intelligant̄ res & natura, vt aliquę intentio
Reſponſio. nes diuerſę determinātes eſſe in deo, ad modū quo intelligunt̄ in creaturis: Dicēdū abſolute: ꝙ
deus nō pōt dici res aut natura aliqua: ſed potius eſſe ſolū: quia nulla in eo oīno cadit cōpoſi
tio aut determinatio. Et ideo dicit Auic. iiii. Metaph. ꝙ neceſſe eſſe, nō pōt eſſe eiuſmodi vt ſit
in eo cōpoſitio: Ita vt ſit hoc quiditas aliqua q̄ ſit neceſſe eſſe: & illi ſit intētio aliqua p̄ter certi
tudinē: q̄ eſt neceſſitas eſſendi. Sed neceſſe eſſe nō habet quiditatē niſi ꝙ eſt neceſſe eſſe. & hęc

eſt entitas. & hoc ideo: qa eius entitas nullā determinationē recipit, abſolutā dico & poſitiuā:
ſed ſolū negatiuā & cōparatiuā. ſcđm ꝙ dicit ibidē. Cū deſignatur eius certitudo: nō deſigna
tur poſt entitatē: niſi ꝑ negationē conſimiliū ab ipſo: & ꝑ affirmationē relationū ad ipm̄: quia
omne qđ eſt, ab ipſo eſt. ipſe vero eſt omne qđ eſt: & tñ non eſt aliqd ex his. Et ideo dicit Boe
thius de tri. Deus a nullo differt, nec vel ab accidētib⁹, vel ſubſtātialibus differentiis in ſubie
ctopoſitis catholicis formā vt eſt eſſe ponētibus: neqꝫ aliud eſſe q̄ eſt ipm̄ qđ eſt. Si ergo intelli H
gat̄ res aut natura, vt idipm̄ eē ſubſiſtēs oīno indifferēs: niſi forte ſola ratiōe intelligēdi qua in
tellectus format ſibi cōceptus diuerſos in deo de eis quę videt re vel intētione diuerſa in crea
turis, vt infra videbit̄: hoc modo dicēdū ē ꝙ deus veriſſima res eſt & natura. Si tñ res dici poſ
ſit: & non poti⁹ rerū omniū cauſa, vt dicit Aug. i. de doc. Chriſt. Non em̄ facile nomen qđ tātę
excellētię cōueniat pōt īueniri. Vñ & ꝙ natura dicit̄, extēſo noīe dicit̄. vt dicit Aug. de Mor.
Manich. c. ii. Vt em̄ nos eū iā noīem⁹, ab eo qđ eſt eſſe, vocat̄ eſſentia, q̄plurimūqꝫ etiā ſubſtātiā
nominamus. Ita veteres q hęc noīa nō habebāt, ꝑ eſſentia & ſubſtātia naturā vocabant.

¶Ad primū in oppoſitum: ꝙ certitudo qua aliquid eſt res aut natura determinat I
eſſe: qđ nō determinatur in deo: Dicēdū ꝙ eſſe determinari poteſt aliquo diuerſo ab eo aut re Ad primū
aut intētione. hoc modo ſolūmō determinat̄ in creaturis: & nullā determinationē talē recipit princip.
in ſe eē dei: vt habitū ē ex ſupra determinatis. Vel poteſt ipm̄ eſſe determinari aliquo diuerſo
ſcđm rationē ſolū. hoc modo res & natura ſiue quiditas in deo determināt eſſe eius: qa ſcđm
rationē intelligēdi illa q̄ ſunt oīno eadē etiā in deo, intellectus ſeparat idē intelligendo diuerſi
mode ſcđm diuerſas rationes: & ſcđm hoc p̄dicationes & cōpoſitiones in diuinis formādo. &
hoc mō nō repugnat oīno vnitati & ſimplicitati diuini eē ꝙ dicat̄ res, natura, eſſentia, aut ali
quid hmōi: vt infra videbit̄ amplius. ¶Ad ſecūdū: ꝙ res oīs ſub eſſe eſt ꝑticulare, deus aūt nō K
Dicēdū ꝙ hoc ſolū verū ē: quādo in aliquo determinās & determinatū differūt: non ſolū rōne Ad ſcđm.
ſed etiā intētione. ſcđm ꝙ alia eſt intētio vniuerſalis & ꝑticularis in eadē re: vt īfra videbitur.
In deo autem vt dictū eſt: & amplius infra dicetur: ſola ratione differunt quæcūqꝫ eſſentialia
in eo conſiderantur. & ideo non oportet ꝙ diuina res ſit aliquod particulare. & quomodo nō,
videbitur inferius.

CIrca Secūdū arguitur: ꝙ deus ſit res alicui⁹ p̄dicamēti. Primo ſic. ens diuidit̄ L
in ſubſtātiā & accñs: tā q̄ ī modos eſſendi oppoſitos ſcđm affirmationē & ne Queſt. II.
gationē. Eſt em̄ ſubſtātia ens nō ī ſubiecto exiſtēs: accñs vero ē ens ī ſubiecto Argu. i.
exñs. ſed de quolibet affirmatio vel negatio. cū ergo de⁹ ſit ens vt habitū ē ſu
pra, erit ens nō exñs ī ſubiecto: vel ī ſubiecto exñs: & ita ſubſtātia vel accñs:
ſed ſubſtātia & accñs nomināt res p̄dicamētorū. ergo &c. ¶Scđo ſic. ſm̄ phm̄ 2
in. x. metaph. cōueniēs & differēs reducūt̄ ad idē & diuerſū. Idē vero & diuer
ſū ad vnū & multū. Oīs. n. cōueniētia ē idētitas & vnitas q̄dā. dr̄ia vero ecōuerſo ē diuerſitas
& multitudo q̄dā. deus & creatura cōueniētiā habēt aliquā: eo ꝙ eē creaturę non ſit niſi q̄dā
participatio eſſe creatoris, vt habitū eſt ſupra: & amplius videbit̄ loquēdo de creaturis. Deus
ergo & creatura habēt aliquā idētitatē & vnitatē: ſaltem minimā, q̄ in qualibet alia īcluditur.
Minima aūt vnitas & idētitas eſt ſcđm genus. ergo deus & creatura idētitatē habēt ī genere.
q̄cūqꝫ aūt cōueniūt ī genere: ſunt res alicuius p̄dicamēti. ergo &c. ¶Qꝫ aūt ſit res ſubſtātię ar 3
guitur: quia ſcđm phm̄. iiii. Meta. vnūqđqꝫ mēſurat̄ aliquo minimo ſui gn̄is. & dicit ibi Cōm.
ꝙ hoc eſt deus ſiue motor prim⁹ ſuꝑ oēs ſubſtātias. ergo &c. ¶Qꝫ aūt ſit res accidētis arguit̄ 4
ſic. bonū, iuſtū, ſapiēs, accidētia nomināt: & ſunt ipſe deus, ſcđm Aug. v. de tri. ergo &c. ¶In cō In oppoſi.
trariū ē: qm̄ ſm̄ Auic. viii. Meta. ſuę, primo nihil cōmunicat: qm̄ oē qđ eſt, ab ipſo eſt: & nō eſt
cōmunicans ei qđ eſt ab ipſo. ſed nihil eſt res p̄dicamenti qđ non cōmunicat ipm̄ cū aliis quæ
ſunt ſub ipſo. ergo &c.

¶Dicēdum ad hoc, ꝙ deus non eſt res alicuius prędicamenti: ſed res p̄dicamenti M
ſolūmō ſunt q̄ ſunt ab ipſo. Ipſe aūt eſt res alia diſticta cōtra rē quālibet cuiuſqꝫ p̄dicamēti tā Reſponſio.
ſubſtātię q̄ accidētis: qa nō eſt ei cōicans vllo mō in ſuo eſſe qđ eſt ei, vt dicit Auic. ix. Metaph.
Ens em̄ cōmuniſſime dictū ad ens ꝑ eſſentiā, & ens ꝑ ꝑticipationē, prima diuiſione diuidit̄ in
ens creatū & increatū: tā q̄ in ens ꝑ eſſentiā, & ꝑ ꝑticipationē. & illud ens creatū ꝑ ꝑticipationē
eſt illud qđ eſt cōe analogū ad res. x. p̄dicamētoꝝ, a q̄bus res diuina elōgat̄ ſumma diſtātia na
turę. ſcđm ꝙ dicit Aug. de fi. ad Pe. Principaliter tene oēm naturā: q̄ nō eſt trinitas de⁹, ab ipa
creatā ex nihilo: qa nulla creatura eius naturę eſt cuius eſt trinitas deus. Qđ prolixe declarat

N inducēdo in ſingulis creaturis.¶Q; autē deus nō pōt dici nec eſſe res alicuiꝰ p̄dicamēti,appa
ret primo cōmuniter ex natura eſſe dei,& natura rei p̄dicamēti.Secūdo ex rōne gn̄is ſub quo
continet̄ quicqd eſt,res alicuius p̄dicamēti.Tertio idē appet ſpecialiter & ex natura ſubſtātiæ
& ex natura accn̄tis:q̄ oēm rē p̄dicamēti cōtinēt.Ex natura eſſe dei & rei p̄dicamēti,hoc appa
ret:qm̄ natura rei p̄dicamēti cuiuſq; talis eſt: ꝙ eſt aliqd in eo in quo eſt p̄ter intētionē eſſe:ſi
ue entitatis. ſuę ſm̄ ꝙ Auic.i. Metaph.loq̄do de ſubiectis aliarū ſciētiarū:q̄ ſunt ſubſtātia hęc
vel illa,accidēs hoc vel illud,reſpectu entis ſimpl'r qd̄ eſt ſubiectū metaph.dicit.De qbꝰ tractat̄
in aliis ſciētiis fiūt accidētia ĩ hac ſciētia:qm̄ ſunt diſpoſitiones q̄ accidūt ad eſſe:& diuiſiones
eius.Igit̄ ſubſtātia de qua tractat̄ ĩ alia ſciētia.ſ.ſubſtātia abſolute, aliquo modo fit accidētalis
naturę ſubiecti qd̄ eſt eſſe.ens em̄ talis naturę eſt: ꝙ p̄dicat̄ de omni re:ſiue illud ſubſtātia ſit,
ſiue aliud.Ipſa em̄ ſubſtātia ex hoc ꝙ eſt ens:nec eſt ſubſtātia,nec ē aliqua ſubſtātia.Ex quo pa
tet ꝙ oīs res p̄dicamēti contēti ſub eſſe:eſt aliqd p̄ter ſuū eſſe:ſaltē intētione & definitione: et
ſi nō re,vt dictū eſt etiā in p̄cedētibus.& ſic oīs res p̄dicamēti ꝑ hoc ꝙ eſt res & natura aliqua
ſubſtātia.ſ.vel accidēs:tenet in ſe entis determinationē:vt ſit illi certitudo aliqua & intētio p̄a
ter certitudinē q̄ eſt intētio eſſendi.In deo autē eſſe nullā poteſt oīno recipere determinationē:
quia ipſe nō eſt niſi eſſe purū,incōmunicabile,quo etiā exiſtit in actu: ſine oī alia intentione ei
addita:vel poſſibili addi,vt ſupra oſtēſum eſt. Vnde etiā determinatū eſt ſupra:ꝙ idcirco deꝰ
dicitur ꝓprie nō habens quiditatē,ſiue res aliqua ſub ente,aut aliqd hmōi:quia.ſ.ex eo ꝙ eſt
neceſſe eſſe,eſt ens tale qd̄ nō habet aliquā intentionē aut certitudinē rei aut quiditatis alicu
ius p̄ter intētionē & certitudinē eiꝰ qd̄ eſt neceſſe eſſe:q̄ nō eſt ſicut certitudo animalitatis: q̄
eſt certitudo p̄ter certitudinē eſſendi ĩ aĩali.Certitudo em̄ eſſendi ĩ exiſtentia actuali, vt dictū
eſt: eſt cōcomitās ipſam & ſupueniēs illi. Similiter certitudo eſſendi ſcd̄m eſſentiā ex reſpectu
quodā.ſ.diuini exēplaris,conuenit ei:vt patet ex ſupradictis: cui quaſi ſubiacet cōceptus eius
qd̄ eſt res:qd̄ tn̄ nō niſi ex illo reſpectu natura vel eſſentia dicit̄,vt dictū eſt.In deo aūt nihil ta
le cōſiderari poteſt ſine intētione eſſendi eius ĩplicita & abſoluta. Propter qd̄ dicit Auic.i.Me
taph.ſuæ. Primꝰ nō habet quiditatē:ſed ſuꝑ habētia quiditates fluit eſſe ab eo.Et ideo in oī qd̄
eſt p̄ter eū eſt additio:vt dicit in.viii.Metaph.ſuę.Deus igit̄ nullo modo etiā eo modo quo po
teſt dici res:eſt res alicuius p̄dicamēti.& hoc ex ratione diuini eſſe,& rei q̄ cadit in p̄dicamēto.
O ¶Secūdo apparet idē ex ratione generis.Deus em̄ in genere eſſe nō poteſt:quia omne qd̄ eſt in
genere,eſt ſpecies ſub ipo, vel indiuiduū ſub ſpecie eius aliqua cōtētū:neutro aūt modo poteſt
deus eſſe res alicuiꝰ generis p̄dicamēti:quia omne qd̄ talē eſt,habet aliqd in ſe, differētiā.ſ.ali-
quā:ꝑ quā generis natura ĩ ipo determinat̄ ad ſpeciē:qd̄ impoſſibile eſt poni in deo: tū quia eē
dei ſimpliciter dictū:qd̄ nullā patitur determinationē in deo,vt dictū eſt.Quicqd aūt eſt in ge
nere habet in ſe determinationem eſſe generis:quia omne genus neceſſario habet ſub ſe ſpecies
ſcd̄m eſſe & quiditates proprias differentes, et in generis quiditate et eſſe communicantes.et
ſic eſſe et quiditas cuiuſlibet ſpeciei vel indiuidui ſub genere eſt aliquid in ipſa ſpecie vel indi
uiduo præter eſſe et quiditatem generis: qd̄ oīno impoſſibile eſt ponere id deo:qa illud neceſ-
ſario ponit aliquā cōpoſitionē:quā impoſſibile eſt poni in deo,vt infra patebit. Et ꝑ hoc Auic.
probat ꝙ deus nō habet genus,cū dicit.viii.Metaph.Primus nō habet genus.non enim habet
quiditatē:et qd̄ nō habet quiditatē, nō habet genus.Genus em̄ reſpōdet ad interrogationē fa
P ctā ꝑ quid.Genus etiā eſt aliquo modo pars ſpeciei.primus aūt nō eſt cōpoſitus. ¶Tertio ap-
paret idē ſpecialiter ex natura ſubſtātię et accn̄tis.Deus em̄ nec eſt res ſubſtātię: nec res acci-
dentis.qd̄ primo apparet de ſubſtātia:licet em̄ quibuſdā appareat prima fronte ꝙ intētio ſub-
ſtātię quæ genus eſt,cōueniat deo:quia eſt id qd̄ nō eſt in ſubiecto:qd̄ eſt ratio ſubſtātię q̄ ge-
nus eſt:nō tn̄ eſt ita.nō em̄ hoc eſt ꝑfecta ratio ſubſtātię q̄ eſt genus: Immo vt dicit Auicē.in
viii.Metaph.ſuę,intētio ſubſtātię q̄ ē genus,eſt ꝙ eſt res habēs qditatē ſtabilē:cuius eſſe eſt eſſe
qd̄ nō eſt in ſubiecto.Cuiꝰ ꝓbatio eſt.qm̄ cū dicit̄:ſubſtātia eſt ens qd̄ nō eſt ĩ ſubiecto:qd̄ ſigni
ficatur hoc noīe ens:nō pōt habere rōnē generis.ſcd̄m ꝙ ꝓbat phs.iii.&.iiii.Metaph. quia tūc
haberet differētias:quibus cōtraheret̄ ad ſubſtātiā & accidēs ſicut ad ſpecies:qd̄ eſſe non pōt:
quia ratio & intētio generis nō eſt de rōne & intētione differētię.Sed oportet ꝙ ratio & intē-
tio differētię ſit alia extra rationē & intētionē generis, nō incluſa ĩ illa.Aliter em̄ idē vt ratio
gn̄is bis poneret̄ in definitione:& eſſet oīs definitio nugatoria:& ſeq̄ret̄ ꝙ homo eēt plura aĩa
Q lia.ſcd̄m phm̄ in Top.Nūc aūt nulliꝰ rei p̄dicamētalis ſubſtātię vel accn̄tis ĩtellectꝰ ĩquātū eſt
res p̄dicamēti eſt p̄ter intētionē et rōnē entis:qd̄ ē cōe ad p̄dicamēta.Cū igit̄ dicit̄ ꝙ ſubſtātia
eſt ens qd̄ nō eſt in ſubiecto,ex affirmatione ſignata noīe entis in ipſa,nō pōt habere rationem

generis p̄dicamēti.Similiter neq; ex negatione illa q̄ ſequit̄: qm̄ negatio illa non addit ſuꝑ eſſe
aliqd qd̄ ſit acqſitū ĩ ipo eſſe: & qd̄ nihil ponit:nō pōt alicui dare rationē generis.Eſſe igit̄ nō
in ſubiecto nō eſt intētio aliq̄ ſuꝑ eſſe:in qua pōt ſubſtātia habere rōnē generis.Subſtātia igit̄
rōnē gn̄is p̄dicamēti habere nō pōt ex eo ꝙ abſolute eſt ens nō ĩ ſubiecto.tale em̄ ens bene eſt
deus:& ſic ſub gn̄e ſubſtātię cōp̄henderet̄:ſi ex illa rōne ſubſtātia dr̄ genꝰ. Sed nō ē ita:immo R
ꝙ ſubſtātia habet rōnē gn̄is,hoc eſt qa dicit eſſentiā: de cuiꝰ rōne ē vt ſit id cui cōuenit ꝙ ne
gat̄ eſſe in ſubiecto.Hoc ergo qd̄ dicimꝰ de ſubſtātia q̄ eſt genꝰ:qa ē ens nō ĩ ſubiecto,ĩtētio eſt
ꝙ eſt res de qua dicit̄ ꝙ nō eſt in ſubiecto: ita vt ens nō in ſubiecto p̄dicet̄ de ea, & habeat ĩ ſe
ipſa qditatē cui cōuenit eſſe:qa ꝑ hoc habet ꝙ pōt eſſe ſubiectū alteri vt accidēti: cuiꝰ natura
eſt eſſe in ſubiecto.Eſſe aūt talē rē:nullo mō cōuenit deo:qa vt iā dictū eſt,Deus nō eſt niſi eſſe
nō habēs qditatē alterius ĩtētionis p̄ter eſſe. propter qd̄ ſubiectū fieri nō pōt, vt dicit Boethiꝰ
de tri.Intētio ergo ſubſtātię q̄ p̄dicamētū eſt,nullo mō cōuenit deo:qa nō ĩponit̄ a rōne eē ſim
plicis:ſed determinati per id ꝙ res & aliqd eſt ſub rōne eſſe,vt dictū eſt. Immo ſiqua intētio ꝓ
prie deo cōuenit:illa ſola eſt q̄ ab eē puro & ſimplici accipit̄:q̄ ſignificat̄ noīe eſſentię,vt deꝰ nō
vere dicat̄ ſubſtātia,aut qditas,aut res ſiue natura aliq̄:ſed tm̄ eſſentia abſoluta ab eē dicta.ſm̄
ꝙ dicit Aug.vii. de tri.c.v.Sicut ab eo qd̄ eſt eē appellat̄ eſſentia,ita ab eo qd̄ eſt ſubſiſtere ſub
ſtātiā dicimꝰ.De iis em̄ rebꝰ recte intelligit̄ ſubſtātiā dici,ĩ qbꝰ ſunt ea q̄ ĩ aliquo ſubiecto eē di
cunt̄:ſicut color aut forma in corpore.Corpus em̄ ſubſiſtit:& ideo ſubſtātia eſt.Res igit̄ muta
biles nō ſimplices ꝓprie dicunt̄ ſubſtātię.Deꝰ aūt ſi ſubſiſtit:vt ſubſtātia ꝓprie dici poſſit:ineſt
in eo aliqd tāq̄ ĩ ſubiecto:& nō ē ſimplex cui hoc ſit eſſe qd̄ illi eſt qcqd de illo dicit̄. Vñ mani
feſtū eſt deū abuſiue ſubſtātiā vocari:vt noīe vſitatiore intelligat̄ eſſentia , ꝙ vere ſic proprie
dicit̄,vt fortaſſe ſolū deū dici oporteat eſſentiā.Ex p̄te aūt accidētis apparet clarius : ꝙ.ſ.deus S
nō ſit res alicuius p̄dicamēti accidētis:quia tūc eſſet accidēs,qd̄ eſt impoſſibile: tū qa deus eſt
primū ens & cā alioꝝ:accn̄s aūt nō pōt eē primū ens & cā alioꝝ.Subſtātia.n.prior ē oī accn̄te.
ſm̄ phm̄.vii.Meta.& cā oīs accn̄tis.i.Phy.ſm̄ ꝙ de hoc āpliꝰ videbit̄ ĩfra. Vñ Boethiꝰ oēm rō
nē p̄dicamēti remouēs a deo dicit de tri.Decē p̄dicamēta cū qs in diuinā vertit p̄dicationē,cū
cta mutat̄.Nā ſubſtātia ĩ illo nō ē vere ſubſtātia:ſ; vltra ſubſtātiā.Idē q̄litas &c. Vñ & Dama.
gn̄aliter rōnē entis analogi ad p̄dicamēta remouet a deo,dicēs lib.i. Nihil q̄ ſunt eſt:nō vt nō
ens:ſed vt ſuꝑ oīa ens:& ſuꝑ ipm̄ eſſe.Et Auicē.dicit in.ix.Metaph. Manifeſtū eſt nobis ꝙ vni
uerſitas habet principiū qd̄ eſt neceſſe eſſe,nō cōtētū ſub genere,nec ſub definitione,nec ſubie
ctū demōſtratū, exp̄s q̄litatis,quātitatis,& qditatis,vbi,& qn̄, & motus. Dictā differētiā rei q̄
deꝰ eſt,a re cuiuſlibet p̄dicamēti ſubſtātię & accn̄tis,ĩſinuat Boethiꝰ cū dicit de Hebd̄. Diuer
ſū eſt eſſe & id qd̄ eſt.ꝑ eſſe intelligēs deū:ꝑ id qd̄ eſt, rē p̄dicamēti ſubſtātię vel accidētis. Vñ
ſubdit ad huiꝰ expoſitionē.Id qd̄ eſt, habere aliqd p̄ter qd̄ ipm̄ eſt poteſt. ipſum vero eſſe nihil
aliud pręter ſe habet admixtū.Et propter diuerſitatē ĩter qd̄ eſt ſubſtātię & accidentis,addit.
Diuerſum tn̄ eſt eſſe aliquid, & eſſe aliquid in eo qd̄ eſt.illic em̄ accidens:hic vero ſubſtātia ſi
gnificatur . Per iam dicta patet in parte reſponſio ad obiecta.

¶Ad primū:ꝙ ſubſtantia & accidēs diuidūt ens ſcd̄m affirmationē & negationē T
quorū neceſſario alterū dr̄ de quolibet:Dicēdū ꝙ nō in ſubiecto eſſe,pōt eē negatio pura circa Ad primū
eſſe & abſoluta.& ſil'iter in ſubiecto eſſe:qd̄ ponit̄ affirmatio ei cōtraria:pōt eſſe abſoluta affir princip.
matio.Sic negatio illa nullā determinationē ponit circa eſſe diuiſū: ſed ſolū priuat rōnē eſſen
di in ſubiecto a deo.& ſic alterū eoꝝ cōuenit oī cui cōuenit rō eē.Et hoc mō bene dr̄ ꝙ deꝰ eſt
ens nō in ſubiecto: ſed ſic nō eſſe ĩ ſubiecto & eē ĩ ſubiecto nō cadūt ĩ diuiſionē entis in ſubſtā
tiā & accn̄s:ſed ĩquātū ambo radicant̄ circa aliqd poſitiuū ſub ipſa ĩtētione entis : quo ĩtētio
entis ſimpl'r dicti deteriat̄,vt dictū eſt.Nō em̄ eſt diuiſio talis:entiū quoddā eſt nō in ſubiecto
exiſtēs:quoddā eſt in ſubiecto exiſtēs.Sub tali em̄ diuiſione entis bene cadit deus:quia ipſe eſt
ens nō exiſtēs in ſubiecto.ſed eſt diuiſio talis:entiū quoddā eſt aliqd qd̄ nō eſt ĩ ſubiecto:qd̄dā
vero eſt aliqd qd̄ eſt in ſubiecto:vt ly aliqd ſit ipſiꝰ eſſe determinatiuū. Vñ Auic.ponit diuiſio
nē entis in ſubſtātiā & accn̄s per hūc modū.Eſſe duobꝰ modis eſt.Vnū eſt id,qd̄ cū ſit eſt ĩ ali
quo.& hoc eſt qd̄ eſt in ſubiecto.Aliud eſt qd̄ eſt:ſed nō eſt in aliquo. Vñ notādū circa hoc ꝙ
eſt alia rō entis:& intētio:eiꝰ.ſ.qd̄ eſt cōmune analogū creatori & creaturę:& eius qd̄ eſt pro-
prium creaturę:& analogum ſubſtantię & accidenti.Ens enim analogum creatori & creatu-
rę:eſt ens communiſſime dictum:& ſub intentione ſimpliciſſima ſine omni additione accepta.
Et diuiditur per puram negationem & affirmationem ſic . Entium quoddam eſt non ab alio

exiſtēs:quoddā eſt ab alio exiſtēs.Primū ens,eſt ens p̱ eſſentiā:qđ eſt de⁹:q̄ nō eſt niſi eē.negatio
em̄ illa nullius rei determinationē apponit.Secūdū ens eſt ens p̱ p̄ticipationē:qđ eſt creatura:q̄
eſt aliq̄d p̄ticipās eſſe:p̱ qđ in ipſo ſit ipſi⁹ eſſe deteriatio,vt iā dictū eſt in auctoritate Boethii.
Vn̄ ens analogū ſubſtātię & accidenti nō eſt ens cōmuniſſime dictum et ſimpliciſſimū: ſed eſt
ens ſub determinatione.i. ens qđ eſt aliq̄d p̄ticipās eſſe:qđ diuidiť in ſubſtantiā & in accidēs p̱
V eſſe in ſubiecto,& nō eſſe in ſubiecto,vt dictū eſt.¶Ad ſecūdū:ꝙ deus & creatura habēt cōue-
Ad ſcđm. nientiā:ergo idētitatē & vnitatē aliquā:& ita ſaltē minimā:q̄ eſt in genere:Dicendū ꝙ deus &
creatura proculdubio aliqualē rationē vnitatis p̄ticipant:quia omnis multitudo & pluralitas
aliquā habet rationē vnitatis. vt em̄ dicit Diony.de di.no. neq; eſt multitudo nō participans
vno.Sed tn̄ alia & alia vnitate:alia & alia multa ſunt vnū.vt.ſ.vel quia in eodē radicantur. ſic
em̄ multa accidētibus : vt album & dulce: ſunt vnū ſubiecto:vt in lacte.vel quia eodem parti
cipant.Multa em̄ numero,vt Sortes & Plato,ſunt vnū ſpecie:vt in homine.Multa autē ſpecie,
vt leo & capra,ſunt vnū genere:vt in animali.vel q̄a vnū radicať in alio.Sic em̄ multa genere:
vt ſubſtātia & accidēs:ſunt vnū analogia attributionis. Accidens em̄ eſt ens:quia eſt entis qđ
eſt ſubſtantia:vel q̄a vnū habet eſſe ſuū p̄ticipatū ab altero. Sic em̄ multa vt creator & creatu
ra ſunt vnū analogia imitationis:quia creatura omne eſſe qđ habet,habet ex imitatione & p̄ti
cipatione diuini eſſe.& hoc vel formaliter vel effectiue.Formaliter autē ſcđm ꝙ ſubſtantia vel
accidēs p̄ticipat eſſe eſſentię:inquantū vtrūq; habet exemplar formale in primo.ſcđm ꝙ habet
eſſe rēs & natura aliqua nata exiſtere in effectu.Effectiue autē ſcđm ꝙ oīs res creata ſubſtātia
vel accidēs p̄ticipat eſſe exiſtētię:inquantū.ſ.eſt effectus primi entis,vt expoſitū eſt ſupra.Ha-
bent igitur creator & creatura aliquā idētitatē & vnitatē: ſed illa non eſt alicuius cōmunis p̱
ticipatione:ſed analogia imitationis tm̄,vt dictū eſt:& hęc eſt vnitas minima. Et qđ dicitur in
argumēto: ꝙ vnitas minima eſt vnitas generis:Dicendū ꝙ verū eſt de vnitate aliquoꝝ p̱ ali-
X cuius p̄ticipationē:quæ nō eſt inter deū & creaturā,vt dictū eſt. ¶Ad tertium quo arguiť ꝙ
Ad tertiū. deus eſt minimū & mēſura ſubſtantiarū: Dicēdū ꝙ proprie loquēdo de minimo qđ eſt mēſura
vt patet in corporalibus,ipſum nō eſt niſi principium cognoſcendi determinatā rei quātitatē.
Vnde dicit p̄hs in.x.Metaph.ꝙ quantitates valde dominę ſunt in ratione menſurę: & p̄cipue
quantitas diſcreta: quia ipſa etiā diſtinguit & determinat quantitatē in continuo: inquantū
magnitudines numeri ſunt:vt dicitur in primo Poſte.eo ꝙ veriſſima & diſcretiſſima ratiomē
ſurę in quantitate diſcreta inuenitur:& ita perfectiſſima ratio quantitatis:q̄a ratio quantitatis
vt quantitas eſt:nō eſt niſi ratio menſurę.Et ſcđm hunc modum in quolibet genere illud di-
citur aliorum primū minimū ſimpliciſſimū & menſura,in quo veriſſime & perfectiſſime natu
ra generis relucet:quia ex hoc ipſo cognoſcitur quanto aliquid aliud ſcđm plus vel minus ac-
cedit ad generis illius veritatem:quoniā tanto amplius quanto ad illud primū per ſimilitudi-
nem & conformitatem magis approximatur.Et licet ſcđm hunc modū, inquātū.ſ.omnis crea-
tura eſt ens participatione:& ita per imitationem quādam & aſſimilationem ad ens primū qđ
deus eſt:Deus poſſit dici primū & minimū ſiue mēſura in genere entis ſimpliciter: quia tamē
ſubſtantiæ verius ens participant q̄ accidentia:& in hoc ens diuinū magis imitantur: nō ſolū
ſcđm generalem rationem entis:ſed etiā ſcđm ſpecialem:qua primū eſt ens non in ſubiecto exi
ſtens:ideo dicitur proprie menſura ſubſtantiarum:quia illę dicūt rationem eſſendi eius qđ eſt
aliquid:qđ non eſt in ſubiecto alio:& ita quaſi priuationem circa aliq̄d ſubſiſtēs ipſi eſſe. Deus
vero dicit rationem eſſendi abſolute non in ſubiecto:vt ſit negatio abſoluta circa eſſe in ſe ſub
ſiſtens:vt quanto aliquid magis accedit ad rationem eſſe ſubſiſtentis : tanto magis diuino eſſe
appropinquat & aſſimilatur. Et hoc contingit in entibus creatis ſcđm magis & minus:ſcđm
ꝙ in ſe habent rationē eſſe magis abſolutam & minus determinatā: ſcđm ꝙ minorem compo
ſitionem & maiorem ſimplicitatē habent in ſua eſſentia:vt infra videbitur.Et ſic deus dicitur
menſura ſubſtantiarum:non quia ſit aliquid in genere ſubſtantię qđ p̄dicamentū eſt: nec quia
ſolū ſit mēſura ſubſtātię:ſed q̄a p̄fectiſſime in ſe cōtinet rōnē illā negatiōis: a qua accipiť ratio
ſubſtātię ſimpliciter:& etiā rōnē rei ſubſtātię ſimpliciter:licet nō habet rōnē ſubſtātię q̄ eſt p̄-
dicamētū:ſicut dictū eſt.Et cū hoc q̄a ſubſtātia verius eē diuinū p̄ticipat q̄ accidēs,ideo ꝓprie
mēſura ſubſtātiarū diciť.Et cū dicit p̄hs,ꝙ in quolibet genere eſt accipere primū minimū &c.
ibi ſumiť large genus ꝓ omni rōne cōmunis . Vn̄ & ꝙ deus eſt tale in genere ſubſtantię: ibi
ſumitur genus ſubſtantię large:a ratione nō eſſendi in ſubiecto cōmuniter:ſiue ſit negatio ab
ſoluta quæ conuenit deo: ſiue ſit negatio circa ſubſiſtens:ſicut conuenit prædicamento ſub-
ſtantiæ:vt dictum eſt.Et ſcđm hūc modum deus veriſſime dici poteſt ſubſtantia:licet non di-

catuř niſi abuſiue ſubſtātia ſcđm rationē p̄dicamēti ſubſtātię,vt dictū eſt.Et tn̄ adhuc verius
diciť eſſentia q̄ ſubſtātia,etiā ſcđm illū modū ſubſtātię ſimpl'r dictę.Cū em̄ eſſe dei ſit eē nō in Y
ſubiecto,eſſe īportat affirmationē eſſendi q̄ dicit totā diuinā naturā ī ſe:& negatio illa impor-
tat modū eſſendi deſignantē ſuū eſſe in reſpectu ad illa q̄ ſimilitudinē habent ad ip̄m. Et ita af
firmatio de eſſe,deo primo & abſolute conuenit et eſſentialiter : Negatio vero ſecundario, &
in reſpectu:& quaſi ſcđm accidēs.ſcđm ꝙ dicit Auic.iiii.Metaph.de deo. Cū deſignatur eius
certitudo,nō deſignať niſi poſt entitatē:& per negationē conſimiliū ab ipſo.eſſe em̄ dei nec eſt
in ſubiecto ꝓprie dicto ad modū accidentis:nec in ſubiecto cōmuniter dicto ad modū quo eſſe
ſubſtantię eſt in eo qđ eſſe ſubſiſtendi participat. Et ita in eo ꝙ deus diciť ſubſtantia quia ens
nō in ſubiecto poſt entitatē deſignať p̱ negationē & remotionē ab eſſe cuiuſlibet entis qđ eſt in
p̄dicamēto: ſiue fuerit ſubſtātia:ſiue accn̄s:Sicut cum de ſubſtātia quæ eſt prædicamentū di-
citur ꝙ eſt aliquid qđ nō eſt in ſubiecto:vt per eſſe aliquid deſignatur propria ratio quidita-
tis:per non eſſe vero in ſubiecto remouetur ab eo oīs ratio accidentis. Quia ergo (vt dictum
eſt)nomen eſſentię deo attribuitur ratione eſſe affirmati:nomen vero ſubſtantię ratione nega
tionis eſſendi in ſubiecto:verius & p̄fectius attribuitur deo nomen eſſentię q̄ ſubſtātię. ¶Ad Z
quartū:ꝙ deus eſt iuſtus,bonus,& huiuſmodi,quæ ſunt ſua eſſentia:& tamen accidentia:Di- Ad quartū
cendum ꝙ licet illa ſunt nomina accidentiū ſcđm ſuā primā impoſitionem in creaturis: vt tn̄
tranſumitur ad diuina, rem accidentis eandem non dicunt quam prius: ſed diuinam natu-
ram:vt habet in ſe rationem perfectionis illarū rerum quæ accidētia ſunt in creaturis. Et ideo
non oportet ꝙ deus ſit accidens. Iuſtitia em̄ ſapiētia bonitas & hmōi accidētia eſſe nō poſſent
in deo,niſi eſſet in ipſo,vt ī ſubiecto, quē & denominarēt,ipſum eſſe iuſtū,bonū,& hmōi:ſicut
denominānt in creaturis.Qđ non eſt verū.ſcđm ꝙ dicit Boethius de tri.Iuſtus qđ eſt q̄litas,ita
dicitur,ꝙ ipſe ſit hoc de quo prædicatur.vt ſi dicam⁹ homo iuſtus,vel deus iuſtus: ipſum ho
minem vel deū iuſtum eſſe proponimus:ſed differenter:quoniam homo aliter,alter eſt iuſtus.
Deus autem ipſum idem eſt quod eſt iuſtum.

¶Art.XXVII.de viuere & vita Dei.

VIſo de eſſe dei & natura ſiue eſſentia eius:& de vnitate eius Art.xxvii.
in natura & eſſentia:Sequitur videre de viuere & vita in ipſo: qui
ſunt quidam modi eſſe & eſſentiæ. vt videbitur. Et circa hæc duo
quæruntur.

Primum eſt generale circa quodlibet viuens. quid ſcilicet ſit vita
in viuente: ſcilicet vtrum nominet eſſentiam ſiue ſubſtantiam ali-
quam exiſtentem in re:an operationem quandam egredientem in
re ab ipſa eſſentia.

Secundum:vtrum deo conueniat vita.

CIrca primū arguitur: ꝙ vita nominet in viuente eſſentiam vel naturam a A
qua egreditur actus qui dicitur viuere.Primo ſic. ſicut ſe habet eſſentia ad Queſt.I.
eſſe:ſic vita ad viuere,per locum a coniugatis.ergo permutatim ſicut ſe ha Arg.i.
bet viuere ad eſſe:ſic vita ad eſſentiam.Sed ſcđm p̄hm in ſecūdo de anima,
viuere viuentibus eſt eſſe.ergo & vita in viuente eſt ipſa eius eſſentia.¶Se- 2
cūdo ſic.P̄hs dicit in Elench.ꝙ anima & vita ſunt idem:ſed anima nominat
naturam & eſſentiam quādam quæ dat eſſe ei in quo eſt.: vt dicitur in ſcđo de anima.ergo &
vita nominat naturam & eſſentiam quādam quę dat viuere. ¶Tertio ſic.ſi vita non eſſet ipſa 3
eſſentia:tunc ipſa eſſentia eſſet prior vita.cuiuſlibet autē eſſentię virtus propria & determina
ta eſt:& ſimiliter operatio.ſcđm p̄hm in fine.iiii.Meta.ergo poſſet eſſe aliqua op̄atio ſubſtātiæ
viuētis an̄ viuere.cōſeq̄ns falſum ē.ergo &c.¶Quarto ſic.illa natura ē p̱ eſſentiā actu vita:q̄ p̱ 4
ficit ī cōpoſito id qđ eſt potētia vita:q̄a actus r̄ndet potētię.Aīa autē per ſuā eſſentiā eſt actus
potētia vitā habētis.ergo &c.¶Quinto ſic.ſi vita nō eſſet ipſa rei eſſentia,tūc poſſet deus ſepa 5
re a ſubſtātia viuēte ſuā vitā vt eēt ſine vita:qđ eſt īpoſſibile: q̄a deſinēdo viuere deſinit eſſe.
ergo &c.¶Sexto ſic. viuere nō ꝓcedit ī viuēte niſi a vita.& ꝓcedit ī aīato a ſubſtātia aīę īquā 6
tū eſt actus animati.ſcđm p̄hm.ii.de anima.ergo &c. ¶Septimo ſic.viuens & nō viuens diffe- 7
runt eſſentialiter: & non niſi per vitam & eius carentiā.ergo &c. ¶Qꝫ autem viuere non ſit 8
operatio in re: vt actus primus qui eſt eſſe:arguitur primo ſic: quia tunc omne ens viueret.

9 ¶Secundo ſic.eſſe non eſt per ſe niſi ſuppoſiti. viuere per ſe,& primo eſt animæ:quæ non ſubſi-
ſtit niſi in ſuppoſito. Vnde dicit phs.v.Metaph. Homo eſt viuus ꝑ ſe. quia anima eſt vera ps
10 hominis:& in ea eſt vita primo.ergo &c. ¶Tertio ſic.in Chriſto per mortem corruptũ fuit vi-
uere hoīs:ſed nõ eſſe exiſtẽtię eius:quia illud erat ſuppoſiti,qđ mãſit in ſua exiſtẽtia.ergo &c.
11 ¶Qꝫ aũt ſit actus ſcđs vt motus aliquis ĩ re:arguit̃ per id qđ dicit̃ in li.de motu cordis. Viue
re eſt ſeipſo moueri.ergo ſi viuere eſt moueri,ſequitur(vt videt̃)ꝙ vita ſit motus,a coniuga-
tis. Motus autem actio quædam eſt ſiue operatio egrediens ab agente . ergo & vita ſimiliter.
12 ¶Item phs dicit in.viii.Phy.ꝙ motus eſt vita naturaliter exiſtentibus.Motus autem vt prius
eſt actio ſiue operatio,quæ non eſt ſubſtãtia vel eſſentia rei.ergo ſimiliter & vita.

B ¶Ad ſciẽdum quid ſit vita,primũ oportet ſcire quatuor.Quorum primũ eſt,quæ
Reſolu.q. & qualia entia dicant̃ eẽ viuentia. Secundũ,quid eſt viuere. Tertium,quomodo vita ſe habet
ad viuere.Quartũ,quomodo vita & viuere ſe habent ſcđm gradum & ordinem circa diuerſa
C viuentia.Sed de hoc dicetur in ſequenti queſtione.¶Circa primũ iſtorum ſciendũ ꝙ in aliquo
percipimus actum vitæ qui eſt viuere,& ei iudicamus vitam ineſſe:quia ꝑcipimus in eo motũ
ſiue operationem per ſeipſum & ex ſeipſo & in ſeipſo.Propter qđ dicit phs in principio libri de
plantis. Vita in animalibus & plantis inuẽta eſt, in animalibus manifeſta apparens, in plantis
vero occulta non euidens.& hoc ideo,quia opera vitæ ꝓpter quę aĩalia iudicãtur viuere:vt in
telligere,ſentire,moueri ſcđm locum,aperta ſunt & manifeſta.opera vero vitę quibus plantæ
iudicantur viuere,occulta ſunt:non apta:vt ſunt vti alimento ſiue nutriri: & detrimentũ ha
bere & augmentũ. Vñ dicit phs ibidẽ.Ad huiꝰ vitæ(.ſ.in plantis)aſſertionẽ multũ neceſſe eſt
inqſitionẽ ꝑcedere.Nõ autẽ per hmõi actus tale ens iudicatur viuere niſi quia ꝑſupponũt vitã
& viuere:cuius ipſi ſunt ſigna nobis manifeſta.Quare cũ hmõi actus ſunt oẽs actus ſecũdi in
quolibet viuente:neceſſe eſt ꝙ viuere ponamus ꝑcedere in viuẽte oẽs actus ſecũdos. Quare cũ
D vt patet ex modo ſignificandi & intelligendi ſignificatũ eius qđ eſt viuere, ipſum ſignificat ra
tionem actus vt agere:& non poteſt eſſe actus vt agere ſecũdus,vt dictũ eſt : igitur manifeſtũ
eſt ꝙ oportet ipſum ponere actũ vt agere primũ: cum nõ ſit actus:quin ſit primus aut ſecun
dus. Vnde etſi hoc nomen viuere aliquãdo tranſumitur ad ſignificandũ hmõi actum ſcđm in
creaturis,ſcđm phm.ii.de aĩa,Multipliciter dicto ipo viuere:ſi vnũ aliquid horũ inſit: viuere
ipſum dicimꝰ, vt intellectus ſenſus motus ſcđm locũ,ad hęc & motꝰ ſcđm alimẽtũ,augmẽtũ,
& detrimentũ : non tamẽ imponitur hoc nomen viuere ad ſignificãdũ primo & principaliter
aliquod illorũ.Non eñ illa dicũtur eſſe viuere quædã:niſi quia ſunt actus qdã ſcđi:q ſolũ ha-
bent eſſe in viuente,cõſequẽtes actũ primũ qui eſt viuere: vnde vt dictum eſt, per illos tãq̃ per
actus ſecũdos manifeſtatur nobis ineſſe actus primus q eſt viuere: licet quidã idcirco hoc opi
nati ſunt:& hoc ſolũmodo de motu ſecũdũ locum:ex quo manifeſtius q̃ ex alio actu ſecundo
apparet res mota ex ſe viuere. ſcđm ꝙ dicit Rabi Moyſes li.i.c.xlv. Non aſcendit in cor gẽtis
de ratione vitę niſi motus.& quicqd non mouetur motu locali voluntario non viuit:licet mo
tus non ſit de eſſe viui:ſed accidens fixum in eo. Nec ſolũ trãſfertur viuere ad illos actus cõſe
quentes vitã:ſed etiã ad actus & modos noſtros cõuerſandi.ſcđm ꝙ phus diſtinguit in primo
Eth. vitam voluptuoſam,actiuam,& cõtemplatiuã.ſcđm etiã ꝙ beatitudo dicitur vita qdã:
& breuiter omnis ritus conuerſandi : maxime cũ eſt delectabilis in modum naturæ. Vnde &
ecõtra mors quædam dicitur vita miſera:dicitur etiam vita fides iuſti:& ars in artifice qa eſt
principiũ artificiati:dicit̃ etiã vita quædã:& plurima alia hmõi:& a quolibet mõ vitę dicitur
res viuere.Reſtat ergo ꝙ viuere ſit in re vt actus primꝰ q eſt agere: & cũ ille nõ eſt niſi ipſum
eſſe,ſequitur dictũ phi : ꝙ viuere in viuentibus non ſit niſi ipſum eorum eſſe . non ꝙ viuere
ſit ſynonymũ cum eſſe:& omnino idẽ re & ratione:tunc eñ omne ens diceretur viuere:ſed vi
uere dicit quẽdam determinatum modum eſſendi,ſub ratione.ſ.maioris perfectionis q̃ impor-
tet ratio eſſendi ſimpliciter:& hoc tam in deo q̃ in creaturis.Eſt eñ viuere quoddã eſſe nobi-
le includens in ſe rationẽ eſſe ſimpliciter:ſicut determinatum cõfuſum. Vnde licet eſſe in deo
includat tanq̃ confuſum ratione ſui nominis omnes diuinas perfectiones., vt dictum eſt ſu-
pra,& infra amplius videbitur : ratio tamen maioris perfectionis importatur in deo nomine
viuere q̃ nomine eſſe:& ſcđm rationem noſtram intelligendi:etiam in deo rationem perfectio
nis cuiuſdã viuere addit ſuper eſſe.Et differunt in deo viuere & eſſe ſcđm rationẽ tm̃: in crea
turis vero ſcđm intẽtionem.Propter qđ in creaturis libro de cauſis dicitur eſſe haberi ꝑ crea-
tionem:viuere vero per ipſius eſſe informationẽ: eo ꝙ ratio eſſe prima eſt. Et ideo oportet eã

in creatura ꝓcedere ex nihilo nullo ꝑſuppoſito:viuere aũt quaſi ex eſſe educi:licet re,viuere & eſſe
idipſum ſint in eodẽ. Sic ergo patent prima duo: qualia.ſ.entia debeant dici viuẽtia,& quid ſit vi-
uere.¶Reſtat ergo tertiũ, quõ.ſ.ſe habeat vita ad viuere:nec eſt ĩ hoc aliq̃ dubitatio niſi an vita ſit E
ipſa eſſentia cui cõuenit viuere.Si eñ nõ ſit ipa eẽntia:ſed cõſequẽs ipſam:& clarũ eſt ꝙ nõ ſequit̃
poſt viuere:qa nihil viuit niſi vita: viuere aũt eſt eẽ qđdã,vt dictũ ẽ:eſſe aũt ĩmediate ſeqt̃ eẽntiã,
vt primꝰ actꝰ ĩ ea:oportebit ergo ponere ꝙ ipm viuere ſit vita & ecõuerſo.Qꝫ aũt nõ poſſit poni vi
ta fore ipa rei eẽntia,patet ſic.ſi eñ ipſa eẽntia creaturæ ex ſe eẽntialiter eẽt vita:cũ eẽ põt abſolui:
& ſilr̃ viuere ab ĩtẽtione eſſentię cuiuſlibet creaturę,vt eſt eſſentia:qa de ſe vt alibi determinatũ
eſt:nõ eſt determinata neqꝫ ad eſſe neqꝫ ad nõ eſſe:tũc ſubſtãtia rei rõne qua ſubſtantia eſt ſcđm ſe
eſſet vita qdã abſqꝫ eo ꝙ ei cõueniat eẽ aut viuere: qđ omino eſt impoſſibile.licet eñ viuere poſſet
abſolui a viuente : non tñ a vita:quia ſcđm cõmunẽ vſum loquẽdi vita nulli attribuitur niſi exi-
ſtẽti in effectu:& nulli exiſtẽti in effectu attribuit̃ vita niſi eidẽ attribuat̃ viuere.Qđ ergo ꝑ eẽntiã
ſuã ẽ vita,ꝑ eẽntiã ſuã eſt ĩ effectu,& viuere neceſſe ẽ:& hoc ẽ ſolꝰ deꝰ.¶Abſolute ergo dicẽdũ ꝙ vi F
ta eſt ĩ re viuẽte:& ꝙ neceſſe ẽ vt ſit ipſa oꝑatio q̃ eſt actꝰ primꝰ:& eſſe nobile:ſicut ẽ & ipm viuere Reſponſio
queẽadmodũ curſus in currẽte non eſt aliquid re vel intẽtione aliud q̃ ipſum currere: & differunt
ſolũ ſcđm rõnem:ꝓpter diuerſum modum ſignificãdi & intelligendi vnum ꝑ modum habitus:al-
terum vero ꝑ modũ agere.Et qa oĩa argumẽta ſupinducta cõtraria ſunt iam dictis,ideo ad ſingu-
la reſpondendum eſt.
¶Qꝫ ergo arguitur primo ꝙ vita eſt eẽntia,quia viuere eſt eẽ:Dicendũ ꝙ hoc ve G
rũ eſt in deo:qa in deo nõ intelligit̃ eſſentia tanq̃ aliqđ ſubiacẽs ipſi eſſe:ſed tanq̃ qđ eſt ipm eſſe:qa Ad pri.
eſſentia dei eſt ipm eẽ eiꝰ,differẽs ſolũ rõne ab ipſo:queẽadmodũ curſus & currere, vt habitũ eſt ſu principa.
pra.Eſt igit̃ in deo prima ratio cõceptus,ipm eſſe ſub rõne eſſe:quia abſoluto modo ſignificat & vt
agere quoddã.Scđa vero rõ eiuſdẽ cõceptꝰ in ipſo eſt eſſentia ſub rõne eſſentiæ:quia ſignificat mo
do abſoluto id qđ eẽ:ſed ſub rõne habitus. & principalius deo attribuit̃ rõ actus q̃ habitꝰ:qa nobi
lior ẽ ſcđm Phm. Tertia vero ratio cõceptꝰ eiuſdẽ in deo ẽ viuere ſub rõne viuere:qa ſignificat eẽ
ſub rõne cuiuſdã nobilitatis quaſi determinatũ:& hoc ſub rõne actꝰ:& ita qſi addat aliqd ſcđm rõ
nẽ intelligẽdi ſup rõnẽ eẽ & eſſentię.Quarta vero rõ eiuſdẽ conceptꝰ in deo eſt vita ſub rõne vitæ:
qa ſignificat id qđ viuere ĩ deo,ſed ſub rõne habitꝰ:ſicut & eẽntia id qđ eẽ.Et poſt iſtas q̃tuor rõnes
ſequũt̃ ſcđm rõnẽ intelligẽdi rõnes attributoꝝ diuinoꝝ:& ita verũ eſt in deo ꝙ vita eſt eẽntia ſi-
cut viuere eſt eẽ.In creaturis vero hoc nõ eſt verũ:quia in creatura intelligit̃ eẽntia tanq̃ aliquid
ſubiacẽs ipſi eſſe:qđ de ſe ꝑ ĩdifferẽtiã ſe habet ad eẽ & ad non eẽ in effectu:immo qđ quantũ ex ſe
eſt,nõ habet niſi nõ eẽ,& vt magis ꝓprie loqmur ex ſe nõ habet vllo mõ eẽ.Eſſe aũt habet non niſi
ab alio:ita ꝙ natura prius habet ex ſe nõ eſſe q̃ eẽ ab alio:& ſe habet ꝑ indifferẽtiam ad eẽ & nõ eſſe
neutrũ eoꝝ ĩcludẽs ĩ ſuo intellectu.Et ita ſicut ĩ creatura nõ poſſum dicere ꝙ eẽntia ſua ẽ ipm eẽ:
nõ ecõuerſo:ĩmo ſupra eẽntiã eẽ eſt ei acqſitũ:ſic nõ poſſum dicere ꝙ vita eiꝰ ſit ipa eiꝰ eẽntia,qa vi
ta eiꝰ re eſt ipm viuere eiꝰ:& ita ipm eẽ eiꝰ vt patet ex dictis,differẽs ſolũ rõne ab ipſo viuere:licet
differat intẽtiõe ab ipſo eẽ:ab eẽntia vero & re queẽadmodũ reſpectiuũ ab abſoluto:& etiã rõne & ĩ
tẽtiõe:licet nullã rẽ abſolutã addit eidẽ,vt iã dicet̃.Et ſic ĩ creatura nullo mõ ẽ verũ dicere ꝙ eẽntia
eiꝰ eſt vita:ĩmo ſi viuit:vita ei acqſita eſt ſicut ſuũ eſſe.Et ſic patet ꝙ exẽplũ qđ aliqñ poſuimꝰ ſu-
periꝰ,ꝙ in creatura differũt ens eẽntia & eẽ ſicut currẽs curſus & currere:nõ oĩno ĩportat ſilitudi
nem. Licet enim ens in creatura eſt eſſentia participans eẽ:ſicut currens eſt ſubſtantia participans
curſum,quo ad hoc ꝙ curſus eſt extra naturam ſubſtantiæ:& eſſe extra naturam eẽntię: licet nõ
quo ad hoc ꝙ curſus eſt accidens reale abſolutũ in currẽte: eẽ aũt nõ ſic:ſed ſolum rõnẽ accidẽtis
habet, inquantum eſſentia creaturæ in ſe quantum eſt de ſe,non includit rationẽ ipſius eẽ:eſſen-
tia tñ & eẽ in creatura nõ ſic ſe habẽt ſicut curſus & currere:niſi quoad hoc ꝙ eẽ nõ eſt res aliq̃ ab
ſoluta addita eẽntię creaturę qua dicit̃ eẽ:& curſus eſt idẽ re qđ currere.Intentione tamẽ non dif
ferunt omnino curſus & currere:quia curſus id qđ eſt in natura & eẽntia ſua,non eſt niſi actꝰ ſuc
ceſſiuus currẽdi:ſed ratione ſola:ſicut abſtractum & concretum.In creatura autem eſſentia & eſ-
ſe:non ſola ratione differunt vt habitus & actus:ſed etiam intentione:quia eẽntia id qđ eſt in natu
ra ſua ex ſe non eſt ipſum eẽ neqꝫ participat eo. Vnde magis competẽs ſimile eſt de eo qđ eſt lu-
cẽs lux lucere:maxime ſi ipa lux ponatur ſepata & in ſe lucẽs:& lucere ponat̃ modus proprius eſſe
lucis:& non aliqua eius operatio accidẽtalis.¶Ad formã ergo argumẽti,ꝙ ſicut ſe habet eẽntia ad H
eẽ:ſic vita ad viuere:dicẽdũ ꝙ falſum eſt in creatura:verũ aũt in deo,vt viſum eſt:& ideo cõmuta
ta proportio vlterior tenet in deo:& verum eſt cõcluſum:non aũt in creatura, vt ſilr̃ viſum eſt. I
¶Ad ſecundũ:cum dicit̃ ꝙ aĩa & vita ſunt idem &c.dicẽdum ꝙ anima nõ dicit̃ vita ꝑ eſſentiam, Ad ſcđm.

ſed effectiue ſolum & originaliter & quodammodo formaliter:quia ipſa ꝑ ſuam eſſentiam eſt cau-
ſa & origo vitę in aīato ſcđm Philoſophum in ſecūdo de anima:& quodammodo etiam in ſua eēn
tia vitam participat ſicut & eſſe,inquantum.ſ.eſt dei effectus licet in cōpoſito.ſed ꝑ eſſentiam nō
eſt vita:ſi enim anima a ſe & in ſua eſſentia eſſet vita:non poſſet non viuere neq; non eſſe: ſed eēt
quoddam neceſſe eē.vnde primo ī ſe,ſed ab alio participationem habet eē & viuere,qđ cōmunicat
K animato,vt videbiť infra.¶Ad tertium:ſi vita non eſſet eſſentia animæ:tunc eſſentia p̄cederet vi-
Ad tertiū tam in viuente:& haberet ꝓprias operationes ante vitam : Dicēdum ꝙ ratio eſſentiæ vt eſſentia
eſt p̄cedit rōnem vitę in eodem vt vita eſt, non tempore & in exiſtētia actuali extra, ſed conceptu
intellectus:qa ex ſe non determinať ad vitam vel non vitā:ſicut neq; ad eſſe vel non eſſe,vt habitū
L eſt ſupra.Nūc aūt operatio nulli eſſentię cōuenire poteſt niſi exiſtēti in re extra,participando eē.ſ.
Ad q̄rtū. exiſtētię debitū ſuæ naturę,qđ in viuētib⁹ eſt vita.¶Ad quartum ꝙ aīa ꝑ ſuam eēntiam ꝑficit qđ
eſt potentia vita, ergo in ſe eſt actu vita:Dicēdū ꝙ ꝑfectibile ab anima eſt in potentia ad vitā:ſicut
eſt in potētia ad actuale eſſe:& hoc eſt tanq̄ ad aliquid qđ participat compoſitum ꝑfectum per ani
mā:vt ipm̄ eſt effectus creatoris,vel immediate vel mediāte natura,inquātum.ſ.ipſe dedit naturę
ꝙ poteſt in talem effectum. Et quod eſt actus eſſentialis ſic exiſtentis in potentia : non oportet ꝙ
ſit eſſentialiter actus reſpondēs illi potentiæ:ſed illi potentiæ qua ordinať ad compoſitum perfecti-
bile ab ipſa,cui acquiriť eſſe,& aīę in ipſo:& ſimiliter viuere: ſed compoſito ꝑ aīam.Eſt em̄ aīa in cō
poſito actus primus ſubſtātialis,cui primo acquiriť ꝑ naturam eſſe exiſtentiæ ſimplicis,& ꝑ ipſam
compoſito & materię.ab ipſa em̄ cauſaliter & originaliter habet eſſe ille actus qui eſt eē ſiue viue-
M re aut vita ī compoſito,in ſe etiam participans quodāmodo formaliter eſſe & vita,etiā vt eſt in cō
Ad q̄ntū. poſito,vt iam patebit. ¶Ad quintum:ſi vita non eſſet ſubſtantia animæ,ſeparare poſſet deus ipſa
manēte vitam ab ea:Dicēdū ꝙ differētium quędam differūt ſcđm rationem tm̄,vt definitio & de
finitum:& iſta nullo mō ſunt ſeparabilia:qa idipm̄ ſunt in re & in intellectu indiuiſibiliter:& talia
ſeparari nō poſſunt:nec ſecūdū rem extra:nec ſecūdū intellectū.Sicut neq; idē poteſt ſeparari a ſe-
ipſo.Quædā vero differūt intētione,vt diuerſæ differētiæ vni⁹ ſpeciei:quæ in eodē ſeparari non
poſſunt:quia cadunt in idipſum re,vt vegetatiuū ſenſitiuum in bruto:ſed in diuerſis poſſunt ſe-
parari:ſecundum ꝙ in plantis eſt vegetatiuū ſine ſenſitiuo:& in brutis ſenſitiuum ſine rationali.
Quædam vero differūt re:& hoc vel abſoluta ex parte vtriuſq;,vel relata ſaltem ex pte alteri⁹.Ab
ſoluta,vt quæ ſunt aliđ & aliud ī natura:ſicut materia & forma:& iſta deus poſſet ſeparare.Re nō
abſoluta ſed relata differunt aliqua dupliciter:aut enim relatio fundatur in natura & eſſentia rei:
aut ſuper aliquod accidens in re.& talis relatio ſecundo mō pōt ſeparari ab abſoluto: ſicut accidēs
poteſt ſuꝑ quod fundatur,vt ſimilitudo ꝑ quam habet Sortes reſpectum ad Platonem ex ſua albe-
dine ſi fiat niger.Relatio vero primo modo ſecundum rem,inſeparabilis eſt a re ipſa re manente:ſi-
cut res ipſa inſeparabilis eſt a ſeipſa.Talē autem relationem important eſſe & viuere circa eſſentiā
entis.Eſſentia em̄ entis quæ de ſe ſecūdū cōceptum mētis ī qua habet rationem diminuti eſſe,eſt in
differēs ad eſſe & non eſſe:& ex ſe habens non eſſe in exiſtētia:per hoc ꝙ eſt terminus factionis di-
uinæ ꝑ ſe in propria natura ſine omni addito reali abſoluto habet ꝙ ſit creatum quoddam & factū
a deo & exiſtēs in actu.Si enim hoc diceret aliquid abſolutum additum eſſentiæ factę illud eſſet eſ
ſentia aliqua facta ſimiliter:& haberet ſuper ſuam eſſentiam additum qđ eſſet aliquid creatum fa-
ctum & exiſtēs:& ſic eſſet ire in infinitum in ſuperadditis abſolutis , aut ſtare continget ꝙ eſſen-
tia facta dicitur facta & creata & exiſtens ſine omni re alia abſolute ſuperaddita vł communicata
qua eſſentia facta diceretur eſſe exiſtens ſiue ens in actu : ad modum quo paries dicitur albus per
albedinem exiſtentem in eo:immo ratio qua dicitur facta vel creata vel ens fundatur in ipſa eſſen-
N tia ratione qua eſt terminus diuinæ operationis.Q꞉ aūt non conuenit eſſentiæ ex ſe:neq; ē aliqđ in
ea re diuerſum & abſolutum:ſed ſolum ex eo ꝙ eſt terminus operationis cuiuſdā:Terminus autē
in eo ꝙ terminus,rōnem reſpectus cuiuſdam importat:Idcirco oportet ꝙ ratio illorū ſit rō reſpe-
ctus cuiuſdam eſſentialis : quia fundatus in ipſa eſſentia vt facta eſt ad ipſum factorem,vt ſic eſſe
exiſtētię cuiuſlibet creaturę non ſit niſi eē quod eſt ad aliud ſe habere.creatura enim ſicut ex ſe ab-
ſolute eſſe non habet: ſed ab alio tm̄:ſic nec ipſum conſeruat niſi ad aliud vt ad factorem quodam
mō vt ꝑ dependētiam quandam in eſſendo ad ipſum ſe habēs, a quo eſſe ſuum recipit: & ꝑ quem
ſuū eē neceſſe eſt conſeruari.Si enim conſeruationē eē ſubtraheret,vel ſecundū aliquos ad horam a
continuo influxu ipſius eē ceſſaret,ſtatim eēntia creaturæ in nō eē redigereť:ad modum quo ima
go reſplendens in ſpeculo ad rectam oppoſitionem obiecti in nihilum cedit obiecto a recta oppoſi-
tione recedente:& ita ad modum eſſe verorū relatiuorū,quorum eē eſt ad aliud quodā mō,hoc eſt
per quandam depēdētiam eſſentialem ſe habere:ſic ſe habet eſſe creaturę:qa niſi ſe haberet ad ipm̄

per dependentiam eſſentialem vt cauſatum ad cauſam:aut creatura non haberet eſſe om̄ino:aut
ſi aliquod haberet illud eſſet eſſe abſolutum oīno indepēdēs:non egens cauſante aut conſeruante:
qđ impoſſibile eſt poni in creatura . Vnde tale eſſe creaturæ reſpectu eſſe creatoris debile eſſe eſt
valde:quēadmodū eē relationis debile eſt reſpectu eē ſubſtātiæ,vt dicamus ꝙ eē creaturæ reſpectu
eē creatoris cōparatum vera relatio eſt realis & eſſentialis ſecūdū rē fundata in eēntia rei ꝓductæ:
licet non ſecundū rōnē impoſitionis nominis:ita ꝙ ſi abſoluas a creatura compatione ad aliud,ſub
trahis ei oēm rationem entis:& ita ſi intelligis in creatura eē abſolutum,non ītelligis eē creaturæ,
ſed eē dei circa creaturā:& falſo,quēadmodū ſi a vero relatiuo abſoluis cōparationē ad aliđ,nō in
telligis relatiuum:ſed abſolutum.vñ Aug.in originali ſuꝑ epiſtolam ad Gal.exponēs q̄ debile eſſe
ſit eē creaturę,dicit ſuꝑ illud Gal.iiii.Quomodo conuertimini ad infirma & egena elemēta.Mani
feſtum eſt volumina tēporū ꝑ elemēta huius mundi hoc eſt cælū & terrā,& motus atq; ordinē ſy-
derum adminiſtrari.Quæ infirma appellat ex eo ꝙ infirma & inſtabili ſpecie variant:egena vero
ex eo ꝙ egēt ſūma & ſtabili ſpecie creatoris:vt quō ſunt eſſe poſſint.Et ſic quodāmodo re differūt
eſſentia creaturę & eē eius:quēadmodum ſubſtātia & relatio fundata in eēntia ſubſtantię:licet hu-
iuſmodi differētia reſpectu differētiæ duoꝝ abſolutorū ſit in rōne tm̄.Propter qđ nullo mō ſepa-
ri pōt ab ipſa quocūq; agēte ipſa manente:quia non manet niſi factio & conſeruatio factionis ſint ī
ipſa.Aliter em̄ mutaret eē reſpectiuū in eē abſolutū.Et ſic patet ꝙ de⁹ eēntiā creaturę ſeparare nō
pōt ab eē ſeorſum vtrūq; ponēdo vł alterū.Sed hoc nō ē ꝓpter aliquā īpotētiā:ſed ꝓpter rei īpoſſi
bilitatē:ſicut nō pōt facere ꝙ cōtradictoria cōcurrāt.Nō tm̄ ꝓpter inſepabilitatē hmōi eē & eēntię
ſeqť ꝙ poſſit dici ꝙ ipſa eēntia ſit ſuū eē aut ecōuerſo: q̄uis cōparatū illđ eē ad eſſentiā incidit oī-
no in ipſam:nec eſt aliud re omnino ab ipſa.quātūcūq; tm̄ in ſubſtantiam incidat & trahatur ad ra
tionem abſoluti,nunq̄ poteſt dici p̄dicatione formali vnum eorum de altero: qa etſi nō differunt
re,differunt tamē intentione non ſola ratione:quæ bene prędicationē huiuſmodi impedit.propter
qđ etiam in eodem poſſunt abinuicem ſepari ſecundum intellectum : etſi non ſecūdum rem.Vn- O
de & dico differre intētione quæcūq; de ſe formant diuerſos conceptus:quorum vnus nō includit
omnino alterum:qui non ſunt niſi eorum quę in diuerſis ſunt diuerſa re:etſi in eodem ſunt idipm̄
re.Quæcunq; enim huiuſmodi ſunt,vnum eorum contingit intelligi ſine altero.quæcunq; vero
non ſunt huiuſmodi,vt in deo eſſe & viuere,ſubſtantia & relatio, vnum eorum non contingit in-
telligi eſſe in aliquo ſine altero : nec econuerſo : non enim eſt eſſe dei niſi ſit viuere : nec diuina eſ-
ſentia niſi ſub relatione in aliqua perſona:nec ecōuerſo:& ideo talia adinuicē cōparata ſola ratione
differūt.Cum autem de eis quæ ſunt idem re in eodem,& in diuerſis ſunt diuerſa re , diuerſi con
ceptus formanť,hoc cōtingit dupliciter.Diuerſa em̄ re in diuerſis:aut ſunt diuerſa vt res extra in
tellectū exiſtētes & ī eis q̄ exiſtūt extra ītellectū:aut ſunt diuerſa vt res exiſtēs in intellectu prīo &
deīde in re extra. Hoc ſecūdo mō cōtingit dupliciter:quia huiuſmodi differentia aut eſt duorum
omnino abſolutorum : aut alterius reſpectiui fundati ſuper abſolutum. hoc ſecundo modo diffe-
runt in eodem eſſentia & eſſe eius actuale.Primo modo quiditas qualibet in creaturis differt in-
tentione a re participante eam,vt humanitas:quę vt imparticipata eſt in ſolo intellectu,& res par
ticipans ea exiſtens extra vt homo:in qua ſunt idem re:faciunt tamen compoſitionem aliquam,vt
videbitur infra.Similiter iſto mō ītētiōes ſecūdæ,vt ſunt gen⁹,ſpecies,differētia,differūt a reb⁹ pri
marū intentionū:quę ſunt aīal,hō,rationale.Si vero diuerſa intētiōe ſunt diuerſa re in diuerſis ex P
tra ītellectū,eorū cōcept⁹ diuerſi aut oīno ſunt diuerſi,aut ſunt tm̄ diuerſi in pte:ita ꝙ aliqđ cōce
pt⁹ vni⁹ includitur in cōceptu alteri⁹.Primo mō diuerſę differentiæ,q̄ coincidunt in vnā & eandē
formam ſimplicem ſpeciei:ſecundum negantes gradus formarum . Cum enim intellectus eas ſe-
parat diuerſos conceptus format de eis,vt ſunt in bruto vegetabile & ſenſibile:quæ re ſunt idipm̄
vt eſſentia animæ bruti:& ſuper illam eandem rem fundantur illi diuerſi conceptus : & ideo di-
uerſi:quia licet ſenſibile & vegetabile ī bruto eodem res eadem ſint:cōcept⁹ tm̄ de ſe nō formāt ra
tione qua ſunt res illa eadem in forma ſpeciei: hunc enim conceptum format de ſe ſpecies ipſa per
intentionem illam qua eſt ſpecies:ſed formant de ſe conceptus ratione qua ſunt differentiæ diuer
ſę conſtitutiuę formę ſpeciei,vt ſpecies eſt:& ita ratione qua ſunt diuerſæ intentiones inter ſe.Pro-
pter quod neutra illarum prædicatur de altera inquantum ſunt differentiæ.Et quemadmodū di-
uerſæ differentiæ formant inter ſe & de ſe conceptus diuerſos intentione: ſimiliter & qualibet ea
rum format de ſe conceptionem differentem intentione a conceptu quē de ſe format gen⁹.Propter
quod nec genus prædicatur de differentia : nec econuerſo , niſi in ratione ſuppoſiti . Si ve-
ro ſint diuerſi conceptus in parte, tunc conceptus vnus omnino includit alium & non econuer-
ſo . Sed hoc contingit dupliciter : aut enim vnus includit alterum : aliquid amplius illi ſu-

ꝑaddendo:aut vnus includit alterum præciſe,ſub gradu tamen nobiliori ipſum exprimendo.
Primo modo differt conceptus ſpeciei a conceptu generis: & ſimiliter a conceptu differentiæ:&
ideo differũt intẽtione. Secundo mõ intẽtione differt cõceptus eſſe ſimpliciter a cõceptu eiꝰ qđ ẽ
viuere:quia viuere in re viuẽte ſuꝑ cõceptum ipſius eſſe nihil amplius cõtinet in ſuo cõceptu:ſed
ꝑciſe exprimit cõceptũ eẽ illiꝰ,vt.ſ.in tali gradu:ita ꝙ determinatio talis gradus nõ cõſtituitur in
ipſo viuere ꝑ aliquid ſuꝑadditum ipſi eſſe in illa re: quẽadmodũ cõſtituit̃ ſpecies ꝑ additionẽ diffe
rentię ſuꝑ genus: ſed ipm̃ eſſe ſimpliciter vt eſt in tali natura ſiue eẽntia ꝑfecte eſt ipm̃ viuere eiꝰ.
Cõceptus tñ eẽ ſimpliciter nõ exprimit gradũ illũ quẽ exprimit viuere.Propter qđ cõceptus eẽ in
cludit in cõceptu viuere, & nõ ecõuerſo.Propter qđ differũt intentione.Dico aũt differre rõne ſo
la:quęcũꝗ eadem re ſunt:& formant eũdẽ cõceptũ:ſed modo diuerſo:vt ſunt definitio & definitũ.
Definitũ em̃ de intẽtione ſpeciei format cõceptum cõfuſum & cõpoſitũ.Definitio vero format cõ
ceptum eiuſdẽ determinatum & diſtĩctum ꝑ partes.Definitũ em̃ ſignificat totum quiddã,& inde
finitũ:vt circulus.Definitio aũt ipſius diuidit̃ in ſingularia & in ꝑtes cõpoſiti,vt dicit̃ in principio
Phyſi.& ꝓpter hoc idem omnia attributa in deo ſola rõne differunt,vt ĩfra videbit̃.Secũdũ hoc er
go dico ꝙ eẽntia creaturę & eẽ eiꝰcomparatũ ad ipſam,quantũcũꝗ incidit in ipſam eſſentiam,inten
tione tñ differt ab illa:quia cõceptus quẽ format de ſe eſſentia vt eſſentia eſt,nihil om̃ino includit
de rõne eẽ:& ideo formaliter & abſtractiue vnũ eoꝝ de altero nõ põt ꝑdicari:ſed cõcretiue dicitur
Q ꝙ eſſentia eſt ens:& oblique ꝙ eſſe eſt eſſentię. ℂAd ſextum ꝙ viuere nõ eſt niſi a vita:& eſt ab aĩa
Ad ſextũ. ergo ipa eſt vita:Dicendũ ꝙ viuere eſt ab aĩa effectiue & formaliter quodãmõ,vt iam dicet̃. a vita
autẽ eſt viuere tanꝗ a diſpõne formali ipſius actus:quẽadmodũ florere in arbore eſt a floritiõe.Vñ
differt dicere,viuere vita,& viuere aĩa:quẽadmodũ differt dicere currere curſu:& currere pedibꝰ.
Vnde quia a vel ab magis notat circũſtãtiã cauſę efficientis,ꝗ formalis, nõ ꝓprie dicit̃ ꝙ viuere ẽ
R a vita:ſed vita. ſicut nõ ꝓprie dicit̃ ꝙ currere eſt a curſu:ſed curſus.ℂAd ſeptimũ ꝙ viuẽs & non
Ad ſepti- viuens differunt eſſentialiter &c.Dicendũ ꝙ re vera in diuerſis ſimul & ſcđm ſe ſubſiſtẽtibus eẽn
mum. tialiter differũt:& hoc nõ tã eo qđ eſt vita & eiꝰcarẽtia,ꝗ ipa rerũ eẽntia & natura. accidẽtalis em̃
differentia eſt ſpecierũ diuerſoꝝ entiũ vt lapidis,plãtę,& aĩalis, ex diuerſo modo eſſendi ipas ĩ ſua
exiſtẽtia. differũt em̃ eſſentialiter ex gradu naturę & eſſentię ſuę qua ſunt id qđ ſunt ſecũdum ſe:
abſꝗ omni conſideratione eſſe vel non eſſe in effectu.ſecundũ gradus em̃ eſſentiarum ſecundũ ſe
conſideratarum nati ſunt ꝑticipari diuerſi gradus in eẽ exiſtentiæ,cum fiunt effectus creatoris,vl̃
immediate vel mediãte ope naturę.In hoc em̃ nulla eſt differẽtia.& ſecũdũ hoc quorũdã eẽ eſt eſſe
ſimpliciter & nõ viuere,quorũdã eſt eẽ qđ viuere:& hoc diuerſimode ſecũdũ diuerſos gradꝰ vitæ
vt ĩ ſequẽti queſt.dicet̃. Qꝫ ergo viuẽs & nõ viuẽs differũt eẽntialiter,hoc eſt ꝑ ſe & ꝑ eẽntias ipo
rum,ſecundũ ꝙ ſunt eſſentię:& hoc formaliter & ꝑ vitã & eius carentiã tanꝗ ꝑ illa quæ ipſas eẽn
tias cõſequũtur inquãtũ ſunt effectꝰ creatoris,vt dictũ eſt.Et ſic nõ oportet ꝙ vita ex hoc dicatur
ipſa eſſentia:immo quia eſſentię inquãtũ eẽntia eſt accidit eẽ in effectu:non ꝗa eẽ res ſit abſoluta eſ
ſentię addita:ſicut eſt diſpoſitio in albo & nigro:ſed ꝗa aduenit ei tanꝗ id qđ eſt extra eiꝰ intentio
nẽ:quẽadmodũ Auicẽ. largo noĩe oẽ tale accidẽs appellat.Et ſcđm hoc dici poſſet ꝙ viuẽs & nõ vi
uẽs inquãtum hmõi differũt non eẽntialiter: ſed accidẽtaliter quodammodo: ſicut aſinus albus:
S & vrſus niger.ſed his differentiis ſubſunt alię eſſentiales.ℂAd octauum ꝙ viuere non eſt eſſe:quia
Ad octa- tunc omne ens eſſet viuens:Dicendum ꝙ viuere non dicitur eſſe quia ſit ſynonymum cum ipſo:
uum. vt viuere intelligatur quoddam eẽ acceptum in ſua generalitate. Tunc enim ſequeretur ꝙ omne
ens eſſet viuens.Sed viuere dicitur ipſum eſſe eius : eo ꝙ id quod eſt viuere in viuente non eſt niſi
ipſum eſſe qđ eſt proprium illi in determinato gradu iuxta gradum ſuæ eẽntię.& ex hoc non ſeq-
tur omne ens viuere:ſed ſolum illud ens quod eſt in tali gradu eſſe. Viuere enim eſt eẽ quoddam
determinatum quaſi ꝑ differentiam,ad modum ſpeciei in qua genus determinatur per differen
T tiam.& ſic differunt viuere & eſſe intentione quodammodo:quẽadmodũ ſpecies & genꝰ.ℂAd no-
Ad nonũ. nũ:ꝙ eſſe primo conuenit ſuppoſito & vita non:ſed aĩę:Et ſimiliter ad decimũ ꝙ in Chriſto corru-
ptũ eſt viuere hoĩs:ſed nõ eſſe:quia illud eſt ſoliꝰ ſuppoſiti:& ſic nõ ſunt idẽ viuere & eſſe:Iſta duo
argumenta fuerunt inducta propter hoc ꝙ aliqñ in quadã ꝗſtione de quolibet:vtrũ.ſ.in Chriſto
ſunt plura eſſe,diſtinxi duplex eſſe.ſ.eẽ eſſentię ſcđm duas naturas in ipſo:nunc aũt ad ſolutionem
harum rationum: & ad maiorem declarationem illorum ꝗ ibi aliquantulum obſcure dicta ſunt
hic diſtinguendum eſt eſſe amplius ꝗ ibi diſtinctum eſt:Dicendo ꝙ eſſe duplex eſt,vt ibi dictũ eſt,
ſcilicet eſſentiæ & exiſtentiæ . Eſſe eſſentiæ proprie loquendo eſt diſpoſitio rei in ſeipſa qua eſt id
quod eſt:& nihil aliud a ſe,ꝑ indifferẽtiam ſe habẽs ad qđcũꝗ aliud ſibi attribuẽdũ. Qđ expreſſe
declaratũ eſt in quadam alia queſtione de quolibet,vtrum.ſ.ſit ponere aliquã eſſentiã ꝑ indifferẽtiã

ſe habẽtẽ ad eſſe & nõ eſſe.Eſſe vero exiſtẽtię ẽ eſſe in effectu acꝗſitũ eẽntię:& hoc ẽ duplex ſecũdũ
Phm̃ in.vi.meta.Vnũ qđ dr̃ eſſe rei diminutũ:vt eſt rei eſſe in cõceptu mẽtis ſeu ĩ aĩa,abſꝗ eo ꝙ
ſit extra animam ens,vt dicit ibi Cõmen.Alterum vero qđ dicitur eſſe rei verum,vt eſt eſſe exiſtẽ
tię in re extra animã.& hoc eſt duplex.quoddã enim eſt eſſe exiſtentię ſimpliciter dictũ:qđ ẽ eẽ rei
extra animã:ſed in alio:vt ſunt eſſe materiæ & formæ in cõpoſito.quoddã vero eſt eẽ ſubſiſtentiæ:
qđ eſt eſſe ſuppoſiti rei in ſe ſubſiſtentis.Et pręter iſtum modum quẽ ibi appellaui eſſe exiſtentiæ: V
quia nõ eſt ꝑfecta exiſtẽtia niſi ĩ perfecta actualitate ſubſiſtẽtię ſuppoſiti:oẽs modos eſſendi ꝑcedẽ-
tes cõprehẽdimus in ꝑdicta ꝗſtione de quolibet ſub eẽ eſſentiæ,appellãdo eẽ eẽntię oẽ eſſe qđ cõue
nit naturę rei abſꝗ eo ꝙ in ſe ſubſiſtat,habẽdo.ſ.ſecũdũ ſe eſſe ꝑfectum ſubſiſtentiæ actualis.Mate-
ria em̃ & forma in rebus creatis materialibus & compoſitis ex eis plenam actualitatem exiſtentiæ
non habẽt:ꝗa vt partes vnitę exiſtunt in toto:& pars in toto inquãtũ hmõi potẽtia habet eſſe non
in actu.Similiter & totum compoſitum ex eis niſi in ſe ſubſiſtat non in alio,perfectam rationẽ exi-
ſtẽtis in actu nõ habet.per hoc em̃ habet ſuppoſitum eẽ diſtĩctũ & ſeparatum a quolibet alio:& ſic
habet perfecte eſſe in actu: & perfectam actualitatem exiſtentiæ ſuæ,quæ dicitur eſſe ſubſiſtentiæ:
quæ ſubſiſtẽtia formaliter conuenit primo & ꝑ ſe ſuppoſito: & non formę neꝗ materię cõuenit ni
ſi ꝑ hoc ꝙ ſunt in ſuppoſito:ſed tñ nõ cõuenit compoſito niſi ꝑ formam effectiue.Forma em̃ quia
eſt tanꝗ eſſentia perfectior habẽs eẽ exiſtẽtiæ ꝑfectiꝰ ꝗ materia,illud habet primo & per ſe ſibi com
municatum:& ſecundo cõmunicat ipſum compoſito ſuo:& tertio ĩ compoſito cõmunicat ipſum
materię tanꝗ actus & ꝑfectio vtriuſꝗ.& eſt vnũ & idem eſſe,vt ẽ ſuppoſiti & formę & materiæ ꝑ
formam,differẽs ſola ratione.Cũꝗ hmõi forma nobilis ſit in gradu nobilitatis eẽntię determinato
alias excedens,tunc eſſe ſimplicis exiſtẽtię nobile ſequit̃ rõnẽ hmõi eſſentię nobilis:& tunc eſſe hu
iuſmodi ẽ viuere quoddã,quo ipſa forma primo participat,& ipm̃ cõmunicat compoſito & ſuppo
ſito & materię in ipſo,vt propter viuere formę qđ eſt eius eſſe,illa dicant̃ viuere & eſſe:ita tñ ꝙ vi-
uere & eſſe hmõi inquãtũ ſunt a forma in ſuppoſito,dicunt̃ eẽ & viuere actualis ſubſiſtẽtię:ꝗ ſoliꝰ
ſuppoſiti ꝑ ſe ſunt & prĩo,& nõ formę,vel cõpoſiti,aut materię , niſi vt ſubſiſtũt in ſuppoſito.Vñ
eẽ & viuere tale in vno nõ eſt niſi vnũ,qđ eſt prĩcipaliter ſuppoſiti,& ſecũdario exiſtẽtiũ in ſuppo-
ſito.Eſſe aũt ſimplicis exiſtẽtiæ duplex eſt.vnũ materię,qđ eſt potẽtiale:alterũ formę,qđ eſt actua-
le.Per iam narrata apparet ſtatim reſpõſio ad illud qđ dicitur,ꝙ in anima eſt vita primo.hoc enim
verum eſt:quia in ipa primo eſt eſſe ſimplicis exiſtentiæ , quo ſuppoſitum eſt natum ſubſiſtere in
actu perfecto: & ita ſimiliter vita reſpondẽs illi eẽ qđ habet anima formaliter ſibi participatũ ĩ rea
li exiſtẽtia ſuę eſſentię.Et cum aſſumitur ꝙ non eſt eſſe niſi ſuppoſiti:illud verum eſt ſolummodo
de ꝑfecto eſſe in perfecta actuali exiſtentia,quę non eſt ꝑ ſe niſi ſuppoſiti,& per ipm̃ eorum quę cõ
tinent̃ ſub rõne ſuppoſiti.& ſic vita ꝗ aĩæ ineſt prĩo,non eſt niſi ipm̃ eſſe exiſtẽtiæ eius ſimplicis:ꝗ
vero ineſt ipſi ſuppoſito prĩo eſt eẽ ſubſiſtẽtię:ꝗuis idem ſunt re.Et ſic patet ꝙ nõ ſequit̃ ꝙ ſit eẽn
tię ipſiꝰ.ℂPer hoc patet ad aliud reſpõſio ĩ ꝑte:Dicẽdo ꝙ cũ ĩ Chriſto ſit duplex natura vnita,diui X
na.ſ.& hũana in vnitate ſuppoſiti,ſecũdũ duplicẽ naturã eſt in eo duplex eſſe exiſtẽtiæ:qđ in ꝑno Ad deci-
minata ꝗſtione de quolibet appellauimꝰ eẽ eẽntiæ:& vnicũ eẽ ſubſiſtẽtię:qđ nõ cõuenit naturis in mum.
quãtũ hmõi,niſi rõne qua hñt eẽ in ſuppoſito.Qđ ꝗdẽ eſſe ſubſiſtẽtię ſuppoſiti Chriſti:licet ſit ad
aliud eſſe(nihil em̃ forte in deo ſubſiſtit niſi vt ad aliquid, non vt aliꝗd abſolutum) tñ eſſe exiſtẽ-
tię qđ eſt abſolutũ formę ſiue eſſentię diuinę in Chriſto,ipa eſſentia diuina tanꝗ principalis & for-
malis & actualis in ipo ſuppoſito illi communicat ſub ratione ſubſiſtentiæ vt ſit diuinum ſuppoſi
tum:& in ipo ſuppoſito idem eſſe ſubſiſtẽtiæ communicat ipſi naturæ humanæ,vt Chriſtus & ſit
& dicatur vere homo diuinus.Iſtud autem eſſe vt eſt communicatum ſuppoſito dicitur in ipo eẽ
ſubſiſtentiæ: qđ inquãtum huiuſmodi primo & per ſe conuenit ſoli ſuppoſito:et ſecundario natu
ris exiſtentibus in eo.Et fit iſtius eſſe cõmunicatio in Chriſto ſuppoſito et humanæ naturæ a na-
tura diuina quodammodo:quẽadmodum forma naturalis in compoſito eſſe exiſtentię ſuę cõmuni
cat cõpoſito ſub ratione ſubſiſtẽtię. qđ ꝗdẽ eſſe ſubſiſtẽtię ẽt ſub rõne ſubſiſtentię ab ipſo ſuppoſi-
to communicat̃ formę vt exiſtit in ſuppoſito,et ſimiliter materię.Vndę dicit̃ in ſymbolo.*Sicut ani
ma rationalis et caro vnus eſt homo:ita deus et homo vnus eſt Chriſtꝰ*.Nec eſt planior ſimilitudo
vnionis diuerſarum naturarum in Chriſto ſub vnitate ꝑſonæ,ꝗ ſit diuerſarum naturarum ĩ hoĩe
ꝗ tñ in hoc deficit:ꝙ deitas verbi naturæ hũanę in Chriſto cõiũcta nõ eſt ſub ratiõe ĩformãtis:eſt
tñ ei cõiũcta mõ excellẽtiori ĩeffabilis vniõis,quãtũ ſimplicitas diuinæ eẽntię plus penetrat ĩtima
creaturę ꝗ ꝗcũꝗ forma naturalis ſubĩtrat materiã.Nec etiã ẽ diuerſitas hĩcĩde in cõicãdo ipm̃ eẽ:
vt dictũ ẽ:niſi ꝙ forma naturalis cõicãdo ſuũ eẽ cõpoſito diſtĩguit ipm̃ ab alio:et ita dat ei eẽ ſubſi
ſtẽtię cõſtituẽdo ipm̃ ſuppoſitũ,forma vero ꝗ ẽ eẽntia diuĩa,cõicãdo ſuũ eẽ ſuppoſito nõ diſtĩguit

ipſum ab alio:neqꝫ conſtituit:quia ipſa eadem cõmunis eſt tribus ſuppoſitis.Suppoſitũ eñ nõ diſti
guit neqꝫ cõſtituit in diuinis niſi relatiua ꝓprietas includẽs ſub ſe rõnẽ eſſentię:& illi ſuppoſito ſic
conſtituto eſſentia ipſa cõmunicat ſuũ eſſe exiſtentiæ:qđ vt eſt in ipo ſuppoſito debet dici eſſe ſub=
ſiſtentiæ.Vnde cum eſſe nobile diuini ſuppoſiti non ſit niſi viuere nobile:ſicut tale eẽ ſubſiſtentiæ
in ſuppoſito Chriſti ſup duas naturas nõ eſt niſi vnicũ: ſic & viuere ſubſiſtentię in eodem non eſt
niſi vnicũ. Sicut tamẽ eſſe exiſtentiæ in Chriſto duplex eſt,ſecundum ꝙ duplex natura in ipſo exi=
ſtit:ſecũdũ hoc ẽt duplex eſt viuere in ipſo. Eſſe eñ taliũ naturarũ nobilium in Chriſto quales ſũt
diuina & humana,non eſt niſi nobile eſſe:& ita nõ eſt niſi viuere,vt patet ex pdeterminatis,Et hoc
cõtingit in ſuppoſito Chriſti ſuper duas naturas;quẽadmodũ in hoĩe ſup aĩam & corpus . In hoĩe
eñ viuere & eſſe actualis ſubſiſtẽtiæ eſt vnum & idẽ cõpoſito & aĩę & corpori:quę tñ ĩ cõpoſito ha
Y bent diuerſa eſſe exiſtẽtię ſimplicis,ſecũdũ diuerſitatẽ naturarũ ſuarũ. Deſcẽdẽdo igiť ad ſolutionẽ
argumẽti:dico ꝙ in Chriſto per mortẽ eiꝰ in ſepatione aĩę eiꝰ a corpe ſuo,eſſe exiſtẽtię qđ habuit ab
aĩa compoſitum illud ex anima & corpore : & ſimiliter ipſum corpus exiſtens in compoſito: illud
inquã eſſe corruptum erat in ipſa morte Chriſti. Similiter & viuere reſpondens tali eſſe. Propter
qđ & illud corpus vere erat mortuũ:nec Chriſtꝰ erat homo viuus in triduo mortis:ſed homo mor
tuus. Remãſit tñ eſſe ſubſiſtẽtię ſuppoſiti in Chriſto penitus incorruptum & immutatũ.corruptũ
tñ potuit dici quodãmõ,ĩquãtũ.ſ.erat cõicatũ illi cõpoſito ex corpe & aĩa:qa cũ ĩ morte Chriſti de
ſinebat eſſe cõpoſitũ, deſinebat ei cõicari eẽ ſuppoſiti.qa nihil recipit alicuiꝰ eẽ ſubſiſtẽtię,niſi in re
rũ natura exiſtat.Et hoc dicimꝰ de eẽ ſubſiſtẽtiæ ſuppoſiti Chriſti circa hũanã naturã ĩ ipo:quẽad
modum dicimus ſpũm ſanctũ in nobis deficere & proficere inquãtũ nobis cõicať:licet in ſe nec de
ficiat nec ꝓficiat.Vnde cum aſſumiť in argumẽto ꝙ in Chriſto ꝑ mortẽ corruptum eſt viuere ſiue
vita hominis:nõ autẽ eſſe:falſum eſt.Eodẽ eñ curſu currũt eſſe,& viuere ſibi reſpõdẽs, vt dictum
eſt.Sed ipſe in argumento ſuo ſolũmodo loquebatur de eſſe ſubſiſtentiæ ſuppoſiti:& de vita quam
habuit Chriſtus vt homo ab anima,tanꝗ nõ eſſet aliud eſſe in Chriſto:cuius contrariũ determina
uimus in pdicta qſtione de quolibet:& tanꝗ non eſſet alia vita in ipſo ꝗ vita hominis ab anima:cu
Z ius cõtrarium eſt iã declaratum:& in hoc etiam falſum ſupponebat,vt patet ex dictis.¶Ad vnde=
Ad vndecimum. cimum ꝙ vita eſt motꝰ,quia viuere eſt moueri:Dicẽdũ ꝙ qa viuere dicit eſſe in determinato gra
du vel modo eſſendi,vt dictum eſt:hinc oportet ſcire ꝙ ad hoc ꝙ eſſe determineť ad gradum vel
modum in quo mereatur dici viuere:debet eſſe in tali natura quæ ſit principium agendi & operã
di aliquid ex ſeipſa in ſeipſa:& non quaſi ab alio mota.talis enim natura ſolummodo viuere habet
vt dictũ eſt ſupra,& ampliꝰ dicetur ĩfra.Nec tñ vt dictũ eſt,illa actio vel operatio eſt ipſa vita:aut
ipſum viuere:ſed per ipſam manifeſtatur ꝙ talis natura viuat:& habeat in ſe vitam,vt dictum eſt:
& hoc vel aperte:ſi huiuſmodi opatio ſit aperta, vt in aĩalibus:vel occulte ſi hmõi operatio ſit oc
culta,vt ĩ plantis.vt dř in lib.de plãtis. Vñ & mortuũ dř vnũqđqꝫ manifeſte ĩ eis ꝗ ꝓpriã hñt opa
tionẽ manifeſtã:& immanifeſte in eis quæ habent propriam operationem:ſed latentem vt diciť ĩ fi
ne.4.metaphy.Et ſic viuere non dicitur eſſe moueri niſi quia in moueri quocunqꝫ modo actiõis
vel operationis manifeſtatur viuere id qđ ex ſe moueť niſi forte cõmuniſſime appellemꝰ motũ vel
moueri in re quicquid ſe habet ꝑ modum agere vel fieri circa rem.Sic enim viuere moueri quod=
dam eſt:& motus vita : maxime ſecundum opinionem dicentium ꝙ eſſe & viuere ſunt actus con
tinui in continuo fieri & fluxu a primo ente & primo viuente:ita ꝙ ſi ad momentum influxũ hu=
iuſmodi nõ cõtinuet,non dico ſolum nõ conſeruet,iam in fluxu nihil remanebit ens vel viuẽs.Vñ
xviii.propoſitio de cauſis quæ dicit in prima clauſula,Oĩes res entia ſunt propter ens primum:
ſi ſequens clauſula omnino reſponderet primæ,vbi dicit:Et res viuæ omnes ſunt motæ per eſſen=
tiam ſuam propter vitam primam:deberet dicere:& res viuę omnes ſunt viuentes per eſſentiã ſu=
am propter vitam primam. ſed illo modo loquitur quaſi vita ſit motus quidam a primo. Vnde
dicit ibi Commenta.Prima vita dat cauſatis ſuis motũ.qm̃ vita eſt ꝓceſſio ꝓcedẽs ex ente prio ge=
& to & primus motus. ¶Ad duodecimum ꝙ Philoſophus dicit ꝙ vita eſt motus , reſpondendum
Ad duodecimum eſt per idem.

A
Quæſt.ii.
Arg.i.
CIrca ſecundum arguitur ꝙ vita non ſit attribuenda deo.Primo ſic,nihil viuit ni
ſi habens principium motus manentis in ſeipſo. Vnde non viuentia quæ appa=
rent in ſe habere principia ſui motus,quodammodo dicuntur viua,vt aqua vi=
ua,vľ argentum viuum:& econtra habentia in ſe vitam in rei veritate,qa tñ nõ
ꝑcipiũť ſenſu ex ſe moueri,a mľtis putãť eẽ nõ viua vt plãtę.ſed deꝰ nõ habet ĩ ſe
principiũ motus manẽtis in ſeipſo:qa eſt oĩno ĩmutabilis,vt infra diceť,ergo &c.

¶Secundo ſic,deo nõ cõuenit aliquod determinatum eſſe:qa eſt eſſe purũ,vt habitũ eſt ſupra. vi= 2
ta ſiue viuere eſt quoddam determinatum eſſe:quia viuere eſt determinatus modus eſſendi,vt ha
bitum eſt,ergo &c.¶In contrariũ eſt illud Deuter.xxxii.vbi ipſe dicit. Viuo ego in æternum. In oppoſi.

¶Dicẽdũ ad hoc.Cũ ſecũdũ iã determinata viuere dicanť viuẽtia ex eo ꝙ ſunt in B
tali eſſe ꝙ habeant vim agendi aliquid in ſeipſa & ex ſeipſis:quanto igiť hoc ꝑfectius alicui conue= Reſpõſio.
nit:tanto ꝑfectius dicendũ eſt viuere:& ꝑfectior vita ei ineſſe. Tanto aũt ꝑfectius habet vim agen
di & operandi ex ſeipſo & in ſeipo,quãto vim agendi habet minus dependentẽ ab alio tanꝗ a mouẽ
te primo qui mouet:aut ſicut finis motus:aut ſicut impellẽs in motũ.agens ergo nõ dependẽs oĩ=
no a tali motore:neqꝫ vt a fine,neqꝫ vt ab ĩpellẽte,maxĩe debet dici viuere:& poſt talẽ agẽtẽ ille qui
dependet vt a fine,libere tamen ſiue vlla neceſſitate impellente mouet ex ſe in finẽ,magis diceť vi=
uere illo qui non libere:ſed ſola neceſſitate impellẽtis ferť in finem:& gñaliter quãto minori impul
ſu:& quanto magis libere agens feratur in finem,tanto magis dicetur viuere & veriꝰ:& minꝰ,quã
to maiori impulſu & minus libere agit.¶Ad cuius intellectum circa viuere in creaturis, vt ꝑ hoc C
magis eluceat nobis viuere in deo,Sciẽdũ ꝙ in creaturis ꝗdam ſunt quæ habent vim agẽdi & mo
uendi in ſeipſis ſeipſa ad aliquem finem ſine omni apprehenſione finis:ſed ꝑ ſolũ impulſum primi
mouẽtis:& ꝓprię formę inclinationẽ motũ exequiť,ſi nõ fuerit ꝓhibens extra.quibꝰ ſicut determi=
nať a natura forma ꝗ agũt,ſiľiter & finis ad quẽ agũt.Et talia ſunt ĩ duplici gñe.quędã eñ eoꝝ ĩ ſe
ipſis hñt vim mouẽdi ex ſeipſis:ſed ꝑ accñs:quẽadmodũ grauia & leuia cũ ſunt extra ſua loca na=
turalia,vt determinat Phus.viii.phy.ſed ĩ loco ꝓprio naturali carẽt pricipio motiuo.& iõ oĩa talia
ſunt iaĩata: & dicũť nõ viuẽtia,vt patet ex pcedẽti qſtiõe.Quædã vero in ſeipſis hñt vim mouẽdi
ex ſe & per ſeipſa:& talia ſunt plantę:quę a principio intra mouent ſeipſas attractione alimẽti,nu=
tritione,augmento,& diminutiõe. Et ideo dicit Philoſophus in lib.de plãtis.Planta nõ eſt de his ꝗ
carent vita:qa in illa eſt aliqua pars aĩę:& eſt in eis infimus gradus vitę.ſecũdũ ꝙ de eis dicit Dio
ny.cap.vi.de di.no.Secũdũ nouiſſimã cõſonãtiã vitę habent viuere.Alia ſunt quæ in ſeipſis habẽt
vim mouendi ſe ex ſe & ꝑ ſe:ſed cum impulſu primi agentis & formę ꝓprię: & cũ apprehenſione
finis:& appetitu cõcupiſcẽtię ad proſequẽdũ,vel timoris ad fugiendũ.finẽ enim talibus nõ tam de
terminat natura ꝗ apprehẽſio ſenſus.Talia ſunt bruta animalia,quæ habẽt in ſe ſecũdũ gradũ vi=
tę,quẽ etiam habẽt ſecũdum diuerſos gradus:ſecundũ ꝙ ꝗdam habent perfectiorem ſenſum & ma
gis approximatũ intellectui:ꝗdã vero imperfectiorem & magis elongatum.quanto enim ꝑfectiorẽ
habent ſenſum, tanto perfectius mouent ſe:& ſuperiorem habent gradum vitę:& tanto inferiorẽ
quanto ſe mouent minus perfecte.Vnde & quædam eorũ modicũ excedũt vitam plantę: & ſunt ꝗ D
ſi media inter plantam & animalia:naturã vtriuſqꝫ participãtia:vt conchylia.ſecundũ ꝙ dicit Phi
loſophus in lib.de plãtis.Scimꝰ ꝙ conchylia ſunt aĩalia:ſuntqꝫ plãtæ & animalia.Et ideo diciť ĩ ſe=
cundo de anima,ꝙ ſunt animalia imperfecta,ſolũ tactũ & guſtum habentia:& mouẽt ſe tñ motu
nutrimẽti & motu dilatationis & cõtractionis ad pręſentiam obiecti ſibi cõiũcti,qđ habẽt de natu
ra animalium:fixa autem ſunt in loco ſuo carentia oĩno motu ꝓgreſſiuo,qđ habent ex natura plã
tę.Alia vero ſunt mouentia ſe ad obiectum ꝑ concupiſcẽtiam vel ab ipſo per fugam:& hoc motu
locali ꝓgreſſiuo: quę ſunt apprehendẽtia ſuum obiectum a remotis,viſu.ſ.vel auditu vel odora=
tu:quibus ineſt ſuperior gradus vitę:ſed imperfectus : quia poſt apprehẽſionem non libere:ſed im
petu & impulſu quodam naturæ moueť ab obiecto vel ad obiectum.Vnde ſecundum Dam̃.ma
gis agũtur ꝗ agunt.In homine autem eſt adhuc ſuperior & perfectior gradus vitę: quia habet prĩ
cipium mouendi ſe a ſeipſo abſqꝫ omni impulſu agentis & formę naturalis:ſed libere ex ſola appre
henſione rationis & intellectus determinantis finem : ſed per diſcurſum & deductionem non per
ſimplicem apprehenſionem;quẽadmodũ determinatur in angelo ſiue in intelligẽtia.Propter qđ ex
peditiora ſunt intellectualia ꝗ rationalia,vt per liberam electionem moueant ſe ad finem vel a fine
Et ideo licet omnia liberum arbitrium habẽtia gradum vitę habent eminentẽ ſuper bruta anima= E
lia:intellectualia tamen habent gradum vitæ eminentem ſuper vitam rationalium:in quibus licet
poſt apprehenſionẽ primũ mouẽs ex ſe & per ſe ſine alio impulſu ſit liberi arbitrii:ipſum tamen nõ
mouet ſine apprehenſione alterius a ſe qđ mouet intelligentiam ſub ratione veri:& ad qđ moueť
appetitus ſub rõne boni:& ſic abſolute ſine omni impulſu ab eo vel in illud quod eſt extra ſe non
habet in ſe principium mouendi ſe aliqua natura rationalis aut intellectualis creata quantũcunqꝫ
fuerit eleuata.Etſi enim angelus ſeipſum ĩtelligit,habet tñ reſpectu ſuiipſiꝰ rõnẽ impellẽtis,& edu
cẽtis intelligẽs de potentia in actum:& ideo non habet in ſe ſupremum gradum vitę:quia nec oĩ=
no liberũ principiũ mouendi ſe ex ſe abſqꝫ oĩ forma exterius quæ impellit cognitiuã,aut ad quã ſe

impellit affectiua:immo cum omē qđ mouet̃ ab alio aut ꝑ aliud,neceſſe ē reduci ad aliquid qđ mo
uet̃ ex ſe & ꝑ ſe omnino, ſecundum artē Philoſophi in.viii.phyſi.ideo ſuper omnem vitam naturę
quæ non mouet̃ niſi quodammodo vel ab alio vel ad aliud naturaliter impulſa,neceſſe eſt ponere
vitam ſuperiorem in natura aliqua,cuius eſt omnino libertas mouendi ſe ex ſe & ꝑ ſe abſqꝫ admini
culo oī cuiuſcūqꝫ alterius naturę:cuiuſmõi nõ eſt niſi vita dei,q̃ nõ ĩtelligit ꝑ formā alicuius veri
aliam q̃ ſit illa quæ ipſe eſt:neqꝫ vult aliud bonū q̃ qđ ipſe eſt,qui quia ipſe ē principiū (nõ dico ha
bet pricipium) qđ mouet ſe libere omnino abſqꝫ omni impulſu alterius ex ſe:& ꝑ ſe:large accipien
do motum ꝓ omī actione aut operatione:ipē debet dici viuere ſummo gradu vitæ:a qua eſt omīs
alia vita:quia ipſe non eſt niſi vita q̃ eſt ſua eſſentia,& omnis alia vita ab ipſo ꝑticipata eſt in eſſen
tia creaturę:quia ex ſe non eſt vita:ſed viuēs ꝑ vitam,vt patet ex ꝓcedēti queſtione. Vñ dicit Dio
ny.ca.vi.de di.no.Plus q̃ vita & vitarū pricipalis vita & omīs vitæ cauſa eſt:& vt nõ ĩdigēs: magis
autē plus q̃ vita ꝑ ſeipſam viuēs:& ſuꝑ omnē vitam viuificans & plus viuēs. Vnde & Philoſophus
ex conditione actionis eius intellectualis cõcludit nobilitatem vitæ eius:cum dicit in.xii.metaphy
ſicę.Eſt vita:qa actio ĩtelligēs ē vitā:& eſt ĩtelligēs ꝑ ſe:& habet vitā nobilē & ſemꝑ æternā,& ĩ pri
mo cap.&.iii.dicit. Eſt fixum non mutatū:neqꝫ recipit impreſſiones. Vita ergo eſt ſempiterna ĩ ſe
F cula ſeculorum:quia neqꝫ finitur:neqꝫ deficit:& eſt melior vita. ¶Abſolute ergo dicēdū ꝙ deo pri
Reſpõſio cipaliſſime attribuēda eſt vita large ſumēdo nomē attributi.attributa em̃ ſunt q̃ſi ꝓprietates eēn
abſoluta. tię ratione differentes ab ipſa,vt infra videbit̃.vita aūt non ſolum eſt ipſa eſſentia re:ſicut ſunt alia
attributa:immo ratio vitæ eſt ratio eſſentiæ:& ratio viuere eſt ratio ipſius eſſe quodammodo,vt
patet ex queſtione precedenti.

G ¶Ad primū in oppoſitū ꝙ deus eſt immutabilis:& ideo non habet in ſe principiū
Ad pri. princi. motus:Dicēdū ꝙ ſcđm ꝙ dictum eſt,motus accipitur ibi large extendendo nomen motꝰ ad actio
nem ſiue operationem etiam ſpiritualem quā agit res quęcunqꝫ in ſeipſa:ſicut accepit motū Plato
cum dixit aīam ſeipſam mouere,ſic em̃ velle & intelligere quocunqꝫ modo fiant:motus quidam di
H cuntur:& tali motu deus ſine mutatione ſui mouetur. ¶Ad ſecundum ꝙ viuere eſt determina
Ad ſcđm. tum eſſe, qđ repugnat deo:Dicēdū ꝙ determinatio determinatiua alicuius in deo alia re vel intē
tione ab ipſo determinabili non cõuenit deo:quia aliquam compoſitionem poneret in ipſo. Bñ ta
men conuenit ei determinatio importans rationem perfectionis differēs ſola ratione ab ipſo deter
minabili. tali enim mõ oīa diuina attributa determinatiões ſunt diuinæ eſſentiæ,vt patebit infra,
loquēdo de comparatione diuinorum attributorum inter ſe, & ad ipſam diuinam eſſentiam,

Art.XXVIII.De compoſitione dei ex aliis.

I Articulus XXVIII. EXpeditis ei quæ pertinent ad diuinam eſſentiam & natu
ram, conſequenter vidēdum eſt de eis quæ pertinent ad eius eſſentia
les & naturales proprietates.Et quia hmõi ꝓprietatum quædam con
ueniunt ei ratione qua eſt eſſentia quædam & natura ſimplex : quæ
dam vero ratione qua ipſa eſſentia diuina & natura eſt quædam vita,
vt in tractando declarabitur,Ideo circa hoc duo ſunt inquirenda.
Primum eſt de proprietatibus deo conueniētibus ratione qua eſt eſſen
tia quædam & natura.
Secundum de illis quę conueniunt ei ratione qua eſt quędam vita.
Prię ſunt deitatis vt deitas eſt:q̃ſi ꝓprie & naturaliter ĩditę ei:& nulli
creaturę neqꝫ cõmunicabiles neqꝫ cõicatę.Aliæ vero ſunt quaſi ꝓprietates deitatis communes deo
& creaturæ,& a creaturis trāſlatæ & deo attributæ ſecundum vſum ſermonis humani:ſed a deo
creaturis cõmunicatę ſecundum rei veritatē,vt infra patebit loquēdo de illis.Proprietates vero il
læ quæ ſequūtur diuinam eſſentiā principaliter rõne qua eſſentia eſt: ſunt tres ꝑ ordinē naturalē
ſe hñtes:ad quas oēs alię ſiquæ ſunt reducuntur.Conueniūt aūt illę tres diuinę eſſentię rõne q̃ eſt
ipm purū diuinū eſſe.Deꝰ ei ex ſingularitate & puritate ſui eē prio habet in ſe ſimplicitatē:deiñ ex
ſimplicitate habet ĩmutabilitatē:& tertio ex ĩmutabilitate ęternitatē,vt patebit ſingula ꝓſequēdo.
¶Circa proprietates ergo quaſi deo proprias & naturaliter ei inditas tria ſunt inquirenda.
Quorum primum eſt de eius ſimplicitate.
Secundum vero:de eius immutabilitate.
Tertium de eius æternitate.

K Et quia compoſitum notius eſt ſimplici, ſecundum Philoſophum in principio phy.ſicut multitu
do nobis notior q̃ vnitas.ſecundum Auicē.iii.metaphyſicæ:& ſecūdū Philoſophū in.x.Idcirco ſim

plicitatem dei oportet nos elicere a contrario ex compoſitiõe creaturæ:illam a deo remouēdo.Pro
pter qđ dicit Auguſtinus.vi.de tri.Si quęritur quomodo ſimplex ſit illa ſubſtantia, aduertēda eſt
primo creatura q̃re ſit mł'tiplex: nullo aūt mõ vere ſimplex.In creaturis autem ĩuenit̃ duplex mo
dus compoſitionis.vnus quo aliquid componit̃ ex aliis.Alius quo aliquid componit̃ cum alio. Id
circo circa ſimplicitatem dei duo ſunt inquirenda.
Primum:vtrum in deo ſit aliqua compoſitio ex aliis.
Secundum:vtrum deus habeat aliquam compoſitionem cum alio.
¶Compoſitio aūt in creaturis ex aliis,ſex modis inuenitur ſecūdum maiorem & minorem diuer L
ſitatem illorum ex quibus eſt compoſitio. Et ſecundum hoc circa primum illorum ſex ſunt in
quirenda.
Primum:vtrum in deo ſit compoſitio ex partibus quantitatiuis.
Secundum:vtrum in deo ſit compoſitio ex materia & forma.
Tertium:vtrum in deo ſit compoſitio ex genere & differentiis,
Quartū:vtrum ex natura & ſuppoſito.
Quintum:vtrum ex eſſentia & eſſe.
Sextum:vtrum ex potentia & actu.

CIrca primum arguitur primo ſic.In quo ſunt longū latum & profundum eſt cõ M
poſitio ex partibus quantitatiuis:quia hę ſunt dimenſiones ſecūdū quas corpus Queſt.I.
diuidit̃ in partes quantitatiuas.deus eſt hmõi.ſecundū illud Iob.xi.Profundior Arg.1.
inferno,lõgior terra menſura eius & latior mari.ergo &c.¶Secundo ſic.in eo qđ 2
menſuratur partibus loci eſt compoſitio ex partibus quantitatiuis:quia eadem
eſt diuiſio partium loci & eius quod eſt in loco.ſecundū Philoſophum in prędi
camentis.Deus eſt hmõi.ſecūdū illud Eſa.lxvi.Cęlum mihi ſedes eſt,& terra ſca
bellum pedum meorum.ergo &c.¶Tertio ſic.in quo eſt quantitas in eo eſt compoſitio ex partibꝰ 3
quantitatiuis:quia ratio quantitatis eſt habere partes ex quibus componit̃.Deꝰ eſt hmõi:quia ĩ eo
eſt magnitudo,quę eſt ſpecies quantitatis.ſecūdū illud Pſal.Magnus dominus & laudabilis nimis.
ergo &c.¶In oppoſitū eſt Auguſt.cū dicit ĩ lib.de diuinis proprietatibꝰ. Deus incorporeus eſt: & In oppoſi.
nullis membrorū lineamentis compoſitus cõſiſtit.Quia deus ſpiritus eſt:Ioan.4.,& eadem de cau
ſa neqꝫ alia partium quantitatiuarū compoſitione componitur.ergo &c.

¶Hic circa ſimplicitatem dei in principio intelligendum eſt ꝙ omnes queſtiones N
de dei ſimplicitate pertinent ad eius vnitatem:ad aliam tamen q̃ ſit illa de qua habitum eſt ſupra. Reſol.q.
eſt em̃ vnitas duplex ĩ deo:vna ſingularitatis q̃ opponit̃ mł'titudini ſiue pluralitati.alia vero ſim
plicitatis:quæ opponit̃ multo ſiue compoſitiõi ex pluribus. De prima habitus eſt ſermo ſupra:ex
qua apparuit ꝙ deus eſt ita vnus:& in natura ſingularis : ꝙ nec ſunt nec eſſe poſſunt plures dei.
Ex iſta vero patebit hic ꝙ deꝰ ita eſt vnus & ĩ natura ſimplex ꝙ nullo mõ mł'tꝰ:nec poſſit vllo mõ
dici compoſitus. Hanc duplicem vnitatem in deo inſinuat Diony.in cap.vii.cę.Hierar.cum dicit
de deo quia monas eſt:& vnitas.Sup quo dicit Hu.in commen.ſuo.Sane ꝙ monas & vnitas cum
idem eſſe videatur , geminato nomine poſitum eſt , pro græco factum eſt ; in quo duo nomina
ſunt monas & enas:quę q̃uis vnā habeāt apud nos ĩterpretationē (vtrūqꝫ em̃ vnitas ſonat)hoc tñ
dictum eē videt̃ ꝙ monas magis vnitatem ſignificat quæ ſecundum diſtinctionem dicit̃.Enas ve
ro illam quę ſecundum ſimplicitatē vocat̃.omne enim qđ ſimplex eſt vnum eſt.Non autē omē qđ
vnum eſt ſimplex eſt. Vtrūqꝫ etiam horum modorum exprimit Auicē.cum dicit.viii.metaphyſi
cæ ſuæ de deo.Cum dicitur vnus:non intelligit̃ niſi ipſum eſſe negata ab eo diuiſione per quātita
tem & per eſſentiam:& negato ab eo comite.Cum dicit negata diuiſione,ĩſinuat vnitatem ſimpli
citatis:cum dicit negato comite,dat intelligere vnitatem ſingularitatis.¶Secundo eſt hic intelligē O
dum ꝙ compoſitiões tactę in dictis ſex queſtionibus ſe habēt ſecundū gradus & ordinem:qa prior
in illis ſemper eſt maior ſequente & includit eam & non econuerſo.Illa enim nunc ꝓpoſita ex par
tibus quantitatiuis ꝑ maxima eſt:& minimū habet in ſe vnitatis. Vnde & ĩcludit in ſe illam quæ
eſt ex materia & forma:& per illā omnes alias.Dicit̃ em̃ in primo de Gña. ꝙ materia non eſt pun
ctus neqꝫ linea,ſed cuius hęc ſunt vltima.Quantum ergo ad queſtionem de iſto articulo,prio ſcien P
dum ꝙ licet reſponſio ad ipſam ſicut & ad plures ſequentes plana eſt,vt quaſi friuole induci videā
tur:propter tñ errores hominum animaliū & carnalium contraria veritati de deo in hmõi cõpo
ſitionibus opinantium,expedit ſingulariter cognoſcere quomodo hmõi tanq̃ indigna deo ab ipſo
remouēda ſunt. Licet enim vt dicit Auguſt.i.de doct.Chriſtia.deus ab omnibus ita cogitat̃ vt ali
quid ſit quo nihil melius ſit atqꝫ ſublimius,ad qđ illa cogitatio conetur attingere:tñ quia diuerſis

boniſ mouentur illi qui dediti ſunt ſenſibꝰ corporũ,& imaginationẽ tranſcendere nõ poſſunt,ipſm
cœlum,aut quod in eo fulgentiſſimũ vident,aut ipſum mũdum deũ eſſe arbitrantur: aut ſi extra
mundum ire contendunt,aliquid lucidũ imaginanť,idq; vel infinitum, vel ei formam quæ opti-
Q ma videť inani ſuſpicatiõe cõſtituũt,aut corpis humani ꝓfigurã cogitãt ſi eã cęteris anteponũt. In
quo errore erant antiquiores philoſophi,qui nõ putabant eſſe niſi corporalia,deũ ponentes ignem
eſſe,aut corpus cœleſte aut aliqd cõpoſitũ ex quatuor elemẽtis, & hoc vſq; ad Anaxag.qui primo
poſuit deũ eſſe ĩtellectũ ſimplicẽ & impermixtũ & oĩa mouentẽ,vt recitat Philoſophꝰ in primo Me
taph.In quo errore erãt plures hęretici chriſtianorũ maxĩe Manichęi,q quandã lucis corporeę ſub
ſtãtiam per infinitũ ſpatium diſtentã deum eſſe ponebant.vt recitat Aug.in li.contra epiſtolã fun
da.Sed omniũ horũ opinio erronea fuit,nec poterant in prędicta quęſtione veritatẽ attingere ſtan-
do in corporis imaginatione:quia vt dicit Aug.i.de doc.chriſtiana, illi ſoli poſſunt non abſurda &
indigna ęſtimare de deo,q vitã ipſam cogitãt, & quęcũq; illis forma occurrit corporis eam viuere
non niſi vita ſtatuunt:& viuentẽ non viuenti anteponunt.Deinde vitam ipſam pergunt attinge-
re:& ſi eam vegetantẽ ſine ſenſu inueniũt qualis eſt arborũ,ꝓponũt ei ſentientẽ,qualis eſt pecorũ:
R & illi rurſus intelligentẽ,qualis eſt hoĩm:quã cũ adhuc mutabilẽ viderint,etiã huic ĩmutabilẽ co-
Reſpõſio. gunť ꝓponere,iuxta illa q̃ tacta ſunt circa gradus vitę in q̃ſtione ꝓcedẽti.¶Et ſimpliciter eſt dicen
dũ ad q̃ſtionẽ iſtã:ꝙ deus oĩno cõpoſitus ex partibꝰ quãtitatiuis eſſe nõ põt: quia ſecũdũ Aug.vt
dictum eſt:corpus oĩno eſſe nõ poteſt.Qđ ꝓbat multipliciter Io.Dam.lib.i.c.iiii.Probat em̃ primo
ꝙ non poſſit eſſe corpus ſimpliciter,& hoc ratione ſuę infinitatis. cum ſecundũ Phi.i.cœ.& mun.
omne corpus finitum eſt,& in corpore finito non poteſt eſſe virtus infinita.vt probat ibidem.& in
viii.phy.Dicit em̃ Dam.Q; incorporeũ quid deꝰ eſt manifeſtũ eſt.qualiter em̃ corpus eſt qđ infini
tum eſt & interminatũ?Secundo probat ꝙ non eſt corpus elemẽtare,vel ex elementis compoſitum
& hoc ratione ſuę impaſſibilitatis,dicẽs.Qualiter eſt impaſſibile qđ ex elementis cõpoſitũ eſt? Ter
tio probat ꝙ non eſt corpus cœleſte,& hoc ratione ſuę immutabilitatis,dicens. Si vt quidã dicunt
immateriale eſt corpus,mobile erit omnino ſicut cœlũ.quid ergo mouet hoc?Omne em̃ qđ moueť
ab alio mouetur,donec deueniamꝰ ad immobile qđ deus eſt.Ex quo cõcludit. Incorporeũ igiť deũ
ęſtimandũ.compoſitus igiť ex ꝑtibus quãtitatiuis eſſe nõ poteſt:ſed ſimplex eſt priuatione omniũ
talium partium.

S ¶Ad duo prima obiecta in oppoſitũ & ad conſimilia quæ poſſent induci: dicen-
Ad duo dũ:ꝙ in ſcripturis vbicũq; deo attribuunť ea q̃ ad corporũ circũſcriptionẽ & lineamenta pertinẽt
pri.argu. non ſecundũ propriam ſed ſecundũ myſticã & ſymbolicã locutionẽ ei attribuunť:ex qua argumẽ
ta capi non poſſunt.ſecũdũ em̃ ꝙ dicit Aug.i.de Tri.a rebus q̃ in creaturis reperiunť ſolet diuina
ſcriptura velut inſantilia oblectamẽta formare,quibꝰ infirmorũ ad q̃rẽda ſuperiora & inferiora de-
ſerenda pro ſuo modulo tanq̃ paſſibus moucreť affectus. Hinc dicit Dio.ii.c.cę. hier.de materia.
ꝙ per omnem ſui materialem diſpoſitionem imagines quaſdam intellectualis pulchritudinis ha-
bet : & poſſibile ꝑ eas reduci ad immateriales primas formas. Vnde ad ſignificandum diuinam
immenſitatem & incircũſcriptibilitatem propoſita ſunt illa dicta Iob & Eſaię,& cõſimilia.ſecundũ
T ꝙ dicit Aug.lib.de di.ꝓprie.Vnde de eiꝰ imenſitate in lib.beati Iob ſcriptũ eſt.Excelſior cœlo &c.
Ad tertiũ & ſic de cęteris huiuſmodi.vt ibidem Aug.exponit inducendo de pluribus.¶Ad tertium de Pſal.
dicendum ꝙ noĩa rerũ prædicamẽtalium transferuntur ad diuina nõ quia res primo ſignificata ꝑ
ipſa ſecundũ primam nominis impoſitionẽ reperiatur in deo:ſed quia aliquid in deo reperitur cui
illa res cui huiuſmodi nomen in creaturis primo imponitur,quoquo modo ſimilis eſt & proportio
nalis,qđ de deo nomine illius rei exprimitur,cum ipm̃ ad deũ transfferť.Habent em̃ cauſata cauſa-
lium receptiuas imagines.vt dicit Dio.c.ii.de di.no. Magnitudo ergo dicitur eſſe in deo,nõ quia
ſit ibi aliqua moles quãtitatis ad quã ſignificandã nomen primo erat impoſitũ creaturis: ſed quia
in eo eſt abundantia virtutis, quæ in ſpiritibus reſpondet magnitudini molis in corporalibus. di-
cente Augu.vii.de Tri.ca.viii.In his rebus quæ non mole magnæ ſunt,hoc eſt maius eſſe quod eſt
meliꝰ eſſe.& hoc ideo,q̃a in corporalibus proportionabiliter ſecundũ quãtitatẽ corporis aliis eiſdẽ
retentis:ſemꝑ eſt magnitudo virtutis. ſecundũ ꝙ magnitudine finita neceſſario eſt virtus fini-
ta:& in infinita magnitudine eſt virtꝰ infinita.vt vult Philoſophus.i.cœ.& mun.&.viii.phy.Et ſic
intelligendum eſt de aliis rebus & nominibus a creaturis ad creatorem tranſlatis. Sufficit em̃ ſa-
pientibus vnius ſignificatiuæ imaginis diiudicatio in proximarũ ſimili modo declaratione.vt dicit
Dio.de cœ.Hier.c.v.

CIrca ſecundũ arguitur ꝙ in deo ſit compoſitio ex materia & forma.Primo ſic.q̃ A
cunq; plura in forma conueniũt,habent formam in materia,vt vult Philoſophꝰ Quęſt.II.
in.xii.metaphy.Deus & creatura ſunt hmõi.bonũ enim,iuſtũ,verũ,ens:& hmõi Arg.1.
formæ ſunt : in quibus deus & creatura conueniunt.ergo &c. ¶Secundo ſic. 2
qđ eſt ſingulare & indiuiduum habet formam in materia:quia ſecũdũ Philoſo-
phum indiuiduatio fit ꝑ materiam.Deus eſt hmõi,vt habitum eſt ſupra.ergo
&c.¶Contra eſt.quoniam omne compoſitum ex materia & forma habet cauſam In oppoſi.
eſſe formæ in materia:cum materia eſt quantũ eſt de ſe ſolummodo in potẽtia: & nihil ſeipſum du
cit de potẽtia ĩ actũ:& ita tale eſt ens cauſatũ.Deꝰ nõ eſt ens cauſatũ ſcđm ꝓdeterminata.ergo &c.

¶Si dicamus ꝙ materia non eſt niſi in corporalibus,ſecundum ꝙ dicit Auicen.in B
ii.metaphyſi.Nõ eſt opus materia niſi corporeitati inquantum eſt corporeitas:cũ vt dictum eſt in Reſponſio
prædecẽti quęſt.in deo non poteſt eſſe corporeitas cum non ſit corpus:planum eſt ꝙ dicendum eſt
in ꝓpoſito,ꝙ in deo nulla eſt compoſitio ex materia & forma.Si autem materiam non demus cor-
poralibus tm̃:ſed etiã incorporalibus:adhuc dicẽdũ ꝙ ꝓpter proprietates quæ neceſſario cõſequũ
tur compoſitum ex materia & forma,Deꝰ nullo modo poteſt eſſe compoſitus ex materia & forma
¶Ad cuius intellectum ſciendum : ꝙ licet compoſitio ex materia & forma minor ſit compoſitio- C
ne illa quæ eſt ex partibus quantitatiuis, nec includit eam:quia & materia & forma in compoſito
præcedunt rationem quantitatis:ſicut ſubſtantia præcedit accidens: ipſa tñ eſt maior illa quæ eſt
ex genere & differentia:& includit eam.Omne enim compoſitum ex materia & forma compoſitũ
eſt ex genere & differentia.Genus em̃ ſequitur materiam in rebus materialibus.& forte non ſequi
tur niſi materiam:ita ꝙ non poſſit eſſe ratio generis niſi in rebus materialibus, vt infra declarabiť
Et ſic omne compoſitũ ex materia & forma eſt ſpecies ſub genere in ꝓdicamento ſubſtantię:cuius
partes tam materia q̃ forma quantum eſt de ſe ſunt poſſibiles eſſe & non eſſe.Materia em̃ vt dicit
Auicen.in.ii.metaphy.non eſt per ſe ſpecies exiſtens ꝑfecta in effectu:ſed acquiritur ei ſua exiſtẽ-
tia ꝑfecta in ſpecie ex eo ꝙ aduenit in illam id quod eſt forma:quæ etiã ꝑ ſe non habet eẽ:ſed ſolũ
ꝑ hoc ꝙ eſt in materia:quorum collectio.ſ.materiæ & formæ in compoſito,eſt ipſa ſpecies: in qua
vtrũq; eorum eſt ſicut pars : & ideo vt dicit Auicen.ſine dubio habent cauſam q̃ facit illa debere
eſſe:qđ per conſequens eſt cauſa eſſe totius compoſiti ex eis.Vnde & ꝓbat Philoſophus ꝑ hoc ꝙ
primum agens & mouens,quia non poteſt habere ſuum eſſe aliunde,non poteſt eſſe compoſitũ ex
materia & forma.Quare cum deus eſt primum ens & primum mouens:non potẽs habere cauſam
ſui eſſe,vt patet ex ſupra determinatis:igitur nullo modo poteſt eſſe compoſitus ex materia & for
ma.ſecũdum ꝙ ꝓceſſit ratio ad iſtam partẽ. Qđ etiã ex hoc declarať,qm̃ omne habens formã ĩ ma D
teria neceſſario habet eſſe participatum: qđ habet formam quę eſt ſua quiditas & eẽntia participa
tã ꝑ determinationem eius in materia,a qua habet ſuum eſſe,vt infra clarius exponeť. Deus aũt
non poteſt habere eſſe participatum,neq; ꝑ aliquid ei adueniens determinatum,vt habitum eſt
ſupra.Idcirco ſimpliciter dicendum ꝙ omnino abſurdum eſt ponere & impoſſibile ꝙ deus ſit cõ-
poſitus ex materia & forma. E

¶Ad primum argumentum in oppoſitum ꝙ deus & creatura formã cõmunem Ad pri.
participant &c.Dicẽdũ ꝙ falſum eſt.Deꝰ em̃ nullo ꝑticipat ſecundũ ꝓdeterminata.Verũtamẽ dicẽ princi.
dum ꝙ duplex eſt formę cõmunitas,vel ꝑ participationẽ formę eiuſdẽ ſecũdũ ſpeciẽ vel ſecũdũ ge
nus,vel ꝑ analogiam & ꝑ comparationem formarum oĩno diuerſarũ inter ſe.De iis q̃ cõueniũt ĩ
forma primo modo,ſolum habet veritatem dictum Philoſophi.Si tamẽ aliquid veritatis habet ĩ
ſe:de quo alias debet eſſe ſermo. Sic aũt non communicãt in forma deus & creatura:ſed ſolum ſe
cũdo modo vt habitum eſt ſupra,& amplius videbitur ĩfra.de quibus non verificatur dictum Phi F
loſophi. ¶Ad ſecundũ ꝙ non eſt ſingulare niſi ꝑ materiã &c.Dicẽdũ ꝙ cũ ſingulare & indiuiduũ Ad ſcđm.
inquantum hmõi dicat quandam incõmunicabilitatem:aut ergo res habet illam ratione ſui eſſe
& naturæ:aut non:ſed ſolum rõne modi ſubſiſtendi indeterminato ſuppoſito,cuiuſmõi rationẽ de
ſe non importat. Primo modo rationem ſingularis & indiuidui ſolus deus habet : qui ex eo ꝙ eſt
neceſſe eſſe,ſingularitas quædam eſt,vt habitum eſt ſupra,& infra habebitur ampliꝰ. De eo qđ ſic
eſt ſingulare,nullo modo habet veritatẽ dictum Philoſophi.tale em̃ ſingulare nihil eſt niſi ꝑ ſuam
eſſentiam.Vnde & ipſemet in.4.metaphy.dicit,ꝙ in ſeparatis a materia vnũquodq; ex ſe habet eẽ
id quod eſt:hoc eſt indiuiduũ & ſingulare per eſſentiam ſuam.ex quo neceſſe habuit ponere ꝙ in
eis ſub eadem ſpecie impoſſibile eſſet ponere plura indiuidua.ſed non eſt ita,vt infra patebit.Secũ-
do autem modo rationẽ indiuidui & ſingularis habet omnis forma creata quæ eſt eſſentia & qui-

ditas rei ſubſiſtẽtis, cui ꝓprie debet̃ indiuiduatio: nõ autem formę quę eſt altera pars compoſiti, vt
infra dicet̃: quia forma ex eo ꝙ eſt forma ſiue eſſentia quędã, oĩno indeterminata eſt ad rationem
cõmunis & ſingularis, vniuerſalis & particularis. Oĩa em̃ talia ſunt de numero eorũ q̄ accidunt eſ
ſentię creatę vt eſſentia eſt: ex eo. ſ. ꝙ recipit determinationem in ſuppoſito in quo ſubſiſtit aut vni
G uerſali aut ſingulari. Suppoſitum em̃ inquantũ ſuppoſitum ſubſiſtit formę: & ratione ſubſiſtentię
quã de ſe importat, habet rationẽ determinationis formę in ſe: ꝑ quã recipit rationẽ vniuerſalis, ſi ſi
gnificet̃ per ſuppoſitũ indeterminatũ cuiuſmodi eſt aĩal aut homo: vel indiuidui particularis, ſi ſi
gnificet̃ per ſuppoſitũ ſingulare cuiuſmodi eſt hoc aĩal, vel hic homo. ſecũdũ ꝙ amplius declarabit̃
inferiꝰ. Et de eo q̄d ſic factũ eſt indiuiduũ. ſ. per determinationẽ ſui in ſuppoſito, quia. ſ. forma ipſa
& eſſẽtia de ſe indeterminata eſt, ſolũ habet veritatẽ dictũ Philoſ. Nec tñ forte de omni forma crea
ta, niſi ponamus materiã eſſe in omnibus creatis tam ſpiritualibꝰ q̄ corporalibꝰ. ponendo em̃ ꝙ nõ
ſit materia in incorporalibus: & ꝙ tñ omnis eſſentia creaturę quantũ eſt de ſe indeterminata eſt
& indifferens, vt ei accidat ratio indiuidui & particularis per determinationem in ſuppoſito defi
nito in ſe ſubſiſtente, & ratio vniuerſalis per determinationem in ſuppoſito indefinito per intelle
ctum abſtracto a ſuppoſitis definitis, ponenda eſt ratio indiuiduationis in creaturis ſpiritualibus
aliter q̄ per materiã, vt per accidẽtia hypoſtatica, vel per actionẽ efficientis q̄d facit eã ſubſiſtere in
determinato ſuppoſito: ita ꝙ ratio huiuſmodi determinationis in ſuppoſito determinato, eſt ſi
cut ꝓpria cauſa ꝑ ſe eſſentialis indiuiduationis in vnoquoq; indiuiduo creaturæ, & eſt extra ratio
nem eſſentię vt eſt eſſentia, quę etiã ex ſe nõ eſt nata fieri in eſſe a quocũq; agente niſi ſingulariter
Sed de hoc debet eſſe ſermo in ſuo loco inferius.

H Quæſt. iii. Arg. i. CIrca tertium arguit̃ ꝙ in deo ſit compoſitio ex genere & differentia. primo ſic,
Auicen. dicit in. viii. Meta. de deo. Ipſe eſt omne q̄d eſt, & tamen non eſt aliquid
ex his, q̄d non poteſt eſſe niſi habeat in ſe quo conueniat cum vnoquoq;, & quo
differat ab eodẽ. ſed quo conuenit cum vnoquoq;, nõ poteſt eſſe niſi ſummę cõ
munitatis. Quo autẽ differat ab eodem, non poteſt eſſe niſi proprietas differen
tię cõtrahentis cõmune. Summa autẽ cõmunitas non eſt niſi generis: quæ non
contrahit̃ niſi ꝑ differentiã in ſpecie cõpoſita ex genere & differẽtia. Deus ergo
2 habet in ſe cõpoſitionẽ ex genere & differẽtia. ¶ Secũdo ſic. Actuũ. xvii. dicit̃ de deo: quia ipſiꝰ genꝰ
ſumus. q̄d nõ põt eſſe niſi qa ſumꝰ eiuſdẽ generis cũ ipſo. deꝰ ergo ſupra ſe habet genꝰ. ſed ſecũdũ
In oppoſi. Auicen. viii. Meta. oẽ habẽs genꝰ habet differẽtiã: deus ergo habet genꝰ & differẽtiã. oẽ tale eſt ſpẽs
compoſita ex genere & differentia. ergo &c. ¶ In contrarium eſt: quoniam illud q̄d eſt compoſitum
ex genere & differentia, non habet eſſe perfectum in actu niſi per differentiã determinãtem in ipo
eſſe generis q̄d de ſe eſt imperfectum & in potentia: vt patet ex natura generis & ſpeciei. ſecundũ
inferius determinãda. Deus ergo ſi eſſet cõpoſitꝰ ex genere & differentia haberet eſſe determinatũ
& contractũ, neq; eſſet eſſe ſimplex & abſolutum, cuius contrarium habitum eſt ſupra.

I Reſpõſio. ¶ Dicendũ ad hoc: ꝙ cũ compoſitũ ex genere & differentia ſit ſpecies ſub genere
& ita res & natura illius generis, & oſtẽſum eſt ſupra ꝙ deus nõ poteſt eſſe res alicuius p̄dicamẽti
q̄d ponit̃ eẽ in creaturis ſubſtãtię aut accidẽtis, manifeſtũ eſt ꝙ oportet dicere deũ nõ eẽ cõpoſitũ
ex genere alicuius p̄dicamenti ſubſtãtię aut accidentis & differentia. Sed ſi genus aliq̄d habeat &
differentiã ſub ipo ex quibus componitur: oportet ꝙ illud ſit aliud genus p̄ter genera. x. p̄dicamẽ
torũ: q̄d ſingulariter in natura diuina conſiderat̃ cum differentia propria ſibi correſpondente: ita
ꝙ in neutro conueniat cum aliqua creatura realiter, quod tamen in ipo poni eſt impoſſibile. vt in
fra patebit. Si ergo intelligamus genus non ſumi niſi ex parte materiæ: ſecundum ꝙ dicit Auicẽ.
in. v. Meta. In natura ſpecierũ ſit compoſitio: quarum differentię fluunt ab earundẽ formis & ge
nera earũ a materiis ſuarũ formarũ: q̄uis genera & differentię earũ non ſunt materię & formę earũ
ſed ſunt ſicut materię & formę: planũ eſt quid hic ſit dicendũ: ꝙ. ſ. cũ in deo nulla poſſit eſſe cõpoſi
tio ex materia & forma vt iã dictũ eſt: in ipſo omnino nulla poteſt eſſe cõpoſitio ex genere & diffe
rentia. Si vero intelligamus naturã generis & differẽtię ponendã ad modum quo ponit eã in crea
turis ſimplicibꝰ carentibꝰ materia: de quibꝰ dicit ibidem. In eo autẽ cuius eſſentia eſt ſimplex, intel
lectus ponet in ſeipſo hos reſpectus, in eſſe aũt eiꝰ nihil eſt q̄d declarat̃ eſſe genꝰ. & ibidẽ. Sunt q̄dã
in quarũ natura nulla eſt cõpoſitio, ſed ſi fuerit cõpoſitio eſt queẽadmodũ diximꝰ. Nulla aũt natura
rũ in vnaq̄q; ſpecierũ eſt altera, niſi qa aliq̃ñ accipit̃ vt ĩ potẽtia terminata: & accipit̃ aliq̃ñ vt termi
nata in effectu. Hãc aũt potẽtiã nõ habet ſecũdũ eſſe, ſed ſcd̃m ĩtellectũ. Si inquã ſecũdũ hũc modũ
K q̄rat̃ cõpoſitio gñis & differẽtię in deo: qa ponere eã in eo alio modo oĩno eſt ĩpoſſibile: Dicendũ ad
hoc: ꝙ cõpoſitio ex tali genere & differẽtia nõ poteſt cadere in deo, licet em̃ hęc cõpoſitio minor eſt

q̄ illa q̄ eſt ex materia & forma: qa cõpoſitio ex gñe & differẽtia de ſua rõne materiã nõ includit
niſi in materialibus: genꝰ em̃ & differẽtia formę ſunt: ſed in materialibꝰ forma gñis ſequit̃ rõnẽ ma
terię & eã includit, vt alibi debet declarari: eſt tñ maior tribꝰ ſequẽtibꝰ: & eas ſub ſe ĩcludit. Cõpoſi
tio em̃ ex gñe & differẽtia nõ eſt niſi in ſpecie: in q̄ alię tres reperiunt̃: quarũ nulla in deo põt repi
ri, vt ĩfra patebit. Q꞉ aũt cõpoſitio aliq̄ ex gñe & differẽtia ꝓprio & ſpeciali mõ ĩtellectis nullo mõ
poſſit poni in deo, liquidiſſime patet primo ex natura gñis. Scd̃o ex natura differẽtię. Tertio ex na
tura ſpeciei cõpoſitę ex vtroq;. Ex natura gñis patet. q̃m ſi aliquid in deo ponat̃ eſſe genus: aut hoc
erit ipm eſſe ſimpliciter dictũ: aut aliquid in quo determinat̃ diuinũ eẽ. Nõ ipm eẽ ſimpliciter di
ctũ: qa tunc ens q̄d ipm eẽ ſignificat eẽt genus: q̄d eſt ĩpoſſibile. ſm̃ Phm̃ in. iii. meta. Vbi ꝓbat ꝙ
ens nõ põt eẽ genus: quia nõ põt habere differẽtiã ꝑ quã cõtrahat̃: q̄d requirit natura gñis. Q꞉ au L
tẽ natura gñis requirat differentiã vt fiat ſpecies: & ꝙ ſpecies conſtituat̃ ex vtriſq;: bñ determinat
Auicẽ. cũ dicit. v. metaphyſi. Intẽtio quã ſignificat hoc nomẽ genus, nõ eſt gñis niſi quãtũ ad ĩfor
mationẽ: ſi em̃ nõ fuerit informatũ alio, nõ erit genus. Eſt aũt intelligẽda iſta informatio: nõ ad mo
dum quo materia informat̃: q̄ eſt aliquid ſub forma differẽs ꝑ eſſentiã ab eadẽ: ſed modo quo incõ
pletum tranſit in rõnẽ cõpleti: & fit ꝑ eſſentiam ipſum cõpletum, cõtinẽs in eodẽ ſimplici rõnẽ ĩcõ
pleti quę dicit̃ eẽ gñis, & cõplemẽti quæ dicit̃ eſſe differẽtię: ex q̄bus cõſtituit̃ forma cõpleta ſpeciei
ſimplex & indiuiſa ſcd̃m rẽ, diuiſa aũt ſecundũ rõnẽ & intẽtionem intellectus noſtri: cuius eſt inſe
parata re ſepare rõne, vt dicit Cõmẽ. ſup. xii. meta. Et ꝑ hoc ĩ oĩbꝰ ſpeciebꝰ rerũ naturaliũ ſaluat̃ vni
tas definitionis: licet habeat partes. ſ. genus & differẽtiam. eandẽ em̃ formã ſignificant genus & ſpe
cies: ſed genus indefinite, cõtinẽdo. ſ. in potẽtia rõnẽ dr̃ię vtriuſq; ſpeciei in ſe. Species vero quęlibet
in ſe rationẽ alicuius differẽtię definite continet. Aliter em̃ genus nõ eſſet totum ad ſpeciẽ: neq; p̄
dicaret̃ de ipſa. vnde dicit Auicẽ. in. v. meta. Si accepis rationẽ intẽtionis ꝑfectiorẽ: ita vt habeat q̄c
quid ſit poſſibile eam habere, fiet ſpecies. Si vero conſideraueris ipſam intẽtionẽ ꝑ ſe tm̃ non intelli
gẽs aliud, erit genus. ei em̃ q̄d eſt ſpecies non attribuit̃ natura gñis: niſi cũ accepis ſpeciẽ in ſua ꝑfe
ctione: & differentia non erit extra intẽtionẽ illius generis: ſed cõtẽta in eo. Cũ enim genus accipit̃ M
vt genus, eſt quaſi indeterminatũ & ignotum. nondum em̃ ſcitur de qua ſpecie p̄dicatur. Vñ habi
to gñe anima intẽdit acquirere determinatum aliquid. aĩal em̃ eſt quiddã in ſe: cuius eſſe non eſt
terminatũ niſi cũ fuerit rationale & irrõnale. hõ autẽ eſt ipm terminatũ non ꝙ eſt cõiunctio ex aĩa
li & rõnali: ſed ꝙ eſt aĩal q̄d eſt rõnale. Et eſt hic aliqua multitudo: nõ tñ multitudo q̄ eſt ꝑtiũ: ſed
quę eſt rei: ſcd̃m ꝙ eſt terminata & nõ terminata. Res enim terminata in ſe põt cõſiderari ſecũdũ
ꝙ non eſt terminata. cum aũt fuerit terminata, ipſa non fit alia niſi ſcd̃m reſpectum qui fit ſcd̃m
intellectũ. Determinatio em̃ non alterat: ſed certificat. vt ſic intẽtio formæ gñis & formæ differen
tiæ in intẽtione tertia quæ eſt forma ſpeciei concurrant: nõ ꝑ aliquã compoſitionẽ velut ex partibꝰ
diuerſis re: ſed per naturæ idẽtitatem & rationis diuerſitatem. Q꞉ autem enti inquantum ens eſt N
nulla poſſit eſſe differentia informans ipſum ad conſtitutionẽ ſpeciei iuxta iã dictum modum, pla
niſſime Philoſophus ꝓbat in. iii. metaphy. ꝑ hoc: quia. ſ. oportet ꝙ differẽtia ſit aliquid ſecũdũ intẽ
tionẽ extra intẽtionem & certitudinem gñis. Aliter em̃ idẽ poneret̃ bis ĩ definitiõe: & q̄d poſitum
eſt eſſe differẽtia nõ eſſet differẽtia: nec ſpeciei conſtitutiua: quia in eo ipſo ꝙ illud q̄d eſt poſitũ eſſe
differẽtia ponitur eſſe aliquid, & non ponitur quicq̄ eſſe aliquid niſi ponat̃ eſſe naturę entis. Extra
enim intẽtionem entis non eſt niſi non ens. ens enim de intellectu cuiuſlibet rei eſt: & primus con
ceptus in eis, vt dictum eſt ſupra. Intẽtio ergo entis ſimpliciter in deo non põt habere rationẽ gñis:
ſicut neq; in ipſis creaturis: vt ens communiter p̄dicatum de deo & creaturis ſit genus ad ipſas: &
ens cõmuniter p̄dicatum de. x. p̄dicamẽtis, ſit genus ad ipſa. Si ergo intẽtio entis ſit genus in deo:
oportet ꝙ illa ſit intentio entis aliquo determinata: aut ergo aliquo poſitiuo aut aliquo priuatiuo
Si poſitiuo, vt dicamꝰ ꝙ genus in deo ſit res aliqua habẽs entitatem, tunc deus non erit ipſum eſſe
ſimplex per ſuam eſſentiam: ſed participans eẽ: nec ex hoc ꝙ eſt eſſe haberet eſſe in actu perfecto:
ſed ꝑ determinationẽ ei q̄d eſt eſſe ſupueniẽtẽ: & ſic non eſſet ex ſe: & non eſſet ex ſuo eſſe neceſſe eẽ
cuius contrarium oſtẽſum eſt ſupra. Et hoc eſt q̄d cõcludit Auicẽ. cum dicit in. viii. meta. Intentio O
gñis non poteſt eſſe in deo quin ſit neceſſe eẽ: & tũc nõ ceſſabit quouſq; ſit ibi differẽtia: vel nõ ſit
neceſſe eẽ: ſed ſit conſtituẽs ipſum neceſſe eſſe: & ſic neceſſe eẽ erit conſtitutum ab eo quod nõ eſt
neceſſe eſſe: quod eſt inconueniens. Primum igitur vt dicit non habet genus: & ideo non habet dif
ferentiam, neq; habet definitionẽ. Si vero entis intentio in deo determinetur aliquo priuatiuo: & ſic
ſit genus in deo: vt dicamus ꝙ genus in deo ſit ens non in alio vel non ab alio exiſtẽs: hoc non põt
eſſe: quia negatione illa nihil additur, nec aufertur aliquid q̄d ſit acquiſitum in eſſe: nec eſt intẽtio
alicuius rei per ſe: qualis debet eſſe intentio generis in re ſubſtantiæ: ſed eſt intentio in reſpectu

tm̄,vt dicit Auicē.in.iiii.metaphyſi.probans ꝑ hoc ꝙ eſſe non in alio non poteſt eſſe genus in prædicamento ſubſtãtię:ſed res aliqua habēs quiditatē ſtabilem,cuius eſt eſſe ꝙ non ſit in ſubiecto.Et
ꝑ hoc etiã oſtēſum eſt ſupra,ꝙ deus nõ põt eſſe res in p̄dicamēto ſubſtãtię exiſtēs. Ex natura ſimi‑
liter differētiæ patet ꝙ deus nõ poteſt eſſe cõpoſitus ex genere & differētia ſibi ꝓpriis:quia diffe‑
rentia quęlibet ſub genere eſt diuiſiua generis & cõſtitutiua ſpeciei addita generi.Non eſt autē dif
ferentia vna diuiſiua generis niſi cũ aliqua alia differentia ſibi oppoſita ſecũ condiuidente illud ge
P nus,cõſtitutiua alterius ſpeciei ſub eodē.Cum igiť natura illius qđ ponitur eſſe genus dei,non cõ
tinet in ſe niſi eſſe diuinũ:eſſe diuinũ neceſſario conuenit pluribus, & erit per plures deos cõmu‑
nicatum,vel ſaltem cõmunicabile.nihil aũt habet ſibi cõmunicatum eſſe diuinum niſi ſit deus per
eſſentiã.Aut ergo eſſent plures dii ſubſtãtialiter, aut poſſibile eſſet plures eſſe,cuius cõtrariũ oſtē
ſum eſt ſupra.Ex parte vero compoſiti ex genere & differentia patet idē:quia ſcilicet genus id qđ
eſt in potētia,eſt reſpectu differētiæ:& differētia eſt actus reſpectu ipſius,ſecũdũ illud qđ dicit Por
phyriꝰ.Differētię oēs in genere ſũt in potētia, actu vero nulla.Qđ vero eſt in actu ſub gñe ꝑ diffe
rentiam,eſt ſpecies cõpoſita ex vtroꝫ.Sed compoſitum ex duobus quorũ vnum eſt in potētia: alte
rũ vero actꝰ reſpectu illius,neceſſario habet in ſe cõpoſitionē ex actu & potētia.Talis aũt cõpoſitio
in deo eſſe non poteſt,vt infra oſtēdeť.Deus ergo nullo modo poteſt eſſe compoſitus ex genere &
differentia,& ita neꝫ ſpecies ſub genere.

Q ❡Ad primum in oppoſitum ꝙ deus eſt oē quod eſt &c. dicendũ ꝙ verũ eſt ſecun
Ad pri. principale dum p̄dicta,nõ cõmunicatione alicuius cõmunis ſecundũ rē,ſed ſecundũ analogiã ſolũ.In deo eñ
ſub alia ratione eſt per eſſentiam quicquid perfectionis in creaturis eſt per participationē, vt infra
R patebit.Sed hęc cõmunicatio nõ eſt generis,ſed ſolum p̄cedens.❡Ad ſecundũ ꝙ nos ſumus genꝰ
Ad ſcđm. dei:dicendũ ſecundũ gloſ.ꝙ verum eſt nõ natura ſed ſpiritu,quia eiꝰ ſumus voluntate creati,ado‑
ptiõe recreati.& hoc ad modũ quo ſecũdũ Porphy.Genꝰ dr̄ quodãmodo ſe habētiũ ad vnũ in ſe in
uicem collectio. Inquantũ ergo ab ipſo ſumus ſpiritu voluntatis eius ad imaginē eius creati,& ad
eius ſimilitudinē recreati,dicimur eſſe genus dei,& ipſe poteſt dici genus noſtrũ : ad modũ quo il
le dicitur eſt genꝰ qui eſt vniuſcuiuſꝫ generationis principiũ.Sed iſta eſt alia ratio generis ab illo
de quo eſt quęſtio:cui ſcilicet ſupponiť ſpecies:quali nullo modo dicimur genus dei,vt dictum eſt
de quo tamen procedit obiectio.

S Circa quartum arguitur ꝙ in deo ſit compoſitio ex eſſentia & eſſe, primo ſic.
Queſt.iiii. Arg.i. Quęcunꝫ intellectus abinuicem poteſt ſeorſum diuidere,inter ſe ſunt compo‑
ſita.quia nõ eſt diuiſio niſi compoſitorũ.Intellectus poteſt diuidere in deo eſſen
tiam ab eſſe,quia intellectus componit vnum alteri in propoſitione affirmatiua
dicendo deum eſſe,& non componit niſi quę prius diuiſa intellexit.ergo &c.
2 ❡Secundo ſic,quęlibet diuerſa in eodem aliquã faciunt compoſitionē.eſſentia &
eſſe in deo habent diuerſitatē aliquã. Aliter eñ de ipſo diuerſimode concipere
In oppoſi. non poſſemus,ergo &c.❡Contra eſt,ꝙ eſſentia dei non eſt niſi ipm̄ eſſe eius.idem ſibiipſi compo‑
ſitionē habere non poteſt,ergo &c.

T ❡Dicendũ ad hoc:ꝙ ſecũdũ ſupius determinata eſſe rei duplex ē.quoddã cõplexũ
Reſpõſio. qđ cõſiſtit in cõpoſitione & diuiſione aĩę,quoddã vero incõplexũ.& hoc eſt duplex:quoddã qđ di‑
ciť eſſe eſſentię,quoddã vero qđ diciť actualis exiſtētię.De eſſe quidē cõplexo nihil ad ꝓpoſitã quę
ſtionē,quia tale eſſe nõ eſt in ipſis rebꝰ,ſed tm̄ in cõpoſitione aĩę.vnde & ſcđm Philo.vi.Meta.appel
lari põt diminuta rei entitas.Solũ ergo de eſſe incõplexo qđ cõſiſtit in ipſa re,habet dubitationē ꝓ
poſita q̄ſtio:qđ nõ diuerſificať aliquo modo in deo penes eſſe eſſentię & exiſtētię, q̄a ipa in deo ſola
ratione,non re nec intētione differũt inter ſe,ſicut nec ab ipſa diuina eſſētia,q̄ multo maiorē habēt
differentiã in creaturis.vt expoſitũ eſt ſupra in q̄ſtionibꝰ de eſſe dei,& in quadã q̄ſtiõe de quolibet
V circa eſſe creaturę.Vñ q̄a vt ibi declaratũ eſt res q̄cũꝫ ex eo ꝙ res eſt a reor reris dicta,indifferēs
eſt ad eſſe ꝑ eſſentiã & nõ eſſe ꝑ eſſentiã,& ſolũ ꝑticipat eſſe a quo dr̄ ens ꝑ eſſentiã,ex eo ꝙ eſt exē
platũ quoddã diuini eſſe.dicēte Dio.de di.no.c.v.vel.ii.Nihil eſt ens cuiꝰ nõ ſit eſſētia,& ſcđm ipm̄
ꝑ ſe eſſe.ſcđm ipm̄.i.ſcđm rõnē diuini exēplaris,vt cõſeq̄nter exponit. Et ex hoc ꝙ ſic habet eē ens
ꝑ eſſētiã diciť res a ratitudine.Ipa etiã eſſētia vt eſt eſſētia & natura aliq̄ exēplata a rõne diuini exē
plaris,indifferens eſt quãtũ eſt de ſe vt abſolute cõſiderať,ad eſſe actualis exiſtētię & nõ eſſe,& ſolũ
participat eſſe actualis exiſtētię ex eo ꝙ eſt effectus quidã diuinę potentię. Supeſſentialis eñ diui‑
nitas eorũ q̄ ſunt eſſētias eſſe ſubſtituēs adduxit.vt dicit Dio.iiii.c.cę.Hier.&.c.xiii.dicit.Principiũ
excelſũ eſt & eſſentia & creator & cauſalis,primaſꝫ eſſentias ad eē adducēs.& de di.no.c.v.Prçexti

tiſſe omiũ exiſtētium paradigmata ſecũdũ vnam ſupeſſentialē vnitatem,cõcedēdũ:deiñ & eēntias
adduxit.Idcirco ergo in qualibet creatura alia eſt ratio & intentio ſeorſum qua eſt res a reor reris:
alia qua eſt eſſentia:alia qua eſt exiſtentia quædam.omne aũt qđ ex ſe dicit indeterminatũ quid re
ceptibile determinationis extra ſuam intētionē,cõpoſitionē facit cũ illo in eodē, vt dictũ eſt ſupra.
Oportet igiť in qualibet creatura inquãtũ creatura eſt,ponere ex tribꝰ intētionibus duplicem cõ‑
poſitionem, vnam quæ prima omniũ eſt.ſ.ex eo ꝙ res eſt ſcđm ſe a reor reris dicta,& eſſe eſſentiæ
eius:& aliã vlteriorem ex eo ꝙ eſt eſſentia quædam:& eſſe exiſtētię ſuę in effectu.Et ſunt iſtę com
poſitiones ex differētibus ſcđm intētionē & cõceptum mētis:licet nõ ex differētibus re,vt habitũ
eſt ex p̄determinatis.Quia igiť vt habitum eſt ſimiliter ex ſupradeterminatis:iſta ĩ deo penitꝰ idē
ſunt re & intentione:licet nõ ratione.ſ.ꝙ ipſe eſt in ſe:& ſcđm eſſe eſſentię & exiſtētię eiꝰ: propter
ea oportet abſolute dicere ꝙ in deo nulla cadit omnino compoſitio ex eo ꝙ eſt res aliqua abſolute
& ex eius eſſe vel eſſentiæ vel exiſtētię:quia diuina res ex eo ꝙ res eſt:eſſentia & natura quædam
eſt:immo ipſum eſſe in exiſtētia:immo ipſum neceſſe eē:& ita nõ ſolũ eſſe ꝑ eſſentiã:ſed & ꝑ exiſtē
tiã:& ecõuerſo ipſum eſſe ſimpliciſſimũ eſt ipſa diuina res & eēntia abſꝫ omni determinatione ad
ueniēte,vt nulla cõpoſitio per intellectum poſſit concipi inter iſta.Etem̄ ſi rõne differãt,illa diuer
ſitas eſt ſine omni cõpoſitione:q̄a fundať ſupra reſpectus,vt patebit loquēdo de diuerſitate diuino
rum attributorum.

❡Ad primũ in oppoſitũ ꝙ eſſentia dei & eē eius abinuicē diuidi poſſunt ꝑ intel‑ X
lectum:Dicendũ ꝙ intellectus noſter nõ ſeparat indiuiſa niſi ſecũdũ diuerſos modos intelligendi. Ad pri.
Sed hoc poteſt intelligi dupliciter.vno mõ vt illa diuerſitas ortum habeat ſolum ex parte intelle‑ princi.
ctus & concipientis:ita ꝙ diuerſitas illa non aſſignať eſſe ex natura rei & in re ipſa abſolute:ſed ſo
lũ in relatione ad ipſum intellectum concipientem:aut cum hoc ad aliquid aliud.Alio modo vt or
tum habeat quodãmodo ex parte ipſius rei intellectę & conceptę.Prio mõ ĩtellectꝰ rationalis vel in
tellectualis diſtinguit & diuidit in deo diuerſitatē attributoꝝ:& quęcũꝫ diſtinguũť in deo ꝑtinē‑
tia ad communē eſſentiam.Vnde quia intellectus ipe cum reſpectu quem concipit circa rem eſt
tota cauſa & ratio diuerſificãdi hm̄õi cõceptus in eis q̄ ſunt om̄ino indiuiſa,vt ĩfra videbiť:ideo ta
lis diuerſitas diciť diuerſitas ſecundũ rationē tm̄.Secũdo aũt modo diſtinguit intellectus ſuo con
ceptu diuerſitatē eorum quę ſunt indiuiſa in re cõpoſita ex eis,ſed inter ſe diuiſa:& hoc vel in na‑
tura & eſſentia:vt cõtingit in diuerſitate materię & formę ĩ cõpoſito ex vtroꝫ:& ideo talis diuer‑
ſitas diciť eſſe ſecũdũ rē & naturã:vel ſunt indiuiſa re & natura,ſed nõ intētione, vt cõtingit in di
uerſitate gñis & differentię in ſpecie,& eſſentiæ a ſuppoſito,& eſſentię ab eſſe, dico actualis exiſtē‑
tię:quia cum ipſa facit compoſitionem in creatura: non autem ab eſſe eſſentię:quia illud eſt pro‑
prius actus eius eſſentialis:ſicut viuere eſt actus vitę in viuente.Vnde in creatura ex eſſentia & eſ
ſe eſſentiali non eſt aliqua compoſitio:ſicut neꝫ in viuente ex viuere & vita.Et ideo talis diuerſi‑
tas diciť eē non ſcđm rationē tm̄:neꝫ ſecundum rem & naturam:ſed ſcđm intētiones diuerſas cir
ca eãdē rē ſimplicē cõſideratas,quarũ vna ſeorſum accipiť ab alia nec eam includit in ſe: & ideo q̄
ſi accidētaliter ei aduenit.verbi gratia,ſecũdũ ꝙ dicit Auicē.v.metaphy. equinitas qđ eſt natura
equi vt res q̄dam eſt non eſt niſi equinitas tm̄.In cuius definitione non cõtineť vl̄itas nec particu
laritas:nec vnitas nec multitudo:nec eē in ſingularibꝰ:nec eſſe in anima:nec eſſe in potētia:nec eſſe
in actu:ſed id cui accidũt om̄ia hæc.ex ſe eñ non eſt vl̄e neꝫ ꝑticulare nec vnũ nec multa nec ens
in ſingularibus nec ens in aĩa:ita.ſ.vt hęc cõtineãť intra intētionē equinitatis.Vnitas aũt eſt ꝓprie
tas q̄ cũ adiũgiť equinitati ſit equinitas ꝑ ipſam vnũ:& ex hoc ꝙ in eius definitiõe cõueniũt mul‑
ta eſt communis : & ex hoc ꝙ accipiť cũ ꝓprietatibus & accidentibus ſingularitatis eſt ſingula‑
ris.Cõſimiliter habet multas alias ꝓprietates accidētes ſibi.Et ꝑ hũc modum poſuit Auicē.eſſe ac‑
cidere rei enti:non ꝙ ſit res aliqua abſoluta rei aduenīēs:ſicut eſt diſpoſitio in albo & nigro,vt im
poſuit ei Cõmē.in.4.metaph.equinitas eñ vt eſt eq̄nitas nõ ē aliq̄d alioꝝ:q̄a q̄dlibet aliorũ appro
priat & determinat equinitatē:& cũ fuerit intellectum cum ea:tunc erit in hoc compoſito ex am‑
bobus q̄ſi pars.poteſt enim cõſiderari ſecundum ſe q̄uis ſit cum alio a ſe,& impoſſibile ſit ipſum eſ
ſe niſi cum altero.❡Dicēdũ ergo ad propoſitum: ꝙ quando intellectus componit in ꝓpoſitione il‑ Y
la quæ prius cõcipit diuiſa,diuiſione ortum accipiēte ex diuerſitate rei vel diuerſitate intētionum
fundatarum in re,illa diuiſa compoſitionē aliquã ponũt in re.Et ſic quia extra intentionē eſſentiæ
rei creatæ eſt ſuũ eē actuale,licet nihil rei abſolutę addat eēntię,vt habitũ eſt ſupra:Ideo cõtigit ꝙ
in omni creatura ſit compoſitio ex eſſentia & eſſe,vt ſit eſſe intentio alia extra intentionem eſſen‑
tiæ:& quaſi accidētalis ei: ſecundum modum ſupratactum. Et accipio hic in hac q̄ſtione eſſentiã
large ꝓ eo qđ quid eſt:& re cuius eſt:de quibus ꝓponiť q̄ſtio ſequēs. Qñ vero intellectꝰ cõponit ĩ

propoſitione illa q̄ concipit diuiſa diuiſione ortum accipiente ex parte intellectus ſolū, illa nullam cōpoſitionē ponunt in re, ſicut ſunt attributa diuerſa in deo, vt infra patebit. Et ſic q̄a extra intētionem eſſentię dei nō eſt ſuū eſſe actuale: quia ip̄a eſt ipſum neceſſe eſſe, vt habitum eſt ſupra: ideo in deo iſta nullā faciūt compoſitionē. Propter qđ dicit Boethius de hebd. Qđ eſt, habere pōt aliq̄d

Z Ad ſcđm. ꝑter id qđ eſt, eſſe vero nihil habet admixtum. ¶Per idem patet ad ſecundū: qm̄ diuerſa ſola ratione ſimul ſunt ſine omni cōpoſitione vt dictum eſt, & amplius dicet̄ infra: non autē diuerſa re vel intentione, vt dictum eſt, & ſimiliter infra dicetur.

A Queſt. v. Arg. i. Irca quintū arguit̄ ꝙ in deo ſit cōpoſitio ex natura & ſuppoſito. primo ſic. Illud eſt compoſitū ex natura & ſuppoſito, in quo natura habet eſſe in ſuppoſito, quia ſemꝑ ſunt diuerſa id qđ ineſt alicui, & id cui ineſt, quia nihil habet eſſe in ſeip̄o ſecundū Philoſ. iiii. phy. & quæcunq̄ diuerſa exiſtentia in eodem faciunt in illo cōpoſitionē. deus eſt hmōi: de⁹ em̄ eſt ſuppoſitū ſubſiſtēs in quo eſt diuina natu

2 ra. ergo &c. ¶Secūdo ſic. in quo eſt accip̄e aliq̄d vt ſimpliciter ītellectū & indeterminatū, & aliq̄d vt determinatū, eſt cōpoſitio ex natura & ſuppoſito. Natura ei vt natura ſicut humanitas, dicit quid vt ſimpliciter acceptū & indeterminatū. Suppoſitū dicit aliquid vt ſignatū & determinatū, vt homo. in deo eſt accip̄e aliqua huiuſmodi, vt ſunt deitas & de⁹

In oppoſi. ergo &c. ¶In contrariū eſt: qm̄ vbi eſt cōpoſitio ex natura & ſuppoſito, natura non prædicat̄ de ſuppoſito in abſtractione nec ecōtrario. Ratio em̄ partis non p̄dicat̄ de toto, neq̄ de altero cōponētiū, ſicut nō dicim⁹ ꝙ humanitas eſt homo, vel ꝙ homo eſt humanitas. ſed in deo p̄dicatur natura de ſuppoſito in abſtractione & ecōuerſo, dicēdo deitas eſt deus, deus eſt deitas. ergo &c.

B Reſolutio ¶Hic primo eſt aduertendū quid appellemus naturā: & quid ſuppoſitū: & quid cōpoſitionem ex vtroq̄. Dicendū igit̄ ꝙ naturā hic appellamus eſſentiā rei & quiditatē dictā noīe abſoluto, q̄ dat eſſe rei quā ſignificat definitio. Vnde in reb⁹ materialib⁹ cōprehendit (ſecūdū ꝙ infra exponet̄) formā quę eſt altera pars cōpoſiti, & materiā, non formā tm̄: & totā formā ſpeciei conſtitutā ex genere & differentia, non alterū tm̄. qualis quidē natura ſignificat̄ hoc nomine humanitas, quę de eſſentia hoīs ſimplicē intellectū format & abſolutū ab omni ratione ſubſiſtendi, vel non ſubſiſtendi vniuerſalis vel ꝑticularis, cōmunis vel ſingularis, & cuiuſlibet alterius intentionis poſſibilis intelligi circa ipſam. Definitio ei hūanitatis eſt p̄ter definitionē vniuerſalitatis & ſingularitatis, & eſt cui accidit vtrūq̄. Ipſa aūt ſecūdū ſe nō eſt niſi hūanitas tm̄, ita ꝙ nihil aliorū cōtineatur intra ei⁹ eſſentiā. Ex hoc em̄ ꝙ in ei⁹ definitione ſeu ratione cōueniūt multa, eſt cōmunis & ꝓpria forma ſpeciei. ex hoc aūt ꝙ habet eē in ſignatis, eſt ſingularis, vt infra videbit̄. & vtrūq̄ eoꝝ accidit ei extrinſecus, in ſe autē eſt humanitas tm̄. vnde humanitas q̄ eſt in Sorte ex hoc ꝙ eſt humanitas non eſt alia ab humanitate q̄ eſt in Platone: qm̄ humanitas ſort. ex eo ꝙ eſt humanitas eſt humanitas tm̄. & ſimiliter eſt de humanitate Platonis. Non tn̄ hęc eſt illa. Qđ etiā ei nō cōuenit ex aliqua diuiſione hūanitatis in hanc & in illā, quēadmodū ſp̄es diuidit̄ in indiuidua: ſed ꝙ hūanitas q̄ eſt in ſorte, ē alia ab hūanitate q̄ ē in Platone, q̄ddā eſt extrinſecū ab ea, ꝑ aliud. ſ. qđ eſt accidēs ei: qđ ē cauſa indiuiduatiōis ei⁹. ſcđm ꝙ īfra dicet̄. Et ſic natura hic appellat̄ ſimplex & nuda & abſoluta q̄ditas ſiue eſſentia rei abſq̄ omni determinatione cuiuſcūq̄ extrinſeci conceptus intellecta, inquantū. ſ. in ſe cōſiderata eſt id qđ eſt ꝑ eſſentiā, nō ꝑ ꝑticipationē aliquā, vt ſunt hūanitas, aſininitas, & huiuſmodi in ſubſtantiis materialibus, angelitas, (vt ita loquar) in ſubſtantia ſimplici intellectua

C li. Oēs em̄ ſubſtātię ſpirituales cōmuni noīe angeli dicuntur, ſecundū beatū Dio. Suppoſitum vero hic appellat̄ res ſubiecta naturę cuius eſt illa eſſentia vel natura vt ꝑticipata ab ea, & in qua intelligitur & ſignatur vt ſignata & determinata in ſuppoſito ſingulari vel communi, ſpeciei. ſ. vel generis. Quę quidē natura vt dictū eſt, noīe ſuo abſoluto ītelligitur, neq̄ vt determinata neq̄ vt ſignata, neq̄ in ſuppoſito definito, cuiuſmodi eſt ſuppoſitū indiuidui atomi ſub ſpecie, neq̄ in īdefinito, cuiuſmodi eſt ſuppoſitū vniuerſalis, gn̄is, vel ſp̄ei. Cōpoſitio vero ex natura & hmōi ſuppoſito ītelligit̄ quēadmodū intelligim⁹ hoīem eſſe cōpoſitū ex carnib⁹ & oſſib⁹ & aīa rōnali, tanq̄ ex participāte humanitatē, & ex ip̄a humanitate participata ab illo. & hoc nō q̄a natura & ſuppoſitū ſeorſū accepta vt partes cōcurrūt in cōſtitutionē alicui⁹ tertii ex ip̄is: ſed quia natura vt cadit in ſuppoſito recipit in eo cōpoſitionē cū re ip̄a ſuppoſiti īquātū ſuppoſitū eſt, qua determinat̄ vt ſubſiſtēs in ſuppoſito vel definito, in quo habet rationem indiuidui ſeu particularis: vel in īdefinito, in quo habet rationē vniuerſalis, quę de ſe abſoluta erat ab omni determinatione tali. Eſſe tamen in exiſtētia extra intellectum nō habebat ſine re illa. ſecundū ꝙ dicit Commen. ſuper. vii. Metaph. Quiditates rerum non ſunt entes niſi per eſſe habentium quiditates. Vnde natura & ſuppoſitum ſiue res naturæ in creaturis non differunt re, ſed ſola intentione, dicente Philoſopho in. vii. Metaph. Eſſentia

quęlibet rerū ſingulariū, & quodlibet ſingulare idē aliq̄d & vnū. vbi dicit Cōm. Quiditas hoīs eſt homo vno mō, & nō ē homo alio mō. id ē, eſt forma hoīs, & nō eſt hō q eſt cōpoſit⁹ ex materia & forma. Hoc aūt quō intelligēdū ſit, magis videbit̄ inferius. Et eſt hęc cōpoſitio multo minor q̄ p̄cedens q̄ eſt ex eſſentia & eſſe: quia nō pōt intelligi eſſentia exiſtere niſi determinata in ſuppoſito. Eſt tn̄ maior q̄ ſequēs ex actu & potētia: q̄a hęc includit illā. Eſſentia em̄ nō recipit cōpoſitionē cū determinatione in ſuppoſito: niſi q̄a id qđ ip̄a ſcđm ſe eſt in actu, eſt ī potētia ad illā. Qualiter igit̄ iſta cōpoſitio cōtingat in oī creatura: & econtrario remoueat̄ a deo, cōſiderādū. ¶Eſt igit̄ ſciēdū ꝙ qualiſcūq̄ eſſentia intelligat̄ ī creaturis: ſiue cōp̄hēdēs materiā & for D

mā: vt in materialibus: ſiue genus & differētiā, vt etiā ī immaterialibus: ſi gen⁹ ī eis accipi poſſit: ſiue formā tm̄ ſimplicē: qualis eſt ī ſubſtātiis ſeꝑatis ſcđm illos ph̄os q ponūt ꝙ nō ſit ī eis diſtinctio niſi ſcđm gradus dignitatis & ordinis naturę: In oībus tn̄ neceſſe eſt ponere cōpoſitionē ex eſſentia & ſuppoſito: quia ſemꝑ in creaturis intētio naturę ſiue eſſentię vt eſſentia eſt, eſſentia tm̄ eſt, vt dictū eſt: & ideo de ſe eſt q̄d indeterminatū: qđ determinat̄ in ſuppoſito ꝑ id qđ ꝑticipat ea: vt ſic in quolibet ſuppoſito creaturę ſit cōcip̄e rōnē indeterminati ex ꝑte eſſentię, & eius in quo determinat̄ ex ꝑte ſuppoſiti. Propter qđ in oī creatura dicit̄ eſſe cōpoſitio ex eſſentia & ſuppoſito: q̄uis ſuppoſitū ip̄m vt ſuppoſitū eſt, includat ī ſe naturā: q̄a ī eis ꝑ ſe ſemꝑ eſt alia intētio ſuppoſiti qua ſuppoſitū eſt: alia vero intentio naturę qua natura eſt: licet nihil rei addat ſuppoſitū ſuꝑ naturā, tā ī cōpoſitis ex materia & forma, q̄ ī ſimplicibus. Semꝑ em̄ id ip̄m re ſignificāt eſſentia ſiue natura, & ſuppoſitū: vt humanitas & homo. Differūt aūt ſolū ꝑenes modū ſignificādi & intelligēdi ſcđm abſtractū & cōcretū: ſiue ſcđm determinatū & indeterminatū, vt dictū eſt. Vn̄ etiā de tali cōpoſito dicit Auic. in. v. Metap. Q̄uis hęc ſit aliq̄ multitudo: non tn̄ eſt multitudo quę eſt ꝑtiū: ſed multitudo q̄ eſt rei, ſcđm ꝙ eſt terminata & nō terminata. Res em̄ terminata ī ſe poteſt cōſiderari ſcđm ꝙ eſt nō terminata quātū ad ītellectū noſtrū. & nō eſt hęc vl̄itas niſi in aīa. Et in eodē dicit de illis q̄ ſunt formę tm̄. Sūt quædā in quorū natura nulla eſt cōpoſitio: ſed ſi fuerit cōpoſitio, eſt quēadmodū dixim⁹. quia. ſ. aliq̄n accipit̄ nō ſicut terminatū: ſed q̄a in potētia eſt ſolū terminata: & accipit̄ aliq̄n vt terminata in effectu. Hāc aūt potētiā nō habet ſcđm eſſe: ſed ſcđm intellectū. Propter talē ergo diuerſitatē naturę & ſuppoſiti cōtīgit illđ vulgare dictū: ꝙ ī oī creatura ē reꝑire cōpoſitionē ex qđ ē & ex quo eſt. Qđ eſt em̄, ē ip̄a res q̄ſi ſubtracta: & quo eſt, eſt ipſa q̄ditas ei⁹. Cōtigit etiā ex hoc eodē ꝙ in nulla creatura quātūcūq̄ ſimplici eſſentia p̄dicabilis eſt de ſuppoſito: ſicut nec humanitas p̄dicabilis eſt de hoīe: dicēdo: hō ē humanitas. Quia ergo diuerſitas dicta naturę & rei ſuppoſitę eſt cā q̄re in creaturis dr̄ eſſe cōpoſitio ex natura & ſuppoſito: vbi ergo ecōuerſo eſſentia ſiue natura & res ſuppoſita ſunt oīno īdifferētia & nō diſtinguibilia ꝑenes determinatū & nō determinatū: nec re, nec ītētione: immo ipſa eſſentia & natura de ſe rōne qua eſſentia eſt & natura determinationē & ſignificationē quādā ſingularitatis īportat: ibi nō pōt oīno poni compoſitio ex natura & ſuppoſito. hoc aūt cōtigit in deo. Sicut em̄ patet ex ſupra deteriatis circa dei vnitatē, deitas ex eo ꝙ eſt neceſſe eſſe, ſingularitas q̄dā eſt īcōicabilis quātū eſt de ſe ꝑ ſuppoſita abſoluta: ī qua eſt idē oīno natura & res naturę. Nec eſt ibi aliq̄ ꝑticipatio: ſed eſt forma oīno īꝑticipata: & nō eſt in ſuppoſito aliquo abſoluto ſubſiſtēs: eo ꝙ nō eſt ſuppoſitū niſi relatiuū: ī quo relatio cū eſſentia nullā oīno facit cōpōnē, vt īfra dicet̄. ¶Idcirco ergo abſolute dicē E

dū ꝙ in deo nulla cadit oīno cōpoſitio ex natura & ſuppoſito. Immo ꝓpter oīmodā ſimplicita Reſponſio.

tem & identitatē rei & eſſentię p̄dicat̄ in deo eſſentia de ſuppoſito & econuerſo: dicendo deus eſt deitas: & deitas eſt deus.

¶Ad primū in oppoſitū: ꝙ in deo natura habet eē in ſuppoſito &c. Dicēdū ꝙ na F

turā poſſum⁹ cōſiderare rōne rei ſignificatę: vel rōne modi ſignificādi. Primo mō verius dicit̄ Ad primū

ꝙ ī deo natura ſit ip̄m ſuppoſitū hoc ē ip̄a res naturę differēs ab ea ſola rōne, q̄ ꝙ ipſa habeat princip.

eē ī ſuppoſito: q̄a ipſa natura ex eo ꝙ natura ē: habet deſignationē illā quā de mō ſignificādi īportat nomē rei. Secūdo mō bene dicit̄ ꝙ in deo natura habet eſſe in ſuppoſito, ꝓpter modū ſignificādi q īportat̄ noīe rei qđ eſt deus: & nō noīe naturę qđ eſt deitas, vt dictū eſt, nō ꝓpter aliquā diuerſitatē ſcđm rē, vel ſcđm ītētionē. Nūc aūt ꝙ natura exiſtēs in ſuppoſito facit cōpoſitionē cū ipſo, hoc ſolū verū eſt qn̄ natura dicit̄ eſſe in ſuppoſito propter diuerſitatē ītētiōis, ſicut cōtingit in creaturis: nō aūt qn̄ natura dicit̄ eē in ſuppoſito ꝓpter ſolā diuerſitatē ex mō ſignificādi nominū: ſicut cōtingit ī ꝓpoſito. & hoc loquēdo de ſuppoſito quo ad modū ſignificādi noīs: ſcđm ꝙ deus eſt nomē ſuppoſiti: Deitas vero nomē eſſentię. Loquēdo aūt de iſto ſuppoſito qđ nō eſt niſi relatiuū in deo, licet in creaturis eſt cōpoſitio naturę in ſuppoſito propter

abſolutam rationem ſuppoſiti,vt dictum eſt:non tñ in deo:ꝓpter rõnẽ reſpectus,q nullã ratio
G nẽ cõpoſitionis addit ſupra eſſentiã,vt infra dicetur.¶Per hoc patet ad ſecũdũ:dicẽdo ꝗ quã-
Ad ſcdm. tũ eſt de mõ ſignificãdi noĩm in deo,eſt accipe vt ſimpliciter & vt ſignatũ:non aũt de natura
rei,vt dictũ ẽ. Nũc aũt ꝗ ſimpl'r & ſignatũ faciũt cõpoſitionẽ:hoc eſt qñ cõſequunt̃ naturã rei
quæ quantũ eſt de ſe nata eſt ſignari in aliquo abſolute ſubſiſtente,& nõ ſignari,ſicut cõtingit
in creaturis,vt dictũ eſt.Nõ aũt qñ ſequunt̃ modũ ſignificãdi & ĩtelligẽdi noĩm tm̃: aut qñ ſi
gnatio ſolũ fit ꝑ aliqd reſpectiuũ,vt cõtingit in ꝓpoſito,ſicut ſimiliter dictum eſt.

H Circa Sextũ arguit̃:ꝗ in deo ſit cõpoſitio ex actu & potentia.Primo ſic. in eo
Queſt.VI. in quo eſt potẽtia ꝑfecta ꝑ actũ:eſt cõpoſitio ex potẽtia & actu: ſicut ex ꝑfe-
Arg.1. ctione & ꝑfectibili.ĩ deo eſt potẽtia ꝑfecta ꝑ actũ: qa deus nihil agit neqꝫ põt
agere cuiꝰ nõ habeat potẽtiã agẽdi: & oĩs potẽtia agẽdi actu ſibi reſpõdẽte
2 perficit̃.ergo &c.¶Secũdo ſic.oĩs potẽtia p̃cedẽs actũ facit cõpoſitionẽ cum
actu ſequẽte in eo ĩ quo eſt:qa ſunt diuerſa:cũ nihil idẽ p̃cedit ſeipm̃.In deo
In oppoſi. potẽtia eſt p̃cedẽs actũ.Priꝰ.n.potuit multa facere q̃ facit ea.ergo &c. ¶In cõtrariũ eſt: qa ſm̃
ꝑlm in ꝑpetuis nõ differt eſſe & poſſe:actus & potẽtia.Deus aũt ſumme ꝑpetuus eſt, vt in-
fra videbitur.ergo &c.

I ¶Hic oportet primo diſtinguere modos potẽtię & actus:deinde videre in qbus
Reſol.q. ex modis eoꝝ dubitationẽ habet ꝓpoſita q̃ſtio:& demũ ſi ſm̃ illos modos ĩ deo poſſit poni aliq̃
cõpoſitio. Actus aũt a pħo diſtinguit̃ in.ii.de aĩa,ꝗ alius eſt ſicut ſciẽtia,alius vero ſicut cõſi-
derare.Quoꝝ primꝰ eſt actus vt habitꝰ.Secũdus vero eſt actꝰ vt opari ex habitu.Primo.n.mõ
dicit̃ actus forma & ꝑfectio rei cuiuſqꝫ.Secũdo mõ dr̃ actus opatio ex ipſa egrediẽs:qui ſilr̃ du
plex eſt.Quidã em̃ dicit̃ actus primꝰ:quidã vero dr̃ actus ſecũdus.Actus primus dicit̃ ille quẽ
forma & ꝑfectio rei opat̃ in ipſa re ꝑ ſe.ſcdm ꝗ actus lucis dicit̃ lucere: & viuẽtis viuere:& eſ-
ſentię eẽ:qui ẽ actus abſolutꝰ nõ deteriatꝰ ad aliud.Actus vero ſecũdus dicit̃ opatio quã opat̃
forma rei ſiue res per ſuã potẽtiã ad aliud determinata. Actus etiã primꝰ q eſt eſſe ab eſſentia
rei in ipa re,ſilr̃ duplex eſt, ſcdm duplex eſſe qđ habet res a ſua forma & eſſentia.quoꝝ vnũ
eſt eſſe eſſentię:quo forma q̃libet vel eſſentia ſcdm ſe accepta tm̃ eſt id qđ eſt in ſe:qđ eſt quidi
tatiuũ:ſiue eſſe eſſentiale eſſentię rei vt eſſentia eſt:cui accidit oĩs alia cõditio eſſendi ſeqũẽs,vt
dictũ ẽ ſupra.Aliud vero eſt eẽ actualis exiſtẽtię.& hoc ẽ duplex. Vnũ in ĩtellectu vt ĩ cogno-
ſcẽte:qđ ẽ diminutũ eẽ exiſtẽtię rei,vt patebit ĩfra loquẽdo de veritate ĩ deo.Aliud vero eſt ĩ re
exterius:qđ eſt verũ eſſe rei ꝑtinens ad aliqđ.x.p̃dicamẽtoꝝ:quo id qđ ĩ ſe eſt natura & eſſen-
tia q̃dã,ab alio fit ĩ exiſtẽtia.Et eſt ĩ re primũ eſſe,inquãtũ res a reor reris dicta, habet rõnẽ for
malẽ exẽplarẽ in diuina eſſentia.Secũdũ inquãtũ eſt obiectũ in eius intelligẽtia.Tertiũ vero in
quãtũ eſt effectus q̃dã ꝓductus ab eius potentia.Actus vero ſecũdus ſimiliter duplex eſt.quia
dã manẽs in ipſo agente:vt ſunt intelligere, velle:& oĩs actus quo aliqd mouet̃ ex ſe.Alius ve
ro eſt tranſiẽs in rẽ extra:qualis eſt oĩs actio qua aliqd mouet & trãſmutat aliud a ſe. ſcdm ꝗ
amplius declaratũ eſt ſupra.¶Potẽtia vero diſtinguit̃ prima diuiſione ĩ potẽtiã actiuã & paſſi
uã.Scdm Philo.em̃ ĩ.ix.Meta.Potẽtię oẽs dicunt̃:aut qa agũt,aut qa patiũt̃.Et ſm̃ Cõm.qđ in
telligit̃ de hoc nomine potẽtia,primo fuit impoſitũ intẽtioni ex qua poſſunt ꝓcedere actiones
validę:quę dicitur fortitudo ſiue potẽtia naturalis difficile patiẽdi:& facile agendi:cuius con
trariũ eſt in potẽtia q̃ vocat̃ debilitas. Nomine aũt illius potẽtię dignior eſt res illa quæ non
patit̃ vllo modo:q̃ q̃ aliquo modo patit̃.Vñ pħs in.v.Metaph.loquẽs de tali potẽtia,dicit.Po-
tẽtia eſt qua res nõ patit̃ oĩno,neqꝫ tranſmutat̃.Oẽ em̃ qđ deſtruit̃ aut corrũpit̃ aliqua corru-
ptione,accidit ei hoc quia nõ habet potentiã:aut qa diminuit̃ ab eo aliqua potentia.Et tamen
aliquo mõ potentia dicit̃.qđ em̃ corrũpit̃,vt dicit̃ in.v.Meta.ęſtimat̃ eſſe in potẽtia ad corru-
ptionẽ.Nõ em̃ corrũpet̃ niſi haberet hanc potẽtiã.Deinde vero hoc nomẽ potẽtia trãſlatũ fuit
ad poſſibilitatẽ recipiẽdi.Potentia aũt actiua duplex eſt.quędã q̃ eſt principiũ opationis rei ĩ ſe
ipſa.ſecundũ ꝗ ſciens et volens poſſibilis eſt cõſiderare,niſi aliqd ꝓhibeat extrinſecus. vt dicit̃
in.ii.de aĩa.Alia vero eſt principiũ trãſmutationis ad aliud. de q̃ dicit pħs in.v.&.ix.Metaph.
ꝗ potentia eſt principiũ tranſmutationis in aliud,ſcdm ꝗ eſt aliud.Potẽtia vero paſſiua q̃ eſt
ad poſſibilitatẽ recipiẽdi,duplex ẽ,vt dicit pħs ĩ.ii.de aĩa. Quędã em̃ ẽ ad corruptionẽ a cõtra
rio in priuatiuas diſpoſitiones:ſicut calidũ eſt in potentia vt fiat frigidũ:q̃ ex hoc ꝗ eſt prin-
cipium corrũpendi, aliquã impotentię rationẽ habet.Quędã vero ẽ ad rei ꝑfectionẽ: q̃ tũc ve
rius dr̃ habere rõnẽ potẽtię qñ eſt ad meliꝰ,& minꝰ vere qñ eſt ad peius.ſcdm ꝗ de vtroqꝫ mõ
ſimul dicit pħs in.v.Metaph.Dr̃ (inq̃t)potens qđ habet potẽtiã qua trãſmutat̃ ĩ aliqd aut in

peius aut in melius.Potẽtia vero qua habet aliqd trãſmutari ĩ meliꝰ,duplex eſt.Vna.ſ.q̃ aliqd I
eſt ĩ potẽtia ad recipiẽdũ ſecũ aliud quo ꝑficiat̃.Alia vero q̃ aliqd eſt ĩ potẽtia vt trãſmutet̃ in
eſſe ꝑfectũ & cõpletũ.Et prima duplex eſt.Vna em̃ earũ eſt potẽtia paſſiua ad ea q̃ ſunt formę
& res naturę.ſcdm ꝗ de hoc mõ & de alio iã dicto dicit pħs in.ix.Meta.Materia eſt in potẽtia
vt veniat ad formã.Et ſilr̃ illa q̃ mouent̃ ad cõpletionẽ.Alia vero eſt potẽtia paſſiua poſſibilis
ad receptionẽ eiꝰ qđ eſt ad ſalutẽ ſm̃ habitũ & naturã ſine corruptiõe:vt eſt potẽtia ſenſus &
intellectꝰ.Cũ igit̃ ſic diuerſis modis dicunt̃ potẽtia & actꝰ:ſciẽdũ ꝗ loq̃ndo de potẽtia actiua q̃ K
eſt pricipiũ trãſmutatiõis,& actu ſecũdo q ẽ opatio egrediẽs ab ipſa ĩ aliud extra,ex illis nõ p̃t
intelligi aliq̃ cõpoſitio ĩ re ẽt creata:qa actio ĩquãtũ egredit̃ a re nihil ponit ĩ agẽte:ſed ſolũ in
paſſo.Motus em̃ in quo cõueniũt actio & paſſio ab agẽte: nõ ĩ ipſo eſt vt ĩ ſubiecto:ſed ĩ paſſo
ſolũmõ,vt habet̃ ĩ.iii.Phy.Et ſic ĩ quocũqꝫ agẽte nulla ẽ cõpoſitio ex tali actu & potẽtia. Loq̃n
do vero de potẽtia actiua & actu ſecũdo q egredit̃ ab ipa:& manet in agẽte tãq̃ accidẽs & trãſ
mutatio exiſtẽs in ipſo,ex tali potẽtia & actu eſt cõpoſitio ĩ creaturis vt ĩ ĩtelligẽte ĩquãtũ eſt
intelligẽs:& ſilr̃ in currẽte aut volẽte,& cęteris hmõi agẽtibꝰ. Tali.n.actu ꝑficit̃ potẽtia ĩ ipſo
agẽte.Sed talis cõpoſitio nõ põt ĩtelligi ĩ deo:qa potẽtia ĩ ipſo ab actu differt ſola rõne: quoꝝ
diuerſitas nullã facit cõpoſitionẽ,vt ĩfra videbit̃.Actio em̃ dei nõ põt eẽ aliq̃ trãſmutatio aut
diſpoſitio ĩhęrẽs ĩ ipſo.vt infra patebit. Loq̃ndo aũt de potẽtia paſſiua illa q̃ ẽ ad corruptionẽ,
ex illa nulla habet fieri cõpoſitio cũ aliquo actu ĩ re.Per actũ em̃ ei correſpõdẽtẽ nihil cõponit̃:
ſed potiꝰ qđ cõpoſitũ eſt,corrũpit̃ & deſtruit̃.Loquẽdo aũt de potẽtia paſſiua illa q̃ receptiua ẽ
alicuiꝰ ĩ re ad ſalutẽ & ꝑfectionẽ:ĩtelligẽdũ ꝗ cũ oĩs potẽtia tal' eſt ĩ aliquo & reſpectu alicuiꝰ ĩ
aliquo vt ĩ ĩꝑfecto,& reſpectu eiꝰ quo debet ꝑfici,ſm̃ ꝗ ĩ matia ẽ potẽtia ad ſuſceptionẽ forę ĩtra
ſe:& ĩ fora ẽ potẽtia vt ĩformet materiã:& ſic ĩ cõpoſito mutuo ꝑficiũt̃: Vñ aĩa ſepata a corpe
ĩꝑfecta eſt ĩ ſuo eẽ:nec ꝑficit̃ potẽtia eiꝰ & appetitus niſi fuerit corpori vnita: De tali igit̃ potẽ L
tia & actu ĩtelligẽdũ ꝗ põt ĩtelligi potẽtia cõponi vt cũ actu cũ eo in quo eſt:qđ eſt ſubtractũ
potẽtię,vel cũ eo ad qđ ẽ,qđ ſuꝑuenit ipſi potẽtię:& ei cui ſubtracta eſt. Primo mõ ẽ cõpoſitio
ex potẽtia & actu in oĩ eo qđ eſt ĩ potẽtia ad aliud ſecũ vniẽdũ: & ſic ĩ materia ſcdm ſe vt nu-
da cõſiderata abſqꝫ omni forma,cõſiderat̃ cõpoſitio ex eſſentia materię & poſſibilitate eius ad
ſuſceptionẽ formę.Siliter ĩ quolibet ſuſceptibili alicuiꝰ accñtis vel accñtalis ĩ ſe,ĩtelligẽda eſt
cõpoſitio aliq̃ ex eo ꝗ eſt ſcdm ſe,& potẽtia q̃ eſt ſuſceptiuũ alteriꝰ ĩ ſe. Et ſilr̃ talis cõpoſitio ẽ
in eſſentia cuiuſlibet formę materialis:ex eo.ſ.ꝗ ipa eſt ĩ ſe:& ex potẽtia q̃ eſt vnibilis alteri ad
eiꝰ ĩformationẽ.Eſt ẽt cõpõ in eſſentia cuiuſlibet creaturę:ex eo ꝗ res ẽ ĩ ſe abſolute cõſiderata
dicta a ratitudine:& potẽtia ad eẽ eſſentię ſuę. Eſt ẽt ĩ eſſentia cuiuſlibet creaturę ex eo ꝗ eſt
ſcdm ſe & abſolute,& potẽtia ad teriationẽ ſuã ĩ ſuppoſito.Eſt etiã in ipſo ſuppoſito quocũqꝫ
creaturę abſolute cõſiderato cũ potẽtia ad eẽ exiſtẽtię.Eſt ẽt ĩ illis q̃ habẽt exiſtẽtiã ĩcõpletã in
materia cũ potẽtia ad eſſe cõpletũ acq̃rẽdũ ꝑ agẽs educẽs id qđ ĩ potẽtia eſt ad actũ.Eſt ẽt ĩ na
tura gñis cũ potẽtia quã habet ad differẽtias ad cõſtitutionẽ ſpeciei.Sed iſte modꝰ cõpõnis nõ
eſt vere cõpoſitio:qm̃ vt ĩfra videbit̃, potẽtia nõ ẽ niſi reſpectꝰ fundatꝰ ĩ eo cuiꝰ eſt,in reſpectu M
ad aliud.q cõparatꝰ ad id ſuꝑ qđ ĩ illo fundat̃,cadit ĩ eiꝰ eſſentiã. Cõpatꝰ vero ad aliud,habet
naturã reſpectꝰ:q nõ facit cõpõnẽ aliquã cũ eo cuiꝰ ẽ:vt ſilr̃ ĩfra videbit̃.Iſte aũt modꝰ cõpõnis et
ſi eẽt vera cõpõ ĩ creaturis,oĩno ĩ deo cadere nõ p̃t.qa ĩ eo nulla ẽ oĩno potẽtia ad vnionẽ cũ alio
vt ipſe ĩformet aliđ:vel vt ab aliquo alio ĩformet̃:ſicut habitũ eſt ſupra.Intelligẽdo vero cõpõnẽ
ex potẽtia & actu ſecũdo mõ.ſ.cũ eo ad qđ eſt:ſic ſunt totidẽ modi cõpõnis:quot iã p̃dicti:vt in
telligat̃ fieri cõpoſitio ex oĩ eo qđ ẽ ĩ potẽtia ad aliđ:cũ eo quo ꝑficit̃ illa potẽtia,cuiuſmõi ẽ cõpo
ſitio ex materia & forma.Potẽtia em̃ materię qua materia eſt ſuſceptiua formę,ꝑficit̃ ꝑ formã:&
potẽtia formę qua ĩclinat̃ ad materiã,ꝑficit̃ ꝑ eſſe ſuũ ĩ materia.& ſilr̃ eſt ĩ cõpoſitione accñtis cũ
ſubiecto:& rei cũ eẽ eſſentię,& eſſentię cũ ſuppoſito:& ſuppoſiti cũ eẽ exiſtẽtię:et ĩcõpleti ĩ eſſe
exiſtẽtię vel eſſentię cũ ſuo cõplemẽto.Materia em̃ eſt in potẽtia ad formã et ecõuerſo:et ſubie-
ctũ ad accidẽs:et ecõuerſo:et res vt res ẽ ad eſſe eſſentię:et eſſentia ad ſuppoſitũ:et ſuppoſitũ ad
exiſtẽtiã:et incõpletũ ad cõpletũ. Et ſic patet ꝗ cõpoſitio ex actu et potẽtia cõmuniſſima eſt et
ſimpliciſſima:et ĩ oĩ alio mõ cõpõnis ĩcludit̃, nõ ecõuerſo.Nec tñ põt ĩueniri ĩ deo: qa ĩ ipõ nõ
poteſt inueniri aliquoꝝ diuerſitas re abſoluta vel intẽtione,vt infra videbit̃: quoꝝ tñ alterum
neceſſariũ eſt ad quãlibet p̃dictarũ cõpõnũ:vt patet ex p̃deteriatis, & ãplius declarabit̃ ĩferiꝰ.
Vñ etſi diuina eſſentia ſit habilis vt cõcipiat̃ ſub rõne ſapiẽtię bonitatis & hmõi,& ſic quodã
mõ eſt ĩ potẽtia ad illa:ſola tñ rõne hęc oĩa abinuicẽ differũt:& ab ipſa diuina eſſentia:q̃ nullã
faciũt cõpoſitionẽ:ita ꝗ quocũqꝫ mõ in deo cõſideret̃ potẽtia, illa ab actu ad quẽ eſt, ſola rõne

N differt.Et ſilr ab eo in quo eſt: & ſic nullius cõpoſitionis põt eſſe pars.Cũ igit oĩs potẽtia q̃ cũ
actu nata eſt facere aliquã cõpoſitionẽ differẽs ẽ ab ipſo:ĩ deo aũt oĩno nõ diſtat potẽtia ab actu
neq; differt:in deo ergo nulla põt eſſe oĩno cõpoſitio ex potẽtia & actu.Ex quo relinquit ꝙ ſit
actus purus & ſimplex,vt infra ãplius videbit.In quo aptiſſime patet q̃liter deus oĩs creaturæ
ſimplicitatẽ quãtũcũq; ſimplex imaginet,aut ponat in eſſe,multũ ꝑ omnẽ modũ excedit.Licet
eñ in ſimpliciſſimis creaturis:ſiq̃ tñ tales ſint,q̃ ſcd̃m phm in.viii.Metaph.non habẽt materiã
neq; ſenſibilẽ,neq; intelligibilẽ:ita ſit ꝙ vnũqd̃q; eoꝝ ſtatim eſt illud qd̃ eſt ꝑ eſſentiã:eo ꝙ ſm
Cõm.nõ eſt aliqd additũ:ſed eſſentia eſt ipm.Et ſcd̃m ꝙ dicit Auic.v.Meta. quiditas oĩs ſim-
plicis eſt ipm.nihil eñ ibi ẽ receptibile ſuę qditatis:Nullũ tñ eoꝝ ſtatĩ eſt id qd̃ eſt ꝑ exiſtẽtiã.li
cet eñ eſſentia eoꝝ ꝑ gñationẽ nõ vadit de incõpleto ad cõpletũ:qa nõ fiũt ex materia:nec ex
aliquo ꝑexiſtente in potẽtia:vadit tñ eſſentia eoꝝ ꝑ creationẽ de non eſſe ad eſſe:ad qd̃ ipſa rei
eſſentia ĩquãtũ eſt eſſentia,in potentia eſt:qa ſolus deus in ſe eſt neceſſe eſſe. Oẽ aũt aliud quã-
tũ eſt de ſe ſolũ eſt poſſibile eſſe.Et ideo in quolibet tali neceſſe eſt cõcipe cõpoſitionẽ ex illo qd̃
eſt ĩ ſe.ſ.ex potẽtia qua eſt ſuſceptiuũ ĩ ſe actus alicuiꝰ ab alio a ſe. Vñ dicit Auic.ĩ.i.Meta.Ni
hil eſt qd̃ oĩno ſit expoliatũ ab eo qd̃ eſt ĩ potẽtia reſpectu ſuiipſiꝰ niſi neceſſe eſſe. Et li.viii.Cæ
tera oĩa extra neceſſe eẽ habẽt qditates q̃ ſunt ꝑ ſe poſſibiles:qbꝰ nõ accidit eẽ niſi extrĩſecꝰ.Et
Cõm.dicit ſup.iii.de aĩa.Nulla forma eſt liberata a potẽtia ſimplr niſi prima forma.

O
Ad primũ princip. ¶Ad primũ in oppoſitũ:ꝙ in deo eſt potentia q̃ perficitur ꝑ actũ:Dicẽdũ ꝙ verũ
eſt de actu q eſt agere.Sed illa ꝑfectio nõ ponit aliqd in deo agẽte:qa eius potẽtia agẽdi & eius
actio vt in ipſo ſunt:eiꝰ ſubſtãtia ſunt.Et differũt ſola rõne:q̃ ĩ deo nullã ponit cõpoſitionẽ:vt
patebit loq̃ndo de attributis.Nũc aũt ꝑfectio quã diuina actio ponit ĩ aliud extra ſe:ſolũ ĩ deo
ponit ꝑfectionẽ q̃ eſt reſpectꝰ ad illd̃ ſine oĩ cõpõne.Et de tali actu ꝓcedit obiectio. Loq̃ndo aũt
de actu q ẽ vt habitꝰ aliqs ĩ natura & ſubſtãtia rei:vel vt actꝰ diſtãs a potẽtia:talis nõ ẽ aliqs ĩ

P deo ꝑficiẽs potẽtiã ĩ ipſo:qa poneret cõpõnẽ,vt patet ex ꝑdictis.¶Per idẽ patet ad ſecũdũ:qm̃
Ad ſcd̃m. ꝓcedit de potẽtia ad agere:q̃ actũ ꝑcedit ĩquãtum terminat ad opatũ : nõ aũt inquãtũ habet
eẽ in opante:in quo ſola rõne differũt:propter qd̃ nullã oĩno cõpõnẽ ponũt ĩ deo, vt dictũ eſt.

¶Arti.XXIX.de Compoſitione Dei cum aliis.

Art.xxix. VIſo ꝙ in deo nõ ſit cõpoſitio ex aliis : ſequitur videre vtrũ
ipſe habeat componi cũ aliquo alio.Et circa hoc queruntur octo.
Primũ:vtrum habeat componi cum alio vt forma cum materia.
Scd̃m:vtrũ vt matia cũ foꝛa:& hoc ad cõſtituẽdũ vnũ ſm ſubſtãtiã.
Tertium:vtrum vt accidens cum ſubiecto.
Quartũ:vtrũ vt ſubiectũ cũ accñte,ad cõſtituẽdũ vnũ ꝑ accidens.
Quintũ:vtrũ vt motor cũ mobili,ad cõſtituẽdũ vnũ ex ſe motum.
Sextũ:vtrũ vt finis cũ ordinabili ad finẽ,ad cõſtituẽdũ vniuerſum.
Septimũ:vtrũ vt vnitas cũ alio vno,ad conſtitutionem numeri.
Octauũ:vtrum omnino careat omni modo compoſitionis.

A
Queſt.I.
Arg.i. CIrca Primũ arguit: ꝙ deus habeat cõpoſitionẽ cũ alio vt forma cũ materia
Primo ſic.dicit Dio.iiii.c.de cęl.hier.Eſſe oĩm eſt ſup eẽ diuinitatis. & vt di
cit de di.no.c.i.Eoꝝ q̃ ſunt,eſſentia.Et.c.v.Ipſe eſt eſſe exiſtẽtibus.Sed nihil
eſt eſſe vel eſſentia alicuiꝰ:qd̃ nõ ſit principiũ formale in eo:qa a forma ſunt
2 eſſe & eſſentia rei.ergo &c.¶Secũdo ſic.oĩs potẽtia paſſiua reducit ad potẽ-
tiã primę materię:& oĩs potẽtia actiua ad potẽtiã primi agẽtis.ſcd̃m phm:
& Cõm.v.&.ix.Meta.Sed potẽtia paſſiua in entibꝰ ſic reducit ad potẽtiã primę materię:ꝙ nõ
eſt in aliquo niſi qa ĩ ipſo prĩcipiũ materiale eſt ipſa prima materia.ergo oĩs potẽtia actiua ĩ en
tibus ſic reducit ad potẽtiã primi agẽtis: ꝙ nõ eſt in aliquo niſi qa ĩ ipſo eſt principiũ formale
primũ agẽs. Pati eñ eſt ꝓpriũ materię.agere aũt eſt alteriꝰ potẽtię.ſ.formę. ſm phm.i.de gña.
In oppoſi. ergo &c.¶In cõtrariũ eſt:qa qd̃ de ſe eſt principiũ formale in cõſtitutione alicuius cõpoſiti cũ
materia,eſt vt pars reſpectu totius,& ita vt imꝑfectum quid.In deo autem nulla poteſt cadere
imperfectio,vt infra videbitur.ergo &c.

B
Reſponſio. ¶Dicendũ ad hoc,ꝙ ſcd̃m ꝙ recitat Aug.iiii.de ci.dei, quorũdam erat opinio ꝙ
deus eſſet animꝰ mũdi:cui mũdus ipſe totus ſicut corpꝰ eſt:& ſicut materia.vt ſit mũdus ipſe
vnũ aĩal magnũ cõſtãs ex aĩa & corpore:ac ſi deus ipſe ſinu quodã naturę in ſeipſo cõtinẽs ſit
oĩa:& ex ipſo quaſi ex ipſius totiꝰ mũdi aĩa qua ipſe viuificat aĩę cũctoꝝ viuẽtiũ pro cuiuſq;

naſcentis ſorte ſumantur.In quã ſententiã incidit error Manichęorum dicentium omniũ corpo-
ra eſſe a deo malo tenebrarum,qui cum luctam habuit cum deo lucis,in bello commixtę ſunt par
tes dei lucis cum omnibus rebus corporalibus.Vnde & dicebãt omnibus vitã ineſſe ex cõmixtio-
ne portionis diuinę ſubſtantię cũ eis.Propter qd̃ & dicebãt nullũ virgultũ carpendũ eſſe,neq; ani
mal aliquod occidendum,ne diuina portio occidatur vel cõtingatur in illo:& alia abſurda q̃plu-
rima,ſcd̃m ꝙ recitat Auguſt.in lib. contra epiſtolã funda.Vnde quia forma in vnoquoq; eſt prin
cipium eſſendi,ex iam dicta opinione oritur opinio dicentium,ꝙ eſſe dei eſt eſſe formale cuiuſli-
bet entis:& cum eſſe dei eſt ipſe deus,vt habitum eſt ſupra; vlterius ex hoc conſecutus eſt error
idololatrię hominũ, putantium ꝙ totus mũdus & quęlibet pars mundi deus eſt.Vnde & diuer-
ſi diuerſis partibus mundi cultum diuinum exhibebant.ſecundum ꝙ diuerſimode diuerſi in eis
æſtimabant pręcellere diuinum eſſe. ſcd̃m ꝙ recitat Auguſt.i.de doct.Chriſtia. Et eſt hic aduer- C
tendum:ꝙ licet cauſaliter ex eo ꝙ deus ponitur eſſe principiũ formale omnium, conſequit ꝙ eſſe
dei ſit eſſe omniũ aliorũ,& vlterius ꝙ omnia ſunt quaſi portio quędã diuini eſſe vt dictum eſt:
deceptio tamen circa vtrũq; eorum ortum habuit circa eſſe dei & creaturę,credendo ſcilicet eſſe
dei fore eſſe formale cuiuſlibet creaturę.Cum enim videbãt rem quãcunq; denominari eſſe ſimpli
citer,& eſſe tale vel tale,vt hominem vel album,ſicut eſſe tale attribuitur ei ab entitate tali quæ
eſt in ea,vt humanitatis vel albedinis,ſic & eſſe ſimpliciter dicebant ei attribui ab entitate aliqua
ſimpliciter quæ eſt in ea.Quare cum entitas ſimpliciter nullo determinata aut ſpecificata non cõ
uenit niſi diuinę entitati,vt habitũ eſt ſupra : credebant igitur ꝙ diuina entitas ineſſet cuilibet
creaturę:a qua denominaretur eſſe ſimpliciter.Hoc autem non eſſet niſi diuina natura eſſet for-
ma in ea.Secundũ hunc igitur modum ponebãt ꝙ deitas eſſet forma vniuerſi entis,dans eſſe ſim- D
pliciter cuilibet enti tanq̃ principium formale cadens in eius compoſitione cum eius propria na-
tura tanq̃ cum principio materiali,quo vnũquodq; habet eſſe ſuũ particulare quo differt ab alio:
Dicendo ꝙ eſſe in quo res cõmunicant ſit diuinum eſſe a diuina natura exiſtente in eis:eſſe vero
quo vna res differt ab alia,ſit eſſe proprium cuiuſq; a natura ſibi propria qua vna res differt ab
alia,ſecundum quã eſſe diuinum obumbratur in rebus ſecũdũ plus & minus: & cadit a ſua ſyn-
ceritate quam habet in ſe. Et ſecundum hoc forte dixit idololatra ille Trimegiſtus ꝙ deus eſt
omne qd̃ eſt,& ꝙ omnia plena ſunt deo. ¶Hic ergo oportet primo dictam deceptionem diſſolue- E
re,& deinde falſitatem ipſius poſitionis in ſe oſtendere.Deceptio autẽ illa in qua erant paralogi-
zati,proceſſit ſecundum fallaciam ęquiuocatiõis,quaſi arguendo ſic.Homo non ſolum eſt ens ta-
le:ſed etiam ens ſimpliciter,& ſimiliter qd̃libet aliud.Cũ ergo ſingulum dicitur eſſe ens tale ab eo
ꝙ eſt in eo entitas & natura talis: ergo conſimiliter vnũqd̃q; dicetur ens ſimpliciter ab eo ꝙ in
ipſo eſt natura aliqua & entitas ſimpliciter,quod non eſt niſi diuina eſſentia. ergo &c. Qd̃ non ſe
quitur,quoniã eſſe ſimpliciter dicitur dupliciter.Vno modo eſſe in ſua cõmunitate dictum.Alio
modo eſſe primum & principaliter dictum , ſecundum ꝙ in ente creato ens ſimpliciter dicitur
vno modo ens analogum ad ſubſtantiam & accidens,alio modo ens ſubſtantia reſpectu accidẽtis.
Secundo modo eſſe ſimpliciter ſoli deo conuenit: quia eſt eſſe per eſſentiam,& non niſi eſſe qd̃ eſt
neceſſe eſſe,vt habitum eſt ſupra,a quo omnia alia habent eſſe ſuum per participationem.Et eſt il
lud eſſe dei incommunicabile ſecundum perſonas abſolutas & ſingulare , ſicut & ipſa diuina
eſſentia.vt ſupra determinatum eſt.Eſſe autem ſimpliciter primo modo eſt commune analogum
creaturę & creatori,nõ cõtinendo in ſe diuinã eſſentiã vt partem ſuam formalẽ,ſicut illi ponebãt:
ſed participando eſſe diuinę eſſentię in ſimilitudine rei creatæ ad effigiem diuinę naturę.vt expo
ſitũ eſt ſupra,& infra ampliꝰ exponet. Illi aũt nõ diſtinguebant inter eſſe ſimpliciter primo mõ &
ſecũdo,credentes non dici eſſe ſimplr,niſi ſecundo modo,quod nõ eſt verũ.Eſſe eñ ſimplr dicitur
quia ĩdeterminate & abſolute acceptũ.ſed tale poteſt eẽ, qa nec eſt determĩatũ:nec aliqua intẽtiõe
determinabile,cuiuſmõi eſt eẽ diuinũ,qa ipm nõ eſt niſi eẽ. ſcd̃m ꝙ dicit btũs Diony.aut qa non
eſt determinatũ:eſt tñ determinabile ꝑ aliam intentionẽ ſibi aduenientẽ. quẽadmodũ eñ dictũ eſt
ſupra,in omni creatura cõpoſitio eſt ex eſſentia & eſſe. Errori pręd ictorũ prope ſunt,licet nõ ꝑci-
piant,illi qui dicunt ꝙ eſſe in creatutis ſit aliquid re diuerſum ab ipſa eſſentia creaturę. Cum eñ F
res illa de qua dicũt ꝙ ſit ipm eſſe,ſit,pręter eſſentiã rei: & non poteſt eſſe accidens verũ & abſolu
tum in re:quia tunc ſubſtantia non haberet eſſe niſi per ſuum accidens:cũ tamen debet eſſe econ
uerſo,eo ꝙ accidẽs nõ habet eſſe niſi ꝑ ſubſtantiam:quia accidentis eſſe eſt ineſſe:Neceſſe ergo eſt
eam eſſe ſubſtantiam.Quare cũ non poteſt eſſe ſubſtantia alterius creaturę,quia ſubſtãtia vnius
creaturę nõ dat eẽ alteri:eo ꝙ vna creatura ꝑ ſubſtãtiã ſuã habet eẽ alid̃ ab altera:neceſſe igit ha-
bent ponere ꝙ ſit ſubſtãtia creatoris:qd̃ oĩno eſt ĩpoſſibile.qa ipa non dat eis eſſe:cõmunicãdo eis

ſuũ eſſe in naturę identitate, ſicut deus pater cõmunicat eſſe ſuum filio: & non poteſt eſſe creatura cui ſic eſſe diuinũ cõmunicet,ſed ſolum creator deus,ſed deus dat eſſe creaturę ad imitationem ſuã quãlibet creaturã in eſſe ꝓducendo.Qđ qa ad imitationẽ eſſe dei ꝓcedit, vt ꝓprius effectus eius,quodãmodo eſſe diuinũ eſt.& ſecundũ hoc eſſe dei ꝓpriũ inquantũ cauſat eſſe quodãmodo ſibi ſimile in creatura,dicit eſſe quodãmodo creaturę.cuiuſlibet eñ eẽ creaturę nihil aliud eſt in creatura q̃ reſpectus ad deum, inquãtum ſub rõne ſimilis,eſt eius effectus. vt ſicut veritas in creatura non eſt niſi reſpectus in ea ad deum,vt ad cauſam formalem exemplarẽ: bonitas vero vt ad cauſam finalem perfectiuam quẽadmodũ determinabitur inferius,ſic entitas in creatura nõ eſt niſi reſpectus in ea ad deum,vt ad cauſam eius efficientẽ,quẽadmodũ expoſitũ eſt ſupra.

G
Ad pri.prin. ¶Et ſecundũ hoc exponendę ſunt auctoritates Diony.adductę in primo argumẽto.vnde Diony.4.ca.cęleſtis Hierarchię inducit eas ſic.Bonitate vniuerſali ſupereſſentialis diuinitas eorũ quę ſunt eſſentias eẽ ſubſtituẽs adduxit. eſt eñ hoc oĩm cauſę & ſup oĩa bonitatis ꝓpriũ ad cõmunionẽ ſuam ea quę ſunt vocare,vt vnicuiqꝫ eorũ quę ſunt ex ꝓpria definit analogia. Ex quo concludit intentũ,& in argumento aſſumptũ ſubdens.Exiſtẽtia igit oĩa eſſe eius participant. eſſe eñ oĩm eſt ſuper eẽ diuinitatis. Super quo dicit Hu.in cõmẽ.Quia ꝑ eſſe dei qđ eſt ſup oĩe eſſe,eſſe habet ꝙ ſubſiſtit quicqd eſt.Eſſe dico aliud,q̃ ſit eſſe dei,ſed cauſatũ ab illo.ſecundũ ꝙ dicit Aug.ſup Io.ſer.xxviii.Si omnia quæ ſunt per te facta ſunt,quid eſt qđ tibi ꝓpriũ tenuiſti! ipm eſſe,qđ aliis nõ dediſti. Et ideo dicit Diony.ca.i.de diui.no.Oĩm quidẽ eſt quę ſunt cauſale,ipſum aũt nihil in oĩbus quę ſunt,ſupereſſentialiter exaltatum.& ſequit poſt aliqua interpoſita. Et oĩa quę ſunt,& nihil eorũ q̃ ſunt.Cui concordat illud qđ dicit Auic.viii.Metaph.Oĩe qđ eſt ab ipſo eſt,& non eſt cõmunicans ei qđ ab ipſo eſt.Ipſe vero eſt oĩe qđ eſt,& tamẽ nõ eſt aliqd ex his.Vnde Diony.vbi aſſumpta fuit ſecunda auctoritas,dicit ſic.Simpliciter dicendũ viuentiũ vita,& eorum quę ſunt eſſentia, omnis vitæ & eſſentiæ principium, & cauſa per ſuam vt ſint quę ſunt actiuam,& cõtinẽtem bonitatem.Vnde & de di.no.ca.v.vbi ponit tertiam auctoritatem bene exponit ſeipſum dicens.Deus nõ eſt ens,ſed ſimpliciter & ĩcircũfinite totũ in ſeipſo coambiens & perambiẽs,& nõ erat nec erit magis,neqꝫ eſt,ſed ipſe eſt eſſe exiſtẽtibꝰ.Qđ exponit ſubdẽs. Omnis vtcũ

H
ꝙ entis qui eſt ante ens,principium & cauſa,& omnia ipſum participant,& a nullo exiſtentiũ re-
Ad ſcđm. cedit.¶Ad ſcđm ꝙ potẽtia actiua ĩ creaturis reducitur ad potẽtiã primi agẽtis,ſicut potẽtia paſſiua ad potentiã materię:Dicendum ſicut patet ex prædictis, ꝙ potentia ꝓprie paſſiua in re eſt ex defectu & ĩperfectiõe qua habet poſſe eſſe,& nõ eẽ. Et ideo cũ q̃libet creatura ex ſe defectibilis eſt & ex nihilo:naturę creaturę vt creatura eſt, nõ repugnat primũ principiũ potentiale, cuiuſmodi eſt materia,quin poſſit eẽ de natura & ſubſtãtia eiꝰ.Potẽtia aũt actiua in re, eſt ex actualitate & ꝑfectione eius,& ideo ſumme & primo habet eẽ in ſumme actuali & ꝑfecto ente,& in aliis ex actualitatis & perfectionis eius participatione,quibus ex eo ꝙ ſunt ex nihilo repugnat ſumma actualitas & ꝑfectio quę eſt in diuina ſubſtãtia.ꝓpter qđ licet de eẽntia creaturę põt eſſe id qđ eſt primo in potentia paſſiua,ad qđ habet reduci oĩs potentia paſſiua,nõ tñ poteſt eſſe de eius eſſentia id qđ eſt primo in potentia actiua,ad qđ habet reduci oĩs alia potentia actiua.vnde deficit ſimile.

I
Queſtio. II. Argu.1.

Circa ſecũdum arguitur:ꝙ deus habet cõpoſitionem cum alio, vt materia cum forma.primo ſic.eſſe materię opponitur nõ enti per immediationem. quia materia ſm Auguſt.eſt prope nihil,& ſcđm Platonem,media inter ens & nõ ens, ſiue inter aliquid ſecundũ formam & nihil. per ſummam ergo immediationẽ ſe habet prima materia vt aliquid ens ad nihil.Quare cum aliquid & nihil ſecundum ſe per immeditionem opponuntur contradictorie: ergo materia & nihil opponuntur contradictorie.quia ſcđm Philoſophũ cõtradictio eſt oppoſitio cuius nõ eſt medium ſecundũ ſe.Nunc autem vt idem dicit.tantum vnum vni opponitur. & vt habitum eſt ſupra Deo nihil eſt oppoſitum, niſi non ens.Deus ergo eſt prima materia, illa autem componi ha-
2 bet cum forma. ergo &c. ¶Secundo ſic.eſſe creaturę reſolui habet in illud a quo participat, quia omne participans reſoluitur in illud a quo participat. eſſe creaturę reſoluitur in eſſe materię primę,quia in hoc abibit vltimum.ſcđm Philoſophum in fine primi Phy.creatura ergo eſſe ſuũ participat a prima materia.id autem a quo creatura participat eſſe ſuum, deus eſt.ſecundũ prędeter-
In oppoſitũ. minata.ergo &c.ſicut prius.¶In contrarium eſt,quia materia minime habet eſſe: & eſt ſumme in potentia.Deus autẽ maxime habet eſſe & in actu. Minime ergo habet rationẽ materiæ.quare nec componibilis eſt cum alio:ſicut materia cum forma.

¶Fatua in rei veritate eſt iſta queſtio,nec eſſet proponenda in ſerie quæſtionum K
de deo,niſi quia aliqui deum eſſe primã materiã licet fatuiſſime poſuerunt,quos videtur tangere Reſolutio
Philoſophus cum eorum ratione in.xii.Metaph.Dicit eñ ibi ꝙ quidam qui ęſtimabant ęſtimatio quæſt.
nem Pytha. & Achill.dicebant,ꝙ bonum & nobile non eſt in primo. cuius rationem aſſignabant, quia principia ſemper imꝑfectiora ſunt principiatis.Plantarũ enim principia(vt dixerunt)& animalium ſunt ſemen & ſperma.bonum autem & perfectum eſt in eis,quę ſunt ex illis principiis,& non in ipſis principiis.Animalia enim & plantę perfectiora ſunt ſeminibus & ſpermate.Quare cũ deus ſecundum oĩes non ſit niſi primũ principium omnium,ipẽ eſt ens imperfectiſſimum.Cum ergo tale ens non eſt niſi materia omnino prima,dicebãt ex hoc ꝙ deus eſt materia prima, & per conſequens ꝙ caderet in compoſitione omnium cum forma. Et acceperunt iſti opinionem ſuam a primis philoſophantibus,Stoicis ſcilicet & Epicureis,qui oĩa vnũ ſecundũ ſubſtantiã dicebãt,qa non videbant ſubſtantiam niſi materiam,& illam ſolam dicebãt eſſe primum principiũ omnium. formas autem nihil eſſe dicebant niſi modos quoſdam materię,reſultãtes ex partium compoſitio-
ne & ordine,ex quibus dicebant primo cauſari figuras & Mathematica,& ex figuris motꝰ & na- L
turalia.& ſic materiã,tanq̃ id qđ ſolum erat ſecundũ eos principium & cauſa omniũ,& in omnibus ſubſtantialiter tanq̃ tota ſubſtantia omnium,ponebant eſſe deum.Quorum opinio omnino ſtare non poteſt;quia virtus mouentis & moti neceſſario ſunt contrarię,& maxime mouentis primi vniuerſaliter non moti omnino,& primi moti nihil omnino mouentis.Virtus enim mouentis eſt ex diſpoſitione perfectiõis,qua res eſt aliquid in actu,& fluit in aliud. Virtꝰ autem moti eſt ex diſpoſitiõe imperfectionis qua res eſt aliquid in potentia,& recipit aliquid ab alio. Vnde motꝰ vt eſt actio ab agente & mouente,eſt diſpoſitio perfecti vt perfectũ eſt:vt vero eſt paſſio in moto, eſt diſpoſitio imperfecti vt imperfectum eſt,& ideo mouetur & tranſmutatur ab agente tanq̃ cõtrarium,quouſqꝫ fiat ſimile,& ceſſet motus.Quare cum deus vniuerſalis motor eſt, & primus oĩm, & materia eſt primũ & vniuerſaliter motũ:Deus igitur & materia ſumme diſtant in eſſentia: & ideo minime poſſunt eſſe idẽ,maxime cũ materia id qđ eſt,in potentia eſt, omni actu ꝑfectiõis carens:quẽ nõ niſi ab alio recipit,qđ non põt eſſe niſi ens in actu.potẽtia eñ ſimpliciter poſterior eſt actu.ſcđm enim Phm.ix.Metaph.ſemper potentiã in vno,pręcedit actus in alio.qđ eñ eſt in potẽtia nõ procedit ad actum niſi per aliquid præexiſtens in actu. Et ſecundum hoc reſpondet Phus
in.xii.Metaphy. dictorum rationi, dicens ꝙ illud non eſt verum quod ipſi reputant verum.Se- M
mina enim & alia principia quę ſunt imperfecta,nõ ſunt ſimpliciter prima & principia omniũ,ſed ſolummodo aliquorum.ipſa enim ſunt principiata ab aliis pręcedẽtibus perfectis, a quibus deſcẽdunt illa ſemina.Gallina enim ſimpliciter pręcedit ouum ſimpliciter,licet hoc ouũ pręcedat hanc gallinam quæ naſcitur ex illo ouo:& cum hoc gallina & omne perfectũ a quo habet eſſe & deſcindi ſemen ad generationẽ ſui ſimilis,& ſpeciei perpetuationem,habet aliam cauſam priorẽ ſimpliciter non in ſuo genere,vt cauſę materialis & principii ĩperfecti exiſtentis in potentia,ſed in genere cauſę efficientis & mouentis & principii exiſtentis perfecti in actu ſine omnis potentię paſſiuę ꝓprie dictę admixtione. Vnde dicit Phus in.xii.prędicto.Primum autem non eſt ſemen factum,ſed aliquod perfectum.verbi gratia,ꝙ oportet hominem eſſe ante ſperma,non illum qui fit ex hoc,ſed
alium ex quo fit ſemen.Vbi notat duplicem ordinem eorum quę fiũt,vnum indiuiduorum eiuſ- N
dem ſpeciei adinuicem, ſecundum ꝙ ab homine procedit ſemen,& de illo ſemine generatur alius homo,a quo iterato procedit ſemen ad alterius generationem,& ſic in ĩfinitum. Alium totius ſpeciei ad ſuam cauſam efficiẽtem,a quo tota ſpecies habet eſſe,& in eſſe cõſeruari & moueri ad cõtinuam generationem.Primum ordinem appellauerunt Philoſophi accidentalem, & dicebant ꝙ poſſet procedere in infinitũ in ante & poſt aſſumendo.Secũdũ vero appellauerunt ordinẽ eſſentialem,in quo dicebãt neceſſario ſtatũ eẽ in mouẽtibꝰ & motis ſe habẽtibꝰ ꝑ ordinẽ,vt ꝓbatur.ii.Metaph.& hoc in primũ mouẽs ex ſe nõ motũ, & in vltimũ motum ex ſe nõ mouẽs.vt ꝓbatur. viii. Phy.Et per hunc modum ponebãt generationem & motũ ſemper fuiſſe & fore,& generationẽ infinitã tã ex parte ante,q̃ ex parte poſt.de quo nõ eſt hic locꝰ ꝑſcrutatiõis ad ꝑſens.Sed ſufficit nobis ad ꝑſens videre ꝙ ĩ primo ordine Pythagorici & Achillei aſpiciebãt ad principiũ materiale qđ ſolũ cognouerũt in entibus,nõ aũt ad aliqđ principiũ mouens & agẽs.vt dicit.ii. Metaph.Et ideo cũ deũ nõ potuerunt ponere niſi principiũ entiũ,neceſſe habebãt deũ ponere eẽ primã materiã,&
ideo minime bonũ & nobile.Nos aũt debemꝰ aſpicere ad ſecũdũ ordinẽ, & ad pricipiũ agẽs & mo- O
uens,a quo habẽt eſſe,& principiũ materiale imperfectum,& etiã principium formale,& totã ſpecies ꝑfecta conſtituta in omnibus ſuis indiuiduis,& dicere debemus illud primum principiũ eſſe deũ,Deus enim cauſarũ & oĩm videt eſſe principiũ quoddã. vt dicit in prio Metaph. Qđ quidẽ

principium agens & mouens cũ principio materiali nunq̃ coincidit,neq; in idem numero,neq; in idem ſpecie,vt dicit primo Phy.Deus igitur omnino nõ poteſt venire in cõpoſitionẽ aliquã cum principio formali,vt materia.

P
Reſponſio.
Ad pri.prin.
¶Ad primum in oppoſitum: ꝙ non ens opponitur contradictorie deo & materię:ergo ſunt idem: Dicendum ꝙ aliquid opponit alicui duplr. Vno modo per ſe & primo.hoc modo ens cõmuniſſime acceptum ad ens creatum & increatum,ad ens per eſſentiam & per exiſtã tiam,opponitur nõ enti pure.Alio modo per ſe,ſed non primo.hoc modo q̃libet ens ſub ente cõmuniſſime dicto opponitur non enti,ſcilicet ratione qua eſt ens ſimpliciter,nõ ratione qua eſt ens tale.Quod ergo dicit Phs,ꝙ in contradictoriis tm̃ vnũ vni opponitur,verum eſt primo & per ſe, per ſe autem non primo poſſunt multa vni opponi.Primo modo ens oppoſitum non enti eſt tantum vnum,analogica ſcilicet cõmunitate.Secundo modo quodlibet ens inquãtũ in ſe habet entis naturam opponitur non enti,& ſic deus & materia non enti opponuntur per immediationẽ, non tamen per ęqualem diſtantiam in natura & eſſe.Quãtum enim res eſt magis in potentia, magis appropinquat non enti,& quanto magis eſt in actu,tanto magis diſtat ab ipſa.

Q
Ad ſcdm.
¶Ad ſecũdum ꝙ eſſe creaturę reſoluitur in materiam &c. Dicendũ ꝙ eſt quędam reſolutio qua aliquid reſoluitur in aliud tanq̃ in imperfectum ex quo habet fieri,vel tanq̃ in perfectũ a quo habet fieri.Primo modo fit reſolutio in materiã,eorum quæ habent materiam.Secũdo modo in primũ agens.Ab eo in q̃d reſoluitur res primo modo, nõ participat ſuum eſſe,ſed ſolum ſuum poſſe eſſe,ſed ab eo in q̃d fit eiꝰ reſolutio ſecundo mõ. Et ſic non oportet ꝙ deus ſit prima materia,licet in ambo ſit rerũ reſolutio,qm̃ hoc fit diuerſimode: vt viſum eſt.

R
Queſtio. III.
Artic.i.
Circa tertium arguitur: ꝙ deus habeat cõpoſitionẽ cum alio vt accidens cum ſubiecto.Primo ſic.Omne eſſe habet eſſe in aliquo ente:qa eſſe eſt actus entis. Deus eſt eſſe purum, vt habitum eſt ſupra.ergo eſt in aliquo ente.Nihil autẽ habet eſſe in ſeipſo, niſi ſcdm accidens,ſcdm Phm.4.Metaph.In deo autẽ nihil cadit ſcdm accidens.ergo eſſe q̃d deus eſt habet eſſe in aliquo ente alio a ſe, per ſe: non ſicut forma ſubſtantialis,vt habitum eſt ſupra:ergo ſicut accidens in ſubiecto.talem autẽ compoſitionẽ cũ ipſo habet.ergo &c.

2
¶Scdo ſic. illud q̃d eſt in re aliqua pter eius eſſentiã,vt accidens eius eſt in illo.quicq̃d em̃ eſt in re pręter intentionẽ eſſentię ſuę, accidens eius eſt,vt habitũ eſt ſupra.Deus eſt huiuſmodi,ſcdm illud de cauſis.Prima cauſa eſt in oĩbus rebus pręter hoc ꝙ cõmiſceatur cum eis.hoc eſt pręter hoc ꝙ ſit aliquid de eorũ eſſentia.ergo &c.

In oppoſitũ.
¶In cõtrarium eſt.qm̃ illud q̃d habet cõpoſitionem cũ alio vt accidens eius,nõ poteſt eſſe ens primum,ſubſtantia em̃ eſt prior accidente.ſcdm Phm.vii.Metaph.Deus autem eſt primum ens, ſcdm prędeterminata.ergo &c.

S
Reſponſio.
¶Dicendum ad hoc:ꝙ ſumendo accidens proprie q̃d eſt res alicuius prędicamẽtorum.ix.cum ſcdm ſupra determinata Deus nõ poteſt eſſe res alicuius prędicamenti, manifeſtũ eſt ꝙ deꝰ nõ põt eẽ accidẽs,& ita cũ nullo habere cõpoſitionẽ ſicut accidẽs cũ ſubiecto.Neq; ſimiliter ſumendo accidẽs cõmuniter,ꝓ eo q̃d eſt diſpoſitio aliqua circa rem extra eius intentionẽ,ad modũ quo eſſentię rei accidit eſſe & nõ eſſe,vniuerſale & ꝑticulare &c.hmõi,vt habitũ eſt ſupra. quõ etiã iferiora accidũt ſuꝑioribꝰ ſuis,vt intẽtioni entis qua eſt ens,accidũt rõ principii & principiati,ſubſtãtię & accidẽtis,& hmõi.vt vult Auic.i.Metaph.ſuę.Deꝰ em̃ nulli ꝑ hũc modũ accidit vt diſpoſitio eiꝰ accidẽtalis,ſed oĩs reſpectus quẽ habet creatura ad deũ, eſt ei eſſentialis & realis, q̃a eſt eiꝰ tanq̃ ad ſuã cauſam,primo formalẽ,qua habet eẽ ꝙ ſit aliq̃d in natura & eſſentia,vel tãq̃ ad ſuã cãm efficientẽ.Scdo qua habet eẽ aliquid in exiſtentia,vel tanq̃ ad ſuam cãm finalẽ.Tertio qua habet eſſe ꝙ ſit aliq̃d in ſua cõſummata ꝑfectiõe, qm̃ ex ipſo & per ipm̃ & in ipſo ſunt oĩa. vt dicit Apl's.Rom.xi.Ecõuerſo aũt reſpectus hmõi reſpõdens in deo ad creaturas,eſt tãtũ rõnis. vt infra videbit.Nullo ergo modo deo cõuenit cõpoſitio cũ alio vt accidẽti cũ ſubiecto: quia nullam rationem accidentis habere poteſt.

T
Ad pri.prin.
¶Ad primũ in oppoſitũ: ꝙ non eſt eſſe niſi in ente:dicendũ ꝙ verũ eſt.ſed in deo eſſe & ens ſubſiſtens niſi ſit ſubſiſtere perſonarũ,ſola rõne differunt.vnde nõ ſcdm aliã differentiã realẽ,ſed rõnis noſtrę ſolũmodo,vel reſpectus ꝑſonalis cõcipimus eſſe dei exiſtere in ente. In creaturis aũt ſcdm intẽtionẽ differũt eſſe,& id ĩ quo eſt:vt dictũ eſt ſupra.& talis differẽtia ſufficit vt vnũ dicat eſſe in altero,vt nõ oportet ponere eẽ dei in ente alio q̃ ſit ipſe deus. Et q̃d aſſumit ĩ argumẽto,ꝙ nihil eſt in ſeipõ niſi ꝑ accidẽs:verũ eſt ĩdifferẽs oĩno nõ ſolũ relatiõe,ſed & rõne & itẽtiõe & re,vt cõtingit ĩ amphora.de qua ponit Phs exẽplũ.Ipa em̃ tanq̃ ĩdifferẽs a ſeipſa re & rõne dicit eſſe in ſe per vinum q̃d continet,& ita per accidens,vt ibidem determinat.Si tm̃ aliquid diffe

rat a ſe rõne vel relatione aut intentione:bene poteſt per ſe ſcdm hmõi diuerſitatem eẽ in ſeipſo, vt contingit in propoſito,ſicut patet.

V
Ad ſecũdũ.
¶Ad ſecundum: ꝙ deus eſt in omni ente aliquid pręter eius eſſentiam:ergo &c.Dicendũ ꝙ verum eſt:non per inhęrentiam qualiter accidẽs eſt in ſubiecto:ſed per operationem tanq̃ dans eſſe & conſeruans,vt alibi habet declarari.

A
Queſt.iiii.
Argu.i.
Circa quartum arguitur ꝙ deus habet compoſitionẽ cum alio:vt ſubiectum cũ accidente.Primo ſic.Philoſophus dicit in primo Phyſi.Subſtantia nulli eſt accidens.ex quo ſumit Auicen.ꝙ ſubſtantia in vno nõ poteſt eſſe accidẽs in alio. q̃d probatur per exemplum.Calor enim nõ poteſt eſſe forma ſubſtãtialis ignis quia eſt accidens alterius.ſed ſapientia,virtus,iuſtitia, &c.huiuſmodi accidentia ſunt in homine & angelo,& ſunt in deo. ergo in ipſo ſubſtantia eſſe nõ poſſunt: ſed accidentia.ſed id in quo eſt accidẽs cõpoſitum eſt cũ ipſo vt ſubiectum.ergo &c.

2
¶Secundo ſic.quicquid dignitatis & nobilitatis eſt in creaturis:totum deo attribuendum eſt: vt infra videbitur.ſed accidentia eſſe in creaturis:dignitatis eſt & nobilitatis: vt patet in ſapientia, bonitate, & hmõi:ſcdm Auguſt.in ſer.de imagine.per hmõi enim vt dicit reformatur imago in homine.ergo ponenda ſunt eſſe in deo.omne tale habet cõpoſitionẽ cũ alio: vt ſubiectũ cũ accidẽte.ergo &c.

In oppoſitũ.
¶In cõtrariũ eſt:qm̃ omne cõpoſitũ cũ alio vt ſubiectũ cũ accidẽte : in potentia eſt ad illud quãtũ eſt,de ſe:q̃a accidens eſt q̃d adeſt & abeſt ꝑter ſubiecti corruptionẽ.ſecundũ Porphyriũ.In deo autẽ nulla cadit potentia ad aliud a ſe:q̃a in ipſo nulla cadit cõpoſitio ex potentia & actu.ergo &c.

B
Reſponſio.
¶Dicendum ꝙ iſta quæſtio nihil aliud quęrit:q̃ an in deo ſit aliquod accidẽs, vel poſſit eſſe:qm̃ ſi ſic,eſſet vel poſſet eſſe in ipõ cõpoſitio ex ſubſtãtia & accidente.ſi nõ,non. Et eſt dicendum abſolute ꝙ in deo nullum poteſt eſſe accidens:& per conſequens neq; compoſitio ex ſubiecto & accidente.Cuius potiſſima ratio eſt:ꝙ deus ex hoc ꝙ eſt primũ ens:nihil poteſt habere in ſe per participationẽ ab alio:quia quicquid habet aliquid ab alio ꝑ participationẽ, neceſſario id habet ab eo qui habet illud per eſſentiam:& ita prius eo & eſſentialius eſt: vt patet ex prædeterminatis. Deus ergo q̃cquid habet in ſe:habet per ſuam ſubſtantiã:& q̃d ſic habet,eſt ſubſtãtialiter illud:nõ ſubiectum eius:tanq̃ ſubiectum ei q̃d ſibi accidit.vnde deus ita eſt bonus ꝙ nihil aliud eſt q̃ bonitas ipſa:ita ſapiens:ꝙ eſt ipſa ſapientia ſua:& ſic de aliis quæ ei attribuũtur. Aliter enim deus mutabilis eſſet:& in potentia ad aliud a ſe:vt obiectum eſt.

C
Et hoc eſt quod dicit Aug.v.de Tri.Intelligamus deum ſi poſſumus,ſine qualitate bonum,ſine quãtitate magnũ,ſine vlla ſua mutatiõe mutabilia facientem:nihilq; patiẽtem.Aliæ vero res quę dicunt eſſentię vel ſubſtantiæ capiunt accidẽtia:quibus in eis fiat vel magna vel quãtulacũq; mutatio.Deo autem aliquid hmõi accidere nõ poteſt:& ideo ſola eſt immutabilis ſubſtãtia vel eſſentia quę deus eſt.Accidens em̃ dici non ſolet:niſi q̃d cum aliqua mutatione eius rei cui accidit amitti poteſt. nihil itaq; accidens in deo : quia nihil mutabile aut amiſſibile.In rebus enim quæ ꝑ participationem magnitudinis magnæ ſunt: quibus aliud eſt eſſe:aliud magnas eſſe:in his rebus aliud eſt magnitudo:aliud q̃d ab ea magnitudine magnũ eſt.ſed illa ẽ vera magnitudo qua magnũ eſt quicq̃d aliud magnũ dicit: q̃ primitꝰ magna eſt: multoq; excellentius q̃ ea quę participatione eius magna ſunt.Deus autem quia ipſe non ea magnitudine magnus eſt quę ipſe nõ eſt:vt q̃ſi particeps eius ſit deus cũ magnus eſt:alioquin ipa eẽt maior magnitudo q̃ deus:deus ergo magnitudine magnus eſt:ipſeq; eſt eadem magnitudo:ipe bonitas ſua,æternitas ſua,potẽtia ſua.Et ideo dicit Boethius de Tri.Nullum in eo aliud pręterq̃ id quod eſt.neq; enim ſubiectum fieri poteſt.nulla igitur in eo diuerſitas:nulla ex diuerſitate pluralitas:nulla ex accidentibus multitudo.& de hebdo. Quod eſt,aliquo modo participare poteſt.ſed ipſum eſſe nullo modo aliquo participat.

D
Ad pri.pri.
¶Ad primũ in oppoſitũ: ꝙ accidẽs in vno nõ põt eẽ ſubſtãtia in alio &c. Dicẽdũ ꝙ verũ eſt ſub eadẽ ratione rei & naturæ:vt caliditas cũ ſit eiuſdẽ rei & naturę ſecũdũ ſpeciem in corpore ſimplici & mixto:cũ ſit accidẽs ĩ mixto:nõ põt eſſe ſubſtãtia in ſimplici.ſed in ꝓpoſito ſapientia,bonitas,& hmõi in deo & creaturis nõ ſunt eiuſdẽ rõnis ſecũdũ rẽ & naturã: q̃a in nullo reali cõicãt creator & creatura:vt habitũ eſt ſupra: ſed tãtũmõ talia in creatura ꝓportionalia ſunt & cõſilia correſpõdẽtibꝰ in deo.ꝓpter q̃d id q̃d accidẽs eſt in creatura,bñ põt eſſe ſubſtãtia in deo:q̃a etiam in creaturis accidẽtia ſunt virtute in ſubſtãtia:eo ꝙ ſubſtãtia eſt cauſa accidentiũ:& ſecũdũ Phm,principia ſubſtãtię ſunt principia principiorum accidẽtiũ:& nõ ſolũ q̃d eſt accidens in creatura ſub alia rõne rei eſt in deo:ſed & q̃d eſt ſubſtantia in vtroq; ſub alia rõne rei eſt in deo q̃ in creatura.Propter q̃d dicit Boethiꝰ de tri. Decẽ prędicamẽta q̃ de rebꝰ oĩbꝰ vniuerſaliter ꝑdicãt.i. ſubſtãtia,qualitas,quãtitas,ad aliq̃d,vbi,ſitũ eſſe,facere,pati,pars eorũ in reliquarũ rerũ ꝑdicatiõe ſubſtã

tia eſt:pars vero in accidētiū numero eſt:atꝫ hęc cū qs in diuinā vertit ꝑdicationē,cūcta mutanť.
Nā ſubſtātia in illo nō eſt vere ſubſtātia ſed vltra ſubſtantiam.nā cū dicimꝰ deꝰ,ſubſtantiā ſigni-
ficare videmur,ſed eā q̄ eſt vltra ſubſtātiā:cū vero iuſtū,qualitatē: ſed non accidētalē:ſed eam quę
nō ſolū ſubſtantia ſed vltra ſubſtātiā eſt.Nō.n.aliud eſt ꝙ eſt,aliud ꝙ iuſtus eſt:ſed idē eſt eſſe deo
E & eſſe iuſtū.& ſic de cęteris:ſecundū ꝙ ipſe proſequitur.ſed de hoc amplius videbiť inferius.¶Ad
Ad ſecūdū. ſecundū ꝙ accidentia ſunt dignitatis in creaturis &c.Dicendū ꝙ circa ea quæ recipiuntur in crea
turis:duo eſt conſiderare:quorū vnū eſt ratio ipſius rei:ſecundū eſt modus exiſtēdi eiuſdē:& vtro
ꝗꝫ mō eſt iuenire in ea aliqd nobilitatis & aliqd ignobilitatis annexę.ꝙ em̄ q̄libet creatura ſit natu-
ra & eſſentia aliqua: & ꝙ habeat eē:hoc dignitatis & nobilitatis eſt in ea.ꝙ autē hoc nō niſi ex par
ticipatione habet : hoc ignobilitatis eſt & defectus cōmuniter tam in ſubſtantia q̄ in accidente. ꝙ
vero eſſe nō habet in ſe:ſed in alio exiſtēs:hoc ſpecialiter ignobilitatis eſt in accidētibus.Remouēdo
igiť oē id qđ ignobilitatis eſt in creatura a deo:oē qđ nobilitatis eſt in ea:in deo ſub ratiōe nobilio-
ri inueniť:qa ſub rōne nobilitatis oppoſitę ignobilitati:ſecundū quā reperiť in creatura.qđ.n.eſt in
creaturis ꝑ participationē,hoc eſt in deo ꝑ eſſentiā:& qđ eſt in creaturis ꝑ inhęrētiā:hoc eſt in deo
ꝑ ſubſiſtētiā:& ideo nihil in eo pōt habere rationē accidentis.de his amplius dicetur inferius.

F
Queſt.v.
Argu.i.

Circa quintum arguitur: ꝙ deus habeat cōpoſitionē cū alio:vt motor cū mobi
li,ad conſtituendū vnum compoſitū motum ex ſe.Primo ſic.primum motum
mouetur ex ſe:quia ſecūdū Phm.viii.Phy. omne motum ab alio reducitur ad
motum ex ſe:tanq̄ ad primū motū. primum motum mouetur a cauſa prima:
ſcđm Philoſophū.xii.Meta.&.i.Cæ.& Mun.quæ non eſt niſi deus.Motum au-
tem primum ex ſe compoſitum eſt ex motore & ſubiecto.ſcđm Auer. de ſub-
ſtantia orbis. & vt dicit Phs.viii.Phy.Motum ex ſe diuiſibile eſt in duo . quorum vnum eſt per ſe
moués:reliquū vero per ſe motum.non eſt autē diuiſibile aliquid niſi in illa ex quibus habet com-
2 poni.ergo &c.¶Secundo ſic.Res cum illo habet cōpoſitionem in eſſe:a quo habet numerari.formę
em̄ non numerātur niſi per materiā cū qua habent cōponi. in cęleſtibꝰ etiā motores numeranť nu
mero mobilium.ſcđm Phm.xii.Metaph.ergo cum eis aliquā habent cōpoſitionē.Deus autē in mo-
In oppoſitū. toribus eſt primus:quia omnes alii ad ipſum habent reduci:vt habitum eſt ſupra.ergo &c.¶Con-
tra eſt:ꝙ omne habens compoſitionē cum alio:quodāmodo dependet ab illo:ſicut patet in compo
ſitione formę cum materia,quę abinuicem dependent ſecūdū eſſe:& in artifice & inſtrumēto,quæ
abinuicē dependent ſecundū operari.Deꝰ aūt vt motor a nullo dependet neꝗꝫ ſecundū eſſe,neꝗꝫ ſe
cūdū operari:quia ipſe poſſet eſſe etſi nihil moueret,neꝗꝫ eſſet vllum mobile: & ſimiliter poſſet ope
rari immediate quæ operatur per medium.ergo &c.

G ¶Hic aduertendū eſt ꝙ ſententia Philoſophi videť eſſe in.xii.Meta. ꝙ oēs motus
Reſolutio.q. cęleſtes ſic ſe habent : ꝙ neceſſe eſt vt vnuſquiſꝗꝫ eorum fiat per aliqđ æternū per ſe & ſecundum
ſubſtantiam : & vt ſubſtantiæ mouentes ſint ſecundum numerum mobilium:ita ꝙ ſi aliquæ po-
nantur omnino eſſe,debent poni mouentes:& ꝙ nulla ſit ſubſtantia abſtracta quæ non moueat.Et
hoc ideo,vt dicit ibidem Cōment.ꝙ vnaquęꝗꝫ earū ſit perfecta ꝑ ſuum motum:& ꝙ aliter inueni
retur in diſpoſitione diminuta:& ſi aliquę inuenirentur non mouentes,eſſent otioſę.Sed hmōi ſub
H ſtantię ponunť a phis mouere dupliciter:& vt agēs impellēs in motum:& vt finis: vt.ſ. mouens ſi
bi aſſimilet motum:ſcđm ꝙ exponit Cōment.phm.ſup.xii.Metaph.Sed hoc ponebant dupliciter.
Vno modo ꝙ eadem ſubſtantia numero moueret ſicut impellens & ſicut finis: vt videtur pone-
re Cōment.Alio modo vt alia mouet ſicut impellens , alia vero ſicut finis:vt ſecundū hoc duplex
ponatur motor.vnus intra:vt virtus in corpore ſecundum eſſe:licet ſeparata ſecundū eſſentiā:qa
eſt motor tm̄:& non forma materię.Alius vero ſeparatus & extra. vt enim dicit Auicen.ix.Me-
taph.ſuę,pręter intelligētiā quę eſt motor cæli ſecundū ſubſtantiā ſeparatꝰ, in quolibet cæleſti cor
pore eſt alius cōiunctus.Et quomodo hoc,exponendū eſt loquendo de creaturis.Motor primo mo
do,deus eſſe non pōt:& ita vt motor coniunctus & intraneus non poteſt habere aliquā cōpoſitio
nē cū mobili primo:qa talis motor limitatus eſt:& habet virtutē finitā ꝓportionalē ſuo mobili:vt
dicendū eſt loquēdo de creaturis.vñ talis motor ſecundū Phm nō moueret ſuū ꝓpriū mobile ſi in
ipſo eēt vna ſtella plus,niſi cū fatigatione & pœna:vt dicit ſecūdo Cę.& Mun.Q̄uis em̄ ſecundū
phos,motores orbiū ęq̄les ſint in hoc ꝙ q̄libet mouet motū in īfinitū:tm̄ nō ſunt ęquales in vigore
mouendi.Motor em̄ orbis maioris fortior eſt in mouendo:q̄ motor orbis minoris: vt motor orbis
I minoris orbē maiorē mouere nō poſſit.Deꝰ aūt qa eſt infinitæ virtutis vigore,vt infra diceť,nulli
mobili pōt eſſe ꝓportionalis.Secundo impoſſibile eſt deum dicere cōponi cū aliquo corpore dicto
modo:qm̄ hmōi cōpoſitio nō eſt etiā ſecūdū phos niſi per aliquā naturalē colligantiā motoris cū

mobili:quā nō pōt deꝰ habere cū aliquo mobili: quia quādocūꝗꝫ aliqd alteri cōponiť naturali colli
gātia ad ipſum,per inuicē ꝑficiunť ambo in cōpoſito ex motore & mobili:ſecundū ꝙ dictū eſt per
Auer.ſtatim.Et cum hoc etiā neutrū ſine altero eſſe poteſt.Vnde Phs poſuit ꝙ cęlū nō potuit nō
habere eſſe a ſuo primo motore:vt declarādū eſt loquendo de creaturis.Quare cū deus cum nulla
creatura colligātiā habet naturalē:vt ab ipo aliqua neceſſario in eſſe ꝓcedāt:vt ſimiliter dicēdum
eſt loquendo de creaturis:Deus igiť nec vt talis motor aliquā cōpoſitionē cum aliquo habere pōt.
Nulla ergo neceſſitate naturę deus alligatꝰ eſt alicui corpori cęleſti: aut etiā toti mundo. Et licet
hoc dicanť ponere phi de motoribus inferioribus:nō tamen ſentit hoc Phs Ariſto.de primo moto
re quē deum vocat.Ipſe.n.dicit in ſecundo Cę.& Mun.ꝙ res bona completa eſt exiſtens bona abſꝗꝫ
oꝑatione,nō indigēs oꝑatiōe qua fiat bona:& res ꝓpinqua ei recipit bonitatē vna oꝑatione parua:
& res longinquæ oꝑationibus multis,quēadmodū declarat ꝑ exēpla: ꝙ ſunt q̄dā corꝑa ſana abſꝗꝫ
om̄i oꝑatione:q̄dā oꝑatiōe parua:q̄dā oꝑatiōe multa.Primū bonū qđ dicit eſſe vnū, ſolus deꝰ eſt ſe
cūdū ipſum.Propter nullā ergo ꝑfectionē acq̄rēdā debet dici deꝰ cōponi vel colligari cū aliquo cor
pore.Etiā licet moueat oīa vt ipellens & vt finis: hoc ex eiꝰ ſumma perfectione & liberalitate ꝓue-
nit:nō ex aliq̄ neceſſitate:vt exponēdū ē loquēdo de creaturis.Siue ergo ponamꝰ deū imediate mo
uere orbē primū,aut totū vniuerſum:ſiue ponamus eū motorē mediatū mouētē primū orbē vel
totum vniuerſum mediantibus intelligētiis,vel alligatis ſingulis orbibus quadā neceſſitate natu-
rę vt dictum eſt:ſecundū Phorum ſententiā:ſiue nō alligatis naturę neceſſitate:ſed ſolū voluntatis
obediētia,ſecundū ſentētiā catholicoꝝ:ſecūdū ꝙ dicit Aug.viii.de tri. Cogitanť angeli mūdi ſpūs
cęleſtia corpora inſpirantes: atꝫ ad arbitrium quo ſeruiunt deo mutantes atꝫ verſantes. ex nulla
tm̄ naturę neceſſitate ponendū eſt deū cōnexionē dependētię habere ad aliquod corpus mobile:ne
ꝗꝫ ad vniuerſam creaturā:ſed ꝙ creaturis influit eſſe & motū: hoc ꝓuenit ex eiꝰ ꝑfectione & volū
tatis libertate:vt infra exponendū eſt.¶Abſolute ergo cōcedēdū eſt deum nullā habere compoſi- K
tionem cum alio:vt motor cum mobili. Reſponſio

L
¶Ad primū in oppoſitū:ꝙ primū motū mouetur ex ſe:& hoc a cauſa prima:Di-
cēdū ꝙ determinatio Phi.viii.Phy.circa motū eſt:ꝙ mouētibꝰ & motis ſe habētibus ꝑ ordinē: ꝙ.ſ. Ad pri.pri.
hoc moueať ab illo:& illud ab alio:impoſſibile eſt ꝓcedere in infinitū.Ex quo concludit ꝙ neceſſa
rium eſt deuenire ad aliquod primū motū:qđ neceſſe ē moueri ab alio:aut a ſeipſo. Et quia qđ eſt
ꝑ ſe,ſemꝑ prius in gradu eſt & ordie naturę:eo qđ eſt ꝑ aliud:ex illis duobꝰ accipit tāq̄ primū fun
damentū oīm eorū quę nitiť ꝓbare in.viii.Phy.ꝙ.ſ.primum motū moueat ſeipſum: qđ probat nō
poſſe fieri ſecūdū idē:ex quo cōcludit illud qđ aſſumptū eſt:ꝙ.ſ.motū ex ſeipo neceſſe eſt diuidi in
duo:quorū vnū eſt ꝑ ſe mouēs:aliud aūt ꝑ ſe motum.Et patet ꝙ eius argumētatio nō ꝓcedit niſi
de motore primo cōiuncto:qui mouet cauſatum primū.ſ.primū orbē:vt ſibi appropriatꝰ.& ſic ni-
hil ad ꝓpoſitum de deo qui eſt motor oīm primus vniuerſalis:& oīno ſeparatus:vt dictū eſt.Quo
modo autē ſecundū veritatē catholicā ſentiendū eſt de motibus orbiū & motoribus,exponendum
eſt determinādo de creaturis.¶Ad ſecundū ꝙ motores numeranť numero motuū & mobiliū &c. Ad ſecūdū.
Dicēdū ꝙ bñ ꝓcedit ratio iuxta determinationē phi:ꝙ motor q̄libet cōiunctus cōpoſitionem ali-
quā habet cum mobili vt mobile eſt.ſed de motore deo(ſi tm̄ alicuius ſit immediatus motor)nihil
pōt cōcludere:qa illū ponimꝰ extra rōnē aliorū motoꝝ.Qđ Auicē.dicit etiā poſuiſſe phm:vbi di-
cit in.ix.Meta.ſuę. Qui ſequuti ſunt cū ex ſapientiſſimis Peripateticis,nō remouent multitudinē
niſi a motore vniuerſitatis:& attribuūt multitudinē motoribꝰ ſeꝑatis & nō ſeparatis:q ſunt ꝓprii
vniuſcuiuſꝗꝫ eoꝝ.Poſuerūt igiť primū ex ſeparatis ꝓpriis id qđ mouet ſphærā primam. Iſti ergo
viderunt ꝙ motor vniuerſitatis eſt quidā:& poſt eum vnaquęꝗꝫ ſtella habet alium motorem pro-
prium.Sed de hoc latius eſt perſcrutandum:loquendo de creaturis.

M
Queſt.vi.
Argu.i.

Circa.vi.arguiť ꝙ deꝰ habeat cōpoſitionē cū aliis ſicut finis cū eis q̄ ſunt ad finē
ad ꝑficiēdū vnitatē vniuerſi.Primo ſic:Nō eſt ordo naturalis niſi ex aliqua cō
nexione naturali ordinatoꝝ.In nullo em̄ cōnexa naturaliter ordinē nō habent
adinuicē niſi accidētalē: ſicut īdiuidua diuerſa ſub eadē ſpecie inter ſe & reſpe
ctu ſpeciei.ordo naturalis eſt in vniuerſo inter deū & creaturā mūdi.Aliter.n.
mūdus nō niſi accidētaliter depēderet a deo.ergo deꝰ & creatura aliq̄ naturali
cōnexione cōnexi ſunt:q̄ nō eſt ſine cōnexorū aliq̄ cōpoſitione.ergo &c.¶Secūdo ſic.creaturæ oēs
ſe habēt ad deū: ſicut ad ſuū finē:vt cōmilitones exercitꝰ ad ducē:ſm phm in.xii.Meta.ſed dux ex- 2
ercitꝰ aliquā cōpoſitionē habet cū militibꝰ ad cōſtituēdū vnitatē exercitus.Ipſe.n.exercitus caput
eſt:& milites mēbra.ergo &c.¶In cōtrariū eſt ꝙ cōponētia ſemꝑ ſunt vt imꝑfectū & in potētia re In oppoſitū.
ſpectu totius cōpoſiti.Deus nullā patiť imꝑfectionē:neꝗꝫ eſt ad aliqd in potentia.ergo &c.

N Reſponſio.

¶Dicēdū ad hoc:ꝙ cū deus ſe habet ad creata in triplici gn̄e cauſę: formalis, ef-
ficiētis,& finalis:ſicut cū eis nullā pōt habere compoſitionē vt forma:qa nō eſt forma inhęrēs: ſed
exēplaris:vt habitū eſt ſupra:neqꝫ vt efficiēs:qa nihil mouet vel agit ꝑ aliquā naturalē colligantiā
ad motū & actū:vt habitū ē iā:ſic ī rei veritate nō pōt cū eis habere aliquā cōpoſitionē vt finis:qa
ꝑ nullā depēdētiā ſe hꝫ ad ea q̄ ſunt ad ip̄m ſicut ad finē.Nō.n.mouet ad ſe alia a ſe:vt ab eis aliqd
bonitatis & ꝑfectiōis accipiat:dicēte Dauid ad deū in ꝑſona oīs creaturę:Bonorū meorū nō eges:
ſed vt eis ſuā bonitatē & ꝑfectionē cōicet:ad quā cōſequēdā oīa alia agunt & mouēt. Vn̄ Ph̄us in
xii.Metaph.quęrit quomodo in natura toti⁹ vniuerſi ſit bonū & nobile:vtrum.ſ.ſit aliqd̄ bonū di-
ſtinctū ꝑ ſe & abſolutū bonū:non recipiēs bonitatē ex ordine ad aliud:an ſit bonū vniuerſi ꝑ ordi-
nē.Et reſpōdet ꝙ vtroqꝫ modo eſt bonū in vniuerſo:vt ī exercitu & ciuitate eſt bonū qd̄dā in or-
dine:& bonū aliud abſolutū ē in duce exercit⁹ & ciuitatis:qd̄ nō ē ei bonū ex ordine quē habet ad
exercitū vel ciuitatē:ſed ecōuerſo,in exercitu vel ciuitate nō eſt bonū niſi ex ordine ad ducē.& ſic
ſcd̄m ph̄m:oīa quę ſunt in vniuerſo ordinata ſunt inter ſe:& ad primū agens tanq̄ ad vltimū fi-
nē qui deus eſt:ipſe aūt ad nihil eſt ordinatus:qa nihil habet bonitatis ex ordine ad aliud:ſed abun-
dantia bonitatis ſuę fluit bonitatē ſup oīa alia:per quā ipſa in ſe reducit:& hoc nō neceſſitate natu-
rali:vt poſuerunt ph̄i:quia hoc nō poſſet eē ſine colligātia & cōpoſitiōe:vt dictū eſt:ſed libera vo-
luntate. Vn̄ abſolute dicēdū,ꝙ de⁹ cū vniuerſo nullā habet cōpoſitionē oīno:vt necꝑs vniuerſi vl-
lo mō dici poſſit:ſed talē colligātiā in ordine ad ip̄m habēt inter ſe tāq̄ ꝑtes vniuerſi oēs creaturę:
in quo cōcurrūt ad cōponēdū mūdū:ſicut exponēdū eſt loquēdo de vnitate mūdi.Secūdū.n.ꝙ di-
cit Cōmēt.ſup.xii.Meta.quēadmodū prīceps ciuitatis neceſſe ē vt habeat aliquā actionē ꝓpriā no-
biliſſimā quā intēdunt oēs q ſunt ſub eo:& ponūt actiōes ſuas ſeruiētes actiōi primi: iuuātes ſein-
uicē in ſeruādo bonā gētē:ſicut accidit in artificiis:q̄ iuuāt ſe erga vnū artificiale:ſic ē vn⁹ prīceps
de⁹ ī vniuerſo:hn̄s actionē nobiliſſimā quā ītēdūt oīa q̄ ſunt ī mūdo:& tēdūt ī illā iuuātia ſeiuicē.

O Ad pri.pri.

¶Ad primū in oppoſitū:ꝙ inter deum & creaturā eſt ordo naturalis,ergo & con-
nexio:Dicendum ꝙ ordo inter deum & creaturā nō eſt ꝑ aliquā dependentiam aut neceſſitatem
naturę ex parte dei:ſed eſt ſolū relatio q̄dā:q̄ ſecundū rē ſolū eſt in creatura ꝓpter dependentiā ei⁹
ad creatorē ex naturalis neceſſitatis indigētia:in deo autē ſecundū dici ſolū: qa nullā depēdētiam
naturalis neceſſitatis habet ad ipſam.Nō tn̄ eſt ordo accidentalis inter deum & creaturā:qa natu-
rali neceſſitate creatura habet dependētiā ad ipſum:licet non econuerſo:& non eſt ordo accidenta-
lis ad aliqua niſi qn̄ neutrū eſſentialiter ordinat̄ ad alterū.

P Ad ſecūdū.

¶Ad ſecundū ꝙ deus ſe habet ad crea-
turas ſicut dux ad exercitum vel ciuitatē:Dicendū ꝙ dux exercit⁹ vel ciuitatis pōt dupl'r cōſide-
rari. Vno mō vt alios ꝓcellēs in ſapiētia & virtute:ſicut decet prīcipē:vt determinat Ph̄s in tertio
Polit.Alio mō vt hō ſiilis in natura cū aliis.Prio mō dux in nullo indiget exercitu vel ciuitate:ſed
ecōuerſo:& hoc mō valet ſilitudo ad ꝓpoſitū:vt iā expoſitū eſt.Nec habet dux cōnexionē cū aliis
ſicut neqꝫ de⁹ cū mūdo:niſi ꝓpt bonū alioꝝ:nō ꝓpt bonū ꝓpriū:niſi ꝑ accidēs: inquātū eſt hō ſiilis
aliis.& illo mō nō valet ſilitudo:niſi quo ad hoc ꝙ dux etiā īquātū hō debet ī naturalib⁹ ꝓcellere
alios:vt determinat Ph̄s.i.&.iii.Polit.Et qd̄ aſſumit̄ ī argumēto:ꝙ dux eſt caput:Dicēdū ꝙ caput
& hꝫ rōnē ꝓcellētis ī corpe:& hꝫ rōnē mēbri in ipſo.Quo ad primā cōditionē,dux inquātū dux ca-
put eſt ciuitatis:ſicut de⁹ vniuerſi:& nō quo ad ſecūdā.nō.n.ponit caput cōnexionē vel cōpoſitio-
nē cū mēbris:niſi inquātū habet rōnē mēbri.nō aūt inquātū habet rōnē ꝓcellentis tm̄: vt dictū eſt.

Q Queſt.vii. Argu.i.

CIrca.vii.arguit̄ ꝙ de⁹ hēat cōpoſitionē cū alio vt vnitas cū vnitate ad cōſtitutio-
nē nūeri.Prio ſic.ſm Ph̄m.ix.Meta.idē & diuerſū reducunt̄ ad vnū & multū.
de⁹ & creatura nō ſunt idē ſed diuerſa vt hītū eſt ſupra:ergo nō ſunt vnū:ſed
multa.ſed nō ē multitudo niſi nūeratoꝝ q̄ cōſtituūt nūerū:qm̄ vt dicit Auic.
in.iii.Met.multitudo eſt ipſe nūer⁹.cui⁹ certitudo eſt ꝙ eſt cōpoſita ex vnitati-
b⁹.De⁹ ergo cū creatura cōpoſitionē hꝫ vt vnitas cū vnitate ī cōſtitutiōe nūe-
2 ri.¶Scd̄o ſic.de⁹ & creatura aut ſūt duo aut nō ſunt duo: qa de quolibet affirmatio vel negatio.
ſed ſi nō ſunt duo:ergo nō ſunt multa:ſed vnū.qa dualitas ē multitudo:& vnū & multū diuidūt
totū ens. falſū aūt eſt ꝙ de⁹ & cratura ſūt vnū:vt dictū ē. ſūt ergo duo. oīs aūt dualitas nūer⁹ ē.

In oppoſitū.

ergo &c. ¶In cōtrariū eſt:qm̄ vt dicit Aui.iii.Met.vnuſqſqꝫ nūeroꝝ ſpecie eſt ꝑ ſe & in ſe vn⁹. Et
Diony.de di.no.ca.xiii.Neqꝫ eſt multitudo nō ꝑticipās qd vni⁹.Si ergo de⁹ & creatura inter ſe cō-
ſtituūt nūerū,ſub aliquo vno eēnt ambo ī quo cōuenirēt.qd̄ nō pōt eē ſm ꝓdeterminata.ergo &c.

R Reſolutio.q.

¶Hic oꝑtet videre naturā vnitatis& nūeri:& prio ſupponere de ſignificato vni⁹
ex ſupradeterminatis: ꝙ eſt id cui⁹ natura ē ꝙ nō diuidit̄ īquātū vnū ē: lꝫ forte poſſet diuidi alia
rōne.vt.n.dicit Dio.vbi ſupra, multa ꝑtib⁹,vnū toto:m'lta accn̄tib⁹,vnū ſubiecto:m'lta nūero,vnū

ſpecie,multa ſpeciebus,vnum genere,multa poſſeſſiōibus,vnum principio.& ſecūdū hoc vnū-
quodqꝫ vnum minorē habet vnitatē,inquantū amplius diuidi poteſt,& vnitas diuina oīno api-
cem tenet,eo ꝙ omnino indiuiſibilis eſt:vt patet ex q̄ſtionib⁹ articuli ꝓcedentis. Et ſecundum
hoc dicit Auicē.iii.meta. Vnitas aggregalis debilior eſt vnitate continuitatis. In vnitate enim
continuitatis non eſt multitudo in effectu: ſed in potētia tm̄.In vnitate autē aggregali eſt ali-
qua multitudo in effectu. Vnitas em̄ ſua quia diminuta eſt,non aufert ei multitudinē.Et talis
eſt illa quæ reperitur in numero,de qua nobis debet eſſe ſermo. De vno igitur ſciendum:ꝙ cū S
ſit ens qd̄ non diuiditur ſiue indiuiſum eſt, inquātū eſt vnū illa natura entis aut cōuenit ſitui
aut non.Primo modo dupliciter. Aut em̄ illud ens cōſideratur vt eſt ſub ſitu , aut conſiderat̄
abſqꝫ ſitu.Cū ens eſt indiuiſum qd̄ omnino nō conuenit ſitui,tunc eſt vnitas ſubſtantialis,quę
eſt in ſubſtātiis ſeparatis a materia.Maxime ſcd̄m ꝑhos ponētes vnicā ſub vna ſpecie. Aliis duo-
bus modis.ſ.cū eſt ens indiuiſum qd̄ cōuenit ſitui,eſt vnitas accidētalis quæ inuenit̄ in quāti-
tate.Et eſt vnitas principiū numeri,cū cōſideratur abſqꝫ ſitu,vnitas quæ cadit in punctū cum
conſiderat̄ vt ſub ſitu.ſecundū ꝙ dicit Cōmen.ſup.v.meta.c.de vno. Debes ſcire ꝙ vnū in quā-
titate ſi non habuerit ſitū,eſt principiū numerorū.Si vero habuerit,eſt punctus.Et vniunt̄ hęc
tria in vno modo vnitatis.Alio modo diſtinguēdo vnū.ſ.ꝙ vnū numero,qd̄ cum alio debet fa-
cere numerū, aut eſt tale ꝙ in ſua ſingularitate nō eſt natum diuidi ſecundū id in quo habet
ſuam ſingularē vnitatem , aut in ſua ſingularitate natū eſt diuidi, & ſecundū id in quo habet
ſua ſingularitatē:Primo modo eſt vnitas in omnibus quoquo modo ſeparatis a quātitate conti-
nua,& etiā in his quæ habēt quātitatem ſecundū id ꝙ ſunt ens & aliquid in natura ſua & eſ-
ſentia ꝓter intentionē cōtinuę quātitatis.cuiuſmodi ſunt oīa ꝓter illa quæ ſunt de ꝓdicamēto
quātitatis continuę. Vnde forma ſimplex ſecundum ꝙ eſt eſſentia quędā, etſi ſit diuiſibilis in
plura ſuppoſita,ſecūdū tn̄ ꝙ habet ſingularitatē omnino diuiſibilis nō eſt.Sicut iſte hō ſingu-
laris ſm ſuam formā ſingularē huius humanitatis nō habet diuidi omnino. Similiter neqꝫ ali-
qd̄ aliorū entiū ſecundū id ꝙ habet eē aliquid ꝓter quātitatē cōtinuā. Sola em̄ quantitas cōti-
nua ſecūdū id ꝙ eſt in natura & eſſentia ſua per ſe diuiſibilis eſt. Vn̄ vnitas ſcd̄o modo eſt ī ha-
bētib⁹ materiā ſub quātitate cōtinua extēſam.Iſta em̄ magnitudo ſingularis ſm ſuā formā ſin-
gularis magnitudinis q̄ eſt vnū aliquod indiuiſum ī actu,nata ē diuidi in plura ſm magnitudi-
nes ꝓprias ſingulares,quarū multitudinē virtute & potētia cōtinebat prior vnitas indiuiſa, a
q̄ ꝑ diuiſionē recedit̄,& tanto plus,q̄to plus multitudo per diuiſionē multiplicat̄.Et eſt hęc na-
tura vnitatis quæ eſt principiū conſtitutiuū numeri. Virtute em̄ vnitas a qua procedit nume-
rus,totū numerū,& oēs partes eius in ſe cōtinet.ſecundū ꝙ dicit Diony.c.v.de di.no.In mona-
de omnis numerus vniformiter ante ſubſiſtit,& habet numerū oēm monas in ſeipſa ſingulari-
ter,& omnis numerus vnit̄ quidē in monade:quātū autē a monade prima recedit tātū multi-
plicat̄. Verūtamen intelligendū: ꝙ monas quę eſt principium numeri,poteſt habere in ſe oēm T
numerū qui procedit ab ipſa,dupliciter,vel ſm ſubſtantiam & naturā, vel ſm poteutiā & vir-
tutem.Primo modo monas in magnitudine habet in ſe oēm numerū,qui per diuiſionē magni-
tudinis poteſt inde procedere. Et quia vnitas talis accidit ſubſtātię rei per magnitudinē quæ
per ſe eſt diuiſibilis,accidit etiā ei diuidi,& multiplicari ſm numerum talium vnitatū,per illi⁹
ſcilicet vnitatis diuiſionē in qua fuerūt vnitę:vt patet in diuiſione vnius lineę in plures:vel in
qua natę fuerūt vniri:vt patet in diuiſione plurium rerū corporalium,ſiue genere,ſiue ſpecie,ſi-
ue numero diſtinctarū.Oīs em̄ materia,& oīs magnitudo & quātitas cōtinua inquātū hu-
iuſmodi nata eſt eſſe vna magnitudo,& vnū cōtinuum,& vna materia,niſi eſſet diuerſitas for-
marū ſubſtātialiū diſtinguētiū res ſm magnitudines diuerſas.Forma em̄ diuidit:vt dicit Ph̄s.
Vn̄ & licet numerus oīs maxime taliū vnitatū ſit accidētalis qualē viderunt ph̄i,quia nō pro-
cedit niſi ex multiplicatione vnitatū per diuiſionē continui ꝓcedētem:ſicut teſtatur Boethius
loquēs de tali nūero,cū dicit in lib.de vnitate & vno.Pluralitas nō ē niſi ex aggregatiōe vnita-
tū.Quę vnitates ſi ſint diſgregatę faciunt multitudinē.Si vero ſint cōgregatę in materia & cō-
tinuo,faciūt magnitudinē. Vnde propter vnitates quātitatis continuę exiſtētes in potentia,&
diſcretę exiſtētes in actu,continuę ſubdit. Nihilqꝫ intereſt niſi ꝙ illę diſgregatę ſunt:iſtę vero
cōtinuę.Re vera nihil differt ex parte rei & numeri ſecundū eſſe quod habet in continuo & in
materia ſenſibili.Refert tn̄ multum ex parte intellectus noſtri & numeri ſecūdū eſſe qd̄ habet
abſtractū in aīa.In rebus em̄ nō habet eē niſi ſcd̄m ſitum in cōtinuo:in aīa aūt habet eē abſtra-
ctū a ſitu,& cōtinuo.Sic ergo vt dictū eſt vnitas in cōtinuo in potētia eſt oīs numerus ex ipſa V
multiplicabilis,& principiū numeri:non quia in numerando primo eſt vnitas accepta,& dein

de dualitas,& ſic deinceps:ſed quia de eo qđ primo eſt vnũ in ſe,vel natũ eſt eſſe, prima diuiſiõ
ne ſit duo,ſecũda diuiſione ſit tria,& ſic deinceps in infinitum ſemꝑ augmẽtũ numeri ꝓcedẽte
diuiſione cõtinui:vt determinat Phus in.iii.phyſi.Secundũ potentiã vero & virtutẽ multipli
cationẽ & numerũ om̃is rei habet in ſe vnitas prima quę deꝰ eſt,a qua omnis multitudo crea
turarũ ꝓcedit.ſecũdũ ꝙ dicit Diony.v.c.de di.no.In tota omniũ natura oẽs ſm ſingulas natu
rę ratiões cõuolutę ſũt ꝑ vnã icõfuſam vnitatẽ.& ca.xiii.Oĩa in ſeipſo vnũ vniformiter pręam
bit & circũprehẽdit.A quo vno procedũt oĩa ſm numerũ nõ ꝑ ipſius diuiſionẽ: vt de ipſo vno
ſiãt duo: vt accidit in numero qui procedit ex vno in cõtinuis ſicut dictũ eſt:ſed per cauſalem
rationẽ:vt de vno primo principio cauſali omniũ primo procedat ſecũdũ id qđ eſt primũ cau
ſatum,& poſt illud tertium,& ſic deinceps vſq; ad vltimã creaturã, & hoc ſemꝑ ſecundũ gra
dus dignitatis naturę procedẽdo ab infima creaturarũ vſq; ad ſupremã,vel determinatã, ſi ſit
eã ponere, vel indeterminatam in infinitũ procedẽdo.Nam vt dicit Diony.in epl'a ad Demo
philũ,vnaquęq; circa deũ diſpoſitio deiformior magis diſtãte ẽ, & illuminatio magis vero lu
mini proximior,nõ localiter accipiens,ſed ſecundũ dei receptricem opportuniſſimã ꝓximita
tem.& de di.no.c.iiii. Per omnia veniens perfectiſſima bonitas ſolas implet circa ſe optimas eſ
ſentias:extendit autẽ vſq; ad nouiſſimas,his quidẽ vniuerſaliter adueniẽs,his autẽ minus:aliis
autẽ nouiſſime:vt vnũquodq; eã participare poteſt exiſtẽtiũ.& de cę.Hier.c.xii.In participatiõe
ſapiẽtię eſſe & ſcientię,cõe eſt om̃ibus deiformibꝰ intellectualibꝰ:ſed ſicut vnicuiq; propria de
finit analogia.Hoc autẽ & de omnibus diuinis mẽtibus nõ fortaſſe quis errans definiet. Et per
hęc oĩa ad primũ & inter ſe cõnexa ſunt & colligata,vt dicit.vii.c.in fine.Et ſic vniuerſitas en
tium,numerus quidã eſt,cõſtans ex vnitatibus participatis in eſſentiis rerũ,incipiens ab vnita
te diuina,q̃ vnitas eſt ꝑ eſſentiã nõ per participationẽ:a qua omne aliud vnitatẽ in eſſentia ſua
participat:quę etiã eſt in potẽtia omnis numerus vniuerſitatis rerũ,& principiũ eius per rerũ
ab ipſa multiplicationẽ nõ ꝑ aliquã ſui diuiſionẽ.ſicut accidit ĩ vnitate in nũero accidẽtali pro
X cedẽte ex cõtinuo:vt dictũ eſt.Et ꝑ hoc recte intelligi poteſt ꝓceſſus rerũ creatarũ a ſapiẽtia di
uina,modo & ordine numerorũ:vt ꝓpter hoc ſapientia diuina numero cõparet̃,iuxta illud qđ
dicit̃ in li.ſapientię.Circuiui ego & cor meũ:vt ſcirẽ & cõſiderarẽ & quęrerẽ ſapiẽtiã & nume
rũ. ſecundũ ꝙ determinat Auguſt.ii.de li.ar. Vbi fortaſſis phi attendẽtes diuinã ſapientiam in
ſuis operibus ſm rationẽ numerorũ procedere,in quibus duę ſpecies numerorũ nõ poſſunt per
eandẽ approximationem ſe habere ad vnitatem : dixerunt ꝙ in tota vniuerſitate rerũ non poſ
ſent duo diuerſa maxime ſcđm eſſentiã ſpecificam per ęqualẽ diſtãtiã ſe habere ad primũ. Et ſe
cũdũ hoc etiã poſuerũt,ꝙ ab ipſo tanq̃ vno non poſſet procedere immediate niſi vnũ:nõ quin
plura poſſit immediate producere:ſed quia plura ſm eſſentiã per mediationẽ & ęqualẽ diſtan
tiã in gradu & ordine naturę nõ poſſunt ſe ad ipm̃ habere per immediationẽ:ſicut nec duę ſpe
Y cies numerorũ ad primã vnitatẽ. Patet igit̃ ex dictis ꝙ in rebus vnus eſt numerus accidenta
lis in habentibus magnitudinẽ ex diuiſione continui.Eſt etiã alius numerus eſſentialis,qui eſt
in omnibus entibus vniuerſaliter ſecũdũ id qđ ſunt p̃ter intẽtionem cõtinui. Vnde & in illis
quæ ſunt om̃ino ſeparata a materia & magnitudine,phi nõ poſuerũt numerũ accidẽtalem,ſed
eſſentialem tm̃:quẽ vocauerũt numerũ formalẽ,licet in illis quæ numerãtur ex diuiſione cõti
nui ꝓcedentis actu vel potẽtia,etiã cadat numerus eſſentialis alius ab iſto accidẽtali qui proce
dit ex diuiſione cõtinui:vt infra patebit. Quem diſtinguendo ſcđm duplicem numerum acci
dẽtalẽ,vnũ mathematicũ,& alium naturalem,dicit Boethius de tri. Numerus duplex eſt.vnꝰ
quo nũeramꝰ,alter vero qui in rebus numerabilibus cõſtat . & phus dicit.iiii.meta. Numerus
eſt aut quo numeratur,aut numerabile.Quorũ vnus eſt rerum ſubiectarum, ſiue ſunt ſubſtã
tię,ſiue accidẽtia. Alter vero eſt vnitatum formalium,quibus ipſę res informantur. De quibus
Boethius dicit lib.de tri.Vnum res eſt,vnitas qua vnum dicimus. Duo rurſus in rebus ſunt:
vt homines vel lapides:dualitas vero nihil aliud eſt,ſed tm̃ dualitas,qua duo homines vel duo
lapides duo fiunt , & in cæteris eodem modo. Et Auicenna dicit tertio metaphyſicæ . Si quis
dixerit ꝙ multitudo componitur ex rebus quæ non ſunt vnitates, ſicut ex hominibus & be
ſtiis,dicemus ꝙ ſicut hę res non ſunt vnitates:ſed res ſubiectę vnitatibus: ſic & nõ ſunt mul
titudo:ſed res ſubiectę multitudini:& ſicut res ſunt vnę non vnitates,ſic ſunt multa non mul
titudo.Iſtos autem duos modos numeri accidentalis connumerando cum dicto numero eſſen
tiali,diſtinguit Commen.tres ſpecies numerorum ſuper.iii.metaphyſicę exponendo illud phi
loſophi.De neceſſitate eſt ponere alium numerum & numerum arithmeticũ.dicens.Tres ſunt
ſpecies numerorum.Eſt enim numerus mathematicus,qui non multiplicatur ſecundum mul

tiplicationem numeratorum . Et eſt numerus formalis,qui multiplicatur per multiplicationẽ
entium.Et eſt numerus,cuius numerus ille eſt forma,& ſunt ſenſibilia.Vnde differentiam nu
meri mathematici qui non multiplicatur multiplicatione numeratorũ,& hoc propter conſide
rationem ſecundũ eſſe abſtractum,poſſumus accipere ex illo qđ philoſophus dicit in.iiii.phyſi.
Si fuerint hi quidem canes,illi autem equi,vtriq; autem.vii.idem numerus eſt , quia numerus
vnus & idem vbiq; eſt:qui eſt ęqualium, & ſimul. Dicitur enim recte ꝙ numerus qui eſt canũ
idem & hominum ſi ęqualis vterq; ſit,decem autem non idem,neq; decem eadem. Hi quidem
enim canes,illi vero equi.Inquãtum tñ forma numeri mathematici eſt in naturalibus rebus &
ſenſibilibꝰ,neceſſario multiplicat̃ ſm numerũ ſenſibiliũ & magnitudinũ.Vñ ꝙ numerꝰ mathe
maticus nõ multiplicat̃ ſm multiplicationẽ magnitudinũ numeratorꝝ,hoc cõtingit ꝓpter ma
iorẽ abſtractionẽ & ſimplicitatẽ quã habẽt numeri ſuper magnitudines.Numeri em̃ abſtractio
ẽ a ſitu ĩ cõtinuo & materia ſenſibili.Magnitudinis aũt abſtractio ẽ a materia ſenſibili tm̃.qa nõ
intelligit̃ magnitudo,niſi ꝑ ſitũ in cõtinuo.Et qa ſic ſimplicior & prior eſt intellectꝰ nũeri q̃ cõ
tinui,ideo ratio nũeri ꝑ additionẽ ſitus cadit ĩ cõtinuũ deſcẽdẽte demõſtratiõe arithmetica in
geometricã,inquãtũ magnitudines numeri quidã ſunt:vt dicit Phus in primo Poſte. Et pro
pter idem dicit Boethius de vni.& vno, ꝙ continuum non eſt niſi ex diſcreto: quia intellectus
continuitatis in continuo non eſt niſi continuatione diſcretorũ:vt ſecundũ hoc continua quã
titas non habeat eſſe niſi ex virtute quãtitatis diſcretę. Quodcũq; enim quãtum ſignaueris in
continuo,neceſſe eſt ꝙ ſit vnum.Quare cũ vnũ etiam mathematicum non habeat eſſe etiã ſm
abſtractionẽ mathematicã niſi in materia:licet intelligibili:vt vult Philoſophus.vii.metaphyſi
cę:quę quidẽ materia nata eſt ſituari ſub pũcto,& diuidi ſub cõtinuo : patet apte ꝙ & cõtinuę
quãtitatis & diſcretę,& vnitatis & numeri vtriuſq; vnica eſt radix.ſ.materia:quæ ex ſe nec eſt
punctus nec linea:ſed cuius hæc ſunt vltima:vt dicitur in primo lib.de generatione, & in qua
nihil omnino eſt diſtinctũ:vt dicitur in ſecũdo meta.Materia enim determinata per vnitatẽ,& Z
vnitate per ſitum determinata in puncto,& puncto fluente & extenſo in cõtinuum ſub forma
naturali,per diuiſionem ſub eadem forma numero,vel ſub pluribꝰ numero in eadem ſpecie,vel
ſub pluribus ſpecie in eodem genere,poteſt multiplicari in plura entia differentia numero:quę
nata ſunt quãdoq; etiam quãtum eſt ex natura formę fieri vnũ numero,quẽadmodum omnes
aquę aqua vna:vel quæ quãdoq; quãtum eſt ex natura formę nõ ſunt nata fieri vnum numero
vt indiuidua aĩalium:vel in plura entia differentia ſpecie:vt ſunt diuerſę ſpecies animaliũ: vel
in plura entia differẽtia genere:vt animalia & plantę.quæ omnia quãtum eſt ex ratione mate
rię,& continui nata ſunt eſſe vnũ in materia & cõtinuo,& ſimiliter vna materia & vnũ conti
nuum in om̃ibus illis nata ſunt eſſe.Et ſic omnia quæ ſunt in materia,& cõtinuo,nata ſunt eſ
ſe vnũ vnitate ſimpliciter & eſſentiali materię & continuo.quibus etiam propterea accidit di
uidi & multiplicari ſub diuerſis formis,vt dictum eſt:& non ſolũ diuidi:ſed etiã vnitate acci
dentali & ſitu ſcđm punctum & continuum determinari.& ſic accidit ei omnis multitudo nu
meri procedens ex diuiſione materię & continui.Sicut enim omnis materia quãtum eſt ex na
tura materię nata eſt eſſe vna materia:ſic omne continuum quantum eſt ex natura continui
natũ eſt eſſe vnũ cõtinuũ.& ſicut materię accidũt vnitas pũctus & cõtinuũ & numerus ex di
uiſione eius ꝓcedẽs,ſic & rebus materialibus accidũt eadẽ propter materiã & per formam quæ
habet illa determinare in materia:vt ſic per diuiſionẽ materię & cõtinui exiſtẽtis ſub eadẽ for
ma numero,ſecundũ ꝙ aqua vna eſt:& linea vna:ꝓcedit numerus repletiõe vnitatũ in infinitũ
addẽdo nũero qđ deſcĩdit̃ a cõtinuo.ſecũdũ ꝙ determĩat phs.iii.phyſi.vel ꝑ diuiſionẽ eorũ ſub
diuerſis formis,genere,vel ſpecie.Sub qualibet em̃ earũ per diuerſas formas numero , ſimiliter
ꝓcedit multiplicatio numeri ĩ infinitũ per generationẽ cõtinuã.Generãs em̃ nõ generat aliud
niſi ꝑ materiã:vt dicit Phus.vii.meta.Et eſt aduertendũ ꝙ diuiſio materię ſm diuerſas formas
ſpecie ad nũerũ formarũ ſubſtãtialiũ ꝑtinet:q multiplicat̃ multiplicatiõe nũeratorꝝ:qa in ipſa A
rũ rerũ eſſentia cõſiſtit. Vñ talẽ numerũ ſm Ariſt.poſuit Plato in ſuis Ideis,quas poſuit eẽ cau
ſas & principia rerũ ſenſibiliũ,& ſm numerũ eorꝝ multiplicari ſenſibilia.Nũerus vero q eſt ipſa
ſenſibilia,ſunt res numeratę nũero mathematico eis inhęrẽte:vt dictũ eſt.Diuiſione vero mate
rię ſm quãtitatẽ in eadẽ ſpecie,& replicatiõe taliũ vnitatũ procedit ꝓprie numerus accidẽtalis
mathematicus.ſecundũ ꝙ de tali vnitate dicit Auicẽ.iii.meta.Cũ ſibi adiũgitur alia vnitas ꝓ
ter eã,earũ cõiũctio fit numerus.Qđ nõ contingit ex replicatiõe pluriũ vnitatum ſcđm ſpecies
diuerſas.quoniã ſm philoſophũ.x.meta.non eſt numerus,niſi multitudo mẽſurata per vnum.
Vnum autem plura menſurare non poteſt,niſi ſint eiuſdẽ ſpeciei & naturę. ſecundũ ꝙ vno ho
mine mẽſuramus plures homines,& vna oue plures oues.Vnum enim & multa opponuntur,

ſicut albũ & alba,& ſicut vnũ & vna.Eſt em̃ vt dicit Phus in.x.meta.multa vna plura.Et hoc
cõtigit ꝓpter vniformitatẽ vnitatis in eis,ꝓpter quã ratio ĩdiuiſionis cũ cernitur in vno illoꝝ
quodam modo cernit̃ in omnibus aliis.Propter qđ dicit Auicẽ.in.iii.meta.Ea q̃ ſunt multa nu
mero, nõ dicunt̃ vna,alio modo niſi ꝓpter conuenientiã quã habẽt in intẽtione aliqua,eo ꝙ in
eis ſunt vnitates pluſq̃ vna,qđ non cõtingit in vnis diuerſis ſcđm ſpeciem.propter qđ vno illo
rũ plura ex illis menſurare vel numerare non cõtingit.Et ideo talium vnitatũ pluralitas ꝓprie
nõ conſtituit numerũ.ſecundũ ꝙ dicit Auer.ſuper.ii.meta.Si vnaqueq; vnitas numerorũ for-
malium fuerit diuerſa ab alia,nõ erit numerus.Diuerſa enim nõ numerãt ſe adinuicẽ.Nume-
ri autẽ numerãt ſe adinuicem, aut per numerũ,aut per vnitatem.Et ideo dicit Auicẽ.iii.meta.
Cũ hic fuerit vnũ nõ aptũ ad mẽſurandũ eo aliqđ,tũc poſſunt eſſe multa ſine nũero: qa nõ mẽ
ſurant̃ per vnũ.Multa quidẽ ſunt:quia plura & abinuicẽ diſcreta:ſine numero autem,quia ſub
nulla vnitate pluralitatẽ illã continente redacta , q̃ requirit̃ ad rationẽ numeri. ſecundũ ꝙ di-
cit Diony.xiii.c.de diui.no.Oĩs nũerus monade ꝑticipat:& vnũ,duo & decẽ dicit̃. Neq; em̃ eſt
multitudo nõ participãs quid vnius. Attamen vt dicit Auicẽ.ibidẽ,vnuſquiſq; numerorũ ſpe
cies eſt per ſe,& certitudo propria,& forma quæ de ipſo cõcipitur in aĩa. Numerus em̃ non eſt
multitudo quæ nõ cõmunicat vnitate:ita vt nõ ſit neceſſe dici numerũ eſſe ex vnitatibus con
gregatũ.Ipſe em̃ numerus inquantũ eſt aggregatus numerus,eſt vnus.Nec mirũ ſi res ſit vnũ
inquãtum habet aliquã formã vnã, ſicut eſt denareitas & ternareitas,& tñ habet aliquã multi
B plicationẽ in ſe.Denareitas em̃ inquãtũ eſt cũ proprietate quæ cõuenit omnibus.x.vna eſt:ſed
inquãtum multitudo ẽ,nõ habet niſi ꝓprietatẽ oppoſitã vni, & hoc queadmodũ id qđ eſt vnũ
& indiuiſibile vno mõ,eſt multũ & diuiſibile alio modo:vt dictũ eſt ſupra. & ſecũdũ hoc habet
diuerſas proprietates,ratione qua vnũ,& ratione qua multũ. Vnde Auicẽ.ſubdit ibidẽ dicens.
Igit̃ inquãtum eſt denareitas, eſt cũ proprietatibus quæ conueniũt omnibus.x. ſed inquãtum
habet multiplicationem,nõ habet ꝓprietates niſi multitudinis,q̃ eſt oppoſita vnitati.Decẽ em̃
non diuidunt̃ ſm denareitatẽ in.x.decimas, quarũ vnaqueq; habet ꝓprietatẽ denareitatis:nec
debet dici ꝙ.x.ſunt.ix. & vnum , nec eſt dignius ꝙ eſt compoſitus ex.v.&.v.q̃ ex.vi. &.iiii.vel
ex tribus &.vii.vel ex duobus &.viii. Et eſt quelibet iſtarum conſiderationum diuerſa ab alia.
Eſſentia vero vnitatis nõ habet diuerſos intellectꝰ certitudinis ſue. Propter qđ vt dicit Auicẽ.
dixit egregius phus.Non putetis ꝙ.vi.ſunt tres,& tres,ſed ſunt ſemel.vi.& hoc dicit Phus.v.
meta.Ad cuius expoſitionem ſubdit Auicẽ.dicẽs.Cõſideratio autẽ numeri ſcđm vnitates ſuas
ex vno & vno & vno quouſq; ꝑueniat̃ ad illũ,difficilis eſt ad imaginandũ & ad proferendũ.Et
ideo recurrũt hoĩes ad deſcriptiones p̄dictas.ſ.ex.v.&.v.vel ex aliis.Et intendit Phus & Auicẽ.
ſilr̃iter,ꝙ denarius , & ſimilr̃ quilibet alius nũerus,inquãtũ ex pluribus numeris cõſtat,vel etiã
ex pluribus vnitatibus,inquãtũ plures ſunt, eſt multus,& diuiſibilis,& ſolũ ſunt in ipſo tanq̃
materialia eiꝰ,& numeri & vnitates.Inquãtum vero talium multitudo vnitur & aggregatur
ſub ratione alicuius indiuiſibilitatis,eſt vnus.Et quia illã vnitatẽ difficile eſt inuenire,ideo oc-
cultũ eſt vñ cõtingit vnitas numerorũ.Et eſt proculdubio ratio illiꝰ indiuiſibilitatis in nume
ro ſimpliciter,ſub qua vniunt̃ vnitates & numeri materialiter numerũ ſimpliciter cõſtituentes
vnitas ſiue idẽtitas in ſpecie ipſarũ vnitatũ replicatarũ:vt dicamus quẽlibet numerũ, ſecundũ
ꝙ eſt nũerus ſimplr̃,eſſe vnũ,quia cõſtat ex vno & vno & vno,vſq̃quo ꝑueniatur ad certũ nu-
merũ,puta vſq; ad denarium:vt intelligamus denariũ inquãtum numerus eſt,& vnus, conſti-
tutũ nõ ex.x.decimis vt decime ſunt,dicẽdo ꝙ eſt ex vnitate prima,& vnitate ſecũda,& vnita-
te tertia,& ſic deinceps vſq; ad decimã,quarum quelibet decima poteſt eſſe:ſed ex.x.vnitatibꝰ,
inquãtum vnitates ſunt eandẽ rationẽ vnitatis & indiuiſibilitatis ſcđm ſpeciem continentes.
Qđ intellexit Auic.cum dixit,ex vno & vno & vno &c̃. Vnde dicit in.iii.metaphy.In eis q̃ nu
meri ſunt:vt.ſ.ſunt denarius.x.hominũ aut.x.equoꝝ,proculdubio eſt.ſ.ratio numeri , ꝙ in eis
ſunt vnitates plus q̃ vna.qđ intelligo ſub eadem ſpecie entis. Vnde iterũ dicit in eodẽ,vt dictũ
eſt.Ea quæ ſunt multa numero nõ dicũtur vna alio mõ:niſi ꝓpter cõueniẽtiã quã habẽt in in-
C tẽtione aliqua.Cum ergo vt dicit,certitudo multitudinis ſit cõpoſita ex vnitatibus,nõ intelli-
gimus cõpoſitione aggregatiõis qualis eſt in aceruo lapidũ:ſed vnionis in vna ratione ſimplici
vt dictũ eſt.Propter qđ differẽtia genere etſi ſint multa ſecundũ id qđ ſunt in ſua eſſentia,& ſe
cundũ hoc ſolũ conſtituunt aliquẽ numerũ ſubſtantialem,qui dicitur numerus formalis:vt di
ctũ eſt:de quo dicit Phus in.x.meta.In omnibꝰ eſt vnũ aliquod & numerus aliquorũ.nõ tñ ve-
re & proprie loquẽdo de numero ſunt numerus,vel cõſtituunt numerũ,aut multitudinẽ: etſi
ſint in ſe multa,vt iam dictũ eſt. Vnde etſi etiam nomina numerorũ de eis p̄dicent̃:vt dicamꝰ
p̄dicamenta eſſe.x.ſicut diximus homines eſſe decem:equiuoce quodammodo denarius p̄dicat̃ de
illis.Homines em̃ ſunt.x.a denario dicto ab vnitate aliqua vnius forme:a qua denarius in eis exi-
ſtens dicit̃ numerus ſimpliciter aut multitudo.Predicamenta vero dicunt̃.x.nõ a denario tali p̄di
cto:ſed a denario dicto ab vnitate aggregationis non ſub vnitate forme vnitorum.Propter qđ de-
narius exiſtens in eis nõ dicit̃ numerus ſimplr̃ aut multitudo:ſed multa ꝑ aggregationẽ ſolã nũe
rata.Propter qđ etiam denarius.x.hominũ,non eſt bis.v.ſed ſemel.x.ſecũdũ ſentẽtiam Philoſophi.
Denariꝰ autẽ.x.prædicamẽtorũ ecõtrario nõ eſt ſemel.x.ſed potius bis.v. Multa ergo ꝙ ſunt vnũ
numero ſimpliciter:hoc eſt ꝓpter conuenientiã quã habent in intentione aliqua formali vna ſecun
dum ſpeciem vel ſecundum genus,ſub qua ſunt diſtincta,& diuiſa ſunt ſecundũ numerum vel ſe-
cundum ſpeciem. Vnde ſicut dicit̃ vnum genere a forma generali qua natum eſt aliquid conueni-
re cũ altero in forma generis,& vnũ ſpecie a forma ſpeciali qua natum eſt aliquid conuenire cum
alio in forma ſpeciei:ſic dicitur vnum numero a forma numerali:qua natum eſt aliquid conueni-
re cum alio in forma numeri, vel eſſentialis qualem habent diuerſæ ſpecies ſub eodem genere, vel
accidentalis qualem habent diuerſa indiuidua ſub eadem ſpecie. Vnde & in omnibus in quibus D
cõtingit eſſe ſub eadem ſpecie plura indiuidua,etiã ſi ſint omnino ſeparata a materia & continuo:
quia non ſunt niſi accidentaliter diſtincta abinuicẽ per id qđ eſt cauſa ĩdiuiduatiõis in eis (de quo
alias debet eſſe ſermo) poteſt eſſe ratio numeri accidentalis:eo.ſ.ꝙ ſecundum vnam intẽtionẽ ſpe
cificam conueniunt,ſub qua accidentaliter ſecundum rationes indiuiduantes diſtinguũtur: etſi
non per materiam. Differt aũt ſolũ ratio numeri in talibus a ratione numeri que eſt in continuis
ꝙ in illis omnis numerus reducitur ad vnitatem continentẽ in ſe ſecundũ ſubſtãtiam & naturam
omnem numerum in continuo multiplicabilẽ,inquantũ omnis magnitudo vt continuũ eſt & ma-
gnitudo ratione cõtinuitatis & materie:licet aliqua illorũ ꝑ formas nõ natas vniri in eodem nume
ro diſtinguũt̃:nata eſt eſſe vna magnitudo & vnum continuũ:& ex ſe & ꝑ ſe diuidi in magnitudi
nes:quod nulli alii conuenit, nec forme,nec materie,nec ex vtroq; ſubſtantialiter compoſito.Et ſic
quod eſt ꝑ ſe diuiſibile in ſeipſo:etiã eſt cauſa diuiſionis in alio: vt in formis materialibus quæ hñt
eſſe in magnitudine & continuo maxime ſpecialiſſimis. Quã diuiſionẽ ſub ſpecie ſpecialiſſima ſo-
lum videbant Philoſophi:& ideo totam cauſam indiuiduationis plurium indiuiduorum ſub eadẽ
ſpecie reducebant ad magnitudinẽ:dicentes ꝙ ſolum in habentibus formam in materia contingit
eſſe ſub eadem ſpecie plura indiuidua:& hoc quia ſecundum eos non eſt materia niſi in corpora-
libus & habentibus magnitudinem : per quã materia extendit̃ ſecundum partes magnitudinis &
ſit diuiſibilis ſub illis:& ꝑ conſequens forma ſub ſpecie multiplicabilis eſt per materie diuiſionẽ &
multiplicationem. Vnde & in illis corporalibus q̃ totam materiam ſuam poſſibilẽ ad formã cõtine
bant ſub eſſe indiuiſibili & impartibili , dicebant ꝙ ſub vna ſpecie non poſſet eſſe niſi vnicum in-
diuiduũ vt vnicꝰ ſol.Similiter in illis que ſunt forme ſeparate a materia & cõtinuo oĩno,nullo mo
do ponebant ſub vna ſpecie eſſe plus q̃ vnicũ indiuiduũ: neq; poſſe eſſe:tanq̃ in omnibus talibꝰ for E
ma vt forma eſt,& eſſentia,ex ſe ſingularitas quedã ſit.ſecundũ ꝙ ſupra determinatum eſt de for-
ma diuinitatis.Ex quo etiã coacti erant ponere ꝙ qđlibet talium eſſet natura deitatis ſubſiſtẽs per
ſuam eſſentiam,vt iam in ꝑte dictũ eſt ſupra:& amplius dicẽdũ eſt loquẽdo de creaturis.In ſepara
tis vero a materia ſi ſub eadẽ ſpecie ſint plura ĩdiuidua,nũerꝰ taliũ nõ reducit̃ ad aliquã vnitatẽ nu
meralem ſeu ſingularem continentẽ in ſe ſcđm ſubſtantiam & naturam totum numerũ,ſicut con
tingit in continuis: neq; ſecundũ potentiam & virtutem,vt cõtingit in vniuerſitate entiũ,ſecũdũ
ꝙ dictũ eſt ſupra:ſed ſi ad aliquid reducit̃,hoc eſt ad vnitatẽ forme ſpeciei q̃ de ſe apta nata ẽ mul
tiplicari ꝑ plura ſuppoſita,vt ĩfra videbit̃.Preter quã aptitudinẽ nature formas materiales etiã po
ſuerũt mlr̃tiplicari ꝑ plura indiuidua.ſ. ꝓpter materiã & cõtinuũ,vt dictũ ẽ.¶Quia ergo vt patet F
ex iã habitis nũerus ꝓprie loquẽdo nõ eſt niſi mlr̃titudo vnitorũ ĩ forma vna quocũq; mõ ꝑueniẽs Reſponſio
ex vnitatibus eiſdẽ ſcđm formã illã ſepius ſuꝑ ſe replicatis:Deus aũt in aliquo formali cõmuni eis
ſecundum rem,cum nulla creatura cõuenire põt,vt notum eſt ex p̄determinatis: Dicendum igit̃
abſolute ꝙ deus cõpoſitionem cum alio tanq̃ vnitas cum vnitate ad cõſtitutionẽ nũeri habere nõ
põt,maxime accñtalis:qa rõ formalis qua numerus habet eſſe numerus accidẽtalis,eſt multitudo
pluriũ vnitatũ ſub aliqua diſpoſitione formali vnitarũ:cui accidit eſſentie in plura ſuppoſita ſcđm
numerũ diuidi.& ideo accidit etiã multis vt multa ſunt accidẽtaliter,ſub vnitate talis forme,etiã
ſi eſſet in ſe ſubſtãtialis,vniri.Deus autem nihil cõmune accñtale põt participare cum creatura.
¶Per dicta patet ad argumenta:dicendo ad primum ꝙ licet deus & creatura ſũt G
multa:non tamen ex hoc componuntur ad conſtitutionem numeri. In eis enim quæ non conue- Ad pri.
niunt in forma & ſpecie,nõ eſt numerus vel mlr̃titudo:licet ſint multa,vt dictũ eſt:niſi extendẽdo principale

nomẽ numeri.Sed ſi ſic extendat̃:illa ratio numeri nõ eſt ꝑ aliquã cõpoſitionẽ vnitatũ:ſed ꝑ ſolam aggregationẽ ipſis manentibus diſtictis:nõ ad aliquã vnitatẽ redactis vt dictũ eſt.Et qđ dicit Auicen.ꝙ omnis multitudo eſt numerus,Patet ſecundũ ꝓdicta ꝙ hoc nõ intelligit niſi de multitudine

H vnitatum ſub aliqua forma redactarũ. ¶Per idem patet ad ſecundum:Dicendo ꝙ deus & creatu

Ad ſcđm. ra ſunt duo non formaliter vnita in numero aliquo duali:ſed vt multa incõiũcta. Vnde dualitas ſuper creaturam & creatorem nõ eſt numerus formaliter:ſed ſolum materialiter dictus.ſecũdũ ꝙ equiuoce dicuntur nomina numerorum de eſſentialiter diſtinctis ſcđm formã & ſpeciẽ oĩno:& de accidẽtaliter diſtinctis ſub eadem ſpecie,vt dictũ eſt ſupra de denario.x.hominũ &.x.ꝓdicamẽtoꝝ.

I

Queſt.8. Arg.1. Irca octauum arguitur ꝙ deus non careat omni modo compoſitiõis Primo ſic. qđ cum alio habet cõueniẽtiam & differentiã:habet in ſe diuerſa:quia ab eodẽ non differt aliquid eo quo cũ eo conuenit.deus cum creatura cõuenientiã habet & differentiã,vt habitum eſt ſupra.Deus ergo habet ĩ ſe diuerſa.nullũ tale

2 ſimplex eſt carens omni modo compoſitionis.ergo &c.¶Secundo ſic.Boethi⁹ dicit de hebdo.Quod eſt participat aliquo vt ſit: alio vero vt aliquid ſit.Deus autem eſt,& eſt aliquid in natura & eſſentia,vt habitum eſt ſupra.ergo participat

K

In oppoſi. alio & alio.nullum tale eſt omnino ſimplex ſine omni compoſitione,ergo &c . ¶In contrarium eſt. qm̃ ſimplex ſemꝑ ꝓponẽdũ eſt cõpoſito:& min⁹ cõpoſitũ magis cõpoſito.ſecũdũ ꝙ dicit Aug.de quãtitate aĩe cap.xii.Pluris ꝑfecto habẽdũ eſt id qđ diuidi nõ põt:ꝓponamus igit̃ neceſſe eſt & qđ minus diuidi poteſt.om̃ino ergo ꝓponendũ eſt qđ omnino diuidi nõ põt: & om̃i compoſitione caret.deo aũt tribuẽdũ eſt om̃e quod in rebus præponendum eſt,vt infra dicetur.ergo &c.

L ¶Dicendum ad hoc:ꝙ iſta queſtio eſt cõcluſio omnium predictarum queſtionũ

Reſpõſio. de ſimplicitate dei:& eſt vtrũ ſit ſumme ſimplex:& ita ſumme vnus ĩ natura & eſſentia ſua.Et vt puto,in ꝑtactis q̃ſtionibus explicata eſt omnis ratio cõpoſitionis qua aliquid habet componi vel ex aliis vel cum alio vt per hoc ei conueniat aliqua ratio cõpoſitionis.Vnde cum vt patet ex ꝓdeterminatis,in deo nullo dictoꝝ modoꝝ eſt inuenire aliquã rationem cõpoſitionis:abſolute ꝑfitendũ eſt ꝙ deus caret omni compoſitione: & ꝙ eſt omnino ſimplex in fine ſimplicitatis & vnitatis. Cuius maxima ratio eſt cõmunis ad omnia ꝓdeterminata de compoſitione ex aliis:quia qđ vllo modo compoſitũ eſt,ex cõponentibus habet ſuam vnitatẽ:quare nõ ex ſeipſo ꝑ ſeipſum,ſed ꝑ aliquid ſui: & ita neq̃ ſimiliter eſſe,ſecundũ em̃ ꝙ dicit Aug.de moribus Manich.nihil aliud eſt eſſe q̃ vnũ eſſe:itaq̃ inquãtũ vnitatem adipiſcit̃ intãtũ eſt.Vnitas em̃ eſt ordinatio & cõcordia qua ſunt inquantum ſunt ea quæ compoſita ſunt.Nam ſimplicia ꝑ ſe ſunt:quia ꝑ ſe vnum ſunt.quę aũt non ſunt ſimplicia,concordia partium imitant̃ vnitatẽ:& intãtũ ſunt inquãtum eam conſequunt̃.Deus aũt ex ſe & ꝑ ſe habet eſſe:quia eſt ipſum neceſſe eſſe,vt habitum eſt ſupra. Nullo ergo modo poſſibile eſt ponere deum eſſe compoſitum ex aliis & diuerſis:neq̃ etiã cum alio:quia nihil poſſibile eſt cõponi cum alio niſi cum quo natum eſt facere tertiũ cõpoſitum: qđ om̃ino impoſſibile eſt circa deũ. quoniã diuerſa diuiſa ex quibus põt fieri aliqđ vnũ,quãtũcũq̃ etiã vnũ eoꝝ eſt in potẽtia & alterũ in actu,neceſſario egent vniente & coniũgente illa,qualis eſt primus motor in omnibus in quibus eſt compoſitio tanq̃ ex materia & forma,vt dicit̃ ĩ fine.viii.meta.Tale aũt ſemper de neceſſitate natura prius habet eſſe cõpoſitis:quia agens prius ẽ patienti:& faciens facto. Deus aũt nihil prius ſe habere poteſt.cõpoſitio ergo cum alio nec in deo cadere poteſt.Nulla igitur ratio cõpoſitionis poteſt eſſe in ipſo:ſed eſt ſimpliciſſimus in fine ſimplicitatis exiſtẽs,reſpectu cuius omne aliud ens quodammodo eſt compoſitũ,vt habitum eſt ſupra:& ſic ꝑ cõſequẽs de⁹ eſt ſummę & ꝑfectę vnitatis

M reſpectu cuius omnia alia quodãmodo ſunt mĩta.Propter qđ dicit beatus Ber.v.ad Eug.Inter oĩa quę vnum dicũtur arcem tenet vnitas diuinę trinitatis.& Hug.ſuꝑ cap.vii.cęl.Hier. dicit.Vnum collectione dicitur,& vnum compoſitione,& vnum ſimilitudine.Quę omnia q̃a non totũ qđ ſunt vnum ſunt:vere vnum non ſunt:& vnitatis nomen ſimilitudine tm̃ mutuant̃ nõ ꝓprietate.Diuinę aũt naturę cui⁹ eſt vnũ eſſe:& ſimplex eẽ:totũ qđ eſt,vere vnũ eſſe eſt.Et ideo recte non ſolũ monas:ſed henas quoq̃ appellari debuit:quia vnitas eius in vera eiuſdẽ atq̃ indiuiſę ſubſtantię ſemꝑ ſimplicitate ſubſiſtit.Quomodo autem huic & tãtæ ſimplicitati nõ repugnat trinitas ꝑſonarũ aut attributoꝝ pluralitas vel vnio cum humanitate in Chriſto,in propriis locis exponendum eſt.

N ¶Ad primum in oppoſitum ꝙ deus eſt compoſitus:quia cum alio habet cõueniẽ

Ad pri. princi. tiam & differentiã:Dicẽdũ ꝙ eſt cõueniẽtia vniuocatiõis,q̃ eſt ex ꝑticipatiõe eiuſdẽ naturę per diffinitionem vniuocorum:& eſt cõuenientia analogię ſiue ꝓportionis,q̃ eſt ex ſimilitudine & imitatione naturæ ad naturam in diuerſis. Differẽtia & conuenientia primo modo neceſſario ponit cõ

poſitionem in eo qđ differt & cõuenit cũ alio.& nullo modo cõuenit deo:ſed ſolum eis quę in eodem ꝓdicamento cõmunicant rõnẽ generis vel ſpeciei:qđ nullo modo conuenit deo,vt ſupra habitum eſt.Conueniẽtia aũt ſecundo modo cum dicitur ad aliquid vnum, nequaq̃ ponit cõpoſitionem in eo qđ conuenit & differt:quia eodem ſimplici eſt conuenientia & differentia:ſed ſecundũ aliam & aliã rationẽ.Deus em̃ ꝑ ſuam eſſentiam a creaturis differt:quia nulla creatura naturę diuinę eſt:& eadem cum eis conuenit:quia eam omnis creatura in natura & eſſentia ſua quodãmõ imitatur.& per hoc deus nihil eſt eorum quæ ſunt:& quodammodo eſt omnia quę ſunt,vt dictũ eſt ſupra,& amplius dicet̃ infra.¶Ad ſecũdum de dicto Boethii:Dicẽdũ ſcđm prędeterminata, & O

ſcđm ꝙ ſonant verba,ꝙ dictum illud ſolum veritatem habet in creaturis tm̃,de quibus indicat ſe Ad ſcđm'

loqui explicando verbum participationis.De⁹ aũt cum eſt omnino eſſe ꝑ eſſentiã, nullo participat neq̃ vt ſit:neq̃ vt aliquid ſit:ſicut facit creatura,vt habitũ eſt ſupra. Proprie em̃ deus non eſt niſi eẽ abſolute:q̃a eſt eẽ ſubſiſtẽs oĩno ĩdeterminatũ priuatiõe cuiuſlibet rõnis determinãtis.Eẽ aũt aliq̃d cõuenit ei minus ꝓprie,inquãtũ.ſ.eſſe dei concipimus mõ noſtro,vt.ſ.ſubſiſtens in ſuppoſito in quo nõ habet alio eſſe & eſſe aliquid,ſed eodem omnino.ſecundum ꝙ dicit Auguſt.xi.de ciui.dei. Ideo ſimplex dicitur,qm̃ eſt hoc qđ habet.vnde dictũ eſt ſupra ꝙ in ipſo nulla compoſitio cadit ex natura & ſuppoſito:ſicut eſt in creaturis.Vnde q̃a modo eſſentię creaturarũ quodãmodo capim⁹ diuinã eſſentiã.ſ.vt in ſuppoſito abſoluto,ſed non bene, cum dicimus ens:vt abſolutam vero cum dicimus eſſe:ideo dicit Diony.v.ca.de di.no.Deus non eſt ens:ſed ſimpliciter & incircunfinite totum in ſeipſo eẽ.Vñ diuina natura vt eſt ſubſiſtẽs in ſuppoſito vel poti⁹ ipſe deus,non ꝓprie dicit̃ eſſe aliquid,ſed ad aliquid.Non enim ſubſiſtit niſi ad aliquid,vt infra patebit.

Art.XXX.De immutabilitate dei.

Via immutabilitatis cauſa eſt ſimplicitas, ideo poſt q̃ſtiones de dei ſimplicitate:ſequunt̃ quæſtiones de eius immutabilitate, & ſunt ſex. Articulus XXX.

Prima:vtrum deus ſit mutabilis mutatione a non eſſe in eſſe.

Secunda:vtrum ſit mutabilis motu corruptionis ab eſſe in non eſſe.

Tertia eſt iuxta hoc:vtrum poteſt cogitari nõ eſſe.

Quarta:vtrũ eſt mutabilis mutatione variationis ab vno eẽ in aliđ eẽ.

Quinta:vtrum ſit mutabilis ſecundum ſitum operationes alternãdo circa diuerſa.

Sexta:vtrum aliqua rõne ſit mutabilis,vel oĩno dicẽd⁹ eſt ĩmutabilis.

Irca primũ arguit̃ ꝙ de⁹ ſit mutabilis ꝑ generationẽ ſcđm ſubſtãtiã a non eſſe ĩ P

eſſe.Primo ſic.cõtraria hñt eſſe circa idẽ.non eſſe ſcđm Auguſt.contrariũ eſt eſſe Queſt.I.

dei.ergo non eſſe natum eſt eẽ circa deũ.omne tale habet eſſe poſt non eẽ,vt videbit̃ loquendo de creaturis:& hoc eſt mutari mutatione generationis large ſumẽdo generationẽ.ergo &c.¶Secũdo ſic.omne ens habet eſſe vel a ſe vel ab alio.De⁹ Arg.1. 2

eſt ens vt habitũ eſt ſupra:& nõ a ſe:quia ſcđm Auguſt.nihil ſeipm̃ ꝑducit ad eſſe.ergo habet eſſe ab alio:& hoc non eſt niſi ꝑ generationę de non eſſe.ergo &c.

¶Tertio ſic.primũ eſt ante qđ nihil.de⁹ eſt primũ in entib⁹,vt habitũ eſt ſupra. ergo ante ipm̃ nihil.tale autẽ habet mutari ꝑ generationẽ a non eſſe in eſſe.ergo &c. ¶In contrarium eſt: ꝙ tũc de⁹ non eſſet primum ens:quia nihil procedit de non eſſe in eſſe niſi ꝑ aliud pręexiſtens in eſſe. 3 In oppoſi.

¶Hanc queſtionẽ mouet Anſel.vi.ca.mono.quia vt ibi dicit,qđ nõ eſt aliquo faciẽte aut nihil eſt:aut ſi eſt aliq̃d,ꝑ nihil eſſe videt̃:ſed cõſtat ꝙ de⁹ nõ eſt nihil:nec põt eẽ per nihil quia per nihil nihil eſt:fatue ergo videri poſſet alicui ꝙ de⁹ de neceſſitate haberet eſſe ab aliquo faciente.Sed nihil poteſt eſſe ei materia ex qua fit:quia illa eadem ratione haberet materiam vnde fieret:oportet igit̃ ſi habet eẽ aliquo efficiẽte ꝙ fiat ex nihilo.Et reſpõdet Anſel.dicẽs ꝙ ſũma natura nõ eſt oĩno per aliq̃đ efficiẽs:neq̃ ex aliqua materia vt ad eẽ ꝓduceret̃:nec tñ ꝑ nihil aut ex nihilo: ſed ex ſeipſo & per ipſum.Vbi etiã q̃rit cõtinuo.Quõ ergo tandẽ intelligẽda eſt eſſe ꝑ ſe & ex ſe:ſi nec ipſa ſe facit:nec ſibi materia exiſtit:nec qđ non erat ad eſſe iuit?Et reſpondet dicẽs.Niſi forte eo modo intelligendum videtur,quomodo dicit̃ ꝙ lux lucet vel lucẽs eſt per ſeipſam:& ex ſeipſa.Quẽadmodũ em̃ ſe habẽt adinuicẽ lux lucere & lucens,ſic ſe hñt adinuicẽ in deo eſſentia & eſſe & ens. Qđ reuera idem ẽ cum eo qđ determinatũ eſt ſupi⁹,ꝙ deus habet eſſe a ſeipſo formaliter:quia per ſuam eſſentiam, quæ de ſe eſt neceſſe eſſe: effectiue autẽ nec ex ſe:nec ab alio. & ſic ęternaliter eſt ſtans & manens in eẽ eſſentialiter habito & nullo mõ accepto.& ſic deus eſt oĩno ĩmutabilis traſ Q Reſol.q.

mutatione a non eſſe in eſſe:immo hoc ſumme contrariũ eſt rationi primitatis in ipſo qua primũ ens eſt,& mouens dans eſſe & motum omnibus aliis.

R Ad pri. principa. ¶Ad primũ in oppoſitũ ꝙ eſſe natum eſt eſſe circa deũ,ergo & non eẽ:Dicẽdum ꝙ illa ꝓpoſitio,Cõtraria nata ſũt fieri circa idẽ,vt extẽdat̃ ad oĩa oppoſita ĩtelligit̃ niſi alterũ determinate inſit:ſicut igni calidũ,vt dicit Phs in p̃dicamentis.Nũc aũt deo alterũ illoꝝ.ſ.eſſe,determinate ineſt:vt reliquũ.ſ.nõ eſſe,eſſentię diuinę oĩno ĩpoſſibile eſt ĩeſſe:& hoc qa eſſentialiter eſt neceſſe eſſe.In quo nõ differũt ens & eſſe,ſiue qđ eſt & quo eſt,vt habitũ eſt ſupra. Vnde licet illud qđ eſt,diuerſum eſt a ſuo eſſe,nec de ſe eſt ipſum eſſe,ſed ſolũ habet eſſe ex reſpectu quodã ad eſſe primi entis:& in quo non ſunt idẽ eſſe & eſſentia ſicut determinatũ eſt ſupra,ꝑ indifferentiã ſe habet ad eſſe & nõ eſſe,quantũ eſt de ſe:ita ꝙ de ſe nõ habet niſi nõ eſſe:eſſe aũt,nõ niſi ab alio:& ideo neceſſario habet ſuũ eẽ poſt ei⁹ nõ eẽ:qa qđ habet eẽ ex ſe,neceſſario pri⁹ ei cõuenit q̃ illđ qđ habet ex alio:illud tñ in quo penitus idẽ ſunt eſſentia qđ eſt & eẽ,nullo modo ꝑ indifferẽtiã ſe habet ad eſſe & non eſſe:ſed tm̃ determinatũ eſt ad eſſe.

S Ad ſcđm. ¶Ad ſcđm ꝙ oĩe ens habet eẽ vel ex ſe vel ex alio:Dicẽdũ ꝙ nõ eſt verũ effectiue niſi de illo qđ habet eẽ acceptũ.qđ em̃ habet eẽ formaliter ſolũ vt deus & nullo modo acceptũ effectiue,nec ex ſe nec ab alio habet eẽ.

T Ad tertiũ ¶Ad tertiũ ꝙ deus eſt ante qđ nihil,ergo in ipſo nõ eſſe p̃cedit eſſe:Dicẽdũ ꝙ cũ dicit̃ ante qđ nihil,negatio intellecta ĩ illo qđ dicit̃ nihil,poteſt intelligi ex ꝑte p̃dicati ſolũ,affirmato ordine anteceſſionis importatę ꝑ illud aduerbiũ ante.vel poteſt intelligi vt neget cõpoſitionẽ p̃dicati ad ſubiectũ:& includat ſub ſe ordinẽ anteceſſiõis importatę ꝑ illud aduerbiũ ante:& ſic dicat negationem ſiue priuationẽ ipſius ordinis.Primo modo ẽ falſa ſub hoc ſenſu.Deus eſt añ qđ nihil.i.cui⁹ eẽ p̃ceſſit ipm̃ nihil,vt patet ex dictis.Scđo mõ eſt vera ſub hoc ſenſu.De⁹ eſt añ qđ nihil.i.cui⁹ eẽ nõ p̃ceſſit quicq̃.De⁹ em̃ ẽ primũ añ qđ nihil:nõ ita ꝙ nihil ſit añ ipm̃ eius eẽ p̃cedẽdo ordĩe ĩtelligẽdi & naturę:ſic em̃ ex nõ eſſe ĩ eſſe ꝓceſſiſſet:& eſſet ex ſe poſſibile ad eſſe & non eſſe:& eſſe ſuũ dependeret ab alio vt ꝓceſſit obiectio:ſed dicit̃ eſſe primum ante qđ nihil:qa nõ eſt oĩno ante eſſe ſuum prius aut aliquid aliud aut nihil,neq̧ ordine naturę neq̧ ordine durationis.Vñ Anſel.mon.xviii.ca.diſtinguit cõuerſam illi⁹,dicẽs ꝙ ꝓlatio vna duplicẽ gerit intelligentiam cũ dicit̃ qa nihil fuit ante ſummã eſſentiã.vnus em̃ eſt ſenſus:qa priuſq̃ ſumma eſſentia eſſet,fuit cũ erat nihil.alter vero:qa ante ſummã eſſentiã non fuit aliquid.

A Quæſt.ii. Arg.i. Circa ſecũdũ arguit̃ ꝙ de⁹ ſit mutabilis in ſua ſubſtãtia ab eſſe in nõ eſſe:& ꝙ poſſit oĩno nõ eſſe Primo ſic.ſicut ſe habet nõ ens ad eſſe,ſic ſe habet ens ad non eẽ:qa ens & nõ ens cõtradicũt:ſicut eſſe & non eſſe:& de quolibet affirmatio vł negatio & nõ ſimul de eodem:& ita ſi aliquid ẽ verũ de aliquo:& cõtradictoriũ neceſſario eſt verum de cõtradictorio.Sed de ſe nõ ens qđ nec eſt nec fuit nec vnq̃ erit,poteſt eſſe:qa põt generari:non tñ generabit̃ vnq̃.qm̃ ſcđm Phm̃:licet omne corruptibile corrũpet̃:non tñ oẽ gñabile gñabit̃.ergo de ſe ens qđ eſt & fuit ſemper & erit ſemper,põt nõ eſſe.hoc aũt nõ eſt niſi ſolus de⁹,vt ĩfra videbit̃.ergo &c.

2 ¶Scđo ſic.qđ cõuenit enti inquantum eſt ens,conuenit cuilibet enti.qm̃ ſecũdũ qđ ipm̃ & vł e ſunt idem ſecũdum Phm̃ primo poſter.Sed ens inquantum ens diuidit̃ in ens potẽtia & ens actu.ſecũdum Phm̃.v.& ix.metaphyſi.ergo & qđlibet ens.cum ergo deus ſecũdũ Auicẽ.contineat̃ ſub ente ſimpliciter,deo cõuenire debet eſſe ens actu & ens potẽtia.ſed nõ eſt in potẽtia ens niſi qđ põt eſſe nõ ens:qa eadẽ eſt potẽtia cõtrarioꝝ.ergo &c.

3 ¶Tertio ſic.poſt eſſe primi nihil erit:ſed illud eſt trãſmutabile de eſſe in nõ eẽ poſt cui⁹ eẽ ſeqt̃ nõ eſſe.ergo &c.

B In oppoſi. ¶In oppoſitũ arguit Anſel.mon.xviii.ca.ſic.Si ſumma eſſentia finem habitura eſt:aut volens aut nolens deficiet.Sed ꝓcerto non eſt ſimplex bonũ cuius voluntate perit ſummum bonum.quare ſponte non deficiet:qm̃ eſt ſumme bonum.Si aũt nolens peritura eſt,nec eſt ſumme potens nec omnipotens.ergo &c.

C Reſponſio ¶Dicendum ad hoc:ꝙ licet rationibus ſuperinductis in queſtione an ſit de⁹ principaliter ꝓbatur ꝙ neceſſarium ſit ponere deum eſſe:licet etiã aliud eſt ꝓbare ꝙ neceſſariũ ẽ ponere deũ eẽ,& ꝓbare ꝙ deus habet eſſe neceſſariũ qđ eſt impoſſibile ad nõ eẽ:eiſdẽ tñ rõnib⁹ ſiqs ĩſpiciat,cõuincit̃ deũ habere eẽ neceſſariũ:qa ſi deus poſſet eſſe ſuũ amittere,ipſum eſſe ſuũ aliqd eſſet aliud re vel intẽtiõe a ſua natura & eẽntia,quę modo intelligeretur eſſe,mõ nõ eſſe,quaſi ſubiectũ cõmune vtriuſq̧:& ideo de ſe illa nõ haberet eſſe formaliter:q̃re multo minus effectiue:qa nihil ẽ cã agẽs ſuiipſi⁹ vt ſit:& ſic nõ eſſet cã pria oĩm:cui⁹ cõtrariũ rõnes illę cõuincũt.Probãt em̃ aliqd tale eẽ:& illud ẽ qđ ponit̃ eẽ de⁹.Quia ergo illę rõnes ex creaturis ſumũt ꝑcãlitatẽ,ꝑ ſe nõ cõuicũt deũ nõ poſſe nõ eẽ:neq̧ hẽre eẽ neceſſariũ:ſed ſolũmõ cõuicũt abſolute qa de⁹ ſit:licet ex cõſequẽti

ex illo ſequit̃ iſtud vt dictum eſt.Q₂ igitur de⁹ non poteſt nõ eſſe:ſed ꝙ habeat eſſe neceſſarium ex ei⁹ natura & diſpoſitione in ſe,declarari debet principaliter:& hoc patet clare ex p̃determinatis.qa em̃ vt dictũ eſt ſupra,eſſe dei nõ eſt aliqd ſupra ſuã eſſentiã:neq̧ eſſe illud qđ ſumit̃ ab ente ſimpliciter quo dicit̃ deus eſſe aliquid ꝑ ſuam eſſentiam:neq̧ qđ ſumit̃ ab ente in actu quo dicitur eſſe ĩ actu:quę duo eſſe licet aliqua intẽtione differũt in creaturis,vt viſum eſt ſupra,in deo tñ penitus nec re nec intẽtiõe differũt:dictũ eſt etiã ꝙ eſſentia dei eſt ipm̃ eſſe eius:ita ꝙ ſint vnũ & idem penitus re & intentione:Quare cum vnum & idem penitus re & intentione ſibiipſi abeſſe non poteſt,eſſe dei abeſſe ei⁹ eſſentię omnino nõ poteſt. Nunc autem nihil ens poteſt non eſſe niſi ꝑ hoc ꝙ eſſe ſuę actualis exiſtẽtię põt abeſſe ſuę eſſentię ꝑ caſum ei⁹ in non eſſe:ſicut cõtingit in creaturis,vt videbit̃ loquẽdo de eſſe creaturę.Nõ aũt põt hoc cõtingere in deo:qa in ipſo ſunt idẽ penitus re & intẽtione eſſentia & eſſe actuale:ſicut ſunt idem in ipſo ſapiẽtia & ſape.vt ideo ſicut ſecundũ Auguſt.ſapiẽs ſapiẽtia acquiſita põt amittẽdo ſapientiã nõ ſape,ipſa tñ ſapientia ſeꝑata nõ põt nõ ſapere:qa ſeipſam nõ põt amittere:ſic ens habens eſſe acquiſitũ in creaturis põt eſſe nõ ens amittẽdo eẽ: qđ aũt ꝑ ſuã eẽntiã eſt ipſum ſuũ eẽ:quẽadmodũ deus eſt,vt dictũ eſt ſupra:ſicut nõ poteſt amittere ſuam eſſentiam qa a ſeipſo eam habet,ſic neq̧ ſuum eſſe. D

E Abſolute igit̃ dicẽdũ ꝙ deus nõ habet potentiã vt poſſit non eſſe: ſed habet eſſe de neceſſitate:illa neceſſitate qua ſecũdũ Phm̃.v.metaphy.neceſſarium dicit̃ id qđ impoſſibile eſt vt ſit alio modo.i.ſecũdũ ꝙ dicit Cõmen.qđ ĩpoſſibile eſt tranſmutari aut inueniri alio modo ab eo ſecũdũ quẽ eſt : & eſt illud in cuius natura eſt vt non ſit alio modo.Deſcriptio em̃ neceſſarii, illa.ſ.ꝙ impoſſibile eſt ꝙ ſit alio modo, duobus modis eſt intelligẽda:quorum primus eſt ꝙ ĩpoſſibile eſt ꝙ ſit alio modo per ſe:& hoc eſt neceſſarium ſimpliciter.quem quidem modum quidam appellant ineuitabilem in eſſe. Secũdus eſt , ꝙ eſt ſic ꝓpter aliud.quẽ quidam dicunt debitum & neceſſarium ꝓpter aliud:quæ enim neceſſaria ſunt propter alia & ꝓpter cauſas ſuas,ſunt neceſſaria quodam modo nõ ſimpliciter.Et hoc neceſſarium ſecundo modo eſt in creaturis omnibus:Primum autẽ eſt in ſolo deo ; & hoc ꝓpter eius omnimodã ſimplicitatem in eſſe & eſſentia.ſecundũ ꝙ Philoſophus ſtatim concludit ibidẽ dicens.Manifeſtum igitur ꝙ primum neceſſarium in rei veritate eſt ſimplex.& hęc ſimplicitas,idẽtitatis.ſ.eſſe exiſtentiæ cum eẽntia,dat deo ꝙ omnino non poteſt non eſſe.Cõpoſitio autẽ eſſe talis in creaturis cum eſſentia quæ de ſe habet non eſſe,eſt cauſa quare corruptibilis eſt omnis creatura.

F Ad pri. principa. ¶Ad primũ in oppoſitũ ꝙ de ſe ſemꝑ non ens poteſt eſſe:ergo de ſe ſemꝑ ens poteſt non eſſe:Dicendum ꝙ de ſe non ens dicit̃ aliquid tripliciter ſecundum Philoſophum.xii.meta. quorum primũ eſt ſecundum Cõmen.non ens ſimpliciter,qđ nõ habet eẽ neq̧ imaginari:quia nec eſt natura nec eẽntia aliqua:& non habet exemplar formale in primo qđ dicitur nõ ens: qa eſt ipſa non entitas & ipſum non eſſe:ſicut deus eſt ipſa entitas ſua & ſuum eẽ. Secũdum eſt non ens qđ eſt in materia.ſ.priuatio formarum:etem̃ priuatio ſpecies quodammodo eſt,vt dicitur.ii.phy.Tertiũ nõ ens,eſt ens ĩ potẽtia.ens em̃ ĩ potẽtia dr̃ nõ ens.i.nõ ens actu.Sed hoc dupliciter:aut qa eſt oĩno nõ ens actu: aut qa eſt ens actu vno mõ:& nõ ens actu alio mõ.Scđo mõ materia eſt nõ ens: qa cum eſt actu ſub vna forma, eſt non ens actu ſed in potentia ſolum ad aliam, etiam quandoq̧ inducendam per agens naturale. Primo iſtorum duorum modorum vltimorum eſſentia cuiuſlibet creaturæ habens exemplar formale in deo eſt non ens actu ſed in potentia ſolum, quantum eſt de ſe:quæ non eſt reducibilis ad actum niſi deo immediate agente. Et eſt iſtud non ens medium inter non ens ſimpliciter qđ eſt ipſa non entitas:& ens ſimpliciter qđ eſt ipſa res quæ eſt aliquid ſecũdum eſſe eſſentiæ participans ex ſe pure non entitatem exiſtentiæ:& potens deo agente participare entitatem illam:vt ſit ex ſe quaſi indifferens ad vtrũq̧, vt expoſuimus in quadam quæſtiõe de quolibet.Loquendo de non ente ſecundo modo ex illis duobus vltimis verum eſt ꝙ non ens poteſt eẽ & potentia materię & efficientis.Sed tale non ens quale eſt in vtroq̧ dictorum modorum ſubdiuidẽtium tertium modum principalem non entis,non opponitur ei quod eſt ens de ſe quod ſemper eſt fuit & erit:quia illud eſt non ens per participationem:non ipſa non entitas . Iſtud vero ens quod eſt deus,non eſt ens per pticipationẽ,ſed ipſa entitas & eſſe ſuũ ſimplex vt dictũ eſt ſupra.Loquendo autem de non ente ſecundo modo principali,illud eſt ens per accidens ſaltem qđ ſuam entitatem acquirit forma recedente:& ſic cum non eſt vt præſente forma poteſt eſſe:ſed per accidẽs & illud ſuũm eẽ per accidens qđ habet amittit adueniente forma quã priuauit , ſecundum enim Commentatorem hæc eſt differentia inter potentiam & priuationem , ꝙ adueniente forma potentia manet : priuatio vero non manet.Nec iſtud non ens opponitur entitati dei : quia non eſt circa idem hoc ens per accidens quod eſt priuatio , cum illo ente per ſe quod eſt deus:ſicut eſt ens per ſe quod eſt forma materialis.& ideo forma materialis & priuatio opponuntur.

Loquẽdo vero de non ente primo mõ,cuiuſmõi eſt tragelaphus vel hircoceruus,non eſt verum ꝙ
poteſt eſſe:quia neqꝫ põt eẽ potẽtia materię neqꝫ efficiẽtis.Deus em̃ nihil poteſt facere cuius nõ eſt
exemplar,& tali nõ enti opponitur ens de ſe qđ eſt ipſum eſſe:& ideo ecõtrario nõ poteſt non eſſe.
G ¶Ad ſecũdũ ꝙ ens inquãtum ens diuiditur in ens potẽtia & ens actu:Dicendum ꝙ dictum illud
Ad ſcđm. ens inquantum ens diuiditur in ens potẽtia & ens actu,poteſt intelligi dupliciter.Vno modo ap-
pellãdo ens inquãtũ ens,ens in ſua cõmunitate acceptũ,vt reduplicet̃ ratio nois tm̃.Alio modo ap
pellando ens inquãtũ ens naturam qua aliquid ens eſt:vt ſolum reduplicetur natura & res qua ali
quid dicitur ens.Si primo modo, tũc eſt diuiſio quędam ęquiuoce referendo membra ad diuerſa,
vt aliud intelligat̃ eſſe ens in potẽtia,aliud vero ens ĩ actu.Hoc mõ eſt diuiſio entis cõmuniter ac
cepti ad creatorẽ & creaturam.Eſt em̃ creator ens in actu puro:oĩs vero creatura reſpectu illiꝰ eſt
H ens in potẽtia,vt infra dicet̃.Sicut ſi diceret̃,canis inquãtũ canis diuiditur in ſydus & latrabile.Si
ſecundo mõ,ſic eſt diuiſio quaſi ſubiecti in accidẽtia,referẽdo membra ad eadem,vt ſingulũ entiũ
ſit ens in potẽtia qñqꝫ:& ſic non eſt diuiſio niſi entis creati:& nõ continet creatorem. Et hoc mo-
do intelligit Phs illam diuiſionem,Oñe ens creatum ſiue cauſatum aut eſt in actu aut in poten-
tia:quia qñqꝫ in actu qñqꝫ in potẽtia:aut habet in ſe aliquid quo eſt in actu:& aliquid quo eſt in po
I tẽtia,vt dictũ eſt ſupra.& ideo nõ valet aſſumptio de creatore deo.¶Ad tertium dicendũ ſicut ad
Ad tertiũ tertiũ quęſtionis p̃cedẽtis,eadẽ em̃ eſt rõ duplicitatis ſi nihil dicat̃ poſt ſummã eſſentiam futurum
ſicut ſi dicatur quia ante illam nihil fuit,vt dicit Anſel.mon.cap.xix.

K Quęſt.iii. Arg.i. CIrca tertium arguitur ꝙ deus non poteſt cogitari non eſſe.Primo ſic ratiõe An-
ſel.in proſol.Id quo nihil poteſt cogitari maius,non poteſt cogitari non eſſe.Deus
eſt hmõi.ergo &c.Minor patet ex ratione nominis ſecundum p̃determinata.Ma
ior euidens eſt,qm̃ qđ nõ poteſt cogitari non eſſe,neceſſario melius eſt eo qđ põt
cogitari non eſſe,vt dicit Anſel.& probat.4.rationibus contra inſipiẽtem,vt pa-
2 tet inſpicienti.¶Secundo ſic.id non poteſt cogitari non eẽ in quo ſunt indifferen
tia eſſe & eſſentia:quia res non cogitatur niſi cogitãdo eius eſſentiam.tale ergo
3 non cogitat̃ niſi cogitetur eſſe.Deꝰ eſt hmõi,vt dictum eſt ſupra,ergo &c.¶Tertio ſic.illud qđ ha
bet eſſe veriſſimum nõ poteſt cogitari nõ eſſe:quia verius habet eſſe qđ nõ poteſt cogitari non eẽ:
q̃ qđ poteſt cogitari non eſſe:quia quãto eẽ minus poteſt abſolui a re:& ineſſe:& intelligere:tanto
habet eſſe verius,vt patebit infra de ĩmutatione dei.Deus habet eſſe veriſſimum,quia eſt ipſum eſ
ſe per eſſentiam,vt dictum eſt:& omnia alia habent ab eo eẽꝑ participationẽ,vt infra dicetur.ergo
In oppoſi. primo. &c.¶Ad oppoſitum Primo ſic.qđ nec eſt nec fuit nec erit poteſt cogitari eẽ,vt aliquod generabile
qđ nunq̃ generabitur.ergo ecõtra qđ eſt ſemper fuit & ſemper erit poteſt cogitari nõ eſſe.Hoc au
2 tẽ eſt ſolus deꝰ,vt infra videbit̃.ergo &c.¶Scđo ſic.Dam̃.lib.i.cap.iii.Tm̃ p̃ualuit pniciosa holm na
turæ malitia vt deum dicant non eſſe.Dixit em̃,vt ait Dauid,inſipiẽs in corde ſuo non eſt deus.
Sed non dicitur niſi qđ cogitatur:quia verbum mentis eſt cogitationis conceptio.ſecundum Au
3 guſt.de trini.ꝙ ergo &c.¶Tertio ſic ex eodem per Anſel.proſol.cap.iiii.vbi illud tractãs *Dixit inſi
piens* in corde ſuo non eſt deꝰ,arguit ſic.Si dixit hoc,aut dixit qđ cogitare potuit:& habeo propoſi
tum:aut qđ cogitare nõ potuit.ſed quomodo cogitare non potuit qđ dixit,cum idem ſit dicere in
4 corde & cogitare:ergo &c.¶Quarto ſic.quanto aliquid magis cogitatur ineſſe alicui tanto minꝰ
poteſt cogitari remoueri ab eodem.verbi gratia:Quanto aliquid magis ſcitur eſſe calidum:tanto
minus põt cogitari non eſſe calidũ:& quanto minus ſcitur eſſe calidũ,tanto magis põt cogitari
non eſſe calidum.creatura magis ſcitur eſſe ab homine q̃ deus:quia per eſſe creaturæ probatur eſ
ſe dei.Sed homo poteſt cogitare de qualibet creatura ipſam non eſſe,vt infra videbitur.ergo mul-
to magis poteſt cogitare de deo ipſum non eſſe.

L Reſponſio ¶Ad hoc dicendũ:ꝙ ſecundum prædicta ſicut quæſtio de cognoſcẽdo de deo an
ſit poteſt eſſe de incomplexo,& de eſſe dei ĩ natura ſua qua eſt id qđ eſt:vel de complexo & de eſſe
dei in anima cogitãte:Poſſumus enim ſcire hanc compoſitionem qua dicimꝰ Deus eſt:eſſe veram
in anima:licet non ſciamꝰ naturam illius eſſe qđ dei eſt:Conſimiliter quæſtio de cogitando deum
eẽ põt eẽ q̃ſtio de incõplexo:an.ſ.contingit cogitare dei entitatẽ ſub eẽ quo ẽ id quod eſt:vel de cõ
plexo,an ſcilicet cõtingit cogitare compoſitionem eſſe cum deo eſſe veram:& conſimiliter quęſtio
de non cogitando deum non eẽ põt eẽ de incõplexo:an.ſ.contingit cogitare non entitatem dei ali-
quam quæ poſſit ei conuenire ſecundum naturam eius in ſe:vel de complexo:an.ſ.cõtingit cogi-
tare per diuiſionem in anima eſſe remoueri a deo,ſiue non entitatem ineſſe eidem. Primo modo

eſt impoſſibile cogitare deum non eſſe:quia nihil in natura rei poteſt cogitari nõ eſſe niſi poſſibile
eſt cogitare ſeorſum ipſam rẽ vt res eſt & eſſentia quędã in ſe:& ſeorſum ipſum eſſe:& ſic cogitare
ipſam eſſentiam concogitando ei conuenire nõ eſſe:vel non cõuenire eſſe:vnum remouendo ab al
tero ꝑ negationem:ſicut contingit in creaturis:quæ qñqꝫ hñt eſſe,qñqꝫ non eẽ:qm̃ in eis differũt
eſſentia & eſſe. Quare cũ vt dictũ eſt ſupra,in deo penitus idẽ ſunt re & intẽtione eſſentia & eſſe: M
vt non poſſit capi ab intellectu ſeorſum eſſentia pręter eſſe:hoc ideo modo cogitare deum non eſſe
cogitando.ſ.non eſſe ſiue non entitatẽ circa diuinã eſſentiã abſolute intellectã,eſt incõpoſſibile:qa
ipſa eſſentia nõ eſt niſi ipſum eſſe.aliter em̃ compoſitionẽ aliquã faceret eẽ cum eſſentia in deo:ſi-
cut facit in creaturis:qđ ĩpoſſibile ẽ,vt viſum eſt ſupra.Secũdo aũt modo cogitare deum non eſſe:
cõtingit dupliciter,vt diſtinguit Anſel.in ꝓſol.vno.ſ.modo cogitãdo vocẽ qua dicit̃ deus non eſſe
alio modo cogitãdo ipam rẽ ſignificatã ꝑ vocẽ.Aliter em̃(vt dicit)cogitat̃ res cũ vox eã ſignificãs
cogitatur.Alio modo cum idipm̃ qđ res eſt intelligit̃.Illo itaqꝫ modo,vt dicit,& verũ dicit,põt co N
gitari deus non eſſe:iſto vero minime.Reuera cogitando vnionem vocum bene poteſt aliquis co-
gitare deum non eſſe:nihil.ſ.intelligendo de rebus,ſecundum ꝙ incontinentes exiſtẽtes in paſſionẽ
dicunt verba ſapientum de agibilibus non intelligentes ea quæ dicunt,cum ex paſſione contraria
agunt,vt vult Phs.vii.Eth. Cogitando vero ipſam rem q̃ vocibus ſignificat̃,ſubdiſtinguẽdũ:licet O
Anſel.nõ ſubdiſtinguat:qa aut cogitãs cogitat aſſentiẽdo ei qđ cogitat:aut nõ.Primo mõ ſimplici
ter contingit cogitare deũ non eſſe quẽcũqꝫ,quãtũcũqꝫ cognoſcat & cogitet rem voce ſignificatam.
Licet em̃ affirmatio & negatio nõ poſſint eſſe ſimul in eadem re extra animã quo ad eſſe rei verũ:
bene tñ poſſunt ſimul eſſe in anima quo ad eſſe rei diminutum,vt vult Philoſophus.vi.metaphy-
ſicæ.Super quẽ locum dicit Cõmẽ.ꝙ Philoſophus intẽdit declarare diuerſitatem duorum entium
.ſ.entis qđ eſt in intellectu:& entis quod eſt extra intellectũ.Qđ enim eſt in anima,contingit vt re
cipiat duo oppoſita ſimul:qđ autẽ eſt extra animam,non:qm̃ anima intelligit duo oppoſita ĩſimul
materia autem recipit contraria ſucceſſiue.Vnde contradictoria ſimul intelligũtur & cogitantur P
.ſ.deum eſſe:& deum non eſſe.Sed vnum cũ aſſenſu,alterum vero ſine aſſenſu.Secundo autẽ mo-
do adhuc ſubdiſtinguendum:quia cogitans cum aſſenſu aut intelligit quid per vocem ſignifica-
tur diſtincte & in particulari cum dicit̃ deus non eſt:aut non:ſed ſolum confuſe & in vniuerſali.Si
primo modo,nullus omnino poteſt cogitare deum non eſſe:quia p̃dicatum,vt dictum eſt ſupra,
eſt de intellectu ſubiecti:& ita ſic cogitans ſubiectum neceſſario cogitat in ipſo prædicatum.Qua-
re ſiquis aſſentiendo cogitaret deũ non eſſe,poſtq̃ conſenſit affirmatiõi:cũ quicquid affirmat de ali
quo affirmatio:negatio id ab eodem remouet:idẽ affirmaret & negaret aſſentiendo vtriqꝫ ſimul:
qđ eſt impoſſibile:qa de quolibet affirmatio vel negatio & nõ ſimul de eodẽ,neqꝫ in re neqꝫ ĩ intelle
ctus aſſertiõe,vt ꝓbat Phs.x.meta.Nullus ergo intelligẽs rẽ q̃ deꝰ eſt,diſtincte & in ꝑticulari,põt
cogitare cũ aſſertione qa nõ eſt:q̃q̃ verba dicat in corde ſuo. Et hoc eſt qđ dicit Anſel.declarãdo ꝑ
ſimile.Nullus(inquit)intelligens id quod eſt ignis & aqua,poteſt cogitare ignem eſſe aquam ſecũ
dum res,licet ſecũdum voces.Ita ergo nemo qui intelligit id ens qđ eſt deus,poteſt cogitare quia
deꝰ nõ eſt:licet hęc verba dicat ĩ corde ſuo.Et ſtatim ad huiꝰ ꝓbationẽ ĩducit qđdã mediũ ſupra ĩ
ductũ,qđ fundatur ſuꝑ hoc.ſ.quia p̃dicatum eſt de ĩtellectu ſubiecti,dicẽs.Deꝰ em̃ eſt id quo ma-
ius cogitari nõ poteſt.qđ qui bñ intelligit,vtiqꝫ intelligit idipſum ſic eſſe vt nec cogitare queat nõ
eſſe.Qui ergo (vt dicit) intelligit ſic eſſe deum,nequit eum non eſſe cogitare. Si ſecundo modo Q
tũc diſtinguendum eſt de cogitatione:aut enim ſumitur cogitatio proprie pro actione partis intel
lectiuę purę,quæ in aſſerendo ſolummodo eſt verorum:aut pro actione intellectus phantaſtica &
rerum ignorantia decepti.Primo modo adhuc non contingit cogitare cum aſſertione deũ nõ eſſe:
quia hoc in talis intellectus cõp̃henſione cadere nõ poteſt:qa in rerũ natura nõ põt eẽ. Scđo aũt
mõ bñ cõtingit.Intelligẽs em̃ in generali hoc noĩe deꝰ ſignificari ſolũmõ quãdã eſſentiã oĩm nobiliſ
ſimã,non cointelligẽdo in nobilitate eius includi rationẽ ipſius eſſe:bene poteſt intellectu phãtaſti
co & ignorante intelligere deum non eſſe:quia talis intellectus intelligit diuinam eſſentiã ad mo-
dum eſſentiæ alicuius creaturæ,vt videlicet cui eſſe adueniat:non quæ ſit ipſum eſſe.Sed tali in- R
tellectu contingit intelligi deum nõ eſſe dupliciter:aut explicite:aut implicite.Explicite adhuc du
pliciter.vno modo conuertendo intellectum in intelligẽdo deũ ad aliqđ nobile in creaturis exiſtẽs
æſtimando illud eſſe deũ.aut ad aliqđ in imaginatiõe excedens in nobilitate oẽs creaturas quę in eſ
ſe conſpiciuntur.Cum enim vt dicit Auguſtinus primo de doctrina Chriſtiana,omnes hoc deũ
eſſe conſentiunt quod cæteris rebus omnibus anteponũt,vt aliquid quo nihil ſit melius atqꝫ ſubli-
mius illa cogitatione conentur attingere:illi ergo qui aliquam creaturam excellentem cæte-
ris deum putant ſiue corpoream ſiue incorpoream,ſicut omnem creaturam inquantum crea-

tura eſt,poſſunt cogitare non eſſe:ſic & id qđ cogitāt deum.Illi vero qui omnibus creaturis nō ſo
lum corporalibus verūetiam ſpiritualibus in eē conſtitutis ꝑ imaginationē deū ꝓferunt:& tamē tā
q̄ creaturam nobilem cogitant,quā in rerū natura exiſtere non conſpiciunt:ſimiliter bene cogita-
re eū non eē poſſunt.ſecundum ꝙ dicit Auguſt.in originali ſuper illud Pſal.lii.Dixit inſipiēs ī cor
de ſuo non eſt deus.Perpauci(inquit)ſunt:& difficile eſt vt incurramus in hominem qui dicat in
corde ſuo non eſt deus:tamen ſic pauci ſunt,vt inter multos timendo hoc dicere,in corde ſuo di-
cant:quia ore ſuo dicere non audent.Nec enim vt dicit ſuper Pſalmū.xiii.ipſi ſacrilegi & deteſtan-
di quidam Philoſophi qui peruerſa & falſa de deo ſentiūt, auſi ſunt dicere non eſt deus. Ideo ergo
S dixit in corde ſuo:quia nemo hoc audet dicere etiam ſi auſus fuerit cogitare.Implicite vero deum
non eſſe cogitant quicūq; aliquid deo indignum de ipſo deo vel deo ineſſe cogitant.De quibꝰ ſuba-
dit in dicto Pſal.lii.Rarum hominum genus qui dicant in corde ſuo non eſt deus.At vero alio in-
tellectu diſcuſſum inuenitur eſſe in pluribus.Inſpiciamus facta flagitioſoꝝ, facinoroſorum,ſcelera
torumq; hominum:iſti tales ſunt vt dicant in corde ſuo non eſt deus.Tales conuinco:facta ſua pla
cere deo arbitrantur:non eſt aūt deus niſi cui diſplicet iniquitas:tu ergo cum putas ei placere ini-
quitatem:negas deum: cum dicis in corde tuo,faue deus iniquitatibus meis,nihil aliud dicis q̄ nō
eſt deꝰ.Et ꝙ hoc non dicant in corde ſuo nec iſti nec præcedentes niſi intellectu erroneo phantaſti
co & obumbrato,probat Auguſtinus per ſequētem verſum eiuſdem Pſal.dicens.Corrupti ſunt &
abominabiles facti ſunt iniquitatibus ſuis. Sed primo vide illos corruptos,vt poſſint dicere in cor
de ſuo nō eſt deus.Præmiſſo em̄ verſu, Dixit imprudēs in corde ſuo nō eſt deꝰ:& tanq̄ cauſæ quę
rerētur vn̄ hoc poſſit dicere imprudens,ſubiecit. Corrupti ſunt & abominabiles facti ſunt &c.vbi
Pſal.xiii.habet In affectionibus ſuis.vbi dicit Auguſt. Ipſæ ſunt affectiones quæ corrumpunt ani
mā:& ſic excęcant vt poſſit imprudens dicere in corde ſuo,non eſt deus.

T
Ad pri. in oppoſi. ¶Ad primum in oppoſitum ꝙ poteſt cogitari eſſe id qđ nec eſt: nec fuit:nec erit
&c.Dicendum ſecundum prædicta, ꝙ eſt non ens aliquid qđ eſt purum non eſſe:nec dicit rē aut
eſſentiam.de quo dictum eſt ſupra ꝙ de ipſo non poteſt eſſe ſcientia.tale non ens non poteſt cogita
ri eſſe niſi falſa aſſertione phantaſtica. & ſic conceſſum eſt ꝙ deus ab inſipienti poteſt cogitari non
eſſe.Aliud vero eſt non ens actu,ens tamen in potentia,quod dicit rem & eēntiam quę eſt ſuſcepti
bilis eſſe actione agentis:& tale poteſt intelligi eſſe cum non ſit;quia eē in actu ſe habet per additio
V nem ad ipſam eſſentiam.Deus tamē ſemper exiſtens non poteſt intelligi non eſſe:quia eſſe ſuū nul
Ad ſcđm lo modo ſe habet per additionem ſuper eſſentiam:ſed eēntia eſt ipſum eſſe,vt dictū eſt.¶Ad ſecun
& Tertiū. dum quomodo dixit inſipiens in corde ſuo non eſt deus: & ſimiliter ad Tertium de eodem, dictū
X eſt iam ſufficienter.¶Ad quartū ꝙ minus notū eſſe magis poteſt cogitari non eſſe:Dicendū ꝙ ve-
Ad q̄rtū. rum eſt quantum eſt ex parte cogitantis:& ideo cognoſcens deum per intellectum ſolum in eē cō-
fuſo & in generali:ſicut ſupra determinatū eſt:& cognoſcens creaturam cognitione determinata
& in particulari:magis poteſt quantum eſt ex parte ſui deum non eſſe cogitare cogitatione phan-
taſtica,q̄ multas creaturas.Quātum autem eſt ex parte rei cogitatę cogitatiōe propria intellectua
Y li,quæ formať ſecundū naturā cogitati:non eſt verū,vt dictum eſt.¶Et q̄a non ſimpliciter conceſ-
Ad pri. ſum eſt deū non poſſe cogitari non eſſe,argumentis etiam ad primam partem reſpondendum.Ad
principale primum in oppoſitum:id quo nihil eſt maius non poteſt cogitari non eſſe: dicēdum ꝙ verum eſt
quantum eſt ex parte rei:& cognitionis ītellectus puri cum aſſenſu.& ſic intelligit Anſel.vt patet
ex rationibus quibus hoc ꝓbat contra inſipiētem.Quātū tn̄ eſt ex parte vocis & cognitionis intel
lectus confuſi & phantaſtici aut ſine aſſenſu , nihil impedit quin deus & id quo nihil maius cogi-
tari poteſt,poſſit cogitari non eſſe.Et hoc intelligit Anſel.cū dicit proſol.cap.iiii.Deꝰ eſt quo ma
ius cogitari non pōt.Qđ qui bene intelligit,vtiq; ītelligit idipm̄ ſic eſſe,vt nec cogitatione queat
non eſſe.Qui ergo intelligit ſic eſſe deum,nequit eum non eſſe cogitare.Vnde econtra qui non ſic
eum intelligit , nihil prohibet quin poſſit eum non eſſe cogitare . Eodem modo reſpondendum
eſt ad alia duo ſequentia.

A
Quæſt.4. Arg.1. Circa quartum arguitur ꝙ deus ſit mutabilis mutatione variationis ab vno eſſe
in aliud eſſe.Primo ſic.ab eo in quo omnes diſpoſitiones ſunt omnino eodē modo
ſicut fuerunt ſemper:& nunq̄ factum eſt aliq̄d alio modo ſe habens q̄ ſemper erat
ſit ſemper aliquid vel non ſit ſicut prius ſiebat vel non ſiebat:& nō aliter,vt vult
Auicen.ix.metaphyſicæ,& ſumitur ex dictis Philoſophi ī.ii.de geň.vbi dicit.Idē
omnino manens idem in nullo immutatū ſemper natum eſt facere idē.& ex de
terminatione eius in.viii.phyſi.Sed a deo non eſt dicere ꝙ ſit vel non ſit aliquid
2 ſemper ſicut prius,vt maxime patet in creatione animarum de nouo.ergo &c.¶Secundo ſic.varia

denominatio non ſit niſi per variationem alicuius diſpoſitionis in determinato:quia non ſit deno
minatio niſi ab aliqua diſpoſitione ſubiecti:& vniformis diſpoſitio ſemper vniformiter denominat
in deo eſt varia denominatio.diciť em̄ nūc dominus ſaluator & gubernator & cętera hmōi,quibꝰ
non denominabať ab ęterno.ergo &c.¶Tertio ſic.nihil poteſt de nouo aduenire ī ſuppoſito aliquo 3
ſine eius variatione & mutatione:quia per nouū aduenięs aliter ſe habet nūc & priꝰ:qđ appellamꝰ
variari & mutari.diuino ſuppoſito de nouo aduenit humana natura in Chriſto in atomo,vt dicit
Dam̄.ergo &c.¶Quarto ſic.exitꝰ aliq̄n ab otio in actū nō ē ſine mutatiōe:q̄a ſi nō ē mutatio nō ē 4
ratio agendi in vna hora & ceſſandi in alia,vt dicit Auicen.ix.metaphy.In deo ſit exitus ab otio in
actū nūc agēdo qđ prius non egit.ergo &c.¶Quīto ſic.velle nūc qđ prius noluit,non eſt ſine volū 5
tatis mutatione: quia idē manēs idē non eſt cauſa cōtrariorum.Deus ſępius vult qđ prius noluit
qđ patet ex eo ꝙ aliquādo agit qđ aliquando non egit:& omnia quæcunq; voluit dn̄s fecit,vt dici
tur in Pſal.ergo &c.¶Sexto ſic.pœnitētia de aliquo facta non eſt ſine mutatione in diſpoſitione vo 6
luntatis.in deo cadit pœnitētia facti.Geň.vii.Pœnitet me feciſſe hominem.ergo &c. ¶In cōtrariū In oppoſi.
eſt.qm̄ vt dicit Auguſt.cap.4.de mor.Manich.in principio.in hoc maxime dicendus eſt eſſe ꝙ ſem
per eodem modo eſt.ſed vbi ſemper eſt idem modus nulla eſt variatio.ergo &c.

¶Dicendum ad hoc : ꝙ omnis ratio mutationis ſecundum variationē in ſubſtā- B Reſpōſio.
tia neceſſario cauſatur ex cōpoſitione alicuius cum ipſa.In creaturis enim quia ſubſtantia rei præ
ter mutationē vertibilitatis quā habet de eſſe in nō eſſe:& de nō eſſe in eſſe,in ſe & in natura ſua,
vt abſolute natura eſt,in īuariabili eſſentia ſubſiſtit,nec ſit ī ipā aliqua innouatio:q̄a in ipſa non eſt
niſi id qđ eſt.vt equinitas ē equinitas tm̄: q̄ ſibiipſi non pōt abeſſe:cui accidunt eſſe exiſtētiæ & nō
eſſe: eſſe in re & eſſe in aīa:eſſe vniuerſale & eſſe particulare,& cętera huiuſmodi,vt dictum eſt ſu-
pra:& amplius diceť infra:& ita in ſeipſa nō poteſt intelligi ipſi contingere poſſe variationem niſi
ꝑ accidens aliqđ,qđ ipſi modo adſit;modo abſit.Non em̄ poteſt eſſe ꝙ equinitas quādoq; ſit equi- C
nitas q̄nq; nō eq̄nitas;ſed ſemꝑ eſt eq̄nitas;& nō pōt eſſe niſi eq̄nitas tm̄.vn̄ ſi aliq̄d varieť,illđ va-
riatur vt ſubiectum per accidēs aliquod qđ ei cōponitur:& poteſt ei modo adeſſe, modo vero abeſ
ſe.Non autem aliquid ſecundum eſſentiam ſuam variatur aut variabile eſt in ſeipo ſecūdū ſeipm̄.
Vnde ſecūdum aliquos neq; etiā forma accidentalis ſicut iuſtitia vel ſapientia,color vel albedo,vt
ſecundū ſe conſideratur non compoſita ſubiecto, aliquando variatur;quia neq; intenſionem ſuſci
pit;neq; remiſſionem ſecūdū ſe:ſed ſolum ſecūdū ꝙ ꝑ eam ſubiectum magis aut minꝰ afficiť:& ita
qđ ſic mutatur atq; variať : hoc eſt ſubiectum cui componiť qđ tali qualitate afficiť. Cum igitur
diuinæ eſſentiæ ꝓpter eius ſimplicitatem qua nō eſt alteri componibile vel aliud ipſi,vt ſupra de-
terminatum eſt:nihil poteſt ineſſe neq; adeſſe aut abeſſe;Idcirco abſolute dicendum ꝙ diuinę eēn
tię ꝓpter ſimplicitatem eius qua non eſt componibile cum alio neq; aliud cum eo,omnino eſt īmu
tabilis mutatione variationis alicuius potentis cōtingere in ſubſtantia eius.Et hoc eſt qđ dicit Au
guſt.xi.de ciui.d.cap.x.Ideo ſimplex diciť qm̄ eſt qđ habet cui nō ſit aliq̄d habere.qđ.ſ.non habet
vel poſſe amittere,quod.ſ.habet,vel aliud ſit habens & qđ habet: qđ.ſ.in ipſo intendi poſſit vel re-
mitti:ſicut corpus habet colorem:& aer lucem.hinc enim eſt ꝙ priuari poſſunt rebus quas habēt:
& in alios habitꝰ vel qualitates verti atq; mutari.

D
¶Ad primū in oppoſitū ꝙ a deo ſit aliquid vel non ſit aliter q̄ prius:ergo eſt muta Ad pri. princi.
tus:Dicendū ꝙ in hoc tangiť difficultas philoſophoꝝ ponētiū deū nō ſolū mūdū: ſed nec aliquid
noui in mundo immediate producere poſſe:ſed ſolum mediante motu cęleſti ex materia:ne ipē vo
luntate qua aliq̄n non operatus eſt,nūc de nouo mutata,aliquid noui opari videať.ſecundum ꝙ di
cit Auguſt.xi.de ciui.d.cap.4.Qui a deo mundum factum fatentur, non eum tn̄ temporis volūt
habere ſed ſuæ creationis initium:dicunt aliquid vnde ſibi deum videnť a fortuita temeritate de
fendere:ne ſubito illi veniſſe credať ī mētē qđ nūq̄ an̄ veniſſet.ſ.facere mūdū:& accidiſſe illi volūta
tem nouam cum in nullo ſit om̄ino mutabilis. Rationem autem Philoſophorum ſuper hoc confe- E
ctam ad probandum æternitatē mundi,pertractat Auicen.vi.metaphyſicæ,dicēs ꝙ vnaquæq; cau
ſa per ſe & eſſentialiter ſimul eſt cum ſuo cauſato:& eſt ſemper cauſa eius.Si autem non eſt cauſa
talis,vt ſecundum ſuam eſſentiam faciat neceſſitatem exiſtendi cauſatum:tunc non facit neceſſita
tem eſſendi cauſatū niſi ſecundū opationē aliquā quā acq̄rit ad illam,cuiꝰ cauſa neceſſario eſt mo-
tus.& tunc vt dicit in lib.ix.vbi ſuam rationem reſumit,ille motus ꝑducit cauſam ad alium mo-
tum.Igiť vt dicit,aperte manifeſtū eſt ꝙ motꝰ non ſit poſtq̄ non fuerit niſi propter aliquid nouum
qđ non incepit fieri niſi per motum contingentem illum alium motum.Nō curo aūt quid fuit il-
lud anteq̄ hoc fieret.ſ.an fuerit intentio agentis vel voluntas vel ſcientia vel inſtrumentum vel

natura vel acquiſitio ꝑparationis vel aptitudinis recipiẽtis,vel applicatio imprimentis q̃ non erat
F quõcũq; em̃ fuerit,ſuũ fieri pẽdebit ex motu,& nõ poteſt aliter eſſe q̃ ſit.Et quia principiũ oĩm eſt
eſſentia quã neceſſe eſt eſſe,& neceſſe eſt eſſe ſic,ꝙ qcquid eſt ab eo neceſſarium eſt quantum ad il
lud:alioquin ei eſſet diſpoſitio quę non erat,& erit variabile:quoniã ſi fuerit ipm̃ ſicut erat anteq̃
fieret aliqd ab eo,& nihil accidit ei vllo modo qđ nõ erat:ſed fuit ipm̃ ſicut erat cũ nihil erat ab eo:
tũc non eſt neceſſe aliqd eſſe ab eo.Si autẽ modo factũ eſt vt fiat aliquid ab eo: tũc iam cõtingit in
eſſentia illa intentio vel voluntas,vel natura,vel poſſe,vel aptitudo, vel aliquid his ſimile qđ non
erat.Qui autẽ negauerit hoc,iam diſceſſit a vero intellectu lingua, ſed redit ad illum propria intẽ
tione.Et eſt reſpondendum ſecundum ꝙ dicit Aug.xii.de ci.dei.c.xiiii. ꝙ cũ deus ſit æternus & ſi
ne initio,exorſus eſt tempore & hominem quẽ ante nunq̃ fecerat,in tempore : non tamen nouo &
repentino,ſed immutabili æternoq; conſilio eſt potens ad opus nouum ſempiternum adhibere con
ſilium,& vna eademq; ſempiterna voluntate res quas condidit,vt non prius eſſent egit q̃diu non
G fuerunt, & vt poſterius eſſent quando eſſe cœperunt. Sic ergo falſum eſt quod philoſophi aſſu-
munt,& ꝓ fundamento ſupponũt:ꝙ ſcilicet ab eodẽ vniformiter ſe habente nihil fit aut non fit ali
ter q̃ fiebat aut non fiebat.Iſtud em̃ non habet veritatẽ niſi in eo qđ agit naturali neceſſitate ſiue
cum voluntate ſiue ſine volũtate. Qđ em̃ eſt neceſſe agere per ſuam naturã & eſſentiam, aut ſem
per agit cũ eſt quantũ eſt de ſe:aut ſi non agit,hoc nõ contigit niſi quia etſi quantũ eſt de ſe & ab-
ſolute ſit in diſpoſitione in qua natũ eſt agere:non tamen eſt in tali diſpoſitione reſpectu patiẽtis in
quo debet agere:quã diſpoſitionem oportet induci per motũ,& remouere indiſpoſitionẽ contrariã
in quocũq; fuerit,& hoc per alium motũ ꝓcedentem.& tunc eius actio non eſſet prima:ſed reduce
retur in aliud primo agens & mouens,cuius actione & motu dictum agens & ſuum paſſibile con-
iungantur & approximentur,vt ſint in tali diſpoſitione qua hoc natum eſt agere in illud, & illud
pati ab iſto:ſicut patet in illuminatione medii.Sol em̃ quantũ eſt de ſe eſt diſpoſitus in actu vt illu
minet:& medium diaphanum quantũ de ſe eſt,diſpoſitum eſt vt ſtatim illuminetur. Si tamen di
recta oppoſitione ſol non opponatur medio,nõ poteſt illud illuminare, ſed oportet ſolem & mediũ
H ad talem ſitum deduci,vel per motum vnius,vel per motum alterius,vel alicuius tertii.Et ſecun-
dum hoc vult Philoſophus.vii.phy.& Cõmen.ꝙ ſubitaneę actiones in corporalibus non ſunt niſi
termini motuum localium, vt medii illuminatio terminus eſt motus localis ſolis ad ſitum dire-
ctę oppoſitionis ad medium. Et per iſtum modum philoſophi poſuerũt ꝙ ſi deus aliquid noui qđ
prius operatus non eſt operetur in rebus immediate non mediante aliquo mobili per quod fiat ali
qua tranſmutatio reſpectu paſſiui:ꝙ oporteret ipſum mutari vt fiat in diſpoſitione qua poſſet age
re in paſſum in qua prius non fuit:ita ꝙ ſi a deo tanq̃ ab immobili omnino & eodẽ modo ſe habẽ
te fiat aliquid nouum: fiat mediante aliquo æterno moto ab ipſo, quod per motum diuerſimode
ſe habere poterat ad alia,& per hoc noua & varia agere.Aliter em̃ vt dicit Philoſophꝰ in.viii.phy.
non contingit eſſe generationem & corruptionẽ.vnde vt dicit ibi Cõmen.oportet motũ ęternum
mediũ eſſe inter motorẽ q nõ mouet,& inter generabilia & corruptibilia. Et debes ſcire (vt dicit)
ꝙ ſecundũ hunc modum poſſibile eſt vt motus noui fiant a motore non moto: & ideo qui ponũt
principium ęternum & primum motum eſſe nouũ,non potuerũt diſſoluere compoſitionẽ in hoc:
ſicut accidit loquentibus noſtrę legis.Et loquitur de illis qui ponunt mundũ nouum non æternũ
I Sed vt dictum eſt, iſta et talis eorum argumentatio non habet veritatem niſi in eo qđ agit neceſſi
tate naturę.ſecundũ ꝙ Philoſ.viii.phy.dicit primũ motũ a primo motore neceſſario moueri motu
ꝑpetuo.Ponendo autẽ agens primum omnino immobile agere libera voluntate ſine aliqua neceſ-
ſitate naturę annexa,nihil eſt qđ ponũt. A tali em̃ agẽte poteſt inchoari noua actio ſine omni trãſ
mutatione ſua,ad modũ quo Anaxagoras antiquiſſimus:qui tanq̃ expergiſcens vltra priores qui
ſolũ materialẽ cauſam in rebus viderũt,poſuit intellectũ cauſam agentẽ in natura mundi, vt dici
tur in primo Meta. Vnde Philoſ.dicit.viii.phy. ꝙ vnum principium facientes vt Anaxagoras, ſic
vtiq; dicerent.ꝙ ſcilicet(ſecundũ Cõmen.)ſemper fuit quieſcens,& incepit mouere.Sed dicit Phi
loſophus ꝙ hoc aſſimilatur figmento.vbi dicit Cõmen.impugnando dictã reſponſionẽ.Iſta poſitio
ſimilis eſt poſitioni quã dicunt loquentes noſtrę legis:ſed quia ponunt motorẽ moueri voluntarie
non videntur magis ſuſtentari q̃ qui ponunt ipſum mouere naturaliter.cuius rationẽ ſubiungit,
dicens.Cũ mouens moueret poſtq̃ non mouebat,neceſſe eſt aliquã proportionem fieri inter ipſum
& motum,q̃ nõ erat.et ſi non:non magis moueret in hoc tempore poſito q̃ in alio.Et eſt ratio quã
aſſignat Philoſophus:de qua ſumpſit Auicẽ.ſuam rationem prætactam.Dicit em̃ Philoſophus in
viii.phy.loquens contra dictam poſitionẽ Anaxagorę,ſic.At vero nihil inordinatum eſt eorũ quæ
natura & ſecundũ naturã ſunt.Natura em̃ cauſa ordinis eſt.Infinitũ aũt ad finitũ nullã rationem

habet.Ordinatio aũt omnis,ratio eſt.Infinito aũt tempore quieſcere:& poſtea motum eẽ aliqñ:hu
ius neq; vna ratio quare nũc magis q̃ priꝰ.Aut em̃ ſimpliciter ſe habet qđ naturę opus:& non ali
qñ quidẽ ſic:aliqñ aũt aliter:vt ignis natura qdẽ ſurſum ferṫ:nõ aliquando qdẽ ſic: aliqñ aũt aliter
Aut rationẽ habet nõ ſimpliciter.i.ſecũdum Commẽ.neceſſe eſt in actionibꝰ naturę eẽ cõtinuitatẽ
& ęternitatẽ ĩ agẽdo alterũ cõtrarioꝝ tm̃,aut ĩ agẽdo duo cõtraria ſucceſſiue.Ex quo plane patet
ꝙ neceſſitate naturali:etſi vel ꝓcedẽte vel concomitante volũtate,poſuerũt deũ agere & mouere:
& iõ nihil ab eo fieri de nouo niſi mediãte motu ęterno,q variationẽ habet ad res.& ꝑ hoc mediãte
illo poſuerũt poſſe fieri cõtraria & noua a motore ĩmobili.vñ dicit ibi Cõmẽ.Et nos dicimꝰ ꝙ ap-
pet ĩpoſſibile eẽ ꝙ actio noua ſit ꝑ antiquã volũtatẽ,niſi ſit actio antiq̃ media.volũtas em̃ nõ poſtpo
nit facere quod intẽdit niſi poſt exiſtẽriam alicuius intẽtionis in re intenta quę non erat in tempo
re voluntatis:& ſi non, eſſet vt illud qđ eſt voluntatum,eſſet ſine voluntate.Cum igitur poſueri- K
mus eſſe poſſibile poſtponi voluntatem propter defectum alicuius eſſe ; cum iam poſuerimus ꝙ
iſta voluntas eſt primum motiuum: manifeſtum ꝙ tunc voluntatum debet eſſe cum ea.Cum igi
tur poſuerimus eam antiquam, cum eo volũtatũ erit aliud antiquũ . fundamẽtum autem ꝙ vo-
lũtatum nõ poſtponiṫ volũtati niſi ꝓpter aliqd qđ deficit ĩ volũtato:ĩpoſſibile eſt vt negeṫ ab hoĩe
ꝑ ſuam intrinſecam rõnẽ;ſed ſi negeṫ,eſt ꝑ extrinſecam. Et ſubdit.Quomodo ergo poſſet inueniri
noua actio ab antiqua voluntate,dicemus mediante motu antiquo a volũtate antiqua.Et eſt dicẽ-
dum catholice ꝙ ab antiqua voluntate & æterno & immutabili conſilio bñ põt ĩmediate fieri ali-
quid noui;dũ tñ ponatur libere agere ſine omni neceſſitate;& hoc vel circa ptes aliquas vniuerſi:
ſicut fides catholica ponit eum creare quotidie nouas aĩas;vel circa totũ vniuerſum ipm̃ de nouo ĩ
eſſe ꝓducẽdo poſt nõ eſſe.antiqua em̃ & ęterna volũtas atq; immutabilis ab ęterno & ĩmutabiliter
determinare potuit qa talis aĩa in tali inſtanti tẽporis ab ipo creari debuit:& ſic de quolibet qđ in
fra temporis totius defluxũ de nouo ꝓducere diſpoſuerit. Vnde immutabili voluntate & ſcia qua
deus hanc aĩam ab ęterno producẽdã in a.ſciuit & voluit,eadem ſcientia immutabili & voluntate
dũ ꝓducit & ſcit & vult eam producere;& in toto ſubſequẽti tẽpore vult & ſcit ſe eam produxiſ-
ſe ſine omni mutatione & variatione.dicẽte Auguſt.xv.de tri.ca.xiii. Vniuerſas creaturas ſuas ſpi L
rituales & corporales nõ quia ſunt ideo nouit;ſed ideo ſunt quia nouit.Non em̃ neſciuit quę erat
creaturus:nec aliter ſciuit creata q̃ creãda.& ſicut eſt de ſcientia ſiľr & de volũtate.Sic ergo cũ de
us rationes infinitas infinitorum inſtantium in ſua ſapiẽtia comprehendit ab ęterno quæ potuerũt
præceſſiſſe ꝑ temporum ſucceſſionẽ primum inſtans in quo mundus fuit creatus:& ſimiliter in il
lo inſtãti in quo mũdũ & primã creaturam primo ꝓduxit voluntate æterna atq; ſcientia immuta
bili ſe aliquando producere ſciuit & voluit anteq̃ ꝓduxit;& etiã in illo inſtãti in quo produxit:&
nunc ſe ꝓduxiſſe ſcit:& vult:& ideo nec in priori nec in poſteriori inſtanti produxit.vt ĩtelligamꝰ
voluntatem dei aut ſcientiam abſolute acceptã de producendo mũdũ,fuiſſe quaſi cãm vniuerſalẽ
& indeterminatam:eandem autem acceptam ſub determinatione illius inſtantis in quo ipſum ꝓ-
duxit,fuiſſe quaſi cauſam eius particularem & determinatam:ſed voluntariã non neceſſariã.& ſic
nõ ſecundum aliquam cõparationẽ nouã realem quã acquirit voluntas antiqua per motum vel in
ſe vel in paſſo,agit actionem nouam:ſed ſolũ ſecũdũ rõnem quã in ſua ſapientia ab ęterno habuit
& voluntatem antiquã q̃ rem nouã fieri determinauit:& ſic motꝰ nouus fit poſtq̃ nõ fuit alius:nõ
propter aliquod nouũ qđ factũ eſt in agente vel in paſſo ꝑ primum motum, vt ſumit Auicen.ſed
propter determinationẽ antiquã ſecũdũ quã fluit vel iam natum eſt fluere inſtans nouum in tẽpo-
re:& res aliqua in primo inſtanti temporis vel in aliquo poſteriori. qui fluxus nihil noui ponit in
agẽte:ſed ſolũ in facto:quia ſecundũ illã rationẽ antiquã actiõe antiqua (quia vt in deo eſt,eſt ęter
na:& eius ſubſtãtia eſt,vt infra videbiṫ) tũc primo nouus effectus procedit in eſſe,qui tm̃mõ no-
uum reſpectum ponit in agẽte ſine oĩ ſui mutatione, vt ſimiliter videbiṫ infra. Hæc eſt ergo ſentẽ
tia quã innuit Auguſt.xii.de ci.d.ca.xvii.loquẽs cõtra Phos.Hic maxime iſti errãt ꝙ mẽtẽ diuinã
omnino immutabilẽ cuiuſlibet infinitatis capacẽ innumera oĩa ſine cogitatiõis alternatione nume
rantem , de ſua humana mutabili anguſtaq; metiuntur,comparantes deũ ſibimetipſis.Nã quia il
lis quicquid noui faciendũ venit in mẽtẽ nouo conſilio faciũt(mutabiles qppe mẽtes gerũt)ꝑfecto
non deũ quẽ cogitare nõ poſſunt: ſed ſemetipſos ꝓ illo cogitãtes;non illũ ſed ſeipos ſibi comparãt
Nobis autẽ non eſt fas credere aliter affici deum cum vacat;aliter cum operatur:quia nec affici di
cendus eſt,tanq̃ in eius natura fiat aliquid qđ antea nõ fuerit.Patitur quippe qui afficitur,& mu-
tabile eſt omne qđ aliquid patitur.Non igiṫ in eius vacatione cogitetur ignauia, deſidia, inertia:
ſicut nec in eius opere labor,conatus,induſtria. nouit quieſcens agere,& agens quieſcere.poteſt ad
opus nouum non notum ſed ſempiternum adhibere conſilium: nec pœnitendo ꝙ prius ceſſaue-

rat cœpit facere qđ non fecerat:ſed et prius ceſſauit & poſtea operatus eſt. Qđ neſcio quemadmõ
dum ab homine poſſit intelligi.hoc proculdubio qđ dicit̃ prius & poſteriꝰ in rebus priꝰ non exiſtẽ
tibus & poſterius exiſtentibus fuit. In illo autem non alteram præcedentem, alteram ſubſequen-
tem mutauit,aut abſtulit volũtatẽ,ſed vna eadẽꝗ; imutabili & ſempiterna voluntate res quas cõ-
didit,vt non prius eſſent egit q̃diu non fuerunt,& vt poſterius eſſent quãdo eſſe cœperũt.Nec ſo
lum ſic immutabili egit voluntate,ſed & agendo immutabili ſciẽtia nouit.ſecundũ ꝙ dicit ibidẽ.
Qui tandem nos ſumus homunculi,qui eius ſcientię limitem figere pręſumamus dicentes ꝙ niſi
eiſdem circuitibus temporum eadem tempora repetantur,non poteſt deus cuncta quæ fecit vel p̃
ſcire vt faciat,vel ſcire cũ fecerit,cuius ſapientia ſimpliciter multiplex,& vniformiter multiformis
tam incomprehenſibili cõprehenſione omnia comprehendit,vt quæcũꝗ; noua & diſſimilia conſe-
quẽtia pręcedentibus ſi ſemper facere vellet,inordinata & improuiſa habere non poſſet,nec ea præ
cederet ex proximo,ſed æterna præſciẽtia contineret?In qua(vt dicit li.xi.c.x.) ſunt infinita quędã
infinitiꝗ; theſauri rerum intelligibiliũ: in quibus ſunt omnes inuiſibiles atꝗ; incommutabiles ra-
tiones rerum etiam viſibiliũ & mutabilium,quę per ipſum factę ſunt,quoniã deus non aliquid ne-
ſciens fecit,qđ nec de quolibet homine artifice recte dici poteſt.Porro ſi ſciens fecit omnia,ea vtiꝗ;
M fecit quę nouerat.Falſum eſt ergo dictum Auer.ꝙ non ſumus magis ſuſtentati ponendo primum
motorem mouere voluntarie,q̃ ſunt illi qui ponunt ipſum mouere naturaliter.Ponentes em̃ eum
mouere naturaliter,nõ poſſunt ponere in ipſo dictam determinationem productionis rei nouę ſe-
cundũ rationem antiquã exiſtentem in eo:immo neceſſe habent ponere ipſum eſſe cauſam rei per
eſſentiam ſuam:ita ꝙ non poſſit eſſe niſi ſit ſuus effectus cum ipſa,ſicut poſuerunt philoſophi qui
dam:qđ nõ neceſſe habent ponere ponentes eũ agere & mouere libera voluntate.Mẽtitus etiã fuiſ
ſet Philoſophus ſi dixiſſet ꝙ tale dictum ſimile eſſet figmẽto. Nõ eſt em̃ figmentũ, ſed recta ratio.
Eſſet em̃ figmentũ ſi deum agere diceremus non niſi neceſſitate naturæ:quia tunc ſine ratione &
ordine naturali eſſet dicere deum prius ceſſaſſe per infinitam ęternitatem,& poſtmodũ operatum
fuiſſe.Sed figmentũ non eſt:ſed recta ratio & ordo ponere deũ ex pręſciẽtia & libero arbitrio agere
vniuerſa,vt dictum eſt.Cum em̃ deus ex conſilio ſapientię infallibilis cuncta agit,ſine ratione, etſi
nobis occulta,nihil agit.Vnde quare tunc mundũ produxit,& non prius vel poſterius ſecundum
rationem alicuius alterius inſtantis,ipſe nouit qui produxit.ſecundũ ꝙ dicit Aug.xi.confeſ.Omne
quod eſſe incepit & deſiuit,tunc incepit & tunc deſiuit : quando debuit eſſe incipere vel deſinere
in ęterna ratione,vbi nec incipit aliquid nec deſinit.cui ſoli credendum eſt : quia mundum ipſum
produxit,quia ipm̃ productum fuiſſe credimus,ſecundum ꝙ dicit.xi.de ci.dei.c.iii. Q; deus fece-
rit mundũ nulli potius credimus q̃ ipſi deo.Falſum eſt etiam qđ dicit Auic.ꝙ volũtas nõ poſtpo-
nit qđ intẽdit facere,niſi poſt exitũ alicuius intẽtionis in re intẽta quæ nõ erat in tẽpore volũtatis
imo bñ poſtponit ſecũdũ regulã rationis exiſtẽtis in ipſo,vt dictũ eſt.Hoc eſt ergo verũ fundamẽ-
tũ nouę ꝓductionis rerũ,& vera negatio falſi fundamenti quo ſuſtẽtati erãt philoſophi ponentes a
voluntate antiqua nõ poſſe ꝓcedere effectũ nouũ:& hoc ſcđm intrinſecus rationẽ,nõ ſcđm extrin
ſecus figmentũ,& ſecundũ linguã ſolũ.quẽadmodũ inſipientiſſime dicũt Auer.& Auic.illud fun-
damentũ eorũ negari poſſe,& nõ aliter.Et ſic q̃ncũꝗ; philoſophi inueniunt̃ cõtrariãtes fidei,in pri
cipiis & fundamẽtis ſuis eis obuiandũ eſt,vt ſupra dictũ eſt.& ſi rationibꝰ apertis noſtris fundamẽ
ta eorũ deſtrui nõ poſſent,deſpicienda tñ eſſent.ſecundũ ꝙ dicit Aug.xii.de ci.dei.c.xvii.Argumẽ
tationes quibꝰimpii noſtrã ſimplicẽ pietatem,cũ illi in circuitu ambulant,de via recta conant̃ auer
tere,ſi ratio refutare nõ poſſet,fides irridere deberet.Si etiã rationẽ diuinæ oꝑationis quare potius
fecit mundũ in vno inſtanti quo ipſum fecit,q̃ in alio,inueſtigare non potuerimꝰ: nullo tamẽ mo
do negãdũ eſt q̃n ſit:ſed firmiter credẽdũ & exclamãdũ cũ apoſtolo.O altitudo diuitiarũ ſapientię
& ſciẽtię dei.& dicendũ aduerſario illud apoſtoli.O homo tu q̃s es qui reſpõdeas deo?inueſtigando
ſcilicet operũ eius rationẽ:quibus quaſi interrogat humanã induſtriã.Vnde ſcđm ꝙ dicit Orige.
ſuper Exo.nobis hoc obſeruaſſe tm̃ & inſpexiſſe ſufficiat atꝗ; oſtendiſſe auditoribus quanta ſunt
N in lege diuina profundis demerſa myſteriis,pro quibus dicere in oratione debeamus.De profundis
Ad ſcđm. clamaui ad te dñe. ¶Ad ſecundum ꝙ in deo eſt variatio denominationis,ergo & mutatio:dicen-
dum ꝙ eſt quędã denominatio ſecũdũ diſpoſitiones abſolutas.& ſecundũ illas variatio non eſt ſine
tranſmutatione denominati,vt ſunt album & nigrũ in corporibus,bonitas & malitia in ſpiritibus,
qualis non poteſt eſſe in deo vt dictum eſt.Alia vero eſt denominatio per diſpoſitiones reſpectiuas
& hoc dupliciter:quia variatio ſecũdũ eas poteſt eſſe per ſe,& circa ſubiectũ in quo habẽt eſſe eſſen
tialiter,& ſunt in eo relationes ſecundũ eſſe: vel per accidens & circa ſubiectum in quo habent eſſe
quaſi accidẽtaliter,& ſunt in eo relationes ſcđm dici.Variatio adhuc ſcđm relatiuas diſpoſitiones

primo modo nõ eſt ſine mutatione aut mutabilitate eius ſup qđ fundatur:& nõ põt eſſe in deo,qm̃
in ipſo non poteſt eſſe diſpoſitio mutabilis.quare neꝗ; poteſt in eo eſſe relatio fundata ſup ipſam: &
ita neꝗ; mutatio p ſe ſcđm ipſam.qm̃ relatio quæ realis eſt in aliquo,non eſt mutabilis neꝗ; mutat̃
in ipo niſi p mutationẽ alicuius abſoluti i eo ſup qđ fundat̃.ꝓpter qđ & realis relatio i illo dicit̃,vt
ceſſet obiectio ex illo.v.Phyſi.ꝙ ſecundũ relationem non fit mutatio.Vñ Ambro.Dic mihi hęreti-
ce:fuit ne omnipotens deus q̃ñ pater non erat:& deus erat?Nam ſi pater cœpit eſſe,deus ergo priꝰ
erat vel factus eſt:& cœpit eſſe pater.quõ ergo imutabilis deus?ſi enim ante deꝰ poſtea pater fuit:
vtiꝗ; acceſſione g̃nationis mutatꝰ eſt:ſed auertat deꝰ hãc amẽtiã.Et Aug.dicit lib.i.cõtra Maximi
nũ.Spũs ſanctꝰ ſi naſci potuit,potuit eſſe filiꝰ:& ita mutabilis eẽ potuit. Variatio aũt ſecũdũ relati
uas diſpoſitiões ſcđo mõ, nõ ſemp ponit mutationẽ aut mutabilitatẽ i eo qđ denominãt:ſed aliq̃ñ
ſolũ i eo ad qđ dicit̃ denoĩatũ.In quo eſt relatio ſcđm rẽ:ſcđm quã in ipſa fit variatio realis:& i illo
ad qđ dicit̃ vocalis ſolũ ſiue ſcđm dici : ſicut colũna q̃ mihi priꝰ erat dextra,mea mutatiõe circa
ipam,vertẽdo.ſ.ei ſiniſtrã meã:ſine oĩ ſui mutatiõe facta ẽ mihi ſiniſtra.Et ſcđm hũc modũ dr̃ deꝰ
de nouo dominus:quia ſeruum ſibi nouũ creauit:& ſimiliter Saluator:quia ꝑditum ſaluauit:& ſic
de cæteris.Qđ tñ Auguſt.aliq̃ñ formidauit aſſerere,ſcđm ꝙ dicit.xii.de ci.dei ca.xv.Sicut deũ ali
quando dominũ nõ fuiſſe dicere non audeo,ita hominem nunq̃ antea fuiſſe;ſed ex quodam tẽpore
primum omnium creatum eſſe,dubitare non debeo:ſed cum cogito cuius rei dominus ſemp fue-
rit:ſi ſemp creatura nõ fuerit:affirmare aliquid ꝑtimeſco.Qđ tñ poſtmodũ audacter aſſeruit clariꝰ
comperta veritate cum dixerit in.v.de tri.Si dñs dicit̃ nõ niſi cũ habere incepit ſeruũ:iſta appella-
tio relatiua ex tempore eſt.Non em̃ ſempiterna creatura eſt cuius ille eſt dñs. Ecce q̃a dñm eẽ: nõ
ſempiternum habet : ne cogamur etiam creaturam ſempiternam dicere.& infra.Quõ igit̃ obtine
bimus nihil ſcđm accidens dici dñm, niſi quia ipſius dei naturæ nihil accidit quo mutet̃ vt in ea
ſint accidentia relatiua, quæ cum aliqua mutatione rerum de quibus dicunt̃,accidũt?ſicut amicꝰ
relatiue dicit̃:neꝗ; em̃ eſſe incipit niſi cum amare cœpit.fit ergo aliqua mutatio volũtatis vt ami
cus dicat̃.Nũmus autem cum dicitur preciũ,relatiue dicit̃;nec tamen mutatus eſt cum ipſe cœ-
pit preciũ eſſe;neꝗ; cum dicitur pignus:& ſiqua ſimilia. Si ergo nummus poteſt nulla ſui mutatio
ne multotiens dici relatiue:quanto facilius de illa incommutabili ſubſtantia debemus accipere vt
dicatur relatiue aliquid ad creaturam ? vt q̃uis temporaliter incipiat dici;nõ tamen ipſi ſubſtan-
tię dei accidiſſe aliquid intelligat̃:ſed ipſi creaturę ad quã dicit̃.qđ declarat p plura exempla vt pa
tet inſpicienti.¶Ad tertiũ ꝙ in diuino ſuppoſito de nouo aduenit humana natura in Chriſto:Di- O
cendum ꝙ hoc non eſt factum per aliquam mutationem in pſona cui aduenit:ſed ſolum in natu- Ad tertiũ
ra q̃ aduenit.ſecũdũ ꝙ dicit Aug.lib.lxxxiii.q.Non oportet intelligi mutatũ eſſe verbũ ſuſceptiõe
hominis;ſicut nec membra veſtita mutant̃:q̃uis ineffabiliter illa ſuſceptio ſuſceptũ ſuſcipiẽti copu
laret.Et quõ ſit iſta copula mutatiõe eiꝰ qđ ſuſcipit̃,declarat ibidẽ p exemplũ dicẽs. Veſtis quę de
iecta atꝗ; depoſita eſt,non habet eandẽ formã quã ſumit iduta.Induta em̃ membris accipit formã
quã non habet exuta. qđ genus congruit huic cõparatiõi.Deꝰem̃ filius ſeipm̃ exinaniuit nõ formã
ſuam mutans:ſed formã ſerui accipiẽs. Sed quõ hoc , amplius debet declarari loquẽdo de verbi in
carnatione.¶Ad quartũ ꝙ in deo fit exitus ab otio ad actum:Dicẽdũ ꝙ cum actio eſt ſecũdũ quã P
agere dicimur in id qđ ſubiicit̃,vt dicit̃ in.vi.principiis:& ſic actio ſit media inter agentẽ & actũ: Ad q̃rtũ.
habens duos reſpectus,põt cõſiderari vt reſpicit agentẽ a quo eſt;vel vt reſpicit actum in qđ termi
natur.Secundũ primum reſpectum diuina actio ęterna eſt ſicut & ſubſtãtia ſua ; q̃a ſua actio non
eſt aliud q̃ ſubſtãtia ſua,vt vult Phus i.xii.meta.Scđm ſecũdũ reſpectũ tp̃alis eſt & noua ꝓpter no
uum effectum qui procedit in eſſe ab actione æterna,ſecundum determinationem p̃dictam volun
tatis.Vnde non eſt dicere ꝙ deus in operando procedit ab otio in actum:ſed ꝙ operatum de non
eſſe procedit de nouo in actũ eſſendi p eius operationem æternam.Et ideo dicit Aug.vt habitũ eſt
ſtatim.Si priꝰ ceſſauit;& poſtea operatus eſt;neſcio quẽadmodũ ab homine poſſet intelligi.põt em̃
agens quieſcere,& quieſcens agere.¶Ad quintum ꝙ deus aliq̃ñ vult facere qđ priꝰ noluit: & ecõ Q
uerſo:Dicendum ꝙ illa aduerbia aliquãdo & prius poſſunt determinare actum volendi. ſic eſt fal Ad q̃ntũ.
ſa:quia vniformiter ab æterno voluit vult & volet quęcũꝗ; vult : nec in aliquo mutatur quo ad
actum volendi.Vel poſſũt determinare illđ verbũ facere:& hoc dupliciter;vel p reſpectũ ad agen-
tem:ſic adhuc falſa eſt;q̃a vt dictũ eſt:actio ſua in ſe ęterna eſt & vniformis;vel p reſpectum ad fa-
ctum & volitũ:ſic eſt vera;q̃a ex determinatiõe ęternę volũtatꝭ facit aliq̃d nũc qđ nõ fecit priꝰ.Sed
hoc nullã ponit mutationẽ in faciẽte;ſed ſolũ in facto,vt dictũ eſt.¶Ad ſextũ dicendũ ꝙ pœnitere R
nõ dicit̃ ꝓprie de deo ſicut de hoĩbꝰ,in q̃bꝰ dicit mutationẽ;ſed ſumit̃ p mutatione oꝑis exterioris Ad ſextũ.
quę fit ſine omni diuinæ voluntatis mutatione.Vnde Aug.xvii.de ciui.d. Non eſt deus ſicut hõ

vt pœniteat eũ.Homo mutať & nõ permanet:nõ aũt deus. Vbi aũt legiť ꝙ pœniteat eum,muta
tio rerum ſignificať immutabili ꝑſcientia manente diuina. Vbi ergo nõ pœnitet diciť,nõ mutare
intelligiť.& in lib.de diuinis proprietatibus.Pœnitere diciť deꝰ, non more hoĩm pro trãſactis operi
bus ſuis:ſed pœnitentia dei eſt ſtatuta mutare.& hoc nõ quo ad interius conſiliũ, ſed quo ad exte
rioris operis ſententiam.ſecundũ ꝙ diciť ſuper illud Ionę.iii.Adhuc.xl.dies. Deus mutat ſententiã
non conſilium.

S
Queſt.v. Circa quintum arguiť ꝙ deus ſit mutabilis ſecundũ ſitũ alternando ſuas opera-
Arg.i. tiones circa diuerſa.primo ſic.Deus ſecundũ operationes ſuas circa res dicitur
accedere & recedere,aſcendere & deſcendere &c. huiuſmodi:quæ non ſunt,niſi
2 diſpoſitiones eius quod mutať. ergo &c. ¶Secundo ſic.angeli dicunť mutari &
moueri ſecundũ ſuas operationes,vt ab oriente in occidentẽ. Deus autẽ non mi
nus variat ſuas operationes modo operãdo in oriente nouum effectum, modo
In oppoſi. in occidente.ergo.&c.¶Contra eſt:quia operatio dei nõ eſt niſi exterior eiꝰ effe
ctus,qui nullã mutationẽ ponit in deo.

T
Reſpõſio. ¶Dicendũ ad hoc:ꝙ cũ deus ſit ſpiritus incircũſcriptus,neqȝ aliquo modo limita-
tus,vbiqȝ ꝑſens eſt ꝑ ſuã ſubſtantiã & eſſe,eſſe in creaturis cõſeruãs qđ eis dedit inquantũ in eſſe ꝑ
ſiſtũt.Nunc autẽ per operationẽ circa aliquid exterius nihil mutari dicitur niſi quia in eſſentia &
operatione limitatũ & circũſcriptũ eſt:vt ibi aſſit,vbi tota virtute ſua operať,& nõ alibi:vt cũ alibi
operari oporteat,ibi prius nõ erat:ſed per operationẽ ꝑſentari neceſſe eſt,& ꝑſentiã loci dimittere,
vbi prius operando erat.ſecundũ ꝙ cõtingit de angelis.vt dicit Dam̃.Cum ſunt in cœlo non ſunt
in terra,& cũ ad terram a deo mittunť nõ remanent in cœlo,quia intellectualiter aſſunt & operan
tur vbicũqȝ iuſſi fuerint,& nõ poſſunt ſecundũ idẽ tẽpus hic & illic eſſe vel operari.Quia igiť deꝰ
neceſſario vbiqȝ ꝑſens eſt,& vbiqȝ poteſt aliquid operari, nullo modo etiã per ſuã operationẽ muta
bilis dici poteſt ad modũ quo angelus ſua operatiõe diciť mutari.Licet em̃ aliquid de nouo ab ipſo
fiat:in quo etiã cũ factũ eſt habet eſſe deus de nouo cũ prius in illo eſſe nõ haberet ſecundũ illud,
quia tñ illud non fit oĩno extra eſſentiã dei: nam in ipſo viuimus mouemur & ſumus,ſicut ſunt
extra eſſentiã angeli oĩa illa in quibus per operationẽ ſuã habet eſſe angelus:ideo nõ diciť deus eſſe
vel operari de nouo in tali re per trãſmutationẽ aliquã,ſicut diciť de angelo. Vnde Aug.in fine cõ
tra Feli.loquens de filio dei dicit.Iacebat quantũ ad carnem mortuus in ſepulcro,mortuos reſuſci
tans in inferno,vitam tribuens vniuerſis in cœlo,non mũdũ dimittẽs aſcẽdit in cœlum, nõ cœlũ
deſerens venit,ſed vno eodẽqȝ tempore totũ totus impleuit,qui alicubi manifeſtatione operis agni
tionem præſentię ſuæ indignis non negauit.

V
Ad pri. ¶Ad primũ in oppoſitũ ꝙ deus per operatiões ſuas dicitur accedere recedere &
principale cętera huiuſmodi:dicendũ ꝙ oĩa huiuſmodi mutationẽ in deo ponere nõ poſſunt: quia nõ ꝑ ſub-
ſtantiã ſuam alicui abeſt,vel de nouo adeſt circa qđ operať: qđ contingit in angelo, vt dictũ eſt. &
ideo non circa deũ, ſed ſolummodo circa creaturã mutationem notant. ſecundũ ꝙ dicit Augu.in
lib.de diuinis ꝓprietatibꝰ.Deſcendere deꝰ in mundo diciť,quando aliquid nouũ qđ ante non fue-
rat operať.De cuius deſcenſu in ĩcarnatiõe dicit Pſal.Inclinauit cœlos & deſcẽdit. Trãſire diciť cũ
a cordibus quorundã hominũ in quibus ante per fidẽ habitare credebatur, poſtea ſurrepente per
X
fidia ab his recedit,& ad alios vadit:quẽadmodũ de Iudęis ad gentes.¶Ad ſecundũ de angelis:di-
Ad ſcđm. cendũ ſecundũ iam dicta ꝙ nõ eſt ſimile: quia angelus non eſt incircũſcriptus vt vbiqȝ ſit in omni
re anteq̃ in ea aliquid noui operetur, ſicut eſt deus.

Y
Queſt.vi. Circa ſextum arguitur ꝙ neceſſe eſt ponere deum aliqua ratione mutabilem. pri-
Arg.i. mo ſic.Auguſti.dicit.viii.ſuper Gene.Spiritus creator mouet ſeipſum ſine tem-
pore & loco.Idem ad Oroſ.queſtione.xi.ſed nihil mouetur niſi mutabile aliquo
2 modo.ergo &c. ¶Secundo ſic.Sapien.vii.dicitur de ſapientia increata ꝙ eſt mo-
In oppo.i. bilior omnibus mobilibus.ſed omne mobile aliquo modo eſt mutabile. ergo &c.
2 ¶In contrarium eſt Auguſti.iiii.de Trinit.c.i.vbi dicit.Omnino dei eſſentia qua
eſt,nihil habet mutabile, tale autem omnino immutabile.ergo &c.¶Ad qđ etiã
ſunt auctoritates ſacræ ſcripturæ.Mala.iii.Ego ſum deus,& non mutor.Iacobi.i. Apud quem nõ
eſt tranſmutatio. Numeri.xxiii. Non eſt deus quaſi homo vt mentiatur,neqȝ vt filius hominis vt
mutetur. Eſt etiam ad hoc ſententia philoſophi qui probat.viii.phyſicorum ꝙ in mouentibus ne-
ceſſe eſt ſtare in vnum primũ mouẽs immobile per ſe & per accidens. Vnde & dicit Auguſti.viii.

ſup Geñ.cap.xxx.Om̃is mutabilitas innitiť alicui ĩmutabili.qđ nõ ẽ niſi deus,vt habitum eſt.¶Itẽ 3
vii.de trini.dicit.Qđ mutatur nõ ſeruat ipſum eſſe:& qđ mutari poteſt:etſi nõ muteť:põt qđ fue-
rat nõ eſſe.qđ nullo modo cõtingit in deo.ergo &c.¶Idẽ contra Maxim̃.Solus deus habet ĩmorta- 4
litatẽ.in omni aũt mutabili nõnulla mors ẽ ipſa mutatio.facit em̃ aliqđ nõ eſſe qđ erat.ergo &c.
¶Et eſt dicẽdum ꝙ deus eſt omnino immutabilis nulla ratione mutabilitatis mu Z
tabilis. Cuiꝰ ratio ꝓxima & ꝓciſa eſt:quia eſt omnino ſimplex,vt habitũ eſt ſupra:& tale oĩno eſt ĩ Reſpõſio.
mutabile,ſecũdũ ꝙ dicit Auguſt.vi.de trini.cap.vi.Nihil ſimplex mutabile eſt. &.xii.de ci.d.ca.ix.
Eſt bonũ ſolum ſimplex, & ob hoc ſolũ immutabile:ab hoc creata ſunt om̃ia bona: ſed non ſimpli-
cia:& ob hoc mutabilia.Et ex hac cauſa ſumunť oẽs alię quibus oſtendiť eſſe immutabilis.ſ.qa om̃e
qđ mutať eſt aliquo mõ in potẽtia ad illud ad qđ mutať:qa nihil mutať ad id qđ habet in actu:&
ꝑ mutationẽ ſe habet res aliter q̃ priꝰ.Deꝰ aũt(vt oñſum ẽ priꝰ)ꝓpter ſuã ſimplicitatẽ nõ habet cõ
poſitionẽ ex aliis:& ideo nullo modo eſt mutabilis mutatiõe vertibilitatis in nõ eſſe ab eſſe:nec ecõ
uerſo,vt dictum ẽ ſupra:neqȝ cum alio.& ideo nullo modo eſt mutabilis mutatione variabilitatis,
vt dictum eſt ſupra.& hoc ideo:quia nõ habet om̃ino primã(vt oſtenſum eſt ſupra)compoſitionẽ
quæ eſt actus cum potẽtia:ꝑ quã ſeparatione ab actu ſuo poſſit mutari in ſtatum deteriorẽ vel me
liorem vel alium ęqualem.ſecũdum ꝙ ex hoc arguit eius immutabilitatem Ri.ii.de trini.ca.x.Vn
de qa eſt ſimplex eſſe quo eſt neceſſe,cui nihil addi,nihil ſubtrahi poteſt,vt habitum eſt ex ꝓceden-
tibus,oĩno ĩmutabilis eſſe iudicãdꝰ eſt.ſecũdũ ꝙ dicit Aug.de fide ad Pe.Firmiſſime tene,& nulla-
tenus dubites ſolum deum verũ naturaliter ĩmutabilem eſſe.hoc em̃ ſignificauit Moyſi ſeruo ſuo
cum dixit, Ego ſum qui ſum:& de natura boni vere eſt quia immutabilis eſt.om̃is enim mutatio
facit non eſſe qđ erat. Et ex hoc patet ꝙ ſicut deus ex hoc dicendus eſt ſumme vnus ꝙ eſt ſimpli- A
ciſſimus in fine ſimplicitatis,vt habitum eſt ſupra: ſic dicendus eſt ſumme eſſe ex hoc ꝙ habet im
mutabiliſſimum eſſe.ſecũdum ꝙ dicit Auguſt.v.de trini. Sola eſt incommutabilis eſſentia q̃ deus
eſt:cui ꝓfecto ipſum eſſe maxime ac veriſſime cõpetit. Qđ em̃ mutatur non ſeruat ipſum eſſe:&
qđ mutari põt etiam ſi non mutetur poteſt qđ fuerat non eſſe:ac ꝑ hoc illud ſolum qđ nõ tm̃ non
mutatur,verũetiam omnino mutari non poteſt,ſine ſcrupulo accidit ꝙ veriſſime dicať eſſe. & de
moribus Manich.Hoc maxime dicendũ eſt eſſe qđ ſemper eodem modo ſimul eſt:qđ ex nulla parte
corrumpitur atqȝ mutari poteſt.ſubiacet enim huic verbo manentis in ſe atqȝ immutabiliter ſe ha
bentis naturę ſignificatio,qđ nihil q̃ deũ recte poſſumꝰ dicere,cui ſi cõtrariũ q̃ras,oĩno nihil eſt.&
ideo ꝑ conſequens vere immortalis eſt.Et ecõuerſo res omnis inquantum habet aliquid mutabili- B
tatis intãtũ habet aliqđ mortalitatis.Mors em̃ vt dicit Aug.de vera rel.nõ eẽ cognoſciť qcqđ mo
ritur inquantũ moriť.Nam ſi ea quę moriunť penitus morerenť, ad nihilum ſine dubio ꝑuenirẽt:
ſed tanto minus moriuntur quanto magis eſſe ꝑticipãt:ꝙ vt breuiꝰ põt dici,tanto magis moriun
tur quanto minꝰ ſunt.Vt em̃ dicit de immortalitate aĩę in principio,omnis defectus ad nihilũ ten
dit & ad interitũ.&.xi.confeſ.ca.x.Inquantũ quiſqȝ non eſt qđ erat:& eſt qđ non erat,intantũ moriť
& oriť.& ideo omnis creatura quia quodammodo eſt mutabilis,reſpectu eſſe dei quaſi nõ eſt.ſecũ-
dum ꝙ dicit Anſel.Creaturę cõparatę ad deũ vix ſunt:& forte non ſunt.Id tñ qđ ſunt nõ ſunt ni
ſi inquãtũ ſimilitudo eiꝰ ſunt.ſecundũ ꝙ dicit ĩ monol.ca.xxxi.Sicut in viuo hoĩe veritas hoĩs dici
tur eſſe:in picto vero ſimilitudo ſiue imago:ſic exiſtẽdi veritas ĩtelligiť ĩ verbo,cuiꝰ eẽntia ſic ſum
me eſt,vt quodammodo illa ſola ſit:& in his q̃ eius comparatione quodãmodo non ſunt,imitatio
aliqua illius ſummę eſſentię ꝑpendiť.Ideoqȝ ꝓprium eſt deo eſſe.Vnde dicit Anſel.ꝓſol.xxii.Tu ſo
lus dñe es qđ es:in quo eſt aliquid mutabile non omnino eſt qđ eſt:& qđ habet fuiſſe qđ iam nõ ẽ: C
& futurum eſſe qđ nondũ eſt:id nõ eſt proprie & abſolute.Tu vero es qđ es:quia quicqđ aliquãdo
aut aliquo modo es:hoc totꝰ ac ſemper es:& tu es qui ꝓprie & ſimpliciter es:nec potes cogitari ali
quãdo nõ eſſe.& in mon.ca.xxviii.Videť cõſequi vt iſte ſpũs qui ſic ſuo quodã mirabiliter ſingu-
lari & ſingulariter mirabili modo eſt,quadã ratione ſolus ſit:alia vero quęcũqȝ videnť eẽ,huic col-
lata,non ſint.Si em̃ diligenter intendať, ille ſolus videbiť ſimpliciter & perfecte & abſolute eẽ:alia D
vero fere nõ eſſe:& vix eſſe.Qm̃ nãqȝ idem ſpiritus ꝓpter incõmutabilem ęternitatẽ ſuã nullo mo
do ſecundum aliquem motum dici poteſt quia fuit vel erit:ſed ſimpliciter eſt: neqȝ cõmutabiliter
eſt aliquid quod aliquando aut non fuit aut non erit:neqȝ non eſt qđ aliqñ fuit aut erit:ſed quicqđ
eſt ſimul & ſemel & incommutabiliter eſt:qm̃ inquam hmõi eſt eſſe eius,iure ipſe ſimpliciter & ab
ſolute & perfecte dicitur eſſe.Qm̃ vero omnia alia mutabiliter ſecundũ aliquid aliqñ aut fuerunt
aut erunt:vel non ſunt:aut ſunt qđ aliquando non fuerũt aut erunt:& quoniã hoc qđ fuerunt iã
non eſt:illud autem qđ erunt nondũ eſt:& hoc qđ in labili breuiſſimoqȝ & vix exiſtenti præſenti ẽ
vix eſt:quoniã ergo tã mutabiliter ſunt:non ĩmerito negant ſimpliciter & ꝑfecte & abſolute eſſe:&

aſſerunt fere nõ eſſe & vix eſſe.Ex hoc ẽt vlteri⁹ cõcludit q̄ violẽtia nulla,neq̧ aliq̄d q̄d ẽ extra naturã,in deo cadere põt,quia tale nõ cõtingit rei ſine ei⁹ tranſmutatione abextra. q̄d em̄ eſt de ſubſtantia rei abintra,nõ poteſt ei eſſe violẽtũ,neq̧ p̄ter naturã. Violẽtũ nanq̧ ſcd̄m Ph̄m eſt id cuius principiũ eſt extra. Vnde dicit Ph̄s.i.de cę.& mũ.q̄ accidentia q̄ accidunt extra naturã non cadũt ſupra corpora prima,quoniam ſunt ſimplicia,& non eſt eis contrarium.

E Ad pri. principale ¶Ad primũ in oppoſitũ q̄ creator ſpũs mouet ſeipſum: dicendũ q̄ Aug. in dicto ſuo modo Platonicorũ large ſumit motũ p̄ omni operatione,cũ tñ ſcd̄m Ph̄m.x.Ethi. mot⁹ & operatio multum differunt.Mouere ergo in deo intelligit actũ intellectus & volũtatis quo ſeipſo intelligit & vult ſe & alia.Vnde Aug.in.xli.q.ad Oroſ. dicit q̄ deus nõ mouet in tẽpore,quia nulla accidit illi noua cogitatio,nullũ nouũ conſiliũ.Spũs vero hoĩm mouet in tẽpore reminiſcendo p̄terita,futura expectando,aliqua noua diſcendo.Ex quo plane patet q̄ ęternã & manentẽ dei cogitationem ſiue conſiliũ vocat eius motũ quo mouet ſe,quia ſeipſo vult cogitat & conſulit de omnibus.

F Ad ſcd̄m. ¶Ad ſecundũ q̄ oĩbus mobilior eſt ſapiẽtia: dicẽdũ q̄ eodẽ modo loquit ſcriptura ſicut iã dictus ẽ loqui Aug.Sicut em̄ dicit Spũs ſctũs ſapientię multiplex,quia in ſe cõtinet oĩm rerũ mutabilium ĩmutabiles rationes,ſic & mouere ſeip̄m dicit,q̄a ſeipſo in ſeipſo cõtinet oĩm notitiã. Sic etiã dicit oĩb⁹ mobilior,q̄a actu notitię & volũtatis ſuę oĩa p̄uenit:& motu ſuo tali oĩa agẽdo & mouẽdo ẽt vſq̧ ad intima & minima rerũ attingit.Vnde dicit Aug.ſup Gen̄.& ad Oro.vbi ſupra, q̄ ĩcreat⁹ ſpũs mouet ſeipſum ſine tp̄e & loco.Mouet autẽ creatũ ſpũm ſine loco tẽporaliter:mouet aũt creaturã corporeã tẽporaliter & localiter.vnde dicit.iii.de Tri.c.v.Dei volũtas ĩ excelſa,ſctã, & ſecreta ſede p̄ſidens q̄buſdã ordinatiſſimis creaturę motib⁹ primo ſpũalib⁹ deinde corporalib⁹ per cuncta diffundit.ac per hoc voluntas dei prima & ſumma cauſa eſt oĩm ſpecierum ac motionum.

Artic.XXXI.de æternitate Dei.

Articulus XXXI. Quia immutabilitas eſt cauſa æternitatis, ſicut ſimplicitas eſt cauſa immutabilitatis,poſt dei immutabilitatẽ videndũ eſt de eius ęternitate,ſicut poſt ei⁹ ſimplicitatẽ viſum eſt de ei⁹ ĩmutabilitate. Et ſunt quatuor quęrenda circa diuinam ęternitatem.

Primum:vtrum deus poſſit dici eſſe ęternus.

Secundum:vtrum ęternitas poſſit dici menſura dei.

Tertium:vtrum æternitas poſſit diſtingui ſecundũ differentias temporis:quæ ſunt pręſens,pręteritũ,& futurũ.

Quartum:quę differentiarũ temporis magis proprie attribuitur deo præſens,præteritum,an futurum.

G Queſt.i. Arg.i. Circa primũ arguit q̄ deus non poſſit dici eſſe ęternus,primo ſic. Deus non eſt id cuius ipſe eſt auctor,q̄a tale eſt creatura.ſed ſecũdũ Aug.lib.lxxxiii.q. deus ipſi⁹ ęternitatis eſt auctor.ergo &c.

2 ¶Secũdo ſic,de⁹ nõ eſt id q̄d eſt infra eũ: q̄a illud nõ eſt niſi creatura.ęternitas eſt aliq̄d ĩfra deũ,q̄a dr̄ in ſcd̄a p̄poſitiõe de cauſis. De⁹ eſt ſupra ęternitatẽ.& in Cãti.ii.Exo.dicit. Dñs regnabit in ęternũ & vltra ergo &c.

In oppoſi. ¶In contrariũ eſt q̄d dicit in ſymbo.Athana.Aeternus pater, ætern⁹ filius,æternus ſpiritus ſanctus.

H Reſpõſio. ¶Dicendũ ad hoc,q̄ cũ ęternitas dicat durationẽ in eſſendo rei æternæ: duratio aũt in eſſẽdo duo reſpicit,& terminos eſſẽdi quo ad initiũ & finẽ,& eſſendi modũ quo ad fluxũ & ſtabilitatẽ:q̄ſtio ergo de ęternitate dei põt attẽdi vel p̄ reſpectũ ad termĩos eſſẽdi,vtrũ.ſ.de⁹ ſit ęternⁿ,hoc eſt carẽs principio & fine in ſuo eſſe:ſ̄m q̄ dicit Anſel.in Mon. Vera ęternitas principii finiſq̧ meta carere intelligit.vel põt attẽdi p̄ reſpectũ ad eſſendi modũ:vtrũ.ſ.de⁹ ſit ętern⁹ hoc eſt hñs durationẽ ſtantẽ & fixã.ſcd̄m q̄ dicit Anſel.in eodẽ.Aeternitas nihil aliud eſt q̄ eſſẽdi incõmutabilitas.de q̄ habitũ eſt in q̄ſtione p̄cedẽti.Quęſitũ vero in q̄ſtiõe iſta primo modo,determinatũ eſt in p̄cedẽtib⁹:vbi oñſum eſt q̄ de⁹ eſt neceſſe eẽ hñs eſſe ex ſe p̄ eſſẽtiã,& nõ potẽs oĩno nõ eẽ. Vñ quo ad oẽm modũ patet hui⁹ q̄ſtiõis determĩatio ex p̄cedẽtib⁹,& nõ reſtat niſi p̄tractatio.Sciẽdũ igit q̄ de⁹ex hoc q̄ ẽ purũ eẽ,ſ̄m q̄ determĩatũ ẽ ſupra,habet ĩ ſe p̄fectiõnẽ oĩs entis, vt determĩabit ĩfra: & iõ oĩs diſpoſitio q̄ rõnẽ p̄fectiõis ĩportat inquãtũ hmõi,purã.ſ.ab oĩ rõne ĩp̄fectiõis,deo attribui debet.Talis aũt diſpoſitio ĩportat noĩe ęternitatis. Idcirco abſolute cõcedẽdũ ẽ q̄ de⁹ debet dici eẽ

I ętern⁹.Ad intellectũ aũt aſſumpti ſciendũ:q̄ cũ eſſe dicit actũ exiſtendi,& oĩs actus exiſtẽdi ponit durationẽ in eſſe circa illud cui⁹ eſt:ita q̄ eſſe & duratio in eſſẽdo in diuerſis:ſunt diuerſa ſecũdũ diuerſitatẽ eius cuius ſunt:neceſſario ſequit q̄ ſecũdũ diuerſitatẽ rerũ eſt diuerſitas modi eſſendi

& durationis in eſſendo.Vnde & dictũ eſt ſupra, q̄ propter rerũ diuerſitatẽ quę ſubſunt enti ens de quolibet vſq̧ ad minima rerũ dicit analogice, & alio modo q̄ de alio.Nũc autẽ modus eſſendi & durãdi rei entis p̄ eſſentiã,quia ipſa eſt ſimplex & ĩmutabilis ſcd̄m p̄determinata,nõ poteſt eſſe niſi ſimplex & vniformis ſine omni variatione:ſicut modus eſſendi rei entis p̄ p̄ticipationẽ: quia ip̄a nec oĩno ſimplex eſt,nec oĩno immutabilis,nõ põt eſſe niſi variabilis & multiformis: vt debet exponi loquẽdo de creaturis.Quia ſicut rei mobili & trãſmutabili vel ſ̄m ſubſtãtiã,vel ſ̄m diſpoſitiões ſubſtãtię attribuit diſpoſitio mẽſurę:quę modũ durationis ſibi reſpõdẽtis ĩportat:cuiuſmõi eſt tẽp⁹:Tẽp⁹ em̄ nihil aliud eſt niſi diſpoſitio mẽſure q̄ dicit modũ durationis eſſendi ĩ trãſitu & ſucceſſione diſticte ſcd̄m pri⁹ & poſteri⁹ in re mobili & trãſmutabili exiſtẽs,vt patet ſcd̄m ph̄m ex definitione tẽporis in.iiii.Phy. ſicut declarari habet loquẽdo de tẽpore: cõſimiliter & rei oĩno p̄manẽti & intrãſmutabili ſcd̄m ſubſtãtiã & diſpoſitiões ſubſtãtię:cuiuſmõi eſt deus:debet attribui diſpoſitio mẽſurę q̄ modũ durationis ſibi reſpõdẽtis ĩportet:cuiuſmõi ẽ æternitas. Aeternitas.n.nihil aliud ẽ niſi diſpoſitio q̄ dicit modũ durationis eſſendi in p̄ermanẽtia & fixione in re fixa & p̄manẽti abſq̧ omni trãſmutatione exiſtẽs. vt patet ſ̄m Boethiũ ex definitiõe ęternitatis quã ponit.v.de cõſolatiõe dicẽs.Aeternitas eſt interminabilis vitę tota ſimul & p̄fecta poſſeſſio.In q̄ definitione nõ niſi vniformitatẽ duratiõis circa modũ eſſendi quẽ ĩportat æternitas,exprimit:q̄ vt dicit Boethi⁹ in fine de cõſol. clarius nobis ex tẽporis & tẽporaliũ cognitione liquet.In cognitionẽ em̄ ſimpliciũ oportet nos deuenire ex cognitione cõpoſitorũ,ſcd̄m ph̄m in p̄ricipio Phy. Sicut ergo ĩ ſumẽdo tẽp⁹ large & cõſimiliter motũ dicimus omnẽ creaturã mobilẽ & tẽporalẽ:ſcd̄m q̄ dicit Aug.viii.ſup Gen̄. & in q̄ſtionibus ad Oroſ. dicit creaturã ſpiritualẽ moueri p̄ tẽpus: eo q̄ durationẽ oĩmode fixã & p̄manentẽ nõ habet in ſuo eſſe:ſed quodãmodo variabilẽ & ſuccedẽtẽ: eo q̄ q̄libet creatura quãtũ eſt de ſe cõtinue tẽdit in nõ eſſe:quia de nihilo eſt,vt declarari debet loquẽdo de creaturis: q̄ quidẽ duratio tẽpus appellat:Tẽpus em̄ ſcd̄m ph̄m,eſt mẽſura motus ſcd̄m prius & poſteri⁹: K

Sic deũ dicimus æternũ:eo q̄ ĩ ſuo eſſe habet durationẽ oĩno fixã & p̄manentẽ quę æternitas appellat,& p̄cedit ex ipſius entis oĩmoda ĩtrãſmutatione in ſuo eẽ.ſ̄m q̄ dicit Aug.lib.lxxxiii. q.Q̄d ĩmutabile eſt,æternũ eſt:ſemp̄ em̄ eiuſmodi eſt:q̄d aũt cõmutabile eſt,tẽpori obnoxiũ ẽ. Nõ em̄ ſemp̄ eiuſdẽ modi eſt:& ideo æternũ nõ recte dicit.Et.viii.de tri.c.xix.Nõ p̄prie vocatur æternũ:q̄d aliqua p̄te mutat.Inquãtũ ergo mutabiles ſum⁹, intãtũ ab æternitate diſtam⁹. Vera aũt immortalitas:vera ĩmutabilitas:ipſa eſt æternitas.Idẽ dicit de natura boni. Propter q̄d dicit Anſel.in moñ.xxiiii.Aeternitas nũq̄ eſt diſſimilis.tẽp⁹ aũt ĩ aliquo eſt diſſimile. Hãc aũt ſimilitudinẽ & vniformitatẽ deſcribit Boet. per mẽbra definitionis p̄dictę:excludẽdo oẽm tẽporaliũ variationẽ:appellando etiã omnẽ creaturã ratione ſuę variabilitatis temporalẽ.ſcd̄m q̄ dicit exponendo ſuã definitionẽ,ſic. Quicq̄d viuit in tẽpore id p̄ſens a p̄teritis ĩ futura p̄cedit:nihil em̄ eſt in tp̄e cõſtitutũ:q̄d totum vitę ſuę ſpatiũ poſſit amplecti:ſed craſtinũ quidem non app̄hendit: heſternũ vero perdidit.Q̄d igitur interminabilis vitę plenitudinẽ totã pariter comp̄hendit ac poſſidet:cui nec futuri aliquid abſit: nec aliquid p̄teriti:id æternũ iure perhibetur.Scd̄m hanc ergo explanationẽ primo deſcribit æternitatẽ in generali & in ſumma,ex rõne.ſ.ſubiecti in quo eſt æternitas.Ex cuius vniformitate in eſſendo habet eſſe cũ dicit vitæ. Vita enim nominat actum eſſendi purum:qui excludit oẽm variationẽ & diſſimilitudinem in eſſendo:quia eius cõtrarium eſt mors:quæ cõtingit in omni modo variationis:quia omnis variatio mors quædã eſt in eo q̄d variatur,vt p̄dictum eſt,quæ nullo modo in deo poteſt cadere vt ſilr̄ dictum eſt. Et ideo eſſe ipſum q̄d deus eſt,propriiſſime vita appellatur:quia (vt dicit Gregorius ſup̄ Eze.)eſſe dei eſt nũq̄ diſſiliter eſſe. Cũ ergo dicit q̄a æternitas eſt vitę,in ſumma eius vniformitatẽ omnimodã exprimit:ponendo ſubiectum in dicta definitione loco generis:per q̄d in generali omnẽ variationẽ ab ipſa excludit.Et tũc p̄ alias particulas quę ponũtur in definitiõe loco differẽtiarũ,q̄ſi p̄ p̄tes eã deſcribit:excludẽdo ab ea p̄ illas p̄ticulas oẽm diſſimilitudinẽ & variationẽ quæ cõtingit circa tempus ex rerũ tẽporaliũ variatione.Perfecta em̄ vniformitas durationis conſiſtit in hoc q̄ nec eſt incipiens nec deſinens:nec diuerſum eſſe habens:nec ſuccedens:nec dependens.Propter primũ dicit ęternitas poſſeſſio:q̄d em̄ poſſidetur iam habitũ eſt:nec acquirit inquãtũ hmõi: & ita haberi nõ incipit: & ſignificat in ęternitate carentiam principii in duratione eſſendi circa æternũ : p̄ q̄d generaliter excludit oĩs duratio eſſendi q̄ eſt circa id q̄d in creaturis incipit eſſe de nouo.Propter ſecũdũ dicit interminabilis: q̄d em̄ terminari nõ põt deſinere eẽ nõ põt: & ſignificat in ęternitate carẽtiã finis ĩ duratione eſſendi circa æternũ:per q̄d generaliter excludit omnẽ durationẽ eſſendi periodalem,quæ eſt L M

circa id qđ in creaturis deſinit eſſe.Propter tertiũ dicit tota. Cũ eñ totalitas ꝑtialitati oppo-
nit,qđ vere eſt totũ in ſe continet quicqd naturę ſuę eſt,tãq̃ indiuiduũ perfectũ totaliter con
tinẽs in ſimplici totã naturã ſuę ſpeciei:& ideo ꝑtiũ ſub ſe multitudinẽ vel diuerſitatẽ nõ ha-
bet: & ſignificat in æternitate ſimplicitatẽ q̃ oĩno ĩmutabilis eſt: & excludit omnẽ durationẽ
eſſendi pluribꝰ cõicatã vt ꝑtibꝰ ſubiectiuis,cuiuſmõi ẽ rõ tpis,q̃ pluribꝰ ſm idẽ nomẽ & rõnẽ
cõuenit.Quęlibet.n.ps tpis tẽpus ẽ. Propt q̃rtũ dr̃ ſil',qđ.n.eſt ſil',cũ habet eẽ ſui vnũ aliqd, nõ
expectat aliđ:& ſignificat ĩ æternitate ĩꝑtibilitatẽ quo ad ptes ĩtegrãtes, q̃ ĩ ſimplici ĩſtãti cõti
nẽt exiſtẽs ſemp pñs & nihil reſpiciẽs ꝑteritũ vl' expectãs futurũ.p qđ excludit tota ſucceſſio q̃
eſt ĩ tẽpore:& fluxus inſtãtis tpalis.Vñ dicit Boethius de tri.c.xi. Tãtũ ĩter nr̃arũ rerũ pſens
qđ eſt nũc,intereſt ac diuinarũ:ꝙ noſtrũ nũc,quaſi currens,tẽpus facit:diuinũ vero nũc pma-
nens atq; cõſiſtẽs neq; mouens ſeſe, æternitatẽ facit.Et Augu.xi.cõf.c.xv.Pręſens ſi ſemp eſſet
nec in ꝑteritũ tranſiret:non iã eſſet tẽpus:ſed æternitas.Q̃m vt dicit Boethius in fine de cõ-
ſolatione,Aeternitatẽ infinitus tẽporũ motus imitatur:ſed quoniã manere nõ potuit in pſen-
ti,infinitũ tẽporis iter arripuit: ſicq; factũ eſt vt eſſe cõtinuaret eundo,cuiꝰ plenitudinẽ cõple
cti nõ valuit pmanẽdo.Propter qntũ dicit̃ pfecta:qđ eñ perfectũ eſt in duratione ſua eſſendi,a
nullo depẽdet in ſuo eſſe: & ſignificat ĩdependẽtiã æternitatis ab alio in ſuo eſſe: qua eã ſemp
durare neceſſe eſt:& excludit oẽm durationẽ ęui.Quãtũcũq; eñ ęuiterna manẽt in duratione
eſſendi ſimplicis æuitatis:ſemper tñ in hoc depẽdent ab vno primo ſimplici: qđ eſt ipſum ne-
ceſſe eẽ.Scđm ꝙ dicit.xvii.ꝓpoſitio de cauſis. Oĩs virtus cui nõ eſt finis, pendẽs eſt p infinitũ
primũ qđ eſt virtus virtutũ. Et ſic patet ꝙ definitio æternitatis excludit oẽs rõnes defectibili
tatis in duratione eſſendi aliarũ rerũ:& includit perfectã rõnẽ ĩ duratione eſſendi entis æterni
qđ deus eſt:vt ſolus deus ꝓpter ſuã immutabilitatẽ vere debeat dici æternus . Scđm ꝙ dicit
Boethiꝰ.v.de cõſo.Deũ æternũ eſſe cunctorũ rõne degentiũ cõmune iudicium eſt.

N
Ad primũ princip. ❡Ad argumenta in oppoſitũ:ꝙ deus eſt auctor æternitatis: & ꝙ eſt ſupra æter-
nitatẽ:& ꝙ regnabit vltra ęternitatẽ:Dicẽdũ ꝙ ſicut eſſe cui nihil latius & cõmuniꝰ eſt ſcđm
ꝑdeterminata veriſſime cõuenit deo:& quaſi ſoli deo:p ꝑticipationẽ tñ quãdã oĩbus creaturis
cõuenit:ſcđm gradũ tñ & ordinẽ:& ſcđm plus & minus:ſcđm ꝙ plus & minꝰ appropinq̃t ad
eſſe dei: ſic illa q̃ ſunt deo propinquiſſima,etiã p quãdã attributionẽ cõueniũt q̃buſdã creatu-
ris:& hoc ei magis approximatis:licet nõ oĩbus:& illis ſcđm plus & minꝰ ĩquãtũ ei magis ap
proximant̃:vt ſunt incõmutabilitas & æternitas. Et ſic vita beatoꝝ dicit̃ vita ĩcõmutabilis &
ęterna:ĩquãtũ diuinę.ſ. viſioni inhęrẽtes carent terminatione finis & ſucceſſione variationis.
O Dicit̃ etiã æternũ,qđ nõ ſubeſt variationi in eſſe ꝓpter carẽtiã durationis in eſſendo: vel ex p
te finis tm̃:ſicut eſt duratio mundi ſcđm fidẽ catholicã,ſcđm ꝙ dicit̃ in Pſal. Terra in æternũ
ſtat.vel etiã etſi principio caruiſſet ſicut & carebit fine:ſicut poſuerũt phi.Et ſiue iſtis modis,
ſiue aliis aliqd aliđ a deo æternũ dr̃,cuiꝰ Deus ipſe eſt cã,& ęternitatis eiꝰ:nũq̃ tñ eiuſdẽ natu
rę eſt æternitas eius cũ ęternitate dei:ſed ꝑticipata ab illa :& ꝓ tãto ꝓ quãto ĩmutabilitate ꝑti
cipat.Vñ tẽpꝰ etſi ſemp fuiſſet:& ſemp futurũ eſſet:tñ nũq̃ fuiſſet æternitas:q̃a vt dicit Aug.
xi.de ci.dei.c.vi.ſi recte diſcernunt̃ ęternitas & tẽpus:tẽpꝰ ſine mutabilitate nõ eſt:ĩ ęternitate
P aũt nulla mutatio ẽ.Et ideo ſi mũdꝰ ſemp fuiſſet cũ deo,& futurꝰ eẽt:reſpectu tñ dei nõ ætera-
nꝰ:ſed tpalis dici deberet:q̃a variabilis eſt atq; mutabilis.Vñ dicit Aug.de angelis.xii.de ci.d.
c.xv.Angeli etſi ĩmortalitas eoꝝ nõ tranſit in tpe:nec ꝑterita eſt q̃ſi iam nõ ſit:nec futura qua
ſi nõdũ ſit:tñ eoꝝ motus q̃bus tẽpora ꝑagunt̃ ex futuro in ꝑteritũ tranſeunt. Et ideo creato-
ri in cuius motu dicẽdũ nõ eſt fuiſſe qđ iã nõ ſit:vel futurũ eſſe qđ nõdũ ſit:coæterni eſſe nõ
poſſunt. Talis ergo æternitatis participatę deus eſt auctor nõ ſuę:q̃a ipſe p eſſentiã eſt illa . Et
hoc mõ ad literã ĩtelligit̃ dictũ Aug.dicit eñ ſic.Oẽ æternũ æternitate æternũ eſt . Nã & aĩa
æternitatẽ cõſeq credit̃:ſed ęterna ęternitatis ꝑticipatione fit:nõ ita deus æternꝰ:ſed ipſiꝰ ęter
Q nitatis eſt auctor.Hoc idẽ de pulchritudine & bonitate licet ĩtelligi. ❡Et de tali æternitate,ꝑ
Ad ſecũdũ. ticipata.ſ.intelligit̃ ꝙ deꝰ eſt ſupra æternitatẽ.Aeternitas eñ p eſſentiã eſt ſupra æternitatẽ ꝑ
ticipatã:quia eſt cauſa ei:vt dicit Cõm.ſup illã ſecũdã ꝓpoſitionem de cauſis.Cauſa prima eſt
ſupra æternitatẽ:q̃m eſt cauſatũ ipſius.Et p hũc modũ etiã eſt prius illa æternitate: etſi ſemp
fuiſſet:& vltra eã etiã eſt p eũdẽ modũ,ſcđm Anſel.in proſol. c.xx.q illiꝰ dicti triplicẽ aſſignat
rationẽ,dicẽs.Vltra oĩa vero quomodo es?qualiter eñ es vltra ea q̃ finẽ nõ habebũt? an q̃a illa
ſine te nullatenus eſſe poſſunt : tu autẽ nullo modo minus es:etiã ſi illa redeunt in nihilũ?Sic
eñ quodãmodo es vltra illa. An etiã quia illa cogitari poſſunt habere finẽ: tu vero nequaq̃?

an etiã hoc mõ tranſis oĩa etiã ęterna:q̃a tua & illoꝝ ęternitas,tota tibi pſens eſt:cũ illa nõdũ
habẽt de ſua æternitate qđ vẽturũ eſt:ſicut iam nõ habent qđ pręteritum eſt?
CIrca Secũdũ arguit̃:ꝙ æternitas nõ põt dici mẽſura eſſe dei.Primo ſic. Oĩs A
mẽſura ĩportat finitationẽ.Vñ ad exprimendũ infinitatẽ gratię Chriſti,dr̃ Quęſt.II.
Io.i.quia data eſt ei gratia nõ ad menſurã.Sed eſſe dei eſt infinitũ:& infini Arg.1.
to nulla cõuenit finitatio. ergo nulla mẽſura. etſi ergo deus dicat̃ æternus
æternitas tñ nõ põt dici eius menſura.❡Secũdo ſic.cõtinẽtia mẽſurę nõ ex 2
cedit mẽſuratũ:cõtinentia æternitatis excedit eſſe dei: quia cõtinet tẽpora
& oĩa tẽporalia.ſcđm ꝙ dicit Anſel.in Proſol.Sicut ſeculũ cõtinet oĩa tẽporalia:ſic tua æterni
tas cõtinet ſecula tẽpoꝝ.ergo &c. ❡Tertio ſic.Mẽſura debet eẽ vnigenea mẽſurato . ſm phm 3
x.Met.Aeternitas nõ ẽ vnigenea eẽ dei:q̃a eſſe dei eſt oĩno ſimplex,ĩ quo nulla cadit multiplici
tas neq; diuiſio.ĩ ęternitate autem cadit m̃ltiplicitas & diuiſio dierũ & annoꝝ,& hmõi, q̃ ſũt
ſpatia duratiõis.Michęę.v.Egreſſus eiꝰ a diebꝰ ęt̃nitatis.In pſal.Annos æternos ĩ mẽte habui.
❡Quarto ſic.Mẽſura cõtinet mẽſuratũ.& ſic mẽſuratũ ẽ ĩ ſua mẽſura.Deꝰ nõ eſt ĩ ſua æterni 4.
tate:q̃a Anſel.dicit ad deũ ĩ Proſol.Tu es tua æternitas.Idẽ aũt nõ eſt ĩ ſeipſo niſi p accñs: vt
dr̃ ĩ.iiii.Phy.In deo aũt nullũ cadit p accñs.ergo &c.❡Quinto ſic.Oẽ id cuiꝰ ẽ mẽſura,ęq̃le eſt 5
& cõparabile ſuę mẽſurę.Ri.aũt de tri.dicit.Immẽſum nulli mẽſurę ęq̃le vel cõparabile ĩuenit̃
Sed deus eſt ĩmẽſus.deus ergo nullã mẽſurã habet.Nõ eſt ergo æternitas mẽſura dei.❡Cõtra In oppoſit.
eſt.q̃m ſicut ſe habẽt tẽpus ad tpale:æuũ ad ęuiternũ:ſic æternitas ad ęternũ.Sed tẽpus eſt mẽ
ſura tẽporalis:æuũ æuiterni,vt videbit̃ loquẽdo de creaturis.ergo &c.
❡Dicendũ ad hoc:ꝙ ſcđm philoſophũ.x.Meta.Mẽſura eſt id per qđ cognoſcitur B
quãtitas rei:& debet eſſe vnigenea mẽſurato.Vñ & ſm diuerſam rõnẽ quãtitatis mẽſurãdę in Reſponſio.
rebus reſpõdent eis diuerſę mẽſurę:vt ſicut quãtitas menſurati cognoſcit̃ p quãtitatẽ mẽſurę
ſic qualitas & ſpecies menſurę cognoſci debet p qualitatẽ & ſpeciẽ menſurati.Propter qđ dicit
Ph̃s.iiii.Phy.Cũ q̃rimus quid eſt tẽpꝰ,oportet abhinc incipere,quid eſt motus?Nũc aũt ita eſt C
ꝙ quãtitas rei large ſumẽdo nomẽ quãtitatis:vel cõſiſtit in natura & veritate eſſentię rei:vel
in extẽſione rei & numero ꝑtiũ eius:vel ĩ duratione ſua eſſendi. Scđm primũ modũ quãtitatis
dicit̃ quãtitas maior vel minor in re.ſcđm ꝙ in eſſentia ſua verius eſſe naturę & eſſentię habet
& ſcđm hũc modũ in vnoquoq; genere & gradu entis:eſt vnũ primũ qđ eſt mẽſura oĩm alioꝝ
vt in coloribus color albus,& in literis vocalis,& ſic de aliis,vt determinat ph̃us in.x.Metap.
Et ſcđm hũc modũ deo nõ reſpõdet aliqua menſura:immo ipſe eſt primũ & mẽſura oĩm alioꝝ
entiũ,vt dictũ eſt ſupra.Scđm aliũ modũ dicit̃ quãtitas maior vel minor ĩ re ſcđm maiorẽ vel
minorẽ extenſionẽ vel numerũ ꝑtiũ rei.Et ſcđm hũc modũ ſolũ inuenit̃ menſura in habẽtibus
quãtitatẽ cõtinuã vel diſcretã:quibus & ꝓprie cõuenit menſurari.& ſic quãtitas eſt menſura
h̃ntiũ quãtitatẽ cõtinuã ĩ cõtinuis,& diſcretã tã ĩ diſcretis q̃ ĩ cõtinuis,ĩquãtũ diſcretio ꝑtiũ
cadit in cõtinuis:ſcđm ꝙ habitũ eſt ſupra.Vñ & ex rõne menſurę ĩ quãtitate ꝑcipue diſcreta
deriuat̃ rõ mẽſurę in oĩbus aliis,vt dicit Cõm.ſup.x.Meta. Vñ quia in deo nõ cadit quãtitas
niſi virtutis,potẽtię,bonitatis,& hmõi, talis menſura nõ cadit in ipſo niſi ſcđm quãtitatẽ vir
tutis in potẽtia,ſapientia,& bonitate,& hmõi.Et appellat̃ hmõi quãtitas eius immẽſitas ſiue
infinitas.de qua infra videbit̃.Scđm tertiũ modũ dicit̃ quãtitas maior vel minor ĩ re ſcđm du
rationẽ maiorẽ vel minorẽ in eſſendo.& ſcđm hũc modũ ĩuenit̃ ratio menſurę in omni ente:&
eſt quãtitas menſura oĩs habentis eſſe:quia nihil eſt ens niſi iuxta ꝓpriã qualitatẽ naturę ſuæ
habeat ꝓpriũ modũ eſſendi:cui reſpõdet neceſſario ꝓprius modus durationis in eſſendo. Vñ D
& ſcđm diuerſitatẽ eſſe rei & modi eſſendi eiꝰ:diuerſificat̃ talis mẽſura:& eſt triplex ſcđm di-
uerſitatẽ triplicis eẽ,& triplicis modi eſſendi ĩ rebꝰ.Eſt.n.qđdã eẽ oĩno ĩmutabile,& ſubſtãtia,
& opatione:ſicut ẽ diuinũ eẽ,vt habitũ eſt ſupra. Cuiꝰ duratio ſiue quãtitas duratiõis ĩ eſſen
do,ꝓpter eius ĩmutabilitatẽ eſt ſemp fixa ſtans & eodẽ mõ pſeuerãs:nec incipiẽs,nec deficiẽs,
nec ſcđm aliqd in ipſo exiſtens incipe ac deficere potens.& appellat̃ æternitas. Eſt aũt quoddã
aliud eſſe:qđ etſi forte in ĩmutabilitate ſolidet̃ alterius munere & in ſubſtãtia rei & in eiꝰ ope
ratione:vt nec ipm,nec aliqd in ſe vnq̃ deficiat aut variet̃:ſed ſemp fixũ ſtet:& eodẽ mõ pſeue
ret:incepit tñ eſſe,& deficere põt ab eſſe:vel ab aliquo qđ in ipſo eſt:& hoc ex debilitate ꝓpriæ
naturę:cuiuſmõi eſt eſſe ſubſtãtiarũ ſepatarũ:q̃rũ duratio ſiue quãtitas durationis ĩ eſſendo
propter earũ ĩmutabilitatẽ in diuina cõtẽplatione:in qua forte(ſcđm ꝙ ĩ li.de tri.de beatis di
cit Aug.)nõ habẽt volubiles cogitationes,fixa eſt:& ſtãs,& eodẽ mõ pſeuerans:licet q̃nq; ĩce-
pta & potẽs deficere.& appellat̃ æuũ.Tertiũ vero eſſe qđ & incepit & deficiet & ĩ ſubſtãtia rei

& in eius opatione,cõtinuũ fluxũ habẽs & mutationẽ,cuiuſmõi eſt eſſe gñabiliũ & corruptibiliũ:quoꝝ duratio ſiue quãtitas durationis in eſſendo ꝓpter eoꝝ mutationẽ in cõtinuo fluxu eſt & ſucceſſione incipiẽs & deficere potẽs.& appellaẗ tẽpus : qđ ꝓpter fluxũ ſuũ diſtinguitur cõtra æternitatẽ & æuũ,cõphẽdẽdo ambo.ſ.æuũ & æternitatẽ ꝓprie dictã,ſub ęternitate cõmuniter dicta:& hoc ꝓpter eoꝝ ſtatũ.ſcđm ꝙ dr̃ ĩ Cõm.antepenultimę ꝓpõnis de cauſis.Durabilitatis duę ſunt ſpecies:quarũ vna eſt ſtans fixa:& altera tẽporalis & mota. Et vna earũ aggregaẗ ſimul:& altera eſt currẽs extẽſa.Vñ Boethius.v.de cõſo.In æternitate nõ eſt ps,& ps:ſed ꝑ priuationẽ prioris & poſterioris ĩtelligiẗ.Sed vl̃itas & totalitas alteri⁹ durabilitatis q̃ eſt tẽpus:eſt ꝑ ꝑtes ſuas:quarũ vna p̃terit:& altera ſuccedit ẜm prius & poſteri⁹.& in eodẽ dicit. Aeternitas eſt duratio ꝑmanẽs:tẽpus vero ſucceſſiua.Et iterũ ĩ eodẽ.Nec æternitas,nec aliqđ in æternitate p̃terit.In tẽpore vero vtrũq; reperire cõtingit.Et licet ſic tẽpus diſtinguiẗ ſcđm pħos cõtra æternitatẽ cõmuniter acceptã:ipſa tñ ſcđm ꝙ ꝓprie accipiẗ ſcđm theologos & rei veritatẽ,diſtinguiẗ etiã cõtra æuũ,vt iã dictũ eſt.De natura eñ æui & tpis infra ſermo habendus eſt loquẽdo de creaturis.

E Sed de ęternitate ꝓprie dicta ad p̃ſens ſermo eſt.ſ.vtrũ æternitas poſſit dici eẽ mẽſura dei:cũ cõceſſum eſt ꝙ deus põt dici eſſe ætern⁹.Et eſt dicendũ ſimpl̃r ꝙ ſic.Sicut eñ tẽpus diciẗ mẽſura rerũ tẽporaliũ: quia dicit durationẽ earũ in modo exiſtẽdi in fluxu.ſ.& ſucceſſiõe cõtinua:& ęuũ mẽſura æuiternoꝝ:quia dicit durationẽ eoꝝ ĩ mõ eſſendi eoꝝ,in ꝑmanentia.ſ.incipiente tñ & potẽte deficere:Sic æternitas dr̃ menſura æterni:qa dicit durationẽ ei⁹ ĩ mõ eſſendi,ĩ ꝑmanẽtia.ſ.nõ ĩcipiẽte:nec oĩno potẽte deficere.Differt tñ,ꝙ ĩ illis mẽſura re differt a mẽſurato:ſicut accñs a ſubiecto: Si tñ tẽp⁹ ſit aliqđ re ĩ tꝑali p̃ter id qđ habet eẽ ĩ apphẽſione aĩę:& ſimiliter æuũ in ipſo æuiterno: de quibus debet eſſe ſermo,loq̃ndo de creaturis.In deo vero æternitas q̃ eſt eius mẽſura,ab ipſo differt ſola ratione, ad modum quo alia diuina attributa differũt a diuina eſſentia. Vnde ſicut a diuina bonitate aut ſapientia differt ſola ratione eius immenſitas aut infinitas, cum diciẗ ꝙ diuina bonitas ſiue ſapientia ĩmenſa eſt,aut infinita:cum tamen immẽſitas dicit menſurã bonitatis aut ſapientię diuinę in ſecũdo modo mẽſurę,vt dictũ eſt,& ãplius infra diceẗ:Sic a diuino eſſe qđ ẜm p̃determinata deus ipſe eſt:differt ſola ratione eius æternitas,cum diciẗ quia deus eſt æternus: cum tñ æternitas dicat menſuram diuini eſſe : eo ꝙ æternitas ſignificat modo durationis id qđ diuina natura ſignificat modo rei durãtis,ſcđm modum iam dictum.Et eſt iſta diuerſitas ſolum reſpectu intellectus concipientis eſſe dei ſic vel ſic: ſicut contingit in aliis attributis, vt infra videbitur. Et forte ſic eſt de tempore:ꝙ nihil ponit in re niſi ſecũdum conceptionem animæ:de quo infra dicetur.

F

Ad primũ princip.

¶Ad primũ in oppoſitum:ꝙ omnis menſura importat finitationem,quæ deo nõ conuenit: Dicendum ꝙ cum(vt dictum eſt) menſura vnigenea debet eſſe menſurato:vbi ergo menſuratum eſt finitũ & limitatũ:& menſura limitationem importat.vbi autem menſuratum eſt ĩfinitum & illimitatum:& menſura nullam limitationẽ importat,vt in deo.Vnde qđ dicitur,ꝙ ſpiritus datus eſt Chriſto nõ ad menſuram,intelligitur non ad menſurã aliorũ hominũ:in quibus erat gratia ſpiritus limitata:vt habet ibidem exponi.

G

Ad ſecũdũ.

¶Ad ſecũdũ:ꝙ æternitas plura continet q̃ diuinam naturam,ergo excedit eam:& non poteſt eſſe menſura eius:Dicendum ꝙ aliquid continet aliud tãq̃ menſura intrinſeca:vel tãq̃ mẽſura extrinſeca.Qđ rem excedit continendo aliud tãq̃ menſura intrinſeca:non eſt propria menſura eius qđ excediẗ:vt quantitas bipedalis non eſt propria menſura pedalis ſubſtantię. Qđ autem rem excedit continendo aliud tãq̃ menſura extrinſeca:bene poteſt eſſe propria menſura eius intrinſeca:vt tẽpus qđ eſt menſura propria motus primi mobilis intrinſeca, eſt menſura cõmunis extrinſeca omniũ aliorum motuũ.Quomodo autẽ æternitas continet tempora & temporalia,exponendum eſt loquẽdo de tempore.

H

Ad tertiũ.

¶Ad tertium:ꝙ æternitas nõ eſt oĩno ſimplex ſicut eſt eſſe dei: quia in ipſa cadit multiplicitas dierũ & annoꝝ:Dicendũ ꝙ dies & anni aſcribũtur durationi æternitatis, nõ qa hęc aliquã diuerſitatẽ aut diſtĩctionẽ ſeu ſucceſſionẽ ponãt in ipſa æternitate:ſicut nitiẗ ꝓcedere argumentũ:ſed qa ęternitas infinitoꝝ annoꝝ ac dierũ rõnes in ſe cõplectitur:q̃ ſi in infinitũ accipiendo cucurriſſent ante primũ inſtans temporis,ſimul cum toto eoꝝ defluxu ſtetiſſet immutabilis æternitas.Et ſcđm hoc aliquãdo facta in æternis tpib⁹ dicũtur fuiſſe diſpoſita fieri.ſcđm ꝙ dicit Ap̃s Ro.vlti. Potens eſt vos cõfirmare iuxta euangeliũ meũ & p̃dicationẽ Ieſu Chriſti,ẜm reuelationẽ myſterii æternis tẽporibus taciti: qđ nũc patefactum eſt.Scđm etiam ꝙ dicit Anſel.Proſol.c.xxii.Tua ęternitas continet ſecula temporum.

I

Ad quartũ

¶Ad quartũ:ꝙ deus nõ eſt in ſua ęternitate:qa nihil eſt ĩ ſeipõ niſi ꝑ accidẽs:Dicẽdũ ꝙ verũ eſt vbi mẽſura & menſuratũ differũt re:vt vinũ & amphora:de q̃bus loquiẗ pħs.iiii.Phy.Vbi aũt differũt ſola rõne,nõ eſt incõueniẽs ꝙ idẽ ĩ ſe exiſtẽs ꝑ ſe,ſit ĩ ſua duratione vt in alio ẜm rõnẽ tñ:non aũt ſcđm rem. Licet eñ ſunt idẽ eſſe dei & duratio eſſendi,vt dictũ eſt: differũt tñ rõne ſicut & alia attributa in eo.

K

Ad quintũ

¶Et ꝑ idẽ patet reſpõſio ad quintum.

L

Queſt.III. Arg.i.

CIrca Tertiũ arguiẗ ꝙ æternitas nõ poſſit diſtĩgui ſcđm p̃ſens,p̃teritũ,& futurũ,vt ſcđm ipſam de⁹ dicaẗ eſſe,fuiſſe,vel fore.Primo ſic.Aeternitas ĩ nullo eſt diſſimilis:qa eẽ dei ad qđ ſequiẗ:eſt nũq̃ diſſimiliter ſe habere:vt iã p̃dictũ eſt.illa tria eſſe,fuiſſe,& fore,ponũt in duratione eſſendi aliquã diſſilitudinẽ:quia aliter eſſent ſynonyma.qđ falſum videẗ.ergo &c.

2 ¶Secũdo ſic. Anſel.dicit in Monol.xxiiii.Sũma eſſentia cõſtat ſine principio & ſine fine nec habere põt p̃teritũ aut futurũ:nec hoc p̃ſens quo nos vtimur.Sed ęternitas nõ põt diſtingui penes ea q̃ deus in ſe habere nõ põt:qa ipſe eſt ſua ęternitas,vt dictũ eſt.ergo &c.

In oppoſi. Primo.

¶Cõtra eſt illud Apoc.i.Qui eſt,& q erat,& q venturus eſt.

2 ¶Itẽ Anſel.in Mõñ.c.xx.Sũma eſſentia neceſſe eſt vt ſit vbiq; & ſemp.i. in oĩ loco,& in oĩ tpe. Sed nõ eſt in oĩ tpe niſi ei⁹ æternitas oẽm differentiã temporis in ſe cõtineat. ergo &c.

M

Reſpõſio.

¶Dicendũ ad hoc:ꝙ ſicut eſt in aliis attributis deo ex eis q̃ exprimũt aliquod eſſe in creaturis: ꝙ quicq̃d eſt nobilitatis & dignitatis ĩ creaturis:ſed ſub aliqua rõne defectus & ignobilitatis:deo attribuim⁹ qđ nobilitatis eſt & dignitatis amouẽdo ab eo qđ ĩdignitatis eſt & ignobilitatis,vt infra videbiẗ:Sic eſt & circa durationẽ dei q̃ diciẗ ęternitas.Deo attribuere debemus q̃cq̃d dignitatis eſt & nobilitatis in duratione creaturarũ amoto oĩ eo qđ indignitatis eſt & ignobilitatis.Nũc aũt ita ẽ ꝙ circa illas differẽtias q̃ ſunt eſſe,fuiſſe,& fore,duo eſt cõſiderare.Quoꝝ vnũ eſt ratio durationis ĩ eſſe:qđ eſt nobilitatis & dignitatis. Digni⁹ eñ & meli⁹ ẽ eſſe q̃ nõ eſſe,fuiſſe q̃ nõ fuiſſe,fore q̃ nõ fore. Aliud vero eſt ĩdignitatis qđ eſt eis annexũ:vt ei qđ eſt fuiſſe,p̃teritio:qua id qđ habitũ ẽ iã nõ ſit:& ei qđ eſt fore, futuritio:q̃ id qđ futurũ eſt,nõdũ ſit:& ei qđ eſt eſſe,trãſit⁹: quo p̃ſens nõ ꝑſeuerãs ſit:qđ oĩno imꝑfectionis eſt & ignobilitatis.Quãtũ ergo eſt ex ꝑte durationis ĩ eo qđ eſt eſſe,fuiſſe,& fore,abſolute cõcedẽdũ eſt ꝙ æternitas q̃ eſt dei duratio,poſſit diſtingui ſcđm p̃ſens,p̃teritũ,& futurũ, vt ſcđm ipſam deus dicaẗ eſſe, fuiſſe,& fore,diſtinctione dico nõ rei ſed rõnis:diſtinguẽdo.ſ.ſcđm rõnẽ ĩtellectus noſtri ſimplicitatẽ ęternitatis iuxta rõnes viciſſitudinis tpis:ſicut intellect⁹ noſteẗ diſtinguit ſimplicitatẽ attributoꝝ q̃ idẽ ſunt ĩ deo:iuxta rõnẽ diuerſitatis eoꝝ ĩ creaturis.Intellect⁹ eñ noſter nõ potẽs attingere ĩfinitã ſimplicitatẽ in deo,ea q̃ in ipſo ſunt ſimplicia quodãmõ diuidit & diſtinguit,vt infra diceẗ loquẽdo de creaturis attributis.Et hoc bene eſt ſcđm naturã rei: quia q̃cũq; ſunt re diſtincta in creaturis & dignitatis alicui⁹, in deo ſunt vnita & virtute in vno ſimplici adunata,vt infra diceẗ loquẽdo de diuina ꝑfectione. Vñ æternitas virtute ĩ ſe cõtinet q̃cq̃d durationis in tẽpore eſt:ſicut mẽſura ſupior q̃cq̃d eſt in inferiori.

N Quãtũ vero eſt ex ꝑte p̃teritionis circa fuiſſe:& expectationis circa fore:& fluxus circa eſſe:oĩno abnegandũ eſt in æternitate diſtingui eſſe,fuiſſe,aut fore.Ita ꝙ ſcđm illas rõnes defectus & impfectionis circa eſſe,fuiſſe,& fore,ſcđm q̃s reperiunẗ in tꝑalibus:Dicendũ eſt deũ ꝓprie nec eſſe, nec fuiſſe,nec fore.Et hoc eſt qđ dicit Aug.de vera rel.Mẽtis aſpectu ab æternitate oẽm mutabilitatẽ ſeiũgo & in ipſa æternitate nulla ſpatia tẽporis cerno:quia ſpatia tẽporis p̃teritis & futuris rerũ motibus conſtãt: nihil autẽ p̃terit in æterno:& nihil futurũ eſt: quia & qđ p̃terit eſſe deſinit: & qđ futurũ eſt nondũ eſſe cœpit.Aeternitas aũt tñmodo eſt,nec fuit quaſi iam nõ ſit, nec erit quaſi adhuc nõ ſit.Idem ſup Io.ſer.xxxiiii.In oĩb⁹ actionibus & motibus noſtris & in omni ꝓrſus agitatione creaturę duo tempora inuenio:præteritum & futurũ.Præſens q̃ro. Nihil ſtat: qđ dixi,iam non eſt:qđ dicturus ſum,nondũ eſt: qđ feci, iam non eſt:qđ facturus ſum, nondũ eſt: quod vixi, iam non eſt:quod victurus ſum, nondum eſt.Præteritum & futurum inuenio in omni motu rerum:in veritate quę manet,præteritum & futurum non inuenio : ſed ſolum præſens:& hoc incorruptibiliter,qđ in creatura non eſt. Diſcute rerum mutationes: inuenies fuit,& erit:cogita deum,inuenies eſt:vbi fuit,& erit eſſe non poſſit.

O Qđ verũ eſt quantũ eſt ex parte rei æternę,& imperfectionis quam importãt pręteritum & futurum circa durationem. Quantũ tñ eſt ex noſtrę cõſiderationis ratione:& eius qđ perfectionis importãt,bene cõtingit ponere ĩ diuina duratione p̃teritũ & futurũ cũ p̃ſenti.Scđm ꝙ dicit Anſel.in proſol.xix.interrogãdo & ſoluẽdo.Si ꝑ ęternitatẽ tuã fuiſti,& es,& eris,& fuiſſe nõ eſt futurũ eſſe: & eſſe non eſt fuiſſe vel futurũ eſſe:quõ æternitas tota eſt ſimul:an de ęternitate tua nihil p̃terit vt iã nõ

ſit:nec aliqd futurũ eſt qſi nõ ſit? Nõ ergo fuiſti heri,aut eris cras:ſed heri,& hodie,& cras es. Immo nec heri,nec hodie,nec cras es:ſed ſimplr es extra oẽ tẽpus. Nã nihil aliud eſt heri,& hodie,& cras:q̃ in tẽpore. Per qđ ĩnuit apte ꝙ deus pꝫ eternitatẽ ſuã habet ꝙ eſt,fuit,& erit quodãmõ:& ꝙ alio mõ nõ eſt,nõ fuit,nõ erit:& vnũ rõne pfectionis quã ĩportãt ĩ duratione eſſendi:alia vero rõne impfectiõis quã ĩportãt circa rẽ tẽporalẽ ſcđm ꝙ ſunt differẽtię tẽporis. Vñ dicit ĩ Monol.xxii.c. Nec ideo qm̃ fuit aut erit aut eſt,ęternitati eius euanuit aliqd a pſenti tẽpore cũ pterito qđ iã nõ eſt,aut trãſiit cũ pſenti qđ vix eſt:aut futurũ eſt cũ futuro qđ nondũ eſt. Q̃uis em̃ de illa re & de tẽporalibus ſit vna prolatio ꝓpter loquẽdi cõſuetudinẽ, diuerſus tñ eſt intellectus ꝓpter rerũ diſſimilitudinẽ:nec in ſe recipit tẽporũ diſtĩctiones,vt nũc,vel tũc vel aliqñ,nec ſcđm labile pſens tẽpus quo vtimur: qm̃ æternitas ei⁹ nihil aliud eſt: q̃ ipſa ĩmutabilis,& ſine ptib⁹. Et Aug. de ſent. Proſperi. Q̃uis natura ĩmutabilis nõ accipiat fuit,& erit, ſed tm̃ eſt: ipſe em̃ veraciter eſt:qa aliter q̃ eſt,eſſe nõ põt:tñ ꝓpter mutabilitatẽ tẽporũ,in qb⁹ noſtra verſaẽ mortalitas,nõ mẽdaciter dicimus & fuit,& eſt,& erit. Fuit em̃ ĩ pteritis ſeculis, eſt in pſentib⁹,erit in futuris. Fuit quippe,quia nunq̃ defuit:erit qa nũq̃ deerit:eſt qa ſemp eſt. Neq; em̃ velut qui iã nõ ſit:cũ pterit,occidit:aut cũ pſentibus tãq̃ nõ manẽs labiẽ: aut cũ futuris tãq̃ nõ fuerit orieẽ. Proinde cũ ſcđm volumina tẽpoꝝ locutio varieẽ,q ꝑ nullo deeſſe potuit,aut poteſt,aut poterit tẽpore,vere dicunẽ de illo cuiuſlibet temporis verba.

P
Ad primũ princip.

Per hęc patent obiecta. Cũ em̃ dicitur in primo:ꝙ eſt,fuit,& erit,ponũt in duratione eſſendi diſſimilitudinẽ: Dicẽdũ ꝙ verũ eſt in tpe,vbi re differũt: & hoc ꝓpter ſucceſſionem & mutabilitatẽ in menſurato: nõ aũt in æternitate, vbi differũt ſola rõne in eodẽ fixo & pmanẽti vt dictũ eſt. Vñ dicit Anſel.ĩ Proſol.c.xx. Trãſis oĩa etiã ęterna: qa tua & illoꝝ ęternitas,tota tibi pſens eſt:cũ illa nõdũ habẽt de ſua æternitate qđ vẽturũ eſt: ſicut iã nõ habẽt pteritũ. Tua æternitas cõtinet ſecula tẽporũ: quæ ſeculũ qdẽ eſt ꝓpter indiuiſibilem vnitatẽ:ſecula ꝓpter interminabilẽ ĩmẽſitatẽ. Vñ & dicit in Moñ.xxviii. Propter incõmutabilẽ ęternitatẽ ſuã nullo mõ ſcđm aliquẽ motũ põt dici qa fuit vel erit: ſed ſimplr eſt: nec mutabiliter eſt aliqd qđ aliqñ nõ fuit aut nõ erit. Vñ patet ꝙ nõ diſtinguiẽ ęternitas dei ſcđm pſens,pteritũ, & futurũ propter aliquã hoꝝ diuerſitatẽ in ipſa, ſed ꝓpter reſpectũ ad diuerſa tpa ſcđm illa diſtincta:qbus pſens eſt ſimplex ęternitas tota,ſcđm ꝙ dicit Aug.ſup Io. Cũ de ſempiterna re proprie dicaẽ ẽ,ſcđm nos ꝓprie diciẽ fuit,& erit. Fuit:qa nũq̃ defuit,vel deeſt,vel deerit. Et ſm hũc modũ vnũ nũc ęternitatis:oĩa cõplectitur tpa. ſcđm ꝙ dicit Boe.in fi.de cõſo. Eſt aũt deo ſemp ęternus & pſentaneus ſtatus:ĩ ſua manet ſimplicitate pręſentię,ĩfinitaq; pteriti & futuri ſpatia cõplectẽs,qſi iã geranẽ. Quõ aũt ſe habẽt adinuicẽ nũc æternitatis,æui, & tpis ſcđm cõuenĩẽtiã & differẽtiã,exponi debet loquẽdo de ęuo & tpe cũ creaturis.

Q
Ad ſecũdũ.

Ad ſecũdũ patet p dicta. Bene em̃ verũ eſt ꝙ ęternitas nõ põt diſtingui p pſens,pteritũ,& futurũ,tãq̃ per differẽtiã re:qa ſic nõ habet ea in ſe.põt tñ diſtingui ſcđm ea differẽtia rõnis:qa rõnes illoꝝ in ſe habet & cõtinet,ſicut dictũ eſt.

R
Ad primũ in oppoſi.

Ad primũ ĩ oppoſitũ de Apo. Dicẽdũ ꝙ loquiẽ de eſſe,fuiſſe,& fore, ſcđm expoſitũ modũ.

S
Ad ſecũdũ.

Siliter ad dictũ Anſel.qm̃ loquiẽ de eſſe in tpe:nõ ſicut mẽſuraẽ ĩ mẽſurato:ſicut ptẽdit obiectio:qa ſua ſtãte ęternitate eſt in oĩ eſſe & ente qđ eſt, ĩquãtũ ĩ eẽ cõtinet ipm.& qđ ſic eſt in tpe,nõ oportet ꝙ ei⁹ duratio ſequaẽ differẽtias tpis.ſcđm ꝙ oĩa hæc expſſe dicit Anſel.proſol.xxii. In nullo (inqt) tpe ꝓprie diciẽ eſſe:quia oĩno a nullo alio contineẽ:& tñ in omni tẽpore quodãmodo dici poteſt eſſe:qm̃ qcqd aliud eſt ne in nihilũ cadat ab ea pſente ſuſtinetur. Sũma ergo ſubſtantia nulla tempoꝝ lege ad ptiũ multiplicitatẽ cogatur:aut pſens eſſe tota pluribus temporibus prohibeatur.

T
Queſt.IIII.
Arg.1.

CIrca Quartũ arguiẽ:ꝙ futurũ maxime deo conuenit:& ꝙ ꝓpriiſſime dicaẽ de eo erit.qm̃ illđ ꝓpriiſſime deo cõuenit, qđ ſumme remotũ eſt a rõne defectus. Ipſe em̃ eſt ſumme indeficiẽs.tale eſt futurũ:qa inquãtũ futurũ,ad ſolũ eſſe ordinaẽ.ergo &c.

2

Q2 præteritũ maxime deo cõuenit: vt ꝓpriiſſime dicaẽ de eo,fuit,arguiẽ p hoc qđ diciẽ Io.i. In principio erat verbũ. Vbi p illud verbum erat: exprimiẽ æternitas filii cũ patre.

In oppoſi.

Q2 aũt pſens maxime deo cõuenit:vt ꝓpriiſſime dicaẽ de eo eſt:arguiẽ p Anſel.qui dicit in ꝓſol.xxii. Tu es q proprie & ſimpliciter es:quia nõ habes fuiſſe aut futurũ:ſed tm̃ pręſens eſſe.

V
Reſponſio.

Dicendũ ad hoc ſcđm prędicta in qſtione pcedenti: ꝙ cũ eſſe, fuiſſe,vel fore ꝓprie nõ dicũtur de deo ſcđm rationẽ qua diſtĩguũt tẽpora ꝓpter defectũ & impfectionẽ eis annexam:ſed ſolũ ratione qua aliqd dignitatis importãt: Etſi igiẽ quo ad hoc eſſe,fuiſſe, & fore

attribuũtur æternitati.ſ.eo ꝙ aliqd dignitatis ĩportant in rõne durãdi:tñ illud veriſſime ęternitati congruit ad ipſam exprimendũ:qđ maiorẽ dignitatẽ durationis in creaturis importat: & minorẽ rationẽ indignitatis.& hoc eſt pſens ſcđm deteriata in pcedenti qſt. Verũtñ diſtinguẽdũ ſcđm ꝙ diſtinguit Aug.ſup Io.ꝙ cũ diciẽ eſt, fuit,& erit, duo intelligunẽ:& res ſignificata:& modus ſignificãdi ſub ꝓprietate tẽporis. Dicit em̃ ꝙ verbũ ſubſtãtiuũ duplicẽ habet ſignificationẽ. Aliqñ em̃ tẽporales motus ſcđm naturã alioꝝ verboꝝ deſignat.aliqñ ſubſtantiã vniuſcuiuſq; ſine motu. Primo mõ æqualiter congruũt deo & æternitati eſſe fuiſſe & fore: quia idẽ ſignificãt.ſ.diuinã ſubſtãtiam ſub ratione durationis: q̃ eſt ſua æternitas. Secũdo aũt mõ dicẽdũ ꝙ maxime ei cõgruit ratio nũc pſentis:tũ ꝓpter ei⁹ actualitatẽ:tũ ꝓpter eius ĩmutabilitatẽ:q̃ minime inueniunẽ in pterito & futuro:& maxime cõueniũt æternitati. Vñ ꝓpter pſentis actualitatẽ dicit Aug.lib.lxxxiii.q.q.xvii. Omne pteritũ iã nõ eſt:oẽ futurũ nõdũ ẽ. Oẽ igiẽ & pteritũ & futurũ deeſt.apud deũ aũt nihil deeſt:nec pteritũ igiẽ nec futurũ:ſed oẽ præſens eſt apud deũ. Propter eius vero ĩmutabilitatẽ,dicit in.q.xix. Qđ ĩmutabile ẽ,æternũ eſt. ſemp em̃ eiuſmodi eſt.qđ aũt mutabile ẽ,tẽpori obnoxiũ eſt. Nõ em̃ ſemp eiuſmodi eſt,ĩ ęterno ergo cũ ꝓprie diciẽ:nec qcq̃ pteritũ,nec qcq̃ futurũ:ſed qcqd eſt,tm̃mõ ẽ.

Eſt aũt aduertẽdũ ꝙ licet eſſe ſimplr acceptũ magis ꝓprie congruit deo & æternitati q̃ fuiſſe vel fore:& propter hoc dicat Anſel. Nõ fuiſti heri,aut eris cras:ſed heri & hodie & cras es: tñ ipm eẽ deteriatũ p illud qđ ſil' totã rõnẽ durationis ĩportatę p eſſe,fuiſſe,& fore,ĩportat: cuiuſmõi eſt hoc aduerbiũ ſemp:adhuc magis ꝓprie cõgruit ei:vt veriſſime circũloquamur æternitatẽ dei,dicẽdo ꝙ ſemper eſt.ſcđm ꝙ dicit Anſel.Moñ.xxiiii.c. Si dicaẽ ſemp eſſe,nihil melius intelligiẽ q̃ æterne eſſe.i.interminabilẽ vitam perfectam ſimul totam obtinere. X

Y
Ad primũ.

Ad primũ ĩ oppoſitũ de futuro qđ eſt ſumme ĩdeficiẽs ab eſſe, Dicẽdũ ꝙ aliqd nõ deficit ab eẽ,aut qa oĩno caret eẽ:ſicut lapis nõ moriẽ qa caret oĩno vita:aut qa ĩdeſinẽter cõſeruat ſuũ eẽ. Hoc ſm ꝓpriiſſime cõgruit & deo & æternitati:primũ aũt minime.& illđ maxime ĩueniẽ ĩ futuro ĩquãtũ futurũ:hoc aũt ſecũdũ ĩ pñti ĩquãtũ pñs eſt. Et ideo veri⁹ ei cõuenit pñs,q̃ futurũ.

Z
Ad ſcđm.

Ad ſecũdũ de pterito,dicẽdũ ꝙ ĩ æternitate ſcđm modũ nři ĩtellect⁹ aliqd cõcipimus poſitiue:& aliqd priuatiue. Poſitiue,vt qđ ſemp inſtet cõſilr & eodẽ mõ ſe habẽdo. Priuatiue,vt quod principio & fine durationis caret: Vbi ipſa priuatio fundata in affirmatione eſt. Simplex em̃ vniformitas æternitatis nõ patiẽ initiũ aut finẽ:qa nõ ſunt ſine mutabilitate,quę repugnat vniformitati. Et ſic principalior ratio & pfectior æternitatis intelligiẽ per hoc qđ poſitiue ſignificaẽ,q̃ p hoc qđ priuatiue. Nũc aũt ſcđm id qđ poſitiue ſignificaẽ:exprimiẽ p eſſe ꝓpriiſſime, vt dictũ eſt.ꝙ aũt ꝓprie exprimitur per fuit vel erit,hoc eſt quo ad illud quod priuatiue ſignificaẽ in æternitate.ſ.carentia principii. Et ſic ſimplr magis ꝓprie circũloquitur æternitas per eſt pſens,q̃ p aliquod pteritũ vel futurũ.et ſi quo ad aliqd magis ꝓprie circũloquitur p pteritũ,hoc eſt ſcđm qd. Et ſcđm hoc Io.i.circũloquitur ꝓpriiſſime æternitas filii cũ patre p hoc verbũ erat.qa ly erat ꝓpriiſſime exprimit rationẽ principii carẽtis omni principio durationis,propter pteritionẽ q̃ importat anteceſſionẽ:& cũ hoc quodãmõ ſtatũ manẽtis ęternitatis rõne cõiũctionis eius ad pſens:qa pteritũ impfectũ eſt. Non tñ p illã circũlocutionẽ intendiẽ ꝙ ſimplr & abſolute magis ꝓprie circũloquiẽ ęternitas p aliqđ pteritũ q̃ p pręſens.

Art. XXXII. De proprietatibus cõmunibus ſubſtantialibus diuinę eſſentię,a creaturis attributis in generali.

Ar.xxxii.

POſtq̃ expeditũ eſt de diuinis ꝓprietatibus ꝓpriis: & quaſi diuinę naturę inditis:Sequiẽ de eius ꝓprietatib⁹ cõibus: & quaſi diuinę naturę a creaturis attributis. De qbus Primo tractabim⁹ in ſe & abſolute. Secũdo cõparãdo ea ad eſſentiã,& adinuicẽ:& ĩ ſe duplr Primo ĩ generali. Secũdo in ſpeciali.

Circa primũ ſunt.v.qſtiones.

Prima: vtrum deo eſt aliquid tribuendum ex creaturis.

Secũda: vtrũ q̃libet res cuiuſq; pdicamẽti ĩdifferẽter deo ẽ tribuẽda.

Tertia: vtrũ genus alicui⁹ pdicamẽti deo põt attribui & nõ ſpecies vel econuerſo.

Quarta: vtrum deo attributa ſignificãt de ipo aliquid poſitiue an negatiue.

Quinta: vtrum ratio alicuius prædicamenti cadat in deo.

A
Queſt.I.
Arg.i.

CIrca Primum arguitur:ꝙ deo nihil poſſit attribui ex creaturis. Primo ſic.
Boethius dicit.c.ii.de tri.In diuinis intellectualiter verſari oportet, nec de-
duci ad imaginationes:ſed potius ipſam inſpicere formam quę vere eſt for
ma:nec eſt imago,& quę eſſe ipſum eſt. ſed attribuens deo aliquid ex crea-
turis reſpicit ad imaginationē. vt enim dicit Dio. de di.no.c.ii.habēt cauſa
2 tiua cauſalium receptiuas imaginationes.ergo &c. ¶Secundo ſic.Boethius
ibidē.c.iii.Deus vere vnū eſt,in quo nullus numerus neq; ſubiectū fieri poteſt.ſed id qđ a crea
turis attribueret̃ deo,nūerū aliquē neceſſario facit cū eo cui attribuit̃: & ſubiectū habet id cui
3 attribuit̃.Idē em̄ nō attribuit̃ ſibiipſi:neq; eſt in ſeipſo.ergo &c.¶Tertio ſic.Si aliqd dicat̃ at-
tribui deo:hoc eſt qđ cōiter ineſt deo & creaturis:& ex creaturis coniicimus ipm̄ ĩeſſe deo.ſed
eſſe & eſſentia,viuere & vita ſunt hmōi. ergo debent dici attribui deo: & eſſe attributa.con-
ſequēs falſum eſt:qa nihil attribuit̃ niſi alicui p̄exiſtenti:& nihil eſt ſcđm rationem intelligēdi
4 prius in deo,q̄ ratio eſſe & eſſentię,viuere & vitę.ergo &c. ¶Quarto ſic.quę deus habet ex ſe
ab ęterno, nō debēt dici ei attributa ex creaturis:talia ſunt ſapientia,bonitas,& cętera hmōi.
In oppoſi. ergo &c.¶In oppoſitū eſt.qm̄ Anſel.dicit in moñ.xv.c. Summa eſſentia dicenda eſt quodlibet
eoꝝ qbus eſt omne qđ nō ſunt ipſa inferius:vt viuentē eſſe,ſapientē,potentē:& quicquid ſim-
pliciter melius eſt q̄ ipm̄.Sed talia nō dicūtur niſi ea tribuendo ei ex creaturis.Vnde cōtinuo
ſubdit. Quid ergo quęritur amplius, quid ſumma ſit illa natura,ſi manifeſtū ſit quid omniū
ſit:aut quid non ſit?ergo &c.

B
Reſponſio.

¶Dicēdum ad hoc: ꝙ ſcđm Dio.ca.ii.de di.no.oia diuina quęcūq; nobis manife-
ſtantur:in participiis ſolis cognoſcimus.hęc aūt qualia ſunt ſcđm propriū principiū & funda-
mentū,ſup intellectū ſunt & omnē eſſentiam & ſcientiam:vt ſupeſſentiale occultum.Iuxta ea
igitur quę videmus in creaturis:coniicere debemus ea quę intelligere debemus in creatore.&
hoc maxime in creaturis ſenſibilibus, ex quibus omnis noſtra ſcientia cōcipitur ortum habēs
ex ſenſu,in quo inferiores ſum⁹ angelicis ſubſtantiis.Propter qđ dicit Diony.c.i.cęl.hierar.Ipſi
vt intellectus intelligunt iuxta ꝙ eis fas eſt.Nos vero ſenſibilibus imaginibus in diuinas quā
tum poſſibile eſt reducimur contemplationes.Nunc autem in creaturis duo videmus:quę ad
earum ꝑfectionem ꝑtinent: vnū per qđ ꝑficiuntur ſcđm gradus ſuos in eſſe ſubſtantiali:
vt eſt forma ſubſtantialis cuiuſq; quę dat ei eſſe primū. Etſi enim materia ſit de eſſentia cōpo-
ſiti in habentibus materiā:tñ ſcđm Boe.c.iii.de tri. nihil ſcđm materiā eſſe dicitur: ſed ſcđm
propriā formā. Aliud vero eſt ꝑ qđ ꝑficiūtur in eſſe accidentali:vt eſt forma nobilis accidē
talis q̄ dat ei bene eſſe:qđ appellat̃ eſſe ſecūdū. Vt em̄ dicit phs.iii.Topi.quæ ſunt ex circūſtan
tiis neceſſariis,ſunt meliora.Melius enim bene viuere q̄ viuere.Et ſunt illa q̄ in creaturis dant
rei bene eſſe,quaſi attributa illis quę dant eſſe abſolutum.Vnde phs exponēs ſeipſum in verbo
prædicto,dicit.Ex circūſtantia autem eſt quando exñtibus neceſſariis alia quędam adiūgūtur
bonorū.Igitur qđ eſt ex circūſtantia bonorum, abſolute melius eſt q̄ qđ non ex circūſtātia. Et
ſcđm regulam prædictā Anſel.qđ abſolute melius eſt ipſum q̄ non ipſum:dicēdum eſt deo cō
uenire.& ſcđm ꝙ dicit Ambr.de tri.quicqd religioſius ſentiri poteſt, quicquid prȩſtantius ad
decorē,quicqd ſublimius ad poteſtatē,hoc deo intelligas cōuenire.& ſcđm ꝙ dicit Auguſt.li.
de li.ar.Quicquid laudabile aduertit̃ in rerum natura ſiue exigua ſiue ampla laude dignū iu-
dicetur,ad excellentiſſimam & ineffabilem laudem referendum eſt conditoris.Tunc autē ſum
me ad laudem refertur conditoris:quando ipſi attribuitur:non ſolum quia ex ipſo eſſe iudica
tur : immo quia ab ipſo eſt,coniicimus quia eſt in ipſo . iuxta hoc quod dicit de verb.dñi. ſer.
xxxviii.In creaturis deeſt aliquid qđ laudas:in creatore autem nihil deeſſe poteſt: quia qđ in-
uenitur in creatura,a creatore artifice proceſſit. & hoc quo ad eſſe & bene eſſe. Scđm ꝙ dicit
Dio.c.v.de di.no.Omnia exiſtentia ꝑ eandem rationem & eſſe & bene eſſe habent:& ſunt &
bene ſunt, ex ante ente & eſſe & bene eſſe habentia . Eſſe igitur ex circūſtantia bonorum deo
C attribuendum eſt,non ſolum eſſe abſolutū.hoc autē non fit niſi deo attribuendo aliqua q̄ ſunt
dignitatis & nobilitatis abſolutę in creaturis.In deo igit̃ dicēdū eſt eſſe attributa quaſi ſupra
rationem ſuę eſſentię, a creaturis,in quibus conſimilia coniicimus,deo attributa.& hoc quaſi
qualitates quaſdā ſubſtantiæ ſubiectę.ſcđm ꝙ dicit Augu.xv.de tri.c.vi.Si dicimus æternus,
immortalis, incorruptibilis, immutabilis, viuus, ſapiens,potens,ſpecioſus,iuſtus,bonus,bea-
tus,ſpiritus,horū omniū nouiſſimū qđ poſui quaſi tm̄modo videt̃ ſignificare ſubſtātiā:cętera
vero hui⁹ ſubſtantię qualitates. Sed hoc intelligendū ſcđm modū qui infra videbit̃. Quę aūt
& quomodo deo ſunt attribuenda:patebit in quęſtione ſequenti.

¶Ad primū in oppoſitum,ꝙ ſecundū Boethium in diuinis nō oportet deduci ad D
imaginationes,verū eſt ipſam veritatē imaginationū deo attribuendo:ſed bene oportet deduci Ad primū
ad imaginatiōes ab illis deo aliqd ineſſe ſupereminēter coniiciēdo,& hoc appellādo oēm formā prin.
creaturę imaginē.ſecūdū ꝙ dicit ibidē.c.iii.in fine.Ex his formis quę p̄ter materiā ſunt,iſtę for-
mę venerunt q̄ ſunt in materia.Nā abutimur formas vocātes dū imagines ſunt. Aſſimilantur
em̄ formis his quę nō ſunt in materia cōſtitutę. Bene inquā oportet ad tales imaginationes de
duci:ponēdo.ſ.ſub excellētiori modo in deo q̄ dignitatis ſunt in creatura,inquātū forma prin
cipalis & exēplaris excellētioris gradus eſt q̄ forma q̄ imago eius tantū eſt.ſecūdū ꝙ dicit Dio-
ny.i.c.de di.no.Quia oīm eſt quę ſunt cauſale,ipm̄ nihil eſt in omībus quę ſunt ſupeſſentialiter E
exaltatū. ¶Ad ſecundū ꝙ in deo nullus eſt numerus,& ſubiectū eſſe nō poteſt:dicēdū ꝙ in eo Ad ſecūdū
nullus eſt numerus re abſoluta vel intētione differentiū inter ſe,neq; etiā differentiū re abſolu
ta,vel intētione a ſua eſſentia.Sic etiā differētiū ſubiectū eſſe poteſt ꝑ ſuā ſubſtātiā.Re em̄ dif
fert accidēs a ſubiecto:intētione autē differentia a genere in cōſtitutione ſpeciei.Sic em̄ intelli-
git ipſe Boethius dictū ſuū.Vnde ei qđ dicit.Nullus in eo numerus,nullū in eo aliud eſt prȩter
id qđ eſt,& ei qđ dicit Subiectū fieri nō poteſt,addit.Nam ꝙ cęterę formę ſubiectę ſunt accidē-
tibus hoc facit materia.& ſubdit pro vtroq;.c.iiii.Nulla igitur in eo diuerſitas,nulla ex diuer-
ſitate pluralitas,nulla ex accidētibus multitudo: atq; idcirco nec numerus. Deus vero a nul-
lo differt,vel accidentibus,vel ſubſtātialibus differentiis in ſubiecto poſitis.Bene tñ pōt eſſe in
eo numerus aliquoꝝ differentiū ratione tm̄,cuiuſmodi ſunt attributa,qbus etiā bene pōt quo F
dā modo eſſe ſubiectum:vt videbit̃ conſequenter.¶Ad tertiū dicendum ꝙ aliquid coniicimus Ad tertiū.
in deo ex creaturis dupliciter,aut quia ꝑ creaturas,aut quia a creaturis.Primo modo coniici
mus ĩ deo ſimplicitatē, immutabilitatē,infinitatē,& huiuſmodi,quę inſunt deo ratione qua eſt
eſſentia quædā,& nullo modo ſunt in creaturis.Secūdo coniicimus aliqua in deo eſſe duplici-
ter,aut ab eis quæ ſunt de eſſentia creaturę,aut ab eis quæ ſunt addita eſſentię, velut acciden
tia in ea.Primo modo coniicimus deo ineſſe viuere eſſentiā & vitā.Secundo modo coniicimus
ei ineſſe ſapientiā, bonitatē,& huiuſmodi,& hoc quia videmus ea aliquo modo ineſſe creatu-
ris:vt aliquid nobile,propter qđ ea attribuimus deo:vt patebit in ſequēti quęſtione. Quę pri-
mo modo coniiciunt̃ in deo,non dicunt̃ attributa,niſi extēſo nomine. Quæ vero ſecūdo modo
coniicimus deo ineſſe ex creaturis, nullo modo dicunt̃ attributa deo: ſed ſolummodo illa quæ
coniicimus ei ineſſe tertio modo.Ad rationē enim attributi tria requirunt̃, Vnum ꝙ ipm̄ ſub
ſe habeat aliquid,cui vt ſubiecto fiat attributio,cuius ſit quaſi diſpoſitio ſuꝑ rationem ſubie
cti.Alterū eſt ꝙ ſit nobile quid.Tertium ꝙ in creaturis aliquo modo inueniat̃. Hoc em̄ modo
ſe habēt ſapientia,bonitas,& huiuſmodi,q̄ quaſi qualitates aut diſpoſitiones ſunt additę eſſen-
tię.Et ideo illa ſola ꝓprie dicunt̃ attributa,eſſe aūt,viuere,eſſentia,& vita,attributa ꝓprie dici
nō poſſunt:quia ſunt rationes primę cōceptę in deo:ſup quas fundant̃ cōceptus oīm aliarū ra-
tionū. Et ſimiliter ĩmutabilitas,ſimplicitas,ęternitas,infinitas,& omīa hmōi,attributa dici nō
poſſunt:quia creaturis nō inſunt,& ideo nec ab ipſis deo tributa, licet ꝑ ipſas deo ineſſe du-
ctu rationis cognita.¶Ad quartū,Dicendū ꝙ aliqd pōt intelligi deo attributū dupliciter.Vno G
modo quo ad attributi in eo cui attribuit̃ realem exiſtētiam.Alio modo quo ad noſtrā ſup hu- Ad quar-
iuſmodi eius exiſtētia innoteſcētiam.Primo modo nihil omnino deo attribuit̃ a creaturis ex tē tum.
pore niſi aliquę relatiōes:vt ꝙ ſit creator,dñs, aut huiuſmodi:quæ nec attributa dicunt̃. quia
nō dicunt̃ proprie attributa,quę deo ex natura ſua nō inſunt ab ęterno.Quę dicunt̃ attributa
ſecūdo modo multa ex creaturis deo attribuimus,non ſolū ꝑ creaturas: ſed quia ea videm⁹
eſſe in creaturis,tanq̄ ea quę ſunt nobilitatis, ex creaturis ipſa deo ineſſe cognoſcimus.Et ideo
ex creaturis ea deo tributa dicimus.

CIrca ſecundū arguit̃, ꝙ quęlibet res cuiuſlibet p̄dicamenti indifferenter deo H
poſſit attribui.Primo ſic.Quę ꝑ ęqualem diſtantiā ſe habent ad idem,ſi vnū Queſt.II.
illorū poteſt attribui illi ꝓpter approximationē aliquā ad illud,& reliquū.ſed Argu.i.
omnes creaturę ꝑ ęqualē diſtātiam ſe habent ad deū:quia ꝑ infinitā.Cum
ergo aliqua ex creaturis deo attribuunt̃,quia aliquā rationē ꝑfectionis im-
portāt,ꝑ quā ad ipſum habēt approximationē.ergo &c̄. ¶Secundo ſic.Illud 2
poteſt deo attribui,qđ ipſe habet in ſeipſo,& a quo ipſe denominat̃:quia ĩ de-
nominando denominās attribuitur denominato,& ipſa denominatio eſt quędā attributio.quę
libet aūt res cuiuſlibet p̄dicamenti eſt huiuſmodi.Iuxta illud qđ dicit Diony.c.i.de di.no.Oīa

ſimpliciter & indefinita in ipſo, quę ſunt, pręambiuit perfectiſſimis vnius ſuę & cauſaliſſimę p
uidentię bonitatibus, & ex omnibus quæ ſunt, laudatur & nominat̃. Qđ etiã patere poteſt in-
ducẽdo exẽpla rerũ cuiuſlibet p̃dicamẽti, quibus deus inuenit̃ in ſcripturis denominari. Dicit̃
eñ ſcđm ſubſtantiam ſpũs, ẜm quãtitatem magnus, ẜm relationem pater, ẜm qualitatẽ bonus,
ſecundũ agere creare, ſecundũ pati iraſci, ſecundũ quãdo ſemper eſſe, ſecundũ vbi vbiq; eſſe, ẜm
In opp. primo. ſitũ ſedere, ẜm habitũ amictus lumine. ergo &c̃. ℭIn cõtrariũ eſt: quia vt dicit in eodẽ, oĩm qui-
dem eſt quę ſunt cauſale, ipſum autẽ nihil in oĩbus quę ſunt ſupeſſentialiter exaltatũ. ſed ni-
2 hil poteſt deo attribui, niſi qđ eſt ipſe. ergo &c̃. ℭPręterea ſi ĩdifferẽter etiã quęlibet res cuiuſli-
bet p̃dicamenti deo attribueret̃, tunc ſicut per attributionẽ iuſtitię vel ſapiẽtię ad deũ, dicitur
deus iuſtus vel ſapiẽs, ſimiliter per attributionẽ ligni aut lapidis ad ipſum diceretur lignũ aut
I lapis. conſequens eſt falſum. ergo & antecedens.

Reſolutio queſtionis. ℭAd intellectũ quæſtionis huius & diſtinctionis eius a q̃ſtione vltimo propoſita
in hoc articulo, Sciendũ ꝙ aliud eſt res p̃dicamenti, aliud ratio p̃dicamẽti circa rem intellecta:
vt ratio ſubſtãtię eſt ſubſiſtere ſiue ſubſtare: res p̃dicamẽti ſubſtãtię eſt omne illud cui conue-
nit iſta ratio. Ratio quãtitatis eſt ſcđm partes rẽ mẽſurare. Res quãtitatis eſt omne id in quo
p ſe ratio talis inuenit̃: vt ẽ prĩo quãtitas diſcreta: deinde cõtinua: vt determĩat phs. iiii. meta.
Ratio ꝓpria qualitatis eſt ſubiectũ informare. Eſt eñ ẜm phm qualitas: ſecundũ quã quales eſ-
ſe dicimur. Res qualitatis eſt omne cui talis ratio cõuenit. Et differũt in hoc res p̃dicamenti &
ratio, ꝙ bene poteſt alicuius p̃dicamẽti res ad diuina trãſferri, abſq; eo ꝙ ratio p̃dicamẽti illiꝰ
deo attribuatur, ad modũ quo res generis bene attribuitur ſpeciei dicẽdo homo eſt animal, non
autẽ ratio eius, ſecundũ quã dicit̃ genus, ſcilicet ꝙ eſt p̃dicabilis de pluribus differẽtibus ſpe-
cie. Et ſecundũ hoc multũ refert interrogatũ in hac prima q̃ſtione & in illa vltima. ſecundũ ꝙ
K manifeſte apparebit ex earũ pertractatione. ℭQuãtum ergo ptinet ad hãc primã queſtionẽ, Di-
Reſponſio. cendũ ꝙ attributionẽ rei alicuius p̃dicamẽti fieri deo, dupliciter põt intelligi: vel per ſimilitudi-
nẽ, vel per proprietatem. Per ſimilitudinẽ res accepta a creaturis aliquãdo deo attribuit̃, quæ p
ꝓprietatẽ ſuę naturę eſſe in deo nõ põt. Et eſt iſta attributio non proprie attributio: ſed magis
trãſlatio quædã ad aliquid per ſimilitudinẽ illã explicandũ. Vnde res p̃dicamentorũ inquãtum
ſic deo attribuunt̃, non ꝓprie: ſed cõmuniter & trãſlatiue dicunt̃ attributa. Per proprietatem
autẽ res a creaturis accepta deo attribuit̃, quæ per ſubſtantiam & rei veritatẽ in deo eſſe intel-
ligit̃, licet modo eminẽtiori, vt iam dicet̃. Quorũ eſt attributio ꝓprie dicta, & ipſa proprie at-
tributa ſunt. Primo modo ea quę inueniunt̃ in creaturis deo attribuunt̃ ẜm illũ modũ quo in-
ueniunt̃ in creaturis, ſecundũ quẽ deus dicit̃ bos, leo, ouis, & huiuſmodi. Secũdo modo ea quę
inueniunt̃ in creaturis deo attribuuntur ſcđm alium modum & ſublimiorem q̃ inueniuntur
in creaturis. ſecundũ quem deus dicitur bonus, ſapiens, iuſtus, & huiuſmodi. Hanc differentiã
attributoꝝ inſinuat nobis Augu. ſuper Io. exponens illud Io. xiiii. Ego ſum vitis vera. vbi dicit.
Dicit̃ vitis p ſimilitudinẽ, nõ per ꝓprietatẽ, quẽadmodũ dicit̃ ouis, agnus, petra, lapis, &c̃. huiuſ-
modi, quę magis ſũt ſimilitudines q̃ ꝓprietates. Et eã ſimiliter exprimit Ambro. ii. de tri. dicẽs.
Sunt quędã noĩa quę euidẽter diuinitatis ꝓprietatem oſtendũt, & pſpicuam diuinę maieſtatis
exprimũt veritatẽ. Alia vero ſunt quę trãſlatiue & per ſimilitudinẽ de deo dicunt̃. Sed hoc du-
pliciter fieri poteſt. Vno modo p ſimilitudinẽ alicuiꝰ ꝓprietatis quã habet in ſua eſſentia. Alio
modo p ſimilitudinẽ ipſius eſſentię ſuę. Primo modo deus dicit̃ leo, propter leonis fortitudinẽ:
quia ipſe fortis eſt: & ouis ꝓpter ouis manſuetudinẽ: quia ipſe mãſuetus eſt. & hęc eſt trãſlatio-
nis attributio magis vſitata in ſacra ſcriptura: largo tamen modo dicta attributio. Scđo modo
noĩe cuiuſlibet creaturę põt deꝰ nominari, nõ ſolũ quia idea eius eſt in ipſo deo, ſed quia ratio
pfectionis eiꝰ propria in dei pfectione includit̃, in qua fundat̃ ratio idealis inquãtum concipit̃ a
L diuina ſapientia: vt infra declarabit̃. & eſt ſimiliter attributio largo modo dicta. Loquendo er-
go de attributis largo modo, dicendũ ad queſtionẽ, ꝙ quęlibet res cuiuſlibet p̃dicamenti q̃tũ
ad primũ modum eius deo poteſt attribui. Non eñ eſt aliqua res in creaturis, quin ſit ſimilitu-
do aliqua eius qđ eſt in creatore, q̃q̃ in multo diſſimilis. ſecũdũ ꝙ dicit Diony. c. ii. cę. Hier. In-
telligere oportet nihil eorũ quæ ſunt eſſe vniuerſaliter boni participatione priuatũ. Eſt igitur
vt ibidẽ ſequit̃, ex omnibus intelligere bonas ſpeculationes, ex materialibuſq; formare diſſimiles
ſilitudines, altero modo intellectualibꝰ habẽtibus quę ſenſibilibus aliter diſtributa ſunt. & infra
Eſt itaq; non diſſonas formare cęleſtibus formas ex vilibus materię partibus: qm̃ & ipſa ex ve-
ro bono ſubſtantiã poſſidẽs, per oẽm ſui materialem diſpoſitionẽ imagines quaſdã intellectua-
lis pulchritudinis habet, & poſſibile eſt p eas reduci ad ĩmateriales primas formas. de quibꝰ plu-

rima exẽpla ponit ibidẽ, & in. c. iii. Et ꝓpter hãc ſimilitudinẽ q̃q̃ multum diſſimilem: oĩa deo
poſſunt attribui. ſecundũ ꝙ dicit. i. c. de di. no. Oĩm cauſalẽ theoſophi multiuoce ex oĩbꝰ crea-
turis laudãt: vt optimũ: vt bonũ: vt ſapientẽ, vt ſanctũ, vt ęternũ, vt exiſtentẽ, vt ſapientiã, vt
intellectũ, vt virtutẽ, vt regẽ, vt antiquũ, vt iuſtificationem, vt ſanctificationẽ, vt magnitudinẽ
oĩa excellentẽ, & in aĩabus, & in corporibꝰ, & in cęlo, & in terra ſimul, ſolẽ, ſtellã, ignẽ, aquã,
ſpũm roris, nebulã, lapidẽ, petrã. Ex quibꝰ cõcludit ſic. Ex oĩbꝰ igit̃ quę ſunt harmoniace lauda-
tur & nominat̃. Nec mirũ ꝙ propter hmõi ſimilitudinẽ oĩa deo poſſunt attribui: quia & pro- M
pter eandẽ oĩa quodãmodo habẽt eſſe in ipſo. qđ patet ex hoc, ꝙ eſſe & bene eſſe habẽt ab ipſo
vt infra patebit loquẽdo de diuina pfectione. Vnde dicit Diony. v. c. de di. no. In monade oĩs
numerus vniformiter ante ſubſiſtit, & habet numerũ oẽm monas in ſemetipſa ſingulariter. &
infra. Sed & in tota oĩm natura oẽs ẜm ſingulas naturę ratiões cõuolutę ſunt p vnã incõfuſam
vnitatẽ. Nihil ergo (vt dicit) incõueniẽs ex obſcuris imaginibus in oĩm cauſale aſcẽdentes ſu-
permũdanis oculis cõtemplari oĩa ĩ omniũ cauſali, & ſibiinuicẽ oppoſita vniformiter & vnite.
Principiũ eñ exiſtentiũ, ex quo & ipſum eſſe & omnia vtcũq; exiſtentia, omne principiũ, oĩs
finis, oĩs vita, oĩs immortalitas, oĩs ſapientia, oĩs ordo, oĩs harmonia &c̃. huiuſmodi. ſecũdum ꝙ
ipſe annumerat. Ex quibus poſt pauca cõcludit. Deinde & oĩno de deo & ſimul p̃dicant̃. ſed
hoc ſecundũ ſimilitudinis (vt dictũ eſt) trãſlationẽ: non autẽ ẜm naturę ꝓprietatẽ. Vnde ſta-
tim ſubdit. Et nihil eſt exiſtentiũ, formoſiſſimũ, ſpecioſiſſimum, ſine forma, ſine ſpecie, principia,
& media, & fines exiſtentiũ immẽſurate & cõuolute in ſemetipſo perambiẽs, & oĩbus eſſe iuxta
primã & ſupunicã cauſam incõtaminate declarãs. & ſubdit exẽplũ de ſole dicẽs. Sicut eñ iuxta N
nos ſol ſenſibiliũ eſſentias & qualitates & multas & diſcretas exiſtẽtes, tñ ipſe vnus ens, & vni-
formiter illuminãs vnit, cuſtodit, & pficit, & cętera quę annumerat: multo magis ĩ omniũ cau-
ſali pręextitiſſe oĩm exiſtentiũ paradigmata ẜm vnã ſupereſſentialẽ vnitatẽ cõcedẽdũ eſt. Et ſe-
cundũ hoc cõceſſum eſt ſupra & determinatũ ꝙ oĩa in vſum theologicę ſciẽtię cadũt, & ad ip-
ſam vt materia eiꝰ ptinẽt: & vt ea q̃ ad ſubiecti ſui cognitionẽ, qđ deꝰ eſt, referant̃. Et hoc eſt qđ
cõtinuo cõcludit Diony. dicẽs. Per hęc ꝓportionali ſcientia in oĩm cauſam quãtũ potẽtes ſu-
mus aſcẽdamus. Oĩa igit̃ (vt cõcludit) hinc exiſtẽtia ẜm vnam oĩm excellẽtẽ ſcientiã referẽdũ.
ℭLoquendo autẽ de attributione ꝓprie & ſcđm ꝓprietatẽ, tunc ex parte eoꝝ q̃ attributa ſunt O
diſtinguendũ. Aut eñ intelligit̃ attributio facienda vniuoce, attribuendo deo veritatẽ rei quę
eſt in creaturis ẜm modum quo eſt in creaturis. Aut intelligit̃ facienda ęquiuoce, attribuẽdo. ſ.
ea quæ ſunt in creaturis, deo ſcđm modũ ſupeminentẽ. Primo modo nulla res creata cuiuſcũq;
p̃dicamẽti deo poteſt attribui: quia in nullo poteſt vniuocari creator cũ creatura: vt infra di-
cetur. immo ſic accipiẽdo rem p̃dicamẽti, quęlibet res cuiuſlibet p̃dicamẽti vere ab ipſo remo-
uet̃. ſecundũ ꝙ dicit Diony. iiii. c. de myſtica theologia. Cauſa ſup oĩa ens neq; eſſentia eſt, neq;
vita: neq; irratiõalis, neq; inſenſibilis, neq; corpꝰ eſt, neq; figura, neq; ſpecies, neq; q̃litatẽ aut quã-
titatẽ habet, neq; in loco eſt. &. c. v. Neq; aĩa eſt, neq; intellectus, neq; phãtaſiam, neq; opinionẽ,
aut virtutẽ, aut intelligẽtiam habet: neq; ratio eſt neq; intelligere, neq; dicit̃, neq; intelligitur,
& cętera hmõi, ſecundũ ꝙ annumerat. neq; ſapientia, neq; vnũ, neq; vnitas, neq; diuinitas, aut
bonitas, neq; ſpũs eſt, ſicut nos ſumus, neq; filialitas, neq; paternitas, neq; aliquid quicquid no-
bis aut alicui exiſtentiũ cognitũ. & addit in fine. Sed eorum quę poſt eã ſunt poſitiones & abla-
tiones facientes, ipſam neq; auferimus, neq; ponimus, qm̃ & ſup oẽm poſitionẽ eſt perfecta & ſin-
gularis oĩm cauſa: & ſup oẽm ablationẽ excellẽtia oĩm ſimplr̃ pfectione & ſummitas oĩm. Scđo P
mõ ſubdiſtinguendũ, aut eñ intelligit̃ attributio faciẽda ſub ratiõe noĩs appropriati creaturę,
aut ſub ratione alicuius noĩs generalis. Iſto ſcđo mõ oĩa q̃ ſunt in creaturis deo pñt attribui.
Prĩo aũt mõ aliq̃ ex creaturis deo pñt attribui ex aliqbꝰ p̃dicamẽtis, & aliq̃ nõ, & ex aliqbꝰ nul-
la, & ex nullo oĩa. Ad quorũ diſcretionẽ ĩtelligẽdũ, ꝙ ſecũdũ ꝙ amplius declarabit̃ loquẽdo de
pfectĩoibꝰ oĩm rerũ ĩ deo, quęlibet creatura in ſuo eſſe formali qđ participat a deo iuxta gradũ
naturę ſuę, & eſſentię, quædã ĩ gradu ſuperiori, alia in gradu inferiori per maiorẽ vel minorem
approximationẽ ad eſſe primi, & hoc aſcendẽdo ab vltima creatura vſq; ad ſupremã, habet ali-
quã rationẽ diuinę pfectionis in ſe. In qua quidẽ eſt cõſiderare tria. ſ. rationẽ ipſius pfectĩois ſim-
pliciter & abſolute, & rationẽ ꝓprietatis eſſentię & naturę cuiꝰ eſt pfectio, & rationẽ imitatio-
nis in gradu cõpetẽti creaturę. Cõſiderãdo quãcũq; creaturã in q̃cũq; re cuiuſcũq; p̃dicamẽti
prĩo mõ eſſe eiꝰ eſt aliqd dignitatis & nobilitatis ſimplr̃. Quare cũ oĩe tale vt dictũ eſt deo de-
bet attribui, hoc mõ q̃libet res cuiuſcũq; p̃dicamẽti deo habet p ꝓprietatẽ attribui: ſed nõ ſub
noĩe ꝓprio creaturę: vt carnis vel oſſis ligni vel lapidis: ſed ſub cõi noĩe dignitatis, exprimẽtis

ſcilicet dignitatē pfectionis cuiuſq; inquātum pfectio eſt,cuiuſmodi eſt nomen bonitatis,quia
perfectio eſt in fine rei & cōplemēto. Bonitas autē eſt ꝓpria ratio finis:vt infra declarabit̄.Pro
pter qđ bonitas eſt generale attributū deo,qđ omne ens inquātū habet pfectionē aliquā in ſuo
cōplemēto cōſequit̄:& circuit etiā ipm eē qđ ē primū,i quo ratio formalis oīs pfectiōis cōſiſtit.
Cōplementū eñ cuiuſq; in ſuo eſſe dicit̄ bonitas eſſe eius, & in ei⁹ ſapiētia dicit̄ bonitas ſapiē-
tię eius,& in eius pulchritudine dicit̄ bonitas pulchritudinis eius, & ſimiliter pfectio in forma
aſininitatis,lapideitatis,& cęterorū huiuſmodi dicit̄ bonitas ei⁹, qua.ſ.pfecte pōt quę ſunt illi⁹
Q nature,& hoc iuxta modū illū quo tale vltimū & cōplementū in virtutib⁹ actiuis,dicit̄ virtus
quę eſt vltimū de potētia.ſcđm Phm in primo cę.& mun. Vnde ſm Diony.iiii.c.de di.no.nihil
ſignificat̄ ſeu intelligit̄ hoc noīe malū qđ eſt contrariū bono in quocūq;, pterq̄ nō poſſe q̄ ſunt
ꝓprie naturę pfectę. Hoc modo ergo nō ſub ꝓprio vocabulo attribuit̄ res alicuius pdicamenti
deo:ſed ſolū ſub hoc noīe generali qđ eſt bonū.ſecundū ꝙ docet Aug.viii.de tri.cū dicit.Bonū
hoc,bonū illud &c.vt ſatis expoſitū eſt ſupra.Tertio modo licet eē creaturę cuiuſcūq; aliquid
dignitatis in ſe habet ratiōe pfectionis ꝓprię:quia tñ vt ꝓpria eſt,& in gradu creaturę exiſtit,
limitationē habet,& ſic aliquid indignitatis & ignobilitatis habet ex natura ſuę eſſentię ratiōe
qua creatura ē diuerſa & diuiſa ab eēntia diuina,& p hoc ē qđ diminutū ī natura & eēntia ſua
qđ appellat̄ eſſe creaturę ꝓprium:hoc igit̄ modo & vt ſic ſignificat̄ eſſe creaturę ſub ꝓprio vo-
cabulo qđ a propria eſſentia creaturę vt creatura ē ei imponit̄,veluti lignū,lapis,caro,os & hu
iuſmodi,quia nihil qđ impfectionis aut indignitatis alicui⁹ eſt,deo attribui pōt,nulla res crea
turę cuiuſq; pdicamenti ſub ſuo proprio noīe creaturę p proprietatē pōt deo attribui. Vnde
& res illa quę ſapiētia,ſeu virtus,aut pulchritudo,aut aliquid huiuſmodi in creatura dicitur
ſub ratiōe illa q̄ in eſſentia ſua eſt creatura aliqua & limitata,nullo mō deo attribui pōt, niſi p
ſimilitudinē.qđ intellexit Diony.cū dixit. Neq; eſſentia eſt,neq; vita,aut bonitas,aut ſpūs. qđ
etiā bene expreſſit p hoc qđ ſubdit.Sicut nos ſumus.vt habitum eſt ſupra.Eſſe vero creaturę ſe
cūdo modo:medio modo ſe habet,& penes hunc modū noīa impoſita ſunt reb⁹.ſ.iuxta rationē
proprietatis eſſentię earū,qualis debet eſſe vera impoſitio realis, non ſicut illa quę tātū eſt vo-
calis:vt exponendū eſt loquēdo de dei nominib⁹.& hoc modo quædā ex rebus aliquorū pdica-
mentorū deo habēt attribui,& aliquorum pdicamentorū nulla:ſed nullius pdicamēti omnia.
R Et eſt hic difficultas q̄ſtionis.¶Ad cuius intellectū ſciendū:ꝙ quędā ſunt res pdicamentorum
aliquorū quibus de natura & ꝓprietate eſſentię ſuę cōuenit aliquid qđ eſt ſimpliciter dignita-
tis & nobilitatis quātūcūq; ſit ipſa rei eſſentia limitata inquātum eſt creatura.Quædā autem
alię ſunt res in quolibet pdicamēto, quibus de natura ſua & ꝓprietate eſſentię ſuę non cōue-
nit aliquid qđ eſt dignitatis ſimpliciter aut nobilitatis.Verbi gratia,Ex natura & ꝓprietate eſ
ſentię createę quę ſapientia dicitur,eſt notitia & illuſtratio quędā,cuius ꝓpria actio eſt illuſtra-
re id cuius eſt:& pulchritudo nihil aliud eſt q̄ decētia quædā,cuius opus eſt, id cuius eſt de-
cēs & acceptabile facere:quę dignitatis ſunt & nobilitatis in quocūq; inueniant̄:ita ꝙ aliis eiſ-
dē retentis melius dignius & nobilius eſt in quocūq;, ſapientia illuſtratū eſſe, q̄ non illuſtratū,
pulchritudine decoratū eſſe,q̄ non decoratū. Ex natura aūt & ꝓprietate eſſentię lapidis vt eſt
lapis,ligni vt eſt lignū, & cęterorū huiuſmodi,nō conuenit lapidi,aut ligno, aliquid qđ eſt di-
gnitatis ſimpl'r aut nobilitatis : vt.ſ.quodcunq; ens dignius ſit & nobilius ex eſſe illius in ipſo
q̄ ex nō eſſe eius in illo.immo lapidi, aut ligno quicquid nobilitatis ineſt ex hoc ꝙ tale eſt, hoc
nō eſſet nobilitatis in alio quocunq;,licet nobilitatis eſt in ligno aut lapide. Bene enim verum
eſt ꝙ ex ꝓprietate naturę & eſſentię ſuę quęlibet res aliquid habet qđ eſt ſibi dignitatis & no-
bilitatis,& qđ eſt ſibi optimū:vt oliua ratione eſſentię ſuę aliquod eſſe habet qđ eſt ſibi optimū
& melius inquātum eſt oliua,q̄ quodlibet aliud eſſe cuiuſlibet alterius rei.Nō tñ illud eſt opti
mū ſimpliciter & nobili⁹, neq; cuiuſcūq; alteri:quia eſt aliud eſſe alteri melius & nobilius ſim-
pliciter illo,& etiā illi alteri eſt melius & nobilius licet nō oliuę:vt eē leonis ſimpl'r melius eſt
& nobilius,& etiā leoni eſt melius & nobilius q̄ eſſe oliuę,licet non ſit melius oliuę inquantum
eſt oliua.Licet eñ melius eſſet ſimpl'r in rerū natura quod modo eſt oliua ſi eſſet leo: nō tñ hoc
eſſet melius oliuę inquantū oliua eſt,quia tūc oliua nō eſſet omnino,& bonū cuiuſcūq; & nobi
le in ſuo eſſe ſpecifico conſiſtit.Et hoc eſt qđ dicit Philoſophus.ii.phyſi. Quod quid eſt finis &
forma hoc erat qđ aliquid erat eſſe:& propter hoc dignius eſt non ſimpl'r:ſed ad vniuſcuiuſq;
ſubſtātiam.vbi dicit Cōmen.Forma eſt in reb⁹ naturalibus:vt ens ſit in diſpoſitione nobiliori
ſecundum ꝙ eſt illud ens,nō nobilius ſimpliciter. Nobilius eñ in oliua eſt oliuam eſſe oliuā,
nō nobilius ſimpl'r.Res pdicamenti cuiuſq; de primo modo per ꝓprietatē poteſt deo attribui

ſecundum idem ſignificatum nominis,analogice tamen vt infra patebit.Quicquid eñ eſt ſim- S
pliciter & abſolute dignitatis & perfectionis, deo tribuendum eſt:vt ſunt ſpiritus, vita, intel-
lectus,intelligentia, & huiuſmodi de prędicamento ſubſtantię:magnum,immēſum,infinitum,
de prędicamento quantitatis:bonum,ſapiens,iuſtum, & huiuſmodi de prędicamento qualita-
tis:paternitas,filiatio,& huiuſmodi,de prędicamento relationis:creare, gubernare, & huiuſ-
modi de prędicamento actionis:generari,ſpirari,& huiuſmodi de prędicamento paſſionis. &
hoc fit abſoluendo de huiuſmodi rebus & ſignificatis nominum ſuorum omnem rationem im
perfectionis quam in ſe includunt vt ſunt in creaturis:quia modo ſublimiori & omnino perfe
cto habēt eſſe in deo.ſecundum ꝙ dicit Dionyſius capite ſecundo de diuinis nominibus.Abū-
danter & ſuperſubſtantialiter ea quæ ſunt cauſatorum pręinſunt in cauſis, & per hoc analo-
gice:vt infra dicetur. Res vero cuiuſcūq; pdicamenti de ſecundo modo nullo modo per pro- T
prietatē deo poteſt attribui:quia nihil deo poteſt attribui qđ nō ſit ſimpl'r dignitatis & pfectio
nis alicuius:quia quicquid ei attribuit̄, ipſe eſt per ſuā ſubſtantiā, qui pfectiſſimus eſt, & nobi-
liſſimus & digniſſimus,cui nihil cōuenire pōt niſi ſupeminēter,& p ſuperabundantiā dictum,
iuxta doctrinā Diony.Tales ſunt res ſpecierū ſpecialiſſimarū quaſi oīm in pdicamēto ſubſtātię:
vt ſunt homo,aſinus,lignum,lapis,& huiuſmodi:& ſimiliter in pdicamēto quātitatis:vt ſunt
triangulus,quadrāgulus,& cęterę ſpecies figurarū:& plures in pdicamento qualitatis: vt albe
do,nigredo,calidū,frigidū,& huiuſmodi:& in relatione,duplum, ſubduplum,maius, minus &
hmōi:in actione calefacere,frigefacere:& in paſſiōe dolere,iraſci,& hmōi:& quęcūq; ſunt ī aliis
pdicamentis.iiii.nō niſi tranſlatiue deo attribuunt̄.ſecūdū ꝙ dicit Aug.v.de tri. Situs,habit⁹,
& loca,& tēpora,non dicuntur de deo proprie:ſed tranſlatiue, ac p ſimilitudinē dicunt̄ in illo.
Nā & ſedere ſup Cherubim dicit̄ quo ad ſitū:& abyſſum tanq̄ veſtimentū amictus ei⁹,quo ad
habitū:& Anni tui non deficient,quo ad tēpus:Si aſcēdero in cęlū tu illic es,quo ad locū. ¶Di V
ctam regulā de attribuendis deo p proprietatē,& nō attribuendis, cōſiderauit Anſel.quando
dixit mon.xv.c.Si quis diligēter ſingula intueat̄, quicquid eſt aut tale eſt vt ipm omnino vni-
uerſaliter in quolibet exiſtēti melius ſit q̄ nō ipſum: aut tale vt nō ipſum in aliquo melius ſit
q̄ ipſum,licet nō in quolibet alio.Ipm autē & nō ipm(vt dicit)nō aliud hic intelligit̄ q̄ veluti
corpus nō corpus,verū non verū:& ſimilia.Melius quidē omnino eſt ipm q̄ nō ipſum: vt ſapiēs
q̄ non ſapiens.Quis eñ iuſtus nō ſapiens melior videat̄ q̄ non iuſtus ſapiens:quia cōiunctum
illud melius eſt q̄ iſtud:eo ꝙ iuſtitia melior eſt q̄ ſapientia: non tñ eſt melius ſimpliciter nō ſa
piens q̄ ſapiēs.Omne quippe nō ſapiens ſimpl'r inquātū non ſapiēs, minus eſt q̄ ſapiēs: quia oīs
nō ſapiens melior eſſet ſi eſſet ſapiēs.Melius autē eſt in aliquo nō ipm q̄ ipm: vt nō aurū q̄ au
rū.Nam melius eſt homini eſſe non aurū q̄ aurum.q̄uis forſitan alicui melius eſſet eſſe aurum
q̄ non aurū:vt plumbo.Cum enim vtrūq;,ſcilicet homo & plumbum,ſit non aurū, tanto me-
lius aliquid eſt homo q̄ aurum,q̄to homo inferioris eſſet naturę ſi eſſet aurū:& plumbum tan
to melius eſſet,q̄to precioſius eſſet ſi aurum eſſet.hoc eſt dicere:qđ modo eſt plumbū:ſi idipm
a deo factum eſſet aurum,vel cōuerſum in ipſum:q̄to aurum melius eſt & precioſius plumbo,
tanto illa res melior eſſet & precioſior eo qđ modo eſt plumbum. Non tamen ſequitur ex hoc
ꝙ plumbum eſſet melius plumbum, vel ꝙ plumbum eſſe aurum eſſet melius plumbo, q̄ eſſe
plumbum,ſicut patet ex eo qđ ſupra dictū eſt de oliua.propter quod (vt credo) dixit forſitan.
Nec etiam ex hoc ſequitur ꝙ melius eſſet vniuerſo ſi totum plumbum cōuerſum eſſet in au-
rum:quia tunc deficeret ei vna ſpecies,& melius & precioſius eſt vniuerſo ꝙ in ipſo ſint plū-
bum & aurum, q̄ ꝙ omne plumbum eſſet aurum.Ex quo(vt videtur)apparet ꝙ nulla ſit di- X
uiſio Anſel.prędicta:quoniam nihil eſt inuenire in creaturis quin nō ipſum in aliquo meli⁹ ſit
q̄ ipſum.Quicquid enim nō eſt plumbum,ſiue ſit creatura ſuperior in gradu ſiue inferior,me-
lius eſt plumbo nō eſſe illud q̄ eſſe illud:& hoc eadem ratione qua(vt dictū eſt)melius eſt plū-
bo non eſſe aurum q̄ eſſe aurum.& eadem ratione eſt melius ſimpliciter vniuerſo plumbo ſe-
cundum totam ſuam ſpeciem non eſſe illud q̄ eſſe illud. Falſum eſt ergo illud primum mem-
brum diuiſionis ꝙ aliquid in creaturis ſit tale vt omnino ſit melius eſſe ipſum q̄ non ipſum.
Et eſt dicendum ad intellectum regulę,ꝙ eſſe ipſum poteſt dici aliqđ de alio; & ſimiliter non
ipſum dupliciter,vel per exiſtentiam,vel per denominationem.Per exiſtentiam,dicendo hoc eſt
hoc per eſſentiā: vt ꝙ homo eſt animal rationale.Per denominationem,dicendo hoc eſt hoc per
inhęrentiam: vt ꝙ homo eſt albus: quia homo nihil eſt in re,niſi id quod re eſt animalitas cū
rationalitate.Non autē eſt re id qđ eſt albedo:ſed albedo ineſt ei.Primo modo ꝓcedit obiectio,

Y Nihil em̃ eſt in creaturis qđ omnino.i.cuilibet vniuerſaliter melius eſt eſſe ipſum q̃ nõ ipm̃.immo nõ eſt aliquid quin cuilibet alteri melius ſit nõ eſſe ipm̃ q̃ eſſe ipſum: ſiue illud ipm̃ fuerit ſubſtãtia ſiue accidẽs.Melius em̃ eſt plũbo nõ eſſe angelum q̃ eſſe: ſimiliter non eſſe ſcđm rem accidẽs illud qđ eſt ſapiẽtia,q̃ eſſe: vt patet ex dictis.Scđo modo regula eſt vera,& illo modo intelligẽda.Hoc em̃ modo ſiue per poſſibile,ſiue per impoſſibile melius eſſet cuilibet rei ꝙ eſſet ſapiens q̃ nõ ſapiens,iuſtum q̃ nõ iuſtum,& huiuſmodi. Vñ de accidẽtibus in creaturis q̃ iuxta dictã regulã aliquid nobilitatis ſimpliciter importãt,ĩtelligunt̃ ſumi deo attribuẽda:vñ & ſola talia a creaturis ad deũ tranſlata ꝓprie attributa dicẽda ſunt.& ſunt quaſi diſpoſitiões in deo & verę diſpoſitiones accidẽtales in creaturis. Et tunc non valet exemplum Anſel. de non ipſo qđ melius eſt alicui q̃ ipſum:vt homini nõ eſſe aurũ q̃ aurũ:quia de ſubſtantiis nihil ad iſtam regulã:ſed debet ſumi exemplũ de non ipſo:vt nõ eſſe amarũ melius eſt vino q̃ eſſe amarũ: quis ſine forte melius eſt alicui eſſe amarũ q̃ non eſſe:vt abſinthio.Regulã ergo ſuã ſic intellectã

Z vt iam dictum eſt,Anſel.applicat ad ꝓpoſitum,dicẽs.Cum igitur quicquid eſt ſi ſingula reſpiciant̃,aut ſit melius ipm̃ q̃ non ipſum,aut non ipſum in aliquo ſit melius q̃ ipſum, ſicut nefas eſt putare vt ſubſtãtia ſupremę naturę ſit aliquid quo meli⁹ aliquo modo ſit nõ ipſum,ſic neceſſe eſt vt ſit quicquid oĩno melius eſt ipm̃ q̃ nõ ipſum.Illa em̃ ſola eſt qua penit⁹ nihil meli⁹: & q̃ meli⁹ eſt oĩbus q̃ nõ ſunt qđ ipſa eſt.Ex quo cõcludit determinationẽ noſtram circa nõ attribuenda deo per ꝓprietatem,& attribuenda,dicẽs.Non igitur deus eſt corpus,vel aliquid eorũ quę corporei ſenſus diſcernũt.quippe omnibus his aliquid melius eſt,qđ nõ eſt qđ ipſa ſunt. Mens em̃ rationalis quę nullo modo corporeo ſenſu quid vel qualis vel quãta ſit percipit̃,q̃to minor eſſet ſi eſſet aliquid eorũ quę corporeis ſenſibus ſubiacẽt,tãto eſt melior q̃ quodlibet eorum.Penitus enim ipſa ſumma eſſentia tacenda eſt eſſe quodlibet eorũ quibus eſt aliquid melius qđ nõ ſunt ipſa:& eſt omnino ſicut ratio docet,quodlibet eorũ quib⁹ omne qđ nõ ſunt ipſa inferius eſt.quare(vt cõcludit) neceſſe eſt eã eſſe viuentẽ,ſapientẽ,potentẽ,ſubſtantiã ęternam & quicquid abſolute melius eſt ipm̃ q̃ non ipm̃.Quid ergo quęrit̃ amplius,quid ſumma ſit illa natura,ſi manifeſtũ ſit quid oĩm ſit,aut quid non ſit?Reuera nihil.Euacuat em̃ dicta regula totũ quęſitum,& fundatur ſup ſignificata noĩm rebus p̃dicamẽtalibus impoſitorũ. In rebus em̃ in quibus ipm̃ eſt omnino melius q̃ nõ ipm̃,noĩa earũ imponũtur ad ſignificandũ earũ naturas & eẽntias:vt habẽtes rationẽ ꝑfectiõis & dignitatis ſimplr̃ & abſolute.& ſic ſimplr̃ & abſolute ipſas ꝑfectiões earũ & dignitates ſignificãt,nõ ſub ratione alicuius limitatiõis in gradu dignitatis naturę ſuę,ꝓpter qđ nullo impediẽte poſſunt extẽdi ad ſignificãdũ per analogiã id qđ eis de ꝑfectione reſpõdet in creatore,& ꝑ hoc deo eminẽtiori modo attribui q̃ attribuunt̃ creaturę,licet ſub eiſdẽ nominib⁹ quib⁹ attribuunt̃ creaturis.Vnde Aug.lib.xv.de tri.c.iiii. Oportet eũ ſumme viuere,cũcta ſentire atq; intelligere,nõ corpus eſſe,ſed ſpiritũ, potẽtiſſimũ,ſpecioſiſſimũ,optimũ,iuſtiſſimũ,beatiſſimũq;.& ſequitur in principio.v.c.Hęc oĩa & quęcũq; alia cõſimilia more locutionis humanę digne de deo dici videntur. Quomodo autem a talibus aſcẽdendũ eſt vt cognoſcamus ſub modo eminẽtiori eſſe in creatore ea quæ dignitatis videmus in creaturis,& ſic intelligamus ea ſignificari noĩbus creaturarũ,determinatũ eſt in p̃cedentib⁹.In rebus vero ex quib⁹ alicui melius eſt eſſe nou ipm̃ q̃ ipſum: noĩa earum imponunt̃ ad ſignificandũ earũ naturas & eſſentias,nõ vt habẽtes rationẽ ꝑfectiõis & dignitatis ſimpliciter: ſed alicui tm̃:& ſic nõ abſolute ipſas ꝑfectiones earũ ſignificãt:ſed ſub ratione alicuius limitatiõis in gradu aliquo dignitatis naturę. ꝓpter qđ impediente ratione limitationis cadẽte in nominis ſignificatiõe nõ poſſunt extẽdi ad ſignificandũ per analogiam id qđ eis de ꝑfectione reſpondet in creatore.Et ideo nec deo poſſunt attribui,niſi per ſimilitudinẽ,quia id qđ in deo eis reſpondet omnino illimitatum eſt.

A
Ad primũ prin.

¶Ad primũ in oppoſitũ ꝙ omnes creaturę per ęqualem diſtantiã ſe habẽt ad deũ ergo ęqualiter poſſunt ei attribui,Dicẽdũ ꝙ licet oẽs creaturę ꝑ ęqualẽ diſtãtiã ad deũ ſe haberẽt:& oẽs eẽnt ęquales quo ad gradus naturę, qđ nõ ẽ verũ:vt patet ex dictis:& licet etiã quo ad rationẽ ĩfinitatꝭ ei⁹ oĩa ęq̃lit̃ diſtẽt ab eo,ſupiora.ſ.& ĩferiora:vt ꝓcedit obiectio:tñ q̃a aliquę res etiã ĩferioris grad⁹ dicũt aliq̃d qđ ſimplr̃ ẽ meli⁹ ipm̃ q̃ nõ ipm̃:aliq̃ vero ſupioris grad⁹ dicũt aliq̃d qđ nõ ſimplr̃ ẽ meli⁹ ipm̃ q̃ nõ ipm̃. Verbi gr̃a,Lux inferioris grad⁹ eſt ſole q eſt fons luminis & ſubiectũ, & luminis naturalis origo:q̃a tñ lux ſignificat id qđ meli⁹ eſt oĩno ipm̃ q̃ nõ ipm̃. Quodlibet em̃ meli⁹ ẽ ſi luceat q̃ ſi nõ luceat,aliis eiſdẽ retẽtis.Lux em̃ ĩponit̃ ad ſignificãdũ rẽ ſub ratiõe cuiuſdã manifeſtatiõis ꝑ ipam faciẽdę.dicẽte aplo Eph.v.Oẽ em̃ qđ manifeſtat̃ lumẽ ẽ.ꝓpt qđ ꝓprie attribuit̃ deo dicẽdo ꝙ de⁹ lux ẽ.Sol vero ſignificat id quo aliq̃d me

lius eſt nõ ipſum q̃ ipſum:vt eſt mens rationalis humana vel angelica.Et ideo deo attribui nõ poteſt dicẽdo deus eſt ſol,niſi per quãdam ſimilitudinẽ:dicẽte Augu.v.de tri.c.i.Qđ nõ inuenimus in meliore noſtro,nõ debemus in illo quęrere qđ lõge melius eſt meliore noſtro.

B
Ad ſecũdũ

¶Ad ſecũdũ ꝙ deus oĩa quę ſunt pręhabuit:& ab oĩbus denominat̃:ergo &c̃. Dicendũ ꝙ oĩa pręhabere facit ꝙ omnia poſſunt attribui per ſimilitudinẽ, nõ autem per ꝓprietatẽ. ad hoc em̃ plus requirit̃:vt iã expoſitum eſt. Ex parte autẽ denominationis etiã dicendũ eſt,ꝙ eſt quædã denominatio ꝑ attributionẽ ſimilitudinis,& hoc modo ſcđm Diony.ab oĩibus denoĩatur, & noĩb⁹ omniũ noĩatur,ſecundũ ꝙ probat inductio facta in argumẽto.Eſt autẽ alia denoĩatio per attributionẽ ꝓprietatis,& hęc eſt duplex:vel vniuoce,vl̃ analogice.Primo mõ nullius rei createę nomẽ ei attribuit̃:quia in nullo cum creatura vniuocatur:nec ſic res alicuius creaturę eſt in deo:vt infra videbit̃.Secũdo modo noĩa aliquorũ,& nõ oĩm ei attribuunt̃:vt dictũ eſt. Et ꝓpter hãc diuerſitatẽ dicit Diony.in eodẽ.c.i.de di.no.ꝙ theoſophi deũ multiuoce ex oĩbus creaturis laudãt:vt bonũ:vt ſapientẽ:vt ſolem,ſtellã,ignẽ,& huiuſmodi.poſt quę ſubdit.Et eſt oĩa quæ ſunt,& nihil eorũ q̃ ſunt.Sic igitur oĩm cauſę & ſup oĩa enti & innoĩabili adunabunt̃ oĩa:& omnia eorũ q̃ ſunt nomina.

Ad arg.in oppoſitum

¶Per iam dicta patet quomodo reſpõdendum ad argumẽta duo in oppoſitum.

C
Queſt.III.
Argu.1.

CIrca tertiũ arguit̃,ꝙ ſpecies alicuius p̃dicamẽti deo poteſt attribui ita ꝙ non genus.Primo ſic.Auguſt.dicit.v.de tri.c.i.Intelligamus deũ ſi poſſimus quãtum poſſumus ſine qualitate bonũ,ſine quãtitate magnũ.bonum autẽ & magnũ ſunt ſpecies,qualitas vero & quantitas ſunt genera.ergo &c̃.

2

¶Scđo ſic. Si genus & ſpecies ſimul deo attribuerent̃,cũ ea quę deo attribuunt̃ ſcđm veritatẽ ſunt in ipſo,& genus & ſpecies ſe habent ſicut vniuerſale & particulare, eſſent ergo in deo vniuerſale & particulare.cõſequẽs falſum eſt:vt infra oſtẽdet̃.ergo & añcedẽs.

In oppoſi. primum.

¶In oppoſitũ arguit̃ Primo ſic.Bñ q̃rit̃ de deo qualis ipſe eſt aut quãtus:& reſpondet̃ bonus vel magnus,& hoc nõ ſolum ſatiſfaciendo interrogãti:ſed etiã interrogationib⁹. Hoc autem nõ fit niſi ſupponẽdo ꝙ ille de quo interrogat̃ ſit qualis vel quãtus.ergo &c̃.

2

¶Scđo ſic.Cui attribuit̃ ſpecies, ei attribuit̃ & quicquid eſt de eſſentia & ꝑfectione ei⁹:quia qđ eſt de ratione perfectionis eſſentię rei,deo maxime attribuit̃. genus eſt de eſſentia & perfectione ſpeciei:quia ſpecies ex genere & differentia conſtituitur.ergo &c̃.

D
Opi.quorũdam.

¶Ad hoc dicũt aliqui propter dictã auctoritatẽ Auguſtini.v.de tri. ꝙ genus in p̃dicamẽtis accidẽtiũ,qualitas.ſ.& quãtitas, a quibus ſpecies deo attribuunt̃, rationẽ inhęrentis & denominãtis ĩportat:& hoc vel vt informãtis,ſicut qualitas:vel vt mẽſurãtis,ſicut quantitas.qđ quidem eſt ratio impꝑfectionis,quæ omnino deo repugnat.Et ideo(vt dicũt)genera iſta deo nõ attribuunt̃,ſed ſpecies:quia talem impꝑfectionẽ nõ ĩportat.Qđ reuera dicũt vere:ſed ſermone nõ perſcrutato. Quicquid em̃ in genere eſt,deſcendit in quãlibet eius ſpeciem, p̃terq̃ illa intẽtio q̃ genus denominatur generaliſſimũ vel ſubalternum.Quare cũ ratio inhęrentis,& denominãtis,ſiue vt informantis,ſiue menſurantis non ſit in p̃dicamento qualitatis aut quãtitatis,illius intentionis ratio qua eſt genus.Tunc em̃ eſſet ratio inhęrentis in p̃dicamento ſubſtãtię,quia in illo eſt ratio generis:ſed iſtud falſum eſt. Cum igitur quicquid eſt ĩ genere quocũq; p̃ter illã intẽtionẽ qua dicit̃ genus,deſcẽdat cũ re generis in quãlibet ei⁹ ſpeciem: igit̃ res tota generis deſcẽdit in ſpeciem ſub omni ratione ſua,excepta ratione illa intẽtionis ſecũdę qua dicitur genus.Ratio igit̃ illa inhęrentis & denominantis ſicut eſt in genere:ſic & a genere deſcẽdit in quãlibet eius ſpeciem:& ita quęcunq; imperfectio ex hoc eſt in genere: ſimiliter eſt & in ſpecie.Nam ſicut qualitas in creaturis ſignificat per modum inhęrentis & informantis, ſimiliter & ſapientia & bonitas: & ſicut quantitas ſignificat per modum inhærentis & menſurantis,ſimiliter & magnitudo & multitudo quæ ſunt eius ſpecies. Si ergo ratione illius imperfectionis genus qualitatis & quãtitatis deo non poſſit attribui,eadẽ ratione neq; ſpecies: & ecõtra ſi ſpecies attribuitur, & genus, niſi aliud obſiſtat.

E
Reſponſio.

¶Dicendum eſt ergo:ꝙ quia ſpecies in ſe habet totam naturam generis, & non habet eſſe genus niſi in ſpeciebus: ita ꝙ ſemper eadem ſit natura rei in ſpecie & in genere: Idcirco oportet ꝙ ſi res ſpeciei ſit aliquid quod eſt melius omnino ipſum q̃ non ipſum, & ſimiliter res generis & econuerſo. Hoc autem facit (vt dictum eſt) ꝙ res alicuius prędicamenti deo poſſit attribui per proprietatem, de qua attributione loquimur in hac quæſtione. Abſolute igitur concedendum ꝙ non poteſt ſpecies alicuius prędicamenti deo attribui quin ſimiliter ei attribuatur & genus. Dico quo ad rem ipſam generis, non autem quo ad rationem informantis vel menſurantis, quæ eſt propria ratio generis:

licet ipſa deſcendat in ſpeciem cū re generis:vt dictum eſt.Cuius ratio eſt,quia res ſpeciei in ſe
duo cōtinet:videlicet genus & differentiā,& rationes proprias vtriuſqꝫ:quę ſic ſe habēt ,ꝙ ra
tio differentię a qua ſpecies cōſtituit̄ in eſſe ſpecifico,aliquādo eſt ratio nobilitatis, vbi ratio ge
neris eſt ratio ignobilitatis.Verbi gratia:Ratio mēſurandi quæ eſt ꝓpria ratio quātitatis,quia
limitationē dicit,quid ignobilitatis eſt in qualibet quātitate inquantū quātitas eſt . Ratio vero
eminētię dicit quid ſimpliciter nobilitatis in magnitudine inquantū magnitudo eſt,& eſt pro-
pria ratio differētię quātitatis in magnitudine.Propter qđ cū nihil ignobilitatis,ſed ſolū id qđ
eſt ſimplr̄ nobilitatis, deo attribuēdū eſt, vt dictū eſt,& res vna ſimplex ē res generis & differē
tię in qualibet ſpecie accidētis:tota igitur res generis quantitatis in ſpecie ſua quæ eſt magni-
F tudo,attribuitur deo ſcđm rationem differentię,non autem ſm̄ rationem generis.
Ad primū prin. ¶Nunc autem quia ſic in ſpecie genus & differentia ſe habent,ꝙ genus eſt mate-
riale in ipſa,differētia autem formale,ꝓpter hoc ſpecies tenet rationē differētię,nō aūt generis.
vnūquodqꝫ em̄ ſemper ſequit̄ rationē formalis ī ſe:quēadmodum cōpoſitū ex materia & forma
tenet rationē formę:vt dicatur eſſe aliquid in actu propter formā,cuius ratio eſt ꝙ ſit actus,&
non in potētia ꝓpter materiā,cuius ratio eſt ꝙ ſit in potētia.Licet ergo res generis tota cū ſua
ratiōe deſcēdat in ſpeciē,ſequit̄ tn̄ ſpecies rationē differētię principaliter. Idcirco ergo dicit̄ ſpe
cies deo attribui,non autē genus:licet in ſpecie attribuitur eidē res generis,ſicut & contingit̄
aliquādo ecōuerſo:ꝙ propter rationē ignobilitatis quā dat ſpeciei differētia, ipſa deo nō attri
buitur, ſed genus quia ex ſe habet rationem nobilitatis, bene ei attribuitur:vt patet in agere
& currere.Agere em̄ attribuimus deo:nō autē currere. Qꝛq̄ ergo in creaturis om̄is alia ratio
generis ab illa qua genus dicitur,cū genere deſcēdat in ſpeciem:quia tamen ſpecies non ſequi-
tur,neqꝫ tenet illam rationem generis:ſed differentię:idcirco ſpecies poteſt attribui deo, nō au
tem genus,& econuerſo. Et hoc intellexit Auguſtinus dicens ꝙ deus eſt ſine qualitate bonus.
qđ nō dixit propter rem qualitatis,ſed propter rationē quam habet: vt per ſe ſignificat̄ ſub no
mine qualitatis:non autē vt deſcēdit in cōpoſitionem ſpeciei ſub ratione differētię.Et ſic patet
G reſponſio ad primū. ¶Ad ſecundū: ꝙ ſi res generis cum re ſpeciei attribueretur deo : tunc in
Ad ſecūdū deo eſſent vniuerſale & particulare:Dicendū ꝙ verum eſt ſi vniuoce & ſub eadē ratione reifie-
ret attributio,qđ nō eſt verū:vt dictū ē,& ampliꝰ infra dicet̄.Quia ergo nō ſub eadē ratiōe rei
ſed ſub alia ſunt in deo & in creaturis: & ſub illa ratiōe qua ſunt in creaturis habēt rationem
vniuerſalis & particularis:& ponunt aliquā compoſitionē in ſpecie:in deo ſunt ſub eſſe omni-
no ſimplici etiā quæ de diuerſis p̄dicamentis ei attribuunt̄:vt bonitas & magnitudo,ſine omni
H ratione vniuerſalis & particularis:vt inferius declarabitur.¶Ad primū in oppoſitum,ꝙ ad in
Ad primū in oppoſi. terrogationē de deo per qualis & quātus reſpondet̄ ꝙ eſt bonus & magnus:ergo pōt dici qua-
lis & quātus,& ſic genus deo attribuitur ſicut ſpecies:Dicendū ꝙ in illis interrogatiōibꝰ qua-
lis & quātus aut ſolūmodo ſupponunt res generū ratione rerum abſqꝫ ſuis propriis rationibꝰ
aut reſpōſio licet ſatiſfaciat interrogāti quo ad ipſas res,nō tn̄ quo ad ipſas rationes.immo fal
ſum ſupponerēt q̄ſtiones, īplicando res ſub ſuis rationibus . ſicut cū Pilatus q̄ſiuit de Chriſto:
Quid em̄ mali fecit? ſi aliquis diſcipulorū reſpondiſſet,ipſe docuit deū colere:ſatiſfeciſſet inter-
rogationi quo ad rem quæſitam,ſiue quo ad ſubſtantiam facti,non autē quo ad modū facti,per
hoc inſinuando ꝙ queſtio quo ad hoc falſum ſupponit.¶Ad ſecundum patet ex dictis.

I
Que.IIII. Argu.i. CIrca quartū arguitur,ꝙ attributa deo nō ſignificāt aliquid poſitiue,& abſo-
lute,ſic.attributa omnia,eſſe dei & eius eſſentiam pręſupponendo,deo attri
buuntur.Vnde dicunt̄ attributa,quia eſſe vel eſſentię eius tributa.& eſt eſ-
ſentia vel eſſe dei,quaſi ſubiectū attributoꝝ & ꝓprietatū diuinarū.ſed nihil
abſolutū pōt eſſentię dei attribui poſitiue,ꝓpter perfectionē & ſimplicitatē
eius.Perfectioni em̄ repugnat additio,& ſimplicitati repugnat alietas:vt pa
tet ex ſupra determinatis de ſimplicitate , & ex infra determinandis de perfectione . ergo &c.
2 ¶Qꝛ ſimiliter nō ſignificant aliquid poſitiue in reſpectu,arguit̄ ſic.verius eſſe habet quid in ſe
abſolutū q̄ reſpectiuū ſolū. propter qđ relatio debilius eſſe habet q̄ ſubſtātia,qualitas,aut quā-
titas.ſed attributa deo a creaturis verius eſſe habēt in deo q̄ in creaturis:vt dictum eſt ſupra,
& dicet̄ infra.Sed in creaturis ſignificāt aliqđ eſſe abſolutū: vt bonitas,ſapiētia,veritas,& hu-
3 iuſmodi.ergo &c̄.¶Pręterea ſi ſignificarēt aliquid in reſpectu:tūc intelligēs aliquod attributū
in deo non ſtaret in abſoluto:ſed qđ intelligeret ad alterū referret:quia aliter non eſſet intelle-
ctus verus qui ſequit̄ cōditionē intellecti.illud aūt falſum eſt:vt videtur.Intelligēs enim deum

verum,bonum,ſapientem,& huiuſmodi,ſtat in abſoluto.ergo &c. ¶Qꝛ non ſignificant negatiue: 4
arguitur ſic.quia tunc verius prędicarent̄ de creaturis:cū in eis aliquid poſitiue dicunt:q̄ de deo.
¶Item cum negatio pura nihil dignitatis ponat:nihil igitur dignitatis notaretur circa deum:cū 5
diceretur bonus,ſapiens,& huiuſmodi.Conſequens eſt falſum:quoniam hoc eſt contra intentionē
omnium enūciantium talia de deo.ergo &c.¶Item ſi deus diceretur ſapiens:quia non eſt ignorās: 6
tunc ſimiliter dici poſſet aſinus:quia non eſt lupus.

¶Quæſtionem iſtam de ſignificato attributorum diuinorum ſub nominibus im K
poſitis creaturis a quibus aſſumuntur & transferūtur ad deum,poſſumus intelligere generaliter: Reſolutio q.
& de illis attributis quæ attribuuntur deo per quandam ſimilitudinem:& de illis quæ attribuun
tur eidē per proprietatē.Si ergo loquamur de attributis per ſimilitudinē:Dicēdum ꝙ planū eſt il
la ſignificare poſitiue rem aliquā in creaturis:ſed non ſignificāt illā ineſſe deo: ſed ſolū ſignificāt ei
dem ineſſe ſimilitudinem eius:vel quę pertinet ad diuinam perfectionem cōtinentem omnium re
rum perfectiones in ſe:vel quę pertinet ad aliquam eius proprietatem:vt patet ex præcedentibus.
Pondus ergo huius quæſtionis totaliter vertitur circa ea quæ attribuuntur deo per proprietatē: L
& eſt dicendum ꝙ ſignificatum nominis eſt quadruplex.Aut enim nomē ſignificat poſitiue & ab
ſolute:aut poſitiue & in reſpectu:aut negatiue & abſolute:aut negatiue & in reſpectu . Et ſecūdū
hoc q̄ſtio iſta de ſignificato attributoꝝ.iiii.habet mēbra:& quodlibet eorum ſcđm varia attributa
habet multiplicari in tria:& ſic habet mēbra.xii.an.ſ.oīa attributa ſignificant poſitiue & abſolute:
an nullum:an aliquod ſic & aliquod non: & ſic de aliis tribus membris principalibus. Vnde per-
plexa eſt quæſtio:& procedendum eſt in ea diſtinguendo:& in membris diſtinctionis diuerſa dicta
doctorum circa eam exponendo.¶Ad propoſitam igitur quęſtionem credimus dicendum diſtin-
guendo ꝙ in ſignificato nominis aſpiciendum eſt ad duo: & ad rem ipſam ad quā ſignificandam M
imponitur:& ad rationem impoſitionis ipſius , hæc enim differunt inter ſe . Si enim inſpiciamus Reſponſio
ad rem ſignificatam,omnino idem ſignificant lapis & petra:Si vero inſpiciamus ad rationē impo-
ſitionis nominis,lapis imponitur a proprietate agēdi.dicitur em̄ lapis quaſi lædens pedē:petra ve
ro a proprietate patiendi : quaſi pede trita. Si igitur in ſignificatis nominum deo attributorum
aſpiciamus ad rem per nomina ſignificatam, ſubdiſtinguendum:quoniam aut aſpicimus ad rem
quam ſignificatam per nomē diſtincte & in particulari intelligimus:aut aſpicimus ad rem quā ſi-
gnificari per nomen diſtincte & in particulari intendimus. Primo modo nullum nomen omnino
ſignificat poſitiue aliquid eius qđ eſt in deo.Si enim per nomen aliquod poſitiue de deo ſignifica
tū intelligamus,hoc eſt valde in generali:& incomplete: & hoc quantum ex creaturis elici poteſt:
ſecūdum ſupra determinata. Vnde Dionyſius de diuinis nominibus.cap.ii. Omnia diuina quęcū
qꝫ nobis manifeſtantur, in participibus ſolis cognoſcuntur:hæc autem qualia ſunt ſecundū prin-
cipium & fundamentum,ſuper intellectum ſunt & omnem ſcientiam.& poſt modicum ſubdit.Ip
ſum vero iuxta omnium intellectualium operationum abſolutionem deſideramus : nullam oſten
dentes deificationem,aut vitam,aut eſſentiam: quæ diligenter ſimilis eſt omnium remote : iuxta
omniū rerū ſup eminentiā cauſę.& infra ſtatim.Quomodo autem hęc ſunt,neqꝫ dicere,neqꝫ intel
ligere poſſibile eſt:ſed vſqꝫ ad hęc eſt oīs noſtræ intellectualis actionis virtus.Vnde & dicit in epi-
ſtola ad Caium. Siquis videns deum intellexit quod vidit:non ipſum contemplatus eſt : ſed quid
eorum ab ipſo exiſtentium & cognitorum : ipſe autem ſuper animum & eſſentiam ſupercolloca-
tus,vniuerſaliter non cognoſcendo neqꝫ videndo cognoſcitur:& ipſius ſecundū ꝙ melius ꝑfectiſſi N
ma ignorantia:ſcientia eius eſt ſuper omnia cognita. Vnde dicit & Rabi Moyſes.iii.lib.cap.xxxiii.
Non eſt via ad demonſtrandum ipſum niſi per creata ſua:aliquo tamen modo generali & confu-
ſo pes rationis fixus in creaturis vltra creaturas quaſi collum erigens ſe eleuans conſpicit ipſum
ſub ratione generalium attributorum.quæ ſunt verum,bonum,& huiuſmodi:vt ſupra determi-
natū eſt.Vnde quia id quod per huiuſmodi nomina deo attributa diſticte & in particulari intel
ligimus,non eſt niſi qđ in creaturis cōſpicimꝰ: hoc ergo mō attributa in deo nihil poſitiue & ab-
ſolute ſignificant:niſi valde confuſe & imperfecte : immo omnia (vt dicit Rabi Moyſes)impoſita
ſunt ad negandum aliquid ab eo:aut ad indicandum aliquem reſpectum in eo.Qꝛ autem in par-
ticulari attributa nihil ſignificant in deo poſitiue & abſolute, quod ſignificari per nomen diſtin-
cte & in particulari intelligimus : ſed ſolum aliquid in creaturis : dicit Rabi Moyſes libro primo
cap.lii. loquens de attributis,Intentio (inquit) omnium iſtorum eſt ad ſignificandum perfectio-

nem in creatore: non ad tribuendum aliquid ſubſtantiæ eius. Dico ſecundum ꝙ inuenitur in re: vnde (vt dicit) iſtæ diſpoſitiones non conueniunt ei cum intendimus in ſubſtantiam eius: ſed cum intendimus in creata ipſius. Qꝫ tamen in generali, licet imperfecte, ſignificant aliquid in deo poſitiue, & abſolute, dicit conſequenter in capitulo. lvii. Enunciatio (inquit) de creatore per verba negatiua eſt vera, in qua non cadit dubitatio: ſed enunciatio per verba affirmatiua partim eſt in æquiuocatione: partim in imperfectione. Intelligo in æquiuocatione, habendo aſpectum ad illud quod per huiuſmodi nomina in deo ſignificari intendimus. Aequiuoce enim dicitur bonum de deo & de creatura: vt infra videbitur. Vnde dicit idem capitulo. lix. In enarratione ipſius per affirmationes eſt magnum periculum: quia quicquid credimus eſſe perfectionem in agnitionibus ſecundum ſenſum credentium, non eſt de genere perfectionis quam nos opinamur: ſed dicitur æquiuoce ſolummodo: nec conuenit creatori: & ideo de neceſſitate oportet procedere ad rationem abnegationis. Intelligo autem in imperfectione habendo aſpectum ad illud quod per huiuſmodi nomina de deo ſignificari intelligimus. Per illud enim quod in ſpeciali intelligimus ex creaturis: ſaltem manuducimur ad credendum, licet non ad intelligendum perfecte quid exprimere intendimus. vnde dicit in capitulo. lvii. Abnegationes communicant cum affirmationibus: quia non poteſt eſſe vt non terminentur per aliquem terminum: licet nihil ſit determinatiuum. Vnde negationes ſunt neceſſariæ intellectui vt per eas demonſtretur primo quid oportet non credere de creatore: quod eſt præparatio ad illa quæ oportet credere. Et ſic patet ꝙ attributa ex creaturis: vt ſignificantia ſunt rem quam diſtincte & in particulari per nomina intelligimus: etſi negatiue aliquid de deo ſignificant: hoc eſt vt per negationem veriſſima affirmatio nobis incomprehenſibilis credenda inſinuetur. Vnde dicit Auguſtinus. xv. de Trinitate capitulo quinto. Incorruptibilis vel immortalis ideo deus dicitur, vt ſpiritus credatur. Et Dionyſius ſeptimo capitulo de diuinis nominibus. Non intellectuale & non ſenſuale per excellentiam non per defectum in deo ordinandum: quia conſuetum eſt theologis contrario mentis affectu in deo quæ ſunt priuationes repellere. ſic inuiſibilem aiunt claram lucem. Et Rabi Moyſes libro primo capitulo. lix. Cum dixeris ꝙ creator ſcit ea quæ ſcit ſcientia inuariabili quæ non multiplicatur: & quæ ſemper variantur ſine renouatione ſcientiæ: iam oſtendiſti ꝙ eſt ſciens non ſcientia ſimili noſtræ: & ita ſequitur vt ſciat non eo modo quo nos ſcimus. Iã ergo induxiſti negationes neceſſario: nec inueniſti veritatem agnitionis ſubſtantialis: ſed inueniſti ꝙ credis, ꝙ habet ſcientiam: & ꝙ habet agnitiones quæ non ſunt ſcitæ. Ex quo concludit dicens. Neceſſarium eſt igitur vt credas ꝙ omnia ex agnitionibus dicta ſunt ad demonſtrandum ipſius perfectionem: vel ſunt agnitiones operum quæ proueniunt ex ipſius virtute. & quomodo hoc: ſtatim inferius explicabimus. Sic ergo patet quid ſentiendum eſt de ſignificato attributorum aſpiciendo ad rem quã per nomina ſignificatã diſtincte & in particulari intelligimus. Si vero aſpiciamus ad rem quã per nomina attributorum ſignificari intendimus, hoc modo oĩa attributa per proprietatem accepta a creaturis: vt ſunt illa quæ important aliquid q̄d eſt dignitatis ſimpliciter iuxta regulam ſupra expoſitam, ſignificant aliquid de deo poſitiue: quod ſcilicet per eminentiam deo conuenit ſuper id quod velut ſimile eius, licet æquiuoce, eſt in creaturis. Propter quod motus eſt Dionyſius dicere de deo: ꝙ non eſt bonus vel ſapiens: ſed ꝙ eſt ſuperbonus & ſuperſapiens: & huiuſmodi: per hoc proculdubio intendens ſignificari aliquid poſitiue in deo: in quo ſupereminet creaturis: licet illud vt homo intelligere non potuit: & hoc quemadmodum hoc nomine deus omnes ſignificare intendunt quod cæteris omnibus anteponendum eſt: & tamen quid ſignificare intendunt non perfecte intelligunt, vt determinat Auguſtinus libro primo de doctrina Chriſtiana: cum dixiſſet ibidem. Res quibus fruendum eſt, pater & filius & ſpiritus ſanctus, eademq; trinitas vna quædam ſumma res. Si tamen res non rerum omnium cauſa ſit: ſi tamen & cauſa. Non enim facile quod tantæ excellentiæ conueniat poteſt inueniri: niſi ꝙ melius dicitur trinitas vnus deus. Poſtmodum ſubiunxit interrogando dicens. Dixi ne aliquid, & ſonuimus aliquid dignum deo? immo me aliud dicere q̃ voluiſſem ſentio. Si autem dixi, nõ eſt q̄d dicere volui: hoc vnum ſcio, ꝙ deus ineffabilis eſt: q̄d autem a me dictum eſt: ſi ineffabile eſſet, dictum non eſſet: ac per hoc quidem nec ineffabilis dicendus eſt Deus: quia & hoc cum dicitur, aliquid dicitur: & fit neſcio quædam pugna verborum: quæ ſilentio cauenda potius q̃ voce patenda eſt. Ecce quomodo Auguſtinus aliquid de deo ſignificare intendit: ſed non niſi imperfecte intelligere potuit. & illud intentum eſt id quod omnis catholicus per attributorum nomina deo tribuere

intendit: non vt aliquid inhęrens & ſuperueniens ſubſtantiæ eius: ſed quod eſt re ipſa ſubſtantia eſt: vt infra melius patebit. Et hoc eſt illud etiam ad cuius intellectum aliqualem nititur aſcendere q̄d neceſſe eſt fieri primo per abnegationem omnium eorum quæ inueniuntur in creaturis: & deinde per eminentiam ad illud q̄d eſt perfectionis in creatore: ſecundum ꝙ ſupra determinatum eſt ſecundum doctrinam beati Diony. Et ſecundum hoc quanto quis plura ſcit primo a deo remouere: & ſecundo per eminentiam ipſi attribuere: tanto cognitioni diuinorum magis appropinquat. iuxta hoc q̄d dicit Rabi Moyſes ca. lviii. Si non extat via ad apprehendendũ veritatem ſubſtantiæ creatoris: niſi quoniam nominationes attributiuæ remouentur ab ipſo: q̄d ergo apprehẽdit Moyſes magiſter noſter & Salomon, idẽ apprehendit vnus ex diſcipulis: nec erit ſuperadditio. Notũ autem eſt ꝙ magna præeminentia eſt vnius hominis ad alium in hac re. Et ſcias ꝙ ita eſt, quicquid enim addideris agnitionibus negatiuis: erit magis determinatum: & appropinquabit apprehenſioni illius: & eris propinquior, q̃ ille qui ignorat remouere agnitiones quę debẽt ab eo remoueri. Igitur tanto perfectior eris: quanto de pluribus probare poteris ꝙ abnegari debent a creatore. Quicquid autem attribuitur ei quaſi ſuperadditum, elongabit te a ſcientia veritatis eius. Ergo neceſſe eſt vt comprehẽdatur inquiſitione per abnegationem: donec ſciatur remotio eorũ quę ab eo ſunt remouenda: non ꝙ attribuatur ei aliquid quaſi additum ſuper ſubſtantiam eius: velut id q̄d attribuitur ſit perfectio in ipſo: ſed quia inuenitur perfectio in nobis, quicquid em̃ ei attribueris: nobis eſt perfectio: & nihil aliud eſt in eo: ſed ſua ſubſtantia eſt ſua perfectio. Et quoniam quilibet ſerit ꝙ non apprehendimus de creatore quid eſt niſi per abnegationem: abnegatio autem non facit ſcire aliquid de veritate rei a qua fit abnegatio: idcirco conuenerunt ſapientes: ꝙ ſcientiæ nõ comprehenderunt creatorẽ: & ideo non apprehendit quid eſt niſi ipſe: & apprehenſio noſtra reſpectu illius eſt defectus. Quicquid em̃ laudis vel exaltationis dicimus de eo, inuenimus ꝙ per illud diminuimus id q̄d pertinet ad ipſum: & videm⁹ ꝙ defectus eſt: & tacere melius eſt: & non expedit vt iſtud diuulgetur genti. Hęc oĩa vera ſunt: ſed exponenda iuxta prędeterminata: & concordant dictis Aug. & ſecundum hoc nullum eſt nomen attributi quo intelligimus ſignificari aliquid perfectionis in deo, niſi in generali: licet id ſignificare intendimus. In ſpeciali autem nihil intelligimus ſignificari nominibus impoſitis ab homine: niſi q̄d in creaturis videmus: ita ꝙ nomen propriũ diuinæ eſſentię & naturę q̄d reſpondet veritati & perfectioni rei, homo imponere non poteſt: q̄a qui non definit & diſcernit rem non poteſt ei nomen imponere: quoniam non eſt notũ ei: vt dicit Philoſophus in. vii. Metaph. vbi dicit Cõmẽt. Qui neſcit rem non ponet ei nomen. nullus enim ponit nomen rei quã neſcit. vnde ſolus deus põt tale nomen ſibi imponere q̄d congruit pfectioni naturę ſuę. Sed tñ etſi vocem noĩs hmõi haberemus, per ipſam in perfectum intellectum rei peruenire nõ poſſemus. Vnde de hmõi nomine dei ineffabili dicit Rabi Moyſes cap. lx. Oĩa nomina creatoris quę inueniuntur in libris, ſunt ab operibus ſumpta præter vnum nomen appropriatum: & idcirco vocatur nomen ſeparatum: quia ſignificat ſubſtantiam creatoris ſignificatione pura in qua nõ eſt participatio. Alia vero nomina ſignificant cum participatione: quia ſumpta ſunt ab operibus Et hoc nomẽ Adonai eſt agnitio alterius nominis q̄d eſt magis abſtractum q̃ alia nomina quę ſciuntur de deo. Omnia vero alia nomina ſicut iudex, iuſtus, gratioſus, pius, heloin, manifeſtum eſt generaliter ꝙ deciſa ſunt ab operibus. Nomẽ autem appropriatũ eſt q̄d ſcribitur & nõ legitur niſi in ſanctuario a ſacerdotibus ſanctis dñi tantummodo in benedictione ſacerdotali, & a maiori ſacerdote in die ieiunii. Et fortaſſe ſignificat ſanctum idioma, de quo habemus parũ apud nos, ſubſtantiã creatoris: in qua ſignificatione non participat cum aliquo ſuorum creatorum: ſed alia nomina ſignificant agnitiones quæ faciunt aſcendere in cor ꝙ ſunt agnitiones adiunctę creatori: hoc eſt virtutes perfectionis quę ſunt inuentę in eo. Nullum aũt nomen apud nos eſt q̄d non ſit ſumptũ ab ope, niſi nomen Tetragrãmaton, q̄d eſt quatuor literarũ, Ioth, He, Vau, Beth, ex quarũ cõiunctione nihil colligitur ſignificatiuum: ſed ex doctrina. De quo nomine ſubditur continuo in cap. lxi. Mãdatum accepimus ꝙ benedictio ſacerdotalis fieret cum hoc nomine q̄d eſt ſeparatum: nec ſciebat homo quomodo loqueretur in eo: vel qualiter deberet proferri quælibet literarum ipſius: ſapientes autem recipiebant vnus ab alio modum doctrinę: & quomodo loquerentur in eo: nec docebant illud aliquem niſi diſcipulum idoneum: & hoc ſemel in ſeptem annis: & non amplius. Et q̃uis ſecundum iam determinatum modum non eſt nomen neq; attributi: neq; aliud quo poſſumus deum perfectum nominare: vt eum perfecte intelligamus: tamen vt dicit Auguſtinus vbi ſupra de doctrina chriſtiana, cum de illo nihil dignum dici poteſt, admiſit humanæ vocis obſequium: & verbis noſtris in laude ſua gaudere nos voluit. Nam inde eſt ꝙ dicitur deus,

Non enim re vera in ſtrepitu iſtarum duarum ſyllabarum ipſe cognoſcit: ſed tñ omnes latinȩ lin
guȩ ſcios cum aures eorum ſonus iſte tetigerit, mouet ad cogitandum excellẽtiſſimam quandam
immortalemq; naturã: vt aliquid quo nihil ſit melius atq; ſublimius, illa cogitatio conetur attin
gere. Sic ergo patet quid ſentiendum eſt de ſignificato attributorum aſpiciendo ad rem ſignifica
P tam per nomina. Si vero aſpiciamus ad rationem & modum ſignificandi & impoſitionis nominis,
primo aſpiciendum eſt quid ſit illa ratio. Sciendum eſt ergo iuxta prædeterminata, ꝙ nomina at
tributorum prima impoſitione impoſita ſunt rebus quæ in creaturis dicunt aliquid quod eſt per
fectionis & dignitatis ſimpliciter: qđ melius eſt om̃ino eſſe ipſum q̃ non ipſum: & a creaturis trãſ
feruntur ad creatorem: non ſecundum naturam rei ſignificatæ: quia illa non habet ineſſe creato
ri: ſed ſecundum rationem illam nobilitatis quæ ſupereminẽter habet eſſe in creatore circa ipſam
diuinam eſſentiam, inquãtum habet in ſe rationes oĩm ꝑfectionũ, inquãtũ ſimpliciter perfectiones
ſunt in creaturis: vt infra videbitur. Cum enim ratio perfectionis ſapientiȩ propria in creaturis in
quantũ ſapiẽtia eſt, ſit illuſtrare virtutẽ cognitiuam: & ratio ꝓpria boni allicere affectiuam: ratio
nes iſtȩ quia ſimpliciter nobilitatis ſunt, ponẽdȩ ſunt exiſtere in perfectione diuinæ eſſentiȩ: vt ip
ſa inquantũ ex ſe habet rationẽ illuſtrantis, ſit veriſſime ſapientia: & tanto verius q̃ ſapientia crea
ta: quanto verius illuſtrat cognitiuã virtutem in deo ad cognitionem veri: q̃ illa illuſtret cogniti
uã virtutẽ in creatura. & ſic de bonitate & aliis attributis. Et iſta duo. ſ. eſſentia, & hmõi ratio, in
vno ſimplici conceptu incluſa conſtituunt attributum: & attributũ ambo in ſignificato nominis
ſui continet: ita tamen ꝙ formaliter imponatur nomen ab illa ratione, per quã differt ab eſſentia
vt abſolute conſideratur: & a quolibet alio attributo. Vnde & quaſi formaliter eſt conſtitutiua at
tributi qđ cõtinet in ſe eſſentiã quaſi materialiter. Attributum enim nihil aliud eſt q̃ ipſa diuina
eſſentia ſub rõne tali: & ſic ratio attributi eſt quaſi ſecũdum rationem aliquid additum ſuper di
uinam eſſentiam. Nunc aũt ita eſt ꝙ additio ſuper eſſentiam alicuius poſitiui & abſoluti, non po
teſt eſſe niſi alicuiꝰ differentis ab eſſentia re vel intẽtione: qa differens poſitiuũ & abſolutũ neceſſa
rio facit conceptum aliũ ab eo cui additur. Nõ eſt. n. poſitiuũ abſolutũ niſi ſecundũ ſe & abſolute
poſſit concipi: quia conceptus ſequitur conditionẽ & naturam rei. ita etiam ꝙ aliquando ratio ſe
parat: quȩ re ſeparari non poſſunt: vt dicit Cõment. ſuper. xii. Metaph. & ita additio poſitiui abſo
luti non eſt niſi in differentibus re vel intentione: quæ omnino diuinȩ ſimplicitati repugnant: vt
patet ex ſupra determinatis. Attributa ergo diuina quãtũ eſt de ratiõe impoſitionis nominis attri
buti a qua habet ꝙ dicatur attributum, non poteſt ſignificare aliquid abſolute poſitiuũ. Cum er
go pr̨eter rationem ſignificandi abſolute & poſitiue nõ eſt niſi ratio ſignificandi negatiue & in re
ſpectu: ſimpliciter ergo dicendum: ꝙ nullum attributum quantũ eſt ex ratione formali attributi
in deo: ſignificat aliqd abſolute poſitiue: etſi res ſignificata ſub ratione attributi. ſ. ipſa diuina eſſen
tia, ſit quid abſolutum & poſitiuũ. immo omnia attributa quãtũ eſt de ratione propria attributi:
aut ſignificant negatiue: aut in reſpectu. ſecundum ꝙ dicit Auicẽ. in. viii. Metaphyſicȩ ſuæ. Prima
proprietas de neceſſe eſſe eſt, quia eſt: de aliis quȩdam ſunt quibus intentio eſt eẽ cũ relatione: & q̃
dam ſunt in quibus eſt eſſe cum negatione. Ecce q̃ expreſſe dicit ꝙ om̃ia attributa ſignificant eſſe
quod eſt ipſa diuina eſſentia: ſed quædam cum annexa relatione: quȩdam vero cum annexa nega
tione. Et qđ amplius eſt: hic ſciendũ eſt ꝙ & ipſȩ negationes de deo dictȩ & ipſi attributȩ nõ ſunt
negationes abſolutȩ: ſed reſpectiuȩ: ita ꝙ ſecundum hoc abſolute dicendum eſt ꝙ omnia diuina at
tributa ſiue negatiue ſiue poſitiue dicta ſignificant de deo non aliquid abſolute (dico de ratione
formali attributi) ſed tãtũmodo in reſpectu. Vnde dicit Auicen. in eodem. Cum dixerimus & pro
bauerimus ꝙ neceſſe eſſe nullo mõ multiplicatur: & ꝙ eſſentia eius eſt pure vna, puriſſime vera,
non intelligimus per hoc ꝙ non ab ipſo remoueantur omnia quæ ſunt: & ꝙ non habet relatio
nes ad ea quæ ſunt. Hoc enim impoſſibile eſt: ab omni eñ qđ eſt negantur multi & diuerſi modi
eſſendi: & quicquid eſt, ad alia quæ ſunt habet modum aliquẽ comparationis & relationis: & præ
cipue id a quo fluit eſſe. Sed ꝑ hoc ꝙ dicimꝰ ipm̃ eſſe vnius eſſentiæ quæ non multiplicat̃, intelligi
mus ꝙ ipſum eſt in ſua eſſentia: & deinde ſequuntur ipſum relationes vel affirmatiuȩ vel negati
uæ multæ, & ipſæ ſunt comitantes eſſentiam. Ecce ꝙ reſpectus in deo diſtinguit per affirmatio
nes & negationes: ita ꝙ omnia diuina attributa ſiue affirmatiua ſiue negatiua non niſi reſpe
ctus ſignificant. Sed hoc ſecundum Auicen. viii. Meta. contingit tripliciter: quoniã quȩdã ſignifi
cant diuinũ eſſe cũ ſola negatiõe cõmixtũ: q̃dã vero cũ poſitiua relatiõe: q̃dã vero ſignificãt ipm̃
cõpoſitũ ex negatione & relatione ſimul. Illorũ aũt q̃ ſignificant cũ ſola negatione: adhuc duo ſũt
modi. Quædam eñ ſecũdum nomẽ vocis nõ a negatione ſeu priuatiõe imponũtur: ſed ex vi vo

cis ſolum poſitionem ſeu affirmationẽ exprimunt, quȩdam vero ex vi vocis a negatione ſiue priua
tione imponuntur. Secundum primum modum om̃ia diuina attributa de deo ſignificant aliquid
negatiue, transferendo. ſ. ipſa a creaturis ad deum: ſecundum rem quã ſignificatã per nomen intel
ligimꝰ: quȩ deo cõuenire omnino nõ poteſt. Et ideo hmõi nomina de deo dicũtur non ad ponẽdũ
aliquid in ipſo: ſed ad remouẽdũ ab ipſo imperfectiones oppoſitas in creaturis: & per hoc ipſa nega
tio reſpectiua eſt. Et hoc non ſolum habet veritatem de nominibus attributorũ: immo etiã de illis
q̃ transferũtur a creaturis ad ſignificãdũ ipſam diuinã eſſentiã: & ſic gñaliter de oĩbꝰ poſitiuis no
minibus a creaturis ad deum tranſlatis. ſecundum ꝙ dicit Auicen. viii. Metaph. Quæ commixta
ſunt negationi, ſunt hęc. Si quis dixerit de primo ꝙ ſit ſubſtantia nolens illũ ſubſtantiam eſſe, ſed
hoc eſſe a quo negat̃ eſſe in ſubiecto. Cum vero dicitur vnus: non intelligitur niſi ipſum eſſe nega
ta ab eo diuiſione per quãtitatem: & negato ab eo comite. Cum vero dicitur intelligentia, & intel
lectum, & intellectus, non intelligitur niſi quia ipſe eſt expoliatus in ſe: & negatur ab eo materiæ
cõmixtio & eius appẽdicia. Et quæ tali modo deo attribuuntur affirmatiue: quia affirmatio ha
bet virtutem negationis, om̃ia quo ad ſignificatum quod per nomẽ diſtincte intelligimus: vere re
mouentur. Et ſecũdum hoc dictũ eſt ſupra: ſecundũ Diony. de myſtica theologia. Deus neq; eſſen
tia eſt neq; vita &c. vt ſupra dictum eſt in alia queſt. Et ſecundum hoc dicit Rabi Moyſes cap. lvi.
Eſt, nõ in eſſentia: viuit, nõ in vita: & poteſt, non in potentia: & ſapit, nõ in ſapientia. Et per talem
attributionem ex creaturis cognoſcitur deus per creaturas via remotionis ſiue ablatione: ſed non
vt ſtetur in negatiõe: ſed vt per illam inſinuetur nobis aliquid credẽdum in deo qđ ſupereminet
ei qđ ſibi ſimile eſt & alicuius perfectionis in deo: licet nos illud intelligere niſi in generali nõ poſ
ſimus: vt iã ſupra expoſitũ eſt. Et ꝑ talẽ attributionẽ ex creaturis cognoſcitur deꝰ ꝑ creaturas via
eminẽtiæ: & quantum ad illud ſupereminens inſinuatum per negationem, omnia quȩ nobilitatis
ſunt ſimpliciter ſiue noĩa eſſentiȩ ſiue attributorũ de deo ꝑdicãtur affirmatiue rõne rei ſignifica
tȩ quã per nomen ſignificari intendimus: non nominibus ſimplicibus de vi vocis reſpectũ non ex
primentibus: vt ſunt eſſentia, ſubſtantia, bonitas, ſapientia & hmõi, ſed cum hac præpoſitiõe ſup.
vt ſecundum doctrinam Diony. deus non dicatur ſubſtantia vel bonus vel ſapiens: & hmõi, pro
pter id qđ in hmõi nominibus ſignificatũ in creaturis intelligimus: ſed ſuperſubſtantia: ſuperſapi
ens: ſupbonus & hmõi: ꝓpter id qđ in hmõi nominibus in deo ſignificari intẽdimus. Et quia hu
iuſmodi ꝑpoſitio expreſſe reſpectum importat ad creaturas, idcirco hmõi attributa non niſi ſub Q
ratione poſitiui reſpectus ad creaturas aliqd ſignificant. & ſic negationes illȩ quæ inſinuant hmõi
affirmationes nõ ſolũ reſpectum important negatiuum: ſed etiam poſitiuum: ſed ſecundario. Illa
vero nomina quæ a negatione ſiue priuatione ſecũdũ vocẽ imponunt̃: vt ſunt incorporeum, im
mortale, & hmõi: quia non negant a creatore niſi ꝙ ſecundum veritatẽ defectus aliquis eſt in crea
turis (ex eis enim quȩ in ſe habet nihil poteſt ab eo vere negari) patet ꝙ hmõi negatio nõ eſt niſi
reſpectiua ad creaturas: & cum hoc non eſt niſi ad inſinuandũ alicuius contrarii veram poſitionẽ.
Alia vero noĩa ſignificãt eſſe dei cũ aliq̃ relatione: ſed iſta relatio põt intelligi dupliciter. Vno mõ R
in reſpectu ad rem creatam: vt extra deum exiſtentem. Alio modo in reſpectu ad intellectum: vt
eſſe dei ſub alia & alia ratione concipientẽ. Primo modo triplici mõ attributa ſignificant ſub ratio
ne reſpectus ad creaturas: vt ad diuina opera: ſecundum ꝙ dicit Rabi Moyſes lib. i. cap. lii. loquens
de diuinis attributis. Sunt autem pro maiori parte diſpoſitiones operum ſuorum. Nec multum
refert ꝙ illȩ diſpoſitiones & nominationes ſunt ſecundum opera: vel ſecundum varias cõpationes
inter ipſum & operata: vel vt credatur ꝙ ſint diſpoſitiones quȩ demonſtrant ſuper perfectione ꝑ
viã ſiĩitudinis in ꝑfectione rerũ quas intelligimus a nobis. Et dicit pro maiori parte, ꝓpter illa no
mina quȩ de deo ſignificant aliquam negationem. Exemplum de primo modo eſt ꝙ deus dicitur
miſericors quia facit nos miſericordes: & iuſtus qa facit nos iuſtos. & iuxta hunc modũ cognoſcit̃
deꝰ per cauſalitatẽ. Nec tamen oĩa a deo creata per hunc modum poſſunt ei attribui. Non enim
dicit̃ leo quia facit leonem: quemadmodũ dicitur iuſtus quia facit hominem iuſtum: & hoc ideo:
quia iuſtitia, bonitas nata ſunt ab eo immediate cauſari, tanq̃ ea quȩ ſunt perfectionis ſimpliciter:
non autem leo, bos, & huiuſmodi, ſed mediante opere naturæ, tanq̃ ea quæ ſunt perfectionis limi
tatȩ. De tali attributione per cauſalitatem dicit Diony. ii. cap. de diuinis nominibus. Supſubſtan
tialem occultum: deum, aut vitam, aut eſſentiam, aut bonum nominare nihil aliud intelligimus,
q̃ in nos productas virtutes deificas, aut vitæ generatrices, aut ſapientiæ donatrices, & Aui
cenna vbi ſupra. Cum dicitur viuus: non intelligitur eſſe hoc niſi ex intellectu iſto, ſcilicet vt ne
getur materia ab illo: & ꝙ ipſe eſt principium diſpoſitionis totius bonitatis: & ꝙ ipe intelligit hoc.
Et in iſto modo attributionis ſignificant nomina id quod in creaturis intelligimus ſignificari per

ipſa.Exēplū de ſecundo modo eſt ꝙ deus dicit̃ prædeſtinator,creator,iudex,primus,potens, ſecun
dum ꝙ de vltimis duobus dicit Auicē, vbi ſupra. Si de deo dicitur ꝙ eſt primus:non intelligitur
niſi relatio huius eſſe ad eſſe alterius.Cum vero dicitur potens:non intelligitur per hoc niſi quia
neceſſe eē relatū eſt ad id qđ debet eſſe aliud a ſe.Exēplū de tertio mō eſt,ꝙ deꝰ dicitur bonꝰ vel ſa
piens &c.huiuſmodi:quia iſta aliquid perfectionis ſimpliciter qđ eſt omnino melius eſſe ipſum ꝗ
non ipſum,ſignificant in creaturis:ſignificando in ratione exceſſus:quemadmodum ſignificant ſu
perbonus & ſuperſapiens non id qđ per huiuſmodi nomina ſignificatū intelligimus: ſed ſignifica
ri intendimus. Et fit iſta attributio deo a creaturis:quia omnem rationem perfectionis in ſe præ
ambit: ſecundum ꝙ dicit Auguſt.ii.de libe.arbi.cap.xvii.Non ceſſas innuere nobis quæ & quanta
ſis: & nutus tui ſunt oēe creaturarū decus.Perfectio creaturę ſiue decus dicitur nutus perfectio
nis diuinę,ſiue diuini decoris ꝓpter ſimilitudinis īproportionē.vnde dicit Aug.ibidē cap.xix. Nō
enim vlla viſibilis ſimilitudo inuiſibili rei poteſt ad omnem conuenientiam aptari.Et Diony.gene
ralius loquitur de di.nomini.dicens. Non eſt diligens ſimilitudo cauſatiuis & cauſalibus:propter
qđ in creaturis oīno obſcurat̃ effigies creatoris.& poſt viam cauſalitatis nō niſi via remotionis:&
poſt illam non niſi via ſupereminentię eſt aſcendendum, dicente Diony. ſecundo cap.de myſtica
theologia.A nouiſſimis ad principaliſſima aſcenſiones facientes omnia auferimus:vt incircūuela
te cognoſcamus illam ignorantiam in omnibus exiſtentibus circūuelatam: & ſupereſſentialē illā
videamus caliginem ab omnibus exiſtentibus occultatā.Et licet ab omnibus occultatam:quia nō
eſt aliqua ratio perfectionis alicuius creaturæ quin ſit aliquo modo veſtigium ꝑfectionis exiſten
tis in deo: tñ aliqua ꝓpter hmōi rōnē perfectionis ſuo nomine:vt ſapiētia,& bonitas, & huiuſmo
di,deo attribuunt̃:alia vero non:vt homo,leo,& hmōi.& hoc ideo: qa illa ſuo noīe ſignificant ſub
ratione ꝑfectionis ſimpliciter:eo ꝙ omnino melius eſt eſſe ipſum ꝗ non ipſum:iſta vero non:vt pa
tet ex pręcedentibus. Per hunc ergo modum ſunt attributa relationem ſignificantia in deo reſpe
S ctu creaturæ extra ipſum exiſtētis.Alio vero mō attributa ſub rōne relationis ſignificant in cōpa
ratione ad intellectum dei ſub alia & alia ratione concipiētem eius eſſentiam.Et hæc eſt cōmunis
opinio:ꝙ ſolūmodo in cōpatione ad intellectū creatū hūanū vel angelicū habent diuina attributa
differentiam inter ſe:vt nulla omnino dicatur eſſe differentia attributorum in deo:niſi ex compa
ratione ad intellectum creatum non potentem totum pelagus diuinę perfectionis vna ratione cō
cipere & ſimul.ꝓpter qđ pluries ſub diuerſis rationibus & modis cōcipiendi concipit eundē:cum
tamen ipſe ſuam perfectionem totaliter vnico ſimplici intuitu concipit ſine omni rationum diuer
ſitate. Sed ſub illa vnitate ad quā redit omnis rationum diuerſitas:ſub qua concipitur ab intelle
ctu increato,non concipitur ab intellectu creato:ita ꝙ ſi non eſſet intellectus creatus ſic diuerſos
cōceptus ſub diuerſis cōceptionibꝰ formās de deo,nulla oīno dicēda eēt in deo eē diuerſitas attri
butorū:non ſolum ſecundum rem aut ſecundum intentionem:ſed neq; etiam ſecundū rationem
Sed quid nobis videatur ſuper hoc ſentiēdum, inferius videbitur loquendo de differētia attribu
torum in deo.Nomina vero attributorum quę ſignificant compoſitionem ex negatione & relatio
ne,ſimul ſunt:vt dicit Auicen.vbi ſupra.ſicut ꝙ dicit̃ liberalis.Liberalis em̃ intelligitur ꝙ eſt prī
cipium diſpoſitionis totius bonitatis:& ꝙ ipſe non intendit intentionem ſibiipſi. Cum vero dici
tur bonus,non intelligitur niſi quia hoc eē liberum eſt a cōmixtione eiꝰ qđ eſt in potētia & inꝑfe
ctione:& hoc eſt negatio:& ꝙ ſuum eſſe eſt principium perfectionis oīs & ordinationis:& hoc eſt
relatio. verum eſt cauſalitatis:de qua iam dictum eſt.¶Per iam dicta patet reſponſio ad obiecta.

T
Ad pri.pri. ¶Ad primum ergo in oppoſitum ꝙ attributa ſuꝑ eſſentiā deo attribuunt̃:& ni
hil abſolutum eſt in ipſo ſuper eſſentiam propter ſimplicitatem:Dicendum ꝙ verum eſt: dum ta
men differat re vel intentione ab eo cui attribuitur.Si autem differat ſola ratione:non oportet.ſic
enim differūt attributa ab eſſentia cui attribuunt̃: & abinuicem.Quomodo autem ſumatur iſta
diuerſitas ſecundum rationem,infra videbitur:quomodo aūt ſumitur identitas rei, bene exponit
Augu.xv.de trini.ca.v.dicens.Vna eademq; res dicitur:ſiue dicatur æternus, ſiue immortalis, ſi
ue incorruptibilis,ſiue immutabilis.Item cum dicitur viuens & intelligēs:qđ eſt vtiq; ſapiēs,hoc
idem dicitur. Non enim percipit ſapientiam qua eſſet ſapiens:ſed ipſe ſapientia eſt:& hęc vita: ea
V demq; virtus ſiue potentia eademq; ſpecies: qua potens ac ſpecioſus dicitur. ¶Ad ſecundum ꝙ
Ad ſecūdū. attributa ſecundum eſſe quod habēt in creaturis nihil dicunt in reſpectu, ergo nec in deo vbi ha
bēt eſſe veriꝰ:Dicēdū ꝙ verū eſt quo ad rē ſignificatā:nō tñ quo ad rationē ſignificādi.ne em̃ oīno
ſignificent idem ſicut ſynonyma,oportet ꝙ in deo ſignificent ſub ratione negationis vel reſpectus
alicuiꝰ:vt infra videbit̃:quod nō optet in creaturis:vbi ſignificāt diuerſa re, Vnde & in creaturis

vbi ſignificant idem re,ens, vnum,verum, bonum & huiuſmodi:neceſſe eſt ꝙ ſignificāt idem:ſed
diuerſis rationibus ſicut in deo:vt infra patebit.¶Per hæc patet ad tertium.cū em̃ dicitur ꝙ dicē X
do ꝙ deus eſt bonus aut iuſtus:intellectus ſtat in abſoluto:Dicendū ꝙ verum eſt quantum eſt ex Ad tertiū
parte rei ſignificatę.quātū tñ eſt ex parte ratiōis illius noīs:ſecundū quā vel ſub qua ſignificāt hu
iuſmodi attributa:bene poteſt ſtare in reſpectiuo:ſicut & aliquādo in negatiuo:vt infra videbitur
Et ſecundū hoc dicit Rabi Moyſes lib.i.ca.lvii. Agnitio attributa creatori vel ſumitur ab opatio
ne:vel erit ratio priuationis.igit̃ non apprehendimus niſi eſſentiam ipſius tantūmodo & ꝙ eſt ens.
¶Similiter dicendum eſt ad quartū: ꝙ etſi illa attributa non ſignificāt negatiue:vt negatio ſit ali Y
cuiꝰ eoꝝ ſignificatū:bñ tamē poſſunt aliqua illorū ſignificare ſub ratiōe relatiōis: vt infra patebit. Ad quartū.
¶Ad quintum dicendum ꝙ non eſt ſimile de ratione negationis,& affirmationis: qm̃ diuinę ſim Z.
plicitati nō repugnat alia a ſe remoueri:& hoc maxime id qđ non eſt dignitatis,per ſibi attributū Ad quintū.
qđ eſt dignitatis.Ei tamen repugnant multa affirmatiue dicta:generaliter em̃ nihil ei attribui po
teſt qđ nō eſt dignitatis ſimpliciter,vt viſum eſt ſupra. Vnde licet aliquo modo dicatur ſapiēs qa
non ignorans:tamē hoc nō eſt totū propter qđ dicitur ſapiens:ſed per hoc aliquid circa eum affir
mare intendimus.Non tamē debet dici corpus informatū : qa nō eſt nuda materia informis : quia
ꝑ illud nihil poteſt intēdi affirmatiue circa deum ſignificari. ¶Ad vltimum dicendum ꝙ licet ne
gatio nihil dignitatis īportet:& ideo non poteſt ſignificari nomine attributi:poteſt tamen attribu &
tum bene ſignificare ſub ratione negationis:ſine qua non poſſet attributum rationem dignitatis Ad ſextum.
ſuę exprimere:& ab eſſentia & ab alio attributo diſtinguere.

CIrca quintum arguitur ꝙ ratio aliquorum prædicamentorum poſſit attribui
deo,ſic.dicit Auguſti.v.de trini.cap.x. Non participatione magnitudinis deus A
magnus eſt:ſed ſeipſo magno deus magnus eſt: quia ipſe ſua eſt magnitudo. Quæſt.v.
hoc de bonitate & ęternitate & oīpotentia dei dictū eſt, oībuſq; oīno ꝑdicamē Arg.i.
tis quę de deo poſſunt pronunciari.ſupponit ergo Aug.ꝙ aliqua prędicamen
ta poſſunt de deo pronunciari, ſed nullum prędicamentum de deo poteſt ꝑdi
cari ſecundum rem prędicamenti:vt habitum eſt ſupra.non eſt aūt in prędicamēto niſi res aut ra
tio prędicamēti.prędicabuntur ergo de ipſo ſaltem ſecundū rationē prędicamēti.¶Q₂ aūt cuiuſli
bet prędicamenti ratio ſit in deo:arguitur ſic.verius attribuitur ratio prędicamenti affirmationi 2
qua affirmatur res ſua de aliquo:licet ſecūdum gradum ſuperioris naturę:ꝗ negationi qua omni
no de aliquo negatur:quia modus rei natus eſt ſequi ipſam rē: & auferri ablata re.ſed modus cu
iuſlibet prędicamenti attribuitur negationi qua negatur res ſua de aliquo. dicente Aug.v. de tri.
cap.vi.Negatiua iſta particula,cū dicimꝰ ingenitū,nō id efficit: vt qđ nō ſine illa relatiue dicit̃,ea
ꝓpoſita ſubſtantialiter dicatur:ſed id tm̃ negatur qđ ſine illa agebatur.i.affirmabatur.Sicut in cę
teris prędicamentis cum dicimus homo,ſubſtantiam deſignamus.Qui ergo dicit non homo:non
aliud genus prędicamenti enunciat:ſed tm̃ illā negat.Sicut ergo ſecundum ſubſtantiam aio cum
dico homo eſt:ſic ſcđm ſubſtantiam nego cum dico homo non eſt.& ſic de aliis prædicamentis:ſe
cundū ꝙ de ipſis inducit exempla.ergo modus prędicamēti attribuitur affirmationi: qua affirma
tur res ſua etiam in gradu ſupereminentioris naturę de aliquo.Cum igitur res ꝑdicamenti cuiuſli
bet vel proprie vel tranſlatiue in gradu ſupereminentioris naturę affirmatur de deo: vt habitum
eſt ſupra:ergo modus cuiuſlibet prędicamenti attribuetur deo. dicetur ergo deus ſpiritus ſecun
dum ſubſtantiam:magnus ſecundū quantitatem:bonus ſecundum qualitatem:& ſic de aliis.ergo
&c.¶Q₂ nullius prædicamenti ratio deo poſſit attribui,arguitur ſic primo. Ratio prædicamenti 3
nihil aliud eſt vt videt̃,ꝗ coordinatio prędicabilium in ipſo ſecundum ſub & ſupra.Sed talia non
poſſunt deo attribui:quia nō ſunt ſine ratione vniuerſalis & particularis: quæ in deo cadere non
poſſunt:vt infra videbitur.ergo &c. ¶Secūdo ſic.ſecundū Auicen.ii.Metaph.ſuę,ca.i. propria ra 4
tio ꝑdicamenti ſubſtantię eſt,ꝙ ſit id qđ non eſt in aliquo vt in ſubiecto:& accidentis inquantum
accidens eſt diſtinctum ex oppoſito contra ſubſtantiam:ꝙ ſit id qđ eſt in ſubiecto exiſtens.& vt di
cit in.viii. per hoc ſubſtantia habet rationem generis:non quia dicit eſſe non exiſtens in ſubiecto:
ſed quia eſt res aliqua pręter eſſe cui conuenit eſſe non in ſubiecto.& ſimiliter per hoc accidēs ha
bet rationem generis:nō quia dicit eſſe in ſubiecto:ſed quia res eſt aliqua pręter eſſe,cui conuenit
eſſe in ſubiecto.ſed hoc modo eſſe non cōuenit deo:neq; eſſe in ſubiecto neq; nō in ſubiecto:qa nō
eſt niſi eē,nō res aliqua ꝑter eſſe cui cōuenit eē:vt ſupra expoſitū eſt.ergo nō ſolū rō gñis alicuiꝰ ꝑ
dicamētorū accidētis:ſed nec etiā ipſius ſubſtātię:de qua magis videt̃:deo pōt attribui.¶Q₂ autē 5
in deo non ſit ratio prędicamenti ſubſtātię arguitur primo ſic.ſubſiſtere ſecundū ſe & abſolute eſt

propria ratio ſubſtantię:deus non ſubſiſtit ſecūdum ſe & abſolute:ſed ſolum in reſpectu ad aliud
6 quia non eſt in eo niſi ſuppoſitum relatiuū:vt infra patebit,ergo &c.¶Et ſicut Augu.dicit.vii.de
trini. ſubſiſtere de his rebus intelligitur in quibus ſubiectis ſunt ea quę in aliquo ſubiecto eſſe di-
cuntur:ſicut color in corpore.Corpus em̄ ſubſiſtit:& ideo ſubſtantia eſt. ſed deo nullo modo po-
teſt attribui ſic ſubſiſtere:quoniā vt dicit ibidē:quod ſic ſubſiſtit:ineſt in eo aliquid tanq̄ in ſubie-
cto:& non eſt ſimplex. qđ nullo modo conuenit deo:qm̄ vt dicit ibi,nefas eſt dicere vt ſubſiſtat &
ſubſit ſuę bonitati:& habitū eſt ſupra: ꝙ eſt omnino ſimplex.ergo &c.¶Q2 autē in eo ſit ratio ſub
ſtantię arguitur:qm̄ ſcđm Phm.vii.Metaphy.eſſe per ſe eſt propria ratio ſubſtantię. ſed hoc maxi
me deo conuenit:vt habitū eſt ſupra.ergo &c.¶Q2 ſolum ratio ſubſtantię & relationis habēt deo
attribui:arguitur.qm̄ vt dicit Auguſt.v.de tri.cap.viii.illud præcipue teneamus:quicquid ad ſe
ꝓſtantiſſima illa diuina trinitas dicitur,ſubſtantialiter dicitur:quod autem ad aliquid,non ſubſtā
tialiter ſed relatiue.ſed quicquid deo attribuitur:ſiue de ipſo dicitur:ſubſtantialiter de ipſo vel re
latiue dicit̄.qa q̄cūq; in deo ſimul tribus perſonis conueniunt:ſubſtantialiter dicunt̄:vt dicit Boe
thius.ii.de tri.cap.i.& quęcunq; de ſingulis ſeparatim dicuntur:relatiue dicuntur:vt dicit ibidem
cap.eodem.quęcunq; aūt de deo dicuntur:vel ſic dicuntur:vel ſic:quia non eſt medium. ergo &c.
7 ¶Q2 aūt ſolūmodo ratio ſubſtantię deo attribuenda eſt:arguitur. qm̄ ſecundū Auicen. in princi
pio ſecundi Metaph.prius omnibus diuiſionibus eorum quę ſunt per eſſentiam eſt: quoniam eſſe
duobus modis eſt.vnum qđ eſt in ſubiecto:aliud qđ nullatenus eſt in ſubiecto.Ens ergo in ſe & in
alio immediate diuidūt totū ens. & vt vult ibidē:ens in alio eſt ratio accidētis. Vbi eſt igitur nul
la oīno ratio accidētis & eſſe in alio, nō eſt ibi niſi ratio ſubſtātię & nō eē in alio.In deo nullo mo-
do eſt ratio accidentis:vt dicit Augu.v.de tri.cap.v.ergo in deo non cadit niſi ratio ſubſtātię:qua
re non relationis neq; alterius prædicamenti.¶Q2 aūt in eo cadat ratio relationis cū ratione ſub
ſtātię,arguitur.qm̄ vt dicit Aug.v.de tri.cap.v.in deo nihil ſecundū accidēs dicitur.Nō tn̄ omne
quod dicitur ſcđm ſubſtātiā dicit̄. Dicitur em̄ ad aliqd:ad aliqd autē eſt ratio relationis.ergo &c.
8 ¶Q2 autem non ſolum ratio ſubſtātię & relationis in deo cadit:ſed & alicuius alterius ꝑdicamen
ti ratio,arguitur ſic.quia dicit Augu.v.de tri.cap.viii.Qđ ad faciendū attinet fortaſſis de ſolo deo
veriſſime dicatur.Solus enim deus facit:& ipſe non fit.facere autē eſt propria ratio prædicamenti
9 actionis.ergo &c.¶Qđ etiam arguitur ratione ſic. agere vt agere non dicit rationē motus aut ali
cuius accidentalitatis in agente:neq; ponit in eo vllam compoſitionē omnino:ſed ſolūmodo reſpe
ctus ad paſſum,qđ ab eo recipit motū.vnde Phs.viii.Phyſi.probat ꝙ primum mouens ſimplex eſt
omnino & imutabile per ſe & ꝑ accidens. talis ratio autem deo maxime cōuenit:quia ipſe eſt pri-
mum agens:& mouens omnia ſecūdum Boethiū,immobilis manens dat cuncta moueri.ergo &c.
10 ¶Q2 ratio relationis maxime deo repugnet:& ita minime poteſt eſſe,aut manere in ipo,arguitur
quoniam ſecundū Cōmēt.ſuper.xii.Metaphy.relatio debile eſſe habet. ſed hoc ignobilitatis eſt:&
11 tale vt habitū eſt ſupra maxīe deo repugnat.ergo &c.¶Q2 ſimul non poſſunt eſſe ratio ſubſtātię
& relationis in deo,arguitur:quoniam ratio ſubſtantię eſt eſſe minime dependens: ratio autem re
lationis cum ſit ad aliud eſſe:maxime eſt eſſe dependens:immo nihil aliud q̄ dependentia quędam
quæ maxime ſunt repugnantia:talia autem non poſſunt eſſe in eodem.ergo &c.

B Reſolutio.q.
¶Ad quæſtionem iſtam dicēdū ſecūdum ꝙ ſupra inchoatum eſt dici:ꝙ aliud eſt
res ꝑdicamenti,aliud vero ratio ꝑdicamēti.Res ꝑdicamēti eſt qcqd ꝑ eſſentiā & naturā ſuā eſt cō-
tentum in ordine alicuius prędicamenti. Ratio ꝑdicamēti eſt proprius modus eſſendi eorum quę
continentur in prędicamento.Ex quibus duob[9].ſ.ex re prędicamenti:& ratione eſſendi eius: q̄ eſt
ratio ꝑdicamenti:cōſtituitur ipſum ꝑdicamētū: & diuerſificat̄ vnū ꝑdicamētū ab alio.Non enim
ex hoc ꝙ aliqd ſit res & natura aliq̄ ſiue ſubſtantię ſiue accidētis:quātūcūq; in vniuerſali & abſtra
cto intelligatur:habet rationem generis prędicamenti: neq; ſimiliter ex hoc ꝙ eſt eſſe non in ſub-
iecto: vel eē in ſubiecto:quoniam eſſe ex ſe nullo modo poteſt habere rationem generis:vt habitū
eſt ſupra:quare & multo minus ratiōe illarum determinationum in ſubiecto vel non in ſubiecto:
cum non rem:ſed modum rei & rationem eſſendi dicunt.Sed natura generis ꝑdicamenti ex vtro
C q; ſimul.ſ.ex re & ratione prędicamenti conſtituitur. ¶Ad cuius intellectum ſciendum ſecūdum
ſuperius determinata:ꝙ in deo res quæ ipſe eſt: eſt ipſum eſſe eius: & non ſimpliciter eſſe:ſed eſt
quoddam neceſſe eſſe:a cuius ſimplicitate deficit omnis creatura:ſcilicet quia ipſa res quæ ipſa eſt,
non eſt eius eſſe:ſed habet ab alio eſſe tam eſſentię q̄ exiſtentiæ : vt ſupra declaratum eſt ſępius: a
quo non habet neceſſe eſſe ipſius exiſtentiæ : eo ꝙ ex ſe eſt poſſibile eſſe per indifferentiam ſe ha-
bens ad eſſe & non eſſe.Propter quod ſicut eſſentia diuina dicit aliquid quod eſt neceſſe eſſe, ſic
eſſentia creaturæ dicit aliquid cui ab alio contingit eſſe, & eſt ratio prima conſtituendi prædica-

mentū in creaturis communis ſubſtantiæ & accidenti : & hoc habendo aſpectum ad eſſe eſſen-
tię:quia ſecundum eſſentias rerum eſt diſtinctio prędicamentorum & coordinatio vniuſcuiuſq;
eorum.Et propter illam rationem rei contingit ꝙ nulla res prædicamenti cuiuſcunq; ad diuina
tranſlata, manet; ſed mutatur in diuinam ſubſtantiā quę eſt ſuum eſſe.Ratio autē iſta cōmunis
diuidit̄ in duas, quibus diſtinguit̄ prędicamētū ſubſtātię cōmuniter ab oībus prędicamētis acci-
dentium,quarū vna eſt eſſe in ſe,non in alio,alia vero eſſe in alio: quarū prima eſt ꝓpria ratio ſub
ſtantię:ſecunda eſt rō cōmunis accidentiū.Subſtantia em̄ eſt prędicamentū:qa eſt res cui cōuenit
nō eſſe in ſubiecto,& accidens ꝑdicamētū ecōtrario:quia eſt res cui cōuenit eſſe in ſubiecto.ſcđm
em̄ Auicen.de definitione ſubſtantię eſt:ꝙ ipſa eſt ens non in ſubiecto: immo ꝙ eſt res de qua di-
citur ꝙ eſt ens nō in ſubiecto:ita vt ens non in ſubiecto prędicetur de ea tanq̄ de re, ſiue natura,
ſiue quiditate aliqua,vt homo,lapis,arbor. Sic ergo vt dicit oportet imaginari rem cum ratione
eſſe non in alio,ſed in ſe, ad hoc vt ſubſtantia ſit genus prędicamenti, & ſimiliter accidens cum
ratione eſſe in alio.Intentio igitur prædicamenti conſtituitur ex re naturæ ſubiecta : quæ eſt res
prędicamenti quaſi materiale in ipſo, & modo quo eſſe ei conuenit, ſcilicet non in alio eſſe,vel in
alio eſſe,quę eſt ratio prędicamēti circa rem ipſam quaſi formale in ipſo.Eſt enim ſubſtantia præ-
dicamentū quaſi cōpoſitum quid ex re & eſſe ſuo,quod eſt quaſi accidēs ei,vt habitum eſt ſupra.
Propter qđ etiā accidere poſſunt ei alia poſt eſſe,vt tale prędicamentū non ſolum dicatur ſubſtā-
tia ab in re exiſtendo,ſed ab alteri ſe ſubſtituēdo . In quo cōſiſtit duplex ratio prędicamēti ſubſtā-
tię.Prima in ſe abſolute.Secunda in reſpectu ad prędicamēta accidentium.¶Reſpondēdo ergo ad D
quęſtionē primo quo ad prędicamentū ſubſtantię,Dicendū ꝙ ſi loquamur de ratione prędicamē- Reſponſio
ti ſubſtantię ſecundo modo, ſic non cadit in deo res prędicamenti ſubſtantię, quia ipſa compoſi- de ſubſtātia.
tionē facit cum eſſe qđ in ſe recipit: Deus autē nequaq̄,vt habitū eſt ſupra.Sic nec ratio prędica-
menti ſubſtātię ꝓpter eandē rōnē.vt em̄ dicit Boeth.de deo.i.de tri.ca.iii. ſubiectū fieri nō poteſt.
Forma enim eſt,formę vero ſubiectæ eſſe non poſſunt. Primo aūt modo bene cadit in deo ratio ꝑ
dicamenti ſubſtantię:etſi nō res, niſi ſcđm gradū eminentiorē.Sed tamen adhuc alia rōne q̄ ſub-
ſtantię creatę,quia illi ratio eſſe eſſentię nō cōuenit ratione rei ſcđm ſe,ſed ſolum inquantū eſt di-
uinum exemplatum.Deus autē eſt res quę eſt ipſum eſſe eſſentię ſuę. Eſt em̄ deus veriſſime exi-
ſtens in ſe,licet nō alii vt accidenti ſubſiſtit.Vnde Augu.declarando primā rōnem ſubſtātię deo E
cōuenire,& non ſcđam,quę ſolum cōuenit ſubſtātię creatę,dicit lib.i.de tri.cap.4.Sicut ab eo qđ
eſt eſſe appellatur eſſentia,ita etiā ab eo qđ eſt ſubſiſtere ſubſtantiā dicimus.omnis em̄ res quę ad
ſeipſam ſubſiſtit:ſubſtātia dicitur:quāto magis deus?Si tamē dignū eſt vt deus dicatur ſubſiſtere.
de his em̄ rebus hoc recte intelligitur, in quibus ſubiectis ſunt ea quę in aliquo ſubiecto eſſe dicū
tur,ſicut color,aut forma in corpore:corpus em̄ ſubſiſtit,& ideo ſubſtantia eſt.& ita,qa nō eſt hoc
ei eſſe,qđ illam vel iſtam formam coloremve retinere.Res igit̄ mutabiles nō ſimplices proprie di-
cuntur ſubſtantię. Deus aūt ſi ſubſiſtit vt ſubſtātia dici poſſit,ineſt in eo aliquid tanq̄ in ſubie-
cto,& non ſimplex eſt,cui hoc ſit eſſe qđ illi eſt,ſicut magnus/oīpotēs/bonus, & ſiquid huiuſmo-
di de deo nō incōgrue dicitur.Nefas autē eſt dicere,vt ſubſtet deus,vel ſubſit bonitati ſuę,atq; il
la bonitas non ſubſtantia ſit,vel potius eſſentia,neq; ipſe deus ſit bonitas ſua, ſed in illo ſit tāq̄ in
ſubiecto.Vnde(vt cōcludit)manifeſtū eſt deū abuſiue ſubſtantiā vocari:vt nomīe vſitatiore intel
ligatur eſſentia.Ecce quō inſinuat ꝙ vnus modus ſubſiſtendi, qui eſt ratio ſubſtantię vna, nullo
modo poteſt deo attribui, & ꝙ ſcđm illum non poteſt dici ſubſtantia. Eſt tamē ſine dubio ſubſtā F
tia.vt dicit in.v.de tri.ca.ii. & hoc a ratione,& modo ſubſiſtendi in ſe, & nullo modo in alio, neq;
dependens ab ipſo,qđ nulli in creaturis cōuenit neq; ſubſtantię,neq; accidenti, vt iam dicetur.Et
ita licet res prędicamenti ſubſtantię nullo modo deo attribuitur niſi ſcđm modum eminentiorē,
vt prędeterminatū eſt,neq; ratio ſubſiſtendi alteri vt ſibi inhęrenti,ratio tamē prędicamenti ſub-
ſtātię quę eſt in ſe ſubſiſtere,vel potius exiſtere(pro quo Aug.in dicta auctoritate ſua ſumit ſub-
ſiſtere.nō em̄ de[9] ſubſiſtit,niſi ad aliud:exiſtit aūt abſolute)veriſſime deo cōuenit: quāto veri[9] in
ſe ſubſiſtit q̄ alia.Et ſcđm hoc verius & prius deus habet eſſe ſubſtantia q̄ aliqua creatura.Nō di
co dicitur.Nomina em̄ ſępius per prius cōueniūt,quibus res cōueniunt per poſterius,vt tactū eſt
ſupra in parte,& infra pleni[9] exponet̄.Et ſic patet ꝙ prędicamētū ſubſtātię verſum in diuinā prę G
dicationē dupliciter mutat̄,& vno modo manet.Mutatur em̄ quo ad rē ꝑdicatā quę in creaturis
habet eē ab alio per participationē,in deo aūt a ſeipſo per eſſentiā.iuxta illud Boet.Nō eſt ſubſtā-
tia in illo vere ſubſtantia,ſed vltra ſubſtātiā.& idem habitū eſt ſupra ex dictis Diony.Mutat̄ etiā
quo ad rationem & modum eſſendi in ſubſtando alteri vt ſibi inhærenti in modum & rationem
eſſendi ipſum alterū:vt deus per eſſentiam ſit ipſum,qđ ſibi ſignificatur attribui.Et hoc eſt qđ di

cit Auguſti.v.de tri.cap.iiii.In rebus quę participatione magnitudinis magnę ſunt,in quibus eſt
aliud eſſe,aliud magnũ eſſe,ſicut magna domus,magnus mons, magnus animus,in his eſt aliud
magnitudo,aliud qđ ab ea magnũ dicitur.Et infra.Deus aũt ea magnitudine magnus eſt.qa ipſe
eſt eadem magnitudo.& ſubdit.Hoc de bonitate,& ęternitate,& omnipotentia dei dictum ſit,oa
mnibuſq; p̄dicamẽtis q̄ de deo poſſunt ꝓnũciari,qđ ad ſeipſum dicit̃.Nefas em̃ eſt vt dictũ eſt,vt
ſubſiſtat & ſubſit deus ſuę bonitati.Manet autem in deo prædicamentum ſubſtantię ſolum quo
ad rationem & modum eſſendi in ſe ſubſiſtendo,tanto verius & perfectius quanto eſt ipſum eſſe
purum & ſimplex per eſſentiam ſubſiſtens:vel potius exiſtẽs.Quælibet autẽ ſubſtantia creata ha
bet eſſe in ſua eſſentia participatum quo ſubſiſtit,vt habitũ eſt in ſupra determinatis. Talem ra
H tionem ſubſiſtendi inſinuat Hilarius cum dicit.vii.de tri.Nõ ex cõpoſitis deus qui vita eſt,ſubſi
ſtit.Manet autẽ in deo ſola ratio ſubſtãtię,qua habet in ſe exiſtere.℃Reſpõdẽdo autẽ ad queſtionẽ
quo ad alia prędicamẽta,ſcilicet.ix.accidentium:Dicendum vt dictũ eſt, ꝙ in ipſis eſt vna rõ prę
dicamenti qua cõmuniter diſtinguũtur prima diuiſione ſub ente contra ſubſtantiã.ſ.eſſe in ſubie
cto,vt dictum eſt,& ſunt alię rõnes ſpeciales per quas abinuicem habent diſtingui : vt iam pate
bit.Quãtum ergo ad primã rationem omnibus cõmunem:clarum eſt ꝙ nõ poteſt illa rõ prędica
mẽti deo attribui:qua habet.ſ.aliqđ ineſſe alteri iuxta rationem prędicamẽti accidẽtis:vt vel ipm
alteri poſſit accidere vel alterũ ipſi:vt ꝑ hoc ſit accidẽtaliter i altero,vel aliqđ accidẽtaliter in ipſo,
quoꝝ neutrum poteſt cõtingere in deo:vt ſupra determinatum eſt.Et vt dicit Aug.v.de tri.cap.
v.in deo nihil ſcđm accidens dicit̃,qa nihil in eo cõmutabile eſt.Cũ ergo res ſcđm aliqđ p̄dicamẽ
tũ accidẽtis ei attribuitur,nõ ſolũ res quę eſt accidẽtis in p̄dicamẽto illo, in ſubſtãtiã mutat̃,ſcđm
ꝙ dictum de mutatione rei prędicamẽti ſubſtantię(ſcđm ꝙ dicit Aug.de fide ad Pe.In dei ſubſtã
tia non eſt aliquid qđ nõ ſit ſubſtãtia,ſed quicquid ibi intelligi poteſt,dei ſubſtantia eſt) ſed & mo
dus inhęrendi neceſſario mutat̃ in modũ per ſe ſubſiſtendi.Non em̃ poteſt eſſe in inhęrendo mo
I dus,vbi nihil eſt qđ inhęreat. ℃Quãtũ vero ad proprias rationes ſingulorum prędicamentorum
ſciẽdum ꝙ ſicut propria rõ prędicamenti ſubſtantię eſt ſcđm ſe exiſtere,& prędicamenti acciden
tis cõmuniter inhęrere alteri:ſic ſunt ꝓprię rationes diuerſorum prędicamentoꝝ accidentium,in
hęrendo diuerſimode alteri.Eorum em̃ prędicamẽtorũ quę ſignificãt id cuius eſſe eſt in alio, aut
ſignificãt rẽ cuius eſſe eſt in alio abſolute,aut cuius eſſe eſt in alio in reſpectu ad aliud. Secundo
modo eſt vna ratio cõmunis.vii.prędicamẽtis accidentium. Primo modo eſt vna rõ cõmunis qua
litati & quãtitati:q̄ diſtinguũtur ab aliis.vii.penes diuerſimode ineſſe alii abſolute,ſub quo diſtin
guũtur inter ſe:qm̃ propria ratio prędicamenti qualitatis eſt ſubiectum informare,& propria ra
tio quantitatis eſt ſubiectum menſurare : propria vero ratio cæterorum.vii. prædicamentorum,
K eſt ſubiectũ ſuũ ad aliud referre:ſed differẽter.vt infra videbitur. ℃Quãtum ergo ad quantitatẽ
De q̄litate & qualitatem,Dicendũ ꝙ cum informatio neceſſario ſupponit inhęrẽtiã informãtis ad informa
& quãtitate, tum:& ſimiliter mẽſuratio mẽſurãtis ad menſuratũ:ſicut ratio inhęrentię prędicamenti acciden
tis ſimpliciter nõ p̄ōt deo attribui:ſed neceſſe eſt ꝙ cũ cõuertatur in diuinã prædicationem,mu
tetur in rõnem ſubſiſtendi:hoc ſimiliter neceſſe eſt contingere in prędicamẽto qualitatis & quãti
tatis,ꝙ ſcilicet cum aliquid de prędicamẽto qualitatis aut quãtitatis deo attribuitur , non ſolum
res mutatur & transfert̃ in diuinam ſubſtantiam, iuxta hoc qđ dicit Boe.de tri.Cum deus iuſtus
dicitur,qualitatem quidẽ ſignificare videmur:ſed eam quę ſit non ſolum ſubſtantia, ſed etiam vl
tra ſubſtantiã.Non em̃ eſt aliud q̄ ꝙ iuſtus eſt,ſed idem eſt deo eſſe qđ iuſtum.Item cum dicitur
magnus,quantitatem quidem ſignificare videmur:ſed eam quæ ſit ipſa ſubſtantia talis qualem
eſſe dicimus vltra ſubſtantiã:neq; eſt aliud qđ eſt,aliud qđ magnus eſt: ſed idẽ eſt deo eſſe qđ ma
gnum eſſe.Sed etiã ꝙ propria ratio informandi ſcđm qualitatem, & cõmenſurandi ſcđm quãtita
tem,cõmutetur in rationem ſubſiſtendi ſcđm ſubſtantiã.iuxta illud qđ dicit Aug.xv.de tri. ca.v.
Si dicimꝰ ęternus,ĩmortalis,incorruptibilis,immutabilis,viuus,ſapiẽs,potens,ſpecioſus,iuſtus,bo
nus,beatus,ſpiritꝰ:horũ oĩm nouiſſimũ qđ poſui quaſi tm̃modo videtur ſignificare ſubſtãtiã:cęte
ra vero hmõi ſubſtãtię qualitates.Sed nõ eſt ita ĩ illa ĩeffabili ſimplicię natura.qcqd em̃ ſcđm qua
litatem illic dici videtur:ſcđm ſubſtantiam vel eſſentiam eſt intelligendũ. Abſit em̃ vt ſpiritꝰ ſe
cundũ ſubſtãtiam dicat̃ deus,& potens ſcđm qualitatem: ſed vtrũq; ſcđm ſubſtantiam.Sic cæte
ra quę cõmemorauimus.Propter qđ dicit in.v.de trinita.cap.i.Intelligamus deum ſi poſſumus ſi
ne qualitate bonum:ſine quãtitate magnũ.ſed nequaq̄ dicit ſine ſubſtantia ſpiritũ, & hoc nõ niſi
quia ſubſtantię prędicamentũ nõ oĩno mutatur cum vertitur in diuinã prędicationem, ſed ſecũ
dum aliquã rõnem manẽtem in eo transfertur ad deum.prędicamentũ autẽ quãtitatis & quali
tatis oĩno mutatur nulla ratione eius oĩno manẽte cum transfertur ad deum:ſcđm ꝙ iam expo

ſitum eſt.Quomõ autem habet intelligi ꝙ deus dicitur ſine qualitate bonus: ſine quãtitate ma
gnus,expoſitum eſt ſupra.Vnde quia oĩno mutãtur prędicamẽta qualitatis & quãtitatis cum aſ
ſumuntur in diuinã prędicationẽ,nõ autẽ ſic ſubſtãtia:ideo dicit Boet. Sicut ſubſtantia non eſt
in illo vere ſubſtantia.ſ.qualis eſt in creaturis : ſed vltra ſubſtantiam:ita qualitas.& ſubdit.Cum
iuſtus quidẽ dicitur deus, qualitatem ſignificare videmur:ſed non accidẽtalem,ſed eã quę eſt nõ
ſolũ ſubſtantia,ſed etiã vltra ſubſtantiã.Nõ autẽ dicit,quę eſt qualitas ſed vltra qualitatẽ,qa qua
litas in deo nullo mõ tenet rõnẽ qualitatis,ſicut ſubſtãtia tenet rõnẽ ſubſtãtię.Et ſimilr ipſa qua
litas & quãtitas,dicunt in deo nõ ſolum ſecundum rem ſubſtantiam: ſed & modum & rationem
ſui prædicamenti mutant in modum ſubſtantiæ. Simile enim eſt de quãtitate, cum dicitur ma
gnus,ĩmenſus,maximus,& de qualitate cum dicit̃ bonus,ſapiens,& iuſtus.Sic ergo patet de prę
dicamentis quę prędicant aliquid abſolute,quę ſunt ſubſtantia,quãtitas,qualitas,an ratio eorum
deo attribuenda ſit.℃Sequitur de aliis.vii.quorũ ratio eſt ad aliud referre ſubiectũ ſuum,quę ſci L
licet ſignificant rem cuius eſſe eſt in aliquo in reſpectu ad aliud,an ipſorũ ratio deo attribuenda De ſeptem
ſit.Hęc em̃(vt dicit Boet.i.de tri.ca.ii.)differẽtia eſt p̄dicatiõis primoꝝ trium prędicamẽtorũ ab aliis.
aliis.vii.ꝙ illa rem monſtrant(intelligo abſolutã)alia vero,quaſi circũſtãtias rei. intelligo forma
liter . Materialiter em̃ aliqua illorum rẽ ſignificãt,vt iã patebit.vt ſic(ſicut dicit)iſta prędicamẽ
ta aliquid rem eſſe oſtendant,illa vero non eſſe:ſed potius extrinſecus aliquid quodãmodo affi
gant.Eſt ergo vt patet ex iam dicto Boet.ratio illorum.vii.prędicamentoꝝ ſignificare rem cuius
eſſe eſt in aliquo in reſpectu ad aliud.In quo nõ eſt eis propriũ ꝙ ſignificãt rem aliquam: hoc em̃
eſt omnibus aliis prędicamenris commune:neq; ꝙ ſignificant rem cui conuenit eſſe in alio : hoc
enim conuenit oĩbus accidentibus:ſed ſolum eis eſt proprium : ꝙ eſſe in reſpectu ad aliud ſigni
ficant,& hoc nullo modo deo repugnat:ſed maxime ei cõuenit.Vt em̃ dicit Auicẽ.viii.Metaphy.
quicqd eſt,ad alia q̄ ſunt habet modũ aliquẽ cõparatiõis & relatiõis,& pręcipue id a quo fluit eẽ.
Et iſte modus cõparationis eſt alicuius rei ſubiacẽtis vt ſubiectũ illi reſpectui:quę in ſe eſt aliquid
aliud in eſſe: q̄ qđ habet in reſpectu ad aliud.dicẽte Augu.vii.de tri.Omnis eſſentia quę relatiue
dicit̃,eſt etiã aliqđ excepto relatiuo.Et inductis pluribꝰ exẽplis ſubdit.Si nõ eſt aliqđ ad ſeipm,nõ
eſt oĩno qđ relatiue dicat̃ ad aliud.reſpectꝰ em̃ ſeparatꝰ in ſe nõ exiſtit. Eſſe ergo ad aliqđ ex ſe nõ
p̄ōt poni in eſſe:& ſi ponat̃ relatio eſſe ſcđm ſe pręter ſubiectũ ſuũ,ipa eſt accidẽs abſolutũ,vt quã
titas vel q̄litas.Et ſic ad aliqđ,ex ſe & ſua ꝓpria rõne nõ ponit eẽ qđ ſit abſolute eſſe:aut qđ ſit ali
cui ineſſe,ſed ſolũmodo ex ſe ponit eſſe qđ eſt ad aliud eſſe.Et ex hoc ſequitur vlterius:cum nihil
omnino habet rõnem accidentis quin habeat rõnem eſſe in alio:hoc em̃ vt patet ex prædetermi
natis eſt ꝓpria ratio qua accidẽs diſtinguit̃ cõtra ſubſtãtiã:ſequitur ꝙ relatio ſiue ad aliquid,ſiue
reſpectus quicũq; nõ habet ex ſe rõnem accidẽtis.Aut ergo nullo modo rõnem accidentis habet:
aut per aliud eam habet:& ſic ſolum per accidens. ſed non ratione ſubiecti in quo eſt:qđ ꝑ illud
ad aliud refertur: quia illud quãdoq; eſt ſubſtantia,ſicut homo cum dicitur dñs aut ſeruus:opor
tet ergo ꝙ ſit regulariter ratione eius ſupra qđ fundat̃,qđ neceſſario eſt accidẽs aliquod abſolutũ
ne fiat proceſſus in infinitũ ſi vnus reſpectus ponat̃ fundari ſuper aliũ. Cui quidẽ accidenti qñq;
non accidit reſpectus fundatus ſuper ipſum.Similitudo em̃ ſcđm albedinem qua ſortes eſt ſimi
lis Platoni:accidit Sorti & Platoni,quia albedo accidit eis: non autẽ accidit albedini cum dicimꝰ
ꝙ albedo ſortis eſt ſimilis albedini Platonis.Illa em̃ ſimilitudo eſt eis eſſentialis:qa ĩ illa cõſiſtit na
tura ſpeciei.qa ſcđm Boe.ſuper Porphy.Species eſt eſſentialis ſimilitudo pluriũ ſuppoſitoꝝ. Qñ
q; vero accidit illi:vt ſunt reſpectus fundati ſuper ratiões mẽſurę:eo ꝙ rõ mẽſurę per ſe quantita
ti accidit.Menſurę em̃ in quãtitate mutuo ſeſe menſurant. Et ſcđm hoc dicit Pħs in.v. Metaph.
ꝙ homo modo accidentali eſt relatiuus: quia accidit ei eſſe duplum.ſ.per quãtitatem ſuam cõpa
ratam quãtitati alterius.Patet ergo ꝙ relatio ſiue reſpectus quicũq;,eo ꝙ de ſe nullum ineſſe di
cit:nullo mõ repugnat ei qđ eſt in ſe eſſe:atq; ꝑ ſe ſubſiſtẽs,cuiuſmõi eſt deꝰ,qui eſt ipſum eſſe:qđ
neceſſario habet plures reſpectus q̄ aliud ens qđcunq;.Ratione em̃ eius ꝙ eſt cauſa omnis eẽ, ad
oẽ aliud ens a ſe habet aliquo mõ referri.ſcđm ꝙ Auicen. loquens de neceſſe eſſe vbi ſupra dicit,
Cũ ipſum dicimꝰ eſſe vnius eſſentię q̄ nõ multiplicat̃, intelligimus ꝙ ipſum eſt in ſua eſſentia:&
deinde ſequuntur ipſum relationes vel affirmatiuæ,vel negatiuæ multę: & ipſę ſunt comitantes
eſſentiam: & ſunt poſt eſſe eſſentię eius,nec ſunt conſtituentes eſſentiã,nec ſunt per ſe pars eius.
Cum igitur de prędicamentis quorũ ratio eſt ad aliud referri,aliquid deo attribuitur,non opor M
tet ꝙ ratio prędicamenti mutet̃:& hoc ꝓpter nullam repugnantiam cõtrarietatis quã habet re
ſpectus ad aliud ad modum ſubſiſtendi per ſe,ſed manet cum illo propter nullã rationem diuerſi
tatis realis repugnantis ad ipſum.Qđ bene inſinuat Boet.v.ca.de trini.cũ enumeratis.x.prędica

mentis,ait de ſubſtãtia,qualitate,& quãtitate. Hęc cũ quis in diuinam vertit prędicationem,cũ=
cta mutãtur quę prędicari poſſunt.& pro aliis.vii. ſubiũxit. Ad aliquid vero oĩno nõ poteſt prę=
dicari.Intellige,quõ prędicta tria.ſ.aliquam ꝓpriã naturam rei accidẽtalis indicando ſubiecto in=
eſſe.& ideo ĩ deo manet ſua rõ ſimplr̃:cũ alia re,& rõne quã ĩportãt ĩ creaturis mutãtur cũ in di
uinã prędicationẽ vertuntur:vt iam ſatis dictum eſt.Per hoc aũt qđ addit,Quę p̄dicari poſſunt:
intelligit ꝙ illa tria prędicamẽta,ſubſtantia,quãtitas,qualitas,in creaturis aliquã rem de ſubiecto
diuerſam ab ipſo & ponentẽ compoſitionẽ in ipſo prędicant,ſed mutanꝰ cum in diuinã prædica=
tionẽ aſſumũtur:quia quicqd de creatura dicit vt afficiens eã,ſi de deo dicatur intelligit nõ eſſe
in eo vt afficiens ipſum:ſed eſſe qđ ipſe eſt.ſcd̄m ꝙ dicit Hila.viii.de Tri.Deꝰ nõ eſt humano mõ
ex compoſitis,vt in eo aliud ſit qđ ab eo habetur,& aliud ſit ipſe qui habeat. Vnde differentiam
huiuſmodi prędicamentoꝝ de deo & creaturis,exponit Boet.cum dicit lib.i. de trini.Hęc prędi=
camenta talia ſunt:vt in quo ſint ipſum eſſe faciant qđ dicitur,diuiſe quidẽ in cęteris, in deo ve=
ro cõiuncte atq; copulate hoc modo.Nam cum dicimus,ſubſtãtia eſt homo aut deus,ita dicitur,
ꝙ illud de quo prędicatur ipſum,ſit ſubſtantia:vt homo vel deus . Sed diſtat,quoniã homo non
integre homo eſt,ac per hoc nec ſubſtantia.Q; em̃ eſt,aliis debet quę nõ ſunt homo.deus autem
hoc ipſum deus eſt.Nihil em̃ aliud eſt niſi qđ eſt:ac per hoc ipſum deus hoc eſt.homo non eſt ita
homo, ꝙ nõ ſit verum dicere eſſe aliquid aliud qđ nõ eſt eſſe hominẽ:ſicut deꝰ ita eſt deus: ꝙ nõ
ſit verũ dicere ipſum eſſe aliquid qđ nõ ſit deus.Immo homo eſt multa quę non ſunt ipm̃ eſſe ho
minẽ,vt eſſe ſubſtantiã:ſicut ipſum eſſe deum,eſt ipſum eſſe ſubſtantiã.Deinde ſubdit de qualita
te & quãtitate dicens in capit.x.Rurſus iuſtus quod eſt qualitas ita dicitur ꝙ ipſe hoc ſit de quo
prędicatur.id eſt ſi dicamus homo iuſtus,vel deus iuſtus,ipſum deum vel hominẽ iuſtũ eſſe pro
ponimus.Sed differt, qm̃ homo eſt alter: alter eſt iuſtus,deus vero ipſum idem eſt,qđ eſt iuſtum.
Magnus etiã deus vel homo dicit ita quaſi ipſe ſit hõ magnus vel deus:ſed homo tãtũ magnus,
Deus vero id ipſum magnus exiſtit.Qđ idẽ eſt cũ eo qđ dicit.v.de tri.In rebus quę participatiõe
magnitudinis magnę ſunt &c.vt ſupra ſtatim.Quõ autẽ ad aliquid pro reliquis.vii.ſcd̄m ꝙ ipſe
ſubdit:neq; de deo neq; de creaturis prædicari poſſunt:patet ecõtrario prędictis tribus, quia.ſ.de
formali ſignificato ſuo non prędicãt rem aliquã qua ſubiectũ afficitur : ſed ſolũ circũſtantiã reſpe
ctus ad aliud extra:ſcd̄m ꝙ ipſe cõtinue ꝓſequit inducendo per ſingula, maxime in capit.xii.vbi
dicit.Hęc omnis prędicatio exterioribus datur,ꝙ omnia hęc quodam modo referuntur ad aliud.
Cuius prędicationis differẽtiam ſic facilius internoſcimus:ꝙ homo vel deus dicitur,refert ad ſub
ſtantiã qua eſt aliquid: ꝙ iuſtus,refertur ad qualitatem qua eſt aliqd: ꝙ magnus, refert ad quan
titatẽ qua eſt aliquid. In cęteris prędicationibꝰ nihil tale eſt:qui em̃ dicit aliquẽ eẽ in foro vel vbi=
q;,refert quidẽ ad prędicamentum qđ eſt vbi,ſed nõ quo aliquid eſt:velut iuſtitia iuſtus,magni=
tudine magnꝰ.Et ſic ꝓculdubio reſpectus nihil addit illi rei ſupra quã ĩmediate fundatur:ſed ſo=
lum dicit ſubiectũ ſuũ ad aliud eſſe:quãtũ eſt de formali ſuo ſignificato:qđ nõ eſt niſi eẽ ad aliud.
Hoc enim eſſe non plus addit de ſe ſuper id cuius eſt : q̄ eſſe in ſe, vel eſſe in alio ſup illa quorum
ſunt.Sed ſi quid accidẽtalitatis quo ad eſſe in ſubiecto importat per alia.vii.prędicamenta,hoc eſt
propter id ſuper qđ in ipſis fundat ratio reſpectus ad aliud.Cũ ergo hmõi prędicamẽta in diuinã
prędicationẽ aſſumunt: illud mutatur in ſubſtantiã:& ratio inhęrendi in rõnem ſubſiſtẽdi.vt di=
ctum eſt ſupra de prędicamẽto qualitatis & quãtitatis,& gñaliter de omni prędicamẽto acciden
tis.Ratio ſimiliter reſpectus ad aliud in deo inquãtum refertur ad ſuũ fundamentum : quia non
N fundat in deo ſup aliquid inhęrens aliud ab ipſo: ſimiliter mutat in rõnem ſubſiſtendi:& nõ ma=
net.Manet aũt ſolũmodo inquãtum ſubiectũ per reſpectũ refert ad aliud.Et ſic patet ꝙ quęcunq;
deo attribuunt ex rebus.x. p̄dicamentoꝝ:ad rõnes duas duorũ p̄dicamentorũ.ſ.ſubſtãtię & rela=
tionis habẽt reduci:& ſimiliter relatio ip̄a ad ſubſtãtiã: & ſic reiecto a diuinis omnimodo prędicã
di accidẽtaliter ꝑ inhęrẽtiã,quęcũq; deo attribuunt a creaturis,& p̄dicant de ip̄o,aut dicunt ad ſe
& ſcd̄m ſubſtantiã:aut ad aliud & ſcd̄m relationẽ,iuxta illud quod dicit Aug.v.de tri.Nihil in eo
ſcd̄m accidẽs dicitur:qa nihil ei accidit.Nec tñ omne qđ dicitur:ſcd̄m ſubſtãtiã dicit. In rebꝰ em̃
creatis atq; mutabilibꝰ qđ nõ ſcd̄m ſubſtantiã dicit, reſtat vt ſcd̄m accidens dicatur,omnia enim
accidunt eis:quę vel amitti poſſunt vel minui:& magnitudines & qualitates, & quod dicitur ad
aliquid,& ſitus,& habitus,& loca,& tẽpora,& opera,atq; paſſiones.In deo autem nihil quidem ſe
cundũ accidens dicitur:quia nihil in eo mutabile eſt: nec tamẽ omne qđ dicitur ſcd̄m ſubſtantiã
dicit:dicit em̃ ad aliquid:ſicut pater ad filium & filius ad patrem:qđ accidens non eſt . Decẽ er=
go prędicamẽta phicę diſciplinę:ad duo ſapientię theologicę reducuntur.ſ.ad ſubſtantiã & rela=
tionem.Ad ſubſtantiã em̃ in diuinis reducuntur tria quę ſunt in creaturis.ſ. ſubſtãtia, quãtitas,

& qualitas.de quibus dicit Boet.Illa quę aliquid eſſe ſignificãt ſcd̄m rem,p̄dicatiões vocant.Quę
cum de rebus ſubiectis dicunt,vocãtur accidentia ſcd̄m rem . Cũ vero de deo qui ſubiectus non
eſt,ſcd̄m ſubſtantiã rei prędicatio noĩatur.Et quõ hoc,iã determinatum eſt.Ad relationẽ vero in
diuinis reducuntur alia.vii.ſcilicet relatio,actio,paſſio,quando,vbi,ſitus,habitus.Et quõ hęc,re=
ſtat adhuc ꝓſequẽdum.¶De ad aliqd igit ſciendũ, ꝙ cũ iuxta p̄dicta ſm Boet.tria prędicamẽta,
ſubſtãtia.ſ.quantitas,& qualitas,tam in creaturis q̄ in deo:rem ſignificant & prædicãt : alia vero
vii.quo ad id quo ab illis tribꝰ diſtinguũtur,tã de deo q̄ de creaturis:nõ rẽ,ſed quaſi rei circũſtã=
tiam monſtrant:vt quãtũ eſt de rõne formali ſignificati ſui nihil rei ſubiectę dicant:ſed potius re
ſpectũ eius ad aliquid extra aſſignãt ip̄m alteri cõparãdo:vt ſicut nõ dicũt aliquid de creaturis ꝑ
inhęrentiã,ita nec de deo per eſſentiã:In hoc tñ eſt differentia quo ad illa.vii.in deo & in creatu=
ris:ꝙ in creaturis reſpectꝰ & relatio quã ĩportãt,ſubiecto accidẽtalis eſt : & accidẽtaliter ſubiectũ
ad aliud referũt:in deo aũt nõ ſic.& ideo rõ p̄dicamẽti relationis eſt in deo,& manet diſtincta cõ
tra rõnem prędicamẽti ſubſtãtię,inquãtum.ſ.reſpicit aliud vt obiectum ad quod eſt: inquãtũ tñ
reſpicit ſubſtãtiã vt in qua fundat,tranſit in rõnẽ prędicamẽti ſubſtãtię. Et eſt aduertendũ ad di
ſtinctionẽ.vii.prędicamẽtoꝝ relatiõis in deo:ꝙ iſta.vii. p̄dicamẽta licet inquantũ nõ dicũt niſi cir
cunſtantiã rei in deo,nõ habẽt niſi rõnem vnius prędicamẽti:tñ in creaturis per illa accidẽtia ſu=
per quę fundãtur,habẽt rõnem verę accidẽtalitatis:& diuerſimode ſcd̄m illorũ diuerſitatẽ diſtin
guũtur ſcd̄m diuerſa prędicamẽta accidentiũ:quia alia rõne accidẽtis accidit ſubiecto reſpectꝰ in
prędicamẽto relationis:alia in p̄dicamẽto actionis: & ſic de aliis,ſcd̄m diuerſitatẽ accidentiũ ſup
quę reſpectus ipſi fundãtur diuerſimode:ita ꝙ illo accidentali amoto:ſicut amouet cũ aſſumitur
in prędicationẽ diuinã,aufertur oĩno accidẽtalitas a rõne reſpectus,& ſimiliter ꝓpria rõ prædica
menti qua vnũ illoꝝ ab altero diſtinguitur,vt ſunt diuerſa prędicamenta accidẽtis, & nõ manet
niſi ratio reſpectus puri:& ita ſolũ manet in eis ratio vnius prędicamenti eis cõis:quę eſt ad aliud
eſſe:qua diſtinguũtur cõtra illa tria p̄dicamẽta q̄ p̄dicãt de ſubiecto rẽ abſolutã:quarũ rõ eſt ab=
ſolute eſſe.Qđ vt perfectius videre poterimus,diſtinctio illorũ prędicamẽtorũ ſcd̄m diuerſitatem
rei accidẽtis ſupra quã fundat cõis reſpectus in eis,inſpiciẽda eſt. Diſcurrẽdo igit per ſingula dici
mus ꝙ.vii.prędicamẽta de formali ſignificatiõe ſua potius p̄dicãt circũſtãtias rerũ q̄ rẽ aliquã,cũ
diſtinguũtur per accidentale qđ ſubeſt reſpectui quẽ dicũt,& ſuper qđ fundat ille reſpectus. Er=
go aut illud accidentale cõuenit rei ſubiectæ ſcd̄m ſe & abſolute:aut ex connexione quadã cum
illo ad qđ habet reſpectũ. Primo mõ eſt relatio proprie dicta vnũ p̄dicamẽtorum. Ipſa em̃ accidit
ſubiecto,qa eidẽ ſubiecto accidit ſcd̄m ſe & abſolute id ſup qđ fundat.Sed hoc dupliciter ſcd̄m ꝙ
prędictũ eſt. Aut em̃ relatio accidit ſubiecto tm̃,& nõ illi ſup qđ fundat,ſcd̄m ꝙ homini accidit
eſſe ſimile,nõ albedini:aut accidit vtriq;, ſcd̄m ꝙ homini accidit eẽ duplũ:qa ei accidit quãtitas,
ſuper quã per ſe fundat ratio dupli.quãtitas em̃ eſt ꝑ ſe & primo dupla:& nõ ꝑ aliqđ aliud acci=
dens qđ ei ineſt,cui prius cõuenit eſſe duplũ. Aliter em̃ eſſet abire in infinitũ, reducẽdo per acci=
dens ad per ſe.vt patet inſpicienti. Et ipſa relatio quę eſt duplũ aut ſimile:non eſt res aliqua alia
ab illa ſup quã fundat:ſed ſolũ reſpectꝰ ipſius quãtitatis & ſubiecti eiꝰ,quo formaliter vtrũq; eorũ
vel alterũ refert ad aliud.Aliter em̃ ſup illã rẽ primo fundaret ille reſpectus, & ipſa aut ſubiectũ
eius:aut vtrunq; primo ꝑ illũ reſpectum referret ad aliud.& tunc eadẽ rõne ille reſpectus adhuc
eſſet res alia quę reſpectu illo referret ad aliud,aut ſubiectum eius,aut vtrũq;:& eſſet ſimiliter ire
in infinitũ, vt patet inſpicienti.Sed de hoc debet eſſe ſermo loquẽdo in ſpeciali de relationibꝰ di=
uinis.Scd̄m hoc ergo dicendũ de p̄dicamẽto relationis in creaturis:ꝙ cũ trãſfert in diuinã prędi=
cationẽ nõ manet ſcd̄m ꝓpriã rõnẽ relationis,qua eſt vnũ.x.p̄dicamẽtoꝝ diſtinctũ cõtra alia,ſed
trãſit in ſubſtãtiã:ſicut & res illa ſup quã fundat,ſi ipſa in diuinã prędicationẽ trãſferatur:& ma
net ſolũmodo ſcd̄m cõem rõnem reſpectus ad aliud. in quo conuenit cũ aliis.vi. Ille em̃ reſpectus
cõis in.vii.p̄dicamẽtis cõſtituit in ip̄o vnũ p̄dicamentũ qđ relatio dicit:& diſtinguit cõtra ſubſtã
tiã in ipſo,vt dictũ eſt ſm Aug.Et ſumit nõ tantũ ex tranſlatiõe p̄dicamẽti relationis proprie,ſed
cõmuniter.vii.p̄dicamẽtoꝝ p̄dictorũ.Sed illud p̄dicamentũ relationis qđ eſt in deo,diſtinguit ſe=
cundũ plures modos:quorũ vnus pertinet ad reſpectũ relationis ꝓprie dictę:alius vero ad reſpe=
ctus aliorũ ſex,vt infra patebit.Si vero accidẽtale ſuper qđ fundatur reſpectus accidit rei ſubiectę
ex cõnexione quadã cũ illo ad quod habet reſpectũ,tũc ſunt alia ſex p̄dicamẽta.ſcd̄m ꝙ Boet.lo=
quẽs de eis in lib.de tri.dicit.Maxime hęc nõ videtur ſcd̄m ſe facere p̄dicationẽ quę ex alieno ad
uentu cõſtare ꝑſpiciunt.Propter hmõi rõnẽ accidẽtalitatis in iſtis ſex diuerſam cõtractam ab illo
ſuper qđ fundatur eorũ reſpectus ab accidẽtalitate in p̄dicamento relationis contracta ab illo ſup
qđ fundatur eius reſpectus:in ſex principiis dicuntur iſta ſex accidentia extrinſecus aduenietia:

O
De relatiuo ſeu ad aliqd.

cum tamen relatio ꝓprie dicta dicatur eſſe de accidentibus intrinſecus aduenietibus.Relatio eñ
accidens non fundatur in ſubſtantia,niſi ſuper duo prędicamēta, quę ſunt qualitas & quātitas,ſe
cundū ꝙ a legente phiam debet declarari.Illa ergo ſex prædicamenta habentia ꝓpriam rationem
accidētis quę fundatur ſuper accidens quod cōtingit ſubiecto ex cōnexione quadam cum alio vt
dictum eſt,diſtincte proſequenda ſunt vt hoc declaretur:& quomodo ſecundū proprias rationes
ſuorū prædicamentorum non manent in deo:ſed ſolum ſcđm cōem rationem reſpectus: ſicut de
relatione dictū eſt.Eſt aūt hic ſciendū ꝙ accidentale illud qđ cōtingit rei ex connexione ſua cum
alio,ſuper qđ fundatur reſpectus eius ad illud,nihil eſt niſi motus aut diſpoſitio aliqua acquiſita
ex motu. Motus enim ex eo ꝙ eſt motus,eſſentialiter per ſe & primo reſpicit plura:qđ nulli alii
accidenti cōtingit:ſcilicet mouentem a quo eſt:& mobile in quo eſt:terminum in quem: tempus
ſub quo eſt.Vnde motus eſt accidens quod contingit primo & per ſe mobili ex cōnexione ſua cū
alio,ſcilicet cum mouente,cum tempore,cum termino ad quem eſt motus. Secūdario autem per
motum diſpoſitio acquiſita per motum eſt accidētis quod cōtingit mobili ex cōnexione ſua cum
alio:vt ſtatim patebit. Prædicamenta ergo accidentium quę dicunt reſpectus accidentales ſubie
cto, quia fundantur ſuper accidens aliquod qđ cōtingit ſubiecto ex cōnexione eius cū alio, cum
illud accidens(vt dictum eſt)aut eſt motus aut diſpoſitio aliqua ī mobili acquiſita per motū:aut
ergo fundatur reſpectus ille ſuper ipſum motum:aut ſuper illam diſpoſitionē acquiſitam ī mobili
per motum:Primo modo ſunt duo ꝑdicamēta,actio.ſ.& paſſio.Secūdo modo ſunt alia.4.vt iā pa

P
De actione
& paſſione.

rebit.¶Circa diſtinctionem igitur actionis & paſſionis, ſciendū ꝙ ambo accidētales reſpectus di
cunt in creaturis,quia fundātur in motu:& hoc vno & eodem numero:& diſtinguūtur ſecundū
ſolos reſpectus:qui ſunt eſſe ab alio & in aliū.& ſecundū hoc ab illo vno duo diuerſimode deno
minanť:hic quidem agens:ille vero patiens. Et quia motus ſuper quē ambo hmōi reſpectus fun
danť:ſolū eſt ī paſſo,ſcđm phm.iii.phy.ideo ambo accidētalitatē ſuā habēt ab eo qđ eſt in paſſo:&
denoīatur agens ab eo qđ eſt accidentale in alio:nō in ipō agente. Vnde ſi hmōi duo prędicamēta
ad diuina transferunť:nō manent niſi ſcđm cōem rōnem puri reſpectus: ſcđm quē etiam denoīa
tur agens omne inquātum agēs eſt. Propter qđ & factio quę nominat actionē dei circa creaturas
ſcđm rōnem ſui nudi reſpectus:famoſiſſime deo attribuitur.ſm ꝙ dicit Aug.v.de tri.Qđ ad fa
ciendum attinet fortaſſis de ſolo deo veriſſime dicitur.Solus eñ facit & ipē non fit.Quō autē ex
parte dei differunt agere,facere,& mouere,videbitur īferius.Et ſic vt actio manet in deo ſcđm rō
nem ſui reſpectus:ſimiliter & paſſio,abſoluta omni rōne motus & pluralitatis diſtantis ab actu:
vt ſicut in deo gñatio actiua ſiue generare diciť vera actio propter verum reſpectum actionis: ſic
gñatio paſſiua ſiue gñari diciť vera paſſio propter verum reſpectum paſſionis. Sed hoc vſus non
obtinuit in paſſione ſicut in actiōe: quia agens in creaturis denoīatur ſecūdū motū quē cauſat in
paſſum:paſſum vero ſcđm motū quē habet in ſe.Et ſm ꝙ dicit Phs.iii.phy.eſſe vnius ſe habet ad
eſſe alterius ſicut quidā reſpectus eius qui eſt in potentia ad id qđ eſt in actu.Si tamē paſſio nomi
net purum reſpectum non fundatum ſuper motum , ſed ſuper diuinam eſſentiam, de qua pater
generat filium,nihil abſurdum eſſet intelligēti dicere ꝙ generari eſt pati: ſicut generare eſt age
re.Et hoc ſiue attribuitur generari ſubiecto generatiōis ſiue termino. Aequiuoce eñ in creaturis
dicitur generari ſubiectum generationis qđ eſt ens in potentia: & terminus gñationis qđ eſt ens
in actu.¶Sequitur de prędicamentis aliis:quæ vt dictum eſt important accidentales reſpect⁹ fun
datos ſuper diſpoſitionem aliquā accidentalem acquiſitam ex motu in mobili:quæ contingit mo
bili ex connexione cum alio.Cū igitur (vt dictum eſt)mobili cōtingit motus ex connexione ſua
cum mouente,& tempore,& termino in quē eſt, & ipſa eſſentia: motus eſt illud accidens qđ con
tingit ei ex connexione ſua cum mouente ſuper qđ fundatur actio & paſſio,vt dictum eſt:opor
tet ꝙ ſuper diſpoſitionem acquiſitam in mobili per motum ſit illud accidens ſuper qđ fundātur
alia quatuor prędicamenta.Sed non eſt vna & eadem:quoniam hmōi diſpoſitio quæ eſt acquiſi
ta per motum in mobile:aut eſt ex cōnexione ſua cum tempore qđ eſt menſura motus,aut cum
termino ad quē eſt motus,qui eſt locus,aut quodāmodo habens rationē loci.Primo mō eſt reſpe
ctus prędicamenti qñ.fundatur eñ in mobili ſuper diſpoſitionem derelictam in ipſum per cōne
xionem quam habet ad tempus, ſcilicet quia habet eſſe in tempore.Secundo modo ſunt alia tria

Q
De quādo.

prędicamenta,vt iam dicetur. ¶De quando,eſt ſciendum ꝙ eſt prędicamentum accidentis : quia
ſuper aliquod accidentale ex tempore per motum in temporali derelicto fundatur: qđ accidit rei
temporali ex connexione eius cum tempore. Vnde materiali definitione per illud definitur:
cum dicitur in.vi.principiis.Quando eſt quod ex adiacentia temporis derelinquitur.Secundum
etiam ꝙ Boet.de trini.dicit de quando.Hoc quidem nō eſſe aliquid dicitur: ſed qđ ei ſecundum

tempus accidit,prædicatur.& ſic ſolum quando eſt in illis:quæ excedunť a tempore. De quibus
dicit Philoſophus.iiii. Phyſic.ꝙ tempus accipitur aliquid plus omni eo qđ eſt in tempore,& ne
ceſſe eſt contineri ſub tempore:& pati aliqd ſub tpe:ſicut dicere cōſueuimus quia tabefacit tem
pus,& ſeneſcūt oīa ſub tpe.Propter qđ qa(vt ibidē dicit)q̄ ſemp ſunt:nō ſic ſunt ī tpe:qa nihil pa
tiuntur ſub tempore:ideo quando in ipſis non derelinquitur ex tempore. De ſe autem quando
non dicit niſi reſpectum & collationem temporalis ad tempus: a quo impreſſionem illam recipit
ſuper quā fundatur.Quādo enim quo ad reſpectum purum quem dicit:nihil eſt aliud q̄ collatio
quædam ipſius eſſe rei in ſua duratione: ad temporis durationem,ſecundum ꝙ Philoſophus di
ſtinguit differentias quando,ſecundum talem reſpectum,cum dicit.4.Phyſi.Nunc aliud dicitur
cum tempus quod eſt huius prope ſit : vt veniet nunc,quia hodie veniet: venit tunc , quia he
ri venit.Sed quę in Ilio facta, non ſunt nunc:neqꝫ diluuium factum eſt nunc:qnia non prope. Ip
ſum autem tunc,determinatum ad prius nunc eſt. Ipſum autem iam,prope in præſenti atomo:
vt quando vadit:iam: quia prope eſt tempus in quo futurum eſt. Ipſum autem modo prope
eſt pręſenti.Repente autem eſt quod in īperceptibili tempore eſt propter paruitatem.De quibus
dicit ibi Commenta.Significata omnium iſtarum dictionum ſunt quaſi ſpecies eorum quę ſigni
ficat hęc dictio quando.Cum ergo aliquid de prędicamento quādo deo attribuimus quod eſt ac
cidentis in eo ratione eius ſuper qđ fundatur,tranſit in ſubſtantiam manente ſolo reſpectu & col
latione ad tempus & temporalia: vt cum dicitur quia de⁹ fuit heri:vel eſt hodie : vel erit ſemper
aut cras. & hoc iuxta illum modum, quo ſupra determinatum eſt differentias temporis aſſu
mi in ęternitate.¶Sequitur de aliis tribus prædicamentis, quę(vt dictum eſt)important accidē
tales reſpectus fundatos ſuper diſpoſitionem aliquā accidentalem acquiſitam in mobili ex conne
xiōe ſua ad terminū ad quē eſt motus;quæ nō eſt niſi diſpoſitio continentię locati a loco:vel eius
quod habet rationem locati ab eo quod habet rationem loci.Quę quidem continentia eſt diſpoſi
tio in locato vel in habente rationem locati ad locum:vel habens rationem loci.quam (vt patet)
acquirit per motum in locum : vel in id quod habet rationem loci. Primo modo ſunt prædica
mentum vbi & ſitus. Secundo modo eſt prædicamentum habitus: vt iam patebit. In duobus
primis locatum habet reſpectum ad locum fundatum ſuper continentiam paſſiuam locati a lo
co.Sed diuerſimode: quoniam prædicamentum vbi dicit reſpectum quem habet locatum ad lo
cum ratione continentiæ locati in loco ſimpliciter.Prędicamentum autem ſitus,dicit reſpectum
locati ad locum ratione continentium partium locati a partibus loci per ordinem, vt iam pate

R
De vbi.

bit.¶De prędicamento igitur vbi,ſciendum ꝙ accidentis prędicamentum eſt:quia fundatur ſu
per accidentalem continentiam qua locus ambit locatum:qđ accidit ei ex quadam connexione cū
loco:vel potius eſt ipſa connexio. Vnde materiali deſcriptione deſcribitur per circunſcriptionem
corporis locati paſſiuā,& corporis locantis actiuam,cum dicitur in.vi.principiis.Vbi,eſt circūſcri
ptio corporis(ſcilicet locati)paſſiua,a circūſcriptiōe loci(hoc eſt corporis locātis) actiue ꝓcedens.
Et non oportet hic facere aliquā differentiā de vbi qđ ſequitur in locato continentiam loci natu
ralis,qui accipitur ex determinata diſtantia cōtinētis ad medium vel ad circunferentiā : cuius eſt
influere in locatum ad eius generationem & conſeruationem,ſi ſit locus naturalis:vel ad corru
ptionem & defectionem ſi ſit locus violentus. Locus eñ talis,vel ſolum agit,vel contra agit.& de
vbi qđ cōſequiť in locato ad continētiā loci mathematici:vt ſi imagineť cubus ſeparatus in aere:
cui nullus locus eſſet naturalis:neqꝫ violentus,neqꝫ eñ impreſſionem faceret aliquis locus in illū
ita ꝙ non poſſit dici ꝙ vbi in tali locato fundaretur ſuper aliquam accidentalem impreſſionem lo
ci in locatum:ſuper quā poſſet dici fundari accidentalitas vbi, qđ eſt in locato corpore naturali.
Siue enim ſic ſiue ſic ſumatur quando,a continentia ſcilicet in loco,ſemp eius accidentalitas fun
datur ſuper aliqđ accidēs in ipſo ex hoc ꝙ ambitur loco.Ipſum vero quantum eſt de ſe,non dicit
niſi reſpectum quendam & collationem locati ad locum: a quo accidentalitatem recipit per hoc
ꝙ ab ipſo ambitur. Vbi enim quo ad reſpectum purum quem dicit, non eſt niſi quædam
collatio partium locati ad partes loci,dicente Boeth. Vbi,de deo vel de homine prædicatur. De
homine,vt in foro.De deo,vt vbiqꝫ.Sed ita, vt non quaſi ipſa res de qua prædicatur ſit id quod
prædicatur.Non enim ita diciť homo eſſe in foro, quēadmodū albus vel longus vel circunfuſus
& determinatus proprietate aliqua qua deſignari ſcđm ſe poſſit. Sed tamen ꝙ illud ſit aliis infor
matum rebus per hanc prędicationem oſtenditur. Non intellige veluti forma abſoluta inhæren
te:ſed vt partibus loci circunfuſis vallatum & ambitum : quod non niſi ex collatione ad aliud,
poteſt intelligi.Et ſic patet ꝙ prædicamentum vbi non niſi in reſpectu quodam & relatione ad

locans perficitur, Vnde & ſecūdū differentias loci ſecundū ſurſum & deorſum, dextrorſum & ſi-
niſtrorſum, ante & retro, ſumuntur differentię vbi. Cum ergo aliquid de prædicamento vbi aſſu-
mitur in diuinam prædicationem, id qđ accidentalitatis eſt in eo & inhærentię tranſit in ſubſtā-
tiam & in rationem ſubſiſtendi, manente ſolum reſpectu & collatione ad locum: vt cum deus di-
citur eſſe ſurſum aut deorſum. ſecundum illud Pſalm. Si aſcendero in cęlum tu illic es &c. Et
hoc non ſumendo locum vt continens & ambiens: ſed vt natura quędam eſt & res exiſtens. Ad lo
cum enim vt continens eſt, reſpectum non poteſt habere niſi corpus natum loco contineri. Pro-
pter quod huiuſmodi prędicamentum nunꝗ proprie: ſed ſolum tranſumptiue in diuinam aſſu-
mitur prædicationem. Quomodo autem in deo habet eſſe reſpectus importatus per vbi, amplius
videbitur declarando quomodo deus habet eſſe in omnibus rebus, & per hoc vbiqꝫ. Vnde o-
mnino alium modum reſpectus habet deus ſecundum prædicamentum vbi ad locum, ꝗ ha-
bent creaturæ: quo ad hoc ſcilicet ꝙ creaturæ habent reſpectum ad locum vt eſt ambiens eas, de
us autem nequaꝗ: ſed vt locus eſt res exiſtens. vnde dicit Boe. Qꝫ deus vbiqꝫ eſt: ita dici videtur:
non ꝙ in omni ſit loco. quaſi ſcilicet circunfuſus partibus loci in eo contineatur. Hoc enim eſt im
poſſibile. vnde ſequitur. Omnino enim in loco eſſe non poteſt. ſcilicet vt circunfuſus & determina
tus loco. Sed hoc ſenſu dicitur eſſe vbiqꝫ: ꝙ ei omnis locus aſſit: cum ipſe non ſuſcipiatur in loco.
Et ideo nuſꝗ eſſe in loco dicit̄, quoniā vbiqꝫ eſt: ſed nō in loco. Eſt ergo ſenſus. deus vbiqꝫ eſt, ideſt
vbicūqꝫ haber aliquid eſſe: ſiue locus, ſiue locatum, ſiue quodcunqꝫ ens, Deus eſt ibi, nō ſicut in lo
co ſituatus, ſed ſicut præſens in intimis rerum inuentus. Prædicamentū ergo vbi de deo prædi-
cat ſolum reſpectum ad loca, non ratione qua loca, niſi per ſimilitudinem: ſed ſolum ratione qua
entia: & hoc per proprietatem. Hoc enim dignitatis eſt abſolute: vt videbitur loquendo de eſſe
dei in rebus. Et ſicut eſt de vbi in deo reſpectu loci, ſimiliter eſt de quando reſpectu temporis, — S
& ſic declaratio vnius accipiatur iuxta declarationem alterius. ℭSequitur de prædicamēto ſitus. — De ſitu.
de ſitu autem dicit Philoſophus in quinto Metaph. ꝙ vno modo ſitus dicitur in habente partes
ſecundum ordinem partium, aut ſecundum locum, aut ſecundum formam. vbi dicit Commēta.
Situs inuenitur in omni habente partes, aut per ordinem partium rei adinuicem: & iſte eſt ſitus
qui eſt differentia quantitatis: ſecundum ꝙ dictum eſt in prædicamentis: ꝙ quantitatum aliud
eſt habens ſitum ſiue poſitionem: aliud vero non habet poſitionem. Iſto ergo modo ſitus non
eſt prædicamentum: ſed differentia prædicamenti quātitatis eſſentialis. Vnde non eſt niſi in cor-
poralibus: & ideo nullo modo talis ſitus deo attribui poteſt, niſi Metaphorice & per ſimilitudi-
nem. Alio modo in aliquo eſt ſitus, ſcilicet per ordinem partium in loco. Et iſte eſt ſitus qui eſt
prædicamentum: qui ſupponit ordinem partium in toto: qui pertinet ad prædicamentum quan-
titatis. Quia em̄ ille ſitus & ordo in quātitate, conſiſtit in collatione partiū vt ſunt in toto abſolu
te: & ita eſt toti omnino intrinſecus, quaſi informatio abſoluta in ipſo vt reſpicit totum, licet ſit
collatiua vt reſpicit partes: Ideo non eſt niſi differentia prædicamenti & non prædicamentū. Iſte
autem ſitus ſuper ordinem partium in toto addit ordinem earum reſpectu partium & differen-
tiarum loci. Vnde ſequitur prædicamentum ſitus: prædicamentum vbi, ſic prædicamentum vbi,
ſequitur locum. Sicut enim vbi eſt prædicamentum propter accidentalem continentiam quam
habet locatum a loco: ſic ſitus eſt prædicamentum propter ordinem accidentalem partium loca-
ti ad partes loci. Sicut enim contineri a loco ſimpliciter facit prędicamētū vbi: ſic contineri ab ipſo
ſecundum ordinem diuerſum partium locati ad partes loci, facit prędicamētum ſitus. Qđ habet
duas ſpecies ſecundum duos modos ſitus partiū & ordinatiōis earum in loco: quorꝫ vnus eſt na-
turalis: alter vero accidentalis. ſecundū ꝙ dicitur in. vi. principiis. Poſitio nihil aliud eſt ꝗ natura
lis ſubſtantiæ ordinatio, quæ vel a principio quidem innata eſt vt ea quæ aſperis vel lenibus ineſt
vel a naturę quodam motu cauſato: vt ſeſſio, accubitus, & ſimilia. Prædicamentum iſtud quan-
tum eſt de ſe, in quadam collatione & ordine partium locati ad locum conſiſtit. Vnde patet pla-
ne ꝙ etiam in creaturis ad relationē pertinet: & habet rationem accidentalitatis eādem quam ha
bet vbi: quia mediāte vbi fundatur ſuper rationem accidentalitatis cōtinentię quā habet locatū
in loco: de qua dictum eſt ſupra. Cum ergo aliquid de prædicamento ſitus in diuinam vertitur
prędicationem: id qđ accidentalitatis eſt in eo & inhęrentię, tranſit in ſubſtantiam & rationē ſub
ſiſtendi manente ſolum reſpectu & collatione ad locum: vt cum dicitur deus trinitas ſedere ſup
Cherubim: & deus filius ad dexteram patris: vel cum deus dicitur eē ſupra omnia, vel infra, vel
extra omnia: & hoc nunꝗ niſi Metaphorice: quia talis reſpectus proprie non poteſt eſſe niſi in cor
poralibus. Vnde quia p̄dicamentū ſitus ſummam materialitatem importat, ſicut prędicamētum
paſſionis importat ſummam mutabilitatem, quæ maxime deo repugnat: ideo Boeth. de trinita.

iſta duo prędicamenta ſumme repellit a deo dicens. Situm & paſſionē requiri in deo non oportet.
Qđ non dicit quin hæc prædicamenta transferātur in deū, vel proprie vel tranſumptiue: ita ꝙ ra
tio reſpectus eorū maneat in deo, ſicut & aliorum: ſed quia in creaturis dicunt accidētia deo maxi
me repugnantia. Ideo em̄ cū de. iiii. aliis oſtēdit ꝙ deo nō attribuūtur niſi ſub ratione reſpectus &
nudę circunſtantiæ negatiue, quaſi per locum a maiori concludit, ꝙ non oportet ſitum & paſſio-
nem in deo quęrere, quia illa ſuper quę reſpectus eorū fundātur, ſumme ſunt deo indigna: vt ſunt
motus ſiue mutatio in paſſione, ordo partium in toto reſpectu loci in ſitu. ℭSequit̄ de prędicamē — T
to habitus in quo ſunt veſtitū eſſe aut calceatū aut hmōi. & ſunt veſtitus aut calceatus quaſi con — De habi-
tenti a veſtimēto aut calceamēto, & eſt reſpectus eorū adinuicē tāꝗ ei⁹ qđ eſt cōtentū ad continēs — tu.
& fundatur ſimiliter prędicamentum hoc ſicut & p̄cedens ſuper continentiā, ſed paſſiuam contē-
ti a cōtinente. de quo dicit Philoſophus. v. Metaph. ꝙ habitus vel habere vno modo dicitur qđ po
teſt acquirere aliquis ſecundū ſuam naturā aut ſecundū ſuum ſtudium: vt ꝙ homo habet caſtrū,
& victores habēt ciuitates. & aliter ſicut dicitur in prędicamētis, vt habere poſſeſſionē, domū. ſ. vel
agrum aut aliquid huiuſmodi. Iſte modus habendi pertinet non ad prędicamentū ſed ad poſtpræ
dicamentū. Alio modo dicit̄ habere ſicut diſpoſitionē informantē, vt cuprum habet formam idoli
vel corpus habet infirmitatē, & pertinet ſimiliter ad rationē poſtp̄dicamenti, ſecundū ꝙ vniuerſa-
liter ſubſtantia habet accidentia, vel materia formā. Tertio autem modo dicitur habitus diſpoſitio
quędā quā habet cōmunē cōtinens cū contento, & hoc inquantū contētū dicit̄ habere continens, ſi
cut eſt veſtitio quę eſt diſpoſitio inter veſtientē & veſtitum, & in veſtito qui cōtinetur a veſtimen
to, & ipſe habet proprie veſtimentum non econuerſo. Alio em̄ modo dicitur continens habere cō-
tentum, ſicut ſcyphus aliquod humidū, vel ciuitas homines, vel nauis nautas. Et ſecundū Cōmen.
ibidem, dicere ꝙ contentum habet continens, ſicut animal habet cutem, & arbor corticem, hoc eſt
habitus prędicamentū. Dicere autem ꝙ continens habet contentum, ſecundū hunc modum dicit̄
ꝙ locus habet locatū, & hoc eſt p̄dicamētū vbi. Et vniuerſalter (vt dicit) reſpectus in hoc p̄dicamē
to, eſt cōuerſus illi ꝙ eſt in p̄dicamēto habit⁹. Et iſti duo modi ſunt ꝓpinqui & eiuſdē generis, hoc
eſt maneriei. Eſt em̄ reſpectus cōparationis inter cōtinens & contentū. Si igit̄ fuerit cōtinētis ad cō
tentū eſt p̄dicamentū habitus: ſi ecōtrario, erit de vbi. Vnde ſicut p̄dicamentū vbi, qđ eſt reſpectus
cōtenti habiti ad habēs & continens, de ſe ſolū reſpectū dicit contenti & habiti ad habēs & cōtinēs:
& non habet accidētalitatem, niſi propter diſpoſitionem continentię in contento vt dictum eſt: Sic
prędicamentum habitus qđ eſt reſpectus contenti habētis ad habitum continens, de ſe ſolum re-
ſpectum dicit contenti & habētis ad habitum continens: & non habet accidentalitatē niſi propter
diſpoſitionem continentię ſuę in alio. Et ideo ſicut dictum eſt de p̄dicamento vbi, cum prędicamē-
tum habitus ſumitur in diuinam prędicationē, vt cum dn̄s dicit̄ veſtitus lumine ſicut veſtimen-
to, & huiuſmodi: qđ accidentalitatis eſt in ipſo & inhęrentię tranſit in ſubſtantiā & ſubſiſtēdi ratio
nem manente ſolo reſpectu & collatiōe ad habitū cōtinēs. ſed hoc nullo modo proprie, quia nō niſi
corporalibus conuenit proprie, ſed ſolum tranſumptiue. vnde dicitur in. vi. princi. magis proprie
habitus in corpore & circa corpus exiſtentibus ſecundū eam quę eſt partium diuiſionem exiſtere.
Sic igitur patet quomodo res omniū prędicamentorum deo quoquo modo attribuuntur, ſed mu
tatione eius qđ rei eſt in ipſis in ſubſtantiā, & qđ rationis ſimiliter, præter id qđ eſt ratio in ſe ſubſi
ſtendi in prædicamento ſubſtantię, & qđ eſt ratio ad aliquid & reſpectus in prædicamento relatio-
nis. Et hoc eſt qđ inſinuat Aug. cum dicit. v. de Trini. ſic. Intelligamus deum ſi poſſumus ſine qua
litate bonū, ſine quantitate magnū, ſine indigentia creatorē, ſine ſitu præſentem, ſine habitu omnia
continentem (hoc eſt habentem, quia vt dicit Boethius, ſecūdum habitum cūcta poſſidens regit)
ſine loco vbiqꝫ totum, ſine tempore ſempiternum, ſine vlla ſui mutatione omnia facientē. Vbi ſub
dit qddā bene aduertendū dicens. Quiſquis deū ita cogitat, etſi nondū poteſt oīno inuenire qd ſit,
pie tn̄ caueat quantū poteſt aliquid de illo ſentire quod non ſit. Nec ergo ratio cuiuſlibet p̄dicamē
ti nec nullius deo eſt attribuenda, ſed aliquorū ſic, & aliquorū nō, vt ſolū ſubſtantię & relationis, &
non alterius, & nō vni⁹ iſtorū tantū, ſed vtriuſqꝫ. & quomodo hoc, viſum eſt. Vnde argumēta ꝗ ꝓ
hoc ſuperius ſunt inducta, concedenda ſunt. Ad illa vero quę contraria his oſtēdere nitebant̄, eſt re
ſpondendum per ordinem.

ℭAd primū igit̄ ꝙ in deo ſit ratio alicuius prędicamēti, quia nullū eſt in eo ſecun — V
dū rē: & tn̄ aliqua ſunt in eo: dicit̄ em̄ bon⁹ & magn⁹ &c. Dicendū ad formā argumēti: licet em̄ ve — Ad pri.
rā cōcluſionē cōcludit: nō tn̄ vere. Cōcludit em̄ ac ſi ratio qualitatis & quātitatis eſſent in deo. Vn̄ — principale
dicendū, ꝙ hmōi res p̄dicant̄ de deo vt trāſlata a p̄dicamētis: non tn̄ oportet ꝙ aliquo modo ma-

X neant:aut ſecundum rem aut ſecundum rationem. ¶Ad ſecundum ꝙ in deo ſit ratio cuiuſlibet
Ad ſcdm. pꝛędicamẽti:quia ratio cuiuſlibet prædicamenti attribuit̃ negationi qua remouet̃ res cuiuſlibet ꝓ
dicamenti a deo:ergo attribuitur affirmationi qua deo attribuit̃:ſiue ꝓprie ſiue ꝑ ſimilitudinem
dicendum ꝙ verum eſt:quando ſcdm eandem rem in natura & eſſentia res ꝓdicamenti alicui at-
tribuitur affirmatiue.ad illã em̃ ſemper ſequit̃ ꝓprius modus ſiue ꝓpria ratio illius rei,quãtũcũq;
in ſupeminẽtiori gradu attribuit̃ vni q̃ alteri:vt quãtũcũq; ſub eminẽtiori gradu attribuit̃ ſubſtã
tię nomen incorporeis creaturis q̃ corporeis:quia tñ ſcdm eãdẽ rẽ in natura & eſſentia ꝓdicamen
ti ſubſtantiæ attribuitur eis(dico vnitate rationis & abſtractiõis logicę)ideo modus ꝓprius prędi
camenti ſubſtantiæ qui eſt ſubſtare accidentibus,cõuenit tã corporeis q̃ incorporeis. Quando aũt
ſecundum aliam rem in natura & eſſentia qđ conuenit vni attribuit̃ alteri:ſicut contingit eis quę
ex creaturis attribuunt̃ deo,vt ſupra expoſitũ eſt:tunc rõ ꝓpria ꝓdicamenti non oportet ꝙ ſequat̃
rem ſecundum illud ꝓdicamentum alteri attributum: qa oĩno repugnat quãdoq; naturę rei in il
lo cui attribuit̃,vt dictum eſt ſupra.Immo negationi qua remouet̃ res illa cui conuenit,illa rõ ma
gis attribuitur:non ratione negationis:quia ipſa nihil ponit,nec rem ꝓdicamẽti,nec rationem ei⁹:
ſed ratione rei ſubiectę negationi.Proceſſit aũt ratio ac ſi rõne ipſius negationis ratio prædicamen
ti ei attribueretur. Vnde ſicut ſubſtantia vel res cuiuſlibet alterius prædicamenti ſecundum rem
qua prædicatur de creaturis:non attribuitur deo:ſecundum rem em̃ illã qua prædicatur de crea
turis,nulla ꝓdicatio de deo alicuius quod eſt in creaturis eſt vera:qm̃ ſecundum Diony.affirma-
tiones incõpactę ſunt:quia nullam compactionem vel inhęrentiam cum deo ſubſtantialem vel ac-
cidentalem poſſunt habere res illæ: & omnes negationes ſunt veræ: ſic proprietas ſubſtantiæ vel
cuiuſcũq; alterius ꝓdicamenti nullo modo deo conuenit.Immo quęlibet res cuiuſlibet prædicamẽ
ti ipſa vt eſt ꝓdicamenti ſub ſuo modo,vere a deo remouet̃:ita ꝙ illud falſo affirmatur qđ ex crea-
turis de deo dicitur ſecundum ſubſtantiam,qualitatem,quantitatem : & huiuſmodi. Et ſic non
oportet omnem rationem cuiuſlibet prædicamenti deo attribui: licet res cuiuſlibet prædicamen-
ti aliquo modo proprie vel improprie deo attribuitur. Ratio tamen alicuius prædicamenti deo
attribuitur : etſi nulla res ſecundum naturam rei prædicamenti deo attribuatur, vt dictum eſt.
Y ¶Quod arguit̃ primo contra hoc,ꝙ ratio nullius ꝓdicamenti deo poteſt attribui:quia in ipõ non
Ad tertiũ eſt ratio vniuerſalis vel particularis:dicendum ad hoc ꝙ duplex eſt ratio prædicamenti:vna quæ
conuenit toti prædicamento: ita ꝙ cuilibet rei q̃ ẽ in ipſo in ſe:alia quæ conuenit toti prædicamen
to non niſi ex ordine quem habent res prædicamenti inter ſe ſecũdũ ſub & ſupra in linea prædica
mentali.Secundum primum modum expoſitum eſt ſupra ꝙ ratio aliquorum prædicamentorum
cõuenit deo:vt ratio ſubſiſtendi in ſe ſecundum ſubſtantiam:& ad aliud eſſendi ſecundum relatio
nem:aliorum autem nequaq̃.Scdm ſecũdũ modũ procedit argumẽtum:& bene concedendum eſt
ſicut ꝓbat,ꝙ illa nullo modo cadit in deo ſecũdum aliquod ꝓdicamentũ vel rem ꝓdicamenti deo
Z attributam.¶Ad ſecundum ꝙ ratio prædicamenti eſt ꝙ ſit res cui conuenit eſſe vel in ſe vel i alio
Ad q̃rtũ. deus aũt non eſt id cui cõuenit eſſe:ſed eſt ipſum eſſe:dicendũ ad hoc ꝙ duplex eſt ratio ꝓdicamẽ
ti:vna quæ eſt ratio conſtituendi ipſum prædicamentum:& non diſtinguendi vnum ab alio:alia q̃
conſequitur ipſum conſtitutum,& eſt ratio diſtinguendi vnum ab alio.Ratio prædicamenti pri-
mo modo eſt illa de qua procedit argumentum,quæ conſtituit prædicamentum ſubſtantiæ & ac
cidentis,vt dictum eſt.& bene verum eſt ꝙ talis ratio ſubſtantię aut accidentis deo non conuenit
qa nec res ipſa quã talis ratio conſtituit.Deus em̃ nõ eſt res cui cõuenit eſſe:quaſi aliqd extra intẽ
tionem rei ſit ipſum eſſe eius:ſicut contingit in ſubſtantia & accidente:ſed eſt ipſum eſſe:& nõ alia
intentio q̃ intentio eſſe,vt habitum eſt ſupra.& ſic bene procedit argumentum. Ratio vero prędi
camenti ſecundo modo eſt illa quæ diſtinguit prædicamentum ſubſtantiæ a prædicamentis acci-
dentium:quia conſequitur rem prædicamenti cõſtitutam per primam rationem. Hoc enim eſt cõ
mune ſubſtantiæ & accidenti per primam rationẽ,ꝙ vtrũq; ſignificat rem cui cõuenit eſſe,extra
cuius intentionẽ eſt intentio eſſe.Sed in hoc differunt,ꝙ ſubſtantiæ conuenit eſſe in ſeipſa,acciden
ti vero in alio:& proprietates eſſendi quæ ſunt in ſe & in alio, dant eis rationes illas diſtinguen-
tes prædicamentum ſubſtantiæ a prædicamento accidentis. Subſtantia enim quia eſt ens in ſe
non in alio,eſt ens ſubſiſtens.Accidens vero quia eſt ens non in ſe ſed in alio,eſt ens non ſubſiſtens
ſed alteri inhærens. Modus autem inhærendi nullo modo deo poteſt conuenire : & ideo neq; ra-
tio prædicamenti accidentis: qua diſtinguit̃ cõtra ꝓdicamẽtũ ſubſtãtię,vt ſupra dictũ eſt. Sed mo
d⁹ ſubſiſtẽdi veriſſime deo cõuenit:& verius q̃ ꝓdicamẽto ſubſtãtię.ipſi em̃(vt dictũ ẽ)ꝓdicamẽto
ſubſtãtię ex hoc ſolo cõuenit ſubſiſtere ꝙ habet eẽ nõ in alio:ſed ex hoc nõ cõuenit ei ꝑfecta rõ ſub

ſiſtum nõ habet in alio per vlteriorem inhęrentiam:habet tamen ipſum quodammodo vt ĩhęrens
ipſi rei:& ita vt accñs ei:ſicut ſępe dictũ eſt:& per conſequens tanq̃ dependẽs ab alio,a quo res ipſa
participat eſſe:& ſic conuenit ei eſſe ſubſiſtens:quia non in alio vlteriori exiſtens:ſed non ꝑfecte ſub
ſiſtens:quia habet eſſe quodammodo rei inhęrens,& vt ab alio dependens.Sed deus quia nihil ẽ ni
ſi ipſum eſſe in ſe,nullo modo in alio neq; ab alio dependens,vt habitum eſt ſupra:ideo perfectiſſi-
me ſubſiſtit: & quo ad hoc veriſſime ſubſtantia dicitur, ſecundum propriam rationem ſubſtan-
tiæ qua prædicamentum ſubſtantiæ diſtinguit̃ a prædicamento accidentis:ita ꝙ ipſum prædica-
mentum ſubſtantiæ,& omne eſſe ſubſtantiæ createę,etiam quodammodo accidens eſt reſpectu ſub
ſtantiæ & eſſe dei:& ſic deus verius ſubſtantia dicit̃ ſecundum propriam rationem rei ſubſtantiæ
q̃ ipſa ſubſtantia ꝓdicamentum:licet forte aliter ſit ſecundum rationẽ nominis,vt iam patet.¶Q̃ A
autem arguitur primo:ꝙ ratio ſubſtantiæ non eſt in deo:qa deus non ſubſiſtit niſi reſpectiue:ſub- Ad q̃ntũ.
ſtantia autem ſubſiſtit abſolute:Dicẽdũ ꝙ ratio ſubſiſtendi quæ conuenit ſubſtantiæ quæ eſt præ
dicamẽtum in creaturis:nullo modo cõuenit deo.Ad cuius intellectũ ſciẽdũ,ꝙ ꝑter ſubſiſtere qđ
idem eſt qđ ſub alio ſiſtere vt minus cõe ſub magis cõi in linea ꝓdicamentali : qđ etiã accidenti cõ
uenit:& nullo modo deo:qa ĩ ipõ nõ cadũt ratio vniuerſalis & ꝑticularis:& etiã ꝑter ſubſiſtere qđ
eſt ſub alio ſiſtere vt ſubiectũ ſub ſuo accñte:qđ etiã cõuenit q̃buſcũq; accidẽtib⁹ quodãmõ,inquã
tũ vnũ habet eẽ in alio:qđ nullo mõ deo conuenit,vt iã dicet̃,ĩ creaturis ſubſiſtere vno mõ idẽ eſt
qđ ſecũdũ ſe ſiſtere:nõ in alio:& hoc dupliciter. Vel nõ in alio vt in ſubiecto:hoc mõ ſubſiſtere eſt
ꝓprie ꝓpria rõ ſubſtãtiæ:& cõuenit oĩ ſubſtãtiæ,& ſubſtãtię q̃ eſt ĩ materia,& ſubſtãtię q̃ eſt ĩ for-
ma:& ſubſtantiæ quæ eſt compoſitũ:& ſubſtantiæ q̃ eſt q̃ditas ſiue eſſentia vniuſcuiuſq;. His em̃
quatuor modis dicitur ſubſtantia,ſecundũ Phm in.vii.meta.Subſtantia em̃ quolibet iſtorum mo
dorũ nõ eſt alteri⁹ niſi ſuiipſius & illius cuius eſt,vt dicit̃ in eodem.Hoc modo ſubſiſtere nõ eſt ni
ſi ſecundũ ſe exiſtere:vnde & dicit̃ ſubſtantia a ſic ſubſiſtendo.& hoc modo ꝑfectiſſime ſubſiſtit tri
nitas vnus deus:ſicut ꝑfectiſſime habet eſſe ſiue exiſtere. Vnde de ſubſiſtere hoc modo loquit̃ Au-
guſt.vii.de tri.vbi dicit.Si aliud eſt deo eſſe,aliud ſubſiſtere:ſicut aliud deo eſſe, aliud patrẽ eſſe:
relatiue ergo ſubſiſtit ſicut relatiue gignit.Iã ergo ſubſtãtia nõ ẽ:qa relatiuũ ẽ.Sicut em̃ ab eo qđ ẽ
eẽ appellat̃ eẽntia,ita etiã ab eo qđ ẽ ſubſiſtere ſubſtãtiã dicim⁹.Abſurdũ eſt aũt vt ſubſtãtia relati
ue dicat̃.oĩs ei res ad ſeipſam ſubſiſtit,quãto magis de⁹?Si tñ dignũ eſt vt de⁹ dicat̃ ſubſiſtere.Alio
mõ in creaturis ſubſiſtere idẽ eſt qđ nullo mõ in alio ſiſtere.Cũ ergo ĩ creatura q̃libet ſit duo inue B
nire.ſ.eſſentiam ſiue naturam:& rem naturę ſubiectam participantẽ naturã:ex q̃b⁹ in omni creatu
ra eſt inuenire compoſitionẽ, vt habitum eſt ſupra in quadã quęſtio.de ſimplicitate dei:omne em̃
qđ eſt in creaturis eſt aliquid in re creatum vel g̃natum aut factum participans eſſe & eſſentiam
ita ꝙ ſicut nihil hmõi in creatura eſt ſuum eſſe prædicatione ꝑ identitatem:ſic nihil eſt ſua quidi
tas ſiue eſſentia ſua:Sicut enim homo non eſt ipſum eſſe:ſed participans eſſe:ſic nõ eſt humanitas:
ſed participans humanitatem:& ſimiliter eſt de quacunq; creatura ſpirituali:quantũcũq; ſimplici
& ſic in omni creatura id quod eſt re & natura, eſt quoddam exñs in compoſito ex natura & eſ-
ſentia tanq̃ materiale in eo,& ſimiliter ipſa eſſentia tanq̃ formale:& ſimiliter in compoſito ex vera
materia & forma vtrũq; & materia & forma habẽt eſſe in compoſito ex eis:Hoc ergo modo ſubſi
ſtendi in nulla creatura ſubſiſtere dicitur ſubſtantia quæ eſt eſſentia : neq; ſubſtantia quæ eſt res
ſubiecta ei:ſiue ſit ſimplex:ſiue compoſita:neq; materia neq; forma ipſum componentia:ſed ſolum
participans eſſentia aliqua vt forma qua habet eſſe aliquid. Vnde humanitas non eſt ſubſtãtia ſub
ſiſtens:quia non habet eſſe niſi in alio,cuiuſmodi eſt cõpoſitũ ex anima & corpore:neq; illud cõpo-
ſitum dicitur ſubſiſtere:quia non ſubſiſtit niſi ſub humanitate:neq; ſimiliter anima neq; corpus:
quia non habent eſſe niſi in alio vt pars:ſed ſolum per ſe debet dici ſubſiſtere homo,ꝙ eſt compo-
ſitum participans humanitatem & informatum humanitate.Nõ dico ꝙ hõ per ſe ſubſiſtat vt eſt
compoſitum naturæ ex anima & corpore non incluſo in ſuo intellectu conceptu humanitatis par-
ticipatæ:ſed vt eſt compoſitum ex eo quod eſt naturæ in ipſo:& ex humanitate participata,inclu-
ſo vtroq; in ĩtellectu vno,& hoc qđ ſic ſubſiſtit,vere habet rõnẽ ſuppoſiti:nõ aũt id qđ eſt ſub hũa
nitate ꝑticipata:niſi ĩtelligam⁹ ſubſiſtere dici a ſubſiſtẽdo eẽntiæ vel q̃ditati ꝑticulate. Tũc em̃ illđ
qđ ĩtelligit̃ ſubiici eẽntię ꝑticulate,vt res naturę,ꝓprie dr̃ ſubſiſtere: & hẽre rõnẽ ſuppoſiti.& hoc
mõ vſi ſum⁹ noĩe ſuppoſiti ſupra ĩ q̃ſtiõe de deo:vtrũ ĩ ipõ ſit cõpoſitio ex eẽntia & ſuppoſito.Nec
etiã adhuc totũ participãs eſſentia,vt includit in ſe rõnem rei ꝑticipantis & eſſentię participatæ
vere ex hoc habet rationẽ ſuppoſiti niſi ſit ĩ ſe ſeparatĩ exiſtẽs. Vñ cõpoſitũ ex corpe & aĩa rõnali ꝑ
ticipans humanitate aſſumpta in perſonalitate Chriſti,ſubſiſtere nõ dicitur neq; eſſe ſuppoſitum.

vt ſcd̃m hoc nihil in creaturis dicatur vere ſubſiſtere niſi ſubſtãtia indiuidua ab omnibus aliis ſe-
parata & diſtincta. Et ſecũdum hoc dicitur deus maxime ſubſiſtere & veriſſime ſubſtantia:quan
to in ſubſiſtẽdo minime dependet ab alio:non tñ ex hoc habet rõnẽ ſuppoſiti:qa hoc ẽ ſubſiſtere qđ
cõuenit deo q eſt trinitas,ex oppoſito cõtra ſubſiſtere qđ cõuenit creaturis. Trinitati eĩ nõ cõuenit
aliq̃ rõ cõis ſuppoſiti abſoluti,vt infra declarabiť,niſi extẽdẽdo nomẽ ſuppoſiti ad rõnẽ ſubſiſtẽtis
& ſcd̃m ſe entis:quo mõ extẽdit Aug.cũ dicit ſcđo de trini.ca.xi. Nec aliqd ꝓhibet voces factas ad
Adã a trinitate factas ĩtelligere:ſed etiã pſonã demõſtrãtes eiuſdẽ trinitatis accipere. Qꝫ aũt ratio
hmõi ſuppoſiti non conuenit ei ad modum quo conuenit in creaturis: ex hoc patet : ꝙ ſuppoſitũ
ex hoc diciť in creaturis ꝙ eſt res & natura quædam ſub eſſe ſingularis & determinati, in quo
ſtat diuiſio ipſius rei conſideratę ſub rõne vniuerſalis:& q̃ ĩdiuidualiter participat rationẽ eſſen-
tiæ,q̃ per ſe eſt forma ſpeciei & participať a ſpecie:ita ꝙ oĩe ſuppoſitum creaturæ habet in ſe na-
turam ſpeciei per eius ſeparationem ab eadem vt eſt in alio ſuppoſito. Separatione dico nõ totiꝰ in
tegri:ſed vniuerſalis. Habet etiam in ſe formã quę ẽ quiditas indiuiduata:& ita per eius ſeparatio
nem ab eadem vt eſt indiuiduata in alio. Callias enim eſt iſte homo participãs hac humanitate. In
ipſo enim ſtat hominis diuiſio tanq̃ vniuerſalis ſpeciei : & in ipſo fit humanitatis indiuiduatio tã
q̃ ſingulariter participatę. Homo eñ nõ participať ab iſto homine:quia iſte hõ eſt homo:nec in ip
ſo indiuiduatur:ſed per ipſum diuiditur. humanitas vero participatur ab ipſo:quia ipſe nõ eſt hu
manitas. Vnde nec humanitas diuiditur per ipſum:quia ipã de ſe nec eſt vniuerſalis nec ſingula-
ris:ſed indiuiduatur in hoc & in alio, inquantum ſingulariter ab vtroqꝫ participatur. Non eñ eſt
ꝓprie hoc niſi qa eſt huiꝰ. Et ſic in quolibet tali rõ ſuppoſiti ſumiť ex ſpeciei diuiſiõe & eſſentię in
diuiſione,q̃ aliquã cõpoſitionẽ faciunt in ſuppoſito,ſecundũ ſupra determinatũ modũ. Igitur hoc
modo impoſſibile eſt cadere rationem ſuppoſiti in deo:quia in ipſo non cadit talis compoſitio neqꝫ
ſpeciei diuiſio neqꝫ eſſentiæ participatio:& ita neqꝫ cadit in ipſo hmõi ratio ſubſtantiæ,quæ eſt.ſ.
ſic ſubſiſtere. Dico quantum eſt ex parte diuinæ eſſentiæ & naturæ. Quãtum tñ ad modum ſigni
ficandi deitas ſignificat in deo ſub ratione eſſentiæ, vt qua habet aliquid eſſe deus. Deus autem
ſignificat ſub ratione habentis in ſe deitatem.non dico participãtis. Et quo ad hoc ſolummodo ali
qua ratio ſubſiſtentiæ abſolutæ poteſt ĩtelligi in deo: ſimiliter aliqua ratio abſoluti ſuppoſiti:quẽ
admodum intellexerunt philoſophi in deo vnum ſuppoſitum abſolutum.ſecundum quam etiam
rationem Auguſt. loquitur de ſuppoſito trinitatis,vt dictũ eſt. In quo quidem ſuppoſito ratione
ſimplicitatis q̃ in eo & ĩ eẽntia eſt ęqualis,bñ dicitur ꝙ deitas eſt deꝰ & ecõuerſo:licet nõ dicať ꝙ
humanitas ſit homo aut econuerſo. Nec tamen ſub hoc nomine deus oĩno ſignificatur deitas, vt
abſolute:ſed vt ſub aliquo,ratione reſpectus,vt patebit loquendo de ſignificato huius noĩs deꝰ. Et
ſic abſolute dicendum ꝙ deo non cõuenit aliq̃ ratio ſubſiſtendi abſolute:ſicut conuenit ſubſtantię
quæ eſt prædicamentum:ſiue quæ eſt in prædicamento:ita ꝙ non conueniat ei alia ratio ſubſtan
tiæ q̃ in ſe exiſtere non in alio vt in ſubiecto. ꝙ enim ſubſiſtit ſecundum ſuppoſitum,hoc non eſt
per ſpeciei diuiſionem:neqꝫ per eſſentiæ indiuiduationem: ſed eſſentiæ & ſpeciei quæ omnino id-
ipſum ſunt re ratione & intentione,communicatione:quę non poteſt fieri niſi per relatiuam diſti-
ctionem: vt in deo impoſſibile ſit ponere rationem ſuppoſiti niſi relatiui, vt exponẽdũ eſt loco ſuo.
C ¶Ad id qđ arguitur ſecundo,ꝙ deo non conuenit ratio ꝑdicamenti ſubſtantiæ:quia ei non conue
Ad ſextũ. nit ſubſiſtere:qđ eſt ꝓpria ratio ſubſtantiæ:dicendũ ꝙ ſubſtãtia dicitur a ſubſiſtendo:& hoc poteſt
eſſe vel in ſe vel ſub altero ſtando. Secũdum primum modum ſubſiſtere ẽ eſſentiale prędicamento
ſubſtantię:& nõ poteſt nõ conuenire ſubſtantiæ creatæ inquantũ ſubſtantia eſt. Vnde conuenit oĩ
ſubſtantiæ creatæ:etiam ſi aliqua eſſet abſoluta ab omni accidente. Subſiſtere vero ſecundo mo-
do poteſt eſſe dupliciter,vel accidenti,vel ſuperiori in linea. Primo modo accidẽtale eſt prædicamẽ
to ſubſtantiæ:ſicut accidentale eſt ei ꝙ ei inhęrent prædicamenta accidentium. Secundo modo ge
nerale eſt omni prædicamento ꝑterq̃ generaliſſimo in eo. Et primus modus ſubſiſtendi (vt dictum
eſt) veriſſime deo cõuenit. Secundo autem modo,de quo procedit argumẽtum, nullo modo ei cõ
uenit:& forte ab illo facta eſt ĩpoſitio nominis prædicamenti ſubſtãtiæ. Propter quod licet deus ſe-
cundum primam proprietatem rei ſubiectę veriſſime dicitur ſubſtantia,ſecundum proprietatem
tamen nominis a qua ipſum nomen imponitur,ſubſtantia proprie dici non poteſt,dicẽte Auguſt.
vii.de trini.ca.4. Sicut ab eo quod eſt eſſe appellatur eſſentia:ita ab eo qđ eſt ſubſiſtere ſubſtãtiã di
cimus. Abſurdum eſt autem vt ſubſtãtia relatiue dicať.omnis enim res ad ſeipſam ſubſiſtit:quãto
magis deus? Si tñ dignũ eſt,vt dicať deꝰ ſubſiſtere. De his enim rebus recte intelligitur, in quibus
ſubiectis ſunt quæ in aliquo ſubiecto eſſe dicuntur: ſicut color aut forma in corpore, & cætera.
Vnde propter proprietatem rei dicit Auguſt.v.de trini.ca.ii. Eſt ſine dubitatione ſubſtantia. Et ꝓ

pter improprietatem nominis ſubiungit. Vel ſi melius appelletur eſſentia,quã gręci vſian vocant.
Si tñ (vt ait in eodem) nõ tranſlatiue ac per ſimilitudinẽ, ſed proprie de illo aliquid dici ore homi
nis poteſt. Tertio ſimiliter modo non poteſt dici ſubſiſtere:quia nõ eſt in prædicamento,vt viſum
eſt ſupra. ¶Qꝫ arguitur ꝙ in deo ſit ſolum ratio ſubſtantiæ:quia eſſe in ſe vel in alio diuidunt to D
tum ens:& deus nullo modo habet eſſe in alio:ſed tm̃ in ſe:& hęc eſt ratio ſubſtantiæ:dicendũ ꝙ Ad ſepti-
hoc verum eſt ſecundum intentionem philoſophorum qui ꝑdicamentum relationis numerauerũt mum.
inter ꝑdicamẽta accidẽtium: quia ſecundum eos relatio ſecundum eſſe nulla eſt niſi fundata in ali
quo accidente ſubſtantiæ. Propter quod etiã relatio accidit ſubſtantiæ:ſicut ſimilitudo fundať ſu-
per albedinem. Relationem autem nullam realem fundari dixerũt ſuper ſubſtantiam: ſed omnem
relationem fundatam ſuper ſubſtãtiã, vt eſt relatio identitatis & diuerſitatis in ſubſtãtia, dicebãt
relationem eſſe ſecundum dici. ¶Secundum veriorem autem ſententiam Theologorum qui ve- E
ram relationem realem fundari vident in diuinis perſonis ſuper ſubſtantiã abſqꝫ oĩ accidente,eẽ in
ſe vel in alio non diuidunt totum ens:ſed eſt tertium membrũ qđ eſt eẽ ad aliud,vt ꝑdicamẽtum
relationis diſtinguatur contra ꝑdicamentum ſubſtantiæ & contra ꝑdicamenta accidentium quã-
tum ad ſuã ꝓpriã rationem,quæ eſt alia a ratione accidẽtis vt accidens eſt:& ſubſtantię vt ſubſtã-
tia eſt:licet in creaturis (in quibꝰ ſolis Philoſophi ponebant eſſe prædicamentum relationis & re-
lationẽ ſcd̃m eſſe) ſecũdũ ipſos phos incidat inter ꝑdicamẽta accidentiũ. Quorũ opinionẽ Arriani
in hoc tenẽtes ꝓbare nitebantur in deo diſtinctionem perſonarum eſſe ſecũdũ ſubſtãtiã non ſecun
dum relationem:quia in deo nullum cadit accidens. Arguebãt eñ ſic,vt dicit Auguſt.v.de tri.ca.
iii. Quicquid de deo diciť vel intelligiť, nõ ſecundũ accidens ſed ſcd̃m ſubſtãtiam dicitur. Quapro
pter ingenitum eſſe eſt patri ſecundum ſubſtantiam,& genitum eſſe filio ſecundum ſubſtantiã eſt
diuerſum autẽ eſt genitũ eſſe:& ingenitum eſſe:diuerſa ẽ ergo ſubſtantia patris & filii. Vbi Aug.
poſtq̃ ex medio eorum quo ſupponebãt de deo nihil dici poſſe niſi ſecundum ſubſtantiam vel ſecũ
dum accidens arguit contra eos cap.4.& probat ꝙ nihil de deo poſſit dici ſecundum accidẽs: qa
in eo nullum omnino cadit accidens: & in fine reſpondendo formæ argumẽti eorum dicit. Nihil
in eo ſecundum accidens dicitur:quia nihil ei accidit : nec tamen omne quod dicitur,ſecundum
ſubſtantiam dicitur. In rebus enim creatis atqꝫ mutabilibus quod non ſecundum ſubſtan-
tiam dicitur reſtat vt ſecundum accidens dicatur,omnia enim accidunt eis quæ vel amitti poſ-
ſunt vel minui:& magnitudines & qualitates:& qđ dicitur ad aliquid,ſicut amicitię,ꝓpinquitates
ſeruitutes,ſimilitudines,ęqualitates:& ſiqua huiuſmodi ſunt,& ſitus & habitus & loca & tẽpora
& opa atqꝫ paſſiões. In deo autem nihil ſecundum accidens dicitur: quia nihil in eo mutabile eſt.
Nec tamen omne qđ dicitur,ſecundum ſubſtantiam dicitur. diciť eñ ad aliqd:ſicut pater ad filiũ
& filius ad patrem: qđ nõ eſt accidens. Si vero qđ dicitur pater ad ſe diceretur nõ ad filium:& qđ
dicitur filius ad ſe diceretur non ad patrem : ſecundum ſubſtantiam diceretur & ille pater & ille
filius:ſed quia pater non dicitur pater niſi ex eo ꝙ eſt ei filius: & filius non dicitur filius niſi ex eo
ꝙ habet patrem:non ſecundum ſubſtantiam dicuntur hæc:quia non quiſquis eorum ad ſeipſum:
ſed adinuicem atqꝫ ad alterum iſta dicuntur:neqꝫ ſecundum accidens:quia & qđ diciť pater & qđ
dicitur filius: æternum atqꝫ immutabile eſt eis. Quamobrem q̃uis diuerſum ſit patrem eſſe & fi-
lium eſſe,non eſt tamen diuerſa ſubſtantia:qa hęc non ſecundum ſubſtantiam dicuntur:ſed ſecun-
dum relationem:quod tamen relatiuum non eſt accidens:quia non eſt mutabile. Vnde concludit
duos modos prædicandi,ſecundum ſubſtantiam.ſ.& relationẽ,ſemper accipiendos eſſe in diuinis:
iuxta ꝙ ſupra determinauimus rationes duorum prædicamentorum,ſubſtãtiæ.ſ.& relationis, ma
nere in deo. Dicit ergo ca.viii. Quapropter illud ꝑcipue teneamꝰ:quicquid ad ſe dicitur pręſtãtiſſi
ma illa & diuina trinitas, ſubſtantialiter dici:qđ autem ad aliquid,non ſubſtantialiter ſed relatiue.
¶Qđ arguitur,ꝙ non ſolum ratio ſubſtantiæ & relationis in deo cadãt:ſed etiã actionis:qa quod F
ad faciendum attinet, fortaſſe de ſolo deo dicitur:Dicendum ꝙ verum eſt ſecundum naturam rei Ad octa-
quæ eſt principium a quo eſt actio:quia ipſe ſolus facit ita ꝙ non fit:& in omnibus quęcunqꝫ fiũt, uum.
ipſe principaliter agit & immediate : ſed in quibuſdam natura coagit : ſicut eius inſtrumentum.
propter quod appoſuit fortaſſis. Et hoc modo conceſſum eſt ꝙ res actionis proprie de deo dicitur
quo ad naturam rei ſcilicet,nullo aũt modo quo ad rõnẽ prædicamenti actionis, vt ſupra expoſi-
tum eſt. Nec loquitur ibi Auguſtinus de facere quantum ad prædicamenti rationem. ¶Ad illud G
quod arguitur, ꝙ ratio prædicamenti actionis debet cadere in deo : quia puram rationem reſpe- Ad nonũ.
ctus dicit in agente : dicendum ſecundum Philoſophum in primo & decimo Ethico. ꝙ eſt quæ-
dam actio quæ eſt operatio manens in operante: & talis eſt omnis diuina actio inquantum actio
eſt : & eſt æterna & manens ſemper : quia non eſt niſi ſua ſubſtantia: qualis non conuenit alicui

creaturæ.Eſt autem alia actio quæ eſt factio alicuius in ipſo agente qđ accidentale eſt ſubſtantiæ
agentis:vt eſt omnis illa actio quā Philoſophus appellat operationē:cuiuſmodi actio ſecundū Phm
eſt opus beatitudinis.& hęc non cōuenit aliquo modo deo. Alia vero actio eſt quæ eſt factio alicu
ius extra agentem per motum qui fluit ab agente in paſſum.hęc eſt actio quæ pertinet ad prædi-
camentum actionis:qua deus agit de nouo ex tempore non per aliquam tranſmutationem ſuam:
quia non eſt hmōi actio re aliđ a ſua actione ęterna intra:ſed dicit̃ noua inquātum ſcđm determi-
nationem per eius voluntatem antiquā & æternam nouus effectꝰ proſilit in creatura:quæ ſtatim
realem reſpectum ex hoc habet ad deum:& deus econuerſo reſpectum ſecundum rationem ſolum
ad creaturā,quo de nouo dicitur creare vel facere aliquid:& eſſe creator vel dominus.Qꝫ ſi crea-
turam fieri de nouo a deo non ponit aliquam realem tranſmutationem in ipſa creatura,non perti
net adhuc hmōi actio ad prædicamētū relationis:quia illa actio quæ ꝑtinet ad p̄dicamētū actionis
non fundatur niſi in motu,vt dictum eſt.Si vero dicat aliquam realem tranſmutationem ī ipſa re
creata:aut ſi agat mouendo corpus aliquod localiter vel aliquo alio modo: quēadmodū mouentia
mota mouēt naturalia:tunc hmōi actio tam in deo q̄ in creaturis ꝑtinet ad p̄dicamētū actionis:&
habet realitatē & accn̄talitatē ſuā totā in paſſo ꝑ motū vt in quo fundat̃:ꝑ quē motū paſſū realiter
refert̃ ad agētē:nō aūt ecōuerſo.& hoc tā in agēte naturali q̄ ſupnaturali.Et ſemꝑ ſecūdū realitatē
ſuā p̄dicamētū actio & paſſio non hn̄t eſſe niſi in paſſo. Propter qđ dicit Philoſophus in.3.phyſi.ꝙ
actio eſt actus huius in hoc:& ꝙ agēs denominatur ab eo qđ realiter eſt in alio. Vnde quia actio q̄
eſt in deo abintra,non fundatur ſup motum,illa nullo modo neqꝫ reſpectus quem importat ꝑtinet
ad prædicamētum actiōis:& cū hoc relatio de p̄dicamēto actionis vt pura eſt,cū trāſfert̃ in deū ca
dit in rationem communem relatiōis quę cōtinet reſpectum ſeptem p̄dicamētorum ſecūdū deter-
minationem ſuprahabitam. Et ſecūdum hoc ratio prædicamenti actionis vt actionis non cadit in
deo niſi ſub ratione cōis relatiōis:ſicut neqꝫ etiā ꝓpria ratio vel relatio p̄dicamēti relatiōis, vt eſt
H vnum p̄dicamentorum in creaturis.¶Ad aliud, ꝙ p̄dicamentum relationis aut ratio eius nō po-
Ad deci- teſt eſſe in deo:quia habet eſſe debile: Dicendū ꝙ illud nō intelligitur niſi quo ad ſuam realitatem
mum. & accn̄talitatē:quia nō habet eā niſi ꝑ aliquid ſup qđ fundat̃ vt dictū eſt.Ratione aūt reſpectꝰ ſim-
pliciter nō habet eē debile ſed forte.Eſt em̄ ita verū eē in genere ſuo ad aliud eſſe,quātū in gn̄e ſuo
I ſecundum ſe abſolute eſſe. ¶Ad vltimum ꝙ ratio ſubſtantiæ cum ſit minime dependens: & ra-
Ad vnde tio relationis cum ſit maxime dependens:non poſſunt eſſe ſimul in eodem;dicēdum ꝙ aliud eſt re-
cimum. latio ſiue reſpectus,aliud vero dependentia:& accidit relationi dependentia propter debile eſſe ſu-
per qđ fundatur:qualem habet creatura ad deum cōparata.Ex natura autem relationis vel reſpe
ctus ſimpliciter nullam rationem dependentiæ ab alio dicit:ſed ſolum eſſe ad aliud: nec vllo modo
repugnat ei quod eſt in ſe eſſe:immo ſumme congruit ei. quanto enim aliquid in natura & eſſen-
tia ſua magis eſt abſolutum,tanto minus eſt dependens ab alio : & magis alia dependent ab ipſo:
ita ꝙ illud quod eſt ſumme abſolutum & purum eſſe ſimpliciſſimum,vt eſt deus,ab eo omnia alia
in ſuo eſſe habent dependentiam:& omnia realem reſpectum ad ipſum;& ipſe econuerſo reſpectꝰ
rationis ad illa:ita ꝙ ad plura vel plures reſpectus habet q̄ omnia alia:& non ſolum ad ea q̄ ſunt
extra ipſum:immo propter ſimplicitatem & puritatem & abſolutionem eſſe eius,habet in ſeipſo
tales reſpectus, quales in nulla creatura poſſunt īueniri:vt ſunt reſpectꝰ ꝑſonales,vt infra videbit̃.

Articulus.XXXIII.

Sequitur Art.XXXIII.de proprietatibus communibꝰ ſub
ſtantialibus diuinæ eſſentiæ a creaturis attributis in ſpeciali.Et q̄a oīa
eſſentialia attributa diuina pertinent vel ad intellectum vel ad volun-
tatem in deo , vt patebit ex conſequenter determinandis , ideo cir-
ca ea quæ ſunt diuini intellectus & voluntatis verſat̃ tota conſideratio
de huiuſmodi attributis:circa quæ tria ſunt conſideranda.
Primum abſolute de eis quæ pertinent ad intellectum:quia intellectus
pręuius eſt ad voluntatem.
Secundum eſt abſolute de illis quę pertinent ad voluntatem.
Tertium de eis quæ pertinent ad ambo,comparatis adinuicem.
Et quia ad perfectionem intellectus quatuor concurrunt , intelligibile
vt obiectum,ipē intellectus vt potentia intellectiua,intelligere vt actus eiꝰ,notitia ſiue ſcientia de
intelligibili ex actu intelligendi habita in intellectu tanq̄ habitus:Idcirco circa primum illorum re
ſtant quatuor inquirenda.

Primum de intelligibili. Secundum de intellectu.
Tertium de notitia intellectus. Quartum de ipſo intelligere.
Et quia intelligibile inquantum ē intelligibile & obiectum intellectus,habet rationem veri,ideo cir
ca primum iſtorum reſtant duo quęrenda.
Primum,de ratione intelligibilis in ipſo ſimpliciter. Secundum,de ratione veritatis in eo.
¶Circa primum iſtorum quęruntur tria.
Primum:vtrum deus ſit intelligibilis.
Secundum:vtrum deus ſeipſo ſit intelligibilis.
Tertium:vtrum ratio intelligendi deum ſit ratio intelligendi omnia alia ab eo.

Circa primum arguitur ꝙ deus non ſit intelligibile aliquid,Primo ſic.Infinitū in- K
quātū infinitū incognitū eſt.ſecūdū Phm prīo phyſi. incognitū inquātū incogni Quæſt.i.
tū nō eſt ītelligibile.q̄a ītelligibile īquātū ītelligibile eſt cognoſcibile.Deꝰ aūt ſim Arg.1.
pliciter & omnino infinitus eſt,vt infra videbit̃.ergo &c.¶Secundo ſic.intelligi- 2
bile eſt principium formale actus intelligendi in intelligente,vt habitum eſt ſu-
pra.Deus non eſt principiū formale actus intelligendi in aliquo.non in ſeipſo:q̄a
intelligere in deo eſt eſſe:eſſe autem eſt primus conceptus in deo:non habens oī
no principium,neqꝫ in alio:& hoc neqꝫ ꝑ ſuam eſſentiam:quia ipſa nullius eſt forma īformās, vt ha
bitum eſt ſupra.Neqꝫ per ſpeciem aliquam ſuam,eo ꝙ nullam poteſt habere,vt infra videbitur.er- 3
go &c.¶In contrarium eſt.qm̄ ipſa eſt ſumma & prima veritas,vt infra videbit̃. Veritas aūt eſt ꝑ In oppoſi.
ſe obiectum intellectus.& omne tale intelligibile quoddam eſt.ergo &c.

¶Dicendum ad hoc:ꝙ ſecundum Auicen.viii.metaphy.ca.xxxvii.cauſa in hoc ꝙ L
res nō ītelligit̃ materia eſt.eſſe vero formale eſt eē intelligibile:& hoc eſt eē qđ poſtq̄ q̄eſcit in re ipſa Reſponſio
fit ꝑ illud rei ītelligētia in effectu. Quāto igit̃ aliq̄d eſt materiale magis,tāto minꝰ eſt ītelligibile:&
quāto magis formale,tanto magis intelligibile. Vnde & Phus.ii.metaph.vult ꝙ materia prima nō
eſt ītelligibilis niſi ſcđm analogiā quā habet ad formā:& ꝙ illa q̄ ſunt ſepata a materia:& ſi a nobis
difficile intelligūtur:hoc eſt non ꝓpter ipſas res:ſed ꝓpter nos.vbi dicit Cōmen.Cū difficultas cō-
prehenſionis entium ſit duobus modis, rectum eſt vt difficultas in rebus quæ ſunt in fine verita-
tis.ſ.in primo principio & in principiis abſtractis a materia,ſit ex nobis nō ex ipſis.qm̄ cū abſtracta
ſunt,intellecta in ſe naturaliter ſunt:non ſicut formę naturales.Difficultas em̄ in iſtis eſt ex ſe ma-
gis q̄ ex nobis.Vnde materialia vt intelligantur egent abſtractione:quia non per ſuam eſſentiam ſi
cut immaterialia:ſed ſolum per ſuam ſpeciem intelligibilia ſunt,vt infra habet declarari.Quia igi-
tur,vt habitum eſt ſupra,Deus ſumme immaterialis eſt:& in actu:concedēdū eſt ꝙ ipſe quātū in ſe
eſt ſumme intelligibilis eſt:& ſui manifeſtatiuus apud intellectum.Propter qđ dicitur ꝙ deus lux
eſt.Sicut em̄ lux inter corpalia ſūme viſibilis ē & manifeſtatiua & declaratiua ſui apud viſum cor
poris:ſic deus ſūme intelligibilis eſt & manifeſtatiuꝰ & declaratiuus ſui apud intellectum quēcūqꝫ:
etſi deficit intellectus creatꝰ ne poſſit ſplendorem intelligibilitatis eiꝰ ſuſtinere:ſicut deficit oculus
veſpertilionis,ne poſſit ſuſtinere ſplēdorem ſolis.iuxta illud Philoſophi. Diſpoſitio intellectus ī ani
ma apud illud quod eſt in natura valde manifeſtum,ſimilis diſpoſitioni oculorum veſpertilionis
apud lucem ſolis.vbi dicit Cōmen.Quia diſpoſitio ītellectꝰ de re intelligibili eſt ſicut diſpoſitio ſen
ſus de re ſenſibili,aſſimilauit virtutē intellectus in cōprehendendo intelligibilia abſtracta,debiliſſi-
mo viſui in ſentiēdo maximum ſenſibile.& hoc pro ſtatu huius vitę.Vnde & de ītelligibilibus ra
tionibus in deo,dicit Auguſt.xiii.lib.de trini.Ad quas mētis acie peruenire paucorum eſt:vt cum
peruenitur quātū fieri poteſt:nō in eis manet ipſe peruentor:ſed velut acie reuerberata repellitur
& fit rei non tranſitorię trāſitoria cogitatio.Quomodo autem ſecundū iſtum modum deus intel
ligitur a nobis in præſenti,expoſitum eſt ſupra.In futuro autem aliter erit, quando videbimus eū
ſicuti eſt:quando cognoſcam ſicut & cognitus ſum:ſcđm ꝙ dicitur.i.Ioan.iii.de quo inferius de-
bet eſſe ſermo.
¶Ad primum in oppoſitum ꝙ infinitum inquantum infinitum incognitum eſt
&c.Dicendum ꝙ hoc verum eſt ad literam de infinito corporali:q̄a illa infinitas eſt a materia,vt ī M
fra dicet̃:& materia(vt dictū ē)priuat rōnē ītelligibilis.Nō aūt de īfinito ſpūali:cuiuſmōi eſt deꝰ: Ad pri.
q̄a hęc infinitas eſt a forma,vt īfra dicet̃:& forma(vt dictū eſt)eſt pricipiū intelligēdi.Vnde quāto princi.
aliquid magis eſt formale & infinitum infinitate formę,tāto ē magis intelligibile quantum eſt ex ſe
licet non intellectui indiſpoſito,vt dictum eſt.Vn̄ ſi illud dictū Philoſophi extēdere velis ad īfinitū

ſecundum formam,dicēdū ꝙ infinitum inquantū infinitum incognitū eſt quo ad intellectū crea-
tum,ne poſſit comprehendere ipſum quo ad rationem infinitatis eius:quia ſic ſolus ſeipſum intel
ligit.Non tamen ita incognitum eſt ei qn aliquo modo ab ipſo cognoſci & intelligi poteſt cōtēpe-
rando ſe ſicut vult:quia non naturaliter & de neceſſitate imutat,ſed voluntarie quos vult & quā
tum vult.Vnde dictam comparationem de intellectu noſtro & oculo veſpertilionis exponēs Cō-
men,dicit ꝙ hoc non demonſtrat res abſtractas intelligere eſſe impoſſibile nobis:ſicut inſpicere ſo-
lem impoſſibile eſt veſpertilioni:ſed ſolum notat difficultatē.Vnde & licet eſſet omnino ſimile vt
nullo modo poſſet deus intelligi ab intellectu creato propter excellentiam ſplendoris eius: ſicut
neqꝫ videri lux ſolis ab oculo veſpertilionis: immo ꝙ quantum eſt ex parte naturæ, multo ma-
gis viſibilis eſt lux ſolis ab oculo veſptilionis, ꝗ naturaliter diuina eſſentia a mēte creata: nihilo
N minus tamē quantum eſt ex ſe maxime eſſet intelligibilis:ſicut ſolis lux maxime eſt viſibilis.¶Ad
Ad ſcđm. ſecundum ꝙ deus in nullo eſt principium formale intelligendi:Dicendū ꝙ falſum eſt:immo ē prin
cipium formale intelligendi omni intellectui immediate videnti ſiue intelligenti nude deum ſiue
diuinam eſſentiam: & hoc non ꝑ ſpeciem aliam a ſua eſſentia,vt dicetur in queſt.ſequēti:ſed ꝑ pu
ram & nudam eſſentiam.Et ꝙ arguitur ꝙ nō poteſt eſſe principium intelligendi in ſeipſo:quia in
telligere eius eſt eē eiꝰ:& eſſe non habet principium in ipſo:dicēdū ſcđm ꝓdicta,ꝙ licet idem ſunt
re in deo eſſe & intelligere,differunt tamen ratione: ita ꝙ ratio eſſe præcedit ſecūdū rationem in
telligendi rationē eiꝰ qđ eſt intelligere.Omne enim intelligēs eſt in actu ens nō ecōuerſo. Et nō ſo
lum ratio eius quod eſt eſſe præcedit rationem eiꝰ qđ eſt intelligere:ſed & ratio eius qđ eſt viuere
& qđ eſt eſſentia & vita.Iſta enim quatuor in deo,eſſe.ſ.viuere,vita,& eſſentia,ꝑtinēt ad vnā rōnē
cōem & primā in deo:poſt quā ſecūdū ordinē & diſcurſū rōnis nře intelligēdę ſunt oēs alię.Et dif
ferunt ab oībꝰ ꝓprietatibꝰ & attributis.Significāt ei q̄tuor iſta eē ſub rōne eſſe ſimpliciter & actꝰ
primi:licet differēter,vt ſupra determinatū eſt.Proprietates aūt eēntię & eē dei,ꝗ ſunt vnitas,ſim-
plicitas,immutabilitas, æternitas,ſignificant rationē cuiuſdā vnitatis & idētitatis ipſius eſſentiæ
in ſe:licet diuerſimode,vt ſupra patet ex ꝓdeterminatis. Et ſequunť illa immediate ea quę in deo ſi
gnificant ſub rōne eſſe:attributoꝝ autē omniū rōnes ſequunť tertio tanq̄ rationes ꝑtinentium ad
actus ſcđos,qui ſunt intelligere & velle,& quaſi elicitiui ipſorum ex ſubſtātia ente & viuēte:ita ꝙ
ordine noſtri intellectus in intelligendo illę quatuor rationes quę complēt actus ſcđos q ſunt intel
ligere & velle,in deo ſeſe cōſequunť:& hoc cōtrario modo cum eis quæ pertinent ad actum primū
qui eſt eſſe.In illis em̄ ratio ſummę actualitatis quę ſignificať nomine eſſe ſimpliciter dicti,eſt pria:
& illam aliæ conſequūť vt dictum eſt.In his autem ratio actualitatis in actu qui eſt intelligere vel
velle non eſt prima:eo ꝙ ſe habet actus vt elicitus a ſubſtantia.Elicitū aūt inquantum elicitum ab
aliquo eſt elicitū,vt ab intellectiuo & volitiuo tanq̄ a potente ītelligere & velle.& potētia hmōi q̄ſi
determinať per obiectum intelligibile & volibile. Vt etiam actus hmōi eliciantur , ratio eliciendi
ſunt notitia & amor.Ideo em̄ rationes obiectorum neceſſario ſunt primę,& potentiarum ſecundę:
& habituum tertiæ:& actuū vltimæ,vt magis patebit ſingula exequendo.Propter quod ergo licet
ipſum eſſe ſub ratione ipſius eſſe, eo ꝙ eſt omnino prima ratio intellecta circa deum,vt habitū eſt
ſupra,non poteſt habere aliquid vt principium ſui in deo:intelligere tamē ſub ratione ipſius ītel-
ligere:quia habet alias rōnes præcedentes,bene poteſt habere aliqđ in deo vt principiū,cuiuſmodi
eſt ipſum diuinum eſſe ſiue diuina eſſentia inquantum habet rationem intelligibilis vel intelligen
O tis,vt dictum eſt.¶Qđ ſimiliter arguitur ꝙ deus non poteſt eſſe pricipium in alio per ſpeciem:be-
Ad tertiū ne verum eſt,vt alias exponendum eſt. Eſt tñ principiū formale intelligēdi in alio per ſuam eſſen
tiam.ſ.per præſentiam ſuam mouentem ad actum intelligendi:licet non informantem. & quomo
do hoc, exponendum eſt loquendo de cognitione creaturæ rationalis circa deum.

P CIrca ſecundum arguitur ꝙ deus non eſt ſeipſo ītelligibilis Primo ſic.qđ ſeipō eſt
Queſt.II. intelligibile,preſens intellectui neceſſario immutat ipſum ad intelligendum: &
Arg.1. hoc ſecundum omnem modum quo eſt intelligibile.qm̄ ſi non,ad hoc ꝙ intelli-
gatur requiritur aliud ab ipſo,& ita non eſt ſeipſo intelligibile.deus præſens eſt
omni intellectui:quia & omni creaturæ,vt infra debet oſtendi.ergo &c.cōſequēs
eſt falſum vt patet,ergo & antecedens.¶Secundo ſic.ſi deus ſeipō eēt intelligibi-
2 lis,cum deus deitate ſit deus,deitate eſſet intelligibilis:quia qđ rei ſeipſa conue-
nit , conuenit ei eo ꝙ habet eſſe id quod eſt.conſequens eſt falſum.tunc enim deitas eſſet propria
ratio intelligibilitatis,qđ nō eſt verum.qm̄ propria ratio qua aliquid eſt intelligibile,veritas eſt:ſi-
cut bonitas qua eſt amabile.Ratio autem veritatis in deo alia eſt a ratione deitatis.Deus enim dei

tate deus eſt:& non veritate:& veritate intelligibilis non deitate:ſub ratione qua deitas eſt.quēad
modū ſecūdū Aug.deꝰ deitate deꝰ eſt,& non paternitate.paternitate aūt pater eſt: & non deitate.
ergo &c.¶Tertio ſic.qđ nō eſt ītelligibile niſi alio a ſe,nō ē ītelligibile ſeipſo.Deꝰ eſt hmōi:qa nō in 3
telligitur etiā a beatis niſi per aliquā ſpeciem ſui: qua ītellectus beatorum īformatur vt educatur
de potentia ad actū:qa ipſa diuīa eſſentia nullius eſt forma inhęrens. Vñ dicit Aug.ix.de trini.ca. Auguſt.
xi.Cum deum nouimus fit aliqua dei ſimilitudo:tamen inferior:quia in īferiore natura eſt.Et Hu Hugo.
go dicit ſuper primum cap.cę.hier.ꝙ angelici ſpiritus habent ſigna & demonſtrationes ꝑ quas de ī
uiſibilibus dei & valde occultis & ſecretis & abſconditis intus immaterialiter & īuiſibiliter & ſim
pliciter erudiunť.quæ quidem quātum ad illam multum inuiſibilem lucem & inacceſſibilem dei-
tatis quaſi foris ſunt:& procedunt abintus in demonſtratione.ergo &c.¶In contrarium eſt. cū em̄ In oppoſi.
deus ſi ſeipſo non eſt intelligibilis, neceſſario eſt alio aliquo intelligibilis,& omne per aliud reduci-
tur ad per ſe:quia aliter eſſet procedere in infinitum.eſſet igitur aliquid aliud a deo ſeipſo intelligi
bile & deus per illud.conſequens eſt falſum:quia tunc aliquid eſſet prius & nobilius & ſimplicius
deo,vt patet ex ſe.ergo &c.

¶Hic ſciendum in principio ꝙ iſta quæſtio quærit de eo quo deus debet dici in Q
telligibilis eſſe:tanq̄ eo qđ eſt propria ratio ſecūdū quā diciť eſſe intelligibilis:vtrū.ſ.deitate debet Reſol.q.
dici ītelligibilis:ſicut dť deitate deꝰ:vtrū.ſ.deitas ſit ꝓpria ratio q̄ deꝰ dicať intelligibilis:ſicut eſt ꝓ
pria rō qua dť eſſe deꝰ:& ſicut paternitas eſt ꝓpria rō q̄ dť eē pater:an cū deitate reqrať aliqd rōne
cuius non ſeipſo vt deitate:ſed quodā alio intelligibilis ſit.Et ſic q̄rit queſtio:vtrū deus ſit per ſe ſi
ue ſecundum ſe intelligibilis:ſeu,vtrum iſta propoſitio ſit per ſe vera,deus eſt intelligibilis.Cū igiť
diuerſum & multū nobis notiꝰ eſt q̄ vnū & idē,vt dicit Philoſophus ī.x.meta.& ſeipſo diciť aliqd
alteri conuenire,excludendo aliud tanq̄ neceſſarium ad hoc ꝙ illud conueniat ei : ad inueſtigan-
dum igitur veritatem queſiti:quia plures ſinus habet queſtio ſic generaliter ꝓpoſita:oportet vide
re modos qbus poſſet poni deꝰ eſſe ītelligibilis alio a ſe.Alio dico re,vt ſic prio via remotionis ab-
negemus modos quibus non eſt dignum dici eum intelligibilem ꝑ aliquid aliud a ſe.Deinde ſecun
do via eminentię affirmemus modo contrario ipſum eſſe intelligibilem ex ſe.eo em̄ mō quo nō eſt
intelligibilis ſine aliquo alio a ſe,re vel ratione , non eſt intelligibilis ſeipſo : & eo modo quo eſt
intelligibilis abſqꝫ omni alio,debet dici eſſe intelligibilis ſeipſo . Hic eſt enim rectus ordo & proceſ-
ſus ad inueſtigādum diuina,vt habitum eſt ſupra. ¶Et vt meliꝰ propoſitum noſtrum percipiamꝰ R
in ſimili de viſibili oculo corporis qđ maxime ꝓportionatur ītelligibili oculo mentis:Sciendum ꝙ
aliquid dicitur eſſe viſibile aliquo alio a ſe,nō ſeipſo pręciſe,triplici modo.Primo mō tāq̄ ſpecie actū
videndi in oculo ꝑficiente.Secundo modo tanq̄ medio ad actū videndi diſponēte. Tertio modo tā
q̄ obiecto actum videndi inchoante.& eſt quilibet iſtorū modorum ſubdiſtiguēdus,vt patebit ī ꝓ-
ſecutione. Viſibile enim eſſe nō ſeipſo ſolo:ſed & alio a ſe tanq̄ ſpecie informante viſum ad perficiē
dum actum videndi,contingit dupliciter:aut tanq̄ ſpecie ſiue forma qua videns eleuatur & robo-
ratur vt viſibile videntē attingere & in ipſo aciē viſus figere poſſit:aut tanq̄ ſpecie ſiue forma qua
videns actum videndi elicit.Primo modo color non eſt viſibilis ſeipſo:ſed per formam ſanitatis &
potentiæ naturalis in oculo.De qua dicit Philoſophus ſecundo de anima,ꝙ ſenſitiui prima immu
tatio fit a generante & ſecundum actum producente in ipſo potentiam videndi & diſpoſitionem
naturalis ſanitatis ſine q̄ non īmutareť. Secūda vero ſenſitiui īmutatio fit a ſenſibili obiecto retinē
do in ſe impreſſionem ſuæ ſpeciei:& ſic color non eſt viſibilis ſeipō ab oculo corporis:ſed per ſpeciē
ſuā quā oculo imprimit vt imaginem eius qua ipſum educit de potentia videndi ad actum.Si igi-
tur quæſtionē iſtam de intelligibilitate dei generaliter intelligamꝰ reſpectu cuiuſlibet intelligētis: S
& præcipue creati:qa reſpectu ſuiipſius ī intelligendo ſeipſum ipſe ſeipſo pręciſe ītelligibilis eſt a ſe
ipſo,vt patebit in q̄ſtionibꝰ quō deus intelligit ſe:ſic inquam reſpectu intellectus creati intelligen-
do queſtionem pro iſto modo & pro aliis ſequentibus:Sciendum ꝙ ſi deus dicitur non intelligibi-
lis ſeipſo:ſed aliquo alio:hoc non contingit niſi ratione excellentiæ & nobilitatis in ſua intelligibili
tate:& ratione defectus & imperfectionis ex parte intelligentis.Vnde quia in omni alio a ſe inue-
nit aliquem defectū & īperfectionē ad ītelligendū ſe ſimpliciter & abſolute,a ſolo ſeipſo eſt ſeipō in
telligibilis,& a nullo alio niſi per aliquid aliud qđ requiritur in intelligente ſuper eius diſpoſitio-
nem naturalem, quantūcūqꝫ ſit creatura in gradu naturali eleuata.Vnde ſecūdum primum mo-
dum intelligendi per aliud ſupernaturalia intellectus cuiuſqꝫ creati,vt deus intelligibilis ſit ab ip-
ſo requiritur aliqua diſpoſitio ſupernaturalis ſanitatis , qua tanq̄ dono alicuius gratiæ ſuperna-
turalis intellectus vigoratur,& acumen viſus purgatur ſupernaturaliter.ſecundum ꝙ infra vide-

bitur in quæſtionibus,quomodo De⁹ intelligiẽ ab intellectu creato. De quo tamẽ breuiter loquiẽ
Auguſt,in primo ſol.ſic inquiens.Mentis quaſi ſunt oculi ſenſus animę:ratio in mentibus eſt vt in
oculis aſpectus. Animæ opus eſt,vt oculos ſanos habeat,quib⁹ iam bene vti poſſit. Oculi ſani mẽs
eſt ab omni labe corporis pura.qđ nihil aliud præſtat q̄ fides primo:quæ re vera ſufficit vt intelli-
gatur deus in ænigmate : ſed vt altius intelligatur donum alterius gratiæ requiritur.ſecundum
ꝙ patet ex ſupra determinatis. Et hanc ſanitatem in vita æterna tribuit perfecta charitas. De in-
telligendo per aliud ſecundo modo,dicunt aliqui eodẽ modo ſicut de pręcedenti:ꝙ videlicet ſicut
ad hoc ꝙ color videatur,non ſolum requiritur ꝙ ſit forma ſanitatis in oculo,ſed etiam requiritur
ſpecies coloris qua informetur:ſic ad hoc ꝙ deus intelligibilis ſit vt actu ab aliquo intellectu crea-
to intelligatur,non ſolum requiritur forma ſanitatis ſupernaturalis in oculo mentis,ſed etiam re-
quiritur ſpecies aliqua rei intelligibilis impreſſa, vt forma inhęrens intellectui. ſecundum ꝙ pro-
bat tertia ratio ſuprainducta,& declarant etiam vt videtur auctoritates duæ ad hoc inductę. Vn-
de quid de hoc ſentiendũ ſit videbitur reſpondendo ad rationem illam,& exponendo auctoritates
pro ipſa inductas. Viſibile autem eſſe nõ ſeipſo ſolo,ſed per aliud a ſe tanq̄ medio ad actum viden-
di diſponente:ſimiliter contingit dupliciter.aut tanq̄ medio ad actum videndi illuſtrante, quẽad-
modum color non eſt viſibile ſeipſo,ſed mediante luce.ſecundum ꝙ dicit Philoſophus in ſecundo
de anima.Color eſt motiuum viſus ſecundum actum lucidi.aut tanq̄ medio obumbrante,& viſi-
bile videnti contemperante,quẽadmodum ſol fulgens ab oculo debili non valet videri niſi in nube
T Primo modo male intelligentes illud Apocaly.xxi. Ciuitas illa non eget ſole neq̧ luna vt luceat
in ea: nam claritas dei illuminabit eam: credunt ꝙ a luce illa quæ deus eſt diffunditur lumen ſu-
per intellectum humanum vel angelicum vel beatorum ad videndum ſeu intelligendũ deum im-
mediate,quẽadmodum lumen materiale diffunditur a ſole ad ipſum videndum:quaſi deus intelli
gatur aut videatur per medium diſtans illuminabile,ſicut vidẽtur corporalia. Qđ non eſt verũ:
quia per immediationem deus ab intellectu creato videtur & intelligitur:nec eſt lumẽ gratię vel
gloriæ quæ eſt gratia conſummata,neceſſarium niſi ad intellectum vigorandum vt ſufficiat aciẽ
figere in tam excellens intelligibile:immo illa lux quæ deus eſt,immediate intelligiẽ,& non per ali-
quid diffuſum ab ipſa, ſed ſeipſa,vt ipſamet lux vera & ſpiritualis in tenebris lucet.& ſecundum
hoc non alio,ſed tantum ſeipſo intelligitur,vt iam videbitur.Secundo modo erat error quorun-
dam ponentium deum non poſſe etiam ab aliquo videri aut intelligi niſi in quibuſdam theopha-
niis.ſecundũ quos non ſeipſo,ſed per aliud a ſe intelligibilis eſt.ſecundũ ꝙ dicit Hug. ſuper primũ
capi.in Cõmẽ.Cę.Hier.ſic inquiẽs.Quidã in cogitationibus ſuis euanuiſſe inueniunẽ,deũ rationa
li animo oĩno incõprehenſibilem & inacceſſibilẽ p̃dicãtes,præterq̄ theophaniis quibuſdã,id eſt di-
uinis apparitionibus vel ſimilitudinibus diuinis in contemplationem propoſitis de ipſo eruditur.
Ipſa autem quaſi quædam ſimulacra abſconditæ diuinitatis inter rationabiles animas ac deum
media ponunt,altiora quidem mente,inferiora deitate,& hæc ſolum de eo videri:vtpote qui in ſe
ipſo a nulla mente vel animo videri poſſit.Sed horum errorem euacuat ſubdens continuo.Hęc ve
ro ſimulacra ſunt errorum & phantaſmata veritatis : in quibus non ſolum deitatis lucem inuiſi-
bilem & imperceptibilem conantur aſſerere: verum etiam falſitatis cognitionem mentibus ſan-
ctis conantur inferre.Quid eñ eſt in illis ſolum deum videri,niſi nunq̄ vere videri,& verum nun
q̄ videri?Si eñ imago ſola ſemper videtur, veritas nunq̄ videtur,quoniam imago veritas non eſt
etiam cum de veritate eſt. Tollant ergo phantaſias ſuas quibus lumen mentium noſtrarum ob-
umbrare nituntur,neq̧ nobis deum noſtrum ſimulacris ęſtimationum ſuarum interſepiant, quia
nos ſicut ſatiare non poteſt aliquid præter ipſum,ita nec ſiſtere vſq̧ ad ipſum.Si autem viſibile ſit
V aliquid non ſeipſo,ſed per aliud a ſe tanq̄ obiecto actu videndi inchoante:aut ergo intelligitur per
ſe proprie,& per aliud ꝑ per accidens proprie dicto contra per ſe:aut intelligiẽ per ſe large pro ſe-
cundum ſe,& per aliud large pro ſecundum accidens.Si primo modo,ſic contingit videri deum
per aliud,intelligi dupliciter:aut omnino per aliud:aut ꝑ aliud vno modo,ſed per ſe alio modo.Pri
mo modo adhuc dupliciter.Aut eñ obiectũ illud per qđ videẽ eſt abſolutũ quid,& illud aliud eſt
reſpectus fundatus in eo:aut vtrunq̧ eorum eſt res abſoluta. Primo modo ſecundum Philoſophũ
in ſecundo de anima,ſi album ſit Diarri filius,ſecundum accidens,immo etiã & per accidens ſen-
tit viſus hoc,ſcilicet ꝙ eſt Diarri filius.ſ.quoniam albo qđ ſentit per ſe,accidit ꝙ ſit Diarri filius.Se
cundo modo ſentiẽ Cęſar per accidens & etiam ſecundum accidens videndo eius imaginem in ſpe
culo.Secundum primum modum cum in deo non eſt niſi ſubſtantia & relatio, & relatio ſecundũ
ꝙ reſpect⁹ eſt vel relatio,nullam intelligibilitatem habet niſi per illud ſuper qđ fundatur, hoc mo
do ſola diuina eſſentia quæ deitas eſt,& eſſe purũ, eſt per ſe intelligibilis a deo,& omne aliud qđ in

deo conſideratur , per ipſam : quia ſuper eam in deo non eſt niſi reſpectus ſuper ipſam fundatus,
ſecundum ꝙ apparebit infra in quadam quæſtione de veritate Dei . Secundum ſecundum mo-
dum deus intelligibilis eſt per omnes creaturas : & eſt proprius modus intelligendi deum in ſta-
tu vitæ huius : in quo non eſt intelligibilis ab homine niſi in effigie creaturæ , niſi valde in ge-
nerali , ſtando tamen ſemper in ſpecie creaturæ , vt ſupra expoſitum eſt . In quo tamen intel-
lectu generali valde,intellectus humanus fixus non ſtat:ſed ab ipſo continuo labitur. Vnde Augu
ſtinus de ęternis rationibus exiſtentibus in deo,dicit lib.xiii.de trinita.cap.xiiii.Sine temporali trãſi
tu ſtant ipſę intelligibiles non ſenſibiles rationes : ad quas per aciem mentis peruenire paucorum
eſt,vt cum peruenit quantum fieri poteſt,non in eis manet ipſe peruentor: ſed velut acies ipſa re-
uerberatur:& fit rei non trãſitoriæ trãſitoria cogitatio.Si vero fuerit viſibile aliqd ꝑ alid̄ vno mõ X
per ſe: & alio modo per accidens:quẽadmodum dicimus ꝙ ſuperficies eſt viſibilis per ſe in genere
cauſæ materialis & ſubiecti : & ꝙ eſt per ſe colorata,vt dicit Philoſophus in quinto metaphyſicæ,
eo ꝙ ei conuenit primo in ſe ſiſtere & terminare viſum & ſuſcipere colorem viſibilem:corpus au-
tem non eſt viſibile neq̧ terminabile in ſe viſus:neq̧ ſuſceptibile coloris niſi per ſuperficiem:in ge-
nere vero cauſę formalis,ſuperficies eſt viſibile per accidens:quia per colorem qui ſuſceptus eſt in
eo qui formaliter eſt viſibilis primo & per ſe:ſecundũ hunc modum ſola diuina eſſentia vt deitas
eſt & eſſentia,eſt intelligibilis per ſe a deo, habẽs in ſe intelligibilitatem ſui & omnium aliorum,vt
infra videbitur.Sed nihil om̃ino eſt in deo intelligibile per aliud: quia intelligibile hoc modo ꝑ alid̄
non eſt niſi eorum quæ ſunt in eodẽ,ſed re diuerſa:quæ nõ ſunt in deo,vt dictum eſt ſupra. Si ve-
ro per ſe & per aliud ſumantur large,pro ſecundum ſe & ſecundum aliud:ꝓpter hunc modũ cir-
ca intelligibilitatem in deo inducta eſt principaliter quæſtio. ¶Et eſt aduertendum ꝙ in deo ſunt Y
aliqua quæ ſuo nomine dicũt rationes quaſi formales attributorum eſſentialium, vt ſunt veritas,
ſapientia, bonitas , & cætera huiuſmodi : quæ dicunt in deo reſpectus pertinentes ad intellectum
& voluntatem,de quibus ſermo habitus eſt ſuperius. Eſt etiam in ipſo deo aliquid qđ ſuo nomine
dicit non rationem alicuius attributi:ſed magis ſubiecti & fundamenti,in quo radicantur & fun-
dantur rationes omnes attributorum:vt eſt deitas ſiue ipſa diuina eſſentia ĩquãtũ eſſentia eſt.Ipſa
eñ intellecta vt ſuſceptiua rationũ & reſpectuum omnium attributorum in ſe,quod eſt ratio pro
pria eſſentiæ vt eſſentia omnino eſt abſoluta,eſt eadẽ cum ratione eſſe in deo, differens ſolum ab
ipſo in modo ſignificandi , vt patet ex ſupradeterminatis.Rationes vero omnium attributorum
reſpectus quidam ſunt quaſi fundati in ea:quemadmodum ratio veritatis eſt reſpectus quidam
in ipſa ad intellectum & ad actum intelligendi:ratio vero bonitatis ad volũtatem & ad actum vo-
lendi:ita ꝙ omnia iſta eſſentiam quæ de ſe non ſignificat niſi aliquid abſolute:ſignificant ſub deter
minato reſpectu:ita ꝙ ambo & eſſentia ipſa & reſpectus,cadunt in eorum ſignificato: licet nomen
ſignificans imponatur principaliter a rõne reſpectus. Propter qđ aliqd cõuenit aliquando ſecundũ
aliquẽ modũ eſſentiæ ſub noĩe veritatis vel bonitatis , qđ non ſub noĩe abſoluto eſſentiæ,quale eſt
diuinitas. Vnde diuina eſſentia ex eo ꝙ recipit in ſe rationem veritatis:& ſignificatur hoc nomi-
ne veritas:habet proprie rationem intelligibilis reſpicientis intellectum:ex eo vero ꝙ recipit ĩ ſe ra-
tionem bonitatis:& ſignificaẽ hoc nomine bonitas:habet proprie rationem appetibilis reſpicientis
ſimili modo voluntatem:cum de ſe non habet niſi rationem eſſe abſoluti aut entis. Propter quod
eſſe attribuitur eſſentiæ diuinæ ſub ſuo noĩe,dicẽdo deitas eſt ꝑ ſe & ſecundũ ſe,quaſi penes primũ
modum dicendi per ſe,in quo prædicatũ eſt de ratiõe ſubiecti. Relationes vero formales attributo
rum attribuuntur ei per ſe & ſecundum ſe,quaſi penes ſecundum modum dicendi per ſe, in quo
ſubiectum eſt ratio ipſius prædicati,inquantum.ſ.ipſa eſſentia diuina eſt fundamentum omnium
attributorum.Dicimus enim ꝙ deitas eſt veritas aut bonitas quodãmõ:quẽadmodum dicim⁹ ꝙ
ſuperficies eſt colorata.Sumendo ergo per ſe & per aliud large ad ſecundum ſe & ſecundum alid̄ Z
dicimus ꝙ hęc eſt ſecundum ſe,veritas eſt intelligibilis:quia veritas ſecũdum rationem illam qua
formaliter veritas eſt,eſt p̃ciſa ratio & reſpectus ad intellectũ.hęc vero nõ eſt ſcđm ſe,deitas eſt in
telligibilis;licet enim res ipa q̄ deitas eſt, ſit per ſe ĩtelligibilis obiectiue ad actum intelligendi eliciẽ
dũ:tñ ratio deitatis non eſt ꝓpria ratio ĩtelligibilitatis qua ipſa reſpicit intellectũ ad mouẽdũ ipm
ſed ratio veritatis quæ ſibi actum intelligendi determinat.Et ideo quaſi ſecundum rationẽ diſpo
ſitionis formalis reſpicientis intellectum deitas non eſt intelligibilis quia eſt deitas:ſed quia ipa eſt
veritas,& ita per aliud,hoc eſt ſecundum rationem aliam q̄ ſit ratio deitatis. Nõ dico per accidẽs
vel ſecundum accidens.Nihil enim deo conuenit per accidens vel ſecundum accidens: bene tamẽ
conuenit ei ſecundum aliud.i.ſecundum aliam rationem intelligendi q̄ ſuam,quæ eſt ratio deita-
tis.Quẽadmodum enim dicit Auguſt.ꝙ non omne qđ dicitur de deo,dicitur de ipſo ſecundum

ſubſtantiam:nihil tamen de ipſo dicitur ſecūdum accidens: quia dicitur ſecūdum relationem: ita poſſumus dicere ꝙ non omne qđ dicitur de deo,dicitur de ipſo per ſe vel ſecundum ſe,hoc eſt ſecundū rationē deitatis:nihil tamen de eo dicitur per accidens,quia dicitur ſecundum aliud,id eſt

A ſecundū aliam rationem.⸿Ad cuius intellectum maiorem ſcienda ſunt duo.Primum ꝙ per ſe & per aliud proprie ſunt conditiones rerum:Secundum ſe autem vel ſecūdum aliud magis proprie pertinent ad conditiones rationum.Per ſe em̄ dicitur aliquid alicui conuenire,quia conuenit ei ſecundum rem & naturam ſignificatam per nomen.Per accidens vero, quia conuenit ei ſecundum aliam rem & naturam.verbi gratia,Color eſt viſibile per ſe,quia ipſe eſt res & natura quę nata eſt mouere viſum.corpus vero eſt viſibile per accidens,quia non niſi per rem quę eſt color,quæ eſt res alia a ſe.Secundum ſe vero dicitur aliquid conuenire alicui, quod conuenit ei ſecundum rationē ſignificandi ſub qua vel a qua nomen ad ſignificandum eſt impoſitum.Secundum accidens vero qđ conuenit ei ſecūdum aliam rationem,q̃ ſub qua vel a qua nomen eſt impoſitum. verbi gratia, hęc eſt ſecundū ſe,lignū eſt album:hęc aūt eſt ſecundū accidens,albū eſt lignum, vt vult Phs.quia lignū ſignificat ſubſtantiue,& ita ſub modo quo natū eſt ei aliud inhærere:albū vero adiectiue, & ita ſub modo quo natū eſt alteri inhęrere non alterū ei.Secundū vero qđ hic eſt ſciendū,eſt ꝙ cum aliqđ dicit̄ intelligibile ꝑ ſe vel ꝑ accidens,hoc intelligimꝰ obiectiue.Obiectiue em̄ ꝑ ſe eſt intelligibile,qđ ꝑ ſe mouet intellectū & apprehendit̄ ab ipſo,quēadmodū color viſum.Per accidēs vero,qđ non niſi ꝑ aliud:quēadmodū corpus mouet viſum nō niſi qa coloratū.Cū dicit̄ aliqd intelligibile ſecundū ſe,vel ſecūdū aliud,hoc intelligimꝰ diſpoſitiue.Diſpoſitiue em̄ ſecūdū ſe eſt intelligibile qđ ex ſe in ſuo noīe imponitur a ratione reſpectus quo intelligibile reſpicit intellectū.Secundū accidēs vero,quod nō in ſuo proprio nomine imponitur ab huiuſmodi reſpectu,ſed ſolum in nomine alterius.Et hoc pertinet ad propoſitam quæſtionem cum quęritur vtrum deus ſit ſeipſo intelligibilis vel alio a ſe.Si intelligamus quæſtionem de eo qđ eſt per ſe & non per aliud,dicimus ꝙ hæc eſt per ſe,deus eſt intelligibilis,ita ꝙ nihil obiectiue in deo ſit intelligibile per ſe niſi deitas, a qua hoc nomen deus imponitur: ita ꝙ nullus reſpectus vel attributi vel relationis intelligitur in deo niſi per naturam deitatis,vt eſt dictum, & infra amplius exponetur. Nihil tamen dicitur in deo per accidens,vt dictum eſt.& ſic veritas non eſt intelligibilis niſi quia eſt deitas.ſimiliter bonitas, paternitas & cętera huiuſmodi.Si vero intelligamus quæſtionem de eo quod eſt ſecūdum ſe,& ſecundum aliud,dicimus ꝙ hęc eſt ſecundū ſe,veritas eſt intelligibilis,ita ꝙ nihil diſpoſitiue in deo ſit intelligibile per ſe niſi veritas,& non deitas neq; bonitas,neq; aliquid aliorum,niſi ſub ratione veritatis, hoc eſt reſpectus importati hoc nomine qđ eſt veritas. Veritas em̄ imponitur a ratione reſpectus quo quaſi diſponitur omne intelligibile,& omne intellectum inquantum reſpicit intellectum.quia nihil dicitur veritas niſi reſpiciēdo ad intelligentē. Ex hoc enim reſpectu intelligibile dicitur ante q̃ intelligatur,& ab eo imponitur hoc nomen veritas. Vnde ſicut intelligibile obiectiue dicitur aliquid quia eſt qđ quid eſt,& obiectum formale natum mouere intellectum,ſic intelligibile diſpoſitiue dicitur aliquid,quia ſignificat ſuo nomine obiectum ſub reſpectu illo quo reſpicit intellectū.Sic ergo deitas ſiue deus obiectiue ſeip̄o intelligibilis eſt,& nihil aliud in diuinis,neq; etiam veritas niſi qa eſt deitas.Secūdū ſe aūt & diſpoſitiue ſeip̄o eſt ītelligibilis veritas,& nihil aliud ī diuinis,neq; etiā deitas niſi qa eſt veritas.Nihil tn̄ per accidens aut ſecundum accidens intelligibile eſt in ipſo vt dictū eſt.Et accipimus hic ſecūdū ſe aliter quodām̄odo q̃ accipit Philoſophus,quia ip̄e ſecundū ſe & ſecundum accidens accipit a ratione qua nomen imponitur ad ſignificādum.ſ.ſubſtantiue & adiectiue,vt patet in ſuis exemplis.Hic vero accipimus per ſe & per aliud a ratione qua nomē imponitur abſolute vel reſpectiue,vt per dicta patet.Ex quibus etiam patet quomodo differenter id

B quod quid eſt:eſt quod intelligitur de re,& id qđ veritas eſt. Quiditas em̄ ſub nomine quiditatis vt eſt deitas:intelligitur tanq̃ obiectū tm̄. Veritas vero intelligitur tanq̃ obiectum ſub propria ratione reſpectus intelligibilis ad intellectum. Cum enim dicimus ꝙ veritas intelligitur, non intendimus ꝙ reſpectus ille intelligatur a quo nomen imponitur: ſed ꝙ ipſa eſſentia cui nomen imponitur,intelligatur reſpiciendo intelligentem.in eo em̄ ꝙ intelligitur vel eſt intelligibilis, in hoc reſpicit ipſum,ſed non ſignificatur vt reſpiciens niſi hoc nomine qđ eſt veritas. & ſic appellaui intelligi ſecundū ſe & diſpoſitiue. Ille em̄ reſpectus a quo huiuſmodi nomen imponitur,eſt quaſi quædam diſpoſitio eſſentiæ ſignificatæ per nomen,quia ex ſe non habet rationem intelligibilis, ſed ſolum quia fundatus in eſſentia intellecta vt infra dicetur.Et ſicut cōtingit hoc de hoc attributo qđ

C eſt veritas,ita & de omnibus aliis.In ratione em̄ quaſi diſpoſitiōis formalis, deꝰ nō eſt appetibilis ſiue amabilis niſi quia eſt bonum,neq; veritas neq; potentia,& ſic de aliis.

Ad pri. principale ⸿Ad primum in oppoſitum ꝙ deus non eſt ſeipſo intelligibilis:quia tunc cum eſt

præſens intellectui omni,omnem intellectum immutabit,& ſecundū oēm rationē ſuę viſibilitatis, Dicendum ꝙ verum eſt quantum eſt ex ſe. Vnde quantum ex ſe eſt,ſeipſo intelligibilis eſt,omnem intellectum,& ſecundum omnem rationem intelligibilitatis ſuę immutando: ſed ꝙ hoc non facit hoc ſolū cōtingit ex indiſpoſitione & imperfectione capacitatis intellectus.Propter qđ reſpectu illiꝰ non eſt ſeipſo intelligibilis:ſed per aliud:& a nullo niſi a ſeipſo ſecundum rationem totam intelligibilitatis ſuæ:quia nihil poteſt eſſe vel fieri in creaturis qđ poteſt facere intellectum creatum capacē ipſiꝰ ſecūdū totā ītelligilitatē eiꝰ:neq; ſcđm ptē.qa nullo mō naturaliter ītelligit̄.⸿Argumētū ſecūdum verum concludit ſecundū iam expoſitum modum. Ad ſcđm.

D ⸿Ad tertium , ꝙ deus non eſt intelligibile niſi ſpecie aliqua ſui qua informat intellectum:& ita non niſi per aliud & non ſeipſo:qđ ē multorum & magnorum opinio:cui tn̄ alii multi & magni contrariant̄,qui ponunt ꝙ deus nulla ſpecie ſui informat intellectum qua intelligat̄:quia ad repræſentandam increatam eſſentiam ſicut eſt qualiter eū videbūt ſancti,nulla ſufficit creatura:nō ſolū qa eſt differēs a deo in natura & eſſentia: ſed qa deficiēs ē a reſentabilitatis rōne:ita ꝙ nō ſolū q̄libet creatura cōuenit plꝰ cū q̄libet alia creatura ī natura & eēntia, q̃ cū deo:ſed etiā ī reſentabilitatis rōne: vt q̄cūq; creata ſpecies plus ē repſentatiua cuiuſlibet alterius creatę:& immutatiua intellectus ad intelligendum quācunq; creaturā,q̃ ad intelligendum deū. Qđ(quantū mihi videtur)bene & diffuſe expoſui in quadam q̄ſtio. de quolibet ſuper hoc mota.Præter aūt illa q̄ ibi circa hoc determinata ſunt:hoc(vt mihi videt̄) efficaciſſime patere poteſt per hunc modum:vt ſumamus exemplum de ſpecie coloris in oculo ad videndum colorem:cui comparant illam ſpeciem ad videndū ſiue intelligēdum deum. Speciē em̄ illam eſt conſiderare in duplici comparatione,& in cōparatione ad obiectū viſibile a quo oculo carnis imprimit̄,& in cōparatione ad viſum ī quo recipit̄,aut a quo recipi nata eſt.In pria cōparatiōe ſi ſpecies ſit vera ſpecies & imago rei viſę ꝑfecte ip̄am reſentās,neceſſe ē ꝙ imitet̄ ip̄am rē viſam ꝑ ipſam:ī hoc ꝙ.ſ.reſentet q̄cquid viſui circa diſpoſitionem rei viſę ī figura & colore viſibile eſt:& ꝙ in ſe effigiem omnium talium cōtineat:vt ſi viſibile illud ſit facies pulchra habens omniū partium ſuarum in figura faciei proportionem in optima commenſuratione ſibi adinuicē correſpōdētium:& ſimiliter decentiſſimum colorem varie reſpſum ſicut decet diuerſis partibus:in qbꝰ duobus conſiſtit faciei pulchritudo,ſecundum Philoſophum in.vii.phyſi. oportet ꝙ conſimiliter ſpecies & imago illa corporaliter in oculo habeat in ſe omnia correſpondentia cōmenſurationi partiū ſimiliter decori eius in colore & decentia.In ſecunda vero comparatione oportet ſcire ꝙ ſpecies illa quæ eſt illi,in cuius.ſ.oculo recipitur vt in ſubiecto:ſicut ratio videndi obiectum extra:& nō eſt ipſi obiectum viſibile:alteri poteſt eſſe vt obiectum in quo videt rem illam velut in imagine eius: licet ipſam non videat in ſe. Illa enim imago in oculo vnius exiſtens apparet alteri tanq̃ in ſpeculo: in qua poteſt videre ille de re viſa , licet vt in imagine, quicquid videt iſte in ipſa re viſa extra vt in veritate.nec eſt diuerſitas ibi in modo cognoſcendi.Sicut enim videndo rem extra in ſeipſa cognoſceret diſcrete an naſus eſſet rectus,ſimus,vel aquilus,oculi glauci vel virides & cætera huiuſmodi:ſimiliter & diſcrete cognoſceret eadem alter de eadem re videndo ſolam eius imaginem.

E Si ergo deus habet ſpeciem ſibi ꝓpriā oculo mentis impreſſam qua videtur & intelligitur ab intellectu ſecūdum dictum modum:licet ſpiritualiter,ſicut & deus ſpūs eſt,& oculus mentis in quo recipitur,ſpiritualis eſt:oportet ſimiliter huiuſmodi ſpeciem habere cōſimiles.duas comparationes: ita ꝙ in omni comparatione ad deum viſum vel intellectum ꝑfecte reprę̄ſentet & diſtincte quicqđ intellectus creatꝰ per ip̄am videt vel intelligit in deo,videns ipſum obiectiue in ſua eſſentia , vt ſi videat eū viſione beata,quomō deus ſit trinus & vnus,quō in vnitate ſubſtantię ſunt omnes rationes attributorum,& omnium rerum perfectiones,& omnes breuiter rationes ęternas gubernationis ſeculorum & cæterorum huiuſmodi, oportet ꝙ omnia in ſe hmōi ſpecies velut imago reſentet:& cū hoc oportet ꝙ in comparatione ad oculum ſpiritualem videntē illa ſpecie:ſicut q̄ eſt vniꝰ oculo ratio videndi deum in ſe:ſit alterius oculo ſpirituali vt obiectum in quo poſſit videre de deo diſtincte & determinate:ſicut videt alter in ipſo deo.Ex quo enim illa ſpecies ſit aliqua res creata: neceſſario quid viſibile eſt ab intellectu creato.Sicut enim oculus corporalis in potentia eſt ad videndum omne viſibile corporaliter tam commune q̃ proprium:aut aliter deficeret nobis vna vis viſiua:quia ſi eſſet aliđ viſibile q̃ ſentitur.v.ſenſibus quos modo habemus:deficeret nobis aliquis ſenſus quo natū eſſet ſentiri illud aliud ſenſibile,vt determinat Philoſophus in ſecūdo de aīa:conſimiliter oculus ſpiritualis intellectus creatus ſaltem angelicus ſeparatus eſt in potentia ad videndum omne viſibile ſpirituale,quale eſt omne intelligibile:& hoc ex puris naturalibus eius:quia aliter eſſet vis intellectiua diminuta in eo,ſcilicet ſi aliquid eſſet viſibile ſiue intelligibile naturale qđ

F non poſſet naturaliter videre vel intelligere. Quod ſi verum eſt, ſi ergo deus haberet propriam
ſpeciem per quam videretur (vt dictum eſt) ab oculo intellectus glorificati: tunc quicquid ipſe per
illam ſpeciem diſtincte & determinate videret in diuina eſſentia viſione glorioſa, poſſet oculus in
tellectꝰ non glorificati videre idẽ in illa ſpecie ſibi obiecta viſione naturali, licet non ita clare, vt ſci
licet ꝙ deus eſt trinus & vnus & cætera huiuſmodi, de quibus habet eſſe fides ante viſionem. &
ſic non eſſet fides vni intellectui pro ſtatu ſuo vt humano, niſi de quibus alter intellectus vt ange-
licus poſſet habere cognitionem naturalem. Hoc autem abhorret omnis catholicus: ꝙ videlicet
ex naturali cognitione & viſione alicuius rei createꝫ poſſet etiam tanq̃ in imagine videre aliquis in
creaturis illa diuina ſecreta quæ pertinent maxime ad diſtinctionem perſonarum: quemadmodum
naturali cognitione poteſt videre in imagine & veſtigio creaturæ aliqua quę pertinent ad eſſentia
lia attributa dei ſecũdum modũ ſupra determinatum. Abſolute ergo ſentiendum eſt ꝙ nulla ſpe-
cies creata poteſt eſſe ratio videndi & intelligendi immediate diuinam eſſentiam, ſicut poteſt eſſe
G ſpecies in oculo ratio ad videndum colores. Talia eñ ſimilia in corporibus imaginata, non ſunt ſi-
milia: immo ſunt occaſio deceptionis. Finitum eñ bene poteſt habere effigiem ſuam & ſimilitudi
nem ad aliud finitum, vt facies hominis ad imaginem ſuam quæ apparet in ſpeculo. Sed infinitũ
nullo modo poteſt habere effigiem aut ſimilitudinem ſibi propriam in finito, non ſolum propter
naturarũ diuerſitatẽ, createꝫ & increatę, ſ. ſed etiã propter reprę ſentabilitatis defectũ. Quãtuncunqꝫ
eñ huiuſmodi ſpecies eleuata fuerit, ſicut plus conuenit in natura cum qualibet alia creatura q̃
cum deo, ſic plus eſt reprę ſentatiua vt propria ſimilitudo eius quamcunqꝫ aliam creaturam q̃ deũ.
Vnde ꝙ creatura intellectualis dicitur imago dei, hoc non eſt quia ſit reprę ſentatiua eius ſecundũ
aliqua immediate in eo cognoſcenda quæ pertinent ad eius infinitatem, ſed quia creaturas cæte-
ras excedit in gradu & ordine creaturarũ, & nõ eſt imago huiuſmodi niſi quoddã expreſſius ve-
ſtigium, non ducens in cognitionem propriorum in deo niſi per quandã expreſſiorem appropria
H tionem. Et ſic patet ꝙ huiuſmodi poſitio qua ponitur deus videri dicto modo per ſpeciem ſuam,
incidit quodãmodo in errorẽ illũ qui ponit deum videri in theophaniis, licet hoc non percipiunt
ponentes eã. Qđ eñ eſt vni ſpecies vt ratio videndi, alteri eſt theophania vt obiectũ viſum. Et (vt
videt̃) opinio de theophaniis magis eſt digna deo q̃ illa de ſpeciebꝰ, quia illa de theophaniis tantũ
deum extollit vt intellectum creatum ad eius viſionem immediatam attingere nõ permittat. Iſta
vero de ſpeciebus, deum intantũ deprimit, vt non ſolum deum immediate viſibilem ab intellectu
creato ponat, ſed & totam viſibilitatem eius a creatura rationali in repræſentando actualiter ipm
creaturę, ſcilicet huiuſmodi ſpeciei mediæ tribuit quod valde abſurdum eſt. In ipſo enim aliquid
immediate videtur quod exprimere in poſſibilitate creaturæ non exiſtit. Vnde iſta poſitio ſeip-
ſam occidit, quia contradictoria implicat. Si enim aliquid per ſpeciem creatam finitam videtur vt
per reprę ſentans perfectum & proprium, vt videtur, infinitum non eſt, & ſi infinitum non eſt, deꝰ
non eſt. Si quid ergo videtur per ſpeciem, deus non eſt. Sicut ergo principia cognoſcimus cogno-
ſcendo terminos, vt cognoſcendo quid ſignificet totum, & quid ſignificet pars, & quid ſignificet
maius, ſtatim ſine vlteriori deductione cognoſcimus ꝙ totum eſt maius ſua parte: Sic in propoſi-
to cognoſcendo quid ſignificet nomen deus, & nomen hoc quod eſt ſpecies, & quid verbum hoc
qđ eſt videri, ſtatim cognoſcitur a ſic intelligente ſignificata huiuſmodi vocum ꝙ deus per ſpeciẽ
propriam viſibilis aut intelligibilis ſecundum ſuam eſſentiam non eſt: vt ponentes hoc videantur
propriam vocem ignorare. Si vero ſpecies illa ponatur non vt videndi ratio, ſed vt videnti aliquo
modo neceſſaria, quæ tamẽ non ſit expreſſiua eorum quę in deo videnda ſunt: huic non cõtraria
I mur, ſecundum ꝙ in quadam alia quęſtione de quolibet expoſuimus. ¶ Ad auctoritatem Auguſti
Ad Aug. ni quæ videtur pro ipſis eſſe: dicendum ad literam ꝙ Auguſti. non loquitur ibi de ſimilitudine
quæ eſt ſpecies informans intellectum qua videt, & qua vt per principium formale elicit actum vi
dendi diuinam eſſentiam nude: ſed de ſimilitudine quæ eſt verbum conceptum de deo in intelle-
ctu per actum intelligendi deum, ſed per ſpeciem creaturæ, cuiuſmodi eſt illud verbum in quo
concipitur & intelligitur vt in eo quod quid eſt de re apud intellectum, cum ipſa ſit abſens &
extra intellectum. Et ſic nihil eſt pro ipſis quo ad illam ſpeciem quam intendunt. Et ꝙ ita ſit, ex-
ponit litera Auguſtini quæ ita dicit. Inquantum deum nouimus, ſimiles ei ſumus. ſed non
ad æqualitatem ſimiles, quia nec tantum eum nouimus quantus ipſe eſt. & ſequitur quod aſſum-
ptum eſt in argumento. Cum deum cognoſcimus ſit aliqua dei ſimilitudo, ſed interponit. Maxi-
me cum eadem notitia placita digneqꝫ amata verbum eſt. Vnde cum creatura cognoſcitur per
ſuam ſpeciem in intellectu, & per actum intelligendi formatur de eadem verbum notitiæ eius

in intellectu, ſimilis eſt intellectus rei per illam ſpeciem: & per illud verbum: & eſt ſimilitudo rei in
intellectu verior q̃ ipſa ſpecies impreſſiua a ſenſibus abſtracta: & verius intellectus aſſimilatur rei
per verbum notitiæ qđ de ea eſt in eo, q̃ per aliquam ſuam ſpeciem quæ eſt in eo. ¶ Ad cuius intel- K
lectum ſciendum, ſecundum ꝙ alias expoſitum fuit, ꝙ tres ſunt modi intelligendi per intellectum
cognitione ſupernaturali vnum & idem aliquid, ſecundum tres modos ſciendi aliquid cognitione
naturali. Cognitione enim naturali primo cognoſcit aliquid cognitione credulitatis: vt ſi ſol iam
eclipſetur: & hoc demonſtratiue nouit geometra: & anteq̃ demonſtrationem ad hoc proponat di-
ſcipulo ſuo, dicat ei iam ſolem eclipſari: ſtatim credit ei diſcipulus: & habet notitiã credulitatis de
hoc: & concipit verbum imaginarium. Secundo cognoſcit idem cognitione ſcientifica. vt cogno-
ſcit diſcipulus poſtq̃ doctor demonſtrationem ei proponit: qua oſtendit neceſſario ſolem eclipſa-
ri per interpoſitionem lunę inter ipſum & terram: eo ꝙ ambo ſimul coniunguntur ſub linea ecli-
ptica: & concipit exinde verbum intellectuale. Tertia autem cognitio eſt viſionis aptę qua diſcipu
lus videt oculis lunam coniunctam ſoli: & eſt certior cognitio q̃ illa quæ eſt per demonſtrationem
ſecũdum Philoſophum in lib. poſter. Penes primum modum ſupernaturalis eſt cognitio fidei qua
in ęnigmate creduntur inuiſa per ſpeciem creaturæ, in qua concipitur verbum imaginarium. Pe
nes ſecundum modum eſt cognitio ſupernaturalis qua credita lumine ſuperiori intelligũtur, ſecũ
dum ſuperius expoſita, in qua cõcipitur verbum intellectuale: & hoc etiam per ſpeciem creaturæ.
Penes tertium modum eſt cognitio ſupernaturalis qua credita primo, poſtmodum videntur facie
ad faciem, aperta viſione videndo deũ immediate per eſſentiã: & ſine conceptu verbi alicuius, niſi
verbum dicatur actus intelligendi: & ſine ſpecie. ¶ Ad auctoritatem autem Hug. dicendum ꝙ di- L
ctum Hug. nõ intelligitur de ſigno qđ ſit ſpecies aliqua dei in intelligente vel vidẽte ipſum: ſed de Ad Hug.
ſigno quod eſt theophania in ipſo: qua manuducit intellectus ad cognitionem ſecretorum: & mu-
tuo ſpiritꝰ diuini ſibi inuicem illa manifeſtãt. ¶ Ad cuius intellectum ſciendum ꝙ theophania idẽ M
eſt qđ diuina apparitio: alicuius ſcilicet ſigni oſtenſio ad ſecreta diuinorum indicandum & reprę-
ſentandum. Et ſunt huiuſmodi ſigna in duplici genere. quędam enim ſunt corporalia ſenſibilia: &
ſunt propria hominum. quædam vero ſunt ſpiritualia & intelligibilia: & ſunt proprie angelorum.
De primis dicit beatus Dionyſius cap. primo cę. hierar. Neqꝫ poſſibile eſt noſtro animo ad non
materialem illam aſcendere cæleſtium contemplationem, niſi ea quæ ſecundum ipſum eſt mate-
riali manuductione vtatur. vbi dicit Hug. Materialem manuductionem corporalia ſigna intelli-
git. Vnde ſubdit cõtinuo Dionyſius. Viſibiles quidem formas ĩuiſibilis pulchritudinis imagines
arbitrans. de q̃bus ipam ponit euchariſtię aſſumptionẽ. vbi dicit Hugo. Ipſa eñ aſſumptio ꝑticipa
tiõis corporis & ſanguinis Chriſti, quã nũc ſacramẽtaliter & viſibiliter ĩ altari tractamꝰ, imago ẽ &
filia illius ꝑticipationis Ieſu: qua vel nunc ei in ſpiritu per dilectionẽ cõiungimur: vel poſtmodum
in eadem forma gloriæ apparentes plena ſimilitudine inuenitur. Sed intelligẽdum eſt ꝙ huiuſmo N
di notitiam non habemus niſi per inſtructionem fidei. De ſecundis ſignis angelorum & primis ho
minum ſimul ſubdit Diony. dicens. Et plerunqꝫ alia cæleſtibus quidem eſſentiis ſupermundane, no
bis vero ſymbolice tradita ſunt. vbi dicit Hug. Nũc generaliter de toto concludit, ac ſi diceret: ar-
bitrari debet animus noſter ad inuiſibilia ſimilitudinem habere quæcunqꝫ alia quæ nobis ſymboli
ce tradita ſunt: vel quæ cæleſtibus eſſentiis ſupermũdane, ideſt inuiſibiliter & ſpiritualiter & nõ
ſecundum huius mundi ſpecies tradita ſunt ſigna inuiſibilium: & imagines eorum quæ in excel-
lenti & incomprehenſibili diuinitatis natura ſuper omnem intellectũ ſubſiſtunt & ſenſum. Theo-
phanię ergo huiuſmodi ſigna ſunt & imagines manuducentes intellectum creatum humanũ vel
angelicum ad intellectum abſqꝫ aperta viſione eorum quæ in deo ſubſiſtunt ſuper omnem intelle-
ctum. Sed hoc non niſi per ĩſtructionem fidei, quo ad ſigna ſenſibilia nobis ſenſibiliter data: vel per
inſtructionem diuinæ ĩſpirationis, quo ad ſigna huiuſmodi ĩſenſibilia, ſiue angelicis ſiue humanis
ſpiritibus ſpiritualiter & inſenſibiliter datis. quoniam huiuſmodi ſigna nullo modo in natura ſua
habent effigiem qua diſtincte & determinate ſint reprę ſentatiua diuinorum: quemadmodum ima-
go corporalis habet in ſe effigiem qua diſtincte & determinate reprę ſentatiua eſt faciei a qua de-
ſcripta eſt, ſecundum ꝙ patet ex prædeterminatis. & ita non ſunt ſigna naturalia: quemadmodũ
effigies eſt ſignum faciei: ſed ſunt ſigna ad placitum inſtituta: quẽadmodum circulus eſt ſignum
vini. De quorum ſignificato inſtructi ſumus per ſacram theologiam. Ipſa enim eſt ſecundum Au-
guſtinum de doctrina Chriſtiana, quæ docet de rebus aut ſignis. per ſigna enim mentem extendi

mus ad intelligendum diuina in huiuſmodi ſignorum ęnigmate, quæ in ſe nobis ſunt incompre-
henſibilia, & per eadem mutuo loquimur nobis ad exprimendum noſtros conceptus circa res
diuinas nobis immediate incomprehenſibiles. Et hoc non ſolum nobis contingit in ſtatu vitę præ-
O ſentis, ſed forte nobis etiam & angelis in ſtatu vitæ beatę: in qua nullus intellectus creatus com-
prehendet aperta viſione quicquid de diuinis ſecretis comprehenſibile eſt ab ipſo deo: ſed de hu-
iuſmodi notitiam tamen aliquam habebimus tunc in huiuſmodi ſignis: & mutuos conceptus
ſuos de huiuſmodi incomprehenſibilibus ſibi indicabunt. Vnde Hug. poſt prædicta, vnde auctori-
tas propoſita aſſumpta fuit, concludens intentionem beati Dionyſii in dicto ſuo præcedenti, ſub-
dit dicens. Hoc eſt enim quod dicit: quia non ſola ea inuiſibilium ſigna ſunt quæ nobis tradi-
ta ſunt ſymbolice: ſed illa quoq; quæ cæleſtibus eſſentiis tradita ſunt ſupermundane. Habent
nanq; & ipſi angelici ſpiritus ſigna ſua & demonſtrationes, per quas de inuiſibilibus dei & val-
de occultis & ſecretis & abſconditis intus immaterialiter & inuiſibiliter & ſimpliciter erudiun-
tur. Quæ quidem ſigna quantum ad nos & ea quæ apud nos ſunt viſibilia, inuiſibilia omni-
no æſtimantur: quantum vero ad illam multum inuiſibilem & inacceſſibilem lucem & incom-
prehenſibilem deitatis, quaſi foris ſunt & procedunt abintus in demonſtrationem. Propter quod
& ipſa ſigna quę ſuperueniunt mentibus ſiue animis diuinitus illuminatis, theophaniæ, id eſt di-
uinæ apparitiones vocantur: quia in eis ad demonſtrationem venientibus id quod omnino oc-
P cultum eſt in deo demonſtratur. Ex quibus patet ꝙ iſta ſic non ſunt ſimilitudines repræſentan-
tes expreſſe cognoſcenda de deo tanq̄ ſigna naturalia: nec vt medium & ratio cognoſcendi ſi-
ue videndi deum: ſed ſunt ſigna inſtituta manuductiua per inſtructionem ad occulta diui-
na intelligenda: & tanq̄ obiecta viſa vel intellecta, vt dictum eſt. Patet etiam ꝙ non vſquequa-
q; abhorrendæ ſunt theophaniæ. Licet enim abhorrendum eſt ſic ponere theophanias vt ſint ſi-
militudines aliquæ in quibus videatur deus: ita ꝙ ſine illis mediis videri non poſſit: non tamen
abhorrendum eſt ſic ponere eas vt mediantibus illis quodammodo videatur deus, ſcilicet in æni-
gmate, ad hominibus in ſtatu vitæ præſentis. ſecundum hoc enim ſpecies omnis creaturæ quo-
Q dammodo eſt theophania quædam. Q; autem aſſumitur in argumento ꝙ intellectus non intelli-
git niſi per formam qua educitur de potentia in actum, quæ non eſt niſi forma inhęrens: Hic intel-
ligendum, ꝙ cum ens in potentia ſecundum Philoſophum. ix. metaphyſicæ, non educitur de potē-
tia ad actum niſi per formam: et quidam eſt actus primus, quidam vero ſecundus: hoc diuerſimo-
de accipiendum eſt de potentia ad actum primum: & ad actum ſecundum. actus enim primus eſt
eſſe quod eſt a forma. actus vero ſecundus eſt operari: qui egreditur ab habente formam per ipſam
formam. De potentia igitur ad actum primum qui eſt eſſe, nihil educitur niſi per formam: nō eius
qđ eſt in potentia: ſed alterius quod eſt in actu per illam formam. ſecundum ꝙ in diuerſis actus
ſemper præcedit potentiam, vt habetur in nono metaphyſicæ. Potentia enim calidum: actu non fit
calidum niſi per aliquid præcedens calidum in actu. In iſto ergo modo deducendi de potentia in
actum, deductio huiuſmodi non fit niſi per formam deducentis non deducti. De potentia vero ad
actum ſecundum qui eſt operari, educitur res per ſuam formam: dum tamen eſt approximata pa-
tienti: & in tali diſpoſitione qua nata eſt agere: & aliud pati ab ea: quemadmodum calidum in
actu ſolo calore aliud calefacit. Penes primum horum duorum modorum potentia ſentiens edu-
citur in actum per formam ſenſibilis alterando ſenſitiuum vt formam ſibi ſimilem ipſi imprimat:
quemadmodum calidum in actu alterando calidum in potentia facit ipſum calidum in actu for-
ma ſibi ſimili quam ei imprimit: niſi ꝙ illa alteratio eſt abiectio: quia eſt ſecundū contrarias diſpo-
ſitiones, quarum vna corrumpitur: & altera generatur: iſta autem non: ſed eſt tm̄modo ſalus
& receptio, vt dicitur in ſecundo de anima. Penes vero ſecundum dictorum modorum poten-
tia intelligens nō educitur effectiue in actum per aliquā formam ſibi impreſſam: ſed ſolummodo
ab ipſo intelligibili obiectiue præſenti intellectui: ſicut cognoſcibile cognoſcenti: vel in ſeipſa per
eſſentiam: vel in eo quod quid eſt de ipſa: ita ꝙ ſi ipſa res intelligibilis ſeipſam repræſentat in in-
telligentē: tunc ipſa non ſpecie eius formaliter eā intelligit intelligens, & ipſa ſeipſa intelligitur: &
hoc ſiue præſens ſit vt inhærens: quemadmodum ſi forma vera balnei eſſet in anima non extra l
materia, vt dicit Commentator ſuper duodecimum metaphyſicæ: ſiue ſit aſſiſtens tm̄, vt forma
R lucis increatæ. Cum enim illabatur intellectui beato, per hoc fit ei intimior q̄ ſit quæcun-
q; forma inhærens: & per hoc fit ex ambobus quaſi vnum lucens, ſecundum ꝙ de hoc modo

intelligendi deum ab intellectu beato, loquit̄ Hug. vbi ſupra dicēs. Sicut duo ſunt, lumen, & qđ
ſuſcipit lumē corpus, & ex his duobus vnū efficitur lucens, & ipſum lucens imago quodāmo-
do eſt, & ſimilitudo luminis in eo ꝙ lucet ſicut ipſum lumen, ita & deus noſter lumen eſt, & ve-
rum lumen eſt, & ipſum lumen rationales animi mundi & puri excipiunt, & ex eo lucētes fiūt,
& non ſunt ipſi imago luminis in eo ꝙ ſunt: ſed in eo ꝙ lucent ex lumine, ſicut ipſum lu-
men lucet. Et ſunt ipſa lucentia theophanię luminis, in quibus lumen videt̄, quoniam a nullo
lumen videretur, ſi nullus a lumine illuminaretur. Nam & qui in ſe lumen videt, profecto non
videret niſi luceret, & ſe lucētem non videret. Sic ergo (vt dicit) non conſtituimus aliud inter
deum noſtrum & nos: ſed immediate viam ſcimus, & nobis ad ipſum, & ipſi vſq; ad nos: vt ſi-
mus in ipſo & ipſe in nobis. Et alludit illi, qđ dicit̄ Io. xvii. Sicut tu pater ī me, & ego in te, vt &
ipſi in nobis vnum ſint. Et ego claritatē quā dediſti mihi dedi eis: vt ſint vnū, ſicut & nos vnū
ſumus, ego in eis, & tu ī me: vt ſint cōſummati in vnū: vt videāt claritatē meā quā dediſti mi-
hi. Vnde & Hug. exponens aliter q̄ prius illud Dionyſii, Cęleſtibus quidem eſſentiis ſupermū-
danę, dicit. Quęcūq; inuiſibilia nobis p ſenſibiles demōſtrationes ꝓpoſita & manifeſtata ſunt, cę- S
leſtibus eſſentiis ſpiritualiter per nudā & ſimplicem veritatē impreſſam reuelata ſunt. ¶Ad ar- Ad arg. in
gumētū in oppoſitū: ſi deus intelligibilis eēt per aliud, eēt aliquid prius eo intelligibile & ſim- oppoſitū.
plicius: Dicendū ꝙ verū eſt, ſi per aliud re & obiectiue. Nunc autem deitas, veritas, & omnia
attributa inter ſe cū diuina eſſentia idipſum ſunt re: differunt autē ſola ratione, propter quam
bene cōtingit (vt dictum eſt) ꝙ deitas ratione qua deitas, nō eſt intelligibilis per ſe: ſed ſub ratio-
ne qua veritas. & ſic de cæteris: vt dictum eſt. & ſic nō ſequit̄ ꝙ deus ſit intelligibilis per aliud
prius aut ſimplicius eo: ſed per idem: ſub alia & alia ratione.

T
CIrca tertium arguitur, ꝙ ratio intelligēdi deum non ſit ratio intelligendi oīa Queſt. III.
alia. Primo ſic. Nihil eſt ratio intelligēdi illud a quo habet ſummā diſtantiam Argu. 1.
& diuerſitatem: quia nihil intelligitur niſi per ſibi cōueniens. ſed omne aliud
a deo ſummā diſtātiā & diuerſitatē habet a deo, & ita etiā a ratione intelligē-
di eius quę eſt ipſe: vt patet ex ſupra habitis. ergo &c̄. ¶Secūdo ſic. Vna ratio 2
intelligēdi non eſt niſi vnius intellecti, ſicut nō eſt vna ratio eſſendi niſi vniꝰ
entis: quia eadē vel proportionabilia ſunt principia eſſendi & cognoſcēdi. ſm
phm in ſecūdo metaphy. deus & creatura non ſunt idem intellectū. ergo &c̄. ¶Tertio ſic. Infini- 3
tum non poteſt eſſe ratio intelligendi finitū: quia inter ipſa nulla eſt proportio. Ratio autē qua
deus intelligitur eſt infinita, & quęlibet creatura finita. ergo &c̄. ¶Quarto ſic. Res non ſcitur p 4
id qđ nō eſt idē ſibi: ſed ſeparatū ab ea. ſecūdū ꝙ vult phs in. vii. meta. cōtra Platonem de ideis
ponētē (ſecundū ꝙ ei Ariſtoteles imponit) ꝙ eſſent ſeparatę a rebus: & tamen eſſet noſtra ſciē-
tia per ipſas. ſed quo ipſe deus eſt intelligibilis, eſt id quod ipſe eſt, ſeparatum omnino ab eo qđ
eſt aliud ab ipſo. ergo &c̄. ¶In cōtrarium eſt: quoniā ratio intelligēdi rem reſpondet rationi p- In oppoſi.
fectiōis eiꝰ in eſſe. Eadē eīn ſm phm. ii. meta. ſunt principia eſſendi & cognoſcēdi. Sed ratio per-
fectionis qua deus pfectus eſt in eſſe, eſt ratio perfectionis oīm in eſſe: quia in ſe oīm perfectiones
in eſſe cōtinet. ergo & ratio cognitionis dei: eſt ratio cognitionis omnium aliorum. ergo &c̄.
¶Queſtio iſta oīno neceſſaria eſt ad ſciendū pfecte intelligibilitatē dei. Sicut eīn V Reſolu. q.
ad pfecte ſciēdū eſſe dei nō ſufficit ſcire ſimplr̄ qa deꝰ habet eſſe: ſed & qa eē eiꝰ eſt quodāmodo
eſſe oīm aliorū, quia in eſſe eius cōtinet̄ omne eſſe, imo quodāmodo eſt oīe eſſe, vt habitū ē ex
ſupra determinatis: Sic ad ſciēdū intelligibilitatē dei, quō ſcilicet ſit intelligibile quid, nō ſuffi-
cit ſcire ſimpliciter quia ſit intelligibilis, & cui ſit ratio aliqua vt itelligatur: ſed etiam oportet
ſcire, quia ratio intelligibilitatis eius eſt quodam modo ratio intelligibilitatis oīm aliorū: & ꝙ
in eius intelligibilitate cōtineatur oīm intelligibilitas. immo ꝙ ratio intelligibilitatis ī ipſo ad
intelligendū ſeipm̄ ſit ratio intelligibilitatis ad intelligēdū oīa alia a ſeipſo. Et diſponit queſtio
iſta multū ad queſtionē an intelligēs deū intelligit omnia alia ab ipſo: & ſimiliter ad queſtionē,
an deus intelligēdo ſe, intelligat omnia alia a ſe. ¶Ad queſtionē ergo iſtam dicēdū, ꝙ ratio qua X
aliquid eſt intelligibile in ſe, poteſt intelligi eſſe ratio qua alia ſunt intelligibilia, quinq; modis. Reſponſio.
Primo, quia ab vnius cognitione dependet cognitio alterius, ita vt cognitio illiꝰ haberi nō poſ-
ſit quin ſimul habeat̄ cognitio iſtius, & hoc dupliciter. Primo ad modū quo vnū correlatiuo-
rū ſine altero intelligi nō poteſt. Scđo, quēadmodū in cognitione ſenſitiua viſus corporalis vi-
ſo ſpeculo neceſſario vident̄ ſimul res quarū imagines continētur in ſpeculo. Tertio, quia ratio
vnius eſt declaratiua & oſtēſiua rationis alterius apud intelligentē, quēadmodū in cognitione

viſus corporalis,viſa luce vident̄ colores ſplendētes in luce. Quarto,quia in ratiōe illius cōti-
net̄ ratio ītelligēdi iſtiꝰ:quēadmodū ſpecie ītellecta neceſſe ē genꝰ cointelligi.qa ratio ſpeciei cō
tinet ī ſe ratione generis.Quito,qa ꝑ id quo ītelligit̄ vnū,ītelligit̄ & aliud.& iſte modꝰ ſolūmō
ꝑtiet ad ītētionē ꝓpoſitę q̄ſtiōis.Prio eñ mō id quo ipſe ē ītelligibilis ī ſe,ē ratio ītelligēdi alia
a ſe,ſm rationē.ſ.cuiuſdā reſpectꝰ & depēdētię aliorū a ſe.ſ.iquātū ipſe ē ꝑ ſe & ſufficiēs cauſa
aliorū.Cognita autē cauſa ꝑ ſe & ſufficiēti alicuiꝰ effectꝰ,neceſſe ē ſilr̄ cognoſci & effectū.Scd̄m
eñ pħm in.i.phyſi.& ī pricipio poſte.tūc ſcire dicimur vnūquodq;,cū cauſam cognoſcimus p-
pter quā res eſt.Secūdo autē modo nequaq̄.ipſe eñ non habet rationē ſpeculi in cōtinendo ſpe
cies alioꝝ tāq̄ aliqd aliud a ſua eēntia:ſicut cōtinet res ſpeculū materiale.Ipe eñ nō cōtinet in
ſe rationes intelligēdi aliorū tanq̄ ſuperadditas ſuę eſſentię:quia nulla eſt diſpoſitio in eo ſuper
addita ſuę eēntię,qa eēt accidēs ipſi,& faceret cōpoſitionē cū ipſo,qd̄ ē cōtra ſupra determina-
ta.niſi extēdamus rationē ſpeculi ad id qd̄ cōtinet aliorū perfectiones ſub ratione vnius ſimpli-
cis eſſentię,ſicut ſunt in deo ratiōes pfectionum omnium entiū:vt infra videbit̄. Tertio modo
ratio qua deus eſt intelligibilis in ſe , eſt ratio cognoſcēdi ſiue intelligēdi alia a ſe:non tñ ſimul
intelligēdo vtrūq; obiectiue,de quo ſermo habitꝰ ē ſupra,& de quo nihil ad pſens,vbi debet eſ
ſe ſermo de intelligibilitate dei per eſſentiā ſuā tanq̄ obiectū per ſe intelligendū. Verū eñ eſt ꝙ
nulla veritas intelligit̄ niſi in ratiōe primę veritatis.vbi prima veritas in eo ꝙ eſt ratio intelli-
gēdi alia,ē ꝓpriū ītelligibile & cognoſcibile cognitiōe ſaltē gnāliſſima:vt ſupra determinatū ē.
Quarto aūt mō ſilr̄ ratio q̄ deꝰ ē ītelligibilis,nō ē ratio q̄ ītelligibilia ſūt oīa alia ab ipſo. Nō.n.
ratio aliorū per aliquā cōpoſitionē cōtinet̄ in ratione ſua:quēadmodū ratio generis cōtinet̄ in
Y ratione ſpeciei:vt patet ex ſupra determinatis.Sed de quinto modo intelligit̄ q̄ſtio iſta,an.ſ.deꝰ
ſit ita intelligibilis ꝙ ſit intelligibilitas oīm:& ꝙ ratio intelligibilitatis in ipſo nō ſolum ſit ra-
tio intelligēdi ipſum deū vt obiectū:ſed etiā oīa alia ab ipſo:vt.ſ.ſit tale intelligibile,qd̄ natū
eſt actu facere ex ſe ſua ratione intelligere ſe,& omnia alia a ſe.Iſto ergo modo dicendū ꝙ ratio
qua deꝰ eſt intelligibilis,eſt ratio qua intelligibilia ſunt alia ab ipſo.Ipſe eñ eſt tale intelligibile
ꝙ ītellectū pōt mouere ad oīa alia a ſe ītelligēda. & ſic ē vnū ītelligibile ad oīa ī actu ītelligēda
oīm ītelligibilitates ī ſe cōtinēs:ſicut ē vnū eē ad oīa alia eēnda oīm eē ī ſe cōtinēs.Neceſſe eñ
eſt vt diſpoſitio cuiuſlibet rei ī eē ſit,ſua diſpoſitio ī veritate. Et ita ſicut deꝰ inquātū ipm̄ ē eē
primū,ē ratio eēndi oīa,faciēdo oīa q̄ vult eē ꝑ eē ſuū,cōtinēs ī ſe ratiōes eēndi oīm aliorū: ſic ī
quantū eſt veritas prima eſt ratio intelligēdi oīa,faciendo oīa quę vult ſecū intelligi,continens
in ſe oēs rationes intelligēdi oīm: ſub eſſe tñ eminētiori,q̄ habeat eſſe in rebus aliis: vt infra di
cet̄ loquēdo de dei perfectione. Continet autē rationes illas oīm,non tanq̄ aliqua multa,vel re,
vel intētione,ſicut ſpecies naturę continēt in ſe rationes generis & differētię:ſed tanq̄ vnū ſim
plex in eſſentia deitatis,quę eſt vna ratio ſimplex intelligibilitatis in deo ad intelligēdū ſeipm̄.
quę etiā vna ſimplex, eſt rationes multę & proprię ſingulorum ad intelligendum oīa alia a ſe.
Z Et ſic beati intelligēdo deum,vno ſimplici intuitu oēm ſuā ſciētiam cōprehēdūt.dicēte Augu.
xv.de tri.c.xvi.Oēm ſcientiam noſtrā vno ſimul cōſpectu videbimus.Q d̄ qa difficile eſt intelli
gere,ad huius aliqualē apprehenſionē notandū: ꝙ ſm Cōmē.xii.metaph.intellectꝰ natus eſt di
uidere adunata in eſſe.ita ꝙ illa q̄ indiuiſa ſunt in eſſe rei,nec poteſt aliquod eorū eſſe ſeorſum
ſine alio,manēte natura rei intellectus pōt cōcipere ſeorſum vnū ſine altero.Quēadmodū bina
rius qui eſt in ternario:licet manēte ternario ſeorſum extra nō pōt eſſe : intellectꝰ tñ binariū q
eſt ī ternario, ſeorſum & ꝑ ſe cōcipit.Silr̄ licet extra hominē nō pōt eſſe ſeorſum ſenſibile eiꝰ: in
tellectus tñ ſeorſum cōcipit ſenſibile in ipſo exiſtēs,pter hoc ꝙ concipit rationale. Et ſic multa
exiſtētia in eodē,q̄ nō pn̄t eē ſeorſū diſtincta:abinuicē ſecūdū eē,bñ pn̄t eē diſticta ſeorſū abinui
cē ſm rationē intelligibilis,& hoc dupliciter.vel ſecundū ęquediſtantiā, ita ꝙ ratio vnius non
includit rationē alterius:quēadmodū diſtincta ſunt abinuicē materia & forma:licet ſecundum
eſſe ſunt abinuicē indiſtincta in cōpoſito ex materia & forma.vel ſcd̄m gradus & ordinem, ita
ꝙ ratio vnius includat rationē alterius,quēadmodum in homine ſunt diſtincta intellectiuum,
ſenſitiuū,vegetatiuū.Includitur eñ vegetatiuum in ſenſitiuo,& ſenſitiuū in intellectiuo,quē-
admodū trigonū in tetragono,& pētagonū in hexagono, ſicut vult Pħus. Primo modo in deo
nullo modo cadit aliquarū rationum multitudo:quia illa nō eſt ſine cōpoſitione ex pluribus re
differētibus.Scd̄o mō multa abinuicē differētia ſm maiorē & minorē diuerſitatē poſſunt intel
ligi cōcludi in eodē tripliciter:qa plura tripliciter poſſunt contineri in eodē ſm ordinē & gra-
dus diuerſos differētes ſecundū eſſe perfectius & minus perfectum. Semper eñ continens per-
fectioris rationis eſt q̄ contētum . Aut eñ ratio perfectior addit ſuper rationē minus perfectam

aliquid diuerſum ſcd̄m rem,vel diuerſum ſm intentionē & nō ſecundū rem,vel ſm rationē tm̄
& nō ſcd̄m rem,neq; ſcd̄m intentionē.Primo modo in numero maiori continetur multitudo
pluriū nūerorū minoꝝ: vt in denario nonus,octauus,& ſic de aliis.Semp eñ nūerus maior ad
dit vnitatē ſuper minorē,& a minori ſubtrahitur vnitas quę fuit in maiori.Et ſic vnitate addi
ta vel ſubtracta:ſemp ſpecies numeroꝝ variant̄:& ſcd̄m diuiſionē & diſtinctionē intellectus,in
vno numero plures nūeri cōtinent̄:vt ī denario nonus,octauus,& ſic de aliis. Talis multitudo
rationū intelligibiliū omnino nō cadit in deo:quia neceſſario ponit cōpoſitionē ex re differēti-
bus.& qd̄ ſic eſt vnū vno modo , eſt vere multa alio modo:vt habitū eſt ſupra.Secundo modo
in ſpeciebus entiū ſemper in ſuperiori ſm gradū dignitatis naturę continētur omnes inferiores
In hoc eñ omnes definitiones rerū & formę quę ſunt in eis aſſimilant̄ numeris.Nam differen
tia addita vel ſubtracta,variat ſpeciē,ſicut vnitas addita vel ſubtracta variat numerū: vt vult
Pħus in.viii.meta. Nec iſto modo adhuc cadit in deo aliqua multitudo rationū intelligendi:
quia talis aliquā compoſitionē ponit,qualis eſt in ſpecie ex genere & differētia:qualis nec ī deo
eſſe poteſt:vt patet ex ſupra determinatis.Sed multitudo rationū intelligibilium ſm rationē
intelligēdi tantū,cadit in deo:quēadmodū ipe in ſua eſſentia ſimpliciſſima habet omnium per-
fectionū quę ſunt & poſſunt eſſe rationes:in quibus etiā conſiſtunt rationes ideales,ſecundū ꝙ
cadunt ſub ratione diuini intellectus & ſapientię:vt infra patebit.

¶Ad primū in oppoſitū,ꝙ ratio intelligendi alterius debet habere aliquā idētita- A
tem cū ipſo,qualē non habet deus cū aliquo alio a ſe: Dicēdum ſecundū ſupra determinata, ꝙ Ad primū
eſt quædam idētitas & indiſtantia ſm eſſentiā & naturā: q̄dā vero ſm imaginationem vel imi- prin.
tationē & correſpondētiam quādā . Primo modo debet eſſe idētitas & indiſtantia in eis,quorū
vnum eſt ratio intelligēdi alterius ſecundo modo iam tacto.& ſic ratio intelligendi in deo qua
ſe intelligit,nō eſt ratio intelligēdi aliquid aliud a ſe:quia creatura quælibet in infinitū diſtat
a diuina eſſentia,& cū nullo alio a ſe in eſſentia conuenientiā habet.Secūdo autē modo eſt idē-
titas diuinę eſſentię & indiſtantia quędam ad oēm creaturā , quia ꝑ ideas ſuas,& rationes per-
fectionū ſunt omnes quodāmodo in ipſa: vt infra dicet̄.& hoc modo ratio illa,qua deus intel- B
ligit ſe,eſt ratio intelligēdi oīa alia a ſe.¶Ad ſecundū,ꝙ vna ratio intelligēdi eſt vnius intelle- Ad ſecūdū
cti,dicendū ꝙ deus per ſe eſt ratio intelligēdi ſolūmodo ſeipm̄.ſed quia ē ratio idealis ꝓpria ſin
gulorū,cū hoc etiā eſt ratio intelligēdi oīa alia a ſe.Et ideo determinat pħus in.xii.metaphy.ꝙ
deꝰ ſolū ſeipm̄ ītelligit,& ꝙ alia nō intelligit niſi intelligēdo ſeipm̄,& ita vt habent eſſe in ipſo,
nō aūt vt in ꝓpria natura.qd̄ qualiter debet intelligi,exponi habet cū erit ſermo de ſciētia dei C
reſpectu creaturarū.creatura aūt vt habet eē ī deo nō ē niſi deꝰ.¶Ad tertiū ꝙ ratio intelligēdi Ad tertiū.
deū eſt infinita:ergo non poteſt eſſe ratio intelligendi alia a ſe quę ſunt finita: Dicendū ad hoc
ꝙ infinitū modo infinito reprę́ſentās nō pōt eſſe ratio intelligēdi finitū. Modo tñ finito reprę-
ſentans bene poteſt eſſe ratio intelligēdi finitū. quoniā potentia infinita modo finito agens pōt
eſſe cauſa effectus finiti.Per hūc ergo modū ratiōe infinita qua deus eſt intelligibilis mō infini
to,creatura bene poteſt eſſe intelligibilis modo finito.Sub modo enim repſentandi infinite,plu
res modi aut infiniti poſſunt eſſe repſentādi finite:vt ſic vna ratio intelligēdi deū ſit quodāmo
do plures rationes intelligēdi alia a deo:quēadmodū dictū eſt in quadā q̄ſtione de quolibet : ꝙ
vna idea ſpeciei vniꝰ,eſt quodāmō plures reſpectu pluriū īdiuiduorū ſub illa:& vt ſic ratio vna
intelligēdi deū q̄ ītelligit ſe & alia,ſit quodāmō ratiōe diuerſa vt ē ratio ītelligēdi ſe: & vt ē ra
tio ītelligēdi alia a ſe.& vt ē ratio intelligēdi alia a ſe,diuerſificat̄ ſm rationē: vt ē ratio ītelligē
di diuerſa q̄ ſunt alia a ſe.Inquātū eñ repſentat totalitatē pfectiōis diuini eſſe, ē ratio intelligē
di deum. Inquātū vero reprę́ſentat diuerſos modos pfectionū creaturarū ſub illa totalitate,eſt
ratio intelligēdi alia a ſe . ¶Ad quartū,ꝙ ſeparatum ab alio nō eſt ratio intelligēdi ipſum, di- D
cēdū ꝙ aliquid eſt ratio intelligēdi aliud, Vno modo vt obiectū intellectui,quēadmodū imago Ad quartū
in ſpeculo ad cognoſcendū id cuius eſt imago. Alio modo vt ratio intelligēdi tm̄, & non vt ob
iectū:quēadmodum ſpecies in oculo ad cognoſcendū id cuiꝰ eſt ſpecies.Primo modo contingit
dupliciter.Aut eñ obiectū illud intellectus cōtinet in ſe oēs perfectiones vſq; ad intima & mi-
nima eoꝝ.Aut ſolū repſentat ſpecificā eorū naturā.Primo modo ſeparatū ab alio poteſt eſſe ob
iectiue ratio intelligēdi alia.& ſic deꝰ tanq̄ ſpeculū ſpeculabile viſum intellectualiter,eſt ratio vi
dēdi alia.quia alia licet ſint ſeparata ab ipſo in eſſe ꝓprio eorū:verius tñ illa habēt eſſe in illo q̄
in ſeipſis.Scd̄o modo ſeparatū ab alio nō poteſt eſſe obiectiue ratio intelligēdi alia.& hoc modo
ideę Platonis(ſecūdū ꝙ imponit ei Ariſt.)ſeparatę erāt a pticularibus rerū naturalibꝰ & extra

intellectũ ſecũdũ ſe ſubſiſtẽtes:vt qditates & eẽntię rerũ ꝑticipatę ab eis ſolũ ꝑ formas materiales ab eis ĩpſas materiis,nõ aũt ĩ ſeipſis,ĩmo ꝙ ĩ ſeipſis ſubſiſterẽt ĩꝑticipatę,& repſẽtarẽt eẽ rerũ ſpecificũ,nõ ꝓprias ratiões earũ ꝑticulares vſq; ad ĩtima & minima. Vñ dicit Pħs ĩ.vii.meta.cõtra Platonẽ.Si bonũ illud qđ ẽ bonũ erit aliud,& ſua eẽntia boni,& aĩal & eẽntia aĩalis,& eẽntia entis& ens,& illę ſubſtãtię ſũt priores.Si ſũt abſoluta abĩuicẽ,qdã nõ ſciunẽ ꝑ ſciẽtiã, & dicim⁹ abſoluta,ſi bonũ ꝑ ſe nõ habeat eẽntiã boni.Scire eñ cuiuſlibet rei,ẽ ſcire qđ ẽ ꝑ eẽntiã. vbi dicit Cõmẽ.Si fuerĩt qditates rerũ nõ eędẽ ꝑ ſe cũ reb⁹:ſed abſoluta abĩuicẽ,cõtiget vt ſbę primę nõ ſint ſcitę:qm̃ nõ ſciunẽ res niſi ꝑ ſuas qditates.& cũ ſuę qditates fuerĩt alię ab eis, nõ poterũt ſciri. Vñ dicit Pħs ĩ eodẽ,ꝙ eẽntia circuli & circul⁹,eẽntia aĩę & aĩa ſunt idẽ.Res vero totalis cõgregata:vt iſte circul⁹ vł aliqd ꝑticulariũ,nõ habet definitionẽ:ſed cognoſcitẽ vniuerſalis ratiõe aut ſẽſu.Definitio vero toti⁹ ẽ & ſpeciei.Materia vero ꝑ ſe nõ cognoſcitẽ.& hoc ẽ ſupra expoſitũ.Si aũt ſit aliqd ratio ĩtelligẽdi tm̃:ſic bñ põt eẽ ſepatũ ab ĩtellecto. Eſt.n.aliqñ rõ intelligẽdi in ĩtelligẽte:& res ĩtellecta oĩno extra.& de eo vt eſt rõ intelligẽdi,nõ loquiẽ Pħus.

E
Articulus XXXIIII.

SEquitur Arti.XXXIIII.de veritate dei,& circa hoc quęrũtur ſex.

Primum:vtrum in deo ſit veritas.

Secundũ,vtrum duplex veritas ſit in deo,eſſentialis & perſonalis.

Tertiũ : vtrum veritas ſit in deo ratione eius eſſentię ſecundũ ſe & abſolute:an ex reſpectu aliquo ad eius intellectum.

Quartũ:vtrũ veritas dei ſit in eius eſſentia , an in eius intelligentia.

Quintũ:vtrum perfectius & verius eſſe habeat in eius eſſentia: an in eius intelligentia.

Sextũ:vtrũ contrarium veritati.ſ.falſitas aliqua,ſit in deo.

F
Queſt.I.
Argu.i.

CIrca primũ arguiẽ ꝙ veritas nõ ſit in deo,Prmo ſic.ẽm pħum in.vi.metaph. Veritas nõ ẽ in reb⁹ neq; falſitas,ſicut ſũt bonũ & malũ:ſed ſũt ĩ cogitatiõe. Quicqd aũt de⁹ ẽ,veriſſima res ẽ:qa nõ ẽ niſi neceſſe eẽ,& id qđ ẽ ꝑ ſuã eẽntiã,vt patet ex ſupra determinatis.ergo &c̃.

2

℄Scđo ſic.Aug.de vera reli.dicit ꝙ veritas eſt ſilı̃tudo q̃dã.Silı̃tudo aũt alicui⁹ alteri⁹ eſt ſilı̃tudo.De⁹ aũt eſſentialiter dict⁹ nulli⁹ põt eẽ ſilı̃tudo:ĩmo ecõuerſo oĩa alia ſũt ei⁹ ſilı̃tudo & ei ſilı̃a.ergo &c̃.

G
In oppoſi.

℄In cõtrariũ ẽ pħs cũ dicit ĩ.ii.meta. Necẽ ẽ prĩcipia rerũ q̃ ſũt ſꝑ,vt ſint ĩ ſiñe veritatꝭ.prĩcipiũ hmõi maxĩe de⁹ ẽ:qa ẽ prĩa cã oĩm,vt exponẽdũ ẽ loq̃ndo de creaturꝭ.& &c̃.

Reſolutio queſt.

℄Cũ duplex ſit veritas.ſ.veritas rei & ſigni:& veritas ſigni quadruplex eſt: ſecũdũ ꝙ determiat Anſel.ĩ li.de verit.ſ.orõnis,cogitatiõis,volũtatꝭ,& actiõis:& de illa q̃ ẽ ſigni nihil ad p̃ſens:ſed cũ loq̃mur de veritate ĩ creaturis:oẽs aũt(vt dicit idẽ ĩ eodẽ)de veritate ſignoꝝ loquunẽ:veritatẽ aũt q̃ ẽ ĩ rerũ eẽntia pauci cõſiderãt:& ſi pauci de illa q̃ eſt ĩ eẽntia rerũ creatarũ,pauciſſimi cõſiderãt de ea q̃ ẽ ĩ eẽntia rei ĩcreatę,de q̃ ad p̃ſens debet eẽ ſermo:quã de plano oẽs ĩ eẽntia dei eẽ cõcedũt: qa rõ veritatꝭ de nobiliorib⁹ & dignioꝛib⁹ ẽ q̃ ĩueniunẽ ĩ rerũ natura:& oĩe qđ nobili⁹ ẽ & digni⁹,deo attribuẽdũ ẽ,ſecũdũ ꝙ ſupra determinatũ ẽ.Et ꝙ eã ĩ deo oportet ponere,declaratẽ ex ꝓpria ratiõe veritatꝭ rei ꝑ ſilẽ ad veritatẽ ſigni,prĩo ĩ creaturꝭ,deĩde a creaturꝭ ꝑ eminẽtiã ĩ deo.Sicut eñ veritas ſigni tũc ẽ,qñ ſignũ facit hoc qđ facere debet,ſiue qđ natura ſua reqrit vt faciat: videlicet ꝙ faciat oẽ id qđ ꝑtiet ad ſuã ſignificationẽ.ſ.vt ĩdicet ĩpm ſignificatũ ſecũdũ ꝙ eſt in re extra.Sic veritas rei oportet ꝙ ſit,qñ res id exiſtit qđ natura ſua reqrit vt ſit : videlicet ꝙ ĩ ſe cõtineat oẽ id qđ ad naturã ſuã ꝑtinet,& qditatẽ. Illa qdẽ ẽ ꝑfecta ratio veritatis ĩ ſigno vt ĩ oratiõe q̃ ĩpa ẽ vera,ꝙ.ſ.ĩpa indicat ſic vt ẽ ĩ re: & natura ſua q̃ eſt orõ,reqrit vt hoc faciat.qm̃ etſi aliqñ nõ faciat hoc,hoc tñ ſꝑ indicat ſe facere q̃ſi aliqđ naturale ſibi.Ita ꝙ oĩs ꝓpoſitio affirmatiua naturalr̃ indicat rẽ eẽ verã, & negatiua ſibi cõtraria eã indicat eẽ falſã.ſecũdũ ꝙ dicit Pħs ĩ.v.meta. Cũ dixerim⁹ aliqd eẽ,demõſtrabim⁹ ſuã veritatẽ: & cũ dixerim⁹ aliqd nõ eẽ,demõſtrabim⁹ ĩpm nõ eẽ verũ,ſed falſũ.& cũ nõ ẽ ita ĩ re, mẽtiẽ orõ

H

ſiue affirmatiã ſiue negatiã,& falſitas ĩ ea ẽ. Tũc eñ ẽ orõ vera qñ indicat qđ eſt,eẽ:& qđ nõ ẽ, nõ eẽ.& ecõtra tũc ẽ falſa qñ indicat de eo qđ ẽ,nõ eẽ:vel qđ nõ ẽ,eẽ. Ab eo eñ qđ res ẽ vel nõ eſt,diciẽ orõ vera vel falſa.ab eo.ſ.qđ ẽ ſicut ꝑ orõnẽ exprimiẽ,diciẽ vera.ab eo vero qđ nõ ẽ ſic, diciẽ falſa:vt vult Pħs.& ĩpa tũc ẽ falſũ ſignũ,qa nõ hȝ ſuũ ſignatũ ſibi corrñdẽs. & ſignũ diciẽ relatiue ad ſignatũ,ꝓpt qđ dicit pħus ĩ.v.meta.Diciẽ ẽmo falſus ille q ẽ ex iis q̃ nõ ſunt,ſecũdũ ꝙ falſus.Et ſicut eſt de hoc ſigno,ita eſt de omnibus aliis ſecũdum ꝙ Anſel.in libro de veritate exemplificando hoc de veritate actionis dicit.Quoniam non eſt ab aliquo faciendum niſi quod debet facere, eo ipſo ꝙ aliquid facit, dicit & ſignat hoc ſe debere facere. ꝙ ſi debet facere quod

facit,verũ dicit:ſi autẽ nõ debet,mẽtiẽ.Ergo ſilr̃ hęc eſt ꝑfecta ratio veritatis, ꝙ ipſa habeat hoc qđ natura ſua reqrit vt habeat,cõtinẽdo.ſ.in ſe q̃cq̃d ad eẽntię ſuę ꝑfectionẽ ꝑtinet. Hoc eñ q̃libet natura indicat ſe eſſe ẽm ſpeciem ſuã: vt hõ ĩ ſpecie humana:& aſinus ĩ ſpecie aſinina.& hoc ſub ratione qua ipſa eſſentia eſt declaratiua ſuiipſius apud intellectũ:hoc eñ vt dictum eſt ſupra,pertinet ad propriã rationẽ & reſpectũ veritatis.

I
Reſponſio.

℄Nunc autẽ deſcendẽdo ad propoſitũ dico , ꝙ deus ſumme eſt id qđ natura ſua requirit vt ſit:quia hoc eſt ꝑ ſuã eſſentiã,& nõ alicui⁹ participatiõe.& ſic eſt illud qđ nõ eſt aliud q̃ eſſe quoddã qđ eſt neceſſe eẽ:vt habitũ eſt ſupra. Ratio ergo veritatis ſummę & ꝑfectiſſimę in deo eſt,ſicut & ratio ipſi⁹ eſſe:quia quicquid ẽ in deo de⁹ ẽ,ꝓpter ſummã ei⁹ ſimplicitatẽ:vt patet ex ſupra determinatis. Abſolute ergo dicẽdũ ꝙ ĩ deo veritas ẽ:& ꝙ de⁹ veritas ẽ:imo ſũma veritas,qa ſũma eẽndi neceſſitas:ita ꝙ ſicut eẽ aliorũ reſpectu dei eẽ diminutũ eſt,& quaſi nõ eẽ:vt ſupra determinatũ eſt:ſic veritas oĩs creaturę reſpectu veritatis dei,diminuta veritas ẽ:immo vanitas quædã. Vanitati eñ ſubiecta ſunt oĩa, ſcđm Apoſt.Ro.viii.Omnia enim(vt dicit ibi Gloſ.)quę naſcuntur infirma ſunt & corruptibilia,ac per hoc vana:quia ſtatum ſuum tenere non poſſunt.

K
Ad primũ prin.

℄Ad primũ in oppoſitũ ꝙ verũ non eſt in rebus, quicquid autẽ eſt in deo veriſſima res eſt,dicendũ ꝙ pħus nõ dicit ſimplr̃ ꝙ verũ non ſit in reb⁹ : ſed dicit ꝙ non eſt in rebus ſicut bonũ & malũ.Et intẽdebat(ſicut dicit Cõmẽ.)per hũc ſermonẽ declarare diuerſitatẽ duorũ entiũ.ſ.entis qđ eſt in aĩa,& entis qđ eſt extra:qa natura primorũ oppoſitorũ in intellectu.ſ. veri & falſi,nõ eſt ſicut natura primorũ oppoſitorũ extra animã.ſ.boni & mali. Bonum eñ & malũ ſũt ĩ materia:verũ aũt & falſũ ſunt ĩ cognitiõe:& nullũ ens ĩ cognitiõe diciẽ ens ſimplr̃ ſecundũ ꝙ eſt extra animã.Diſtinguendũ eſt ergo de vero,ꝙ eſt quoddã verũ,qđ eſt ens diminutũ,& tãtũ opus intellectus.ſ.verũ concept⁹ de re,qđ diciẽ quod quid eſt rei apud aĩam, & notitia quædã in qua intueẽ rem q̃ ꝑ eſſentiã ſuam nõ habet eſſe in aĩa.Eſt aliud verũ qđ eſt ipſa ꝑfecta rei entitas extra ĩtellectũ exiſtẽs.de qua dicit pħs.ii.meta. ꝙ diſpoſitio vniuſcuiuſq; rei in eſſe,eſt ſua diſpoſitio in veritate.ſecundũ ꝙ de hoc ſtatim ſermo habitus eſt. Vnde primo modo veritas nõ cadit in deo,q̃q̃ veritas ſit in eius cognitione. Notitia eñ quam habet in ſeipſo nõ eſt niſi ꝑfecta rei entitas.In eo eñ nõ eſt notitia niſi ſubſtãtialis:vt infra diceẽ:quã non format in ſe de re extra,tanq̃ intẽtionẽ eius,quia tũc nõ cognoſceret res alias a ſe ſeipſo:ſed alio a ſe:vt infra videbiẽ,ſed ad quã formanẽ res tanq̃ a prima & ꝑfecta ratiõe entis. Vñ & verũ ſcđo mõ ꝑfectiſſime cadit ĩ deo: vt infra patebit.Nõ ergo de quolibet mõ veritatis:ſed de vnico tm̃ intelligit pħus ꝙ verũ eſt in cognitione nõ in reb⁹.Et in hoc differũt verũ & falſum a bono & malo,ꝙ bonũ & malũ habent eſſe in rebus tm̃ inquãtum hmõi:verũ autẽ & falſum vno modo in reb⁹,& alio modo in aĩa:vt patebit inferius.

L
Ad ſecũdũ

℄Ad ſecundũ,ꝙ veritas eſt ſimilitudo,de⁹ autẽ eſt nullius ſilı̃tudo: Dicendũ ꝙ dictũ illud nõ eſt generale de oĩ veritate:ſed ad literã ſolum modo intelligiẽ de veritate ei⁹ qđ habet eſſe ſuũ ab alio:& ita ſuã veritatẽ. Talis eñ veritas neceſſario q̃dã ſilı̃tudo eſt: quia qđ ab alio eẽ habet,nõ habet ipm niſi ꝑ quãdã aſſimilationẽ.Habent eñ cauſata cauſaliũ receptiuas imagines: vt diciẽ.c.ii.de di.no. & quãto perfectius habet ei⁹ aſſimilationẽ a quo ẽ,tãto ẽ ꝑfectius ĩ veritate:& q̃to magis deficit ab ea,tãto minus habet de veritate:aut etiã ſi nõ cõſequiẽ ipſam q̃tũ natura ei⁹ nata ẽ eã cõſequi,habet aliqd admixtũ de falſitate. Vnde Augu.de vera relig.vnde dictũ verbũ aſſumptũ eſt.Si corpora intantũ fallũt inquãtum nõ implent illud vnũ qđ cõuincunẽ imitari, datur intelligi eſſe aliquid quod illi⁹ vnius a quo vnũ eſt quicquid aliquo mõ vnũ eſt,ita ſimile ẽ vt oĩno ĩpleat,ac ſit idipm,hoc eſt veritas,& verbũ in principio & de⁹ apud deũ.Si eñ eſt falſitas,ex iis eſt quę imitanẽ vnũ: non inquãtum id imitanẽ:ſed inquãtum implere nõ poſſunt.Illa eſt veritas,q̃ id implere põt, & id eſſe qđ illud eſt,cętera illius vni⁹ ſilı̃a dici poſſunt:quia inquantum ſunt intantũ & vera ſunt. Hęc autem ipſa ei⁹ ſimilitudo,& ideo veritas.Nihil igitur de illo dicto Aug.ad veritatẽ eſſentialiter dictam in deo,quę a nullo habet eſſe,de qua ad pręſens loquimur.

M
Queſt.II.
Argu.i.

CIrca ſecundũ arguiẽ,ꝙ in deo ſit duplex veritas,ꝑſonalis & eſſentialis. Primo ſic.Qm̃ vt habitũ ẽ,veritas & entitas vniformiter ſeſe cõſequunẽ. ſed in deo vt videẽ, duplex diſtinguitur eſſe,eſſentiale.ſ.& ꝑſonale,primũ ſubſtantię,ſecũdũ relatiõis,ſecũdũ ꝙ iſta duo p̃dicamẽta entis eſt ponere in deo,ſecũdum ſuperi⁹ determinata:vt ſicut ĩ creaturis ſit duplex,eẽ ſubſtãtię.ſ.& accedẽtis, ſic & ĩ deo.ergo &c̃.

2

℄Scđo ſic.Id qđ in ꝓcedẽte eſt ab alio,& ĩportat relationẽ & reſpectũ ad illũ:vt originati ad originãtẽ, principiati ad principiantem, diciẽ ꝑſonaliter:quẽadmodũ verbum,ſimilitudo, imago, character,& hmõi. veritas in filio eſt

hmōi.Sicut enim in creaturis dicitur eſſe veritas in eo ꝙ in eis eſt cōformitas ad aliud:vt ad
exemplar artis diuinę a quo procedūt in eſſe:vt patebit loquēdo de veritate creaturę:ſic veri-
tas eſſe in filio dicitur,eo ꝙ eſt in eo conformitas perfecta ad principium a quo eſt.dicēte Au-
guſti.de vera relig. Quod illius vnius a quo principio vnum eſt quicquid aliquo modo vnū
eſt, ita ſimile eſt , vt hoc omnino impleat, ac ſit idipſum,hoc eſt veritas, & verbum in princi-
pio quę illud oſtendit ſicut eſt.Vnde & verbum eius rectiſſime dicitur:cętera illius vnius ſimi
lia dici poſſunt,inquātum ſunt.intantū em̄ & vera ſunt.hęc autē ipſa eius ſimilitudo , & ideo
veritas.& ſequitur.Quę ſumma ſimilitudo pricipiū & veritas eſt.ergo in deo eſt veritas perſo
3 nalis.& patet ex p̄cedenti queſtione ꝙ in eo eſt veritas eſſentialis.ergo &c̄. ¶Tertio ſic.qđ con
uenit perſonę filii,eo ꝙ eſt verbū & ſimilitudo patris,id pſonale eſt: qa cōuenit ei ratiōe diſtin
ctionis ſuę a patre.veritas in filio eſt huiuſmodi.dicēte Auguſt.de vera relig. vt iam dictū eſt.
4 ergo &c̄.¶Quarto ſic.Eo veritas pfectiſſime dicit̄ veritas,quo habet eſſe in intellectu vt in co-
gnoſcēte,vt infra patebit.Sic autē habet rationē verbi,& conceptus mētis,& ita importat ema
5 natiōnē.Sed tale perſonaliter dicit̄:quia nō eſt verbū in diuinis niſi pſonale.ergo &c̄. ¶Quinto
ſic.Id quo vna perſona diſtinguit̄ ab altera,& illi ſoli cōuenit ita ꝙ nō alii,nō niſi pſonale eſt.ta
le quidē eſt veritas perſonę diuinę inquātū perſona eſt.Quęlibet em̄ perſonalis proprietas,quæ
in eo ꝙ ens,& aliquid, eſt perſonę conſtitutiua, veritas quędam eſt, qua veram perſonam con-
ſtituit,quę non niſi perſonalis eſt,quia nō eſt cōmune tribus,ſicut nec ipſa proprietas.ergo &c̄.
6 ¶Item bene dicit̄ de perſonis diuinis,ꝙ ſunt tres res & tres entes . ſed oēm rationē rei & entis
7 cōſequitur veritas.ergo &c̄.¶Item in deo ſunt plura quę differunt ratione intelligēdi tam eſ-
In oppoſi. ſentialia q̄ perſonalia,& ratio intelligēdi veritas eſt.ergo &c̄.¶In contrarium eſt illud qđ dicit
Auguſt.viii.de tri.c.ii.In eſſentia veritatis hoc eſt verum eſſe qđ eſſe.qđ autē tale eſt,eſſentiale
eſt,non perſonale:quia ad ſe dicitur ſcđm eundem.v.de tri.ergo &c̄.

N

Reſponſio quorūdam ¶Dicendū ad hoc ſecundū ꝙ alias declaratum fuit in quæſtionibus de quolibet.
ꝙ aliquid diſtinguit̄ penes eſſentiale & perſonale , hoc nō cōtingit niſi quia alia & alia ratione
cōuenit perſonę & eſſentię.qđ em̄ ſcđm eandem rationē perſonę cōuenit & eſſentię,non niſi eſ-
ſentiale eſt,quēadmodum ibi declaratum fuit de bonitate , ꝙ in diuinis non eſt niſi eſſentialis,
& de vnitate ꝙ eſt eſſentialis & perſonalis.Nunc autē ita eſt ſecundū iam determinata,ꝙ per-
fecta ratio veritatis rei cuiuſcūq; ſiue createę ſiue increatę eſt,ꝙ ipſa ſit hoc qđ natura ſua requi
rit,continēdo ſcilicet in ſe quicquid ad naturam & eſſentiam ſuam concurrit. & hoc ſubratio
ne huiuſmodi,qua eſt declaratiua ſui apud intellectum. Perfecta ergo ratio veritatis q̄ cōuenit
O perſonę ratiōe deitatis vt deitas eſt,nihil eſt niſi ratio veritatis eſſentialis:quę vnica eſt ſicut &
deitas.Sed ſciendum eſt ad intellectum huius,ꝙ cum(vt patet ex dictis in pręcedenti quæſtio
ne)duplex eſt eē veritatis,vnū in re ipſa:vt ſcilicet ipſa intelligibile quoddam eſt,in habendo.ſ.
in ſe id quod natura ſua requirit,& hoc inquātum ipſa eſt declaratiua ſuiipſius apud intelle-
ctū:qđ quid eſt enim,propriū eſt obiectū intellectus, ſecundum philoſophum in tertio de ani-
ma:Aliud vero eſt eſſe veritatis in ipſo intellectu : vt ſcilicet res ipſa iam eſt intellecta , vel ab
ipſo concepta:ſecundū primum modū patet ꝙ non eſt in deo niſi veritas eſſentialis:quia quic-
quid eſt in diuinis intelligibile vt res aliqua & natura,deitas eſſentialis eſt,pręter quā nō eſt in
telligibilitas aliqua,neq; in perſona,neq; in perſonali proprietate:vt iam patebit.Et ſm hūc mo
dū ſe habet veritas in creatore ad modum veritatis quæ eſt perfecta rei entitas in creaturis.Pe
P nes ſecundum modum eſt difficultas quęſtionis. Vbi intelligendum ꝙ veritas diuinæ naturę
vel eſſentię:vt iam intellecta eſt,& conſiderata ſecundū eſſe veritatis ei9 in intellectu:duplici-
ter poteſt conſiderari. Vno modo vt eſt intellecta actu ſimplici & eſſentiali intelligendi abſq;
conceptu verbi.Alio modo vt eſt intellecta actu dicēdi, actui ſcilicet intelligendi coniuncta:vt
productiua eſt & cōceptiua verbi.Primo modo intelligere eſſentiale ī deo eſt vnū & idē cōmu
ne tribus perſonis,& ſunt vnum & idem intelligens & intellectum,differens ſola ratione abſq;
alicui9 verbi cōis cōceptu.Et eſt intellect9 in deo cōſimilis quodāmodo ei,qui eſt ſimplicium in-
telligentia in creaturis. Et patet ꝙ veritas huiuſmodi non eſt niſi vna,& etiam non eſt niſi ve-
rum eſſe rei:quia ſecundū eſſentiam habet eſſe in intelligente.Sed in creaturis eſt diminutum
eſſe,quando non habent eſſe in intelligente niſi per ſuam ſpeciem,quę non eſt veritas ſed ima-
go rei. Penes ſcđm modū eſſe veritatis in intellectu,quo.ſ.verbū in mēte paterna cōceptus qui
dā eſt,videt̄ ꝙ aliqua ſit veritas pſonalis, ſicut pſonale ē imago & character,aut verbū: vt de-
claratū eſt opponēdo . Quod autē vno mō eſt eſſentiale, & alio mō pſonale,dicit̄ quodā modo

plurificari in diuinis.ſecundum ꝙ dicit̄ in deo duplex vnitas, eſſentialis.ſ.& pſonalis:vt expo-
ſitum eſt in queſtionibus de quolibet.Sic forte alicui videretur dicendum ꝙ in deo duplex ſit Q
veritas,eſſentialis ratione deitatis vt deitas eſt,quę cōuenit trib9 perſonis cōiter : & perſonalis
ad minus ratione notitię ſiue verbi cōcepti in pſona filii,quę ſolū filio conuenit vt eſt verbū &
notitia cōcepta in mēte paterna.& hoc quēadmodū in creaturis quæ intelligunt̄ per ſpeciem,
& per verbū cōceptū qđ eſt quiditas earū ī intelligētia,duplex eſt veritas.Vna q̄ eſt in re extra
idem qđ vera rei entitas.Alia vero quę eſt in mente,& diminuta rei entitas.q̄uis veritas verbi
diuini nō pōt eſſe entitas diminuta,eo ꝙ continet in ſe verā naturam & eſſentiam intellectam
ſecundū ꝙ in ipſo intelligente eſt,& cōcipitur,& per hoc nō poteſt eſſe aliquo modo diminuta
veritas. Vnde ad hmōi veritatē concludendā in deo eſſe aliā a veritate eſſentiali, quēadmodū
perſona alia eſt ab eſſentia,nitunt̄ argumenta quædam inducta.Propter qđ declaratio veritatis
quō propter notitiam verbi cōcepti in paterna intelligētia nō eſt ponendū eſſe aliquā veritatē
perſonalem in deo: vt p̄ter veritatem eſſentialem ſit aliqua perſonalis,& nō ſolum vna:ſed plu-
res propter plures ꝓprietates perſonales:vt p̄ter vnam eſſentialem ſint tres pſonales : ſed ꝙ nō
eſt ponēda in deo alia veritas q̄ eſſentialis vnica, licet in creaturis propter eſſe rei in intellectu
ſit ponere aliam veritatē ab illa quę eſt in re extra:Talis inquā declaratio erit reſpōſio ad om̄ia
obiecta. ¶Eſt igit̄ dicendū ꝙ in deo veritas nō fundat̄ niſi in eſſentia vt eſt natura & res abſo- R
luta,nō ſuper rationē alicuius eſſe,vel reſpectus quē accipit ſup ſe in perſona.Quare cū eſſentia Reſponſio
in deo ſiue cōſideret̄ vt in ſe,ſiue vt in pſona, nō eſt niſi vnica & eſſentialis: ſimiliter veritas in auctoris.
deo,ſiue cōſideret̄ vt eſt in eſſentia abſoluta,ſiue vt eſt in perſona:non eſt niſi vnica & eſſentia-
lis.Ad cuius intellectū & ad maiorē declarationē eoꝝ quę dicta ſunt in ſolutione q̄ſtionis p̄ce.
recurrēdū ad q̄dā ſuperius determinata, recolligēdo ea in ſumma,videlicet ꝙ cū in deo nō ſit
niſi ſubſtātia quæ eſt eſſentia,& relatio,quę eſt reſpectus in eſſentia fundatus,& de ratiōe reſpe
ctus vt eſt reſpect9,eſt ꝙ ſicut qn̄ ē accidētalis,nihil tn̄ accidētalitatis ex ſe ponit ſup illud cui9
eſt:ſed ſolū p illud ſup qđ fundat̄:ſic cū eſt eēntialis ſiue ſubſtātialis qualis eſt reſpectus ī deo,ni
hil eēntialitatis vel ſubſtātialitatis vel realitatis habet:niſi p illud ſup qđ fundat̄.Oīs ergo natu
ra realitatis ī deo cōſiſtit ī diuina eēntia vt eēntia vel ſubſtātia ē,& ſup ip̄am fundant̄ oēs reſpe
ctus diuini:ita etiā ꝙ etſi pſona in deo habeat aliq̄d realitatis īquātū dicunt̄ tres pſonę eē tres
res:ratio tn̄ veritatis nō fundat̄ ſup rem vt eſt pſonę ſiue pſonalis: ſed vt eſt naturę ſiue eēntia
lis.Vnde cum veritas non eſt in aliquo niſi id in quo firmitas ſua & realitas abſoluta conſiſtit,
patet clare ꝙ in deo nō poteſt eſſe niſi vnica & eſſentialis veritas. Qđ tamen vt amplius eluce
ſcat ex veritate inuēta in creaturis,paulo altius inchoando,Sciendū ꝙ ratio rei dictę a reor re-
ris prima eſt in vnoquoq; ente creato,& ſuper illā rationē rei prima ratio quæ fundatur eſt ra-
tio entis ſiue eſſe quiditatiui,quę cōuenit ei ex reſpectu ad formā diuini exemplaris,a quo acci
pitur ratio rei dictę a ratitudine, quæ eadē eſt cum ratione entis quiditatiui. ex eo em̄ eſt ratū
quid,quo eſt quiditatiuū quid,& ecōuerſo.Ratio enim rei(vt dicit Auicē.primo meta.ſuę lo- S
quēs de tali re inquātum res eſt)ratio propria eſt ꝙ nomine ſuo exprimat naturā & quiditatē
eius cuius eſt ſimpliciter & abſolute abſq; omni cōditiōe eſſe,ſiue in intellectu,ſiue extra ip̄m:
aut nō eſſe.ita ꝙ ratio entis ſit ratio primi conceptus obiectiue in intellectu: quia qđ quid eſt
eſt proprium obiectum intellectus,ſm phm̄.vt etiam ratio rei a reor dictę non poteſt cōcipi ab
intellectu,licet poſſit ab imaginatiōe,niſi ſub ratione entis quiditatiui : & tn̄ rationē eſſe nihil
poteſt habere niſi prius habendo rationē rei a reor dictę,in qua fundatur ratio illius eſſe.Quia
autē verum eſt prima ratio qua aliquid eſt cōceptibile ab intellectu:vt p̄dictum eſt:ideo tertio
ratio veri fundat̄ in ratiōe entis quiditatiui,qđ dicit̄ res a ratitudine,& poſtmodū ſequitur ra
tio entis in effectu participantis eſſentiā,& quiditatē,qđ dicit̄ res naturę.ex quo & ip̄a eſſentia
participata,compoſitio cadit in omni creatura:vt habitum eſt ſupra.In qua eſt cōſiderare tri
plicem rationem rei dictę a ratitudine,ſcilicet eſſentiā,& participans eā,& cōpoſitionē ex illis.
Etenim eſſentia vt eſſentia eſt, ratum quid eſt: & ſimiliter participans eam vt participans: &
ſimiliter ſubſiſtens in vtroq; inquātum ſubſiſtens eſt in eis . ita tamen ꝙ ſubſiſtēs non dicitur
res,niſi propter illa in quę ſubſiſtit,neq; participans,niſi propter id qđ participatur : ita ꝙ eſ-
ſentia primo dicitur res,participans ſecundo,ſubſiſtens tertio:licet ſola ratione ſeu intentione
hęc inter ſe differunt,vt ſępius declaratum eſt.Et ideo veritas cuiuſq; rei ſubſiſtentis in crea-
turis nō dicit̄ fundari niſi in re ſecundo modo. Quāto em̄ aliquid in re plus habet ratitudinis
ſiue firmitatis,tanto plus habet entitatis: quare & veritatis : vt ex hoc veritas dicatur eſſe in
vnoquoq;,quia habet in ſe participatū id formę & eſſentię,qđ natū eſt habere ſm ſuā ſpeciem.

Et ex hoc dicit͂ eſſe verū indiuiduū illius ſpeciei, vt verus hō, quia habet humanitatē in ſe par
ticipatā, ſecundū ꝙ requirit ſpecies humana. Vnde humanitas in vnoquoqꝫ hoīe, dicit͂ veri-
tas ſua in ipſo: quia ipſa ſola eſt declaratiua ipſius apud intellectū ꝙ ſit verus hō. Ipſa eñ for-
ma quiditatis ſub ratione imparticipati eſt rectitudo quædā & regula declarandi veritatē eius
in participante: ſed per accidens inquātum habet eſſe in intellectu creato: quia in eo nō eſt niſi
vt notitia quędā cōcepta de ea, & tanq̄ verbū & imago eius ab ipſa cauſata, per ſe vero eſt regu
la declarandi veritatē ei⁹ in participāte inquātū habet eſſe in intellectu increato: quia in eo eſt
vt in ſuperſubſtātiali natura & ſumma veritate, a qua habet ꝙ ipſa, veritas & quiditas vel eēn-
tia dicat͂: inquātum exemplar ei⁹ eſt ſecūdū eſſe eius quiditatiuū, & a qua habet cauſari ſm̄ effe
T ctū actualis exiſtētię in participantib⁹. Vnde ex hoc dicit͂ homo verus vel aſinus verus, vel q̄-
cūqꝫ alia res in ſpecie ſua dicit͂ vera, ꝙ reſpōdet ei qđ eſt repſentatiuum ſuę quiditatis & eſſen-
tię in ei⁹ exēplari primo: vt ſecūdū hoc ſit q̄dā adęquatio rei ꝑticipātis quo ad id qđ habet de
q̄ditate ſub eē ꝑticipato: & ītellect⁹ quo ad id qđ habet de ea ſub eē īparticipato. Hoc eñ eſt qđ
req̄rit veritas creaturę īquātū creatura ē, videlicet ꝙ ipſa ſit illud ī ſua eēntia qđ ē ei⁹ idealis ꝑ
fectio ī diuina ſapiētia. ſ. vt ei oīno cōſonet & rn̄deat, & cōformis ſit. Quēadmodū corpalis ima
go tūc vera imago dicit͂ qn̄ ī lineamētis & colore oīno rn̄det ſuo ꝓtotypo, & ītātū dicit͂ falſitas
in ea eē īquātū ab hoc deficit. Vn̄ dicit Aug. de vera reli. Quę vera ſūt intātū vera ſūt, īquātū
ꝓcipalis vni⁹ ſiľia ſūt. Et Anſel. de verita. Quicq̄d eſt vere ē: inquātū hoc ē qđ ibi eſt. Secūdū
hoc ergo veritas ī cōi ſignificato cōprehēdēs veritatē, & vt ꝑticipata eſt & vt imꝑticipata, defi
nit͂ ſic. ꝙ. ſ. ē adeq̄tio rei & ītellect⁹, & ita quaſi q̄dā mēſura & rectitudo ęquās ambo, q̄ ſola mē
te ꝑcipit͂, & ei⁹ iudicio diſcernit͂. dicēte Augu. ꝙ veritas ē rectitudo ſola mēte ꝑceptibilis. Licet
ergo ꝑticipās forma & ſpecie: vt hoc cōpoſitū ex aīa & corpe, vel ex hac aīa & hoc corpe, ſit ve-
rū ſubſiſtēs, & vera res ꝑticipās vera re q̄ ē forma & q̄ditas ei⁹, & licet q̄ditas nō ſit alia res ab ea
cuius eſt quiditas, neqꝫ ſeparata ab ea, immo idipm̄ eſt ſm̄ diuerſas ratiōes cōſideratū, & ſimili
ter ſuppoſitū nō eſt niſi ratio ſubſiſtēdi vtriuſqꝫ: tn̄ veritas cuiuſqꝫ fundat͂ in ratione rei vt qui
ditas eſt, nō autē vt ſuppoſitū, neqꝫ vt participans quiditatē. Non eñ dicit͂ hoc cōpoſitum vel
ſuppoſitū verus homo: niſi quia participat vera humanitate: non aūt quia eſt verū cōpoſitum
vel ſuppoſitū. Similiter nō dicit͂ angelus verus: quia eſt vera res quę creata eſt, vel quia ſuppo
V ſitū aliquod eſt: ſed quia participat verā formā angelitatis. ¶Aſcēdēdo ergo a creatura ad crea
torē, dicimus quia ponere oportet ꝙ in deo duplex eſt res. vna q̄ dicitur quiditas vel eſſentia:
vt deitas: alia q̄ dicitur ſuppoſitū ſubſiſtēs in forma deitatis. Tertio eñ modo rem nō eſt pone
re in deo: quia nō eſt in eo ponere rem naturę q̄ eſt participans naturā. Deitas eñ & de⁹, idipm̄
ſunt, non cōſtituentia aliquod compoſitum: quia deus eſt deitas nō participans deitatem, neqꝫ
habēs eā indiuiduatam, ſicut habēt quiditates ſuas creaturę. Deitas eñ vnica vt ſingularitas
quędā indiuiſibilis in ſe & imultiplicabilis, eſt in quolibet diuino ſuppoſito per cōmunicationē
nō per indiuiduationē, ſicut quiditas eſt in ſuppoſitis creaturę. Humanitas enim vna eſt, nō vt
ſingularitas quædā: ſed vt quædā forma in ſua eſſentia diuiſibilis in rebus materialibus, maxi-
me. ſ. per partes integrātes eſſentiā ſuā, quę ſunt gen⁹ & differētia. Humanitas eñ eſt animali
tas rationalitas, ſicut homo aīal rationale: ſed nō eſt ex ſe multiplicabilis per partes contentas
X ſub ſe. Non enim humanitas diuiditur per humanitates, ſicut homo per homines: ſed eſt forma
ſpeciei ſimplex, quæ ſub ratione vniuerſalis diuiſibilis eſt per ſuppoſita: vt exponendum eſt lo-
quendo de cauſa indiuiduationis, in quibus forma quæ eſt quiditas ſiue eſſentia, per ſuppoſita
indiuiduata eſt: vt in Sorte & Platone, in quibus humanitas non proprie dicit͂ hęc vel illa, niſi
quia huius vel illius. In deo autē eſt vnica forma deitatis ſingularis in tribus ſuppoſitis cōmu
nicata, quę eſt vera quiditas eoꝝ & eſſentia. Propter qđ nō ē in deo ratio rei tertio mō, qua res
dicitur aliquid ſubſtratum quiditati participans formā quæ eſt quiditas. In deo enim ſunt idē
natura & res naturę. Quēadmodum ergo in creaturis, etſi in eis ſit multiplex res, tamen veri
tas nō fundat͂ niſi ſuper rem: vt eſt quiditas & eſſentia: ſimiliter & in deo, & multo magis: quia
in creaturis res naturę eſt aliquid abſolutum ꝑter rationem quiditatis participatę conſidera-
tū ſecundū eſſe naturale. In deo autem vt dictū eſt, non differunt natura & res naturę: ſed ſolū
cum re quę eſt quiditas & natura, eſt in deo res quæ eſt ſuppoſitum: quia ſuppoſitū inquātum
ſuppoſitum eſt quædā ratitudo in ſubſiſtendo, ſicut & deitas in eſſendo: vt ſic in deo res a ra-
titudine dicta ſit vnica & eſſentialis, & trina non triplex perſonalis: ſecundum ꝙ ſunt in deo
tres perſonæ ſubſiſtentes, quæ in ſuo ſignificato ſuper eſſentiam non includunt niſi rationem
reſpectus fundati in eſſentia, & diſtinguentis perſonam non eſſentiam. & per hoc perſonam cō-

ſtituit ſubſiſtentem: qui reſpectus realis dicit͂, non quia fundatur in eſſentia: Sic enim omnes
diuini reſpectus reales dicerentur: quia omnes fundantur in eſſentia: ſed aut quia ſubſiſten-
tię perſonalis ſunt principia formalia, vt ſunt tres relationes perſonales: aut quia eſt propria ꝑ-
ſonis iam conſtitutis: vt eſt communis ſpiratio actiua. Vnde vere dicitur de perſonis ꝙ ſunt
res, nō autē dr̄ ꝙ relationes ſunt res: ſed ſolū ꝙ ſunt relationes reales. Nunc ergo q̄a ratio ſup- Y
poſiti nō dicit in deo ſicut nec in creaturis ſuper eſſentiā & naturā niſi modum eſſendi. ſ. eſſe
diſtinctum ab alio non habēs realitatem (vt in creaturis iam expoſitū eſt) niſi a realitate ipſius
eſſentię: & in deo perſona nō addit ſuper eſſentiā niſi reſpectiuā proprietatē: & generaliter re-
ſpectus non habet eſſe reale niſi ꝑ illud ſuꝑ qđ fundatur, aut qđ cōſtituit in diuinis: Relinquit͂
ergo ꝙ in deo non eſt vera realitatis ratio, niſi in ratitudine eſſentię, vt eſſentia eſt exiſtens ex
ſe, per quā realitas attribuit͂ perſonę, inquantū. ſ. ſubſiſtit in ipſa eſſentia. Quare cū eſſe verum
vt dictū eſt: nō eſt in re niſi ratitudo q̄dā eſſentię: & veritas, vt ſiľr ſupra dictū eſt: nō fundat͂ in
eſſe niſi vt ipm̄ eſt ratitudo q̄dā ſicut & ipm̄ eē fundat͂ ī re: Sicut ergo in deo nō eſt niſi vnica
res eſſentię: & nō niſi vnicū eſſe qđ eſt eſſentiale: & vera res vnica eſſentialis q̄ eſt ipm̄ eē: dico
ſcđm modum noſtrū intelligēdi: ſic in deo nō eſt niſi vnica veritas eſſentialis q̄ fundat͂ in eius
eſſe vt ratio quædā intelligendi ipm̄: ſicut primū conceptū in deo: & non eſt niſi vt reſpectus
quidam veritas ipſa in eſſe eius cuius eſt: quo habet rationem intelligibilis reſpicientis intel-
lectum. Cui quidē intellectui veritas diuinę eſſentię, ſiue diuini eſſe vt veritas eſt, ſuiipſius de-
claratiua eſt ꝑ omnimodā adæquationē, in qua conſiſtit perfecta ratio veritatis, vt infra dicet͂.
Et hac veritate eſſentiali dicit͂ verū quicquid in deo eſt: vt primo ipſa eſſentia deitatis īquātū
res eſt intelligibilis: in qua fundat͂ ante oēs alios reſpectus attributoꝝ, vel relationū perſonaliū
ratio veritatis. ¶Idcirco ergo dicendū ſimpliciter & abſolute ꝙ in deo nō eſt niſi vna veritas Z
eſſentialis. ſ. & ꝙ veritas in deo non dicit͂ aliquo modo ꝑſonaliter: ſed eſſentialiter tm̄: vt nō ſit Reſponſio
niſi vna & eadem veritas cōmunis tribus perſonis. ¶Ex dictis patet reſponſio ad obiecta. abſoluta.

¶Ad primū ergo in oppoſitum: ꝙ in deo duplex eſt entitas ſiue eſſe, ſubſtātię. ſ. & A
relationis, ergo ſiľr & duplex veritas: Dicendū ſm̄ ꝙ iam dictū eſt, ꝙ propria ratio relationis Ad primū
qua diſtinguit͂ contra ſubſtantiā, eſt reſpectus ad aliud: qui q̄dē reſpectus ex ratione reſpectus princip.
nihil rei ponit ſuꝑ illud in quo fundatur: & qđ in diuinis conſtituit. Sed ꝙ naturam rei habet
hoc cōtingit ei ſolūmodo ex eo ſupra qđ fundatur īmediate: qđ in ſua eſſentia aſſumit rationē
reſpectus, aut eius qđ conſtituit. Propriā autē rationē eſſe nihil poteſt habere niſi ex eo ꝙ ha-
bet propriā rationē rei: quia ratio entis conſiſtit in ratione rei: vt dictum eſt. Reſpectus igitur
in relationibus ſicut nō habet rationē rei niſi per illud ſuꝑ qđ fundatur: neqꝫ ſimiliter rationē
entis ſiue ſcđm eſſentiā: ſiue ſcđm exiſtentiā. Vnde relatio quæ nō fundatur eſſentialiter in re
aliqua exiſtente abſoluta, non eſt ratio realis, ſed ſcđm dici vel rationē ſolū. Et ideo cū omnis
reſpectus & relatio in diuinis fundatur īmediate ſuꝑ ipſam diuinā eſſentiā: ſicut & oīa diuina
attributa: & ab illa habet realitatē ſuā verā: licet a realitate perſonę q̄dā relatiōes poti⁹ dicunt͂
reales q̄ alię, vt dictū eſt: ita ꝙ quicquid in diuinis conſiderat͂ ſcđm rationē intelligēdi realē: ex
fundamento diuinę eſſentię oportet totā realitatē deduci: & in ipſum reduci: Falſum eſt ergo
ſimpliciter dicere ꝙ ī diuinis ſit duplex eſſe ſiue entitas. Penitus eñ nō eſt in deo niſi vnū eſſe
ſiue entitas: ſicut neqꝫ niſi eſſentia vna: & vna res eſſentię: quæ habet eſſe ex ſe: & per ipſam per
ſonę. ſ. per hoc ꝙ ipſa ꝑ ſe habet eſſe in eis. Nec eſt omnino aliud eſſe relationis & ſubſtantię in B
deo. Relatio eñ & ſubſtātia non diſtinguūtur in deo penes eſſe: ſed ſolum penes modos eſſendi
qui ſunt abſolutū & reſpectiuum: ſiue eſſe ad ſe, & ad aliud. Ita ꝙ eſſe appropriatur abſoluto:
quia reſpectiuū trahit ipſum ab abſoluto: & attribuitur ſimpliciter ſine determinatione abſo-
luto: ſine determinatione autem nō attribuitur reſpectiuo: vt proprie in diuinis dicamus ſub
ſtantiā eſſe: relationē vero non dicamus proprie eſſe: ſed ad aliquid eſſe. quemadmodum dicit͂
ph̄s ꝙ ſubſtantia eſt vere ens: accidens vero entis. & ob hoc ens quia eſt aliquid entis qđ vere
eſt, vt diſpoſitio ſubſtātię. Et ita ſicut in deo ſcđm rē non eſt aliud eſſe ſubſtantię & relationis,
neqꝫ alia veritas. ¶Ad ſecūdum: ꝙ eſt aliqua veritas in deo, vt in filio: quæ importat relatio- C
nem & reſpectum originati ad originantem: quemadmodum imago & verbum: Dicendum ꝙ Ad ſecūdū.
falſum eſt niſi intelligatur per quandam appropriationem. quemadmodū omnia quę ꝑtinent
ad intellectum appropriantur filio: eo ꝙ procedit per modū intelligibilis emanationis. quę ve-
ro pertinent ad volūtatem appropriant͂ ſpiritui ſancto: quia procedit per modū emanationis li
beralis: vt infra videbitur. Veritas eñ in deo non eſt niſi deitas, inquantū declaratiua eſt apud
D v

intellectũ ſe eſſe hmõi q̃lis eſt:q̃ eſt veritas rei ī ſe,& veritas intellectus inquãtũ percipiť ab in
D tellectu ſiue ſuo,ſiue creaturę.Eſt eñ veritas ītellectus,īquãtũ.ſ.cõſiderať res vt iã eſt ab ipſo
intellecta.Inquãtũ vero conſiderať ſcđm vtrãq; rationẽ ſimul:tũc eſt q̃dã adæquatio ſiue con
formitas intellectus & eſſentię diuinę intellectę:ſiue vt ratio intelligendi ſeipſam:ſiue quęcũq;
alia q̃ ſunt in deo:ſiue quęcũq; ſunt in creaturis:& hoc abſq; omni ratione realis diſtinctionis
aut diuerſitatis:ſed rationis tñ.Etſi veritas in tali conformitate cõſiſtẽs nullã rationẽ princi-
piati importat:vel ordinẽ ad principiũ:niſi ſcđm rationẽ tñ:quia (vt infra diceť) ī actu ītelli
gẽdi dei ſola ratione differũt ītellectus,ītellectũ ītelligere,ratio ītelligẽdi,& ipſa notitia. Et eſt
etiã in deo idẽ oĩno: veritas rei & intellectus,abſq; omni cõnotatione principii vel principiati
aut alicuius emanationis differens ſola ratione, vt ſtatim declarabiť in ſequẽtibus q̃ſtionibus
Eſt etiã veritas intellectus in deo omnino vna & eadẽ,ſola ratione differens,vt æquatur eſſen
tię diuinę intellectę abſolute:& vt æquatur omnibus aliis inquãtum in ipſa intelligũtur,diffẽ
rens ſola ratione.Inquantũ tñ æquatur rebus intellectis in ipſa eſſentia:ſuperaddiť ei ratio re-
ſpectus cauſalis ad cauſandũ & producendũ ſcđm ipſam creaturas in eſſe: ſed mediãte verbo
cui appropriatur.quia veritas eſſentialis in deo conſiſtens in cognitione eſſentiali,nõ habet ra
tionẽ principii proximi & īmediati producẽdi creaturas:ſed ſolũ mediante verbo pſonaliter p
ducto per intellectualem operationẽ,vt inferius declarabitur.In principio eñ erat verbum: &
omnia p ipſum facta ſunt,& ſine ipſo factũ eſt nihil. Vis eñ dictiua verbi fundatur immedia-
te ſuper diuinã eſſentiã, nõ vt eſſentia eſt ſimpliciter:ſed vt intellecta ab intellectu diuino: &
hoc nõ indifferẽter,vt eſt intellectus cuiuſq; perſonę diuinę: ſed ſolũmodo vt eſt pſonę patris.
Et ſic vis dictiua verbi,& ſimiliter creaturarum mediante verbo, fundatur in eſſentia diuina
non vt pręciſe eſſentia: ſed potius vt veritas eſt: ſiue intellecta:quæ tñ eſſentialis eſt vt reſpi-
cit creaturas:& cõmunis tribus perſonis:vt vero reſpicit verbum,appropriata eſt patri.ſcđm
ꝙ omnia hæc habebunt declarari inferius. In quo quidẽ verbo veritas eſſentialis,ſicut & ipſa
diuina eſſentia,habet eſſe & cõmunicari per intelligibilem operationẽ,tãq̃ in principio qđ pro
cedit p modũ cõformitatis & aſſimilationis cõcepti ad concipientẽ ī intellectu alio opatione,
non ꝙ ipſa intellectualis opatio quæ eſt intelligere, ſit ipſum dicere quo verbũ concipiť: quia
dicere eſt pſonale,& propriũ patri:ītelligere autẽ eſſentiale,& cõmune trib⁹:ſed qa dicere fun
dať ſup ītelligere ſicut & vis dicẽdi ſup veritatẽ eſſentialẽ:ita ꝙ vis dicẽdi,& dicere ſcđm rõ-
nẽ ītelligẽdi noſtrã ſunt extra rõnẽ ei⁹ qđ eſt vis ītelligẽdi,& ītelligere. ſm ꝙ oĩa hęc īferi⁹ de
bẽt declarari.Propter tñ hmõi cõnexionẽ horũ,veritas q̃ nõ eſt niſi eſſentialis ipſi verbo pdu
cto appropriať. Vñ verbũ ex ꝓpria rõne ſuę emanationis nõ habet ꝙ ſit veritas alia q̃ eſſentia
lis:quia ſupra eſſentiã nihil habet niſi rationẽ reſpectus:qui nullã propriã rationẽ veritatis ap
ponit,vt dictum eſt.Ita ꝙ & creatura emanãs a deo per intellectualem opationẽ: licet habeat
in ſe aliam rationẽ veritatis q̃ ſit in deo:vt diſtinguamus duplicem veritatẽ,vnam creatam:al
teram vero increatam:tamẽ verbum emanans p intellectualem operationẽ nullam aliã ratio-
nem veritatis recipit:cuius cauſa eſt:quia creaturę procedunt in diuerſitate rei & ſubſtantię
ſuper quã poteſt fundari diuerſa veritas.Non autẽ ſic procedit verbũ a dicẽte: ſed ſolũ ſm di
E uerſitatẽ reſpectus,vt infra determinabiť. ¶Ad auctoritatẽ Aug.quæ videtur eſſe cõtra iam
Ad tertiũ. determinata:iam patebit qd dicẽdũ.¶Per hęc patet reſponſio ad tertiũ ꝙ veritas cõuenit filio
eo ꝙ verbum eſt, vel ſimilitudo patris,& ecõuerſo. Dicẽdũ ꝙ falſum eſt,niſi ſcđm appropria
tionem:inquãtũ.ſ.filius procedẽs a patre,ſicut ars ab arte,& veritas a veritate procedit:p qđ
ei in veritate adæquatur:non p aliquid pſonale:ſed p veritatẽ eſſentialẽ: quæ eadẽ eſt ambo-
bus:ſicut eſt eſſentia & natura. Veritas eñ ẽ a veritate:& tñ nõ eſt niſi vnica veritas. nõ eñ
quia ſit veritas pſonalis:a pſonali diciť hoc:ſed dicitur p appropriationẽ:quia veritas patris fi
F lio cõmunicať per intellectualẽ opationẽ,vt dictũ eſt. ¶Ad quartũ:ꝙ veritas eo principaliter
Ad quartũ dicitur veritas quo habet eſſe in cognoſcẽte,& ſic habet rõnẽ verbi & procedẽtis: Dicendũ ꝙ
eẽ ī cognoſcẽte põt eſſe dupliciter.vt rõ cognoſcẽdi:ſic habet veritas eſſe ī cognoſcẽte:qa q̃cqd
intellectualiter cognoſciť,ſub rõne veritatis cognoſciť,vt dictũ eſt ſupra.vel vt obiectũ cogni
tũ qđ ẽ termin⁹ ītellectualis opationis.hoc mõ verbũ ẽ ī cognoſcẽte,vt terminãs actũ ītelligẽ
di:ſed differẽter ī deo & ī creaturis.In deo eñ verbũ pſonale nõ eſt vt obiectũ elicitiuũ act⁹ in
telligẽdi qui nõ eſt niſi eſſentialis:ſed ipſa diuina eſſentia, vt ſub ratiõe veri eſt intellecta a pa
terna mẽte,immo a tota trinitate:nec etiã eſt obiectũ actus intelligendi vt p ſe principiatũ ab
eo:quia ipſe actus intelligendi non eſt niſi eſſentialis:ſed verbũ ipm principiatur a vi dictiua
fundata ſup actũ intelligẽdi quæ cõuenit ſoli patri: & verbũ ſic principiatũ eſt obiectũ in quo

pater oĩa intelligit:nõ quo vt rõne intelligẽdi. In nobis autẽ verbũ qđ eſt aliud ab actu intelli
gẽdi,ẽ formalis rõ ītelligẽdi ī cõpatione ad cognita:nõ aũt ī cõpatione ad actũ intelligẽdi niſi
vt forma ipſi⁹:qa nõ eſt elicitiuũ actus:ſed formať per ipſum ī cognoſcẽte: & informat ipm:&
diſtinctũ eſt ab eo.¶Ad quintũ:ꝙ perſonalis ꝓprietas eſt aliquid:quia perſonę conſtitutiua:er G
go eſt veritas:& hoc nõ eſſentialiter:qa ꝓprietas nõ eſt cõmunis:Dicẽdũ ſcđm iã dicta,ꝙ pro Ad quintũ
prietas de ſe nõ eſt aliquid:ſed ad aliquid:& nõ eſt cõſtitutiua perſonę talis:q̃ ratione pſonali
tatis ẽ aliqd,ſed ad aliquid,vt infra patebit.Et ideo nõ eſt in ſe veritas:qa nec res aut ens:niſi
vt dictũ eſt,per eſſentiã ſupra quã fundať. Propter qđ nõ cõuenit ei alia ratio bonitatis q̃ illa
quę eſt eſſentię,vt patet ex iã dictis.¶Ad Sextũ:ꝙ de tribus pſonis bene diciť ꝙ ſunt tres res H
& tres entes:ergo & tres veritates: Dicẽdũ eſt ad hoc Primo qđ dicit de ente:ꝙ videlicet ali- Ad ſextũ.
quid pluraliter diciť in diuinis dupliciter. Vno modo ratione eius cui ad ſignificandũ nomẽ
imponiť.Alio modo rõne modi ſignificãdi.Ratione prima,pluraliter dicũtur illa q̃ imponunť
ad ſignificandũ aliqd multiplicabile in diuinis:vt hoc nomẽ relatio:& hoc nomẽ perſona:qa re
latio īponiť ad ſignificãdũ reſpectũ quo aliqd ſe habet aliquo mõ ad aliud,large ſumẽdo aliud
in diuinis:& vt ſupponit ꝓ reſpectu quocũq; ſub indifferẽtia quadã. Et ideo quia plures ſunt
reſpectus, bene diciť ꝙ in deo ſunt plures relationes. Similiter hoc nomẽ perſona,imponiť ad
ſignificandũ ſubſiſtens in intellectuali natura: et etiã ſupponit ꝓ quocũq; ſubſiſtẽte ſub indif-
ferẽtia quadã:& ideo in diuinis pſona diciť pluraliter. Ecõtra hoc nomen deus: quia imponiť
ad ſignificãdũ ſubſtãtiã,licet ſub indifferẽtia ſupponit ꝓ pſonis, non diciť pluraliter. Ratione
ſecũda etiã dicunť pluraliter q̃ nõ īponunť ad ſignificãdũ aliqd multiplicabile in diuinis: ſed
quia imponunť ſcđm nomẽ vocis ad ſignificãdũ adiectiue:aut verbaliter:aut nominaliter.quę
dicunť pluraliter:qa adiectiuũ noĩs debet cõformari ī numero ſuo ſubiecto: & appoſitum ver
bi ſuo ſuppoſito.Propter qđ q̃ñ īponunť ad ſignificãdũ aliqd ſubſtãtiue: qa nõ oportet ſubſtã
tiuũ alteri cõformari,nõ plurificanť. Vñ ſi æternus in deo intelligatur ſubſtãtiue:nõ dicimus
tres æterni:ſed vnus æternus.Si vero intelligať adiectiue,bene dicimus tres æterni. Nũc autẽ I
ſiľe eſt de ente.Si igiť ſumať noĩaliter,ſubſtãtiue ſignificat:& nõ diciť niſi ſingulariter de trib⁹
perſonis, ꝙ.ſ.ſunt vnũ ens:quia tale eſſe nõ cõuenit eis niſi ratione vnius ſubſtãtię exiſtẽtis in
eis.Si vero ſumiť pticipialiter,tũc ſignificat adiectiue.Et ideo diciť pľr ꝙ ſunt tres entes:quia
hoc cõuenit ei rõne pſonalitatis.Quare cũ,vt patet ex pdictis,veritas nõ cõuenit alicui in di-
uinis per ſe & primo: niſi ratione entitatis fundatæ in ratione realitatis eſſentialis: propter
hoc ab illa eadẽ entitate ſingulariter dicta,qua dicuntur vnũ:cõuenit eis ratio veritatis: qua
ſubſtãtiue dicunť vn⁹ verus vnitate eſſentiali.Ab entitate aũt vt pľr dicta de eis,nullo modo
cõuenit eis ratio veritatis aut pľr aut ſingulariter dicẽda de eis.ꝙ eñ aliquo modo poſſint di
ci tres veri:hoc nõ eſt niſi quia verũ ſumitur adiectiue:non qa fundať ſup aliquã entitatẽ pľr
dictã.Ab vna eñ veritate eſſentiali fundata ſup vnã entitatẽ eſſentialẽ:illo modo bene dicunť
tres veri ſicut tres entes & tres ęterni:ſi tñ vſus hoc obtineret.natura eñ rei nõ repugnaret.
¶Ad illud qđ arguiť de re ꝙ perſonalis eſt: Dicendũ ſcđm iam dicta: ꝙ verum eſt ſcđm mo- K
dũ pdeterminatũ.Sed tñ ſup illius rei rationẽ veritas fundari nõ poteſt,niſi quaten⁹ illa fun-
datur in re eſſentię:& ſic veritas illius rei vt pſonalis eſt,non eſt niſi eſſentialis. ¶Ad vltimũ: L
ꝙ in deo differunt eſſentia & perſona & perſonales proprietates ſcđm rationẽ intelligendi: &
ratio intelligendi veritas eſt: Dicẽdum ſcđm prædicta, ꝙ intelligibilitas rei fundatur in eius
eſſentia,& natura formali.Ita ꝙ ſcđm ꝙ dictũ eſt ſupra, reſpectus quicũq; ſicut non habet ali-
quid realitatis,neq; entitatis,neq; quiditatis niſi per illud ſup qđ fundať & in illo:Sic neq; ha-
bet aliquã rationẽ intelligibilitatis niſi per intelligibilitatẽ eius ſuper qđ fundatur:& in illo. li
cet eñ cum hoc ſua intelligibilitas ſit ad aliud vt ad ſuũ correlatiuũ:ſine quo ſiľr intelligi nõ
põt:illud poti⁹ cã ẽ ītelligibilitatis ſine qua nõ,q̃ ꝓpter quã ſic. & ſiľr de realitate,& entitate,
& quiditate.Et ſic nõ eſt de oĩb⁹ hmõi in deo niſi vna rõ intelligẽdi.ſ.id qđ ẽ rõ ītelligẽdi dei
tatis:& eſt ratio veritatis:vt eſt reſpectus deitatis ad intellectum, ſcđm quem intelligibilis di
citur,vt habitum eſt ſupra.Ratio aũt illa veritatis nõ eſt niſi eſſentialis, vt eſt rõ reſpectus ad
intellectum omniũ intelligibilium diuinorum in natura diuina.Q; autem ſunt plures ratio- M
nes intelligendi eſſentiam,perſonã,proprietates,& hmõi,hoc eſt obiectiue, tãq̃ illa q̃ apphẽdũ
tur,quorum omniũ vna eſt rõ,veritas.ſ.eſſentialis qua ſingula intelligunť determinatiue,tãq̃
ratione qua intelliguntur & mouent intellectum. Vnde non omnis ratio intelligendi eſt veri
tas:neq; quęcũq; differunt in ratione intelligendi:differunt in veritate:ſed ſolũmõ illa q̃ diffe
runt in ratione intelligendi,vt ratio eſt reſpectus circa intelligibile ad intelligẽtẽ. qđ cõuenit

ſolũ in illis q̄ ſunt diuerſa p̄ eſſentias:in q̄bus diuerſi reſpectus veritatis fundãtur:nõ aũt ĩ illis
quę differũt in ratione intelligendi:vt obiecta intellecta diuerſa ſcd̄m ratione͂, de q̄bus ꝓcedit
argumentum.Sic em̄ differunt oẽs rationes attributoꝝ inter ſe,& veritas ab oĩbus aliis: quæ
tamen alio modo eſt ratio intelligendi omnia alia,vt patet ex p̄determinatis.

N Queſt.III. Arg.1. Circa Tertium arguit:ꝙ in deo ſit veritas ratione ſuę eſſentię abſolute:& nõ
ex aliquo reſpectu ad eius intellectũ.Primo ſic.ſcd̄m ꝙ iam dictũ eſt p̄ phm,
Diſpoſitio vniuſcuiuſq; in eſſe:eſt diſpoſitio ſua in veritate. Sed diſpoſitio
in eſſe cõuenit deo ratione eſſentię in ſe & abſolute:quia eſſe primus conce
2 ptus eſt ſimpliciſſimus,ſcd̄m Auic.& ita abſolutiſſimus.ergo &c.¶Secũdo
ſic.Aug.dicit in li.ſolil. Verũ eſt id q̄d eſt.hoc aũt conuenit rei ratione ſuę
3 eſſentię abſolute,& deo maxime,vt habitũ eſt ſupra.ergo &c.¶Tertio ſic.veritas vt reſpicit in
tellectũ,eſt diminuta entitas.Eſt aũt perfecta entitas,vt cõſideraẽ in ipſa re intellecta.Solũ aũt
4 perfectũ & nõ diminutũ deo eſt attribuẽdũ,vt iam dictũ eſt.ergo &c. ¶Quarto ſic.Aug.dicit
in ſolil.Si dicis nihil eẽ verũ p̄ ſe,nihil erit p̄ ſe.Sed q̄d eſt p̄ ſe tale:eſt hoc ratione ſuę eſſentiæ
In oppoſi. abſolute: non aũt ex aliquo reſpectu:ergo eſt ponere verũ ratione eſſentię abſolute. ſed q̄ deo
cõueniũt,in ſumma abſolutiõe ei cõueniũt.ergo &c.¶In contrariũ eſt:q̄m veritas eſt adęq̄tio
quędã rei & intellectus,vt dicit Iſido. in li.de definitionibus.& ſcd̄m eũdẽ modũ dicit Anſel.
in li.de veritate:ꝙ veritas eſt rectitudo quędã. ſed rectitudo adæquationis ſiue adæquatio in
rectitudine tali non eſt niſi in aliquo reſpectu ad intellectum.ergo &c.

O Reſol.q. ¶Ad iſtam queſtione͂ oportet reſpondere aſpiciendo ad ſignificatũ termini: quæ
videlicet ſit ꝓpria ratio quã addit verũ ſup ens. Et poteſt q̄ſtio iſta eſſe generalis ad veritate͂
creatã & increatã:ſicut & q̄ſtio ſeque͂s.Ad huius ergo q̄ſtionis intellectũ ſciẽdũ:ꝙ ſicut in in
tellectu cõplexo oportet fieri reductione͂ in aliquod primũ principiũ cõplexũ omnino intelle
ctui p̄ ſe notũ:Aliter em̄ ꝓcederet ĩ infinitũ:Sic in conceptu ĩtellect9 incõplexi de eo q̄d quid
eſt:q̄d dicitur per nome͂:q̄d eſt propria ratio termini a qua imponiẽ ad ſignificãdũ:oportet oẽs
hmõi cõceptus reducere ad alique͂ conceptũ incõplexũ primũ & notiſſimũ, in que͂ omnes alii
habent reduci:& qui includitur in omnibus aliis.Et eſt iſte conceptus entis inquantũ ens eſt.
ſcd̄m Auic. in primo Metaph.vt ſępius habitũ eſt ſupra. Et hoc eſt q̄d ſignificat certitudine͂
qua eſt vnũq̄dq; id q̄d eſt in natura & eſſentia ſua abſolute abſq; omni cõditione & additione.
Ita ꝙ omnis alius conceptus ratione͂ aliquã addit ſuper iam dictam ratione͂ entis:quæ tñ non
poteſt eſſe extranea ab ente:quia ratio entis omnes rationes ſubintrat.Vnde & ens propterea
non poteſt habere ratione͂ generis,vt ſupra expoſitum eſt.Quicquid em̄ quocũq; modo addiẽ
P ſuper ratione͂ entis:hoc eſt ratio aliqua,vel modus eſſendi:quæ nomine entis non explicaẽ nec
intelligitur.Et quia tales rationes non diſcernit neq; diſtinguit natura rei extra,ſicut neq; di
ſtinguit diuina attributa ipſa diuina eſſentia vt eſſentia eſt in ſeipſa:ſed,ſolũ ratio intellectus
quæ indiuiſa & indiſtincta diuidit & diſtinguit, ſcd̄m Cõm.ſup.xii.Metaph. nihil autem eſt
nata ratio intellectus diſtinguere,niſi inquantum cadit vel natum eſt cadere ſub eius app̄he
ſione:Ratio autem entis non determinat in re aliquam ratione͂ app̄henſibilis ab intellectu vel
non app̄henſibilis:ſicut neq; ſenſibilis aut non ſenſibilis:Licet ſcd̄m Auice͂. in primo Metaph.
de nullo poteſt formari conceptus menti,niſi habeat rationem entis: Oportet igitur ꝙ ſuper
rationem entis,vt determinetur ad rationem intelligibilis,ſit ratio app̄henſibilis:q̄a ens reſpe
ctum habet ad intellectum vt motiuũ intellectus:Ita ꝙ ratio entis apprehenſibilis ab intelle
ctu non eſſet,niſi hmõi rationis in ſe eſſet ſuſceptibilis. Hæc enim ratio eſt in ente p̄ hoc ꝙ eſt
natum ſibi aſſimilare intellectum.Aſſimilatio enim intellectus ad cognitum,eſt cauſa & ratio
cognitionis.Prima ergo ratio qua ens ſcd̄m rationem ſuam abſolutam abſq; omni conditione
aſſumit ſupra ſe intellectus conſiderationem,eſt ratio conformandi ſibi intellectum.Conforma
tio autem hmõi, adæquatio quædam eſt & rectitudo qua intellectus per id q̄d concipit de re
ipſa,rei adæquatur & correſpondet.Hęc autem eſt ratio illa a qua imponitur hoc nomen ve
rum ſiue veritas:& addit eam ſuper ens:vt verum nihil aliud ſit q̄ ens aſſimilatiuũ:vel æqua
tiuũ:vel declaratiuũ eius q̄d eſt apud intellectum: & hoc vel actu,vel habitu:ſcd̄m ꝙ habet p̄
fectiorem vel minus perfectam rationem veri,vt amplius patebit in ſequenti quæſtione.Et ſic
ratio entis non includit ex ſuo nomine rationem veri ĩtelligibilis:vel declaratiui ſui apud ani
mam: ſed econuerſo ratio veri includit rationem entis:quia licet primus conceptus intellect9
obiectiue ſit ratio entis:non tñ concipitur niſi ſub ratione veri.Et licet ratio veri ſit prima ra

tio concipiendi:non tame͂ eſt ratio quæ primo concipitur. Obiectiue enim & vt concipitur id
q̄d eſt ens inquantum eſt ens,primus conceptus eſt:& deinde verum:vt tamen ens in ſe inclu
dit.Diſpoſitiue autem & vt ratio ſcd̄m quã concipitur id q̄d obiectiue concipitur, verum eſt
prima ratio concipiendi & ſola,vt dictum eſt ſupra:ita ꝙ circuit totum ens & ſeipſum & oẽs
rationes entis:quia nihil concipitur niſi ſub ratione veri,neq; ens,neq; verum, neq; bonũ,neq;
pulchrũ,neq; aliquod cęterorum.Tñ cũ concipiẽ ratio entis vel boni vel pulchri vt obiectum
circa ens:non oportet ꝙ concipiatur ratio veri. ¶His viſis patet quid dicendũ ſit ad queſtio Q
nem.Cum enim verum de ſuo nomine & impoſitione qua addit aliquid ſuper ens : non dicit
niſi rationem manifeſtatiui vel declaratiui eius quod eſt apud intellectum: & ratio talis non
eſt aliquid ſup ens abſolutũ:ſed ſolũ ratio reſpectus:Dicẽdum eſt abſolute ꝙ veritas ſicut neq;
in aliis rebus:ſic nec ĩ deo eſt ratione ſuę eſſentię abſolute: ſed ſolũ ex aliquo reſpectu ad aliud,
vt ad intellectũ,ſicut dictũ eſt: & hoc nõ ex reſpectu ad alique͂ intellectũ extra deum creatum
cui imprimit notitiã ſuam:quia talis reſpectus ei accidit : quemadmodum & omnes alii quos
habet ad creaturas,vt infra dicẽdũ eſt: ſed ex reſpectu ad ipſum intellectum diuinũ non vt ad
ſuam cauſam:quemadmodum veritas per ſe non eſt in aliqua re naturali creata niſi ex reſpe
ctu ad intellectum increatum:vt patebit loquendo de veritate creaturę: ſed ſolum ex reſpectu
ad intellectum diuinũ vt abſolute comp̄hendentem id q̄d eſt in natura & eſſentia ſua ſcd̄m ra
tionem veritatis,vt amplius patebit in ſequenti queſtione.

¶Ad primũ in oppoſitum: ꝙ diſpoſitio in eſſe conuenit deo ratione eſſentiæ ſuæ R
abſolute:ergo & in veritate:Dicendum ꝙ illud dictum philoſophi intelligitur nõ quo ad mo Ad primũ
dum & rationem quib9 res habet eſſe,& eſſe verum : ſcd̄m ꝙ nititur procedere obiectio: quo princip.
ad hoc em̄ alia eſt diſpoſitio rei ĩ eſſe & in veritate:quia vt dictũ eſt,& amplius diceẽ in ſeque͂
ti queſtione, diſpoſitio rei in eſſe:eſt ex ratione abſoluta : diſpoſitio vero in ſua veritate eſt ex
diſpoſitione reſpectiua:Sed intelligitur quo ad gradus eſſendi in eſſe & ĩ veritate: vt id q̄d eſt
ſuperioris gradus in eſſe:ſuperioris gradus eſt in veritate,& ecõuerſo:& q̄d inferioris,inferio
ris.Vnde dicit ibi phs.Neceſſe eſt principia rerum quę ſunt ſemper,ſint in fine veritatis. vbi
dicit Cõm.Cauſa in quolibet genere entiũ magis digna eſt ĩ eſſe & in veritate,q̄ illa quoq; eſt
cauſa in illo genere.Et manifeſtum eſt ꝙ ſi hęc eſt cauſa prima omniũ entium,illa eſt magis di
gna in eſſe & veritate q̄ alia entia. Oĩa enim entia nõ acquirũt ſibi eſſe & veritate͂ niſi ab illa.
Ex quo concludit aſſumptũ in argumẽto:ꝙ diſpoſitio &c.Vbi dicit Cõm.Ideſt, ꝙ quãto ma
gis fuerint perfecta in eſſe:tanto magis ſunt perfecta in eſſendo verum.Et (vt dicit) inte͂debat
per hoc notificare nobilitatem veritatis:in qua conſiderat iſta vniuerſalis ars:quę cõſiderat de
principiis vltimis.¶Ad ſecundum ꝙ verum eſt id quod eſt:Dicendum ꝙ aliqui volentes ſub S
tiliare, dicunt ꝙ litera Auguſt.quæ ſic iacet,Verum mihi videtur eſſe id q̄d eſt:ſic debet or Ad ſecũdũ.
dinari:id q̄d eſt eſſe,mihi videtur verum:vt ſit de dicto:non de re. & vocat propoſitione͂ eſſe
veram quę enunciat q̄d eſt eſſe.Sed ſic nõ intenderet ibi Augu.definire verum:q̄d falſum eſt.
Vñ pręmittit:Dico,& ſic definio. Nec ſimiliter valeret inſtantia quã ſtatim infert contra ſuã
definitione͂,cum ſubdit.Nihil ergo eſt falſum, quia verum eſt quicquid eſt. Sed dicendum ꝙ
Auguſtinus intendit definire verum:& eſt propoſitio ſua de re:ſed eſt materialis per id circa
q̄d habet eſſe verum:non formalis per id q̄d formaliter eſt de ratione veri.¶Ad tertium:ꝙ ve T
ritas quę reſpicit intellectũ:eſt diminuta rei entitas,quę non cõuenit deo:Dicẽdum ꝙ veritas Ad tertiũ.
quæ eſt diminuta rei entitas,eſt illa quę habet eẽ ĩ intellectu de re per aliud ab ipſa re ĩtellecta
abſtractum ab ipſa:vt lapis per verbum formatum in intellectu creato de lapide:quod eſt quo
dammodo lapis:& non vere lapis: ſed diminute. Et eſt talis veritas ſolummodo in intellectu
creato de re per verbum q̄d eſt aliud ab ipſa re quã concipit:non autem in intellectu ĩcreato
qui ſuam eſſentiam per ſeipſum apprehendit : & ideo tam perfecta entitas eſt vt capitur a di
uino intellectu,q̄ in ſe eſt.Nec etiam intelligitur de veritate qua res vera eſt ĩ ſe ex ſola ratio
ne reſpectus ad intellectum abſq; eo ꝙ actu intelligatur. Illa enim veritas eſt perfecta rei enti
tas.de qua dicit Aug.in ſol.Si dixeris nihil eſſe verum per ſe:nihil erit p̄ ſe. Vnde enim lignũ
eſt hoc,inde etiam verum lignũ eſt.vnde ſumptũ fuit quartum argumentũ.¶Ad quod dice͂ V
dum,ꝙ Aug.ibi loquitur cõtra illam definitione͂ veri appare͂tem quã poſuerat,quę dicit: ve Ad quartũ
rum eſt quod ita eſt vt videtur,& ꝙ falſum eſt q̄d aliter eſt q̄ videtur. contra quas ſtatim ar
guit. Quod ſi ita eſſet : ablato ergo cui videtur:nec falſum quicq̄, nec verum eſt : nec lapi
des veri lapides eſſent qui ſunt in abditiſſimo terræ gremio : vbi non ſunt qui ſentiant.Et

ſic ly per ſe, nõ excludit in dicto ſuo ratione͞ reſpectus ad intellectũ quem habet ex ſua natura:
nõ ꝑ aliquod additũ ei: ſed excludẽdo adminiculũ exterioris cognoſcentis, explicat ꝙ veritas
poteſt eſſe in re: etſi nullus actualiter eius notitiã habeat. Vñ ſubdit ĩmediate. Nec fieri poteſt:
vt ꝑ ſeipm̃ (.i. ſine cognitione) lignũ ſit: & verũ lignũ nõ ſit. Ex quo vlterius ſtatim cõcludit
definitione͞ ꝓdictã. Verũ eſt id qđ eſt. vbi clarũ eſt, ꝙ ibi appellat qđ eſt: rẽ abſolutã ab actu co-
gnoſcentis: q̃q̃ includit in ſe reſpectum ad ipſam, vt dictum eſt.

A Queſt. IIII. Arg. 1. Circa Quartũ arguit ꝙ veritas dei nõ ſit in eius eſſentia: quia veritas eſt ad-
ęquatio q̃dã rei & intellectus ſcđm Iſaac de definitionibus. Sed adæquatio
talis nõ eſt in ipſa quiditate & eſſentia: ſed in ipſa cognitione qua capit in-
2 tellectũ in ipſo intellectu. ergo &c. ¶ Q; autẽ nõ ſit in eius intelligentia ar-
guitur. quia p̃hs dicit in. vi. Meta. de cognitione in qua dicit eſſe verum vel
falſum: ꝙ nõ eſt de ſimplicibus, & de eo qđ q̃d eſt. Sed intelligentia ſiue co-
gnitio diuina nõ eſt niſi de ſimplici & de eo qđ q̃d eſt: quia nõ niſi ſuã eſſentiã ſimplicẽ intelli
In oppoſi. git, vt habitũ eſt ſupra. ergo &c. ¶ Q; ſit ĩ vtroq; arguit ſic. qm̃ q̃cq̃d eſt verũ, veritate q̃ eſt in
ipſo eſt verũ. De inelligẽtia diuina bene dicit ꝙ ipſa eſt vera intelligẽtia: & ſilr̃ de eiꝰ eſſentia
ꝙ eſt vera eſſentia. ergo veritas habet eſſe & in dei intelligẽtia: & in eius eſſentia.

B ¶ Dicẽdũ. cũ ſcđm ꝓdicta tũc verũ dicitur eſſe vnũquodq; qđ habet qđ ſua natura
Reſpõſio. requirit, nec deficit in hoc, vt verus lapis dicit qui habet qđ ad naturã & eſſentiã lapidis reqri
tur: & hoc ſub ratione qua declaratiuus eſt apud intellectũ ſeſe eſſe hmõi: Deus aũt & in eſſen
tia ſua, & in ſua intelligẽtia habet q̃cq̃d habere põt: & quicq̃d natura eiꝰ requirit quo ad oẽm
ratione͞ ꝑfectionis eiꝰ: Idcirco dicẽdũ eſt ꝙ veritas eſt in deo tã in eius eſſentia, q̃ in eius intelli
gẽtia, q̃ in omni eo qđ in ipſo eſt: ſed aliter & aliter. Ad cuius intelligẽtiã notandũ: vtẽdo ma-
nuductione ex creaturis: ꝙ cũ ſcđm ꝓdeterminata, veritas eſt propria ratio rei ſiue quiditatis
ſiue eſſentię q̃ eſt obiectũ qua reſpicit ĩtellectũ: poteſt aũt reſpicere quiditas vt obiectũ ipm̃ in-
tellectũ dupliciter: Vno mõ ſub rõne potẽtię: vt ĩtelligibile eſt potẽtia ĩtellectũ: & ĩtellectꝰ eſt
potẽtia ĩtelligẽs: Alio mõ ſub rõne actꝰ: vt ĩtelligibile ẽ ĩtellectũ actu, & ĩtellectꝰ actu ĩtelligẽs:
vbi ſit quaſi vnũ cõpoſitũ cõſtitutũ ex ĩtellecto & intelligẽte: Veritas ergo eſt ratio quiditatis
reſpiciẽtis intellectũ: & vt eſt ĩ potẽtia vtrũq; eoꝝ, & ſeorſum exiſtẽtia diuerſa: & vt ĩ actu eſt
vtrũq; eoꝝ: & vnũ ex ambobus: quoꝝ vnũ eſt ſicut forma, vt intelligibile: alterũ ſicut materia
vt intellectus. Et ſic primo mõ veritas eſt ratio rei: vt res eſt exiſtẽs ſcđm ſe extra ĩtellectũ. Se
cũdo mõ, vt eſt forma intellectus exiſtẽs ĩ intellectu. Neceſſe eſt ergo ponere ſcđm hoc, ꝙ veri
tas in creaturis reſpectu intellectus creati, in q̃bus ſcđm rẽ differũt id qđ eſt intelligibile extra
& ipſe intellectus, habeat eſſe duplr̃: & in eſſentia rei ſcđm ſe: & ĩ ĩtellectu in actu: ſiue ĩ ĩtellige͞
tia q̃ eſt de ipſa. In deo igit: q̃a licet re nõ differãt ĩtellectꝰ & intellectũ, differũt tñ rõne: ideo
C etiã ẜm illos duos modos veritas ponẽda eſt eẽ ĩ ipſo. ſ. & ĩ eiꝰ eſſentia: & ẽt ĩ eiꝰ ĩtelligẽtia: & ꝑ
eius eſſentiã in oĩ qđ diuinã eſſentiã ĩ ſe ĩcludit: vt ſunt attributa & ꝑſonę diuinę. Eſſentia em̃
diuina vt deitas, vera deitas eſt: & bonitas, vera bonitas ẽ: & pater, verꝰ pater eſt: vt veritas di
cat eſſe in oĩbꝰ illis eo mõ quo deitas. Et ꝑ hũc etiã modũ habet eſſe ĩ diuina intelligẽtia ſicut
in quodã attributo. Ipſa em̃ vera intelligẽtia eſt: & oĩa hęc vera ſunt: quia re nõ ſunt niſi dei-
tas: & ꝓprię rões q̃s nominãt ſupra deitatẽ, ĩ deitate vt deitas ẽ fundatę ſunt, vt patet ex ſu
pra deteriatis. Sed ſup modũ eſſendi veritatẽ ĩ oĩbꝰ q̃ ſunt ĩ deo: eſt ſpecialis modꝰ quo veritas
habet eſſe in eiꝰ ĩtelligẽtia: nõ. ſ. ſcđm iã dictũ modũ: vt ipa intelligẽtia eſt natura cognitiua in
ſe: ſed vt eſt cõtinẽs in ſe notitiã rei cognitæ. Primo em̃ mõ nõ eſt veritas aliter in ĩtelligentia
dei q̃ in volũtate, vel ĩ eſſentia, vel ĩ bonitate, & cęteris q̃ deo attribuũtur. Singula em̃ hoꝝ ve
ra ſunt in natura & eſſentia ſua qua ſunt id qđ ſunt. Secũdo aũt mõ eſt ſpecialis modus eſſen
di veritatẽ in dei ĩtelligẽtia, quo nõ eſt in aliquo alioꝝ: inquãtũ. ſ. veritas q̃ eſt in natura & q̃di
tate cogniti, relucet in cognoſcẽtis ĩtelligẽtia: vt ſic diuina intelligẽtia nõ ſolũ dicat eſſe ve-
ra veritate qua eſt in re ipſa diuina natura & eſſentia: ſed veritate qua dicit eẽ vera verã no
titiã ſiue cõp̃hẽſione͞ habẽdo de ea. Quę q̃dẽ notitia ĩ ĩtelligẽtia creata eſt forma eiꝰ ĩhęrẽs ei,
dãs ei eſſe tale quodãmõ: q̃le habet res extra: vt ꝑ hoc ſint idẽ quodãmõ ĩtelligẽs & intellectũ
& eadẽ veritate vera. In deo aũt eſt forma intellecta re eadẽ cũ intelligẽte: differens ſola rõne.
D Per hũc ergo ꝓdictũ modũ generaliter verũ eſt ꝙ veritas cuiuſlibet rei duplex eẽ habet. vnũ
in ſe & in ſua natura q̃ eſt id qđ eſt. Alterũ ĩ ĩtelligẽtia q̃ eſt ĩ eiꝰ actuali notitia. Et ſic abſolute
dicẽdũ ꝙ veritas dei q̃ eſt ipſe deus, & habet eſſe in eiꝰ eſſentia vt eſſentia eſt & natura, & in
eius ĩtelligẽtia: nõ tñ vt forma inhęrẽs: qđ amplius patebit ex q̃ſtione ſequenti.

¶ Ad primũ: ꝙ nõ eſt in eius eſſentia: quia eſt adęquatio quędã &c. Dicendum ꝙ E Ad primũ princip.
illud dictũ nõ intelligit niſi de veritate ſcđm eius eſſe perfectiſſimũ & principaliſſimũ: qđ eſt
illud qđ habet in intellectu, vt patebit in q̃ſtione ſequẽti: nõ aũt de eſſe eius vlr̃. ¶ Ad ſecũdũ:
ꝙ veritas nõ eſt in dei intelligẽtia: q̃a intelligẽtia dei nõ eſt niſi ſimplicis, & eiꝰ qđ q̃d eſt: circa F Ad ſecũdũ.
cuiuſmõi intelligẽtiã nõ eſt veritas: Dicẽdũ eſt ſcđm iam dicta. cũ vnũquodq; dicit eſſe verũ
quãdo habet qđ natura eius req̃rit inquantũ hmõi eſt: neceſſe igit eſt ꝙ intelligẽtia dicat eſſe
vera inquãtũ cognoſcẽs eſt in actu, dũ habeat qđ natura eius requirit inquãtũ hmõi. Hoc aũt
habet fieri ab ĩtellecto ſimplici ĩ ſimplici ĩtelligẽtia, ſicut ab intellecto cõplexo in intelligẽtia cõ
ponẽte & diuidẽte. Qđ manifeſte explicat p̃hs aſſignãdo differẽtiã inter intellectũ ſimplicẽ &
cõponẽtẽ ac diuidẽtẽ: cũ dicit ĩ. iii. de aĩa. Dicto q̃dẽ aliquo de aliquo: ſicut affirmatio aut vera
aut falſa oĩs eſt: ĩtellectꝰ aũt nõ oĩs: ſed q ẽ ipſiꝰ qđ q̃d erat eſſe: verꝰ eſt: & nõ ẽ aliq̃d de aliquo:
re vera verꝰ ẽ cõp̃hẽdẽdo qđ verũ ẽ, cõp̃hẽdẽdo ipm̃ ſub rõne ĩtelligibil: queadmodũ ſenſus ve
rꝰ ẽ cõp̃hẽdẽdo qđ verũ ẽ ſub rõne ſenſibilis. Nõ tñ dicẽdo verũ: & cõp̃hẽdẽdo veritatẽ. Et hoc
q̃a ſimpliciũ ẽ: & nõ alicuiꝰ de aliquo. Sĩgula. n. eoꝝ q̃ ẜm ſeipſa, ẜm nullã cõplexione͞ dicũt: ne
q; vera neq; falſa ſunt: vt hõ, albũ, currit. Horũ aũt ad ſeĩuicẽ cõplexione affirmatio fit. Videt
aũt oĩs affirmatio vera vel falſa vt dr̃ ĩ ꝓdicamẽtis. vbi Cõm. de tali veritate & falſitate dicit.
Nec ĩ rebꝰ ẽ veritas aut falſitas: ſed ĩ ĩtellectibꝰ atq; opinionibꝰ: & poſt hęc ĩ vocibꝰ atq; ſermo
nibꝰ. Nõ. n. rerũ cõplexiõe fit affirmatio vl̃ negatio: ſed ſermonũ. Et vt dicit p̃hs ĩ. iii. de aĩa, cõ
plexio intellectuũ ẽ verũ. Pric̃ę ergo veritati, ĩcõplexę. ſ. ĩ intellectu, rñdet veritas ĩcõplexa ĩ re:
ſed ſecũdę. ſ. cõplexę, neq̃q̃. Ortũ tñ trahit a re. ẜm ꝙ dicit Anſel. de verita. Veritas q̃ eſt ĩ rerũ
exiſtentia, eſt effectus ſummę veritatis. Ipſa quoq; cã eſt veritatis q̃ cognitionis eſt: & eiꝰ q̃ ẽ in
ꝓpoſitiõe: & iſtę duę veritates nulliꝰ veritatis ſunt cã. Propter qđ (vt dicit p̃hs ĩ ꝓdicamẽtis)
eadẽ oratio vel opinio ſine ſui mutatione ad mutatione͞ rei mutat a veritate in falſitatẽ: & ecõ
uerſo. Patet ergo ꝙ aliqua veritas habet eſſe in ſimplicium intelligẽtia, & aliq̃ nõ. Dicẽdũ igit G
ad argumẽtũ, ꝙ licet ĩ diuina ĩtelligẽtia nõ ſit niſi ſimpliciũ intelligẽtia: veritas tñ bene habet
eſſe ĩ ea. ſ. eiꝰ qđ q̃d eſt ĩ eiꝰ eſſentia. ẜm quã de oĩbus iudicat & cõp̃hẽdit atq; cognoſcit q̃cũq;
vera ſunt tam complexa q̃ incomplexa: & veritates eorum quibus ſcđm proportione͞ ſuã ſunt
diuino exẽplari cõformata, etiã veritatem ſuiipſius quã intellectu noſtro nõ niſi cõponẽdo &
diuidendo concipimus: q̃uis in ipſo non ſit compoſitio aut diuiſio vlla, vt inferius declarabit.
Aliter autem dictum verbum p̃hi exponi poteſt. Cogitatio non eſt de ſimplicibꝰ: & eo qđ quid
eſt. i. nullum entium quæ ſunt in cogitatione dicitur ens ſimpliciter: ſcđm ꝙ eſt extra animã:
vbi. ſ. habet eſſe ſimpliciter: in anima autem habet diminutum eſſe. & ſic argumentum ꝓcedit
ex falſo intellectu. credo tñ ꝙ illa expoſitio melior ſit, & reſponſio ſcđm eam.

Circa Quintũ arguit: ꝙ veritas diuina ꝑfectius & principalius habet eſſe in H Queſt. V. Arg. 1.
eiꝰ eſſentia q̃ in eius intelligentia. Primo ſic per illud qđ dictum eſt ſupra.
Diſpoſitio vniuſcuiuſq; in eſſe &c. Sed eſſe ꝑfectius habet res ĩ ſua eſſentia
q̃ in ĩtelligẽtia: quia primũ eſt eẽ naturę: hoc ſecũdũ, eſſe rõnis. qđ ẜm p̃hm
vt dictũ ẽ, diminutũ ẽ eẽ. ergo & ꝑfectiꝰ eſſe habet veritas diuina ĩ dei eſſen
tia q̃ ĩ eiꝰ ĩtelligẽtia. ¶ Secũdo ſic, vt iã dictũ ẽ ẜm Anſel. Veritas ĩ exiſtẽtia 2
cauſa eſt veritatis quę eſt in cognitione. verius autẽ eſſe habet vnũquodq; in cauſa q̃ in cauſa
to. ergo &c. ¶ Tertio ſic. veritas omnis in diuinis non eſt niſi eſſentialis, vt ſupra habitũ eſt: q̃ 3
nõ habet per ſe eſſe niſi in eſſentia: & in nullo alio, niſi ꝑ hoc ꝙ eſſentia habet eſſe in illo. veriꝰ
autẽ vnũq̃dq; habet eſſe ĩ illo ĩ quo habet eſſe ꝑ ſe, q̃ ĩ quo habet eſſe ꝑ aliud. ergo &c. ¶ Cõtra In oppoſit. primo.
veritas eſt ꝑ ſe obiectũ & motiuũ intellectus: mouens ſolũmõ eũ in habitu & in potẽtia vt eſt
in re ipſa: actu aũt vt eſt in ipſo intellectu. vnũquodq; autẽ perfectius habet eẽ in diſpoſitione
qua eſt in actu, q̃ qua eſt in potentia. ergo &c. ¶ Secundo ſic. cum aliquid denominatur ab eo 2
quod eſt in alio: illud quo denominatur verius eſt in illo alio q̃ in denominato. Verbi gratia,
cibus denominat ſanus a ſanitate q̃ eſt ĩ aĩali: & verius habet eſſe ſanitas in aĩali q̃ in cibo. Res
autem vel eſſentia dicitur vera a veritate quæ eſt in intellectu. Probatio: quia veritas eſt q̃dam
adæquatio propter quã dicitur vera res: & ſimiliter intellectus. Adęquatio autẽ eſt in intelle-
ctu: non in re. Intellectus em̃ adæquatur rei: & eſt adæquatio in eo qđ adæquatur: non autẽ
in eo cui adęquatur. ergo &c. ¶ Tertio ſic. veritas nõ dicit in re niſi reſpectum ad intellectum. 3
Res aũt ſcđm ſuã eſſentiã non dicit niſi potẽtiale͞ reſpectũ: quia eſt intelligibile: ſiue natũ intel
ligi. vt vero eſt in intelligẽtia: eſt intellectũ in actu. verius aũt habet eẽ vnũquodq; ſcđm ꝙ eſt
in actu, q̃ ſcđm ꝙ eſt in potentia: quia ſcđm ꝙ eſt potentia non eſt, ergo &c.

I ¶In quæſtione iſta de veritate diuina oportet coniicere quid dicendum ſit ex eis
Reſolu.q. quæ experimur circa veritatē creaturę, de qua debet eſſe ſermo loquēdo de creaturis:q̄q̄ mul
to aliter & aliter habet eſſe veritas ī deo,& in creaturis:vt iā patebit ī pte.Dictū eñ eſt ſupra:
ꝙ veritas nominat in quiditate ipſa quæ eſt obiectum per ſe intellectus, reſpectū quendā eius
ad intellectū:& hoc vt eſt declaratiuū eius qđ eſt:quemadmodū econtra falſum eſt ſimulatiuū
eius qđ non eſt.Dictū eſt etiā ꝙ iſtū reſpectū poteſt dicere circa intelligibile obiectū intellectus
diuini quod eſt ipſa diuina eſſentia: vel ſub ratione qua diuina eſſentia eſt apta intelligi: &
quaſi in potentia ſe habeat vt intelligatur:ſimiliter & intelligentia diuina vt in potētia eſt ad
hoc ꝙ eam actu intelligat (Dico ſcđm rationē intelligēdi:quia in ſe nō eſt niſi actu intelligēs,
vt infra patebit).vel poteſt dicere illū reſpectū ſub ratione illa qua iam actu eſt intellecta ab in
telligentia actu intelligente.Scđm hoc enim dictū eſt in p̄cedēti q̄ſtione:ꝙ veritas & habet eſſe
in diuina eſſentia,& etiā in eius intelligentia.Sed ad intelligendū in quo illorū verius cōſiſtit
qđ q̄rit q̄ſtio p̄ſens:ne lateat in ipſa ęquiuocatio:oportet primo ſcire ꝙ in intelligentia habet
eſſe quadrupliciter veritas,ſiue quatuor modis,& duobus primis ſicut in ſubiecto,duob⁹ aliis
ſicut in cognoſcente:de qua ſcđm quēlibet modū q̄ſtio poteſt intelligi,vt patebit. Intelligētia
enim de ratione ſua propria qua eſt attributū in eſſentia diuina diuerſum ab aliis, dicit reſpe-
ctum quēdam ad intelligibile diuinū:īquantū.ſ.ipſa diuina eſſentia ſub ratione reſpectus q eſt
importatus nomine intelligētię,nata eſt ſeipſam p cognitionē ſiue per actū intelligendi compre-
hendere: quēadmodū econuerſo intelligibile diuinū dicit reſpectum quēdam ad diuinā intelli
gentiam: inquantū.ſ.ipſa diuina eſſentia ſub ratione reſpectus qui eſt importatus nomine in-
telligibilis,nata eſt per cognitionē ab eius intelligentia comp̄hendi:Et ſimiliter quēadmodum
veritas nomine ſuo dicit reſpectū eūdem: inquantū.ſ.diuina eſſentia ſub ratione eius.ſ.verita-
tis,eſt ſuiipſius apud intelligentiā p intellectualem cognitionē manifeſtatiua,vt rationē mani-
feſtationis addit veritas nomine ſuo ſuper rationē quæ importaẽ nomine intelligibilis quā ī ſe
includit. & ſcđm hoc intelligentia dicit reſpectū quēdā diuinę eſſentię vt ſubiecti vel funda-
menti ad intelligibile diuinū ſub ratione intelligibilis.Poteſt ergo intelligentia diuina ſub ra-
tione qua intelligentia eſt,cōſiderari & ſub cōparatione ad eſſentiā,vt ad ſuū ſubiectum ſiue
fundamentū:& ſub cōparatione ad intelligibile:vt ad terminū & obiectū.Primo modo diuina
intelligentia ab eſſentia quā ſub ſuo reſpectu ī ſignificato ſuo includit,habet ꝙ ſit vera intelli
gentia: quemadmodū bonitas ꝙ ſit vera bonitas: & æternitas ꝙ ſit vera æternitas: & cætera
omnia quæ in deo conſiderantur.Et ſic in diuina intelligentia habet eſſe veritas eſſentialis: q̄
eadē eſt cum veritate omniū alioꝝ quę ī deo cōſideranẽ,vt patet ex ſupra determinatis. et eſt
primus modus quo veritas habet eſſe in diuina intelligentia.Et ſi:de hmōi veritate q̄ſtio ꝑpo
ſita intelligaẽ,vtrū.ſ.veritas principalius, dignius, ſiue verius ſit in diuina eſſentia: an in eius
intelligentia: patet ꝙ ſcđm rationē intelligēdi principalius & digni⁹ habet eſſe in eſſentia q̄ in
intelligentia:qa intelligētia nō eſt vera intelligētia:niſi quia eſſentia quā in ſe continet,eſt ve-
ra eſſentia.Et ſimiliter intelligendū eſt de veritate in omnibus aliis q̄ ſunt in deo.Et ſimiliter
intelligendum de veritate in eſſentia & intelligētia creata:quia intelligentia ſuo nomine non
nominat niſi potentiā:& ita purum reſpectū ſuper eſſentiā cuius eſt,vt infra patebit. Et reſpe
ctus inquantū reſpectus eſt,nihil realitatis aut veritatis habet niſi a ſuo fundamēto, vt habitū
eſt ſupra.Secūdo modo habet intelligētia propriā rōnē veritatis ab obiecto,quā alia attributa
nō habēt:eo.ſ.ꝙ veritas in deo vt obiectū ꝓpriū ſcđm rōnē ſui reſpectus reſpicit intelligētiā &
non aliud attributum in deo. Rationē autē veritatis ab intelligibili, habet intelligētia dupli-
citer:ſcđm ꝙ ī intelligentia cōparata ad intelligibile duo conſideranẽ.ſ.intelligēdi ratio:& in-
telligendi actio conſiſtēs circa intelligibile vt eſt intelligenti p̄ſens.Ratio intelligendi in intel-
ligētia eſt eſſe formale illud quo intelligibile facit intelligētiam talē in actu quale ipſum eſt:cū
de ſe inquantū intelligentia eſt,nō eſt niſi in potētia tale.Quæ in deo ſola ratione differūt: in
creata autē intelligentia differunt aliquādo re. Res eñ exiſtens extra animā notitia ſua exi-
ſtente in intelligentia informat intelligētiam:& facit eā quodāmodo eſſe talem qualis ipſa eſt.
Scđm hunc eñ modū anima per intellectū quodāmodo eſt omnia intelligibilia,ſicut ſcđm ſen
K ſum omnia ſenſibilia,vt determinat pħs.iii.de aīa.Similitudo aūt illa ī ītelligētia re differt ab
eo qđ eſt extra:quia eſt accidens in intelligētia creata.Vnde ſicut inter ſe ſunt diuerſę ipę res
ſic habent diuerſas veritates: & illa veritas rei in anima diminuta eſt reſpectu veritatis quæ
eſt in re extra:quemadmodū & ipſa eſt res diminuta reſpectu illius quę eſt extra.& eſt veritas
ſigni reſpectu veritatis rei. Vnde & hac veritate diciẽ ītelligētia vera inquātū ipſa eſt quodā

modo cōformis rei extra tāq̄ ſuo exēplari primo: ſicut tabula per imaginē in ea depictā cōfor-
mis & ſimilis diciẽ rei exēplari ad quā depicta eſt in ea tāq̄ exēplatū quoddā. Si ergo de hmōi
veritate q̄ſtio ꝓpoſita intelligaẽ,Sciendū ꝙ veritas hmōi quia in ſe continet actū qui eſt in co
gnoſcente vt in ſubiecto: & obiectū qđ eſt īformans actū:& ī intelligēte ſicut in cognoſcēte,nō
autē ſicut in ſubiecto: poteſt igitur cōparari ad intelligētiam vt habet eſſe in illa ſicut accidēs
in ſubiecto, ratione actus in ea eliciti: vel ſicut obiectū in cognoſcēte.Si primo modo:ſic eſt ſe-
cundus modus principalis quo veritas habet eſſe in intelligentia.Et patet ꝙ loquendo de iſto
modo exiſtendi veritatē:dignius & principalius habet eſſe veritas in eſſentia q̄ ī ītelligētia.Et
hoc ſiue fuerit veritas ſimplicis intelligentię:qua intelligentia comp̄hēdit id qđ verum eſt in
re,aut in eius quiditate ſub ratione incomplexi:ſiue fuerit veritas intelligentiæ collatiuę,qua
comp̄hendit id qđ verū eſt in re ſub ratione cōplexi.Niſi ſcđm opinionē dicentiū ꝙ res in veri
tate ſua ſequiẽ æſtimationē:quā reprobat pħs.iiii.Meta.vt tactū eſt ſupra in q̄ſtione diſputatio
nis noſtrę.Vnde quia hmōi comp̄henſio in ſua veritate ſequitur veritatē rei:ita ꝙ in ītelligen
tia cōplexa ſine omni ſua mutatione ad mutationē rei cōtingit eā mutari a veritate in falſita-
tem & econuerſo,quādo eſt falſum & verū poſſibile ſiue contingēs:ſcđm ꝙ dicit pħus de opi-
nione ſicut & de oratione in p̄dicamētis: non autē econuerſo ad mutationē comp̄hēſionis ali-
quo modo mutatur veritas ī re:ſcđm ꝙ dicit pħus in li.Peri her. Propter noſtrum affirmare
vel negare nihil mutaẽ in re:Ita ꝙ ſcđm hoc veritas rei nullo modo dependet a veritate hmōi
cuiuſcūq; intelligētię creatę: ſed econuerſo:verius & dignius eſt vnūquodq; ī eſſe abſoluto q̄
depēdēti.Et ſicut eſt in creaturis,ita eſt in deo inquātum ī ipſo ſcđm rationē differūt actus in
telligendi & obiectum:& ſcđm rationem noſtri intellectus actus intelligendi formaẽ a ratione
obiecti. Si vero q̄ſtio intelligatur de veritate extra rem in intelligētia ſecundo modo.ſ.vt obie L
ctum in cognoſcente,in quo obiecto cognoſcens percipit ipſam rem: quæ ſcđm ſe vt extra eſt,
ſolū in potentia eſt intellecta:inquantum vero vt obiectum eſt in intellectu,actu eſt intellecta:
cum manifeſtum eſt ꝙ hmōi veritas fundatur in ratione intelligibilis per duplex eſſe ſuum
vnū in re extra:aliud obiectiue in intellectu ſiue in intelligentia : & etiā eſt manifeſtū ꝙ vt eſt
in intelligentia,eſt actu mouens ipſam:& declaratiua ſui apud ipſam: qđ facit ſolummodo in
potentia vt ſcđm ſe eſt extra in ſua eſſentia: quare cū in tali actu mouendi intellectum ad de-
clarationem ſui conſiſtit ſcđm prædicta ratio veritatis : perfectius eſt aūt ſcđm diſpoſitionem
actus cum ſcđm illum eſt in actu:q̄ cum ſcđm illum eſt in potētia tm̄: Res igiẽ ipſa inquantū
eſt ī intelligentia obiectiue actu mouens ipſam, perfectius habet rationem veritatis q̄ ſcđm ꝙ
eſt ſcđm ſe in ſua eſſentia extra. Quare cū ſcđm iſtum modum intelligendi dicitur vera veri
tate ipſius rei vt eſt obiectiue in ipſa: hoc igitur modo dicendum eſt ꝙ veritas perfectius ha-
bet eſſe in intelligētia q̄ in ipſa eſſentia.Sed continet iſte modus eſſendi & veritatem p̄fectius
in intelligentia q̄ in eſſentia:continet enim in ſe tres. quoniā veritatē exiſtere in intelligentia
iſto modo,nihil aliud eſt q̄ ipſam veritatē eſſe in intelligētia vt obiectum actualiter intellectū:
quę veritas nō eſt exiſtēs in ſubiecto niſi in ipſa re:ſed denominat ipam rem ſcđm ꝙ eſt ſcđm
ſe exiſtens extra intelligentiā:& etiā vt eſt exiſtens in ipſa intelligētia:& ſilr ipſam intelligētiā
inquantū p cognitionē res conſiſtit in ipſa ſicut obiectū in cognoſcente:in quo poteſt eſſe ipſa
veritas vt obiectū cognitū dupliciter.Et ſic duplr intelligentiā debet denominare.Vno modo
cognoſcendo ſiue intelligendo id qđ verū eſt.Alio modo intelligendo ipſam veritatem qua &
res extra:& exiſtens ī intelligētia:& ſimiliter ipſa ītelligētia habēt eſſe vera.Hęc veritas q̄ vno
modo in eſſentia rei extra vt in ſubiecto ipſam denominādo: dupliciter habet eſſe ī ītelligētia.
Vno mō inquātū habet eſſe vt in ſubiecto in re ipſa:ſcđm ꝙ obiectiue habet eſſe ī intelligētia
ipſam denominādo vt ſubiectū ſuū.Alio modo inquātū habet eſſe in ipſa intelligētia:nō vt in
ſubiecto:ſed vt ī ītelligēte tm̄ & determinātē intelligētiā:nō ſicut ſubiectum: ſed ſicut cogno
ſcēs.Et vtroq; modo verius habet eſſe in intelligētia q̄ in eſſentia:hoc eſt ī eſſentia vt eſt in in
telligētia,q̄ ī eſſentia vt eſt ſcđm ſe extra:& in ītelligētia vt cōtinēs ī ſe obiectiue eſſentiā,q̄ in
ipſa vt eſt extra.Perfectior eñ eſt ratio veritatis vt denominat eſſentiā ī ītelligētia,& ipſam in
telligentiā, q̄ vna eſt & eadē, q̄ ſit ratio eiuſdē veritatis vt denominat rem extra. & hoc quia
(vt iam dictum eſt) eſſentia rei vt eſt ſcđm ſe,eſt ſolum in potētia intellecta:& ita vt eſt in po
tentia mouens:vt vero eſt in intelligentia,eſt ſcđm actum intellecta:& ita vt ipſa eſt actu mo-
uens.Quare cum veritas fundatur in eſſentia inquantum habet vim manifeſtatiui & declara
tiui ſuiipſius apud intelligentiam : dicente Auicenna, ꝙ veritas eſt proprietas vniuſcuiuſ-
q; rei inquantum nata eſt de ſe veram æſtimationem facere : dicente etiam beato Hilario

ꝙ veritas eſt manifeſtatiuũ eſſe:& manifeſtũ eſt ꝙ tunc vnũqđqꝫ habet pfectius eſſe ſcđm quã
cũqꝫ rõnẽ:ĩquãtũ ſm ipſam habet eẽ ĩ actu,ꝗ ĩquãtũ ſm ipſam habet ſolũ eſſe ĩ potẽtia: & ſilr
fundať ſup aliqd: & ſup aliquã eiꝰ rõnẽ pfectiꝰ habet eẽ ĩquãtũ fundať ſup illud ſm ꝙ habet
ſcđm illã diſpoſitionẽ eſſe in actu: ꝗ inquantũ fundať ſup illud ſcđm ꝙ ſcđm illã diſpoſitionẽ
habet eſſe in potentia tm̃. Quare cũ,vt dictũ eſt,veritas fundatur ſuper eſſentiã rei:inquantũ
habet naturã ſiue vim intelligibilis,& manifeſtatiui,& ſcđm ſe eſt intellectum in potentia tm̃
& ſimiliter manifeſtatiuũ ſiue mouens in potentia tm̃: vt vero eſt ĩ intelligẽtia eſt actu intelle
ctũ & actu mouens: Abſolute ergo dicendũ eſt ſcđm hmõi intellectũ q̃ſtionis:ꝙ veritas quę-
cunqꝫ diuina & alia perfectius & principalius & dignius habet eſſe in intelligentia: hoc eſt in
ipſa re ſcđm eſſe qđ habet in intelligentia cognoſcente,denominãdo verã & ipſam rẽ,& ipſam
intelligentiam:ꝗ in ipſa eſſentia ſcđm ſe,denominando ſolum ipſam rei eſſentiam : quia perfe-
ctius habet eſſe in ipſa eſſentia,vt iam actu intellecta & actu mouens:ꝗ habet eſſe in eadem vt
potentia eſt intellecta & potentia mouens,ſicut dictum eſt.Et ſic in creaturis contrario modo
contingit de eſſe rei & ſua veritate ſcđm iſtum modum:quoniam veritas rei in anima eſt per-
fecta veritas:& eſſe in eadẽ eſt eſſe diminutũ:eſſe vero in re extra eſt perfectũ eſſe & diminuta
M veritas.Sed iſte modus quo veritas habet eſſe in intelligẽtia, non vt in ſubiecto, ſed vt obiectũ
in cognoſcẽte,duplex eſt,ſcđm ꝙ dictum eſt:quoniã veritas obiectũ eſt intellectus Vno modo
mouens ipſum ad cognoſcẽdum ꝑ ſe id qđ verum eſt: & eſt tertius modus principalis quo ve
ritas habet eſſe in intelligẽtia.Alio vero mõ ad cognoſcẽdũ per ſe ipſam veritatẽ.Primo modo
(vt iã dictũ eſt) verius eſſe habet ĩ ĩtelligẽtia vt ĩ cognoſcẽte,ꝗ ĩ re extra vt ĩ ſubiecto:Sed ęq̃li
ter habet eſſe in intelligẽtia,& in eſſentia vt eſt in ĩtelligẽtia:qa ſcđm eãdẽ rõnẽ manifeſtatiui.
Si tñ in aliquo illoꝝ habet eſſe verius:hoc eſt ĩ intelligẽtia:qa actualitatẽ manifeſtatiui habet
ab eo ꝙ eſt ĩ ĩtelligẽtia,nõ aũt ab eo ꝙ ẽ ĩ eſſentia:niſi qa eſſentia eſt ĩ ĩtelligẽtia.Si vero veritas
moueat ĩtelligẽtiã ad ĩtelligẽdũ ipſam veritatẽ ſignificatã noĩe abſoluto:vt eſt quartus modꝰ
principalis quo veritas habet eſſe ĩ ĩtelligentia:ꝗ qdẽ veritas licet non exiſtit niſi in re ſubiecta
vt in ſubiecto:tñ per ſe eſt in intelligẽtia vt obiectũ apphenſum ab ipſa:& hoc nõ niſi in intelli
gẽtia collatiua.Non eñ eſt ſic cõſtituta veritas aliud ꝗ veroꝝ q̃dã cõformitas:& ratio decla-
ratiua ſuiipſius & illoꝝ apud intelligẽtiã:in qua conformitate cõſiſtit perfecta ratio veritatis:
Ita ꝙ ſine eius perceptione ex collatione vtriuſqꝫ conformiũ adinuicẽ,a nullo intellectu diuino
poteſt eſſe perceptio perfectę & ſyncerę veritatis:licet ipſum verũ qđ eſt res ipſa aut quiditas
N ſine vlla collatione percipi poſſit,vt dictum eſt. ¶Ad cuius intellectum ſciendum ꝙ ſicut ſi-
mile inquãtũ ſimile dicit reſpectũ quo res vna alteri ſimilis eſt,ſimilitudine ꝗ fundať in re ſup
aliqd abſolutũ:puta albedinẽ:& cõſiſtit ĩ cõformitate ſcđm albedinẽ vniꝰ ad albedinẽ alteriꝰ:
vt ſilitudo ſit ipſa cõformitas qua ſunt ſimiles & cõformes adinuicẽ: nõ ſunt aũt illi vel eorũ
albedines ipſa ſimilitudo aut conformitas:ſed pticipãt eã:Sic verum inquãtũ verũ dicit reſpe-
ctum quo res vna alteri rei conformis eſt:veritate quę fundať in rei eſſentia & natura: & ha-
bet eſſe in eſſentia rei: & in intelligentia:ambo denominãdo,vt dictum eſt,vt conformitas illa
ſit ipſa veritas qua ãbo dicunť eẽ vera:nõ aũt ſunt ipſa veritas.hoc eñ nõ eſt verũ niſi in ipſo
deo ſolo:in quo nõ eſt alicuiꝰ pticipatio,ſed habẽs eſt id qđ habeť. Quẽadmodũ ergo ſimilitu-
do dupliciter habet cõſiderari: ſicut etiã quodlibet eſſe quiditatiuũ cuiuſlibet rei creatę: Vno
modo ſub ratione eſſe impticipati:vt.ſ.ſcđm ſe cõſiderata nõ eſt niſi ſilitudo tm̃:ſicut humani
tas ſcđm ſe nõ eſt niſi humanitas tm̃:Alio modo ſub ratione pticipati:vt.ſ.in hoc albo & ĩ illo
eſt hęc ſilitudo in iſto ſimili, & illa in illo,quia pticipata eſt ab hoc albo & ab illo, vt ſupra di-
ctũ eſt de humanitate:Similiter ergo & duplr habet cõſiderari veritas.ſ.& ſcđm rationẽ ptici
pationis in creaturis penes diuerſitatẽ rerũ & veritatũ in vtroqꝫ cõformiũ: & ſm rõnẽ abſtra
cti & impticipati.In deo aũt ſcđm rõnẽ idẽtitatis penes diuerſitatẽ ipſoꝝ cõformiũ ſcđm rõnẽ
O vt ſtatim patebit. Nũc aũt ita eſt: ꝙ veritas non diciť in eo qđ habet veritatẽ in eſſe naturali
quocunqꝫ,niſi a veritate quiditatis ſuę.Non eñ diciť aliqs verus homo niſi quia habet veram
humanitatẽ:neqꝫ verũ ſimile niſi quia habet verã ſimilitudinẽ.Siliter ergo nõ diciť aliquid ve
rũ vt res vel natura vel eſſentia aliqua,niſi quia habet veritatẽ:hoc eſt cõformitatẽ ſui ad ali-
quid,ſiue ꝑ idẽtitatẽ vt ĩ deo,ſiue ꝑ pticipationẽ vt ĩ creaturis.Cũqꝫ duo ab aliqua diſpoſitiõe
denoĩata ſunt:quoꝝ vnũ denoĩať tale ab illo inquãtũ habet eſſe in alio:illud aliud dignius ha
bet illã denominationẽ.Verbi gr̃a:Cũ cibus diciť ſanus a ſanitate corporis aĩalis ꝑ quãdã at-
tributionẽ.ſ.quia eſt effectiuus illius:dignius denominari habet a ſanitate corpus aĩalis ꝗ ci-
bus.Quare cũ q̃cũqꝫ res vt eſt natura & eſſentia diciť vera veritate vt ab ipſa pticipata: tanꝗ

qua eſt alicui cõformis:verius ergo & dignius attribuẽda eſt ratio veritatis ipſiꝰ cõformitatis vtri
qꝫ communi vt eſt in eſſe quiditatiuo ſecundũ ſe conſiderata,ꝗ ipſis conformibꝰ vt ab eis eſt parti
cipata:nõ quidẽ vt ẽ huius cõformis & illiꝰ:ſed vt ipſa eſt ſcđm ſe cõformitas vtriuſqꝫ:quẽadmo-
dũ ratio ſimilitudinis verius attribuiť ſilitudini vt ſecũdũ ſe cõſiderať in eſſe quiditatiuo ꝗ alicui
cõſimiliũ.Quare cũ veritas conſiderata vt eſt conformitas abſoluta ſup vtrũqꝫ conformiũ:nõ ha-
bet eſſe niſi ĩ conſideratione actuali intelligẽtię,quę ex collatione vtriuſqꝫ conformis ꝑcipit ipſorũ
conformitatem inter ſe,intelligẽdo cõformitatẽ ĩter ſe quaſi ĩ eſſe quodã quiditatiuo:cũ in vtroqꝫ
cõformiũ intelligiť quaſi ĩ eſſe naturę:perfectior ergo & dignior eſt ratio veritatis vt cadit ĩ actua-
li ꝑceptione intelligẽtię, ꝑcipiẽdo.ſ.eam(vt dictũ ẽ)ſcđm ſe & abſolute,ꝗ vt habet eſſe ĩ re cõforma
ta alteri:& hoc ſiue hmõi res cõſidereť vt ĩtelligibile quoddã nõdũ actu intellectũ: ſiue vt ipã iam
actualiter ſit intellecta.Si ergo ſecũdũ hoc ꝓprie velimꝰ loqui, & dicamus veritatẽ vt cõſideratur
ſcđm ſe abſolute quaſi in eſſe q̃ditatiuo,eſſe ĩ intelligẽtia:ſecũdũ vero ꝙ cõſiderať vt in hoc & in il
lo exiſtens.ſ.in vtroqꝫ conformiũ dicamus eſſe eam in eſſentia:& hoc aut vt ſcđm ſe cõſiderať:aut
vt eſt actualiter ĩtellecta in ipã ĩtelligẽtia:ſecundũ hoc debemꝰ pricipaliter ĩtelligere q̃ſtionẽ ꝗ q̃riť
vtrũ veritas principalius & dignius habet eſſe in diuina eſſentia an in eius intelligentia.¶Et ẽ di- P
cendũ ſimpliciter & abſolute,ꝙ in eius intelligentia.qm̃ in eſſentia ſecũdũ ſe nõ habet eſſe veritas Reſpõſio
niſi quia eſt eius qđ verũ eſt:ſilr neqꝫ in eſſentia vt in actuali conſideratione intelligentiæ eſt exñs:
vt ſicut in eſſentia nõ exiſtit niſi qđ eſt verũ:& ita veritas vt eſt huius cõformis: non ipſa veritas
abſoluta:ſumẽdo veritatẽ ꝓ rõne reſpectꝰ puri:quẽadmodũ mõ loquimur de ipã: ſiliter vt ab ĩtel
ligẽtia apphẽdiť exñs ĩ eſſentia nõ ꝑcipiť niſi qđ eſt veritate verũ:& ita veritas vt hmõi,nõ vt abſo
luta.In ĩtelligẽtia autẽ habet eẽ veritas vt ẽ ipã cõformitas cõformiũ: ſicut ſimilitudo eſt cõformi
tas q̃dã ſimiliũ. & ſic ꝑcipiť nõ ſolũ qđ verũ eſt intelligẽtia ſimplici ꝗ ꝑcipiť vtrũqꝫ verorũ ſecũdũ
ſe & abſolute:ſed ipſa ſecũdũ ſe veritas ꝗ eſt forma vtriuſqꝫ verorum: & hoc intelligẽtia collatiua
vnũ eorũ alteri cõferẽdo. Per hũc ergo modũ, pfectũ eẽ veritatis nõ habet veritas niſi ĩ actuali ꝑce
ptiõe ĩtelligẽtiæ: & ſic ĩ intelligentia habet eſſe nõ vt in ſubiecto:ſed vt in pticipãte:pticipãdo.ſ.eã
non vt habet eſſe in aliquo ſicut in ſubiecto:ſed ſecũdũ eſſe quiditatiuum abſtractũ a quolibet ſub
iecto:nõ abſtractione vniuerſalis a particulari logice:ſed formę & q̃ditatis ab eo cuius eſt metaphy
ſice.Et ſecũdũ hoc bñ definit Anſel.veritatẽ:cũ dicit ꝙ ẽ rectitudo ſola mẽte ꝑceptibilis:& per hoc
ſecundum prædictum modum in ſola mente exiſtens:ita ꝙ niſi ſit in perceptione actuali: non ha-
bet eſſe in ſua perfecta ratione abſoluta.Et ad horum euidentiam & ſimiliter illorum ꝗ dicuntur
in prima & tertia ratione ad hanc partem:ſciendum ꝙ res quæcũqꝫ conſiderata in ſe ſecũdum eẽ
naturale aut quiditatiuum nullum omnino reſpectum dicit ad intellectum inquantum hmõi:ſed
ſolum ex hoc ꝙ habet in ſe rationem intelligibilis:hoc eſt ꝙ ſit manifeſtabile intellectui: & hoc paſ
ſiue:ſed ex hoc primo habet rationem veri ꝙ eſt ſui manifeſtatiuũ apud intellectum: & hoc acti-
ue.Et hęc eſt ratio veri in re imperfectiſſima,priuſꝗ manifeſtans eſt ſe intellectui ſecũdum actũ: &
actualiter intelligitur.Sed cum eſt ſecundum actum ſe manifeſtans intellectui:tũc habet rationem
veri perfectam,ſed vt in concretione & ſub ratione participati perfectiſſimam: vt quãdo ſe manife
ſtat ſub ratione veritatis vt in abſtractione conſiderať,quæ non habet eſſe niſi in actuali perceptio-
ne vt obiectum in cognoſcente, vt cõformitas & coęquatio vtriuſqꝫ verorum:ſine cuius perceptio
ne non percipitur veritas:ſed ſolum id quod verum eſt ſiue veritatem habens aut participãs.Nec
poteſt illa veritas percipi ſine perceptione & collatione adinuicẽ vtriuſqꝫ veroꝝ ſcđm correſpondẽ
tiã:ſicut nec poteſt percipi veritas imaginis Cęſaris ſine inſpectione vtriuſqꝫ.ſ.& Cęſaris & imagi-
nis,& collatione eorum inter ſe,ſecundũ correſpõdẽtiã,ſecundum ꝙ ſupra expoſitũ eſt in q̃ſtionibꝰ Q
an contingit aliquid ſcire.Hęc autem vera,inter ꝗ.ſ. debet fieri hmõi collatio: & quæ debent ſic ſi
bi correſpondere,ſunt res ipſa quæ eſt vera res extra in ſua eſſentia & natura,& ipſe intellectꝰ qui
eſt verus ex vero conceptu illius rei. Quæ quidẽ collatio fit ꝑ actum intellectus cõſiderantis ſi cõ
ceptꝰ in ĩtellectu nec plus nec minꝰ cõtinet ꝗ cõtinet natura rei extra:ita ꝙ iſtiꝰ collatiõis res extra
ſit vnum extremorum:& ipſe conceptus de illa re ſit aliud . vt ſi intellectus inueniat ꝙ conceptꝰ
eius nec plus nec minꝰ cõtineat ꝗ cõtinet natura rei extra,iudicat ꝙ verꝰ eſt ĩtellectꝰ cõceptꝰ:& ecõ
uerſo ſi inuenit ꝙ conceptus eius plus aut minus contineat ꝗ natura rei extra,iudicat ꝙ conce-
ptus eſt falſus & diminutus:& ſimile iudicium facit circa rem.Et ſic ex collatione vtriuſqꝫ,ſcilicet
rei & conceptus:ſecundum huiuſmodi conformitatem concipitur veritas in abſtractione quæ eſt
forma vtriuſqꝫ verorum inquantum vera ſunt : & hoc non niſi intellectu complexo quo vnum
comparatur alteri ſecundum correſpondentiam & conformitatem,dicente intelligentia quoniam
hoc eſt conforme illi:& econuerſo(qđ tñ venatũ eſt ex illo intellectu cõplexo collatiuo) cõcipiť ĩtel
lectus incomplexus.ſ.conformitatis, quæ eſt inter illa extrema collationis. Quemadmodũ eñ com

parans hoc album illi albo:& ecõuerſo:& cõcipiens quoniã hoc eſt conforme & cõſimile illi: & ecõ
uerſo: abſtrahit ab vtriſq; rationem ſimilitudinis & conformitatis tanq̃ formam & quiditatem cõ
munem vtriſq; inquantum ſimilia ſunt:ſic comparans verum q̃d eſt in intellectu ad verum q̃d eſt
in rebus:& concipiens qm̃ hoc eſt conforme & cõſimile illi ĩ veritate:& ecõuerſo:abſtrahit ab vtriſ
q; rationem communis conformitatis & veritatis tanq̃ formam & quiditatem communem vtriſ
q; inquantum vera ſunt & cõformia.Non dico abſtractiõe logica qua abſtrahitur vniuerſale a pti
cularibus,vt homo ab hoc homine & ab illo:ſed metaphyſica qua abſtrahitur forma ſiue quiditas
ab eis quorum eſt quiditas:vt humanitas ab hoc homine & ab illo: a quib⁹ participatur.Per hunc
ergo modum veritas dignius habet eſſe in intelligentia q̃ in eſſentia.Hoc tamen non conuenit ęq
R liter cuicũq; veritati:neq; reſpectu cuiuſcũq; intelligentię indifferenter. ¶Ad cuius euidentiã ſciẽ
dũ,ꝙ duplex ẽ veritas,ſicut duplex res ẽ in q̃ fundat̃:veritas.ſ.creata & increata.Et creata duplex
eſt.ſ.naturalis & artificialis.Intellectus autem in vniuerſo non eſt niſi duplex.ſ.creatus human⁹ vł
angelicus,& increatus:& non ſe habet aliqua illarũ veritatũ ęqualiter ad hos duos intellectus.Q̃d
primo inſpiciendũ eſt circa veritatem rei naturalis createą.Secũdo circa veritatẽ rei artificialis.Ter
tio circa veritatẽ rei increatę.¶Circa primũ ergo ſciendũ:ꝙ veritas rei naturalis createą ad intelle
S ctum increatum refertur eſſentialiter tanq̃ ad illũ a quo habet cauſari,& a quo eſſentialiter depen
det ĩ ſuo eſſe naturali:ad intellectũ vero creatũ quẽcũq; refertur accidẽtaliter tanq̃ ad illũ a quo p
eius ſimilitudinem intellectus habet informari:& per hoc rei extra in veritate conformari: & ita a
quo habet quodammodo cauſari,vt patebit:& a quo dependet in ſuo eſſe cognitiuo.Vnde cum ſe
cundũ p̃determinata,veritas ĩ re dicit reſpectum eius ad intellectũ:veritas igitur rei naturalis eẽn
tialem reſpectum ſiue eſſentialiter reſpectum dicit ad intellectum increatum:accidentalem aut ac
cidentaliter ad intellectũ creatum.Cum igit̃(vt iam concluſum eſt) veritas p̃cipalius & pfectius
eſſe habet in intelligentia q̃ in rei eſſentia:eſſentialiter igitur veritas rei naturalis perfectius habet
T eſſe in intelligentia intellectus creati q̃ in ſua eſſentia:& hoc ſecũdũ modos prædeterminatos,in q
bus ſupra cõceſſum eſt veritatẽ dignius eſſe in intelligentia q̃ in rei eſſentia.¶Sequitur conſidera
r̃e de veritate artificialis quõ ſe habeat ad intellectum increatum & creatũ.Circa quã ſciẽdũ,ꝙ ipa
ad vtrũq; intellectum refertur eſſentialiter tanq̃ a quo habet cauſari:& a quo eſſentialiter depẽdet
in ſuo fieri:& in ſuo eſſe.Eſſentialẽ ergo reſpectum habet ad vtrũq;:ſed eſſentialiorẽ ad intellectum
increatum.qm̃ artificiale ſecũdũ naturam & formam ſimul habet eſſe in intellectu increato ratio
ñe diuinę eſſentię:quẽadmodũ dictũ eſt de re naturali.Et ideo veritas artificialis rei ſicut & natu
ralis verius & pfectius habet eſſe in diuina intelligentia q̃ in propria eſſentia.In ĩtellectu vero crea
to artificiale non habet eſſe niſi ſecundũ formã tm̃:& hoc rõne ſimilitudinis alicuius, illius ſecũdũ
quã eam habet producere in materia extra,vt ſecundũ Philoſophum in.vii.metaphyſicę,fiat ſimi
le a ſimili,domus in materia a domo in mente. Quã etiã formã non habet ex ſe naturaliter:ſed ſibi
formatam in generali vel in ſpeciali ab aliquo artificiali vel ab aliqua ſimilitudine accepta ex re na
turali inquantum ars imitatur naturam.Et ſecundum hoc veritas rei artificialis inquantum ipſa
habet fieri ab intellectu artificis,verius habet eſſe in eo q̃ in re ipa eſt.Inquãtum vero ſimilitudo ar
tis in artifice accepta eſt ab aliquo artificiali,verius habet eſſe in illo & primo,& ſecundario in arti
V fice,& tertio in artificiato ab ipſo.¶Sequitur de veritate rei increatę quomodo ſe habeat ad intelli
gentiam creatam & increatã. Ad ĩtellectũ q̃dẽ creatum ſic ſe habet,ꝙ ex puris naturalibus nullus
poteſt huiuſmodi veritatem comprehendere : ſiue quæ conſiſtit in conformitate diuinæ eſſentiæ
ad ĩtellectum humanum:ſiue ad diuinum:ſiue ad creaturas.cũ his em̃ tribus habet cõformitatem
vt iã patebit.Et hoc ideo:quia vt dictũ eſt,huiuſmodi conformitas non poteſt comprehẽdi ſine col
latione conformium cognitorum:& diuina eſſentia ex puris naturalibus a nulla creatura poteſt ĩ
telligi.Si vero intelligatur ab intellectu beato:licet non poteſt comprehendere perfecte conformita
tem infinitam diuinę eſſentiæ cũ diuina intelligentia:& ſimiliter quæ eſt diuinæ eſſentiæ ad crea
turam:quantum tamen ad id conformitatis q̃d comprehẽdit, quo ad hoc dignior eſt ratio verita
tis illius vt eſt in intelligentia ſicut obiectũ cognitum in cognoſcente:q̃ ĩ diuina eſſentia.q̃a.ſ.ab ĩ
telligẽtia cõp̄hendit̃ vt eſt vtriuſq; cõformitas cõformiũ.In diuina vero eſſentia nõ eſt niſi vt habi
ta ab altero eoꝝ.Et quia in intelligẽtia eſt vt iã actualiter ĩtellecta,in diuina vero eſſentia vt poſſi
bilis intelligi:& ſemp̄ in pfectiori rõne veritatis eſt vnũq̃dq; ĩquãtũ eſt ſub rõne actualiter ĩtellecti
q̃ ſit ĩquãtũ ſolũ intellectũ potẽtialiter,aliis eiſdẽ retẽtis: licet ſic & abſolute q̃cq̃d eſt ĩ deo ĩquãtũ ĩ
ipõ ẽ,digni⁹ habet eẽ q̃ ĩ creatura quocũq; mõ ponat̃ eſſe ĩ ipa:Siľiter ẽt ſi cõſideret̃ hmõi veritas re
ſpectu intelligẽtię diuinę,ſemp̄ dignior rõ ei⁹ eſt vt habet eẽ ĩ intelligẽtia q̃ ĩ eẽntia:q̃a in ĩtelligẽtia
hꝫ eẽ vt ĩtellectũ ĩ actu: ĩ eẽntia aũt vt ĩtellectũ ĩ potẽtia,Propt̃ q̃d oẽs pfectę definitiões & rectę veri

aut veritatis dantur ex ordine aliquo ſiue comparatione ad intellectum : ita ꝙ accipiant intelle
ctum licet oblique in ſe:& hoc cum ratione manifeſtationis illi faciendę vel adæquationis cũ ipſo:
vel cum ratione vtriuſq;.ſ.manifeſtationis & adęquationis.Primo modo dicit̃ ꝙ verum eſt declara
tiuũ eſſe,ſcilicet apud intellectum, ſecundum Hila. vel natum facere de ſe veram æſtimationem
ſecundum Auicen.Secũdo modo dicitur adęquatio rei & intellectus.ſecundum Iſaac. Tertio mo
do dicitur rectitudo ſola mente perceptibilis.ſecũdum Anſel. Vnde q̃d dicit Auguſt.ꝙ veritas eſt
id q̃d res eſt:non eſt niſi definitio materialis,per id.ſ.ſuper q̃d veritas fundatur.vnde corrigẽs defi
nitionem dicit. Cui ſaltem manifeſtum eſt falſitatem eẽ qua res id putatur eſſe q̃d nõ eſt,ĩtelligat
veritatem eſſe qua oſtenditur id eſſe quod eſt.

¶Per hęc patet reſponſio ad illud q̃d arguebatur primo:ꝙ eſſe in intelligentia eſt X Ad pri. princip.
eſſe cognitiuum & rõnis non verum,quale eſt eſſe naturę q̃d eſt in rei eſſentia.Dicẽdũ ꝙ licet non
ſit in intelligentia vera & perfecta ratio entitatis:ſed in re extra:quia Philoſophus in.vii.meta.eſſe
rei in anima vocat eſſe eius diminutum:eſſe vero rei extra vocat eſſe verum: eſt tñ in ea pfecta ra
tio veritatis : quia in actu cognitiuo eſt motus rei in intelligentia ſecundum rationem veri: qui p
ficitur in intelligentia vt in ſuo termino:quẽadmodum ratio grauis perficit̃ deorſum,ad q̃d incli
nat motus grauis:& ſimiliter ratio boni perficit̃ in re extra,in quam terminat̃ motus in actu affe
ctiuo.Non em̃ vniformiter ſeſe cõſequunt̃ ratio entitatis & veritatis: quẽadmodum neq; ratio bo
nitatis & veritatis. Q̃d bene notauit Philoſophus cum dixit in eodẽ: ꝙ verum & falſum nõ ſunt
in rebus ſicut bonum & malum:ſed in cognitione. Bonum enim nõ habet perfectam rationẽ boni
niſi in rebus:in intelligentia vero non niſi diminutã:quẽadmodum neq; eſſe:verũ aũt ecõuerſo.Et
q̃d aſſumitur in argumento ꝙ diſpoſitio vniuſcuiuſq; ĩ eſſe &c. Dicẽdũ ꝙ illud dictũ Phi.Diſpo
ſitio vniuſcuiuſq; ĩ eẽ,eſt ſua diſpoſitio in veritate:debet verificari quia quanto aliquid eſt pfecti⁹
in eẽ:& in veritate:& ecõuerſo.ſed nõ ſequit̃ ex hoc,ꝙ vbi res habet pfecti⁹ eẽ,ibi habet pfecti⁹ veri
tatẽ.Immo eſt fallacia figuræ dictionis,cõmutãdo q̃d in vbi,ſicut patet.¶Ad ſecundũ ꝙ veritas q̃ Y
eſt in intelligentia cauſatur a veritate quæ eſt in rei eſſentia:Dicendum ꝙ hoc non eſt verũ de ve Ad ſcd̃m.
ritate quæ eſt in diuina intelligentia reſpectu creaturæ.ipſa em̃ veritas q̃ eſt in rei eſſentia tã natu
ralis q̃ artificialis,cauſatur ab illa quæ eſt ĩ diuina intelligentia.Veritas enim creaturæ conſiſtit in
conformitate & adęquatione quadam ſecundum gradum pfectionis & naturę ſuę ad id perfectio
nis q̃d ei reſpõdet in diuina eſſentia tanq̃ in ſuo exemplari primo: quẽadmodũ veritas imaginis ĩ
ſpeculo conſiſtit in conformitate quadam ad ſuum p̃totypũ.Nec ſimiliter habet veritatẽ de veri
tate quæ eſt in intelligentia creaturę reſpectu rei artificialis quo ad formã artificii. Reſpectu vero
rei naturalis aut diuinę eſſentię:licet veritas in intelligentia cauſet̃ a veritate quę eſt in ipſa eſſen
tia,q̃a tñ pfectiori mõ habet eẽ in intelligẽtia q̃ in eſſentia:q̃a ſcd̃m actualẽ app̄hẽſionẽ in intelligẽ
tia,ſcd̃m potẽtialẽ ſolũ in ipſa eſſentia:ſcd̃m hoc quodãmõ pfecti⁹ habet eẽ in intelligẽtia,vt ſupra
dictũ eſt.Et quod aſſumit̃,ꝙ vnũq̃dq; pfectius habet eſſe in cã q̃ in cauſato:verũ eſt qñ ſecũdũ eun
dẽ modũ habet eſſe in vtroq;.Quoad hoc tñ ꝙ veritas in intelligẽtia increata reſpectu intelligibi
lis increati:& in intelligentia creata reſpectu rei naturalis createą vel increatę vel artificialis, maxi
me quo ad materiã,cãm habet aliquo mõ a veritate exiſtẽte ĩ eſſentia rei ĩtellectę:bñ verũ eſt ꝙ ve
ri⁹ habet eẽ in rei eſſentia q̃ in ipſa intelligẽtia.¶Ad tertiũ,ꝙ nõ eſt in deo niſi vna veritas funda Z
ta in eſſentia &c.Dicẽdũ ꝙ verũ eſt:tñ iſtã eãdem dicimus eẽ verius in intelligẽtia q̃ in eſſentia:q̃a Ad tertiũ
in ĩtelligentia ẽ actu ĩtellecta:in eſſentia aũt in potẽtia intellecta ſolũmõ,vt dictũ eſt ſupra. ¶Ratio &
ſcd̃a ad oppoſitũ.ſ.ꝙ adęq̃tio in q̃ cõſiſtit veritas,ẽ in ĩtellectu:q̃a ipe adequat̃ rei: nõ ecõuerſo:ergo Ad oppo.
& veritas &c.ſophiſtica eſt.Q̃m adęquatio vno mõ eſt coęquãtis actio & coęquati paſſio.Alio aũt
mõ eſt corregulatio & correſpõdẽtia inter coęquans & coęq̃tũ.Ideo dicẽdũ ad rõnẽ:ꝙ ſup̄ coęqua
tionẽ primo mõ dictã nõ fundat̃ veritas:q̃a tũc nõ eẽt in deo vllo mõ: ſed fundat̃ ſup̄ eã ſcd̃o mõ.
Et p̄io mõ eſt coęq̃tio in ĩtellectu creato,qñ veritas in ipõ cauſat̃ a re extra.Scd̃o mõ eſt coęquatio
in ipſo ex ſeipõ ex collatione vtriuſq; verorum percepta ab intellectu:nõ q̃a illa coęquatio ſit ipa ve
ritas:ſed fundat̃ in ipa. Dicit̃ em̃ coęq̃tio p̄ciſe ex hoc ꝙ vnũ veroꝝ alteri correſpõdet.Veritas au
tem eſt in ipſa coęquatione, qua manifeſtatiua eſt apud intellectum ꝙ ſit talis.

CIrca ſextũ arguitur ꝙ falſitas ſit in deo Primo ſic.ſicut veritas ponit acceptio A Queſt.vi. Arg.i.
nem rei adæquatam,ſic falſitas acceptionẽ rei non adæquatam.ſed in deo eſt ac
ceptio de creaturis non adæquata.Non enim adæquatum in creaturis adęquat
artem in deo.ergo &c.¶Scd̃o ſic.conceptio vniformis de eo q̃d eſt & q̃d nõ eſt, 2
vera eẽ nõ põt:q̃a cõtrarioꝝ oppões neceſſario ſũt cõtrarię:q̃ñ poſſũt ſiľ eẽ ve
re.ſm Plim ſcd̃o Peri her.lõ neq; acceptiões cõceptionũ.q̃a oĩs oppõ cõceptio q̃

dam eſt:& quo ad hoc eadem eſt ratio in vna acceptione & in omni.Deus autem habet conceptio
nem vniformē de eo quod eſt & qđ non eſt.dicente Apoſtolo.Vocat ea quę non ſunt tanq̃ ea quæ
In oppoſi. ſunt.Sua autem vocatio non eſt niſi ſua conceptio:quia ipſe dixit & facta ſunt.ergo &c.¶In cōtra
rium eſt.qm̄ deus non ſolum eſt verus:ſed eſt ipſa veritas.Nunc autem q̃q̃ verum compatitur ꝙ
aliquando fiat falſum,vt album poteſt eſſe aliquando nigrum:veritas tamen nunq̃ compatit̃ ſecū
falſitatem,vt albedo non compatit̃ ſecum in eſſentia ſua nigredinem.ergo &c.

B ¶Dicendum ad hoc:ꝙ cum ſecundum prædicta diuina veritas ſumma eſt & ma
Reſponſio xima & in fine veritatis,oportet ꝙ ſit immunis ab omni falſitate & actuali & potentiali: & hoc vt
in ipſa nulla omnino ſit falſitas nec vt in re:nec vt in cognitione.Et vt expreſſius videamus quo
modo hoc habet eſſe in deo creatore iuxta ea quæ videmus vera & falſa eſſe in creaturis: Scien
dū ꝙ veritas & falſitas in creaturis hn̄t eē in aliquo dupliciter:aut vt in re exiſtente:aut vt ī intel
lectu cognoſcente.Primo modo.vt in vnoquoq; ente tātū eſt de ratione veritatis quātum & de ra
tiōe entitatis:quia vnūquodq; ſicut ſe habet ad eſſe:& ad veritatē. Et hoc modo vt in re,quædam
veritas eſt in ipſo intellectu,inquātū res & natura q̄dā eſt:ſicut ē in aliis rebus q̃ non ſunt intelle
ctus:& vt exiſtunt extra intellectum,vt expoſitum eſt ſupra.Et ſecūdū hoc in nulla re eſt inueni
re falſitatem:licet veritas maior ſit in vna re q̃ in alia ſecūdum ꝙ in ipſa eſt perfectior gradus enti
tatis. Ex hoc enim non dicitur aliquid falſum ꝙ non cōſequit̃ perfectionem illam quam non eſt na
tū conſequi ſecūdum ſuam naturam,vt non dicitur eſſe falſitas in plūbo:quia non cōſequit̃ gradū
nobilitatis quæ eſt in auro. Neq; ſimiliter aliquid dr̃ eē falſum:quia nondū cōſequit̃ omnē ꝑfectio
nem quā natū eſt conſequi in ſua natura:quēadmodū non dicit̃ albedo remiſſa,falſa albedo:ex eo.ſ.
ꝙ non habet perfectam albedinis intentionem.Vnde etſi in rebus creatis aliquo modo dicatur eſ
ſe falſitas,illa non oritur ex ipſis rebus quantum ex ſe eſt,quaſi ex ſe fallentibus ex eo ꝙ res ſunt:cū
ex ſe nihil aliud oſtendunt q̄cūq; res q̃ ſuam ſpeciē quā ꝓ ſuę pulchritudinis gradu acciperēt:quē
admodū viſus corporis non dicitur eſſe falſus remū ꝓ parte ſubmerſum in aqua apphendens cur
uum:ſed dr̃ falſa aſſertio mentis ſequens oculorū apparentiam.Tali em̄ cauſa exiſtente non debent
oculi aliter nūciare:& ſic iniuſtū eſt ab oculis exigere plus q̃ poſſūt.Vn̄ q̄cq̄d videre poſſunt oculi:
verum vident. ſecundum Auguſtinum in libro de Acad.Sed omnis falſitas quæ poteſt dici in re
bus,illa non accidit niſi quia ad imitationē alicuius rei alterius ſe habet q̃ nō eſt ipſa:ſed per imita
tionem ſimulat ſe eſſe illam. Et ſicut veritas eſt in re quacūq; eo ꝙ ipſa eſt declaratiua ei⁹ eſſe qđ
habet:ſic & falſitas eſt in re,eo ꝙ ipſa ī ſe ē ſimulatiua ei⁹ eſſe qđ in ſe non habet.Et fundatur iſta
falſitas in re vna in comparatione ad aliam rem:& hoc ſuper id quod in ipſa eſt veritas in ſe & ab
ſolute.Vnde ſecundum Auguſt.in ſol.falſus equus nō eſſet falſus equus niſi eſſet vera pictura.Et
accidit quoddam mirabile,qđ tamen ita ſe habere nemo ambigit:omnia.ſ.hęc quę falſa dicunt̃,eſſe
in quibuſdā vera , vnde in quibuſdam ſunt falſa:& ad ſuum verum hoc ſolum eis prodeſſe ꝙ ad
aliud ſunt falſa. Nunq̃ (inquit) eſſet vera hominis imago,ſi non eſſet falſus homo.Et ſecundum
hoc omne qđ ſe habet per rationem imitationis ad aliud:& ipſum in identitatem eſſentiæ non cō
ſequitur:ſecundum hunc modum cum eo ꝙ habet in ſe rationem veritatis vno modo : alio mo
do rationem falſitatis quodammodo habet in ſe.Et ſic etiam omnis creatura inquantum ſe habet
per imitationem ad deum,cuius naturę & eſſentiæ non eſt,cum eo ꝙ habet rationem veritatis in
C eo ꝙ eſt vera dei ſimilitudo,etiā habet rationē falſitatis in eo ꝙ deficit ab eius natura. Et ſecundū
hoc ſpecies rei in intellectu inquātum eſt rei ſimilitudo,vera eſt:falſa eſt tn̄ inquantū non ē eius na
turę.& per hanc ſimilitudinem,vt ipſa habet eſſe in intellectu non ſicut in cognoſcente:ſed vt acci
dens in ſubiecto:intellect⁹ iſte eſt quemadmodum tabula depicta in ipſa q̃ eſt ſimilitudo rei. Et eſt
ſecundum hoc quodammodo verus veritate rei extra: & quodāmodo falſus. Vnde in diuinis ſo
lummodo ineſt ſimilitudo q̃ veritas eſt,abſq; omni falſitate.vt eſt fili⁹ ſimilitudo & veritas eadē
perfecta quæ eſt pater.dicēte Auguſt.de vera rel. Veritas quæ implere potuit vnū eſt, ſumma eſt
ſimilitudo principii ſine vlla diſſimilitudine:&.xv.de tri.ca.ix.Tanq̃ ſeipſum dicens pater genuit
verbum ſibi ęquale per omnia: vbi ſumme agnoſcitur eſt eſt, non non. Et ideo verbum hoc veri
tas eſt:quia quicquid eſt in ea ſcientia de qua eſt genitum , etiam in ipſo eſt: & falſum habere hoc
verbum nunq̃ poteſt : quia immutabiliter ſic ſe habet vt ſe habet de quo eſt . Loquendo ergo de
falſitate quæ habet eſſe in aliquo vt in re exiſtente , Sciendum ꝙ in deo nullo modo omnino ha
bet eſſe:neq; ſecundum actum , neq; ſecundum potentiam.Non ſecundum actum: quia vt dicit
Auguſtinus in ſoliloquiis exponendo quid ſit falſum in rebus, video tentatis omnibus rebus quā
tum potuimus non remanſiſſe quod falſum in re dicatur , niſi quod ſe fingit eſſe quod non eſt:
aut omnino eſſe tendit quod non eſt . De quo ſubdit exemplum dicens . An non tibi videtur

imago tua de ſpeculo quaſi tu ipſe velle eſſe : ſed ideo falſa eſſe ꝙ non eſt:ſcilicet id qđ tu es.Diui
na aūt res vel eſſentia nullo mō fingit eē qđ nō eſt.quia qđ tale eſt,neceſſario deficit ab eo qđ imi
tatur in eo ſcđm qđ imitat̃.In quo quidem veritas imitati cōſiſtit,a qua deficit imitans.dicēte Au
guſt.in eodem.Quicquid falſum dicimus,non recte dicimus niſi habeat veri alicuius imitationem
Diuina aūt eſſentia a nullo deficit:aut deficere poteſt:nec aliquid extra ſe imitatur aut imitari po
teſt:quia eſt primum entium,vt habitum eſt ſupra:& perfecti⁹ habet in ſe naturaliter ſub eſſe emi
nentiori,quicquid eſt vel fieri poteſt in rebus extra , q̃ ipſæ habeant vel habere poſſint in ſeipſis:
quia quod factum eſt in ipſo vita erat.Ioan.i.Vniuerſaliter enim receptum eſt in recipiente ꝑ mo
dum recipientis:non autem per modum recepti.Vnde qđ recipitur in natura inferiori,nobilius eſ D
ſe habet in ſeipſo q̃ in illa: qđ autem in natura ſuperiori,econuerſo. Secundum ꝙ de primo dicit
Auguſt.ix.de tri.cap.xl. Cum deū nouim⁹ q̃uis meliores efficiamur q̃ eram⁹ anteq̃ noſceremus:
maxime ꝙ cum ea notitia verbum eſt,fitq; aliqua dei ſimilitudo:illa tamen notitia inferior eſt : qa
in inferiore natura eſt.Creatura quippe aius:Deus aūt creator eſt.De ſecundo aūt dicit lib.eodem
cap.iiii.Notitia ſi minor eſt q̃ eſt illud qđ noſcit̃ & plene noſci poteſt, perfecta non eſt.Si autē ma
ior eſt:iam ſuperior eſt natura quæ nouit q̃ illa quę nota eſt:ſicut maior eſt notitia corporis q̃ ipm̄
corpus qđ ea notitia notum eſt.Illa enim vita quædam eſt in ratione cognoſcentis: corpus autē in
ſe non eſt vita:& vita quælibet corpore quolibet maior eſt non mole ſed vi. Qđ intellige ſpeciali
ter de cognoſcente increato.de quo ſuper dictum verbum Ioan.primo dicit Auguſt.in originali
Qđ in ſe non eſt vita:in ipſo eſt vita:& ideo ipm̄ omnia alia imitantur:& deficiunt ab eius imita
tione.Et in hoc quodammodo non ſunt vera: ſed falſa omnia entia creata in natura ſua & eſſen
tia:ita ꝙ ſola diuina veritas pura ſit & liquida veritas:in qua etiam nec ſecundum potentiam po
teſt eſſe falſitas:quia omnino intranſmutabilis eſt a ſtatu naturæ in quo eſt,vt habitū eſt ſupra.Ni
hil aūt eſt in potentia ad aliquid niſi tranſmutabile ſit ad illud. Et ideo diuina veritas non ſolum
eſt pura veritas nihil habēs falſitatis admixtum:ſed etiā eſt ſolida veritas a veritate ſua cadere non
valens.In deo ergo vt in re & in natura ſiue in eſſentia,aliqua falſitas nec eſt:nec eſſe poteſt:ſimili
ter neq; vt in cognoſcente:eo ꝙ ſua cognitio ſolum eſt ſuiipſius quæ ęquatur cognito. Ille enim ſe
& tātū & talem cognoſcit eſſe,quis,quantus,& qualis eſt.Propter qđ ſicut nec eſt nec eſſe poteſt
falſitas omnino in eius eſſentia,vt dictum eſt:ſimiliter nec in eius de ſeipſo notitia:& ſicut non de
ſeipſo:ſic nec de aliis:quia non cognoſcit alia niſi per ſeipſum & in ſeipſo,vt infra declarabitur . In
ipſo autem omnino intranſmutabilia inuariabilia ſunt & neceſſaria quantumcunq; in ſeipſis va
riabilia ſunt tranſmutabilia & contingentia:& ſic contingentium & tranſmutabilium habet noti
tiam neceſſariam & intranſmutabilem,vt infra patebit.Nulla igitur falſitas eſt in deo,propter qđ
vere dictum eſt ꝙ deus lux eſt, & tenebrę in eo non ſunt vllę.

¶Ad primum in oppoſitum ꝙ notitia dei de rebus , non ęquatur cognitis : Di E
cendum ꝙ duplex eſt notitia:quædam cauſata a rebus:quædam vero cauſans res.In creaturis ra Ad pri.
tionalibus maxime in homine cauſata eſt a rebus,vt ipſæ res ſint menſura notitiæ eius:qa ex hoc princi.
intellectus eſt verus quia ſic eſt in re vt eam concipit:& non econuerſo.Vnde multum errabant il
li contra quos diſputat Philoſophus quarto metaphyſicæ,qui ponebant res in veritate ſequi ęſti
mationem noſtrā:quaſi veritas ītellectus creati eſſet cauſa veritatis rerum.Dico naturalium: quā
capit intellectus ſpeculatiuus a rebus.Moralium enim & artificialium cauſa eſt notitia intellectus
practici:ita ꝙ veritas intellectus eſt cā veritatis rei:& mēſura eius.In deo aūt notitia cā eſt rerū:&
veritas ī ipa,veritatis in rebus & mēſura eius:ſicut ars artificiatorum. Propter qđ vnūqđq; entiū
intantum falſum eſt in eſſe,inquantū arti & exemplari illi non concordat nec conforme eſt ad quā
facta eſt. vt ſic talis ſit comparatio ītellectus diuini ad omnes res,qualis rerum eſt naturalium ad
intellectum humanum:quo ad hoc ſcilicet ꝙ veritas in ītellectu diuino eſt cauſa veritatis rerum:
& veritas rerū cā eſt veritatis noſtri ītellectus,vt dictū ē ſupra.Nūc aūt ita eſt ſecūdū ꝓdetermina F
ta:ꝙ veritas in q̄dā adęquatione cōſiſtit:q̃ etſi ſit relatio,cū tn̄ eſt īter ītellectū & rē creatā,ꝑ actū
adęquādi ꝓcedit ī eſſe.Intellectui em̄ diuino quodāmō adæquant̃ res:& illis ītellect⁹ creat⁹.Huiuſ
modi ergo adęquatio cum ſit quædam relatio per actum adæquandi cauſata in creaturis: & eē re
lationis non ſolum dependet ab eo in quo eſt:ſed etiam ab illo ad qđ eſt:poteſt ergo cauſari defect⁹
hmōi adęquationis vel ex parte intellectus,vel ex parte rei: quēadmodum & ipſa relatio quādoq;
fit de nouo in aliquo ſubiecto ad mutationem ipſi⁹, ſubiecti vel ad mutationem ī eo ad qđ eſt ſine
omni ſui mutatione. Et eſt regula ꝙ cum relatio cauſatur per tranſmutationem inter cauſam
& cauſatum,ꝙ illa trāſmutatio eſt in cauſato non in cauſa.& ꝑ hoc relatio illa procedit ab eo quod
eſt cātū in cā:& nō ecōuerſo.Cū igit̃ veritas rei & ītellect⁹ ſe hn̄t ſicut cā & cauſatū,dicta adęq̃tio

nunꝙ cauſatur per ſe ab eo qd̄ eſt cauſa alterius:ſed ab eo qd̄ eſt cauſatum . & ideo falſitas annexa
dicto defectui,non eſt ſecundum rem in eo qd̄ eſt cauſa,ſed tm̄modo in eo quod eſt cauſatum.Ver
bi gratia:defectus adęquationis ad rem in intellectu humano,cauſat̃ ab ipſo intellectu aliter conci
piente ab ipſa re ꝙ exiſtit in re . Et ideo falſitas annexa hmõi inæquationi in ĩtellectu humano eſt
ſecundum rem:nõ autem in re ipſa niſi ſecũdũ rationẽ:ita ꝙ intellectus noſter ſemper verus ē cũ
enũciamus & concipimus ſicut eſt in re,& falſus cum modo contrario. Vnde dicit Auguſt.in ſol.
Intelligo multũ intereſſe inter illa ꝙ dicimus,& inter illa de qb⁹ dicimus aliquid.Et intelligit ꝙ ea
de quibus dicimus ſunt res extra:ea vero quæ dicimus ſunt conceptus mẽtis. Vnde & ſubdit dif
ferentiam quo ad hoc dicens,Quis enim lapidẽ falſum argentum dicens nõ iure rideatur? quaſi di
cat,re vera irridendus eſt:quia non falſum eſt argentum:eo ꝙ nullo modo prętendit imitationẽ ve
ri argenti:ſicut falſum plumbum vel ſtannum.& ſic ſimpliciter hmõi intellectus falſus eſt:& tamẽ
etiã falſus eſt intellectus dicentis ꝙ eſt verum argentũ:qm̄ neq; verum argentum eſt neq; falſum
G Vnde ſubdit.Tamẽ ſi quiſꝙ lapidem argentum eſſe dicat:dicimus falſum eum dicere.i.falſam ſen
tentiam ꝓferre.Stannum autẽ vel plumbum non abſurde(vt opinor) falſum argentũ vocam⁹:eo
ꝙ illud ipſa res velut imitat̃:nec ex eo falſa eſt noſtra ſententia:ſed illud ipſum de quo enunciatur.
Defectus autem adęquationis ad rem extra in intellectu diuino nunꝙ cauſat̃ ab ipſo intellectu ali
ter concipiente ꝙ exiſtit in re;quia nec a re aliqd accipit:ſed in ſeipſo & ex ſeipõ intelligit oĩa.Vn
de ſemper intelligit de re quod eſt perfectionis naturæ eius in ſe, eminentiori tñ modo ꝙ habeat eẽ
in ipſa re,quãtũcũq; res ipſa deficiat ab illo.Et ideo ſemper eſt adęquatio diuini intellectus quãtũ
in ſe eſt,ad illa:licet non econuerſo.Propter qd̄ falſitas annexa hmõi inęquationi,in re ipã eſt:nullo
autem mõ in intellectu diuino:& intãtũ in re eſt falſitas,inquantum deficit:& veritas,inquantum
aliquãtulum attingit.Q̃ꝙ ergo acceptio diuinæ cognitiõis de creaturis nõ eſt adęquata ipſis crea
turis:hoc tamen nullam ponit falſitatem in deo,neq; etiam cognitionis ſuę imperfectionẽ:ſed ſum
mam perfectionem.Et hoc ideo maxime:quia deus non cognoſcit creaturas niſi cognoſcendo per-
fectiones ſuæ eſſentiæ:neq; per aliud aliquid niſi per illas & in illis:inquantum ſunt rationes idea-
les creaturarum in ſapientia dei exiſtentes.dicẽte Auguſt.xv.de trini.ca.ix.Nunquid deus ea quę
ſcit aliunde didicit?non vtiq;. ad oĩa quippe ſcienda quæ ſcit ſufficit ſibi ſua perfectio.quæ ęqua ē
diuinæ acceptioni ſiue cognitioni: in quorum adęquatione conſiſtit perfecta ratio veritatis,vt di-
ctum eſt:& iam in parte dicetur. Vñ econtrario inęquatio intellectus creati ad intellectũ,min⁹ cõ
cipiendo de re intellecta per cognitionem ꝙ ſit cognoſcibilis,ꝑ tanto imperfecta eſt:& ſimiliter fal
ſa:dũ tñ ſimulet ſe eẽ id qd̄ perfectum eſt:queadmodũ hmõi ſimulatio requiritur ad falſitatem re
H pertam in rebus,vt infra dicet̃.❡Ad ſecundum ꝙ deus vniformem habet cõceptionẽ de eo qd̄ eſt
Ad ſcd̄m. & de eo qd̄ non eſt:quia vocat ea ꝙ nõ ſunt tanꝙ ea ꝙ ſunt:Dicendum ꝙ vocare dei eſt aliquid ſpi
rituali cognitione voce ſpiritualis notitiæ in mente dicere. Sed hoc contingit dupliciter:vel intel
lectu componente & diuidente:vel ſimplici.Primo mõ non contingit vocare ea quę non ſunt tan-
ꝙ ea ꝙ ſunt.i.de eis affirmando vel negãdo,vt procedit obiectio:nec ſic intelligitur dictum Apoſt.
Roma.4.quia nec in deo eſt intellectus compõnẽs & diuidens:ſed ſolum ſimplicium intelligentia
qua ſuam eſſentiam ſolum per ſe cognoſcit:& per illam & in illa vna ſimplici intelligentia omni-
um eſſentias ſimplices & ſimplicium etiam complexiones,vt infra videbit̃. Secũdo autẽ modo ve
rum eſt deũ vocare ea ꝙ non ſunt tanꝙ ea quæ ſunt:quia vt ibi dicit Gloſ.ea ꝙ futura ſunt in rerũ
exiſtentia,iam apud deum ſunt pręſentia in eius eſſentia.Apud deum quippe iã factũ eſt:quod in
eius diſpoſitione futurum eſt.Vnde alibi dicit̃.Qui fecit quæ futura ſunt. Vñ & dicit Auguſt.4.
de tri.Ibi nec fuerũt nec futura ſunt:ſed tm̄mõ ſunt,& oĩa vita ſunt,& oĩa vnũ ſunt.&.xv.de tri.
Vniuerſas creaturas non quia ſunt ideo nouit : ſed ideo ſunt quia nouit.Non aliter ſcit creata ꝙ
creanda . Non enim eius ſapientię aliquid accreſcit ex eis:ſed illis exiſtentibus ſicut oportet & qñ
oportet illa manet vt eſt: & non aliter anteꝙ crearentur & poſtꝙ creata ſunt ei nota ſunt.& Am-
bro.de trini.Ea quę ſunt futura,præſentia ſunt ei cui pręcognita ſunt oĩa.Vẽtura pro factis ſunt.
& non ſolum quęcũq; ventura ſunt:ſed & quæcunq; ventura non ſunt:quæ in natura & eſſentia
nata ſunt eſſe aliquid & effectus dei,vt infra videbitur loquendo de ideis.Non enim eſt vlla crea-
tura inuiſibilis in conſpectu eius. Oĩa autem nuda & aperta ſunt oculis eius.Heb.4.Et iſto mo
do vere omnia bene contĩgit intelligere:qa ſine affirmatione & negatione.Sed in ſimplici intelligẽ
tia eius qd̄ quid eſt,vocat ea quę non ſunt tanꝙ ea quæ ſunt.Comprehenſio enim quiditatis & eſ-
ſentiæ creaturarum non dependet ab eſſe vel non eſſe rei multo minus in deo ꝙ in creaturis:vt ali
bi declaratum eſt,& dictum eſt ſæpius ſupra.

Art.XXXV.de potentia dei.

VIſo quomodo debet poni in deo ratio intelligibilis tanꝙ ob I
iecti cognitiõis intellectiuæ : ſequitur quomodo debet poni in eo ratio Articulus
intellectus tanꝙ potentię qua agit ſuam operationem intellectiuam.Et XXXV.
occaſione eius ꝙ intellectus eſt in deo quaſi potentia quędã, circa hoc
quęrenda ſunt duo.Vnũ de potẽtia in generali . Aliud vero in ſpecia-
li de potentia quæ eſt intellectus. Et circa primum iſtorum quærenda
ſunt octo.

Primum:vtrum in deo ſit potentia aliqua.
Secundum:vtrum in deo ſit aliqua potentia paſſiua.
Tertium:vtrum ſit vna tm̄ an plures.
Quartum:vtrum in deo ſit potentia actiua.
Quintum:vtrum ſit vna an plures.
Sextum:vtrum potentia dei actiua ſit infinita.
Septimum:vtrum ſit differens a ſubſtantia & etiam ab actu.
Octauum:vtrum dicat quid,an ad aliquid.

CIrca primũ arguitur ꝙ in deo non ſit aliqua potentia Primo ſic.potentia & act⁹ K
ſecundum Philoſophum.ix.meta.ſunt cõtraria.Nũc aũt in contrariis ita eſt ꝙ i Queſt.I.
quo ineſt vnũ contrariorum naturaliter vt igni calidũ, nõ ineſt reliquũ neq; po Arg.I.
teſt ineſſe:vt igni nõ poteſt ineſſe frigidũ,ſicut dicit Phus in ꝑdicamentis.Sed in
deo naturaliter ineſt ꝙ ſit actus purus omnino non admixtus.potẽtialiter enim
nõ eſſet oĩno ſimplex,vt habitũ ē ſupra.ergo &c.❡Scd̄o ſic.ſicut ſe habet primũ 2
& ſumme ens in potẽtia ad actũ,ſic ſe habet primũ & ſũme ens actu ad potẽtiã.
ſed ens primũ & ſũme in potẽtia cuiuſmodi eſt pria materia,ex ſua natura i ſe cõſiderata nullũ oĩ
no i ſe habet actũ,vt debet oſtẽdi loquẽdo de pria materia.ergo primũ & ſũme ens i actu:cuiuſmo
di eſt deus,vt habitum eſt ſupra:ex ſua natura in ſe nullam omnino habet potentiam.❡Tertio ſic 3
Philoſophus vult.viii.metaphy.ꝙ potentia nobili,nobilior eſt actus.Multo fortius ergo & potẽtia
ignobili.ſed ſolum id quod eſt nobilius in rebus deo attribuendum eſt,vt habitum eſt ſupra.ergo
&c.❡Quarto ſic.Philoſophus etiã ibidẽ.In eodem numero ſemper potentia præcedit actũ. De⁹ eſt 4
vnus & idem numero,vt habitum eſt ſupra.Si ergo potẽtia ē in ipſo,præcedit actũ.Sed actus ei⁹
in quo omnes diuini actus fundant̃ eſt eſſe.aliquid ergo in deo vt potentia præcederet eſſe.hoc au
tem eſt impoſſibile:quia eſſe in quolibet eſt intentio prima & primus conceptus,vt habitum ē ſu
pra.ergo &c.❡Quinto ſic.Phus dicit.viii.meta.Nullum æternorũ eſt in potentia.vbi dicit Com-
men.Potentia em̄ non eſt niſi in generabilib⁹ & corruptibilib⁹.Deus aũt eſt ſumme ęternus, & iõ 5
ingenerabilis & incorruptibilis,vt habitũ eſt ſupra.ergo &c. ❡Cõtra Iob.xxxv. Deus potẽtes non
abiicit,cum & ipſe potẽs ſit.& Eccle.iii.Magna eſt potentia dei ſolius.Sed nõ eẽ potẽtia alicuius ne In oppoſi.
q; aliquis eſt potens,niſi in eo ſit potentia.ergo &c.

❡Secundum ꝙ ſupra determinatum eſt circa modũ cognoſcẽdi deum:& ea quæ L
cognoſcẽda ſunt circa ipſum:in cognoſcẽdo deum & alia circa ipſum quæ ei ſunt attribuẽda, ma Reſol.q.
xime oportet ꝓcedere via remotionis:qa etiã via cauſalitatis & eminẽtiæ fundat̃ ſupra viã remo-
tiõis.Remouẽdo em̄ a deo omne qd̄ cauſatũ eſt ab eo ĩ creaturis,ſub rõne illa ꝙ eſt ĩ creaturis pro
pter ei⁹ iperfectionẽ:ecõtrario tanꝙ cauſæ & ſupemĩnẽti attribuit̃ qcqd pfectionis inuenit̃ ĩ eis,ſed
modo ſupeminentiori,vt ſupra determinatũ eſt. Via igit̃ remotionis a deo eius qd̄ eſt oppoſitũ po
tẽtię,oportet videre quõ neceſſe habem⁹ ponere ꝙ ĩ deo ſit potẽtia.Eſt igit̃ ſciẽdũ ꝙ potẽtię priua M
tiue opponit̃ ĩpotẽtia ſiue carẽtia potẽtię:cõtradictorie vero nõ potẽtia,ſiue negatio potẽtię.Impo
tẽtiã aũt ſiue priuationẽ aut carẽtiã alicui⁹ potẽtię ĩpoſſibile ē ponere ĩ deo: qa priuatio & carẽtia
nõ ē niſi ei⁹ qd̄ natũ ē habere:& nõ habitũ ꝑ tp̄e ꝑ quo natũ eſt habere.ſcd̄m Phm̄ ĩ ꝑdicamẽtis:&
in.v.&.ix.met.qd̄ eſt magnę ĩperfectiõis:& iõ nihil priuatiue ponẽdũ ē deo ĩeſſe. Vñ nec ĩfinit⁹ po
terit dici priuatiue,vt ĩfra videbit̃. Aut ergo oportebit nos ponere potẽtiã aliquã deo ĩeſſe:aut ꝙ
potẽtia oĩno nõ ē nata eſſe ĩ deo:ſicut nec ĩpotẽtia:veluti lapidi neq; viſio nata ē ĩeſſe neq; cęcitas;
& ꝙ ſic negatio potẽtię ſimpliciter vere deo attribuat̃:vt ſicut lapis dr̃ nõ vidẽs,Deus dicat̃ nõ po
tens.Et em̄ licet nõ de quolibet priuatio vel habitus:ſed ſolũ de ꝓprio ſubiecto ꝑ tempore in quo al
terum eoꝝ natũ eſt ineſſe: de quolibet tñ ſiue enti ſiue nõ enti:affirmatio ſiue negatio cuiuſcũq;
& nõ ſimul de eodẽ.De⁹ ergo ſi nõ dicẽdus ē eſſe potẽs habẽdo in ſe potẽtiã,vere dicẽdus eſt eẽ nõ N

potens,negando ab eo oēm rationem potentię.qđ oīno abſurdū eſt & inconueniens dicere,ac con-
tra rationē.Qđ declarari habet ex diuinis actibus,tā ex illis qui ſunt vt forma & habitus q̄ ex illis
qui ſunt vt agere & operari.His em̄ modis dicitur actus,vt habitum eſt ſupra. quoniā potentię co
gnoſcuntur per actus, ſecundū Philoſophū ſecundo de anima. & vt dicit Cōmen.ſuper.ix.Meta.
poſſibile non intelligiť niſi reſpectu actus:qm̄ actus & potētia ſunt relatiua. Si em̄ deus eſt ſapiēs,
bon⁹,et ſi ſapit & ſi ītelligit,generat & generať,& cętera hmōi,q̄ in ipſo ſunt,vel q̄ in ſeipſo vel ex
tra ſe agit:& nullā oīno habet in ſe potentiam:tunc eſt bonus & ſapiens non habendo potentiā vt
ſit talis,& ſimiliter intelligit nō habendo potētiam vt intelligat,& ſic de cęteris hmōi. qđ oīno eſt
impoſſibile:qm̄ vt dicit Philoſ.ix.Meta. qui dicit ꝙ illud qđ non habet potentiā vt ſit, eſt aut erit
mentiť:qm̄ non habere potentiā ſignificat hoc.i.ſecundū Cōmē.cū dicimus aliqd nō habere potē-
tiam,intendimus hoc.ſ.nō habere potentiā ad eſſe.& iterū ibidem dicit Philoſ.Nihil erit ad qđ nō
poteſt:et ſi moueať aut mouebit,aut erigať aut eriget aliud,aut eſt aut erit,aut nō eſt aut nō erit.
vbi dicit Cōmen.i.illud qđ non habet potentiā ad aliquid,non diſponeť ꝑ id ad qđ non poteſt.ver
bi gratia,in ꝑdicamēto actionis:qm̄ qđ nō poteſt ambulare, impoſſibile eſt ꝙ in aliqua hora ambu
O let:& oē qđ eſt aliquid,poteſt ad illud. ¶Quia igiť deo ſimpliciter attribuunť act⁹ huiuſmodi.ſ.eē
Reſpōſio. ſapere,intelligere,& cęteri qui ſunt tanq̄ diſpoſitiones diuinę ſubſtantię,ſecundū ꝙ habitum eſt ſu
pra,& infra amplius diceť:neceſſe eſt ponere reſpectu omniū eorū potentiam in deo.Et ideo abſolu
te dicendū ꝙ in deo eſt potentia.qđ claret nobis ex hoc ꝙ multa agit.Non em̄ agit niſi qđ potens
eſt agere:nam qđ non poteſt agere,impoſſibile eſt agere: & qđ impoſſibile eſt agere, neceſſe eſt nō
agere,& ſimiliter de intelligere & intelligi,generare & generari.& de cęteris huiuſmodi.
P ¶Ad primū in oppoſitū ꝙ potentia & actus ſunt cōtraria:& eſſe actū naturaliter
Ad pri. deo cōuenit:dicendum ꝙ duplex eſt potētia.quędā diſtincta re vel intentione ab ipſo actu,quædā
principale vero ratione ſolum.Potentia primo modo eſt in creaturis ſolū:in qua eſt duo cōſiderare, habilita-
tē.ſ.ad actū,& etiā imperfectionē ſecūdū quā deficit ab actu & in qua nata eſt perfici per actū.iuxta
illud qđ dicit Phs in.ix.Meta.Eſt aūt act⁹ exiſtere rē nō ita ſicut dicim⁹ poteſtate.vbi dicit Antiq.
trāſl.Qđ eſt in actu,eſt vt ſit res non in diſpoſitione qua diciť eſſe in potentia. & hoc cōmune eſt
tā potentię actiuę q̄ paſſiuę.Quo ad primū potentia dicitur relatiue ad actū:quo ad ſecundū,pri-
uatiue,propter priuationem potentię annexam,& ita quodāmodo contrarie extendendo nomen
cōtrarietatis ad priuatiua.Et ideo ſi talis potentia debeat deduci ad actū,oportet ꝙ ſit per aliquā
trāſmutationē qua id qđ imperfectū eſt in ea,ad perfectionē actus deducatur ſiue perfectiōe formę
q̄ diciť actus reſpectu potētię paſſiuę,ſiue perfectione actiōis ſiue operationis q̄ diciť actus reſpectu
potētię actiuę.Vnde de potentia paſſiua & ſuo actu dicit Phs.ix.Meta. Nō eſt homo illud in potē
tia ex quo eſt,ſed res qn̄ perficiť ſua generatio & non fuit tale:& definitio ei⁹ qđ in actu ſecūdū per
fectionē:ex illo eſt qđ eſt in potētia.Idē in eodem.Quia materia eſt in potentia,non eſt impoſſibile
vt veniat ad formā:& cū fuerit in actu tūc erit in forma.vbi dicit Cōmē.Materia dū eſt in potētia
nō eſt ꝑfecta ꝑ formā:& cū ꝑuenerit ad actū,tunc perficiť per formam. In iſto aūt actu quo perficiť
potentia paſſiua,fundať potētia actiua q̄ perficiť per actū qui eſt agere ſiue operari. Eſt em̄ primus
actus ſicut habitus & ſciētia:ſecūdus vero ſicut cōſiderare ex habitu.De quo & perfectione poten-
tię ſuę ꝑ ipm̄,ſtatim ſubdit Phs dicēs.Quēadmodū quādo docentes faciunt addiſcentē agētem vi
dent ꝙ iam venit ad perfectionē,ſimiliter eſt de natura.Etiā(vt dicit Cōmen.) anima nō proprie
diſponiť ꝑ ſcientiā,niſi qn̄ fuerit ſciens in actu,& maxime qn̄ fuerit in ſui vltima ꝑfectione.ſ.qn̄ vti
tur ſciētia.Quia igiť ī deo nulla poteſt cadere trāſmutatio aut imꝑfectio,vt habitū eſt ſupra: potē
tia iſto modo,quę.ſ.re vel intentione poteſt diſtare ab actu,nullo modo pōt eſſe in deo.vt infra vi-
debiť amplius.Potentia vero ſecūdo modo eſt illa q̄ eſt in deo:a qua vt eſt in deo amoueť oīs ratio
imperfectionis ꝑ quā cōtrariari habet ad actū manēte ſolo reſpectu ad actū differēte etiā ſola ratio-
ne ab ipō:& in idē re coincidit cū actu,vt īfra diceť.& ſic cū hoc ꝙ eſt prim⁹ actus,ſine oī repugnā
Q tia contrarietatis poteſt ei ſimul ineſſe potentia, vt infra declarabitur clarius. ¶Ad ſecundum ꝙ
Ad ſcđm. ens ſumme in potētia de ſe nullū habet actū,ergo ens ſumme in actu nullā habet in ſe potentiā:di
cendū ꝙ verū eſt de potentia q̄ perficiť per formā,& re vel intentione differt ab actu: qualis eſt oīs
potentia in creaturis.Deus em̄ quia non eſt niſi eſſe,& ita perfectio ſumma in forma & agere, nul
lam oīno poteſt in ſe habere potētiā perfectibilem per actū.ꝓpter qđ neceſſario pręcedit omne illud
qđ habet aliquā potentiā perfectibilem per actū,vt generabilia quæ ſunt in potētia ad formam,&
corpora cœleſtia.quę ſecundū Philoſophū nō ſunt in potentia niſi ad ſitū & ad qualitatē illumina
tionis.ſecundū ꝙ dicit Cōmē.ix.Meta.Subſtantia & actus ſunt ante potentiā. & ſemper præcedit
tempore,ergo pręcedit actus qui eſt ante id qđ ſemper mouetur:qđ alio modo eſt pricipium verū

Aeterna em̄ ſecūdū ſubſtātiā ſunt an̄ illa q̄ corrūpunť ſcđm ſubſtātiā:& nihil ē ęternū in potētia.
vbi dicit Cōmen.Alludit hoc ad primū motū:& ad primū motorē in quo nō eſt potētia.Qđ intē
debat illud qđ declaratū eſt in phyſicis, ꝙ oīa mota reducunť ad primū motorē:in quo nō eſt po
tētia oīno.Potētia em̄ nō ē niſi in gn̄abilib⁹ & corruptibilib⁹.Sed quō hoc vltimū habet veritatē:
exponendum erit loquēdo de creaturis. Et ſic loquendo de tali potētia qualem habent materialia,
Deus nullam habet in ſe potētiam:ſicut materia ex ſe nullū habet actū.Loquēdo aūt de potētia q̄
coincidit in idē re & intentione cū actu,non eſt verum:quia niſi eſſet talis potentia non eſſet talis
actus,vt dictū eſt.¶Ad tertiū ꝙ ſolū nobili⁹ deo eſt tribuendū:cuiuſmodi eſt actus:Dicendū ꝙ ve R
rū eſt:ſed hmōi nobilitas actus nō excludit potentiā q̄ nō dicit aliqd aliud re vel intētiōe ab actu Ad tertiū
tanq̄ perfectibile ſecundum rem per ipſum:ſed ſolū aliquid ſemper perfectum ſub actu differens ab
ipſo ſola ratione.Huiuſmodi em̄ potētia ſuo nomine dicit ſolum reſpectum quē actus nomine ſuo
nō dicit.Reſpectus aūt ſolus qcūq; ſit:nihil ꝑfectioni derogat:qa neq; ſimplicitati,vt infra videbiť. S
¶Ad quartum ꝙ in eodē numero ſemp potētia præcedit actum:dicēdū ꝙ verum eſt:ſed diuerſi- Ad q̄rtū.
mode ſecundū diuerſitatē potētię.vbi em̄ potētia eſt ꝑfectibilis ꝑ actum,natura vel tempore præce
dit actum in eodē:ſed neceſſe eſt præcedere actu in alio:per quem illud qđ eſt in potētia in illo de
ducatur ad actum.verbi gratia:vt in homine qui eſt in actu,materia eſt ante ſecundum tempus:
ſed neceſſe eſt alium hominem in actu eſſe:qui generet hominem de potētia in actum.Similiter ſi
aliqua creatura fuiſſet facta a deo ab ęterno,prius natura fuit eā poſſibile fieri q̄ facta:ſicut natura
non eē ꝑcedit eſſe eius:licet non tempore,vt exponendū eſt loquendo de creaturis. Vbi vero eſt po
tentia nō ꝑfectibilis ꝑ actum:ſed omnino idē re & intentione cum ipſo, differens ab ipſo ſola ratio-
ne:tunc non præcedit potentia actum niſi ſola ratione, & quo ad actū noſtrum intelligendi:vt cō
tingit in potentia & actu circa deū.& quomodo hoc eſt,videbitur inferius.¶Ad quintū patet iam Ad q̄ntū.
ex prędictis.

CIrca ſecundum arguiť ꝙ in deo non ſit potentia paſſiua Primo ſic. Nihil habet ī T
ſe potētiā ad aliquā diſpoſitionē quę impoſſibilis eſt ei ineſſe:tum quia qđ impoſ Queſt.II.
ſibile eſt eſſe,non poſſibile eſt eſſe:& neceſſe eſt non eſſe:tum quia fruſtra eſſet il- Arg.1.
la potentia:ſicut ſecundum Commen.ſuꝑ principium ſecundi metaphyſicę,fru-
ſtra eſſet aliquid factum ītelligibile qđ a nullo intellectu poſſet ītelligi.ſed diſpo
ſitio paſſionis ad quā ordinať potentia paſſiua,impoſſibilis eſt deo ineſſe,dicen-
te Aug.v.de tri.Intelligam⁹ deū ſi poſſum⁹ quātū poſſum⁹ ſine q̄litate bonū.&
ſeq̄tur.Sine vlla ſui mutatiōe mutabilia faciētē,nihilq; patiētē.ergo &c.¶Scđo ſic.Phs dicit.5.&.ix. 2
meta.potētia paſſiua ē in ipſo paſſo pricipiū trāſmutatiōis ab alio ſecūdū ꝙ eſt aliud:qa vt ibi ſu-
per.ix.dicit Commen.hoc em̄ recipit tranſmutationem in ſe:& nihil patitur ex ſe.ſed deus omni-
no ab alio tranſmutari non poteſt:quia ipſe omnino eſt immutabilis:ergo ī ipſo nullo modo poteſt
eſſe principiū trāſmutationis ab alio,cuiuſmōi eſt potentia paſſiua.¶Tertio ſic.ſcđm Phm.ix.me- 3
taphy.omnes potentię habent definitionem primę potentiæ & ſubſtātię.vbi dicit Commē.Omēs
em̄ potentiæ paſſiuę recipiunt in definitione ſua potentiam primę materię:& ſimiliter in definitio
ne oīs potētię actiuę accipiť definitio primę formę que eſt abſtracta a materia.Sicut ergo nihil ha-
bet in ſe potētiā actiuā niſi a virtute potentię actiuę primi agētis:neq; potentiā paſſiuam niſi a vir
tute potētię paſſiuę.ſ.primę materię.illa aūt nihil habet niſi habeat ī ſe materiā:Deus aūt oīno ma
teria caret,vt habitum eſt ſupra.ergo &c. ¶Quarto ſic.Cum potētia paſſiua eſt qua res habet pa- 4
ti:ſicut potentia actiua eſt qua habet agere:& non eſt paſſiua niſi reſpectu actiuę:nec potētia actiua
niſi reſpectu actionis:Deus ergo ſi habet potentiā paſſiuā qua habet aliquid pati: aut ergo ab alio
a ſe:aut a ſe.Nō ab alio:quia ſemp agens eſt patiēti nobili⁹:ſicut forma materia,vt vult Phus.ii.de
aīa.& deo nihil poteſt eſſe nobilius. Nō etiam a ſe : quia dicit Phus.ix.meta.Nihil patiť per ſe qđ
eſt vnum & non aliud.vbi dicit Commen.Nihil patitur per ſe ſecundum ꝙ eſt vnū ſi non eſt illic
aliud ex quo tranſmutatur.quia ſi ſic,eſſet in potentia ſcđm ꝙ eſt in actu. Et intendebat declara-
re ꝙ in ſimplici non eſt talis potentia omnino:& ꝙ illud in quo eſt talis potētia,eſt compoſitū. De⁹
autem eſt vnum:& non eſt in eo aliud omnino ſimplex:& nullo modo compoſitum,vt habitum ē In oppo.1.
ſuperius.ergo &c.¶Contra primo ſic.vt dictum eſt in queſtio.præcedenti:nihil diſponiť ꝑ aliquid
niſi habeat potentiā ad illud.In deo cadit diſpoſitio paſſionis:ſicut & actionis. Ipſe em̄ ſicut intelli
git ſic intelligiť:& quantum eū intelligimus tātū eſt ītelligibilis.ſed vnum eoꝝ non conuenit ei ni
ſi per potentiam actiuam,vt infra patebit.ergo reliquum non conuenit ei niſi potentia paſſiua.ha-
bet em̄ vnum eorum rationem paſſionis:ſicut alterum actionis.& ſi ſic,ergo &c. ¶Secundo ſic.in 2
deo non ſolum eſt actio ad exterius ex tempore qua tranſmutat aliquid circa creaturam:ſed etiam

ad interius ab æterno qua aliquid agit:licet ſine tranſmutatione circa ſuã eſſentiam, vt inferiꝰ pa
tebit,ſed cuilibet actioni inquãtũ actio eſt rñdet paſſio aliqua,qa ſunt relatiua.Paſſio eñ nõ eſt niſi
illatio actiõis,& vnũ relatiuorũ nõ põt eẽ ſine altero. Sicut ergo in deo ab iteriꝰ ẽ diſpoſitio actiõis
ſilr erit & paſſiõis.ſed nõ eſt paſſio ſine potẽtia paſſiua,ſicut neqꝫ actio ſine potẽtia actiua.ergo &c.
V ¶Dicendũ ad hoc:ꝙ de ratione potẽtię inquãtũ potẽtia,eſt ꝙ dicat̃ ad actũ:ita ꝙ
Reſpõſio. nihil ſit abſolutũ,ſed ſolus reſpectus fundatꝰ in re ſuper aliquo abſoluto,vt infra patebit. Qđ autẽ
cõuenit alicui ex ratione naturę & eſſentię ſuę,conuenit & omni contento ſub eo, inquantum ha
bet in ſe huiuſmodi naturã.Potentię ergo paſſiuę inquantũ potentia eſt,cõuenit ꝙ de ratione ſua
dicat̃ ad actũ.& hoc ſecũdũ modũ & rationẽ qua cõuenit ei ꝙ ſit potẽtia:ita ꝙ ſicut ſub rõne potẽ
tię ſimpliciter differt ratio potẽtię paſſiuę a potẽtia actiua, ſic diuerſimode cõuenit dici ad actũ ei
& potẽtię actiuę. Et cũ potẽtię actiuę inquãtũ actiua eſt cõuenit dici ad actũ,ipm agẽdo:& potẽtię
paſſiuę cõuenit dici ad actũ,ipm recipiẽdo:vt potẽtia paſſiua dicat̃ eſſe in aliquo,ex eo ꝙ eſt ſuſce-
ptiuũ alicuiꝰ actꝰ:& hoc vt quo ꝑficiat̃:ad quẽ ſe habet vt ꝑfectibile inquãtũ dicit̃ eẽ in potẽtia.Sed
hoc modo ſe habere ꝑ potentiã ad actũ cõtingit intelligi dupliciter. Vno modo vt potẽtia & actus
circa idem differunt vel ſecundũ rem,vel ſecũdũ intentionẽ,& nõ ſola ratione: quẽadmodũ cõtin
git in creaturis,vt materia eſt in potẽtia paſſiua ad formã,& vadit ad ipſam ꝑ tranſmutationẽ &
motũ,& ſimiliter genus eſt in potẽtia ad differentiã,& vadit ad ipſam ꝑ cõpoſitionẽ ſecundũ actũ
& motũ rationis.Alio modo vt potẽtia & actus differant ſola ratione,& nulla trãſmutatione oĩno
intelligit̃ tranſitus in re a potẽtia in actũ:immo nec oĩno tranſitus:ſed fixa permanẽtia perfectionis
potentię per actũ.Loquendo de potẽtia paſſiua primo modo,illã oĩno remouemꝰ a deo,quia nõ eſt
niſi in mobili & trãſmutabili,nec in ſimplici,ſed compoſito:vt cõuincũt argumẽta primo inducta
vt patebit ꝑſcrutando ipſa.Secũdo modo nõ remouemꝰ potentiã paſſiuã a deo,immo talẽ potentiã
paſſiuã neceſſe habemꝰ in ipſo ponere, & reſpectu actus vt habitꝰ,q eſt forma,& reſpectu actus vt
agere,q eſt opari.Cũ eñ ſecũdũ actũ vt habitꝰ dicit̃ deus bonus,ſapiẽs,& hmõi,neceſſe eſt vt dicat̃
in ſe habere potẽtiã paſſiuã ad eſſe bonũ ſapiẽtẽ & hmõi,vt patet ex dictis in ꝑcedẽti q̃ſtiõe, & am
pliꝰ patebit ex dicẽdis in ſequẽti.Similiter cũ ſecũdũ actũ vt agere, imo potiꝰ vt fieri dicit̃ gñari &
ſpirari,neceſſe eſt ꝙ in deo ſit potentia paſſiua ad poſſe generari & ſpirari.Quia tñ non eſt vſitatũ
X ſic loqui,ad huius intellectũ ſciendũ:ꝙ ſecundũ ſupra determinata cum paſſio ſecundũ ꝓpriã ra-
tionem qua prędicamentũ eſt,nõ dicit niſi quendã reſpectũ ad actum,vt in quo recipit̃ trãſmuta-
tio illata ab agente,& fundatur ſuꝑ motũ ſiue tranſmutationẽ qua agit agens in paſſum,& ab illo
habet rationẽ accidentalitatis ſuę,quę quidẽ tranſmutatio non pertinet ad naturã paſſionis niſi ſe
cundũ dicentes ꝙ motus eſt in ꝑ̃dicamento paſſionis,ſicut neqꝫ ad ꝑ̃dicamentũ paſſionis pertinet
diſpoſitio ꝑ tranſmutationem acquiſita in paſſo,vt albedo vt nigredo,vel ponendo ꝙ paſſio non ſit
niſi reſpectus fundatus in motu, motus nõ eſt plus de eſſentia & natura paſſionis q̃ albedo de eſ-
ſentia ſimilitudinis fundatę ſuper ipſam:Nullo tñ modo paſſio vt eſt prędicamẽtũ poteſt eſſe in ali
quo niſi in quo ſit motus: ſicut neqꝫ ſimilitudo niſi in eo in quo eſt albedo vel aliquid hmõi ſuper
qđ fundat̃.Paſſio eñ ꝑ̃dicamẽtũ neceſſario duo dicit,& reſpectũ, & ipm in motu fundatũ. Ergo ſe
cũdũ iſta duo de paſſiõe poſſumꝰ loq̃ dupliciter,& ſic de potẽtia paſſiua: vno modo quãtũ ad ratio
nẽ reſpectus ꝑ̃ciſe:alio modo quãtũ in motu aut trãſmutatione aliqua fundat̃.Hoc ſecũdo modo lo
quẽdo de paſſione determinatũ eſt ſupra ꝙ paſſionis ꝑ̃dicamẽtũ nullo modo in deo cadit: & ideo
ſimiliter dicimꝰ hic,ꝙ neqꝫ potẽtia paſſiua reſpectu paſſionis vt fundat̃ in motu ſiue trãſmutatiõe
qua acquiritur diſpoſitio perficiens hmõi potentiã paſſiuã. Vnde etiã ſecundũ Phm talis potentia
paſſiua nõ eſt niſi in natura paſſiui qđ tranſmutat̃ a cõtrario in cõtrariũ ſecundũ ſubſtantiã quali
tatẽ aut quantitatẽ aut vbi.Quã definit Phs in.v.&.ix. Meta. ꝙ eſt principiũ tranſmutationis ab
alio ſecundũ ꝙ eſt aliud.qm̃ ſecundũ Cõmen.nihil patit̃ ex ſe paſſione reſpõdenti tali potentię paſ
ſiuę niſi trãſmutatione verſionis in nihilũ: quã ſecũdũ veritatẽ & fidẽ catholicã oĩs creatura ex ſe
deficiẽdo pateret̃,niſi manu diuina in eẽ cõſeruaret̃.de qua nihil ad ꝑ̃ſens.Si autẽ conſideremꝰ paſ
ſionem præciſe quantũ ad rationem reſpectus,hoc modo dictum eſt ſupra ꝙ ratio ꝑ̃dicamenti paſ
ſionis cadit in deo ſub ratione cõmuni relationis abſtractę a reſpectibus.vii. prędicamentorũ reſpe
ctiuorum,ſicut dictũ eſt ſupra.Et ſecundũ hoc bene cõueniens eſt ponere potẽtiã paſſiuam in deo
reſpondentẽ tali paſſioni q̃ eſt reſpectus ad id ad qđ habet terminari talis paſſio, & ꝑ illud habet ꝑ
fici.Et ſic generari dicit̃ paſſio,quẽadmodũ generare dicit̃ actio:& poſſe generari potẽtia paſſiua,ſi
cut poſſe generare potentia actiua,& hoc ſine omni trãſmutatione & imperfectione.Et eſt talis po
tentia idipſum re qđ ſuus actus,non vadens ad ipſum per aliquam tranſmutationem, ſed ęterna
liter exiſtens id qđ ipe. Vnde huiuſmodi potentia paſſiua nullo modo eſt principium trãſmutatio

nis neqꝫ a ſe neqꝫ ab alio a ſe.Et ſecũdũ hunc modum potẽtię paſſiuę dicit̃ potentia paſſiua eſſe in
mathematicis in.v.&.ix.metaph.a Philoſopho. Verbi gratia(vt dicit Cõmẽ.ſup.ix.)in geometria
dicit̃ ꝙ diameter põt duo quadrata duorum laterum: ſed exitus eius de potentia ad actum nõ ꝑ
tranſmutationẽ.& ſuper.v.dicit.Quę dicũtur potentia in geometria:nõ vere dicunt̃:ſed trãſum-
ptiue.illa aũt q̃ dicunt̃ potẽtia ĩ rei veritate,ſunt res mobiles. Vnde habẽdo reſpectũ ad hũc modũ
potentiæ vſitatum ĩ mobilibus & trãſmutabilibus:non vere ſed tranſumptiue poteſt dici eſſe potẽ
tia paſſiua in deo:qm̃ ad rõnẽ reſpectus ſolum nihil ꝓhibet vniformiter poni in deo potentiã paſſi
uam ſicut actiuam:licet non ſit ita vſitatum. Qꝫ autem illum modum paſſionis neceſſe eſt pone- Y
re ĩ deo,manifeſte ex hoc apparet:ꝙ in deo neceſſe eſt ponere actionem non ſolum in reſpectu ad ex
tra,in quod agit ipſum tranſmutando: ſed etiam in reſpectu ad intra ſine omni tranſmutatio-
ne.Nunc autem non eſt ponere actionem ſine paſſione ſibi reſpondente:quia correlatiua ſunt. Si-
cut igitur omni actioni qualiſcunqꝫ ſit reſpondet potentia actiua: ſic omni paſſioni qualiſcunqꝫ
ſit reſpõdet potentia paſſiua.Sicut eñ(vt dictũ eſt ſupra)nulla actio ꝓuenit ex eo qđ nõ habet po
tẽtiam ad illã: verbi gr̃a,qđ habet potẽtiã ad ſedendũ illđ poſſibile ẽ vt ſedeat:& qñ ſedet nõ agit
actionem ad quã non habet potẽtiam:ſic nulla paſſio fit in illo qđ nõ habet potentiã ad illam. Nec Z
debet abſurdum videri ꝙ nomen paſſionis & potentię paſſiuę ſane intelligendo ponant̃ in deo: qa
non omnis paſſio & potentia paſſiua dicuntur modo motus,ſecundũ ꝙ vſitata ſunt iſta vocabula
Immo paſſio vt ex ratione ſui prædicamenti dicit purum reſpectum ad agens inquantũ hmõi,rõ-
nem motus nõ importat etiã in creaturis:licet in eis fundat̃ ſuꝑ motum.Quare & multo fortius
in deo, in quo fundat̃ ſuper diuinam eſſentiam:quæ habet rationem actiui & paſſiui ſine oĩ rõne
motus & tranſmutationis,vt infra patebit.Et conſimiliter eſt de potẽtia paſſiua. Vñ dicit Phs.ix.
metaphyſicę.Potentia & actus dicunt̃ multipliciter magis q̃ illa q̃ dicunt̃ ſcđm modũ motus tm̃.
¶Per hęc patet ad primum in oppoſitum:ꝙ ſecundũ Auguſt.paſſio nõ poteſt eẽ A
in deo:quare nec potẽtia paſſiua.Dicẽdũ ꝙ verum eſt de potentia mõ tranſmutatiõis. De tali eñ Ad pri.
paſſione loquit̃ Auguſt.vt innuit litera ſua.Loquẽdo aũt de paſſione vt dicit ſolum collationẽ ad princi.
agens,bene conuenit ponere paſſionem in deo ſecundum rei veritatẽ:immo neceſſe eſt,vt viſum ẽ
iam:& amplius videbit̃ infra:& ſimiliter potentiam paſſiuam ei reſpondentem:licet forte vſus vo
cabulorum hoc abhorret:quia ſemper in defectum & debilitatem naturę contrariam ſonare vide-
tur.ſecundum ꝙ de paſſione dicit Philoſophus in Top.Oĩs paſſio magis facta abiicit a ſubſtantia.
Idem in ſecundo metaphyſicę. Magis dicunt̃ paſſiones tranſmutationes nocentes & magis contri
ſtantes.Actiones autẽ maxime delectabilia & contriſtabilia dicunt̃ paſſiones.vbi dicit Cõmen.Hoc
nomen paſſio magis dicit̃ in iſtis q̃ ſunt nociua aut cõtriſtatiua aut deteſtatiua. Vnde (vt dictũ
eſt ſupra) ĩ paſſionibꝰ naturalibus corruptiuis potentia paſſiua quaſi ĩpotentia quędã eſt:qa ex in
firmitate & debilitate quadam ꝓcedit.Et vt dicitur primo cæ.& mun.oĩs mollitio rei eſt ꝓpter
debilitatẽ.Debilitas aũt eſt accidẽs extra naturã rei.Ecõtrario aũt actio & potẽtia actiua diſpoſitio
eſt quędam ſecũdum naturã & fortitudo,vt habitũ eſt ſupra.& potentia dicit̃ id quo res nata eſt
non pati.ſecũdũ ꝙ dicit̃.ii.meta.Dicit̃ potẽtia in omnibꝰ rebus quibus res nõ patiunt̃ omnino neqꝫ
tranſmutant̃:aut quibus motus rerũ non inerunt ad peiora. Et ſecũdũ hoc in ꝑ̃dicamẽtis dicitur
potẽtia naturalis q̃ eſt ad facile agendũ aliq̃d & difficile patiẽdũ:& naturalis ĩpotẽtia q̃ eſt ad facile
patiẽdũ & nõ ad agẽdũ:ſecũdũ ꝙ dicit Ariſto.ĩ ſuis ꝑ̃dicamẽtis. Molle & durũ cũ dicit̃:durũ qdẽ
oñdit naturalẽ potẽtiã,ꝙ firmitate ſuę naturę corruptionẽ ſui nõ facile admittat.molle,ĩ quo ẽ na
tura ĩfirmior ad cõtraria repellenda. Vñ ſcđm ipm ibidẽ,ĩpotentia eſt q̃dã diminuta potẽtia.¶Ad B
ſecundum ꝙ potentia paſſiua eſt principium tranſmutationis recipientis in ſe tranſmutationem: Ad ſcđm.
& deus eſt intranſmutabilis:dicẽdũ ſcđm ꝑ̃dicta ꝙ illud verũ eſt nõ de quacũqꝫ potentia paſſiua:
ſed ſolum de illa quã viderunt phi in rebus naturalibus & corruptibilibꝰ,q̃ eſt principiũ trãſmuta
tionis a cõtrario in contrariũ:non aũt de illa quę eſt a contradictorio in cõtradictoriũ in qualibet
creatura:neqꝫ etiã de illa quæ eſt ĩ ſubſtãtiis ſpiritualibus a contrario in contrarium:quarum neu
trã viderunt,vt alibi habet declarari. Multo minus ergo habet intelligi definitio illa de potentia
paſſiua quã in deo poſui:quę nec a ſe nec ab alio eſt principium tranſmutationis:ſed magis alicu-
ius reſpectꝰ & relationis,vt ĩfra videbit̃.¶Per idẽ patet ad tertiũ:ꝙ oẽs potẽtię paſſiuę recipiũt ĩ de C
finitione potentiam primæ materiæ. Dicendum ꝙ illud ſolum habet veritatem de illa potentia Ad tertiũ
paſſiua quam viderũt philoſophi, q̃ eſt principium naturalis tranſmutationis ꝑ naturalem cõtra
rietatem ab alio ſecundum ꝙ eſt aliud:& de nulla alia.illa enim non habet eſſe niſi in eo ĩ quo eſt
materia.qm̃ oportet imaginari materiã in re mota,vt dicit̃.ii.metaphyſicæ.In quo etiã bñ eſt alia
quæ eſt principium tranſmutationis a contradictorio in contradictorium per ſeipſum. Vnde de

potētia q̄ eſt in ſeparatis a materia ſiue a cōtrario in cōtrariū,ſiue a cōtradictorio in cōtradictoriū
D & maxime de illa q̄ eſt in deo,nullo modo ītelligi pōt.¶Ad quartū ꝙ deꝰē vnū in quo nō eſt aliud,
Ad q̄rtū. & ideo nō patiſ a ſe,nec ab alio,q̄a nihil eſt nobiliꝰ eo:nulla ergo potētia paſſiua eſt in eo:dicēdū ꝙ
abſolute verū eſt,q̄a nullo modo patiſ ab alio a ſe,& ideo nullo modo habet in ſe potētiā paſſiuā re
ſpectu potētię actiuę ad patiēdū aliq̄d ab alio,q̄a talis paſſio nō eſſet niſi ꝑ trāſmutationē ſuā,cuiꝰ
nō eſt ſuſceptibilis,q̄a ē primꝰ motor,vt habitū eſt ſupra.Q; ergo patiſ,hoc eſt a ſeipſo,& habet in
ſe potentiā paſſiuam reſpectu potētię actiuę ſui in ſeipm̄. Et ꝙ arguiſ ꝙ nihil vnum patiſ a ſe ſecū
dū ꝙ vnū:ſed ſi patiſ,hoc eſt ſecundū ꝙ aliud:& ita eſt compoſitū:dicendū ꝙ in eodē vno poſſunt
ītelligi aliud & aliud diſtincta re abſoluta, vel diſtincta ratione ſolū,vel re reſpectiua. Primo modo
oportet differre ea quę patiunſ a ſe per tranſmutationē naturalē a cōtrario in contrariū, in quibꝰ
agēs vt agēs debet eſt in actu,& patiēs vt patiēs in potētia, nō in actu. Potētia em̄ vt dicit Cōmē.
eſt non eſſe,& actus eſt eſſe:& talia tanq̄ cōtraria non poſſunt ſimul eſſe in eodem omnino ſimpli
ci re abſoluta. Agens em̄ in principio eſt contrariū:in fine vero ſimile,& tunc ceſſat actio.Differūt
autē ſecundo modo agens & patiens in deo:quorum diuerſitas nullam compoſitionem facit omni
no,vt iam videbitur.

E
Queſt.iii. CIrca tertium arguitur ꝙ in deo ſit tantū vna potentia paſſiua.primo ſic.Cum po
Arg.i. tentia & actus ſibi inuicē reſpondeant,vbi non poteſt eſſe niſi vnus actus, neq; ni
ſi vna potentia.In deo autē non eſt nec poteſt eſſe niſi vnus actus, quia ipſe non
eſt niſi purus actus,& ſingularitas quędā in natura eſſentię ſuę, vt habitū eſt ſu
2 pra.ergo &c.¶Secundo ſic.Magis differt potentia paſſiua ab actu q̄ vna potētia
ab alia.quia alia ſemper eſt ratio actus vt actus,& potentię vt potentia eſt.diuer-
ſarum autem potentiarum vt potentiæ ſunt, ſemper vna & eadem ratio eſt. ſed
in deo potentia & actus ſola ratione differunt & non re.ergo in deo vna potentia ab alia nec ratio
In oppoſi. ne differt.ſed tales omnino ſunt vna & eadem potentia, & nullo modo diuerſæ. ergo &c. ¶In con
trarium eſt,quoniam in deo eſt potentia intelligendi generandi & ſpirandi.ſed potentia intelligen
di eſt potētia quędā paſſiua,quia ſecundū Philoſophū intelligere pati quoddam eſt.Potentia ſimili
ter generādi vt genereſ,& ſpirandi vt ſpiretur,nō ſunt niſi potentię quędā paſſiuę,quia generari
& ſpirari vt paſſiones quędam ſunt in deo principiatæ ab actionibꝰ generandi & ſpirandi actiue,
F vt amplius infra exponetur.ergo &c.

Reſponſio ¶Dicendū ad hoc:ꝙ licet omnia q̄ ſunt & cōſiderantur in deo, idipſum ſunt in re
naturę & eſſentię:differūt tm̄ rōne quadā & reſpectu,ſicut videbiſ īfra loquēdo de differētia attri
butorū,& de diſtinctione perſonarū: & ꝑ hoc ꝙ ſic differunt,diuerſis & ꝓpriis vocabulis exprimū
tur penes proprias rationes & reſpectꝰ a quibꝰ fit nominū impoſitio,licet eadē ſit res cui fit impoſi
tio in oībus diuinis nominibus.Q̄ncunq; ergo ſit q̄ſtio de aliquo vel aliquibus q̄ reperiunſ in deo
propriis vocabulis expreſſa,intelligēda eſt habendo reſpectū ad ꝓpriā rationē eiꝰ a quo fit nominū
impoſitio:nō aūt ad identitatē rei.Nūc aūt de ratione potētię & actus ita eſt, ſecundū ꝙ dicit Phi
loſophus.ix.Meta.ꝙ oportet conſiderare ea ſecundū conuenientiā & proportionē quandā,ſicut eſt
ꝓportio ędificatoris ad ędificatum,& non quærere in eis definitionē ſimpliciter,ſicut in abſolutis.
vnde dicit ibi Cōmen.Non oportet quęrere definitionē in omnibus rebus eodem modo.Definitio-
nes em̄ rerū nō relatiuarū debent eſſe alio modo a definitionibꝰ rerū relatiuarū: cū ſignificatio de
finitionis debet eſſe ęqualis ſignificationi noīs.Secūdū hoc ergo cū q̄riſ hic de diuerſitate vel plu-
ralitate potentiarū paſſiuarū,quę ſunt relatiuę ad ſuos actus,& vtrūq; eorum accipitur in defini-
tione alterius,nihil ad queſtionē de natura rei,in qua oīa quæ in deo ſunt,idem ſunt. & ſic omnis
potentia in deo vna potētia eſt.ſed referenda eſt queſtio ad potentiam paſſiuā ſub ratione qua po-
tentia paſſiua eſt.ſ.ratione ſui reſpectus a quo fit hm̄ōi nominis impoſitio & non alteriꝰ in diuinis.
Vnde cum ratio reſpectus importati noīe potentię ſit ad actum,idcirco potentia paſſiua debet di-
ſtingui & diuerſificari ex diuerſitate actuū ad quos ſunt,& cognoſcenda eſt diuerſitas & definitio
potentiarū paſſiuarū.Nunc autem ita eſt,ꝙ in rebus naturalibus potentia paſſiua reſpicit duplicē
actum quo perficitur,vt iam dictum eſt ſupra:vnum qui eſt ipſe motus & tranſmutatio,cuius eſt
per ſe & primo principium ſuſceptiuum:alium qui eſt ipſa diſpoſitio acquiſita per motum,vt for-
ma ſubſtantialis vel accidentalis qualitatis aut quantitatis, aut ſitus in vbi. Et conſimili mo-
do, licet in deo non ſit motus aut tranſmutatio in qua fundetur actio & paſſio,quæ tamen ſunt
G in potentia ſecundum rationem reſpectus & collationis, veræ actiones & paſſiones eſſentiales &
perſonales ſunt. Sunt enim veræ actiones eſſentiales in deo intelligibilis ad intellectum,volun-
tatis ad volitum. Sunt etiam veræ actiones perſonales generare,ſpirare. de quibus erit ſermo in-

ferius.Econtra ſunt verę paſſiones in deo ſcd̄m modū pręexpoſitū:licet non bene ſonat nomen
paſſionis in deo:eſſentiales,vt intelligere:perſonales , vt generari & ſpirari,quę magis ꝓprie q̄
alię paſſiones in deo eſſe dicuntur. Vnde & potētia intelligendi,generandi,& ſpirandi,minime
trāſlatiue diciſ potētia paſſiua in deo. Sunt p̄terea vt verę formę in deo,virtus,bonitas,ſapien
tia,& huiuſmodi:quibus ſingulis reſpōdet in deo potētia ſaltem ratione differens ab ipſa.Non
em̄ ineſt alicui aliq̄ diſpoſitio,cui nō ineſt potētia ad ipſam.Nō em̄ eſt iuſtus,ſapiēs,bonꝰ,& cę
tera huiuſmodi,niſi qui potēs eſt eſſe iſta.Quibus quia tanq̄ actu qui eſt forma ꝑficitur poten
tia hm̄ōi,ideo quęlibet illarū potentia paſſiua dici poteſt,etſi nomen potētię paſſiuę nō niſi me
taphorice ſuſcipiaſ in deo. Et iſta potētia ſumme diciſ metaphorice paſſiua,& largiſſime extē
ſo noīe,quomodo & deus quia eſt eſſe poteſt eſſe eſſentia.& poteſt talis potētia replicari ſupra
ſeipſam in infinitū,dicēdo ꝙ deus pōt eſſe eſſentia,& habet potētiā vt poſſit eē eſſentia, & hoc
in infinitū:quia hm̄ōi potētia eſt ſm̄ rationē noſtrā intelligendi tm̄,ad modū quo actus ratio-
nis & intelligēdi poſſunt ſuper ſe replicari in infinitum:vt qui intelligit ſe,poteſt intelligere ſe
in infinitum:& ſimiliter ſe poſſe intelligere. ¶Pręterea in diuinis perſonis ipſa eſſentia quodam H
modo eſt in potētia paſſiua ad ꝑſonales proprietates.ſcd̄m rationē em̄ intelligēdi noſtrā, vt in
fra patebit,perſona eſt ꝓprietate ꝑſonali in ipſa diuina eſſentia ſubſiſtens , q̄d nō eſſet niſi ipſa
eſſentia quodāmodo eſſet in potētia quaſi paſſiua ad ipſas ꝑſonales ꝓprietates,quarū duæ per
actiones ꝑſonales quaſi habenſ in ipſa diuina eſſentia,habita in perſonis per eaſdē actiones qui-
bus & perſonę ipſę producunſ de ipſa diuina eſſentia quodāmodo,vt eſt filiatio in filio, & ſpi-
ratio paſſiua in ſpiritu ſancto:licet paternitas habet eſſe in patris eſſentia ſine ꝓductione pro-
pter ſuā paternitatē.Et ſic etiā ipſę perſonę ꝓductionis filius & ſpūs ſanctus dicunſ habere po
tētiam paſſiuā,filius.ſ.vt genereſ,Spiritus autē ſanctus vt ſpireſ.Et hoc per ipſam diuinam eſ
ſentiā quā habet in ſe tanq̄ ens quodāmodo in potentia ad ꝓprietates ꝑſonales ipſarū,& ſimi-
liter ad filii generationē,& ſpūs ſancti ſpirationē de ipſa. ſecūdū ꝙ inferius ſuo loco ampliꝰ per
tractabiſ. ¶Dicēdū igiſ ꝙ ſm̄ p̄determinatū modū ponēdi potētiā paſſiuā in deo,ponēdę ſunt I
plures potētię paſſiuę ī deo,& ſolūmō differētes ratiōe a ſuis actibꝰ:vt īfra patebit. Et ideo ſi-
cut diuerſi ſunt adinuicē actꝰ in deo q̄bus huiuſmodi potētię ꝑficiunſ:ſimiliter & ipſę potētię
abinuicē:& quot ſunt actus numero,ſiue ſunt actus vt forma,ſiue actus vt agere,tot ſunt paſ
ſiones. Vñ ſicut differūt abinuicē in deo eſſentia,ſapientia,bonitas,& cętera hm̄ōi attributa,&
ſil̄ ītelligere,generari,& ſpirari,paternitas,filiatio,& ſpiratio:Cōſimiliter & potētię paſſiuę q̄bꝰ
deus poteſt habere eſſentiā,& eſſe bonitas,ſapiētia,& hm̄ōi,& intelligere,generari,& ſpirari,&
quibus diuina eſſentia poteſt eſſe receptiua per idētitatem eſſentię ſm̄ diuerſitatē rationis,pa-
ternitatē,filiationē,& paſſiuā ſpirationē.Et ſimiliter de ipſis noībus & oībus diuinis relationi-
bus.Et ſicut eſt ordo originis vel rationis intelligendi inter actus,ſecūdum ꝙ inferius declara
bitur,ſimiliter & inter ipſas potentias paſſiuas perfectas ſecundum actus.

¶Ad primum in oppoſitum,ꝙ in deo ſolum vnus eſt actus,vt diuina forma & eſ- K
ſentia,Dicendum ꝙ verum eſt ſecundum rem:in quo omnes actus diuini coincidunt. Omnia Ad primū
enim hęc,ſapientia,bonitas,intelligere,velle,generari,ſpirari,& cętera huiuſmodi,nihil ſunt re prin.
niſi ipſa diuina eſſentia: differūt tamen ab ipſa,ratione.& ſecundum eundē modū oēs huiuſmo
di in vnū ſm̄ rationē coincidunt.Sicut enim eſſe ſapientiā,bonitatē,& huiuſmodi, eſt eſſe diui
nam eſſentiam re , differentē ſola ratione,ſic potentia qua deus poteſt eſſe ſapientia,bonitas,&
hm̄ōi,eſt ipſa potentia qua poteſt eſſe differens ſola ratione. ¶Per idem ad ſecundū dicendū ꝙ L
reuera in deo potētia & actus ſola ratione differunt : & minus differt potētia ſub ratione qua Ad ſecūdū
potētia eſt ab alia potētia,q̄ a ſuo actu.Dico ratiōe qua potētia eſt,nō ratiōe qua eſt actu ꝑfecti
bilis.Non tm̄ idem eſt re & ratione potentia cum potentia:ſed minor differentia ſcd̄m rationē
bene pōt eſſe inter eas. Differētia em̄ ſm̄ rationē,in deo pōt eſſe ſcd̄m magis & minus. Minus
enim ſcd̄m rationem differunt in deo veritas & ſapientia:quia ambo reſpiciunt intellectum,q̄
ſapientia & bonitas,quia alterum reſpicit intellectum,& alterum voluntatem.

CIrca quartum arguitur,ꝙ in deo non ſit aliqua potentia actiua:quoniam po- M
tentia actiua eſt principium productiuum actionis medium inter ſubſtantiā Queſt.4.
& operationem.Eſt enim in naturalibus potentia actiua principium trāſmu Argu.1.
tādi aliud ſecundū ꝙ aliud eſt.ſed in deo nihil poteſt eſſe principiū actionis
ſuę,quia eius actio eſt ipſa eius ſubſtantia: vt infra patebit.& q̄a ſubſtātia ipſa
nullum habet in deo principiū:quia omnino principiata nō eſt , & ꝓpter idē

nõ poteſt aliquid eſſe mediũ inter ſubſtantiam & eius operationẽ:quia deus ipſe agit per ſuam
a eſſentiam immediate.aliter ipſa de ſe nõ ſufficeret ſibi.ergo &c̃.¶Secũdo ſic.vt iã dictũ eſt,po-
tẽtia actiua eſt principiũ tranſmutationis in aliud,ſecundũ ꝙ aliud eſt.ſed deus quia nihil prę
In oppoſi. ſupponit in qđ agit,ꝑducit ex nihilo.ergo &c̃. ¶In contrariũ eſt, ꝙ nihil agit aliquid qđ non
poteſt agere,vt habitum eſt ſupra.Deus multa agit.ergo illa poteſt agere.Illud autem quo res
poteſt agere,eſt potentia actiua in ea.ergo &c̃.

N Reſponſio. ¶Dicendũ ad hoc,ꝙ ſicut potentia ſimpliciter cognoſcitur ineſſe deo ex reſpectu
ad actũ ſimpliciter qui reperitur in deo,& potẽtia paſſiua ex reſpectu ad actum ad quem eſt:ſic
potẽtia actiua cognoſcẽda eſt ineſſe deo ex reſpectu ad actũ ad quẽ eſt. Ad cuius intellectũ ſcië
dum:ꝙ cũ ſecundũ ſuperius determinata duplex ſit actus in re: primus qui appellatur forma,
comprehendendo motum & tranſmutationẽ ſiue paſſionẽ in re ſub forma,vt habitum eſt ſu-
pra:& ſecũdus,qui appellatur operatio egrediens a forma:ſecundũ hoc duplex in re diſtinguiť
potẽtia.Vna paſſiua:cui reſpondet actus primus,ſcilicet forma:vt perfectio: quæ ſecundum ꝙ
eſt alia re ab ipſa forma,& ꝓcedens eam tempore,in eodem deficiens eſt,& imperfectum quid.Et
ideo omne qđ in ſe habet hmõi potẽtiã,patiť & trãſmutať ab alio ꝑ qđ ad actũ deduciť tanq̃ de
ficiẽs & imꝑfectũ.Et hoc mõ(vt dictũ eſt iã)nõ in deo:ſed in ſolis creaturis inueniť potẽtia paſ
ſiua:ſed alia ratiõe inueniť in deo:ſcilicet abſq; omni ratiõe defectus & imperfectionis: vt dictũ
eſt.Altera vero dicitur potentia actiua,cui reſpondet actus ſecundus,qui eſt operatio egrediẽs
a forma,qua res eſt aliquid exiſtens in actu primo.Vnde quãto aliquid magis perfectũ eſt ſcđm
formam & eſſentiam in actu primo,tanto magis cõuenit ei operari & agere ĩ actu ſecũdo,& eſ
ſe principium actiuũ.Id autem quo aliquid eſt principium actiuum,potentia appellatur. Deus
autem(vt habitũ eſt ſupra)purus actus eſt ſimpliciſſimus,&(vt oſtendetur inferius)vniuer-
ſaliter perfectus ab omni defectu & imperfectione. Ideo in deo ſimpliciter ponendũ eſt eſſe po-
O tentiam actiuam.¶Ad cuius ampliorem intelligentiam ſciendum ꝙ licet ſint duo modi poten
tiarum diſtincti in naturalibus,actiue ſcilicet & paſſiue,tamẽ ſecundum veritatem rei,& famo
ſitatem vocabuli,illa quæ eſt actiua, verius eſt & dicitur potentia,q̃ illa quæ eſt paſſiua: ita ꝙ
q̃to aliquid magis elongatur a natura paſſionis per receptionem alicuius tranſmutationis in
ſe,& a natura potentię paſſiuę,quę ſecundũ philoſophũ,eſt principiũ tranſmutationis paſſiui,
& ſcđm Cõmen.recipit tranſmutationem in ſe:tanto magis accedit ad naturam actionis egre-
dientis a ſe,& ita ad naturã potentię actiuę. Vnde etſi aliquid ſecundum ſe non ſit natũ age-
re in aliud,ſi tamen natum eſt fortiter reſiſtere paſſioni receptę ab alio, dicitur potens,ſecun-
dũ ꝙ durũ dicitur potẽs quia habet in ſe naturalem potentiam qua impulſui alterius reſiſtit.
Vnde dicit Auicen.viii.metaph.Inquãtum non patitur aliquid niſi parum,vocatur potentia,
q̃uis nihil agat.Potentia etiã paſſiua qua aliquid de facili paſſionẽ illatã ab altero in ſe recipit,
& minime reſiſtit,etſi ſecũdũ nomẽ diciť potẽtia,ſecundũ rẽ verius diciť ĩpotẽtia.ſecũdũ ꝙ di
cit Phs in ꝑdicamẽtis,ꝙ molle aliq̃d diciť eo ꝙ habet naturalẽ impotẽtiã qua de facili pulſui al
teri⁹ cedit.& tñ hoc nõ facit niſi q̃a põt cedere.Si eñ nõ poſſet cedere,nõ cederet,iuxta ſupius
determinata.Hinc etiam dicit Phus.v.meta.ꝙ potentia dicitur in omnibus quibus res non pa
tiuntur omnino neq; tranſmutantur:& in eis quę in ſua actione tranſmutantur, dicitur ſemp
potens magis illud qđ tranſmutatur in melius, q̃ qđ in peius. ſicut dicuntur potentes homi-
nes qui poſſunt in bonitate ſermonis:& illi qui ſermocinantur non ſecundum ꝙ oportet,non
P dicunť potẽtes.Illud ergo qđ ex ſua perfectione & actualitate omnino natum eſt agere,& nul-
lo modo ab alio paſſionem tranſmutationis recipere, vel impedimẽtum in ſua actione quoquo
modo, & qđ ſemper natum eſt agere id qđ melius eſt,ſecũdum ꝙ eſt poſſibilius,& nunq̃ id qđ
eſt deterius,illi veriſſime potẽtia actiua cõuenit. Inquãtũ enim non patitur(ſicut dicit Auicẽ.
in.iiii.metaph.)ſignum eſt intentionis quã vocamus potentiam. Et ecõtra illi qđ remotiſſimũ
eſt ab eo in gradu naturę & eẽntię,veriſſime cõuenit potẽtia paſſiua.Ille autẽ ſolũmodo de⁹ ẽ,
quia eſt purus actus,& purum eſſe,oĩm continẽs in ſe perfectiones:vt infra dicetur.Iſta autem
eſt prima materia,quę eſt pura potẽtia,& nihil in actu eorum quæ ſunt, q̃tum eſt de ſe omniũ
impfectiones in ſe continens.inquãtum ſcđm Phum.xii.metaphyſicę,formę omnes quę ſunt in
primo motore in actu,ſunt in prima materia ĩ potẽtia.Propter qđ dicit Philoſophus.ix.meta.
ꝙ omnes potentię habent in ſe definitiones primę materię & ſubſtãtię primę: quia oẽs potẽtię
actiuę cauſandi aliquid in alio ſunt attributę eidẽ potẽtię, q̃ eſt principiũ actiuũ oĩm, & prima
forma abſoluta ab omni materia: ita ꝙ quicquid põt agere,poteſt per virtutem & influentiam

illius:& omnes potentię paſſiuę recipiendi in ſe trãſmutationem naturalem ab alio,ſunt attribu-
tę eidem potentię quæ eſt principium receptiuum omniũ:& eſt prima materia abſoluta ab omni
forma.Veriſſime igiť in deo eſt potẽtia actiua: q̃a nulli oĩno potentię vt potentię paſſiue quę eſt Q
trãſmutationis principium,eſt admixta: ſicut potẽtię actiuę cuiuſlibet creaturæ: quæ frequenter
impeditę ſunt in ſuis actionibus:& non niſi per motũ aut tranſmutationem diſponuntur vt ſint
in tali ſtatu in quo natæ ſunt agere: vt in ſolo deo potẽtia actiua ſit pura:& ideo proprie dicatur
poteſtas:cũ in creatura qualibet dicať ſolũ poſſibilitas quędã. Poteſtas eñ purã recipit actionem:
poſſibilitas vero aliqualẽ paſſionẽ.Vnde hoc nomen potentia primo fuit impoſitum ad ſignificã
dum poteſtatẽ hominũ:ſecundũ ꝙ in hominibus dicebantur potentes qui poteſtatẽ ſuꝑ alios ha-
bebant faciendi qđ voluerũt.& hinc tranſlatũ fuit ad principium actiuum in rebus naturalibus:
& poſtmodum ad principium paſſiuum. R
¶Ad primum in oppoſitum,ꝙ in deo non poteſt eſſe actionis principiũ:neq; me Ad pri.prie.
dium inter ſubſtantiã & actionẽ:q̃a ſua ſubſtantia eſt ſua actio:Dicunt aliqui ꝙ ſm phm.ix.Meta.
actio omnis eſt oꝑatio quędã:& oꝑatio eſt cõplementũ & finis ſiue pfectio operantis. Et hoc dupli
citer:quia dicitur operatio & ipſa operãtis actio:& aliquid ꝓueniens ex ipa actione.vt habetur in
primo Ethi.vnde ibidẽ ſup.ix.Meta.dicit Cõment. Omnia entia cõueniũt in hoc ꝙ cõplemẽtum
& perfectio eorũ eſt in operatiõe propria qua vtiť vnaqueq;:& in q̃ nõ cõuenit cũ alia re.Sed quę
dã ſunt quorũ finis eſt operatio:quę eſt agere tantũ:vt in viſu inſpectio ſiue conſideratio: in quo
non eſt aliquid aliud operatũ ab ipſa inſpectiõe omnino.Oĩa enim(vt dicit phs ibi.)quę nõ habẽt
aliam operationem pręter actum, actus eſt in eis vt conſideratio in conſiderante: & vita in ani-
ma.Et quędam ſunt quorum finis eſt aliquid actum:vt in ędificatiua arte,domus:quę eſt aliq̃d aliud
ab actione ędificandi.Dicunt ergo ꝙ in rebus creatis potentia actiua nõ ſolum reſpicit tanq̃ prin
cipium ipſam operationem:ſed etiã effectum ex actione derelictum.In deo vero ſolum reſpicit ef-
fectum & non actionem:vt in deo ſaluetur ratio potentię actiuę ſolũmodo quãtum ad hoc ꝙ eſt
principiũ effectus: non aũt quantum ad hoc ꝙ eſt principium actionis,quæ eſt diuina eſſentia:vt S
procedit obiectum.Qđ nõ poteſt ſtare:qm̃ nihil eſt effectus niſi fiat ab agente.Nihil autem fit,ni
ſi actione agentis.Proculdubio ergo tã in deo q̃ in creaturis ſemper potentia actiua actionis prin
cipiũ eſt.Dico rõne qua actio eſt.actio eñ ſub rõne qua actio eſt:ſemꝑ req̃rit aliquod principiũ eli
citiuũ eius.Eſt igitur dicendũ ad obiectũ:ꝙ in actione diuina eſt conſiderare duo:& ipſam rẽ ſub
iectam cui nomen imponitur:& ipſam ꝓpriam rationem actionis a qua nomẽ imponitur. Primo
modo quicq̃d in deo eſt,ſubſtãtia ſiue eſſentia diuina eſt:quę eſt omniũ eorum quę in deo conſide
rantur fundamẽtum:ſiue ſint attributa,ſiue notiones,ſiue relationes,ſiue actiones.Et ſic actio dei
eſt omnino ipſa diuina eſſentia indifferens ab ea: & ſic actio dei principium nõ habet, nec mediũ
inter ipſam & ſubſtantiam,quia eſt ipſa ſubſtantia non principiata. Sed ſecũdum hanc conſidera-
tionem actio non habet rationẽ actionis,ſed ſubſtantię:& ſecundum ſubſtantiam dicitur.Secũdo
modo alia eſt ratio ſubſtantię in deo,& alia actiõis. Actio enim vt actio eſt,ſemper dicitur ſecũdũ
relationem, non ſcđm ſubſtantiam & rationem relationis importatæ ad principium elicitiuum.
Omnis eñ actio vt actio eſt,eſt aliquid elicitiuũ ab aliquo vt a principio.Iſta aũt relatio etſi ſit ra
tionis tantũ:actio eñ in deo nõ niſi rõne & relatione ſcđm rõnẽ,nõ aũt ſcđm rẽ,ſiue fuerit eſſen-
tialis,ſiue perſonalis,differt a diuina ſubſtantia, vt infra videbitur: tamẽ ita eſt de rõne actionis:
ꝙ nullo modo ſit ratio ſubſtantię.Et ideo licet ſint idem re in deo actio & eius ſubſtantia: tamen
actionis vt actio eſt, poteſt aliquid eſſe principiũ licet nõ ſubſtãtię vt ſubſtãtia eſt:& iterũ ſi illud
priucipium ſecundũ rem ſit ipſa ſubſtantia:quia deus agit per ſuam eſſentiam,tamẽ non eſt ſub-
ſtantia ſub ratione qua ſubſtantia eſt:ſed ſolũ ſub ratiõe qua eſt potentia. & hoc propter eandem
rõnem:quia ſubſtantia de rõne ſubſtantię quid abſolutũ dicit,& nullo mõ vt ad aliud ſe habens:
& ita non importat de ſe ſolã rationẽ principii elicitiui actus determinati: quia principiũ vt prin
cipiũ,nõ diciť ſcđm ſubſtantiã:ſed ſolũ ſcđm rationẽ, & relationem importat ad aliud:vt ad prin
cipiatum.Principiũ eñ vt dicit phs in principio Phy.cuiuſdam aut quorũdam eſt. vbi dicit Cõ-
menta.Si eñ eſt principiũ,eſt illud cuius eſt principiũ. Potentia aũt vt potentia eſt,rõnem hmõi
principii importat.Nihil eñ elicit aliquam actionem niſi potẽs eſt elicere eam.Vnde dicit Auicẽ.
iiii.Metaph.Intellectus in eſſentia,ad amplius qđ eſt principium actionis ab ipſa,eſt qđ vocať potẽ
tia.Et quia omnis potẽtia inquantũ potentia,fundatur in aliquo vt reſpectus ad aliud: ſicut ĩfra
videbitur:ideo potentia actiua in deo quia ſcđm propriam rationẽ conſiderať vt fundata in ſub-
ſtantia,& vt principium elicitiuũ actus a ſubſtantia: neceſſario ſcđm rationem intelligendi ratio-
nem medii habet inter actionem & ſubſtãtiam:q̃q̃ ipſa actio idem re ſit cũ ſubſtantia, & ipſa ſub-

T ſtantia ſcd̄m rem eſt elicitiuū actionis.¶Ad ſcd̄m,ꝙ deus nō eſt principium tranſmutationis:Di
Ad ſecundū cendū ꝙ illa definitio potētię actiuę non eſt generalis ad quālibet potentiā actiuā:Sed ſolū ad illā
quę eſt agentis in ſubiectā materiā,quę eſt in potētia paſſiua ad alicuius trāſmutationis ſuſceptio
nē.Nō enim eſt ꝓprie tranſmutatio,niſi circa aliqđ ſubiectū prẹexiſtens a termino in terminū va
riatio,per abiectionē.ſ.vnius,& acquiſitionē alteri⁹.Vnde dicit Phs.ix.Metaph.Illud aūt qđ poſſi
bile eſt vt ſit additio,& diminutio,& tranſmutatio.Cōmē.i.in quo poſſunt eſſe hęc tria. Neceſſa
rium eſt em̄ vt aliqd diuidatur a ſua natura,& neceſſe eſt vt aliquid addat̄ ei, & additio & dimi
nutio nō erūt ſiue tranſmutatione.Et nō poſuerūt phi aliquā potentiā ad actionē oīno niſi ꝑ trāſ
mutationē talē quā ponebāt primo in corporib⁹ cęleſtib⁹ ad ſitū factā a ſuo motore:& ꝑ illū in iſe
riobus ad formā. Ita vt motor primus aut etiā ipſe deus nō poſſet aliqd trāſmutare in hęc inferio
ra niſi mediāte motu cęleſtiū corporū. Sed hoc nō oportet,imo dicendū ꝙ vera potētia actiua eſt
in deo ſine omni trāſmutatione,& ſine modo tranſmutationis,tā in ſuis actibus interiorib⁹ eſſen
tialibus ꝗ pſonalibus:& etiā ſine trāſmutatione reali in actu creationis, & cū tranſmutatiōe reali
in rebus creatis ab ipſo immediate trāſmutatis vel poſſibilibus trāſmutari. Qꝛ̄ꝗ em̄ agit median
tibus aliis cauſis,omnia tm̄ immediate agit.& etiā poteſt agere ſine aliis cauſis quicquid agit me
diantibus illis,vt patebit loquendo de creaturis.

V
Quęſt.V. CIrca.v.arguit̄ ꝙ nō ſunt in deo plures potētię actiuæ,Primo ſic.qm̄ ſm̄ Augu,
Argu.i. de trini.in deo ſunt idem poſſe & eſſe.ſed eſſe niſi deo nō eſt vnum & idem:qa
in ipſo oīa diuina attributa tanꝗ in ſimpliciſſimo vniunt̄.ergo &c.¶Secundo
2 ſic.in.xv. propoſitione de cauſis dicit̄ ,ꝙ quanto virtus eſt magis vnita,tanto
eſt magis infinita.ſed dei virtus ſiue potētia actiua eſt ſumme infinita, vt iam
patebit. Virtus em̄ ſcd̄m phm̄ eſt vltimū de potētia:ergo maxime debet eē vni
In oppoſitū. ta,& minime multiplicata,qđ nō pōt eſſe niſi ſit tm̄ vnita.ergo &c. ¶Cōtra.potētię diſtinguun
tur ſcd̄m actus.ſed deo cōuenit diuerſitas actuū.agit em̄ actus eſſentiales & in ſe, vt intelligere,
velle,& reſpectu creaturę,vt creare,gubernare.Similiter & agit actus perſonales:vt generare,ſpi
X rare:qui in deo dicuntur eſſe diuerſi.ergo &c.

Reſponſio. ¶Dicendū ad hoc ſecundū ſupra determinata de diſtinctione & diuerſitate potē
tiarū paſſiuarū ex reſpectu ad actus ad quos ſunt: ꝙ diſtinctio & diuerſitas potētiarū actiuarum
cōſimiliter debet ſumi ex reſpectu ad actus ad quos ſunt.qui nō ſunt actus vt habitus: ſed actus
vt agere egrediēs ab habitu.Id em̄ qđ actus eſt reſpectu potētię paſſiuę,potētia eſt reſpectu agere.
agere em̄,formę ꝓpriū eſt inquātū hmōi. Qꝛ̄ꝗ ergo potētia in deo cōſiderata ſcd̄m id qđ eſt in ra
dice ſua prima:cuiuſmōi eſt ipſa diuina eſſentia:ſit vna tm̄,ſicut eſt ipſa eēntia,debēt tm̄ dici potē
tię actiuę diuerſę eſſe in deo ꝓpter diuerſitatē actionū ad quas ſunt, quę ſunt velle & intelligere,
& illę quę ſequunt̄ ad iſtas,quarū diuerſitas patebit inferi⁹,loquēdo de diuinis actionib⁹. Patet er
go ꝙ multū peccāt dicentes ꝙ potentia actiua in deo ſimplr̄ eſt vna,& abſolute:quia ipſa diuina
eſſentia in qua omnis diuina potētia radicat̄,eſt vnū & idē principiū oīm diuinorū actuum:quo
quo aūt mō plures:iquātū.ſ.reſpicit plures act⁹ ad quos refert̄ & magis & veri⁹ cōuenit rei qđ ei
cōuenit ex ſe & i ſe abſolute,ꝗ qđ ex ordine & cōpatiōe ad aliud.Qđ nō eſt verū oīno niſi i illis ꝗ
de rōne ſui noīs dicūt qd abſolutū.Illis em̄ quę de rōne ſui noīs nō dicūt niſi qd reſpectiuū, qa rō
reſpectus eſt eis eſſentialior ꝗ rō abſoluti,veri⁹ & magis cōuenit, qđ cōuenit eis ex cōpatiōe & re
ſpectu ſuo ad aliud,ꝗ ex rōne ſua abſoluta. & de nūero taliū eſt omnis potētia,vt dictū eſt ſupra.

Y ¶Ad primū in oppoſitū ꝙ in deo ſunt idem eſſe & poſſe,& nō ē in eo niſi idē eē,
Ad pri.prin. Dicendum ſcd̄m ꝙ inferius declarabit̄ ,ꝙ eſſe eſt prima actio diuina, quę dicit̄ operatio manens
in ipſo agēte,vt viſio in vidēte,& viuere in viuēte,in qua cōſiſtit eius ſumma pfectio cōtinēs oīm
rerū perfectiones,quę includit in ſe oēm aliā actionē diuinā, & a qua ꝓcedit:ſiue ſit operatio ma
nens intra,vt ſunt intelligere,velle:ſiue actio in aliud trāſiens,vel infra ſuā ſubſtātiā:vt ſunt gene
rare,ſpirare:vel extra ſuā ſubſtantiā,vt ſunt creare gubernare: & in qua omnis hmōi operatio po
ſterior ſcd̄m rōnem noſtram intelligendi reducit̄,vt oīs actio diuina ſit ipſum eſſe diuinū, Qua
re cum in deo idē ſit omnino re,potētia & actio: & ideo poſſe eſſe in eo idē eſt re ꝙ ſuū eſſe. Iuxta
etiam qđ dicit Phs de omnibus perpetuis in.iii.Phy.Cōtingere ab eē nihil differt in perpetuis.In
quātum igitur omne poſſe reducit̄ ad poſſe eſſe in deo: ſicut oīs diuīa actio ad eē eius:oē poſſe in
in deo vnū & idē eſt ſicut ſua eſſentia, & hoc vel ſcd̄m rē qua eſt ipm̄ eē qđ eſt ipſa diuina eſſen
tia:vel in ratione reſpectus vnius, inquātum omniū poſſe diuinorū reſpectuum reducuntur ad
poſſe eſſe dei qđ habet in eius eſſe,Nihilominus tamē diuerſa bene poſſunt eē in deo ſcd̄m diuer

ſos reſpectus ſuos quos habet ad diuerſos actus ſibi correſpondentes reductos ad actum eſſendi
dei.de quibus infra videbitur. ¶Ad ſecundum ꝙ diuina virtus ſiue potentia maxime eſt infini Z
ta,ergo debet eſſe maxime vnita: Dicendum ꝙ verum eſt in natura & eſſentia ; & ſic eſt ipſa.c Ad ſecūdū.
mnis em̄ diuina potentia & actio in ſimplicitatē eſſe & eſſentiæ eius reducitur,& ab ipſa manat,
vt infra videbitur.Sed ex hoc non repugnat multitudini reſpectuum: immo ſequitur ex hoc ꝙ ꝓ
pter om̄es ratiōes perfectionū omniū plurimos habeat reſpectus, vt infra videbitur.Et ideo cū po
tentia ſuo nomine non dicit niſi rationem reſpectus ſuper diuinam eſſentiam quā ipſa nō impor
tat de ſe, vt dictum eſt iam,nō obſtante virtutis & potētiæ infinitate,poſſunt & debēt eſſe in deo
plures potentię actiuæ.

CIrca.vi.arguitur ꝙ potentia dei actiua non ſit infinita.Primo ſic.fruſtra eſt po A
tētia quę nō poteſt in id ad qđ ordinatur:vt intelligibile eſſe aliquid ſi nō poſ Queſt.VI.
ſet eſſe a quo intelligat̄.ſcd̄m Cōmenta.ſuper principium ſcdi Metaph. poten Arg.i.
tia actiua ordinat̄ ad actum,& effectum.aūt ergo fruſtra eſt:aut poteſt in effe
ctum ſibi proportionalē & correſpondētem:qui non eſt niſi effectus infinitus.
in talē aūt nō poteſt,qa nullus pōt eſſe talis. Fruſtra ergo eſſet hmōi potētia in
deo.Sed nihil eſt ponere fruſtra.ſcd̄m phm̄ primo cęli & mundi.ergo &c. ¶Secundo ſic. actio agē
tis virtutis infinitę improportionabiliter mouet actionem agentis virtutis finitę.agens virtutis fi 2
nitę mouet in tempore corpus,ergo deus ſi eſſet virtutis infinitę poſſet mouere corpus in non tē
pore:quia motus in tempore cuilibet motui facto in tēpore eſt comparabilis. cōſequēs eſt impoſſi
bile,quia non poteſt eſſe motus niſi in tempore.ergo &c.¶Tertio ſic.potētia agētis per inſtrumē 3
tū debet eſſe ꝓportionabilis potentię inſtrumēti.aliter em̄ in vnica actiōe nō cōcurrerēt . Natura
eſt inſtrumētū dei in actionib⁹ ſuis circa hęc inferiora.Ergo potētia dei debet eē ꝓportionabilis po
tētiæ naturę.Sed potētia actiua naturę eſt finita.& ſic finitū nō eſt ꝓportionabile niſi finito,qa ſe
cundū phm̄ finiti ad infinitum nulla eſt proportio.ergo &c. ¶Quarto ſic.agēs potētię īfinitę pōt 4
agere immediate quicquid poteſt agere alio mediāte:quia potentia ſua per aliud non augmentat̄.
Deus nō poteſt agere immediate quę agit circa inferiora mediāte cęleſti corpore. dicente Cōmē.
ꝙ ſi non eſſent corpora cęleſtia media: impoſſibile eſſet ꝙ a principiis ęternis proueniret aliqua
actio temporalis.ergo &c.¶Contra eſt quod dicit Hila.viii.de trini.Deus eſt immēſę virtutis. im
mēſitas autem non eſt niſi in infinitate.ergo &c. In oppoſitū.

B
¶Dicendū ꝙ quātūcūq; antiqui philoſophantes errabant in natura & ſubſtantia Reſponſio.
primi principii:qđ nos deū appellamus:in hoc tm̄ omnes cōcordabāt,ꝙ eſſet infinitū potētia & vir
tute.Dicētes em̄ ipſum eē primā materiā attribuebāt ipſi potētiā infinitā paſſiuā,receptibilitate.ſ.
omniū formarū in infinitū,quas caſu ponebāt trāſmutari circa materiā. Illi em̄ efficientē cauſam
& finalem non videbant.Dicentes vero deū eſſe ſubſtantiā corporeā infinitam:dicebāt ipſum ha
bere potentiā infinitā actiuā,cū in corpore infinito nō poteſt eē niſi virtus infinita. Nos vero qui
primū principiū qđ deus eſt,non ponimus niſi formā ſimplicē & purā,ſecundū ſupra determina
ta infinitatē potentię non debemus ei attribuere niſi quę cōuenit formę purę.¶Eſt igitur ſciendū C
ꝙ ſcd̄m prędeterminata in deo conſiderātur circa ipſam formā diuinā quę eſt ipſa diuina eſſen
tia:quædā vt actus primus, & vt perfectio in actu primo, vt ſunt diuina attributa, ſapientia,bo
nitas & hmōi:& relatiōes diuinę oēs : ſicut paternitas,filiatio,& hmōi.qdā vero vt actus ſecūdus
egrediēs a pfecto ſcd̄m actū primū,vt ſunt intelligere, velle,generare,ſpirare,creari,gubernari,&
hmōi. & reſpectu vtrorūq; actuū,neceſſe habemus ponere in deo potentiā fundatā in ipſa diuina
eſſentia: vt potentiā qua pōt eſſe bon⁹,ſapiēs,& hmōi,& qua poteſt generare,ſpirare, & hmōi.ita
ꝙ potentia reſpectu actus primi in deo dicatur potentia paſſiua : reſpectu vero actus ſecundi di
catur potentia actiua:ſecūdum modum prędeterminatum. Et in vtroq; genere potentiæ oportet D
modum infinitatis conſiderare.Sciendum ergo,cum potentia ſit quaſi medium in deo inter eſſen
tiam & actum ad quem eſt,ſecundum ꝙ ſupra dictum eſt: Potētia ergo in deo tam actiua ꝗ paſ
ſiua poteſt cōſiderari reſpectu diuinę eſſentię,vt ſcilicet in ipſa fundatur:vel reſpectu actus:vt ad
quē terminat̄.De potentia ergo paſſiua in deo dicēdum,ꝙ cum non ſit aliud in eo cuius eſt:ꝗ re
ceptibilitas eius ad qđ eſt, receptibilitas autem ſemper eſt in eo in quo eſt reſpondens ſecundum
gradum perfectioni quæ recipienda eſt:vt quāta ſit pfectio recipiēda, tanta ſit & receptibilitas in
recipiente:perfectio autē omnis quę recipitur in ipſa diuina eſſentia ad quā eſt potentia paſſiua,
in deo infinita eſt,ſiue fuerit abſoluta,vt bonitas,ſapientia, & hmōi: ſiue reſpectiua,vt paternitas
filiatio & hmōi:omnis ergo potentia paſſiua in deo ſimpliciter infinita eſt:& hoc vigore recipien
di id qđ infinitum eſt, largo modo loquendo de receptione ſecundū modū intellectus noſtri,quo

intelligit diuinas perfectiones diuinę eſſentię in eſſe,& ſecundū hoc ab ęterno quaſi receptas eſſe
E in ipſa.De potentia vero actiua dicēdum ꝙ cum fundatur ſuper actum primum:& perfectionem
formalem eius cuius eſt: ita ꝙ gradum perfectionis illius in natura & eſſentia ſua ſequit̃ gradus
perfectiōis in vigore,(perfectiorem enim caliditatem ſequit̃ ꝑfectior potentia calefaciendi)omnis
igitur formalis perfectio in deo ſuper quā fundat̃ potentia actiua,eſt infinita perfectione:q̄a re pe
nitus eſt idipſum qđ diuina eſſentia,vt habitum eſt ſupra: & illa omnino eſt infinita perfectione,
vt infra videbitur.Omnis igitur potentia actiua in deo vt comparatur ad ſubiectum cuius eſt:&
in quo fundatur:infinita eſt perfectione:ſicut eſt & ipſa diuina eſſentia,& cætera hmōi attribu-
ta.Sed præter iſtum modum infinitatis cōmunem cum eſſentia & aliis attributis eius,habet aliū
modum infinitatis reſpectu actus ſecundi, ad quem eſt vt principium eius:& non ſolum ex reſpe
ctu ad ipſum actum,ſed ex reſpectu ad ipſum productum per actum,quando ipſum procedit ex
F actu qđ recipit mediante actu.Si igitur cōſideretur potentia dei actiua in reſpectu ad actū,& me
diāte actu in reſpectu ad productum per actum:poſſumus ſecundū hoc diſtinguere duplicem re
ſpectum potentię:Vnum ad actum,alium ad productum per actum.Si primo modo,aut ergo ad
actum manentem intra diuinam eſſentiam:aut tranſeuntem extra ad creaturas. Si primo modo
cum actiones omnes illas cuiuſmodi ſunt intelligere, gubernare,ſpirare, neceſſe ſit ponere infini
tas:cum re ſint idipſum quod diuina eſſentia quę eſt infinita,vt infra patebit : neceſſe eſt ponere
ꝙ potentia dei ordinata ad huiuſmōi actus eliciendos,ſit infinita perfectione & vigore, ſicut ipſa
eſſentia,& alia eius attributa. Actum enim infinitum perfectione elicere non poteſt niſi potentia
G infinita vigore.Iſta enim quatuor potētia, virtus,intenſio,vigor,in eodē differūt in hoc ꝙ actiua
potētia nominat ſimpliciter id quo res poteſt agere ſiue actum elicere. Virtꝰ autem nominat po
tentiam ſecundum gradum ſuum vltimatum perfectionis ſuæ quam habet in ſubiecto,ſiue fue
rit remiſſa ſiue non : Intenſio vero nominat potentiam ſecundum gradum aliquem perfectionis
quem habet in ſua eſſentia, Potentia enim ſi in gradu vltimato perfectionis quam habet in ſuo
ſubiecto , non ſit in aliquo gradu perfectionis in ſua eſſentia ſecundum ꝙ in formis recipienti-
bus magis & minus ponimus gradus in latitudinem ipſius eſſentiæ , non dicitur intenſa : Et ſic
intenſio nominat diſpoſitionem circa potentiam quaſi abſolutam. Vigor autem nominat effica-
ciam quandam in modo eliciendi actum: vt vigor addat ſuper intenſionem reſpectum quendam
ad actum, quo ſcilicet ad modum eliciendi ipſum . Si vero potentia dei actiua conſideretur in
reſpectu ad actum tranſeuntem extra:aut ergo eſt actus quo creatura producitur in eſſe:aut eſt
actus circa creaturam iam ſecundum actum in eſſe productam. Actus ille primus eſt actus crea
tionis.Nunc autem ita eſt in actibus eliciendis per potentiam actiuam agentis, ꝙ quāto actus ma
gis diſtat a potentia paſſiua ordinata ad ipſum: tanto maior requiritur vigor in potentia agen-
tis ad abſoluendum illam potentiam, & ad educēdum rem illam de potentia in actū. Verbi gra-
H tia,potentia qua glacies diſſolubilis eſt vt liqueſiat,minus diſtat ab actu liquefactionis: q̄ illa qua
diſſolubile eſt plumbum: & illa minꝰ q̄ illa qua diſſolubile eſt argētum,& illa adhuc minus:q̄ illa
qua diſſolubile eſt aurum.Virtus ergo maior requiritur in vigore ad diſſoluendum aurum q̄ ar
gentū,& argētum q̄ plumbum,& plumbum q̄ glaciem.Cum igitur in infinitum plus diſtet po-
tentia qua aliquid eſt producibile ex nihilo,a quacūq; potētia qua aliquid producibile eſt ex ali-
quo,oportet ꝙ potentia qua elicitur actus producendi aliquid ex nihilo, in īfinitum ſit maior in
vigore quacunq; potentia finita eliciēte actū producēdi aliqd ex aliquo. Talis nō eſt niſi potentia
infinita vigore:Idcirco dicendum eſt,ꝙ potentia dei actiua ad producēdum aliquid ex nihilo per
creationem,neceſſario eſt infinita vigore.Si vero potentia dei actiua conſideretur reſpectu actus
circa creationem iam productam in eſſe:ille poteſt eſſe actus temporalis trāſiens:vt eſt motus la-
pidis de loco ad locum:aut eſt actus æternaliter perſeuerans. Ex primo actu nullo modo argui
poteſt infinitas vigoris in diuina potentia:eo ꝙ talis actus finitus ſcilicet eſt & determinatus, &
limitatus in perfectione ſua: & nullum tale inquantum huiuſmodi,poteſt atteſtari ſuper aliqua
infinitate in ſua cauſa.poteſt tamen in ſcđo actu:vt iam dicetur.Si vero potentia diuina conſide
retur in reſpectu ad productum per actum:tunc diſtinguendum eſt ſicut iam diſtinctum eſt de
actu.Aut enim conſideratur reſpectu producti intra ſe,vel extra.Si primo modo : tunc dicēdum
ꝙ reſpectu illius ponendū eſt potentiā dei eſſe infinitam vigore:quia productum eſt infinitū ꝑfe-
ctione,vt eſt quelibet diuina perſona,ſicut dictū eſt de ipſa potentia cōparata ad actus quos intra
deum elicit.Si vero cōſideretur in reſpectu ad ꝓductū extra.ſ. in creaturis, aut ergo ad ſingulū
ꝓductorū ſcđm ſe,aut ad vniuerſa ꝓducta & ꝓducenda ſcđm ordinē vnū poſt alterū in infinitū.

Si primo modo,cū qđlibet ꝓductum in creatura ſit limitatū in ſua eſſentia,& nullum tale poteſt
atteſtari ſuper infinitate vigoris in ſua cauſa efficiente : reſpectu talis igitur ꝓducti, nullo modo
poſſumus coniicere infinitatem vigoris in diuina potentia actiua.Licet enim diuina potētia vni- I
ca ſit,ſimplex,& infinita:& ſuper tanta infinitate vigoris eius atteſtatur ꝓductio minimi vermi-
culi,q̄ ſupremi angeli quo ad actum producendi ex nihilo:tamen quanto creatura ꝓducta eſt in
ſuperiori gradu naturæ & eſſentiæ,tanto atteſtatur ſuper maiore vigore in potētia agentis.Ita ꝙ
ſcđm maiorem gradum vigoris intelligimus productā ſuperiorē creaturā,ponendo gradus vigo
ris in diuina potentia: ſicut & gradus perfectionum ad eſſentias productas & ꝓducendas in crea
turis.Propter qđ propheta potentiam diuinam exprimit pluraliter,cum dicit.Quis loquetur po
tentias domini?Vbi dicit glo.Iſte impletur conſideratione diuinorum operum, & admirans ait.
Quis loquetur.ideſt quis ſufficiat loqui.Potētias dñi. ideſt opera quę potēter operatur. Vnde di
cit alibi.Qꝫ terribilia ſunt opera tua dñe,in multitudine virtutis tuę.Vbi dicit potentiā dei eſſe
infinitam:quam tamen propter eius vnitatem & infinitatem,,ſapiens in eccleſiaſti. dicit magnā.
Qꝫ magna eſt,inquien,ſpotentia dei ſolius. Et ſecundum hoc penes hmōi gradus potentię deus
creaturas producit in eſſe. Vnde dicit Diony.xiii.ca.de di.no.Extentum in omnia ſimul & ſuper
omnia eſt,non deficientibus augmentis & infinitis operibus.Non deficientibus augmentis . Ecce
gradus perfectionum & intenſionum in eſſentia & potentia. Sed per hoc quod addit,Infinitis ope
ribus : vtrum intendit gradus creaturarum in infinitum ſecundum ſpecies productibiles ſecun-
dum gradus perfectionum eſſentię & intenſionum potentię:an pręciſe multitudinem operū ſe-
cundum numerum ſub finitis ſpeciebus,non eſt certum.Et non producit ſecundum naturalem
impetū ſuę potētię,quēadmodū generat filiū:ſic eñ nihil pōt produci extra ipſum in diuerſitate
ſubſtantiæ:ſed ſolum intra in vnitate ſubſtantię:Sed producit eas ſecundū diſpoſitionem ſapien-
tiæ & voluntatis determinātis potentiam in ſua actione reſpectu producti. Si vero diuina poten-
tia actiua conſideretur in reſpectu ad diuerſa ſucceſſiue producta & producenda in infinitum, K
tunc dicendū eſt ꝙ ex reſpectu ad hmōi producta & producenda ſimiliter,& ex reſpectu ad actus
circa creaturas æternaliter perſeuerantes,vt eſt actus gubernationis & conſeruationis creatura-
rum,aut iteratos & iterādos in infinitum circa creaturas : Dico ꝙ ex hmōi reſpectibus iudicare
debemus potentiam agentis vigore eſſentiæ infinitam , ex infinitate in perſeuerantia eius in ſua
actione,qua ex ſe & ex propria virtute ſufficit ſeſe & alia a ſe ſecundū eſſe in infinitum conſerua-
re,& actiones ſuas & rerum productiones in infinitum continuare,ad qđ nulla virtus finita vigo
re ſufficit ex ſe:immo ad hoc ꝙ conſeruetur in eſſe, oportet ꝙ ſit virtute potentię alterius,iuxta
hoc qđ dicit Cōmen.de corpore cęleſti in libello ſuo de ſubſtantia orbis,vt ſtatim videbit̃. Et ideo
oportet ꝙ illa virtus influens aliis perſeuerantiam in eſſe,excedat quācunq; virtutem finitam vi-
gore quā poſſibile eſt dari,qualis non eſt niſi īfinita vigore.Et hoc duplici via habet declarari.vna
a priori ex comparatione ad ipſam diuinam eſſentiam: & hoc quo ad infinitatē eius in intenſione,
alia a poſteriori ex comparatione ad eius actionem circa mundanam creaturam: & hoc quo ad in
finitatem eius in duratione.Primo modo apparet manifeſte infinitas vigoris diuinę potentię im-
menſę,ex hoc ꝙ infinita & immenſa eſt eius ſubſtantia,terminum bonitatis ſubſtantialis,& virtu
tis non habens,vt infra declarabitur. Potentia enim actiua ſequitur magnitudinem ſubſtātię rei,
& maxime ſpiritualis:quāto illa magis eſt formalis.Vnde & in ſubſtantia potentia tanto eſt ma-
ior:quanto ipſa magis formalis eſt,& exiſtens in actu.Nunc autem ita eſt,ꝙ magnitudo ſubſtan- L
tiæ infinitę ſecundū quantitatem molis quæ materialis eſt , vt in corpore infinito,non poteſt eſſe
niſi potentię infinitę in qualitate vigoris:quia in infinitum excedit vigorem potentię cuiuſcunq;
ſubſtantię corporeę quātitatis finitę,vt probat Phus in fine.viii.Phyſi.& in ſecundo cęli & mun-
di.Quare multo fortius magnitudo ſubſtantiæ infinita ſecundū quantitatē bonitatis & virtutis
quæ eſt omnino formalis,& imponitur actu vt eſt in deo,ſecundum ꝙ infra determinabitur:non
poteſt eſſe niſi potentiæ infinitæ vigore:quę in infinitum excedit vigorem cuiuſlibet potētiæ fini
tæ.Sicut eñ in magnitudine corporali mole infinita non poteſt eſſe potentia corporalis vigore,ſi
ue intenſione finita,vt probat Phs in fine.viii.Phy.Sic nec in magnitudine ſpūali īmenſitate infi-
nita,eſſe pōt potētia ſpūalis intēſione vel vigore finita . Qđ pōt oſtēdi virtute illarū duarū demō
ſtrationū:quibꝰ oſtēdit illud de magnitudine corporali.Ex prima ſic. Potentia illa quę in minori
tp̄e q̄ quęcunq; potētia finita vigore quæ poteſt dari, agit ęquale,eſt infinita vigore: quia ſemper M
potentia illa quæ agit æquale in minori tempore, eſt maior.Et non poteſt eſſe aliqua potentia ma
ior quacunq; potentia finita data,niſi potentia quæ eſt infinita.quia qualibet potentia finita data
& poſſibili dari,poteſt aliqua potentia finita maior dari per alicuius additionē.Potentia magnitu

dinis infinitę ſiue corporalis ſiue ſpũalis eſt hm͂oı̃:quia potẽtia magnitudinis infinitę ſiue corpo-
ralis ſiue ſpiritualis ſemper eſt maior vigore quacunq; potentia finita quę poteſt dari,& potentia
maior ſemper agit ęquale in minori tempore,ſecũdum regulam quãdam Ph̃i in fine.vii.Phyſico.
Sed Philoſophus aliter hanc minorem probat in.viii.Phyſico.deſcribendo agentia,actum,& tem-
pus,in literis.Sit enim a.b.magnitudo ſiue ſpiritualis, ſiue corporalis ĩfinita.Sit autem b.c.magni
tudo aliqua finita ſiue ſpiritualis,ſiue corporalis: habens potentiam vigore finitam quæ moueat
aut aliquo modo trãſmutet ipſum d.in tempore finito,quod eſt e.z. Si ergo accipio duplum eius
qđ eſt b.c.in magnitudine & potentia in medietate tẽporis quod eſt e.z. mouebit ipſum d.ſic aũt
in infinitum procedendo,& b.c. ſemper duplicando nequaq̃ tranſibit excreſcens vſq; ad quantita
tem infinitam a.b.& e.z.dimidiando nequaq̃ tranſibit,omne tempus finitũ : quia per medietates
diuiſibile eſt in infinitum.Sed ſemper b.c.duplicatũ in tẽpore finito dato & accepto mouet d.Sed
quolibet tpe ſic dato & accepto ſemper eſt aliquod minus accipere in infinitũ, in quo poteſt agere
idẽ magnitudo infinita a.b.excellit ergo in vigore potentia a.b.omnẽ finitã potentiã datam: quia
actionis magnitudinis finitę cuiuſcunq; date per duplicationẽ b.c.neceſſe eſt temp[9] eſſe finitũ: &
N ſemp in minori pōt agere illa magnitudo infinita. Neceſſe eſt ergo vt eius potentia non ſit finita
vigore,ſed infinita.Hãc demõſtrationẽ expreſſe ponit ph̃s,vbi dicit.Sed tñ neq; ĩfinitũ finitã &c.
Ex ſecũda autẽ demonſtratione:quã innuit cum dicit,Eſt autẽ hoc demonſtrare &c.arguit idem
ſic.Si in magnitudine ĩfinita eẽt potẽtia vigore finita: potẽtia aliqua in magnitudine finita poſſet
menſurare potentiã exiſtentẽ in magnitudine infinita:& ęqualis eſſe ei,immo maior: q̃a magnitu
do finita,ſiue ſpũalis,ſiue corporalis alicuius potẽtię finitę in vigore,ſi fuerit duplata, habebit du
plo maiorẽ potẽtiã in vigore.Quodlibet aũt finitũ aliquotiẽs acceptũ adęquari pōt cuilibet finito
dato,& ipſum menſurare,immo poteſt ipſum excedere.Illud autem eſt impoſſibile,ſcilicet ꝙ potẽ
tia in magnitudine finita poſſet menſurare potentiam magnitudinis infinitæ : vt ęqualis eſſet ei,
aut maior.Impoſſibile eſt ergo ꝙ in magnitudine quacũq; infinita ſit potentia vigore finita.Cum
ergo diuina ſubſtantia ſit magnitudinis ſpiritualis infinitę,in qua ſcđm Aug.id maius eſt qđ eſt
melius,& hoc propter immẽſitatem bonitatis & perfectionis ſuæ ſubſtãtiæ naturalis,vt infra pa-
rebit:patet euidentiſſime ꝙ propter infinitatem ſuæ immenſitatis in eius ſubſtantia, oportet eũ
ponere infinitæ potentiæ vigore.Idem ſecundo probari poteſt ex eius actione qua poteſt agere tẽ
pore infinito circa creaturas,ſic.Qđ ex ſe poteſt agere durando in actione,& eam cõtinuando ſe-
cundum tempus infinitum:eſt infinitę potentię vigore. Deus eſt hm͂oı̃ in actione ſua circa crea-
turas,vt infra videbitur:Qđ etiã ſupponit Ph̃s in fine.viii.Phy.ex ęternitate motus,& tẽporis,vt
dicit Auer.v.cap.de ſubſtantia orbis. vbi philoſophus per hoc probat ꝙ primus motor, quẽ nos
ſolum deum ponimus:non eſt aliquod corpus finitum,neq; virtus in corpore: ſed ſimplex,impar
tibilis,& abſq; omni magnitudine.Ergo deus eſt infinitæ potẽtię vigore.Maior propoſitio patet,
O quoniam ꝙ aliquid agit & durat in actione,immo etiam in eſſe, hoc procedit ex potentię ſuę vi-
gore.Semp em̃ qđ ſcđm potẽtiam maioris eſt efficacię & vigoris diutius perſeuerare poteſt in ſua
actione & duratione in eſſe:& ita qđ ex ſe poteſt durare in continuãdo actionem ſecundum tem
pus infinitum:oportet ꝙ ſit infinitę potentię in vigore: & ita excedens vigorem omnis potentiæ
finitę in actione & duratione ſcđm tẽpus,qualis eſt quãtũ eſt ex ſe omnis potentia ſubſtantię limi
tatę,ſiue fuerit ſpiritualis,ſiue corporalis:q̃q̃ aliqua ex eis infinitatem hm͂oı̃ capere poſſet per cõ
tinuum influxum virtutis,durandi & agendi ab alio,vt contingit in corpore cęleſti.Et generali-
ter in omni qđ eſt magnitudinis finitæ:cum ſit ſpiritualis ex limitatione ſolius eſſentiæ:ſiue cor-
poralis,ex limitatione eſſentiæ,& corporalis extenſionis:quicquid eſt finitum & limitatum ĩ ma-
gnitudine eſſentiæ corporalis vel ſpiritualis,ex ſe non poteſt habere potentiam durandi & agen
di ſecundum tempus infinitũ: ſed ſolũ ab alio,ſcđm ꝙ dicit Auer.de corpore cæleſti.iii.c.de ſub-
ſtantia orbis.Quoniã(inquit)etſi ſit ſimplex:& non habet potentiam ad corruptionem: tamẽ eſt
finitę actionis neceſſario:quia eſt finitarum dimenſionum & terminatarum a ſuperficie continen
te ipſum.Et omne tale cũ poſuerit intellectus eſſe exiſtens per ſe abſq; eo ꝙ aliud largiatur ei per
manentiam & ęternitatem: neceſſe eſt vt ita ſit de finitate ſuæ permanentiæ ſicut eſt de finitate
ſuæ actionis.Et ideo neceſſe eſt,eſſe potentiam largientem ipſi permanentiam æternam:quemad-
modum ipſi largitur motum æternum.Et ſicut hoc eſt verum de limitato in eſſentia ſub quali-
tate:ſic etiã verum eſt in eſſentia limitata ſine quãtitate:licet talẽ nõ poſuit ph̃s niſi illã q̃ eſt cor
pori ꝓportionata & cõiũcta vt motor,vt ĩfra videbiť.Vñ btũs Dion.vi.c.de di.no.Laudãda eſt vi
ta ęterna p ſeipſam vita:a qua in oĩa vitã participantia viuere exſeminatur. Igiť & immortalium
angelorum vita & immortalitas ex ipſa, & per ipſam eſt & ſubſiſtit:idcirco & viuentes ſemper

& immortales:& nõ ĩmortales iterum,quia nõ a ſeipſis habẽt immortaliter eſſe & ęternaliter vi-
uere,ſed ex viuifica & totius vitę factrice & cõtinuatrice cauſa. Qđ idem eſt oĩno cum illo dicto
publico Platonis. Dii deorũ &c.Et ſic patet plane ꝙ ſubſtantiam ex ſe infinitam actione & dura-
tione ſecundum tempus,quia oportet eam eſſe infinitam vigore oportet eſſe illimitatã & infini-
tã ſecũdum magnitudinem ſubſtantię vel ſpiritualis vel corporalis.Vnde & ſup hoc fundat Ph̃s
ſuam demonſtrationem:qua probat in fine.viii. Phy.ꝙ primus motor quia mouet ex ſe ſcđm tẽ-
pus infinitum,nõ poteſt eſſe corpus aliqđ finitũ,neq; virtus in corpore finito:quia nullum corpus
finitũ ex ſe poteſt mouere ſcđm tempus infinitũ.Supponit em̃ ꝙ nõ poteſt aliquid eſſe ex ſe infini
tũ ſcđm tẽpus & durationẽ in actione, niſi ſit in ſe infinitę virtutis vigore: qualis non poteſt eſſe
in corpore finito:neq; in aliqua ſubſtãtia finita & limitata. Semp em̃ oportet ꝙ potentia & ſcđm P
tempus, & ſcđm vigorẽ ſit finita vel infinita, ſcđm ꝙ ipſa magnitudo ſubſtantiæ vel ſpũalis vel
corporalis finita eſt vel infinita:vt ſi magnitudo ſubſtãtię ſit finita,& potẽtia:& ſi infinita ſit ipſa
& infinita ſit illa.Ita ꝙ in magnitudine ſubſtãtię finita non poſſit eſſe potentia infinita,neq; ecõ-
uerſo in magnitudine ĩfinita potẽtia finita.Quod bene inſinuat eius probatio ex parte magnitu-
dinis finitę corporalis,quãdo probat ꝙ non poteſt mouere ſcđm tẽpus infinitum per partes mo-
uentis & mobilis,& temporis in cuius partib[9] partes mouẽtis habẽt mouere partes mobilis, hoc
modo.Si a.ſit corpus finitũ,mouens mobile finitum b. p tẽpus infinitum c.ergo d.quæ eſt aliqua
pars ipſius a.mouebit e.partẽ aliquã ipſius b.& hoc in aliqua parte finita ipſius infiniti qđ eſt c.&
ſit illa pars.z.quia nõ poteſt d.mouere e.in toto c. in quo mouet a.ipſum b.Semp em̃ maius cor-
pus mouet ſibi proportionale in pluri,& longiori tempore continuando ſuũ motũ.qđ nullo mo-
do haberet veritatem:niſi quia in toto eſt maior vigor virtutis ad permanendũ diutius & conti
nuandũ motum totius q̃ in parte ad cõtinuandũ motũ partis:eo ꝙ virtus vnita fortior eſt ſeipſa
ſeparata.Vnde per idẽ ſpatium & ęqualiter quo poteſt mouere pars partem,poteſt & totum to-
tum:& forte in minori ꝓpter maiorem vigorem.Quo ſuppoſito cõcludit intentum.D.igitur nõ
poteſt mouere e.niſi per partem c.quæ eſt.z.Sed quãtitas ipſius d.aliquotiẽs ablata ab ipſo a.& ad
dita ipſi d.cõſumet aliquando totũ a.& ſimiliter quãtitas ipſius e.aliquotiẽs ablata ab ipſo b.& ad
dita ipſi e.cõſumet aliquãdo totũ b. quãtitas autẽ ipſius.z.totiens ablata ab ipõ c.& addita ipſi.z.
in quo mouet totum ablatum ab a.totum: ablatũ ab ipſo b.tempus finitũ eſt: & nõ cõſumit ipm
c.Non ergo corpus finitũ a.mouebit corpus finitũ b.p tempus infinitũ c.ſed p tempus finitũ, per
aliquã.ſ. partẽ ipſius c. Et ideo corpus finitũ nõ habet virtutẽ infinitã mouẽdi.ſ.p tempus infini-
tũ duratione.Et patet plane ꝙ virtus demõſtrationis ſuæ trahitur ex eo ꝙ ponit ꝙ maius corpus
ſemper mouet in pluri tẽpore.Et hoc nõ niſi propter maiorẽ vigorẽ,cuius vigoris partes cõtinẽt
partes corporis: q̃ finities ſumptę cõſumũt vigorẽ cuiuſlibet corporis finiti.Vnde ſupponit plane
ꝙ corpus finitũ propter finitatẽ ſui vigoris non pōt mouere per tempus infinitum . Vnde & ſe-
cundum ipſum Philoſophũ: corpus qđ ex ſe & ex propria virtute poteſt mouere ſecũdũ tempus
infinitum:tale debet eſſe: vt ſecundum diuiſionem partium temporis accipiendi in infinitum, in
quibus partes mouentis poſſent mouere partes mobilis, poſſet procedere diuiſio partium eius in
infinitum,quale non poteſt eſſe niſi corpus actu infinitum , de quo clarum eſt ꝙ cũ hoc ꝙ eſt infi
nitũ extenſione & duratione,oportet ꝙ ſit infinitum vigore. Qđ probat Philoſophus in duabus
demonſtrationibus pręta c̃tis, tanq̃ id qđ ſuppoſitũ eſt in hac eius demonſtratiõe. Et ſic aperte pa Q
tet ꝙ Philoſophus per hoc ꝙ probat ꝙ motor primus nõ poteſt eſſe corpus finitũ,aut virt[9] in eo,
eo ꝙ poteſt mouere per tempus infinitũ:qđ poteſt motor primus(qđ alibi probauit in.viii.Phy.)
implicat ꝙ motor primus eſt virtutis infinitę vigore,qualis eſſet corpus infinitũ ſi eſſet in rerũ na
tura.Ita ꝙ ſicut infinitas vigoris corporis ĩfiniti diuidi poſſet per infinitas partes vigoris finiti,ſe
cundũ diuiſionẽ corporis illius materialem , ſic ĩfinitas vigoris primi motoris diuidi poteſt ſcđm
rationẽ intelligendi,per infinitas partes vigoris finiti.Sic ergo plane patet ꝙ demõſtratio ph̃i quã
ponit verſus finem.viii.Phy.cum dicit.Horum autem vnũ quidẽ impoſſibile &c. ad probandum
ꝙ corpus finitum non habet potentiam mouendi tempore infinito, fundatur ſuper duo. Quo-
rum vnum eſt ꝙ corpus finitum nõ poteſt in ſe habere potentiã infinitam vigore. Secundum ve
ro eſt ꝙ corpus infinitum qđ poteſt mouere tempore infinito,& diuidi ſecũdum eius diuiſionẽ in
infinitũ,ſit infinitũ vigore.Propter qđ ꝓpoſita demõſtratõe iam dicta ſtatim inducit tres alias de
mõſtrationes.Vnã ad ꝓbandũ primũ,cũ dicit.Q; autem oĩno in finita magnitudine nõ contingit R
infinitam eſſe potentiam ex his manifeſtum eſt &c.Sed quia nõ pertinet ad propoſitũ ipſam omit
to.Ad ſcđm vero inducit duas alias ſupratactas cũ dicit.Sed tamẽ neq; infinitum finitũ.&c.Et ſic
patet plane ꝙ virtus demonſtrationis Philoſophi in fine.viii.Phyſicorum ad probandũ ꝙ primus

motor ſimplex eſt omnino & impartibilis,nec corpus, nec virtus in corpore, fundatur ſuper hoc
ꝙ nihil finitũ vigore ſiue in ſpirituali magnitudine ſiue in corporali poteſt mouere aliud a ſe tē-
pore infinito.Ex quo patet plane:ꝙ intentionis Philoſophi eſt:ꝙ primus motor quē deum appel-
lamus ſit infinitus,non ſolum duratione & actione infinita ſecũdum tempus: ſed etiam ꝙ ſit infi
nitus vigore,vt poſſit quantũ eſt de ſe ſuper actũ intentione infinitũ:quale infinitũ eēt magnitu-
do corporalis ſi eſſet:& ꝙ ſi moueret naturaliter ſecũdũ totũ vigorem ſuũ aliquid: ſicut calor in
finitus mouet approximatũ frigidando in calido:moueret illud in nõ tempore.Vnde ſuper qua-
dam demonſtratione primi cęli & mundi:qua probat Phus ꝙ corpus infinitũ non poteſt mouere
aliquid in aliquo tempore finito:cui concordat demonſtratio Phi in fi.viii.phy.ꝙ in corpore infi
nito non poteſt eſſe virtus finita:dicit Cõmen.reſpiciendo demõſtratiões prædictas Phi.in fi.viii.
Phy.Iã declaratũ eſt:ꝙ primũ mouẽs mouet tpe infinito: quapropter neceſſe eſt vt ſit ĩfinitũ:qm̃
ſi eēt corp⁹,moueret ĩ nullo tpe:vt declaratũ eſt in vlti.viii.Phy.Ecce q̃ manifeſte Cõmẽ.teſtatur
ꝙ a Philoſopho in fine.viii.Phy.declaratũ eſt ꝙ primũ mouens qđ mouet tempore infinito:pro-
pterea neceſſe eſt ꝙ ſit infinitum,& tali infinitate quali eſſet corpus mouens in non tẽpore: qua-
lem planũ eſt non eſſe niſi infinitatem vigore. Alia enim infinitas quęcunq; poſt q̃ ſit finita vigo-
re non poteſt mouere niſi in tempore finito. vt bene ponit demõſtratio Philoſophi,oſtẽdens ꝙ in
S magnitudine finita non poteſt eſſe virtus vigore infinita. ¶Sic ergo abſolute dicendum quãtum
Reſponſio. ad præſens pertinet,ꝙ potẽtia actiua dei ex ſe & ſimpliciter eſt infinita,& ꝙ non ſolum ſentire de
bet hoc catholicus:ſed etiam quilibet Phus.Ita ꝙ non eſt ponere finem potentiæ actiuæ ſiue ope
ratiuæ in deo , neq; in numero operandorum ſecundũ tempus infinitæ durationis, neq; in intẽ-
tione.Et hoc propter illimitationem,ſiue immenſitatẽ , ſiue infinitatem eius in ſubſtantia,de qua
infra erit ſermo.Vnde econtra quia omnis ſubſtantia & natura creaturæ in ſua ſubſtantia finita
eſt & limitata,neceſſario finita & limitata eſt quãtum eſt de ſe in operari & in duratione ſecun-
dum tempus,& in intentione ſecundũ qualitatem operis & modi agẽdi.Qđ euidenter ex hoc ap
paret,ꝙ operari in vnoquoq; procedit ab eſſe & a forma eius inquãtum dat ei eſſe in actu , ſicut
effectus a ſua cauſa:quia nihil agit niſi ſecundũ ꝙ eſt in actu. Nũc aũt effectus proportionalis de
bet eſſe ſuę cauſæ.Cum ergo infinitum non poteſt eſſe proportionale finito:quia omnis creaturę
eſſe finitum eſt & limitatum,nõ poteſt eſſe virtutis infinitę: nec eſſe dei quia eſt infinitum & illi-
mitatum,poteſt eſſe virtutis finitę vllo modo. Qđ de virtute actiua dei ex hoc maxime apparet
ꝙ id qđ oĩno non eſt,& infinite diſtat ab actu & ab eſſe: cuiuſmõi eſt oĩno nõ ens:qđ nec etiã eſt
in potentia materię:producit ad eſſe.In hoc enim maior virtus potentiæ apparet q̃ mouere aliqđ
exiſtens in tempore infinito:quia potentia nõ entis ad eſſe,quę nulla eſt in re,magis diſtat q̃ potẽ
tia entis mobilis cuiuſcunq; ad moueri.Et vnũqđq; agens tãto maioris virtutis eſt in agẽdo:quã
T to potentiam magis diſtantem a ſolo actu in actum reducit.Sicut maioris virtutis eſt in igne li-
quefacere aurum q̃ plumbum aut glaciem.Quare cum Philoſophi arguebant infinitatem primi
motoris ex hoc ꝙ animaduertebant ipſum poſſe mouere primũ mobile tempore infinito , multo
fortius nos catholici arguere debemus eius infinitatem ex hoc ꝙ res producit in eſſe per infini-
tam diſtantiam,ſcilicet ex non eſſe . Hæc eſt illa infinitas dei,de qua dicit Pſalm. Magnus domi-
nus & magna virtus ei⁹.vnde ſuper illud Pſalm̃.Confiteantur tibi dñe omnia opera tua.glo.Dũ
inquiris inuenis magnã vim in eis,quæ ab eo eſt.vnde ſequitur.Et potentiam tuã loquẽtur. Glo.
Ideſt,dicent q̃ mirabiliter & potenter quodcũq; facit.Et eſt iſta infinitas potentię dei effectiua re-
ſpectu omnium creandorum quodammodo proportionalis infinitati potentię materię paſſiuę re
ſpectu generãdorum ex materia.Quę enim ſunt in potẽtia in materia prima:in actu ſunt in mo
tore primo:& multo plura.Vnde ſicut materia eſt infinita in ſua potẽtialitate inquãtũ eſt in po-
tentia ad formas omnes recipiendas:ſic motor primus dicetur infinitus in ſua actualitate ad for-
mas omnes agendas:& multo magis.Per ea enim quæ facit deus non finitatur eius potentia. Im-
mo cum facit aliqua,poteſt & facere infinita alia:etſi nõ faciat ea ſimul cum illis.Sed materia quæ
de ſe eſt infinita & indeterminata ad omẽs formas , cum aliquam recipit determinatur per illam:
nec ſimul poteſt contrariã recipere: ſicut econuerſo forma materialis,quę inquantũ in ſe cõſidera
tur cõmunis eſt & indeterminata ſecundum ſuppoſitũ,cum in hac materia recipitur ad determi
natum ſuppoſitũ contrahitur.Etenim licet forma ꝑ materiam nõ perficitur : ſed ecõuerſo:eſt eñ
materię infinitas quaſi impfecta:formę vero ĩfinitas quaſi perfecta:tamẽ amplitudo & cõmunitas
formę cõtrahiť & limitatur ꝑ materiam:ſicut econuerſo. Et ideo dicit Cõmenta.ſuper.iii.Phy.
ꝙ materia inuenitur eſſe per formam:ſecũdum ꝙ forma eſt perfectio eius.Forma vero inuenitur
eſſe per materiam,ſcilicet in hoc ꝙ materia eſt ſubiectum eius.

¶Ad primum in oppoſitum:ꝙ potentia dei non eſt infinita:quia eſſet fruſtra: cũ V
non poſſet habere effectum infinitum ſibi correſpondentem:Dicendum ꝙ potentia agens duplex Ad primũ.
eſt:quędam.ſ.naturalis,& per imperium naturæ:quædam rationalis,& per imperiũ voluntatis.Et
prima duplex eſt:quędam vniuoce:quędam vero ęquiuoce . Potentia prima tota in ſuo effectu ſe
diffundit vſq; ad vltimũ virtutis.vnde tota in ſuo effectu ſeſe manifeſtat:& producit ſimile agen
ti:vt eſt potentia generatiua in homine:qua homo generat hominem ſibi ſimilem in natura:& nõ
poteſt aliquid amplius q̃ generare hominem vt mõ,vt dicit Phus in fi.iiii.Metaph. Omnia natu-
ralia determinata ſunt opere.Et iuxta hunc modũ agẽdi per potentiam in diuinis: Pater per potẽ
tiam infinitam generat actione infinita Filium infinitum ſibi ęqualẽ in deitate.Potentia naturalis
ſcđa in nullo effectu ſuo tota ſe diffundit aut manifeſtat: ſicut potẽtia ſolis in nullo cui⁹ eſt prin-
cipium productiuum, tota ſe diffundit:qa nunq̃ ſibi omnino ſimile producit:nec diffundere hoc
modo ſe poteſt:qa agit in aliena ſubſtantia:& ideo nõ niſi ſcđm ei⁹ receptibilitatẽ: & tale agẽs ęq-
uocum eſt deus reſpectu creaturarum:non autem naturali impetu: vt ſol : ſed imperio volunta-
tis:ſecundum ꝙ inferius debet declarari.Et tamen potentia dicenda non eſt ex hoc eſſe fruſtra:ꝙ
in effectum infinitum in creaturis ſe diffundere nõ põt:quia non dicitur aliquid eẽ fruſtra niſi ex
defectu adeptionis finis ad quẽ eſt.Vnde ea quę fiunt a caſu & fortuna:qa(inquãtũ.ſ.hmõi)carẽt
ordine ad finem:ad quem alias vel a natura, vel a voluntate nata ſunt ordinari : fruſtra ſiue otio-
ſe dicuntur fieri.Solũ ergo in eis quæ ordinabilia ſunt ad aliquem finem,fruſtra dicitur eſſe aliqđ
quando non poteſt oĩno finem illum attingere.Et ideo cum vniuerſaliter omnis creatura & quic
quid in creatura eſt,ordinabile eſt ad aliquem finem ſibi ꝓprium:qui eſt ſua propria operatio:vni
uerſa enim ſunt determinata opere:vt dictum eſt:& vt diciť in ſecundo Cæl.& Mund.omnis res
cuius eſt opus,ſit propter operationem: & per illum finem proprium ordinatur vnaquęq; res vltẽ
rius ad finem vltimum vniuerſi:quia omnia ordinantur ad vnum finem:vt dicitur.xii.Metaphy.
Si igitur in creaturis eēt aliquid qđ impoſſibile eſſet in natura rerum vniuerſi attingere ſuum fi-
nem proprium:illud proculdubio eſſet fruſtra.ſicut eſſet ſextus ſenſus in animali:cum nõ ſint ſen
ſibilia:neq; poſſint eſſe niſi quinq; : & ita impoſſibile eſſet illum ſextum ſenſum perfici operatio-
ne ſua ſentiendi:quę eſt ſuus proprius finis:quia impoſſibile eſt eſſe ſextum ſenſibile ꝙ poſſet illũ
mouere:ille ergo ſenſus omnino fruſtra eēt in aĩali:vt determinat Phs in ſecũdo de anima.Et ſecũ
dum ꝙ dicit in ſecundo Cęl.& Mund.extra rationem eſt vt natura poſuit ſtellas mobiles : & non
pręparauit eis inſtrumentum motus:& natura non abſq; cauſa aliquid vacuum ponit. Vnde di-
cit Cõment.in principio ſecundi Metaphyſi.Nihil eſt fruſtra in fundamento naturæ & creaturæ.
Quia igitur deus non habet aliquem finem ad quẽ,ſed eſt finis ad quem eſt totus ordo vniuerſi:
& bonum omnium entium:ſicut ſe habet dux ad exercitum:vt dicitur.xii.Metaph.ideo nõ opor
tet ꝙ potentia infinita quæ eſt in ipſo,ſit fruſtra: etſi non fiat aliquid infinitum ſecundum ipſam
in creaturis: maxime cum ſecundum ipſam fiat aliquid in ſeipſo:vt dictum eſt.Et etiam cum eo
ꝙ aliquid fit ſecundum ipſam in creaturis : quod requirit vigorem infinitum: etſi in deo non ſit
potentia infinita vigore ad producendo aliquem effectum infinitum in creatura:quia ad hoc nul
la eſt potentia: eſt tamen ad effectus producendum in infinitum tempore & duratione: ſiue ſuc-
ceſſione infinita.Et ſic infinita dei potentia non eſt fruſtra quia reducitur ad actum perfectum vt
eſt in operante: licet ad imperfectum in operato extra : reſpectu cuius diuina potentia habet ali-
quid ſemper admixtum potentiæ: quia non reducitur ad actum perfectum infinitum & abſolu-
tum: et hoc ideo:quia nihil creatum effectum ęqualem proportionalẽ potentiæ infinitæ & actio-
ni eius vt in agente eſt:poteſt in ſe recipere.Vnde non ſequitur: ſi vnus effectus infinitus nõ po-
teſt procedere a deo:ꝙ non ſit virtutis infinitæ:quia poteſt ex ſe in effectus infinitos per ſucceſſio
nẽ:qđ non põt eſſe ſine infinito vigore:vt oſtẽſum eſt prius ad modũ quo reducitur in actũ potẽ
tia infinitatis materiæ:& diuiſionis cõtinui & tẽporis & mot⁹. Q̃.n.eſt ſic in potẽtia:nõ eſt in po
tẽtia:vt aliqñ ſit in actu puro cui nihil admixtũ ſit de potentia:vt diciť.ix.Meta.vbi dicit Cõmẽt.
Q̃ infinitum eſt in potẽtia,nõ extendimus potentiã quæ exit in actum: ita ꝙ nõ remaneat in ea
potentia omnino: qm̃ ſi iſta potentia exiret in actum, tunc infinitum eſſet in actu qđ eſt impoſſi-
bile. Quomodo autem ad talem actum in infinitum ſecundum effectus in ſucceſſione non poſſet
diuina potentia reduci:niſi cum hoc ꝙ eſt infinita actione ſecundũ tẽpus & duratione,eſſet etiam X
infinita ſecundum vigorem:viſum eſt ſupra. ¶Ad ſecundũ ꝙ ſi deus eſſet virtutis infinitæ mo Ad ſecũdũ.
ueret in non tẽpore:Dicendum ꝙ virtus motiua duplex eſt.Vna naturalis.altera voluntaria . Et
de virtute mouente primo modo ſolum loquitur Ariſto.in.viii.Phyſi.vnde illa propoſitio accipi-
tur.Intendit eñ ibi probare ꝙ virtus infinita non poteſt eſſe in corpore finito:deducẽdo ad incon

tueniens:ſcilicet ꝙ moueret in non tempore:qđ eſt impoſſibile:quia vt probat.vi.Phy.non eſt mo
tus niſi in tẽpore:quia non eſt ſine priori & poſteriori.Et eſt vera & neceſſaria conſequentia:qa oĩs
virtus naturalis naturaliter motiua in corpore iã exiſtens mouet de neceſſitate mobile ſuum ſecũ
dum totum ſuum vigorem:& ideo ſecundum proportionẽ virtutum motiuarum corporaliũ ꝓ
portionaliter mouentur eorũ mobilia ſecundũ velocitatẽ & tarditatẽ: & in tẽpore maiori & mino
ri:vt maior virtus cauſet maiorẽ velocitatẽ:& faciat motũ ſuũ per æquale ĩ minori tẽpore.Et hoc
eſt qđ dicit Auer.in de ſubſtãtia orbis:declarãs illud dictum Phi.Et Ariſto.laborauit in.viii.Phy.
ad declarandum ex ſuis fundamentis:ꝙ ſi virtus infinita eſſet in corpore finito, contingeret illud
corpus per illam moueri:non in tempore:ſed in non tempore. Corpora.n.non excedunt ſe in velo
citate & tarditate niſi exceſſu eorum in virtutibus motiuis materialibus: & exceſſus virtutum ſe
quitur exceſſus corporum.ſ.ꝙ corpus qđ eſt maius eſt maioris virtutis & velocioris motus.Semꝑ
enim in talibus actio proportionatur naturę agentis.Ex quo ſequitur ſi aliquod corpus habet vir
tutem infinitam:vt moueat in non tempore. Vnde & dicit in eodẽ.Si virtutes quæ ſunt in corpo
ribus cęleſtibus eſſent in calefacere & mouere vniuerſaliter infinite, mouerent corpora quæ ſunt
apud nos in inſtanti.& hoc facit æſtimare: ꝙ in corporibus cæleſtibus ſunt virtutes finitæ actiue
mouentes. De virtute vero ſecundo modo mouente non habet veritatem illa conſequentia : ꝙ ſi
eſſet virtus infinita: ꝙ moueret in non tempore: quia non mouet corpus per impetum totius vi
goris ſui:quia mouet per intellectum & voluntatem.Et ideo actio eius non proportionatur natu
ræ agentis: ſed actio ſub intenſione procedit ab ipſo quantum ratio exigit : & voluntas diſponit:
qđ non eſt niſi modo finito,& hoc idcirco maxime,quia virtus motoris talis infiniti vigore in cor
pore finito non niſi mõ finito recipi poteſt. Vnde dicit Auer.in de ſubſtantia orbis.Corpora cæle
ſtia & gñabilia & corruptibilia cõicãt in hoc ꝙ actio & paſſio exiſtens in eis finite ſunt in ſe: & ꝓ
hoc ſemper mouentur in tempore:quia virtutes eorum ſemper ſunt in receptione finita . Si ergo
deus eſſet corpus:vel virtus naturaliter mouens in corpore:bene procederet argumentum.Nunc
aũt cũ non eſt ita vt ſupra habitum eſt: non obſtante virtute infinita vigore in deo mouente be
ne poteſt mouere mobile in tẽpore:& qđ amplius eſt, niſi eſſet ſic infinitꝰ.ſ.vigore,non poſſet omĩ
no mouere ex ſe corpus finitum in tempore durationis infinitę:ad quod intenduntur demonſtra
Y — tiones philoſophi in.viii.Phy.vt ſupra expoſitum eſt.❡Ad tertium ꝙ potentia dei actiua agit in
Ad tertium — finita mediante natura vt inſtrumento:ergo debet eſſe finita vigore,ſicut eſt potentia naturæ:Di
cendum ꝙ verum eſt,ſi ageret naturali impetu naturę:ſicut agens naturale mouet ſuum mobile
Propter hoc enim debet eſſe proportio inter virtutem ſic mouentem & mobile. Vnde dicit Com
ment.ſuper.ii.Cæ.& Mun.ꝙ non quodcunqꝫ eorum mouet qđcũqꝫ corpus: neqꝫ in quacunqꝫ ve
locitate:ſed vnũquodqꝫ eorum habet motum proprium:& in propria velocitate.Nunc autem qa
deus non agit niſi ſecundũ ꝙ ratio exigit,& volũtas diſponit:vt dictum eſt: bene poteſt agere per
inſtrumentum finitum actionem finitam vigore:ſicut & immediate:licet in ſe ſit infinitę potẽtiæ
Z — vigore:vt dictum eſt.❡Ad quartum: ꝙ deus nõ poteſt agere quęcunqꝫ immediate:nõ ergo eſt in
Ad quartũ. — finiti vigoris: Dicendum ꝙ immo immediate poteſt facere ſupernaturaliter quæ agit medianti
bus cauſis naturalibus:& contrarium erroneum eſt:qđ ſentiebant philoſophi qui ponebant ꝙ pri
mus motor nihil moueret impellendo in eo:ſed ſolũmodo motorem coniunctum:ſicut amatum,
& deſideratum:& ſecundum modum quo cognoſcit & deſideratur ab ipſo:& ideo cũ deficit a cõ
pleta eius cognitione & amore,& modo finito comprehendit ipſum,finita velocitate mouet ad ſe
aſſimilandum ipſi:qđ omnino erroneum eſt:vt determinabitur loquendo de creaturis.

A
Queſt.vii.
Argu.i.

CIrca.vii.arguit ꝙ potẽtia differt a ſubſtãtia ĩ deo: & etiã ab actu ad quẽ eſt,Pri
mo ſic.Eidẽ ĩquãtũ idẽ,natũ eſt accidere idẽ:nõ aũt potẽtię ĩquã tũ potẽtia eſt:
neqꝫ actui inquantũ actus eſt.qa potentia inquantũ potentia eſt dicit ad aliqd
vt patebit in ſequenti queſtione.ſubſtãtia inquantum ſubſtantia : & actus in
2 quantum actus,non dicuntur ad aliquid.ergo &c.❡Secundo ſic.Subſtãtia dei
& actus eius omnino congruunt rationi & voluntati eius: quia omnino ſub
ſtantia & actus eius complacent ſuę voluntati:& nihil irrationabile habent in ſe.potentia autẽ eiꝰ
non cõgruit omnino rationi & voluntati eius.Dicente Auguſti.ve.ac no.le. Omnia quidẽ poteſt
dominus:ſed non facit niſi qđ congruit eius veritati & iuſtitiæ.i.voluntati quæ eſt vera & iuſta.
& in eodem.Potuit deus ſimul cuncta facere: ſed ratio prohibuit.i.voluntas:vt exponitur.xl.diſt.
primi ſententiarum.Hoc autem non contingit niſi quia illa potentia non congruit eius volunta
3 ti.ergo &c.❡Tertio ſic:Si in deo non differret potentia ſubſtantia & actus , tũc ſicut ſubſtantia in
ipſo eſt æterna,& potentia & actus potentiæ coniunctus.& ſic quicquid aliquando facit vel faciet

ab æterno facit.Non ergo de nouo aliquid.Conſequens falſum eſt:ergo & antecedẽs. ❡In contrari — **In oppoſitũ.**
um eſt:quoniam vbi potentia differt a prima ſubſtantia: ſubſtantia non poteſt ſeipſa & per ſe: ſed
per id qđ eſt ipſa potentia:ſicut ignis nõ poteſt calefacere niſi calore.& vbi potẽtia differt ab actu,
potentia de ſe eſt imperfecta:& perficitur per actum , ſicut potẽtia vidẽdi ꝑ actũ vidẽdi. Deus au
tem ſeipſo poteſt quicquid poteſt:quia eſt primum potẽs:ad qđ reducitur omne potẽs per aliud:
& potẽtia in ipſo nihil habet imperfectionis aut perfectibilis:quia tale non poteſt cadere in deo.In
deo ergo nulla eſt om̃ino differentia vel diſtantia potentiæ a ſubſtantia & ab actu.

❡Dicendum ad hoc:ꝙ ſicut eſt in aliis diuinis attributis:ꝙ omnia deo attribuũ — B
tur per eſſentiam:& nullum per participationẽ:Eſt enim deus per eſſentiam & non per aliquã par — **Reſponſio.**
ticipationẽ bonus,iuſtus,ſapiens,& hmõi: Sic oportet ꝙ ſit de eius potentia: vt videlicet dicatur
potens per eſſentiam:non per aliquã participationẽ potentię. Vnde dicit Ricar.in pri.de tri.Con
ſtat deum eſſe potentem potentię plenitudine:nõ per participationem.Et ſilr dicẽdũ eſt de quoli
bet actu qui deo conuenit. Vult em̃ & intelligit quęcũqꝫ vult & intelligit:per eſſentiam ſuam nõ
per participationẽ aliquã:quia eſt eſſentialiter volens & intelligens: non per aliquã participatio
nem.Nunc autem ſic eſt in om̃i eo qđ põt per eſſentiã ſuã,ꝙ nõ eſt in ipſo quo poteſt aliquid ali
ud q̃ ipſa ſuiipſius eſſentia:vt idẽ re ſint oĩno potẽtia & ipſa eſſentia . Et ſilr in om̃i eo qđ eſt ſuus
actus ꝑ eſſentiã,actus oĩno indiſtans eſt & inſeparabilis a potentia ſicut & ab eſſentia: vt idẽ om̃i
no ſint actus & potentia:& non poſſit eſſe potentia niſi coniuncta actui.Qꝛ enim potẽtia in re ali
qua differt ab ipſa ſubſtantia vel actu eius ad quem eſt:ſiue fuerit actus vt habitus:ſiue actus vt
agere:hoc eſt quia non ſeipſa.i.ſua eſſentia poteſt:ſed aliquo alio ſuperaddito ſuę exiſtentiæ: ſicut
ignis calefacit calore,qui eſt qualitas accidentalis in ipſo. Propter hoc enim quãtũ eſt de ſe poteſt
actꝰ diſtare & ſeparí a potẽtia & eẽ potẽtia in re ſine ſuo actu:vt ignis põt eſſe calidus: q̃uis nõ ca
lefacit.In deo igit̃ dicendũ eſt ſimpliciter & abſolute,ꝙ oĩno non differunt in eo potentia & eſſen
tia: ĩmo ꝙ deus ſua eẽntia ſic poteſt quicquid poteſt,vt ſua eſſentia in ſeipſa ſimpliciter ſit ſua po
tentia.Non autem eſt potentia aliquid additum eſſentię:immo ipſa eſſentia cedit totaliter in na
turam potentiæ quodcũqꝫ & qualitercunqꝫ poteſt:ſiue in actũ intra manentẽ:ſiue extra tranſeun
tem:ſiue ſit eſſentialis & abſolutꝰ:ſiue ꝑſonalis & relatiuus.Similiter eſt in ipſo de potẽtia & actu
ꝙ om̃ino indifferentia ſunt:qđ enim in ipſo eſt,non niſi purus actus eſſe poteſt.Omnis em̃ poten
tia quæ non eſt in re actus purus & perfectus:imperfecta eſt:& per aliud agens exiſtẽs in actu,va
dit ad perfectionem. Vnde ſi aliqua differentia aſſignanda eſt potentię dei ad eſſentiam eius : aut
ad actũ:illa eſt ſolũ ſecũdũ rõnẽ.Sicut inter ſe & ab ipſa diuina eẽntia differũt alia attributa diui
na:vt infra determinabitur.Nec oportet hic diſtinguere de modis potentię & actus: qđ enim di
ctum eſt,vlr verum eſt de omni modo potentię in deo reſpectu diuinæ eſſentiæ & reſpectu actus
ſibi in deo reſpondentis.De potentia autem eius reſpectu actus exterius circa creaturas: etſi verũ
eſt ꝙ ſit ipſa diuina eſſentia:non tamen vſquequaqꝫ verũ eſt ꝙ ſit indifferens ab ipſo actu ad quẽ
eſt:vt patebit inferius loquendo de actione dei circa creaturas.

❡Ad primum in oppoſitum ꝙ potentia vt potẽtia dr̃ relatiue, non ſit ſubſtantia — C
vt ſubſtantia:neqꝫ actus vt actus:Dicendũ ꝙ hoc bene arguit diuerſitatem eorum ſecundum ra — **Ad pri.ꝑti.**
tionem:nõ autem ſecũdum rem: qm̃ idipſum qđ in deo habet rõnẽ abſoluti vt eſſentia eſt:habet
rationem reſpectus vt potẽtia eſt: & idipſum qđ abſolutum eſt & eſſentia in ſe,intrat in rõnẽ po
tẽtię,aſſumẽdo in ſeipſa rõnẽ reſpectꝰ ad actũ:ſiue ſit reſpectꝰ relationis:ſiue rei:ſiue ſecũdũ eẽ.oĩs
em̃ reſpectus in diuinis ſuper eſſentiam fundat̃.propter qđ non eſt in ipſo reſpectus niſi ſubſtan — D
tialis:vt habitum eſt ſupra,& infra dicetur amplius.❡Ad ſecundum ꝙ non omnis potẽtia dei cõ — **Ad ſecũdũ.**
gruit rationi & voluntati eius:ſicut congruunt ſubſtantia & actus in ipſo: Dicendum ad hoc,ꝙ
potentia dei habet reſpectum ad duo.ſ.& ad ipſum actũ ad quẽ eſt immediate:& ad ipſum produ
ctum per actum cum eſt alicuius productiuus:& hoc vel ad ꝓductum manẽs intra ſuam eſſentiã
in diuinis perſonis: vel ꝓductum fluens extra diuinam eſſentiam in creaturis. Reſpectus ad actũ
vel productum intra ſe naturalis & eſſentialis eſt ei,& ſemꝑ terminatus:& non poteſt deus ſecun
dum hũc reſpectũ facere quicq̃ niſi faciat illud ęternaliter & ĩmutabiliter.Nec de potẽtia dei ſecũ
dum iſtũ modũ loquitur Aug.cũ dicit deum poſſe omnia:ſed non facere niſi qđ congruit ſuę ra
tioni & voluntati:quaſi aliquid poſſit abſoluta potentia qđ rationi & voluntati eius non cõgruit
immo omnis potentia in ipſo ſecũdũ talẽ reſpectum intellecta congruit rationi eius & volũtati ſi
cut & actus & productum per ipſum:immo hæc oĩa potius congruunt immutabili neceſſitati
eius.Quicquid enim poteſt agere vel producere intra ſe,immutabili neceſſitate agit & producit

ęternaliter. Aliter eñ eſſet mutabilis & ſine voluntate & ratione cõcomitante in actione naturam ſiue econuerſo. Reſpectus vero potentię diuinę ad ꝓductum extra ſe, eſt ei quaſi accidẽtalis, quia ſine terminatione eius ad illud poſſet fuiſſe ęternaliter in prius, ſicut fuit in ante, ante mundi creatione: & hoc ſine omni diminutione perfectionis diuinę: vel ꝑfectionis potentię eius: licet de hoc aliter ſentiunt phi, vt videbiꝫ loquendo de creaturis. Vñ ſecundũ hũc reſpectũ potẽtię ſuę põt deus facere qđ aliquãdo non fecit, ſine omni ſui mutatione: vt infra videbitur. Et de potentia ſecundũ hunc reſpectũ loquitur Aug. tali enim reſpectu deus multa poteſt facere: ſed non facit: quia nõ cõgruunt rationi voluntatis ſuę, qua ſemꝑ in creaturis facit qđ melius eſt & dignius: ſecundũ ꝙ eſt poſſibilius, prout dicit Auicen. ix. Metaphy. ſuę. Ipſe (inquit) & intelligens omnia vt vnum, ſimul & intelligit qualiter eſt poſſibile: & qualiter eſt elegantius peruenire eſſe totius ſecundum iudicium ſui intellectꝰ. Et ex hoc ꝙ intelligit, ſequitur ordo bonitatis in eſſe. Sed hoc habet magnam difficultatẽ: de qua debet eſſe ſermo loquendo de creaturis. Vnde ꝙ potentia dei non congruit rationi volũtatis dei: hoc nõ eſt ex natura ſui: ſed ex natura eius ad qđ eſt: & ita ſecundũ reſpectũ quaſi accidẽtalẽ ſibi, cõcomitãtẽ eſſentiam eius: qui pertinet idcirco ad differẽtiã potentię ab eſſentia & actu eius: quaſi accidentalẽ & ſecundũ rationẽ: & ideo non impedit quin ſecũdũ rẽ id qđ eſt po-

E
Ad tertium

tentia in deo, ſit omnino idẽ cũ eſſentia & actu in deo. ¶ Ad tertium patet ꝑ iã dicta: dicendo ꝙ quicquid eſt in deo potẽtia, ſubſtantia, & actus, & etiã productũ intra, totũ eſt ęternũ: & ſemper potentia coniuncta actui: ita ꝙ quãtũ eſt ex natura, quicquid facit, ab æterno fecit: nec nouũ aliquẽ actum agit. Quãtũ tñ eſt ex parte producti per actum eius extra ſuã eſſentiam in creaturis ad determinationẽ ſuę voluntatis, bene facit quæ nunq̃ fecit. Facit enim noua non nouo actu: neq; noua voluntate: ſed actu ęterno, & voluntate ęterna ab ęterno determinante noui effectus productionem. Qualiter aũt hoc cõtingit habitũ eſt ſupra: & videbitur amplius infra loquendo de productione creaturæ. Et ſic in deo poteſt eſſe omnino idem potentia cum eſſentia & actu indiſtanti: & tamen aliquid extra facit de nouo.

F
Queſt. viii.
Argu. i.

CIrca octauũ arguiꝫ ꝙ potẽtia in deo nõ ſignificat quid: ſed ad aliqd: Primo ſic. Omnis potẽtia eſt principium aliquod agendi vel recipiendi: vt habitum eſt ſupra. principium aũt, ad aliquid ſignificat reſpectũ: quia ad principiatũ: & non quid: quia nõ abſolutũ. ergo &c. ¶ Secundo ſic. Cõmen. dicit ſuper primũ Phy. ꝙ materia & potẽtia differunt: quia potẽtia eſt ad aliqd: materia aũt nõ eſt ad aliquid. ſed non eſt alia ratio ſignificati nominis potentiæ in deo & in creaturis. ergo &c. ¶ In cõtrariũ eſt: qm̃ illud qđ ſimul dicitur de tribus ꝑſonis, ad ſeipſum dicitur, nõ ad aliud: ſecundũ rationẽ Aug. v. & vi. de tri. potentia ſimul dicitur de tribus ꝑſonis. Potens enim eſt pater: potẽs eſt filius: potẽs eſt ſpũs ſanctus. ergo &c. ¶ Itẽ Hu. de Tri. dicit. Deo hoc eſt eſſe qđ potentem eſſe: aut iuſtũ: aut ſapientẽ. ſed non eſt in deo eẽ niſi qđ dicit quid, & ad ſeipſum non ad aliqd. Non eñ idẽ eſt patri eſſe patrẽ, qđ eſſe filiũ. ergo &c.

2 (beside "quid: quia nõ abſolutũ")
In oppoſitũ.
2 (beside "pater: potẽs eſt filius")

G
Reſponſio

¶ Dicendũ ad hoc: ꝙ in deo duplex inuenitur modus relationis. vnus qui eſt relationis ſecundũ eſſe & ſecundũ rem: de quo dicit Aug. v. de tri. ca. v. In deo nihil ſecundũ accidens dicitur: non tamẽ omne ſecũdũ ſubſtantiã diciꝫ. Diciꝫ eñ ad aliquid ſicut pater ad filium: & filiꝰ ad patrẽ: q̄a non quiſquis eorũ ad ſeipſum: ſed adinuicẽ atq; ad alterũ dicitur. Loquẽdo aũt de ad aliqd ſecundũ iſtũ modũ relationis: potẽtia nõ ſignificat ad aliquid: ſed ſimpliciter ſignificat qd: ſecũdũ ꝙ ꝓbãt duo vltima obiecta. Sic eñ nihil ſignificat ad aliqd in deo: niſi relationes ꝑſonales: & oĩa alia ſignificãt quid: & dicunꝫ ſecundũ ſubſtãtiã: q̄uis inueniꝫ in ipſis Secũdus modus relationis: qui eſt relationis ſecundũ dici: & ſecundũ rationẽ: & hoc vel ad ea quæ ſunt infra ipſum, ſecũdum ꝙ intellectus dicitur ad intellectum: vel ad ea quæ ſunt extra ipſum, ſecũdũ ꝙ diciꝫ ad creaturas: vt dñs vel creator. Omnia eñ huiuſmodi noĩa diuinã eſſentiam tribus ꝑſonis cõmunem ſignificãt quãtũ eſt de re ſignificata: tñ ſub ratione alicuius reſpectus quãtũ eſt de modo ſignificãdi ſiue de impoſitione vocabuli. Vnde dictum eſt ſupra: ꝙ diuina attributa oĩa ſignificant aliquid in deo poſitiue, qđ idipſum eſt. ſ. diuina eſſentia: & hoc ſub aliq̃ rõne reſpectus vel negationis reducẽdę ad affirmationẽ: quẽ reſpectũ ſignificãt diuerſa attributa diuerſimode: ꝑ quẽ & differũt ſecundũ rõnẽ inter ſe & a diuina eſſentia: & q̄bus diuerſas ꝑfectiões in deo concipimus: vt infra ampliꝰ videbiꝫ. Vñ dicit Auicẽ. viii. Metaph. Prima ꝓprietas de neceſſe eſſe eſt: q̄a eſt: & quia eſt ens. Deinde de aliis ꝓprietatibus quędam ſunt q̄bus in termino eſt eſſe cũ relatione: & quędã ſunt eſſe cũ negatione. Vñ ſolũmodo eſſe ſignificat qđ quid eſt in deo abſolute abſq; omni ratione relationis vel negationis: & ſimiliter nomẽ eſſentia ſumptũ ab eo qđ eſt eſſe. Cætera vero oĩa eſſe ſignificant

ſub ratione alicuius reſpectꝰ aut negationis: etiã hoc nomẽ ſubſtãtia, ſecũdũ ꝙ declarat ibidẽ: & videbitur inferius. Loquẽdo ergo de modo relationis Secũdo, dicẽdũ ꝙ potẽtia ſignificat ad aliqd: & a ratione reſpectꝰ imponiꝫ. Vñ Auicẽ. inter noĩa attributoꝝ deo, q̃ ſignificant eſſe diuinũ cũ rõne relationis, ponit hoc nomẽ potẽtia, dicẽs. Cũ vero diciꝫ potẽtia: nõ intelligiꝫ ꝑ hoc niſi q̄a neceſſe eſt relatũ eſſe. Vñ licet ipſa diuina eẽntia ſe ipſa põt: nõ ꝑ aliqd additũ: vt ſecũdũ rẽ nõ ſit aliud potẽtia q̃ ipſa eẽntia: vt ipa diuina eſſentia pura ſubintret rõnẽ potẽtię: & q̃ſi iduat eã: tñ alia eſt rõ potẽtię: alia vero eſt ratio eſſentię. Eſſentia eñ ſignificat vt ſubſiſtẽs: potẽtia vero ſignificat vt ꝓprietas ad aliquid reſpiciẽs qđ in ſuo ſignificato includit eſſentiã ſub rõne illius ꝓprietatis: vt ſuum ſignificatũ ſit quaſi cõpoſitũ ex duobus. ſ. ex ipſo ſubſiſtẽti qđ ſignificat quaſi materialiter: & illa ꝓprietate quã ſignificat q̃ſi formaliter. qđ tñ nullã ponit cõpoſitionẽ ĩ deo: q̄a ꝓprietas negatiua aut reſpectiua addiꝫ ſubſiſtẽti ſine oĩni cõpoſitione: vt infra videbiꝫ. Vñ Auicẽ. iiii. Meta. ca. xvi. loquẽs de formali ſignificato huius noĩs potẽtia, dicit. Oĩs intẽtio quę eſt: vel eſt nõ exiſtẽs in ſubiecto: vel eſt exiſtẽs in ſubiecto. quicquid aũt eſt exiſtẽs nõ in ſubiecto: illud habet eẽ ꝓpriũ: qđ nõ debet eſſe relatiuum. Poſſibilitas vero eſſendi nõ eſt niſi inquãtũ eſt ſecũdũ relationẽ ad illud cuiꝰ eſt poſſibilitas eſſendi. igiꝫ nõ eſt poſſibilitas eſſendi ſubſtãtia q̃ nõ eſt in ſubiecto. eſt igiꝫ intẽtio q̃ eſt in ſubiecto. Idẽ in eodẽ dicit. ſubſtãtia nõ eſt ad aliqd ꝑ ſe ipſam: ſed ei accidit ad aliqd. Huic igiꝫ exiſtẽti per ſe eſt etiã amplius p̃ter eẽ ſuũ, eẽ poſſibile, qđ eſt ad aliqd. Potẽtia igiꝫ re & materialiter ſignificat qd, ſecũdũ ꝓpriã aũt rõnẽ attributi q̃ differt ab eſſentia vt eſſentia eſt: & ab aliis attributis formaliꝫ ſignificat ad aliqd: nõ ſecũdũ verã relationẽ: q̃ eſt ſecũdũ eẽ: ſed q̃ eſt ſm rõnẽ tñ. Prædicamẽtũ. n. relatiõis in deo diſtinctũ cõtra ſubſtãtiã, vt gñaliter ſumiꝫ: n. õ eſt vniꝰ modi: nec ad vnũ modũ relationis reducunꝫ oẽs potẽtię: ita ꝙ licet ſeptẽ p̄dicamẽta ad vnũ p̄dicamẽtũ relatiõis reducũꝫ ĩ deo: vt habitũ eſt ſupra: nõ tñ ad eũdẽ modũ relatiõis. ¶ Ad quoꝝ explanationẽ ſciẽdũ: ꝙ ĩ deo duplex eſt modus relatiõis. Vnꝰ. n. eſt modus relationũ eſſentialiũ: Alter vero ꝑſonaliũ. Eſſentialiũ aũt adhuc duplex eſt modus. quędã. n. ſunt rõnes eſſentiales eẽntialiũ attributoꝝ. q̄dã vero ꝑſonarũ. Relatiões eſſentiales ꝑſonarũ ſunt relatiões fundatę ſuꝑ vnitatẽ diuinę eſſentię: vt habet eſſe in diuerſis ꝑſonis: vt ſunt idẽtitas: ſĩlitudo: & ęq̄litas: q̄bꝰ ꝑſonę referunꝫ ĩter ſe. Relationes vero eſſentiales eſſentialiũ attributoꝝ duo ſunt modi in deo. quędã. n. ſunt reſpectꝰ: q tñ ſunt ad aliqd, & nihil dr̃ ſecũdũ eos relatiue ad aliud fundari ſuꝑ eẽntiã abſolutã: q̄bꝰ attributa diſtinguũꝫ ĩter ſe: vt tñ relata ad intellectũ cõcipiẽtẽ eãdẽ eſſentiã diuerſimode ſub diuerſis rõnibꝰ attributoꝝ: q̃ ſunt bonitas, ſapiẽtia, potẽtia ĩtelligẽdi: potẽtia creãdi: & hmõi. Alię vero ſunt reſpectꝰ fundati ſuꝑ eſſentiã abſolutã: q ſunt ad aliud: & ſecũdũ quos attributa quoꝝ ſunt, dicũꝫ ĩter ſe: nõ ſolũ reſpiciũt ĩtellectũ cõp̄hẽdẽtẽ ipſam diuinã eẽntiã diuerſimode ſub ipſis abſq; dici ad aliud: vt ſunt in deo ſcĩa & ſcibile: & ſiqua alia ſunt attributa hmõi. Relationũ vero ꝑſonaliũ duplex eſt modus. Quędã. n. ſũt reſpectꝰ q fundanꝫ p̄ciſe ſuꝑ eſſentiã vt eẽntia eſt, exiſtẽs tñ in ꝑſona. Alię vero ſunt reſpectꝰ q fundanꝫ ſuꝑ eſſentiã vt eſt exiſtẽs in ꝑſona: & habet rõnẽ potẽtię. Et illæ de p̃io mõ ſunt ĩ duplici genere. Quędã. n. ꝑtinet ad ꝑſonę cõſtitutionẽ: vt eſt ingenitũ in patre: Quędã vero eſt ꝑſonę iã cõſtitutę: vt ſunt potẽtia generãdi actiue & paſſiue dicta: quibꝰ adhuc ꝑſonę nõ dicunꝫ inter ſe: licet reſpiciãt ſeſe. Relationũ vero q̃ ſunt reſpectꝰ fundati ſuꝑ eſſentiã vt eſt exiſtẽs ĩ ꝑſona: & habet rõnẽ ꝑſonę, ſilr̃ duplex eſt genꝰ. quędã. n. imediate fundanꝫ ſuꝑ illã rõnẽ potẽtię: vt ſunt generare gñari, ſpirare ſpirari: q̄bꝰ adhuc ꝑſonę nõ dicunꝫ adinuicẽ, licet ſeſe reſpiciãt. q̄dã vero immediate fundãꝫ ſuꝑ rõnẽ actꝰ fundati ſuꝑ potẽtiã, & mediãte actu ſuꝑ illã potẽtiã: vt ſunt reſpectus ꝑſonarũ inter ſe ꝓducẽtiũ, & ꝓductarũ: ſicut paternitas, filiatio, cõmunis ſpiratio actiua & ſpiratio paſſiua: q̄bus etiã ꝑſonę ipſę inter ſe referunꝫ: & ſunt veriſſime & ꝓpriiſſime relationes. Quartũ vna eſt notionalis tñ: vt coĩs ſpiratio actiue dicta. Tres vero alię ſũt ꝓprietates ꝑſonales: vt paternitas, filiatio, & coĩs ſpiratio paſſiue dicta. Et q̄a relatiões iſtę vltimę tres veriꝰ hñt eſſe relationis q̃ ſit relatio in aliquo p̄dictorũ modorũ, ideo ad vidẽdũ gradus reſpectuũ & relationũ tam in deo q̃ in creaturis, Sciẽdũ ꝙ oĩs reſpectꝰ eſt relatio, & ecõuerſo, gñaliter vtẽdo noĩe relatiõis: ita ꝙ vera relatio ẽ verꝰ reſpectꝰ: & realis relatio realis reſpectꝰ: & ſecũdũ rõnẽ relatio, ſecũdũ rõnẽ reſpectꝰ & ecõuerſo. cuiꝰ gñaliter natura eſt talis: ꝙ ipſa vt eſt relatio & reſpectꝰ q̄dã, eſt ad aliud: & nũq̃ dr̃ ad aliud vt cõꝑaꝫ ad obiectũ: licet aliquo mõ vt cõꝑaꝫ ad ſubiectũ. Pr̃. n. dr̃ ad aliud vt ad obiectũ. ſ. ad filiũ. Paternitas vero licet poſſit dici p̃ris p̃nitas: vt ad ſubiectũ: ad modũ quo oẽ accidẽs & hũs modũ accidẽtis põt dici ad ſubiectũ: vt iã diceꝫ: non tñ põt dici ad aliud: vt ad obiectum. Nõ. n. diciꝫ paternitas filiationis paternitas: licet vere poſſit dici ꝙ ſit ad aliud. Paternitas enim reſpectus quidã eſt ad aliud: vt ad filiationẽ: ſed nõ dicitur ad illã: ſed ſolũmodo eius ſubiectum ꝑ ipſam dicitur relatiue ad ſubiectum filiationis. & ideo concretum ex ſubiecto & reſpectu ꝓprie dicitur ad aliquid eſſe. Non

H I K L M

em̃ dicit̃ paternitas filiationis paternitas:ſicut dicit̃ ꝙ pater eſt filii pater.Non tñ talis naturæ eſt
omnis reſpectus.ſ. ꝙ ſubiectū ſiue fundamētum eiꝰ per ipſum dicat̃ ad aliud.Siſtit em̃ ratio reſpe-
ctus in aliquo qđ non dicitur ad aliud per ipſum:& ideo nō eſt reſpectus ille relatio proprie loquē
do de nomine relationis.Non em̃ eſt ꝓprie reſpectus aliquis relatio, niſi per quā ſubiectū ſuum ad
aliud dicitur.Econuerſo aūt omnis relatio eſt reſpectus:quia includit reſpectū in ſe:cū ſupadditio
ne alicuius alteriꝰ relatiōis:licet non ipſa ſecūdū ſe dicat̃ ad aliud illud ad qđ eſt: ſed ſolū ſubiectū
N eius vt dictum eſt.Sciendū eſt igitur ad cognoſcendū differentias reſpectuū & relationū tā in cre
atura q̄ in creatore:ꝙ ad relationē verā & proprie dictā:quæ eſt relatio ſecundū eſſe:& dicit reſpe
ctum ꝑtinentē ꝑ ſe nō ꝑ reductionē ad prędicamētū relationis,quinq̧ conditiones debent concur-
rere:ꝑ quas diſtinguit̃ ab om̃i alio ſiue ſit reſpectus:ſiue abſolutū quid. Oportet em̃ ad hoc ꝙ rela
tio ſit vera relatio:ꝙ ſecūdū ipam ſubiectū eiꝰ habeat ad aliud eē & dici mutuo cōſequētialr̃,& nō
cauſatiue.Prima cōditio cōmunis eſt & generalis omni reſpectui.Om̃is em̃ reſpectus habet eſſe ad
aliud vt ad obiectū, & facit ſubiectū ſuū ſuꝑ qđ fundat̃ eſſe ad aliud : licet ſecundum ipſum non
dicatur ad aliud.Hoc enim modo potētia inquantū potentia eſt , cuiuſcūq̧ ſit ad aliud eſt: & fa-
cit ꝙ potens inquantū potēs eſt ſit ad aliud.Et hoc modo dictum eſt ſupra:ꝙ eſſe creaturę relatio
vera realis eſt:ſecundum.ſ.generalem vſum relationis.eſt.n.verus reſpectus ad creatorem:& per ip
ſum omnis eſſentia creaturę relationem & reſpectum habet ſecundum dependentiam quandam
ad deum:& a tali reſpectu ad aliud nihil eſt abſolutū qđ nominatur eſſe natura & eſſentia aliqua
ſiue in cælo,ſiue in terra:ſiue in creatore,ſiue in creatura: niſi ſolūmodo ipſum diuinū eſſe: eſſen-
tia dei:q̄ ſunt primus conceptus & abſolutus de deo:& differunt ſolo modo ſignificandi:vt ſupra
expoſitum eſt. Quātūcunq̧ alia quęcunq̧ ſint abſoluta:etiā ſi in deo dicunt̃ ſecūdū ſubſtantiam:
reſpectus tñ quoſdā dicūt ad aliud:vt determinatū eſt ſupra,& amplius determinabit̃ infra.Et nō
plus habēt de natura relatiōis oēs hm̃oi reſpectꝰ:niſi ꝙ eſſe habēt ad aliud,& ſubiectū eoꝝ ꝑ ipſos.
Dici aūt ad aliud nō habēt,neq̧ ſubſtātia eorū ꝑ ipſos.Eſſentia em̃ creata inquātū eſt ens, nō dicit̃
relatiue ad deū.nō em̃ ens vel eſſentia in creaturis,dr̃ dei ens vel eē:neq̧ in deo dr̃ attributū relati
ue ad illud ad qđ habet reſpectū:vt ad intellectū diuinū:reſpectu cuiꝰ accipiēda eſt differētia attri
butorū ſecūdū reſpectus ſuos:vt infra videbit̃.Aut ſi etiā ſumat̃ in reſpectu ad aliqd aliud:vt ad
intellectum creatum:vel ad aliquid qđ eſt in creaturis:adhuc minus dicitur ſecundum relationē
ad ipm̃.Vñ poſt talia q̄ dicūt̃ reſpectꝰ ad aliud ſiue dici ad illud: ſūt alia q̄ dicūt reſpectꝰ ad aliud
& dicuntur ad illud:quæ aliquātulū plus de natura relationis participāt q̄ pręcedentia.Talia au-
tem ſunt omnia illa quæ aliquo modo habent eſſe in aliquo:ſiue vt accidens in ſubiecto,ſiue vt ps
in toto:ſiue vt inſtrumentum in organico.talia enim realē dependentiā & reſpectū habent ſecūdū
id qđ ſunt ad illa in qbꝰ ſunt:ſed nō ecōuerſo.Vñ id qđ eſt pars ſemꝑ habet eē & dici ad totū: vt
paries ad domū:& nō ecōuerſo: ſilr̃ accidēs ad ſubiectū:vt color corporis color & nō ecōuerſo: &
ſilr̃ organū:vt remus dicit̃ nauis remus:& nō ecōuerſo:niſi ꝑ accidēs aſſumēdo denoīationē ab eo
qđ ad ipm̃ dr̃:ſcđm ꝙ de ꝑte & toto ponit pħs exēplū:vt caput dr̃ capitati caput: & ecōuerſo ca-
pitatū capite capitatū.Et ſilr̃ ponit exēplū de inſtrumēto & organico:vt remꝰ dr̃ rei remitę remꝰ:
& remitū remo remitū.De accidēte & ſubiecto ponit exēplū Aug.in.vii.de tri.Nec om̃ino ad ſe di
cit̃ color,ſed ſemꝑ alicuiꝰ colorati eſt. Illud aūt cuiꝰ color eſt,etiā ſi eo qđ coloratū dicit̃ ad colorē
O refert̃:tñ id qđ corpus dicit̃ ad ſe dicit̃.Talē modū relatiōis Pħs.v.Metap.innuit. ſcđm ꝙ dicit Cō
mēt.ꝙ relatio eſt duobꝰ modis:aut in ſubſtātia vtriuſq̧ relatiui:aut in ſubſtātia alteriꝰ tātū:& in
alterū ꝓpter iſtud.Oīa em̃ q̄ dicunt̃ mō nūeri:vt duplū,ſubduplū,& hm̃oi,& q̄ dicūt̃ mō potētię,
vt calefaciēs & calefactiuū, ſūt relatiua:qa potētia eoꝝ dr̃ ad aliqd:& nō qa illđ aliud dr̃ ad illa.Mē
ſuratū aūt & itellectū & ſcitū dr̃ relatiue:qa ad illđ dicit̃ aliqd aliud.talia relatiua in deo eē nō poſ
ſunt:qa nō pōt eſſe in eo depēdētia naturalis in vno extremo ſolū.Hoc.n.nō eſt ſine differētia rea
li.Vnde quęcūq̧ dicunt̃ ad aliqd in deo:mutuo dicunt̃ ſecūdū rē:licet ex ꝑte alteriꝰ nō ſit nomē
impoſitū:ſed vnū mutuat nomē alteriꝰ:ſcđm ꝙ dicit Aug.vi.de tri. In multis relatiuis hoc cōtin
git:vt nō inueniat̃ vocabulū quo ſibi viciſſim rñdeāt,q̄ ad ſe referunt̃: cū dicimꝰ donū patris & fi
lii:nō poſſumꝰ dicere patrē doni & filiū doni:ſed vt hæc viciſſim rñdeāt, dicimꝰ donū donatoris:
P & donatorē doni.Poſt talia ergo q̄ nō mutuo ſiue cōuertibiliter ad ſe dicūt̃,ſunt alia plus verę re
lationis ꝑcipātia,qa viciſſim & mutuo ad ſe dicunt̃:ſed nō habēt cōſequētialitatē quā reqrūt ve
ra relatiua.Iſta ſunt q̄ mutuos habēt reſpectꝰ ad ſe,qbꝰ & dicunt̃ ad ſe mutuo:ſed vnū eorū ad al-
terū in eē habet eſſentialē depēdētiā:quēadmodū ſcīa ad ſcibile:alterū vero accidētalē:quēadmodū
ſcibile ad ſcientiā.accidit.n.ſcibili ꝙ ſciat̃:eſſentiale aut ē ſcię ꝙ ſit de aliquo ſcibili:& ideo cōſequē
tialitatē nō habēt.Vnde nec poteſt iſte modus relationis eſſe in deo:qa q̄cunq̧ ipſi inſunt cōſequē-

tialitatem habent.Poſt talia relatiua:quæ dicuntur ad ſe mutuo ſine conſequentialitate,ſequunt̃
illa quæ viciſſim ad ſe dicuntur:& habent conſequentialitatē:ſed eſt vnum eorum cauſatiuum al
terius:quemadmodum ſe habent adinuicem actiua & paſſiua vlr̃ inquātū huiuſmodi ſunt. Et ad
hunc modum relatiuorum pertinent generare & generari in deo:& ſignificant ſubſtātiam ſub ra
tione actionis vel paſſionis:qbus annexa eſt ratio mutui reſpectus cōſequētialis:ꝑter hoc ꝙ in deo
generare eſt principium ad generari , & generari principiatum: ad modum quo in creaturis paſ-
ſio eſt effectus illatioq̧ actionis: vt dicitur in ſex principiis.Ad iſtū modū in creaturis reducūtur
omnia relatiua quæ cauſantur a potentia & actu: & ſequuntur potentias actiuas & paſſiuas im- Q
mediate.Et ſic ad hunc modum reducitur relatio importata per duo prędicamēta, quę ſunt actio
& paſſio.Relatio vero importata per alia quatuor prędicamenta:quæ ſunt quando,vbi,ſitus,habi
tus:quia ſunt reſpectus puri ſiue dici ad aliud, reducunt̃ ad primū iſtorum quinq̧ modorum : &
ita ad relationem attributorum.Poſt talia ſunt relatiua veriſſime,quæ viciſſim ad ſe dicuntur &
conſequentialiter & non cauſatiue:eo ꝙ neutrum eorum eſt cauſa alterius vt ſit:vt ſunt om̃ia re
latiua q̄ in creaturis cauſant̃ ab vno & multo:& ab actu & potētia ſiue a potētiis actiuis & paſſi-
uis mediāte actiōe & paſſione:cuiuſmodi ſunt idē,diuerſum q̄ cauſant̃ ab vno & multo in ſubſtā
tia:ſilē & diſſimile,q̄ cauſant̃ ab vno & multo in q̄litate:ęq̄le & inequale,q̄ cauſant̃ ab vno & mul
to in quātitate:vt determinat Pħs.x.Meta.vt ſub inęquali cōꝑhēdunt̃ duplū,ſubduplū,triplū,ſub
triplū:& cęteræ ꝓportiones numerales circa numerū ſecūdū ſe acceptū,& ſilr̃ bicubitū,tricibitū,&
cæterę proportiones continuę quantitatis:& eorum correlatiua circa numerum,inquantū diſcre
tum deſcendit in continuum:& magnitudines numeri ſunt:ſecundum ꝙ dicit Pħs in lib.poſter.
In actiuis autem & paſſiuis ſunt talia : ſicut dominus ſeruus, pater filius & hm̃oi. Et non eſt in R
iſtis cauſalitas vnius relatiui ſuper aliud:qđ clarum eſt in illis quæ ſequuntur vnum & multum:
& in aliis ſimiliter clarū eſt:quia ſunt relationes ex actione & paſſione derelictę in terminis.Pater
nitas enim & filiatio ſimul naturaliter conſequuntur tranſmutationē quæ procedit a patre in fi-
lium:quæ actio dicitur vt a patre:paſſio autem vt in filium:& hoc in creaturis. In deo autem ſe-
quunt̃ gn̄ationē actiuā & paſſiuā abſq̧ om̃i trāſmutatiōe. Vñ ꝓprie loquēdo in diuinis pater pō
tius dicit̃ pater qa generat,q̄ dicat̃ gn̄are qa eſt pater vt paternitas & filiatio dicāt rationes reſpe
ctuū ſuppoſitorū:vt immediate ad inuicē ſeſe reſpiciūt:non mediante actu generationis:vt pater
potiꝰ genitum, q̄ generando ipſum:vt ſic magis proprie dicatur pater quia generat : q̄ generare
quia pater,& adhuc magis proprie quia habet filium q̄ quia generat filium.Et hunc modum lo-
quendi tenet Auguſt.cum dicit.v.de Trini.Pater non dicitur pater:niſi ex eo ꝙ eſt ei filius:& filiꝰ
non dicitur niſi ex eo ꝙ habet patrem.Vnde & ꝓprietas quæ eſt conſtitutiua ſuppoſiti patris vt
eſt principium generationis filii : & filii vt eſt terminus generationis : ſunt proprietates quibus S
mutuo ſeſe reſpiciunt ꝑſonę mediante actu generationis:& circūloquuntur nominibus generato
ris & geniti:vel potius nomine parentis & prolis.Parens em̃ eſt qui generando parit,& proles quę
generando profertur. Eſt tm̃ vna ſimplex relatio: qua perſona vna dicitur parens & pater:& alia
ꝓles & filius.ſed hæc ſuas proprias difficultates habent inferius.Et ad hunc modum relationis re
ducuntur relationes ꝑſonales ꝑſonarum:quæ ſunt perſonarum conſtitutiuæ in deo: quæ ſunt re
lationes reales : quia reſpiciunt rationes diſtinctas:& ſunt rationes diſtinguendi perſonas in natu T
ra diuina ex natura rei:non per opus intellectus apprehēdētis. Reducuntur etiam ad ipſum oēs
relationes perſonarū eſſentiales:quę non ſunt cōſtitutiuę ꝑſonarū:ſed relatiuę earū: non ex natu-
ra rei ſecūdū aliquas actiones ꝑſonales:ſed per intellectum apprehendētem:& ꝑſonā conferentem
per illud qđ videt in eis:ſuꝑ qđ fundant̃:vt ſunt idētitas,ſimilitudo,& ęqualitas.vnde & dicūtur
relationes nō reales:ſed rationis tm̃.Sed de omnibus his etiam inferius eſt perſcrutādum: & etiā
perſcrutatum eſt multum in quadam:quæſt.de quolibet.

¶Per hęc patet ad primū:ꝙ bene verum eſt ꝙ potētia ſignificat ad aliquid : ſicut V
& hoc nomē principiū:ſed ſecundū relationē rōnis:& ſecūdū dici: nō ſecūdū rē & ſecūdū eſſe,niſi Ad pri.prī.
ꝑ aliquod adiunctū ad relationē ſecundum eſſe contrahitur:ſicut cum dicitur potentia generādi.
¶Ad ſecundum ꝙ potentia eſt ad aliquid:non autem materia:Dicendum ꝙ verum eſt:non rela- X
tione ſecūdū rem:ſed ſecūdū rationē:vt dictū eſt.Materia em̃ inquātū eſt nomē ſubſtantię, ſuo no Ad ſecūdū.
mine nō importat rationē reſpectus:ſicut potētia facit:vt dictū eſt.Et tamen potentia nihil re ali-
ud eſt ab eſſe materiæ:qa ipſa ex ſe & id qđ eſt,eſt in potentia ad patiendum: nō per aliquid addi
tū:ſicut diuina eſſentia ad agēdū. Vñ nō intendit ibi Cōmēt.oſtēdere potētiā re eſſe diuerſam a
materia:ſed rōne ſolū:quā rationem dimittit cū eſt actu ſub ipſa . Ex quo format ſecūdā rōnē ad
ꝓbandū ꝙ materia nō eſt ſua potētia:qa aduenīēte forma:potētia corrūpit̃:materia aūt manet,

Articu.XXXVI.De potentia intellectiua dei,
quæ eſt intellectus.

Arti. xxxvi. VIſo de potentia dei in generali,ſequitur in ſpeciali de potẽ
tia eius intellectiua: quæ intellectus dicitur. Et circa hoc inquirenda
ſunt ſeptem.
Primum:vtrum intellectus ſit in deo.
Secundum:vtrum potentia ſit in ipſo.
Tertium:vtrum potentia actiua an paſſiua ſit in ipſo.
Quartum:vtrum ſpeculatiua an practica.
Quintum:vtrum naturalis an rationalis.
Sextum:vtrum ſit compoſitus an diuiſus.
Septimum:vtrum intellectus in deo ſit diſcurſiuus.

Y Quæſt.i. Arg.i. CIrca primum arguitur ꝙ in deo non debet dici eſſe intellectus.Primo ſic.Quan
to ratio alicuius eſt perfectior:tanto prior:et ſi nõ in eodem,ſaltem in alio:quia
omne minus perfectum habet reduci ad perfectius tanq̃ ad ſuum principium,
propter quod reprehendit phs.xii.Metaph.illos qui dixerunt ꝙ principia ſunt
imperfectiſſima.Perfectior autem eſt ratio actus intelligendi q̃ intellectus:quia
non eſt intellectus perfectus niſi per ſuum actum intelligendi.ergo ſimpliciter
prior eſt actus intelligendi q̃ quicunq; intellectus:& hoc ſi non in eodem:tamen in alio.Si ergo in
deo eſſet ponere intellectũ:prior eſſet in ipſo actus intelligendi q̃ eius intellectus, vel in alio. vtrũ
q; eſt impoſſibile:quia in eodem neceſſario intellectus præcedit actum intelligendi: & non poteſt
actus intelligendi pręcedere diuinum intellectũ in alio.ergo &c. ℂSecundo ſic.non eſt intellectus
2 in aliquo niſi vt actu ꝑfectiori perficiat̃ q̃ ſit ille quẽ habet non ex ratione intellectus:ſicut patet in
homine cui datus eſt intellectus vt perficiatur actu intelligendi:qui eſt ꝑfectior q̃ actus ſentiendi
vel eſſendi ſimpliciter quẽ habet non ex ratione intellectus.ſed deus actu perfectiori perfici nõ po
teſt:qui eſt actus primus:qui eſt actus eſſendi purus ſubſiſtens:quia inquantũ talis habet in ſe oĩs
In oppoſitũ. perfectionis rationẽ:vt habitum eſt ſupra.ergo &c.ℂIn contrarium eſt.quoniã qđ melius eſt eẽ ip
ſum q̃ non ipſum,deo attribuendum eſt:habere autem intellectum,melius eſt q̃ non habere:vt pa
tet in omnibus aliis a deo,ergo &c.

Z Reſponſio. ℂDicendum ad hoc: ꝙ de natura & ratione materiæ eſt ꝙ eſt impeditiuũ cogni
tionis.vnde & dicit Phs in ſecundo de anima:ꝙ plantę cognitionem non habẽt propter ſuam ma
terialitatem:quia etſi habent aliquam virtutem animæ:tñ habent eam omnino impreſſam mate
rię:ita ꝙ non percipiunt obiectum niſi ſub eſſe oĩno materiali non abſtracto aliquo modo a mate
ria: qđ requiritur ad rationem infimam cognoſcendi. Vnde ſecũdum ꝙ aliqua minus ſunt mate
rialia:& habẽt obiectum minus materiale:tãto ſunt magis cognoſcitiua. Propter qđ ſenſus eſt co
gnitiuus in infimo gradu cognoſcendi:quia.ſ.receptiuus eſt ſpecierum materialium ſine materia
in organo tñ materiali:vn⁹ tñ minus materialiter & magis cognitiuus eſt q̃ alter: qđ nõ oportet
hic exponere:& qđ poſt ſenſum eſt magis ſeparatũ a materia:etiã ſub eſſe adhuc minus materiali
ſpeciẽ recipit:vt intellectus:quẽ tanto magis neceſſe eſt ponere in re,quanto ipſe magis eſt imma
terialis. Eſſe enim ſeparatũ a materia,eſt cauſa quare aliqđ eſt intellectiuũ aut aliquid intelligibile
ſecundũ actũ:quẽadmodũ econtra materia impedit ꝙ aliqđ nõ ſit intellectiuũ ſeu actu intellectũ.
iuxta illud qđ dicit Phs.iii.de Aĩa. In his que ſunt ſine materia, idẽ intellectus & qđ intelligit̃.qa
ſcilicet illa ſeparatio a materia,eſt ratio quare intellectiuũ eſt intellectiuũ:& quare ĩtelligibile,ſecũ
dũ actũ eſt intellectũ.Quare cũ de⁹ ſit talis forma pura expers omnino materię:vt habitum eſt ſu
pra:& per ſe eſt ſpecies & forma omnium rerum:eo ꝙ in ſua eſſentia omnium continet perfectio
nes:vt habebitur infra: Idcirco ſimpliciter eſt dicendum ꝙ in deo eſt intellectus: & ꝙ ipſe ſit ſub
ſtantia intellectualis cognitiua intellectualiter.

& Ad pri.pri. ℂAd primum in oppoſitum ꝙ perfectius ſemper eſt prius vel in eodem vel in
alio:Dicendum ꝙ verum eſt quãdo illud qđ habet rationem perfectioris,& qđ habet rationẽ im
perfectioris in eodem diſtare poſſunt abinuicem: & differunt re vel intentione:ſecundum ꝙ con
tingit quando eſt primo in potentia, & deinde vadit de potentia in actum.Nõ aũt eſt verum: vbi
omnino re & intentione vnum eſt idipſum quod alterum, & differunt ſola ratione: ſicut contin
git in attributis deo.Semper.n.ratio incompleti p̃cedit rationem completi quando ſunt circa idẽ.
Et ſic ſecũdum rationem intelligendi neceſſario intellectus diuinus p̃cedit actũ intelligendi: quia

non habet eſſe niſi ex intellectu.ℂAd ſecũdũ:ꝙ intellectus nõ eſt ponẽdus in aliquo niſi ꝓpter Ad ſecũdũ.
actũ ꝑfectiorẽ q̃ ſit actus p̃cedẽs ante ĩtellectũ:Dicẽdũ ꝙ verũ eſt vbi actus abinuicẽ differũt
re vel intẽtione.In talibus eñ ſemp ꝑfectior eſt poſterior:qa aliqđ addit ſup priorẽ.Nõ aũt eſt
verũ quãdo differũt ſola ratione.tunc eñ id qđ vnicũ eſt,ratio diſtinguit: & de eodẽ ſimplici
qđ omniũ ĩ ſe ꝑfectionũ rationes habet,plures & varios ſibi conceptus format.Vñ eſſe ĩ deo
a quo eſſentia dicitur:eſt primus cõceptus de eo & ꝑfectiſſimus & infinitiſſimus & ſibi pro
priiſſimus:quia cõtinet infinitum pelagus omniũ eoꝝ quę deo cõueniũt. Propter qđ eſſe eſt
actus diuinus ꝑfectiſſimus,cõtinẽs in ſe oẽs alios:vt intelligere & velle: & oẽs alios qui ſub
eis cõtinẽtur:Sicut ꝙ dicit̃ eſſentia, eſt ratio ſubſiſtendi ꝑfectiſſima:continẽs in ſe oẽs alias:vt
ꝙ ſit intellectus aut volũtas:ſiue intellectiuus & volitiuus: & oẽs alias q̃ ſub iſtis cõtinẽtur.
Sicut igitur ĩtelligere eſt quidã actus ſpecialis in deo,cõtẽtus ſub eſſe, quia ſub eſſe determi
natũ modũ eſſendi ꝑtinentẽ ad determinatã nobilitatẽ in agendo dicit:ſic intellectus vel intel
lectiuũ in deo eſt q̃dã ratio ſubſiſtendi ſpecialis in deo contẽta ſub eſſentia,dicẽs determinatũ
modum ſubſiſtendi ꝑtinentem ad determinatam nobilitatem in ſubſiſtẽdo.Propter qđ in di
uina eſſentia oportet ponere rationem intellectus,vt dictum eſt.

CIrca Secundũ arguit̃:ꝙ intellectus nõ ſit potẽtia in deo.Primo ſic.qđ eſt po A
tentia nõ manet in re cũ actu qui ei reſpõdet.dicẽte Auer.ſup primũ Phy. Queſt.II.
Materia nõ eſt potentia:quia materia manet aduenięte forma.potẽtia autẽ Arg.i.
ad formã nõ manet.Intellect⁹ aũt ſemp manet in deo cũ oĩ actu q eſt in ipſo
vt patet.ergo &c. ℂSecũdo ſic.qđ trãſfertur a creatura ĩ deũ,& dicit oĩno 2
abſolutũ in creatura:dicit oĩno abſolutũ in deo,vt patet inducẽdo in ſingu
lis.Intellectus a creatura intellectuali trãſfert̃ in deũ:& in illa ſignificat aliquid abſolutũ:quia
differentiã eius ſubſtantialẽ.ergo & in deo ſignificat ſubſtãtiã oĩno abſolutã.potentia autẽ,vt
ſupra habitũ eſt,ſignificat ſubſtantiã ſub ratione cuiuſdã reſpectus.ergo &c.ℂTertio ſic.intel 3
ligere in deo cõparat̃ ad ĩtellectũ:ſicut eſſe ad eſſentiã.Sed eſſentia ĩ deo nullo modo dicit̃ eſſe
potẽtia ad eſſe:quia oĩno abſolutũ qd eſt:& ſequit̃ rationẽ eſſe,vt dictũ eſt ſupra. Potẽtia autẽ
debet p̃cedere rationẽ eius ad qđ eſt. ergo nullo modo intellectus in deo ſe habet vt potentia
reſpectu intelligere.Sed nõ eſt vt potẽtia reſpectu alterius in eo:nec eſt potẽtia niſi ex reſpectu
vt dictũ eſt.ergo &c.ℂContra.qđ dicit ordinẽ ſubſtãtię ad actũ aliquẽ vt eius principiũ, potẽ In oppoſi.
tia eſt,vt patet ex natura potẽtię:ſcđm ſupra determinata.Intellectus in deo dicit ordinẽ diui
nę ſubſtãtię ad actũ intelligendi.nõ enim eſt intellectus in aliquo niſi vt intelligat: ſicut neq;
ſenſus niſi vt ſentiat.ergo &c.

ℂDicendũ ꝙ licet in deo nõ cadant vniuerſale & ꝑticulare,vt infra videbitur: tñ B
bene cadũt in eius attributis ratio vlis & ꝑticularis,ſcđm rationẽ magis cõmunis & indeter Reſpõſio.
minati:& minus cõmunis & magis determinati.Vñ ſicut potẽtia ſimpliciter dicit̃ eſſe in deo
ex relatione diuinę eſſentię ad actũ ſimpliciter q ei cõpetit:ſic ad determinatũ actũ dicẽda eſt
potẽtia determinata eſſe in deo, quaſi cõtẽta ſub potentia diuina ſimpliciter dicta. Quare cũ
intelligere in deo ſit qdã determinatus actus q ei cõpetit,vt infra videbit̃:erit ergo aliqua de
terminata potẽtia in deo quę reſpõdet ei:quę nõ ſignificatur niſi nomine intellectus. Propter
qđ ſimpliciter concedẽdum eſt ꝙ intellectus in deo ſit potentia quędam.

ℂAd primũ in oppoſitũ: ꝙ potentia non manet ſimul cũ actu: ſicut facit intelle C
ctus dei:Dicendũ ꝙ ecõtrario aliquoꝝ opinio fuit ꝙ potẽtia nõ eſſet niſi ſimul cũ actu: quam Ad primũ
reprobat phs.ix.Meta.probãdo ꝙ in eodẽ qñq; potẽtia p̃cedit actũ:quia aliter nõ ædificantẽ in princip.
actu, ĩpoſſibile eſſet ædificare:quia ſcđm illos nõ habet potentiã ędificandi.Et ꝑ eãdẽ rõnẽ ei⁹
põt ꝓbari ꝙ potẽtia neceſſario eſt ſimul cũ actu.aliter eñ ædificatorẽ cũ actu ædificaret,ĩpoſſi
bile eſſet ædificare:quia nõ haberet potẽtiã ædificãdi.Vñ vult alibi ꝙ ad neceſſariũ ſequit̃ poſ
ſibile.Oportet ergo diſtĩguere de potẽtia: Dicẽdo ꝙ eſt q̃dã potẽtia quę de ſe nata eſt eſſe ſine
actu,& tẽpore p̃cedere actũ:& eſt alia potentia q̃ nõ eſt nata eſſe niſi ſimul cũ actu:& idẽ cum
ipſo.Qđ cõſiderãdũ eſt hoc modo.Quoniã potẽtia aut dicit aptitudinẽ ſolã ĩ ſubiecto ad actũ D
aut aptitudinẽ cũ priuatione actus:q potẽtia cõtrarietatẽ habet ad actũ.Potẽtia primo mõ eſt
illa q̃ ſequit̃ ad neceſſariũ:& nõ eſt niſi cũ actu,immo ipſe actus:& talis potẽtia ſolũmõ eſt illa
quę eſt in deo:& in oĩbus ęternis,ſcđm phm. prout dicit.iii. Phy. Cõtingere ab eſſe nihil dif
fert in ꝑpetuis.Vbi dicit Cõm.Plene in rebus æternis quas nõ cõtinet tẽpus,eſt neceſſariũ.Po
tẽtia ſecũdo mõ eſt illa q̃ a phõ ꝓprie appellat̃ potẽtia: & eſt actui cõtraria:quam negat eſſe in

æternis.ſcđm ꝙ dicit.ix.Meta.Nihil ęternū eſt in potētia.ſed ſolū ponit eā in generabilibus &
corruptibilibus:quia eſt eadē cōtrarioꝝ:vt dicit in eodē.ix.Et iſta potētia ratione cōtrarietatis
quā habet ad actū,ꝓpter priuationē quā īcludit nō manet cū actu: q̄q̄ rōne eius qđ dicit apti
tudinis manet.Vn̄ de tali potētia ꝓpter rationē cōtrarietatis ad actū quā īportat, ſolūmō loq
tur Auer.cū dicit ꝙ materia nō eſt potētia:quia manet cū forma:potētia vero nō.Et ſic nō va
E let ad ꝓpoſitū de potētia in deo:qa illa eſt alia ratio potētię,vt dictū eſt: ¶Ad ſecūdū:ꝙ intelle
Ad ſecūdū. ctus in creaturis a q̄bus trāſfert̄ ſignificat abſolutū:qa differētiā rei ſubſtātialē:Dicēdū ꝙ illđ
idē qđ in rebꝰ eſt prīcipiū eſſendi:eſt & prīcipiū opandi actionē rei eſſentialē:q̄ ꝓpria ē ei rōne
ſuę ſpeciei.Et ideo licet abſolutū q̄d oīno dicat ītellectꝰ ī creaturis īquātū eſt prīcipiū eſſendi
tn̄ relatū q̄d ad actū dicit,& habet rōnē potētię īquātū ē prīcipiū opandi.Et tūc dicēdū ꝙ ītel
lectꝰ nō trāſfert̄ ī deū a creaturis,īquātū ē prīcipiū eſſendi.hoc em̄ eſt īpoſſibile:qa pria rō cō-
ſiderata ī deo:ē rō eē p̄cedēs ēt rōnē eſſentię.Sed trāſfert̄ ī ipm̄,īquātū eſt prīcipiū ītellectualis
opatiōis:ſiue ſit idē re, vt differētia ſubſtātialis ē prīcipiū actionis:ſiue aliud:ſcđm ꝙ potētias
aīę quidā eē ſubſtātias,q̄dā vero accn̄tia dicūt. & ſic intellectus ſolūmō tranſfert̄ in deū vt ha
F bet rationē potentię: & ſic intellectus in deo nō dicit niſi rōnē potētię cuiuſdā. ¶Ad tertiū:ꝙ
Ad tertiū. intelligere cōparat̄ ad intellectum ſicut eſſe ad eſſentiā : Dicendū ꝙ verū eſt quo ad naturā
rei.Sicut em̄ eſſe in deo eſt ipſa eſſentia eius:ſic intelligere eſt ipſe intellectus. Quo ad rationē
vero intelligēdi multū differt:quoniā ratio primi cōceptus in deo debet eſſe ratio actus pfecti
vt agere,nō potētię vel habitus:qm̄ actus ſimpliciter p̄cedit habitū & potētiā:et ſi ī aliquo po
tētia vel habitus p̄cedit actū:oportet illud reduci ad aliquid prius qđ eſt ī actu.ſcđm artē phi
ix.Meta.Actus em̄ ſimpliciter prius eſt potētia:& eo qđ eſt in habitu.Et ideo in eo qđ eſt ſim
pliciter primū omniū,debet ratio pfecti actus eſſe prima ratio cōceptus in eo.Propter qđ ſępe
dictū eſt ſupra: ꝙ in deo prima cōceptio eſt eſſe:& ꝙ nō dicit̄ eſſentia niſi ab eſſe:& nō econ-
uerſo.Prior em̄ ſcđm rationē intelligēdi debet intelligi in ipſo ratio eſſe q̄ eſſentię.Nō em̄ eſt
in ipſo eſſe tāq̄ actus eſſentię alicuius habitę in ipſo:ſed ipſe eſt purū eſſe:& eo qđ eſt eſſe dicit̄
eſſentia.Ecōuerſo aūt cōtigit ī creaturis ꝙ ratio eſſentię prius ītelligit̄ in eis q̄ ratio actualis
eſſe.Propter qđ dicit̄ deus eſſe eſſentia:ſed nō habere eſſentiā:creatura ꝓprie dicit̄ habere eſ-
ſentiā.ſcđm ꝙ hæc oīa patent ex ſupra determinatis.Et ſimiliter eſt de viuere & vita.Viuere
em̄ ad rōnē eſſendi ptinet:& vita ad rōnē eſſentię:vt patet ex ſupra determinatis.Vn̄ ī deo eſ
ſentia & vita actū nomināt q eſt agere,licet in habitu:vt curſus actū currēdi:nō aūt nomināt
aliquā naturā ſubſtitutā ipſi actui q eſt agere:ſicut nec curſus aliq̄d ſubſtratū ei qđ ē currere.
Sed in creaturis eſſentia noīat aliq̄d ſubſtratū actui eſſendi:Vita aūt nominat ipm̄ actū viuēdi
vt habitū eſt ſupra.Propter qđ in deo vita ptinet ad eſſentiā : & ſcđm rationē intelligendi ſe
quunt̄ eſſe & viuere:& bene dicit̄ ꝙ vita eſt eſſentia:ſicut ꝙ viuere eſt eſſe.In creatura aūt vita
nō ptinet ad eſſentiā:& p̄cedit ratio eſſentię rationē eſſe & viuere:qa habet hoc pticipando ab
alio.Ratio aūt vitę ſequit̄ rationē eſſe & eſt actus ipſe q eſt viuere.Vn̄ nō bene dicit̄ in creatu
ra ꝙ eſſentia eſt vita,vt habitū eſt ſupra.Et ſic patet ꝙ in deo prima ratio eſt eſſe:Secūda autē
eſt eſſentia:tertia vero eſt viuere:quarta aūt ē vita.Et dicūt ī deo actū primū.ſ.eſſe & viuere,ꝑ
modū agere : eſſentia & vita ꝑ modū habitꝰ:& ſe habent viuere & vita ꝑ modū īformātis eſſe
& eſſentiā.Propter qđ eſſe & eſſentia quodāmō dicunt aliq̄d tāq̄ in potētia ad viuere & vitā
ſicut cōfuſum ad deteīatū:nō aūt tāq̄ ſubiectū ad receptū:vel vis elicitiua ad actū. Cęterorū
aūt oīm rōnes q̄ cōſiderant̄ ī deo,ſequunt̄ rōnes iſtorū q̄tuor:& ptinēt q̄ſi ad actꝰ ſecūdos ad
quos ipſa diuina eſſentia vel vita ſe habet vt potētia:& hoc ſi ſint actꝰ vt habitꝰ:ſicut ſciētia,
bonitas,& hmōi,vt potētia receptiua.Si vero ſint actus vt agere:ſicut ītelligere,velle,vt potē
tia elicitiua:q̄ rō ſignificat̄ noīe ītellectꝰ & volūtatis,ī q̄bꝰ habēt eē ſciētia & bonitas: ſicut ha
bitus.Eſſentia.n.diuina vt vita q̄dā eſt:eſt principiū ſeipm̄ mouendi & ponendi ī actū ītelligē
di & volendi ſic eſſentia,immo vita & eſſentia vt habet rationē vitę, habet rationē ītellectus
& volūtatis:q̄ ſunt principia omniū diuinorū actuū:mediantibus ſcientia & bonitate: q̄ ſunt
tāq̄ habitus in eis.¶Dicendū ergo ad obiectū,ꝙ multū differenter cōparat̄ in deo intelligere
G ad intellectum q̄ eſſe ad eſſentiā.Eſſe em̄ cōparatur ad eſſentiā tāq̄ intētio perfectionis primę
quæ in deo non habet rationē alicuius principii elicitiui,vel receptiui. Et ita nō reſpicit ī deo
aliquid p̄cedens vt in potentia ad ipſum:nec̄ ēt ipſam eſſentiam:qa ratio eius,vt dictū eſt,p̄-
cedit rationem eſſentię.Intelligere vero cōparatur ad intellectum tāq̄ ratio perfectionis ſecū-
darię,quæ habet diuinam eſſentiā vt principium elicitiuū inquātū ſignificat̄ noīe intellectꝰ.
Et non ſignificat in deo intellectꝰ actū ītelligēdi: ſed principiū elicitiuū eiꝰ,p̄cedēs ſcđm rōnē

intelligendi:ſicut eſſentia actū eſſendi:ſequēs eum ſcđm rationē intelligendi: nō aliquo modo
principium eius.Et ideo intellectus in deo eſt potentia reſpectu intelligere: nō autem eſſentia
reſpectu eſſe.

Circa Tertiū arguit̄:ꝙ intellectus in deo non ſit potētia paſſiua.Primo ſic.Po H
tentia paſſiua nō vadit ad actū niſi ꝑ alicuius informationem : qua ſit res in Quęſt.III.
actu aliquo vt habitu reſpectu cuius ꝑ ſe eſt potētia paſſiua, vt dictū eſt ſu- Arg.1.
pra.qđ nō cōpetit potētię intellectiuę: quia nō pficit̄ niſi ꝑ actū qui eſt intel-
ligere:q eſt actꝰ egrediēs a potētia cuiuſmōi nō eſt:niſi actiua ī deo.ergo &c.
¶Secūdo ſic. intellectus in deo nō eſt niſi ad ītelligere.Intelligere aūt in ipſo 2
eſt eſſe,vt infra videbit̄.Ad eſſe aūt in deo nō eſt aliqua potētia paſſiua:quia
actus ſimpliciter prius eſt potētia ſcđm phm̄.ix.Metaph.et ſimpliciter prius in deo, eſt prius.
ergo &c.¶Tertio ſic.principiū elicitiuū actus eſt potētia actiua,non paſſiua.Intellectus in deo 3
eſt hmōi,vt dictū eſt iā ſupra.ergo &c.¶Contra.potētia q̄ vadit in actū quaſi ꝑ obiectū,paſſi In oppoſi.
ua eſt:intellectus eſt potentia q̄ vadit in actū per intelligere quaſi per obiectum.ergo &c.

¶Dicendū eſt ꝙ potentia intellectiua ſiue intellectus,inquantū potētia eſt,in crea I
turis ſcđm rē:& in deo ſcđm rōnē ītelligēdi, eſt in potētia:vt materia ſcđm Cōm.de ītellectu Reſpōſio.
noſtro.ſup.iii.de aīa.Et nō eſt principiū ſufficiēs opationis ītellectualis:qa nihil agit niſi ſcđm
ꝙ eſt actu.Reducit̄ aūt potētia intellectus ad actū ꝑ obiectū intelligibile:qđ inquātū habet eſſe
in vi memoratiua,agit ī ītellectiuā potentiā eliciendo ex ea actū intelligendi,quo cōcipit in ſe
ipm̄ intelligibile:vt actū & pfectionē ſuā:ex quo & ipſo intellectu ſit vnū cōpoſitū:ſicut ex co
gnoſcente & cognito.ſcđm Cōm.ſuper.iii.de aīa.non ſicut ex materia & forma:vt iādudū ex-
poſuimus in quadā q̄ſtione de quolibet.Et ideo inquantum intellectus ſtat in iſta actione ſim
plicis intelligētię,intellectus potētia paſſiua eſt ſicut ſenſus,& intelligere pati quoddam ſicut
ſentire ſcđm rē in creatura,ſcđm rationem in deo. Sed hic nō ſtat opatio intellectus ſicut ſen-
ſus: qm̄ intellectus poſtq̄ informatus eſt intelligentia ſimplici & obiecto,vt dictum eſt : & per
hoc factus eſt in actu,ſtatim conuertit ſe ſuꝑ ſuū obiectū diſcurrendo ꝑ ea q̄ ptinēt ad naturā
eius & eſſentiā quocūq̄ mō hoc fuerit:cōparādo ea īter ſe:& ad id cuiꝰ ſunt:& vtrūq̄ ad illa q̄
ſunt extranea ab ipſis,qđ ſit in nobis intellectu diſcurſiuo,& collectiuo, cōpoſitiuo & diuiſiuo
inueſtigando de obiecto q̄d ſit: vel q̄d nō ſit:terminādo aliquā q̄ſtionū doctrinaliū. Inquātum K
ergo intellectus poſt dictā opationē intelligendi ſimplicis intelligētię, ſcđm quā (vt dictū eſt)
oīno eſt paſſiuus: & extēdit ſe vlterius negotiādo circa obiectū comphēſum ſimplici intelligē-
tia ad terminādū opatione intelligēdi q̄ſtiones doctrinales, nō eſt paſſiuus:ſed ſimpl'r actiuus
& eſt intellectꝰ potētia actiua nō paſſiua.Nec eſt differētia in hoc de ītellectu creato & īcreato
niſi prima differētia: ꝙ alio mō ponunt̄ potētia paſſiua& actiua deo q̄ ī creatura, vt patet ex
ſupra determinatis:& ꝙ intellectus creatus alio actu intelligēdi ſcđm rē intelligit ſimplici in-
telligētia:& intelligentia collatiua.Intellectus vero īcreatus eodē intellectu ſimplicis intelligē-
tię ſcđm rē intelligit & ſimplicia & compoſita, vt infra dicetur.

¶Ad primū in oppoſitū:ꝙ potētia intellectiua nō vadit ī actū per informationē: L
Dicēdū ꝙ verū eſt ꝑ informationē ſcđm rē,ab aliquo diuerſo re. Scđm tn̄ rationē intelligendi Ad primū
nō eſt incōueniēs ītelligere idē in deo ſcđm diuerſas rōnes vt informās & informatū:& ſic eli princip.
cere actū intelligēdi.Hoc em̄ nullo mō facit diſtantiā potētię ab actu:īmo cauſat identitatē.Ex
hoc em̄ ꝙ rō ītelligēdi ītellectꝰ & ītelligibile in deo ſunt oīno idē re: ſequit̄ potius ꝙ ītelligere
ſit idē re cū intelligente,vt infra videbit̄.¶Ad ſecūdū,ꝙ intelligere in deo eſt eſſe: ipſi aūt eſſe M
nō reſpōdet potētia paſſiua:Dicēdū ꝙ intelligere ī deo eſt ipm̄ eſſe:nō ſicut ratio q̄dā eſſendi: Ad ſecūdū.
ſicut eſt viuere:iuxta hoc qđ ſupra determinatū eſt:ſed ſicut q̄dā actus vitę p̄cedēs ab eſſentia
viuente.Vn̄ maior eſt ratio differētię in deo ipſius intelligere ab eſſe q̄ ipſius viuere:quēadmo
dū eſt in creaturis.In creaturis em̄ viuere & eſſe nō poſſunt ampliꝰ differre q̄ ſcđm intētionē:
ſicut indeterminatū & determinatū: qđ addit intentionē determinantē.non dico ex ſe:ſed ex
natura in qua recipit̄.Aliter em̄ ens eſſet genus. Eſſe em̄,īdeterminatū q̄d eſt. Viuere aūt mo
dū determinatū eſſendi dicit.Determinatū dico ꝓpter illud ī quo eſſe recipit̄.Eſſe aūt & ītelli
gere & q̄libet alia ſubſtātię opatio viuētis īter ſe differūt re.Vn̄ (vt dictū eſt) in deo ad rōnē
eſſe ſolūmō ptinēt tāq̄ primę ītētiones ī ipſo eſſe:eſſentia,viuere,& vita:& ſequunt̄ circa ipſam
eſſentiā,vt vita eſt. Alię rationes oēs attributoꝝ:& eoꝝ q̄ in deo cōſiderant̄, vel tanq̄ actus &
opationes eſſentię viuētis:vel tāq̄ prīcipia eoꝝ aut fines:ſiue emanationes p̄cedētes ab ipſis.Et

cum intelligere ſcđm rationē intelligendi ſit primus actus diuinus & naturalis, vt infra pate
bit:poſt alias quatuor rationes eſſendi ſequūtur īmediate rationes ordinātes, & quaſi diſponē
tes ad actū intelligēdi,vt ſunt intelligibile & intellectus:quorū vtrūq; dicit rationē potētię &
reſpectus ad alterū:ſicut ſenſibile ad ſenſum:& ecōuerſo. Vñ habēt adinuicē correſpondentiā
inquātū ſenſus eſt quodāmodo ſenſibilia & intellectus intelligibia. Si eñ ſenſus fuerit ſentiēs
in potētia,& ſenſibile erit ſenſatū in potētia:et ſi fuerit in actu,ſenſatū erit in actu.& ſilr eſt de
intellectu cū intellecto:& hoc quo ad differentiā quā recipiūt in creaturis,vt dicit Cōm.ſuper
N illud.iii.de aīa.Secātur ſciētię queādmodū & res.In deo autem ſemꝑ eſt in actu vtrūq;.ſ.intel
lectus & intelligibile.Eſt tñ intelligere quaſi tertiū poſt rationē intelligibilis,& intellectus. Et
eſt ratio intelligibilis prima poſt dictas rationes eſſendi,quaſi ratio veri mouēs intellectum vt
fiat actu intelligens.Deinde ratio intellectus. Tertio, ratio actus intelligēdi. Quarto,ratio no
titię ſiue ſcientię q̄ cōſiſtit in actu intelligēdi.Scđm ꝙ iuxta hęc ꝓcedit ordo diſputationis no
ſtrę:de iſtis.Q̄zq̄ ergo idē ſint in deo ſcđm rē intelligere & eſſe,propter tñ diuerſas rōnes eoꝝ
ſcđm ꝙ dictū eſt:pōt ſe habere aliqd ī deo vt potētia elicitiua reſpectu intelligere cuiuſmodi
O eſt ītellectꝰ:nō aūt reſpectu eſſe. ¶Ad tertiū dicēdū ꝙ verū eſt de eo qđ eſt principiū elicitiuū
Ad tertiū. ex ſe,quale nō eſt ītellectus:qa nō elicit actū niſi motus ab intelligibili.

P CIrca Quartū arguit:ꝙ intellectus in deo ſit practicus.Primo ſic.intellectꝰ ille
Queſt.IIII. eſt practicꝰ q eſt prīcipiū opationis & rerū cauſatiuꝰ: ſicut patet de ītellectu
Arg.1. artificis vt artifex eſt.ītellectꝰ dei eſt hmōi,vt infra videbit.ergo &c. ¶Secū
2 do ſic.intellectus ille practicus eſt q cōſiderat operanda, ſcđm pħm.vi.Eth.
&.ii.Meta.Intellectus dei eſt hmōi:qa ītellectu ſuo nouit q̄cūq; ipſe facturus
3 eſt.ergo &c.¶Tertio ſic.intellectus q intēdit regimini & ꝓuidētię alioꝝ pra
cticus eſt īquātū hmōi :ſicut patet de ītellectu rectoris ī ciuitate.ītellectꝰ dei
In oppoſi. eſt hmōi:Eſt eñ ī vniuerſo ſicut prīceps ī ciuitate.ergo &c.¶In cōtrariū ē:qm̄ nihil eſt deo at
tribuendū niſi qđ ſimpliciter in oībus nobilius & dignius eſt,vt patet ex ſupra determinatis.
ſed ſimpliciter & abſolute in oībus nobilior & dignior eſt intellectus ſpeculatiuus q̄ practicus
ſicut ſcientia ſpeculatiua q̄ practica,vt habitum eſt ſupra.ergo &c.

Q ¶Hic oportet conſiderare quid faciat ꝙ intellectus aliquis in nobis dicatur eſſe
Reſol.q. practicus:& quid ꝙ ſpeculatiuus,vt ab eis q̄ in noſtro intellectu expimur ad cognitionē diuini
intellectꝰ aſcēdamus.Eſt igit intelligēdū:ꝙ ſcđm pħm.vi.Ethi.intellectus ſpeculatiuus & pra
cticus diuerſę ꝑticulę animę ſunt in nobis.Quarū diuerſitatē declarat ex tribus:& ex ꝑte obie
ctoꝝ:& ex ꝑte modi cognoſcēdi:& ex ꝑte finis.Ex ꝑte obiectoꝝ qm̄(vt dicit) ſpeculatiuo intel
lectu ſpeculamur talia entia quorum principia non contingit aliter ſe hr̄e.Practico aūt ſpecula
mur cōtingētia poſſibilia aliter ſe habere . Ad ea aūt q̄ ſunt altera genere,eſt animæ ꝑticularū
alterū genere.Ex ꝑte modi cognoſcēdi:qa (vt dicit)Speculatiuus cognoſcit modo ſcientifico:
Practicus vero modo conſiliatiuo.Ex ꝑte finis (qm̄ vt exꝓſſius dicit.iii.de aīa) Practicus ītelle
ctus differt a ſpeculatiuo,fine.Finis eñ ſpeculatiui,vt dicit.ii.Metaphy. eſt veritatis cognitio.
R practici vero actus vel opatio. Nūc aūt clarū eſt ꝙ in deo ex ꝑte cognitoꝝ nō poteſt diſtingui
intellectꝰ duplex,reſpectu aliquorū.ſ.ſpeculatiuꝰ:& reſpectu aliorū practicꝰ: qa nō ītelligit niſi
ſeipſum:et ſi intelligit alia a ſe:hoc non eſt niſi intelligendo ſe,vt infra videbitur. Seipſum aūt
nō intelligit niſi intellectu pure ſpeculatiuo:quia non eſt niſi verū cognoſcibile,& bonū amabi
le:qđ inquantum hmōi,ꝑtinet ad cognitionē intellectꝰ ſpeculatiui:nullo autem modo bonū
operabile:qđ proprie ꝑtinet ad cognitionem intellectus practici.Similiter neq; ex parte mo
di cognoſcendi & intelligendi:quia cognitio eius non eſt accepta a rebus:neq; ſcđm conditio
nes rerum:quia non cognoſcit eas niſi cognoſcendo ſe: et ideo eo modo quo ītelligit & cogno
ſcit ſe cognitione neceſſaria:non contingibili & alia a ſe. Vnde Cōm.iii.Ethic.excludendo mo
dum cognitionis intellectus practici:qui eſt in nobis ſcđm cognitionem rei cognitę a deo,qui
non cognoſcit res niſi ſcđm conditionem ſuam,dicit.Quoniā altera ſpecie pars animę circa ne
ceſſariorum cognitionem negotians:& altera circa ea quæ contingentium.Cognitio enim co
gnitis aſſimilatur:qualiter vtiq; erit neceſſaria contingentium cognitio, vel contingens ne
ceſſariorum:ſcđm veridicā enim rationem, vt habet ſcđm modū ſuū res:oportet cognoſcere
ipſam.Et hoc verū eſt de nobis:quia notitiam capimus a rebus. Vnde de cognitione dei: quia
non capit eam a rebus: continuo ſubdit. Apud deum dicimus nihil eſſe futurum: neq; con
tingens:vt cognitione ipſius ſcđm nunc exiſtente & neceſſaria . Ecce ꝙ non eſt alia cognitio
deo de contingentibus, q̄ nobis de neceſſariis : quæ proculdubio non niſi ſpeculatiua eſt.

Similiter idē patet ex ꝑte finis:maxime inquātū intellectus eius ordinat ad intelligēdū ſeipm: S
quia vt dictū eſt:nō eſt ipſe bonū opabile:ſed ſpeculabile tm̄.Idē etiā patet inquātū ordinat ad
cognoſcibilia alia a ſe etiā opabilia: eo ꝙ intellectus aliqs ad hoc ꝙ ſit vere practicus:ipſe non
ſolum cōſiderat operanda:ſed etiam determinat opus tāq̄ finem cognitionis ſuę:vt quia ali
quid ſit agendum:vel non. ita ꝙ illa determinatio qua ſic determinat : conueniat ei ex ſe ab
ſolute & immediate ante omnem actionem volūtatis circa illud: quia volūtas ſequitur huiuſ
modi intellectus determinationem:tāq̄ id cuius eſt exequi opus.Nunc aūt ita eſt,ꝙ circa na
turas & eſſentias dei,intellectus eſt potētia pure naturalis:nullo modo ſic libera vt poſſit non
intelligere q̄ intelligit:vel intelligere q̄ nō intelligit:immo neceſſe eſt eā & intelligere q̄cūq;
intelligit:& oīa intelligibilia incōplexa intelligere.Igit q̄cūq; dei intellectus intelligit:vt ſunt
naturę & qditates omniū rerū q̄ ſunt aliquid ꝑ eſſentiā,& ea q̄ ī eis ſunt:& hoc nō ſolū quo ad
ſpecies:ſed etiā quo ad infinita indiuidua ſub ipſis ſpeciebus:nihil oīnō determinat de agēdis.
Ita ꝙ ſi aliqd agendū determinaret:illud naturali neceſſitate determinaret: ita ꝙ nullo modo
poſſet illud nō determinare:quia intellectus eius nō eſt conſiliatiuus,aut inquiſitiuus. Vnde
ſi deus intellectu ſuo tāq̄ practico determinaſſet ab æterno mūdū aliquādo faciendū,de neceſ
ſitate fuiſſet factus iuxta eius determinationē.Maxime ſi ſola intelligētia in ipſo fuiſſet cauſa
rerū,vt poſuerūt qdā phi.ſcđm ꝙ declarandū eſt loquēdo de creaturis. Si.n.nō fuiſſet facturꝰ
ipm iuxta intellectus determinationē: hoc nō potuit eſſe niſi ꝓpter voluntatē liberā nolētem
exequi qđ intellectus faciendū determinauit:vt ſic intelligentia dei ꝑ ſe nō eſſet neceſſaria cau
ſa factionis:ſed cū volūtate. Et tūc aut volūtas ipa de neceſſitate cōſecuta eſt determinationē
eius:& ſic abſoluta neceſſitate fierēt oīa a dei intellectu,& volūtate,vt dicebāt phi: Aut volū
tas nō de neceſſitate cōſecuta eſt determinationē intellectus.quod ſi ſic: tunc volūtas dei etſi
nūq̄ fuit:potuit tñ quātū eſt de ſe fuiſſe cōtraria determinationi intellectus: & nō fuiſſe execu
ta in opus qđ intellectus determinaſſet agendū:qđ oīno impoſſibile eſt ponere in deo.Scientia
igit vel ītellectus dei nō determinat opus,neq; ſentētiat aliqd de faciēdo vel nō faciēdo:immo T
quātū eſt de ſe ęqualiter ſe habet ab ęterno ad ea q̄ deus nūq̄ erat facturꝰ: & ad ea q̄ aliqñ erat
facturꝰ:nō magis vnū eoꝝ ītelligēdo q̄ alterū:nec magis determinādo debere fieri vel nō fieri
aliqñ in actu vnū eoꝝ q̄ alterū.Hoc eñ determinat in ipſo ſola & mera voluntas: nec aliter in
telligit opanda q̄ non opanda.Immo nihil cōſiderat ſub ratione qua operandū:ſed ratione qua
quid eſt in eſſentia & natura ſua,cōſiderat quicquid cōſiderat:& ſe habet ad modū ītellectus
noſtri,qui eſt ſimpliciū intelligentia abſq; cōpoſitione & diuiſione,vt infra dicetur.Intellectus
ergo dei nō eſt operādoꝝ vt opandoꝝ: & ideo nullū opus faciendū determinat: ſed qđ in ipſo
opus determinat, eſt ſola et libera eius voluntas.Nullus autem intellectus qui vere practicus
eſt,indifferenter ſe habet ad omnia q̄ nouit nō cōſiderando opanda vt opanda: neq; determi
nando opus circa facienda & nō facienda.Immo ſi practicus,cōſiderat opanda vt operanda:&
determinat quid faciēdū & nō faciēdū: & quia faciendum vel nō faciendū: ſcđm ꝙ penes hoc
innuit pħs differentiā inter intellectū ſpeculatiuū & practicū,dicēs in.iii.de aīa: ꝙ ratiocinati
ua intelligentia & id qđ ſpeculatiuum eſt in aīa,nihil intelligit de agibili & actuali. Vbi dicit
Cōm.i.pars ſpeculatiua nihil cōſiderat de rebus opatiuis.Et propter hoc(vt dicit) pħs nihil
dicit de faciendo vel non faciendo:& ideo non eſt cauſa motus ꝑ locum:ſed intellectus pra
cticus qui ſpeculatiuus eſt de huiuſmodi,de operandis vel non operādis multotiens intelligit
timendum aut lętum & non præcipit fugere aut imitari: & ſic ex iſta prima operatione ſua
non cauſat motum.& qđ amplius eſt,cū hmōi intellectus a ſua ſpeculatione practica iā dicta
extendat ſe ꝑ intelligentiā ad id qđ operandum eſt:& dicat atq; determinet qa aliquid fugien
dum eſt,aut imitādum:qđ eſt eius opus ſecūdum & completiuū:non adhuc fit motus: quia
voluntas bene agit ſcđm deſiderium contra intellectus determinationem, vt patet in continē
te,tāq̄ alterius potentię:vt voluntatis.ſ.& appetitus ſit agere ſcđm ſciētiam,& non ipſius ſciē
tiæ practicę.Quātum ergo eſt ex parte finis,intellectus dei in ſola ſpeculatione & cognitione V
veritatis conſiſtit:& opus inquantū nō conſiderat,neq; determinat,licet omnia intelligat ſub
ratione eius qđ quid eſt:& fiēda & non fienda:& quæ malū eſt fieri:& quæ bonū,& q̄ melius:
& vniuerſaliter omnia quæ fiūt actione cuiuſcunq; agētis:vel naturalis,vel voluntarii.Aliter
ergo intellectus in deo ſe habet ad opus qđ extra fit immediate ab ipſo : & ille intellectus in
nobis qui vere practicus eſt.In nobis enim (vt iam dictum eſt, & dicit Commentator ſexto
Ethicorum) opus determinat intellectus practicus: & indicat quid agendum: & quid nō:po
nens menſuram fugis & electionibus. Voluntas autem ſiue appetitus eſt ſicut miniſter libere

exequens.In deo aũt intellectus nihil p ſe opandũ vel nõ opandũ,vel fugiendũ,vel eligendũ determinat:ſed ſolũ ſpeculatione pura qcqd poſſibile eſt fieri vel nõ fieri,ĩtelligit ſine omni determinatione de fiendo vel nõ fiẽdo:fugiẽdo vel eligẽdo. Sed deus mera volũtate ſua opandũ,vel nõ opandũ determinat,vt ãpli⁹ exponi debet loquẽdo de creaturis.Practicus igiẽ ĩtellectus eſt cauſa prima & principiũ operũ:tãq̃ ꝓpter quã ipſa fiũt:quia determinat agenda & vt agenda ſpeculatẽ:& volũtas eſt principiũ ſecũdariũ exequẽs determinatũ. In deo aũt ĩtellect⁹ nullo modo eſt principiũ primũ opandoꝝ vt cauſa ꝓpter quã fiũt: quia nõ ꝑſtituit vel prædeterminat operanda:ſed ſolum eſt cauſa ſine qua non: qa volũtas nõ põt determinare niſi quoquo modo cognita.& ſic ipſa volũtas eſt p ſe & prima & ĩmediata cauſa & ratio omniũ operũ quæ extra fiũt a deo circa creaturas.Quare cũ hoc ſcd̃m ſit prĩcipale ĩ practico ĩtellectu vt practicus eſt, ꝙ ꝑſtituat & ꝑdeterminet opus prius q̃ volũtas ipm̃ exequatẽ: nõ ſolũ ꝙ cõſideret opanda vt opanda:& hoc tãq̃ finẽ intellectus: hoc aũt nullo mõ facit diuin⁹ intellectus,vt viſum eſt:nec reſpicit ipſas res tãq̃ finẽ ſuũ vllo mõ,vt infra videbiẽ: Abſolute igiẽ dicendũ ꝙ diuin⁹ intellectus pure ſpeculatiu⁹ eſt: & nullo mõ practicus.Ita ꝙ nõ amplius habet practicã ſciẽtiã de eis q̃ fecit vel facturus eſt:q̃ de eis q̃ nec fecit nec facturus eſt. & ſic æque ſpeculatiuã ſciẽtiam habet de opandis ſicut de nõ opandis.Vñ intellectus diuinus licet bene ĩtelligat circa opanda qd ſit melius,& qd ſit dignius:& qd minus bonũ, & min⁹ dignũ fieri: tamẽ nõ determinat p ſe etiã ĩ eis q̃ ipſe deus opatur⁹ eſt,qa opandũ ſit:nec hoc ipſe ꝑſtituit:neq; cõſiderat ſub rõne opandi:ſed ſolũ ſub rõne eius qd̃ quid eſt:ſed ſolũ volũtas.Licet eñ volũtas dei nõ ꝑſtituit nec determinat niſi qd̃ intellectu cognitũ eſt: nullo mõ tñ ex hoc ĩtellect⁹ eius debet dici practic⁹ niſi forte p accidens:ad modũ quo ſciẽtia pure ſpeculatiua,per accñs põt dici practica: ĩquãtũ .ſ.vtilis eſt regimini opis.ſcd̃m ꝙ Cõm.ſup.vi.Eth.aſſignãs differentiã inter intellectũ practicum & ſpeculatiuũ ex pte finis dicit.Finis motionis ſcientifici,veritas,& nõ opus niſi p accñs: vt cũ ſit ſcientia in opibus vtilis:vt geometria ad mechanica. Motionis autẽ ratiocinatiui,nõ ſufficiẽs eſt inuenire verum:ſed opus eſt eligere bonum.

X Ad primũ princip. ¶Ad primũ in oppoſitũ:ꝙ intellectus dei eſt intellectus artificis:& rerũ cauſatiu⁹ Dicendũ ſcd̃m iam dicta:ꝙ nõ eſt verũ.licet eñ deus opatẽ p ĩtellectũ vt opanda ꝑcognoſcẽtẽ, non tñ vt de aliquo tãq̃ de opando ſpeculãtem:vel quia opandũ eſt,determinantẽ: ſicut dictũ eſt.Vnde ideę in deo nõ ſunt rationes cognitionis practicę:ſed pure ſpeculatiuę. Habet enim æqualiter ideas tã illoꝝ q̃ nũq̃ eſt facturus:ſicut eoꝝ q̃ aliquãdo fecit vel faciet,vt ĩfra declarabitur.Vñ nõ plus habet deus ſcientiã practicã de rebus ſciendis:immo multo minus,vt ſtatim dicetur:q̃ ædificator inquantũ cõſiderat domũ:definiendo quid ſit: & ad quẽ & ad qualẽ vſum valere poſſit:& diuidendo ex quibus & qualibus & quali modo ordinatis: & ex quali materia fieri poſſit melior domus. Iſta eñ cõſideratio circa opanda,pure ſpeculatiua eſt:quia nõ cõſiderat ea inquãtum opabilia,ſed inquãtum ſpeculabilia ſunt:ordinans ea non ad finem qui eſt opatio:ſed qui eſt cognitio ſeu ſpeculatio.Non enim reſpicit opus niſi p accidens,ſicut facit geometrica conſideratio,vt dictum eſt:inquantũ.ſ.iuxta ſpeculata in ea regulari poſſit operatio mechanica. Sed illa cõſideratio eſt pure practica:quę (vt dictũ eſt) cõſiderat opanda vt opanda:& ea determinat eſſe operãda:quaſi applicando p cognitionẽ,formã ſpeculatiuã ad particularẽ materiã:non autẽ reſoluendo ipſam ĩ ſua prima principia formalia & vniuerſalia.

Y Ad ſecũdũ. ¶Per hoc patet ad id qd̃ arguitur ſecũdo:ꝙ intellectus dei cõſiderat opanda.Dicendũ ꝙ bene verũ eſt:ſed hoc nõ tãq̃ opanda & in opus exequenda:ſed ſolũ tãq̃ ſpeculanda: quemadmodũ artifex quãdoq; ſpeculatẽ opanda,vt dictũ eſt. Multo tamẽ amplius cõſideratio intellectus dei circa creaturas & opanda,eſt ſpeculatiua q̃ cõſideratio artificis circa domũ.

Z ¶Ad cuius intellectũ ſciendũ ꝙ circa ſciẽtias eſt cõſiderare duplicẽ finẽ.Vnũ qui eſt finis ſciẽtię: alterũ vero q eſt finis ſciẽtis.Finis ſcientię eſt ille propter quem ipſa eſt.finis ſciẽtis eſt ille quem ipſe ex ſcientia intendit.Finis ſcientię duplex eſt:principalis,& nõ principalis.Principalis eſt ille ad quem ordinatur p ſe & ex ſe.Non principalis,ad quem nõ ordinatẽ ex ſe:ſed poteſt ordinari ex intentione ſcientis.Vnde finis ſcientiæ nõ principalis,eſt finis ſciẽtiæ:qa eſt finis ſcientis.Cuius ſimiliter duplex eſt finis.Vnus per ſe inquantũ eſt ſciens:& iſte eſt idẽ cum fine principali ſcientiæ.Alter vero per accidens: inquantũ.ſ.ad aliud intendens q̃ debet intendere ſciens vt ſciẽs. Et iſte eſt duplex:quidam per accidens abſolute:quidam accidentaliter p accidẽs: qui omnino eſt contra intentionem ſcientiæ: quemadmodum medici finis eſt quandoq; lucrum ex arte medicinæ. Similiter finis per accidens abſolute duplex eſt. Vnus intra ſcientiam: quemadmodũ quando vult homo ſcire ethicam:non vt operetur ſcd̃m ſcita: ſed vt ſolum ſciat operanda:alius extra ſciẽtiam:quemadmodum metaphyſicus vult ſcire geometriã ꝓpter regimẽ ſuę artis.Eſt igitur ſciendũ ꝙ a ſolo fine ſciẽtię ad quẽ ipſa eſt principaliter vt eſt ſciẽtia:diciẽ ſcientia ſpeculatiua vel practica:non aũt a fine ad quẽ eſt nõ principaliter,neq; a quocũq; fine quẽ circa ſciẽtiã intẽdit ſciens,ꝑter illũ quẽ ĩtẽdit p ſe vt eſt ſciẽs illius ſciẽtię.Vñ ſciẽtia illa q̃ per ſe vt ſcientia eſt, non eſt niſi ad ſpeculationem & veri cognitionẽ habẽdã ex ipſa, pure ſpeculatiua eſt:ſicut geometria:etſi manu operans poterit ea vti, et ſpeculatis in ea ad regimen ſui opis:vt metaphyſicus vtitur quãdoq; ſpeculatis in geometria. Et ſic geometria quę eſt ſpeculatiua ſimpliciter & p ſe: rõne qua ſcientia eſt:quia finis eius p ſe eſt ſpeculatio veri: vt ĩ ea ſit ſtatus:& nõ applicetẽ vlterius ad opus:p accidẽs vero eſt practica,ratione.ſ.ſcientis:cuius finis intentus in addiſcendo eã eſt regimen opis alterius ſcientiæ: vt forte ſtereometriæ ſcd̃m regulas geometrię:ſup qd̃ fundatẽ vnus modus ſubalternãdi,vt habitũ eſt ſupra.Scientia vero illa q̃ p ſe vt ſciẽtia eſt:nõ eſt niſi ad opationẽ:& nõ ſpeculatur verũ circa opanda niſi vt ſciẽs ſcd̃m ipm̃ ſpeculatũ operetẽ:illa eſt pure practica, ſicut Ethica:quia ipſa,vt dicit pħs, nõ eſt vt ſciamus:ſed vt boni fiamus,opando.ſ.ſcd̃m ſcita:etſi aliqs non intẽdens opari poterit ſtudere ethicę propter ſolã veritatis ſpeculationem.Et ſic ethica eſt practica ſimpliciter & p ſe ratione qua ſcientia eſt:quia finis eius eſt opatio boni:& nõ ſpeculatio veri:vt in ea ſit ſtatus: p accñs vero eſt ſpeculatiua: ratione.ſ.ſcientis: cuius finis eſt principalis in addiſcendo eam vt ſtet in ſpeculatione.Et p hunc modũ dicta ſpeculatio artificis circa domũ eſt ſpeculatiua:& ita p accidens & ſcd̃m quid:ſpeculatio vero dei circa opanda,ſimpliciter eſt ſpeculatiua & non practica niſi p accidens:vt.ſ.per volũtatem ſuã iuxta rationẽ ſpeculationis opatur ſpeculatiua:ad modum quo geometria p accidens eſt practica,vt dictum eſt. Et p hũc modum theologia quã ſupra determinauimus eſſe ſcientiã ſimpliciter ſpeculatiuam:per accidens eſt practica:inquantũ bonus fidelis addiſcit eam ordinando eam in finem charitatis: vt charitas regul eẽ iuxta eius regulas & documenta. Quæ tamẽ principaliter ex intentione ipſius ſcientię nõ ordinatur ad aliquam operationẽ aut affectionẽ: ſed ad veri circa ſupernaturaliter credẽda ſpeculationem, vt ſpeculatio hic inchoata per fidem,in futuro euacuata fide terminetur,& ꝑficiatur p aptam viſionẽ.Vñ theologia inquantũ ſcientia eſt ꝑtinẽs ad intellectũ creditorũ, ſupponit ꝑfectionẽ fidei opantis p dilectionẽ:vt fides opans p dilectionẽ poti⁹ ordineẽ ad theologicã ſpeculationẽ cor purgando vt idoneũ fiat ad ipſam percipiendã,q̃ econuerſo: vt.ſ.per ſpeculationem operа dirigãtur.Ad hoc eñ ſufficit nuda inſtructio fidei.Vnde iſte eſt ordo.Primo eñ debet homo eſſe illuſtratus in credendis per fidem.Secũdo perfectus in opandis per charitatẽ. Deinde deditus theologicis ſpeculationibus.Et ſicut diuerſitas dicta ſcd̃m ſpeculatiuũ & practicũ ſcd̃m iam dictum modum aſſignãda eſt circa ſcientias quæ ſunt habitus intellectus:ſimiliter & circa intellectus.Ex quo patet ꝙ multo amplius conſideratione diuinus intellectus circa opanda eſt ſpeculatiuus, q̃ cuiuſcũq; artificis vel conſiderantis artificiatum,in ſpeculando ſolũmodo veritates circa illud. Q₃ enim artifex ſpeculetur operanda propter ſolam veri notitiam, hoc omnino accidit ei inquantũ artifex eſt: & eſt finis cõſiderationis illius ſcientię ſcd̃m quã verũ illud ſpeculatur:non principalis vt dictũ eſt.Sed ꝙ intellectus diuinus ſpeculetur verũ circa opanda in ſola notitia veri ſtãdo,nihil de opandis determinando vel pręſtituendo:& ita nullũ finem vlteriorem ex ſpeculatione illa intendendo: hoc eſſentiale eſt ei inquantum eſt intellectus diuinus:& eſt iſte finis principalis ſuæ conſiderationis,vt iam dictum eſt.Vnde vanũ eſt qd̃ quidam diſtinguũt ĩ propoſita q̃ſtione directa ad ſciẽtiam dei, an ſit ſpeculatiua an practica: ꝙ ſcientia dicitur & ſpeculatiua & practica vel ex parte rei ſcitę:vel ex pte modi conſiderandi: vel ex parte finis:& ꝙ ſcientia diciẽ ſimplr̃ ſpeculatiua vel practica ex parte finis:ſcd̃m quid aũt ex pte rei ſcitę vel modi cõſiderãdi:& ꝙ idcirco ſcientia dei de ſeipſo eſt ſpeculatiua tm̃:quia ipſe ſolum ſpeculabilis,& nullo modo operabilis eſt.De omnibus vero aliis non habet ſcientiam ſpeculatiuam:vel quo ad modum conſiderandi:ſicut artifex de domo,vt dictum eſt ſed habet practicã:vel quo ad rẽ conſideratã et modũ cõſiderationis ſimul,& hoc quo ad illa q̃ ipſe diſpoſuerit ſe eſſe facturũ:vel quo ad rẽ conſideratã tm̃: & hoc quo ad illa q̃ nõ diſpoſuit vnq̃ ſe eſſe facturũ.Patet enĩ ex iã dictis ꝙ nõ diſtinguũtur ĩtellectus practicus & ſpeculatiu⁹ ex parte obiectorum ſiue intellectorum:quia iſte eſt ſpeculandoꝝ tm̃: ille vero opandoꝝ: ſed quia hic eſt eorum quorum principia non contingit aliter ſe habere:ille vero eoꝝ quorũ principia cõtingit aliter ſe habere.Vñ q̃cũq; nõ cõtingit aliter ſe hr̃e vt cadunt in conſideratione intellectus:cõſideratio illoꝝ ſpeculatiua eſt ſciẽtia ſpeculatiua:& intellectu ſpeculatiuo.Talia

ſunt operanda omnia inquãtũ cadũt in eius intellectũ,vt dictũ eſt:& amplius patebit infra.Ex
parte ergo,ſcitoꝝ inquãtũ operanda vel nõ opanda:nõ dicitur ſciẽtia practica vel ſpeculatiua:
neq; intellectus ſpeculatiuus vel practicus:niſi quia illa nõ cõtĩgit aliter ſe habere vt cadũt in
cõſideratione̅ intellectus:iſta aũt cõtingit.Similiter patet ꝙ nõ diſtinguũtur intellectꝰ ſpecula
tiuꝰ & practicꝰ:& ꝑ cõſequẽs neq; ſciẽtia ſpeculatiua,& practica,ex pte modi cõſiderãdi:qa ille
cõſiderat ſtando in ſpeculatione:iſte vero vlterius ꝓcedit applicando ad opus: ſed quia ille qđ
ſpeculatur,modo ſciẽtifico ſpeculat̃:ille vero modo conſiliatiuo.Vñ cõſideratio illa quæ fit mo
do ſcientifico, eſt ſpeculatiua,& intellectus ſic cõſiderans ſpeculatiuus: illa vero quæ fit modo
conſiliatiuo practica eſt:& intellectus ſic conſiderans practicus eſt : modo aũt ſcientifico deus
intelligit q̃cũq; etiã circa opabilia intelligit : & ſic adhuc intellectus eius circa opabilia nõ niſi
ſpeculatiuus eſt:non quia cognoſcit operabilia definiẽdo & diuidendo: ſed quia illa q̃ nos circa
corporalia cognoſcimus conſiliando:ipſe cognoſcit modo ſcientifico.Eũdem em̃ modum intel
ligendi habẽt contingẽtia & neceſſaria.Sed patet clare ex p̃dictis,ꝙ ſolũmodo diſtinguũtur in
tellectus ſpeculatiuus, & practicus ex pte finis:& qa.ſ.ſpeculatio determinat opus p̃ſtituendo
aliquid eſſe opandũ,vel non opandũ : & quia ipſa ſpeculatio finaliter eſt propter opus:qđ non
cõtingit intellectui vel ſcientię dei,vt dictũ eſt. Et quia propter opus eſt illa q̃ eſt cõſiliationis
& nõ illa q̃ eſt ſciẽtifica,ideo cõtingit ꝙ etſi in ſciẽtia practica cõſiderant̃ aliq̃ modo ſciẽtifico,
ſicut in Ethicis conſideratur de virtutibus definiẽdo & diuidẽdo ipſas, ille modus eſt ei acci-
& dentalis:ſed ſolũ eſſentialis eſt ille ei qui cõſiderat opanda modo conſiliatiuo. ℭAd tertium ꝙ
Ad tertiũ. intellectus dei intendit ꝓuidentię & regimini alioꝝ: Dicẽdũ ꝙ intẽtio dupliciter poteſt ſumi:
proprie.ſ.& cõmuniter.Intẽtio ꝓprie accepta eſt directio alicuius in finem per hoc ꝙ p̃ſtituit
aliquid tãq̃ opabile:aut per opatione̅ noſtrã conſequibile:& hoc maxime quãdo talis p̃ſtitutio
eſt a volũtate.ſcđm ꝙ intentio definitur ꝙ eſt volũtas directa in finem. Hoc modo deus nihil
agit circa creaturas ꝑ intentione̅:qa nihil ex actione circa creaturas ſibi intendit acquirere:nec
aliquid operabile ab ipſo pręſtituit ſibi tãq̃ finem:& hoc neq; per intellectũ, neq; per volũtatẽ.
Vnde dicit Auic.ix.Meta.Ordo bonitatis eſt dilectus ab eo accidẽtaliter:Sed nõ mouetur ad
eum dilectione,non cõcupiſcit aliquid,neq; inquirit.Immo vt dicit in eodem.c.xxx.Ipſe eſt bo-
nitas pura quã deſiderat omnino quicquid eſt.Et ibidem.c.li. Volitũ primi non eſt ſecũdũ vo
litum noſtrũ: ita vt in eo ꝙ eſt ex eo ſit intentio.quoniam, vt dicit li.ix.c.xxv.omnis intentio
eſt ꝓpter illud qđ intenditur.Et eſt intendens minoris eſſe q̃ id qđ intenditur. Omne autẽ ꝓ-
pter quod eſt aliud,eſt perfectioris eſſe.Et ibidem.c.xxvi.dicit. Omnis intẽtio aliquid intendit
ſed quæ eſt intelligibilis eſt illa cum id quod intenditur ab intendente dignius eſt intendenti
eſſe q̃ non eſſe ab eo. Et talis eſt intentio quæ facit intellectum practicum qui in nobis eſt prin
cipium operum.Vnde dicit Auic.ibidem.c.xxxvi.Nõ poteſt eſſe vt eſſe omniũ ab illo ſit ſcđm
viam intentionis ab illo:quẽadmodũ eſt nobis intentio in his omnibus quæ ſunt a nobis. Tũc
enim ipſe eſſet intendens propter aliquid aliud præter ſe.Intentio vero cõmuniter accepta eſt
ex parte voluntatis determinatio operandorum:non propter aliquod bonũ intẽdentis, ſed ope
rati:& ex parte intellectus eſt ſimplex app̃henſio operandorũ ſcđm modum quo opanda ſunt.
Hoc modo intentio eſt in deo prouidentię & regiminis aliorũ.Vnde dicit Auic.ix.Meta.Opor
tet vt ſcias ꝙ cura horũ eſt qđ primũ ſcit ſeip̃m:& ĩtelligit ordine̅ bonitatis,ſcđm ꝙ poſſibile
eſt eſſe melius.Et ſcđm ꝙ intelligit eam fluit ipſa tali fluxu quo perfectius peruenitur ad ordi
nem ſcđm poſſibilitatem:& hęc eſt intentio de cura.Sed de hoc amplior debet eſſe ſermo infe
rius.Talis autem intentio & cura prouidẽtię & regiminis pure ſpeculatiuo intellectu eſt in
deo,non practico.Etſi enim intelligit res ſcđm ꝙ fluũt ab eo:non tamẽ fluxum determinat &
præſtituit:ſed ſolum voluntas,vt habitum eſt ſupra:licet etiã hoc negarent ph̃i:dicentes deũ
producere res per eſſentiam ſuam:& naturali neceſſitate iuxta meliorem ordinem comp̃hen-
ſum ab intellectu:& non per aliquam libertatem voluntatis.ſcđm ꝙ inferius habet perſcrutari
de hoc quinto articulo queſt.iiii.

A
Queſt.V.
Arg.1.

CIrca Quintum arguitur:ꝙ intellectus dei ſit potentia rationalis. Primo ſic
ex conditione potentię rationalis. Potentia illa eſt rationalis quę valet ad
oppoſita.ſcđm ph̃m li. Peri hermenias.&.ix.Metaph. Potentia intellectiua
in deo valet ad oppoſita. Poteſt enim ſcire quę non ſcit,& econuerſo: quo-
niam poteſt facere quæ non facit:& omittere quæ facit,vt infra videbitur:
& ſic poteſt ſcire ſe facturum quæ non ſcit ſe facturum: & nõ ſcire ſe factu
a rum quæ ſcit ſe facturum,ergo &c. ℭSecũdo ſic ex cõditione potẽtię naturalis.Potẽtia natu-

ralis non impedita,nec in aliquo defectũ patiens,quicquid agit,de neceſſitate agit:quẽadmodũ
ignis cõburit cõbuſtibile.Actio diuini ĩtellectꝰ eſt intelligere.Si ergo eſſet potẽtia naturalis, de
neceſſitate intelligeret quicquid intelligit.non autẽ intelligit niſi verũ.Verum ergo eſſet de ne
ceſſitate q̇cq̇d intelligit.ſed p̃ſens verũ de neceſſitate nõ põt nõ eſſe:futurũ verũ de neceſſitate
non poteſt nõ fore:p̃teritum verũ de neceſſitate nõ poteſt nõ fuiſſe.Sed quicquid intelligit,aut
eſt p̃ſens,aut p̃teritum,aut futurũ,& intelligit omne p̃ſens,omne p̃teritum,& omne futurum.
Quicquid igitur eſt p̃ſens,de neceſſitate eſt:& quicquid eſt futurũ,de neceſſitate erit: & quic-
quid fuit,de neceſſitate fuit.conſequẽs falſum eſt.ergo &c̃.ℭIn cõtrarium eſt,quoniã illa poten In oppoſi.
tia eſt naturalis,nõ rationalis,quę eſt principiũ naturalis productionis: quia non eſt productio
naturalis,niſi ex principio qđ eſt natura.intellectus diuinus eſt huiuſmodi. Eſt enim principiũ
productionis verbi a patre,quę naturalis eſt:vt infra videbitur.ergo &c̃.

B
ℭDicẽdũ ad hoc,ꝙ ſecũdũ ꝙ tactũ eſt ſupra potẽtia habet cõpari ad duo,ſcilicet Reſponſio.
ad ſubiectũ cuius eſt & ĩ quo eſt,& ad obiectũ ſiue actũ circa obiectũ ad qđ eſt.Prio mõ oĩs po-
tẽtia in re exiſtẽs ex natura & eſſentia rei,naturalis eſt.Et ſic cũ intellectus ſit potentia in diui-
na exiſtens natura ratiõe naturę & eſſentię:vt habitũ eſt ſupra:proculdubio intellectus in deo
eſt potẽtia naturalis ſiue voluntas,& quęcũq; alia deo inſunt p̃ter reſpectum ad creaturã.Secũ
do autem modo diſtinguitur potẽtia naturalis a rationali, ꝙ potẽtia ratiõalis dicitur illa quę
de ſe valet ad oppoſita:potẽtia vero naturalis ad vnũ tm̃:vt vult Ph̃us in locis p̃dictis. De in-
tellectu ergo diuino an ſit potẽtia naturalis,an rationalis , videndũ eſt ex reſpectu eius ad actũ
ſuum circa obiectũ.quoniã ſi circa idem valet ad oppoſitos actus intelligẽdi,ſed & non intelli-
gẽdi,debet dici potẽtia rationalis pure:quẽadmodum voluntas in homine dicitur potẽtia ra-
tionalis quia valet ad oppoſita.Si autẽ non valet ad oppoſita:ſed eſt determinata ad actũ:vt ad
intelligẽdũ aliquid : ita ꝙ non poſſit dici quia non poſſit illud intelligere,tunc debet dici po- C
tentia pure naturalis. ℭAd cuius intellectũ ſciendũ ꝙ duo ſunt genera intelligibiliũ a diuino
intellectu. Quædã quę naturaliter ei inſunt:vt ſunt ipſa eius eſſentia,& eius attributa,& pro
prietates,& cętera huiuſmodi.Quędã vero quę determinationi liberę voluntatis ſuæ ſubſunt
vt ſunt omnia quę nata ſunt fieri circa creaturas. Circa intelligibilia primo modo dicendũ,ꝙ
intellectus dei eſt potentia pure naturalis,cuius obiectum eſt primo & per ſe ipſa diuina eſſen-
tia,inquãtum eſt eſſentia ſiue eſſe quoddã,& quę in eadẽ ſunt,quę ſemper p̃ſens eſt intellectui
tanq̃ per ſe & proprium intelligibile,multo efficacius mouens ipſum diuinum intellectum ad
actum intelligẽdi q̃ principia prima ſpeculabilia intellectum noſtrum,quãto purior eſt veritas
nudę eſſentię diuinę q̃ primorũ principiorũ ſpeculabilium:quę ſunt quaſi veſtigiũ aut effigies
veritatis illius,naturaliter impreſſa menti rationali:vt patet ex longe ſupra determinatis.Mul
to etiã efficacius q̃ ſenſibile propriũ mouet ſenſum particularẽ:vt lux viſum:quia claritas ma
ior eſt ſpiritualiter lucis ĩcreatę ſpiritualis q̃ corporaliter lucis createę corporalis.Vñ ſicut ſen
ſus particularis eſt potentia naturalis ad ſentiendũ ꝓprium ſenſibile p̃ſens: ita ꝙ non impedi-
tus nec deficiẽs in aliquo,nõ poteſt ipſum nõ ſentire:& ſicut intellectꝰ noſter circa prima prin
cipia potentia pure naturalis eſt ad intelligẽdum prima principia cũ ſibi per terminos fuerint
p̃ſentata,ita ꝙ non poſſit illa non intelligere:Sic diuinus intellectus reſpectu ſuę eſſentię & eo-
rũ quę p̃tinent ad ip̃am,eſt ita pure naturalis,ꝙ nõ poteſt illa nõ intelligere,ita ꝙ de ſic intelli
gibilibꝰ tanq̃ ea quę ſunt de ĩtraneis diuinę eſſentię,nihil eſt nec poteſt eſſe intelligibile qđ nõ
intelligit actu,nec eſt aliquid eorũ quę ſic intelligit actu,qđ poteſt non intelligere: quia ad hu
iuſmodi intelligẽda,eo ꝙ ſibi ſunt naturaliter p̃ſentia,a nullo alio dependet.Vñ nec põt reſpe-
ctu talium intelligibiliũ intellectus vel notitia dei quo ad intellectorũ numerum,aut augmen D
tari,aut minui.Circa intelligibilia ſecundo modo intelligendũ ꝙ dupliciter poſſunt cõſidera-
ri.Vno modo abſolute ratione quiditatis ſuę & eſſentię,quę in certitudine ſua ſunt res aliquę:
Alio mõ ratione ſuę exiſtẽtię qua in effectu ſunt effectꝰ diuinę volũtatis. Primo mõ ꝑ ſe & ex
ſe immediate ſine depẽdẽtia ab aliquo alio ipſa diuina eſſentia eſt ratio intelligendi ea. Et ideo
hoc modo intelligẽdi ad hmõi intelligibilia diuinus intellectus eſt potẽtia pure naturalis, ita
ꝙ in creaturis nihil eſt,fuit,aut erit,aut poterit eſſe,licet nunq̃ erit,qđ non actu intelligat,nec
aliquid eorũ poteſt nõ intelligere, nec poteſt quo ad huiuſmodi intelligẽda augmẽtari , aut di
minui,plura vel pauciora intelligẽdo:quia quorũcunq; per ſe & ĩmediate eſt ratio intelligendi
ipſa diuina eſſentia:nec poteſt deus ſcire ſiue intelligere aliquid eorũ quę neſcit,aut nõ intelli-
git,neq; neſcire,aut nõ intelligere aliquid eorũ q̃ ſcit aut intelligit.Secundo autẽ modo nõ eſt

per ſe & immediate ipſa diuina eſſentia ratio intelligēdi talia:ſed mediante diuina voluntate q̄
circa iam dicto modo cognita & intellecta determinat opus & productionē eorū in eſſe.Cū em̄
res creaturę ex certitudine eſſentię ſuę qua eſt abſolute id qđ eſt per eſſentiam, nō determinat
ſibi eſſe,neq; nō eē(vt in aliis queſtionibus diſcuſſum eſt)ex immediato intellectu diuinę eſſen
tię quę eſt ratio idealis ex ſe ſolū modo naturę & eſſentię creaturę vt res eſt nō ſub ratiōe qua
exiſtēs,aut nō exiſtens,niſi mediante determinatione volūtatis qua res habet determinari vt
ꝓducatur in eſſe,vel non,nō pōt intelligere determinate aliquid eorū intelligibilium:mediāte
autē diuina voluntate determinante fienda & nō fienda,intellectus diuinus de ſingulis rebus
creaturarū nō ſolū ratiōe certitudinis ſuę in eētia:ſed etiā ratiōe q̄ ſunt fiendę vel nō fiendę
intellectum certū habet & determinatū,ſicut circa eadem habet certā & determinatā volun-
tatē, eo ꝙ perfecte perſcrutatur totam potētiam voluntatis ſuę,& oēs rationes determinatio-
nis eius circa fienda vel nō fienda. Vt ſecundum hoc exponamus illud.i. Corinth.ii. Spūs oīa
ſcrutatur etiā profunda dei.vt ſpiritū appellemus notitiā intellectus:ꝓfunda dei, ſecreta volū
tatis.Et ideo ſicut volūtas dei ea q̄ determinauit fiēda,potuit nō determinaſſe, & ecōuerſo,cō
E ſimiliter & intellectꝰ dei q̄ ſcit & ſciuit fiēda,potuit nō ſcire vel nō ſciuiſſe fienda. Vn̄ quo ad
hmōi intellectū taliū ītelligibiliū,intellectꝰ vel notitia ſiue ſciētia dei quo ad nūerū ſcitorū vel
ītellectorū bene potuit ab ęterno minui vel augeri,qa potuit ſcire plura vel pauciora fienda.ſe
cūdum ꝙ volūtas plura vel pauciora fiēda potuit determinare. & ſimiliter de p̄ſentibus & p̄-
teritis quo ad facta,& hoc ſine omni trāſmutatione in diuina voluntate aut ī intellectu.ſecun
dū ꝙ inferius habet declarari.Et p hūc modū potentia intellectus diuini in intelligēdo vel ſciē
do poſſibilis eſt ad cōtraria:ſicut & eius volūtas in determinando & operādo:quia qđ ſcit ſiue
intelligit eſſe fuiſſe vel fore,potuit nō ſciuiſſe:quēadmodum voluntas qđ faciendū vel non fa-
ciendū determinauit,ſeu fecit,aut nō fecit,ſeu mediate ſiue immediate circa creaturas,potuit
nō feciſſe:& econtra qđ intellectus non ſcit ſiue nō intelligit eſſe fuiſſe vel fore, potuit ſciuiſſe:
quēadmodum volūtas quę nec determinauit illud eſſe fuiſſe vel fore,nec fecit,potuit determi
naſſe & feciſſe.Et hoc modo inquātū diuinus intellectꝰ poſſibilis eſt(vt dictū eſt)ad contraria:
quēdā modum habet potētię rationalis valentis ad oppoſita. Sed quia hoc non cōtingit ex ſe
& ſua poſſibilitate potēte ſeipſam īmediate ad oppoſita determinare(quēadmodū pōt ſeipſam
determinare voluntas)ſed ſolū per determinationē alterius:nō proprie dicit̄ ex hoc rationalis.
quēadmodum ſenſus particularis vt viſus,eſt ad oppoſita.ſ.ad videndū colorē ſibi obiectum ſi
ſibi obiiciat̄,& ad nō vidēdū ſi ſibi nō obiiciat̄. Nec tn̄ ob hoc dicit̄ ſimpliciter ſenſus viſus in
vidēdo potentia rationalis:quia hmōi indifferētia dependet ab alio, cuius actione determina-
te ſibi obiiciat̄ viſibile,vel nō obiiciatur.Immo ſimpliciter ē poteſtas naturalis:quia nō impedi-
tus,nec patiens defectum nō poteſt non videre viſibile ſibi obiectum,q̄uis poteſt ipſum nō vi-
F dere nō ſibi obiectum.Sil'r ergo nec intellectus diuinus q̄q̄ ad poſſibilitatē determinationis vo
luntatis cōtrarie,poteſt idem intelligere & nō intelligere,ob hoc debet dici potentia rationa-
lis valens ad oppoſita:quia ad hoc non poteſt ſeipſum determinare,vt ſcilicet pręſente obiecto
ſibi determinate intelligat ipſum,& non intelligat:ſed ſolū in hoc dependet(vt dictū eſt)a de-
terminatione voluntatis:immo debet dici potētia naturalis ſimpliciter:quia nō impeditus:nec
patiens defectum non poteſt non intelligere ſibi obiectum per determinationē voluntatis: nec
intelligere in operandis & fiendis vel non fiendis ſibi non obiectum:ſed quę ſecundum ſe & ab
ſolute intelligit, ſimpliciter intelligit abſq; omni determinatione fiēdi vel nō fiēdi.Et ob hoc di
uinus intellectus ſimpliciter ſpeculatiuus debet dici,& nullo modo practicus niſi per accidēs:
quēadmodum dictū eſt in p̄cedenti q̄ſtione:& inquātum cognoſcit operanda ſub ratione operā
dorum per voluntatis determinationē:vt iam dictum eſt hic.Sed hoc non facit intellectū pra-
cticum:quia ille per ſe & ſecundū ſe habet determinare operanda:& in hoc regere voluntatem
cuius eſt exequi operanda ad intellectus determinationem.

G ¶Per iam dicta patet reſponſio ad obiecta vtriuſq; partis. Bene em̄ verum eſt ꝙ
Ad primū potentia intellectus diuini ſe habet ad oppoſita:vt procedit prima obiectio : ſed hoc non ex ſe:
prin. ſed ex altero,qđ non facit potentiam eſſe rationalem:vt dictum eſt. ¶Ad ſecundum ꝙ deus de
H neceſſitate intelligeret quęcūq; intelligit,ſi intellectus eius eſſet potētia naturalis: Dicēdum ꝙ
Ad ſecūdū reuera q̄tum eſt ex parte ſua,de neceſſitate intelligit quęcunq; intelligit,ſicut oculus corporis
non impeditus de neceſſitate videt quęcunq; videt.Iſta tamen neceſſitas ab altero dependet in
quibuſdā intelligendis, per qđ poteſt impediri & habere cōtingentiam,vt a voluntatis liberę

determinatione:q̄ qđ determinat, pōt nō determinare:vt dictū eſt.Propter qđ hmōi determi-
nabilia diuinū intellectū intelligere potius eſt cōtigēs q̄ neceſſariū,& verū cōtingēs q̄ verū ne-
ceſſariū:ſicut q̄tū eſt ex p̄te obiecti,viſibile qđ pōt abſentari a viſu vel abſcōdi,cōtingēs ē id vi
deri ab oculo corp̄is.Neceſſitas aūt in ītelligibilibꝰ circa diuinā eſſentiā eſt abſoluta neceſſitas
intelligēdi ipſa in diuino intellectu.¶Ad tertiū patet per p̄dicta.Bene em̄ verū eſt:vt cōcludit I
argumentum: ꝙ diuinus intellectus potentia naturalis eſt om̄ino habendo reſpectum ad ſub- Ad tertiū.
iectum,& etiam q̄tum eſt ex parte ſua inquātum habet comparationem ad obiectum.Non ta-
men ſic naturalis:quin poteſt ab actione circa obiectum impediri.Nec eſt contra naturā poten
tię naturalis,ꝙ per accidens valet ad oppoſita cōtradictorie: vt ignis comburere & nō combu
rere:ſed cōtra naturam eius eſt ꝙ valet ad oppoſita contrarie: vt calidum ad calefacere & fri-
gefacere.& ſic intellectus diuinus eſt potentia naturalis.& tamē poteſt per accidens in oppoſi-
ta.Sed ꝙ aliquid per ſe poſſit in oppoſita reſpectu obiecti,hoc omnino impedit ne potentia re-
ſpectu obiecti dicatur naturalis.Et ideo voluntas diuina reſpectu voliti extra ſe,potius dicen-
da eſt potentia rationalis q̄ naturalis:vt infra videbitur.

CIrca ſextum arguitur, ꝙ intellectus dei ſit compoſitiuus & diuiſiuus. Pri- K
mo ſic.Cognitio veritatis enunciabilium eſt per intellectum componentem Queſt.VI.
&diuidentem:quia conſiſtit in complexione affirmatiōis:aut negationis, ſe Arg.i.
cūdum philoſophum in principio Peri herme.& ſecundum Boethium ibidē
in cōmēto.Non rerū cōplexione fit affirmatio vel negatio: ſed ſermonū:nec
in rebꝰ eſt veritas aut falſitas:ſed in intellectibꝰ atq; operatiōibus.ſed in deo
eſt cognitio veritatis enunciabilium:vt infra videbitur.ergo &c̄.¶Secūdo ſic.Perfectius eſt ra- 2
tio veritatis in intellectu componente & diuidente,q̄ in eo qui eſt ſimpliciū intelligentia:vt pa
tet in parte ex p̄determinatis,& amplius infra patebit loquēdo de veritate in creaturis.Sed qđ
perfectius eſt,ſemper deo attribuendum eſt in omnibus:vt habitum eſt ſupra: ergo ratio veri
tatis debet attribui intellectui diuino vt componenti & diuidenti.ergo &c̄.¶In contrariū eſt: In oppo.
qm̄ intellectus diuinus cognoſcit om̄ia per ſuam eſſentiam & in ſua eſſentia: vt dictum eſt, &
amplius infra dicetur.Circa eſſentiā autem ſuam nihil intelligit componēdo & diuidendo:ſed
ſimplici intuitu totam infinitatem eius intuetur.Aliter enim eſſet diſcurſiuus intellectus eius
intelligēdo vnū poſt alterum,quia non eſt compoſitio niſi poſterioris concepti cum prius con
cepto,cuius contrarium ſtatim determinabitur in ſequēti queſtione.ergo &c̄.
¶Dicendū ad hoc, ꝙ nō eſt intellectus cōponens aut diuidens:niſi p̄cedente ſim- L
plicium intelligentia,& ſeorſum componendorum vel diuidendorum : quæ licet ſint indiuiſa Reſponſio.
& indiſtincta re, diuerſa tamē ſunt & diſtincta atq; ſeorſum cōcepta in mentis intelligentia.&
hoc quia illa q̄ ſimul & indiuiſa ſunt in re,nō ſimul ſufficit & ſub eſſe indiuiſo cognoſcere.Cō
poſitione enim & diuiſione opus omnino non eſt vbi comprehenſo de aliquo , ſimplici intelli-
gentia eo quod quid eſt,ſtatim indiſtincte ſimul cointelligitur quid ei conueniēs,vel diſcrepās
ab eo eē poteſt.immo ī intellectu qui talis cōprehēſionis eſt,cōpoſitionē vel diuiſionem conce-
ptuum fieri omnino impoſſibile eſt:quia nihil ab eo vt ſeorſum extra aliud, & ſecūdū prius &
poſterius capitur:quę neceſſario compoſitionem & diuiſionem pręcedunt. Niſi enim ſeorſum
penes intellectum pręcedentia,& per ordinem concepta in forma compoſitionis vel diuiſionis
apud intellectum ordinari non poſſunt:quia ipſa forma compoſitionis vel diuiſionis, ſiue affir
matiōis vel negationis in re non exiſtit: vt dicit Boethius:ſed ſolummodo eſt diſpoſitio intelle
ctus abſq; eo ꝙ exiſtit in rebus. Nunc autem ita eſt ꝙ intellectus dei ſimplici intellectu com-
prehendendo ſuam eſſentiam ſub ratiōe infinitę ſimplicitatis ſtatim ſimul indiſtincte & immu
tabiliter cointelligit quicquid cōueniēs eſt , & attribuendū p cōpoſitionē ab intellectu creato,
vel diſcrepās ab eo & remouēdū ab eo per diuiſionē.ita ꝙ impoſſibile eſt ꝙ ſeorſum & ſecūdū
ordinem cōprehendat vnum,aut aliud,aut ꝙ aliquā compoſitionē,aut diuiſionē in ſe formet,
quę non eſt in re intellecta,ſicut cōtingit in intellectu creato,& hoc propter infinitam limpidi
tatem naturalem intellectus diuini & obtuſitatem naturalem reſpectu ipſius om̄is intellectus
creati. Et ſic abſolute dicendum eſt ꝙ dei intellectus non eſt compoſitiuus aut diuiſiuus : ſed M
ſolūmodo eſt ſimpliciū intelligentia,& eius qđ quid eſt de ſua eſſentia:ſimul in ea comprehen
dēdo qđ quid eſt in omni alia re,& quicquid natū eſt cōuenire vel diſcrepare a re q̄ ipſe eſt vel
quodcūq; aliud,& ſic per ſuam eſſentiam ſimplici intelligentia intelligit ſimul quicquid ſeor-
ſum,aut per compoſitionem,aut diuiſionem natum eſt intelligi circa ſuam eſſentiam vel crea

turę a quocūq; intellectu creato.

N Ad primū prin. ❡Et per hoc patet reſponſio ad primum.Bene enim deus intelligit veritates enū-
ciabilium:quę licet non cōſiſtat niſi circa compoſitionem & diuiſionē in intellectu creato:reſpe
ctu cuius loquitur Pħus: bene tamen capitur ſine omni cōpoſitione & diuiſione ab intellectu
Ad ſecūdū increato.ſed de hoc amplius diceť inferius. ❡Ad ſecūdū ꝙ perfectior ratio veritatis eſt illa quę
cōſiſtit in cōpoſitione & diuiſione intellectus:Dicendū ꝙ hoc ſolum habet veritatem reſpectu
intellectus creati.In ipſo em̄ neceſſario perfecta ratio veritatis cōſiſtit, quia in ipſo nō eſt veri-
tas niſi accepta a rebus creatis & a creaturis,in quibus veritas non eſt tanq̄ in rebꝰ niſi ex cō-
formitate quadā quā habent in ſuo eſſe ad ſuum exemplar primū veriſſime in diuina eſſentia,
a quo per quandā imitationē & aſſimilationē procedunt in eſſe:vt dictū eſt ſupra : & amplius
dicendū eſt loquēdo de creaturis.ita ꝙ ratio veri nō conſiſtit in eis,niſi in quadā adęquatione
rei ad rem,quę nō conſiſtit in ipſis rebus niſi quaſi materialiter:ſed in illo ſolūmodo qđ vtrūq;
cōcipit,& ex collatione earū in ſe conformitatē vnius ad alterā format.quēadmodū nunq̄ ſciet
homo de pictura Herculis ꝙ ſit vera eiꝰ imago,niſi vidēdo ex aduerſo Herculē & ipſam ima-
ginem,ipſos in eſſe cōferendo:& ſic conformitatē & correſpondentiā imaginis ad imaginatum
concipiendo.Talē autē correſpondentiam concipere nō poteſt intellectus creatus ſine incōple
xorū collatiōe & cōpoſitione.Propter ꝙ veritas rerū ab ipſo intellectu creato in ſola cōpoſitio-
ne cōſiſtit,ſicut ampliꝰ debet declarari loquēdo de veritate in creaturis. Hoc autē nō requiriť
in cognitione veritatis rerū ab ipſo intellectu increato:quia eius eēntia quę eſt ſuum propriū
intelligibile,eſt ratio veritatis omniū veritatū aliarū,in qua perfectiſſime reſplendet quicquid
veritatis eſt in aliis,& ab ipſa in omnibus aliis deſcribitur.Et ideo ſicut ſimplici intelligētia vi
ſa diuina eſſentia perfecte videtur eſſentia cuiuſlibet creaturę,ſic viſa ipa vt eſt ratio cuiuſcūq;
creaturę,perfecte videtur quicquid veritatis eſt in quacūq; creatura. Et ideo(vt dictū eſt)cir-
ca diuinū intellectū nō poteſt cadere error aut falſitas,ſicut neq; ſenſus poteſt errare circa pro
prium obiectū,neq; intellectus circa id qđ quid eſt in ſimplici intelligētia.In quo patet quātū
diſtat modus intelligētię intellectus diuini & intellectus creati , propter qđ bene dicitur per
Eſaiā.Non em̄ cogitationes meę vt cogitationes veſtrę.Et quia aliter fiunt noſtrę q̄ ſuę,& pro
pter hoc ſunt fallibiles,qđ & ipſe bene nouit:ideo dicitur in Pſal. Dn̄s ſcit cogitationes hoim
qm̄ vanę ſunt.Vnde ad dictū modū diuini intellectus aſpiciens Dionyſius dicit.vii.c.de di.no.
Diuina ſapientia(ſeipſam.ſ.cognoſcens)cognoſcit omnia materialia immaterialiter,diuiſa in-
diuiſibiliter,& multa vnite. Et ſimiliter poſſumus dicere ꝙ cognoſcere practica ſpeculatiōe,&
quicquid indignitatis & imperfectionis eſt in modo cognoſcēdi creaturę,remoueri debet a mo
do cognoſcendi & intelligendi dei.

O Quę.VII. Argu.i. CIrca ſeptimū arguitur,ꝙ intellectus dei ſit diſcurſiuus.Primo ſic.Intellectus
cōprehendēs cōſequētis illationem ex antecedēte,diſcurſiuus eſt.Ex hoc em̄
diciť intellectus diſcurſiuus ꝙ ab antecedēte diſcurrit ad illationē cōſequē-
tis.intellectus dei eſt hmōi. Nō em̄ ignorat vias & modos argumētationū,
quia hoc eſt de numero ſcibilium,& ipſe nouit omne ſcibile:vt infra dicetur
2 ergo &c̄. ❡Secundo ſic. Ille intellectus eſt diſcurſiuus qui non niſi ratione
media cūcta diſponit & ordinat.Hic em̄ eſt diſcurſus intellectꝰ:per mediū rationabiliter diſpo
nere & ordinare vltima.dei intellectus eſt huiuſmodi,quia oīa rationabiliter agit,& nihil a ca-
In oppoſi. ſu.ergo &c̄.❡In contrariū eſt,qm̄ in omni diſcurſu intellectus,eſt ordo cognitorū ſcđm prius
& poſterius: & primo cognito nō ſimul notū eſt ſecundū:ſed ex notitia primi per mediū acqui
riť notitia ſecūdi.In deo autē non eſt ordo cognitorū:ſed ſimul in vnico cognito qđ eſt ſimpli-
ciſſima eius eſſentia,omnia cognoſcuntur:vt iam dictum eſt.ergo &c̄.

P Reſponſio. ❡Dicendū ad hoc, ꝙ eadem ratione ponendū eſt ꝙ dei intellectus non ſit diſcur-
ſiuus:qua iā poſitum eſt ꝙ non ſit cōpoſitiuus vel diuiſiuus: quia.ſ.ſimul(vt procedit vltima
ratio)in eodem ſimplici oīm notitiam capit abſq; omni collatione prioris cogniti ad poſterius
cognitū,& ſeorſum cognitiōe prioris abſq; poſteriori.Hoc em̄ facit diſcurſū ī ītellectu creato:
q̄a poſteriꝰ nō cognoſcit ī priori,niſi ī potētia q̄ actu nō explicať niſi p diſcurſū.Et hoc p dupli
cē diſcurſū,ſecūdū ꝙ iuxta duo gn̄a ītelligibiliū duplex eſt modꝰ diſcurrēdi a priori ī poſteriꝰ.
Sunt em̄ quædā intelligibilia incomplexa,quorū eſt ſimplex intelligētia, & ſunt quędam cōpo
ſita,quorū eſt compoſitio & diuiſio intellectus.In primis enim ſit diſcurſus intelligendo diuer

ſa vnū poſt aliud, non omnia ſimul in vno:quia non niſi de vno ſimul informat conceptū crea
tus intellectus,nec conuertere poteſt ſe ad plura vt plura,in quocūq; ſtatu fuerit, ſiue intelle-
ctus humanus ſiue angelicus,ſicut in propriis locis declarandū eſt,& hoc ſiue ſunt re diuerſa:
vt ſunt ſubſtātia & accidēs,ſiue eadē vt genꝰ & differētia in ſpecie.Intelligēdo em̄ quid eſt ho-
mo,non ex hoc ipſo intelligimus quęcūq; ei inſunt,ſiue accidentaliter: vt accidētia propria &
cōmunia: imo neceſſe ē ſuccedere de eo qđ quid eſt ī accidētibꝰ,poſt cōceptū de eo qđ quid eſt
in ſubſtantiis:ſiue ſubſtantialiter,vt ſunt genera & differētię . Dico ſecūdū proprios cōceptus
quos ſeorſum nata ſunt cauſare de ſe in actu:immo poſt conceptum eius qđ quid eſt de ſpecie
neceſſe eſt ſuccedere cōceptū eius qđ quid eſt de animali & rationali:quia conceptus eorū nō
ſunt niſi quaſi in potentia in conceptu eius qđ quid eſt de homine . Et pręcedit diſcurſus iſte
neceſſario intellectum componentem & diuidentem : quia intellectus componere vel diuide- Q
re non poteſt,niſi ſeorſum intellecta: vt ſimplicia.Iſte autē diſcurſus in intellectu diuino omni
no eſſe non poteſt:quia ſua eſſentia eſt ratio & veritas oīm aliarū eſſentiarū, ſubſtātiarū ſcilicet
& accidentium:& ideo ſuam eſſentiam intelligendo,ſimul omnem aliam intelligit: propter qđ
cōpoſitionem vel diuiſionem ſimplicium in ſe facere non poterit:ſed in ſua eſſentia perfectiſſi-
me ſcit quicquid eſt in potentia ſua & totius creaturę.& ſic neceſſe eſt eum ſcire etiā formatio
nem omnium enunciabiliū,non per modū compoſitionis & diuiſionis enunciabilium:ſed p mo
dum intelligētię ſimplicium:quēadmodum materialia ſcit immaterialiter, & operabilia ſpecu-
labiliter,& multa vniformiter,ſicut dictū eſt ſupra.In illis autē quorum intelligentia eſt com-
poſitio & diuiſio,ſit diſcurſus intelligendo diuerſas conditiones vnam poſt aliam:quia non in
telligit poſterius,niſi per medium connectens poſterius priori : per qđ quidem medium intel-
lectus facit collationem prioris ad poſterius.& ſic per notitiā prioris acquirit notitiā poſterio-
ris,non ſolū poſterius cognoſcit poſt prius.Et iſte appellať diſcurſus ratiocinatiuus, & eſt pro-
prius hominibus in vita iſta,& non conuenit deo,nec etiam beatis:quia beati ex hoc ꝙ intelli-
gūt & cōſiderant principia,etſi non intelligūt ſimul concluſiones & media:immo poſt cōceptū
principiorum neceſſe habēt formare conceptum concluſionū & mediorum,iuxta modum iam
dicti diſcurſus: quia ſi intellectus creatus nō poteſt ſimul formare diuerſos cōceptus incomple
xos,multo minus nec diuerſos cōplexos:Intelligūt tamen media in principiis ſuis intellectis,&
in vtriſq; prius ītellectis cōcluſiones,p q̄ quidē media cōcluſiones natę ſunt a nobis cognoſci p
diſcurſum ex principiis.Sed quādo illo modo cognoſcuntur cōcluſiones in principiis & in me
diis, non oportet intellectis principiis aliquo diſcurſu ratiocinatiuo ad cōcluſiones procedere. R
Deus autē(vt dictum eſt)etſi intelligat complexa & enunciationes, nō tn̄ modo cōplexionali
& enūciabili.Iſte autē diſcurſus nō ꝓcedit per enunciationes modo enunciabili conceptas: ſed
cū intelligit complexiones enunciationū modo nō cōplexionali,& nō enūciabili,tunc intelligit
media & cōcluſiones in principiis,nō cōcluſiones p media ex principiis,neq; ītelligit vnū eorū
poſt aliud,ad modum quo intelligit incomplexa in eis qđ quid eſt circa creaturas,intelligendo
ſimplicem ſuam eſſentiam.quę ſe habet ad alia in cognoſcendo nō ſicut principium ad conclu
ſiones: ſed potius ſicut ſpecies ad cognita.Vnde ſicut in cognoſcēdo rem per ſuam ſpeciem nō
ſit diſcurſus a ſpecie ad rem cognitam per ipſam:ſic cognoſcendo diuinam eſſentiam non ſit
diſcurſus ab ipſa ad cognoſcendū alia per ipſam:ſed in ipſa ſine omni diſcurſu cognoſcuntur,
& tamen tanq̄ vere cauſata ab ipſa:quia ipſa eſt ſpecies cauſans res,nō cauſata a rebus. Et per
hunc modū oīa nuda ſunt & aperta oculis eius:vt dicitur Heb.iiii.Nec oportet ei aliqua ratio S
cinando denudare,& claue rationis portam cognitiōis ei aperire. Omnia enim ſunt ei nota ve
rius q̄ nobis prima principia: quę nobis ſunt tanq̄ ianua in domo:vt dicitur ſecūdo metaphy-
ſicę.Quę nota ſunt oībus,vt dicit ibi Cōmen.Quibus imprimitur clauis rationis: vt per eorū
apertionem nobis pateant concluſiones tanq̄ ſecreta domus.Vnde tali diſcurſu ſolum vtūtur
homines in hac vita.In qua ꝓpterea nō ſunt ꝓprie intelligibiles:ſed rationales,in principiis ſci
licet nō cōcipiētes principiata niſi ī potētia , ita ꝙ ſeorſum oportet hoīem formare cōplexiōes
principiorum mediorum & concluſionum vnam poſt alteram , & per media concluſiones ex
principiis intelligere. Et tangit iſtos duos modos cognitionis complexorum quo ad diſcur- T
ſum & non diſcurſum ratiocinatiuum,vtrobiq; tamen exiſtente priori diſcurſu, Philoſophus
in principio poſteriorum,vbi dicit.Omne quidem affirmare vel negare verum eſt.Non ſimili-
ter autem vnūquodq; horum nobis manifeſtū eſt.Eſt em̄ quędā cognoſcere alia prius cogno-
ſcentē:quorūdā autē ſimul accipere notitiā.Et eſt primus modus in cōcluſionibꝰ q̄ cognoſcū-
tur per media ex principiis prius cognitis. Scđus aūt eſt cōplexorū ſibi inuicē immediatorum

quorum notitiam dicit ſimul accipere,nõ quin conceptus vnus formatur poſt alterũ:ſed quia, nullum medium intercidit, per quod vnum cognoſcitur ex altero: ſed vnum immediate cognoſcitur in altero cognito. & non reſtat niſi vt id qđ in altero implicatum eſt,in quo intelligitur in potẽtia, explicetur,& ſecũdũ ſe intelligatˀ in actu. Vt eñ dicit ibidẽ,quorũdã cõmuni modo diſciplina eſt,& non per medium vltimum cognoſcitur:ſed ſimul inducens cognouit,vt eſt cognitio propoſitionum ſingularium in vniuerſalibus propoſitionibus. ꝙ eñ omnis triangulus habet duobus rectis ęquales,pręſcit homo. ꝙ vero hic qui eſt in ſemicirculo ſit huiuſmodi,ſimul inducens cognoſcit,& anteq̃ inducit explicando per ſyllogiſmum logicũ, ſic quidem ſcit,ſcilicet in potentia. Simpliciter autem non ſcit, ſcilicet in actu.Per hũc eñ modũ oĩs ratiocinatiua cognitio,ſiue ſit ſyllogiſmo demõſtratiuo faciẽte ſcire ꝑ cauſã: ſiue ſyllogiſmo logico explicãte ſolum qđ in medio eſt implicitum,aliquid habet de potentia,& aliquid de actu.

V Et eſt cauſata in cognoſcẽte cognitio illa quę eſt in actu.Dei aũt cognitio omnino eſt actu & incauſata,& nullo modo in potentia aut cauſata:vt infra videbitur.Propter qđ clarum eſt,ꝙ talis intellectus,diſcurſiuus.ſ.omnino intellectui diuino repugnat, immo ſtatim & ſimul intelligit omnia ſine oĩ diſcurſu,multo amplius q̃ nos intelligamus aliquod primorum principiorum intelligibilium: & eſt ei intellectus ſuus ſemper naturalis & in actu:& nullo modo accidẽtalis ꝓcedẽs de potẽtia in actũ:vt infra videbitˀ.Vnde in intellectũ diuinũ ſimplicẽ reducitˀ oĩs intellectus creaturę diſcurſiuus,aut ratiocinatiuus:quẽadmodum omnis alius motus reducitur in ipſum tanq̃ in motorem primum:vt ſicut in ipſum tanq̃ in omnino immobilẽ ſtat oĩs motus,& reducitur:ſic in intellectum ſimplicem ipſius fixum & ſemper in actu exiſtentem reducitur omnis intellectus diſcurſiuus:vt cõpoſitiuus mobilis,& de potentia tranſiens in actũ.

X Illud enim perfectionis naturę eſt:iſtud vero imperfectionis:& quod perfectionis eſt ſemper deo attribuendum eſt, ſecundum prędeterminata. Et per hunc modum gradus eſt & ordo in intelligentibus ſicut in aliis.Nam homo infimum eſt intelligentium, deus vero ſupremum,& angelus medium.Hominis autem infimum inquãtum eſt intelligens,ratio eſt: qua ratiocinãdo diſcurrit,& notitiã ſibi acquirit:qua proprie differt ab angelo,& eſt infra ipm:quia ipſe ratiocinando diſcurſiuus non eſt:vt dictum eſt:ſed ſolum intellectualis ſine diſcurſu ratiocinatiuo intelligendo quęcũq; intelligit. In quo conuenit cũ eo homo,inquantum ſupremum in eo intelligibilitas eſt,qua etiam hic cognoſcit ſine diſcurſu ratiocinatiuo intelligendo prima principia:ſed ambo intelligunt intellectualiter diuerſa ſecundum diſcurſum primo modo dictum. Deus autẽ pure intellectualis eſt oĩno, ſine oĩ ratione diſcurſus ſimul & perfecte intelligẽdo iuxta illud qđ dicit Augu.de trini.Deus nõ particulatim vel ſigillatim oĩa videt vel alternãte conſpectu hinc inde & inde huc:ſed omnia ſimul videt.Et Auicen.ix. meta. Intelligit non intellectu procedente de potẽtia ad effectũ:nec intellectu qui mouetur de vno intellecto in aliud: ſed ipſe eſt intelligens omnia vt vnum ſimul.

Y Ad primũ prin.

¶Ad primum in oppoſitum, ꝙ intellectus dei comprehendit cõſequentis illationem ex antecedente,quod non eſt niſi per diſcurſum: Dicendum ꝙ ſicut ſcire & comprehendere aliqua in practicis cõtingit vel per prudentiam vel per experientiam,ſecundũ ꝙ Ieſus proficiebat ſapientia,& ętate,& gratia apud deum & homines: qđ non fecit prudentia: ſed ſolum experientia:q̃ creuit procedente ętate. Propter qđ interpoſuit euãgeliſta.Io.i.Et ętate: vt dicit Ambro.Cõſimiliter contingit aliquid cõprehendere intellectu in pure ſpeculatiuis,vel qđ agitur operatione ſpeculatiua intellectus,& modũ agendi pura ſpeculatione ſine omni huiuſmodi actionis exercitio contẽplãdo,vel operatione intellectus ſpeculatiua id qđ agitˀ exercendo. Hoc ſecundo modo intellectus comprehendens cõſequẽtis illationẽ ex antecedente non eſt niſi diſcurſiuus,quia ipſe ſua actione intellectuali ſpeculatiua huiuſmodi illationem operatur:ab vno ſcilicet conſiderato in aliud:vt a principio ad concluſionem:vel ab antecedente ad conſequens via ratiocinatiua tranſcurrendo,& per eam ipſum conſequens cognoſcendo. Et ſic intellectus dei nullo modo cõprehendit illationẽ cõſequẽtis alicuius ex antecedẽte:nec cõſequẽs cognoſcit ſic ex antecedente:vt dictum eſt. Comprehẽdit eam tamen primo modo,inſpiciendo ſcilicet qualiter cõcluſio ſequitur ex pręmiſſis,& conſequens ex antecedente:non hoc operando & explicãdo per ſyllogiſmũ:ſed totũ ſimul conſiderando. Quę quidẽ conſideratio ſit non arguẽdo vel ratiocinando:ſed de ratione & modo arguendi atq; ratiocinandi iudicãdo, ſicut & ſcit enũciationũ cõpoſitionẽ & diuiſionẽ nõ diuidẽdo & cõponẽdo:ſed modũ cõponẽdi & diuidẽdi iudicãdo,& ſpeculãdo qs cõueniẽs ſit & quis incõueniẽs,Et ꝑ hũc modũ deus nouit oẽs enun-

ciationes & complexiones,& omnes ſyllogiſmos & collationes, & habet perfectiſſime artẽ enũciationes conſtituendi & ſyllogizandi,qua iudicat de arte noſtra enũciandi & ſyllogizandi nõ cõponendo enũciationem,non ſyllogizando diſcurrẽs,quẽadmodum nos facimus:ita ꝙ artem noſtram enũciandi vel ſyllogizandi in actu habere nõ poſſumus,neq; de ea iudicare niſi enunciando & ſyllogizãdo,nec ſimiliter ipam nobis acquirere,neq; eam alteri docere.Sed de hoc debet eſſe amplior ſermo loquẽdo quomodo deus habeat ſcientiam complexorũ.

Z Ad ſecũdũ

¶Ad ſecundum ꝙ deus ratione media hoc eſt rationabiliter & per rationẽ cuncta diſponit & ordinat: dicendũ per iã dicta,ꝙ ꝑ rationẽ cõtingit aliqua diſponere dupl'r,vel in operis exercitio ipſam rationẽ ꝑ tractãdo ĩtellectualiter ad aliud: vel ipſã rationẽ & illud aliud ſimplici intuitu ſpeculatiõis cõcernẽdo. Diſponẽs aliqua ſm rationẽ primo mõ,neceſſario vtitˀ diſcurſu,& ratiocinatˀ practico ſyllogiſmo.ſed ſic deus nihil diſponit & ordinat ꝑ rationẽ:ſed ſolũ modo ſecũdo:vt patet ex dictis.Et ita ſicut deus intelligẽdo ſuam eſſentiam ſimplicẽ intelligit eſſentias oĩm aliorum:ſic & intelligit omnes rationes & modos operandi & ipſa operata a quibuſcũq;,& ſic intelligit per eſſentiam ſuã omnes enunciationes,& omnes ſyllogiſmos,artem enunciandi & artẽ ſyllogizandi,& ſic arte ſua ſyllogizandi omnia rationabiliter agit. Et debet eum imitari vir prudens inquantum poteſt:vt ſcđm artem illius ſyllogizandi pure ſpeculatiuam regulet artem ſuam ſyllogizandi & practicam & ſpeculatiuam, regulas hauriendo & ſpeculandorum & operandorũ. Secundum enim ꝙ ſupra determinatum eſt,intellectus eius pure ſpeculatiuus eſt,& nullo modo practicus niſi per accidens.

Arti.XXXVII.de ratione habitus in generali in deo.

Articũ. XXXVII

VIſo de eo qđ ſe habet in diuina intelligentia per modum obiecti,cuiuſmodi ẽ ipſa diuina veritas,& ſimiliter de eo qđ ſe habet in ipſa per modum potentię:vt eſt diuinus intellectus: Sequitur de eo qđ ſe habet in ea per modum habitus,vt ſcilicet eſt ipſa diuina ſcientia.Et circa hoc quęruntur duo.

Primum:de ratione habitus in deo generaliter.

Secundum ſpecialiter de ratione habitus ſcientię.

¶Circa primum quęruntur duo.

Primum vtrum in deo ſit ponere rationem habitus.

Secundum:vtrum in eo ſit ponere rationes omnium habituum intellectualium.

A Queſt.I. Arg.i.

CIrca primum arguitur,ꝙ in deo non ſit ponere rationem habitus. Primo ſic. Habitus medium eſt inter potentiam & actum qui per ipſum elicitur de potẽtia, & ita eſt quaſi imperfectũ quid reſpectu actus. nulla autẽ ratio imperfectionis in deo poni debet:ſcđm prędeterminata.ergo &c̃.

2 ¶Secundo ſic.Habitus eſt perfectio potentię eius in quo eſt.in deo autem potẽtia non perficitur per habitum:quia in eo nihil eſt perfectibile: ſed totum perfectũ eſt quicquid in eo eſt.ergo &c̃.

3 ¶Tertio ſic.Sicut ſe habet in deo eſſentia ad eſſe, ſic ſe habet ſcientia ad ſcire,& ſapientia ad ſapere,& cætera quæ in deo videntur ſe habere per modum habitus reſpectu ſuorum actuum.ſed eſſentia dei reſpectu eſſe non ſe habet in ratione habitus: quia ratio eſſe prima eſt in omnibus diuinis rationibus etiam reſpectu eſſentię: vt ſupra determinatum eſt.Ratio autem habitus ſecundum rationem intelligendi ſemper prima eſt reſpectu rationis actus ad quẽ eſt.ergo ſcientia, ſapientia, & huiuſmodi in deo non habet rationem habitus,quare nec alia:quia iſta maxime habent rationem habitus in deo.

4 ¶Quarto ſic. Sicut ſe habet eſſe in deo ad eſſentiam,ſic ſcire ad ſcientiam,ſapere ad ſapientiam,& ſic de cęteris.ergo permutatim,ſicut ſcire,ſapere,& cęterę actiones diuinę ſe habent ad eſſe,ſic ſciẽtia,ſapientia, & cętera huiuſmodi,quę videntur in deo habere rationem habituum,ſe habent ad eſſentiam.ſed omnes actiones illę ſe habent ad eſſe dei,ꝙ ſunt quędam rationes ipſius eſſe: quia reducuntur ad eſſe.Intelligere enim in deo,eſt ipſi eſſe.& ſic de aliis actibus.ergo ſcientia,ſapiẽtia,& huiuſmodi ſunt quędã rationes ipſius eſſentię, & reducuntˀ ad ipſam.ſed ratio eſſentię non eſt ratio habitus.ergo &c̃.

In oppoſi.

¶In contrarium eſt, qm̃ habitus eſt perfectio potentię qua faciliter & expedite poteſt quis in opus. qui ergo expeditiſſime poteſt in opus & facillime,maxime debet dici habere habitus,deus eſt huiuſmodi.ergo &c̃.

B Reſponſio. ¶Dicendũ ad hoc ſecũdum p̄determinata, ꝙ illud qđ eſt perfectionis & dignita-
tis ſimpliciter,ſemper in deo ponendũ eſt.Nunc autẽ cum habitus eſt perfectio potẽtię reſpectu
actus egredientis a potẽtia,& perfectionis ſimpliciter eſt in actione , ꝙ egrediatur de potẽtia p
habitum:quia agere ex habitu ſemp in vnoquoqꝫ melius eſt & perfectius q̄ non agere ex habi-
tu:quia habitus ratione qua habitus eſt,ſemp promptitudinẽ & expeditionẽ ponit in eliciendo
actum:vt ꝓcedit vltimũ argumentũ,& hoc in vnoquoqꝫ agente ſemp melius eſt ipſum q̄ non
ipm̃:Idcirco ſimpliciter ponẽdi ſunt habitus in deo ex hoc circa actus qui in deo ſunt,quorum
perfectio eſt in creaturis, a quibus fit attributio eorũ quę ſunt dignitatis ad deũ.Quicquid em̃
in creaturis inuenitur qđ eſt ſimpliciter melius & dignius ipſum q̄ non ipm̃,deo eſt attribuen
dũ,modo tñ ſupereminẽti & alia ratione q̄ inuenit̃ in creaturis:vt ſit re id qđ ipſa diuina eẽn-
tia,differẽs ab ea ſola ratione.Vnde ſicut in deo ponimus potẽtiam ad actum intelligẽdi intel
lectũ,ſic ponimus habitũ notitię in ipſo ad expedite eliciendũ,re tñ eũdẽ cũ ipſa potẽtia & ſub-
ſtãtia:vt queadmodũ ipſa ſubſtãtia dicit̃ potentia inquãtũ reſpicit actũ vt eius elicitiuum ſim
pliciter:ſic dicitur habitus in potẽtia inquantũ reſpicit actum vt expedite elicitiuũ.& ſicut de
iſto,ſic & de aliis quę perfectionem notant ſimpliciter reſpectu actus.

C Ad primũ prin. ¶Ad primũ in oppoſitum,ꝙ habitus eſt medium inter potentiã & actum &c.Di
cẽdũ ꝙ verũ eſt nõ vt differẽs in deo ſcđm rem ab vtroqꝫ,ſicut differt in creaturis:ſed ſcđm ra
tionẽ ſolum. Vbi autẽ differt ſcđm rem, verum eſt ꝙ habet rationẽ imperfecti : quia talis ha-
bitus q̄tum eſt de ſe poteſt diſtare ab actu,& eſt res per habitũ talem ſimilis dormiẽti. Propter
qđ felicitatẽ quę debet eſſe in nobis bonũ perfectiſſimũ, non ponit Phus ſm habitum:ſed ſcđm
actum. Vbi vero differt ab actu ſola ratione,habet rationem perfecti ſicut & actus. De ratione
D em̃ talis habitus eſt:vt ſit ſemp in actu:ſicut ẽ & de ratiõe actus vt ſit ſemper ex habitu. ¶Per
Ad ſecũdũ idem patet ad ſecundũ:dicendo ꝙ in deo potẽtia perficitur per habitũ ſcđm rationẽ intelligen
di tm̃:vt differens ſola ratione ab illa.Tale perfectibile ſecundũ rem eſt ſemper perfectum, & ni
hil imperfectionis ponit:quia eius perfectibilitas eſt non vt diſtet a perfectione,neqꝫ potẽs diſta
re,ſcilicet poſſe diſtare, quod omnino imperfectionis eſt, ſicut cõtingit in creaturis vbi re ſunt
E diuerſa: ſed eſt eius perfectibilitas:vt ſemper ſit indiſtans a ſua perfectione quæ eſt habitus, ſi-
Ad tertiũ. cut eſt habitus ꝙ ſit ſemper indiſtans a ſuo actu , quod omnino eſt perfectionis. ¶Ad tertium
ꝙ ratio eſſe prima eſt reſpectu ratiõis eſſentię:ergo eſſentia non eſt vt habitus reſpectu eſſe &c̃.
Dicendũ ad hoc:ꝙ licet deus non ſit niſi actus purus & eſſe quoddã:vt ſupra determinatũ eſt
& ideo quicquid eſt in deo actus eſt, & ad eſſe dei purũ habet reduci: ſicut ex illo ſcđm ratio-
nẽ intelligendi habet educi: Alia tamen ratio actꝰ & alia importat̃ per q̄dã quę intelligũtur in
deo,q̄ per alia,& aliter habẽt in eſſe diuinũ quędam eorũ reduci q̄ alia,& pertinet primũ ad diſ
ſolutionẽ huius tertię rationis:ſecundũ ad diſſolutionẽ vltimę . Circa primũ igitur ſciendũ ꝙ
licet omnia quę ſunt in deo,vere actus ſunt:cũ tñ actus ſignificatur dupliciter,vel vt habitus,
vel vt agere, & vtroqꝫ modo vel vt primus,vel vt ſecundus: Verbi gratia in creaturis actus
primus vt habitus anima eſt : actus ſecũdus vt habitus ſcientia eſt in anima : actus primus
vt agere,eſt eſſe procedens ab anima: actus ſecundus vt agere eſt ſcire ſeu intelligere ꝓcedens
ex ſcientia:in deo ergo vt in ipſo ponatur perfectio ſcđm oẽm rationem actus,quędã ſignifican
tur & intelligũtur in ipſo ſicut actus primus vt habitus,queadmodum eſſentia & vita:q̄dã ſi
cut actus ſecũdus vt habitus,ſicut ſapiẽtia,ſcientia:quędam ſicut actus primus vt agere:ſicut
F eſſe & viuere:quędam ſicut actus ſecundus vt agere,ſicut ſcire & intelligere,& huiuſmodi.In
quibus ſciẽdũ ꝙ nõ ſicut ſe habẽt adinuicẽ in deo actus primi vt habitus & vt agere.ſ.eẽntia
& eẽ,vita & viuere,ſic ſe habẽt adinuicẽ actus ſecũdi vt habitꝰ & vt agere.ſ.ſciẽtia & ſcire ſeu
intelligere:vt ſupponit argumẽtũ:ſed multo aliter.Qm̃ in deo illi actus primi ab eadẽ ratione
imponũtur:differũt autẽ ſm modũ ſignificãdi dictionis.Eſſe em̃ & eſſentia,viuere & vita,non
differũt in deo niſi ſicut currere & curſus: vt expoſitum eſt ſupra:licet in creaturis a diuerſis
rebus aut intentionibus imponũtur eſſentia & eſſe: vt ſupra habitum eſt. Actus vero ſecundi
in deo a diuerſis rationibus imponuntur:quemadmodum in creaturis imponuntur a diuerſis
rebus.Non enim ſe habet ſcientia ad ſcire ſicut curſus ad currere:ſed ſicut ars currendi in cur
rente ad ipſum currere.Et ideo licet in deo prior eſt ratio eſſendi ſecundum modũ ſignifican-
di importatum per eſſe,q̄ ſcđm modum ſignificatũ per eſſentiã: quia ille modus importat ma
iorem actualitatẽ vt dictũ eſt ſupra:& non poteſt ſe habere eſſentia in deo per modũ elicientis
actum eſſendi,nec eſſe dei poteſt ſe habere per modũ eliciti,ſed omnino primi , ſicut ſe habet in

creaturis:in quibus ratio eſſentiæ præcedit rationem eſſe,vt habitum eſt ſupra:& hoc ꝓpter iden
titatem rationis a qua imponuntur nomen eſſentię & eſſe in deo,& diuerſitatis rerum aut inten-
tionum a quibus imponunt̃ nomen eſſentiæ & eſſe in creaturis.In deo tñ prior eſt ratio ſcientię q̄
ſcire:quia ſcire eo ꝙ habet rationem actus ſecundi vt agere,ſe habet per modum eliciti:& ita reſpi
cit ſecundum modum intelligendi vt pręcedẽs id a quo elicit̃,qđ habet ſcilicet rationem potentię
inquantum ſignificatur vt principium eliciendi principale,& rationem habitus inquantum ſigni
ficatur vt diſpoſitio in illo ad expedite eliciendum.¶Per hoc patet in parte ad vltimum. qm̃ fal- G
ſum eſt qđ in maiori ꝓpoſitione aſſumitur: ſicut ſe habet eſſe ad eſſentiam:ſic ſcire ad ſcientiam. Ad q̄rtũ.
Licet em̃ aliquo modo vera eſſet comparatio in creaturis:quia eſſe præcedit eſſentiam:non tamen
in deo:quia modus eſſe præcedit modum eſſentiæ. Et ideo nõ ſequitur commutata proportio ne
qꝫ proceſſus vlterior:ꝙ ſicut ſe habet ſcire ad eſſe: & ſcientia ad eſſentiam. Falſum etiam aſſumi-
tur in proceſſu vltimo:cum dicitur ꝙ ſcire reducitur ad eſſe:ſicut ratio quædã ipſius eſſe.Immo
alia eſt ratio omnino ipſius eſſe:& alia omnium actuum ſecundorum in ipſo vt agere:ſicut & alia
eſt ratio ſcientiæ in deo q̄ eſſentiæ.Vnde nõ ſe habent actus vt agere ſecũdi,ſicut ſcire,velle,& hu
iuſmodi in deo ad eſſe:ſicut ſe habet viuere ad eſſe:neqꝫ actus ſecundi vt habitus,ſicut ſapiẽtia,ſciẽ
tia,& hmõi in deo ad eſſentiam:ſicut ſe habet vita ad eſſentiam,qm̃ in deo ab eadem ratione ſecũ-
dum diuerſum modum eiuſdem eſſe & eſſentiæ imponuntur eſſe & viuere,eſſentia & vita: omni
no autem a diuerſis rationibus imponuntur in deo eſſe & ſcire,eſſentia & ſcientia,vt dictum eſt.
Vnde ſcire non reducitur ad eſſe ſicut ratio quædam ipſius eſſe:queadmodum reducit̃ viuere ad
eſſe:ſed ſolum ſicut ratio poſterior ad priorem:ſimiliter nec ſcientia ad eſſentiam tanq̄ ratio quæ
dam ipſius:quemadmodum ad ipſam reducitur vita: ſed ſcire & omnis actus ſecundus vt agere,
reducitur ad eſſe: & ſimiliter ſcientia & omnis actus ſecundus vt habitus, reducitur ad eſ-
ſentiam , tanq̄ ad prima principia ſeu fundamenta eorum ad quæ habent reduci ſecundum no-
ſtram rationem intelligendi.Et fit iſta reductio ſecundum duas coordinationes,reducendo quęcũ
qꝫ in deo ſignificant per modum agere,ad eſſe,tanq̄ ad primum in genere ipſorum:& quęcunqꝫ ſi
gnificant per modum habitus,ad eſſentiam,tanq̄ ad primum in genere ipſoꝝ.vt ſecũdũ hoc actio
nes diuinas ſignificatas per modũ agere reſpectu creaturarum,vt creare,gubernare,& hmõi,redu
camus ad actiones perſonales quæ ſunt generare,ſpirare:& illas ad actiones eſſentiales q̄ ſunt vel-
le,& intelligere:& illas ad actiões primas q̄ ſunt viuere & eſſe:& etiã ipm̃ viuere ad eẽ.Alia ſimili
ter quæcunqꝫ in deo ſignificant per modum habitus,conſimiliter reducuntur in eſſentiam & vi-
tam:& etiam ipſa vita ad eſſentiam. Quare cum eſſentia reducitur ad eſſe tanq̄ ad primum ſim-
pliciſſimum ſub perfectiſſima ratione deũ repſentans,mediante etiã eſſentia reducũtur ad eſſe quę
cũqꝫ reducuntur ad eſſentiam:& ſic vniuerſaliter quęcunqꝫ in deo conſiderantur,ad eſſe eius ha-
bent reduci.Eſt & alius modus reducendi omnia illa ĩ diuinum eſſe ſecundum vnam coordinatio
nem,iuxta modum & ordinem quẽ habent iuxta rationem conceptus noſtri ab ipſo educi:vt pri-
mus ſit eſſe:& inde p ordinẽ eſſentia:viuere:vita:veritas:potentia:intellectus:ſcientia:intelligere ſi
ue ſcire:bonitas:voluntas:amor:velle:generare:ſpirare:creare:gubernare.

CIrca ſcđm arguit̃ ꝙ in deo nõ ſit ponere plures habitꝰ ĩtellectuales,Prĩo ſic.Plu- H
res habitꝰ ĩtellectuales & diuerſi,plures & diuerſos ponũt modos cognoſcẽdi & Queſt.II.
ſciẽdi:q̄a diuerſi habitꝰ ſũt prĩcipia diuerſoꝝ actuũ:& ad eũdẽ actũ & modũ ĩtel Arg.1.
ligendi non eſt ponere diuerſos habitus,ſed in deo vnus eſt & ſimplex modus in
telligendi & ſimplex notitia:ſicut eſt & ipſa ſimplex eſſentia,ergo &c. ¶Secun- 2
do ſic.habitus intellectuales diuerſi non ſunt niſi diuerſorum obiectorum:q̄a po
tentiæ diſtinguuntur per actus,& actus per obiecta.ſecundum Philoſophum ſe
cundo de anima,ſed in dei intelligentia non eſt niſi obiectum intellectum,ſcilicet eius eſſentia,vt ĩ
fra dicetur,ergo &c . ¶In contrarium eſt id qđ dicit Diony.de di.no.lib. primo capite.l.loquens In oppoſi.
de dei cognitione.In quo (inquit) omnes fines omnium cognitionum ſuperarcane autem conſti-
tuti ſunt.Et omniũ quidem eſſentialium cognitionum & virtutũ ſummitates & omnes ſupeſſen
tialiter præambit ſeipſo.non ſunt autem fines omnium cognitionum & ſummitates ſimul & prę
ambitę,niſi per habitus omnes intellectuales.ergo &c.

I Reſponſio ¶Ad hoc dicendum generaliter ſecundum regulam ſuperius traditam:ꝙ quæcũ
qꝫ inueniuntur in creaturis,& aliquam rationem perfectionis importãt circa eas,ſi ex ratione ſui
nominis nihil imperfectionis important per quam derogent diuinæ perfectioni : q̄q̄ ex natura

rei ſecundum quã ſunt in creaturis,aliquid imperfectionis habent,deo ſunt attribuenda: ſed ſub
ratione eminentiori q̃ inueniantur in creaturis, amota omni ratione imperfectionis.Nunc autem
in qnqꝫ habitibus itellectualibus q̃ ſunt prudentia,ars,ſcientia,intellectus,ſapientia,ita eſt ꝙ oẽs
quantum eſt de ratione ſui nominis,a notitia ſimpliciter imponuntur:& differunt ſecundum ma-
teriam circa quã ſunt.Qm̃ vt dicit Commen.ſuper principium.vi.Ethico.cognitio cognitis aſſi-
milatur. ſecundum veridicam enim cognitionem vt ſe habet res: oportet cognoſcere ipam. Vn-
de diſtinguit ibi Philoſophus prudentiam & artem , ꝙ ſunt circa contingentia & poſſibilia ali-
ter ſe habere:vt ſunt agibilia in moralibus,circa quæ eſt prudentia:& factibilia in artificialibus,cir
ca q̃ eſt ars.Scientia vero & itellectus & ſapientia ſunt circa neceſſaria, quæ impoſſibile eſt aliter ſe
habere.Sed ſapientia eſt de ęternis & ſuperioribus vt de primis principiis:vt expreſſius dicit in pri
mo metaphy.& ſimiliter Auguſtinus.xiiii.de tri.&.xv.Scientia vero & intellectus de temporalibꝰ
K & inferioribus.Sed intellectus eſt habitus principiorum proximorum:ſcientia vero concluſionum
vt expreſſius dicit Philoſophꝰ in lib.poſter.Quia igitur omnes habitus intellectuales a ratione no
titiæ ſecundum nomen ſuum imponuntur,& ſolum ſunt diuerſi ſecundum diuerſitatem rerum
de quibus eſt notitia:Ratio autem notitiæ ſimpliciter,perfectionis eſt ſimpliciter: ita ꝙ ſi aliqs eo
rum habet in ſe aliquid impfectionis in nobis:hoc eſt de ratione eius de quo eſt:quia noſtra notitia
formatur ſecundum naturam cognitorum:Deus autem omnium cognitionẽ habet quæcũqꝫ per
illos habitus poſſunt cognoſci.nihil enim vt dicit Diony.de di.no.c.vii.effugit diuinam ſcientiam,
& non cognoſcit ea per res ipſas,& ſecundum conditiones ipſarum rerum:ſed ſecundum conditio
nem naturæ ſuæ.ſecundum ꝙ dicit ibidem.Diuinus animus omnia continet,omnibus remota ſciẽ
tia iuxta omnium cãm in ſeipſo omnium ſcientiam præambiens.& infra. Non ſecũdum ſpeciem
ſingula contemplans,ſed ſecundum vnam cauſæ circũſtantiam oĩa ſciens.& ĩfra.Semet ergo diui
na ſapientia cognoſcendo,cognoſcit omnia immaterialiter materialia, & nõ partite partita, & mul
ta vnite.Omnes igitur habitus intellectuales in deo ponimus non re differentes ſicut differunt ĩ
nobis:ſed ſola ratione ex reſpectu quodam ad ipſa diuerſa ſcita:& vniuntur in vnã ſimplicẽ noti-
tiam ſcientiæ qua ſe nouit.ſecundum ꝙ dicit Diony.ibidem.Nõ igitur deus propriam habet ſui
ſcientiam, alteram communem exiſtentia omnia comprehendentem.Exiſtentia cognoſcit nõ ſciẽ-
tia exiſtentium,ſed ipſa ſua : quæ proprie ſapientia nominanda eſt vt eſt ſuiipſius:quia ſeipſum ꝑ
ſe & in ſe obiectiue ſolummodo cognoſcit:& non alia niſi vt eſt principium eorum & cauſa,vt in-
fra dicetur.Deus autem ipſe (vt dicit Philoſophus primo metaphy.)& cauſarũ & omnium prin-
cipium eſt quoddam.Et(vt dicit in eodẽ)illa ſcientia quæ eſt principiorum & cauſarum ſpecula-
tiua,ſapientia debet dici.Vnde quia metaphyſica quã tractat Philoſophus:eſt principaliter de pri
mo omniũ prĩcipio qđ deus eſt,& ipſe ſeipſum ſolus aut maxime cognoſcit:ſecundũ ꝙ dicit Dio
ny.vbi ſupra.Oĩs humana deliberatio error eſt iudicata ad pondus diuinarũ & perfectiſſimarũ in
telligentiarum:Ideo dicit Philoſophus in eodem,ꝙ talem ſcientiam aut ſolus aut maxime deꝰ ha
L bet: vt ſecundum hoc ſolus deus vere ſapiens eſt dicendus. dicente Apoſtolo Roma.vltimo.Co-
gniti ſoli ſapienti deo.Et ſic propriiſſime & veriſſime ſecundum omnem rationem ſapientię noti-
tia dei ſapientia dici debet inquantũ ſe ſolũ cognoſcit:& inquantũ ſeipſum cognoſcendo in ſe &
per ſe cognoſcit alia a ſe ſecundum diuerſitatem illorum,ſua notitia proprie dicitur ſcientia,intel
lectus,ars,aut prudẽtia:quæ ſecundum vſum communem ſciẽtia nominatur:vt nomine ſcientiæ
communiter acceptæ intelligantur illi quatuor habitus.Secundum hunc enim modum diſtĩguit
Auguſt.ſcientiam contra ſapientiam.xv.de trini.& ſecundum hoc loquitur Apoſtolus cum dicit
Col.ii.In quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi.Scientia ꝓprie dicta vere eſt in
deo inquantum habet concluſionum cognitionem:non tamen ſecundum illam rationem imperfe
ctionis qua cognoſcuntur a nobis per deductionem ex principiis propriis & proximis,aut qua co-
gnoſcuntur ab angelis cognitione naturali in ipſis principiis : etſi abſqꝫ diſcurſu : ſed modo ſu-
pereminenti & ſimplici intuitu. Et ideo ſcientia eius non eſt ſimilis ſcientiæ noſtræ : vt dicit
Rabi Moy.Propter quod dicit Diony.ꝙ diuinus animus omnia continet omnibus remota ſcien-
tia:& propheta in Pſal.Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me. Similiter & intellectus proprie eſt in
deo inquantum habet cognitionem principiorum:non tamen ſecundum illum modum imperfe-
ctionis quo cognoſcuntur a nobis & angelis , ſcilicet in cognoſcendo terminos : ſed modo emi-
nenti ſimplici intuitione ſuæ eſſentiæ : & ideo intellectu diſſimili intellectui noſtro , ſicut di-
ctum eſt de ſcientia. Et ideo dicitur Iob vigeſimooctauo . Quis eſt locus intelligentiæ ? neſcit ho
mo pretium eius.& ibidem duodecimo . Ipſe habet conſilium & intelligentiam . Prudentia ve-
ro & ars cum ſint propria ratio agibilium & factibilium , vt determinat Philoſophus ſexto

Eth.in diuino autẽ intellectu eſt ratio omniũ agibiliũ & factibiliũ tam a ſeipſo q̃ a quacunqꝫ crea-
tura:ſecundũ ꝙ de factibilibus a ſe,dicitur Sap.ix.Eſt tecum ſapiẽtia tua quę nouit opera tua:quę
& affuit tũc cum orbem terrarum faceres:& ſciebat qđ placitum eſſet oculis tuis:& qđ directum
ĩ præceptis tuis.Et de factibilibus a nobis, dicit̃ Sap.viii.Si ſenſus operatur, quis horum quę ſunt
magis q̃ illa eſt artifex?De agibilibus autẽ a nobis ſimul & de factibilibus a nobis dicit̃ vbi ſupra M
Sap.ix.Tu elegiſti me regem populo tuo:& iudicem filiorum tuorum:& dixiſti ædificare templũ
& altare.Tecum eſt ſapiẽtia:mitte illam vt mecum ſit & mecum laboret. Scit enim omnia illa &
intelligit:& deducet me in operibus meis ſobrie:& erunt opera mea accepta:& diſponam populũ
tuum recte.Vnde dicit Auguſt.in tertio lib.de trini. Nihil fit viſibiliter & ſenſibiliter quod non
de interiori inuiſibili atqꝫ intelligibili aula ſummi imperatoris aut iubetur aut permittitur ſecun
dum ineffabilem iuſtitiam pręmiorum atqꝫ pœnarum,gratiarum & retributionum,in iſta totius
creaturę ampliſſima quadam immenſaqꝫ republica. Oportet igitur ꝙ in deo ponamus prudentiã
& artem.Prudentiã,ſecundum ꝙ nouit agibilia ſaltem a nobis & a ſe(ſiqua ſunt illa) ſecundũ ꝙ
infra patebit in quæſtione de habitibus moralibus an ſint in deo.De prudentia eius ſecundum ꝙ
eſt recta ratio agibilium a nobis,dicitur Sap.xviii.Nauigare cogitans fragilius lignum inuocat:il
lud artifex ſapientia ſua fabricauit:tu autẽ pater gubernas prudentia.Qđ gloſ.exponit de naui ec
cleſiæ:quæ(vt dicit) deum habet imperatorem & gubernatorem . Sed aduertendum ꝙ pruden- N
tia quæ eſt in nobis circa agibilia : duplicem rationem imperfectionis habet: quæ omnino a diui-
na prudentia eſt amouenda . Vna videlicet ꝙ prudentia eſt recta ratio agibilium non niſi per
actum conſiliandi , inueſtigando quid agendum ſit & quid non , qualiter agendum & quali-
ter non:& ſic de aliis circunſtantiis operationum moralium: & poſt inueſtigationem practice de-
terminando quia aliquid agendũ vel non agendũ:& qualiter agendũ & qualiter nonagẽdũ.Nunc
aũt diuina notitia nõ ẽ ſic inquiſitiua:qa intellectus diuinus nõ eſt diſcurſiuꝰ,vt habitũ eſt ſupra:
& ſic in eo de agendis non poteſt eſſe conſiliũ:ſed ſimplici conceptu iudicat de operandis:quę a no
bis non niſi per conſilium poſſent iudicari.& quo ad hoc,licet ĩproprie,conſiliũ dicitur eſſe in deo.
ſecundum ꝙ dicitur in Pſal. Cõſilium domini inæternum manet.Alia vero eſt imperfectio in pru
dentia noſtra:eo ꝙ practice determinat operandum eſſe aliquid vel non operandum:& ſic determi
nat volũtatem & ordinat ad vnũ aliquod. Qđ non poteſt eſſe:licet aliqui hoc ponũt:quoniam oĩs
opatio diuini intellectꝰ,naturalis eſt.Vñ ſi qd operãdũ determinaret,naturaliter & neceſſario de
terminaret:nec poſſet aliter determinare.Quare cum volũtas determinata a ratione neceſſario ſe
quitur ipſam,Deus neceſſario vellet q̃cunqꝫ vellet. Sicut ſi voluntas noſtra determinaret̃ a ratio-
ne vt non poſſet ei contrariari,neceſſario vellet quęcũqꝫ vellet:nec eſſet voluntas dei libera aliquo
modo:cum tamen voluntas noſtra ſequens determinationem rationis,aliquo modo libera eſſet:qa
ratio noſtra non de neceſſitate determinat quæ determinat:quia agit per cõſilium:qđ nõ facit di-
uina ĩtelligentia.Propter qđ prudẽtia in nobis circa operãda practica eſt:in deo autẽ nõ niſi ſpecu
latiua.iuxta ꝙ determinauimꝰ ſupra de ĩtellectu diuino,ꝙ ſolum & pure ſpeculatiuꝰ eſt & nõ pra
cticus. Cõſimilẽ etiam rationem duplicis defectꝰ habet in nobis ars.ipſa enim circa factibilia ex cõ
ſilio determinat facienda:ſicut prudentia agenda.Et ideo conſimiliter ars diuina practica non eſt,
ſed pure ſpeculatiua,nec conſiliatiua nec determinatiua agendorũ:ſicut neqꝫ eſt prudẽtia.Et ideo
ĩ deo omnes habitus ſpeculatiui ad ſapientiam reducuntur:& ſunt vnus habitus re,differens ſo-
la ratione ſecundum materias circa quas ſpeculatur:& ex theſauro ſapientiæ qua cognoſcit ſeipm̃
ſecundum rationem habitus ſapientiæ , deriuantur rationes aliorum habituum , quibus cogno-
ſcit alia a ſe.Et ideo dicit̃ in Prouerb.Tecum eſt ſapientia quæ nouit opera tua.Gloſ.Intellige ſub
ratione ſcientiæ,intellectꝰ,prudentiæ,vel artis.Et propter illam identitatem ſacra ſcriptura indiſ-
ferenter circa deum vtitur ſcientia pro ſapientia:& ecõuerſo:& ſingula vniuerſaliter pro ſingulis.

¶Ad primum obiectum , ꝙ diuerſi habitus ponunt diuerſos modos cognoſcen- O Ad pri. princip.
di:Dicendum ꝙ verum eſt quando ſunt diuerſi re & ſecundum proprias naturas diſtincti. Tunc
enim alii a ſapientia neceſſario habent rationes ſuæ imperfectionis proprias ſibi annexas vt in no
bis. Quando autem differunt ſola ratione vt in deo,ſolum dicunt reſpectus ad diuerſas materias
cognoſcendas:ita ꝙ eodem modo cognoſcendi ſpeculatiuo & ſimplici deus nouit quæcunqꝫ no-
uit,vt ſupra dictum eſt:& amplius infra dicetur . ¶Ad ſecundum,ꝙ in omni cognitione dei non P
eſt niſi vnum obiectum, & non ſunt diuerſi habitus niſi diuerſorum obiectorum : Dicendum ꝙ Ad ſcđm.
eſt obiectum vnum quod habet ſolum rationem vnius cognoſcibilis inquãtum eſt vnum: quem
admodum eſt omne obiectum qđ eſt creatura: & eſt obiectum vnum quod habet rationes oĩum

cognoſcibilium inquãtum vnum: cuiuſmodi eſt obiectum increatum.Similiter diſtinguẽdum de
diuerſitate habituum re vel ratione.Loquendo ergo de diuerſitate habituum re:illi non ſunt circa
idem obiectum re:& ſic diſtinguunt habitus ĩtellectuales ſecũdum diuerſa obiecta in nobis.Loquẽ
do vero de diuerſitate habituũ ratione ſola,illi ſunt circa idem re,vt eſt habens rationes diuerſorũ.
Articulus xxxviii. & ſic diſtinguunt iſti habitus in deo,vt patet ex dictis.

SEquitur Art.XXXVIII.de habitu ſcientiæ dei.circa quam
quæruntur duo.
Primum:vtrum ſcientia dei ſit vniuerſalis an particularis.
Secundum:vtrum ſit duplex.ſ.eſſentialis & perſonalis.

Q Quæſt.i. Arg.i. CIrca primum arguitur ꝙ ſcientia dei ſit vl'is. Primo
ſic.Scientia illa ſecundum quã maxime contingit ſci
re oĩa,vniuerſalis eſt.dicente Philoſopho.Scire maxi
me omnia,habentem vniuerſalem ſcientiam neceſſa
2 rium eſt.ſcientia dei eſt hmõi , vt patet ex ꝓcedenti
q̃ſtione,& infra patebit amplius.ergo &c.¶Secundo
ſic.illa ſcientia eſt vniuerſalis,qua cognoſcunt parti
ta nõ ꝑtite:& multa vl'iter:qa in ſolo vl'i ſunt ꝑtita vl'iter:& nõ ꝑtitę.ſcĩa dei ẽ hmõi ſcd̃m Diony.
vt ſupra in ꝓce.q̃ſt.ergo &c.¶Q2 ſit ꝑticularis arguit.qm̃ illa ſcientia eſt ꝑticularis quę vnũ aliqd̃
3 ens habet obiectũ.qm̃ qd̃ eſt obiectum ſcientiæ vt eſt habitus in ſciente,hoc eſt ſubiectum ſciẽtiæ
vt eſt tradita ꝑ modum doctrinę.& in doctrinis illa ſcientia eſt ꝑticularis q̃ vnum aliquod ens ha
bet vt ſubiectũ,vt dicit.4.meta.& habitum eſt ſupra in queſtionibus de ſubiecto & vl'itate ſciẽtiæ
theologicę. ſcientia dei ſolum habet vnum aliquod ens.ſ.eſſentiã ſuã obiectũ,vt infra determinabi
4 tur.ergo &c.¶Q2 neq; vl'is neq; ꝑticularis debeat dici,arguit.qm̃ ſcĩa dicit vl'is ꝓpter obiectũ qa ẽ
vl'e.ſecundum ꝙ ſcire Choriſcũ eſſe muſicũ eſt ꝑticularis : ſcire vero hominem eſſe muſicum, eſt
vl'is ſcĩa,vt dicitur primo poſter.Diuina eſſentia quæ eſt ſola obiectum diuinæ ſcientię,neq; eſt vni
uerſalis neq; ꝑticularis,vt infra determinabit.ergo &c.

R Reſol.q. ¶Ad mẽbra huius q̃ſtionis poſſunt adduci quędã rõnes ſupra propoſitæ de vni
uerſalitate ſcientię theologicę.Et eſt intelligẽdũ ꝙ in hac q̃ſtione & in oĩbus aliis ſequẽtibus de ſcĩa
dei,ſcĩa ſumitur non pro vno habitu intellectuali:ſed cõmuniter ꝓ quolibet,& ꝓ ſapientia & intel
lectu & arte & prudentia & ſcĩa ꝓprie dicta.ſcd̃m ꝙ ſacra ſcriptura vtit ſingulis indifferẽter ꝑ oĩ
bus,vt dictũ eſt.Ad ſolutionẽ hui9 q̃ſtionis reducẽda ſunt ad memoriã ſupra determinata in q̃ſtio
ne de vl'itate ſcię theologicę.qm̃ cum quęrit de vl'itate ſcię ſiue q̃ tradit ꝑ modũ doctrinę extra,ſi
ue q̃ latet in mẽte ſciẽtis ꝑ modũ habitus, nõ intelligit q̃ſtio de vl'itate ꝑ prædicationem, q̃ conſi
derat circa naturã & eſſentiã rei ꝓdicabilis de pluribꝰ:quẽadmodũ ſcĩa ſimpl'r dicit vl'is vl'itate ge
neris ad logicã,grãmaticã,& ad alias ſcĩas.ſcĩa vero grãmatica dr vl'is vl'itate ſpeciei ſpecialiſſimę
ad grãmaticã Sortis & ad grãmaticã Platonis.Hoc mõ ſcĩa nõ dicit vl'is niſi ꝓpter vl'itatẽ ſubiecti
& obiecti,ſecundũ ꝙ ſcĩa naturalis dicit vl'is ad ſcĩam cęli & mũdi:qa illa ẽ de corꝑe mobili ſimpl'r
iſta de corꝑe mobili ad ſitũ ſolum:& mobile ſimpl'r eſt gen9 ad mobile ad ſitũ.Vñ quia diuina eſ
ſentia q̃ eſt ſola obiectum diuinæ ſcię, nõ eſt vl'e neq; ꝑticulare,vt infra videbit,ſcĩa igit q̃ eſt habi
tus in mẽte diuina nec eſt vl'is nec ꝑticularis.Sed quẽadmodũ ipa diuina eſſentia vere ſingularis ẽ
& ſingularitas q̃dã,vt habitũ eſt ſupra ĩ q̃ſtionib9 de vnitate dei: ſcĩa diuina debet dici ſingularis
ꝓprie loquẽdo:& hoc ſcd̃m naturã ſingularitatis ſui obiecti:quẽadmodũ in ſciẽtiis phicis traditis
ꝑ modũ doctrinę,q̃dã dicũt vl'es ꝑ ꝓdicationẽ ꝓpter vl'itatẽ ſubiecti: & q̃dã ꝑticulares ꝓpter ꝑticu
laritatẽ.Sed de iſto mõ vl'itatis nõ intelligit q̃ſtio de vl'itate in ſcientiis.ſic em̃ nõ eſſet metaphyſi
ca vl'is:quia aut eſt de ente ſimpliciter vt de ſubiecto:aut de primo ente:quorum neutrum ẽ vere
vl'e ꝑ ꝓdicationẽ.& cũ hoc etiam ſi nõ eſſet vt de ſubiecto niſi de primo ente,qd̃ nullo mõ habet rõ
nem vl'is ꝓdicabilis,ſicut aliquo modo habet ens: nihilominus eſſet ſcĩa vl'is,vt habitum eſt ſupra
in q̃ſtione de vl'itate theologicę ſcię.Immo(vt ibi declaratũ eſt)ſcĩa tradita ꝑ modũ doctrinę dicit
S vl'is ꝓpter vl'itatẽ ſeu gñalitatẽ cõſiderationis.Sic em̃ metaphyſica dicit vl'is:qa cõſiderat de ente
primo:& eius gratia de ente ſimpliciter & de omnibus partibus entis,ſecũdum ꝙ entes ſunt: licet
nõ ſecũdũ ꝓprias rõnes q̃bus ſunt hęc entia vel illa.Sic etiã(vt ibidẽ declaratũ eſt) ſciẽtia theolo
gica maxĩe dicẽda eſt vl'is:& magis q̃ metaphyſica:qa deſcẽdit ad cõſiderãdũ de toto ente & q̃libet
parte entis:non quia ens:ſed quia tale ens:& hoc vſq; ad minima cuiuſlibet entis:conſiderando &
inſpiciendo in ſeipſo oĩes rationes eſſentiæ ſuæ & cuiuſlibet entis generaliter.Vñ cum(vt ibidẽ
determinatum eſt) in hoc ſcientia theologica ſequit ſcĩam q̃ eſt in mente diuina, qua deus ſecum

cognoſcendo ſeipſo in ſeipſo oĩa alia a ſe vſq; ad minima cognoſcit, vt infra declarabitur loquẽdo
de tali vniuerſalitate:dico ꝙ ſcientia dei veriſſime debet dici vl'is,vt patet ex ibi declaratis.

¶Per hęc patet obiecta.Primũ em̃ & ſcd̃m ꝓcedũt de vl'itate primo mõ dicta.illa T
em̃ facit maxime ſcire,quia eſt de primis pricipiis,& in illis quodãmõ ſcit oĩa alia.ſecundũ ꝙ dicit Ad obiecta.
Philoſophus primo metaphyſicę. Scire maxime eſt habenti vniuerſalem ſciẽtiã.hoc em̃ modo ſcit
quodammodo omnia ſubiecta:& hoc maxime in diuina ſcientia:qua in vno ſimplici cognoſcũtur
oĩa imꝑtite & ĩmaterialiter.qd̃ appellat Diony.cognoſci vl'iter.¶Per idẽ patet ad tertiũ ꝙ nõ dr
ſcientia particularis propter ſubiectum vel obiectũ:ſed ꝓpter illa ad quæ ſe extendit notitia ſubie
cti vel obiecti.

CIrca ſecundum arguit ꝙ in deo duplex ſit ſcientia ſeu notitia,eſſentialis.ſ.& per V
ſonalis.Primo ſic.præter eſſentialem ſcĩam in deo ex qua elicitur actus intelligẽ Queſt.II.
di ſiue ſciendi eſſentialis,quem ſupponit actus diuidendi patris,vt infra dicetur Arg.i.
eſt in deo notitia ſiue ſcientia concepta ꝑ intellectualẽ actionem cum vi diuina
concepta in mente paterna quę eſt verbum.talis notitia non eſt niſi perſonalis.er 2
go &c.¶Secundo ſic.ſicut ſe habet amor ad ſpiritũ ſanctũ:ſic ſe habet notitia ſi
ue ſciẽtia ad filium:qa ſicut ille ꝓcedit ꝑ modũ voluntariæ oꝑationis q̃ conſiſtit
in amore,ſic iſte ꝓcedit ꝑ modũ intellectualis oꝑationis quæ cõſiſtit in ſcĩa ſiue notitia. Sed amor
nõ tm̃ eſt eſſentialis cõis tribus ꝑſonis,ſed etiã eſt ꝑſonalis ꝓpri9 ſpiritui ſancto.ipſe em̃ amor eſt,q 3
eſt nexus pr̃is & filii,q nõ eſt amor eſſentialis q nex9 eſt triũ ꝑſonarũ ĩter ſe.ergo &c.¶Tertio ſic.ſe
cũdũ Aug.pater nõ eſt ſapiẽs ſapiẽtia a ſe genita ſed nõ genita:qd̃ nõ eẽt(vt videt)niſi in deo di
ſtingueret duplex ſapientia,vna genita,alia nõ genita:quarum vna eſt ꝑſonalis,alia vero eſſentia In oppoſi.
lis.ergo &c. ¶In contrarium eſt. qm̃ illud qd̃ eſt cõe tribus ꝑſonis, & non conuenit vni potius q̃
aliis niſi ꝑ appropriationem,nõ eſt niſi eſſentiale:quia appropriatum nõ eſt ꝓpriũ,vt infra patebit
Scientia ſiue notitia in deo eſt de appropriatis filio,vt patebit infra.ergo &c.

¶Dicendum ad hoc ſecundum dicta ſuperius in conſimili queſtiõe de veritate dei X Reſpõſio.
ꝙ non diſtinguitur aliquid ꝑnes eſſentiale & ꝑſonale,niſi quia alia & alia ratione conuenit ꝑſonæ
& eſſentiæ:ſecundũ ꝙ res & vnitas ſic diſtinguunt,vt expoſitum eſt de re in illa queſtione de veri
tate & vnitate dei:& in quadã queſtione de bonitate dei.ita ꝙ illud qd̃ ſecundum vnam & eandẽ
rationem conuenit ꝑſonæ & eſſentię,nullo modo poteſt dici ꝑſonale:quia non conuenit ꝑſonę ex ꝑ
ſonali ꝓprietate ſua,ſed ex ratione eſſentię.quia cum ꝑſonalis ꝓprietas eſt propria ratio perſonę,qd̃
conuenit ei ratione ipſius,conuenit ei ſecũdum ꝓpriam rationem:quẽadmodũ ibidẽ declaratum
fuit de veritate.Nũc aũt ꝙ ſciẽtia ſiue notitia cõuenit deo ſiue perſonæ alicui diuinæ,hoc eſt quia
natura diuina omnino immaterialis eſt & forma pura.ſecundum ꝙ dicit Auicen.viii.metaphyſi
cę.Cum dicitur intelligentia & intellectus,non intelligitur niſi quia ipſe eſt expoliatus ex ſe, & ne
gatur ab eo commixtio materię & eius appendicia.Et pręterea ratio ſcientiæ in deo non eſt niſi re
ſpectu ad actum intelligendi qui ex ipſa elicit, & ad obiectum qd̃ eſt ſcibile ꝑ ipſum. Actus autem
intelligẽdi in deo nõ eſt niſi eſſentialis,vt infra patebit:& hoc ad qd̃cunq; terminet.Non ergo no
titia ſiue ſcientia eſt in deo niſi eſſentialis:& nulla ꝓpria:licet ſit ꝑſonæ filii appropriata,vt infra di
cetur:& hoc ſecundum modum quo in quæſtione ꝓcedente de veritate determinatum eſt ꝙ veri
tas non poteſt eſſe ꝓpria filio:ſed ſolum appropriata , maxime in ſolutione argumentorum.

¶Ad primum in oppoſitum ꝙ in deo pręter notitiam eſſentialẽ quæ eſt ratio eli Y
ciendi actum intelligendi eſſentialem, eſt alia ſcientia ſiue notitia concepta per actum dicẽdi quæ Ad pri. princip.
eſt verbum:Dicendum ꝙ falſum eſt.ꝙ enim verbum notitia quędam eſt ſiue ars,hoc nõ eſt niſi qa
in ipſo communicata eſt eſſentia ſub ratione qua ars eſt & notitia.ſ.per intellectualẽ operationem.
Vnde ꝙ filius dicitur ars vel ſapientia patris,hoc non eſt quia ei conuenit alia ratio ſapientię vel
artis q̃ illius quæ eſt eſſentialis: ſed quia diuina eſſentia ſub ratione artis & ſapientiæ ei commu
nicatur.Propter qd̃ & ei appropriatur,vt infra videbitur loquendo de appropriatione,vt nõ ſolũ
nomine dicatur ſapientia verbum:quia de ſapientia procedit:quẽadmodum opus procedens ab ha
bitu iuſtitiæ,iuſtitia dicitur,vt aliqui ſolent dicere:ſed quia eſt vere ſapientia. Vnde ꝙ etiam dicit
ſapientia genita,hoc nõ eſt niſi ꝑ appropriationẽ contrahẽdo ſecũdũ noſtrũ modũ intelligendi cõe
ad proprium per perſonale qd̃ importat noĩe geniti:quẽadmodum cum dicitur ſapientia ingenita,
conſimili modo noĩe ingeniti ſapiẽtia eſſentialis appropriat patri. ſapiẽtia em̃ nõ ſolũ appropriat
filio qa ꝓcedit a patre mõ ĩtellectualis oꝑationis:licet q̃dã hoc opinant: ſed cõſiliter appropriat pr̃i
qa ab ipſo ꝓcedit fili9 ꝑ ĩtellectualẽ oꝑationẽ:ita ꝙ vtriq; fil' appropriat reſpectu ſpũs ſancti, vt infra

patebit loquendo de appropriationibus.Et ꝓpter hmōi appropriationē dicitur ſapientia de ſapien
tia,ars de arte,nō propter aliqd proprium:ita ꝙ ſi ex pte filii eſſet aliqua ſcientia ſiue ſapientia,vt
ars pſonalis,quæ eſſet ꝓducta:& ſimiliter ex parte patris eſſet ſapientia perſonalis quæ eſſet produ
Z cens,vt ſic triplex eſſet ſcientia vel ſapientia in diuinis,genita in filio,ingenita in patre,quæ eſſent
Ad ſcd̄m. perſonales:& non genita communiter in tribus perſonis,quę eſt eſſentialis.℄Ad ſecundū de amo
re in ſpiritu ſancto & notitia in filio:Dicendum ꝙ amor non plus eſſentialis eſt in ſpiritu ſancto q̃
ſcientia ſiue notitia in filio. Vnde quod hic dictum eſt de ſcientia, ꝙ non eſt niſi eſſentialis: etiam
intelligendum eſt de amore:ne ſuper hoc oporteat inferius mouere propriā queſtionē.Quia tn̄ no
mina ſunt magis impoſita emanationi per modum intellectualis operationis qua producitur filiꝰ,
q̃ emanationi per modum amoris qua producitur ſpiritus ſanctus: ideo etiam magis ſunt no
bis nomina impoſita ad ſignificandum ea quæ pertinent ad illam emanationem q̃ ad iſtam.In illa
enim habemus ꝓpria nomina proceſſionum actiue & paſſiue dicta, quę ſunt generare,gn̄ari:& per
ſonas ipſas quæ ſunt pater, filius:& qd̄ amplius eſt, nomina propria emanationum exprimētium
intellectualem operationem & ipſam perſonam productam,vt ſunt dicere, dici, verbum. in iſta
eſt vnum nomen emanationis ex parte vtriuſq; perſonæ.ſ.ſpiratio:q̃ appropriat̄ p circūlocutionē,
cū dicit̄ ſpiratio actiua & paſſiua:nec ſunt oīno nomina exprimentia modum voluntariæ emana
tionis neq; perſonam emanantem:ſed circunloquitur dicendo amor procedens: ſicut circūloquit̄
perſona filii cum dicitur ſapientia genita:& talis perſona circūlocuta:quia ipſa eſt nexꝰ patris & fi
lii,dicitur amor procedens nexus vtriuſq; non ratione amoris ſimpliciter qui eſt communis nexꝰ
trium perſonarum:ſed ratione perſonalis adiuncti.Circūloquitur autem ſpiritus ſanctus nomine
amoris potius q̃ alio noīe,ſicut perſona filii potius circūloquitur nomine ſapientię q̃ alio.Quia ſi
cut ī intellectuali opatione q̃ cōcipit̄ filiꝰ,concipit̄ notitia in mēte intelligentis:q̃ cū includit̄ ī vno
ſignificato cum perſonali proprietate dicitur verbum:Sic in voluntaria operatione qua cōcipitur
ſpiritus ſanctus concipitur amor in voluntate volentis:qui cum proprietate perſonali circūloqui
tur perſonam ſpūs ſancti. & ſi ſub vnius vocabuli ſignificato cum illa proprietate includeretur, il
lud ſimplex vocabulum eſſet nomen illius perſonæ:quod quia non eſt impoſitum, vtimur nomi
ne amoris in circūloquendo perſonam ſpiritus ſancti:& ideo vſitatius vocatur ſpiritꝰ ſanctꝰ amor
& q̃ filius notitia,vt potius videatur amor proprium ſpiritui ſancto q̃ notitia filio.qd̄ tn̄ non eſt niſi
Ad tertiū propter appropriationem vt dictum eſt.℄Ad tertium:ꝙ pater non eſt ſapiens ſapientia genita ſed
non genita:Dicendū ꝙ hoc non dicit̄ qn ſapiētia ſit eſſentiale:ſed quia vt eſt genita filio appropria
tur,& conſideratur vt eſt in filio.vt vero eſt non genita cōmunis eſt,& conſiderat̄ vt eſt cōmunis
tribus:ita ꝙ licet pater non intelligit ſapientia genita hoc eſt ſapientia eſſentiali vt eſt in filio,vt.ſ.
ſit ei ratio intelligendi ſecundum ꝙ eſt in filio(tunc non eſſet ratio intelligendi vt eſt in ſeipſo)in
telligit tamen ſapientia quæ eſt in filio,quia eadem eſt in patre & in filio: quæ eſt ratio intelligen
di patri vt eſt in patre:& filio vt eſt in filio:non autem econuerſo.Illud ergo dicit Auguſt.non pro
pter aliquam ſapientiam propriam:ſed ꝓpter ſapientiæ communis appropriationem vt dictū eſt.
Vel dicēdum verius ꝙ hoc non dicit Auguſt.ſupponendo ꝙ ſit aliqua ſapientia genita perſona
lis:ſicut eſt verbum:ſed quia om̄ino eſt inconueniens ꝙ ſit aliqua ſapientia genita pſonalis.ſecūdū
ꝙ hoc multum pertractat circa principium.vii.de trini.vbi dicit concordando primę ſolutioni.In
telligentia dicitur ſapientia de ſapientia:& vtrunq; vna ſapientia.

Art.XXXIX.De actione dei in generali.

Articulus XXXIX

VIſo de veritate & intelligibilitate dei vt de obiecto intelle
ctus:& ſilr de eiꝰ ītellectu & de intellectiua potētia,& de eius ſcientia,
vt de habitu in ītellectu ad eliciēdū actū ītelligēdi,ſequit̄ quarto de ipſo
actu intelligendi qui eſt intelligere quaſi elicitum de potentia & ex ha
bitu per obiectum.Et quia intelligere eſt ſic quaſi actio in deo, ideo cir
ca hoc quęruntur duo.Quorum
Primum eſt de actione dei in generali.
Secundum de actione quæ eſt intelligere in ſpeciali.
Circa primum quæruntur octo.
Primum:vtrum deo conueniat agere.
Secundum:vtrum actio dei ſit ipſius eſſentia.
Tertium:vtrum aliquam actionem agat diuina eſſentia.
Quartum:vtrum diuina eſſentia ſit ratio agendi omnem diuinam actionem.

Quintum:vtrum diuina eſſentia ſit per ſe terminus alicuius diuinę actionis.
Sextum:vtrum omnes diuinas actiones communiter agunt omnes perſonæ.
Septimum:vtrum actiones communes agant perſonæ omnes vniformiter.
Octauum:vtrum deo conueniat aliqua actio in ſe manens.

CIrca primum arguitur:ꝙ deo non conueniat agere aliquid.Primo ſic.Philoſophꝰ A
dicit.ii.meta.Nihil incipit agere aliquā actionē niſi intendendo finem.deo autem Queſt.I.
non cōuenit finē intendere,vt ꝓbat Auicen.ix.meta.ſuę.ergo &c.℄Secundo ſic. Arg.1.
agere aſſimilatur motui:habitus autē quieti.Melior autē eſt diſpoſitio quietis q̃ 2
motus:qa motus eſt actus imperfecti īquatū imperfectum,ſecūdū Philoſophum.
quies aūt ē diſpoſitio pfecti:quia in ea ſiſtit & terminat̄ motus acquiſito eo qd̄ p
motum acquiritur.Philoſophus autē dicit in Top.Quod ſimilius eſt meliori in
eo ꝙ melius eſt:& non in ridiculoſioribus:melius eſt & magis eligendū.Melior ergo eſt diſpoſitio
habitus q̃ agere ſiue actus.ſed quod melius eſt ſcd̄m p̄determinata deo eſt attribuēdum.Deo ergo
eſt attribuēdum eſſe in habitu,non autem in agere.ergo &c. ℄In oppoſitum eſt.qm̄ formę & eius In oppoſi.
qd̄ in actu eſt,ꝓprium eſt agere:ſicut pati ꝓpriū eſt materię & eius quod eſt in potentia:ſicut ſcri
bit̄.ii.de generatione.Deus autem pure forma eſt & ſumme in actu,vt habitum eſt ſupra.ergo &c.

℄Dicendum ad hoc: ꝙ agere ponendum eſt deo conuenire.Et hoc duplici via ha B Reſpōſio.
bet declarari:vna ex pte ipſius principii actionis reperti in ipſo:alia ex pte diſpoſitionis ipſius actio
nis.Prima via patet.ſ.ꝙ deo conueniat agere.qm̄ ſcd̄m ſupradeterminata, in genere cauſę efficien
tis omne agens & mouens, ad deū vt ad primū principiū in gn̄e cauſę agētis & mouentis reduci
tur.Nunc autem ita eſt ꝙ in omni genere cauſę quod eſt primum in eius coordinatione veriſſime
participat rationem illius cauſæ.qm̄ vt dicit Philoſophus.ii.metaphy.vnūquodq; principiorum ꝓ
prie eſt cauſa.ſecundum ꝙ ſunt aliæ res quæ conueniunt in nomine & intētione,vt dicit Cōmmē
tator.Et cum ita ſit,manifeſtum eſt ꝙ primum in quolibet genere magis eſt dignum habere no
men q̃ ea quorum ſunt cauſæ:& omnium intentionum quæ ſunt in illo genere.verbi gratia, quo
niam ignis eſt cauſa in rebus calidis, ideo eſt magis dignus habere hoc nomen calidum & eius in
tentionem q̃ alia.& ſimiliter quod primū eſt in genere formarum, verius habet eſſe forma.& ſimi
liter eſt de fine & materia. Et ſimiliter ī genere cauſę efficientis qd̄ eſt primum in illo,veriſſime de
bet dici agens & mouens.agere ergo veriſſime deo conuenit. ℄Secūda via hoc ſimiliter patet.qm̄ C
ſecūdū Philoſophū pri.Ethic.differt non parum in habitu optimum exiſtere vel in operatione.Vt
enim vult ibidem,res eſt in digniori diſpoſitione cum eſt p actionem in opatione exiſtens, q̃ in ha
bitu ſine ipſa.vnde p hoc ꝓbat ꝙ beatitudo non eſt virtus vl' habitus:ſed actus ſiue operatio. Hic
etiam dicit.xii.meta.de operatione intellectꝰ.Si nihil intelligit,quid eſt illud nobile qd̄ ineſt ei:non
em̄ eſt ei niſi ſicut dormiēti.Nūc aūt ſcd̄m ſupradeterminata, nobiliꝰ ſemp deo tribuēdū ē.Simpli
citer ergo dicēdū ꝙ deo conuenit agere:& hoc etiā large ſumendo actionem:q̃ cōtinet ſub ſe actio
nem ꝓprie dictā & factionem,& etiā operationē ꝓprie dictam. Eſt ei actio ꝓprie dicta circa aliquid
extra: quę ſcd̄m ſe quęrit̄ vt finis: nō aliqua res alia operata: vt eſt citharizatio.Vnde dicit̄ in.vi.
principiis. Actio non quęrit quid agat:ſed ī quid.Eſt autē factio opatio artis:& vniuerſaliter agen
tis:q̃ p̄ter actionem agētis requirit aliquid factum ſeu operatū.de qua erit ſermo īferius cū loq̄mur
de creaturis, & ſilr de actiōe ꝓprie dicta.Opatio ꝓprie dicta actio pfecta ē manēs ī agēte,vt ſpecu
latiōis ſecundū intellectū:& dilectionis ſecundū voluntatē:in qua conſiſtit perfecta felicitas intelle
ctualis naturę:de qua erit ſermo in quarta queſtione ſequēti. Vnde quantum pertinet ad p̄ſentem
q̄ſtionem,ſufficit ſcire in generali ꝙ actio communiter accepta actiōe ſecundū modum quo prędi
camētum actionis poni debet in deo, conueniat deo.
℄Ad primum in oppoſitum ꝙ deo non conuenit agere, quia non intēdit finem: D
Dicendū ꝙ illud dictū Auicen.de intentione,non intelligitur niſi de intentione qua agens intēdit Ad pri.
finem alium a ſe,qui eſt nobilius eo:& illa eſt intentio ꝓprie dicta:qua.ſ.agens intendit aliquid vt princip.
finem quo in aliquo eſſe perficitur.ſecundum ꝙ dicit Auicen.in eodem.Intendens eſt minoris eſſe
q̃ quod intenditur: cum id quod intenditur dignius eſt intendenti eſſe q̃ non eſſe ab eo. Deo
autem non eſt dignius non eſſe cætera ab eo q̃ eſſe: quia nihil dignitatis ex hoc acquirit ꝙ crea
turæ habent eſſe ab eo, vt infra patere poterit. Hoc enim (vt dicit Auicen. ibidem) induce
ret multitudinem in ſua eſſentia. Hoc ergo modo deus reuera nihil agit per intentionem. Lo
quendo tamen communiter de intentione,qua ſcilicet agens non intendit finem alium a ſe, Deus
agit per intentionem: quia in omni actione ſua intendit ſeipſum vt finem, vt infra declarabitur.

Hāc aūt intentionē non intendit Auicē.remouere a deo. Vnde Auicē.loquēs de ꝓductis a deo dicit ibidem. Non poteſt eſſe vt eſſe omniū ab illo ſit ſcd̄m viam intentionis:quemadmodum eſt nobis intentio in omnibus his quæ ſunt a nobis:tunc enim ipſe eſſet intendens propter aliquid aliud præter ſe.Philoſophus autem in dicto ſuo loquiť de intentione communiter ad omnem modū intentionis.Intentio enim cōmuniter dicta eſt voluntas directa in finem, ſine qua nulla actio omnino inchoatur. Et ſequūtur ſeſe inſeparabiliter iſta duo,finis & actio: quia non eſt actio niſi vbi eſt finis qui intendať.dicente Philoſopho in ſecundo meta.Habens intellectum non agit niſi ꝓpter aliquam rem quę eſt vltimum actionis.vltimum enim eſt finis ad quem intēdiť.Et idem vult de agēte ꝑ naturam in fine ſecūdi phyſi.Et ecōuerſo nō eſt finis niſi vbi eſt actio.ſecundū ꝙ dicit in.3.metaphyſicę.Impoſſibile eſt vt iſta cauſa ſit in ſe quæ non moueretur. Et ſumit ibi motum large,cōcludens ex hoc ꝙ in mathematicis non ſit demōſtratio per illam cauſam:quia.ſ.mathematica ſunt ſeparata a motu.Quare cum in deo oportet ponere rationem finis & boni ſiue perfectionis,vt ifra videbitur: neceſſe eſt ergo ponere in ipſo actionem qua mouet ſeu agit aut operatur intendens in ſeipſum vt in bonum & vltimum omnium perfectionum. Vnde dicit Philoſophus.x.Eth. Viuere omnes ſuſpicati ſunt deos.ergo & operari:non autem dormire ſecūdum ꝙ dixit Thales Endimiona Philoſophus: qui negauit vitam ineſſe diis:& amouit ab eis omnem operationem,tanq̄ nō eēt opatio niſi diſpoſitio īperfecti:& ꝑ opationē ꝑfectionē ſibi acqrentis,ſecūdū ꝙ ꝓcedit ſcda rō. ¶Ad quā dicēdū tā de actiōe quā agit res ī ſeipſa tanq̄ opationē,q̄ de actiōe quā agit tāq̄ factionē trāſeuntē in rē extra:ꝙ vtraq; duplex eſt.

E Ad ſcd̄m. Actio em̄ q̄ eſt operatio nō ꝓpter aliqd operatū:ſed ꝓpter ſe:aut eſt aliud re ab ipſo agente:aut eſt ipſa ſubſtantia agentis. Primo modo reuera aſſimilatur motui. Eſt em̄ quaſi emanatio vel progreſſus ab agente:vt calere in calido:& ſplendere in luce: quo agēs acquirit ſibi eſſe perfectum:& ſine quo eſſet imperfectum. Propter qd̄ eſt q̄ſi motus & actus imperfecti ſecundum ꝙ imperfectum eſt. Vnde ſi in ſua eſſentia eſſet perfectum ſimpliciter, impoſſibile eſſet ei conuenire talem actionem.Qm̄ ſimpliciter perfectum,ſine omni motu & actione perfectionem ſuam habet : & qd̄ nō eſt hmōi,per motum vnum vel plures neceſſario ꝑfectionem ſuam ſibi acquirit:& quod ſimpliciter & omnino eſt imperfectum:& non poteſt niſi modicam perfectionem acquirere:quaſi eſt in quiete:& ſine motu & operatiōe:vel modicam habet.ſecūdum ꝙ determinat Philoſophus in ſecundo cę.& mū.Et ſecundū hoc operatio ſecundo modo,qualis eſt opatio dei vt infra patebit,nullo modo aſſimilatur motui,ſed magis vacationi:vt perfectio ſimpliciter ſit opatio quæ eſt vera vacatio oppoſita operationi ſecundo modo. Vnde quāto minor eſt opatio primo modo:& magis ad ſimplicitatem operationis accedit ſecundo modo: tanto eſt operans perfectius & beatitudo eius maior:ita ꝙ omnis operatio primo modo ordinatur finaliter ad operationē ſecundo modo:& quanto operatio primo modo magis habet de diſtantia a ſimplicitate operationis ſecundo modo, tanto magis diſtat a perfectione finalis beatitudinis, & a remotiori ad ipſam ordinatur. Propter quod perfectio omnis in vita actiua & virtutibus moralibus ordinatur finaliter ad perfectionem vitæ contemplatiuę quæ conſiſtit in virtutibus ſpeculatiuis.dicente Philoſopho.x.Eth. Videť felicitas in vacatione eſſe.non vacamus em̄ vt vacem⁹:& bellamus vt pacem ducamus. Politicę autem operationes non vacantes ſunt,& finem aliquem appetūt. Intellectus autē operatio differre videtur ab aliis honorificētia & nobilitate:& præter ipſam nullum appetere finē præter complementum ſuiipſius. Vnde & ſecundum gradus dictorum modorum operationis diſtinguūtur gradus rerum in ordine vniuerſi.ſecundum ꝙ Commen.exponit prædictam determinationem Phi dicēs.Ordines videnť quatuor:& quilibet ordo habet latitudinem pręter vltimum.

F Ordo ergo primus eſt ordo entium quæ comprehendunt nobilitatem perfectam ſine operatione: & diuerſificantur ſecundum magis & min⁹.hæc autem ſunt entia abſtracta.Quod dicit ſine operatione,intendit de operatione primo modo. Vnde aperte ponit in qualibet ſubſtantia abſtracta non aliud eē operationem q̄ eius ſubſtātiam:& ſic quālibet earum eſſe deū quēdā,vt dictum eſt ſupra: ita tamen ꝙ ſit gradus & ordo deorū: quorꝫ vnus eſt primus,aliter enim iſte ordo non haberet latitudinem.Secundus ordo eſt eorum quæ appropinquant ꝑfectę nobilitati ꝑ operationem:& hęc ſūt duobus modis:aut per modicam operationem:& hæc non inuenitur niſi in motibus cæleſtibus:& eſt primus orbis:aut ꝑ multam:& hęc inuenitur in aliis corporibus cæleſtibus & in homine.Tertius ordo eſt eorum quæ non poſſunt comprehendere nobilitatem propinquam nobilitati perfectę : neq; multa operatione neq; modica:ſed ſtatim compꝛhendunt nobilitatem minorem propinquam ꝑfectę nobilitati:& hoc ꝑ modicam opationē.& eſt in aliis animatis.Et quilibet iſtorum triū latitudinem habet.Quartus vero eſt terræ:quæ nō poteſt comꝑhēdere nobilitatem ꝑ opationē:ſed fere per quietem tm̄.& iſte ordo valde diſtat a primo, q̄uis vterq; eorum ſit ſine operatione:& in

primo fuit propter nobilitatem ſui & ſui finis.qm̄ ſicut finis nobilis quanto eſt nobilior,tanto comprehenditur minori operatione : ita & finis vilis quanto magis fuerit vilis tanto magis comprehenditur minori operatione:ita ꝙ id qd̄ eſt valde vile comprehenditur ſine operatione omnino. Et ideo in omnibus cæleſtibus illud quod eſt pauciorum actionum eſt nobilius, q̄ quod plurium : & in eis quæ ſunt ſub corporibus cæleſtibus, illud qd̄ eſt plurium actionum, eſt nobilius q̄ illud qd̄ eſt pauciorum:& ideo nobiliſſimum omniū hic eſt homo:& viliſſimum eſt terra.Sic ergo operatio G dei quia non eſt niſi ſua eſſentia,minime aſſimilatur motui: ſed maxime vacationi oppoſitæ motui & tamen vera operatio eſt & perfectiſſima:& ideo diſpoſitio perfecti vt perfectum eſt: & vnumquodq; quantum appropinquat magis tali operationi:tāto eſt perfectius:& ſua operatio magis aſſimilatur vacationi non motui.Similiter actio quæ eſt factio duplex eſt:vna q̄ digni⁹ agenti eſt aliqd fieri ab ipſo q̄ nō fieri.alia q̄ nō eſt digni⁹ ei fieri aliqd aliud ab eo q̄ nō fieri.Factio prio mō habet modū motus ī agēte:qa eſt q̄ſi deflux⁹ īperfecti īquātū impfectū in alid̄ vt ꝑficiať in eſſe ꝑ illud. & talis factio deo nō cōuenit : qa vt dicit Auicē.qd̄ poti⁹ eſt agēti eſſe q̄ nō eſſe,illd̄ eſt ſibi vtile.De⁹ autem quia perfectus eſt in ſua eſſentia, ideo non eſt ſibi aliquid vtile.Factio autem ſecundo modo quia agenti nihil acquirit ipſa eſt perfecti inquantum perfectum eſt:& ideo non habet modum motus:& talis eſt perfectio dei in productione creaturæ:vt videbiť loquendo de ꝓductiōe creaturę:& ſimiliter in productione diuinarū ꝑſonarum,extendēdo nomen factionis (ſi vſus pateretur) ad ſimplicem productionem.Et iſta differentia factionis eſt ratio quare quędam dicūtur facta ꝑ intētionem,quędam non.ſecundū ꝙ dicit Auicen. Si fuerit ꝑ intentionem:& propter vtilitatem.Notum eſt autem,ꝙ illud cuius eē & nō eſſe agenti ęquale eſt,non eſt per intentionem.

H Queſt.II. Arg.1.

CIrca ſecundum arguitur ꝙ actio dei non ſit ſua ſubſtantia.Primo ſic.eēntia dei eſt pricipiū a quo procedit actio diuina tanq̄ principiatum eius, vt ifra patebit. Si ergo actio dei eſſet eius eſſentia , idem reſpectu ſuiipſius eſſet velut pricipiū & pricipiatum. conſequens falſum eſt & impoſſibile.ergo & antecedens. 2 ¶Secūdo ſic.actio vt actio eſt non eſt niſi diſpoſitio agentis vt agens eſt,iam conſtituti in eſſe ſecundum actum perfectum, et ad quem actum ſe habet vt aliqd egrediens ab ipſo.agens autē vt agēs non eſt niſi ſuppoſitum,vt infra patebit. ergo actio vt actio eſt,eſt diſpoſitio ſuppoſiti iā conſtituti & perfecti ſecundū actū egredientem ab ipſo. Subſtantia autem vt ſubſtantia eſt:nō eſt diſpoſitio ſuppoſiti iā conſtituti in actu perfecto vt egrediens ab ipſo:ſed magis eſt in ſuppoſito exiſtens, vt diſpoſitum eius proprietate, & per quam conſtituitur in eſſe,vt infra videbiť.ergo &c. In oppoſi. ¶In contrarium eſt.qm̄ in deo non differunt potentia & actus ſiue actio ad quem eſt:immo ſunt idem re,vt habitum eſt ſupra.ſed potētia (vt habitum eſt ibidem) eſt ipſa diuina eſſentia.ergo & actio dei eſt ipſa diuina eſſentia:quia quæcunq; vni & eidem numero ſunt eadem,& inter ſe ſunt eadem.

I Reſponſio ¶Dicendum ad hoc : ꝙ omnia quę circa deum conſiderantur: & ſunt aliquid in ipſo,fundamentum habent in ipſa diuina eſſentia:ita ꝙ ſingula in ipſa radicātur: etſi in aliquo differant & diſtinguantur ab ea,vt inquantum ex ipſa quaſi educuntur,trahūt ab ea & eius vnitate rationem ſuæ differentię:& inquantum in ipſam reducuntur,eandem rationem differentię ſuę in eam & in eius vnitatem reſoluunt.Quia enim diuina eſſentia in fine ſimplicitatis & actualitatis eſt, & purum eſſe in quo conſiſtit omniū actualitas:oportet ex hoc ꝙ rationes omnes actualitatis & perfectionis omnium in ſe habeat,vt infra dicetur:vt cū in creaturis res nō habeat ex ſe ꝙ ſit ſua actualitas in eſſe:aut ſua operatio aut aliqua diſpoſitio & ꝓprietas in eſſe: ſed omnia hmōi ponunt in numerū quodāmō cum re ipſa: et faciūt cōpoſitionem cum ipſa:ita ꝙ ipa ex ſe non eſt aliquid illorum:ſed potius ſubiectum eis,vt in parte dictum eſt ſupra:& amplius declarabitur infra,loquendo de creaturis:in deo autem eſſentia ipſa ex ſe habet ꝙ ſit ſua actualitas & ſuum eſſe: et ſua bonitas:et ſua veritas & ſic in omnibus aliis ſiue ſint eſſentialia ſiue ꝑſonalia:ita ꝙ ipſa eſſentia id qd̄ eſt ſine oī addito,ſubintrat rōnem eſſe bonitatis,veritatis,et oīm aliorū:vt ipa ſit ipm eſſe ipſa bonitas:non autem illa:ſicut aliquid additum ei et econuerſo:omnia huiuſmodi in ipa id ipſum ſunt qd̄ ipa ſub ratione ſummę ſimplicitatis abſq; omni compoſitione.Et ita ſicut eſt de oībus aliis generaliter quæ in diuina eſſentia conſiderantur:ſic dicendum eſt de ipſa actione diuina inquantum aliquid eſt in ipſa quod non eſt re niſi ipſa eſſentia.Et hoc clarum eſt de actione manēte in deo,ſiue fuerit eſſentialis ſiue perſonalis. K Similiter verum eſt de actione tranſeunte in creaturam quæ dicitur factio.illa enim inquantum in deo eſt vt denominans ipſum ſecūdum rationem alicuius reſpectus ad factum ab ipſo, non eſt niſi ipſa diuina eſſentia ſupra quam omnis reſpectus

in deo fundatur: immo ſubintrat & aſſumit ratonē reſpectus cuiuſcūq;. Qȝ autē diuerſitas ſit ali
qua huius actionis ab ipſa diuina eſſentia, hoc eſt inquantū eſt vt eius diſpoſitio denominās ipſum
deū tantūmodo vt agēs eſt, in altero tñ exiſtēs vt in ſubiecto, ſecundū ꝙ actio eſt diſpoſitio agētis
in paſſo tñ: vt determinat Phs.iii.phy. Vnde ſi actio dei vt eſt in deo differat ab ipā diuina eſſentia
hoc eſt nō re abſoluta, quia nō eſt alia in deo ab ipſa diuina eſſentia: ſed vel ſola ratione ſi ſit actio
eſſentialis: quēadmodū differūt alia attributa eſſentialia, quorū vnū eſt ipā actio eſſentialis, qualis ē
intelligere vel velle: vel ſola re relationis & reſpectus ſi ſit actio perſonalis: quemadmodū differunt
ab ipſa eſſentia, cętera perſonalia, vt infra declarabitur.

L Ad pri. principale ¶Ad primū in oppoſitū, ꝙ eſſe dei eſt principiū diuinarū actionū: ergo non ſunt
ipſa: Dicendū ꝙ principiū nō eſt idē principiato re vel ratione. vt ſi ſecundū rē abſolutam ſe habēt
aliqua ſicut principiū & principiatū, vt in creaturis, re abſoluta differūt inter ſe. Si vero ſe habent
adinuicē ſicut principiū & pricipiatū ſecundū rē reſpectꝰ vt cōtingit in deo, re reſpectꝰ differūt in
ter ſe. Si aūt ſecundū ſolā rationē ſe habent inter ſe ſicut principiū & principiatū, ratione ſola inter
ſe differūt. Dicendū ergo ꝙ diuina eſſentia ſecundū aliā rationē eſt id quo ꝓcedit diuina actio vt
ratio agēdi, & forma qua agit ſuppoſitū, vt infra dicet: ſed in actione eſſentiali vt eſt eſſētia ſimpli-
citer: in actione vero pſonali vt eſt eſſentia exiſtēs in pſona determinata quo ad actū generādi, vel
in pſonis determinatis quo ad actū ſpirādi, ſicut ampliꝰ infra videbit. ¶Ad ſecūdū, ꝙ actio vt actio,
eſt diſpoſitio ſuppoſiti nō aūt ſubſtātia: dicendū ꝙ hoc verū eſt ꝓpter rationes ſuas diuerſas, nihilo
minus tñ re actio idipm eſt qđ ſubſtantia, vel abſoluta dico reſpectu actus eſſentialis, vel reſpecti-
ua reſpectu actus perſonalis, vt iam dictum eſt.

M Queſt.iii. Arg.i. Circa tertiū arguit ꝙ oēm diuinā actionē agat diuina eſſētia. prio ſic. ſm Phm.ii.
de gñatione, agere ꝓpriū eſt formę, pati aūt alteriꝰ potētię. ſ. materię. Nō eſt aūt
alia forma in deo q̄ diuina eſſētia aut rō reſpectꝰ: q ſm Phm ꝑ ſe nec eſt pricipiū
2 actionis nec terminꝰ, ergo &c. ¶Ex quo ad idē arguit ſecūdo ſic, nihil in diuinis
pōt eē agēs niſi ſit abſolutū & reſpectiuū, qa ī deo ſcđm duo p̄dicamēta q̄ ſūt in
ipo, nō eſt niſi res abſoluta aut reſpectiua, vt patet ex ſupra determinatis. Sed re
ſpectiuū inquātū reſpectiuū: nō agit, qa reſpectꝰ nō eſt pricipiū actionis, ſicut neq; terminꝰ ſm Phm
3 ergo ī deo nihil agit niſi abſolutū iquātū abſolutū. tale aūt nō ē ī deo niſi ipā diuiā eſſētia vt hitū ē
ſupra. ergo &c. ¶Tertio ſic. in eſſētialiter ordinatis qđ eſt cauſa prioris, & oīm eorū q̄ ſunt poſt. qđ
eñ eſt cauſa motꝰ primi mobilis, eſt cauſa oīm aliorū. actus primꝰ q eſt eſſe, & actus ſecūdi q ſunt
opari, ſunt eſſentialiter ordinati, qa nihil opat̄ niſi exiſtēs, & in deo nō eſt eſſe in aliqua pſona niſi ab
ipā eſſentia, vt ſit vnū eſſe triū pſonarū, qa vna eſt eſſentia earū vt īfra patebit, & habitū eſt ſupra ī
4 pte, ergo neq; opari. ¶Quarto ſic. Aug. dicit. vii. de Tri. Pater & filiꝰ ſunt ſigillatim ſapiētia de ſapiē
In oppoſi. tia, ſicut eſſentia de eſſentia. ſed in deo nō eſt hoc de hoc, niſi ꝑ actionē ꝓceſſiuā ab vno egrediētē,
& in alterū terminatā. ergo &c. ¶In cōtrariū eſt. qm̄ illud qđ nō habet eſſe niſi in alio vt forma eiꝰ
nihil agit, ſed illud in quo & cuius eſt. verbi gratia, calor non agit calefactionem, ſed calidū: neq; aīa
intelligit, ſed homo ꝑ aīam, ſecūdū Phm. i. de anima. eſſentia diuina nō habet eſſe niſi in aliquo ſup
poſito. ergo ipſa nihil agit, ſed ſuppoſitum.

N Reſponſio ¶Dicendū ad hoc ꝙ in eis q̄ ſic ſe habēt adinuicē ꝙ vnū eorū eſt aliquid alterius,
& reliquū eſt ſicut id cuius eſt alterum, & hoc qualitercunq; ponant̄ differre ſiue ratione, ſiue intē
tione, ſiue re, ſemꝑ id qđ ſic ſe habet vt qđ eſt aliquid alteriꝰ, ſe habet reſpectu eius cuiꝰ eſt vt aliqđ
impfectū, & ens in potētia, qđ ordinat̄ ad illud cuiꝰ eſt, ſicut ad ens pfectū in actu. verbi gfa, in eis ī
qbꝰ eſt realis diuerſitas partiū cōcurrētiū ad cōſtitutionē totiꝰ. Siue eñ ſint partes integrātes rei
eſſentiā vt ſunt materia & forma, ſiue ītegrātes rei quātitatē vt ſunt partes organicę, ſemꝑ pars ali
quid impfectū & in potētia eſt reſpectu totius. Propter qđ dicit Phs. viii. phy. ꝙ pars aut nihil eſt,
aut in potētia. Totū vero ſemꝑ eſt vt aliquid perfectū actu exiſtēs: in quo ſuā actualitatē & perfe-
ctionē habēt oēs partes eiꝰ. Nūc aūt ſic ſe habet in actiuis q̄ ſunt principia actionū vt agentia, & in
paſſiuis q̄ ſunt termini recipiētes in ſe alteriꝰ actionē vt patiētia, ꝙ agēs oē inquantū agens, eſt ali-
quid pfectū in actu exiſtēs. Propter qđ actio oīs agētis aliquo modo impfecti ad agēs pfectū reducit̄
& eſt diſpoſitio nobilis in eo in quo eſt, vt dictū eſt ſupra in prima q̄ſtione huius articuli: & ecōtra
O oē patiēs inquātū patiēs & in ſe recipiēs actionē alteriꝰ, impfectū, & aliqđ ens in potētia eſt. In deo
aūt licet nihil ſit niſi idipm qđ eſt diuina eſſentia, & qcqđ in ipo eſt ſimpliciter in fine pfectionis &
actualitatis eſt abſq; oī impfectiōe & potētialitate admixta differēte ab actu re vel intētiōe, vt ha-
bitū eſt ſupra loquēdo de potētia dei: tñ eſt in eo cōſiderare aliqđ vt qđ eſt alteriꝰ, & aliqđ vt cuius

eſt. verbi gratia: deitas forma quædam eſt: q̄ q̄uis ex ſe ſit ſingularitas quædā, vt patet ex queſtioni
bus p̄habitis circa vnitatē dei: ipſa tamen ī ſe vt deitas eſt, nō ſubſiſtit vt habeat rationē ſuppoſiti
abſoluti: ſed ſolummodo ſubſiſtit in ſuppoſito relatiua ꝓprietate conſtituto, ſcđm ꝙ infra determi
nabit̄. In quo quidē ſuppoſito deitas ipſa & ipſa relatiua proprietas ſe hñt vt quæ ſunt alicuius: &
ipm ſuppoſitū ſe habet vt cuius ſunt illa. & hoc ſine oī cōpoſitiōe: qa reſpectꝰ cū eo ſuꝑ qđ fundat̄
nullam ponit cōpoſitionē. Et ideo licet totum perfectum & actuale eſt, inquantum tñ in ipo cōſide
ratur aliqđ vt quod eſt alicuius: & aliqđ vt cuius eſt: illud nō cōſiderat̄ ſecundū rōnem perfecti &
actualis: ſed ſcđm rationem impfecti & potētialis: nō ponendo imperfectionē & potētialitatē in ipſo
cōſiderato: ſed in modo conſiderandi. Hic vero cōſiderat̄ ſcđm rationem actualis & pfecti. Cū ergo P
in diuinis ad veritatē locutionum, ſiue p̄dicationē in agēdo & patiendo: & vniuerſaliter hoc illi ne
gatiue vel affirmatiue attribuēdo: nō tā attēdi debet identitas rei ſignificatę omniū q̄ conſiderant̄
in diuinis, q̄ modus ſignificādi & cōſiderandi idipſum diuerſimode, ſecundum ꝙ inferius planius
apparebit, ideo dicēdū ſimpliciter ꝙ ī diuinis nulla actio pōt aut debet attribui illi quod ſe habet
vt alicuiꝰ: & ſicut exiſtens in alio: ſed ſolum quod ſe habet vt cuius eſt aliquid, hoc aūt eſt ſolū ſup
poſitū. Cętera eñ omnia diuina ſe habent vt aliquid ſuppoſiti ſeu aliqđ exiſtens in ſuppoſito: vt ſūt
ipā diuina eſſentia, relatiua ꝓprietas, & vniuerſaliter oīa eſſentialia attributa, veluti ſunt potentia
ſapiētia & c. hmōi. Ideo dicēdū ſimplicit: ꝙ nulli taliū ꝓprie loquēdo debet attribui actio aliq̄ vt agē
ti: & ita ꝙ diuina eēntia nullā agat actionē, ſed ſuppoſitū omnes; vt non ꝓprie dicit̄ ꝙ deitas intel
ligit: aut vult: aut gñat; aut ſpirat: aut creat; ſed vt agenti, oīa hmōi tm̄mō perſonę debēt attribui:
& hoc aut ꝑ nomē qđ imponit̄ ad ſignificādū pſonā determinatā determinate, ſicut ſignificat hoc
nomen pater: dicēdo pater intelligit, gñat, aut creat: aut ꝑ nomen quod imponitur ad ſignificādū
pſonā indeterminatā indeterminate: ſicut ſignificat hoc nomen, deus vt patebit inferius: dicendo
deus intelligit gñat aut creat. per nomen eñ impoſitū ad ſignificādū eſſentiā non ſignificat̄ pſona
ſub rōne pſonę: & ideo neq; aliqđ ſub rōne agētis. propter qđ ſignificato ꝑ tale nomen nullo modo
pōt attribui actio ſiue agere. Et ſimiliter eſt de noīe impoſito ad ſignificādū relatiuā ꝓprietatē.

¶Ad primū in oppoſitū: ꝙ formę proprium eſt agere: patebit reſpōſio ex deter- Q
minatiōe q̄ſtionis ſequētis. ¶Ad ſecūdū: ꝙ reſpectiuū nō agit: quia reſpectus nō eſt principiū actio Ad pri.
nis &c. Dicēdū ſcđm ꝙ ampliꝰ exponet̄ in ſequenti q̄ſt. ꝙ actio dupliciter attribuit̄ alicui. Vno mō princi.
vt agenti. Alio mō vt illi qđ in agente eſt agendi rō. ſcđm ꝙ calefacere attribuit̄ calido & calefaciē R
ti calori quo informatur vt rationi agendi; & intelligere attribuit̄ homini vt intelligenti: aīę ve Ad ſcđm.
ro vt rationi qua intelligit: ſecundū determinationem Philoſophi primo de aīa. Primo modo (vt
dictū eſt iā) actio attribuit̄ ſoli ſuppoſito. Scđo mō attribuit̄ alicui qđ eſt formale ī ſuppoſito. Tale
autem in pſona diuina duplex eſt, ſecundū duo q̄ cadūt in ſignificato pſonę. ſ. diuina eſſentia & ꝑ-
ſonalis ꝓprietas. Eſt eñ pſona diuina habens in ſe eſſentiā ſub pſonali ꝓprietate, ſecūdū ꝙ infra de
clarabit̄. Formale qđ eſt proprietas conſtitutiua pſonę vt hmōi, nec eſt agens, qa eſt alicuius, nec eſt
ratio agendi; eo ꝙ ipſa reſpectus eſt; q non eſt pricipiū actionis. Et ideo (vt aſſumit̄ in argumento)
reſpectiuū inquantū reſpectiuū, hoc eſt ꝑ rationē ſui reſpectus, non agit. Formale vero qđ eſt eēntia
eſt ſola rō qua pſona agit in diuinis, vt patebit in ſequēti q̄ſtione. Agēs tñ nō ē niſi ipm ſuppoſitū
reſpectiuū. Nec eſt hoc ſolū ī diuino ſuppoſito: ꝙ rō formalis qua ſuppoſitū habet eē ſuppoſitū nō
eſt rō agendi in ipſo: ſed eſt etiā in ſuppoſito creaturę. Ratio eñ ſuppoſiti in creaturis ſuper eſſen
tiam cōmunem, vt in iſto hoīe ſuꝑ rōnē humanitatis, non eſt niſi rō ſuæ indiuiduationis, q̄ non eſt
niſi ratio negationis: nō qua dicit̄ aliqđ indiuiſum in ſe, vt iſte homo vel hęc humanitas: hęc enim
negatio eſt ratio ſuę vnitatis eſſentialis: & circūloquit̄ verā affirmationem, vt dictū eſt ſupra de ſi
gnificato vnius in q̄ſtione de vnitate dei: & īfra dicet̄ ampliꝰ: ſed q̄ dicit̄ aliqđ diuiſum ab alio: qua
diuiſione mō affirmationis importat̄ pura negatio, vt ſupradictū eſt ibidē, & īfra dicetur amplius.
Eſt eñ illa eiꝰ ab alio diuiſio, qua nō cōicat̄ ei vnitas ſingularis formę ſuæ, ſecundū ꝙ inferiꝰ loquē
do de rōne pſonę in deo declarabitur. Nūc aūt ſicut reſpectus nō poteſt eſſe ratio principiādi actio
nem, ita nec negatio: & multo minus, quanto magis recedit a natura entis. Vnde ſicut iſte homo
nihil agit ratione qua iſte, quo ad rationem dico ſuæ indiuiduitatis; ſed ſolū ratione qua iſte quo
ad rationem ſuæ humanitatis quæ eſt hęc humanitas: ſic iſte qui eſt deus, ſicut pater, nihil agit ra
tione qua iſte, quo ad rationem ſuę ſingularitatis pſonalis, quæ eſt pſonalis ꝓprietas: ſed ſolum ra
tione qua iſte, quo ad rationem ſuę deitatis, quæ eſt hæc deitas: quæ in pſona non eſt indiuiduata;
ſed ſingularis, & in eadem ſingularitate alteri cōmunicabilis ſub rōne alterius reſpectus. Sicut eī S
in creaturis perſona ſiue ſuppoſitū ſit ꝑ hoc ꝙ natura cōis & vlīs de ſe indiuiduat̄ in ſuppoſito ꝑ
diuiſionē eiꝰ ab alia ī alio ſuppoſito in quo forma eadē cōis alia īdiuiduatiōe indiuiduat̄ ſine mu-

tua cōicabilitate ſuarū formarum īdiuidualiū:Sic ī deo perſona ſiue ſuppoſitum habet eſſe ꝑ hoc
ꝙ natura eadē ſingularis de ſe in nullo ſuppoſito indiuiduat̄,qa nullā cōmunitatē vniuerſalis ha
bet.Nihil ei eſt īdiuiduabile niſi ex ſe vniuerſale:cui nō cōuenit eſſe hoc niſi qa eſt hmōi,vt habitū
eſt ſupra.Sic inquā pſona in deo habet eſſe ꝑ hoc ꝙ hmōi natura cōicat̄ ꝑ relatiuas ꝓprietates indi
ſtictis ſuppoſitis.Qd̄ ei eſt cōmunitas in forma creata,hoc eſt cōicabilitas in forma īcreata: & qd̄ ē
indiuiduatio in illa,hoc eſt cōicatio in iſta:qd̄ eſt diuiſio pſonarū in illa,hoc eſt diſtīctio earū in iſta
& qd̄ eſt negatio in illa,q̄ eſt cā diuiſionis qua dicit̄ ꝙ hoc ſuppoſitū nō ē illud,q̄ facit ſuppoſitoꝝ
indiuiduationē,hoc ē relatio in iſta,q̄ eſt cā diſtīctiōis qua dr̄ ꝙ hoc ſuppoſitū eſt ad illud,& ꝑ hoc
nō eſt illud:q̄ facit ſuppoſitorū plurificationē.Et ſicut illa negatio ꝑ hoc ꝙ facit ſuppoſiti illiꝰ idi
uiduationē,facit ipm̄ ſuppoſitū vt ſubſiſtēs,& in quo ſubſiſtit illa forma vt īdiuiduata,q̄ ī alio ſilr̄
vt īdiuiduata alia īdiuiduatiōe ſubſiſtit:ſic iſta relatio ꝑ hoc ꝙ facit huiꝰ ſuppoſiti incōicabilitatē
facit ipm̄ ſuppoſitū vt ſubſiſtēs,& in quo ſubſiſtit illa forma vt cōicata: q̄ ſilr̄ vt cōicata ſubſiſtit
in alio.Sed eſt aduertēdū:ꝙ cū in forma creata negatio dr̄ eſſe cā diuiſiōis ſuppoſitoꝝ,& īdiuidua
tiōis eorūdē:in iſta vero relatio cā diſtīctiōis ſuppoſitoꝝ & incōicabilitas eorūdē:hoc ītelligēdū eſt
formalr̄ nō effectiue. Effectiue ei illd̄ ſolū facit agēs gn̄ando vel creādo circa formā creatā,& gn̄an
do vel ſpirādo circa formā īcreatā.Et nō eſt differētia quo ad hoc in aliquo circa formā illā & iſtā,
niſi ꝙ forma creata in nullo ſuppoſito habet eē niſi ꝑ agēs alid̄ a ſe.In prio aūt diuīo ſuppoſito.ſ.in
pr̄e,hꝫ eſſe ex ſe, & ab illo hꝫ eē in aliis,cōicata.ſ.in filio & ſpū ſctō. Et ſic patet in creaturis ꝙ rō &
cauſa indiuiduitatis ſuppoſiti,& eiꝰ indiuiduationis,& ſilr̄ indiuiduatiōis formę in ipō,formaliter
eſt negatio licet effectiue ſit agēs:in deo aūt relatio formaliter:nullū aūt agēs effectiue quo ad per
ſonā patris,ſed ipſe pater quo ad pſonā filii & ſpūs ſcti. Patet etiā ꝙ in creaturis ratio ſuppoſiti &
multiplicatio ſuppoſitorū ſiſtit in formę cōis indiuiduabilitate. In deo aūt īcipit ratio ſuppoſiti &
ſuppoſitoꝝ multiplicatio a formę diuinę ſingularitate.& hoc.ſ.in creaturis ꝓpter formę illiꝰ indiui
duę incōmunicabilitatē:& huius formę.ſ.diuinę ſingularis cōmunicabilitatē:q̄ cōuenit ei ꝓpter eiꝰ
ieffabilē ſimplicitatē & fœcūditatē.dicēte beato Diony.de di.no.c.i.Sacrā theologorū hymnologiā
inuenies aliqd beneficas deitatis ꝓceſſiones manifeſtantē,& laudantē diuinas noīationes,p̄parantē
& monadē quidē & vnū ꝓpter ſimplicitatē & vnitatē naturalis impartibilitatis: vt trinitatem ve
T ro ꝓpter ſubſiſtētis ſupeſſentialis fœcūditatis expreſſionē,& oīs paternitas in cęlo & in terra noiat̄.
Ad tertiū ¶Ad tertiū ꝙ in qualibet diuina pſona eſt eſſe ab eſſētia,ergo & opatio ſecūda:dicēdū ꝙ ꝓprie lo
quēdo,in deo eſſe ſcd̄m noſtrā rectā rationē intelligēdi p̄cedit eſſentiā,vt patet ex p̄determinatis.
& ſic falſum aſſumptū eſt.Potius em̄ dicendū eſt ꝙ eſſentia vna cōicata eſt tribꝰ pſonis,quia vnū
eſſe eſt eis cōicatū,inquantū eſſentialis deitas nō eſt niſi eſſe quoddā & actꝰ purus: q̄ ecōtrario ꝙ
eſſe eſt eis cōicatū:qa eſſentia eis eſt cōicata.Sed eſto ꝙ ita ſit:dicēdū ad argumētū ꝙ eſſe eſt ab ipa
eſſētia formaliter in deo,quēadmodū florere in arbore a flore,nō aūt pricipiatiue aut effectiue.Vn̄
& in creaturis nō eſt formaliter ab ipſa eſſentia niſi earū inquātū ipa eſt effectus,vt ſepius expoſi
tū eſt.Et cū aſſumit̄,a quo eſt eſſe & opari:verū eſt,a quo eſt effectiue eſſe:ab eo eſt effectiue opari.
V ſed a quo eſt eſſe formaliter,ab eo eſt opari vt a ratione qua opans effectiue opat̄.& hoc modo oīa
Ad q̄rtū. diuina opa ſunt ab ipſa diuina eſſentia.vt dicet̄ in q̄ſtione ſequēti.¶Ad quartū ꝙ filiꝰ eſt ſapientia
de ſapiētia ſicut eſſentia de eſſentia &c.dicendū ꝙ ad veritatē cōceptuū cōplexoꝝ & locutionū de
rebꝰ diuinis,nō tā debet attēdi identitas rei:quēadmodū ſignificādi & intelligēdi ſimplicia. Vnde
qa hmōi noīa ſapiētia eſſentia nō ſignificāt rationē ſuppoſiti & cuius eſt aliqd & pfecti in actu,ſed
potius rationē ꝙ eſt alicuiꝰ vt aliqd eiꝰ,& ita nō ſecūdū rationē actualis & pfecti: qd̄ requirit̄ ſecū
dū iā determinata:vt vere dicat̄ ꝑ actionē aliquā hoc de hoc,vt patet ex iā determinatis: ideo oēs
hmōi locutiones quātum eſt de ꝓprietate ſermonis falſę ſunt,ſed a ſanctis dictę ſunt ad exprimen
dū vnitatē eſſentię in pſonis,& ipſiꝰ eſſentię ad perſonas,cōtra infeſtationē hęreticorū q ſubſtantiā
diuerſificabāt,& in pſonis cōpoſitionē ponebāt.Et eſt in oībꝰ locutiōibꝰ talibꝰ exceſſus ad latus im
proprietatis,ad excludendū exceſſū ad latꝰ falſitatis:ſicut q virgā nimis incuruatā in vno latere in
curuat eā nimis in latus oppoſitū vt ſic eā ad ęqualitatē ꝑducat.Sed eſt aduertēdū ꝙ in eis eſt im
proprietas maior & minor:ſecūdū ꝙ ratio a qua attributū in potētia,magis appropīquat ad natu
rā actiui.ſcd̄m hoc ei magis appropīquat ad naturā ſuppoſiti cuiꝰ eſt ꝓprie agere. Vnde qa eſſētia
eſt ſumme abſolutū in deo abſq̄ ſignificatione oīs reſpectus,& fundamentū attributorū q̄ a ratio
nibꝰ reſpectuū īponunt̄,vt patet ex p̄determinatis, quorū q̄dā ſignificāt rōnē reſpectꝰ ad actionē,
vt natura q̄ de ſuo noīe ſignificat rationē eiꝰ in quo eſt,vt ſapiētia declaratiui, & lux illuſtratiui,
ideo iſtę ſunt magis ꝓprię,natura de natura,ſapiētia de ſapiētia,lux de luce,q̄ iſta,eſſentia de eſſen
tia,q̄ īpropriiſſima ē. Oēs tn̄ cōmuniter ſunt īproprię.Propter qd̄ etiā nō cōpleta locutiōe dixerūt

ſapiētia gn̄at ſapientiā:lux generat lucē: ſed dixerūt hoc de hoc: quia pōt intelligi vel quia hoc ge
nerat hoc:vel qa ꝑ gn̄ationē habet̄ hoc de hoc:nō ꝙ vnū eorum ſit generans,alterū vero generatū
Vnde & ſic deberet exponi ſapientia de ſapientia.i.filius qui eſt ſapientia eſt de patre qui eſt ſapiē
tia:eſſentia creat.i.deus trinitas q eſt eſſentia creat,& ſic de cęteris.
Circa quartum arguit̄ ꝙ diuina eēntia nō ſit in deo ratio agendi omnem diuinā A
actionem Primo ſic.qd̄ maxime habet rationem materialis & ſubiecti receptiui ī Queſt.iiii.
aliqua natura entis,minime eſt ratio agēdi actionem aliquam q̄ conuenit illi en Arg.i.
ti.Vnde in genere entis naturalis materia quia eſt ſubiectū receptibile oīm for
marum naturalium,nullo modo eſt rō agēdi aliquā actionē naturalem:ſed ratio
patiendi & recipiendi tm̄.ſecūdū ꝙ dicit Phs.ii.de generatione.Pati ꝓprium eſt
materię.agere autem alterius potentię.In natura autem entis increati diuina eſ
ſentia maxime rationem materię habet,& quaſi ſubiectū exiſtit receptiuū oīm diſpoſitionū forma
lium in deo:vt ſunt rationes attributorum & pfectionū & idearū & oīm ꝓprietatū atq̄ relationū
ergo &c.¶Secundo ſic. actio reſpondet proportionaliter rationi agendi eam ab agente:vt ſi calidū 2
calefacit calore:ſicut calor eſt vna ſimplex qualitas principiū exiſtens & ratio actionis calidi: ſic ca
lefactio eſt vnica & ſimplex actio:& ſecundum ꝙ calor intenſus eſt in gradu caloris,ſic proportio
naliter calefactio eſt intenſa in gradu calefactionis:quia generaliter a magis & minus in qualitati
bus actiuis,ſecūdum Philoſophum,cauſatur magis & minus in actionibꝰ quarū ſunt ratio.ſi ergo
diuina eſſentia eſſet ratio omnium diuinarum actionum:ſicut ipſa ſimplex eſt & vnica nullam ha
bens omnino diuerſitatem:vnica ergo & ſimplex eſſet omnis diuina actio nullam omnino habens
diuerſitatem.conſequens falſum eſt.differunt enim inter ſe generare,creare,ſpirare,intelligere,vel 3
le:quæ ſunt diuinę actiones.ergo &c.¶Tertio ſic.agens ſecundum aliquam rationē in ſe non ꝓdu
cit ꝑ actionem niſi ſimile ſibi in illa rōne:vt ſi calidū calefacit calore,nō ꝓducit in calefacto niſi calo
rem,generando calidū ſibi ſimile in calore.Similiter ſi homo generat hominē in humanitate ſua q̄
eſt forma ſua,nō generat niſi ſibi ſimilē in humanitate.Si igit̄ diuina eſſentia ſit ratio agendi oēs
diuinas actiones,agēs nō ꝓduceret ſua actione niſi ſibi ſimile.cōſequens eſt falſum:qd̄ patet in crea
tione q̄ eſt diuina actio,qua nō ꝓducit̄ ſibi ſimile ī deitate.ergo &c.¶Quarto ſic.cum (vt iā dictū 4.
eſt)actio debet eſſe proportionalis rationi agendi, ſicut ergo ſe habet actio ad actionem:ſic ſe ha
bet ratio ad rationē.ſed in deo actus ſiue actio q̄ eſt eſſe,ſe habet ad actionem q̄ eſt generare ſiue ſpi
rare,ꝙ eſt differens ab illa: quia eſſe eſt actio ad ſe dicta: generatio autem vel ſpiratio eſt actio ad
aliud dicta.ſecundū em̄ ꝙ dicit Auguſt.vii.de tri.ca.4.aliud eſt deo eſſe,aliud patrem eſſe.qd̄ em̄
eſt ad ſe dicitur:pater aūt ad filiū, & relatiue gignit.ergo ratio actionis q̄ eſt eſſe in deo, differens
erit ab illa q̄ eſt ratio actionis q̄ eſt gn̄are aut ſpirare:ita ꝙ ratio eſſe ſit abſoluta & dicta ad ſe:ratio
vero generare aut ſpirare ſit relatiua & ad aliud dicta.Cū ergo diuina eſſentia omnino ſit abſolu
ta & ad ſe dicta:& ratio eiꝰ qd̄ eſt eſſe:qa eē eſt actus entis a forma q̄ exiſtit.ſecūdū ꝙ dicit̄ ſecūdo
de aīa. Cauſa ipſius eſſe omnibꝰ ſubſtantia eſt.non ergo poteſt eſſe ratio eius qd̄ eſt gn̄are aut ſpi
rare:immo illud debet aliquid eſſe reſpectiuum & ad aliud dictum.¶Quod confirmatur arguen
do.Quinto ad idem ſic.illud eſt ratio agendi ꝓpriam actionem in vnoquoq̄,qd̄ eſt vltimū forma 5.
le & conſtitutiuū illius:vt ſi calor eſt vltimum formale cōſtitutiuū calidi in natura calidi,calor er
go eſt ꝓpria ratio in calido agēdi actionē calefaciendi.Cōſimiliter intellectus quia eſt vltimum for
male conſtitutiuum hominis:eſt ratio agendi ꝓpriam actionem hoīs,vt determinat Philoſophus
primo Eth.Sed generare eſt ꝓpria actio patris inquantū pater eſt. ꝓprietas vero relatiua eſt qua
ſi vltimum & formale in diuīa eſſentia qua cōſtituitur pſona patris.pater em̄ paternitate dicitur
pater:non aūt deitate q̄ eſt diuina eſſentia.ergo &c.¶In oppoſitum arguit̄ primo ſic.in deo nihil ē In oppo.i.
reale aut poſitiuū niſi eſſentia & relatio,vt patet ex ſupra determinatis.Ratio aūt agentis qua pro
cedit actio ab agente,debet eſſe in ipſo aliqd reale poſitiuum.aliter enim actio non eſſet aliqd rea
le neq̄ poſitiuum:quia principiatum & cauſatū nō habent verius eſſe q̄ principium & ſua cā. re
latio autem nullius actionis ratio poteſt eſſe:qa ratio actionis eſt ꝑ ſe actionis pricipium,qd̄ nō po
teſt eſſe relatio,ſicut neq̄ terminus.ſcd̄m Phm̄.v.phyſi.& tactum eſt in p̄cedenti quæſt. ergo &c.
¶Secundo ſic.ſicut materia prima eſt primum omniū principiū paſſiuum: ſic deꝰ eſt primū oīm 2
pricipiū actiuū.dicēte Philoſopho.xii.meta.ꝙ ea quæ ſunt in prima materia in potētia:ſunt in pri
mo motore in actu.ſed prima materia ſua eſſentia nuda eſt ratio paſſiua oēm formā & tranſmuta
tionem recipiendi.ergo deꝰ ſua eſſentia nuda eſt ratio actiua oēm diuinā actionem in ſe eliciendi.
¶Dicendū ad hoc:ꝙ ſecūdū ſupra determinata,in deo ſuꝑ ipſam puram eſſentiā B
deitatis nihil addit̄ neq̄ ſecūdū rē neq̄ ſecundum veridicā intelligendi rationem,niſi rō reſpectꝰ ſi Reſponſio

ue in attributis ſubſtãtialibꝰ,ſiue in rationibꝰ ꝑfectionũ aut idearũ, ſiue in ipſis notionibꝰ & ꝓprie
tatibus ꝑſonarũ.De natura aũt reſpectꝰ ſecũdũ ꝙ eſt reſpectus,clarũ eſt ẜm Phm.v.phy. ꝙ nec pōt
habere ꝑ ſe ratione principii aut termini actionis.Illud aũt qđ eſt ratio agẽdi, quia eſt id quo agẽs
formaliter agit,neceſſario eſt principiũ ꝑ ſe elicitiuũ actionis vt dictũ eſt,queadmodũ aĩa principiũ
eſt in aĩatis,vt determinat Phs.ii.de aĩa.Qđ aũt eſt tale principiũ in re,neceſſe eſt ꝙ ſit aliqd poſi-
tiuũ reale,vt oſtẽdit penultima ratio iã ſupra inducta.Quare cũ(vt dictũ eſt)ꝑter reſpectꝰ in deo
nihil eſt reale poſitiuũ niſi pura ſubſtãtia, q̄ eſt deitas ſiue ipa diuina eſſentia,in deo igit̃ ponendũ
eſt ꝙ ratio agẽdi elicitiua diuinas actiones,q̄cunq; ſint illę, non ſit niſi ipa pura diuina eſſentia:ita
ꝙ licet nulla actio oĩno attribuat̃ eſſẽtię diuinę velut prĩcipio agẽti,ſicut determinatũ eſt in ꝓcedẽ
C ti q̄ſtione:oĩs tñ diuina actio attribuit̃ ei vt principio elicitiuo,& quo agens principale.ſ.ſuppoſitũ
vnũ vel duo vel tria,ſimul agũt oẽs actiones diuinas.Sed quia hmõi actiões diuinę differẽtes ſunt
inter ſe,& nõ eſt differẽtia in actionibꝰ niſi ex differẽtia ex parte principii elicitiui, iuxta ꝙ ꝓcedit
ſecũda ratio ſupra ĩducta:Diuina aũt eſſẽtia ſub rõne qua eſt eſſentia,nullã rõnẽ differẽtię in ſe ha
bet:qđ aũt nullã differẽtiã ex ſe oĩno pōt in ſe habere,ſi in ſe aliquã habeat,oportet ꝙ hoc ſit ab ali
quo ſibi ſuꝑuenienti:Eſſentię aũt diuinę nihil pōt ſuꝑuenire niſi ratio reſpectus:eſſentia ergo vt ſit
ratio differentiũ actionũ,oportet eã in ſe differre,ſaltẽ ſecũdũ rationes diuerſorũ reſpectuũ.Qui cir
ca ipam eſſẽtiã duo faciũt. Vnũ.ſ.vt ꝑ ipſos eſſentia reſpiciat actus:& q̄ſi ĩclinationẽ habet ad ipos
eliciẽdos,cũ ſecũdũ ſe abſq; ratione oĩs reſpectus penitꝰ abſolutũ qd eſt,& nullo modo reſpicit actũ
eliciẽdũ.Nũc aũt nullo modo poſſet eſſe ratio agẽdi ipm niſi aliquo modo ipm reſpiceret,& ad ipm
aliquo modo ordinaret̃.Aliđ vero,vt ꝑnes differẽtiã iporũ ipi eſſẽtię determinarẽt actꝰ differẽtes
cũ ſecũdũ ſe nullũ oĩno determinat:& ideo nullũ determinate eliceret niſi ab aliquo ſibi determina
ret̃.Actũ vero ſimpliciter reſpicit ꝑ reſpectũ ĩportatũ noĩe potẽtię:ſecũdũ ꝙ ſupra expoſitũ eſt in q̄
ſtionibꝰ de potẽtia dei.Actus vero diuerſi eliciẽdi ſibi determinãt̃ ꝑ reſpectꝰ diuerſos diuerſorũ mo
doꝝ potẽtię.Et ſic ad agẽdũ actũ aliquẽ,a ꝑſona diuina vt a principali agẽte duplex ratio qua agit
eũ requirit̃:vna vt qua ipm elicit:alia vt qua eliciẽs actũ reſpicit,& determinat̃ ſibi actꝰ.Primo mo
do dico vt iã dictũ eſt,ꝙ ſola diuina eſſentia ſecũdũ rationẽ eſſẽtię eſt ratio agẽdi oẽs diuinas actio
nes.ſ.in eliciẽdo ipas.Secũdo vero modo dico ꝙ reſpectꝰ fũdati in diuina eſſentia ſunt ratio agẽdi
diuinas actiones a deo.ſ.in determinãdo ipſas vt eliciant̃:ita videlicet ꝙ vnica eſt ratio oĩs eliciẽs.ſ.
D ipſa diuina eſſentia ſub ſua ratione abſoluta qua eſſentia eſt:plures vero ſunt rõnes determinãtes
ſecundũ pluralitatẽ actuum.ſ.ipſi reſpectus diuerſi.Ad cuius euidentiã ſciendũ ſecundũ ſuperius
determinata,ꝙ ratio propria eſſentię dei ſecundũ ꝙ eſſentia eſt mere & abſolute, eſt fundamẽtum
oĩm aliarũ tã q̄ illarũ q̄ importãt reſpectꝰ fundatos in ipa eſſentia:q̄ nõ eſt niſi vnica forma realis ab
ſoluta exiſtẽs in diuinis ſuppoſitis:cui ex ſeipa primo & ꝑ ſe nõ cõuenit niſi actꝰ q eſt eſſe, q in ipa
cõicat̃ ſuppoſitis,& oĩbꝰ diuinis reſpectibꝰ in ipſa fundatis.Illũ aũt actũ tanq̄ primũ quẽ reſpicit &
ſibi determinat ex ratione ſibi ꝓpria & abſoluta ſecundũ rectã rationẽ noſtrã intelligendi,ſequunt̃
oẽs alii actus tanq̄ ſecũdi, quos reſpicit & qui ſibi determinant̃,vt dictũ eſt, ex rationibꝰ reſpectuũ
potẽtialiũ q in ea fundant̃.Cũ aũt ſibi determinati ſunt actus,ſeipa vt eſſentia eſt ĩmediate eſt ratio
eliciẽdi eos.vt queadmodũ materia nullũ ordinẽ habet ad formã & ad pati ĩ recipiẽdo aliqd in ſe ni
ſi ꝑ rationẽ potẽtię paſſiuę,in nuda tñ ſubſtãtia ſua formas recipit,ſic diuina eſſentia nullũ ordinẽ
habet ad actũ q eſt agere ſimpliciter,niſi ꝑ rationẽ potẽtię actiuę:pura tñ ſubſtãtia ſua eſt ratio eli-
ciẽdi oĩm actuũ.Ita ꝙ ſicut potẽtia receptiua ſiue paſſiua in materia nõ eſt aliqd re abſoluta aliud
ab ipa eſſẽtia materię:qa ſi ſic,materia ex ſe eſſet in potẽtia ad illud:& ſi potẽtia illa eſſet ſilr̃ aliud,
ud,eſſet abire in infinitum,quod eſt incõueniens,& ideo neceſſe eſt ſtare in primo, ꝙ potentia re-
ceptiua materię nõ eſt aliqd re abſoluta aliud ab ipſa eſſentia materię,ſed ſolũ reſpectus fundatꝰ in
ipa eſſẽtia materię,q̄ ex ſe & ſecũdũ ſuã ſubſtãtiã ſubintrat rõnẽ reſpectꝰ. Propter qđ dicit Cõmẽ.
in de ſubſtãtia orbis. Natura ſubiecti recipiẽtis formas.ſ.primę materię,neceſſe eſt eſſe naturã potẽ
tię.ſ.ꝙ ſubſtãtia eiꝰ eſt eſſe in poſſe.Sed poſſe quo ſubſtãtiat̃ hoc ſubiectũ, differt a natura ſubiecti
qđ ſubſtãtiat̃ ꝑ hoc poſſe,in hoc ꝙ poſſe dr̃ reſpectu formę: hoc aũt ſubiectũ eſt vnũ exiſtentiũ ꝑ ſe
quorũ ſubſtãtia eſt in potẽtia.Cõſimiliter potẽtia actiua in ipa diuina eſſentia fundata nõ eſt aliqd
re abſoluta aliud ab ipa eſſentia,& hoc cõſimili ratione:ſed eſt ſolũ reſpectꝰ fundatꝰ in ipſa diuina
E eſſentia:q̄ ex ſe ſecũdũ ſuã eſſentiã ſubintrat rationẽ reſpectꝰ.Et ideo vlteriꝰ queadmodũ ſi materia
eſſet vna ſecũdũ potẽtiã,ſicut eſt vna ſecũdũ ſubſtãtiã,cũ agẽs ſit vnũ,nõ eſſet factũ niſi vnũ:Sic ſi
diuina eſſentia eſſet vna ſecũdũ potẽtiã & reſpectꝰ potẽtiales,ſicut eſt vna ſecũdũ ſubſtãtiã:cũ agẽs
primũ.ſ.ꝑſona patris ſit vna,nõ eſſet oꝑatio eiꝰ niſi vna.Sed qa ſicut ibi,qa materia ẽ multa ſecũdũ
potẽtias,ideo ex ipſa multa poſſunt fieri,& multa ĩ nuda ſubſtãtia eiꝰ recipi:ſic in ꝓpoſito qa diui-

na eſſentia eſt multa ẜcđm potẽtias actiuas ſiue reſpectꝰ potẽtiales actiuos:ideo ipſa ẜcđm rõnẽ pu
rę eſſentię ſuę pōt eẽ pluriũ actuũ elicitiua.Qui ĩ vniuerſo ſunt in triplici gñe.qdã q eſt actus q eſt
oꝑatio:quidã aũt qui ẽ actio:quidã vero qui eſt factio.Qui ẜcđm Phm.i.&.x.Ethi.differũt ĩ hoc
ꝙ operatio dicit̃ qñ non eſt aliquid ab ipſo actu ꝓueniens tanq̄ finis eiꝰ,ſed ipſe eſt finis:qualis eſt
actus citharizandi:cui non eſt niſi delectatio annexa in citharizante & in audiẽte.Actio vero dicit̃
qñ aliqd ab ipſo actu eſt ꝓueniens qđ manet in agẽte:vt ex morali aut intellectuali oꝑatione habitꝰ
aliqs in agente.Factio vero dicit̃ quando aliquid ab ipſo tanq̄ finis eius procedit ab ipſo extra agẽ-
tem: vt domus ex actu carpentationis. Vñ Phus.vi.Eth.dando differentiã artis & prudẽtiæ circa
morales virtutes exiſtentis,dicit ꝙ ars eſt factibiliũ,prudentia vero agibiliũ.Et ambo hęc ſunt cir-
ca ea quæ ſunt ad finem:felicitas autem eſt operatio quæ conſiſtit in fine,vt determinat.x.Eth.Ex
parte vero dei actus q eſt operatio,eſt actio eſſentialis intelligendi & volendi,in quo cõſiſtit dei bea
titudo,vt infra dicet̃.Actꝰ vero q eſt actio,ꝓprie dicit̃ gñatio & ſpiratio:q̄ terminãt̃ ad diuina ſup-
poſita.Actꝰ vero qui eſt factio,ꝓprie dicit̃ creatio:a qua creaturę extra ꝓcedũt in eſſe. Horum aũt
trium generum actus in deo quodammõ diuina eſſentia eſt ratio eliciendi:& reſpectus in ea,eſt rõ
ſibi actũ determinandi. Vidẽdũ eſt diſcurrendo ꝑ ſingula,vt ex hoc ꝑfecte pateat quõ in omnibus
ſola ſubſtãtia eſt ratio eliciendi.& diuerſi reſpectꝰ in ea ſunt rõnes diuerſę ſibi diuerſos actus deter
minandi.Qđ primo patet in actu q ẽ operatio,vt eſt intelligere & velle.Actũ eñ intelligendi elicit
in diuino intellectu ipſa diuina eſſentia inquantum habet in ſe reſpectum importatum ꝑ rationem
veri:per quã ipſa eſſentia habet ꝙ ſit ꝓprium obiectum motiuũ intellectus:non ꝙ reſpectꝰ ille qui
importat̃ nomine veritatis,ſit obiectũ intellectus:ſed ꝙ ipſa eſſentia ſit eius obiectũ vt habet in ſe
rationem hmõi reſpectus, ſecundum ꝙ diſtinctius eſt expoſitum ſupra in queſtionibus de intelli-
gibilitate dei.Actum vero volendi elicit in diuina voluntate ipſa diuina eſſentia inquantum ha-
bet in ſe reſpectum importatum per rationem boni cogniti, per quem ipſa eſſentia habet ꝙ ſit ꝓ-
prium obiectum volũtatis, & mouet intelligentem bono apphenſo ad actũ volẽdi ipm. non ꝙ re-
ſpectus ille importatus noĩe boni ſit obiectum voluntatis:ſed ipſa eſſentia pura vt in ſe habet ratio
nem hmõi reſpectus.Idem ſimiliter patet in actu qui eſt agere ſiue actio ꝓprie dicta. Actum enim
gñandi filiũ elicit diuina eſſentia vt habet eſſe in patre,ſub rõne reſpectus importati noĩe potẽtiæ
gñandi actiue.non ꝙ ille reſpectꝰ eliciat actũ gñandi: ſed ipm in patre elicit ipſa eſſentia pura,vt ꝑ
reſpectũ illũ ĩ patre ſibi talis actꝰ eſt determinatꝰ.Et ſilr̃ actũ ſpirandi cõmuniter elicit in patre &
filio vt habet eſſe in ipſis ſub rõne reſpectus importati noĩe potẽtię ſpirandi actiue.Idẽ ſimiliter pa
tet in actu qui eſt factio.Actum eñ creatiõis elicit cõmuniter in tribus ꝑſonis diuina eẽntia,vt ha
bet eſſe in ipſis ſub rõne reſpectus ĩportati noĩe voluntatis liberę valentis ad oppoſita : vt ſic ſem-
per ipſa eſſentia ſub rõne eſſentię ſit eliciens ſimpliciter:ſed rõne alicuius attributi determinantis
non eliciẽtis ſit eliciẽs determinate actũ determinatũ. Vt ſecũdum hoc in ſumma dicamus omni F
diſtinctiõe ꝑtermiſſa,ꝙ diuina eẽntia vt eẽntia eſt,ſit ratio agẽdi elicitiua oĩm diuinã actionẽ quã
agunt tres ꝑſonę diuinę vel duę vel vnica effectiue ſiue prĩcipiatiue:determinatiue vero ẜcđm rõ
nem alicuius attributi.Ratio autem agendi omnẽ diuinam actionẽ,ſed aliam & aliam ſecũdũ aliã
& aliam rationẽ,vt magis habet declarari diſputãdo de diuinis actionibus in ſpeciali.Et ſic ĩ omni
diuina actione vno modo eſt ratio agendi ipſa eſſentia ſecundum rationem eſſentiæ:& non ſecũdũ
rationẽ attributi.Alio aũt modo nõ niſi ratione alicuius attributi. Cõmuniter aũt ſumẽdo eẽntiã
& ẜcđm rõnẽ eſſentię,& ẜcđm rõnẽ attributi ſimpliciter & abſolute,dicẽdũ ꝙ diuina eſſentia eſt in
deo ratio agẽdi omnem diuinam actionem.Per iam dicta patent obiecta.

¶Ad illud ergo qđ primo arguit̃ in oppoſitũ:ꝙ diuina eſſentia maxime habet rõ G
nẽ materialis & receptiui:ergo minime eſt rõ agẽdi:Dicẽdũ ꝙ verũ eſt de illo qđ eſt receptiuũ alte Ad pri.
rius re abſoluta differentis a recipiente: ſicut differt forma a materia : non autem de illo quod eſt princi.
receptiuum alterius ſola ratione reſpectiua ab ipſo differentis qualiter differunt a diuina eſſentia
quæcunq; in ipſa fundant̃,non dico ꝓprie recipiunt̃.¶Ad ẜcđm,ꝙ ſi diuina eſſentia eſt ratio agen H
di in deo:ſicut ipſa eſt vna & ſimplex,non erit ratio niſi vnius actionis ſimplicis: Dicendũ ꝙ actio Ad ẜcđm.
nũ q̄dã ſunt diuerſę re abſoluta inter ſe:& ab eo qđ eſt rõ agẽdi:q̄dam vero re relationis aut reſpe
ctus ſecundũ rõnẽ tm̃.Actionum diuerſarũ primo modo nullo mõ poteſt eſſe ratio vna ſimplex eſ
ſentia abſq; determinatione ꝑ diuerſa q̄ re abſoluta differunt:imo ſi ſunt actiões re diuerſę,& ratio
nes ſeu principia agendi ſunt re diuerſa.& ſecundũ hoc dicit Ioan.Dam.lib.ii.ſen.ſuarũ cap.xv.ꝙ
operatio eſt naturalis vniuſcuiuſq; ſubſtãtię virtus & motꝰ.Vnde manifeſtum eſt qm̃ quorũ ſub
ſtantia naturalis eſt eadẽ,hoꝝ & oꝑatio eſt eadem: quoꝝ aũt naturę ſunt differentes,horũ & ope
rationes ſunt differentes.Impoſſibile eſt enim ſubſtantiam expertem eſſe naturali operatione.Vel

ad minus determinať ꝑ diuerſa re,queẽadmodũ diuerſa opa ſunt videre & audire ab eadẽ aĩa, ſed ꝑ
determinationẽ diuerſorũ organorũ,vt alibi determinauimꝰ in q̄ſtiõe quadã de potẽtiis aĩę.Actio
nes diuerſæ Sc̄do modo ſunt oẽs diuinę actiones & inter ſe,& ab ip̃a eſſentia,& ideo in talibꝰ ſuffi
cit ipſi eſſẽtię determinari actus ꝑ diuerſos reſpectꝰ ꝓportionales diuerſitati actuũ.vt ſi actꝰ ſola rõ
ne differant inter ſe & ab ipſa eſſentia,vt intelligere,& velle, diuerſis reſpectibꝰ ſecũdũ rõnẽ iter ſe
& ab ip̃a eſſentia differentibꝰ,ſibi hmõi diuerſi actus determinanť,vt ſunt veritas & bonitas,vt pa
tet ex p̄dictis.Si vero actus inter ſe differant re relationis:vt generare,ſpirare,diuerſis reſpectibꝰ ſe
cundũ realẽ relationẽ inter ſe,ſibi hmõi actus determinanť: vt ſunt potẽtia actiua generãdi & po
I tẽtia actiua ſpirãdi.¶Ad tertium,ꝙ ſi eſſentia eſſet ratio omnis diuinę actionis,tunc non produce
Ad tertiũ retur a diuina actione niſi ſimile deo in deitate,quod falſum eſt in actu creationis:Dicendũ ꝙ ſem
per producitur diuina actione ſimile in diuina eſſentia,vel quo ad veritatem ſubſtantiæ,vt in pro
ductione diuinarũ perſonarum,vel quo ad rationem imitationis ad rationes perfectionum & idea
rum in diuina eſſentia,vt in productione creaturarum.Qꝫ ſecundum eundẽ modũ ſimilis produ
K catur ſimile in omni genere actionis,non oportet:eo ꝙ ipſæ actiones diuerſorum modorum ſunt:
Ad q̃rtũ. vt debet exponi tractando de ipſis in ſpeciali.¶Ad quartũ,ꝙ eſſentia quia eſt ratio abſoluta actus
primi abſoluti qui eſt eſſe:ſic non poteſt eſſe ratio actus ſecundi reſpectiui qui eſt generare vel ſpi
rare:Dicendum ꝙ verũ eſt niſi ſub ratione alicuius reſpectus actui illi ſecundo proportionalis.Vn
de in creaturis ratio formæ a qua eſt actus primus qui eſt eſſe,ſub ratione reſpectus potẽtię actiuæ
quã in ſe recipit,eſt ratio eliciẽdi actus ſecũdos abſolutos : ergo multo fortius in propoſito poteſt
eſſe ratio eliciẽdi actus ſecũdos reſpectiuos.Ratio em̃ elicitiua(vt dictũ eſt)nullo modo põt eſſe re
ſpectus.Et cũ hoc falſum eſt illud qđ aſſumiť in argumento,ꝙ eſſentia diuina eſt ratio actus primi
in deo q eſt eſſe.Etſi em̃ in creaturis hoc ſit verũ,vt ratio eſſentię prior ſit ſecũdũ rationẽ noſtrã in
telligẽdi q̄ ſit ratio eſſe,vt eſſe dicať ab eſſentia,quia quãto aliq̄d in creatura habet rationẽ minus
actualis:tanto illud habet magis ex ſe & natura ſua & ab alio qđ eſt magis actuale:eſſe aũt ſub ma
iori actualitate ſignificat q̄ eſſentia:in deo tñ econtrario tanto ei aliq̄d magis ꝓprium eſt & primo
cõuenit,quãto habet rationẽ magis actualis.Et ideo dictũ eſt ſupra,ꝙ eſſe ſecũdũ rationẽ intellectꝰ
L noſtri potiꝰ & prius cõuenit deo q̄ rõ eſſentię,vt in deo eſſentia potius dicať ab eſſe q̄ ecõtrario.ſe
Ad q̃ntũ. cũdũ ꝙ dicit Aug.vii.de Tri.c.iiii.& li.v.c.ii.Ab eo qđ eſt eſſe dicta eſt eſſentia.¶Ad quintũ,ꝙ ſup
poſitũ vnũq̄dq; agit ꝑ vltimũ formale in eo:& illud nõ eſt eſſentia,ſed relatiua ꝓprietas:quia ſecũ
dũ Aug. Deus pater paternitate pater eſt nõ deitate:dicendũ ꝙ in quolibet ſuppoſito ſingulari ẽ
duo cõſiderare,& duplex formale ſecundũ illa.Primũ illorũ eſt natura ſiue res ſiue eſſentia in qua
ſubſiſtit,vt eſt humanitas ſortis in ſorte,& deitas patris in patre.Secundũ vero eſt modus ſecũdũ
quẽ ſubſiſtit.ſ.idiuidualiter in creaturis,& incõicabiliter in diuinis, & ptinet ad rationẽindiuidua
tionis formę in creaturis, & incõmunicationis ſuppoſiti in diuinis.Modus quo indiuiduatio for
mę fit in creaturis:tactus eſt in p̄cedenti q̄ſtione in parte.& ſimiliter modus incõicationis ſuppoſi
ti in diuinis,ſed alibi expreſſius in q̄ſtione quadã de quolibet.Et quantũ ad p̄ſens ſufficit,ſciendũ
eſt ꝙ in creaturis ratio formalis qua fit formę indiuiduatio, negatio eſt non vnica ſed duplex. vna
q̄ negať plurificatio naturę ĩtra ſe.alia qua negať identitas ad cõſimilẽ ei extra ſe, & qua negať eſſe
alicuius alterius ab illo cuius eſt.Socratis em̃ humanitas eſt vna numero,quia ex ſe nõ eſt nata di
uidi vllo modo per hanc & illam in diuerſis, ſicut nata eſt diuidi forma ſpeciei. & eſt ita Socratis
ꝙ non eſt alterius,neq; illa quæ eſt alterius,ſed alia ab illa.In diuinis autem licet in eis non ſit pro
prie formę indiuiduatio,quia non eſt in deo ratio vniuerſalis,q̄ requiriť ad indiuiduationẽ proprie
dictam,vt expoſitum eſt in dicta queſtione de quolibet : eſt tñ in diuinis ſuppoſiti incõmunicatio
cuius ratio formalis non eſt aliqua negatio qua forma determinatur ſuppoſito,aut qua indiuidua
bilis aut incõmunicabilis redditur, eo ꝙ pluribus ſuppoſitis ſecundũ ſpeciẽ cõmunicabilis eſt &
communicata:& in ſe ex ſe ſingularis eſt : immo ſingularitas quædam(vt habitum eſt ſupra) in
quali quidem ſingularitate conſtat. Forma creata nullo modo per communicationem procedere
in aliud ſuppoſitũ põt ꝓpter ſuã limitationẽ,ſed forma diuinitatis ꝓpter ſuã illimitationẽ vlteriꝰ
ꝓcedit,vt ſic vbi deficit ꝓceſſus formę createę,ibi in eadẽ ſingularitate cõmunicať pluribꝰ ſuppoſi
tis poſitiue,& hoc per differentiã reſpectuũ illorũ quos in ſe habet:ſub quibꝰ ſubſiſtit diuerſimode
M in hoc & in illo.Poſitiuũ autẽ abſolutũ in ſe nõ poteſt recipere diuina eſſentia, quia poneret compo
ſitionẽ in deo.Oportet igiť ꝙ ſit poſitiuũ reſpectiuũ.quod quidẽ quia pluribus cõmunicari nõ põt
ꝑ illud ſubſiſtit ſuppoſitũ in natura diuinę eſſentię,& hoc vt ſuppoſitũ ſingulare.Et talia reſpectiua
ſunt tres ꝓprietates relatiuę pſonales,pñitas,filiatio,ſpiratio paſſiua:q̄ pſonas incõicabiles & ſingu
lares in deo cõſtituũt:ſicut in creaturis negatio cõſtituit ſuppoſitũ,qđ ẽ ſingulare idiuiduũ.Et aſpi

ciendo ad tale formale qđ ratio conſtituendi ſingulare ſuppoſitũ diſtinctũ a quolibet alio, tali vlti
mo formali nullum ſuppoſitum agit qcq̄ neq; in creaturis neq; in deo. Vñ nõ dicitur vere ꝙ Sor
tes generat eo ꝙ eſt Sortes.i.eo ꝙ eſt indiuiduũ ſiue ĩdiuiduatum ſuppoſitũ:qm̃ illud (vt dictum
eſt)negatio eſt,quę nullius eſt effectiua.Sed ꝙ dicitur agere aliq̄d aut generare eo qđ eſt formale
in ipſo,hoc debet intelligi aſpiciendo ad formale qđ eſt ratio qua ſubſiſtit in natura ſpeciei,quæ eſt
ſua humanitas:in qua eſt conſiderare duo.ſ.ꝙ eſt humanitas ſimpliciter:quia tota natura ſpeciei
ſpecialiſſimę eſt in quolibet ſuo indiuiduo:& ꝙ eſt iſta in iſto ĩdiuiduata. Qꝫ ergo Sortes humani
tate ſua aliquid agit aut generat, hoc eſt ratione qua eſt humanitas ſimpliciter: & vt exiſtens eſt
in iſto:& ideo homo generat hominem:qđ eſt intẽtũ naturæ ſimpliciter. ꝙ autem generat alium
a ſe:hoc non eſt niſi tam propter materiam in qua generat: vt ponit phus: q̄ quia ſua humanitas
eſt iſta nõ cõmunicabilis alteri: ita ꝙ ſi per impoſſibile poſſet generare formã puram ſine materia,
aliam neceſſario generaret a ſe ex nihilo:ſecundum ꝙ dicit Cõmẽt.ſuper.xii.Metaph.Si forma per
ſe generareť,eſſet generatio ex nihilo.Et ſic ꝙ homo ſit ab homine:hoc eſt virtutis & perfectionis:
ꝙ autem alius ab alio in forma numerali:hoc eſt defectus & imperfectionis:& hoc habet generãs
ex natura indiuidui:non ex negatione indiuiduante:ſed ex natura ipſa: vt tali negationi ſubſtra
ta eſt.illud autem eſt ex natura ſpeciei.Et ideo de g̃natione indiuiduorũ abinuicẽ dicit Cõment.
ſuper.viii.phy.ꝙ modus generatiõis iſtorum abinuicem eſt per accidens.ſ.q̃a homo nõ dat in ge
neratione hominis niſi illud qđ eſt q̄ſi inſtrumentũ. Sortem.n.generare Ciceronẽ,eſt per accidens.
Et queẽadmodũ hic dictũ eſt de creaturis, cõſilr cõtingit in pſonis diuinis.ſ.ꝙ pater nõ generat eo
quo pater eſt,hoc eſt eo quo eſt incõmunicabile ſuppoſitũ:qm̃ illud reſpectꝰ eſt:qui nõ eſt rõ agẽ
di:ſicut neq; negatio indiuiduans in creaturis . Sed ꝙ dicitur generare eo qđ eſt formale in ipſo: N
hoc debet intelligi aſpiciẽdo ad formale qđ eſt ratio & natura in qua ſubſiſtit:in qua non eſt cõſi
derare duo:ſicut dictũ eſt de forma creata.ſ.ꝙ eſt deitas ſimpliciter:& ꝙ eſt deitas hęc aut huiꝰ:q̃a
non eſt niſi hęc:& illa eadem quę eſt huiꝰ,per cõmunicationẽ eſt alterius.Generare ergo aut aliq̄d
agere patrem deitate non differt ꝙ dicatur hoc agere deitate ſimpliciter : & hac vel huiꝰ deitate:
q̃a deitate vt deitas eſt,& vt hęc deitas eſt,nõ generat deitatẽ:ſed cõicando ſe generat deũ:& eun
dem in deitate:ſed aliũ in pſona:ſed hoc non ratione deitatis:neq; huius deitatis qua generat:ſed
ratione reſpectus quo determinat actum generandi:qui propter rationẽ determinandi actionem
generato,non poteſt illi cõmunicari:ſed in generato neceſſario determinat actum paſſiue reſpectꝰ
oppoſitus.Queẽadmodum enim ex parte generantis eſſentia eſt ratio eius qđ eſt generare in eliciẽ
do:ſed ſub ratione reſpectus determinantis actum vt eſt efficiendus ab agente:ſic ex parte genera
ti eſſentia eſt ratio eius qđ eſt g̃nari in recipiendo:ſed ſub ratione reſpectus determinantis actum
vt eſt determinandus in genitum:vt habet infra determinari:exponendo quomodo diuina eſſen
tia eſt ſubiectum diuinę generatiõis.Et ſic ꝙ deus generat deum ſimpliciter:hoc eſt ratione eſſen
tię:ꝙ vero hic generat illũ, hoc eſt rõne vniꝰ ꝓprietatis qua determinať actꝰ vt ꝓducať ab vno.ſ.
& alteriꝰ q̄ determinať vt termineť in alium.& ſic pater nõ g̃nat eliciẽdo actũ paternitate:ſed dei
tate:etſi ſit pater nõ deitate ſed paternitate.Vñ ſi pater dicatur g̃nare inquantũ pater,nõ inquan
tũ deꝰ(q̃a tunc filius qui eſt deus generaret)illud tñ non eſt verum ꝙ paternitate generet.ſ.ꝙ ge
neret eſſentia, niſi diſpoſitiue vt dictum eſt:& amplius in q̄ſtione ſequẽti diceť.¶Argumenta au O
tẽ duo in contrariũ etſi bene probant ꝙ eſſentia eſt ratio agendi omnes diuinas actiones elicitiue: Ad arg.i op.
non tamẽ excludũt quin determinatiue requiratur alia ratio: vt dictum eſt.

CIrca quintum arguitur:ꝙ diuina eſſentia ſit terminus omnis diuinę actionis. P
Primo ſic.deus nihil agit niſi intellectu aut voluntate:ſed omnis actio ptinens Queſt.V.
ad dei intellectum & voluntatem terminatur ad diuinã eſſentiã: quia terminꝰ Argu.i.
intellectualis operationis & volũtarię nõ ſunt niſi obiectum intellectus & volũ
tatis.obiectũ aũt intellectus nõ eſt niſi verum, & obiectum volũtatis non eſt ni
ſi bonũ.veritas aũt in deo non eſt niſi eſſentialis:vt viſum eſt.ſimiliter neq; bo
nitas:vt videbitur infra.ergo &c.¶Secũdo ſic.nulla actio ad aliq̄d terminatur per ſe: niſi ad id qđ 2
eſt abſolutum: quia in ad aliquid non eſt motus ſecundũ phm.v.Phyſi.& ſicut eſt in motu:ſic eſt
in omni modo actionis.Non eſt autem abſolutũ in deo niſi diuina eſſentia.ergo &c.¶Cõtra.actio
dei eſt ſua eſſentia.Idem autem non terminatur ad ſeipſum,ergo &c. In oppoſitũ.
¶Hic oportet reducere ad memoriam modos actionis diuinę:quę ſunt operatio Q
actio,factio:q̃a multũ aliter & aliter ſe habet q̄ſitũ in illis.Si.n.loquamur de actione q̄ eſt opatio cu Reſolutio.q.
iuſmodi eſt intelligere eſſentiale aut velle:ſcire oportet ꝙ iſti actꝰ idẽ habet pro principio elicitiuo

& pro termino.Eo eñ ꝙ nõ habent finẽ alium a ſe,in hoc cõſiſtit eorũ pfectio:q.ſ.veritas diuinæ
eſſentiæ ſemp actu ad omniũ cognitionẽ illuſtret eiꝰ intellectum: & ꝙ bonitas eiuſdem ſemper ad
omniũ dilectionẽ inflammet eius volũtatẽ. Propter qđ hmõi actuũ eſſentia diuina per ſe terminꝰ
eſt.Sed eſt intelligẽdũ,ꝙ ſicut eſſentia inquãtũ ſe habet vt principiũ elicitiuũ iſtorũ actuũ,cũ ex ſe
ſit omnino abſoluta,neceſſe eſt eam aliquo reſpectu cõparari ad actum:& determinari ipſum actũ
ipſi:vt licet per ſe actum eliciat,tñ ſub ratione alicuius reſpectus quo ad actum eliciendũ cõparet
& determinet ſibi actꝰ:cuiuſmodi ſunt ratio veritatis & bonitatis: ſic cũ eodẽ mõ ſit principiũ &
R terminus:neceſſe eſt ꝙ ſub ratione eiuſdẽ reſpectus cõparet ad actũ in terminãdo ſicut in eliciendo.Et ideo ſicut eſſentia pura ratione qua eſſentia eſt abſoluta,actum intelligendi aut volendi elicit,ſub ratione tñ reſpectus veri & boni:vt dictum eſt:ſic eadem ratione abſoluta actum eundem
terminat,ſub ratione tñ reſpectus veri & boni.Si vero loquamur de actione proprie dicta quę eſt
generatio aut ſpiratio:cum p ſe generatũ aut ſpiratũ nõ eſt niſi ſuppoſitũ pfectũ relatiua proprietate a generante & ſpirante diſtinctũ:& tale quidẽ non eſt ipſa eſſentia: Idcirco dico ꝙ talis actus
terminꝰ nõ poteſt p ſe eſſe ipſa eſſentia:neq; etiã p accidẽs,qđ magis eſt. Q̃ꝗ enim in creaturis ſit
aliquid creaturę cõpoſitum ex materia & forma:licet p ſe nõ cauſet niſi ſuppoſitũ:eo ꝙ ſolum recipit eſſe ſubſiſtentię:& ita pfectæ exiſtẽtię:qđ nõ habet materia & forma niſi p hoc ꝙ ſunt in cõpoſito:& aliqđ ipſius cõpoſiti:per accidẽs tñ cauſantur materia & forma in compoſito: eo ꝙ neutrũ eorũ ex ſe habet eẽ exiſtẽtię ſuę:ſed vtrũq; eorũ recipit illud p creationẽ:licet in alio.In deo vero ipſa eſſentia ex ſe eo ꝙ deitas,& eſſe eſſentię & exiſtentię quoddã eſt:qđ nõ habet a ratione ſuppoſiti in quo eſt:immo potius ſuppoſitum habet illud per hoc ꝙ ipſa habet eſſe in illo: & ſilr reſpectus q ſunt in deo p hoc ꝙ fundant in ipſa eſſentia.Eſſe.n.tale nõ eſt niſi vnicum in deitate:ſicut neq; niſi vnicũ eſt in eſſentia. Propter qđ neq; p accidẽs dici debet terminus gñationis etiam
modo illo quo forma naturalis in cõpoſito p accidẽs dicit generari:q̃a.ſ.per generationẽ vergit de
nõ eſſe in eſſe:licet in compoſito:vt non ſolũ in ſuppoſito & p ſuppoſitũ recipiat eſſe ſubſiſtentię,
ſed etiam eſſe exiſtentię ſuę:quod nullo mõ p generationem recipit diuina eſſentia in eo q generatur:& licet aliquo modo in illũ & p illũ habet eẽ ſubſiſtẽtię:& quo ad hoc poſſet forte dicere aliqs
ꝙ eſt terminus actus gñationis per accidẽs:& ſilr ſpirationis. Sed in deo p accidens non recipitur:
S ſed ſolum per alium. Si autem loquamur de actione dei quæ eſt factio:ſciendũ ꝙ hmõi actionem
dupliciter eſt conſiderare. Vno modo vt eſt ab agẽte. Alio modo vt terminatur in factum. Primo
modo non eſt aliud q̃ dei voluntas ſiue ꝓpoſitũ de producendo creaturam in determinato inſtanti temporis. Et q̃a diuina voluntas nihil vult niſi ſub ratione boni qđ cõcipit per intellectũ ſub ratione veri,nõ vult aliud a ſe niſi volẽdo ſeipſum:vt ipſe ſit ſibi ratio volendi alia.Hoc ergo mõ diuina eſſentia eſt terminus actionis diuinæ in ſe:quę vt reſpicit creaturam proſilientem extra, factio dicitur:non autem ſecundum ꝙ intus latet:ſic enim ęterna eſt. Secũdo aũt modo nihil aliud
eſt q̃ rem de nouo ex determinatione actionis antiquę intra proſilire in eſſe:cuius ſecundum hanc
rationem non eſt terminus niſi eſſentia creaturæ.

T Ad pri.pri. ¶Ad primum obiectorum:ꝙ deus nõ agit niſi intellectu aut volũtate,& vtriuſq;
actionis terminus eſt diuina eſſentia:Dicendum ꝙ deus intellectu aut voluntate dupliciter agit
Vno modo ſimpliciter circa verum & bonũ qđ eſt eius eſſentia,ipſa intelligendo & volendo.Hęc
actio pertinet ad illam quę eſt operatio:& cuiuſlibet talis terminus eſt eſſentia:vt dictum eſt.Alio
modo ad inſtar illius veri & boni eſſentialis verũ & bonum ſubſiſtens producendo.Terminꝰ actionis voluntatis & intellectus agentis primo modo non eſt niſi eſſentia,vt prædictum eſt:non autẽ
ſecundo modo:ſed aut diuinum ſuppoſitum:vt verbum ſubſiſtẽs opere intellectus:vel amor ſubſiſtẽs ope voluntatis:aut creatura ſubſiſtens extra ope vtriuſq; pria actione intellectus & voluntatis primo & ſecundo modo.

V Ad ſecũdũ. ¶Ad ſecundum,ꝙ actio non terminat niſi ad abſolutũ:& tale in deo
non eſt niſi eſſentia:Rõ iſta non procedit concludendo inconueniens in deo, niſi de actu generationis & ſpirationis:probando ꝙ terminus ſit eſſentia non ſuppoſitum relatiuum.Et ideo dicẽdũ
ꝙ proprietas determinatiua ſuppoſiti:& ex parte termini a quo procedit actio in deo: quæ eſt generare vel ſpirare:& ex parte termini in quem terminatur, aliquid operatur. Quia ex parte termini a quo,licet non ſit ratio elicitiua actus:ſed eſſentia ſola: eſt tñ ratio determinatiua actus eliciẽdi:vt dictum eſt.Quę ambo (ſcilicet id quo elicitur:& quo determinatur) ſimul cõſtituunt rationem vnius agentis:imo potiꝰ ſunt rõnes vniꝰ agẽtis: & eſt ſuppoſitum ſubſiſtẽs in eſſentia determinatum proprietate,qđ habet per ſe agere ſecundum duplicem rationem ſui conſtitutiuam
& eſſentiæ:ſcilicet in eliciendo & proprietatis in determinãdo.Similiter ex parte termini in quẽ,li

cet enim proprietas ipſiꝰ nõ ſit ratio determinandi actũ in recipiendo & ſuſcipiendo ipſum ſicut
ſubiectum: quia hmõi ratio eſt ſola eſſentia:vt patebit determinando qualiter diuina eſſentia eſt
ſubiectum generationis & ſpirationis:eſt tamẽ determinatiua actus in eſſentia ſuſcepti: vt.ſ.recipiatur in eſſentia ſub ratione generari cũ producit filius: & ſub ratiõe ſpirari cũ producitur ſpiritus ſanctus:quę ambo ſimul cõſtituũt rationẽ vnius ꝓducti:immo potius ſunt rationes vniꝰ producti:vt ſic ipſum ſuppoſitum licet relatiuum ſit,eſt tamen ipſum producens. & ſic ſuppoſitum
aliud,licet relatiuum ſit:eſt tamen ipſum productum.Et eſt ſpeciale hoc in ſuppoſito diuino generante,& generato: vt.ſ.ſuppoſitum inquantũ relatiuum eſt,ſit per ſe generans & per ſe genitum:
& vt ratio ſuę ſingularitatis alterius ſit operatiua ad generare & generari. Quod impoſſibile eſt
poni in ſuppoſito creaturę generãte aut generato quo ad illa duo:qm̃ id qđ in creaturis eſt ratio
formalis indiuiduationis ſuppoſiti:quia negatio eſt,nihil omnino confert ad generare aut generari.In deo aũt id qđ eſt ratio formalis incõicabilitatis ſuppoſiti:licet ſit reſpectus,aliquid tamẽ confert ad generare & generari. Agit eñ (vt dictũ eſt) actus determinationẽ.Propter qđ ſuppoſitũ incõmunicabile diuinum vt pater,per ſe generat: quia pater incõmunicabilis eſt & quo ad rationẽ
eſſentię & proprietatis:& ſimiliter filius per ſe generat:quia filius incõmunicabilis eſt. Vt ſic multum reſtet in generatione diuina & creaturę:eo ꝙ in creaturis nunq̃ relatiuũ ſecũdũ ꝙ relatiuũ,
eſt p ſe agens aut actũ.Et reſpectꝰ q eſt ſuppoſiti quo ipſum refert in creaturis,nihil põt oĩno cõferre ad actũ eliciendũ aut ſuſcipiendũ aut determinãdũ:q̃a forma naturalis in agente ſeipſa determinat actũ:& ſilr inclinat ad ipſum eliciendũ.Silr aũt ſeipſa determinat quęlibet actũ in ſe ſuſcipiendũ,& inclinat ad ipſum in ſe ſuſcipiendũ:& hoc p reſpectꝰ potẽtiarũ actiuarũ & paſſiuarũ:ita ꝙ
reſpectus exiſtens in generante aut in generato:ad hoc nihil cõfert oĩno:ſicut confert in generãte
& gñato in diuinis:vt dictũ eſt.Et ſic licet in diuinis reſpectꝰ nõ poſſit eſſe ratio eliciendi actũ neq; ſuſcipiendi:ſicut neq; in creaturis:neq; ſeipſo principium agẽs aut terminans actum: poteſt tamen ſuppoſitum reſpectiuum in diuinis & vt reſpectiuũ,eſſe agens & principiãs principaliter &
per ſe actionẽ:& ſimiliter eſſe per ſe & principaliter principiatũ p actionẽ:qđ nullo mõ poteſt cõtingere ĩ creaturis circa qđcũq; ſuppoſitũ vt relatiuũ eſt.Et ſic mediũ rõnis falſũ ſupponit ĩ diuinis.
ibi eñ actio bñ terminat ad reſpectiuũ ſecũdũ ꝙ reſpectiuũ ẽ:licet nõ ad reſpectiuũ: vt dictũ eſt.

CIrca ſextum arguitur ꝙ omnes pſonę diuinę cõiter agunt oẽs diuinas actiones X Queſt.vi. Argu.i.
Primo ſic.quibus cõuenit ratio agendi:& actio ſecundũ illã rationẽ:quia ratio
agendi eſt actiõis cauſa ſiue principiũ:& cui cõuenit principiũ,& principiatũ.
ſed eſſentia diuina eſt ratio agendi om̃es diuinas actiones:quę cõiter conuenit
omnibus diuinis pſonis.ergo &c.

2 ¶Secũdo ſic.in actionibus q̃ ſe habent p ordinẽ,in q̃bus prius eſt ratio poſterioris:cui conuenit prius, & poſterius: ſicut patet in intelligere & velle:in q̃bꝰ intelligere ꝓcedit velle:& eſt ratio eius:propter qđ omne intellectiuum eſt volitiuũ.in deo actiones eſſentiales quę ſunt velle & intelligere,prioritate rationis intellectus noſtri priores ſunt oĩbꝰ aliis diuinis actionibꝰ:quę ſunt generare,ſpirare,creare,gubernare:&
hmõi:& ſunt rõnes producendi illas:vt infra videbitur.illas aũt actiones eſſentiales quę ſunt velle
intelligere:cõmuniter agũt oẽs diuinæ perſonæ.ergo &c.

In oppoſitũ ¶In contrariũ eſt:ꝙ quędam ſunt actiones perſonales,quæ proprię ſunt perſonis aliquibus & non omnibus.

Y Reſponſio. ¶Dicendum ad hoc ꝙ quandocũq; ad aliquã actionẽ plura ſimul concurrunt,nõ
habens vnũ illorum actionẽ illã nõ põt efficere:ſicut patet in actione artificii qđ exercetur pluribus inſtrumẽtis:& ſicut patet in gñatione naturali ꝓcedẽte ad determinatã ſpeciẽ: in qua duo cõcurrunt ſimul tanq̃ vna agẽdi & generãdi ratio.ſ.qualitas actiua:ſicut calidum & frigidum:dicẽte phõ in prin.iiii.Meteor.Gignũt vnũqđq; calidũ & frigidũ vincentia materiã: ſed nõ ſufficiũt.
Propt qđ negãtes formas ſubſtãtiales agere,& dicẽtes ꝙ neq; ſunt actiuę neq; paſſiuę: ſed ſolũ mõ
formę actiuę & paſſiuę ſũt prię q̃litates:poſuerũt datorẽ formarũ:vt ideas vel ĩtelligẽtiã ſepatã.vt
dicit Cõmẽt.ſup.vii.Meta.Phs aũt (vt dicit ibidẽ) poſuit ꝙ formę ſubſtãtiales materiales ſũt generãtes p virtutes q̃s calori ĩprimũt in ſemine,q̃ licet calor ſit idẽ ſpecie in ſemine aſini & ſemine eq;
aliđ tñ ſpecie gñat ex ſemĩe aſini,& aliđ ex ſemĩe eq;:& hoc ꝓpt virtutẽ ĩpſſã a forma aſini ſemini
ſuo,aliã ſpecie ab illa q̃ ĩpſſa ẽ ſemini eq a forma eq;:ita ꝙ calidũ ex ſe ſi nulla virtute determĩaret,
nihil gñaret niſi calidũ:& nõ moueret ad determinatã ſpeciẽ niſi virtute determinãte eã ad ſpeciẽ
ſibi ĩpſſã:& hoc vel a generãte pticulari:vt in gñatis p ꝓpagationẽ:vel a generãte vli:ſicut alibi expoſuimꝰ in q̃ſtiõe q̃dã de prĩcipiis ſeminalibꝰ:vt ſic duo cõcurrũt ad oẽm actionẽ tẽdẽtẽ ad aliquã
determinatã formã in mixto:& hoc ex pte eiꝰ qđ eſt rõ agẽdi.ſ.calor ipſe q agit:& actũ elicit:& virtus ipſam determinãs ad actionẽ determinatã tẽdẽtẽ ad ſpeciẽ determinatã.ſecũdũ ꝙ declarat hoc

nõ tã in naturalibꝰ q̃ in artificialibꝰ Cõmẽt.ſup.ii.de Aĩa.vbi dicit ꝙ actio augmẽti eſt cõpoſita ex
actione ignis & aliq̃ intẽtiõe in igne.Alterare eñ qđ eſt in ea,debet attribui igni:& ga terminat̃,de
bet attribui virtuti:quẽadmodum mollificare ferrũ per ignem ad faciendum aliquod inſtrumen
tum:ſecũdũ ꝙ eſt mollificare,attribuit̃ igni:& ſecundũ ꝙ illa mollificatio habet terminum & mo
tũ in vnoquoq; inſtrumẽto, attribuitur virtuti artis.Nũc aũt(vt iã tactum eſt ſupra)licet in deo
vna ſit ratio eliciendi omnes diuinas actiones.ſ.ipſa diuina eſſentia:quia tñ ex ſe ad nullum actum
determinatur niſi ad actum primũ qui eſt eſſe:quantum eſt ex ratione eſſentiæ ſimpliciter nullus
actus ei poteſt attribui ꝑterq̃ actus eſſendi: ſicut nec calido alius q̃ actus calefaciendi. Vnde ſi de
bet eſſe determinata ratio alicuius alterius actꝰ: oportet ꝙ illã habet ab aliquo determinãte eã ad
actũ:aut potiꝰ determinãte ſibi actũ:quẽadmodũ determinat eũ calori virtus iã dicta exiſtẽs in ip
ſo.Illud aũt determinatiuũ eſt rõ reſpectꝰ.Quare cũ rõ reſpectꝰ determinãtis aliquẽ actũ cõiter cõ
uenit tribus pſonis aliqñ:aliqñ vero duabꝰ:aliqñ aũt vni tñ:cõſilr̃ & actus.Verbi gr̃a,rõnes reſpe
ctus ĩportati nomine veritatis & bonitatis:quę determinãt ad actꝰ eſſentiales intelligendi:cõmuni
ter cõueniũt oĩbꝰ pſonis diuinis:& ſimiliter rationes determinãtes actus circa creaturas.Ratio ve
ro reſpectus importati nomine virtutis ſpiratiuę cõmuniter cõuenit patri & filio.Ratio aũt reſpe
Z ctus importati nomine virtutis generatiuę cõuenit ſoli patri.Idcirco dico ꝙ q̃dam diuinæ actio
nes omnibus diuinis perſonis conueniũt: vt ſunt omnes actiones eſſentiales:ſiue manẽtes in deo
ſiue tranſeuntes ad creaturas:quędã vero duabus tñ:vt eſt actio ſpirandi: quædam vero vni tñ
vt eſt actio generandi:ſecundum ꝙ omnia hęc melius patebũt determinando de hmõi actionibus
in ſpeciali.Et per hoc patet reſponſio ad primum argumentum.

& ¶Ad ſecundũ ꝙ actiones priores in deo quę ſunt ratio aliarũ:vt intelligere,velle,
Ad argu. conueniũt omnibus diuinis pſonis:ergo & q̃libet poſterior:Dicendum ꝙ verũ eſſet ſi illę actiones
priores ſecundũ rationẽ, omnibus cõuenirẽt ſecundũ illã rationẽ qua ſunt priores & aliarũ ratio
nes:quẽadmodum intelligere conuenit omnibus intelligentibus ſecundum illam rationem qua ꝓ
cedit actus volendi:& qua eſt ratio eius.Propter qđ omne intellectiuũ eſt volitiuum:ſecũdum ꝙ
dicit Damaſc.Nõ ſic autem eſt in deo:qm̃ intelligere & velle in ipſo non ſunt priores actibus per
ſonalibus qui ſunt generare & ſpirare:niſi inquantũ ſunt coniuncti proprietatibus determinatis
pſonę generantis:& perſonarũ ſpirãtiũ.Qđ patet ex parte patris:qm̃ intelligere eſſentiale nõ præ
cedit tanq̃ ratio actus dicendi verbi:niſi ga ei eſt cõiuncta ratio paternitatis:qua.ſ.patri prĩo cõue
nit ſecundum rationem aliquã actus intelligendi.Ita ꝙ licet eſſentiale ſit rationi actus intelligen
di perfecti ꝙ non ſit ſine verbo concepto, & producto ipſa intellectuali operatione : tñ vis ꝓdu
ctiua ſiue dictiua aut conceptiua verbi non conuenit niſi illi cui primo & ex ſe conuenit: quia ſu
per rationem primitatis fundatur illa vis dictiua:quę quia diſtinctiua eſt perſonę dicentis a qua
libet alia:& ideo non põt alteri cõmunicari:quare neq; actio dicẽdi:q̃q̃ illis cõmunicatur eſſentia
& omnis actus eſſentialis:quia illo non diſtinguitur ab alio.Quia ergo actio intelligendi non præ
cedit ſecundũ rationẽ actionẽ dicẽdi niſi ga coniuncta eſt primitati ſimpliciter: quæ ſoli patri cõ
uenit:ideo licet actio intelligẽdi cõueniat filio,nõ tamẽ actio dicẽdi: ga nõ cõuenit ei ratio primi
tatis.Et eadem ratione,licet ſpiritui ſancto conueniant actio intelligendi & volendi: non tamẽ cõ
ueniunt ei actio dicendi aut ſpirandi.

A Circa.vii.arguit̃:ꝙ oẽs actiones eſſentiales cõmunes vniformiter agũt oẽs diuinę
Queſt.vii. pſonę.Primo ſic.Illis vniformiter conuenit actio:qbꝰ vniformiter cõuenit actio
Argu.i. nis rõ & determinatio eiꝰ ad ipſam.ratio oĩm actionũ eſſentialiũ cuiuſmodi eſt
ipſa diuina eſſentia vniformiter cõuenit oĩbꝰ diuinis pſonis: & ſilr̃ rõnes deter
minantes ipſam ad hmõi:qa illæ nõ ſunt niſi ratio & volũtas.& hęc tria deitas
ratio,& volũtas,vniformiter oĩbus diuinis pſonis cõueniũt:quia ſunt eſſentia
2 lia:in qbus oẽs pſonę ſibi inuicẽ cõſimiles ſunt & ęq̃les.ergo &c.¶Secũdo ſic.Illi oĩno vniformiter
agũt:quorũ nulla eſt omnino diuerſitas aut differẽtia in agẽdo:qa ſine differentia aut diuerſita
te agentium in agendo,nulla poteſt eſſe in actiõe difformitas.oĩm diuinarũ pſonarũ nulla eſt oĩni
no diuerſitas aut differentia in agendo omnes actiones eſſentiales cõmunes:qm̃ nulla eſt pſonarũ
diuinarũ differẽtia niſi quo ad illarũ ꝓpria:qbus abinuicẽ diſtingunt̃:vt infra patebit. illis aũt nõ
ordinant̃ vllo modo ad actiones eſſentiales:ſed ſolũmodo per illa quæ ſunt eis cõmunia.ergo &c.
3 ¶Tertio ſic.Damaſc.dicit.iii.ſent.cap.xv.Quorum natura eadẽ:& actio eadẽ.ſed natura vniformi
In oppoſitũ primo. ter eſt eadẽ oĩm diuinarũ pſonarũ.ergo & actio.¶In cõtratriũ arguit̃:prĩo ſic.Illis nõ cõuenit actio
vniformiter oĩno: quorũ vnus agit ex ſe:alii vero non ex ſe:ſed ex alio.pater agit ex ſe oẽs diuinas
actiones. Filius aũt & ſpũs ſanctꝰ nõ niſi ex patre.ſcđm illud Ioã.v. Non põt filius a ſe facere qcq̃.

ergo &c.¶Secundo ſic.qui ſic ſe habent ꝙ vnus agit per alterũ & non ecõuerſo: illi nõ agunt vni 2
formiter:quia illud nõ eſt ſine differentia & diuerſitate.pſonę diuinę ſunt hmõi.Pater eñ agit oĩa
ꝑ filiũ & ſpm̃ ſanctũ.Ioã.i.Oĩa per ipſum facta ſunt.& in Pſal.Verbo dñi cęli firmati ſunt:& ſpũ
oris eiꝰ oĩs virtus eorũ.Nõ aũt ecõuerſo filius aut ſpũs ſanctus aliquid agunt per patrẽ.ergo &c.
¶Dicendũ ad hoc:ꝙ quæſtio ꝓpoſita ſecũdũ modũ quo ꝓpoſita eſt duos articu
los cõtinet.Vnũ.ſ.vtrũ eo mõ quo vna pſona diuina agit oẽs diuinas actiões cões & eẽtiales,eodẽ B
mõ agat eas q̃libet aliarũ.Aliũ.ſ.vtrũ q̃libet diuinarũ pſonarũ eo mõ quo ipſa agit vnã diuinarũ Reſponſio.
actionũ cõmuniũ & eẽtialiũ,ipa agat eodẽ mõ oẽs alias:an aliq̃liter diuerſimode,ſiue ſecũdũ vnũ
illorũ articuloꝝ ſiue ſecũdũ aliũ.Et quo ad vtrũq; illoꝝ articuloꝝ:ſciẽdũ ꝙ diuerſas pſonas diuer
ſimode ſeu difformiter agere vnã actionẽ,vel vnam pſonam diuerſimode ſeu differẽter agere di
uerſas actiones, contingit in creaturis dupliciter. Vno modo quo ad modum eliciẽdi ipſam actio
nem.Alio mõ quo ad ſubſtantiam ipſius actionis.Difformitas in actione quo ad ſubſtãtiam actio
nis quę alia eſt ab ipſa diuerſitate actionũ ſecũdũ rationẽ:quemadmodũ diuerſę ſunt actio intelli
gendi & volendi:de qua ſtatim dicetur:non contingit niſi penes intẽſum & remiſſum: q̃ non poſ
ſunt cadere in diuinis actionibus:quia non cauſant̃ niſi ab inęqualitate virtutũ actiuarum:vel in
vno agente diuerſas actiones:vel in pluribus agentibus vnam:aut a diuerſo vſu virtutis ęqualis:
quæ in deo nullo modo cadere poſſunt:vt iã dicetur.Difformitas aũt in actione quo ad modũ eli C
ciendi ipſam,non cõtingit niſi ex aliqua diuerſitate circa virtutẽ elicitiuã actionis:quę non poteſt
cõtingere circa eã niſi tripliciter:aut quo ad ſubſtãtiã eius:aut quo ad modum vtẽdi ea: aut quo
ad modum habẽdi eam.Primo modo cõtingit diuerſitas circa virtutẽ elicitiuã,& per conſequens
eliciendi actionem:quando ad agendum eãdem actionem maior eſt virtus in vno q̃ in alio: vel in
eodem ad agendum vnam actionem q̃ aliã.ꝓpter qđ fortis & debilis diuerſimode trahunt ſimul
eandem nauẽ & difformiter, licet ipſe tractus in ſua ſubſtantia ſit vniformis.Et ſimiliter eandem
actionem difformiter agunt agens principale & inſtrumentũ:& ſimiliter agens vniuerſale & par
ticulare.Propter qđ etiã idem difformiter aliq̃d vult & intelligit: ga ꝑſpicacior eſt in eo vis ad in
telligendũ q̃ ſit ardor ad volendũ.In deo aũt nulla põt eſſe diuerſitas quo ad ſubiectũ eius quo eli
cit actꝰ eẽntiales diuerſos vna pſona aut diuerſę:ga illud eſt ipa diuina eſſentia ſub rõne reſpectuũ
eſſentialiũ attributorum:vt dictũ eſt in ꝑcedẽti q̃ſtione.Idcirco dico ꝙ iſto modo nulla contingit
difformitas in actionibus diuinis eſſentialibus.Quo ad modũ autem vtendi virtute elicitiua con
tingit diuerſitas circa ipſam:& ꝑ cõſequẽs quo ad modũ eliciẽdi actionẽ:qñ ex ęq̃li virtute in ſub
ſtãtia vnus magis nitit̃ in eliciẽdo actionẽ q̃ alter,vel vnã actionẽ q̃ alterã.Propter qđ ęq̃ fortes bñ
trahũt difformiter eandẽ nauẽ vel diuerſas:& idẽ ex ęq̃li virtute difformiter elicit diuerſas actio
nes.Quę difformitas nullo modo poteſt cõtingere in actiõibus diuinis eſſentialibꝰ:qm̃ ſicut oĩni
bus pſonis nõ eſt niſi vna virtus elicitiua actuũ:ſic nec põt eſſe earũ niſi vnus niſus.Quo ad mo
dũ vero habendi diuerſimode virtutẽ elicitiuã, cõtingit diuerſitas circa ipſam:& ꝑ cõſequẽs quo
ad modũ eliciẽdi actionẽ: qñ vnã & eãdẽ virtutẽ elicitiuã actiõis habẽt diuerſi:ſed vnus habet illã D
ab alio.Sed hoc modo habere vnã & eadẽ virtutem a diuerſis,contingit dupliciter: aut ſecũdum
diuerſas rõnes,& diuerſos modos:aut ſecundũ vnã & eãdẽ rõnẽ:& vnũ & eundẽ modum.Primo
modo diuerſimode eãdẽ virtutem habent illi:quorũ vnus habet eã ſimpliciter & abſolute & inde
terminate:alter vero ſub aliqua propria determinatiõe:quemadmodũ vis motiua viſus eſt in co
lore ſimpliciter & abſolute & ĩdeterminate:in ſpeciebꝰ vero coloris.ſ.in albedine,ſub determinatio
ne proprię differẽtię cõſtituentis coloris ſpeciem.Propter quem diuerſum modum habendi ean
dem virtutem,difformiter mouẽt viſum color & albedo:ga color dicitur viſum mouere per ſe &
primo:albedo vero ꝑ accidens cõtra primo:etſi nõ cõtra ꝑ ſe.In diuinis aũt actionibꝰ eſſentialibus
talis difformitas non poteſt contingere:ga ſecundum eandem rationem abſolutionis & indetermi
natiõis: q̃ diuina eſſentia eſt in vna pſona ſub ſua ꝓprietate pſonali relatiua:ſimiliter & in alia ſub
ꝓprietate perſonali intellectiua illius.Vnde ęque per ſe iuxta ſecundum modũ dicendi per ſe ſin
gulę pſonę agunt ſingulas actiões diuinas eſſentiales ęque ꝑ ſe: ga ęq̃ indeterminatã & abſolutam
habet in ſe vna pſona diuinã eſſentiã q̃ alia:licet vna eã habeat ab alia.nõ ſic autem formã coloris
æque abſolutam, & indeterminatam habet albedo in ratione ſpeciei q̃ habet eam color in ratio
ne generis:licet eandem re habet albedo in ſe a colore:ſicut ſpecies a genere . Propter quod color
dicitur mouere viſum per ſe & primo : albedo vero per ſe & non primo: & ex hoc per accidens.
Propter quod dico ꝙ difformitas in diuinis actionibus eſſentialibus penes per ſe & per accidens
nullo modo cadere poteſt.Si vero diuerſi eandem virtutem elicitiuam actus habent vnus ab alte
ro ſecundum vnam & eandem rationem & modum,hoc modo in diuinis deitatem,vt eſt eliciti

ua omnium actionum eſſentialium,habent omnes perſonæ diuinæ:ſed pater habet eam a ſe:filius
vero a patre:ſpiritus ſanct⁹ autem a patre & filio.Licet enim ſimultate æternitatis:hoc eſt naturæ
& durationis, oīa eſſentialia ſimul habent eſſe in tribus pſonis:in patre tn̄ habēt eſſe ex ſe:& nō
ab alio:& ab ipſo in filio:& ab vtroq̄ in ſpū ſancto.Et ideo ſecundū ordinē ratiōis & rectū diſcur-
E ſum intellectus noſtri,oīa eſſentialia patri cōueniūt quaſi primo & ꝑ ſe:quoniā ipſe eſt prima per-
ſona:& a patre filio,quaſi ſecundo:qm̄ ipſe eſt ſecunda perſona:& ab vtroq̄ ſpūi ſancto,quaſi ter-
tio:qm̄ ipſe eſt tertia pſona. Et hoc cōuenit patri ratione primitatis ſuę quā habet ſimpliciter &
prima auctoritate ſuper filiū & ſpm̄ ſanct.& ſuper oēm creaturā:& filio ratiōe primitatis ſuę quā
habet ſup ſpm̄ ſanctū & ſup oēm creaturā,ſup quos habet auctoritatē.Super oēm aūt creaturā ſo
lūmodo primitatē & auctoritatē habet ſpūs ſanctus:vt ſecundū hoc primitatē ſimpliciter nō ſolū
attribuamus patri negatiue:qa eſt ante quē nullus & ante quē nihil:& q nec eſt nec habet aliquid
ab alio:ſed qa ipſe eſt ex ſe:& ex ſe habet q̄cūq̄ habet:& poſt quē ſūt oēs creaturę:& a quo ſunt &
habent quęcūq̄ habēt:& a quo ſunt oēs alii:vt perſonę filii & ſpūs ſancti:& oēs creaturę:vt ſic pri
mitas pr̄is duo dicat negatiue.ſ.qa eſt ante quē nullus & nihil: & qa nec ē nec aliqd habet ab alio:
& tria poſitiue.ſ.qa eſt ex ſe,& oīa ſua habet ex ſe:& qa eſt poſtquē ſūt creaturę:& qa eſt a quo ſunt
& hn̄t eē & qcqd hn̄t q̄cūq̄ ſunt alii vel alia ab ipſo:ita ꝙ ꝓpt hmōi poſitiuū primitas dicaẗ notio
patris:nō aūt ꝓpter illud negatiuū:qa pura negatio nihil dignitatis ponit,quale debet ponere oīs
notio.Vn̄ q̄cūq̄ ſupradicta & determinata ſunt de deo,ꝙ tn̄ ex ſe habet eſſe:& ꝙ ex ſe eſt quoddā
neceſſe eſſe:etſi toti trinitati cōueniat reſpectu creaturę:hoc tn̄ q̄ſi appropriate cōuenit ſoli patri
reſpectu aliarū diuinarū pſonarū:quēadmodū eſſe principiū licet ſit cōe toti trinitati reſpectu crea
turarum:hoc tn̄ quaſi ꝓprium eſt ei reſpectu aliarū diuinarum pſonarum. Vnde Chriſtus attri-
buens patri ſuam actionem dicit Ioan.xx.loquens de ſpiritu ſancto. Quē ego mittā vobis a patre.
Qđ exponēs Aug.dicit.iiii.de tri.Nō dixit quē pater mittet a me:videlicet oſtēdēs ꝙ toti⁹ diuini
tatis:vel ſi melius dicaẗ deitatis,principiū pater eſt.Eſt em̄ principiū ea ratiōe qua primum:qa pri
mū & principiū idē ſecundū phm.i.Poſter.Eſt aūt primū & principiū deitatis in ſe & ex ſe: quaſi
primo habēdo totā deitatē & eſſentiales deitatis actiones:quā ab ipſo & eaſdē actiones habēt qua-
ſi ſecūdo filius & ſpūs ſanct.Propter qđ dicit Chriſt⁹ Ioā.v.Nō pōt fili⁹ a ſe.Et ꝑ hūc modū diuer
ſimode habēdi in ſe diuinā eſſentiā & rationes attributoꝝ eſſentialiū, contingit ꝙ quoquo modo
F difformiter quo ad modū.ſ.eliciēdi habēt agere diuinas actiones cōes & eſſentiales diuinæ pſonæ.
Sed iſta difformitas cōtingit quo ad duos modos eliciēdi,quia em̄ filius & ſpūs ſanct⁹ habēt a pa-
tre quo habēt eē, vt ipſam diuinā eſſentiā:qua ſilr̄ habēt opari:q̄q̄ oēs eādē actionē & vniformiter
agūt quantū ad ſubſtātiā actionis & modū eliciēdi quātū ad ſubſtātiā virtutis elicitiuę:iuxta illđ
Ioan.v.Quęcunq̄ ille fecerit hęc & ſilr̄ filius facit:tn̄ ꝓpter diuerſum modū habendi illā virtutē a
ſe & ab alio,cōtingit difformitas actuū eēntialiū quo ad modū eliciēdi difformē:q̄ duplex eſt:ſecū
dū duplicē modū difformiter eliciendi actū.Ex eo.n. ꝙ vim elicitiuam actionum eſſentialiū fili⁹ &
ſpūs ſanct⁹ habēt a patre,& ſpiritus ſanctus a patre & filio:ꝑ quā nō ſolū habent eſſe: ſed operari:
ſicut ob hoc filius qđ eſt ſiue ſuū eē habet a patre:ſilr̄ qđ agit & ſuū agere:habēdo.ſ.a patre eſſen-
tiā patris: ex hoc ſequitur primo prima difformitas in agendo.ſ.ꝙ pater agit eſſentiales actiones
a ſe:filius aūt a patre:& ſpūs ſanct⁹ a patre & filio.Et qa ille a quo aliqs agit & habet virtutē agen
di in eo ꝙ ipē agit virtute quā habet ab illo,ille ex hoc agit in illo & ꝑ illū:ex hoc ſequiẗ ſecūdo ſe
cunda difformitas.ſ.ꝙ p̄ter hoc ꝙ pater æq̄ immediate agit oēs eſſentiales actiones ſicut & filius
habēdo in ſe eandem virtutē agendi quā habet filius:ex quo eſt omnino conformitas omniū actio
num eſſentialium inquantū eliciunẗ a patre & filio:adhuc eaſdē actiones agit ꝑ filiū: & mediante
filio.Ex quo eſt oīm actionū eſſentialium difformitas in modo eliciendi a patre:in hoc.ſ. ꝙ fili⁹ eas
agit immediate:& non per patrem:pater autem per filium:& ita mediāte filio. Et ſimiliter eſt de
G actionibus quas agit ſpiritus ſanctus immediate non per patrem:neq̄ per filiū:pater & fili⁹ agūt
eas mediante ſpiritu ſancto:& per ſpiritum ſanctum:licet alias eas ęque immediate agunt.Nec ſo
lum tale quid contingit in actionibus eſſentialibus:immo etiam in actu notionali qui eſt ſpirare:
ꝙ.ſ.inquantum ęque immediate fit a patre & filio,omnino vniformiter ſpirant: difformiter tamē
inquantum filius habet a patre ꝙ ſpiret.Et ſic filius ſolum ſpirat immediate:& nō per patrem:pa
ter aūt p̄ter hoc ꝙ ſpirat īmediate:etiā ſpirat ꝑ filiū:& mediāte filio.Sed in hoc aliqd reſtat quo ad
act⁹ eſſentiales trāſeūtes extra terminos ad creaturas:vt in effectū aliquē & in terminū act⁹:cuiuſ
modi ſunt creare,gubernare,reuelare:& hmōi:& quo ad act⁹ eſſentiales manētes itra terminos ad
diuinā eſſentiā,aut ad diuinā pſonā,aut ad aliqd in eis: cuiuſmodi ſunt intelligere,ſapere,ſcire,co
gnoſcere,ex pte intellect⁹:velle,diligere,ex parte volūtatis.Act⁹.n. eſſentiales de p̄io genere pater

operatur nō ſolū per ſe & īmediate:ſed etiā per filiū.Illos vero de ſc̄do genere,quęlibet diuinarū
perſonarū per ſe & īmediate operatur,& non mediāte alia neq̄ per aliā.Pater em̄ ꝑ ſe & īmediate
creat,gubernat,& reuelat:& ſimiliter fili⁹ & ſpiritus ſanctus,licet nō a ſe,ſed a patre,vt dictū eſt.
Similr̄ etiā pater creat,gubernat,& reuelat mediāte filio,& per filiū,& fili⁹ & pater cōiter per ſpi
ritum ſanctū,& mediāte ſpū ſc̄tō.Sed non ecōuerſo filius per patrē,neq̄ ſpūs ſanctus aut per filiū
aut per patrē.℄Verūtn̄ circa hoc diſtinguēdū,ꝙ eo qđ eſt per,vtimur.v.modis ſc̄dm.v.gr̄a circū H
ſtantiarum quę notat circa ſuum caſuale cui deſeruit. Aliquādo em̄ notat circūſtantiā auctori-
tatis:qa ſcilicet ab eo habetur illud quo agit aliquis illud, ſuper quē habet auctoritatem.Iuxta il-
lud qđ dicit dn̄s deus.Prouer.viii.Per me reges regnant,& legū conditores iuſta decernūt.A deo
enim eſt regnādi & decernēdi potentia.iuxta illud Ro.xiii.Nō eſt potentia niſi a deo. Penes hūc
modum dicitur filius agere per patrē quęcūq̄ agit,ſiue ſint actus eſſentiales,ſiue notionales, & ſi
militer ſpūs ſanct⁹ per patrē & filium,& nō ecōuerſo pater dicitur aliquid agere per filium, neq̄
aliqs eorū aliqd per ſpūm ſanctū.Et hoc ideo,quia quęcunq̄ agit fili⁹ vim agendi habet a patre,&
ſpūs ſanct⁹ ab vtroq̄.Sed nō ecōuerſo.Pater em̄ nihil habet a filio:& filius, & pater nihil habēt a
ſpū ſc̄tō.Et nō ſolū dicunẗ per patrē agere,ſed viuere.iuxta id qđ dicit Hilar.viii.de tri.Quō nō
naturaliter ſc̄dm ſpūm ſan.in ſe habet patrē,cū viuat ipē ꝑ patrē?Per patrē aūt ipē viuit,dū nati-
uitas nō alienā ei intulit diuerſam naturā,dū qđ eſt & ab eo eſt.Vn̄ etiā ꝑ hūc modū & fili⁹ diciẗ
eſſe ꝑ patrem.Et ſimiliter eſt de ſpiritu ſancto reſpectu patris & filii. Aliqn̄ vero ꝑ notat circun-
ſtantiā habitudinis,quia ſcilicet aliud vel alius nō habet eſſe niſi ex reſpectu & habitudine ad ſuū I
caſuale. Quēadmodū vniuerſaliter vnum relatiuorū ſc̄dm eſſe non habet eſſe niſi per aliud.Vn-
de quia diuinę perſonę relatiuę ſunt non abſolutę,ideo mutuo dicitur vna eſſe per alteram.Iuxta
qđ dicit Hilarius.viii.de trin.Quiſquis negat filiū,negat patrem,cum pater non niſi per filiū pa-
ter ſit.Et ſimiliter econuerſo non habet filius niſi per patrem ꝙ ſit filius. & ſimiliter eſt de vtro-
q̄ reſpectu ſpūs ſancti.Tertio modo notat circunſtantiā principii formalis elicitiui actus, quia ſci
licet eſt forma qua agens actū producit.Sic omne agens agit per ſuam formam, vt calidū calefa- K
cit ꝑ ſuū calorē.Hoc mō in diuinis nulla perſona agit per aliam:neq̄ aliquis actus,ſiue prim⁹ qui
eſt eſſe,ſiue ſecundus qui eſt operari, cōuenit vni per alteram: ſed per diuinam eſſentiam inquā-
tum eſt principium formale omniū diuinarū actionum,vt habitum eſt ſupra. Et hoc modo ſumi
tur per,in modū dicendi ꝑ ſe.Vnde cū diciẗ ꝙ pater itelligit ꝑ ſe,vel creat,vel ſpirat,vel generat,
intelligitur ꝙ hoc ſit per aliqđ formale principium in ipſo.& ſimiliter eſt de filio & ſpiritu ſancto L
reſpectu ſuorū actuum,vel primorū,vel ſecundorū.Quarto modo notat circūſtantiam principia
ti formalis,quia ſcilicet eſt forma ſc̄dm quā non elicitiue, ſed cōſummatiue dicitur actum produ
cere,quēadmodum in creaturis,tanq̄ per effectum formalē dicitur arbor florere per flores, vel pi
ctor dicitur depingere parietem per albedinem.Licet enim vſitatius in hoc caſu vtimur ablatiuo
pro accuſatiuo cum prępoſitione quę eſt per, dicendo florere floribus,vel depingere albedine,vni
uerſaliter tamē retēta & intellecta eadem circunſtātia,ſemꝑ ablatiuus reſolui poteſt in accuſatiuū
cum prępoſitione per,& ecōuerſo. Hoc modo non dicitur aliqd agere per aliud, niſi ſit principiū
productiuum eius,& actionis illius qua producit ipſum.Propter quod bene dicitur ꝙ pater diciẗ
per verbū ſe & alia:ſicut & verbo & pater & filius diligūt ſe & alia per ſpiritū ſanctū, ſicut & ſpū
ſancto,reſoluendo ablatiuū in accuſatiuū.non aūt ecōuerſo diciẗ fili⁹ aliqd agere ꝑ patrē,neq̄ ſpūs
ſc̄tūs ꝑ patrē aut per filiū. Quinto vero modo notat circunſtantiā mediati principii actiui:quia.ſ. M
actum producit per principiū qđ habet ab ipſo,quo actū elicit.Sed hoc contingit dupliciter:quē-
admodū hmōi principium poteſt aliquid ab alio habere dupliciter. Vno modo per motū nouum
& influxū. Alio mō per actum quo recipit eē.Primus modus ſolū cōtingit in creaturis:in quibus
agens principale dicitur agere per inſtrumentū,& agens vniuerſale per agens particulare,& vni
uerſaliter cauſa primaria per ſecundariā.Hoc modo in diuinis non agit vna perſona per aliā: qa
quęcūq̄ in diuinis cōiter habent plures perſonę,oīno ęque per ſe & primo habent,& non eſt diffe
rentia in aliquo,niſi ꝙ pater habet illa a ſe & ex ſe:filius autem nō a ſe nec ex ſe:ſed a patre & ex
patre,& ſimilr̄ ſpūs ſc̄tūs a patre & filio.Propter qđ diciẗ Io.v.Sicut pater habet vitā in ſemetipſo:
ſic dedit & filio vitā habere in ſemetipſo.& propter hoc ęque primo & ꝑ ſe ſuas actiōes cōes agūt.
Vnde Aug.exponens illud Io.vim faciendo in verbis,in Sermo.xxii.dicit. Aliquid intelligere nos
voluit in eo ꝙ ait in ſemetipſo,vt non participatione viuat,ſed icōmutabiliter viuat, & oīno ipſe
ſit vita.Quid intereſt?quia ille dedit,iſte accepit.ſc̄dm ꝙ dicit Ioā.vi.Sicut viuens miſit me pater, N
& ego viuo propter patrem.Vnde ſecūdus modus locū habet in diuinis, in quibus perſona a qua
eſt principiū elicitiuū actus,agere dicitur per illam quę ab illa habet illud principium.Hoc modo

pater aliqua agit per filiū:& ambo ꝑ ſpūm ſanctū.Sed ęque principaliter quātū eſt ex parte actus
pręcedentis:licet principalius agat perſona quę agit per aliā:quo ad hoc ꝙ illā virtutem agēdi ha
O bet per ipſam.¶De tali mō agendi per,intēdimus in ꝓpoſito inueſtigare in quib⁹ actionibus vna
perſona dicat̄ agere per aliā:& in quibus non:& quare:& ita quō quo ad hoc ꝙ vna perſona agit
per aliā,non econuerſo,non omnino vniformiter agunt diuinę perſonę omnes actiones eſſentiales.
¶Ad cuius intellectum ſciendum ſcd̄m ſupradicta,ꝙ licet oīa opera trinitatis eſſentialia indiuiſa
ſunt,quo ad hoc ſcilicet ꝙ qcqd agit & operat̄ vna pſona,ſimul idē & eodē mō opatur q̄libet alia
rum quātū eſt de ſubſtātia operis & virtutis elicitiuę ſimpliciter dictæ:quia tñ virtus illa aliquo
modo habetur ab vna perſona & ab alia,quo ad hoc non oīno eodē mō opantur,& ęque primo:qa
pater ſicut ꝙ eſt pater hoc habet ex ſe,nō ab alio,alię vero perſonę id qd̄ ſunt in perſona, & in o-
mnib⁹ aliis ſubſtantialibus,hoc non habēt niſi ab alio:ſimiliter & ꝙ agāt aliquā actionē ſiue ope-
rationē eſſentialē ſiue notionalem.Secūdo vero qa ſicut pater habet oīa ex ſe,alii vero ab ipō: ſic ꝑ
ſe & immediate operatur eadē & ſimiliter quæ & alii.Attñ inquātum alii virtutē actiuā & actio
nis elicitiuam habēt ab ipſo,ipē etiam operatur aliqua mediātibus ipſis, & per ipſos,vt act⁹ eſſen-
tiales tranſeuntes extra terminos ad effectus in creaturis,ſicut patet ex iam ſupra determinatis.
Vnde niſi eſſet aliqua diuerſitas in perſonis quo ad alios actus,eſſentiales ſcilicet, q ſunt intra ma
nentes:non autem ad aliquē effectum extra tranſeuntes,& illos qui tranſeunt ad effectum extra
ſicut iſtos vna perſona dicit̄ operari per aliam:vt pater per filiū creare & gubernare: ſimiliter di-
cet̄ per eundē intelligere & velle.qd̄ nullo modo conceditur. iuxta illud qd̄ dicit Aug.vii.de tri.
ca.i.Si hoc eſt ibi eē qd̄ ſapere,nō per illā quā genuit ſapiētiā,ſapiēs eſt pater : alioquin nō ipē illā:
ſed ipſa eum genuit:quia quæ illi cauſa eſt vt ſapiēs ſit,ipſa illi cauſa eſt vt ſit. Sapientia autē quā
genuit pater ſiue ſapiētia genita,verbum ſiue filius eſt.vt dicit ibidem ca.ii. Quare cum idem ſit
omnino deo patri ſapere & intelligere:ſicut non eſt ſapiens ſapientia genita ſiue filio,ſic non intel
ligit ſapientia genita ſiue filio aut verbo:quare neq; per filium aut per ſapientiam genitam.Quia
conſtructio de accuſatiuo cum prępoſitione per:ſemper habet reſolui in conſtructionem de abla-
tiuo ſine prępoſitione in eadē ratione circunſtantię & cauſalitatis.Oportet igitur ꝙ ſit aliqua ra-
tio,quare eſſentialia intra manentia non dicantur fieri a patre per filium:ſicut eſſentialia termina
ta ad effectum extra.Et qd̄ dicitur de patre reſpectu filii,idē intelligatur de vtroq; reſpectu ſpiri-
tus ſancti . Non ergo ſufficit dicere ꝙ pater creat per filium, quia actus creandi terminatur ad
effectum extra,& non dicitur ꝙ intelligit per filium, quia actus intelligendi manet intra.hoc eñ
eſt illud de quo quęrit̄.Et ideo nō eſt rōnis aſſignatio:ſed eius qd̄ quærit̄ petitio.Quæ eſt ergo rō
P huius diuerſitatis? ¶Et eſt dicēdum ꝙ actionū diuinarū eſſentialiū pręciſa rō qua pater agit,aut
eſt in filio,aut non. Si ſic,tunc ſemper pater bene dicitur actionem agere per filium. Si non, ne-
quaq̄.Primū cōtingit in omni actione quę tēdit in aliquid productum per actionem,ſiue intra,vt
in actione ſpirandi:ſiue extra,vt in actione creandi.Secundū contingit in omni actione quæ ma-
net intra,& non tendit in aliquid ex actione productum : vt in actione intelligendi aut volendi.
Idcirco dico ꝙ vniuerſaliter in omnibus actionibus de primo genere, pręter hoc ꝙ pater dicitur
agere immediate & per ſe,dicitur etiā agere mediate,& per filium, vt ſpirare,creare,& hmōi. In
omnibus vero actionibus quæ ſunt de ſecundo genere,pater,etſi mediate illas actiones dicit̄ age-
re,nullo tñ modo illas dicitur agere per filium.nō eñ (vt dictū eſt)dicit̄ intelligere aut velle per
Q filiū. ¶Ad cuius intellectū aduertenda ſunt aliqua . Primo ex parte actionū tranſeuntiū in aliqd̄
principiatum vel intra vel extra. Secundo ex parte actionum manētiū intra omnino abſolutarū.
Circa primū igitur aduertendum eſt, ꝙ pręter omnē rationem ordinis inter ſe, pater & filius &
ſpūs ſanct⁹ vt vnū agens ſe habēt ad actus eſſentiales terminatos extra ad effectū in creatura: cu
iuſmōi ſunt creare,gubernare,& hmōi.& hoc īquātū reſpiciūt effectū extra,& terminātur ī ipm̄.
Similiter pater & filius,ad actū notionalem terminatū in ſpiritū ſanctū:cuiuſmodi eſt ſpirare , &
hoc inquātū reſpicit ſpiritū ſanctū,& terminatur in ipſum. & hoc quia ſimul oīno & abſq; omni
ordine rei & rationis inter ſe ad hmōi actus producentes cōcurrunt: per ordinē tamē durationis
agentium ad actus terminatos ad creaturā, inquantum terminantur ad ipſos: & per ordinē ori-
ginis agentium actū ſpiratiōis, inquātum terminatur ad ſpūm ſan.Propter qd̄ vna eſt & eadē ra
tio pręciſa omnino,ſcd̄m quā agunt oēs, & vt eſt in ſingulis tanq̄ principiū quo agūt,cuiuſmodi
eſt deitas,q̄ ſub rōne qua deitas,eſt cōmunis patri & filio & ſpūi ſancto,qua pater creat ſub rōne
qua eſt deitas ſimpliciter & cōmuniter in tribus perſonis,non ſub aliqua alia ratione qua ſingula
ritas eſt in patre q̄ ſub ea qua eſt in filio & ſpū ſancto:& ſimiliter qua filius creat ſub eadem ratio
ne, non ſub aliqua alia ratione qua ſingulariter eſt in ipō filio,& ſimiliter eſt de ſpiritu ſancto.Ex

quo aperte ſequit̄,ꝙ pręciſa ratio qua pater creat, eſt ęqualiter ī filio & ī ſpiritu ſancto,ſicut & in
patre,vt poſſit dici de patre, Quare pater creat deitatē quę eſt in ſeipſo & ſua: nō ſub ratiōe qua
ſua eſt,& in ipō(& idē de filio & ſpū ſctō)ſed ꝙ oēs ſimul & ſinguli creāt deitate quę eſt in ſingu
lis ſub rōne qua ſingulorū eſt,nō vt ſunt ſinguli,ſed vt ſunt vnū principiū creaturę.Et ſimiliter
quodā mō de pr̄e & filio ī ſpirādo ſpūm ſanctū.Qñcūq; aūt rō illa qua vna pſona agit ab ipa,eſt
in alia ſub illa rōne qua illa agit:tūc ipa dicet̄ agere ꝑ illā actionē quā illa alia pſona agit.De quo-
cūq; eñ de quo verū eſt dicere ꝙ agit aliquā actionē ablatiue ſine ꝓpoſitiōe aliqua rōne q̄ ab ipſo
habet eē pręciſa in alio, verū eſt dicere ꝙ agit illā accuſatiue.ſ.ꝑ illud aliud ī quo ab illo eſt illa rō.
vt ſi radi⁹ calefacit hoīem calore quē cauſat in aere,ſub ea rōne qua eſt in ipſo aere:verū eſt dice-
re ꝙ calefaciat ipſum ꝑ aerē.¶Ex parte vero actuū oīno abſolutorū manētiū ītra,eſt aduertēdū ꝙ
pater & filius & ſpūs ſctūs nō ſe habēt penit⁹ vt vnū agēs ad actus abſolutos eſſentiales manētes R
intra,cuiuſmodi ſunt intelligere & velle: quēadmodū ſe habēt ad actus eſſentiales trāſeuntes ex-
tra:ſed actus hmōi agunt vt ſinguli,& hoc ideo : quia ordine quodā rationis inter ſe huiuſmodi
actus agunt:ſicut ordine quodā ipſi habēt agēdi rōnem.Propter qd̄ etſi eodē ſcd̄m rōnem abſolu
tam agunt eos,nō tamē penitus ſcd̄m eādem rationē reſpectiuā rōnis.Licet eñ ipſa deitas ſiue di
uina eēntia in trib⁹ pſonis exiſtēs vna & eadem re & ratione abſoluta ſit ratio agendi oēs diuinas
actiones in omnibus diuinis perſonis,vt determinatū eſt ſupra:tñ habet aliquā differentiā reſpe-
ctus ſcd̄m rōnem vt eſt in vna pſona,a ſeipā vt eſt in alia,inquantū.ſ.vna perſona habet ipſam in
ſemetipſa ex ſemetipſa:alia vero habet ipſam in ſemetipſa nō ex ſemetipſa:ſed a quadā alia pſona
Verbi gratia,cū deitas ſub rōne ſapientię ſeu veritatis ſimpliciter ſit ratio eius qd̄ eſt ſapere aut
intelligere ſimpliciter:hoc tamē nō vna & eadem ratione vt eſt in patre,& ratio ſapere & intelli-
gere patris ſcd̄m ꝙ ſunt patris,& vt eſt in filio,& rō ſapere & intelligere filii ſcd̄m ꝙ ſunt filii.qa
vt eſt in patre,& eſt ratio intelligēdi aut ſapiendi patris vt patris eſt:habet rōnem ingeniti: & eli
cit in pr̄e intelligendi actū vt patris eſt,ſub ratione qua eſt perfectio ſolius patris,ſcilicet ſub rōne
qua eſt ſapiētia ingenita. Vt vero eſt in filio:& eſt rō intelligēdi aut ſapiendi filii,vt filii eſt:habet
rationem geniti:& elicit in filio actum intelligēdi vt filii eſt,ſub ratione qua eſt perfectio propria
filii,ſcilicet ſub ratione qua eſt ſapientia genita ſiue habita per generationē.Et ſimiliter vt eſt in
ſpiritu ſancto:& eſt ratio intelligendi ſiue ſapiēdi, vt ſpiritus ſancti eſt,eſt ſapientia ſub rōne qua
eſt ſpirata,ſiue habita ꝑ ſpūs ſcti ſpirationē. Propter qd̄ ſcd̄m determiatiōnē Aug.xv.de tri.c.vii. S
licet memoria,intelligentia,voluntas ſic conueniant tribus perſonis vt non ſit patri tantum con-
ueniens memoria,& filio intelligentia, & ſpiritui ſancto voluntas,ſed ſingula horum trium con-
ueniunt oībus : quia ſequeretur obſcuritas pręducta,vt pater non ſit ſapiens aut intelligens ex ſe
ipſo,ſed ea ſapīa quā genuit:tñ(vt dicit ibidem)pater eſt ſapiens ea quę ipſe ſua eſt ſapientia:& fi
lius ſapiēs ſapiētia de ſapientia quæ eſt pater.Et ſimiliter (vt dicit) eſt de memoria:quia ſicut ſi-
bi meminit pater,ita & fili⁹:& ſicut filii & ſui meminit pater memoria non filii, ſed ſua,ita ſui &
patris meminit filius memoria non patris ſed ſua. Et ſicut eſt de memoria,ſic eſt de intelligentia
& voluntate. Vnde ſubdit de filio. Sicut nec pater ei meminit,nec ſpūs ſanct⁹ ei diligit,ſed ipſe ſi
bi:Sua enim eſt & ipſe memoria,ſua intelligentia,ſua dilectio:ſed ita ſe habere, de patre illi eſt de
quo natus eſt:Sic etiā ſpūs ſanctus:quia ſapientia eſt ꝓcedens de ſapientia &c.Et ſicut eſt de iſtis
tribus,memoria,intelligentia,voluntas,ſic eſt & de eſſentialibus aliis. Iſta enim eſſentialia ſunt &
cōia ſicut & alia. Vnde qd̄ dicit,ꝙ pater meminit memoria non filii,ſed ſua:non eſt hoc accipien T
dum quaſi alia ſit memoria patris & filii. Immo illa eadem eſt memoria patris qua memoratur
pater:& filii qua memoratur filius:& vniuerſaliter omnia eſſentialia eadē ſunt trium. Attamen
quia alius pater,alius filius,alius ſpiritus ſanctus:& ſecundū hoc alia ratione patri omnia eſſen-
tialia cōueniūt,alia filio,alia ſpūi ſancto,inquātū.ſ.pater oīa habet a ſe & ſub ratione ingeniti:fili⁹
autem omnia habet a patre & ſub ratione geniti: ſpūs ſanctus ſimiliter omnia habet, ſed a patre
& filio,& ſub ratione ſpirati,ſiue habiti per ſpirationem.Licet enim eius qd̄ eſt memorari ſimpli-
citer,vt cōmuniter eſt trium perſonarum, ratio ſit memoria ſimpliciter vt eſt trium cōmuniter
& eius qd̄ eſt intelligere,ſapere,aut ſcire ſimpliciter,vt eſt cōmuniter trium perſonarum,ratio ſit
intelligentia ſiue veritas, ſeu ſapientia aut ſciētia ſimpliciter vt eſt trium cōmuniter:& ſimiliter
eſt de velle & diligere reſpectu voluntatis & amoris: tamē vt memorari eſt patris ſingulariter,ra
tio eius non eſt memoria niſi ſub ratiōe illa qua eſt patris,ſcilicet qua eſt ingenita.Et ſimiliter eſt
de intelligere & ſapere:ꝙ vt patris eſt ſingulariter,non eſt eius ratio intelligentia aut ſapiētia ni-
ſi ſub ratione qua patris.Et eodē modo eſt de actibus eſſentialibus attributis filio vt filii ſunt ſin-
gulariter:& ſimiliter de ſpiritu ſancto: quia nihil eſt ratio illorum niſi ſub ratione qua iſtorum

ſunt.Quod Aug.expreſſit illis verbis ſuis prędictis.Et ſic licet pater creat deitate quæ ſua eſt &
filii & ſpirit⁹ ſancti:& ſimiliter filius & ſpūs ſanctus creant eadem, quia tamē pater nō creat illa
vt ſua eſt,neq; vt filii,neq; vt ſpiritus ſancti:neq; vt in ſe eſt,neq; vt in filio,neq;,vt in ſpiritu ſctō:
ſed vt cōiter eſt triū & in trib⁹:& ſimiliter eſt de filio & de ſpū ſancto:intelligit tñ aut ſapit intel
ligētia aut ſapiētia vt ſua eſt,nō aūt vt filii aut ſpūs ſancti:& ſimilr̄ eſt de filio & de ſpū ſancto:Id
circo pater cōueniēter dicitur creare illa rōne ablatiue qua fili⁹ creat,& vt illa creat.Nō aūt dicit
V cōueniēter intelligere illa rōne qua filius intelligit,& vt illa ītelligit.Propter qđ etiā actum crean
di cōueniēter dicitur agere p filiū: non autem actum intelligendi:eo ꝙ ſemper vniformiter con
ſtructio ablatiua de eo qđ indicat rationem actus,reſoluitur in accuſatiuā cum præpoſitione per,
de eo quod eſt agens actum.Illius autem modi cuius eſt creare,ſunt omnes actus eſſentiales ter
minati ad aliquid productum.Iſtius autem modi cuius eſt intelligere,ſunt omnes actus eſſentia
les,ſic manentes intra vt non terminentur ad aliquid extra: vt ad effectum productum ex tem
pore. Non enim eſt differentia,etſi terminētur ad creaturam tanq̄ ad obiectum purum: vt cum
dicitur deus intelligere aut diligere creaturas:ſimplici dico intelligentia & dilectione. Vnde pa
tet veritas communiter dicti: ꝙ actus eſſentiales ſignificantes per modum egredientis ad aliquid
extra,vt ad effectū per illos,pater dicitur agere per filiū:& ambo per ſpiritū ſanctū:non aūt actus
eſſentiales non ſignificantes per modum egrediētis ad aliquid extra,vt ad effectum per illos. Sed
dictum illud non declarat cauſam ſeu rationem.Immo quia actus tranſeuntes ad effectum extra
fiunt ſecundum eandem rationem pręciſam ab omnibus, non autem illi qui manent intra: vt iā
expoſitum eſt:hæc eſt ratio quare in illis habet locum conſtructio de per,in aliis autem non,vt di
ctum eſt. Vt ſit regula generalis artis Theologicę talis.Quādocunq; in diuinis pſona aliqua ha
bet ab altera rationem qua agit: & eadem ratione præciſa vtraq; agit eandem actionem:perſona
a qua habet altera illam rationem,per illam alteram conueniēter dicitur agere illam actionē:præ
ter hoc ꝙ etiam eam agit immediate.Quādo autem non agūt illam actionem eadem ratiōe pręs
ciſa:ſecundum iam expoſitum modum:tunc non dicitur conuenienter illam actionem agere per
illam alteram perſonam:licet ſimpliciter habet eſſe ab iſta per illam: inquantum illa rationem a
gendi habet ab iſta.vt ſi propterea illa,pater intelligit per filium,dicatur ſimpliciter eſſe recipien
da: hoc non eſt niſi reſoluendo iſtam,pater intelligit per filium,in illam, actus intelligendi filii ha
bet eſſe a patre per filium:ex quo nullum inconueniens ſequitur. Licet enim idem ſit patri eſſe
& intelligere.ſeu ſapere: quia ambo penitus abſoluta ſunt: non tamen idem eſt patri eſſe, & ab
ipſo actum intelligendi filii eſſe,quia illud eſt penitus abſolutum, iſtud autem relatiuum. Eſſe
autem abſolutum & reſpectiuum aliud & aliud ſunt in deo.Sicut ſcđm Auguſti.patri aliud eſt
patrem eſſe,aliud deum eſſe. Q₂ autem actus tranſeuntes in effectum extra ſecundum eandē ra
tionem præciſam procedāt a tribus perſonis:non aūt manētes intra:huius adhuc alia ratio eſt,ꝙ
videlicet illę actiones vt tranſeūtes extra,quia ordine naturę & durationis ſequūtur eſſe triū per
ſonarum agentium eas,vt dictum eſt ſupra:idcirco perſonę illę nullum ordinem omnino habent
inter ſe in agendo hmōi actiones.Propter qđ neceſſe eſt ꝙ eas agāt nō ſcđm aliquas proprias ra
tiones vt ſunt ſinguli: ſed ſecundum vnam rationem communem,vt ipſa ſunt vnum:licet illud
commune ſub ratione qua eſſentia,non ſit pręciſa ratio reſpectu actus creandi:quia requiritur ra
tio verbi vt eſt vniformiter perfectio actus intelligendi trium:& ſimiliter ratio amoris procedē
tis vt eſt vniformiter perfectio actus amandi trium:ſecundum ꝙ declaratum eſt in quadā quæ
ſtione de quolibet.Iſtę vero actiones manentes intra,eo ꝙ nullo ordine ſequuntur eſſe trium per
ſonarum agentium eas:ſed cuilibet perſonę conueniunt ſecundum modum quo habent eſſe in ſe
deitatis,vt eſt ratio illas actiones eliciendi:idcirco perſonæ ipſę in agendo hmōi actiones eundem
ordinem rationis habent inter ſe quo habent illam rationem agendi. Propter qđ neceſſe eſt ꝙ hu
iuſmodi actiones agant ſcđm ſuas proprias rationes prædictas vt ſinguli ſunt:& non ſecundum
X vnam rationem communem: neq; vt vnum ſunt in ea. ¶Ad cuius intellectum ſciendum eſt ꝙ
omnia eſſentialia patri ex ſe & non ab alio conueniunt:de quorum numero ſunt ratiōes actuum
eſſentialiū manentū intra:& etiā ipſi actus:cuiuſmodi ſunt intelligere ſeu ſapere:& velle ſeu dili
gere.Super ipſum autem intelligere vt eſt actus eſſentialis, fundatur dicere vt eſt actus notiona
lis.Et ſimiliter vis dictiua notionalis ſuper vim intellectiuam eſſentialem.Quis enim dicere non
ſit præciſe ipſum intelligere: dicere tamen non eſt ſine intelligere, nec poteſt eſſe. Sed intellige
re eſſentiale quantum eſt de ſe, eſt ſine dicere notionali in aliquo.Intelligere enim eſſentiale
conuenit filio & ſpiritui ſancto: non autem dicere notionale.Propter qđ dicere & intelligere ne
ceſſario non ſolum differunt ratione, ſed cum hoc habent aliquem ordinem rationis inter ſe;

vt intelligere ſit quaſi primū,dicere vero quaſi ſecundū. Cū vero per actū dicendi procedat a pa
tre filius vt verbum dictum & conceptum in mente paterna vt paterna eſt ſiue patris ſolius,ſimi
liter neceſſe eſt vt non ſolū dicere & verbū differant rōne,ſed ꝙ etiam habeant ordinem aliquem
ratiōis inter ſe. In verbo aūt vt iam productum eſt,& exiſtit perſona filii per generationē & actū
dicendi:habentur cōmunicata filio a patre omnia eſſentialia patris, & quæ pertinēt ad actiuā ſpi
rationem.iuxta illud Ioā.xvi.Omnia quęcūq; habet pater mea ſunt.& Ioan.xvii. Omnia mea tua
ſunt,& tua mea ſunt. Et propter hoc a verbo producto per vim intellectiuam quam habet a pa
tre,procedit actus intelligendi idem qui a patre, & ſimiliter actus volendi eſſentialis a voluntate
ſibi cōmunicata a patre:q neceſſario(ſcilicet actus volēdi & intelligendi filii)rōne differunt a per
ſona hmōi actus eliciēte:& ſimiliter ordinem quēdam rōnis habent inter ſe.Et ſic iſta quatuor,in
telligere patris vt patris eſt,dicere patris,verbum ipſum productum,& intelligere, neceſſario in
ter ſe differunt ratione,& ordine quodam rationis:& eodem modo velle eſſentiale cōmune patri
& filio,& ſpirare, & perſona ſpūs ſancti producta, & ipſum velle eſſentiale aut intelligere eius vt
ſpiritus ſancti eſt.Et ſic omnia hæc differentiam & ordinem rationis habent inter ſe:pater,intel
ligere aut velle eſſentiale patris vt patris eſt,dicere patris,verbum dictū:intelligere aut velle eſſen
tiale verbi vt filii eſt,ſpirare patris & filii,pſona ſpūs ſancti,velle aut intelligere vt ſpūs ſancti eſt.
Ad cui⁹ differētię & ordinis intellectum anteq̄ deſcendamus & applicemus iā dicta ad propoſi
tum, aduertenda ſunt primo quędam pertinentia ad ordinem:deinde quędam alia pertinentia
ad modum explicandi vnumquodq; ſecundum propriam rationem ſuam quam habet in ſuo or
dine, per quam habet differentiam a quolibet aliorum ordinatorum in eodem ordine. ¶De pri
mo igitur ſciendū, ꝙ in creaturis quadruplex ordo inuenitur,ſcilicet gradus naturalis,ſucceſſio Y
nis,originis,& rationis. Ordo gradus naturalis eſt in partibus vniuerſi: quemadmodum mun
dus ſecundum Phm.xii.Metaphy.eſt vnus ordine partium inter ſe & ad primum principium:ſi
cut exercitus eſt vnus.A prima enim materia quę eſt in īfimo in creaturis,vſq; ad primam formā
ſeparatā quę deus eſt, omnia intermedia ſecundum gradus naturæ ordinem habent ſupra gra
dū primę materię,& citra gradum primę formæ.Ordo ſucceſſionis triplex eſt,ſcilicet ſucceſſionis
naturalis,ſitualis,& duratiōis.Primo mō eſt ordo inter nō eſſe cuiuſlibet creaturę & eius eſſe. Se
cūdo modo eſt ordo illorū q̄ ſitū habēt in magnitudine aut in loco. Tertio mō eſt ordo vel vnius
duratiōis ad aliam:vt æternitatis ad ęuū,& ęui ad tēpus: vel eorū q̄ ſunt in tpe inter ſe.Ordo ve
ro originis eſt lucis ad ſplendorem in igne.Ordo autem rationis eſt inter ens,verum, bonum, in
vnoquoq; ente.Et in quolibet horum modorum vt ſunt in creaturis,ſine vllā contradictione reci Z
piūtur prius & poſterius.In ordine enim ſecundū gradus naturæ ſemper eſt prius qđ eſt gradus
ſuperioris, & poſterius qđ eſt gradus inferioris.In ordine vero ſucceſſionis naturalis prius eſt nō
eſſe vniuſcuiuſq; creaturę q̄ eius eſſe. In ordine autem ſucceſſionis ſitualis illud ſemper eſt prius
qđ eſt propinquius alicui termino determinato: vt reſpectu circūferentię illud eſt prius qđ ſupe
rius eſt.reſpectu vero centri illud eſt prius qđ eſt inferius.In ordine durationis vnius ad aliam:il
la eſt prior quę eſt ſimplicior & permanentior:vt ęternitas ęuo:& ęuum tempore.In ordine vero
durationis temporalis illud eſt prius quod eſt propinquius ſigno determinato in tempore: vel
præterito,vt illud quod magis diſtat a præſenti:vel futuro, vt illud qđ eſt propinquius præſenti
ſicut dicit Philoſoph⁹.iiii.Phy.In ordine autem rationis illud eſt prius: qđ prius natū eſt mouere
intellectum vel rationem vt de ſe formet conceptum. Quēadmodum in qualibet creatura prior
eſt ratio entis q̄ ratio veri,& ratio veri q̄ ratio boni,ſecundum ꝙ ſępius tactum eſt ſupra.Horum A
autem quatuor modorum ordinis primus & ſecundus nullo modo reperiuntur in diuinis.Non
gradus:quia in diuinis non eſt niſi vna natura ſimplex,vt patet ex ſupra determinatis.Non ſuc
ceſſionis:quia non eſt in diuinis niſi ſimplex ęternitas fixa manens.Tertius aūt modus indubitan
ter ponitur in diuinis:quia ibi eſt qui a nullo & a quo alius,& qui ab aliis,& a quo nullus.Eſt em̄
pater a nullo ſed ab ipſo filio,& a patre filius & ſpiritus ſanctus, & ab illo nullus. Quartus vero
modus qui eſt ordinis rationis non multum conſuetus eſt poni in diuinis:qui etſi nullo modo po
natur in diuinis ex parte ipſorum,ſcilicet inter attributa comparata inter ſe,neq; inter attributa
eſſentialia vt comparantur ad perſonalia: neq; vt eadem eſſentialia comparantur ad ſeipſa vt ha
bent ineſſe in diuinis perſonis, neq; etiam vt conſiderantur in aliqua iſtarum trium compara
tionum in reſpectu ad intellectum diuinum,de quo tamen debet eſſe ſermo inferius: neceſſe ta
men habemus eum ponere ex parte intellectus noſtri. & hoc non præciſe & omnino ne vanus ſit
hmōi intellectus,ſi nullo modo ortū ſumet a reb⁹: immo ortū habet ordo ille in intellectu ab eis
quę cōſiderat i diuinis.Ex natura em̄ differētię ſuę ſcđm rōnē quā habēt vt cadūt i cōſideratiōe i

tellectus,eſt in eis aptitudo vt creatus intellectus ĩ intelligendo diſcurrat ab vno in alterũ,ordina
tim ea concipiendo:& per hoc ſit ordo per ſe conceptuum de eis formatorũ in intellectu: & nul-
lo modo eorũ quę cõcipiũtur,niſi inquãtum cadunt in hmõi conceptibus ordinatis,vt ſcd̃m hoc
quẽadmodũ in diuinis perſonis eſt ordo originis in ſeipſis ex parte rei nõ ex reſpectu ad aliquem
intellectum:quia ab iſto habet eſſe ille:ſic in eis quę in diuinis differũt ſola rõne eſt ordo ratiõis,
etſi nullo modo in natura rei, tñ vt cadunt in ordinatis cõceptibꝰ noſtri intellectus,vt infra decla
rabitur oſtendendo quõ talis ordo eſſentialiũ eſt in omni intellectu diſcurſiuo nõ ſimplici, vt eſt
B intellectus diuinus. De eis vero quę pertinent ad modũ explicandi vnũqđq; ordinatorum ſecũdũ
propriam rõnem quã habet in ſuo ordine , Sciendũ ꝙ licet dictiones impoſitas ad ſignificandũ ea
quę inueniunƭ circa creaturas,trãſferimus ad diuina,ſcd̃m ꝙ patet ex ſupra determinatis: Ratio
nes tñ proprias ordinatoꝝ quę exprimũtur huiuſmõi noĩbus prius,poſterius, ſuperius,inferius,
& hmõi,in hoc oẽs cõcordant,ꝙ in diuinis nõ ſit ponere eas , ſicut neq; magis & minus ſeu ma-
ius & minus. Tñ difficile eſt quibuſdã intelligere, ꝙ in aliquibꝰ ſit ordo, quin eo modo quo poni
tur in eis ordo:etiã ponatur in eis prius & poſterius:vt ſi in aliquibus ſit ordo ſcd̃m locũ, & priꝰ
& poſterius ſcd̃m locũ:ſi ſcd̃m tempus,& duratione͂,aut ſcd̃m naturam:& ſimiliter prius & po-
ſterius ſcd̃m tẽpus & duratione͂,aut ſcd̃m naturã:ſi ſcd̃m origine͂: & ſimiliter prius & poſterius
ſcd̃m origine͂:ſi ſcd̃m rõne͂ tñ,ſimilr̃ prius & poſteriꝰ ſcd̃m rõne͂ tñ. Sed reuera etſi prius & poſte
rius ex ſe nõ ſignificarent niſi circunſtantiã rationũ quibus differunt ordinata vt inter ſe ordine͂
habe͂t:& hoc indeterminate ad rõnes differentes cuiuſcũq; ordinis & nõ determinatur eoꝝ circũ
ſtantia ad rationes deitatis differentię ordinatorũ niſi per ordinem cui adiungerentur ſcd̃m mo-
dum iam dictum:nullo tñ modo in ordine rõnis qui ponitur circa attributa eſſentialia,qualicũq;
modo ponenda ſunt prius & poſterius:ante & poſt: ſicut nec in ordine originis:ſed pręciſe in cõ-
ceptibus noſtris,vt infra videbitur. Vnde qñcunq; & vbicunq; aliqñ circa ea quę ſunt in diuinis
mentione͂ facimus aut faciemus de ante & poſt, ſiue de eo qđ eſt prius & poſterius,ſiue in dictis
ſiue in ſcriptis,ſemper illa intelligimus vt ſunt determinationes actus intelligendi in nobis : non
aute͂ alicuius ex parte rei intellectę. Circunſtantię vero quę explicantur hmõi dictionibus:q̃ ſunt
primũ,ſecundũ,tertium,quartũ,& deinceps: nõ tantũ abominarenƭ in diuinis quãtum quæ ex-
plicãtur illis dictionibꝰ quę ſunt prius & poſterius:ante & poſt:& hoc quia illa ſunt cõiora q̃ iſta.
omne em̃ qđ eſt prius aut ante,eſt primũ,& non ecõuerſo. Vnde ſciendũ ꝙ quãtum ad propoſitũ
C ptinet:primũ diciƭ aliqđ dupliciter,aut quia ante aliud:aut quia ab ipſo eſt alius,vel aliud. Et eo-
dem mõ dicũtur dupliciter,ſecũdũ,tertiũ,quartũ,& deinceps. Diciƭ em̃ ſecũdũ,aut qa eſt poſt ali
qđ vnum qđ eſt prius:& tertium,quia eſt poſt aliqua duo quę ſunt priora: & ſic deinceps:aut di
citur ſecundũ quia eſt ab aliquo vno primo:& tertiũ quia eſt a duobꝰ,& ſic deinceps. Primo modo
primũ ſynonymũ eſt cũ eo qđ eſt añ:& ſecũdũ,tertiũ,& deĩceps,cũ eo qđ eſt poſt. Vñ ſi nulla ee͂t
alia ſignificatio eius qđ eſt primũ,ſecũdũ,tertiũ:quẽadmodũ nõ recipimꝰ in diuinis prius neq; po
ſterius,nec ante,nec poſt:ſic nullo mõ reciperemꝰ in diuinis primũ,ſecũdũ,tertiũ,nec aliqđ hmõi.
Scđo aũt mõ primũ,ſecũdũ,tertiũ & deinceps oĩno alterius ſignificationis ſunt q̃ priꝰ & poſteriꝰ.
Vnde qa differe͂tia ordinatoꝝ ordine originis ſumiƭ penes a quo eſt alius,& qui eſt ab alio,& q eſt
ab aliis:ideo iſto ſcđo modo primũ,ſecũdũ,tertiũ compete͂ter aſſumunƭ in ordinatis ordine origi
nis:vt pſona q̃ nõ eſt ab alia,ſed a qua alia,dicaƭ prima:q̃ vero eſt ab alia,& ab illa alia,dicaƭ ſcđa &
media:quę vero ab aliis & a qua nulla,dicatur tertia.& hoc nõ ſolũ ex reſpectu ad intellectũ quẽ-
cunq;:ſed ex natura rei in ſe. Sicut aũt primũ & ſecũdũ recipiunƭ in ordine originis ꝓpter eorũ ſi-
D gnificatione͂ qua dicũt ab hoc eſſe hoc : ſic cõpetenter accipi poſſunt in ordine rõnis,& hoc in qui
buſcũq; eſt ordo rõnis,ꝓpter cõgruente͂ eoꝝ ſignificatione͂ quã poſſunt habere in cõnotãdo ꝓgreſ
ſum actus intelligendi ab hoc in hoc.& hoc nõ p̃ciſe & oĩno ex parte intellectus noſtri,vt iam di-
ctum eſt de ordine rõnis:ſed aliquo modo ex parte rei.ſ.originaliter: & hoc qa ipſa ordinata nata
ſunt ſic concipi ab intellectu noſtro diſcurre͂do ab vno in aliud. Quę em̃ ſic ſe habe͂t:vnũqđq; eo-
rũ natũ eſt mouere intellectũ ſcd̃m rõnem ſuã quã habet in ordine vt intelligit illa intellectus diſ
curſiuus,qui diuerſos cõceptus nõ format niſi in te͂poris ſucceſſione,ſiue diſcreti,vt intellectꝰ an-
gelicus, ſiue cõtinui,vt intellectus hũanus.ſm ꝙ dicit phs:ꝙ intelligere noſtrũ eſt cũ cõtinuo &
tp̃e:& ita nõ format diuerſos cõceptꝰ niſi vnũ poſt aliũ. Talis inquã intellectus ſicut quãtũ eſt ex
parte ordinatiui cõceptorũ ab ipſo:natꝰ e͂ diſcurrere ab hoc ĩ illud & nõ ecõuerſo:ſic qđ ab eo na-
tũ eſt cõcipi primo,non eſt natũ cõcipi ſcđo,nec ecõuerſo. Ita ꝙ etſi concipiat prius id qđ natũ eſt
concipi ſecundo, & ecõuerſo:qđ tame͂ cõcipit prius non concipit primo:neq; qđ concipit poſteriꝰ
cõcipit ſcđo:qa poſterius cõceptũ nõ cõcipitur a priori cõcepto:quẽadmodũ principiũ nunq̃ cõci

piƭ a cõcluſione,licet id concipiat poſt cõcluſione͂. Nũq̃ aũt dicetur aliquid concipi primo niſi
vt ab illo cõcipitur aliud:neq; ſecũdo,niſi vt cõcipitur ab alio:vt ſic omnino differãt primum
& ſecundũ a priori & poſteriori:& in ordinatis ordine rationis ſecundũ modum p̃dictũ,poſſit
accipi primũ & ſecundũ modo iam dicto,ſcilicet cõpletiue ex parte intellectus, & originaliter
ex parte rei intellectę:Prius aute͂ & poſterius, nõ niſi ex parte ſolius intellectus noſtri:vt illud
qđ eſt prius,poſſit eſſe poſterius,& ecõuerſo:illud aute͂ qđ eſt primũ,non poſſit eſſe ſecundum
aut tertiũ,nec ecõuerſo,nec in ordine rationis ex parte intellectus, ſicut neq; in ordine origi-
nis ex parte rei,ſecundũ ꝙ amplior erit de hoc ſermo inferius. ¶Sic ergo ꝙ ordo ratiõis & pri E
mũ,& ſecundũ,& huiuſmodi circa diuina ſint ex parte intellectus noſtri, hoc nõ cõtingit niſi
quia intellectus noſter ea quę cõſiderantur in diuinis nõ eſt natus cõcipere niſi per diſcurſum
Nõ dico ſolum diſcurre͂do poſt vnũ in alterum,vbi primũ non eſt ei naturaliter via trãſeundi
in cognitione͂ alterius: quemadmodum poſt concluſione͂ poteſt diſcurrere ad conceptũ prin-
cipii,in cuius cognitione͂ cognitio concluſionis non eſt via: ſed diſcurre͂do ab vno in alterum
vt cognitio vnius ſit via tranſeundi ad cognitione͂ alterius:quia illius ſecũdi cognitio cogni-
tione͂ primi includit. Et ideo ſicut ĩ ordine originis primũ eſt illud a quo aliud,& ſecũdũ quod
ab alio:Sic in ordine rationis primũ eſt illud a quo diſcurritur in aliud:& ſecũdũ in qđ diſcur
ritur ab alio. Quę etſi nullo modo reciperẽtur in diuinis ex natura rei niſi originaliter,tamen
recipi debe͂t in eis ex parte & ex natura intellectus noſtri:vt cõſiderenƭ ſicut determinationes
actus intellige͂di intellectus noſtri diſcurre͂tis dicto modo:non aute͂ alicuius ex parte rei. Et ſe
cundũ hunc modũ intelligimus in oĩbus dictis noſtris & ſcriptis,primũ,ſecũdum,tertiũ,& ſic
deinceps,vbicũq; me͂tione͂ fecimus aut faciemus de eis: vt ſecundũ hoc ſi dicamus ꝙ in deo in
telligere eſt primũ,& velle ſecundũ:aut ꝙ verũ eſt attributum primũ,bonũ vero ſecundũ : vt
ꝙ eſſentia diuina eſt prima,reſpectus vero vel relatio fundata in ipſa eſt ſecunda:aut ꝙ patri
intelligere & oĩa eſſentialia cõueniunt primo,filio vero ſecũdo,ſpiritui ſancto aute͂ tertio, hoc
nõ intelligimus niſi vt primũ,ſecundũ,tertiũ,ſunt determinationes ſolius actus intelligendi
noſtri:non aute͂ alicuius ex parte rei intellectę. Vnde ſi quis omnino talia remouere velit a mo
do loque͂di ĩ diuinis: hoc nõ oportet facere propter aliquod inconueniens ex parte rei:ſed ſolũ
ex parte vſus incõſueti ipſorũ nominũ. Sed valde irrationabile eſt vim magnã de nominibꝰ fa- F
cere,cum certum eſt de rebus quas per illa exprimere intendimus. dicente Diony.iiii.c.de di.
no. Irrationabile arbitror & ſtultum non virtuti inte͂tionis intendere: ſed dictionibus . Et non
eſt diuina intelligere volentium propoſitũ:ſed ſonos leues percipientiũ, & nolentiũ ſcire quid
quidem qualis dictio ſignificet, quomodoue eã oporteat & per alias æque potentes & manife-
ſtiores dictiones declarare &c. Vnde quia loqui non poſſumus de diuinis niſi nominibus tranſ
latis a creaturis:& illa proprietatem rei nõ poſſunt exprimere pfecte: aut omnino oportet nos
tacere & nihil omnino loqui de diuinis:aut loqui aliquãdo ĩproprie aliquãtulũ. iuxta illud qđ
dicit Aug.ſup Io.ſerm.xix.expone͂do illud Io.v. Non poteſt filius a ſe quicq̃ facere,dicens. Et ſi
nec explicatũ aliquid dixerimus: quia nec explicatũ aliqđ intellexerimus : aliqñ quippe ſermo
deficit,vbi intellectus ꝓficit:quãto magis ſermo patiƭ defectione͂,qñ intellectus nõ habet perfe-
ctione͂? ¶Ad propoſitũ igiƭ redeuntes dicimus:ꝙ quia diuinę pſonę in agendo actiones tranſeũ G
tes in productum extra, nullũ oĩno ordine͂ habent inter ſe:ideo eas agunt nõ vt ſinguli:ſed vt Reſponſio.
vnũ,& ideo ſcd̃m vnã p̃ciſam ratione͂. Actiões abſolutę mane͂tes intra nõ trãſeũtes in aliquod
productũ intra vel extra:quia diuinæ pſonæ eas agũt ordine quodã rationis intellectus noſtri,
ideo eas agunt vt ſinguli,non vt vnũ:& ideo neq; ſcd̃m vnam p̃ciſam rationem. Propter quod
perſona a qua alia perſona habet ꝙ illas agat : non dicitur ꝙ agit eas per illam : ſicut dicitur
ꝙ per illam agit illas præcedentes. Et ſicut eſt de intelligere eſſentiali: ſimiliter eſt & de velle
eſſentiali:& ſicut eſt de velle & intelligere eſſentiali patris reſpectu filii: ſic eſt de intelligere eſ-
ſentiali & velle patris & filii cõmuniter reſpectu ſpiritus ſancti. Ille autem ordo in actionibus
manentibꝰ intra,patet ex iã dictis:qa em̃ intelligere ee͂ntiale patris,vt patris eſt,fundame͂tũ eſt
actus dicendi: a fundamento in id qđ fundaƭ ſuper ip̃m,intellectus noſter natus eſt ordine na-
turalis rationis diſcurrere,& nõ ecõuerſo. Et ſimiliter qa dicere eſt actus ꝓductiuus verbi, q̃ſi
medius inter dice͂te͂ & verbũ dictũ:diſcurrere natus e͂ ad dicere in verbũ dictũ. Silr̃ quia a ver
bo dicto agiƭ actus intelligendi eſſentialis:& id a quo ꝓcedit eſt vt principiũ eius:ideo diſcurre
re natus eſt ab ipſo verbo in ip̃m intelligere. Et ſic ordine diſcurſus noſtri intellectus q origine͂
trahit ab ipſa re,intellectus ipſe Primo habet cõcipe intelligere eſſentiale patris: Secundo dice-
re patris: Tertio verbũ dictũ: Quarto intelligere eſſentiale verbi,vt verbi eſt . vt ſcd̃m hoc or-

dine rationis & diſcurſus intellectus noſtri ſe habēt pater ad intelligere eſſentiale vt patris eſt
& filiꝰ vt filii eſt. Et ſicut ē de iſto eēntiali, ſimiliter eſt de oībus aliis, & ſicut eſt de patre reſpe-
ctu filii, ſimiliter eſt de vtroq; reſpectu ſpiritus ſancti. Sic ergo patet ex iam dictis quomodo ſe-
cundū vtrūq; articulorū queſtionis propoſitę cōmuniter oēs diuinas actiones eſſentiales, oēs
diuinę perſonę vniformiter agūt, & quomodo difformiter. Sed p̄ter hoc eſt modus vnus quo
quęlibet diuinarū perſonarū, immo deus trinitas difformiter agit diuerſas actiones cōmunes
eēntiales, cuiuſmodi ſunt velle, ītelligere, creare, gubernare, & huiuſmodi: In hoc videlicet, ꝙ li
cet eadē ratione abſoluta eliciente quę eſt deitas, oēs agat elicitiue: aliis tū̄ & aliis rationibus
reſpectiuis agit aliā & aliā actionē determinatiue ſm modū p̄determinatū: vt ſicut pater alio
reſpectu realis relationis generat, alio ſpirat, & ideo ſunt diuerſę actiōes notionales generare,
& ſpirare, & diuerſimode quodammodo & difformiter generat & ſpirat: ſic deus trinitas alio
reſpectu & alio rationalis relationis intelligit & vult. vt ſint ſecūdū hoc diuerſę actiones eſſen
tiales intelligere & velle: & diuerſimode atq; difformiter quodā modo intelligit & vult.

H Ad primū prin. ¶ Qz ergo arguitur primo, ꝙ oēs diuinę perſonę, oēs actiōes cōmunes diuinas
& eſſentiales vniformiter agūt: quia eadē ratione eliciente & determināte, Dicendū ꝙ verū eſt
ſecundū iam determinata quo ad ſubſtantiā actionū, & quo ad ipſam rationē, huiuſmodi actio
num elicitiuam. Quātum tamen eſt quo ad rationē determinatiuam, quodāmodo difformiter
agunt diūerſas actiones ſingulę perſonę & oēs ſimul. & ſimiliter quo ad modū eliciendi actio
nem per ſe, & per alium, a ſe, & ab alio, etiam diuerſę perſonę eandē actionem bene agunt dif-
formiter ſcd̄m determinatum iam modum. ¶ Ad ſecundū, ꝙ diuinarū perſonarū nulla eſt di-
I Ad ſecūdū uerſitas in agēdo, dicendū ſecundū prędicta ꝙ verum eſt q̄tum eſt ex parte elicitiui, q̄tum ta
men eſt ex parte modi eliciendi & rationis determinantis actū, bene cōtingit diuerſitas: vt di-
K Ad tertiū. ctum eſt. ¶ Per idem patet ad tertiū, quo dicitur ꝙ actio eſt eadē, quorum natura eſt eadem.
Dicēdum ꝙ verum eſt quātum ad ſubſtantiā actionis, & quātū eſt ex ratione elicitiui. Quātū
tamen eſt ex parte determinatorū quę diuerſitatem ſm rationē ponūt in eſſentia, bene poſſunt
actiones eſſe diuerſę ſcd̄m rationem, & etiam difformes quo ad modum eliciendi: vt dictū eſt.

L Ad primū & ſecundū in oppoſi. ¶ Ad primū in oppoſitū, ꝙ diuerſę pſonę difformiter agunt, ſecundū ꝙ quędā agunt a ſe, quę
dā vero ab alia: Et ſimiliter ad ſecundū, ꝙ quædam agit per ſe, quędā vero per aliam: Dicendū
ꝙ verum eſt quo ad hoc: ſed hoc nullam ponit difformitatem in ſubſtātia actionis neq; in mo-
do eliciendi q̄tum eſt ex parte elicitiui, in quibus conſiſtit conformitas ſimpliciter.

M Quę. VIII Argu. i. Irca octauum arguitur, ꝙ in deo nulla ſit actio manens intra, non terminatā
ad aliquid extra. Primo ſic. Phus dicit. ii. cę. & mun. Res bona cōpleta eſt exi
ſtēs abſq; operatiōe. vbi dicit Cōmē. Et eſt in rei veritate illud cuius actio eſt
ſua ſubſtātia, ſcilicet intellectus abſtractus, qualis maxime eſt intellectus dei:
vt habitum eſt ſupra. Sed ſi haberet actionē manentē intra, non eſſet bona &
cōpleta abſq; operatione. quoniā (vt dicit in primo eiuſdē) omnis res cuius
eſt operatio, ſit propter operationem ſuam. Omne autē qđ eſt propter aliud, bonitatis ſuę com
plementū recipit ab illo. Illud enim propter qđ finis eſt, & bonū & finis idem. ii. meta. ergo &c̄.
2 ¶ Secundo ſic. Omnis actio eſt aliquid per ſe & immediate elicitū a principio elicitiuo. Etſi em̄
aliquid ſit principiatum ab agēte, immediatius tamen elicit actionē q̄ principiatum quod pro-
ducit per ipſam: quia actio ſemper eſt media inter principium & principiatū. In deo autē nihil
poteſt elici per ſe & immediate a principio elicitiuo, manēs intra: quia principium elicitiuū oīs
actionis poſſibilis in deo eſt diuina eſſentia: vt habitū eſt ſupra, ſcd̄m quā in deo nihil poteſt ſe
habere per immediationē, niſi reſpectus aliquis: quia p̄ter eſſentiā nihil eſt in deo niſi reſpectus:
vt dictū eſt ſępe. Reſpectus autē per ſe elici nō poteſt a principio elicitiuo: quia tūc eſſet ſubſtā-
tia ipſius actionis: quod nō eſt verū. qm̄ ſm phm. iii. phyſi. eadē eſt ſubſtātia actionis & paſſio-
In oppoſi. nis, q̄ eſt aliquid in paſſo, nō aūt reſpectus in agēte. ergo &c̄. ¶ In cōtrariū eſt ꝙ nobilius eſt eſſe
in actione, q̄ non: quia otium eſt ſicut ſomnus, actio vero ſicut vigilia. deo nobilius ſemper eſt
attribuendum: vt habitum eſt ſupra. ergo &c̄.

N Reſolu. q. ¶ Ad ſciendū quę & qualis actio ſit in deo manens intra, eſt hic aduertendum, ꝙ
iſta ſex, motio, mutatio, factio, productio, actio, operatio, ſi ſecundū proprias rationes cōſideren
tur, differūt abinuicē, q̄uis quo ad quaſdā rationes cōmunes ipſorum cōmuniter quędā acci-
piuntur pro quibuſdā. Motio em̄ mutatio quędā eſt cōmuniter accepta mutatione, pro varia-
tione cōtingente in ſubiecto: ſed proprie ſumēdo mutationē ne: utra eſt alia. Sed cōmuniter ac-

cepta factione, ambę, ſcilicet & motio & mutatio, factiones quędam ſunt, quibꝰ fit aliqua diſpo
ſitio quę prius non erat, a mouente & mutante in aliquid aliud ab ipſo. Idem enim ſecundū ꝙ
idem nō tranſmutat aliquid in ſeipſo. Et cū illa diſpoſitio introducitur nō tota ſimul: ſed ſuc-
ceſſiue pars poſt partē: dicitur motio. Cū vero tota ſimul, dicit̄ mutatio. Factio autē ſecundū
propriam rationē non poteſt dici ſecundū dictum modū motio aut mutatio, quia ſcilicet etſi
aliquid per eā fiat: non tū̄ ſemper requirit in qđ fiat: vt quādo aliquid fit de nihilo, & nō in alio
ſed in ſe exiſtēs: vt eſt ſubſtātiarum creatio. Et ſecundū hoc dicit Phus primo de generatiōe, ꝙ
facere amplius. i. in plus eſt q̄ mouere. Factio autem ſcd̄m omnem rationem ſuam productio q̄
dam eſt: quia factione ſemp aliquid fit vel in prę exiſtēti ſubiecto, vel in ſe ſubſiſtēs de nihilo: ſed
nō eſt ſine innouatiōe. Productio aūt ſm aliquā rationē ſibi ꝓpriā nō pōt dici factio: quia qđ ꝑ
ipſam ꝓducit̄, nō ꝓducit̄ in prę exiſtēti ſubiecto, nec de nihilo: ſed de ſubſtantia ꝓducētis, & eſt
oīno ſine innouatiōe: vt ē ꝓductio diuinarū pſonarū ī deo. Productio aūt ſm oēm rationē ſuā,
actio eſt cōmuniter nomine accepto actionis. Actio autē ſcd̄m aliquam rationem propriam nō
eſt productio: quia per eam nihil aliud vel alius in ſe omnino, ſed alteri perfectio in eſſe acquiri
tur, iuxta illud qđ dicit̄ in ſex prin. Actio nō requirit qđ agit: ſed in quid, qualis eſt generaliter
actio qua agit forma in dādo eſſe proprię materię quā informat, iuxta illud qđ dicit̄ in lib. de ge
neratione. Agere proprium formę eſt, pati aūt alterius potētię. ſcilicet materię. Actio autē ſecū
dum omnem rationē ſuam eſt operatio cōmuniter accepta operatiōe, quia diſſoluit otium, cui
contrariatur operatio. Operatio autē ſcd̄m propriam rationem nō eſt actio ſcd̄m aliquā dicta-
rum rationū, neq; ſcilicet ſecundū quā productio eſt actio, neq; ſecundū quā informatio ad per
fectionē in eſſe actio eſt: ſed operatio proprie eſt actus perfectus rei exiſtētis in actu ſuo perfecto
& eſt proprius vnicuiq; ſecundū ſuam ſpeciem, iuxta illud qđ dicit Phus in fine. iiii. meteoro.
Vniuerſa ſunt determinata opere. Quę enim poſſunt facere, ſuiipſius opus eſt ſingulū: quēad-
modū oculus videt: qđ vero non poteſt, ęquiuoce: quēadmodū mortuus aut lapideus. Vn̄ ope
ratio eſt perfectio cuiuſq; exiſtēs in eſſe perfecto: vt eſt ſentire operatio ſenſus exiſtētis ſecundū
actū ſenſitiui, & intelligere operatio intellectus exiſtētis ſcd̄m actum perfectū intellectiui. Cō-
muniſſime autē accepto nomine actionis hmōi operatio actio dicitur. & ſic p̄dicta omnia actio
nes & operationes cōmuni nomine dici poſſunt: ſed nō econuerſo. ¶ Ad queſtionē igitur deſcē- O Reſponſio.
dētes dicimus ꝙ nulla actio q̄ eſt motio aut mutatio intra, cadit in deo ꝓpter ſuā immutabili
tatē: vt habitum eſt ſupra: nec ſimiliter factio propter ſuam ęternitatē quę eſt ſine omni inno-
uatione: vt habitū eſt ſupra ſimiliter. Sed actio quę eſt productio ſcd̄m propriam rationē pro-
ductionis, quę nullo modo eſt factio, illa eſt in deo quo ad intra, quo ad pſonę filii & ſpūs ſan-
cti productionē: vt declarabitur inferius. & ſimiliter actio quę eſt operatio ſcd̄m propriam ope
rationis rationē, & cōmuniſſimā rationē actionis, & cōſiſtit in actionibus eſſentialibus perſona
rū, quę ſunt velle & intelligere, de quibus cōtinuo determinabitur in ſequētibus. Secundū hoc
ergo cōcedendū eſt argumentū ad iſtam partem.

¶ Ad primū in contrarium ꝙ res cōpleta eſt exiſtens abſq; operatione: Dicendū P Ad primū prin.
ꝙ eſt ęquiuocatio operationis. Eſt enim quędā operatio quę eſt actus perfectus rei propter qđ
habet eſſe, & eſt finis eius in eſſe: & alia operatio qua acquiritur rei ſua perfectio in eſſe vt per-
fecte poſſit in illam operationē primā quę eſt ſua perfectio in eē. Operatio Primo modo eſt ope
ratio in ſua perfectiſſima ſignificatiōe accepta, qua diſtinguitur cōtra alia quinq; p̄dicta. & iſtā
dicimus pfectiſſime eē in deo, & in ea cōſiſtit ſua beatitudo: vt determinabit̄ īfra. De qua dicit
Phus in primo cę. & mun. Omnis res cuius eſt operatio, ſit propter operationē ſuā. & operatio
rei diuinę eſt perſeuerantia & pmanētia. & hęc eſt vita ſempiterna: quia vt dicit. xii. metaphy.
Actio intellectus eſt vita. Operatio ſecundo modo eſt operatio cōmuniter accepta pro actione,
productione, & aliis ſupradictis, de qua loquitur. ii. cę. & mun. Qđ plane oſtendit litera ſequēs
illud quod diminute acceptū eſt in argumēto. Iacet enim litera ſic. Res bona cōpleta eſt: exiſtēs
bona abſq; operatione, & nō cū operatiōe qua acquirit bonitatē ſuam. & infra. Res aūt integra
bona nō indiget operatiōe qua fit bona. vbi dicit Cōmen. Cuius ſubſtātia eſt actio. Vnde exē-
pla ponēs de tali operatione in hoīe, operationes hominis dicit exercitiū, venationē, & alia mul
ta quibus acquirit ſanitatem. Et ꝙ aſſumitur in argumēto de prima operatione ꝙ res ſit pro-
pter illā, & recipit ab ea cōplementum ſuę bonitatis, qđ nō cōuenit deo: Dicendū ꝙ huiuſmo-
di operatio aut eſt ipſa rei ſubſtātia & eſſentia, differens ſola ratione ab ipſa: vt cōtingit in deo
aut eſt aliquid p̄ter eā: vt cōtingit in creaturis. De prima operatione. ſ. in deo, nō intelligit̄ il-

lud dictũ Phi,qđ exprimit ꝑ illud qđ dicit,fit propter operationẽ.quia in deo nullũ cadit fiea
Q ri.Dicit ergo illud ſolũ de operatiõe in creaturis.¶Secũda ratio oſtẽdit ꝙ in deo nulla cadit in
Ad ſecũdũ terius actio ſeu operatio omnino,eo ꝙ actio vel operatio ſi eſt in deo manens intra, fundat̃ ſup
diuinã eſſentiã,cui nihil additur manẽs intra niſi reſpectus.qđ verũ eſt ſecundũ ſupra determi
nata.Et ſic actio vľ operatio ĩ deo nõ eſſet niſi purus reſpectꝰ,qđ nõ eſt verũ:vt ꝓcedit obiectio
Et eſt dicendũ de actione ſiue diuina operatiõe manẽte intra,ſicut dictũ eſt ſupra de aliis attri-
butis,ꝙ in ſignificatione eorũ nõ cadit ꝑciſe reſpectus tanq̃ aliquid ꝑter diuinã eſſentiam, im
mo in ſignificato cuiuſlibet eorũ cadit ipſa eſſentia ſub ratione reſpectus: & ſola ratione vt eſt
ſignificata ſub noĩe reſpectus, differt a ſeipſa vt eſt abſolute ſignificata:vt in actiõe diuina ipſa
ſubſtãtia actionis diuinę ſit diuina eẽntia:ſicut motus eſt ſubſtãtia actiõis in creaturis. Et pro
pter omnimodã ſimplicitatẽ ipſa eſſentia habet rationẽ fundamẽti ex quo elicitur diuina actio
& rationẽ ſubſtãtię actionis quæ elicitur:vt magis patebit infra loquendo de actionibus diui-
R nis intra manentibus.

Artic.XL. Equitur Arti.XL.de actiõe dei quę eſt intelligere,in ſpecia
li.Et circa hoc queruntur ſeptem.
Primum:vtrum deus ſit intelligens.
Secundum:vtrum intelligat ſeipſum.
Tertium:vtrum ſemper & vniformiter intelligat ſeipſum.
Quartum:vtrum perfecte intelligat ſeipſum:ita ꝙ intelligẽdo ſe in
telligat alia a ſe.
Quintum:vtrum vno ſimplici intuitu intelligat ſeipſum & alia.
Sextum:vtrũ intelligere in deo ſit tm̃ eſſentiale,an etiam perſonale.
Septimum:vtrũ ipſi intelligere dei quod nõ eſt niſi eſſentiale,reſpõ-
deat in deo aliquod verbum eſſentiale.

S Irca primũ arguit̃,ꝙ deus nõ ſit intelligẽs.Primo ſic.Intelligere pati quod-
Queſt.I. dam eſt:vt dicitur tertio de anima.Pati autẽ minime cõuenit deo inter oĩa
Argu.1. entia,cum ſit ſumme formalis & abſtractus.ergo &c̃.¶Secundo ſic.Nihil in
2 telligit niſi per hoc ꝙ intellectũ eſt forma intellectus in intelligente.Forma
enim intelligibilis principium eſt omnis intellectualis operationis.ſed intel-
lectus diuinus nullo mõ habet informari,ne ĩ deo ponat̃ cõpoſitio.ergo &c̃.

T ¶Queſtio iſta determinata eſt in ꝑcedentibus. Cum enim,vt habitum eſt,intelle-
Reſpõſio. ctus ſit in deo tanq̃ potẽtia ad intelligẽdum,& habitus intellectuales tanq̃ rationes intelligen
di:tale autẽ qd ex habitu ꝑ intellectũ habet cõcipere obiecta cognoſcibilia,quoq; in ſe habet ha
bitus,qđ eſt intelligere ſiue eſſe intelligentẽ:Ideo oportet dicere ſimpliciter ꝙ deus ſit intelli-
gens. Vnde & deus dicitur a θεῶμαι qđ eſt conſiderare,quia omnia intellectu ſuo conſiderat.
Qđ maxime apparet ex hoc ꝙ in deũ reducit̃ oĩe agẽs & mouẽs motũ,tanq̃ in agẽs & mouẽs
primũ nõ motũ.Cũ igit̃ ſub ipſo ſit quoddã agẽs mouẽs ſeipm̃,qđ nõ mouet ſe niſi ꝑ apprehẽ
ſionẽ & appetitũ:multo ergo fortiꝰ deꝰ primũ mouẽs mouet vt appetẽs & intelligẽs.Aliter em̃
mouens per intellectum eſſet inſtrumentũ eius qđ mouet non per intellectum: & nõ intelligẽs
finẽ prępſtitueret intelligẽti,& imperfectũ prius eſſet perfecto, & eſſet aliqua imperfectio in deo,
quę omnia ſunt inconuenientia.

V ¶Ad primũ in oppoſitum, ꝙ intelligere pati quoddã eſt,qđ non cadit in deo:di-
Ad primũ cẽdũ ꝙ duplex eſt modus intelligẽdi.Vnꝰ ad quẽ intellectꝰ quãtũ eſt de ſe ẽ ĩ potẽtia tm̃,& nõ
prin. in actu,niſi ꝑ agẽs qđ eſt obiectũ ĩtelligibile,qđ nõ eſt penitꝰ idẽ ſibi,nec ſemꝑ ẽ ĩtellectũ ei cõiũ
ctũ ĩ ratiõe mouẽtis aut motiui:ſed qñq; ſic,& qñq; nõ.Aliꝰ vero eſt modus ĩtelligẽdi,ſcđm ꝙ
intellectꝰ intelligẽtis ſemꝑ eſt ĩ actu intelligẽdi,& hoc ꝑ agẽs intelligibile penitꝰ idẽ ſibi,& ideo
ſemꝑ p̃ſens ei ĩ ratiõe mouẽtis ſiue motiui.Prĩo mõ intelligit oĩs ĩtellectꝰ creatꝰ.Et de iſto dicit
Phs ꝙ intelligere eſt pati.Eſt em̃ in eo modus verę paſſionis,per hoc ꝙ intellectiuũ de potẽtia
X diſtãte & differẽte ab actu ĩ actũ reducit̃ ꝑ obiectũ.Scđo mõ ĩtelligit ſolus ĩtellectꝰ increatꝰ: &
ideo ĩ eo nõ ẽ aliq̃s modꝰ verę paſſiõis realis:ſed ſm̃ rationẽ tm̃:queãdmodũ determinatũ ẽ ſu
pra ꝙ ratio paſſiõis cadit ĩ deo,& ꝙ ĩtellectꝰ diuinꝰ habet rationẽ potẽtię. Hmõi aũt differẽ-
tię ĩ mõ ĩtelligẽdi ratio eſt,ꝙ ĩtellectꝰ q̃tũ ad actũ ĩtelligẽdi ĩ creaturis paſſiuꝰ eſt,& vt paſſiuꝰ
ideo ĩ actũ ĩtelligẽdi nõ ꝓcedit niſi ꝑ ſpeciẽ ſiue formã rei ĩtellectę:q̃ prĩcipiũ formale ẽ,& ratio
eliciẽdi actũ ĩtelligẽdi ĩ ĩtellectu.In deo aũt forma ĩtellecta nõ eſt niſi ſua eẽntia,q̃ eſt ratio ĩtelli

gẽdi ſe & oĩa alia,ſecundũ ꝙ eſt ratio omnium diuinarũ actionum:vt habitũ eſt ſupra.Ipſa aũt
eſſentia diuina penitus eſt idipſum re cum ipſo diuino intellectu,& differũt ſola ratione.Qua-
re cum ſibiipſi non poteſt eſſe abſens, non poteſt ſecundũ rationẽ noſtrã intelligendi diuina eſ-
ſentia eſſe nõ mouens ad actum intelligẽdi quęcũq; intelligibilia. Quare cũ idem ſecũdũ rem
non mouet ſeipſum,neq; agit in ſeipſum niſi ſcđm rationẽ noſtram intelligendi,intelligere dei
ſemper in actu ponit̃,& non eſt in ipſo intellectus in potẽtia niſi cõiunctus actui,& ſcđm ratio
nẽ noſtri intellectus.In creatura autẽ forma primo intellecta nõ eſt ſua eſſentia: quia ipſa nõ eſt Y
prima ratio intelligẽdi in intellectu creato , eo ꝙ ipſa eſſentia cuiuſlibet rei vt eſt huius vel il-
lius,ſingularis eſt:& ꝓpriũ obiectũ intellectꝰ creati vniuerſale eſt,qđ eſt ei ratio cognoſcẽdi oĩa
ſingularia ſub ipſo,& ita ſeipſam,quia eſt ſub aliquo vniuerſali:vt ſic intelligat ſe ſicut alia. Il
la autẽ ratio vniuerſalis intellectum non mouet niſi ex habitu intellectuali,vel ex ſpecie exiſtẽ-
te in phantaſmate,vt habitum eſt in quadã queſtione de quolibet.Habitus autẽ re aliud eſt ab
eo cuius eſt habitus.Idcirco intellectus creatus quia ad actũ intelligẽdi ſemꝑ mouetur aliquo
alio a ſe,vere paſſiuus eſt,eductus de potentia intelligẽdi in actum intelligẽdi. ¶Ad ſecũdum, Z
ꝙ intelligibile eſt forma intellectus in intelligente,quod non conuenit intellectui diuino:Dicẽ- Ad ſecũdũ
dum per eundem modum,ꝙ intelligibile eſt forma intellectus:vel vt aliquid diſtans vel diffe-
rẽs quodãmodo ſcđm rem ab ipſo intellectu:vel vt differẽs ſcđm rationem tm̃.Primũ contin-
git in primo genere intelligẽdi,& in creato intellectu tm̃,& nõ in diuino:vt procedit obiectio.
Secundũ vero cõtingit in ſecundo genere intelligẽdi,& in ſolo intellectu diuino:vt iã patebit.

A Irca ſecundum arguitur Primo ꝙ deus nõ intelligat ſeipſum. qm̃ intellectũ
Queſt.II. eſt perfectio intelligentis,& ita nobilius eo. Deus autẽ ſecundũ nullam ratio
Argu.1. nem poteſt poni eſſe nobilior ſeipſo.ergo &c̃.¶Secundo ſic.Actus intelligen
2 di medius eſt inter intelligentẽ & rem intellectã : ſed inter intellectũ diuinũ
In oppoſi. & ſeipſum nulla cadit mediatio oĩno, quia eſt penitus idipm̃.ergo &c̃. ¶Cõ
tra.ſcđm Phm in ſeparatis a materia intelligens & intellectum idem.Deus
autẽ ſumme ſeparatus eſt a materia:vt patet ex pręhabitis.ergo &c̃.

B ¶Ad hoc dicẽdum,ꝙ actio intelligendi eſt actio intelligẽtis,non ab ipſo in aliquid
Reſponſio. extra ipſum tranſiens qđ tanq̃ patiens recipit in ſe huiuſmodi actionẽ,ſicut calefactio ab igne
trãſit in calefactum extra:ſed eſt in ſeipſo exiſtẽs & manẽs,& procedens ab ipſo per actũ intelli-
gibilis nõ trãſeuntis ab intelligibili in intellectũ,& terminatũ ab ipo tanq̃ a mouẽte extra,quẽ
admodũ actus calefaciendi tranſit ab igne in ligna:ſed per intelligibile vt per principiũ forma-
le exiſtens in intellectu eliciti cõmuniter a cõpoſito ex intellectu & intelligibili:queãdmodum
forma agẽtis eſt principiũ proprię actionis,licet ex intelligibili & intelligẽte non fiat vnũ ſicut
ex materia & forma:vt alias expoſuimus in queſtionibus de quolibet.Huiuſmodi actus intelli
gendi ſic in intelligẽte elicitus,licet nõ trãſeat in rem aliam extra ab intellectu & forma intel-
ligibilis eliciẽte,tranſit tñ & terminat̃ in ipm̃ obiectũ intelligibile:vt in actu intelligẽdi ſit qua
ſi circulus incipiẽs ab intelligibili ĩ ĩtelligibili,vt a prĩcipio formali elicitiuo actũ intelligẽdi in
intellectu,& terminatꝰ in idẽ vt ĩ obiectũ formale ipſius actus,queãdmodũ actꝰ vidẽdi incipit
a viſibili extra,& terminat̃ in ipm̃,ꝑter hoc ꝙ ꝑ ſe ſenſibile nõ eſt ꝑ ſe p̃ſens ſenſui:ſed ꝑ ſuã ſpe
ciem ſibi impreſſam.Per ſe autẽ intelligibile ſeipſo obiectiue p̃ſens eſt in intellectu vt obiectum
cognitũ:licet non vt forma impreſſa,ſicut declarauimus in queſtionibꝰ de quolibet. ¶Ad hoc C
ergo ꝙ intellectus intelligat aliquod intelligibile , non requirit̃ niſi ꝙ intelligibile ſit p̃ſens in-
telligẽti vt obiectum intelligibile.Cũ ergo diuina eſſentia ſit ſumme intelligibile,& diuino in-
tellectui ſumme p̃ſens : neceſſe eſt ponere ꝙ deus intelligat ſuam eſſentiã.Ipſe autẽ nõ eſt aliud
q̃ ſua eſſentia:neceſſe eſt ergo ponere ꝙ ipſe ſeipſum intelligat.

¶Ad primũ in oppoſitũ,quia intellectum quaſi formale reſpectu intellectus nobi- D
lius ẽ eo,qđ nõ põt cõtingere in deo,Dicẽdũ ꝙ ſm̃ rẽ aut aliquã rationẽ abſolutã,nihil ẽ ĩ deo Ad primũ
qđ eſt nobiliꝰ altero.Scđm rationẽ vero nõ abſolutã, ſed reſpectiuã bñ cõueniẽs ẽ ĩ deo poni ra prin.
tionẽ magis nobilis & minꝰ nobilis:vt abſolute ſit tãtę nobilitatis ĩ deo ĩtellectꝰ: quãtę ẽ ĩtelligi
bile.Inquãtũ tñ ĩtelligibile ſe habet ĩ ratione formalis reſpectu ĩtellectꝰ,& hoc maxime habẽdo
reſpectũ & cõparationẽ ad intelligibile & intellectũ in creaturis,nobilior ẽ ratio ĩtelligibilis q̃
intellectꝰ.¶Per hoc ad ſecũdũ dicẽdũ:ꝙ ſm̃ rẽ tãq̃ aliquo alio a ſe ĩtellectꝰ diuinꝰ nõ habet ali- E
quo ĩformari:neq; vt forma ĩpreſſa & inhęrẽte,neq; vt forma expſſa & obiecta:q̃a nullo alio a ſe Ad ſecũdũ
ĩtelligit alia a ſe:vt habet declarari diſputãdo quõ deꝰ ĩtelligit creaturas:neq; etiã intelligẽdo

ſeip̄m vel alia a ſe ſeipſo,hoc eſt eſſentia ſua,quę eſt ſibi ratio intelligẽdi ſe & alia a ſe: vt iā vi-
debitur de intelligẽdo ſe,& inferius de intelligẽdo alia a ſeipſa eſſentia ſua. Seu intelligibile q̄d
eſt ipſe , nõ eſt ſcd̄m rem forma intellectus inhęrens vel expreſſa vllo modo obiecto alia ab ip̄o
intellectu: hoc em̄ poneret cõpoſitionem in deo:ſed ſolũmodo ſcd̄m rationem intelligendi ha-
bet rationem formę obiectiue expreſſę:vt dictum eſt:quod non eſt inconueniens.

F
Queſt.III.
Argu.1.

CIrca tertiũ arguit̄,ꝙ deus nõ ſemp & vniformiter ſeip̄m intelligit.Primo ſic.
Simplex ad quodcũq; ſe cõuertit,totaliter ſe cõuertit.intellect⁹ diuinus ſim
pliciſſimus eſt,& cõuertit ſe qñq; ad intelligẽdũ alia a ſe.ergo totaliter ſe cõ
uertit.ſed q̄d totalit̄ ſe cõuertit ad ĩtelligẽdũ vnũ aliq̄d, nõ ſil' ĩtelligit aliud.
2 ergo &c̄.¶Scd̄o ſic.Deus quõ ĩtelligit alia a ſe,ĩtelligit ſeip̄m,& ecõuerſo:q̄a
aliter mutaret̄ a modo intelligẽdi ſeipſum qñ intelligeret alia a ſe.ſed nõ vni
formiter intelligit alia a ſe,q̄a alia & alia ratione,ſicut alia eſt ratio in deo vnius & alterius.q̄m
vnũquodq; aliorũ intelligit ſua ꝓpria ratiõe,vt hominẽ ſua ratione & equũ ſua ratiõe. Alia au

In oppoſi.

tẽ eſt ratio in deo hoĩs & equi & ſingulorũ:vt infra videbitur.ergo &c̄. ¶Cõtra.vbi eſt vna &
eadẽ ratio intelligẽdi & vniformis,& ſemp vniformiter & ęqualiter ſe habet ad intellectũ,intel
ligens vniformiter & ſemp per illã intelligit.in deo ratio intelligẽdi ſe eſt ipſa ſua eſſentia,quia
ipſa eſt ratio omnium diuinorum actuum:vt habitum eſt ſupra: & ipſa ſemper vniformiter ſe
habet ad intellectum diuinum.ergo &c̄.

G
Reſponſio.

¶Dicẽdũ ad hoc,ꝙ ratio quare aliq̄d nõ ſemp idẽ vniformiter intelligit,eſt ꝙ ob-
iectum nõ vniformiter ſe offert,aut p̄ſens eſt intelligẽti,ſicut contingit in intellectu creaturę.
In deo autẽ ſemper vniformiter obiectũ ſe offert & p̄ſens eſt ĩtellectui diuino.Idcirco iuxta hoc
ꝙ procedit vltima obiectio,deus ſemp & vniformiter intelligit ſeipſum.Quare autẽ & in quo
hoc aliter contingit in deo & in creaturis,videbitur infra in ſexta queſtione ſequente.

H
Ad primũ
prin.

¶Ad primũ in oppoſitum,ꝙ deus intelligẽdo creaturã nõ ſimul intelligit ſeipſum
quia totaliter ſe cõuertit ad illã:Dicendũ ꝙ intelligens diuerſa,aut intelligit illa per vnã ſim-
plicem & omnino indiuiſibilẽ rationẽ ſcd̄m rem,aut omnino per diuerſas,aut diuiſibilem quo
dãmodo ꝑ diuerſas.Primo mõ ſolus deus ſeip̄m & oẽs creaturas vna ſimplici ratiõe ſm̄ rem q̄
eſt ſua eẽntia intelligit:ſed ſeip̄m prio & ꝑ ſe.ſed in ſe & ꝑ ſe,q̄a ip̄e eſt ratio oĩm,cognoſcit alia
a ſe,ſecũdo, nõ ordine naturę aut durationis:quia naturaliter vno intuitu ſimplici ſe & alia a
ſe cognoſcit:ſed ſolum ordine rationis noſtrę:multo tamen alio & diuerſo modo a noſtromo-
do intelligendi.dicẽte Auguſt.xi.de ciui.dei.c.xxi.Non more noſtro ille q̄d futurũ eſt proſpi-
cit,vel q̄d p̄ſens ẽ aſpicit,vel q̄d p̄teritũ eſt,reſpicit : ſed alio mõ quodã a nr̄arũ cogitationũ cõ
ſuetudine longe alteq; diuerſo.& infra. Neq; enim eius intẽtio de cogitatione in cogitationem
trãſit,in cui⁹ incorporeo intuitu ſimul aſpicit cũcta quę nouit. Q̄d igitur illo modo intelligit
diuerſa,non tm̄ conuertitur ad vnum illorum,quin ſimul intelligit & aliud. Secũdo modo in
telligũt creaturę diuerſa,vel per diuerſas ratiões,vel ꝑ diuerſas ſpecies vniuerſales diuerſa in-
diuidua diuerſarũ ſpecierũ,vel ꝑ eandẽ ſpeciẽ vniuerſalẽ diuerſa indiuidua ſub ipſa. ¶Ad ſecũ

I
Ad ſecũdũ

dũ ꝙ de⁹ nõ vniformiter intelligit alia a ſe:Dicẽdũ ꝙ ex pte ipſi⁹ modi intelligẽdi ĩ ſe nõ eſt ali
qua diuerſitas in deo in intelligendo diuerſa,licet diuerſis rationibus reſpectiuis propriis rerũ
ipſas intelligat:quia omnes in natura ſimplicis eſſentię diuinę vniuntur:quia ſe primo intelli-
git, & per ſe intelligit omnia alia, inquãtum ipſa in ſe habet rationes idearum.

K
Queſt.IIII.
Argu.1.

CIrca quartũ arguitur,ꝙ deus nõ perfecte ſe intelligit , diſtincte intelligendo
quęcũq; ſunt intelligibilia in ſe.quoniã intellectus in actu formatur ab intel
ligibili in actu.ergo & diſtinctio actus intelligendi ab intelligibilium diſtin-
ctione. Si ergo diſtincte intelligit pluralitatem attributorum & idearum &
huiuſmodi in ſe, ſequitur ꝙ in ſe, etſi non intelligerẽtur , haberent inter ſe
eſſe diſtinctum.& ſic realis eſſet diuerſitas inter hęc. conſequens eſt falſum.
2 ergo &c̄.¶Secundo ſic.Intellectus ſecundum actum ſequitur rationem intelligibilis.ſed in ra-

In oppo.

tione intelligibilis quod eſt diuina eſſentia,omnia illa ſunt vnum & indiſtincta.ergo &c̄.¶Cõ
tra. perfectior eſt intellectus plurium diſtinctus q̄ indiſtinct⁹.cum ergo diuinus intellectus ſit
perfectiſſimus.ergo &c̄.

L
Reſpõſio.

¶Dicendum ad hoc,ꝙ quẽadmodum difficultas in comprehenſione veritatis ſit
duobus modis , & propter ipſas res intelligibiles , & propter ipſum intelligentem : vt vult

Philoſophus ſecundo metaphyſicę: quoniã vt dicit ibidem Cõmen.difficultas in intelligendo
abſtracta,eſt propter nos non propter ſe:quoniam abſtracta a materia quãtum eſt de ſe ſunt na
turaliter intellecta. Difficultas vero in intelligẽdo formas materiales eſt magis ex ſe,quia indi
gent abſtractione, q̄ ex nobis . Conſimiliter imperfectio in comprehenſione & intellectu alicu-
ius cõtingit aut ex parte rei intellectę,aut ex parte intelligẽtis, aut quia intelligibile ex ſe non
eſt natum perfecte intelligi:quẽadmodum materia:quę ſcd̄m Philoſophũ non eſt intelligibilis
niſi per negationem aut per analogiam,& ſcd̄m Platonem nec plene eſt intelligibilis, nec plene
ſenſibilis:aut quia intelligens propter debilitatem & imperfectionem ſui intellectus non eſt na
tus perfecte capere ex ſe intelligibile: quemadmodum(vt dicit Philoſophus)diſpoſitio intelle-
ctus in anima noſtra apud illud q̄d eſt in natura valde manifeſtũ,ſimilis eſt diſpoſitioni oculo
rum veſpertilionis apud lucẽ ſolis. Vbi ergo intelligibile perfecte natum eſt manifeſtari intelli
genti,& intellectus perfecte natus eſt capere & cõprehendere q̄d intelligibile ſibi offert̄,nõ po-
teſt in actu intelligẽdi contingere aliqua imperfectio circa cõprehenſionem intelligibilis, & il-
lorum quorũ eſt ratio cognoſcẽdi,& quę ĩ illo ſunt ſenſibilia ſiue intelligibilia.Intelligibile au
tem diuinum q̄d eſt diuina eſſentia & diuinus intellectus ſunt huiuſmodi.Idcirco omnino ne
ceſſarium eſt ꝙ deus perfecte ſe intelligat intelligendo ſuam eſſentiam,quia ipſa eſt q̄d ipſe:&
ſimiliter quęcũq; ſunt intelligibilia in ipſa:vt ſunt rationes attributorum,& rationes perfectio
num,& rationes idearum.Quare cum nõ eſt perfecta cognitio niſi ſit diſtincta & propria circa
vnũquodq; cognoſcibiliũ, vlterius omnino neceſſarium eſt ꝙ deus oĩm taliũ diſtinctã & pro-
priã habeat cognitionẽ.Propter q̄d dicit Apoſt.i.Corin.ii.ꝙ ſp̃us dei ſcrutat̄ ꝓfunda dei. Scru
tari enim cognitionis & intellectus diſtinctionẽ importat.Profunda autẽ dei ſunt occultiſſima
intelligibilia in diuina eſſentia,quorũ ipſa eſt intelligẽdi ratio,& in qua oĩa illa intelligunt̄ vni-
co ſimplici intuitu,vt idẽ cũ ipſa,ſola ratione differentia ab ipſa & inter ſe: vt infra videbitur.

M
Ad primũ
prin.

¶Ad primum in oppoſitum,ꝙ diſtinctio actus intelligendi cauſatur a diſtinctio-
ne intelligibilium:qualia non ſunt in deo:ne in ipſo ponatur pluralitas realis:Dicendum ꝙ in-
telligibile dupliciter poteſt cõſiderari. Vno modo ſecundũ eſſe q̄d habet in intellectu: vt actua
liter eſt intellectum ab ipſo.Alio modo ſecundũ eſſe q̄d habet in re ipſa intelligibili, non ſecun
dũ ꝙ eſt actu intellecta . Primo modo verum eſt ꝙ diſtinctio actus intelligendi cauſat̄ a diſtin-
ctione intelligibilium.Si enim debet intellectus illa intelligere diſtincte , oportet ꝙ diſtincte ei
obiiciantur.Secũdo modo diſtinguendũ eſt.quoniã in re intelligibili poteſt eſſe diſtinctio intel
ligibilium:Vno modo vt illorũ quę ſunt re diuerſa,qualem habent in cõpoſito materia & for-
ma.Alio modo vt illorum quę ſunt idem re:ſed diuerſa ſolũmodo ratione aut intentione.Pri-
mo modo in diuina eſſentia nulla eſt diſtinctio intelligibilium,nec a diſtinctiõe intelligibilium
prouenit ꝙ diſtincte deus intelligit plura in diuina eſſentia. Secundo autem modo in diuina
eſſentia eſt diſtinctio intelligibilium originaliter ſicut in radice,non completiue, & vt in actu
perfecto,eo ꝙ pluralitas intelligibilium non habet eſſe in diuina eſſentia vt aliquorum abſolu-
torum:quod contingeret, ſi vt in actu perfecto abſq; omni reſpectu ad conſiderationem intel-
lectus ponerẽtur in ipſa & eſſent realiter plura.immo ſolum pluralitas & diſtinctio illorũ ha-
bet eſſe in eſſentia vt eſſentia eſt non niſi originaliter,& ſicut in radice:completiue autem & ſi
cut in actu p̄fecto,in intellectu diſtinguẽte ſcd̄m actũ quę in ipſa eſſentia ſunt quaſi diſtingui
bilia,& vt plura & diuerſa quaſi in potẽtia. Et eſt ſimile ex parte intellectus noſtri de vniuerſa
li q̄d in re extra eſt in potẽtia,in intellectu autẽ in actu,& de genere & de differentiis diuerſis
in ſpecie : quę idem ſunt re in forma ſimplici ſpeciei:ſed intellectus noſter illa intelligit & acci-
pit vt intẽtione diuerſa,& vnũquodq; illorum extra rationẽ & intellectũ alterius : pręter hoc
ꝙ diuerſitas illorum in diuino intellectu eſt ſcd̄m rationem tm̄. Iſtorum vero in intellectu no
ſtro eſt ſcd̄m intentionem:vt habitum eſt ſuperius.Et ita quẽadmodũ intellectus noſter abſtra
hendo & componendo & diuidendo,& operatione ſua intellectuali format ſibi obiectũ vniuer-
ſale vt actu intelligat, & diſtinctionem diuerſarum intẽtionum circa eandem formã ſpecificã:
Sic intellectus diuinus intelligẽdo ſuam eſſentiam vnico ſimplici intuitu in ipſa diuina eſſen
tia,diſtinguit ſuo actu intelligẽdi ſimplici diuerſas ratiões attributorũ perfectionũ & idearum
quas diſtincte eodem ſimplici actu intelligendi intelligit.¶Per hoc patet ad ſecundũ.Licet em̄

N
Ad ſecũdũ

in diuina eſſentia omnia illa ſunt vnum re,& indiſtincta perfectione:ſunt tamẽ in illa vt in ori
gine & fundamento plura ratione & perfectione diſtinguibilia opere intellectus, q̄d ſufficit ad
diſtincte intelligendum illa plura.

O CIrca quintū arguitur, ꝙ deus nō intelligit vno ſimplici intuitu ſeipſum &
Queſt.V. quęcūq; intelligit in ſeipſo.Primo ſic.Intellectus formatur in actu intelligen
Argu.1. di ſm rationem intellecti:quia ipm eſt principium formale eliciendi intelle=
ctualem operationē:vt dictū eſt. Quare cū eſſentia diuina & intelligibilia in
ea,diſtincta ſunt,& diſtincte intelligūtur:diſtincti ergo actus intelligendi eis
2 reſpondēt.quare non vno ſimplici:ſed pluribus illa intelligit.¶Secundo ſic.
Simplex ad quodcūq; ſe cōuertit,totaliter ſe conuertit. Cū ergo diuinus intellectus ſit ſimpli=
ciſſimus,totaliter ſe conuertit ad quodcūq; intelligit.ſed tale vnico ſimplici intuitu nō intelli
In oppoſi. git niſi illud.ergo &c̄.¶In contrariū eſt illud qđ dicit Augu.xi.de ciui.dei.c.xxi.Neq; eius in=
tētio de cognitiōe in cognitionē trāſit, in cuiꝰ incorporeo intuitu ſimul aſpicit cūcta q̄ nouit.
P ¶Dicendū ad hoc,ꝙ cum forma per ſe intellecta vt per ſe obiectū intellectus ſit ꝑ
Reſponſio. ſe & propria ratio formalis actus intelligēdi vt dictum eſt,ex qua in actu intelligēdi fit vnum
inquātum intellectus ſcđm actū eſt ipſum intellectū ſcđm actū,& ecōuerſo: vbi igitur eſt vna
ſimplex ratio formalis intelligēdi pluriū,& vnus ſimplex intuitus quo illa intelligūtur. & vbi
ſunt diuerſę rationes intelligēdi plura,neceſſe eſt ꝙ pluribus actibus intelligēdi intelligantur.
Aliter em̄ ſequeret̄ ꝙ idē ītellectꝰ ſimul eſſet plures ſcđm vnū genꝰ entis:quia om̄e ītelligibile
inquātum intelligibile,habet rationē vnius generis entis in intellectu,licet extra ſit ſub diuer
ſis generibus entis.& illud eſt impoſſibile : ſicut eſt impoſſibile ꝙ idem ſit informatū pluribus
albedinibus.Vnde cū multa in re extra habent vnam rationē formalem in intellectu,illa ſimul
vnico intuitu intelligunt̄:vt partes totius cōtinui, & diuerſę vnitates vnius numeri : diuina
autē eſſentia eſt vna ſimplex ratio formalis qua deus intelligit quęcūq; in ſe ſunt intelligibilia
quia pluralitas intelligibiliū in ipſo nō eſt niſi ſcđm rationes reſpectuū qui fundātur in ipſa eſ
ſentia,& nihil habēt realitatis neq; intelligibilitatis niſi ꝑ ipſam eſſentiā & in ipſa eſſentia:quia
ipſa ſimplex ſubintrat ratiōes oīm reſpectuū attributorū,& ꝑfectionū,& idearū,q̄ diſtinguunt̄
in ea ſm operationem intellectus per hoc ꝙ ipſa ab ipſo diuino intellectu intelligitur , ſecun=
dum quod prędictum eſt.
Q ¶Ad primū ī oppoſitū ꝙ diuina eēntia & q̄ in ea intelligunt̄ diſtīcta ſunt & diſtī
Ad primū cte ītelligunt̄:dicēdū ꝙ verū eſt,nō ſicut obiecta formalia diuerſa diſtīcta inter ſe abſolute abſq;
prin. actu intelligēdi:ſed tanq̄ reſpectus cōcepti circa formale obiectū ꝑ actū intelligēdi cōpletiue di
ſtincti. Nūc autē intelligibilia diſtincta diſtincte intellecta,nō intelligunt̄ diuerſis & diſtinctis
actibus,niſi quantum ſecundū ſe abſolute abſq; conceptione intellectus ſunt formalia obiecta
diuerſa. Quādo vero in vno formali obiecto realiter conueniūt,in quo nullā habent diſtinctio
nē ſed vnitatē:ſed tamen habēt radicē ſecundū quā completiue diſtingui poſſunt in ipſa ope=
ratione intellectus,vno ſimplici intuitu poſſunt intelligi diſtincte vnico actu intelligēdi omni=
R no indiſtincto. ¶Ad ſecundum ꝙ ſimplex vnico ſimplici intellectu non conuertit ſe ſimul niſi
Ad ſecūdū ad vnum:dicendū ꝙ verū eſt ſicut ad per ſe & formalem rationē obiecti.poteſt tamen ad plura
ſimul ſe cōuertere,ſicut ad concepta in illo : maxime quando non diſtinguuntur niſi ſcđm ra=
tiones reſpectuum,ſicut cōtingit in propoſito:vt patet ex iam prędeterminatis.

A CIrca ſextū arguitur,ꝙ intelligere in deo nō tantū ſit eſſentiale, ſed & perſo=
Queſt.VI. nale.qm̄ actio illa qua perſona ꝓducitur,eſt perſonalis.actiōe intellectus pro
Argu.1. ducitur filius,eo ꝙ verbū eſt,& verbū non procedit niſi actione intellectus.
2 Intellectus autē nulla eſt actio niſi intelligere.ergo &c̄.¶Secūdo ſic.Ille actꝰ
eſt notionalis,cuius origo eſt propria vni perſonę & non alii. Intelligere au=
tem cuiuſlibet perſonę eſt huiuſmodi.ſcđm Auguſti.xv.de tri.c.viii.vbi di=
cit,ꝙ ſicut ſui & filii meminit pater memoria non filii,ſed ſua:ita filii & patris meminit filius
memoria non patris,ſed ſua.& ſicut eſt de memoria,ita eſt de voluntate & intelligentia , quia
pater intelligit ſe & filiū intelligentia non filii,ſed ſua.& ſimiliter de intelligentia filii,& ſpiri=
In oppoſi. tus ſancti.ergo &c̄.¶In contrarium eſt.quoniā ſcđm Auguſti.ſapere ſeu intelligere in deo, idē
eſt qđ eē: ſed eē in deo nō ē niſi eēntiale nō notionale:vt patet ex ſupra determinatis.ergo &c̄.
B ¶Dicendum ad hoc:ꝙ in hoc diſtinguūtur actus notionales ab eſſentialibus , ꝙ
Reſpōſio. actus notionales nō conueniunt iidem tribus perſonis: ſed vel vni tm̄,vel ad plus duabus: &
terminātur per ſe ad perſonā:& oriuntur a proprietate ꝓpria vni perſonę: aut ad plus cōmu=
ni duabus tm̄. Actus aūt eſſentiales dicūtur qui cōueniūt tribus perſonis cōmuniter,& termi
nātur indifferēter ad eſſentiā & perſonā:ſicut patet inducēti in ſingulis. Quare cū intelligere

cōmuniter cōuenit tribus perſonis,& indifferēter terminat̄ actus intelligendi ad eſſentiā & ꝑ=
ſonam:& ipſa etiā eius cōmunis ratio eſt eſſentia in qualibet perſona,& vnus cōmunis intelle
ctus in tribus perſonis,vt iam amplius patebit ex dicēdis.Ideo ſimpliciter ponēdū eſt ꝙ intelli
gere in deo ſit actus eſſentialis,& nullo modo notionalis.
¶Ratio prima in oppoſitū difficultatem inducit latentem circa verbi diuini pro=
ductionē modo oꝑationis intellectualis. Et vt nobis circa hoc magis veritas clareat , a noſtro C
intellectu & angelico in cōcipiēdo verbū,ad diuinū intellectū in cōcipiēdo verbū,prout poſſi= Ad primū
bile eſt ꝓcedamus.¶Eſt igit̄ ītelligēdū ꝙ intellectus cōmuniter loquēdo de ītellectu ad creatū princip.
& increatū,dupliciter pōt cōſiderari.Primo mō vt cognitiua potētia. Secundò mō vt natura. D
Prio mō intellectꝰ ī creaturis ē vis paſſiua.In deo aūt eſt q̄ſi vis paſſiua,vt habitū ē ſupra,nata
deduci ad actū intelligēdi ꝑ formā intelligibilis obiecti:q̄ ī ipſo ītellectu ē prīcipiū ītellectualis
oꝑatiōis,vt iā dictū ē.Secūdo mō eſt vis actiua tā ī deo q̄ ī creaturis.Intellectus em̄ vt potētia
cognitiua,eſt tā ī deo q̄ in angelis q̄ in hoībꝰ,inquātū natus eſt ꝑ formā intelligibilis obiecti de
duci ī actū ſimplicis ītelligētię ſiue notitię.q̄ qdē notitia eſt ab vtroq;.ſ.a cognoſcēte & cogni=
to,vt dicit Aug.in fi.ix.de tri.inquātū.ſ.intellectus & ītellectū ſcđm actū,ſunt idē, ſcđm pħm
Per hoc.n.cōcurrūt ī vnitatē effectꝰ:cuiꝰ prīcipiū elicitiuū prīcipale,eſt ipm obiectū formale ī
intellectu,& ītelligēs ſecūdariū:qa ꝑ ipm obiectū.Et hoc quēadmodū ī creaturis totū cōpoſi=
tū agit ꝑ ſuā formā.Intellectꝰ aūt vt natura ī deo ē ipſa potētia ītellectiua ſiue diuina ītelligē
tia exiſtēs in actu ītelligēdi ſimplici notitia ꝑ obiectū formale,ipſam.ſ.diuinā eſſentiā:in quam
vlterius vi ſua actiua naturaliter format in ſe cōceptū ſimillimū ipſi diuinę eſſentię intellectę
in ſimplici ītelligētia.Qui qdē cōceptus verbū eſt declaratiuū & manifeſtatiuū eius qđ intelle
ctū eſt in ſimplici ītelligētia:& actus quo cōcipit̄,dicere eſt:cuiꝰ principiū elicitiuū principale
ipſa intellectiua potētia eſt & obiectū,ꝑ hoc ꝙ q̄ſi informat ipſam potentiā ad actū intelligēdi
ſimplicis notitię:qui neceſſario q̄ſi ſubſtratus eſt actui dicēdi. Pater em̄ ītelligēdo ſuā eſſentiā
actu dicēdi cōcipit verbū ſimillimū ei,vt infra declarabit̄ magis.Ita vt ſcđm iā dicta,q̄ſi cōtra
rio mō ſcđm modū noſtrū intelligēdi ſe habēt ad actū intelligēdi ſimplicis notitię , & ad actū
dicēdi,ipſa paterna intelligētia & diuina eſſentia.Quia actū intelligēdi ſimplicis notitię elicit
principaliter ipſa eſſentia vt eius formale principiū : actū vero dicēdi elicit principaliter ipſa
potētia intellectiua vt eius principiū actiuū.Intellectus aūt vt natura ī angelo,eſt ipſa potētia
intellectiua ſiue angelica intelligētia exiſtēs in actu ſimplicis notitię ītelligēdi obiectū formale
vt ſuā eſſentiā,vel cuiuſcūq; alterius,īquātū vi ſua actiua format ī ſe cōceptū ſimillimū eſſen=
tię rei intellectę ī ſimplici notitia. Qui qdē cōceptꝰ eſt qđ qd eſt ipſius eſſentię:qđ eſt ītētio q̄=
dā rei intellectę ī ſimplici notitia:& ratio ipſius quā ſignificat definitio.Et eſt vltimꝰ terminꝰ
intellectualis oꝑationis: cuiꝰ ipſa eſſentia intellecta erat principiū . Ita ꝙ in appħēſione ſimpli
cis notitię inchoat̄ oīs oꝑatio intellectualis ꝑ formā obiecti ītelligibilis:& in eo qđ qd eſt ꝑficit̄
& ſic habet̄ ꝑfecta notitia de re īcōplexa.Et habēt ſe mō cōtrario ad iſtū actū ſecūdū & primū
intellectiua potētia,& ipſa eſſentia formaliter ītellectui obiecta ſcđm iā dictū modū in deo.Iſtū
aūt actū.ſ.cōcipiēdi qđ qd eſt ſecūdū,oꝑat̄ ītellectꝰ angelicꝰ vt natura,nō vt rō:qa naturaliter
intellecta rei eſſentia in ſimplici ītelligētia,abſq; om̄i diſcurſu ſtatim cōcipit qđ quid eſt de ea.
Intelligit em̄ ſtatim qđ qd eſt in ipſa rei eſſentia:nō via īueſtigationis ſcđm artē īueſtigādi de
finitiue qđ qd eſt,traditā in ſecūdo poſterioꝝ.ſ.primo diuidēdo ſpeciē ꝑ genꝰ primū & primā
differētiā:& vlterius ſubdiuidēdo,et differētias ex vno latere abiiciendo: & ex alio latere colli
gēdo cū genere:quēadmodū cōtingit ī intellectu noſtro.Propter qđ in cōcipiēdo de re qđ qd
eſt,ipm nō cōcipit ītellectꝰ nr̄ vt eſt natura ſimplr̄,ſed vt eſt rō naturalis. Deſcendēdo igit̄ ad E
aſſumptū ī argumēto,ꝙ filius ꝓducit̄ actione intellectꝰ q nō eſt niſi intelligere: Dicēdū ſcđm
iā dicta:ꝙ intellectus diuinus poteſt cōſiderari vt cognitiua potētia, vel vt natura. Et primo
mō eius actio eſt ītelligere:q̄ nō eſt niſi eſſentialis & ſimplicis notitię.Secūdo vero mō eiꝰ actio
eſt dicere:qđ nō eſt niſi actio notionalis:qđ alia actio eſt q̄ ſit ītelligere,ſcđm modū iā determi
natū.Quēadmodū etiā alia actio in angelo & ī nobis eſt intelligere ſimplici notitia eſſentiā rei
& formare de ea qđ qd eſt.Formare em̄ qđ qd eſt,nō eſt ītelligere:q̄uis ſit actus ītellectꝰ:qa in
actu intelligēdi ītellectꝰ ſe habet in patiendo, & obiectū formale in agēdo.In formatione vero
eius qđ qd eſt, principaliter ſe habet in agēdo.Formare em̄ qđ qd eſt,nō eſt obiectiue ītelligere
qđ qd eſt,ſed facere id in quo ꝑfecte intelligit̄ eſſentia cuiꝰ eſt,q̄ ꝑfecte ītelligebat̄ ī ſimplici no
titia.Et cōſilr̄ dicere ſiue verbū cōcipe aut ſorare nō eſt intelligere ī deo:q̄uis ſit actus ītelle=
ctus:ſed dicere ē agere verbū ī quo pater ſeipm & ſuā eſſentiā vt ī ꝑfecta ſilitudine & imagine

eius perfectiſſime intelligit: licet nulla imꝑfectio intelligēdi ſe vel ſuā eſſentiā fuit in eius ſimpliciītellectu eſſentiali ſimplicis notitię. & hoc, ꝙ deo nō cōuenit definitiua ratio explicāda ꝑ verbū: ſicut conuenit eſſentiis creaturarū. Falſum ergo aſſumptū eſt ī argumēto: ꝙ nulla eſt

F Ad ſecūdū. actio intellectus, niſi intelligere. ¶ Ad ſecūdū ꝙ origo actus ītelligēdi nō eſt niſi id qđ eſt propriū ꝑſonę: Dicēdū ꝙ falſum eſt: immo nō niſi illud qđ eſt cōmune tribus ꝑſonis, vt eſt ipſa diuina eſſentia. nulla em̄ alia forma aut ſpecie intelligit deus trinitas quicqd intelligit vel in ſe vel extra ſe: niſi ipſa ſua eſſentia, vt patet de eis q̄ intelligit intra ſe, ex p̄determinatis: & patebit infra de eis q̄ intelligit extra ſe. Et qđ aſſumit de Aug. ꝙ pater nō intelligit intelligētia filii: ſed ſua: ſicut neq͂ meminit: q̄ſi id quo intelligit pater, ſit ꝓpriū ſibi, & ſimiliter filio id quo intelligit filius: Dicēdū ꝙ Aug. hoc dicit ibi ad literā cōtra abſurditatē dicentiū ꝙ ſolus filiꝰ per ſe intelligit: & nō pater, neq͂ ſpiritus ſanctꝰ: niſi ꝑ filiū: vt ꝙ ſolus filius intelligeret ſibi, & patri, & ſpūi ſancto: & eſſet intelligētia ſua, & patris, & ſpūs ſancti: & ſilr̄ de memoria reſpectu patris: & volūtate reſpectu ſpūs ſancti. Ex hoc em̄ (vt dicit) redit ad illā abſurditatē vt pater nō ſit ſapiēs de ſeipſo, nec ſapiētia ſapiētiā genuerit: ſed ea ſapiētia dicat pater eē ſapiēs quā genuit. Vbi em̄ nō eſt intelligētia, nec ſapiētia eſſe pōt: & ꝑ hoc ſi pater nō intelligit ipſe ſibi: ſed filius intelligit patri: ꝑfecto filius ſapientē facit patrē &c. Vn̄ & ſcđm iſtā abſurditatē intelligere nō eſt niſi notionale: qa vt ꝓpriū, ſoli filio cōueniret: & ſilr̄ meminiſſe patri, & velle ſpiritui ſancto. Vn̄ ad euellendā iſtā abſurditatē, dicit Aug. ꝙ ſui & filii meminit pater memoria nō filii: ſed ſua. Intellige: nō filii. ſ. ꝓpria: ſed ſua. intellige ſilr̄ non ꝓpria: ſed cōmuni cū filio: qa illa q̄ eſt patris, etiā eſt filii. Vn̄ ſubdit. Ita ſui & patris meminit filius memoria nō patris. ſ. ꝓpria: ſed ſui. nō ꝓpria: ne aliā ponamꝰ memoriā patris: aliā filii: ſed cōmuni cū patre. Quia tn̄ iſta memoria cōmuni pater meminit vt ī ipſo eſt: nō vt eſt in filio, & filiꝰ ecōuerſo: ideo exp̄ſſe dicit ꝙ pater meminit memoria non filii: ſed ſua: & filius memoria non patris, ſed ſua. de quo habitum eſt in ſeptima q̄ſtione articuli p̄cedentis. Et qđ dictum eſt de memoria, intelligitur conſimiliter de intelligentia & voluntate.

G Quę. VII. Arg. 1. Circa Septimū arguit: ꝙ intelligere in deo nō eſt ſine verbo eſſentiali: & ꝙ in deo neceſſe eſt ponere aliquod verbū eſſentiale reſpōdēs actui intelligēdi, q non eſt niſi eſſentialis. Primo ſic. quicqd eſt in creaturis, eſt effectus cōmunis totius trinitatis. Imago dei in creatura rationali & intellectuali eſt aliqd in creaturis. ergo effectus eſt totiꝰ trinitatis. Quare cū imago creata nō ſit niſi ad imaginē eius qđ eſt in ſua cauſa: imago ergo in creatura rationali vel intellectuali fit ad imitationē eiꝰ qđ eſt cōmuniter in tota trinitate. illud autē non eſt niſi eſſentiale. imago ergo hmōi fit ad imitationē eſſentialis. ſed intelligentia q̄ eſt pars imaginis in creatura, facta eſt ad imitationem verbi. in deo ergo verbum eſt de eſſentialibus.

2 ¶ Secūdo ſic. cū aliqd ſeip̄m cognoſcit: notitia illa eſt proles et verbū eius, vt dicit Aug. in fi. ix. de tri. Mens cū ſeipſam cognoſcit, parens eſt notitię ſuę: & notitia eſt proles eius: ac de ipſa verbū eius. deus aūt trinitas intelligēdo cognoſcit ſeip̄m. ergo notitia illa verbum eius eſt. illa aūt nō eſt niſi eſſentialis: quia totius trinitatis. ergo &c.

3 ¶ Tertio ſic. Anſel. dicit Mon. lxii. c. Pater & filius & eoꝝ ſpiritus vnuſquiſq͂ ſeip̄m & alios ambos dicit. Sed nō eſt dicere ſine verbo: ergo omnes verbum dicunt. ſed nihil eſt cōmune tribus niſi eſſentiale, vt dicit. c. lxi. ergo &c.

In oppoſi. ¶ In contrariū eſt: qm̄ vt dicit Aug. vi. de tri. c. ii. verbum ſolus filius accipit: nō ſimul pater & filius, tāq̄ ambo vnū verbū. Sic em̄ verbū, quō imago. Et in li. cōtra ꝑfidiā Arrianorū. Nō ſicut eſt filius deus de deo: lumen de lumine: vita de vita: ita pōt dici verbū de verbo: qm̄ ſolus filiꝰ verbū: & ſicut patri propriū eſt generare verbū: ita filio ꝓpriū eſt eſſe verbum. Sed tale nullo modo poteſt eſſe eſſentiale. ergo &c.

H Reſol. q. ¶ Huius queſtionis veritatem ex iis quę videmus & experimur in nobis, inueſtigare conemur: vt iuxta dictū Aug. in fi. ix. de tri. ex inferiori imagine in qua nobis familiarius natura ipſa quaſi īterrogata reſpōdet, exercitatiorē mentis aciē ab humana creatura ad lumē incōmutabile dirigamus. Eſt igit ſciendū, ꝙ aliqui nolētes ponere verbū eſſentiale in deo: dicūt iuxta illud qđ in. ix. de tri. dicit Aug. ꝙ oīs res quācūq͂ cognoſcimus, cōgenerat in nobis notitiā ſui. & hoc quia mouēdo intellectū ſicut ꝓpriū obiectū, educit ipſum de potētia intelligēdi ī actū ītelligēdi. Ab vtroq͂ em̄ (vt dicit ibidē) notitia paritur, a cognoſcēte. ſ. & cognito & hoc queādmodū expoſitū eſt iā in q̄ſtionibus p̄cedētibus. Vn̄ mēs cū ſeipſam nouit, ipſa ſola eſt parens notitię ſuę: cū vero nouit aliud a ſe, res illa cū mēte parēs eſt ipſius notitię. Et eſt iſta notitia ipſe actus intelligendi ſiue opatio q̄dā ꝓcedens ab intelligente: ſed tn̄ nō recedens ab eo:

ſed manens in ipſo. Et eſt iſte proceſſus notitia de mente, & hoc in creaturis, nō ſcđm rationē tm̄, ſed ſcđm rem: quia ipſe actus intelligendi in creaturis, aliquid re aliud eſt ab ipſo intelligēte & obiecto intellecto. Et hmōi notitiā, ſiue vt ſcđm ſe eſt cōſiderata, ſiue vt eſt informata obiecto ītellecto, credūt intra ſe habere perfectā rationē verbi: & ꝙ ad hmōi verbi ſimilitudinē eſt verbū eſſentiale in deo: eo. ſ. ꝙ cū deus trinitas intelligit ſe vel ſuā eſſentiam, eſt ī intellectu diuino quędā opatio procedēs: q̄ eſt notitia q̄dā vt actus intelligendi eſſentialis: cuius ꝓceſſus licet nō ſit ſcđm rem, eſt tamen ſcđm rationem: & ꝙ ſcđm hoc notitia huiuſmodi in deo eſt verbū eſſentiale in ipſo: differēs ſolū ſcđm rationē a parente. Quemadmodum mens cum nouit ſeipſam, notitia quam habet de ſeipſa, verbum & proles eius eſt, vt ꝓcedit ſecūda obiectio.

I Sed hoc nō poteſt ſtare: quoniā nihil dicit verbū exiſtens in intellectu proprie niſi quia procedens eſt ab ipſo: & nō quocūq͂ modo: ſed per actū dicēdi: ita ꝙ verbū dicat non aliquā proceſſionē vel emanationē quę conſiſtit in actu ꝓcedendi vel emanandi: ſed ip̄m ꝓcedēs & emanans vt terminus in quē terminatur actus ꝓcedendi. Si ergo hmōi notitia ſiue in nobis ſiue in deo diceretur verbū proprie: oporteret ei aſſignare actum dicēdi per quē ꝓcederet, qđ nō eſt dare. Et p̄terea ſi hmōi notitia eſt verbum & ita proles, vt ſonant verba Aug. tunc ipſa mens eſſentialis eſſet eadē ratione parens: & eſſet in deo ponere duplicē parentē ſiue patrē. ſ. eſſentialem & perſonalē: ſicut & duplex verbū, qđ omnino abſurdū eſt. Non eſt ergo dicēdū ꝙ hmōi notitia dicēda ſit verbū: & ꝙ ad eius ſimilitudinē ſumat verū verbū in diuinis.

K Eſt igit ſciendū ꝙ ad rationē & naturā verbi mentalis perfecti tā in creatura q̄ in creatore, ſex conditiones requirūtur: quibus cōiūctis & ordinatis poteſt verbū deſcribi hoc modo. Verbū eſt terminus actionis intellectualis emanans ab intelligente ſcđm actū, manens in ipſo intelligente, alterius declaratiuū. Et per illas ſex conditiones excludūtur illa quibus aliquo modo videtur conuenire ratio verbi: ſed nō conuenit ratio verbi perfecta: aut nullo modo conuenit. Dicit terminus operationis intellectualis, ad differētiā obiecti intelligibilis, qđ eſt formale principiū omnis intellectualis opationis, vt iam dictū eſt ſupra. Dicitur aūt actionis intellectualis, ad differentiā amoris procedentis, qui eſt terminus actionis voluntarię. Dicitur autē emanans, ad differētiam rei intellectę ſimplici intelligentia, quæ eſt terminus actionis intellectualis, quæ eſt intelligere ſimplicis intelligentię: ſed nō eſt emanans & procedēs in eſſe per illā actionē: ſed ſolūmodo eſt terminus in quē terminatur hmōi actio & ſiſtit. Dicitur autē ab intelligente ſcđm actū, ad differentiam actionis quæ eſt intelligere ſimplici intelligentia, quæ emanat ab intelligēte nō ſcđm actum: ſed ſcđm habitū tm̄. Illa em̄ eſt prima actio intelligentis qua fit intelligens ſcđm actū. Dicitur autē manens in ipſo, ad differētiā verbi vocalis, qđ corporaliter extra emittitur: & eſt ſignū verbi manentis intra. Vltimo aūt dicitur declaratiuū alterius, ad differentiā cuiuſcūq͂ concepti poſt primū intellectū ſimplici intelligentia, qui nō eſt declaratiuꝰ illius, vt iā patebit.

L ¶ Ad quorū omniū intellectū intelligendū eſt ſcđm ꝙ expoſitū eſt in p̄cedenti q̄ſtione, ꝙ intellectus quilibet ſiue creatus ſiue increatus, dupliciter poteſt cōſiderari. Vno modo vt eſt potētia cognitiua. Alio modo vt eſt natura quędā. Et multū refert: vt em̄ eſt potentia cognitiua, eſt velut virtus paſſiua per ſe ordinata ad actū primū ſimplicis intelligentię: in percipiendo. ſ. obiectū intelligibile. & hoc non niſi vt mota ſit vel quaſi mota ab obiecto intelligibili. Vt vero eſt natura quędā: eſt velut virtus actiua: quę quaſi p̄ſuppoſito & ſubſtracto actu ſimplicis intelligentię qui eſt actus eius primus: elicit actū eius ſecūdū qui vocat dicere: quo format in ſe conceptū ſimillimū illi qđ eſt intellectū in ſimplici intelligētia: qui eſt declaratiuus & manifeſtatiuus illius, & ideo verbū illius dicit. Verbi gratia, intellectus creatus angelicus vel humanus poſtq̄ intelligentia ſimplici de re incōplexa intelligibili, vt ſignificata eſt ſimplici nomine incōplexo: notitiā habet cōfuſam & indeterminatā tāq̄ de quodam toto definibili qđ continet plures ptes. Totū em̄, vt dicit p̄hs in principio Phy. quiddā indefinitū ſignificat, vt circulus: queādmodū vl'e qđ multa continet vt ptes. Poſtq̄ inquā intellectus creatus talē notitiā ſimplicis notitię cōcepit de re aliqua quę ipſe eſt, vel aliqd aliud p̄ter ip̄m, vi ſua actiua format in ſe conceptū eius qđ qd eſt de eadē re, qđ eſt ratio ei, quā ſignificat definitio diſtinguēs ꝑ ptes id qđ cōceptū eſt vt totū cōfuſum in ſimplici intelligētia: & ꝑ hoc hmōi qđ quid eſt, declaratiuū eſt & manifeſtatiuū eius qđ intelligentia ſimplici cognitum eſt: propter qđ & verbū verū dicitur. & iam nō concipit vt ꝑ ſe terminus actus intelligēdi: tāq̄ id qđ principaliter intelligitur: ſed vt ꝑ ſe terminus actus dicendi: tāq̄ id in quo id qđ ſimplici intelligentia cognitum eſt, declaratur, ſeu manifeſtatur, & apertius intelligitur. Sed cōceptus hmōi qđ qd eſt aliter fit (vt dictum eſt in p̄cedenti q̄ſtione) ab intellectu angelico q̄ ab humano. Intellectus enim angelicus

de re quacunq; intellecta intelligentia ſimplici ipſum quod quid eſt ſtatim concipit vt natura
ſimpliciter:non autem vt ratio:quia abſq; diſcurſu & inueſtigatione : quemadmodum conci-
pit ipſum intellectus noſter. Et ideo intellectus noſter concipit quod quid eſt non vt natura
ſimpliciter : ſed vt ratio naturalis. Quod quid eſt ergo de vnaquaq; re ſimplici intellecta in-
telligentia ſimplici,verbum eſt exiſtens in intellectu non per actum intelligendi qui formatur
per obiectum cognitum:ſed per actum dicendi, vel cum diſcurſu,vel abſq; diſcurſu. Tale er-
go quod quid eſt tanq̃ verum & perfectum verbum in intellectu creato,habet ſex conditiones
verbi p̄notatas.Eſt enim terminus:quia in ipſo perfecte terminatur & perficitur omnis ope-
ratio & cognitio intellectualis de incomplexo:quæ inchoatur ab obiecto intelligibili cuius eſt:
quemadmodum in eo quod eſt propter quid eſt, terminatur omnis cognitio intellectualis de
complexo.Eſt enim ipſum propter quid eſt, verbum declaratiuum complexi illius quod con-
cipitur ſimplici intelligentia : quemadmodum quod quid eſt, verbum eſt declaratiuum in-
complexi. Eſt autem ſpecialiter terminus actionis intellectualis : quia non voluntariæ. Eſt
etiam emanans : quia in eſſe conſtituitur per intellectualem operationem : & hoc ab intelli-
gente ſcd̄m actum.Non enim format intellectus qd̄ quid eſt: niſi de aliquo iam intellecto ſim
plici intelligentia.Et cum hoc eſt manens in intelligente:& declaratiuũ & manifeſtatiuũ alte
rius. Secũdũ ꝙ ſcd̄m pħm, Definitio eſt notificationis gratia. & hoc eſt cõpletiuũ in ratione
M verbi. Vnde ſi quid reſpondeatur ad quęſtionem per quid,ſi non ſit declaratiuũ & manifeſta-
tiuũ eius de quo quęrit,non eſt verbum illius:vt ſi quęratur quid eſt tunica:& reſpondeatur
veſtis:quia vnũ non eſt declaratiuũ alterius:non eſt verbũ illius. Et cum hoc quia verbũ de-
claratiuũ alterius poteſt comprehendere id qd̄ quid eſt,vel perfecte comprehendendo cũ gene
re oẽs differentias vſq; ad vltimã incluſiue:vel vltimam,vel plures ex eis omittẽdo:ſcd̄m hoc
verbum formatum in mente de re poteſt eſſe vel perfectum:vt ſi de homine concipiatur quia
eſt ſubſtantia corporea animata ſenſibilis rationalis:vel impfectum:vt ſi tm̃ concipiatur quia
eſt ſubſtãtia animata ſenſibilis. Nõ em̃ dicitur eſſe verbũ:quia eſt in ſe quid intellectum vt ob
iectum actus intelligendi : ſed quia eſt declaratiuum eius qd̄ eſt per ſe obiectum intellectus:
N vt in quo intelligitur.❡Aſcendendo igitur ad verbum in deo,dicimus ꝙ nihil debet dici ver
Reſponſio. bum in deo ſcd̄m perfectam rationem verbi,qd̄ eſt quaſi per ſe & primũ emanans ab intellectu
diuino vt eſt vis cognitiua,cuiuſmodi eſt actus intelligẽdi ſimplicis ĩtelligẽtię. Sed verbũ per
fectum in deo ſolũmodo eſt id qd̄ eſt per ſe emanans ab ipſo diuino intellectu vt eſt natura q̃-
dã:cuiuſmodi eſt terminus actus dicẽdi,qui eſt quaſi fundatus ſuper actum eſſentialem intel-
ligendi. Cui quidem conuenit deſcriptio verbi perfecti prædicta: quia eſt terminus actionis in
tellectualis emanans ab intelligente ſcd̄m actum,manens in ipſo intelligente, declaratiuus il-
lius tanq̃ ſimillimũ ei.de quo dicit Damaſc.i.ſententiarum.c.vi.Ex intellectu ens aliud eſt prę
ter ipſum:ipſum autem intellectum in apertum ducens. Quare cum tale in deo non eſt niſi
emanans perſonaliter per actum dicendi,vt patet ex iam dictis:& infra amplius patebit ex de-
terminandis:qui quidem actus dicendi ſolius patris eſt:licet actus intelligendi quaſi ſubſtra-
tus eſſentialis ſit & cõmunis toti trinitati, vt infra videbitur:proculdubio abſolute ponendũ
eſt ꝙ in deo non ſit aliud perfectum verbum q̃ verbum perſonale productum per actum dicen
di:qd̄ non reſpondet in nobis alicui qd̄ in nobis concipitur,niſi ei qd̄ quid eſt,qd̄ eſt perfectum
O verbum in nobis.❡Et ſic loquendo de verbo ſcd̄m perfectam rationem verbi,ſimpliciter dicẽ-
Reſponſio abſoluta. dum eſt ad quæſtionem,ꝙ in actu intelligendi dei non eſt aliquod verbum eſſentiale.vt nõ ſit
perfecta ratio verbi niſi perſonalis in deo,cui maxime conforme eſt verbum qd̄ quid eſt in in-
tellectu noſtro. Qd̄ etiã verbum noſtrum q̃uis in aliquo ſimile ſit verbo dei, multo tamẽ eſt
diſſimile.Scd̄m ꝙ dicit Auguſtinus ibidem.Verbum noſtrum eſt illud qd̄ non habet ſonum
neq; cogitationẽ ſoni:ſed eius rei q̃ intus lucet:cui magis verbi competit nomen vtrũq; ſimile
eſt in ęnigmate verbo dei : quoniam ſic & hoc de noſtra ſcientia naſcitur : quemadmodum &
illud de ſcientia patris natum eſt.Qd̄ quantũ etiam ſit diſſimile non pigeat intueri.Et in quo
conſiſtit illa diſſimilitudo, in fine.c.xv. dicit.Si concedamus vocandum eſſe verbum quiddam
mentis noſtræ qd̄ de noſtra ſcientia formari poteſt etiam prius q̃ formatum ſit, quis non vi-
deat quanta hic ſit diſſimilitudo ab illo dei verbo qd̄ in forma dei ſic eſt vt nõ antea fuerit for
male q̃ formatũ:nec aliq̃n eſſe poteſt ĩforme, ſed ſit forma ſimplex & ſimpl'r æqualis ei de quo
P eſt?Et eſt aduertendum quia dicit Auguſtinus ꝙ naſcitur de noſtra ſcientia: inſinuans ꝙ ad
productionem eius ſubſtrata eſt notitia ſimplicis intelligentiæ : ita ꝙ in nulla ſimplici intelli-
gentia perfecta ratio verbi conſiſtit. Sed quid eſt?nunquid penitus abnegandum eſt poni de-

bere aliquam rationem verbi eſſentialis in deo:ſcilicet quo ad notitiam ſimplicis intelligentię?
Et videt aliquibus ꝙ ſic:qa notitia ſimplicis intelligẽtiæ emanans ſcd̄m rẽ ĩ intellectu noſtro
in ipſo intellectu increato habet rationem emanantis. Propter quod dicunt ꝙ habet aliquam
rationem verbi:licet imperfectam vt vere poſſit dici verbum eſſentiale: qd̄ eſt verbum ſcd̄m
rationem:cum illud verbum perſonale ſit verum verbum reale. Certe de nomine non eſſet Q
multum curandum:ſi vſus obtineret ꝙ iſtud vocaretur verbum: dum tamen non repugna-
ret rationi,& intellectui eius qd̄ debet intelligi per nomen verbi:quia ſi ei repugnat,nullo mo
do ponendum eſt. Ad hoc ergo maxime aſpiciendum eſt in hac quæſtione de verbo. Et quia R
nomina impoſita ſunt eis quæ ſunt apud nos : videndum eſt de vi verbi vocalis : cui pri-
mo & ſcd̄m famoſitatem nomen erat impoſitum : & ab illo tranſlatum ad verbum mentis
tam in creatore q̃ in creatura.Et quantum nobis apparet,verbi nomen impoſitum eſt verbo
vocis ad ſignificandum ipſam rem ſcd̄m omnes ſex prædictas conditiones, excepta quinta:
quia non eſt manens in ipſo intelligente:in quo diſcordat a verbo mentali: ſed præcipue pro-
pter vltimam quia eſt declaratiuum & manifeſtatiuum illius quod eſt in mẽte conceptum &
eius indicatiuum, & ſimiliter extra. Inter omnes enim illas proprietates illa vltima, ſcilicet
ꝙ ſit declaratiuum & manifeſtatiuum alterius, eſt maxime principalis: quia vltima & com-
pletiua ſine qua non poteſt eſſe ratio verbi:& qua exiſtente,etiam ſi quædam aliæ deſunt, po
teſt eſſe aliqua ratio verbi. Vnde & nutus, quia quodam modo manifeſtatiui ſunt eius ad
quod manifeſtandum ordinantur verba : quodam modo verba dicuntur. & licet omnes
aliæ conditiones deſint. Quia igitur in intellectu creato conceptus ſimplicis intelligentiæ S
quando eſt de re quæ non eſt per eſſentiam ſuam ratio intelligendi ſeipſam, eſt notitia ema-
nans & manifeſtatiua illius cuius ſpecies & forma eſt obiectum mouens exiſtens apud intel-
lectum:Ideo in intellectu creato huiuſmodi notitia habet aliquam rationem verbi,& poteſt di
ci verbum. Si autem intelligeret ſeſe per præſentiam eſſentiæ ſuæ:vt ipſa ſua eſſentia eſſet
ratio intelligendi:qd̄ de nullo intellectu creato credimus ponendum: huiuſmodi notitia non
haberet rationem verbi: quia non eſſet alterius manifeſtatiua:quoniam ipſum obiectum ſeſe
manifeſtaret informando de ſe huiuſmodi notitiam in intellectu:& ipſa notitia non eſſet ma-
nifeſtatiua ipſius rei cognitę:ſed potius ipſa manifeſtatio ei9 quam format in intellectu. Qua
re cum deus intellectu eſſentiali ſimplicis notitiæ non intelligat obiectiue & formaliter niſi
ſuam eſſentiam,licet in ipſa omnia alia ſimul intelligat : & ipſa eſt ratio ſeſe manifeſtandi in-
tellectui diuino quo ad omnes rationes intelligibilitatis ſuæ,& formandi in eo cõceptum ſim
plicis notitiæ:Simpliciter ergo dicendum ꝙ habendo aſpectum ad formalem rationẽ impoſi-
tionis,& vſum huius nominis verbum,nullo modo notitia eſſentialis ſimplicis intelligentiæ
in deo poteſt dici habere rationem verbi:ſicut neq; ſcd̄m rem poteſt dici fore verum verbum.
Et propter hoc nullus ſanctorum vnq̃ poſuit aliud verbum vel rationem verbi in deo,q̃ illud
quod eſt proprium filio.

❡Ad primum in oppoſitum:ꝙ trinitas in imagine creaturę rationalis & intelle- T
ctualis,quia eſt effectus eſſentialis trinitatis in deo: reſpondet ei qd̄ eſt cõmune trinitati, qd̄ Ad primũ
eſt diuina eſſentia,& eſſentialia pertinentia ad ipſam:ergo in eſſentialibus eſt ponere rationem princip.
trinitatis & ita verbum: & hoc non niſi in actu intelligendi eſſentiali: Dicendum ad hoc:ꝙ
quod quid eſt in creatura:reſpondet communi eſſentiæ diuinæ: quæ eſt ratio communis tri-
bus perſonis producendi quod quid eſt in creaturis: vt debet exponi loquendo de emanatio-
ne creaturarum.Et hoc inquantum quælibet creatura habet rationem perfectionis ſuæ in di
uina eſſentia:& rationem idealem in eius ſapientia. In creatura tamen a tota trinitate poteſt
produci aliqua ſubſtantia quæ in vnitate ſubſtantiæ habeat aliqua tria pertinentia ad ſub-
ſtantiam:vt ſunt potentiæ, quæ non ſunt aliud ab eſſentia rei, vt determinauimus in qua-
dam quæſtione de quolibet : quæ proprie ſingula reſpondent ſingulis perſonis diuinis in-
quantum habent in ſe rationem emanationis. Si enim emanationem abinuicem non habe-
rent : non plus proprie reſponderent ſingulis perſonis diuinis: q̃ illa tria, ſcilicet vnum,ve-
rum, bonum: & haberent illa tria in nobis ſolum rationem veſtigii, ſicut iſta tria quæ mo-
do habent rationem imaginis. ❡Ad ſecundum : ꝙ mens cum cognoſcit ſeipſam, notitia V
eius verbum eſt : ergo notitia eſſentialis qua deus cognoſcit ſeipſum, verbum eſt: Poteſt di- Ad ſecũdũ.
ci ſecundum iam dicta ꝙ non eſt ſimile de notitia mentis de ſe, & dei : quoniam intellectus
creatus non cognoſcit ſe niſi ſicut alia a ſe : ſcilicet per rationem ſui,velut determinatum

eſt inquadam quæſtione de quolibet. Nō ſic autem deus:quia in ipſo non cadit ratio vniuer-
ſalis,vt determinabitur infra.Et cum hoc dicendum ꝙ notitia æquiuocatur. Vno modo no-
titia appellatur actus noſcendi qui eſt actus intelligendi,qui nō eſt niſi eſſentialis in deo ad qđ
cūq; intellectum vt intellectū eſt aut cognitū terminetur.Alio modo notitia appellatur illud
qđ alterius eſt declaratiuū & manifeſtatiuū, vt in quo cognoſcit̄ & manifeſtatur,qđ nō eſt in
deo niſi verbū perſonale,vt dictū eſt.Vnde qđ dicit Aug.ꝙ mens cū ſeipſam nouit,notitia ſua
proles eſt:ergo & verbum:Auguſtinus non ſumit ibi notitiam pro actu cognoſcendi vel intel
ligendi:ſed pro eo ꝙ mens ſeipſam intelligendo opere intellectus concipit actionem dicendi de
ſeipſa ꝙ eſt quod quid eſt:& verbum eſt:quod vere reſpondet verbo perſonali in deo:vt in ge-
neratione verbi ſit ſemper notitia de notitia: vt de notitia impreſſa in intellectu per obiectum
intelligibile:ad quam intellectus ſe habet paſſiue, procedat notitia expreſſa:ad quā intellectus
X ſe habet actiue,ſicut dictum eſt.¶Et ꝙ hoc verum ſit,patet ex hoc qđ Auguſtin⁹ probat:quia
hmōi notitia proles eſt per hoc,ꝙ illud qđ ptum vel repertum dicitur, iam notitia inuētū eſt
& ſępe(vt dicit)procedit inquiſitio:eo fine quietatur:& (vt ꝓſequit̄) iſta inqſitio non fit niſi
per amorem rei inueſtigādę:quia vt partum mētis antecedit appetitus quidam quo illud qđ
noſſe volumus q̄rendo & inueniendo naſcatur proles ipſa notitia.Sed conſtat ꝙ iſtam notitiā
inueſtigatā & inquiſitā p amorē neceſſario p̄cedit notitia. aliqua ſimplicis intelligentię: quia
omnino incognita amare non poſſumus:ſed ſolum quæ aliquo modo cognoſcimus,per amorē
inueſtigamus vt amplius cognoſcamus.Et illa cognitio mentis de ſeipſa poſt ſimplicem noti-
tiam non eſt niſi notitia qua verbum dicitur notitia: in quo ſimplex notitia amplius manife-
ſtatur. Vnde ꝙ notitia quā Auguſtinus dicit eſſe verbum: ſit notitia definitiua, bene expli-
cat in eodem li.cū dicit parū ante.vbi dicit. Neq; vitiorum notitia nobis diſplicet:ſed ipſa vi-
tia.nam placet mihi ꝙ noui:& definio quid ſit intēperantia:& hęc eſt verbū eius.Ex quo patet
ꝙ cum partes imaginis aſſignentur in nobis mens notitia & amor:& ad verbum non pertinet
niſi notitia parta ſiue reperta & per inueſtigationem eius inuenta,quæ eſt eius qđ quid eſt:ꝙ
ad memoriam pertinet etiam ipſa notitia ſimplicis intelligentię:ſicut in generatione verbi di-
uini ad intellectum ſimplex notitia eſſentialis ſubſtrata actioni dicendi quo procedit notitia
quę verbum eſt:quoniā non eſt verbū vel filius niſi notitia procedens. Et ideo dicit Anſel.ꝙ
pater non eſt filius,licet ſit intelligentia:quia non eſt intelligentia procedens: verbum autem
eſt notitia procedens:nō vt actus aliqs:ſed vt terminus actus, ſicut dictū eſt. Ipſe enim actus
quo procedit verbū tā intelligere q̄ dicere, ſe tenet ex pte parētis,& pręciſe procedens ab actu
Y habet rationem verbi & prolis. ¶Ad tertiū,de Anſel.dicendum ꝙ cum verbū ſit emanans ab
Ad tertiū. alio vt terminus dicendi:& vt ratio declaratiua & manifeſtatiua alterius:actus dicendi poteſt
reſpicere ipſum verbum dupliciter.Vno modo vt eſt terminus eius ſimpliciter.Alio modo vt
eſt manifeſtatiua alterius.& ſic actus dicendi etiam reſpicit illud mediante ipſo verbo vt ter-
minū ſuū.Et ideo cum vtroq; conſtruitur vt cum termino ſuo in quem terminatur:vt dei di
catur non ſolum verbum:ſed res illa quæ per verbum declaratur & manifeſtatur:ſed per ver-
bum per ſe:illud autem mediante verbo:& ſimiliter dicens dicat nō ſolum verbū : ſed & illud
qđ declaratur verbo:ſed verbum per ſe: illud autem mediante verbo.Pater ergo quia intelli-
gendo ſe & filium & ſpiritū ſanctum & totam creaturam & vniuerſa quæ ſua notitia ſimpli
cis intelligentię continētur,dicit verbum vt omniū illorum declaratiuū & manifeſtatiuū,non
ſolum dicit verbum:ſed & ipſo verbo dicto dicit omnia illa: & non ſolum verbum a patre di-
citur:ſed etiam omnia illa in verbo.Dicere autem verbum ſcđm ſe,& verbum dici ſcđm ſe,nō
conuenit pluribus perſonis diuinis. Dicere enim verbum ſcđm ſe, ſoli patri conuenit: & dici
prout verbū ſecūdū dicitur,ſoli filio conuenit.Et ſunt ambo perſonalia.ſ.dicere & dici.Dicere
autem aliquid verbo & in verbo pluribus conuenit.Sic enim conuenit omni rei creatę & in-
creatę dici:quia verbo a patre producto omnia declarantur & manifeſtantur. Sic etiam conue
nit dicere verbo cuilibet naturę intellectuali actualiter intelligenti ipſum verbum, vt dicere
ſignificet quaſi formaliter actum manifeſtationis:& includat quaſi materialiter actū intelligē
di: & ille ablatiuus qui eſt verbo,ſit ratio dicendi : non quo ad actum intelligendi: ſed quo ad
actum manifeſtandi.Per hoc enim ꝙ intelligendo verbum vt aliquid quo intellectus quaſi for
matur ad actum intelligendi intelligit alia in verbo:illa manifeſtat cuilibet intellectui:haben-
do in ſuo intellectu verbum vt illorum manifeſtatiuum: vt in eius intellectu ſic informato &
in verbo quod ſic eſt in ipſo intellectu, poſſit quaſi legere quæcunq; ipſe in verbo intelligit.
Et per hoc verbo illo dicit ea illi non ſuo, vt a quo procedat per actum notionalem dicendi:

ſic enim ſolius patris:ſed vt in cuius intellectu habetur in actu intelligēdi:ſic eīn eſt verbū cu
iuſcūq; intellectus intelligentis ipſum ſcđm actum:vt vno modo.ſ.tāq̄ productum ab eo ha- Z
beat eſſe verbum ſolius patris:& conceptū in mēte paterna,non recedens ab eo. Alio autem
modo.ſ.tāq̄ intellectū ſimpliciter habeat eſſe verbū cuiuſlibet intelligētis:& conceptū in mēte
eius.Primo enī modo non dicit verbo niſi q profert verbū:cuiuſmodi eſt ſolus pater:& dicere
hoc modo eſt pure perſonale. Propter qđ Auguſt.vii.de tri.in principio loquens de patre di-
cit.Illo coæterno verbo non ſingulus intelligitur dicere : ſed cum ipſo verbo ſine quo non eſt
vtiq; dicens.Non ſingulus.i. ſingulariter & ſcđm ſe ſiue ad ſe. Quemadmodum ſingulus ad
ſe ſapit & intelligit:non ſapientia & intelligentia genita:aut cum illa. ſcđm ꝙ determinat per
totum librū.Et ideo ſic dicere verbo eſt perſonale:& non conuenit niſi ſoli patri. Secundo ve-
ro modo dicere verbo conuenit cuilibet videnti intellectualiter ipſum verbum : & eſt dicere
eſſentiale ſicut & intelligere.Sed in aliquo differunt:quia intelligere pure & abſolute quantū
eſt de ſe eſſentiale eſt:& importat ſolam & p̄ciſam habitudinē intelligentis ad rem intellectā
abſq; omni reſpectu ad perſonale: ſed dicere cū hoc ꝙ eſt eſſentiale importat habitudinē quā-
dam ad perſonale:quia importat habitudinē intelligentis ad rē intellectam mediante verbo ꝑ
ſonaliter producto:vt quo illa res intellecta manifeſtatur ab intelligente verbū ſicut iam dictū
eſt.Vnde vt dictū eſt nō proprie dicere ſignificat intelligere: ſed implicat ipm̄ in ſuo ſignifica
to:qa p̄ciſe ſignificat eius qđ eſſentialiter intellectū eſt in verbo manifeſtationē. ſ.Quę qdē ma
nifeſtatio includit actū intelligēdi in verbo illud qđ manifeſtatur. Vnde de tali dicere loquēs
Anſel.nō dicit p̄ciſe ꝙ dicere ſit īntelligere:ſed dicit Moñ.lxiii.c.Nihil aūt aliud eſt ſummo ſpi
ritui hmōi dicere q̄ cogitando intueri.vt cogitare notet actū intelligendi quē implicat & ſup
ponit.Intueri aūt notet actū manifeſtandi quē ſignificat:quo.ſ.ipſi cogitāti verbū ſiue intelli-
genti manifeſtantur verbo omnia intellecta in ipſo: & ſimiliter cuilibet alteri inſpicienti ver-
bū vt eſt in illius intellectu conceptū.Et ſic iſtud dicere tria habet facere: quia manifeſtationē
principaliter ſignificat:& actum intelligendi in ſuo ſignificato implicat:& ad verbum habitu-
dinem quādā & reſpectum notat.Et hoc modo de dicere loquitur Anſel.dicens.Dubium eſſe
non debet:qa pater & filius & eoꝝ ſpiritus,vnuſquiſq; ſeipſum & alios ambos dicit:ſicut ſe &
alios intelligit.Et tūc cōtinue q̄rit quæſtionē:cuius difficultas implicatur in argumēto,dicēs
Q; ſi ita ſit,quomodo nō ſunt ſumma eſſentia tot verba quot ſunt dicētes:& quot qui dicūt?
Et eſt dicendū ad quæſtionē & ad argumentum ſimul : ꝙ verbum nō procedit ab ipſo dicere
eſſentiali:ſed p̄ſupponitur in ipſo:ſed a dicere qđ eſt perſonale.& hoc modo ſolum vnus dicit:
& ideo ſolū vnū verbum eſt quo omnes dicūt eſſentialiter. Et patet inſpicienti ꝙ ſic intendit
Anſel.ſoluere ad ſuam q̄ſtionē:& ſumit dicere cōmuniter: verbum autē nō niſi proprie: ipm̄
autē dicere,extendit.et hoc quia ratio actus dicendi ſic potuit quantum eſt de ſe extendi:qm̄
quicunq; dicit verbum,in verbo dicit quęcūq; ſignificātur ipſo verbo. propter qđ ad illa etiā
terminari poteſt actus dicendi ſcđm reſpectum ad verbū.Vn̄ etiā illa quę dicūtur verbo,quo
dāmodo verba ſolent dici.dicitur enim aliquis feciſſe verbum regis qui fecit imperatum ver-
bo regis..Non ſic autem potuit extendiſſe verbum. Quantum enim eſt de ratione ſua non ſic
potuit extendi:quia de ratione ſua eſt ꝙ ſit manifeſtatiuum. Et ideo quantum eſt de ſe non
poteſt extendi ad non manifeſtatiuū:et ſi extendatur,hoc eſt omnino contra rationem nomi-
nis verbi.vt ſcđm hoc ipſa diuina eſſentia intellecta ſimplici notitia : aut ipſa notitia ſimplex
aut ambo ſimul, verbum eſſentiale dicatur in deo in actu intelligendi eſſentiali: & hoc ſcđm
rōnē intelligendi noſtrā ſolūmodo.ſcđm hoc enī ſuperius,& ſilr̄ in quibuſdā q̄ſtionib⁹ de quo
libet,inſinuauimus ꝙ ſcđm rationem intellectus noſtri verbum eſſentiale ſit in actu intelligē-
di dei:& ſimiliter in actu noſtro ſimplicis intelligentię:cū tamen quantū eſt de inſtitutione &
proprietate & vſu vocabuli:verbū non dicatur niſi emanans vt terminus actionis intellectua
lis per quā emanat:qđ non eſt niſi verbū pſonaliter ſubſiſtens in deo,& cōceptus ei⁹ qđ qd eſt
in intellectu creato,vt patet ex iā dictis: licet aliquo modo ſimplex notitia in intellectu creato
poſſit dici verbum,& non in intellectu dei, vt dictum eſt.

Finis Articuli.XL.